

ՀԱՏՈՐԸ ՏՊԱԳՐՈՒԵԼ Է
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ
ԿՐԹՈՒԹԵԱՆ, ԳԻՏՈՒԹԵԱՆ, ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԵՒ ՍՊՈՐՏԻ
ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ԱԶԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ:

«MATENADARAN» MASHTOTS INSTITUTE OF ANCIENT MANUSCRIPTS
ARMENIAN LIBRARY OF THE GALOUSTE GULBENKIAN FOUNDATION

ARMENIAN CLASSICAL AUTHORS

VOLUME XXII

12th Century

NERSES SHNORHALI

Book II

CALOUSTE GULBENKIAN
FOUNDATION

YEREVAN
2022

ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՇՏՈՑԻ ԱՆՈՒԱՆ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ ԳԱԼՈՒՍ ՍԿԻԼՊԵՆԿԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ

ՄԱՏԵՆԱԳԻՐՔ ՀԱՅՈՑ

Ի.Բ. ՀԱՏՈՐ

Ժ.Բ. ԴԱՐ

ՆԵՐՍԷՍ ՇՆՈՐՀԱԼԻ

ԳԻՐՔ Բ.

 CALOUSTE GULBENKIAN
FOUNDATION

ԵՐԵՒԱՆ
2022

Հատորը հրատարակութեան է պատրաստուել Մեսրոպ Մաշտոցի անուան հին ձեռագրերի գիտահետազօտական ինստիտուտ Մատենադարանում

Մատենաշարը հիմնադրուել է Գալուստ Կիւլպէնկեան հիմնարկութեան հայկական բաժանմունքի նախկին տնօրէն, դոկտոր Զաւէն Եկաւեանի նախաձեռնութեամբ եւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս Արամ Ա.-ի ջանքերի շնորհիւ:

Ի Բ. ՀԱՏՈՐԻ ԳԻՏԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

- ՎԱՅԱՆ ՏԵՐ-ՂԵՒՈՆՂԵԱՆ** – Մաշտոցի անուան Մատենադարանի տնօրէն, պատմական գիտութիւնների դոկտոր, գիտական խորհրդի նախագահ
- ԿԱՐԵՆ ՄԱԹԵՒՈՍԵԱՆ** – Մաշտոցի անուան Մատենադարանի փոխտնօրէն, պատմական գիտութիւնների դոկտոր
- ԱՆՈՒՇԱԿԱՆ ԱՐՔ. ԴԱՆԻԷԼԵԱՆ** – Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան միաբան
- ԳԵՈՐԳ ՏԵՐ-ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ** – Մաշտոցի անուան Մատենադարանի ձեռագրատան գլխաւոր աւանդապահ, պատմական գիտութիւնների դոկտոր
- ԺԱՆ ՊԻԵՌ ՄԱՐԷ**– Ֆրանսիայի ակադեմիայի հումանիտար գիտութիւնների ինստիտուտի անդամ, պրոֆեսոր
- ԳՈՐԱՐ ՄՈՒՐԱՂԵԱՆ** – Մաշտոցի անուան Մատենադարանի աւագ գիտաշխատող, բանասիրական գիտութիւնների դոկտոր
- ԱԶԱՏ ԲՈԶՈՅԵԱՆ** – ՀՀ ԳԱԱ Արեւելագիտութեան ինստիտուտի առաջատար գիտաշխատող, պատմական գիտութիւնների դոկտոր
- ՎԱՅԷ ԹՈՐՈՍԵԱՆ** – Մաշտոցի անուան Մատենադարանի գիտնական քարտուղար, պատմական գիտութիւնների թեկնածու
- ԲԵՈՆԱՐ ԿՈՒԼԻ** – Լուվէնի կաթոլիկ համալսարանի պրոֆեսոր
- ՅԱԿՈԲ ՔԵՕՍԵԱՆ** – Մաշտոցի անուան Մատենադարանի աւագ գիտաշխատող, փիլիսոփայական գիտութիւնների դոկտոր
- ԶԱՔԱՐԻԱ ԾԱՅՐ. ՎՐԴ. ԲԱՂՈՒՄԵԱՆ** – Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի միաբան
- ՅԱԿՈԲ ՄՈՒՐԱՂԵԱՆ** – ՀՀ ԳԱԱ Պատմութեան ինստիտուտի գիտնական քարտուղար, պատմական գիտութիւնների թեկնածու
- ԳՈՒՐԳԷՆ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ** – Մատենադարանի տնօրէնի խորհրդական բարձր տեխնոլոգիաների եւ հրատարակչական հարցերով, մատենաշարի համակարգող

Հատորը կազմեց եւ խմբագրեց **ԳՈՒՐԳԷՆ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԸ**
Ցանկերը կազմեց **ՎԱՅԷ ԹՈՐՈՍԵԱՆԸ**

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԹՂԹԵՐ

ՆԵՐՄԵՍ ՇՆՈՐՀԱԼՈՒ ԹՂԹԱԳՐԱԿԱՆ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆԸ – ԱԶԱՏ ԲՈՋՈՅԵԱՆ.....	11
ԹՈՒՂԹ ԸՆԴՀԱՆՐԱԿԱՆ ՆԵՐՄԵՍԻ ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍԻ ՀԱՅՈՑ	
ԱՌ ՀԱՄԱԻՐԵՆ ՀԱՅԱՍԵՌ ԱԶԻՆԱ, ՈՐՈՑ ՏԵՄՉՈՒԹԻՒՆ ՀԱԲԱՏԱՅԱԻ ՆՄԱ Ի ՏԵԱՌՆԷ.....	39
ՄԱՍՆԱԻՐ ԱՆՁԱՆՑ ՀԱՏՑԵԱԳՐՈՒԿԱԾ ԹՂԹԵՐ	
Ա. ՆՈՐԻՆ ՏԵԱՌՆ ՆԵՐՄԻՍԻ ԳՐԵԱԼ ՊԱՏԱՍԽԱՆԻ ԹՂԹՈՅՆ	
ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ ԱՍՈՐԻՈՑ ՏԵԱՌՆ ՄԻՆԱՅԵԼԻ.....	135
Բ. ՆՈՐԻՆ ՏԵԱՌՆ ՆԵՐՄԻՍԻ ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍԻ ԹՈՒՂԹ Ի ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ	
ԱՌ ՈՄՆ ՊԱԻՂՈՍ ՔԱՅԱՆԱՅ ՀԱՅԿԱԶՆ Ի ՏԱՐՍՈՆԷ ԿԻԼԻԿԵՑԻՈՑ,	
ՈՐ ԳՆԱՑԵԱԼ ԷՐ ԱՆԴ ՀՈՌՈՄԱՑԵԱԼ, ԵՒ ԲԱՄԲԱՍԱՍԷՐ ՅԱԶԳՍ ՄԵՐ Ի ԺԱՄԱՆԱԿՍ	
ԿԻՒՌ ՄԱՆՈՒԵԼԻ ԹԱԳԱԻՈՐԻՆ ՅՈՐԺԱՄ ՀԱՆԴԵՐՁԵԱԼ ԷԻՆ ՄԻԱԲԱՆԵԼ ՀԱՅՔ ԵՒ ՅՈՅՆՔ,	
ԵՒ ՆԱ ԳՐԵԱՑ ԱՌ ՏԷՐ ՆԵՐՄԵՍ, ԵՒ Ի ՀՔՄԵՂՄ ԵՂԵՒ ԻՐՈՑ ՎՆԱՍՈՒՆ.....	137
Գ. ՆՈՐԻՆ ՏԵԱՌՆ ՆԵՐՄԻՍԻ ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍԻ ԱՌ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍՍ ԵՒ ՎԱՐԴԱՊԵՏՍ	
ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ՎԱՍՆ ՍԻՐՈՅ ԵՒ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ ԸՆԴ ՅՈՅՆՍ.....	140
Դ. ՆՈՐԻՆ ՏԵԱՌՆ ՆԵՐՄԻՍԻ ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԻ ԳՐՈՑ ՈՒՐՈՒՄՆ,	
ՈՐ ԳՐԵԱԼ ԷՐ ԱՌ ՆԱ ԲԱՆՍ ԶԿԾԱՆԱՑ ՅԱՆԴՈՒԳՆ ԼՐԲՈՒԹԵԱՄԲ.....	142
Ե. ՆՈՐԻՆ ՏԵԱՌՆ ՆԵՐՄԻՍԻ ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍԻ ԱՌ ՆՈՅՆ ԺՊԻՐՀ.....	146
Զ. ՆՈՐԻՆ ՏԵԱՌՆ ՆԵՐՄԻՍԻ ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍԻ ԱՌ ՆՈՅՆ ՅԻՄԱՐՈՒԹԵԱՄԲ	
ԵՒ ՀՊԱՐՏՈՒԹԵԱՄԲ ԼՐԲԵԱԼ ՅԱՆԴՈՒԳՆ ԺՊԻՐՀ.....	148
Է. ՆՈՐԻՆ ՏԵԱՌՆ ՆԵՐՄԻՍԻ ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍԻ ԱՌ ՎԱՐԴԱՊԵՏՆ ԳԷՈՐԳ.....	151
Ը. ՆՈՐԻՆ ՏԵԱՌՆ ՆԵՐՄԻՍԻ ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍԻ ԱՌ ՆՈՅՆ ԳԷՈՐԳ ՎԱՐԴԱՊԵՏ.....	152
Թ. ՆՈՐԻՆ ՏԵԱՌՆ ՆԵՐՄԻՍԻ ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍԻ ԱՌ ՆՈՅՆ ԳԷՈՐԳ ՎԱՐԴԱՊԵՏ.....	153
Ժ. ՆՈՐԻՆ ՏԵԱՌՆ ՆԵՐՄԻՍԻ ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍԻ ԵՒ ՏԻԵԶԵՐԱԼՈՅՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ	
ԳԻՐ ՇՐՋԱԲԵՐԱԿԱՆ ԱՌԱՔԵԱԼ Ի ԿՈՂՄԱՆՍ ԱՐԵԲԵԼԻՑ Ի ԿԱՐՍ	
ԶԿՆԻ ՆՈՐԱԿԵՐՏ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ ՈՒՐՈՒՄՆ, ՅՈՐՈՅ ԳԻՐՍ ՑՈՒՑԱՆԷ ՅԱՆՈՒՆՆ,	
ՅՈՐՍ ԲԱՆՔ ՊԻՏԱՆԻՔ ԽՐԱՏԱԿԱՆՔ ԱՌԱՋՆՈՐԴԻՆ,	
ԵՒ ՔԱՐՈՋ ՈԳԵՇԱՀ ԱՌԱՋՆՈՐԴԵԼՈՅՆ Ի ՆՄԱՆԷ.....	154
ԺԱ. ՆՈՐԻՆ ՏԷՐ ՆԵՐՄԻՍԻ ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍԻ ԹՈՒՂԹ	
Ի ՍԱՄՈՍՏԻԱ ՔԱՂԱՔ ՅԱՂԱԳՍ ԱՐԵՒՐԴԵԱՅՆ ԴԱՐՁԻ.....	160
ԺԲ. ՆՈՐԻՆ ՏԵԱՌՆ ՆԵՐՄԻՍԻ ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍԻ. ՊԱՏԱՍԽԱՆԻ ԹՂԹՈՅՆ	
ՅԱԿՈՎԲԱՅ ՈՒՐՈՒՄՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ԱՍՈՐԻՈՅ Ի ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԻՆ ՄԵԼՏԻՆՈՅ ՀԱՅՈՑ.....	170

ժԳ. ՆՈՐԻՆ ՆԵՐՍԻՍԻ ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍԻ ԹՈՒՂԹ ԳՐԵԱԼ ՅԵՊԻՍԿՈՊՈՍՈՒԹԵԱՆ ԻՒՐՈՒՄ
 ԳՐԱՄԱՆԱԲ ՏԵԱՌՆ ԳՐԻԳՈՐԻՍԻ ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍԻ ԵՂԲԱԲ ԻՒՐՈՅ,
 Ի ՄԻՋԱԳԵՏՍ ԱՍՈՐԻՈՑ ՅԱՄԱՅՔ ԿՈՉԵՑԵԱԼ ՆԱՅԱՆԳԻՆ, ՅԱՂԱԳՍ ՈՐ ԱՆԴ ՄԵՐՈՅ ԱԶԳԻ
 ՔԱՅԱՆԱՅԻՑ ՀԱԿԱՌԱԿԱԲԱՆԵԼՈՅ ԱՆՄՏԱԲԱՐ ԸՆԴ ՄԻՄԵԱՆԱ,
 ՈՄԱՆՑ ԱՍԵԼ ԱՍՏՈՒԾՈՒԹԵԱՆՆ ԲՆՈՒԹԻՒՆ ՉԱՐՉԱՐԵԱԼ ԵՒ ՄԵՌԵԱԼ
 Ի ԽԱՉԻՆ ԸՆԴ ՄԱՐՄՆՈՅՆ, ԵՒ ՈՄԱՆՑ ՋՄԱՐՄԻՆՆ ՄԻԱՅՆ. ԵՒ ՅՈՄԱՆՑ
 ԴԱՐՉԵԱԼ ԸՆԴՈՒՆԵԼԻ ԼԻՆԵԼ ՄԱՏԱԴ, ԵՒ ՅՈՄԱՆՑ ԱՐՅԱՄԱՐՅԵԼԻ.
 ԵՒ ԱՅԼՔ ԵԹԵ ԴՐԱԽՏՆ ԻՄԱՆԱԼԻ Է ԵՒ ՄԻԱՅՆ ԱԻՐԻՆԱԿԱԲ ԱՍԱՑԵԱԼ,
 ԱՅԼ ՈՉ ՃՇՄԱՐԻՑ ԷՈՒԹԻՒՆ, ԵՒ ԱՅԼ ԵՒՍ ՈՐ ՅԱՅՄՊԻՍԵԱՑ, Ի ԽՆԴՐՈՅ
 ՈՒՐՈՒՄՆ ԱՍՏՈՒԾԱՍԻՐԻ ԱՌԻԺ ԱՆՈՒՆ ԻՇԽԱՆ Ի ԹԼԿՈՒՐԱՆՆ ԱԲԱՆԻ..... 183

ժԴ. ՆՈՐԻՆ ՏԵԱՌՆ ՆԵՐՍԻՍԻ ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍԻ ԳՐԵԱԼ ԲԱՆ ՄԽԻԹԱՐՈՒԹԵԱՆ
 ԱՌ ՎՏԱՆԳԵԱԼՄՆ ՄԱՐՄՆՈԿ, ՈՐՔ ՅԱՆԲԱՐԵԱՑ ՈՄԱՆՑ ՆԱԽԱՏԵԱԼՔ ԵՂԵՆ,
 ԶՈՐ ԾԱՆՈՒՑԻՆ ՆՄԱ ԳՐՈԿ..... 248

ժԵ. ԲԱՆ ՆՈՐԻՆ ՏԵԱՌՆ ՆԵՐՍԻՍԻ ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍԻ ԱՌ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍՈՒՄՆ
 ԵՒ ՎԱՐԴԱՊԵՏՍ ԵՒ ՀԱՄԱԲՐԵՆ ԴԱՍՍ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ, ՈՐՔ ՅԱՒՈՒՐ
 ՏԱԽԻ ԱՐՄԱԲԵՆԵԱՑ ԺՈՂՈՎԵԱԼՔ Ի ԿՈՉՄԱՆԵ ՏԵԱՌՆ ԳՐԻԳՈՐԻՍԻ ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍԻ
 ԵՂԲԱԲ ՆՈՐԻՆ, Ի ԶԵՌՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ԶՆԱ ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆՆ ՀԱՅՈՑ..... 255

**ՆԵՐՍԵՍ ԼԱՍԲՐՈՆԱՑՈՒ ԿԱԶՄԱԾ «ՊԱՏՃԱՌ ԽՆԴՐՈՅ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ» ԺՈՂՈՎԱԾՈՅՈՒՄ
 ԸՆԴԳՐԿՈՒԾ ՆԵՐՍԵՍ ՇՆՈՐՀԱԼՈՒ ԹՂԹԵՐԸ**

ՆԵՐՍԵՍ ՇՆՈՐՀԱԼՈՒ ԹՂԹԵՐԸ ՆԵՐՍԵՍ ԼԱՍԲՐՈՆԱՑՈՒ ԿԱԶՄԱԾ
 «ՊԱՏՃԱՌ ԽՆԴՐՈՅ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ» ԺՈՂՈՎԱԾՈՅՈՒՄ – ԱԶԱՑ ԲՈՁՈՅԵԱՆ..... 269

ԳԻՐ ՀԱԲԱՏՈՅ ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՑ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ,
 ԳՐԵԱԼ Ի ՆԵՐՍԻՍԵ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԵ, Ի ԽՆԴՐՈՅ ԳԵՐԱՊՈՍԻԲ ՓԵՍԱՅԻ
 ԻՆՔՆԿԱԼ ԹԱԳԱԲՈՐԻՆ ՀՈՌՈՄՈՑ ԵՄԱՆՈՒԵԼԻ՝ ԱԼԵՔՍԻ ՄԵԾԻ ՊՈՏԱԲՍՏՈՍՈՐԻ,
 ՅՈՐԺԱՄ ԵԼ ՅԱՐԵԲԵԼՍ ԵՒ ԷՐ Ի ՄԱՄԵՍԻԱ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԻՆ ԿԻԼԻԿԵՑԻՈՑ..... 279

ՊԱՏԱՍԽԱՆԻ ԱՌԱՋԻՆ ԹՂԹՈՅՆ ԹԱԳԱԲՈՐԻՆ ՀՈՌՈՄՈՑ ՄԱՆՈՒԵԼԻ,
 ԳՐԵԱԼ ՆԵՐՍԻՍԻ ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍԻՆ ՀԱՅՈՑ..... 314

ԱԱՂՄԱՆՔ ՀԱԲԱՏՈՅ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
 ԳՐԵԱԼ ՆԵՐՍԻՍԻ ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍԻ ՀԱՅՈՑ, Ի ԽՆԴՐՈՅ ԱՍՏՈՒԾԱՄԵՐ
 ԹԱԳԱԲՈՐԻՆ ՀՈՌՈՄՈՑ ՄԱՆՈՒԵԼԻ..... 326

ՆՈՐԻՆ ՅԱՂԱԳՍ ԱԲԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ..... 340

ՊԱՏԱՍԽԱՆԻ ԹՂԹՈՅՆ ՄԵԾԻ ԹԱԳԱԲՈՐԻՆ ՀՈՌՈՄՈՑ ԿԻՐ ՄԱՆՈՒԵԼԻ,
 ԳՐԵԱԼ ՄՐԲՈՅՆ ՆԵՐՍԻՍԻ ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍԻ ՎԱՍՆ ՃՇՄԱՐԻՑ
 ԴԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱԲԱՏՈՅ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ..... 357

ՊԱՏԱՍԽԱՆԻ ԹԱԳԱԲՈՐԱԿԱՆ ԳՐՈՅՍ ՏԵԱՌՆ ՆԵՐՍԻՍԻ ԵՐՐՈՐԴ ԱՆԳԱՄ..... 366

ԹՈՒՂԹ ՏԵԱՌՆ ՆԵՐՍԻՍԻ ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍԻ ԱՌ ՏԵՐ ՄԻՔԱՅԵԼ ՊԱՏՐԻԱՐՔՆ ՀՈՌՈՄՈՑ..... 369

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՆԵՐՍԵՍ ՇՆՈՐՀԱԼԻ. ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ԽՈՐԱՆԱՑՆ ԱԻԵՏԱՐԱՆԻՆ – ՎԻԳԷՆ ՂԱԶԱՐԵԱՆ..... 375

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ԽՈՐԱՆԱՑՆ ԱԻԵՏԱՐԱՆԻՆ..... 403

ՆԵՐՍԵՍ ՇՆՈՐՀԱԼՈՒ ՄԱՏԹԵՈՍԻ ԱԻԵՏԱՐԱՆԻ ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆԸ – ԱՐՓԻՆԷ ԱԻԵՏԻՍԵԱՆ..... 423

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՍՈՒՐԲ ԱԻԵՏԱՐԱՆԻՆ ՈՐ ԸՍՏ ՄԱՏԹԵՈՍԻ..... 427

    ԳԼՈՒԽ Ա..... 437

    ԳԼՈՒԽ Բ..... 462

    ԳԼՈՒԽ Գ..... 484

    ԳԼՈՒԽ Դ..... 511

    ԳԼՈՒԽ Ե..... 537

«ՍԱՀՄԱՆՔ ԻՄԱՍՏԱՍԻՐԱԿԱՆՔ»-Ի («ԱՄԵՆԱՅՆ ՉԱՐ ՏԱՆՁԵԼԻ»)

    ՆԵՐՍԵՍ ՇՆՈՐՀԱԼՈՒ ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆԸ – ԱՐՄԻՆԷ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ..... 571

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ԲԱՆԻՑ ԴԱԻԹ ՓԻԼԻՍՈՓՈՍՅԻ, ՈՐ ԿԱՏԱՐՈՒՄՆ ԵՆՈՐԻՆ ՏԱՌԻ,

    ՈՐ ՎԱՍՆ ՍԱՀՄԱՆԱՑ ԻՄԱՍՏՈՒԹԵԱՆ՝ ԱՍԱՑԵԱԼ ՏԵԱՌՆ ՆԵՐՍԻՄԻ ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍԻ ՀԱՅՈՑ

    Ի ԽՆԴՐՈՅ ՈՒՄԵՆ ԱՏԵՓԱՆՆՈՍԻ՝ ՍԻՐՈՂԻ ԻՄԱՍՏՈՒԹԵԱՆ..... 574

ԴԱԻԹ ԱՆՅԱԴԹԻ «ԲԱՐՁՐԱՑՈՒՑԵՔ»-Ի

    ՆԵՐՍԵՍ ՇՆՈՐՀԱԼՈՒ ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆԸ – ԱՐՄԻՆԷ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ..... 595

ՊԱՏՃԱՌ ԲԱՐՁՐԱՑՈՒՑԵԱՑՆ ԵՒ ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ..... 599

ՆԵՐՍԵՍ ՇՆՈՐՀԱԼՈՒ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԳԱԼՍԵԱՆԸ ԵՆՈՒՐՈՒԿԸ ԲԱՐՈՋԸ – ՅԱՍՄԻԿ ԻՐԻՑԵԱՆ..... 671

ՏԵԱՌՆ ՆԵՐՍԵՍԻ ԿԼԱՅԵՑԻՈՅ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍ[Ի] ԱՍԱՑԵԱԼ

    Ի ՀԱՆԴԵՐՁԵԱԼ ԳԱԼՈՒՄՆ ԲՐԻՍՏՈՍԻ..... 674

ՏԵԱՌՆ ՆԵՐՍԵՍԻ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍԻ ԱՍԱՑԵԱԼ

    Ի ՀԱՆԴԵՐՁԵԱԼ ԳԱԼՈՒՄՆ ԲՐԻՍՏՈՍԻ (Տարբերակ)..... 685

ՆԵՐՍԵՍ ՇՆՈՐՀԱԼՈՒ ԽՄԲԱԳՐԱԾ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՍՈՒՐԲ ԲԱՐՍԱՈՒՄԱՅ ՄԻԱՅՆԱԿԵԱՑԻ ՎԱՐՔԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐՍԵՍ ՇՆՈՐՀԱԼՈՒ

    ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ – ԷՍԹԵՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ..... 689

ՎԱՐՔ ԵՒ ԲԱՂԱՔԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ ԵՐԻՑՍ ԵՐԱՆԵԱԼ ՃԳՆԱԶԳԵԱՑ ՎԿԱԻՆ ԲՐԻՍՏՈՍԻ

    ՍՐԲՈՅՆ ՊԱՐՍԱՍՈՒ ՄԻԱՅՆԱԿԵՑԻ, ՈՐ ԵՂԵՒ Ի ՄԻՋԱԳԵՏՍ ԱՍՈՐԻՈՑ

    ՅԱՄՆ ԱՄՊԱՐԻՇՏ ԹԱԳԱԲՈՐԻՆ ՄԱՐԿԻԱՆՈՍԻ..... 699

ՆԵՐՍԵՍ ՇՆՈՐՀԱԼՈՒ ԽՄԲԱԳՐԱԾ «ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ՈՍԿԵԲԵՐԱՆԻ ՆԵՐԲՈՂԵԱՆ

    Ի ՎԱՐՍ ԵՒ Ի ՆԱՀԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆ ՍՐԲՈՅՆ ԳՐԻԳՈՐԻ

    ՀԱՅՈՑ ՄԵԾԱՑ ԼՈՒՍԱԲՈՐՁԻ» ԵՐԿԸ – ԳՈՀԱՐ ՄՈՒՐԱԴԵԱՆ..... 761

ԵՐԱՆԵԼԻՈՅՆ ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ՈՍԿԵԲԵՐԱՆԻ ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍԻ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ

    ՆԵՐԲՈՂԵԱՆ ԱՍԱՑԵԱԼ Ի ՎԱՐՍ ԵՒ Ի ՆԱՀԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆ ՍՐԲՈՅՆ ԳՐԻԳՈՐԻ

    ՀԱՅՈՑ ՄԵԾԱՑ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ ԵՒ ԼՈՒՍԱԲՈՐՁԻ Ի ԿՈԿԻՍՈՆ ՀԱՅՈՑ ՄԻՆՉ

    ՅԱՔՍՈՐՍՆ ԵՐ Ի ԽՆԴՐՈՅ ՀԱՅԱԶԻՆ ՈՒՐՈՒՄՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ ԵՒ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ

    ՀԱՍԱԶԳԻ ԵՆՈՐԻՆ ԴԵՆՍԿՈՐՈՍ ԱՆՈՒՆ ԿՈՉԵՑԵԱԼ ԵՒ ԱՅԼ ԵՒ ՅՈԳՆԱՆՈՒՄԲ

բազմութեանն, որք ժողովեալ էին Յաւորի Յիշատակի Մեծարձապ Տախի սոխրբ ԼՈՒՄԱԿՈՐԻՉԻՆ ԱՐԵՒԷԼԵԱՆ ԱՇԽԱՐԴԻՆ.....	768
ԱԻԱԳ ՈՒՐԲԱԹԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԹ ԶԱԿՈՒ ՍՐՃԵՑՈՒ ԾԱՌԻ՝ ՆԵՐՄԵՍ ՇՆՈՐՀԱԼՈՒ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ – ԳՈՒՐԳԷՆ ԳԱՄՊԱՐԵԱՆ.....	807
ՍՐԲՈՅ ՅԱԿՈՒԲ ՍՐՃԵՑՈՅ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ ԱՍՍՅԵԱԼ Ի ԶԱՐԶԱՐԱՆՍ ՏԵԱՌՆ ՄԵՐՈՅ ՅԻՍՈՒՄԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՅԻՆՆԵՐՈՐԴ ԺԱՍՈՒ, ԱԻԱԶԱԿՆ, ՈՐ ՀՐԱԿԻՐԵՑԱՒ Ի ԴՐԱԽՏՆ ԵՒ ՔԵՐՈՒՔԵՆ ՈՐ ՊԱՀԵՐ ԶՃԱՆԱՊԱՐԴՆ.....	813
ՍՐԲՈՅ ՎԿԱՅԻՑՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ՝ ՏԱՐԱԳՈՍԻ, ՊՐՈՒՔՈՍԻ ԵՒ ԱՆՏՐՈՆԻԿՈՍԻ ՎԿԱՅԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐՄԵՍ ՇՆՈՐՀԱԼՈՒ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ – ԳՈՂԱՐ ՄՈՒՐԱՂԵԱՆ.....	851
ՇԱԲԱԹ ԱՌՈՐ. ՎԿԱՅԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ՍՐԲՈՅ ՎԿԱՅԻՑՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ՝ ՏԱՐԱԳՈՍԻ, ՊՐՈՒՔՈՍԻ ԵՒ ԱՆՏՐՈՆԻԿՈՍԻ, ՈՐՔ ԿԱՏԱՐԵՑԱՆ Ի ՄԱՅՐԱՔԱՐԱՔԻՆ ԿԻԼԻԿԵՑՈՅ ՅԱՆԱՐԶԱԲԱՅ ՅԱՄՍԵԱՆՆ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ ԺԲ.....	854
ԱԶՂՄԻ Գ. ԵՒ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ ԺԲ. ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆ ՍՐԲՈՅ ՎԿԱՅԻՑՆ ՊՐՈՒՔՈՍԻ, ՏԱՐԱԳՈՍԻ ԵՒ ԱՆՏՐՈՆԻԿՈՍԻ.....	872
ՍՈՒՐԲ ՍԱՐԳՍԻ ՎԿԱՅԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐՄԵՍ ՇՆՈՐՀԱԼՈՒ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ – ԳՈՒՐԳԷՆ ԳԱՄՊԱՐԵԱՆ.....	877
ԱՏՈՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՍՐԲՈՅ ՍԱՐԳՍԻ ԶԱՒՐԱՎԱՐԻ, ԹԵ ՈՐ ՎԿԱԵԱԼ ԿԱՍ ՈՐՊԵՍ ԹԱՐԳՄԱՆԵԱԼ ԲԵՐԱՒ Ի ՄԵԶ.....	886
ԹՈՒՂԹ ՆԵՐՄԻՍԻ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ, ԵՂԲԱՒՐ ԳՐԻԳՈՐԻՍԻ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՀԱՅՈՑ ՊԱՏԱԽԱՆԻ ԹՂԹՈՅՆ ԳԵՌՐԳԱ ԱՐԵՒԷԼԵԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ, ԱՌԱՋՆՈՐԴԻ ՍՐԲՈՅ ՈՒՄՏԻՆ ՀԱՂԲԱՏԱՅ ՅԱՂԱԳԱ ՀԵՏԱԶԱԲՏԵԼՈՅ ԱՌ Ի ԱՏՈՒԳՈՒԹԻՒՆ ԶՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆՍ ԵՐԱՆԵԼՈՅ ՆԱՀԱՏԱԿԻՆ ՍՐԲՈՅ ՍԱՐԳՍԻ.....	886
ՎԿԱՈՒԹԻՒՆ ՍՐԲՈՅ ՍԱՐԳՍԻ ԶԱՒՐԱՎԱՐԻ ԵՒ ՈՐԴԻՈՅ ՆՈՐԱ, ՈՐՈՅ ԱՆՈՒՆ ՍԱՐՏԻՐՈՍ, ՈՐ ԿՈՇԻ ՎԿԱՅ, ԵՒ ԱՅԼՈՑ ԶԻՆՈՒՈՐԱՑ, ՈՐՔ ԸՆԴ ՆՈՍԱ ՎԿԱՅԵՑԻՆ ՅԱՒՈՒՐՍ ԱՄՊԱՐԻՇՏ ԹԱԳԱՒՈՐԱՑՆ ՅՈՒՄԱՑ ԵՒ ՊԱՐՍԻՑ ՅՈՒԼԻԱՆՈՍԻ ԵՒ ՇԱՊՈՒՀՈՅ.....	889
Ա. ՎԿԱՅԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ՍՐԲՈՅ ՍԱՐԳԻՍ ԶԱՒՐԱՎԱՐԻ, ՈՐ ՎԿԱՅԵԱՑ Ի ՔՐԻՍՏՈՍ.....	916
Բ. ՎԿԱՅԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ՍՐԲՈՅ ՍԱՐԳՍԻ ԶԱՒՐԱՎԱՐԻՆ.....	920
ՑԱՆԿԵՐ	
ՍՈՒՐԲԳՐԱՅԻՆ.....	929
ԱՆՁՆԱՆՈՒՆՆԵՐ.....	941
ՏԵՂԱՆՈՒՆՆԵՐ, ՑԵՂԱՆՈՒՆՆԵՐ, ՏՈՂՄԱՆՈՒՆՆԵՐ.....	957

ԹՂԹԵՐ

ՆԵՐՍԷՍ ՇՆՈՐՀԱԼՈՒ ԹՂԹԱԳՐԱԿԱՆ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆԸ

Հայկական պաշտօնական վաւերագրի, մասնաւորապէս կաթողիկոսական փաստաթղթերի հետազոտութեան կարեւորագոյն ժամանակաշրջաններից է ԺԱ-ԺԵ դարերի միջոցը, երբ Կիլիկիայում Հայկական իշխանութեան կայացման հետեւանքով Կիլիկիային հարեւան մօտակայ տարածքներում փորձեց հաստատուել Ամենայն Հայոց կաթողիկոսական աթոռը: Պիտի ենթադրել, որ կաթողիկոսական աթոռի հաստատման հետ միասին վեհափառների շուրջն էին հաւաքուում Հայոց եկեղեցու բարձրագոյն հոգեւորականութեան սերուցքի կարեւորագոյն ներկայացուցիչները, որոնք փորձում էին հնարաւորի սահմաններում վերականգնել կաթողիկոսարանի լիաշունչ մշակութային եւ եկեղեցավարչական գործունէութիւնը: Այդ ճանապարհին կարեւորութիւն պէտք է տրուէր կաթողիկոսական նօտարատան աշխատանքի վերականգնմանը: Բիւզանդացիների պարտադրանքով Անի մայրաքաղաքը լքած Պետրոս Գետաղարձը երկար տարիներ Կ. Պոլսում անցկացնելուց յետոյ իր կեանքի վերջին թոյլտուութիւն ստացաւ հաստատուել Սեբաստիայում: Արմենիա-կոն բանակաթեմի նախկին մայրաքաղաքը դեռեւս ԺԱ դարի 30-ական թթ. բիւզանդական կայսրութիւնը յանձնել էր իրենց հայրենի տարածքներից դուրս եկած Արժրունիներին: Ատոմ եւ Աբուսահլ Արժրունիների խնդրանքով Կոստանդին Թ՝ Մոնոմախոս կայսրը թոյլ տուեց Պետրոս Գետաղարձին բնակուել Սեբաստիայում՝ նստավայր ունենալով Ս. Նշան վանքը: Շուտով դահն անցաւ Պետրոս Գետաղարձի կողմից փոխանորդ-կաթողիկոս ձեռնադրուած Խաչիկ Բ-ին: Սա այն բացառիկ դէպքերից էր, երբ կաթողիկոսական իշխանութիւնը փոխանցուում էր արիւնակից-հարազատին՝ քրոջ որդուն¹: Կաթողիկոսական նոր նստավայրը գտնուում էր Հայկական միջավայրում, Մեծ Հայքի տարածքներին մօտ, որտեղից աւելի դիւրին էր առնչուել Հայոց եկեղեցու հիմնական թեմերի եպիսկոպոսական աթոռների հետ: Այս հանգամանքը չէր կարող դուր գալ բիւզանդական կայսրութեանը: Նոր՝ Կոստանդին Ժ Գուկաս (1059-1067) կայսրը պարտադրեց Խաչիկ Բ-ին կրկին բռնել աքսորի ճանապարհը դէպի Կ. Պոլիս: Միայն կեանքի վերջին երեք տարիներին Խաչիկ Բ-ին յաջողուեց իր բնակավայրը կրկին մօտեցնել Հայաստանին եւ Բիւզանդիային հպատակ նորաստեղծ Հայկական իշխանութիւններին՝ Կոկիսոնի մօտակայքում գտնուող Թաւբլուր բնակավայր: Խաչիկ Բ-ի մահուանից մի քանի տարի անց, Պիզուի մօտ կալուածք ստացած Կարսի Գագիկ Աբասեան թագաւորի միջնորդութեամբ բիւզանդական կայսրութիւնը թոյլատրում է կաթողիկոս ձեռնադրել Գրիգոր Բ Վկայասէրին², որը կաթողիկոսարանը հաստատեց Մամնդաւում, սակայն մի շարք հանգամանքների բերումով լքեց այն եւ աւելի քան 20 տարի շրջում էր Մերձաւոր Արեւելքի կարեւորագոյն Հայկական գաղթօջախներում: Դէպի Եգիպտոս ճանապարհորդած Գրիգոր Բ-ի աթոռապահ Գէորգ Լոռեցին կաթողիկոսական իշխանութիւնը մի քանի տարի փորձեց պահպանել Մամնդաւում³: 1171 թ. Մանազկերտի ճակատամարտում Ռոմանոս Դ Դիոգենէս կայսեր

1 Մեր ժողովրդի պատմութեան տարբեր շրջաններում կաթողիկոսական իշխանութեան պահպանման կամ ամրապնդման մտահոգութեամբ հոգեւոր իշխանութեան փոխանցումը դառնում էր ժառանգական: Դրա ամենացայտուն օրինակն է ԺԱ դարի վերջին կաթողիկոսական իշխանութեան անցումը Պահլաւունիներին:

2 Տե՛ս Մատթէոս 1898, էջ 155, հմմտ. Վարդան 1862, էջ 102:

3 Մատթէոսը ԾԻԱ. (=1072/3) բուականով է բուագրում Գեորգ Լոռեցու գահազրկումը Գրիգոր Բ Պահլաւունու հրամանով, որից յետոյ Գեորգը փախչում է Տարսնի, որտեղ էլ կնկում է իր մահկանացուն: Ըստ նույն պատմիչի՝

պարսուլթիւնից յետոյ Մերձեփրատեան տարածքներում եւ արեւելեան Կիլիկիայում սեփական իշխանութիւնը ստեղծեց բիւզանդական զօրահրամանատար Փիլարտոս Վարաժնունին: Վերջինս առաջարկեց կաթողիկոսարանը տեղափոխել Հոնի, սակայն բացասական պատասխան ստանալով Գրիգոր Վկայասէրից եւ Գէորգ Լոռեցի աթոռակալից, իրեն ենթակայ տարածքներում կաթողիկոս ձեռնադրեց Պետրոս Գետադարձի քրոջ որդի Սարգսին՝ Հոնիում⁴: Մէկ տարի անց, վերջինիս վախճանից յետոյ, Փիլարտոսի հրամանով Հոնի կաթողիկոս ձեռնադրուեց Սարգիս կաթողիկոսի դրան եպիսկոպոս, նշանաւոր երածիշտ Թէոդոսը: Պիտի շեշտել, որ Փիլարտոսի իշխանութեան ներքոյ հաստատուած կաթողիկոսարանը Սարգսի եւ ապա Թէոդոս կաթողիկոսների գլխաւորութեամբ, ճանաչուած էր միայն Փիլարտոսի իշխանութեան սահմաններում: Շուտով Փիլարտոսը կորցրեց Ջահանի գաւառը, եւ Թէոդոսը կաթողիկոսը յայտնուեց, ըստ Մատթէոսի, Պոլստաճի սելջուկ ամիրայի իշխանութեան տարածքում⁵: Մարաշ տեղափոխուած Փիլարտոսը չկարողանալով Թէոդոսոսին բերել իրեն ենթարկուող տարածք՝ կաթողիկոս է ձեռնադրել տալիս Վարագայ Ա. Նշան վանքի վանահայր Պօղոսին, որն էլ, ըստ Մատթէոսի, մի քանի օր անց հրաժարուած է աթոռից⁶: Այս Պօղոսի մասին 1092/3 թ. իրադարձութիւնների տակ Մատթէոս Ուռհայեցին պատմում է, որ Փիլարտոսի սպանութիւնից յետոյ, երբ Եդեսիային տիրում է սելջուկ զօրահրամանատար Պուզանը (Buzān, turk. Bozan), նա Ուռհա է բերել Վարագայ վանքի Ա. Նշանը. հետաքրքիր է նաեւ, որ այդ պահին քաղաքում է եղել Բարսեղ կաթողիկոսը, որը Մելիք Շահ սուլթանի սպանութիւնից (1092 թ.) անմիջապէս յետոյ Ուռհայից փախել է Անի մայրաքաղաք⁷: Հայկական քաղաքական միջավայրի մասնատուածութիւնը արտացոլուել է նաեւ Հայոց եկեղեցու նուիրապետական համակարգում: Մատթէոս Ուռհայեցին տեղեկացնում է Ամենայն Հայոց կաթողիկոսական աթոռի՝ միմեանցից անկախ չորս գահակալների մասին՝ համարելով Հայոց աշխարհի խառնակութեան նշան. «...Տէր Վահրամ Եգիպտոս, եւ Տէր Թէոդորոս ի Հոնին, եւ Տէր Բարսեղ ի թագաւորաբնակ քաղաքն Հայոց յԱնի, եւ Տէր Պօղոս ի Մարաշ քաղաքն. եւ սոքա իւրաքանչիւր ոք առնէին ձեռնադրութիւնս եւ օճանէին եպիսկոպոսունս եւ տային օրհնութիւնս սուրբ ձիթոյն, եւ ի նոցանէ օրհնէին քահանայք»⁸:

ԺԱ դարի 80-ական թթ. սկզբին Գրիգոր Բ Վկայասէրը գալով Անի՝ հաւանաբար փորձում է աշխուժացնել Հայոց եկեղեցու նուիրապետական կենտրոնների եւ թեմերի միջեւ կապերը, Բագրատունիների վաղեմի մայրաքաղաքում եպիսկոպոս է ձեռնադրում իր ազգական Բարսեղին⁹, որին մի քանի տարի անց, Լոռէ մայրաքաղաքում Կիւրիկէ թագաւորի

1072/3 բուականին Գրիգոր Բ Վկայասէրը կաթողիկոսական արժանիքները հաստատել է Գուրգենի որդի Գագիկի իշխանութեան ներքոյ գտնուող Մուտառասուն բնակավայրում (տե՛ս Մատթէոս 1898, էջ 205-206): Ի. Օրմանեանը սխալմամբ այս Գագիկին նոյնացնում է Կարսի Գագիկի հետ (տե՛ս Ազգապատում, 1288, հմմտ. Ամստեան, Անձնանունների բառարան):

4 Օրմանեան, Ազգապատում, 1914, § 893: Ըստ Մատթէոսի, Գրիգոր Վկայասէրի հրամանով է ձեռնադրուել Սարգիսը կաթողիկոսական գահին՝ ստանալով կաթողիկոսական իշխանութեան հետեւեալ նշանները. «գփաղն եւ զգաւազանն եւ գուրբ նշանն Տէր Պետրոսի» (տե՛ս Մատթէոս 1898, էջ 210):

5 Մատթէոս 1898, էջ 228: Matthieu d'Édesse (962-1136) avec la constitution de Grégoire le Prêtre jusqu'en 1162, d'après trois manuscrits de la Bibliothèque Imperiale de Paris / trad. Ed. Dulaurier, Paris 1858, p. 191:

6 Մատթէոս 1973, էջ 150:

7 Նոյն տեղում, էջ 159:

8 Մատթէոս 1898, էջ 230:

9 Նոյն տեղում, էջ 221:

հրամանով կաթողիկոս է ձեռնադրում Աղուանից Ստեփաննոս կաթողիկոսը¹⁰: Բարսեղ կաթողիկոսը այնուհետև Մելիք Շահից արտօնագիր ստանալով¹¹՝ դաճընկէց է անում Թէոդոսին, որից խլում է Պետրոս Գետադարձի քողը, գաւազանն ու սուրբ խաչը¹² իշխանութեանը ենթարկելով Ուռհա, Կապադոկիան Կեսարիա եւ Անտիոք տարածաշրջանի Հայոց եկեղեցու բոլոր թեմերը¹³: Այս գործողութիւնների աւարտը Մատթէոս Ուռհայեցին թուագրում է Հայոց Շն (1091/2) թուականով¹⁴: Յատկանշական է, որ յաջորդ տարի՝ Հայոց ՇՂԱ (1092/3) թուականին, վերելում յիշատակուած Պողոս վանահայրը Ուռհա է բերում Վարագայ վանքի Ս. Նշանը եւ Աստուածածնի պատկերը: Կարծես թէ Մելիք Շահի իշխանութեան տարիներին Ուռհայում էր փորձում հաստատել իր աթոռը նաեւ Բարսեղ կաթողիկոսը: Սակայն այդ տարի, ըստ Մատթէոսի, Սելջուկեան կայսրութիւնում տեղի են ունենում երկու աշխարհացունց իրադարձութիւններ. նախ՝ Եղեսիայի տիրակալ Պուզանը Անտիոքի եւ Հալէպի տէրեր Աղսիանի (Yagī Siyān, turk. Yagī Siġan) եւ Աղսնգուրի (Aq Sunqur, turk. Aq Sonqur) հետ շրջապատում են Նիկիան¹⁵՝ նպատակ ունենալով գրաւել Կ. Պոլիսը, ապա Բաղդադից հասնում է սուլթան Մելիք Շահի սպանութեան գոյժը¹⁶: Սելջուկների բանակները արագ վերադառնում են, Ուռհայից ստիպուած փախչում է նաեւ Բարսեղ Անեցին, ով ժամանակաւորապէս վերադառնում է Անի¹⁷, քանի որ Սելջուկեան կայսրութեան ներսում սկսում են դահակալական պատերազմներ¹⁸: Այդ պահին Անին դեռ պատրաստ չէր ընդունել կաթողիկոսական իշխանութիւնը: Կաթողիկոսարանի՝ Անի վերադառնալու խնդիրը դեռեւս մնալու էր հայկական եկեղեցաքաղաքական շրջանակների ապագայ ծրագրի մէջ, մինչեւ ԺԲ դարի 50-ական թուականները¹⁹:

Գրիգոր Բ Վկայասէրը եւ Բարսեղ Ա-ը մի քանի տարի եկեղեցին կառավարում են համատեղ՝ կաթողիկոսարանը տեղափոխելով Մերձեփրատեան գաւառ (նախկին Կոմմագենէ), յարակից Կարմիր վանք, որն, ըստ սկզբնաղբիւրների, գտնւում էր Սեւ լեռներում²⁰: Այնուհետև, Բարսեղ Ա-ի հովանաւորութեամբ, Գրիգոր Գ Պահլաւունի կաթողիկոսի ընտրութիւնից յետոյ կաթողիկոսարանը տեղափոխուեց վերջինիս հայրենական կալուածք՝ Մով դղեակ, իսկ 1148/9 թ., երրորդ խաչակրութեան տարիներին կաթողիկոսարա-

10 Աղուանից կաթողիկոսարանի եւ Լոռէի Կիրիկեանցների Գանձակ տեղափոխման մասին տե՛ս Մատթէոս 1898, էջ 230-231:

11 Մատթէոս 1898, էջ 240:

12 Նոյն տեղում, էջ 240-241:

13 Նոյն տեղում, էջ 241:

14 Նոյն տեղում:

15 Հաւանաբար Մատթէոս Ուռհայեցին նկատի է ունեցել 1081 թ. գարնանը սելջուկների ձեռնարկած ռազմարշարդեպի Նիկիա, որը ղեկավարել է Մելիք Շահի գլխաւոր զորահրամանատար Քուլումիշը (Qutlumiş . turk. Qutlamiş): Տե՛ս TIB 15, 1, S. 225: Ըստ Մատթէոսի, Նիկիայի դէմ ձեռնարկուած ռազմարշարդի հաւանաբար մասնակցել են յիշատակուած ամիրաները (տե՛ս Մատթէոս 1898, էջ 242):

16 Մելիք Շահը սպանուել է 1092 թ. նոյեմբերի 9-ին, տե՛ս TBI 15, 1, S. 226, հմմտ. Մատթէոս 1898, էջ 243:

17 Մատթէոս 1898, էջ 242-243:

18 Նոյն տեղում, էջ 243-244:

19 Այդ մասին տե՛ս Կ. Մաթևոսեան, Անի. եկեղեցական կեանքը եւ ձեռագրական ժառանգութիւնը, Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածին, 1997, էջ 59-63:

20 Սեւ լեռների հայկական վանքերը ենթադրաբար տեղադրոււմ են Մարաշի եւ Ռապանի միջև, Տլուր գաւառում, այդ մասին տե՛ս Ա. Բոզոյեան, Սեւ լեռների վանական համալիրներն ըստ Է. Ղ. Ալիշանի տեղադրութեան, Բագմավեպ, 2020 (1-2), էջ 294-303:

նը Եղեսիայի վերջին կոմսից գնեց Հռոմկլայ ամրոցը²¹, որը մինչև 1293 թ.՝ մամուլուքների կողմից գրաւուժը, Ամենայն Հայոց կաթողիկոսարանի նստավայրն էր: Հռոմկլան բաւական մեծ դեր է կատարել ժԲ-ԺԳ դարերում նուիրապետական համակարգում կաթողիկոսական իշխանութեան ամրապնդման գործում: Այստեղ է գրուել Ներսէս Շնորհալու երկերի մեծագոյն մասը: Այս շրջանում կաթողիկոսական իշխանութիւնն ընդլայնուել է, նոր եպիսկոպոսական աթոռներ են ստեղծուել Կիլիկիայում, Հիւսիսային Ասորիքում, Եգիպտոսում, ամրապնդուել է Հայոց եկեղեցու իշխանութիւնը Մեծ Հայքում, փորձեր են արուել սերտացնելու կաթողիկոսարանի փոխյարաբերութիւնները Աղուանից կաթողիկոսական աթոռի հետ: Ընդլայնուել են Հայոց կաթողիկոսարանի միջեկեղեցական կապերը: Հռոմկլայի Հայոց կաթողիկոսարանը սերտ փոխյարաբերութիւններ է մշակել Բիւզանդիայի կայսերական եկեղեցու հետ, իսկ 1165-1178 թթ. միջեկեղեցական միութեան բանակցութիւններ է ձեռնարկել Բիւզանդական կայսեր եւ Կ. Պոլսի պատրիարքի հետ: ԺԲ-ԺԳ դարերում աննախագէտ սերտացել են փոխյարաբերութիւնները յակօբիկ ասորական եկեղեցու պատրիարքական աթոռի եւ հոգեւոր գործիչների հետ: ԺԲ դարի ընթացքում Հռոմկլայի կաթողիկոսարանը փոխյարաբերութիւններ սկսեց Հռոմի պապական աթոռի եւ Հիւսիսային Ասորիքում ու Պաղեստինում հաստատուած խաչակրաց պետութիւնների եկեղեցական գործիչների հետ: Գրիգոր Գ Պահլաւունի կաթողիկոսը եւ նրա եղբայր Ներսէս Դ Շնորհալին միջեկեղեցական կապերն ամրապնդելու ճանապարհին նոր շունչ են տուել Ամենայն Հայոց կաթողիկոսարանի նստարատանը, որն հաստատուել էր կաթողիկոսարանի հարեւանութեամբ եւ ծառայում էր նրա շահերին: Սկսած Գրիգոր Գ Պահլաւունու իշխանութեան ժամանակներից Ներսէս Շնորհալու մասնակցութեամբ կաթողիկոսարանում պատրասուում են նստարատան աշխատակիցներ:

Գրիգոր Գ կաթողիկոսը եւ նրա եղբայր Ներսէսը Քեսունի կամ Շուղրի Կարմիր վանքի դպրոցի սաներն էին: Այս վանքի առաջնորդն էր Ստեփանոս Մանուկ մեծավաստակ ուսուցիչը, որի մի շարք աշակերտներ այս դպրոցում ստացել են Շնորհալի մականունը: Նրանց մէջ յատկապէս յիշատակելի են Իգնատիոս եւ Սարգիս վարդապետները: Այդ դպրոցի սաների կողմից ստեղծուած երկերի մէջ առանձնանում են Աւետարանների եւ Կաթողիկեայց թղթերի մեկնութիւնները: Հաւանաբար հէնց այս դպրոցի սաների ջանքերի շնորհիւ է ձեւաւորուում հայ մատենագրութեան նոր վերելքը, որը գրականագիտութեան մէջ անուանւում է «Արծաթէ դար»: Մատենագրական այս շարժումը սկսուել էր դեռեւս Գրիգոր Բ Վկայասէր կաթողիկոսի ժամանակներից, որի մեծագոյն գործերից մէկը վկայաբանական երկերի թարգմանութիւնն էր եւ Տօնական ժողովածուի ստեղծումը: Կարմիր վանքի եւ Կիլիկիայի վանքերի սաները բազմաթիւ երկեր են թարգմանում յունարէնից, ասորերէնից եւ լատիներէնից:

Հայ միջնադարեան վաւերագրերի հետազոտման ասպարէզում ուրոյն տեղ ունեն Ներսէս Շնորհալու թղթերը եւ նամակների հաւաքածուները, որոնք աշխարհով մէկ ցրուած են տարբեր ձեռագիր ընդօրինակութիւններում: Այդ նամակների մի փոքր մասն է միայն գրուած մեր հեղինակի՝ մինչեւ կաթողիկոսական դահին բարձրանալը. նամակների գերակշիռ մասը ստեղծուած է Հռոմկլայի կաթողիկոսարանում: Այստեղ կգտնէք Շնորհա-

21 Ամրոցի գնման փաստաթուղթը մԳ դարում, Հռոմկլայի փաստաթղթերի պահոցում («յարկեղ սրբոյ արոողն») տեսել է Սմբատ Գուլիգոսարլ (Ապարապետ) պատմիչը (տե՛ս Սմբատ, 1965, էջ 169):

լու արձակ նամակները²²: Այդ վաւերագրերն իրենց բանաձեւերով եւ կազմման սկզբունքներով ազդել են Հռոմկլայի նօտարական դպրոցի ձեւաւորման վրայ, որը գոյատեւել է մինչեւ 1293 թ., այնուհետեւ այդ վաւերագրերի կազմման բազմաթիւ բանաձեւային տարրեր փոխանցուել են Սսի եւ Վաղարշապատի կաթողիկոսական նօտարատուն-դիւաններին: Միեւնոյն ժամանակ պէտք է արձանագրել, որ Ներսէս Ծնորհային լիււրի օգտուել է նախորդ հայ կաթողիկոսարանների նամակ-վաւերագրի գրման փորձից եւ իրեն հասած էպիստոլեար (թղթագրական) ժանրի գոհարների թողօններից: Ներսէս Ծնորհայու այս անհատական թղթերից քչերն ունեն հնագոյն ընդօրինակութիւններ: Մեզ հասած ձեռագրերը հիմնականում ընդօրինակուել են ԺԷ-ԺԸ դարերում:

«Թուղթ ընդհանրական» – Այս վաւերագիրը Ներսէս Ծնորհայու գրչին պատկանող ամենայայտնի երկերից է: Վերնագիրը կազմուած է թղթառաջքի հիմքի վրայ: Վաւերագիրն ունի քառամասն թղթառաջք. 1) նամակագիրն իր տիտղոսներով, 2) հասցէատէրերը, ուր ներկայացուած է Հայոց եկեղեցու նուիրապետական համակարգը աշխարհագրութեամբ եւ տարաբնոյթ բնակավայրերի ու հասարակութեան շերտերի առանձին դասերի թուարկումով, 3) թղթառաջք ողջոյն՝ Հռոմկլայի կաթողիկոսարանի նշխարների թուարկումով, 4) իբրեւ կաթողիկոս աղօթում է բոլոր հասցէատէրերի հոգու փրկութեան համար եւ հայցում հօտին իրենց աղօթքներում չմոռանալ իրեն: Վաւերագրի մուտքում յիշեցնում է, որ իր եղբայր Գրիգոր կաթողիկոսը իր մահուանից առաջ հաւաքել է Սեւ Լեռան եպիսկոպոսներին եւ վարդապետներին եւ ձեռնադրել է իրեն Հայոց կաթողիկոս: Այդ իրադարձութիւնից երեք ամիս յետոյ հրաժեշտ է տուել կեանքին՝ թողնելով Հայոց եկեղեցու հոգսերը նամակագիր-կաթողիկոսին: Նշանակում է, այս նամակը կարելի է թուագրել 1166 թ. յուլիս ամսով: Թուարկելով բարձրագոյն հոգեւորականութեան աստիճանները, ըստ նրա, պարտականութիւնների հոգսը ծանրանում է, որքան բարձր է աստիճանը: Յորդորում է նրանց լինել հօտի համար ծնող, դայակ, վարդապետ, բժիշկ, դէտ, հովիվ, առաջնորդ, միջնորդ, դատաւոր եւ կատարել Քրիստոսի եկեղեցու օրէնքները, ապա համեմում է խօսքը աւետարանական ասոյթներով՝ մանրամասնելով իւրաքանչիւր թուարկուած փիճակի կարեւորութիւնը: Դիմում է նրանց հնարաւորինս լաւ միջնորդ լինել Աստուծոյ եւ մարդկանց միջեւ, Հայոց եկեղեցու նախկին հայրապետների եւ վարդապետների նման ուսուցանել աստուածային պատուիրանները: Կաթողիկոսարանի բնակիչներին նմանեցնում է որսորդներից եւ շներից փախած քարանձաւի բնակիչների, որոնք ունեցուածք չունեն, քանի որ իշխաններից եւ թագաւորներից ոչինչ չեն ստանում եւ իրենց աշխատանքով են հոգում հանապազօրեան: Մաղթում է հաւատարիմ մնալ Աստուածաշնչին եւ իրենց կոչմանը: Ներկայացնում է Հայոց եկեղեցու դաւանաբանութեան հիմնական բանաձեւերը երրորդութեան, մարդեղութեան վերաբերեալ: Այնուհետեւ առանձին-առանձին դիմում է վանականների, վանահայրերի, եպիսկոպոսների եւ քահանաների դասերին՝ կենցաղավարութեան ու հոգեւոր կեանքի խորհուրդներ տալով նրանց, յիշեցնելով առանձին դէպքերի վերաբերող բազմաթիւ կանոնական կարգաւորումներ: Այնուհետեւ առանձին անդրադառնում է իշխաններին եւ զինուորաց դասին՝ արժեւորելով նրանց դերը հասարակութեան եւ պետութեան համար: Յատկապէս կարեւորում է խորհուրդն այն

22 Ներսէս Ծնորհայու չափածոյ բոլորը կարող էք գտնել Մատենագիրք Հայոց, հտ. ԻԱ, Ներսէս Ծնորհայի, գիրք Բ, երեսմ, էջ 459-469:

զինուորներին, որոնք ծառայում են այլազգիներին՝ պահանջելով նրանցից հաւատարմութիւն եւ արդարամտութիւն: Կաթողիկոսն իր խօսքն ուղղում է նաեւ բարիքներ ստեղծող վաճառականներին եւ երկրագործներին, պատուիրելով յարգել միմեանց, չտրուել զեխութեան: Կանանց դասին պատուիրում է պարկեշտութեամբ եւ աստուածապաշտութեամբ յաղթահարել կեանքի դժուարութիւնները: Վաւերագիրը յստակ պատկերացում է տալիս միջնադարեան հասարակութեան եւ նրա կառուցուածքային խնդիրների մասին:

Ա. «...Տեառն Ներսիսի գրեալ պատասխանի թղթոյն պատրիարքին Ասորոց Տեառն Միխայէլի» – Ամենայն հաւանականութեամբ վաւերագիրը գրուած է Հռոմկլայի կաթողիկոսական նստարատանը: Մասամբ են պահպանուել նամակի թղթառաջքն ու թղթավերջը: Այս նամակի թղթավերջում յիշատակուած Յովհաննէս եպիսկոպոսին, ամենայն հաւանականութեամբ, կարելի է նոյնացնել Քեսունի Ասորի եպիսկոպոսի հետ²³: Նա մասնակցել է 1170 թ. մայիս-հոկտեմբեր ամիսներին Թէորիանոս մագիստրոսի առաջին դեսպանագնացութեան ժամանակ կազմակերպուած հայ-ասորա-բիւզանդական դաւանաբանական բանավեճերին²⁴, իբրեւ յակոբիկ-ասորիների պատրիարք Միխայէլ Գ-ի բանագնաց²⁵: Հետաքրքիր է նամակի հրաժեշտի բանաձեւից առաջ Ներսէս Շնորհալու յայտնած տեղեկութիւնը, ըստ որի Հայոց կաթողիկոսը համառօտաբար է անդրադառնում Հայոց եկեղեցու հաւատոյ խոստովանութեանը, քանի որ յոյս ունի, թէ բանագնաց Յովհաննէս եպիսկոպոսը աւելի ամբողջական կներկայացնի Ասորի պատրիարքին Հայոց դաւանանքի ողջ ուղղափառութիւնը: Յատկանշական է, որ Շնորհալին մերժում է յակոբիկ-ասորական եկեղեցու ներսում տարածուած այն թիւր կարծիքը, թէ իբր Հայոց եկեղեցին հետեւում է Յուլիանոս Հալիկառնացու դաւանաբանական սկզբունքներին: Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը նման տեսակէտը համարում է Հայոց եկեղեցուն զրպարտողների ասածներին ականջ դնելու արդիւնք: Շնորհալին հաւաստիացնում է իր փոխադարձ սէրն ու յարգանքը յակոբիկ եկեղեցու առաջնորդի նկատմամբ՝ յուսալով, որ կհարողանան հանդիպել եւ համատեղ ուժերով ի կատար ածել իրենց ցանկութիւնները: Այս վաւերագիրը պատասխանն է Միխայէլ Գ Ասորի պատրիարքի՝ Յովհաննէս Քեսունցի եպիսկոպոսի ձեռքով Հռոմկլայ բերուած նամակի, ուր խօսուել է հայ-ասորական դաւանաբանական տարածայնութիւնների ու դրանց հարթման ճանապարհների մասին: Ներսէս Շնորհալին կատարում է առաջին քայլը. Յովհաննէս եպիսկոպոսից տեղեկանալով Միքայէլ պատրիարքի ղեկավարութեամբ տեղի ունեցած եպիսկոպոսական ժողովի եւ նրա որոշումների մասին՝ նման քայլը ճշմարտութեան հասնելու կարեւորագոյն միջոց է համարում, որն արձանագրուած է նաեւ եկեղեցական կանոններում: Նամակի թուագրման ժամանակը պարզելու համար կարելի է առաջարկել հետեւեալ լուծումները. Մաղաքիա արք. Օրմանեանի ենթադրութեամբ այս վաւերագիրը Միխայէլ Գ պատրիարքն ուղարկել է Ներսէս Գ Շնորհալուն՝ Հայոց եկեղեցու առաջնորդին, յայտնելու համար յակոբիկ ասորական եկեղեցու պատրիարքական դահին ընտրուելու լուրը²⁶: Հետեւելով այս տրամաբանութեանը՝ կարելի է ենթադրել, որ

23 ՏԻՍՍԵՆ Է. Honogmann, Le couvent de Barsauma et le patriarcat Jacobite d'Antioche et de Sşrie, Louvain, 1967, p. 133 [CSCO, vol. 146, Subsidia, t. 7]:

24 ՏԻՍՍԵՆ Է. ԲՈՋՈՅԵԱՆ, 1995, էջ 148-149:

25 MS, t. III, p. 335, հմմտ. ԲՈՋՈՅԵԱՆ 1995, էջ 149:

26 ՏԻՍՍԵՆ Է. ՕՐՄԱՆԵԱՆ, 1912, սխմ 1429, § 981:

Ներսէս Ընորհալուսն ուղղուած Ասորի պատրիարքի նամակը գրուել է 1166 թ. հոկտեմբերի 18-ից յետոյ, քանի որ այդ ժամանակ է յակորիկ եկեղեցու պատրիարքական դահին բազմել Միխայէլ Գ-ը²⁷: Ուրեմն, պէտք է կարծել, որ Ներսէս Գ Ընորհալու հրապարակուող նամակը գրուել է յիշատակուած իրադարձութիւնից որոշ ժամանակ յետոյ, Հռոմկլայի նօտարական գրասենեակում: Թղթավերջի բանաձեւից էլ տեղեկանում ենք, որ վաւերագիրը յանձնուել է բանազնաց Յովհաննէս եպիսկոպոսին, որին Ներսէս Ընորհալին վստահել է նաեւ բանաւոր փոխանցուելիք տեղեկութիւններ պատրիարք Միխայէլ Գ Ասորուն. «...այլ բովանդակն յիմաստուն եպիսկոպոսէդ ի տէր Յովհաննիսէ հասկանայք»: Կարելի է նաեւ առաջ քաշել եւս մէկ ենթադրելի վարկած, ըստ որի նամակը գրուել է Ներսէս Գ Ընորհալու կողմից 1170 թ. մայիսի 15 – հոկտեմբերի 5 ժամանակամիջոցին, ի պատասխան Միխայէլ Գ Ասորու ուղերձի, որը գրուել է Թէորիանոս մագիստրոսի կողմից Հռոմկլայում կազմակերպած ժողովի նախօրեակին: Յովհաննէս Քեսուցին, հաւանաբար, մինչեւ իր մահը՝ 1174 թ., չափազանց կարեւոր դեր է կատարել հայ-ասորական եկեղեցական փոխարարբութիւններում, քանի որ Յովհաննէսն էր յիշատակուած բանակցութիւնների ժամանակ Միխայէլ Գ Ասորի պատրիարքի բանազնացը: Հետազոտողի ուշադրութիւնից չպէտք է վրիպի նաեւ այն հանգամանքը, որ 1174 թ. մարտի 24-ին՝ նրա մահից յետոյ, Միխայէլ Գ Ասորին մէկ այլ Յովհաննէս (Ivannīs) եպիսկոպոսի է ձեռնադրել իբրեւ Քեսուցի թեմի առաջնորդ²⁸:

Բ. «...առ Պաւղոս քահանայ ի Տարսոնէ» – Ամենայն հաւանականութեամբ ընդօրինակողները չեն բերել նամակի պաշտօնական բանաձեւերը՝ դեն նետելով դրանք: Նամակի վերնագիրը գրուած է դէպքերին տեղեակ ժամանակակցի կողմից: Ըստ վերնագրի տեղեկութիւնների, նամակը գրուել է Ներսէս Գ Ընորհալի (1165-1173) կաթողիկոսի գահակալման շրջանում, երբ բուն ընթանում էին հայ-բիւզանդական եկեղեցական բանակցութիւնները բիւզանդական Մանուէլ Ա Կոմնենոս կայսեր իշխանութեան տարիներին: Ըստ թղթի վերնագրի, նամակի հասցէատէքն է Կ. Պոլսում հաստատուած Պողոս Տարսոնացի հայազգի քահանան, որը քաղկեդոնական լինելով չարախօսում էր Հայոց եկեղեցուն Մանուէլ Ա Կոմնենոսի կառավարման շրջանում, երբ թէ՛ հայ եւ թէ՛ բիւզանդական կողմերը պատրաստ էին միաբանութեան: Չքմեղանալով իր գործած վնասների համար՝ Պողոս Տարսոնացին նամակ է գրում Ներսէս Ընորհալուն, որի պատասխանն է հրապարակուող վաւերագիրը: Նամակի բուն բովանդակութեան մէջ Ներսէս Ընորհալին հումորով յիշեցնում է հասցէատիրոջը, որ թէպէտ վերջինս կրում է իր հայրենակցի՝ Տարսոնից սերած յայտնի առաքեալ Պողոսի անունը, այնուամենայնիւ քրիստոնէութեան աւետման գործում նրան իր գործակիցը չի համարում, քանի որ Հայոց եկեղեցին լքած իր նախորդների նման, նա միայն բամբասանքներ է տարածել, իր գործունէութեամբ ատելութեան վիճ է փորել երկու եկեղեցիների եւ ազգերի միջեւ («...սերմանեաց աճեցեալ եւ պտղաբերեալ՝ որպէս թուի իմաստուն քննողաց, այսքան խաւարին ատելութիւն ի մէջ երկուց ազգաց»): Իր այս ժամանակակցի գործունէութեան մասին Ներսէս Ընորհալին ստացել է նրա ընդդիմախօսների զգուշացումները: Նամակից կարելի է դատել, որ Պողոս քահանան հակաճառա-

27 Տե՛ս Honigmann, 1967, p. 110:

28 MS, t. III, p. 355, հմմտ. E. Honigmann, Le couvent de Barsauma et le patriarcat jacobite d'Antioche et de Syrie, Louvain 1967, p. 111:

կան մի քանի նամակներ է գրել («...ընթերցաք զգիր յընդդիմադրութեան զքէն առ մեզ»): Պօղոս քահանայի եւ նրա համախոհների արարքը ներսէս Շնորհային նմանեցնում է պատերազմի ժամանակ խռովութիւն բարձրացրած եւ օտարի կողմն անցածների վարքագծին: Կաթողիկոսը մեղադրում է Պօղոսին եւ նրա գործընկեր Սամուէլ Սամոսացուն կայսերական ատեանին Հայոց եկեղեցու մասին ոչ ճշմարիտ բողոքագիր ներկայացնելու համար: Այս տեղեկութիւնները կարեւորում են հայ-բիւզանդական բանակցութիւնների ընթացքում քաղկեդոնականութիւն ընդունած հայերի եւ նրանց գործունէութեան մասին սուղ տուեալների պայմաններում: Ամենայն հաւանականութեամբ հրապարակուող նամակը մեզ է հասել ոչ ամբողջական բնագրով: Յատկապէս բացակայում է վերջնամասը, քանի որ նամակն անհարկի ընդհատուած է: Չի պահպանուել նամակի թղթավերջը: Ղեւոնդ Ալիշանն այս վաւերագրի ստեղծումը իրաւամբ կապում է ներսէս Շնորհայի կաթողիկոսի գահակալման վերջին տարիներին աշխուժացած հայ-բիւզանդական եկեղեցական բանակցութիւնների վերելքի ժամանակաշրջանի հետ²⁹: Նամակի ստեղծումը Հռոմկլայի նօտարատանը կարելի է թուագրել ամենայն հաւանականութեամբ 1172-1173 թթ.:

Գ. «...Տեառն Ներսիսի կաթողիկոսի. Առ եպիսկոպոսս եւ վարդապետս Հայաստանեայց՝ վասն սիրոյ եւ միաբանութեան ընդ Յոյնս» – Պահպանուել են վաւերագրի սկզբի եւ վերջի բանաձեւային համակարգերը: Վաւերագիրն ուղղուած է Հայոց եկեղեցու նուիրապետական ողջ կառոյցին եւ ծանուցում է հայ-բիւզանդական եկեղեցական բանակցութիւնների բարեյաջող ընթացքի մասին: Յատկանշական է, որ հրաժեշտի բանաձեւից յետոյ է կաթողիկոսը հնչեցրել նամակի հիմնական կոչը՝ հրաւիրելով Հայոց եկեղեցու բոլոր թեմերի հոգեւորականութեանը եւ մանաւանդ եպիսկոպոսներին իրենց մասնակցութիւնը բերել հայ-բիւզանդական բանակցութիւնների արդիւնքները հաստատելու համար հրաւիրուող ժողովին: Ամենայն հաւանականութեամբ նամակը գրուել է կայսեր կողմից գրուած երրորդ պաշտօնական թղթից յետոյ, քանի որ մեր վաւերագրում թուարկուած են այդ փուլերը. «միանգամ եւ երկիցս եւ երիցս»: Ենթադրում եմ, որ այս նամակը գրուել է Թէորիանոս մագիստրոսի երկրորդ ղեսպանագնացութիւնից անմիջապէս յետոյ՝ 1172 թ. հունուար-մարտ ամիսներին, քանի որ Մանուէլ Ա Կոմնենոս կայսերը եւ Միքայէլ Գ Անքիալոս (1170-1178) Կ. Պոլսի պատրիարքին հէնց այդ ժամանակ գրած նամակներում տեղեկացնում է, որ ինքը ծիսադաւանական խնդիրները քննարկելու եւ միութիւն հաստատելու յոյսով Հայոց եկեղեցու եպիսկոպոսներին եւ վարդապետներին ժողովի է հրաւիրել³⁰: Պահպանուել է պաշտօնական նամակի եռամասն թղթառաջը. 1. վաւերագրի հեղինակ ներսէսն իր տիտղոսով, 2. հասցէատէր-հոգեւորականների (եպիսկոպոս, վարդապետ, վանահայր եւն) յիշատակութիւնը, 3. թղթառաջ-ողջոյնի բանաձեւը Հռոմկլայի սուրբ մասունքների (Վանկոյ նշան, առաքելական նշխարներ, Լուսաւորչի աջ) թուարկմամբ: Նկատելի է, որ վաւերագիրը գրուած է Հռոմկլայի կաթողիկոսական նօտարատանը ստեղծուած ինքնատիպ բանաձեւային համակարգով, որն օգտագործուած է նաեւ նոյն հեղինակի այլ նամակներում: Ներսէս Դ Շնորհային վաւերագրի հասցէատէրերին համառօտակի տեղեկացնում է բիւզանդացիների հետ վարած բանակցութիւնների դրական արդիւնքների մասին: Բիւզանդական եկեղեցու հետ միութիւն կնքելու վերջնական որոշում կայաց-

29 Տե՛ս Ալիշան 1873, էջ 420-421:

30 Տե՛ս Բոգոյեան, 1995, էջ 67-70, № 15-16:

նելու համար կաթողիկոսն հրաւիրում է բոլորին համահայկական եկեղեցական ժողովի: Հրաժեշտի ողջոյնով մաղթում է եկեղեցական միութեան հաստատում: Ցաւօք, ինչպէս նաեւ միւս դէպքերում, չի պահպանուել նամակի գրման՝ Հոռմկլայի նօտարատանը գրուած թուականը:

Դ. «...Տեառն Ներսիսի կաթողիկոսի պատասխանի գրոյ ուրումն, որ գրեալ էր առ նա բանս զկժանաց յանդուզն լրբութեամբ» – Նամակն ունի անձնական բնոյթ եւ հաւանաբար հէնց այդ պատճառով էլ չունի պաշտօնական թղթառաջք: Հնարաւոր է նաեւ, որ ընդօրինակողը միտումնաւոր կերպով դեն է նետել հասցէատիրոջ անունը եւ թղթառաջքը: Պահպանուել է միայն հրաժեշտի «Ողջ լեր» բանաձեւը: Հասցէատիրոջ անունը ոչ պահպանուած վաւերագրի բնագրում, ոչ էլ վերնագրում չի հաղորդուած: Ներսէս Ծնորհալին ակնարկում է հասցէատիրոջ հետ ունեցած նամակագրական կապի մասին՝ հասցէատիրոջից ստացած իր նամակն անուանելով «գիր սիրոյ եւ յանդիմանութեան», նախընտրելով աստուածաշնչային «Լաւ են հարուածք բարեկամի, քան զկամաւոր համբոյրս թշնամւոյ» (Առակք, Ի՛ն 6) ասացուածքը: Ենթադրում եմ, որ նամակի հասցէատէրն է մէկը, որը ժամանակին Ներսէս Ծնորհալու բարեկամներից է եղել: Ամենայն հաւանականութեամբ նա Մերձեփրատեան տարածքի կամ Կիլիկիայի հայկական վանքերից մէկի վանահայրն է կամ վանականներից մէկը: Կաթողիկոսը չափազանց քաղաքավարութեամբ է պատասխանում նամակագրի հիմնական անձնական յանդիմանութիւններին. այդ մեղադրանքների թոււմ են կեղծաւորութիւնը, շահադիտութիւնը, հպարտութիւնը: Առաջին նամակից երեւում է, որ Ներսէս Ծնորհալու հետ հանդիպելու հրաւերներից նամակի հասցէատէրը խուսափել է: Վաւերագրի գրման ժամանակի վերաբերեալ նամակում որեւէ կոնկրետ վկայութիւն չկայ: Սակայն վերնագրից իսկ յայտնի է որ այն գրուած է Ներսէսի կաթողիկոս լինելու տարիներին:

Ե. «...Առ նոյն ժպիրհ» – Նամակը չունի թղթառաջք եւ թղթավերջ: Վաւերագիրը պատասխանն է նախորդ Անանուն հասցէատիրոջ գրած մէկ այլ նամակի: Այստեղ եւս Ծնորհալին բողոքում է, որ նամակագիրն իրեն անհարկի մեղադրում է չգործած յանցանքների մէջ: Երկրորդ նամակից երեւում է, որ նամակագիրը մեղադրել է Ներսէս Ծնորհալուն իրեն հակառակորդների ձեռքն յանձնելու մէջ: Կաթողիկոսը մերժում է նման ամբաստանութիւնը: Նամակից տեղեկանում ենք, որ անանուն հասցէատէրը փախել է «արեւմուտք» իր այդ քայլի դրդապատճառ համարելով Ներսէս Ծնորհալու կեցուածքը: Մեզ համար անհասկանալի է այս պարագայում օգտագործուած «արեւմուտք» տերմինի աշխարհագրական ուղղութիւնը. ո՞ւր է փախել նամակի հասցէատէրը: Կարելի է ենթադրել Իկոնիա, Անտիոք կամ Բիւզանդիա: Ներսէս Ծնորհալին այս պատասխանում չի ընդունում իրեն ուղղուած մեղադրանքը եւ խորհուրդ է տալիս նամակագրին իր փախուստի պատճառները գտնել սեփական անձի մէջ: Նամակի գրման թուականը յայտնի չէ, հաւանաբար գրուած է նախորդ նամակից որոշ ժամանակ անց:

Զ. «...Առ նոյն յիմարութեամբ եւ հպարտութեամբ լրբեալ յանդուզն ժպիրհ» – Նախորդի նման նամակը չունի թղթառաջք եւ թղթավերջ: Երրորդ նամակում Ներսէս կաթողիկոսը չի քննարկում հասցէատիրոջ կողմից իրեն ներկայացուած անհիմն մեղադրանքները եւ յոյս է յայտնում, որ իրենց վէճը կլուծուի արդարօրէն: Այնուամենայնիւ, նա թուարկում է իր ընդդիմախօսի որոշ տրամադրութիւններ: Անհարկի է համարում հասցէատիրոջ համեմատութիւնը, որն իրեն՝ Հայոց կաթողիկոսին, իբրեւ արդար դատաւորի,

Հաւասարեցնում է Պիղատոսի եւ Տրայանոսի հետ, եւ մեղադրում է բոլոր մարդկային մեղքերում: Շեշտում է, որ ինքն էլ բոլոր արարածների նման մեղսական է եւ գիտէ, որ կատարյալ չէ: Դրա համար էլ Աստուծոց գթութիւնն է աղերսում: Կաթողիկոսը գիտակցում է, որ դատուելու է արդար դատաստանի օրը: Նկարագրուած երեք նամակներից եւ ոչ մէկը չունի պաշտօնական նամակին յատուկ բանաձեւային լուծումներ, թէպէտ նամակները գրուած են, ամենայն հաւանականութեամբ, Ներսէս Շնորհալու կաթողիկոսութեան տարիներին, Հոռոմկլայում: Դրանք հաւանաբար հասցէատիրոջ անուան հետ դեն են նետուել ընդօրինակողի կողմից: Այդ մասին են վկայում միայն նամակների վերնագրերը: Անանուն նամակագրի անձի փնտրտուքը հետագոտութեան այս փուլում արդիւնք չտուեց: Երեւում է, որ Շնորհալին չի փորձում իր ընդգիմախօսին պատասխանել վերջինիս իսկ օգտագործած թշնամական տոնով եւ փորձում է գտնել հաշտութեան եզրեր: Այս նամակագրի հետ թղթակցութիւնից պահպանուել են միայն հրապարակուած երեք միաւորները: Յատկանշական է, որ երեք հատուածական նամակներից միայն առաջինում է պահպանուել նամակի կարեւորագոյն՝ թղթավերջի հրաժեշտի բանաձեւը, որն առկայ է վաղ շրջանի թղթագրական բնագրերում:

Է. «...Տեառն Ներսիսի կաթողիկոսի առ վարդապետն Գէորգ» – վերնագրերը վկայում են, որ Գէորգ վարդապետին ուղղուած երեք նամակներն էլ գրուած են Ներսէս Գ Շնորհալու կաթողիկոսութեան շրջանում (1166-1173): Չեն պահպանուել այդ վաւերագրերի թղթառաջքները: Միայն դրանց առաջին երկուսն ունեն թղթավերջի բանաձեւերը: Առաջին նամակում Ներսէս Շնորհալին վշտակցութիւն է յայտնում վարդապետին, հաւանաբար ինչ-որ ռազմարշաւից տուժելու համար: Յիշեցնում է Գէորգ վարդապետին վանդակի մէջ գտնուող ինչ-որ գազան-մարդու կարեկցելու եւ խաբէական խօսքերին հաւատալու պատմութիւնը: Արդարացնում է իրեն, որ ունեցուածքը ոչ թէ խնայել է, այլ անպէտք վատնումից է փրկել: Վերջում էլ խօսում է ինչ-որ գերիների մասին: Յամենայն դէպս նամակը գրուած է հաշտութեան տոնով եւ ունի վերջում «ողջ լեր» հրաժեշտի բանաձեւը: Արդեօք այստեղ խօսքը չի՞ վերաբերում Գէորգ վարդապետին, որն ըստ վարդանի «Հաւաքումն պատմութեան» երկի 594 (1145/6) տարուայ դէպքերի շարագրանքի, գրել է Զանգի ամիրայի կողմից Զոսլին իշխանի սպանութիւնից յետոյ, նրա Ողբը³¹:

Ը. «...Առ նոյն Գէորգ վարդապետ» – Ներսէս կաթողիկոսը ոգեւորութեամբ անդրադառնում է իր զգացումներին, որոնք կապուած են Գէորգ վարդապետի նամակը ստանալու հետ: Երկրորդ նամակն ունի աւելի մտերմիկ բնոյթ, ուր Ներսէսը շնորհակալութիւն է յայտնում իր նամակի հասցէատիրոջը խրատների համար: Նամակի վերջում խօսուում է ուղարկուած նուէրի՝ խնձորի մասին: Այս նամակի հրաժեշտի բանաձեւն աւելի մտերմիկ է, քան նախորդինը. «Ողջ լեր՝ անմոռաց որպէս հաւատամ աղաւթս լինել: Ողջունեալքս ի քէն ողջունեն սիրով»:

Թ. «...Առ նոյն Գէորգ վարդապետ» – Գէորգին հասցէագրուած երրորդ նամակը թէպէտ չունի նամակին յատուկ պաշտօնական բանաձեւային համակարգի որեւէ հատուած, սակայն Շնորհալին նամակագրին «սիրելի ըստ ոգւոյ» է անուանում, որը թոյլ է տալիս ենթադրել նամակագրութեան բարեկամական բնոյթի մասին:

31 Տե՛ս Հաւաքումն պատմութեան վարդանայ վարդապետի լուսարանեայ, Վեներիկ, ի Ս. Գազար 1862, էջ 125, հմմտ. Յաւել Ալիշան 1873, էջ 193:

Ժ. «...Գիր շրջաբերական առաքեալ ի կողմանս արեւելից ի Կարս՝ զկնի նորակերտ եպիսկոպոսի ուրումն...» – Նամակի վերնագրից կարելի է ենթադրել, որ վաւերագիրը շրջանառութեան մէջ դնողը խուսափել է յիշատակել Կարսի նոր ձեռնադրուած եպիսկոպոսի անունը՝ շեշտելով, որ նրա անունը կարելի է իմանալ նրա ուղարկած նամակներից³² (յորոյ գիրս ցուցանէ յանունն): Այնուամենայնիւ, նամակի բուն բովանդակութիւնից իմանում ենք, որ ձեռնադրուած եպիսկոպոսի անունն է Խաչատուր: Վերնագրում նաեւ անդրադարձ կայ նամակի բովանդակութեանը՝ խրատներ թեմի առաջնորդին եւ նրան ենթարկուող հօտին: Պահպանուել է վաւերագրի ամբողջական պաշտօնական թղթառաջքը, որը յատուկ է Հռոմկլայի կաթողիկոսական նօտարատան վաւերագրերին: Այս նամակն ունի բաւական ընդարձակ, հնգամասն թղթառաջք. 1) Փառքի կամ շնորհի բանաձեւ («Շնորհաւք ամենակալին Աստուծոյ Հաւր, եւ գթութեամբ միածնի Որդւոյ նորա Յիսուսի Քրիստոսի, եւ պարզեաւք կենդանարար Սուրբ Հոգւոյն»), 2) վաւերագրի անուանումը («այս մեր գիր ւարձութեան հոգեւորական հրամանի»), 3) նամակագրի անունն ու տիտղոսը («Ներսիսի ծառայի Քրիստոսի, ողորմութեամբ նորին կաթողիկոսի ամենայն Հայոց»), 4) հասցէագրում («զոր գրեցաք յանմատոյց գղեակղ եւ ի հոյակապ քաղաքդ Կարս, եւ որ ընդ դովաւ նահանգք գեղարէից, վանաւրէից եւ ագարակաց: Որոց այդոցիկ ամենեցուն՝ սրբազան հարց, խաչակրաւն միանձանց, աստուածարեալ եւ շնորհազարդ քահանայից, մեծազարմ իշխանաց, քրիստոսասէր զինուորաց, արգասու վաճառականաց, պատուաւոր տանուտերաց, աշխատասէր երկրագործաց, ձեռահամուտ արուեստագիտաց, եւ ամենայն քրիստոսադաւան հայասեռ ժողովրդականացդ հոգեւոր որդւոց մերոց»), 5) թղթառաքողը («Ողջոյն սիրոյ եւ խաղաղութեան հասցէ յաստուածընկալ սուրբ նշանացս եւ յառաքելական նշխարացս եւ ի սուրբ Լուսաւորչին մերոյ աջէս եւ յԱթոռոյս եւ ի մէնջ»): Յատկանշական է, որ թղթառաջքում եւս չի նշուած նամակագրի անուն: Այս փաստը թույլ է տալիս ենթադրել, որ փաստաթուղթը գրուած է կոնդակի տեսքով եւ ուղղուած է Կարսի (Վանանդ գաւառի) թեմի ողջ հօտին՝ «Թուղթ ընդհանրական»-ի նմանողութեամբ յիշատակելով հասարակութեան բոլոր զասերին: Կոնդակի մուտքում բացատրուած են վաւերագրի գրման հանգամանքները. մահացել է Կարսի առաջնորդ Տէր Աբրահամը, թեմն ընտրել է նրա ազգական Խաչատուր քահանային, որն էլ թեմի կողմից գրուած վկայական-վստահագիր-նամակով ներկայացել է Հայոց կաթողիկոսին եւ նրա կողմից ըստ կարգի ձեռնադրուել է Կարսի թեմի առաջնորդ-եպիսկոպոս: Նորած եպիսկոպոսի պարտականութիւններից կոնդակում յիշատակուած է աստուածային երկիւղով քահանաների ընտրութիւնը եւ օրինաւոր պսակը չլուծելու պատգամը, այնուհետեւ՝ հոգեւոր-բարոյական խրատներ է ուղղում թեմի բնակիչների բոլոր խաւերին, պատուիրելով սատար լինել նորած եպիսկոպոսի բարի ձեռնարկումներին: Վերջաբան-ամփոփումում ներսէս Շնորհալին յոյս է յայտնում, որ նոր եպիսկոպոսի մուտքով Աստուծոյ ողորմութիւնը, բարգաւաճումը եւ խաղաղութիւնը անպակաս կլինեն թեմից: Կոնդակն աւարտուած է փառքի բանաձեւով: Վաւերագիրն ունի նաեւ ետգրութիւն, որով կաթողիկոսը տեղեկացնում է, որ եպիսկոպոսի հետ միւլուոն է ուղարկում

32 Կարելի է ենթադրել, որ Հռոմկլայի նօտարատանը պահպանուած է եղել այս եպիսկոպոսի կողմից գրուած մի քանի նամակ: Քիչ անց, վաւերագրի մուտքում տրուած է Կարսի նորած եպիսկոպոս Խաչատուրի անունը:

մկրտութեան եւ եկեղեցական կարգերը կատարելու համար³³: Այս վաւերագիրը հայերէնով պահպանուածներէ մէջ առաջինն է, որով կարելի է ընդհանուր պատկերացում կազմել Հռոմկլայի կաթողիկոսարանում եպիսկոպոսական պատուի արժանացած հոգեւորականներին տրուող կոնդակ-վաւերագրերի բանաձեւային համակարգի մասին: Յաւօք, վաւերագրի գրման թուականը չի պահպանուել: Վանանդ զաւառի Կարս (Կարուց) քաղաքի Խաչատուր եպիսկոպոսը յիշատակում է նաեւ 1178 թ. Գրիգոր Դ Տղայի գրած թղթում՝ Հռոմկլայի ժողովը ստորագրած եպիսկոպոսների ցանկում:

ԺԱ. «...Տէր Ներսիսի կաթողիկոսի. թուղթ ի Սամոստիա քաղաք յաղագս Արեւորդեացն դարձի» – Ըստ թղթառաջի, վաւերագրի հասցէատէրերն են Եփրատեան մարզի Սամոստիա քաղաքի քահանաները, Թորոս քորեպիսկոպոսը, Գագան անունով եւ միւս տանուտէրերը: Այս նամակի թղթառաջը եռամասն է. 1) նամակագիրն իր տիտղոսով («Ներսէս ծառայ Աստուծոյ, եւ ողորմութեամբ նորին կաթողիկոս Հայոց»), 2) հասցէատէրեր («պատուական քահանայիցդ, որ ի Սամոստիա քաղաք, Թորոսի քորեպիսկոպոսի»³⁴ եւ այլ եւս քահանայակցաց քոց, եւ աստուածասէր քաղաքական արանցդ, Գագանիդ եւ համարէն տանուտէրացդ հոգեւոր որդւոց մեր»), 3) թղթառաջ ողջոյնը Մայր Աթոռի սրբավայրի մասունքների յիշատակութեամբ («ողջոյն սիրոյ եւ աւրհնութեան առաքեմք յաստուածընկալ սրբոյ նշանէս եւ ի սուրբ Լուսաւորչին աջէս եւ աթոռոյս, զոր եւս միշտ ողջ պահեսցէ տէր Աստուած յոգի եւ ի մարմին»): Ինչպէս նկատուեց նաեւ նախորդ մի քանի վաւերագրերի նկարագրութիւնից, Հռոմկլայի նօտարատանը գրուած վաւերագրերի թղթառաջի կարեւոր մաս է կազմում կաթողիկոսարանում պահուող մասունքների թուարկումը: Վաւերագրի մուտքում Ներսէս Դ Շնորհալի կաթողիկոսը հաւաստում է, որ թուարկուած հասցէատէրերից նամակ (գիր) է ստացել, ուր խնդրել են արեւորդիներին Հայոց եկեղեցու անդամ դարձնել: Կաթողիկոսին նոյն՝ Հայոց եկեղեցու շարքերում ընդգրկուելու խնդրանքով բանաւոր դիմել են նաեւ աղանդաւորները: Կաթողիկոսը հաւաստիացնում է, որ այդ աղանդի մասին բաւական գրականութիւն է ընթերցել, գիտէ, որ նրանք իրենց հաւատալիքներով բաւական մօտ են հռոմէական պաւլիկեաններին կամ բողոքականներին (Հռոմոց Պողոսելոսքն³⁵) եւ իրենց հոգում տեղ չեն տուել Աւետարանի եւ Գրիգոր Լուսաւորչի տարածած լոյսին: Այժմ է միայն, որ բացուել են նրանց խաւարած աչքերը, հրաժարում են սատանայից՝ գոհութիւն մատուցելով Աստուծուն: Ներսէս Դ կաթողիկոսը, կատարելով տերունական հրամանը, պատրաստ է ընդունել նրանց իր եկեղեցու գիրկը, եթէ ճշմարտացիորէն հետեւեն Քրիստոսի եւ աւետարանների հրահանգներին: Ապա Շնորհալին նկարագրում է արարողութիւնը, որին պիտի հետեւեն աղանդաւորները. 1) բոլոր արեւորդի տղամարդիկ, կանայք եւ մանուկները պէտք է հաւաքուեն եկեղեցու բակում եւ քահանայական դասի միջնորդութեամբ երեք անգամ հրաժարուեն իրենց մոլորութիւնից եւ ընդունեն քրիստոնէութեան ճշմարիտ աստուածագիտութիւնը, 2) ապա

33 Այս վաւերագրի մասին տե՛ս նաեւ Ալիշան 1873, էջ 363-365, հմմտ. նաեւ Աճառեան, Աճճմամուսների քառարան, էջ 469:

34 Այստեղ չափազանց հետաքրքիր է Բորեպիսկոպոս եկեղեցական պաշտօնի գոյութեան արձանագրումը Սամոստում:

35 Հր. Բարբիկեանը «Բողոքի» տերմինով է բարգմանում այս եզրը. տե՛ս Գր. Բարտիկյան, Երեւանի Արեւորդի («Сыны солнца») в Армении и Месопотамии и послание армянского католика Нерсеса Благодатного. – "Эллинистический Ближний Восток, Византия и Иран". Сборник в честь семидесятилетия члена-корреспондента Академии наук СССР Н.В. Пигулевской. Москва 1967, с. 109, հմմտ. նաեւ Ալիշան 1873, էջ 401:

երեխայից մկրտութեան ծէսով քրիստոնեայ պէտք է դարձնել նրանց առանձին-առանձին: Այդ ընթացքում քահանաների առջեւ, երեսը դարձնելով դէպի արեւմուտք, պէտք է հրաժարուն սատանայից: Պէտք է ընդունեն, որ արեգակը, ինչպէս լուսինն ու աստղերը Աստուծոյ ստեղծածն են: Պիտի հրաժարուն բարդի ծառի նկատմամբ իրենց ունեցած հաւատալիք-պատկերացումներից, քանի որ սատանայական խաբէութիւն է, թէ Քրիստոսի խաչը պատրաստուած է եղել հէնց այդ ծառափայտից: 3) Ապա պիտի դառնան արեւելք եւ քահանաների ներկայութեամբ հաւաստեն, որ ընդունում են Հայոց եկեղեցու հաւատոյ հանգանակը (բերում է բնագիրը): 4) Այս ծէսերը կատարելուց յետոյ, եթէ ճշմարիտ խոստովանում են, նրանց պէտք է թոյլ տալ մտնել եկեղեցի եւ երախայաց կարգի մէջ ներգրաւուել: 5) Որոշ ժամանակ անցնելուց յետոյ, երբ նրանք կխոստովանեն եւ կապաշխարեն, նրանց կարելի է մկրտել եւ խառնել Քրիստոսի հօտին՝ ուսուցանելով բարոյակաւութեան նորմերը եւ պահպանելով բոլոր պատուիրանները: 6) Առանձին պատուիրում է քահանաներին՝ զգուշացնել աղանդաւոր կանանց այլեւս չզբաղուել կախարդութեամբ եւ հրաժարուել աղանդաւորական բոլոր սովորութիւններից, 7) Հրաժարուել պիղծ եւ աղտերի կերակուրներից, 8) ուժքեր կշեղուեն, չեն ստանայ հաղորդութիւն եւ քրիստոնէական թաղման չեն արժանանայ: 9) Տարուայ մէջ երկու-երեք անգամ նոր մկրտուածները պարտաւոր են խոստովանել իրենց յանցանքները քահանաներին, ապաշխարել պահքերով, աղօթքներով, ողորմութեամբ, գործած մեղքերի համար քաւութեան արժանանալ, 10) քահանաներին պատուիրում է սովորեցնել նրանց, որպէսզի ունկնդիր լինեն Աւետարանի եւ Աստուածաշնչի խօսքին, բացատրեն ծածուկ խօսքերը, 11) խորհուրդ է տալիս նրանց որդիներին կրթութեան վերցնել հոգեւոր դպրոցներում եւ նրանցից քահանաներ պատրաստել, ինչպէս Գրիգոր Լուսաւորիչն էր քահանաներ ձեռնադրում քրմերի որդիներին: Ներսէս Դ Շնորհալի կաթողիկոսը վաւերագրի վերջում յոյս է յայտնում, որ արեւորդիները կդառնան իսկական քրիստոնեաներ, աղաչում է Աստուծոյ, որ նրանց հաւատի վէմին ամբողջնի, իսկ սատանան ու դժոխքի դուները չկարողանան նրանց գայթակղել: Յոյս է յայտնում, որ քահանաները նրանց միշտ կուսուցանեն Աստուածաշնչով եւ կիրառեն, չեն գայթակղուի նրանցից մկրտութեան, խոստովանութեան, հաղորդութեան, բերքահաւաքի կամ թաղման համար դրամ շորթելով: Քահանաներին խրատում է ծառայութեան համար վերցնել այնքան, որքան նրանք կտան եւ աւելին չպահանջել, աւելորդ խստութիւն չցուցաբերել: Ամենայն հաւանականութեամբ վաւերագրի թղթավերջի հրամեշտի բանաձեւը չի ընդօրինակուել: Չի պահպանուել նաեւ նամակի գրման թուականը:

ԺԲ. «...Պատասխանի թղթոյն Յակովբայ ուրումն վարդապետի Ասորոյ ի մայրաքաղաքին Մելիտինոյ Հայոց» – Այս նամակի վերնագրով քիչ թէ շատ կարելի է վերականգնել կորած թղթառաջքը: Նամակն ուղղուած է յակոբիկ-ասորի եկեղեցու վարդապետ Յակոբին, որը բնակուած է Հայոց Մելիտենէ քաղաքում: Ղ. Ալիշանը հակուած է նրան նոյնացնել Բար Սալիբիի հետ³⁶: Վաւերագրի մուտքում Ներսէս Շնորհալին անուանում է «սիրող իմաստութեան»: Երեւում է Յակոբն իր նամակը գրել է ասորերէն եւ կողքին թարգմանիչ չունենալու պատճառով Ներսէս Շնորհալին սկզբում այն չի կարողացել ընթերցել: Նամակն իր համար թարգմանել է Ստեփանոսը, որին իմաստուն է անուանում Ներսէս Շնոր-

36 Ալիշան 1873, էջ 405, հմմտ. Vanerian 2007, p. 245:

Հալին: Հ. Դ. Ալիշանը Ստեփանոսին կոչում է նաև այս վաւերագրի նամակաբեր³⁷: Ասորի Յակովբ վարդապետը Ներսէս Դ Շնորհալի կաթողիկոսին ուղղուած իր նամակում հարցրել է Հայոց եկեղեցու վերաբերմունքի մասին Քրիստոսի մարմնի ապականացու կամ անապական լինելու խնդրի շուրջ («լինել կատարեալ մարդ, ապա թէ ոչ՝ թերի եւ անկատար»): Շնորհալին յարմար է նկատում բերել Հայոց եկեղեցու վերաբերմունքը այդ խնդրի վերաբերեալ՝ առատօրէն հիմնուելով Աստուածաշնչի, Ա. Աթանաս Աղեքսանդրացու եւ Գրիգոր Աքանջելագործի վկայութիւնների վրայ: Ներսէս Շնորհալին հակադրում է յակորիկ եկեղեցու տեսակէտին, որն, ըստ իրեն, անկատար է բնութագրում Քրիստոսի մարմինը: Քննում է խնդիրը մի շարք տեսանկիւններից եւ գալիս է այն եզրակացութեան, որ Ազամի մեղաւոր մարմինը Մարիամի միջոցով միաւորուելով աստուածութեանը, դարձել է անապական: Նամակից տեղեկանում ենք, որ ըստ Յակոբ Ասորի վարդապետի, Հայոց եկեղեցու դաւանաբանութիւնը այդ խնդրում հետեւել է Յուլիանոս Աղիկաոնացու (Հալիկաոնացի) եւ Հակիւղէի վարդապետութեանը: Շնորհալին խոստովանում է, որ չի ճանաչում Հակիւղէին, սակայն Յուլիանոսին Հայոց եկեղեցին համարում է չարափառ, քանի որ չարչարելի եւ մահկանացու է համարում Քրիստոսի մարմինը: Յիշեցնում է, որ իրենց եկեղեցիները համամիտ չեն բիւզանդական եկեղեցու տեսակէտի հետ: Իբրեւ Հայոց եկեղեցու ճշմարիտ դաւանաբանութեան փաստարկ բերում է պատարագի ժամանակ օգտագործուող բաղարջ հացը՝ համարելով այդ աւանդութիւնը նախնական: Ընդհանրացնելով հարցի նկատմամբ Հայոց եկեղեցու դաւանական պատկերացումները՝ Ներսէս Դ կաթողիկոսը գրում է. «...խոստովանել զմարմինն Տեառն անապական ի ծննդենէն մինչեւ ցյաւիտեանս»: Բաւական ընդարձակ է այս նամակի հրաժեշտ-թղթավերջի բանաձեւը:

ԺԳ. «...ի Միջագետս Ասորւոց Յամայք կոչեցեալ նահանգին...ի խնդրոյ ուրումն...Առիւծ անուն իշխան ի Թլկուրանն աւանի» — Վաւերագրում յիշատակուած են նաև Ամայք եւ Շպղթան գաւառները: Վաւերագրի թղթառաջքը կորած է, դրա մասին կարելի է ընդհանուր պատկերացում կազմել բաւական ընդարձակ վերնագրից, որն ամենայն հաւանականութեամբ ձեւուել է իսկազիր օրինակի թղթառաջքի վրայ: Նամակի մուտքում Ներսէսն անդրադառնում է Տիմոթէոսին ուղղուած Պօղոսի Բ թղթի կոչին. «...ի յիմար եւ յանիմաստ խնդրոց հրաժարեալ», քանի որ չպէտք է թոյլ տալ, որ կոյրը դառնայ կոյրերի առաջնորդ (հմմտ. Մատթ. ԺԵ 14): Յիշեալ զգուշացումներին, ըստ Ներսէս Շնորհալու, դէմ են գնում Ամայք եւ Շպղթան գաւառների քահանաները, որոնք բաժանուելով հակառակորդ բանակների, հակաճառում են միմեանց՝ թուլացնելով մեր նախնիների հաւատոյ դաւանութեան հիմքերը, չարիքի պատճառ են դառնում: Այդ չարիքի մասին Ներսէս Դ Շնորհալի կաթողիկոսին զգուշացրել է Առիւծ պատուական իշխանը, որի նամակին էլ պատասխանում է վեհափառը: Վէճի առարկան է արդեոք Բա՞նն է մահացել խաչի վրայ մարմնի հետ, թէ՞ մարդը: Նման հարցադրումը կատարող կողմերից եւ ոչ մէկն, ըստ Ներսէս Շնորհալու, չգիտէ Ս. Գիրքը եւ Աստուծոյ զօրութիւնը: Յիշեցնում է, որ նման հակառակաբանութիւններ ի յայտ են եկել սկսած Սիմէոն ձերունուց եւ շարունակուել են Սաբել Լիբիացու եւ Արիոսի ժամանակներում: Սակայն Աստուծոյ Բանի մարմնաւորութեան խնդիրը ուղղակիօրէն քննել են Նեստորը, Եւտիքէսը, Պօղոս Սամուսատցին, Ապողինարը,

37 Ալիշան 1873, էջ 406:

որոնք մոլորութեան մէջ են գցել իրենց հետեւորդներին: Այդ մոլորութիւնների դէմ գրել են սուրբ հայրերը: Արիոսի եւ Ապողինարի դէմ գրել են Գրիգոր Աստուածաբանն ու Աթանասը: Դասակարգում է նոր կտակարանի Աստուծոյ երեք դէմքերին տրուած կոչումները, քննարկում է մարդեղութեան խնդիրը՝ հակադրուելով Պողոս Սամուսատցուն, անդրադառնում է երկու բնութիւնների միաւորման խնդրին՝ օրինակներ բերելով Աստուածաշնչից: Յղելով Գրիգոր Աստուածաբանին եւ Աթանասին՝ քննարկման նիւթ է դարձնում Քրիստոսի չարչարանքի եւ խաչելութեան ընկալումները: Ինչպէս երեւում է, կողմերի միջեւ վէճի առարկայ է եղել նաեւ մատաղի խնդիրը: Կողմերից մէկն համարել է այդ հրէից սովորութիւն: Հին կտակարանից օրինակներ է բերում հրէից Զատիկի արու ոչխարի (ղոշ) մասին եւ գալիս է այն համոզման, որ մեզանում եղած աւանդութիւնը տարբերում է, քանի որ ընտրում են մէկամսեայ գառներ՝ առանց սեռի զանազանման: Ներսէս Ծնորհալին մատաղի արարողութեան մէջ տեսնում է Աստուծոյ մատուցուած նուէրի գաղափարը եւ վկայութիւն է բերում Պողոսի առ Կորնթացիս Ա թղթի ԺԱ. 23-25 տնից: Ներսէսը քննադատում է Ամայք եւ Շպղթան քահանաների կոյր թշնամութիւնը, որը անցել է նաեւ ասորիների հոգեւոր առաջնորդներին, որոնք զգուշանում են թէ՛ հայերի գառան մատաղից, թէ՛ պանրից՝ չտեսնելով իրենց աչքի գերանը՝ մեր աչքի մէջ ցոյց են տալիս իրենց տեսած շիւղը: Այստեղ Հայոց կաթողիկոսը նկատի ունի այն հանգամանքը, որ ասորիները չեն թափում մկնապիղծ կերակուրները ու ըմպելիքները եւ մեղադրում են ուրիշներին նմանատիպ զանցանքների մէջ: Այս խնդրում Ծնորհալին շեշտադրում է մատաղի աղի օրհնութեան գաղափարը, որը հակառակորդները համարել են սրբութեան պղծման միջոց: Ծնորհալին հարց է տալիս. եթէ մենք աղով պղծում ենք սրբութիւնը, ապա ինչո՞ւ են ասորիները իրենց նշխարին աղ խառնում եւ օգտագործում պատարագի ժամանակ: Ծնորհալին բացատրում է, որ մեր եկեղեցում ոչ թէ կրկնում ենք հրէից Զատիկի սովորոյթը, այլ հաւատում ենք, որ Տիրոջ յարութեան կիրակիին ճաշակում ենք Տիրոջ մարմինն ու արիւնը: Հայոց կաթողիկոսը Զատիկի գառան մատաղի ծէսը տեսնում է նաեւ Հռոմի եկեղեցում. փռանկաց եկեղեցում Զատիկի օրը պատարագի ընթացքում խորոված գառը դնում են խորանում եւ սուրբ հաղորդութիւնից յետոյ բաժանում են եկեղեցում հաւատացեալներին, որն ուտում են հետկէսօրեայ (հասարակաց) ճաշից առաջ: Աստուածաշնչից վկայութիւններ են բերում աղը եւ ձէթը նշխարի մէջ օգտագործուելու, Քրիստոսի եւ նրա առաքեալների կողմից ուտելուց առաջ լուացուելու, անսուրբ կենդանիներով ու գազաններով, մեռելոտիով սնուելուց հրաժարուելու մասին՝ մահու մեղք համարելով որովայնամոլութիւնը: Ծնորհալին մատաղն համարում է Զատիկը տօնախմբելու, Տիրոջը երկրպագելու եւ ննջեցեալների յիշատակն յարգելու սովորութեանը տուրք մատուցելու սովորոյթ, եւ իզուր չէ, որ քահանան սաղմոսի երգեցողութեամբ եւ աղօթքով դրոշմում է աղը խաչով՝ կերակրելով դրանով գառանը, քանի որ Աստուծոյ տրուող նուէրը պարտական ենք աւելի մաքրել: Կաթողիկոսն ընդդիմանում է այն սովորութեան դէմ, որով մատաղի արիւնը որոշ տգէտներ ուտում են՝ հակադրելով այդ սովորոյթին Ծննդոց գրքում Նոյին տրուած պատգամը. «Զմիս արեան շնչոյ մի՛ ուտիցէք» (Ծննդ. Թ 4): Ծնորհալին հրէական սովորոյթ է համարում եւ արգելում մատաղի արիւնով դռան շեմը օծելը: Ներսէսը խորհուրդ է տալիս խորոված գառան մսի մի մասը տալ քահանային իբրեւ նուէր Աստուծոյ, իսկ իւրաքանչիւրն իր բաժինը պէտք է ուտի ամենօրեայ կերակրից առաջ: Այսպէս պէտք է վարուել նաեւ տերունական եւ սրբերի տօներին արուած բոլոր մա-

տաղների դէպքում: Կաթողիկոսն անդրադառնում է նաեւ խոստացուած մատաղին, որը **Տեառնական է** կոչում՝ ապսպրելով քահանայի կողմից աղի օրհնութիւնից յետոյ այն կերակրել կենդանուն, ապա՝ մորթելուց յետոյ տալ քահանայի մասնաբաժինը, իսկ մնացածը բաժանել աղքատներին եւ կարօտեալներին: Արդելում է տգէտ քահանաներին կարմիր ծածկոցով ծածկել մատաղի կենդանու մարմինը եւ եղջիւրներին գոյնզգոյն թելեր կապել հին սովորոյթի համաձայն: Առանձին է նկարագրում մահացածների յիշատակին կատարուելիք մատաղը. քահանաները պէտք է հաւաքուեն եկեղեցու դռանը, պատարագի տիրոջ հետ սուրբ խաչով, սաղմոսերգութեամբ եւ ծէսով, ջերմեռանդութեամբ օրհնելու աղը, յիշեն մեռեալների անունները, մեղքերի թողութիւն խնդրեն Տիրոջից, մորթեն մատաղի կենդանուն, դրանից բաժին հանեն քահանաներին, կերակրեն աղքատներին եւ քաղցեալներին՝ շնչատարելով պատարագելու եւ ողորմութիւն տալու կարեւորութիւնը: Բացատրում է աղով օրհնութեան խորհուրդը եւ առաջարկում է այլախոհներին հալածել: Յաջորդ խնդիրը, որին անդրադառնում է կաթողիկոսը, Ամայք եւ Շպղթան գաւառների հայ հաւատացեալների շրջանում Աստուածաշնչում նկարագրուած դրախտի գոյութեան նկատմամբ թերահաւատութիւնն է, որն, ըստ նամակագրի, ասորական մոլորեալ հերձուածներէից է գալիս: Ներսէս Շնորհալին կարծում է, որ նման թերահաւատութիւնը բերում է Աստուծոյ գոյութեան եւ աստուածաշնչային կարեւորագոյն իրողութիւնների ժխտման: Հակադրուելով այդ մտայնութեանը՝ Շնորհալին հիմնում է եկեղեցու սուրբ հայրերի (Բարսեղ, Յովհան, Եփրեմ) բացատրութիւնների վրայ եւ եզրակացնում՝ նման կերպ մտածողները արժանի չեն լինի դրախտ մտնելու: Ներսէս Շնորհալին անդրադառնում է նաեւ այն քահանաներին, որոնք, հետեւելով աղանդաւոր Սմբատ Թոնդրակեցուն, չեն ճանաչում եկեղեցին եւ այնտեղ կատարուող արարողութիւնները: Շնորհալին բաւարարում է մատնացոյց անելով Անանիա Նարեկացու երկերը, ուր պատասխան է տրուած բոլոր մոլորութիւններին: Ներսէս կաթողիկոսը զուգահեռ է անցկացնում եկեղեցու եւ դրախտի խորհուրդների միջեւ՝ համարելով դրանք Աստուծոյ փառքի բնակարան: Անդրադառնալով խաչի օրհնութեան խորհրդին՝ զգուշացնում է, որ երկրպագութիւնը տրւում է ոչ թէ նիւթին, այլ Աստուծուն եւ աստուածային խորհրդին՝ զգուշացնելով հօտին չընկնել կոպաշտութեան գիրկը: Կաթողիկոսը նոյն տրամաբանութեամբ անդրադառնում է նաեւ միւսոսի օժման խորհրդին, բերում է Հայոց եկեղեցու կողմից «բնութեամբ մի աստուածութիւն» ընկալմանը եւ այդ լոյսի տակ օրհնուած խաչը դիտում է դէնք, որով պաշտպանում է աստուածութիւնը: Հաւատացեալներին խորհուրդ է տալիս հաւատալ եւ երկրպագել խաչի զօրութեանը: Նոյն մօտեցումն է պահանջում ունենալ նաեւ եկեղեցու վերաբերմամբ, որն առանց օրհնութեան եւ օժման, առանց նաւակատիքի չի կարող Աստուծոյ տուն լինել: Իրեւ օրինակ բերում է Երուսաղէմի եկեղեցիների կառուցման մասին Եւսեբիոս ժամանակագրի տեղեկութիւնը՝ փիւնիկեան Ծուր (Սո՞ւր կամ Տիւրոս) քաղաքի եպիսկոպոսի կողմից կատարուած նաւակատիքի արարողութեանը արտասանած ճառը³⁸: Ըստ կաթողիկոսի, Ամայք եւ Շպղթան գաւառի հայոց եկեղեցու հակառակորդները մերժում են «Մաշտոց» ծիսագիրքը եւ սուտ լուրեր տարածում դրա մասին: Ներսէսը բացատ-

38 Եւսեբիոսի Կեսարացոյ Պատմութիւն եկեղեցոյ յղեալ յատուցն ի հայ ի հինգերորդ դարու, պարզաբանեալ նոր բարգմանութեամբ ի յոյն բնագրէն ի օնոն և Արրահամ վ. Ճարեան ի միսիբարեանց, Վենետիկ, ի վանս Սուրբ Ազգար, 1877, էջ 723:

րում է «Մաշտոց» ծիսագրքի կարեւորութիւնը Հայոց եկեղեցում կատարուող ծէսերի կանոնակարգման տեսանկիւնից: Կոչ է անում Հայոց եկեղեցու հաւատացեալների հօտին հեռու մնալ թաքնուած (ոչխարի կերպարանք առած) գայլերից, որոնք փորձում են մեզ հեռացնել մեր աւանդոյթներից եւ Քրիստոսի եկեղեցուց: Մեզ հասած վաւերագրից երեւում է, որ Ամայք եւ Շպղթան գաւառից Ներսէս Ծնորհալին ստացել է եւս մէկ թուղթ, որին պատասխանում է վաւերագրի շարունակութեան մէջ: Այս երկրորդ նամակը Ծնորհալին ստացել է մի խմբից, որն, ըստ կաթողիկոսի, կրկին բորբոքում է Եւտիքէս աղանդաւորի հանգած բոցը եւ չի ճանաչում Քրիստոսի մարդեղութիւնը: Նորկտակարանային յղումներով ցոյց է տալիս Եւտիքէսին հետեւողների քրիստոսաբանական սխալը՝ Քրիստոսի իրական մարմնի ժխտումը: Քննարկում է աստուածութեան եւ մարդեղութեան փոխյարաբերութեան եւ միաւորութեան խնդիրները՝ բերելով համապատասխան վկայութիւններ Ս. Գրքից եւ եկեղեցու սուրբ հայրերի երկերից: Նամակն աւարտւում է փառքի բանաձեւով:

ԺԴ. «...բան մխիթարութեան առ վտանգեալսն մարմնով...» — Այս նամակն էլ չունի թղթառաջք եւ թղթավերջ: Գրուած է Ներսէս Ծնորհալու կաթողիկոսութեան տարիներին: Մխիթարական նամակը պատասխանն է Եղեսիայի ուրուկ-բորոտ հիւանդների գրութեան, ուր փորձում է խօսքի ուժով մեղմացնել նրանց տոււայտանքները:

ԺԵ. «...Առ եպիսկոպոսունս եւ վարդապետս եւ համարէն դասս եկեղեցւոյ, որք յաւուր տաւնի Արմաւենեաց ժողովեալք ի կոչմանէ Տեառն Գրիգորիսի կաթողիկոսի եղբաւր նորին, ի ձեռնադրութիւն զնա կաթողիկոսութեանն Հայոց»: Այս վաւերագիրը պատկանում է ճառ-քարոզի ժանրին եւ գրուած ու ընթերցուած է Ներսէս Ծնորհալի եպիսկոպոսի կողմից, երբ իր եղբոր կողմից ձեռնադրուել է Հայոց կաթողիկոս: Սկսած Հ. Ղեւոնդ Ալիշանից այս վաւերագիրն անուանւում է «Ատենաբանութիւն», որը նմանատիպ վաւերագրի եղակի նմուշ է՝ ստեղծուած Հռոմկլայի նօտարատանը: Ըստ Ղ. Ալիշանի եւ նրան հետեւող Տ. Մաղաքիա արք. Օրմանեանի, այս վաւերագիրն ընթերցուել է 1166 թ. ապրիլի 17-ին, Արմաւենեաց տօնի օրը, երբ Գրիգոր Գ կաթողիկոսը Ներսէս Ծնորհալուն է յանձնել Հայոց կաթողիկոսական աթոռի փոխանորդութիւնը: Ատենաբանութիւնն ուղղուած է Հայոց եկեղեցու սրբազան քահանայապետերին, քահանաներին եւ վարդապետներին, որոնք կանչուել են Հայոց եկեղեցու տարբեր նուիրապետական աթոռներից, եկեղեցու վեհապետի հրամանով: Ծնորհալին, հրաւիրելով ունկնդիրների ուշադրութիւնը, յիշեցնում է, թէ Աստուծոյ խօսքը ինչպէս է դարերի ընթացքում մէկը միւսին փոխանցուելով հասել իրեն: Ուշագրաւ է Ներսէս Ծնորհալու գրական վարպետութիւնը, որով կապում է աստուածաշնչային նահապետներին, մարգարէներին, առաքեալներին, աւետարանիչներին, նրանց հետեւող հայրապետներին իւրաքանչիւր տոհմի եւ աթոռի, ինչպէս նաեւ եկեղեցու վարդապետներին Գրիգոր Լուսաւորչի հետ եւ գալիս հասնում է մինչեւ իր ժամանակները՝ շեշտելով վերջինիս արիւնակցութիւնը Գրիգոր Մազիստրոսի որդի Վահրամ-Գրիգորի եւ Բարսեղ կաթողիկոսի հետ ու ընդգծելով յիշատակուածների հոգեւոր կապը: Ծնորհալին չի մոռանում յիշատակուած գիծը շարունակող, իր եղբայր Գրիգոր Գ-ի բարեմասնութիւնները, ով ձերութեան հասակի հասնելով, ստիպում է իրեն հետեւել սերունդների աւանդոյթին, որից Ներսէսը մի քանի անգամ հրաժարուել է: Բայց այժմ չի կարող հրաժարուել, քանի որ տեսնում է եղբոր տկարանալը եւ ընդառաջում է նրա յորդորին՝ վախենալով հակառակվելու դէպքում մեղք կգործի Աստուծոյ առջեւ: Ներսէսը թուարկում է,

Թէ այդ պաշտօնն ստանձնելու դէպքում որքան առաքինութիւն եւ սրբութիւն է պահանջուում յանձնառուից: Ծնորհալին սրտացաւութեամբ եւ զգուշութեամբ ներկայացնում է Հայոց եկեղեցու ներկայ վիճակը, խնդրում է ողջ նուիրապետական համակարգին իր հետ աղօթել բոլորի հոգու մաքրութեան եւ զօրութեան համար: Խնդրում է Աստուծոյ շնորհքն ու իմաստութիւնը՝ իր բարձր պաշտօնը աղաւնու միամտութեամբ եւ օձի բարի խորագիտութեամբ արժանապէս կատարելու համար. «...ըստ աղաւնոյ միամիտ ի սէր պատուիրանացն Քրիստոսի, եւ ըստ աւճի բարեռք խորագիտութեամբ՝ ընդդէմ չար խորամանկութեանց սատանայի...»: Ատենաբանութիւնն աւարտուում է ընդհանրական եկեղեցու՝ Հայոց ազգին ուղղուած աղօթքով եւ փառքով:

ԹՈՒՂԹ ԸՆԴՀԱՆՐԱԿԱՆԻ ԵՒ ՄԱՍՆԱԻՈՐ ՎԱԻԵՐԱԳՐԵՐԻ ԲՆԱԳՐԵՐԻ ԿԱԶՄՄԱՆ
ՀԱՄԱՐ ՕԳՏԱԳՈՐԾՈՒԱԾ ԶԵՌԱԳՐԵՐԸ

Ներսէս Ծնորհալու «Թուղթ ընդհանրականի» բնագիրը կազմելիս նախապէս հիմնուեցինք է. Բաղդասարեանի՝ 1995 թ. հրատարակած բնագրի վրայ եւ ընդօրինակեցինք այն: Սակայն աշխատանքի ընթացքում նկատեցինք, որ ձեռագրերի մի շարք կարելոր տարընթերցումներ չեն ընդգրկուել բնագիրում: Այդ իսկ պատճառով է. Բաղդասարեանի կազմած բնագիրը վերստին համեմատեցինք ՄՄ, 912, ՄՄ, 2496, ՄՄ, 500, ՄՄ, 581, ՄՄ, 2678, ՄՄ, 3906 մատեանների հետ: Այնուհետեւ համեմատեցինք նաեւ ՄՄ, 577, ՄՄ, 3140, ՄՄ, 3062 ձեռագրերը, ինչպէս նաեւ 1825 (Կ. Պոլիս) եւ 1871 (Երուսաղէմ) թթ. հրատարակութիւնները: Այս նախապատրաստութիւնից յետոյ ձեռնամուխ եղանք բնագրի խմբագրման աշխատանքներին:

«Թուղթ ընդհանրականի» բնագիրը կազմելիս օգտագործել ենք հետեւեալ ձեռագրերը եւ հրատարակութիւնները.

- A = ՄՄ, 912 (1779-1785 թթ.)
- B = ՄՄ, 2496 (1294 թ.)
- C = ՄՄ, 500 (1305 թ.)
- D = ՄՄ, 3651 (1315 թ.)
- E = ՄՄ, 581 (1371 թ.^o)
- F = ՄՄ, 2678 (1426-1476 թթ.)
- G = ՄՄ, 582 (1443° թ.)
- H = ՄՄ, 3906 (Ժէ դ.)
- I = ՄՄ, 577 (Ժէ դ.)
- N = ՄՄ, 3140 (ԺԵ դ.)
- U = ՄՄ, 3062 (1765-1767 թթ.)
- j = ՄՄ, 227 (Ժէ դ.)
- m կամ m₁ = ՄՄ, 580 (1618 թ.)
- P = Երուսաղէմ, 1871 թ. հրատարակութիւնը
- Q = Կ. Պոլիս, 1825 թ. հրատարակութիւնը:

A = ՄՄ, 912³⁹ – (ձեռագրի ընդօրինակութիւնը սկսուել է 1779 թ. հոկտեմբերի 29-ին⁴⁰ եւ աւարտուել 1785 թթ. Կ. Պոլսում, կազմուել է 1790 թ. Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնում)⁴¹: Գրչութիւնը՝ նոտրգիր, վերնագրերն ու բաժանումները՝ կարմիր մելանով: Ձեռագրի գրիչն է Ստեփաննոս Կոստանդնուպոլսեցին, ստացողն ու ժողովածոյի կազմողը՝ Իսահակ վրդ. (Հետագայում՝ եպս.) Իսահակ Գեղամացին: Ձեռագրի նախագաղափար օրինակն ընդօրինակուել է 1302 թ. (գրիչ՝ Թօմաս, Խորին անապատ)⁴² գրուած մատեանից, որը 1240 թ. (գրիչ՝ Գրիգորիս) արտագրուել է Ներսէս Շնորհալու «Թուղթ Ընդհանրական»-ի նախագաղափար օրինակից, որը գրուած է եղել նրա իսկ ձեռագրից:

Մատեանում ընդօրինակուել են.

ա) Թուղթ Ընդհանրականը,

բ) ՊԽՄ ժողովածուն եւ Ներսէս Շնորհալու պաշտօնական եւ անհատական թղթերը,

գ) Ներսէս Լամբրոնացու դեսպանագնացութիւնը եւ թղթերը:

Ձեռագրի ուղղագրական հետեւեալ իւրաքայտկութիւնները չեն արձանագրուել իմ կազմած բնագրում. գրիչը աւ-ը աւելի յաճախ գրում է օ, իսկ ող-ով աւարտուող դերբայական ձեւը՝ ձեռագրում աւելի յաճախ դառնում է օղ, «է»-ի փոխարէն գրում է «ե»: Ձեռագիրն ամբողջապէս համեմատուել է հրատարակուած բնագրերի հետ:

B = ՄՄ, 2496 (1294 թ.)⁴³ – Ունի երկու գրիչ՝ Կիրակոսն ու Կոստանդինը, ստացողը Թովմաս քահանան է: Վերնագրերը՝ կարմիր մելանով: Ընդօրինակուած ձեռագրում հագուողէպ են հանդիպում յապաւումներ: Տարընթերցումներում չեմ նշում բառավերջի յ-ի բացակայութիւնը կամ ներկայութիւնը, աւ] ո տարընթերցումը, ե] է տառաչփոթը: Յաճախ բաղաձայների կողքին, մանաւանդ զ նախդիրից առաջ դրուում է յաւելագիր «ը», որը չեմ ընդգրկել տարընթերցումների մէջ: Գրիչը յաճախ չի գրում ի/ւոյ հոլովման ւ-ը, երբեմն էլ անտեղի օգտագործում է այն բառերում, որոնք այս հոլովման չեն պատկանում: Նման շեղումները, որպէս կանոն, տարընթերցումներում չեմ բերում: Այս ձեռագիրը ՊԽՄ ժողովածոյի վաւերագրերի տողատակերում իմ իսկ կողմից բազմիցս օգտագործուած Ա խմբի C մատեանն է: Ձեռագիրն ամբողջապէս համեմատուել է հրատարակուած բնագրերի հետ:

C = ՄՄ, 500 (1305 թթ. առաջ, վերանորոգուած՝ 1665 թ.)⁴⁴ – Ձեռագիրն ընդօրինակել է Վարդան գրիչը (142թ, 191թ, 360ա): Ստացողն է Գրիգոր Անաւարզեցի կաթողիկոսը (218ա, 239բ): Նա էլ իր դեսպանագնաց (լիկատ) Կեսարիայի արքեպիսկոպոս Կոստանդին

39 Լուսանցիներում կամ քառի վերելում մէկ այլ գրիչ մատիտով սրբագրել է: Այդ լրացումները երբեմն բերել են մտողատակում A₁ նշանով:

40 Տե՛ս ՄՄ, 912, էջ 62 կամ բղ. 33բ:

41 Մայր ցուցակ հայերէն ձեռագրաց Մաշտոցի անուան Մատենադարանի, հտ. Գ, կազմեց Օ. եղանեան, խմբագրութեամբ Փ. Անթարեանի, Յ. Քէօսեանի, Ա. Ղազարոսեանի, Տ. Շահէ Բոյ. Հայրապետեանի, ցանկերը կազմեց Վ. Գեորգիեանը, Երեւան, «Մագաղաթ», 2007, սիւն 1205-1212 (այսուհետեւ՝ ՄՅՀՁՄՄ, հտ. Գ):

42 Տե՛ս Ներսէս Շնորհալի, Թուղթ Ընդհանրական, աշխատասիրութեամբ է. Մ. Բաղդասարեանի, Երեւան 1995, էջ 172-173. հմմտ. ԹԸ 1825, էջ 4, 229:

43 ՄՅՀՁՄՄ, հտ. Ը: Ձեռագիրը 2401-2700, խմբագրութեամբ Գ. Տէր-Վարդանեան, ցանկերը կազմեց Վ. Գեորգիեանը, Երեւան, «Նաիրի» հրատարակչութիւն, 2013, սիւն 249-256:

44 ՄՅՀՁՄՄ, հտ. Բ, կազմեցին Օ. եղանեան, Ա. Զէյթունեան, Փ. Անթարեան, Ա. Քեօզկերեան, խմբագրութեամբ Ա. Մնացականեանի, Օ. եղանեանի, Ա. Զէյթունեանի, ցանկերը՝ Վ. Գեորգիեանի, Երեւան, «Նաիրի» հրատարակչութիւն, 2004, սիւն 1009-1018:

նի միջոցով 1305 թ. մատեանը նուիրել է Եսայի Նչեցի վարդապետին (320թ., 446ա)⁴⁵: Պահպանուել է նախնական ձեռագրի իսկօրինակ թղթերի միայն մի մասը (թղ. 82-89, 92-115, 119-127, 129-271, 273-446), որոնք անենայն Հաւանականութեամբ գրուել են Սսի կաթողիկոսարանում: 1665 թ. ձեռագիրը նորոգել է Եղիար գրիչը (1-81, 90-91, 116, 118, 128, 272, 447-448) ամենայն Հաւանականութեամբ Ս. Սիոն անապատում (Արատեսի⁶, թէ՞ Շատինի) վերանորոգել է արգէն քայքայուած մատեանը եւ վերստին ընդօրինակել է մեզ Հասած ձեռագրի նշանակալի մասը: Գրչութիւնը՝ բոլորգիր, վերնագրերը կարմիր մելանով: Ըստ ձեռագրի հրատարակուած նկարագրութեան՝ Եղիար գրչի վերակազմած ձեռագրի մէջ տեղ են գտել.

- 1) Թուղթ Ընդհանրական, թղ. 4ա-51բ,
- 2) Թուղթ ի Սամուսիա քաղաք՝ Յաղաքս Արեւորդեաց դարձի, թղ. 52ա-56ա,
- 3) Պատասխանի թղթոյն պատրիարզին Ասորոց տեառն Միխայէլի, թղ. 56ա-57ա,
- 4) Թուղթ ի Կոստանդնուպալիս՝ առ ոմն Պաւղոս, թղ. 57ա-58բ,
- 5) Առ եպիսկոպոսս եւ վարդապետս Հայաստանեայց՝ վասն սիրոյ եւ միաբանութեան ընդ յոյնս, թղ. 58բ-59բ,
- 6) Պատասխանի գրոյ ուրումն, որ գրեալ է առ նա բանս կծանաց, թղ. 59բ-61ա,
- 7) Առ նոյն ժպիրհ, թղ. 61ա-բ,
- 8) Առ նոյն, թղ. 61բ-2բ,
- 9) Առ վարդապետն Գէորգ, թղ. 62բ-63ա,
- 10) Առ նոյն Գէորգ, թղ. 63ա-բ,
- 11) Առ նոյն Գէորգ, թղ. 63բ,
- 12) Գիր շրջաբերական ի Կարս, թղ. 63բ-66բ,
- 13) ՊԽՄ ժողովածու, թղ. 66բ-239բ եւ այլ նիւթեր:

Ինչպէս տեսնուած ենք, յիշատակուած նիւթերից պահպանուել են միայն Վարդան գրչի կողմից ընդօրինակուած ՊԽՄ ժողովածոյի մի նշանակալի Հատուածը եւ թղ. 273ա-ից յետոյ ընդօրինակուած տարբեր դարաշրջանների վերաբերող զանազան թղթերն ու երկերը⁴⁶: Հնարաւոր է նաեւ, որ մեր կողմից մատեանի առաջին մասում յիշատակուած նիւթերի մեծ մասը, բացի ՊԽՄ-ի բնագրից, ընդօրինակուել է դեռեւս անյայտ՝ մէկ այլ ձեռագրից՝ 1665 թ. Եղիար գրչի կողմից Ս. Սիոն անապատում: Պէտք է նկատի ունենալ, որ այս ձեռագիրը ՊԽՄ ժողովածոյի իմ կազմած բնագրի A մատեանն է:

Ընդօրինակութիւնն ունի քերականական որոշ իւրայատկութիւններ, որոնք իմ կողմից չեն արձանագրուել կազմուած բնագրում. 1) Ի-ով աւարտուող գոյականները, ուր թեքուող Հոլովներում Ի-ն փոխուում է ւ-ի: Այս ձեռագրի գրիչը հիմնականում նկատի չի առնում ւ-ը: Օր. Հոգոյ] Հոգւոյ, կամ գիւոյ] գիււոյ: Չնայած գրիչը հիմնականում զանց է առնում ւ-ը, մենք բնագրում հետեւում են դասական ուղղագրութեանը, իսկ տողատակերում յաճախ չենք բերում այդ տարրնթերցումները. 2) գրիչը հետեւողական չէ եւ բառավերջում յ-ի գրութիւնը ա եւ ո ձայնաւորներից յետոյ պարտադիր չի համարում: Այս տարրնթերցումները եւս մեր կողմից չեն բերուած լիակատար ծաւալով. 3) ող վերջա-

45 ՄՅՀԶՄՄ, հտ. Բ, 2004, սիւն 1018-ում պէտք է սրբագրել ձեռագրի ընծայագրի էջահամարը, 320թ-ն պէտք է ուղղել 380թ-ով: Ճիշտ էջահամարը տե՛ս ՀԶԶ ԺԴ դ., մասն Ա, 2018, էջ 93:

46 Այդ նիւթերի Յկարագրութիւնը տե՛ս ՄՅՀԶՄՄ, հտ. Բ, 2004, սիւն 1013-1017:

ւորութիւն ունեցող դերբայական ձեւը գրիչ գրում է՝ աւղ-ով: Մենք վերականգնում ենք դասական ձեւը՝ յաճախ նկատի չառնելով ձեռագրերի աւղ տարրնթերցումը: 4) յաճախ է շփոթը է եւ ե տառերի: Այս ձեռագիրը ՊԽՄ ժողովածոյի վաւերագրերի տողատակերում իմ իսկ կողմից համեմատուած Բ խմբի A ձեռագիրն է: Ձեռագիրն ամբողջապէս համեմատուել է հրատարակուած բնագրերի հետ:

D = ՄՄ, 3651 (1315 թ., վերանորոգուած՝ 1615 թ.) – Մատեանն ընդօրինակուած է Ս. Կարապետի վանքում (Տարոնի⁴⁷): Ձեռագրում տեղ են գտել Ներսէս Շնորհալու Թուղթ Ընդհանրական եւ մասնաւոր թղթերի բնագրերը, ինչպէս նաեւ Ներսէս Լամբրոնացու կազմած ՊԽՄ ժողովածուի ընդօրինակութիւնները⁴⁷: Ձեռագրի տարրնթերցումները մեր կազմած բնագրում վերցուած են է. Բաղդասարեանի պատրաստած հրատարակութիւնից⁴⁸:

E = ՄՄ, 581 (ըստ է. Բաղդասարեանի՝ 1371⁴⁹ թ.) – Գրիչն ու ընդօրինակութեան վայրը յայտնի չեն: Գրչութիւնը՝ բոլորգիր, վերնագրերը՝ կարմիր մելանով: Թուղթ Ընդհանրականն ընդօրինակուած է թղ. 336ա-389բ-ում: Ներսէս Շնորհալու միւս թղթերն ընդօրինակուած չեն⁵⁰: Այս մատեանում Թուղթ Ընդհանրականի գլուխների տեղերը փոխուած են. «Առ կրօնաւորս որ ի վանորայս ... Յիսուս ի Տէր մեր» հատուածը ձեռագրում գրուած է «Առ իշխանս, որ ըստ աշխարհի» վերնագրից առաջ, իսկ «Առ առաջնորդս եկեղեցւոյ՝ որ են յաշխարհի, որ կոչին եպիսկոպոսունք» գլուխը ընդօրինակուած է «Առ առաջնորդս սրբոց ուխտից վանականաց» գլխից առաջ: Բնագրի նշանակալի հատուածներ գեղչուած են: Ձեռագրի քերականական իւրայատկութիւններից շատերը նման են ՄՄ, 500-ին: Ձեռագիրն ամբողջապէս համեմատուել է հրատարակուած բնագրերի հետ:

F = ՄՄ, 2678 (1426-1476 թթ.) – Գրիչն է Մաթէոսը: Գրչութիւնը ուղիղ նոտրգիր, երկսիւն, վերնագիրը՝ կարմիր թանաքով: Ձեռագրի յիշատակարանում մատեանն անուանում է «գիրս ... Թխթոց»: Թուղթ Ընդհանրականը ընդօրինակուած է թղ. 39ա-54բ-ում: Ձեռագրից բացակայում են բնագրի մի շարք մեծ հատուածներ: Մատեանում առկայ են գրեթէ նոյն տարրնթերցումները եւ ուղղագրական շեղումները, ինչ մենք նկատել ենք C (ՄՄ, 500) եւ E (ՄՄ, 581) ձեռագրերում: Բնագրից անմիջապէս յետոյ արտագրուած է նոյն հեղինակի «...գիր շրջաբերական ... ի Կարս» (թղ. 54բ-55բ) վաւերագիրը: Մի քանի տասնեակ էջ յետոյ ընդօրինակուած է նաեւ Ներսէս Շնորհալու «...ի Միջագէտս Ասորոց ... Առեւծ կոչեցելոյ իշխանի Թլկուրանն աւանի» եւ «Բան Ներսիսի ... յաւուր տաւնի Արմաւենեացն» թղթերը (թղ. 61ա-73բ): Որոշ ընդմիջումից յետոյ ընդօրինակուած են Ներսէս Շնորհալու թղթերը ուղղուած Միքայէլ Ասորի պատրիարքին, Պօղոս քահանային եւ «...առ եպիսկոպոսս եւ վարդապետս Հայաստանեայց՝ վասն սիրոյ եւ միաբանութեան ընդ յոյնս» կոնդակը, ինչպէս նաեւ Ներսէս Լամբրոնացու ՊԽՄ ժողովածուն (թղ. 77ա-101ա)⁵¹: Սրանցից յետոյ ընդօրինակուած է Ներսէս Շնորհալու թուղթն ուղղուած Յակոբ

⁴⁷ Ցուցակ ձեռագրաց Մաշտոցի անուան Մատենադարանի, հատոր Ա, կազմեցին Օ. Եգանեան, Ա. Զէյրուհեան, Փ. Անթարեան, Գեորգիւմի Օ. Եգանեանի, խմբագրութեամբ Լ. Խաչիկեանի, Ա. Մնացականեանի, Երեւան, ՀՍՍՌ ԳԱ հրատարակչութիւն, 1965, սիւն 1057:

⁴⁸ Տե՛ս Ներսէս Շնորհալի, Թուղթ Ընդհանրական, աշխատասիրութեամբ է. Մ. Բաղդասարեանի, Երեւան, ՀՀ ԳԱԱ «Գիտութիւն» հրատարակչութիւն, 1995:

⁴⁹ Նոյն տեղում, էջ 49:

⁵⁰ Մատեանի նիւթերի նկարագրութիւնը տե՛ս ՄՅՀԶՄՄ, հտ. Բ, սիւն 1367-1374:

⁵¹ Ընդարձակ նկարագրութիւնը տե՛ս ՄՅՀԶՄՄ, հտ. Ը, սիւն 1111-1121:

Ասորի վարդապետին (թղ. 101ա-103ա): Յիշատակուած բոլոր բնագրերը համեմատել ենք այս ձեռագրի հետ:

G = ՄՄ, 582 (ըստ է. Բաղդասարեանի՝ 1443 թ. առաջ եւ յետոյ): – Մատեանում ընդօրինակուած է միայն Ներսէս Շնորհալու Թուղթ Ընդհանրականը (թղ. 45ա-91բ)⁵²: Ձեռագրի տարրնթերցումները մեր կազմած բնագրում վերցուած են է. Բաղդասարեանի պատրաստած հրատարակութիւնից⁵³:

H = ՄՄ, 3906 (ըստ է. Բաղդասարեանի՝ ԺԳ դ. վերջ – ԺԴ դ. սկիզբ, վերանորոգուել է ԺԷ դ.): – Համառօտ ձեռագրացուցակում սխալմամբ թուագրուած է 1169-1170 թթ.: Յակոբ Կլայեցի կաթողիկոսն է այս երկը երկրորդ անգամ շրջանառութեան մէջ դրել⁵⁴: ԺԷ դարի գրիչը վերանորոգել է Յակոբ Կլայեցի (1268-1286) կաթողիկոսի հրամանով ընդօրինակուած Թուղթ Ընդհանրականի բնագրի վնասուած օրինակը եւ ընդօրինակել է պակասող հատուածները: Ձեռագրի տարրնթերցումները մեր կազմած բնագրում վերցուած են է. Բաղդասարեանի պատրաստած հրատարակութիւնից⁵⁵:

I = ՄՄ, 577 (ԺԷ դ.): – Ըստ ընդարձակ նկարագրութեան, ձեռագիրն ընդօրինակուած է երեք (ա. թղ. 213-260, 1-75, 306-327, բ. 261-305, 76-212, գ. 328-351) գրիչների կողմից⁵⁶: Նկարագրութեան մէջ արուել են մի շարք՝ Ա ձեռագրի ցանկին հակասող տեղափոխութիւններ: Օրինակ. Թուղթ Ընդհանրականից յետոյ Ա ձեռագրի ցանկում դրուած է Պետր ժողովածուն, սակայն այդ բնագիրը նկարագրողը գրել է Բ ձեռագրի մէջ, սակայն ակնյայտ է, որ գոնէ դրա առաջին էջը ընդօրինակուած է երեք տարբեր գրիչների կողմից (թղ. 77բ, 198բ⁵⁷ եւ 305բ) եւ հաւանաբար տարբեր ձեռագրերի մնացորդներ են: Մատեանի տարբեր գրչութիւնները մէկ կազմի մէջ են դրել հաւանաբար 1696 թ.՝ փորձելով փրկել քայքայուող ձեռագրերի մնացորդները: Մատեանի առաջին եւ երկրորդ ձեռագրերում է նկարագրողը տեղադրել Ներսէս Շնորհալու նամակների հիմնական մասը, քանի որ դրանք ընդօրինակուել են զանազան գրիչների կողմից: Ձեռագիրը սկսուած է նիւթերի ցանկով⁵⁸: Ըստ այդ ցանկի եւ նիւթերի հերթականութեան յաջորդում է «Թուղթ Ընդհանրական»-ը (թղ. 4ա-63բ)⁵⁹ եւ ապա՝ «Վասն ճշմարիտ եւ անապական կուսութեան» (թղ. 63բ-69բ) բնագիրը միեւնոյն ձեռագրով: Սրանց յաջորդում է Ներսէս Շնորհալու «...ի

52 Տե՛ս ՄՅՀԱՄՄ, հտ. Բ, սիւն 1376:

53 Տե՛ս Ներսէս Շնորհալի, Թուղթ Ընդհանրական, աշխատասիրութեամբ է. Մ. Բաղդասարեանի, Երեւան, ՀՀ ԳԱԱ «Գիտութիւն» հրատարակչութիւն, 1995:

54 Նոյն տեղում, էջ 171, ծան. 82:

55 Տե՛ս Ներսէս Շնորհալի, Թուղթ Ընդհանրական, աշխատասիրութեամբ է. Մ. Բաղդասարեանի, Երեւան, ՀՀ ԳԱԱ «Գիտութիւն» հրատարակչութիւն, 1995:

56 Հմմտ. ՄՅՀԱՄՄ, հտ. Բ, սիւն 1347-1354:

57 Այս ընդօրինակութեան ՊՄՄ առաջարանի վերջում գտնուող յիշատակարանը վրիպել է ձեռագիրը նկարագրողների ուշադրութիւնից. «Ջգրծող որ զանաթման զմեղածաւալ յիշատակի զփծուն սարգաւա՛ Բունիաթս, վատնող բանի դատապարտեալ ծառայ. սուրբ եկեղեցոյս որ կոչի սուրբ հոգի յիշեցէ՛ Ի Քրիստոս համծիղերծ ծնող՛ կրկնակի թուին :ճնխե: մայիսի :ա: Ի վայելումն Խոջայ Կարապետի, որդի պարոն Աւետին եւ որդին իւր Արուրիւնին, եւ որդին իւր փոքրը՛ Պետրոսն. ամէն» (թղ. 200ա): Այս յիշատակագրութիւնը թոյլ է տալիս պնդել, որ Բ ձեռագրում տեղ գտած Ներսէս Շնորհալու թղթերի գրիչն է Բունիաթը: Այս նոտրգիր յիշատակագրութիւնը ամենայն հաւանականութեամբ կապ ունի թէ՛ ձեռագրի բոլորգիր յիշատակարանի եւ թէ՛ սկզբում ընդօրինակուած ցանկի հետ, որոնք կապուած են գրբի վերջնական կազմման աշխատանքների հետ:

58 Այն սկսուած է բոլորգրով, իսկ վերջին էջը այլ գրչի կողմից գրուած է նոտրգրով (թղ 1ա-3ա): Պիտի շշտել, որ ցանկը յանախ չի համապատասխանում ընդօրինակուած նիւթերի հերթականութեանը:

59 Այն գրուած է մէկ այլ տիպի նոտրգրով, այլ գրչի կողմից:

Մամեստեայ քաղաքն, առ արեւորդիս» թուղթը (70ա-75ա), որը վրիպել է նկարագրողների ուշադրութիւնից: Այս թուղթը եւ դրանից յետոյ ընդօրինակուած Ներսէս Շնորհալու յաջորդ՝ ասորոց Միխայէլ պատրիարքին գրած թուղթը (թղ. 75ա-բ) գրուած են միմեանցից տարբեր ձեռագրերով: Երեք մաքուր էջ թողնելուց յետոյ մեզ հասած ձեռագրում արտագրուած է ՊԽՄ բնագիրը (թղ.77բ-164բ)՝ բաւական անխնամ եւ շուրջ հինգ տարբեր նոտրգիր գրչութիւններով: Շնորհալու յաջորդ թղթերը (թղ. 164բ-205բ) եւ Ներսէս Լամբրոնացու «Առ Յուսկան» թուղթը (թղ. 205բ-213ա) գրուած են նոյն նոտրգրով, ինչ վերելում յիշատակուած ՊԽՄ ընդօրինակութեան վերջին հատուածը⁶⁰: Ընդօրինակուած մատենագրական միւս երկերը (թղ. 213ա-351բ) եւս գրուած են առնուազն հինգ տարբեր նոտրգիր ձեռագրերով⁶¹: Պիտի նկատի ունենալ, որ հետագայում եւս, նոտրգիր եւ բոլորգիր տարբեր գրչութիւններով ձեռագրում գրուել են յիշատակագրութիւններ, կատարուել են միջամտութիւններ, լուսանցքներում յաւելուել են տարբեր հատուածների վերնագրեր եւ այլն: Այդ իսկ պատճառով հիմնաւորուած չենք համարում ներկայ նկարագրութեան մէջ այս մատենի բաժանումը երեք ձեռագրերի, ինչպէս նաեւ տարբեր գրչութիւններով գրուած նիւթերի համախմբումը տարբեր ձեռագրերում: Ձեռագրերի բաժանումները կատարուել են՝ առանց հաշուի առնելու նիւթերի դասակարգութիւնը. եթէ առաջին ձեռագրում թղ. 213-260 եւ 1-75 թերթերը կարելի է համարել հնում պրակակալուած մամուլների շարունակութիւն, ապա թղ. 306-327-ը ունեն այլ՝ նախորդը չշարունակող մամուլահամարներ: Թղ. 261-305-ի առաջին մամուլահամարներն էլ կարծես շարունակում են թղ. 75-ին յաջորդող մամուլահամարները, եւ չեն կարող դատուել եւ մաս կազմել Բ ձեռագրի: Նոյնը կարելի է ասել «Բ» անուանուած ձեռագրի երկրորդ հատուածի՝ թղ. 76-212 թերթերի մասին: «Գ» անուանուած ձեռագիրն էլ իր գրչութեամբ թէպէտ աւելի կոմպակտ է, այնուամենայնիւ՝ թղ. 346-ից կարծես ձեռագիրը փոխուում է եւ դառնում աւելի անփոյթ: Նկատի ունենալով այս եւ նմանատիպ այլ ձեռագրեր՝ լաւ կլինէր, որ ձեռագրացուցակում լուսանկարով աւելի յստակ արուէին գրչութեան գոնէ բոլոր հիմնական նմուշները, ինչպէս նաեւ բերուէին ձեռագրագիտական հիմնական կռուանները այս կամ այն եզրակացութեան համար:

Ձեռագրում աւ-ի փոխարէն յաճախ գրուում է օ: Տողադարձումներից զատ, յաճախ է հանդիպում յաւելեալ «ը» ձայնաւորը: Գրիչներն յաճախ գերադասում են բարբառային արտասանութեան ուղղագրութիւնը: Այս ձեռագիրն օգտագործել ենք Թուղթ Ընդհանրականի եւ Ներսէս Շնորհալու անհատական թղթերի գիտական բնագրերը կազմելիս:

N = ՄՄ, 3140 (ԺԵ դար): – Գրիչն է Սաղաթիէլ արեղան, ամենայն հաւանականութեամբ մեկենասն է Աղուանից Յովհաննէս է կաթողիկոսը (շուրջ 1426-1428 թթ.)⁶²: Այս մատենում ընդօրինակուել են Ներսէս Շնորհալու գործունէութեանն առնչուող հետեւեալ բնագրերը.

- 1) Առ եպիսկոպոսունս եւ վարդապետս ... յաւուր տաւնի Արմաւենեաց, թղ. 1ա-8ա,
- 2) Թուղթ Ընդհանրական, թղ. 8ա-62ա,

60 Պիտի նկատի ունենալ, որ այստեղ՝ թղ. 198բ-200ա-ում, գրիչը կրկին ընդօրինակել է ՊԽՄ-ի առաջաբանը:

61 Այս հատուածում եւս ընդօրինակուել է ՊԽՄ ժողովածոյի ներածութիւնից մէկ էջ (թղ. 305բ):

62 Տե՛ս ՄՅՀԶՄՄ, հտ. Ժ, սիւՑ 671-678:

3) Ներսէս Լամբրոնացու «Պատճառ խնդրոյ միաբանութեան» ժողովածուն, թղ. 62բ-142բ,

4) Թուղթ ... Ներսէսի եպիսկոպոսի ... ի խնդրոյ ումեմն աստուածասիրի Առիւծ կոչեցելոյ իշխանի Թլկուրանն աւանի, թղ. 147բ-183բ,

5) Պատասխանի թղթոյն Յակովբայ ուրումն վարդապետի ասորի, ի մայրաքաղաքի Միելիտինոյ, թղ. 183բ-191բ:

Ժողովածոյում տեղ են գտել նաեւ Ներսէս Շնորհալու մի քանի չափածոյ երկեր, Ներսէս Լամբրոնացու, Վանական վարդապետի եւ Վարդան Արեւելցու գրութիւններ: Ձեռագիրն համեմատուել է յիշատակուած բնագրերի հետ:

Մ = ՄՄ, 3062 (1765-1767 թթ.): – Ձեռագրի գրիչն է Խաչատուր Կոստանդնուպոլսեցին, ստացողը՝ Աբրահամ Աստապատցին⁶³: Մատեանի անուանաթերթում (1ա) ժողովածուն անուանուած է «Գիրք, այսինքն Մատեան, որ եւ կոչի Թուղթ Ընդհանրական»: Այստեղ տեղ են գտել Ներսէս Շնորհալու գրչին պատկանող հետեւեալ վաւերագրերը.

- 1) Թուղթ Ընդհանրական, թղ. 9ա-30բ,
- 2) Երկու հատուած «Առ Առիւծ իշխան» վաւերագրի վերջից, 31ա-34բ,
- 3) Նոյն վաւերագրի սկզբի հատուածը, թղ. 38ա-46ա,
- 4) Առ եպիսկոպոսս եւ վարդապետս ... յաւուրս տօնն Արմաւենեաց, թղ. 46բ-49բ,
- 5) Պատասխանի թղթոյ ուրումն Յակովբայ Ասորոց վարդապետի՝ ի մայրաքաղաքն Մելիտինոյ, թղ. 49բ-52ա,
- 6) Պատասխանի թղթոյն եւ պատրիարգին Ասորոց Տեառն Միխայիլի, թղ. 136ա,
- 7) Գիր շրջաբերական՝ առաքեալ ի կողմանս Արեւելից ի Կարս, թղ. 136բ-137բ,
- 8) Թուղթ ի Կոստանդնուպոլիս, առ ոմն Պաւղոս քահանայ Հայկազն ի Տարսոն Կիլիկեցոց, թղ. 137բ-138ա,
- 9) Պատասխանի գրոյ ուրումն, որ գրեալ էր առ նա բանս զկճանաց յանդուզն լրբութեամբ, թղ. 138բ-139ա,
- 10) Առ նոյն ժպիրհ, 139ա,
- 11) Առ նոյն յիմարութեամբ եւ Հպարտութեամբ լրբեալ ոմն, թղ. 139բ,
- 12) Երեք վաւերագիր՝ առաքուած «Առ վարդապետն Գէորգ», թղ. 140ա,
- 13) Թուղթ ի Մամուկեստիայ քաղաքն, առ արեւորդիսն, թղ. 140բ-142ա:

Ձեռագրում ընդօրինակուած են նաեւ վաւերագրեր, որոնք վերաբերում են հայ մատենագրութեան տարբեր դարաշրջանների գործիչներին: Յիշատակուած վաւերագրերը համեմատուել են հրատարակուած բնագրերի հետ:

Շ = Փարիզ, 179 (1231 թ.): – Ընդօրինակուել է Հռոմկլայում, Թորոս գրչի կողմից, պատուիրատուն է Դաւիթ եպիսկոպոսը⁶⁴: Մատեանում ընդօրինակուած է Ներսէս Լամբրոնացու կաղմած «Պատճառ խնդրոյ միաբանութեան» ժողովածուն, ուր ընդօրինակուած են Ներսէս Շնորհալու՝ Մանուէլ կայսրին եւ պատրիարքներին ուղղուած նամակները, ինչպէս նաեւ «...ի Միջագէտս Ասորոյ՝ Յամայք կոչեցեալ նահանգին ... ի խնդրոյ որումն

63 Տե՛ս ՄՅՅՁՄՄ, հտ. ժ, սիւն 291-300:

64 R.H. Kévorkian, A. Ter-Stépanian, Manuscrits arméniens de la Bibliothèque national de France. Catalogue, Paris, Bibliothèque nationale de France, 1998, p. 604-609:

... Առիժ կոչեցեալ, իշխան Թղկուրան աւանի» Թուղթը, Թղ. 93բ-125բ: Այս ձեռագիրը եւս օգտագործուած է յիշատակուած վաւերագրերի բնագիրը կազմելիս:

j = ՄՄ, 227 (Ժէ դ.): – Գրիչն ու գրչութեան վայրն անյայտ են⁶⁵: Ժողովածոյում ընդօրինակուել է Ներսէս Շնորհալու գրչին պատկանող հետեւեալ վաւերագրերը.

- 1) Թուղթ Ընդհանրական, Թղ. 1բ-64ա,
- 2) «...ի Սամուտիա քաղաք, յաղագս արեւորդաց դարձի», Թղ. 64բ-70ա,
- 3) Պատասխանի Թղթոյն պատրիարգին ասորոց Տեառն Միխայէլի, Թղ. 70ա-71ա,
- 4) «...ի Միջագետս ասորոց ... ի խնդրոյ որումն աստուածասիրի Առեւծ անուն իշխանի Թղկուրանն աւանի» վաւերագրի առաջին մասը, Թղ. 73բ-92ա,
- 5) Առ ոմն Պողոս քահանայ Հայկազնի, ի Տարսոնէ Կիլիկեցոց, Թղ. 143ա-144ա,
- 6) «...Պատասխանի գրոյ որումն. որ գրեալ էր նա բանս զկծանաց յանդուգն լրբութեամբ», Թղ. 144ա-146ա,
- 7) Առ նոյն ժպիրհ, Թղ. 146ա-147ա,
- 8) Առ նոյն յիմարութեամբ եւ պարտութեամբ լրբեալ ոմն, Թղ. 147ա-148ա,
- 9) «Առ վարդապետն Գէորգ» երեք Թղթերը, Թղ. 148ա-149ա,
- 10) Ներսէս Լամբրոնացու ՊԽՄ ժողովածոյի նշանակալի մասը, Թղ. 149ա-205բ, 207բ-229ա,

11) Առ եպիսկոպոսս եւ վարդապետս Հայաստանեայց, վասն սիրոյ եւ միաբանութեան ընդ յոյնսն, Թ. 205բ-207բ:

Յաճախ բառավերջի վերջաւորութեան «ա» եւ «ո» տառերից յետոյ կիսաձայն «յ»-ն չի գրւում: Գրիչը յաճախ բաց է թողնում հոլովման ժամանակ «ի»-ին փոխարինած «ւ»-ը (օր. եկեղեցոյ, ալգոյն, հոգոյ եւն): Ենթակայական դերբայի «ող» վերջաւորութիւնը յաճախ փոխարինուած է «աւղ»-ով: «ե» եւ «է» գրութիւնը յաճախ անհնար է տարբերակել: Գրիչը յաճախ է յաւելագիր «ը» օգտագործում: Ժողովածուն պարունակում է նաեւ Հայ մատենագրութեան մի շարք այլ յուշարձանների ընդօրինակութիւնը: Յիշատակուած վաւերագրերի բնագրերը համեմատուել են այս ձեռագրի տուեալների հետ:

m կամ m₁ = ՄՄ, 580 (1618 Թ.): – Ձեռագրի գրիչն է Անդրէաս քահանան⁶⁶: Վերնագրերի նշանակալի մասը գրուած են կանաչ թանաքով, գլխատառերը՝ կարմիրով: Մատենանում ընդօրինակուած են Ներսէս Շնորհալու հեղինակած հետեւեալ վաւերագրերը.

- 1) Թուղթ Ընդհանրական, Թղ. 3ա-76բ,
- 2) «...ի Սամուտիա քաղաք. յաղագս արեւորդեաց դարձի», Թղ. 76բ-83ա (նոյն բնագիրն ընդօրինակուած է նաեւ Թղ. 276ա-283ա),
- 3) «...պատասխանի Թղթոյն պատրիարգին ասորոց տեառն Միխայէլի», Թղ. 83ա-84բ,
- 4) «...Թուղթ ի Կոստանդինուպուղիս. առ ոմն Պաւղոս քահանայ Հայկազնի ի Տարսոնէ կիլիկեցոց...», Թղ. 84բ-86բ,
- 5) «...առ եպիսկոպոսս եւ վարդապետս Հայաստանեաց. վասն սիրոյ եւ միաբանութեան ընդ յոյնսն», Թղ. 86բ-88բ (նոյն բնագիրն ընդօրինակուած է նաեւ Թղ. 268ա-269բ),
- 6) «...Պատասխանի ... որումն. որ գրեալ է առ նա բանս զկծանաց յանդուգն լրբութեամբ», Թղ. 88բ-91ա,

65 Տե՛ս ԱՅԶԳՄՄ, հտ. Ա, սիւճ 1009-1012:

66 Տե՛ս ԱՅԶԳՄՄ, հտ. Բ, սիւճ 1363-1366:

- 7) «...առ նոյն ժպիրհ», թղ. 91ա-92ա,
 8) «...Առ նոյն յիմարութեամբ եւ հպարտութեամբ լրբեալ ոմն», թ. 92ա-94ա,
 9) «...առ վարդապետն Գէորգ» երեք թղթերը, թղ. 94ա-95բ (նոյն բնագիրն ընդօրինակուած է նաեւ թղ. 270ա-271բ),
 10) «...Գիր շրջաբերական առաքեալ ի կողմանս յարեւելից ի Կարս...», թղ. 95բ-99բ (նոյն բնագիրն ընդօրինակուած է նաեւ թղ. 271բ-276ա),
 11) ՊԽՄ ժողովածու, թղ. 99բ-209ա,
 12) «...ի Միջագետս Ասորոց ... ի խնդրոյ ... Առեւծ անուն իշխանի թլկուրանն աւանի», թղ. 209ա-254ա,
 13) Պատասխանի թղթոյն Յակոբա վարդապետի ասորոյ ի մայրաքաղաքէն Մելետինոյ Հայոց, թղ. 254ա-264բ,
 14) «...առ ոմն իշխան արեւելեան, վասն որդւոյ իւրոյ տարածամ վախճանելոյ», թղ. 264բ-266բ⁶⁷,
 15) Պատասխանի թղթոյն պատրիարգին ասորոց տեառն Միխայէլի, թ. 266բ-268բ,
 16) «...բան մխիթարութեան առ վտասնգեալսն մարմնով...», թղ. 283ա-289ա:
 Զեռագրում երկրորդ անգամ ընդօրինակուած բնագրերի համեմատութիւնը տե՛ս m, նշանի ներքոյ: Մատեանում ընդօրինակուած են նաեւ Եփրեմ Ասորուն, Գրիգոր Լուսաւորչին, Մովսէս եւ Դաւիթ փիլիսոփաներին վերագրուած երկեր:

ՕԳՏԱԳՈՐԾՈՒԱԾ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ներսէս Շնորհալի, Թուղթ Ընդհանրական, աշխատասիրութեամբ է. Մ. Բաղդասարեանի:

P = Ընդհանրական թուղթը սրբոյն Ներսիսի Շնորհալւոյ, Երուսաղէմ, 1871 (բնագիրը շարուել է ըստ այս հրատարակութեան):

P₁ = Երուսաղէմ, 1871 հրատարակութեան տողատակի տարընթերցումներն են:

R = Թուղթ Ընդհանրական արարեալ երիցս երանեալ սուրբ Հայրապետին մերոյ տեառն Ներսիսի Շնորհալւոյ, Էջմիածին, 1865:

Q = Գիրք որ կոչի Ընդհանրական. արարեալ Սրբազնասուրբ Հայրապետին մերոյ՝ Տեառն Ներսէսի Շնորհալւոյ, Սանկտպետերբուրգ, տպարան Խալդարեանց Խոջամալի, 1788:

S = Տեառն Ներսէսի Շնորհալւոյ Հայոց կաթողիկոսի Թուղթը, Վենետիկ, Ս. Ղազար, 1873:

ԱԶԱՏ ԲՈԶՈՅԵԱՆ

67 Այս չափածոյ բուրբը հրապարակուած է Ներսէս Շնորհալու երկերի առաջին հատորում, տե՛ս ՄԶ, հտ. ԽԱ, ժԲ դար, Ներսէս Շնորհալի, գիրք Ա, էջ 466-469:

**ԹՈՒՂԹ ԸՆԴՀԱՆՐԱԿԱՆ
ՆԵՐՍԷՍԻ ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍԻ ՀԱՅՈՑ
ԱՌ ՀԱՄԱԲՐԷՆ ՀԱՅԱՍԵՌ ԱԶԻՆՍ,
ՈՐՈՑ ՏԵՍՉՈՒԹԻՒՆ ՀԱԲԱՏԱՅԱԲ ՆՄԱ
Ի ՏԵԱՌՆԷ**

**ԹՈՒՂԹ ԸՆԴՀԱՆՐԱՎԱՆ ՆԵՐՍԵՍԻ¹ ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍԻ² ՀԱՅՈՑ³
ԱՌ ՀԱՄԱԻՐԵՆ ՀԱՅԱՍԵՌ ԱԶԻՆՍ, ՈՐՈՑ ՏԵՍՉՈՒԹԻՒՆ⁴ ՀԱՄԱՏԱՑԱՒ
ՆՄԱ Ի ՏԵԱՌՆԵ⁵**

1 Ներսէս ծառայ Քրիստոսի⁶, եւ ողորմութեամբ նորին կաթողիկոս⁷ Հայոց⁸. ընդհանուր⁹ հաւատացելոց¹⁰ հայկականացող սեռից, որք յարեւելս՝ ի սեպհական¹¹ աշխարհ¹² Հայաստանեայց¹³ բնակեալք, եւ որք յարեւմտեան¹⁴ կողմանսդ¹⁵ սահեալք¹⁶ նժդեհութեամբ¹⁷, եւ¹⁸ որք¹⁹ ի միջերկրայս²⁰ ի մէջ այլալեզու ազանց տարբերեալք²¹, եւ որք²² յիւրաքանչիւր²³ յե-

զերս²⁴ աշխարհաց ըստ մեղաց մերոց ցրուեալք ի քաղաքս²⁵ եւ ի դղեակս²⁶, ի գիւղս²⁷ եւ յագարակս, որոց այդոցիկ ամենեցունց²⁸ քահանայապետաց²⁹ եւ քահանայից, վանականաց եւ քաղաքայնոց³⁰, իշխանաց եւ իշխեցելոց³¹, զինուորաց³² դասուց՝ ձիավարժից եւ հետեւակաց, զաւառապետաց եւ գործակալաց, տանուտէրաց³³ եւ երկրագործաց,³⁴ վաճառականաց եւ արուեստագիտաց³⁵: 2 Եւ որոց միանգամ³⁶ ի զանազան ճանապարհս ընթանան կենցաղոյս³⁷ ըստ ընտրութեան³⁸ կամաց եւ³⁹ յաւժարութեան, արանց եւ կանանց⁴⁰, մանկանց⁴¹ եւ երիտասարդաց, կատարելոց եւ ծերոց, որք ըստ աւրինաց⁴² աշխարհի քաղաքավարեալք, եւ որք գերաշխարհիկք⁴³ են վարուք: 3 Ողջոյն սիրոյ⁴⁴ եւ խաղաղութեան հասցէ յաստուածընկալ եւ փրկական Սրբոյ⁴⁵ նշանէս եւ ի հրեղէն լե-

* Աղբիւրներ.

- A = ՄՄ, 912 (1779-1785 թթ.)
- B = ՄՄ, 2496 (1294 թ.)
- C = ՄՄ, 500 (1305 թ.)
- D = ՄՄ, 3651 (1315 թ.)
- E = ՄՄ, 581 (1371 թ.)
- F = ՄՄ, 2678 (1426-1476 թթ.)
- G = ՄՄ, 582 (1443° թ.)
- H = ՄՄ, 3906 (Ժէ դ.)
- I = ՄՄ, 577 (Ժէ դ.)
- N = ՄՄ, 3140 (Ժե դ.)
- U = ՄՄ, 3062 (1765-1767 թթ.)
- j = ՄՄ, 227 (Ժէ դ.)
- m կամ ու = ՄՄ, 580 (1618 թ.)
- P = Երուսաղէմ, 1871 թ.
- Q = Կ. Պոլիս, 1825 թ.:
- 1 + տեառն + ճերսէսի BNP, ճերսիսի AEF
- 2 կաթողիկոսի E
- 3 տ. հայոց կաթողիկոսի B, հայոց + զիրմ առաջին + Q
- 4 տեսչութեամբ B, տեսչութիւնս E
- 5 ի բուղբ ... տեսողն IU
- 6 այլ ի քրիստոսի B, + յիսուսի + քրիստոսի EFQ
- 7 կաթողիկոս EI
- 8 + ամենայն + հայոց B
- 9 ընթանուր I, ընդհանուր + ամ + U
- 10 հաւատացելոց + աստուծոյ + BEUJQ
- 11 սեփական BDGHINjP, սեպհական U, սեփական Q
- 12 աշխարհս EP
- 13 հայաստանեաց CEUj
- 14 յարեւմտական G
- 15 կողմանս E
- 16 կողմանս յասեալք E, հասեալ Q
- 17 նժդեհութեամբ BEFQ, նշդեհութեամբ I
- 18 ի I
- 19 ոյք j
- 20 մէջ երկրեայս BI, միջերկրայս Q
- 21 տարբերեալք ACEP

- 22 ոյք D
- 23 իւրաքանչիւր EU
- 24 եզերս CFUJQ
- 25 քաղաք EFU
- 26 դղեակ U
- 27 գեաղս B, գեղս CFj, գեղս EIQ
- 28 ամենեցուն BI
- 29 քահանայապետից U
- 30 քաղաքայնոց F
- 31 իշխելոց FGHINU
- 32 զինուորաց I
- 33 տանուտերաց CIQ, տանուտերանց E
- 34 ի տանուտէրաց եւ երկրագործաց BF
- 35 արուեստագիտաց Q
- 36 միանգամայն UQ
- 37 կենցաղոյս I
- 38 ըտրութեան C
- 39 ի եւ BE
- 40 կանաց E
- 41 մանկաց E, մանգանց B
- 42 օրինացն I
- 43 գերաշխարհիկ BCEIUJQ
- 44 սիրոյս U
- 45 ի սրբոյ Cj

զուաց Հոգւոյն ընդունողաց առաքելական¹ նշխարացս², եւ ի Սուրբ Լուսաւորչին մերոյ աջէս³ եւ աթոռոյս⁴: 4 Որոց առաջի պաղատիմք յաղաչանս, որ առ Աստուած, յաղագս ոգւոց⁵ ձերոց փրկութեան, բանալ զականջս մտաց ձերոց յունկնդրութիւն աստուածայնոց⁶ բանիցս⁷ այսոցիկ, զոր Հանդերձեալ եմք ի պատուիրանաց⁸ Աստուծոյ դնել առաջի ձեր, որպէս զի առաջնորդեալք⁹ մեաւք¹⁰ ի շաւիղս արգարութեան, արժանի եղիցի¹¹ իւրաքանչիւր ոք ի ձէնջ՝ միոյ աւթեւանաց¹² տան Հաւրն¹³ երկնաւորի¹⁴ լինել ժառանգաւոր¹⁵: 5 Հայցեմ եւ ես յամենեցունց՝ աղաթս¹⁵ առնել եւ վասն մեր՝ բարւոք¹⁶ տալ Աստուծոյ զհամար տնտեսութեանն¹⁷, որ վասն ձեր, յորժամ կոչեցեալ¹⁸ պահանջիցէ ի մէնջ¹⁹:

6 Գիտութիւն լիցի ամենեցուն ձեզ, զի Հայրն մեր Հոգեւոր եւ եղբայրն ըստ²⁰ մարմնոյ՝ սրբազան կաթուղիկոսն²¹ Գրիգորիոս²², աթոռակալն եւ արեանառուն մեծի

Լուսաւորչին Հայաստանեայց²³ եւ Համամանն²⁴ նմին մաքրութեամբ²⁵ անձին եւ²⁶ իմաստութեամբ: 7 Ա՛յն, որ բարւոք²⁷ հովուեաց²⁸ երկայն²⁹ ժամանակաւ զհաւտղ³⁰ բանաւոր, զոր ետ ցնա Քրիստոս ըստ Պետրոսի՝ թէ «Արածեա՛ զոչխարս³¹ իմ»³²: 8 Որոյ հասեալ ի կատարումն Հասակի, ըստ նահապետացն կարգի, նախ քան զվախճանն³² ազդումն եղեալ նմա ի Հոգւոյն³³, կոչեաց զեպիսկոպոսունս³⁴ եւ զվարդապետս եւ զհարս Սրբոյ լերինն եւ զորս ի յայլ կողմանց: 9 Եւ թէպէտ եւ մեք ի բազում անգամ կոչմանէ նորին յայտոսիկ՝ հրաժարէաք³⁵ յառաջին ժամանակն, անարժան³⁶ զանձն վարկանելով: 10 Սակայն յայժմուս³⁷ ակամայ³⁸ բռնազբաւսելով զմեզ՝ ինքն ու³⁹ ժողովք հպիսկոպոսացն, ձեռնադրեաց⁴⁰ զմերս անարժանութիւն յաթոռ կաթուղիկոսութեան⁴¹ ազգիս⁴² Հայկայ⁴³ եւ տանն⁴⁴ Թորգոմայ⁴⁵:

11 Եւ իրրեւ կատարեաց զգործ հրամանին, որ ազդեցաւ նմա ի վերուստ, յետ ե-

1 յառաքելական BI
 2 նշխարաց DHNP
 3 աջոյս H
 4 յաթոռոյս BI, ի եւ ի սուրբ լուսաւորչին մերոյ աջէս եւ յաթոռոյս UQ
 5 անձանց I ոգւոց F, ոգոց Cj
 6 աստուածային CDEFHQ, յանայնոց A, անախն j, յաստուածայնոց U
 7 բանից AI
 8 պատուիրանացն ACEFIUJQ
 9 առաջնորդեալ Q
 10 յ մեաւք AB, միով E, միով j, մեաւ Q
 11 լիցի B
 12 օրեկանաց I
 13 հօր DGHNP
 14 երկնաւորին DGHNP
 = ԳՅ՝ՎԸ՝ ԴԻ՛Ի՛ 2
 15 յաղօթս I
 16 բարիոք B
 17 տնտեսութեան BI
 ք ԳԼ՝ՆԻ՛ ԴԻ՛ 2
 18 կոչեալ BFIQ
 19 ձէնջ U
 20 + մեր + ըստ U
 21 կաթուղիկոսն E, կաթողիկոսն I
 22 գրիգորիս U

23 հայաստանեաց CEFJj
 24 համամանն BCFE, համանն ման j
 25 մաքրութեան B
 26 ի եւ j
 27 բարւոք Cj, բարիոք B
 28 հովուեաց Cj
 29 երկար BE
 30 զհաւտղ I զհաւտղ C, զհաւտ BEU
 31 զոչխարս E
 ք ԳՅ՝ՎԸ՝ ԴԻ՛ 16-17
 32 վախճանն Cj
 33 հոգոյն + սրբոյն + Q, հոգոյն Ij, հոգւոյն + սրբոյ + U
 34 զեպիսկոպոսունսն F
 35 հրաժարեցաք B
 36 յանարժան A
 37 յայժմոյս AU, այժմուս B
 38 յակամայ B
 39 եւ յ ու ABCEFUJQ
 40 ձեռնադրեցին BQ
 41 կաթուղիկոսն E, կաթողիկոսութեան I
 42 ազգի AEFJj, արդ յ U
 43 հայկայ Cj, հայկեա B
 44 տանս B, տան I
 45 թորգոմայ B, թորգոմայ j

ըից ամսոց¹ փոխեցաւ իբր² կոչմամբ³ առ Քրիստոս⁴, դասաւորելով ընդ հարսն՝ հայրապետն⁵ ընդ առաքեալսն՝ երկոտասանիցն⁶ լրումն. ընդ հալածեալսն վասն արդարութեան՝ համբերողն⁷ ի հալածանս⁸, եւ ի զանազան փորձութիւնս ի հակառակացն ճշմարտութեան, ընդ փառաւորեալսն՝ պատուեալն յԱստուծոյ եւ ի մարդկանէ ի կեանս: 12 Որոյ⁹ եւ մահ¹⁰ պատուական եղեւ առաջի Տեառն¹¹, ըստ գերագունից¹² սրբոցն¹³, զորոց ասէ մարգարէն՝: 13 Ինքն նաւու¹⁴ հաւատոյ ընդ ծով¹⁵ աշխարհիս՝ հոգմով¹⁶ Հոգւոյն¹⁷ ուղղակի նաւապետեալ ճշմարտութեամբ եւ առաքինութեամբ, եհաս¹⁸ անվնաս յանբոյթ եւ յառանց ալեաց¹⁹ նաւահանգիստն եւ զմեզ եթող ի տաժանելի²⁰ եւ յողջաւոր²¹ կեանս՝ ի մէջ աւձից եւ կարճաց²² եւ զանազան խածանող²³ դազանաց՝ երեւելեաց եւ աներեւութից²⁴: 14 Եւ ոչ այս²⁵ միայն. այլեւ ծանրութեան²⁶ բեռանց

ի ներքոյ²⁷ Հոգեւորաց եւ մարմնաւորաց, յորոց կրից թեթեւացեալ, ինքն թռաւ²⁸ յիմանալեացն²⁹ կայանս: 15 Մերումս³⁰ տկար եւ անզաւր անձին³¹ յանձնարարեալ բառնալ թիկանց³² զծանրութիւն Հոգւոց ամենայն եկեղեցեաց:

16 Եւ իմ յայտոսիկ³³ եղեալ³⁴ զարհուրիմ սարսեալ, զահ եւ զերկիւղ³⁵ դատաստանին Աստուծոյ զմտաւ ածելով, որ վասն հովուաց եւ առաջնորդաց ի Հին եւ ի Նոր Կտակարանս³⁶ ասացեալ: 17 Մինչ զի՝ ոչ «տալ քուն աչաց կամ նինջ արտեւանաց»³⁷, յերկիւղէ³⁷ այսոցիկ՝ չարչարեալ ոգւոյ³⁸ իմոյ: 18 Քանզի ի բազումս³⁹ եւ ի⁴⁰ զանազանս⁴¹ բաժանին⁴² անուանս⁴³ եւ իրս⁴⁴ մի գործ տեսչութեանս⁴⁵ ոգւոց⁴⁶, որ կոչի կաթուղիկոսութիւն⁴⁷ եւ հայրապետութիւն, եպիսկոպոսութիւն եւ քահանայութիւն, եւ մի քան զմի առաւելեալ եւ նուազեալ: 19 Քանզի որ մեծն է ի սոսա⁴⁸, ծանրագունի⁴⁹ բեռանց է ի ներքոյ, որպէս պարունակող զամենայնս⁵⁰: 20 Սակայն,

1 ամաց U
 2 իբրեւ E, լ փոխեցաւ իբր U
 3 կոչեցաւ U
 4 ամսոց փոխեցաւ իբր կոչմամբ առ Քրիստոս լ ամաց կոչեցաւ առ Քրիստոս Q
 5 հայրապետ Cj, հայրապետսն DGHNP
 6 երկոյտասանիցն Cj, երկոտասանիցն E
 7 համբերողն AjQ
 8 հալածանսն BI
 9 որս I
 10 մահն BIUQ
 11 առաջի տեառն լ E
 12 գերագունի B, գերագունիցն U
 13 սրբոց U
 * Հմտ. Սող. ՏժԵ 15
 14 նաւոյ AI
 15 լ ծով EFU
 16 հողմո B, հողմոց I
 17 հողոյն CI
 18 + եւ + հաս CFj, + եւ + եհաս U
 19 յալեաց A, ալեացն I, տ. յառանց ալեաց եւ յանբաւոյց U
 20 դաժանելի U
 21 յողջաւոր AI, յանցաւոր U, անցաւոր Q
 22 կարճեաց E
 23 խածանող AQ, խածանաւղաց E, խածանողաց FU
 24 յաներեւութից AI
 25 լ այս CDEFHUj

26 + ի + ծանրութեան B, ծանրութիւն U
 27 ներքոյ j
 28 բոեալ ABCEFIUjQ
 29 իմանալեացն AU, յիմանալեաց B
 30 մերում BI
 31 լ անձին CEIUjQ
 32 բինկանց j
 33 այտոսիկ AI
 34 լ եղեալ E
 35 գերկիւղ BCj, գերկեղ EF
 36 կտարանս U
 37 Սող. ՏժԵ 3-4
 37 յերկեղէ CEFj, յերկիւղէ B
 38 ոգոյ Cj, հոգոյ BIU
 39 բազում CEFUjQ
 40 լ ի B
 41 զանազան CEFUjQ
 42 լ բաժանին B + I
 43 յանուանս Q, անուանին B
 44 իրս Q
 45 տեսչութիւն C, տեսչութիւնս EFUj
 46 ոգոց Cj
 47 կաթուղիկոսի E, կաթողիկոսութիւն FI
 48 սոցա Cj
 49 ծանրագոյն + ի + C
 50 զամենայն CE

ըստ գործոյն՝ անուանադրութիւնքն¹ մի² եւ նոյն են իւրաքանչիւրոցն՝ քահանայութեանն³ եւ քահանայապետութեանն⁴:
 21 Քանզի վերակոչին⁵ ծնող⁶, դայեակ⁷, վարդապետ, բժիշկ⁸, դէտ, հովիւ, առաջնորդ, միջնորդ, գատաւոր եւ այլ եւս յոլովագոյն անուանս, որով⁹ խորհուրդ¹⁰ աստուածապաշտութեանն¹¹ կատարի, եւ արէնք եկեղեցոյ¹² Քրիստոսի ամբողջ մնայ¹³:

22 Եւ արդ՝ զիա՞րդ ւատար եղելոց¹⁴ ի մաւրէ, կարիցէ լինել ոք ծնող¹⁵ կամ դայեակ¹⁶ ըստ Պաւղոսի, զի ասէ. «Որդեակք իմ, զորս երկնեմ վերստին մինչեւ նկարեցի Քրիստոս ի ձեզ»¹⁷ եւ դարձեալ¹⁷. «Որպէս դայեակ¹⁸ մի որ սնուցանիցէ¹⁹ զմանկունս²⁰, այնպէս զթացաք²¹ ի ձեզ»²: 23 Զի ծնեալքն բնութեամբ սիրեն զծնողսն²², եւ սնեալքն²³ զդայեակսն²⁴: 24 Իսկ առ որս փոխանակ սիրոյ՝ ատելութիւն եւ ւատարութիւն, զի՞նչ յոյս գոյ²⁵ ծնանելոյ յայն-

պիսիսն²⁶ վերստին՝ աստուածեղէն²⁷ բանիւն յապաշխարութիւն, կամ սնուցանելոյ²⁸ հայրաւրէն՝ ուսմամբ եւ երկիւղիւ²⁹ Տեառն գնոսա:

25 Որպէ՞ս Հնար է լինել վարդապետ եւ ուսուցիչ³⁰, եւ քարոզ³¹ ելանել ըստ³² հրամանին³³ Աստուծոյ³⁴ ի վերայ բարձու³⁵ լեբին Սիւանի³⁶, որ է եկեղեցի սուրբ, եւ բարձրացուցանել զբարբառ Աւետարանին³⁷ եւ ո՛չ երկնչել: 26 Կամ ըստ Պաւղոսի, որ առ Տիմոթէոս³⁸ քարոզել զբանն. «Ի ժամու եւ ի³⁹ տարածամու. յանդիմանել, սաստել եւ մխիթարել»⁴⁰, ուր աշակերտեալքն⁴⁰ ցրուեալք են, եւ ոչ ժողովեալք ի վարժարանի⁴¹: 27 Եւ ո՛չ սիրողք⁴² վարժից ճշմարիտ⁴³ իմաստութեանն⁴⁴, այլ ստութեան եւ նանրութեան, եւ առ չարութիւնն⁴⁵ կատարեալք⁴⁶, եւ ի բարեաց տղայացեալք⁴⁷:

28 Զիա՞րդ բժշկական գործոյն⁴⁸ կարեմք լինել նմանող⁴⁹ առ Հիւանդացեալ ոգիսն⁵⁰ ի խայթմանէ կամակոր⁵¹ վիշապին,

1 արիւնադրութիւնքն | անուանադրութիւնքն BI, անուանագրութիւնքն E
 2 ընդ Եմի | մի B
 3 Բահանայութեան Bj
 4 Բահանայապետութեան BU
 5 + ի + վերակոչողին U
 6 ծնաւոյ ACIYQ, ծնաւոյ B
 7 դայակ I
 8 բժիշկ I, բժիշկ + եւ + U
 9 որով BDGHINP
 10 խորհուրդ ABI
 11 անպաշտութեան BU
 12 եկեղեցոյ CEIj, եկեղեցւոյ U
 13 մնա CEj, մնան I
 14 օտարեցելոց U
 15 ծնող ACIYQ
 16 դայակ I
 17 Գ. 2. Գ. 19
 18 + զորս + դարձեալ G, | դարձեալ U
 19 դայակ I
 20 սնուցանել Cj
 21 մանկունս CUj, մանուկս F
 22 զբայաք AJQ
 23 Ը թ. 7-8
 24 զծնողսն ACIYQ, զծնաւոյն BI
 25 սնեալսն E
 26 զդայեակն B
 27 գո + եւ + I

26 զայնպիսիսն CEjQ
 27 աստուածային CDEFUjQ
 28 սնուցանելոյ B
 29 երկեղիւ F, երկեղիւ j
 30 տ. ուսուցիչ եւ վարդապետ U
 31 քարոզող U
 32 ընդ A
 33 հրամանի CEFUjQ
 34 տեառն | աստուծոյ CDEFUjQ
 35 վերաբարձու ACEj
 36 սիւանի BCEIj, սիւանի F
 37 ւաւետարանին C
 38 տիմաւթէոս BCE, տիմ.թէոս U
 39 ի BEFIQ
 40 ԻՏՏԻՏ. Գ. 3-4
 41 աշակերտն B
 42 վարժ բանի | վարժարանի G
 43 սիրող U
 44 նշմարտի B
 45 իմաստութեան B, տ. իմաստութեանն նշմարտի E
 46 չարութիւն B
 47 չարքի նկատեալք | առ չարութիւնն կատարեալք E, կատարեալ U
 48 տղացեալք E
 49 գործոյն I
 50 նմանաւ ACIYQ
 51 հոգիսն C հոգիս U
 52 կամակոր U

ի բնաւորականաց կամ յանբնականացն¹ ախտից² բժշկել ջանալով³, ուր ախտացեալքն⁴ ոչ միայն ոչ են ի խնդիր առողջարար արուեստի հոգեւոր բժշկաց⁵, այլեւ դժկամակ⁶ լինին⁷ յարբումն⁸ դեղոցն⁹ աւգտակարութեան¹⁰: 29 Եթէ ոք մատուցանէ¹¹ նոցա յանդիմանութիւն կամ խրատ, ըստ ստամոքսացւոցն¹² նմանութեան¹³, որոց դառն մաղձիւք¹⁴ ապականեալք¹⁵ իցեն: 30 Եւ ո՛չ միայն¹⁶, այլեւ ընդիմաբանեն¹⁷ եւս¹⁸ նոցին, թէ¹⁹ բժիշկ²⁰ նախ գանձն քո բժշկեայ՝ այդպիսի²¹ ցաւոց, եւ ապա առ իս²² մատիցես յանդիմանող քո բանիւ:

31 Կամ զիա՞րդ այնքան հեռացելոց ի մէնջ²³ տեղեալ եւ սիրով՝ հնար է լինել դէտ, ըստ հրամանին Աստուծոյ, որ առ Եգեկիէլ, թէ²⁴. «Որդի՛ մարդոյ²⁵, դէտ²⁶ կացուցի զքեզ տանդ Իսրայէլի²⁷»²⁵: 32 Զի

թէ²⁸ ոչ աղաղակաւ ազդ արասցես նոցա զգարանակալութիւն եւ զասպատակ թշնամւոյն²⁹, եւ նոքա սպանցին կամ գերեսցին, «զարիւն նոցա ի ձեռաց քոց խնդրեցից»²⁷: 33 Մի միայն ունիմք մխլթարութիւն³⁰ յայտոսիկ զմիւս³¹ բանն, զոր ասէ Աստուած առ սոյն³² մարգարէ. զի թէ³³ զձայն բարբառոյ քո³⁴ լուիցեն³⁵, եւ անզգոյշ³⁶ եղեալ կորիցեն, դու գանձն քո ապրեցուցեր³⁷, ասէ, եւ արեան³⁸ իւրեանց ինքեանք³⁹ լինին⁴⁰ պարտականք⁴¹:

34 Զիա՞րդ հնար է մեզ եւ զհովուութեանն⁴² արէն ընուլ ի վայրի դալարւոջ⁴³ աստուածային արինացն հանգուցանել եւ կենդանարար ջրով հոգւոյն իմաստութեամբ⁴⁴ սնուցանել, զգայլսն⁴⁵ հալածել եւ զվիրավորսն⁴⁶ բժշկել, ի բացեայ⁴⁷ լինելով հովուին⁴⁸ եւ հաւտիդ⁴⁹ յոյժ հեռաւորութեամբ ի միմեանց: 35 Զիա՞րդ կարելի է մեզ լինել⁵⁰ առաջնորդ այնպիսեաց, որք⁵¹ զկնի հետոց առաջնորդին՝ յաւժարին ընդ

1 | կամ՝ յանբնականացն EU, անբնականացն I
 2 | յաղբից U
 3 | կամելով | ջանալով B, ջանով Cj
 4 | ուրախացեալքն | ուր ախտացեալքն E
 5 | բժշկացն U
 6 | դժկամակ U
 7 | լերին U
 8 | յարբումն | յըմպումն U
 9 | դեղոց B
 10 | աւկտակարութեան BC
 11 | մատուցանիցէ E
 12 | ստամոքսացւոցն B, ստամոքսացւոցն I ստամոքսացւոյն U
 13 | նմանութեանն B
 14 | մախձիւք Cj, մաղիւք U
 15 | ապականեալքն U
 16 | միայն + այս + NP
 17 | ընդդիմաբանեն Cj, դիմաբանեն E
 18 | եւ U
 19 | եթէ BI
 20 | բժիշկ I
 21 | զմիւս. I. 23
 22 | իմս B
 23 | ի մէնջ B
 24 | եթէ BI
 25 | մարդույ I
 26 | գետ E
 27 | իդի CFj, իրի EI Իսրայելի Q
 28 | եթէ. I. 17

28 | եթէ BIU
 29 | թշնամոյն CUj
 27 | I. 23. Գ. 20
 30 | զմխլթարութիւն U
 31 | զմիւս U
 32 | այն | սոյն EF, այնմ | U
 33 | եթէ B
 34 | քոյ Q
 35 | լուցեն CEINUjP
 36 | զգոյշ E անզգուշ AF
 37 | ապրեցուցես AB
 38 | արեանն B
 39 | ինքեան B
 40 | լիցին Q
 41 | պարտական B
 25 | զմիւս. I. 23. Գ. 19
 42 | զհովուութեանն Ij
 43 | դալարոջ BCj
 44 | իմաստութեան B
 45 | գգայլս E
 46 | զվիրավորսն I, զվիրավորեալսն U
 47 | բացեայ ACj
 48 | հովուին Cj, հովմին E, հովտին U
 49 | հոտից ABCEFIUQ, հաւտց j
 50 | լինել E
 51 | որք + ոչ + ABCEFIjQ

արքունականն¹ ընթանալ² ճանապարհ, որ տանի³ յերկինս, այլ ընդ լայն եւ ընդարձակ⁴ պողոտայն, որ հասուցանէ⁵ յատակս գժոխոց:

36 Որպէ՞ս կարասցուք լինել միջնորդ ի մէջ Աստուծոյ եւ մարդկան այնոցիկ⁶, որք ոչ կամիցին⁷ պահել զդաշինս ուխտին, զոր եղին ընդ Աստուծոյ մկրտութեամբն, հրաժարեալ⁸ ի սատանայէ եւ ամենայն⁹ գործոց նորա եւ ի պատրանաց նորա¹⁰: 37 Այլ ուխտագանց եղեալ ուխտին, զոր եղին Հոգւոյն Սրբոյ յաւուրն փրկութեան, զկնի չարին ընթանան¹¹ յաւտարական կամաւք՝ բանիւք եւ գործովք: 38 Զիա՞րդ կարիցեմք¹² եւ¹³ զբահանայապետական դատաւորութիւն¹⁴ ի գործ արկանել առ ազգ այնպիսի, որք ոչ միայն դատաստանի աստուածային աւրինացն ոչ¹⁵ ի ներքոյ անկեալ հնազանդին¹⁶, այլեւ դատաւորաց եկեղեցւոյ¹⁷ նստին դատաւորք անիրաւութեան, եւ¹⁸ ինքեանք գերանալից¹⁹ աչաւք եղեալ²⁰ դատին²¹ միշտ չարաչար բամբասանաւք եւ անդուռն²² բերանով զշիւղս²³ յանցանաց վարուց նոցա²⁴:

1 արևունական B
 2 ընդամալ U
 3 տանի + հասուցանել + GHNP
 4 արձակ I ընդարձակ CFJ, յարձակ E
 5 + տանի + հասուցանել AQ
 6 միջկանցնոցիկ I մարդկան այնոցիկ E
 7 կամից C
 8 հրաժարել BCEFI
 9 յամենայն BCEFIJQ
 10 նորան F, I եւ ի պատրանաց նորա U
 11 I ընթանան B
 12 կարիցեմք E, կարեմք BI, + ասեն + կարիցեմք U
 13 I U
 14 դատաւորութիւն CFNP
 15 ոչ + են + A
 16 հնազանդեցան CDEFUJ
 17 եկեղեցւոյ Cj
 18 I եւ B
 19 գերանալից U
 20 եղեալ I
 21 դատեն A
 22 անդուռն U
 23 զշիւղս BCEFIJQ
 24 նոցա + իննիցի ամաւք + B
 * Հմմտ. Ղ. Գ. 41-42

39 Եւ արդ՝ վասն զի այսոքիկ²⁵ այսպէս, զարհուրիմ եւ դողամ²⁶ յերկիւղէ²⁷ դատաստանացն Աստուծոյ. մի²⁸ գուցէ այս գործ տնտեսութեան՝ հանձն²⁹ եղեալ ինձ յԱստուծոյ³⁰, փոխանակ³¹ փառաց՝ անարգութեան լինիցի³² պատճառ, եւ փոխանակ անթառամ պսակացն³³ ըստ խոստմանն ամաւթ³⁴ երեսաց: 40 Եւ փոխանակ լսելոյ թէ. «Մտա³⁵ բարի եւ հաւատարիմ»³⁶, որպէս եւ³⁶ ծառայքն, որք³⁷ յարգեցին գտուեալ³⁸ գտաղանդսն³⁹ եւ շահաբերք⁴⁰ եղեն Տեառնն⁴¹, զահագինն⁴² լսել եւ զսարսափելին⁴³ հրաման ընդ ո՛չ շահեցելոյ ծառային, թէ. «Մտա⁴⁴ չար եւ վատ, պարտ էր քեզ զարծաթ բանի իմոյ արկանել ի սեղանաւորս»⁴⁵, որք⁴⁵ են ոգիք⁴⁶ մարդկան, «եւ⁴⁷ ես եկեալ տոկոսեաւք⁴⁸ պահանջելի զիմն»⁴⁹. այսինքն՝ ընդ⁴⁹ բանին⁵⁰, զոր⁵¹ ի քէն լսէին, եւ զգործոցն

25 այնոցիկ F
 26 դողամ U
 27 յերկեղէ CFJ
 28 + փոխանակ + մի U
 29 յանձն I
 30 այլ U
 31 + եւ + փոխանակ E
 32 լիցի B
 33 սպակացն E
 34 ամաւթ B
 35 ծառայ ACEJQ
 36 Մ-դք-Ի-Ի: 21
 36 I եւ BI
 37 որ ACEFIJQ
 38 I գտուեալ B
 39 տաղանդսն A, տաղանդն E
 40 + ոչ + շահաբերք E
 41 տն B
 42 զահագին I, + եւ + զահագինն J
 43 սարսափելին j, զսարսափելիսն E
 44 ծառայ ACEJQ
 45 Հմմտ. Մ-դք-Ի-Ի: 26-27
 45 որ BCEFIJQ
 46 հոգին U
 47 I j
 48 տոկոսեալ A, տոկոսաւք B
 49 Մ-դք-Ի-Ի: 27
 49 ըստ A, ի j
 50 ի բանէ I ընդ բանին C, ի բանէն I DEFJQ
 51 որ BCDEFIJ

կատարումն ի լսողացն: 41 Եւ զի դու՛ր ո՛չ ետուր քոց ծառայակցացն՝ զկերակուրն հոգւոց՝ յորժամ ժամանակ էր լսելոյ՝³ վասն այդորիկ՝⁴ ասեմ. առէք ի դմանէ զարծաթ շնորհաց իմոց, եւ տուք այնմ, որ կատարելապէս անեցոյց զբան իմ, ըստ կատարեալ թուոյ տասն քանքարացն. եւ զծառայող՝ անպիտան եղեալ ի գործ պաշտաման իմոյ, յորում եղի՛ր,⁵ «Հանէք ի խաւարն արտաքին»⁶:

42 Եւ թէ՛ զի՞նչ արարից, զի ապրեսցի անձն իմ յահագնալուր՝⁶ սպառնալեաց աստի, տարակուսելի է ինձ: 43 Քանզի չըջել առ ամենեսեան՝ ընդ ամենայն կողմանս աշխարհի, եւ քարոզել զբանն Աստուծոյ ըստ նմանութեան առաքելոցն սրբոց, անկարելի է՝ յաղագս ժամանակիս՝⁷ չարութեան եւ բազմիշխանութեան: 44 Եւ քաղաք թագաւորական եւ բազմաժողով ոչ դոյ ազգի մերում, որպէս զի անգանաւր նստելով յաթոռ հայրապետութեան եւ վարդապետութեան՝⁸ ուսուցանէաք ժողովրդեան մերոյ՝⁹ զաստուածային պատուիրանս, ըստ առաջին՝¹⁰ հայրապետացն եւ վարդապետացն¹¹: 45 Այլ եմք իբրեւ զայծեամն՝¹² յորսորդաց եւ ի շանց փախուցեալք՝¹³ ի քարանձաւիս՝¹⁴ յայս՝¹⁵ բնակելով, յորում՝¹⁶ ոչ եւ մարմնական՝¹⁷ հարկա-

ւոր՝¹⁸ պիտոյիւք շատացեալք՝¹⁹ ի գիւղից՝²⁰ կամ յագարակաց՝²¹, յորոց ունիմք եւ ո՛չ մի: 46 Նաեւ ո՛չ անդաստան հողոյ, զի վաստակաւք եւ աշխատութեամբ զպէտս՝²² մեր լնուաք, եւ ո՛չ աւգնութիւն ուստեք՝²³, որպէս արժան էր՝²⁴ էր՝²⁵ ի թագաւորաց եւ յիշխանաց՝²⁶ ի Քրիստոս հաւատացելոց: 47 Այլ միայն ի Տեառնէ Աստուծոյ՝ ըստ մարգարէին խրատու, զի ասէ. «Ընկեա՛ ի Տէր զհոգս քո, եւ նա կերակրէ զքեզ»²⁷. Եւ դարձեալ՝²⁷. «Ո՛ր յուսացաւ ի Տէր, եւ յաճաւ ի եղեւ»²⁸: 48 Եւ զի այսոքիկ այսպէս, եւ սպառնալիք դատաստանին Աստուծոյ՝²⁸ աններելիք ի վերայ՝²⁹ պղերգացն՝³⁰ հովուաց՝³¹ եւ հեղգացելոց, որք ոչ արածեն զբանաւոր՝³² հաւտս Քրիստոսի յաստուածեղէն նորա՝³³ վարդապետութիւնս, եւ ո՛չ արբուցանեն զընդուն կենդանի՝ իմաստութեանն Աստուծոյ:

49 Եւ զի իմս տարտամութեան անկաւայս վիճակ հոգեւոր տնտեսութեան, յորում ոչ է արթնութիւն ոգւոյ՝³⁴ եւ ոչ զաւրութիւն

1 լ դու Ա
 2 ծառայակցացն E
 3 լ լսելոյ Ա, լսելոյ I
 4 վնկ U
 5 յորոյ եղի վերայ Q
 6 Հմմտ. Ուղ. ԻԼ: 27-30
 6 ահագնալուր I, ահագնայլուր U
 7 ժամանակին U
 8 լ եւ վարդապետութեան CNP
 9 մերում BCEFUJQ
 10 առաջի CGNjP
 11 վարդապետացն BI
 12 զայծեամն I, զայծեամն + որ + U
 13 փախուցեալ B
 14 քարանձաւս A, քարանձաւս BCEJQ
 15 այս I
 16 լ ի քարանձաւիս յայս բնակելով, յորում F

17 մարմնաւոր CEj
 18 լ հարկաւոր CEGj
 19 լ ոչ եւ մարմնական հարկաւոր պիտոյիւք շատացեալք EF, լ ի քարանձաւիս յայս բնակելով, յորում ոչ եւ մարմնական հարկաւոր պիտոյիւք շատացեալք U
 20 գեաղից B
 21 յագարակ Cj
 22 զպէտս A
 23 ուստեք Aj, ուստեք CE
 24 արժան B
 25 է B
 26 իշխանաց C
 27 Ուղ. ԻԿ: 23
 27 դարձեալ + բէ + U
 28 Հմմտ. Ուղ. ԻԿ: 20
 28 լ աստուծոյ BIj
 29 վր Cj
 30 պղերգաց BE
 31 հովուաց Cj
 32 զբանաւորս E
 33 նորայ I
 34 ոգոյ Cj, հոգւոց B, լ յորում ոչ է արթնութիւն ոգոյ U

մարմնոյ եւ ոչ պատահումն բարւոյ՝ ժամանակի, ըստ վերագրելոցդ: 50 Վասնորոյ՝ անգիտանամ, եթէ զի՞նչ գործեցից: 51 Թողուլ լքանել զհաւաս հովուապետին ի խնամոց հովուութեան², եւ զգառինսն³ ի զգայլոցն⁴ տեսանելով⁵ յափշտակեալս՝ եւ անտես առնել, անհաւատութեան է՞ նշանակ, մանաւանդ՝ զիտողի⁷ զկամս Աստուծոյ⁸ եւ ոչ տգիտի: 52 Քանզի թէ՞⁹ առ տգիտութեան ոք գործէ զանպատշաճսն՝ ըմպէ¹⁰ գան, բայց սակաւ, ըստ տէրունական¹¹ հրամանին, իսկ գիտութեամբն՝ բազումս եւ սաստկագոյնս, թէպէտ եւ յայժմուս¹² ոչ ոք է տգէտ յընտրողութիւն¹³ բարւոյն¹⁴ եւ չարի, թէեւ¹⁵ կամաւ ոք¹⁶ տգիտանայ: 53 Իսկ փութալ¹⁷ ի խրատել¹⁸ եւ ուսուցանել¹⁹ ըստ աստիճանիս²⁰ գործոյ²¹ հարկաւորութեան, եւ միշտ ճմլել լեզուաւ զկաթն բանին Աստուծոյ ի բերանս հոգւոց²² տղայեցելոց²³ ի Քրիստոս, ահա յանհնարիցն²⁴ է, ըստ վերագրելոցդ²⁵

այսմ²⁶ ժամանակի եւ տեղոյ²⁷, անձամբ մերով զայս առնել²⁸: 54 Սակայն, զի մի²⁹ ամենեւին անպտուղք եղիցուք առ ձեզ հաւատացեալ ժողովուրդք³⁰ մեզ ի Հոգւոյն³¹ Աստուծոյ³², արդարապէս դատեցաք մեք, եւ որ ընդ մեզ³³ եպիսկոպոսունք եւ վարդապետք, յիշեցուցանել ձեզ գրով զպատուիրեալսն յԱստուծոյ³⁴ ի Հին եւ ի Նոր կտակարանս:

55 Նմանելով³⁵ յայսմիկ մեծի առաքելոյն Պաղոսի, որ ո՛չ միայն³⁶ շրջելով ի տար աշխարհ³⁷ քարոզէր զաւետարանն, որպէս եւ ինքն իսկ ասէր³⁸ յերուսաղեմէ մինչ³⁹ ի Լիւրիկեա⁴⁰, այլեւ ի կապանս գոլով՝ թղթովք հաստատէր զաշակերտեալսն, որպէս եւ յայտ⁴¹ առնէ⁴² գրելովն. «Աղաչեմ զձեզ ես, որ կապեալս եմ ի Տէր, արժանի զնալ կոչմանն⁴³, յոր⁴⁴ կոչեցարուք⁴⁵»:

56 Ընդ նմին եւ մե՛ք իրբեւ ի կամաւոր բանտէ⁴⁶ եւ ի⁴⁷ կապանաց⁴⁷ յայսմ տաւ-

1 բարոյ C, քարեայ U
 2 հովուքե C, հովուքեանն B
 3 զգառիսս ABI
 4 զայլոցն CQ, զայլոց j
 5 տեսանել C
 6 անհաւատութեանն C
 7 զիտողի I
 8 սնն I CEFUjQ
 9 թէեւ ABGH, + ոչ + թէ U
 10 ըմբէ CEj
 11 տեսան CF, տէրունեան B, տրական E
 12 այժմուս I, յայժմոյս U
 13 ընտրողութիւն U
 14 բարոյն Cj, բարոյս U
 15 թէպետ + եւ + CEFUj
 16 կամաւ I կամ ոք B
 17 փութայ U
 18 ի ի խրատել D
 19 յուսուցանել BCEFjQ
 20 աշտիճանիս CFj, աստիճանիս U
 21 ի գործոյ Dj, գծոյ C
 22 ի հոգւոց B
 23 տղայացելոյ BCIFjQ, տղայեցելոցն U
 24 անհնարիցն A
 25 վերագրոցդ C, վերագրելոցդ B

26 այժմ A, յայժմու CDEFUjQ
 27 տեղոյ BCEj
 28 ա. առնել զայս B
 29 + միայն եւ + մի U
 30 ժողովուրդ BCEFIUjQ
 31 հոգոյն j
 32 ի աստուծոյ A, սրբոյ ի աստուծոյ EFUQ
 33 ի U
 34 ա՛յ I
 35 նմանել C
 36 միայն U
 37 յաշխարհ U
 38 ասէ C
 39 մինչեւ ABEFIUjQ
 40 լիւրիկեայ AI, լուրիկէ CDj, լիւրիկիայ EF, լուրիկիայ U
 41 յայտ U
 42 առնէր U
 43 գոչմանն U
 44 յոր + եւ + B
 45 Ի՞նչէ՞-՛Գ- 1
 46 բանտէ BCEIj
 47 ի ի CEIj
 48 կապանացն U

թագին քարանձաւի¹ արգելեալք, գրով² ձեռին մերոյ խաւսիմք, որպէս բերանով ընդ ամենեսին³, որք⁴ ունիցին ականջս լսելոյ⁵: 57 Ոչ զմեր ինչ բան, այլ զառաքելոցն զմարգարէիցն⁶ եւ զվարդապետացն⁷ եկեղեցւոյ⁸ երկրորդելով զբանից նոցա զաւրութիւն ի լսելիս ձեր: 58 Զորս⁹ եթէ լուեալ՝ յաւժարութեամբ ի միտ առնուցուք, որպէս բարի երկիր եւ պարարտ զսերմանեալսն¹⁰ յինքեան¹¹ եւ գործով¹² պտղաբերեսլիք¹³ Աստուծոյ¹⁴, անձանց ձերոց փրկութեան¹⁵ եւ մեզ վարձուց լինիցիք¹⁶ պատճառ: 59 Ապա թէ ոք ոչ¹⁷ լուիցէ մտադիւրութեամբ, այլ¹⁸ արհամարհիցէ որպէս¹⁹ ամպտամբ²⁰ յԱստուծոյ²¹ եւ²² կամ թէ լուեալ եւ ոչ²³ պտղաբերեսցէ²⁴ գործով²⁵ զարդարութիւն, այլ անզեղջ հոգւով²⁶ եւ ապառուժ²⁷ սրտիւ կայ անյուսութեամբ ի մեզս²⁸ անդարձ մինչ²⁹ ի վախճան²⁹: 60 Մեք

անպարտ եմք յարենէ նորա առաջի Քրիստոսի՝ վկայութեամբ³⁰ Աստուծոյ եւ հրեշտակաց նորա եւ ձեր լսողացդ ամենեցուն: 61 Քանզի ոչ խորշեցաք, կամ արգելաք ի պատմելոյ նմա³¹ զբանն Աստուծոյ: 62 Եւ արդ՝ որպէս ի մասունս մարմնոյ քան զամենայն պատուականագոյն³² եւ առաջին զլուխն է, յաղագս տեղւոյն³³ բարձրութեան եւ զգայարանացն ի նմա եղելոց³⁴, եւ ապա³⁵ այլքն³⁶ յանդամոց³⁷ մի ըստ³⁸ միոջէ³⁹: 63 Այսպէս եւ յանդամս հոգւոյն՝ մեծ եւ առաջին⁴⁰ իբրեւ զգլուխս⁴¹ է հաւատոյն ճշմարտութիւն. եւ ընդ նմին յարմարեալք⁴² որպէս անձն⁴³ ընդ զլսոյ՝ գործք արդարութեան մեծամեծք եւ փոքունք, ըստ պատուիրանացն Քրիստոսի⁴⁴ Աստուծոյ⁴⁵: 64 Վասն այսորիկ⁴⁶ եւ մեք նախ եւ առաջին՝ զգլխոյն⁴⁷ ամենայն բարութեանց զհաւատոյն բուռն⁴⁸ հարկանելով զիցուք առաջի լսողացդ⁴⁹, ոչ նորոգ ինչ գրելով, այլ ի վերայ⁵⁰ հիման առաքելոց եւ մարգարէից եւ հարց⁵¹ սրբոց շինելով համառաւտ բանիւ, զի⁵² յանու-

1 Բարանձաւս + ի + I
 2 գրով BCEFj, որով U
 3 ամենեսեան BU, ամենեսին j
 4 որ ACEFIjQ
 5 լ լսելոյ B
 6 + եւ + զմարգարէիցն ACEIUQ, + եւ + զմարգարէից j
 7 զվարդապետաց CEFIUj
 8 եկեղեցոյ j
 9 յոր G, գոր B
 10 զսերմանեալսն U
 11 + ի + յինքեան B
 12 գործով B
 13 պտղաբերեսլիք C
 14 յայ I
 15 փրկութիւն Cj
 16 լինիցիք EU
 17 տ. ոչ ոք EU
 18 եւ լ այլ B, լ այլ I
 19 իբրեւ I որպէս B
 20 ամպտամբ j
 21 այլ U
 22 եւ լ այլ, իբրեւ B
 23 պտղաբերիցէ B
 24 գործով B
 25 հոգով Cj
 26 ապառուժն CDEFHIUj
 27 լ ի մեզս A
 28 մինչեւ BCj
 29 վաղման j

30 վկայութեամբն BI
 31 լ նմա AG
 32 պատուականագոյն + է + j
 33 տեղոյն CIj
 34 եղելոյ U
 35 ապալ CI
 36 յայլքն C
 37 յանդամոցն ABI
 38 ընդ A
 39 միոջ CUj
 40 առաջինն j
 41 գլուխ C, գլուխ ABEFIUjQ
 42 յարմարեալ B
 43 ունեն լ անձն G, յանձն I
 44 լ Քրիստոսի AQ
 45 լ աստուծոյ CEFIUjQ
 46 լ վասն այսորիկ U
 47 գլխոյն BI
 48 բուռն C
 49 լսողացդ I
 50 վր C
 51 հարցն AFUQ
 52 զի + մի + AEFIjQ

սուսմ¹ սգիտաց լսելով բան, որ ո՛չ ըստ ուղղափառ² եկեղեցւոյ³ դաւանութեան, այլ արտաքոյ Աստուածաշունչ գրոց բարբառին ի կործանումն լսողաց⁴, մոլորիցի⁵ ոք ի ճշմարտութենէն: 65 Այլ զի գիտիցէք, թէ⁶ յո՞վ⁷ արդեաւք⁸ հաւատացիք⁹ ի մկրտութեանն¹⁰ աւուր, ըստ Պաւղոսի, զի¹¹ ասէ. «Գիտեմ յո՞ւ¹² հաւատացեալն եմ», եւ կամ թէ՛ որպէ՞ս արժան¹³ է¹⁴ ունել ուղղափառ քրիստոնէին¹⁵ զդաւանութիւն հաւատոյն, յորում եւ սկսանիմք պարզ եւ յայտնի բանիւ¹⁶ ցուցանել զհաւատոյ¹⁷ ճշմարտութիւն¹⁸:

66 Պարտ եւ արժան է Քրիստոսի երկրպագուաց¹⁹ եւ²⁰ յանուն Սուրբ Երրորդութեանն²¹ մկրտելոց խոստովանել համագոյ զերիս²² անձնաւորութիւնն՝ Հաւր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ, մի բնութիւն եւ²³ մի աստուածութիւն²⁴ եւ մի իշխանութիւն՝ համապատիւ եւ զուղղափառ²⁵: 67 Ոչ յու-

մեքէ²⁶ եղեալ եւ ոչ յետոյ սկսեալ, եւ ոչ ի խոնարհութենէ ի բարձրութիւն ամբարձեալ, կամ ի տկարութենէ ի զաւրութիւն փոփոխեալ, այլ յառաջ քան զամենայն յաւիտեանս էր, եւ յայժմուս²⁷ է եւ յանվախճան յաւիտեանսն²⁸ եղիցի՝ անեղ եւ անմահ էութիւն²⁹, աներեւոյթ ի բնութենէ³⁰, եւ երեւելի վասն արարածոցս, տեսող³¹ ամենայնի³² եւ անտես յամենայնէ:

68 Հայր՝ անսկիզբն եւ անծին³³: 69 Որդի՝ ծնեալ ի բնութենէ Հաւր, այլ՝ անժամանակ: 70 Ոչ ըստ մարդկան ծննդեան ախտաւոր եւ հոսանուտ, զոր եւ զմտաւածելն է հայհոյութիւն, թող թէ բարբառել բանիւ, այլ որպէս՝ լոյս ի լուսոյ եւ հուր ի հրոյ, զի ոչ են աւտարք ի բաժանիլն, այլ մի ճառագայթ եւ մի ջերմութիւն հրոյն եւ լուսոյ³⁴, ծնելոյն³⁵ եւ յորմէ ծնան. եւ մի՛ է բնութիւն երկաքանչիւրոցն, թէպէտ եւ բաժանին ի միմեանց անձամբ: 71 Նոյնպէս եւ լոյս Որդի՛ ի լոյս Հաւրէ, եւ հուր աստուածութեանն³⁶ Որդւոյ³⁷ ի հրոյ աստուածութեանն³⁸ Հաւր յառաջ եկեալ³⁹ ծննդեամբ, ո՛չ են այլեւայլ, այլ մի եւ նոյն բնութեամբ⁴⁰:

72 Իսկ աւրինակ անաւրինակ⁴¹ ծննդեանն⁴² Որդւոյ ոչ այլ ինչ է, բայց որ ի մեզ մտացս ծնունդ զբան, թէպէտ եւ ո՛չ

1 անուսումն I
 2 ուղափառ I
 3 ի եկեղեցւոյ G, եկեղեցեաց F, եկեղեցոյ j
 4 լսողաց I
 5 մոլորեացի B
 6 եթէ I
 7 ո՞վ A
 8 տ. արդեաւք եթէ յո՞ւ B, յարդեոք I
 9 հաւատացե՛ք BCEFIJ
 10 մկրտութեան j
 11 որ ի զի DGHNP
 12 ո U
 * ԻՆՏԵՐՆԱԿՆԵՆԻ 12
 13 արժան B
 14 ի արժան է U
 15 քրիստովեւեի I, քրիստոնէի U
 16 ի բանի G
 17 զհաւատոյն E
 18 նշմարտութիւն ի դաւանութեան ADFH, նշմարտութեանն + դաւանութիւն + AQ
 19 երկրպագուացն BI
 20 եւ ի I
 21 երրորդութեան I
 22 զերիսս EF
 23 ի եւ AUQ
 24 անութիւնն U
 25 զուղղափառ CFUPO

26 յումէէ C
 27 այժմոյս U
 28 յաւիտեանս BCUIj
 29 րնքի E, անմահութիւն F
 30 րնութիւն ի էութիւն E
 31 տեսող Ij
 32 յամի I
 33 անծին + եւ անվախճան + Q
 34 լուսոյն BI
 35 ծնանելոյն E
 36 անութեան j
 37 որդոյ Ij
 38 աստուածութեան DGHNPQ
 39 ի յառաջ եկեալ A
 40 րնութիւն U
 41 անաւրինակն B
 42 ծննդեան E

ամենայնիւ համեմատի¹ ճշմարտութեանն աւրինակս: 73 Վասն որոյ եւ բան ասի՝ յազգս անապական գոլոյ² ծննդեանն: 74 Իսկ Որդի, զի ի Հաւր բնութենէ³ է եւ ոչ աւտար ի նմանէ, կամ արարած, ըստ հայհոյութեանն⁴ Արիոսի: 75 Եւ հնար իմանալոյ զանիմանալին՝ ոչ այլ ինչ է, բայց հաւատալ ասացելոցն⁵ ի գիրս սուրբս, եւ ո՛չ ընդ քննութեամբ⁶ արկանել զանքննելին⁷, որք⁸ անհաս մտաց ասացին զաստուածային ծնունդն եւ անճառ բանից⁹:

76 Նոյնպէս եւ Հոգին Սուրբ՝ բղխումն ասի¹⁰ առ ի Հաւրէ եւ փառակից Որդւոյ, Աստուած կատարեալ որպէս զՀայր եւ զՈրդի: 77 Մի կամք երից անձնաւորութեանն¹¹ եւ մի զաւրութիւն¹² եւ մի արարչութիւն: 78 Հայր կամեցաւ ստեղծանել զերեւելի եւ աներեւոյթ¹³ արարածս, եւ Որդի՝ գոյացոյց յանգոյից¹⁴, եւ Հոգին Սուրբ զարգարեաց իմաստութեամբ: 79 Եւ նոյն ինքն բանն Աստուծոյ¹⁵, որ արար զմարդն¹⁶ ի պատկեր իւր՝, եւ երեւեցաւ նմա յետ յանցաւորութեանն¹⁷ եւ ամենայն արդարոցն առաջնոց¹⁸ Նոյի եւ Աբրահամու եւ Իսահա-

կայ¹⁹ եւ Յակոբայ²⁰ եւ Յաւբայ²¹, Մովսէսի²² եւ Ահարաւնի²³ եւ Յեսուայ եւ այլոց մարգարէիցն: 80 Եւ խաւսեցաւ ընդ նոսա, ի ժամանակս վերջինս²⁴ աւետեալք²⁵ հրեշտակապետին Գաբրիելի²⁶ էջ յորովայնի²⁷ կուսին Մարիամու, եւ առեալ ի բնութենէ նորա²⁸ մարմին եւ²⁹ հոգի եւ միտս եւ խառնեաց նոր եւ անճառելի միաւորութեամբ³⁰ ընդ Աստուածութեան³¹ իւրում: 81 Եւ զարգացեալ յորովայնին³² իննամսեայ³³ ժամանակաւ որպէս մանուկ, ծնաւ Աստուած եւ մարդ կատարեալ՝ անշփոթ էութեամբ³⁴ եւ անբաժանելի միաւորութեամբ, մի Քրիստոս եւ մի անձնաւորութիւն³⁵ նորա, յերկուց բնութեանց միացելոց³⁶: 82 Կաթնասուն եղեւ³⁷ որպէս զմարդ³⁸, եւ ի հրեշտակաց փառաւորեցաւ որպէս զԱստուած: 83 Շրջեցաւ յաշխարհի կատարիչն³⁹ ամենայնի զամս Լ, մինչեւ ի կատարումն հասակի մարդկութեանն⁴⁰: 84 Մկրտեցաւ⁴¹ ի ծառայէն որպէս զմարդ⁴², եւ վկայեցաւ ի Հաւրէ

1 համեմատիւ U
 2 գոլով CFIj
 3 բնութենէն E CEF
 4 հայհոյութեան j
 5 յասացելոցն U
 6 բնութեամբն E, բնութեան B
 7 տ. զանքննելին արկանել BI
 8 որ I որք B
 9 բանիցն U
 10 ասէ B
 11 անձնաւորութեանցն P, + անձանցն պսիմն + անձնաւորութեանցն U
 12 + ներգործութիւն + Q
 13 զաներեւոյթ A, աներեւութ E
 14 անգոյից U
 15 աստուած Q
 16 զմարդ F
 17 Նոյնք. Լ՝ 27
 18 անցաւորութեանն AU
 19 առաջնոցն BIU

19 սահակայ CEFUj
 20 յակոբայ A, յակովբա BF, յակովբայ I, յակոբայ j
 21 յովբայ BCEFj, յորայ P
 22 մասիսի ADGHNP, մովսիսի EFQ
 23 ահարոնի CFUj, ահարովնի BEIQ
 24 վերջին CEFUj
 25 + եւ + աւետեալ B
 26 գաբրիէլի Cj
 27 յորովայն BCEFIUjQ
 28 նորայ I
 29 I եւ EFU
 30 միաւորութեամբն E
 31 անձութեանն BU
 32 յորովայնի B
 33 ինն ամսեան CEFj, ինն ամսեանն U
 34 էքք E
 35 անձնութիւն B
 36 միացեալ F
 37 եղեալ B
 38 մարդ I
 39 կատար ինչ U
 40 մարդկութեան j
 41 + ի յորդանան Q
 42 I զմարդ C

եւ ի Հոգւոյն¹ որպէս զՈրդի բարձրելոյն²: 85 Փորձեցաւ ի սատանայէ որպէս զմարդ եւ յաղթեաց փորձողին որպէս զԱստուած: 86 Քաղցեալ եւ ծարաւեցաւ եւ ննջեաց եւ արտասուեաց եւ վաստակեցաւ որպէս մարդ³ մտեալ ընդ աւրինաւք մարմնոյ⁴, եւ կատարեաց զսքանչելիս⁵ եւ նշանս եւ եցոյց զաւրութիւնս աստուածայինս՝ որպէս զԱստուած կատարեալ: 87 Եկն կամաւորաբար ի չարչարանս, եւ չարչարեցաւ անչարչարելին՝ չարչարելի բնութեամբ⁶ ի վերայ⁷ Խաչին: 88 Մեռաւ անպարտականն մահու՝ մահկանացու մարմնովս, վասն կենդանացուցանելոյ զմեռեալ⁸ մեղաւք⁹ բնութիւնս¹⁰: 89 Էջ ի զերեզման եւ արար աւարումն¹¹ կրկին դժոխոց. մարդկային¹² Հոգւովն, միացելովն ընդ աստուածութեանն, Հոգւոցն, որ ի դժոխս, շնորհելով¹³ ազատութիւն: 90 Իսկ աստուածային մարմնոյն¹⁴ յարութեամբն¹⁵ տալով յոյս յարութեան մահկանացու բնութեանս¹⁶ յապականութենէ մահու: 91 Յարեաւ ի մեռելոց իշխանաբար յաւուր երրորդի¹⁷, եւ երեւեցաւ աշակերտաց իւրոց երկրտասանիցն¹⁸ եւ¹⁹ հաւթանասնիցն²⁰ եւ

Հինգ²¹ Հարիւրոցն²² եւ այլոց բազմաց, որք եղեն նորա²³ վկայք եւ քարոզք ընդ տիեզերս. եւ յաւուրս քառասունս²⁴ երեւեալ նոցա եւ խաւսէր ընդ նոսա:

92 Եւ ի լրումն քառասնեկի աւուրցն²⁵ վերացաւ ի յերկինս եւ նստաւ ընդ աջմէ Հաւր ի բարձունս՝ մերով բնութեամբս, յորմէ անբաժանելի էր աստուածութեամբն, եւ գալոց է նովին մարմնովն²⁶ փառաւք աստուածութեանն²⁷ իւրոյ եւ Հաւր՝ յարուցանել զմեռեալս եւ դատել զաշխարհս արդարութեամբ՝ բարեգործացն²⁸ զբարեացն տալով ժառանգութիւն²⁹ եւ զանվախճան թագաւորութիւնն³⁰, իսկ զործողացն չարեաց՝ դամաւթ³¹ յաւիտենից³² եւ զտանջանսն³³ ըստ իւրաքանչիւր գործոց³⁴:

93 Եւ արդ՝ այս դաւանութիւն ճշմարիտ հաւատոյ՝ Հիմն է աստուածայնոյ³⁵ տաճարիս³⁶, որ ի մեզ: 94 Իսկ զործք բարեաց³⁷ շինուածն³⁸ է³⁹ ի վերայ⁴⁰ այսր Հիման, որպէս եւ⁴¹ Տէրն զդաւանութիւնն⁴² Պետրոսի եզ որպէս զվէմն⁴³ Հիմն իմանա-

1 հոգոյն j
 2 բարձրելոյն DGHNUjP բարձրելույն I
 3 լ մարդ BCEFUjQ
 4 մն E
 5 սփանչելիս C
 6 բնութեամբս ABCFUjQ
 7 վր C
 8 զմեռեալս B
 9 տ. գմեղոֆ մեռեալ EFU
 10 բնութեամբս B
 11 աւերումն B
 12 մարդկային j
 13 շնորհել j
 14 մարմնով I
 15 յազատութեամբն լ յարութեամբն BCj, յարութեամբ j
 16 ի լ բնութեանս U
 17 երրորդի A
 18 երկրտասանիցն C
 19 լ եւ CEFj
 20 իւրաճասնիցն C, եւրաճասնիցն IjQ, հ.իցն U

21 հինգ C
 22 հարիւրոց B, են.իցն U
 23 նոր C
 24 խ.ս U
 25 աւուրց I
 26 մարմնով BCFIj, մն E
 27 աճքն E, աճուրք FI
 28 բարի գործացն I, բարեգործացն U
 29 ժառանգութիւն I
 30 թագաւորութեանս U
 31 գամաւթն BCEIjQ
 32 յւոց I, գամաւթի իւրեց լ գամաւթ յաւիտենից լ լ
 33 գտանջանս ABI
 34 գործոցն A
 35 ա՛ծային B, ա՛ծայնուոյն I
 36 տաճարին B
 37 բարեացն ABCFEUj
 38 շինուած Bj
 39 լ է B
 40 վր Cj
 41 լ եւ BI
 42 զդաւանութիւն j
 43 վէմ՛ C, զվէմ՛ AEFUjQ

լի եկեղեցւոյ՝ իւրում, եւ² զինքն որպէս շինող³, եւ զընտրելոց իւրոց բարէգործութիւնս, որ յամենայն ազգաց իբրեւ զնիւթ շինուածոց՝ փոխանակ քարի եւ փայտի եւ այլոց պիտոյից: 95 Դարձեալ՝ է նա⁴ որպէս զճարտարապետ⁵, եւ մեք որպէս⁶ զմշակս⁷ հրամանակատարս⁸: 96 Ըստ որում ասաց աշակերտացն, թէ⁹. «Առանց իմ՝ ոչ ինչ կարէք առնել»: 97 Գրէ¹⁰ եւ¹¹ Պաւղոս, թէ¹². «Ես զիմաստութիւնն¹³ Աստուծոյ հիմն ելի»^է, որ է Քրիստոս, եւ որ ի նա հաւատն¹⁴ ճշմարտութեան, «բայց՝ այլ է, որ շինէ¹⁵»^է, այսինքն՝ որ են¹⁶ եւ որ գալոց են¹⁷ յաշխարհ¹⁸: 98 Եւ շինելն¹⁹ գործովք²⁰, զոր կամի իւրաքանչիւր ոք, եթէ բարի եւ եթէ չար: 99 «Եթէ ոք շինէ²¹, ասէ²², ի վերայ²³ հիմանս այսորիկ ոսկի»^է, որ է արդարութիւն եւ ճշմարտութիւն, արծաթ, որ է մաքրութիւն մտաց եւ սրբութիւն սրտի:

100 Ականս պատուականս, որ են²⁵ մասունք բազմապատիկ²⁶ առաքինութեանց. սէր, խոնարհութիւն²⁷, ողորմածութիւն²⁸, անոխակալութիւն, պահք, աղաւթք, ժուժկալութիւն: 101 Այսոքիկ²⁹ են³⁰ եւ որ նման սոցա են պատուական³¹ ակունքն³² շինեալք³³ յարդարոց անձանց ի վերայ հիման հաւատոյն:

102 Իսկ մեղսասիրացն անձինք՝ ոչ ի պատուական եւ ի հաստատուն նիւթոցս³⁴ յայսցանէ³⁵ ասէ³⁶, շինեն զշինուածս իւրեանց ի վերայ հաւատոյն հիման, այլ յանարգաց³⁷ եւ ի զիւրավատնեկեաց³⁸, այսինքն՝ փայտ, խոտ, եղեգն³⁹: 103 Փայտն⁴⁰ զթանձրագունից⁴¹ մեղաց⁴² ունելով⁴³ զտեսակ, զապականութեան⁴⁴, զպոռնկութեան, զգողութեան⁴⁵, զյափշտակութեան⁴⁶, եւ որ⁴⁷ նման սոցա: 104 Խոտն՝ զխորհրդոցն չարութիւն ժողովեալս⁴⁸ ի սրտի, եղեգն⁴⁹

1 եկեղեցոյ Cj
 2 I եւ B
 3 գշիւող ABCFI, շինաւղ j
 4 նայ C
 5 գտանարապետ BC
 6 որպէս I իբրեւ ABI
 7 մշակս EFj
 8 հրամանատարս CDEGHINUJPK
 9 եթէ BCFUj
 = Յոյն. ժ. Է. 5
 10 որ է I գրէ U
 11 I եւ B
 12 եթէ BI
 13 զիմաստութիւն Uj
 է Հայ. Լ. Կ. Գ. Գ. 10
 14 հաւատան I
 15 շինէն UQ
 Գ Լ. Կ. Գ. Գ. 10
 16 էն IQ
 17 էն I եւ GQ, գալոցն է B
 18 աշխարհ E
 19 շինեալն B
 20 գործք + ամվ + BI
 21 լինէ U
 22 I ասէ BI
 23 վե E
 24 I ոսկի A
 Գ Լ. Կ. Գ. Գ. 12

25 է | եւ U
 26 բազմապատիկ E
 27 + եւ + խոնարհութիւն B
 28 ողորմութիւն BGQ, + եւ + ողորմութիւն B
 29 այսոքիկ E
 30 I եւ BCFUjQ
 31 այսոքիկ եւ որ նման սոցին պատուականագոյնքն են I այսոքիկ եւ եւ որ նման սոցա են պատուական Q
 32 ակունքն են B, պատուականագոյնքն I պատուական ակունքն U
 33 շինել I
 34 նիւթոցս CEFUj
 35 յայսմանէ CEFUjQ
 36 I j
 37 անարգաց j
 38 դիւրավատնեկաց B
 39 եղեգն I
 40 փայտ j
 41 զթանձրագունիցն E
 42 մեղացն CFUj
 43 տ. ունելով մեղացն E
 44 զսպանութեան I զապականութեան CEFUQ
 զսպանութեան j
 45 + եւ + զգողութեան U
 46 զյափշտակութեան U
 47 որք I
 48 ժովես E
 49 եղեգն IQ

զբանիցն գարշութիւն¹ նշանակէ, զորս² բղխէն³ ի բերանոց⁴ մարդիկ⁵, զլեզուսն⁶ գործարան⁷ տուեալ սատանայի, թշնամանելով⁸ եւ անարգելով զընկերս⁹ զանազան եւ պէսպէս Հայհոյութեամբ, որ ըստ գեղձկացն բարբառոյ¹⁰ իշոցք¹¹ անուանին¹², եւ ըստ գրոց սովորութեան՝ անէծք եւ թշնամանք եւ որ այսպիսի¹³ են անուանք, զորոց եւ Դաւիթ ասէ, թէ. «Անիծիւք¹⁴ եւ դառնութեամբ լի են բերանք նոցա»¹⁵: 105 Նաեւ¹⁵ ստութիւնն¹⁶ եւ¹⁷ չարախաւսութիւնն¹⁸ եւ մատնութիւնն¹⁹ եւ այլք, որ յայս յարին²⁰, բանք անիրաւութեան²¹ յեղեգան²² են աւրինակի²³:

106 Եւ զայտոցիկ գերկուց Հակառակ²⁴ շինուածոց նիւթս²⁵, որ ի պատուականաց եւ յանարգաց²⁶, հուրն, ասէ, ընտրեսցէ²⁷, քանզի²⁸ հրով յայտնելոց²⁹ է դատաւորն: 107 Ե-

թէ³⁰ գործն³¹, զոր շինեսց ի վերայ³² հաւատոյն³³ հիման, ոսկի է եւ արծաթ եւ ականս պատուականս, որք³⁴ ո՛չ ապականին, այլ եւ սրբին ի հրոյն, գործողն³⁵ կեցցէ եւ վարձս առցէ: 108 Իսկ եթէ խոտ է եւ եղեգն³⁶ եւ փայտ³⁷, որ դիւրաւ ապականին ի հրոյ անտի, որ գործեսցն զայն, տուժեսցի: 109 Վասնզի, զոր աւրինակ ապարանք՝ հիմամբն³⁸ միայն չեն բաւական լինել³⁹ ի բնակութիւն մարդկան, այլ պէտս ունին որմոց եւ ձեղուանց եւ այլոց շինուածոցն⁴⁰: 110 Նոյնպէս եւ հաւատովն⁴¹ միայն, առանց գործոց, ոչ ոք կարէ զանձն իւր շինել⁴² տաճար Աստուծոյ: 111 Եւ որպէս գլուխ՝ առանց անձին⁴³ յարմարութեան ոչ կարէ կրել⁴⁴ կենդանութիւն, եւ ոչ անձն⁴⁵ առանց գլխոյ: 112 Նոյնպէս եւ հաւատ⁴⁶ առանց գործոց, եւ գործք՝ առանց հաւատոյ⁴⁷, մեռեալ են⁴⁸ երկոքին⁴⁹, ըստ առաքելոյն⁵⁰:

113 Վասն որոյ⁵¹, աղաչեմ⁵² զամենեւսեան⁵³, զի⁵⁴ ընդ⁵⁵ հաւատոցդ ճշմարտու-

1 գարշութիւնս ACFIjQ, գգարշութիւնս BU
 2 զոր B
 3 բղխեմ C
 4 բերանոյ UQ
 5 տ. մարդիկ ի բերանոց BI, մարդիկ՛ U
 6 զլեզուսն BDGHNpQ, զլեզուս B
 7 գործարանս CEFUj
 8 բշնամանալով F
 9 զընկեր E, զընկերսն BI
 10 բարբառո C, բարույ U
 11 իշոցք F Uj
 12 անուանի BCEFIUj
 13 այսպիսիք B, այսպէս U
 14 անիծոք E
 * Հմմտ. Սաղմ. Թ. 7
 15 նայել C
 16 ստութիւն BEUj
 17 լ եւ Q
 18 չարախոսութիւն B, չարախոսութիւն IUj
 19 մատնութիւն BI
 20 տրին լ յարին U
 21 անարգելութեան j
 22 յեղեգանն I
 23 + անորո՛ւի + օրինակի U
 24 ի հակառակ EQ
 25 նիւթ j
 26 յանարգանց DGHNp, անարգաց I
 27 փորձեսցէ լ ընտրեսցէ Q
 28 վասն զի A
 29 յայտնելոց BCDEGHNPQ

30 + եւ + եթէ F
 31 գործ BI
 32 վր Cj
 33 հաւատոյ Uj
 34 որ P
 35 գործողն IUj
 36 եղեգն I
 37 փայտն j
 38 հիմամբ j հիմամբն U
 39 լ լինել G
 40 շինուածոց BEUQ
 41 հաւատովն DGHNUP
 42 շինել C
 43 յանձին I
 44 գրել C
 45 անձանց U
 46 հաւատի B, հաւատն j
 47 հաւատոց B
 48 մեռլն j
 49 երկոքինն B, յերկոքին j
 50 առաքելոյ ABCEFIUjQ
 * Հմմտ. Գլ. 26
 51 այսորիկ լ որոյ B
 52 աղաչեմ + զձեզ + BI
 53 զաղաչեմ լ զամենեւսեանն C, զամենեւսեանն U, աղաչեմ լ j զամենեւսեանն Q
 54 լ U
 55 ըստ լ ընդ CEFUj

թեան, զոր ընկալայք¹ ի ծննդենէ աւագանին² եւ ունիք³ հաստատութեամբ, յարմարեցէք⁴ եւ զգործս արդարութեան, զի մի՛ միով աչաւք⁵ միայն լուսաւորիցէք⁶ գանձինս, այլեւ⁷ երկոքումբք⁸ պայծառանայցէք⁹: 114 Եւ¹⁰ մի վստահանայք ի սնոտի¹¹ յոյսն¹² անմտաց, որք ասեն, թէ բաւական է հաւատոյն¹³ միայն ճշմարտութիւն քրիստոնէին¹⁴ փրկիլ¹⁵ ի տանջանաց¹⁶ եւ արժանաւորել¹⁷ արքայութեան¹⁸: 115 Զի, զոր աւրինակ, մեռեալ անդամ¹⁹ չեն²⁰ ինչ պիտանացու²¹ ի գործ մարմնոյն. նոյնպէս եւ մեռեալ հաւատ ոչ տայ²² զաւրութիւն²³ հոգւոյն²⁴, այլ մանաւանդ առաւելագոյն տանջանաց պարտական կացուցանէ զունդն²⁵ իւր, որպէս այն, որ զմի տաղանդն²⁶ պահեաց²⁷ եւ ոչ շահեցաւ²⁸ նման ընկերացն, զի տաղանդն՝ հաւատն է²⁹, եւ³⁰

շահ տաղանդացն³¹ գործքն³²: 116 Եթէ³³ վասն է՞ր ասի հաւատ մեռեալ առանց գործոց³⁴, յայտնի արասցուք, որոց³⁵ ոչ գիտեն:

117 Հաւատոյն անուն³⁶ մի է, բայց կրկին ունի զաւրութիւն³⁷. Առաջին՝ դաւանութեան³⁸ հաւատն³⁹, որ է խոստովանութիւն ի սուրբ Երրորդութիւնն⁴⁰, զոր ընկալաւ⁴¹ իւրաքանչիւր որք⁴² յաւագանէն: 118 Երկրորդ, հաւատ⁴³ այն է, որ զբանս, զոր Հոգին Սուրբ խաւսեցեալ է բերանով մարգարէին⁴⁴, եւ առաքելոցն⁴⁵, եւ եկեղեցւոյ⁴⁶ վարդապետաւք, զորս⁴⁷ ի գիրս սուրբս⁴⁸ գրեցին, չհամարի առասպելս⁴⁹ եւ սուտս⁵⁰, այլ հաւատայ⁵¹, թէ ճշմարիտ են եւ ուղիղ, այնպէս որպէս⁵² թէ աչաւք իւրովք տեսանէ զամենայն եղեալսն⁵³ եւ զլինելոցն եւ զոր էնն: 119 Եղեալն այն է, զոր պատմեն, թէ ամենայն երեւելի եւ աներեւոյթ բնութիւնք⁵⁴ ոչ էին եւ յկատուծոյ⁵⁵ հրամանէն ստեղծեալ եղեն, եւ որ

1 ընկալայիդ U
 2 աւագանէն I, աւագանին U
 3 ունիմք U
 4 յարմարիցեմք BCFIj
 5 աչով B
 6 լուսաւորեցեմք BU
 7 այլ CEFj, առ առ I U
 8 երկոյնումբք C, երկոնումք BIj
 9 պայծառնայցեմք j
 10 I եւ Cj
 11 I U
 12 յոյս BI
 13 հաւատսն B
 14 քրիստովնէին I
 15 փրկիլ I
 16 տանջանացն BI
 17 արժանաւորիլ BU
 18 արեւոյտբանն ABCEFIUjQ
 19 անդամք U
 20 չէ BI
 21 պիտանացոյ U
 22 տա CIj
 23 զյարբի
 24 հոգոյն I
 25 զունդն ACIj, զունդսն U
 26 տաղանտրն I
 27 պահանջեաց UQ
 28 պահեաց եւ ոչ շահեցաւ I պահ...աւ E
 29 հատանէ U
 30 I U

31 տաղադոյն Q, գտաղանդոյն U
 32 գործն U
 33 + եւ + եթէ EFU, + եւ + բէ ABij
 34 ա. առանց գործոց + եւ + B
 35 որ B
 36 յանուն U
 37 զաւրարդ F
 38 դաւանութիւն A, + ի + դաւանութիւն B, + ի + դաւանութեան I
 39 հաւատն + է + A
 40 երրորդութիւն j
 41 ընկալան A
 42 I ոք B
 43 հաւատն E
 44 մարգարէիցն BCFIjQ, մարգարէից U
 45 առաքելոց U
 46 եկեղեցոյ Cj
 47 զոր BCEFUjQ
 48 սուրբ U
 49 առասպելս B
 50 սուտ BI
 51 հաւատա I
 52 I U
 53 գեղեալսն AEFUjQ
 54 բնութիւն ABCEFIUjQ
 55 ալ U

ինչ յետ լինելութեան արարածոց սքանչե-
լիք եւ զաւրութիւնք եղեալք¹ յԱստուծոյ²
պատմին³ ի գիրս, ի Հնումն եւ ի նորումս⁴:
120 Եւ լինելոցն այն է, զոր ասեն⁵ բարե-
գործացն⁶ բարի Հատուցումն լինել յԱս-
տուծոյ⁷, եւ⁸ չարագործացն⁹ տանջանք¹⁰ եւ
Հուր յաւիտենական¹¹: 121 Եւ որ էնն¹² այն
է, զոր քարոզեն յամենայն բանս իւրեանց,
թէ Աստուած մերձաւոր է առ ամենեւեան
եւ ոչ հեռաւոր, եւ զոր խորհին մարդիկ ի
միտս իւրեանց, բարի կամ չար, իմանայ
զամենայն¹³, եւ զոր խաւսին բանս լե-
զուաւ՝ լսէ անսխալ¹⁴, եւ զոր գործեն մարմ-
նով ի ծածուկ¹⁵ տեսանէ յայտնապէս, զի
չիք արարած¹⁶ աներեւոյթ առ ի նմանէ:

122 Արդ¹⁷ որ այսոցիկ ի բոլոր սրտէ
Հաւատայ, նա է, որ ունի Հաւատ կենդա-
նի, որ եւ ոչ երբէք յանդգնի կամ խորհել¹⁸
չարութիւն ի սրտի, կամ խաւսել անիրա-
ւութիւն բերանով, կամ գործել զմեղս ան-
ձամբ իւրով, զի թէ ի միոյ ուրուք¹⁹ մերձ
լինելոյ, արգելուն մարդիկ²⁰ յանարժանս
գործելոյ: 123 Յորժամ Հաւատայ ոք զԱս-
տուած՝ լինել տեսող, զիս²¹ ըզ ժպրհի, կամ²²

խաւսել ինչ, կամ²² գործել կամակոր²³
մտաւք զչարութիւն²⁴: 124 Իսկ որ բանիւ
միայն ունի զառ ի²⁵ յԱստուած խոստովա-
նութիւնն²⁶, այլ ոչ գործով, այնպիսւոյն²⁷
Հաւատն ասի²⁸ մեռեալ²⁹:

125 Եւ արդ՝ վասն³⁰ զի ընդ բազմատե-
սակ³¹ տնտեսական³² գործոցն անուանս, որ
Հաւատացաւ մեզ ի Տեառնէ ի ձեռն³³ սրբոյ
աթոռոյս սպասաւորութեան, է եւ³⁴ բժշկա-
կան³⁵ անուն եւ գործ: 126 Վասն որոյ որ-
պէս³⁶ բժիշկ՝ ճանաչելով զհիւանդացելոյն
ախտաբար³⁷ ցաւոցն զպատճառս, Հրամա-
յէ³⁸ ի վնասակարացն ի բաց կալ եւ զառող-
ջարարն ընդունել դեղ եւ³⁹ կերակուր:
127 Այսպէս եւ մեք զընդհանրական⁴⁰ եկե-
ղեցոյ⁴¹ Քրիստոսի⁴² Հոգեւոր բժշկութեան
ունելով զփոյթ⁴³, տեսանեմք⁴⁴ մտաց ա-
չաւք, թէ եւ ոչ զամենեւեան, այլ զյոյովա-
գոյն մասն⁴⁵ աշխարհի, զի յաղագս մեռելո-
տի գործոց՝ մեռեալ ունին եւ զՀաւատն:
128 Եւ կամիմք որպէս զբժիշկ⁴⁶ ցուցանել⁴⁷

1 եղեալ CEFUj
2 յաստուծոյ E
3 պատմեն A
4 մորումն B
5 ասեն + բէ + B
6 բարի գործացրն I, բարեգործացն j
7 այ՛ I
8 ի եւ C
9 չարեացն B, չարացն I
10 տանջանս U
11 յաւիտենականք BEI
12 ենն AI
13 զամենայնն B
14 անսխալ E, անոխալ I անսխալ U
15 ի ծածուկ CDEFj, ի ծածուկ U
16 արարածք Cj
17 ի Արդ A
18 ինչ E, խորհեմ U
19 ուրէք j
20 մարդիկ U
21 ի կամ F

22 + եւ + կամ U
23 կամակար CEFUj, + որ + կամակար B
24 չարութիւն U
25 ի գառ ի BI
26 խոստովանութիւն BI
27 այնպիսոյն BCEj, այնպ՛ս U
28 ի ասի BI
29 մեռեալ + է + BGI
30 ի վասն B
31 բազում CEGFHUj
32 ի տնտեսական B անտեսական I U
33 ձեռն E
34 ի եւ C
35 բժշկականն C, բժշկականն EFUj
36 եւ ի որպէս B, + եւ + որպէս U
37 ախտաբար BCFUj
38 հրաման է U
39 ի դեղ եւ U
40 զընթանրական EI, ընդհանրական U
41 եկեղեցոյ j
42 ի U
43 զգոյք U
44 տեսանիմք j
45 մասն C
46 զբժիշկս ABCFUjQ, զբժիշկք E
47 ուսուցանել ի ցուցանել ADGNP

ամենայն անձին՝ զմահաբեր ախտից իւրեանց¹ զպատճառան² եւ զկենդանարար հոգւոց³ զղեղսն, զոր⁴ թէ առեալ ըմպիցէք⁵ առանց դժկամակ⁶ լինելոյ եւ ի բաց մաքրիցէք յոգւոց⁷ ձերոց⁸ զդառնութիւն մաղձիցն ապականութեան՝ խոստովանութեամբ եւ ապաշխարութեամբ⁹, արժանի լինիք ողորմութեանն¹⁰ Աստուծոյ, եւ առ ի նմանէ խոստովանելոց¹¹ բարութեանցն¹²: 129 Իսկ որոց ոչ թուին ախորժելի ասացեալքս ի մէնջ կամ յաղագս ծուլութեան եւ¹³ մեղսասիրութեան, կամ վասն արհամարհելոյ զմեաւք¹⁴, առ այնպիսին¹⁵ զմարգարէականն ասասցուք¹⁶, թէ որ «անաւրինելոցն¹⁷ է՝ անաւրինեսցի¹⁸ եւ որ արդարանալոցն է¹⁹՝ արդարասցի²⁰»:
 130 Մեք, զոր հրամայեալն է մեզ՝ արասցուք²¹, աղաղակելով որպէս դէտ ի բարձր դիտանոցէ զպատուիրանս Աստուծոյ ի լսելիս ձեր: 131 Այսուհետեւ առնելն²² եւ ոչ առնելն²³ ի կամս ազատութեան իւրաքանչիւր²⁴ անձին²⁵ է:

132 Բայց մի՛ ոք կարծիցէ զմէնջ²⁶, թէ իբրեւ առողջս²⁷ զմեզ համարելով²⁸ յախտից մեղաց, ձեզ միայն զբշկականս²⁹ զայս մատուցանեմք³⁰ դեզ՝ որպէս³¹ հիւանդացելոց այլ ծանիցէ ամենայն ոք, զի մեք առուել քան զամենեսեան³² ունիմք պէտս հոգւոց³³ բժշկութեան: 133 Բայց որպէս յիմար հիւանդի³⁴ է զիւրն առողջութեան դեղ, զոր մատուցանէ նմա³⁵ ախտացեալ ոմն³⁶ բժիշկ ի բաց մերժել³⁷, տեսանելով զցաւս մարմնոյ նորա, նոյնպէս իմաստնոյ³⁸ է ոչ³⁹ զբնութեան⁴⁰ բժշկին⁴¹ ունել⁴² փոյթ, թէ առողջ է եւ⁴³ կամ հիւանդ⁴⁴, այլ զղեղին քննել զաւգտակարութիւն, եթէ⁴⁵ առողջարար իցէ, եթէ⁴⁶ վնասակար:

134 Արդ եւ դուք մի՛ վասն մեր անարժանութեան եւ ի հոգեւորսն պակասութեան, զաւգտակար դեզս հոգւոց, զորս⁴⁷ մատուցանեմք ձեզ, արհամարհիցէք եւ ոչ ընդունիցիք յանձինս: 135 Զոր⁴⁸ աղաչեմք⁴⁹ ընկալարուք⁵⁰ սիրով⁵¹ եւ⁵² յաւժա-

1 իւրոց ABCFJj
 2 պատճառսն E
 3 հոգոց Cj հոգւոցն I
 4 որ B գի U
 5 ըմպիցէք Cj
 6 դժկամաց BCDGHNP
 7 ոգւոց AI, յոգոց Cj, զոգւոց EF, զոգանց U
 8 իւրոց J ձերոց BH^o
 9 ապաշխարութեամբ C
 10 ողորմութեամբն BU
 11 խոստացելոց ACFIUjP, խոստացելոցն B
 12 բարեացն A, բարութեանց B
 13 եւ + կամ + U
 14 զմեւք Q, զմեզոք U
 15 այնպիսին ABCEjQ
 16 ասասցուք + բան + Q, I առ այնպիսին զմարգարէականն ասասցուք U
 17 անօրինացն ADGHNP
 18 անօրինէ, CEj, անօրինէ U
 19 I է U
 20 արդասցի C
 = է•• ԻԼ՝ 2
 21 ասասցուք A
 22 առնել E
 23 առնել CE
 24 յիւրաքանչիւր U
 25 անձինն B

26 + ի + մէնջ E
 27 առողջ I
 28 տ. համարելով զմեզ AI, արհամարհելով U
 29 զբշկականս U
 30 մատուցանեմք AI
 31 I որպէս BI
 32 զամենեսեանսն U
 33 հոգոց C
 34 հիւանդն A, կենդանի I հիւանդի U
 35 նմայ j
 36 ախտացելումն E
 37 մերժեալ B
 38 իմաստնոց AI, + եւ + իմաստնոց B
 39 որ I ոչ j, + որ + ոչ U
 40 + բնութ + բնութեան Cj, զբնութին B
 41 բժշկել j
 42 ունելով IU
 43 I եւ B
 44 հիւանդոտ BCEFj
 45 թէ B
 46 թէ AI
 47 զոր ABCEIUj
 48 զորս BCEIj
 49 աղաչեմք A
 50 ընկալուք I
 51 սիրովն I
 52 I եւ BI

բուլթեամբ¹, ոչ վասն մեր ինչ² փառաց եւ պատուոյ, գոր³ ո՛չ պահանջեմք յումեքէ, թէ եւ էաք արժանաւոր⁴, այլ վասն սիրոյն Քրիստոսի, որ կոչեաց զմեզ յիւր⁵ արքայութիւնն⁶ եւ ի փառս, զի⁷ թէպէտ եւ մեք անարժան⁸ եմք, այլ բանս վասն զի աստուածային է, արժանաւոր⁹ է ընդունելութեան: 136 Եւ ընդունելութիւնն¹⁰ ոչ այլ ինչ եղիցի, այլ¹¹ կատարումն գործոց¹²:

137 Վասն որոյ աղաւթեսցուք ի վերայ միմեանց, մեք յաղագս ձեր՝ որպէս գլուխ վասն անձին, մտադիւրութեամբ¹³ ընդունել զսերմն¹⁴ աստուածային բանիս¹⁵ ի¹⁶ սիրտս¹⁷ եւ պտղաբերել Աստուծոյ՝ մի յերից¹⁸ պտղաբերութեանց¹⁹ բարի եւ պարարտ երկրին: 138 Եւ դուք վասն մեր, ըստ որում²⁰ անձն՝ վասն գլխոյ՝ առողջանալ²¹ ի հոգեւոր հիւանդութեանց եւ զաւրանալ ի տկարութենէ զգայութեանցս²²: 139 Որպէս զի, թէ²³ գերան իցէ ի²⁴ մեզ մերումս տեսարանի կուրացուցիչ, նախ ի բաց մաքրել զայն, զի եւ զայլոց շիւղս²⁵

տեսանել եւ սրբել կարող²⁶ լինիցիմք²⁷: 140 Բանալ²⁸ եւ զխցեալ²⁹ ունկն³⁰ աստուածայնոյ³¹ ձայնին³² հնչման ճանապարհ առնելով, եւ զհոտոտելիս³³ անմահութեան թափեցելոյ իւղոյ³⁴ անուամբն անուշացուցանել, եւ զճաշակելիս՝ կենացն³⁵ հացի³⁶ քաղցնուլ եւ ծարաւել եւ յազիլ՝ անյագութեամբ արդարութեան³⁷ եւ իմաստութեան³⁸, եւ զլեզուս, որ ի փառս Աստուծոյ եւ ի շինութիւն լսողաց բանից, լինել սպասաւոր՝ աղ լինել³⁹ նեխելոց⁴⁰ եւ լոյս խաւարելոց, ըստ հրամանի⁴¹ Տեառն՝ նախ անձին, եւ ապա՝ այլոց: 141 Որով⁴² եւ⁴³ զերկոսին⁴⁴ դնեմք⁴⁵ առաջի լսողաց զանազան կերպարանաւք. պայծառացելոց ոգւով⁴⁶ զլուսափայլ⁴⁷ բանից ճառագայթ⁴⁸ եւ մթացելոց կամ⁴⁹ նեխելոց⁵⁰ զազին աւրինակի յանդիմանողական⁵¹ մորմոքումն, որով⁵² եւ սկսանիմք⁵³ այժմ՝ առ որս արժան է, նախակարգել զբանս⁵⁴:

1 տ. յաւարքբ եւ սիրով ընկալարուբ Է
 2 ի ինչ Է
 3 որ Է
 4 արժանակար Բ
 5 իւր Ի
 6 արեայութիւն Ի
 7 ի Ս
 8 անարժանբ ԲԼ
 9 արժանակար Բ
 10 ընդունելութիւն ԲԻ
 11 բայց ի այլ ԷԲՍ
 12 գործո Բ, գործոյ Ի
 13 մտադրութեամբ Լ
 14 զսերմ ԷԲԼ
 15 բանից Լ, բանիւն ԷԲԷԼԼ
 16 ի Ս
 17 զսիրտս Ս
 18 + ի + յերից Լ
 19 պտղատաբերութեանց Բ
 20 որպէս ի ըստ որում Գ
 21 առոխջանալ Է
 22 + ի + զգայութեանցս Ս
 23 ի Ս
 24 ի Ս
 25 շիղս ԷԷԲԼԼ

26 կարողս Ս
 27 լիցուբ Ս
 28 բանալ Ս
 29 զխցեալու կն Է
 30 զխցեալու կն Է
 31 անայնոյ Ի
 32 ձայնի Բ, ձայնիւն Ի
 33 զհոտոտելիսն Է
 34 իղո Բ, եւղոյ Բ
 35 կենաց Ս
 36 հացին ԲՍ
 37 արդարութեբ ԲՍ
 38 իմաստութեբ ԲՍ
 39 լիեկելով ԷԳԻՆՍԳ
 40 նեխելոց ԼԻ
 41 հրամանիւն ԼԷԷԷԲԼԼԼԼԼ
 42 որոց Ս
 43 ի Ս
 44 զերկուսին ԲԷ
 45 դնեմք ԷԲՍ
 46 ոգով յ
 47 զլոյսափայլ Ս
 48 նառագայթս Բ
 49 + եւ + կամ Ս
 50 նեխելոց Ս
 51 յանդիմանողական Լ, յանդիման Ս
 52 որով Բ
 53 սկսանիմք Ս
 54 զբանս Է ԷԳԻՆՍԳ

ԱՌ¹ ԿՐԱԻՆԱԻՈՐՄ², ՈՐ³
Ի ՎԱՆՈՐԱՅՍ⁴

1 Եւ արդ՝ առաջին⁵ ընդ գերաշխարհիկսդ վարուք⁶ եւ քաղաքավարութեամբ⁷ խաւսեացուք, առ կրաւնաւորսդ, որք⁸ ի վանորայս⁹ եւ ի մենաստանս բնակիք¹⁰, որք¹¹ սիւնք¹² էք աշխարհի եւ պարիսպ¹³ ընդդէմ թշնամւոյն¹⁴ աղաւթիւք ձեր եւ բարի վարուք. հրեշտակք ի մարմնի, եւ աստեղք լուսատուք¹⁵ յերկրի¹⁶, յորոց¹⁷ ի բարի եւ ի լուսաւոր վարուց փառաւորի միշտ Հայր ձեր, որ յերկինս է: 2 Որք¹⁸ թէպէտ եւ¹⁹ խրատեալ էք²⁰ յԱստուածաշունչ զրոց՝ միշտ ի լսելիս ձեր հնչելով, եւ չունիք ինչ պէտս²¹ կարեաց²² մերոց²³ դուզնաքեայ²⁴ բանից²⁵: 3 Այլ որպէս ծառայք, որք զհասարակականն²⁶ կերակուր²⁷ հրա-

ման առնուն²⁸ ի տէրանց²⁹ բաշխել³⁰ ոչ միայն քաղցելոց, այլեւ³¹ յագեցելոցն³² շնորհեն³³: 4 Նոյնպէս եւ մեք, զի ընդհանուր³⁴ ծառայակցաց³⁵ մերոց հրամայեցաք³⁶ ի Տեառնէ տալ զբանին կերակուր, հասարակաբար պարտիմք մատակարարել փարթամաց գիտութեամբ եւ աղքատաց³⁷ ի³⁸ գիտութենէ, զաւրաւարաց³⁹ առաքինութեամբ եւ սկարագունիցն՝ յառաքինութենէ:

5 Վասն որոյ աղաչեմ զամենեսեան⁴⁰ մի՛ նուազութեամբ իւղոյ⁴¹ ողորմութեան եւ սրբութեան աղաւտացունէք զլոյս հաւատոյ⁴² լապտերաց ձերոց, այլ անշիջանելի պահեցէք⁴³ զճառագայթս⁴⁴ աստուածութեան⁴⁵ մշտապառ⁴⁶ առաքինութեամբ յանձինս ձեր: 6 Մի՛ վասն սիրոյ⁴⁷ նիւթականիս ի հրոյ սիրոյն Քրիստոսի, զոր արկ⁴⁸ յերկիր⁴⁹ եւ կամի զբորբոքելն⁵⁰ վաղվազակի, ցրտացուցանէք զոգիս: 7 Մի՛ տայք տեղի⁵¹ աւտար հրոյ ցանկութեան⁵² ի

1 I առ G
2 I վասն վարդապետաց B, կրաւնաւորսն H
3 + խարագանագոցեստս + որ BDNP
4 վանաւորայս CFj, վանորայս + են բնակեալ + H, E ձեռագրում գլուխների հերթականութիւնը խախտուած է I առ կրաւնաւորս խարագանագոցեստս որ ի վանորայս BI, վս վրդպց I BI
5 առաջինս B
6 I U
7 քաղաքավարութիւն, քաղաքավարութեան U
8 որ U U
9 վանորայս AU, վանաւորայս CFj, վանաւորայս B
10 բնակէ՞ք BCEFIjQ, բնակեալ է՞ք U
11 որ CIUQ
12 սիւն A
13 պարիսպ + ամուր + B
14 բշնամոյն CUj, բշնամոյն E
15 լուսաւորք CEjQ
16 I յերկրի G, + ի + յերկրի E, երկրի j
17 որոց B
18 որ ABCEFIUjQ
19 I եւ A, ի I եւ C
20 էք U
21 I պէտս BI, տ. պէտս ինչ E
22 կարիս BI
23 մերոյս CEFj
24 դոզմաբնայ I, դոզմաբնայ j
25 բանիցս B
26 գիտարակական BU գիտարականն I
27 գկերակուրն B

28 առնալ E
29 տերանց + իւրեանց + UQ
30 քաշխեն E
31 այլոց + եւ + U
32 յագելոցն j, յագեցելոցն U
33 I ոչ միայն քաղցելոց, այլեւ յագեցելոցն շնորհեն B, քաշխեն I շնորհեն F
34 ընթեանուր I
35 ծառայակցաց C
36 հրամայեցաք Cj
37 ազգակցաց I ազգատաց U
38 I U
39 գորաւորաց ABCIU
40 զամենեսեանսն U
41 եւղոյ Cj
42 հաւատոց B
43 պահիցէ՞ք A
44 զճառագայթ CEFUj
45 աստուածութեանն ACEFIUjQ
46 մշտապայծատ j
47 սիրոյն A ձերոյ I U
48 I արկ C էարկ I
49 երկիր I
50 գորբորբուլն B
51 I տեղի BI
52 ցանկութի B ցանկութեան j

սիրտս ձեր եւ այնու խնկարկել Աստուծոյ¹ զաղաւթս եւ զխորհուրդ² աստուածայնոյ³ պատարագին, որպէս որդիքն Ահարոնի⁴ Նաբատ⁵ եւ Աբիուդ⁶: 8 Այլ նախ մաքրեացի իւրաքանչիւր⁷ ոք⁸ խոստովանութեամբ յանմաքուր խորհրդոց եւ գործոց եւ պատարագ կենդանի զինքն մատուցէ կենդանւոյն⁹ Աստուծոյ՝ առաքինութեամբ եւ ապա ի մաքուրն¹⁰ մերձեսցի¹¹ եւ սրբութեան¹² սրբոցն սպասաւորեսցէ, զի մի՛ ըստ նմանութեան նոցա, տանջողական հրովն¹³ այրեսցի ներքին մարդն, աստ խղճիւ¹⁴ մտաց¹⁵ եւ անդ բոցովն անշիջանելեալ¹⁶: 9 Մի՛ լիցի ումեք ի ձէնջ յարձան¹⁷ աղի մածնուլ, որպէս կինն Ղովտայ¹⁸, յաղագս յետս¹⁹ դառնալոյ՝ յաշխարհական²⁰ իրս՝ ի հեշտութիւնս ակտից կամ ի ցանկութիւնս²¹ հիւթանիւթից²²:

10 Քանզի²³, զորաւրինակ, նա յետ պատուհասին ոչ եղեւ համեմիչ կերակրոց²⁴ իբրեւ²⁵ զաղ, քանզի քար էր եւ ոչ ի շի-

նուած ինչ պիտանացաւ²⁶ եղաւ որպէս զքար²⁷, վասն զի աղ էր: 11 Ըստ այսմ²⁸ նմանութեան եւ ամենայն ոք, որ ելանէ յաշխարհէ, որպէս Ղովտ²⁹ ի Սողոմայ³⁰, եւ բարձրանայ ի կարգ կրաւնաւորութեան, որ է հրեշտակական, որպէս նոքա³¹ ճանապարհորդեալք³² ընդ հրեշտակացն ի լեւրինն³³, եւ դառնայ անզրէն ի սէր աշխարհիս եւ յախտս³⁴ թաւալի մեղաց, որպէս եւ³⁵ կինն այն, զի դառնայր զիմաւք ի Սողոմ³⁶. ոչ³⁷ Աստուծոյ³⁸ է³⁹ պիտանացու այնպիսին՝ իբրեւ⁴⁰ զկրաւնաւոր, եւ ոչ աշխարհի աւրինաց՝ որպէս⁴¹ զաշխարհական, այլ է անարգ եւ անպիտան, կոխան եղեալ ի մարդկանէ՝ որպէս⁴² զաղ⁴³ անհամեալ բայց ձեր, որ անփոփոխ էք յաստուածայինսդ⁴⁴, ամենայն ինչ ըստ առաքելոյն խրատու⁴⁵ բարեձեւութեամբ եւ ըստ կարգի եղիցի: 12 Որ եւ դարձեալ ասէ⁴⁶. «Իմաստութեամբ գնասջիք առ արտաքինսն, գնոյ առեալ զժամանակս⁴⁷»^բ. եւ թէ. «Զվարս ձեր առաջի հեթանոսաց պարկեշտ ունիցիք»^գ:

1 յ Ս
 2 զխորհուրդս BCIj
 3 անայնոյ CI
 4 ահարոնի AU ահարովնի BEIQ
 5 նաբաբ ABCEFIUjQ
 6 աբիուդ Cj; Աբիուդ BEFIQ
 7 յիւրաքանչիւր U
 8 ի իւրաքանչիւր ոք G
 9 կենդանւոյն BCEj
 10 մաքրումն C
 11 մերձեսցէ U
 12 սրբութեամբ GU
 13 հրոյն B
 14 խղճի B խղճի j
 15 մտացն ABCEFIUjQ
 16 անշիջանելեալ C
 17 յայնքան յարձան A
 18 դոտայ BC դաւտայ j
 19 յետ EFj
 * Հմմտ. Նբննգ. Ժ-Թ՝ 26
 20 աշխարհական A
 21 ցանկութիւն U
 22 հիւանիւթից C, հիւրեանիւթից B
 23 նանզի U
 24 կերակրոյ U
 25 որպէս յ Ս

26 պիտանացու BFIU
 27 քար CEUj
 28 այնմ Bj
 29 դաւտ BCI դոտ j
 30 սողովմայ IQ, սողոմայ U, սողոմայ j
 31 + եւ + նոքա U
 32 նանայարհորդեալ Cj; նանայարհ հորդեալ F
 33 ի լեւտնն GQ
 34 + ի + յաղտս A, յաղթս E, ախտս U
 35 ի եւ CFUj
 36 սողովմ U
 37 + եւ կամ + ոչ U
 38 յայ U
 39 տ. է այ E յ Ս
 40 որպէս յ իբրեւ CEFUj
 41 որպէս յ իբրեւ BCDE
 42 որպէս յ իբրեւ B
 43 զաղտն U
 44 յանայինն BI
 45 տ. խրատուն առաքելո B
 46 ասէ + առաքելոյն + UQ
 47 զժամանակսն B
 բ Կռն. Գ՝ 5
 գ Ը՝ Պէրբ. Թ՝ 12

13 Եւ արդ՝ մի ոք ի ձէնջ զվատթարս խաւսելով լեզուաւ կամ իրս ինչ անպատշաճ գործելով՝ անձամբ առաջի արտաքնոցն՝ պատճառ լինիցի՝ բանալոյ գանդուռն բերան նոցա ի Հայհոյութիւն սուրբ հաւատոյս եւ կարգիս, որովք կրկին դատաստանս՝ տալոց՝ են այնպիսիքն առաջի Աստուծոյ, առաջին՝ ընդ մեղանացն՝, զոր խաւսին կամ գործեն. երկրորդ եւ մեծ՝ ընդ՝ գայթակղութեան՝ լինելոյն՝ պատճառ:

14 Մի ոք զընկերակից կրաւնաւորաց թողլով զկենակցութիւն՝ առանձինն բնակիցէ, ոչ յաղագս ճգնողական վարուց՝ որպէս միայնակեացք, այլ վասն ազահութեան ախտի, զի գանձին իւրոյ աշխատութիւնն՝ ոչ հասարակաց եկեղեցւոյն՝, այլ իւր՝ միայնոյ՝ ամբարիցէ: 15 Յորմէ վնասք բազում՝ հոգւոց՝, եւ ի միաբանութենէն՝ աւզտութիւնք յոլովագոյնք, որպէս աստուածախաւս՝ վարդապետացն՝ ցուցանեն բանք, զի առ բազումս քան զերկիրն՝ Աստուծոյ առաւել զաւրէ ընկերակցացն՝ ամաւթոյ երկիրդ՝, յետս գարձուցանելով զյաւժարութիւն մտացն ի

չար ցանկութեանց մեղացն կատարմանէ: 16 Եւ եւս բազմապատիկք՝ են՝ շահիցն հոյլք՝ ի միասին՝ եղբարցն բնակութենէ՝, զոր՝ աւելորդ վարկանիմք գիտողացդ երկրորդել:

17 Են ոմանք դարձեալ՝ յաշխարհասէր՝ եւ ի՝ մեղկ կրաւնաւորաց, զի ոչ միայն սրտիւք՝ ըստ՝ Հնոյն Իսրայէլի՝ դառնան՝ յեգիպտական՝ գործս խաւարինս, այլ եւ անձամբ իսկ ընդ աշխարհական՝ բնակեն՝ ի գիւղս՝ եւ ի քաղաքս, եւ ի բանից բերանոյ գարշութիւնս՝ եւ ի գործս վատթարութեան, եւ յորովայնամուլութիւնս՝ անպատկառս եւ յարբեցութիւնս անառակս՝ եւ յամենայն՝ անկարգութեանց՝ բերմունս՝ առաւելուն քան զնոսա՝:

18 Պարտ եւ արժան էր, զի թէ պատահէր կրաւնաւորաց ըստ հարկաւոր ինչ պատճառի բնակել յաշխարհի՝, իբրեւ զլուսատու լինել աստուածային եւ ուղիղ վարուքն ի մէջ նոցա՝ ի փառաց պատճառս անուանն Աստուծոյ եւ ոչ ի՝ հայհոյու-

1 գործով E
 2 արտաբնոց + եւ + U
 3 լիցի BCj
 4 դատաստան C
 5 տալոյ U
 6 մեղացն G
 7 + եւ + ընդ U
 8 գայթակղութեան EF
 9 լինելո B, լինելոյ Ij
 10 աշխատութիւն BFI
 11 եկեղեցւոյն j
 12 ի իւր B
 13 միայն CEFUj
 14 բազում B
 15 հոց E
 16 անախճացն E
 17 վարդապետութեանն G, Վարդապետացն E, վարդապետութեանցն BI
 18 զերկիրն B, զերկելոյն F
 19 զնկերացն U
 20 երկիր BEj

21 բազմապատիկ EFj
 22 բազմապատկեմ U
 23 միաբան U
 24 միաբանութեան, լ բնակութեան B, բնակութեան E
 25 գորս ACIjQ
 26 լ դարձեալ BI
 27 աշխարհասէր I
 28 ի Ij
 29 ի U
 30 ընդ A
 31 իրի CFj
 32 դառնալ I
 33 յեգիպտոսական E
 34 աշխարհականս CEIjQ
 35 բնակին A
 36 գեաղս BCj, գելոս Q, գելոս F
 37 գարշութիւն U
 38 յորովայնամուլութիւն j
 39 ի եւ յարբեցութիւնս անառակս Dj
 40 ամ U
 41 անկարգութեան U
 42 գս C, գայս Ij
 43 աշխարհի I
 44 ի ի C

թեան¹: 19 Զայնպիսին² մանաւանդ յոր-
դորեմք ի նոյն, քան թէ արգելումք, զի
աւրինակաւ բարեաց³ բազումք լինին բա-
րիք, որպէս եւ ի նախանձուէ չարացն⁴
վարուք⁵ չարք յուրվագոյնք:

20 Արդ՝ հրամանաւն⁶ Աստուծոյ եւ
մեր, այս եղիցի կանոնական⁷ աւրէնք ի
վերայ այնպիսեացն⁸, փոխել այսուհետեւ
զքնակութիւնս իւրեանց⁹ ի վանս¹⁰ եւ ի¹¹
զվարս իւրեանց ըստ ձեւոյն եւ ըստ¹²
կարգին՝ յապաշխարութիւն¹³ եւ ի պար-
կեշտութիւն¹⁴ մինչեւ¹⁵ ի վախճան: 21 Իսկ
եթէ ոք¹⁶ ի նոցանէ ոչ լուիցէ աստուածա-
լին աւրինացս՝ զոր գրեցաք, եւ ո՛չ ելցէ
յաշխարհէ¹⁷, այլ¹⁸ կացցէ¹⁹ յամառեալ մին-
չեւ ի²⁰ մահ²¹ իւր՝ ի նոյն, անպարտ եմք
մեք ի խղճոյ²² կորստեան նորա ինքն եղի-
ցի արեան²³ իւրոյ պարտական²⁴ առաջի
Աստուծոյ:

22 Այլ²⁵ քահանայից պատուէր տամք,
զի թէ մինչ²⁶ յաշխարհի²⁷ իցէ²⁸ այնպիսին,

եւ վախճան մարմնոյ²⁹ ընդ հոգւոյն մեռե-
լութեան հասանէ նմա, ո՛չ հաղորդութեան
եւ ո՛չ աւրինաւոր թաղման արժանի առ-
նել զնա, մանաւանդ զայնոսիկ, որ միշտ
յանզղջութեան³⁰ լինիցին մինչ³¹ ի մահ³²:
23 Իսկ եթէ ոք յայնպիսեացն մերձ ե-
ղեալ³³ ի³⁴ մահ՝ զղջացի եւ հայցէ արտա-
սուաւք զհաղորդութիւն³⁵ եւ զթաղումն,
եւ խոստովանութեան նորա գիտողք վկա-
յեսցեն³⁶, եթէ հաստատեալ էր ի միտս³⁷ ե-
լանել յաշխարհէ, եթէ աւրհաս³⁸ մահուն
ոչ էր կանխեալ, այնպիսոյն³⁹ վասն ողոր-
մութեանն Աստուծոյ տացի թոշակն⁴⁰ վեր-
ջին⁴¹, եւ⁴² աւրինաւոր թաղումն՝ ոչ որպէս
քահանայի կամ կրաւնաւորի, այլ իրրեւ⁴³
զմիոյ⁴⁴ աշխարհականաց⁴⁵:

24 Բայց մի՛ ոք անընտրողաբար զամե-
նայն, որ յաշխարհի⁴⁶ մեռանիցին⁴⁷ կրաւ-
նաւոր⁴⁸, հաւասար համարեսցի, զի են բա-
զումք, որ⁴⁹ հիւրութեամբ եկեալք⁵⁰ յաշ-
խարհ⁵¹, պատահէ⁵² նոցա վախճան⁵³, եւ

1 հայիոյութեանն CEFUj
2 զայնպիսին U
3 բարեացն ABCEFIUjQ
4 չարեացն AU
5 վարուց B
6 հրամանաւ CEF
7 կանոնականի I, կանովական U
8 այնպիսեաց j
9 տ. գրեակութիւնս իւրեանց այսուհետեւ B
10 տ. ի վանս գրեակութիւնս իւր իւրից I
11 ի ի FIQ
12 ի ըստ B
13 յապաշխարութիւնս UQ
14 պարկեշտութիւնս UQ
15 մինչ EF
16 ի ոք Cj
17 աշխարհէ I
18 այլ ի եւ BI
19 կացցէ A
20 ի ի Fj
21 ցմահ DFHj
22 խղճէ DGHNPQ
23 ի նորա ինքն եղիցի արեան U
24 պարտապան BH
25 այլեւս U
26 ի մինչ G, միշտ E
27 աշխարհի AI, յաշխարհ C

28 ի իցէ E
29 մարմնոյն EU
30 անզղջութեան AI, անզղջութեան U
31 մինչեւ BIQ
32 մահ + վախճան + I
33 եղև U
34 + մինչ + ի E
35 զհաղորդ Dj
36 վկայեն B
37 միտսն j, դաս + իւր + ի U
38 աւսահաս U
39 այնպիսոյն ABCEI, այսպիսուն U
40 քոշակն AI
41 վերինն U
42 ի U
43 + որպէս + իրրեւ U
44 զմիոջ U
45 յաշխարհականաց BCEFQ, աշխարհականի U
46 աշխարհի AIU
47 մտանիցեն ի մեռանիցեն BI, մեռանին U
48 ի կրաւնաւոր C, կրօնաւորք EFIUjQ
49 որք U ի
50 եկեալ B
51 + ի + յաշխարհ G, յաշխարհի I, յաշխարհս U
52 պատահի A
53 վաղեան I

այլք¹, որ ծեր եւ տկար գոլով մարմնով² եւ վասն ոչ գտանելոյ³ խնամս ի վանորայս⁴ բնակին⁵ յաշխարհի⁶ ուղիղ եւ ո՛չ բամբասելի վարուք, այսոքիկ եւ սոյնպիսիքս պատուով թաղեսցին, յորժամ Հասանէ վախճան՝ որպէս զծառայս Աստուծոյ:

25 Դարձեալ՝ զգուշացուցանեմք զճշմարտագունիցդ⁷ երամս⁸ յաղագս նոր եղելոյ սովորութեանդ ի վանորայս⁹ ի մերում ժամանակի¹⁰, այգէգործ իւրաքանչիւր ոք¹¹ լինելով ի կրաւնաւորաց, որպէս ի գեաւղս¹², որ անվայելուչ է¹³ կրաւնաւորական կարգի, եւ արտաքոյ առաջին սրբոց¹⁴ Հարցն պատուիրանաց: 26 Զի նոքա եւ զորս յաշխարհի ունին¹⁵ ժառանգութիւնս եւ¹⁶ ստացուածս՝ թողին, եւ թողուլ աւրինադրեցին, եւ զխաչ առաքինութեան¹⁷ բարձին եւ զկնի գնացին Քրիստոսի¹⁸, որպէս եւ¹⁹ ինքն հրամայէր մեծատանն²⁰, թէ. «Ե՛րթ վաճառեա²¹, զոր ինչ²² ունիս, եւ տուր աղքատաց, եւ դու առ զխաչ քո եւ եկ զկնի իմ, եւ ունիցիս գանձս բազումս յերկինս»²³:

զկնի իմ գալ եւ ո՛չ ուրասցի զամենայն²⁴, զոր ունիցի յաշխարհի, եւ առցէ զխաչ իւր Հանապաղ, ոչ կարէ իմ աշակերտ լինել²⁵»²⁵: 28 Եւ²⁶ այլ եւս, որ այսպիսիք են աւետարանական պատուիրանք աշակերտելոց անձանց, որ էք դուք: 29 Յորոց²⁷ բազումք են ի ժամանակիս²⁸ կրաւնաւորաց, որ յաշխարհի²⁹ առանց ժառանգութեան³⁰ էին եւ Հարկատուք իշխանաց եւ աղքատք ի գոյից եւ կարաւտք Հարկաւորացն³¹, եւ յորժամ զձեւ կրաւնաւորութեան ընկալան՝ տեսարք եղեն ի վանաւրայս³² բազում ժառանգութեան³³ եւ փարթամացն³⁴ ստացուածովք, եւ ոչ միայն Հարկաւոր պիտոյիցն եղեն անկարաւտ³⁵, այլեւ աւելաւորաւքն³⁶ լցան՝ եւ յաշխարհի³⁷ հոգովք³⁸ եւ երկաւք³⁹ տաժանեալք⁴⁰ եւ աստ անհոգութեամբ եւ հեշտութեամբ ստուարացեալք⁴¹: 30 Եւ զիա՛րդ կարիցէ այնպիսին յաշակերտութեան⁴² լինել կարգի, եւ ասել ընդ⁴³ Պետրոսի⁴⁴. «Տէ՛ր, ահա մեք թողաք զամենայնս⁴⁵ եւ եկաք⁴⁶ զկնի⁴⁷ քո, արդ՝ զի՞նչ լինիցի

1 այլ B
2 յ մարմնով F
3 գտանելով AI
4 վանորայս AIU, վանորեայս CF, վանարեայս Bj
5 բնակին CEFUj
6 աշխարհի I
7 զնշմարտագոյնիցդ j
8 երամ C
9 վանորայս A, վանորեայս C, վանարեայս BFI, վանորեայս j
10 ժամանակիս BI
11 յ ոք E
12 գիւղս EIU, գեղս F, գեղս Q
13 վայել է E
14 յ սրբոց E, սուրբ B
15 ունեին ABCQ
16 յ U
17 առաքինութեանն ABCEFIUjQ
18 յ Քրիստոսի A, զքսի U
19 եւ զի + բս + յ որպէս եւ U
20 մեծայտանն j
21 վաճառեալ I
22 յ ինչ AB
** Հմմտ. Մատթ. Ժ 21
23 կամի B

24 զամենայն + ինչս + B, զամենայն + ինչ + G
25 լինիլ A
բ Հմմտ. Մատթ. Ժ 26-27
26 յ եւ B
27 որոց + եւ + U
28 ժմկս E, ժամանակի U
29 յաշխարհիս CEFUj
30 ժ.անկրթ E
31 հարկաւորացն E, հարկաւորաց Uj
32 վանարեայս BCFI
33 ժառանգութեան E
34 յ ժառանգութեան եւ փարթամացն G, փարթամացն BCFEIJ
35 անկարտուք IUj
36 աւելորդոքն DGHNP
37 աշխարհի IU
38 հոգովք IUj
39 երկեալ BI, երկունք U
40 տարժանեալք BI, տաժանեալ U
41 ստորացեալ U
42 յաշակերտութիւն B
43 որպէս յ ընդ ABCEFIU, + որպէս + ընդ B
44 պետրոս ABCEFIj
45 զամենայն BCFEIJ
46 եկալք C
47 գիետ յ զկնի G

մեզ»²⁷: 31 Յայտ է, զի ոչ եթող¹ ինչ վասն Քրիստոսի, այլ մանաւանդ, զոր ոչ ունէր յաշխարհի², ստացաւ³ հակառակ Քրիստոսի:

32 Եւ արդ, քանզի⁴ աստուածային պատուիրանք⁵ ըստ գաւրութեան ընդունողացն⁶ եղան յիւրաքանչիւր⁷ ժամանակի՝ տկարագունիցն թեթեւագոյնք, զի տանել կարիցեն, եւ գաւրաւորացն՝ ծանուք⁸, զի յաւժարութեամբ բառնան⁹: 33 Ըստ այսմ արինակի եւ մեք, վասն զի տեսանեմք զբազումս ցամաքեալս յաստուածային¹⁰ սիրոյն, եւ ո՛չ մի քան զմի նախանձու բարեաց շարժեալք՝ ի բարձրագոյն առաքինութիւնս ձեռնարկելով, որպէս առաջին հարքն, այլ մերոյս¹¹ նախանձ¹² ի¹³ հակառական վերաբերի¹⁴ նոցա, այսինքն՝ թէ ո՞վ քան զընկերս¹⁵ յընդարձակագոյն տեղւոջ¹⁶ եւ ի պարարտ երկրի տնկիցէ¹⁷ այգի, եւ թէ¹⁸ զիս՞րդ սնուցանիցէ¹⁹ իմաստութեամբ²⁰ զնորագոյն տունկսն²¹: 34 Եւ փոխանակ գարուեստս²² առաքինութեան²³ ուսանե-

լոյ²⁴ ի²⁵ միմեանց, զայգէգործութեան²⁶ հնարս²⁷ վարժին անհմուտք²⁸ ի հմտագունիցն: 35 Արժան է, ասեն, այսքան եւ այսպիսի արինակաւ վաստակել²⁹ եզամբք³⁰ եւ բրել³¹ ձեռամբ³², փայտատաւք³³ եւ բահիւք, եւ հակառակ³⁴ տնկոցն³⁵ զարմատս եւ զբոյսս արմատաքի³⁶ խել, զոր պարտ էր նախ զբարեաց հակառակ բոյսն³⁷, որ ի վարս մեր եւ ի բարս, ի բաց հանել ի մէնջ եւ ապա³⁸ արտաքնոցն ունել փոյթ: 36 Այլեւ հատանելոյն³⁹ արինակ⁴⁰ զանազանեալ է իւրաքանչիւր⁴¹ տնկոցն սեռից առ իմաստունսն⁴² յայնոսիկ, զի զոմանս հուպ յարմատսն⁴³ եւ զայլսն⁴⁴ ի բացեալ⁴⁵ հատանեն⁴⁶, յոմանս՝ սակաւ գուռսն⁴⁷, եւ ի⁴⁸ կէսս՝ յոլովագոյնս թողուն: 37 Եւ այս ամենայն, որպէս զի յաճախագոյնս պտղաբերեսցեն եւ յոլովս զգինւոյն⁴⁹ չափոյ աճեցուցեն⁵⁰ զթիւս⁵¹: 38 Թողից ասել զպա-

« ՀՏԳՊ՝ Ո՞րք՝ ԺԻԹ՝ 27

- 1 բողիմ U
- 2 աշխարհի I
- 3 ստացուած U
- 4 վասն զի յ Բանգի BI
- 5 պատուիրանքն A
- 6 ունճողացն E, ունողացն F, ունողաց P4
- 7 իւրաքանչիւր U
- 8 ծանունք ABCFEIUj
- 9 բարձցեն Q բառնայցեն B
- 10 անձային I
- 11 մերոցս CEFUj
- 12 նախանձն B
- 13 մի յ ի U
- 14 (վրայ)բերի I
- 15 զընկերս A զընկերն B
- 16 տեղոջ CEj
- 17 տգնիցէ C տնկիցէ BI
- 18 ի թէ EGFU
- 19 սնուցանէ F
- 20 իմաստքք E
- 21 տունսն I
- 22 գարուեստ EF
- 23 առաքինքն E

- 24 ուսուցանելոյ GI
- 25 ի ի BI
- 26 յայգեգործութեան CDFGHNUj՝
- 27 հնայր C
- 28 անհմուտքն BIjQ
- 29 վաստակեալ A, վարիլ Q
- 30 եզամբ I
- 31 բերել U
- 32 ձեռամբք EU
- 33 փայտատեալք B, փայտատոլ U
- 34 գեակառակ ABIj
- 35 տնկոցն I
- 36 արմաքի BE
- 37 գրոյսն A, գրոյսս CEFj, բոյսս U
- 38 ապայ j
- 39 յայտնելոյն ի հատանելոյն CFQ, յատանելոյն j
- 40 արինակի DGHNP
- 41 իւրաքանչիւր U
- 42 իմաստունս E
- 43 յարմատոցն U
- 44 զայլս I
- 45 բացեալ Ij
- 46 յատանեն Q
- 47 ի գոտսն CUQ ի գոտսն BEFj
- 48 ի ի CEFIU
- 49 զգինոյն BCEIj
- 50 անեցուցանեն EF
- 51 գիւրս Q

տոււստելոյն¹ Հնարս², մի քան զմի առաւելեալ ի հանճար եւ զգործելոյն եռանդն ջերմութեան, զի ոչ զտիւն ոմանք բաւական համարին ժամանակ գործելոյ, այլ եւ զգիշերն եւս խառնեն ընդ տու[ու]նջեանն³: 39 Զոր արժան էր⁴ յայգի պատուիրանացն Աստուծոյ զայնքան ունել⁵ փոյթ եւ յաւժարութիւն գործոյ, յորում հրաւիրեցաք⁶ ի քարոզչացն, եւ մտաք ի գործ հաւատովք⁷ եւ կրաւնիւք ընդ դահեկանին վարձու, որ է պատկերն թագաւորական տուեալ⁸ մեզ յԱստուծոյ⁹, յերեկոյանալ կենցաղոյս ժամանակի¹⁰ նման լինելով նմա, ըստ խոստացելոյ¹¹:

40 Դարձեալ՝ յորժամ պատահին¹² միմեանց տեարք այգեաց, կրաւնաւորք յայլ¹³ եւ յայլ¹⁴ տեղեաց, յետ ողջունին ո՛չ զողջութենէ¹⁵ հոգւոց¹⁶ հարցանեն եւ զհիւանդութեանց¹⁷ ախտից, եւ ո՛չ¹⁸ զպատեւրազմաց դիւաց եւ զխաղաղութեանց, եւ ո՛չ՝ թէ զիա՞րզ ստասցուք շնորհս արտասուաց՝ ի ժամ¹⁹ աղաւթելոյն, այլ թէ²⁰ յայսմ²¹ ամի, ո՛վ եղբայր²², զիա՞րզ է պտղաբերութիւն քոյին տնկոցն²³, առա-

ւել է²⁴, թէ՞ նուազ: 41 Եւ նա թախծեալ²⁵ սրտիւ պատասխանէ՝ զինչ ասացից, ասէ²⁶, զաղէտսն, որ²⁷ պատահեցան, զի ոմանք ի ճճեաց վնասեցան, եւ յոմանց ծաղիկքն²⁸ թաւթափեցան²⁹, եւ այլքն արեւակէզ եղեալ՝ ողկուզաց³⁰ չորացան, եւ կէսք³¹ նեխութեամբ ապականեցան³²: 42 Եւ թէ³³ զի՞նչ արարից՝ անգիտանամ զե՛լս վտանգիս³⁴ եղելոյ³⁵: 43 Եւ ընկերն թելադիր եղեալ նմին³⁶ խրատ տայ³⁷, զոմանս պատուաստել ի տնկոցն, որք պտղակորոյսք³⁸ լինին, եւ զայլսն զանազան փորձեալ³⁹ Հնարիւք՝ բժշկել ի պատահելոց կրիցն:

44 Եւ քանզի՝ ի նիւթականցս⁴⁰ ցանկութիւն զբազումս ի կրաւնաւորաց ժամանակիս⁴¹ տեսանեմք ըմբռնեալս, որք զթեթեւանալն⁴² յայսպիսի⁴³ ծանրութեան⁴⁴ հոգւոց⁴⁵ դժուարինս վարկանին, եւ զնալ զհետ խրատուն Քրիստոսի, որ հրամայէ՝ ո՛չ հոգւովք⁴⁶ պաշարել զանձն յաղագս⁴⁷ հարկաւորացն կերակրոց եւ զգեստուց, թող թէ՛ վասն աւելորդացն:

1 զպատուաստելոցն B
 2 հնար C
 3 տուրնջեանն BFIJ
 4 է C
 5 ուանել E
 6 հրաւիրեալք DGHNP
 7 հաւատով CEFUJ
 8 ի որ է պատկերն Բագաւորական տուեալ DGHNP
 9 ա՛յ IJ
 10 ժամանակիս B
 11 խոստացելոյն ABCEFIUJQ
 12 պատահեն CEFJ
 13 այլ I
 14 այլ IU
 15 զղջութենէ E
 16 հոգոց F
 17 զհիւանդութենէ B
 18 ի U
 19 ժամու CEFJ, ժամ + աղօթից է այսինքն + U
 20 ի թէ E
 21 այսմի I
 22 եղբարք DGHNP
 23 տնկոյն EFU

24 ի է Bf
 25 քաղծեալ CIUJQ, քախանծեալ BE
 26 ի ասէ B, + այլ + ասէ U
 27 որք U
 28 ծաղիկն CEIUJ
 29 քափեցան B
 30 + կէս + ողկուզացն BG, ողկուզացն ACEQ, յողկուզացն F, ողկոյցացն I
 31 կէսքն I, կէսք + նեխեցան եւ + U
 32 ի եւ կեսք նեխութեամբ ապականեցան B
 33 ի թէ B
 34 վտանգիցն B, վտանգից I
 35 եղելոց Bf
 36 նմ EU, նմա F
 37 տա I
 38 պտղակորուստ F
 39 փորձելով G, փորձել B
 40 նիւթականացս C, նիւթականաց E, նիւթականացն I
 41 ժամակս j
 42 զթեթեւանալ F
 43 ի յայսպիսի C յայնպիսի I
 44 ծանրութենէ AEFUJ
 45 հոգոց ADEGHNPQ
 46 հոգովք ACDENPQ
 47 յաղախս C

45 Վասն այնորիկ¹ եւ մեք ոչ զնեմք աւրէնս՝ այսպիսի կրանաւորաց ամենեւին ի բաց կալ ի տնկագործութենէ եւ յամենայն² գոյից ստանալոյ, որպէս վայել է աշակերտաց Քրիստոսի, զի մի եւ³ լսելն զարձուցեն զգէմսն⁴ յարեւմուտս⁵ եւ խոժոռեալ ընդ լուր խրատական մեր բանի⁶ ի բաց գնասցեն⁷, որպէս եւ⁸ մեծատունն այն, այլ զերկրորդն գտեալ, զոր յայտոսիկ⁹ Հաճոյս իմանամք կամացն Աստուծոյ, եւ զայն դիցուք ձեզ աւրէնս:

46 Եւ զուր թէ եւ ընդ առաջինն դժուարանայք զամենայն¹⁰ տալ Աստուծոյ եւ մերկանալ աշխարհի¹¹ կամաւ, նախ քան զմերկ զնիլն¹² ի գերեզմանի ակամայ¹³, զերկրորդ աւրինագործիւնս¹⁴ ընկալարուք արտօրեալի կամաւք, զոր թէ յաւժարական սրտիւ առնիցէք: 47 Հաւատամք ողորմութեանն Աստուծոյ, զի որպէս զառաջինն ընկալցի եւ ի ձեռն երկրորդիս կատարման՝ առաջինն¹⁵ առաջնորդեսցէ ձեզ վերանալ յաւժարութեամբ եւ ոչ բռնութեամբ. եւ այս է՝ զոր ասելոցս¹⁶ եմք:

48 Յամենայնէ¹⁷, զոր ստանայք՝ եթէ տունկս եւ¹⁸ եթէ այլ ինչ, զախտ¹⁹ ազա-

հութեան²⁰ ի բաց մերժեցէք ի նոցանէ, որպէս զրոյս վնասակար ի բարի սերմանց, եւ զաշխատութիւն ձեր, որ²¹ ի նոսա²², մի վասն յոլովելոյ յինչսն²³ առնիցէք, այլ վասն կամացն Աստուծոյ եւ յերկինս գանձելոյ զերկրաւորս, եւ ի մարմնոցդ²⁴ աշխատութենէ՝ հոգւոցդ²⁵ ամբարել²⁶ գանձ: 49 Եւ զոր ասեմքս²⁷ այսպէս եղիցի, որով²⁸ լինիցին ստացուածք ձեր ի Հաճոյս²⁹ Աստուծոյ:

50 Ի պտղոցն³⁰ ժամանակի՝ զպտղաբերացն ձերոց մասն տուք Աստուծոյ ի ձեռս³¹ աղքատաց³² եւ կարաւտելոց, եւ մի³³ դատարկ եւ ունայն զխնդրողսն³⁴ պտղոյն³⁵ դարձուցանիմք³⁶, զի մի զձեզ³⁷ Աստուծ ի³⁸ յիւր տնկեալ դրախտէն ունայն դարձուցէ³⁹:

51 Եւ եթէ տայցէք⁴⁰, մի խոժոռ⁴¹ դիմաւք եւ զայրացեալ սրտիւ եւ դժկամակ բանիւք՝ իբրեւ զզոհն⁴² Կայենի⁴³, որ ոչ է Հաճոյ Աստուծոյ, այլ եւ պատճառ զայ-

1 այսորիկ B
 2 ամ՝ IU
 3 ի յ եւ ABCEFIJ
 4 զգէմս B
 5 յարեւմուտսն C
 6 բանից B
 7 գնասցէ CEFUJ
 8 յ եւ BEFUJ
 9 այսոսիկ I
 10 գամ՝ I
 11 յաշխարհի B
 12 դնելն BI
 13 յակամայ I, ակամա + եւ + j
 14 աւրինագործիւնսն CFj
 15 յատացիւն ACEIUj
 16 ասելոց CEFj
 17 յամ՝ I
 18 յ եւ F
 19 յ զախտ BI, զազտ U

20 զագահութիւն BI
 21 յ որ BGI
 22 նոսայ I
 23 զինչսն Q, ինչսն I
 24 մարմնոյս B
 25 հոգւոց Cj, հոգւոյ BI
 26 ամբարեալ B, ամբարելոյ U
 27 ասեմք EF
 28 որով EFU
 29 հանոյսն ABI
 30 զպտղոցն U
 31 ձեռն BI, յ աստուծոյ ի ձեռս E
 32 աղքատացն I
 33 ի յ մի C
 34 զխնդրողս E, զխնդրողս I, զխնդրուածսն U
 35 մի յ պտղոյն C, յ պտղոյն EFUj
 36 դարձուցանել CEFUjQ, դարձուցանիցէ ABI
 37 + եւ + զձեզ ACEIQ
 38 յ ի BFIUj
 39 զձոցսէ E
 40 տայցէ՛ I
 41 խոժոռ C խոշոր I
 42 զոհն CEI
 43 կայենի B

բացման¹, այլ զուարթառատ կամաւք, որ-
պէս սիրէ եւ խնդրէ Աստուած²: 52 Եւ ի
զինւոյն³ ժամանակի՝ ի զինւոյ⁴ անտի մաս-
նաւորեցէք⁵ զբաժինն Աստուծոյ: 53 Եւ յոր-
ժամ⁶ առաւելուցու քան զպէտս⁷ ձեր, եւ
հարկ լինի վաճառել, ի գնոց անտի արծա-
թոյ⁸ առաւել պտղաբերեցէք⁹ Քրիստոսի՝
տալով տառապելոց եւ գերելոց, եւ մի ամ-
բարիցէք յերկրի եւ յուսայք յետ մահու
այլոց ձեռամբ¹⁰ զձերն տալ Աստուծոյ
վասն ձեր: 54 Զի փոքր է յոյսն այն, չա-
սեմ թէ¹¹ ամենեւին ընդունայն. եւ¹² երկ-
րորդ բարի, եւ ոչ առաջին. ի¹³ յայլոց¹⁴
ձեռն յուսալ առատագոյն լինել յինչս¹⁵
իւր եւ զիւրն կարկամեցուցանել, մինչ իշ-
խան է գոյիցն եւ տէր: 55 Եւ երկբայելի է
այր այնպիսի գտանել, որ երկիւղիւն¹⁶
Աստուծոյ մատակարարիցէ զինչսն, ըստ
հրամանի գնացելոյն: 56 Զի բազմաց ան-
երկիւղից¹⁷ պատճառ¹⁸ կորստեանն¹⁹ լինի
հոգւոյ²⁰ ստացուածք մեռելոյն²¹, յորժամ
ժառանգէ²² անառակ եւ անկարգ գնացիւք

վատնելով²³ զամենայնն²⁴, որ վնասու
պատճառ, փոխանակ²⁵ փրկութեան²⁶, լինի-
ցին²⁷ ինչքն այն ստացողին իւրում²⁸:
57 Դարձեալ, զի թէեւ²⁹ երկիւղած³⁰ ոք
հանդիպիցի³¹ եւ զամենայն գոյս մեռելոյն
ըստ կամացն Աստուծոյ տնաւրինէ վասն
հոգւոյ նորա թողութեան³² մեղաց³³, նուազ է
ի բարեաց եւ ո՛չ կատարեալ³⁴ բարի: 58 Եւ³⁵
զի այս ճշմարիտ է, ի բանից իմաստնոյն
ուսանիմք այն³⁶, զի ասէ, թէ. «Որ ողորմի
աղքատին, փոխ տայ Աստուծոյ³⁷»³⁸: 59 Եւ
զիտէ զայս ամենայն ոք, զի զվճար փո-
խոյն ո՛չ աւտարի ուրուք, այլ փոխատուին
տայ փոխառուն: 60 Վասն որոյ աղաչեմ,
մի յայլ³⁸ ոք վստահանայք, այլ դուք
տուք զփոխն³⁹ ձեռամբ ձերով ի ձեռս Աս-
տուծոյ: 61 Զի թէ⁴⁰ զձեզ ճանաչիցէ փոխա-
տուս՝ խնդրող փոխոյն⁴¹ Աստուած յաւուր
պայման ի հատուցման իւրոյ, զոր եղ⁴², ի
ձեռս⁴³ տայցէ⁴⁴ զվճար փոխոյն: 62 Իսկ եթէ
ձերոց գոյիցն այլ ոք լինիցի⁴⁵ տուող փո-

1 | որ ոչ է հանոյ աստուծոյ, այլ եւ պատնառ զայ-
րացման CUEJFj
2 | տ. սիրէ ան եւ խնդրէ.
3 | զինոյն BEj
4 | զինոյ j
5 | տ. մասնաւորեցէք ի զինւոյ անտի E
6 | ի ի զինւոյ անտի մասնաւորեցէք զբաժինն աստու-
ծոյ: եւ յորժամ C
7 | զպետս A
8 | արծաթոյ B
9 | պտղաբերիցէք A, պտղաբերեմք DFGHINUP
10 | ձեռամբ B
11 | ի թէ B
12 | այլ ի եւ B
13 | ի B
14 | յայլոյ E
15 | ինչս A, + ի + յինչս C, + ի + ինչս j
16 | երկեղիւն EUj
17 | աներկեղից E, բազմացան երկիւղից j
18 | պատնառ f j
19 | կորստեան ABCFEIJQ
20 | հոգոց CEj, հոգւոց B
21 | մեռելոցն DGHNP
22 | ժառանգէ B

23 | վատնել B
24 | գամ CI
25 | փոխան E
26 | փրկութեան E
27 | լինիցի B
28 | իւրում C
29 | եթէ B, թէ j
30 | երկեղած E, երկեղած F
31 | հանդիպեցի ABI
32 | ի աստուծոյ տնաւրինէ վասն հոգւոյ նորա թողու-
թեան DGHINP
33 | մեղացն EF
34 | կատարել j
35 | ի j
36 | ի այն CBEFUj
37 | տայ ի տայ աստուծոյ E
- է՝-ւէ. նրթ 17
38 | այլ C
39 | զփոխն Q
40 | եթէ B
41 | փոխոյն + ո՛հ վայ ինձ մեղաւորիս + B
42 | եւ EQ
43 | ձեռս + ձեր + ABFEj
44 | տայք ABI
45 | լինի ABEL, լիցի U

խոյ, նոյն¹ ընկալցի² եւ գփոխարէնսն յԱստուծոյ, եւ ձեզ մասն ինչ թերեւս հատուցի ողորմութեան՝ միջնորդութեամբ տուողին գձերն³:

63 Այլեւ⁴ տէրունական հրամանն՝ զոր ի հրապարակախաւս ատենի անդ ասելոց է առ աջակողմեանսն⁵, զնոյն նշանակէ, քանզի ոչ ասէ թէ՛ քաղցեա⁶, եւ այլք վասն ձեր ետուն ինձ ուտել, կամ թէ՛. «Մերկ էի, եւ այլք վասն ձեր զգեցուցին զիս», այլ թէ՛ «Դուք ետուք ինձ ուտել, եւ զուք զգեցուցէք⁸ զիս»⁷:

64 Եւ արդ՝ թէպէտ եւ առաջին կամք Քրիստոսի եւ հրամանք այն է, զի ո՛չ ընաւ ստանայցէ կրանաւորն ստացուածս, որպէս վերագոյն⁹ ասացաք, զի մի¹⁰ յաղագս նիւթականիս¹¹ հոգալոյ¹² յաստուածային առաքինութեանց¹³ աննիւթական հոգւոցն¹⁴ խափանեսցի եւ բազում¹⁵ վնասուց¹⁶ հոգւոց¹⁷ եւ ծանրութեանց զանձն ի ներքոյ արկանիցէ, այլ ունել ի միարանական¹⁸ կենացն կերակուր եւ հանդերձ ըստ հրամանին¹⁹ առաքելոյ²⁰, եւ այնու շատանալ: 65 Բայց, վասն զի

այս ո՛չ ամենեցուն է, այլ²¹ որք վասն սիրոյն Աստուծոյ ատեցին զաշխարհ եւ ելին յաշխարհէ, եւ ո՛չ յաղագս²² այլ ինչ պատճառի: 66 Վասն որոյ եւ մեք՝ այնոցիկ կրանաւորաց, որք երկակենցաղ կենդանեաց նմանեալք են, զի են ցամաքայինք²³ վասն ձեւոյն, եւ են ծովայինք՝ յաղագս ի ծովու աշխարհիս զբաղանաց²⁴, զաշխարհայնոցն զիցուք աւրէնս եւ ո՛չ զգերաշխարհիցն, զի մեծ է աղքատանալն վասն Քրիստոսի, քան ստանալ ինչս եւ տալ աղքատաց յաղագս հրամանին Քրիստոսի. որքա՛ն մեծ է Քրիստոս²⁵ քան²⁶ զայն, որ ողորմի աղքատին՝ ի դէմս Քրիստոսի: 67 Քանզի կամաւոր աղքատն, որ յաղագս Աստուծոյ նմանող Քրիստոսի է²⁷, վասն մեր աղքատացաւ, ասացաւ ի գիրս, իսկ ողորմածն աղքատին՝ բարեկամ Քրիստոսի կոչի²⁸, այլ ոչ նոյն ինքն Քրիստոս:

68 Եւ արդ, զի բոլորովին լինել Քրիստոս՝ մերկանալովն կամաւորութեամբ զամենայն ինչ²⁹ վասն Քրիստոսի դժուարին է ամենեցուն, ոչ ասեմ թէ անհնարին³⁰, զի որք կամին՝ կարող են, զոր յայտ առնէ բազմացն կատարումն յամենայն ժամանակի: 69 Դուք այսուհետեւ, որ ստացեալ³¹ էք ինչս, զբարեկամացն Քրիստոսի ընկալաւորուք զաստիճան³² ողորմելովն³³ աղքատաց³⁴: 70 Որպէս եւ ինքն իսկ հրամայեաց տէրն, թէ. «Տուք ողորմութիւն, եւ³⁵ ամե-

1 նոյնպէս եւ | նոյն BI
2 լնկալցի E
3 գմերն | գձերն E
4 այլ j
5 յաջակողմեանսն AI, աջակողմանսն B
6 քաղցեալ DGHP
7 | բէ BCDEFGHIUj
8 զգեցուցիք I
* Հմտ. Մատթ. ԻԵ 35-36
9 վերագոյն B
10 զիմ | զի մի C
11 նիւթակիս B
12 հոգոյ E, հոգւոյ F
13 առաքինութեանցն B
14 ոգոցն C, ոգւոցն EF, հոգւոց B, հոգոցն Ij
15 զբզմ E
16 | վնասուց AB
17 հոգոց ABI, | հոգւոց CDEFjQ
18 միարան E, դաժանական Q
19 հրամանի BEF
20 առաքելոյն B

21 այլք A
22 վասն | յաղագս G
23 ցամաքային I
24 զբաղանաց AQ
25 քրիստոս + քրիստոսս + A
26 | քան A
27 որ | է CDEF, է + որ + IQ, որ | քրիստոսի է, j
28 տ. կոչի քի CEFj
29 տ. զամենայն ինչ կամաւորութեամբ B
30 անհնարի + է + BU
31 ստեալ | ստացեալ C
32 զաշխարհայնացն F
33 ողորմելոյն j
34 աղքատացն I
35 | եւ C

նայն ինչ ձեր¹ սուրբ է»⁷¹: 71 Այսինքն թէ՛ յորժամ ի ձերոց ստացեալ գոյիցն տայցէք² մասն ողորմութեան³ աղքատաց՝ յաւժարական եւ առատամիտ կամաւք, մնացեալն⁴ ամենայն սրբին եւ անվնաս լինին ձեզ: 72 Եւ ո՛չ դատիք իբրեւ զազաՀս յաղագս⁵ ստանալոյն⁶, այլ ողորմութեան⁷ արժանաւորիք յԱստուծոյ⁸ որպէս զողորմածս⁹ ըստ ասելոյն Տեառն մերոյ. «Երանի¹⁰ ողորմածոց¹¹, զի նոքա ողորմութիւն գտցեն»⁷²:

73 Նաեւ զայս եւս ասեմք¹², թէ աւրէնք, որ եղան կրաւնաւորաց¹³ անինչս եւ անստացուածս լինել¹⁴, թէպէտ եւ յաղագս¹⁵ անզբաղ լինելոյ¹⁶ է՛¹⁷ յաշխարհական իրաց, եւ միայն Հոգեւորացն պարապել, այլ կատարեալ պատճառն՝ յաղագս¹⁸ կարաւտ լինելոյ¹⁹ կրոնաւորին²⁰, ոչ միայն յաւելորդացն կերակրոց եւ ըմպելեաց²¹ եւ²² զգետուց, այլեւ ի Հարկաւորացն եւս, որպէս զի կարող լինիցի պատերազմի ցանկութեան²³, որ²⁴ զինուորին ընդդէմ²⁵ մաքուր կուսու-

թեան²⁶, յաղթող լինել: 74 Զի որք անխտիր տան զանձինս որկորստութեան եւ արբեցութեան, թէեւ²⁷ դեւք պոռնկութեան գրգռիչս ո՛չ ունէին²⁸ անխտից, բաւական է²⁹ բոցոյ³⁰ ցանկութեանն³¹ զառաւելութիւն³² նիւթոյ որովայնամոլութեամբն³³ տալ³⁴, ձգել զնոսա ի կատարումն մեղաց:

75 Վասն որոյ աղաչեմ, զի թէպէտ եւ յօլովս ունիցիք³⁵ զնիւթ կերակրոյ³⁶ եւ ըմպելեաց³⁷ առձեռն եւ առտնին, այլ յոգիս ձեր խնայելով³⁸, մի³⁹ ազահուութեամբ⁴⁰ եւ որկորստութեամբ⁴¹ յայնոսիկ⁴² վարիցիք⁴³, այլ պարկեշտութեամբ եւ աւրինաւոր, ըստ կարգի կրաւնաւորաց: 76 Եւ զոր ի ձէնջ պակասեցուցանէք վասն պատուիրանին Աստուծոյ՝ ի սէր կարաւտեալ⁴⁴ եւ չքաւոր⁴⁵ եղբարց եւ ծերագունից⁴⁶ եւ տկարաց, զայնոսիկ ի կիր արկանիցէք, յորոց⁴⁷ կրկին ամբարէք⁴⁸ ի յոգիս ձեր զբարին⁴⁹ զպարկեշտութիւնն⁵⁰ անձանց ձերոց եւ զսիրով ողորմութիւնն⁵¹ կարաւտելոց:

1 Ս ձեր Ա
 2 ‘Ա.՝-է. ժ.Ի՛ 41
 3 գողորմութեանն F
 4 մնացեալն AB
 5 յաղախս j
 6 ստացուածոյն F
 7 ողորմութեանն Cj
 8 սյ j
 9 ողորմածս CEFUj
 10 + բէ + երանի U
 11 ողորմածաց ACEFQ
 72 Մ՝-դԷ. Լ: 7
 12 ունիմք I ասեմք U
 13 տ. կրաւնաւորաց որ եղան BI
 14 լինիլ A
 15 I յաղագս G
 16 լինելոյն BCEFUj, լինելոյ I
 17 I է BEFU
 18 + է + յաղագս U
 19 լինելոյն CEFU
 20 կրօնաւորին Ij
 21 ընթելեաց C, ըմպելց j
 22 եւս U
 23 ցանկութեանն ACEFU
 24 որբ A, զի I որ U
 25 ընդդէ C

26 կուսութեանն ACEFUQ
 27 եւ I բէ.եւ U
 28 ունին B
 29 էր FU
 30 I բոցոյ Dj
 31 ցանկութեան DGHNUj
 32 + զոր + առաւելութիւն B, զառաւել U
 33 յորովայնամոլութեամբ U
 34 տալն BI
 35 ունիմք FU
 36 կերակրոց BI
 37 ըմպելոյ DEGHNUjP, I եւ ըմպելոյ FQ, ըմբելոյ C, ըմբելոյ I
 38 խնայելով j, խնայել U
 39 I U
 40 յազահուր U
 41 որկորստեամբ B
 42 յայնոսիկ I
 43 տ. վարիցիք յայնոսիկ B
 44 կարաւտ B
 45 չճաւորեալ U
 46 ծերունեաց B
 47 յորո B յորոյ I
 48 ամբարիցէք A
 49 + ի + բարին A
 50 զպարկեշտութիւնն DGHNP, զպարկեշտութեամբն Q
 51 ողորմութիւնն BDGHNP, ողորմութեամբն U

77 Մի՛ ոք գտցի ի միջի ձերում, որ¹ գծեւ կրանաւորութեան զգեցեալ է եւ² յառաւելութիւն գինւոյ³ տուեալ զանձն իւր⁴ զբամբասանս արբեցողաց⁵ ընկալցի⁶ ի կարգն սուրբ, զի միոյն⁷ անկարգութեամբ⁸ ամենայն կարգակիցք նորա անգոսնեացին⁹ յաշխարհականաց¹⁰ եւ յայլազգեաց¹¹: 78 Եւ¹² թէ եւ¹³ այլով ամենայնիւ Հնար էր անբամբասելի¹⁴ լինել այնպիսւոյն¹⁵, արբեցութեամբն¹⁶ արտաքս¹⁷ ելցէ յարքայութենէն՝ ըստ բանին առաքելոյ¹⁸, քանզի ասէ. «Մի՛ խաբիք¹⁹, ո՛չ սպանող²⁰, ո՛չ շնացողք, ո՛չ արուագէտք²¹, ո՛չ արբեցողք»²² եւ զայլն, որ ըստ կարգի թուէ²². «Ոչ ժառանգեցեն²³ զարքայութիւն²⁴ Բրիստոսի եւ²⁵ Աստուծոյ»²⁵:

79 Զի որք արինակ²⁶ լինել բարեաց պարտական են ամենայն տեսողաց, եւ նոքա զայն ինչ գործեն, զոր արգելուն գիրք

սուրբք ի յաշխարհականաց²⁷, զի՞նչ յոյս աշխարհականին²⁸ կայցէ²⁹, եւ³⁰ կամ՝ ո՞վ Համարձակեցէ³¹ առ նոսա յազագս վատթար³² ինչ գործոց³³ յանդիմանութեան ինչ³⁴ խաւսել բան, որք եւ³⁵ ընդդիմաբանեն զկարգաւորաց ոմանց զանազան³⁶ անկարգութիւնս: 80 Ոչ զամենեցուն³⁷ ասեմք, զի բազումք ի ձէնջ եւ ոչ Հացիւ եւ ջրով յագին վասն սիրոյն Աստուծոյ³⁸, թող թէ՛ աւելորդ կերակրովք³⁹ եւ գինեաւ⁴⁰:

81 Այլ յազագս անխրատիցն⁴¹ եւ ծուլից, զորս եւ դուք, որ⁴² կատարեալք⁴³ էք, խրատեցէք զնոսա, որ ստահակսն զնայցեն⁴⁴, զի ուղղեացին: 82 Իսկ⁴⁵ որք յամառեալք, ի նոյն բերին Հանապազ ի լոյծ⁴⁶ եւ ի մեղկ կեանս⁴⁷, յետ բազում անգամ խրատելոյն⁴⁸ եւ ո՛չ անսալոյն՝ ի բաց⁴⁹ Հատէք զանբժշկելի անդամսն ի մարմնոյ⁵⁰ եւ կեղեցւոյ⁵¹, զի մի՛ փոքր մի⁵² խմորն⁵³ զա-

1 որիւ B
 2 + որ + եւ B
 3 գինոյ CFj
 4 իւր + եւ + A
 5 արբեցողացն BU
 6 կալցի UQ
 7 մի I, + ի + միոյն U
 8 ի զի միոյն անկարգութեամբ B, անարգութեամբ I
 9 անկոսնեցին E, անկոսնեցին I
 10 աշխարհականաց I, յաշխարհականացն U
 11 այլազգեաց IU
 12 ի եւ B
 13 թէ AUj
 14 ամբամբասելի A
 15 ի այնպիսւոյն BI, այնպիսոյն ACUj
 16 + այլ + արբեցութեամբ U
 17 յարտաքս I
 18 արտաքելոյ U
 19 + եղբայրք + U
 20 սպանողք CEIj, սպանողք AFU
 21 արուագետք A, ի ոչ արուագետք Q
 22 = Ը Կ Բ Զ. Զ 10
 23 բուէր U
 24 ժառանգեցէ + ասեն + Q, ժառանգեցեն + ասէ + AFIUj
 25 զարքայութիւնն ACEFIUjQ
 26 ի եւ BCU
 27 = Ը Կ Բ Զ. Զ 9
 28 օրինակք U

27 յաշխարհկց j
 28 յաշխարհան U
 29 կացցէ BEI, կայցել U
 30 ի եւ BU
 31 համարձակեցցի BCEFIjQ
 32 ի վատթար B
 33 գործոց B
 34 ի ինչ BI
 35 ի U
 36 զզանազան U
 37 զամենեցունց BI, ամենեցունց j
 38 Բրիստոսի ի աստուծոյ B
 39 կերակրով CEFUj
 40 գինեաւ F
 41 անխախտիցն DEFGHINUjP
 42 որք U
 43 կատարեալք ADGHNP
 44 ի որ ստահակսն զնայցեն BI
 45 զի ի իսկ A
 46 ծոյլ ի լոյծ B
 47 մեղկեանս C, մեղկանս E
 48 խրատելոյ j
 49 բացէ ի բաց B
 50 մարմնոյ B
 51 եկեղեցոյ Cj
 52 ի մի BCEj
 53 ի խմորն B

մենայն զանգուածն¹ ապականիցէ, չարն՝
չարեան² լինելով աւրինակ:

83 Իսկ եթէ ոք յեղբարցն³ ջատագով է
այնպիսումն⁴ վասն մարմնաւոր ընտանու-
թեան⁵ կամ⁶ սիրելութեան, որպէս զի ախ-
տացեալ անգամն ի կարգ առողջիցն պա-
հեսցի⁷ լրբարար⁸ գործելով զանպատ-
շաճան⁹, եւ մերձակայիցն¹⁰ պատճառ լինե-
լով հիւանդութեան՝ զիւրն հոգւոյ¹¹ ախտ
ի նոսա փոփոխելով որպէս զբոր, կորս-
տեան հոգւոյ¹² նորին եւ այլոցն, որ նո-
վաւ, աւգնականն¹³ նորա տացէ¹⁴ պատաս-
խանի առաջի Քրիստոսի, եթէ առաջնորդն
իցէ¹⁵ եւ թէ¹⁶ այլ ոք յընկերակցացն: 84 Ձի
թէ¹⁷ Տէրն¹⁸ զաջ ակնն¹⁹ հրամայէ խլել, եւ
զձեռն²⁰ աջոյ եւ զոտն²¹ հատանել, զի՞նչ
լինիցին²², որք զգայթակղեցուցիչսն²³ առ
գայթակղեալսն²⁴ պնդեալ պահեն²⁵ ի
վնաս երկաքանչիւրոցն ոգւոց²⁶, հիւան-

դացն²⁷ աներկիւղ²⁸ գործելով²⁹ զվատ-
թարս³⁰, եւ առողջիցն՝ գայթակղելովն³¹ եւ
բամբասելով³²:

85 Իսկ եթէ յետ³³ ի բաց զնալոյն եւ
զղջացեալ³⁴ դարձցի յուղղութիւն³⁵ այն-
պիսին շնորհաւքն Աստուծոյ եւ ողջացի³⁶
ապաշխարհութեամբ³⁷ ճշմարտութեամբ³⁸
եւ³⁹ ո՛չ կեղծաւորութեամբ, ընկալցի⁴⁰
վերստին յառողջ անդամոցն⁴¹ Քրիստոսի⁴²
միաւորութիւնն⁴³:

86 Դարձեալ եւ զայս պատուիրեմք, զի
թէ Հնար է⁴⁴ փոփոխել ձեզ ի⁴⁵ փոփոխական
բարուց՝ վանաց ի վանս շրջելով, զի վասն
դոյզն պատճառի թողուլ զառաջնորդն⁴⁶ իւր
եւ զկենակից եղբարսն⁴⁷, անհաստատու-
թեան⁴⁸ բարուց է նշանակ: 87 Վասն զի
բաց⁴⁹ ի հոգւոց⁵⁰ վնասուէ⁵¹, որ հրամա-
յեալ⁵² է ի գիրս, թողուլ եւ գնալ յաղագս
մարմնաւոր ինչ պատճառի, ո՛չ թողացու-
ցանեն⁵³ զփոփոխումն⁵⁴ ի տեղուջէն⁵⁵: 88 Եւ

1 գանկուածն B, գանգուածն U
2 չարչարեաց j
3 եղբարցն I
4 այնպիսոյն B
5 ընդամուրսեան C, ընդամբն E, ընտանութեանս j
6 կամ + վասն + ABIQ
7 պահիցէ A
8 + եւ + լրբարար EU
9 գանպատնսն C
10 մերձակայիցն j
11 հոգոյ j
12 I ի նոսա փոփոխելով որպէս գրոր, կորստեան
հոգւոյ + DGHNP, հոգոց NQ
13 աւգնական B
14 տացէ + եւ + U
15 առաջնորդիցէ BE
16 եթէ CEFUj
17 եթէ C
18 ս՛ր B
19 ակն BCFj, յաջակն E
20 զձեռնն I
21 զոտն աջո B, զձեռնն եւ զոտն G, զոտն I
22 լինիցի E
23 զգայթակղեցուցիչսն BEF, զգայթակղեցուցիչսն I
24 I առ գայթակղեալսն F, գայթակղեալսն B, գայթա-
կղեալս E, գայթակղեալսն I
25 պահեսցեն U
26 ոգոց Cj

27 հիւանդաց E
28 աներկեղ CEF
29 գործելովն BI
30 զվատարսն ACEF, զվատարսն BIU
31 գայթակղելովն EF
32 բամբասելովն ABCEFUj
33 I յետ C
34 ողջացեալ I զղջացեալ CFUjQ
35 + ի + յուղղութիւն AF
36 զղջացի B
37 ապաշխարու՛ր F, ապաշխարութեամբ I
38 I ճշմարտութեամբ DGHNP
39 I եւ j
40 ընկալցին A
41 յանդամոցն A
42 + ի + քրի B
43 միաւորութեանն A, միաւորութիւն U
44 իցէ I է ABI
45 I ի DEFGHNUPQ
46 զառաջնորդս Cj
47 եղբարսն U
48 անհաստատագոյն BI
49 քայց BI
50 հոգւոյ BQ, հոգոց Cj
51 վնասութեան C, վնասէ U
52 հրամայել B
53 բույսցուցան U
54 զփոխումն C
55 տեղուջէն A, տեղոջէն Fj

յայտմ պատճառէ յազգի¹ մերոյ² կրաւնաւորաց զբազումս տեսանեմք անհրահանգս եւ անխրատս եւ անհնազանդս աւագագունից³ եւ գրեթէ⁴ զբովանդակն⁵, բաց⁶ ի սակաւուց: 89 Զի յորժամ յանպատշաճսն, կամ ի գործս, կամ ի խաւսս⁷, որ անվայելուչ է կրաւնաւորաց, տեսանիցեն զոք եղեալ՝ առաջնորդն կամ վարդապետն: 90 Կամ ոք⁸ ի ձերագունիցն, եւ յանդիմանող բանիւ սաստիցէ, վաղվազակի գիշերագնաց⁹ եղեալ իբրեւ ծառայ փախուցեալ ի տեսունէ, փախչի¹⁰ զայրացեալ սրտիւ յաստուածային խրատտու է¹¹ անտի:

91 Եւ զի առաջնորդն երկնչի մի գուցէ ի գնալ եղբարց¹² յաղագս այսպիսի պատճառի՝ գործոյ¹³ եկեղեցւոյն¹⁴ պակասումն լինիցի¹⁵, ներող¹⁶ լինի ամենայն ստահակ եղբաւր, կալ¹⁷ մնալ անբժշկելի ի բարս եւ ի գործս ստահակութեան. եւ այսու¹⁸ աղաղակ՝ անխրատս եւ անհրահանգս մնան¹⁹ այնպիսիքն մինչ²⁰ ի վախճան:

92 Նաեւ²¹ եւս²² ծանրագոյն յիմարութեան²³ բանք, զորս²⁴ պատասխանեն նոքա

խրատտուաց²⁵ իւրեանց²⁶ մի լինել²⁷ հետաշրջողս²⁸, ասեն՝ Աստուած ազատ²⁹ արար զմեզ եւ ինքնիշխանս, զիա՞րդ³⁰ զագատութիւնս մեր³¹ ի ծառայութիւն դիցուք³² մարդկան: 93 Եւ երանի թէ զագատութիւնն, զոր ետ Աստուած բնութեանս, բարւոք³³ ի կիր արկանէին, այսինքն՝ ի յախտից լինել³⁴ ազատս³⁵:

94 Վատթար ծառայութիւն եւ վնասակար³⁶ մեղաց ծառայութիւն³⁷ է, որպէս ասաց Քրիստոս, թէ. «Որ առնէ զմեղս, ծառայ է մեղաց³⁸»³⁹: 95 Իսկ Աստուծոյ ծառայութիւնն³⁹ եւ վասն Աստուծոյ՝ եկեղեցւոյն, եւ վասն եկեղեցւոյն⁴⁰ առաջնորդին, արդարութիւն է եւ ոչ մեղք. զոր եւ առաքեալն⁴¹ աւրինադրէ, թէ. «Ծառայեցէք միմեանց⁴² երկիւղիւն⁴³ Քրիստոսի⁴⁴»⁴⁵. Եւ ինքն Քրիստոս հրամայէ, թէ⁴⁵. «Որ կամիցի մեծ լինել, եղիցի⁴⁶ ամենեցուն ծառայ»⁴⁷:

96 Գրէ եւ սուրբն Բարսեղ ի կրաւնաւորաց սահմանն⁴⁷, թէ. «Ամենայն ժուժկալութիւն

1 յազգից E, ազգիս U
 2 մերու մ B
 3 աւագագունիցն B
 4 գրէ՝ թէ FI
 5 զբաւանդակն F
 6 բայց BI
 7 ի կամ ի խաւսս BI
 8 ի ոք B
 9 գերագնաց U
 10 փաղչի B
 11 խրատ. CEFUj, խրատուէ I
 12 յեղբարց A
 13 գործուոյ I
 14 յեկեղեցւոյն A, եկեղցւոյն j
 15 լինիցիս U
 16 ներումն BI
 17 ստահակութեան եւ ի ստահակ եղբոր կալ BGHNP, կամ ի B
 18 այսր U
 19 մնան E
 20 մինչեւ C
 21 նա I
 22 եւ B
 23 յիմարութիւն I

24 գոր CDEFGHNUjP
 25 խրատուաց ABIU
 26 իրց C
 27 շինել ի լինել FI, լինիք j
 28 յետաշրջողս A, շատաշրջողս BCEFHUjQ
 29 ազատս B
 30 + զի + զիարդ A
 31 ի մեր CDj
 32 տ. դիցուք ի ծառայութիւն ABI
 33 բարիոք BCj
 34 լինելով BI
 35 ազատ CFj
 36 վնասարար ի CIjQ
 37 ծառայութիւնն CEFIQ
 38 մեղացն EU
 39 « ԳՅՎԸ Ը 34
 39 ծառայութեանն B, ծառայութիւն IU
 40 եկեղեցւոյ AF
 41 առաքեալ ACEFIjQ, առաքել B
 42 մի առանց ի U
 43 երկեղիւն E, երկեղեւն F
 44 աստուծոյ ի Քրիստոսի EFU
 45 « ԵՎԸՎ Ը 21
 46 զի ի թէ A
 47 եղից C
 48 « ԻՄՊԸ ԻԳՎ 11
 47 սահմանն DGHNP

եւ առաքինութիւն այնմ, որ զհնազանդութիւն առաջնորդին ոչ ունիցի¹, անազուտք են յոչինչ² պէտս³ համարեալ⁴»:

97 Մի ոք յեղբարց տրտնջող լինիցի զառաջնորդէ⁵ իւրմէ յինչ⁶ եւ իցէ պատճառս⁷ տրտնջման, թէեւ արդար գտանիցի ի տրտնջելն, զի մի՛ զվարձան, որ յԱստուծոյ⁸, կորուսանիցէ, եւ ընդ այգւոյն⁹ մշակացն առաջնոց գտեսցի¹⁰, վասն տրտնջելոյն գտեառնէն¹¹ անիրաւար: 98 Զի¹² թէ մարմնաւոր ծառայից¹³ հրամայէ առաքեալն¹⁴ հնազանդ լինել ըստ մարմնոյ տերանց¹⁵, ոչ առ ականէ ծառայելով¹⁶, այլ միամտութեամբ սրտիւ որպէս Աստուծոյ, «զի ի Տեառնէ, ասէ, ընդունիցիք զվարձան»¹⁷. քանի¹⁸ եւս պաշանջէ Աստուած ի հոգեւորացդ, առաւել¹⁸ քան զնոցայն ցուցանել հնազանդութիւն եւ համբերութիւն եւ միամտութիւն՝ եկեղեցւոյ¹⁹ հոգեւոր առաջնորդաց: 99 Զի ո՛չ միայն ընդ պաշտոնն եւ²⁰ աղաւթից եւ որ նման սոցին մասանց առաքինութեանց²¹ տայ Աստուած զվարձս վաստակոց՝ գործո-

ղաց ի յայգի պատուիրանի²² նորա, այլ առաւել ընդ հաւատարիմ լինելն²³ եկեղեցւոյ²⁴ ի գործս²⁵ եւ յաշխատութիւնս²⁶ եւ յամենայն²⁷ իրս:

100 Իսկ զգողսն եւ զկծծիսն²⁸ եւ զհատուսն²⁹, քան զարտաքինսն ի սոյն յանցանս³⁰ գտեալս, առաւելապէս դատի³¹ Աստուած, որպէս զգիտող³² կամաց տեառն ծառայ³³, քան գայն՝ որ ոչն գիտէ: 101 Զի զորաւրինակ, զսուրբ կերակուրս եւ զըմպելիս³⁴ պիղծ³⁵ կայտառք անկեալք³⁶ ի նոսա եւ հեղձեալք³⁷ ապականեն, սոյնպէս եւ յարդար վաստակս, յորժամ ձեռն³⁸ գողոց մերձենան ի կծծութիւն³⁹, ինքեանց բարեգործութիւնն⁴⁰ հեղձնուն ի հոգիս իւրեանց⁴¹ որպէս զմկունս⁴², եւ զմնացեալ⁴³ ստացուածսն⁴⁴ պղծեն⁴⁵ անիրաւութեամբն⁴⁶: 102 Յորմէ զգուշանալ աղաչեմ եւ սուրբ պաշկ զձեռս ի վնասակար եւ

1 ունիցիմ j
2 + եւ + յոչինչ A, + եւ + ոչինչ IU
3 պետս A
4 երամայեալ U
5 զառաջնորդէն CEFU, զոչնդն են j
6 + եւ + յինչ j ինչ U
7 պատճառ CEFj
8 ա՛յ I
9 այգոյն CFj
10 դասեսցի U
11 գտանուտեառնեն I գտեառնէն BG, գտեառնէ + առնեն + C, գտեռնէն EF, գտանուտեռնէն I
12 մի U
13 ծ՛ոց I
14 առաքեալ ABFIUjQ
15 տէրանց AI
16 ծառայելովն EU
= Կ. Դ. Գ. 22-24
17 Բանգի I Բանի C
18 + որ + առաւել U
19 եկեղեցոյ Fj
20 I U
21 + եւ + առաքինութեանց B

22 պատուիրանաց F, պատուիրանին U
23 լինիմ A, լինել U j
24 եկեղեցոյ Cj
25 լինել նորա ի գործս եկեղեցւոյ I լինելն եկեղեցւոյ՝ ի գործս Q, տ. ի գործ եկեղեցւոյ U
26 յաշխատութիւն B
27 ա՛մ U
28 զկծծիսն BCFIjQ, զկիծծիսն U
29 զհատուս B, զհատունս I
30 I Բան զարտաքինսն ի սոյն յանցանս BI
31 դատէ A
32 զգտող F, զգիտաւղ j
33 + եւ + ծառայ Ej
34 զըմբելիս BCIf
35 պիղծ I
36 անկեալ j
37 հեղձեալք C
38 ձեռք B
39 կծծի E
40 I բարեգործութիւնն I
41 տ. հեղձնուն ի յոգիս իւրեանց բարեգործութիւն B, իւրց + հեղձնուն ի հոգիս իւրց բարեգործութիւնն + I
42 զմանկունս E
43 մնացեալ U
44 ստացուածն BI
45 + պղծեն + պղծեն C
46 անիրաւութեամբ BEFU

յանիծաբեր¹ անձին ախտիցս², քանզի անէծք ցաւադինք վասն այլ մեղաց ոչ եւս³ շարժին ի մէջ եկեղեցւոյ, քան յաղագս գողութեան:

103 Եւ մի ոք փոքր Համարեսցի զսա ի կարգս⁴ մեղաց, քանզի⁵ ի քարեղէն տախտակսն ի⁶ գրեալ աւրէնսն մատամբն Աստուծոյ՝ երրորդն⁷ է սա կարգեալ, յետ սպանութեանն⁸ եւ շնութեանն⁹: 104 Եւ մի ոք կարծիցէ, թէ¹⁰ մեծագոյն¹¹ իրաց յափշտակութիւնն¹² է ի գողութեան Համարի, եւ փոքրն՝ ոչ¹³: 105 Ծանիցէ այնպիսին, զի թէպէտ¹⁴ եւ ի տուգանսն¹⁵ զանազանութիւն է, քանզի չորեքպատիկ¹⁶ Հատուցանել յաւրէնսն հրամայեցաւ¹⁷ զգողութեան¹⁸ վճարումն¹⁹, եւ տասն դաճեկան²⁰ ի չափոյն՝ չորեքպատիկն²¹, կամ հարիւրին կամ հազարին՝ առաւել է²², քան զմիոյն կամ²³ զերկուցն²⁴: 106 Սակայն, անունն²⁵ մի եւ նոյն է մեծին եւ փոքուն՝ բազմին եւ սակաւուն²⁶: 107 Զի ոչ թէ որ գմեծագոյն²⁷

իրս կամ զբազումս գողանայ՝ նա միայն կոչի գող, եւ որ զփոքունս եւ զսակաւս՝ յայլ ինչ անուն²⁸ վերածայնի, այլ՝ Համանունաբար²⁹ ի վերայ ամենայն գողոց է գողութեան³⁰ անուն եւ պատիժ, որ զբազումսն³¹ գողանայ եւ որ զսակաւսն: 108 Եւ սահման, որ ընդ գողութեան անուան³² եւ բամբասանաւք արկանէ զմարդ՝ այսչափ է, ամենայն ոք, որ ձեռս³³ իւր ձգէ յառնուլ զինչ եւ իցէ իրս³⁴ եւ աչաւքն այսր եւ անդր հայեսցի³⁵, զի մի³⁶ տեսցէ կա՛մ տէր գոյին եւ³⁷ ըմբռնեսցէ զնա, կա՛մ աւտար ոք եւ հայհոյեսցէ, գող է այնպիսին, եւ գողութիւն է զոր առնուն³⁸:

109 Եւ մի ոք ինքն ինքեան իրաւունս առնիցէ կամ աշխատութեան իւրոյ վարձ՝ զգողացեալն ասելով³⁹, եւ կամ այլ ինչ ցուրտ⁴⁰ պատճառս յաւդելով⁴¹, անպատիժ Համարի⁴² լինել զինքն⁴³ ի⁴⁴ դատաստանէն Աստուծոյ: 110 Ի նախնի եղեալ աւրինակէն զգաստացի⁴⁵ այնպիսին. Անանիայ⁴⁶ եւ Սափիրայ⁴⁷ մի⁴⁸ թէ անձին աշխատութիւն էր գողացեալն⁴⁸ յիրաց այլոց՝ որպէս եւ քոյր: 111 Ո՛չ, այլ ի սեպհական⁴⁹ իւ-

1 յանիծաբերան C, անիծաբար U
2 յախտիցս A
3 ի յ + եւ + ոչ եւս
4 կարգ BCDEFINUJՊQ
5 զի ի քանզի BCDEFINUJՊQ
6 ի ի A
7 երրորդ E
8 սպանութեանն C, սպանութեան BIQ
9 շնութեան BI
10 եթէ CEFUj
11 մեծագոյն + իցէ + U
12 յափշտակութիւն BE
13 փոքր ոչ + համարի եւ + U
14 թէ j
15 տուգանս E
16 չորեքպատիկ I
17 համարեցաւ ի հրամայեցաւ GI
18 զգողութեանն Cj, զգողութեանն EFQ
19 զվճարումն B
20 դաճեկան + ի չափումն. այսինքն + U
21 չորեքպատիկն C
22 + է + առաւել է U
23 եւ ի կամ B
24 զ.ք.ուցն E
25 անուն BU
26 սակաւին B սակաւն j
27 մեծագուն E

28 ի անուն BEI, յանուն U
29 հոմանունաբար B
30 գողութեանն ACEFIUQ
31 զբազումս BEI
32 անուն Cj անուամբ DGHNP
33 զձեռս ACFIUj
34 ի իրս BI
35 նայիցի CEFUj
36 մի + ոք + B
37 ի եւ B
38 առնէ U
39 տ. ասելով զգողացեալն ABI
40 ցուրտս Cj, սուտ I
41 յօրելով C
42 յամարի DEFGHINjP
43 տ. զինքն լինել E
44 ի j
45 զգաստացեալ E
46 անանիա Ij, անանիայն U
47 սափիրայ Ij, սափիրայն U
48 գողացեալ E
49 սեփական I

րեանց¹ գեղջն² գնոց եւ ի հայրենի ժառանգութենէ, զոր վաճառեալ արծաթոյ եւ սակաւ ինչ խորեալ յաղագս առանձնական իւրեանց³ պիտոյից, եւ զբազումսն⁴ առ ոտսն⁵ եղեալ Պետրոսի: 112 Տե՛ս, զիա՞րդ մահու եղեն պարտականք ի վիմին հաւատոյ արդար իրաւանցն⁶ պատուհասեալք: 113 Ո՛չ վասն արծաթոյն⁷ ինչ կարեաց, զորմէ ոչ ինչ փոյթ էր Պետրոսի, այլ վասն ստութեանն⁸, որպէս եւ ասէր⁹. «Ո՛չ ստեցեր դու մարդոյ, այլ Աստուծոյ¹⁰»:

114 Իսկ առ մերովքս¹¹ տեսանեմք ոչ միայն գողութիւն, այլեւ ստութիւն վասն գողութեանն¹², ոչ լոկ բանիւ, այլեւ մեծամեծ երդմամբ ուրացութիւն, որոյ մեղաց չիք թողութիւն: 115 Զի եւ ոչ զղջումն խոստովանութիւն¹³ առ այն, յորմէ գողացաւն, զի թողութեան¹⁴ իշխանութիւն գողոյն¹⁵ յաղագս գողացելոյ իրին, որ տէրն է գողացեալ գոյին՝ ունի, ու¹⁶ ոչ աւտար ոք խոստովանահայր: 116 Վասն որոյ, զի ոչ խոստովանի նմա եւ ո՛չ հատուցանէ, զոր¹⁷ գողացաւն ի նմանէ եւ զրկեաց, ոչ ասեմ չորեքիկն, ըստ մաքսաւորին Զա-

քէի¹⁸, այլեւ ոչ զոր էառն¹⁹, ոչ ընդունի թողութիւն յաւիտեան:

117 Են դարձեալ ոմանք ի պակասամիտ կրաւնաւորաց²⁰, որք թէպէտ եւ ոչ զարտաքին իրս, այլ զանձին²¹ իւրեանց զաւրութիւն²² եւ զյաջողութիւն²³ գողանան յեկեղեցւոյն²⁴, ի²⁵ յիւրեանց առանձնական²⁶ գործս արի եւ արթուն լինելով, եւ ի հասարակացն՝ հեղգ եւ պղերգ, ոչ անպատիժս ի դատաստանէ²⁷ Աստուծոյ մնան այնպիսիքն ընդ թերահաւատութեանն²⁸ առաւել քան ընդ պղերգութեանն²⁹, զի ոչ հաւատան զաշխատութեանն³⁰ վարձ ի Տեառնէ ընդունել, այլ զմարդկայինն³¹ միայն համարին հատուցումն, որոց յորժամ ըստ կամաց³² զպէտան տայ³³ առաջնորդն, արիանան ի վաստակսն³⁴, իսկ յորժամ փոքր մի նուաղանալ³⁵ հանդիպի ընդ հեղգութեան գործոյն զտրտունջն³⁶ եւս յաւելուն:

118 Ընդ այսոսիկ, որ գործոց գրեցան³⁷ պատուիրանք յԱստուածաշունչ գրոց, եւ շրթանց եւ լեզուոյ³⁸ դնել դրունս, աղա-

1 իրց C
 2 գեղջ I, գեղջին U
 3 իւրց C
 4 զբազումս BI
 5 ոտն EFIUP, ոտս AB
 6 իրաւանց BCFIj, իրաւամբ EG
 7 արծաթոյ C
 8 ստութեան IU
 9 ասէ A
 10 յա՛յ U
 * Գործ. Է 3
 11 մերոն C, միովն E
 12 գողութեան j
 13 խոստովանութիւնն DGHP, + եւ + խոստովանութիւն lj
 14 բողոքիւն + առ այն յորմէ, գողացաւն. զի + I, բողոքիւն U
 15 գող U
 16 եւ I ու ABCFIUj
 17 որ I

18 զակբի F
 ք Տէ՛-Ղ-ւ-չ-ժ-Թ- 1-9
 19 ետուն I էառն B
 20 կրօնաւոր C
 21 զանձն j
 22 գորքր E (այսպէս յանախ յապաւում է «ու» ձայնաւորը)
 23 առողջութիւն I զաջողութիւն BE, զաջողութիւն lj
 24 յեկեղեցւոյն Cj
 25 եւ I ի BU
 26 յառանձնական B, առանձնական U
 27 դատաստանէն BCFUj
 28 բերահատութեան BCj
 29 պղերգութեան B
 30 զաշխատութեան Bj
 31 զմարդկան BI
 32 տ. ըստ կամաց յորժամ EFU
 33 տացէ B, տայցէ I, տա j
 34 վաստակն U
 35 նուազանալ BCFIUj, նուազեալ F
 36 զտրտունջն AQ, + եւ + զտրտունջսն E, + եւ + զտրտունջն IU
 37 գծագրեցան Q
 38 լեզուի B, լեզոյ j

չեմք եւ դռնապանս¹, որպէս զի զաւգտա-
կարն ի բանից եւ զբարին թողացուցեն²
ելանել³, իսկ զչարս եւ զվնասակարս եւ
զանաւգուտս ի սրտին, որպէս ի բանտի⁴,
արգելիցեն⁵ ոչ թոյլ տալով մտացն ծնա-
նել զչար մանկունսն, այլ մանաւանդ
հեղձուցանել յինքեան գսերմանեալ⁶ յղու-
թիւնն⁷ ի սատանայէ⁸: 119 Եւ արդ՝ մի՛ ոք
դատեսցի⁹ զընկեր իւր, զի մի եւ ինքն դա-
տեսցի յարգարադատն¹⁰ Աստուծոյ՝ որպէս
եւ ասաց Տէրն. «Մի դատէք¹¹, եւ ոչ դատի-
ցիք»^{*}:

120 Մի՛ ոք ի բամբասանս յաւժարեսցի,
թէ եւ ուղիղ իցէ, թող թէ՛ զրահետ վա-
րեալ¹²: 121 Զի զի՞նչ աւգտեցուցանես
զեղբայրն՝ բամբասելովն¹³ զնա առ այլս¹⁴.
զքեզ վնասեցեր ի բամբասելն, եւ նա ոչ
ինչ¹⁵ աւգտեցաւ¹⁶: 122 Եթէ կամիս աւգ-
տացուցանել¹⁷ զնա եւ զքեզ, տէրունակա-
նաւն վարեսջիր¹⁸ խրատով: 123 Յանդիմա-
նեա¹⁹ զնա սիրով, որպէս զհիւանդացեալ

անդամ²⁰ սպեղանեաւք²¹, նախ առանձնա-
բար²², եթէ ոչ անսայցէ՝ առաջի երկուց եւ
երկից վկայից²³: 124 Եւ եթէ²⁴ ի նոցանէ ոչ
պատկառեսցի դառնալ յուղղութիւն՝ ա-
սասջիր յեկեղեցւոջն²⁵, եւ թէ²⁶ յեկեղեց-
ւոյն²⁷ ի հրապարականախատ լինելոյն ոչ
զղջասցի, յայնժամ համարեսցի քեզ եւ
բամբասեսցի²⁸ իրաւապէս՝ իրրեւ զհեթա-
նոս²⁹ եւ զմաքսաւոր³⁰:

125 Եւ արդ՝ մի՛ ոք սովորեցուցէ ի
կրանաւորաց զլեզու իւր կամ չարախաւ-
սել ի զուր զումեքէ³¹, կամ անիծանել վայ-
րապար³², կամ հակառակել ընդդէմ բանից
հակառակողաց յանաւգուտ³³ կոխս³⁴ եւ ի
վնասակար³⁵ վիճաբանութիւնս, կամ ի վի-
ճելն³⁶ թշնամանաց³⁷ եւ անարգանաց
բանս բարբառել, որպէս զաշխարհականս,
որ ոչ վայել է սրբոց: 126 Զի թէ ընդ դա-
տարի բանից համարս պահանջէ Քրիստոս,
որպէս եւ հրամայեաց, զի՞նչ լինիցին, որք
գարչելի եւ վատթար բանիւք³⁸ վարին ան-
խտրաբար: 127 Մանաւանդ, որք ի խեղկա-
տակութիւն³⁹ սովորեցուցեն⁴⁰ զլեզուս⁴¹ եւ

1 դնապանս B, դունարանս U
2 բագուցեն DEP, բողացուցանեն U
3 ելանել EF
4 բանդի CՄյ
5 արգելցեն BEFՄ, արգելցին I
6 գսերմանել B
7 յղութիւնսն B, յղութիւն I
8 սատանայք DGHP, ստմէ + է + C
9 դատեսցէ AB
10 յարգարադատէն BDGHP, յարդար դատաստանէն U
11 դատիք BEFյ
* ՄԳԳԳ-Դ: 1
12 վարել EFU
13 բամբասելով CEFյ
14 այլ լ առ այլս G, այլսն I
15 լ ինչ BIU
16 օկտեցօ j
17 աւգտեցուցանել BFIU, օկտեցւցն j
18 վնաստեցուցանել զնա եւ զքեզ տրունականաւն վարեցիր լ զքեզ վնասեցեր ի բամբասելն եւ նա ոչ ինչ աւգտեցաւ: եթէ կամիս աւգտացուցանել զնա եւ զքեզ տէրունականաւն վարեսջիր C, վարիցիր AFIQ, վարեցիր BEյ, վարեցեր U
19 յանդիմանա E, յանդիմանեալ j

20 անդամս E, անդամս U
21 սպեղանեալք E
22 նախանձարար լ նախ՝ առանձնարար C
23 վկայից + հաստատեսցի + E
24 տ. եթէ եւ CDյPQ
25 յեկեղեցոյն C, յեկեղեցւոյն U
26 եթէ CU, բէ + եւ + CDFINյPQ
27 յեկեղեցոյն CEյ
28 բամբասեսցի + քեզ (եւ) + (C)D, բամբասեսցէ + քեզ եւ + j
29 գիւրբանոս BCFյ
30 գմանաւորս B, գմանաւորս + եղիցի + U
31 չարախոսել ուրուք գումեքէ: UQ
32 վայրարար CU
33 յանյաւգուտ j
34 լ յանօգուտ կոխս B
35 վնասակարար U
36 վիճելն B
37 բշնամանեաց U
38 բանիւ C
39 խեղկատակութեանս U
40 սովորեցուցանեն CEFյQ
41 + եւ + զլեզուս Q

ի¹ ծիծաղական բանս՝ նման լինելով² խաղալկացն³ եւ հացկատակաց⁴, եւ որք ի⁵ ծիծաղելն⁶ այլայլեն զղէմս եւ կարկաչեն⁷ անմտաբար: 128 Վասն որոյ, աղաչեմ, զի բանք ձեր ոչ լիցին⁸ անհամ եւ անաղ, որպէս զուսկաց անմտաց, այլ որպէս աղիւ համեմեալ, ըստ խրատուն առաքելոյ՝, ի շահ եւ ի շնորհս⁹ տալ¹⁰ լսողաց¹¹, եւ ոչ ի դայթակղութիւն¹² եւ ի զագրութիւն լինել լսելեաց: 129 Այլեւ նոյն¹³ ինքն շահաւէտ եւ աւգտակար բանքն՝ մի յաճախութեամբ¹⁴ եւ առանց դիպող¹⁵ ժամու եղիցին խաւսեցեալ յայնմանէ, որ խաւսելն զիտիցէ իմաստութեամբ, զի մի՛ ձանձրացեալ՝ նողկատայցեն լսողք¹⁶, եւ դարձանս դիցեն ատեցողք¹⁷ բարի բանից¹⁸, այլ սակաւք եղիցին, եւ այն՝ հեզութեամբ եւ հանդարտութեամբ:

130 Եւ գլխաւորելով զբանս՝ որ առ մաքրագունիցդ երամք, ասեմք զայս¹⁹, եթէ խորհուրդք եւ բանք եւ գործք ձեր եւ ամենայն շարժումն հոգւոյ²⁰ եւ մարմնոյ²¹ այնպէս եղիցին²² պարկեշտք եւ աստուածավա-

յելուչք²³, որպէս զի անուանն²⁴ Աստուծոյ եւ ձեւոյ կրաւնաւորութեանդ մի հայհոյութեան եւ պարսաւանաց, այլ գովութեան եւ փառաւորելոյ²⁵ լինիցին²⁶ պատճառք ի տեսողաց եւ ի լսողաց²⁷: 131 Զի²⁸ մի՛ լիցի ումեք ի ձէնջ, ըստ²⁹ հնոյն Իսրայէլի³⁰, լսել յԱստուծոյ³¹ մարգարէիւն, թէ. «Անուն իմ վասն ձեր հայհոյի ի մէջ հեթանոսաց³²»^բ, այլ, մանաւանդ, տէրունական բանին³³, որ առ³⁴ աշակերտսն, արժանաւոր առնիցէք զանձինս պայծառ առաքինութեամբ, թէ. «Այնպէս լուսաւորեսցի լոյս ձեր առաջի մարդկան, որպէս զի՝ տեսցեն զգործս ձեր բարիս եւ փառաւորեսցեն զհայրն³⁵ ձեր, որ յերկինս է»^գ:

132 Եւ այս ինչ սակաւուք՝ առ աշակերտեալ եղբարսդ ասացեալ ի մէնջ՝ ի փառս Աստուծոյ, աւարտեսցին³⁶:

1 | ի Bj
 2 | լինել U
 3 | խաղալկաց B
 4 | հացկատակացն B, հացկատակ(ան)աց I
 5 | ի B
 6 | ծիծաղեալ B
 7 | կարկաչեն BCEFIJQ, կարկանչեն U
 8 | լինիցին EIUj
 - Կ-դ-դ-Գ-Ե
 9 | յաւգուտ I շնորհս CBEFUJQ
 10 | տալ CEFUj
 11 | լսողացն B
 12 | գայթազղութիւն F
 13 | + ի + նոյն Fj
 14 | յաջախութեամբ C
 15 | դիպող A
 16 | լսաւղին ABIU, լսաւղի j
 17 | ատեցո՛ք E
 18 | + ո՛ք + քանիցն B
 19 | + եւ + զայլս B
 20 | հոգոց I, հոգոյ j
 21 | մարմնոց I
 22 | եղից E

23 | անայվայելուչք j
 24 | անուան Cj, անունն EI
 25 | փառաւորելոց U
 26 | լինին B
 27 | տ. ի լսողաց եւ ի տեսողաց A
 28 | մի I U
 29 | ընդ I ըստ BEFIUQ
 30 | Իդի CEj
 31 | այլ CIUj
 32 | I Զի մի լիցի ումեք ի ձէնջ, ըստ հնոյն Իսրայէլի, լսել յԱստուծոյ մարգարէիւն, թէ. «Անուն իմ վասն ձեր հայիոյի ի մէջ հեթանոսաց» G
 Բ- Լ-՝-Ն-Լ՝ 5
 33 | հրամանին U
 34 | առ I U
 35 | գիայր FIU
 Գ- Խ-՝-Դ-Լ՝ 10
 36 | աւարտեսցին + առ առաջնորդս եկղցոյ որ են յաշխարհի որ կոչին եպիսկոպոս... + E, (նշուած զյուսը ձեռագրում մայստեղ է ընդօրինակուած) աւարտեսցի + բանս. որում փառք յաւտեանս ամէն + B, օտար տեսցին I

ԱՌ¹ ԱՌԱՋՆՈՐԴՍ²
ՍՐԲՈՅ³ ՈՒԽՏԻՍ⁴ ՎԱՆԱԿԱՆԱՑ⁵

1 Փոքր ինչ եւ առաջնորդացդ⁶, ի⁷ յերկինս⁸ ճանապարհորդելոցն⁹ տացուք ծառայակցաբար զհոգեւորական եւ զաստուածային բանին կերակուր, որք զաչացունիք գործ եւ սպասաւորութիւն մարմնոյ եկեղեցւոյ:

2 Զի¹⁰, զոր աւրինակ, աչք առաջնորդեն անձին յամենայն¹¹ շարժումն¹² ի լաւագոյնսն¹³ կամ ի վատթարագոյնս¹⁴, ըստ այսմ¹⁵ նմանութեան եւ առաջնորդք՝ առաջնորդելոցն: 3 Եւ որպէս բիրք¹⁶ աչացն, եթէ մաքուր¹⁷ լինիցին ի յախտից¹⁸ ինչ ի ներքս¹⁹ անկելոց²⁰, սրատեսութեամբն անմոլար առաջնորդէ անձին²¹ յուղիղ²² ճանապարհն²³, իսկ եթէ²⁴ շամանդաղք մթինք²⁵ գերական լուսոյ²⁶, որ ի գլխոյ անտի

յաչսն²⁷ իջանեն՝ խնուն²⁸ անտեսութեամբն²⁹, սխալէ եւ ընդ ինքեան ի խորխորատ մահու զբոլոր անձն իւր արկանէ:

4 Ըստ այսմ աւրինակի եւ առաջնորդք³⁰ եկեղեցւոյ, որ ոք երկոքումք³¹ աչաւք լուսաւորեալ իցէ, այսինքն՝ գիտութեամբ Աստուածաշունչ³² գրոց, եւ առաքինասէր գործովք՝ ամբծութեամբ³³, եւ³⁴ սրբութեամբ եւ ամենայն արդարութեամբ³⁵, զոր պատուիրանքն³⁶ Աստուծոյ ուսուցանեն, այնպիսին՝ որպէս անձին³⁷ իւրոյ, սոյնպէս եւ համաւրէն եղբայրութեանն³⁸ բարւոք³⁹ առաջնորդէ յաստուածայինսն⁴⁰: 5 Իսկ որ⁴¹ զմի յաչացն⁴² բաց ունիցի եւ միւսովն կափուցեալ իցէ, այսինքն⁴³, որ կամ գիտութիւն⁴⁴ առանց գործոց⁴⁵ առաքինութեան, եւ կամ առաքինութիւն⁴⁶ առանց գիտութեան ունիցի, թերի է ի բարեաց եւ ոչ կատարեալ, քանզի միականեաց նմանի⁴⁷ այնպիսին⁴⁸:

6 Զի թէպէտ եւ որ զիմաստութիւնն⁴⁹ ունիցի՝ գիտէ զչաւիղս արդարութեան ճանապարհին ուղիղ ուսուցանել բանիւ, այլ ին-

1 + նորին + առ G, առ J I U j
2 առաջնորդաց U
3 սրբոց I j Q
4 ուխտից A F I j Q, ուխտի U
5 Տեսո՞ն ներսեսի ասացեալ առ առաջնորդս սուրբ ուխտից վանականաց I B, այս գրուի՞ր բացակայում է E, վանականաց + ասացեալ + I
6 առաջնորդաց A U
7 I U
8 յերկիրս U
9 քանապարհորդելոցդ U
10 I զի B I
11 ամ U
12 շարժումնս F j, շարժումնս U
13 լաւագոյնսն j
14 վատթարագոյնսն A B I U
15 այնքմ B
16 բիր I
17 մաքուր A
18 յաղթից C
19 ներս D E N U P
20 անկելոց C j
21 անձինն B
22 ուղիղ U
23 քանապարհին U
24 թէ j
25 մարդկան I մրիմ U
26 լուսաւոր U

27 յաչս F U j
28 խննուն B
29 անտեսութեամբ B
30 առաջնորդ B
31 երկոքումք B C F j
32 անձայշունչ j
33 ամբծութեամբ B I Q, անբծութեամբ + եւ մաքրութեամբ + U
34 I եւ B
35 + տեսամք եւ + արդարութեամբ U
36 պատուիրանք C D E F j P
37 անձինն B
38 եղբայրուն j
39 բարիք C j
40 անձայինսն U
41 ո յ որ C
42 զմիոյ աչացն B, աչացն U
43 այսինքն F, այնպիսին U
44 գիտութեամբ U
45 գործոյ U
46 անճանչ j
47 նմանն I
48 I քանզի միականեաց նմանի այնպիսին C D G F U j
49 զիմաստութիւնն B j

քեան¹ ոչ գնալովն ընդ նոյն գործով՝ ոչ կարէ հաւանեցուցանել զայլս² գնալ: 7 Նոյնպէս եւ այն, որ սրբութեամբ վարուք իցէ միայն առանց³ գիտութեան⁴ գրոց, թէպէտ եւ անձամբ իւրով գնայ ընդ ճանապարհ⁵ ւարինացն Աստուծոյ, բայց զի այլոց, որպէս արժան է, ոչ զիտէ իմաստութեամբ առաջնորդել, վասն այնորիկ⁶ բազում անկարգութիւնս մտանէ յեկեղեցի:

8 Իսկ այնքիկ, որ⁷ զերկոսեան⁸ տեսարանս աչաց խաւարեայս⁹ ունիցին ի լուսոյ¹⁰, այսինքն՝ զի են տգէտք աստուածային գիտութեանց, եւ են պղերգ¹¹ յամենայն գործս արդարութեան, մանաւանդ թէ՛ եւ հակառակաւքն լցեալք եւ յանդգնին տալ¹² զանձինս յառաջնորդութիւն¹³ եկեղեցոյ¹⁴: 9 Որ եւ¹⁵ զբազումս տեսանեմք յայսպիսեաց ի մերումս¹⁶ թշուառացեալ ժամանակի¹⁷ ձեռնամուխ եղեալ¹⁸ յայսոսիկ, լինին այնպիսիքն¹⁹ ըստ տէրունական առակին. «Կոյր կուրի յորժամ առաջնորդէ, ասէ²⁰, երկոքին²¹ ի խորխորատ անկանիցին»²², որք ոչ յԱստուծոյ²², այլ ի սատանայէ շարժեալք՝ դիմեն յառաջնոր-

դութիւնն²³ յայն՝ ի²⁴ կորուստ ինքեանց եւ առաջնորդելոցն: 10 Վասն այնորիկ²⁵ եւ մեք զաստուածայինս²⁶ բանի խրատու սերմն²⁷ յայնց²⁸ առաջնորդաց յոգիս²⁹ սերմանեցուք, որք³⁰ ւարինաւքն³¹ Աստուծոյ վարել³² յաւժարին³³ զառաջնորդութիւնս³⁴ իւրեանց, որք Աստուածով սկսանին եւ առ Աստուած կատարեսցին³⁵:

11 Առ որս եւ ասեմք. մի՛ անփոյթ առնիցէք զաշակերտելոց³⁶ եղբարցն ի հոգւոյ³⁷ ինչ վտանգս անկեալ ուրուք կամ ի մարմնոյ. քանզի համարս³⁸ տալոց էք ընդ իւրաքանչիւրոցն: 12 Մի³⁹ զնիւթականին գործոյ⁴⁰ միայն պահանջել⁴¹ զկատարումն⁴² անթերի⁴³, եւ զհոգեւոր գործոյ⁴⁴ զառ ի նոցանէ⁴⁵ կատարելոյ անփոյթ առնել, այլ ի վատթարաց զգուշանալ եւ լաւագունիցն պատկառ⁴⁶ կալ⁴⁷ միշտ խրատ տալով⁴⁸, զոր մանաւանդ պահանջէ ձեւն եւ⁴⁹ կարգն⁵⁰,

1 | այլ իմն U
 2 զայլսն B
 3 + եւ + առանց U
 4 գիտութեանց B
 5 մանապարհս CFUj
 6 այսորիկ B
 7 որք AFIU
 8 զերկոյսան C, զերկուսեան B
 9 խաւարեալ Cj
 10 | խաւարեալս ունիցին ի լուսոյ U
 11 պղերգ՝ ACFIjQ, պղերգ B
 12 տայ C
 13 առաջնորդութիւն U
 14 եկեղեցոյ Cj
 15 եւս Cj
 16 մերում BI
 17 ժամանակիս B
 18 լինել BI
 19 այնպիսիքն DEP, այսպիսիքն U
 20 տ. ասէ յորժամ առաջնորդէ + սղալ է եւ + B
 21 երկուքինն B
 22 - Ո՞րք-ը-ժ-է- 14
 22 ալ j

23 առաջնորդութեանն U
 24 + եւ + ի B
 25 այսորիկ B
 26 զաստուածայինսն B
 27 սերմ AFIUj
 28 սերմանց | սերմն յայնց G, | սերմ յանց C, այնց I, յայն U
 29 ոգիս ABI
 30 որ BCFIUj
 31 յօրինօքն I
 32 վարեալ AI, վարեն B
 33 | յաւժարին BI
 34 առաջնորդութիւնս U
 35 կատարեսց F
 36 զաշակերտելոցն B
 37 հոգւոյն Bj, հոգոյ F, հոգոյն I
 38 համարոյ U
 39 + զի + մի U
 40 գործոյ I
 41 պահանջել F
 42 զկատարումնն A
 43 անթեր U
 44 գործոյ I
 45 մոցանէն AFIU
 46 հպատակ | հպատակո FQ
 47 հպատակ կալ U
 48 | միշտ խրատ տալով G
 49 եւ | է B
 50 կարգն C

գոր ընկալան: 13 Վասն¹ այսմ կարգի է² մե-
ռեալ լինել աշխարհի եւ աշխարհական³ ի-
րաց, եւ կենդանի Քրիստոսի⁴ եւ նորին պա-
տուիրանաց, ըստ խրատուն⁵ Պաւղոսի. զի⁶
զայգի⁷ աւրինացն կոչեցան գործել, եւ ոչ
զարտաքնոցն մշակութեան գործ: 14 Եւ որ⁸
զայն⁹ միայն գործէ աստ, եւ ի հոգեւորացն
ոչ ընաւ, կամ զնիւթականսն¹⁰ ի բոլոր
սրտէ, եւ գաննիւթն¹¹ ի¹² Հարկէ եւ առ աչս
մարդկան¹³, ո՛չ եղև լսելի¹⁴ ներքին ական-
ջաւք տէրունական հրամանին, թէ. «Գործե-
ցէք՝ մի զկորստական կերակուրն, այլ զայն,
որ տանի ի կեանսն յաւիտենից»⁷:

15 Գործել արժան է զայս¹⁵, քանզի դա-
տարկութիւնն¹⁶ չար է, որպէս եւ Պաւղոս
խրատ տայ, մանաւանդ զի եւ¹⁷ արէնս
ղնէ, եթէ¹⁸. «Որ գործիցէ ոչ՝ եւ կերիցէ
մի»⁸, գոր եւ ինքն կատարէր յասելն.
«Զցայգ եւ զցերեկ գործէաք առ ի չձանրա-
նալոյ ումեք¹⁹»⁸, եւ թէ²⁰. «Զեռքս այս պաշ-
տեցին զիս, եւ որ ընդ իսն էին»⁷: 16 Բայց
յաղագս մարմնական գործոյն զհոգե-
ւորսն անտես առնել իրրեւ զաւելորդ²¹

իրս՝ յոյժ վատթարագոյն է աշակերտելոց
բանին: 17 Քանզի պարտէ, որպէս երկրորդ
է մարմինն²² հոգւոյն²³, առաջին զհոգ-
ւոյն²⁴ հոգալ կերակրոց, որ են աղաւթք եւ
ամենայն բարեգործութիւնք, եւ ապա՝
մարմնոյն²⁵ եւ զմարմնականաց²⁶: 18 Զի
եւ առ մարդիկ²⁷ նախ տէրն կերակրի՝
սպասաւորեալ²⁸ ի ծառայիցն, եւ ապա ծա-
ռայքն ի նշխարէ տերանցն²⁹: 19 Եւ ի մեզ՝
քանզի³⁰ մարմինն³¹ ծառայական է եւ հո-
գին տիրական եւ կամք մտացն դատողա-
կան³², արժան է դատողականին ի կարգի
պահել զերկաքանչիւրսն: 20 Յառաջա-
գոյն զհոգին կերակրել հոգեւորական կե-
րակրաւք³³ ի ձեռն մարմնոյն սպասաւո-
րութեան³⁴, եւ ապա զմարմնականացն հո-
գալ՝ հոգւոյն³⁵ իմաստութեամբ եւ տնաւ-
րինութեամբ³⁶: 21 Արդ, յայտոսիկ³⁷ եւ որ
նման սոցա բարեկարգութիւնս՝ պահեսն ի
զմիւրանութիւն եղբայրութեան ձերոյ:

22 Դարձեալ՝ մի կողմնաւոր բարուք զո-
մանս սիրել՝ ջոկս առնելով եւ զոմանս ան-
տես³⁸ առնել, ոմանց աւելորդաւք բերիլ ի
պէտսն³⁹, եւ այլոց⁴⁰ եւ ոչ Հարկաւորաւքն
բաւականանալ⁴¹, այլ սէրն Հասարակաց ե-

1 վասն + գի + BCFIUQ
2 կարգ իցէ C, եւ I E B
3 աշխարհականաց B, աշխարհ U
4 + ի + Գրիստոս A Բս U
5 խրատոյն A
6 մի I U
7 զայգից I
8 ոչ I որ G
9 այն DENjP
10 զնիւթականսն C, զնիւթականս BI
11 գաննիւթականսն U
12 մի I ի U
13 մարդկանսն U
14 լսող B
- Յ+վէ. Զ 27
15 + եւ + զայս AFIj
16 դատարկութիւն Ij
17 I եւ B
18 թէ BI
8 I՝ թէ. Գ 10
19 ուրու՛ A
8 I՝ թէ. Գ 8
20 եթէ IP, + եթէ + թէ B
7 Գործէ. I 34
21 աւելորդ B

22 մարմին DENUP
23 հոգոյն I
24 I առաջին զհոգւոյն Dj, զհոգից B
25 զմարմնոյն AFI
26 զմարմնականացն CU
27 մարդիկ I մարդիկ U
28 I սպասաւորեալ G, սպասաւորել I
29 տէրանցն AI
30 I Բանգի DejPQ
31 մարմին BCI
32 I եւ կամք մտացն դատողական B
33 կերակրով CFUj
34 սպասաւորութեան B
35 հոգոյն Ij
36 տնօրէնութեամբ FIQ
37 այտոսիկ AC
38 անտես Q
39 պետսն A
40 այլոցն I
41 բաւականալ B

դիցի ըստ սրբոյն՝ Բարսղի կանոնադրութեանն², եւ պատիւն³, որոց վայել է:

23 Իսկ կերակոցն բաշխումն՝ ըստ չափոյ աշխատութեանն⁴ առ իւրաքանչիւրսն լիցի՝ առաւելութեամբ եւ նուազութեամբ:

24 Զծերացեալսն եւ զվտանգեալսն, որք⁵ զմանկութեանն⁶ ժամանակն⁷ եւ զզարութիւնն⁸ անձանց ի յաշխատութիւնս եկեղեցւոյն⁹ ծախեցին, մի՛ բարձիթողի առնիցէք, որպէս ոչ ժամանակին պիտանացուք, զի մի՛ բարկացի Տէր: 25 Քանզի թէ՛ աւտարաց վտանգելոց¹⁰, նաեւ թշնամեաց՝ խնամտանել հրամայէ Քրիստոս եւ ողորմել, եւ պատուհաս սպառնայ¹¹, որք ոչն առնեն, քանի՞¹² եւս եղբարցն եւ անդամոց եկեղեցւոյն¹³: 26 Վասն որոյ, զծերս պատուեցէք եւ ծերատածեցէք¹⁴, ըստ հրամանին առաքելոյ, եւ զտկարացեալսն խնամարկեցէք¹⁵ տեսչութեամբ եւ պիտոյից նոցա պատրաստութեամբ՝ ըստ չափոյ զարութեան ձերոյ: 27 Գիտեմք¹⁶, զի այսպիսեաց¹⁷ բարեկարգութեանց խափանելոյ՝ աղքատութիւն ժամանակիս է պատճառ, բայց ո՛չ զառաւելն, այլ զյաւժարութիւն կամացն եւ զկարն պահանջէ Աստուած:

28 Մի՛ զնուիրեալն յեկեղեցիս¹⁸ կամ կենդանեաց²⁰ միաբանութեան²¹, կամ մեռե-

լոց յիշատակի, անձին²² միայնոյ²³ սեպհականեսցէ²⁴ առաջնորդն, այլ ի պէտս եկեղեցւոյն ծախիցէ²⁵: 29 Զնոյն եւ հատուցէ²⁶ եկեղեցեաւն զհոգեւոր պարտսն, զի մի յարգար դատաստանին աւուր²⁷ պահանջեցէ իւրաքանչիւր ոք²⁸ գտուեալն, եւ²⁹ զի ոչ ունիցի յայնժամ հատուցանել, զիւրն առեալ բարեգործութիւն՝ փոխարէն տայցեն³⁰: 30 եւ թէ՛³¹ առաջնորդն առաջին, զոր առ յաւուրս իւր³² ի ծախս եկեղեցւոյն վատնեաց հաստատուն վկայիւք, եւ ոչ ժամանեաց յաղազս աւրհասին մահու կանխելոյ՝ հատուցանել զպարտսն, երկրորդն, որ³³ զկնի նորա ժառանգէ զառաջնորդութիւն եղբայրութեանն³⁴, պարտական է վճարելոյ եւ, եթէ անտես առնէ³⁵, ունի տոկոսեաւք³⁶ վճարել առաջի Քրիստոսի: 31 Իսկ եթէ ոչ³⁷ վկայեն³⁸ նմա³⁹ ի պէտս եկեղեցւոյն⁴⁰ առնել զառեալն, ինքն⁴¹ էառն, հատուցէ ի Հանդերձելումն⁴²:

32 Մի՛ ոք ինքնակամ ախտիւ⁴³ չարժեալ, կաշառանաւք⁴⁴ աւագաց յափշտակեցէ զա-

1 սրբոյ I
2 կանոնվնադրութեանն BU
3 պատիւ DEFNQP
4 աշխատութեան Ij
5 որ j
6 + ի + մանկութեան A, գմանգո՛ւ է j
7 ժամանակսն AI
8 զգորութիւնս AI, ըգարութիւնս B
9 եկեղեցոյն C եկեղեցոյ j
10 վտանկելոց I
11 սպառնեալ DENUQ
12 քանի C
13 եկեղեցոյն CIj
14 ծերատացէ՛ք A
15 I ըստ...խնամարկեցէ՛ք BI
16 գիտեմք B
17 այսպիսեացս B
18 խափանելոյ + է + I, խափանեալ + է + Ij
19 եկեղեցիս U

20 կենդանոյ DENPQ
21 զմիաբանութեան j
22 I անձին B
23 միայնոյն C
24 սեպհականայցէ Q
25 ծախեցէ j
26 հատուցանէ ABI
27 աւուրն AIU, I աւուր F
28 իւրոք I իւրաքանչիւր ոք G
29 I եւ BI
30 տացեն BI
31 եթէ Uj
32 I իւր C
33 I եւ U
34 եղբայրո՛ւն j
35 ծախել խոնէ G
36 տոկոսեալ A, տոկոսիւ՛ր U
37 + ոք + ոչ CjQ, ոյլ + ոչ + Ii
38 վկայէ QU
39 մման C
40 եկեղեցոյն Cj
41 ինքն + որ + BCUIQ
42 հանդերձումն ADEFINUjP
43 ախտիս U
44 կաշառաւք B

առջնորդութիւն վանաց՝ առանց ժամանակին¹ առաջնորդի քննութեան եւ հրամանի, քանզի երկուք² են պատճառ³ իրաւացի⁴ փոխելոյ⁵ զվանաց⁶ առաջնորդս⁷. կամ⁸ վասն⁸ զանարժանս գործելոյ արտաքոյ աւրինացն⁹ Աստուծոյ եւ այն¹⁰ ճշմարիտ վկայիւք, կամ⁸ եկեղեցւոյն¹¹ ոչ շինութեան, այլ աւերման լինելոյ պատճառ: 33 Եւ¹² առանց այտոցիկ, եթէ¹³ յանդգնի ոք Հակառակ յառնել¹⁴, մեզանչէ յաւրէնս Աստուծոյ:

34 Եւ գոր ինչ միանգամ կանոնեալք¹⁵ են եւ¹⁶ եղեալ ի բանս սրբոց հարցն յաղագս առաջնորդաց՝ առ ի խրատ եւ յուղղութիւն¹⁷ ի բանս, ի գործս եւ յամենայն բարեձեւութիւնս¹⁸ կարգաւորութեանց, զամենայն բարեացն զտիպան եւ զաւրինակսն¹⁹ փութասջիք յանձինս ձեր նկարագրել²⁰: 35 Եւ թէ եւ²¹ զամենայնն ոչ էք բաւական կատարել յաղագս ձմեռն²² գոլով ի բարեաց ժամանակիս, գոնեա²³ զյոլովսն²⁴ գործով²⁵ կատարեցէք եւ առ պակասեալսն²⁶ զյաւժարու-

թիւն²⁷ կամաց ունիցիք, եւ զղջումն եւ տրտմութիւն՝ վասն պակասութեանն²⁸: 36 Զի յորժամ յայտոսիկ հաստատիցէք²⁹ զմիտս, հակառակ բարւոյ³⁰ չարն³¹ ոչ կարէ տեղի գտանել յոգիս³² ձեր: 37 Վասն որոյ եւ մեք աղաչեսցուք զՏէր, զի առաջնորդացդ եւ առաջնորդելոցդ յաջողեսցէ եւ³³ յերկնայինն³⁴ հետեւել ճանապարհ՝ մեաւք³⁵ հանդերձ, զի ամենեքեան արժանացուք³⁶ խոստացելոց բարեացն³⁷, որ ի Քրիստոս Յիսուս³⁸ ի Տէր մեր³⁹:

ԱՌ⁴⁰ ԱՌԱՋՆՈՐԴՍ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ⁴¹,
ՈՐ ԵՆ ՅԱՇԽԱՐՀԻ⁴²,
ՈՐ ԿՈՉԻՆ⁴³ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍՈՒՆՔ⁴⁴

1 Խաւսեցարուք⁴⁵ եւ առ դասս եպիսկոպոսաց⁴⁶ սրբոց⁴⁷, որ⁴⁸ էք⁴⁹ տեսուչք⁵⁰ կարգեալք յԱստուծոյ՝ հոգւոց⁵¹ հաւատացե-

1 ժամանակի U
2 երկու CDEFNUjPQ
3 պատճառ I
4 իրացի C, իրաւաց + ի + I
5 փոխել Cj
6 լ զվանաց Dj
7 գառաջնորդս j
8 լ վասն BI
9 աւրինաց DEINPQ
10 յայն U
11 եկեղեցոյն C, եկեղցոն j
12 եւ + թէ + I
13 է եւ լ եթէ BI
14 յայտնել լ յառնել BFU
15 կանովնեալք U
16 + եւ + եթէ U
17 ուղղութիւն U
18 բարեգործութիւնս լ բարեձեւութիւնս BI
19 գորիմական DENUjPQ
20 նկարակրել C
21 եթէ լ եւ թէ եւ B, եւ թէ լ I, լ եւ AF
22 առ ձեռն կարն լ ձմեռն G ձեռն լ BI
23 գոնէ CDEFNUjPQ
24 գոլովսն j
25 լ գործով B, գործելով F, գործ U
26 պակասեալսն I

27 գլխաւոր j
28 պակասութեան DEINUPQ
29 հաստատիցիք DENUPQ
30 բարոյ j
31 լ չարն BDEINP
32 հոգիս U
33 ի լ եւ CI, լ եւ AB
34 երկնային U
35 մեւք Q
36 արժանաւորեսցուք B
37 բարեացդ U
38 լ յիսուս H
39 լ ի տէր մեր ACDFHj, մեր + որում փառք յա՛ւ + B, մեր + ամեն + G, մեր + յորում փառք յաւիտեան ամէն U
40 + տեառն ներսեսի հայոց կաթողիկոսի ասացեալ + առ B, + տեառն ներսեսի + առ G, լ առ CI
41 եկեղեցոյ CEj, եկեղեցոյն F
42 աշխարհի j
43 կոչին + այցելուք որք են + H
44 եպիսկոպոս BEFUj, եպիսկոպոս H
45 խոսեսցուք BCFUj, խոսեսցուք AI
46 եպիսկոպոս H
47 լ U
48 որոց U
49 ուրեք լ U
50 տեսուչք C, տեսուչ H
51 հոգոց CI

լոց, որ են յաշխարհի¹. որ թէպէտ եւ ըստ կարգի երկրորդ եզաք յաղագս բարեկարգութեանն² նախ առ վանականսն³, սակայն ըստ աստիճանի⁴ առաջին էք:

2 Զորս աղաչեմ նախ քան զամենայն՝ ի միտս ձեր գալ⁵ եւ ճանաչել իմաստութեամբ զաստճանիդ⁶, զոր ունիք, զբարձրութիւն եւ զզործ, եթէ ուստի⁷ սկսաւ, եւ վասն է՞ր եղաւ, եւ զի՞նչ հրամայեցաւ առնել յայնցանէ, յորոց⁷ հաստատեցին գաս: 3 Զի յորժամ գայտոսիկ գիտիցէ ոք⁸, որպէս պարտն իցէ⁹ գիտել, մի ի յերից աստի շահիցի¹⁰, կամ ճանաչելովն¹¹ զձանրութիւն սորա¹² եւ զգժուարակրութիւն¹³, եւ ո՞չ յաւժարութեամբ դիմել իբր¹⁴ ի¹⁵ դիւրին իրս եւ ի հեշտեալս¹⁶ գիտելով զիւր տկարութիւնն¹⁷, այլ ի բաց հրաժարել¹⁸, թէեւ բռնադատիցի յիւրոց¹⁹ մտացն ախտից կամ ի մերձակայից՝ որպէս եւ առաջին սուրբքն արարին եւ ուսուցին. կամ թէ յանձն²⁰ առցէ զլինելն, փութայ ըստ հաճոյիցն Աստուծոյ կատարել զտնտեսութիւն գործոյն²¹, կամ թէ՛ ոչ²² արասցէ զա-

նարժանն²³ ճանաչէ զպակասութիւն բարւոյն²⁴ եղեալ յինքեան եւ զվնասն, եւ խղճիւ մտաց իւրոց²⁵ դատէ զանձն՝ յանցաւոր²⁶ զինքն համարելով: 4 Արդ, թէ²⁷ ուստի⁷ սկսաւ, ասասցուք:

5 Սկիզբն եպիսկոպոստութեան²⁸ եղեւ յայնմանէ, որ երդմամբ առ²⁹ զքահանայութիւնն³⁰ ի Հաւրէ, ըստ կարգին Մելքիսեդեկի³¹. ոչ ըստ աստուածութեանն³², այլ ըստ մարդկութեանն³³, ոչ յանբանից³⁴ մատուցանելով պատարագս³⁵, ըստ ահարաւնեան³⁶ քահանայութեանն³⁷, այլ զանձն իւր մատոյց կամաւոր³⁸ պատարագ³⁹ ի վերայ խաչին՝ Հաւր, վասն⁴⁰ ընդ մեզ հաշտութեան: 6 Եւ զնո՞յն քահանայապետութիւն⁴¹, զոր ինքն ի Հաւրէ ընկալաւ յաղագս⁴² խաչին մահու⁴³ ի վերայ այնոցիկ, զորս գնեաց արեամբն իւրով, շնորհեաց աշակերտաց⁴⁴ իւրոց ի ժամանակի համբառնալոյն⁴⁵ յերկինս, ըստ աւետարանին Ղուկայ⁴⁶, թէ. «Եղ ձեռս ի վերայ նոցա եւ

1 աշխարհի I
2 քարեարգքն HJ
3 վանականսն + եւ ապա առ որս յաշխարհի են առաջնորդի խօսելով + BIQ
4 աշտիմանի FH
5 գրեալ լ գալ C
6 գաշտիմանիդ I
7 որք B, որոց U
8 գիտացէք լ գիտիցէ ոք B
9 է լ իցէ BI
10 շահիցիք BI
11 Յանաչելով BIU
12 լ սորա B
13 լ սորա եւ զգժուարակրութիւն B, զգժուարակրութիւնս H, զգժուարութիւնս U
14 իբրեւ BPUj
15 իբրեւ լ իբր ի Cj
16 հեշտալիս BIUQ
17 տկարութիւնս I, տկարութիւն j
18 հրաժարիլ A
19 իւրոց U
20 հանձն ABCDEFINP
21 գործոյն BI
22 որ լ ոչ BGI

23 գարժանն HIUQ
24 բարոյն CIj
25 լ իւրոց BI
26 յանձաւոր U
27 եթէ BI
28 եպիսկոպոսութեանս BI
29 Էառ A
30 զփահանայութիւն BCFHIUj
31 մելքիսեդեկի C, մելքիսեդեկի BDEGUP
32 ամութեան Ij
33 մարդկութեան Ij
34 անբանից IU
35 պատարագ ABI
36 ահարովնեան IQ, ահարոնեան BCH, ահարովնեայն U
37 փահանայութեան FHIj
38 լ կամաւոր CFHUj
39 լ պատարագ C
40 լ վասն B
41 փահանայապետութեան C
42 լ յաղագս DEFNUP
43 լ վասն ընդ մեզ հաշտութեան: եւ զնոյն փահանայապետութիւն, զոր ինքն ի Հաւրէ ընկալաւ խաչին մահու EFU
44 յաշակերտաց j
45 համբառնալոյ DNQ
46 զուկասու A, զուկասոյ I

աւրհնեաց¹ զնոսա»², եւ ապա ինքն, ասէ. «վերանայր² յերկինս», զնոյն աւրինակ պահանջելով եւ³ ի նոցանէ, թէ որպէս ես ոչ⁴ հեշտութեամբ, այլ չարչարանաւք եւ մահուամբ ընկալայ զքահանայութիւն ի վերայ ազգի մարդկան: 7 Եւ գուք նմանապէս մահու չափ նահատակեցարուք⁵ ի վերայ ոչխարաց հաւտի⁶ իմոյ, զոր ստացայ արեամբ իմով, որք⁷ եւ արարին, ըստ հրամանին՝ մեռանելով ի վերայ ժողովրդեանն⁸, որ հաւատացաւ նոցա ի Տեառնէ: 8 Եւ յորժամ հանդերձեալ⁹ էին առաքեալքն Քրիստոսի ելանել յաշխարհէ¹⁰, ընտրէին ի հաւատացելոց անտի¹¹ արս երկիրդածս¹² եւ իմաստունս¹³ եւ կացուցանէին փոխանակ իւրեանց¹⁴ զլուխ ժողովրդեանն¹⁵ ի քաղաքս եւ ի գաւառս, զորս եւ¹⁶ եպիսկոպոս¹⁷ անուանեցին, որ թարգմանի¹⁸ տեսուչ: 9 Արդ՝ այս, թէ¹⁹ ուստի²⁰ սկսաւ՝ ասացաք²⁰:

10 Պարտ է գիտել եւ զայն, թէ յաղագս որո՞յ պատճառի²¹ եգաւ ի Քրիստոսէ եւ յառաքելոց նորա այս գործ եպիսկոպոսութեան²². յայտ է, թէ վասն լինելոյ զլուխ

եւ հրամանատար քահանայից եւ ժողովրդոց, եւ որպէս զգէտ²³ աննիրհ աչաւք մտացն նայել²⁴ ի վերայ ամենեցուն՝ զթիւրեալսն²⁵ ուղղել եւ զուղիղսն հաստատուն պահել յուղղութեանն²⁶:

11 Եւ թէ²⁷ զի՞նչ հրամայեցաւ լինել եպիսկոպոսին²⁸ եւ կամ զի՞նչ առնել: 12 Զայս²⁹ Պաւղոս յայտ առնէ առ Տիմոթէոս³⁰ գրելովն, թէ. «Պարտ է եպիսկոպոսին անարատ լինել³¹»³¹ որպէս Աստուծոյ³² տնտեսի³³, Հեզ, ցած, պարկեշտ, Հիւրասէր, բարեսէր, արգար, սուրբ³⁴, ժուժկալ³⁵, մի՛ արծաթասէր, մի՛ կռուող, մի՛ հակառակող³⁶, այլ հանդարտ³⁷ եւ այլն եւս³⁸:

13 Անարատն³⁹ ասելովն, յամենայն արատոյ, որ ըստ հոգւոյ եւ մարմնոյ իցեն, մաքուր լինել հրամայէ: 14 Իսկ որպէս Աստուծոյ⁴⁰ տնտեսի՝ զայս յայտ⁴¹ առնէ. զի թէ մարդիկ⁴² նիւթական գոյից իւրեանց տնտես՝ զանարատսն, ասէ, ընտրեն լինել, այսինքն⁴³ որ ոչ գողացի աւազակաւրէն⁴⁴, եւ ոչ հեղգայցէ ի խնամ տանե-

1 ա՛հց 1
 = Ղ.՝-չ. Ի՛Կ. 50
 2 վերանայոյ U
 3 1 եւ Fj
 4 տ. ոչ եւ E
 5 տ. նահատակեցարուք մահու չափ B
 6 հօտիմ j
 7 որ BI
 8 ժողովրդեանն C
 9 հաճձլ E
 10 յաշխարէս U
 11 անդի B
 12 երկիրդածս B, երկեղածս j
 13 եւ իմաստունս 1 j
 14 իւրից Cj
 15 ժողովրդն E
 16 1 եւ EU
 17 եպիսկոպոս EFI
 18 բարձրանինն C, բարգմանինն j
 19 տ. բէ այս U
 20 ասացաքն U
 21 պատճառ U
 22 եպիսկոպոսեանն U

23 դէտ EF
 24 հայել B
 25 գթիւրսն B
 26 յուղղութեան BI, յուղղութիւն j
 27 1 թէ DNP
 28 տ. եպիսկոպոսին լինել BI, եպիսկոպոսին լինիլ A
 29 1 զայս Q
 30 տիմօթէոս B
 31 լինիլ A
 32 ԸՆՏՆՈՒԴՈՒԿ. Գ. 2
 33 յայ U
 34 սնտեսի E
 35 1 սուրբ C
 36 ծառայեալ 1 ժուժկալ U
 37 հարկանող 1 CDEFNUPQ, հակառակող A, հարկա-
 մաւղ j
 38 ՀՆՏՆՈՒԿ. ԸՆՏՆՈՒԿ. Գ. 2-3
 37 համտարտ C
 38 եւս + իմա U
 39 անարատ CEFUj
 40 յայ U
 41 այտ C
 42 մարդիկ U
 43 1 այսինքն BI, այսինքն E
 44 աւազակապէս ABI

լոյ գոյիցն եւ պահպանութենէ¹: 15 Քանի⁶ եւս արժան է անարատութիւն² եւ³ արթնութիւն եւ զգուշութիւն ունել տանն⁴ Աստուծոյ տնտեսաց, որ է եկեղեցի⁵ սուրբ, ոչ⁶ զնրկականս ասեմ զեկեղեցւոյ, այլ զհոգիս մարդկան, որք⁷ շինին տաճար Աստուծոյ կենդանւոյ: 16 Զորս պարտ է, որչափ զաւրութիւն իցէ Աստուծոյ տնտեսին՝ անխախտելի պահել զշինուածս⁸ աստուածաբնակ տաճարացն, եւ ոչ տալ գողանալ սատանայի իւրով պղերգութեամբն⁹ ի հոգեւոր դանձուց անտի, ո՛չ զիւր եւ ո՛չ յորոց¹⁰ գտնտեսութեանն¹¹ ունի գործ, տացէ նոցին աւր ըստ աւրէ¹² եւ զբանին¹³ կերակուր ի¹⁴ ժամու՝ ըստ տէրունական հրամանին:

17 **Հեզ, ցած, պարկեշտ.** Հեզութեամբն յուշ առնէ նմանող լինել¹⁵ Մովսիսի¹⁶ եւ Դաւթի, որք ի հնումն էին¹⁷ հովիւք ժողովրդեանն¹⁸ Իսրայէլի¹⁹: 18 Թէ նոյնպէս պարտ է եւ նորոց²⁰ հովուացս Հեզութեամբ եւ Հանդարտութեամբ հովուել զժողովուրդս, որպէս եւ²¹ հովիւք՝ զհաւաս, եւ ոչ ճոխութեամբ եւ սաստկու-

թեամբ²² ըստ աշխարհի իշխանաց: 19 Իսկ ասելովն, թէ՛ ցած, զխոնարհութիւնն²³ ուսուցանէ, զի անդէպ է եպիսկոպոսին հպարտութեամբ²⁴ եւ գոռոզութեամբ լինել առ Հնազանդեալ ժողովուրդսն²⁵, որպէս զգործակալս բռնաւորաց, այլ հեզութեամբ եւ խոնարհութեամբ բերիլ²⁶ առ ամենեսեան²⁷, որպէս եւ Քրիստոս յայտոսիկ²⁸ զինքն տայ²⁹ աւրինակ. «Ուսարուք յինէն, ասէ, զի հեզ եմ³⁰ եւ խոնարհ սրտիւ»³¹: 20 Եւ դարձեալ, ցուցանելով զոր ի խոնարհութենէն³¹ աւգուտն եւ զառ ի հպարտութենէն՝ վնասն, ասէ. «Ամենայն, որ բարձրացուցանէ զանձն՝ խոնարհացի, եւ որ խոնարհեցուցանէ զանձն³² բարձրացի³³»³²: 21 Եւ Պաւղոս զգուշացուցանելով զՏիմոթէոս³⁴, զի մի զանկատարան հոգեւոր³⁵ եւ մարմնաւոր³⁶ հասակաւ վերակոչեացէ³⁷ յաստիճան³⁸ եպիսկոպոսութեան, ասէ. «Մի մատաղատունկ³⁹, զի մի հպարտացեալ ի դատաստանս⁴⁰ անկցին⁴¹ սատանայի»³²: 22 Քանզի սատանայ⁴² ընդդէմ ա-

1 + ի + պահպանութենէ EFIUJQ
 2 անարատութեամբ B
 3 ի եւ B
 4 տան BCFJ
 5 յեկեղեցի U
 6 որ ի ոչ U
 7 որ EFUJQ
 8 զշինել U
 9 պղերգութիւն j
 10 իւրոցն որ յորոց B
 11 գտնտեսին ի գտնտեսութեանն C, գտնտեսութիւն j
 12 աւրստարէ F
 13 ի ունի գործ, տացէ նոցին աւր ըստ աւրէ եւ զբանին C
 14 ի ի Cj
 15 լինիլ A
 16 մովսէսի BCEFIUJ, մոսէսի A
 17 հնումն էին ի հնումնէ C
 18 ժողովրդեան I
 19 իզի CFj
 20 նորոցս I
 21 ի եւ DEINUjP

22 հանդարտութեամբ ի սաստկութեամբ E, ի եւ սաստկութեամբ U
 23 զխոնարհութեանն DNP, զխոնարհութիւն Ij
 24 հպարտութեան եւ B
 25 ժողովրդն E
 26 վարիլ Q, բերել AU
 27 ամենեսեանն U
 28 յայտոսիկ A, յայտոսիկ + եւ + U
 29 տ. տայ զինքն E, տա I
 30 հեզմ j
 - Մ-ԳԶ-Ժ-Ը 29
 31 խոնարհութեանն + եւ + U
 32 ի գանձն BCEFIUJQ
 33 բարձրացի A
 Բ Մ-ԳԶ-Ի-Գ 12
 34 գտիմոթէոս AB
 35 զեզեւոր C
 36 զմարմնաւոր C
 37 վերայկոչեացէ C
 38 յաշտիման EF, աստիման I
 39 մատաղատ ունի C
 40 դատաստան B, ի ի դատաստանս U
 41 անկցի CFUj, անկանիցի E
 Գ Մ-ՏԻ-Գ-Գ 6
 42 ստ j

ըրարչին Աստուծոյ¹ Հպարտացեալ եւ² վասն
այնորիկ անկաւ³ յերկնից, եւ պարտական է
յաւիտենական դատաստանացն եւ
մշտնջենաւոր տանջանացն: 23 Վասն որոյ,
հրամայէ, թէ՛⁴ ցած⁵, զի մի նորին⁶ ախ-
տիւն ըմբռնեալք՝ նորայն դատաստանի⁷
եւ պատժոց կցորդք⁸ եղիցին:

24 **Պարկեշտ.** պարկեշտն⁹ անուն մի է,
բայց առ ամենայն շարժումն հոգւոյ եւ
մարմնոյ պատշաճեալ¹⁰ բերի¹¹ պարկեշ-
տութիւնն¹². ի բանս մի շատախաւս լի-
նել¹³, ի կերակուրս¹⁴ եւ յըմպելիս¹⁵ եւ¹⁶ ի
զգեստս մի աշխարհաւրէն բերիլ, այլ¹⁷
ըստ նոցա նմանութեան¹⁸, որոց խաչեալ
է¹⁹ աշխարհ²⁰: 25 Նաեւ յընթացս²¹ ճանա-
պարհի ոչ երեւելի եւ կազմեալ երիվա-
րաւք²² եւ կամ կիսիշաւք²³ ամբարձեալ ե-
ղիցին ի բարձրն²⁴ կոյս, այլ վասն զտկա-
րացեալ²⁵ մարմինն²⁶ միայն բառնալոյ²⁷,

ըստ պատահելոյ²⁸ կրողին: 26 Եւ ոչ սրըն-
թաց²⁹ ձիովք շահատակել³⁰, եւ շամբք³¹ եւ
բազէիւք³² որսականաւք բերիլ առ երէ³³
վայրիս³⁴ եւ թռչունս, որպէս լսեմք³⁵ զո-
մանց, թէ՛ իցեն: 27 Որ այնքան պատշա-
ճի³⁶ այսմ³⁷ ձեւոյ ունողաց այս³⁸ գործ, որ-
պէս թէ՛ զգտակ³⁹ կարմիր դիցէ ի գլուխ
իւր⁴⁰ կրաւնաւորն⁴¹ փոխանակ քուսիթա-
յի⁴², եւ զգեստ բեհեղեայ⁴³ ընդ ասուոյ եւ
այծեաց⁴⁴: 28 Եւ կերակուրքն եւ ըմպե-
լիքն⁴⁵ ոչ յաճախութեամբ⁴⁶ եւ անկարգու-
թեամբ, այլ պարկեշտութեամբ եւ չափա-
ւորութեամբ եղիցին, ըստ Աստուածա-
շունչ զրոց խրատու⁴⁷: 29 Եւ բանք բերա-
նոյն մի՛ անմտարար խեղկատակութեամբ
կամ աշխարհաւրէն, զառականս կամ զան-
կածութիւնս⁴⁸ ի լեզուն⁴⁹ յեղյեղով⁵⁰ ա-
նարգել⁵¹ զո՛ք, այլ բղխեսցէ⁵² սրտիւն
զբան բարի՛ ըստ մարգարէին, ի յաւգուտ
եւ ի շնորհս լինել⁵³ լսողաց՝ ըստ առաքե-

1 աստուծոյ | արարչիմ իւրոյ ԱՊ
2 լ յ
3 անկեալ Ա
4 լ ք է B
5 ցած + լինել + G
6 մի՛ նորին A
7 + եւ + դատաստանի C
8 կցորդ CEFUj
9 պարկեշտ Ա
10 պատշաճել B
11 տ. պատշաճեալ բերի հոգւոյ եւ մարմնոյ EFU
12 պարկեշտ + ամուսն + B, պարկեշտութիւնն + ամուսն + I, պարկեշտութիւն j
13 տ. շատախոս լինել ի բանս մեր BI
14 կերակուր A
15 յըմպելիս CI, ըմպելիս j
16 + եւ ի զգեստս + եւ B
17 այս B
18 նմանութեն B
19 խաչէ Ա
20 աշխարհի B, յաշխարհ Ա
21 ընթացս I
22 երիվարուք BC
23 կէս իշաւք AB
24 բարձր E
25 զտկարացեալն BCFlj, զտկարացեալսն E զտկարեալսն Ա
26 մարմին BCFlU
27 տ. միայն բառնալոյ մարմին E

28 լ ըստ պատահելոյ BI
29 սրնթաց A
30 շահատակեալք B
31 շամբք B
32 քազգէիւք I
33 էրէ A
34 երիվայրիս E, երիւարիս B, գերիւարիս I
35 լսեմք BI
36 պատշաճանի Fj
37 յայսմ Ա
38 գայս B
39 գտակ CFj
40 լ ի գլուխ իւր EI, լ իւր BCDFHIUjQ
41 կրօնատրին Cj
42 Բուսիթայ DNP, Բուսիթայի B, Բիւսիթայի I
43 բեհեղա B
44 + ընդ + այծեաց BI
45 ըմպելիքն CEj, ըմպելիք B, ըմպելիք I, լ եւ ըմպելիքն Ա
46 անախութեամբ I
47 խրատուն E
48 անկածութիւնս E, կանկածուիս լ կամ գանկածութիւնս F
49 լեզու CEFUj
50 հեղիեղով A, յեղով BIQ, յեղեղով F
51 անարբել j
52 քաշխեսցէ Ա
53 շինել լ Ա

լոյն¹, եւ մի² ի վնաս եւ ի տաղտկութիւն³, եւ⁴ ի պատճառս աղարտելոյ⁵ զառաքելականն աստիճան⁶:

30 **Հիւրասէր**. ըստ Աբրահամու եւ Ղովտայ⁷ եւ այլոց նահապետացն, որք այնչափ⁸ գտան Հիւրասիրութեամբն հաճոյք Աստուծոյ, մինչ զի եւ⁹ զԱստուած, Հանդերձ հրեշտակաւք, ընկալան եւ պատուասիրեցին: 31 եւ ոչ ասէ Հիւրընկալ¹⁰, այլ՝ հիւրասէր, քանզի հիւրընկալութիւն¹¹ է¹² երբէք, զի ի¹³ հարկաւոր ինչ պատճառէ լինիցի¹⁴, կամ ի բռնութենէ, կամ ի պատուոյ երեսաց, կամ գովութիւն եւ փառս¹⁵ որսալոյ ի պատուասիրելոցն¹⁶: 32 Իսկ սիրով ընդունելութիւն¹⁷ յայսցանէ յամենեցունց¹⁸ ազատ է, որով եւ խնդութեամբ ընդունի զեկեալ հիւրսն եւ ոչ տրամութեամբ, եւ զուարթ ցուցանէ¹⁹ կերպարանս եւ ոչ խոժոռ, եւ թախծեալ²⁰ դէմս եւ ոչ²¹ զժղմնելով²² ինչ բարբառի բանս, այլ ուրախարար²³ եւ խրախճանականս²⁴, որ յոյժ լաւագոյն է հիւրոցն, քան զկերակուրսն: 33 Վասն այսր պատճառի հրամայէ եպիս-

կոպոսաց եւ քահանայից, նաեւ ամենայն քրիստոնէից²⁵ ոչ միայն հիւրընկալ, այլեւ հիւրասէր²⁶ լինել:

34 **Բարեսէր**²⁷. եւ ո՞ր²⁸ են բարի՛քն, զորս²⁹ հրամայէ սիրել. ո՛չ զկարծեցեալ³⁰ բարիսն³¹, որ են ախտաւոր բարիք մարմնականք³², կամ հոգէկանք³³ եւ նիւթք աշխարհի, այլ նախ եւ առաջին զճշմարիտ³⁴ բարին սիրել զԱստուած, որ է սկիզբն եւ աղբիւր³⁵ բարութեան³⁶, երկրորդ՝ զպատուիրանս նորա, որ է³⁷ բղիտումն յաղբերէն³⁸ բարեաց յԱստուծոյ³⁹, ըստ Դաւթայ⁴⁰, թէ⁴¹. «Սիրեցի զպատուիրանս քոյ քան զամենայն⁴² ոսկի⁴³ եւ զտպագիտն⁴⁴». երրորդ⁴⁵, զորս ի մարդկանէ լինին⁴⁶ բարիք⁴⁷: 35 Իսկ զհակառակ բարւոյն⁴⁸ զչարն, այսինքն՝ զսատանայ, եւ զորս⁴⁹ ի նմանէ սերմանեալ⁵⁰ զմեղս ատել եւ ի բաց դառնալ, ըստ⁵¹ նորուն⁵² Դաւթայ⁵³, թէ.

1 առա՛նելոյ ABCEFIUJQ
2 1 մի U
3 1 եւ ի տաղտկութիւն + DUP, + տաղկբի + E
4 + եւ ի տաղտկութիւն + եւ U
5 պատճառ աղարկելոյ E, ազատելոյ U
6 աշտիման EF
7 դոտա B, դոտայ I, դովտայ I
8 անչափ I
9 1 U
10 հիւրընկալան U
11 հիւրընկալութիւնն CEFUJ
12 հիւրութիւնն B
13 1 ի Aj
14 + ինչ + լինիցի U
15 + ի + փառս A
16 պատուոյ սիրելոցն AI, պատուասիրելոցն U
17 ընդունելութիւնն CEFU
18 ամենեցունց j
19 զուարթացուցանէ A
20 բաղձեալ Uj
21 1 եւ ոչ U
22 զժղմնելով BHU, զժղմնելով I
23 ուրախարարս BCEFIUJQ
24 րախնանականս AI

25 Իրիստովնէից I
26 հիւրասէրս AI
27 բարեսէր I
28 ոյր B
29 զոր B
30 զկարծեցեալսն EQ, զկարծեցեալս FUj
31 1 բարիսն CEFUJQ, + բարիսն + Q
32 մնականք E
33 1 կամ հոգէկանք BEFU, հոգեկանք I
34 զճշմարիտն U
35 աղբիւր CEFJ, աղբիւր BU
36 բարբ՛ն E, բաի U
37 1 է FI
38 յաղբիւրէն CE, յաղբիւրէն Fj
39 ա՛յ U
40 դաւթ U
41 1 U
42 1 զամենայն B
43 զոսկի I
44 1 եւ զտպագիտն BI
- Ս-ԶԺԻ 127
45 արդ 1 երրորդ U
46 լինել B
47 բարի j
48 բարոյն U
49 զոր B
50 սերմանել Ij
51 ընդ 1 U
52 նորոյն U
53 դաւթա I

«Զմեղս ասեցի եւ անարգեցի¹, եւ զաւրէնս քո² սիրեցի»³: 36 Նաեւ զչարասէրն³ եւ զանդարձսն⁴ ատել եւ ի բաց դառնալ, յորոց⁵ յետ բազում անգամ խրատելոյն եւ ո՛չ դառնալոյն⁶ Հրաժարել Հրամայէ Տէրն, եւ համարել որպէս զհեթանոս⁷ եւ զմաքսաւոր⁸:

37 Արդար⁹. արդարութեան¹⁰ անուն մի է, բայց զամենայն պարունակէ յինքեան զմատուենս¹¹ բարեաց, որ ունին զնա: 38 Որպէս եւ արդարքն առաջինք, որք¹² վկայեցան յԱստուծոյ՝ Յորե¹³ եւ Զաքարիա եւ Յովսէփ¹⁴ եւ այլք բազումք. ըստ նոցին աւրինակի պարտ է լինել, ասէ, եւ¹⁵ եպիսկոպոսին՝ արդար եւ ճշմարիտ առաջի Աստուծոյ եւ մարդկան, եւ արտաքոյ ստութեան եւ անիրաւութեան¹⁶ ի բանս եւ ի գործս:

39 Սուրբք. առաջին՝ սուրբ¹⁷ այն է, որ մաքուրն¹⁸ է¹⁹ յամենայն²⁰ ախտից, որ²¹ պատերազմին ընդ ոգին, որ ո՛չ խոցուածս ընդունիցի ի սկզբանն²² եւ ո՛չ դեղոց²³ կարաւտանայցէ: 40 Երկրորդ՝ սուրբ է²⁴,

որ թէպէտ²⁵ եւ²⁶ հարկանիցի ինչ նետիւք բծից, ոչ ասեմ մինչ ի կատարումն ոչ լինի ի ներքոյ անկեալ թշնամւոյն, միշտ խոցոտելոյ²⁷ զոգին²⁸ հեշտութեանցն²⁹ ախտից տեղի տուեալ, եւ երկրորդ բնութիւն զնոյն սովորութիւն առնելով, այլ մանաւանդ՝ զանցեալ խոցուածսն բժշկեսցէ դեղովք ապաշխարութեանն³⁰ եւ յառաջակայիցն³¹ զինուք աղաւթից եւ պահոց եւ պահպանութեամբ զգայարանացն զգուշանալ. ոչ³² վերստին³³ խոցոտել³⁴ սովորական նետիւքն, այլ այնքան³⁵ ատել զնոսա, մինչ զի յիշատակ նոցին ոչ հեշտութիւն, այլ տրտմութիւն³⁶ բերել մտացն:

41 Արդ, որ³⁷ յայսմ³⁸ մասին է՝ յառաջնոյն³⁹ կամ յերկրորդիս⁴⁰, նա է սուրբ եւ այսմ առաքելական⁴¹ աստիճանի⁴² արժանաւոր, իսկ որ ախտիցն յաւժարութեամբ տուեալ տեղի, եւ⁴³ ո՛չ պատերազմի ընդ⁴⁴ նոսա⁴⁵, այլեւ⁴⁶ խնամով թագուցանէ⁴⁷ յինքեան⁴⁸ զխմորն⁴⁹ չարութեան, եւ միշտ

1 | եւ անարգեցի Q

2 | գորեւնս՛ C

3 | II—22՝ Ն՝ԺԻ՛ 163

4 | չարասէրսն U

5 | յորոց B

6 | յատնալոյ CFU, դառնոյ E

7 | զհեթանոսս BIUQ, զհեթանոսն F

8 | զմաքսաւորս BFIU

9 | արդ B, արդ ի U

10 | արդարութեանն ACEF

11 | մատուենս U

12 | որ B

13 | յոր A, յովր BCEIՅQ

14 | յսէփ A

15 | եւ AB

16 | եւ անիրաւութեան B

17 | սրբն EU

18 | մաքուր B

19 | ի U

20 | ամ՛ U

21 | որպէս U

22 | իսկ զբանն I, ի սկզբանն U

23 | դեղոց U

24 | ի E A

25 | թէ լ թէպէտ BI

26 | եւ F

27 | խոցոտելով B

28 | զհոգին B

29 | հեշտ ցանկութեանցն լ հեշտութեանցն B

30 | ապաշխարութեանն DINP

31 | յառաջիկայիցն BCII, առաջակայիցն U

32 | զգուշանալով յ

33 | զգուշանալով վերստին C

34 | խոցոտիլ BCIIՅQ

35 | անբան E

36 | ի այլ տրտմութիւն BGI

37 | ի որ G

38 | յայս CFU

39 | առ նոյն U

40 | յեր՛որդիս C, երկրորդիս AU, + եւ + երկրորդիս I

41 | ի առաջնական B, առաջնականի A

42 | աշտիմանի BF

43 | եւ լ է DNՅP

44 | + մի + ընդ U

45 | իս լ նոսա յ

46 | այլ U

47 | բախուցանէ AFIUQ

48 | + գնոսա + յինքեան I, ինքեան U

49 | զխմորն E, զխմորս B

խոցեալ ոգւով՝ ո՛չ ատեայ² զխոցմանն պատճառս: 42 Այլեւ սիրէ եւս եւ ոչ բժշկել փութայ զխոցուածսն³, այլեւ աւրբստաւրէ նորոգել⁴ զվէրան, ոչ է, եւ ոչ ասի սուրբ այնպիսին⁵, եւ ոչ ընտրութեամբն Աստուծոյ կոչի սպասաւորել⁶ աստուածայնոցն, այլ իւրով ախտիւն շարժեալ՝ ըստ ներելոյն⁷ Աստուծոյ ձգի յայնոսիկ՝ ի կորուստ անձին⁸ եւ բազմաց:

43 **Ժուժկալ.** ժուժկալութիւնն իբրեւ նիւթ եւ տեղի իմն է ամենայն առաքինութեանց, զի որ կրէ յինքեան⁹ զառ ի չարեաց¹⁰ ժուժկալութիւն, կրէ եւ¹¹ զբովանդակ¹² մասունս բարեաց. եւ որ ոչ ունի զսա¹³, անհաստատ է յամենայն¹⁴ բարութիւնս, զի թէպէտ եւ յաւժարի ի բարիս եւ սկսանի, այլ ո՛չ կատարէ, որպէս այն, որ կամեցաւ առանց խորհելոյ շինել աշտարակ¹⁵: 44 Եւ ժուժկալութեան¹⁶ սահման¹⁷ այս ինչ է. յամենայնէ, յորոց աւրէնք¹⁸ Աստուծոյ հրաժարեցուցանեն զմեզ, պարտ է ժուժկալ լինել: 45 Առաջին¹⁹ խորհրդոցն վատթարաց²⁰ ոչ տալ տեղի առ միտսն, այլ ընդդէմ կալ ժուժկալութեամբն²¹ եւ հալածել ի սրտէն, զի մի եւ

կատարումն²² հետեւեսցի: 46 Զնոյն ժուժկալութիւն պարտ է եւ աչացն դնել պահապան, ո՛չ բռնազատիլ²³ հեշտութեամբ²⁴ ի յարատ²⁵ հայեցուածս կամ ի չարակնութիւնս, այլ անարատապէս հայել յարածս Աստուծոյ. եւ ականջացն՝ ոչ յաւժարութեամբ ունկնդիր լինել վնասակարաց²⁶ բանից, այլ աւգտակարաց²⁷. եւ լեզուոյ²⁸ ո՛չ խաւսել զայն²⁹ ինչ³⁰ բանս, որով³¹ արտաքինքն վարին³², որ է անվայելուչ սրբոյ աստիճանին³³, այլ զպիտանին եւ զգովելին: 47 Եւ սրտի՝ ոչ բարկանալ տարապարտուց, այլ հեզ լինել. եւ ձեռաց՝ ոչ յանիրաւի³⁴ զոք հարկանել, այլ վաստակել զբարիս եւ յաղաւթս³⁵ ամբառնալ. եւ բերանոյ՝ ոչ մերձենալ տարածամ ի կերակուրս, այլ պահաւք զաստիարակիլ³⁶. եւ ոտից՝ ոչ գնալ³⁷ ի շաւիղս գայթակղութեան³⁸ ոգւոց, այլ ի ճանապարհս արդարութեան³⁹. եւ ոչ եւ⁴⁰ միոյ անդամոյ⁴¹ թոյլ տայ⁴² ժուժկալութիւն⁴³, որ⁴⁴ ունի

1 ոգով C, ուգով E, հոգով j
 2 ստէ B
 3 զխոցուածն B
 4 նորոգելով B
 5 այնպիսոյն E
 6 սպասաւորութիւն G
 7 ընտրելոյն j ըստ ներելոյն U
 8 անձինն B
 9 յինքեանց E
 10 չարաց F
 11 j եւ E
 12 զբովանդական j
 13 գտոսա BI
 14 սմ U
 15 տ. աշտարակ շինել AI
 16 ժուժկալութեանն ACFU
 17 սահմանն B
 18 արէնքն B
 19 առաջի B
 20 վատթարացն BI
 21 ժուժկալութեանն U

22 կատարումն AI
 23 բռնազատիլ ABIQ
 24 հեշտութեամբն ABCEFIUjQ
 25 յարատ CDEFNP
 26 վնասակարացն E
 27 աւգտակարացն ABI
 28 զլեզուոյ A
 29 j գայն B
 30 ինչ j գայնպիսի E
 31 որով F U
 32 արտաքինքն j արտաքինքն վարին C
 33 աշտինանին EF
 34 անիրաւի AU
 35 զաղօթս U
 36 j տարածամ ի կերակուրս, այլ պահաւք զաստիարակիլ DEFNP, զաստիարակել BU
 37 ընթանալ j գնալ BIQ
 38 արդարքն j գայթակղութեան E, գայթակղութեան F, գայթակղութիւն j
 39 արդարութեանն U
 40 j եւ AEFUQ
 41 անդամոցն E
 42 տալ B
 43 ժուժկալութիւնն ACEFU
 44 ուր CENPQ

զնա, շարժիլ¹ ի վատթարագոյնսն²: 48 Արդ, այսոքիկ եւ որ սոցին նման՝ է ժուծկալութեան³ գործ:

49 Մի՛ արծաթասէր⁴ արծաթասիրութիւնն⁵ զոր մայր ասէ Պաւղոս ամենայն⁶ չարեաց, թէպէտ եւ ամենայն ումեք եւ յամենայն⁷ գործս, յորում են մարդիկ⁸, վնասակար է, առ թագաւորս եւ դատաւորս, առ⁹ իշխանս եւ գործակալս, եւ առ¹⁰ ամենայն ոք, որ յաշխարհի են, բայց առաւել առ Հոգեւոր առաջնորդութիւնս: 50 Քանզի առ¹¹ աշխարհի¹² իշխանութիւնս՝ ըստ մարմնոյ առնէ վնաս ումեք¹³, կամ անիրաւ¹⁴ դատելով կամ զրկելով, կամ յափշտակելով կամ զրպարտելով¹⁵, կամ գողանալով կամ սպանանելով, կամ որ յայսպիսեաց իցեն: 51 Իսկ առ Հոգեւորս՝ այս¹⁶ զՀոգիս վնասէ: 52 Քանզի յայսմ¹⁷ ախտէ է զանարժանս յառաջ¹⁸ կոչել յաստուածայնոցն¹⁹ սպասաւորութիւն ի կորուստ²⁰ կոչողացն եւ կոչեցելոցն, եւ զարժանաւորս յետս կացուցանել, զպիղծս՝ իբրեւ²¹ զսուրբս²², եւ զսուրբս²³ իբրեւ

զպիղծս վարկանելով: 53 Եւ բիրք²⁴ են առ ի նմանէ խառնամիզորեալ կարգք²⁵ յեկեղեցւոջ²⁶, որք խոտելիք են Աստուծոյ²⁷, զորոց Դաւիթ ասէ Հոգւովն²⁸, թէ՛ «Խոտեսցին այնոքիկ²⁹, ոյք³⁰ ընտրեալ³¹ են արծաթով³²»³²: 54 Վասն այնորիկ³³ Հրամայէ առաքեալն³⁴ վասն³⁵ եպիսկոպոսաց³⁶, թէ³⁷. «մի՛ արծաթասէր, մի՛ կռուող³⁸, մի՛ Հարկանող³⁹»³⁹, քանզի թէ՛ Քրիստոսի եւ աշակերտ, մանաւանդ թէ՛ փոխանակ զհեզութեան⁴⁰ նորին ընկալ զաւրինակ, որպէս Հրամայէ աշակերտելոցն⁴¹, թէ. «Ուսարուք⁴² յինէն, զի Հեզ եմ եւ խոնարհ⁴³»⁴³. զորմէ եւ Եսայի ասէ, թէ. «Ո՛չ աղաղակեսցէ, եւ ո՛չ վիճեսցի»⁴⁴. եւ ինքն իսկ Տէրն⁴⁵ երանի տայ Հեզոց եւ խաղաղարարաց^{44b}:

55 Եւ զի ոչ ամենայնիւ ներող պարտ է լինել եւ Հեզ առաջնորդին⁴⁵, այլ առ յան-

1 շարժել AB
2 վատթարագոյնս B
3 ժուծկալութեանն ACEFIQ
4 ի մի արծաթասիրութիւն U
5 արծաթասիրութիւնն A, արծաթսիրութիւն Ij
6 յամենայն AI
7 ամ՛ j
8 մարդիկ՛ U
9 + եւ + առ A, ի դատաւորս առ BI, եւ ի առ CHJQ, տառ դ՛տուրս + եւ + EF
10 ի առ E
11 ի առ B
12 յաշխարհի U
13 յու մեմ U
14 ի անիրաւ BI
15 ի գողանալով կամ սպանանելով, կամ՛ F, կամ յափշտակելով կամ զրպարտելով U
16 ի այս F
17 այս U
18 տ. յառաջ գանարչանս B
19 անայնոց U
20 սուտ ի կորուստ BI
21 իբր j
22 սուրբս A

23 սուրբս AU
24 բերք F
25 կարգն E, կարգ BIU
26 եկեղեցւոջոյ U
27 յայ՛ U
28 Խոգովն C
29 ի այնոքիկ BCBEFUQ, ոյք՛ Ij
30 որք U
31 ընտրեալ՛ U
32 արծաթոյ C
33 «Սուրբ. Կէ: 31
34 այսորիկ AB
35 առաքեալ ABCFIQ
36 ի վասն CDEj
37 եպիսկոպոսացս A
38 ի մի B
39 ի մի կռուող U
40 Հեզ. Կէ: ՏԻԲ. Գ. 3
41 ի քէ A
42 Խոտեսցեն E, զԽոտեսցեն U
43 ուսուցանէր աշակերտացն E
44 ուսուցարուք CDFNjP
45 «Սուրբ. ԺԷ: 29
46 Կ. ի Կ. 2
47 ի տէրն BI
48 խաղաղարարացն Cj
49 Տէ՛. Սուրբ. Կ: 5. 9
45 առաջնորդ j

ցաւորս¹ զսասոն² ի կիր արկանել: տայ³ եւ այնմ⁴ աւրինակ, զի առեալ խարազան եւ եհան արտաքս⁵ զվաճառականն⁶ ի տաճարէն⁷, եւ այն զի⁸ չուանեայ եւ ոչ ի կարծր նիւթոց:

56 Խրատէ զառաջնորդս՝ ո՛չ զգառնութիւն միայն ի կիր արկանել առ յանցաւորս⁸, այլեւ քաղցրութիւն եւ ներողութիւն ունել ի սաստեւն, վասն որոյ յաւելու ասել, թէ⁹ «այլ հանդարտ» եւ զհանդարտութեան¹⁰ չափ տէրունականն¹¹ ուսուցանէ խրատ, որ ո՛չ միայն զինքն, այլեւ զընդդիմակն¹² հանդարտ առնէ: 57 Զի յետ միոյ զիմաց ապտակին՝ զերկրորդն մատուցանել հրամայէ¹³ առաջի անիրաւին⁵, որով թէ եւ քան զգազանս խտագոյն իցէ, քան զոչխարս հանդարտագոյն լինիցի¹⁴: 58 Եւ ինքն Քրիստոս¹⁵ ո՛չ աղաղակէր¹⁶ եւ ո՛չ¹⁷ վիճարանէր¹⁸, այլ որպէս զոչխար ի սպանդ վարիւր՝ ըստ Եսայայէ⁵: 59 Զնոյն նմանութիւն պարտէ եւ առաջնորդաց եկեղեցւոյ¹⁹ բերել²⁰ յինքեանս²¹, բայց ո՛չ առ ամենայն ոք եւ ո՛չ յամենայն²² ժամանակի: 60 Քան-

զի յիւրոյ²³ անձին²⁴ արհամարհութիւն²⁵, որ յանիրաւաց²⁶, բարւոք²⁷ է հանդարտութիւն²⁸ եւ վարձուց արժանաւոր: 61 Իսկ յորժամ զաստուածային պատուիրանս տեսանէ արհամարհեալ յանզգամաց²⁹, առ այնպիսին³⁰ ոչ զհանդարտութիւն³¹, այլ զբարկութիւն ի կիր արկանել արժան է, ըստ բարւոյ³² նախանձուն³³ Եդիայի վառելով: 62 Որպէս եւ Տէրն, յորժամ առ ինքն ձգէին զնախատանացն³⁴ բանս³⁵ զիւհար³⁶ կոչելով, ներելով տայր զպատասխանին՝ ասելով³⁷. «Յիս³⁸ դեւ ոչ գոյ»⁷. Իսկ յորժամ առ Հայր եւ Հոգին, ցասնոյր եւ վրէժխնդիր լինէր, այսինքն՝ յորժամ³⁹ նոքա, որք⁴⁰ զգործսն⁴¹ սատանայի գործէին, Հայր կոչէին զԱստուած, ասէր. «Դուք ի հաւրէ⁴² սատանայէ⁴³ էք»⁵. եւ յորժամ զգործս Հոգւոյն՝ Բէնեդեբուղայ⁴⁴ իշխանին⁴⁵ զիւաց տային, ասէր թէ. «Ամենայն⁴⁶ որ ասէ բան զՈրդւոյ⁴⁷ մարդոյ⁴⁸ թողցի

1 առանցաւորս I, յանցաւորսն U
 2 սաստն C զսասն U
 3 տայ I
 4 յայնմ AI
 5 I արտաքս BGI
 6 զվաճառականն EI
 7 S է՝՝ ԲՐ՝՝ԳԲ՝՝ ԻԼ՝՝ 12-13
 8 զայն I այն զի G
 9 անցաւորս CU, անցաւորսն I
 10 I U
 11 զհանդարտութեանն DGHINUP
 12 սրունական B
 13 զղիմակն ACDEFGHIU, զընդդիմակն Bjp
 14 տ. հրամայէ մատուցանել B
 5 S է՝՝ ԲՐ՝՝ԳԲ՝՝ Ի՝ 39
 14 լիցի B
 15 յիսուս J քրիստոս B
 16 աղաղակարանէր B
 17 I I
 18 I եւ ոչ վիճարանէր B
 4 շ՝՝ԳԲ՝՝ Ի՝՝՝ Ի՝՝՝ 7
 19 յեկեղեցւոյ A, եկեղեցոյ j
 20 բերեալ U
 21 իմեանս C
 22 I ոք եւ ոչ յամենայն DGHNPQ

23 իւրոյ CU
 24 անձինն BI
 25 արհամարհութիւնն B
 26 անիրաւաց AIU
 27 բարիոք Bj
 28 հանդարտութեան E, հանդարտութիւնն I
 29 անզգամաց I
 30 այնպիսին B, այնպիսն I
 31 հանդարտութիւն F
 32 բարոյ j
 33 նախանձոյն BU
 34 տ. զնախատանացն ձգէին AB
 35 գրանս E
 36 զիւհայր E
 37 ասելով + բէ + AB
 38 + բէ + յիս I
 7 Յ՝՝՝՝ Լ՝ 49
 39 յորս I յորժամ BI
 40 որ U
 41 զգործս E
 42 հաւրէն BCEFUj
 43 սատանայ CDGHIUPQ
 5 Յ՝՝՝՝ Լ՝ 44
 44 բենեդեբուղայ A, բենեդեբուղայ E, բենեդեբուղայ B, բենեդեբուղայ U
 45 իշխան U
 46 I ամենայն CEFUj
 47 գորդի C
 48 մարդոյ B

նմա, բայց որ զՀոգին Սուրբ Հայհոյէ, մի՛ թողցի¹ նմա²»։ 63 Այսոքիկ³ եւ սոյնպիսիքս են բարեք⁴, եւ ըստ կամացն Աստուծոյ՝ երբեմն Հանդարտութեան, եւ երբեմն ոչ Հանդարտութեան ւերինակք։ զոր առաքեալն⁵ հրամայէ ունել եպիսկոպոսին։

64 Յաւելու եւ դայս. «վերակացու, ասէ, լինել բանին վարդապետութեան⁶», այսինքն՝ ուսանել եւ գիտել եւ սպասաւորել աստուածային ւերինացն⁷ քարոզութեան⁸. եւ առաջին գայն⁹ ստանալ գործ եւ ապա զնիւթականացն¹⁰ հոգաբարձութիւն¹¹, որպէս առաքեալքն արարին եւ ուսուցին։ 65 Քանզի ասէին¹². «Ոչ է պարտ թողուլ մեզ¹³ զբանն¹⁴ Աստուծոյ¹⁵ եւ պաշտել զսեղանս¹⁶»։ 66 Թէպէտ եւ սեղանն¹⁶ այն¹⁷ աղքատաց էր սպասաւորութիւն եւ ո՛չ անձանց, բայց զի¹⁸ զմարմինս կերակրել¹⁹ զաղքատաց²⁰ փոքր համարէին ի բարիս, քան զՀոգի²¹ աղքատացեալս²² ի բարեաց²³ հոգեւորական կերակրովն, որ է բան վար-

դապետութեանն²⁴։ 67 Նորին ազագաւնիւթականին²⁵ կերակրոց զԱտեփաննոսեանքն²⁶ եղին սպասաւորել ժողովրդոցն²⁷, իսկ ինքեանք²⁸ զբանն Աստուծոյ քարոզէին։

68 Եւ այս է, զոր հրամայէ եպիսկոպոսաց²⁹ վերակացու լինել բանին վարդապետութեան, եւ զողջամիտսն³⁰ մխիթարել, այսինքն՝ որք ո՛չ ունիցին հիւանդութիւն հաւատո՛յ, որք զաթոռն ընդունին³¹ զառաքելական, պարտին³² եւ զգործն³³ ստանալ զառաքելոցն, որպէս եղեն³⁴ հետեւողքն³⁵ նոցին սուրբ³⁶ հարքն առաջինք։

69 Եւ թէ որք³⁷ զեպիսկոպոսութեանն³⁸ ունիցին աստիճան³⁹ եւ⁴⁰ ոչ իցեն վարժեալք վարդապետական բանիւ, պարտ է⁴¹ յայնցանէ, որք կրթեցան յայս շնորհ աստուածային⁴², մերձ առ ինքեանս⁴³ ունել, զի տացեն ծառայակցացն յիւրաքանչիւր ժամու զբանին Աստուծոյ զկերակուրս, եւ զհակառակորդսն⁴⁴, ասէ⁴⁵, կշտամբել։ 70 Երկու գործս զնէ⁴⁶ բանին վարդապե-

1 բոցցի F
 2 ի բողցի նմա, բայց որ զհոգին սուրբ հայիոյէ, մի բողցի նմա BI
 ~ Ո՞րք-ժ-Ի՛ 32
 3 այսպիսիքս U
 4 բարիոք B, բարոք j
 5 առաքեալն A, առաքեալ BCFUjQ
 6 վարդապետութեանն A
 7 օրինաց IU
 8 + ի + Բարոգութեան BI
 9 գայս E
 10 զնիւթականաց EFU
 11 հոգեբարձութիւն I
 12 ասեն E
 13 տ. մեզ բողոյ ABIU
 14 զբան I
 15 ի աստուծոյ F
 16 Գ՞որքէ՞՞ Q 2
 16 սեղան C
 17 ի U
 18 զի + որ + B
 19 կերակրել BI, կերակրել + տալ + U
 20 աղաքաց U
 21 զհոգիս ABCEFIUjQ
 22 աղքատացեալ BI
 23 բարեաց + կերակրել + B

24 վարդապետութեան IUQ, վարդապետութեանն F
 25 ձիւթական U
 26 գատեփանոսեանն Q, ըգատեփանոսեանն BF
 27 ժողովրդոց EFU
 28 ինքեանք j
 29 եպիսկոպոսացն A
 30 գողջացեալսն ի գողջամիտսն CDEFHjQ, գողջացեալսն U
 31 ընդունիցին A
 32 ի պարտին BCEFIU
 33 զգործսն A
 34 ի եղեն CDEFHU
 35 հետեւողքն A, հետեւողք BCI
 36 որպէս ի սուրբ A
 37 ոք C
 38 եպիսկոպոսութեանն A
 39 ունիցի նաև ի ունիցին աստիճան C, աշտիճան EF, գատեփանն AB
 40 ի I
 41 է + նոցա + BIQ
 42 անձանք I
 43 յինքեանս j
 44 զհակառակորդս F
 45 ի ասէ BCFUj
 46 զնել C

տուժեան՝ վերակացու լինելովն առաջնորդաց: 71 Առաջին² զձառայակիցսն կերակրելով³ ըստ աւետարանական⁴ հրամանին: 72 Երկրորդ՝ զթշնամիսն ճշմարտութեան, որք հակառակին հաւատոյն բանի⁵ եւ աւրինաց⁶ Աստուծոյ եւ աւանդութեանց եկեղեցւոյ՝ ըմբերանել աստուածային գիտութեամբն, զի մի՛ զպարզամիտս⁷ ի ժողովրդոցն՝ պատիր⁸ բանիւքն ձգեսցեն ի կորստեան իւրեանց խորխորատ, ըստ ընտանի⁹ գազանացն¹⁰ կրկին գործոյ, որք զվայրենի գազանսն հալածեն եւ զհաւտս¹¹ հովուին¹² պահեն արթնութեամբ¹³, որպէս կարգեցան:

73 Արդ, որք գառաջինն ընկալան ի Քրիստոսէ զգործ եպիսկոպոսութեան՝ դասք առաքելոցն¹⁴, այսպէս արարին ինքեանք¹⁵ եւ ուսուցին հետեւողաց իւրեանց նովին աւրինակաւ վարիլ: 74 Իսկ յայժմուս¹⁶ թշուառութեան¹⁷ ժամանակի¹⁸ այնքան¹⁹ հեռացաք ի բարւոյ նոցին նմանութենէ, մինչ²⁰ զի ոչ այլ ինչ գործոյ պատճառ գիտել զեպիսկոպոսութիւնն²¹, որք յաւժարին²² ստանալ զնա²³, բայց միայն

զանազան հնարիւք ինչս ժողովել ի հնազանդելոցն եւ փառս որսալ ի փառաւորչաց²⁴, զոր անարգանս պարտ է ասել եւ ո՛չ փառս: 75 Բանզի ճշմարիտ փառք այն են, որ ի ձեռն բարեաց գործոց անուանն Աստուծոյ լինիցի ոք փառաւորութեան պատճառ, ըստ Տեառն հրամանին, թէ. «Տեսցեն զգործս ձեր²⁵ բարիս եւ փառաւորեսցեն²⁶ զՀայր²⁷ ձեր²⁸, որ յերկինս է»²⁹: 76 Իսկ անձին առ ի մարդկանէ փառքն²⁹ ո՛չ միայն հակառակ են³⁰ փառացն Աստուծոյ՝ ըստ ասելոյն ի Տեառնէ զոմանց, թէ. «Սիրեցին զփառս մարդկան առաւել, քան զփառս³¹ Աստուծոյ»³², այլեւ ի³² գովչացն³³ առ երեսս³⁴ դարովեալք³⁵ լինին իբրեւ զախտաւորս³⁶, յորժամ տեսանեն ցանկութեամբ զհետ ընթացեալ գովութեան³⁷ եւ փառացն, որ ի նոցանէ:

77 Թողից ասել զեւս³⁸ դժնդակագոյնսն³⁹ այսր ժամանակի⁴⁰ եպիսկոպոսաց գործ, զի եւ⁴¹ բազում անարգանաց եւ տուժից տանին յայլազգեաց, ոչ յաղագս աստուածային աւրինացն, որպէս առաջին սուրբքն, զի այն երանութեան էր արժա-

1 վարդապետութեամբ B
 2 առաջինսն Cj, առաջինն B
 3 կերակրելովն A
 4 տէրումական | աւետարանական B|
 5 բանին B
 6 օրինացն BCEFUj
 7 զպարզամիտսն B|
 8 բարիք U
 9 ընդանի Cj
 10 գազանաց B|
 11 գիտն A
 12 հովիւն U
 13 արթնութեան B
 14 առհին E
 15 ինքեանց EU
 16 այժմուս B, այժմոյս U
 17 թշուառական Q, թշուառութ + կան + B, թշուրական I
 18 ժամանակիս B
 19 այն | այնքան G, այսքան B|
 20 մինչեւ AINP
 21 եպիսկոպոսութիւնն C
 22 յաւժարեցին B

23 | որք յաւժարին ստանալ զնա B|
 24 փառաւորչացն E
 25 | ձեր C
 26 փառաւոր արացեան CEFINP
 27 զհայրն Q
 28 | ձեր C
 * Մ՝-ԴԷ՝-Լ՝-16
 29 փո՛րք CEFUj
 30 հակառակին U
 31 | մարդկան առաւել, քան զփառս IU
 Բ՝-Յ՝-Վ՛-Ժ՛-Բ՛-43
 32 | U
 33 գովչաց E
 34 գովչաց եւս | գովչացն առ երեսս G
 35 դարովեալ B
 36 զախտաւորսն I
 37 գովութեան B
 38 զդեւս | զեւս D
 39 դժնդագոյնսն I, զգժնդագակոյնսն U
 40 ժմկ E
 41 | եւ B

նաւոր, այլ վասն¹ սնտի փառացն յուսոյ եւ զգերփեալսն² ի հնազանդելոցն³ պէսպէս⁴ հնարիւք եւ բռնաւորութեամբ⁵, զոր յեկեղեցւոյ⁶ պայծառութիւն եւ յաղքատաց⁷ պէտս⁸ հրամայեցաւ⁹ լինել, զայնոսիկ ժողովեն¹⁰ որպէս¹¹ զմաքսաւորս¹², եւ բռնակալաց աշխարհի նուիրեն: 78 Եւ ո՛չ թէ ի նոցանէ բռնադատելով զայն առնեն: 79 Քանզի ի¹³ սոյն¹⁴ իսկ յազգէ¹⁵ մերմէ սկսաւ այս գործ չարութեան, եւ ծանուցաւ այլազգեաց յաներկիւղից¹⁶ ոմանց եւ ի փառամոլից, որք մի ի միոջ¹⁷ վերայ¹⁸ յառնելով¹⁹ տակաւին աճեցուցանեն²⁰ զկապալս²¹ ի վերայ եկեղեցւոյ²² Քրիստոսի, որպէս զտունս բաժից²³ կամ²⁴ զներկողաց²⁵, որոց մեղաց չիք թողութիւն՝ ըստ առ ի յԱստուած մեղուցելոցն²⁶: 80 Որ ո՛չ միայն քաջանայապետութեան չեն արժանի, որ զայս²⁷ դաժան գործ²⁸ սկիզբն արարին մուծանել յեկեղեցի, եւ կամ այնոքիկ,

որք ի հայրապետաց²⁹ ընկեցեալք³⁰ յաթոռոյ՝ վասն հոգեւոր պատճառի, այլազգեաց բռնաւորութեամբ եւ յաւելուածով³¹ կապալացն՝ դարձեալ փութան յափշտակել զեպիսկոպոսութիւնն³², այլեւ³³ ոչ քրիստոնէութեան³⁴ հաւատոյ եւ³⁵ կարգի եւ ոչ աւրինաւոր քաջանայական թաղման³⁶ եւ սրբոյ պատարագին յիշատակի:

81 Զի՞նչ³⁷ ասել եւ զմաւրէն այսոցիկ չարեաց, յայտնապէս³⁸ հակառակացն³⁹ ճշմարտութեան եւ սրբոյ⁴⁰ աթոռոյ Լուսաւորչին, որք⁴¹ ինքնաշարժ ախտիւք եւ բռնակալաց աշխարհի հրամանաւք զանձինս իւրեանց յայս⁴² աստիճան⁴³ հոգեւոր⁴⁴ բարձրութեան⁴⁵ ձգեն, եւ⁴⁶ ո՛չ ընտրութեամբ⁴⁷ Աստուծոյ եւ աստուածայնոց արանց համաւրէն ազգիս, որպէս աւրէնն⁴⁸ պահանջէ, որով բիւր⁴⁹ նեխութեան⁵⁰ եւ ապականութեան⁵¹ անդամոց Քրիստոսի լինին պատճառ: 82 Զի թէ⁵² ի գլուխն Ահարոնի⁵³ իջանեն շնորհք Հոգւոյն Սրբոյ, որ է

1 I վասն B
 2 զգերբեալսն A
 3 հնազանդելոց DNP
 4 որպեսութեամբ U
 5 բռնութեամբ ACENUP
 6 եկեղեցւոյ U
 7 աղքատաց IU
 8 պետս A
 9 համարեցաւ E, հրամայեցաւ I I U
 10 ժողովրդեանն U
 11 իբրև I B
 12 զմաքսաւոր BI
 13 I I
 14 + նոցայն եւ ի + սոյն U
 15 յազգէս BI, ազգէ U
 16 յաներկեղից FQ
 17 միոյ ABCEFIU, մի j
 18 վերա I
 19 յառնելոյ B
 20 անեցուցանել I
 21 զկապալս AI, զկապալսն B
 22 եկեղեցւոյն AU
 23 բաժիցն U
 24 եւ I կամ B
 25 զներկոցաց BCIU
 26 մեղուցելոյն BI
 27 գայն U
 28 դաժանագործ C, գործս AB

29 հայրապետացն AIQ
 30 կեցեալք AI
 31 յաւելուածով A
 32 զեպիսն E
 33 եւ այլ U
 34 քրիստոնէութեանն AU
 35 I եւ E
 36 տ. քաղման բահանայական BE
 37 զինչ + է + ACDFj
 38 զայտնապէս ACEj
 39 զհակառակացն E
 40 որոյ U
 41 որ j
 42 այս EU
 43 աշտինան EF
 44 կ՛գր E
 45 բարձրութեանն U
 46 + եւ ոչ ընտրեն + եւ U
 47 ընտրութեամբն BU
 48 + եւ + աւրէնն j
 49 բիւր F
 50 նեխութեան C, նեխութեան E, նեխութեան F, նեխութեամբ U
 51 ապականեցր E
 52 եթէ I
 53 ահարոնի ANUP, ահարովնի BIQ

հայրապետութիւնն¹, եւ գլխոյն² ի մաւրուսն³ յեպիսկոպոսութիւնն⁴, եւ⁵ ի մաւրուացն⁶ ի գրապանական, որ է քահանայութիւնն⁷, եւ ի գրապանացն ի զգեստն, որք են ժողովրդեանն դասք: 83 Եւ արդ⁸, զո՞ր արդեաւք⁹ իւղ¹⁰ շնորհաց¹¹ ունիցին¹², որք յԱհարոնեանն¹³ գլխոյ աւտարացեալք են, եւ ընդ Դաղանայ¹⁴ եւ Աբիրոնի¹⁵, որք¹⁶ հակառակ կացին¹⁷ մեծին¹⁸ Մովսէսի¹⁹ եւ Ահարոնի²⁰, յաւդեալք իցեն գործովք²¹, կամ եթէ զոր կամակորութեամբն մերկացան՝ բաժանեալք եւ որոշեալք ի շնորհաց, զիա՞րդ կարիցեն գլինքեանց կորուսեալն այլոց ընձեռել:

84 Որք յազազս սոյն²² եւ այսր իրի յանդգնութեան՝ ի ժամանակս տեսոն մերոյ եւ եղբաւր²³ Գրիգորիսի²⁴ կաթողիկոսի²⁵ սրբոյ, ի սուրբ²⁶ լեռոնն²⁷ մեծաւ սիւնհոգոսիւ, սուրբ եւ առաքինեաց ա-

րանց ազգիս Հայոց՝ ժողովով²⁸ աւելի քան զերկու հազար եւ հինգ²⁹ հարիւր անձանց՝ եպիսկոպոսաց, վարդապետաց, հարց³⁰ վանականաց եւ միանձանց սրբոյ³¹ լերինն, նզովեալ հերքեցին³² յեկեղեցոյ³³ Քրիստոսի, եւ սրով բանին Աստուծոյ հատեալ՝ ի բաց ընկեցան³⁴ որպէս զնեխեալ եւ զփտեալ³⁵ անդամ յառողջ մարմնոյ եկեղեցոյ՝ անէծս ցաւագինս³⁶ կուտեալ ի գլուխ³⁷ նոցա: 85 Որոց ո՞չ եկեալ ի միտս, եւ ոչ զգացեալ զմահու³⁸ ցաւս հոգւոց³⁹ առնելով զդեղ կենաց ի դեղատուէ⁴⁰ իմաստնոյ⁴¹, եւ բժշկիլ⁴² զղջմամբ եւ ապաշխարութեամբ ի մահահամբոյր պատուհասէն⁴³: 86 Այլ, հանգոյն իժի եւ քարբի, խցեալ գլսելիս աստուածային բանին, դեռեւս յամառեալ⁴⁴ բորբոքին ի նոյն չարութեան, արբեալ⁴⁵ եւ յիմարեալ⁴⁶ փառամոլ խտիւ իբրեւ զգազանս⁴⁷ կատաղիս, ոչ զաղարեն մուծանել զխռովութիւն յառագաստ⁴⁸ խաղաղութեան⁴⁹ երկնաւոր⁵⁰ հարսնարանի⁵¹ փեսայացեալ⁵² բանին, զոր

1 հայրապետութիւն I
 2 + ի + գլխոյն Aj, ի գլխոյն F
 3 մաւրուացն F, մորուսն I
 4 յեպիսկոպոսութիւն I
 5 ի գլխոյն ի մաւրուսն՝ յեպիսկոպոսութիւնն, եւ EU
 6 ի յեպիսկոպոսութիւնն, եւ ի մաւրուացն F, մորուացն I
 7 քահանայութիւն I
 8 ի եւ արդ CDEFHUJ
 9 արդեւք Fj
 10 եւղ BCFIQ, եւ ի U
 11 շնորհացն A
 12 ունիցն E
 13 յահարոնեանն ADFNPQ, յահարովնեանն I, ասարոնեանն U
 14 դատանայ C, դաղանա I
 15 արիւրանի ADFNPQ
 16 G ձեռագիրն այստեղ ընդհատուած է:
 17 կային B
 18 ի մեծին AI, մեծի U
 19 մոսիսի A, մովսէսիւն CF, մովսիսիւն E, մովսիսի B
 20 ասարոնի AU, ասարոնիւն C, ասարովնի BDINPQ
 21 գործովք BEFUJQ, I ձեռագիրն այստեղ ընդհատուած է:
 22 յայն ի սոյն U
 23 եղբորն + տեսոն + U
 24 գրիգորիոսի C, գրիգորի U
 25 կաթողիկոսի B
 26 ի U
 27 լեռն E, լեռոն F, լեռոնն + մեծափառ եւ + U

28 ժողովեալ ի ժողովով ACEFUJQ
 29 զհինգ A
 30 + եւ + հարց A
 31 սրբոյ U
 32 հերքեցան ABDNP
 33 յեկեղեցոյն A, եկեղեցոյ C, եկեղեցոյ U
 34 ընկեցին U
 35 զփքեալ E, փտեալ U
 36 ցաւագին E
 37 գլուխ Q
 38 զմահացու ABF, մահացու ցաւս C
 39 ոգւոց E, հոգոց j
 40 տեղատուէ C
 41 իմաստնոց E
 42 բժշկել AU
 43 պատերազմէն UQ
 44 ամարեալ U
 45 արբեալք B1
 46 յիմարեալք B1, իմ առեալ ի յիմարեալ U
 47 զգազան DNP
 48 առագաստ U
 49 խաղաղական U
 50 յերկնաւոր A
 51 հարսնարանիւն A, հարսարանի F
 52 փեսայացեալ C

արեամբն¹ գնեալ² ազատեաց³ ի չար մշակութեանց բանասարկուին, որոց արիւն ի գլուխ իւրեանց եղիցի⁴, եւ վրէժ չարութեան գործոց⁵ նոցին՝ յանձինս իւրեանց լիցի⁶:

87 Այլ դուք, որք⁷ ճշմարտութեանն էք ջատագովք եւ նոյն⁸ բարեաց հետեւողք, աղաչեմք⁹ պատրաստ լերուք¹⁰ ամենայնիւ ի գործ հոգեւոր հովուութեանդ¹¹, զոր ընկալայք ի ճշմարիտ հովուապետէն, ամենայն զգալարանաւք¹² ըստ վերոգրեալ սահմանիդ եւ ըստ կանոնական խրատու սուրբ առաքելոցն եւ նոցին հետեւողաց¹³, որպէս զի համարձակութեամբ եւ պարզերես կացջիք¹⁴ առաջի¹⁵ աւանդողին ձեզ գտաղանդ պատուիրանին՝ տալով զհամար շահիցն¹⁶ նմա¹⁷ կրկնապատիկ յաւելուածով, յորմէ լսիցէք զբարբառն երանաւէտ, եթէ. «Օտաայ բարի եւ հաւատարիմ, որովհետեւ¹⁸ ի սակաւուդ հաւատարիմ ես, ի վերայ բազմաց կառուցից¹⁹ զքեզ, մուտ յուրախութիւն²⁰ տեառն քոյ²¹»: 88 Որում²²

եւ մեզ լիցի աղաւթիւք ձեր հանդիպիլ ի Քրիստոս Յիսուս՝ ի Տէր մեր²³:

ԱՌ ԴԱՍՍ²⁴ ՔԱՀԱՆԱՅԻՑ²⁵

1 Դարձուցուք այսուհետեւ զկարգ բանիս առ դասս քահանայիցդ²⁶, որք աստիճանաւ²⁷ երկրորդ էք²⁸ եպիսկոպոսացդ²⁹ եւ կարգեալ էք քահանայական գործառնութեամբ³⁰ նուիրել զամենայն հոգիս³¹ Աստուծոյ, ծնանելով զամենեսեան³² մկրտութեամբ սուրբ աւագանաւն³³ յորդէգրութիւն Հաւրն երկնաւորի եւ ի ժառանգակցութիւն³⁴ Քրիստոսի Աստուծոյ, եւ³⁵ մեղսաքաւիչ մարմնոյ եւ արեանն Տեառն բաշխմամբ կերակրել³⁶ զհոգիս նոցա յանմահութիւն:

2 Եւ արդ՝ աղաչեմ զամենայնսն³⁷ սիրովն Քրիստոսի բանալ դաչս մտաց եւ զարթնուլ ի մահահրաւէր թմբուրթենէ³⁸ կենցաղոյս եւ ճանաչել զգաւրութիւն երկնային գործոյդ³⁹, յորս հրաւիրեալ կոչե-

1 արեամբ ABCEFU
2 գնեաց E
3 ազատեալ E
4 եղիցին U
5 գործ U
6 ցցի A, լիցին U
7 արք I U
8 + ի + նոյն ABFj
9 աղաչեմ U
10 լինել E
11 հովութեանդ C, հովութեանդ B, հովուեդ j
12 զգալականօք Q
13 հետեւողացն U
14 կացցջիք E
15 I U
16 համար զշահիցն B, գեամաշահիցն I U
17 նման j
18 որով ABCFj, + մուտ(ա՛) յուրախութիւն տն Բո + որ(ք)ով E
19 կացուցի C, կացուցից AE
20 ուրախութիւն CU
21 I մուտ յուրախութիւն տեառն Բոյ E
= IF=ԳԲ. ԻԵ: 21- 23
22 յորում U

23 մեր + որում փառք յաւիտեանս + E, + որում + B, + որում փառք յաւիտեանս. ամեն + FU, մեր + որ աւրինեալ յաւիտեանս ամեն + H, (Այստեղ ընդհատում է ձեռագրի միտորդ գրչութիւնը եւ քննարկը շարունակում է նոր գրչութեամբ): «Առ կրօնաւորս որ ի վանորայս» եւ «Առ դասս քահանայից» գրչութեանը ընդօրինակուած են հակառակ հերթականութեամբ E
24 I առ դասս FH
25 քահանայից + իրատ ի ներսիս: կաթողիկոսւ. + E
26 քահանայից EFj
27 աշտինանաւ A
28 I U
29 եպիսկոպոսաց FNP
30 գործ առաքելութեամբ U
31 որդիս A, գորդիս I հոգիս DNP
32 զամենայնսն AINP
33 տ. սր աւագանան մկրտութեամբ AF
34 ժառանգութիւն FNUJՊQ
35 + մերոյ + եւ U
36 կերակրելով E
37 զամենեսեան BCFUj
38 Թմբուրթեանէ BNP, Թմբուրթենէ U
39 տ. գործոյդ երկնային U

ցայք, որ եւ հրեշտակական գերաշխարհիկ¹ զաւրութեանցն² է գեր ի վերոյ այս աստիճան³, որք անարատութեամբ եւ սրբութեամբ պաշտեն զսա⁴:

3 Եւ որովհետեւ արժանի եղէք յերկնայինն⁵ գործ մատուցանել զանձինս, մի եւ մի իւրիք⁶ պատճառս տայք արատոյ⁷ անկանել⁸ ի պաշտաւնդ⁹ ձեր՝ ըստ առաքելոյն խրատու, այլ արիաբար եւ յաւժարամիտ սրտիւ, առանց ծուլութեան գկանոնեալ¹⁰ սահմանս աղաւթից սուրբ հարցն անթերի կատարեցէք ըստ իւրաքանչիւր ժամու: 4 Եւ մաքուր հոգևով եւ սուրբ սրտիւ եւ անարատ հաւատով եւ մեծաւ յուսով¹¹ եւ պարզ մտաւք եւ կատարեալ սիրով¹², ահիւ եւ դողութեամբ սպասաւորեցէք աստուածային խորհրդոյն¹³ եւ մի¹⁴ իբրեւ ջուր¹⁵ ընդ խողովակ անցանէք¹⁶ անմտարար ընդ խորհրդական¹⁷ բանս աղաւթիցն¹⁸, զոր մատուցանէք, եթէ սաղմոսերգութիւնք են եւ եթէ ընթերցումն¹⁹ սուրբ գրոց, եթէ պաշտաւներգութիւն²⁰ եւ եթէ քահանայական աղաւթք²¹ սրբոյ պատարագին եւ այլոց կարգադրեալ²² կանո-

նացն²³, այլ յոյժ մտաւորաբար: 5 Եւ թէ գոյ հնար²⁴ արտասուաւք եւ մեծաւ երկիւղիւ²⁵, որպէս թէ դուք նորոգապէս բղխէք զնոսա ի սրտէ եւ ի մտաց ձերոց, զի ամենեքեան²⁶ խնդրուածք են առ Աստուած զանազան եւ պէսպէս պարգեւաց եւ բարութեանց մեզ առ ի նմանէ: 6 Եւ ինքն պարգեւատուն բարեաց Աստուած, յորժամ տեսանէ զջերմեռանդն հայցուածս խնդրողին²⁷, առաւել առատապէս շնորհէ զխնդրելին, ըստ այնմ, եթէ²⁸. «Որ խնդրէ՝ առնու»²⁹ եւ որ զկնի²⁹:

7 Գիտասջիք, զի յառաջագոյն ի ժամանակս առաքելոցն, մինչդեռ նոր ծաղկեաց գարունն հաւատոյ, ամենեքեան³⁰ լի էին Հոգևով³¹ Սրբով եւ շնորհաւք Հոգւոյն, յինքեանց³² մտաց խաւսէին զբանս աղաւթից՝ ըստ ժամուն³³ պիտոյից զպատարագին խորհրդածութեան³⁴ եւ³⁵ զամենայն կատարողապետութեանց³⁶:

8 Իսկ ի ժամանակս յետինս, քանզի Հանդերձեալ էր ձմեռն մեղացն սառնամանեաւք³⁷ խստութեան³⁸ ցրտացուցանել³⁹ զբորբոքումն առ Աստուած սիրոյն յամենեցունց⁴⁰, եւ բթացուցանել ի շնորհաց

1 գերաշխարհիկն U
2 գգորութեանց U
3 աշտիման F
4 գնա AU
5 յերկնային B
6 իւրիք A
7 արտաբոյ U
8 անգանել C
9 պաշտոն AE
10 գկանովնեալ U
11 ի եւ մեծաւ յուսով H
12 ի սիրով DNjP
13 խորհրդոցն U
14 ի U
15 զջուր U
16 անցանիցէք ADNP
17 խորհրդակ U
18 աղօթից U
19 ընթերցմունք j
20 պաշտոններգութեան C
21 աղաքս B
22 կարգադրեալ E

23 կանոնիցն B, կանովնացն U
24 ի եւ բէ գոյ հնար UQ
25 երկեղիւ B
26 ամենայնքն ADNP
27 խնդրիւն U
28 բէ U
29 Մ=ԴԷ. Լ: 8
30 կնի U
31 ամենայնքն ADINP
32 հոգւովն EU, հոգով j
32 + սրբոյ + յինքեանց E
33 ժամոյն EU
34 խորհրդածութեամբ U
35 ի U
36 կատարելապէս U
37 սառնամանոքն E, սառամանաւք BF
38 խստութեանց BU
39 տ. ցրտութեան խստացուցանել E, ցրտեցուցանել + գնոսա + U
40 ամենեցունց EUj

Սուրբ Հոգւոյն, տեսեալ Հոգւոյ՝ ահամբ սուրբ եւ Հոգէկիր վարդապետք եկեղեցւոյ, եւ այնր աղագաւ գրով աւանդեցին զամենայն՝ զկնի եկողացս: 9 Զի նոքաւք անվրէպ եւ անսայթաք առաջնորդեալք՝ կատարեսցուք զամենայն կարգաւորութիւնս եկեղեցւոյ, վասնորոյ զսոյն մտաւորաբար պարտ՝ է մատուցանել եւ մեծաւ հաւատով եւ յուսով:

10 Ծաներուք եւ զայս, զի կոչումն անուան քահանայութեանդ ձերոյ՝ ոչ է ի մարդկանէ՝ եւ ոչ ի ձեռն մարդոյ, այլ յայնմանէ, որ կոչեցաւն՝ քահանայ ըստ կարգին Մելքիսեղեկի⁶, որ եւ ինքն է ճշմարիտ⁷ քահանայ եւ⁸ քահանայապետ եւ պատարագ⁹ Աստուծոյ Հաւր: 11 Եւ նա ետ ձեզ զկոչումն անուան իւրոյ եւ յանձն արար ընդ¹⁰ անուանն եւ զգործն իւր՝ Հովուել զժողովուրդ իւր եւ ուսուցանել միշտ զգործս բարիս, եւ տալ զանձն աւրինակ բարեաց ամենեցուն, ըստ որում եւ Պաղոս գրէր առ Տիմոթէոս¹¹, թէ. «Մի՛ անփոյթ առնէր¹² զշնորհացդ¹³, որ տուաքեզ ի ձեռնադրութենէ երիցութեան¹⁴»:¹⁵ 12 Եւ զարձեալ թէ¹⁵. «Քահանայք¹⁶ կրկին պատուոյ արժանի եղիցին, որք աշխատիցին բանիւ եւ վարդապետութեամբ»¹⁷:

13 Վասնորոյ, աղաչեմք, զի ըստ անուանդ կոչման եւ զգործն կատարիցէք: 14 Եւ որպէս հարք¹⁷ եւ ծնողք ժողովրդեան ձերոյ՝ յամենայն ժամ տուք նոցա զՀոգեւոր խրատս, միշտ ուսուցանելով յեկեղեցւոյ¹⁸, ի հրապարակս եւ առտնին¹⁹, զամենայն ոք ըստ իւրաքանչիւր հասակի՝ զգուշացուցանելով եւ յորդորելով յաստուածայինսն:

15 Եւ թէպէտ եւ²⁰ ամենայն բարեաց տեսակաւք եւ առաքինութեամբ կատարեալք²¹ իցէք, սակայն զեկեղեցւոյ պայծառութենէ եւ²² զսրբոյ պատարագին պատուական եւ մաքուր զգեստուց մի՛ անփոյթ առնէք, որպէս լսեմք զոմանց, եթէ հասարակաց զգեստուք²³ եւ աղտեղեալ տրեխաւք ելանեն ի բեմն²⁴ սուրբ եւ զսարսափելի²⁵ խորհուրդն²⁶ անխորհրդական զգեստուք²⁷ կատարեն: 16 Եւ զայն ի պարկեշտութիւն անձանց համարին, հանելով զժողովուրդն արտաքոյ եկեղեցւոյն եւ զղուռն²⁸ ընդդէմ ձգելով: 17 Եւ ոչ միայն²⁹. այլեւ անմտաբար ի բամբասանս³⁰ բերին³¹ յոմանց³² եկեղեցեաց³³ եւ ի մերս բարեգարդ կարգաւորութիւն:

18 Եւ արդ՝ մի ոք վայրապար եւ անխորհուրդ համարեսցի զքահանայականն

1 հոգոյ F
2 զամենայն BQ
3 պարտ ADINPQ
4 մարդկութենէ ACENPQ
5 կոչում C
6 մելքիսեղեկի AEFNP
7 ի ճշմարիտ U
8 ի քահանայ եւ BC
9 պատարգ Uj
10 ի ընդ E
11 տիմոթէոս C, տիմաթէոս B
12 առնոյր E
13 զշնորհացն E
14 երիցութեանն U
15 ԸՏԻԿԷ. Գ. 14
16 ի թէ E
17 քահանայ U
18 ԸՏԻԿԷ. Ե. 17

17 հայր F
18 եկեղեցւոյ U
19 առտնին B1
20 ի եւ A
21 կատարեալ U
22 ի եւ C
23 զգեստիւք A, զգեստուց E
24 բեմքն C բեմքն j
25 ստոուելի U
26 խորհուրդն E
27 զգեստիւք AU
28 զղուռ j
29 միայն + այս + B
30 բամբասանս j
31 բերեն U
32 ոմանց AINPQ
33 եկեղեցւոյ E

զգեստ: 19 Զի որպէս ի Հնուժն առ¹ Մովսէսի² նկարեցաւ խորհուրդ³ սրբոյ պատարագին նախաւրինակաւք եւ նորումս⁴ կատարեցաւ ի Քրիստոս, նոյնպէս եւ⁵ քահանայք Հնոյն՝ նորոյ քահանայութեանս⁶ էին տիպք, եւ պատմուճանն Ահարոնի⁷ նորոց⁸ քահանայիցս զգեստուցն յարացոյց⁹: 20 Զոր եւ սուրբ առաքեալքն¹⁰, գործակցութեամբ Հոգւոյն Սրբոյ, կատարելապէս յարգարեցին¹¹ զլրումն եկեղեցւոյ, եւ յամենայն¹² տեղիս ձեռնադրեալ¹³ կարգէին քահանայս եւ սարկաւագունս, եւ պատուիրէին ներքին եւ արտաքին մաքրութեամբ սպասաւորել փրկական խորհրդոյն¹⁴, որ եւ բնաւ¹⁵ աշխարհս¹⁶ մեծագարդ պայծառութեամբ զարգարեալ լինէին¹⁷ եկեղեցիք ընդհանուր ազգաց քրիստոնէից¹⁸ պայծառազգեստ¹⁹ վայելչութեամբ սպասաւորել²⁰ սրբութեանցն²¹: 21 Նա եւս առաւել եւ Հայաստանեայցս²² ազգի²³ եկեղեցիք ի սուրբ Լուսաւորչէն մերմէ սկսեալ մինչեւ յաւերումն աշխարհին²⁴ ի հիմանց²⁵:

22 Բայց այսոցիկ բարւոյ աւանդութեանց հակառակելոյ առաջնոց²⁶ հարցն սրբոց ոչ այլ ինչ է պատճառ²⁷, քան թէ տգիտութիւն²⁸ եւ ինքնաւրէն անձնահաճ²⁹ կամապաշտութիւն, որք ոչ տեսին զառաջին պայծառութիւնս³⁰ մինչ³¹ ողորմութեամբ Տեսուն լի էր երկիր: 23 Այլ ի Հայաժանացս ծնեալ ժամանակի³² ընդ խրթնատեսակս³³ նայեցան տգեղութիւն, որովք կապեալ են յամենայն³⁴ ուրէք ազգ³⁵ մեր յաղքատութեան³⁶, որպէս ընդ³⁷ երկաթոյ³⁸ ի ներքոյ լծոյ ծառայութեան իւրաքանչիւր ազգաց ուր եւ³⁹ իցեն, ոյք⁴⁰ եւ հարկաւոր պիտոյիցն⁴¹ կարաւտ են ըստ մարմնոյ, թող թէ պայծառութեան եկեղեցւոյ ի խնդիր, եւ ըստ Հոգւոյ ամենեւին անշարժ⁴² ի բարիս, զի ցամաքեցաւ սէրն՝ ըստ տէրունական բանին: 24 Ոչ որպէս առաջին⁴³ Հայաժանացն ժամանակին⁴⁴ նոր հաւատացեալքն ի Քրիստոս, յորս այնքան զաւրանայր⁴⁵ սէրն Աստուծոյ՝ մինչ զի ի հալածանսն⁴⁶ առաւել մեծամեծս եւ վայելուչս տեսանեմք շինեալ⁴⁷

1 I առ Cj
 2 մօսէսի A, մովսէսի B, Մովսէսի CFUJQ, մովսի E
 3 խոհոյ E
 4 + ի + նորումս A
 5 I եւ E
 6 Բահամայութեանն U
 7 ահարոնի A, ահարովնի ABINUPQ
 8 + ի + նորոց E
 9 ապացոյց I յարացոյց BCEUJQ
 10 առաքեալն E
 11 արդարեցին U
 12 ամենայն AUj
 13 ձեռնադրեալ B
 14 խորհրդն E
 15 + բնաւ + բնա BCEFUJ
 16 աշխարհիս U
 17 I (ՄՄ, 577) ձեռագիրն այստեղ վերսկսում է:
 18 քրիստոնէից I
 19 պայծառազգեստ F
 20 սպասաւորեալ I
 21 G (ՄՄ, 582) ձեռագիրն այստեղ վերսկսում է:
 22 հայաստանեայցս BEF, հայաստանեայց U
 23 I U
 24 աշխարհի DEP, աշխարհին + հայոց + I

25 հայոց I ի հիմանց G
 26 առաջնոցն B, առաջնոց j
 27 I U
 28 տգիտութիւնն B
 29 անձնահանոյ U
 30 պայծառութիւնն B, պայծառութիւն I
 31 մինչ + որ + U
 32 I ժամանակի C, + ի + ժամանակի U
 33 խրթնատեսակ U
 34 ամենայն ACEFIU
 35 ազգի DNjPQ
 36 աղքատութեան U
 37 I ընդ D
 38 երկաթոյ B
 39 I U
 40 որք BIU
 41 պիտոյից + են + U
 42 արշարժ C
 43 յառաջին ACEI
 44 I ժամանակին E
 45 զորանայ I
 46 հալածանս U
 47 շինեալ U

ի նոցանէ եկեղեցիս, քան¹ մինչ խաղաղութիւն² եղեւ³ եկեղեցւոյ:

25 Եւ արդ՝ ո՞ր ի գիտնոց⁴ զխաւարին⁵ զայս տեսանելով անկարգութիւն, որ յաղքատութենէ⁶ եւ յաւերմանէ⁷, եւ զբարկութիւնս, որ յԱստուծոյ աւանդութիւնս եւ աւրէնս⁸ կարծելով, եւ նորին աղազաւ յանդգնին հակառակել⁹ աստուածաւանդ հրամանացն:

26 Այլ մեր¹⁰ ի բաց թողեալ¹¹ զանիմաստ հակառակորդացն¹² զվիճմունս¹³, հնազանդ եղելոցդ¹⁴ աւրինաց¹⁵ Աստուծոյ ի վերայ ասացելոցս եւ զայս աւանդեսցուք պատուիրան, որ¹⁶ վասն¹⁷ այսր¹⁸ իրի խնդրոյ¹⁹:

27 Ո՛չ ունել²⁰ քահանայից²¹ յԱստուծոյ²² եւ ի մէնջ հրաման առանց սուրբ ծածկոյթի²³ պատարագամատուցին²⁴ զգեներոյ մատուցանել զսուրբ պատարագն,

կամ աւետարան կարգալ, կամ խաչ²⁵ առնուլ ի ձեռս, կամ յայլ²⁶ ինչ ի²⁷ սրբութիւնս²⁸ մերձենալ²⁹. եւ այսոքիկ, զորս գրեցաք սակաւուք եւ որ³⁰ նման սոցին՝ արտաքին մարդոյս³¹ զգուշութիւն, որոց հանդերձեալ են սպասաւորել աստուածայնոցն:

28 Ասացուք եւ յաղազս ներքին մարդոյն³², որ եւ աւրինակ է արտաքնոյն, զարդ՝ սորին հոգեւոր պայծառութեան³³ զարդու: 29 Մի՛³⁴ ոք ի ձէնջ անարժանութեամբ աստուածային խորհրդոյն սպասաւորեսցէ եւ կամ զոք ի ժողովրդենէն անքննաբար հաղորդեցուցէ³⁵, զի մի ընդ Յուդայի եւ ընդ խաչահանուացն³⁶ զատապարտեսցի:

30 Մի՛ ոք ծածկելով յոգի³⁷ իւր զգործս մեղաց առանց ճշմարիտ խոստովանութեան եւ այնպէս մատիցէ³⁸ ի տէրունական խորհրդոյն³⁹ սպասաւորութիւն, զի մի՛ զբարկութիւնն⁴⁰ Աստուծոյ շարժեսցէ ի վերայ ինքեան⁴¹ եւ աշխարհին⁴², եւ ի բաց ընկեսցի⁴³ յաստուածային⁴⁴ հարսանեսցն:

31 Քանզի զխաւարատեսակ մեղացն զգե-

1 Բանգի | Բան E
2 + ի + խաղաղութեան B
3 | եղև B1
4 տգւտաց | ո՞ր ի գիտնոց BQ, տգիտաց | |
5 զխաւարայինս B
6 աղխտութենէն U
7 աւերմանէ |
8 յորէնս I
9 հակառակեալ B, հակառակ U
10 մեք E
11 | թողեալ B1, բողոյս U
12 հակառակացն B, հակառակադրացն FEFIQ
13 վիճումն + բողոյս + B, վիճմունս E, զվիճմունս + բողոյս + I
14 հնազանդելոցդ | հնազանդ եղելոցդ Cj, հնազանդեսցուք | B, հնազանդելով | I, հնազանդելոցն D
15 աւրինացն B, օրինացդ U
16 | որ B E
17 վասն | + ի + վն E
18 + այսորիկ եւ + այսր U
19 խնդրելոյ E
20 ունելով U
21 | Բահանայից E
22 այլ IU
23 ծածկութի ABCFEJQ, ծածկութիւն I
24 պատարագս մատուցին C, պատարագի մատուցին U

25 աչ | խաչ H
26 այլ I
27 | ի B
28 սրբութիւնս ACFJQ
29 Այստեղ հաւանաբար նկատելով, որ էջեր են պակաս, յուսանցում յաւելագրել են «կանոնք Բահանայից» G
30 | որ C
31 մարդոյս B, մարդոյն I
32 մարդոյն + գգուշութիւն + E, մարդոյն B
33 պայծառութեանն ACEIUQ
34 + անարժան մարդկանց + մի U
35 հաղորդեցուցէ ACEFIU
36 խաչահանուացն I
37 ոգի U
38 մարտիցէ U
39 խորհրդոյն B
40 զբարկութիւնն DINUP
41 ինքեանն DNP
42 աշխարհի U
43 ընկեսցէ U
44 անձային U

ցեալ պատմուճան¹ եմուտ² յեկեղեցի³ Աստուծոյ, որ է աւրինակ վերին հարսնա-
 րանին⁴, որ եւ լսելոց է զահագին բար-
 բառն. «Ընկե՛ր, զիա՞րդ մտեր այսր, զի ոչ
 ունէիր հանդերձ հարսանեաց», եւ թէ.
 «Հանէք զդա՞ս արտաքս»⁵, այս է⁶ յարքա-
 յութենէն, եւ կտրեցէք⁷ զդա՞ս ընդ մէջ, այ-
 սինքն՝ զհաւատն⁹ եւ¹⁰ զշնորհս¹¹ սուրբ¹²
 աւագանին եւ զքահանայութեան¹³ ի բաց
 մերկացուցէք¹⁴, եւ մասն գորա ոչ ընդ հա-
 ւատացեալս¹⁵, այլ ընդ անհաւատսն լիցի,
 քանզի ոչ հաւատաց, եթէ¹⁶ մարմնոյ եւ ա-
 րեանն¹⁷ Աստուծոյ¹⁸ սպասաւորէ, այլ հաց
 լոկ եւ զինի համարեցաւ, եւ վասն այնո-
 րիկ¹⁹ անարժանութեամբ ժպրհեցաւ մեր-
 ձենալ եւ առանց խոստովանութեան:

32 Եւ արդ, աղաչեմք²⁰, մի՛ որպէս
 մարմնական ինչ գործ վարկանելով գերկ-
 նային խորհրդոյն կատարումն, այլ ահիւ
 եւ դողութեամբ սպասաւորեցէք²¹ աս-
 տուածայնոցն²²: 33 Զի²³ թէ սերովբէն²⁴

սուրբ յաւրինակն²⁵ ունելեաց կարաւտա-
 նայր, մերձենալովն²⁶ ի կայծակունսն²⁷, որ
 ի վերայ սեղանոյն, մեզ հողեղինացս եւ
 մեղաւորացս քանի՞ մաքրութիւն եւ զգու-
 շութիւն պիտոյ է յաղագս առ ճշմարտու-
 թիւն²⁸ այնր աւրինակի մերձենալոյ:

34 Վասնորոյ զմիտս եւ զգայարանս²⁹
 պարտապան էք պարսպել յամենայն³⁰
 վնասակար իրաց՝ սպասաւորք³¹ սրբոյ
 խորհրդոյ³² յամենայն ժամանակի, առա-
 ւել³³ յայնմ աւուր, յորում յԱստուած³⁴
 մերձենալ հանդերձեալ իցէք:

35 Զի³⁵ թէ Մովսիսի³⁶ ասացաւ յԱստու-
 ծոյ³⁷ ոչ կոխել մեռեալ մորթովք³⁸ զտեղին,
 ուր երեւեցաւ հուր աստուածութեան³⁹,
 ո՞րքան⁴⁰ մեզ արժան⁴¹ է լուծանել նախ
 զմեռելութիւն մեղաց ի մէնջ, եւ ապա յաս-
 տուածայինն⁴² մերձենալ խորհուրդ: 36 Զի
 ոչ միայն խաւսել ընդ Աստուծոյ ըստ⁴³
 Մովսիսի⁴⁴ կայ մեր⁴⁵ առաջի եւ կամ տեսա-
 նել զյետոյսն Աստուծոյ, այլեւ ձեռաք⁴⁶
 շաւշափել զանշաւշափելին⁴⁷ եւ շրթամբք⁴⁸

1 պատմուճանն U
 2 եմոյծ | եմուտ UQ
 3 եկեղեցի U
 4 հարսնարանի I
 = Մ՝ԳԾ՝ԻԲ՝ 12
 5 զգայ յ
 6 Մ՝ԳԾ՝ԻԲ՝ 13
 7 պսիմնն | այս է BI, պսիմնն է F
 8 կատարեցէք F
 9 յ զդա BI, զգայ յ
 10 զհաւատս EI
 11 յ յ
 12 յ եւ զշնորհս A
 13 յ սուրբ CEFUJ
 14 զհահանայութեանն CEFQ, զհահանայութիւնն B,
 զհահանայութիւն I, զհահանայութեանն U
 15 յ կացուցէք BI
 16 հաւատացեալս + աւել + B
 17 թէ B
 18 արեան ACFIUJQ, արեանս E
 19 յ աստուծոյ E
 20 այնոցիկ I
 21 աղաչեմք E
 22 սպասաւորելով U
 23 անձայնոց EF
 24 մի | զի U
 25 սերովն A

25 յօրինակ E
 26 մերձենալով A, մերձանալով BI
 27 կայծակուն + երոյ + E, կայծակունս FIUJ
 28 նշուրթիւն A
 29 զգայ E
 30 անմ U
 31 սպասաւորք BU, սպասաւորք յ
 32 խորհրդոյն BEFIUJQ
 33 + եւ + առաւել E, + եւ այլ եւս + առաւել U
 34 անմ U
 35 մի | զի U
 36 մոսիսի A, մովսէսի BCIUJ
 37 այ յ
 38 մարթովք | մորթովք B
 39 աստուածութեանն ABCEFUJQ
 40 + ապա + որքան U
 41 արժաս F
 42 յանձինն I, անձայինն U
 43 + եւ + ընդ յ ըստ U
 44 մոսիսի A, մովսէսի BCFIUJ
 45 կամք | կայ մեր A
 46 ձեռովն I
 47 զանշարչարեկին I
 48 շրթամբք I

համբուրել¹ զսէրն եւ բերանով² ճաշակել զկերակրիչն ամենայնի, եւ ի սիրտս ընդունել եւ հոգևով³ միանալ ընդ նոյն եւ լինել⁴ Աստուած՝ շնորհաւք ընդ Աստուծոյ միավորելովն⁵: 37 Վասն որոյ⁶ զտեսանելիս⁷ եւ զլսելիս եւ զլեզու⁸ եւ զամենայն անդամս⁹ խրատեցէք ի բարիս շարժել¹⁰ եւ ի չարիս անշարժ մնալ, եւ ողջախոհութեամբ եւ սրբութեամբ յաշխարհական¹¹ ցանկութեանց եւ զբաւսանաց զմիտսն¹² ամփոփելով¹³, եւ ապա յերկնային¹⁴ խորհրդոյն սպասաւորութիւն մերձենայցէք. զի մի՛ ի դատաստան անձանց ուտիցէք եւ ըմպիցէք¹⁵ զմարմին եւ զարիւն Տեառն՝ ըստ¹⁶ առաքելոյն¹⁷, այլ¹⁸ ի քաւութիւն¹⁹ մեղաց եւ ի մաքրութիւն հոգւոց²⁰ ձեզ եւ ժողովրդեան ձերում:

38 Եւ²¹ մի լիցի, որպէս լուաք զոմանց աներկիւղ²² քահանայից, որ ի քաղաքս բնակին²³, եթէ յառաւառէ²⁴ մինչեւ ցժամ պատարագին ի վաճառափողոցս²⁵ քաղա-

քին²⁶ շրջին ի տուրեւառութիւն²⁷ վաճառաց²⁸, յորս²⁹ բազում նետք հարկանին հոգիսն³⁰ ընդ մուտս³¹ զգայարանացն³² ի տեսանել եւ ի³³ լսել, ի³⁴ խաւսել եւ ի գործել զանպատշաճսն: 39 Եւ անտի³⁵ դարձեալք³⁶ մտանել յանդգնին³⁷ յեկեղեցիս³⁸, եւ յայլոց³⁹ քահանայից կազմեալ նշխարաւ⁴⁰, առանց սաղմոսաց եւ աղաւթից, մատուցանեն զպատարագն: 40 Որոց պատուիրեմք՝ յայսմհետէ ի բաց կալ յայդպիսի⁴¹ աներկիւղ⁴² եւ չար սովորութեանց, եւ նախ սրբել զմիտսն գիշերոյն⁴³ եւ տուունջեանն⁴⁴ աղաւթիւք, որպէս վերագոյնն⁴⁵ գրեցաք, եւ ապա մտանել յեկեղեցի սուրբ եւ յանդիման լինել Աստուծոյ սրբով պատարագաւն:

41 Մի⁴⁶ ոք ի քահանայից առանց գիտելոյ զխոստովանութիւն մարդոյ, զհաւատոյն եւ⁴⁷ զգործոցն, կամ իւր ինքեան, կամ այլում քահանայի, տացէ նմա զհաղորդութիւն մարմնոյ եւ արեանն⁴⁸ Քրիստոսի՝ ի յառողջութեան կամ ի հիւանդութեան, եւ կամ գիտելով զանարժանութիւն ուրուք՝ տայ յաղագս մարդահաճութեան

1 համբուել B
 2 բերանով՝ U
 3 հոգով I
 4 լինիլ A
 5 միավորելովն j
 6 լ որոյ F
 7 զտեսանելիսս U
 8 զլեզ E, զլեզուս ABlj, զլեզու B,
 9 անդամ՝ BE
 10 շարժեալ B,
 11 + իսկ + աշխարհական U
 12 զմիտս BI
 13 ամփոփելով B, ամփոփոխելով C, ամփոփոխելով H
 14 երկնային U
 15 ըմպիցէք BCI
 16 այլ լ ըստ U
 17 առաքելոյ ABCFEIJQ
 18 եւ լ այլ U
 19 քաւութեան DNP
 20 հոգոց Ij
 21 լ եւ BI
 22 աներկիւղ F
 23 բնակեն BCEFIUjQ
 24 առատէ U
 25 վաճառ փողոցս C, զվաճառս փողոցին G

26 լ Բաղաթին BI
 27 տուրեւառութիւնս A
 28 վաճառոց A
 29 որս U
 30 ոգիսն U
 31 մուտսն A
 32 սգայարանացն լ
 33 լ ի H
 34 եւ լ ի H
 35 անդի Bj, լ անտի U
 36 դարձեալ U
 37 անդ գնին լ U
 38 յեկեղեցին B
 39 որոց լ U
 40 նշխարաց U
 41 այդպիսի U
 42 աներկիւղ B, աներկելի CF
 43 գիշերոյն F
 44 տուրեւանն EFQ, տուրեւանն Ij
 45 վերագոյն BEG
 46 + խոստովանութիւն + մի U
 47 լ j
 48 արեան I

զատուածային խորհուրդն, ծածկելով այնու զկարծիս չարութեան, որ զնմանէ. զի այնպիսին է, որ տայ զսրբութիւն շանց եւ առաջի արկանէ զմարգարիտն՝ խոզաց²։

42 Մի³ ոք ի քահանայից պատարագողաց, ռխակալութիւն ունելով ի սորին⁴ ընդ ումեք, մատիցէ յատուածային խորհրդոյն կատարումն եւ անընդունելի առնիցէ զպատարագն առաջի Աստուծոյ, այլ նախ⁵ հաշտեսցի⁶ ընդ եղբարն, ըստ հրամանին Քրիստոսի, եւ ապա եկեալ մատուցէ զպատարագն։ 43 Նոյն սահման եւ⁷ ի վերայ հաղորդականացն⁸ եղիցի⁹, բայց այս աւրէնք առ համապատիւ եղբարսն է¹⁰, քահանայից առ քահանայս, եւ աշխարհականաց առ աշխարհականս։ 44 Իսկ եթէ քահանայն ընդ բանիւ արարեալ զոք ի ժողովրդականացն վասն պատուիրագանց¹¹ լինելոյ¹² յաւրէնս¹³ Աստուծոյ, եւ նա հպարտացեալ ոչ զայ¹⁴ յուղղութիւն¹⁵, եւ ոչ խնդրէ թողութիւն ի քահանայէ անտի, քահանայն առանց խղճի մտաց¹⁶ մատուցէ զսուրբ պատարագն¹⁷. եւ ընդ դատապարտութեամբ է այն, որ ոչ ուղղեցաւ, եւ ո՛չ խնդրեաց զթողութիւն¹⁸, քանզի Քրիստոս¹⁹ ոչ վայ-

րապար²⁰ հրամայէ²¹ առնել թողութիւն²² տրտմեցուցանողին, այլ եթէ անկեալ առաջի խոստանայ ապաշխարել, յայնժամ ասէ՝ շնորհեսցի²³ առ ի քէն թողութիւն յանցանացն, զոր առ քեզն յանցաւ²⁴։ 45 Իսկ եթէ մեղուցեալն առաջի անկեալ²⁵ քահանային եւ²⁶ խոստանայ²⁷ գալ յուղղութիւն, եւ քահանայն յաղագս մարմնական ինչ պատճառի ռխակալ լինելով՝ ոչ առնիցէ²⁸ թողութիւն, չէ պարտ նախ քան զհաշտելն մատուցանել պատարագ։

46 Նաեւ²⁹ առ³⁰ քահանայս բազում³¹ պատճառս յաւրէ սատանայ խոռովելոյ ընդ միմեանս եւ վիճարանելոյ, եւ յոխակալութեան³² եւ ի նախանձու ախտս³³ տանջելով զոգիւն³⁴ զամենայն ժամանակս, որ եւ առ տգէտս եւ վայրենաբարոյս³⁵ առաւել զաւրանայ։ 47 Է որ վասն յափշտակելոյ ի ժողովրդենէ միմեանց՝ ազահուլթեան ախտի³⁶, եւ է որ յաղագս հարստահարելոյ զընկերն՝ փառասիրութեան աղագաւ, եւ յայլ³⁷ եւս յորովագոյն³⁸ ատելութեան պատճառաց լուծանի ի նոցանէ սիրոյն պատուիրան³⁹, եւ Քրիստոսի աշակերտութեանն⁴⁰

1 զմարգարիտ BClj
2 խոզից BC, խոզաց + զի մի այնպիսի լուծցէ + H, - ՀՄԴԴ. ՈՐ-ԴԲ. Լ: 6
3 + ռխակալաց + մի U, F (ՄԳ, 2678) ձեռագիրն այստեղ ընդհատուում է:
4 սորին | սրտին DNP, | ի սորին E
5 զի | նախ j, նախ | j
6 հաշտիցէ AI
7 | ի C
8 | հաղականացն E, աշխարացն E1
9 եկեղեցի | եղիցի H
10 եղիցի | է E, | է U
11 պատուիրանագանց Clj
12 լինել j
13 օրէնս I
14 զա lj
15 ուղղութիւն U
16 | մտաց CEHjQ
17 տ. զպատգն սր E
18 գրի E
19 + եւ + fu C

20 վայրարար C
21 համարէ | հրամայէ E
22 | թողութիւն E
23 շնորհեսցէ CNjP
24 յանցեաւ AU, յանցեաւն B, անցաւ I
25 անգեալ C
26 | եւ B
27 խոստանալ DIUPQ
28 տանիցէ U
29 նայել j
30 այլ | առ CDj
31 | բազում U
32 ռխակալութեան A
33 ախտէ B
34 զհոգին BCj զոգիւս U
35 վայրենաբարոս B, վայրենայբարոյս C
36 աղտի Cj
37 այլ U
38 յորովագոյնէ U
39 պատուիրանն U
40 աշակերտութեան D1NP

նշան¹, առ որս ասաց, թէ. «Յայսմ ծանիցէ աշխարհ² զձեզ, եթէ³ իմ աշակերտք էք, եթէ սիրիցէք⁴ զմիմեանս»⁵: 48 Որոց⁵ եւ մեք զառաքելականն աւանդեմք պատուիրան⁶, եթէ. «Արեգակն ի վերայ բարկութեան ձերոյ մի մտցէ, եւ մի տայք տեղի սատանայի»⁷, այսինքն՝ զի թէ⁷ զխաղաղութիւնն⁸, զոր ետ⁹ Քրիստոս¹⁰ աշակերտացն եւ նոքաւք մեզ, փութայ Հանել ի ձէնջ¹¹ խոսվարարն, եւ զխոսվութիւն¹² իւր փոխանակ խաղաղութեան¹³ սերմանել ի միջի ձերում¹⁴, մի տայք նմա տեղի՝ երկար ժամանակաւ բնակել¹⁵ ի յոգիս ձեր, զի մի զտաճարդ Աստուծոյ, որ ի ձեզ, չարին առնիցէք բնակութիւն ատելութեամբն եւ ռիսակալութեամբն: 49 Այլ ընդ շարժել¹⁶ բարկութեան¹⁷ եռանդն¹⁸ բոցոյն, որ ի փշմանէ անտի¹⁹ նորա բորբոքի, շիջուցէք զնա խաղաղարար ջրով²⁰ հոգւոյն՝ նախ քան զմտանել²¹ արեգականն, որպէս զի խաղաղասէր լինելովն՝ որդիք Աստուծոյ լինիլիք, ըստ երանութեան²² խոստման²³

զճշմարիտ որդւոյն Աստուծոյ զգործ արդեամբ²⁴ ի ձեզ կատարելով²⁵ այն, որ արար²⁶ խաղաղութիւն յերկինս եւ յերկրի արեամբ խաչին իւրոյ:

50 Իսկ եթէ ոք ի քահանայից խոսվելոց²⁷ ընդ²⁸ ընկերի՝ սիրէ զատելութիւն, քան զսէր, եւ զխոսվութիւն, քան զխաղաղութիւն եւ ո՛չ լուծանէ²⁹ զտրտմութեան պատճառն եւ հաշտեսցի ընդ եղբաւր³⁰ իւրում՝ ի խոնարհել միոյն եւ ի խնդրել զհաշտութիւն: 51 Մի՛ իշխեսցէ քահանայագործութիւն առնել, որչափ զգեւն տրտմութեան եւ բարկութեան յինքն բնակեցուցանէ, զի «Զինչ³¹ հաղորդութիւն է³² լուսոյ ընդ խաւարի», ասէ առաքեալն³³, կամ «Քրիստոսի ընդ Բելիարայ³⁴»³⁵: 52 Քանզի գրեալ է, թէ որպէս³⁶ «Որ զսէրն³⁶ ունի՝ զԱստուած³⁷ յինքն³⁸ բնակեցուցանէ, զի Աստուած սէր է»³⁷: 53 Նոյնպէս³⁹ եւ որ զատելութիւն⁴⁰ ունիցի⁴¹ զսատանայ յանձն⁴² իւր զարմանէ, զի⁴³ կերակուր⁴⁴ է նորա ատելութիւնն⁴⁵,

1 նշանն U
 2 յաշխարհ U
 3 բէ ABU
 4 սիրէք U
 5 Յ-վ-Վ-Վ-Վ 35
 6 որոյ U
 7 զպատուիրան E, տ. պատուիրան աւանդեմք BI
 8 Յ-վ-Վ-Վ-Վ 35
 9 բէ + բս + E
 10 զխաղաղութիւն BEU
 11 զետ լ զոր ետ H
 12 լ Քրիստոս E
 13 տ. հանել փութայ ի մէջ BI
 14 զխոսվութիւնն ACEJQ
 15 խաղաղութեանն ABCEJ
 16 մերում լ ձերում B
 17 բնակեալ B
 18 շարժեալ B
 19 բարկութեամբ U
 20 եռանդայն B, եռանդ ACEU, եռանդոյն G, եռանդան IQ
 21 անդի B
 22 ջրովն B
 23 մտնեսանել լ զմտանել E
 24 երանութեանն ACEJ

23 խոստմանն B, խոտման I, խոստմանց U
 24 արդեամբ ABU
 25 կատարեցէք E
 26 լ U
 27 խոսվեցելոց B խոսվելոցն C
 28 լ U
 29 լուծանէ + զտրտմութիւն եւ ոչ լուծանէ + DNP
 30 եղբարն BU
 31 զինչ + է + A, զի գոր ինչ լ զի զինչ C
 32 լ զի Զինչ հաղորդութիւն է U
 33 առաքեալ BCEIQ
 34 Բելիարայ I
 35 Բ-Կ-Կ-Կ-Չ 15
 36 լ որպէս ABI
 37 զսէրն U
 38 զսէր B
 39 ինքն B
 40 Բ-Յ-վ-Վ-Վ 16
 41 այնպէս լ նոյնպէս B
 42 զատելութիւնն ACEJQ
 43 ունիցի ACEU
 44 անձն I
 45 լ U
 46 զկերակուր U
 47 ատելութիւնն IU

որպէս¹ եւ ամենայն գործք² չարեաց:
 54 Վասն որոյ, ամենայն ոք ի ձէնջ որ-
 քան³ ատելութեան⁴ ախտիւ⁵ տայ տեղի
 սատանայի ընդարձակագոյն յինքեան,
 Քրիստոսի մարմնոյն⁶ եւ արեանն⁷ ոչ է
 արժանի բնակութեան. եւ թէ յիսակալու-
 թեան եւ նենգութեան հոգւով⁸ յանդգնի
 առնուլ զնա, նման լինի Յուդայի մատն-
 չի⁹, որ յետ¹⁰ պատառոյն ապա եմուտ ի
 նա սատանայ:

55 Եւ արդ, աղաչեմ գամենեսեան¹¹
 զձեզ՝ դժուարաշարժս լինել¹² ի¹³ վիճաբա-
 նութիւնս եւ ի կռիւս եւ դիւրաշարժս¹⁴ ի
 հաշտութիւն եւ ի խաղաղութիւն: 56 Եւ
 մի՛ ոք, որ զուրաւորն է ի¹⁵ մարմնական
 յառաջադիմութիւնս¹⁶, ջանայ զրկել¹⁷ զըն-
 կերն¹⁸ եւ անիրաւել, զի մի՛ զայն¹⁹, որ առ-
 նէ իրաւունս զրկելոյ²⁰ զԱստուած, դատա-
 ւոր եւ դատախազ իւր կացուցանէ, եւ զոր
 ի յանցաւոր կեանս զրկեաց, ի յանանցն
 վաշխիւ հատուցանէ:

57 Այլ աւագագոյնքդ²¹ ի ձէնջ եւ հաս-
 տատունքդ²² յիմաստութիւն²³ շահեցա-

րուք զկրտսերագոյնսն²⁴ եւ զպակասա-
 միտսն, ներող լինելով առ նոսին եւ եր-
 կայնամիտ, որով եւ վարձս ընկալջիք
 յԱստուծոյ ի շահելն զեղբարս:

58 Իսկ կրտսերագունիցդ²⁵ պատուէր
 տամք՝ զխոնարհութիւն եւ զհնազանդու-
 թիւն ցուցանել աւագագունիցն²⁶ եւ ի-
 մաստնոց²⁷ քահանայիցն²⁸: 59 Եւ յայսպի-
 սի²⁹ բարեկարգութիւն լինելով ձեր³⁰ ա-
 նուանն Աստուծոյ փառաւորութեան լինիք
 պատճառ³¹ առ արտաքինսն եւ ժողովր-
 դեան ձերոյ՝ բարեաց³² նախանձու: 60 Իսկ
 եթէ ի վիճմունս³³ ի հակառակաբանու-
 թիւնս³⁴ եւ ի հայհոյութիւնս միմեանց տե-
 սանեն զձեզ, յորս են բազումք, մանա-
 ւանդ թէ ամենեքին³⁵, բաց³⁶ ի սակաւուց,
 անունն Աստուծոյ վասն ձեր հայհոյի ի
 տեսողացն արտաքնոց, եւ ժողովուրդ ձեր
 առաւել խոտորին ի պատուիրանացն Աս-
 տուծոյ, եւ զպատիժ դատաստանին³⁷ դուք
 կրէք զթիւրելոցն ձերով պատճառաւ յու-
 դիդ³⁸ ճանապարհէ աստուածային³⁹ աւրի-
 նացն⁴⁰:

61 ⁴¹Մի՛ ոք ի ձէնջ սիրեսցէ⁴² զկուրու-
 թիւն տգիտութեան քահանայական ուս-

1 նոյնպէս ՝ որպէս B
 2 ՝ I U
 3 որ ԲուՆ ՝ որԲան U
 4 ատելութեանն U
 5 ՝ ախտիւ G
 6 մարմնոյ AEUJ
 7 արեան Cj
 8 հոգւովն U
 9 մատնչին U
 10 ետ U
 11 գամենեսեանդ U
 12 յինիլ A
 13 ՝ I U
 14 դիւրաշարժ DNjP, + ի + դիւրաշարժս U
 15 ՝ ի A
 16 յառաջադրութիւնս U
 17 զրկելն I
 18 ՝ զընկերն I
 19 միայն ՝ մի զայն U
 20 զրկելոց ABCI
 21 աւագագոյնդ U
 22 հաստատունդ U
 23 իմաստութիւն U

24 զկրտսերագոյնսն Bj, զկրտսերագոյնսն C
 25 կրտսերագունիցդ BCE, կրտսերագունիցն U
 26 աւագագոյնիցն C
 27 իմաստնոցն CEj, զիմաստնոցն U
 28 Բահանայից U
 29 այսպիսի I
 30 տ. ձեր լինելով E, ձեր + եւ + BI
 31 պատճառ՝ A, ՝ պատճառ B
 32 բարեացն I
 33 վիճմունս + եւ + BIUQ
 34 հակառակաբանութիւնս E
 35 ամենեքեան AEUQ
 36 բաց BIQ
 37 դատաստանին + աստուծոյ Q
 38 ուդիդ U
 39 ամաին I
 40 աւրիւնաց C
 41 F (ՄՄ, 2678) ձեռագիրն այստեղից կրկին շարու-
 նակում է:
 42 սիրիցէ B

մանց¹ յաղագս² ծուլութեան կամ³ աշխարհական⁴ զբաղմանց, այլ թէեւ⁵ ոչ ամենեցուն ամենայն շնորհաւք կատարեալ լինել հնար է, զոր եւ աստուածային աւրէնքն պահանջեն ի քահանայից⁶, սակայն ի հարկաւորսն պարտին անթերի լինել, այսինքն՝ զեկեղեցական գիրս⁷ ուղիղ⁸ ընթեռնուլ, եւ զմանր ուսմունս ձայնաւորացն պաշտել յեկեղեցիս, ապա⁹ գալ ի ձեռնադրութիւն քահանայութեան:

62 Բայց լսեմք զոմանց սուտ քահանայից, զի ոչ միայն յայլ¹⁰ ուսմանէ են տգէտ¹¹ յաղագս հեղգութեան, մանաւանդ թէ՛ վասն անհաւատութեան¹², այլ եւ զսաղմոսն Դաւթի ոչ զիտեն բովանդակ¹³, առանց որոյ զնոսին զհարիւր եւ յիսուն¹⁴ խաւսել բերանով ընդ Աստուծոյ՝ ոչ մատչի պատարագ ըստ աւանդութեան կանոնի¹⁵ հարցն սրբոց¹⁶: 63 Ոմանք եւ ոչ զբանս¹⁷ աղաւթից սրբոյ պատարագին գիտեն ի բերան, եւ սուտ պատարագաւն խաբել կարծեն¹⁸ զանխաբելին¹⁹ Աստուած եւ մարդիկ²⁰ եւ զհոգիս ննջելոցն²¹ առ աչս մարդկան կեղծաւորելով, որոց դա-

տաստանն առաւել է, քան զամենայն մեղաց²² առաջի Աստուծոյ: 64 Որք եւ ոչ իսկ են²³ արժանի այլ եւս²⁴ մատուցանելոյ պատարագ, թէեւ յետ յանդիմանելոյն²⁵ անուցուն ի բերան: 65 Այլ թէ կամիցին զոգիս իւրեանց փրկել ի դատապարտութենէ²⁶ մեծաւ ապաշխարութեամբ, թէ արդեաւք քաւեսցին²⁷ յառ²⁸ Աստուած մեղանացն:

66 Մի²⁹ ոք ի քահանայից³⁰ վայրապար եւ առանց մեծի զգուշութեան կատարեսցէ զսուրբ մկրտութիւնն³¹ իբրեւ³² զաշխարհական ինչ գործ³³ համարելով, եւ մի՛ ընդ աստուածային բանիցն բանս ծիծաղականս եւ կատակերգութիւնս³⁴ խառնեսցէ, որպէս լսեմք³⁵ զոմանց տգիտաց եւ աներկիւղից³⁶ զի առնեն, զի մի՛ ինքեանց դատապարտութեան լինիցի³⁷ այն³⁸ պատճառ, եւ երախայիցն անմեղաց թերակատար զշնորհս Հոգւոյն Սրբոյ ընդունելոյ, այլ որպէս զսուրբ պատարագն, այնպէս երկիւղիւ³⁹ կատարեսցէք զպաշտամունսն եւ զընթերցմունս⁴⁰ աստուածաշունչ բանիցն⁴¹ եւ զամենայն կարգաւորութիւնսն⁴²

1 ուսման C
 2 յաղափս C
 3 եւ ի կամ E
 4 յաշխարհական AU
 5 եւ ի թէեւ C, քէ U
 6 քահանայիցն U
 7 զգիրս B, զգիրսն I
 8 ուղիւ C
 9 + եւ + ապա FU
 10 այլ U
 11 տգէտ՝ ANUPQ
 12 ի մանաւանդ թէ՛ վասն անհաւատութեան F, ագահութեան Q
 13 բաւանդակ B
 14 զյիսունսն BFI, յիսունսն CjP, զճն E, զճ U, յիսուն + փոխսն + ANDP
 15 կանովնի BU
 16 տ. սրբոց հարցն B
 17 զբան C
 18 կարծել B
 19 զանխաբելին U
 20 զմարդիկ EF, զմարդիկ՛ U
 21 ճնջելոցն BC, ճնջելոցն U

22 մեղաւորաց ի մեղաց B
 23 տ. են իսկ E
 24 ի այլ եւս E
 25 յանդիմանելոյ A
 26 դատապարտեմէ E
 27 քաւեսցին F
 28 առ U
 29 + մկրտութեան + մի՛ U
 30 քահանայիցն B, քիից F
 31 մկրտութիւն IU
 32 իբր A
 33 տ. գործ ինչ AI
 34 կատակերգութեանս I
 35 ի լսեմք B
 36 աներկիւղից B, աներկիւղից CEF
 37 լինիցին B, լիցի CEFU
 38 ի այն B
 39 երկիւղիւ Fj
 40 զընթերցմունսն BU, զընթերցումն E
 41 քանից + գրելոց + U
 42 կարգաւորութիւնսն CEUj

սուրբ մկրտութեանն¹ խորհրդոյ. եւ եթէ այսպէս առնիցէք, հաւատացէք, զի որպէս էջ Հոգին Սուրբ² ի վերայ փառակցին իւրոյ ի Յորդանան, նոյնպէս եւ ի վերայ ամենայն ուղղափառ հաւատով³ մկրտելոց⁴ իջցէ⁵, զորս եւ յորդէգրութիւն Աստուած հայր վերակոչէ⁶ շնորհաւք, որպէս զքնութեամբ որդին, եւ լինիք դուք արբանեակք եւ սպասաւորք Հոգւոյն⁷ Սրբոյ⁸ յաստուածարարութեանն⁹ շնորհ¹⁰, մանաւանդ թէ՛ իբրեւ զմանկաբարձս¹¹ որդւոցն¹² Աստուծոյ ձեռաւք ձեր¹³ կատարելով եւ բառնալով ի մաւրէ նոցին՝ յաւազանին¹⁴ ծոցոյ¹⁵:

67 Եւ մի՛ ոք ի քահանայից յետ հաց ուտելոյ իշխեսցէ առնել մկրտութիւն առողջից¹⁷ մանկանց, բայց թէ¹⁸ յերկիւղէ¹⁹ մահու, այլ նախ կատարեսցէ զմկրտութեանն²⁰ գործ, եւ սպա մատուցէ զպատարագն սուրբ, յորմէ եւ զմկրտեալն հաղորդեցուցէ:

68 Եւ մի՛ յանհաւատից²¹ արանց կամ կանանց, որք ոչ են երկրպագուք Քրիստոսի, առցէ²² ոք կնքահայր մանկանց մկրտելոց, զի զոր ինքեանք ոչ ունին, այ-

լում զիա՞րդ կարեն²³ տալ զխոստովանութիւնն²⁴, որ ի սուրբ երրորդութիւնն²⁵, յորժամ պահանջէ քահանան²⁶ ի դէմս մկրտելոյն²⁷ զգաւանութիւն հաւատոյն:

69 Վասնորոյ մի՛ տայք տգիտաց²⁸ աշխարհականաց²⁹ յաղագս մարմնական ընչասիրութեան³⁰ զայս առնել. եւ թէ³¹ յանդգնին, դուք մի՛ յանձն³² առնուք զմկրտելն³³, զի մի՛ թերի առնիցէք զայն, որ³⁴ մկրտինն³⁵, ի կատարմանէ³⁶, եւ³⁷ ծիծաղելիս զմեծ խորհուրդն աստուածային կացուցանէք առաջի անհաւատիցն³⁸, որ թէ³⁹ հնար էր, եւ ոչ միում ի նոցանէ արժան էր լինել մերձ⁴⁰ յաւազանն⁴¹ սուրբ ի մկրտութեանն⁴² ժամու, զի մի՛ վասն հակառակացն ճշմարտութեան Հոգին Սուրբ հեռացի ի մկրտելոցն:

70 Եւ մի՛ ոք ի ձէնջ⁴³ ըստ հարկի պահանջեսցէ գինս արծաթոյ⁴⁴ անգին շնորհին վասն մկրտութեանն⁴⁵ կամ մահու հաղորդի⁴⁶ տալոյ, այլ որ ունին եւ տան սի-

1 մկրտութեան I
 2 տ. սբ հոգին B
 3 հաւատով B
 4 մկրտելոցն F
 5 ի ջուր I իջցէ G
 6 վերակոչէ U
 7 հոգոյն Ij
 8 I հոգւոյն սրբոյ G
 9 յաստուածարարութեան BC, ամարարութեան II
 10 շնորհի I
 11 զմանկաբարձ E
 12 որդւոյն ACEUj, որդոցն I
 13 I ձեր U
 14 աւազանին U
 15 ծոցու B
 16 I եւ ACEFj, այլ եւս մկրտութեան խրատ I U
 17 առողջ ABI
 18 եթէ EFU
 19 յերկիւղէ B, յերկեղէ CEFj
 20 զմկրտութեան IU
 21 անհաւատից I, յանհաւատ U
 22 առցեն B

23 կարիցեն U
 24 զխոստովանութիւն B
 25 երրորդութեան U
 26 Բահանայն ABFUjQ
 27 մկրտելոցն BI
 28 տգէտ ABI
 29 յաշխարհականացն A
 30 ինչայսիրութեան I
 31 եթէ AU
 32 յանձինս U
 33 I եւ բէ, յանդգնին, դու՛ մի՛ յանձն առնու՛ զմկրտելն BI
 34 որք U
 35 մկրտեցիցն A, մկրտիցիցն EFU
 36 կատարմանէ U
 37 եւ + ի + A, եւ + մի + BI
 38 անհաւատից j
 39 եւ եթէ I որ բէ B, եւ բէ I I
 40 I մերձ E
 41 աւազանն AI, հատուցմանն I U
 42 մկրտութեան IU
 43 I ի ձէնջ BI
 44 արծաթոյ B
 45 մկրտութեան BIU
 46 հաղորդ ABINP

ըով, որպէս զնուէր եկեղեցւոյ՝ առէք, եւ որ աղքատ լինին՝ մի՛ բռնադատէք:

71 Ասեմք² եւ յաղագս զձնունդս³ այլազգեացն մկրտելոյ, որ սովորութեամբ բերի ի հին ժամանակաց, եւ է՛ ընդդէմ⁵ հրամանին Քրիստոսի, որպէս ասաց՝ ո՛չ տալ զսրբութիւն շանց⁴, զոր արժան էր խափանել, եւ ո՛չ թողացուցանել, զի⁶ զի՞նչ աւգուտ է այլով բերանով խոստովանել զՔրիստոս եւ զգեներլ զնա մկրտութեամբն մինչ անբանն⁷ է եւ անզգայ: 72 Եւ յորժամ զարգանայ հասակաւ՝ մերկանալ դարձեալ ուրախութեամբն⁸ եւ լինել հայհոյիչ աստուածային խորհրդոյ տնաւրէնութեան⁹ նորա¹⁰, ըստ զեներն¹¹ իւրեանց, փոխանակ փառաբանիչ լինելոյ: 73 Որով առաւել դատաստանաւ դատելոց են¹² յաղագս եղծանելոյ յինքեանս զտիրական պատկերն¹³, զոր վերստին նկարագրեաց¹⁴ ի նոսա աւաղանն¹⁵ սուրբ¹⁶, քան¹⁷ զամենեւին¹⁸ ոչ դրոշմեալսն¹⁹, այլ զի գոյ ի նմա եւ²⁰ մասն բարւոյ, այսինքն՝ զի ի՛ մկրտելոց անտի բազմաց ի տղայական հասակին հասանէ վախճան մահու, եւ այլ-

նոքիկ²² ո՛չ ընդ կորուսեալսն²³, այլ²⁴ ընդ փրկեալսն արժանաւորին փրկութեան²⁵, եւ զի զսակաւսն²⁶ զայնոսիկ յափշտակելով ի²⁷ սատանայէ՝ խառնեմք²⁸ ի գունդն²⁹ Քրիստոսի. վասն այնորիկ ո՛չ իրաւունս համարեցաք զամենեւին խափանելն:

74 Բայց զայս միայն վասն սորին իրի պատուէր տամք քահանայիցդ³⁰, մի՛ վասն ազահութեան ախտի յորդորել զնոսին եւ կամ յաւժարութեամբ ընդունել, այլ դժուարաւ եւ ի հարկէ բերիլ յայնպիսի³¹ իրս: 75 Զի³² թէ³³ հաստատուն մնալոց էին³⁴ ի հաւատս, բարի էր յորդորումն³⁵ եւ յաւժարութիւնն³⁶ ձեր³⁷, բայց զի ապրեալքն³⁸ ըստ մարմնոյ՝ անդրէն ընդ ջուրսն³⁹ են անցանելոց⁴⁰: 76 Եւ ի լուսակիզն յաւղեաց ի սեւութիւն այծից⁴¹ փոփոխելոց⁴², ըստ սրբոյ Լուսաւորչին մերոյ տեսեան⁴³, նորին աղագաւ անաւգուտ է ջանն, որ վասն նոցին, զի շահն սակաւ է եւ վնասն՝ յոլով:

1 է ի լինիմ B լինի Cj
2 + զձնունդ այլազգեաց մկրտելոյ + ասեմք U
3 զձնունդ U
4 էր I
5 ընդ U
6 ՄԻՊԵԻԵ
6 մի I U
7 անբան Cj
8 ուրացութեամբն I ուրախութեամբն U
9 տնօրինութենէ U
10 I U
11 դնիմ U
12 դատեսցեն U
13 պատկեր CEFU
14 նկարեաց Q
15 աւաղանսն FU, յաւաղանն j
16 տ. աւաղանն սուրբ ի նոսա E
17 Բանգի CNUPQ
18 ամենեւին CNPQ
19 դրոշմեալսն Q
20 I եւ BEFIUj
21 I U

22 յայնորիկ A
23 կորուսեալսն Q
24 յայլ C
25 փրկութեանն U
26 զսակաւսն C, զսակաւսն INUjPQ, զանկատարն I զսակաւսն G, զանկատարսն I B, զօգտակարսն I I
27 I U
28 խառնիմք E
29 գունդս A
30 Բահանայից CNPQ
31 այնպիսի U
32 մի U
33 եթէ I
34 մնալ ոգէին j մնալոց էին C
35 յորդորումն ABCUj, յորդորում + ձեր + E
36 յաւժարութիւն ABIU
37 յաւժարութիւն j յաւժարութիւնն ձեր E
38 ապրեալք A
39 ջուրս A
40 անցանելոյ FNPQ
41 այծեաց B յաճեաց U
42 փոխելոց j
43 տեսեանն E

77 Մի²² ոք ի ձէնջ գաղտ պսակ գիցէ ումեք, այլ եթէ ծնաւդս ունիցի եւ միաբանիցէ եւ ո՛չ³ բաժանեալ, գիտութեամբ եւ կամաւ նոցին եղիցի⁴: 78 Իսկ եթէ ո՛չ է⁵ ընդ ծնողաւք⁶ Հասարակաց տեսութեամբ յայտնի դիցի պսակն⁷, զի վկայեսցի⁸ յամենեցունց⁹, թէ ուղիղ է եւ ոչ ընդդէմ աւրինացն¹⁰ Աստուծոյ: 79 Որով եւ երգոցն ձայնք եւ նուագարանացն զնոյն նշանակեն, իբրեւ թէ¹¹ վկայս պսակելոցն¹² զամենեցունց¹³ լսելիս եւ զտեսանելիս կացուցանելով: 80 Իսկ գաղտնին՝ անվկայ է եւ անհաստատ եւ ո՛չ ընդ աւրինաւք, յորմէ պատուէր տամք ի բաց հրաժարել, եւ ո՛չ յանդգնել յայսպիսի¹⁴ իրս վասն ազահուլթեան:

81 Մի¹⁵ եւ¹⁶ կնաթողաց¹⁷ արանց կամ այրաթողաց կանանց առանց կանոնական հրամանին¹⁸ դիցէ ոք պսակ, զի մի՛ լուծջիք¹⁹ դուք ի քահանայական կարգէ ըստ կանոնաց²⁰, եւ եղեալ պսակն՝ քակտեսցի, եւ եթէ բռնանան ո՛չ²¹ բաժանին՝ ընդ պոռնիկս համարեալ լիցին:

82 Մի²² եւ²³ այնոցիկ, որք²⁴ առեւանգս²⁵ ասին, դնիցէ²⁶ պսակս²⁷, զի հակառակ աւրինաց²⁸ Աստուծոյ է եւ բիւր²⁹ չարեաց պատճառք ի սատանայէ շարժեալք ի մոլեկան³⁰ ախտսն: 83 Եւ բազումք այն³¹ իսկ են, որ յետ սուտ պսակին, յորժամ յագին դիւական տուփամբն, մեծաւ ատելութեամբ բաժանին ի³² միմեանց, եւ պսակադիրքն³³ այսպիսեացս³⁴ կցորդ չարեաց նոցին³⁵ լինիցին:

84 Մի³⁶ եւ տղայոց անմեղաց՝ յաղագս ազահուլթեան³⁷ հայրենի ժառանգութեան կամ վասն այլ ինչ պատճառի, պսակ գիցէ ոք ի քահանայից, զի բազում³⁸ վնասք³⁹ լինին յայնցանէ եւ⁴⁰ պատճառս⁴¹ բաժանման յետոյ ի միմեանց: 85 Այլ ժամանակ⁴² պսակի⁴³ է⁴⁴ ի զարգանալ արութեան հասակին ի հնգետասանին⁴⁵ ամաց լրումն առնն⁴⁶, եւ յերկոտասանին⁴⁷ կամ եւս առաւել՝ կնոջն, որպէս զի կարող լինիցին ըստ բանաւորաց՝ հաճութեամբ զուգիլ ընդ միմեանս առ ի հաստատուն լինելոյ

1 Այստեղ նոր վերնագիր է աւելացուած յուսանց-
 րում: «գլուխ :ե: առ Բիան յղգս գաղտ պսակի» I
 2 + գաղտ պսակ դնելոյ + Մի U
 3 ոչ + է + G
 4 եղիցին CEU
 5 I է EFNjP
 6 ծնողաւք + եղիցին + H, ծնողով Ij ծնողի U
 7 գպսակն A
 8 վկայեսցի j
 9 ամենեցունց U
 10 օրինաց CEIj
 11 I թէ BI
 12 պսակելոյն U
 13 ամեցունց U
 14 այսպիսի U
 15 + կինաթողաց + մի U
 16 + ոք + եւ A
 17 կինաթողաց U
 18 հրամանի BU
 19 լուծջիք B
 20 կանոնաց U
 21 + եւ + ոչ EIU

22 + արեւանկ իցի + մի U
 23 I U
 24 որ BI
 25 առեւանկս ABEL, առեւակս U
 26 դնիցէք CEUj, դիցեն B, դիցին I
 27 պսակ U
 28 աւրինացն ABU
 29 բեր C, բիւր CFP
 30 մոլեկական C, մոլեղան U
 31 այնք U
 32 I ի C
 33 պսակադիրքն BI
 34 այսոցիկ j այսպիսեացս CG, յայսպիսեացս j
 35 I նոցին BI
 36 + յաղագս տղայոց + մի U
 37 I ազահուլթեան E
 38 քազումք A
 39 վնաս A
 40 I եւ I
 41 + ի + պատճառս BI, պատճառ U
 42 ժամանակի U
 43 I U
 44 պսակէ I, զուգի Ij
 45 հնգետասան A, հնգետասանին I
 46 առն BCEUj
 47 յերկոտասանին C, երկոտասանին I, I U

զուգութեանն¹: 86 Եւ մի՛ ըստ անբանից՝
առանց² կամաց եւ յաւժարութեան³ ան-
հաստատ⁴ գոլով եւ առ ժամոյն⁵ պատա-
հումն: 87 Եւ այրն⁶ աւագագոյն պարտ է⁷
լինել ըստ ժամանակի⁸ քան զկիրնն, որպէս
զԱդամ⁹ նախ ստեղծեալ¹⁰ Աստուծոյ¹¹ եւ
ապա զԵւայ¹²:

88 Մի՛¹³ ոք ի քահանայից ի¹⁴ բռնութե-
նէ բռնաւորաց առանց¹⁵ կամաց¹⁶ առնն¹⁷
եւ կնոջն¹⁸ պսակ զիցէ, որպէս լսեմք¹⁹ ի
կողմանս Հայաստանեայց²⁰ լինել, որ ընդ
իշխանութեամբ այլազգեաց են²¹: 89 Զի
պսակն այն անհաստատ է եւ լուծանելի, եւ
պսակադիրքն ո՛չ առանց պատժոց²², թէեւ
ակամայ է գործն, եւ կաշառատուքն²³
բռնաւորաց վասն ջատագով լինելոյ նոցին
յանիրաւ գործն յայն²⁴ առաւել դատապար-
տութեան եւ անիծից են արժանի, զի զաւ-
րէնս Աստուծոյ եւ զդատաստանս²⁵ եկեղեց-
ւոյ լուծանել փութան բռնութեամբ աւա-
գաց: 90 Վասնորոյ, առանց խղճոյ է լու-

ծումն այնպիսոյ²⁶ պսակին, քանզի չէ ըստ
հրամանին²⁷ Աստուծոյ, այլ ի²⁸ մարդկային
բռնութենէ²⁹:

91 Մի՛³⁰ ոք համագգեաց³¹, որոց արեան
մերձաւորութիւն³² իցէ, պսակ աւրհնու-
թեան զիցէ, այլ մինչեւ³³ ի³⁴ յերկուց կող-
մանցն³⁵ զչորրորդ³⁶ ազգին գլխաւորու-
թիւնն կատարեալ ունիցին:

92 Եւ թէ զի՞նչ պատճառաւ զչորեակ³⁷
թիւն կանոնադրեցին³⁸ հարքն սուրբք³⁹
սահման ամուսնութեան՝ ծանուցուք, զի
զիտիցէք⁴⁰:

93 Քանզի բնութիւն մարմնոյ⁴¹ ի չորից
տարերաց⁴² գոլով յիբաւի եւ մարմնական⁴³
ազգակցութիւնն⁴⁴ մինչեւ ի չորրորդ⁴⁵
թիւն⁴⁶ ժամանէ, որ է այսպէս. ի միոյ Հաւրէ
երկուց եղբարց բաժանեալ՝ հաւասար ունին
յինքեանս⁴⁷ զհաւրն գոյացութիւնս⁴⁸, իսկ
առ ի նոցանէ ծնունդքն⁴⁹ զկէս արեան եղ-
բայրութեանն⁵⁰, եւ երրորդ⁵¹ ծնունդն⁵², որ

1 գուգաւորութեան I գուգութեանն G, գուգաւորու-
թեանն B, գուգութեան U
2 արանց I
3 յոժարութեանն U
4 անհաստատս B
5 ժամայն ABCEIJQ
6 այր I
7 պարտի CEFJQ
8 ժամանակին A
9 + եւ + գաղամ A
10 նախաստեղծեալ ACI
11 յաստուծոյ AI
12 զեւա I
13 + յայաց ակամայից + Մի U
14 I U
15 արանց I U
16 I կամաց I, տ. կամաց առանց I, կանանց U
17 առն BEIU
18 կնոջն + կամաց + I
19 + եւ + լսեմք CEU
20 հայաստանեաց CEIU
21 այլազգեացն B
22 պատժելոյն U
23 կաշառատութիւնն FPQ
24 այն I
25 զդատաստանն U

26 այնպիսոյ CIUj
27 սահմանին C
28 եւ I U
29 I մի՛ ոք ի ձեռք զաղտ պսակ զիցէ ումն ... Բանգի
չէ ըստ հրամանին աստուծոյ, այլ ի մարդկային
բռնութենէ F
30 + համագգի + մի U
31 + ի + համագգեաց A, համագգի U
32 մերձաւորութեան C
33 մինչ E
34 I U
35 կողմանց A
36 զչորրորդ AI
37 չորեակ C, զչորրեակ BFU
38 կանոնադրեցին E, կանովնադրեցին U
39 սուրբ CEFUj
40 զիտասցիք UQ
41 մարդոյ Q
42 տարեարց E, տարեց U
43 + ի + մարմնական B
44 ազգակցութիւնն D, ազգակցութիւն B
45 չորրորդ A
46 չորրորդութիւնն C, չորրորդութիւն I
47 յինքեանց C, ինքեանս U
48 գոյութիւնս CEIPQ
49 ծնունդն B
50 եղբայրութեան B
51 երրորդ A
52 ծնունդ U

յեղբարցն¹ որդւոց², զկիսոյն³ կէս արեանն⁴ միայն⁵, իսկ չորրորդ ծնունդն, որ ի սոցանէ, զչորրեակ մասն արեանն⁶ մնացելոյ: 94 Եւ այս է սահման եւ կէտ⁷ արեան մերձաւորութեան⁸:

95 Եւ քանզի⁹ ամենայն¹⁰ փոյթ Աստուծոյ եւ աստուածայնոցն յաղագս սիրելւոյ¹¹ է զմիմեանս¹² մարդկան¹³, վասն այնորիկ իրաւունս Համարեցան¹⁴, որք Հոգւովն աւրինադրեցին¹⁵, զաւտարացեալսն ի միմեանց միանալ սիրով ամուսնութեանն¹⁶ կապակցութեամբ, իսկ զմերձաւորսն¹⁷ արեամբ՝ բաւական վարկան Համազգակցութեամբն¹⁸ միայն ունել զՀաղորդութիւն սիրոյ առ իրեարս¹⁹:

96 Եւ այս է առաջին պատճառ ոչ տալոյ թոյլ Համացեղիցն²⁰ ամուսնութեան²¹, են եւ այլք յոլովք, զորս²² իմաստնոցն²³ թողաք քննել:

97 Եւ արդ, որ²⁴ այսպիսի ընտրութեամբ ըստ աւրինացն Աստուծոյ լինիցի

պսակն, որպէս եւ գրեցաք, մի՛ յայլում²⁵ ժամու դիցէ զայն քահանայն²⁶, բայց յառաւաւտէ²⁷ աւուրն մինչեւ²⁸ ցժամ ճաշոյն²⁹, եւ կերեալ եւ արբեալ զոք մի՛ թողուցուք յեկեղեցին³⁰, եւ մի՛ յանառակ³¹ կանանց կամ յարանց³², որ յայլում³³ ժամու չեն արժանի³⁴ եկեղեցւոյ³⁵, զի մի՛ պղծեսցի նոքաւք տաճարն Աստուծոյ եւ աղտեղացի պսակն աւրչնութեան:

98 Եւ ի ժամ կատարելոյ զսուրբ պսակն երգ³⁶ գուսանացն³⁷ լռեալ դադարեսցեն մինչեւ ելցեն յեկեղեցւոյն, զի մի՛ դիւական երգն³⁸ խառնեսցի ընդ աստուածային երգոցն³⁹:

99 Եւ ի բուն բարեկենդանին⁴⁰ աւրէ սկսեալ մինչեւ ցկատարումն պահոց շաբաթուն, որ յետ Պենտէկոստէին⁴¹ է, մի՛ ոք ի քահանայից⁴² տգիտութեամբ⁴³ պսակ դիցէ ումեք, եւ ո՛չ յամենայն⁴⁴ կիրակէս⁴⁵ տարւոյն⁴⁶, որպէս Հաստատեցին կանոնաւ⁴⁷ սուրբ Հարքն⁴⁸ առաջինք: 100 Բանզի պա-

1 եղբարցն AU
2 որդոց Ij, որդւոյն U
3 զկիսոյն + է + C
4 արեան B
5 դայն I U
6 արեան C, արեան B
7 կէս EUPQ
8 մերձաւորութեանն U
9 զի I Բանզի C
10 յամենայն U
11 սիրելոյ AIU, սիրելոյ j
12 զմիմեանս C
13 I մարդկան B
14 յամարեցան AEFjPQ
15 յօրինադրեցին I
16 ամուսնութեան BIU
17 զմերձաւորսն B
18 համազգակցութեամբն ACEFI, + համարեցան + համազգակցութեամբ U
19 իրարս I
20 համացեղից C, համաց եղիցին U
21 ամուսնութեանն U
22 զորս C
23 իմաստնոց ABCEFIUj
24 որ I որ B

25 այլում IU
26 Բհն C
27 առաւտէ U
28 մինչ CIjPQ
29 ճաշուն U
30 զեկեղեցին U
31 անառակ U
32 արանց AC, տ. արանց կամ կանանց U
33 յայսմ U
34 արժան U
35 տ. եկեղեցւոյ արժանի B, եկեղեցւոյ j
36 երգ AI
37 կուսանացն CH
38 երգն AI
39 I կերեալ եւ արբեալ զոք մի թողուցուք յեկեղեցին... զի մի դիւական երգն խառնեսցի ընդ աստուածային երգոցն F
40 բարեկենդանի HPQ
41 պենտակոստէին BEj, պենդէկոստէին U
42 Բանզի U
43 տգիտաբար U
44 ամենայն AIU
45 կիրակէս AI, կիրակէ EFU, կիրակէ j
46 տարոյն AIj
47 կանոնաւ U
48 հարքն CHIPQ

հոց¹ քառասնորդացն² աւուրք³ սգոյ⁴ եւ տրտմութեան է⁵ եւ խորհուրդ չարչարանաց⁶ Տեառն⁷ եւ ո՛չ գինարբութեան եւ ուրախութեան հարսանեաց: 101 Իսկ յինունքն եւ կիւրակէքն ունին զաւրինակ երկնաւոր փեսային Քրիստոսի հարսանեաց⁸ եւ հարսին եկեղեցւոյ, որ լինելոց է ի հանդերձեալ աշխարհին, յորժամ խառնեալ միանան ազգ արդարոց մարդկան ընդ ինն դասս⁹ հրեշտակաց, զոր եւ անուն իսկ աւուրքդ¹⁰ յայտ առնէ¹¹ Յինունք¹² վերակոչելով, որով եւ¹³ զհաւատացեալս¹⁴ ամենայն մանկունս առաքաստի հարսանեաց անուանեաց Տէրն: 102 Որոց հրամայէ¹⁵ ոչ պահել որչափ գինսայն ընդ ինքեանս ունիցին, որ են աւուրք յարութեան նորա, մինչեւ ի¹⁶ վերանալ նմա¹⁷ յերկինս: 103 Վասն այսր պատճառի ոչ պատշաճ համարեցան հարքն սուրբք¹⁸ ի¹⁹ հոգեւոր հարսանեացն²⁰ աւրինակի աւուրսն, յորում ասացաւ ի Տեառնէ. «Ոչ արանց կանայս առնել²¹, եւ ոչ կանայք արանց լինել», զմարմնականս դայս կատարել հարսանիս, որ է արտաւոր եւ ծննդական: 104 Եւ որոց

- 1 պահոց BI
- 2 քառասնորդաց BEI
- 3 յաւուրք E
- 4 սգոյ U
- 5 տրտմութեան C, լ է BI
- 6 չարչարանացն CEFUJ
- 7 տն + են + B
- 8 + եւ + հարսանեաց AI
- 9 ընդին ընդասքս I
- 10 աւուրք I, աւուրդ U
- 11 առնեն B
- 12 իննունք AC, ինունք EFIU, իննունք B
- 13 ի եւ CEFUJ
- 14 հաւատացեալ U
- 15 հրամայեաց B
- 16 ի ի E
- 17 նորին ի նմա CEHIUJPK
- 18 սուրք HUPQ
- 19 եւ ի ի CHJPK
- 20 հարսանեացն E
- 21 առնեն B
- * Մ՝աբ՝ ի՛Է՝ 30

ի հարսանիսն²² երթիցեն քահանայք²³, զայս խրատ պատուիրանի աւանդեմք:

105 Մի՛ յապաղել²⁴ անդր²⁵ ընդ գինարբութեան²⁶ աշխարհականացն մանկունս, յորում²⁷ յոլովս մեղանչեն անպատրաստքն²⁸, որք²⁹ դեգերինն³⁰ ի նմա ի տեսանելն³¹, ի լսել³² եւ³³ ի³⁴ խաւսել³⁵ զանուղղայս³⁶, այլ յորժամ զրաւ լինիցի կերակրոյն: 106 Եւ մինչ³⁷ յերիս³⁸ միայն արբումն³⁹ բաժակի, յառնել վաղվադակի ի սեղանոյ⁴⁰ անտի, զի մի՛ ընդ գինէմոլսն⁴¹ յարբեցութեան⁴² ըմբռնեալ⁴³ այսն լինիցի⁴⁴ արտաքնոց տեսողաց, ոչ միայն ինքն, այլեւ ամենայն քահանայք՝ միովն: 107 Եւ ծանրագոյն պաշխարութեամբ, թէ՛ արդեաւք⁴⁵ քաւեսցէ զարբեցութեանն⁴⁶ մեղս⁴⁷, վերստին արժանի լինել⁴⁸ քահանայագործութեան:

108 Մի՛ ոք ի քահանայից զսատանայական յանցանս ինքեան⁴⁹ ցուցցէ, այն որ հակառակ եկաց⁵⁰ Աստուծոյ եւ կործա-

- 22 հարսանիս C
- 23 քահանայս U
- 24 յապաղեալ B
- 25 անդ B
- 26 գինարբութեան U
- 27 յորում + յորում + A, յորով լ լ
- 28 անպատրաստքն U
- 29 որ BC
- 30 դեգերինն A
- 31 տեսանել E
- 32 լսելն ABj
- 33 ի եւ B
- 34 ի ի E
- 35 խաւսելն ABU
- 36 զանուղղայսն B
- 37 մինչեւ B
- 38 գերիս U
- 39 յարբումն E
- 40 սեղանոյ I
- 41 գինեմոլսն AC
- 42 յարբեցութեանն BI արբեցութեան U
- 43 ըմբռնել I
- 44 լիցի CEUJ
- 45 արդեւք Cj
- 46 զարբեցութեանն CI
- 47 տ. զմեղս արբեցութեանն EU զմեղս BI
- 48 լինել + քահանայութեան. այսինքն + U
- 49 ինքն B ինքեան U
- 50 հակառակ եկաց U

նեցաւ, եւ ընդդիմակաց լինիցի եպիսկոպոսին իւրոյ ի բանս կամ¹ ի գործս, որպէս Կորթս եւ Դագան՝ Մովսիսի² եւ Ահարոնի³, զի մի՛ զնոցին կործանումն ընկալցի յԱստուծոյ⁴: 109 Մանաւանդ այնոքիկ, որք⁵ յանդգնին⁶ կապալս⁷ յարուցանել ի վերայ եկեղեցւոյ, կամ աճեցուցանել զյառաջագունից⁸ եղեալսն: 110 Եւ այսու պատճառաւ արտաքսեն զեպիսկոպոսունս յաթոռոց բռնութեամբ այլազգեաց, եւ ինքեանք լինին հրամանատարք ժողովրդոց եւ կապալատուք փոխանակ նոցա, որք անձամբ զանձինս ի ներքոյ առնեն աններելի դատաստանացն Աստուծոյ եւ անիծից դատապարտութեան. այնպիսիքն⁹ ոչ են արժանի ի կեանս իւրեանց քահանայագործութիւն¹⁰ առնելոյ, եւ ո՛չ ի մահուն՝ հաղորդի¹¹ կամ քահանայական¹² թաղման¹³:

111 Դարձեալ¹⁴ մի՛ ոք ի քահանայից կամ ի ժողովրդոց զեկեղեցւոյ դատաստան առ մարմնական իշխանս դատեսցի կամ¹⁵ առ¹⁶ այլազգիս, կամ առ քրիստոնեայս¹⁷, զի մի՛ դատապարտեսցի¹⁸ յառաքելական¹⁹ եւ ի կանոնական²⁰ հրամանացն: 112 Որ-

պէս եւ գրէ Պաւղոս առ կորնթացիսն²¹, թէ²². «Իշխէ՞ ոք²³ ի ձէնջ, եթէ իրք ինչ իցեն ընդ ընկերի իւրում դատել առաջի անիրաւաց եւ²⁴ ո՛չ առաջի սրբոց»²⁵. Եւ հարքն սուրբք²⁶ ի կանոնս²⁶ իւրեանց²⁷ լուծանել հրամայեն²⁸ ի քահանայութենէ, որ²⁹ զայս առնէ³⁰:

113 Դարձեալ³¹ մի՛ ոք ի քահանայից հոգաբարձու քաղաքի կամ գեղջ³² լինիցի, կամ գաւառապետ՝ աշխարհական իշխանաց, կամ³³ գրող³⁴ հարկաց կամ³⁵ սակից, կամ յայլ³⁶ ինչ գործակալութիւն³⁷ աշխարհի լինելով: 114 Քանզի անկարելի է ըստ տէրունական հրամանին՝ երկուց հակառակ³⁸ տերանց³⁹ ծառայել⁴⁰ եւ հաճոյանալ տան⁴⁰ Աստուծոյ, որ է եկեղեցի Աստուծոյ⁴¹ կենդանւոյ եւ⁴² տան աշխարհակալաց⁴³: 115 Վասն որոյ ընտրեսցէ⁴⁴ այնպիսին եւ⁴⁵ միոյն ի

1 եւ լ կամ AE
 2 մօսիսի A մովսէսի BCIUj
 3 ահարօնի A ահարովնի BCIUPQ
 4 ա՛յ IU
 5 որ BCEj
 6 յանդգին E
 7 կապեալս BCUIjQ
 8 զյատաջագունիցն CEj գառաջագունիցն U
 9 այսինքն U
 10 քահանայագործութիւնս ABI
 11 հաղորդի U
 12 քահանական U
 13 քաղմանն A
 14 + եկեղեցիւոյ դատաստանի + U
 15 կամ + քրիստոնեայս կամ + U
 16 լ առ U
 17 լ կամ առ քրիստոնեայս U
 18 դատեսցի CGj
 19 առաքելական U
 20 ի ի կանոնական B կանովնական IU

21 կորնթացիսն E
 22 եթէ U
 23 + ոք + իշխէ ոք U
 24 լ եւ GIjQ
 25 Մ. Կ. Գ. Գ. 1
 26 սուրբք B սուրբ + յ + B I
 26 կանովնս U
 27 լ ի կանոնս իւրեանց E
 28 հրամայեն + յ + B I, հրամայէ U
 29 + ի կանոնս իւրեանց + որ E
 30 լ եւ որոց ի հարսանիսն երթիցեն քահանայք, զայս խրատ պատուիրանի աւանդեմք... եւ հարկն սուրբք ի կանոնս իւրեանց լուծանել հրամայեն ի քահանայութենէ, որ զայս առնէ F
 31 + հոգւոց արձակութիւն + U
 32 գեղջի U
 33 եւ լ կամ CE
 34 կրող CQ, գրաւոյ j
 35 եւ լ կամ ACEFU
 36 այլ U
 37 գործակալութիւնն A
 38 հակառակաց I
 39 տէրանց AI
 40 Մ. Կ. Գ. Գ. 24
 40 տանն A
 41 լ որ է եկեղեցի աստուծոյ U
 42 լ եւ F
 43 աշխարհակալաց ABCEFIU j
 44 խնդրեսցի լ ընտրեսցէ BI
 45 ի լ եւ BCFIUQ

բաց կալ¹, կամ ի² յաշխարհական³ հոգաբարձութենէն⁴ կամ ի քահանայական⁵ գործոյն, իսկ եթէ ընդ աշխարհական հոգոցն⁶ յանդգնի⁷ եւ զքահանայական պատին ունել⁸ եւ գտեսչութիւն⁹ ժողովրդոց, բանութեամբ է այն եւ ո՛չ հրամանաւն¹⁰ Աստուծոյ¹¹ եւ մեր, որ եւ դատելոց է այնպիսին ընդ¹² կրկին յանդգնութեանն¹³:

116 Լսեմք¹⁴ զոմանց¹⁵ քահանայից ձիավարժս լինել եւ զէնս առնուլ ըստ զինուորաց, եւ ի¹⁶ խրախճանութիւնս խազուց ձիւնթացից¹⁷ ընդ նոսին արշաւել երիվարաւք¹⁸ եւ ի¹⁹ յորս²⁰ երէոց²¹ եւ ի նետաձգութիւնս եւ յամենայն ինչ յայսպիսին²², որ նոցայն գործոյ²³ էանկ²⁴ եւ ո՛չ եկեղեցւոյ սպասաւորաց: 117 «Զի զէն զինուորութեան²⁵ մերոյ ո՛չ է մարմնաւոր²⁶», որպէս հրամայէ²⁷ առաքեալն²⁸,

այլ հոգեւոր եւ աստուածային, որովք²⁹ պատերազմիմք ոչ ընդ մարմնոյ եւ ընդ արեան, այլ ընդ իշխանութիւնս եւ ընդ պետութիւնս, ընդ³⁰ այսս³¹ չարութեան, որ ի ներքոյ երկնից³²:

118 Վասնորոյ, աղաչեմք ի բաց լինել յայսմհետէ ի յանկարգ³³ սովորութենէ աստի, եւ³⁴ բայց թէ ի ճանապարհի, եթէ ի³⁵ հետիոտս³⁶ եւ թէ³⁷ երիվարաւ³⁸ առնուլ զէնս³⁹ յազազս երկիւղի⁴⁰ ինչ եղելոյ կարծեաց, եւ այն⁴¹ պարկեշտութեամբ եւ ո՛չ ըստ զինուորութեան կարգի⁴² կապարճիւք եւ կամ⁴³ կազմեալ⁴⁴ սուսերաւ: 119 Այլ ոչ⁴⁵ եւս⁴⁶ է արժան առնուլ զէնս կարգաւորաց, կամ արշաւանս առնել երիվարաւք⁴⁷ ըստ մանկական բարոյից ի բամբասանաց պատճառս⁴⁸ տեսողաց: 120 Զի զորս⁴⁹ խրատէ Պաւղոս, «Զզէն⁵⁰ լուսոյ⁵¹ զգեհնուլ⁵²», այսինքն՝ զուղիղ հաւատս⁵² եւ զզորձս բարեաց եւ նոքաւք կռուել ընդ բնութեան⁵³

1 կեալ j
 2 ի ABCEFIJ
 3 յաշխարհի BQ, աշխարհի I, աշխարհական E, յաշխարհականի j
 4 + ի + հոգաբարձութենէն CEF
 5 հոգեւոր լ քահանայական CDEFUJQ
 6 գործոցն լ հոգոցն B, հոգւոցն FIU
 7 անդգնի Ij
 8 առնել լ ունել I
 9 գտեսչութիւն BEFIUjPQ
 10 հրամանաւ BI
 11 լ U
 12 լ ընդ E
 13 յանդգնութեամբ E, յանդգնութեան U
 14 + ձիավարժիցն է խրատ + ասեմք U
 15 + եւ + զոմանց B, ոմանց U
 16 լ U
 17 ձիաբերացից B
 18 երիվարաւք B
 19 լ U
 20 որս U
 21 էրէոց IU
 22 յայսպիսի E, այսպիսի U
 23 գործ B
 24 + է + յանկ A, + է + անկ U
 25 սպասաւորութեանն լ զինուորութեան U
 26 + մարմնական եւ + մարմնաւոր U
 27 « Լ՛ Կ-ընչ-ժ-4
 28 հրամայէ + պաւղոս + BG
 29 առաքեալ ABCFIj

29 որով BEI
 30 + եւ + ընդ ABI
 31 այսն U
 32 յերկնից U
 33 անկարգ IU
 34 լ եւ IU
 35 լ ի AEUj
 36 հետոտս B
 37 եթէ BU
 38 երիվարաւ + եւ + B
 39 զզէնս A
 40 երկեղի CEj, երկիղի B
 41 նոյն լ եւ այն U
 42 լ կարգի U
 43 լ կամ CDEUjQ
 44 կազմեալ + երիվարաւ եւ + Q, կազմել B
 45 + եւ + ոչ U
 46 լ եւ E
 47 երիվարաւք B
 48 պատճառ U
 49 գոր BI
 50 զզէն ABI, զէն U
 51 յուսոյ լ լուսոյ BCD
 52 « Լ-ընչ-ժ-Գ-12
 52 հաւատն B
 53 բնութեանս IQ

մերոյ թշնամւոյն¹: 121 Չէ՛ արժան զխա-
 ւարայինս զայս զէն ստանալ յանձին² եւ
 պատերազմել սոքաւք ընդ Համազգեաց³
 մերոց մարդկան, կամ խոցոտել զանբա-
 նից⁴ կենդանեաց Հոյս եւ կամ սիգա-
 քայլ երիվարաւք յաւրանալ, բայց թէ⁵ ի
 տկարութենէ⁶, քանզի յայսցանէ եւ⁷ ի
 սոյնպիսեացն⁸ արգելուն զմեզ աստուա-
 ծային պատուիրանքն⁹:

122 Քաճանայ¹⁰, եթէ զոք¹¹ ի ժողովր-
 դենէ¹² իւրմէ վասն պատուիրանագանց լի-
 նելոյ ընդ բանիւ¹³ առնիցէ¹⁴, եւ նորա յա-
 մառեալ մնայ ի յանցանսն եւ ո՛չ դառնայ,
 այլ ոք ի քաճանայից անտի¹⁵, մի՛ իշխեսցէ
 ընդունել զնա յեկեղեցի իւր, որպէս սովոր
 են ոմանք ի տգէտ քաճանայից յինքեանս
 ձգել¹⁶ զայնպիսիսն, եւ որ զայս առնէ, նա
 տայ նմա ի մեղաց անտի անդարձ լինել,
 եւ յանձն¹⁷ իւր կցորդ պատուհասի յանցա-
 նաց նորա առնիցէ:

123 Այլ վասն այսպիսի¹⁸ իրաց եղելոց՝
 այս աւրէնք Հաստատեսցի ի միջի ձերում,
 զի զորոշեալն ի միոյ քաճանայէ, եւ ամե-
 նայն քաճանայակիցք¹⁹ նորին նմանա-
 պէս²⁰ ի բաց²¹ որոշեսցեն յինքեանց, մին-

չեւ զղջացեալ յանցաւորն²² դարձցի²³ ի
 յանուղղայ²⁴ գնացից²⁵ իւրոց եւ առաջի
 անկեալ²⁶ խնդրեսցէ զթողութիւն եւ ուխտ
 դիցէ²⁷ Աստուծոյ՝ ապաշխարել²⁸ եւ այլ ոչ
 եւս ի նոյն սովորութիւն չարեաց անկա-
 նել: 124 եւ յորժամ յիւրոյ²⁹ քաճանայէն³⁰
 այսպիսի աւրինակաւ ընկալցի զթողու-
 թիւն, յայնժամ եւ այլ քաճանայքն³¹ ըն-
 կալցին զնա սիրովն Աստուծոյ:

125 Այս աւրէնք ուղղութեան եւ ի մէջ
 եպիսկոպոսաց³² Հաստատեսցի, որպէս զի
 զառ միոյ³³ եպիսկոպոսէն³⁴ բանադրեալն³⁵ ի
 քաճանայից կամ յաշխարհականաց, այլ
 ոք³⁶ յեպիսկոպոսաց³⁷ ոչ ունի³⁸ իշխանու-
 թիւն լուծանելոյ, բաց³⁹ ի բանադրողէ ան-
 տի⁴⁰:

126 Աւանդեմք⁴¹ եւ զայս եւս⁴² պատուի-
 րան ամուրեաց քաճանայիցդ, որ ըստ աշ-
 խարհի, զի որում ի մանկական Հասակին
 Հասանէ վախճան ամուսնոյն, թէ⁴³ կամեսցի
 զոգի⁴⁴ իւր ապրեցուցանել ի մեղաց եւ ի
 բամբասանաց եւ սուրբ խորհրդոյն արժա-

1 բշնամոյն CUj, բշնամոյ E
 2 անձին U
 3 համազգաց B
 4 զանբանեաց Cj
 5 թէ + յ + B
 6 տկարթենէ E
 7 եւ + յ + B
 8 սոյնպիսեաց E, սոյնպիսեացս U
 9 ի Լսեմք գոմանց Բահանայից ձիաւարժս լինել... ի
 սոյնպիսեացն արգելուն զմեզ աստուածային պա-
 տուիրանքն F, պատուիրանք U
 10 օրինագանցից իրատ ի Բահանայ U
 11 ոք U
 12 ժողովրդենէն B
 13 բանի I
 14 առնելիցէ, B
 15 անդի B
 16 ձգեալ I
 17 գանձն FIU
 18 այնպիսի CF
 19 Բահանայիցն U
 20 նմա U

21 բայց I
 22 յանցաւորսն U
 23 դարձի U
 24 յանուղա EF
 25 յանուղղագնացից A, յանուղղագնացից C
 26 անգեալ C
 27 ուխտիցէ C
 28 ապաշխարելի U
 29 + ի + յիւրոյ B, + Բահանայ + իւրոյ U
 30 Բհէ E
 31 Բահանայի A
 32 ի յայնժամ եւ այլ Բահանային ընկալցին զնա սի-
 րովն Աստուծոյ: Այս աւրեմք ուղղութեան եւ ի մէջ
 եպիսկոպոսաց (զրված եւ ջնջված է) E
 33 + ի + միոյ AFU
 34 եպիսկոպոսին U
 35 բանադրեալ B, բանադրեալն I
 36 ի ոք E
 37 եպիսկոպոսաց U
 38 ունի Ej
 39 բայց BUlj
 40 անդի B
 41 + աւանդեմք ի Բահանայից + աւանդեմք U
 42 ի U
 43 եթէ ABI
 44 զոգին AB

նաւորապէս¹ սպասաւորել: 127 Հրաժարեալ² յաշխարհէ՛³ ըստ կանոնական⁴ հրամանին եւ՛⁵ ի՛⁶ կարգ կրաւնաւորութեան⁷ մտցէ, զի ի մէջ աշխարհի սովորական ընդելութեամբ⁸ լինելով ի տեսութիւնս եւ ի խոսակցութիւնս⁹ ընդ կանայս, մանաւանդ՝ խոստովանութեան նոցին լինել ընդունող¹⁰ ըստ աւրինի քահանայութեան, անհնար է սրբութեամբ ծառայել Աստուծոյ: 128 Ապա թէ ընդ անձուկ ճանապարհն գնալ դժուարանայ¹¹ գլայնն¹² եւ գարձակն¹³ սիրելով¹⁴, լուի արժան է նմա ի սրբոյ պատարագին սպասաւորութենէ, թէեւ ի յայտնի վատութիւնս ո՛չ բամբասի¹⁵, քանզի ո՛չ կարէ յերիտասարդական¹⁶ հասակին մաքրապէս սպասաւորել սրբութեանցն, մանաւանդ որ ո՛չ երկիւղածութեամբ եւ պարկեշտութեամբ եւ պահաւք եւ աղաւթիւք զգուշանայ անձին իւրում, այլ աներկիւղութեամբ¹⁷ վարի ի կերակուրս եւ յրմպելիս¹⁸ եւ յամենայն¹⁹ տեսակս ընդարձակ²⁰ վարուց:

129 Իսկ որոյ մերձ ի ծերութիւն հասանէ վախճան ամուսնոյն, եւ վստահ լինի²¹ յանձն²² իւր սրբութեամբ եւ անարատ²³

վարուք եւ առանց բամբասանաց սպասաւորել Աստուծոյ²⁴, որպէս զի գովութիւնս ընկալցի ի տեսողաց²⁵ եւ մի՛ բամբասանաւորապէս կացցէ յեկեղեցւոջ իւրում որքան²⁶ ախորժէ²⁷:

130 Եւ արդ, քահանայիցդ առ ի խրատ²⁸, զոր²⁹ գրեցաք սակաւութեամբ³⁰, ոչ իշխանաբար հրաման տալով, այլ ծառայակցապէս³¹ աղաչելով³², բաւական լիցի առ ի մէնջ: 131 Իսկ զպակասեալն³³ ի մերոցս³⁴ ունիք հմտանալ կատարելապէս ի հարցն առաջնոց կանոնական³⁵ գրոց, որովք աւրինադրեցին զմանկունս եկեղեցւոյ ի փառս Աստուծոյ³⁶:

ԱՌ՝ ԻՇԽԱՆՍ, ՈՐ ԸՍՏ ԱՇԽԱՐՀԻ՝³⁸

1 Փոփոխեցուք³⁹ զաստուածային պատուիրանացն⁴⁰ խրատ⁴¹ եւ առ ձեզ՝ որ ըստ աշխարհի ունիք զքաղաքավարութիւն:

2 Եւ⁴² նախ եւ առաջին առ իշխանսդ, որք⁴³ ի նուաղեալ⁴⁴ ժամանակիս տիրէք ի

1 արժանապէս B
 2 հրաժարեացէ B, հրաժարել CEHI
 3 աշխարհէ EI
 4 կանոնական BU
 5 ի եւ AI
 6 ի ի CFjPQ
 7 կրաւնաւորական B
 8 ընդունելութեամբ A
 9 խոսակցութիւնս A
 10 ընդունող IUj
 11 դժուարանս U
 12 գլայն BE
 13 զընդարձակն ի զարձակն B
 14 սիրով E
 15 բան ասի ի բամբասի E
 16 երիտասարդական I
 17 աներկեղութեամբ BEj
 18 յրմպելիս I
 19 ամ I
 20 ընդ անտուրք ի ընդարձակ U
 21 է ի լինի B
 22 անձին U
 23 անառատ DGN

24 յայ U
 25 տեսողացն B
 26 որքան + եւ + ABI
 27 ի Աւանդեմբ եւ զայս եւս պատուիրան ամուսնաց բահանայիցդ ... այնպիսին կացցէ յեկեղեցւոջ իւրում որքան ախորժէ F
 28 ի առ ի խրատ E
 29 գորս U
 30 + ի + սակաւութեամբ U
 31 ծառայապէս B
 32 աղաչել C
 33 զպակասելն B
 34 մերոյս U
 35 կանոնականս U
 36 այ + որ է արեւնեալ յարեւանս. ամէն + B, այ + ամէն + EFU
 37 + տեսնոն ներսեսի ասացեալ + առ BG
 38 ի որ ըստ աշխարհի F, աշխարհի + եւ + BI, աշխարհի + գրոց + U
 39 փոխեցուք AEFHU
 40 պատուիրանս U
 41 ի U
 42 զի ի եւ U
 43 որ BCFj
 44 նուաղել B

տեղիս տեղիս բազմաց եւ կամ սակաւուց, զաւրաց եւ գաւառաց, զորս աղաչեմ¹, մի՛ անհնազանդ լինիք² աւրինացն Աստուծոյ, այլ որպէս կամիք, զի ծառայք³ զկամս հրամանի ձերոյ⁴ հնազանդութեամբ եւ անթերի կատարեսցեն⁵, որք թէ եւ զմի՛ ինչ ի հրամայելոցն անկատար թողուն, պատուհաս կրեն ի ձէնջ, նոյնպէս եւ դուք, վասն զի բնութեամբ ծառայք⁶ էք⁷ Աստուծոյ: 3 Ծառայեցէք Տեառն⁸ երկիւղիւ⁹ եւ հնազանդութեամբ, զի մի՛ պատուհասիցիք իբրեւ զապստամբեալս ի Տեառնէ¹⁰, այլ որպէս զմտերիմ ծառայս՝ պատիւ¹¹ ընդունիցիք յերկնաւոր¹² թագաւորէն:

4 Եւ արդ, առաջին¹³ զայս պատուիրան աւանդեմք¹⁴ ձեզ, մի՛ անիրաւաբար վարիք առ հնազանդեալսդ¹⁵ ծանր եւ դժուարակիր հարկադրութեամբ¹⁶, զոր ո՛չ կարեն բառնալ, այլ աւրինաւք զատեցէք¹⁷ եւ ըստ չափոյ զաւրութեան զիրաքանչիւր ոք: 5 Զմտաւ ածէք. «Զի եւ ձեր¹⁸ տէր գոյ¹⁹ յերկինս, եւ ականառութիւն ոչ է առաջի նորա», որպէս եւ առաքեալ²⁰ ասէ:

1 աղաչեմք B
 2 լինել B1Q լինին U
 3 ծառայք + ձեր + ABCEFUJQ
 4 տ. ձեր զկամս հրամանի ձերոյ I
 5 կատարեսցին U
 6 ծառայք + ձեր + CE
 7 ծառայէք IU
 8 I ծառայէք տեառն U
 9 եկիղիւ B, երկեղիւ F
 10 տեառն AIPQ
 11 պատիւս U
 12 երկնաւոր U
 13 առաջինս C
 14 աւանդեմք BEFUJ
 15 հնազանդեալսն B
 16 հարկաւորութեամբ BEU, հարկատրութեամբ F
 17 դատիցէք B
 18 ձեր BI
 19 I U
 * Ի:՛՛Է:՝.Չ.9
 20 առաքեալսն AU, առաքել B

6 Մի՛ զոք զրկէք²¹ ի մարդկանէ եւ մի՛ նեղէք²² զաղքատս եւ զտնանկս²³, զի մի՛ բողոքեսցեն առաջի Աստուծոյ վասն ձեր, եւ Աստուած լսէ նոցա՝ ըստ իմաստնոյն²⁴ Սաղոմոնի²⁵, զի ասէ, թէ. «Մի՛ տար պատճառս աղքատին անիծանել²⁶ զքեզ, զի մի՛ արարիչ նորա²⁷ լուիցէ²⁸ նմա եւ հատուցէ քեզ չարիս²⁹»^Է:

7 Մի՛ չար եւ անիրաւ գործակալս եւ գաւառապետս կացուցանէք ի վերայ աշխարհի³⁰ ձերոյ, զի մի՛ յանիրաւութենէ³¹ նոցա, զոր գործեն, դուք դատիք յԱստուծոյ³² հանդերձ նոքաւք, այլ³³ զարդարամիտս³⁴ եւ զարդարադատս³⁵ ընտրեցէք³⁶ ունել ի վերայ մարդկան զգործակալութիւն, զի մի՛ զարքունական³⁷ սահմանեալ իրաւունսն³⁸ վաստակաւորացն³⁹ թողցեն վասն սակաւ կաշառացն⁴⁰ զբազումն⁴¹ եւ կամ ինքեանք գողացցին⁴². եւ մի՛ առաւել քան զհրամայելսն⁴³ նեղեսցեն զնոսա եւ առցեն, զի անիրաւութիւն⁴⁴ են երկու կող-

21 զրպարտէք I զրկէք BI
 22 նեղէք U
 23 գտնանկս Ij
 24 իմաստունս U
 25 սողոմոնի A, սողոմոնի EFiJ, սաղոմոնի B, աղոմոնի U
 26 անիծել C
 27 արարիչն որ I արարիչ նորա C
 28 լսիցէ B
 29 զչարիս E
 Է Լ:՝՛Է:՝ Ի 19
 30 աշխարհիսն CEFUj
 31 անիրաւութենէ AI
 32 այլ I
 33 I այլ E
 34 զարդարամիտ j
 35 զըղորդադատս BI
 36 ընտրեցէք E
 37 զարեայական I զարեւմական BI
 38 տ. իրաւունս գահմանեալսն B, իրաւունս U
 39 վաստակաւորաց I
 40 կաշառոցն A, կաշառոց CEFj, կաշառաց BI, կաշառուց U
 41 զբազումն BI
 42 գողացցեն AI
 43 զհրամայելսն AIUj
 44 անիրաւութենէ G

մանքն առաջի Աստուծոյ. այլ այնպէս իրաւադատ լինիցին, զի «Տացեն¹ զկայսերն² կայսեր³, եւ զԱստուծոյն⁴ Աստուծոյ⁴»:

8 Մի՛ գոք անիրաւութեամբ դատիք, այլ ուղիղ⁵ դատաստան արարէք, զի⁶ եւ ձերն դատաստան⁷ քաղցրութեամբ լինիցի⁸ յԱստուծոյ⁹ եւ մի՛ խստութեամբ¹⁰: 9 Մի՛ վասն կաշառաց կամ վասն սիրելութեան¹¹ միոյ կողմանն¹², կամ վասն ատելութեան¹³ եւ ոխակալութեան, կամ վասն¹⁴ պատուոյ¹⁵ երեսաց ի միոյն աշառելով՝ զանիրաւն արգարացուցանէք ի դատաստանի¹⁶ եւ զարգարոյն թիւրէք զիրաւունս, զի մի՛ անիծից¹⁷ աւրինացն¹⁸ Աստուծոյ, որ յաղագս այսոցիկ¹⁹, պարտականս²⁰ զանձինս առնիցէք:

10 Մի՛ անտես առնէք²¹ զայլըոյն²² եւ զաղքատին զիրաւունսն²³, յորժամ աղաղակեն առաջի ձեր վասն զրկողաց իրեանց, այլ «զատ արարէք որբոյն եւ

տուք իրաւունս²⁴ այլըոյն»²⁵, որպէս ասէ²⁵ Աստուած մարգարէիւն, եւ ունկնդիր լեռուք աղաղակի նոցա եւ փրկեցէք զնոսա ի նեղչաց²⁶ իւրեանց²⁷ եւ զյափշտակեալ²⁸ ինչս նոցա դարձուցէք յանիրաւացն, յայնժամ եւ Աստուած լսող²⁹ լինի աղաչանաց ձերոց եւ կատարէ զխնդրուածս սրտից ձերոց:

11 Մի՛ որպէս զանբան կենդանիս, որ բնութեամբ ծառայք են մարդկան, ծառայեցուցանէք զմարդիկ³⁰, որ ընդ իշխանութեամբ³¹ ձերով լինին³², ի գործ խիստ եւ աններելի, որպէս եւ³³ փարաւաւն³⁴ զորդիսն Իսրայէլի³⁵, եւ զայն³⁶ առանց կերակուր³⁷ տալոյ նոցին, այլ ներելով եւ քաղցրութեամբ եւ սակաւաւրեայ ժամանակաւ, եւ առատագոյն կերակրաւք³⁸ լցուցանել³⁹ զնոսա⁴⁰ յաշխատութիւն անդր, եւ չափով եւ մի՛ յանչափս⁴¹, որպէս զի կարող⁴² լինիցին վաստակաւք իւրեանց⁴³ զաղքատանաց⁴⁴ կեանս զտանց եւ զորդւոց իւրեանց լցուցանել⁴⁵ եւ զարքունական Հարկսն Հատուցանել:

1 տայլեն BCEj
2 զկայսերն I
3 կայսեր I
4 Մ առաջի Աստուծոյ, այլ այնպէս իրաւադատ լինիցին, զի «Տացեն զկայսերն կայսեր, եւ զաստուծոյն՝ Աստուծոյ» U
- ՄԳ-ԳԲ-ԻԲ՝ 21
5 ուղիղ C
6 Մ U
7 դատաստան + ա՛յ + U
8 լինից BCEIUj լիցի U
9 ա՛յ I, լյԱստուծոյ U
10 ստութեամբ Մ U
11 սիրելութեամբ A
12 կողման Q
13 ստութեան U
14 Մ վասն CE
15 Մ եւ ոխակալութեան, կամ վասն պատուոյ U
16 դատաստան GP
17 անիծիցն CEFUj
18 արիմաց E
19 այնոցիկ + է + G, այսորիկ F
20 պարտական BGI
21 առնիցէք B
22 զայլըոյն Bj, զայլըոյն U
23 զիրաւունս U

24 իրաւունսն Q
25 Խ-Մ-Լ՝ 17
25 ասաց B
26 նեղչացն C
27 նոցա Մ իւրեանց U
28 զյափշտակել B
29 լսող IUj
30 զմարդիկ U
31 իշխանութեամբն I
32 իցեն B
33 Մ եւ CEUj
34 փարաւուն CEj, փարաւովն B, փառաւովն I
35 ի՛ղի CEj
36 զսոյն Մ զայն B, սոյն I
37 երակուր E
38 կերակրով ABCFIUj կերակրով E
39 լուծանել U
40 Մ զնոսա U
41 Մ եւ չափով եւ մի յանչափս CDEFHUj
42 կարող E, կարաւոյ Uj
43 Մ U
44 աղքատաց Q
45 լուծանել Մ լցուցանել U

12 Մի՛ զվարձս վաստակաւորաց ձերոց
հատանէք՝ իշխանաբար, որպէս զայնո-
սիկ՝ զորոց ամբաստանեն առաքելքն եւ
մարգարէքն, թէ՛. «Զրկեալն ի ձէնջ աղա-
ղակէ, եւ բողոք հնձողացն՝ եհաս յա-
կանջս՝ տեառն զաւրութեանց»՝:

13 Բաւական լիցի՞ ձեզ՝ զի վաստա-
կաւք նոցա մեծանայք, եւ առաւել քան
զչափն՝ փափկանայք, եւ այն՝ զի ո՛չ թէ
այլ բնութիւն է նոցա, եւ այլ՝ ձեր. այլ ի
միոյ՞ կաւոյ եւ ի՞ խառնուածոյ, քանզի
նմանապէս է՞ տերանց՞ եւ ծառայից,
փարթամաց եւ աղքատաց, սկիզբն զալոյ
յաշխարհ եւ կատարած ելիցն՝ յաշխար-
հէ՞:

14 Վասն զի զուգահաւասար ամենե-
քեան՝ ծննդեամբ մտանեն յերկիր եւ մա-
հուամբ ելանեն ի սմանէ, իսկ մեծութիւն
եւ փոքրկութիւն՞, բարձրութիւն՞ եւ խո-
նարհութիւն, բարեբախտութիւն՞ եւ
պանդխտութիւն, ի մէջ ծննդեանն՞ եւ
մահուանն պատահեն՞ մարդկան, որ՞ են
իբրեւ զերազք՞ զարթուցելոց՞, որպէս ի

փորձոյ անտի յայտնի՞ է ամենեցուն ի-
մաստնոց եւ տգիտաց՞, զի ո՛չ ինչ ի սո-
ցանէ ունի զհաստատութիւն:

15 Վասնորոյ մի՛ վասն անցաւորիս կե-
նաց կորուսանէք զյաւիտենական զկեանսն,
զի թէպէտ եւ Քրիստոս զժուարաւ ասաց
մեծատանց յարքայութիւն՞ երկնից՞ մտա-
նել, ըստ աւրինակի ուղտու՞ ընդ ծակ աս-
ղան՞, այլ եթէ՞ զմեծութիւն ձեր ըստ
կամացն Աստուծոյ ի գործ արկանէք,
դժուարինն՝ ձեզ դիւրին՞ լինիցի՞:

16 Զի եւ՞ Աբրահամ մեծատուն էր, եւ
ո՛չ միայն արքայութեանն՞ մտանելոյ՞
արժանացաւ՞, այլեւ գոգ՞ նորա արքա-
յութիւն Աստուծոյ եղեւ եւ անուանեցաւ՞
հանգիստ ամենայն արդարոց: 17 Նոյնպէս
եւ Յոբ՞ եւ ամենայն մեծատուն՞ ար-
դարքն, ըստ ասելոյն ի Տեառնէ, թէ՞.
«Տեսանիցէք զԱբրահամ եւ զԻսահակ եւ
զՅակոբ՞ եւ զամենայն արդարսն՞ յարքա-
յութեան՞ Աստուծոյ»՞:

18 Այսպէս եւ դուք, եթէ ըստ նոցին
աւրինակի գնայք ի ճանապարհս արդա-

1 հատուցանել | հատանեմ CEj
2 գայնոցիկ BC
3 | j
4 հնձողաց GP
5 յականս U
- Յ-չ-ք-է-4
6 լիցիցի + ի + E
7 | ձեզ C
8 զչափ I
9 ձեր այլ ի միոյ | իմոյ C
10 | եւ ի j, ի | U
11 | j
12 տերանց j
13 ելից EFUj
14 աշխարհէ I
15 ամենայնն GHP
16 փոքրութիւն U
17 + եւ + բարձրութիւն Uj
18 բարեխառնութիւն U
19 ծննդեան Cj
20 պատահիցն ABI
21 որք U
22 երազք AB
23 զարթուցանելոյ U

24 | յայտնի G
25 զիտնոց | U
26 յարքայութիւնն B, արքայութեանն U
27 աստուծոյ | երկնից BI
28 ուղտոյ ABEI
29 ծակասիւնն Cj, ասղանն GH, ասիւնն U
ք Տէ՛-՝ Մ-ք-ք-ժ-թ 23-24
30 բէ BI
31 դիւրինն A
32 | լիցիցի Cj, լիցիցի AEFU
33 | եւ BI
34 արքայութեան AI
35 մտանելոյն Cj
36 արժանատեցաւ Bj
37 գործ | U
38 անուանեցաւ + եւ + ABCDEFGHIj
39 յոր A, յովք F
40 | Յոբ եւ ամենայն մեծատուն U
41 տէ I
42 զյակոբ A, զյակոբ BFIUQ
43 արդարս I
44 յարքայութեանն BCUj
ք Վ-չ-ժ-Գ-4

րութեան¹, զի² ո՛չ³ զոք նեղէին, ո՛չ զուրուք զինչս⁴ յափշտակէին, եւ ո՛չ ումեք⁵ անիրաւութիւն ինչ⁶ առնէին⁷ եւ կամ նենգութիւն, այլեւ⁸ յիւրեանց⁹ արդար¹⁰ վաստակոցն¹¹ զքաղցեալս կերակրէին, զմերկս զգեցուցանէին¹², զհիւրս¹³ ընդունէին, զկարաւտութիւն կարաւտելոց¹⁴ լցուցանէին, նեղելոց բաւական լինէին, եւ տկարաց¹⁵ զաւրացուցիչ¹⁶, զաղքատն եւ զտնանկն¹⁷ ոչ միայն ինքեանք ոչ նեղէին, այլեւ փրկէին ի նեղչաց իւրեանց:

19 Եւ որպէս ոչ եղեւ նոցա մարմնաւոր փարթամութիւնն¹⁸ արգել եւ խափան ժառանգելոյ զարքայութիւնն¹⁹ երկնից²⁰, նոյնպէս եւ ո՛չ ձեզ լինիցի²¹ պատճառ չարեաց²² մեծութիւնդ, եթէ կամիցիք արդարութեամբ վարել զդա, որպէս եւ նոքա, այլ մասնաւանդ բարւոյ առիթ լինի ըստ իմաստնոյն, զի ասէ, թէ. «Փրկանք առն՝ մեծութիւն իւր²³»:

20 Իսկ այն, որ փոխանակ զիւրն տալոյ կարաւտելոց, զնոցայն յափշտակէ եւ

կողոպտէ զնոսա, եւ փոխանակ հիւրընկալ²⁴ լինելոյ եւ հանգուցիչ աշխատելոց ի ճանապարհի, զողակից լինի զողոց եւ դարանակալ ի²⁵ ճանապարհի²⁶ այնոցիկ, որք անմեղութեամբ գնան ընդ²⁷ ուղիդ²⁸ ճանապարհս իւրեանց²⁹, եւ զտուն իւր յանիրաւ ստացուածոց անտի լնու եւ մեծանալ կարծէ:

21 Թողից ասել զանթողլին յանցանք, որք ո՛չ միայն զինչսն³⁰ յափշտակեն, այլեւ զարիւն³¹ անմեղացն³² հեղուն, զի մի՛ դատախազ լինիցին յափշտակողաց ընչից իւրեանց, եւ զայն ո՛չ ածեն³³ զմտաւ, եթէ³⁴ այլ դատաւոր կայ զիտող ամենայնի³⁵, յորմէ ո՛չ կարեն³⁶ թաքուցանել³⁷ զզաղտնիս չարեաց իւրեանց:

22 Յաղագս այսպիսեաց³⁸ մեծատանց յիրաւի հրամայէ Քրիստոս՝ դժուարաւ մտանել յարքայութիւն³⁹ երկնից⁴⁰, որոց ո՛չ արքայութիւնն⁴¹ է աւթեւան⁴², այլ հուր գեհենին, եւ ասպնջական որդն⁴³ անքուն⁴⁴ եւ տարտարոսն յաւիտենական:

1 արդարութեան + զի ոչ զոք զրկէին + U
 2 եւ I զի BGHU
 3 + ո՛չ զոք զրկէին եւ + ոչ ACFIJQ
 4 ինչս B
 5 ումեք + ինչ + E
 6 I ինչ E
 7 տ. ինչ անիրաւութիւն առնէին B, առնէին ինչ անիրաւութիւն AI
 8 այլ B, այլ + ի + I
 9 իւրեանց U
 10 յարդար B
 11 ստացուածոցն I վաստակոցն BCEUJQ
 12 I զմերկս զգեցուցանէին GHQ
 13 զհիւանդս I զհիւրս CDj, I զհիւրս B, I զհիւրս F
 14 կարաւտելոցն AB
 15 տկարացուցիչ U
 16 I U
 17 զտնանկն C, զտնանկ E
 18 փարթամութիւն FU
 19 զարքայութիւն I
 20 I երկնից G
 21 լիցի U
 22 չարի Cj
 23 իւր + է + U
 * I ~ ու՛: յ. Գ. 8

24 յիւրարնկալ U
 25 I j
 26 + ոմանք + ի նանապարիի Q
 27 I U
 28 յուղիդ U
 29 I այնոցիկ, որք անմեղութեամբ գնան ընդ ուղիդ նանապարիս իւրեանց G
 30 զինչս CEFUj
 31 զարիւնն A, զարիւնս B
 32 անմեղաց ABI
 33 ածին A
 34 թէ B
 35 յամենայնի AI
 36 I ոչ BCFGU
 37 թաքուցանել BCEUj
 38 յայսպիսեաց I
 39 յարքայութիւնն Bj, արքայութիւնն U
 40 յերկնից I
 41 արքայութիւն AFIU
 42 աւթեւան BIj
 43 որդն Cj
 44 անքունն CEF

23 Եւ այս յիրաւի¹, զի թէ² որք յիւրեանց³ արդար⁴ ընչիցն⁵ ո՛չ կերակրեն զքաղցեալս⁶ եւ ո՛չ զգեցուցանեն զմերկս, եւ ո՛չ ժողովեն զաւտարս, լսելոց են⁷ ի⁸ Քրիստոսէ յաւուր⁹ դատաստանին, եթէ. «Երթայք¹⁰ յինչն¹¹ անիծեալք ի Հուրն յաւտենից¹²»¹³. ապա, որք աղքատին առաւել քաղցի¹³ լինին պատճառ¹⁴ եւ տառապելոյն¹⁵ մերկութեան¹⁶ եւ աւտարին՝ կորստեան¹⁷ ընչիցն¹⁸ եւ անձին¹⁹: 24 Եւ²⁰ փոխանակ զբանդարկեալսն²¹ տեսանելոյ եւ միսթարելոյ բանիւ եւ արդեամբք՝ արձակելոց²² անմեղաց բանդից²³ եւ կապանաց լինին²⁴ առիթ: 25 Ո՛ւր արդեաւք²⁵ իմանի տեղի²⁶ եւ չափ տանջանաց այնպիսեացն²⁷, եթէ ոչ ընդ սատանայի եւ հրեշտակաց նորա, զորոց եւ զկաման կատարեցին²⁸:

26 Վասնորոյ աղաչեմ, ի բաց լինել ամենեցուն ձեզ ի կորստական գործոցս²⁹ յայսցանէ³⁰, եւ մի՛ ոք պատճառեսցէ զպատճառս մեղաց³¹ ասելով՝ զի եթէ³² ո՛չ զրկեմք եւ ո՛չ յափշտակեմք, զիշխանութիւն մեր³³, ո՛չ կարեմք հաստատուն ունել:

27 Եւ առ այս՝ առաջին³⁴ դայս ասեմք, զի թէ³⁵ անկարելի էր, որոց³⁶ զիշխանութիւնս³⁷ ունին՝ Հաճոյ լինել Աստուծոյ³⁸, ապա զիա՞րդ բազումք ի թագաւորաց եւ յիշխանաց³⁹ գովելիք եղեն Աստուծոյ⁴⁰ եւ մարդկան⁴¹, որք⁴² եւ յիշատակին ի գիրս սուրբս:

28 Դարձեալ՝ թէեւ⁴³ անհնարելի էր, ըստ ասելոյ ձեր, առանց զրկանաց իշխանութիւն վարել, ապա որ իմաստունն⁴⁴ է⁴⁵ փախչել⁴⁶ արժան էր⁴⁷ յանցաւոր⁴⁸ իշխանութենէն⁴⁹, եւ ո՛չ⁵⁰ վասն այնորիկ՝ անանց տանջանաւք ընդ սատանայի տանջիլ: 29 Բայց ո՛չ է անհնարին առանց անիրաւութեան վարել իշխանութիւնն⁵¹, այլ դիւրին եւ հեշտալի է, որք սիրեն եւ կամին. եւ մեք վկայեմք առաջի Աստուծոյ եւ երաշխաւոր լինիմք ամենեցուն: 30 Զի ե-

1 իրաւի CU, յիրաւի + է + B
 2 ի թէ BI
 3 իւրեանց AIU
 4 յարդար B
 5 ընչից BI
 6 + գաղճատս եւ + զքաղցեալս B
 7 լսելոցն + ի + C
 8 ի ի CFI
 9 յաւուրն A
 10 երթեալք E
 11 յինչ E
 12 յախտենական G
 - Ո՛ւրք. իւր 41
 13 առաւելացիմ ի առաւել բաղցի U
 14 տ. լինին պատճառ բաղցի BI
 15 տառապելոյն + լինին + Cj, տառապելոյ CjP
 16 մերկութեան E, մերկութեանն Uj
 17 ի կորստեան BI
 18 ընչից EU
 19 անձինն ABI
 20 ի եւ A
 21 զբանդարկեալսն AI, զպանդեալս C, զբանդեալս Q, զբանտեալս EFUj
 22 արձակելոյ E
 23 բանտից ACFIUj, զբանդ արգեալսն B
 24 լինի U
 25 արդեւք E
 26 + այնպիսեացն + տեղի I
 27 տ. այնպիսեացն տեղի եւ չափ տանջանաց B, այնպիսեացն տեղի եւ չափ տանջանաց AI
 28 կատարիցին U

29 գործոյն BI
 30 յանցանէ I
 31 ի մեղաց F
 32 թէ Uj
 33 ի մեր C
 34 առաջինն Cj
 35 եթէ A
 36 ի որոց BI
 37 զիշխանութիւնսն I
 38 այ ի աստուծոյ E
 39 իշխանաց I, ի եւ յիշխանաց U
 40 յայ U
 41 մարդիկը U
 42 ի U
 43 եթէ ի թէ եւ B
 44 իմաստուն U
 45 էր E
 46 փախչել Cj
 47 է ի էր U
 48 անցաւոր AIU
 49 իշխանութենէն B, իշխանութենէն U
 50 ի ոչ C
 51 զիշխանութիւնն EFj, զիշխանութիւն ABI

թէ՛¹ ոք զտուն իւր մաքրեսցէ ի զրկանաց եւ զիրաւամբք² ստացուածս միայն ժողովեսցէ անդ՝³ թէեւ⁴ սակաւ թուի թէ իցէ, առաւել շահեկան⁵ լինիցի⁶ եւ պատճառ⁷ հարստութեան, քան զբազումս անիրաւաբար⁸ ստացեալս: 31 Եւ զայս իմաստունն Սողոմոն⁹ յայտ արարեալ ասէ, թէ. «Անէծք Տեառն ի տունս ամբարշտաց¹⁰, յարկք¹¹ արդարոց աւրհնին¹²», քանզի սակաւ ինչ անիրաւն զբազում իրաւամբք¹³ ստացեալսն՝ նման հրոյ կիզէ եւ ապականէ¹⁴, զի անիծիւք¹⁵ եւ դառնութեամբ է ժողովումն անիրաւն¹⁶ ի զրկելոց անտի¹⁷, եւ ընդ աղքատացն անիծից եւ Աստուծոյ անէծքն¹⁸ մտանեն¹⁹ ի տունս զրկողացն²⁰: 32 Իսկ տուն արդարոյն²¹, զի սուրբ է ի զրկանաց եւ կերակրիչ է քաղցելոց, ընդ աւրհնութիւնս աղքատացն²² եւ Աստուծոյ աւրհնութիւնն²³ մտեալ ի ծածուկ եւ անյայտ՝ զսակաւն բազմացուցանէ, որպէս

զՍարեփթացի²⁴ այրւոյն եւ զՍոմնացւոյն²⁵ եւ զորս Տէրն կերակրեաց յանապատին:

33 Եւ մի՛ ոք յանմտաց²⁶ եւ ի մարմնասիրաց²⁷ զբազում ինչս տեսանելով զրկողաց²⁸ եւ ամբարշտաց²⁹ եւ զսակաւս որոց³⁰ իրաւամբք ստանան, այլ անիցէ³¹ զբանիւք մերովք, այլ լուիցէ յանպիսին աստուածաճաւր մարդարէին³² Դաւթի³³, զի³⁴ ասէ. «Լաւ է սակաւիկ³⁵ ինչ³⁶ արդարոյն³⁷, քան զբազում մեծութիւն մեղաւորաց»³⁸: 34 Նոյնպէս եւ որդւոյ նորին³⁹ Սողոմոնի³⁹, արդարոյն ասէ. «Ամենայն աշխարհ լի է ընչիւք, իսկ ամբարշտին⁴⁰ ու⁴¹ ո՛չ դանդ⁴² մի»⁴²: 35 Եւ դարձեալ⁴³. «Լաւ է, ասէ⁴⁴, բանջարաւք⁴⁵ կերակրիլ⁴⁶ հանդարտութեամբ⁴⁷, քան⁴⁸ զմեծամեծ զենեաւք⁴⁹ անիրաւութեամբ⁵⁰»⁴⁷: 36 Եւ

1 րւ. Cj
 2 զիրաւամբ I, զիրաւամբ U
 3 անտ C, անտի j
 4 I եւ jQ
 5 շայեկան C
 6 լինիցի I
 7 տ. պատճառ լիցի եւ շահեկան E
 8 անիրաւարարս B, օրինարար I U
 9 սաղոմովն B, սողոմօն A, սաղովմովն I, սողոմոնի U
 10 ամպարշտաց F
 11 արկւ U
 12 անից j
 * ԼՆ-ու. Գ- 33
 13 իրաւամբ I
 14 ապանէ C, ապականէ + եւ + U
 15 անիծաւ CFj, անիծեօք E
 16 անիրաւիւն ABCEFIU
 17 անդի B
 18 տ. անէ՛քն ա՛յ U
 19 մտանէ BI, մտանէիւն U
 20 զրկողաց ABI, զրկաւողացն j, զրկելոցն U
 21 արդարոցն BI, ա՛յ յ արդարոյն U
 22 աղատաց BI
 23 անհնութիւն I, տ. օրհնութիւնն ա՛յ U

24 զսարեփթայի I
 25 զսոմնացոյն U
 26 անմտաց j
 27 բազմասիրաց I մարմնասիրաց E
 28 զրկողացն I
 29 ամպարշտաց F, անբարշտաց U
 30 զորոց B
 31 այս անիցիւք I այլանիցի U
 32 մարմարէին U
 33 I դաւթի BEI
 34 որ I զի Dj, գոր U
 35 սակաւ AI
 36 ինչ F BCEFIj
 37 արդարոյ A
 ք U-ը. Լ, Գ, 16
 38 նորա B
 39 սողոմօնի A, սաղոմոնի DjP, սաղովմօնի B, սողովմօնի I, սողովմօնի U
 40 ամպարշտին F
 41 եւ յ ու ABCEFIUj
 42 դանկ AEFIU
 ք ԼՆ-ու. Ժ-Լ 4
 43 դարձեալ + ասէ + U
 44 տ. ասէ լաւ է E, յ ասէ U
 45 բանջարովք CEFUj
 46 + եւ + կերակրիլ DIQ
 47 հանդերձ արդարութեամբ I հանդարտութեամբ BIP
 48 I քան BDP
 49 զենեաւք Uj
 50 + եւ + անիրաւութեամբ B
 ք Ն-ու. ԼՆ-ու. Ժ-Լ 17

յիրաւի¹ է այս, զի որք յիրաւացի² եւ յար-
դար³ ընչից իւրեանց կերակրին, ոչ ինչ
կրեն պատիժս⁴ յԱստուծոյ⁵: 37 Իսկ այնք,
որ⁶ ի զրկանաց կամ ի գողութենէ⁷ եւ ի⁸
յափշտակութենէ ընուն զսեղանս իւ-
րեանց, զամենայն⁹, զոր առատապէս վա-
յելեն յայլոց¹⁰ իրաց, տոկոսեաւք ունին
Հատուցանել¹¹ ի դատաստանին¹² աւուր:

38 Մի՛ եւ զպահս Հաւատոյ լուծանէք
ի ձուկն եւ ի գինի¹³ իշխանաբար, զի մի՛
ընդ անժուժկայսն¹⁴ դատիցիք:

39 Դարձեալ եւ զայս ասեմք¹⁵, զի ստու-
թիւնն¹⁶ եւ խաբէութիւնն¹⁷, զոր Քրիստոս
Հրամայեաց, թէ ի չարէն է¹⁸, ի¹⁹ սատանա-
յէ²⁰, թէպէտ եւ ամենայն մարդոյ²¹ վնասա-
կար է, բայց առաւել²² մեծամեծաց եւ իշխա-
նաց²³, զի փոքրն²⁴, վասն զի անզաւր է, ջա-
նայ ստութեամբն²⁵ զբան իւր Հաստատել եւ
Հաւատալի առնել: 40 Իսկ մեծն, ի²⁶ ձեռս²⁷

իւր է առնելն, զոր կամիցի իշխանաբար,
յորժամ զիրաւունս²⁸ արհամարհիցէ:

41 Դարձեալ՝ ուամիկ²⁹ մարդոյ³⁰, եթէ
ստութիւն ինչ խաւսի եւ թէ այլ ինչ³¹
վատթար իրս գործէ, ո՛չ լինի այնքան
յայտնի, եւ ո՛չ Հրապարականախատ լինի-
ցի³², իսկ զմեծին³³ եւ զփոքր մի³⁴ սխա-
լանքն ի Հայհոյութիւն³⁵ եւ ի թշնամանս
բարձրացուցանեն մերձաւորք եւ Հեռա-
ւորք, այլեւ սիրողքն³⁶ չարի³⁷ աւրինակ
չարութեան առնուն զառ ի մեծամեծաց ե-
ղեալ պատուիրանագանցութիւնս³⁸ ինչ:

42 Վասնորոյ, աղաչեմ, մի՛ եղիցի առ
ձեզ բան խաբէութեան³⁹ եւ ստութեան⁴⁰, մի՛
առ ձեր Հնազանդեալսն եւ մի՛ առ⁴¹ արտա-
քինսն, այլ որոց խոստանայք բանիւ⁴² զբա-
րիս, զնոյն եւ գործով կատարեցէք, զի
այն է Հաճոյ առաջի Աստուծոյ եւ մարդ-
կան եւ գովութեան պատճառ ձեզ յամե-
նայն⁴³ բերանոյ⁴⁴:

43 Նաեւ զգինուորաց⁴⁵ ձերոց եւ զա-
մենեցուն⁴⁶, որք ծառայենն ձեզ⁴⁷, զսահ-
մանեալ Հոռզսն⁴⁸ մի՛ պակասեցուցանէք,
զի զրկանք մեծ է այն եւ անիրաւութիւն:

1 իրաւի U
2 իրաւացի I
3 արդար IU
4 տ. պատիժս կրեն A, + ի + պատիժս U
5 ա՛յ IU
6 որք B
7 կողութենէ C
8 ի ի A
9 զամենայնն AFIj
10 այլոց U
11 զհատուցանել U
12 դատաստանէն U
13 գինիս U
14 անժուժկայսն U
15 եմք I ասեմք C
16 ստութիւն BDjP
17 խաբէութիւն BIU
18 չարէ I
19 ի է ի AI
20 չարէ սատանայէ է BI, չարէն սատանայէ է
21 + դրաց եւ + մարդոյ U
22 յառաւել E
23 իշխանաց I
24 փոքր E
25 ստութեամբ U
26 + բանգի + ի DUP
27 ձեռս F

28 զիրաւունսն DIP, զիրաւունս + իւր + A
29 ուամիք U
30 մարդոյ I
31 ինչ B
32 լինից C
33 զմեծն U
34 ի մի U
35 հայհոյութիւն BIU
36 սիրողք BI, սիրաղբն Uj
37 չարիս B
38 պատուիրանագանցութիւն BI
39 խաբէութենէ U
40 ստութիւն U
41 ի առ U
42 բանիւք U
43 ամք U
44 բերանոյ I, բարոյ U
45 զինուորաց C, զգինուորաց BE
46 զամենեցունց CEFUj, զամենեցունց B
47 զձեզ I
48 հոռոսն EF, ի թոշակ Q, թոշակն U

44 Քանզի որպէս նոքա պարտական¹ են վասն պարգեւացն, որ ի ձէնջ, զարիւնս իւրեանց հեղուլ² վասն ձեր, նոյնպէս եւ դուք պարտիք³ զխոստացեալ⁴ թոշական⁵ նոցին հատուցանել անթերի:

45 Եւ մի՛ ինչ բռնութեամբ առաւել, քան զչափն, գնայք առ նոսա, զի մի՛ յերկիւղէ⁶ կողոպտելոյ եւ բանտ⁷ եւ⁸ պատուհաս կրելոյ⁹ ի ձէնջ անիրաւարար՝ գաղտնի փախչին եւ ուրացողք¹⁰ լինին երդմանցն, որ առ ձեզ, եւ երկու կողմանցդ¹¹ լինիցին¹² մեղք՝ նոցա եւ ձեզ: 46 Այլ եթէ հաւանիք խորհրդակցութեան մերոյ եւ խրատու, զայս սահման դիք ամենեցուն¹³, որք¹⁴ ծառայենն¹⁵ ձեզ, զի որչափ կամք լինին¹⁶ մարդոյ¹⁷ կալ ի ծառայութեան ձերում, հաւատարմութեամբ ծառայեսցեն ձեզ եւ առանց նենգութեան: 47 Եւ որ ոք¹⁸ յաւժարի ելանել ի ծառայութենէ ձերմէ, յայտնի¹⁹ հրաման խնդրեսցէ²⁰ ի ձէնջ առանց երկեղի²¹, եւ դուք մի՛ սաստիւ եւ բռնութեամբ լինիք²² արգելող²³, բայց եթէ սիրով եւ իւրով²⁴ կա-

մաւ: 48 Զայն, որ ո՛չ կամիք դուք²⁵ գնալ²⁶ ի ձէնջ, եւ այլոցն՝ քաղցրութեամբ²⁷ տուք հրաման, եւ եթէ ինչ պարտիցէք²⁸ հատուցէք նոցա: 49 Եւ յորժամ այսպիսի²⁹ իրաւունք³⁰ տեսանեն ի ձէնջ լեալ՝ կամ ո՛չ գնան բնաւ եւ կամ թէ գնան՝ փութով դարձեալ³¹ առ ձեզ դառնան եւ³² ազատէք³³ զնոսա եւ զձեզ³⁴ ի խղճէ երդմնագանցութեանն³⁵, եւ լինի այն մեծ վարձուց³⁶ պատճառ ձեզ³⁷ յԱստուծոյ³⁸:

50 Դարձեալ՝ մի՛ եղիցի ձեզ յաւժարութեամբ դիմել³⁹ յերդմունս⁴⁰ յաւետարանն⁴¹ սուրբ եւ ի խաչ⁴² առանց մեծագոյն հարկի, քանզի Քրիստոս հրամայէ յաւետարանին⁴³, ուր երդումնն⁴⁴ լինի⁴⁵, թէ⁴⁶. «Ամենեւեւ մի՛ երդնուցուս ո՛չ միայն յարարիչն⁴⁷, այլեւ ո՛չ յարարածս⁴⁸, ո՛չ յերկինս եւ ո՛չ ի⁴⁹ յերկիր եւ ո՛չ ի գլուխ քո», այլ այնպէս ցուցէք ամենեցուն զձեզ⁵⁰ ճշմարտախաւս⁵¹ լինել⁵², մինչ զի լոկ բանից ձե-

1 պարտականի I
2 հեղեալ U
3 ի պարտիք B
4 զխոստացեալ U
5 թոշակս B
6 երկեղէ C, յերկեղէ EFj, յերկիղէ B
7 բանդ DIGHP, բանտի j, բանտ կրելոյ U
8 ի j
9 ի կրելոյ U
10 ուրացող EU, ուրացաւղի j
11 կողմանցն E, կողմանց F
12 լինիցի Cj
13 ամենեցուն U
14 որ CGFHj
15 ծառայեն B, ծառայենն j
16 լինի E
17 մարդույ I
18 որ ոք ի որք C
19 անտի ի յայտնի U
20 տ. խնդրեսցէ հրաման A
21 երկիղի AIU, երկիղի B
22 լինիցին U
23 արգելող Ij, արգել U
24 ի իւրով B

25 ի դուք F
26 տ. գնալ դուք U
27 քաղցրութեամբ A
28 պարտիցիք CE
29 այսպիսի AI
30 իրաւունս U
31 ի դարձեալ EU
32 + դարձեալ + եւ U
33 ազատեն U
34 ձեզ CDHP
35 երդմնագանցութեան B
36 վարձու A
37 տ. ձեզ զմեծ վարձուց պատճառ E
38 այլ I
39 դիմել I
40 երդմունս DHIP, յերդմուն B
41 + յանուն աստուծոյ եւ + յաւետարանն ABP
42 խաչն j
43 յաւետարանն CEj, + ի սուրբ + աւետարանին U
44 երդումն BEFUj
45 ի ուր երդումն լինի A
46 թէ եւ I
47 արարիչն U
48 տ. արարած այլ թէ U
49 ի Uj
* Հմտ. Մատթ. Կ 34-36
50 ձեզ BE
51 ճշմարտախոս E
52 լինի A

րոց, որպէս երդման, հաւատասցեն¹ մարդիկ²: 51 Իսկ եթէ ծանրագոյն ինչ հարկ լինիցի երզնլոյ³, մի՛ ոք մեղիցէ զանթողի յանցանսն⁴ ուրանալով զերդմունսն եւ երդմնագանց⁵ լինելով, զի առաւել չար է ուրացութիւնն, որ յերդմունսն⁶ է, քան զայն, որ յերկիւղէ⁷ մահու առաջի անհաւատից⁸ ուրանան, քանզի այն ի բռնութենէ է⁹ եւ յերկիւղէ¹⁰ տանջանաց եւ մահու¹¹, եւ այս¹² կամաւորութեամբ եւ վասն սակաւ ինչ կորստական¹³ շահի, եւ է զանազանութիւն սոցա, որպէս կամաւ մեղքն եւ ակամայ¹⁴:

52 Եւ ո՛չ միայն առ հաւատակից¹⁵ քրիստոնեայս¹⁶ պարտ է առանց ստութեան պահել զերդմունսն, այլեւ առ այլազգիս¹⁷, եւ մանաւանդ առ նոսա¹⁸ առաւել, զի մի՛ անուանն¹⁹ Աստուծոյ եւ հաւատոյս²⁰ քրիստոնէութեան պատճառ լինիք²¹ հայհոյելոյ ի նոցանէ: 53 Զի թէ կռապաշտ թագաւորին Նաբուգոդոնոսորայ²² երդմնագանց լինելով²³ հրէիցն²⁴, մատնեաց

Աստուած²⁵ զքաղաքն եւ զազգն²⁶ ի ձեռս²⁷ նորա, քանի՞²⁸ եւս ի նորումս²⁸ պատուհասէ Աստուած զայնոսիկ, որք ստեն²⁹ եւ ուրանան զերդմունսն, որ առ նոսա³⁰:

54 Եւ մի՛ ոք զայն առաջի գիցէ³¹, եթէ վասն զի նոքա ստեն երդմանցն³², որ առ մեզ, պարտ է՝ զի եւ³³ մեք առ³⁴ նոսա զնոյնս արասցուք, այլ չէ մերս³⁵ երդումն եւ նոցայն³⁶ հաւասար, զի մերս առ ճշմարտութիւնն³⁷ է, եւ նոցայն³⁸ ո՛չ նոյնպիսի³⁹: 55 Վասնորոյ եւ մեք որպէս զծառայս⁴⁰ գիտող կամաց տեսն իւրոյ⁴¹ եւ ո՛չ արարող, բազում ըմպեմք⁴² զանս, եւ նոքա որպէս զտգէտս՝ սակաւս:

56 Դարձեալ աղաչեմք, մի՛ առ⁴³ բարկութիւն⁴⁴ շարժելով եւ ո՛չ⁴⁵ ուղղադատ⁴⁶ իրաւամբք, կամ խրատ ինչ առնէք⁴⁷ մարդոյ⁴⁸ կամ մահու վճիռ տայցէք, քանզի նոր աւրէնքս ո՛չ հրամայեն զայսոսիկ⁴⁹, եւ հին աւրէնքն թէպէտ եւ հրամայէ⁵⁰,

1 հաւատայցեն AI
 2 մարդիկ ABUI
 3 երզնլոյ U
 4 յանցանս I, յանձանս U
 5 երդմնայգանց C
 6 երդմունսն A, երդմունս IU
 7 յերկեղէ CEFj, յերկիղէ B
 8 անհաւատիցն BCIj
 9 I է BE
 10 երկիղէ AI, յերկեղէ CEj, յերկիղէ B
 11 տ. մահու եւ տանջանաց E
 12 այսմ U
 13 կորստեան AE
 14 ակամայն B, I ակամայ U
 15 հաւատակից + իւր + U
 16 քրիստոնէիցն + այս + U
 17 ազգիս E
 18 I առ նոսա I
 19 անունն ABUI
 20 հաւատոյ U
 21 լինիցի U
 22 նաբուգոդոնոսորայ CD, նաբուգոդոնոսորայ BI, նաբուգոդոնոսորայ E, նաբուգոդոնոսորայ j, նաբուկոնոնոսորայ U
 23 լինելովն B, լինել I

24 հրէից BI
 25 անտ U
 26 զազգս B
 27 ձեռն U
 28 նորում DP
 29 ստեն BDIP
 30 նա BI
 31 դիցէ U
 32 երդմանց U
 33 I եւ FUj
 34 ընդ I առ I
 35 մերումս U
 36 նոցա BI, նոցա + այն + A
 37 ճշմարտութիւն I
 38 նց C, նոցա j
 39 նոյնպէս Cj
 40 զճոյ j
 41 իւր j
 42 ըմբեմք U
 43 առ + ի + A
 44 բարկութիւն U
 45 I ոչ BE
 46 ուղղատ U
 47 անեմք E
 48 մարդոյ I
 49 զայնոսիկ ABI
 50 հրամայեն DjP

բայց ո՛չ վայրապար¹, այլ ըստ յանցանացն² արժանաւորութեան՝ զիւրաքանչիւրսն զատել³ ի խրատ եւ ի մահ:

57 Վասնորոյ եւ դուք, որ յիշխանութեանդ⁴ էք, թէպէտեւ⁵ զնոր աւրէնքս անկարելի⁶ ասէք պահել, զհին աւրինացն հրամանս⁷, որ վասն այսպիսի իրաց է, կատարեցէք⁸: 58 Իսկ եթէ⁹ առանց աւրինաց դատիք¹⁰ զմարդիկ¹¹ անիրաւաբար ի սպանումն¹² եւ ի խրատ, գիտասջիք հաստատուն, զի խնդրելոց է ի ձէնջ Աստուած յաւուրն¹³ դատաստանի զարիւն սպանելոցն եւ զհատեալ անդամս¹⁴ խրատելոցն¹⁵:

59 Նաեւ զայս եւս պատուիրան աւանդեմք¹⁶ ձեզ, մի՛ լինիք¹⁷ վրիժառուք¹⁸ եւ քինախնդիրք¹⁹, որով²⁰ զիշխանսն²¹ Խորայելի²² նախատէ մարգարէն Եսայիաս, այլ ըստ հրամանին Քրիստոսի ներող եւ երկայնամիտ²³ լերուք առ ամենեւեան, որ մեղուցեալ իցեն ձեզ, զի եւ դուք ընկալջիք առ ի նմանէ զքաղցրութիւն եւ զբարերարութիւն, ըստ ասելոյն, թէ. «Մի՛ դա-

տիք եւ ո՛չ²⁴ դատիցիք, մի՛ պատժէք²⁵, եւ ո՛չ պատժիցիք»²⁶, զի որով չափով չափէք, չափեսցի ձեզ²⁶:

ԱՌ՝²⁷ ԶԻՆՈՒՈՐԱՑ՝²⁸ ԴԱՍՍ՝²⁹

1 Խաւսիմք ըստ կարգի³⁰ եւ առ դասս զինուորացդ³¹, որք³² ընդ ձեռամբ էք իշխանութեանց³³ եւ պետութեանց³⁴:

2 Եւ³⁵ նախ եւ առաջին՝ զառաքելականն առ ձեզ բարբառիմք³⁶ բան³⁷, որ պատուիրէ ձեզ հնազանդ լինել³⁸ տերանց³⁹ ձերոց⁴⁰ յամենայնի⁴¹. «Մի՛ առ ականէ ծառայել որպէս մարդահաճոյք, այլ միամտութեամբ սրտիւ որպէս Աստուծոյ»⁴²: 3 Զի եւ այնմ ասէ, Տէր է հատուցանող⁴², այսինքն թէ՛ որ հաւատարմութեամբ ծառայէ այնմ⁴³ ընդ որոյ⁴⁴ իշխանութեամբ անկեալն⁴⁵ է, թէեւ ի նմանէ պակասութիւն ինչ լինիցի ինքեան⁴⁶, մի՛ ասէ տրտմեսցի, զի Աստուած է, որ⁴⁷

1 վայրաբար C
2 անցանացն CI
3 դատիլ AI
4 յիշխանութիւնդ I, իշխանութեանդ U
5 թէպէտ A
6 անկարգելի C
7 հրամանսն BI
8 կատարէք DI
9 Ի եթէ E
10 զատէք A, + զհրամանս որ վասն այսպիսի օրինաց + դատիք U
11 զմարդիք CI
12 սպանումն C
13 ատուրն I
14 անդամսն BE
15 խրատելոց E
16 ատանդեմք U
17 լինել CEFUQ
18 վրէժ առնուլ I U
19 զինախնդիրք I
20 որովք E
21 զիշխանսն C, զիշխանութիւնսն I
22 Իդի CFj
23 երկայնավար U

24 մի ի ոչ U
25 պատժիք j
= Ղ. Գ. Գ. 37
26 ձեզ + եւ իրիստոս աստուծոյ մերո փառք յախտեանս ամեն + B
27 յաղագս լ առ U
28 զինաւորաց B
29 դասս + խրատ + E
30 լ ըստ կարգի U
31 ա. զինուորաց դասս U
32 որք AUP, + ապետութիւնդ + որք U
33 իշխանութեան C
34 լ պետութեանց Q, լ եւ պետութեանց U
35 լ եւ U
36 քորքրք U
37 + իմ + բանք U
38 լինիլ A
39 տէրանց AI
40 լ տերանց ձերոց E, ա. ձերոց տերանց U
41 ամի EU
Լ. Գ. Գ. Գ. 6
42 հատուցանող + բարեաց + E, հատուցանալոյ U
43 զայն լ այնմ CEFUQ, զայն որ լ B
44 լ որոյ B
45 անգեպն Cj
46 ինքեանք U
47 լ որ U

Հատուցանէ նմա փոխարէնս բարեաց՝ ըստ ուղիդ՝ վաստակոց իւրոց:

4 Իսկ որ նենգաւոր² գտանիցի բանիւ³ կամ գործով կամ անձին տեսուն իւրոյ, կամ տեղւոյ⁴ ամրականի նորա⁵, կամ ընչից նորին, Աստուծոյ է այն նենգութիւն եւ ո՛չ մարդոյ⁶. եւ յԱստուծոյ⁷ ընդունելոյ⁸ է զվրէժ Հատուցման⁹ չարեաց իւրոց, որ եւ ի Հաւատոյն որոշեալ է այնպիսին եւ չար¹⁰ քան զանհաւատսն¹¹ է, քանզի նոքա թէպէտ եւ¹² ի ճշմարիտ Հաւատոյ եւ յաւրինաց¹³ Աստուծոյ մոլորեալք են, բայց զհնազանդութիւն¹⁴ տէրանց¹⁵ իւրեանց եւ զմտերմութիւն Հաստատուն բերեն¹⁶ յանձինս:

5 Եւ զի՞նչ ասեմք առ քրիստոնեայ¹⁷ իշխանս՝ ունել միամտութիւն¹⁸ եւ սէր, յայտնի եւ ծածուկ¹⁹. այլ թէ եւ ի²⁰ քրիստոնէից²¹ ոք²² ընդ այլազգւոյ է²³ իշխանութեամբ եւ ի²⁴ նորին պարգեւաց կերակրի եւ զգնու, զնոյն Հաւատարմութիւն պարտ է ցուցանել

նմա եւ²⁵ զատանց²⁶ նենգութեան ծառայութիւն: 6 Զի²⁷ եւ²⁸ յորժամ գրէր զայսոսիկ առաքեալն²⁹ Պաւղոս, թէ. «Ծառայք³⁰, Հնազանդ³¹ լերուք³² տերանց³³ ձերոց», ո՛չ եթէ քրիստոնեայք³⁴ էին տեսարք ծառայիցն, այլ կռապաշտք: 7 Բայց այսու յայտնի³⁵ կամեցաւ ցուցանել³⁶ Հեթանոսացն³⁷ զճշմարիտ աւրէնս³⁸ քրիստոնէից³⁹, եթէ⁴⁰ ատելի է աւրինաց մերոց նենգութիւն տերանց⁴¹ եւ սիրելի է⁴² Հաւատարմութիւնն⁴³, զի մի՛ բանս Հայհոյութեան յաւրէնս⁴⁴ եւ ի Հաւատս մեր խաւսեսցին, յորժամ ի քրիստոնէից⁴⁵ զոք տեսցեն⁴⁶ նենգաւորս⁴⁷ գտեալ առ նոսա:

8 Եւ եթէ⁴⁸ կարգիցիք ի տէրանց ձերոց ի⁴⁹ գործ վերկացութեան⁵⁰, կամ առաքիցիք ի տնաւրէնութիւն ինչ բանի, արդարութեամբ⁵¹ եւ իրաւամբք առ⁵² Հնազանդեալսն⁵³ վարեցարուք, մի՛ զոք նեղելով

1 ուղիւ Cj
2 + նենգութեամբ եւ + նենգաւոր U
3 բանիւ E
4 տեղի I տեղոյ j, I տեղւոյ U
5 + ի + նոսա B
6 մարդւոյ I
7 ա՛յ U
8 ընդունելոց ABEFIj
9 հատուցմանն A
10 չար + եւս + BI
11 զանհաւատսն j
12 եւ + ի չար քան զանհաւատսն է, քանզի նոքա թէպէտ եւ + G
13 օրինաց + եւ + U
14 I աստուծոյ մոլորեալք են, բայց զհնազանդութիւն U
15 տէրանցն U
16 պահեն I բերեն B
17 քրիստովնեայ I
18 մտերմութիւն I միամտութիւն GQ, միաբանութիւն U
19 + ի + ծածուկ B
20 I ի BEU
21 քրիստովնէից I
22 որք A
23 I է AFUj, են II
24 I ի CUj

25 I ցուցանել նմա եւ DGU
26 առանց A, + ցաւացնել նմա եւ + պատանց U
27 գոր A
28 I U
29 աո՛րջ E
30 I ծառայք I
31 տ. հնազանդ ծառայք BCj
32 տ. հնազանդ լերուք ծառայք EFU
33 տէրանց I
34 « ԿՂ՝ Գ՝ 22
35 քրիստովնեայք I
36 I ցուցանել B
37 հեթանոսաց I
38 օրէնսն A, յօրէնս I
39 քրիստովնէից I
40 եւ թէ I
41 տէրանց AI
42 I է DGH
43 հաւատարմութիւն B
44 յաւրէնսն F, օրէնս U
45 քրիստովնէից I
46 տեսանեն Cj, I տեսցեն G, տ. տեսցեն զոք BI
47 նենգաւոր BI
48 թէ I
49 I ի E
50 վերայկացութեան C
51 արդարութեամբք A
52 I U
53 անհնազանդեալսն U

անողորմաբար արտաքոյ¹ իրաւանց եւ մի՛ զորք զրպարտելով անկարեկից բնութեամբ՝ ցուցանելով զձեզ² առ նոսա³ աւրինաւք դաճնաց: 9 Եւ մի՛ առաւել քան զհրամայեալսն⁴ ձեզ առնիցէք ըստ սրբոյ Մկրտչին խրատու⁵, այլ թռչակաւքն⁶ ձեր⁷ բաւականասջիք եւ ողորմութեամբ եւ սիրով գնացէք⁸ առ ամենայնսն⁹, զի եւ դուք ողորմութիւն գտանիցէք յԱստուծոյ: 10 Եւ մի՛ յաղազս զինուորութեանդ արհամարհել¹⁰ զպատուիրանս Աստուծոյ, լինիցիք անհնազանդք¹¹ առաջնորդաց, որք խրատեն զձեզ պահել զպատուիրանս¹² Աստուծոյ, կամ զսուրբ պահս անաւրինաբար լուծանէք, կամ զյափշտակութիւն ընչից աղքատաց եւ զանպարտ արեանց¹³ հեղմունս¹⁴ ո՛չ մեղս համարիք¹⁵, զի բաց¹⁶ ի հասարակաց պատերազմական սպանմանցն¹⁷, որք հրամանաւ¹⁸ թագաւորացն¹⁹ լինին. այլոցն²⁰, որ ի ձէնջն²¹ լինին²², ամենեցուն համարս²³ պահանջելոց է ի ձէնջ Աստուած՝ ծանր²⁴ եւ անաչառ²⁵ դատաստանաւ:

11 Նոյնպէս եւ զորս քան զսահմանեալ հոռոսն²⁶ ձեր անիրաւաբար եւ բռնութեամբ յաղքատաց յափշտակէք, կամ ի տերանց²⁷ ձերոց ընչից գողանայք, ունիք տալ զվճարն առանց պակասութեան յաւուրն դատաստանի:

12 Նաեւ քան զայլ հասարակաց ժողովրդականսդ²⁸ ձեզ առաւել պարտ է երկնչել²⁹ յԱստուծոյ եւ զպատուիրանս նորա պահել, զի յամենայն ժամ ընդդէմ սրոյ թշնամեաց³⁰ ունիք պատերազմել³¹:

13 Վասնորոյ, առաւել քան մարմնական³² զինուք, հաւատոյ զինովն վառեցարուք, այսինքն՝ աստուածապաշտութեամբ³³ եւ արդարութեամբ եւ սրբութեամբ, պահաւք եւ աղաւթիւք եւ ողորմութեամբ, որպէս զի Աստուած³⁴ լիցի³⁵ ախտյեան ի պատերազմունսն³⁶ եւ զթշնամիսն վանեսցէ առաջի ձեր:

ԱՌ՝ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՍՄԴՅՊ

1 Պատուէր տամք եւ քաղաքայնոցդ³⁸ եւ որք ի վաճառափողոցս³⁹ նստիք⁴⁰ գնել

1 + (ի վերայ) + արտաքոյ A
 2 ձեզ U
 3 նոսայ I
 4 զիրամայեալսն CjQ
 5 տ. խրատու մկրտչին սրբոյ E
 6 բօշօֆն A, բօշակօֆն U
 7 ձերովք B, ձե ըստ A
 8 զնասցիք U
 9 միմեանս I ամենայնսն B, ամենեանս CEFUj
 10 արհամարհեալ CDGIjPQ
 11 անհնազանդ DGPQ
 12 պատուիրանս DEGUPQ
 13 արեանցն CEFUj
 14 հեղմունսն j
 15 համարէք DGP
 16 բայց BIQ, + ի + բաց U
 17 սպանմանց B, սահմանացն I j
 18 սահմանացն I հրամանաւ CD
 19 բաղաւորաց I
 20 այլոց E
 21 ձէնջ ABIU
 22 I այլոցն որ ի ձենջն լինին G
 23 զհամարս I
 24 + եւ + ծանր E

25 անաչար U
 26 հոռոս EF, հոռոսն U
 27 տէրանց AI
 28 ժողովրդականսդ հասարակաց E
 29 երկնչել E, երկնչիլ A
 30 բշնամեացն U
 31 I զի յամենայն... պատերազմել F պատերազմիլ A, պատերազմն + եւ պատերազմել ընդդէմ նոցա + U
 32 զմարմնական Ij
 33 անպաշտօրեամբ B
 34 I աստուած C
 35 լիցի + ձեզ + BG
 36 պատերազմունս I
 37 առ վանառականսն եւ արեստաւորսն I առ Բաղափականսդ B, I առ Բաղափականսդ I, առ Բաղափականս I, Բաղափականս U
 38 ասացուի I պատուէր տամք եւ քաղաքայնոցդ B, + ր: + խօսեսցուի I I
 39 վաճառափողոցս Gj, վաճառափողոցս B
 40 նստիցիք BI

եւ վաճառել եւ առ¹ արուեստաւորող, զի ուղղութեամբ տանիցիք զկեանս ձեր եւ անարատ քաղաքավարութեամբ:

2 Եւ մի՛ որ խարէութեամբ եւ նենգաւորութեամբ² վաճառեսցէ գստացուածս իւր անմեղ գնողաց³, մանաւանդ ստախաւսութեամբ⁴ եւ սուտ երդմամբ՝ զոսմիկսն եւ զանգէտսն խարելով, զի ի դատաստանին⁵ աւուր⁶ ընդ գողս եւ ընդ յափշտակողս դատելոց է այնպիսին, եւ առնու Աստուած զբարեգործութիւնն⁷ իւր եւ տայ զրկելոցն ի նմանէ:

3 Եւ մի՛ եղիցի առ⁸ ձեզ կշիռ մեծ եւ փոքր եւ չափ կրկին, զի. «Պիղծ⁹ են¹⁰ երկոքեան¹¹ առաջի Տեառն»՝ որպէս ասաց Սողոմոն¹². այլ արդարութեամբ եւ դորդութեամբ¹³ վաճառեցէք զգործս ձեռաց ձերոց եւ¹⁴ զնիւթ վաճառոյ ձերոյ, զի մի¹⁵ անէծք զրկելոցն այրեսցէ զգոյս¹⁶ ձեր, այլ աւրհնութիւնն¹⁷ Աստուծոյ մացէ ի տունս ձեր¹⁸: 4 Եւ մի՛ արհամարհէք զչինականսն, իբրեւ զանգէտս, յաղագս պարզամտութեանն¹⁹ իւրեանց, քանզի առաւել սիրէ Աստուած զարգարամիտ կեանս նո-

ցա, քան զարատաւորս եւ զխարեբայս ի մարդկանէ:

5 Մի՛ տայք զարծաթ ձեր ի վարձու²⁰, ըստ մարգարէին, այնոցիկ, որք²¹ նեղին ի բռնութենէ իշխողաց²¹, եւ ուտէք զաղբատութեան վաստակս նոցա ի շահս վաշխիցն, այլ որպէս եղբարք²² կարեկիցք²³ եւ աւգնականք²⁴ լիւրուք միմեանց:

6 Եւ զոր տայք նոցա փոխ, զայն միայն²⁵ պահանջեցէք²⁶ ի նոցանէ եւ շահիցիք²⁷ զվարձս յԱստուծոյ²⁸ բազմապատիկ²⁹ յանանց³⁰ կեանսն, որպէս եւ հրամայէ Քրիստոս՝ ո՛չ միայն առանց վաշխից տալ³¹ թէ. «Տուք այնոցիկ յորոց³² ակն ոչ ունիցիք առնուլ³³»²⁷:

7 Այլ եւ յամենայն³⁴ գոյից ձերոց տուք ողորմութիւն կարաւտելոց եւ աղքատաց, զի այնիւ³⁵ սրբեսցի ամենայն ինչ ձեր եւ առնուցուք զփոխարէնն³⁶ ի Քրիստոսէ յաւուրն³⁷ զատաստանի:

1 լ առ BF
2 նենգութեամբ B
3 գնողաց Ij
4 + եւ + ստախաւսութեամբ B
5 դատաստանի B
6 աւուրն BI
7 զբարեպաշտութիւն լ զբարեգործութիւնն B, զբարեգործութիւնն AEUQ
8 լ առ G
9 պիղծ Q, պիղծ՝ U
10 պղծեն F
11 երկոքեանն A, երկոյնեան C, երկոքիւնն B
27 «Պիղծ. Լ. աւ. Ի. 10
12 սողոմոն սողոմոն CDGIP, սաղոմովն B, սաղովմոն լ ուղղութեամբ լ զորդութեամբ CFIUjQ, ըղորդութեամբ B, ուղղոք E, զորդութեամբ I
14 լ U
15 լ մի՛ ABCEFIUj
16 զգործս լ զգոյս C
17 անհնութիւնս I
18 լ այլ... ի տունս ձեր G
19 պարզ մտութեանն I, պարզամտութեան II

27 «Տուք. Ս. Գ. 5
20 որ B
21 իշխանաց BI
22 երայրք B
23 կարեկից B
24 օգնական BEU
25 մի լ միայն B
26 պահանջիցէք BDGFPQ
27 շահիցէք AB
28 ա՛յ IU
29 + եւ + բազմապատիկ U
30 անանց U
31 տալ + այլ + BFUjQ
32 որոց IU
33 թէ. «Տուք այնոցիկ յորոց ակն ոչ ունիցիք առնուլ» լ A այլ թէ տուք այնոցիկ յորոց ակն ոչ ունիցիք առնուլ AI
27 «Տուք. Լ. աւ. Գ. 34
34 ամ IU
35 աննիւ C, այնու BDFUPQ
36 զփոխարենն DGIPQ
37 աւուրն I

ԱՌ ԵՐԿՐԱԳՈՐԾՍ ԵՒ¹ ՀԱՄԱԻՐԷՆ
ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆՍԴ²

1 Լուսարուք³ եւ⁴ երկրագործք⁵ համալ-
րէն ժողովրդականքդ զխրատ պատուիրա-
նին Աստուծոյ, զոր աւանդեմք ձեզ, որոց
մանաւանդ առաւել պիտանացու⁶ է դեղ
հոգեւորական առ ի բժշկութիւն ոգւոց⁷,
զի եւ դուք առողջանայցէք ի մեղացն հի-
ւանդութենէ:

2 Որով աղաչեմք զձեզ, մի՛ անցաւոր⁸
կենացս⁹ հեշտութեամբ մարմնոյ, զյաւի-
տենական հեշտութիւնն¹⁰ հոգւոց, զոր
յարքայութեանն¹¹ երկնից¹² վայելեն
սուրբքն, կորուսանէք:

3 Եւ զի տաճար էք Աստուծոյ, որպէս
ասաց առաքեալ¹³, եւ Հոգի Աստուծոյ բնա-
կեալ է¹⁴ ի ձեզ՝ մկրտութեամբ աւազանին,
մի՛ ապականէք պղծալից պոռնկութեամբ
եւ շնութեամբ զտաճարդ Աստուծոյ, որ են
հոգիք ձեր, զի մի՛ ապականեսցէ զձեզ Աս-
տուած¹⁵ ի դատաստանին աւուր¹⁶ հրով գե-
հնին, որպէս եւ զրէ Պաւղոս:

4 Եւ մի՛ արբենայք զինով¹⁷ յորում¹⁸
գեղխութիւն¹⁹ եւ յիմարութիւն է, որ է մայր

պոռնկութեան եւ ամենայն²⁰ պղծութեան եւ
անիրաւութեան եւ վիճման եւ աղտեղի բա-
նից անարգանաց²¹, յորմէ եւ²² սպանու-
թիւնք²³ լինին, զի մի՛ արտաքս²⁴ անկանի-
ցիք²⁵ յարքայութեանն²⁶ Աստուծոյ²⁷ ժա-
ռանգութենէ ընդ սպանողս եւ ընդ չարա-
գործս՝ ըստ առաքելական բանիցն:

5 Եւ թէ²⁸ ոք ի ձէնջ մեղաւ²⁹ այտո-
քիւք³⁰ Աստուծոյ³¹ եւ կամ այլ ինչ յան-
ցանաւք³², մի՛ կացցէ³³ հանապազ ի նոյն
աղտեղի սովորութիւնն³⁴ մինչեւ ի վախ-
ճանին³⁵ աւր³⁶, այլ ի ձեռն խոստովանու-
թեան եւ ապաշխարութեան քաւեսցէ
զյանցանս իւր եւ գործեսցէ յայսմհետէ³⁷
փոխանակ չարին զբարիս:

6 Դարձեալ՝ մի՛³⁸ զլեզու ձեր առնէք³⁹
գործի⁴⁰ սատանայի⁴¹ ի ձեռն չար եւ
դառն⁴² ի իշոցաց⁴³, մանաւանդ որ զհաւատ
եւ զհոգիս⁴⁴ անարգեն եւ զմկրտութիւն⁴⁵

1 | երկրագործս եւ BG
2 | Ժողովրդականսն B, | առ երկրագործս եւ համա-
րէն ժողովրդականսդ I, Ժողովրդականաց U
3 | + ք: + լուսարուկ I
4 | I եւ AU
5 | խաւսեցումք եւ առ | լուսարուք եւ երկրագործք B,
լուսարուք եւ երկրագործք | I, երկրագործից I, երկ-
րագործք + եւ + U
6 | պիտանայցու I
7 | հոգւոց U
8 | զանցատր U
9 | կենացն E
10 | հեշտութիւն EIU
11 | յարկութիւնն B, արքայութեանն U
12 | յերկնից I
13 | առկն AE
14 | բնակէ E, | է CDUPQ
15 | Է ԳՐ. Գ. 16
16 | տ. ան ապականեսցէ գձեզ U
17 | աւուրն U
18 | գինեաւ DPQ, գինով FU

18 | յոր E
19 | զխտութիւն BE, զմեղութիւն U
20 | | ամենայն E
21 | + եւ + անարգանաց A
22 | | եւ A
23 | ապականութիւնք | սպանութիւնք BU
24 | արտաքս U
25 | անգանցիցիք, անկցիք U
26 | յարքայութիւնն A, արքայութեանն U
27 | | աստուծոյ A
28 | եթէ | եւ. բէ ABJQ
29 | տ. մեղաւ ի ձէնջ U
30 | այտոքիւ A, այտոքիւ BE
31 | | U
32 | անցանք I
33 | կացցէ CUJ
34 | սովորութեանն C, սովորութիւնն BI
35 | վաղճանին A, վաղճանին j
36 | աւրն BI
37 | զայսմհետէ E
38 | | մի CEFUj
39 | + մի + առնէք CEFU
40 | գործիք B, գործք + ի + U
41 | սատանայից U
42 | դառն եւ մանր | չար եւ դառն GE, տ. դառն եւ չար
B, տ. դառն եւ ի չար I, դառնն U
43 | յիշոցաց ADFJPQ, յիշոցաց j
44 | գիտցի BC
45 | զմկրտութիւնն C, զմկրտութիւն + սուրք + U

աւագանին եւ զմկրտիչ քահանայն եւ զերեսս¹ եւ զբերան, որ քան զուրացութիւն եւ զթլպատութիւն² մեծ են այս յանցանք, զի այլազգիք, որ³ ուրանալ տան քրիստոնէին⁴ զհաւատն, զԱստուած⁵ ո՛չ տան անարգել:

7 Իսկ այս, որ զհաւատն անարգէ, ո՛չ զմարդ անարգէ, այլ զԱստուած, զի հաւատ ամենայն⁶ աստուածապաշտի⁷ Աստուած է⁸, եւ որ զմկրտութիւն⁹ եւ զմկրտիչ քահանայն անարգէ՝ առ¹⁰ Հոգին Սուրբ է անարգութիւնն¹¹ այն, զի նովաւ ծնանին մկրտեալքն աւագանաւն: 8 Եւ որ զհոգի¹² մարդոյ եւ զերեսս¹³ անարգէ, նոյն առ Աստուած վերանայ հայհոյութիւնն¹⁴, զի հոգին¹⁵ յԱստուծոյ¹⁶ է փչումն, եւ երեսն պատկեր է Աստուծոյ, նոյն եւ բերանն ընդունող է մարմնոյ եւ արեանն Քրիստոսի:

9 Եւ արդ, մի՛ տրամեցուցանէք զՀոգին Սուրբ Աստուծոյ այսպիսի զազիր եւ աղտեղի բանիւք, զի մի՛ հեռացի ի ձէնջ Աստուծոյ Հոգին, որ բնակեաց ի ձեզ յաւագանին¹⁷, եւ փոխանակ¹⁸ մտցէ¹⁹ եւ բնակեցէ ի սիրտս²⁰ ձեր Հոգին սատանայի:

1 զերեսս CEFIUQ
2 զթլպատութիւն ABCEIj, բլփատութիւն U
3 լ որ EFU
4 քրիստոնէից E, քրիստնէիցն U
5 + այլ + գա՛ծ U
6 լ ամենայն I
7 աստուած պաշտի A, անապաշտից U
8 հաւատն է լ աստուած է I
9 զմկրտութիւնն ACEFj
10 առ + որ + U
11 անարգութիւն I
12 հոգին U
13 զերեսս B
14 հայհոյութիւն I, հայհոյութեան U
15 հոգի DGP, հոգին + սր + B
16 ա՛յ BIU
17 աւագանիւն C
18 փոխակ C
19 + նորա + մտցէ Q
20 լ սիրտս G

10 Դարձեալ եւ²¹ զայս պատուէր առ հասարակ ամենայն հաւատացելոցդ²² աւանդեմք, զի զմանկունս ձեր երկիւղիւն²³ Աստուծոյ սնուցանիցէք, խրատելով զնոսա ի մանկական տիոց լինել աստուածասէր, ողորմած, աղաւթասէր, եւ²⁴ ուսուցէք²⁵ նոցա զբանս աղաւթից, եւ սաստեցէք²⁶ չսովորել ի խաւսս աղտեղիս եւ²⁷ յիշոցատութիւնս²⁸, զի ի մանկութեանն²⁹ ժամանակի³⁰ առաւել տնկի խրատ ծնողացն³¹ ի միտս մանկանցն³² անջնջելի յիշատակաւ, ընդ³³ որում եւ վարձս բարեաց³⁴ ընկալլիք փոխարեն³⁵ ի Քրիստոսէ³⁶:

11 Եւ գլուխ ամենայն բարեաց զսէր առ միմեանս կալլիք³⁷, եւ առ աղքատս եւ մերկս եւ հիւրս³⁸ եւ բանտեալս³⁹ եւ հիւանդս՝ զկարեկցութիւն եւ զողորմութիւն, որով արքայութեանն լինիլիք ժառանգորդս⁴⁰ ի Քրիստոս Յիսուս⁴¹:

21 տ. եւ դարձեալ U
22 հաւատացելոց B
23 երկիւղիւն B, երկիւղն I, երկեղիւն j
24 լ ողորմած, աղաւթասէր, եւ U
25 նուաստացուցանէլ լ ուսուցէլ U
26 սաստիցէլ U
27 եւ + ի + BDGIUPQ
28 զիշոցատութիւնս A, յիշոցատութիւնս BU շոցատութիւնս I
29 մանկութեան BDGIUP
30 ժամանակ EFj, ժամանակն BI
31 ծնողաց U
32 մանկանց U
33 ըստ U
34 բարի լ բարեաց B
35 տ. փոխարէն ընկալիլ A, փոխարէն I
36 տեսնել լ քրիստոսէ BCEFIUQ
37 միմեանս եւ առ ամենեանս կալլիլ մանաւանդ լ եւ զլուխ ամենայն բարեաց զսէր առ միմեանս կալլիլ G
38 + ի + հիւրս A, հիւրս F, հիւս U
39 բանդեալս DGIUPQ
40 ժառանգորդ Cj, ժառանգորդ EY, ժառանգաւոր F
41 յիսուս + ի տէր մեր, որում փառք յաիտեանս ամեն + EPz, յս + ի տր մեր՝ որում փառք յաիտեանս + F, յս + ի տր մեր որում + U

ԱՌ¹ ԿԱՆԱՆՑ² ԴԱՍՍ³

1 Պատուէր տամք եւ կանանց ազգի պարկեշտութեամբ եւ բարեձեւութեամբ լինել յամենայնի, որպէս եւ վայել է քրիստոնէից, եւ առաւել քան ոսկուով⁴ եւ արծաթով՝ ամաւթխածութեամբ⁵ եւ պատկառանաւք զարդարել զանձինս ձեր:

2 Եւ մի՛ ոք ի գայթակղութեան⁶ պատճառս մեղաց անմիտ երիտասարդաց՝ այլագունեսցէ զգոյն⁷ երեսաց իւրոց աւտար դեզաւք⁸, զի մի՛ զիւր հոգին⁹ եւ զցանկացողին ինքեան արկցէ ի գուրն անաւրէնութեան¹⁰:

3 Եւ մի՛ ոք նմանող¹¹ լիցի¹² աւձին¹³ գործի¹⁴ անաւրէնութեան լինելով սատանայի, զոր¹⁵ կաւատն անուանեն¹⁶, զի¹⁷ որպէս նա Եւայի ջամբեաց զպտուղն մահու խարէութեամբն¹⁸, նոյնպէս եւ սա զանմիտ¹⁹ կանանց²⁰ եւ զարանց²¹ տայ²² ճաշակել զպտուղն մահարեբ²³ մեղաց, որ ի²⁴ սկիզբն քաղցր երեւի անմտաց, եւ յետ

կատարմանն դառն, քան զլեղի, որ եւ զանէծս աւձին ժառանգեսցէ²⁵ այնպիսին²⁶ յԱստուծոյ²⁷, զորոյ²⁸ եւ զգործն ստացաւ²⁹:

4 Դարձեալ՝ մի՛ ոք ի ձէնջ³⁰ սատանայական կախարդութեան³¹ եւ աղանդոց³² դեղատուութեան զհետ երթիցէ³³, զի այլ մեղք³⁴ ի գործսն է վնասն³⁵, եւ այդ³⁶ ի հաւատն, քանզի կախարդութիւնն³⁷ ի սատանայէ է, եւ եթէ ոք ո՛չ նախ հեռանայ յԱստուծոյ³⁸ եւ առնէ զինքն սատանայի պաշտանեայ եւ երկրպագու, ո՛չ յաջողին կախարդութիւնքն:

5 Վասնորոյ աղաչեմք ի բաց լինել³⁹ յայտպիսի մեծ եւ աններելի չարեաց, զի մի՛ ընդ սատանայի դատապարտեսցի⁴⁰ այնպիսին ի հուր⁴¹ գեհենին⁴², զի այս⁴³ գործ կռապաշտիցն է եւ ո՛չ քրիստոնէից, զոր⁴⁴ Քրիստոս եբարձ զայստեամբն իւրով յաշխարհէ⁴⁵ զկոռցն մոլորութիւնն⁴⁶ եւ զգործս նորին չարութեան⁴⁷:

1 աո + ազգս + H, + :օ: + Աո I
 2 կանայս CDEFJ
 3 I դասս CEFJ, յաղագս աո կանայս I աո կանանց դասս U
 4 ոսկով Aj
 5 ամօթղածութեամբ I
 6 գայթակղութեան EF
 7 զգուն C
 8 դեղովք E, աւտարաղեղաւք B
 9 ոգին BI
 10 անօրէնութեամբ Cj
 11 նմանող IUj
 12 լինելով BI, լինի U
 13 աւձի E
 14 գործ U
 15 զոր + եւ + AFj, եւ I զոր U
 16 անուան U
 17 + եւ + զի U
 18 տ. խարեբեմ մահու E
 19 անմիտ E
 20 կանանցն U
 21 տ. արանց եւ կանանց E
 22 I տայ E, տայ Uj
 23 + մահու խարեութեամբ + մահարեբ BI
 24 I ի BEU

25 ժառանգս + է * U
 26 I այնպիսին C
 27 այլ U
 28 զոր CE, զորն U
 29 I եւ գանէծս օձին ժառանգեսցէ այնպիսին յաստուծոյ, զորոյ եւ զգործն ստացաւ B
 30 ձէն U
 31 կախարդք E, I խարդախութեան B
 32 անղնդոց U
 33 երթայցէ U
 34 մեղքն B
 35 վնաս Bj
 36 այտ E
 37 կախարդութիւն U
 38 այլ U
 39 լինիլ A
 40 դատեսցի E
 41 հուրն U
 42 գեհենին B
 43 I այս BC
 44 զի C
 45 յաշխարհի U
 46 մոլորութիւն B, մոլորիւն I, գմոլորութիւն U
 47 չարութեանն BFI

6 Արդ, մի՞ ոք վերստին¹ գործակից լինի² սատանայի՝ չար³ գործովք կախարդութեան⁴ եւ ընդ նմին այրեսցի ի հուր գեհե-նին յաւիտեան⁵:

7 Էր եւ այլ ինչ բազումս⁶ գրել առ ձեզ յաստուածային պատուիրանաց⁷ առ ի զգուշութիւն ի⁸ մեղաց եւ յամենայն⁹ չար գործոց, բայց զոր պակասն¹⁰ ի գրոյս՝ ունիք ուսանել ի քահանայիցդ եւ յեպիս-կիոպոսացդ, որք¹¹ կարգեալ են յԱստուծոյ տեսուչք¹² հոգւոց ձերոց՝ աւր ըստ աւրէ¹³ համառատել ձեզ զբանն ճշմարտութեան:

8 Եւ մեք¹⁴ աղաչեսցուք զՏէր, զի հան-

ցէ ի ձէնջ զսիրտ¹⁵ քարեղէն եւ տացէ ձեզ¹⁶ սիրտ մարմնեղէն՝ լինել¹⁷ երկիր¹⁸ արգաւանդ եւ արդիւնացուցանել զսերմն բանիս մեր¹⁹ յոգիս²⁰ ձեր, եւ տալ զպտուղ²¹ բազմապատիկ²² ի չափ երրորդին, որով²³ զուարթագին եւ անտրտում երեսաւք ասացուք յաւուրն²⁴ դատաստանի²⁵ առաջի արդար դատաւորին²⁶. «Ահա ես եւ մանկունք իմ, զոր ետուր ցիս, եւ դասեսցուք²⁷ ընդ աջեայսն²⁸ ի յաւիտենական կեանսն²⁹՝ ձեաւք³⁰ հանդերձ ի Քրիստոս Յիսուս, ի Տէր մեր, որ է աւրհնեալ յաւիտեանս. ամէն³¹»:

1 Վերստին BI
2 լինի U
3 չարս U
4 կախարդութեամբ A
5 յաւիտեանս j
6 լ բազումս E, բազում U
7 պատուիրանացն A
8 լ ի AB
9 ամ՝ IU
10 պակասն + է + ACUJQ
11 որ լ որք B
12 տեսուչ IU
13 արքայութիւն F
14 լ մեք B

15 սիրտ I
16 լ ձեզ U, ձեզ + սիրտ քարեղէն եւ տացէ, ձեզ + ACGj,
17 լինիլ A
18 լ երկիր EFU
19 մերոյ BEFIU
20 հոգիս A, ոգիս U
21 պտուղ BCFI
22 բազմապատ U
23 որպեսզի լ որով B
24 յաւուր U
25 դատաստանին U
26 լ առաջի արդար դատաւորին G
27 դատեսցուք U
28 աջակողմեանսն B, աջեանսն F
29 կեանս E
30 ձեր լ ձեաւք D, ձեւք CEIJQ
31 ամէն + վախճան + AI

**ՄԱՍՆԱԲՈՐ ԱՆՁԱՆՑ
ՀԱՍՑԷԱԳՐՈՒՄԾ ԹՂԹԵՐ**

Ա.¹
 ՆՈՐԻՆ ՏԵԱՈՆ ՆԵՐՍԻՍԻՒ² ԳՐԵԱԼ³ ՊԱՏԱՍԽԱՆԻ ԹՂԹՈՅՆ⁴
 ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ⁵ ԱՍՈՐԻՈՑ⁶ ՏԵԱՈՆ ՄԻՒԱՅԷԼԻ⁷

1 Զուարթուն⁸ եւ զարիագոյն⁹ Հովուապետի¹⁰ զաստուածապատիւ պատրիարքիդ¹¹ զտէր Միխայէլի¹² ընկալաք զգիր սիրոյ, եւ ընդ ողջ լինել ձեր՝ Աստուծոյ¹³ գոհութիւն մատուցաք. զոր եւ աղաչեմք զՏէր անասանելի¹⁴ պահել¹⁵ զձեզ ի Հաստատութիւն եկեղեցւոյ¹⁶ իւրոյ: 2 Եւ մեք Աստուծով եւ մաքուր ձեր աղաւթիւք կենդանի եմք մարմնով, այլ տկար երկոքումք¹⁷ երեւելաւս եւ աներեւութիւ. որով Հայցեմ¹⁸ ի ձէնջ աղաւթել՝ գալ զաւրութեան յԱստուծոյ¹⁹ տկարութեանս մերոյ²⁰:

3 Գրեալ էիք վասն տեսութեան²¹ միմեանց ցանկութիւն ունելոյ²², եւ մեք վկայեցաք²³ ճշմարիտ լինել զրելոցս²⁴, զի ի²⁵ մեր Հոգեւոր սիրոյ, որ²⁶ առ ձեզ՝ ծանեաք եւ զձերդ²⁷ առ մերս²⁸ նուստութիւն. եւ յուսամք յԱստուած²⁹, զի զբարի³⁰ ցանկութիւն մեր յայտոսիկ³¹ ի կատարումն Հասուցէ:

4 Ծանեաք³² եւ զսուրբ եպիսկոպոսաց³³ ձեր ժողովումն առ ձեզ վասն քննութեան³⁴ եկեղեցւոյ կարգաց, զպակասն³⁵ ի բարեաց³⁶ ընլով³⁷ եւ զաւտարոտին³⁸ ի բաց Հանելով, զոր եւ ընթերցաւ առաջի³⁹ մեր սուրբ եպիսկոպոս⁴⁰ տէր Յովհաննէս⁴¹ սիրելի Աստուծոյ եւ մեր⁴², եւ⁴³ լուաք եւ Հաճոյ⁴⁴ թուեցաւ⁴⁵ մեզ⁴⁶ եւ եպիսկոպոսաց⁴⁷

1 Բնագիրը կազմելիս օգտագործուել են հետեւեալ ձեռագրերը եւ հրատարակութիւնները.
 C = ՄՄ, 4500
 I = ՄՄ, 577
 U = ՄՄ, 3062
 j = ՄՄ, 227
 m = ՄՄ, 580
 ու (կրկնակի ընդօրինակութիւն), ինչպէս նաեւ հրատարակութիւնները:
 P = Երուսաղէմ 1871
 R = Էջմիածին 1865
 S = Վենետիկ 1873
 2 ներսեսի ու, ներսէսի Clj, ներսէսի + կլպեցւոյ + U, ներսեսի + կաթողիկոսի + S
 3 լ գրեալ S
 4 թխտոյն I
 5 պատրիարգին CUյոRS; պտրին Im
 6 աստրոց CIUյո
 7 միխայելի ու
 8 զուարթնոյն IUP, զզուարթուն R
 9 արիագոյն IU
 10 հովապետի ու
 11 պատրիարգիդ CUյոS, պատրիարգիտ I
 12 միխայելի ու
 13 յայ I
 14 + զի + անասանելի U
 15 պահել IU
 16 եկեղեցւոյ Ij
 17 երկոքումք Clյո, երկուքումք ու
 18 հայցեմք IU
 19 այ IU
 20 մերումք IU

21 տեսութեան jPS
 22 ունել j
 23 վկայեցաք ու
 24 զրոցս I, զրեցեալդ U
 25 + եւ + ի S
 26 IS
 27 ձերդ U
 28 մեզ I
 29 աճ U
 30 բարի Im
 31 զայտոսիկ Pj
 32 ծանաք I
 33 եպիսկոպոսաց IU
 34 լ թնութեան IUPj
 35 զպակաս Cյո, զեպիսկոպոսն I զպակասն I, զպէտսն I U
 36 բարց I
 37 ընլով I, լնուլ S
 38 զաւտարոտին U
 39 առաջին I
 40 եպիսկոպոսոս RSյո
 41 յոհաննէս R, յոհաննէս յոS, յովնէս I, յովաննէս U
 42 մեք U
 43 լ եւ IU
 44 հաճո ու, հաջոյ I
 45 բուեցաք I
 46 մեք I
 47 եպիսկոպոսն I, եպիսկոպոսացն U

մերոց¹ եւ² վարդապետաց³, զի ո՛չ⁴ թէ⁵ աւտար ինչ էր եւ նորածեւ, այլ զառաջին սուրբ Հարցն կանոնադրութիւնսն⁶ ի յիշատակ բերելով: 5 Ընդ որում⁷ մեծապէս վարձս⁸ ընդունիք⁹ յԱստուծոյ՝ այսպիսի¹⁰ հոգեւոր իրաց հոգ տանելով, զոր եւ¹¹ խնդրէ Աստուած յառաջնորդաց¹² եկեղեցւոյ¹³:

6 Հասկացաք եւ զոր ի բանից ծանոյց մեզ գտմանց¹⁴, որ ասացեալ են առաջի ձեր, եթէ Հայք զՅուլիանեայ¹⁵ Ալիկառնացւոյ¹⁶ ունին զխոստովանութիւն, որ առաջաւք ասաց զմեռելութիւնսն¹⁷ Քրիստոսի եւ ո՛չ ճշմարտութեամբ¹⁸, զոր¹⁹ նզովէ կաթողիկէ²⁰ եկեղեցի զայսոսիկ²¹ ասացողսն²² եւ զընդունողսն²³, այլ եւ զանիրաւ զրպարտողսն²⁴ զմեզ:

7 Բայց մեք խոստովանիմք զՔրիստոս ըստ սուրբ Հարցն դաւանութեան²⁵, որ ի Նիկիա²⁶, եւ ըստ ամենայն²⁷ ուղղափառ վարդապետաց եկեղեցւոյ²⁸, թէ էառ²⁹ Բանն

Աստուծոյ³⁰ ի սուրբ Կուսէն Մարիամայ հոգի եւ մարմին եւ միտք, ճշմարտապէս եւ ո՛չ կարծեաւք. եւ նովին մարմնովն³¹ չարչարեցաւ, խաչեցաւ եւ մեռաւ մահկանացու բնութեամբ՝ ստուգապէս եւ ո՛չ առաջաւք. եւ կենդանի էր անմահ Աստուածութեամբն³², որ միացեալ էր անբաժանելի ընդ մարդկային³³ հոգին, որ³⁴ բաժանեցաւ ի մարմնոյն³⁵, եւ ընդ մարմինն³⁶, որ եղաւ ի գերեզմանին³⁷, որ եւ միացոյց դարձեալ զհոգին ընդ մարմինն³⁸, եւ յարոյց ի մեռելոց յորժամ կամեցաւ, ըստ ասելոյն³⁹, թէ. «Իշխանութիւն ունիմ դնել զսա, եւ իշխանութիւն ունիմ վերստին առնուլ»:

8 Արդ, վասն այսոցիկ այս է ճշմարիտ խոստովանութիւն մեր⁴⁰, զոր⁴¹ գրեցաք կարճ ի կարճոյ⁴² համառաւտ բանիւ. այլ բովանդակն⁴³ յիմաստուն եպիսկոպոսէդ ի տէր Յովհաննիսէ⁴⁴ հասկանայք. ողջ լեբուք: 9 Ողջունեն⁴⁵ զձեզ⁴⁶, որ ընդ մեզ եպիսկոպոսք⁴⁷ եւ վարդապետք: 10 Ողջոյն տամք եւ որոց ընդ ձեզ են պաշտանեայք Քրիստոսի յիւրաքանչիւր կարգի⁴⁸:

1 մեր + այլ + I
 2 եւ + այլ + U
 3 վարդապետ I
 4 I ոչ I
 5 տ. թէ ոչ U
 6 կանոնադրութիւնս CIUյո
 7 ըստ որում IP₁
 8 տ. վարձս մեծապէս U
 9 յընդունիք U
 10 այնպիսի I, այսպէս + ի + U
 11 I IU
 12 առաջնորդաց U
 13 եկեղեցւոյ ու, եկեղեցւոյ j
 14 ոմանց IU
 15 գլուխանեայ ու, յուլիանայ I
 16 յալիկառնացւոյ CIUյո, ալիկառնացւոյ ու, յալիկառնացւոյ I
 17 զմեռելութիւնս IU
 18 ճշմարտութիւն Cյո
 19 որ IU
 20 կաթողիկէ S
 21 զայսոցիկ IS
 22 ասացողն CյոRS, ասացողսն U
 23 զընդունողն CյոRS, զընդունողսն + նոցա + IU
 24 զրպարտաւորսն CUոոյS
 25 դաւանութեամբ CIUյո
 26 նիկիայ IUոոյR
 27 I ամենայն IU
 28 եւ ըստ ամենայն ուղղափառ վարդապետաց եկեղեցւոյ I յո, եկեղեցւոյ ու

29 որ I էառ IU
 30 այ + էառ + U
 31 մարմնով I
 32 անուրեամբ IU
 33 մարդկային ու
 34 ոչ I որ P₁
 35 մարմնոցն ու
 36 մարմին IU
 37 գերեզմանի IUոյ
 38 զմարմին IU
 39 ասացելոցն ու
 - ՅՅ-ՎԸ-Վ-18
 40 I մեր I
 41 զոր + եւ + I
 42 կարճ ու
 43 զբովանդակն Uոյ R
 44 յոհաննիսէ R, յոհանիսէ յոյ S, յովնսէդ I, յովաննիսէ U, յովաննիսէ C₁
 45 ողջունին Cm, ողջոյն + ընդ + IU
 46 ձեզ IU
 47 նպք C
 48 I որ ընդ մեզ եպիսկոպոսք եւ վարդապետք: Ողջոյն տամք եւ որոց ընդ ձեզ են պաշտանեայք Քրիստոսի յիւրաքանչիւր կարգի I, ամեն I U

Բ.¹

ՆՈՐԻՆ² ՏԵԱՌՆ ՆԵՐՍԻՍԻ³ ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍԻ⁴ ԹՈՒՂԹ Ի⁵
 ԿՈՍՏԱՆԴԻՆՈՒՊՈԼԻՏ⁶ ԱՌ ՈՍՆ ՊՈԼԻՏՈՍ⁷ ՔԱՅԱՆԱՅ ՅԱՅԿԱԶՆ⁸ Ի
 ՏԱՐՍՈՆԵ⁹ ԿԻԼԻԿԵՑԻՈՑ¹⁰, ՈՐ ԳՆԱՅԵԱԼ ԷՐ ԱՆԴ¹¹ ՀՈՌՈՍԱՅԵԱԼ¹², ԵՒ
 ԲԱՄԲԱՍԱՍԵՐ¹³ ՅԱԶԳՍ¹⁴ ՄԵՐ Ի ԺԱՄԱՆԱԿՍ ԿԻՒՌ¹⁵ ՄԱՆՈՒԷԼԻ¹⁶
 ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ՝ ՅՈՐԺԱՍ ՀԱՆԴԵՐՁԵԱԼ ԷԻՆ ՄԻԱԲԱՆԵԼ¹⁷ ՀԱՅՔ ԵՒ
 ՅՈՅՆՔ¹⁸, ԵՒ ՆԱ ԳՐԵԱՑ ԱՌ ՏԵՐ¹⁹ ՆԵՐՍԵՍ, ԵՒ Ի ՉՔՍԵՂՍ²⁰ ԵՂԵՒ
 ԻՐՈՅ ՎՆԱՍՈՒՆ²¹

1 ԶՊաւղոսի²² Համանուան²³ վեհին²⁴
 եւ²⁵ քաղաքակցի, երանի թէ եւ գործակցի

յաւետարանն Քրիստոսի, եւ ունողի եւ
 կրողի զպակասութիւնն չարչարանաց նո-
 րին²⁶ ի մարմնի, ընթերցաք զգիր յընդի-
 մադրութիւն²⁷ ամբաստանողացն զքէն առ
 մեզ, որով եւ անզգուշանալին²⁸ բան²⁹ ո՛չ
 գոյ ծանուցաւ Հաւատարիմ, քանզի ան-
 մտաց եւ ո՛չ զճաշակս³⁰ առողաց³¹ իմաս-
 տութեան է³² այս³³, ո՞ւստի³⁴ ելն՝ Հայրենի
 աւանդութեանն բամբասանաւք, եւ այն³⁵
 ստութեամբ եւ ո՛չ ճշմարտութեամբ³⁶,
 յարգոյ լինել կարծելով ներհակացն³⁷ ո՞ւր
 չողաւ³⁸, որպէս եւ բազումք ի յառաջա-
 գունից³⁹ Հատուածելոցն⁴⁰ ի մէնջ⁴¹ արա-
 րին այսպիսի⁴²: 2 Եւ նոքին առ ատելու-

1 Տոգատակում՝ օգտագործուած են հետեւեալ մե-
 տադրերի եւ հրատարակութիւնների տարրերը-
 ցումները.
 C = ՄՄ, 500
 I = ՄՄ, 577
 U = ՄՄ, 3062
 j = ՄՄ, 227
 m = ՄՄ, 580
 P = Երուսաղէմ 1871
 R = Էջմիածին 1865
 S = Վեներտիկ 1873
 2 Սնորհն j
 3 Ներսէսի IUjms, Ներսէսի C
 4 Ս կաթողիկոսի CIUm, + կյայեցոյ Հայոց + կ'թղկո-
 սի j, կաթողիկոսի S
 5 Ս ի j
 6 կոստանդնուպօլիս UR, կոստանդնուպաղիս Im
 7 պողոս I
 8 հայկազնի UR
 9 տարսն U
 10 կիլիկեցոց Um S, կիլիկեցոց CIj
 11 անդ + եւ + m
 12 հոռոմացեալս U, հոռոմացեալ C
 13 բամբասէր CUS
 14 զազգս CIUjS
 15 կիր Uj
 16 մանուէլ UR, մանի m, մանիլ CIS, մանուէղի j
 17 միարանիլ I
 18 յունք I, յոյք C
 19 սրն Cm, սրնս I
 20 չմեղս Cj
 21 վնասուն + գրեաց պ' + I, վնասու j, վնասոյն C
 22 պաւղոսի CUj
 23 համանուն Cj
 24 Ս վեհին I
 25 ի Ս եւ C

26 Նրյ I
 27 յնդիմամտութի՛ I, յընդիմադրուի j
 28 անզգուշալին I, զանզգուշալին U, զանզգուշանա-
 լին j, անզգուշանալին S
 29 բանն C
 30 ճաշակս C
 31 առողացն U
 32 իմաստութեանն C
 33 Ս անմտաց եւ ո՛չ զճաշակս առողաց իմաստու-
 րեան է այս I
 34 անտի Ս ուստի I
 35 ոչ Ս I
 36 ճշտուք I
 37 ներհակա U
 38 չոքա I
 39 յառաջագունիցն Uj
 40 հատուածանելոցն Cm, հատուացանելոցն Ci, հա-
 տուածելոցն U
 41 մէջ I
 42 այսպիսիս CIUjm

Թեան մերում՝ Հաւատային¹ անքննաբար
 զրարանութեանն ի նոցանէ, եւ անդուստ
 թեւակոխեալ բազումք յայնպիսեացն²
 այսրէն դարձեալք³ ուստի ելին, խաւսէին⁴
 զանպատշաճան, զոր ո՛չ⁵ տեսին կամ
 լուան առ⁶ կատարեալսն⁷, այլ թերեւս առ
 նուազս ի Հեղգացելոցն. եւ որք նովին ա-
 տելութեամբ զգածեալք ի մերասերիցս⁸
 փոքրով լսէին զայնոսիկ եւ Հաւատային.
 եւ յայսպիսի⁹ սերմանեաց¹⁰ անեցեալ եւ
 պտղաբերեալ, որպէս թուի իմաստուն
 քննողաց¹¹, այսբան խաւարին¹² ատելու-
 թիւն¹³ ի մէջ¹⁴ երկուց ազգացս:

3 Այլ դու թէ եւ յայտոսիկ¹⁵ անհանճա-
 րաբար չաղակրատանաց անպարտ ես ըստ
 գրեցելումդ¹⁶, սակայն ո՛չ եւ¹⁷ այլովք, զոր
 եւ մտացդ քո խղճի տացուք զզատողու-
 թիւն¹⁸: 4 Եւ արդ, զմտաւ ած¹⁹, զի եթէ²⁰
 ապստամբելովդ ի քոյոց²¹ Հայրենատուր
 աւանդից²² յաւելեալ²³ զքեզ²⁴ կամ ուղ-
 զափառութիւն²⁵ Հաւատոց²⁶, զոր ո՛չն²⁷

ունէիր ի խրատուէ բանից ուղղափառ
 վարդապետաց եկեղեցւոյ²⁸, կամ երկիւղ²⁹
 Աստուծոյ, որ է սկիզբն իմաստութեան⁷,
 կամ երանական մաքրութիւն Հոգւոյ³⁰, որ
 տեսութեանն³¹ Աստուծոյ արժանաւորէ⁵,
 կամ այլ ինչ յառաքինութեանց³² գործոց,
 որով³³ Հաճոյանայ մարդ³⁴ Աստուծոյ, բա-
 րի Համարեա³⁵ անձին զՀատուածելդ³⁶, թէ-
 պէտ եւ կարող³⁷ էիր եւ³⁸ աստանաւր գոր-
 ծելովն զբարին, որպէս բազումք³⁹, արժա-
 նաւորիլ խոստացելոց բարեացն⁴⁰. ապա թէ
 ո՛չ ինչ յայսցանէ յաւելեալ⁴¹, այլ⁴² կամ
 նուազեաց, կամ ներհականն ներգոյացաւ,
 դու քեզէն ծանիր զչաճն կամ զտուգանսն:
 5 Վասն որոյ նմանողք⁴³ եղէք դուք, որ-
 պէս ինձ թուի, այսմ⁴⁴ աւրինակաց, որպէս
 թէ երկուց Հարազատաց խոովութեամբ
 պատերազմելով⁴⁵ ընդ միմեանս. եւ եթէ ոք
 ի զաւրացն⁴⁶ ի խոովութեանն⁴⁷ ժամանակ⁴⁸
 Հատուածեալ յիւրոյն⁴⁹ առ⁵⁰ աւտարն ան-
 ցանիցէ, ի լինել⁵¹ խաղաղութեանն⁵² նախա-

1 հաւատացիմ IRS, հաւատաիմ ո
 2 պիսպիսեացն յ, յայնպիսեաց S, յայսպիսեացն U
 3 դարձեալ I
 4 + եւ + խաւսէիմ j
 5 I ոչ C1
 6 I առ I
 7 անկատարեալսն I
 8 մերասերիցն ո, մերասերիցս j
 9 այսպիսի j
 10 սերմանաց j
 11 քննողացն j
 12 խաւարայիմ j
 13 ատելութիւնն Uj
 14 մէջ ո
 15 յայտոցիկ mR, յայտոցիկ Cj
 16 գրեցելումս IUjRS, գրեցելումն C, I կրեցելումն ո
 17 տ. եւ ոչ j
 18 զզատողութիւնն j
 19 ած ո
 20 թէ j
 21 բոց I
 22 յաւանդիցն j
 23 յաւելալ jmRS, յաւելու U
 24 քեզ CUjRS
 25 ուղղափառութեամբ U
 26 հաւատոյ CUjS
 27 ոչ ո

28 եկեղեցոյ CI
 29 երկիւղ S, երկիւղիւ C
 - Հմտ. Լ. 7
 30 հոգւոյ Ij
 31 տեսութեան I
 5 Հմտ. Մ. 3
 32 յառաքինութեան յ, առաքինութեան U
 33 որովք CIUjms
 34 մարդն I
 35 համարեայ Մո, համարեայ S
 36 զհատուածեալդ Uj
 37 կարող C1
 38 I եւ C
 39 + եւ + բզմք I
 40 քարեցան ImRS
 41 յաւելալ ImRS, աւելալ j
 42 I այլ S
 43 նմանաւորք CIո
 44 + եւ + այսմ U
 45 պատերազմելոյ R
 46 գորաց C
 47 խոովութեան IUjS
 48 ժամանակիմ I
 49 իւրոյն I, յիւրոցն US
 50 + եւ + առ j
 51 լինելն I
 52 խաղաղութեան I

տանս¹ յամենեցուն² կրէ իրր³ զգրժողս⁴ տերանց. զսոյն կրէք եւ դուք եւ ոյք ըստ ձեզ՝ ի լինել ըստ կամացն Աստուծոյ միաւորութեանս⁵: 6 Եւ դարձեալ, զոր աւրինակ յաւուրս քառասնորդացն եթէ ոք նախ⁶ քան զլրումն Պասեքին⁷ լուծանիցէ ի յարգելեալ⁸ կերակուրս, իբրեւ զաւրինազանց դատապարտի. իսկ յետ⁹ յարութեանն¹⁰ Տեառն՝ մինչ¹¹ ամենայն¹² Հաւատացեալք ի Քրիստոս լուծանեն, անդատապարտ¹³ է եւ գովելի, թէպէտեւ մի եւ¹⁴ նոյն են¹⁵ կերակուրքն¹⁶. ըստ որում եւ ի պտուղ գիտութեան ծառոյն, եթէ ո՛չ նախ քան զժամանակ Հրամանատութեանն¹⁷ Աստուծոյ մերձեալ էր մարդն՝ ոչ մեռանէր, այլ մանաւանդ անմահանայր բնութեամբ¹⁸, յորժամ յետ ծառոյն գիտութեան ի ծառն¹⁹ կենաց մերձենայր ըստ Հրամանի²⁰ Արար-

չին: 7 Բայց նոյն պտուղ, որ Հրամանաւն ուտելով բարի էր, առանց Հրամանին չարի եղեւ պատճառ՝ որոց կերան:

8 Իսկ յաղագս գրոյ²¹ ուրումն²² աստուատ²³ առ ընկեր քո Սամուէլ՝ Սամոստացի զքեզ գրելովն, եւ այլն եւս, անգիտելի²⁴ էր մեզ գիրն եւ գրողն²⁵, մինչեւ զգիրս քո ընթերցաք. եւ յորժամ²⁶ ծանեաք եւ²⁷ ո՛չ զարմացաք, քանզի գրողն²⁸ եւ առ ո՛վ²⁹ գիրն էր՝ Համիմաստ³⁰ գոլով³¹ միմեանց եւ Համասնունդ³², սովորաբար³³ ունէին յայնպիսեաց³⁴ առ միմեանս խաւսելոյ բանից³⁵:

9 Բայց դուք ո՛չ բարւոք արարէք³⁶ զմանկականն³⁷ զայն իմաստ³⁸ յարքունականդ բողոքել ատեան³⁹, զի յիմաստնոց եւ ի կատարելոց ծանիցին⁴⁰ անճահ⁴¹ գրեցեալքն⁴², եւ այնու՝ խաբէութիւն զոր ի մէնջն⁴³ բան եւ իր⁴⁴ կարծիցեն⁴⁵:

1 նախատինս UjR, տախտանս I
 2 յամենեցունց C, I, U, j, m, R
 3 իրրեւ I, U, j, m, իրեւ C
 4 զգրժաւղս C, m, զգժրաւղս U, j
 5 միաւորութեանն C, I, j, m
 6 ի I
 7 պասեկին I
 8 յարկելեալ m
 9 ի j
 10 յարութեան I
 11 մինչեւ C
 12 յամ I
 13 անդատապարտելի U
 14 ի եւ m, ի մի եւ I, տ. եւ մի S
 15 ի եւ U
 16 կերակուրք S
 17 հրամանատութեանն C, m
 18 բնութիւն I
 19 ծառ m
 20 հրամանին C, m

21 գրո m
 22 որումն m, գրորումն լ գրոյ ուրումն C
 23 աստուատ C
 24 անգիտելի լ ու
 25 գրողն C, I, U, m, R
 26 յոր C
 27 ի եւ C, j, m
 28 գրաւղն C, U, m
 29 ի ով m, օվ I, լ որ C
 30 համիմաստ U
 31 գոլով I
 32 համայսնունդ ու
 33 սովայրար I
 34 յայնպիսեացն U, j
 35 բանիցն U, j
 36 արարիք U
 37 զմանկական m, զմանկանն U
 38 զանիմաստ լ զայն իմաստ U
 39 յատեանդ I, յատեան j
 40 ծանիցեն C, U
 41 անհանար լ անհահ C, I, U, j, m, P, լ
 42 գրեալքն m
 43 մէջն C
 44 իւր U
 45 կարծիաց են P, լ ծանիցեն I

Գ.¹

ՆՈՐԻՆ ՏԵԱՌՆ ՆԵՐՍԻՍԻ² ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍԻ³ ԱՌ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱ⁴ ԵՒ
ՎԱՐԴԱՊԵՏԱ ՅԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ⁵ ՎԱՍՆ ՍԻՐՈՅ ԵՒ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ ԸՆԴ
ՅՈՅՆԱ⁶

1 Ներսէս⁷ նուաստ ծառայ⁸ Քրիստոսի, եւ ողորմութեամբ եւ⁹ կամաւք նորին կաթողիկոս¹⁰ Հայոց, սրբազան եպիսկոպոսաց մերոց¹¹ եւ իմաստուն վարդապետաց, որ յաշխարհ¹² Հայաստանեայց¹³, ընդ կողմանսդ, որ ընդ Հիւսիսով¹⁴ եւ ընդ հարաւով, որք¹⁵ էք տեսուչք կարգեալք ի Հոգւոյն¹⁶ Աստուծոյ եւ դաստիարակք¹⁷ հոգւոց¹⁸ բանականաց, որ բնակեալ են ի քաղաքս¹⁹ եւ ի գեւղս²⁰ եւ ի սուրբ ուխտս

ճգնաւորաց, որոց համաւրէն առաջնորդացդ²¹ եւ առաջնորդելոցդ²² ի ձէնջ՝ ողջոյն սիրոյ եւ խաղաղութեան հասցէ յաստուածընկալ սրբոյ նշանէս Վանկոյ եւ յառաքելական²³ նշխարացս²⁴ եւ ի սուրբ Լուսաւորչին մերոյ աջէս²⁵ եւ յաթոռոյս եւ ի մէնջ:

2 Գիտութիւն լիցի իմաստութեան ձերոյ²⁶, զի նախ ժամանակաւ, որպէս²⁷ կարծեմք լսել ձեզ ի համբաւոյ, մեծ արքայն Հոռոմոց ի սկիզբն աւուրց²⁸ աթոռակալութեան մերոյ առաքելական աթոռոյս, առաքեաց առ մեզ արս պատուաւորս հանդերձ արքունական²⁹ նամակաւք, միանգամ եւ երկիցս եւ երիցս՝ յաղագս սիրոյ եւ միաւորութեան³⁰ եկեղեցոյ³¹ ըստ նախնեացն³² ժամանակի, եւ բառնալոյ³³ զեկամուտ պատճառս երկպառակութեան ի միջոյ³⁴ երկաքանչիւրոց ազգացս: 3 Եւ մեր պատասխանեալ նոցին, որպէս արժան էր եւ աւարտումն³⁵ բանի, զայս ինչ: 4 Եթէ որպէս գլուխն միայն առանց բոլոր

1 Տողատակում՝ օգտագործուած են հետեւեալ ձեռագրերի եւ հրատարակութիւնների տարրերը: C = ՄՄ, 500 I = ՄՄ, 577 m = ՄՄ, 580 m₁ = ՄՄ, 580 (կրկնակի ընդօրինակութիւն) P = Երուսաղէմ 1871 R = Էջմիածին 1865 S = Վենետիկ 1873
2 մերսէսի CImS
3 կաթուղիկոսի I CImR, կաթողիկոսի S
4 եպիսկոպոսունս S, եպօ C
5 հայաստանեաց CImS
6 կյայնսն + Յիշեցէք զմեծ տիկին Սատրջիհանն որ բազում աշխատեցաւ աւրն միեգամ՝ կերակուր տալով եւ վարձն Աստուծոյ առցէ ամէն (յիշատ.) + m, յոյնսն CI
7 ...երս C
8 ծառայ m
9 + եւ + եւ C
10 կաթուղիկոսի R, I կաթողիկոսի C
11 մեր m
12 աշխարհի I
13 հայաստանեաց CIm S
14 հիւսիսով m, հիւստով C
15 որ Cm
16 հոգոյն I
17 դաստիարակ I
18 հոգոց CI
19 քաղաք m
20 գեղս CIRS, գաւղս m, գեղս m₁

21 առաջնորդաց C
22 առաջնորդելոցդ R
23 առաքելական I
24 նշխարացս m
25 յաջէս m
26 ձերո m₁
27 ժամանակաւորապէս I ժամանակաւ որպէս I
28 աւուրաց m
29 արժուանական m
30 միաբանութեան m₁P₁
31 եկեղեցոյ I
32 նախնեաց I
33 բառնալո m₁
34 միջո m₁
35 աւարտում m₁

անձին անդամոց¹ աւժանդակութեան ո՛չ է կարող² ներգործութիւնս ինչ կատարել, նոյնպէս եւ մեզ անկարելի³ է առանց իմաստնոց⁴ համայնից⁵, որ ի Հայաստանեայս⁶ մերձ լինելոյ, այսոցիկ առ ի ձէնջ խնդրոյս տալ կատարելապէս պատասխանի. այլ ժողովելով⁷ զամենեսին⁸ յորս գոյ⁹ իմաստութիւն եւ երկիւղ¹⁰, ի դիպաւդ¹¹ ժամու խորհեսցուք ի միասին Աստուծով, եւ ըստ խորհրդակցութեան բոլորիցն գրեսցուք առաջի մեծութեան ձերոյ¹² զայն ինչ, զոր Հոգին Աստուծոյ ցուցանէ մեզ: 5 Վասն որոյ եւ մեք ի ձեռն աղաւթական եղբարցդ, որք¹³ գան յարեւելս¹⁴ շրջել ի սուրբ տեղիս ուխտից¹⁵ Հայաստանեայց¹⁶, գրեցաք¹⁷ զայսոսիկ սակաւուք¹⁸ ծանաւթ լինել ձեզ ճշմարտապէս վերագրելոցդ իրագործութեանց, զի մի՛ յանիմաստից¹⁹ ոմանց անուղղապէս ինչ լուեալ, այլ ընդ այլոց²⁰ ինչ կարծիցէք: 6 Եւ զի

պատրաստեսջիք զանձինս, զի յորժամ վերստին հասցէ առ ի մէնջ յետ այժմու²¹ հրաւիրանացս²² կոչմանն²³ գիր եւ բան, առանց յապաղելոյ եւ պատճառադրութեան²⁴ հասանիցէք ի սահմանեալ ժամադրութիւնն²⁵, ոչ ի մէնջ կոչեցեալք կամ²⁶ յուրուք ի մարդկանէ, այլ ի Հոգւոյն²⁷ Աստուծոյ, որպէս եւ առաջին²⁸ սուրբ հարքն: 7 Եւ նախ քան զգալն՝ աղաչեմք ո՛չ դադարել²⁹ յաղաւթելոյ առ որ զկամս³⁰ երկիւղածաց³¹ իւրոց առնէ Աստուած եւ աղաւթից նոցին³² լսէ, զի ի ժողովելն³³ ի միասին տացէ մեզ իմաստս, զայն ինչ խորհել³⁴ խաւսել եւ առնել, որ նորին իսկ Հոգւոյն Սրբոյ են կամք եւ հաճոյք առ ի շինութիւն եւ³⁵ հաստատութիւն կաթողիկէ³⁶ եւ³⁷ առաքելական ուղղափառ եկեղեցւոյ³⁸: 8 Ողջ լերուք եւ³⁹ առաքելական⁴⁰ ի շնորհսն Աստուծոյ: 9 Զբովանդակն⁴¹ յեկեալ⁴² եղբարցդ հասկանայք:

1 Մանդամոց I
 2 կարող CIո
 3 կարելի I ոյ
 4 իմաստնոցըն ոյ, իմաստնոցն C
 5 համայն + ինչ + I
 6 հայաստանեանեայս I
 7 ժողովել I
 8 զամենեսան I
 9 գոյ I գոյ CIոյS
 10 երկեղ S
 11 դիպոդ ոյS
 12 ձերո ոյ
 13 որ I
 14 արեւելս ոյ
 15 ուխտեաց Cm
 16 հայաստանեաց Cm S, հայաստանեայց I
 17 գրեսցուք ոյ, գրեցայք I
 18 սակաւուկ I
 19 անիմաստից I
 20 այլոյ CmR

21 ժամու I այժմու I
 22 հրաւիրանացն S, հրաւիրականացս C
 23 կոչման I
 24 անպատճառադրութեան ոյ
 25 ժամանադրութիւնն C
 26 կայ I կամ C
 27 հոգոցն I, հոգոյն C
 28 առաջի Cm
 29 դատարել S
 30 զկամ I
 31 երկեղածաց C
 32 նոցա S
 33 ժողովիլն S
 34 խորել I
 35 I I
 36 կաթողիկէ CIո
 37 I Iո
 38 յեկեղեցոյ I
 39 I եւ CIոR
 40 ամենեկեան I առաքելական CIոRS
 41 զբովանդակն ոյ
 42 եկեալ ոյ

Դ.¹

ՆՈՐԻՆ ՏԵԱՌՆ ՆԵՐՍԻՍԻ² ԿԱԹՈՒԴՈՒԿՈՍԻ³ ՊԱՏԱՍԽԱՆԻ ԳՐՈՅ⁴
ՈՒՐՈՒՄՆ⁵, ՈՐ ԳՐԵԱԼ ԷՐ ԱՌ ՆԱ ԲԱՆՍ ԶԿԾԱՆԱՑ ՅԱՆԴՈՒԳՆ
ԼՐԲՈՒԹԵԱՄԲ

1 Ընկալաք⁶ զոր ի քէն գիր սիրոյ եւ
յանդիմանութեան, ըստ իմաստնոյն, զի
«Բարի, ասէ⁷, զվէր⁸ սիրելոյ⁹, քան զհամ-
բոյր թշնամոյ¹⁰», եւ¹¹ ոչ տխրեցայ¹², այլ
ուրախ եղէ¹³: 2 Քանզի ես ծանուցեալ եմ
ինձ եւ ո՛չ անծանալ յինէն, եւ այնքան¹⁴
մինչ զի¹⁵ ո՛չ միայն քոյդ լեզու եւ գրիչ,
այլ թէ եւ համաւրէն ծննդոց Աղամայ¹⁶
բան եւ գիր ջանային¹⁷ ի¹⁸ յայտ բերել, զոր
յիս պարսաւելի կիրք¹⁹, ոչ էին բաւական,

մի միայն ունելով այնց²⁰ կրից մխիթարու-
թիւն զգրտելն²¹ եւ ո՛չ զանգիտանալն²²
զնոսա: 3 Բայց վա՛յ²³ ախտացելումն յախ-
տէ, որ խոցի եւ ո՛չ ընդոստնու²⁴ որպէս
մեռեալ մասն մարմնոյ, եւ²⁵ չարչարի եւ
անչարչարելի կարծի²⁶ ինքեան²⁷, որով եւ²⁸
անբժշկելի²⁹ եթէ³⁰ մարմին³¹ ախտանայ
յայտոսիկ³² եւ եթէ հոգի:

4 Գրեալ ես երկնչել³³ ի կեղծաւորու-
թիւնէ որպէս յանհաւատութենէ, եւ արդա-
րացուցաք զքեզ յայտոսիկ³⁴, քանզի տի-
րական է հրամանն. վասն որոյ առ իս ո՛չ
բանիւ եւ ո՛չ գործով վարեցիս³⁵ կեղծա-
ւորութեամբ, զի³⁶ քեզ յանցանք է եւ մեզ
ստգտանք³⁷ սուտ եւ ունայն³⁸ գովու-
թիւնն³⁹, որում⁴⁰ ո՛չ միայն անշնորհակա-
լու մնամք⁴¹, այլ եւ դսրովեմք⁴² առ միտս:

1 Տողատակում՝ օգտագործուած են հետեւեալ ձե-
նագրերի եւ հրատարակութիւնների տարընթեր-
ցումները.
C = ՄՄ, 500
I = ՄՄ, 577
U = ՄՄ, 3062
j = ՄՄ, 227
m = ՄՄ, 580
P = Երուսաղէմ 1871
R = Էջմիածին 1865
S = Վենետիկ 1873
2 ներսէսի CIUՏS
3 կաթուղիկոսի I CIUյո, կաթողիկոսի S
4 գրո m
5 որումն Cm
6 նկալաք C
7 ա. ասէ բարի + է + U
8 + ընդունել + գվէր UյոR, + ընդունելոյ + գվէր I
9 սիրելոյ CIUյո
10 թշնամոյն C
11 «...» Ընդդ. Իւււ 6
12 ի եւ U
13 ի քան զհամարոյր թշնամոյն. եւ ոչ տխրեցայ, այլ ու-
րախ եղէ I
14 յայնքան m, այնքան C
15 ի զի I
16 աղամայ m
17 ջանացիմ P, ջանացիմ j
18 ի ի Cյո
19 + է + կիրք U, գիրք I կիրք C

20 յայնց I, անց j
21 + զի + գիտելն I
22 զանգիտանալն R, զանգիտելն U
23 վկայ j
24 ընդոսնու U
25 ի եւ IUj
26 կարծիմ Cm
27 յինքեան Cm
28 ի եւ IUյո
29 անբժշկելի + է + IUR
30 թէ IUյ, + է + թէ C
31 մարմինն IS
32 այտոսիկ I
33 երկնչել U
34 այտոսիկ I
35 վարեցի C
36 ի m, զի + ի + Uj
37 ըտգտանք Cm, ա. ըստգտանք մեզ Uj
38 յունայն I
39 գովութիւն Ij
40 ի որ m
41 մնամք I ու մնամք m
42 գսրովեմք R, դսրովեմք I

5 Գրեալ ես թէ վասն քո եկի եւ ո՛չ վասն անապատիս կարեաց, եւ այլ եւս բանք. եւ թէ՛ առանց՝ Աստուծոյ չկարացի տալ քեզ զշահն, զի ո՛չ կամեցար. եւ թէ՛ զնաս զկնի զնացելոցն՝ եւ ապաշաւանս թողուս. եւ թէ՛ հրաման տաս՝ կռուիմ ընդ քեզ՝, եւ թէ՛ ոչ՝ անպարտ եմ:

6 Գալն վասն իմ առ յինչն ասացաւ՝ մինչ՝ աստ էիր, եւ կարիք անապատիդ՝ ո՛չ յայտնի պահանջումն սակս հպարտութեան՝, վկայեմք եւ մեք, այլ պատրուակաւ ասացաւ՝ յատենախաւսութեանն առաջի մեր. վասն որոյ եւ տրտնջեցաք՝ եւ բացայայտեցաք՝ զառի քէն ծածկեալն. եւ այն զի ո՛չ կարացեր առանց Աստուծոյ՝ տալ զշահն մեզ՝ վկայի՝ ի՛նչ ձայնէն՝, զի ո՛չ ոք առնու, եթէ ո՛չ իցէ տուեալ նմա ի վերուստ. եւ թէ՛ զնամք ունայն՝ մեզ են տոյժք, թէ՛ եւ սիրելեաց՝ ապաշաւ՝: 7 Բայց զիա՞րդ անկեղծ եւ ճշմարիտ կարծի սէր՝ յայնմանէ, որ զմի սիրելին փութայ՝ հանել ի հնոցէն, եւ զմիւս՝ սիրե-

լին՝ ի նոյն արկանել՝ պատրաստէ՝ հնոց, մանաւանդ զի հանեալն դժուարակէզ եւ արկեալն՝ յոյժ դիւրակէզ՝ ծանծաղ է եւ այսոցիկ՝ խորութիւնք եւ բացայայտեալ՝ մեզ: 8 Եւ կռուելոյ ո՛չ ունիս կարիս հրամանի, զի ինքնաշարժ՝ ես ի բազմաբանութիւն. բայց թէ՛ աւետարանականն՝ ձայն եւ որ նախ քան զաւետարանն եւ ոյք յետ՝ աւետարանին՝ ի Հոգւոյն՝ հնչումն՝ ո՛չ ազդեն ի լսելիսս, եւ ո՛չ քոյդ մեղուական բզզումն. այլ զու եթէ սիրես, աղաւթեա՛ լսելի ինձ լինել ձայնին ցնծութեան եւ լսելի առնել զառաւաւտուն ողորմութիւն՝:

9 Գրեալ ես դարձեալ՝ զղջանալ, զի խնդրեցեր զսեղանոյ ծածկոյթն, եւ զի առեր զծերունեացն՝ զահեկանսն: 10 Զսեղանոյն՝ զարդ ոչ քեզ՝ այլ ծագողի Բանին, յորոյ՝ անուն՝ եւ տաճարդ է՝ նուիրեցի, զի ընդ փոքունն եւ անցաւորի՝ զանանցն շնորհեսցէ զարդ: 11 Իսկ ծերունեացն գոյից եթէ այնքան զեղջ

1 տ. բէ եւ C
 2 + եւ + առանց m
 3 զնացելոյն U
 4 ձեզ l m
 5 մինչեւ m
 6 անապատիտ I
 7 հպարտութեանն I
 8 l m
 9 սրտնեցալ l տրտնջեցալ CIURP, որոնեցալ յS
 10 բայցայայտեցալ I, բացայայտեցալ C
 11 յա՛յ m
 12 վկայի Cm, վկայեցի U
 13 l ի U
 14 ձայնէ m
 15 եթէ S, եթէ l եւ բէ U
 16 յոյնայն I
 17 սիրելեաց C
 18 աղազաւ U
 19 կարծէիր l կարծի սէր U
 20 փութայ Cjm
 21 զմիւս I

22 սիրելի Cm
 23 անկանել CIR
 24 պատրաստելիս j
 25 արկեայն I
 26 դիւրատէզ m
 27 յայսոցիկ C
 28 բացեա յայտնեալ C
 29 իմնալարժ I
 30 յաւետարականն j
 31 l յետ CIjm
 32 յաւետարանին Cj
 33 հոգոյն Ij
 34 ազդէն I
 35 լսելիսդ Uj
 36 տիրես m
 37 ողորմութեամբ R, ողորմութիւնն CUj
 38 զծերունեաց m
 39 + եւ + զսեղանոյն ImR
 40 որոյ Uj
 41 անունն I, յանունն j
 42 l եւ Uj
 43 տաճարդ m
 44 փոքուն I
 45 անցաւորին U

ունիս¹ յառնուլն², մինչ զի նեղեալ տազնապիս ի միտս³ եւ կամիս սթափել⁴ ի խղճէ⁵ մտաց յաղագս յանարժանէ⁶ առնլոյն⁷, ո՛չ⁸ ինչ տրտմիմք⁹ յայսրէն զարձուցանելն¹⁰, միայն զի դու ազատեսցիս ի տազնապէդ¹¹. եւ մեք զայն եւ որ այլ եւս յայսմ¹² Հետէ տացուք ի ձեռս Հեզ եւ խոնարհ Քրիստոսին, եւ ո՛չ եւս¹³ Հպարտացեալ դերային. այնմ¹⁴, որ տառապի առ դուրս¹⁵ եւ Հայցէ արտսուաւք եւ յո՛ւ¹⁶ տալն ոչ Հեռանայ, այլ զարձեալ պաղատի, մինչեւ Հաւանեցուցէ զապառումն¹⁷ սիրտս եւ զկարծր, լնուլ զզուզնաքեայն¹⁸ խնդիր միով լուծայիլ¹⁹ կամ պատառաւ²⁰ Հացիւ եւ կամ որ այսքանեաւ²¹ պիտոյիւք կարեաց, եւ յառնուլն²² երկրպագէ տուողին²³ եւ փոխտորէ²⁴ բարձրաձայնութեամբ ընդ փոքուն զմեծն²⁵, զերկնիցն²⁶ արքայութիւն²⁷ Հայցելով ի Համանուանէն իւրոյ տալ ողորմածին: 12 եւ Պաւղոս բազ-

մահնար իմաստիւք եւ խոնարհական բանիւ գրէր առ որս ի²⁸ Հեթանոսաց Հաւատացեալք՝ տալ զողորմութեանն²⁹ շնորհ որոց³⁰ յերուսաղէմ աղքատացն³¹: 13 Իսկ քո³² գերագոյն գոլով քան զասացեալսք³³ անուն, ո՛չ զիջանիս ըստ մեզ եւ ի մերս, այլ եւ զղջանալ³⁴ ասես ընդ առանց³⁵ խնդրոյ³⁶ ի քէն տուելոցն ի մէնջ³⁷. եւ արարիչն ամենայնի աւծանիւր ի³⁸ պոռնկէ³⁹, եւ սաստէր⁴⁰ աշակերտացն յաշխատն⁴¹ առնելն զնա⁴², եւ դու ապաշաւել⁴³ գրես զմերն իւղով⁴⁴ աւծանիլ⁴⁵: 14 Արուսեկին է այդ⁴⁶ ախտ⁴⁷ եւ ո՛չ ի ճշմարիտ լուսոյն⁴⁸ Հոգւոյ: 15 Յիրաւի ասէի թէ անգիտանաս⁴⁹, զոր⁵⁰ կրես⁵¹. եւ միոյ⁵² ախտէ⁵³ ոչ ամենայն մարդ մեռանի, այլ⁵⁴ ի յոքունց⁵⁵ եւ ի

1 ունի մ
2 առնուլ I
3 միտ I, ի միտս j
4 զբափել լ սթափել U
5 խղճէ I PR
6 անարժան j, անարժանէ U
7 առնլոյ I, առնելոյն j
8 որ լ ոչ C
9 տրտմիմք Cj
10 զարձուցանելն C
11 տազնապէտ Clm
12 այսմ I
13 եւ I
14 + այլ + այնմ j
15 դուսս U
16 ոչ I
17 զապառում Cjm, զապարում U
18 զզուզնաքեան Uj
19 լուծայիլ R, լուծաիլ m
20 պատառո m
21 այսքանեաւ I
22 յառնուլ Cm
23 տուաղիւն Cm
24 փոխտորէ լ m, փոխաղրէ CIS
25 + բնդ + մեծն U
26 զերկնից ClUjm
27 արքայութիւն IUjR, արքայութեան m

28 ի ի U
29 զողորմութեանն I, զողորմութեան j, զողորմութիւն U, զողորմութիւնն C
30 շնորհոց լ շնորհ որոց I, որոց լ որ U, « Հմբ. Լ. Կ. քնք. Ժ. Գ. 3
31 որ լ քո I
32 զասացեալք m, զասացեալք C
33 + ի + զղջանալ I
34 առանգ I
35 խնդրելոյ Cm
36 մէջ լ մէնջ C
37 եւ լ ի I
38 պոռնկէ C
39 Հմբ. Մ. քնք. Ի. Գ. 7. Մ. քնք. Ժ. Գ. 3. Գ. քնք. Լ. 37. Գ. քնք. Ժ. Գ. 3
39 սաստիւր I
40 յաշխատ Uj
41 լ I
42 ապաշել I, յապաշաւել j
43 եւղով Cm
44 օճանել U
45 այտ I
46 ախտս U
47 լոյսոյն m, լուսոյն I
48 անգիտանալ Cj
49 գորս U
50 կրեաւ I
51 + ի + միոյ CjRS
52 աշխատէ լ m, յախտէ j
53 յայլ m
54 հոգունց I

զանազանից. այսպէս¹ եւ² հոգւոյ³ ո՛չ մարմնականքն⁴ միայն, այլ եւ հոգէկանքն⁵ են մահարարք:

¹⁶ Գրեալ էս այլ ո՛չ գալ առ մեզ վասն կարեաց իրիք. եւ դու⁶ յազագս կարեաց

ո՛չ երբէք եկեալ էս, այլ թէ յայսմ հետէ զղջանաս⁷ զոր երկիրդ⁸, այլ ո՛չ եւս⁹ աչխատ առնիս¹⁰ ի մէնջ վասն¹¹ գալոյ. միայն ուր կայցես՝ յիշեսցես յաղաւթս¹² եթէ ախորժես. Ողջ լեր:

---

1 սւ I
2 լ m
3 հոգոյ lյո
4 մարմնականք j
5 հոգեկանքն ՍյուՐ, հոգեւորականք RSP
6 դու՛ C

---

7 զղջանանաս I
8 եկիրդ j
9 ոչ ի մէնջ լ ոչ եւս I
10 առնես Ս
11 լ ի մէնջ վասն I
12 յաղաւթ m

Ե.¹

ՆՈՐԻՆ ՏԵԱՌՆ ՆԵՐՍԻՍԻ² ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍԻ³ ԱՌ ՆՈՅՆ ԺՊԻՐԿ⁴

1 Նիւթականս⁵ հուր ի⁶ նիւթոց⁷ նուազեալ շիջանի, իսկ ի⁸ յոգւոջ⁹ ներգոյացեալ¹⁰ բոց հպարտութեան¹¹ եւ բարկութեան¹² ո՛չ ունելով նիւթ՝ վառի եւ բորբոքի եւ տոչորէ միշտ, փոքր ինչ զարտաքինս¹³ որքան զաւրէ եւ հասանէ լեզուաւ¹⁴, եւ յարակէզ¹⁵ առնէ¹⁶ զծնողն¹⁷, յորմէ ո՛չ երբէք բաժանի: 2 Յորում սակի եւ զքոյղ¹⁸ իմանամք սիրտ, որ ո՛չ միայն զնորոյն եւ հնոյն¹⁹ աւրինաց ո՛չ ունելով խրատ՝ լռել ի բարկութենէ, եւ ընդ տարապարտն²⁰ բարկութեան՝ գեհնէ²¹, եւ ընդ մորոսն ա-

սելոյ՝ ատեան²², եւ բամբասողքն²³ ընդ²⁴ սպանողսն²⁵ արտաքոյ արքայութեան²⁶, այլ եւ յաննիւթս²⁷ զրահեալ բերիլ²⁸ յայտսիկ՝ ո՛չ առ ատելիս, այլ առ սիրելիս երբեմն, թէ եւ արդ կարծեաւք ատելի, կամ ըստ²⁹ քոյղ³⁰ սրտի, որ առ մեզ, զմերս³¹ դատելով առ քեզ:

3 Գրեալ ես, զի³² տուաք զքեզ ի ձեռս հակառակացն, եւ նոքա արարին ընդ քեզ որպէս հրամայեցաք³³ մեք: 4 Արդ, եթէ առաւել բան ինչ՝ քան զհասարակաց թուղթն մեր ասացեալ է³⁴ մեր ընդ նոսա, գրեալ դատակնիքս քո եղիցի³⁵ ի վերայ մեր. իսկ եթէ եւ ո՛չ ի³⁶ խորհուրդս³⁷ անգամ³⁸ անկեալ³⁹ է իրս ինչ հակառակ քեզ՝ թող թէ⁴⁰ ի բան կամ⁴¹ ի գործ, առ քե՛զ այդրէն⁴² զարձցին⁴³ քոյս⁴⁴ գրեցեալք: 5 Եւ ընդ բամբասանացն⁴⁵ կիրք կամ ի բաց

1 Տողատակում սգտագործուած են հետեւեալ ձեռագրերի եւ հրատարակութիւնների տարբերակները:
 C = ՄՄ, 500
 I = ՄՄ, 577
 U = ՄՄ, 3062
 j = ՄՄ, 227
 m = ՄՄ, 580
 P = Երուսաղէմ 1871
 R = Էջմիածին 1865
 S = Վեներտիկ 1873
 2 Երեսէս Խ, Երեսեսի Ս, Երեսեսի Բ
 3 Լ կաթողիկոսի ՄԵԽԸ
 4 լիրրն Լ յ, Լ ժպիրի Մ
 5 միւթական յ
 6 Լ Լ
 7 միւթոյ ՄԵԽԸ
 8 Լ ի Մ
 9 հոգոջ Լ, յոգւոց Մ
 10 Երեսոյացեալ Լ
 11 հպարտութեամբ Մ
 12 հպարտութեամբ եւ բարկութեամբ ՄԼԲ
 13 զարտաքին յ
 14 լեզու Ը
 15 յարակէ ՄԵԽ
 16 Լ առնէ ՄԵԽԸ
 17 զծնաւողն ՄԵԽԸ
 18 զքոյղ Լ
 19 տ. զհնոցն եւ զնորոյն Լ
 20 դատապարտն Մ
 21 գեհնէն Ս
 * Հմմտ. ՄՄ. Լ. 9. 38

22 աղեան Լ
 ք Հմմտ. ՄՄ. Լ. 22
 23 բամբասաւողն ՄԼԽ, բանբասաւողն յ
 24 ըստ Լ
 25 սպանաւողն ՄԽ, սպանողն Մ
 26 յարեայութեան Մ
 27 յաննիւթ Մ
 28 բարիս յ
 29 ընդ Ս
 30 բոյս Լ
 31 զմերս Մ
 32 թէ Լ զի յ
 33 հրամանեցաք Լ
 34 էր Մ
 35 եղեցի Մ
 36 Լ Լ
 37 խորհուրդս Մ
 38 + ի վերայ + անգամ Լ
 39 անգեալ Մ
 40 բուրբէ Լ բող թէ Մ
 41 եւ Լ կամ Լ
 42 աղբն Մ
 43 դարձին Լ
 44 բոյս Մ
 45 բամբասանաց Մ

էից կամ ի¹ մերձակայից² զորս գրեալս³ քո⁴ ծանոյց, ո՛չ յոյժ թախծիմք⁵. քանզի ո՛չ այնքան նախատեն, որքան է ի մեզ աղարտելի վատթարութիւն⁶ յայտնի եւ ծածուկ: 6 Եւ թէ Աստուծոյ մերկապարանոց է մերն սղալանք⁷ եւ հրեշտակաց նորա, յորմէ դատիմք եւ վկայեալ յանդիմանիմք, լիցին եւ մարդկան գիտելի⁸, որ է համբերութեամբ⁹ տանողացն թեթեւութիւն անդ ի¹⁰ յանդիմանութեանն¹¹, եւ տուժից պատճառ բամբասողացն, նաեւ զգաստութեան¹² առիթ¹³ ուղղապէս բամ-

բասելոցն¹⁴, եւ փոփոխումն ի բամբասելին կրից¹⁵:

7 Իսկ յաղագս փախստեան քո յարեւմուտս, եւ այն ի մեր¹⁶ պատճառէ, գրեմք եւ այսմ վճիռ իրաւանց¹⁷, եթէ ի մեր ինչ բարկութենէ կամ բռնութենէ հալածիս, պատահեալ ինչ¹⁸ քեզ փորձութեան ի ճանապարհին՝ մեք եղիցուք պարտական, ապա թէ¹⁹ դու ինքնահալած լինիս բարուց քոց ախտիւք²⁰, բարւոյն²¹ կամ ներհակին քեզ պատահելոյ, դու լինիս անձին քո պատճառ, եւ ոչ այլ ոք²²:

1 ի ի
2 մերձակայից Ըո
3 գրեալ Լ, գրեալս Ս
4 + եւ + Բո ո
5 քաղծիմք Լյ
6 վատթարուի ո, վարթարութիւն Լ
7 սխալանք ԸՍյոՌ
8 գիտելիք ո
9 համբերութիւն Ը
10 անտի Լ անդ ի ԸՏ, Լ անդ ի յ
11 մանութեանն ո, յանդիմանութեան ԸՍ
12 սգաստութեան Ը
13 առիտ Լ

14 բամբասելոյն Ըյ
15 կրիցս Ս
16 ի մեր Ս
17 յիրաւանց յ
18 ինք Լ ինչ Ս
19 եթէ ԸԼո, ԸՍ
20 ախտիւ Ը
21 բարոյն Լյ
22 տ. պատճառ. եւ ոչ այլ ոք անձին Բո Սյ

Ձ.¹

ՆՈՐԻՆ ՏԵԱՌՆ ՆԵՐՍԻՍԻ² ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍԻ³ ԱՌ ՆՈՅՆ ՅԻՄԱՐՈՒԹԵԱՄԲ ԵՒ ՀՊԱՐՏՈՒԹԵԱՄԲ⁴ ԼՐԲԵԱԼ⁵ ՅԱՆԴՈՒԳՆ ԺՊԻՐՀ⁶

1 Մարմնոյ բժշկաց⁷ ճարտարութիւնն⁸ գովի⁹ ճանաչել զյոյժ¹⁰ հիւանդին եւ ապա տալ զդեղն¹¹, զի մի՛ ծանրացուցեալ զստամոքսն՝ նողկտայցէ¹², յորմէ վնասի՝ քան թէ աւգտի: 2 Պարտ է լինել ըստ այսմ եւ հոգւոց¹³ բժշկաց, եւ մի՛ փարիսաբար¹⁴ դատել զմաքսաւոր՝. զինէն ո՛չ աւսեմ, զի ես¹⁵ ո՛չ միայն մեղաւոր զանազան կրիւք եւ յանցաւոր բոլոր աւրինաց զիս ունիմ, այլ եւ ո՛չ մարդ վարկանիմ¹⁶ զանձն իմ. նաեւ ո՛չ յանբանից¹⁷ ընդ բնութեանն¹⁸ աւրինաց կապելոց, առ որով

փոքր ունիմ զքոյդ¹⁹ դատել զիս յառաջ քան զդատաւորն²⁰ արդար, եւ Պիղատոսի եւ Տրայիանոսի²¹ զմեզ համեմատել²², եւ զաթոռս զայս առ ինեւ հակառակ Աստուծոյ եւ ամենայն սրբոց²³ ասելով. եւ թէ չար տերանցն²⁴ կամաւ քո ծառայ²⁵ եղեր՝ մամոնայի²⁶ եւ այլոցն. եւ թէ այժմու աթոռդ²⁷, զոր ունիս, ո՛չ միայն Աստուծոյ չէ, այլ եւ ո՛չ Մահմետի²⁸. եւ թէ²⁹ կոյրդ³⁰ կուրաց ո՛չ³¹ առաջնորդէ, եւ կաշառն, զոր առնուս, կուրացուցանէ զաչս զքո՞³². եւ վաճառես զաթոռն Աստուծոյ այնոցիկ, որ բիւր չարեաւք լցեալ են³³. թէ³⁴ յեւթանասուն³⁵ եւ³⁶ երկու³⁷ լեզուս չկայ³⁸ ոք, ո՛չ արեւապաշտ³⁹, ո՛չ⁴⁰ կռապաշտ⁴¹, քան զչայոց ազգս ամենայն չարեաւք լի. եւ թէ զլուխ այս ամենայն մեղաց եւ պատ-

1 Տոդատակում օգտագործուած են հետեւեալ ձեռագրերի եւ հրատարակութիւնների տարրերը-ցումները.
C = ՄՄ, 500
I = ՄՄ, 577
U = ՄՄ, 3062
j = ՄՄ, 227
m = ՄՄ, 580
P = Երուսաղէմ 1871
R = Էջմիածին 1865
S = Վենետիկ 1873
2 Երեսնամի Ս
3 Ս Ս Ս, կաթողիկոսի Ս
4 հարտութեամբ I
5 լրբեալն IR
6 Ս յանդուգն ժպիրի IR, լրբեալ ոմն Ս յանդուգն ժպիրի C, ոմն Ս ժպիրի Ս յ
7 բժշկաց I
8 նարտութիւն C
9 + ի + գովի m
10 զոյժ C Ս m PRS
11 գտեղն C
12 նողկայցէ S
13 հոգոց CI
14 փարիսեցարք Ս
15 Հմբ. Ղ. Ղ. ժ. Ը 11
16 + եւ + ես S
17 վարկանիմ j
18 անբանից U
19 բնութեամբ Ս j

19 գոյտ I
20 զդատաւորն U
21 տրախանոսի I
22 համեմատեալ U
23 սրբոց m
24 տերանց + ասելով + I, տերանց Ս
25 ծառայ I
26 մամոնայի I
27 զաթոռդ Ս j
28 մահմետի j
29 երկու j
30 կոյրտ I
31 I ոչ U
32 բո C
33 տ. են լցեալ I
34 + եւ + բէ Ս Ս Ս S
35 յեթանասուն RS, եթանասուն I
36 I I
37 + ի + չէ: C m, հր Ս j
38 չկա C j m
39 արեւ պաշտ I
40 + եւ + ոչ Ս m
41 Ս ոչ կռապաշտ I

ճառ դու ես վկայութեամբ երկնի¹ եւ երկրի² եւ Աստուծոյ եւ հրեշտակաց եւ մարդկան եւ այլ բազում³ սոցին նման⁴ բանք:

3 Որոց պատասխանի⁵ նախ զայս ասեմ, եթէ անգիտանաս, ո՛վ դու⁶, իմոց բերաւոր եւ զանազան ախտից ծածկելոցն⁷ յողուջն⁸, յորոց առաւել քան ի քէն՝ ի մտացս խղճէ միշտ դատիմ, տազնապիմ եւ նեղիմ, զորս եթէ ցանկաս⁹ դարովել¹⁰, մի՛ երեւելեաւս միայն, այլ ե՛կ, զի զանյայտն, որ յիս, լուիցես¹¹, որպէս զի տիրապէս¹² զատեսցիս¹³ եւ ոչ ի կարծ: 4 Ծանի՛ր եւ զայս, զի¹⁴ զիս թէեւ¹⁵ ամենայն լեզուք զովեսցեն յայն¹⁶ բարի, որ ո՛չ է առ իս, հոգմոց հնչմունք վարկանիմ¹⁷, եւ թէ պարսակ է որ եւ դատի յայն¹⁸, ինչ որ ի մտացս խղճէ, ո՛չ դատիմ, ոչ փոյթ¹⁹ ինչ առնեմ. իսկ եթէ յորոց²⁰ ունիմ²¹ եւ ասէ որք, ո՛չ վասն ասելոյն²², այլ վասն ունելոյն վշտանամ: 5 Գլուխ բանիս, զի մի²³ ես ի գրելս ի վերայ բարդեալ հոգոցս²⁴ յաճախեցից հոգս, եւ մի՛ դու յընթեռնուլն²⁵

ճանճրացիս, այս է. որովհետեւ²⁶ ծանեար զիս ըստ վերագրելոցդ²⁷ խոտեալ յԱստուծոյ եւ յաստուածայնոցն²⁸ եւ խանդարիչ²⁹ Իսրայէլի³⁰, որպէս ոմն ի հնումն, արա՛, զոր ասեմս առանց ամենայն կեղծաւորութեան³²: 6 Ժողովեա՛³³ զմնացեալ³⁴ ճիւղս³⁵ յողկուզաց³⁶ ազգիս Հայոց, եւ³⁷ ասա՛ ընտրել³⁸ միաբանութեամբ ամենեցուն զայր որ Աստուծոյ, որ կարող³⁹ է⁴⁰ նախանձել զնախանձն Աստուծոյ, կամ վիճակաւ որպէս Ասորիք⁴¹, կամ յԱստուծոյ⁴² հայցելով եւ յայտնելով որպէս բազումք, եւ հաստատել յաստուածային⁴³ աթոռս⁴⁴ երկու աչաց ունող⁴⁵, զի կարող⁴⁶ լիցի կուրաց առաջնորդել⁴⁷, եւ ո՛չ իբրեւ զիս երկոքումք⁴⁸ կոյր⁴⁹: 7 Եւ ես տամ ձեռագիր Աստուծով, որ ո՛չ ընդգրիմանամ⁵⁰ եւ ոչ հակառակիմ, այլ կամաւ իմով⁵¹ հրաժարեմ⁵² ի բաց եւ յոյժ ուրախութեամբ՝ որ-

1 յերկնի I
2 յերկրի I
3 բազում՝ m
4 նման I
5 պատասխանիմ I
6 + մարդ + դու U
7 ծածկելոյն m
8 յողուջն m, յողուջն CI
9 զանկ I
10 դորովել I
11 լուիցես + յիմեւ + j
12 տիրաբար IU
13 զատեսցես Ij
14 I I
15 բէ I բէւս CIUm
16 այն I
17 վարկանիմ I
18 այն j
19 փոյտ I
20 յորոցն CURS, որոցն Ijm
21 ունիմ՝ m
22 ասելոցն I
23 զմի I զի մի I
24 հոգուցս C
25 յնթեռնուլն Cm, ընթեռնուլն Uj

26 որով I CIUm
27 վերագրելոցդ I, վերագրեցելոցդ U
28 անայնոցն Im
29 նախադարձն I
30 իդի Cm
- ՀՄԳ. Գ. Թ. Գ. Ժ. Բ. 17
31 արայ I
32 կեղծաւորութեանց S
33 ժողովեալ I
34 զամենայն I զմնացեալ Pj
35 ճիւղս IU
36 յողկուզաց Cm, կողկուզաց I, յողկուզաց U
37 I S
38 ընդգրել I
39 կարող R, կարաւոն CI m
40 I է C
41 այսորիկ I ասորիմ U
42 ա՛յ U
43 յանձաիմ I
44 յարոռս CmR
45 ունաւղ CI m
46 կարող CI mR
47 իննել առաջնորդ I առաջնորդել CIUm, իննի առաջնորդ I
48 երկուսումք CI m
49 կուր I
50 յընդգրիմանամ j
51 իմով I
52 հրաժարիմ IU

պէս ի ծանր¹ բեռանց թեթեւացեալ², եւ քեզ շնորհ հատուցանեմ³ որպէս արդարեւ սիրելոյ⁴: 8 Չեմ լաւ քան զԳրիգոր Աստուածաբան⁵ կամ զՅովհանն⁶ եւ զայլս բազումս, զի ոմանք կամաւ եւ ոմանք ի բռնութենէ ի բաց կացին յաթոռոցն, որոց եւ զարշապարացն⁷ չէ արժանի երեսս⁸, թող թէ համեմատութեան: 9 Եւ ես⁹ երթեալ յանքոյթ ինչ տեղւոջ¹⁰ տաց լոռութեամբ զբերանս հողոյ¹¹ եւ զաչս արտա-

սուաց ի նշխարեալ կենաց իմոց աւուրս, եթէ գթասցի Տէր: 10 Եւ այս վասն սորին այսքան շատասցի յուղիղ¹² մտաց եւ ո՛չ ի¹³ նենգաւոր շրթանց եւ խորամանկութեանց Աստուծով որ զսիրտս եւ զերիկամունս քննէ¹⁴: 11 Բայց քոյս¹⁴ թղթի բանք պահեսցին¹⁵ մինչ ի¹⁶ յարդար¹⁷ դատողութեանն¹⁸ աւր. զի որ ի սմա¹⁹ անիրաւ առ իս ի քէն դատումն²⁰ դատեսցի յուղիղ²¹ դատաւորէն²²:

1 ծանրը I
2 բերեացուցեալ U
3 մատուցանեմ I
4 սիրելոյ CIUj
5 անձաբանն I,
6 գլոհան RS, գլոհան + ոսկ'' + U, գլոհան CIm, + բան + գլոհան j
7 զարշապացն m, զարշապարանացն I
8 յերեսս I
9 I I
10 տեղոջ CI
11 + իմ' + հողոյ m

12 + ի + յուղիղ U
13 I ի IR
14 * Հմմտ. II ԳՄ. Է: 11
14 Բոյղ US
15 պահեսցի C Sm, պահեսցի I
16 եւ I ի CIUյո
17 արդար j
18 դատողութեան CI
19 նմայ են I սմա U
20 I դատումն I
21 ուղիղ j, յուղեղ C
22 դատորէն m

Է.¹

ՆՈՐԻՆ ՏԵԱՌՆ ՆԵՐՍԻՍԻ² ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍԻ³ ԱՌ⁴ ՎԱՐԴԱՊԵՏՆ ԳԵՈՐԳ⁵

1 Զքնաւորապէս իմաստնոց⁶ անձին եւ զմեր պարզաբար սիրողի ոգւոյ⁷ զԳէորգեայ⁸ ծանեաք զպարունակեալ միտս⁹ բանի¹⁰ զբովանդակն. եւ զի տրտմականք¹¹ յաղագս ի չարեացն չարութեան թունից¹² եւ սպառնալեաց¹³ եղելոց¹⁴ առ¹⁵ ձերսդ¹⁶ վշտակեցաք¹⁷ այդմ: 2 Բայց գիտե՞ս¹⁸, ո՛վ զիւրադարձդ¹⁹ խոհեմ, թէ²⁰ ո՞րքան արգահատէիր, մինչ ի գառագեղն²¹ էր գազանն²², եւ հաւատայիր²³ առ ի²⁴ նմանէ

քաղցի²⁵ եւ ողոք²⁶ բանիցն՝ իբրեւ իժի եւ քարբի ծածկեալ զթոյնսն²⁷ պատրող²⁸ բանիւքն²⁹. վասն որոյ եւ մեք, թէ³⁰ այլապէս կարծէք³¹, ո՛չ յաղագս խնայելոյ³² յինչս³³, այլ վասն ոչ յանպէտս³⁴ վատնելոյ եւ յապառածս³⁵ սերմանելոյ զտէրունին³⁶ սերմն, յապաղեցաք մինչեւ ցայժմ: 3 Բայց արդ պատրաստեցաք առաքել³⁷ առ մերասեռն վեհ, թերեւս³⁸ արասցէ Հնար լուծման աւիրաւացն խրոխտանալոյ³⁹, եւ դուք աղաւթիւք առ Աստուած ջատագով⁴⁰ լերուք ջանին⁴¹, զի մի՛ ունայն, այլ⁴² արդիւնական լիցին մերն ծախք⁴³ եւ նորայն⁴⁴ ջանք: 4 Բայց ըստ սահմանեալ բանին փութա⁴⁵ զգալն⁴⁶, զի հոգասցուք զկապեալսն⁴⁷. ողջ լիւր⁴⁸:

1 Տոդատակում՝ օգտագործուած են հետեւեալ ձեռագրերի եւ հրատարակութիւնների տարբերբնումները.
 C = ՄՄ, 500
 I = ՄՄ, 577
 U = ՄՄ, 3062
 j = ՄՄ, 227
 m = ՄՄ, 580
 m1 = ՄՄ, 580 (նոյն ձեռագրում առկայ երկրորդ ընդօրինակութիւնը)
 P = Երուսաղէմ 1871
 R = Էջմիածին 1865
 S = Վենետիկ 1873
 2 ներսէսի CIUjm S
 3 Վկաթողիկոսի CIUm, կաթողիկոսի m1, + կլայկոյ հայոց + կթողիկոսի j, կաթողիկոսի S
 4 առ + երջանիկ + S
 5 գէորգ IU
 6 իմաստնոյ CIUjm1 RS
 7 ոգւո m1, ոգոյ I, ոգւոց Uj, հոգոյ C
 8 զգէորգեա Cjm, զգէորքեա I
 9 զմիտս m1
 10 բանին Cm
 11 արամականք U
 12 բոյնից m1
 13 ապառնեալեացն I
 14 եղելոցս U, եղելոցդ C
 15 առ Վ դար m
 16 ձերսդ U
 17 վշտակեցաք UmPS
 18 Վ Բայց գիտես U
 19 զիւրադարձ I
 20 եւ Վ թէ U
 21 գառագեղն I, դառագեղն S
 22 գառագեղ ներգագաճն Վ U
 23 հաւատայիր Iո1, հաւատայիր + ասացեալ + j
 24 ասի Վ առ ի

25 Բաղցր CUj
 26 ողոգ I
 27 գթոյսն C
 28 պատրող IUjR, պարտաղ m, պարաաղ C
 29 բանիւք m
 30 թէ + եւ + CUmR, թէպետեւ j
 31 կարծեաք m1
 32 խնայելոյ m1
 33 յինչ m, ինչս I
 34 անպէտս j
 35 յապառժ I
 36 գտէրունի CIUjm
 37 առաքեալ I
 38 թերեւ I
 39 խրոխտանալով U
 40 ջատակով m
 41 ջանիւ m
 42 արլ I
 43 ծաղք CjI
 44 նորին I, նր j
 45 փութալ I, փութաս U
 46 գալն I
 47 զկապեալն CIUm
 48 լիւրուք m1

Ը.¹

ՆՈՐԻՆ ՏԵԱՌՆ ՆԵՐՄԻՍԻ² ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍԻ³ ԱՌ ՆՈՅՆ ԳԵՈՐԳ⁴
ՎԱՐԴԱՊԵՏ⁵

1 Ըստ⁶ գերաշխարհայնոցն⁷ սիրոյ տարփման⁸ յաստուածայինսն⁹ Համեմատեալ սիրելւոյ¹⁰ ընթերցայ¹¹ զգիր¹², եւ խրախացայ ոգւով¹³ ընդ ողջութիւն ողջելոյդ տիրապէս. եւ մեք եւս յետ մարմնականին ախտի վճարելոյ ախտանամք աւր ըստ աւրէ¹⁴ իմանալեաւս¹⁵ փոքու եւ մեծաւ: 2 Ծանեայ¹⁶ եւ զճշմարտիդ¹⁷ ճշմարտապատում պատմութիւն, եւ Հաւատացի այնքան՝ իբր անձին կրեալ եւ ոչ աւտարի. վասն որոյ ի սրտէ մաքրեցան, որ զքէն

կարծեալ մթութիւն¹⁸, որ¹⁹ ո՛չ երբէք տպացան²⁰: 3 Զի զի՞նչ²¹ այն ինչ, որ ընդմիջէ²² ոգւոյ²³ եւ մտաց, ըստ որում իմ եւ քո²⁴ Հաղորդութիւն գթոյ²⁵ ոգեպէս²⁶. որում բաղձամ տեսութեան²⁷ իբր ի մեռելութենէ յարուցելոյ²⁸ սիրելւոյ²⁹, եթէ³⁰ ըստ դիպող³¹ ժամու լցցի ըստ գրեցեալս ի քէն խրատման³²: 4 Ի թիւ երից մեծագունի խորհրդոյ³³ ընկալայ³⁴ գնուէրս³⁵ շնորհակալութեամբ ի տէր, զլոյս Հաւր՝ խնձոր³⁶ ըստ երգոյն, զՈրդի՝ զբաղցրութիւնն³⁷, զՀոգին՝ ըստ³⁸ քաղցր³⁹ ի քիմս բանին: 5 Ողջ լիւր, անմոռաց որպէս⁴⁰ Հաւատամ յազաւթս⁴¹ լինել: 6 Ողջունեալքս⁴² ի քէն ողջունեն սիրով:

1 Տողատակում՝ օգտագործուած են հետեւեալ ձեռագրերի եւ հրատարակութիւնների տարբեր-
ցումները.
C = ՄՄ, 500
I = ՄՄ, 577
U = ՄՄ, 3062
j = ՄՄ, 227
m = ՄՄ, 580
m₁ = ՄՄ, 580 (Գոյն ձեռագրում առկա երկրորդ
ընդօրինակութիւնը)
P = Երուսաղէմ 1871
R = Էջմիածին 1865
S = Վենետիկ 1873
2 ներսէսի ՅՏ
3 I Տեառն Ներսիսի կաթողիկոսի CIUm, կաթողի-
կոսի m; S; թուղթ I կաթողիկոսի j
4 գէորբ m
5 վարդապետ + Անդրեաս զանարժանս յիշեցէի ի
Ք՛ս + հիշատ.– m₁, վարդապետն I, վարդապետի U
6 աստ I ըստ U
7 գերաշխարայնոցն I, գերաշխարհայնոց U
8 տարգման I
9 անձայինսն I
10 սիրոյ Ijm, սիրելոյ CUm₁
11 ընթերցա Cm
12 գիր m₁
13 հոգով I
14 աւրստաւրէ Cm
15 իմանալ եւս Uj
16 ծանեաւ m₁, ծանեաւ U
17 զճշմարտիտ IU

18 մրութեամբ C
19 ուր CUj
20 տապացան m₁
21 մի՞նչ I U
22 ընդմիջ է Rjm
23 ոգւոց Cm, ոգւոյ m₁, հոգոյ I
24 ի մի՞մ I իմ եւ քո U
25 գթո m₁
26 հոգեպէս I, ոգեպէս C
27 տեսութեամբ Uj
28 յարուցելո m₁
29 սիրելո m₁, սիրելոյ IUj
30 I m₁
31 դիպող CImR
32 խոստման I խրատման CIUjmR
33 խորհրդոյ m₁
34 ընկալալ jm₁
35 զնվէրս I, զնուերս C
36 խնձոր U
37 զբաղցրութիւն IUjmS
38 զի I j
39 I ըստ քաղցր U
40 ճր m₁
41 յաղօթ I
42 ողջունեալս m₁

Թ.¹

ՆՈՐԻՆ ՏԵԱՌՆ ՆԵՐՍԻՍԻ² ԿԱԹՈՒՂՈՒԿՈՍԻ³ ԱՌ ՆՈՅՆ ԳԵՈՐԳ⁴ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

1 Ի քում գիտելի նետից յետ նախկի
գրելոյն Հարան յանձին⁵, ո՛վ⁶ սիրելի ըստ⁷
ոգւոյ⁸, որով մաղթեսցես⁹ յամենաբժշկէն
ոգւոց¹⁰ զիմանալին տալ սպեղանի¹¹, ի բու-
ժումն անցելումն¹² եւ ի դադարումն¹³ ներ-

կային. եւ ապաքինեսցես¹⁴ ի բացուստ¹⁵ որ-
պէս եւ¹⁶ Տէրն զՀարիւրապետին ծառայ¹⁷
եւ¹⁸ զԹագաւորագինն¹⁹ որդի, ո՛չ երկայն
բանիւ²⁰, այլ սղագունիւք²⁰ ըստ այսր²¹ չա-
փոյ²², եւ որ էն՝ է²³ ասցի²⁴ առ քեզ:

1 Տղատակում օգտագործուած են հետեւեայ ձե-
ռագրերի եւ հրատարակութիւնների տարբեր-
ցումները.

C = ՄՄ, 500

I = ՄՄ, 577

U = ՄՄ, 3062

j = ՄՄ, 227

m = ՄՄ, 580

m₁ = ՄՄ, 580 (նոյն ձեռագրում առկայ երկրորդ ըն-
դորինակութիւնը)

P = Երուսաղէմ 1871

R = Էջմիածին 1865

S = Վենետիկ 1873

2 Ներսեսի Մյո Տ, Ներսէսի Շ

3 Վ կաթողիկոսի ՄյոՌ, Վ տեառն Ներսիսի կարու-
ղիկոսի I, կաթողիկոսի Շ

4 ա. վարդապետ գէորգ Մյո, վարդապետն գէորգ Ս,
վարդապետ + երրորդ անգամ + Շ

5 անձին Ij

6 որ Վ ով C

7 լ ըստ U

8 հոգոյ I

9 մաղթեայ եւ U

10 հոգոց I, լ ոգւոց U

11 սեղանի m₁, սեղանի I

12 լ անցելումն ՄյոՌ

13 դադումն I

14 ապաքինեսցես m₁

15 բացուստ m₁

16 Վ եւ ՄյոՌ

17 ծառայ m₁

18 Վ m

19 Թագաւորագինն Մ

« ՀՄԳ. ԳՅ. ԳԸ. Գ. 49-50

20 աղօթագունիւք I, այլագունիւք Մ

21 Վ այսր U

22 չափու I

23 էն S, լ որ էն է U

24 էասցի IUS

Ժ.¹

ՆՈՐԻՆ² ՏԵԱՌՆ ՆԵՐՍԻՍԻ³ ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍԻ⁴ ԵՒ ՏԻԵԶԵՐԱԼՈՅՍ⁵
ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ⁶ ԳԻՐ ՇՐՋԱԲԵՐԱԿԱՆ ԱՌԱՔԵԱԼ Ի ԿՈՂՄԱՆՍ ԱՐԵՒԵԼԻՑ⁷
Ի ԿԱՐՍ՝ ԶԿՆԻ ՆՈՐԱԿԵՐՏ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ ՈՒՐՈՒՄՆ⁸, ՅՈՐՈՅ⁹ ԳԻՐՍ
ՑՈՒՅԱՆԵ ՅԱՆՈՒՆՆ¹⁰, ՅՈՐՍ ԲԱՆՔ ՊԻՏԱՆԻՔ ԽՐԱՏԱԿԱՆՔ
ԱՌԱՋՆՈՐԴԻՆ, ԵՒ ՔԱՐՈՋ ՈԳԵՇԱՅ¹¹ ԱՌԱՋՆՈՐԴԵԼՈՅՆ¹² Ի ՆՄԱՆԵ

1 Շնորհաւք¹³ ամենակալին Աստուծոյ
Հաւր, եւ գթութեամբ միածնի Որդւոյ¹⁴ նո-
րա¹⁵ Յիսուսի Քրիստոսի, եւ պարգեւաւք¹⁶
կենդանարար Սուրբ Հոգւոյն¹⁷: 2 Այս մեր
գիր¹⁵ աւրհնութեան հոգեւորական հրա-
մանի է, Ներսիսի¹⁹ ծառայի²⁰ Քրիստոսի²¹,

ողորմութեամբ²² նորին կաթուղիկոսի²³ ա-
մենայն²⁴ Հայոց, զոր գրեցաք յանմատոյց
դղեակդ²⁵ եւ ի հոյակապ²⁶ քաղաքդ
Կարս²⁷, եւ որ ընդ դովաւ²⁸ նահանգք²⁹ գե-
ղաւրէից³⁰, վանաւրէից³¹ եւ³² ազարա-
կաց³³: 3 Որոց այդոցիկ ամենեցուն՝ սրբա-
զան հարց, խաչակրաւն միանձանց³⁴, աս-
տուածարեալ եւ շնորհազարդ³⁵ քահանա-
լից³⁶, մեծագարմ իշխանաց, քրիստոսասէր
զինուորաց, արգասու վաճառականաց,
պատուաւոր տանուտերաց³⁷, աշխատա-
սէր³⁸ երկրագործաց, ձեռահմուտ արուես-
տագիտաց³⁹, եւ ամենայն քրիստոսադա-
ւան հայասեռ⁴⁰ ժողովրդականացդ⁴¹ հոգե-

1 Տողատակում՝ օգտագործված են հետևյալ ձեռագրերի եւ հրատարակությունների տարրերը:
C = ՄՄ 500
I = ՄՄ 577
U = ՄՄ 3062
j = ՄՄ 227
m = ՄՄ 580
m1 = ՄՄ 580 (նույն ձեռագրում առկա երկրորդ ընդօրինակությունը)
P = Երուսաղեմ 1871
R = Էջմիածին 1865
S = Վենետիկ 1873
2 + բուղթ ի շնորհալույն U
3 մերսեսի m մերսեսի CIUS
4 + սուրբ + կաթուղիկոսի CIUmR կաթողիկոսի S
5 տիեզերալուր U
6 I եւ տիեզերալոյս վարդապետի S
7 յարեւելից Im
8 որումն CIm
9 գորոյ IUmRS
10 գանունն Um1, R գանուն CIm
11 ոգեշահ RS
12 առաջնորդելոց I
13 .նորհոֆ C
14 որդւո m որդոյ I
15 նորայ m
16 պագեօֆ I
17 հոգոյն I
18 տ. գիր մեր I
19 մերսեսի Sm մերսեսի CIU
20 ծառայի m1
21 + յի + էի U

22 + եւ + ողորմութեամբ CIUm S
23 կաթողիկոս Um
24 I ամենայն CIUm S
25 դղեակդ m1 դղեակտ I
26 հոակապ I
27 + ի + կարս m1
28 հովանեաւ I դովաւ U
29 նահանգ I
30 դղեաւրէից m գեղորէից I
31 վանորէից I
32 I եւ CIm
33 ակարակաց I
34 I անձանց m միանցանց I
35 շնորհագարթ I
36 ֆիից Cm
37 տանուտերաց R
38 աշխարհասէր m աշխատարեր S
39 I ձեռահմուտ արուեստագիտաց U
40 հայասեռից m1
41 ժողովրդականացս + եւ ձեռահմուտ արուեստագործաց + U

ւոր որդւոց¹ մերոց²: 4 Ողջոյն սիրոյ³ եւ խաղաղութեան⁴ հասցէ յաստուածընկալ սուրբ նշանացս եւ յառաքելական նշխարացս եւ ի սուրբ Լուսաւորչին մերոյ⁵ աջէս⁶ եւ յաթոռոյս⁷ եւ ի մէնջ:

5 Գիտութիւն լիցի ձեզ, զի աւրէն է ծննդական եւ մահկանացու բնութեանս փոխանակել զմիմեանս, որպէս որք զմարմնաւորս⁸ ունին իշխանութիւն, այսպէս⁹ եւ որք զհոգեւորական¹⁰ վերակացութիւն: 6 Այս աւրէնք բնաւորական եւ յազազս որոյ¹¹ բանս¹² է, կատարեալ տեսանի¹³, քանզի յետ բարւոյ¹⁴ եւ իմաստուն հովուին¹⁵ ձերոյ¹⁶ տէր Աբրահամու զընթացսն կատարելոյ¹⁷ եւ առ հովուին¹⁸ քաջ կոչեցելոյ¹⁹, ընտրեցաւ առ²⁰ ի ձէնջ²¹ ըստ²² հոգւոյն²³ տեսութեան Խաչատուր քահանայ²⁴ արեանառու²⁵ նորին ըստ մարմնոյ, եւ առաքեցաւ առաջի սրբոյ²⁶ աթոռոյս վկայական²⁷ ձեր զրոզ²⁸, անարատ ունել²⁹

զքաղաքավարութիւն անձին իւրոյ³⁰ ի մանկութենէ. զոր եւ ընկալեալ մեր եւ հաւատացեալ վկայութեանցս³¹, որ ի ձէնջ թղթով եւ բանիւ, կատարեցաք ի վերայ³² դորա³³ զաստուածային³⁴ խորհրդածութեանցն ձեռնադրութիւնս՝ յաստիճան³⁵ եւ պիսկոպոսութեան վերակոչելով³⁶ կենսակիր³⁷ խաչիւս³⁸ եւ աստուածախաւս աւետարանաւս եւ սուրբ³⁹ Լուսաւորչին⁴⁰ աջովս⁴¹. որպէս զի յայսմհետէ⁴² կալցի իշխանութիւն⁴³ առաքելական՝ կապել զապստամբեալսն⁴⁴ յաւրինաց⁴⁵ Աստուծոյ⁴⁶ յերկինս եւ յերկրի⁴⁷, եւ զգարձեալսն⁴⁸ յապաշաւանս⁴⁹ ի վատթար գործոց՝ արձակել ի կապանաց մեղաց՝ յորժամ ցուցցեն զպտուղն⁵⁰ արժանաւոր ապաշխարութեան: 7 Ի կարգ քահանայութեան, ի սպասաւորութիւն աստուածային⁵¹ խորհրդոյն եւ ի տեսչութիւն⁵² ժողովրդեան⁵³ կոչեցէ զանարատսն եւ զիմաստունս⁵⁴ եւ

1 որդոց Լու
 2 Ի հոգեւոր որդւոց մերոց Լ
 3 սիրո տ
 4 խաղաղութեամբ տ
 5 մերո տ
 6 աջէս Լ
 7 + յաթոռոյս եւ յառաքելական նշխարաց եւ ի սուրբ լուսաւորչին մերոյ + աթոռոյս Լ
 8 զմարմնաւորս Լ
 9 այս Լ
 10 հոգեւորականն Լ զհոգեկան Լ
 11 որ տ
 12 բան Լ
 13 տեսանէի Լ
 14 բարոյ Լ
 15 հով ունիմ Լ հովուի Լ
 16 ձերո տ
 17 կատարել տ
 18 հովուիմ տ
 19 կոչեցելո տ
 20 Լ առ Լ
 21 մէնջ Լ ձէնջ Լ
 22 Լ ըստ Լ
 23 հոգւոյն Լ զհոգւոյն Լ
 24 Բ Լ
 25 արեան + առնու + Լ
 26 սրբո տ
 27 վկայական տ

28 զրոզ Լ
 29 ունելով Լ
 30 իւրո տ
 31 վկայութեանս Լ
 32 վերա տ
 33 Լ ի դորա Լ
 34 զանձին տ
 35 յաստիճան Լ
 36 վերակոչելովն տ
 37 կենսակիր տ
 38 խաչիւս տ խաչիվս Լ
 39 Լ տ
 40 լուսաւորչի Լ
 41 աջովս Լ
 42 այսմհետէ Լ
 43 իշխանութիւն Լ
 44 զապստամբալս տ
 45 յաւրինացն Լ
 46 Լ տ
 47 յերկիր տ
 48 զարձեալսն Լ
 49 յապաշաւանս Լ
 50 զպտուղս Լ
 51 անձին տ
 52 տեսչութիւն տ
 53 ժողովրդեանն տ Լ
 54 զիմաստունսն Լ

զվկայեալսն¹ ի գործս բարեաց եւ յերկիւղն² Աստուծոյ. եւ մի՛ ի ծանուցեալ արատաւորաց զոք եւ յաներկիւղից³ եւ յանիմաստից ածցէ յայս⁴ գործ հոգեւորական վասն իրիք ինչ հարկեցուցանող⁵ պատճառի: 8 Պահեսցէ եւ զհրամայեալ⁶ զաւրէչսն⁷ ի Տեառնէ, որ յաղագս առն եւ կնոջ անբաժանելի զուգաւորութեան. զի բայց⁸ ի բանէ⁹ պոռնկութեան եւ որ այլ եւս են¹⁰ ի¹¹ կանոնս սուրբ հարցն գրեալ պատճառք, այլովք¹² իւրք մի՛ արասցէ բաժինս, որպէս լսեմք զոմանց յեպիսկոպոսաց¹³ արեւելից¹⁴, զի արհամարհելով զաւրէչս Աստուծոյ՝ բաժանեն¹⁵ անխորարար¹⁶ սակս սակաւ ինչ կուրացուցիչ մամոնայի¹⁷: 9 Զի թէ որ արձակէ զկին իւր եւ արասցէ այլ¹⁸ շնայ¹⁹, ըստ բանին Քրիստոսի՞, ապա եւ²⁰ արձակողն²¹ ընդ նմին զոր արձակեաց՝ շնութեան մեղաւքն պատժիցի²²: 10 Տացէ եւ²³ զանձն իւր աւրինակ յամենայն²⁴ գործս բարեաց՝ քահանա-

յիցդ²⁵ եւ ժողովրդոց²⁶, զարդարելով նախ զոր ինքն²⁷ պատկեր աստուածային²⁸ զանազան երանգաւք²⁹ Հոգւոյն³⁰ Սրբոյ, աւրինաւք,³¹ սրբութեամբ, արդարութեամբ, խոնարհութեամբ, հեղութեամբ, աստուածային³² երկիւղիւն³³, սիրովն առ³⁴ Աստուած եւ առ ընկերս³⁵, եղբայրասիրութեամբ³⁶ եւ մարդասիրութեամբ³⁷, աղքատասիրութեամբ³⁸ եւ ողորմածութեամբ, պահաւք աղաւթիւք³⁹ եւ ամենայն ճգնաւորական հանդիսիւ⁴⁰ յառաջադէմ⁴¹ եղեալ ի յերկնաւոր վարս առաքինութեան⁴², որպէս⁴³ զի⁴⁴ իւրաքանչիւր⁴⁵ ոք ի ձէնջ ի միոյ պատկերէդ⁴⁶ յայդմանէ⁴⁷ առեալ՝ զայս աւրինակ բարեաց նկարագրեսլիք⁴⁸ ի տիպս⁴⁹ Հոգւոց⁵⁰ ձերոց: 11 Որ եւ յեա⁵¹ աւրինակ⁵² զինքն տալոյ⁵³ ձեզ գործով, ուսուցէ եւ բանիւ⁵⁴ զաստուածային⁵⁵ աւ-

1 զվկանայսն m
 2 յերկեղն Cm S երկիւղն I
 3 անյերկեղից m S յաներկեղից m յաներկեղից C
 4 այս I
 5 հարկեցուցանող IUmR
 6 հրամանալ m զհրամայեալն U
 7 արէման Cm m յորէնս U
 8 բաց CmR բացէ U
 9 բան U
 10 ի ինչ m
 11 ի ի C
 12 այլով CIUmR
 13 եպիսկոպոսաց Um
 14 յարեւելից I
 15 բաժանեն C
 16 անխորարար U
 17 մամոնայի m
 18 այլն I
 19 շնա m
 - Ո՞րք է: 32
 20 ի եւ U
 21 արձակողն CIUmR
 22 պատժեցի U
 23 ի եւ C
 24 ամենայն Im

25 Բիիցդ Cm բահանայից I
 26 ժողովրդոց I
 27 յինն CU
 28 անախն m
 29 երանգաւք m
 30 հոգւոյն Im
 31 ի հոգւոյն սրբոյ արիմաւք U
 32 անախն Um
 33 երկիւղն IU
 34 + որ + առ U
 35 ընկերն I
 36 եղբայրասիրութեամբ m եղպայր սիրութեամբ I
 37 եւ մարդասիրութեամբ I I
 38 եւ մարդասիրութեամբ աղքատասիրութեամբ I m աղքատասիրութեամբ C
 39 + եւ + աղաւթիւք Um
 40 հանդիսիւ I
 41 յառաջադէ I
 42 առաքինութեամբ Cm առաքինութեան I
 43 ոք m
 44 ի m
 45 զիւրաքանչիւր m
 46 պատկեր էր I
 47 յայդմանէ I
 48 նկարակեսիք I նկարեսիք U
 49 տիպս I տիպ U
 50 հոգոց I
 51 ես I
 52 յորինակ m
 53 տալո m
 54 բանիւ U
 55 զանախն m

ըէնսն երկրորդելով¹ ի լսելիս ձեր յամենայն² ժամ. աճեցուցէ աւր ըստ աւրէ³ զհաւտ երկնաւոր հովուին, զոր գնեաց արեամբն⁴ իւրով, լուսաւոր վարուք⁵ շինելով⁶ զնոսա ի փառս Աստուծոյ. եւ մի՛ անկարգաբար⁷ բերմամբ պատճառ լինել⁸ զայթակղութեան⁹ եւ նուազեցուցանել ի բանաւոր ոչխարաց անտի կամ¹⁰ կաղացուցանել զոք յաստուածային¹¹ ճանապարհացն ընթացից, զի մի՛ պահանջեսցի զարիւն¹² կորուսելոյն, որպէս յանբանից հովուաց հովուապետք¹³: 12 Տացէ զարծաթ բանի¹⁴ պատուիրանացն՝ Աստուծոյ ի սեղանաւորս¹⁵, որ¹⁶ են անձինք լսողացն, զի յորժամ եկեալ պահանջեսցէ տոկոսեալք Տէրն զաճումն արծաթոյն եւ գտցէ, ասացցէ. «Ծառայ¹⁷ բարի եւ հաւատարիմ, մո՛ւտ յուրախութիւն¹⁸ Տեառն քո»^բ:

13 Որով եւ դուք ամենեքեան առ ի դմանէ հովուեալքդ¹⁹ եւ արածեալքդ²⁰ ի վայրի դալարեղ²¹ առաքինութեան²² եւ ի ջուր հանգստեան պատուիրանացն Աս-

տուծոյ^գ, փութացարուք ընդ առաջնորդիդ հոգւոց ձերոց մտանել ի յառագաստն ուրախարար երկնաւոր²³ փեսային²⁴ մշտնջենաւոր հարսանեացն²⁵, ասելով դորա մեծապանծ²⁶ պարծանաւք առաջի²⁷ Աստուծոյ վասն ձեր, թէ. «Ահաւասիկ ես եւ մանկունք իմ զոր ետուր ցիս»^դ: 14 Եւ այս լինի՝ յորժամ հետեւողք²⁸ լինիջիք²⁹ աստուածային³⁰ ճանապարհի վարուց դորա³¹, որ հանէ յերկինս. սուրբ պահելով զհոգի եւ զմարմին³² ձեր յամենայն պղծութենէ աշխարհական³³ ցանկութեանց, զի տաճար լինիցիք³⁴ Աստուծոյ՝ հոգւով³⁵, եւ աստուածային³⁶ տեսութեանն³⁷ արժանաւորք³⁸ ըստ երանութեանն³⁹ Տեառն: 15 Ի բաց լինել յանառակ արբեցութենէ, որ մայր է սպանութեան եւ պոռնկութեան եւ ամենայն⁴⁰ չարեաց, եւ յիմարեցուցիչ իմաստութեանն⁴¹, որ տուեալ է մեզ յԱստուծոյ⁴², եւ⁴³ սիրել զչափաւորութիւն ի գինի եւ յամենայն⁴⁴ կերակրոց վայելս⁴⁵,

1 երկամտելով I
 2 ամ I
 3 արստարէ ոյ
 4 արեամբ ոյ
 5 վարիւք U
 6 ի շինելով U
 7 անկարբ U
 8 լինել ոյ
 9 զայթազղութեան ոյ
 10 ի ոյ
 11 յամային ոյ անային I
 12 արիւն R
 13 հովու սպետի U
 14 բանին U
 ք Հմմտ. Ո՞ւրբ. ԻԿ 14
 15 մեղաւորս ոյ
 16 որք U
 17 ծառա ոյ
 18 ուրախութեան ոյ
 բ Հմմտ. Ո՞ւրբ. ԻԿ 21-23
 19 հովուեալդ ոյ
 20 արածեալդ ոյ
 21 դալարոց Շո
 22 առաքինութեան I

գ Հմմտ. Ո՞ւրբ. ԻԿ 2
 23 յերկնաւոր I
 24 փեսային ոյ
 25 հարսանեաց ՇՄո Տ
 26 մեծապարծ U
 27 դորա մեծապանծ պարծանաւք առաջի ի I
 դ Է. Ը 18
 28 հետեւողք ոյ հետեւողք I
 29 լինիք ոյ ի հետեւողք լինիցիք U
 30 անային ոյ
 31 դորա + հետեւողք լինիցիք + U
 32 մարմին I
 33 յաշխարհական IU
 34 լիցիք C
 35 հոգով C
 36 անային ոյ
 37 տեսութեան Շո
 38 անժամաւորք C
 39 երանութեան U
 40 յամենայն I
 41 իմաստութեան ՇՄո յիմաստութեան I
 42 այ I
 43 ի եւ C
 44 ամ I
 45 վայել ոյ վայելս C

այնքան՝ մինչ զի զուրախութիւնն² միայն³ կրել ի գինւոյն⁴ արբմանէ, ըստ մարգարէին, թէ. «Գինի ուրախ առնէ»⁵, եւ ո՛չ զբազում⁶ տրտմականսն⁶, որ ի յան- չափութենէ անտի⁷ ծնանի: 16 Զբանս բա- րիս խաւսել ընդ ընկերս առ ի պատճառս⁸ սիրոյ՝ որպէս կամք են Աստուծոյ, եւ մի՛ զթշնամանաց եւ զանարգանաց եւ զչարա- չար յիշոցաց⁹ բարբառել խաւսս, որք¹⁰ գա- տելութիւնն¹¹ աճեցուցանեն. եւ մի՛ ոք տայ- ցէ¹² զլեզուն գործարան սատանայի¹³ որպէս զաւճին¹⁴, զի նուաւ խաւսեսցի զբանս բար- կութեան եւ գնենգութեան: 17 Խաւսեցա- րուք զճշմարտութիւնն¹⁵ իւրաքանչիւր¹⁶ ընդ ընկերի իւրում, եւ մի՛ զխարէութիւն եւ զստութիւն¹⁷, զի ճշմարտութիւնն¹⁸ յԱստուծոյ¹⁹ է եւ ստութիւնն²⁰ ի²¹ սատա- նայէ²²: 18 Մի՛ անիրաւէք եւ մի՛ զրկէք զմիմեանս, այլ անկեղծ²³ սիրով սիրեցէք զընկերս եւ բարի արարէք միմեանց՝. եւ զոր ինչ քեզ չար թուի, ընկերին մի՛ առ-

նեք. եւ զոր ինչ կամիս թէ առնեն²⁴ քեզ այլք²⁵, զնոյն արա՛²⁶ եւ դու այլոց, որ- պէս²⁷ պատուիրեաց Քրիստոս: 19 Աղաւ- թից ստէ՛ պ կացէք²⁸, զի աղաւթքն²⁸ են, որ բարձրացուցանեն զմարդիկ առ Աստուած, եւ խոնարհեցուցանեն զԱստուած²⁹ առ մարդիկ³⁰: 20 Ողորմութիւն կարաւտելոց մի՛ պակասեսցի³¹ ի ձէնջ, զի եւ դուք ո- ղորմութիւն գտանիցէք³² յԱստուծոյ³³ յա- լուրն դատաստանի³⁴: 21 Եւ զլուխ ամե- նայն բարեաց՝ զի առաջնորդիդ ձերոյ³⁵ Հնազանդ կայցէք³⁶, եւ մեծապատիւ ըն- գունիցիք³⁷ զդա³⁸ որպէս զՀրեշտակ Աս- տուծոյ, եւ մի՛ ըստ առաջին³⁹ ընդելա- կան⁴⁰ սովորութեանն⁴¹ արհամարիցէք⁴², այլ իբրեւ զնոր առաքեալ յԱստուծոյ⁴³ ընդունեցարուք⁴⁴. եւ մի՛ ոք հակառակող⁴⁵ եւ ընդդիմաբան գտցի, զի մի՛ կրեսցէ զխորասոյզ⁴⁶ լինելն ընդ Դադանայ եւ Ա- բիրոնի⁴⁷: եւ զհաս կանոնական⁴⁸ զուար-

1 յայնքան U
 2 զուրախութիւն Um
 3 միան ու
 4 գինւոյն ուI
 * II-ը-՝ ՆԳ- 15
 5 + ըստ + բազում I
 6 արամականսն U
 7 անդի I յանտի U
 8 պատճառ Um, R
 9 իշոցաց CIm S
 10 որ I
 11 գատելութիւն IU
 12 տացէ Um
 13 ստի ու
 14 օձին I
 15 զճշմարտութիւն CIm, RS
 16 իւրաքանչիւրոք I
 17 գատելութիւն UP,
 18 ճշմարտութիւն ո զճշմարտութիւնն U
 19 այ IU
 20 ստութիւն m
 21 ի I
 22 ստաէ ու
 23 յանկեղծի I
 24 Ն-ը-՝ II-ը-՝ I: 12

24 արացեցն U
 25 այլ I
 26 արայ Cm
 27 որ ի որպէս m
 28 Ն-ը-՝ ՆԳ- 12
 28 աղօթք IS
 29 + զամ + զամ I
 30 մարդիք I
 31 պակասեսցէ ու
 32 գտանիցէ m
 33 այ Im
 34 դատաստանին m
 35 ձերոյդ Cm ձերո ու
 36 կացէք Um
 37 ընդունիցէք U
 38 զդայ Cm
 39 անջ ու
 40 ընդելականութիւնն ու ընդելական I
 41 ի ու սովորութեան IS
 42 արհամարիք S
 43 այ Um
 44 ընդեցարուք m
 45 հակառակող UmR հակառակաւք C
 46 զխորասոյզ I
 47 զաբիրոնի I
 24 Ն-ը-՝ ՆԳ- 27-32
 48 տ. զկանոնական հասն I

Թառատ սրտիւ հանգուցէք¹ ի ձեռս դորա², որպէս Աստուծոյ եւ աստուածայնոցն նուէր, յորմէ եւ ձեզ պարգեւեսցի առ³ ի վերուստ բարեացն առատութիւն:

22 Եւ արդ՝ ի մտանել⁴ դորա յաշխարհդ յայդ⁵ մտցէ եւ շնորհք⁶ ողորմութեանն⁷ Աստուծոյ առ ձեզ, եւ բարձցէ ի ձէնջ զամենայն պատուհաս, որ վասն մեղաց. եւ տացէ պտղաբերութիւն երկրի⁸ ձերում եւ զաճումն անգէոց եւ զբարեբարութիւն թագաւորացդ⁹ եւ զխաղաղութիւն յարտաքին թշնամեաց¹⁰ եւ զշինութիւն աշխար-

հաց¹¹. զի վայելեալք յանցաւոր կեանս հոսանուտ բարութեամբս¹², որ ի սմա, արժանաւոր լինիջիք բարեաց գործովք յաւիտենական¹³ կենացն հասանել ի ձեռն Յիսուսի Քրիստոսի Տեառն մերոյ¹⁴, որում փառք յաւիտեանս. ամէն:

23 Շնորհեցաք ձեզ դովաւ¹⁵ եւ պարգեւս¹⁶ հոգեւորականս¹⁷ զիւղն¹⁸ աւձութեան¹⁹ զմիռոնն²⁰ սուրբ, զոր ի²¹ լուսաւորութիւն արասցէ Հոգին Սուրբ նորածնելոցն²² աւագանաւն եւ²³ ի լրումն ամենայն եկեղեցական²⁴ կարգաց:

1 հատուցէ՛ք | հանգուցէ՛ք IUmR
2 դորայ Cm
3 գառ I Այ | առ U
4 մտանելն Cm մանել I
5 այդ U
6 տ. շնորհ եւ I
7 ողորմութեան I ողորմութիւնն C₁
8 յրկրի U
9 բագաւորոց U
10 բշնամեացն m

11 աշխարհացն m₁ | եւ զշինութիւն աշխարհաց I
12 բարութեամբ m₁
13 + եւ + յաւիտենական U
14 մերո m₁
15 զդովաւ I
16 պարգեւ CI
17 հոգեւորական I
18 գեւղն m S գեղն C
19 աւձութեամբ m
20 զմիռոնն Um զմիւռոնն S
21 զի | յոր ի U
22 վերածնելոցն U
23 | եւ CIUm
24 եկեղեցականաց I

ԺԱ.¹

ՆՈՐԻՆ ՏԵՐ² ՆԵՐՍԻՍԻ³ ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍԻ⁴ ԹՈՒՂԹ⁵ Ի ՍԱՄՈՍՏԻԱ⁶
ՔԱՂԱՔ⁷ ՅԱՂԱԳՍ⁸ ԱՐԵՒՈՐԴԵԱՅՆ⁹ ԴԱՐՁԻ¹⁰

1 Ներսէս ծառայ Աստուծոյ, եւ ողորմութեամբ նորին¹¹ կաթողիկոս¹² Հայոց¹³, պատուական քահանայիցդ¹⁴, որ ի¹⁵ Սամոստիա¹⁶ քաղաք, Թորոսի քորեպիսկոպոսի¹⁷ եւ այլ եւս¹⁸ քահանայակցաց¹⁹ քոց, եւ աստուածասէր²⁰ քաղաքական²¹ արանցդ²²,

Գազանիդ²³ եւ Համարէն տանուտերացդ²⁴ Հոգեւոր²⁵ որդւոց²⁶ մեր²⁷, ողջոյն²⁸ սիրոյ²⁹ եւ ւարճնութեան³⁰ առաքեմք յաստուածընկալ սրբոյ³¹ նշանէս եւ ի սուրբ Լուսաւորչին³² աջէս եւ աթոռոյս³³, զոր³⁴ եւս³⁵ միշտ ո՛ղջ պահեսցէ տէր³⁶ Աստուած յոգի³⁷ եւ ի մարմին³⁸:

2 Գիտելի է ձեզ, զի վաղ ուրեմն եհաս ի ձէնջ զիր առ մեզ յաղագս Արեւորդեացդ³⁹, որք ի քաղաքի⁴⁰ ձերում բնակեն⁴¹, եթէ կամին եւ աղաչեն⁴² ի⁴³ Հաւտն Քրիստոսի խառնել⁴⁴ զնոսա⁴⁵. զի որպէս ազգաւ եւ լեզուաւ ի տոհմէ Հայոց են,

1 Տողատակում օգտագործուած են հետեւեալ ձեռագրերի եւ հրատարակութիւնների տարբերակները:
C = ՄՄ, 500
I = ՄՄ, 577
U = ՄՄ, 3062
j = ՄՄ, 227
m = ՄՄ, 580
m₁ = ՄՄ, 580 (նոյն ձեռագրում անկալ երկրորդ ընդօրինակութիւնը)
P = Երուսաղէմ 1871
R = Էքսիաձին 1865
S = Վենետիկ 1873
2 Մ նորին տէր Շոյ, տեառն IU
3 ներսէսի CIUjm S
4 կաթողի տօ, կաթողիկոսի S
5 I յո, I, Մ նորին տէր ներսիսի կաթողիկոսի. բուղք I,
6 սամոստիա Cjm, Սամոստիա S, մամոստիայ I, + Յաղագս + ի սամոստիա I, մամոստիայ U
7 քաղամն IU
8 յաղագս յ առ IU, վասն Ս I, յաղաքս C
9 արեւորդեաց Cjm, արեւորդիս I, արեւորդիսն U
10 դարձի + Աւգնեա հոգիդ սք + ո, + Աւգնեա հոգիդ + j, յ դարձի IU
11 Ս եւ ողորմութեամբ նորին Cjm, Մ նորին I
12 կթղս Մո₁ S
13 + ամ + հայոց U
14 քիիցդ ո₁
15 Ս ի I
16 սամոստիայ RS; սամոստիա յո, սամոստիայ I, սամոստեայ U
17 Բորիսկոպոսի ո₁ R, Եպիսկոպոսի U
18 Ս եւ U
19 քահանայակցաց ո₁
20 անձական IU
21 քաղաք I, յ քաղաքական S
22 արանցն I, քաղաքականացն յ քաղաքական արանցդ U

23 «գովանիդ», եւ ի սակաւս՝ «գաւազանիդ», այլ բուն վրիպեալք ի փակագրութենէ P, գաւազանիդ I, հովանիդ Ս գազանիդ U. Հր. Բարբիկեանը այս բղքի ուսերէն բարգմանութեան մէջ անձնանունը սրբագրում է «Γαζαλοη» ձեւով: Անուան երկու տարբերակն էլ առկայ են Հր. Անտոնեանի Արմատական բառարանում:
24 տանուտերանցդ IU
25 հոգեկան U, հոգեւոր Ս₁
26 որդոց CU
27 ձերոց Ս ո, մերոց CIS, մերոյս U
28 ողջոյն U
29 սիրո ո₁
30 արեւորդիսն IU
31 սրբո ո₁, սուրբ IU
32 լուսաւորչի I, լուսաւորչի US
33 յաթոռոյս U
34 զորս Cjm
35 Ս եւ CIUjmRS
36 + զձեզ + տէր CIUjm
37 + ի + հոգի IU
38 մարմին + ամէն + U
39 արեւորդացդ IU
40 քաղաքի IU
41 բնակին I, US
42 աղաչեմ I
43 Ս ի U
44 խառնեալ I
45 զնոսայ ո₁

յաւժարին, զի եւ հաւատով եւ հոգւով¹ ի նոյն միաբանութիւն հաւասարեացին² ընդ նոսա³: 3 Եկին եւ առաջի⁴ մեր ի նոցանէ եւ զնոյն բանս աղաչանաց խաւսեցան ընդ մեզ. եւ մեք ծանուցաք նոցա, զոր ընթերցեալ էաք⁵ ի գրոց⁶ վասն գիւսապաշտ աղանդոյ⁷ նոցին⁸, եւ զոր լուեալ էաք ի համբաւէ յընդելակցաց⁹ նոցին¹⁰ զզանագան¹¹ չարիս բանիւ եւ գործով¹² զնոցանէ. զի որպէս յազգն¹³ Հռոմոց Պողոմելոսքն¹⁴ անուանեալք¹⁵ մնացին խաւարեալք¹⁶ ի լուսոյ¹⁷ Աւետարանի¹⁸ փառացն Քրիստոսի¹⁹, եւ թաքնաբար²⁰ ունելով ի սիրտս²¹ զաղանդն²² սատանայի՝ ոչ հնազանդեցան առաքելոցն քարոզութեանց²³, այսպէս եւ Արեւորդիք²⁴ յազգս մեր ի միասին²⁵ սատանայական²⁶ խաւարին²⁷ մնացեալք, ո՛չ կամեցան²⁸ լուսաւորել²⁹ աստուածային³⁰

լուսովն ի ձեռն Լուսաւորչին մերոյ սրբոյն Գրիգորի, այլ սիրեցին զխաւար³¹ եւ ո՛չ զլոյս մինչեւ ցայսաւր ժամանակի: 4 Եւ թէ ի նուագեալ³² բարեաց³³ ժամանակս³⁴ մեր՝ ողորմեցաւ Աստուած նոցա³⁵, եւ երաց զխաւարեալ աչս հոգւոց³⁶ նոցին³⁷ հրաժարեալ³⁸ ի³⁹ սատանայէ, եւ դիմել⁴⁰ առ Աստուած ո՛չ խարեութեամբ՝ այլ ճշմարտութեամբ⁴¹, գոհութիւն գթութեանն⁴² Աստուծոյ մատուցուք: 5 Որպէս եւ զոքա, որ առ մեզս⁴³ եկին, յուրաստ եղեն երդմամբ մեծաւ ի չար աղանդոց⁴⁴ անտի, եւ նզովեցին բերանաւք⁴⁵ իւրեանց, որ⁴⁶ զայնպիսի ծածուկ⁴⁷ անաստուածութիւն⁴⁸ ունիցի⁴⁹ յինքեան⁵⁰. եւ զոր ինչ սահման եղեաք նոցունց⁵¹, յանձն⁵² առին կատարել զամենայն: 6 Վասն որոյ⁵³ եւ մեք զտէրունականն⁵⁴ կատարեմք⁵⁵ հրաման⁵⁶ առ նոսա, թէ. «Որ գայ⁵⁷ առ իս՝ ո՛չ

1 հոգով IUj
 2 հաւասարին IU, հաւասարեցեն C
 3 նոսայ ու
 4 առաջին I
 5 էիք I
 6 + սուրբ + գրոց IU
 7 աղանդոց Cjm, աղաղանդոյ ու
 8 նոցաին ու, Մց U
 9 յընտելակցաց S, յնդելակցաց C
 10 նոց U
 11 զանագան IU
 12 գործով I
 13 ազգն IUS,
 14 պօլօմէլաւսն I, պօլօմէլաւոն U, պոլոյմելուսն C
 15 անուանեալք IU
 16 + եւ + խաւարեալք I
 17 լուսո ու
 18 անտարանին Cjm S
 19 քի + լուսոյն + IU
 20 քազնարար ուS
 21 սիրտ U
 22 զաղանտն I
 23 տ. Բարդուբեան առաքելոց I, Բարդուբեան առաքելոցն U
 24 արեւորդիքն ու, արեւորդիք CIU
 25 մասին յու
 26 սատանական ու, սատանայի IU
 27 խաւարն IU
 28 կամացն I
 29 լուսաւորիլ S
 30 անային ու

31 զխաւարն IU
 32 նուագեալ I
 33 բարեացն Cjm
 34 ժամանակ S
 35 տ. Մց ած IU
 36 հոգոց CIjm
 37 Մց U
 38 հրաժարել CjmR հրաժարիլ S, հրաժանել + է + I, հրաժարեալ + են + U
 39 I ու
 40 դիմել IU
 41 նշտո՛ք ու
 42 գթութենէն ու, գթութեան IU
 43 մեզ U
 44 աղանդոյ S
 45 բերանովք Cjm
 46 ոչ I որ IU
 47 I ծածուկ IU
 48 յանաստուածութիւն U
 49 ունիցի ու, ունել IU
 50 յինքեանք IU
 51 Մց + գոր + IU
 52 անձն I
 53 այն I որոյ IU
 54 զտէրունակն ու
 55 նըկատեմք ու
 56 գիրաման IU
 57 գեկեայսն I որ գայ I, գեկեայն I U

հանից արտաքս»⁷, քանզի կամի Աստուած «զամենայն մարդիկ¹, զի² կեցցեն եւ ի³ գիտութիւն ճշմարտութեան⁴ եկեսցեն»⁵ ըստ առաքելոյ⁶: 7 Եթէ ճշմարիտ լինիցի⁶ դառնալ⁷ նոցա առ Աստուած, ուրախութիւն է Աստուծոյ եւ հրեշտակաց ի⁸ յերկինս⁸ եւ մեզ ի յերկրի ընդ⁹ փրկութիւն¹⁰ այնքան հոգւոց¹¹ մարդկան. իսկ եթէ ստութեամբ լինիցի¹² դարձ նոցա¹³, որպէս եւ կարծեն բազումք զնոցանէն¹⁴, եւ¹⁵ դարձեալ անդրէն ի փսխածն իւրեանց¹⁶ դառնան, մեզ¹⁷ եւ ո՛չ մի ինչ է վնաս¹⁸. զի մեք վասն¹⁹ հրամանին Քրիստոսի կամիմք ջանամք²⁰ արկանել զնոսա, թէ²¹ հնար էր, եւ զամենայն ազգս ի յուզանս²² աւետարանի նորա, այլ ընտրելն²² եւ ժողովելն²³ զբարի բարին²⁴ յամանս ըստ առակաւոր բանի²⁵ աւետարանին²⁶ եւ զխոտանսն²⁷ ի բաց ըն-

կենուլ՝ արդար դատաւորին²⁸ է, յորժամ նստցի յաթոռ փառաց իւրոց²⁹, եւ հատուցանէ իւրաքանչիւր ըստ հաւատոց²⁹ եւ գործոց³⁰:

8 Արդ աստուածային³¹ հրամանաւն³² զայս³³ ինչ պատշաճ համարեցաք առնել առ³⁴ դոսա³⁵. գալ ամենայն քահանայիցդ³⁶ հանդերձ պատուական աշակերտաւքդ³⁷ մերովք³⁸ ի մեծ եկեղեցւոջն³⁹, որ ի քաղաքիդ, եւ ժողովել⁴⁰ զԱրեւորդիսն անուանեալ զամենեսեան զարս եւ զկանայս⁴¹ եւ զմանկունս ի դրունս եկեղեցւոյն⁴². եւ նախ հարցանել⁴³ ցնոսա, եթէ կամի⁴⁴ ի բոլոր սրտէ եւ ամենայն⁴⁵ մտաց եւ ի զաւրութենէ ձերմէ թողուլ զառաջին մոլորութիւն հարցն⁴⁶ ձերոց, եւ գալ ի⁴⁷ ճշմարիտ աստուածագիտութիւն քրիստոնէութեանս⁴⁸: 9 Եւ յորժամ զայս յանձն սունուն եւ ասեն, եթէ⁴⁹ կամաւ եւ յաւժարութեամբ սրտից ի բաց կամք ի սատանայական⁵⁰ խարէութեանց հարցն ձերոց եւ դիմեմք⁵¹ առ

« Յ՝Վ՛. Գ. 37
 1 մարդ CIUjm
 2 ի զի U
 3 ի ի Cm
 4 նշտու՛ն տյ,
 5 Հ՝ՄԳ. Լ՛. Տ՛Է՛. Ի՛ 4
 6 առաքելո՛ւ Շտյ, առաքելոյն U
 7 լիցի IU
 8 դառնալն IU
 9 ի ի Ijm
 10 Հ՝ՄԳ. Գ՛. Գ՛. Ժ՛. Գ՛ 10
 11 ըստ լ ընդ IU
 12 փրկութեան յո
 13 ի հոգւոց IU, հոգոց Cj
 14 լիցի IU
 15 նոցայ C
 16 + ի + նոցանէն U
 17 ի եւ U
 18 ի I
 19 ի տյ
 20 ա. վնաս է IU
 21 վս տյ
 22 + եւ + քանամք Uտ
 23 եթէ U
 24 Հ՝ՄԳ. Խ՛. Գ՛. Ժ՛. Գ՛ 47
 25 ըմտրեալն I, ընդրելն C
 26 ժողովել տյ, ժողովեալն I
 27 զբարին ի բարի IU
 28 բանին IU
 29 քի լ աւետարանին IU
 30 զխոտան տյ, զխոտանն IU

28 դատաւորն I
 29 Խ՛. Գ՛. Ժ՛. Գ՛ 31
 29 հատուցն U
 30 զգործոց U
 31 անախն տյ
 32 հրամանաւ IU
 33 զոր լ զայս IU
 34 ի IU
 35 լ ստնէ տյ, զնոսա լ դոսա IU, նոսա լ Cj
 36 Բահանախցդ տյ
 37 + արամք + աշակերտաց IU
 38 մերոց IU
 39 եկեղեցւոյ I, եկեղեցւոյն U
 40 ժողովեալ I
 41 կանայս U
 42 եկեղեցւոյ I, եկեղեցւոյն յ, + սր + եկեղեցւոյ U
 43 հարցանեն տյ
 44 կամք I
 45 յամենայն CIJRS
 46 հարց C
 47 ի տյ
 48 քրիստոնէութեանն IU
 49 թէ IU
 50 սատանական I
 51 դիմեմք P

Քրիստոս: Յայնժամ դարձեալ երիցս¹ ան-
գամ² հարցէք ցնոսա՝ որպէս ընդ երա-
խայսն ի ժամ մկրտութեանն³, եթէ հրաժա-
րէ՞⁴ ի սատանայէ եւ յամենայն⁵ խորհրդոց⁶
եւ⁷ ի բանից եւ ի⁸ գործոց նորա⁹. եւ իբրեւ
յանձն առնուն եւ ասեն, թէ հրաժարեմք¹⁰,
ապա¹¹ յարեւմուտս դարձուցէք զդէմս¹² ե-
րեսաց նոցա, եւ ասացէք¹³, թէ թքէք¹⁴ յե-
րեսն¹⁵ սատանայի երիցս¹⁶ անգամ, եւ ան-
արգեցէք¹⁷ զնա¹⁸ որպէս զպիղծ¹⁹ եւ
զսուտ եւ զանիրաւ²⁰: 10 Եւ յորժամ զայս
առնեն, ապա²¹ ուսուցէք²² նոցա, թէ²³ զա-
րեգակն²⁴ մի՛ այլ²⁵ ինչ համարիք, քան թէ
ճրագ աշխարհի, զոր ստեղծ արարիչն²⁶
Աստուած, եւ եղ զնա²⁷ յերկինս լուսա-
տու²⁸ լինել երկրի²⁹. նոյնպէս զլուսին³⁰ եւ
զաստեղս: 11 Եւ³¹ զբարտի ծառն մի՛ աւելի

պատուէք³², քան զուռին³³ եւ զկաղամա-
խին³⁴, եւ զայլս³⁵ ի ծառոց. եւ մի՛ կարծէք
թէ փայտ խաչին Քրիստոսի բարտի էր,
ստուծիւն է այդ³⁶ եւ խարէութիւն սատա-
նայի, որ մոլորեցոյց զձեզ եւ եհան յԱս-
տուծոյ: 12 Քանզի այդ ծառ³⁷, որ բարտի³⁸
անուանի, ի կռապաշտութեան ժամանակն
ի³⁹ պաշտաւն առեալ էր⁴⁰ նոցա⁴¹, յորս եւ
դեւք մտանէին եւ⁴² ի մարդկանէ երկրպա-
գութիւն⁴³ ընդունէին. եւ մոլորութիւնն⁴⁴
այն⁴⁵ թէպէտեւ յայլոց ազգաց, որ յաշ-
խարհի⁴⁶ են⁴⁷, բարձաւ ողորմութեամբն
Աստուծոյ, բայց առ ձեզ որպէս զխմոր
չարութեան թաքոյց⁴⁸ եւ պահեաց սատա-
նայ⁴⁹, զորս եւ դուք բարձէք զչար սովո-
րութիւնն⁵⁰ զայն ի ձէնջ, եթէ կամիք⁵¹ գալ
առ⁵² ճշմարտութիւնն⁵³ Քրիստոսի. եւ ո՛չ
միայն աւելի պատիւ մի՛⁵⁴ դնէք⁵⁵ բարտի⁵⁶
ծառոյն⁵⁷, քան⁵⁸ զայլ⁵⁹ ծառոց⁶⁰, այլ եւ ա-

1 տ. երիցս դարձեալ IU

2 I U

3 մկրտութեան IU

4 հրաժարեմք Cj, RS, հրախարեմք, հրաժարիմ IU

5 ամենայն ու

6 խորհրդոյ U

7 + նորա + եւ IU

8 I I

9 նորայ C, IU

10 հրաժարիմք IU

11 ապայ C

12 զդէս C

13 ասացաք I

14 թքեցէք IU

15 յերես Cj, յերեսս IU

16 յերիցս IU

17 անարգեցաք I

18 զնոսա IU

19 զպիղծ ու S, պիղծ IU

20 զանիրաւս I

21 I IU

22 ուսուցաք I

23 զի I թէ IU

24 արեգակն I

25 I այլ U

26 I U

27 զնայ ու

28 լուսատուն I

29 յերկրի IU

30 + եւ + լուսինն U, լուսինն Cj

31 + այլ + եւ IU

32 պս՛վք I

33 զուռի IU

34 զկաղամախին Cj

35 զայլսն IU

36 այս IU

37 ծառոս I, ծառոց U

38 բարի Cj

39 ժամանակի C

40 էին IU

41 նոքա IU

42 I եւ C

43 յերկրպագութիւն IU

44 մոլորութիւն Cj, IU

45 այն I j

46 յաշխարհին I

47 էին U

48 թաքոյց I

49 սատանա ու, գնոնց U

50 սովորութիւն I

51 մեք I կամիք U

52 I U

53 զնշմարտութիւնն ու, զնշմարտութիւն IU

54 տ. մի պատիւ IU

55 դնեմք U

56 բարտին I, բարտ U

57 ծառոց IU

58 կամ I քան I

59 այլ յո S, այլոց IU

60 I ծառոց IU

նարգ համարեցէ՞ք¹ զնա, քան զայլ² ծառս³, որով եւ⁴ սատանայ անարգեսցի⁵: 13 Եւ եթէ այլ ոք ի ձէնջ գիտէ առ նոսա⁶ զիւական ինչ բժժանք⁷, եւ զայնոսիկ յայտնեցէք նոցա եւ ասացէք թողուլ եւ ի բաց կալ:

14 Եւ ապա դարձուցէք զերեսս նոցա յարեւելս եւ հարցէք, թէ հաւատա՞յք⁸ յամենասուրբ⁹ Երրորդութիւնն¹⁰ ի Հայր եւ յՈրդի եւ ի¹¹ Սուրբ¹² Հոգին, որ է երեք անձնաւորութիւն եւ մի աստուածութիւն եւ¹³ մի բնութիւն եւ մի գաւրութիւն եւ¹⁴ մի իշխանութիւն¹⁵ եւ մի արարչութիւն, որով¹⁶ եղեն յոչնչէ ամենայն արարածք¹⁷ բանիւ նորա, երեւելիք¹⁸ եւ աներեւոյթք, երկինք եւ երկիր եւ որ ինչ յերկինս եւ որ ինչ յերկրի,¹⁹ հրեշտակք եւ մարդիկ²⁰ բանաւորք, եւ²¹ արեգակն եւ լուսին եւ²² աստեղք լուսատուք տիեզերաց, եւ կենդա-

նիք²³ երկրաւորք²⁴ եւ աւդայինք²⁵ եւ ջրածինք²⁶, եւ ամենայն բոյսք եւ տունկք²⁷ եւ անշարժք²⁸ եւ շարժունք, եւ չի՛ք արարած²⁹ գոյաւոր³⁰ անմարմին³¹ կամ մարմնաւոր³², որ ոչ է³³ ստեղծուած³⁴ ճշմարտին Աստուծոյ: 15 Հաւատա՞յք եւ ի³⁵ մարդեղութիւնն³⁶ Քրիստոսի, որ մի³⁷ յերեք անձնաւորութենէն Որդին Աստուծոյ կամեցաւ լինել³⁸ հաճութեամբ³⁹ Հաւր եւ Հոգւոյն⁴⁰ Սրբոյ⁴¹ որդի մարդոյ⁴² ծնանելով ի միշտ կուսէն Մարիամայ⁴³ վասն փրկութեան մարդկան, որ եւ մկրտեցաւ ի Յովհաննէ⁴⁴ ի Յորդանան⁴⁵, եւ ի Հաւրէ եւ ի Հոգւոյն⁴⁶ վկայեցաւ, եւ փորձեցաւ ի սատանայէ եւ յաղթեաց փորձողին: 16 Զդեւս հալածեաց, զհիւանդութիւնս հոգւոց⁴⁷ եւ մարմնոց, որք հաւատով խնդրէին⁴⁸ ի նմանէ⁴⁹ բժշկեաց: 17 Զկոյրս լուսաւորեաց: 18 Զկաղս զնացոյց: 19 Զմեռեալս յարոյց: 20 Ի վերայ⁵⁰ ծովու⁵¹ իբրեւ ի ցա-

1 համարիցի՞ I, համարեցա՞ք U
 2 գա՛մ լ գայլ IU
 3 ծառս + անպտղութեամբ + P, ծառս + անպտղութեամբն + IU
 4 որով C
 5 յերգցի I, յանարգեսցի U
 6 նոսայ Cm
 7 լ եւ եթէ, այլ ո՞ր ի ձէնջ գիտէ առ նոսա զիւական ինչ բժժանք U
 8 չի ընթերցում U
 9 զամենասուրբ U, յամենայնսուրբ C,
 10 գերրորդութիւնն IU
 11 լ IU
 12 ամենասուրբ IU
 13 լ եւ U
 14 լ I
 15 եւ մի իշխանութիւն լ յո
 16 որով I
 17 ինչ եւ լ արարածք IU
 18 + երկիրք եւ երկիր հաստատեցան + երեւելիք U
 19 լ երկինք եւ երկիր եւ որ ինչ յերկինս եւ որ ինչ յերկրի U
 20 մարդիք ու, մարդիկ U
 21 երկինք եւ երկիր հաստատեցան, երեւելիք եւ աներեւոյթք, հրեշտակ եւ մարդիք լ երեւելիք եւ աներեւոյթք, երկինք եւ երկիր եւ որ ինչ յերկինս եւ որ ինչ յերկրի, հրեշտակք եւ մարդիկ բանաւորք, եւ I, եւ + անբանք + S, լ բանաւորք, եւ U
 22 եւ + երկնայինք եւ + U

23 կենդանակերպիք IU
 24 երկնաւոր U
 25 աւդայինք յո
 26 ջրածինք ու, ջրայինք IU
 27 տունք C
 28 անշարժ C յո
 29 արարածք ու, IU
 30 գոյաւորք IU
 31 անմարմինք IU
 32 մարմնաւորք U
 33 չէ լ ոչ է U
 34 ստեղծ I, ստեղծած U
 35 լ U
 36 մարդեղութիւն IU
 37 միք IU
 38 լինիլ U
 39 + մարդ + հանութեամբ IU
 40 հոգոյն C
 41 սրբոյն C, տ. սուրբ հոգոյն I, սուրբ հոգոյն U
 42 մարդո ու, լ որդի մարդոյ IU
 43 մարիամա ու, մարիամու I
 44 յոհան I
 45 յորդանան + գետ + IU
 46 հոգոյն + սրբոյ + I, հոգոյն + սրբոյ + U, հոգոյն j
 47 հոգոց Ij, հոգայ S
 48 խնդրեցին IU
 49 լ ի նմանէ IU
 50 վր Cm
 51 ծովուն յո

մաքի գնաց, հողմոյն եւ ծովուն սաստեաց որպէս զարարիչ եւ դազարեցին¹: 21 Սակաւ հացիւք² զքիւրս³ կերակրեաց: 22 Յետ բազում աստուածային⁴ զաւրութեանց եւ նշանացն⁵, զոր արար, եկն կամաւորութեամբ ի փրկագործ չարչարանան⁶, զոր⁷ կրեաց⁸ մերով⁹ բնութեամբս¹⁰, եւ¹¹ ի խաչին բեւեռեցաւ, եւ զԱդամ եւ զծնունդս իւր արձակեաց ի կապանաց մեղաց. մեռաւ մարմնով¹² եւ¹³ կենդանացոյց զմարդիկ հոգևով¹⁴: 23 Էջ ի գերեզման¹⁵ եւ ազատեաց¹⁶ զհոգիսն¹⁷, որ ի դժոխս: 24 Յարեաւ ի մեռելոց¹⁸ յերրորդ աւուր¹⁹ եւ շնորհեաց զյոյս յարութեան մարդկան ըստ նմանութեան իւր²⁰ ի²¹ յերկրորդ²² զալրտեան²³ իւրում: 25 Համբարձաւ²⁴ յերկինս²⁵ մարմնով մեր²⁶ առաջի աշակերտաց իւրոց, եւ նստաւ ընդ աջմէ Հաւր իւրոյ ի բարձունս, որ եւ գալոց է միւսանգամ՝ դատել արդարութեամբ զամենայն ազգս

մարդկան, բարեգործացն²⁷, որք²⁸ ի ճշմարիտ հաւատս քրիստոնէութեան²⁹ են՝ զբարիս հատուցանելով, եւ³⁰ անհաւատիցն³¹ եւ անդարձ մեղաւորացն³²՝ զյաւիտենական տանջանսն³³ պատրաստելով ընդ սատանայի³⁴ եւ դիւաց³⁵ նորա. եւ ինքն սրբովք իւրովք³⁶ եւ արդարովք թագաւորեսցէ անվախճան³⁷ յաւիտեանս յաւիտենից³⁸:

26 Եւ յորժամ զճշմարիտ հաւատոյ դաւանութիւնս³⁹ քրիստոնէից, զոր գրեցաք, յանձն առնուն⁴⁰ եւ խոստովանին, ածէ՛ք զնոսա⁴¹ յեկեղեցին. եւ զորս⁴² ո՛չ⁴³ են մկրտեալ ի նոցանէ՝ երախայացուցէ՛ք⁴⁴:

27 Խոստովանեցուցէ՛ք⁴⁵ զկատարեալսն հասակաւ, եւ դիք փոքր ինչ ապաշխարութիւն⁴⁶, եւ յետ⁴⁷ ժամանակի ինչ մկրտեցէք զնոսա. եւ որք տղայք են եւ մանկունք՝ զնոսա ի ժամն մկրտեցէ՛ք⁴⁸: 28 Իսկ զայնոսիկ, որք յառաջագոյն մկրտեալք լինին⁴⁹, միայն զխոստովանութիւնն⁵⁰ ա-

1 դատարեցին I
 2 հացիւ IU
 3 զքիւրսն U
 4 անձային ու, յ աստուածային U
 5 նշանաց I, + անձային + նշանացն U
 6 չարչարանսն + տնօրինութիւն + P, + տնաւրէնութիւն + չարչարանաց IU, չարչարանս Cj
 7 զորս IU
 8 գրեաց C
 9 մերովս IU
 10 բնութեամբ IU
 11 I եւ CIUjմRS
 12 + մերով բնութեամբս + մարմնով IU
 13 I եւ I, եղաւ ի գերեզմանի եւ I եւ U
 14 հոգով Ij
 15 գերեզմանս I, դժոխս U
 16 աւարեաց I ազատեաց S
 17 զհոգիս IU
 18 մրդց I U
 19 տ. յաւուր երրորդի IU
 20 իւրոյ IU
 21 I ի IU
 22 երկրորդ IU, յերկրորդ C
 23 զալրտեանն Cj
 24 համբարձաւ + փառով + P, համբարձաւ + փառաւ ի + I
 25 + փառով ի + յերկինս U
 26 I մեր I, + վասն + մեր U

27 բարի գործացն ու, բարեգործոցն I
 28 զոր IU
 29 քրիստոնէութեանն S
 30 իսկ I եւ IU
 31 անհաւատից IU
 32 մեղաւորաց I
 33 տանջանս C
 34 սատանայի ու
 35 հրեշտակաց I դիւաց IU, + ընդ + դիւաց C
 36 իւրով ու, իւրովն S
 37 անվաղնան I
 38 յաւիտենիւ + ամէն + I յաւիտեանս յաւիտենից IU
 39 տ. դաւանութիւնս հաւատոյ IU
 40 առուն U
 41 զնա I
 42 զոր IU
 43 ոչն IU
 44 երեխացուցէ՛ք U
 45 + եւ + խոստովանեցուցէ՛ք IUտ
 46 յապաշխարութիւն IU
 47 ետ ու
 48 I զնոսա. եւ որք տղայք են եւ մանկունք՝ զնոսա ի ժամն մկրտեցէ՛ք P, զնոսա եւ տղայք են եւ մանկունք զնոսա ի ժամն մկրտեցէ՛ք I ու
 49 իցն IU
 50 զխոստովանութիւնն CIUjմR

ռեալ եւ ապաշխարութիւն¹ եղեալ², եւ սուրբ³ միռոնաւն⁴ զճակատսն⁵ զըրզմեցէ՛ք եւ զգայարանսն՝ ասելով. «Յանուն Հաւր եւ Որդւոյ⁶ եւ Հոգւոյն⁷ Սրբոյ», եւ ապա խառնեցէ՛ք ի Հաւտն⁸ Քրիստոսի: 29 Եւ որպէս Հրամայեաց⁹ Քրիստոս¹⁰ աշակերտացն, թէ յետ մկրտելոյն զաշակերտեալ¹¹ Հեթանոսսն¹² «ուսուցէ՛ք նոցա պահել զամենայն զոր¹³ պատուիրեցի ձեզ»¹⁴: 30 Զնոյն աւրինակ եւ դոցա¹⁵ արարէ՛ք, պատուէր տալով ի բաց կալ¹⁵ ի¹⁶ սպանութենէ, ի շնութենէ¹⁷, ի պոռնկութենէ, ի գողութենէ¹⁸, ի նենգութենէ ընկերաց, ի յարբեցութենէ¹⁹ եւ յամենայն չար գործոց սատանայի²⁰, զորս ատէ Աստուած. եւ փոխանակ այսորսիկ²¹ լինել եղբայրասէր, սրբասէր²² եւ ո՛չ միայն զայլոց իրս ո՛չ գողանալ, այլ եւ յիւր²³ արդար ստացուածոցն²⁴ տալ կարատելոյն²⁵ ըստ Հրամանին Քրիստոսի. եւ մի՛ նախանձել²⁶ նոցա, եթէ՛ զոմանս տեսանեն ի հին քրիստոնէից, զի աներկու-

ղութեամբ²⁷ զնան եւ աւրինացն Աստուծոյ²⁸ զհակառակն գործեն: 31 Նա²⁹ թէ³⁰ եւ ի³¹ քահանայից³² տեսցեն անկարգ³³ զոք եւ աներկիւղ³⁴, մի՛ գայթակղեսցին³⁵ սակաւուցն³⁶ վատութեամբ ի ճշմարիտ աւրէնս քրիստոնէից, այլ ի³⁷ լաւսն³⁸ եւ յընտիրսն³⁹ Հայեսցին⁴⁰, եւ⁴¹ յայնցանէ առցեն իւրեանց⁴² աւրինակ բարեաց⁴³: 32 Զի վատացն⁴⁴ ո՛չ թէ՛ աւրէնքն⁴⁵ Աստուծոյ Հրամայէն⁴⁶ վատ լինել⁴⁷, այլ իւրեանց ծուլութիւնն⁴⁸ եւ անմտութիւնն⁴⁹. եւ սատանայ⁵⁰, որ հակառակ է բարեաց, տայ զաւրէնսն⁵¹ Աստուծոյ արհամարհել ի կորուստ անձանց իւրեանց: 33 Նոյնպէս եւ կանանցն պատուէր տուք⁵² ի կախարդութենէ եւ⁵³ ի դեղատուութենէ⁵⁴ եւ յամենայն դիւական աղանդաւորութենէ⁵⁵ ի բաց կալ. զի ամենայն ոք⁵⁶, որ կախար-

1 գապաշխարութիւն U
 2 լ տոեալ ու
 3 գսուրբ I
 4 մնոռնաւն Cjm, մնոռնաւ IU
 5 զճակատն IU
 6 որդոյ Ij
 7 հոգոյն Ij
 8 լ հաւտն ու
 9 հրամայեցա՛մ SP, հրամայեացն I
 10 լ քրիստոս IU
 11 գաշակերտեալսն IU
 12 հեթանոսս ու, հեթանոսն Cո, լ հեթանոսն IU
 13 զոր + ինչ + IU
 14 Հմհ. Ո՛րդ. Ի՛ր. 19-20
 15 դոցայ յո
 16 կալ + նոցա իշխանութենէ + I
 17 լ I, նոցա լ U
 18 լ ի շնութենէ I, տ. ի շնութենէ. ի սպանութենէ U
 19 լ գողութենէ U
 20 արբեցութենէ ու
 21 սատանայի ու
 22 պսոսիկ CImR, պսոսիկ U
 23 + եւ + սրբասէր IU
 24 իւր IU
 25 վատակոցն լ ստացուածոցն IU
 26 կարատելոցն Um, կարտելով I
 27 նախանձի IU

27 աներկեղութեամբ CjmS
 28 ա՛յ + եւ + C
 29 նա + եւ + I
 30 լ S
 31 լ եւ ի U
 32 Բից Cո, Բահանայիցն IU
 33 լ անարգ ու
 34 աներկեղ ու, աներկիղ ու, աներկելոյ j
 35 գայթակղեսցին յո, R, գայթակղեսցեն ու, գայթակղիցին I, գայթակղեսին C
 36 սակաւոյն IU
 37 + եւ + ի Cjm
 38 լաւս C IUjm
 39 + ի + յընտիրսն R, + ի + յընտիրս Cո, յընտիրս IUj
 40 հայիցին S, հայեսցեն U
 41 ի լ եւ IU
 42 լ իւրեանց IU
 43 քարուց IU
 44 վատոցն IU
 45 աւրէնք Cjm
 46 հրամայեցն I
 47 լինլ ու
 48 ծուլութիւն IU
 49 անմտութիւն IU
 50 ստա ու, սատայնայ C
 51 գաւրէնս IUjm
 52 տաջիք IU
 53 լ IU
 54 տեղատութենէ C
 55 աղանդոյն IU
 56 լ ո՛ր IUj

դուժեան¹ զհետ երթայ², դիւաց է պաշտաւնեայ եւ երկրպագու. որ առնէ եւ որ առնել տայ³, այնպիսին⁴ ո՛չ հաղորդի է արժանի⁵ եւ ո՛չ թաղման⁶ քրիստոնէից⁷: 34 Նոյնպէս եւ⁸ որ զպիղծ⁹ եւ զաղտեղի իրս¹⁰ ի կերակուրս կամ¹¹ յըմպելիս¹² խառնեալ տայ¹³ ուտել քրիստոնէի¹⁴ վասն դիւական սիրոյն, որ յԱստուծոյ որոշէ եւ ի սուրբ հաղորդութենէն զրկէ եւ զկատարեալ ատելութիւնն¹⁵ ծնանի, եւ զգուշացուցէ՛ք¹⁶ զնոսա յամենայն¹⁷ ի¹⁸ յայսպիսի¹⁹ բժժագործութենէ²⁰:

35 Եւ այս լիցի հասարակաց աւրէնք նոցա ի վերայ²¹ ասացելոցս²² արանց եւ կանանց, զորս կարճառաւտիւք եւ թեթեւագոյն գրեմք: 36 Երկիցս կամ երիցս ի տարւոջն²³ խոստովանել զյանցանս իւրեանց²⁴ քահանայից²⁵, կամ եւս յոլովագոյն, եւ յանձն առնուլ զապաշխարութիւնն²⁶, զոր զնէ քահանայն վասն մե-

ղացն²⁷, կատարել²⁸ պահաւք եւ աղաւթիւք եւ ողորմութեամբ. որով²⁹ եւ թողութիւն յանցանացն³⁰, զոր խոստովանեցաւ, արժանաւորի մեղուցեալն գտանել³¹ յԱստուծոյ: 37 Եւ յամենայն ժամու աղաւթից եկեացեն³² զհետ այլ քրիստոնէիցն³³ յաղաւթարանն³⁴ առ քահանայսն, եւ երկրպագեցեն³⁵ արարչին³⁶ ամենայնի³⁷ Աստուծոյ³⁸. եւ աղաւթս³⁹ արասցեն առաջի նորա, եւ խնդրեսցեն զքաւութիւն⁴⁰ մեղաց եւ արժանի լինել արքայութեանն⁴¹ երկնից⁴² եւ փրկել⁴³ ի գեհենին⁴⁴ տանջանաց⁴⁵ եւ պահել զհոգի⁴⁶ եւ զմարմին ի կեանս յայս⁴⁷ անարատ եւ անփորձ⁴⁸ յամենայն որոգայթից սատանայի⁴⁹ եւ յամենայն վտանգից եւ փորձութեանց⁵⁰: 38 Եւ զպահս կանոնականս, զոր այլ քրիստոնեայք պահեն ընդ տիեզերս, պահեսցեն եւ նոքա սրբութեամբ ի պարարտ կերակրոց եւ ի⁵¹ թմբրեցուցիչ⁵² ըմպելեաց⁵³:

1 կախարդութեամբ I
 2 երթալ յո, երթա ոյ, երթեալ C
 3 տա ոյ
 4 այնպիսոյն U
 5 արժան ոյ
 6 բ՛ղմն ոյ
 7 I I
 8 I I
 9 զպիղծ Cjm
 10 տ. զաղտեղի իրս եւ զպիղծ I
 11 աղտեղի իրս եւ զպիղծ ի կերակուրս եւ I զպիղծ եւ զաղտեղի իրս ի կերակուրս կամ U
 12 ընթելիս I, յըմբելիս C
 13 տա ոյ
 14 քրիստոնէից Cjm
 15 ատելութիւն IU
 16 զգացուցէք IU, զգուշացուցանէք C
 17 ամենայն IU
 18 I IU
 19 այսպիսի IUտ
 20 բժժայգործութենէ I
 21 վերա ոյ, վր C
 22 ասացեալս I, ասացելոյս U
 23 տարուջն Clj
 24 I j
 25 քից ոյ
 26 զապաշխարութիւն CIUj

27 մեղաց IUS
 28 կատարեալ Pj
 29 I որով IU
 30 յանցանաց ոյ
 31 գտանի I, գտանիլ U, դատել C
 32 եկ՛ցն IU
 33 քրիստոնէից + ի + IS, քրիստոնէից U
 34 յաղաւթարան IU
 35 երկիր պագեցեն ո, երկիրպագեցեն ոյ, երկրպագցեն IU
 36 արարչի U, առաջիչին C, արաջիչին Cj
 37 յամենայնի I
 38 յայ IU
 39 + արժանի + յաղթս U
 40 զեւթաւութիւն C
 41 արքայութեան Clj
 42 յերկնից U
 43 փրկիլ IUտոյ
 44 զեհենոյն IU, զեհենէն C
 45 տանջանացն Cjm
 46 հոգի Cտ
 47 այս ոյ
 48 փորձ C, անփորձ Cj
 49 սառճի ոյ
 50 + ի + փորձութեանց IU
 51 I U
 52 քմբրեցուցիչ U
 53 ընթելոց I

39 Ուսուցէ՛ք նոցա եւ զայս, ունկնդիր¹ լինել² եւ լսող³ աւետարանական⁴ ձայնին եւ այլ աստուածաշունչ գրոց բանից⁵. եւ որ ի քահանայից⁶ գիտութիւն ունիցի՝ հասկացուցէ՛ք⁷ նոցա զծածուկ բանս գրոց⁸ ըստ կարի՛ն⁹ ձերում: 40 Առէ՛ք եւ յորդուց¹⁰ նոցա յուսումն գրոց սրբոց¹¹. զայս¹² եւ¹³ մեք խնդրեցաք ի նոցանէ՛ յորժամ եկին առ մեզ, եւ նոքա¹⁴ յաւժարութեամբ խոստացան տալ¹⁵. զի¹⁶ թերեւս արժանի լինիցին¹⁷ ի զաւակաց իւրեանց¹⁸ քահանայութեան, որպէս եւ յորդուց¹⁹ քրմացն²⁰ սուրբն Գրիգոր ուսոյց եւ ձեռնադրեաց քահանայս եւ եպիսկոպոսունս: 41 Եւ ձեզ որ ջանայք աշխատութեամբ եւ ուսուցանէք, մեծապէս վարձս²¹ տայ²² Աստուած²³, որպէս ասաց²⁴ մարգարէիւն²⁵, թէ. «Որ²⁶ հանէ զպատուականն²⁷ յանարգէն²⁸ բերան

իմ կոչեսցի»²⁹: 42 Եւ ի վերայ²⁹ ամենայնի³⁰ եւ զանունն³¹, զոր ունին ի նախնեաց³² իւրեանց՝ Արեւորդիք կոչելով, յայսմհետէ³³ փոխեսցեն³⁴ եւ ի Քրիստոսի մեծ եւ սքանչելի անունն³⁵ անուանեսցին՝ քրիստոնեայք, զոր³⁶ սուրբ առաքեալքն հաւատացելոցն ի Քրիստոս՝ եղին զանունս³⁷ զայս ի մեծն³⁸ Անտիոք³⁹: 43 Եւ մեք աղաչեսցուք զԱստուած՝ շինել զդոսս ի վերայ վիմին⁴⁰ հաւատոյ⁴¹, զի եւ դրունք զժոխոց սատանայ⁴¹ եւ կամարարք իւր ո՛չ կարացեն շարժել զդոսս⁴² ի ճշմարիտ հաւատոյ⁴³ եւ աւրինաց⁴⁴ Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի. ընդ որում Հաւր եւ Հոգւոյն⁴⁵ Սրբոյ⁴⁶ փառք եւ զաւրութիւն յաւիտեանս յաւիտենից⁴⁷. ամէն⁴⁸:

44 Եւ յորժամ շնորհաւքն⁴⁹ Աստուծոյ խառնին⁵⁰ ի⁵¹ հաւտն Քրիստոսի ըստ վերադրելոցզ աւրինակի, իմաստուն եւ գիտ-

1 յունկնդիր I,
 2 լերուֆ Cj
 3 լսաղ CUpm
 4 աւետարանիւն IU, աւետարական C
 5 անբանից ու
 6 ֆիից Cու, ֆահանայութիւն IU
 7 հասկայցուցէ՛ք I
 8 գրոց + սրբոց + U
 9 կարգի IU
 10 յորդոց CUpm, որդուց U
 11 լ սրբոց IU
 12 + եւ + զայս C
 13 տ. եւ զայս IUտ
 14 նոքայ ո
 15 տալ + մեզ + I, I եւ նոքա յաւժարութեամբ խոստացան տալ U
 16 մի լ զի C
 17 լիցիւն IU
 18 իւրց C
 19 յորդուցն ու, յորդոց I, յորդոցն Cj
 20 քրմացն ու, քրմաց IU
 21 վարձ IU
 22 տա ու, տայ-ձեզ + I
 23 + ձեզ + Աձ U
 24 + եւ + ասաց CIUտ
 25 մարգարէիւն I, մրգրիւն C
 26 որ I ո
 27 զպատուական IU
 28 անարգէն IU

29 Հմմտ. Լուսն. ԻԳ. 9
 29 վր C
 30 ամի C
 31 զանուն Cj
 32 նախնաց I, նախնեացն U
 33 այսմհետէ I
 34 փոխեսցին I
 35 անուն IU
 36 որպես լ զոր IUPi
 37 անուանեցին զանունս լ եղին զանունս IU
 38 մեծ IUու
 39 անտիոք + ֆաղաֆն + CU
 40 Հմմտ. Գ. Գր. 24. ԺԵ. 20
 40 վիմի IU
 41 Հմմտ. Մատթ. ԺԶ. 9 17
 41 սատանա յո
 42 տ. ըզդոսայն շարժել I
 43 հաւատոց CIUու
 44 յաւրինաց IU
 45 + որդոյ եւ + հոգոյն I, հոգոյն j
 46 սրբո ու
 47 լ IU
 48 յաւիտենից. ամէն ո
 49 շնորբն C
 50 տ. խառնին շնորիւն ա՛յ IU
 51 լ j

նական¹ եւ երկիւղած² ի Տեառնէ քահանայից³ եղիցին⁴ նոքա ժողովուրդ⁵, որ կարող⁶ լինին Աստուածաշունչ⁷ գրոց միշտ ուսուցանել⁸ զնոսա եւ⁹ խրատել: 45 Եւ մի՛ վասն նուիրաց¹⁰ եկեղեցւոյ¹¹ գայթակղեցուցանել¹² զնոսա¹³ հարկիւ պահանջելով¹⁴, կամ զմկրտելոյ¹⁵, կամ զխոստովանութեան, կամ¹⁶ զհաղորդի¹⁷, կամ զթաղ-

ման¹⁸, կամ զայլ ինչ պտղաբերութեան¹⁹, այլ զոր²⁰ իւրեանց²¹ կամաւ ընծայեն²² բաւական համարել. եւ հեղութեամբ²³ խրատեցէք զնոսա եւ մի՛ խստութեամբ, զի մի՛²⁴ դուք վարձս բարեաց ընդունիցիք յԱստուծոյ, եւ մի՛ զգայթակղեցուցչացն²⁵ զպատուհաս²⁶ երկան իշոյ²⁷ կախել²⁸ ընդ պարանոց եւ անկանել²⁹ ի ծով:

---

1 գիտնական + եւ վերագրելոցդ արիմակի. Իմաստուն եւ գիտնական + ու
 2 երկեղ + աճ + ու
 3 Բիից Ըոյ
 4 եղիցիցին Ը
 5 ժողովուրդ Ը
 6 կարող ԸՍԵԵ
 7 յաստուածաշունչ ԸՍԵԵ
 8 միշտուցանել Ը
 9 Ի եւ Ի
 10 նվիրաց Ի, նուիրացն Ը
 11 եկեղեցոյ Ը
 12 գայթակղեցուցանել Ըյոյ Ը
 13 Ի եւ խրատել: Եւ մի՛ վասն նուիրաց եկեղեցւոյ գայթակղեցուցանել զնոսա Ի
 14 + եւ + պահանջելով Ի
 15 զմկրտելոյ ու, զմկրտութիւն Ը
 16 Ի կամ Ը
 17 հաղորդի Ը

---

18 քաղման Ը
 19 պտղաբերութեանն է Ի, պտղաբերութենէ Ը
 20 Ի զոր Ի
 21 գիւրեանց Ի
 22 ընծայեն Ըոյ, ընծանն ու
 23 հեղութիւն Ի
 24 Ի մի ու, եւ Ի ԸՍԵԵ Ս
 25 գայթակղեցուցչացն Ըյոյ Ը, գայթակղեցչ Ի
 26 պատուհաս Ը
 27 իշու Ըյոյ
 28 կախիլ Ըոյ, կախալի Ը
 29 անգանիլ Ըյոյ, անգանել ու, անկանիլ Ը
 * Հմբ. Մ. Թ. 41

ԺԲ.¹

ՆՈՐԻՆ ՏԵԱՌՆ² ՆԵՐՍԻՍԻ³ ԿԱԹՈՒԴԻԿՈՍԻ⁴. ՊԱՏԱՍԽԱՆԻ ԹՂԹՈՅՆ⁵
ՅԱԿՈՎԲԱՅ⁶ ՈՒՐՈՒՄՆ⁷ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ⁸ ԱՍՈՐԻՈՅ⁹ Ի ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԻՆ¹⁰
ՄԵԼՏԻՆՈՅ¹¹ ՀԱՅՈՑ

1 Ի¹² զգալի դիտաւորութիւն¹³ գրաւորական քում նամակի՝ ընդ ծնեալս¹⁴ բանի տեսի եւ զհայրդ բանիս, որով ծանուցար վեհագոյն¹⁵ ի սիրողս¹⁶ իմաստութեան, քան զհոգունս¹⁷ ի ցամաքեալ սիրոյ¹⁸ ժամանակիս¹⁹: 2 Եւ²⁰ քանզի²¹ ի մասանց Հոգւոյն²²,

զոր²³ թուէ առաքեալ²⁴, ո՛չ ունէաք զազգն²⁵ լեզուաց, եւ ո՛չ հուպ²⁶ զոք ի հաւաստի թարգմանողաց²⁷, ծածկեցաւ անգիտութեան վարագուրաւ իմաստութիւն²⁸ ձեր ի մէնջ, որոյ աղագաւ²⁹ ո՛չ փոքր ինչ ստրջացաք, մինչեւ խոհական մակացու Ստեփաննոս³⁰ իմաստուն մերասեռ, յորմէ ընկալաք մեք զբանս³¹, ծանոյց եւ զբանին զաւրութիւն:

3 Հարցումն քո գոյ³² առ իս, եթէ ասիցե՞ք ըստ մեզ³³ լուծումն յապականութիւն³⁴ զկերակուրան եւ զըմպելիսն³⁵, որ³⁶ ի մարմինն տէրունական, որով լինել կատարեալ մարդ, ապա թէ ո՛չ՝ թերի եւ անկատար: 4 Եւ թէպէտեւ անտեղի էր իմաստնոց³⁷ ըստ քեզ եւ հաւատացելոց³⁸ Աստուած³⁹ զոյ զնա եւ մտածելն յայսպիսի⁴⁰, թող թէ բանիւ⁴¹ ճառել եւ գրով, եւ

1 Տողատակում՝ օգտագործուած են հետեւեալ ձեռագրերի եւ հրատարակութիւնների տարբեր-
ցումները.
I = ՄՄ, 577
N = ՄՄ, 3140
U = ՄՄ, 3062
j = ՄՄ, 227
m = ՄՄ, 580
P = Երուսաղէմ 1871
R = Էջմիածին 1865
S = Վեներտիկ 1873
2 նորին տեառն IUR, տեառն IIN
3 ներսէսի ու, ներսիսի + եպիսկոպոսի եղբոր կաթողիկոսի հայոց գրիգորիսի + NR, ներսէսի + եղբոր կաթողիկոսի հայոց տեառն գրիգորիսի + I, ներսէսի + կլայեցոյ եղբոր գրիգորիսի հայոց + U
4 կթղկսի + հայոց + ու, I կաթողիկոսի I, եպիսկոպոսի I N
5 բղթոյ IU
6 յակորայ R, յակորա ո
7 I ո, տ. որումն յակորայ IU, որումն N
8 վարդայպետի N
9 ասորոյ ո, ասորի N, տ. ասորոց + ասորոց + վարդայպետի I, տ. ասորոց վարդայպետի U
10 մայրաբաղաւթն ու, I, մայրաբաղաւթի N, մայրաբաղաւթն U
11 մելիտենոյ RU, մելիտինոյ ու, մելիտոնայ N, մելիտինոյ I
12 I ո
13 դիտաւորութեան ու, դիտաւորութիւնն N
14 ծնեալսն U
15 վեհագոյնս U
16 սիրողս I, տիրողս I U
17 գլորունս ու, գլո՛ւ ունիս N, գո՛ւունս U
18 սիրո ո
19 ժամանակակի ու, ժամանակի N
20 I եւ U
21 գի I եւ Բանգի I

22 հոգոյն I
23 զորս IUm
24 առաքեալն U
25 զազգս ու, յազգս I, զազգսն NU
* ՀԵՐ. Ը. Կ. ԴՆԶ. Ժ. Բ. 10
26 I հուպ U
27 թարգմանողացն ու, թարմանողաց N
28 իմաստութիւնն ո
29 I իմաստութիւնն ձեր ի մէջ, որոյ աղագաւ I
30 ստեփանոս Nm
31 զգիրս I մեք գրանս INUm, զգիրս I Pj
32 տ. գոյ Բո IUո
33 I I
34 ապիկարութիւն U
35 զըմպելիս ու, զմրելիսն I
36 I ո
37 իմաստնոյ NUmR
38 հաւատացելոյ NmR
39 I I
40 յայսպիսիս Rո, յանցպիսիս I, այսպիսիս U
41 I բանիւ IU

ո՛չ պատասխանելն պատշաճ: 5 Քանզի ո՞վ ոք յառաջնոցն, որք ի Հոգւոյն¹ ընկալան զիմաստս, ի դէպ վարկաւ զայսոսիկ հարցման կամ պատասխանոյ², կամ բողոքողին իսկ բան ի յիշատակի գոյ արժանաւոր: 6 Սակայն զի մի՛ կարծիցիմք ախտանայ ի³ յերկուցն⁴ զմինն⁵ արհամարհութիւն կամ անգիտութիւն, տացուք աղքատիմաց մերով բանիւ ասացելոցդ⁶ պատասխանի, եւ այն սարսափմամբ եւ երկիրդիւ զի որոյ⁷ մտածութիւն⁸ զարհուրական, զի՞նչ ապա⁹ եւ¹⁰ յեղյեղելն¹¹ լեզուաւ. ո՛չ ձերումդ ինչ ընդդիմակ, եթէ ո՛չ խորթէք¹² լսել իրրու տպաւորեալք¹³ հաւանական մտաւք յայդոսիկ¹⁴, այլ զմերս միայն ցուցանել դաւանութիւն, զոր ունիմք աւանդութեամբ¹⁵ ի սրբոց¹⁶ հարցն:

7 Խոստովանիմք մեք զբանն Աստուծոյ¹⁷ մարմին եղեալ ըստ Յովհաննու¹⁸ անյեղապէս¹⁹, եւ ո՛չ ի մարմին²⁰ բնակեալ²¹ ըստ Նեստորի, որպէս զոմն յաստուածազգեստիցն²². եւ²³ յղացեալ ո՛չ աւ-

րինաւք բնութեանս՝ ըստ ոմանց չարափառաց, այլ ի վեր քան զաւրէնս²⁴ հասարակաց՝ ըստ արարչական իւրոյ²⁵ զաւրութեանն²⁶ ի Հոգւոյն²⁷ Սրբոյ եւ ի Կուսէ անապականէ²⁸, որպէս եւ²⁹ վկայեն³⁰ Գաբրիէլ³¹ եւ Նայիրա³², առնելով³³ ճշմարտապէս զբնութիւնն³⁴ Ադամայ³⁵, ո՛չ զոր ունէր յանմեղութեանն³⁶ եւ յանապականութեանն³⁷, այլ զհնոյն եւ զմեղանչականին³⁸ եւ զապականացուի³⁹: 8 Քանզի եւ⁴⁰ Մարիամ, յորմէ եւ մարմինն, ծնունդ էր մեղուցելոյն Ադամայ⁴¹, եւ ըստ որում եւ⁴² զհնութիւնն⁴³ փոփոխեաց⁴⁴ ի նորոգութիւն եւ եղեւ եւ անուանեցաւ Նոր Ադամ փոխանակ հնոյն, նմանապէս⁴⁵ եւ զմեղանչական⁴⁶ մարմինն⁴⁷ յանմեղութիւն: 9 Ըստ այնմ, եթէ⁴⁸. «Ո՛չ արար մեղս⁴⁹», եւ «Ո՞վ ոք⁵⁰ յանդիմանեսցէ զիս⁵¹ վասն

1 հոգոյն I
 2 պատասխանոյ N
 3 I I
 4 յերկուց IUm
 5 զմին Um
 6 ասացելոյդ m
 7 որոց NR
 8 մտածութիւնն NUR
 9 I INm
 10 ապա եւ I U
 11 յեղյեղեալն R, յեղելն I, յեղեղեալն N, յելլենսն I U
 12 ածորթէք m
 13 տպաւորեալ m
 14 այսոսիկ m
 15 ասանդութիւն m
 16 մք m
 17 աստուած I Pj
 18 յոհաննու m, յուհաննու I, յոհանու N
 19 յանեղապէս I, անեղապէս U
 20 Հմմտ. Յովհ. I 14
 21 մարմինն I
 22 բնակելի N
 23 անազգեստիցն IU
 24 I N

24 գորէնսն I
 25 իւրո m
 26 գորութեան I
 27 հոգոյն I
 28 անապական U
 Բ Հմմտ. Գլ. 4. Ը 30, Ը 35
 29 I եւ IUm
 30 վկայեն m
 31 գաբրիէլ I
 32 յնայիրա I
 Գ Հմմտ. Լուկ. 1: 14
 33 առնելով m
 34 զբնութիւնն I, զբնութիւնս U
 35 ադամա m
 36 անմեղութեանն N, յանմեղութեանն U
 37 անապականութեանն U
 38 զմեղանչականի m
 39 զապականացուի I
 40 I եւ IU
 41 ադամա Nm
 42 I IUm
 43 զհնուիւն m, զհնութիւն IU, զհնութիւն N
 44 փոփոխեաց IUPi
 45 I նմանապէս IU
 46 զմեղանչականն IUm
 47 մարմին IU
 48 բէ NUM
 49 զմեղս m
 Կ Հմմտ. Լուկ. 10: 6
 50 ոչ ոք I PjR
 51 զի I զիս U

մեղաց»¹⁰: 10 Այսպէս եւ զծնունդ մեղացն¹ զապականութիւն² փոխեաց յանապականութիւն³ անդատին⁴ յորովայնի Կուսին, որպէս վկայէ⁵ սուրբն Աթանաս Աղէքսանդրացի⁶, թէ. «Վասն զի⁷ մարմինն⁸ Քրիստոսի յանամուսնութենէ⁹ եւ առանց մեղաց էր, ո՛չ գտաւ ի նմա ապականութիւն: 11 Եւ թէ¹⁰ զմեղս աշխարհի ասի բառնալ, որ է մայր ապականութեան, զիա՞րզ ապա մոլորեալքն¹¹ ասեն¹², թէ ապականացու¹³ էր¹⁴ մարմինն Քրիստոսի»: 12 Ի սոյն¹⁵ միտս ասէ եւ Գրիգոր¹⁶ Սքանչելագործն¹⁷. «Որ ոք ո՛չ խոստովանեցի զՔրիստոս անյեղլի¹⁸ հոգւով¹⁹ եւ անապականելի մարմնով, նզովեալ լիցի²⁰»: 13 Ըստ այսմ եւ այլք բազումք, զորս այլում ժամու թողցուք զյուրովսն ժողովման²¹, եւ մեք որքան ի մէջ յառ ձեռն²² պատրաստ մտածութեանց²³ ի²⁴ շնորհողէ²⁵ Բանին²⁶

վասն որոյ է²⁷ բանս, դիցուք զլուծումն խնդրոյս:

14 Ասէք դուք անկատար գոյ զմարմինն Քրիստոսի²⁸ յո՛չ²⁹ կրելն զապականութիւն, եւ մեք ասեմք զընդդէմսն՝ անկատար վասն ապականութեանն³⁰, եւ կատարեալ վասն³¹ անապականութեանն³². եւ ցուցցուք ի բնաւորապէս³³ յաւերինակէ³⁴: 15 Ոսկի ի սկզբանն մաքուր է ըստ բնութեանն³⁵, իսկ եթէ խառնեցի³⁶ ընդ³⁷ նմա պղինձ կամ այլ ինչ անարգազոյն նիւթ, եւ անկեալ³⁸ ի հուր՝ մաքրի ի ժանգացուցչացն³⁹ նիւթոց⁴⁰, անկատար լինել ասի ի կատարմանէ, եթէ⁴¹ մանաւանդ յառաջինն⁴² դառնալ կատարելութիւն: 16 Ըստ այսմ եւ մերս բնութիւն ոսկեղէն⁴³ էր ի սկզբանն եւ առանց ապականութեան, յորժամ⁴⁴ մեղաւ՝ խառնեցաւ ընդ մեղացն եւ ժանգ ապականութեանն⁴⁵: 17 Իսկ բնութեանս Արարիչն կամեցեալ վերստին ստեղծանել եւ յառաջինն⁴⁶ դարձուցանել յանապականութիւնն⁴⁷. խառնեաց⁴⁸ յորովայնի Կուսին⁴⁹ զապականակիր բնու-

« Հմմտ. Յ. Բ. Ժ. Գ. Ծ

1 մեղաց տ
 2 + զի + ապականութիւն Ս
 3 անապականութիւն Ս
 4 յանդատին I, անտաղին Ս
 5 վկայէ տ
 6 աղեկսանդրացի տ
 7 ի I
 8 զմարմին I
 9 անամուսնութենէ Ս
 10 եթէ Ս
 11 մոլորեալքն I մոլորեալքն I
 12 ի I
 13 ապականացոյ N
 14 է IU
 15 ի սոյն I գոյն N
 16 գրիգորիոս IUտ
 17 սփանչելագործ INՍտ
 18 յանյեղլի I, անյեղելի N
 19 հոգով I
 20 եղիցի I, եղի Ս
 21 ի I, տ. ժողովման գլխովմունսն Ս
 22 գառձեռն P, Ս, առձեռն I
 23 մտածութեանս I
 24 եւ ի ի I
 25 շնորհողի տ, շնորհեղէն IU
 26 բանի IUտ

27 ի է IU
 28 ի քրիստոսի IUP
 29 ոչ I, ոչ Ս
 30 ապականութեամբ Ս
 31 + եւ + վասն Ս
 32 ապականութեան I, անապականութեան Ս
 33 բնաւ ո՛վ Ս
 34 աւերինակէ IUտ
 35 բնութեան Ս
 36 խառնեաց + ի + Ս
 37 ի ի տ
 38 անգեալ տ
 39 ժանգացուցչացն Nտ, ժանտացուցչացն Ս
 40 նիւթոցն Ս
 41 թէ IU
 42 տ. յառաջին մանաւանդ N
 43 ոսկեղեն ի իսկ եղեն տ
 44 + եւ + յորժամ IUտ
 45 ժանգ ապականութեանն ի ժանկականութեանն Nտ, ապականութեան Ս
 46 յառաջին Ս
 47 անապականութիւն Ստ, յանապականութիւն I
 48 խառնելով R
 49 կուսի N

թիւնս ի հուր աստուածութեանն¹ իւրոյ² իբրեւ ի քրայ³ ոսկէգործաց, եւ մաքրեաց խառնմամբն եւ միաւորութեամբն ի⁴ յեկամուտ կրիցն մեղաց եւ ապականութեանն⁵: 18 Եւ արդ, յայսցանէ⁶ ո՞ր երեւիքեզ անկատար, խառնեա՞լն յապականութիւն⁷, եթէ մաքրեալն⁸ յապականութենէ. յայտ է, որ⁹ միտս ունին՝ եթէ¹⁰ մաքուրն. որպէս առողջութիւն քան զհիւանդութիւն¹¹ եւ անկարատն քան զկարատեալն. զի¹² գոր աւրինակ ուր լոյս՝ չիք անդ¹³ խաւար¹⁴, նոյնպէս ընդ որում անապական բնութիւն¹⁵ աստուածութեանն¹⁶ խառնեալ, չէ հնար ապականութեանն¹⁷ զիւրն ներգործել¹⁸ կիրս:

19 Իսկ կիրք ապականութեան ասել ի նմա ըստ աւրինաց մարմնոյն՝ զքաղցն¹⁹ եւ զծարաւն, զվաստակելն եւ զննջելն եւ զայլսն, ո՛չ է անտեղի, զի վկայեն²⁰ նոցուն²¹ եւ զիրք սրբոցն²²: 20 Բայց²³ յայտ առնեն²⁴ դարձեալ, եթէ ո՛չ ինքն հետեւիւր

կրիցն²⁵ ակամայ²⁶ որպէս մեք, այլ կիրքն ծառայաբար²⁷ նորին կամաց²⁸, ո՛չ ժուծկալութեամբ ըստ առաքինեացն²⁹, այլ իշխանաբար ըստ աստուածութեանն³⁰. եւ յայտ է ի քաղցոյ³¹ անտի՝ զոր գրէ աւետարանիչն, եթէ ի լրումն³² քառասնեկին, ապա քաղցեալ³³: 21 Քանզի յորժամ կամեցալ՝ յայնժամ թոյլ ետ բնութեան³³ կրել զիւրսն վասն փորձողին համարձակելոյ³⁴: 22 Իսկ եթէ հոսումն կերակրոց հաւանիք ասել նմա³⁵ որպէս ի³⁶ մեզ, ապա ո՛չ կիրքն նմա, այլ ինքն³⁷ կրից³⁸ հետեւիւր ծառայաբար³⁹. յորմէ⁴⁰ լինի⁴¹ հարկաւորապէս եւ լրումն⁴² ունայնութեան⁴³ ակամայ⁴⁴, զի եւ մերս թափումն լրման կարաւտանայ. եւ կարեաւ⁴⁵ վասն այսորիկ⁴⁶ ի նմանէ կամաւորաբարն⁴⁷ կրել⁴⁸ զամենայն, որոյ⁴⁹ վկայեն⁵⁰ զիրք: 23 Հետեւեցին⁵¹ նմա եւ այլքն ի հարկէ⁵², որ⁵³ ի մեզ հիւանդու-

1 անութեան IUm
 2 իւրո տ
 3 քրա Nm
 4 ի ի IU
 5 ապականութեան NUm
 6 այսցանէ U
 7 ապականութիւն U
 8 անխառն PR
 9 որք IUm
 10 թէ տ
 11 զհիւանդութիւնն N, զհիւանդութիւն + տեառն զհիւանդութիւն + U
 12 ի I
 13 ի IN
 14 իւր լանդ խաւար U
 15 բնութիւնն NU
 16 անութեան U
 17 ապականութեան U
 18 ներգործեալ N
 19 զքղցն տ
 20 վկան տ, զվկայէ IU
 21 սոցուն տ, մոցունց U
 22 սրբոցն + սրբոց + ի
 23 ի I
 24 առնելն R

25 կրից U
 26 ակամա Nm, նամակաց ի U
 27 ծառայաբար տ, ծառայաբար I, ծառայաբար N
 28 կամացն U
 29 առաքինեաց տ
 30 անութեան U
 31 քաղցույ տ, քաղցո NU
 32 լրման տ
 33 « Հմբ. Ս՝ քթ. Գ. 2. Գ. 1. 1. Գ. 2
 33 բնութեանն NmR
 34 համարձակելո տ
 35 + ի + նմա IUm
 36 որպիսի N
 37 կրիցն INmR, ի նմա՝ այլ ինքն U
 38 կրիցն U,
 39 ծառայաբար տ
 40 յորոց N
 41 լինէ U
 42 + ի նմա + լրումն N
 43 յունայնութեան I
 44 ակամա տ, ակամայ + ի մեզ + N
 45 կորեալ. UmR
 46 այսոցիկ IUm
 47 կամաւորաբար U
 48 լինելն ի կրել I, կրելն U
 49 որում INU
 50 վկան տ
 51 հետեւեցին IU
 52 տ.ի հարկէ եւ այլքն ան՝ IU
 53 որք N

թիւնքն¹, որ ի ջերմից կերակրոցն կամ ի ցրտագունիցն². յաւելցին եւ որ ի մաղ-
ձիցն ախտք եւ արեան եւ մաղասոյ, որք
կերակրովքն առաւելուն³ եւ պակասին⁴.
Թողից⁵ ասել եւ⁶ զարեանցն որակութիւն
ակամայ⁷ բերումն ի մերս: 24 Եւ արդ, կա-
տարելութեան⁸ են այսոքիկ ցոյցք⁸, եթէ⁹
անկատարութեան¹⁰. Եթէ ոք կատարելու-
թեան¹¹ ասէ զայս, չէ՛ ընդհատ¹² յայնմա-
նէ¹³, որ առողջս ո՛չ զորս¹⁴ յողջութեան¹⁵
են, այլ զբիւր ախտիւք¹⁶ հիւանդա-
ցեալսն¹⁷ ասիցեն¹⁸, եւ տեսանողս¹⁹ զկու-
րացեալսն²⁰ եւ ո՛չ զսրագոյն²¹ բբաւքն²²
բացարձակ պատառող²³ զաւդ²⁴: 25 Եւ ե-
թէ²⁵ հասարակաբար էր ամենայնիւ ըստ
մեզ, ընդէ՞ր ասացաւ զնմանէ²⁶, թէ²⁷.
«Մարդ է եւ ո՞նչ²⁸ ծանիցէ զնա»²⁸. Եւ մարդ
է եւ անդր քան զմարդ. ուրեմն ո՛չ ինչ²⁹

մեղան, որք սոսկ ասացին³⁰ զնա մարդ եւ
ո՛չ Աստուած, զի որք զայս ասեն³¹ ո՛չ
ինչ³² աւելի զնեն զնա, քան³³ զմի ոք ի
սրբոցն առաքինութեամբ յառաջացեալ,
մարտնչելով³⁴ ընդ մարմնոյ³⁵ հոգւոյն ա-
խորժակաւք: 26 Եւ զարձեալ, քանզի³⁶
վկայեն³⁷ գիրք³⁸ զանանգոսնելի³⁹ կիրսն⁴⁰
կրել նմա ըստ մարմնոյ, եւ զայն յորժամ
կամէր: Արդ, զի՞նչ քան զծորումն ապա-
կանութեան անգոսանելի⁴¹ է⁴² ի մեզ եւ ա-
կամայ⁴³, եւ այնքան՝ մինչ զի ո՛չ ժուժալ
եւ վայրկեան⁴⁴ մի կարել⁴⁵ բունութեանն⁴⁶:
27 Եւ զարձեալ վկայէք⁴⁷, զի զամենայն,
զոր⁴⁸ կրեաց՝ ո՛չ վասն իւր, այլ յազազս մե-
րոյ⁴⁹ փրկութեան կամ աւրինակի. եւ արդ⁵⁰,
այնոքիկ կիրք, զոր ասէք, զո՞րս մեզ ներ-
գործեցին⁵¹ բարութիւնս ի լինելն, կամ
յո՛չ⁵² գոյանայն⁵³ պակասութիւն: 28 Եւ
զարձեալ, ո՞վ գրեաց⁵⁴ ի սրբոցն յայտնա-
պէս⁵⁵, թէ՛ եղեւ, թէ՛ եւ⁵⁶ ո՞վ ոք⁵⁷ գրեաց

- 1 հիւանդութիւնք տ
- 2 ցրտագունից NU
- 3 յաւելուն I IU
- 4 պակասեն NU
- 5 բողում IU, + բայց + բողում N
- 6 + ընդ նախասացեալսդ + եւ N
- 7 ակամա տ
- 8 ցւցք տ
- 9 թէ Nm
- 10 անկատարութեան N
- 11 անկատարութիւն I, կատարելութեան N, + ով + անկատարութեան U
- 12 ընթատ տ
- 13 այնմանէ տ
- 14 զոր տ
- 15 ողջութեան U
- 16 ախտովք U
- 17 հիւանդացեալս Um
- 18 ասիցէ Um
- 19 տեսանող U
- 20 զկուրացեալս Um
- 21 զսրագոյն I զսրագոյն U
- 22 բբաւք Um, բբբով I
- 23 պատառող UR
- 24 զոդս U
- 25 թէ Im
- 26 զնմանէ I վասն նորա տ
- 27 + վասն նոր + թէ N
- 28 եւս I եւ ո՞նչ U
- 29 - Էրէ՞. ժէ՞ 9
- 29 I տ

- 30 սոսկացցին I սոսկ ասացին U
- 31 ասացին տ
- 32 I տ
- 33 Բանգի I
- 34 մարտնչելովք տ
- 35 մարմնոյն տ, մարմնո N
- 36 I Բանգի U
- 37 վկայեն տ
- 38 + սուրբ + գիրք IUP₁
- 39 զանանկոսնելի տ, զանանգունելի U
- 40 կիրքն տ, գիրքն N
- 41 անկոսնելի տ, ահգոսնելի NU
- 42 I N
- 43 ակամա Nm
- 44 վայրկեան տ, վարկեան U
- 45 I մի կարել Im, I կարել U
- 46 բնութեանն I բոնութեանն U
- 47 վկայէք տ
- 48 I զոր U
- 49 մեր U
- 50 I արդ IUտ
- 51 ներգործելին տ, տ. ներգործեցին մեզ IU
- 52 ոչ U
- 53 գոյանալն I լինելն տ, գոյալն N
- 54 գրեց U
- 55 I յայտնապէս IU
- 56 եւ թէ I IU, թէ N
- 57 I ով IU

զո՛ւն¹ լինելն՝ ընդդիմաբանէք զուրբ. եւ թէ ո՛չ էր հնար ցուցանել երկոցունցս², պարտ էր հաւանել եւ³ հետեւել վայելչականին աստուածայնոյն⁴ մարմնոյ⁵ եւ⁶ հաւանականին մտաց, եւ հաւատայ լուծիչ գոյ ապականութեան⁷ զնա, եւ ո՛չ տիրել⁸ յապականութենէ: 29 Բայց ցուցուք⁹ ի գրելոց¹⁰, որոց¹¹ լսելն¹² ախորժեն:

30 Գրեցաւ զնմանէ, եթէ¹³ մեղս ո՛չ արար եւ բաւական համարեցաւ հոգին՝ անմեղութեան¹⁴ անուամբն¹⁵ եւ անապական զնա հաւատայ: 31 Քանզի ապականութիւն ծնունդ է մեղաց, եւ յայտ է թէ, որ ո՛չ ունիցի¹⁶ զծնողն¹⁷, ո՛չ կրէ¹⁸ եւ¹⁹ զծնունդն. եւ զի ո՛չ ոք յորդիս գտաւ Ադամայ²⁰ առանց մեղաց ունակութեան եւ ո՛չ մի՛ ըստ Յորայ²¹, Դաւթի²² եւ Սողոմոնի²³, վասն որոյ²⁴ հարկաւորապէս անկեալք²⁵ եղեն եւ ընդ ապականութեանն²⁶

կրից²⁷. իսկ որ միայն²⁸ եղեւ առանց մեղաց, միայն գտաւ եւ առանց²⁹ ապականութեան: 32 եւ որոց³⁰ սկիզբն³¹ յապականութենէ եւ կատարումն ապականութիւն³², հարկ է զի եւ միջոցն³³ ընդ ապականելի կրիւք լինիցի, նոյնպէս եւ այնմ³⁴, որոց³⁵ սկիզբն³⁶ եւ կատարումն բոլորովին անապականութիւն էր, հաւատալի է առանց³⁷ կարծեաց եւ զմիջոցն³⁸ եւս լինել ընդ անապականաբար կրից: 33 Զի թէ³⁹ ի գերեզմանի անդ, որ⁴⁰ վայր է ապականութեան բնութեանս⁴¹: 34 Ասացաւ զնմանէ ո՛չ տեսանել զապականութիւնն⁴², զի՞նչ երկբայելի է ի կեանսն ո՛չ գոյ ապականացու⁴³. քանզի ամենայն⁴⁴ ապականացու⁴⁴ զհանդերձեալ կատարումն նշանակէ, որպէս ի սահմանի մարդոյս՝ մահկանացուն, եւ մանկան թաղաւորի՝ հանդերձելոյ⁴⁵ թաղաւորել, եւ կամ այլոց եւս ոյք ընդունակք են յառաջատուութեան բարւոյ⁴⁶ իրի եւ կամ վատթարի: 35 Այսպէս եւ մերումս մարմնոյ, որոյ առաջի կայ ապականիլն ի գերեզմանի, յիրաւի ասի ապականացու, զի թէ եւ⁴⁷ կրէ իսկ յառաջագոյն⁴⁸

1 ոչ U
 2 գերկոցունց U
 3 ի հաւանել եւ U
 4 աստուածայնոյն m
 5 մարմնո Nm
 6 ի եւ U
 7 ապականութեանն N
 8 տիրեալ IUm
 9 + եւ + ցուցուք Nm, + եւ + ցուցալ U
 10 գրելոցն U
 11 սրբոց ի որոց U
 12 զլսելն U
 13 թէ IUm
 14 անմեղութեանն INm
 15 անուամբ m
 * Հմմտ. Գեղ. Ի՛ 22
 16 ունի U
 17 զծնողն N, զծնողսն U
 18 կարէ ի U
 19 ի եւ Um
 20 տ. ադամա գտաւ INUm
 21 յորայ R, յորա m, յովբայ U
 22 դաւթայ N
 23 դաւթի եւ սողոմոնի ի m, սողոմոնի I, սաղովմոնի... N, սղմոնի U
 24 որո m, վսելյ + եւ + U
 25 անգեալք m
 26 ապականութեա U

27 R կրիւք
 28 միայն Nm
 29 թարց ի առանց IU
 30 + որպէս + որոց INUR, + եւ որպէս եւ + m
 31 սկիզբն m
 32 ապականութեան N
 33 միջոց U
 34 այսմ m
 35 որ + ի + m, որոյ IU
 36 որ ոսկի գրն ի որոց սկիզբն N
 37 + եւ + առանց N
 38 միջոցն IUm
 39 եթէ m
 40 ի m
 41 բնութեան U
 * Հմմտ. Ս-ըջ. Ժ-Ի: 15
 42 ապականացու N
 43 ամենեցուն IUP
 44 ի ապականացու U
 45 հանդերձելո m
 46 ի Nm, բարւոյ I
 47 թէ եւ ի m
 48 յառաջագոյն N

ի նշանակ մարմնոյն ապականութեան՝ զկերակրոցն եւ զըմպելեացն ապականութիւն եւ զկիրս¹ արտիցն եւ² ցաւոցն. իսկ այնմ, որ յապականութեանն³ տեղւոջ Հանդերձեալ էր անապական մնալ⁴, զիս⁵ ոք ոք ի հաւատացելոց յանդգնի ասել նմա⁵ ապականացու:

36 Եւ զի ասէք⁶ ընդդիմադրաբար. ուստի⁶ թուք եւ քիրտն եւ արիւն, եթէ ո՛չ կերակուր արիւնացեալ եւ ի մաղձ⁷ յեղափոխեալ եւ ի մաղասա⁸, յորմէ եւ⁹ աւելորդացն¹⁰ Հոսմունք, զորս բնութիւնս¹¹ պահանջէ: 37 Հարցցուք եւ մեք եւս. ուստի⁶ եւ նոյն ինքն մարմինն, զի ո՛չ¹² յարեմէ¹³ եւ ո՛չ ի կամաց առն¹⁴ ըստ մերումս, այլ ի կուսէ միայնոյ¹⁴. եւ եթէ անկատար¹⁵ եթէ¹⁶ ո՛չ Հոսումն ապականութեան, անկատար ապա մարդ¹⁷, զի ո՛չ յերկուց ըստ մեզ, այլ ի միոյ. եւ եթէ այս հաւատարիմ է¹⁸, զի ի միոյ մարդ¹⁹ կատարեալ եղեւ եւ ո՛չ պահանջի բնութեանս հետեւել, հաւատարիմ լիցի եւ անկարաւտն մնալ յո՛չ²⁰ կամեցեալսն եւ առանց Հոսման ի կամաւորան:

1 զկիր NR
2 ի m
3 յապականութեան m, ապականութեան U
4 տ. տեղւոջ անապական մնալ հանդերձեալ էր NR, յապականութեան տեղւոջ անապական մնալ հանդերձեալ էր m
5 ի նմա U
6 ասիցէք R, ասացէք Nm
7 մաղց U
8 մաղաս INUmR
9 ի եւ U
10 յաւելորդացն m
11 բնութիւն U
12 + եւ + ոչ U
13 արեմէ m
- Հմտ. Յ+չէ. Լ՝ 13
14 միայն U
15 անկատար + է + U
16 թէ U
17 տ. մարդ ապա U
18 հաւասար + իմէ + ի հաւատարիմ է U
19 մարդոյ U
20 ոչ U

38 Եւ եթէ²¹ ասէք՝ զայնոսիկ ունել զրով եւ զայս ո՛չ, ասասցու՛ք առ այս, եթէ ո՛չ կարծէին²², որք գրեցինն՝ ամբարշտել²³ ուրուք յայսպիսի իրս, առ²⁴ որ ամենայնիւ վերագոյն էր²⁵, քան զհասարակաց բնութիւնս: 39 Եւ²⁶ դարձեալ՝ զի յոլովագոյնք²⁷ զնմանէ ասին, որ²⁸ ո՛չ տուան զրով, եւ²⁹ այս՝ ո՛չ հիւանդանալ նմա ըստ մարմնոյ, ո՛ւր³⁰ արդեաւք³¹ գրեցաւ յաւետարանսն³², եւ կամ ո՛չ ծիծաղիլ³³. եւ³⁴ մի թէ ժպրհի³⁵ ոք ասել հիւանդութիւն այնմ, որ զցաւս մեր էառ եւ զհիւանդութիւնս մեր³⁶ եբարձ, եւ³⁷ կամ ծաղր, որ վա՛յ³⁸ տայր³⁹, որք⁴⁰ ծիծաղինն: 40 Նոյնպէս եւ որ⁴¹ յաղագս խնդրելոյ⁴² բանիս⁴³, թէպէտ եւ ո՛չ գրեցին յատուկ վասն անպատշաճ վարկանելոյ զայնպիսի⁴⁴ անարժան իրի յիշատակ առ ամենամաքուրն, ո՛չ զէն՝ զի եւ ո՛չ է, քաւ լիցի, այլ ո՛չ եւ⁴⁵ զոչ էն, սակայն հաւատալի է ճշմարիտ ոգւոց⁴⁶ յիրաց անտի եւ ի նմանական⁴⁷

21 թէ U
22 կարծեցին U
23 ամբարշտեալ R
24 առ + այն + NmR
25 ի էր U
26 եւ + զինչ + U
27 յոլովագոյնք U
28 որք U
29 եւ + մի + RINUm
30 որ U
31 արդիւք N
32 յաւետարանս m
33 ծիծաղիլ N, ծիծաղել U
34 ի եւ U
35 ժպրհի N
36 ի m
37 + եւ ծիծաղի + եւ U
38 վա m
39 տայր U
40 եւ ի որք U
41 ի որ U
42 խնդրեցելոյ m
43 + զայս + բանիս U
44 զայնպիսի m, զանպիսոյ ի, զայնպիսոյ U
45 տ. եւ ոչ U
46 որդւոց ի ոգւոց P, որդոյն ի U
47 մարմնական ի ի

բանիցն¹ առանց հոսանուտն կրից լինել
 զայն մարմին: 41 Եւ մի² թէ անկարելի է
 այս Աստուծոյ, ուր³ եւ առ³ մարդիկ յոր-
 ժամ կամեցաւ՝ փոխեաց զբնութեանն սահ-
 ման, որպէս յեզրիպտոս եւ յանապատին եւ
 ի Բաբելոն⁴: 42 Թողում ասել եւ զորս ի
 նորս յոլովազոյնս⁵, զի թէ պարտ էր ամե-
 նայնիւ լինել ընդ բնութեամբս⁶ եւ ապա
 խոստովանիւր ճշմարիտ մարդ, ծառայ⁷ էր
 բնութեանս իբրեւ զմի ի մէնջ եւ ո՛չ տէր:

43 Իսկ յաղագս թքոյն եւ քրտանն եւ
 ջրոյն եւ արեանն, որովք⁸ եւ զկերակրոյն⁹
 ասէք հոսումն հաւաստի, ասացուք
 զայս¹⁰. զի թէ¹¹ այնոքիկ ակամայ¹² եւ
 միշտ որպէս մերս եւ ո՛չ վասն պատշաճի¹³
 իրիք, յիրաւի. ապա թէ յորժամ¹⁴ կամէր եւ
 ո՛չ հանապազ եւ պատճառի աղաղաւ, ո՛չ
 արդարանայք: 44 Քանզի եթուք յերկիր,
 այլ¹⁵ զի ձնէ կոյրն լուսաւորեաց¹⁶,
 քրտնեաց¹⁷, զի¹⁶ զքիրտն երեսաց նախա-
 հաւրն ցամաքեցոյց¹⁷: 45 Եւ ջուր¹⁸ ի կո-
 ղիցն¹⁸, այլ շիջոյց զբոց յանցանաց կողա-
 ծինն¹⁹ եւ լուաց զաշխարհս ի մեղաց.
 Բղխեաց եւ²⁰ արիւն, այլ գնեաց զծառա-

յեալս²¹ մահու եւ զովացոյց զծարաւիս ա-
 րեամբ²²: 46 Իսկ ապականելի եւ ակամայ²³
 այնոքիկ²⁴ կրիւք²⁵, զոր²⁶ ասէք կրել,
 զո՞րս²⁷ արդեաւք երարձ ի մերոց կարեաց.
 Թուի թէ եւ²⁸ ո՛չ ընաւ, այլ մանաւանդ
 ցուցանի այնու անկեալ²⁹ ընդ տկարու-
 թեամբ մերով այն²⁷, որ ո՛չ է զգածեալ
 տկարութեամբ ըստ առաքելոյ³⁰: 47 Իսկ ե-
 թէ յաղագս հաւաստի առնելոյ³¹ զմարդ-
 կութիւնն³² պատճառիք ասել զայս, բա-
 ւական են ցուցեալքն ի գիրս սուրբս³³,
 խոնարհագունիւքն³⁴ ճշմարտել զմարդե-
 զութիւն նորա, եւ բարձրագունիւքն³⁵
 զաստուածութիւն³⁶ նորա³⁷: 48 Որպէս
 ծնանելն³⁸ ի կնոջէ՛, յայտ առնէ, եթէ³⁹
 մարդ⁴⁰ էր⁴¹, իսկ ի կուսէ, եթէ⁴² Աստուած
 է⁴³. քաղցնուլն⁴⁴ եւ ծարաւելն, զի մարդ
 էր⁴⁵, իսկ յորժամ կամէր եւ ո՛չ ի հարկէ,
 զի Աստուած էր. ննջելն ի նաւին⁴⁵, զի
 մարդ էր, իսկ թեթեւանալն մարմնով ի վե-

1 բանից m
 2 որ U
 3 ի լ առ U
 4 քաբելոյն N, քաբելոն U
 5 յոլովազոյնս N
 6 բնութեանս IUm
 7 ծառա m
 8 որով U
 9 զկերակրոցն IUm
 10 + եւ + զայս U
 11 եթէ mI
 12 ակամա m
 13 պատճառի I INR
 14 որժամ N
 15 այն NR
 16 ԸՄՄԳ. ԳՊՎԸ. ԹԻ 1
 17 ԸՄՄԳ. ԳՊՎԸ. ԻԲ 44
 18 զի լ այլ IUm
 17 ցամաքեցոյց N
 18 ջուրն U
 18 ԸՄՄԳ. ԳՊՎԸ. ԺԻ 34
 19 կողածնին NIUmR
 20 լ եւ U

21 զծառաւայս m
 22 + արբամբ + արեամբ I, արբամբ լ արեամբ N
 23 ակամա Nm
 24 այնոքիկ U
 25 կրիւք U
 26 զորս U
 27 լ ասեմ կրել զորս U
 28 լ եւ U
 29 անգեալ m
 27 ԸՄՄԳ. ԸՄՄԳ. ԼԶ 6
 30 առաքելո m
 31 առնելո m
 32 զմարդեկութիւնն N, զմարդկութիւն U
 33 լ m
 34 խոնարհագոյնիւքն N
 35 բարձրագոյնիւքն N
 36 զաստուածութիւնն m, զաստութիւնն N
 37 լ նորա IUm
 38 ծնեալն P, + եւ + ծնանելն Um
 39 եթէ IUm
 40 մարդ N, մարգարէ լ U
 41 է լ U
 42 զի լ եթէ IUm
 43 էր m
 44 քաղցնուլ m, քաղցնուլ U
 45 լ իսկ ի կուսէ՛ եթէ աստուած է. քաղցնուլն եւ ծա-
 րաւելն՝ զի մարդ էր N
 45 ԸՄՄԳ. ԸՄՄԳ. ԼԶ 24

րայ ջուրցն՝ եւ սաստել ալեացն¹ եւ ձեռն տալ Պետրոսի, զի Աստուած էր. վաստակելն², զի մարդ էր, եւ հանգիստ² լինել աշխատելոցն, զի Աստուած էր: 49 Անգիտանայն եւ արտասուելն, զի մարդ էր, եւ ձայնիւ յարուցանել³ զմեռեալն⁴ եւ բառնայ⁴ զամենայն արտաւսր⁵, զի Աստուած էր: 50 Խոնարհելն⁶ յոտս առաքելոցն⁷ զենջակաւն⁷, զի ծառայի⁸ ունէր զկերպարան⁹. Իսկ յայտնելն¹⁰ զինքն ի լերինն զգեցող¹¹ զլոյս որպէս զաւթոց¹², զի լոյս փառաց էր Հաւր¹³ եւ նկարագիր էութեան նորա¹⁴: 51 Հոգայն եւ երկնչելն եւ տրտմելն¹⁵, զի մարդ էր, իսկ զաշակերտսն քաջալերել յաղթելովն աշխարհի¹⁶, եւ ասելն մի՛ երկնչել¹⁴ ի մարմնոյ սպանողացն¹⁵ եւ մի՛ հոգայ եւ մի՛ խոովելն¹⁶ սրտիւք, զի Աստուած էր: 52 Ըմբռնեցաւ յորժամ կամեցաւ¹⁷, զի մարդ էր, իսկ անըմբռնելի մնաց, յորժամ¹⁷ նոքա կամէին եւ ոչ ինքն¹⁸, զի Աստուած էր¹⁹: 53 Բեւեռեցաւ եւ խոցեցաւ,

որ թուին կիրք ապականութեան, զի մարմին էր, իսկ զկապանս¹⁹ լուծանել կապողին²⁰ եւ բեւեռել զնա ընդ խաչափայտին², զի Աստուած էր. ի կատարումն ամենայնի մեռաւ ճշմարտապէս, զի մարդ էր, եւ անմահ մնաց ի մեռելութեան²¹, զի Աստուած էր. եղ իշխանաբար որպէս ասաց՝ զանձն իւր²² ի մահ եւ ի գերեզման, զի ցուցցէ²³, թէ մարդ էր, եւ հառ դարձեալ յարութեամբն ի գերեզմանէն, քանզի Աստուած էր: 54 Արդ, որք սիրեն²⁴ զճշմարտութիւնն²⁵ բաւական են այսօրիկ²⁶ եւ ոյք նման սոցին պատճառք²⁷ հաւատալոյ, եթէ²⁸ ստուգապէս հառ²⁹ մարմին եւ ո՛չ առաջաւք ըստ Եւտիքեայ³⁰, եւ ո՛չ եւս կարաւորմք³¹ կերակրոցն հոսմամբք³² ճշմարտել³³, այլ տամք զայն ի ծախումն զաւրութեանն³⁴ եւ կամաց միաւորելումն³⁵. զի որպէս դատապարտեաց զմեզս ի մարմնի իւրում ըստ առաքելոյ՝ ո՛չ մեղանչելովն²⁷, դատապարտեաց եւ զձեռնդ մեղացն զապականութիւն՝ ո՛չ կրելով զնա:

55 Հարցցուք եւ զայս³⁶ եւս ցձեզ, զի եթէ³⁷ որոց³⁸ նախ քան զյարութիւնն³⁹ կե-

ա ՎճԳ. ՄճԳԹ. ԺԳ. 24
 1 ալեաց U
 բ ՎճԳ. ՅճԳ. Գ. 6. 9 5
 2 հանդէս | հանգիստ U
 3 արուցանել m
 գ ՎճԳ. ՅճԳ. ԺԳ. 34. ԺԳ. 43. ԺԳ. 5
 4 բառնայն U
 5 արտարն U
 6 խոնարհիլն U
 զ ՎճԳ. ՄճԳԹ. ԻԳ. 16
 7 զենջակաւն IUR, զենջեկաւն m, զընջեկաւն N
 8 ծառաի Nm
 9 զկերպարանս N
 10 յայտնել U
 11 զգեցող IUR, զգեցաւ Nm
 12 գաւղոց m
 13 | Հաւր U
 ի ՎճԳ. ԿճԳ. Գ. 3
 յ ՎճԳ. ՄճԳԹ. ԺԳ. 33
 է ՎճԳ. ԳճԳ. ԺԳ. 4
 14 երկնչիլ U
 15 սպանողաց Um
 16 խոովել m, խոովիլ U
 զ ՎճԳ. ՅճԳ. ԺԳ. 4
 17 միմչ | յորժամ IUm յորժամ + միմչ + N
 18 | եւ ոչ իմն U
 բ ՎճԳ. ՅճԳ. ԿճԳ. 30

19 զկապանսն Um
 20 կապաւղիսն m
 գ ՎճԳ. ԿճԳ. ԲճԳ. 14
 21 մեռելութեանն m
 22 տ. զանձն իւր որպէս ասաց U
 23 ցուցլ N
 24 սիրեն NU
 25 զճշմարտութիւն + եւ + U
 26 այս՛ NmR
 27 պատճառ IUm
 28 բէ U
 29 առ | NimR
 30 Եւտիքեայ Nm, Եւտիքեայ U
 31 կարօտմք U
 32 հոսմամք N
 33 ճշմարտեալ IUP
 34 գորութեան IUmR
 35 միաւորեցելումն NR, միաւորելոյն m, միաւորեցելոյն IU
 գա ՎճԳ. ՎճԳ. ԳճԳ. 3
 36 զայլ U
 37 բէ U
 38 որոցն m
 39 զարութիւն IUm, զարութիւնն N

բակրոց¹ ասէք կրել զապականութիւն, զի՞նչ զորոց² յետ յարութեանն³ ասիցէք. եւ թէ՛⁴ մինչեւ ցյարութիւնն⁵ ապականակիր ասէք ի հարկէ զմարմինն, եւ յետ յարութեանն⁶ անապական եւ առանց հարկի բնութեան⁷ ըստ Սեւերեայ⁸ Անտիոքացւոյ⁹, որպէս լուաք զի ասաց, ո՛չ ինչ մեծ գնէք¹⁰ զնա քան զմեզ, զի եւ¹¹ մեք ի մեր¹² յարութիւնն¹³ փոխելոց¹⁴ եմք յանապականութիւն. եւ ո՞ր¹⁵ ճշմարտի¹⁶ ասելն¹⁷ Տեառն առ աշակերտսն ի համարելն զնա հօգի. «Ես նո՛յն եմ եւ ո՛չ փոփոխեալ. եւ շաշափեցէք զիս եւ տեսէք մարմին եւ ոսկերս»¹⁸: 56 Եւ զորս յառաջ քան զյարութիւնն¹⁹ արար ի տկարագունիցն եւ ի գաւրաւորացն, զի ճշմարտեսցի մարդկութիւնն¹⁹ եւ յայտնեսցի աստուածութիւնն²⁰, արար զոմանս եւ յետ յարութեանն²¹ վասն²² նորին պատճառի²³, զի մի՛ երկրայեսցի²⁴ այլ ինչ լինել, այլ նոյն եւ անփոփոխելի: 57 Զի այն, որ վիճովն²⁵

կնքելով յարեալ եւ դրովքն²⁶ փակելովք²⁷ եմուտ²⁸, նոյն²⁸ է եւ որ զկնիք կուսութեանն²⁹ ամբողջ պահեաց ի ծնեալն³⁰. եւ որ վերացաւ յերկինս մարմնով, գնաց նովին³¹ մարմնով ի վերայ աւգոց³² նախ քան³³ զյարութիւնն³⁴ ի գահավէժն³⁵ առնելոյ³⁶ զնա³⁷: 58 Եւ ըստ որում բարձրագունիւքն³⁷ նոյնպէս եւ խոնարհագոյնիւքն³⁸ եցոյց մի եւ նոյն զինքն նախ եւ յետոյ³⁹. զի⁴⁰ որպէս եկեր եւ արբ յետ յարութեանն⁴¹ առ ծովեզերքն Տիբերեայ⁴² զձկանն⁴³ խորովելոյ⁴⁴ մասն⁴⁵ եւ զխորիսի մեղաւ⁴⁶. եւ ո՛չ ոք ժպրհի ասել հալուամ⁴⁷ յապականութեան⁴⁸, այլ ծախումն⁴⁹ միայն ըստ ամենակարող⁵⁰ իւրոյն⁵¹ զաւրութեան⁵², ինքեան միայնոյ գիտելի զիւրան, որպէս զբազումն⁵³ ի տնաւրինականացն,

1 կերակրոցն U
 2 զորս NR, mP, որոց I
 3 յարութեան N, յարութեան U
 4 եթէ U
 5 ցյարութիւն U
 6 յարութեան + ապա + U
 7 բնութեանն m
 8 սեւերեա Nո, սեւերիայ I
 9 անտիոքացո N
 10 դնէք NIUmR
 11 I եւ U
 12 մերն mIU
 13 յարութիւն m, յարութեան IU
 14 փոփոխելոց Nո, փոփոխելոյ I
 15 առ I ուր U
 16 նշմարիտ m
 17 յասելն U
 = ՀՄԳ. Գ. Գ. Ի. Գ. 39
 18 զյարութիւն Um
 19 զմարդկութիւն U
 20 I եւ յայտնեսցի աստուածութիւնն U
 21 յարութեան U
 22 զի I վասն U
 23 պատճառի m
 24 երկրայեսցի m, յերկրայեսցի I
 25 վիճն U

26 դրոֆն NumR, դրոֆ I
 27 փակելաւ N
 Է ՀՄԳ. Գ. Գ. Ի. Գ. 19
 28 նոյնն m
 29 կուսութեան U
 30 ծնանելն U
 31 տ. գնաց նովին մարմնով U
 32 աւգոց N
 33 I m
 34 զյարութիւն U
 35 գահավէժ NU
 36 առնել m, առնելն IU, առնելո N
 Գ ՀՄԳ. Գ. Գ. Ի. Գ. 29
 37 բարձրագոյնիւքն N
 38 խոնարհագունիւքն U
 39 յետոյ Nո
 40 + եւ + զի U
 41 յարութեան U
 42 տիբերեա Nո, տիբերայ I
 43 + եւ + զձկան INUm
 44 խորովելոյ Nո
 45 մասն + զոր խնդրեաց + NmR
 46 մեղու NumR, մեղուն I
 Ծ ՀՄԳ. Գ. Գ. Ի. Գ. 9
 47 I հալումն UP
 48 յապականութիւն mI, ապականութիւն U
 49 + ի + ծախումն U
 50 ամենակարող IUR, ամենայկարդ N
 51 իւրոյ m
 52 զարութեանն m
 53 զբազումն m

եւ ի մէնջ անքննաբար հաւատացեալ¹. նոյնպէս հաւատացին եւ այնոքիկ կերակուրք, որք յառաջ քան զյարութիւնն², լինել ըստ ասացելոցդ աւրինակի:

59 Յիշատակեալ էք³ ի գրեալս⁴ եւ զՅուլիանէ⁵ Ազիկառնացի⁶, եւ զոմն անուն Հակիւղէ⁷, որպէս թէ մերս նոցայն է դաւանութիւն⁸, ո՛չ ասելս⁹ ապականացու զմարմինն Տեառն. եւ այդ ո՛չ արդարապէս դատեալ¹⁰: 60 Քանզի զՀակիւղէն¹¹ բնաւ ո՛չ ճանաչեմք, եւ Յուլիանէն¹² այն որոշի ի մէնջ իբրեւ զմի ի չարափառացն¹³, զի ո՛չ միայն անապական ասաց, այլ¹⁴ եւ անչարչարելի եւ անմազ զմարմինն¹⁵: 61 Բայց մեք՝ զոր աւրինակ, որք վասն որոմանցն¹⁶ խառնութեան եւ ո՛չ¹⁷ զցորեանն ի բաց ընկենուն¹⁸, այլ¹⁹ զորոմն միայն՝, նոյնպէս եւ ո՛չ զի խառնեաց զանչարչարութիւն²⁰ եւ զանմազութիւն²¹ ընդ անապականութեանն, հարկ է²² ընդդէմ²³ նորա ընդ չարչարելին եւ մահկանացուն եւ զապականա-

ցուն ասել, այլ²⁴ զբարիոքն²⁵ պահել եւ զխոտանն ի բաց ընկենուլ: 62 Քանզի չարչարական ասեմք²⁶ զմարմինն եւ մահկանացու. թէեւ ո՛չ ակամայ²⁷ ըստ մերուս, այլ²⁸ որքան կամք եղեն առողին²⁹ ճաշակել ի նոցանէ³⁰: 63 Բայց ապականացու որպէս մեք՝ ո՛չ է³¹ եւ ո՛չ ասեմք, մի՛ լիցի. զի ո՛չ տիրեալ եղեւ յապականութեանէ³², որպէս եւ ո՛չ ի մեղաց՝ ըստ նախասացելոցդ³³: 64 Բայց ինձ ո՛չ փոքր է հիանալ վասն այսր խնդրոց³⁴ ունել ձեզ³⁵. զի թէ³⁶ յոյնք³⁷ առ որս կարծիս է բաժանման, բերին յայսոսիկ³⁸, զի զիւրեանցն³⁹ հաստատեցեն, դուք վասն զի ընդ մեզ ասէք խոստովանել զմիութիւնն⁴⁰, է՞ր աղաքաւ տայք տեղի այդպիսի խորին ամբարշտութեան կարծեաց. ընդէ՞ր ո՛չ եւ⁴¹ յարտաքնոցն⁴² պատկառէք հեթանոսաց՝ ծիծաղելիս նոցա զբրիտոնէից առնել կրաւնս. որք թէպէտ եւ ո՛չ Աստուած խոստովանին եւ Որդի, սակայն յաղաքս ի կուսէ ծննդեան⁴³ միայն գիտելոյ⁴⁴, եւ ո՛չ չարչարանս տան նմա եւ մահ, թող թէ զայսպիսի⁴⁵ անարգագոյն կիրս⁴⁶. բայց յայտ-

1 հաւտցյց I
2 գյարութիւն U
3 էիբ ո, յիշատակեալք IU
4 գրեցեալս ո
5 գլուխանէ N
6 ալիկառնացի U
7 յակիւղէ R, հակիւղէղէ ո
8 դաւանութիւնն U
9 ասելն U
10 դատեցեալ NUR
11 գյակիւղէն R, հակիւղէն ո, գհակիւղն U
12 լուլիան N, յուիան U
13 չառափառացն R, չարափառաց IU
14 այդ N
15 զմարմինն R
16 որոմամանցն ո
17 տ. ո՛չ եւ IոռR
18 ընկուկուն ո
19 այդ N
* Հմմտ. Ո՞ւրբ. Ժ.Գ. 25
20 զանչարչարութիւնն ո
21 զանմահութիւնն ո
22 + ինչ + է NR
23 զընդդէմն ո

24 այդ N
25 զբարութիւնն INUR
26 ստեմք I ասեմք U
27 ակամա ո
28 այդ N
29 առաղիւն ո
30 նոցանէն ո
31 էր IUո
32 յապականութեանն NU
33 նախկին ասացելոցդ NR, նախկին ասացելոյդ ո
34 խնդրոյ INURո
35 ձեզ U
36 եթէ ո
37 յոյնքն U
38 յայսոսիկ U
39 գիւրեանց U
40 զմիութիւնն U
41 տ. եւ ոչ Uո, եւ յոչ I
42 արտաքնոցն U
43 ծննդեանն NRո
44 գիտելոյ ո, գիտելոյս U
45 զայնպիսի U
46 գիրս N

նի է թէ՛¹, որք յայնքան² անկարուծիւն իջուցանեն զմարմինն³ եւ յանարգութիւն⁴, թէ եւ խաբեն բերանով, ո՛չ⁵ խոստովանին սրտիւ⁶ զբնութիւնն Աստուծոյ միացեալ ընդ նմա, նաեւ ո՛չ իբր⁷ ի⁸ տաճար⁹ ըստ Նեստորի. ուրումն¹⁰ եւ յայս¹¹ պատճառէ՛¹² է¹³ խմորովն ապականութիւն խորհրդոյն, զոր աւանդութիւն իմն կարծէաք նախնական:

65 Այլ¹⁴ մերս Հայաստանեայց¹⁵ եկեղեցի ի սկզբան¹⁶ Հաւատարոյ¹⁷ քրիստոնէութեանն¹⁸ մինչեւ ցայժմ յայսր¹⁹ դաւանութեան²⁰ վերայ²¹ Հաստատեալ է. խոստովանել զմարմինն Տեառն²² անապական ի ծննդենէն²³ մինչեւ ցյաւիտեանս, ո՛չ ի²⁴ կամաւոր չարչարանաց եւ ի մահուանէ, այլ²⁵ ի պարսաւելի եւ յակամայ²⁶ կրից՝ որպէս վերագոյն²⁷ ցուցաւ. եւ այնքան Հաւատարմագոյն, մինչ զի Հաճելի էր²⁸ ի-

մոց²⁹ մտաց ընտրութեան եթէ Համարձակէի սսել՝ ո՛չ միայն զայն մարմին, որ միացաւ ընդ Բանին, այլ³⁰ եւ զԿուսին սրբոյ՝ յետ անճառելի³¹ յղութեանն³² արտաքոյ զնիլ³³ այսոցիկ կրից՝ որպէս բոլորիցն³⁴ ախտաւոր շարժմանց, որք ըստ³⁵ Հոգւոյ³⁶ եւ մտաց. զի ուր Աստուած բնակէ տիրապէս՝ ո՛չ ծառայէ բնութեամբ³⁷, որպէս եւ ո՛չ մորենին եւ ո՛չ Հնոցն:

66 Արդ³⁸, այսոքիկ առ ի մէնջ սակաւութեք³⁹ ըստ ժամանակիս դառնութեան եւ տեղւոյ⁴⁰ եւ բերողիդ դարձի⁴¹ փութով՝ ո՛չ գարբոցն⁴² ժամանեալ ժողովել բանս⁴³ վկայութեան⁴⁴ այսր խնդրոյ⁴⁵, այլ⁴⁶ որ ի մերս նուաստախոհութեանց⁴⁷ յառ ձեռն⁴⁸

1 ի թէ U
 2 այնքան U
 3 տ. զմարմինն իջուցանելն ու, զմարմին U
 4 անարգութիւնն U
 5 + եւ + ոչ U
 6 արտիւր Uտ
 7 իբրեւ ու
 8 ի ու
 9 գտանար ու
 10 ուրեմն INUMR
 11 այս + ի + U
 12 պատճառ Ստ
 13 ի է U
 14 այդ N
 15 հաստատանեաց NՍտ
 16 իսկ գրան N
 17 հաւատար ու
 18 քրիստոնէութեանս U
 19 յայս Ստ, այս I
 20 դաւանութեանս ու
 21 վերա ու
 22 տեառնս U
 23 սկզբանէ U
 24 իմ ի ի U
 25 այդ N
 26 յակամա ու
 27 վերագոյն Ստ I, վերագոյն N
 28 է ի էր U

29 իմոցս ու
 30 այդ N
 31 անճառելին ու, անճանելի I, անճառել U
 32 յղութեան ու
 33 դնել INՍտ
 34 + եւ + բոլորիցն ու
 35 ընդ U
 36 հոգւո ու, հոգւոց U
 37 բնութեանս ու, բնութեան IN, բնութեանն U
 38 + նորին ներսիսի՝ ի մատթէտի աւետարանին մեկնութենէն: Բայց մեզ որ ի նշմարտութեանս այսպէս պարտ է հաւատալ. բէ յորմէ յետէ եղեւ կոյսն բնակարան հոգւոյն եւ բանին՝ բառնալ ի նմանէ բոլոր կրից մարդկայնոց: Զի եթէ յօհաննէս ի փոքր մի մերձաւորութենէն այնքան մաքրեցաւ, զի՞նչ զնմանէ, որ բովանդակ գրնութիւնն Աստուծոյ իննամսեայ ժամանակաւ կրեաց յորովայնի մարմնով, ո՛չ միայն բէ յախտաբիծ ցանկութեանց, այլև ի բովանդակ հարկաւոր կարեաց՝ հաւատարիմ է արտառոյ լինել նմա յայնմիտեւ. այլ այսպիսի կարծիք նոցա է, որք ո՛չ Աստուած խոստովանին զծնեալն եւ Աստուածածին զծնողն. զորս բողոքով արսառոյ իբրև զմեռեալս հոգւով. եւ մեք գառաջիկայ բանիցս բունն հարցով + Արդ R
 39 տ. սակաւութի մէնջ U
 40 դեղւ ու, տեղոյ I
 41 դարձցի U
 42 գարբոցն U
 43 գրանս Ստ
 44 վկայութեան ու, վկայութեանն U
 45 + ի + խնդրոյ ու, խորհրդոյ I
 46 այդ N
 47 նուաստ խոհութեանց ու, նուաստախոհութեանն I
 48 յառ ձեռն լ յանձնն ու, առձեռն U

պատրաստ բանից այնքան¹, որով ծանիցէք² զմեզ այսոցիկ³ այսպէս դաւանողս⁴, եթէ⁵ հաւանականք ձեզ՝ Աստուծոյ գոհութիւն, ապա եթէ⁶ անախորժելիս⁷ եւ այնպէս գոհութիւն. մինն⁸ զի շահեսցուք զեղբարս⁹ եթէ¹⁰ իցէ¹¹ հնար, եւ միւս¹² զի մեք¹³ ի լոյս եւ ի ճշմարտութիւն արտաքոյ կուրութեանն¹⁴ եւ մոլորութեանն¹⁵, յորոց¹⁶ ենն¹⁷ եղիցուք¹⁸:

67 Ո՛ղջ լեր, սիրող իմաստութեանն¹⁹ եւ քննող, կրկին սպասաւոր բանին Աստուծոյ՝

զգայականաւ²⁰ եւ իմանալեալ: 68 Ողջունէ զքեզ ընդ ողջունիս քում եւ գլուխս²¹ եկեղեցւոյ²² հանդերձ խոհական սպասաւորք²³: 69 Ողջունեա՛ եւ դու ի դիմաց մեր զբահանայապետ²⁴ եւ զբահանայս²⁵ եւ զբովանդակ զկղերիկոսս²⁶ կաթողիկէ²⁷ եկեղեցւոյդ²⁸ Մելիտենոյ²⁹, յորում յաղաթան³⁰ միաբանական³¹ կցորդել եւ մերումս³² հայցել³³ կրից՝ ապրել ի դրժանաց³⁴ յորում³⁵ նեղիմք ի փառս Քրիստոսի³⁶ Աստուծոյ մերոյ³⁷:

1 յայնքան ո

2 ծանիցիմ ո

3 ի ո

4 դաւանաւորս N

5 + եւ + եթէ U

6 թէ IUm

7 անա.որժելիս N

8 մին Iո, մինչ U

9 զեղբայրս N

10 թէ U

11 իցի N

12 միւսն ո, միա N

13 + եւ + մեք ո

14 կուրութեանց N, կուրաց U

15 մոլորելոյ U

16 + ելոց + յորոց N

17 ի եւ U

18 եւ եղիցով I Nm

19 իմաստութեան IUm

20 սգայարնաւ ո

21 գլուխ I

22 եկեղեցւո N, եկեղեցոյ U

23 սպասաւորոք NսոR, սպասաւորոքն I

24 զբահանայապետոյ U

25 զբահանայոյ U

26 կղերիկոս ո, կղերս I, կղերիկոսոյ U

27 կաթողիկէ NR

28 եկեղեցւոյդ N, եկեղեցոյ U

29 մելիտինո N, մելիտինոյ U

30 յաղօթս U

31 միաբան U

32 մերում U

33 հայցեմք ո, հայցեմ N

34 դժբանանաց ո, դժբնց U

35 որոց ո, յորոց IU

36 ի քրիստոսի U

37 մերո + ամեն + ո, ի աստուծոյ մերոյ I, մերո N, ի մերոյ U

ԺԳ.¹

ՆՈՐԻՆ ՆԵՐՍԻՍԻ ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍԻ² ԹՈՒՂԹ ԳՐԵԱԼ
 ՅԵՊԻՍԿՈՊՈՍՈՒԹԵԱՆ ԻՐՈՒՄ ՀՐԱՄԱՆԱԻ³ ՏԵԱՌՆ ԳՐԻՈՐԻՍԻ
 ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍԻ⁴ ԵՂԲԱԻՐ ԻՐՈՅ⁵, Ի ՄԻԶԱԳԵՏՍ⁶ ԱՍՈՐԻՈՑ⁷ ՅԱՄԱՅՔ⁸
 ԿՈՉԵՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳԻՆ⁹, ՅԱՂԱԳՍ ՈՐ¹⁰ ԱՆԴ ՄԵՐՈՅ ԱԶԳԻ¹¹
 ՔԱՀԱՆԱՅԻՑ¹² ՀԱԿԱՌԱԿԱԲԱՆԵԼՈՅ ԱՆՄՏԱԲԱՐ¹³ ԸՆԴ ՄԻՄԵԱՆՍ,
 ՈՍԱՆՑ ԱՍԵԼ ԱՍՏՈՒԾՈՒԹԵԱՆՆ¹⁴ ԲՆՈՒԹԻՒՆ ՉԱՐՉԱՐԵԱԼ ԵՒ ՄԵՌԵԱԼ
 Ի ԽԱԶԻՆ ԸՆԴ ՄԱՐՄՆՈՅՆ, ԵՒ ՈՍԱՆՑ ԶՄԱՐՄԻՆՆ¹⁵ ՄԻԱՅՆ. ԵՒ
 ՅՈՍԱՆՑ¹⁶ ԴԱՐՉԵԱԼ ԸՆԴՈՒՆԵԼԻ¹⁷ ԼԻՆԵԼ ՄԱՏԱԴ¹⁸, ԵՒ ՅՈՍԱՆՑ¹⁹
 ԱՐՀԱՄԱՐՉԵԼԻ. ԵՒ ԱՅԼՔ²⁰ ԵԹԵ²¹ ԴՐԱԽՏՆ ԻՄԱՆԱԼԻ²² Է ԵՒ ՄԻԱՅՆ
 ԱԻՐԻՆԱԿԱԲ ԱՍԱՑԵԱԼ, ԱՅԼ Ո՛Չ ԾՇՄԱՐԻՏ ԷՈՒԹԻՒՆ²³, ԵՒ ԱՅԼ ԵԻՄ²⁴ ՈՐ²⁵
 ՅԱՅՄՊԻՍԵԱՑ²⁶, Ի ԽՆԴՐՈՅ ՈՒՐՈՒՄՆ²⁷ ԱՍՏՈՒԾԱՍԻՐԻ ԱՌԻԻԾ²⁸
 ԱՆՈՒՆ²⁹ ԻՇԽԱՆ Ի ԹԼԿՈՒՐԱՆՆ³⁰ ԱԲԱՆԻ

1 Տողատակում՝ օգտագործուած են հետևեալ ձեռագրերի եւ հրատարակութիւնների տարբեր-
 ցումները.
 I = ՄՄ, 577
 K = ՄՄ, 944
 U = ՄՄ, 3062
 Z = Փարիզ, 179
 j = ՄՄ, 227
 m = ՄՄ, 580
 P = Երուսաղէմ՝ 1871
 R = Էջմիածին՝ 1865
 S = Վենետիկ՝ 1873
 2 Նորին Ներսիսի կաթողիկոսի Zm, լուս. Ներսիսի կաթողիկոսի հրատարակած հրամանաւ ի իրում հրամանաւ ի Zm
 3 գրեալ յեպիսկոպոսութեան իւրում հրամանաւ ի Zm
 4 կաթողիկոսի Z, կթողկսի + հաոց + m
 5 Թուղթ տեառն Գրիգորիսի կաթողիկոսի հայոց, գրեալ (գրել Kj) եղբոր նորին ներսիսի (ներսէսի K, Uj) եպիսկոպոսի հրամանաւ նորին ի Թուղթ գրեալ յեպիսկոպոսութեան իւրում հրամանաւ տեառն Գրիգորիսի եղբոր իւրոյ KjmR, Թուղթ տն Գրիգորի կաթողիկոսի հայոց գրեալ եղբոր նորին, ներսիսի եպիսի հրամանաւ նորին I, Նորին Ներսիսի կաթողիկոսի. Թուղթ գրեալ յեպիսկոպոսութեան իւրում հրամանաւ տեառն Գրիգորիսի կաթողիկոսի եղբոր իւրոյ թուղթ Տեառն գրիկորիսի կաթողիկոսի հայոց գրեալ է յեղբորէ նորին Ներսիսիս եպիսկոպոսի հրամանաւ նորին Z
 6 միջագէտաւ Z
 7 ասորոց Kjo, ասորոյ Z
 8 յամայնք IKUjմP!

1 Թէպէտեւ³¹ տէրունական³² Հրամանն յորդորէ զմարդիկ³³ քննել զգիրս, եւ առաքեալն Պաւղոս խրատէ «միտ զնել ըն-
 9 նահանգի U
 10 + որոց + որ I
 11 ազգիս Z
 12 ֆիից m
 13 ատելաբար ՝ անմտաբար IKUZjm
 14 անուրբն I
 15 զմարդն ՝ զմարմինն IKUZjm
 16 ոմանց IKU
 17 յընդունելի I
 18 + մտաց + մտաղ I
 19 ի դարձեալ ընդունելի լինել մատաղ եւ յոմանց U, ոմանց I
 20 այլ I
 21 էթէ KZ, թէ U
 22 անիմանալի I
 23 ճշտեսութիւն ի ճշմարիտ էութիւն I
 24 ի եւս KZjm, եւս + այլ + I
 25 յոր m, որոյ U
 26 այսպիսեաց U
 27 ուրեմն P, որումն jm, առումն I
 28 ատեւծ m, առինծ I
 29 կոչեցեալ ի անուն, ՄՇ
 30 թլկուրան U, թուկուրանն I
 31 որ թէ Rl, զի որ թէ Pl, + գիտել պարտ է զի + թէպէտ Pl, + որ + թէպէտեւ KUZ, + զի + թէպէտեւ m, + զիւր + թեպէտեւ I
 32 տէրունականն I
 33 զմրդիք I

թերցուածոց մխիթարութեան¹», սակայն այլու² վայրի հրաժարեցուցանէ³ յանազուտ⁴ եւ ի վնասակար վիճարանութենէ գրելովն առ Տիմոթէոս, եթէ⁵. «Ի⁶ յիմար եւ յանիմաստ⁷ խնդրոց⁸ հրաժարեա⁹, գիտաաջի^ր՝ զի անտի ծնանին կռիւք, բայց ծառայի¹⁰ տեսուն ո՛չ է պարտ կոուել¹¹, այլ հեզ լինել առ ամենեսեան¹²»^է: 2 Քանզի ա՛յլ է իմաստութեամբ քննել զգիրս ըստ¹³ աստուածայնոյ հրամանին առ ի շահ աւգտութեան¹⁴ անձին եւ լսողաց¹⁵, եւ այլ է յիմարաբար ի խնդիր¹⁶ լինել¹⁷ բանիւ¹⁸ ի¹⁹ կործանումն տգիտաց:

3 Ձի զոր աւրինակ, եթէ²⁰ ի դէպ ժամանակի էր մերձեցեալ Ադամ ի պտուղ ծառոյն²¹ գիտութեան, այսինքն՝ ըստ հրամանի Արարչին²², բարւոյ²³ եղեալ էր²⁴ նմա²⁵ պատճառ²⁶, որպէս եւ²⁷ գիրք ցուցա-

նեն, այլ զի անժամանակաբար մերձեցաւ՝ մահու եղեւ առիթ^{28է}: 4 Եւ որպէս բազում արմատք են յերկրի, զորս²⁹ բազում³⁰ հմուտք³¹ ի բժշկաց կենաց առնեն³² զնոսա³³ զեղս մարդկան, եւ զնոյն արմատս գարձեալ ախմարք³⁴ ի մարդկանէ ախտից եւ մեռելութեան ստանան զպատճառս³⁵ տգիտաբար վարելովն առ նոսա³⁶; 5 Եւ ըստ որում զմի եւ զնոյն սուսեր՝ ոմանք բարիոք³⁷ ի կիր արկանեն³⁸ ընդզէմ թշնամեացն նովաւ զինելով, եւ ոմանք ի չարն առ սիրելիս կամ³⁹ ընդ անձին նովին⁴⁰ վարելով. զսոյն է տեսանել եւ ի բանս Աստուածաշունչ գրոց, զի որք ըստ իմաստութեան Հոգւոյն⁴¹ գիտեն քննել եւ իմանալ զմիտս բանին, որ ի⁴² նոսա, լուսոյ⁴³ եւ կենաց լինի⁴⁴ առիթ⁴⁵ քննողաց նոցա, ըստ ասացելոյն⁴⁶. «Ճրագ է բանք⁴⁷ քո⁴⁸ ոտից⁴⁹ իմոց»^է. եւ թէ. «Լոյս են հրամանք քո ի վերայ⁵⁰ երկրի⁵¹»^է. եւ թէ. «Պատուիրանք Տեառն լոյս են եւ լոյս տան աչաց».

1 մխիթարութեանն յ մխիթարութիւն Ա
 2 այլու՝ ԱՍԻՆՔ՝ Գ՝ 13
 3 ընթեր ժարեցուցանէ | ընթերցուածոց մխիթարութեան, սակայն այլու վայրի հրաժարեցուցանէ |
 4 յանյոգուտ I
 5 թէ Z, | եթէ U
 6 | UZ
 7 յանխրատ | P, | անխրատ | U յանյիմաստ I
 8 խնդրոյ ZR, խորհրդոց IK, խորհրդոյ յո
 9 հրաժարեալ IKZ
 10 ծառայի ո, ծառայ U
 11 բայց ծառայի տեսուն ոչ է պարտ կոուել | K
 12 միմեանս K
 է Բ՝ ՏԻՆՔ՝ Բ՝ 23
 13 + որ + ըստ IUZ, + որպէս + ըստ Km
 14 աւկտութեան Zm, օգտութեան I
 15 լսողաց K
 16 խնդրի I
 17 լինի U
 18 բանի IKUZjm
 19 | K
 20 էթէ K
 21 ծառոցն I
 22 արարչի K
 23 բարոյ IKm, բարոյ j
 24 տ. էր եղեալ U
 25 նմաց I
 26 պատճառ K
 27 | եւ IKUZjm

28 առիթ I
 է ՏԻՆՔ՝ Կ՝ 17
 29 որ IKUZjm
 30 բազում IKZjm, բազումս U
 31 | հմուտ IKUZjmP
 32 գործեն | առնեն IKUjmP
 33 զնա U
 34 տխմարք R
 35 պատճառս Zj, պատճառ U
 36 նոսայ I
 37 բարւոք RUZ
 38 արկանելով I
 39 եւ ամբ | կամ I
 40 նովաւ I
 41 հոգոյն IKj
 42 | U
 43 լոյսոյ ո
 44 | լինի R
 45 պատճառ | առիթ IKZjmR, տ. պատճառ լինի U
 46 ասացելումս U
 47 բան Z
 48 | բո I
 49 ոտ ո
 է ՏԻՆՔ՝ Ո՝ 22, Ճ՝ Ժ՝ 105
 50 վերայ KZ
 51 յերկրի I
 է Ե՝ Կ՝ Գ՝ 9

եւ թէ. «Բանն՝ զոր խաւսեցայ՝ ընդ ձեզ՝ կեանք են յաւիտենականք»⁶: 6 Իսկ որք² զկերպարանս³ բանին միայն ընթեռնուն ի գիրս, եւ զգաւրութիւն մտաց ծածկելոց⁴ ո՛չ կարեն ճանաչել ուղղապէս վասն ոչ աշխատելոյ ուսմամբ ի նոսա⁵, այլ ձեքեն⁶ զբանն՝ ըստ⁷ թիւր եւ տկար⁸ իւրեանց ի մացուածոցն⁹, եւ կարծեն յանձինս¹⁰, եթէ¹¹ գիտեմք, լաւ էր նոցա ո՛չ բնաւ¹² ճանաչել¹³ զգիրս¹⁴, այլ կալ¹⁵ անմեղութեամբ ընդ տգէտս եւ ո՛չ կորնչել¹⁶, քան թէ մոլար գիտութեամբ անկանել¹⁷ ի վիհն կորստեան՝ ըստ դպրացն եւ փարիսեցւոյն¹⁸, «կոյր¹⁹ գոլով կուրաց առաջնորդք²⁰»^բ:

7 Վասն որոյ եւ զքահանայսդ Ամայք²¹ եւ Շպղթան²² կոչեցելոյ²³ գաւառացդ ի սկզբանէ լսեմք²⁴ յայտոսիկ²⁵ լինել²⁶ բամբասել ի կիրս. յորոց²⁷ միջի բազում ծնա-

նին²⁸ հերձուածք յայսմ²⁹ պատճառէ, զի ընթեռնոյք³⁰ զգիրս³¹ սուրբս³² ո՛չ վասն աւգտելոյ³³, կամ աւգտեցուցանելոյ³⁴ զլսողս³⁵, որպէս աւրէն է պահանջել³⁶ ի քահանայից³⁷, այլ յաղագս հակառակարանութեան³⁸ եւ յաղթելոյ³⁹ միմեանց ի կործանումն լսողաց, եւ ո՛չ երբէք զարհուրիք ի յահագին⁴⁰ վճռէ⁴¹ դատաստանացն⁴² Տեառն, որ վասն զայթակղեցուցչացն⁴³ ո՛չ միայն զբազումս, այլ զմի՝ եւ զայն ի փոքունց ի նա⁴⁴ հաւատացելոց, որ⁴⁵ զկախեալն⁴⁶ երկանի⁴⁷ իշոյ⁴⁸ ընդ պարանոցն եւ անկանել⁴⁹ ի ծով ի կեանս յայս՝, լաւ ասաց լինել՝ քան ի⁵¹ հանդերձեալսն⁵² անկանիլ⁵³ ի հուրն յաւիտենական^բ: 8 Եւ դուք որ զայդքան⁵⁴ բազմութիւն հաւատացելոց՝ ոյք⁵⁵ ձերումդ⁵⁶ ա-

1 խաւսեցա Z
 2 որ I
 3 զկերպանս K
 4 ծածկելոյ IU
 5 նայ m
 6 նեղրնն I ձեմնն IKujmR, նեղրնն Z Pj
 7 I ըստ U
 8 տ. տկար եւ թիւր U
 9 իմացուածուածոյն I
 10 այնձինն U
 11 էթէ K
 12 I բնաւ R, միայն I բնաւ IKjmPj
 13 չնամաչել I
 14 զգիր K
 15 I կալ I
 16 կորնչել I
 17 անգանել K.m
 18 փարիսեցոցն IK, փարիսացւոյց յո, փարիսեցւոցն U
 19 կոյր I KUZjm
 20 առաջնորդ IU
 բ շաղթ. Մարգ. Ժ. 14. Գ. 41. Գ. 39
 21 ամայիք U
 22 շպղթասն ImPRS
 23 կոչեցելոյ յո
 24 սկսանել եմք I սկզբանէ լսեմք U
 25 այտոսիկ IU
 26 լինել I IKUjm
 27 որոց U, որ ոչ I յորոց I

28 ծնանի I
 29 այսմ IU
 30 ընթեռնուք U, ընթեռնուք I
 31 գիրս I IzjmPR
 32 սուրբ IU
 33 աւգտելոյ Z, աւգտելոյ m
 34 աւգտեցուցանելոյ Z, աւգտեցուցանելոյ m
 35 զլսողս Ijm, զլսողս U
 36 օրէն է եւ պահանջի Pj
 37 քից m
 38 հակառակութեան K
 39 յաղթելոյ յո
 40 ահագին U
 41 I վճռէ U
 42 դատաստանաց IU
 43 զայթագղեցուցչացն KZjm
 44 նայ I
 45 որոց I
 46 զկախելն Ij PR, զկախեալն I
 47 երկայն K, երկան IUj
 48 իշոյ m
 49 անգանել K.m, անկանիլ I
 50 այս IU
 51 + թէ + ի U, էի I Բան ի Ij
 52 հանդերձեալն I
 53 արկանիլ I R, արկանիլ K, արկանել Ijm, I անկանիլ U
 ք շաղթ. Մարգ. Ժ. 41-42
 54 զայնքան R
 55 որ U
 56 + ի + ձերումդ U, + ընդ + ձերումդ I

ւանդեցան¹ հովութեան², ջանայք խախտել ի ճշմարիտ դաւանութենէ³ հաւատոց⁴ եւ բարւոք⁵ աւանդութեանց հարցն առաջնոց⁶, որում⁷ կորստեան եւ գեհենի ակնկալութիւն⁸ ո՛չ է առաջի ձեր, որոց փոխանակ բարւոյ⁹ չարեաց լինիք պատճառք¹⁰, եւ ընդ լուսոյ խաւարի եւ¹¹ կուրութեան առիթ¹², եւ ընդ կենդանական արաւտի մահաբեր ճարակաց, որպէս եւ ծանուցաւ¹³ մեզ ի մերոց յառաջագոյն եկելոցն առ ձեզ. մանաւանդ յայժմուս¹⁴ հասելոյ¹⁵ առաջի մեր գրոյ¹⁶ պատուական իշխանիդ Առիւծուդ¹⁷, յորմէ հասու եղաք¹⁸ ունել անիմաստաբար հակառակութիւն ձեզ¹⁹ առ միմեանս, ոմանց²⁰ ի ձէնջ ասել յազագս չարչարանաց²¹ եւ մահուան Տեառն մերոյ²², եթէ²³ էական բնութիւն Բանին մեռաւ ընդ մարմնոյն ի վերայ²⁴ խաչին. եւ այլք ընդդէմ այսոցիկ՝ եթէ²⁵ մարդն միայն չարչարեցաւ եւ մեռաւ: 9 Առ որս ի

դէպ է առ²⁶ երկաքանչիւր²⁷ կողմանսդ²⁸, նախ գտէրունականն²⁹ ասել բան, որ առ³⁰ հարցումն սաղուկեցուցն³¹, եթէ³². «Մոլորեալք³³, ո՛չ գիտէք³⁴ զգիրս, եւ ո՛չ³⁵ զգալութիւն³⁶ Աստուծոյ»: 10 Քանզի երկօքին³⁷ խոտորիք ի ճշմարտութենէ Աստուածաշունչ գրոց. պարտ էր³⁸ ձեզ յընթեռնուլ³⁹ զգիրսն⁴⁰ ի յայտնի եղելոց բանիցն կերակրիլ⁴¹, եւ զծածկեալսն լուրթեամբ պատուել, որպէս նոքին⁴² իսկ ուսուցանեն գիրք⁴³. ըստ որում առակաւոր⁴⁴ բանիւ ծանուցանէ⁴⁵ Մովսէս⁴⁶ ի խորհուրդ⁴⁷ գառինն, եթէ⁴⁸ ոսկր նորա մի՛ բեկցի, որ են բանք աստուածայնոց գրոց ոսկրուտ եւ անուտելիք⁴⁹ եւ դժուար իմանալիք⁵⁰, յորոց⁵⁰ հրաժարեցուցանէ Գրիգոր⁵¹ Աստուածաբան զտգէտս եւ զտիմարս⁵² ո՛չ չարաչար խորտակել զնո-

1 ձերում դաւանեցան | ձերումդ աւանդեցան Z, հետեւեցան | U
 2 հովուութեան R, հովութեան K, հովու՛ն j
 3 դաւանութեան IKZjm
 4 գոր Բակեցիք ի ճշմարիտդ աւանդութեան հաւատոցդ | ջանայք խախտել ի ճշմարիտ դաւանութենէ հաւատոց U
 5 + ի + բարիոք K, + ի + բարւոք IUZjm
 6 առաջնոցն m
 7 արդ որ | որում U
 8 ակնկալու R, տ. ակնկալութիւն եւ գեհենի U
 9 բարոյ IK
 10 | լինիք պատճառք U
 11 | եւ KUZjm
 12 առիդ I
 13 եմանուցաւ | եւ ծանուցաւ I
 14 յայժմոյս U
 15 հասելոյ յո, հասելոց U
 16 գրոյ յո
 17 առիւծուդ յո, Առիւծուդ U, առիւծոյդ I
 18 եղեաք Z
 19 ձեր U
 20 ոմանք U
 21 չարչարանացն I
 22 | մերոյ U
 23 էքէ K, թէ U
 24 վերայ K, վեր m
 25 էքէ K

26 | առ U
 27 իւրաքանչիւր | IU
 28 կողմանցդ U
 29 զիմունականնդ |
 30 | առ I
 31 սաղուկեցուցն |
 32 էքէ K
 33 մոլորեալս I
 34 զիտէք IjR
 35 | ոչ
 36 զաւրութիւն K
 37 «Մարգարէի»
 37 երկօքինք U
 38 է IKujmR
 39 յընթեռնուլն IZ, ընթեռնուլն U
 40 զգիրս IU
 41 կերակրել R
 42 նոքին U
 43 գիրք m
 44 առկոր I
 45 ծանուցէ Z
 46 մովսէս I
 47 | ի խորհուրդ U
 48 էքէ K,
 49 անիմանալի | Pj
 50 չարչարեցուցանէ 46
 50 որոց U, յորմէ I
 51 գրիգորիոս U
 52 զախմարս KZmR

սա¹ եւ բաժանել: 11 Վասն որոյ արժան է, որք² փոյթ ունին ճանաչել³ զճշմարտութիւնն⁴, նախ քան զամենայն իմանալ նոցա զսովորութիւն զրոց, եւ ո՛չ միազիմի իբրեւ զմիականիս՝ այլ երկու աչաւք Հայել⁵ ի կրկնապատիկ⁶ բանս նոցա⁷:

12 Քանզի մարդեղութիւն Փրկչին մերոյ ի նշան Հակառակութեան ասացաւ լինել ի ծերունւոյն⁸ Սիմէաւնէ⁹. եւ ոյք¹⁰ խաւսեցան ի տնաւրէնութիւն նորա¹¹ Հերձուածողք¹², ո՛չ միով¹³ կերպարանաւ¹⁴ եւ ո՛չ¹⁵ ձայնակիցք¹⁶ միմեանց՝, այլ Հակառակաբար բերելով¹⁷ իրերաց. եւ վասն այնորիկ¹⁸ Հարկ եղեւ Հարցն սրբոց ընդդէմ իւրաքանչիւրոցն զանազան զնիւ բանս եւ լուծանել զնոսա¹⁹. որպէս եւ²⁰ Սաբէլ²¹ Լիբէացի ի մի բնութիւն եւ ի մի անձնաւորութիւն²¹ զԵրրորդութիւնն²² ժողովեաց ի բանս իւր, եւ Արիոս ընդդէմ նորին²³ յերիս²⁴ բաժանեաց²⁵ բնութիւնս²⁶ եւ անձնա-

ւորութիւնս²⁷: 13 Իսկ Հարքն սուրբք ըստ ուռկանին առակի, որ բարին էր ի բանս նոցա, շտեմարանեցին²⁸ յեկեղեցի, եւ զխտանան²⁹ ի բաց ընկեցին², այսինքն՝ զմի բնութիւնն³⁰, որ յաղազս սրբոյ³¹ Երրորդութեանն³² զառ ի Սաբելէ³³ ասացեալն, եւ զերիս անձնաւորութիւնն³⁴ առ ի յԱրիոսէ ընդունել ուսուցին. իսկ զմի անձնաւորութիւնն³⁵, զոր Սաբել³⁶ ասաց, եւ զայլ եւ այլ բնութիւնսն³⁷, զոր Արիոս Հայհոյեաց, խոտել³⁸ եւ անարգել Հրամայեցին:

14 Դարձեալ եւ առ մարմնաւորութիւն բանին Աստուծոյ բազումք³⁹ ի Հերձուածողացն խաւսեցան Հակառակս⁴⁰ միմեանց⁴¹, որպէս եւ⁴² Նեստոր⁴³ եւ Համախոհք իւր յերկուս⁴⁴ որդիս եւ յերկուս⁴⁵ բնութիւնս բաժանեցին զմի Քրիստոսն, եւ տաճար բանին Աստուծոյ ասացին⁴⁶ զմարմինն՝ որպէս զմի ի⁴⁷ Հոգեկիր⁴⁸ արանց, եւ զնոյն քակել⁴⁹ չարչարանաւքն⁵⁰ եւ մա-

1 գնոսայ I
2 ոյք I որք Iյո
3 նաշակել I P₁
4 զճշմարտութիւն IKU
5 հանել տ
6 երկնապատիկ K, կրկնայպատիկ I
7 այլ I նոցա U, Ացց I
8 ծերոյն IKUZյո
9 սիմէոնէ Kտ, սիմէոնի U, սիմէովնէն I
10 որք U
11 I տ
12 հերձուածողք RU, հերձուածոք I
13 միով I
14 կերպարանով I
15 I ոչ IKUյ
16 ձայնակից I
17 վարելով I P₁
18 վսկ I
19 գնոսայ I
20 I եւ IK
21 անձնաւորութիւնն U
22 զԵրրորդութիւն IU
23 նսին IKUZյո
24 + ի + յերիս IU
25 անեց Z₁
26 ընտրութիւն U

27 եւ անձնաւորութիւնս I K
28 շտեմարանեցին I
29 զխտանան IKյո, զխտանն U
29 Հմմտ. Մատթ. ԺԻ՛ 47
30 ընտրութիւն IUյ
31 սրբո տ, զմք I
32 երրորդութեան U
33 սաբելէ I
34 անձնաւորութեան U
35 անձնաւորութիւն U
36 սաբել RU
37 ընտրութիւն IKUZյո
38 խոտան U
39 բազում U
40 հակառակ R
41 միմեանս K
42 I եւ U
43 նեստոր Z
44 երկուս IU
45 երկուս U, յք:ս I
46 ասաց U
47 I ի I
48 հոգեկիր IKյ
49 քակել U
50 չարչարանաւք IKUյո

հուամբ¹, եւ ո՛չ Աստուծոյ ասացեալ խաչ եւ մահ, որով² փրկութիւն, այլ լոկ մարդոյ³: 15 Իսկ եւտիքէս ընդդէմ նմին մի բնութիւն⁴ ասաց, ո՛չ միաւորութեամբ⁵, այլ⁶ շփոթմամբ եւ այլայլութեամբ, այսինքն թէ՛ Բանն⁷ Աստուած ձեւ եւ նմանութիւն միայն էառ ի սրբոյ⁸ Կուսէն, եւ ո՛չ ճշմարտապէս մարդ եղեւ, եւ⁹ զմի բնութիւնն¹⁰ զայն չարչարեալ ասէ եւ մեռեալ: 16 Եւ ո՛չ միայն սոքա¹¹, այլ եւ¹² բազումք¹³ նախ քան զսոսա¹⁴ ի հերձուածողացն¹⁵ խաւսեցան զայսպիսի¹⁶, որպէս Պաղոս¹⁷ Սամուսատցի¹⁸ եւ Ապաղիինար¹⁹ եւ այլք²⁰ եւս: 17 Վասն որոյ²¹ եւ վարդապետք եկեղեցւոյ²² ընդդէմ²³ իւրաքանչիւրոց սոցա խաւսելով²⁴ զբանն, մինչ հակառակ միոյն²⁵ բարբառին²⁶ ի միւսոյն կողմն²⁷ լինել թուին տգիտաց, եւ այսպիսիաւք²⁸ լի են զիրք սրբոցն. զի յորժամ

ընդդէմ²⁹ բաժանողացն խաւսին՝ ի միութեանն³⁰ յաճախեն բանս, իսկ յորժամ ընդդէմ չարաչար միացուցանողացն³¹ զանշփոթութիւն³² բնութեանցն³³ առաւելուն ցուցանել³⁴: 18 Եւս³⁵ տխմարք³⁶ յընթերցողացն³⁷ յայտոսիկ³⁸ մոլորին, զի առ տեղեաւն միայն հայելով ի բանն՝ ո՛չ քննեն զպատճառն³⁹ վասն որոյ խաւսին զայնպիսիսն⁴⁰, այլ որ⁴¹ զմի ցուցանելն⁴² են յաժարամիտք⁴³, զմիութեանն⁴⁴ բան⁴⁵ առնուն ասացելոցն իւրեանց ի վկայութիւն, զորս ընդդէմ⁴⁶ բաժանողացն խաւսեցան վարդապետք: 19 Իսկ բաժանասէրքն, զորս հակառակ շփոթողացն զբնութիւնսն⁴⁷ եղին զբանսն⁴⁸, առնուն հակառակասիրութեանն⁴⁹ իւրեանց ջատագովս⁵⁰: Եւ այս եղեւ պատճառ կորստեան⁵¹ ամենայն հերձուածողացն ի սկզբանէ⁵² մինչեւ ցայժմ⁵³: 20 Վասն որոյ եւ մեք, հետեւելով ուղղափառացն բանից⁵⁴, խաւսեսցուք առ ձեզ համառաւս եւ յայտնի բանիւ յազազս վե-

1 մահուամբ I
 2 որով + եւ + KZm
 3 մարդ U
 4 միաբանութիւն | մի բնութիւն U
 5 | ոչ միաւորութեամբ I
 6 | միաւորութեամբ այլ U
 7 բան U
 8 սրբոյ յո
 9 | K
 10 բնութիւն K
 11 սոքայ I
 12 այն | այլ եւ I
 13 | բազումք IKUZjm
 14 զսոսայ Im
 15 հերձուածողաց + բազումք + IKUZjm
 16 զայսպիսի IKUZjm
 17 + եւ + պղոս I
 18 սամուստացի R, սամուստացի IKUZjm
 19 ապողիինար KU
 20 այլ U ոյ I
 21 վճ I
 22 եկեղեցւոյ IK, եկեղեցւոյ յո
 23 ընդդէմ I
 24 խոսեցան P1R, խոսեալ U
 25 միայն ZU, միմոյն I
 26 բարբառեին K
 27 կողմ U
 28 այսպիսիսոքա RRU, սոսոքա I

29 ընդդէմ I
 30 միութեան KU
 31 միացուցանողաց U, միացուցողնողացն I
 32 + խաւսին + զանշփոթութիւն K
 33 միութեանցն | բնութեանցն KZjmP1, միութեանց | U, միութեանց I
 34 առաւելուն ցուցանել | առաւելուն ցուցանել ո
 35 եւ IKUZjmR
 36 ախմարք | KUZjmR
 37 յընթերցողացն ո, ընթերցողացն U
 38 յայտոսիկ IU
 39 զպատճառսն jR
 40 զայնպիսիսն I
 41 որք IKUZjm
 42 ի միացուցանելն | զմի ցուցանելն IKUZjmP1
 43 յոմարամիտ U
 44 զմիութեան IU
 45 բան I
 46 ընդդէմ U
 47 զբնութիւնս U
 48 զբանս IKUZjm
 49 հակառակասիրութեան IKUjm
 50 ջատագով U
 51 կորստեան Im
 52 սկզբանէ I
 53 ցայժմ I
 54 բանիցն Kjm

ըստացեալդ¹ Հակառակութեանց, որ է այժմ² ի միջի ձերում, է զոր ի մէնջ, եւ է զոր ի սրբոցն վկայութենէ³. ո՛չ որքան⁴ արժան⁵ է յուրվս խաւսել եւ դժուարինս վասն մեծագունի խնդրոյս⁶, այլ ըստ ժամուս⁷ փութոյ⁸ եւ ձերոյ տկարութեան մտաց եւ լսելեաց⁹:

21 Եւ արդ, դիցուք զբանս նախ առ այնոսիկ¹⁰, որ¹¹ զբնութիւնն¹² Աստուծոյ յանդգնին ասել չարչարեալ եւ մեռեալ ի վերայ¹³ խաչին¹⁴, որք ո՛չ գիտելով՝ զԱրիօսին կրեն հերձուած¹⁵ չարութեան յանձինս¹⁶, այն, որ չարչարելի ասաց զաստուածութիւն Բանին, որպէս եւ Գրիգոր Աստուածաբան¹⁷ յառ¹⁸ Կլէղոնիոս¹⁹ բանին յայտնապէս ասէ ընդդէմ Ապաղիւնարի. «Զի թէ առանց հոգւոյ²⁰ էր²¹, ասէ, մարդն, եւ²² զայս²³ արիանոսքն²⁴ ասեն, զի եւ յաստուածութիւնն²⁵ զչարչարանն²⁶ բեր-

ցեն²⁷, որպէս ի շարժող զմարմինն զայն»: 22 Ի²⁸ նոյն²⁹ միտս ասէ³⁰ եւ սուրբն Աթանաս ընդդէմ արիոսականացն, եթէ³¹. «Աստուածութիւնն³² ո՛չ խոցի, վասն զի հոգի³³ է Աստուած անչարչարելի եւ անայլայլելի³⁴, վասն զի զմարմինն³⁵ խոցեցին Հրեայքն³⁶»: 23 Եւ արդ, որք զայս ասեն, նման են³⁷ այնոցիկ, որք³⁸ ի փոքր վիմէ, որ առ ճանապարհի, զգուշանան³⁹, զի մի⁴⁰ զթեսցեն⁴¹ եւ ի բարձրագոյն գահից կամաւորապէս հոսեն⁴² զանձինս ի խոնարհ: 24 Ըստ որում եւ դուք զգուշանալով յայնմանէ⁴³, զի մի՛ մարդոյն միայն⁴⁴ տայցէք⁴⁵ զչարչարանս եւ զխաչն, զանմահին բնութիւն ասէք ըմբռնել⁴⁶ ի մահուանէ, զոր եւ ո՛չ դեւք⁴⁷ ժպրհին ասել եւ ո՛չ ոք⁴⁸ ի չար հերձուածողացն, բաց⁴⁹ յԱրիօսէ⁵⁰ որպէս⁵¹ վերագոյն⁵² ցուցաք⁵³, եւ այն զի ո՛չ խոստովանէր զնա⁵⁴ ի բնու-

1 վերասացեալք Kjm, վերոյ ասացեալոյ U, վերոյ ասացեալք I
2 այժմիկ Ijm, այս I U
3 վկայութեանց U, վկայութիւն է I
4 որք I K, ոք I U
5 անարժան K,
6 + ի + խնդրոյս I
7 ժամուս U,
8 փութով K, փութոյ I
9 լսելեաց U
10 այնցիկ I
11 որք KUZjm
12 զբնութիւն KUZ
13 վերա KZ
14 խաչի U
15 զհերձուած m
16 անձինս U
17 անարանց I
18 առ IKUZjm
19 կղողիոս P1, կղաղիոս IKZjm, կղողիա U, կողիանոս P1
20 հոգոյ IKj
21 եր K
22 I IKUZj
23 զայս + եւ + IUZjm
24 զարիանոսեանքն U
25 անձութիւնս U, անձիւն I
26 զչարչարարանացն IKj P1, զչարչարանս Z, զչաչարանաց m

27 բերցեն + կիրս + I
28 I ի IU
29 զնոյն IU
30 I ասէ I
31 էթէ K
32 անձութիւն U
33 հոգ I
34 անշոշափելի I անայլայլելի IKUZjmR, անիմանալի P1
35 մարմինն I
36 հրէայքն Rj
37 նմանին I
38 որք զայս ասեն, նման են այնոցիկ որք I K, որ I
39 զգողանան I զգուշանան I
40 զմի I զի մի I
41 զթեսցին I
42 հոսեցեն R
43 այնմանէ IU
44 I միայն R, մի I U
45 տացէք KUjm
46 ըմբռնիլ IR, ըմբռնել I U
47 տ. դեւք ոչ U
48 ոք I K, ոք + եւ ոչ ոք + I
49 բայց + ի + KZm, բաց + ի + Uj, բայց I
50 արիօսէ IU
51 որ I Kjm, զոր IU
52 վերոյ IK, վերո Ujm
53 վերայցուցաք Z
54 զնայ IK

թենէ Հաւր ծնունդ, այլ իբրեւ զմի՝ յարա-
 րածոց յետ ժամանակի գոյացեալ, եւ վասն
 այնորիկ՝ ըստ եղականացս՝ ընդ չարչա-
 րանաց՝ կրիւք դնէր զնա՝: 25 Քանզի ե-
 ղական բնութիւնքս՝ ընդ ախտիւ՝ չարա-
 չարանաց անկանին՝, իմանալիքն՝ եւ
 զգալիքն՝ իմանալիքն հոգեկան՝ կրիւքն՝¹¹
 միայն, եւ մարդիկ՝¹² հոգեկան՝¹³ եւ մարմ-
 նական: Իսկ անեղ բնութիւնն՝¹⁴ Աստուծոյ
 ազատ է ի չարչարանաց ախտից. եւ այն-
 քան Հեռի են ի բնութենէ նորա՝¹⁵ չարչա-
 րանք, մինչ զի թէ եւ կամի չարչարիլ՝¹⁶ եւ
 մեռանիլ՝¹⁷ ո՛չ կարէ՝¹⁸. զի թէեւ ամենակա-
 րող՝¹⁹ է, այլ ի բնութենէ իւրմէ, որ է ան-
 չարչարութիւն եւ անմահութիւն, փոփո-
 խումն ընդունել ո՛չ կամի՝²⁰:

26 Գիտես՝²¹, զի լսէք ի գիրս՝ արիւն՝²² Աս-
 տուծոյ, եւ չարչարանս, եւ մահ, եւ Աս-
 տուած խաչեալ, եւ բանն Զենորայ՝²³, զոր ու-
 նիք ջատագով, թէ՛²⁴ կեանք Բանին եւ մարմ-
 նոյն, եւ՝²⁵ թէ՛²⁶ մահ մարմնոյն եւ Բանին՝²⁷,

եւ որ այսպիսիք են բազումք՝: 27 Բայց մի՛⁴
 մոլորիք զբարւոք՝²⁹ գրեալսն չարաչար ի-
 մացեալ, զի այլ են՝³⁰ այսպիսեաց՝³¹ ասացե-
 լոցս միտք, եւ ո՛չ զոր՝³² դուքն՝³³ կարծէք,
 եթէ՛³⁴ զայս ասելով՝ զաստուածային՝³⁵
 բնութենէն՝³⁶ ասեն չարչարեալ եւ մեռեալ:
 28 Քանզի այլ է բնութիւն Աստուծոյ եւ
 այլ է բնութիւն մարդոյ. բնութիւն Աս-
 տուծոյ անեղ է եւ մշտենջենաւոր եւ ա-
 նախտ՝³⁷ եւ անմահ, իսկ բնութիւն մարդոյ
 եղական եւ ժամանակաւոր եւ ընդ ախտիւ
 անկեալ՝³⁸ եւ մահկանացու: Իսկ՝³⁹ յորժամ
 կամեցաւ արարչական բնութիւնն՝⁴⁰ ընդ
 արարածոյս լինել՝⁴¹, եւ լոյսն՝⁴² ընդ խաւա-
 րիս, եւ կեանքն՝⁴³ ընդ՝⁴⁴ մահուս՝⁴⁵, յաղագս
 փրկութեան մերոյ՝⁴⁶ զանխառնելիսն խառ-
 նեաց՝ որպէս ասեն զիրք, եւ եղեւ նոր խառ-
 նումն եւ սքանչելի խառնուած: 29 Քանզի
 խառնեալ միացոյց յորովայնի Կուսին գե-
 ղական՝⁴⁷ բնութիւնս մեր ընդ անեղի իւ-
 րում՝ բնութեանն՝⁴⁸ եւ զախտաւորս ընդ
 անապականին եւ զմահկանացուս ընդ
 անմահին՝⁴⁹, եւ եղեւ նովաւ մի եւ անբա-

1 վսյկ | վասն պնորիկ I
 2 ըստ եղանակացս | ստեղանականացս m
 3 չարչարանացս I
 4 գնայ Km
 5 բնութիւն + քիստոս + m, բնութիւնս IU
 6 ախտի U
 7 անկանի IKUZj, անգանի m
 8 իմանալիքս KUZjm
 9 զգալիքս IKZjm, զգալիսս U
 10 հոգեկան K
 11 կրիւք IRUZjm
 12 մրդի I
 13 հոգեկան K
 14 բնութիւն IU
 15 նրյ I
 16 չարչարելի U
 17 մեռանելի U
 18 կարի U
 19 ամենակարող RKjm, ամենայկարող I
 20 կամիմք I
 21 գիտեմք IKUZm
 22 արիւն I
 23 գենորայ jm
 24 էթէ KUZjm, էթէ I
 25 եւ | IK R
 26 էթէ | եւ թէ IKUjmR
 27 + էթէ + բանին U

28 բազում յո
 29 գրաբիոք Z, գրաբույ + քո + U
 30 | այլ են Ij
 31 այսպիսեացս IU
 32 գորս I
 33 դուք I
 34 էթէ K
 35 զամբին m
 36 բնութեանն K, բնութեանն U
 37 | եւ անախտ IKUZjm
 38 անգեալ Km
 39 բայց | իսկ IKUZjm
 40 զարութիւնն | բնութիւնն IKjm, բնութիւն U
 41 լինիլ I
 42 լոյս I
 43 կեանք I
 44 ըստ U
 45 մահու U
 46 մերո յո
 47 յեղական I
 48 բնութեան K
 49 | եւ գմահկանացուս ընդ ամահին U

ժանելի, ո՛չ փոփոխմամբ եւ այլայլութեամբ¹, այլ խառնմամբ եւ միաւորութեամբ անճառապէս. ո՛չ յաղթելով հզարադոյնն ի² տկարագունէն³, այլ տկարն⁴ յաղթեալ⁵ ի հզարէ անտի, ըստ Աստուածաբանին Գրիգորի, եթէ⁶. «Խառնեցաւ մարդկութիւնն⁷ ընդ աստուածութեանն⁸, եւ եղեւ մի՝ վեհագունին յաղթելով, զի եղիցի⁹ այնքան Աստուած՝ որքան նա մարդ»։ 30 Սակայն զբնութիւն մարդոյն ո՛չ կորոյս, այլ զոր աւրինակ՝ ոսկի կամ այլք¹⁰ ի հրահալելեաց¹¹ ի հուր անկեալ¹², թէպէտ եւ բոլորովին ի հրոյն փոփոխին կերպարան¹³ եւ բնութիւն¹⁴, այլ զիւրականսն ո՛չ կորուսանեն զձանրութիւն¹⁵ եւ զայլսն. այսպէս¹⁶ եւ մերս¹⁷ բնութիւն խառնելով ի¹⁸ հուր աստուածութեան Բանին, որ ինչ արտաքուստ ի մեզ մտեալ էին¹⁹ ախտք, մեղք եւ ապականութիւն²⁰, բարձան ի նմանէ որպէս ի հրահալելի²¹ նիւթոց²² ժանգ²³ ի ձեռն հրոյն²⁴։ 31 Իսկ բնաւորական էութիւն²⁵ մարդոյ անփոփո-

խելի մնաց յիւրութեանն²⁶ ընդ Բանին միաւորութեամբ²⁷։ 32 Եւ²⁸ խոստովանելի է մեզ յետ միաւորութեանն²⁹ զնա ո՛չ մարդ սոսկ³⁰ յաղագս մարդոյն, եւ ո՛չ Աստուած մերկ յաղագս աստուածութեանն, այլ Աստուած եւ մարդ. ո՛չ ոմն մարդ եւ ոմն Աստուած՝ ըստ Նեստորի եւ յարակցեալք³¹ առ միմեանս, այլ³² մի եւ նոյն մարդ ճշմարիտ³³ եւ Աստուած³⁴ կատարեալ։ 33 Քանզի Աստուած մարդ եղեւ եւ Բանն մարմին³⁵, եւ ո՛չ եթէ էութիւն³⁶ յէութիւն³⁷ բնակեցաւ, այլ մի էութիւնն³⁸ այն Բանին Աստուծոյ, որ եղեւ³⁹ մարմին, երբեմն կրէր զմարդկայինսն⁴⁰ որպէս⁴¹ զմարդ, յորժամ թոյլ տայր հոգւոյն⁴² մարդկայնոյ, եւ կամ մարմնոյն⁴³ կրել զիւրաքանչիւրսն, այս է՝ զբաղցնուն, զծարաւելն⁴⁴, զննջելն⁴⁵, զվաստակելն⁴⁶, զարտասուելն⁴⁷, զտրտմելն, զերկնչելն, զանգիտանալն, եւ զայլսն⁴⁸ ամենայն. եւ երբեմն զաստուածայինսն յայտնէր ի ձեռն բազմապատիկ նշանացն եւ աստուածավայելուչ⁴⁹ զաւրութեանցն⁵⁰ յոր-

1 այլայլութիւն I
 2 + այլ + ի I
 3 տկարագունեան K
 4 տկարեմ U
 5 յաղթեալն յո
 6 էթէ K
 7 մարդկութիւն IU
 8 աստուածութիւնն Kյո, անութիւն U
 9 եղեց IKZյո, եղեց + ի + U
 10 այլք + ինչ + Z, այլ IUյո
 11 հրահալելեացն I
 12 արկեալ յո, անկեալ + արկեալ + I
 13 կերպարանք U
 14 բնութիւնք U
 15 զձանրութիւնսն U, ձանրութիւն I
 16 ս՛ս I
 17 + ի + մեր KUZյո
 18 ի ի IUո
 19 տ. մտեալ էին ի մեզ U
 20 պականուի I
 21 հրահալելի Z
 22 նիւթոյ IU
 23 ժանգ Kյո
 24 հրոյ U
 25 բնաւորականութիւնն Z

26 յիւր էութեանն U, իւրութեան I
 27 միաւորութեան KU
 28 եւ լ այլ յո
 29 միաւորութեան KU
 30 տ. սոսկ մարդ IU
 31 յարակցեալս I
 32 յուս աստ ուստի վայր սերտ կարայ ո՞վ բաժնող I
 33 նշմարտապէս U
 34 լ եւ աստուած U
 35 մարմինք U
 36 յէութիւն U
 37 էութիւն U
 38 էութիւն KU
 39 եղեւն K, եղեւն Zյո
 40 զմարդկայինսն տ
 41 իրրեւ լ որպէս IKUZյո
 42 հոգոյն IKյ, հոգին U
 43 մարմնոյն տ, մարմնոյ I
 44 զծարաւիլն U
 45 լ զննջելն U
 46 լ զվաստակ խելն տ
 47 զարտասուել U
 48 զայլն U
 49 անավայելուչն IKUZյո
 50 զաւրութեանք IKUյո

ժամ զայնոսիկ կամէր: 34 Ո՛չ ոմն զտկարազոյնսն¹ կրէր եւ ոմն զհզաւրազոյնսն² ցուցանէր՝ որպէս բաժանեն³ բաժանողքն⁴, զարտասուելն եւ որ ըստ այնմ՝ մարդոյն տալով, եւ զյարուցանելն⁵ զՂազար⁶ եւ զայլսն⁷ Աստուծոյ Բանին, այլ միաւորեալն⁸ ի միութիւն⁹ կրէր զիւրաքանչիւրսն¹⁰ յորժամ կամէր, զմարդկայինսն¹¹ իբրեւ զմարդ՝ զի մարդ էր, եւ զաստուածայինսն¹² իբրեւ զԱստուած, քանզի Աստուած էր:

35 Եւ վասն այսորիկ¹³ զբանս աւետարանչացն¹⁴ եւ առաքելոցն վարդապետք¹⁵ եկեղեցւոյ¹⁶ յեկուս¹⁷ դէմս խաւսին, զորս¹⁸ զրեցին յաղազս Տեառն մերոյ աստուածութեանն եւ մարմնաւորութեանն¹⁹. յորժամ զխոնարհազոյնսն ճառեն՝ որպէս ասելն²⁰. «Հայր իմ մեծ է քան զիս»²¹. եւ²¹ «Հոգիս յաւժար է, բայց մարմինս տկար»²², եւ²² «ո՛չ իմ կամք, այլ քոյդ եղիցին»²³»²³.

1 գտկարազոյնս Z, գտկարազոյսն I
 2 եզարազոյնս Ստ, զհզորազոյսն I
 3 բաժանէր + եմ + I
 4 բաժանէրն ասնն | բաժանեն բաժանողքն U, բաժանողքն I
 5 զորացուցանելն | U
 6 զազարու U
 7 զայլն U
 8 միաւորեալ U
 9 մի բնութիւն | միութիւն IK P, միութեան U
 10 զիւրաքանչիւր + զիւրսն + I
 11 զմարդկայինսն ո, զմարդկայինս U
 12 զանձայինսն K, անձայինսն I
 13 այսարորիկ K
 14 առաքելոցն | U
 15 վարդապետք K
 16 եկեղեցոյ IK, եկեղեցւո m
 17 երկուս U
 18 զոր IKUZjm
 19 մարդկութեան U
 20 զասելն IKUjm
 21 - ՅԻՎԸԺԻԿ 28
 22 եւ + թէ U, | եւ I
 23 - ՄԻԴԸԻԿ 41
 24 եւ + թէ + U
 25 եղիցի IKU
 26 - ՂԸԿԻԿ 42

եւ քրտանցն²⁴ հոսիլ²⁵ իբրեւ զկայլակս²⁶ արեան յերկիւղէն²⁷. եւ «Աստուած²⁸ Աստուած իմ, ընդէ՞ր թողեր²⁹ զիս»²⁷. եւ³⁰ «Ելանեմ³¹ առ Հայր³² իմ³³, եւ առ Հայր ձեր, եւ Աստուած³⁴ իմ եւ Աստուած ձեր»². եւ Պաւղոսի ասելն՝ «Աստուած տեսան³⁵ մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի՝ Հայրն փառաց»². եւ³⁶ «Յիսուս Հաւատարիմ³⁷ է արարչին իւրոյ»². եւ³⁸ «Փոքր մի խոնարհ եղեալ³⁹ քան զհրեշտակս»², եւ⁴⁰ «յաւուրս մարմնոյ իւրոյ⁴¹ աղաւթս եւ պաղատանս⁴²»² ուժգին զոչմամբ⁴³ եւ հառաչանաւք⁴⁴ մատուցանէր առ այն⁴⁵, որ կարողն⁴⁶ էր ասպրեցուցանել զնա⁴⁷ ի մահուանէ. եւ⁴⁸ «Հնազանդել այնմ, որ⁴⁹

24 Բրանցն K, Բրտացն յո, Բրդացն I
 25 հոսիլն I
 26 զկայլակս U
 27 յերկեղէն Kjm, յերկիղէն I
 28 ան + իմ I
 29 թողէր R
 2 - ՄԻԿԻԿ 24
 30 եւ + թէ + U
 31 ելանեմ + ես + U
 32 հայրն I
 33 Հայր իմ մեծ է քան զիս. եւ հոգիս յաւժար է, բայց մարմինս տկար, եւ ոչ իմ կամք, այլ հոյ եղիցին. եւ Բրտանցն հոսիլ իբրեւ զկայլակս արեան յերկիւղէն. եւ Աստուած Աստուած իմ, ընդէ՞ր թողեր զիս. եւ «Ելանեմ առ Հայր իմ | ո
 34 աստուածն K
 2 - ՅԻՎԸԺԻԿ 17
 35 + հայր + տեսան U
 2 - ԻՎԿԻԿ 17
 36 եւ + թէ + U
 37 հաւաղար իմ I
 2 - ԻՎԿԻԿ 2
 38 եւ + թէ + U
 39 լեալ U
 2 - ԻՎԿԻԿ 9
 40 եւ + թէ U
 41 իւրոյ յո
 42 | եւ պաղատանս IKUZjm
 2 - ԻՎԿԻԿ 7
 43 զոչմամբ I
 44 | եւ հառաչմամբ U
 45 ո. առ այն մատուցանէր IKjm
 46 կարողն IKjmR
 47 զնալ I
 48 եւ + թէ U
 49 որ | որ I

հնազանդեցոյց նմա¹ զամենայն»². զայս ամենայն եւ զսոյնպիսիս² ըստ մարդկութեանն³ ասն զրեալք⁴ վասն նորա⁵:

36 Եւ ընդէ՞ր⁶ արդեաւք. զի մի՛ յորժամ յայտնեսցի աստուածութիւնն⁷ աշխարհի, յետ յարութեանն⁸ եւ համբառնալոյն⁹ յերկինս կարծիցեն¹⁰ զնմանէ մարդիկ¹¹ կամ¹² ո՛չ¹³ առեալ զընութիւն մարդոյ¹⁴ եւ կամ¹⁵ առեալ եւ¹⁶ փոփոխեալ յաստուածայինսն¹⁷:

37 Զի¹⁸ եթէ¹⁹ այսքան²⁰ խաւսեցան զտկարագոյնսն²¹, եւ դեռ եւս ժպրհեցան հերձուածողք²² ասել, եթէ²³ առ աշաւք հազմարմինն, եթէ²⁴ միշտ զբարձրագունիցն էին ճառեալ²⁵ եւ ո՛չ երբէք²⁶ զխոնարհագունիցն, յո՞ր²⁷ խորխորատ ո՛չ անկանէին²⁸:

38 Իսկ զասելն աւետարանչին. «Ի սկզբանէ²⁹ էր Բանն, եւ Բանն էր առ Աստուած, եւ Աստուած էր Բանն³⁰»^է եւ

զայն, թէ. «Յառաջ քան զլինելն³¹ Աբրահամու եմ ես»^է, եւ³² ցերուսողէմ³³. «Քանիցս անգամ³⁴ կամեցայ³⁵ ժողովել զմանկունս քո»^է, եւ առաքելոյ³⁶, թէ. «Նովաւ հաստատեցան³⁷ ամենայն որ ինչ յերկինս եւ որ ինչ յերկրի»^է եւ³⁸ «Լոյս փառաց եւ նկարագիր էութեան նորա»^է եւ այլն, որ ըստ այսմ³⁹ յաղագս յատուկ աստուածութեանն⁴⁰ են⁴¹ ասացեալք: 39 Եւ այն⁴². «Ես եւ⁴³ Հայր իմ⁴⁴ մի եմք»^է եւ որ⁴⁵. «Ետեսն⁴⁶ զիս՝ ետես զՀայր»^է, եւ թէ⁴⁷. «Ո՛չ ոք ճանաչէ զՀայր՝ եթէ⁴⁸ ո՛չ որդի»^է. եւ թէ⁴⁹. «Դու ես Քրիստոսն Որդի Աստուծոյ»^է այս⁵⁰ եւ նմանք⁵¹ սոցին⁵² ըստ միաւորութեան Բանին եւ մարմնոյն են⁵³ զրեալք:

1 նմայ 1Z
2 Է:ԶԳ. Լ՝ 8
3 զսոյնպիսի Z, սոյնպիսի I
4 մարդկութեան KUZjm
5 զրել R, զրեալ IKZj, զրեալ + է + U
6 նորայ I
7 էր I ընդէր I
8 անութիւն U
9 յարութեան Z
10 համբառնալոյ I
11 կարծեսցեն R, կարծեսցին K
12 մարդիկ I
13 + եւ + կամ + թէ U
14 + թէ + ոչ IKZjm
15 մարդոյ jm
16 I ոչ առեալ զընութիւն մարդոյ, եւ կամ U
17 I IK
18 յանայինս Z, անայինսն IU
19 եւ I զի I
20 թէ R, գորմէ I զի եթէ KUZjm, եթէ + գորմէ, + I
21 այսքան + անս + I
22 զտկարագոյնս UZm
23 հերձուածողքն I
24 թէ IKZjm, I եթէ U
25 էթէ K
26 նառել Kjm
27 երբիէ I
28 որ U
29 անգանէիմ Km
30 սկսբաննէ I
31 I աստուած էր քանն KUZjm, I եւ աստուած էր քանն I
է Գ՝Վ՛՛. Լ՝ 1

31 զլինել U
է Գ՝Վ՛՛. Լ՝ 58
32 եւ եմ ես I եւ Z, եւ + թէ + U
33 եմ Z, էմ + էմ + U
34 անկամ Z
35 կամեցա m
է Մ՝ԳԳ. Լ՝ 37
36 առաքելոյ m, + ըստ + առաքելոյն U
37 հաստատեցաւ IKZjm
է Կ՝ԳԳ. Լ՝ 16
38 եւ + թէ + U
ւ Է:ԶԳ. Լ՝ 3
39 յայսմ U
40 աստուածութեանն K, անուէ I
41 I K
42 այնպէս Z, այն + թէ + U
43 ես եւ I եւս m
44 I իմ I
է Գ՝Վ՛՛. Ժ՝ 30
45 եթէ I որ U, + թէ + որ U
46 ետես IKUZj
ւ Գ՝Վ՛՛. Ժ՝ 9
47 I թէ IKUZjm
48 էթէ K
թ Վ՛՛ԳԳ. Մ՝ԳԳ. Ժ՝ 11
49 էթէ KZjm, եթէ U
ւ Մ՝ԳԳ. Ժ՝ 9. 16. Վ՛՛ԳԳ. Մ՝ԳԳ. Լ՝ 29. Գ՝Վ՛՛. Թ՝ 20. Գ՝Վ՛՛. Գ՝ 69-70
50 այսմ R
51 նմանքս jm
52 սոցա IKUZjm
53 I են IKjm

40 Եւ զառանձնաւորականս¹ աստուածութեան² վասն այնորիկ գրեցին, զի մի՛ կարծեսցեն³, թէ⁴ ի Կուսէն առ սկիզբն՝ ըստ Պաւղոսի⁵ Սամուստացւոյն⁶, այլ թէ յառաջ քան զյաւիտեանս ի Հաւրէ է⁷ ծնունդ: 41 Բայց զի⁸ յետ միաւորութեանն անընտրողապէս⁹ աստուածութեանն¹⁰ եւ մարդկութեանն¹¹ ղնեն գիրք զանուանսն¹² եւ զիրան¹³ յաղագս անճառ միաւորութեանն¹⁴: Քանզի է երբեմն, զի զյատուկ¹⁵ աստուածութեանն¹⁶ իրս՝ մարդկութեանն¹⁷ տան¹⁸, եւ է, զի զմարդկայինն¹⁹ առանձին²⁰ աստուածայնոյն²¹, որպէս այն, զոր²² ասաց Տէրն. «Ո՛չ ոք եւ յերկինս՝ եթէ²³ ո՛չ որ էջն յերկնից Որդին մարդոյ»²⁴, եւ մինչ էր²⁵ յերկինս ընդ Հաւր՝ ո՛չ էր եւ ոչ կոչիւր²⁶ որդի մարդոյ, այլ Որդի²⁷ Աստուծոյ միայն: 42 Եւ առաքեալ զանուանսն, որ յետ մարդն²⁸ լինելոյ²⁹ ընկալաւ՝ աստուա-

ծութեանն²⁹ յատուկ ղնէ. «Յիսուս Քրիստոս, ասէ, երէկ եւ յայսաւր, նոյն եւ յաւիտեանս³⁰»³¹. Քանզի երէկ³² զանժամանակաբար ծնունդն, որ ի Հաւրէ նշանակէ, որ է միայնոյ աստուածութեանն³³, եւ այսաւրն՝ զտնաւրէնութեանն³⁴ խորհուրդ, եւ այն թէ՛ նոյն եւ յաւիտեանս, զանվախճան թագաւորութիւնն³⁵ մարդկութեանն³⁶ եւ աստուածութեանն միացելով. եւ յայսպիսիքս³⁷ ամենայն, զի զբարձրագոյնն³⁸ աստուածութեանն վայել է, մարդկութեանն³⁹ տան, եւ զխոնարհագոյնսն. որ մարդկութեանն⁴⁰ է ի⁴¹ ղէպ՝ աստուածութեան⁴² նորա⁴³, զի՛նչ այլ, եթէ⁴⁴ ո՛չ զանբաժանելի միաւորութեանն յեղանակ ցուցանեն:

43 Ի սոյն միտս է տեսանել եւ⁴⁴ զչարչարանս նորա⁴⁵ եւ զմահ, զորս ո՛չ մերկ աստուածութեանն տամք զայնոսիկ եւ ո՛չ սոսկ մարդկութեանն⁴⁶, այլ միաւորութեանն⁴⁷ անճառելոյ⁴⁸. զի աստուածութեանն⁴⁹ ասել չարչարանս եւ⁵⁰ մահ՝ ամբարշտութիւն է, որպէս ցուցաք վերա-

1 զառանձնաւորականի IKյո, զառանձնաւորակամն Z, զառանձնաւորական U
 2 աստուածութեանն IKZյոR
 3 կարծեսցին I
 4 էթէ KZյո, եթէ I
 5 պողեայ U
 6 սամուստացոյն IKյո, սամուստացոյն UZ
 7 ի է IKZյո
 8 ի զի IKUZյո
 9 անընտրողապէս IKZ, անընտրողապէս U
 10 անութեան U
 11 մարդկութեան U
 12 + անձաշունչք + զանուանսն U
 13 զգիրսն IKյ
 14 միաւորութեան U
 15 զատուկ K, յատուկ I
 16 անութեան U
 17 մարդկութեան UZ
 18 ի տան I, տան Iյ
 19 զմարդկայինն ո, զմարդկայինսն U
 20 առանձինն U
 21 անձայնոյն յո, անձայնոց U
 22 զի R
 23 էթէ K
 = Յ•ՎԸ•Գ•13
 24 եր K, էր + էր + I
 25 կոչէ K, կոչէր IUZյո
 26 որդին I
 27 մարդ IKյո

28 լինելոյն IKZյո, մարդանալոյն ի U
 29 անութեան U
 30 յաւիտեան Z
 Բ ԽՅԳ•ՎԳ•Տ
 31 երեկն KUZյո, յերեկն I
 32 անութեան U
 33 զտնաւրենութեան UZյ, զտնորէնուն I
 34 բագաւորութեանն IKUZյ
 35 + առեցելով + մարդկութեան U
 36 սսիս I
 37 զբարձրագոյնսն + որ + IKZյո, զբարձրագոյնսն + գոր + U
 38 մարդկութեան UZ
 39 մարդկութեան K
 40 ի ի KZյո, մարդկութեանն I
 41 անունն I
 42 երյ I
 43 թէ ո
 44 ի U
 45 երյ I
 46 մարդկութեան U
 47 միաւորութեան IZ
 48 անճառելոյ KU, անճառելոյ յո
 49 անութեան U
 50 ի չարչարանս եւ IKUZյոPյ

զոյն, եւ սոսկ մարդոյ մահ ո՛չ փրկէր¹ զարարածս. եւ զի² նչ ապա: 44 Այսպէս խոստովանելի է, որք³ «կամիցին բարեպաշտութեամբ³ կեալ ի Քրիստոս», եթէ⁴, վասն զի էր միացեալն այն Աստուած եւ մարդ, անմահ եւ մահկանացու, մեռաւ⁵ մահկանացուաւն⁶ եւ անմահ մնաց⁷ անմահականաւն⁸. ո՛չ ոմն մեռեալ եւ ոմն անմահ մնացեալ⁹, այլ մի եւ նոյն միացեալն ի միութիւն՝ մեռաւ մարդկութեամբն¹⁰ իբրեւ զմարդ որպէս ինքն կամեցաւ, եւ անմահ մնաց աստուածութեամբն¹¹ իբրեւ զանմահական բնութիւն¹² Աստուծոյ: 45 Եւ զի մեռաւ ճշմարտապէս եւ անմահ մնաց ի մահուն ստուգապէս, ցուցանեն¹³ եղեալ սքանչելիքն: 46 Քանզի անշնչանալն¹⁴ ի վերայ¹⁵ խաչին եւ պատիլն եւ գնիլն¹⁶ ի գերեզմանի՝ զմահն ճշմարտէ: Իսկ իշխանաբար «տալն զՏոբին ի ձեռս Հաւր¹⁷»², եւ կրկնակի աղբերացն¹⁸ «Հոսումն արեանն եւ ջրոյն¹⁹»⁴ իբրեւ ի կենդանւոյ²⁰ ի²¹ մեռեալ մարմնոյն՝

զանմահութիւնն²², որ ո՛չ մեկնեցաւ²³ ի նմանէ, նշանակ է: 47 Եւ վասն այնորիկ²⁴ մեռելութիւն մահկանացուին համարեալ եղեւ անմահին Աստուծոյ, եւ անմահութիւն անմահին մահկանացու բնութեանն²⁵ յաղագս միաւորութեանն²⁶: 48 Եւ յայս²⁷ դէմս ասացեալ է²⁸ բանն, որով մոլորիք, եթէ²⁹ կեանք Բանին՝ եւ մարմնոյն, եւ եթէ³⁰ մահ մարմնոյն՝ եւ Բանին. այսինքն թէ³¹ որպէս մարմնոյն³² մահ՝ Բանին համարելի է, նոյնպէս եւ Բանին կեանք՝ մարմնոյն համարելի է: 49 Բայց համարելին ասել մի՛ կեղակարծելի կարծեսցի, որպէս առ մերքս³³, այլ յոյժ ճշմարտութեամբ, քանզի ստուգապէս մեռաւ եւ ստուգապէս կենդանի էր ի մահուն. եւ եթէ³⁴ ո՛չ կարես հասանել եղական եւ տկար մտաւք քո անեղին գործոյ³⁵, մի՛ երկբայիր եւ տկարանար³⁶ ի հաւատոյ³⁷, այլ հաւատա³⁸, թէ Աստուած էր ճշմարիտ, որոյ³⁹ ամենայն ինչ կարելի է. այսպէս եւ մեռեանիլն⁴⁰ եւ ի մահուն մնալն⁴¹ կենդանի: 50 Եւ որում ո՛չ հասեր մտացդ⁴² քննութեամբ, հասցես վաղվաղակի հաւատոցդ քաջութեամբ. մի՛տ դիր

1 փրկէ UK
 2 որ U
 3 տ. բարեպաշտութեամբ կամիցին IKZj, տ. բարեպաշտութեամբ կամիցեն m
 4 էթէ K
 5 + եւ + մեռաւ IKjm
 6 մահկանացուն KZjm
 7 տ. մնաց անմահ I
 8 անմահականցվաւն I
 9 անմահ մնացեալ եւ ոմն մեռեալ | մեռեալ եւ ոմն անմահ մնացեալ I
 10 մարդկութիւնն U
 11 մնաց Աստուածութեամբն | մնացութեամբն K
 12 բնութիւնն m
 13 ցուցան է, + որպէս + ցուցանեն U
 14 անշնչանալն K
 15 վերա KZm
 16 դնելն KUZjm
 17 հորն U
 2 Հմր. Գ. 1. Ի Գ. 46
 18 աղբերացն jm
 19 ջրոյ IUZ
 20 Գ. 1. Ի Գ. 34
 21 կենդանոյ K, կենդանո m, կենդանոյ Ij

21 եւ | ի K, | U
 22 զանմահութիւնն KU
 23 | մերկացաւ Kjm
 24 այսարորիկ K, այսորիկ UZjm
 25 բնութեանն KU
 26 միաւորութեանն KU
 27 այս KU
 28 տ. է ասացեալ I
 29 էթէ K
 30 էթէ K
 31 եթէ KUZjm, եթ I
 32 | մարմնոյն U
 33 մերովքս KUZjmP, մերովքս I
 34 էթէ K
 35 գործոյ jm
 36 տկարանալ I
 37 հաւատոց IKjm, | մի երկբայիր եւ տկարանար ի հաւատոյ UZ
 38 հաւատայ IKZ
 39 որո m
 40 մեռանելն IKUZjm
 41 մնալ I
 42 մտաց IUZ

գրելոցն¹ իմաստութեամբ եւ ո՛չ մոլորիս ի հաւատոցն ճշմարտութեան². ծանի՛ր՝ մի՛ գրանսն³ եւ եթ, այլ⁴ եւ⁵ զմիտս ասացելոցն ուղղութեամբ, եւ մի՛ զուղիղ⁶ գրեալսն թիւրեր յիմարութեամբ⁷:

51 Թողից զբազումսն քեզ քննել, եւ զսակաւս⁸ ի բազմացն⁹, որ յաղագս չարչարանացն ասացեալք՝ ի գլխաւորագունից¹⁰ հարցն եղից¹¹ առաջի:

52 Ասէ Աստուածաբանն Գրիգորիոս ի Ծննդեան¹² ճառին¹³. «Իբրեւ զմարդ մեռեալ եւ¹⁴ իբրեւ զԱստուած յարուցեալ. ո՛չ ոմն մեռեալ եւ ոմն յարուցեալ, այլ Բանն ասէ¹⁵, որ¹⁶ միացաւ¹⁷ ի մարմնի, ըստ մարդկայնոյն¹⁸ մեռեալ, եւ ըստ աստուածայնոյն յարուցեալ»: 53 Եւ դարձեալ յայլումն¹⁹ վայրի ասէ այսպէս. «Չարչարելի մարմնով՝ անչարչարելի²⁰ աստուածութեամբն. նոյն ինքն երկնաւոր²¹ եւ երկրաւոր, տեսանելի եւ անիմանալի²², տարեալ եւ անտանելի»: 54 Եւ սուրբն Աթանաս ի Բանն²³, որ յաղագս հաւատոյ²⁴, ասէ. «Մահկանացու մարմինն ո՛չ վնասեաց զան-

մահ աստուածութիւնն, քանզի անախտ էր, այլ մնաց մանաւանդ եւ ինքն անախտ՝ անմահին զաւրութեամբն²⁵: 55 Քանզի որ ըմբռնէն²⁶ ըմբռնեցելոյն միշտ տէր²⁷ հանդիպի. զի վասն²⁸ միաւորելոյ²⁹ ընդ նա³⁰ անմահ Բանին, եւ մահն³¹ ապականիւր հրաշափառապէս ի նմանէ³² որպէս ապականի եղէզն³³ ի հրոյ. իսկ Բանն անապական գոլով աւգտեցուցանէր³⁴ մանաւանդ զմահկանացուն՝ գոլով ընդ աստուածութիւնն յորժամ³⁵ զչարչարանսն բերէին³⁶ նմա³⁷»: 56 Եւ դարձեալ ասէ ընդդէմ Արիոսականացն, որք³⁸ յաստուածութիւնն³⁹ զչարչարանսն բերէին⁴⁰. «Զիա՞րդ զանստեղծական Բանն⁴¹ չարչարելի ասէք, կամ⁴² ո՞րպէս զչարչարելի մարմինն անստեղծանելի անուանէք⁴³. զի զանստեղծական էութիւն⁴⁴ Բանին ստեղծական⁴⁵ ասե-

1 + գրելոցն + գրելոցն K (մկր ջնջուած), գրելոյն I
2 ճշմարտութեամբ IKZjm
3 գրանն IKUZjm
4 + է + այլ ո
5 I U
6 գողեղ ո, գողեղ յ, ուղիղ I
7 իմաստութեամբ I յիմարութեամբ U
8 զսակաւսն K, սակաւս I
9 բազմէն IKUZjm
10 գլխաւորագունիցն R
11 եթից I
12 ծննդեանն IKjm
13 ճառի Kո
14 I ո
15 ասէր ո
16 I ո
17 միացան IKUZ
18 մարդոյն KUZjm, մարդոցն I
19 յայլում KUZjmR, այլում I
20 I մարմնով անչարչարելի U
21 յերկնաւոր I
22 իմանալի P
23 I ի բանն I
24 հաւատո ո

25 զաւրութեամբ IKZjm
26 ըմբռնեն K
27 I էր ո
28 ո. վասն զի IKUZjm
29 միաւորելո ո
30 նայ IK
31 մահ K
32 նմա Z
33 եղեզն K
34 աւգտեցուցաներ Z
35 I Kjm
36 աստուածութիւնն յորժամ՝ զչարչարանսն բերէին I Z
37 նմայ IKո, մահկանացուն անմահ գործ իւր. իսկ բանն անապական գոլով. օգտեցուցանէր մանաւանդ զմահկանացուն գոլով ընդ նմա անպտ I եւ մահն ապականիւր հրաշափառապէս ի նմանէ՝ որպէս ապականի եղէզն ի հրոյ. իսկ Բանն անապական գոլով աւգտեցուցանէր մանաւանդ զմահկանացուն՝ գոլով ընդ Աստուածութիւնն յորժամ զչարչարանսն բերէին նմա U
38 + ս՛րն ջրածաց + որ՛ U
39 աճութիւն U
40 բերին U
41 բան U
42 I յո
43 անուան Z, անուանէս I
44 յեւի I
45 չարչարելի I ստեղծական IKUZjm

լով հայհոյէ՛ք. եւ զչարչարելի՛ մարմինն անստեղծական ասելով յերկուց՝ ի՛նչ վերայ՝ անկանիք՝ սխալանաց՝. կամ առաջաւք զերեւումն՝ եւ զհամբերութիւն՝ չարչարանացն կարծէք՝ ըստ Մանիքեցւոցն՝ ամբարշտութեան, եւ կամ անստեղծականի՛ ընութեանն՝ Աստուծոյ զչարչարանսն զնէք՝: Եւ զայս ասելով՝ զնոյն իսկ զչաւրն զաստուածութիւն եւ զՍրբոյ՝ Հոգւոյն՝¹⁴ ասէք ընդունական՝¹⁵ գոլ մահու՛ն՝¹⁶, եւ լինիք ամբարշտագոյն քան զամենայն հերձուածոյսն՝¹⁷: 57 Քանզի մահ մարմնոյն համազոյականին մահկանացուաց՝¹⁸ եղեւ, եւ ո՛չ Հայր մարմին զգեցաւ՝¹⁹ եւ ո՛չ Սուրբ Հոգին, որպէս Վաղենտինոս՝²⁰ ամբարշտելով խաւսի, այլ Բանն մարմին եղեւ. վասն որոյ՝²¹ եւ մեք ասէ՛ խոստովանիմք Աստուած եւ մարդ զՔրիստոս. ո՛չ բաժանելոյ՝²² աղազաւ զայս ասեմք, մի՛ լիցի. եւ զի չարչարանք եւ մահ ասի նմա՝²³, մարմնոյ՝²⁴ Բանին զչարչարանս եւ զմահն խոստովանիմք, եւ

զնոյն ինքն զԲանն անփոփոխելի եւ անայլելի՝²⁵ հաւատամք: 58 Զի նա՝²⁶ ինքն է չարչարեալ եւ ո՛չ չարչարեալ. աստուածային ընութեամբն՝²⁷ անփոփոխելի եւ անչարչարելի՝²⁸, իսկ մարմնովն՝²⁹ չարչարեալ, որպէս ասաց Պետրոս՝, եւ՝³⁰ զմահ ճաշակեալ: 59 Յաղագս որոյ՝³¹ մոլորին ոյք ասեն, թէ ա՛յլ ոմն է, որ չարչարեցաւն՝³², եւ ա՛յլ ոմն, որ ո՛չ՝³³ չարչարեցաւ: 60 Բայց ո՛չ այլ ոք է, քան զբանն, որ չարչարեցաւ եւ զմահ ընկալաւ՝³⁴ մարմնովն. զի նոյն ինքն անչարչարելին եւ անմարմին Բանն լինել՝³⁵ մարմին չարչարելի յանձն էառ՝³⁶, զի չարչարանաւքն իւր՝³⁷ փրկեսցէ զմարդիկ՝³⁸»: 61 Եւ դարձեալ յայլուս՝³⁹ վայրի ասէ սոյն իսկ երանելիս՝⁴⁰ Աթանաս. «Մարմնոյն, ասէ՛⁴¹, ապտակելով ի սպասաւորէն՝ որպէս իւր իսկ՝⁴² Բանին ապտակեալ ասէր՝⁴³. «Զի՞ հարկանէս՝⁴⁴ զիս»: 62 Եւ անչաւշափելի՝⁴⁵ գոլով Բանին՝⁴⁶ ասէր մարգարէիւն. զթիկունս իմ ետու ի հարուածս՝ եւ զձնաւտս՝⁴⁷ իմ յապտակ՝⁴⁸, եւ զերեսս իմ

1 չարչարական K, զչարչարական IZjո, զչարչարիկական Z (յաւելումը՝ յուս.)
 2 երկուց U
 3 ի ի IUZjm
 4 վերայ Zm
 5 անգանիք Km
 6 սխալանաց Kjm
 7 զերեւումն Z
 8 համբերութիւն I
 9 մանիքեցոյն K, մանիքեցոցն Ij
 10 անկանիքի լ անստեղծականի U
 11 բնութեան IK, բնութիւն U
 12 զնէն I
 13 գարր m, գարրո j
 14 հոգոյն K
 15 ընդունակ U
 16 + մարմնոյ + մահու I
 17 հերձուածոյս UZ, հերձուածոյսն I
 18 մահկանացուացս Zjm, մահկանացուածս IU
 19 սգեցաւ I
 20 վաղենտինոս IR, վաղենտինոս K
 21 որո m
 22 բաժանելո m
 23 նմայ + եւ + I
 24 մարմնո jո

25 անայլայլելի U
 26 նայ KZ
 27 բնութիւն U
 28 չարչարելի լ անչարչարելի U
 29 մարմնովն K
 * ՀՄԳ. Ը. Պէդր. Դ. 1
 30 + քի չարչարեալն մարմնոն վասն մեր + եւ U
 31 որո jո
 32 չարչարեցաւ U, չարչարեցանն I
 33 որոց լ որ ոչ I
 34 ընկաւ K
 35 լեալ U
 36 տ. եւ անձն էառ, չարչարելի U
 37 իւրով IKUZjm
 38 զմարդիք I
 39 այլուս U
 40 երանելիւն I
 41 ի ասէ U
 42 ի իսկ U
 43 + փակ + ասէր U
 44 հարկանես K
 45 շաւշափելի K
 46 բանն UZjm
 * ՀՄԳ. Ը. Կ. Կ. 6
 47 զձնօրս I
 48 յապտակս UZ, ապտակս U

ո՛չ դարձուցից յամաւթոյ¹ թքանելեաց: 63 Բանգի գոր ինչ մարդկեղէնն² չարչարիւր մարմին Բանին, զայս ընդ նմին գոլով Բանն յինքն վերաբերէր, զի մեք Բանիւ³ աստուածութեանն⁴ Հաղորդել կարասցուք. եւ լինել յոյժ հրաշափառագոյն⁵ իրս, զի ինքն էր, որ չարչարիւր⁶, եւ ինքն էր⁷, որ ո՛չ չարչարիւր. չարչարելեան⁸, քանզի⁹ իւր¹⁰ ինքեան չարչարիւր մարմին¹¹. եւ ի նմին ի¹² չարչարելումն էր ինքն առանց չարչարանաց անբաժանելի ի չարչարեցելոյ մարմնոյն. զի Աստուած գոլով¹³ Բանն՝ անչարչարելի էր բնութեամբ. սակայն ընդ չարչարելի մարմնոյն միացեալ¹⁴ անմարմինն՝ եւ մարմինն ունէր յինքեան¹⁵ գանչարչարելի¹⁶ Բանն ջնջիչ տկարութեան նորին¹⁷»: 64 Զայսոսիկ Աթանասիոս¹⁸:

65 Եւ արդ, սակաւքս¹⁹ ի բազմաց ըստ ժամանակիս²⁰ պիտանութեան բաւական լիցի առ լուծումն ձերոյ²¹ խնդրոյդ²², որ յաղագս չարչարանաց²³ Տեառն մերոյ²⁴ ա-

սացեալքս ի սրբոցն²⁵ եւ ի մէնջ²⁶, եթէ²⁷ ո՛չ բնութիւն անմահին Աստուծոյ չարչարեցաւ եւ մեռաւ, որպէս եւ²⁸ Հակառակութիւնդ է երկաքանչիւր կողմանց²⁹, այլ մի եւ³⁰ նոյն Աստուած եւ մարդ՝ մեռաւ ըստ մարդկութեանն եւ անմահ մնաց³¹ ըստ աստուածութեանն, որպէս վերագոյնդ ցուցաւ. եւ վասն այսորիկ Աստուած խաչեալ ասի եւ չարչարանք Աստուծոյ եւ արիւն եւ մահ³²: 66 Այսուհետեւ որք³³ այսմ ասացելոցս³⁴, գոր եղաք յայտնապէս առաջի ձեր³⁵, Հակառակող³⁶ գտցին ի քահանայից³⁷ կամ յաշխարհականաց³⁸. եւ մոլորեցուցեն³⁹ զպարզամիտ⁴⁰ ժողովուրդ⁴¹ մեր⁴² ի ճշմարտութենէ⁴³, բարձէ՛ք զչարսն⁴⁴ ի միջոյ, եւ որոշեցէք զայնպիսիսն իբրեւ զայլազգիս ի միաբանութենէ⁴⁵ ձերմէ, որք եւ մէնջ եւս որոշեալ⁴⁶ լիցին Հոգևով⁴⁷ իբրեւ զԱրիոսն այն⁴⁸, նաեւ⁴⁹ ի փառաց Որդւոյն⁵⁰ Աստուծոյ⁵¹ որչափ ան-

1 ամօրոյ Ս
 2 մարդկեղենն Կ
 3 բանի ԻԿՄԶԵԲԻ
 4 անութեան յո
 5 հրաշափառագոյն ո
 6 չարչարիւր Ս
 7 ի էր Ս
 8 + չարչարիւր + չարելեան ԻԿո
 9 զի ի Բանգի Ս
 10 ի իւր Ս
 11 մարմինն Ս
 12 ի ո
 13 գոլով Կ
 14 մնացեալ յ
 15 ինքեան Ս
 16 չարչարելի Ի
 17 նորա ԻԿո
 18 արանասիոս + ասէ + Ս, + ասաց + արանասիոս Ի
 19 սակաւ Ս
 20 ժամուս ԻԿԶԵ, ժամոյս Ս
 21 ձերո ո, ձերոց Ի
 22 խնդրոյ ԻԿՄԶ, խնդրո ո
 23 չարչարանացն ԿԵ
 24 մերո ո

25 սրբոյն Ս
 26 ի ի մէնջ Ս
 27 էթէ Կ, թէ Ս
 28 ի Շ
 29 կողմանցոս Կ, կողմանցոյ ԻՄԶԵ
 30 ո. եւ մի Կո
 31 մնալով Ս
 32 ի անմահ ո
 33 + եւ + որք Շ
 34 ասացելոց ԻԿՄԶԵ
 35 ի ձեր Ս
 36 հակառակող Ի
 37 քահանայից + եւ + Իյո
 38 աշխարհականաց Ի
 39 մոլորեցուցանեն Շ
 40 զպարզամիտսն Ս
 41 ժողովուրդս ԻԿԶԵ
 42 ի ժողովուրդ մեր Ս
 43 ճշմարտութենէն ՍԶԵ
 44 զչարսն ԻԿԵ, զչարչարանսն Ս
 45 միաբանութենէ ԻԿՄԵ
 46 ո. եւ որոշեալ ի մէնջ եւս ԻԿՄԶԵ
 47 հոգով ԻԿԵ
 48 զայն Ս
 49 ի ԿՄո
 50 որդոյն ԿԵ, որդոյ Ի
 51 ան Ս

զեղջ կան ի մուար իւրեանց աւանդութեանսն¹:

67 Լուա՛ք² դարձեալ եւ յաղագս անբանից կենդանեացն զենմանց³, զոր ի տէրունական յարութեանն եւ ի⁴ յիշատակ ննջեցելոցն հոգւոց⁵ առնելով⁶ մատաղ⁷ անուանեն⁸ եթէ⁹ հակառակութիւն է ի ձեզ. ոմանց ասել թէ¹⁰ բարիոք¹¹ է. եւ այլոց¹² թէ՛ չար եւ խոտելի, զի զհինն¹³ ասեն առնէք՝ ըստ հրէիցն: 68 Յուցցուք ձեզ եւ զայս եւս¹⁴ յայտնի եւ պարզ բանիւք¹⁵:

69 Հրէական զոհիցն եւ պատարագացն արիւնք¹⁶ առ տեղեաւն¹⁷ ի քաւութիւն էր ակամայից ոմանց¹⁸ մեղաց¹⁹, իսկ խորհրդեամբ զարիւնն Քրիստոսի գուշակէին²⁰, որով լինելոց էր²¹ թողութիւն ամենայն տիեզերաց, եւ մինչեւ ցգառինն Աստուծոյ պատարագիլ²² ի վերայ²³ խաչին՝ ընդունելիք էին²⁴ այնոքիկ²⁵, վասն զի աւրինաւք²⁶ Աստուծոյ զորձէին, իսկ ի զալ²⁷ ճշմար-

տութեանն²⁸ խափանեցան²⁹ ստուերքն եւ աւրինակքն, քանզի չէին³⁰ պիտանացուք³¹, որպէս եւ³² ո՛չ ճրագ ի ծագել արեգական³³ յետ զիշերային³⁴ մթութեանն³⁵:

70 Եւ արգ, որ³⁶ ըստ հրէական աւրինացն առնիցէ զմատաղ³⁷ Զատիկին³⁸ կամ զյիշատակ հանգուցելոցն ի Քրիստոս, ո՛չ միայն խոտելի է, այլ եւ չար եւ վնասակար. քանզի այնպիսին յայտ³⁹ առնէ, թէ դեռեւս⁴⁰ չէ Քրիստոսի արեամբն⁴¹ ազատեալ⁴² ի մեղաց, այլ ստուերականին ծառայէ դարձեալ⁴³ աւրինաց⁴⁴:

71 Բայց նախ քննեսցուք, թէ⁴⁵ աւրէնքն Մովսէսի⁴⁶ որպիսի⁴⁶ աւրինակաւ հրամայեցին⁴⁷ հրէիցն առնել զգատիկն⁴⁸, եւ եթէ⁴⁹ մերս⁵⁰ այնպիսի⁵¹ հանդիպի եղեալ, ապա⁵² ի բաց ընկենլի⁵³ է եւ խոտելի⁵⁴. եւ այս է⁵⁵ նոցայն: 72 Ի տասնե-

1 աւանդութիւնս IKUjmR
2 + յաղագս գատիկի մատաղի + լուաք U
3 զէնմանց K, զենմանցն U
4 ի ի U
5 հոգոց IKj
6 առնեմք KUZjm, առնեն P1, առնեմք I
7 + եւ + մատաղս IKZjm
8 անուանեմք IKZjm, տ. + եւ + անուանեմք մատաղս U
9 էքէ K
10 էքէ KZjm, եքէ I
11 բարւոք UZjmR, բարոք K, բարւոք I
12 ոմանց լ այլոց լ
13 զհին I
14 ի եւս U
15 բանիւ IUZjm
16 արիւնքն U
17 սեղանաց լ տեղեաւն լ
18 ոմանք U
19 մեղանաց IKUZjm
20 նշանակէին լ գուշակէին P1
21 է K
22 պատարագիւն KZ, պատարագիւն Ijm, պատարագիւն U
23 վերայ KZ
24 են U
25 այսոքիկ UZjm, այսոքիք I
26 արիւնակաւք KUZjm, օրինակ I
27 զալն U

28 նշմարտութեանս IU
29 խափանեցան I
30 չեն IKZjm, ոչ են լ U
31 պիտանացուք IKjm
32 լ եւս U
33 արեգականն լ
34 զիշերային տ
35 մթութեանս U, մթութեն լ
36 որ + ոք + IKUZjm
37 զմատաղն IKZjm
38 զատիկի IKUZjm
39 յայտն լ
40 բէպետ եւս լ բէ՝ դեռեւս U
41 տ. արեամբն քի IKUZjm
42 ազատեալք I
43 տակաւին լ զարձեալ IKUZjmP1
44 օրինացն U
45 էքէ KUZjm, եքէ I
46 մովսէսի I
47 հրամայէին KUZmR, հրամայեն I
48 տ. զգատիկն առնել IKm, լ զգատիկն UZ
49 էքէ K
50 մեր UZ
51 յաւելու մտոք լ P1, այսպիսի U
52 ապայ Z
53 ընկէնլի K, ընկելի Z
54 խոտան + զգատիկ + P1, խոտան + գատիկն + IKZjm, խոտան + գատիկն + U
55 արդ՝ ասէ լ եւ այս է U

ըորդն¹ Նիսան ամսոյ առնուլ² ոչխար³ տարեկան⁴ եւ արու ի տունս, եւ պահել մինչեւ ցչորեքտասան⁵ նորին ամսոյ. եւ յերեկոյին⁶ յորում լուսանայր Հնգետասանն⁷ զենուլ⁸ եւ խորովել եւ արեամբն զդրունսն⁹ դրոշմել¹⁰. եւ ապա գաւտէպինդ¹¹ լինել եւ ցուպ ի ձեռս առնուլ եւ յընթացս¹² ուտել՝ իբրեւ¹³ ճանապարհորդ, հանդերձ բաղարջաւ¹⁴ եւ դառնճով¹⁵։

73 Իսկ այլ զոհքն որ վասն մեղաց՝ պէսպէս եւ դանազան էին առնելոյն աւրինակք, ըստ իւրաքանչիւր յանցուածոյն¹⁶ եղելոց։

74 Եւ արդ, ասացուք եւ զմերս, եթէ¹⁷ համեմատեսցի¹⁸ արդեաւք նոցայոցն¹⁸, եթէ¹⁹ հեռագոյնք իցեն²⁰։ 75 Նոքա²¹ տարեկանս²² ընտրէին²³ եւ յարուաց²⁴, եւ մերս կամ ամսաւրեայ²⁵ կամ որպէս պատահէ՝ աւելի կամ նուազ, եւ եթէ²⁶ արու կամ²⁷

էք²⁸ անփոյթ եղեալ է²⁹։ 76 Նոքա հինգ աւուրք³⁰ յառաջ ի տունս ածէին, եւ մեք ի նմին աւուր³¹ կամ ըստ հանդիպման³² եղեալ. նոքա ի հին գատկին³³ երեկոյին³⁴ զենեալ³⁵, եւ մեք ի նորս³⁶ Ջատիկս առաւաւտին³⁷. նոքա³⁸ յոտն³⁹ ուտէին եւ ի⁴⁰ գիշերի⁴¹, եւ մեք բաղմեալ եւ ի տունջեան. նոքա ընդ բաղարջ եւ ընդ դառնիճ⁴², եւ մեք խմորեալ⁴³ հացիւ եւ առանց դառնճաց⁴⁴. նոյնպէս եւ այլ⁴⁵ զոհքն, նոցայն վասն կենդանեաց⁴⁶, եւ մերս զոր⁴⁷ առնեմք՝ յաղագս մեռելոցն⁴⁸ յիշատակի, զի⁴⁹ զաղքատսն⁵⁰ կերակրելով ողորմութիւն գտցեն նոքա⁵¹ յԱստուծոյ⁵²։ 77 Արդ, որով իւրիք կարիցեն⁵³ ցուցանել⁵⁴ հրէականին համեմատ զմերս. ճշմարտութեամբ⁵⁵ եւ ո՛չ երբէք⁵⁶, բայց թէ ստութեամբ միայն եւ լեզուագարութեամբ⁵⁷, զի որ⁵⁸

1 տասերրդն I
 2 յ առնուլ U
 3 յ ոչխար I
 4 տարեկան K
 5 չորսնասան K
 6 յերեկոյին m
 7 հընգէտասանն K, հինգետասանն m
 8 զէնուլ K
 9 զդրունս IKUZjm
 10 դնուլ մել յ դրոշմել I
 11 գատէպինտ IR, գատէպինդ K
 12 ընթացս IU
 13 ի բարեւ ի իբրեւ I
 14 բաղարջիւ R
 15 դառնջով U
 * Հմմտ. Լւիւ ԺԻ՝ 2-11
 16 յանցուածոցն KZjmR, անցուածոց U
 17 էթէ K
 18 նոցուցն IKUZmP, նոցուցս j
 19 էթէ K
 20 յիցին KUZjm, յինիցին I
 21 նոբայ K
 22 տարեկանս K
 23 ընդրէին KZ
 24 հարուած I
 25 ամսաւրեայ Kjm
 26 էթէ K
 27 + եւ + կամ՝ jm

28 էք U
 29 ի IKUZjm
 30 աւուրք m
 31 յ աւուր IK
 32 հանդիպմանն K
 33 գատկին P
 34 յերեկոյին I
 35 զէնեալ K, զենուլին U
 36 նոր IKUZjm
 37 առտուին I
 38 նոբայ m
 39 ոտն I
 40 ի IZjm
 41 գիշերն IKZjm, գիշերին U
 42 գառնից P
 43 + ի + խմորեալ I
 44 դառնջոյ U
 45 ի եւ այլ U
 46 կենդանեացն U
 47 զորս jm
 48 մեռելոց KUZjm, մեղաց յ I
 49 + վասն + զի U
 50 զաղատականն KZjm
 51 նոբայ K, յ նոբայ U
 52 այլ m, այլ + ներջեցեալին + U
 53 կարասցեն I
 54 ասել յ ցուցանել IKUZjm
 55 ճշմարտութիւն U
 56 երբեք K
 57 լեզու արդարութեամբ ի U
 58 որ + ըստ + IKUZjm

զնոցայն¹ առնէ՝ ստոյգ հեռի է ի ճշմարտութենէն², այլ մերս ո՛չ³ ըստ այնմ⁴ խորհրդոյ, մի՛ լիցի, այլ յոյժ հեռագոյն⁵ ի նոցայոցն⁶:

78 Եւ թէ⁷ զի՞նչ պատճառ⁸ ի՞նչ մերոյս, եւ ուստի՞նք գտաւ¹⁰ եւ¹¹ յու՛մէ՞ն¹², հարկ է¹³ ասել մի ըստ միողէ, զի մի՛ այլ ընդ այլոյ կարծեսցի¹⁴ տգիտաց, այլ ճշմարիտն յայտնի եղիցի ամենեցունց: 79 Գրեալ է ի կանոնական գիրս սրբոյն¹⁵ Սահակայ¹⁶ հայրապետի¹⁷, թէ՛¹⁸ յետ դառնալոյ¹⁹ ազգիս²⁰ Հայոց²¹ ի կոոցն²² մոլորութենէ²³ յաստուածածանաւթութիւն²⁴ ի ձեռն սրբոյն Գրիգորի, եկեալ առաջի նորա քուրմքն հաւատացեալք²⁵ եւ²⁶ ասեն²⁷, եթէ²⁸, «Ի հեթանոսութեան²⁹ անդ³⁰ ի պիղծ³¹

զոհիցն³² անտի ունէաք զկերակրիլն³³ մեզ եւ որդւոց³⁴ մերոց³⁵, արդ, յայսմ հետէ հրամայեսցէ³⁶ տէրութիւնդ³⁷ ձեր ցուցանել³⁸ զպատճառս կենաց³⁹ մերոց, եթէ⁴⁰ որո՞վ ապրեսցուք»: 80 Եւ նա⁴¹ սահմանեաց⁴² տալ⁴³ նոցա⁴⁴, ասէ⁴⁵, տասանորդս յամենայնէ⁴⁶, որպէս ղեւտացւոց⁴⁷ քահանայիցն⁴⁸ ի⁴⁹ հնումն. եւ հրամայեաց ժողովրդեանն՝ զի փոխանակ⁵⁰ մեռելոտի կոոցն⁵¹ նուիրաց⁵², զոր մատուցանէին յառաջագոյն, նուիրեսցեն միոյն⁵³ Աստուծոյ նուէրս յանբանից⁵⁴ կենդանեաց զենմամբ⁵⁵, աւրհնութեան⁵⁶ աղիւ⁵⁷ խառնելով ի Զատիկի յարութեանն⁵⁸ Տեառն եւ յիւրաքանչիւր⁵⁹ տաւնս տէրունականս եւ յիրեւելի սրբոցն եւ⁶⁰ ի յիշատակի⁶¹ ննջեցելոցն ի Բրիստոս⁶² իբրեւ զտուրս⁶³ ողոր-

1 նոցայն IKU
 2 ճշմարտութեւնէ Kjm
 3 ոչ + է + IKUZm
 4 այսմ R
 5 հեռի + է + IKUZjm
 6 նոցայոցն յո, նոցայնոցն IU
 7 էթէ KUZjm, եթէ I
 8 պատճառս յո, պ՛տնն I
 9 ի ի IKZmR, է ի ի U
 10 սկսաւ լ գտաւ IKZjm
 11 եւ + կամ U
 12 ու՛մէ՛ն U
 13 ի հարկ է U
 14 կարծիցի U
 15 սրբոյ U
 16 սահակա ո
 17 հայրապետին IKUZj, հայրապետն ո
 18 էթէ KUZjm, եթէ I
 19 դառնալո ո
 20 ասկիս I
 21 լ Հայոց K, հայոց I
 22 կոոց IK
 23 մոլորութեւնէ K, մոլորու՛ն I
 24 յա՛ծածանութիւն K, յա՛ծածանօրութեան ո, ա՛ծածանօրութիւն IU
 25 հաւատացեալ I
 26 լ UZ
 27 ասէին U
 28 էթէ K
 29 հեթանոսութեանն Kjm, հեթանոսութեանդ Z, հեթանոսականն U
 30 լ անդ IKUZjm
 31 պիղծ յո

32 զոհից IKUZjm
 33 զկերակրիչ ո
 34 որդոց IKj
 35 մեր U
 36 հրամայեցուցանել Z
 37 տէրութիւն IKZjm
 38 լ ցուցանել IKUZjm
 39 կենալո U
 40 էթէ K, թէ I
 41 նայ K
 42 + տննորդ + սահմանեաց U
 43 լ U
 44 տ. նոցա տալ K
 45 լ ասէ Kjm, տալ լ I
 46 տալ լ ասէ, տասնորդս U
 47 ղեւտացոց I
 48 Բնիցն I
 49 լ K
 50 փոխանաց U
 51 կոոց U
 52 նուիրեաց IK
 53 միայն լ U
 54 անբանից U
 55 զենմամբ K
 56 ահու՛ր j
 57 տ. աղիւ օրհնութեանն I
 58 յարութեանն IKUZjm
 59 իւրաքանչիւր U
 60 լ եւ IKUZjm
 61 յիշատակ IKUZjmR
 62 լ ո
 63 տուրս ո

մութեան ի կերակուր աղքատաց¹ յանուն² նոցա: 81 Եւ ի զենլեաց³ անտի աւրինագրեաց⁴ տալ հաւատացելոց⁵ քրմացն⁶ մասունս, ո՛չ միայն զոր այժմ տան երի⁷ եւ մորթի, այլ⁸ եւս յոլովագոյնս⁹, որ խափանեալ է յայժմուս¹⁰ յաղքատութենէ¹¹ եւ ի ժլատութենէ¹² տուողացն¹³: 82 Եւ զորդիս նոցա ես¹⁴ յուսմունս¹⁵ քրիստոնէութեան՝ լինել քահանայս¹⁶ եւ ժառանգս¹⁷ եկեղեցւոյ¹⁸ եւ կեալ¹⁹ ընծայիւք²⁰ ժողովրդեանն:

83 Արդ, պատճառ մերոյ²¹ ազգիս²² մատաղ առնելոցն²³, եւ թէ²⁴ ե՞րբ²⁵ կամ²⁶ յուսմէ՞ս²⁷ աւրինադրեցաւ, այս է ստուգութեամբ, զոր գրեցաք. ո՛չ ըստ հրէականացն, քաւ լիցի, զի որ առնէ ընդ նոսա՝ նզովք ընկալցի²⁸, այլ փոխանակ սնոտիապատիրն²⁹ դիցն³⁰, զոր զոհէին հեթանոսք

զարարածս Աստուծոյ՝ դիւաց, յանուն³¹ ճշմարտին Աստուծոյ փոփոխել զգեւունմն³², եւ նմին Արարչին նուիրել զիւր ստեղծեալ³³ կենդանիսն: 84 Որպէս եւ նախահարքն, որ յառաջ քան զաւրէնսն՝ Աբէլ, նոյ եւ³⁴ Աբրահամ³⁵, զի ըստ որում փոխանակեցաւ³⁶ ընդ դրոշելեաց³⁷ փայտիցն³⁸ հեթանոսաց՝ փայտ խաչին, եւ ընդ³⁹ մարդադէմ պատկերացն, որոց երկիր⁴⁰ պագանէին⁴¹ մարդիկ⁴², պատկերն Հաւր, որ ի մեր բնութեան⁴³ կերպարանս⁴⁴ եղեալ՝ բեւեռեցաւ ի վերայ⁴⁵ խաչին, որպէս եւ սուրբն Գրիգոր ասէ յաղաւթական բանսն, որ ի կախաղանին. նոյնպէս եւ նուիրական զոհիցն⁴⁶ նոցա եղեւ փոփոխումն ի ստութենէն⁴⁷ եւ ի վնասակարէն ի ճշմարիտն եւ յաւատակարն⁴⁸ դարձուցանելով: 85 Եւ թէ⁴⁹ այլք⁵⁰ յազգաց⁵¹ քրիստոնէից ո՛չ ունին⁵² սովորութիւն առնել դայս, մի՛ ոք այնու զմերս ըստգտանիցէ⁵³, քանզի նոքա⁵⁴ ո՛չ ընկալան⁵⁵ աւանդու-

1 Բաղեցելոց լ աղբատաց IKZյո, Բաղեցելոցն U
 2 անուն U
 3 զէնլեաց K
 4 օրինադրեաց ImR
 5 հաւատացելոցն I
 6 քրմացն U, քրմացն I
 7 երի ի U
 8 + նայ եւ + այլ I
 9 հոլովագոյնս I
 10 այժմոյս U
 11 աղբատութենէ U, + ի + յաղբատու՛ւ: I
 12 ի եւ ի ժլատութենէ U
 13 տվողացն I
 14 յետ I
 15 յուսումն IKUZm
 16 քահանայ U
 17 ժառանգ UZ
 18 եկեղեցոյ IKJ
 19 կալ U
 20 ընծայիւք m
 21 մերո m
 22 ազգի KUZյո, ազգիս I
 23 առնելոցն R, առնելոյ IKUZ, առնելոյ յո
 24 եթէ լ եւ թէ IKUZյո
 25 յերբ Ij
 26 եւ լ կամ IKUZյո
 27 ուսմէ U
 28 լ զի որ առնէ ընդ նոսա նզովք ընկալցի U
 29 սնոտիապատիր R, սնոտի + ապերախտիցն + IKUZյո
 30 լ IKUZյո

31 անուն U
 32 գեւունմն I
 33 ըստեղծեալ I
 34 լ եւ IK
 35 արբամ՛ j
 36 փոխեցաւ R, փոխեցաւ Pj
 37 դրոշելոց KUZյո, դրոշելոց I
 38 փայտից U
 39 ընդդէմ U
 40 երկր U
 41 պագէիւն I
 42 մրդի I
 43 բնութեանս Z, բնութիւնս U, բնութեանն I
 44 կերպարան U
 45 վերայ KZ
 46 զոհից UZ
 47 ստութենէն K
 48 յաւատակարն Z
 49 եթէ I
 50 այլ I
 51 ազգաց Im
 52 ունին + ոչ ունին + I
 53 ստգտանիցէ Z
 54 նիլ I
 55 չընկալան լ ոչ ընկալան IKZ

թեամբ¹ ի նախնի² իւրեանց առաջնորդացն³ որպէս եւ մեքս⁴, եւ առաջնորդք⁵ նոցա վասն այնորիկ⁶ ո՛չ եղին⁷ զայս արէնք, զի չեղեւ⁸ հարկ, որպէս մերոյ⁹ Լուսաւորչին¹⁰. եւ առ ի սրբոյն Գրիգորէ¹¹ արևնադրեալն՝ միթէ փո՞քր արգեաւք իցէ քան զառ¹² ի սրբոց առաքելոցն, որ չէ՛ր ինչ նուազ ի նոցանէ ըստ անտանելի չարչարանացն, որոց համբեր նա¹³ վասն անուանն¹⁴ Քրիստոսի, եւ աստուածաշունչ¹⁵ զաւրութեամբ¹⁶, զոր ընկալաւ ի նմանէ եւ¹⁷ այսքան ազինս դարձուցանելով յերկրպագութիւն նորա¹⁸:

86 Բայց հարցանեմք¹⁹ ընդ հակառակողսդ²⁰, զի թէ եւ ի սրբոյն Գրիգորէ չէ՛ր հաստատեալ²¹, այլ ի վերջնոյ²² ոմանց եւ յաննշանից²³, զի՞նչ պատճառ վնասու գոյ²⁴ ի մատաղն կամ ի Զատիկն²⁵ կամ ի հոգեհանգիստն²⁷ առնելոյ: 87 Արդ, կամ²⁸

ցուցէք մեզ զվնասն հոգւոյ²⁹, որ ի նոցանէ եւ արդարացուք³⁰ զբանս ձեր ի գրոց վկայութենէ³¹, եւ մեք հաւանիմք³² բառնալ զսա³³, եւ կամ մեք ցուցանեմք զաւգտակարութիւն³⁴ նոցա, որ ո՛չ միայն վնաս չէ, այլ եւ աւգուտ ոգւոց³⁵, եւ դուք բարձէք ի մտաց զչար վայթակղութիւնդ³⁶ զայդ:

88 Յորժամ ստեղծ Արարիչն զազգս³⁷ զգալի³⁸ կենդանեաց, վկայեաց բանն զամենեցունց, թէ³⁹. «Ետես Աստուած, եւ ահա⁴⁰ բարի են յոյժ»: 89 Բայց նոյն Արարիչ յետոյ որոշեաց զնոսա⁴¹ ի միմեանց, եւ⁴² զոմանս սուրբս⁴³ անուանեաց, զորս եւ ուտել հրամայեաց իրբեւ զբանջար, եւ զոմանս⁴⁴ պիղծս⁴⁵, զորս եւ անուտելիս⁴⁶ ասաց լինել: 90 Եւ ի⁴⁷ սրբոց անտի⁴⁸ խնդրեաց ի մարդկանէ նուէրս⁴⁹ մատուցանել ինքեան⁵⁰, զոր⁵¹ եւ յայտ առնէ Նոյ, որ յետ ջրհեղեղին զմի⁵² մի⁵³ ի սրբոց կենդանեացն մատուցանէր ողջակէզ Աս-

1 անգղութիւն U
 2 նախկի KUZյո, նախկին I
 3 յառաջնորդացն I
 4 մերև IKZյո, մերոյ + են Դս + U
 5 առաջիմք U
 6 վնկ I
 7 եթին I եղին I
 8 զինչ եղեւ I զի չեղեւ I
 9 մեր R, + եւ + մերոյն IKUZյո
 10 լուսաւորչի KUZո
 11 գրիգորի U
 12 առ KUj
 13 նայ I
 14 անուան + ի + U
 15 աստուածաշնորի IKUZյոP
 16 զարութեամբն IKZյո
 17 որ I եւ U
 18 քի I նորա U, նորայ I
 19 հարցանեմ IKUZո
 20 հակառակողոց ո, հակառակող U, հակառակողսդ I
 21 + սա + հաստատեալ KUZ, + սայ + հաստատեալ I
 22 վերջնոց IKUZյո
 23 աննշանից + զինչ ունիս ասել + U
 24 վնասիցու գոյր I, գոյր Kյո
 25 զատիկն K
 26 I ի UR
 27 յոգեհանգիստն IKR, ոգեհանգիստ U
 28 I j

29 հոգւոց UR, հոգոց IKZյո
 30 արդարացուցեմք IKUZյոR
 31 վկայութենէ K
 32 հաւանիմք U
 33 զսայ IK
 34 զաւտակարութիւն Z
 35 ոգոց K, հոգւոց Z, հոգոց I, իոր ոչ միայն վնաս չէ, այլ եւ աւգուտ ոգւոց U
 36 զայթազողութիւնդ KZոR
 37 զազգ KZոR
 38 սգալի KZո, զգալ + ի + j
 39 եթէ IKUZյո,
 40 զի I եւ ահա U
 41 զնոսայ K
 42 I եւ IKUո
 43 ս՛ր U
 44 ոմանս R
 45 պիղծս յո
 46 անուտելի IKUZյո
 47 I ի I
 48 անդի U
 49 նուերս K
 50 յինքեան j
 51 զորս K
 52 + որ + զմի U
 53 I մի U

տուժոյ, յորոց¹ եւ հոտտեցաւ Տէր ի հոտ
անուշից²։ եւ այնք, զորս² աստուածային³
բանն սուրբս⁴ լինել հրամայեաց, սուրբք
են եւ ուտելիք անխղճաբար⁵, եւ զորս
պիղծս⁶ ասաց, պիղծք⁷ են եւ գարշելիք
հաւատացելոց. եւ որ ուտէ ի նոցանէ՝ հա-
կառակ է հրամանին Աստուծոյ, բայց⁸ ի
խողէ, որ յառաջ անսուրբ էր⁹ եւ յետոյ
սրբեցաւ հրամանաւ Հոգւոյն¹⁰ Սրբոյ¹¹ ի
ձեռս¹² առաքելոցն¹³ վասն որոշելոյ¹⁴ զհա-
ւատացեալսն¹⁵ ի Քրիստոս ի հրէիցն միա-
բանութենէ¹⁶։ 91 Եւ արդ, եթէ¹⁷ մեք¹⁸ զմա-
տաղն¹⁹ յանսուրբ²⁰ կենդանեաց անտի
նուիրէաք²¹, ասելով²² եթէ²³ աղն աւրհնու-
թեան սրբէ զնոսս²⁴, որպէս զպղծեալ կե-
րակուրս ասորիք²⁵ ի ձեռն աղաւթից, ու-
նէիք թերեւս իրաւունս հակառակելոյ²⁶.
բայց յորժամ եւ առանց աղին աւրհնու-
թեան սուրբ են²⁷ կենդանիքն, զորս²⁸ մա-

տաղն²⁹ առնեմք եւ ուտելիք ամենեցուն,
զի³⁰նչ պատճառաւ յետ այնորիկ անսուրբ³⁰
թուին քեզ³¹ եւ վնասակար, միթէ քահա-
նայական³² աղաւթքն եւ մարգարէից եւ
առաքելոց³³ եւ աւետարանչացն բանքն³⁴,
զորս³⁵ ընթեռնուն ի վերայ³⁶ աղին³⁷ եւ
խաչին զորոշմեն, պի³⁸ղծս³⁸ տայ³⁹ համա-
րել քեզ⁴⁰ զսուրբ կենդանիսն⁴¹ եւ անու-
տելիս⁴², ուր⁴³ եւ առաքեալն⁴⁴ Պաւղոս
հրամայէ⁴⁵ ո՛չ միայն զնուիրեալսն Աս-
տուծոյ, այլ եւ զհասարակաց կերակուրս⁴⁶
եւ զըմպելիս⁴⁷ նախ սրբել բանիւ⁴⁸ Աստու-
ծոյ եւ աղաւթիւք, եւ ապա⁴⁹ ուտել⁵⁰։ Ու-
րեմն ըստ⁵¹ Մանիքեցւոցն⁵² խորհիս, զի
նախ անիծանեն զկերակուրս⁵³ եւ ապա ու-
տեն⁵⁴։ 92 Ընթեցի՛ր⁵⁵, ո՞վ դու, եւ ի մի՛տ
առ զմիտս⁵⁶ բանիցն⁵⁷ ասացելոց⁵⁸, զոր ի

1 որոց I, յորոց + որոց + I
= Նրնք. I՝ 21
2 գոր IK
3 աստուածային m
4 սուրբ IKUZj
5 առանց խղճի U
6 պիղծ KUZ, պեղծ m, գոր ստեղծ I գորս պիղծս j
7 պեղծի jm
8 բաց UjR
9 է j
10 հոգւոյն IKj
11 սրբոյ jm
12 ձեռն m
13 + սրբոց + առաքելոցն m
14 որոշելոյ jm
15 զհաւատացեալս IKZ j
16 միարանութեան K
17 էթէ K
18 I մեք IKUZjm
19 զմատաղսն UZ
20 անսուրբ U
21 նվիրեալ I
22 ասելովն jm
23 թէ IKUZjm
24 զնոսայ I
25 ասորիկ K, ասորոց Z
26 հակառակելոյ m
27 I են U
28 գոր K

29 մատաղ IKUZjm
30 յանսուրբ m
31 ձեզ I Բեզ U
32 Բահանայից K
33 առաքելոցն I
34 բանք U
35 գոր U
36 վերայ KZ
37 I խաչին m
38 պեղծս jm
39 տա Zjm, պիղծարա I պիղծս տայ I
40 I Բեզ I
41 կենդանիս IKZjm
42 ուտելիս K, անուտելի U
43 որ U
44 առաքեալ U, առաքեալն I
45 հրամաւ m
46 կերակուր IKUZjm
47 ըմպելիս K, զըմբելիս Z, ըմբելիս I
48 բանիւն IU
49 ապայ Z
50 նաշակել I ուտել U
51 = Հմք. I՝ Կորնք. ժ. I՝ 23-25
52 I ըստ IKUZm, եւ I j
53 զմանիքեցւոցն KUZ, զմանիքեցոցն j, մանեքեցոցն I
54 զկերակուրսն U
55 նաշակելն I ուտելն IKZjm, նաշակել U
56 ընդերձիւր I
57 I զմիտս IKUZjm
58 զբանիցն KUZjm
59 ասացելոց + զմիտս + IK, ասացելոցն + զմիտս + Zjm, ասացելոցն + զմիտսն + U

վերայ¹ աղին ընթեռնուն քահանայքն
 յաւրհնելն². եւ ցոյց³ զվնասն որ ի նոսա⁴,
 եւ մեք ներեմք քում⁵ շաղակրատելոցդ⁶.
 ապա⁷ թէ ո՛չ կարես ցուցանել, «լոեցո⁸
 զլեզու քո ի չարութենէ»⁹, եւ մի՛ գայ-
 թակղեցուցաներ⁹ զժողովուրդ¹⁰ Աստու-
 ծոյ: 93 Ուրեմն¹¹ ի ձերոց ստալաւդ¹² եւ ի¹³
 չարաթոյն բանից մոլորեալ են եւ առաջ-
 նորդքդ¹⁴ ասորւոց¹⁵, որք աւրինադրեն որ-
 պէս լուաք իւրեանց ազգիդ՝ զպանիր, որ
 յայլազգեաց¹⁶ ուտել անխղճաբար եւ զմե-
 ռելոտի¹⁷ եւ զամենայն գարշելի¹⁸ կենդա-
 նիս որպէս սովոր են, եւ ի պանրէ Հայոց¹⁹
 զգուշանալ, զի մի՛ գուցէ ասէ ի մատաղէ²⁰
 զառինն Զատկի խախաց²¹ մերձեցեալ ի-
 ցէ²² ի նոսա: 94 Առ որս²³ ի դէպ է զտէրու-
 նականն²⁴ ասել²⁵ բան, զոր առ²⁶ հրէիցն
 կուրացեալ առաջնորդսն, եթէ²⁷ «Զմժուկս²⁸

քամէք եւ զուղտս կլանէք»²⁹. եւ դարձեալ.
 «Զի՞ տեսանես զշիւղ²⁹ յական³⁰ եղբար
 քո, եւ ի քում³¹ ականդ³² զգերանդ³³ ո՛չ նշ-
 մարես³⁴»²⁹. Թէպէտ եւ մերս գառն ո՛չ մժ-
 դուկ³⁵ է³⁶ առ յանցանս³⁷ եւ ո՛չ շիւղ³⁸, այլ
 բարի եւ սուրբ³⁹ վկայեալ ի բանէն Աս-
 տուծոյ. իսկ նոցա մկնապիղծ⁴⁰ կերա-
 կուրքն⁴¹ առաւել մեծագոյն⁴² ի⁴³ մեղս
 քան զուղտս⁴⁴ եւ զգերան⁴⁵:

95 Ո՛վ հակառակասիրութեան եւ կու-
 րութեան նոցա, մանաւանդ թէ ո՞վ⁴⁶ չա-
 րին խաբէութեան, զմեռելոտի զեռնովք
 պղծեալ կերակուրսն եւ զըմպելիսն⁴⁷, զոր
 Աստուած⁴⁸ պիղծս⁴⁹ ասաց, նոքա⁵⁰ քահա-
 նայական⁵¹ աւրհնութեամբք⁵² իւրեանց
 հաւատան սուրբ⁵³ լինել, եւ զգառինս⁵⁴, որ
 յառաջ քան զքահանայից⁵⁵ աղաւթելն ի
 վերայ⁵⁶ սուրբ են վկայեալ⁵⁷ յԱստուծոյ⁵⁸:

1 վերա KZ
 2 + ի + յաւրհնելն IKj
 3 ցուց m
 4 նոսայ I
 5 քում մի j
 6 շաղակրացելոցդ Z
 7 ապալ Z
 8 լոեցոյ IKZ, լոեցու m
 9 Ուղ՛. ԼՊ. 14
 9 գայթաղեցուցաներ KZjR, գայթաղկեցուցաներ I
 10 զժողովուրդդ KZjm
 11 որում U
 12 ստալաւդ K, ստող U
 13 ի ի IKUZjm
 14 յառաջնորդք U
 15 ասորոց KUjm, այսորոց I
 16 այլազգաց U, այլազգեաց I
 17 զմեռելոտիս IUZj
 18 գարշելիս U
 19 հայոց m
 20 մատղէ jm,
 21 խախաց + է + ոս, խաղաց U
 22 ի իցէ R, է ի IKUZjm
 23 որ IUZm
 24 գտերունական Z
 25 ասել + առ նոսա + IKZjmR, ասել + նոցա + U
 26 ի լ առ I
 27 էթէ K, թէ I
 28 զմնջուկս Z, զմժուկս I

Բ Ո՞վ. ԼՊ. 24
 29 զշիւղ KZ
 30 ական U
 31 քում j
 32 յականդ Z, ականդ I j
 33 զկերանդ m, գերանդ I
 34 տեսանես լ նշմարես IKUZjm
 29 Ո՞վ. Լ. 3
 35 զմժուկս U
 36 էք U
 37 + ի + յանցանս IKZjm
 38 շիւղ Kjm, շեղ Z
 39 տէրամք լ սուրբ U
 40 մկնապիղծ Kjm, մկնապիղծ Z, ամենապիղծ լ Ո՞
 41 կերակուրն KUZjm,
 42 մեծագոյնս I
 43 ի ի I
 44 զուղտ IKUZjm,
 45 զգերան R, զկերան m, գերան I
 46 Ո՞վ U
 47 զըմպելիսն IZ
 48 ան + զոր ան + I
 49 պիղծ IKZ, պիղծ jm
 50 նոքայ I
 51 բայիանական I
 52 արհնութեամբ IKjm, օրհնութեամբն U
 53 տ. սր հւտն U
 54 զգառինսն Z
 55 զհահանալական UPjR, Բնց I
 56 վերա KZ
 57 վկայեալ m
 58 ալ IU

եւ¹ յետ աղին աւրհնութեան ուտելոյ² զոր բանիւ³ Աստուծոյ եւ աղաւթիւք աւրհնեն քահանայք⁴ եւ տան նոցա, պիղծ⁵ համարին: 96 Եթէ⁶ զանուն⁷ Աստուծոյ, զոր⁸ կարգան քահանայք⁹ ի վերայ¹⁰ աղին¹¹, աւսէք անսուրբ¹² առնել զկենդանիսն եւ անուտելի, ապա գաղտնի հոգևով¹³ դիւաց էք պաշտանեայք¹⁴. եւ եթէ¹⁵ զաղն ասէք պղծել զնոսա¹⁶, վասն է՞ր ի նշխարն¹⁷ ձեր խառնէք աղ, եւ¹⁸ կամ յայլ¹⁹ կերակուրսն: 97 Զի եթէ²⁰ ըզգառն²¹, որ աւրինակ²² միայն է ճշմարիտ գառինն, անսուրբ առնէ աղն, եւ²³ առաւել զճշմարտութիւն²³ պատարագին խառնելով ընդ նմա²⁴: 98 Եւ թէ²⁵ ասէք, թէ²⁶ վասն զի²⁷ ըստ²⁸ հնոյ աւրինացն առնէք՝ վասն այնորիկ գարշիմբ ի նմանէ, եւ ո՞ւր է առ մեզ ընտրութիւն²⁹ ոչխարին ըստ աւրինացն, եւ ուտելն ի գի-

շերի եւ ո՞չ յայգ³⁰ հանել ի նմանէ³¹, եւ բաղարջ³² եւ եղէզն, եւ³³ ցուպ³⁴ ի ձեռս³⁵, եւ կաւշիկ յոտս³⁶, եւ գաւտի ընդ մէջ, եւ զոսկրն³⁶ ո՞չ բեկանելն³⁷, եւ այլն³⁸ ամենայն գրեալքն³⁹ յաւրէնսն, յորոց եթէ⁴⁰ առնէաք՝ յիրաւի⁴¹ գայթակղէիք⁴²: 99 Բայց մեք աւասիկ⁴³ ո՞չ ի հին զատկին ուտեմք եւ ո՞չ⁴⁴ յերեկոյին⁴⁵ եւ ո՞չ առաջին⁴⁶ կերակուր՝ որպէս եւ նոքա⁴⁷, այլ յետ յարութեանն⁴⁸ Տեառն եւ ի տունջեան⁴⁹ միաշաբաթին⁵⁰, զկնի⁵¹ ճշմարիտ⁵² գառինն մարմնոյ⁵³ եւ արեանն ճաշակելոյ⁵⁴. զի եթէ⁵⁵ գայն կատարէաք, պարտ էր յառաջ գաւրինակն ուտել եւ ապա զճշմարտութիւնն. եւ զոսկրն ո՞չ միայն բեկանեմք, այլ⁵⁶ եւ արտաքս ձգեմք, եւ ո՞չ յայն⁵⁷ եւ եթ հա-

1 | Եւ IKUjm
 2 | ուտել IKUZjm
 3 | բանիւն U
 4 | Բահանայքն U
 5 | պիղծս Kjm, պիղծս Z, + ժողովրդեան + նոնա պիղծս U
 6 | էթէ K
 7 | զանունն IUZjm
 8 | որ IKjm
 9 | Բահանայքն IKU
 10 | վերայ KZ
 11 | յաղին Z
 12 | | անուն սուրբ տ
 13 | գոլով | P,R, հոգով IKj
 14 | պաշտանեայք K
 15 | էթէ K
 16 | զնոսայ I
 17 | նշխարս I
 18 | | Եւ I
 19 | այլ + ի + U, այլ I
 20 | թէ IKUZjm
 21 | զգառնն Kjm
 22 | յարիեակ տ
 23 | զնշտուիւն I
 24 | նա U, նմայ I
 25 | էթէ Ij
 26 | էթէ KZjm
 27 | | վասն զի IUZj, զի | տ
 28 | վասն զի ըստ | K, ընդ I
 29 | ընդորութիւն K, լընդորութիւն Z

30 | այգ U
 31 | | Եւ ու՞ր է առ մեզ ընտրութիւն ոչխարին ըստ արինացն, եւ ուտելն ի գիշերի եւ ոչ յայգ հանել ի նմանէ I
 32 | բաղարն I
 33 | | K
 34 | հուպ | ցուպ I
 35 | ձեռն տ, ձեռին U
 36 | Զ ցուպ . Եղէ զմէ 11
 37 | բեկանել IKUZjm
 38 | Զ Զ ցուպ . Եղէ զմէ 46
 39 | այլ IK
 40 | գրեալք IKUZm
 41 | էթ IKUZjm
 42 | իրաւի U
 43 | զայթագղէիք, KZmR
 44 | | ոչ UZjm, | Եւ ոչ I
 45 | երեկոյին IU
 46 | առաջի KUZm
 47 | նոնայ K
 48 | յարութեան IU
 49 | տունջեան IKUZm
 50 | միաշաբաթին Z, միայն շաբաթին I
 51 | + Եւ + զկնի IKUZjm
 52 | + ի + նշմարիտ տ
 53 | մարմնո տ
 54 | նաշակելոյ յո
 55 | էթ IKUZjm
 56 | + Եւ + այլ U
 57 | յայգն | յայն KZjm, այլն | IU

նեմք, այլ եւ¹ ի նոյն իսկ ի յայգն² լինին³ զենեալ եւ խորովեալ⁴:

100 Իսկ եթէ⁵ ասիցէք, եթէ⁶ ո՞վ ոք յազգաց⁷ քրիստոնէից⁸ նախ քան զձեզ յեղելոց ունի⁹ զայդ սովորութիւն: 101 Ասասցուք, եթէ¹⁰ իւրաքանչիւր ոք յառաջնորդաց¹¹ որպէս կամեցան եզին իւրեանց¹² ժողովրդոցն¹³ աւանդութիւնս պէսպէս եւ զանազանս, որպէս եւ առ ձեզ բազում են¹⁴ դսրովելիք յայլոց¹⁵, որպէս ուրբաթազէլն¹⁶, եւ ո՛չ խոստովանելն զմեզս, եւ պիղծ¹⁷ կերակրոցն¹⁸ անխարութիւն, եւ այլք յուրովք¹⁹: 102 Եւ թէպէտ եւ մեր²⁰ Հուսաւորչին աւանդեալքն ընդունելի²¹ են²² որպէս ի²³ Հոգւոյն²⁴ Սրբոյ, բայց նա²⁵ ո՛չ ի²⁶ յանձնէ²⁷ եղ զգառինն²⁸ զենումն Զատկին, այլ ի հոովմայեցւոց²⁹

եկեղեցւոյն³⁰ ընկալաւ եւ աւանդեաց. որպէս եւ այժմ առաւել զգուշութեամբ քան զմեզ առնեն³¹ զայս յամենայն³² եկեղեցիս փռանկաց³³. քանզի խորովեալ զգառն³⁴ ի Զատկին³⁵ աւուր³⁶ դնեն ի խորանն³⁷ ընդ պատարագաւն, եւ յետ սուրբ խորհրդոյն Հաղորդելոյ³⁸ բաժանեն զնա³⁹ քահանայքն եւ տան իւրաքանչիւր մասն, եւ ի նմին իսկ յեկեղեցւոջն⁴⁰ ուտեն⁴¹ զնա⁴² յառաջ քան զայլ հասարակաց կերակուրս⁴³:

103 Սակայն ընդ ձեր⁴⁴ փոփոխելի⁴⁵ բանսդ յոյժ զարմանամք, զի յորժամ հարցանեմք⁴⁶ ընդ ձեզ, եթէ⁴⁷ վասն է՞ր ի նշխարն ձեր աղ եւ ձէթ արկանէք, դուք ի հինն ընթանայք առնուլ ձեզ վկայութիւն⁴⁸ նոր⁴⁹ խորհրդեանն Քրիստոսի. եթէ⁵⁰ վասն զի⁵¹ Մովսէս⁵² հրամայեաց⁵³ եթէ⁵⁴. «Յամենայն⁵⁵ պատարագս ձեր աղ

1 ի եւ IU
2 յայգ R
3 ի լինին U
4 խորովեալ U
5 էթէ K
6 թէ IKUZjm
7 յազգացն K
8 ի քրիստոնէից IKUZjmR
9 + քրիստոնեայս + ունի KZjmR, + քրիստոնէից + ունի U, + քրիստոնեայս + ունին I
10 թէ IKZ j
11 յառաջնորդացն I
12 իւրեան I
13 ժողովրդն U
14 բզմնն I
15 այլոց IU
16 ուրբաթապէզն R
17 պիղծ յո
18 կերակրոց KUZjm
19 հոյովք I
20 մերոյ IKUZ, մերո յո
21 ընդունելի IKUjm
22 էին IKUZjm
23 ի U
24 հոգոյն IK
25 նայ I
26 ի ի IKUZjm
27 անձնէ U
28 զգառին U
29 հոովայեցւոց R, հոովայեցոց KZ, հոովայեցւոց ո, հոովայեցւոց յ, հոովայեցն U հոովայեցոց I

30 եկեղեցոյն I
31 ա. առնեն բան զմեզ IKUZjm
32 ամ U
33 փռանկաց K, փռանկաց Zm, փռանկաց U, փռանկանց I
34 գառն IKZjm, զգառն U
35 զատկի IKUZjm
36 աւուրն IKUZjm
37 խորանին IKUZjm
38 հաղորդել Z, հաղորդելո յո, հաղորդելոյ + առնուն + U
39 զնայ IK
40 յեկեղեցոյն K, եկեղեցոյն I
41 ունեն ի ուտեն U
42 զնայ I
43 կերակուրն Um, կերակուրնն I
44 ի ձեր IKUZjm
45 փոփոխեալ IKUZ, փոփոխ յո
46 հարցանէ U
47 թէ IKUZjm
48 վկայութիւն յո, ի վկայութիւն U
49 որ ո
50 էթէ K, + եւ + եթէ U
51 ի վաս զի IKUZjm
52 մովսէ I
53 հրամայեաց յո
54 թէ IKUZjm
55 ամ IU

խառնեցիցին¹»^ա եւ Եղիսէ² աղիւ սրբեաց զԶուրն³ Երիքովի⁴։ եւ վասն ձիթոյն⁵ եթէ⁶ աղաւնին տերեւ⁷ ձիթենւոյ⁸ երբր ի տապանն⁹, եւ զաւրինական⁹ իւղսն¹⁰, որով քահանայքն եւ մարգարէքն աւծանէին։ 104 Իսկ յորժամ ասեմք, եթէ¹¹ ընդէ՞ր զպղծեալ կերակուրսն¹² մկամբք¹³ ուտէք անխտիր եւ զանմաքուր կենդանիսն¹⁴, ի նորա¹⁵ փոփոխիք¹⁶ եթէ¹⁷ վասն զի¹⁸ Հրամայեաց Քրիստոս եթէ¹⁹ «Ո՛չ որ մտանէ ընդ²⁰ բերան²¹ այն պղծէ²² զմարդն²³, այլ որ ելանէ՞ ի բերանոյն»^ա։ որ ո՛չ վասն²⁴ զանսուրբ իրս ուտելոյ²⁵ ասաց, այլ վասն անլուալ²⁶ ձեռաւք. եւ յաղագս այնպիսեաց²⁷ խտրութեանց²⁸ բերէք²⁹ յառաջ եւ

զկտաւեղէն անաւթն³⁰, զոր ետես Պետրոս^է, որ ո՛չ վասն զԶուրնս եւ զգայլս³¹ եւ զաւծս եւ զգորտունս³² ուտելոյ³³ ասացաւ. «Արի՛ Պետրէ³⁴, զեն³⁵ եւ կե՛ր»^ա, այլ վասն զայնոսիկ³⁶ պաշտողացն Հեթանոսաց³⁷, որք³⁸ սրբելոց էին ի պղծութենէ ի ձեռն քարոզութեանն³⁹ Պետրոսի, որպէս առընթեր⁴⁰ բանն վկայէ⁴¹. քանզի ո՞ր⁴² պարգեւք էին այն Պետրոսի յետ⁴³ Հոգւոյն⁴⁴ Սրբոյ⁴⁵ արբմանն⁴⁶, զմուկն⁴⁷ եւ զմուղէզ⁴⁸, եւ զնմանս նոցա⁴⁹ Հրամայել⁵⁰ յերկնից զենուլ⁵¹ եւ ուտել⁵²։ 105 Ասէք⁵³ եւ զառաքելական բանսն⁵⁴ եթէ⁵⁵. «Ո՛չ ինչ է պիղծ⁵⁶ նովաւ»^է. եւ⁵⁷ եթէ⁵⁸. «Ամենայն⁵⁹ արարածք Աստուծոյ սուրբ⁶⁰ են»^ա, եւ զայլսն, զոր ա-

1 խառնեցի U
 ա ՀՄՏԳ. Գ. Է-Գ. Ի՝ 13
 2 եղիսէ + է + K
 3 զքուրսն UZ
 4 երեքովի Km, երեքովի U
 ք ՀՄՏԳ. Գ. Թ-Գ. Ի՝ 20-21
 5 ձիթիմ IKUZjmR
 6 թէ IKUZjm
 7 տարիս R
 8 ձիթենոյ IKU
 ք ՀՄՏԳ. Կ. Զ-Գ. Ի՝ 11
 9 զաւրինակ IUZ
 10 եղսն K, իւղն U
 11 էթէ K, թէ U | եթէ I
 12 կերակուրն U
 13 մկամբ Z
 14 կենդանիս IKZjm
 15 նորս IKZmR
 16 փոխիք I
 17 թէ IKUZjm
 18 | վասն զի IKUZjm
 19 էթէ K
 20 ընդ | ի IKZjm
 21 բերանն IZ
 22 անպղծէ | այն պղծէ I
 23 զմարդ KZjm
 ք ՀՄՏԳ. Դ-Գ. Ի՝ 17-18
 24 զի | վասն R, | վասն j
 25 ուտելոյ m
 26 անլուա m
 27 այնպիսեաց + իրաց + IK
 28 խտրութեանցս P, + ի րաց + խտրութեանց U
 29 բերեք K

30 | անաւթն I
 է ՀՄՏԳ. Գ. Գ-Գ. Ի՝ 11-15
 31 գայլս I
 32 զգորտունս I
 33 ուտել KUZm
 34 պետրոս IKUZmR
 35 զեփն P
 է Գ. Գ-Գ. Ի՝ 13
 36 + զի + զայնոսիկ U
 37 հեթանոսացն Z
 38 + զկուս + որք U
 39 բարոգութեան IK
 40 առընթեր I
 41 վկայէ m
 42 ո՛ր Z, որպէս յո
 43 + որ + յետ U
 44 հոգոյն IK
 45 սրբոյ m
 46 արբամբանն I
 47 զմուկնն Z, + որ + զմուկն U
 48 զմուղէզ R, զմղեղս IK, զմղեղն UZ, զմղեղս յո
 49 նոցայ m, սոցայ I
 50 հրամայելու IK, հրամանաւ m
 51 գեւուլ K
 52 ուտել + բաւ եւ մի լիցի + U
 53 + զարձեալ + ասէք U
 54 բանն IKUZjm
 55 էթէ K
 56 պիղծ յո
 է ԼՄՄՄՄՄ. Գ. Գ. Ի՝ 14
 57 | եւ I
 58 թէ, KUZjmR
 59 | ամենայն I
 60 + եւ + սուրբ U
 է ԼՄՄՄՄՄ. Գ. Գ. Ի՝ 20. ՀՄՏԳ. Գ. Գ. Ի՝ 4

սէ Պաւղոս. որ ո՛չ¹ եթէ² զայս ասելով՝
 հրամանս³ տայ⁴ գազանս լինել շաղղա-
 կերս⁵ եւ յամենայն⁶ գարշելիս բերանա-
 բաց⁷ եղեալ գազանաբար⁸ առաւել, քան
 զՀեթանոսս, այլ քանզի էին ոմանք ի
 սուտ առաքլոցն, որք⁹ արգելուին զհաւա-
 տացեալսն¹⁰, որք¹¹ ի Հեթանոսաց, ի¹² յա-
 մուսնութենէ¹³ եւ ի մսոյ, ո՛չ յանսուրբ¹⁴
 կենդանեաց¹⁵ միայն¹⁶, այլ եւ¹⁷ ի սրբոցն¹⁸
 եւ յուտելեացն¹⁹, յազգս այնպիսեացն
 զրեաց Պաւղոս²⁰ զայս, զորոց յայտ առնէ
 գրովն²¹ առ Տիմոթէոս²², թէ. «Որք արգե-
 լուցուն յամուսնանալոյ²³ եւ մեկնեցեն²⁴
 ի կերակրոց, զոր պատրաստեաց Աս-
 տուած²⁵ ի վայելս²⁶ հաւատացելոց²⁷ եւ ոյք
 հասեալ են²⁸ ի ճշմարտութեան²⁹ վերայ³⁰»:

1 լ ոչ I
 2 թէ IKUZjm
 3 հրաման IKUZjm
 4 տա UZjm
 5 տ. գազանաշաղղակերս լինել Kտ, տ. գազանա՛
 շաղղակերս լինել I, տ. գազանս շաղղակերս լինել
 Z, շաղակերտ լինել U
 6 ամ IU
 7 բերանայրաց I
 8 գազարար I
 9 որ IKZjm
 10 հաւատացելոցսն I
 11 լ որք U, որ I
 12 ի ի IUZjm
 13 ամուսնութենէ U
 14 անսուրբ U
 15 կենդանեացն IKZj
 16 լ միայն KUZjmR
 17 լ եւ IKUZjm
 18 սրբոց IKZjm
 19 յուտելեաց IKZjm
 20 լ պաւղոս IKUZjm
 21 գրելովն IKZjm
 22 տիմոթիոս K, տիմոթէոս IU
 23 յամուսնանալոյ I
 24 մեկնեցին R
 25 լ j
 26 վայելս տ
 27 հւտոյց I
 28 էին K
 29 նշմարտութեանն յո
 30 վերա KZ, + ի + վրայ I
 * Ը- Տիմոթ. Ը . Գ . 3

106 Տե՛ս աւասիկ³¹, զի ի³² սուրբ³³ կենդա-
 նեացն³⁴ զմարմնոցն³⁵ ասէ, թէ. «Պատրաս-
 տեաց Աստուած ի վայելս³⁶ հաւատացե-
 լոց»^է, այսինքն թէ՛ հրամայեաց³⁷. եւ ո՛չ -
 զանսրբոցն ասաց ուտել³⁸, զի զանսուրբ
 կենդանիս ո՛չ ուրեք գտանէ որ ի հինն
 կամ ի նորս հրաման տուեալ³⁹ Աստուծոյ⁴⁰
 ուտել իւրոց հաւատացելոց, այլ եւ որք
 կերինն⁴¹ կամ ուտեն⁴² ընդդէմ հրամանաց
 նորա գործեցին եւ պատուհասեցան, զո-
 րոց⁴³ եւ Դաւիթ ամբաստանէ⁴⁴ ի սաղմոս-
 սի⁴⁵ անդ⁴⁶, թէ. «Պղծեցան ի⁴⁷ Բելփե-
 գուլս⁴⁸, զի կերան զզոհեալ⁴⁹ եւ⁵⁰ զմեռելո-
 տին⁵¹»^է. նոյնպէս եւ ամենայն մարգա-
 րէքն:

107 Եթէ⁵² ասէք՝ ի հինն էր այն, ի⁵³ նո-
 րոգուծմն⁵⁴ բարձաւ խտրութիւն⁵⁵ կերակրոց
 եւ⁵⁶ ո՞վ եղեւ ի նորս⁵⁷ հրամանատու գա-

31 աւասակ I
 32 լ ի IKUZm
 33 զսուրբ KZm
 34 կենդանեաց U
 35 զմարմնոց I
 36 վայելս տ
 Է Ը-Տիմոթ. Ը . Գ . 3
 37 հրամանեաց տ
 38 լ ասաց ուտել IKUZjm
 39 տ. տուեալ հրաման U
 40 յայ I
 41 կերանն IKUZjmR
 42 ուտենն Z
 43 զոր IKտ
 44 ամպաստանէ K
 45 սաղմոսն I
 46 լ անդ I
 47 + նոբա + ի U
 48 բելփեգուլր IRZ, բեդբեֆով Kjm, բելթեգովր U
 49 զոհեալ I
 50 լ զզոհեալ եւ KUZjm
 51 զմեռելոտի I
 Է U-դ. ճ . Ե . 28
 52 + եւ + էթէ Kjm, + եւ + թէ IU
 53 լ Zjm
 54 նորուծմն IKUZjmR
 55 + ի + տրո՛ւի լ խտրութիւն I
 56 արդ իւ U
 57 նոր U, նորուծմն I

զանաց եւ մեռելոտեաց¹ ուտելոյ², ցուցէ՛ք յայտնապէս³. եւ մեք⁴ հաւանիմք⁵ ձեզ. ապա⁶ թէ ո՛չ կարէք ցուցանել զուրք՝ որպէս եւ⁷ ո՛չ ուրեք⁸ գտանի՞⁹, մե՛ք ցուցանեմք ո՛չ ի փոքունց եւ յաննշանից ոմանց, այլ յերկոտասան առաքելոցն եւ յեւթանասանիցն¹⁰ եւ¹¹ յամենեցունց¹² նորոց կտակարանաց¹³ հաստատողացն¹⁴ ժողովելոցն¹⁵ յերուսաղէմ յետ¹⁶ Հոգւոյն¹⁷ Սրբոյ, զի ընդ կռապաշտութեան եւ ընդ շնութեան¹⁸ եւ ընդ սպանութեան եւ ընդ պոռնկութեան¹⁹ աւրինադրեցին՝, որք²⁰ ի հեթանոսաց հաւատացելոց²¹ զհեղձուցիկ²² մեռելոտին չուտին²³, որպէս եւ Ղուկաս²⁴ պատմէ ի գործս²⁵ առաքելոցն²⁶: 108 Իսկ զուրք²⁶ աւրէնս եղեալ էք ձերոցդ ընդդէմ աւրինացն Աստուծոյ, թէ զամենայն կեկտուր, որ մտացդ²⁷ ախորժակաւք ո՛չ

գարշիս²⁸ ի նմանէ, կե՛ր անխտիր. որ է այս աւրէնք ո՛չ մտաւոր եւ բանաւոր մարդկան²⁹, այլ շանց եւ խոզից, զի յամենայն³⁰ իրս, զոր տեսանեն աչաւք, յարձակին³¹ բերանով³²: 109 Եւ³³ եթէ³⁴ այս³⁵ այսպէս է, ապա Քրիստոս մեղա՞ց պաշտաւնեայ³⁶ եղեւ³⁷ զորովայնամոլութիւն³⁸ առաւել, քան զհրէից³⁹ եւ հեթանոսացն աւրինադրելով մարդկան, զի առաջին⁴⁰ մեղք եւ մահու պատճառք⁴¹ բնութեանս՝ կորստութիւնն⁴² եղեւ: 110 Եւ զի՞նչ լինիցի⁴³ ասացեալն ի Տեառնէ⁴⁴. «Եթէ⁴⁵ ո՛չ առաւելուցու արդարութիւն ձեր քան⁴⁶ զդպրացն եւ զփարիսեցւոցն⁴⁷. ո՛չ մտանէք⁴⁸ յարքայութիւն⁴⁹ երկնից⁵⁰»⁴⁹. Եւ մեծ⁵¹ յարդարութեան⁵² զվաստակս⁵³ պատերազմելն է⁵⁴ պահաւք ընդդէմ որ կորստութեան⁵⁵, որով

1 մեռելոտի KUZյո, մեռելոտոյ I
 2 ուտելոյ J R, ուտելո m
 3 այտնապէս m
 4 I մեք U
 5 հաւատամք J հաւանիմք Km
 6 ապալ m
 7 I Z
 8 I Z
 9 գտա Z, J կարեք ցուցանել զուրք՝ որպէս եւ ոչ ուրեք գտանի U
 10 յեօթանասանիցն R, յօթնասանիցն I
 11 I եւ I
 12 ամբունց U, ամենեցունց I
 13 կտակարանաց KZյո, կտակարանացն I
 14 հաստատելոցն IKյո, + ի + հաստատողացն U
 15 J ժողովելոցն IK
 16 յետ + իջման + IKUZյոR
 17 հոգոյն IKj
 18 I եւ ընդ շնութեան IKUZյո
 19 պոռնկութիւն I
 * Հմմտ. Գործ. Վ. Է. 29
 20 որ U
 21 հաւատացելոցն IKUZյո
 22 + եւ ոչ + զհեղձուցիկ I
 23 ուտելն KZյո, չուտել U, ուտել I
 24 I եւ Ղուկաս U
 25 գործ U
 † Հմմտ. Գործ. Վ. Է. 20
 26 դու I
 27 մտաց IKUZյո

28 գարշելիս U
 29 մարդիկ U
 30 ամ IU
 31 յարձակի I
 32 բերանաւք IKUZյո
 33 I Z
 34 թէ KUյո
 35 I այս IKUZյո
 36 պաշտաւնեայ KZյո, + աչով + պաշտօնեայ I
 37 եղեւ + բաւ լիցի + U
 38 զորովայն մոլորութեան U
 39 զհրէիցն IKUZյո
 40 առաջի Kյո
 41 պատճառ IUZ
 42 + որ + կորստութիւնն ZյՐ, կորստութիւն K, կարստութիւն U, + որ + կորստութիւն,
 43 լինի IKZո, լինիցի U
 44 տն I
 45 էք K
 46 I բան U
 47 զփարիսեցոցն IKj
 48 + կարօտ + մտա՛ U
 49 յարկայութիւնն Kյո, արկայութիւն IU
 50 եւ զփարիսեցւոցն. ոչ մտանէք յարկայութիւն երկնից Z, այլ I երկնից U, յերկնից I
 ‡ II-րդ. Է. 20
 51 մեծ KZյո, մեծ + բան զամ + U, մեծամեծ I
 52 արդարութեան U
 53 վաստակս IKZR, վաստակն IU
 54 էր U
 55 կորստութեան Z

եւ ամենայն սուրբքն¹ արդարացան: 111 Եւ եթէ² ի հրամայեալ³ կերակրոցն⁴ կարծել հաճոյ է Աստուծոյ, ապա⁵ յո՛չ⁶ հրամայեալսն⁷ մերձենալ ընդդէմ կամաց⁸ նորա⁹ իցէ. յայտնի է՝ այս¹⁰ եւ տգիտաց, եւ նոյն ինքն Պետրոս, որ զայն լուաւ, զիա՞րզ ո՛չ կատարեաց զերկնայինն¹¹ հրաման¹² ուտելով¹³ զպիղծ¹⁴ կենդանիսն, եթէ¹⁵ յուտելոյ¹⁶ դէմս էր ասացեալն, այլ սակաւ ոլոռամբք¹⁷ շատացեալ լինէր¹⁸ յաւուրն, որպէս վկայէ¹⁹ Գրիգոր Աստուածաբան²⁰ ի բանն²¹, որ յաղագս²² աղքատասիրութեան²³: 112 Բայց թողցուք զայսոսիկ²⁴ եւ որ այլ բազում թիւր²⁵ աւանդութիւնք են²⁶ ի նոսա երկնաւոր դատաւորին քննելոյ²⁷, եւ զսակաւս զայս վասն այնորիկ²⁸ ասացաք, զի մի՛ ոք ի մերոց աստի²⁹ լսելով զայսպիսի բանս ի նոցանէ՝ անսայցէ³⁰, եւ

կարծելով ուղիղս՝ մոլորեսցի ի ճշմարտութենէն:

113 Եւ³¹ արդ, այսուհետեւ առ մերս դարձուցուք³² զբանս հաւատացեալ³³ ի Տեառնէ ժողովուրդս³⁴, ցուցանելով³⁵ ձեզ ըստ հարցմանս ձերոյ³⁶, թէ՛ զիա՞րզ արժան է կատարել առանց խղճի մտաց եւ ըստ կամացն Աստուծոյ զմատաղն³⁷ Ջատկի եւ զՏեառնականի եւ զննջեցելոցն յիշատակի³⁸, զաւելորդսն³⁹ եւ զյետոյ⁴⁰ մտեալսն ի տգիտաց՝ ի բաց հանելով⁴¹, զի առանց գայթակղութեան⁴² կատարեսցին:

114 Արդ, նախ զՋատկին⁴³ ասացուք⁴⁴: 115 Դրոշմեսցէ քահանայն⁴⁵ զաղն խաչին⁴⁶ Քրիստոսի՝ ասելով ի վերայ⁴⁷ զսաղմոսն⁴⁸ եւ զաղաւթսն, որ կարգեալն⁴⁹ է⁵⁰, եւ տայցեն⁵¹ զայն ի կերակուր⁵² գառինն, զի սրբեսցի⁵³ բանին Աստուծոյ եւ աղաւթիւք, որպէս եւ զրեալն⁵⁴ է, զի թէպէտ եւ⁵⁵ սուրբ է բնութեամբ, այլ հան-

1 սուրբք U
 2 էթէ K
 3 հրամայեալ Im, | հրամայեալ U
 4 կերակրոց IKUZjm
 5 ապայ Z
 6 ոչ IU
 7 հրամայեալսն I
 8 | j
 9 նորայ I
 10 | այս IK
 11 զերկնային IKUZj, զերկնաին m
 12 հրամանն IKUZjm
 13 ուտելոյ U
 14 զպիղծ յո, պիղծ I
 15 էթէ K
 16 ուտելո յո, ուտելոյ U
 17 ոլոռամբ K, ոլոամբ Zjm, ոլոռամբ U, ոլոռոմբ I
 18 տ. լինէր շատացեալ U
 19 վկաւ m
 20 աստուածաբանն IK
 21 | ի բանն IK, բանսն U
 22 | որ յաղագս U
 23 աղքատասիրութեանն K
 24 զայնոսիկ I
 25 ոչ | որբազում բիւրբ U
 26 + այլ բազում բիւրբիւնք + են U
 27 քննելո m
 28 այսորիկ Z
 29 այտի UZjm, այդի I
 30 | անսայցէ IKUZjm

31 + մատաղի զատկի + եւ U
 32 դարձուցուք I
 33 հաւատացեալ I
 34 ժողովուրդս IKZjmR, + առ + ժողովուրդս U
 35 ցուցանել IKUZjm
 36 ձերո m,
 37 + ըստ + մատաղն I
 38 | զտեառնականի եւ զննջելոցն յիշատակի U, | եւ զտեառնականի եւ զննջեցելոցն յիշատակի I
 39 զյաւելորդս IKZjm
 40 զյետո յո
 41 բողոքով | հանելով U, դիցուք | U
 42 զայթակղութեան, KZjmR
 43 + զի + զատկին I
 44 ասեմք IKUZjm
 45 քահանայն U
 46 խաչին | անուն Z
 47 վերայ KZ
 48 սաղմոսն I
 49 կարգեալ I
 50 որ կարգեալ է եւ ազաւթսն | եւ զաղաւթսն որ կարգեալն է U
 51 տայցեն + ասելով ի վրայ սղմոսն + IKjm
 52 ի կերակուր | IKUZjm
 53 սրբեսցէ m
 54 զրեալ KUZjm
 55 ոչ | եւ I

դերձեալ¹ է նուէր լինել² Աստուծոյ³ առաւել պարտ է⁴ սրբել. եւ զհնցեն⁵ զնա յորում տեղւոջ⁶ Հանգիպի⁷, որպէս⁸ եւ զայլ անասունս⁹. եւ մի՛ ոք տգիտարար զարիւն զառինն¹⁰ ժողովեսցէ կամ կերիցէ, որպէս լսեմք, զի¹¹ առնեն ախմարք¹², զի որ զարիւն¹³ անասնոյն¹⁴ ուտէ՝ իբրեւ¹⁵ զմեռելոտիս համարեալ է, զի արիւնն¹⁶ առնէ պիղծ¹⁷ զմեռելոտին եւ անուտելի, որ ի նմին մնայ¹⁸ եւ ո՛չ ելանէ՝: 116 Քանզի պիղծ¹⁹ է արիւնն²⁰ ըստ հրամանին²¹ Աստուծոյ²², որ ասէր առ Նոյ²³, թէ. «Զմիս արեամբ շնչոյ²⁴ մի՛ ուտիցէք²⁵»^է: 117 Եւ մի՛ ոք իշխեսցէ զսեամս²⁶ զրանց²⁷ աւժանել արեամբ²⁸ զառինն, որպէս ասեն²⁹ զտգիտաց ոմանց թէ առնեն, զի այն³⁰ հրէական

է, եւ որ այնպէս առնէ՝ ընդ անիծիւք³¹ է: Քանզի սեամբ³² զրանց մերոց՝ զգայարանք³³ մեր է³⁴, որ արեամբն Քրիստոսի աւժանին³⁵: 118 Եւ խորովեսցեն³⁶ զնա³⁷ եւ տացեն զմասն քահանային իբրեւ զնուէրս³⁸ Աստուծոյ, եւ զայլն կերիցեն թէպէտ յառաջ³⁹ քան զայլ կերակուրս եւ թէպէտ⁴⁰ յետոյ՝ անվնաս են երկրքին⁴¹. ըստ այսմ նմանութեան⁴² կատարեսցին եւ այլոց տէրունական տաւնից մատաղքն⁴³ եւ սրբոցն Աստուծոյ:

119 Իսկ⁴⁴ խոստացեալն Աստուծոյ, զոր Տեառնական⁴⁵ կոչեն, եղիցի⁴⁶ այսպէս⁴⁷: 120 Կարդացեն զգրեալ արհնութիւնսն⁴⁸ ի վերայ աղին քահանայքն⁴⁹, եւ տացեն անասնոյն, եւ զհնցեն⁵⁰ եւ Հանցեն զմասունս⁵¹ քահանային, եւ զայլն տացեն աղքատաց եւ կարաւտելոց բաշխեսցեն⁵² առանց ակնառութեան, զի հաճոյ⁵³ լիցի⁵⁴ Աստուծոյ. եւ զայլսն, զորս⁵⁵ ի տգէտ քահանայից⁵⁶

1 հանձնեալ K
 2 լինել I
 3 տ. այ լինել U
 4 պար I պարտ է I
 5 զեցցէ K
 6 տեղոջ + եւ + IKZjm
 7 պատահէ I հանդիպի KUZjm, պարտ է I հանդիպի I
 8 ո՛ր տ
 9 անասունսն U
 10 I գառիցն U
 11 թէ I զի IKUZjm
 12 ախմար + մարդիկ + KUZjm, ախմար + մարդիկ + I
 13 զարիւնն I
 14 անասնոյ KZjm, անասնոց IU
 15 իփրեւ I
 16 արիւն K
 17 պիղծ յո, I պիղծ U
 18 մնա յո
 ք. Հնչո. Գե-դ. Դ. 23
 19 պիղծ յո
 20 արիւն KZj
 21 հրամանի KUZjm
 22 սն զի որ առնու I Աստուծոյ որ ասէր առ Նոյ U
 23 I KZjm
 24 շնչո տ
 25 տացէ I ուտիցէ U
 ք. Նը-նը. Թ. 4
 26 զսէմս Z, զղէմս Ujm
 27 զրացն UZjm, զրանցն I
 28 արեամբն I
 29 I K
 30 այս Z

31 անիծեօք U
 32 սեմք KUZjm, սեամբ I
 33 սգայարանք Kjm, գայարանք I
 34 են I է IKUZjm
 35 օժանեն U
 36 խորովեսցին U
 37 զնայ I
 38 նուէր IKUZjm
 39 + եւ + յառաջ Um
 40 թէ I թէպէտ IKZjm, եթէ I U
 41 յերկրին I
 42 I նմանութեան U
 43 մատաղսն KUZjmR, մատաղն I
 44 + տնականի + իսկ U
 45 տեսնականն UZjm
 46 լիցի I եղիցի IKUZjm
 47 սն I
 48 արհնութիւնս IKUZjm
 49 տ. Բահանայն ի վերայ աղին IKZjm, Բահանայ ի վերայ աղին U
 50 եւ զեցցեն I KZ
 51 եւ հանուն քո I զմասունս I
 52 I բաշխեսցեն IKUZjm
 53 հանո տ
 54 լից տ
 55 որ IKUZj
 56 Բահանայից Ijm

եղեալ¹ են² ի ցուցակին³ կարմիր⁴ արկանեալք⁵ ծածկել⁶ զանասունն⁷ եւ յեղջիւրսն⁸ նարաւտ կապել⁹ ըստ Հնոյն աւրինի¹⁰, ամենեւին¹¹ մի¹² առնէք¹³, զի¹⁴ աւելորդ եւ¹⁵ անազուտ է¹⁶ պատճառ զայթակղութեան¹⁷:

121 Իսկ¹⁸ առ ի յիշատակ¹⁹ ննջելոցն²⁰ ի Քրիստոս յորժամ կամեսցի²¹ ոք առնել մատաղ՝ այսպէս²² եղիցի: 122 Ժողովեսցին քահանայքն ի միասին²³ ի զուռն եկեղեցւոյն²⁴, եթէ²⁵ յուրովք²⁶ իցեն եւ եթէ²⁷ սակաւք եւ եթէ²⁸ մի՛ ոք²⁹, ընդ նոսին եւ տէր պատարագին, եւ զիցեն զաղն առաջի սրբոյ³⁰ խաչին, եւ երգեսցեն զգրեալ սաղմոսն եւ զպաշտամունս³¹, եւ ընթերցցին զկարգացմունսն եւ զաղաւթսն³² երկիւ-

ղիւ³³ մեծաւ եւ ջերմեռանդն³⁴ սրտիւ յիշեսցեն զանուն³⁵ մեռելոցն³⁶ եւ թողութիւն մեղաց խնդրեսցեն³⁷ նմա³⁸ ի³⁹ Տեառնէ՛, եւ տացեն զաղն աւրհնեալ⁴⁰, եւ զենցեն⁴¹ զանասունսն⁴², եւ զքահանայիցն⁴³ տացեն զսահմանեալ մասունսն⁴⁴. եւ այլովքն⁴⁵ նախ զքաղցեալսն եւ⁴⁶ զկարատեսեալս⁴⁷ կերակրեսցեն, եւ ապա⁴⁸ թէ յաւելու⁴⁹ գսիրելիսն⁵⁰ եւ զբարեկամս⁵¹. եւ բաց յառաջին աւրէն՝ այլ յառաջակայ⁵² աւուրցն ի յայնցանէ⁵³ մի՛ ամբարեսցէ⁵⁴ կերակուր տան իւրոյ⁵⁵, զի Աստուծոյ է նուիրեալ⁵⁶. եւ⁵⁷ մի՛ ոք տգիտաբար ասասցէ⁵⁸, եթէ⁵⁹ առանց մատաղ⁶⁰ առնելոյ⁶¹

1 եղել Z
2 է լ նն R
3 ցուցակի IK
4 + որ + կարմիր U
5 արկանելով R, արկանելաւ՝ IK
6 ծածկեն IKUjm
7 զանասուն K
8 եղջիւրսն U, յեղջիւրսն I
9 լ կապել IKUZm
10 լ արինի U
11 լ արինի, ամենեւին IKZjm
12 ոչ է պարտ Բրիստոնէի լ ամենեւին մի U
13 առնել U, առնէ՛ I
14 + զայն + զի U
15 + է + եւ IKUZjm
16 եւ լ է IKUZjm
17 զայթազղութեան KZR, զայթայզղութեան j
18 + ոգէհանգիստ + իսկ U
19 յիշատակի U
20 հանգուցելոցն լ ննջելոցն IK, հանգուցելոյն UZjm
21 կամիցի I
22 մս I
23 լ մատաղ՝ այսպէս եղիցի: Ժողովեսցին Բահանային ի միասին U
24 եկեղեցոյն IKjm
25 էթէ K
26 հուրով I
27 էթէ K
28 էթէ K
29 լ եթէ մի ոք U
30 սրբոյ jm
31 պաշտամունսն IKUZjm
32 լ եւ ընթերցցին զկարգացմունսն եւ զաղաւթսն UZ

33 երկելի KZ
34 ջերմեռանդ I
35 + եւ + զանուն IKUZm
36 մեռելոյն R, ննջելոյն լ IKUZjm
37 տ. խնդրեն բողոքին մեղաց K, տ. խնդրեսցեն բողոքին մեղացն UZ, տ. խնդրեսցեն բողոքին մեղաց լjm
38 նմայ I
39 լ ի I
40 « Հմտ. ԳՅ. Բ. 15
41 արեւուրեան IKUZjm
42 զէնցեն K
43 տ. անանոյն եւ զենցեն զնա U, զանասունն I
44 զԲահանային տ, Բահանայիցն U
45 մասմ U
46 այլովք U, այլովքն I
47 լ զքաղցեալսն եւ IKUZm
48 զկարատեսեալսն IKUZjm
49 ապայ Z
50 աւելու I
51 գսիրելիս IKZjm
52 զբարեկամս K, տ. զբարեկամս եւ զսիրելիս լ
53 առաջակայ R, առաջիկայ լZjm
54 յանցանէ I
55 ամբարեսցեն IKZjm
56 իւրում K, լ տան իւրոյ I
57 եւ մի բողոքու ի տուն իւր մասն կամ բաժին. այլ առաջի կայ աւուրցն զի ա՛յ է նուրսն լ եւ բաց յառաջին արէն այլ յառաջակայ աւուրցն ի յանցանէ մի ամբարեսցէ կերակուր տան իւրոյ, զի Աստուծոյ է նուիրեալ U
58 եւ + զարձեալ + U
59 արասցէ լ ասասցէ I
60 էթէ K
61 մատաղի IKUZm
62 լ առնելոյ UZ

պատարագն¹ Քրիստոսի² չմատչի³ ննջեցելոցն⁴, զի զայս⁵ ասել⁶ յոյժ ամբարշտութիւն է: 123 Քանզի անասնոցն⁷ զենմունք⁸ ո՛չ այլ ինչ առաւելութիւն ունին⁹ ի¹⁰ կենդանեացն¹¹ աւզնութիւն¹² կամ ի մեռելոցն, բայց միայն իբրեւ¹³ զողորմութեան տուրս¹⁴: 124 Քանզի¹⁵ պատուիրան¹⁶ ունիմք յամենայնէ¹⁷, զորս¹⁸ ետ մեզ Աստուած, նուիրել նմա¹⁹ ի ձեռս²⁰ աղքատաց, եւ²¹ որպէս ի պողոց²² եւ ի սերմանեաց²³, այսպէս²⁴ եւ յանասուն²⁵ կենդանեաց. իսկ պատարագն Քրիստոսի, զոր կատարեն ճշմարիտ Հաւատով սուրբ քահանայքն²⁶ յանուն²⁷ ննջեցելոցն²⁸, ի վեր է մեծութեամբ²⁹ քան զմիտս³⁰ եւ զրան³¹: 125 Զի թէ միանգամ պատարագելով³²

Քրիստոս³³ ի վերայ³⁴ խաչին մեղս³⁵ բնութեան³⁶ մարդկան ջնջեաց, որ³⁷ յԱղամայ³⁸, յորժամ բազում անգամ³⁹ մատչի յանուն⁴⁰ քրիստոնեայ⁴¹ ննջեցելոյն⁴², զի⁴³ նչ արդեաւք⁴³ մեղք⁴⁴ իցեն, զոր ո՛չ թողցէ նմա⁴⁵ Հայրն⁴⁶ երկնաւոր վասն միածնի⁴⁷ Որդւոյ⁴⁸ իւրոյ⁴⁹ զենման⁵⁰: 126 Եւ⁵¹ որ Հաւատայ՝ մի եւ նոյն⁵² է⁵³ պատարագն, զոր Քրիստոս մատոյց, եւ զոր քահանայքն⁵⁴ մատուցանեն, միայն թէ⁵⁵ յուղիղ⁵⁶ Հաւատս եւ ի դարձումն⁵⁷ մեղաց լիցի⁵⁸ ննջեցեալն⁵⁹ ի ժամ վախճանին: 127 Այլ եւ ողորմութեանն⁶⁰ տուրք՝ եթէ⁶¹ յանբանից⁶² մտոց⁶³, որ է մատաղն, եւ եթէ⁶⁴ յայլ⁶⁵ գոլից⁶⁶ իցէ, մեծապէս աւգտեցուցանէ⁶⁷

1 պատարագ UZ

2 որ լ Քրիստոսի U, գ՛ս I

3 չմատչի R, մատչի U

4 ննջեցելոց IKUjm, ննջեցելոյն Z

5 այս IUZ

6 լ ասել IKUZm

7 անացնոցն U

8 գէմմումն KZjm

9 ունի m

10 լ ի IKm

11 կենդանեաց I

12 օգնութեան I

13 լ իբրեւ U

14 ա. գտուրս ողորմութեան IKUZjm

15 զի U

16 պատուիրանք m, պատվիրան I

17 ամէ U

18 զոր IKUZm

19 նմայ Km

20 ձեռն U

21 լ եւ IUZm

22 պողոյ IKU, պողո յո

23 սերմանց K

24 այսպէս KUZj, ս՛ս I

25 անասուն Um

26 քահանայք IKUZjm

27 յանունն j

28 ննջեցելոց IKZm

29 լ j

30 + գմ՛ւ + միտս j

31 զրանս KUZjm

32 պատարագելու IKUm, պատարակել Zj

33 Բս + պատարագելու + I

34 վերայ KZ

35 լ մեղս IKUZjm, գմեղս R

36 զբնութեան IKUZj

37 + զմեղս + որ IKUZjm

38 յաղամայ յո, այղամայ I

39 անկամ Z

40 անուն U

41 լ քրիստոնեայ IKUZjm

42 ննջեցելոց KU, ննջեցելոյ IUZjm

43 արդեւք Z

44 մեղք U

45 նմայ IK

46 հայր + եւ + U

47 միածնի I

48 որդոյ Kj, + մի + որդոյն I

49 նորա լ իւրոյ KUZjm, նորայ լ I

50 գէմման K

51 լ եւ IKUZjm

52 նորայն U

53 լ է U

54 քահանայք U

55 լ թէ IKUZjm

56 ուղիղ I

57 դարձումն I

58 լիցիմք m, լիցի I

59 նջեցեալն m,

60 ողորմութեան IKUZjm

61 էթէ K

62 անբանից U

63 մտոյ KUZ, մտո m

64 թէ Kj, եթէ լ I

65 այլ IUm

66 գոյոյ m

67 աւգտեցուցել IKUjm, աւգտեցուցել Z

զկենդանիս եւ զմեռեալս. քանզի ողորմութիւնն¹ է, որ բարձր² ի գլուխ պարծի առ զատաստանաւն: 128 Այլ եւ նախ քան զյարութեանն³ աւր⁴ ազդումն ուրախութեան լինի ննջեցելոյն⁵ հոգւոյ⁶, յորժամ կենդանիքս վասն նոցա պատարագս կամ աղաւթս կամ ողորմութիւնս⁷ մատուցանեն առաջի Աստուծոյ: 129 Եւ ի⁸ յառնելն⁹ ի մեռելոց՝ ողորմութիւնն¹⁰ է¹¹, որ յաջակողմեանն¹² Քրիստոսի զասաւորէ զզործողս¹³ իւր եւ տայ¹⁴ լսել¹⁵ զերանաւէտ¹⁶ բարբառն¹⁷, եթէ¹⁸. «Եկայք աւրհնեալք Հաւր իմոյ¹⁹, ժառանգեցէք զթագաւորութիւնն²⁰ երկնից²¹, զի քաղցեայ²² եւ²³ ետուրք²⁴ ինձ²⁵ ուտել²⁶. եւ որովհետեւ արարէք ո՛չ միայն բազմաց կամ սակաւուց²⁷, այլ թէեւ²⁸ միում²⁹ ի փոքրկանց եղբարցս³⁰ իմոց՝ ինձ արարէք»:

130 Իսկ եթէ յի³¹ նչ³¹ պատճառս սահմանեցին առաջին³² հարքն մեր նախ աւրհնեալ³³ աղ տալ նուիրեալ³⁴ անասնոյն³⁵, եւ ապա³⁶ զենուլ³⁷, յայտնի արասցուք եւ զայս: 131 Աղն³⁸ մաքրութեան³⁹ աւրինակ է⁴⁰, որպէս եւ Քրիստոս աշակերտացն ասաց. «Դուք էք աղ երկրի⁴¹»^է, առ ի⁴² գնեսլութիւն ապականութեան⁴³ նորա⁴⁴ մաքրել⁴⁵ բանիւն⁴⁶ քարոզութեան⁴⁷: 132 Եւ քանզի երկիր⁴⁸ եւ որ ի սմա⁴⁹, որք ի ստեղծանելն աւրհնեցան յԱրարչէն⁵⁰, յետ պատուիրանագանց⁵¹ լինելոյ⁵² մարդոյն աւնէծս ընկալան, ըստ որում⁵³ ընդ իշխանին դատապարտելոյ⁵⁴ եւ իշխեցեալքն⁵⁵ պատժին, եւ յաղազս այնր⁵⁶ պատճառին⁵⁷ եղեն անմաքուրք. վասն որոյ եւ մեք, զորս⁵⁸ հանդերձեալ եմք յաշխարհիս⁵⁹ կենդա-

1 ողորմութիւն IKUZ.
 2 բարձր + է. + U
 3 զյարութեան IKUj
 4 աւրն յո
 5 ննջեցելոցն U
 6 հոգւոյն U, հոգոյ I
 7 ողորմութիւն U
 8 յորժամ I ի IKUZjm
 9 յառնեն KZ, առնեն IU
 10 ողորմութիւն KU, ողորմութենէ I
 11 I է I
 12 յաջակողմանն Zm, աջակողմանն U
 13 զզործաւրս IKZj
 14 տա Zjm
 15 տ. լսել տայ I
 16 զերանաւետ K
 17 բարբառն I
 18 էթէ K, թէ Z, I եթէ I
 19 իմո տ
 20 զբագաւորութիւնս IKZjm
 21 յերկնից I
 22 բաղցեա KZjm, բաղցեալ U
 23 I տ
 24 ետուր U
 25 I ինձ U
 26 ուտել + եւ այլն + U, ուտել + ծարաւեցայ + I
 27 I կամ սակաւուց I
 28 I թէեւ IUZjm
 29 թէեւ միում I միայնում K
 30 եղբարք KUZjm, եղպարք I
 * Հմմտ. Մատթ. Իէ 34-40

31 ինչ IUտ
 32 յառաջին U
 33 օրհնել I
 34 I նուիրեալ U
 35 անասնոյ Kj, անասնո տ
 36 ապալ Z
 37 զէնուլ K, զենել U
 38 տ. աղն գայս U
 39 մաքրութենէ I
 40 I է IKj, տ. է աւրինակ UZտ
 41 յերկրի I
 * Մատթ. Իէ 13
 42 I ի Ij
 43 I առ ի զնեսլութիւն ապականութեան UZ, ապականութի I
 44 նրլ I
 45 մաքրեալ KUZjm
 46 բան K, բանին UZjm, բանիւ I
 47 բարոզութեամբ UZ
 48 երկրի տ, յերկիր I
 49 սմայ IK
 50 արարչեն IU
 51 պատիրագանց I
 52 լինելու տ, լինել I
 53 I ըստ որում U
 54 դատապարտելո յո
 55 իշխեալ I
 56 այրն K
 57 պատճառի IKUZjm
 58 զոր IKUZjm
 59 յաշխարհի + ի + U

նեացն¹ Արարչին նուիրել² յառաջագոյն բանիւն Աստուծոյ, զորս³ ընթեռնումք, եւ⁴ սուրբ անուան⁵ նորա⁶ յիշմամբ, եւ խաչին դրոշմամբ⁷ սրբեմք զաղն, եւ տամք զնա կենդանւոյն⁸ առ ի յուտել⁹, զի խառնելով ընդ լրութիւն մարմնոյ¹⁰ նորա¹¹ մաքրեացէ¹² ի վերջնոյ¹³ անիծիցն, եւ զառաջին աւրհնութիւնն¹⁴ վերստին առցէ¹⁵, եւ ապա¹⁶ արժանասցի նուէր¹⁷ լինել Աստուծոյ. այս է¹⁸ խորհուրդ աղին¹⁹ աւրհնութեան:

133 Եւ արդ, յայս²⁰ ճշմարիտ հաւատոյ հիման վերայ²¹, զոր եղին հարքն²² մեր առաջինք, հաստատեցէ՛ք²³ զանձինս ձեր: 134 Եւ եթէ²⁴ ոք այլազգ ինչ²⁵ ուսուցանէ²⁶ ձեզ հակառակ սրբոց հարցն աւանդութեան²⁷, հալածեցէ՛ք ի միջոյ ձեր²⁸ զայնպիսին²⁹, զի մի՛ փոքր մի³⁰ խմորն³¹

չարութեան զբովանդակ³² զանգուածն³³ ապականեսցէ, որպէս ասէ³⁴ առաքեալն³⁵ Աստուծոյ Պաւղոս³⁶:

135 Լուա՛ք³⁷ դարձեալ զոմանց քահանայից³⁸ զսուտանուն³⁹ գիտնոց ի խառնափնդորեալ դաւառսդ⁴⁰ ձեր, եթէ⁴¹ այլ եւս հերձուած մոլորութեան⁴² խաւսին ըստ ասորւոց⁴³ ոմանց շաղփարանութեանց⁴⁴ ասելով, եթէ⁴⁵ ո՛չ զոյ զրախտն⁴⁶ Աստուծոյ, զոր գրեաց Մովսէս, եւ ո՛չ ծառ կենաց եւ ո՛չ ծառ գիտութեան եւ ո՛չ պտուղ⁴⁷ նիւթեղէն⁴⁸, զոր եկեր⁴⁹ Ադամ, այլ յաւրինակ⁵⁰ միայն գրեցան այսոքիկ: 136 Եւ այս⁵¹ ո՛չ եղեւ⁵² եթէ⁵³ նորոգ ի դոցանէ ասի, այլ կանխագոյն ասացեալ եղև ի հերձուածողաց ոմանց ի դոցին⁵⁴ վարդապետաց. մանաւանդ թէ ի չարեաց վարդապետէն սատանայէ, շարժեալ⁵⁵ նոքաւք⁵⁶ եւ

1 կենդանեաց IKUZjm
 2 նուիրել Z
 3 զոր IKUjm
 4 ի) եւ IKUZjm
 5 անասունս յ անուան KUZ, անուն յո, անասանունս I
 6 նոր յ նորա I
 7 յ խաչին դրոշմամբ I
 8 կենդանւոյն IKjm, կենդանւոյն + անասնին + U
 9 ուտելոյ I
 10 մարդոյ I
 11 նրջ I
 12 մաքրեացի IUZjm
 13 վերջոյ IKZjm
 14 արհմութիւն IUZ
 15 + տացէ + առցէ I
 16 ապալ Z
 17 նվէր I
 18 յ է U
 19 աղի I
 20 այս IUm
 21 յ վերայ IKUZjm
 22 + սր + հարմն I
 23 հաւատացէ՛ք I UZ
 24 էթէ + այլ + KUZjm, քէ + այլ + I
 25 յ այլազգ ինչ IKUZjm
 26 ուսուցէ IKUZjm
 27 անհոլութեանց IKUZjm
 28 ձերմէ I
 29 զայնպիսին I
 30 յ մի KUZjm
 31 խմոր IKUZjm

32 զբովանդակ K
 33 զանկուածն IZ
 34 ասեն IKjm
 35 առաքեալ IKUZjm
 36 յ Աստուածոյ Պաւղոս IKUZjm (յ ՄՄ, 227, էջ 188) այստեղ ընդհատում է: = ՀԳԳ-Ը. Ա-Բ-Գ- Է- 8
 37 + յաղագս դրախտին + լուսի U
 38 Բահանայից Iո, Բահանային U
 39 սուտանուն U
 40 գաւառդ KUZm, գաւառըս I
 41 քէ IKUZm
 42 ա. մոլորութեան հերձուած IKUm, մոլորութեան ՚ Z
 43 ասորոց IKUm
 44 շաղփաղփարանութեանց Rm, շաղփաղփարանութեանց U, շաղփաղփարանութեանց P, շաղփարանութեանց I
 45 քէ IKUZm
 46 դրախտ IKZm, դրախտ U
 47 ՚ Z
 48 նիւթեղեն K, ա. նիւթեղեն պտուղ U
 49 էկեր U
 50 արհնակ Um
 51 յ այս I
 52 ՚ եղև IKUZm
 53 էթէ K, քէ + այս + I
 54 դոցա IKZm, դոցայն U
 55 շարժեալ IKUZm
 56 նոքա IKUZm

դռքա¹ խաւսին² գայդպիսիսդ³, որով կամի⁴ գամենայն աներեւոյթ արարածս Աստուծոյ յո՛չ էութիւն տալ կարծել մարդկան. զի յորժամ յայս⁵ հաւանեցուցանէ, այնուհետեւ զըլորիցն⁶ Արարչէն⁷ ըստ անզգամին⁸ տայ⁹ խորհել¹⁰, որ¹¹ ասէ ի սրտին, թէ չի՛ք¹² Աստուած. եւ սուտ գամենայն եւ առասպելս¹³ տայ¹⁴ վարկանել, որպէս զհեթանոսական եղջերուաքաղսն¹⁵, զորոց ասեն անուանս միայն ունել եւ գոյութիւնս¹⁶ ո՛չ: 137 Առ որս¹⁷ ասացուք¹⁸ մեք յայտնի եւ կարճ բանիւ¹⁹, եթէ²⁰ որ գայս այսպէս²¹ կարծէ, յոյժ մոլորեալ է ի ճշմարտութենէն²², եւ հարկ է նմա²³ գամենայն աւրինական²⁴, որ յառաջագոյն²⁵ տուաւ²⁶ նորոյ²⁷ ճշմարտութեանս²⁸, բան գատարկ եւ անուանս լոկ²⁹ ասել:

1 դու՛ք U, դո՛ւայ I
 2 խոսիմ I
 3 գայդպիսիդ K
 4 կամիմ IKUZm
 5 այս IUm
 6 + եւ + գրոլորիցն Z, + եւ + բոլորից I
 7 ի K
 8 անբսգամիմ IZ
 9 տա Z
 10 ի՛նդեմ U
 11 ո՛ւ պ I
 12 չի U
 13 առասպելս U
 14 տա Zm
 15 եղջիրուաքաղսն KZ, եղջերուաքաղսն U, եղջիրաքաղսն I
 16 գոյութիւն I
 17 որ I
 18 ասացու՛ք I
 19 բանիւ՛ք m
 20 թէ IKUZm
 21 գայսպիսիս ի գայս այսպէս IKZmPi, գայսպիսի U
 22 ճշմարտութեանն K
 23 ի նմա U
 24 օրինակսն R, աւրինակս IKUZm
 25 յառաջագոյն U
 26 տուան IKUZm
 27 նորո՛ք m, նմա ի U
 28 ճշմարտութեանս U
 29 լոկս IUm

138 Սուտ³⁰ եւ անգոյ է ըստ նոցա եւ³¹ տապանն Նոյի³², որ³² նմանութիւն ասի եկեղեցւոյ³³, եւ ծառն Սաբեկայ³⁴ եւ խոյն³⁵, որ կախեցելոյ³⁶ գառինն³⁷ աւրինակք³⁷ էին. եւ զաւազանն³⁸ Մովսիսի³⁹ եւ Ահարովն⁴⁰, որ տիպք⁴¹ էին խաչին. եւ գառինն⁴² զենումն⁴³ եւ անդրանիկքն⁴⁴, եւ աւրինակն աշխարհակուլ⁴⁵ մեղաց⁴⁶ Մովն⁴⁷ կարմիր⁴⁷, եւ ընկղմելն ի նմա⁴⁸ փարաւոնի⁴⁹ եւ զաւրացն, որ⁵⁰ են սատանայ⁵¹ եւ դեւք. եւ հինն Իսրայէլ⁵², որ եմք մեք անցեալքս մկրտութեամբ աւազանին ընդ⁵³ խորս ամբարշտութեան⁵⁴. ծովն⁵⁵ ծովու աշխարհիս. եւ սիւն ամպոյն⁵⁶, որ նշանակ էր Հոգւոյն⁵⁷ Սրբոյ⁵⁸. եւ մանանայն⁵⁹, որ կենացս⁵⁹

30 ուստի IP_i
 31 ի եւ I
 32 նմա՛ն. նմա՛նք. Գ. 14
 32 որ + եւ + I
 33 եկեղեցւոյ IK
 34 սաբեկա m
 35 խոյն UZm
 36 կախելոյ IKUZmPi
 37 նմա՛նք. նմա՛նք. ի՛նք 13
 37 աւրինակ IKUZm
 38 գաւազան I
 39 մովսէսի IKZm
 40 նմա՛նք. նմա՛նք. ի՛նք 2-3
 40 ահարովնի R, ահարոնի KZm, ահարօնի IU
 41 տիպ IKUZm
 42 գառին Zm, գգառիմն U
 43 զէնումն K
 44 անդրանիկն U
 45 աշխարակուլ I
 46 մեղացն m
 47 + եւ + ծովն K, ծովն I
 47 նմա՛նք. նմա՛նք. ի՛նք 24-27
 48 ի ի նմա IKUm
 49 փարաճնի m, փարաճնի U, փարաւանօնի I
 50 + ի նմա + որ KUZm, + ի նմայ + որ I
 51 սատանա m
 52 է՛լ K, ի՛նդ Z, ի՛նք I
 53 ըստ I
 54 ապաշխարութեան ի ամբարշտութեան IKZ
 55 ի ծովն IKUZm
 56 ամբոյն IZm
 57 նմա՛նք. նմա՛նք. ի՛նք 19
 57 հոգոյն IK
 58 ի սրբոյ IKUZm
 59 նմա՛նք. նմա՛նք. ի՛նք 13-14
 59 կենաց U

հացի¹, եւ ըմպելին², որ աստուածայնոյ ըմպելւոյն³. եւ վէմն ո՛չ էր⁴ քարեայ⁵, եւ⁶ այլ նոյն ինքն Քրիստոս ըստ Պաւղոսի, որ երթայր զհետ նոցա: 139 Թողից ասել զխորանն եւ զտապանակն⁷ եւ զզոհիցն զանազան մատուցմունսն⁷, եւ զՅեսու⁸ նաւեայ⁹ եւ զդարձն¹⁰ Յորդանանու¹¹, եւ զանցանելն¹² ժողովրդոցն¹³, եւ զկործանելն Երեքովի¹⁴, եւ զյաղթութիւն պատերազմացն, եւ զերկիրն Աւետեաց, որ եւ¹⁵ այժմ է¹⁶ ի միջի, եւ զնոյն ինքն¹⁷ զԵրուսաղէմս¹⁸ ստորին¹⁹, որ վերնոյն²⁰ աւրինակի²¹, եւ զլեւան Սիւան²², որ երկնաւորին²³, եւ զտաճարն Սողոմոնի²⁴, որ²⁵ այսմ եկեղեցւոյ²⁶ աւրինակի²⁷. եւ որք²⁸ այլս²⁹

պատմին ի հին աւրինացն³⁰, որ են յաւրինակս առեալ նորոյս՝ վարդապետք նորոյ³¹ ճշմարտութեանս: 140 Ուրեմն եւ լուսաւորքէ³², որ յերկինս³³ ասացին³⁴ անգոյ³⁵, արեգակն եւ լուսին եւ աստեղք, զի³⁶ աւրինակք ասին եւ սոքա³⁷, եւ³⁸ ոմն նոր³⁹ աւրինացս եւ ոմն հնոցն⁴⁰ եւ ոմանք բազմութեան արդարոցն⁴¹: 141 Նաեւ⁴² ո՛չ յէջ եւ յաւանակ ասացեն⁴³ նստել⁴⁴ Քրիստոսի⁴⁵, այլ ի հրէայս եւ ի հեթանոսս, եւ ո՛չ⁴⁶ զթգենին չորացուցանել, այլ⁴⁷ զմեզս⁴⁷: 142 եւ արդ, որպէս այսոքիկ ամենեքեան զոր⁴⁸ ասացաք՝ ունին ստուգապէս գոյացութիւն առանց կեղակարծութեան⁴⁹ եւ են աւրինակք այլոց իրաց, ըստ այսմիկ հաւատացի եւ դրախտն լինել: 143 Զի առանց ստութեան՝ նիւթեղէն⁵⁰ եւ յարազուարճ տունկ⁵¹ են, որպէս եւ Փիլոն

1 հացիցն U
 2 ըմբելին I
 * Հմմտ. Լ. Կարէշ. ժ. 4
 3 ըմպելոյն KUm, ըմբելոյն Z, ըմբելոյն I
 4 որոշէր I ոչ էր U
 5 քարեա տ
 6 I եւ IKUmR
 7 Հմմտ. Լ. Գ. Լ. 1. Լ. 9. 1. Խ
 7 մատուցմունքն I
 8 զեսու U, յեսու I
 9 նաւեա KZm, նաւեայն U
 10 զդարձի I
 11 որդանանու I
 12 զյանցանելն I
 13 I ժողովրդոցն IKUZm
 14 երեքովի K
 15 է I եւ U
 16 I KUZ
 17 I իսկ IKZm
 18 զէմ U, զվէմս I զերուսաղէմս I
 19 ստորինս IKUZm
 20 վերոյն I
 21 օրինակի I
 22 սիոն Km, սիոնի Z, զսիոն I
 23 յերկնաւորին I
 24 սողոմոնի KR, սաղոմոնի տ
 25 I զլեւան սիւան որ երկնաւորին, եւ զտաճարն սողոմոնի որ U
 26 եկեղեցոյ IK
 27 I արիմակի IKUZ
 28 որքան I որք IKUZm
 29 այլ U

30 օրինացն + եւ զլեւան սիոն որ երկնաւորին եւ զտաճար սղոմնի որ յայսմ եկեղեցւոյ, այլ պատմին ի հին օրինացն + U
 31 նորոյս K, նորո տ
 32 լուսաւորի I
 33 I որ յերկինս IKmP
 34 ասացին IR
 35 անգո տ
 36 I եւ Km, զի + եւ + I
 37 սոքայ I
 38 I եւ IK
 39 նորոյ KZm, I նոր I
 40 հնոյն KZmR
 41 արդարոց IKZm, I ուրեմն եւ լուսաւորի որ յերկինս ասացին անգոյ, արեգակն եւ լուսին եւ աստեղք, զի արեւակք ասին եւ սոքա, եւ ոմն նոր աւրինացս եւ ոմն հնոցն եւ ոմանք բազմութեան արդարոցն U
 42 նայն I
 43 ասն R, ասացէ KZm, ասացին U
 44 նստեալ KUZm,
 45 տ. Բի նստեալ I
 46 Հմմտ. Մ. Կարէշ. Ի. Լ. 5
 46 I ոչ U
 47 I այս K
 * Հմմտ. Մ. Կարէշ. Ի. Լ. 19
 48 զորս Z
 49 կեղծաորութեան KU
 50 նիւթեղեն K
 51 ունկ R, տունկ KUm, տունկ Z, տունկ I

ասէ, թէ՛. «Առ ճառդ՝² թաւ վայր է դրախտն լի ամենապատիկ՝³ պտղովք՝⁴ իսկ առ միտս՝ զայլ ինչ ցուցանէ՝⁵ նշանակաւ»:
 144 Եւ ծառն կենաց եւ ծառն գիտութեան՝⁶ ծառք են ստուգապէս ըստ այլոցն ի չորից տարերաց՝⁷ բնութեամբ՝⁸ գոյացեալք, որպէս այսոքիկ, որ առ մեղս՝⁹ են, բայց այլանամբ՝¹⁰ ի սոցանէ եւ յոյժ վայելուչք՝¹¹: եւ պտուղքն պտուղք՝¹² հաւաստի, ըստ ազգի անգիտելիք՝¹³ մեզ, ոմն կենաց ըստ բնութեան եւ ոմն մահու ո՛չ ըստ բնութեան, այլ յաղագս պատուիրանազանցութեանն՝¹⁴ եղեալ. եւ գետքն՝¹⁵ գետք՝¹⁶ ջրեղէնք՝ ի միոյ ականէ ի չորս բաժանեալ առաջս՝¹⁷, ըստ պատմութեանն՝¹⁸ Մովսիսի՝¹⁹»: 145 Բայց վարդապետք եկեղեցոյ՝²⁰ ի պէսպէս աւրինակս համեմատեն զսոսա ճշմարտութեան. զգրախտն՝ եկեղեցոյ՝²¹, զծառն կենաց՝ Քրիստոսի, եւ զծառն գիտութեան՝ չարին մասին, յորմէ հեռանալ եւ ո՛չ յուպ՝²² լինել՝²³ պատուիրեալ՝²⁴ է՝²⁵

մեզ. եւ զայլ՝²⁶ տունկսն՝²⁷ պատուիրանացն Աստուծոյ, որք՝²⁸ բարիք են եւ բարեաց պատճառս՝²⁹ ուտողացն զնոսա, զորս եւ ուտել հրաման ընկալաք՝ գործելովն՝³⁰ եւ պահելովն՝³¹. եւ զգետոցն բղխումն՝³² չորից աւետարանչացն՝³³, եւ այլ եւս բազմապատիկ խորհրդոց. եւ զհին՝³⁴ Ադամն՝³⁵ նորոյս՝³⁶ Ադամայ՝³⁷, եւ զԵւա՝³⁸ եկեղեցոյ՝³⁹ դարձեալ, որ շինեցաւ ի կողիցն Քրիստոսի, եւ զաւճն՝ սատանայի:

146 Արդ, եթէ՞⁴⁰ առաջինքդ՝⁴¹ զոր ասացաք, կորուսանեն զգոյացութիւնս՝⁴² իւրեանց վասն աւրինակ լինելոյն, կորուսցէ՞⁴³ եւ դրախտն ըստ կարծեաց նոցա. ապա՞⁴⁴ եթէ՞⁴⁵ են՝⁴⁶ սոքա, եւ՞⁴⁷ լինին աւրինակք՝⁴⁸ այլոց, եւ ո՛չ՞⁴⁹ կորուսանեն զէութիւնն՝⁵⁰, այլ են ճշմարտապէս, հաւատասցի ունել եւ դրախտն՝⁵¹ Աստուծոյ էութիւն՝⁵² կատարեալ՝ ըստ գրեցելոյ՝⁵³ պատ-

1 էթէ KZm, եթէ I
 2 լ թէ Առ ճառդ U
 3 ամենապատիկ IK
 4 պտղովք ZU
 5 ցուցանեն IKUZ
 6 լ եւ ծառն գիտութեան U
 7 տարերեաց U
 8 բնութեան U
 9 մեղս KZmR
 10 այլանամբ I այլանամբ KUZ R
 11 վայելուչք m
 12 պտուղ IK
 13 անգիտելի KZm, անգիտելի + են + U
 14 պատուիրանացազանցութեան KU, պատիրագանցուն I
 15 լ K
 16 գետ I
 17 առ աչս U
 18 պատմութեան IKZ
 19 մովսէսի IKZm, մովսեսի U
 = ԼԶԳ. ԺԹԵ
 20 եկեղեցոյ K, + ի + եկեղեցոց I
 21 եկեղեցոյ IKm
 22 հուպ R
 23 հպել լ յուպ լինել IKUZm
 24 պատուիրել Zm
 25 լ է U

26 գայլսն U
 27 տունկսն m
 28 որ IKUZm
 29 պատճառք IKZm, պատճառ U
 30 գործելով U
 31 պահելով KZ, պահելովս I
 32 բղխումն KUZm, բխումն I
 33 աւետարանչաց m
 34 զհինն IKUm
 35 ադամ IKUZm
 36 նորոյս m, նորոյ U
 37 ադամա m, + եւ + ադամայ U
 38 զԵւայ IKUR
 39 եկեղեցոյ IKm
 40 էթէ K
 41 առաջինն KUZm, գոտաջինն I
 42 զգոյութիւնս U
 43 կորուսցի m
 44 ապայ Z
 45 թէ IK
 46 լ են IKUZmP
 47 եւս IKUZm
 48 օրինակ U
 49 ոչ + եւս + U
 50 զէութիւնն IKZm, զէութիւնս + իւրեանց + U
 51 դրախտ I
 52 յէութիւն Im
 53 գրեցելումն IKUZm

մութեանն¹, թէպէտ եւ յաւրինակս առեալ լինի²: 147 Իսկ եթէ³ վասն անտես լինելոյն այժմ ի մէնջ⁴ ասեն, թէ⁴ ո՛չ է, խաբին ի տգիտութենէ⁵. քանզի⁶ յառաջ քան⁷ զՋրհեղեղն⁸ մերձ էին ազգ մարդկան⁹ ի¹⁰ դրախտ անդր, որպէս եւ յայտ¹¹ առնէ Մովսէս. «Եհան¹² Տէր¹³ Աստուած զԱդամ¹⁴ եւ բնակեցոյց զնա, ասէ, յանդիման գրախտին փափկութեան»¹⁵, որպէս զի միշտ հայելովն ի նա¹⁵ փափագեցեն¹⁶ վայելչութեան նորա, եւ զղջացեալք¹⁷ ապաշխարեցեն յառաջին¹⁸ յանցանացն¹⁹, եւ արժանաւորք լիցին վերստին դառնալոյ²⁰ ի նա²¹. ըստ մեկնելոյ սրբոց վարդապետաց. որում ո՛չ ոք արժանացաւ²² յորդուոցն²³ Ադամայ, բայց Ենովք²⁴ միայն, որ հաճոյ գտեալ²⁵ Աստուծոյ՝ փոխեցաւ կենդանւոյն²⁶ ի դրախտն, որպէս յայտ առնեն Հոգեկիրքն²⁷ առ յոյս եւ աւրինակ²⁸ ամենայն

արդարոց, թէ՛ որ պահէ զպատուիրանս²⁹ Աստուծոյ, յուսացի³⁰ ժառանգել զնա³¹ որպէս զԵնովքն³², եւ որ³³ ստունգանէ³⁴ պատուիրանացն³⁵ Աստուծոյ, տարագիր ելցէ ի նմանէ՝ որպէս յայնժամ³⁶ Ադամն³⁷: 148 Իսկ յետ Ջրհեղեղին յայտ առնեն գիրք սուրբք, եթէ³⁸ փակեցաւ առ ի մարդկանէ ճանապարհ³⁹ դրախտին, զի⁴⁰ մի՛ եւ⁴¹ տեսութեան նորա արժանացին վասն բազմանալոյ անաւրէնութեանն⁴² մինչեւ⁴³ ի գալուստն երկրորդ, որ տայ⁴⁴ զնա ի ժառանգութիւն յաւիտենական, որք⁴⁵ արարին զպտուղ⁴⁶ նորա, ըստ որում եւ աւագակին խոստացաւ ասելով⁴⁷. «Այսաւր ընդ իս իցես ի դրախտին»⁴⁸: 149 Զի⁴⁸ եթէ⁴⁹ ո՛չ գոյր⁵⁰ դրախտ, Տէրն եւ Արարիչն⁵¹ դրախտին զիս⁵² ըզ խոստանայր տալ նմա զո՛չ են⁵². եւ եթէ պատուիրան էր դրախտն՝ որպէս ասեն, զո՞ր պատուիրան զնէր աւա-

1 պատմութեան IKUZm
 2 լինել K
 3 էթէ K
 4 էթէ IKZm
 5 գիտութենէ լ տգիտութենէ I
 6 զի լ Բանգի Km
 7 լ Բան I
 8 ջրհեղեղից I
 9 տ. մարդկան ազգ KZ, մարդկան ազգի Լո, մարդիկն ազգ U
 10 լ ի Լո
 11 յայտնէ U
 12 էհան RK, + եւ + եհան U
 13 գա՛ր I
 14 գադամ՝ + դրախտեն + U
 = Հմտ. Կրնտ. Գ- 24
 15 նայ Լո
 16 փափագեցեն Z, փափակեցեն m
 17 զղջացեալք I
 18 գառաջին U, առաջի I
 19 անցանսն U
 20 բնակելոյ լ դառնալոյ IKUZmP₁
 21 նմա լ նա IKUZm
 22 արժանաւորեցաւ IK
 23 յորդոց Km, յորդուց Z, որդուց U, որդոց I
 24 եմո՛ք I
 25 գտաւ U
 26 կենդանոյն IKUZm
 27 հոգեկիրքն K

28 յաւրինակ Km
 29 զպատուիրանն IKUZm
 30 ուսացի U
 31 զնայ K
 32 Ենովք KZm, զԵնովք U, Ենովք I
 33 նոր լ եւ որ I
 34 ստունգանէլ U
 35 + պաղու + պատուիրանացն U
 36 այնժամ U, յայնժամ I
 37 ադամ IKUZm
 38 էթէ K, թէ IU
 39 Բանապար I
 40 + վասն + զի R
 41 եւս U
 42 անաւրէնութեան KU
 43 մինչ IK
 44 տա Zm
 45 որ IKUZm
 46 զպատուիրանն լ զպտուղ I
 47 լ ասելով UZ
 ք Գ- 43
 48 եւ լ Զի I
 49 էթէ K
 50 չգոյր լ ոչ գոյր IKUZ
 51 արարիչ IKm
 52 էն K

զակին՝ մեռեալ գոլով¹. բայց ո՛չ է նոքա² են՝ որ զէն ճշմարիտ ո՛չ էացուցանէն³:

150 Դարձեալ ասացուք առ հակառակողսն⁴. զի թէ⁵ պատուիրան միայն ասէք⁶, զոր եղ⁷ Աստուած Աղամայ⁸, եւ ո՛չ ծառ եւ ո՛չ պտուղ, հարցանեմք⁹ զի՞նչ էր¹⁰ պատուիրանն այն, յայժմու¹¹ գրեի՞ցս, թէ¹² այլ ինչ նորածեւ¹³. կամ ցուցէք եւ հաւանեցուցէք ի գրոց վկայութենէ¹⁴, եւ կամ հաւանեցարուք¹⁵ սուտ¹⁶ լինել յամենայնի¹⁷: 151 Քանզի յորո՞ց¹⁸ արդեւք¹⁹ ի վնասակարաց²⁰, որք²¹ առ մեղս²² են, զգուշանալ²³ հրամայէր Աղամայ²⁴ պատուիրանադրութեամբն, անապական եղելոյ բնութեանն²⁵ եւ անկարատ²⁶, որպէս վկայէն²⁷

գիրք: 152 Ի՞ պոռնկութենէ արդեւք²⁸. եւ ո՞ւր²⁹ ցանկութիւն³⁰ յանախտականսն³¹ բնութեամբ. ըստ այժմուս³² եւ ո՛չ երբէք³³, այլ՝ այլ իմն աւրինակաւ հանդերձեալ³⁴ էին զալ ի ծնունդ յետ պահելոյ պատուիրանին³⁵, որպէս եւ մերն ցուցանէ Լուսաւորիչ³⁶. եւ որպիսի եւ³⁷ էր իւրն³⁸ միայն էր ընդ նմա, զոր Աստուած զուգեաց. եւ ո՛չ այլ ոք յաւտարաց³⁹: 153 Ի սպանութենէ թերեւ⁴⁰. եւ ո՞վ⁴¹ հաղորդակից նմա⁴² շարժեալ⁴³ զնա⁴⁴ ի բարկութիւն կամ ի նախանձ, յորոց⁴⁵ լինի⁴⁶ սպանութիւն: 154 Ի գողութենէ. եւ զի՞նչ գողացեալն⁴⁷ էր, կամ յուժմէ⁴⁸. վասն որոյ⁴⁹ եւ ո՛չ մի⁵⁰ ինչ կարեւ⁵¹ յայտ⁵² առնել յեղելոյ⁵³ պատուիրանացս, թէ էր Աղամայն, յորմէ⁵⁴ պատուիրանադանցն⁵⁵ եղեւ: 155 Այլ կամ ասացես⁵⁶ եւ⁵⁷ զԱղամ ո՛չ այր, այլ աւրինակ

1 | եւ եթէ պատուիրան էր դրախտն՝ որպէս ասեն, զո՞ր պատուիրան ղնէր աւագակին՝ մեռեալ գոլով IKUZm
2 նոբայ I
3 էացուցանեն R, էացուցանէն (է ցուցանեն m) + եւ էթէ պատուիրան էր դրախտն ոչպէս ասեն: զո՞ր պատուիրան ղնէր աւագակին մեռեալ գոլով + Km, էացուցանեն + եթէ պատուիրան էր դրախտն որպէս ասեն զոր պատուիրանն ղնէր աւագակին մեռեալ գոլովս + I
4 հակառակողսզ KZm, հատառակողսզ IU
5 էթէ Km
6 ասեմք Z
7 ետ | եղ I
8 աղամա m
9 հարցանեմք U
10 | էր U
11 այժմու U
12 էթէ IKUZm
13 նորայձեւ I
14 վկայէ I
15 հանեցարուք m, + հաւենաց + հաւանեցարուք -I
16 | սուտ U
17 ամենայնի U, ամի I
18 որոց U
19 արդեւք IKUZmR
20 վնասակարացս U
21 որ U
22 | մեղս KZm
23 | գգուշանալ I
24 ա. հրամայէր(հրամաէր m, աղամա + գգուշանալ + IKUZm
25 բնութեամբն Z, բնութեան IU
26 անկարոք U
27 վկայեն R, + եւ + վկայեն IKUZ, + եւ + վկայեն m

28 արդեւք IKUZmR
29 որ U
30 ցանկութիւն Z
31 անախտականսն U
32 այժմոյս U
33 + բնաւ + երբէք R, երբեք K.
34 հանդերձելոց U
35 պատվիրանից I
36 լուսաւիչ K, լուսաւորի I
37 | եւ R
38 իւր IU
39 օտարաց I
40 | թերեւս I
41 ով + էր + I
42 նմայ IK
43 շարժել UZ
44 զնայ IK
45 որոց U
46 լին U
47 գողացեալ m
48 յորմէ՞ K, ուժմէ, U, յուժմէ I
49 | որոյ R
50 | մի IKUZm
51 կարէ I
52 այդ | յայտ U
53 յեղելոց IKmR, յերդելոց Z
54 որմէ U
55 պատուիրանազանց KUZm, պատուիրանազանց I
56 ասացես IKUZm
57 | եւ IKUZm

արանց, եւ զեւա¹ ո՛չ կին, այլ աւրինակ² ազգի կանանց. եւ մեք ծնունդ³ ո՛չ աւրինակացն⁴, այլ այլոց ոմանց ճշմարտից. եւ զաւճն ո՛չ աւճ մարմնաւոր, այս զոր այժմս⁵ տեսանեմք յոտիցն⁶ ի բաց անկեալ⁷ վասն խաբելոյն, այլ միայն զսատանայ. եւ լիցին⁸ քեզ եղեալքս⁹ ամենայն ստուծիւն եւ առասպելք: 156 Եւ կամ հաւանեաց¹⁰ եւ դրախտն¹¹ ճշմարիտ գոյ էութիւն¹² նիւթական¹³: 157 Տնկել¹⁴ Տեառն Աստուծոյ յեղեմ ընդ արեւելս¹⁵ ի¹⁶ յերրորդումն¹⁷ աւուր¹⁸ եղեւ¹⁹ ընդ այլ²⁰ բուսոց²¹ եւ տնկոց²², որպէս²³ վարդապետք ցուցանեն, Բարսեղ²⁴, Յովհան²⁵, Եփրեմ²⁶ եւ ամենայն սուրբքն²⁷, որ²⁸ խաւսեցան վասն սորին խորհրդոյ, զոր երկար համարեցաք զիւրաքանչիւրոցն²⁹ զնել զբանս³⁰ առ ընթեր³¹: 158 Իսկ որպիսութիւն նորա

ստեղծողին իւրոյ³² գիտելի է. ի մէնջ միայն հաւատացեալ³³ տունկ որպէս³⁴ ստուգապէս յերկրի³⁵ ի ներքոյ³⁶ երկնից՝ իբրեւ զգլուխ մարմնոյ³⁷ նիւթական երկրիս³⁸: 159 Այլ թէ զի³⁹նչ կամ որպիսի⁴⁰, անգիտելի է այժմ ի մէնջ՝ մինչեւ³⁹ ի⁴⁰ փոփոխումն⁴¹ այսր⁴² յաւիտենի. յորժամ որք հաւատան թէ է դրախտն⁴³, եւ ըստ խոստման⁴⁴ յուսոյն⁴⁵ առնեն⁴⁶ զկամս Աստուծոյ, արժանի⁴⁷ լինին մտանել⁴⁸ ուստի ել նախահայրն. իսկ որք ասեն⁴⁹ ո՛չ գոյ դրախտ Աստուծոյ եւ ո՛չ Ազամ յառաջագոյն⁵⁰ ի նմա⁵¹, ո՛չ լինին⁵² արժանի մտից նորա⁵³, այլ փակեցցի⁵⁴ ընդդէմ նոցա դուռն դրախտին, որպէս ընդդէմ յիմար կուսանցն⁵⁵ առագաստն լուսոյ: 160 Բազումս ունէաք ասել առ ի հաստատութիւն բանիս ի մէնջ եւ ի հարցն վկայութեանց, բայց այժմ⁵⁶ բաւական լիցի ասացեալքս⁵⁷:

1 գեւայ IUZmR
 2 գաւրինակ Z
 3 ծնունդի IKUZm
 4 օրինակացն I
 5 այժմ UZ, այժմուս U
 6 ոտիցն U
 7 անգեալ Km
 8 լինիցին IKUZ
 9 եղեալ + Բս + U
 10 հաւանեա U
 11 զդրախտն IU
 12 տ. էութիւն գոյ IKUZm
 13 նիւթական I
 14 տնկեալ IKUZm
 15 արեւս K, յարեւելս I
 16 ի ի IKUZm
 17 երրորդումն U
 18 աւուրն UZ, աւոր I
 19 ի եղեւ IKUZm
 20 այդ U
 21 բուսոցն IKUZm
 22 տնկոցն IKUZm
 23 որպէս + եւ + IKUZm
 24 բարսեղս I
 25 յոհան R, յոհան IKUZm
 26 եփրեմ R, եփրեմ K
 27 սուրբք IKUZm, սր I
 28 որք IU
 29 զիւրաքանչիւրոց I
 30 տ. գրանս զնել I
 31 ընդեր U

32 իւրոս, ի իւրոյ I
 33 հետց I
 34 տունկ որպէս ի թէ IKUZm
 35 երկրի U
 36 ներքոս
 37 մարմնոյն I
 38 երկիրսոս, երկրի U
 39 եւ լ մինչեւ U
 40 մինչեւ ի ի եւ IKZm
 41 խափանումն լ փոփոխումն Pj
 42 այսր U
 43 դրախտ IKUZm
 44 խոստմանն I
 45 ուսոյն U, յոյսոյն I
 46 առնեին U
 47 արժանի ոս
 48 միան I
 49 ստեն լ ասեն U
 50 առաջագոյն I
 51 նմայ I
 52 լիցին IKZm
 53 նրդ I
 54 փակիցի IK
 55 կուսանացն I
 56 առայժմ KUZ, առայժմ I
 57 ասացեալքս + հաւատացելոց ի Բս որում փառք ամենայն արարածոց պարզելոյն մեզ զկեանս միշտ Ամէն + U (U - ՄՄ, 3062 ձեռագիրն այստեղ ընդհատում է):

161 Լուս՛ք դարձեալ, զի ոմանք ի մոլար քահանայից զծածկեալ գարշահոտ՛ պղծութիւն անիծելոյն Սմբատայ՛ թոնդրակեցոյ՛ 3 վերստին շարժեն ի կործանումն լսողացն ասելով, եթէ՛ 4 եկեղեցի՛ 5 ո՛չ շինեալն՛ 6 է ի մարդկանէ, այլ՛ 7 մեք միայն, եւ Մաշտոցն՛ 8 գիրք եւ որ՛ 9 ի նմա՛ 10 կարգեալքն են՛ 11, խաչ աւրհնել՛ 12 եւ եկեղեցի՛ 13 եւ այլքն, ո՛չ են ընդունելի:

161 Արդ, ընդդէմ՛ 14 գայտոսիկ եւ զսոյնպիսիս՛ 15 ասողացն յառաջագոյն հոգացին վարդապետք ժամանակին, եւ գրեցին բանս իմաստութեան, եւ լուծին բաւականապէս զատութիւն նոցա. եւ որ ոք ընթերցեալ է զգիրս՛ 16 երանելոյն՛ 17 Անանիայի՛ 18 նարեկացոյ՛ 19 վարդապետի, որ ընդդէմ անիծելոյն Սմբատայ՛ 20, անթերի ունի գայտոսիկ զպատասխանիս. սակայն կարճ ի կարճոյ եւ համառատ ասասցուք եւ մեք, զի մի՛ անմեղք ի ժողովրդոց մոլորեսցին ի մոլար բանից նոցա՛ 21:

162 Արդ, որպէս յաղագս դրախտին ասացաք թէ՛ կրկին է, զի է էութիւն ճշմարիտ դրախտին՛ 22, եւ է՛ 23 աւրինակ եկեղեց-

ւոյ՛ 24 խորհրդեամբ, այսպէս՛ 25 եւ զեկեղեցի՛ 26 իմացարուք, զի մի՛ անուն երկուց իրաց եղեալ է, որպէս համանունք զուով միմեանց: 163 Քանզի եկեղեցին՛ 27 յերբայեցոցն՛ 28 ի մերս՛ ժողովուրդ թարգմանի՛ 29, ըստ նմին անուան՛ 30 կոչի եւ ժողովարան՛ 31, զի է շինեալն՛ 32 ստուգապէս տուն Աստուծոյ, յաղագս՛ 33 պատարագելոյն՛ 34 ի նմա Որդւոյն՛ 35 Աստուծոյ՛ եւ է մարդս տաճար Աստուծոյ՛ 36 ըստ Պաւղոսի յաղագս սրբութեան աւագանին եւ մաքրութեան վարուց. զի՛ 37 զոր՛ 38 զգալի՛ 39 եկեղեցիս՛ 40 առնէ ինքեամբ՛ 41 զհացն՛ 42 եւ զգինին ի ձեռն քահանայից մարմին եւ արին Քրիստոսի, զնոյն եւ մարդս՛ 43 եղեալ եկեղեցի՛ 44 ընդունի յինքեան՛ 45 ճաշակմամբ: 164 Զի թէ զխորանն Մովսիսի՛ 46 եւ զտաճարն Սողոմոնի փառքն Աստուծոյ լցին, որպէս եւ գրեալ է, որք ստուերք եւ աւրինակք էին այսմ եկեղեցոյ՛ 47, քանի՞ 48 եւս՛ 49 զսա՛ 50, որ

1 գարշայիատ I
 2 սմբատա m
 3 բոնդրակեցոյ IK, բոնդրակեցու m
 4 թէ IKZm
 5 եկեղեցիք m
 6 շինեալ KZm
 7 I այն K
 8 մաշտոցն K
 9 I K
 10 նմայ IK
 11 I Km
 12 արիմեալ K
 13 յեկեղեցի I
 14 ընդդէմ I
 15 գայնպիսիսն KZm, գայպիսիսն I
 16 + ի + գիրս I
 17 I երանելոյն IKZm
 18 անանէի IKZm
 19 I շիրակացի P, նարեկացոյ K, նայրեկացոյ I
 20 սմբատա m, սմբաթայ I
 21 նոցայ Im
 22 դրախտի Km
 23 I Z

24 եկեղեցոյ IK
 25 սւ I
 26 զեկեղեցի I
 27 յեկեղեցիք I
 28 յեփրաեցւոցն m, յեպրաեցւոցն I
 29 բարմանի K
 30 օրինակի m
 31 ժողովրդարան K
 32 շինեալ KZm
 33 յաղագս + միանգամ + P,R
 34 պատարագելոյ IKZ, պատարագելու m
 35 որդոյն IK
 36 I աստուածոյ IKZm
 37 I գի IKZm
 38 գորս K
 39 սգալ Zm
 40 յեկեղեցի I
 41 յիմեմամբ m
 42 զհաց I
 43 զմրդս I
 44 տ. եկեղեցի եղեալ K, եկեղեցիս m, յեկեղեցի I
 45 իմեման I
 46 մովսէսի KZm, մովսէսի I
 47 եկեղեցոյ K, եկեղեցու m, յկղցլ I
 48 քանզի KZm
 49 եւ KZm
 50 սա K, սայ Zm, I ապա I

է՛ ճշմարտութիւն այնմ՝ ստուերի, փառացն Աստուծոյ տեղի եւ բնակարան հաւատով իմացեալ լինի՝³ քանզի առաւել քան զտաճարն աստ՝⁴:

165 Իսկ յաղագս խաչ աւրհնելոյ՝⁵ զայս ինչ ծաներուք: 166 Առաքեալքն սուրբք եւ հոգեկիր՝⁶ հարցն՝⁷, որք՝⁸ յետ առաքելոցն, այսպէս՝⁹ առնէին: 167 Զկազմեալ խաչն՝¹⁰ քառաթեւ՝ ի նիւթոց ինչ գնէին առաջի եւ զձեռս ի վերայ՝¹¹ եղեալ՝¹² աղաթս մատուցանէին, որպէս տայր Հոգին՝¹³ բարբառել՝¹⁴ բանս ըստ ժամուն պատահելոյ՝¹⁵, որպէս զի զգալի նիւթն այն՝¹⁶ ընկալցի զիմանալի զաւրութիւնն՝¹⁷ Աստուծոյ. եւ յետ այնորիկ ապա՝¹⁸ կանգնէին յարեւելս, եւ հրամայէին՝¹⁹ հաւատացելոցն երկիր՝²⁰ պագանել: 168 Եւ յայնպիսի՝²¹ խաչից լինէին նշանք մեծամեծք եւ զաւրութիւնք, որպէս պատմին՝²² ի գիրս: 169 Իսկ յորժամ երեւելի շնորհք՝²³ Հոգւոյն՝²⁴ նուագեցան՝²⁵ ի հաւատացելոց՝²⁶ յաղագս՝²⁷ ըն-

դունողացն՝²⁸ տկարութեան, զայս ինչ գեղեցկապէս հնարեցան ի նոյն իսկ ի Հոգւոյն՝²⁹ շարժեալք՝³⁰, զի զբանս հոգեկիր՝³¹ մարգարէիցն եւ առաքելոցն եւ աւետարանչացն ընթերցցին՝³² ի վերայ յաւրինեալ խաչին ի դիմաց նոցա, եւ զգրեալ պաղատանս աղաթիցն ընթերցցին՝³³ քահանայքն՝³⁴ որպէս՝³⁵ նոցին ասողացն բերանով՝³⁶, եւ ջրով եւ գինեալ՝³⁷ լուսացեն ի նմանութիւն կողահոս աղբերացն՝³⁸, որ՝³⁹ ի վերայ՝⁴⁰ առաջնոյ՝⁴¹ խաչին, եւ մեռունան զըրշմեսցեն յաւժումն սրբութեան Հոգւոյն՝⁴², որպէս զի ի ձեռն՝⁴³ շնորհաց՝⁴⁴ Հոգւոյն՝⁴⁵ Սրբոյ եւ նոցին՝⁴⁶ բարէխաւսութեամբ՝⁴⁷, զորոց՝⁴⁸ զբանսն կարգան ի վերայ՝⁴⁹ եւ զանուանսն յիշատակեն, նոյն զաւրութիւն աստուածային բնակեսցէ ի ձեւ խաչին այնորիկ, որպէս յառաջագոյն առ՝⁵⁰ ի սրբոցն կանգնեալսն՝⁵¹: 170 Եւ այսպիսումն՝⁵² եղելոյ՝⁵³ ապա՝⁵⁴ պարտիմք եր-

1 | է IKZm

2 + է + այնր IKZm

3 | լինի I

4 + է + աստ IZm

5 ա՛հելո m

6 հոգեկիր IK

7 հարքն IKZm

8 որ IKZm

9 ս՛ս I

10 խաչ IKZm

11 վերա KZ

12 | դնելով IKZm

13 տ. հոգին տայր IKZm

14 բարբառել I

15 պատահելո m

16 ա՛յն I

17 գորութիւն ImR

18 ապայ Z

19 երաման m

20 յերկիր I

21 այնպիսի I

22 պատմեն I

23 շնորհ I

24 հոգոյն IK

25 | նուաղեցան IKZmR

26 հաւատացելոցն m

27 ի՛նչ I

28 ընտրողացն | ընդունողացն mP, ընդողացն IKZ

29 հոգոյն IK

30 շարժեցեալք m

31 հոգեկիր IK

32 ընթերցցին Km

33 մաղբեսցեն | ընթերցցին Km, մատուցեն I

34 Բահանայր Z, Բին I

35 որպէս | իբրեւ + ի + IKZm

36 մերամով | բերամով I

37 գինեալ I

38 աղբերացն m

39 | որ I

40 վերա KZ

41 առաջնո m

42 հոգոյն IK

43 եղիցի | ի ձեռն I

44 շնորհացն m

45 հոգոյն IK

46 + ի + նոցին I

47 բարեխոսութեամբ R

48 որոց Km

49 վերա KZ

50 + ցուցաբ + առ I

51 կանկնեալսն Z, կանգնելսն m, կանգնեալս I

52 այսու՛մ I

53 եղելոյս KZm, եղելոցս I

54 ապայ Z

կիրպագանել¹ ի² նմա³ Քրիստոսի, ո՛չ նիւթոյն⁴, այլ բանի՛ն Աստուծոյ⁵ զաւրութեանն⁶, որ⁷ անբժանելի⁸ ի նմանէ հաւատացեալ լինի յերկրպագողացս⁹: 171 Իսկ որք¹⁰ առանց այսպիսի աւրհնութեան¹¹ երկիրպագանեն¹², լոկ նիւթոյ եւ ո՛չ զաւրութեանն¹³ Աստուծոյ¹⁴ երկիր պագանեն¹⁵: 172 Քանզի ի¹⁶ ձեւ խաչի բազում կերպարանք¹⁷ են¹⁸ յաւրինեալք յերկինս եւ ի վերայ¹⁹ երկրի²⁰, նաեւ²¹ յանբան կենդանիս եւ յոստայնանկութիւնս²² եւ ի նկարս նկարագրաց²³, որոց ո՛չ առաք հրաման երկիրպագանել²⁴, քանզի չի՛ք աստուածալին²⁵ զաւրութիւն²⁶ ի նոսա. եւ որ արարածոյ երկրպագութիւն²⁷ մատուցանէ²⁸, ընդ անիծիւք դատապարտեցին գիրք սուրբք²⁹, որպէս զկռապաշտսն³⁰:

173 Եւ եթէ³¹ ոք ի հակառակաց ընդդիմաբանէ³² յաղագս աւծման միւռոնին³³, որպէս թէ աւելորդ է եւ³⁴ անդէպ, ասացու՛ք եւ առ այն, եթէ³⁵ միւռոնն³⁶ ունի խորհուրդ զօրութեան Հոգւոյն Արքոյ³⁷, եւ եթէ³⁸ Բանն մարմնացեալ էակիցն Հաւր եւ Հոգւոյն³⁹ անկարոտն⁴⁰ յամենայնի⁴¹, որ իւր իսկ էր Հոգին որպէս եւ Հաւր⁴² ո՛չ անպատշաճ համարեցաւ կամ փոքրկութեան ինչ⁴³ կարծիս զիջումն Հոգւոյ⁴⁴ իւրոյ ի նմանութիւն աղաւնւոյ⁴⁵ ի վերայ⁴⁶ ինքեան ի Յորդանան, այլ եւ նովին Հոգւով⁴⁷ վարէր յանապատ, եւ ասէր դարձեալ թէ⁴⁸. «Հոգւով⁴⁹ Աստուծոյ Հանեմ ես⁵⁰ զզեւս»⁵¹. երկրորդէր⁵² ընթեռնելովն⁵³ եւ⁵⁴ զգրեալսն յԵսայիայ⁵⁴ ի դիմաց նորին, եւ թէ⁵⁵ «Հոգի⁵⁶ Տեառն ի վերայ⁵⁷ իմ, վասն որոյ եւ աւծ իսկ զիս»⁵⁸, որքան ի դէպ է

1 երկրպագանել R, յերկիր պագանել I
 2 ի ի I
 3 նմայ I
 4 նիւթոյ R
 5 լ աստուծոյ IKZm
 6 զաւրութեան KZm, զօրութիւն I
 7 ուր I
 8 արածանելի I
 9 յերկրպագուացս IKR
 10 որ IKZm
 11 անհո՛ւր m
 12 երկրպագանեն m, յերկիր պագանեն I
 13 զաւրութեան IKZm
 14 լ աստուծոյ IKZm
 15 երկրպագեն KZ, երկրպագանեն m
 16 ի ի I
 17 կերպարանք I
 18 ի K
 19 վերայ KZ
 20 յերկրի I
 21 նախ + եւ + I
 22 յոստայնանկութիւնս m
 23 նկարաց Z
 24 յերկիր պագանել I
 25 աստուածալին m
 26 զօրութիւն R
 27 յերկիր պագանել I
 28 երկիր պագանել լ երկրպագութիւն մատուցանել KZm, մատուցանել լ I
 29 սուրբ K
 30 զկռապարիշտսն KZm, զկրպարիշտսն I

31 էթէ K
 32 ընդդիմաբայ IKZmP
 33 միւռոնին IKZm
 34 կամ լ եւ IKZm
 35 էթէ K
 36 միւռոնն IKZmR
 37 տ. զհոգոյն սրբոյ ունի զխորհուրդ եւ զգաւրութիւն IKZm
 38 էթէ K
 39 հոգոյն IK
 40 անկարօտն IKZmR
 41 ամի I
 42 լ հուր K
 43 լ ինչ IKZm
 44 հոգոյն IK, հոգւոյն Zm
 45 աղաւնոյ Km, աւաղնոյ I
 46 վերայ K
 47 հոգով IK
 48 եթէ I
 49 հոգով IK, հոգւովն m
 50 լ եւ IKZm
 51 - Մ․ Գ․ Ժ․ Բ․ 28
 52 + եւ + երկրորդէր IKZm
 53 ընթեռնելովն Im
 54 լ եւ IK
 55 Եթէ K, լ ի դիմաց նորին եթէ I
 56 հոգին Z
 57 վերայ KZm
 58 Է․ Գ․ Գ․ 18

մեզ¹ զլուկ նիւթն զոր առնեմք² ի նիւթա-
կանացս՝ աւծանել խորհրդեամբ նորա, զի
զնոյն Հոգւոյ³ առցէ զաւրութիւն:

174 Դարձեալ լսեմք ի տգիտաց, որք
վիճաբանին⁴ առ միմեանս յազագս խորհր-
դոյ⁵ խաչին. ումանք պաշտելի ասեն⁶,
այլք⁷ պատուելի միայն. եւ ոմանք եւս⁸
տգիտագոյնք⁹ զանուն Աստուծոյ զնելով
նմա¹⁰ ի պատճառս անհաւատիցն հայհո-
յութեան՝ Աստուածս բազումս ունելով
մեզ: 175 Արդ եւ վասն այսորիկ յայտնի
արասցուք զճշմարտութիւնն¹¹, զի մի՛ ոք
մոլորեացի:

176 Աստուած բնութեամբ մի աստուա-
ծութիւնն¹² միայն է Հաւր¹³ Որդւոյ¹⁴ եւ
Հոգւոյն¹⁵ Սրբոյ, որ յերիս անձինս բաժա-
նի¹⁶ եւ մի բնութիւն եւ մի¹⁷ իշխանութիւն
եւ ի մի կամսն¹⁸ ժողովեալ լինի, որ է ա-
նեղ եւ անժամանակ եւ արարիչ ամենայ-
նի: 177 Իսկ այլք¹⁹ յարարածոց²⁰, որք ո՛չ
ուսին զբնութիւնն²¹ զայն՝ ո՛չ կարեն տի-
րապէս ունել եւ ո՛չ զանունն²², ո՛չ յեր-
կինս եւ ո՛չ ի վերայ²³ երկրի²⁴: 178 Զի ան-

մարմնականքն թէպէտ եւ անմահք են,
այլ եղականք եւ յետ ժամանակի գոյա-
ցեալք, եւ մարմնաւորքս²⁵ եղականք են²⁶
եւ անցաւորք. վասն որոյ եթէ²⁷ ոք ի
մարդկանէ եզականաց²⁸ ուրուք մասանց
զաստուածութեանն²⁹ զնէ զանուն³⁰ ամ-
բարչտէ³¹, որպէս առաջին Հեթանոսքն,
որք ամբարշտեցան³² յԱստուծոյ³³, զի այս
անուն նման³⁴ է³⁵ սեպհական³⁶ եւ վայե-
լուէ³⁷, որ ի վեր է քան զամենայն անուն,
զորմէ³⁸ ասէ առաքեալ: 179 Եւ³⁹ զի խաչիս
նիւթ⁴⁰ մի է յեղելոց⁴¹ աստի⁴², վասն որոյ
չէ պարտ եւ ո՛չ սմա զաստուածութեանն⁴³
ասել⁴⁴ զանուն⁴⁵. զի Աստուածն անուն ա-
րարչութեան է, եւ խաչս արարած է եւ ո՛չ
արարիչ. այլ արժան է ասել զսա⁴⁶ կառք
Աստուծոյ եւ աթոռ, եւ⁴⁷ որքան⁴⁸ այսպի-
սիք անուանին ի գիրս: 180 Բայց կառք եւ
աթոռ մի՛ այնպէս⁴⁹ կարծէր⁵⁰, որպէս

1 + եւ + մեզ K
2 առնուեմք Z
3 հոգոյ IK
4 վիճակ բանիւն I
5 խորհրդո m
6 ասել R
7 եւ ոմանք լ այլք IKZm
8 լ եւս IKZm
9 տգիտագոյն KZm, գիտակ ոմանեոյն լ տգիտագոյնք I
10 նմայ IK
11 զճշմարտութիւն Z
12 անձութիւն IK
13 հօր + եւ + IK R
14 որդոյ IK
15 հոգոյն IK
16 տ. բաժանի անձինն KZm, բաժանի յանձինն I
17 + ի + մի R
18 կամս IKZm
19 այլ I
20 արարածոց I
21 զբնութիւն IKZm
22 զանուն IKZm
23 վերայ KZ

24 յերկրի I
25 մարմնականքս P
26 լ K, լ եւ յետ ժամանակի գոյացեալք, եւ մարմնա-
ւորքս եղականք են I
27 էթէ K
28 եղականաց KmR
29 զաստուածութեան R
30 անուանս I
31 ամբարշտէ K
32 ամբարշտեցան K
33 ա՛յ I
34 նմայ IK, նմա Z
35 լ է IZ
36 սեփական IK
37 վանելոչ m
= Փէ՛նդ. Ի՛ Ծ
38 որմէ I
39 լ եւ R
40 նիւթի I
41 յեղելոց լ յարարածոց Zm, լ արարածոց I
42 յեղելոց աստի լ յարարածոց աստի K
43 զանձութեան IKZm,
44 ասելով I
45 անուն IKZ
46 տ. զսայ ասել IKm
47 լ է KZ
48 որք + բան + I
49 միայնապէս լ
50 կարծեր K

մարմնաւոր թագաւորաց, որք երբեմն նստին եւ երբեմն յառնեն ի նմանէ. այլ սա¹ այնպէս հաւատացեալ² լիցի, որպէս թէ թագաւորն Քրիստոս միշտ բազմեալ կայ³ ի վերայ⁴ սորա⁵, եւ զերկրպագութիւնն⁶ եւ զպաշտաւն⁷ խաչեցելոյն Քրիստոսի եւ ո՛չ նիւթեղէն⁸ աթոռոյն մատուցանեմք: 181 Քանզի Աստուած աներեւոյթ է բնութեամբ⁹, եւ մեք¹⁰ յերեւելի¹¹ խաչս երկրպագանեմք¹² աներեւութին Աստուծոյ, որպէս եւ¹³ հրաման ընկալաք յառաքելոցն¹⁴ սրբոց: 182 Եւ զոր աւրինակ մարմնաւոր աչաւք զմարմնաւոր¹⁵ նիւթ սորա եւ զձեւ տեսանեմք անվրէպ, նոյնպէս եւ հոգւոյ¹⁶ աչաւք¹⁷ եւ հաւատովք¹⁸ զաներեւոյթ զաւրութիւնն¹⁹ Աստուծոյ, որ ի սմա²⁰ միացեալ է²¹, տեսցուք: 183 Եւ զի աստուածային²² զաւրութիւնն²³ է²⁴ ի սմա, յայտնի ի նշանացն եւ ի սքանչելեացն է²⁵,

զորս²⁶ ցուցանէ առ հաւատով մերձեցեալսն. եւ եթէ²⁷ ո՛չ միշտ առնէ եւ ո՛չ ամենայն²⁸ ուրեք²⁹, մի՛ ոք յերկբայս³⁰ լիցի, քանզի եւ ո՛չ նոյն ինքն Քրիստոս³¹ տայր յամենայն³² ժամ եւ ամենայն ուրեք³³ զբժշկութեան³⁴ շնորհս: Որպէս եւ³⁵ զրէ աւետարանիչն, թէ³⁶. «Ո՛չ կարաց անդ դաւրութիւնս ցուցանել» յայտ առնելով եւ զպատճառն, եթէ³⁷. «Վասն թերահաւատութեան³⁸ նոցա»:

184 Արդ, պատուեսցի նիւթ խաչիս Քրիստոսի իբրեւ զաթոռ Աստուծոյ եւ³⁹ իբրեւ զզէն⁴⁰, որով վանեաց⁴¹ զթշնամին մեր զսատանայ⁴²: 185 Իսկ պաշտաւն եւ երկրպագութիւն մատուցի⁴³ ի սմա, ո՛չ նիւթոյն, որպէս ասացաք, այլ զաւրութեանն⁴⁴ Աստուծոյ միացելոյն ի⁴⁵ սմա անբաժանելի:

186 Եւ արդ, դու հաւատացեալդ⁴⁶ Աստուծոյ, յորժամ տեսանես զխաչն, ծանի՛ր եւ հաւատա՛⁴⁷ զՔրիստոս⁴⁸ տեսանել⁴⁹

1 սայ I
 2 հաւատատեալ | հաւատացեալ IKZmPj
 3 կա KZ
 4 վերա KZ
 5 սորայ I
 6 զերկրպագութիւն IKZm
 7 պատիւն | զպաշտաւն Pj, պաշտոն I
 8 նիւթեղեն K
 9 տ. աներեւոյթ է անուրբամբ | աստուած աներեւոյթ է բնութեամբ I
 10 | մեք R
 11 երեւելի I
 12 երկրպագեմք KZ, յերկրպագեմք տ, երկրպագանեմք I
 13 | եւ I
 14 առաքելոցն I
 15 աչաւք զմարմնաւոր K
 16 հոգոյ Km
 17 | զմարմնաւոր նիւթ սորա եւ զձեւ տեսանեմք անվրէպ, նոյնպէս եւ հոգոյ աչաւք I
 18 հաւատով IZ
 19 զորութիւն I
 20 սմայ I
 21 | է IK R
 22 անձին տ, զանձային I
 23 զաւրութիւն Z
 24 գորու՛ է I
 25 տ. ի սքանչելեացն եւ ի նշանացն է IKZm

26 զոր IKZm
 27 էթէ K
 28 + առ + ամենայն IK
 29 ուրեմք I
 30 յերկբայ K, յերկբա տ, երկբայ |
 31 | K
 32 ամ I
 33 | ումեք IKZ
 34 զբժշկութեանց IKZm
 35 | եւ IKm
 36 էթէ KZm, եթէ I
 37 թէ KZm
 38 բերհաւատութեանց IK
 39 « S t ' n Π ρ ρ ρ . ρ : I : 14 - 21
 40 | KZm
 41 զէն Z
 42 որով վանեաց | որովայնեաց տ
 43 զսատանա տ
 44 մատուցանի KZmPj, մատուցանին I
 45 զաւրութեան Zm
 46 ընդ | ի IKZm
 47 հուսցիցդ I
 48 հաւատայ + զբեզ + K, հաւատայ Im
 49 բի K, զսէ Z
 49 տեսանել Z, | տեսանել I

բազմեալ ի վերայ¹ նորա. եւ յաղաթելն քո առաջի խաչին Քրիստոսի հաւատա՛ զքեզ² խաւսակից³ լինել եւ ո՛չ անբարբառ⁴ նիւթոյն, զի Քրիստոս է, որ ընդունի զերկրպագութիւնն⁵ քո, զոր մատուցանես խաչին, եւ նա⁶ է, որ լսէ զպաղատանս բերանոյ քո⁷ եւ կատարէ⁸ զխնդրուածս սրտի քո, զոր հայցես հաւատով⁹: 187 եւ որ¹⁰ անպատուէ զխաչն կամ հայհոյէ, զՔրիստոս համարեսցի հայհոյել եւ¹¹ անարգել եւ ո՛չ զերեւելի նիւթն¹². եւ ի նմանէ ակնկալցի ընդունել զփոխարէն վրիժուցն ընդ խաչահանուսն¹³ իւր¹⁴ եւ ընդ անհաւատսն¹⁵ կամ աստ, կամ ի¹⁶ միւսանգամն¹⁷ զալստեան իւրուս¹⁸:

188 Իսկ յաղագս արհնութեան եկեղեցւոյ¹⁹, որ ասի, որպէս լուաք²⁰ ի հակառակորդաց²¹ անտի²², եթէ²³ չէ²⁴ ինչ ի²⁵ պէտս, զի ո՛չ յառաջանոցն²⁶, այլ ի վերջ-

նոց աստի²⁷ կարգադրեալ է, եւ ի Հայոց միայն: 189 ի նոյն միտս²⁸ իմացարո՛ւք²⁹, զոր³⁰ յաղագս խաչին խորհրդոյ ասացաք եւ վասն եկեղեցւոյ³¹. զի առանց նաւակատեաց³² արհնութեան եւ աւծման՝ լոկ տուն է եւ ո՛չ առագաստ եւ հարսնարան³³ Բանին Աստուծոյ. եւ այս³⁴ ո՛չ միայն այժմ, այլ եւ ի հնումն եւ ի նորումս հաստատեցաւ ի հոգեկրաց³⁵ անտի այսպէս լինել: 190 Յառաջագոյն մաքրել³⁶ հոգեւորական երգովք, սաղմոսիւք եւ արհնութեամբ եւ աւծանել³⁷ իբրեւ զզխոյ եւ զհարսն³⁸, եւ ապա³⁹ արժանաւորիլ երկնաւոր փեսային⁴⁰ հաղորդութեան աստուածային⁴¹ խորհրդոյն կատարմամբ, որպէս եւ զխորանն⁴² Մովսիսի⁴³ եւ գտածարն Սողոմոնի⁴⁴ նախ նաւակատեաւք⁴⁵ եւ աւծմամբ կատարեցին⁴⁶ մեծահոգի տաւնիւք⁴⁷, եւ ապա⁴⁸ փառքն Աստուծոյ էջ երեւելապէս⁴⁹ եւ ելից զնոսա⁵⁰: 191 եւ ի նորումս յորժամ չինեսց մեծն Կոստանդիանոս զեկեղեցիսն Երուսաղէմի, ժողո-

1 վերա Z
 2 տեսանել բազմեալ ի վերայ նորա. եւ յաղօթելն քո առաջի խաչին, քրիստոսի հաւատա գրեզ I K, տ. հաւատայ գրեզ P ի IZm
 3 խաչակից I խաւսակից I
 4 անբարբառ I
 5 զերկրպագութիւն IKZm
 6 նայ IK
 7 I KZ
 8 առնէ I կատարէ IKZmP,
 9 հաւատոյ K
 10 վոր I
 11 I հայհոյելի եւ IKZm
 12 նիւթ Z
 13 խաչահանուացն R, խաչահանուաց IKZm
 14 իւրոց IZmR
 15 I եւ ընդ անհաւատսն IKZm
 16 I կամ ի I
 17 միւսանգամ IKZmR
 18 իւրոյ K
 19 I KZ, տ. եկեղեցւոյ արհնութեան m
 20 լուայ IKZ, լուա m
 21 հակառակաց IKZmP,
 22 անի I
 23 էթէ K
 24 լչէ I
 25 ի ի R
 26 յառաջնոցն KR

27 անտի IKZm
 28 + ի + միտս K
 29 իմացիր IK, իմաց Zm
 30 զինչ I զոր IKm
 31 I եկեղեցւոյ P, I եւ վասն եկեղեցւոյ KZm, եկեղեցւոյ I
 32 նաւակատեաւք IKZm
 33 հարսարան m
 34 յայս I
 35 հոգեկիր + արանց + IKZm
 36 մաքրիլ KZ
 37 աւծանիլ KZm
 38 հարսն I
 39 ապայ Z
 40 փեսայն m
 41 անձայն m
 42 խորանն I
 43 մովսէսի KZ, մովսէսէ m, մովսէսի I
 44 սաղմոն m
 45 նաւակատիւք KZm
 46 կատարեցին Z
 47 տունիւք m
 48 ապայ Z
 49 տ. երեւելապէս էջ IKZm
 50 զնոսայ I

վեալ հրամանաւ թագաւորին հարք սուրբք, եւ գերապայծառ տաւնախմբութեամբ կատարեցին¹ զնաւակատիսն. որ եւ նոյն տաւն կատարի² յիւրաքանչիւր ամի յեկեղեցիս քրիստոնէից ընդ ամենայն ազգս՝ ի չորեքտասանն³ սեպտեմբերի ամսոյ: 192 Եւ ո՛չ միայն յերուսաղէմ, այլ եւ յամենայն⁴ տեղիս շինէին եկեղեցիս⁵ եւ առնէին նաւակատիս, որպէս եւ պատմէ Եւսեբի ժամանակագիր յեկեղեցական գիրս պատմութեանցն, զոր եւ անուամբ իսկ գառ ի Ծուր⁶ Փիւնիկեցոյն⁷ նշանակէ ի Պաւղինէ⁸ եպիսկոպոսէ⁹ շինեալ եկեղեցի. եւ ժողովեալ բազմութեան հարանց ի նաւակատիսն, յորոց միջի խաւսել¹⁰ նմին Եւսեբեայ¹¹ բան ի խորհուրդ եկեղեցոյ¹², որ է գրեալ¹³ ի¹⁴ նորին գրոց վախճանի¹⁵ պատմութեանց¹⁶:

193 Իսկ այն՝ զի գցուցակն¹⁷ ասեն ո՛չ ընդունելի¹⁸, որպէս թէ ո՛չ ի¹⁹ նախնի հարցն²⁰, այլ ի վերջնում²¹ ժամանակի ի Մաշտոցէ²² ումեմնէ ասացեալ եւ եղեալ է²³,

սուտ են եւ ո՛չ ճշմարիտ: 194 Քանզի ամենայն կարգեալքն ի նմա ի²⁴ յառաջին հարցն հաստատեալք էին, է որ ի մերոց Լուսաւորչացն, եւ է որ յայլոց²⁵ ազգաց հայրապետաց. որպէս եւ են իսկ դրոշմեալ²⁶ իւրաքանչիւրոցն անուանք²⁷ ի սկիզբն ցուցակին: 195 Իսկ երանելին²⁸ Մաշտոց²⁹ զբաժանեալ կանոնսն ի³⁰ միմեանց՝ ի մի գիրս հաւաքեաց, վասն որոյ եւ նոյն գիրք յանուն նորա ասացեալ լինին³¹, բայց թէ եւ նմին³² իսկ սրբոյն Մաշտոցի³³ էին³⁴ ասացեալ³⁵ ամենայնքն³⁶, զի՞նչ պատճառաւ են անընդունելիք. կա՛մ ցուցցեն³⁷ զվնասն³⁸, որ ի նմա եւ կա՛մ յայտնի առնեն զանձինս, թէ հակառակ են³⁹ Քրիստոսի եւ աւրինաց⁴⁰ նորա, յորոց⁴¹ բարձցին ամենայն աստուածային⁴² շնորհք⁴³, որ ի ցուցակի⁴⁴ անդ գրեալք են, մկրտութեանն⁴⁵ լուացումն⁴⁶ եւ ձեռնադրութիւնն⁴⁷ սուրբ, հաղորդութիւնն⁴⁸ կենարար⁴⁹ սուրբ խորհրդոյն եւ քրիստոնէարար⁵⁰ թաղումն:

1 կատարելին IKZm
 2 կատարելին I
 3 տասն եւ չորսն R, յերեմտասանն P, տասն եւ երեքն Z, տասն եւ չորքն K, մդ m, ի :մ:ն եւ չորքն I
 4 ամ՝ I
 5 եկեղեցիք KZm, յեկեղեցիք I
 6 ծիւր Z
 7 փիւնիկեցոցն KR, փիւնիկեցուցն Zm, փիւնիկեցոյն I
 8 պաւղին IKZ
 9 յեպփսէ I
 10 խօսիլ m
 11 Եւսեբեա Km, Եւսեբիայ I
 12 եկեղեցոյ IK
 13 տ. գրեալ է m
 14 I m
 15 տ. վախճանի գրոց նորին KZm, վաղճանի գրոց նորին I
 16 պատմութեան IKm
 17 ցուցակն K
 18 ընդդունելի I
 19 I ոչ ի I
 20 I նախահարցն IKZm
 21 վերջում Z
 22 մաշտոցէ KZm
 23 I Km, տ. է եւ եղեալ I

24 I ի IKZ
 25 այլոց Im
 26 դրոշմել Z
 27 տ. անուանի իւրաքանչիւրոցն IKm, անուանի I Z
 28 երանելի I
 29 մաշտոց KZm, մաշտոց + զմաշտոց + I
 30 I K
 31 լինի IKZm
 32 նոյն I նմին IKZm
 33 մաշտոցի KZm
 34 են IKZm
 35 ասացեալք Z
 36 ամենայնքն K
 37 ցուցցեն I
 38 զվնաս Z
 39 I Z
 40 օրինացն I
 41 որոց Im
 42 տ. աստուածային ամենայն IKm
 43 շնորք I
 44 ցուցակին I
 45 մկրտութեան IKZm
 46 սրբութիւն I լուացումն IKZm
 47 ձեռնադրութիւն IKZm
 48 հաղորդութիւն R, + եւ + հաղորդութիւն IKZm
 49 I կենարար IKZ, ի I m
 50 քրիստոնէարար KZ, քրիստոնէայրար m

196 Այլ դուք¹ ժողովուրդք Աստուծոյ, բանաւոր² հաւտ³ մեր ի Քրիստոս, ի բա՛ց լերուք յայդպիսեաց⁴ ոչխարագգեստ⁵ գայլոց, եւ զայնպիսիսն, որ⁶ հակառակ լինին աստուածային⁷ ւարինադրութեանց⁸ հարցն սրբոց՝ հալածեցէ՛ք յաշխարհէ՛⁹ ձերմէ, զի մի՛ աւտարացուցեն¹⁰ զձեզ ի ճշմարիտ աւանդիցն եւ ի հաւատոցն¹¹, որ ի Քրիստոս Յիսուս, եւ մի՛ գործն ապականիչ¹² սերմանեացն ի վերայ¹³ աստուածային¹⁴ ցորենոյ¹⁵ բանին ճշմարտութեան¹⁶: 197 Վասն որոյ պատուէր տամք հրամանաւ¹⁷ Աստուծոյ զգուշանալ ի հաղորդութենէ այնպիսեացն, եւ խաղաղութիւն¹⁸ Աստուծոյ որ ի վեր է, քան զամենայն¹⁹ միտս²⁰, հաստատեցի²¹ առ ձեզ ի նոյն ինքն յերկնային²² խաղաղութեանց²³ տուողն²⁴ Յիսուս Քրիստոս²⁵ ի Տէր մեր, որ է աւրհնեալ յաւիտեան²⁶:

198 Լուաք²⁷ դարձեալ ի²⁸ յերկրորդ թղթի աստ, որ ի ձէնջ²⁹ գրեալ էր զոմանց, որ³⁰ զեւտիքեայ³¹ անիծելոյ³² եւ զայլոց հնոց հերձուածողաց շիջեալ բոցն³³ վերստին արծարծեն³⁴ ասելով զմարմինն³⁵ Տեառն մերոյ եթէ³⁶ ո՛չ էր ի բնութենէ մարդկան, այլ յառաջ քան զլինելութիւն մարդոյն, եւ նախ քան զյաւիտեանս ընդ աստուածութեան³⁷ իւրում, բերելով վկայութիւն³⁸ գերեւելն³⁹ Աբրահամու իբրեւ զմարդ եւ զուսելն⁴⁰ եւ զոտիցն⁴¹ լուացումն: 199 Եւ այսմ⁴² հերձուածոյ⁴³ առաջին հարքն եղին բանս⁴⁴ ընդդէմ⁴⁵ եւ լուծին զանմտութիւն նոցա, զոր երկար է զիրարաքանչիւրսն⁴⁶ բերել յառաջ. բայց ի մէջ սակաւ ինչ ասացուք յայժմուս⁴⁷ առ այդպիսիսդ⁴⁸, եթէ⁴⁹. «Ո՛վ դուք, յո՞րոց առաքելոց եւ վարդապետաց ուսեալ ասէք գայդ. կա՛մ ցուցէք ի ճշմարտագունիցն, զի հաւանեացուք⁵⁰, եւ կամ հաւանեցարուք սուտ լինել յամենայնի⁵¹». զի մի՛

1 դու I
 2 + եւ + բանաւոր IK
 3 հօյտ I
 4 այդպիսեաց I
 5 ոչխարա սգետ I
 6 որք IKm
 7 աստուածային K
 8 ւարինադրութեանցն IKZm
 9 յաշխարհէդ IKm
 10 աւտարացուցանէն m
 11 հաւատիցն + եւ ի հաւատոցն + I
 12 սատանայական յապականիչ IKZmP
 13 վերա KZ
 14 անմիտ m
 15 ցորենոյ m, ցորենոյ I
 16 նշմարտութեանն m
 17 հրամանաւ I
 18 խաղաղութիւնն mR
 19 ի զամենայն R
 20 զմիտս R
 21 հաստատեցի I
 22 յերկնային m
 23 խաղաղութեանցն KZm
 24 տուողն KR, տվողն I
 25 + ի + Բս յս IKZm
 26 յաւիտեանս յա՛ւ + ամէն + Km, յաւիտեանս: ամմէն IZ

27 ի լուաք IKmP
 28 զեւտիքեայ ի ի Zm, ի ի I
 29 ի մէջ I
 30 որք + եւ + IKm, որք Z
 31 զեւտիքեայ Zm, եւտիքեայ I
 32 անիծելո m
 33 շիջեալ բոցն ի շիջելոցն Zm
 34 արծարծեն I
 35 զմարմնոյ KZmP, զմարմնոյն I
 36 էթէ K
 37 աստուածութեանն m
 38 վկայութեան I
 39 զերեւելն Z
 40 ուսելն I
 41 զոտիցն m
 42 այսր R
 43 հերձուածո m
 44 ի ընդդէմ IKZm
 45 ընդդիմադրութիւն IKZmP
 46 իւրաբանչիւրսն I
 47 աժմուս I
 48 այդպիսիդ K
 49 էթէ K
 50 հաւատացուք ի հաւանեացուք P, հաւատացուք IKZm
 51 անմի I

յերկուց անվրէպ կայ առաջի այսոսիկ¹ ասողացն՝ կամ զգիրս աստուածաշունչս որք պատմեցին զմարդեղութիւն Տեառն մերոյ² ի վախճան³ ժամանակի եւ ի Կուսէն⁴ սրբոյ⁵ եղեալ՝ սուտ առնել, եւ կամ թէ ո՛չ ունին⁶ ցուցանել, ինքեանք ըմբերանեալ սուտ երեւեսցին յայտնապէս⁷:

200 Մերձ արդեաւք կարծիցեն զոքա⁸ գանձինս առ աստուածային⁹ գիտութիւնն¹⁰ քան զորդին որոտման, որ ո՛չ մարմնոյ¹¹ ինչ անուն¹² նշանակեաց յանսկզբնաբար¹³ էութիւնն¹⁴ Որդւոյ¹⁵, որ ի Հաւրէ, այլ բան միայն, որ¹⁶ զանմարմնութիւն նշանակէ. եւ յորժամ կատարեաց զանմարմին էութեանն¹⁷ նշանակութիւն¹⁸ եւ էջ ի խոնարհ¹⁹, ապա եւ²⁰ զմարմնոյն²¹ ճառէ ասելով, եթէ²² Բանն այն, զորմէ ասացի, թէ ի սկզբան²³ էր առ Աստուած Հայր²⁴, եւ ամենայն ինչ նովաւ եղեւ ի լինելութիւն արարածոց, այժմ ասէ՝ մարմին եղեւ եւ բնակեաց ի մեզ: 201 Եւ արդ, թէ²⁵ յառաջ էր մարմին²⁶ ըստ չարացոյ²⁷

կարծեաց, վասն է՞ր ո՛չ ասաց²⁸, թէ²⁹ ի սկզբանէ³⁰ էր³¹ Բանն³² մարմին, յորժամ ընդ Հաւր էր, այլ յետոյ ասէ³³ եղեւ մարմին. քանզի եղեւն եւ բնակեացն³⁴ ի մեզ³⁵ զյետոյ³⁶ լինելն³⁷ նշանակէ: 202 Զինչ եւ առ ի Պաւղոսէ³⁸ ասացելոցն³⁹ ասիցեն⁴⁰, եթէ⁴¹. «Ո՛չ զհրեշտակաց՝ այլ զգաւակէն⁴² Աբրահամու⁴³ բունն հարկանէ⁴⁴. ուստի պարտ էր⁴⁵ նմա⁴⁶ ամենայնիւ⁴⁷ եղբարց նմանել»⁴⁸: 203 Եւ դարձեալ՝ եթէ⁴⁹. «Յառաջ⁴⁹ խոստացաւ ի ձեռն մարգարէից իւրոց⁵⁰ գրովք սրբովք⁵¹ վասն որդւոյ⁵² իւրոյ եղելոյ⁵³ ի գաւակէ⁵⁴ Դաւթի ըստ մարմնոյ»⁵⁵. եւ դարձեալ, իբրեւ⁵⁵ թէ. «Յորժամ եկն լրումն ժամանակաց, առաքեաց Աստուած զորդի իւր, որ եղեւ ի կնոջէ եւ ե-

1 գայսոսիկ IKmR
2 մերո m
3 վաղման I
4 ի կուսէն I
5 սրբո m
6 ունիցին m
7 տ. յայտնապէս սուտ երեւեսցին IKZm
8 մոխա յ դոխա KZm, յ I
9 անձին m
10 գիտութիւն IK
11 մարմնայ I
12 տ. անուն ինչ IKZm
13 յանսկզբնական IKZm
14 էութիւն IK
15 որդոյ IK
16 զոր I
17 էութեան K, էութիւնն I
18 նշանակութեան I
19 խոնար I
20 եւս Z
21 զմարմնոյ KZm
22 էթէ K
23 ի սկսբանէ I
24 + եւ + հայր I
25 էթէ KZm, եթէ I

26 մարմինն IKZm
27 չարացո K
28 ասացի I
29 էթէ KZm
30 սկզբանն Z
31 ի էր Z
32 ի բանն Z
33 ի ասէ I
34 բնակեաց Z
35 մեզն Z
36 զյետոյն Z, յետոյ I
37 ի լինելն Z
38 պողոսէ I
39 ասացելոց KZm
40 ասացին K
41 էթէ K
42 գաւակէն K, զգաւակէ Z
43 արբահամու m
44 տ. բունն հարկանէ, այլ զգաւակէն արբահամու I
45 ի պատրէր K
46 նմայ K
47 ամենիւ Z
48 տ. էթէ. Բ՝ 16-17
49 էթէ IKZm
49 առաջ m
50 ի իւրոց KZm
51 սրբովք I
52 որդոյ IK
53 ի եղելոյ IKZm
54 գաւակի m
55 տ. էթէ. Բ՝ 2-3
55 ի իբրեւ IKZm

մուտ ընդ աւրինաւք¹»։ 204 *Զի՞նչ եւ Գարրիէլի² ասելն ցկոյսն, թէ. «Յղասցիս եւ ծնցես³ որդի. եւ նստցի յաթոռն Դաւթի հաւր իւրոյ»⁴. եւ Եսայիայ⁴, թէ. «Ահա⁵ կոյս⁶ յղասցի եւ ծնցի որդի⁷»⁴։*

205 *Եւ⁸ արդ, եթէ⁹ այլ մարմին էր եւ ո՛չ ի բնութենէ մարդկան, զիա՞րդ յղանայր կոյսն եւ ծնանէր. կամ ո՞րպէս¹⁰ որդի Դաւթի եւ Աբրահամու¹¹ ծնեալն¹² կոչեցեալ լինէր. կամ զիա՞րդ փրկիւր բնութիւնս մեր՝ յորժամ ո՛չ էր մարմինն¹³ ի մէնջ. եւ թէ¹⁴ նախ քան զլինելութիւն մարդոյն էր մարմինն¹⁵, զիա՞րդ որդի մարդոյ անուանէր զինքն Քրիստոս ի բազում տեղիս. Միթէ⁹ ա՞յլ ոք մարդ յառաջ քան զԱդամ եղեալ ասեն եւ ի նմանէ մարմին առեալ եւ որդի նորա կոչեցեալ։*

206 *Ո՞վ անմտութեանն¹⁶, մանաւանդ թէ եւ¹⁷ չարին խաբեութեանն¹⁸։ 207 Իսկ¹⁹ եթէ²⁰ յաղագս²¹ ուտելոյն առ Աբրահամու²² կարծեն զոլ զնա²³ մարմին, միթէ ո՞չ էր*

կարելի ամենակարող²⁴ բնութեանն²⁵ Աստուծոյ ուտել իբրեւ զմարմին եւ յո՛չ էութիւն²⁶ զկերեալսն²⁷ փոխել²⁸ իբրեւ²⁹ զանմարմին, զի եթէ³⁰ ի ճշմարիտ մարդեղութեանն ի տիրապէս Աստուած խոստովանողացն զնա³¹, ո՛չ է ասել ի կամաւորաբար մերձեցեալն ի կերակուրսն³² եւ յրմպելիսն³³ ծախումն ապականութեան ըստ մերումս, զի՞նչ ապա մինչ յանմարմնութեանն էր՝ ասելի է։ 208 Քանզի արարչական բնութիւնն³⁴ տիրէ³⁵ բնութեան աւրինացն³⁶, եւ ո՛չ ինքն ի ներքոյ անկեալ³⁷ ծառայէ նոցունց որպէս արարած³⁸. ըստ որում³⁹ յեզիպտոս⁴⁰ զմի եւ զնոյն աւղ ի միում ժամու եզիպտացոցն⁴¹ խաւար եւ իսրայէլացոցն⁴² լոյս յաւրինաց⁴³, եւ զգետն⁴⁴ սոցա⁴⁵ ջուր եւ նոցա⁴⁶ յարիւն⁴⁷, եւ զբոցն ի Բաբելոն⁴⁸ երից⁴⁹ մանկանցն⁵⁰ ցաւղ եւ քաղղէացոցն⁵¹ հուր այրեցող⁵²։

1 | եւ եմուտ ընդ աւրինաւք IKZm
 2 | Գարրիէլ. Գ. 4
 3 | ճնցիս KZmR, ծնցի I
 4 | Հմար. Գ. 27-31
 4 | Եսայիայ KZm
 5 | ահայ Z
 6 | կոյսն KZm
 7 | | եւ նստցի յաթոռն Դաւթի հաւր իւրոյ եւ Եսայիայ. թէ. «Ահա կոյս յղասցի եւ ծնցի որդի» I
 8 | Ե. 15
 9 | I Z
 9 | էթէ K, թէ I
 10 | | որպէս I
 11 | արբամու m, արբամու I
 12 | ծնեալ I
 13 | բնութիւնն I մարմինն P
 14 | էթէ KZm, եթէ I
 15 | մարմին I
 16 | անմտութեան K
 17 | | թէ եւ IKZm
 18 | խաբեութեանն R, խաբեութեան KZm
 19 | եւ | իսկ IKZm
 20 | էթէ K
 21 | + առ + յաղագս I
 22 | տ. առ արբահամու ուտելոյն IKZm
 23 | զնայ I

24 | ամենակարող ImR
 25 | բնութեան I
 26 | յէութիւն I
 27 | զկերակրեալն Km, զկերեալն I
 28 | փոփոխել Km, փոփոխեալ Z
 29 | | որպէս KZm
 30 | թէ IKZm
 31 | զնայ Km
 32 | տ. ի կերակուրսն մերձեցեալ IKZm
 33 | յրմպելիս K, յրմբելիս IZm
 34 | բնութիւն IK
 35 | տիրել m
 36 | օրինաց I
 37 | անգեալ Km
 38 | զարարած IZm
 39 | որում + եւ + IKm
 40 | Եզիպտոս m
 41 | Եզիպտացոցն IK
 42 | իլէլացոցն K, ինչացոցն m, իլէլացոյց I
 43 | յաւինեաց KZm, օրինաց I
 44 | զգետս I
 45 | մոցա | սոցա I
 46 | մորա Z
 47 | արիւն Zm
 48 | բաբելոն IR, բաբելոն KZ, բաբելոն m
 49 | | երից IKZm
 50 | մանգանցն Z, մանկանցն I
 51 | Բաղղէացոցն K, Բաղրէացոցն I
 52 | այրեցող I

209 Նոյնպէս¹ եւ ի նորումս կուսի² մայր լինել եւ կոյս³ մնալ տնաւորինեաց⁴. եւ ի վերայ⁵ լոյծ բնութեան ջուրցն⁶ իբրեւ ի վերայ⁷ ցամաքի ընթանալ. եւ ի կնքեալ գերեզմանէ ելանել, եւ ընդ փակեալ⁸ դրունսն⁹ մտանել, եւ եւս բազմագոյնս, զոր¹⁰ պատմեն գիրք: 210 Բայց զի¹¹ ասեմք եւ զայս, զի թէ զՈրդի յաղագս ուտելոյն¹² զորթն՝ մարմին եղեալ ասեն, զի՞նչ եւ վասն երկուց հրեշտակացն ասասցեն, որ¹³ ընդ նմա, որք ո՛չ միայն անդ, այլ եւ առ Ղովտ¹⁴ կերան եւ արբին. միթէ եւ նոքա՞ էին մարմնաւորք. եւ եթէ¹⁵ երկուքն այն՝ յայտ է թէ եւ¹⁶ ամենայն երկնաւորքն¹⁷. եւ զիա՞րդ Դաւիթ հոգի անուանէ զնոսա. «Ո՞րար¹⁸, ասէ¹⁹, զհրեշտակս իւր հոգիս»²⁰. եւ հոգին անուն զանմարմին բնութիւնն նշանակէ²⁰ ըստ Տեառն ասելոյ²¹ յաղագս յաւէտ²² անմարմնութեանն²³ Աստուծոյ, եթէ²⁴. «Հոգի է Աստուած»: 211 եւ եթէ²⁵ հրեշտակք արա-

րածք²⁶ գոլով՝ կերան եւ շաւշափեցան²⁷ լուացմամբ²⁸ ոտից իբրեւ զմարմինս եւ ո՛չ փոփոխեցան յանմարմին²⁹ բնութենէն³⁰, եւ³¹ զիա՞րդ անկարութիւն ոք³² վարկանի ամենազաւր բնութեան Բանին՝ մինչ անմարմինն³³ էր, ուտել իբրեւ զմարմին ճշմարտապէս եւ անապականաբար ծախիլ կերակրոցն իբրեւ³⁴ զանմարմին:

212 Բազումք ի սրբոց վարդապետացն³⁵ խաւսեցան ի բանս իւրեանց ընդդէմ գայսպիսիսն³⁶ ասողաց, զոր³⁷ երկարապատում է զիւրաքանչիւրոցն³⁸ դնել բանս ի լուծումն դոցա³⁹, բայց զմիոյն միայն նշանակելով⁴⁰ զմեծին ասեմ⁴¹ Գրիգորի Աստուածարանի, եւ⁴² զամենեցուն Համարեսցուք ասել⁴³ որպէս⁴⁴ ի⁴⁵ միոյ⁴⁶ հոգւոյ⁴⁷ շարժեալք, զոր եւ ասէ իսկ⁴⁸ յաղագս այսր խնդրոյ այսպէս⁴⁹. «Յառաջագոյն, ասէ, ո՛չ մարդ, այլ Աստուած եւ որդի⁵⁰ միայն, եւ նախ քան զյաւիտեանս⁵¹ անխառն մարմնոյ եւ որքան ինչ

1 նոյն IKZm
 2 կուսիմ IKZm
 3 կուս K
 4 ի տնաւորինեաց IKZm
 5 վերա Km
 6 ջրոյ IKZm
 7 ի վերայ IKZm
 8 փափեալ m
 9 դրունս IKZ, զդրունս m
 10 զորս Zm
 11 ի զի IKZm
 12 յուտելոյն m
 13 որք Km
 14 դաստ KZm, դովտ I
 15 էթէ K
 16 ի եւ I
 17 երկրաւորքն I
 18 արարար I
 19 ի ասէ IKm
 = Ուշ. չ՛Գ. 4
 20 տ. նշանակէ գրնութիւն IKZm
 21 ասելոյն I
 22 յաւետ K
 23 անմարմնոյն IKZmP1
 24 էթէ K
 25 էթէ K

26 արարած IKm
 27 շաւշափեցին + ըստ + Km, շաւշափեցին Z, շոշափեցան + ըստ + I
 28 լուացման m
 29 յանմարմինս I
 30 բնութենէն K, ի բնութենէն KZm
 31 ի եւ I
 32 որք m
 33 անմարմին I
 34 որպէս ի իբրեւ IKZm
 35 վարդապետաց IKZm
 36 գայսպիսիս IKZm
 37 զոր + եւ + IK m
 38 զիւրաքանցիւրոցն I
 39 դոցայ I
 40 միայն նշանակելով ի Z, նշնկելով ի տ. ասեմ զմեծին IKZm
 42 ի եւ IKZm
 43 ասելով K
 44 ո՛ր m
 45 ի ի I
 46 զմիոյ I
 47 հոգոյ IK
 48 ասէին ի ասէ իսկ IKZm
 49 սւս I
 50 որդի + եւ որդի + I
 51 զյաւիտեան m

մարմնոյն¹ է, իսկ ի վախճանի եւ զմարդն
 էառ վասն մերոյ փրկութեան»։ 213 Տե՛ս
 զի միով այսու² բանիւ³ լուծանէ զբովան-
 դակ մոլորելոցն⁴ զկարծիս. անխառն ասէ⁵
 մարմնոյ՝ եւ որքան ինչ մարմնոյ⁶ է, էր
 յառաջ քան զյաւիտեանս եւ բան միայն
 եւ որդի։ 214 Ձի՞նչ այլ եւս պարզ եւ
 յայտնի ցոյցք⁷ բանից, որովք⁸ վանէ⁹ իս-
 պառ¹⁰ զյանդգնելոցդ¹¹ մոլեգնութիւն¹²,
 որ¹³ բաւական է¹⁴ սակաւս այս ի բազ-
 մաց¹⁵ լսողաց, իսկ որք ո՛չ կամիցին լսել,
 թէ եւ¹⁶ բիւրուց¹⁷ բերանովք¹⁸ հնչեցեալ¹⁹
 լինին բարբառք՝ անլուրք են²⁰։ 215 Այլ
 դուք սիրող²¹ էք լսել զճշմարտութիւնն²²,
 այսպէս²³ ծաներուք, եթէ²⁴ ո՛չ մարմնոյ
 բնութիւն էր ընդ Որդւոյ²⁵ նախ քան
 զմարդանալն, մի՛ լիցի ասել զայս կամ
 կարծել ուղղափառ²⁶ մտաց, այլ զայս
 միայն ասեն գիրք սուրբք²⁷, եթէ²⁸ խոր-

հուրդ²⁹ տնաւբէնութեանն³⁰ Քրիստոսի
 յառաջ քան զյաւիտեանս ծածկեալ էր առ
 երրորդութեանն³¹ ըստ առաքելոյ³², եթէ³³.
 «Խորհուրդն որ ծածկեալն էր յաւի-
 տեանցն³⁴ եւ յազգաց³⁵, այժմ յայտնեցաւ
 ի ձեռն եկեղեցւոյ³⁶ բազմապատիկ իմաս-
 տութիւնն³⁷ Աստուծոյ»³⁸, բայց կատարե-
 ցաւ գործով³⁸ ի վախճան³⁹ ժամանակաց⁴⁰
 ի՛ դարուն վեցերորդի⁴², որոյ⁴³ աւրի-
 նակքն⁴⁴ յառաջագոյն⁴⁵ տպաւորեցան ի
 սկզբանէ⁴⁶ լինելութեան⁴⁷ մարդոյն մին-
 չեւ ցգալուստն Քրիստոսի։ 216 Եւ այս
 վասն սորին⁴⁸ խորհրդոյ⁴⁹ այսքան եւս
 շատ լիցի⁵⁰։

217 Ասացուք եւ յաղազս այնոցիկ,
 որք⁵¹ գԲանին էութիւնն⁵² միայն ասեն
 թանճրանալ յորովայն⁵³ Կուսին իբրեւ
 ջուր⁵⁴ սառուցեալ, այլ ո՛չ զմարդկայինս

1 արմնոյ R
 2 այսու IKZm
 3 անիւս IKZm
 4 ոլորելոց IKm, մոլորելոցը Z
 5 էր + ասէ IKm
 6 արմնոյն IKm
 7 տ. ցոյցք յայտնի IKZm
 8 բով IKZ
 9 բով վանէ | որովայնէ m
 10 իսկ առ m
 11 յանդգնելոցն IKZm
 12 ոլեգնութիւն K, մոլեգնութեան m
 13 բով R
 14 է Z
 15 ի բազմաց IKZm
 16 ւ | բէւ I
 17 իւրոց IKm
 18 երանաւ IKZm
 19 .. չեցեալ m
 20 են IKZm
 21 սիրող R, + որ + սիրող IKm, սիրողիտ Z
 22 զճշմարտութիւն IK
 23 սւ I
 24 էթէ K, եթէ I
 25 որդոյ IK
 26 ուղղափառ I
 27 գիրք սրբ գայս միայն ցուցանէ | գայս միայն ասէն
 գիրք սուրբ IK, այլ գիրք սրբ գայս միայն ցուցա-
 նեն Z, այլ գիրք գայս միայն ցուցանեն m

28 էթէ K
 29 խորհուրդ IKZm
 30 տնաւբէնութեան IKZ, տնաւբնութեան m
 31 երրորդութիւնն R, տ. ծածկեալ էր առ (յ)երրոր-
 դութեանն յառաջ Բան զյաւիտեանս (I)KZm
 32 առաքելոյ m
 33 էթէ K
 34 յաւիտեանց I
 35 յազգացն IKm
 36 եկեղեցոյ K, եկեղեցոյ m, յեկեղեցոյ I
 37 իմաստութեանն Km, իմաստութիւն I
 38 շմբ. Կողո. Ը՝ 26-28
 38 տ. գործով կատարեցաւ IKZm
 39 լվախնանակ Z, վաղնանի I
 40 I ժամանակաց IKZm
 41 I ի I
 42 :գյերդի I
 43 յորոյ I
 44 արիւնակ IK
 45 յառաջ IKZ, առաջ m
 46 սկզբանէ I Z
 47 + ի + լինելութեան K
 48 նորին | սորին IKm
 49 խորհրդոյ m, խորհրդոյս I
 50 այսքան եւս շատ լիցի | այսպլ... | Z
 51 որ KZm
 52 էութիւն IK
 53 + ի + յորովայնի IKZm
 54 զջուր IKZm

առեալ բնութիւն եւ՝ խառնեալ ընդ ինքեան. եւ այս հերձուած Եւտիքեայ՝:

218 Դարձեալ եւ արիոսականացն, որովք յաստուածութիւնն զչարչարչարանն կամին մերձեցուցանել, որպէս եւ նախ ցուցաք. եւ սոցուն³ պատասխանի բաւական է՝ յառաջ ասացեալ բանդ, որ ի լուծումն ասողացն⁵, եթէ⁶ յերկնից⁷ երբ⁸ զմարմինն⁹. առ որս¹⁰ ասացուք եւ զայս եւս:

219 Զի թէ ի գաւակէ Աբրահամու¹¹ եւ Դաւթի էր, որպէս առաքեալքն եւ աւետարանիչքն ցուցանեն, զիա՞րդ կամ յերկնից բերեալ ասիցէք¹² զմարմինն, եւ¹³ կամ աստուածութեանն միայն¹⁴ թանձրանալ առանց բնութեան մարմնոյ. ո՞ւմ¹⁵ ապա¹⁶ Աբրահամ¹⁷ եւ Դաւիթ նախահարք, մանաւանդ եթէ¹⁸ եւթանասներորդ¹⁹ նահապեաք՝ ըստ Ղուկայ աղգարանութեանն²⁰, եթէ²¹ ո՞չ մարդկային²² ունէր մարմին: 220 Իսկ եթէ²³ ի բանս աստուածաբանիցն Յովհան-

նու²⁴ եւ Գրիգորի մուրիին գոքա յուղիդ²⁵ կարծեաց, զի ոմն ասէ²⁶. «Բանն մարմին եղեւ» եւ ոմն թէ. «Անմարմինն մարմնանայ, բանն թանձրանայ²⁷», զայս յաղագս²⁸ անճառ²⁹ միաւորութեան Բանին եւ մարմնոյն ծանիցեն ասացեալ, եւ ո՞չ վասն թանձրանալոյ եւ³⁰ ի ձեւ մարմնոյ լինելոյ աստուածութեանն³¹: 221 Զի թէ³² այնպիսի մտաւք էր ասացեալն, որպէս կարծեն, զիա՞րդ դարձեալ³³ ի նոյն ճառի ասէ Գրիգորիոս. «Յիւր³⁴ կերպարանն գայ³⁵ եւ մարմին զգենու յաղագս մերոյ³⁶ մարմնոյ³⁷, եւ հոգի իմանալի յաղագս իմոյ³⁸ հոգւոյս³⁹ խառնի. եւ ամենայն լինի բաց⁴⁰ ի մեղաց՝ մարդ ծնեալ ի կուսէ ըստ մարմնոյ⁴¹ եւ հոգւոյ^{42,43}: 222 Եւ դարձեալ ասէ. «Եւ եկեալ Աստուած հանդերձ առեցելովն մի յերկուց⁴⁴ ընդդիմակաց՝ հոգւոյ⁴⁵ ասեմ եւ մարմնոյ, յորոց մինն⁴⁶ աստուածացոյց եւ մին⁴⁷ աստուածացաւ: 223 Ո՞վ⁴⁸ նոր խառնման⁴⁹, ո՞վ⁵⁰ սքանչելի խառնու-

1 ի գի թէ որդի յաղագս ուտելոյն գորթն ... առեալ բնութիւն եւ Z (Z ձեռագրում բերք է ընկած, կազմողն այս էջը տարել է վերջ եւ էջակալել իրրել. 124 (յուսանկարում 126):
2 եւտիքեայ Km
3 սոցունց I
4 էր IKZm
5 ասողացդ KZm, ասողացդս I
6 էթէ K
7 երկնից m
8 էրբ K
9 զմարմիննս I
10 բայց լ առ որս IKZm
11 արրամու m
12 ասեմք KZm, ասեմք I
13 ի եւ IKZm
14 ի Z
15 որում IKZm
16 ապայ m
17 արրամ m
18 ի եթէ IKZm
19 եօթանասներորդ R, եօթանասներորդ * եւթներորդ * KZmPi, եօթանասներորդ * եթն երրորդ I
20 ազգարանութեան IKZm
21 էթէ K
22 մարդկային m
23 էթէ K

24 յոհաննու R, յոհանու K, յոհաննու IZm
25 յուղիդ m, ուղիդ I
26 ասէ + էթէ + IKZm
27 բանձրանա m
28 աղագս m
29 անճառ m
30 ի եւ I
31 տ. լինելոյ անութեանն մարմնոյ IKm
32 ի թէ K
33 ի դարձեալ Z
34 իւր I
35 + ասէ + գայ IKZm
36 ի մերոյ IKZm
37 մարմնոյն m
38 իմո m
39 հոգոյս IK
40 բայց Z
41 մարմնո m
42 հոգոյ IK
43 յուս. Լծ մեծ է K
44 + ի + յերկուց IK
45 հոգոյ IK, հոգւո m
46 մին K
47 մինն IZm
48 + եւ + ով IKm
49 խառնմանն IKm
50 եւ լ ով IKZm

ծոյն. որ էրն լինի, եւ ստացիչն¹ ստացանի, եւ անտանելին տարեալ² լինի միջոցաւ³ հոգւոյ⁴ աստուածութեանն⁵ միջնորդելով եւ մարմնոյ⁶ թանձրագունի»: 224 Եւ բիւրք⁷ են այսպիսի⁸ ասացելոց⁹ յեղանակք սորին երանելոյ¹⁰ եւ ամենայն¹¹ սրբոց, որովք հաւատամք եթէ¹² ճշմարտապէս եւ առանց կարծեաց առ զմերս¹³ բնութիւն ի գանգուածէն¹⁴ Ադամայ¹⁵ Աստուածն Բան, որպէս զի նմանեաւն զնմանն փրկեսցէ:

225 Իսկ առ այնոսիկ, որք յաղագս ասելոյ¹⁶ ի գիրս զՈրդւոյ¹⁷ յորովայն Կուսին՝ եւ ի ծոց Հաւր, ի խաչին՝ եւ ընդ աջմէ¹⁸ նորին, ո՛չ աստուածութեամբն միայն ասեն զայս՝ որպէս եւ¹⁹ էն²⁰ ճշմարիտ, այլ եւ մարմնովն նախ քան զհամբառնալն²¹, անմարթ էր խաւսել կամ տալ պատասխանի յաղագս անմասն²² յիմաստից²³ տգիտութեանն²⁴, բայց զի մի եւ այլ եւս տգիտագոյնք²⁵ մոլորիցին²⁶ ի բանից նոցա, ասացուք ինչ²⁷ փոքր ի շատէ:

226 Աստուծոյ ամենայն ինչ կարելի է, զի արարիչ է²⁸ բնութեանց²⁹ էից եւ ո՛չ ընդ նոքաւք³⁰ ստորանկի³¹. բայց³² թէպէտ եւ կարէ³³ զամենայն, այլ³⁴ ո՛չ միշտ եւ յամենայն³⁵ ընդդէմ բնութեան ներգործէ³⁶. ըստ որում եւ ի հնումն կարող³⁷ էր եւ առանց տապանի³⁸ ապրեցուցանել զնոյեանսն ի ջուրցն հեղեղաց³⁹, բայց զի մի՛ դատարկասցի գործ իմաստութեանն⁴⁰ ըստ իմաստնոյն, լաստիւն այնու ուսոյց մարդկան զարհեստ նաւագործութեան⁴¹. եւ դարձեալ՝ զի անպատասխանի⁴² լիցին⁴³ տեսողք⁴⁴ հարիւրամեայ⁴⁵ գործ⁴⁶ տապանին, որովք⁴⁷ ո՛չ զղջացեալ կորեան: 227 Կարող էր եւ զորդիսն Իսրայէլի⁴⁹ ո՛չ⁵⁰ մոլծանել յԵգիպտոս եւ հանել, եւ ապա⁵¹ ժառանգեցուցանել նոցա զերկիրն Աւետեաց, այլ անդստին մինչ էին հարբն հանդերձ Յակորաւն⁵² առ քանանացւոյքն⁵³ կատարել զխոստումն Աբրահամու. բայց յաղագս մեծագունի սքանչելեացն եւ խորհրդոցն⁵⁴

1 ստաչիչն I
 2 տալեալ տ
 3 միջոցաւ I
 4 հոգոյ IK
 5 աստուածութեան տ
 6 մարմնո տ
 7 բագումբ I բիւրք IKZm
 8 յայսպիսի KZm
 9 յասացելոց I
 10 երանելոյ K, երանելո տ, յերանելոյ I
 11 յամ I
 12 էթէ K
 13 գմեր I
 14 գանկուածէն KZ, գանկուածոյն I
 15 ադամա տ
 16 ասելո տ
 17 զորդոյ IK, զորդո տ
 18 յաջմէ I
 19 ի եւ IKZm
 20 են K
 21 գիամբառնայն R
 22 յանմասն Km
 23 իմաստից I
 24 գիտութեանն IK
 25 տգիտագոյնքն IK
 26 մոլորիցին IKZm
 27 ի ինչ IKZm

28 ի զի արարիչ է I
 29 բնութեան IKm
 30 նոքաւք I
 31 ստորանգի Km, ստոր անկանի I
 32 այլ ի բայց IKZm
 33 կրէլ կարէ IKZ, գրէ տ
 34 բայց ի այլ IKZm
 35 յամենի Z
 36 ներգործի Km
 37 կարող ImR
 38 տապանակի IKm
 39 ջուր ջրհեղեղաց ջուրցն հեղեղաց IKm
 40 իմաստութեան IKZm
 41 մակացութեան լ նաւագործութեան ImP
 42 անպատասխան տ
 43 լիցի R, լինիցին IKZm
 44 տեսաղ IK, տեսող տ
 45 հարիւրամեան IKZm
 46 գործոյ IKZ, գործո տ
 47 որով IKZm
 48 կարող IR
 49 ի՞ղի K, ի՛ղի I
 50 ի ի ոչ I
 51 ապալ Z
 52 յակովբաւ KZ, յակորաւ Im
 53 Բահանայիցն P, Բանանայիցն IKZm
 54 խորհրդոյն IKZm

կատարման. թոյլ ետ¹ Յովսեփայ² վաճառել յԵգիպտոս, եւ Յակովբայ³ որդւովքն հանդերձ իջանել անդր⁴, որովք⁵ ամենայնքն⁶ եւ իրք⁷, եւ⁸ խորհուրդք⁹ ի լրումն եկին: 228 Ըստ այսմ եւ ի¹⁰ տնաւորինական խորհուրդսն¹¹ էր¹² երբեմն, զի զերազանցէր քան զբնութիւն, յորժամ զայն ինչ տեսանէր յաւգուտ մարդկան, եւ էր¹³ երբեմն¹⁴, զի հետեւիւր բնութեան, մինչ այնու շինէր գտեսողսն¹⁵: 229 Որպէս ի կուսէ¹⁶ ծնանիլն¹⁷ գերագոյն էր, քան զբնութիւն¹⁸, եւ կաթամբ¹⁹ կերակրիլն հետեւումն²⁰ էր բնութեանս²¹. քանզի կարող²² էր եւ առանց կերակրելոյ²³ կեալ²⁴: 230 Աճելն հասակաւ²⁵ հետեւումն էր բնութեան²⁶, զի կարող էր²⁷ ի միում ժամու յայր կատարեալ²⁸ լինել. իսկ²⁹ տղայա-

կան³⁰ տիսն³¹ աստուածաքանչ զաւրութեանցն երեւումն³², լուսոյն³³ փայլելն առ հովուաւքն³⁴, հրեշտակացն բարբառք³⁵, աստեղն ընթացք³⁶, մոգուցն³⁷ ընծայաբերութիւնք³⁸, եւ այլն³⁹ ամենայն ի վեր քան զբնութիւն: 231 Քաղցնուլն եւ ծարաւելն⁴⁰ հետեւումն էր բնութեան, այլ յորժամ կամէր եւ ո՛չ աւամայ⁴¹ բոնադատել⁴² ի⁴³ կրիցն ըստ մեզ՝ արտաքոյ⁴⁴ էր⁴⁵ բնութեան: 232 Չարչարիլն⁴⁶ մարմնով եւ մեռանիլն⁴⁷ հետեւումն էր⁴⁸ բնութեան, քանզի մեր է⁴⁹ այս սեպհական⁵⁰, որովք⁵¹ եցոյց եթէ⁵² մարդ եղել ճշմարիտ, իսկ⁵³ ի չարչարանսն անչարչարելի⁵⁴ մնալ⁵⁵ աստուածութեամբն⁵⁶ եւ ի մահուն անմահ եւ իշխանաբար⁵⁷ յառնելն՝ գերագոյն⁵⁸ էր քան զբնութիւն մարդկան. այսպէս իմա⁵⁹ ինձ եւ⁶⁰ յաղագս այսր խնդրոյ⁶¹: 233 Քանզի

1 յետ I
 2 յովսեփայ K, յովսեփա տ, յովսեփայ I
 3 յակոբայ R
 4 I եւ յակովբայ որդւովքն հանդերձ իջանել անդր IKZm
 5 յիրովքն K, յիրովք Zm
 6 ամենայնքն K, ամեն I
 7 իրքն I եւ իրք KZm, իր I I
 8 I եւ I
 9 խորհուրդ IK
 10 I ի տ
 11 խորհուրդն IKZm
 12 I էր R
 13 I էր R
 14 յերբեմն I
 15 գտեսողսն I
 16 կուսէն IKZm
 17 ծնանիլն IKm
 18 լգրնութիւնն Z
 19 կաթամբ տ
 20 հետեւող KZm, հետեւող I
 21 բնութեան K, բնութեանն Im
 22 կարող IR
 23 կերակրոյ IKm
 24 կալ IKm
 25 + առանց + հասակաւ I
 26 բնութեանն տ
 27 կարող էր R, կարէր + եւ + IKZ, քանզի կարէր եւ I զի կարող էր տ
 28 կատարել Z
 29 I ի Z

30 տղայկան I
 31 ստիմսն I տիսն I
 32 էրեւումն K
 33 լուսոյն տ
 34 հովուաւքն տ
 35 բարբառքն R
 36 ընթացքն R
 37 մոգուցն I
 38 ընծայաբերութիւն I
 39 այլ I
 40 ծարաւ իլն I
 41 աւամայ Km, այկամայ I
 42 բոնադատեալ K, բոնադատիլն I
 43 I ի I
 44 արտաքոյ K, արտաքո տ
 45 I էր I
 46 չարչարելն KZm
 47 մեռանիլն KZm
 48 I էր Z
 49 I է I
 50 սեպհական K, սեպհական Z, սեփական I
 51 որով IKZm
 52 թէ IKZm
 53 I K
 54 անչարչարելիսն Z
 55 մնայր IKm
 56 անմո՛ր I
 57 իշխանայրար I
 58 վերագոյն Km
 59 իմայ IKZ
 60 I եւ I
 61 խորհրդոյ I խնդրոյ Pj

չըջիլն¹ ընդ մարդկան մարմնովն ի ծննդե-
նէ² անտի³ մինչեւ ցյարութիւնն⁴ հետե-
ւումն⁵ էր բնութեանս⁶, զի եւ մեք ի ծնա-
նելոյն մերոյ⁷ մինչեւ ցմահ⁸ անդանաւր⁹
ի¹⁰ յերկրի շրջիմք, եւ յետ յարութեան մե-
րոյ ունիմք¹¹ խոստումն ի¹² յերկինս վերա-
նայոյ¹³ մարմնով: 234 Իսկ աստուածու-
թեամբն յերկինս¹⁴ լինել¹⁵ եւ ընդ¹⁶ ամե-
նայն արարածս՝ ի վեր էր¹⁷, քան զբնու-
թիւն հոգեղինաց¹⁸, եւ ո՛չ թէ¹⁹ անկարելի
էր նմա²⁰ ընդ աստուածութեանն²¹ իւրում
եւ զմարմինն իւր ունել յերկրի²² եւ լինել
յերկինս²³, կարող²⁴ էր եւ զայս առնել ա-
մենագաւր²⁵ բնութիւնն²⁶, այլ չէր ինչ առ
ի պէտս մարդկան նախ քան զմեռանիլն²⁷
եւ զյառնելն՝ վերամբառնալ²⁸ յերկինս:
235 Եւ զիրս, որ ո՛չ էր պիտանացու հա-
սարակաց բնութեանս, նա²⁹ ո՛չ կատա-

րեաց, զի³⁰ եւ ո՛չ ոք ի մարգարէիցն մար-
գարէացաւ առնել նմա զայս, եւ ո՛չ յառա-
քելոցն ոք³¹ պատմեաց, թէ ել յերկինս³²
մարմնով նախ քան զվերանալն յանդի-
ման ամենեցուն ի լեռնէն Ձիթենեաց³³:
236 Եւ յառաջ քան զհամբառնալն յեր-
կինս միթէ ո՛չ էր Հայր ընդ նմա եւ Հոգին
ի³⁴ յերկրի. այս³⁵ ընդ նմա³⁶ էր, որպէս եւ
ինքն իսկ ասէր. «Չեմ ես միայն՝ զի Հայր
իմ ընդ իս է»³⁷. եւ՝ «Հայրն³⁷ իմ որ յիս
բնակեալ է, նա³⁸ գործէ զգործսն³⁹»³⁸. եւ՝
«Հոգւովն⁴⁰ վարեալ⁴¹ յանապատ»³⁹. եւ՝
«Հոգւով⁴² Աստուծոյ հանեմ ես⁴³ զդեւս»⁴⁰.
եւ՝ «Փչեալ ի⁴⁴ յիւրմէ⁴³ ասաց. Առէ՛ք Հո-
գի⁴⁶ Սուրբ»⁴¹: 237 Քանզի ուր Հայր⁴⁷ է,
ընդ նմին եւ⁴⁸ Որդի եւ Հոգին, եւ ուր Որ-
դին⁴⁹, անդ է եւ⁵⁰ Հոգին եւ Հայր, եւ ուր
Հոգին Սուրբ, անդանաւր եւ Հայր եւ Որ-
դի⁵¹. եւ եթէ⁵² այս այսպէս է⁵³, զի՞նչ պէտք

1 շրջելն KZm

2 ծնընդեմէն I

3 լ անտի R

4 ցյարութիւն I

5 հետումն K

6 բնութեանն I

7 մերո m

8 ցմահունն IKm

9 աւրն K, աւր Iոս

10 ի ի IKm, անդամար ի լ ունարի Z

11 ունեմք m

12 ի ի I

13 վերանայո m

14 լ վերանայոյ մարմնով: Իսկ աստուածութեամբն
յերկինս I

15 լինելն IKZ

16 լ K

17 է լ էր IKm

18 հոգեղինաց IR, հոգեղինաց m

19 լ m

20 նմայ IZ

21 անութեան IKZm

22 + ի + յերկրի IKZ

23 երկինս m

24 կարող IR

25 ամերագոր R

26 բնութեանն I

27 զմեռանելն IKZm

28 վերահամբառնալ R, + եւ + վերանալ KZm, վերա-
նալ լ պատնելն՝ վերամբառնալ I

29 նայ IKm

30 լ զի I

31 լ ոք IKZm

32 երկինս I

33 ձիթենաց m

34 լ ի IZ

35 այո R, այոյ KZm

36 նմայ IK

* Յ-Վ-Ժ-Զ 32

37 հայր IKZm

38 նայ IK

39 գործն IKZ

* Հ-Վ-Գ-Յ-Վ-Ժ-Բ 10

40 հոգովն IK

41 վարիլ IKZm

* Ղ-Վ-Գ-Դ-Ի 1

42 հոգով IK

43 լ եւ K

* Ո-Գ-Զ-Ժ-Բ 28

44 լ ի IKZ

45 իւրմէ I

46 հոգին I

* Յ-Վ-Ժ-Ի 22

47 հայրն K

48 + է + եւ Z

49 որդին + է + IKm

50 լ K

51 որդին IKm

52 էրէ K

53 լ է IKZm

էին մարմնոյն ելանել յերկինս նախ¹ քան զխորհրդոյն կատարումն: 238 Վասն որոյ² թէպէտ եւ ըստ աստուածութեանն³ անբաժանելի հաւատամք զՈրդի⁴ ի Հաւրէ եւ զՀայր յՈրդւոյ⁵ յերկինս եւ յերկրի, սակայն ըստ մարդկութեանն⁶ յետ կատարման տնաւրինական խորհրդոյն⁷ վերացաւ եւ նստաւ ընդ աջմէ մեծութեանն⁸ ի բարձունս, ըստ ասելոյ⁹ մարգարէին ի դիմաց Հաւր առ Որդի. «Նիստ ընդ աջմէ իմմէ¹⁰, մինչեւ եդից¹¹ զթշնամիս քո պատուանդան¹² ոտից քոց»¹³: Յորում եւ ի հրեշտակաց երկրպագութիւն¹³ ընկալաւ¹⁴ մերս բնութիւն¹⁵, այն, որ ի¹⁶ գիւաց կոխան¹⁷ եղեալ էր յառաջագոյն:

239 Եւ գիտեմք, զի յաղագս բանի փրկչին մերոյ¹⁸ գայթակղին¹⁹ երկոքին դոքա²⁰, զի ասելովն Տեառն. «Ո՛չ²¹ ոք ել յերկինս, եթէ²² ո՛չ՝ որ էջն յերկնից²³ Որդին²⁴ մարդոյ»²⁵, նոքա մոլորին, որ յերկնից բերեալ²⁵ ասեն զմարմինն: 240 Իսկ որ գկնի

բանին²⁶ դարձեալ թէ. «Որդի²⁷ մարդոյ որ էն յերկինս»²⁷, նոքա²⁸, որք զմարմինն ընդ աստուածութեանն ասեն լինել առ Հաւր ի²⁹ յերկինս նախ քան զհամբառնալն եւ ո՛չ գիտեն թէ այս բան եւ³⁰ որք³¹ նման սմին³² յաղագս անճառ³³ միաւորութեան Բանին եւ մարմնոյն ասացեալ են³⁴ ի գիրս, որպէս եւ³⁵ հոգեկիր³⁶ վարդապետք եկեղեցւոյ³⁷: 241 Վասն որոյ³⁸ եւ նզովեցին³⁹ զայնոսիկ, որք բաժանեն զանուանս⁴⁰ Տեառն մերոյ⁴¹ ի միմեանց, զոմանս աստուածութեանն⁴² ասելով եւ զոմանս մարդկութեանն, որպէս եւ յայտնէ Կիրեղ Աղեքսանդրացին⁴³ մի յերկոտասան նզովիցն զայս դնելով. «Եթէ⁴⁴ ոք, ասէ, որոչէ զբանս աւետարանչացն, զոմանս ասել ի դէմս աստուածութեանն եւ զոմանս ի դէմս մարդկութեանն եւ կամ զանուանս⁴⁵ փրկչին մերոյ, որ ի գիրս, զաստուածավայելուչս աստուածութեանն⁴⁶ եւ զմարդկաբարոն⁴⁷ մարդկութեանն՝ յետ անճառ⁴⁸ միաւորութեանն⁴⁹, նզովեալ լի-

1 + եւ + նախ I
 2 որո ո
 3 անձութեան KZm
 4 զորդի I
 5 որդոյ IK, որդւո ո
 6 մարդկութեան IKZm
 7 խորհրդոցն IK, խորհրդոց ո
 8 + հօր + մեծութեան I
 9 ասելո ո, ասելոյն I
 10 յաջմէ իմէ I
 11 յեդից I
 12 պանդուանդան Z, պատուանդ ո
 = Ս-չ. ՃԹ- I
 13 յերկրպագութեան I
 14 ընկալաւ K
 15 բրնութեան K
 16 I K
 17 կոխան I
 18 մերո ո
 19 գայթագղին KZmR
 20 դոբայ I
 21 + բէ + ոչ I
 22 բէ IKZm
 23 I յերկնից I
 24 որդի I
 25 Բ-Յ-Վ-Գ-13
 25 բերել Z

26 բանին IKZm
 27 որդի KZmR
 28 Բ-Վ-Գ-13
 28 սոբա KZm
 29 I ի IKZm
 30 է I եւ IKZm
 31 որ IKZ
 32 մնաց նմա սմին I նման սմին I
 33 I առ Տեառ K
 34 տ. են ասացեալ IKZ, են ասացեալ՝ ո
 35 եւ + մեկնեն + KZmR, եւ + մեկնենն I
 36 հոգեկիր IK
 37 եկեղեցւոյ IK, եկեղեցւո ո
 38 որո ո
 39 նզովեցին I
 40 զանուանա I
 41 մերո ո
 42 աստուածութեան R
 43 աղէքսանդրացի IKZR, աղկսանդրացի ո
 44 էրէ K
 45 զանուանս R
 46 անճռ I
 47 զմարդկաբարոն KZmR
 48 I անճռ IKZm
 49 միաւորութեան R

ցի¹»։ 242 Քանզի բաժանողքն² մարդ եւ որդի մարդոյ³ մարդկութեանն ասեն, եւ Աստուած եւ Որդի Աստուծոյ՝ աստուածութեանն, եւ զայլսն մի ըստ միողէ։ 243 Իսկ որ միացուցանեն⁴ անխտրաբար դնեն որպէս պատահէ, զաստուածայինսն⁵ մարդկայնոյն, եւ զմարդկայինսն⁶ աստուածայնոյն⁷, ըստ որում եւ ինքն Տէրն ուսուցանէ զմեզ այսպէս⁸ ասելով՝ վասն ինքեան. զի Որդի մարդոյ⁹ անուանէ զիջեալն յերկնից, յորժամ որդի Աստուծոյ միայն էր՝ անխառն ի մարդկային¹⁰ բնութենէ¹¹. որպէս եւ դարձեալ ասէր առ Նիկողիմոս¹², թէ տեսանիցէք զՈրդի¹³ մարդոյ¹⁴, զի ելանիցէ՝ ուր էր զառաջինն. եւ ահա յայտ է, զի յորժամ էր յառաջ ընդ Հաւր, ո՛չ¹⁵ էր որդի մարդոյ¹⁶, այլ Որդի Աստուծոյ. բայց զանորիչ միութիւնն¹⁷ նշանակէ¹⁸ այսու։ 244 Եւ այլ եւս բազումք, որ¹⁹ ի սոյնս²⁰ յարին բանք ի Տեսառնէ ասացեալք եւ յառաքելոցն²¹ եւ ի Հարցն սրբոց, յաղագս միաւորութեան²² պատճառի ասացեալ²³

են²⁴ եւ ի գիրս²⁵ եղեալ²⁶, եւ այս վասն սորին բաւական է առ ի ցոյց։

245 Իսկ զայնոսիկ²⁷, զորոց գրեալս էիք, որք զանմարմին²⁸ բնութիւնն²⁹ Աստուծոյ ի մարմնոյ նմանութիւն³⁰ ձեւացեալ³¹ ասեն, աչս եւ ականջս, ձեռս³² եւ ոտս, եւ զայլսն³³ եւս ի³⁴ զգայութեանց³⁵ եւ անդամոց³⁶ ունելով ըստ մերումս, աւելորդ էր պատասխանի առնել յաղագս թանձրամիտ անմտութեան նոցա, բայց վասն Հարցողացդ զճշմարտութիւնն³⁷ իմանալոյ³⁸ ասացուք սակաւուք³⁹։

246 Ամենայն, որ մարմին է՝ զգալի⁴⁰ է, եւ որ անմարմին է⁴¹ իմանալի է։ 247 Եւ զգալի⁴² այն ասի, որ ընդ զգայարանացս⁴³ ի ներքոյ⁴⁴ անկանի⁴⁵, կամ ընդ ամենքումք⁴⁶, կամ ընդ ոմամք, կամ ընդ միով. իսկ որ⁴⁷ ո՛չ է ըմբռնելի եւ ո՛չ միում ի հնգից⁴⁸ զգայարանացս⁴⁹ ո՛չ է եւ ո՛չ կոչի զգալի⁵⁰, այլ է⁵¹ իմանալի, այսինքն՝

1 եղիցի I
 2 բաժանողիւն I
 3 մարդո՝ m
 4 միացուցանենն IKZm
 5 զանձախնսն m
 6 զմարդկայինսն m
 7 անձայնոյն m
 8 + եւ + այսպէս I
 9 ասէ IKZm
 10 մարդո՝ m
 11 մարդկային m
 12 բնութիւնէ K, բնութենես IZm
 13 նիկողիմոս Km
 14 որդի m
 15 մարդո՝ m
 16 + զի + ոչ KZm
 17 մարդո՝ m, I զի ելանիցէ՝ ուր էր զառաջինն. եւ ահա յայտ է՝ զի յորժամ էր յառաջ ընդ հայր, ոչ էր որդի մարդոյ I
 18 էութիւնն I միութիւնն IKmP_i
 19 շնշանակէ, I նշանակէ I
 20 որք Zm
 21 սոյն IKZm
 22 առաքելոցն I
 23 միութեանն IKZm

24 I Km, I եղեալ Z
 25 եւ եղեալ I ասացեալ եւն I
 26 եւ ի գիրս I Km
 27 I եւ գիրս եղեալ I
 28 այնոցիկ IKZm
 29 + որք + զանմարմին R
 30 բնութիւն IR
 31 բնութիւն I նմանութիւն I P_i
 32 ձեւացուցեալ IZ
 33 + եւ + ձեռս KZm
 34 զայլն Z
 35 I ի I
 36 զգայութեանցն IKm, սգայութեանցն Z
 37 յանդամոց KZR, յանդամոցս I
 38 զճշմարտութիւն IKZm
 39 իմանալ IKZm
 40 I m, սակաւուկ I
 41 սգալի Km
 42 I զգալի է, եւ որ անմարմին է I
 43 սգալի Z
 44 սգայարանացս Z, զգայարանացս m
 45 ներքո Im
 46 անգամի Km, անկանին I
 47 ամենեւումք Z, ամեւումք I
 48 I որ KZ
 49 I հնգից IKZm
 50 սգարանացս Z
 51 սգալի Z
 52 եւ I է, I m

հոգւոյն¹ միայն² զգայարանաւք³ իմանալ, թէ էութիւնն ճշմարիտ է, բայց բնութեանն⁴ որպիսութիւնն անյայտ է իմանալեացն ի զգայնոցս⁵: 248 Եւ էութիւնն⁶, որ ո՛չ զգալի է, այլ անմարմին եւ իմանալի, ո՛չ է ի նմա⁷ եւ ո՛չ ինչ մարմնական⁸, ո՛չ ձեւ եւ ո՛չ չափ եւ ո՛չ գոյն եւ ո՛չ ձայն եւ ո՛չ որ ինչ մարմնոյ⁹ իցէ: 249 Եւ այսմ իմանալի եւ անմարմին բնութեանն՝ ծայրագոյն եւ բնաւորապէս ունող¹⁰ նախ եւ առաջին աստուածութիւնն¹¹ է, երկրորդ յետ Աստուծոյ՝ երկնայնոցն¹² բնութիւնք եւ հոգիք մարդկան. բայց որքան ի մէնջ հրեշտակք, այնքան եւ առաւել եւս աստուածային¹³ բնութիւնն ի հրեշտակաց է անգիտելի եւ անհաս:

250 Եւ արդ, եթէ¹⁴ նոցա¹⁵, որ¹⁶ արարածք¹⁷ են, ո՛չ է¹⁸ ասել¹⁹ ձեւ մարմնոյ²⁰ կամ զգայարանք²¹ վասն անմարմնութեանն²², զիա՞րդ ոք յաստուածային բնութիւնն²³ ժպրհի²⁴ մերձեցուցանել²⁵ զայս-

պիսիս²⁶ ի²⁷ յաւէտ անմարմին եւ անորակ էութիւնն²⁸: 251 Իսկ եթէ²⁹ յաղագս ի դէմս մարմնոյ ձեւացուցանելոյ³⁰ գրոց³¹ զանմարմինսն՝ մոլորին դոքա³², ծանիցեն՝ զի ո՛չ եթէ³³ ձեւ անմարմնականց³⁴ կամ զգայարանս³⁵ այնու դնեն, այլ զի մարմնաւորացս³⁶ ի ծանաւթս գոնէ փոքու իմն բերցեն³⁷ զանմարմինսն: 252 Զի թէ զանտես ուրուք ի նիւթական շինուածոց ինչ կամ զվայրաց աշխարհի ո՛չ կարէք³⁸ յայտնի տալ զցոյցս տեսլեանն³⁹ ո՛չ տեսեցելոյն, եթէ⁴⁰ ո՛չ⁴¹ աւերինակաւ յորոց տեսեալն իցէ նշանակէ, զիա՞րդ ապա զայնմ բնութեանէ, զորմէ ասէն Առաքեալ⁴², եթէ⁴³. «Ո՛չ ոք ետես ի մարդկանէ, եւ ո՛չ տեսանել կարող⁴⁴ է»⁴⁵, անհնար էր⁴⁶ ճառել, եթէ⁴⁶ ո՛չ նիւթական⁴⁷ ձեւով, որ մեզ գիտելին⁴⁸ է՝ տպաւորէին զբանն՝ աչս ասելով եւ ալկանջս եւ զայլս⁴⁹ ի զգայարանաց, թէպէտ եւ այլարանաբար⁵⁰ եւ ո՛չ որպէս են ասացեալ լինին այսոքիկ⁵¹. զոր եւ մարգարէն⁵²

1 հոգոյն IK
 2 լ միայն IKZm
 3 սգայարանաւք Z, զգարանաւք I
 4 բնութեանն IKZm
 5 սգայնոցս Z
 6 յէութի I
 7 նմայ I
 8 մարմնական I
 9 մարմնո ու
 10 ունող IZR
 11 անուրբիւն Z
 12 երկնայնոցն IKZm
 13 անմարմին ու
 14 էթէ K
 15 հրեշտակի լ մոցա IKZmP,
 16 որի I
 17 արարած IKZm
 18 է IKZm
 19 ասիմ IKZm
 20 մարմնոյ + ունել եւ + IK P, + ունել + Zm
 21 զգայարանի I
 22 անմարմնութեան I
 23 բնութիւն Z
 24 տ. ժպրհի յանմարմին բնութիւն Km, ժպրհի անմարմին բնութիւն I, ժպրհի լ Z
 25 մերձեցուցանել I

26 այսպիսի I
 27 ի ի Zm
 28 էութեանն KZm
 29 էթէ K
 30 ձեւացուցանել IKZm
 31 լ ոգոց K, լ ոգոց Zm
 32 դո՞ւայ I
 33 էթէ K
 34 անմարմնականացն R, անմարմնականաց լ IKZm
 35 զգայարանս + անմարմնոցն + IKZm
 36 մարմնաւորացն I
 37 բերիցեն I
 38 կարէ KZm, կարէ + ո՞ր + I
 39 տեսլեան IKZm
 40 էթէ K
 41 լ ոչ Z
 42 առաքեալի I
 43 էթէ K
 44 կարող IR
 45 - I. S. 4. 9. 16
 46 է R
 47 էթէ K
 48 նիւթական I
 49 գիտելի IK
 50 զայլսն IKZm
 51 այլրանաբար Im
 52 մարգարէն I

յայտ առնէ ասելով¹. «Աչք նորա² ի տնանկս³ Հային⁴, եւ արտեւանունք⁵ նորա⁶ քննեն զորդիս⁷ մարդկան⁸»: 253 Եւ թէ մերումս ամենայնիւ նման էր⁹, զի¹⁰նչ է առ մեզ իմաստութիւն արտեւանաց, զի քննել կարիցէ զմարդիկ¹⁰. ո՞չ¹¹ ապաքէն մազ է սա¹² անկենդան՝ պաշապան բաց¹³, յայլմէ շարժեալ եւ ո՞չ ինքեամբ¹⁴: 254 Այլ աչք Աստուծոյ ասէ զինամս¹⁵ ողորմութեանն¹⁶, որ առ երանեալ¹⁷ ի¹⁸ Տեառնէ աղքատսն Հոգևով¹⁹. Իսկ արտեւանունք զքննութիւն զատաստանին, որ առ մեղաւորս եւ ամբարիշտ²⁰, աստ²¹ տեսանելով զամենայն եւ պահելով, եւ անդ զատելով եւ հատուցանելով²². յայտ արարեալ թէ՛ ըստ նուազագունից մազոյ²³ արտեւանացն²⁴ առնելոց²⁵ է քննութիւն Աստուած մանուց կրից որդւոց²⁶ մանկանց²⁷, որ առ խորհուրդս եւ բանս եւ գործս յաւուրն

դատաստանի, ըստ առաքելոյ²⁸, զի ասէ, թէ²⁹. «Յաւուր յորում³⁰ դատի³¹ Աստուած զգաղտնիս սրտից մերոց³²». թէպէտ եւ այժմ անհնազանդ եղեալ՝ զնայ³³ իւրաքանչիւր ոք ըստ կամաց իւրոց: 255 Իսկ ականջս Աստուծոյ ասացեալ է յաղագս³⁴ լսելոյ³⁵ զաղաւթս սրբոց, որպէս ասէ³⁶ Դաւիթ. «Աչք Տեառն ի վերայ³⁷ արդարոց, եւ ականջք³⁸ նորա³⁹ յաղաւթս նոցա⁴⁰»: 256 Եւ զի չեն այսպիսի նւթական զգայարանք⁴¹ նորայն որպէս մերս, ասէ դարձեալ յայլում վայրի. «Մի⁴² թէ որ տնկեաց⁴² զունկն՝ ինքն ո՞չ լսիցէ⁴³, կամ որ ստեղծ զակն՝ ինքն ո՞չ տեսանիցէ»⁴⁴. յայտ առնելով⁴⁴, թէ՛ այլով⁴⁵ կերպարանաւ է⁴⁶ նորայն⁴⁷ տեսութիւն⁴⁸ եւ լսողութիւն, եւ այլով⁴⁹ մերս. քանզի մեք իբրեւ ընդ պատուհանս տեսանեմք, եւ լսեմք ընդ զգայարանս⁵⁰, եւ յորժամ սոքա փակին՝ անտես մնամք եւ անլուր. իսկ նա միշտ տեսանէ

1 ասելովն IKZm

2 նորայ I

3 տնանկս KZ, տնակս I

4 հաիմ ո

5 արտեւանունքն KZ, արդեւանունքն ո

6 I նորա KZm, նորայ I

7 I KZm

8 զմարդ KZm, I մարդկան I

9 Մ-դ. ժ-5

10 նմէր I նման էր I

11 զմարդկան I

12 + որ + ոչ I

13 սայ K

14 քրաց KZR քրբաց I, քայց ո

15 ինքեամբ R

16 զինամտոյս K, զինամաւոյս ո

17 ողորմութեան IK

18 երանեալս I

19 երեալի K

20 հոգով IK

21 անպարիշտս K, ամբարիշտս IZm

22 I աստ I

23 հատուցանել I

24 մազ KZm

25 յարտեւանացն KZm

26 յառնելոց ո

27 որդոց IK

28 մարդկան I P

28 առաքելո ո

29 I թ. I

30 որում I

31 դատի I

32 մարդկան I մերոց IKZm

33 զնա ո

34 վասն I յաղագս IKZm

35 լսելո ո

36 + եւ + ասէ, IZ

37 վերայ Z

38 ականջք R

39 նորայ I

40 նոցայ I

բ Մ-դ. I, Գ-16

41 տ. զգայարանի նիւթական IKZm

42 տնկեաց Z

43 լուիցէ. K

գ Մ-դ. Գ-9

44 յայտ առնելով I յայտնելով IK

45 այլ IKZm

46 I են Km, կերպարանեաւ են I

47 նորա IKZm

48 տեսութիւն I

49 այլ IKZm

50 ընդ ըսգանարանացս, իբրեւ ընդ պատուհան տեսանեմք եւ լսեմք I իբրեւ ընդ պատուհան տեսանեմք, եւ լսեմք ընդ զգայարանս IKZm

եւ լսէ, եւ ամենայնիւ¹ եւ² զամենայն եւ յամենայն³ ժամ. զորմէ⁴ եւ մերն Լուսաւորիչ ասէ, թէ. «Աստուած⁵ ամենայնիւ լուր է, ամենայնիւ տես է». մեք զմերձակայս⁶ միայն տեսանեմք, իսկ նստի⁷ ի քերովբէս⁸ եւ Հայի յանդունդս. եւ ի բարձունս բնակեալ եւ⁹ զխոնարհս¹⁰ տեսանէ: 257 Մերս¹¹ աչք զարտաքոյս մարմնոց¹² միայն նկատէ, եւ այն զսակաւուց. իսկ նորայն ո՛չ միայն¹³ զերեւելիս¹⁴, այլ եւ¹⁵ զծածկեալ խորհուրդս սրտից եւ գերիկամանց¹⁶ զամենեցունց¹⁷, ըստ որում եւ ասէր առ Սամուէլ¹⁸. «Ո՛չ որպէս տեսանէ մարդ¹⁹ տեսանէ Աստուած²⁰. զի մարդ Հայի²¹ յերեսս, իսկ²² Աստուած ի սիրտս. եւ ո՛չ միայն զեղեալս, այլ եւ զանգործս իմ տեսին²³ աչքք²⁴»: 258 Ասի²⁵ եւ²⁶ բերան²⁷ Աստուծոյ, ըստ այնմ²⁸, թէ. «Բերան Տեառն խաւսե-

ցաւ զայս»²⁹. այլ ո՛չ ըստ մերումս²⁹, զի շնչափողաւ, լեզուաւ եւ մակալեզուաւ³⁰, շրթամբք եւ ատամամբք յառաջ բերումն է ձայնի: 259 Զի բանի³¹ եւ բանաւորացս³² ստեղծիչն ո՛չ կարաւտանայ³³ նիւթական³⁴ ինչ գործարանաց. քանզի թէ անմարմնական զաւրութիւնքն³⁵, որք արարածք են Աստուծոյ եւ սպասաւորք, ո՛չ ունելով զգործարանս³⁶ մարմնոյ, խաւսեցան ընդ մարդիկ³⁷ ի լեզու մարդկեղէն, զի³⁸նչ է անկարութիւն³⁸ ասել զայս զԱրարչէն³⁹ ամենայնի, այն, որոյ բանիւ երկինք Հաստատեցան, եւ ինքն ասաց եւ եղեն եղեալքս, Հրամայեաց եւ Հաստատեցան⁴⁰. այլ զի⁴¹ բերան ասեն նմա⁴² եւ բան, զի յայտնի արացեն մեզ⁴³ զանհասական իմաստութիւն⁴⁴ նորա⁴⁵, որով գոյացան ամենայն արարածք⁴⁶ ըստ⁴⁷ իմաստնոյն թէ. «Աստուած իմաստութեամբ Հիմունս արկ երկրի⁴⁸. պատրաստեաց զերկինս⁴⁹ Հանձարով եւ զանդունդս խորհրդով»⁵⁰: 260 Ասեն⁵⁰

1 ամենիւ K
 2 եւս IKZm
 3 ամենայն I
 4 յորմէ I
 5 լ աստուած IKZm
 6 զմնձակայս I
 7 + նայ + նստի IKZ
 8 քերովբէս IZR, քովբէս K
 9 + է + եւ IKZ
 10 զխոնարս I
 11 զմերս Z
 12 մարմնոյ IKm, մարմնոյս Z
 13 մինայն I
 14 զերեւիս R
 15 լ եւ I
 16 գերիկամանց I
 17 զամենեցունց I
 18 նամուէլ P, ցամուէլ ասէր լ ասէր առ նամուէլ IKZ, սամուել ասէր լ m
 19 մակաղ m
 20 զանձ m
 21 հաի m
 22 եւ լ իսկ IZ
 23 + ասէ + տեսին IKZm
 24 աչքո I
 25 ասէ Z
 26 լ եւ IKm, եւ լ ի Z
 27 բերանն I
 28 այսմ Km, ընդդէմ լ ըստ այնմ I

= Է-՝ Ը 20
 29 մերում I
 30 եւ մակալեզուաւ I IKm
 31 բանն P, R
 32 բանաւորաց IKZm
 33 կարօտանա m
 34 նիւթայկան I
 35 զաւրութիւնք KZm, զորուիթ I
 36 գործարանս IZ
 37 մարդկան լ IKZm
 38 տ. անկարութիւն է IKm
 39 զարարչէն I
 40 լ եւ ինքն ասաց եւ եղեն եղեալս, հրամայեաց եւ հաստատեցան IKZm
 41 լ զի IKZm
 42 նմայ K
 43 + եւ բան + մեզ լ
 44 իմաստութիւնն I
 45 լ նորա I
 46 տ. արարածք ամ IKZm
 47 ընդ I
 48 յերկրի I
 49 յերկինս I
 50 Ը-՝-է. Գ. 19
 50 ասին IKZm

եւ¹ ձեռք Աստուծոյ, ո՛չ որպէս մերս² յառաջ³ ձգեալ ի մարմնոյ⁴ ոսկերաւք եւ ջլաւք⁵, մորթովք եւ մարմնով⁶ յարմարեալ⁷ եւ պնդեալ, այլ յաղագս արարչագործութեանն⁸ ըստ ասելոյն. «Ո՛չ ձեռն⁹ իմ արար զայս ամենայն»¹⁰. եւ «Զեռք քո արարին եւ ստեղծին զիս»¹¹. եւ թէ. «Տեսից զերկինս զգործս մատանց քոց, զլուսին եւ զաստեղս»¹². որպէս¹⁰ մեք¹¹ սովոր եմք զմեծագոյնս¹² ի գործոց¹³ ձեռաւք յաւրինել, եւ զմանկուսնս¹⁴ մատամբք¹⁵:

261 Եւ զի՞նչ ասեմք առ¹⁶ Աստուծոյ զայսոսիկ, ուր զի եւ զմէնջ, որ մարմնաւոր¹⁷ եմք, ասեն¹⁸ անուանս անդամոց եւ զգայարանաց¹⁹, որ ո՛չ զգալեացս, այլ զիմանալուոյն²⁰ նշանակէ, ըստ որում եւ Դաւիթ ասէ. «Սիրտ իմ եւ մարմին իմ ցնծացէ առ Աստուած կենդանի²¹»²². եւ զի՞նչ է սիրտ, եթէ²² ո՛չ մարմին, ապա²³ զիա՞րդ ընդ սրտին²⁴ յաւելու²⁵ եւ²⁶ զմարմին²⁷, ո-

րով յայտ²⁸ է, զի ո՛չ զայսմ սրտէ ասէ, այլ զհոգւոյն²⁹: 262 Եւ դարձեալ՝ «Աչք իմ յամենայն ժամ առ Տէր են»³⁰. եւ մարմնոյս աչաց³⁰ զիա՞րդ Հնար է³¹ ի տեսութեան անդ լինել յամենայն ժամ³² զնա³³, եւ ո՛չ մի³⁴ վայրկեան ժամու. զի սորայս տեսութիւն³⁵ մինչեւ յաստեղս միայն Հասանէ, բայց Հոգւոյն³⁶ աչաց³⁷ կարելի է ըստ մաքրութեանն չափոյ, որպէս որք³⁸ երանին ի Տեառնէ³⁹ սուրբք⁴⁰ սրտիւք եւ զԱստուած տեսանել: 263 Եւ այլ ոմն ասէ. «Յաւել ինձ ունկն ի լսել»⁴¹. յայտ է, զի ո՛չ զորմէ ունէրն⁴¹ ասէր, թէ՛ «յաւել». այլ զոր ո՛չն ունէր զաննիւթականէն⁴² նշանակէ: 264 Եւ դարձեալ Դաւիթ⁴³. «Ոտն իմ կացցէ յուղղութեան⁴⁴»⁴⁵. եւ մարմնոյս ոտիւք յուղղութեան⁴⁵ կալ⁴⁶. այսինքն՝ անշարժ յաղուածովք⁴⁷ եւ առանց կրկնելոյ՝ անհնար է. այլ թէ եւ էր Հնար՝ ո՛չ պա-

1 | եւ IKZm
 2 մերոյ IKm
 3 յոպչ I
 4 մարմնո m
 5 ջղաւ՛ KZm
 6 մարմնով՛ IKZ
 7 յարմարեալ՛ IK
 8 արարչագործութեան K
 9 ձեռն՛ m
 10 𐎠𐎡𐎴. 𐎠𐎵. 𐎡. 𐎠. 2
 11 𐎠𐎡𐎴. 𐎠𐎡𐎵. 𐎠. 8
 12 𐎠𐎡𐎴. 𐎠. 4
 10 + գորս դու հաստատեցեր + որպէս I
 11 + եւ + մե՛ք m
 12 զմեծագոյն I
 13 գործոյ K, գործո m
 14 զմանուսնս R, մանուսնս I
 15 մատամբ I
 16 + այ + առ I
 17 մարմնաւորս IKZm
 18 ասին KZm
 19 զգանարանաց I
 20 զիմանալոյն IKZm
 21 | կենդանի R
 22 𐎠𐎡𐎴. 𐎡. 3
 22 էրէ K
 23 ապայ Z
 24 սիրտին K

25 յավելու I
 26 | եւ IR
 27 զմարմինն IKZm
 28 յայտն KZ
 29 զհոգոյն IK
 30 𐎠𐎡𐎴. 𐎠. 15
 30 աչաց I
 31 | է R
 32 տ. յամ ժամ ի տեսութիւն + այ + լինել IKZm (այստեղ ընդհատուած է ընագիրը Z ձեռագրում):
 33 մայ K, մա Im
 34 զմի Km
 35 սա | սորայս տեսութիւն R
 36 հոգոյն IK
 37 աչացն IKm
 38 որքան R
 39 որք | ըստ մարմութեանն չափոյ, որպէս որք երանին ի տեսանէ IKm
 40 սուրբքն Rm, սուրբք + են + IK
 41 𐎠𐎡𐎴. 𐎠. 4
 41 ունէր IKm
 42 զաննիւթականն K
 43 դաւիթ + ասէ + I
 44 յուղղութիւն Km, ուղղուի I
 45 𐎠𐎡𐎴. 𐎠. 12
 45 յուղղութիւն m, ուղղուե I
 46 կեալ K, եկեալ m
 47 յաղուածաւ՛ Km, յորուածով՛ I

հանջէին օրէնք Աստուծոյ՝ զայս առնել, որով² իմանամք ո՛չ զմարմնոյս³ ասել ոտից, այլ զհոգւոյն⁴ ուղղել⁵ եւ անսայթաք կալ ի պատուիրանս⁶ Աստուծոյ. եւ բիւրք⁷ են այսպիսիք⁸ ասացեալք ի Հին եւ ի Նոր Կտակարանս: 265 Եւ արդ, եթէ⁹ առ մեզ, որք¹⁰ մարմնաւորք¹¹ եմք¹², ասին անուանս երեւելի անդամոց եւ զաներեւութէ¹³ նշանակէ, զի¹⁴ ոչ զարմանալի¹⁴ յաղագս¹⁵ անմարմնական բնութեանն¹⁶ Աստուծոյ իմանալ¹⁷ զայս, եթէ¹⁸ ո՛չ այնու, զի ասեն գիրք անուանս անդամոց եւ զգայարանաց¹⁹ նմա²⁰ ըստ մարդոյս ձեւոյ եւ նմանութեան պարտ է²¹ իմանալ զնա²², այլ զերազոյն ամենայնիւ²³ քան զնիւթականացս ձեւ եւ զնմանութիւն²⁴: 266 Զի թէ զփառսն զոր պատրաստեաց Աստուած սիրելեաց իւրոց՝ ո՛չ աչաց տեսանելի ասաց²⁵ առաքեալն²⁶ եւ ո՛չ ականջաց լսելի եւ ո՛չ մտաց մարդոյ²⁷ քննելի, ապա զբնութիւնն²⁸

Աստուծոյ, որ արարողն²⁹ է այնմ փառաց եւ տուող³⁰, զիա՞րդ ոք ժպրհիցի³¹ ի ձեւ հոգեղինի եւ ի կերպարանս իջուցանել:

267 Իսկ որ յաղագս բանին ասացելոյ, թէ³². «Արար Աստուած զմարդն ի պատկեր իւր»³³, ըստ մարմնոյս կերպարանաց կարծեն զասացեալն եւ ո՛չ ըստ հոգւոյս³³, յոյժ են ընդ³⁴ սխալանաւք³⁵. քանզի զգայական³⁶ բնութեամբ մարմնոյս՝ անբանից կենդանեաց եւ ո՛չ Աստուծոյ է նմանակից մարդս: 268 Վասն զի մարդն անուն, որ է մարթուն³⁷, այսինքն՝ իմաստուն, ո՛չ մարմնոյս է³⁸, այլ հոգւոյս³⁹. եւ Մովսէս⁴⁰ զմարդն ասէ, թէ արար Աստուած ի⁴¹ պատկեր իւր, որ է հոգին, եւ ո՛չ զմարմինս⁴². եւ Տէրն զմարմնոյն ասէ, թէ. «Ինչ ո՛չ⁴³ աւգնէ. Հոգին⁴⁴ է, որ կենդանի առնէ»⁴⁵, վասն որոյ⁴⁵ եւ հաղորդ Աստուծոյ՝ հոգիս մեր է անուամբ եւ պատկերաւ, եւ ո՛չ մարմինն. անուամբ՝ ըստ այնմ, թէ «Հոգի է Աստուած», եւ պատկերաւ⁴⁶ յաղագս անձնիչխանական⁴⁷ բնութեանն⁴⁸:

1 տ. + ուրե՛ք + արեւմ ալ պահանջեն IKm
 2 որովք IKmR
 3 զմարմնոյ IK, զմարմնո m
 4 զհոգոյն IK
 5 լ ուղեղ Km
 6 պատուիրանն IKm
 7 քաղու՛մ Km
 8 այսպիսի Km, քաղմին մսի լ բիւրք են այսպիսիք I
 9 էթէ K
 10 որ I
 11 մարմնաւորն m
 12 եմ I
 13 զաներեւութն IKm
 14 զարմայնալի + է + I
 15 + է + յաղագս Km
 16 բնութեան IK
 17 ասել լ իմանալ Km
 18 էթէ K
 19 զգայեարանաց I
 20 նմայ I
 21 էթ I
 22 զնայ IKm
 23 լ ամենայնիւ IKm
 24 նմանութիւն I
 25 ասացէ Km
 26 առաքեալ IKm
 27 մարդո՛ւ ու, մրդոյ I
 28 զբնութիւն I

29 արարողն R, արարող Km, արարող I
 30 տուող ImR
 31 ժպրհի IKm
 32 լ թէ IK
 33 « Ինչպ. Լ՝ 27
 34 հոգոյ IK, հոգոյ m
 35 լ ըստ K
 36 սղալանաւք Km
 37 զգայարան Km, զգանարան I
 38 ուրեմն արթուն լ որ է մարթուն Km, որե՛մ արթուն I
 39 լ է IKm
 40 հոգոյս IK
 41 մովսէս I
 42 + զմարդն + ի IKm
 43 մարմինն Km, մրմինն I
 44 + ոչ + ինչ + է + որ + լ ինչ որ Km
 45 հոգինն K
 46 « Ինչպ. Գ՝ 64
 47 որո m
 48 լ եւ ոչ մարմինն. անուամբ՝ ըստ այնմ թէ. «Հոգի է Աստուած». եւ պատկերաւ IKm
 49 իչխանական լ անձնիչխանական IKm
 48 բնութեանն IK

269 Զի որպէս Աստուած իշխան է¹ ամենայն² եղելոց³, եւ զոր ինչ կամի առնէ անձնիշխանարար⁴ յարարածս իւր, եւ ո՛չ ոք ընդդիմանայ⁵ եղելոցն⁶ ի նմանէ, նոյնպէս եւ մարդս իշխան է ըստ Հոգւոյ⁷ անձին⁸ իւրոյ կամաց, զի զոր ինչ կամի առնէ, եթէ⁹ բարի եւ եթէ¹⁰ չար. եւ ո՛չ ի բարին բռնադատի յԱստուծոյ, եւ ո՛չ ի չարէն ակամայ¹¹ ձգի ի չարիս. այլ յոր կողմն¹² հակամիտ է յաւժարութիւն կամաց իւրոց եւ սիրէ, զայն գործէ, եթէ¹³ զբարին եւ եթէ¹⁴ զչարն¹⁵, վասն որոյ եւ վարձս¹⁶ ընդ բարեացն եւ տանջանս ընդ չարեացն ընդունելոց է: 270 Զի եթէ¹⁷ ո՛չ էր անձնիշխան, ո՛չ¹⁸ վարձս ընդունէր եւ ո՛չ տանջանս, որպէս եւ ո՛չ անբան կենդանիքն¹⁹: 271 Քանզի նոքա²⁰ բնութեամբ բերին յորս ունին²¹ ի ցանկականն եւ ի սրտմտականն²² եւ ի կերակրականն եւ յամենայնսն²³, եւ ո՛չ անձնիշխան Հոգւոյն²⁴ կամաւք որպէս եւ²⁵ մարդս. ըստ որում

եւ²⁶ մերս մարմին ո՛չ անձնական²⁷ որպէս եւ²⁸ Հոգին²⁹, այլ ընդ իշխանութեամբ բնաւորական կարեաց որպէս եւ³⁰ անասնոցն բնութիւնք. զի ախտանամբ մարմնով եւ մեռանիմք³¹ որպէս եւ³² ո՛չ կամիմք, բայց Հոգւով³³ եթէ³⁴ կամիմք³⁵, ո՛չ ախտանամբ եւ ո՛չ մեռանիմք, վասն զի մեղքն ախտացուցանեն եւ մեռացուցանեն զՀոգիս. եւ եթէ³⁶ ո՛չ մեղանչեմք, անախտ եւ անմահ պահեմք զսա³⁷ ըստ սրբոցն Աստուծոյ, որք պահեցին եւ ուսուցին զմեզ³⁸: 272 Արդ, այս է, որ³⁹ կարճառաւտ⁴⁰ եւ⁴¹ բովանդակ ունի զխորհուրդ ասացելոյ բանին⁴², եթէ⁴³ ըստ պատկերի Աստուծոյ աւրարաւ մարդն, որպէս զի ըստ⁴⁴ Հայելոյ⁴⁵ աւրինակի մաքուր պահելով զսիրտս եւ ջնջիչ⁴⁶ ժանգոյ⁴⁷ մեղաց, եւ միշտ առ Աստուած նայելով⁴⁸, եւ Աստուած ի մեզ, զգեղեցկութիւն սկզբնատպին մերոյ Աստուծոյ⁴⁹ ի Հոգիս⁵⁰ եւ⁵¹ ի միտս մեր նկարեմք⁵²

1 ի իշխան է, IKm
2 յամ ի
3 եղելոցս + է + IKm
4 իշխանարար R
5 ընդդիմանա m
6 եղելայն P
7 հոգոյ IK
8 անձինն Im
9 էթէ K
10 էթէ K
11 ակամա Im
12 կողմ IKm
13 էթէ K
14 էթէ K
15 զչարնս I
16 զվարձս K
17 թէ IKm
18 + եւ + ոչ IK
19 կենդանիք IKm
20 նոքայ I
21 ունինն Km
22 սրտմտականն I
23 յայլսն յայպիսիսն ի յամենայնսն IKmP
24 հոգովն IK
25 ի եւ Km

26 + է + եւ IKm
27 անձնիշխան ի անձնական IKmR
28 ի եւ Im
29 հոգիս IKm
30 ի եւ IKm
31 տ. եւ մեռանիմք մարմնով IKm
32 ի եւ IKm
33 հոգով K
34 էթէ K
35 ի բայց հոգւով եթէ կամիմք I
36 էթէ K
37 զսայ IK
38 մեղս ի զմեզ I
39 ի որ Im
40 կարճառաւտ I
41 ի եւ IKm
42 տ. խորհուրդ որ գրաւանդակն ունի ի բանին ասացելոյ Km, խորհուրդ որ գրովանդակն ունի բանին ասացելոյ ի I
43 էթէ K
44 ի ըստ Km
45 հայելոյ IK, հայելո m
46 ջնջիչ + ի + Km, ջնջի I
47 ժանկոյ m
48 հայելով IKm
49 տ. այլ մերոյ Km
50 յոգիս Km
51 ի եւ K
52 նկատեմք IKm

եւ այնու լինիմք նմանող¹ Աստուծոյ եւ պատկերակից²: 272 Իսկ որք³ մեղաւք ժանտացուցանեն⁴ զոգիս⁵, ո՛չ կարեն զլոյս աստուածութեանն յինքեանս⁶ կերպարանել, որպէս եւ ո՛չ անմաքուր Հայելեալ⁷ զղէմս երեսաց⁸ ոք կարէ տեսանել. եւ այնպիսեացն⁹ ոգիքն¹⁰ ո՛չ լինին կերպարան Աստուծոյ¹¹, թէպէտ եւ մարդիկ են բնութեամբ¹², այլ չարին, զոր սիրեցին:

273 Են եւ այլ¹³ եւս¹⁴ խորին իմաստք¹⁵ բազմապատիկք ի գիրս յաղագս այսր խորհրդոյ ասացեալք, զոր¹⁶ ո՛չ է ժամանակ¹⁷ զհրաքանչիւրսն դնել ի բանս յայս՝ առ ի¹⁸ յո՛չ լինելոյ¹⁹ ձանձրութիւն²⁰ լսողաց²¹: 274 Այլ այս այնքան²² ասացաւ, զի

ծանիցէք միայն²³ զճշմարտութիւնն²⁴, եթէ²⁵ յաղագս Հոգւոյս²⁶ ասացեալ եղեւ²⁷ մարդս պատկեր Աստուծոյ եւ ո՛չ վասն մարմնոյս, որպէս եւ²⁸ ամենայն գիրք Աստուածաշունչք ցուցանեն: 275 Եւ զուք ի սոյն²⁹ Հաստատեալք³⁰ ի բաց դարձուլիք զլսելիս ձեր ի թիւր եւ ի մոլար բանից³¹ անիմաստիցն եւ³² մոլորելոցն, զի եւ աստի կենաւքս խաղաղացեալք Հոգւով³³ արժանի եղիջիք³⁴ Հասանել ուղիղ³⁵ Հաւատով³⁶ եւ բարի գործովք յանքոյթ³⁷ եւ ի խաղաղ նաւահանգիստն խոստացելոց բարեացն³⁸ ի Քրիստոս Յիսուս ի Տէր³⁹ մեր, որուս⁴⁰ փառք եւ զաւրութիւն յաւիտեանս յաւիտենից⁴¹. ամէն⁴²:

1 նմանող R, նմանող՛ Kո, նմանող՛ I
 2 պատկերակից՛ Kո, պատկերակից՛ I
 3 որո՛ւ
 4 ժանտացուցանենն ՝ ժանտացուցանենն՛ P, ժանտացուցանենն՛ IKո
 5 զոգիս IKո
 6 ինքեանս I
 7 հայելու I
 8 յերեսաց I
 9 այնպիսեացն I
 10 ոգիքո՛ւ, հոգիքո՛ւ I
 11 ՝ K, տ. այլ լինին կերպարանի ու, ոչ այլ լինին կերպարան I
 12 տ. բնութեամբ մարդիկ են K, տ. բնութեն մարդիկ են ու, բնութեամբ մարդիկ են I
 13 այլ՛ I
 14 ՝ եւս IKո
 15 տ. իմաստք խորին IKո
 16 գորս IKո
 17 ժամանակի՛ I
 18 ՝ ի ու
 19 լինելու ու, + դնել + լինելոյ I
 20 ձանձրու + ի + ու, զձանձրութիւն I
 21 լսողացն Kո, + մեղացն + լսողացն I
 22 այս այնքան ՝ այսքան ու

23 ՝ միայն R
 24 զճշմարտութիւն I
 25 եթէ՛ K
 26 հոգւոյս IKո
 27 տ. եղեւ ասացեալ IKո
 28 ՝ եւ IK
 29 զոյն Kո, եւ զուր՝ + ի զուր՝ + ի զոյն I
 30 հաստատեալ IKո
 31 բանիցն R
 32 եւ + ի + IK
 33 ոգով Kո, + ու + ոգով I
 34 եղիցով IKո
 35 ուղի I
 36 հոսով ու
 37 յանքոյթ Kո, յայնքոյթ I
 38 բարութեանցն IKո
 39 տէրն I
 40 յորում I
 41 ՝ յաւիտենից I
 42 ամէն + Տէր յս Բս ամ Բո սր ծնաւդիտ բարեխաւսութեամբ եւ ամ սրոց. գրայ ողորմեայ մեղապարտ (ՄՄ, 944, ԲԲ. 129ա-բ) զձողիս սորա եւ ծնաւդաց իւրոց եւ եղբարց: եւ Շնոֆոր խաբունին եւ ամուսնոյն իւրոյ պարուն Յովանէսին եւ զաւակաց Յալամ խաբունին եւ ամատրին ծնաւդաց իւրոց եւ ամ ննջեցելոց. եւ այնոցիկ որ յիշեն զմեզ + K, ՝ հաւիտենից. ամէն ու

ԺԴ.¹

ՆՈՐԻՆ² ՏԵԱՌՆ ՆԵՐՍԻՍԻ³ ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍԻ⁴
ԳՐԵԱԼ⁵ ԲԱՆ ՄԽԻԹԱՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌ ԿՏԱՆԳԵԱԼՍՆ ՄԱՐՄՆՈՎ, ՈՐՔ
ՅԱՆԲԱՐԵԱՑ ՈՄԱՆՑ ՆԱԽԱՏԵԱԼՔ ԵՂԵՆ, ԶՈՐ⁶ ԾԱՆՈՒՑԻՆ ՆՄԱ ԳՐՈՎ

1 Ընկալայ⁷ զգլիր թախձանաց զախտա-
ցելոցդ մարմնով, զուրուկ⁸ անուանելոցդ,
որ յՆդեսիա⁹ քաղաք, եւ լցաք արտա-
սուաւք յաղազս պէսպէս հարուածելոցդ
մարմնով, որ է յանքննելի դատաստա-
նացն Աստուծոյ, այն, որ չափով եւ կշռով
բաժանէ իւրաքանչիւրումն զաւգտա-
կարն¹⁰, թէպէտ եւ մարդիկ ո՛չ իմանան՝
զառողջութիւն եւ զաղտածէտութիւն¹¹,
զմեծութիւն եւ զփոքրկութիւն, զփարթա-
մութիւն եւ զաղքատութիւն, որպէս եւ
ձերդ տկարութիւն եւ անբուժելի ցաւք
մարմնոյ¹² ո՛չ այլ ուստեք է, քան¹³ թէ ի
հրամանէ եւ ի կամացն Աստուծոյ: 2 Իսկ
այնոքիկ, որ խռովեցուցանեն եւ զգուեն
զձեզ անյուսութեան բանիւք, եւ վէրս ի
վերայ վիրաց եւ ցաւս ի ցաւոց յաւելուն,

որպէս ի գրելոցս¹⁴ ձեր ծանուցաւ¹⁵, անտե-
ղեակ են իրաւանց բարձրելոյն եւ արժա-
նաւորս պատուհասի մեղանչեն, թէպէտ եւ
ո՛չ իմանան, որ ըստ բարեկամացն Յով-
բայ¹⁶ չարժէ ի վերայ ձեր սատանայ¹⁷
զայնպիսիսն¹⁸, զի ո՛չ միայն մարմնով, այլ
եւ մտաւք եւս տանջեսցէ զձեզ. ունայն ի
մխիթարութեանց¹⁹ մեծի յուսոյն առնելով՝
որ կայ²⁰ ձեր առաջի: 3 Որպէս եւ Յովբ²¹
ո՛չ այնչափ խոցումն ընդունէր ի յողին
ընդ որդւոցն եւ ընչիցն կորստեան եւ ընդ
մարմնոյն վիրաց, որքան ընդ բարեկա-
մացն եւ կնոջն զայրացուցանող²² բանից²³,
զորս յորդորէր սատանայ վիճել ընդ նմա,
առ որս ասէր, թէ. «Բժիշկք²⁴ մեղանչա-
կանք²⁵ էք դուք եւ ողջացուցիչք չարեաց
ամենեքեան²⁶, եղիցի ձեզ²⁷ համբանալ, եւ
համարեալ լիցի յարդարութիւն»²⁸: 4 Եւ զի
ընդդէմ կամացն Աստուծոյ խաւսէին առ
Յովբ²⁸ բարեկամք նորա, յայանի է յայն-
մանէ, որ ի կատարումն փորձութեանցն
ասէր Աստուած առ նոսա. «Զի թէ ո՛չ էր

1 Տողատակում օգտագործուած են հետեւեայ ձե-
նագրերի եւ հրատարակութիւնների տարրերը-
ցումները.
N = ՄՄ, 3140
m = ՄՄ, 580
m₁ = ՄՄ, 580 (միւնոյն մատեանում նոյն բնագրի
երկրորդ ընդօրինակութիւնը)
P = Երուսաղէմ 1871
R = Էքմիաժին 1865
S = Վենետիկ 1873
2 I նորին NR
3 ներսեսի NS
4 + հայոց + կաթողիկոսի R, կթղկսի m
5 I գրեալ S
6 գեզ N
7 ընկալա m
8 + գողի + գուրուկ m, գգող I գուրուկ N
9 յնդեսիայ R, յնդեսա m, յետ ուտիայ I յնդեսիա N
10 զաւկտակարն N
11 զախտաձէտութիւն mR
12 մարմնով m
13 քան m

14 գրելոց N
15 ձանուցաւ N
16 յորայ m R
17 ստա m, սատանա N
18 զայնպիսիսն N
19 մխիթարութեանցն NmR
20 կա Nm
21 յոբ NRS
22 զայրացուցանող NmRS
23 բանիցն N
24 բժիշկ Nm
25 մեղանչական Nm
26 ամենեքեան m
27 տ. եղիցի ձեզ R
* ՀՄԳ. ԳՅՎԸ ԺԿ 4
28 յոբ NmRS

Յովբայ¹ ծառայի² իմոյ աղաւթս արարեալ վասն ձեր, սատակեալ էր իմ զձեզ վասն ա- նիրաւ խաւսելոյ³ զնմանէ»⁴: 5 Քանզի սո- վորութիւն է սատանայի, զի յորժամ այլով հնարիւք ո՛չ կարէ խախտել զառաքինի հոգին ի ճշմարիտ յուսոյն, որ առ Աս- տուած, գտանէ զոմանս ի մարդկանէ թերի ի⁴ հաւատոց եւ տգէտ յիմաստութենէ⁵ գրոց, եւ ի չար գանձուց սրտից նոցա խաւսի գանյուսութեան⁶ բանն առ ձեզ եւ առ նմանիս ձեր նեղեալս մարմնով, որ- պէս զի անյոյս լինելովն՝ վտանգին ի նե- ղութիւնսն եւ տրտնջեն զԱստուծոյ եւ անմասն լինին⁷ ի վարձուցն: 6 Որ եւ պա- հանջէ⁸ աստուածային⁹ աւրէնքն յամե- նայն մարդոյ¹⁰, որ առողջ են մարմնով, ձեռնտու լինել տկարացն եւ ո՛չ հակառակ նոցին. ի փարթամացն¹¹ արգեամբք գոյից բառնալով զկարիս նոցա, իսկ յաղքա- տացն¹² ի տես գալ վշտացելոցն ըստ հրա- մանին Քրիստոսի, եւ բարի բանիւք¹³ մխի- թարել զնոսա եւ վշտակից լինել եւ ար- տասուել՝ յորժամ ո՛չ է ձեռնհաս¹⁴ աւգ- նել¹⁵ նոցա այլ իւրիք. եւ որ գայս առնեն՝ մասնակից լինին երանութեան աղքա- տացն: 7 Իսկ որ փոխանակ ողորմութեան արհամարհեն եւ նախատեն զնոսա, առ Քրիստոս վերաբերի¹⁶ նախատինքն այն.

եւ որպէս զողորմութիւն, զոր առնէ ոք աղքատաց, իւր¹⁷ համարի Քրիստոս, նոյն- պէս եւ զարհամարհանս նոցա եւ զբանս նախատանաց եւ զամենայն տրտմական կիրս¹⁸, զոր ածէ ոք ի վերայ նեղելոցն եւ տառապելոցն, յինքն վերաբերէ Քրիստոս. զոր եւ առ ձախակողմանսն¹⁹ ասէր²⁰, եթէ. «Քաղցեայ²¹ եւ ո՛չ կերակրեցէք զիս», եւ այլն ամենայն. եւ յորժամ նոքա ասիցեն²². «Տէր, ե՞րբ տեսաք զքեզ քաղցեալ կամ ծա- րաւի կամ մերկ. եւ ո՛չ պաշտեցաք զքեզ. ասէ ցնոսա՝ որովհետեւ ո՛չ արարէք միում ի փոքրկանցս յայսցանէ²³, եւ ո՛չ ինձ արա- րէք»²⁴: 8 Եւ յորժամ Պաւղոսի երեւեցաւ Քրիստոս՝ մինչ ի հրէութեանն էր, եւ ձայ- նէր առ նա յերկնից. «Սաւուղ, Սաւուղ, զի՞ հալածես զիս»²⁵, ո՛չ եթէ զՔրիստոս, որ ընդ աջմէ Հաւր իւրոյ նստէր ի բարձունս, կարող²⁴ էր հալածել Պաւղոս, այլ զիւրոց հաւատացելոցն հալածանս՝ իւր համարե- լով ասէր գայն:

9 Արդ, որպէս զվկայիցն զբանդ²⁵ եւ զչարչարանս եւ զհեղումն արեանց իբրեւ անձին իւրոյ համարեալ²⁶ այնպէս վրէժտ առնու Քրիստոս յանհաւատիցն, յորժամ²⁷ գայ²⁸ փառաւք Հաւր իւրոյ դատել զտիե- զերս, նոյնպէս եւ իւր աղքատացն եւ վշտացելոցն, զի²⁹ ի վերայ նեղութեանցն, զոր կրեն, եւ այլ եւս նեղութիւնս հասու- ցանէ ոք բանիւք նախատանաց, կամ այլ

1 յորայ NRS, յովբայ m
 2 ծառայի m
 3 խօսելոյ m
 4 Ինչպէս իսկ 8
 5 իմաստութեան S
 6 գանուսութեան N
 7 լինիցին NR, լինելիմ P1
 8 պանջէլ m
 9 անձայն m
 10 մարդոյ m
 11 փարթամացն m
 12 աղքատացն Nm
 13 բարեբանիւք N
 14 ձեռնհաս m
 15 ասցնել N
 16 վերաբերիմ S

17 ուր R
 18 զիրս m
 19 ձախակողմանսն mR
 20 ասէր R
 21 քաղցեալ Nm
 22 ասացին m
 23 յայնցանէլ m
 24 Ի՞նչպէս իսկ 37
 25 Գործք. Թ. 4
 26 կարող R
 27 զբանդս mR, զբանսու NS
 28 արարեալ S
 29 որժամ m
 28 գա Nm
 29 ի զի NmR

ինչ անիրաւութեամբ՝ փոխանակ միտթարելոյ՝ զնոսա եւ ցաւակից լինելոյ, վրէժս տացեն յարդար դատաստանի անդ, որպէս զհակառակ հրամանին Քրիստոսի: 10 Իսկ որ նեղելոցն վասն Քրիստոսի եւ աղքատացն տեսուէ՝ եւ հիւանդացն եւ հարկաւոր պիտոյիցն կարաւտելոց՝ ողորմած լինի եւ աւգնական ըստ կարողութեան իւրում՝ կամ կերակրելով՝, կամ զգեցուցանելով զմերկութիւն, կամ քաղցր բանիւք միտթարելով զվիշտն, կամ ողորմութիւն տալովն ազատեացէ ի ծառայութենէ, ի՞ յերկրորդ գալստեան իւրում յառաջի՞ կոչէ՞ Քրիստոս զայնպիսին, եւ առաջի ամենայն տիեզերաց գոհանայ՝ զնոցանէ ասելով. թէ սոքա առաւել քան, զոր ես պատուիրեսցի՞ արարին. զի ո՛չ միայն ի տես եկին առ իս՝ մինչ հիւանդ էի եւ ի բանդի՞, այլ եւ ազատեցին զիս ողորմութիւն տալովն ի բանդէ՞ կապանաց. եւ ձեռնտու եղեն ինձ՞ ի հիւանդութեան դեղովք եւ պէսպէս սպասաւորութեամբք, եւ քաղց՞ իմ եւ զծարաւ ո՛չ միանգամ, այլ բազում անգամ՞ լցին, եւ ծածկոյթ եղեալ՞ մերկութեան իմոյ զգեստուք՞ իւրեանց՝ պատասպարեցին զիս ի տաւթոյ եւ ի սառնամանեաց՞: 11 Արդ, փոխանակ ազատելոյն զիս ի մարմնաւոր կապանաց անտի՞

ազատեալ եղիցին սոքա ի կապանաց մեղաց իւրեանց. եւ փոխանակ ապականացու կերակրոյն եւ ըմպելոյն՞, զոր ի քաղց իմ եւ ի ծարաւ կերակրեցին զիս եւ արբուցին ինձ, տաց նոցա զանապական կերակուրն եւ զանմահարար՞ ջուրն՞ կենդանի, որովք այլ ո՛չ եւս քաղցնուն եւ ծարաւին. եւ ընդ դիւրավատնելի զգեստուցն իւրեանց, որով ծածկեցին զմերկութիւն իմ, զգեցուցից սոցա զլուսեղէն պատմուձանն առաջին, զոր մերկացաւ նախահայրն իւրեանց: 12 Եւ այսուիկ ի տերուձեռնական՞ բանիցս հաստատիմք՝ որպէս եւ ասացաքս, թէ. «Որ արբուսցէ միում ի փոքրկանցս յայսցանէ բաժակ մի ջուր ցուրտ միայն, ո՛չ կորուսցէ զվարձս իւր»: 13 Եւ եթէ՞ փոքր՞ այս ողորմութեան յիշատակ պահի առ Աստուծոյ, եւ ո՛չ կորիցէ վարձ տուողին, զի՞նչ է ասել վասն մեծամեծացն՞: 14 Արդ, զոր աւրինակ մարտիրոսքն, որք վասն ի Քրիստոս հաւատոցն համբերեցին պէսպէս չարչարանաց՞ եւ մահու ի յանիրաւ մարդկանէ, փառաւորին եւ պսակին ի Քրիստոսէ, յորժամ գայ միւս անգամ յաշխարհ, նոյնպէս եւ ամենեքեան, որ զցաւս մարմնոյ՞ եւ զնեղութիւնս՞, որ գան ի վերայ այսմ ապականացու բնութեանս, եւ ժուժկալութեամբ տանին եւ գոհութեամբ զԱստուծոյ, ո՛չ ինչ նուազ ի վկայիցն՞ Քրիստոսի՝ փառացն լինին արժանաւորք. մանաւանդ

1 միտթարելոյ m

2 տնտեսուչ S

3 կարօտելոցն m

4 կերակրով m

5 l m

6 յառաջ NS

7 կոչեսցէ NmR, կոչեսցի P

8 գոհանա Nm

9 պատուիրեցի NRS, պիտուրեցի m

10 բանտի N

11 բանտէ N

12 l m

13 զքաղց NmRS

14 անկամ N

15 եղեն S

16 զգեստիւք N

17 սառնամանեաց N

18 ըմպելոյն R

19 զանմահարարն S

20 ջուր S

21 տերուձեռնական R

= Հմմտ. Մատթ. Ժ. 42

22 թէ NR, տ. թէ եւ m

23 փոքրս mS

24 մեծայմեծացն N

25 չարչարանացն NmS

26 մարմնոյն S

27 զմեղութիւնս NmS

28 վկայից m

դուք, որ առաւել նեղիք քան զայլս¹ ի նեղելոցն մարմնով:

15 Աբրահամ² ի սկզբան³ մանկութեան իւրոյ⁴ հաճոյ⁵ եղեւ Աստուծոյ, որպէս եւ գրեալ է, թէ. «Հաւատաց Աբրահամ յԱստուած⁶, եւ համարեցաւ նմա յարդարութիւն»⁷. Բայց յետ փորձելոյն զնա Աստուծոյ վասն որդւոյն յողջակէզ խնդրելոյ, յորում հաճոյ գտաւ տալովն յաւժարութեամբ, ապա լուաւ զկատարեալ աւրհնութիւնն Աստուծոյ, եւ հայր ազգաց բազմաց եղեւ եւ հիմն եւ ժողովարան արքայութեանն⁷ երկնից: 16 Եւ Յոբ⁸ յառաջ քան զփորձութիւնն վկայեցաւ⁹ յԱստուծոյ արդար լինել եւ անարատ. բայց յետ յաղթելոյ¹⁰ փորձութեանցն սատանայի¹¹ համբերելովն եւ գոհանալովն զԱստուծոյ, ապա արժանաւոր գտաւ յաղթանակի զատկին¹² համբերողաց: 17 Պաւղոսի վարչամակ երեսացն, որով զքիրտն մաքրէր, զհիւանդս եւ զախտաժէտս բժշկէր, բայց իւրն մարմնոյ տկարութիւն, զոր ունէր, ո՛չ բժշկեցաւ մինչեւ ցվախճան, քանզի կամք Աստուծոյ այն էին, որպէս եւ ինքն խոստովան լինի. «Երիցս, ասէ, աղաչեցի զՏէր, զի ի բաց արասցէ յինէն, եւ ասէ ցիս տէր. շատ են քեզ շնորհք իմ, զի զաւրութիւն իմ ի տկարութեան կատարի»¹³: 18 Նոյնպէս եւ ամենայն արդարքն ի հնումս¹³ եւ ի նո-

րումս, ի փորձութիւնսն¹⁴ յաղթող¹⁵ լինելովն, հաճոյք գտան Աստուծոյ:

19 Եւ եթէ է՞ր աղագաւ¹⁶ կամի Աստուած զսուրբս իւր եւ զսիրելիս տալ ի նեղութիւն մարմնոյ ի կեանս յայս եւ ո՛չ ի հեշտութիւն եւ զիւրութիւն¹⁷, ասեմք կարճ¹⁸ եւ յայտնի բանիւ յաստուածայնոցն իմաստից: 20 Քանզի նախահայրն¹⁹ մեր Ադամ քաղցր պտղոյն հեշտութեամբ կորոյս զաստուածային²⁰ զփառսն եւ զկեանսն անմահականս եւ զգրախտին վայելչութիւն²¹ եւ փոխանակ²² ընկալաւ զերկիր փշաբեր եւ զկեանս տրտմականս եւ զախտալիցս²³ եւ զտանջալիս²⁴, եւ մահ ի կատարածի²⁵. վասն որոյ²⁶ եւ²⁷ Արարիչն եւ Տէրն²⁸ ամենայնի երկրորդ Ադամ եղեւ եւ անուանեցաւ ի բնութենէ նորին առնելով մարմին յաղագս փրկութեան նորա, եւ ընթացաւ ընդ կենցաղոյս ճանապարհ, ո՛չ հեշտութեամբ, այլ զերագոյն առաքինութեամբ ի յաւրինակ մարդկան, որք ընդ նորին ճանապարհ կամեսցին գնալ, որպէս եւ ինքն Տէրն²⁹ խրատ տայ³⁰ ճանապարհակցաց իւրոց ասելով, թէ. «Որ ոք կամեսցի զկնի իմ գալ, թողցէ զամենայն ինչ զոր ունի, եւ ուրասցի զանձն իւր, եւ առցէ զխաչ իւր հանապազ»³¹, այսինքն՝ զպէս-

1 զայլսն N
2 արրամ m
3 յիսկզբան S
4 իւրո m
5 հաճո m
6 ամ m
7 արհայութեան RS, արհաութեանն m
8 յովբ Nm
9 վկայեցաւ m
10 յաղթելո m
11 ստի m
12 զատկին լ պսակին NS, պսակողին լ S
13 Ի Կորնթ. ԺԲ 9
14 հնումն NmRS

14 փորձութիւնս m
15 յաղթող mR
16 աղագաւ N
17 զիւրութեան mR, + ի + զիւրութեան N, + ի + զիւրութիւն S
18 կարճատու Nm
19 նախայիայրն N
20 գանձին m
21 վայելչութիւնն R, վայելչութիւնն m
22 փոխանակ mRS
23 զախտալից N
24 գտածանելիս NmRS
25 կատարածիս m
26 որո m
27 լ m
28 տէր m
29 + իսկ + տէրն Nm
30 տա m
31 Լուսն. Գ. Բ. Թ. 23

պէս առաքինութեանց չարչարանսն. «Եւ ապա եկեացէ զկնի իմ»²¹: 21 Եւ ընթացողացն զհետ Քրիստոսի այսպիսի ճանապարհաւ, ո՞ւր լինին աւթեւանք¹ ի յերեկոյանալ² կենցաղոյս. ոչ ի յարկս համապատիւ ծառայից³, այլ ուր Տէրն է ամենեցուն. որպէս եւ յայլում տեղոջ հրամայէ⁴ թէ. «Ուր ե՛սն եմ, անդ եւ պաշտանեայն իմ եղիցի»⁵:

22 Եւ արդ, վասն զի սակաւք են ի մարդկանէ, որք անձուկ ճանապարհաւն եւ⁶ նեղ դրամքն մտանեն⁶ յերկինս, այսինքն⁷ մաքուր կուսութեամբ եւ կամաւոր առաքինութեամբք, ընդ որ դասք ճգնաւորացն զնացին յառաջագոյն⁸ եւ մեզ⁹ ուսուցին, վասն այնորիկ ամենիմաստ գիտութիւնն¹⁰ Աստուծոյ, որ կամի զի ամենեքեան կեցցեն եւ ի գիտութիւն ճշմարտութեան եկեացեն եւ արժանաւոր լինին անճառ բարեացն խոստացելոց, ոմանց թոյլ տայ¹¹ ակամայ աղքատութեամբն ընդդէմ կալ մարմնոյ հեշտութեանց՝ կարաւ լինելով հարկաւոր պիտոյիցն¹², զի այնու արդարացին, եւ յայլոց վերայ արկանէ ցաւս մարմնոյ՝ ոմանց առաւրեայ¹³ եւ ոմանց մինչեւ ցվախճան՝ յորժամ տեսանէ, զի առողջութեամբ մարմնոյն հիւանդանայ¹⁴ հոգին մեղաւք, որպէս զի մարմնոցն հիւանդութեամբքն

բժշկէ անգիտաբար զհոգւոցն հիւանդութիւնսն: 23 Եւ զայս ի յերկուց անդամալուծիցն է տեսանել, մին, զոր ի Պրոպատիկէ¹⁵ աւագանին², առ որ ասէր Քրիստոս յետ բժշկելոյն թէ. «Ահա ողջացար, մի՛ եւս այլ մեղանչիցես¹⁶, զի մի՛ չար ինչ լինիցի քեզ»⁷, յայտ արարեալ, եթէ մեղքն եղեն պատճառք¹⁷ երեսուն եւ ութամեայ¹⁸ անդամայուծութեան նորին: 24 Եւ երկրորդն, զոր ի ցաւոցն¹⁹ կախեալ իջուցին²⁰ առաջի նորա, առ որ ասէր. «Թողեալ լիցին քեզ մեղք քո»⁸, որով յայտ արար, թէ վասն մեղաց կրեաց զցաւսն. եւ յորժամ զմեղսն, զոր կրէր ի հոգին, եթող նմա Աստուած, յայնժամ եւ մարմին նորա վասն մեղացն²¹ ախտացեալ՝ ընկալաւ²² զառողջութիւն: 25 Եւ որք զայսպիսի ցաւս իբրեւ զգեղ բժշկութեան ընկալցին յԱստուծոյ, եւ գոհանալով զնմանէ համբերեն նեղութեանցն եւ տանին կամաւոր զակամայ²³ կիրսն, այնպէս համարի Աստուած եւ հատուցանէ վարձս, որպէս թէ յաղագս պատուիրանի²⁴ նորա²⁵ կրեցին կամաւ զնեղութիւնսն²⁶: 26 Իսկ որք տրտնջեան զԱստուծոյ եւ անիրաւ ասեն զգատաստան նորա, թէ ընդէ՞ր չարեացն²⁷ ներէ կալ առողջութեամբ, եւ մեզ, որ ո՛չ նոյնպիսի²⁸ եմք՝ թոյլ տայ կրել զչարչա-

« Հմբ. ՎՊՎ. Թ՝ 23
 1 աւթեւանք Nm
 2 յերկոսմալ m
 3 ծառայից m
 4 հրամաւէ m
 5 ՅՊՎՎ. Թ՝ 26
 6 ի լ եւ N
 6 մտան m
 7 յայսինքն m
 8 յառաջագոյն N
 9 լ մեզ NS
 10 գիտութեանն m
 11 տա m
 12 պիտոյից m
 13 առաւրեայ m
 14 հիւանդանայ m

15 պրոպատիկէ S
 2 Հմբ. ՅՊՎՎ. Թ՝ 2
 16 մեղիցես m
 7 Հմբ. ՅՊՎՎ. Թ՝ 14
 17 պատճառ N
 18 լ եւ ութամեայ m
 19 ցուցն Nm
 20 լ իջուցին R
 8 ՄՊՎՎ. Թ՝ 2, 5, ՄՊՎՎ. Թ՝ 5-9
 21 մեղաց NmR
 22 ընկալեալ m
 23 զակամայ m
 24 պատուիրանին NmR
 25 նորա լ որ mR
 26 զնեղութիւնս R
 27 չարացն S
 28 նոյնպիսի N

րանս¹ եւ աղքատութիւնս, նոյնպիսիքն զնեղութիւնսն կրեն եւ ի վարձուցն² ունայնս ելանեն, որպէս վարատեալն ի քառասուն վկայիցն: 27 Եւ այս լինի ի տգիտութենէ եւ յանհաւատութենէ, որք ո՛չ իմանան զխորս դատաստանացն Աստուծոյ, թէ ընդէ՞ր զոմանս կամի բժշկել նախասացեալ ղեղաւթը եւ զոմանց անփոյթ³ առնէ: 28 Ո՞չ տեսանե՞ք⁴, զի մանկունք բժշկաց զնոյնս առնեն, զի զորս ճանաչեն⁵ ունելով զցաւս անբուժս⁶, ո՛չ ձեռն⁷ արկանեն⁸ առ այնպիսին⁹ խարանաւք կամ ղեղաւթինչ, իսկ ծանուցեալսն¹⁰ հնար լինել բժշկութեանց, ամենայն իւրք փութան տալ զառողջութիւն¹¹: 29 Նոյնպէս եւ ճշմարիտ բժիշկն հոգւոց եւ մարմնոց Աստուած, հայեցեալ ի սիրտս մարդկան, առ որս¹² տեսանէ¹³ բարեաց ինչ¹⁴ մասն, արկանէ ի վերայ աղքատութիւն կամ ցաւս¹⁵ կամ երկոսեան¹⁶, զի զսակաւ բարւոյն սերմն ի բազում պտղաբերութիւնս¹⁷ աճեցուցէ: իսկ զանբժշկելիս, զոր ճանաչէ ի ցաւս մեղաց, ո՛չ ձեռն արկանէ ի բժշկել հիւանդութեամբ կամ աղքատութեամբ, այլ թոյլ տայ¹⁸ ըստ կամս անձանց զնալ մինչ¹⁹ ի վախճան, ի փոքր ինչ բարեաց թէ

ունիցին՝ հատուցումն, զի անդ առանց պատասխանեոյ երթիցեն:

30 Բայց ո՛չ ամենայն հիւանդութիւնք վասն նախասացեալ պատճառիդ են, զի բազումք յաղագս հակառակութեանց տարերացս ծնանին, յորոց եւ մարմինս է. զոր եւ հաւասարապէս կրեմք՝ որքան ի բնութիւնս եմք ախտաւոր²⁰, եթէ արդարք եւ եթէ մեղաւորք, այլ այն, որ յԱստուծոյ լինի, յայտնի²¹ է իմաստնոց՝ յորժամ իմաստութեամբ քննեսցեն ի գիրս սուրբս: 31 Դարձեալ եւ զայս ասեմք, եթէ զաղքատութիւն եւ զնեղութիւն, զոր արկանէ Աստուած ի վերայ նեղելոց, ո՛չ միայն վասն մեղաց նոցին մաքրութեան է, որպէս վերադոյնդ²² զրեցաք, այլ զի առողջքն եւ փարթամքն գթալով ի նոսա եւ ողորմութիւն առնելով նոցա, թողութեան մեղաց հասցեն յԱստուծոյ, եւ ողորմութիւն առցեն ի նմանէ ըստ ճշմարիտ երանութեանն Քրիստոսի զոր ասէ, թէ. «Երանի ողորմած²³, զի նոքա ողորմութիւն գտցեն»²⁴. որպէս զի ամենեքեան արժանաւորեսցին խոստացելոց բարեացն հասանել, աղքատք՝ աղքատութեամբն, եւ²⁴ չարաչարեալքն մարմնոյ ցաւոք²⁵ չարչարանաւք, եւ նեղեալքն՝ նեղութեամբքն²⁶ յորժամ գոհութեամբ²⁷ տանին զնեղութիւնսն եւ²⁸ զչարչարանսն եւ զաղքատութիւնսն, եւ ըստ պատուիրանացն Աստուծոյ մաքուր վարուք կեցցեն: 32 Նոյնպէս եւ մեծատունքն եւ փափկա-

1 չարչարանս RS
 2 վարձուց N
 3 անփոյթ N
 4 տեսանէ՞ք R
 5 + ո՛չ + նամաչեն R
 6 լ անբուժս NR
 7 մեռն N
 8 ձեռնարկեն S
 9 այնպիսին N
 10 + առ + ծանուցեալսն R
 11 գառողջութիւն N
 12 որ N
 13 ստեղծս անն N
 14 ի ինչ R
 15 լ կամ ցաւս R
 16 զերկոսեան NRS
 17 պտղաբերութիւնս N
 18 տալ N
 19 մինչեւ S

20 ախտաւորք R
 21 լ յայտնի R
 22 վերագոյնեոյդ N
 23 ողորմածաց NR
 - Մ-ԳԷ-Լ: 7
 24 + յորժամ գոհութեամբն տանին զնեղութիւնսն + եւ N
 25 ցաւոք R
 26 նեղութեամբն R
 27 գոհութեամբն R
 28 լ չարաչարեալքն մարմնոյ ցաւոք՝ չարչարանոք, եւ նեղեալքն՝ նեղութեամբքն յորժամ գոհութեամբ տանին զնեղութիւնսն եւ N

ցեալքն ի ձեռն ողորմած լինելոյն առ այնպիսիսն, հասցեն մեղաց քաւութեան եւ երկնից բարութեանցն՝ զքաղցեալս¹ կերակրելով, զմերկս² զգեցուցանելով, զաւտարսն ժողովելով, զհիւանդս եւ զբանդեալս³ յանձանձելով եւ մխիթարելով. ո՛չ ճշդութեամբ⁴, զի մի՛ ըստ յիմար կուսիցն ի պակասել եւ զոյն⁵ շիջանիցին լապտերքն, այլ ըստ մարգարէին խրատու սփռել զուարթառատ սրտիւ եւ տալ տնանկաց. զի որ խնայէ ի ժամանակի սերմանելոյն ի ցորեանն եւ ճշդելով սերմանէ յերկիր, ճշդելով եւ հնձեսցէ ի ժամանակի

հնձոցն⁶. եւ որ առատապէս սերմանէ, լնու⁷ բազմապատիկ աճմամբ զգիրկս⁸ իւր որայիւքն⁹: 33 Որ եւ լսէ զերանաւէտ բարբառն Քրիստոսի, եթէ. «Եկայք աւրհնեալք հաւր իմոյ, ժառանգեցէք զի սկզբանէ պատրաստեալն ձեզ զարքայութիւնն»¹⁰: 34 Որոց լիցի ամենեցուն մեզ հասանել, որք ողորմելին¹⁰ ունին¹¹ զկենցաղականս¹² զայս կեանս, եւ որք ողորմութեամբն որ առ նոսա¹³ գնեն զարքայութիւնն երկնից ի Քրիստոս Յիսուս ի Տէր մեր, որում փառք եւ զաւրութիւն յաւիտեանս¹⁴. ամէն¹⁵:

1 զբաղցեալսն S
2 զմերկսն S
3 գրամտեալս N, գրանդեալսն S
4 ճշտութեամբ R
5 եղոյն R, իղոյն N, իւղոյն S

6 հնձելոյն R, հընձոյն N
7 լնուլ N
8 զգիրկ R
9 որոյայիւքն N
10 Մատթ. ԻԵ: 24
11 ողորմելի S
12 լ ունին N
13 զկենցաղական S
14 մովու R, մովաւ N
15 + յաւիտեանս + յաւիտենից S
16 + յաւիտենից ամէն + ամէն N

ԺԵ.¹

ԲԱՆ² ՆՈՐԻՆ³ ՏԵԱՌՆ⁴ ՆԵՐՍԻՍԻ⁵ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ⁶
ԱՌ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍՈՒՄՆ⁷ ԵՒ ՎԱՐԴԱՊԵՏՍ⁸ ԵՒ⁹ ՀԱՄԱԻՐԷՆ ԴԱՍՍ
ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ¹⁰, ՈՐՔ ՅԱԲՈՒՐ¹¹ ՏԱԼԻ¹² ԱՐՄԱԻԵՆԵԱՑ ԺՈՂՈՎԵԱԼՔ Ի
ԿՈՉՄԱՆԷ ՏԵԱՌՆ ԳՐԻԳՈՐԻՍԻ ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍԻ¹³ ԵՂԲԱԻՐ ՆՈՐԻՆ, Ի
ԶԵՌՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ԶՆԱ ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆՆ¹⁴ ՀԱՅՈՑ¹⁵

1 Առ ձեզ են բանք իմ, դասք սրբազանից քահանայապետաց եւ քահանայից եւ իմաստուն վարդապետաց, որք իբրեւ¹⁶ զանդամս¹⁷ յիւրաքանչիւր¹⁸ կողմանց ժողովեալք¹⁹ ի մի լրումն²⁰ մարմնոյ, հասէք աստանաւր կոչմամբ ի հրամանէ²¹ գլխոյս եկեղեցւոյ. որպէս զի նովաւ եւ ընդ նմին

վէմ ինչ յանարգանաց²² եւ ո՛չ ի պատուականաց՝ ձերով ճարտարապետական արուեստիւ²³ յղկեալ²⁴ ի շինուած²⁵ մարմնոյն Քրիստոսի յաւղիցէք իմաստապէս: 2 Զորս աղաչէ նուաստախոհ յայտոսիկ²⁶ նուիրելոյ անձին փոքրկութիւն²⁷ խոնարհութեամբ եւ մտադրութեամբ²⁸ զլսելիս մատուցանել դուզնաքեայ յայտցիկ²⁹ բանից, որ ո՛չ ի լսելիս հպեալ միանգամ եւ յաւզս ցնդեալ, այլ արձանացուցեալ գրով ըստ գերակատար իմաստնոցն աւրինի:

3 Բանականս բնութիւն յերկուս³⁰ բաժանի, յանմարմինս եւ ի մարմնաւորս³¹. անմարմնոցն սեռք երանական պատահեալ վիճակի³² անմահութեան եւ անախտութեան, անփոփոխ ընկալան զկայանս փառաց եւ զպատիւ յորմէ հետէ գոյացեալք եղեն: 4 Քանզի կոչեցեալքն³³ պետութիւնք եւ տէրութիւնք եւ իշխանութիւնք եւ դասակիցք նոցունց ո՛չ փոփոխելով զայլս³⁴ բարձրացան ի խոնարհու-

1 Տողատակում՝ օգտագործուած են հետեւեալ ձեռագրերի եւ հրատարակութիւնների տարբերք-ցումները.
N = ՄՄ, 3140
U = ՄՄ, 3062
j = ՄՄ, 227
m = ՄՄ, 580
P = Երուսաղէմ՝ 1871
R = Էջմիածին՝ 1865
S = Վենետիկ՝ 1873
2 բանն U
3 լ բան նորին R
4 լ նորին տեառն U
5 ներսէսի UR
6 լ կաթողիկոսի UR, լ նորին տեառն ներսիսի կաթողիկոսի S
7 եպիսկոպոսունն S, նպսս U
8 վարդապետսն S
9 լ եւ U
10 Եկղցյ U
11 յաւորս U
12 տօնն U
13 կաթողիկոսի + հայոց + S, կրդկսի U
14 կաթէուղիկոսութեան R, կաթողիկոսութեան US,
15 Այս գլուխ ի չորս օրինակս միայն գտանէր P, + ամենայն + U
16 իբր R
17 զանգամս NP
18 իւրաքանչիւր U
19 ժողովեալ U
20 լրութիւն S, լրուի U
21 հրամանին P

22 յանարգաց N, անարգաց U
23 արուեստիս U
24 յրդրկեալ U
25 շինուած + լրման + P₁
26 յայտրիկ U
27 փոքրութիւն U
28 մտադրութեամբ UR
29 յայտիկ U
30 յեկ՛ր U
31 մարմնաւորսն U
32 վիճակիս U
33 կոչեալք U
34 զայլ N

թեան¹, եւ ո՛չ² փոփոխիցին³ յորոց⁴ ստացան մինչեւ յաւիտեան, այլ յաւէտ եւ⁵ մշտնջենաւորաբար ունին, զոր⁶ ի լինելութեանն⁷ ընկալան յԱրարչէն⁸:

5 Էր առաջի եւ մարմնաւորացս ազգի նոյնաբար լինել, եթէ կացեալ էաք ի պատուիրան սկզբնատպին, բայց զի պատուիրանազանցութեամբն⁹ մեղաք եւ յաղագս մեղացն¹⁰ մեռաք, եւ մեռելութեամբն կորուսաք զփառս¹¹ յաւերժականս¹², եւ տարագիր գոլով ի Հայրենի ժառանգութեանցն¹³ յաշխարհս յայս¹⁴ փշաբեր, եւ անիծիւք¹⁵ դատապարտեալ անկաք, նորին աղագաւ անվաւէր եւ փոփոխական ամենայն ինչ եղեւ՝ եթէ աստուածային գործոյն¹⁶ տեսութիւն¹⁷ եւ եթէ նիւթականս¹⁸ աշխարհի իշխանութիւն: 6 Եւ զի այս այսպէս գոլով Հնարաւորեաց բնութիւնս իմաստութեամբ, մանաւանդ թէ ի վերուստ տուեալ, որպէս զի փոփոխմամբն¹⁹ զմիմեանս անմահաբար եւ մահկանացուաց²⁰ սեռ՝ ըստ անմահիցն կալցեն²¹ զգործ եւ զիշխանութիւն: 7 Ըստ որում եւ զնահապետսն մարգարէքն փոխանակե-

ցին, եւ զմարգարէսն²² դասք առաքելոցն եւ աւետարանչացն, եւ զնոսա Հետեւողք²³ նոցին²⁴ Հայրապետք իւրաքանչիւր տոհմի²⁵ եւ աթոռոց եւ վարդապետք եկեղեցւոյ, որք են ըստ առաքելոյ. «Ի Հաստատութիւն սրբոց²⁶, ի գործ պաշտաման, ի շինուած մարմնոյն Քրիստոսի»²⁷: 8 Յորոց²⁷ է²⁸ եւ մերն Հայր Լուսաւորիչն Հայաստանեայց Գրիգորիս²⁹, եւ որք³⁰ ի նմանէ ըստ հոգւոյ եւ ըստ³¹ մարմնոյ ծնունդք³² յառաջ եկեալ³³ ժառանգք³⁴ եւ աթոռակալք, եւ որք յետ նոցա կացեալք³⁵ յաստիճան³⁶ Հայրապետութեան Հաճոյք Աստուծոյ եւ ընտիրք մարդկան, մինչեւ ի մերն նախնիք եւ³⁷ արեանառուք եւ Հարազատք սրբոյ Լուսաւորչին ի Գրիգորիոս, որ եւ Վահրամ նախածայնեալ եւ ի Բասիլիոս, որք ո՛չ ըստ մարմնոյ միայն Հաղորդեալք էին³⁸ նորին³⁹ ազնուականութեան, այլ եւ հոգեւորապէս Հետեւեալք Հաւրն առաքինութեանց. նաեւ⁴⁰ լցողք⁴¹ եկեղեցւոյ⁴² լուսաւորութեան յետ նոցին Աստուածաշունչ զրոց⁴³ կտակարանաց

1 խոնարհութեան U
 2 այլ I ոչ U
 3 փոփոխեցին R, փոփոխեաց N
 4 + ի + նորոց I N, որոց U
 5 I NS
 6 գորս U
 7 լինելութեան U
 8 արարչեն U
 9 պատուիրանազանցութեամբ S
 10 մեղաց R
 11 զփառսն U
 12 յաւերժականիս R, յաւիտեանական U
 13 ժառանգութեանց NU
 14 այս U
 15 անիծով N
 16 գործոյ U
 17 տեսութիւնս S, տնտեսութիւն U
 18 նիւթականիս NRS, նիւթականից U
 19 փոփոխմամբ U
 20 մահկանացուաց N, մահկանացուաց S, մահկանացուաց U
 21 կալցին NR

22 զմարգարեն U
 23 հետեւողք UR
 24 նստցին U
 25 սպմն ի I տոհմի U
 26 սրբոյ U
 27 «Ի Կէտ. Կ. 12»
 27 յորոց U
 28 I է U
 29 գրիգորիոս NUR
 30 ոյք U
 31 I ըստ NR
 32 ծնունդ U
 33 եկեալք U
 34 ժոնք U
 35 կացեալք U
 36 + այս + աստիճան U
 37 I եւ NU
 38 I էին RS
 39 նոցին R
 40 նոյնպէս եւ է I նաեւ P, նա S, նոյնպէս եւ U
 41 լցողք URS
 42 եկեղեցոյ N
 43 I գրոց U

թարգմանութեամբ¹, եւ ամենայն բարեմասնութեամբ յաստուածայինսն² յառաջացեալք ի նուագեալս³ վերջնում դարու ժամանակիս: 9 Եւ զկնի նոցին զընթացս⁴ կենցաղական բարիոք⁵ կատարելոյ եւ առ Աստուած ժողովելոյ՝ զորդիացեալն⁶ ինքեանց Հարազատապէս մարմնով եւ Հոգւով⁷ եւ ի զիրս⁸ իմաստութեան նոցունց⁹ սնեալ եւ ի հրահանգս Հանճարոյ աստուածեղէն իմաստից յառաջին տիոցն¹⁰ կրթեալ¹¹ զիմս¹² Գրիգորիոս, եղբայր ըստ մարմնոյ եւ հայր ըստ Հոգւոյ¹³, Հաստատեցին ի նախնական իւրեանց տիրական աթոռ, ըստ գրեցելումն. «Փոխանակ Հարցքոց¹⁴ եղիցին¹⁵ որդիք¹⁶ քո¹⁷»¹⁷: Ո՛չ յազգս ըստ մարմնոյ ընտանութեան միայն, այլ եւ ի Հոգւոյն ընտրութենէ¹⁸ նախ¹⁹ ազդեցեալ²⁰, որով²¹ յոյժ Հրաշափառագոյն բանիւ եւ գործով²² քան զբազումս յաթոռակալացն գտաւ սա²³ նախնեաց²⁴, ի մաքրութիւն Հոգւոյ²⁵ ըստ հրոյ գոլով զուգա-

մասնութեան, յիմաստս բանի եւ ի շարադրութիւնս տառի գեղեցկապէս եւ ըստ կարգի, ի վերձանութիւնս՝ իբր²⁶ թէ նոյն է, որք²⁷ կենդանի խաւսեցան ձայնիւ, ի գիտութիւնս գրոց ծայրագոյնս²⁸ եւ ի խորհուրդս Հանճարոյ ըստ տէրունեանն²⁹ խրատու բարւոք³⁰ խորագիտութեամբ³¹:

10 Եւ զի երկիւղէ³¹ մարդահաճուութեան³² զանգիտեալ, մանաւանդ զի իմուծս եւ ո՛չ աւտարի ազագաւ³³ զրուտեաց³⁴ բան ի գովութիւն յարմարի, նորին վասն ո՛չ է³⁵ ընդ բովանդակն անցանել սորին գովել ի գործոց, զոր ի մանկական տիոցն³⁶ մինչեւ ցայժմ ի դէպ վարկաք: Զպանդխտական³⁷ կենացն ի դժնեաց³⁸ պատահեալ ժամանակին զՀամբերութիւնն իմաստասիրաբար³⁹, զփոփոխումն⁴⁰ տեղ⁴¹ ի տեղւոջէ ըստ փոփոխական⁴² կենացս. եւ յայնոսիկ⁴³ անփորձ պահել⁴⁴ ըստ խնամոցն Աստուծոյ զիւրականս⁴⁵ աթոռ. զչինուածոցն ըստ⁴⁶ իւրաքանչիւր⁴⁷ տաժանմանսն⁴⁸ եկեղեցեաց եւ Հանգստարանի

1 Թարգմանութեանց NR, Թարգմանութեան U
 2 անձայինսն U
 3 նուագեալս N
 4 տ. զկնի նոցին: եւ զընթացս S, զընթացսն U
 5 քարոսք R, քարուսք NU
 6 զորդիացեալսն U
 7 տ. հոգւով եւ մարմնով U
 8 զիրկս NRS
 9 նոցունց U
 10 դիոցն N, տիոցն Ni, ոսից U
 11 ներակրթեալ N
 12 իմս NRS
 13 հոգոյ N
 14 ի հարց ևոց U,
 15 եղիցի U
 16 որդիք U
 17 ի քո U
 * Ո՛չ 17
 18 ընտրութեան U
 19 ի նախ U
 20 նախազգեցեալ ի նախ ազդեցեալ R, ազտեցեալ N, ազդեցեալ Ni
 21 յորով N
 22 ի գորգով U
 23 ի սա S
 24 նախնեացն U
 25 հոգւոց U

26 որպէս ի իբր U
 27 որ U
 28 ծայրագոյնս NU
 29 տէրունեան S, տրունեան U
 30 քարոսք S
 31 շարժութիւն URS, յերկիւղէ N
 32 մարդահանութեամբ U
 33 յազագաւ U
 34 զրուտեացս NR
 35 ի U
 36 դիոցն N
 37 զպանտխտական N
 38 դժնեալ N, դժնեալ US
 39 իմաստաբար P
 40 զփոփոխումնս U
 41 անտեղի ի տեղ NP, տեղի S
 42 փոխանակ U
 43 այնոսիկ U
 44 պահեալ U
 45 զիւրականս U
 46 ի ըստ U
 47 իւրաքանչիւրսն NRS, իւրաքանչիւրս U
 48 տաժանման NRS, գտաժանմանսն U

սրբոց, ո՛չ տալով «քուն աչաց, նինջ¹ արտեւանաց»² ըստ Դաւթայ². Թէպէտեւ ըստ մեղաց մերոց³ ո՛չ ժառանգեցաք զլեռն սրբութեան, զոր ստացաք, զչար իշխողաց եւ զանբարեաց⁴, առ որս մերձ պատահեալ⁵ մերասերաց⁶ եւ աւտարասեռից⁷ զխորհուրդս եւ զկամս չարեացն նահանջեալ⁸ իմաստութեամբ եւ ներողութեամբ. եւ որք յանդգնեալ ժպրհեցան զործով ցուցանել զչարութիւն, զաստուածային վրէժխնդրութեանն⁹ բարկութիւն¹⁰ հեղեալ առ նոսա, որպէս վկայեն իրագէտք¹¹ այսոցիկ եւ տեսողք¹²: 11 Զի՞նչ է¹³ որ առ իւր Հարազատս եւ եղբարս բարեացն¹⁴ պատճառ եւ փոյթ լինելոյ ասելի է, որ ըստ¹⁵ մեծին Զարարաբելի¹⁶ ժողովեաց¹⁷ զցրուեալս¹⁸, եւ եղեւ Հայր փոխանակ¹⁹ Հարցն²⁰, զոմանս ըստ աշխարհի տնաւրինելով²¹, եւ զոմանս Հոգեւորապէս՝ որպէս եւ զիմս անարժանութիւն, զի ի վարժումն աստուածայնոցն իմաստից ներկրթեալ²¹ արժանացոյց ըստ Հասակին յառաջատուութեան²² եւ աստիճանացն բարձրութեան²³:

12 Զի՞որդ թողլի է առանց յիշատակի եւ Հանրականն, որ սովաւ եւ ի սմանէ բարեգործութիւն²⁴, այն, որ յաշխարհակործանս ժամանակի նախախնամութեամբն Աստուծոյ եւ իւրով իմաստութեամբն²⁵ եւ ջանիւ եւ առատապէս ծախիւք բիւրուց²⁶ եւ Հազարաց քրիստոնէից²⁷ պատճառ եղեւ փրկութեան եւ ազատութեան²⁸ ի ծառայութենէ, որ²⁹ եւ փրկեալքն ի զանազան լեզուաց եւ աշխարհաց աղաղակեն:

13 Եւ արդ, սա, որ ի մանկութենէ մինչեւ յաւագոյթս³⁰ ըստ Հաճոյիցն Աստուծոյ քաղաքավարեալ³¹ եւ ո՛չ եւ³² միով իւրք յիւրաքանչիւր Հասակն³³ դրդուեալ ի Հակառակացն, այժմ ի ձերութիւն պատուական Հասեալ եւ ի կրից ախտակիրս բնութեան վտանգեալ³⁴, յառաջ կոչելով³⁵ զմերս անարժանութիւն՝ ստիպէ³⁶ առնուլ զաստուածընկալ³⁷ աթոռոյ³⁸ իւրոյ փոխանորդութիւն. զոր ո՛չ միայն այժմ, այլ եւ կանխագոյն ժամանակաւք զնէր զայս առաջի: 14 Եւ պատճառ յառաջագոյն ո՛չ լինելոյն՝ ո՛չ յիշխանական սորայն կամաց, այլ ի միշտ³⁹ հրաժարելոյն⁴⁰ մեր յաղագս հեղզութեան⁴¹ անձին⁴² եւ Հոգեւորացն պակասութեան, եւ զի չէր պարտ զԱՀա-

1 + եւ + Յիմջ NUR
 2 Հմմտ. Սաղմ. ՃԼԼ, Լ. 4
 2 դաւթի U
 3 իմոց ՝ մերոց U
 4 բարեաց ՝ անբարեաց U
 5 պահեալ NR
 6 մերասիրաց R, մերասեռաց S
 7 օտարասերաց U
 8 նահանջել R
 9 վրէժխնդրութեան U
 10 բարկութիւն U
 11 խորագետի ՝ իրագէտի P
 12 տեսողի U
 13 եւ իւր URS
 14 իւրեանց ՝ բարեացն U
 15 ի ըստ U
 16 գորարարելի R, գորարարելի N
 17 ժողովրդոց U
 18 ցրուեալսն U
 19 փոխաց U
 20 ի հարցն U
 21 Հմմտ. ԲՆԿ, Կր. 1. 9. 3 (յղումը ըստ U-ի)
 21 ներկրթեալ NURS
 22 յառաջատուութեան N, առաջատուութեան U

23 բարձրութեան U
 24 բարեգործութիւն N
 25 իմաստութեամբ NU
 26 բիւրոց N
 27 քրիստոնէից ՝ NRS
 28 ազատութիւն N
 29 ի N, գոր U
 30 յաղագայքս U
 31 բաղա՛վ վարեալ U
 32 ի եւ U
 33 հասակսն S
 34 վտանգեալ N
 35 կոչելով U
 36 + եւ + ստիպէ R, ստիպէ + եւ + U
 37 գանձընկալս U
 38 արոտս U
 39 միշտ U
 40 հրաժարելոյն N
 41 հեղզութեան U
 42 անձին + մեր + NR

ըովնիւ¹ զանց առնել եւ Եղիազարու յառաջ մատչել՝ մինչ² յաջողութեան³ էր ըստ մարմնոյ: 15 Իսկ այժմ զի⁴ զաւրացաւ քան զընութիւն⁵ տկարութեանն⁶ կիրք, վասն այնորիկ Հարկիմք ընդունել զհարկեցուցիչ Հրաման⁷ սորա, թէպէտեւ ո՛չ ինչ նուազ եւ մեք նովին տկարութեամբ զգածեալ եմք:

16 Այլ «զահի Հարեալ եմ եւ դողամ»՝ ըստ մեծի մարգարէին. զի թէ⁸ նա ի⁹ ստուերին միջնորդ եղեալ Աստուծոյ¹⁰ եւ մարդկան՝ զայսոսիկ կրէր եւ ասէր, քանի¹¹ եւս արդեաւք որ ի ճշմարտութեանս¹² զարհուրելի է: 17 Եւ անդ Մովսէս տեսլեանն¹³ Աստուծոյ եւ խաւսակցութեան արժանաւորն, եւ աստ¹⁴ Հեռացելոյ անձին ի նորին առաքինութեանցն արժանաւորութենէ: 18 Քանզի որք¹⁵ մարք¹⁶ են առաքինութեանց¹⁷ սկզբունք¹⁸ իմաստութիւն, արիութիւն¹⁹, ողջախոհութիւն եւ արդարութիւն, վրիպեալ գտանին յիմուծս իշխանականի մասունք²⁰: 19 Զի ո՛չ խրատեցի զբանն, որ յիս իմաստութեամբ²¹, եւ ո՛չ զցանկութիւնն²² ողջախոհութեամբ, եւ

ո՛չ դարձեալ զայսոսիկ²³ խրատեցի արդարութեամբ, որպէս զի կառք Աստուծոյ ըստ քառակերպիցն յարգարեցից²⁴ այսու զանձն, այլ մանաւանդ Հակառակացն բերմամբ անմտութեան²⁵ եւ Հեղգութեան²⁶, բղջախոհութեան եւ անիրաւութեան²⁷, աւտարացեալ ի ճշմարիտ բարւոյն՝ ընտանի²⁸ չարին եղէ ներգործութեան: 20 Եւ զի որ յԱստուած²⁹ մերձեանայ, մանաւանդ գերագունի քահանայապետութեան³⁰, նմանութեամբ աստուածանալ պարտի առաքինութեամբ ըստ գրեցելումն՝ ըստ չափոյ զաւրութեան յեղանակի³¹ եւ Հողեղէնս բնութեան, որպէս ետուն մեզ աւրինակ, որ յայս³² գործ տնտեսութեան տանն³³ Աստուծոյ կոչեցեալք³⁴ եղեն ի Տեառնէ: 21 Նախ եւ առաջին մարգարէքն, որք ի Հովուաց³⁵ ընտրեալք³⁶ Հովիւք կարգեցան տանն Իսրայէլի, որք եւ մահու չափ յաղագս փրկութեան Հաւտից իւրեանց ճգնեալք՝ չարչարանաւք ելին յաշխարհէս³⁷: 22 Եւ յետ նոցա դասք առաքելոցն, որք³⁸ մերկացայք³⁹ յաշխարհէ եւ յաշխարհայնոց, ըստ վկայելոյ Տեառն, եթէ. «Դուք չէք յայսմ⁴⁰ աշխարհէ⁴¹»⁴². եւ

1 զահարոնիւ U
2 մինչեւ N
3 յաջողութեանն NUR
4 քանզի U
5 զընութիւնն R
6 տկարութեան UR
7 հրամանս U
8 Ե:Ք:Դ:Ժ: 21
9 ի թէ U
10 ի ի R
11 յայլ U
12 նշմարտութեան S
13 եւ սեղանն լ տեսլեանն NRS, եւ սեղանն PR₁
14 աստ + անբաւ + UP₁
15 որ N
16 մայրք U
17 առաքինութեանց + եւ + UP₁
18 սկզբունք NUR
19 + եւ + արիութիւն N
20 մասին լ մասունք P
21 իմաստութեամբ + եւ ոչ զցասունն արութեամբ + UP₁
22 զցանկութիւնն U

22 տ. զայսոսիկ դարձեալ U
23 յարգարեցի N, յարգարէի U
24 անմտութեամբ U
25 հեղիութեան N, հեղգութեամբ U
26 լ բղջախոհութեան եւ անիրաւութեան U
27 ընդանի P
28 անձ U
29 Բահանայապետութեանս U
30 եղանակի U
31 այս U
32 տան NUR
33 կոչեցեալ U
34 հովուացն N
35 ընտրեալ U
36 յաշխարհի U
37 որ S
38 մերկացեալք NUR
39 լ յայսմ NRS
40 յաշխարհէ NR
41 ք չ:Ք:Դ:Ժ: 19

ըստ Պաղոսի, եթէ¹. «Ինձ աշխարհ ի խաչ ելեալ² է, եւ ես աշխարհի³»⁴. զորս եւ ի կարգ արկեալ զմեռելութեանն աւրինակ՝ ասէր. «Ի պահս բազում անգամ, ի քաղց եւ ի ծարաւ, ի սով եւ ի մերկութիւն»⁵, եւ որ մի ըստ միոջէքն⁴ ամենայն: 23 Եւ զի հայածեալք եղեն վասն արդարութեան, զրէ դարձեալ զպատճառն. «Ես կապեալ Յիսուսի Քրիստոսի վասն ձեր հեթանոսաց»⁶: 24 Զնոյն առնել աւրինազրեցին եւ ամենայն հովուաց, որ⁵ յետ նոցա գանձինս իւրեանց կամեցան⁶ զնել ի վերայ հաւտին Քրիստոսի: 25 Որպէս եւ եղեն իսկ նմանողք⁷ նոցա հայրապետք բազումք⁸ յընդհանուր տիեզերս, որք⁹ եւ շինեցին յիւրաքանչիւր տեղիս եւ ժամանակս¹⁰ զիմանալի շինուած հաւատոյ ի վերայ հիման առաքելոց եւ մարգարէից⁷. ո՛չ ի փայտից եւ ի խոտոց եւ գեղեգանց¹¹ ըստ հերձուածողաց¹² եւ մարմնասիրաց բանից եւ գործոց¹, այլ ուղղափառութեան իմաստիւք եւ զանազան առաքինութեան գործովք, որ համեմատի յոսկի եւ յարձաթ եւ յականս պատուականս,¹³ որովք ո՛չ միայն զինքեանց¹⁴ զարդարեցին զպատկեր ի վա-

յելչութիւն եւ¹⁵ ի նմանութիւն սկզբնատպին¹⁶, այլ եւ զբազմաց¹⁷, որք առաքինութեանց¹⁸ նոցա¹⁹ եղեն հետեւողք:

26 Իսկ ես անհամեմատս յամենայնի²⁰ բազմամասն սոցին առաքինութեանց աւրինակաց՝ զիա՞րդ ձեռնարկեցից տաժանելի ոգւով²¹ եւ տկար մարմնով ի վեր քան զզաւրութիւն անձին եւ զարժանաւորութիւն ի գործ եւ ի պաշտաւն: 27 Ո՞րպէս համարձակեցայց ի սպասաւորութիւն այսր հովուութեան, ուր հովիւն քաջ գանձն իւր եղ²² ի վերայ ոչխարաց եւ նմանողք նորս⁷: եւ ես եւ ո՛չ գանձն իմ արածեցի աւրինաւքն²³ Աստուծոյ՝ ըստ ամբաստանելոյ հովուացն²⁴ Իսրայէլի²⁵ մարգարէիւն, որ կայ առաջի՝ ո՛չ միայն ընդ անձին, այլ եւ ընդ հաւտիցն տալ պատասխանի²⁶: 28 Զիա՞րդ եւ ի բժշկականն²⁷ ժպրհեցոյց²⁸ տաժումն մարմնոյ հկեղեցոյ²⁹ ըստ շամարտացւոյն³⁰ աւրինակի՝ անբժշկելի ունելով զանձն ի զանազան ախտից անյայտից³¹ եւ յայտնի եղելոց, որով եւ առ իս ասացեալքն ընդդիմարանին³². «Բժիշկ, բժշկեա՞յանձն³⁴ քո»³: 29 Զիա՞րդ եւ քաւիչ այլոց

1 թէ NUR
2 խաչեալ U
3 յաշխարհի U
4 Գ.Պ.Ղ.Ղ. 14
5 Հմմտ. Բ. Կ.Պ.Ն.Շ. Ժ. Բ. 27
6 միոջէ U
7 Հմմտ. Ու.Պ.Շ. Ե. 10. Ե. Գ. Ե. Գ. Կ.Պ.Շ. Ի. Բ. 13
8 եւ ի որ N, որք S
9 ի կամեցան U
10 նմանողք U
11 ի քաղու մք NRS
12 որ U
13 ժամանակ U
14 Հմմտ. Ե. Գ. Կ.Պ.Ն.Շ. Գ. 12
15 ի որ համեմատի յոսկի եւ յարձաթ եւ յականս պատուականս U
16 շինեան ի գինեանց U

15 եւ ի U
16 սկիզբնատպին N
17 բազմաց NU
18 եւ վարդապետութեանց ի ստափնութեանց P, առափնութեան U
19 նոցա + եւ վարդապետութեան + U
20 ամի U
21 ոգով NUS
22 ղնէ U
23 Հմմտ. Յ.Պ.Ղ. Ժ. 11
24 օրինակով RS
25 + աստ + հովուացն N
26 ի՞րի N
27 պատասխանէ U
28 բժշկական U
29 ժպրհեցայց RSN
30 եկեղեցոյ N
31 շամարտացոյն N
32 անյայտիցն S
33 ընդդիմարանէին U
34 բժշկեաց U
35 զանձն N S,
36 Հմմտ. Գ.Պ.Ն.Շ. Գ. 23

անուանեցայց կարաւսս¹ քաւութեան բազում իմոց սխալանաց, եւ կամ վարդապետ, որ ո՛չ գործով արդարացուցի զբան վարդապետութեանն²: 30 Ո՞րպէս դաստիարակ կամ դայեակ ըստ Պաւղոսի՝ տղայացելոց³ ի Քրիստոս, որ ո՛չ նախ դաստիարակեցի զոգիս⁴ զաւազանաւ խրատու⁵, եւ ո՛չ արբուցի սմա կաթն եւ մեղր⁶ ի ստենէ պատուիրանացն Աստուծոյ: 31 Զիա՞րդ լոյս անուանեցայց աշխարհի եւ կամ աղ՝ խաւարաւ⁷ տգիտութեան եւ մեղաց⁸ մթացեալս, եւ յազագս անհամութեան անպիտանացեալս⁹ երկրի՞ եւ աղբոյ՝ արգարոց եւ մեղաւորաց, եւ արտաքս ի բարւոյն¹⁰ ընկեցեալս¹¹ ի կոխումն նոցին: 32 Ո՞րպէս Հարց¹² սրբոց պետ վերակոչեմ¹³, որ եւ ո՛չ¹⁴ աշակերտութեանց¹⁵ փոքունց ի նոցանէ արժանաւորիմ: 33 Զիա՞րդ զլուխ եկեղեցւոյ յետ զլխոյն, որոց եւ գարշապար լինելոյ¹⁶ ըստ ուղիղ գատման չունիմ¹⁷ արժանաւորութիւն: 34 Ո՞րպէս մշակ եւ տնկագործ իմանալի այգւոյ եւ թղենւոյ՝ ըստ տէրունեան առակին¹⁸, որ ո՛չ նախ զիմս բանաւոր երկիր մշակեցի եւ ի պտղաբերութիւն հասուցի: 35 Զիա՞րդ կոյր գոլով՝ զառաջնոր-

դականն¹⁸ յանձն¹⁹ առից իր եւ կոչումն անձին եւ առաջնորդելոցն խորխորատի²⁰ լինել²¹ պատճառ. կամ ո՞րպէս կերակրիչ քաղցելոց եւ մատուակ ծարաւելոց իմաստութեան հացիւն եւ կենարար բաժակաւ²² սովեալս²³ առ ծուլութեան եւ պասքեալս²⁴ յիւրաքանչիւրոցն²⁵ լրմանէ, ուր²⁶ զի աւրինակքն ճշմարտութեան ի վերնատունն նախ արբին եւ ապա²⁷ արբուցին տիեզերաց²⁸: 36 Զիա՞րդ միջնորդ Աստուծոյ եւ մարդկան²⁸ ո՛չ ունելով համարձակութիւն կալ առաջի եւ մաղթել՝ ըստ Մովսիսի²⁹ անցանել³⁰ բարկութեանն³¹ ի ժողովրդենէն, ուր³² եւ ես իսկ³³ յազագս պէսպէս աւրինազանց լինելոյ զարհուրիմ ի ցասմանէ պատուհասից: 37 Կամ ո՞րպէս դատաւոր մեղուցելոց լինիցիմ ինքնադատս յանխաբ դատաւորէ խղճի մտաց, որ իս: 38 Զիա՞րդ դէտ ըստ մարգարէին³⁴ լինել յանդգնեցայց³⁴ ակնս³⁵ զաչացու³⁶, որ ո՛չ միայն ի բացուստ ո՛չ նկատելով զթշնամիս³⁷ ազդեմ պահպանելոցն, այլ³⁸ յանձին³⁹ իմում յաւժարութեամբ ձգեմ⁴⁰

1 կարօտ U
 2 վարդապետութիւն U
 3 տղայեցելոցն U
 * ՀՄՏԳ. Ա. Կ. Գ. Բ. Ժ. Գ. 20
 4 զոգիս U
 5 խրատուց S
 6 մեղրն U
 7 խաւար N, խաւարաւ U
 8 մեղո՞ւ U
 9 անպիտանացեալ U
 * ՀՄՏԳ. Գ. Կ. Գ. Բ. 34
 10 բարոյն N
 11 ընկերացեալ U
 12 հարցն N
 13 վերակոչիմ՝ URS
 14 ի ոչ U
 15 աշակերտեաց U
 16 չլինելոյ NUR
 17 ունիմ՝ NURS
 * ՀՄՏԳ. Գ. Կ. Գ. Բ. 6

18 զառաջնորդական U
 19 անձն U
 20 խորխորատ U
 21 լինելով U
 22 բաժակաւն NRS, բաժակն U
 23 սովեալ N
 24 պասքեալս N, պասքեալս N₁, պասքեալս U
 25 յերկախանչիւրոցն U
 26 ուր՝ + է + U
 27 ի ապա U
 * ՀՄՏԳ. Մ. Կ. Գ. Բ. 22-25
 28 մարդիկ U
 29 մովսէսի N S, մովսի U
 30 յանցանել N
 31 բարկութեան S, բարկութիւն + եւ + U
 32 որ UR
 33 ի իսկ U
 * ՀՄՏԳ. Ե. Կ. Գ. Բ. 17
 34 յանդգնեցի S, յանդգնեցի U
 35 ակն NURS
 36 զտչացու S
 37 զթշնամիս NURS
 38 այլեւ NURS
 39 անձին US
 40 կրեմ՝ յ ձգեմ՝ NP;R, տ. ձգեմ՝ յօժարութեամբ US

զտէգս եւ զնետս նորա¹ կամաւ տգիտացեալս²: 39 Կամ ո՞րպէս Հագարապետ խորհրդոցն³ Աստուծոյ, որ ո՛չ եւ⁴ ուամիկ յաստուածայինսն⁵ լինել արժանաւորիմ: 40 Թողից ասել զեւս բազմապատիկ անուանս միում այս⁶ աստիճանի⁷ կոչեցեալ ըստ գործոցն⁸, որ եւ⁹ ոչ մի ի սոցանէ¹⁰ իմումս Համեմատի թշուառութեան¹¹ դիւրապէս¹² դատամար: 41 Եւ այս յառաջին¹³ առելոց¹⁴ աստիճանացն¹⁵ փորձ է. քանզի ո՛չ սպասաւորեցի իւղոյն¹⁶ սրբութեան անուշահոտ վարուք ի սրբութեան¹⁷, եւ ո՛չ մատուցի զանձն պատարագ կենդանի սուրբ Հաճոյ Աստուծոյ, ըստ խրատու¹⁸ առաքելոյն¹⁹ քահանայութեամբն²⁰ անպարագրելի²¹ ոչխարին պատարագելոյ: 42 Եւ ո՛չ ի տեսութեանն²² սակաւուն Հաւտի արբուցի զՂուրն Հանդստեան կամ արածեցի²³ ի վայրի դալարւոյ իմաստու-

թեամբ²⁴: 43 Եւ զի այսոքիկ այսպէս²⁵, իսկապէս խոստովանեալ զանձնէ եւ ո՛չ առ խոնարհութեան, անգիտանամ յերկաքանչիւրոցն ընտրութենէ. զի թէ²⁶ զոր պահանջէ յինչն Հայրս Հոգւոց²⁷ եւ դուք ընդ նմին գործունեայք²⁸ բարեաց՝ յանձն²⁹ առից, զարհուրիմ երկիւղիւ նայեցեալ³⁰ յիմս տկարութիւն եւ ի մեծի այսր աստիճանի բարձրութիւն եւ ծանրութիւն, մանաւանդ ի չար եւ յանմասն³¹ բարեաց ժամանակիս, որք ո՛չ միայն յարտաքնոցն³², որք³³ Հակառակ են Հաւատոյս³⁴, նեղեալ տագնապիմք ըստ մարմնոյ եւ աղաւաղին³⁵ կարգք³⁶ եկեղեցւոյ, այլ եւ անուամբք³⁷ քրիստոնէից, նաեւ³⁸ յորոց³⁹ կցորդ են⁴⁰ կարգի մերոյ եւ ձեւոյ, որք յազգս փառամոլ ախտի Հակառակ գտեալք Աստուծոյ եւ աստուածայնոյ⁴¹ աթոռոյս ի սկզբանէ Հայրապետութեան⁴² տեսանս⁴³ մերոյ մինչեւ ցայժմ՝ որպէս ծանաւթ է ամենեցուն, եւ զազատեալս⁴⁴ ի Քրիստոս⁴⁵ զեկեղեցի սուրբ ընդ Հարկաւ արարին⁴⁶ անաւրինաց՝ կամաւ եւ ո՛չ ի Հարկէ. որոց տալոց են զվրէժ Հատուցման այրմամբ

1 I նորա U
 2 գտիտացեալս S
 3 + ի + խորհրդոցն U
 = Լ՝ Կ-բն-Պ-1
 4 տ. եւ ոչ S
 5 անձայինսն U
 6 I այս N
 7 աշտիեանի S
 8 գործոյն NURS
 9 եւ U
 10 մոցանէ + ըստ + U
 11 բշուատութեամբ N
 12 կիրակէս PR, տիրապէս US
 13 առաջին R
 14 առաքելոցն NR, առաքելոց P1
 15 տ. աշտիեանացն առելոց S, աստիեանաց առնելոցն U
 16 եղոյն R, սեվանոյն P1, սեղանոյն U
 17 սրբութեան U
 = Հմն-Պ-Կ-Բ-1
 18 խրատոյ N, խրատոյն U
 19 առաքելոյ U
 20 + ի + քահանայութեանն P1, + ի + քահանայութեանն U
 21 անպատարագելի NRS
 = Հմն-Պ-Կ-Բ-18
 22 տեսութեան U
 23 արածեցի NS

24 իմաստութեան UP1
 25 I այսպէս NR
 26 I թէ R
 27 հոգոց U
 28 գործունեայք S
 29 անձն U
 30 նայեալ U
 31 անմասն U
 32 յարտաքնոց NS
 33 որ U
 34 հաւատոյ S
 35 աղաւաղիմ U
 36 կարգ NUR
 37 անուամբ NUR
 38 նայեւ N
 39 որոց NU
 40 է I S
 41 անձայնոյ N
 42 հայրապետութեանն NR
 43 տեսանս NR
 44 զազատեալ U
 45 Քրիստոս R
 46 արկին I արարին U

գեհեհնոյն¹ առաւել քան զայլոց մեղանաց:
 44 Թողում ասել զմեծն պատճառ, զի
 ամենայն ոք ընդ ճանապարհ կամաց իւ-
 րոց գնայ եւ ո՛չ ընդ աստուածայինն², եւ²
 եթէ ոք³, յորոց հարկ ի վերայ է եւ յանդի-
 մանէ⁴ զանխրատսն⁵ եւ⁶ սաստէ ըստ առա-
 քելական հրամանին, ո՛չ միայն զի ո՛չ
 դառնան⁷ ի չարեացն⁸ ի բարիս՝ որպէս աւ-
 ընէն է աստուածապաշտից⁹, այլ եւ ընդդի-
 մաբանեալ հակառակին եւ թշնամի կա-
 տարեալ եւ դաւաճանող⁹ յանդիմանչացն
 լինին. եւ եթէ¹⁰ լռէ յաղագս այսպիսի¹¹ եր-
 կիւղից եւ խաւսի¹² զաստուածային բանն,
 լսէ զասացեալն¹³. «Մտայ չար եւ վատ,
 պարտ էր քեզ¹⁴ արկանել զարծաթն¹⁵ իմ¹⁶ ի
 սեղանաւորս»¹⁷. եւ¹⁷ սեղանաւորքն ո՛չ ի
 միում աշխարհի բնակեն՝ որպէս այլոց
 ազգաց, զի դիւրին էր շրջել առ նոսա ա-
 ռաջնորդացն¹⁸ եւ սերմանել զբանն, այլ
 ըստ մեղաց մերոց ցրուեալ են ազգք¹⁹ մեր
 եւ ժողովուրդք²⁰ ընդ ոլորտս տիեզերաց ի
 մէջ աւտարասեռ ազանց: 45 Նաեւ²¹ ա-

թոռս²² սուրբ զրդուեալ²³ ի հաստատութե-
 նէ ի զանազան եւ յանպատշաճ²⁴ վայրս²⁵
 տարբերի ընդ հարկաւ եւ երկիւղի²⁶ այ-
 լասեռից, եւ անաւգնական եւ աննուէր ի
 մերասերաց, որում ո՛չ է²⁷ կար²⁸ համար-
 ձակ շրջել եւ ուսուցանել, այլ թաքնա-
 բար²⁹ լինել որպէս վնասապարտս:
 46 Իսկ եթէ յայսցանէ³⁰ եւ որ նման³¹
 սոցին զանդիտեալ³² ընդդիմանամբ կոչո-
 ղիդ³³ հրամանի, երկնչիմք³⁴ դարձեալ
 յանհնազանդութեանն³⁵ դատաստանէ,
 ըստ գրեցելոյն³⁶. «Որդի անհնազանդ ի
 կորուստ եղիցի»³⁷: 47 Եւ այսոցիկ տարա-
 կուսանաց ելք ո՛չ այլ ուստեք, բայց եթէ³⁷
 յաստուածահաճոյ³⁸ աղաւթից ձերոց. զի թէ
 ուր երկու կամ երեք ժողովին՝ ի³⁹ մէջ նոցա
 է⁴⁰ Քրիստոս ըստ անսուտ հրամանին, քա-
 նի⁴¹ եւս արդեւք⁴¹ հաւատալի է լինել ի մէջ
 այսբանեաց սրբազանից հարց բոլորիցն
 Աստուած⁴² ժողովելոց⁴³ յանուն⁴⁴ նորա յա-
 ղագս հոգեւորականս խնդրոյ⁴⁵: 48 Այլ⁴⁶ եւ

1 գեհեհնիս U
 * Հմմտ. Բ. Արշակ. Թ. 16
 2 ի եւ U
 3 որք U
 4 անդ ի նման յանդիմանէ U
 5 զանխրատն U
 6 ի եւ U
 7 զառնսն NP
 8 չարեաց S
 9 Հմմտ. Բ. Արշակ. Գ. 2
 9 դաւաճանող U
 10 քէ U
 11 այսպիսեաց U
 12 + ո՛չ + խոսի URS
 13 զասացեալն + բան + U
 14 ի S
 15 զարծաթ U
 16 ի իմ R
 17 Հմմտ. Գ. Գ. 1. Ժ. Թ. 23
 17 նաեւ U
 18 առաջնորդաց U
 19 ազգ UR
 20 ժողովուրդ U
 21 նայեւ N

22 յարոսս N
 23 զրդուեալ + է + NR
 24 անպատշաճ U
 25 վայրս N
 26 երկիւղի NU
 27 էր U
 28 հնար ի կար P1, հարկ յ U
 29 Բագնարար PR
 30 + որ + այսցանէ U
 31 + ի + նման U
 32 զանգիտեալն R
 33 կոչողիդ U
 34 երկնչիմք U
 35 յանհնազանդութեան U
 36 վասն գրելոյն ի ըստ գրեցելոյն UP1
 37 Բ. Արշակ. Ժ. Գ. 1
 37 քէ U
 38 անհաւանոյ U
 39 + անուն տն + ի U
 40 ի է U
 41 արդեւք RS, ի արդեւք U
 42 այլ U
 43 ժողովելոցն U
 44 անուն U
 45 իմն գրոյ ի խնդրոյ U
 46 այն U

որ¹ ընդ ամենայն տեղիս է եւ մերձ² առ ամենեսեան, որ³ կարդան առ նա ճշմարտութեամբ, յորմէ հայցել⁴ պաղատիմ ի բոլոր սրտէ ջերմագունիւ⁵ արտասուաւք գլխոյդ եկեղեցւոյ, եւ որ ընդ քեւ յաւղեալ քահանայապետից եւ վարդապետաց եւ դասուց⁶ քահանայից եւ կրաւնաւորաց յաղագս բազմադիմի կարաւտելոյս⁷ անձին՝ ձերումդ⁸ աղաւթից աւզնականութեան:

49 Եւ կերպարանք աղաւթելոյս⁹, զոր հայցեմն¹⁰ նախ եւ առաջին այս է. զի ըստ տուեցելոյն¹¹ ձեզ ի վերուստ արձակել¹² յինքնակապ կապարանէ ախտից եւ մեղաց՝ խնդրեցէք զիս յայնմանէ, որ անդամալուծին եւ պոռնկին աստուածարար հրամայեաց իւրաքանչիւրոցն, թէ. «Թողեալ լիցին քեզ մեղք քո»¹³, որպէս զի զոր միանգամ ի ծննդեանէ աւագանին մինչեւ ցայսաւր մեղուցեալ եմ անմեղին բնութեան¹⁴ երկց եւ մի աստուածութեանն¹⁵, երիւք իմովք¹⁶ միութեամբ՝ հոգւով եւ մարմնով եւ մտաւք, ի խորհուրդս եւ ի բանս եւ ի գործս, թողութիւն շնորհեսցէ ամենառատ բարերարութեամբն իւրով:
50 Բժշկեսցէ¹⁶ ընդ ոգւոյս¹⁷ խոցուածոյս¹⁸ եւ զմարմինս յիւրական տկարութեանց¹⁹

կրկց: 51 Եւ աւրհնութիւն²⁰ ձեր աստուածային, որ հանդերձեալ է իջանել ի վերայ²¹ մեղաւորիս, լինել որպէս հուր մաքրիչ տղամոյ յանցանաց²² անձին իմոյ ըստ իջման Հոգւոյն ի դասս առաքելոցն, սրբել յեղելոց²³ սխալանացն զներքին եւ զարտաքին զգայարանս եւ զանդամս եւ զբոլոր շարժմունս հոգւոյ եւ մարմնոյ, եւ առնել զիս նոր փոխանակ հնոյ, եւ պահել նովին նորոգութեամբ յապագային²⁴ հնացուցիչ²⁵ կրկց մինչեւ ի կէտ կոչման իմոյ ի Քրիստոս:

52 Երկրորդ յետ այսորիկ ըստ կարգի եւ առաջին ըստ զաւրութեան²⁶ զայսոսիկ ի Տեսանէ ձեզ վասն իմ²⁷ խնդրել. զի թէ ողորմութեամբ իւրով²⁸ յայսոսիկ²⁹ տնաւրինեաց զիս լինել եւ ո՛չ ներողութեամբ, տացէ զաւրութիւն տկարութեան իմոյ եւ երկիւղ³⁰ իւր սուրբ ի դաստիարակութիւն անձին իմոյ, որպէս զի յառաջիկայ³¹ զործ տնտեսութեան³² կաթողիկէ³³ ընդհանրական եկեղեցւոյ եւ զհոգւութիւն³⁴ բանաւոր հաւտին³⁵ Քրիստոսի, եւ զառաջնորդութեան³⁶ աւրինակ առաջնորդելոցն առ Աստուած՝ ուղիղ եւ անմոլար ըստ աստուածային պատուիրանացն եւ տուելոց³⁷ բարեաց աւրինակացն կատարեցից: 53 Մի՛

1 տ. որ եւ Ս
2 + որ + մերձ + է + Ս
3 Ս որ Ս
4 հայցել + առ ձեզ + ՍՍ₁
5 ջերմագունիւ N, + եւ + ջերմնամեղագոյն Ս
6 դասՍ Ս
7 կարաւտացելոյս ՍՍ
8 ձերում Ս
9 աղօթիցն Ս
10 հայցեմ + աստ + Ս
11 տուեցելոց Ս
12 արձակել Ս
- 'Ղ.՝-է. Լ: 20, Լ: 48
13 քնութեամբ Ս
14 անութեան Ս
15 իմով Ս
16 + զի + բժշկեսցէ Ս
17 հոգւոյս Ս
18 խոցուածոց Ս Ս, խոցուածոյ Ս
19 տկարութեան Ս

20 գորհնութիւն Ս
21 Ս ի վերայ Ս
22 անցանաց ՍՍ
23 եղելոյ Ս
24 ապագային Ս
25 հանգուցիչ Ս
26 գորութեանս Ս
27 տ. վասն իմ ձեզ Ս
28 իւրով Ս
29 այսոսիկ Ս
30 գերկիւղ Ս
31 գառաջիկայ ՍՍ, գառաջիկա N, առաջիկայ Ս
32 տնտեսութեան Ս
33 կաթողիկէ Ս
34 զհոգւութեան Ս
35 հոսից Ս
36 գառաջնորդութեան Ս
37 տուեցելոց ՍՍ, տուեցելոցն Ս

եւ մի՛ իւրիք որքան է զաւրութիւն խոտորել արտարար ի հակառակն կոյս եւ կամ նուազեցուցանել հեղգութեամբ ի լաւագունացն¹, մի բանիւ եւ մի գործով եւ մի յաւժարութեամբ² խորհրդոց, այլ ուղիղ համառատել զբան³ հաւատոյ ճշմարտութեամբ⁴ եւ յարդարել⁵ զգործ⁶ արդարութեամբ⁷ եւ սրբութեամբ եւ ամենայն մասամբ բարելաւութեամբ⁸ ըստ աւրինացն Աստուծոյ, լինելով եւ⁹ ինձ յայսմ տեսչութեան հոգեւորական գործոյ մի՛ ի¹⁰ գայթակղութիւն¹¹ տկարաց կամ ի հայհոյութեան պատճառս կարգի եւ հաւատոյ¹², այլ աւրինակ բարեաց տեսողաց բանիւ եւ զործով եւ ի փառս փառաւորեալ անուանն Աստուծոյ: 54 Լոյս լինել անգիտութեամբ խաւարեցոյց¹³, եւ աղ մորմոքիչ¹⁴ յանդիմանող¹⁵ բանիւ ի մեղս զառածելոց. ըստ աղանւոյ¹⁶ միամիտ ի սէր պատուիրանացն Քրիստոսի, եւ ըստ աւձի բարեոք¹⁷ խորագիտութեամբ՝ ընդդէմ չար խորամանկութեանց սատանայի եւ նովաւ զաւրացելոցն¹⁸. որսալ հնարաւոր իմաստութեամբ առաքելականաւ¹⁹ ուռկանաւ²⁰

զմարդիկ²¹ ի կեանս՝ եւ հանել ի ծովէ աշխարհի²² ցամաք յախտից²³ յերկիրն արդարոց. ժողովել²⁴ զբարիսն յըշտեմարանս արդարութեան²⁵: 55 Յորում²⁶ արժանի լիցուք մեք հանդերձ ձեւք²⁷ ասել առ Աստուած. «Ահաւասիկ ես եւ մանկունք իմ զոր²⁸ ետուր ցիս»²⁹. եւ ի Տեառնէ լսել. «Ծառայ բարի եւ հաւատարիմ²⁹, ե՛կ մուտ³⁰ յուրախութիւն Տեառն քո»³¹: 56 Որոց լիցի ամենեցուն մեզ հասանել հովուաց եւ հաւտից երկնային³¹ բարեացն ի ժառանգութիւն արքայութեանն³², որ ի Քրիստոս Յիսուս ի տէր մեր³³. ընդ որում Հաւր եւ Հոգւոյն³⁴ սրբոյ փառք եւ զաւրութիւն յաւիտեանս³⁵. ամէն:

57 Դարձեալ աղաչեմ, զոր մանաւանդ խնդրելին է, որպէս զի եւ յաղագս հանրական³⁶ եկեղեցւոյ եւ ազգի Հայաստանեայց³⁷ ջերմեռանդն սրտիւ³⁸ աղաւթս առ բոլորիցն Աստուած³⁹ մատուցանել: 58 Եւ զհարսն մեր զառաջինսն զԼուսաւորիչն Գրիգորիոս Հանդերձ որդւովք իւրովք⁴⁰

1 լաւագոյնացն NU
 2 օժարութեամբ + ի + U
 3 զբանն U
 4 նշմարտութեան US
 5 արդարել U
 6 զգործս U
 7 ի եւ յարդարել զգործ արդարութեամբ N
 8 բարելաւութեան US
 9 ի եւ U
 10 ի ի NRS
 11 + լինել + գայթակղութիւն R, գայթակղութիւն + լինել + N, գայթակղութիւն + դնել + UP₁
 12 հաւատոյս N
 13 խաւարելոց NUR
 14 մարիչ ի մորմոքիչ UP₁
 15 յանդիմանող R, անդիմանող U
 16 աղանւոյ U
 17 բարիոք N
 18 գորացելոց U
 19 առաքելական NURS
 20 ուռկանան S

21 գմարդիկս U
 = ՀՄԳ. ՄԳԲ. ԺԳ. 47
 22 յաշխարհից N
 23 ախտից N, անախտից U₁
 24 ժողովելով U
 25 արդարութեանն U
 26 որում U
 27 ձեւք RS, հանդերձիւք ի հանդերձ ձեւք U
 28 զորս U
 29 ՀՄԳ. ԵԳ. Բ՛ 18
 29 հաւատարի N
 30 մտ U
 31 ՄԳԲ. ԲԳ՝ 23
 31 յերկնային N
 32 արքայութեան U
 33 ի յիսուս ի տէր մեր NR
 34 հոգւոյ R
 35 ի ի տէր մեր, ընդ որում հաւր եւ հոգւոյն սրբոյ փառք եւ զարութիւն յաւիտեանս, S, յիտեանս + յիտեանից + U
 36 ընդհանրական U
 37 հայաստանեացս U
 38 պատիւ ի սրտի U
 39 տ. անն բոլորից U
 40 իւրով U

սրբովք¹, որք ի վերայ աւրինացն Աստուծոյ՝ յապառուս² թագաւորացն Հայոց եւ ի վայրենարարոյ³ իշխանացն տաժանելի կրիւք ելին յաշխարհէս⁴, բարեխաւս կալցուք առ Աստուած, մանաւանդ թէ զԱստուած առ նոսա⁵, զի նախ նոքա թողութիւն շնորհեսցեն արդարապէս անիծիցն, զոր հեղին ի վերայ որդւոց⁶ ժողովրդեան իւրեանց, որով եւ աններելի եղեւ բարկութիւնն⁷ Աստուծոյ այսքան երկար⁸ ժամանակաւ, բառնալով զթագաւորութիւն եւ զիշխանութիւն, եւ մատնելով ի սուր եւ ի գերութիւն, եւ ցրուելով ըստ հրէական տոհմին ի ստրկութիւն եւ ի⁹ ծառայութիւն¹⁰ ամենայն ազգաց: 59 Եւ յորժամ հաշտեսցին նոքա, ապա դարձցին եւ պաղատեսցին¹¹ առ Աստուած մեր բառնալ զցասումն պատուհասի յանցանաց¹², զոր

մարգարէացան գալ ի վերայ մեր, հալածել զյարուցեալսն ի վերայ, եւ փրկել զմեզ ի բերանոյ առիւծուց¹³, ազատել զգերեալսն ի տանէ կապանաց, որք նստին ի խաւարի, եւ դարձուցանել զամենեսեան յաշխարհն հայրենի՝ որպէս¹⁴ ի ձեռն Զաւրաբաբելի զորդիսն Իսրայէլի¹⁵: Յարուցանել¹⁶ թագաւոր արդար¹⁷ եւ իշխանս յիրաւունս¹⁸ Աստուծոյ հաստատեալս: 60 Զի որպէս ի խստացն¹⁹ եւ յապստամբացն զբարկութեան²⁰ բաժակն²¹ արբաք²² ի ձեռանէ Տեառն, նոյնպէս²³ ի ձեռն հնազանդելոցն աւրինացն²⁴ Աստուծոյ զքաղցրութեան բաժակն²⁵ եւ զողորմութեան արբցուք: 61 Որովք ի մի բերան փառաւոր արասցուք զամենասուրբ գերբորդութիւնն²⁶ զՀայր եւ զՈրդի եւ զՍուրբ Հոգին²⁷, այժմ եւ միշտ եւ²⁸ յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն:

1 սրբաւք N
 2 ապառուս U
 3 վայրենարարոյ NU
 4 աշխարհէ N, յաշխարհէ US
 5 նոսին U
 6 որդւոցն U
 7 բարկութիւն U
 8 երկարածից U
 9 ի եւ ի U
 10 ծառայութեան U
 11 պաղատեսցին RS
 12 ի եւ յորժամ հաշտեսցին նոքա, ապա դարձցին եւ պաղատեսցին առ աստուած մեր բառնալ զցասումն պատուհասի յանցանաց U

13 առիւծոց U
 14 որով NR
 15 իղի N
 16 + եւ + յարուցանել U
 17 արդարս U
 18 իրաւունս U
 19 ստացն ի խստացն U
 20 զբարկութեանն S
 21 բաժակ S
 22 ընկալաք ի արբաք UP,
 23 նոնպէս + եւ + U
 24 ի աւրինացն U
 25 բաժակ N
 26 գերբորդութիւն U
 27 զհոգին NU
 28 ի այժմ եւ միշտ եւ U

«ՊԱՏՃԱՌ ԽՆԴՐՈՅ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ»
ԺՈՂՈՎԱԾՈՅՈՒՄ ԸՆԴԳՐԿՈՒԱԾ
ԹՂԹԵՐ

ՆԵՐՍԵՍ ՇՆՈՐՀԱԼՈՒ ԹՂԹԵՐԸ ՆԵՐՍԵՍ ԼԱՄԲՐՈՆԱՑՈՒ ԿԱԶՄԱԾ «ՊԱՏՃԱՌ ԽՆԴՐՈՅ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ» ԺՈՂՈՎԱԾՈՅՈՒՄ

Ժողովածոյի հեղինակն ու գրման թուականը. Հայ-բիւզանդական եկեղեցական փոխ-յարաբերութիւններին վերաբերող վաւերագրերի ժողովածուների մէջ իր ծաւալով, ամբողջականութեամբ եւ շոշափած հարցերի շրջանակով առանձնանում է ԺԲ դարի Հայ-բիւզանդական եկեղեցական բանակցութիւնների ժողովածուն, ուր ամփոփուած են 1165-1178 թթ. երկու եկեղեցիների միջեւ փոխանակուած վաւերագրերը:

Այդ ժողովածուն կազմողը ԺԲ դարի երկրորդ կէսի Մերձաւոր Արեւելքի եւ Հայոց եկեղեցու պատմութեան մէջ քաջ յայտնի եկեղեցական գործիչ Ներսէս Լամբրոնացին է: Լինելով Կիլիկիայում իր հօգորութեամբ երկրորդ՝ Լամբրոնի Օշինեան ազնուականական տան զաւակը եւ Հռոմկլայի կաթողիկոսների ազգականը՝ նա մի շարք նշանաւոր իրազարձութիւնների գործող անձն է: 1178 թ. մասնակցել է Հռոմկլայի եկեղեցական ժողովին, 1189 թ. Լեւոն Բ Ռուբինեան իշխանի յանձնարարութեամբ ուղարկուել է դիմաւորելու Ֆրիդրիխ Շիկամօրուս (Բարբարոսոս) Արեւմտահռոմէական կամ Գերմանական կայսեր զլիաւորած երրորդ խաչակրութեան բանակներին, 1197 թ. պաշտօնական դեսպանագնացութեամբ այցելել է Կոստանդնուպոլիս¹: Նրա մատենագրական վաստակի մէջ ուրոյն տեղ ունի «Պատճառ խնդրոյ միաբանութեան. թագաւորին Հռոմոց էմանուէլի եւ սրբոց կաթողիկոսացն Հայոց Ներսիսի եւ Գրիգորիսի թուղթքն, զոր գրեցին առ միմեանս» վաւերագրերի (կամ ինչպէս կրճատ անուանել ենք՝ ՊԽՄ) ժողովածուն: Այդ երկի մէջ տեղ են գտել 1165-1178 թթ. եկեղեցիների միութեան Հայ-բիւզանդական բանակցութիւններին վերաբերող վաւերագրերի² մեծագոյն մասը: Այդ բանակցութիւնների վերջին փուլի մասնակիցն ու նախաձեռնողներից մէկն էլ Տարսոն քաղաքի նորած արքեպիսկոպոս Ներսէս Լամբրոնացին էր³:

Հայոց եկեղեցու կեանքում չափազանց կարեւոր նշանակութիւն ունեցող վաւերագրերի ժողովածոյի ստեղծումը սովորական խնդիր չէր: Նրա հեղինակը պէտք է ելք ու մուտք ունենար Հռոմկլայի կաթողիկոսական դիւան, ուր պահուում էին բազմաբնոյթ վաւերագրեր, որոնցից օգտուելը ոչ միայն լեզուների իմացութիւն, այլ նաեւ մասնագիտական յատուկ պատրաստութիւն էր պահանջում: Ժողովածուի կազմման հիմնական նպատակը պահպանուած վաւերագրերի հասու դարձնելն էր Հայ հասարակութեան բոլոր շերտերին: Ու քանի որ նման ժողովածուն պէտք է շրջանառութեան մէջ մտնէր Հայոց եկեղեցու բոլոր թեմերում, կազմողը նպատակ էր հետապնդում ստեղծել գաղափարախօսական պայքարում օգտագործելի եւ ժամանակի պահանջները բաւարարող մի դաւանաբանական ժողովածու, քանի որ դիտաւորութիւն ունէր միասնականացնել Հայոց եկեղեցու դիրքը բիւզանդական (կամ օրթոդոքս) եկեղեցու եւ դաւանանքի յարձակումներին դէմ հանդիման: Պատահական չէ նաեւ այն փաստը, որ վաւերագրերի այդ ժողովածոյի կազմման հովա-

1 Ներսէս Լամբրոնացու եկեղեցաբանական գործունէութեան մասին ամենաբնօրինակ պատմաաղբիւրագիտական աշխատանք տե՛ս Ակիմեան 1956, էջ 29-56, հմմտ. Գաեւ՝ Յակոբեան 1971, էջ 67-84, Սատուէրեան 1981:

2 Այս վաւերագրերի ժողովածուին նուիրուած ուսումնասիրութիւններից կարեւորներն են. Tekeyan 1939, Զէ-ֆիեան 1978, Բոզոյեան 1995, Augé 2011.

3 Տե՛ս Բոզոյեան 1995, էջ 88, 169-181:

նաև որոշը եւ յորդորողը սերում էր բիւզանդամէտ նկրտումներ ունեցող իշխանական ընտանիքից:

ՊԽՄ վաւերագրերի ժողովածուն կազմուած է Ներսէս Լամբրոնացու եղբայր, Լամբրոնի իշխան Հեթումի⁴ պատուէրով: Այդ է վկայում հայագէտների ուշադրութիւնը դեռեւս ժԹ դարում գրաւած Ներսէս Լամբրոնացու կազմած ՊԽՄ վաւերագրերի ժողովածոյի յիշատակարանը⁵, ուր հեղինակը մեզ հետաքրքրող երկի մասին գրում է. «Այս ականտես եւ ականջալուր եղեալ նուաստս հոմանուն նորին տեառն Ներսէսի հայրապետի, ըստ փափազման քո, իշխան բարէպաշտ. եւ հարազատ եղբայր իմ Հեթում, շարագրեցի համառատաբար զՊատճառ նամակացն հանդերձ թղթովքն»⁶:

Վերոբերեալ վկայութիւնից տեղեկանում ենք, որ վաւերագրերի հաւաքածուն ստեղծող Ներսէս Լամբրոնացին հեղինակն է 1165-1178 թթ. հայ-բիւզանդական բանակցութիւնների իւրաքանչիւր փուլին յաջորդող լրացուցիչ «պատճառ»-տեղեկութիւնների, ժողովածուն ամբողջացնող առաջաբանի եւ վերջաբանի⁷:

Վաւերագրերի միջնադարեան այս ժողովածոյում գետեղուած են Հայոց կաթողիկոսներ Գրիգոր Գ Պահլաւունու (1110⁸-1166), Ներսէս Դ Շնորհալու (1166-1173), Գրիգոր Դ Տղայի (1173-1193), Բիւզանդիայի կայսր Մանուէլ Ա Կոմնենոսի (1143-1180) եւ Կոստանդնուպոլսի պատրիարք Միքայէլ Գ Անքիալոսի (1170-1178) միջեւ փոխանակուած նամակների բնագրերը:

ՊԽՄ ժողովածուն պարունակում է 1165-1178 թթ. գրուած 17 վաւերագիր, որոնցից տասնմէկը վերոյիշեալ Հայոց կաթողիկոսների⁹ դաւանական թղթերն են եւ պաշտօնական գրագրութիւնները բիւզանդական կայսեր եւ պատրիարքի հետ, չորսը՝ Մանուէլ Ա Կոմնենոսի, երկուսը՝ Միքայէլ Գ Անքիալոս պատրիարքի թղթակցութիւններն են ուղղուած Հռոմկլայի հայրապետներին: ՊԽՄ-ում թղթերը բերուած են ըստ ժամանակագրական հերթականութեան. երբեմն Ներսէս Լամբրոնացին տալիս է այս կամ այն թղթի գրման հանգամանքներին կամ թուականին վերաբերող ծանօթագրութիւններ՝ «պատճառներ», որոնց մասին Հեթումին գրած յիշատակարան-թղթում ասում է. «շարագրեցի համառատաբար զՊատճառ նամակացն հանդերձ թղթովքն»¹⁰:

4 Նրա մասին հանգամանօրէն տե՛ս Ակիմեան 1956, էջ 116-130: Հեթում Օշիմեանի կենսագրութեան շրջադարձային իրադարձութիւններից է նաեւ այն փաստը, որ հետագայում ժԳ դարի սկզբին, երբ Լեւոն Ա-ն ստիպել էր նրան հրաժարուել Լամբրոնի իշխանի պարտականութիւններից, նա ընդունում է կոստանդնուպոլսի եւ վանք մտնում՝ Հեթում անունը փոխելով Հեղիի (այդ մասին տե՛ս Ակիմեան 1956, էջ 126, հմմտ. Ալիշան 1885, էջ 83, 505): Հեթում Հեղիի գործունէութեանը վերաբերող վկայութիւնները քաւական հագուադէպ են: Հաւանաբար այդ է պատճառը, որ գրականագէտ Գ. Անանեանը շփոթութեան մէջ է ընկել եւ ակամայ սխալ նամակարկով իր ընթերցողին տանում է Խոսայիս՝ Հեթում-Հեղիին վերաբերող յիշատակագրութիւնը վերագրելով Ներսէս Լամբրոնացուն տե՛ս Անանեան 1995, էջ 8):

5 Այս յիշատակարանը ժամանակին հրատարակել է Կ. Ղ. Ալիշանը (տե՛ս Ալիշան 1901, էջ 426-427): Այնուհետեւ այն տպագրուել է եւս երկու անգամ, տե՛ս Յովսէփեան 1951, էջ 622 եւ Ակիմեան 1956, էջ 210:

6 Հմմտ. Ակիմեան 1956, էջ 218:

7 Այդ հատուածները ԹԸ 1871, էջ 85-201-ում հրատարակուած են այլ տառատեսակով:

8 ՊԽՄ ժողովածոյի բնագրում (ԹԸ 1871, էջ 86) Ներսէս Լամբրոնացին Գրիգոր Գ Պահլաւունու գահակալման բուական է համարում «Հայոց հինգ հարիւր յիսուն եւ ինն»-ը, որը համապատասխանում է 1110 թ. փետրուարի 22 - 1111 թ. փետրուարի 21 ժամանակահատուածին (հմմտ. Բաղալեան 1970, էջ 361):

9 Գրիգոր Գ Պահլաւունի կաթողիկոսի անունով ժողովածու մուծուած միակ վաւերագրի հեղինակը, ըստ այդ բոլորի համար Ներսէս Լամբրոնացու բերած վերնագրի, արեւպիսկոպոս Ներսէս Շնորհալու է. «Գրեալ ի Ներսիսէ արեւպիսկոպոսէ յեղբորէ տեառն Գրիգորիսի կաթողիկոսի Հայոց» (ԹԸ 1871, էջ 87):

10 Տե՛ս Ակիմեան 1956, էջ 218:

Ներկայ հրատարակութեան մէջ բերում ենք միայն Ներսէս Շնորհալու գրչին պատկանող թղթերը, որոնք թուով հինգն են: Պահպանուել է միայն այդ թղթերից մէկի յունարէն թարգմանութիւնը. այն Մանուէլ Ա Կոմնենոսին ուղղուած նամակն է՝ գրուած մօտաւորապէս 1170 թ. հոկտեմբերի սկզբին¹¹:

Այդ վաւերագրերն ինքնին, Հայոց եկեղեցու ուղղափառ դաւանանքի հաւաստման վկայագրեր են, իսկ ժողովածոյում քննարկուած պատմութեանը, ծէսին ու քրիստոնէական վարդապետութեանը վերաբերող վկայութիւնների ուսումնասիրութիւնը թոյլ է տալիս որոշել Կիլիկիայում եւ Հիւսիսային Ասորիքում հաստատուած հայկական իշխանութիւնների ու Հռոմկլայի կաթողիկոսարանի փոխյարաբերութիւնների բնոյթը, Բիւզանդական կայսրութեան եւ Կոստանդնուպոլսի պատրիարքութեան վերաբերմունքը Մերձաւոր Արեւելքում տեղի ունեցող եկեղեցական եւ քաղաքական իրադարձութիւնների նկատմամբ:

ՊնՄ ժողովածոյի ստեղծման տարեթիւը ժամանակին փորձել է որոշել Հ. Ներսէս Ակիւնեանը: Նկատի ունենալով Փարիզի ազգային գրադարանի № 179 (Z) եւ Մաշտոցի անուան Մատենադարանի (այսուհետ՝ ՄՄ) № 2496 (C) հնագոյն ձեռագրերում պահպանուած Ներսէս Լամբրոնացու վերոյիշեալ յիշատակարանը՝ բազմապատակ հայագէտը գրում է. «կից յիշատակարանս, որ թէեւ թուական չի կրէր, բայց կը վերջանայ Մանուէլ կայսեր մահուան յիշատակութեամբ, որ տեղի ունեցաւ 1180 սեպտ. 24-ին: Ուստի գրութեան տարին ալ նկատելու է այս տարին»¹²: Ամենայն հաւանականութեամբ Ն. Ակիւնեանը նկատի է ունեցել ոչ թէ նշուած յիշատակարանը, ուր նման վկայութիւն չկայ, այլ ՊնՄ վերջարանի. «Իսկ երանելիս հանգուցեալ ... յաւիտեանս. ամէն» հատուածը¹³, ուր իսկապէս յիշատակուած է Մանուէլ Ա Կոմնենոս կայսեր մահուան լուրը:

Ժողովածոյի վերջաբանում Ներսէս Լամբրոնացին նաեւ ճշգրիտ թուագրում է Մանուէլ Ա Կոմնենոսի մահուան լուրը Հռոմկլայ հասնելու ամսաթիւը. «լուաք զվախճան բարեպաշտ աստուածասէր եւ իմաստուն արքային Հոռոմոց յամսեանն սեպտեմբերի քսան եւ եւթն, եւ ի թուականիս Հայոց վեց հարիւր եւ քսան եւ ինն»¹⁴ (= 1180 թ., սեպտեմբերի 27): Ներսէս Լամբրոնացին յիշեալ հատուածում գիտէ նաեւ Կոստանդնուպոլսում դէպքերի հետագայ զարգացման ընթացքի մասին. «եւ ապա՝ զի որդի նորին (սկզբնադրելը նկատի ունի Մանուէլ Ա Կոմնենոսի որդի Ալեքս Բ Կոմնենոսին – Ա.Բ.) մանուկ տիաւք յաջորդեալ զաթոռն ոչ կարաց խաղաղութիւն նուաճել զընտանիսն, այլ ցարդ եւս ունի զթագաւորական քաղաքն ամբոխ խռովութեան յիշխանացն եւ յընտանեացն, որք հակառակ նմին յառնեն. յորոց միջի ոչ սակաւ հեղմունք արեանց լինին եւ ամենայն բարեկարգութեանց լուծումն»¹⁵:

11 Բոգոյեան 1995, էջ 50-54, № 8, հմմտ. այստեղ հրապարակուող «Պատասխանի բոլոյն մեծի բազաւորին Հոռոմոց Կիո Մանուէլի, գրեալ սրբոյն Ներսիսի կաթողիկոսի վասն Յշմարիտ դաւանութեան հաւատոյ Հայաստանեայց եկեղեցւոյ» վաւերագրի հետ:

12 Նոյն տեղում, էջ 219:

13 Տե՛ս ԹՂ 1871, էջ 201:

14 Տե՛ս ԹՂ 1871, էջ 200: Բիւզանդագիտութեան մէջ Մանուէլ Ա Կոմնենոսի մահուան ամսաթիւ է նշանակուած 1180 թ. սեպտեմբերի 24-ը (տե՛ս Grumel 1958, p. 358): Միջնադարում հաղորդակցութեան ցանապարհների եւ լուրերի տարածման ուսումնասիրութեան տեսանկիւնից չափազանց արժեքաւոր են Ներսէս Լամբրոնացու այս վկայութիւնները, ըստ որոնց սեպտեմբերի 24-ին մահացած կայսեր մահուան լուրը Հռոմկլայ (գուցէ եւ Կիլիկիան Հայաստանը) նկատի ունի մեր հեղինակը՝ է. հասել սեպտեմբերի 27-ին, այսինքն՝ դէպից երեք օր անց:

15 ԹՂ 1871, էջ 201:

Այս հատուածից ակնյայտ է, որ ժողովածուն կեանքի կոչող Ներսէս Լամբրոնացին քաջատեղեակ է Կոստանդնուպոլսում 1180-1183 թթ. տեղի ունեցած ողբերգական իրադարձութիւններին. Մանուէլ Ա Կոմնենոսից յետոյ՝ Ալեքս Բ Կոմնենոսի (1180-1183) գահակալմանը, Մանուէլ Ա-ի դստեր եւ փեսայի խռովութեանը, Անդրոնիկոս Ա Կոմնենոսի խարդաւանքներին (մանկահասակ կայսեր խնամակալի՝ Ալեքս Բ-ի մօր սպանութեանը, թագաւորին փրկելու խոստումներով Անդրոնիկոս Ա-ի մուտքին Կոստանդնուպոլիս եւ Ալեքս Բ-ին գահակալ-խնամակալ հռչակմանը)¹⁶: ՊԽՄ-ի վերջաբանի հեղինակը վկայում է նաեւ, որ Բիւզանդական կայսրութեան մայրաքաղաքում. «յերից ամաց սկսեալ՝ դեռ եւս աւր ըստ աւրէ աճէ խռովութիւնն, եւ ի կարծիս ձգի ամենայն միտք առ ի հաստատելոյ վերստին թագաւորական աթոռոյն»¹⁷: Վերոյիշեալ անցուդարձերին վերաբերող՝ Ներսէս Լամբրոնացու ակնարկները եւ Ալեքս Բ Կոմնենոսի սպանութեան եւ նրա հարազատ՝ Անդրոնիկոս Կոմնենոսի (1183-1185) միահեծան գահակալման իրադարձութիւնների մասին պահպանած լուսութիւնը եւ յիշատակութիւնն այն մասին, որ Մանուէլ Ա Կոմնենոսի մահուանից յետոյ Բիւզանդական կայսրութիւնում սկսուած խռովութիւններն արդէն երրորդ տարին է, ինչ չեն դադարում, թոյլ են տալիս մերժել Ներսէս Ակիւնեանի կողմից ՊԽՄ ժողովածուի ստեղծման վերոյիշեալ թուագրումը:

Ելնելով ՊԽՄ-ում պահպանուած վկայութիւններից՝ ժողովածուն պէտք է թուագրել 1182 թ. սեպտեմբերի 24 – 1183 թ. սեպտեմբեր ժամանակահատուածով: Թուագրման սկիզբ ենք համարում 1182 թ. սեպտեմբերի 24-ը, որովհետեւ այդ թուականին է սկսւում Ալեքս Բ-ի միանձնեայ թագաւորութեան երրորդ տարին¹⁸, իր հօր՝ Մանուէլ Ա Կոմնենոսի մահուանից յետոյ¹⁹: Ինչպէս որ ցոյց տուեցինք վերեւում, Ներսէս Լամբրոնացին կայսրութեան մայրաքաղաքում տեղի ունեցող ներքաղաքական պայքարի սկիզբը թուագրում է իր կողմից ՊԽՄ ժողովածուն կազմելուց երեք տարի առաջ («յերից ամաց սկսեալ»): Այդ իսկ պատճառով, ժողովածուն գրելու վերջին սահման ենք համարում 1183 թ. սեպտեմբերը, քանի որ Ներսէս Լամբրոնացին դեռ չգիտէ Ալեքս Բ Կոմնենոսի սպանութեան եւ Անդրոնիկոս Ա Կոմնենոսի միահեծան գահակալման մասին²⁰:

ՊԽՄ-ի բնագրի անցած պատմական ուղին. ՊԽՄ ժողովածուն եւ նրանից արտագրուած հատուածները պահպանել են բազմաթիւ հայերէն մատենաներ, որոնք այժմ գտնւում են աշխարհի տարբեր գրադարաններում: Դեռեւս ԺԲ դարում Ներսէս Շնորհալու գրած երկու թղթերը թարգմանուել են յունարէն եւ մտել մագիստրոս Թէորիանոսի «Διάλεξις» (Տրամախօսութիւն) անուանուած ժողովածուները, իսկ մէկը՝ հատուածաբար օգտագործուել է Հայոց կաթողիկոսի հետ բիւզանդական աստուածաբանի վիճաբանութիւն-արձանագրութիւնների բնագրում²¹: Ներսէս Շնորհալու հաւատաբանական թղթերից մէկը ԺԳ դարում կաթողիկոս Կոստանդին Բարձրաբերդցին (1220-1267) դաւանաբանական բացատրութիւնների գրեթէ ամբողջական կրկնութեամբ ուղարկել է Հռոմի Իննոկեն-

16 Այս իրադարձութիւնների մասին մանրամասնօրէն տե՛ս Vasiliev 1964, p. 432-436, 477-484. Իմ՝մտ. *Օստրագորսկի* 2011, с. 482-484.

17 ԹԸ 1871, էջ 201:

18 Նկատի ունեմ ՊԽՄ-ի վերջաբանի հետեւեալ հատուածը. «յերից ամաց սկսեալ» (ԹԸ 1871, էջ 201):

19 Ալեքս Բ Կոմնենոսը գահակալ է հռչակուել դեռեւս իր հօր՝ Մանուէլ Ա Կոմնենոսի իշխանութեան տարիներին: Այդ մասին տե՛ս Chalandon 1912, p. 212:

20 Barzos 1984, t. B.

21 Տե՛ս PG, t. 133, p. 119-122, 211-240 : Աւելի մանրամասն տե՛ս Բոզոյեան 1995, էջ 142-161:

տիրոս Դ պապին (1243-1254)²², Կոստանդնուպոլիս՝ Գերմանոս Բ (1222-1240) եւ Մանուէլ Բ (1244-1255)²³ պատրիարքներին, որպէս Հայոց ուղղափառ հաւատամքի բանաձեւ²⁴: Ներսէս Շնորհալու թղթերի նկատմամբ հետաքրքրութիւնն աւելի է մեծանում ԺԶ-ԺԷ դարում, երբ այդ վաւերագրերից շատերը լատիներէն են թարգմանուում յունարէնից եւ հայերէնից, թէպէտեան կրօնաւոր Կղեմէս Գալանոսի կողմից²⁵: Նշանակալի է նաեւ այն հանգամանքը, որ 1574 թ. Հայոց եկեղեցու հաւատոյ հանգանակը, որը Ներսէս Շնորհալու թղթի հիման վրայ ԺԳ դարում ձեւել էր Կոստանդին Բարձրաբերդցին, ուղարկուում է Լեհաստանի թագաւոր Հենրի Գ-ին, որպէս Հայոց եկեղեցու ուղղափառ վարդապետութեան ապացոյց²⁶: ԺԸ դարի վերջին եւ ԺԹ դարի առաջին կէսին Ներսէս Շնորհալու թղթերի բնագրերը նախ Յովհաննէս արք. Արղութեանի եռանդուն մեկենասութեամբ հրատարակուում են Ռուսաստանում²⁷ եւ օգտագործուում ռուս-հայկական եկեղեցական բանակցութիւններում, իսկ ապա՝ նոյն նպատակով թարգմանուում են ռուսերէն²⁸: Գրեթէ միաժամանակ զբանք թարգմանուում են նաեւ լատիներէն Վենետիկի Մխիթարեան հայրերի պատրաստած բնագրերից²⁹:

Աւելի հանգամանորէն կարելի է անդրադառնալ այս բնագրի գործառնութեան ոլորտներին հայկական միջավայրում: Չենք սխալուի, եթէ ասենք, որ ՊԽՄ-ն իր ընդօրինակութիւն ձեռագրերի քանակով կարող է զիջել միայն Աստուածաշնչին, ծիսական եւ արարողական մատեաններին: Միայն Մաշտոցի անուան Մատենադարանում (ՄՄ) պահպանուել է ՊԽՄ-ի մասնակի եւ ամբողջական ընդօրինակութիւնների մօտ 100 ձեռագիր: Քանի որ մինչեւ այժմ ՊԽՄ-ի ձեռագրերը մանրամասն չեն նկարագրուել եւ քննութեան ենթարկուել, փորձենք ղրանց անդրադառնալ համեմատաբար մանրամասն, եւ ներկայացնենք հիմնականում այն ձեռագրախմբերը, որոնք հիմք են դարձել ներկայ գիտաքննական հրատարակութիւնը կազմելիս: Այստեղ մեզ հասած մատեանները բաժանուում ենք մի շարք խմբերի՝ աւելի ընկալելի դարձնելու համար այն բնագրագիտական եւ ձեռագրագիտական տարբերութիւններն ու նմանութիւնները, որոնք ձեւաւորուել են դարերի ընթացքում եւ կրում են որոշակի ձեռագրական դպրոցների աւանդների կնիքը:

Ներկայացնենք օգտագործուած հիմնական ձեռագրական խմբերը.

ՊԽՄ ձեռագրերի Ա խումբ

Ձեռագրերի առաջին խումբը ներկայանում է երկու հնագոյն մատեաններով, որոնք ընդօրինակուած են ԺԳ դարում: Ձեռագրերի այս խումբն անմիջականորեն ծագում է այն արտագրութիւնից, որը Ներսէս Լամբրոնացին ուղարկել էր իր եղբորը՝ Հեթում Լամբրո-

22 Այս վաւերագրի լուսանկարը տե՛ս Mutafian 1999, p. 168, VI, 54:

23 Հմմտ. Laurent 1971, p. 97-98, 115-118 :

24 Տե՛ս Բոզոյեան 1995, էջ 36-38, հմմտ. Բոզոյեան 2016, էջ 66-75:

25 Տե՛ս Գալանոս 1650, էջ 238-345:

26 Այդ վաւերագիրը պահպանուում է Ս. Պետրբուրգի Սալտիկով Շչեդրինի անուան գրադարանի Դուրովսկիների հաւաքածոյում: Վաւերագիրը եռալեզու է. գուգահեռաբար քերուած են հայերէն, յունարէն եւ լատիներէն տարբերակները: Գիտական մամուլում՝ հրատարակուած է միայն վաւերագրի լատիներէն բնագիրը. Stark 1908, c. 192-196: Վաւերագրի միկրոժապաւէնը պահուում է Մաշտոցի անուան Մատենադարանի միկրոժապաւէնների ֆոնդի N 1003 համարի տակ: Հմմտ. Բոզոյեան 1995, էջ 36-38:

27 Այս տպագրութեան մասին տե՛ս բնագրի հրատարակութիւնների բաժինը՝ Չ2 ընդօրինակութիւն:

28 Տե՛ս Худобаев 1847, c. 119-280:

29 Տե՛ս Cappelletti 1833, p. 173-245:

նացուն: Այս խմբի ձեռագրերի հիմնական տարբերակիչ առանձնայատկությունը միևս խմբերի ձեռագրերից այն է, որ այս խմբի ձեռագրերում ՊԽՄ-ի բնագրի վերջում պահպանուել է նաև ներսէս Լամբրոնացու յիշատակարան-թուղթը՝ ուղղուած իր եղբայր՝ Լամբրոնի իշխան Հեթումին:

Փարիզի ազգային գրադարանի Հայերէն ձեռագիր, թ. 179 (Z)³⁰: Մատեանի ամբողջական միկրոթապաւէնը գտնուում է ՄՄ-ում (գրսի ժապաւեն, թ. 1016): Թուղթ: Բոլորգիր: Մատեանն ընդօրինակուել է Հոռոմկլայում ՈԶ (=1231/2) թուականին: Գրիչն է Թորոսը, մեկենասը՝ Դաւիթ եպիսկոպոսը³¹: Փարիզի ազգային գրադարանում պահպանուող այս ձեռագիրը Հետագայում, մեզ անյայտ պարագաներում վերանորոգուած է (այդ հատուածները մեր հրատարակած բնագրի տարբերակներում նշել ենք Շ₁ նիշով): Ձեռագրի լուսանկարների հղերն ու էջերի առաջին տողերը յաճախ չեն ընթերցուում, երբեմն էլ՝ վերանորոգողը լրացնում է անընթեռնելի մասերը: Ըստ գրչի առաջին յիշատակարանի, մատեանի սկզբում ընդօրինակուած է եղել «Գիրք դատաստանի»³², որը չի պահպանուել:

ՄՄ ձեռագիր թ. 2496 (C)³³: Մագաղաթ: Բոլորգիր: Ընդօրինակուել է Հայոց :ՉԽԳ: (=1294/5) թուականին: Տեղը՝ անյայտ: Գրիչներ՝ Կիրակոս երէց եւ Կոստանդին: Ստացողներն են Վանական³⁴ եւ Թումաս (Թովմաս) քահանաները³⁵: Ըստ յիշատակարանների հաղորդած վկայութիւնների Կիրակոս գրիչը ընդօրինակել է Թղ. 1բ-95բ, 266բ-347բ, իսկ Կոստանդինը՝ Թղ. 96ա-266ա հատուածները:

Այս խմբի ձեռագրերից են. ՄՄ, ձեռագիր թ. 3140 (N), ՄՄ, ձեռագիր թ. 1536 (T) եւն:

- 30 Նկարագրութիւնը տե՛ս Catalogue des manuscrits Arméniens et Géorgiens de la Bibliothèque Nationale / par Fr. Macler, Paris 1908, p. 100: Ֆրանսիայի Ազգային գրադարանի հայերէն ձեռագրերի նոր կատալոգում յիշատակուած մատեանի նկարագրութիւնը տե՛ս R. H. Kévorkian, A. Ter-Stépanyan, avec concours de B. Outtier et de G. Ter-Yardanyan, Manuscrits arméniens de la Bibliothèque nationale de France. Catalogue, Paris, Bibliothèque nationale de France/Fondation Calouste Gulbenkian, 1998, p. 604-609: Այս ձեռագրի համար տե՛ս նաև Մովսէս Տէր-Մովսիսեանի (Մագիստրոս) անտիպ ձեռագրացուցակը (ՄՄ, անտիպ ձեռագրացուցակ, ք. 133), ներսէս Շնորհալի, էջ 1-2:
- 31 Այս ձեռագրի երկու յիշատակարաններն էլ հրատարակուած են. տե՛ս Հայերէն ձեռագրերի յիշատակարաններ. ԺԳ դար / կազմեց Ա. Ս. Մաթեոսեան, Երևան, ՀԱՍՀ ԳԱ հրատարակչութիւն, 1984, 174-75: Ա. Մաթեոսեանը Փարիզի այս ձեռագիրն անուանում է «Գիրք Դատաստանի», չնայած մեզ հասած հատուածում ընկած է Միսիքաբ Գոշի հեղինակած երկը: Ձեռագրի այս երկու յիշատակարանները բերուած են նաև Kévorkian 1998, p. 608-609 ձեռագրացուցակում:
- 32 Ձեռագրի առաջին բերրի վրայ գրուած է. «Հայոց :ՈԶ: (= 1231/2) գրեցաւ Գիրքս դատաստանի...»: տե՛ս Kévorkian 1998, p. 608: Խարուելով այս տեղեկութիւնից Ա. Մաթեոսեանը ձեռագիրն անուանում է «Գիրք Դատաստանի», չնայած այժմ այդ ձեռագիրը չունի նշուած երկի որեւէ հատուած. հմմտ. Մաթեոսեան 1984, էջ 174:
- 33 Ձեռագրի ընդարձակ նկարագրութիւնը տե՛ս Մայր Ցուցակ հայերէն ձեռագրաց Մաշտոցի անուան Մատենադարանի, հատոր Ը. ձեռագիրք 2401-2700, խմբ. Գ. Տէր-Վարդանեան, ցանկերը կազմեց Վ. Դերիկեանը, Երևան, «Նաիրի» հրատարակչութիւն, 2013, էջ 249-256 (այսուհետ՝ ՄՑՄՄ, հտ. Ը): Համառոտ նկարագրութիւնը տե՛ս Ցուցակ ձեռագրաց Մաշտոցի անուան Մատենադարանի, հտ. Ա, կազմեցին Օ. Եգանեան, Ա. Զէյթունեան, Փ. Անթրաքեան, Երևան, ՀԱՍՈ ԳԱ հրատարակչութիւն, 1965, էջ 812 (այսուհետ՝ ՄՄ, հտ. Ա), հմմտ. նաև Մեսրոպ եպիսկոպոս Տէր-Մովսիսեանի (Մագիստրոս) անտիպ նկարագրութիւնը (ՄՄ, անտիպ ձեռագրացուցակ, ք. 133, ներսէս Շնորհալի, էջ 6-7):
- 34 Ձեռագրի նորօրեայ նկարագրողները ստացողների ցանկից չգիտես ինչու զեղչել են այս անունը, տե՛ս ՄՑՄՄ, հտ. Ը, էջ 249:
- 35 Յիշատակարանների բնագրերը տե՛ս նաև Հայերեն ձեռագրերի յիշատակարաններ. ԺԳ դար, կազմեց Ա. Ս. Մաթեոսեան, Երևան, ՀԱՍՈ ԳԱ հրատարակչութիւն, 1984, էջ 739-741 (այսուհետ՝ ՀՁՀ, ԺԳ դ.):

ՊԽՄ ձեռագրերի Բ խումբ

Այս խմբի ձեռագրերի հնագույն ընդօրինակութիւնը կատարուել է ԺԴ դարի սկզբում: Ձեռագրական այս խմբի հիմնական տարբերութիւնը միւս խմբերից այն է, որ այստեղ պահպանուել է ՊԽՄ ժողովածուի մի հատուած (տե՛ս ԹԸ, 1871, էջ 160), որը դուրս է մնացել ձեռագրական միւս ընդօրինակութիւններից եւ հրատարակութիւններից: Ներկայացուող խմբի ձեռագրերում, որպէս կանոն, բացակայում է նաեւ Ներսէս Լամբրոնացու յիշատակարան-թուղթը՝ ուղղուած իր եղբայր Հեթումին:

ՄՄ, ձեռագիր թ. 500 (A)³⁶: Թուղթ: Բոլորգիր: Գրիչներ՝ Վարդան, հետագայի նորոգող՝ Եղիար: Ստացող՝ Գրիգոր է Անաւարդեցի, ով ձեռագիրը նուիրել է 1305 թ. Եսայի Նչեցուն: Այս ձեռագրից են ընդօրինակված կամ նոյն նախահիմք ձեռագրից են սերում նաեւ ՄՄ, 2174 (L) եւ ՄՄ, 2961 (M) ձեռագրերը³⁷:

Այս խմբի ձեռագրերից են. Փարիզի ազգային գրադարան, թիւ 130 (W), ՄՄ, ձեռագիր թիւ 524 (b), Երուսաղեմի Ս. Յակոբեանց մատենադարան, թ. 633 (t), ՄՄ, ձեռագիր թ. 4207 (B³⁸), եւն:

ՊԽՄ ձեռագրերի Գ խումբ

Այս խմբի մէջ ընդգրկել ենք ՊԽՄ ժողովածուի այն ձեռագրերը, որոնք պահպանել են մեզ հետաքրքրող բնագրի մի քանի ոչ ամբողջական ընդօրինակութիւններ:

ա) Կիրակոս Գանձակեցու «Հայոց Պատմութեան» բնագրի այն կտորը, ուր ամբողջութեամբ ընդօրինակուած է Ներսէս Շնորհալու «Գիր հաւատոյ խոստովանութեան» վաւերագիրը (Կիրակոս 1961, էջ 121-147, տե՛ս իմ կազմած բնագիր՝ R_{1,2,3} եւն):

բ) Օգտագործուած ձեռագրերը. ՄՄ, ձեռագիր թ. 3082 (G₁), ՄՄ, ձեռագիր թ. 732 (G₂), ՄՄ, ձեռագիր թ. 1666 (G₃), ՄՄ, ձեռագիր թ. 824 (G₄):

ՕԳՏԱԳՈՐԾՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳՐԵՐ

- A = ՄՄ, 500 (1305 թ.)
- B = ՄՄ, 4207(1284 թ.)
- C = ՄՄ, 2496 (1294 թ.)
- D = ՄՄ, 2607(1300 թ.)
- E = ՄՄ, 3651(1315 թ.)
- F = ՄՄ, 581 (ԺԴ դ. Բ կէս)
- G₁ = ՄՄ, 3082
- G₂ = ՄՄ, 732
- G₃ = ՄՄ, 1666
- G₄ = ՄՄ, 824
- H = ՄՄ, 579
- I = ՄՄ, 583 (ԺԵ դ.)

36 Տե՛ս ՄՅՁՄՄ, հտ. Բ, էջ 1009-1018 (այս հատորի մասին իմ գրախօսութիւնը տե՛ս 222, ԻՋ, 2008, էջ 374-381): Հմմտ. ՄՄ, հտ. Ա, էջ 333-334, հմմտ. նաեւ ՄՄ, անտիպ ձեռագրացուցակ, ք. 133, Ներսէս Ծնարհալի, էջ 9:
 37 Տե՛ս մեր հրատարակած բնագրի ք.3339 տարբերակը:
 38 Տե՛ս մեր հրատարակած բնագրի ք. 4753 տարբերակը:

K = ՄՄ, 1712
 L = ՄՄ, 2174
 M = ՄՄ, 2961
 N = ՄՄ, 3140 (ժե դ.)
 O = ՄՄ, 3937
 P = ՄՄ, 5255
 S = ՄՄ, 8256
 T = ՄՄ, 1536 (ժԴ դ.)
 W = Փարիզ, Ա.զ.զ. գրադ. - 130arm (1221 թ.)
 Z = Փարիզ, Ա.զ.զ. գրադ. - 179arm (1231 թ.)

ՕԳՏԱԳՈՐԾՈՒԱԾ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Q_{4,5,6} - ԹԸ 1871 (նշուած թուահամարներով տրուած են հրատարակութեան մէջ արտա-
 ցուած տարբերակները)
 Q₂ - Ա. Պետերբուրգ 1788
 Q₁ - Կոստանդնուպոլիս 1825
 Q₃ - Էջմիածին 1865
 R_{1,2,3,4} - Կիրակոս 1961

ՀԱՏՈՒԱԾԱԲԱՐ ՀԱՄԵՄԱՏՈՒԱԾ ԶԵՌԱԳՐԵՐ

a = ՄՄ, 502 (1619 թ.)
 b = ՄՄ, 524 (ժԶ դ.)
 c = ՄՄ, 3602 (1764 թ.)
 d = ՄՄ, 3305 (1711 թ.)
 e = ՄՄ, 3306 (1692 թ.)
 f = ՄՄ, 576 (ժԷ դ.)
 g = ՄՄ, 501 (1712 թ.)
 h = ՄՄ, 569 (1618 թ.)
 i = ՄՄ, 664 (1723 թ.)
 j = ՄՄ, 227 (ժԷ դ.)
 k = ՄՄ, 503 (1601 թ.)
 l = ՄՄ, 504 (1638 թ.)
 m = ՄՄ, 580 (1618 թ.)
 n = ՄՄ, 1784 (ժԷ դ.)
 o = ՄՄ, 2678 (1426-1476 թթ.)
 p = ՄՄ, 3918 (ժԶ դ.)
 q = ՄՄ, 8044 (1780 թ.)
 r = ՄՄ, 8075 (1709 թ.)

- s = ՄՄ, 912 (1785 թ.)
- t = Երուսաղեմ, 633 (1634 թ.)
- Երեւան, ՄՄ, 6886 (1363 թ.)
- Երեւան, ՄՄ, 577 (Ժէ դ.)

ՕԳՏԱԳՈՐԾՈՒԱԾ ՆՇԱՆՆԵՐ

-] – նշանի աջ կողմում բերուած արտայայտութիւնը կամ ծանօթագրուած բառը բացակայում է:
-] – նշանի ձախ կողմում բերում է տարընթերցումը:
- + – յաւելում
- տ. – տեղափոխութիւն

ՄԱՏԵՆԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

- Ալիշան 1901** – Հայաստանում պատմիչք եւ պատմութիւնք Հայոց / յօրինեալ եւ հաւաքեալ ի Տ. Ղեւոնդեայ վ. Մ. Ալիշան յաթուակալ վարդապետէ Մխիթարեան ուխտին, Վենետիկ:
- Ալիշան 1885** – Սիսուան. համադրութիւն հայկական Կիլիկիոյ եւ Լեւոն Մեծագործ / հաւաքեալ ի Տ. Ղեւոնդեայ վ. Մ. Ալիշան, Վենետիկ:
- Ակինեան 1956** – Ներսէս Լամբրոնացի. արքեպիսկոպոս Տարսոնի (կեանքն եւ գրական վաստակները հանդերձ ազգարանութեամբ Պահլաւունեաց եւ Լամբրոնի Հեթմանց) / գրեց Հ. Ներսէս վ. Ակինեան, Վիեննա [Ազգային մատենադարան, ՃՃԹ]:
- Անանեան 1995** – Գ. Անանեան, Ներսէս Լամբրոնացիին հրապարակախօս, Անթիլիաս:
- Բաղայան 1970** – Հ. Ա. Բաղայան, Օրացոյցի պատմութիւն, Երեւան, 1970:
- Բողոյեան 1995** – Ա. Ա. Բողոյեան, Հայ-բիւզանդական եկեղեցական բանակցութիւնների վաւերագրերը (1165-1178 թթ.), Երեւան, 1995:
- Բողոյեան 2016** – Կիլիկյան Հայաստանը սահմանակից պետական միաւորների ընկալումներում / հեղինակներ Ա. Բողոյեան (խմբ.), Ռ. Շուքուբով, Վ. Տէր-Ղեւոնդեան, Գ. Դանիէլեան, Երեւան:
- Գալանոս 1650** – Միաբանութիւն Հայոց սուրբ եկեղեցւոյն Հոռովմայ / շարագրեալ ի յերկուս հատորս. ի պատմական եւ վիճաբանական կարգէ Թէատինոսաց Կղեմէս վարդապետ, առաջին հատոր, Հոռովմ:
- Զէքիեան 1978** – Հ. Լեւոն Զէքիեան, Համամիութենական տրամախօսութիւն մը ԺԲ դարուն. բանակցութիւններ Ս. Ներսէս Շնորհալիի եւ կայսերական նուիրակ Թէորիանոսի միջեւ հայ եւ բիւզանդական եկեղեցիներուն միութեան շուրջ, Վենետիկ [Հայագիտական մատենաշար «Բաղմավէպ», թիւ 13]:
- ԹԸ 1871** – Ընդհանրական թուղթք սրբոյն Ներսիսի Շնորհալւոյ, Երուսաղէմ:
- Կիրակոս 1961** – Կիրակոս Գանձակեցի, Պատմութիւն Հայոց, աշխատատիրութեամբ Կ.Ա. Միլիք-Օհանջանեանի, Երեւան:
- Յակոբեան 1971** – Գր. Հակոբեան, Ներսէս Լամբրոնացի, Երեւան, 1971:
- Յովսէփեան 1951** – Գարեգին Ա. կաթողիկոս, Յիշատակարանք ձեռագրաց, հտ. Ա (Ե դարից մինչեւ 1250 թ.), Անթիլիաս:

- Սաստիթեան 1981** – Սմբատ եպիսկ. Սաստիթեան, Ներսէս Լամբրոնացի. աշխատասիրութիւն պատմական, ժամանակագրական եւ վարդապետական, Անթիլիաս:
- Augé 2011** – I. Augé, Églises en dialogue : Arméniens et Byzantins dans la seconde moitié du XIIe siècle, Lovanii [Corpus scriptorum orientalium, vol. 633, subsidia, t. 124].
- Barzos 1984** – Κ. Βάρζος, Ἡ γενεαλογία τῶν Κομνηνῶν, τομ. Α΄ καὶ Β΄, Θεσσαλονικὴ 1984 [Βυζαντινὰ Κειμéνα καὶ μελέται, 20 Α, Β].
- Cappelletti 1833** – Sancti Nersetis Clajensis armenicorum catholici Opera / studio et labore D. Josephi Cappelletti, presbyteri, vol. I, Veneti 1833.
- Chalandon 1912** – Jean II Comnène (1118-1143) et Manuel I Comnène (1143-1180) / par F. Chalandon. – Les Comnène. Études sur l'empire Byzantin au XIe et au XIIe siècles, t. II, Paris [Burt Franklin research & Source Works series # 2].
- Grumel 1958** – V. Grumel, La Chronologie, Paris [Traité d'Études Byzantines, I].
- Kévorkian 1998** – R.H. Kévorkian, A. Ter-Stépanian, Manuscrits arméniens de la Bibliothèque nationale de France. Catalogue, Paris.
- Laurent 1971** – Les registes des actes du patriarcat de Constantinople, vol. I : Les actes des patriarches, fasc. IV : Les registes de 1208 à 1309 / par V. Laurent, Paris [Le patriarcat byzantin, série I].
- Mutafian 1999** – Roma – Armenia / sous la direction de Claude Mutafian, Roma, Editioni de Luca.
- PG** – Patrologiae cursus completus, accurate J.-P. Migne, Series Graeca, t. 133.
- Staerk 1908** – Dom Antonio Staerk, O.S.B., Die Confessio fidei Armenorum aus der dubrowskischen Sammlung der Kaiserlichen Bibliothek zu St.-Petersburg. – Византийский временник, т. XIV, вып. 1, СПб. 1908, с. 192-196.
- Tekeyan 1939** – P. Pascal Tekeyan, Controverses Christologiques en Arméno-Cilicie dans la seconde moitié du XIIe siècle (1165-1198), Roma [Orientalia Christiana Analecta, 124].
- Vasiliev 1964** – A.A. Vasiliev, History of the Byzantine Empire (324-1453), vol. II, Madison and Milwaukee 1964.
- Острогорский 2011** – Г. Острогорский, История византийского государства / пер. немецкого: М.В. Грацианский, ред.: П.В. Кузнецов, М. 2011.
- Худобашев 1847** – Исторические вероучения Армянской церкви относящиеся к XII столетию / перевод с Армянского А. Худобашева, СПб.

ԳԻՐ ՀԱՒԱՏՈՅ¹ ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹԵԱՆ² ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՑ³ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ⁴,
ԳՐԵԱԼ⁵ Ի ՆԵՐՍԻՍԵ⁶ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԵ⁷, Ի ԽՆԴՐՈՅ ԳԵՐԱՊԱՏԻԻ⁸
ՓԵՍԱՅԻ⁹ ԻՆՔՆԿԱԼ¹⁰ ԹԱԳԱԴՐՈՒՆ¹¹ ՀՈՌՈՍՈՑ¹² ԷՄԱՆՈՒԷԼԻ¹³ ԱԼԵՔՍԻ¹⁴
ՍԵԾԻ ՊՈՏԱԲԱՏՈՒՄՈՐԻ¹⁵, ՅՈՐԺԱՄ ԵԼ¹⁶ ՅԱՐԵԵԼՍԻ¹⁷ ԵԻ¹⁸ ԷՐ¹⁹ Ի
ՄԱՍԵՍՏԻԱ²⁰ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԻՆ²¹ ԿԻԼԻԿԵՑԻՈՑ

- 1 | Ղ Գիր հաւատոյ Ղ
- 2 | Ղ խոստովանութեան Ղ, դաւանութեանն Ղ Բ, դաւանութեան Ղ Ղ
- 3 | հայաստանեայց ACEQ՝RmոPW
- 4 | եկեղեցոյ CFG՝INOPR.Wեfոք
- 5 | Ղ Ղ
- 6 | ներսնէ CINPR.Wաbմfյք, ներսնի Ղ
- 7 | արքեպիսկոպոսէ + յերթոյ տեանն գրիգորիսի կաթողիկոսի՝ Հայոց + Q՝օօօ, + յերթոյ տեանն գրիգորիսի Հայոց կաթողիկոսի + G, + որ եւ եղբայր տեանն գրիգորիսի հայոց կաթողիկոսի + P, հառոց կաթողիկոսէ գրիգորի վկասիրի Օ, եպիսկոպոսէ յերթոյ կաթողիկոսին հայոց գրիգորիսի Ղ, եպիսկոպոսէ Ղ Է, հայոց կաթողիկոսէ յերթոյ գրիգորիսի վկայասիրի Ղ G, Ղ արքեպիսկոպոսէ G, արհիեպիսկոպոսէ a, արքեպիսկոպոսի e, արքայի կոստանդիանոսէ Ղ արքեպիսկոպոսէ W
- 8 | Ղ գերապատիւ Բ
- 9 | փեսային G, փեսային IOֆիօ
- 10 | տ. ինքնակալ փեսայի G, Ղ ինքնակալ P, յինքնակալ a, ինքնակալի b, ընքնակալ Z, ընքնակալ W
- 11 | կայսերն Ղ Է, թագաւոր Օ, թագաւորի AEFGLdehյոք
- 12 | հաւոմոց Օ, հոռոմայ Ղ, հոռոմոց Ղ
- 13 | մանուելի W, մանուելի օ, մանուելի CDF, Էմամուելի m, Ղ Էմամուելի OG՝R, Էմամուելի bitr, Էմամուելի jp
- 14 | Ղ ալէքսի ՂNR, ալէքսի H, աղէքսի k, ալէքսիսի Օ, ալէքսիսի G, ալէքսէ d,
- 15 | Ղ պոտաստատորի Է, պատուատորին Ղ R0, պոտաստատորի a, պոտաստատորի Z, պոտաստատորի AEWեո, պոտաստատորին G0, պոտաստատորի Q, պոտաստատորի Q՝, պոտաստատորի Qօօ, պոտաստատորին R, պոտաստատորին R, պատուոյ դատարարին Ղ R, պոտաստատորին R5, պոտաստատորին R6, պոտաստատորին R7, պոտաստատորին R8, պոտաստատորին R9, պատաստատորի d, պոտաստատորի beց, պոտաստատորի h, պոտաստատորի յ, պոտաստատորի n, տ. մեծի պատաստատորին ալէքսիսի Ղ
- 16 | b | + c
- 17 | + | + յարեւել b, արեւելս k
- 18 | Ղ b | յարեւելս եւ Է
- 19 | Ղ էր be
- 20 | մամուլետիայ AEINR՝Pdeklmոո, մամուլետիայ W, մամուլետիայ D, մամուլետիայ Z, մամուլետիայ

1 Բանիւք²² դուզնաքեայ²³ իմն²⁴ խաւսելով ի լսելիս խոհեմագունիդ²⁵ եւ աստուածասիրի²⁶ անձին²⁷, յաղագս մերոյ Հաւատոյ²⁸ եւ կարգաց եկեղեցւոյ²⁹ Հարցմանց³⁰, որ ի ձէնջ³¹ տալով³² պատասխանի:

2 Եւ քանզի խաւսեցեալն իմաստք³³ շրթամբք³⁴ ոչ է բնաւորեալ ի³⁵ շտեմարանս³⁶ յիշողականին³⁷ մնալ³⁸ անծախսպէս³⁹, զմոռացութիւնն⁴⁰ ունելով Հակառակ, վասն որոյ խնդրէք⁴¹ գրով⁴² արձանացուցանել⁴³ զնոյն⁴⁴ յաղագս անաղատ⁴⁵ մնալոյ առ ձեզ⁴⁶ յիշատակ բանիցն, որ ի

- յեստիայ G5, մամուլետիայ H, մամուլետիայ L, մամուլետիայ ց, մամուլետիայ R, մամուլետիայ R5, մամուլետիայ Է, մամուլետիայ Ղ, մամուլետիայ Ղ
- մայրաքաղաք AEFGLINPR՝Zbedegյklmոոք, մայրաքաղաք HR՝aW, մայրաքաղաք h
- բանիւ EG՝IOR
- դոգաբնայ G, դոգաբնայ N, դուլետիայ Ղ
- Ղ իմն Օ
- խոնարհագունիդ Ղ Օ
- աստուածասէր Ղ, աստուածասիրիդ Ղ
- անձինդ G՝OQ՝R,
- հաւատոյս G,
- եկեղեցոյ G՝OPR:
- հարցման Ղ, հարցմանն Ղ:
- մէջ CDEFG՝ILNOPQ՝
- Ղ տալով Ղ, տալ FQ՝R:
- Ղ իմաստ G, իմաստ EG՝IWZ
- շրթամբք GLR՝WZ
- Ղ ի G՝O
- շտեմարան OR, յշտեմարան G
- իշխանականին Ղ FP, յիշատակին Ղ G՝Z
- մնալով Ղ, + մեր + մնալ Ղ
- անծախսպէս Z
- զմոռացութիւնն CG՝NOR, զմոռացութիւնն G
- խնդրէք Ղ:
- Ղ գրով FG:
- արձանացուցանել Ղ:
- զնոյնն DEG՝IO
- անաղատ Ղ G:
- Ղ առ ձեզ Ղ:

մէնջ¹, զոր եւ² տացուք սիրաբար³ սիրողիդ⁴ զիմաստութիւն ըստ ախմար⁵ գիտութեան⁶ մերոյ⁷ եւ տկարութեան եւ ժամուս⁸ փութոյ՝ համառաւտ եւ յայտնի բանիւ:
 3 Սակայն զբովանդակն⁹ պարագրելով¹⁰ հաւատոյ¹¹ մեր¹² ճշմարտութիւն¹³ եւ զեկեղեցոյ¹⁴ կարգաւորութիւն¹⁵, ի հարցն¹⁶ սրբոց աւանդից¹⁷ ընկալեալ¹⁸, որ է այսպէս¹⁹.

4 Խոստովանիմք²⁰ զամենասուրբ զերրորդութիւնն²¹ զՀայր²² եւ զՈրդի եւ զՍուրբ Հոգին²³, յերիս անձնաւորութիւնս²⁴ բաժանեալ²⁵ եւ ի²⁶ մի²⁷ բնութիւն եւ յաստուածութիւն²⁸ ժողովեալ:

5 Հայր անծին եւ անսկիզբն²⁹ յառաջ քան զյաւիտեանս³⁰: 6 Որդի ծնեալ ի բնութենէ Հաւր՝ անախտ³¹ եւ անմարմին նախ քան զժամանակս³²: 7 Հոգին Սուրբ բղխումն³³ ի Հաւրէ³⁴ ոչ ըստ Որդւոյ³⁵ ծննդեամբ³⁶, այլ յառաջ եկեալ³⁷ աղբւրբաբար³⁸, ինքեան³⁹ միայնոյ⁴⁰ քննելի⁴¹ աւրինակն եւ յարարածոց⁴² անզխելի⁴³:

8 Եւ ոչ էր⁴⁴ երբեմն Հայր՝ յորժամ ոչ էր⁴⁵ ընդ նմին⁴⁶ Որդի եւ Հոգի⁴⁷, այլ որպէս Հայր⁴⁸ միշտ Հայր եւ ոչ յետոյ ստացեալ զանուն Հայրութեան⁴⁹: 9 Նոյնպէս⁵⁰ եւ⁵¹ Որդի՝ միշտ Որդի⁵² ընդ⁵³ Հաւր⁵⁴ իւրոյ⁵⁵ մշտնջենաւոր⁵⁶: 10 Այսպէս եւ Հոգին Սուրբ՝ միշտ Հոգի Աստուծոյ, անմեկնելի ի Հաւրէ եւ յՈրդւոյ⁵⁷: 11 Մի էութիւն⁵⁸, մի

1 ձէնջ լ R₂
 2 լ եւ F
 3 լ սիրաբար R₂, սիրողաբար EG₂IZ, սիրելաբար G₁LO,
 4 սիրողիտ լ G₄
 5 տխմար լ L
 6 գիտութեանն R₂, գիտութեանս R₁
 7 մերու՛մ R₃
 8 + ի + ժամուս N
 9 զբուանկան լ G₄, զբովանտակն L
 10 պարագրելոյ Q₃, պարագրելով R₁, պարագրելով R₂
 11 զհաւատոյս G₁O, զհաւատոյ G₄R₁Z
 12 մերոյ G₁₄OR₁W
 13 զճշմարտութիւնն G₄
 14 զեկեղեցոյ G₁₄PR₂, եկեղեցոյ R₃
 15 լ եւ զեկեղեցոյ կարգաւորութիւն EG₂3, կարգաւորութիւնն R₂
 16 հարցն + մերոյս + G₄, հոգւոյն Q₃
 17 աւանդիցն G₂L, աւանդեալ G₄, աւանդից R₂
 18 լ ընկալեալ G₄, ընգալեալ P
 19 այսպէս + զաւանութիւն զուգնաբայ զոր արարեալ տեառն մերսէսի այսպէս օգնեա կարողոյ + O
 20 խոստովանիմք E
 21 երրորդութիւնն G₁OR₃, զերրորդութիւն R₂Z, + զսուրբ + երրորդութիւնն G₄
 22 հայր CNQ₄
 23 զհոգին CNQ₄
 24 անձնաւորութիւնս Z, անձնօրութիւն G₁₄
 25 բաժանելով CDFG₁LNOPQ₂ZW, լ բաժանեալ G₄
 26 լ ի G₁R₂
 27 միասնական լ մի G₄, զմի R₂
 28 աստուածութիւն CDFG₁IOPR₁W, լ եւ յաստուածութիւն NG₄

29 սկիզբն O, անսկիզբ R₂
 30 զաւիտեան L, զաւիտեանս R₂
 31 անախտաբար O
 32 ժամանակս R₂
 33 բխումն G₁NO, բղխումն + է + R₂
 34 հորէ + յուս. յանսկզբանէ + G₁
 35 որդոյ G₁OPR₂
 36 ծնեամբ լ G₃, ծնդեամբ O
 37 յուս. եւ ելումն լ յառաջ եկեալ G₄
 38 աղբւրաբար DR₂ZW, աղբւրաբար CN
 39 + յուս. եւ հայր ասի հայրն վասն պատմառ զոյնն որդւոյ ծննդեան եւ հոգւոյն ելողութեան + ինքեան G₃, ինքեանն Q₂, ինքեանն R₂, ինքեամբ R₃
 40 լ միայնոյ L
 41 բնեկոյ G₄, բնեկոյ N
 42 արարածոց R₂
 43 անմեկնելի լ G₄
 44 լ ոչ էր G₄R₂Z
 45 չէր լ ոչ էր R₃
 46 միա լ CG₄NOW
 47 հոգի + սուրբ + F, + սուրբ + հոգի R₂
 48 լ հայր R₂, կայր լ R₃
 49 հայրութեանն LOR₁
 50 միասնակէս R₂
 51 լ եւ R₂
 52 լ միշտ որդի R₂
 53 ըստ լ F, + որ + ընդ R₂
 54 + ի + հաւրէ R₃
 55 երդում լ R₁, իւրում Q₃
 56 մըշտընջենաւորի G₄, մշտընջենաւորի Z
 57 յորդոյ G₁₄NOPR₂, որդոյ R₃
 58 էութիւն + մի բնութիւն + FQ₃, էութիւնն R₂, յէութիւն R₃

իշխանութիւն¹, մի կամք² եւ³ մի արարչագործ⁴ զաւրութիւն⁵ յերիս անձնաւորութիւնս⁶ իմանի⁷: 12 Ոչ մեծութիւն եւ ոչ փոքրկութիւն⁸, ոչ բարձրութիւն եւ ոչ խոնարհութիւն⁹, ոչ առաւելութիւն եւ ոչ նուազութիւն. այլ¹⁰ մի կարգ¹¹, մի պաշտաւն¹², մի երկրպագութիւն Սուրբ¹³ Երրորդութեանն¹⁴ դաւանի, որով գոյացան¹⁵ յոչ էից եղեալքս¹⁶ ամենայն¹⁷. երկինք¹⁸ երկնաւորաւքն¹⁹ եւ երկիրս²⁰ երկրաւորաւքս²¹, երեւելի եւ աներեւոյթ²² արարածք յառաջին²³ եղեալ արարչութեան²⁴:

13 Իսկ²⁵ յերկրորդումս²⁶ մի²⁷ յԵրրորդութենէն²⁸ բանն Հաւր Որդին միածին կամաւ Հաւր եւ²⁹ Հոգւոյն³⁰ աւետեալք³¹

Հրեշտակապետին³² Գաբրիէլի³³ էջ յորովայն³⁴ Կուսին Մարիամու, ոչ նուազելով ի ծոցոյ Հաւր՝ ըստ աստուածային³⁵ անպարագրելի³⁶ բնութեանն³⁷, եւ³⁸ ձգեալ յինքն³⁹ յարենէ⁴⁰ ամենամաքուր⁴¹ Կուսին, որ ի զանգուածոյն⁴² Աղամայ, միացոյց ընդ⁴³ աստուածութեանն⁴⁴ իւրում⁴⁵ անքնին⁴⁶ եւ անճառելի⁴⁷ խոնմամբ⁴⁸, եւ եղեւ⁴⁹ յերկուց⁵⁰ կատարեալ⁵¹ բնութեանց⁵² յաստուածայնոյ⁵³ եւ ի⁵⁴ մարդկայնոյ⁵⁵ մի անձնաւորութիւն⁵⁶ կատարեալ⁵⁷, անայլայլելի⁵⁸ եւ⁵⁹ անբաժանելի բնութեամբ⁶⁰, ոչ փոփոխելով⁶¹ մարդկային⁶² թանձր⁶³

1 յիշխանութիւն N
 2 ի մի կամք G4
 3 ի եւ O
 4 արարչագործութիւն FQ5, արարչութիւնագործ O
 5 ի զաւրութիւն FQ5
 6 անձնաւորութիւնս R1
 7 իմանի + յուս. հայր պատնառ եւ որդի հոսգի ի պատնառէն ժամանակարար. հայր ոչ սկսեալ յումբէ եւ որդի եւ հոգի սկսեալ առ ի հարե յառաջ քան զժամանակս + G4
 8 փոքրկութիւն ի EILR2, փոքրկութիւն R1
 9 ի ոչ բարձրութիւն եւ ոչ խոնարհութիւն O
 10 ի այլ R2
 11 կարբ L
 12 պաշտաւն ի L
 13 + համագոյ + սուրբ G14R1
 14 երրորդութիւն G4R3, երրորդութեանս L, երրորդութեան R2
 15 գոյանան G4, գոացան O
 16 եղեալք G4
 17 տ. ամենայն եղեալքս F, յամենայն R2
 18 երկինքն G4
 19 երկնօրոս G1, երկնօն R1
 20 յերկիրս N, երկրօն R1
 21 ի եւ երկիրս երկրաւորաւքս G1, երկրաւորոք R4
 22 յաներեւոյթ R2
 23 յառաջինն CEFGL2ILNOPR1ZW, առաջին R2, առաջինն R3
 24 արարչութիւն CG1N, արարչութեանն G1ILR2W
 25 իսկ + ի + G4
 26 ի յերրորդումս L, յերկրորդումն FG4, յերկրորդումս O
 27 ի մի R2, միսն R1
 28 երրորդութենէն R2
 29 ի որդին ... եւ R2

30 ի հոգւոյն O, + սուրբ + հոգւոյն R2, հոգոյ G1, հոգոյն G4PR1
 31 աւետալ CN
 32 հրեշտակապետին ի G4
 33 ի աւետալ ... գաբրիէլի FQ5
 34 յորովայն L
 35 տ. յաստուածոյ իծոցոյ R2
 36 ի էջ ... անպարագրելի R2
 37 բնութեան G1LOS, բնութիւն R1
 38 ի OR2
 39 յինք R2
 40 ի R2
 41 մաքուր ի R2, ամենամաքուր F
 42 զանկուածոյն CDILNPR2Z
 43 ըստ ի S
 44 աստուածութեան EFG12S
 45 ի R1, իւրոյ F
 46 անքնին CG22S
 47 անբալ ի աննառելի F, աննառ P
 48 խոնմամբն FG1W
 49 եւ եւ ի եւ եղեւ G4
 50 երկուց R2
 51 կատարել L
 52 ի R2
 53 յաստուածայնոյ DW, աստուածայնոյն R2, յաստուածայնոն R3
 54 ի E
 55 մարդկայնոյ D, մարդկայնոյն R2
 56 յանձնաւորութիւն N
 57 կատարեալ + յուս. անշփոթարար եւ անփոփոխապէս + G1
 58 անայլելի + անփոփոխելի + G4, անայլայլի R2
 59 ի G4
 60 բնութիւն L
 61 փոփոխելով EO, փոփոխ G4
 62 զմարդկային L, մարդկային S
 63 քանձորս G4

եւ¹ յաւղական² բնութիւնս³ յանաւդ⁴ եւ պարզական⁵ բնութիւնն⁶ Աստուծոյ՝ զիւրն⁷ կորուսանելով, եւ ոչ⁸ պարզ⁹ անմարմնական¹⁰ բնութիւնն¹¹ Աստուծոյ¹² խառնելով¹³ ընդ բնութեան¹⁴ մարմնոյ¹⁵ վրիպեաց յիւրն¹⁶ յաւէտ¹⁷ պարզութենէ¹⁸, թէպէտ եւ ասի՝ անմարմնոյն¹⁹ մարմնանալ եւ բանին թանճրանալ յաղագս²⁰ անքակ միաւորութեանն²¹:

14 Այլ եւ խառնի²² ընդ մարմնոյ²³ անմարմին²⁴ բանն²⁵, եւ միացուցանէ²⁶ ընդ ինքեան²⁷ զմարդկային²⁸ բնութիւնս, աստուածացուցանելով²⁹ զնա խառնմամբն³⁰ եւ միաւորութեամբն, ոչ փոփոխումն կամ³¹ այլայլութիւն³² ունելով³³ ի³⁴ միաւո-

րութեանն³⁵, ըստ որում³⁶ եւ ոչ³⁷ հոգի եւ մարմին մարդկան³⁸: 15 Թէպէտ եւ գերագոյն քան զաւրինակն իմանի ճշմարտութիւնն³⁹, որպէս ընդ⁴⁰ արարիչ եւ ընդ⁴¹ արարած⁴² գոլ⁴³ Համեմատութիւն, այլ միաւորեալ⁴⁴ զմերս ընդ⁴⁵ իւրումն⁴⁶ անհասանելի յեղանակաւ⁴⁷ եւ⁴⁸ մնացեալ⁴⁹ անփոփոխ⁵⁰ առողն⁵¹ եւ առեալն⁵², ոչ ըմբռնողապէս⁵³ որպէս աւդ⁵⁴ եւ⁵⁵ ջուր⁵⁶ յամանի⁵⁷ զի յարտաքս⁵⁸ ելանելն⁵⁹ դատարկանայ⁶⁰, այլ բնաւորապէս միացեալ⁶¹ ի վէրքան զբան՝ անբաժանելի⁶² եւ⁶³ անշփոթ⁶⁴ միաւորութեամբ⁶⁵: 16 Եւ⁶⁶ առնելով⁶⁷

1 | R₂
 2 | յողային R₂, յարական W
 3 բնութիւնն G₄
 4 յանող CDEFG₁₂₃₄ILQ₄R₂SZ, յանյաղ W, անյող NR₃
 5 + ի + պարզկան DFR₂
 6 բնութիւն G₁OW
 7 զիւր W
 8 | ոչ R₂
 9 պարզ + եւ + IOR₁
 10 | անմարմնական F, անմարմին OS
 11 բնութիւն OR₂
 12 | զիւրն ... աստուծոյ R₂
 13 խառնելովն R₁
 14 բնութիւն FOPS, բնութեանն R₂, բնութեանս Z
 15 մարմնոյ C, մարմնոյն O
 16 զիւրն | R₂
 17 յաւետ W
 18 պարտութենէ | L
 19 անմարմնոյ G₁
 20 յաղախ L, աղագս R₂
 21 միութեանն | CDG₄NPW, միութեան L, միաւորութեան G₁S, տ. յաղագս անհակ միութեանն անմարմնոյն մարմնանալ (եւ - R₂) բանին թանճրանալ R₁
 22 խառնի R₂
 23 մարմնոյն G₁OS
 24 մարմին | R₂
 25 բան L
 26 միացուց S
 27 ինքեան G₄, յինքեան R₁
 28 զմարդկային OS
 29 աստուածացուցանելի R₂
 30 խառնմամբ L
 31 | R₆
 32 | կամ այլայլութիւն R₄, այլայլութիւնն R₂, այլայլութեան R₃, այլայլումն R₃

33 ունելովն F, | E
 34 | R₂
 35 | ոչ ... միաւորութեանն P, միաւորութիւնն OS
 36 ստորում | ըստ որում R₂
 37 | P
 38 մարդկային | R₁, տ. + ոչ + մարդկային մարմին R₃
 39 նշմարտութիւն LS, նշմարտութեանն R₁G₁
 40 | որպէս ընդ R₂, | ընդ R₁
 41 ընդ | CDG₄LNPWZ
 42 արարածոց OS
 43 գոյ | R₁
 44 միաւորել IS
 45 ըստ | R₂
 46 իւրում G₁₄LOSR₂, որում | R₂
 47 յեղանաւ G₄, եղանակաւ O
 48 | R₁
 49 մնաց R₁, մնայ R₂
 50 փոփոխ | R₂
 51 առողն DOQ₁₂₃₄R₂SWZ, առողն R₁
 52 առեցեալ R₄
 53 ըմբռնողապէս R₂, ըմպռնեղապէս R₃, ըմբողապէս | G₄
 54 յող R₂
 55 ի | G₄, ընդ | R₂
 56 տ. ջուր եւ օղ R₂, ջուր | հուր OS
 57 յանմանի | E, իմանի | R₃, ամանի R₂
 58 արտախ OR₂
 59 ելանեալն L, ելանել OS
 60 դատարկանան Q₃
 61 | մնացեալ S
 62 անբաժանելի G₄
 63 | P
 64 անշփոթ G₂₄Z, անշփոթելի R₂
 65 միութեամբ CDEG₁₂₃₄ILNOPQ₁₂₃₅SR₁Z
 66 | OS
 67 առնելով LR₂, առնել G₄

զընութիւն¹ Աղամայ՝ ոչ զոր² յանմեղու-
 թեանն³ եւ ի⁴ դրախտին⁵, այլ զոր յետ⁶ մե-
 զանացն⁷ եւ ապականութեանն⁸: զի⁹ եւ
 Կոյսն Մարիամ՝ յորմէ մարմին առ¹⁰ Քրիս-
 տոս, ի մեղանչականին¹¹ Աղամայ¹² բնու-
 թենէն էր, սակայն միաւորելով¹³ ընդ բնու-
 թեանն¹⁴ Աստուծոյ, մեղանչականն եղեւ
 անմեղ, եւ ապականացուն՝ արտաքոյ ան-
 գոսնելի¹⁵ ապականութեան¹⁶ կրից: 17 Որ-
 պէս եւ¹⁷ Հրահալելի¹⁸ նիւթք¹⁹, յորժամ ընդ
 Հրոյ միանան, ժանդ²⁰ ապականութեան²¹
 եթէ²² իցէ ի²³ նոսս՝ ծախի. իսկ բնու-
 թիւնն²⁴ մաքրելով²⁵ յապականութենէն՝
 անծախելի մնայ²⁶, զի որոյ²⁷ սկիզբն²⁸ ա-

նապական²⁹, զի³⁰ առանց սերման³¹ յանա-
 պական կուսէ³² էր ծնունդն³³, եւ³⁴ կատա-
 րումն անապական³⁵, զի մարմին նորա ի
 գերեզմանին³⁶ ոչ ետես զապականու-
 թիւն³⁷, Հարկ³⁸ է՝ զի³⁹ եւ ի մէջ⁴⁰ ժամանա-
 կին որ ընդ ծնունդն⁴¹ եւ ընդ⁴² մահն՝ լի-
 նել⁴³ անապական:

18 Ոչ ի Հարկաւոր եւ ի կամաւոր⁴⁴
 կրիցն⁴⁵ ասեմք⁴⁶ գոլ անապական, այ-
 սինքն ի⁴⁷ քաղցոյ եւ ի⁴⁸ ծարաւոյ⁴⁹, ի⁵⁰
 ննջելոյ եւ ի⁵¹ վաստակելոյ⁵², ի⁵³ տրտմե-
 լոյ⁵⁴ եւ յարտասուելոյ⁵⁵, որք ճշմարիտ եւ
 ոչ առ աչաւք տան իմանալ մեզ⁵⁶ զանա-
 պականութիւն⁵⁷, այլ յակամայ⁵⁸ եւ յան-

1 գրնութիւնն EG23aR1
 2 ՚ R2
 3 զանմեղութեան R2, յանմեղութեան FG1OSW, յան-
 մեղութիւն L, անմեղութեանն Q2R2
 4 ՚ S
 5 դրախտէն R2
 6 ետ ՚ R2
 7 մեղացն G4, մեղանաց R2
 8 ապականութիւն G1OR4S, յապականութիւն R2, ա-
 պականութեանն R3, ապականութիւն R5
 9 + յուս. Բանգի մարմինն մարմին է եւ ոչ աստուա-
 ծութիւն բէ. եղև աստուծոյ մարմին. նոյնպէս եւ
 քանն աստուած է եւ ոչ մարմին բէ. ի որացոյց
 մարմինն տնօրինարար + զի G3
 10 է. առ FPQ2R2
 11 մեղանչական G23, մեղանչականի L
 12 աղամի G1
 13 միաւորելովն R2
 14 + ի + բնութենէն Z, բնութեան S
 15 անկանելի + եւ + ՚ I անգոսնելի S, անկոսնելի + եւ +
 G1Q123, անկոսնելի DG4OPR2Z, ագոյսնելի L
 16 տ. ապականացու անգոսնելի F, ապականութեանն
 R2
 17 ՚ F
 18 հրահոսելի ՚ R2, հրահայելի R3
 19 նիւթ G1LOS, նիւթ + զի + G4
 20 ժանկ CFG1LNPQ2SR2
 21 ապականութեանն G4
 22 + եւ + եթէ R2, եթէ + իսկ + O
 23 որ բէ էի ՚ I եթէ իցէ ի G4
 24 բնութիւն G124
 25 մաքրելով Q3
 26 մնաց OQ12SW1
 27 որ ՚ CNR2
 28 սկիզբն G1

29 անապակիանութեան G4, ապական + է + O, անա-
 պական + է + G1Q23SR3, անպական R2
 30 զոր ՚ R2
 31 սերմն G1
 32 կուսի L, կուսն PR3
 33 ծնունդ R3
 34 ՚ R3
 35 ՚ I զի առանց ... անապական R2, ապական G4
 36 ՚ I զգերեզմանին O, գերեզմանի G3R1, գերեզման R2
 37 զապականութիւն + ի գերեզմանի + OS, ապակա-
 նութիւն R2, զապականութիւնն R3
 = Գ-ռ-թ- Բ՝ 31. Ո-ը-՛- Ժ-Լ- 10
 38 + ապա + հարկ FG
 39 ՚ SR2
 40 (եւ O) գմիջոց ՚ I զի եւ ի մէջ G1O, միջոց ՚ I ի մէջ G3R1,
 միջոց ՚ I S, միջոց ՚ մէջ Q3
 41 ծնունդ G1
 42 ՚ O
 43 ՚ I ինէր L, ՚ I ինի Q3
 44 տ. ոչ ի կամաւոր եւ ի հարկաւոր R2
 45 կրից R1
 46 ասեմ Q3
 47 ՚ CDEFG1234ILNOPSW
 48 ՚ W
 49 ցարաւի S
 50 ՚ W
 51 ՚ W
 52 վաստակել E
 53 ՚ W
 54 տրտմելոյ C, տրտմել G4
 55 ՚ I ի տրտմելոյ եւ արտասուելոյ OS, արտասուելոյ
 CDEF123INPR1Z1W, արտասուելոյ R2
 56 տ. մեզ իմանալ G14OQ2SR1
 57 զանապականութիւն G23, զապականութիւն F,
 զմարդեղութիւնն (ն R3) նորա ՚ R4, մարդեղութիւն
 նորա ՚ G14OSR1
 58 յակամայ G4

գոսնելի¹ կրից² խոստովանիմ² ունել³ զանապականութիւն⁴. զի էր ինչ ի նմա⁵ նման⁶ մերումս, եւ էր, որ⁷ ի վէր քան⁸ զմերս⁹, ըստ գրեցելումն¹⁰ թէ¹¹. «Մարդ¹² եւ ի վեր քան¹³ զմարդ¹⁴» եւ թէ¹⁵. «Մարդ է¹⁶ եւ¹⁷ ո՞ն ծանիցէ զնա¹⁸»:

19 Արդ, ըստ մերում¹⁹ Հասանելոյ²⁰ այսպէս եղեալ միաւորութեան²¹ յեղանակ²² յարգանդի²³ Կուսին, բնակելով ի նմա²⁴ իննամսեան²⁵ ժամանակաւ՝ Հինգ²⁶ յաւելեալ²⁷ աւուրբք²⁸ ըստ անդրանկութեանն²⁹, եւ այն, որ³⁰ կարողն³¹ էր միում³² վայրկենի լինել³³ կատարեալ. աւր ըստ

աւրէ³⁴ աճամբ զարգանայ³⁵, որպէս³⁶ զի խափանեսցի³⁷ այսոքիւք³⁸ առ աչաւք կարծելն³⁹ զմարդկութիւնն⁴⁰:

20 Եւ⁴¹ ծնանի որպէս մարդ՝ Աստուած մարդացեալ⁴², զկուսութիւն ծնողին⁴³ անպական պահելով⁴⁴, զի⁴⁵ եւ⁴⁶ զծնունդն⁴⁷ աւրհնեսցէ⁴⁸ յանիծիցն⁴⁹, եւ զկուսութիւնն⁵⁰ նախապատուեսցէ⁵¹:

21 Թլփատեցաւ⁵² ութաւրեայ, զի գուխտն⁵³, որ⁵⁴ ընդ⁵⁵ Հարսն, կատարեսցէ, եւ մեզ⁵⁶ ուսուցէ⁵⁷ զթլփատութիւն⁵⁸ սրտի Հոգեւորապէս:

22 Եկն⁵⁹ ի տաճարն քառասնաւրեայ⁶⁰, ըստ աւրինացն, յընծայումն⁶¹, զի զմարդկային⁶² բնութիւնս⁶³ ինքեամբ ընծայեսցէ⁶⁴ Հաւր ի բարձունս⁶⁵:

1 յանկոսնելի G₁R₂, անկոսնելի O, անգոսնելի R₁
 2 խոստովանիմ G₁S
 3 ի լինել լ ունել G₄, ունելով R₂, ունիլ Q₂
 4 այլ ... զանապականութիւն լ CDEFG₂LNPQ₂ZW, զանապականութիւնն R₂
 5 լ R₂
 6 նմանութեան լ R₂
 7 լ E
 8 լ R₂
 9 զմեր G₃
 10 գրեցումն S
 11 + եւ + թէ PR₁
 12 մարդ + է + Q₃
 13 + եւ + քան R₂
 14 զմարդս G₃
 15 լ եթէ LS
 16 ի վեր քան ... մարդ է լ G₄, թէ լ S
 17 լ LR₁, թէ. Մարդ է եւ լ E
 18 տ. թէ մարդ է եւ ո՞ն ծանիցէ զնա: եւ թէ մարդ եւ ի վեր քան զմարդ F
 = է:բէ: մ:է: 9
 19 մերումս G₁, մերոյ R₂
 20 հասանելոյ լ R₂
 21 միաւորութեանն IOPR₂, միաւորութիւն L
 22 եղանակ G₄Q₃
 23 յարգանտի L
 24 լ ի նմա G₁OSR₂
 25 իննամսեան EFG₁₂₃₄IOQ₂S
 26 հինկ W
 27 աւել G₄, աւելեալ R₃, աւելեալ SR₂, աւելեալ R₄
 28 տ. աւուր աւելեալ R₅, աւուր CDFLOPR₂ W, աւուրբք Q₂
 29 անդրանկութեան CR₂S, անդրանկութեանն R₁
 30 լ R₂
 31 կարաւղն DEQ₂₃, կարաւղ G₂Ն, կարող S, կարողող G₃O
 32 + ի + միում Q₂R₁ZW, այլում լ R₂, մերում լ R₃
 33 շինեալ լ G₁, լինիլ Q₃

34 օրստօր լ աւր ըստ աւրէ G₁
 35 զարգանայր LOPRS
 36 լ OS
 37 խափանեսցի R₂, խափանեսցէ O, խափանեսցէ S
 38 այսոքիկ G₁, այսոքեալ G₄
 39 կարծեալ EG₁S, կարծեալն L, կարծելով O, + եւ + կարծեալն R₂
 40 զմարդեղութիւնն COW
 41 լ EG₂IR₁
 42 մարդացեալ S
 43 ծնողին PSR₂ZW
 44 պահեալ G₁OS
 45 լ G₄
 46 լ R₂
 47 զծնունտն L, զծնունդ R₂
 48 ահնեսցէ R₂
 49 տ. յանիծիցն աւրհնեսցէ P, անիծիցն R₂
 50 զկուսութիւնն EG₁₄IOQ₂SR₁
 51 նախ պատուեսցէ լ R₂
 52 թլպատեցաւ R₁
 53 գուխտսն G₁OR₂
 54 լ Q₃
 55 առ լ ընդ G₁OS
 56 զմեզ G₄R₂
 57 ուսուցէ G₄
 58 զթլպատութիւնն R₁
 59 եկեալ OS
 60 բառասնաւրեայ L
 61 յընծայումն OSR₂, յընծայումն EG₁₄Ն, յընծայումն R₂
 62 զմարդկային G₁S
 63 լ R₂
 64 տ. ընծայեսցէ ինքեամբ FR₁, ընծայեսցէ EIP, յնծայեսցէ G₁, յընծայեսցէ R₂, ընծայեսցէ L
 65 յերկինս լ G₄OS

23 Փախեալ¹ յեզիպտոս², զի զմայրաքաղաք³ կռապաշտութեանն⁴ դարձուցէ⁵ յաստուածապաշտութիւն⁶, եւ զմեզ խրատեցէ յաւժարութեամբ⁷ փախչել⁸ ընդ նմա⁹ Հալաժանաւք:

24 Շրջեցաւ յաշխարհի¹⁰ ամա¹¹ երեսուն¹² աղքատութեամբ եւ¹³ խոնարհութեամբ¹⁴ ծածկելով զաստուածութիւնն¹⁵, զի զմեզ¹⁶ ճոխացուցեալ¹⁷ բարձրացուցէ, յորժամ նորին ճանապարհին¹⁸ լինիմք¹⁹ հետեւողք²⁰:

25 Եկն ի Յորդանան ի լրումն²¹ երեսնից²² ամաց²³ յայտնելով զփառս աստուածութեան²⁴ իւրոյ²⁵ վկայութեամբ²⁶ Հաւր²⁷, թէ²⁸ «Դա²⁹ է Որդի իմ սիրելի», եւ Հոգւոյն³⁰ ա-

ղանակերպ³¹ իջմամբ մկրտեցաւ³² ի³³ Յովհաննէ³⁴, զի զջուրն³⁵ սրբեցէ եւ զհնութիւն³⁶ մեզացն ընկղմեցէ³⁷ ի նմա, եւ զհոգեւորականն տացէ մեզ³⁸ մկրտութիւն³⁹ ըստ վկայելոյն⁴⁰ Յովհաննու⁴¹, թէ. «Նա մկրտեցէ զձեզ ի⁴² Հոգին⁴³ սուրբ եւ ի⁴⁴ Հուր»⁴⁵:

26 Պահեաց քառասնաւորեայ⁴⁶ աւուրք⁴⁷ երկրորդն⁴⁸ Ադամ⁴⁹ վասն առաջնոյն⁵⁰ Ադամայ, զի⁵¹ ոչ պահեաց, եւ յաղթեաց երիւք⁵² փորձութեամբքն⁵³ յաղթողին մարդկան:

27 Եւ յետ այնորիկ⁵⁴ ապա⁵⁵ զծածուկ աստուածութեան⁵⁶ իւրոյ զաւրութիւն⁵⁷ յայտնի⁵⁸ արար⁵⁹ աշխարհի⁶⁰ զդեւս⁶¹ Հա-

1 փախեալ + ի + G₁
2 եզիպտոս R₂
3 զմայրաքաղաքին G₁Q₃, զմայրաքաղաքն OS
4 զմահարար Բաղաֆն I զմայրաքաղաք կռապաշտութեանն G₄, կռապաշտութիւն G₁, կռապաշտութիւնն Q₃, կռապաշտութեան R₂
5 տ. Լդարձուցէ ի կռապաշտութեան: OS, դարձոյց + առ + R₂, դարձուցէ G₄
6 աստուածապաշտութիւն R₂, յաստուածապաշտութիւնն R₃
7 յոժարութեամբ R₂
8 փաղչել PR₃, փախչիլ Q₁R₄, փաղչիլ R₃
9 (յ-Ր₂)աշխարհի I ընդ նմա R₂R₃
10 յերկրի I G₃
11 զամա OS, յամա Q₃
12 երեսնամեա ժամանակ I ամա երեսուն G₄
13 I Q₂R₂
14 I R₂
15 զաստուածութիւն G₁L, աստուածութիւնն R₂
16 ի մեզ I զի զմեզ R₂
17 խոնարհացուցեալ I G₁S, խոնարհացուցեալս I O, նոխացեալ F, նոխացոյցեալ L
18 նանապարհացի G₁LR₁, նանապարհի W, նանապարհացն G₄
19 լինիցիմք G₄
20 հետեւող CG₄NZW, հետեւաւղի EG₃ILQ₁D
21 լումն I Z
22 երից I R₂
23 ամացն G₃
24 աստուածութեանն EG₄R₂
25 I G₄
26 վկայութեամբ S
27 I հաւր LPZW
28 I G₃R₂
29 դայ ZW
= IF=77. Գ. 17
30 հոգույն CG₁OPR₃S

31 աղանակերպ L
32 մկրտեցաւ + ի յորդանան + R₁
33 I S
34 յորդանան I O, յովհաննէ + ի յորդանան + SR₂, յովհաննէ CR₃, յովհաննէ DZW, յովհաննէ P, յոհաննէ Q₃
35 զջուրն O, զջուրն R₂
36 գիտութիւն R₂
37 ընկղմեցէ L, ընկղմեցէ W
38 տ. մեզ տացէ G₁L OPSWZ
39 մկրտութիւնն O
40 վկայութեանն I R₁, վկայութեան E, վկայելոյն G₄L O, վկայելոյն Z, վկայեցոյն S
41 յոհաննու R₃, յոհաննու R₄, յոհանու Q₃R₃, յովհաննու DG₄ILORSZ, յոհանու G₁R₄P, յովհանու CN
42 I CDEFG₁JNPR₂
43 հոգի R₃Z
44 I R₂
45 Գ. = 4. Գ. 16
46 քառասուն օր R₂, քառասնաւորեայ W
47 աւուրք LQ₁
48 երկրորդ CDEFG₂ILPR₂ZW
49 անգամ I Ադամ G₂
49 առաջնոյն I N
50 որ I G₃R₂
51 զ I G₁O, երեկն G₄, երեկ LQ₁S
52 փորձութեամբն LPS, փորձութիւնն R₂, փորձութեանն R₃
53 այնոցիկ I G₁
54 տ. եւ ապա յետ այնորիկ R₂
55 աստուածութեանն G₄Q₃R₂
56 զգորութիւն FG₄S, զօրութիւնն G₁Q₃R₁, + ի + զօրութիւն R₃
57 յայտնեաց G₁OS
58 I G₁LOS
59 յաշխարհի R₂
60 զդեւս G₁OS

լածելով, զհիւանդս¹ բժշկելով², զկաղս³ զնացուցանելով⁴, զմեռեալս⁵ յարուցանելով⁶, ի վերայ ծովու⁷ որպէս⁸ ի⁹ ցամաքի¹⁰ զնալով¹¹, ի սակաւ հացից¹² զբազումս կերակրելով¹³, զքնութիւն¹⁴ արարածոց¹⁵ որպէս կամէր¹⁶ փոփոխելով¹⁷, զջուրն ի գինի եւ¹⁸ զկոյրն¹⁹ ի լոյս²⁰ դարձուցանելով: 28 Եւ զլոյս աստուածութեան²¹ իւրոյ զծածկեալն իբրեւ²² վարագուրաւ ընդ մարմնոյն՝ յայտնեաց աշակերտաց²³ իւրոց²⁴ ի թափաւրական²⁵ լերինն նախ քան զյարութիւնն²⁶, տէր զինքն ծանուցանելով²⁷ կենդանեաց եւ մեռելոց²⁸ իշխանաբար կոչ-

մամբն²⁹ Մովսիսի³⁰ եւ Եղիայի³¹: 29 Գոյ այնուհետեւ³² կամաւորաբար³³ յերուսաղէմ³⁴ ի չարչարանս, զի զգիրս³⁵ աւրինաց³⁶ եւ մարգարէիցն³⁷ լցցէ³⁸:

30 Նստի ի վերայ իշոյ եւ³⁹ յովանակի⁴⁰ յաւրինակ⁴¹ եկեղեցւոյ⁴² հրէից եւ հեթանոսաց: 31 Կատարէ⁴³ զԶատիկն⁴⁴ ըստ աւրինացն, զի զհինն ի նորս⁴⁵ եւ զստուերն⁴⁶ ի լոյս⁴⁷ ճշմարտութեան⁴⁸ փոխեսցէ⁴⁹:

32 Լուանայ⁵⁰ զոտս աշակերտացն⁵¹, զի զնախահաււրն⁵² ոտից⁵³, որ ի ծառն⁵⁴ գիտութեան ընթացից⁵⁵, մաքրեսցէ զյանցանս⁵⁶:

33 Տայ զմարմին⁵⁷ իւր կերակուր կենաց եւ զարիւն⁵⁸ իւր⁵⁹ ի քաւութիւն մե-

1 զհիւանսն G₁S
 2 բժշկելով + զկոյրս լուսաւորելով + R₁, + զկոյրս սրբելով + R₂, + զորոտս սրբելով + R₃
 3 զկաղսն G₁OS, զգաղս P
 4 ի զկաղս զնացուցանելով G₄R₂, զնացուցելով I
 5 զմեռեալսն G₁O, ըզմեղեալսն S
 6 յարուցանելով + զկոյրս լուսաւորելով + G₄
 7 ծովուն G₄
 8 իբրեւ I FG₁OQ₂S
 9 ի + վերա + G₄R₁
 10 ցամաքի I F, մամի I R₂
 11 ի ի վերայ ... զնալով I
 12 հացիցն G₄, հացիւ R₃
 13 ի ի ... կերակրելով R₂, յայգեցուցալով ի կերակրելով G₄
 14 զքնութիւնս G₃R₂
 15 յարարածոց R₂
 16 ի որպէս կամէր R₂
 17 փոփոխել F, փոխելով OS
 18 I F
 19 զկալսն I G₁4PQ₁₂₃₄OSR₁ZW
 20 ի զկոյրն ի լոյս R₂, + նախ քան զյարութիւնն + զլոյս R₁
 21 զաստուածութեանն R₁
 22 I G₁₄
 23 ի աշակերտաց F
 24 տ. աշակերտաց իւրոց յայտնեաց G₁OQ₂S, տ. յայտնեաց աշակերտաց իւրոց զծասծկեալն իբրեւ վարագուրաւ ընդ մարմնոյն R₁
 25 թարովրական CN, թարորական R₁, թարարական ELLPQ₁₂R₂, թափովրական D, թափորական R₃, թափոր FG₂₃OS
 26 ի նախ ... զյարութիւնն R₁, զարութիւնն ի զյարութիւնն F, զյարութիւն Q₃
 27 ծանութեալ R₁, ծանուցելով Z
 28 զմեռելոց R₂

29 կոչմամբ OSR₁
 30 մովսէսի CDEFILNPSR₂ W, մոսիսի Q₃, մուսի R₃
 31 Եղիայի S
 32 այնուհետեւ + եւ + Q₃, անուհետեւ G₂
 33 իշխանաբար I G₄, կամեաբար I R₂
 34 I R₁
 35 զգիր E, զգիրսն G₄
 36 աւրինացն CG₁₄N, յորինաց R₁
 37 մարգարէից G₄IOS
 38 կատարեսցէ ի GIOQ₂SR₁, լցուցէ L, ի զայ ... լցցէ R₃
 39 I G₄
 40 յաւանակի ի SEFG₁₃₄ILNOPQ₃R₁ W, աւանակի R₂
 41 օրինի I R₂, օրինակ R₃
 42 եկեղեցւոյ G₁₄P, եկեղեցեաց R₃
 43 կատարել S, կատարեալ SNOP
 44 զատիկն FR₂, զգատիկ L
 45 նորս + փոխեսցէ + OS
 46 զստուերս R₂
 47 ի լոյս ի S, ի լոյս CDEFG₁₃₄ILOPQ₁R₂ZW
 48 նշմարտութիւնս CDEFG₂₃₄INPQ₁₂R₂, նշմարտութիւն G₁IOSR₃ZW, ի R₄, + ի + նշմարտութիւնս R₃, ի ի լոյս նշմարտութեան R₃
 49 փոփոխեսցէ G₁, փոխարկեսցէ G₃R₃, I OS
 50 լվանա S
 51 աշակերտաց G₂
 52 զնախահոր OS
 53 ոտիցն G₁₄OQ₂S
 54 ծառ S
 55 ընթացիցն OR₂
 56 զանցանս S, զանցանաց R₁
 57 զմարմինն IQ₂R₂
 58 զարիւնն Q
 59 I E

դաց, զի որք¹ առաջին² պտղոյն ճաշակմամբն³ մահացաք, դայտոսիկ⁴ ճաշակելովն⁵ կենդանասցուք:

34 Աղաւթէ իմով բնութեամբս⁶ առ Հայր վասն իմ⁷, զի յառաջինն⁸ դարձուցէ ի փառս⁹, եւ զի տացէ¹⁰ աւրինակ աղաւթել եւ¹¹ մեզ¹² ի փորձութեան¹³ մերում¹⁴:

35 Տրամեցաւ եւ արտասուեաց¹⁵ ուրախութեան¹⁶ պատճառն¹⁷ երկնաւորաց¹⁸ եւ երկրաւորաց¹⁹, զի բարձցէ զամենայն²⁰ արտաւոր²¹ յամենայն²² երեսաց²³ ըստ Եսայիայ²⁴: 36 Երկեաւ, զի զերկիւղն²⁵ լուծցէ²⁶ զմահու²⁷: 37 Քրտնեցաւ²⁸, զի զքիրտն²⁹ երեսացն³⁰ Աղամայ³¹ ջնջեցէ³²:

38 Ապտակեցաւ, զի Հարցէ ուժգին³³ զթշնամին³⁴: 39 Մերկեցաւ, զի զամաւթոյ³⁵ ծածկոյթ³⁶ նախահաւրն³⁷ պատառեսցէ: 40 Էարբ³⁸ զլեղին, զի³⁹ զգառնութեան⁴⁰ մեղացն⁴¹ ճաշակսն⁴² քաղցրացուցէ⁴³: 41 Բեւեռեցաւ ի խաչին, զի զմեզ արձակեցցէ⁴⁴ ի կապանաց, եւ շնորհեցցէ⁴⁵ փայտ կենաց⁴⁶ փոխանակ փայտին մահու⁴⁷:

42 Մեռաւ իշխանաբար մարդկային մահկանացու⁴⁸ բնութեամբս⁴⁹, եւ մնաց կենդանի աստուածային⁵⁰ եւ⁵¹ անմահական⁵² բնութեամբն⁵³: 43 Ոչ ոմն մեռեալ եւ ոմն կենդանի⁵⁴ ըստ բաժանողացն⁵⁵, այլ⁵⁶ մի եւ նոյն անձնաւորութիւնն⁵⁷ եւ⁵⁸

1 որ ORS
2 առաջ G, յառաջին ORZ,
3 նաշակմամբ I F, նաշակմամբ CN, նաշակմամբ DEFG₂₃₄LOPR₁SZ
4 պտղ I պտղոյն նաշակմամբն մահացաք, դայտոսիկ W, նաշակմամբն մահացաք դայտոսիկ (յուս.) I W₁
5 նաշակելով G₁OQ₁SR₁
6 բնութեամբ LPR₂ZW
7 I վասն իմ G₄
8 յառաջին G₁R₃, առաջինն R₂
9 տ. փառսն դարձուցէ R₂
10 տացէ + մեզ + OS
11 I G₁R₂S
12 տ. եւ մեզ աղաւթել G₄, եւ մեզ I O
13 փրկութիւն I OS
14 մեր O
15 արտասուեաց R₂
16 I OS, ուրախութիւն R₂
17 պատճառ LR₂
18 երկնաւոր R₂
19 I եւ երկրաւորաց G₁, երկնաւորաց W, երկրաւորաց W₁
20 I G₁OSR₂
21 զարտաւոր G₁R₂S
22 ամենայն R₂
23 երեսաց + երկրէ + R₂
24 Եսայիայ I OR₃, I ըստ Եսայիայ G₄, Եսայիայ S
25 երկեղն I E, զերկեղն G₄O, զերկիւղն G₂N, երկիւղն R₂, զերկեղն W
26 բարձցէ I լուծցէ G₁OQ₁
27 մահու ENR₂
28 քրտնաց P
29 զքիրտ OSR₂
30 յերեսաց R₂, երեսաց EG₁, երեսաց + մերոց + R₂
31 I CG₁₄NOPSR₁ZW

32 I երկեալ ... ջնջեցէ L, + սրբեցէ եւ + ջնջեցէ R₂
33 զուժգին S, ուժգնակի R₂
34 զթշնամին + երկեալ, զի զերկիւղն լուծցէ զմահու: Բրտնեցաւ, զի զքիրտն երեսացն Աղամայ + L
35 զամաւթ R₂, յամաւթ R₃, ամաւթ R₄
36 ծածկոյթն CNPR₂
37 նախաորն + դիմաց + R₁, + աղամայ + R₂
38 + եւ + արբ CLN, արբ EFG₂₃I
39 I R₃
40 զգառնութիւն CNS, զգառն DEFG₂₃₄ILR₁ZW, զգառնութեանն P
41 մեղաց CNPR₃
42 տ. նաշակս մեղացն R₃, նաշակակն F, զնաշակն G₁₄, նաշակ R₄S, զնաշակս R₁
43 I էարբ ... քաղցրացուցէ R₂
44 արձակէ F
45 I ի կապանաց, եւ շնորհեցէ G₄
46 I R₂
47 I մահու R₂
48 մահացու FR₁, մահկանացոյ N, մահկանացու S
49 տ. մարդկային մահացու բնութեամբս իշխանաբար R₁, բնութեամբ PR₂
50 աստուածային W
51 I CG₁₂₃IPSR₁W
52 անմահ I FOS, անմահութեամբն G₁
53 բնութեամբ G₁N
54 կենանի O,
55 բարձանողացն G₄R₂
56 I G₃, այլեւ R₂
57 անձնաւորութիւնն R₂, անձնաւորութիւնն CFG₁₄NOS, անձնաւորութեամբ R₃, անձնաւորութեան E
58 այլ I G₂

մի Քրիստոսն¹ չարչարիւր² եւ մեռանէր մահկանացու մարմնովն³, որ ի մէնջ, եւ⁴ կենդանի էր⁵ անմահ եւ կենդանարար աստուածութեամբն⁶, որ ի Հաւրէ⁷, որպէս եւ սուրբն Աթանաս⁸ ասէ⁹, թէ. «Մահկանացու մարմինն¹⁰ ոչ վնասեաց զանմահ աստուածութիւնն¹¹, քանզի¹² անախտ¹³ էր, այլ մնաց մանաւանդ¹⁴ եւ ինքն անախտ անմահին զարուսթեամբ¹⁵»: 44 եւ յետ սակաւուց ասէ, թէ. «Մահ¹⁶ մարմնոյն եղեւ համագոյակցին¹⁷ մահկանացուաց¹⁸»:

45 Վասն¹⁹ որոյ²⁰ եւ մեք խոստովանիմք²¹ Աստուած եւ մարդ զՔրիստոս. ոչ բաժանելոյ²² աղագաւ²³ զայս ասեմք²⁴, մի լիցի²⁵, զի նա²⁶ ինքն²⁷ է²⁸ չարչարեալ եւ ոչ չարչարեալ²⁹, աստուածային բնութեամբն³⁰ անփոփոխելի³¹ եւ անչարչարե-

լի, իսկ մարմնովն³² չարչարեալ եւ զմահ³³ ճաշակեալ:

46 Յաղագս որոյ մոլորին³⁴, որք³⁵ ասենն³⁶, թէ³⁷ այլ ոմն է³⁸, որ³⁹ չարչարեցաւն⁴⁰, եւ այլ ոմն է⁴¹, որ ոչ⁴² չարչարեցաւ⁴³:

47 Բայց ոչ այլ⁴⁴ ոք է⁴⁵ քան զբանն, որ չարչարեցաւ⁴⁶ եւ զմահ⁴⁷ ընկալաւ⁴⁸ մարմնովն⁴⁹, զի նոյն ինքն անչարչարելի⁵⁰ եւ անմարմին Բանն՝ լինել մարմին⁵¹ չարչարելի⁵² յանձն էառ, զի չարչարանաւք⁵³ փրկեսցէ⁵⁴ զմարդիկ⁵⁵. քանզի զոր ինչ⁵⁶ մարդկեղէնն⁵⁷ չարչարիւր⁵⁸ մարմին⁵⁹ Բանին⁶⁰, զայն⁶¹ ընդ նմին⁶² զուով Բանն⁶³

1 քրիստոս R₂
 2 չարչարէր G₄P
 3 մարմնովս OS
 4 ի R₂
 5 ի CNP
 6 աստուածութեամբ R₂
 7 հոր L
 8 արամասէ S
 9 ասէ + ասաց + O, ասաց G₁S
 10 մարմին R₂
 11 զանմահ աստուածութիւնն զանմահութիւն R₂, զաստուածութիւնն R₃
 12 զի ի EG₂₅I
 13 անմահ ի G₄, ախտ O, անխախտ R₂
 14 ի G₁
 15 զօրութեամբն G₁₄OQ₃R₁S
 16 ի R₂
 17 համագոյակցին S
 18 մահկանացուացս CDEG₁₂₃ILNOPQ₁₂₃R₁W, մահկանացու աստուածս FS, մահկանացուայս G₄
 19 ի R₂
 20 այսր ի R₁
 21 խօսիմք ի R₂
 22 բարժանելոյ G₄
 23 ազգաւ ի R₂
 24 տ. ասեմք Q₃ G₁OS
 25 լիցին R₂
 26 նախ ի G₄
 27 յինքն E
 28 ի R₂
 29 ի եւ ոչ չարչարեալ S
 30 բնութեամբ W

31 ի եւ ոչ չարչարեալ ... անփոփոխելի R₂
 32 մարմնովս G₄
 33 մահ R₂
 34 մոլորին Z
 35 որ O
 36 ասենն G₁OQ₃SZ
 37 ի երէ G₁OS
 38 ի G₄, էր OS
 39 ի է, որ R₃
 40 չարչարեցաւ G₄OQ₃R₁S
 41 ի CDEFG₁SR₁ZW, էր G₄O
 42 ի R₃
 43 չարչարեցաւ + այլ ոմն է, որ չչարչարեցաւ + G₄
 44 տ. այլ ոչ F
 45 ի OS
 46 չարչարեցաւն F
 47 զմահն G₁, մահն R₂
 48 կալաւ ի G₁, նկալաւ F
 49 մարմնով FG₃IO
 50 անչարչարելին R₁
 51 մարմին + եւ + C, մարմինն Z, մարմնա S
 52 չարչարելի CPZ, ի եւ անմարմին ... չարչարելի FR₁,
 53 չարչարանաւն G₃R₁, չարչարանաւ + իւրով + G₁₄OR₁S
 54 փրկեսցէ R₂
 55 մարդիկ R₃
 56 ի զմարդիկ ... ինչ R₄, ինչն G₁
 57 ի F, մարդկեղէն G₁, մարդկեղէնն G₄, զմարդկեղէնն R₂
 58 չարչարէր G₄
 59 մարմինն G₄
 60 ի EG₃I
 61 զայս G₁OR₁SZ
 62 ի քանն ... նմին F
 63 ի G₂, քան O

յինքն վերաբերէր¹, եւ լինէր յոյժ հրաշա-
 փառագոյն իր²: 48 Զի ինքն էր³, որ չար-
 չարիւր⁴, եւ ինքն էր⁵, որ ոչ չարչարիւր⁶.
 չարչարիւր⁷ չարչարելեաւն⁸, զի իւր⁹ ին-
 քեան չարչարիւր մարմին¹⁰, եւ ի նմին¹¹
 ի¹² չարչարելումն էր¹³ ինքն առանց չար-
 չարանաց անբաժանելի¹⁴ ի¹⁵ չարչարեցե-
 լոյ¹⁶ մարմնոյն¹⁷. զի Աստուած¹⁸ գոլով
 բանն՝ անչարչարելի¹⁹ էր բնութեամբ, սա-
 կայն ընդ չարչարելի մարմնոյն²⁰ անբա-
 ժանելի միացեալ²¹ էր²² անմարմին²³ եւ
 մարմինն ունելով յինքեան զանչարչարե-
 լի²⁴ Բանն²⁵ ջնջիչ²⁶ ակարութեան իւրոյ:
 49 Զայսոսիկ²⁷ ասաց²⁸ Աթանասիոս:
 50 Ընդ նմին եւ մեք անբաժանելի²⁹
 դաւանեմք³⁰ զաստուածութիւնն³¹ յետ մա-

հուն³² ի մարմնոյն եւ³³ ի³⁴ մարդկեղէն
 հոգւոյն³⁵. եւ յորժամ ի խաչին էր եւ ի գե-
 րեզմանին³⁶ մարմնովն³⁷, աստուածու-
 թեամբն³⁸ էր³⁹ ընդ⁴⁰ աջմէ⁴¹ Հաւր եւ փա-
 ոււք նորա⁴² լի էին⁴³ երկինք⁴⁴ եւ երկիր⁴⁵:
 51 էր եւ⁴⁶ Հայր ընդ նմա⁴⁷ յերկրի⁴⁸, որ-
 պէս եւ ասաց⁴⁹. «Հայր իմ⁵⁰ ընդ իս է, եւ
 ոչ եթող⁵¹ զիս միայն»⁵². զի ուր Հայր է,
 անդ⁵³ է⁵⁴ Որդի եւ Հոգի⁵⁵, եւ ուր Որ-
 դի⁵⁶ անդ է⁵⁷ եւ⁵⁸ Հոգին եւ Հայր⁵⁹, եւ ուր
 Հոգին⁶⁰ Սուրբ⁶¹ անդ⁶² եւ⁶³ Հայր եւ
 Որդի⁶⁴:

1 ի Բանգի ... վերաբերւր P, վերաբերւր + յուս. զի մեք
 բանի աստուածութեանն եպղորդիլ կարասցուք +
 G3
 2 ի OS, իրս F
 3 լինէր ի ինքն էր R2
 4 չարչարէր ի G4
 5 ի ER2
 6 չարչարէր ի G4
 7 չարչարէր G4, ի Z
 8 չարչարէր + էր + G4, անչարչարելեաւն R2, չարչա-
 րելեաւ R3
 9 զիւր ի զի իւր R2
 10 մարմինն EFG234IOS
 11 ի ի նմին G1OS
 12 ի G34Q2
 13 է ի S
 14 ի R3, անբաժանելի + ի չարչարելի + G4
 15 ի R7
 16 չարչարելի G1, չարչարեալ OS, չարչարելոյ N
 17 նմին չարչար լրումն էր ի չարչարելոյ մարմնոյն ի
 ի նմին ... մարմնոյն R2
 18 ի OS
 19 անշօշափելի ի R2
 20 մարմնոյն + յուս. միացեալ անմարմինն + G1
 21 մնացեալ ի OR2SZ
 22 ի CDEFG2ILNPR1ZW
 23 յուս. ի նմանէ G3, անմարմինն W
 24 անբաժանելի ի FG1OS
 25 ի անչարչարելի էր բնութեամբ ... բանն G4, գրանն
 G1R1
 26 ջիմջ R2
 27 զի այսոսիկ R2
 28 ի CDG1NOPR1SW
 29 անբաժանելի G4

30 դաւանիմք Q23R1
 31 զաստուածութիւնն S
 32 մահունն + եւ + OS, տ. յետ մեռանելոյն զաստուա-
 ծութիւնն R
 33 ի ի մարմնոյն եւ R2
 34 ի FG1IO
 35 հոգւոյն G1OR2S
 36 գերեզմանի NR1
 37 մարմնով G1OR2S, մարմնոյ G4
 38 աստուածութեամբ FOS
 39 է R2
 40 ի R2
 41 յաջմէ R2
 42 ի եւ փառոք նորա R2, ի O, հայր R2
 43 էր G3R2, եւ ի LPR1ZW
 44 երկինքն E
 45 յերկիր N
 46 ի Q2R2
 47 տ. ընդ նմա Հայր G1OS
 48 + ի + յերկրի SO
 49 ասէր R2
 50 հայիմ ի Հայր իմ F
 51 բողոս R2
 52 «Յ-վճ-վճ 29
 52 անտ F
 53 ի G2
 54 ի G1OS,
 55 + ի + հոգի G4
 56 որդի + է + G1OQ23S
 57 ի G4
 58 ի OS
 59 տ. հայր եւ հոգի OQ3S
 60 հոգի + ի + OR1S
 61 ի OS
 62 անդ + է + G4Q23
 63 է ի OS
 64 հայր եւ հոգի ի եւ Հոգին ... Որդի G1, որդին F

52 Արդ՝ իջեալ ի գերեզման¹ մեռեալ² մարմնովն³ եւ կենդանի աստուածութեամբ⁴, արար⁵ աւարումն⁶ դժոխոց⁷. եւ⁸ յարուցեալ յերրորդ⁹ յաւուր¹⁰ յարոյց¹¹ ընդ ինքեան¹² ի մեռելութենէ¹³ մեղաց¹⁴ զհոգիս¹⁵ մարդկան հաւատացելոց, եւ ետ յոյս եւ¹⁶ մարմնոյ յարութեան¹⁷ ըստ նմանութեան¹⁸ իւրում¹⁹ ի²⁰ յերկրորդ²¹ գալստեանն:

53 Եւ յետ քառասնաւրեայ²² աւուրց²³ վերացաւ յերկինս²⁴ առ Հայր²⁵ նովին մարմնով²⁶ յանդիման²⁷ առաքելոցն, եւ նստաւ ընդ աջմէ²⁸ մեծութեանն²⁹ Հաւր ի բարձունս ըստ առաքելոյ³⁰: 54 Գալոց է մերով մարմնովս³¹ որով համբարձաւ³²

դատել³³ զկենդանիս եւ զմեռեալս՝ արդարութեամբ, եւ հատուցանել³⁴ իւրաքանչիւր զգործս³⁵:

55 Արդ՝ որ³⁶ յաղագս սրբոյ³⁷ Երրորդութեանն³⁸ եւ տնաւրէնութեանն³⁹ Քրիստոսի⁴⁰ այս է մերս⁴¹ ճշմարիտ⁴² խոստովանութիւն⁴³ հաւատոյ⁴⁴, զոր⁴⁵ համառատ բանիւ⁴⁶ եղաք առաջի⁴⁷:

56 Իսկ որ ինչ⁴⁸ միանգամ վասն կարգաց եկեղեցոյ⁴⁹ եւ տաւնից եւ այլոց⁵⁰ եւս⁵¹ հարցմանց, զոր⁵² ոմանք ի ձեռոց⁵³ այլ ընդ այլոյ կարծեաւք⁵⁴ գործովք⁵⁵ ծանուցին⁵⁶ ձեզ զմէնջ⁵⁷, գրեցուք եւ զայս⁵⁸ անսուտ բանիւ⁵⁹, զոր⁶⁰ ունիմքն⁶¹ եւ յորոց⁶² հրաժարեմք⁶³:

1 գերեզմանն O, գերեզմանի R₂
 2 մնուաւ R₂
 3 մարմնով CDEFG₁₂₃₄ILNPR₂ZW
 4 աստուածութեամբն CDEFG₁₂₃₄ILNOPQ₁₂₃R₁SZ
 5 արար + եւ + O
 6 աւերումն IQ₃R₂
 7 դժոխոցն GIORIQ₃S
 8 ի EFG₂₃I
 9 յերրորդ ի G₁OQ₃S
 10 աւուր CDEFG₁ILNOPQ₃SZ
 11 յարուց E
 12 ինքեան R₂
 13 մեռելութեան R₂
 14 ի OS
 15 զհոգի G₁, զհոգին R₂
 16 ի EG₁IOS
 17 տ. յարութեան մարմնոյ I, յարութիւն G₄I.R₂
 18 նմանութեանն R₂
 19 մերում ի R₂, մերոյ R₃, իւրոյ G₄
 20 ի G₁OR₂S
 21 յերրորդ ի R₂
 22 իս ի G₁OQ₃R₂S
 23 աւուր OS
 24 + ի + յերկինս G₄
 25 ի առ Հայր DEFG₁₂₃₄IL.OQ₃SZ
 26 ի առ Հայր՝ նովին մարմնով R₁ (նիշտը՝ R₂), EFG₁₂₃₄IQ₃S
 27 ի Z, համդիման F
 28 յաջմէ R₂
 29 մեծութեան CFG₁₄NOQ₃R₂SW
 30 առաքելոյ + եւ + G₁, առաքելոյն R₁, առաքելոց R₃
 31 մարմնով G₃, մարմնովն G₄
 32 համբարձաւն G₄, ի որով համբարձաւ R₂

33 + ի + դատել R₂
 34 հատուցանել G₁OS, հատուցեալ R₂
 35 + զմեղս եւ + զգործս R₂, զգործս + իւր + S, + ըստ + գործոյ R₃
 36 որք Q₂
 37 ի R₂, սուրբ SR₃
 38 երրորդութեան R₁
 39 ի եւ տնաւրիներեանն F, տնորիներեան R₁
 40 տ. քրիստոսի տնորիներեանն P
 41 ի FO, մեր G₄SR₁, մերոյ R₂
 42 տ. ճշմարիտ մեր G₁
 43 խոստովանութիւնն G₄R₂
 44 տ. հաւատն խոստովանութեամբ R₃, հաւատով OS
 45 որ OS
 46 բանիւ F
 47 առաջի + եւ նմա փառք յախտեանս. (ամէն S) + O
 48 ի որ ինչ R₂, ոչ ի R₃R₄
 49 եկեղեցոյ G₁₄NR₂
 50 այլ ի R₂
 51 այլ ինչ ի այլոց եւս G₄, ի N
 52 որք L, գորս Q₂
 53 ձեւէ ի G₄
 54 կարծեմք FR₂, կարծեալ R₁
 55 զրով ի G₄R₁, գործեմք R₂
 56 ծանուցանիւն R₂
 57 + ի + մէնջ R₂
 58 զայլս եւս ի զայս G₁, զայս + եւս + G₄LPZW, զայն R₂
 59 բանեալ G₁, բանիւ F R₁
 60 գորս EFILPQ₂₃R₁
 61 ունիմք EFG₁₂₃₄IP
 62 որոց Q₂
 63 հրաժարեմք + մեմ + Q, հրաժարիմքն R₁, հրաժարիմք Q₂R₂

57 Գրեալ էր¹ առաջին², թէ ի³ յունվարի⁴ ի⁵ հինգն⁶ տաւնեն վաղիւն⁷ աւետեաց եւ երեկոյն⁸ ծննդեանն⁹, եւ ի¹⁰ միւս¹¹ վաղիւն¹², որ ի¹³ վեց յունվարի¹⁴ մկրտութեան¹⁵ Քրիստոսի¹⁶: 58 Եւ յայսցանէ¹⁷ է ինչ¹⁸ ուղիղ¹⁹, եւ է²⁰, որ արտաքոյ է²¹ ճշմարտութեանն²². եւ է յայսպէս²³:

59 Ի միում²⁴ աւուր տաւնել²⁵ մեզ դտաւն ծննդեանն²⁶ Քրիստոսի եւ մկրտութեանն²⁷ ի²⁸ վեցն²⁹ յունուարի³⁰ որպէս ընկալաք³¹ յառաջին³² Հարցն³³ աւանդից³⁴,

յայսմ³⁵ ուղիղ³⁶ էին³⁷ գրեալքս. իսկ³⁸ եթէ³⁹ ի⁴⁰ հինգն⁴¹ ամսոյն⁴² վաղիւն աւետեաց տաւնեմք, լի է այս⁴³ ամենայն⁴⁴ ստութեամբ: 60 Քանզի աւետեացն⁴⁵ տաւն⁴⁶ ըստ մերումս ի եւթն⁴⁷ ապրիլի⁴⁸ է⁴⁹, իսկ ծննդեանն⁵⁰ ի վեցն⁵¹ յունվարի⁵², երկոտասան⁵³ աւուրքք յետոյ, քան⁵⁴ զոր դուքն⁵⁵ տաւնէք: 61 Զի՞նչ Հարկ էր⁵⁶ ապա⁵⁷ զերեսն ի⁵⁸ միասին⁵⁹ տաւնել անխորհրդաբար. քանզի ծննդեանն եւ մկրտութեանն⁶⁰ ի միասին տաւնելոյ՝ բազումս⁶¹ ունիմք վկայութիւն⁶²:

62 Նախ՝ զի յառաջագոյն⁶³ ամենայն եկեղեցիք⁶⁴ սկսեալք⁶⁵ զառաքելոցն⁶⁶ այն-

1 I G₁
 2 յառաջին R₂, առաջի R₃
 3 I R₁
 4 յունուարի DEG₁₃₄ILPR₂Z, յունվան R₃
 5 I EFG₃IR₂
 6 հինկն R₂, հինգերորդն R₃, հինգն R₁
 7 վաղն G₃I
 8 իրիկունն R₂, երիկունն G₁R₁, յերեկոյին Q₂₃, երկունն R₃
 9 ծննդեան G₁₄LPR₁W
 10 I CG₁NP
 11 միւս + այլ + G₄
 12 I եւ ի միւս վաղիւն R₂, վաղն EG₂
 13 I է EG₂₃W
 14 տ. յունվարի վեց R₃, յունուարի CDEG₁₂₃₄LNPR₂WZ, յունուարի + ամսոյ + G₁Q₃
 15 մկրտութեանն CDEG₂₃₄ILPQ₂WZ, մկրտութիւնն G₁, մկրտութիւն R₃
 16 I Քրիստոսի G₁
 17 այսցանէ N
 18 ինչ + որ + EFG₁₃IR₂
 19 ուղիղ DG₄LR₂Z, ուղիղ + է + G₂₃R₂
 20 է + ինչ + G₄
 21 I EFG₁₂I
 22 ճշմարտութեան CFG₁₄NPR₁WZ, ճշմարտութիւն L, ճշմարտութեանէն R₂
 23 այսպիսի G₁Q₃
 24 մում՝ I L
 25 տօնելն Q₃, գտօնն, տօն
 26 ծննդեան I.Q₁R₁, ծնդեանն G₂
 27 տ. եւ մկրտութեան Քրիստոսի G₁, մկրտութեանն Q₃, մկրտութեան LPZW
 28 I R₁
 29 վեց F, յ:գ: W
 30 մկրտութեանն ... յունվարի I R₂, յունվարի F, յունվարի I
 31 ընկալեալք G₁
 32 I G₁, առաջին L
 33 + ի + հարցն G₁, հարց N
 34 տ. հարցն առաջին աւանդիցն R₂

35 յայսմ + աւուր + G₄
 36 յուղեղ DEG₁ILR₂
 37 էի E, յ եւ G₁Q₃
 38 սակայն I R₂, իսկ + այն + R₁
 39 եթէ + յունվար + Q₃, յ թէ P
 40 I R₂
 41 հինգ F, հնգիցն R₃, հնկիցն R₂
 42 տ. յամսոյն ի հինգն G₁Q₃, ամսոյն L, ամսոյ Q₃
 43 I R₁
 44 տ. այս ամենայն յի է G₁Q₃
 45 աւետեաց DEFG₂₃₇Q₃R₁, յաւետեաց R₂
 46 տօն G₄, յ R₂
 47 վեցն I CDEFG₁₂₃₄ILNPQ₃ZW, եօթն Q₁, յօթն Q₂
 48 ապրիլի + ամսոյ + Q₃, յապրիլի G₁, ապրիլի EFG₂₃IQ₁
 49 տ. է ապրիլի P, յ R₂
 50 ծննդեան I, ծնընտեան L
 51 վեց FR₁, :գ: W
 52 յունվարի F, յունուարի + է + L
 53 երկոյտասան L
 54 I R₁
 55 զորդուն I զոր դունն G₁, դում G₄
 56 տ. զինչ է, հարկ R₂, I EFL, յ է G₂₃
 57 I G₁, ապա + մեզ + G₃
 58 I L
 59 ի ի միասին R₂, մի յ միասին R₃
 60 մկրտութեան DEG₄ILQ₂4Z
 61 բազումք G₁, բազում G₄
 62 վկայութիւնն G₄, վկայութիւն L, վկայութիւն + լուս. յոյժ խորհրդապէս + G₃
 63 յառաջագոյն + տօնեմ + R₂
 64 եկեղեցիքս R₁
 65 + տօնէին + սկսեալք R₃, սկսեալ CDEFG₁₂₃₄ILNP-R₂ZW
 66 յառաքելոյն Z, յառաքելոցն W

պէս¹ տաւնէին, եւ յետոյ բաժանեցին ումանք վասն Բեթղեհէմի² եւ Յորդանանու³. քանզի ոչ կարէին ի միում աւուր յերկուսին⁴ ուխտսն⁵ կատարել⁶ գտաւնսն⁷ հեռի գոլով⁸ ի միմեանց, եւ փոքր⁹ փոքր ամամբ¹⁰ ընկալան¹¹ եւ այլ եկեղեցիք զնոյնն¹². իսկ Հայաստանեայք¹³ որպէս ունէին¹⁴ ի սրբոյն Գրիգորէ, անփոփոխ կացին ի¹⁵ նոյն¹⁶:

63 Դարձեալ՝ զի¹⁷ եւ¹⁸ աւետարանիչն¹⁹ Ղուկաս վկայէ²⁰ այսոցիկ²¹ ճշմարիտ լինել²²: 64 Քանզի պատմէ ի տաւնի²³ քաւուրթեանն²⁴, որ էր ի²⁵ թշրին²⁶ տասն²⁷ եւ սեպտեմբերի²⁸ քսան եւ²⁹ եւթն³⁰, մտանել

քահանայապետին³¹ Ջաքարիայ³² ի տաւարն եւ արկանել խունկ³³ եւ տեսանել³⁴ զտեսիլ հրեշտակին³⁵ եւ լսել զաւետիս³⁶ յղութեան³⁷ ամլոյն³⁸ եւ կրել³⁹ պապանձումն⁴⁰ լեզուին յոչ⁴¹ հաւատայն⁴². եւ ապա ասէ, թէ⁴³. «Իբրեւ լցան աւուրք պաշտաման⁴⁴ նորա, եւ⁴⁵ գնաց ի տուն իւր»⁴⁶ եւ⁴⁶ տուն նորա ոչ յերուսաղէմ էր⁴⁷, այլ ի լեռնակողմն⁴⁸ Հրէաստանի, ուր⁴⁹ զողջոյնն⁵⁰ ետ Մարիամ⁵¹ եղիսաբեթի⁵²: 65 Եւ⁵³ աւուրք պաշտաման⁵⁴ նորա⁵⁵ էին՝ հինգ⁵⁶ աւր քաւուրթեան տաւնի եւ եւթն⁵⁷ աւր տաղաւարհարացն⁵⁸, որ լինի երկոտասան⁵⁹ աւր:

1 այսպէս E
 2 բեղղէմի R3, բեղղէմի R4, բեթղահեմի IR6, բեթղէմի Q3R7, բեղղէմի R1, բեթղահիմի R3, բեթղէմի CG1NQZ, բեթղէմի DLPR2W, բեթղահեմի FG23R6, բեթղահեմի G4
 3 յորդանու G1
 4 յերկուսին N, յերկոսեան R1, զերկոսեան R5
 5 յուխտսն EG23I, տոսն I G4
 6 կատարեալ G4
 7 ի R3, գտոսն R3
 8 գոլով P
 9 ի R2
 10 ի R2
 11 ընկալան G2
 12 զնոյն FG14ILPQ3R4ZW
 13 հայաստանայք W
 14 ունին CDQ4Z, ընկալան ի G1Q23, ուսան ի G4R1
 15 ի G4
 16 պահեցին ի կացին ի նոյն G1, նմին ի G4R1
 17 ի G1, քանզի ի Q3
 18 ի R1
 19 յաւետարանիչն R2
 20 վկայէ L
 21 գայտոսիկ R2
 22 լինիլ R2
 23 տանն + ի + G4, տոսն R2
 24 քաւուրթեանն + մտանել + F, քաւուրթեան G1R2
 25 ի CEG2PZW
 26 տ. թշրինի G1Q234, թշրին + երրայեցուց + Q3
 27 + ի + տասն R2, յի: ի W
 28 սեպտեմբերի G23, սեպտեմբերի G4, + ի + սեպտեմբերի R2
 29 եւ + ի + Q3
 30 ին: ի Բսան եւ եւթն DG4, ին: W, երկու ի եւ եւթն R1, եթն G12

31 Բահանայապետն Z, Բահանայապետին W, Բահանայապետին W1
 32 ի G1P
 33 խունգ PZ, խունկս R3
 34 տեսնել CPR2
 35 հրեշտակին L, հրեշտակ + ապետին + R1
 36 աւետիս R1
 37 յղութեանն F, պղութեան R1
 38 ամլոյն G3R2, գամլուն R3
 39 գրել ի R2
 40 գպապանձումն R2
 41 ոչ ER2
 42 ի կրել ... հաւատայն L
 43 ի K, եթէ ի F
 44 սրբուշտաման ի G2, պաշտաման R2, պաշտամանն R3
 45 ի KPWZ
 46 « Դ. 4. Լ. 23
 47 ի FG1R2
 48 տ. էր յերուսաղէմ FG3KPQ3
 49 լեռնակողմ L, լեռնակողմն W, լեռնակողմ R3
 49 ոյր L
 50 զողջոյն L
 51 մարիամու F
 52 եղիսաբեթի G1
 53 եւ + ի + F
 54 պաշտաման R2, պաշտամանն R3
 55 մոցա ի R2
 56 է ի R2
 57 եթն QR1, յի: W
 58 տաղաւարահարաց R2, տաղաւարաց R3, տաղաւարահարացն E
 59 երկոյտասան Z

66 Արդ՝ զերկուս՝ տաւնս՝ զայսոսիկ՝¹ կոչէ աւետարանիչն. «Աւուրք՝⁵ պաշտաման քահանայութեանն՝⁶ Զաքարիայ», զորս՝⁷ ի միասին տաւնէին ըստ աւրինացն: 67 Որ՝ իբրեւ կատարեցաւ՝⁸ զնաց, ասէ՝¹⁰, ի տուն իւր: 68 Եւ ի թշրին՝¹¹ քսան եւ՝¹² երկու՝¹³ եւ ի՝¹⁴ Հոկտեմբերի՝¹⁵ ինն՝¹⁶ եղեւ յղութիւն՝¹⁷ Եղիսաբեթի՝¹⁸:

69 Արդ՝ որք՝¹⁹ ի քսան եւ՝²⁰ Հինգ՝²¹ մարտի՝²² կատարեն զտաւն՝²³ աւետեաց Կուսին, զյղութիւնն՝²⁴ Եղիսաբեթի՝²⁵ ի՝²⁶ թշրին ի տասն՝²⁷ ասեն յառաջնումն՝²⁸ աւուր պապանձման՝²⁹ Զաքարիայ՝³⁰, որոց՝³¹ ոչ՝³² վկայէ աւետարանիչն Ղուկաս:

70 Իսկ որք՝³³ ի եւթն՝³⁴ ապրիլի՝³⁵ տաւնեն զտաւն՝³⁶ աւետեացն՝³⁷, յետ՝³⁸ երկոտասան աւուրք՝³⁹ պաշտաման՝⁴⁰ նորա՝⁴¹ ասեն զյղութիւնն՝⁴² Եղիսաբեթի՝⁴³ ի թշրին՝⁴⁴ քսան եւ երկու՝⁴⁵ ըստ վերագրելոցդ՝⁴⁶, որում՝⁴⁷ եւ վկայէ աւետարանիչն՝⁴⁸:

71 Է՛ եւ երրորդ՝⁴⁹ վկայութիւն այսոցիկ ըստ նորուն՝⁵⁰ աւետարանչին՝⁵¹ պատմութեանն՝⁵², այն զի ասէ թէ. «Յիսուս էր ամաց երեսնից՝⁵³ սկսեալ ի ծննդենէ՝⁵⁴ անտի՝⁵⁵»՝ եւ Հարկ լինի ըստ իմաստունն՝⁵⁶ եւ ուղիղ՝⁵⁷ մտաց՝ ի նոյն թիւ ամսոյ եկեալ՝⁵⁸, յորում՝⁵⁹ եւ ծնունդն՝⁶⁰ ի վեցն՝⁶¹ յունուարի՝⁶² Հանդի-

1 արդ + գայսոսիկ + G₄
 2 զերկուսան F, երկուս G₄
 3 տօն E, յ որս R₂
 4 ի G₄, այսոսիկ R₂
 5 աւուրք ի G₂
 6 քահանայութեանն EG₁₄, քահանայութեանն LW
 * Ղ. Գ. Գ. Գ. 5
 7 զոր FG₂₃
 8 որք R₁
 9 կատարեցան R₁
 10 ի R₂
 11 թշրին + ի + DFG₂₃IQ;R₁, տ. թշրին ի E
 12 ի R₁
 13 քսան եւ երկու ի ժր G₄, ի իբ: W, ի իգ Q₅, երկուսն G₃
 14 ի G₁Q₅W
 15 հոկտեմբերի CP, հոկտեմբեր G₂₃, հոկտեմբրի LW, հոգեմբրի Z
 16 յինն G₂₃, իբ: ի W, իբ: Q₃, հինգ R₁, ը R₃, իբ: R₂, իբ: Z
 17 յղութիւնն G₄, յղութիւն I
 18 եղիսաբեթի F, եղիսապեթի N, եղիսաբեդի R₂
 19 ի որք F
 20 ի R₁
 21 իբ: ի քսան եւ հինգ W
 22 տ. մարտի ին KNPQ₃, մարտին R₂
 23 տաւն G₁
 24 զյղութիւնն CEFG₁NQ₃
 25 ի արդ ... եղիսաբեթի G₄
 26 ի CG₃KNP
 27 ի: ի W
 28 յառաջնումն DEFG₁₂₃IKR₂ZW
 29 զպապանձումն R₂
 30 տ. յառաջնումն աւուր պապանձմանն զա՛քարիայի որ է թշրինի տասն R₁
 31 որ ի G₄
 32 ի G

33 ի F, ոյք R₂, ոք R₃W
 34 վեցն ի CDEFG₂₃₄IKLNPR₃Z, իգ:ն W, վեց R₁, եօթն Q₁₂
 35 ապրիլի EG₂₃IKQ₁, ապրիլ W
 36 ի KP
 37 զտաւն Աւետեացն ի CDEFG₂₃₄ILNR₁ZW, աւետեաց + կուսին + KP
 38 + եւ + յետ Q₃
 39 աւուր R₂
 40 պաշտամանն KP, պաշտման N
 41 ի R₂, զաքարիայ ի KP
 42 զյղութիւնն CILNQ₃
 43 եղիսաբեդի R₂
 44 թշրին + ի + EFG₁IQ;W
 45 ի քսան եւ երկու իգ: Q₃, իբ: W
 46 տ. ըստ վերագրելոցդ որ է թշրինի քսան երկու R₁, վերոյգրելոց G₂, վերոգրելոց E, վերոյգրելոց FG₁, ջերագրեցելոյն R₂
 47 նորում ի R₂
 48 զուկաս ի Աւետարանիչն G₁, աւետարանչին P
 49 զ ի D, երկրորդ ի Q₁₂₃₅
 50 նորին G₁Q₃
 51 աւետարանչի R₁
 52 աւետարանի վկայութեանն ի աւետարանչին պատմութեանն R₂, պատմութեան FG₁KLPQ₃R₃ZW
 53 երիսնից W
 54 ծննէնէ E, ծննդեմէն G₁, ծննդեմէն L
 55 անդի EG₁₂IR₂, անտի + մինչեւ ցմկրտութիւնն (ն R₁) R₂, անդի + յուս. ապա թէ ոչ պարտ էր անել եթէ յիսուս էր ամաց իբրեւ երեսուն եւ միոյ սկսեալ + G₃
 * Հ. Գ. Գ. Գ. 23
 56 իմաստութեան G₄, իմում L
 57 ուղիղ DEG₄LR₂
 58 ի CDEFG₁₂₃ILNPQ₅R₁ZW
 59 որում R₂
 60 զծնունդն G₄, ծնունդն L
 61 վեց R₁, իգ: ն W
 62 յունուարի F, յունուարի I

պել¹ եւ մկրտութեանն² աւուր³ յետ երես-
նից⁴ ամաց⁵, թէպէտ⁶ եւ պատկեր աւուրն⁷
ոչ նմանապէս: 72 էր եւ այլ⁸ իրս բա-
զումս⁹ ասել¹⁰ վասն սորին¹¹, այլ սակաւս¹²
շատ է իմաստնոյդ¹³, բայց եթէ¹⁴ այսպէս
եւ եթէ¹⁵ այն¹⁶ ի փառս Աստուծոյ¹⁷ կատա-
րեսցին¹⁸:

73 Զերգս¹⁹ սրբոյ²⁰ Աստուածածնին²¹
գրեալ էր²² ի թղթի²³ աստ²⁴, ոչ ասել²⁵ յե-
կեղեցիս²⁶ մեր եւ այս ամբաստանութիւն²⁷
ամենեւին²⁸ անմասն է²⁹ ի ճշմարտութե-
նէ³⁰. զի այնքան պատուի ի մէնջ³¹ արժա-
նաւորն³² պատուոյ³³ յերկնաւորաց³⁴ եւ
յերկրաւորաց³⁵ մայրն Աստուծոյ Մարիամ,

մինչ զի գրանս³⁶ նորա³⁷ ոչ ի լոկ ա-
ւուրսն³⁸ ընդ երից մանկացն³⁹ եւ ընդ
մարգարէին Դաւթայ⁴⁰ երգեմք⁴¹ բանից⁴²,
այլ⁴³ ի կիրակէս⁴⁴ միայն⁴⁵ եւ⁴⁶ ի տաւնս⁴⁷
տէրունականս⁴⁸, որպէս եւ որք⁴⁹ ի ձերոց
տեղեակ⁵⁰ են եկեղեցական⁵¹ կարգաց մե-
րոց՝ Հասու⁵² առնեն⁵³ զձեզ⁵⁴:

74 Դարձեալ⁵⁵ ի թղթի⁵⁶ աստ գրեալ էր
վասն մեր եւ⁵⁷ այս⁵⁸ ինչ⁵⁹, եթէ⁶⁰ մի բնու-
թիւն⁶¹ զաւան են⁶² Բանին եւ մարմնոյն,
յորմէ Ապողինար⁶³ ասեն ի մէնջ ամբաս-
տանի⁶⁴ եւ այս⁶⁵ յոքունց⁶⁶ բանից⁶⁷ կա-
րաւտանայր⁶⁸ պատասխանոյ⁶⁹, բայց

1 հանդիպիլ FPR₂, հանդիպեալ (+ է + R₃) G₄Q₃
2 մկրտութեան G₁Q₃R₂
3 աւր G₄, աւուրն R₂
4 երեսուն R₁
5 ի ի նոյն ... ամաց K
6 քէւ R₁, յ եւ քէ R₂
7 աւուրցն R₁, աւուրն R₂
8 այլ եւս R₂
9 բազում L, յ R₂
10 տ. բազում այլ իրս ասել R₃, ի ասել K
11 նորին E, + իրին + սորին R₂
12 սակաւ R₂
13 իմաստնոյդ CN, իմաստնոյդ K, իմաստնոյդ P
14 քէ R₁
15 քէ KR₁
16 այնպէս FQ₂R₁
17 աստուածածն P
18 կատարեսցի Q₃, կատարին R₂
19 յերգս R₂, երգս R₃
20 սրբուհոյ Q₂
21 աստուածածնիդ F
22 է F
23 թիտի G₂R₂W₁
24 աստ + քէ + Q₂R₂
25 ասեմք Q₂R₂
26 յեկեղեցիս G₁
27 յ պատասանութիւն G₄R₂
28 յ R₁W₁
29 այնմանէ յ անմասն է R₂
30 ճշմարտութենէն G₂
31 մէն G₁
32 արժանաւոր G₁
33 պատուեալ + է + F, պտւոյ W
34 երկնաւորաց R₁
35 երկրաւորաց R₂, (եւ G₂) յերկրաւորաց յ R₃

36 գրան F
37 յ R₂
38 աւուրս FG₄R₂, աւոր R₃
39 մանգակացն LZ, մանկանց W₁
40 դօրի EQ₂R₃, դաւթայ R₂, դաւթայ + լուս. միայն + G₃
41 երգեմք K
42 յ F
43 այլ + եւ + FQ₂LR₂
44 կիրակէս C, կիրակէ G₄KNPR₁, կիրակէին R₃
45 յ G₃
46 յ G₁
47 տօն R₂
48 տէրունական R₂
49 որ R₂
50 տեղեակք KR₂
51 եկեղեցականաց K
52 հասն R₂
53 առնում K
54 ձեզ R₂
55 դարձեալ + եւ + Q₂
56 թղթիս EG₂I, թիտի W₁
57 յ G₁
58 այլ Q₂
59 տ. եւ այս ինչ վասն մեր R₁W₁
60 քէ EFG₂IKPQ₃
61 բնութիւն R₂
62 դաւանէք Q₃, դաւանին R₂, դաւանութիւն R₃
63 ապողինար G₄R₁, ապողինարի R₃
64 պատասանի յ G₄
65 յայս R₂
66 յոքունց G₂LR₁, յօգունց Q₂
67 յ R₂
68 կարաւտան G₄
69 պատասխանոյ CDEG₄KI.NPR₂W₁

վասն ժամուս¹ փութոյ սակաւութ² բաւա-
կան ասցուք:

75 Ասեմք մի բնութիւն ի³ Քրիստոս⁴,
ոչ շփոթմամբ⁵ ըստ Եւտիքեայ⁶, այլ ըստ
Կիւրղի Աղէքսանդրացոյ⁷, զոր⁸ ի գիրս⁹
Պարապմանցն¹⁰ ասէ ընդդէմ Նեստորի¹¹,
եթէ¹². «Մի է բնութիւն¹³ Բանին¹⁴ մարմ-
նացելոյ¹⁵, որպէս եւ Հարքն¹⁶ ասացին» եւ
Հարս¹⁷ կոչէ զԱթանասիոս եւ որ յառաջ
քան զնա¹⁸: 76 Եւ¹⁹ մեք²⁰ յաւանդութենէ²¹
սրբոցն²² ասեմք²³ զայս, եւ ոչ ըստ²⁴ չա-
րափառացն կարծեաց²⁵ շփոթումն կամ յե-
ղումն²⁶ կամ այլայլութիւն արկանելով²⁷ ի
միաւորութիւնն Քրիստոսի²⁸ մի ասելով²⁸
բնութիւն²⁹: 77 Այլ փոխանակ³⁰ մի անձ-

նաւորութեանն, զոր դուք ասէք³¹ ի Քրիս-
տոս, որ է³² ուղիղ³³ եւ խոստովանեալ³⁴ ի
մէնջ, է եւ մերս մի բնութիւն³⁵ ասելն³⁶
զոյգ եւ նման, եւ ոչ Հերձուածողական³⁷
կարծեաց³⁸ աղագաւ³⁹: 78 Եւ յայտ⁴⁰ յայն-
մանէ է⁴¹, զի յորժամ բանիւ խաւսիմք
վասն նորին իրի, ոչ ի մին⁴² միայն⁴³ դա-
դարեմք⁴⁴, այլ եւ զերկուցն յատկութիւն⁴⁵
ցուցանեմք⁴⁶, որպէս եւ⁴⁷ չարչարանացն⁴⁸
եւ մահուն վերասացեալքն⁴⁹ յայտնի են⁵⁰
ի սրբոյն Աթանասէ, այն, զի ասէ, թէ⁵¹
Աստուած⁵² գոլով⁵³ Բանն⁵⁴ անչարչարե-
լին⁵⁵ էր բնութեամբ, սակայն ընդ չարչա-
րելի մարմնոյն անբաժանելի⁵⁶ միացեալ⁵⁷
անմարմինն. եւ որ⁵⁸ յայպիսիք⁵⁸ են բա-
զումք: 79 Քանզի մի բնութիւն⁶⁰ ոչ վասն

1 ժամուն E, ժամոյս L, ժամոյսն W₁
2 տ.խաւորք I սակաւութ L
3 I G₄
4 քրիստոսի G₄
5 շփոթմամբ G₄
6 եւտիքա K, եւտիքեայ + յուս. եւ համախոհից նորին
+ G₃, + ոչ ...I գութք ըստ ապաղիմարի + G₄, + եւ ոչ
նուագութեամբ ըստ ապաղիմարի + R₁W₁
7 աղէքսանդրացոյն R₂, աղէքսանդրացոյն R₃W₁, ա-
ղէկսանդրացոյն R₄, աղէքսանդրացոյն R₅, աղէկ-
սանդրացոյն K, աղէքսանդրացոյ F, աղէկսանդ-
րացոյ CG₂N, աղէկսանդրացոյ G₄L.P
8 զի I R₂
9 զիր G₄
10 պարապմանց R₁W₁, պարապմանց R₂
11 նեստորի G₄
12 թէ G₄
13 բնութիւնն R₂
14 I R₂
15 I զոր ... մարմնացելոյ R₂, I ընդդէմ ... մարմնացելոյ
R₃
16 հարքն L
17 հայրս CDLNZ, հայր Q₃
18 զնայ W₁
19 I եւ W₁
20 մեմք I W₁
21 աւանդութեան R₂
22 սրբոց R₂
23 ասացուք G₄
24 I R₂
25 կարծեացն R₂
26 յեղեղումն R₁, I յեղեղումն R₂, յեղեղութիւն R₃
27 առնելով I R₂
28 I ասելով R₂, ասէ R₃
29 բնութիւնն C

30 փոփոխական I R₂
31 ասէիք R₂
32 I է KP
33 ուղիղ EG₂LR₂
34 խոստովանելի + է + CN, խոստովանելի LR₂
35 միաբանութիւն I մի բնութիւն R₂, միութիւն CKP
36 ասել Q₂R₁W₁
37 հերձուածողական F, հերձուածողաց G₄
38 կարեանց I F
39 աղակաւ L
40 այդ R₂, յայդ R₃
41 I W₁
42 միմն G₄R₁W₁
43 ի միայն I R₂, ի նմինն R₄ I R₃
44 զաղարիմք Q₃
45 յայտնութիւն I DEFG₂Q₃Z, յատկութիւն W₁, յատա-
կութիւն I G₄
46 I այլ ... ցուցանեմք R₂
47 եւ + վասն + G₄R₁W₁
48 չարչարանաց EG₂LR₁
49 վերասացեալիտ G₄, վերասացեալ R₂, վերոյ ասա-
ցեալ R₃
50 յայտնեն I յայտնի են CDEFG₂IKLNPR₁Z
51 I R₁
52 յաստուած N
53 գաւլով P
54 բանն + որ + K, բան L
55 անչարչարելի EFG₂IQ₃R₁W₁
56 անբաժանելի G₄R₂
57 մնացեալ I Q₃, մնացել L
58 I եւ որ G₄, որք Q₃
59 որպիսիք I G₄
60 բանիւն եւ I R₁

այլ¹ իրիք ասի ի մէնջ, այլ յաղագս² անբաժանելի³ եւ անճառ միաւորութեան⁴ Բանին եւ մարմնոյն⁵:

80 Նաեւ⁶ յերկու⁷ բնութիւն ասելոյն՝ յորժամ ոչ վասն⁸ բաժանման⁹ լինին¹⁰ ասացեալքն¹¹ ըստ Նեստորի, այլ վասն զանշփոթութիւնն¹² ցուցանելոյ ընդդէմ չարափառացն եւտիքեայ¹³ եւ Ապողինարի¹⁴, ոչ¹⁵ փախչիմք¹⁶:

81 Այլ զոր աւրինակ՝ Հոգի եւ մարմին մարդոյ են¹⁷ այլ եւ այլ բնութիւնք¹⁸, վասն զի ոմն երկնային¹⁹ է²⁰ եւ ոմն²¹ երկրային²², ոմն երեւելի եւ ոմն աներեւոյթ, ոմն ժամանակեայ եւ ոմն անմահ²³: 82 Սակայն յետ միաւորութեանն²⁴ մի բնութիւն²⁵ ասի մարդն²⁶ եւ ոչ երկու. եւ ոչ մի բնութիւն²⁷ ասելովն²⁸ շփոթումն իմանի²⁹ ի³⁰ մարդն³¹,

կամ Հոգի միայն կարծել զնա³² կամ մարմին միայն: 83 Այսպէս եւ³³ Քրիստոս թէպէտ եւ մի ասի բնութիւն³⁴, ոչ շփոթման աղագաւ են ասացեալք³⁵, այլ վասն անճառ³⁶ միաւորութեան³⁷ երկուց³⁸ բնութեանցն³⁹ ընդ միմեանս. զի թէ⁴⁰ այսպէս ոչ էր⁴¹, Հարկ էր⁴² ապա⁴³ ոչ⁴⁴ երկու⁴⁵ բնութիւն⁴⁶ միայն⁴⁷, այլ եւ⁴⁸ երիս բնութիւն⁴⁹ իմանալ Քրիստոսի⁵⁰, երկուս՝ զմարդկայինս⁵¹, Հոգի եւ մարմին, եւ մի⁵² զաստուածայինն⁵³: 84 Բայց յետ⁵⁴ միաւորութեանն⁵⁵ բարձան երկուութիւնք⁵⁶ բաժանմանցն⁵⁷ ըստ սրբոց⁵⁸ վարդապետացն⁵⁹ ասելոյ⁶⁰: 85 Արդ, եթէ⁶¹ մի բնութիւնն⁶² վասն անբաժանելի⁶³ եւ անբաժանելի⁶⁴

1 այլոց I R
2 յաղախ W₁
3 անբարձանելի G₁R₂
4 միութեան I R₁, միաւորեմ W₁
5 մարմնանալոյն W₁
6 ի նա եւ I R₁W₁, նայել Z
7 յերկուս R₁Z, երկու N, + ի + երկու W₁
8 I R₂
9 բարձանման G₄
10 I լիցի F
11 զասացեալքն G₄, ասացեալք R₂, ասացեալք R₃
12 զանշփոթութիւն G₂NQ₃, զայնշփոթութիւն L
13 եւտիքա G₂, եւտիքեայ W₁
14 ապաղինարի FG₄LQ₃R₁
15 որ I R₂
16 I ոչ փախչիմք G₄, փաղչիմք LR₃
17 են + եւ + I, են I R₁W₁
18 բնութիւնք + են + G₄R₁W₁, բնութեամբ R₂
19 երկնային F
20 I K
21 I R₂
22 տ. երկրային է եւ ոմն երկնային G₄, երկրային L
23 անժամանակ I R₂
24 միաւորութեան FL
25 բնութիւնն C
26 մարդոյն KP, մարդկան R₃W₁, մարդ R₂
27 միութիւն I մի բնութիւն R₄, բնութիւնն CR₃, բնութեամբ R₂
28 ասել + վասն + F
29 իմանալի R₂
30 I LR₂
31 տ. ասելով մարդն շփոթումն իմանի F, մարդ LW

32 զմարդ I G₂
33 եւ + ի + KLPWZ
34 բնութիւնն R₂
35 ասացեալքն R₁W
36 աննառելի CG₄KNPR₁
37 միաւորութեանն G₄, միաւորութեանցն R₂, միաւորութեանց CDEFG₂₃IKNPQ₁₂₃Z, միութեանցն R₃
38 երկու G₄
39 I երկուց բնութեանցն R₂
40 եթէ F, զի թէ I R₂
41 լինէր I CKNPR₁
42 լինէր I W
43 I R₂
44 I K
45 երկութիւն I K
46 I K
47 տ. միայն (երկու R₁W) բնութիւն LR₂W
48 I EFG₃Q₃
49 բնութիւնս CDEG₂₄IKLNPQ₁₂₃R₁WZ
50 + ի + քրիստոսի R₂
51 մարդկայինս G₄, զմարդկային LR₂
52 մի G₄
53 զաստուածային KR₂
54 I LQ
55 միաւորութեանցն CNQ₁₂, միաւորութեան R₂, միաւորութեամբն Q₃
56 երկութիւնք CD, որ: բնութիւնք I R₂
57 բաժանմանց R₂
58 սրբոց CN
59 վարդապետաց F
60 ասացելոյ G₁IKR₂, ասելոյ G₄
61 թէ I FR₁
62 միութիւնն I մի բնութիւնն CDEG₄IKLPQ₁₂₃W, միաւորութիւնն Z, բնութիւն FQ₃R₁
63 անբաժանելի R₂
64 I եւ անբաժանելի CN, անբարձանելի G₄R₂, անբաժանելի E

միաւորութեանն¹ ասի եւ ոչ վասն² շփոթման³, եւ երկու բնութիւնն⁴ վասն անշփոթ⁵ եւ անայլայլելին⁶ լինելոյ եւ ոչ վասն բաժանման⁷, երկաքանչիւրքն⁸ ի սահմանի եւ ուղղափառութեան⁹:

86 Դարձեալ՝ գրեալ էր¹⁰ ի գիրս¹¹, ի բուսաբեր ձիթոյ¹², զոր շուշմայ անուանեն, լինել¹³ միւռոնի¹⁴ մերոյ¹⁵ եւ ոչ ի¹⁶ ծառոց ձիթենեաց: 87 Եւ այս¹⁷ յիրաւի¹⁸, եւ պատճառն ոչ այլ ինչ, այլ զի ի¹⁹ Հայաստանեայց²⁰ աշխարհն²¹ ոչ են²² ձիթենիք վասն²³ ցրտութեան աւղոցն²⁴, հարկ եղեւ զայն ինչ ձէթ²⁵, որ գիւտ²⁶ է յաշխարհն, ի նիւթ առնուլ²⁷ միւռոնի²⁸, եւ ոչ ինչ վնաս հոգեւոր տեսանի²⁹ յայսոսիկ³⁰:

---

1 միաւորութեան R₂
 2 ի R₂
 3 շփոթման G₄
 4 բնութիւն FR₁
 5 անշփոթ DG₆, շփոթ R₂Z
 6 անայլելի G₂, անայլայլելի N, անայլայլիւ R₂
 7 բաժանման G₄
 8 իւրաբանչիւրքն R₂, երկաքանչիւրքն R₃
 9 ուղղափառութեան CEIKNP, ուղղափառութեամբ G₂₄
 10 ի KPR₂
 11 գիրս + քէ + EFG₂₃LR₂W₁
 12 ձիթոց CDG₄KNPQ₁R₂Z
 13 լինի K, լինիլ R₄
 14 միւռոնի CDKNPQ₁R₂Z, միւռոնի EG₂₃LR₄W, միւռոն R₃, միւռոնիւ R₄
 15 ի R₂
 16 ի KP
 17 ի R₂
 18 իրաւի NR₂, յիրաւի + է + R₃
 19 ի R₂
 20 հայաստանեայց DG₂₄LPR₂ZW, հայասնեայց G₃
 21 աշխարհ F
 22 էին G₄
 23 յաղագս ի R₂
 24 աւղոցն G₃ILR₁, աւղիցն G₄, աւղից R₃, օղոց R₂
 25 ձէթ W
 26 դիւրագիւտ ի R₁Q₅
 27 առնել DW₁Z, առնալ G₄
 28 միւռոնի CKNP₂Z, միւռոնի EG₂₃W, միւռոն R₃, տմիւռոնի առնուլ R₁
 29 տեսիւն CDG₄KNPQ₁R₂ZW
 30 յայնոսիկ EFG₂₃I, յայսմիկ R₁, յայսոսիկ R₂, պսոսիկ R₅

88 Զի թէ³¹ նիւթոյն էր զաւրութիւն, զայն³² նիւթ³³ միայն արժան էր³⁴ խնդրել³⁵, յորում³⁶ աստուածային³⁷ ինչ ազգումն³⁸ գոյր ի նմա. ապա թէ³⁹ քահանայական⁴⁰ աւրհնութիւնն⁴¹ եւ աղաւթքն⁴² միացուցանեն⁴³ ընդ նիւթ⁴⁴ ձիթոյն⁴⁵ զաստուածային⁴⁶ շնորհն⁴⁷, ոչ ինչ լինի⁴⁸ առաւելութիւն⁴⁹ կամ պակասութիւն⁵⁰, եթէ⁵¹ ի պտղոյ⁵² ծառոց⁵³ իցէ ձէթն⁵⁴ եւ եթէ⁵⁵ ի բուսոց⁵⁶: 89 Որպէս եւ արեանն⁵⁷ Քրիստոսի⁵⁸ նիւթ գինին, յորոց եւ իցէ գունոց⁵⁹ ընդունելի է, եթէ⁶⁰ սեաւ⁶¹, եթէ⁶² կարմիր եւ⁶³ եթէ⁶⁴ սպիտակ⁶⁵:

---

31 ի R₂, եթէ G₄
 32 այն R₂
 33 նիւթն G₄, + ի + նիւթոյն R₂
 34 տ. իր արժան CN
 35 առնուլ ի R₂
 36 յորում ի F
 37 զաստուածային I, աստուածային Q₂R₁, աստուածային W
 38 աստուածային G₄
 39 եթէ EG₂₃I, էթէ W₁
 40 քահանայական K
 41 օրհնութիւն R₂
 42 տ. աղաւթքն եւ արհնութիւնն I, աղաւթք F
 43 միացուցանել G₄
 44 նիւթն R₂
 45 ձիթոյն R₂, ձիթոյն E, ձիթենոյն + զի + R₃
 46 աստուածային R₂
 47 շնորհս G₄, շնորհիւ R₂
 48 է ի Q₂
 49 առաւելութիւնն R₂
 50 պակասութիւնն ER₂
 51 եւ է ի G₂R₂
 52 պտղոյն R₂
 53 ծառից I, ծառոյ R₂
 54 ձէթն W
 55 է ի I, էթէ R₂
 56 բուսոյ R₂
 57 արեան F, արիւնն G₄R₂
 58 ի F
 59 գուն F
 60 է ի G₄R₂, եւ էթէ ի R₂
 61 սեւ R₂
 62 էթէ G₄R₂
 63 ի F
 64 էթէ G₄R₂
 65 սպիտակ + քանգի պատարագն սրբէ զնա եւ լինի արիւն քրիստոսի + CG₄KNP₁ZW

90 էր¹ ի² գիրս ասացեալ եւ³ վասն սրբոց պատկերաց⁴ եթէ⁵ ոչ ընդունին Հայք⁶ ամենեւին⁷: 91 եւ⁸ որ յայտոսիկ է⁹ ճշմարտութիւնն¹⁰ յայտնի ցուցանեմք: 92 ի Հակառակութենէ անտի¹¹ որ ի մէջ երկուց ազգացս¹² է¹³, բազում չարիս սերմանեաց սատանայ, որպէս առ¹⁴ ոմանս¹⁵ ի տգէտ¹⁶ ժողովրդոց մերոց զպատկերաց սրբոց¹⁷ զանընդունելութիւն¹⁸, որ¹⁹ եւ²⁰ ի մէջ²¹ դարովին²² այնպիսիքն, նաեւ նզովս²³ ի²⁴ վերայ դնեմք՝ որ²⁵ յանդգին²⁶ Հայհոյել²⁷. քանզի²⁸ մեք՝ որ²⁹ զառաջնորդականն³⁰ ունիմք զաստիճան³¹, ընդունիմք եւ երկրպագեմք³² պատկերի տնաւրէնութեան Փրկչին մերոյ³³, այլ եւ զամե-

նայն սրբոց պատկերս ըստ իւրաքանչիւր³⁴ կարգի պատուեմք³⁵, զորս³⁶ եւ³⁷ յեկեղեցիս³⁸ մեր նկարեմք³⁹ եւ ի⁴⁰ պատարագամատուցի Հանդերձս⁴¹ եւ պատուհասեալ⁴² ըմբերանեմք⁴³ զոչ ընդունողսն⁴⁴ ի մերոց⁴⁵ զտգէտսն⁴⁶ եւ զախմարսն⁴⁷:

93 Գրեալ էր եւ զայս⁴⁸ ինչ, թէ զամենայն խաչս⁴⁹ բեւեռեն: 94 եւ⁵⁰ այս ոչ⁵¹ յիրաւի⁵². քանզի զորս⁵³ ի միատարր⁵⁴ նիւթոց⁵⁵ են⁵⁶, որպէս զոսկեղէնս եւ զարծաթեղէնս⁵⁷ եւ զայլս⁵⁸, որք ոչ երկու⁵⁹ ի վերայ միմեանց են⁶⁰ եղեալք⁶¹, ոչ⁶² բեւեռեմք: 95 Իսկ զփայտեղէնսն⁶³, զի յերկուց⁶⁴ են, հարկ է⁶⁵ երկաթեղէն⁶⁶ բեւե-

1 որ I R₂
 2 I G₄, եւ I L
 3 I F
 4 պատկերացն R₂
 5 թւ Q₅
 6 տ. հայր ոչ ընդունին R₂, I Հայր F
 7 ամենեւիմք KP, ամենեւիմն N
 8 I R₁
 9 I EFG₂₃I
 10 ճշմարտութիւն G₄NR₁
 11 անդի R₂
 12 ազգաց G₄
 13 ասէ I G₄
 14 I F
 15 ոմանց F
 16 տգէտս R₂, գէտս R₃, տգետ W
 17 I G₃
 18 զանընդունելութիւնն Q₂R₂
 19 որք Q₂₁
 20 I Q₂₃
 21 է I R₂
 22 դրսովին I E, I դրոսովին G₂KP, բոլորովին I R₂
 23 նզովս + եւս + CDEFG₂₃₄IKLNPR₁ZW
 24 I ի W
 25 որք Q₂₃R₁
 26 յանդգնի EG₂₃I
 27 տ. անդգնի հայեոյելո R₂
 28 քանզի + եւ + R₁
 29 որք DG₄KLQ₂₃Z
 30 զառաջնորդականն E, զառաջնորդականն R₂, առաջնորդականն R₃
 31 զաշտիման DG₄KPR₂Z, զաստիման R₃
 32 երկիրպագանեմք FQ₃R₂
 33 տնարիմականաց տեառն մերո եւ փրկչին յիսուսի բրիստոսի I տնարեւուրեան ... մերոյ R₂, I F, մերոց I

34 իւր I R₂, իւրաքանչեւ R
 35 I պատկերի ... պատուեմք R₂, պատուեմք R₃G, պատուեմք + յուս. եւ փառաւորեմք միջնորդ եւ բարխոս ունելով առ աստուած + G₃
 36 գոր F
 37 I CEFG₂₃IKLNQ₁₂₃ZW
 38 եկեղեցիս R₂
 39 նկարագրեմք LQ₅ZW
 40 I R₂
 41 հանդրձն R₂
 42 պատուհասել I
 43 ընդբերանեմք R₂, ընդբերանեմք R₃
 44 ընդունաւորս DFG₂₃Q₃R₂
 45 մերոցս Q₃, մեր R₂
 46 տգէտս FR₂, տգետսն W
 47 զախմարս FR₄, զախմարսն I R₂, զախմարս R₃
 48 այս EFG₂₃IKLP
 49 խաչսն R₂
 50 եւ + ոչ + R₂
 51 I G₄
 52 իրաւի R₂
 53 գոր R₂
 54 մի արար I KP, մի տարր R₂
 55 նիւթից K
 56 I R₂
 57 տ. զարծաթեղէնս եւ զոսկեղէնս Q₃, զարծաթեղէն K
 58 զայս I L
 59 + են + երկու G₄R₁Z(յուս.)
 60 I G₄KPR₁
 61 եղեալ R₂
 62 եւ զայս I ոչ G₄
 63 զփայտեղէնս G₄L R₂
 64 երկուց R₂
 65 հարկ է I G₄, են I է F
 66 հարկեղէն I E, յերկաթեղէն R₂

ուաւք պնդել¹, զի մի ի հողմոց կամ² յայլ³ ինչ պատճառէ⁴ բաժանեալք⁵ ի միմեանց՝ անկցին⁶, որպէս եւ նոյն իսկ⁷ առաջին խաչն⁸, յորում⁹ Քրիստոս բեւեռեցաւ, իմանի երկուցն¹⁰ ի վերայ միմեանց¹¹ գոլ, զի բաւական լիցի¹² բառնալ զմարմինն եւ ոչ քակտիլ¹³: 96 Արդ՝ եթէ այլ ինչ¹⁴ խորհուրդ¹⁵ էր¹⁶ բեւեռն¹⁷, պարտ էր¹⁸ զամենայն¹⁹ խաչս²⁰, որ²¹ յամենայն²² նիւթոց²³ բեւեռել²⁴, եւ ոչ զփայտեայսն²⁵ միայն²⁶, ուր²⁷ երկիւղ²⁸ է²⁹ քակտելոյ³⁰ եւ անկանելոյ³¹: 97 Դարձեալ, եթէ³² ի քարեղէն խաչս

կամ յերկաթեղէնս³³ տեսցէ³⁴ ոք³⁵ բեւեռս, որ³⁶ ոչ ի³⁷ երկուց լինի մասանց, այլ ի³⁸ միոյ, ծանիցէ զի այն արարուածք³⁹ տգիտաց են⁴⁰ եւ հակառակասիրաց, եւ ոչ⁴¹ ի մէնջ հրամայեալ⁴²:

98 Վասն⁴³ երից սրբասացութեանցն գրեալ էր, զի⁴⁴ խաչեցար⁴⁵ ասեմք: 99 Եւ թէ⁴⁶ մեք⁴⁷ զսրբասացութիւնս զայս ի դէմս Երրորդութեանն երգէաք՝ որպէս եւ⁴⁸ դուք⁴⁹, չար⁵⁰ եւ խորին մոլորութիւն էր ասել⁵¹, թէ խաչեցար, այլ զի առ մի անձնաւորութիւնն⁵² Որդւոյ⁵³ բարբառիմք⁵⁴ զայսոսիկ⁵⁵, վասն այնորիկ զմեծագոյն⁵⁶ երախտիսն⁵⁷, որ ի նմանէ առ⁵⁸ մեզ եղեալ, դնեմք առաջի նորա, թէ. «Աստուած եւ⁵⁹ հզաւր եւ անմահ, որ մարմնով խաչեցար վասն մեր, ողորմեայ⁶⁰ մեզ»: 100 Առ ընթեր նմին⁶¹ եւ զմայր⁶² բանին Աստուծոյ

1 պնդեմք G₄, պնտել LR₂, բնդել R₄, տ. զի յերկուց եմ բելրոնեմք բեւեռոմք երկաթելի եւ հարկ է պնդել R₁
 2 կամի I G₄
 3 այլ I ENR₂
 4 I F
 5 բարժանեալ G₄, բաժանեալ R₁
 6 փակտեցիմ I ի միմեանց անկցին G₄
 7 ինքն I CN
 8 խաչքն R₂, տ. խաչն առաջին R₃
 9 յորում + եւ + R₁
 10 յերկուց R₁, երկուց R₂
 11 միմեանց + բեւեռեալ + G₄R₁, միեանց K
 12 լինի G₄
 13 փակտել EFG₄I, փակտել + իսկ առ իմամալի տեսութիւնս մտաց բուն խաչին որ ի վերուստ ի խոնարհ իջանէ աստուածութեանն ասի օրինակ. իսկ խոտորնակ մարդկութեանն. եւ բեւեռսն սիրոյն կապակցութեան որ միաւորեաց գաստուած ընդ մարդիկ + G₃
 14 I G₄
 15 տ. խորհուրդ ինչ Q₃
 16 ինչ է I G₄R₂, է I R₁
 17 բեւեռելն DEFG₂I
 18 է G₄
 19 + որ + զամենայն G₂
 20 խաչս + բեւեռել + R₂
 21 յոր NR₂
 22 ամենայն NR₂
 23 նիւթոց D
 24 բեւեռեալ G₄R₂
 25 զփայտիցս R₃, զփայտայսն Z, զփայտես G₄, զփայտեսն L, զփայտեայս R₁, զփայտեացս R₂
 26 տ. միայն զփայտեայս R₄
 27 ուր + ոչ է + G₄
 28 երկեղէ DLW, երկեղ G₄R₂, յերկիւղ R₃
 29 I W
 30 փակելոյ G₄, փակտիլոյ Q₃
 31 անկանելոյ DEFG₂, անկանելոյ I G₄, I եւ անկանելոյ I, անկանելոյ Q₃
 32 թէ R₁

33 երկաթեղէնս N, յերկաթեղէն R₁, յերկաթեղենս W₁, երկաթեղէն R₂
 34 + ոչ + տեսցուք G₄, տեսց N
 35 I G₄
 36 + այն + որ R₂
 37 I G₄
 38 I այլ ի G₄
 39 արարածք DEFG₂IQ₃R₂
 40 I EFG₂I, է R₂
 41 ոչ + եմ + K
 42 հրամայել G₃
 43 + դարձեալ + վասն Q₃R₂, վասն + զի + R₃
 44 տ. գրեալ էր եւ վասն երից սրբասացութեանց զի խաչեցարն R₂
 45 եթէ I եւ թէ G₄
 46 I R₂
 47 I KLPR₁ZW
 48 դու R₂, դուք + կարծէք + R₁
 49 չարիւն R₂
 50 ասելն R₂
 51 անձնաւորութիւն FR₁
 52 որդոս NPR₂
 53 բարբառեմք LR₂, բարբառիմ W, բարբառեմք I R₃
 54 զայս R₃
 55 զմեծագոյնն R₂, + ի + մեծագոյնն R₃
 56 զերախտիսն R₂, երախտիսն R₃
 57 էտո G₄
 58 I G₄R₂
 59 ողորմեա W, ողորմ G₂, ողորմեաց Q₃
 60 նորին I R₂
 61 մայր R₂
 62 մարմնացելոյ I G₄

բարեխաւս եւ միջնորդ¹ ունիմք առ միա-
 ծինն² իւր, ասելով³ թէ. «Մատո⁴ զաղա-
 չանս մեր որդւոյ⁵ քոյ⁶ եւ Աստուծոյ մե-
 րոյ»: 101 Վասն որոյ եթէ⁷ ի դէմս Երրոր-
 դութեան⁸ ոք⁹ ասիցէ՝ որպէս դուք¹⁰, եւ ե-
 թէ¹¹ ի դէմս¹² Որդւոյ¹³ միայն¹⁴ որպէս
 մեք¹⁵, երկուքեան¹⁶ Հաճոյք են Աստուծոյ՝
 յորժամ առանց Հակառակութեան լինի-
 ցին¹⁷ ասացեալքն: 102 Այլ թէ եւ¹⁸ յայսմ¹⁹
 վայրի²⁰ ի դէմս Որդւոյ²¹ ասեմք զսրբասա-
 ցութիւնսն²², բայց ի սուրբ պատարագն²³
 առ երիս²⁴ անձնաւորութիւնսն²⁵ զսրով-
 բէիցն²⁶ երգեմք զերգս²⁷:

103 Նաեւ այս²⁸ եւ²⁹ ամբաստանու-
 թիւն³⁰ գրեալ էր³¹ զմէնջ³², թէ³³ ի սուրբ

քառասնորդսն զկիրթս³⁴ անասնոց եւ
 զձու³⁵ ճաշակեն ի շարաթ եւ ի³⁶ կիրա-
 կէ³⁷: 104 Արդ՝ ցուցցուք³⁸ ձեզ եւ³⁹ զայսո-
 րիկ⁴⁰ ճշմարտութիւն⁴¹: 105 Յառաջ⁴² ժա-
 մանակաւ յաշխարհն⁴³ արեւելից⁴⁴ սովո-
 րութիւն ունէին իշխանքն Հայոց⁴⁵ յամե-
 նայն⁴⁶ աւուրս⁴⁷ քառասնորդացն ուտել
 ձուկն⁴⁸ եւ ձէթ⁴⁹ եւ ըմպել⁵⁰ զինի⁵¹ ըստ
 ձերոց⁵² ազգաց⁵³ եւ ըստ⁵⁴ փոանգաց⁵⁵.
 Իսկ առաջնորդք ժամանակին⁵⁶ քարոզէին
 նոցա⁵⁷ ի բաց կալ⁵⁸ յայնպիսի⁵⁹ կերակրոց
 յաւուրս պահոց, ասելով⁶⁰ եթէ⁶¹ ձուկն⁶²
 առաւել է⁶³, քան զկթեղէն կերակուրս. զի

1 ի եւ միջնորդ G₁
 2 միածին R₂
 3 ասել G₂
 4 մատոյ W
 5 որդոյ CFG₄NPR₂
 6 քուսմ ի R₃, քո W
 7 եւ թէ ոմ ի F, թէ R₁
 8 երրորդութեանն CDEFG₂₃₄IKLNPR₁₂₃R₁ZW
 9 ի R₂
 10 + եւ + դուք G₄
 11 թէ FG₃R₁
 12 դէմ R₂
 13 որդոյ CNR₂
 14 ի G₄KPW, միայնոյ R₁
 15 + եւ + մեք G₄R₂
 16 երկուքեանն G₄R₁, երկուքեանն W
 17 լինին EFG₂₃₄IQ₃R₁
 18 թէ R₂
 19 այսմ R₂
 20 վայրի F
 21 որդոյ CFG₄KNPR₂
 22 զսրբացութիւնսն K, զսրբասացութիւնն R₂
 23 պատարագին Q₃R₂, պատարագ R₃
 24 յերիս լ առ երիս R₂
 25 անձնաւորութեանս G₄, անձնաւորութիւնն R₂,
 անձնաւորութեանն R₃, յանձնաւորութիւնս R₄
 26 զսրբութիւնն CG₄R₂, զսրբութիւնն DL, զսրբութիւնն
 Q₁₂₃R₃, զսրբութիւնն R₁, զսրբութիւնն KP, զսրբ-
 ութիւնն R₄
 27 զերգս + յուս. սուրբ սուրբ սուրբ տէր զօրութեանց
 եւ այլ բազում պաշտամունս եկեղեցւոյ մոյնպէս +
 G₃
 28 այլ ի G₄, այսմ R₂
 29 ի R₁, եւս W

30 ամբաստանութիւնս R₃, ամբաստանութիւնն R₃, ի
 ապաստանութիւնն G₄
 31 է W
 32 զմէջ ի R₃, ի մէջ ի R₃, ընդ մէջ ի R₄
 33 եթէ R₁
 34 զկիրթս Q₃
 35 զձուկն ի G₄, զձուկ K, ձու Q₃
 36 ի P
 37 կիրակէն R₂, կիրակէ DG₃₄PR₁
 38 ցուցուք FG₂₄
 39 տ. եւ ձեզ G₃
 40 զայսոցիկ EFG₃I, զայսոսիկ G₄Q₃
 41 ճշմարտութիւնն G₄
 42 յառաջի R₂
 43 աշխարհն R₂
 44 յարեւելից R₂
 45 ի G₂
 46 ամենայն R₂, ի R₁
 47 աւուրսն R₂, աւուր Q₃
 48 զձուկն G₄R₂
 49 տ. ձէթ եւ ձուկն Q₃, զձէթ R₂
 50 ըմպել R₂, ըմբել CKLNWZ
 51 տ. զինի ըմբել G₄, տ. զինի ըմպել Q₃, զզինի R₁
 52 ձերոյ F, ձերոյ R₂
 53 ազգաց R₁, աւրինաց ի R₃, ազգացտ R₃
 54 ի FG₃₄
 55 փոանկաց EG₂R₃, փոանգաց FKNR₃, փոանկաց
 LPQ₃R₁W
 56 ժամանակաց R₂
 57 ի R₁
 58 կալ + ի + G₄
 59 այնպիսի NR₂
 60 ասել ի
 61 թէ KPR₁W
 62 ձուկ R₂
 63 ի N

ձուկն¹ կատարեալ կենդանի է եւ կիթն ոչ² կենդանի, այլ ի կերակրոց կենդանեաց³ մզումն⁴. վասն որոյ թէ⁵ կամիցիք⁶ սրբութեամբ պահել ըստ կամացն Աստուծոյ, ի բաց կացէք որպէս ի⁷ կթոց⁸ նոյնպէս եւ ձկանց⁹: 106 Ապա թէ¹⁰ զայդ ոչ կամիցիք¹¹ առնել¹², պահեցէք¹³ զհինգ¹⁴ աւուրս¹⁵ շաբաթուն¹⁶ սրբութեամբ յամենայն պարարտ¹⁷ կերակրոց եւ յըմպելեաց¹⁸, եւ ի շաբաթու¹⁹ եւ ի կիւրակէի²⁰ զայլ²¹ ինչ կերայք²² յաղազս²³ անժուժկալութեան²⁴ ձերոյ²⁵ զձուկն²⁶ եւ զկիթս²⁷. զի մի²⁸ ոք ձուկն²⁸ միայն²⁹ ուտելով³⁰ եւ ոչ³¹ զկիթս³²

կարծիցէ³³ պահել, իբրեւ³⁴ պահոց³⁵ կերակուր համարելով³⁶ զձուկն³⁷: 107 Եւ³⁸ այս³⁹ որովայնամոլից⁴⁰ է⁴¹ եւ ոչ պահողաց⁴² սահման, որ եւ ոչ երկարեաց⁴³ ի Հայաստանեայսն⁴⁴, այլ⁴⁵ յետ⁴⁶ փոքր⁴⁷ ժամանակի բարձաւ վաղվաղակի⁴⁸ ի միջոյ: 108 Եւ այժմ ի մերում ժամանակիս, բայց⁴⁹ յիշխանաց⁵⁰ եւ ի զինուորաց⁵¹, յորոց⁵² ոմանք ի նոցանէ ինքնակամ կամաւք եւ ոչ կանոնական հրամանաւ, կամ ի մէնջ թոյլ⁵³ տուեալ⁵⁴ մերձենան⁵⁵ յաւուրս⁵⁶ պահոց ի ձուկն⁵⁷ ի ձէթ եւ ի գինի: 109 Այլ եկեղեցական⁵⁸ դասք⁵⁹ ամենեքեան⁶⁰ եւ բազումք⁶¹ ի⁶² ժողովրդոց ոչ միայն ի կթեղէն կերակրոց եւ ի ձկանց⁶³ ի բաց⁶⁴ կան⁶⁵, որ

1 ձուկնն FR₂, ձուկ R₃
 2 ոչ + է + CN
 3 տ. ի կենդանեաց (ի կենդանից R₃) կերակրոց R₂
 4 մադումն ի R₂,
 5 եթէ CDEFG₂₃IKLNPR₁ZW
 6 կամիցի R₂
 7 ի R₂
 8 ի ասելով ... կրոց G₄, կրոյ FR₂, կրթոց ի R₄
 9 ձկանց + եւ ի ձիթոյ եւ գինւոյ որ առիք է ամենայն շաբեաց քան զամենայն գինին. Եարձէֆ ի միջոյ պապականիչն ամենայն ոգւոց(յոգւոց R₃) + R₂, + ի + ձկանց W, ձկանն. Q₂R₂, ձկան R₄
 10 եթէ L
 11 կամիք R₂
 12 առնել + ասելն + G₄, պահել ի R₂
 13 պահիցէք F
 14 գիննկ CR₂, գէ: ի R₃
 15 որ FR₂, աւուր G₄Q₃, աւորս P
 16 շաբաթին R₂
 17 ի HR₁
 18 յըմբելեաց CKLZW, ըմբելեաց R₂, ըմպելեաց FR₃, յըմբելեաց + փափկագունից + H
 19 շաբաթոյ G₃, շաբաթուն R₂
 20 կիրակէի DPR₁, կիրակէն E, կիրակէ FG₂₃I, կիրակէի + բայց (ի բաց R₁) ի մտոյ (ի մտոց R₃) + G₄HR₂
 21 զամենայն ի EFG₂₃R₃, զայն W, զայդ Q₃
 22 կերէք R₁, կերայք + բայց ի մտոյ + KP
 23 ի N
 24 յանժուժկալութեան N, ժուժկալութեան E
 25 մեր ի R₂, ձեր R₃
 26 զձուկն D, զձուկն + զձէթ + R₃
 27 զձէթս ի IZ, զկիթն R₂
 28 զձուկն FG₄Q₃R₁
 29 տ. միայն զձուկն R₂
 30 ուտել G₄
 31 ի KLPZW
 32 ի գի մի ... զկիթս R₃, տ. զկիթս ոչ CG₄HNQ₃R₁

33 կարծէ F
 34 + եւ + իբրեւ G₄
 35 զպահոց EFi
 36 համարել F
 37 զձուկնն Z, զձուկն + եւ զձէթն եւ գինի + R₂
 38 զի ի Q₂R₂
 39 այս + ինչ + R₁
 40 որովայնամոլիցն F, յորովայնամոլից R₂, յորովայնամոլից R₃
 41 ի EFPR₁W
 42 պահողաց + է + HQ₂R₂
 43 երկարեաց R₂, յերկարեայց W
 44 հայաստանեայցս R₃, հայաստանեայց R₂, հայաստանեայք R₄, հայաստանեայսն G₄, հայաստանեայս EFG₂₃IR₁, հայաստանայսն K
 45 այլ + եւ + H
 46 ի L
 47 փոքու R₂
 48 CHKNP
 49 բաց ի IQ₂₃R₁
 50 յիշխանայց H, իշխանաց NR₂
 51 զինուորաց R₂
 52 որոց R₂
 53 հրաման ի բոյլ Q₁
 54 տվեալ W
 55 մերձենա KP
 56 յաւուր EFG₂IKPR₂Z
 57 ձուկն + եւ + HL
 58 եկեղեցականացն G₄, եկեղեցան K
 59 դասն G₄, կարգ ի R₂
 60 ամենիքեան G₄, ամենիքն R₁, ամք K
 61 բազում R₂
 62 ի R₂₃
 63 ձկան N, ձկանց + ի ձիթոյ եւ ի գինւոյ ամենեւին + R₂
 64 ի բայց G₄
 65 ոչ ... կան ի KP, ի բաց կան ի R₂, ի + կան G₃

ամենեւին¹ անյիշելի է յաւուրս քառասնորդացն, այլ եւ յամենայն պարարտ կերակրոց² եւ յըմպելեաց³ գինւոյ⁴. եւ թէ⁵ ոք անժուժկալութեամբ սխալէ⁶ եւ զզջացեալ⁷ խոստովանի⁸, ծանրագոյն բեռն ապաշխարհութեան⁹ ի վերայ դնեմք¹⁰:

110 Գրեալ էր¹¹ ի գիրս վասն¹² մեր եւ այս ինչ, եթէ¹³ զինեաւ միայն առանց ջրոյ խառնման մատուցանեն զպատարագն¹⁴:

111 Եւ յաղագս այսորիկ¹⁵ բազում էին¹⁶ մեզ բանք ասել¹⁷ ի վկայութենէ¹⁸ գրոց¹⁹, զոր վասն համառատելոյ զբանս՝ աւելորդ համարեցաք դնել²⁰ զամենայնս²¹ բայց²² ի սակաւուց²³:

112 Առաջին²⁴ զի ի²⁵ Լուսաւորչէն²⁶ մերմէ ի²⁷ սրբոյն Գրիգորէ ունիմք զայս²⁸

աւանդութիւն²⁹, որպէս ընկալաւ³⁰ նա³¹ ի նախնեաց³² սրբոց հարցն³³, որ յառաջ քան զնա:

113 Դարձեալ՝ զի եւ Քրիստոս որ մատոյց զինքն խորհրդեամբ³⁴ պատարագ ի վերնատունն, զինի միայն³⁵ գրեալ է³⁶, զի³⁷ առ³⁸ ի ձեռս³⁹ եւ ասաց. «Այս է իմ արիւն⁴⁰»⁷. եւ անուն ջրոյ ոչ բնաւ⁴¹ յիշատակի, որպէս եւ⁴² ասաց իսկ յետ խորհրդոյն⁴³ կատարման⁴⁴ թէ. «Յայսմ հետէ⁴⁵ ոչ եւս⁴⁶ արբից ի բերոյ որթոյ⁴⁷»⁸. եւ որթն զինի⁴⁸ եւ⁴⁹ ոչ ջուր ծնանի⁵⁰, որպէս եւ⁵¹ ասէ Յովհան⁵² Ոսկէբերան⁵³ յԱւետարանին մեկնութեանս⁵⁴: 114 Իսկ եթէ⁵⁵ վասն ջրոյն⁵⁶ եւ արեանն⁵⁷, որ ել ի կողիցն⁵⁸,

1 ամենայն R₂
2 տ. կերակրոց պարարտից (I պարարտաց R₂) Q₃, կերակրոյ G₄
3 յըմպելեաց LZW, յըմբեաց H, ըմպելեաց I
4 գինոյ CDEG₂LNR₂W, գինոց KP, I R₂, + եւ + գինոյ R₄
5 եթէ EFG₂₃HI
6 սխալեսցէ H, սխալեալ + է + W, սխալի L, սղալէ R₃, սղիալէ R₂
7 + դարձեալ + զզջացեալ H
8 խոստովան + լինի + HR₁
9 ապաշխարութեան W
10 տ. ծանրագոյն ապաշխարութիւն դնեմք ըստ կանոնական հրամանին R₂, դնեմք + զի ապաշխարեսցեն + L
11 տ. էր գրեալ R₁, I էիր H
12 I R₂
13 թէ CDEFG₂₃INQ₂
14 պատարագն R₃, զպատագս R₄, պատարագս R₂
15 այսոցիկ F, յայսորիկ R₂
16 են L
17 տ. բազում (I բազում R₃) էին ասել մեզ բանք R₂
18 վկայութեամբ + ասել ի + H, վկայութեան R₂
19 + սուրբ + գրոց R₂
20 գրել I F, դնել + գրանս + R₂
21 զամենայն FQ₂R₃, ամենայն R₂, զամէն R₄
22 այլ I բայց EFG₂₃I, բաց Q₂
23 սակաւուց R₂
24 առաջին R₁
25 I R₂
26 լուսաւորչիւն L
27 I L
28 I KP

29 ասանդութիւնս F, գաւանդութիւն KP
30 ընկալան HR₂
31 I նա G₂HR₂
32 նախնեաց F
33 հարց R₂
34 խորհրդեամբ F
35 միայն + է + KR₂
36 յիշէ I գրեալ է R₃, էր I LR₄
37 թէ I զի R₂R₃
38 էառ Q₂R₂, I առեալ R₃
39 ձեռն IR₃
40 տ. արիւն իմ R₂
7 Հմբ. Մարտ. Ի. Գ. 28
41 բաւ I G₄R₂, բնաւ + ոչ + R₃
42 I H
43 խորհրդոյս R₂
44 տ. կատարման խորհրդոյն W
45 թէ յայսմ յետէ I F
46 I G₃H
47 որթու F, որթոյ + մինչեւ արբի + H
8 Գ. - Ը. Ի. Բ. 18
48 զնի D
49 I EF
50 տ. գինի ծնանի եւ ոչ ջուր R₂
51 I F G₂₄HIKLR₁W
52 յոհան DEG₂₃HIKLR₂Z, յոհաննէս F, յոհան Q₁₂₃, I R₃, + սուրբն + յոհան W
53 ոսկիբերան DH, ոսկեբերան FQ₂R₁, ոսկիարանն R₃, ոսկիբանն R₃, ոսկեբանն R₄, ոսկիբերանն R₅
54 մեկնութեանն G₄, մեկնութեանն CNZ W, մեկնութիւնն HKPR₂
55 I F
56 ջրոյ F
57 արեան R₁
58 կողէն H

ասէք¹ արկանել ջուր² ի բաժակն, զայս դարձեալ նոյն ինքն Յովհան³ Ոսկէբերան⁴ ի սոյն⁵ բանի⁶ աւետարանին⁷ մեկնութեանն⁸, որ ըստ Յովհաննու⁹, զջուրն¹⁰ ի խորհուրդ մկրտութեան¹¹ մերոյ ասէ, եւ զգինին¹² ի սուրբ պատարագին¹³:

115 Նաեւ այլ¹⁴ բազումք ի վարդապետաց¹⁵ եկեղեցոյ¹⁶ զսոյն¹⁷ ասեն¹⁸, եւ մեք նոցին¹⁹ բանիցն²⁰ եւ աւանդութեանցն գորով հետեւողք²¹, վասն այնորիկ²² ոչ արկանեմք ջուր, այլ անապակ գինեաւ զանապականն²³ արեան²⁴ Քրիստոսի կատարեմք զխորհուրդ²⁵: 116 Բայց եթէ²⁶ այնպէս²⁷ է²⁸ եւ եթէ այս²⁹ միայն մաքուր

հողով³⁰ պարտ է³¹ սպասաւորել աստուածային խորհրդոյն, եւ ամենայն³² ի հաճոյսն³³ Աստուծոյ կատարեսցին: 117 Իսկ անմաքուրն³⁴ եւ պիղծն³⁵ թէ անապակ³⁶ բաժակաւ³⁷ առնէ³⁸ եւ թէ³⁹ ջուր արկանելով⁴⁰, բարկացուցանէ զընդունող⁴¹ պատարագին⁴² զԱստուած՝ փոխանակ հաշտեցուցանելոյ⁴³:

118 Դարձեալ էր⁴⁴ ի գիրս⁴⁵ եւ⁴⁶ ծիծաղական⁴⁷ իրս, թէ զամենայն⁴⁸ խաչս⁴⁹ իւրեանց յամենայն ամի նորոգ⁵⁰ մկրտեն⁵¹ եւ աւրհնեն⁵²: 119 Եւ այս ոչ ի գիտնոց⁵³ է եղեալ⁵⁴ յազգս⁵⁵ մեր⁵⁶ եւ ոչ ի տգիտաց⁵⁷, զի մի⁵⁸ անդամ⁵⁹ է⁶⁰ աւրհնութիւն խաչին⁶¹ եւ ոչ բազմապատիկ, որպէս⁶²

1 ասէ + ո՛ր + H
2 զջուրն R₂
3 յոհան DEG₂₃HIKNPWZ, յոհան Q₁₂₃
4 յաւետարանին ... ոսկէբերան | L, ոսկեբերանն R₂, ոսկեբերան Q₁₂R₁, ոսկիարան K, ոսկարան P, ոսկիբերան R₃W
5 նոյն KPQ₂₃
6 բան F
7 աւետարանի IQ₃
8 մեկնութիւնն CG₄HKNPQ₁₂R₂Z₁W, մեկնութիւնն + իսկ եթէ վասն ջրոյն եւ արեանն որ ել ի կողիցն ասէ՛ր արկանել ջուր ի բաժակն զայս դարձեալ նոյն ինքն յոհան ոսկեբերանն ի սոյն բանի աւետարանին մեկնութեանն + L
9 յոհաննու CG₃HLNWZ, յոհանու ER₂, յովհանու G₂₄P, յոհաննու Q₁₂R₃
10 | R₂, զջուրն R₃
11 մկրտութեանն G₂Q₃
12 զարիւնն | զգինին G₁PQ₁₂₃₄R₁, զգինիդ R₂
13 մկրտութեանն | պատարագին R₂
14 այլ F FG₄Q₃
15 + սուրբ + վարդապետաց HR₂
16 եկեղեցոյ FG₄PR₂
17 այն | գոյն R₂
18 ասացին Q₂₃
19 սոցին H
20 բանից FHR₁
21 հետեւաւղի G₂₃LQ₁₂₃
22 որոյ | այնորիկ R₂
23 զանապակակն CEFG₂₃₄KNPQ₃R₁, անապակակն R₃, զանապակ R₃
24 արեան CEFG₂₃₄HIKNPQ₃R₁
25 | R₂
26 թէ R₂Q₃
27 այսպէս FQ₂
28 | CDEG₂HIKLPQ₂W

29 այնպէս | այս FQ₂, այսպէս HLQ₃R₂
30 խորհրդով | հողով CN, | G₂, հողով G₄HPR₂W
31 | R₂
32 ամենայն FG₄HIR₂Z
33 հանոյս Q₃R₁
34 անմաքուր R₂
35 պիղծն DILR₂W
36 անապակակն Q₂R₂
37 բաժակաւ L
38 այնէ W
39 եթէ DG₄HKPQ₂₃Z
40 արկանել R₂, արկանէ R₃
41 զընդունեալին H, զընդունեալի CDG₂₃LPO₁₂₃R₂, զընդունողս R₃
42 գատարագին | K
43 հաշտեցուցանելոյն R₂
44 էր + եւ + G₃, + եւ + էր R₂
45 գրեալ էր | էր ի գիրս R₂
46 | G₃
47 + ի + ծիծաղական R₂, ծիծաղականս R₇
48 | զամենայն CG₄HNR₁
49 զխաչսն R₂, զխաչս CHR₁
50 նոր CG₄KNPR₂, | H
51 տ. մկրտեն նորոգ Q₃
52 | եւ աւրհնեն CDEG₂₃₄HIKLNPR₂ZW
53 զիտնոցն R₂
54 լեալ CN, տ. եղեալ է Q₃R₁
55 յաղագս | յազգս DLR₂, աղագս R₃
56 | է եղեալ յազգս մեր H, | յազգս մեր EFG₂₄
57 տգիտաց + (եղեալ է H) յազգս մեր + EFG₂₄
58 | R₂
59 անկամ DPZ
60 | G₄
61 խաչի Q₃
62 որպէս + եւ + R₂W

գրեալս¹ էիք²: 120 Եւ աւրհնութիւն խաչի
 ոչ³ ի մէնջ⁴ եղեալ է⁵, այլ յառաջին⁶ հարցն
 ձերոց⁷, զոր նախնիքն մեր թարգմանեալ⁸
 հտուն մեզ. որպէս եւ⁹ այժմ գտանեմք յա-
 րեւելս¹⁰ յունարէն¹¹ գրով¹² ի հին գիրս, ոչ
 առաւել եւ ոչ նուազ քան զմերս: 121 Զի
 գրեալ է յուանայ զնորոգ¹³ խաչն նախ
 ջրով, եւ ապա գինեաւ¹⁴ ի խորհուրդ եր-
 կուց վտակացն, որ¹⁵ ի¹⁶ կողիցն¹⁷ Քրիստոսի¹⁸
 ելին, եւ ասել սաղմոս ըստ խորհր-
 դոյն¹⁹, եւ ընթեռնուլ²⁰ բանս²¹ մարգարէա-
 կանս եւ առաքելականս եւ²² աւետարանս
 խորհրդականս²³, եւ յետ այնորիկ ա-
 ղաւթս²⁴ քահանայականս²⁵, խնդրելով²⁶
 յԱստուծոյ տալ²⁷ այսմ²⁸ խաչի զշնորհս²⁹
 եւ զզաւրութիւն³⁰ այնմ³¹ խաչի³², յորոյ³³

վերայ ինքն բեւեռեցաւ, որպէս զի զդեւս
 հալածեցէ³⁴ եւ զախտս ի³⁵ մարդկանէ³⁶
 սրբեցէ, եւ զցասումն³⁷, որ վասն³⁸ մեղաց
 մերոյ³⁹ իջանեն ի վերուստ, դադարեցուս-
 ցէ: 122 Եւ թէ⁴⁰. «Բնակեալ⁴¹ ի սմա միշտ⁴²
 որպէս յառաջին խաչն⁴³ քո⁴⁴, եւ արա⁴⁵ զսա
 լինել⁴⁶ քեզ⁴⁷ տաճար եւ աթոռ⁴⁸ եւ զէն
 զաւրութեան⁴⁹. զի երկրպագութիւնն⁵⁰ մեր
 առաջի սորայ՝ ոչ⁵¹ նիւթեղէն արարածոյ⁵²,
 այլ քեզ միայնոյ⁵³ աներեւութիզ⁵⁴ Աստու-
 ծոյ մատուցի». եւ որ այլ⁵⁵ այսպիսի պա-
 ղատանաց բազում⁵⁶ բանք⁵⁷: 123 Եւ ապա
 առեալ զաւրհնեալ խաչն զայն⁵⁸ կանգ-
 նեմք⁵⁹ յարեւելս եւ երկրպագեմք⁶⁰ նմա, մի
 անգամ⁶¹ միայն⁶² աւրհնելով եւ⁶³ ոչ բազում
 անգամ⁶⁴ որպէս եւ գրեալս⁶⁵ էր⁶⁶:

1 գրեալ CEFG234R2
 2 քազու մ անգամ որպէս (I որ եւ R1) գրեալս էիք H
 3 որ I ոչ R2
 4 մէջ R2
 5 I եղեալ է Q3, տ. է. եղեալ R2, I է. R3
 6 առաջին R2
 7 մերոց I ձերոց LW
 8 քարբմանեալ FG2HIR2, քարբմանել I, քարգմանել R2
 9 I R1
 10 յարեւելս I
 11 յունարեն G2
 12 լեզուաւ I գրով R3, լեզուով I R1
 13 զնոր I L
 14 գինուով CG4HNR2, գինով Q1R1
 15 որք R2
 16 I R2
 17 I կողիցն R3
 18 տ. ելին ի Քրիստոսի H
 19 խորհրդոյն C, խորհուրդս N
 20 ընթեռնուն KP
 21 բանս + եւ + I, գրանս R2
 22 I եւ գտաւեկականս R2
 23 I եւ աւետարանս խորհրդականս HR2, I R4
 24 աղաւթս G3, աղօթք R3
 25 քահանայական R3
 26 խնդրել R3
 27 եւ աղօթս խորհրդաւորս խնդրելով յաստուծոյ տալ
 I խորհրդականս ... յաստուծոյ R3
 28 այնմ CG4HKLNPR1Z, յայնմ R2
 29 շնորի F
 30 զզօրութիւնս R2, զօրութիւն FW
 31 առաջնոյ I HR1, առաջին R2
 32 խաչին FH, I այնմ խաչի W
 33 յոր I N, որոյ R2

34 I հածեցէ F
 35 I R2
 36 մարդկան R2
 37 զցասու I R2
 38 I R2
 39 I R2, տ. մերոց մեղաց R3
 40 I R2
 41 քնակէ R2
 42 I HR2
 43 խաչին R2, խաչք + յորոյ վերայ ինքն բեւեռեցաւ + R3
 44 I R3
 45 ապա I արա R2
 46 լինիլ Q3R2
 47 I քեզ R3, եւ I R1
 48 յաթոռ N
 49 զաւրութեանն G4, զաւրութիւն R2
 50 գերկրպագութիւն G4R2, երկրպագութիւն EFG23HI-
 Q3R1
 51 ոչ + եւ + R2
 52 յարարածս R2, արարածս R1
 53 միայն H
 54 աներեւութիւն R2
 55 այլ + եւս + R1
 56 I HKQ3R12, տ. քազում պաղատանաց W
 57 տ. քանք պաղատանաց R2
 58 I առեալ ... զայն H, զայնուիկ I զայն F
 59 կանկնեմք CDP
 60 երկրպագանեմք EFG23Q3R2, երկրպագանեմք R3,
 երկրպագեմք R4
 61 անկամ CPZ
 62 I միայն KPR2
 63 I CKNPR1
 64 անկամ PZ
 65 գրեալ LR2
 66 է I L, էք R2

124 Եցոյց մեզ գրեալքս¹ եւ² զայս ինչ, թէ³ լուաք յոմանց⁴ ի նոցանէ ասել⁵, թէ Քրիստոս՝ մարմին համագոյակից⁶ մեզ՝ թանձր, մահկանացու, չարչարելի, երկրային⁸, ապականացու եւ եղանելի. ոչ⁹ առ¹⁰ ի կուսէն¹¹, այլ անապական անաւոր¹² անչարչարելի¹³ եւ¹⁴ անեղանելի¹⁵. եւ¹⁶ թէ՛ երեւեցաւ մարդ որպէս¹⁷ կամեցաւ, եկեր եւ արբ¹⁸ իբրեւ առ Աբրահամու¹⁹: 125 եւ այսոցիկ²⁰ բանից²¹ պատասխանի ունին կատարելապէս առջին գրեալքդ²² առ ի մէնջ բանք²³. բայց ասացուք փոքր ինչ եւ²⁴ առ²⁵ այժմ²⁶ դարձեալ:

126 Ասեմք զՔրիստոս՝ Աստուած եւ մարդ, ըստ մարդկութեանն²⁷ համագոյակից մեզ եւ ըստ աստուածութեան²⁸ Հաւր եւ Հոգւոյն²⁹. եւ³⁰ նոյն ինքն մի աստուա-

ծութիւնն³¹ եւ անբաժանելին³², ըստ աստուածային բնութեանն՝ երկնային³³, պարզ, անչարչարելի³⁴ եւ անմահ. իսկ ըստ մարդկային³⁵ բնութեանն³⁶ երկրաւոր թանձր չարչարելի³⁷ եւ մահկանացու³⁸: 127 Բայց ոչ ոմն եւ ոմն³⁹ ըստ Նեստորի կարծեացն, որ տաճար ասաց Բանին զմարմինն⁴⁰: 128 Քանզի յետ միաւորութեանն⁴¹ բարձան⁴² երկուութիւնքն⁴³, որպէս⁴⁴ բարձրագոյնքն⁴⁵ եւ աստուածայինքն է⁴⁶ երբեմն⁴⁷ զի մարմնոյն ասին ի զիրս համագոյակցին⁴⁸ մերոյ: 129 Ըստ որում⁴⁹ եւ զտնաւորինական⁵⁰ անուանսն⁵¹ Տեառն մերոյ՝ յատուկ⁵² աստուածութեանն⁵³ զնէ⁵⁴ առաքեալ⁵⁵ ասելովն⁵⁶.

1 գրեալս R₁
 2 եւ + թէ + G₄H, որ լ եւ R₂
 3 եթէ W
 4 լ յոմանց G₄
 5 ասելով H, լ R₂
 6 լ համագոյակից F
 7 մեր լ մեզ HR₂
 8 երկրային I
 9 ոչ + է + G₄K
 10 էառ լ CHLNPR, R₁W
 11 կուսէս F
 12 տ. անօր անապական R₂
 13 լ անչարչարելի E
 14 լ H
 15 լ ոչ ... անեղանելի R₂
 16 լ EFG₂₃
 17 որպէս + եւ + R₂
 18 էարբ EG₂₃Q₂₃R₁
 19 արբահամու P, արբահամաւ Q₃
 20 այսոսիկ CN
 21 լ բանից F
 22 գրեցեալդ CG₄KLNP, R₁ZW, գրեաց W₁, գրեալդ DEFIQ₁₂
 23 բանից EFG₂HI
 24 տ. եւ փոքր ինչ R₂, լ եւ EFG₂I
 25 լ առ R₂
 26 այդ՛ H
 27 մարդկութեանց R₂, մարդկութեան HQ₄
 28 աստուածութեանց EFG₂₃I
 29 աստուած եւ մարդ, ըստ աստուածութեանց համագոյակից հօր՝ եւ ըստ մարդկութեանց (ն լ R₂) համագոյակից մեզ լ ըստ ... հոգւոյն R₁, լ եւ ըստ ...

հոգւոյն CDG₄KLNPZ, ըստ աստուածութեանց համագոյակից հաւր եւ ըստ մարդկութեանց համագոյակից մեզ լ եւ ըստ ... հոգւոյն H,
 30 լ ըստ աստուածութեան՝ Հաւր եւ Հոգւոյն. եւ W
 31 աստուածութիւն FG₂₃R₂
 32 անբաժանելի EFG₂₃IR₂
 33 լ երկնային R₂, + եւ + երկնային R₃
 34 + եւ + անչարչարելի R₂
 35 զմարդկային R₂
 36 բնութեան R₂
 37 չարչարելի E
 38 մահկանացու + յուս. բանգի մարմին է եւ ոչ աստուածութիւն թէ եւ եղև աստուծոյ մարմին. նոյնպէս եւ բանն աստուած է եւ ոչ մարմին թէ եւ իւրացոյց զմարմինն տնօրինարար + G₃
 39 լ եւ ոմն R₂
 40 տ. զմարմինն բանին H
 41 միաւորութեան G₄
 42 բարձրանալ R₂
 43 երկուութիւն N, երկօթիւնն F
 44 որպէս + եւ + Q₂₃R₁
 45 բարձրագոյն K
 46 լ է R₁
 47 երբեմն + աստուածութեանց. եւ (+ է + R₁) երբեմն + R₂
 48 համագոյակցին R₃, համագոյակցն R₃
 49 ստորում լ ըստ որում R₂
 50 զանարիմական լ R₃
 51 զանունս EFLZ, անունս G₂₃IKNQ₁, անունս W, յանունս R₂
 52 լ յատուկ R₂
 53 յաստուածութեանց R₂, աստուածութեան W
 54 դիմի՛ F
 55 առաքեալ EQ₂R₁
 56 ասելով DEFG₂₃HI

«Յիսուս Քրիստոս երէկ եւ այսաւր՝ նոյն եւ յաւիտեանս¹»²: 130 *երէկ՝ զմշտնջենաւոր² աստուածութիւնն³, որ ընդ Հաւր էր, ասէ⁴. «Եւ այսաւր⁵ զմարդեղութիւնն⁶, եւ⁷ նոյն եւ յաւիտեանս⁸ զանվախճան⁹ թագաւորութիւնն»*: 131 *Զի թէ բաժանումն¹⁰ զիտէր¹¹ առաքեալ¹² ի մարդկութիւնն¹³ եւ յաստուածութիւնն¹⁴, պարտ էր ասել, թէ Բանն Աստուած երէկ, եւ Յիսուս Քրիստոսն այսաւր. բայց¹⁵ ոչ երբէք ցուցին բաժանման յեղանակ¹⁶ յետ միաւորութեանն, ո՛չ առաքեալքն¹⁷ եւ ո՛չ վարդապետք եկեղեցոյ¹⁸, որպէս¹⁹ Յովհաննէս²⁰ աւետարանիչն²¹ զմարմինն²² շաւշափելով²³ զԲանն ասաց շաւշափել²⁴. «Զեռք մեր, ասէ²⁵, շաւշափեցին²⁶ ի վերայ Բանին կենաց»²⁷: 132 *Դարձեալ, եւ զմարմնոյն**

յատուկքն²⁷ է, զի²⁸ աստուածութեանն տան²⁹, որպէս³⁰ Աստուած խաչեալ եւ արիւն³¹ Աստուծոյ եւ չարչարանս եւ մահ³² ըստ Աստուածաբանին Գրիգորի³³ եւ այլոց սրբոցն. եւ այսոքիկ³⁴ զի³⁵նչ³⁵ այլ³⁶, եթէ³⁷ ոչ³⁸ զանճառ միաւորութիւնն³⁹ եւ զանբաժանելին⁴⁰ գոյ⁴¹ նշանակեն⁴²:

133 *Վասն որոյ եւ մեք⁴³ խոստովանիմք զմարմինն⁴⁴ Համագոյակից մեզ⁴⁵, զի ի⁴⁶ զանգուածոյն⁴⁷ է⁴⁸ Աղամայ, եւ թանճր եւ ոչ առ աչս⁴⁹ երեւեալ ձեւ միայն մարմնոյ⁵⁰, որպէս⁵¹ Աբրահամու⁵² երեւեցաւ. եւ այս⁵³ ոչ միայն յառաջ քան զյարութիւնն⁵⁴, այլ եւ⁵⁵ յետ յարութեանն⁵⁶, որպէս եւ ինքն⁵⁷ ասաց. «Շաւշափեցէք զիս եւ⁵⁸ տեսէք, զի ես⁵⁹*

1 յաւիտեան R₂
 * Լ: Է: Գ: Ը
 2 զմշտնջենաւորութիւնն H
 3 ի աստուածութիւնն H
 4 ասէր H
 5 այսօր + զմեզ + R₂
 6 զմարդկութիւնն ի Q₂, մարդեղութիւնն R₂, զմարդեղութիւն R₅
 7 ի EFG₃IR₂
 8 յաւիտեան FR₂
 9 զանվախճանութիւնն R₂, զանվաղչան R₃, զանվաղնան R₄
 10 զբաժանումն F
 11 զիր էր ի զիտեր L
 12 առաքեալն FHQ₂R₁
 13 տ. ի մարդիք առաքեալ(ք R₂)ն R₃, զմարդկութիւնն R₄, մարդկութիւն R₅
 14 աստուածութիւնն NR₂, յաստուածութիւն R₃
 15 ի R₂
 16 եղանակ R₁
 17 առաքեալք R₁, առաքեալն R₂
 18 եկեղեցոյ FP
 19 որպէս + եւ + CLNPQ₃R₁ZW
 20 յիւաննէս F, յիւաննէս G₃KLNR₃WZ, յովհաննէս P, յիւաննէս R₂, յիւաննէս HQ₃
 21 աւետարանիչ L, + ասէ + աւետարանիչն R₂
 22 ի զմարմինն R₂
 23 շաւշափելովն W
 24 շոշափեալ HK, շոշափելի R₂
 25 ի ասէ G₄HK
 26 շոշափեցին + ասէ + K
 27 Լ: Է: Գ: Ը: Լ: Լ

27 յատուկսն Q₂, յատուկք R₂
 28 ի R₂
 29 ի R₂
 30 որ ի որպէս L, որպէս + եւ + R₂, որպէս + զի + R₄
 31 արիւնն I
 32 տ. եւ մահ եւ չարչարանս F, մահս Q₂
 33 գրիգորիոյ R₃, գրիգորոյ R₂
 34 այսոքիկ R₁
 35 + եւ + զիմչ R₂
 36 ի այլ G₄, ասէ ի R₃
 37 թէ R₂
 38 ի ոչ K
 39 միութիւնն ի R₁
 40 զանբաժանելի G₃
 41 + մի + գոյ R₁
 42 նշանակէ H, նշանակէն W
 43 ի մեք K
 44 զմարմին F, ի R₂
 45 տ. համագոյակից մեզ զմարմինն R₃
 46 ի R₂
 47 զանկուածոյն DEG₂IPR₂
 48 էր HR₁
 49 յառաջս ի առ աչս R₂, աջս ի աչս G₄
 50 մարմնոյն G₂R₂
 51 որ ի E
 52 արրամաու CN
 53 ի G₄
 54 զյարութիւն R₂
 55 ի R₁
 56 յարութեան CG₄NR₂
 57 ինքն + իսկ + GQ₃R₁
 58 ի R₂
 59 ի R₂

նոյն¹ եմ². զի ոգի³ մարմին եւ ոսկերս⁴ ոչ ունի⁵, որպէս զիս⁶ տեսանէք զի ունիմ⁷»⁸:
 134 Թէպէտե՞ն⁸ աստուածային զաւրու-
 թիւնն⁹ յորժամ կամէր¹⁰ թեթեւացուցա-
 նէր¹¹ զմարմինն, որպէս¹² գնալովն ի վե-
 րայ ծովուն եւ ելանելովն ի կնքեալ¹³ գե-
 րեզմանէն եւ դրաւքն¹⁴ փակելովք¹⁵ մտա-
 նելովն¹⁶ առ աշակերտսն. զի ոչ¹⁷ եթէ¹⁸
 ինքն բնութեան աւրինաց¹⁹ ծառայէր՝ որ-
 պէս²⁰ մեք, այլ արէնք²¹ բնութեանն²²
 նմա²³ ծառայէին²⁴ որպէս արարչի, ըստ ո-
 ռում²⁵ եւ ի²⁶ կուսական ծննդենէն²⁷ եւ
 յայլոց²⁸ գերագունից²⁹ սքանչելեացն³⁰ է
 իմանալ:

135 Եւ թէ³¹ ոչ էր³² թանձր մարմինն³³,
 ի խաչին զո³⁴ բեւեռեցին, կամ որպէս

1 նոյնն H
 2 նոյնպէս I նոյն եմ R₂
 3 հոգի I ոգի R₂
 4 տ. ոսկերս եւ մարմին R₂
 5 ունիմ F
 6 զիսս EFG₂₃
 7 ունի F
 8 «Դ.՝-է. Ի.Գ. 39
 8 որպէս ըստ I Թէպէտե H
 9 զարուստեանն HR₁, զարուստեան R₂, զարուստամբն R₃
 10 I կամէր R₂
 11 թեթեւացուցէր G₃
 12 որ I որպէս R₂
 13 կնքել L
 14 դրովն G₁₂Q₄, դրով R₄, դրով R₃
 15 փակելովք HR₁₂, փակելով R₃
 16 մտանելով CG₃HN, մտանել R₂
 17 I R₂
 18 թէ Q₃R₁₂
 19 օրինացն CEFG₂₃ILNQ₃R₁₂, I R₃
 20 որպէս + եւ + R₂
 21 օրէնքն F
 22 բնութեան CFHR₁
 23 I նմա R₂
 24 ծառայեն R₂
 25 ասորում I ըստ որում R₂
 26 I R₂
 27 ծննդեանն R₂
 28 այլոց R₂
 29 գերագոյնից DG₄L
 30 սքանչելեացն E, սքանչելեաց H
 31 եթէ FH, եթէ I եւ թէ R₁

զմեռեալ³⁵ ի գերեզմանի եղին³⁶, եւ³⁷ Թոմ-
 մաս³⁸ զո³⁹ վ³⁹ յետ⁴⁰ յարութեանն⁴¹ շաշա-
 փէր⁴². եւ թէ⁴³ ոչ էր չարչարելի⁴⁴ զիա⁴⁵ ըդ
 խոնարհեցուցեալ⁴⁵ զգլուխն⁴⁶ աւանդէր⁴⁷
 զՀոգին⁴⁸: 136 Սակայն կամաւ կրէր զա-
 մենայնն⁴⁹ եւ իշխանութեամբ, եւ ոչ ակա-
 մայ⁵⁰ եւ տկարութեամբ՝ ըստ իւր ին-
 քեան⁵¹ ասելոյ⁵². «Իշխանութիւն⁵³ ունիմ
 դնել զանձն իմ, եւ իշխանութիւն ունիմ
 առնուլ⁵⁴ զսա⁵⁵»:

137 Իսկ ապականացու⁵⁶ ասել զմար-
 մինն, եթէ⁵⁷ յաղագս կամաւոր⁵⁸ կրից⁵⁹ ոք
 ասիցէ, քաղցոյն⁶⁰ եւ ծարաւոյն⁶¹ եւ ար-
 տասուելոյն⁶² եւ արեանն⁶³ Հեղլոյն⁶⁴ ի վե-

32 Է L
 33 մարմին G₂₄IKLPQ₃R₁Z
 34 զով Q₂R₁
 35 մեռեալ R₃
 36 կամ զո դրին մեռեալ ի գերեզմանի I կամ ... եղին R₂
 37 I F
 38 բոմաս Q₃R₂, բովմայ R₃
 39 զո KP
 40 յետոյ EFG₂₃I
 41 I յարութեանն EFG₂₃I, յարութեան G₃W
 42 տ. շոշափեաց յետ յարութեանն R₃, շաշափեաց HR₂
 43 եթէ HR₁W
 44 չարչարելի + զիարդ չարչարեցաւ, եւ եթէ չէր մահկանացու մարմնովն H + Q₃R₁
 45 խոնարհեցուցանել R₂
 46 I գլուխն L
 47 աւանդէ R₁
 48 զոգին CHKP
 49 «Զ.՝-է. Ժ.Թ. 30
 49 գամենայն IR₁, I R₂
 50 կամայ L, յակամայ R₂
 51 I R₂
 52 ասելով CHN, ասելոյն EFG₂₃IR₃, տեղոյ I R₃
 53 իշխանութիւնն G₄R₂
 54 առնել R₂
 55 I գսա R₂, գայն R₃, գանձն իմ I R₄
 56 ապականացաւ R₂
 57 թէ HR₁
 58 յակամայ I կամաւոր R₂
 59 կրիցն EFG₁₂₃IQ₃
 60 քաղցին HR₁
 61 ծարաւելոյն EFG₂L, ծարաւին R₂
 62 արդասուսելուն H
 63 արեան G₄R₁, յարեանն R₂
 64 հոսելոյն I G₁HLW, հոսելոյ R₁

ըայ խաչին, որով կենդանացաք, խոստովանիմք եւ մեք զայս, ապա թէ՛ վասն աւամայ՝ եւ անգոսնելի՛ կրից ապականացու ոք ասիցէ զնա, այսինքն՝ կերակրոց՝ եւ ըմպելեաց՝ ախտաբար՝ Հոսմանց, այսմ ոչ հաղորդիմք՝, քանզի ապականութիւն՝ մեղաց է ծնունդ՝, եւ որ մեղս՝ ոչ արար, ոչ տիրեաց նմա՝ եւ՝ ապականութիւն այսպիսի՝: 138 Դարձեալ՝ զի՛ վկայի ի գիրս, եթէ՛ զկիրս ոչ աւամայ՝, այլ կամաւոր՝ կրեաց եւ այս կիրք՝ ապականութեան՝ ոչ՝ կամաւոր՝, այլ աւամայ՝ եւ բռնութեամբ ներգործի՝ ի բնութիւնս՝. եւ որ զայս ասէ, յայտ առնէ, թէ՛ ոչ կիրքն՝ նմա՝, այլ ինքն կրիցն՝ ծառայէր. եւ թէ՛ այսպիսում՝ ապականելի՛ կրից Հնազանդէր աւամայ՝, յայտ է՝, թէ՛ եւ՝

մեղաց, որ հայրն է ապականութեան՝, ի՛ ներքոյ անկեալ՝ էր. զոր՝ մի լիցի՝ իմանալ կամ ասել ուղիղ՝ հաւատացելոց՝: 139 Իսկ թէ՛ առ ի հաստատութիւն՝ մարդկութեանն՝ ոք ասիցէ՛ զայս՝ լինել՝ առ նա՛, բաւական են յայտնի կիրքն եւ անանգոսնելիք՝, որ՝ գրեալքն՝ են, հաւատարիմ առնել, թէ՛ ճշմարտապէս՝ մարդ եղեւ, եւ անգրելոցն ոչ՝ կարաւտանայ եւ վատթարագունից՝ այն, որ ճշմարիտ Աստուած խոստովանի զնա՝:

140 Գրեալ էր վերստին զմէնջ, եթէ՛ վասն այնորիկ ասեն մի բնութիւն՝ Քրիստոսի՝, որպէս թէ՛ ամենեւին ընկղմեցաւ՝ մարդկութիւնն՝ յաստուածութիւն՝ անդր՝,

1 եթէ G₁HQ₂R₂
 2 յակամայ R₂
 3 անկոսնելի R₂Z, անկոսնել CDG₁₂NP
 4 + է + կերակրոց Z
 5 ըմբելեաց FHKLZW, ընպելեաց R₂
 6 ախտաբար FIQ₃, ախտաբեր H, աղօտաբար R₃, ուխտաբար R₇
 7 հաղորդիմ G₁
 8 յապականութիւնն N, ապականացուն R₂
 9 տ. ծնունդ է R₂
 10 զմեղս R₂
 11 ի նմա K
 12 տ. եւ նմա R₂
 13 ի այսպիսի R₂
 14 ի զի R₃, եւ ի R₃
 15 թէ FG₄HR₁
 16 յակամայ R₂
 17 կամաւ R₂
 18 կիրք + ոչ + K
 19 ապականութիւն R₂
 20 տ. ոչ ապականութեան R₁
 21 ի կամաւոր R₁
 22 յակամայ R₂
 23 ներգործէ R₂
 24 բնութիւն F, + մերս + բնութիւն R₂
 25 եթէ R₂
 26 կիրք R₂
 27 նման R₂
 28 կրից R₃, կրոցն K
 29 այսպիսումն R₄, այսպիսիում G₁R₃, այսպէսիում R₇
 30 ապականիլն R₂
 31 յակամայ R₂

32 էր G₄
 33 ի H
 34 ապականութիւն R₃, + մեղաց + ապականութեան R₃
 35 ի R₁
 36 անգեալ DEG₁₂I
 37 զի ի զոր G₂H
 38 ի լիցի R₂
 39 ուղիղ EILR₇
 40 տ. ուղիղ հաւատացելոց R₂
 41 եթէ EFG₁₂₃₄HKLNPR₁, եթէ W
 42 հաստատութեան R₂
 43 մարդկութեան ER₃, մարդկան F, ի R₃
 44 տ. ասիցէ ո՞ր H
 45 ի զայս CG₄NP
 46 լինիլ Q₃
 47 նմա R₁, առ նա ի R₂
 48 անանկոսնելիք CDNP, անանգոսնելիքն R₂₃, անգոսնելիքն G₁HQ₃R₁, անանկոսնելիքն R₄
 49 որպէս ի որ EFG₂₃I
 50 գրեալն KPR₂
 51 ի թէ EG₂₃I
 52 նշմարիտ R₁
 53 որ ի ոչ R₂
 54 վատթարագունիցն CEG₂₃HIN, վաթարագունիցն F, վատթարագոյնից G₄
 55 ի եւ վատթարագունից ... խոստովանի զնա R₂
 56 թէ HQ₃R₁
 57 տ. մի բնութիւն ասեն HR₁
 58 գրիստոս H
 59 ընկղմեցաւ G₂
 60 մարդկութիւն R₂W
 61 յաստուածութեան G₁, յաստուածութիւնն G₂HR₁, աստուածութեանն R₂
 62 անդ R₂

ըստ աւրինակի՝ զի կաթիլ մի քացախոյ¹ եւ² մեղեր³ ի ծով անկեալ⁴ աներեւութանայ: 141 Եւ այսմ եւս⁵ բանի⁶ առաջինդ⁷, որ ի մէնջ բանք⁸ ունին զպատասխանի⁹, այն, զոր գրեցաք, թէ¹⁰ ի¹¹ միաւորութեանն¹² մարդկային թանձր¹³ եւ յաւգական¹⁴ բնութիւնս ոչ փոխեցաւ¹⁵ յանյաւդ¹⁶ եւ¹⁷ պարզական բնութիւնն¹⁸ Աստուծոյ եւ¹⁹ զիւրն²⁰ կորոյս թանձրութիւնն²¹, եւ ոչ պարզ եւ անմարմնական բնութիւնն²² Աստուծոյ²³ խառնելով²⁴ ընդ բնութեան²⁵ մարմնոյ²⁶ փոխեցաւ²⁷ կամ²⁸ այլայլեցաւ²⁹ յիւրն³⁰ յաւետ պարզութենէ³¹. քանզի քացախ եւ³² մեղր այլայլին եւ ապականին անկեալք³³ ի ծով, որպէս ջուր եւ զինի:

142 Ոչ այսպէս³⁴ եւ³⁵ միաւորութեան³⁶ յեղանակ³⁷ աստուածութեանն³⁸ եւ մարդկութեանն, զի այսոքիկ մարմինք³⁹ գոյով յիրաւի ապականին խառնելովն⁴⁰ ի միմեանս⁴¹. իսկ մարմին⁴² եւ անմարմին⁴³ խառնին եւ միանան անճառաբար, եւ ոչ շփոթին ի միմեանց կամ այլայլին, որպէս⁴⁴ մարդկայինս⁴⁵ հոգի եւ մարմին. եւ թէ⁴⁶ արարած⁴⁷ բնութիւնս⁴⁸ այսքան⁴⁹, քանի⁵⁰ եւս է⁵¹ իմանալ առաւել հրաշափառագոյն զարարչական բնութեանն⁵² միաւորութիւն⁵³ ընդ արարածոյս⁵⁴.

143 Ասացուք⁵⁵ փոքր ինչ⁵⁶ եւ⁵⁷ վասն առաջաւորացն ի մէնջ⁵⁸ անուանեալ⁵⁹ պահոց, զոր⁶⁰ հայհոյէք⁶¹ տգիտաբար, Սարգսի⁶² ուրումն⁶³ ասելով⁶⁴ կախարդի էշ եւ սկունդ⁶⁵

1 Բացաղխոյ R₂
 2 կամ I եւ HPR₁
 3 մեղրի F, մեղր KPR₂
 4 անգեալ D₆₂₃IZ
 5 եւ I եւս R₃
 6 I բանի R₂, տ. բանի եւս R₁
 7 առաջնորդ R₂, առաջինք R₃
 8 I բանք R₁
 9 զպատասխանին R₂
 10 I թէ F
 11 I DG₁KLZ, եթէ I ի R₃
 12 միաւորութիւնն FR₃, միաւորութիւն R₂, մախաւորութեան G₁
 13 + սերտ + բանձր R₂
 14 օղական R₂
 15 փոփոխեցաւ DG₂R₂
 16 յանյաւդն E, անյոդ R₂, անօր I R₃
 17 եւ + ի + K
 18 բնութիւն EG₃R₂
 19 զի I եւ H
 20 զիւն I զիւրն H
 21 բանձրութիւնն R₂
 22 բնութիւն F
 23 I եւ զիւրն ... Աստուծոյ G₄
 24 խառնելովն G₁R₂
 25 բնութեանն EG₂₃I, բնութիւն HR₃, բնութեանն + աստուծոյ + R₂
 26 մարդոյ I մարմնոյ G₁H, մարմնոյն R₁₂
 27 փոխեցաւ KQ₃R₁, փոփոխեցաւ W
 28 եւ I կամ R₂
 29 այլայլին R₂
 30 յիւր E
 31 պարզութենէն G₄Q₃, բարզութենէ H
 32 կամ I եւ G₁HR₁
 33 անգեալք DEG₂₃I

34 այսպէս + է + H
 35 է I եւ R₁
 36 միաւորութեանն CEG₁₂₃₄HIKLNPO₂₃R₂ZW
 37 եղանակ Q₃R₁
 38 աստուածութեան Q₃
 39 մարմին EG₁KQ₃W
 40 խառնելով K
 41 միմեանց R₂, միասին I R₁
 42 մարմինն EG₂₃I
 43 անմարմինն EG₂₃I
 44 որպէս + եւ + G₁HR₁
 45 մարդկային KPQ₃R₂
 46 եթէ I եւ թէ DEFG₂₃I
 47 արարածական G₁
 48 բնութիւն FR₂
 49 այսինքն I այսքան G₁, այս G₄R₂
 50 իրիտոսի I բանի R₂
 51 եւ այս է I եւս է R₃
 52 բնութիւնն R₂
 53 I միաւորութիւն CDEFG₂₃₄IKNPR₂ZW
 54 արարածոյ R₂, արարածոցս W
 55 ասացուք + եւ + R₁
 56 փոքր ի շատէ I փոքր ինչ R₂
 57 տ. եւ փոքր ինչ Q₃, I եւ HR₃
 58 մէջ H
 59 անուանել HI
 60 գորս L
 61 հայհոյիցէք CN, հայհոյեցէք G₁KLPZ
 62 սարգիս H
 63 որումն DHKLR₄Z, ուրեմն R₂, ումեմն R₃
 64 I ասելով H
 65 ըսկոնդ R₂, սկոնդ R₃, սկունդ G₁, սկրնդուն KP

ունողի¹. Ի յապստամբելոցն² ի³ հաւատոյս⁴ մերոյ առասպելարանելով ի⁵ զանազան իրս վասն սորին⁶, եւ պատմելով ստալադ⁷ բանիւ առաջի ձեր: 144 Բայց առ մեզ յիշատակ⁸ այսպիսում՝ Սարգսի¹⁰ անգոյ է¹¹ առաւել քան զեղջերուաքաղն¹² անուանեալ¹³. զի նա թէեւ¹⁴ գոյութիւն ոչ ունի, անուան պատահեցաւ¹⁵, իսկ Սարգիսս այս ոչ գոյութիւն ունի յազգս¹⁶ մեր եւ ոչ անուն. զոր¹⁷ թէ¹⁸ է¹⁹ ոք²⁰ ուրէք, թէպէտ եւ մեզ անյայտ է, նզովէ զնա կաթուղիկէ²¹ եկեղեցի եւ զէջ նորա եւ զսկունդ եւ զգիտող²² նորա եւ զընդունող²³, զի²⁴ զանուն նորա չէ ոք²⁵ լուեալ²⁶ յազգս²⁷ մեր, բայց²⁸ ի²⁹ Հոռոմոց³⁰, զի³¹ ասեն զրպարտելով

զմեզ: 145 Այլ մեք³² վկայութեամբն Աստուծոյ յայտնապէս³³ զրեացուք³⁴ զճշմարտութիւնն³⁵ վասն³⁶ սորին իրաց³⁷, զի մի ոք տգիտութեամբ³⁸ հայհոյեցէ եւ վնաս³⁹ գործեցէ անձին⁴⁰ իւրոյ:

146 Արդ⁴¹ առաջաւորք⁴² ասի սա⁴³, վասն⁴⁴ զի առաջին պաշք⁴⁵ է⁴⁶ Հայաստանեայց⁴⁷. եւ պատճառն է⁴⁸ այս ինչ⁴⁹:

147 Սուրբն Գրիգոր Լուսաւորիչն⁵⁰ մեր յորժամ ել ի Վիրապէն, եւ ժողովեցան առաջի⁵¹ նորա թագաւորն⁵² Հայոց⁵³ Տրդատիոս⁵⁴ պատուհասեալ⁵⁵ յԱստուծոյ՝ ի կերպարանս վարազի⁵⁶ եղեալ, եւ իշխանքն ամենայն եւ զաւրքն այսահարեալք⁵⁷, եղ⁵⁸ ամենեցուն⁵⁹ առ հասարակ⁶⁰ պահս⁶¹ հին-

1 տեսողի | DKPZW, ունողի W₁, տեսաղի L
 2 ապստամբելոցն R₂
 3 ի R₂
 4 հաւատոցս D
 5 ի G₁H
 6 նորին HR₁
 7 ստաոդ R₂
 8 յիշատակի H
 9 այսպիսում | F, այսպիսի R₃
 10 տ. յսպիսում | այդպիսի R₂ սարգսի յիշատակ Q₃
 11 + է. + եւ R₁₂
 12 զեղջերուաքաղն R₃, զեղջերուաքաղն R₃, զեղջերուաքաղն N, զեղջերուաքաղն R₃, զեղջերուաքաղն DWZ, զեղջերուաքաղն R₂, զեղջերուաքաղն R₁, զեղջերուաքաղն R₄
 13 անուանել CLN, ասացեալ | HR₁
 14 եւ թէ KR₂
 15 պատահեցաւ | Z
 16 յազգս | R₂, յազգ F
 17 զոր + եւ + G₁, զի | G₄
 18 եթէ R₂
 19 ի R₂
 20 ի ոք KPR₂
 21 կարթողիկէ DQ₁R₁Z
 22 զգիտողս G₁HR₁, զգիտաղ G₂₃LQ₂₃
 23 զընդունողն G₁, զընդունող FG₂₃LQ₂₃, զընդունողն H, զընդունողս R₁, զընդունողս + նորա + R₂
 24 եւ որ | զի CDEFG₂₃HIKLNPO₁R₂ZW
 25 ի չէ ոք CDEFG₂₃HIKLNPO₁R₂ZW
 26 լուեալ + է. + CDEFG₂₃HIKLR₂ZW
 27 ի յազգս G₁
 28 բաց G₁₂₃R₂W, բացի EF
 29 ի ի F
 30 հոռոմոց H, հոռոմոց R₂
 31 որ ի զի Q₃R₂

32 ի մեք E
 33 այսպէս ի յայտնապէս R₂
 34 զէսցուք | G₄
 35 զճշմարտութիւն HLR₂
 36 ի վասն H
 37 սորինաց ի վասն սորին իրաց R₃
 38 տգիտաբար EFG₂₃ |
 39 վնասս H
 40 հոգւոյ ի անձին HR₁, հոգւոյ R₂, հոգւոյն R₃, հոգւոյն R₄
 41 ի G₁₄
 42 յառաջաւոր R₂, առաջաւոր EFG₁₂₃IKPR₃W₁
 43 սա + լուս. վասն յառաջ գոյոյն գոյոյն բան զպահսն քառասներորդաց որպէս զկարապետ եւ նախընթաց նմին + G₃
 44 ի վասն EFG₂₃ | յառաջին R₂
 45 պաք G₃P, պահ W, զպահն R₂
 46 է. + պահեալ + G₃
 47 հայաստանեաց DG₂LPR₃W, հայոց R₂
 48 ի R₂
 49 ինչ + է. + F, տ. այս ինչ է DEG₂₃ |
 50 լուսաւորիչ CDEG₄ILNPWZ
 51 առաջ G₄
 52 թագաւորն G₂R₂
 53 ի հայոց R₂
 54 տրդատիոս R₂, տրտաղիոս W
 55 պատուհասեալ R₂
 56 իսկի ի H
 57 ասահարեալք G₂
 58 հրամայեաց սուրբն գրիգոր ի եղ R₂
 59 ամենեցոյն L
 60 տ. առ հասարակ ամենեցուն G₄, ի առ հասարակ HR₁₂
 61 տ. պահս առ հասարակ G₁, պահք R₂

գաւրեայ անսուաղութեամբ¹, զի մի ինչ ճաշակեացեն² որպէս նինուէացիքն³, որով եղև բժշկութիւն նոցա ի ձեռն նորա. եւ զայս պահս⁴, որ⁵ վասն այսր պատճառի⁶ յառաջագոյն եղաւ ի սրբոյն Գրիգորէ, նոյն ինքն⁷ Լուսաւորիչն⁸ աւանդեաց⁹ յեկեղեցիս¹⁰ Հայոց¹¹ զնոյն պահել յամենայն¹² ամի¹³ շրջագայութեանն¹⁴, որպէս զի մի մոռացին¹⁵ երախտիքն¹⁶ Աստուծոյ եղեալ¹⁷ առ¹⁸ նոսա: 148 Եւ¹⁹ պատշաճ²⁰ Համարեցան²¹ խառնել²² զպահս²³ զայս²⁴, որով²⁵ Հայք ընկալան²⁶ զփրկութիւն²⁷, ընդ պահոցն²⁸ նինուէացւոց²⁹, որով³⁰ նոքա ազատեցան ի սպառնալեաց³¹ մահուանէն. զոր³² եւ պահեն մինչեւ ցայժմ³³ ազգ³⁴ ասորւոց³⁵ եւ եգիպտացւոց³⁶:

- 1 անսուաղ K
- 2 նառակից են I H, I Z, նաշակեացի R2
- 3 նինուէացիսն R2, զնինուէացիքն R3, նինուէացիքն R3, նինվէացիքն R5
- 4 I R2, պահս G2R3, պահս G3
- 5 I որ G3, որ I R2
- 6 պատճառ N
- 7 I որ վասն ... ինքն R3
- 8 I H, լուսաւորիչ R2
- 9 անուանեաց I L
- 10 եկեղեցիս R2
- 11 հայաստանեաց I HQ23
- 12 + վերստին + յամենայն G1HQ3R1, ամենայն R2
- 13 յամի R2
- 14 I շրջագայութեանն LR2, շրջագայութեան W, շրջագայութեամբ R3
- 15 մոռացեն R2, մոռացումն + լիցի + H
- 16 երախտեացն H, գերախտիքն R2, երախտիքն P
- 17 ելեալ I E
- 18 ի I G3K
- 19 ի I G1
- 20 պատճառ I R2
- 21 հրամանացն I R2
- 22 I խառնել G1
- 23 զպահս G2, զպահս G3
- 24 ի պահս (յ R2)այս I զպահս գայս R3
- 25 որով R2
- 26 ընգալան G2
- 27 զփրկութիւն + խառնել + G1
- 28 պահոց E
- 29 նրնուէացւոցն C, նինուէացւոցն G1, NR2Z, նինուէացւոց FR1W, նինուէացոցն HR3, նինվէացոց R3
- 30 որով H
- 31 սպառնացեալ I R2
- 32 I գոր H

149 Իսկ զի ասի սա³⁷ եւ³⁸ յանուն սրբոյն³⁹ Սարգսի⁴⁰, մի վասն Համանունութեան⁴¹ գայթակեցի⁴² ոք. քանզի⁴³ այս Սարգիս⁴⁴, որոյ տաւնս է⁴⁵, իշխան էր բարեպաշտաւն⁴⁶ ի Կապադովկիա⁴⁷, յաւուրս մեծին Կոստանդիանոսի եւ որդւոց⁴⁸ նորա⁴⁹. Իսկ յորժամ թագաւորեաց⁵⁰ ամբարիշտն⁵¹ Յուլիանոս, Հալածեալ ի նմանէ զնաց ի Պարս⁵² առ Շապուհ արքայ⁵³, եւ անդ բազումս⁵⁴ ի զաւրացն⁵⁵ դարձուցեալ⁵⁶ ի քրիստոնէութիւն, ընկալաւ⁵⁷ զվճիռ⁵⁸ մարտիրոսութեան Հանդերձ որդւովն⁵⁹ իւրով⁶⁰

- 33 յայժմ I R2
- 34 ազգն R2, ազգ՝ R1, ազգս R3
- 35 ասորոց CEFG1234HIKLN PQ123R2Z W
- 36 I եւ եգիպտացւոց R3, եգիպտացոց HPR2
- 37 I սա CDEFG234IKLN PZ
- 38 I եւ H, I սա եւ W
- 39 սուրբ L
- 40 սարգսի + գորաւարի + R2
- 41 համանունութեանն H, համանունութեանն EFG3IPR1, հոմանունութեանն R3, հոմանունութեանն KR2
- 42 գայթակեցի CDFG2IPQ123R2Z, գայթակեցի I
- 43 զի R2
- 44 սարգիսս HQ3R2
- 45 է + յուս. երեւելի + G3
- 46 I քարեպաշտաւն Z
- 47 կապադովկիայ HK, կապադովկայ F, կապադովկիա R1W, կապադովկիա CDEG23INPZ
- 48 որդոյ R3, յորդոց R4, որդոց HIPR2W
- 49 I նոցա I, նորա + յուս. Բաշամարտիկ գոլով ի պատերազմուսն զարդարեալ ամենայն առաինութեամբ եւ հաւատով ի քրիստոս + G3
- 50 թագ D
- 51 ամպարիշտն CG3, I ամբարիշտն H, յանցաւորն I G1LR1W, անցաւորն R2
- 52 պարսս EFG23IR1
- 53 տ. զնաց պարսից արքայն Շապուհ R2, արքայն CN
- 54 զբազումս EFG23IKPR1
- 55 զաւրաց + նորա + H, զաւրաց + նորա ի ձեռս իւր + W, զաւրացն + որ ի ձեռս իւր + L, զորացն + պարսից + R1
- 56 տ. զորացն պարսից բազումս դարձուցանէր R2, դարձոյց Q1
- 57 + եւ + ընկալաւ G1Q3, ընգալաւ G2
- 58 զվճիռն I H, զվճիւռ D, ըզվճիւռ W, զվճիւռ G2
- 59 որդով R3, որդովն CEFG4HPR6W, որդուով R1, որդով R4
- 60 տ. որդուովն իւրով մարտիրոսաց R2)աւ R3, իւրով R5, իւր F

ի նոյն իսկ արքայէն¹ Պարսից² Շապհոյ³ քանզի⁴ եւ⁵ աւր վախճանին⁶ պատահեցաւ⁷ լինել⁸ յերեսունն⁹ յունվարի¹⁰ ամսոյ¹¹, վասն այտորիկ¹² հաստատեցին տաւնել զյիշատակ¹³ նորա յաւուր շաբաթուն¹⁴, որ է¹⁵ յետ պահոց առաջաւորացն¹⁶, որպէս¹⁷ եւ¹⁸ զսրբոցն¹⁹ Թէոդորոսի²⁰ զկնի առաջին շաբաթուն²¹ պահոց քառասնորդացն տաւնեն ամենայն եկեղեցիք²²: 150 եւ²³ Աստուծով²⁴ ասացեալ՝ յս չ պատճառ²⁵ պահելոյ մեր²⁶ զայս պահս²⁷ անուանեալ²⁸ առաջաւորք²⁹:

151 Արդ, ըստ խնդրոյ³⁰ աստուածասիրութեան³¹ խոհեմագունիդ³² անձին³³, ով

պատուական զլուխ³⁴ եւ ի³⁵ մանկական³⁶ հասակի ունող³⁷ զիմաստութիւն³⁸ ծերոց³⁹, որպէս զՍաղոմոն⁴⁰ եւ զԴանիէլ⁴¹, եղաք առաջի պատուականութեան⁴² ձերոյ համառատ բանիւ զեկեղեցւոյ⁴³ Հայաստանեայց⁴⁴ զճշմարիտ⁴⁵ դաւանութիւնն⁴⁶: 152 եւ թէ⁴⁷ յաղագս⁴⁸ մարդկան հաճոյից կամ երկիրի⁴⁹ եւ⁵⁰ պատկառանաց⁵¹ աղաքաւ ծածկեցաք⁵² ի մերոց⁵³ դաւանութեանց⁵⁴ հաւատոյ⁵⁵ եւ ոչ զրեցաք, կամ թէ աւելի⁵⁶ ինչ զրեցաք, զոր ոչ ունիմք⁵⁷, որպէս զի⁵⁸ ընդունելի⁵⁹ լինել⁶⁰ առ ի ձէնջ, ընդ անհաւատիցն եւ հերձուածո-

1 յարմայէն G₁KP, արմայէ F
 2 Ս Պարսից R₁
 3 շապիոյ + եւ + CFLNPR₁, շապուիոյ EFR₂
 4 Ս Բանգի G₄
 5 տ. եւ Բանգի G₁HIKZW, Ս եւ CDELNPR₁
 6 վաղիսնանին R₂, վաղնանին R₄, վաղշանին R₃
 7 Ս պատահեցաւ R₂
 8 Ս L, լինիլ Q₃
 9 :L: D, յերեսուն EFIZ, յերեսունմեկ Ս G₃
 10 + ի + յունվարի H, յունուվարի IR₃, յունուարի DEG₁₃₄LNPR₅ZW, յունվար R₄
 11 տ. լինիլ ի յունվարի ամսոյ երեսուն Q₃, Ս ամսոյ R₃, յամսոյ Z
 12 այնորիկ EFG₁₂₃HIHQ₃R₁
 13 գլխատակն R₂
 14 շաբաթու ER₂
 15 Ս որ է E, G₁HIQ₃R₁
 16 Ս առաջաւորացն EFG₂₃I, առաջաւորին G₁Q₃, յառաջաւորացն R₂
 17 որպէս + զի + L
 18 Ս F
 19 սրբոյն E, գսրբոյն W
 20 Բէոդոսի R₂
 21 շաբաթու IR₂W
 22 զկնի պահոց խորհրդաց առաջին շաբաթու ամենայն իրիստոնեայք Ս զկնի ... եկեղեցիք R₂
 23 եւ + արդ + G₁HR₁
 24 Ս աստուածով R₂
 25 պատճառն R₂
 26 մեզ G₄
 27 Ս պահս G₂₃K
 28 Ս անուանեալ CDEFG₂₃₄IQ₃ZW
 29 յառաջաւորք R₂, առաջաւոր EFG₂₃IKR₃
 30 խորհրդոյ EFG₂₃IQ₃
 31 աստուածասիրութեանն R₂

32 տ. խոհեմագունի աստուածասէր R₃, խոհեմագոյնիդ L, խոհեմագունիդ R₄
 33 խոհեմագունի դարձին Ս խոհեմագունիդ անձին CN, անձինդ R₃
 34 զլիտոյ L
 35 Ս R₂
 36 մանգական Z
 37 ունաղ G₁₂₃LQ₂R₂, ունողի R₃
 38 զիմաստութիւնս R₂
 39 Ս ծերոց F
 40 սողոմոն R₇, սաղոմոն R₂, սաղոմոն R₃, սողոմոն Q₃, գսողոմոն R₆, գսողոմոն C, գսողոմոն NPR₁, գսաղոմովն DFIL, գսաղոմոն R₃, գսողոմովն G₃W, գսողովմովն W₁, գսողոմոն EG₁₂KPR₄, գսաղովմովն G₃, գսաղովմոն Z
 41 դանիէլ R₂
 42 պատուական K, պատուասիրութեանդ R₂, պատուասիրութեան G₁R₁
 43 զեկեղեցի G₁, զեկեղեցոյ G₂PR₃, եկեղեցոյ R₃
 44 հայաստանեաց CDG₁₂LPR₂Z
 45 մշմարիտ EFG₂₃IR₂Z
 46 դաւանութիւն CEG₄KLNPQ₃R₁ZW
 47 եթէ G₁LQ₃R₁W
 48 վասն Ս R₁
 49 երկնիդ EG₁₂₃₄ILR₂, երկնիդ NR₃W, Ս R₄
 50 կամ Ս G₁
 51 պատճառանաց Ս L
 52 ծածկէաք L
 53 մերոյ Q₃R₂
 54 դաւանութեան F
 55 հաւատոց G₂₃, Ս R₁
 56 եւ կամ (աւելի R₃) Ս կամ թէ աւելի R₂, + առ + աւելի R₄
 57 Բան գոր ունիմք Ս գոր ոչ ունիմք CG₄KNP
 58 Ս R₃
 59 զընդունելի R₃
 60 Ս զրեցաք գոր ... լինել R₂, լինիլ Q₃R₂

դացն¹ ընկալցուք² գղատաստան³ առաջի
ատենին Աստուծոյ⁴. քանզի հաւատ ծած-
կեալ⁵ կամ⁶ կեղծաւորեալ⁷ ոչ է⁸ հեռի յան-
հաւատութենէ⁹: 153 Եւ¹⁰ որ ոք¹¹ յետ զայ-
սոսիկ լսելոյ ի մէնջ գայթակղեսցի¹² դար-
ձեալ ի մեզ՝ ոչ հաւատալով ասացելոցս,
ինքն¹³ տացէ պատասխանի¹⁴ Քրիստոսի
յաւուր¹⁵ դատաստանի¹⁶ նորա իբրեւ զպա-

ռակտող¹⁷ անդամոց նորին¹⁸. իսկ այն¹⁹,
զոր²⁰ միանգամ²¹ լսէ եւ²² հաւատայ եւ
ոչ²³ դատի²⁴ որպէս ասաց քննողն²⁵
սրտից, ընդ ճշմարիտ հաւատացելոցն²⁶
ընկալցի²⁷ վարձս²⁸ բարեաց ի Քրիստոսէ
Աստուծոյ մերոյ²⁹, որում³⁰ փառք եւ զաւ-
րութիւն³¹ յաւիտեանս յաւիտենից³². ա-
մէն³³:

1 հերձուածողացն | K
2 ընկալցուք Z
3 գղատաստանն G₁
4 քրիստոսի | աստուածոյ FR₁
5 ծածկելի R₂
6 եւ | կամ R₃, + եւ + կամ R₁
7 կեղծաւորելի R₂, կեղծաւորիլի R₃
8 չէ | ոչ է EFG₂₃I
9 անհաւատութենէ R₂
10 | R₁
11 որք | որ ոք CKNP
12 գայթակղեսցի CDFG₂₃ILR₂Z, գայթակղին K, գայ-
թագղին P
13 ինքեան R₂
14 պատասխանիս R₂, | G₁
15 յաւուրն EFG₂₃IL, յաւուրս R₂
16 դատաստանիս R₁

17 գպտակտաւղ G₂₃L, գպտակտող R₂
18 նորա R₂
19 այն + որ + R₁
20 որ | CEFG₂₃INR₂
21 միանգամայն R₂
22 | G₁
23 | ոչ CDG₁₄KLNPR₂₃ZW
24 դատէ, FR₂, դատի R₁
25 քննաւղն G₂₃LQ₂₃
26 հաւատացելոց LR₁
27 ընկալցի G₂, ընկալցէ, K, ընկալցէ, P, + եւ + ընկալ-
ցի R₂
28 | վարձս Q₅, զվարձս R₂
29 | մերմէ, Q₂₃R₂
30 յորում N
31 գորութիւն + եւ պատիւ + R₂
32 | R₁
33 ամէն + գարբասնեալ հայրապետն հայոց գտեր
Քրիզոստոսի Վկայատէր աղայեմ յիշելի ի Տէր: Եւ զիս
գիտարագատ նորին գնեբսէս եպիսկոպոս: Որ շա-
րադրեցի զբան դաւանութեան Հայաստանեայց ե-
կեղեցւոյ. ի թուականութեանս Հայոց տօմարի
մեծ: + G₁

ՊԱՏԱՍԽԱՆԻ ԱՌԱՋԻՆ ԹՂԹՈՅՆ ԹԱԳԱԴՈՐԻՆ ՅՈՒՈՍՈՑ¹ ՄԱՆՈՒԷԼԻ²,
 ԳՐԵԱԼ³ ՆԵՐՍԻՍԻ⁴ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ⁵ ՀԱՅՈՑ⁶

1 Քրիստոսապսակեալ ինքնակալ ծիրանածին⁷ եւ աւգոստափառ⁸ սուրբ թագաւորի, երկնաւորին յերկրի անուանակրի⁹ եւ աթոռակալի, գիր¹⁰ պատուական հրամանի, որ առ հայրն մեր ըստ հոգւոյ¹¹ եւ եղբայրն¹² ըստ մարմնոյ՝ Գրիգորիս կաթողիկոս¹³, եհաս¹⁴ առ մեր նուաստութիւնս՝ ի¹⁵ փոխանակ հարցն եղեալ որդիս:

2 Քանզի զնա ի զգայականացս¹⁶ յիմանալիսն կանխագոյն երկնաւորին վերակոչեաց հրաման արքային¹⁷, որքս զմեզ ի հաւրն բարւոյ¹⁸ խրատու եւ խնամոց ի մէջ¹⁹ ծովու աշխարհի²⁰ եւ շուրջ եղելոց²¹ աւձից եւ կարծից²² թողլով, յորոց եւ տրտմութեամբ թմբրեալք հոգի՝ ներքնովք եւ արտաքնովք, հնոցն²³ եւ նորոցս պատճառաւ: 3 Զարթեալք որպէս ի քնոյ զուարթարարս բանիւք, որ ի սուրբ թագաւորու-

թենէզ, որով պատառեցաւ քուրճն²⁴ սգոյ առ ի մէնջ, եւ զգեցաք զուրախութիւն ըստ գոհարանութեան²⁵ մարգարէին²⁶, որ յաղագս Աստուծոյ. քանզի ծանոյց²⁷ մեզ զաւրութիւն բանիս ոչ միայն անուանակցութեան եւ աթոռակալութեան, այլ եւ դորձակցութեան ճշմարտին²⁸ էմանուէլի²⁹ արժանաւորիլ³⁰ ձեզ, այն³¹, որ հարիւրոցն³² ոչխարաց եւ դրամիցն տասանց³ էջ ի խնդիր նուագութեանցն լրման, եւ զմիջնորմն³³ ցանկոյն³⁴ քակեաց եւ արար գերկոսեանն³⁵ մի՞ արեամբ խաչին իւրոյ. ըստ այսմ եւ դուք հանդերձեալ էք զանուանակցութիւնդ³⁶ եւ զաթոռակցութիւնդ³⁷ ոչ միայն աւրինակաւ³⁸ կոչել, այլ եւ արդեամբք³⁹ եւ ճշմարտութեամբ: 4 Քանզի զցանկ⁴⁰ աւրինացն, զոր խրամատեաց թշնամին⁴¹, եւ⁴² զուռսն⁴³ հաւատոյ, զոր

1 հոռոմաց CN
 2 եմմանուիլի F, մանուիլի Q₃
 3 գրեալ + տեառն + ACLNWZ
 4 ներսէսի AZEFINW
 5 կաթողիկոսին A, կաթողիկոսի FL, կաթողիկոսին IQ₂₃
 6 ի հայոց C, հայոց Z, տ. հայոց կաթողիկոսի N
 7 ծիւանածին F
 8 աւգոստոսափառ AW, աւգոստոսափառ LQ₁₂
 9 անուանակրի AL
 10 + ի + գիր W
 11 ոգւոյ F, հոգոյ W
 12 եղբայր I
 13 կաթողիկոս A, կաթողիկոս CFNQ₁ZW
 14 էհաս IQ₃
 15 ի E
 16 սգայականացն ի I, սգայանանաց W
 17 արբայի ACLNWZ
 18 բարոյ CNW
 19 մեծ ի մէջ F
 20 աշխարհիս E
 21 եղելոյ EFI
 22 կարեանց I, կարեաց EFQ₂
 23 հնոց N

24 Բուրձ EIW, Բուրց F
 25 հոգարանութեան ի L, գոհարանութեանն W
 26 մարգարէն E
 * ՀԻՄՔ. ՍԱԳՄ. ԻԹ. 12
 27 ի ծանոյց Q₃
 28 ճշմարտին AILNQ₁
 29 եմմանուիլի AIW, եմմանուիլի F, էմմանուիլի N, էմմանուիլի Q₃
 30 արժանաւորի AL
 31 այնմ CFQ₃
 32 հարիւրոց F
 Բ Պ.Վ.Ժ.Ի.
 33 զմիջնորմ AFL, միջնորմ Z
 34 ցանկոյ F
 35 գերկոսեանս E
 Գ Խճէ. Ի՛ 14
 36 զանուանակցութիւն A
 37 զաթոռակալութիւն ACDEFILNQ₃₅, զաթոռակալութիւնդ W, զաթոռակալութիւն Z
 38 աւրակաւ E
 39 արեամբք N
 40 զցանկ Z
 41 բշնամինն E
 42 ի E
 43 զուռն F

քանդեաց կինճն¹ վայրենի ի ճշմարիտ որ-
թոյն, փութալ² խրամակարկատ լինել եւ
առ նոյն պատուաստել վերստին:

5 Եւ այսմ բարւոյ³ գործակից լինել⁴
զմերս⁵ տկարութիւն Հրամայեալ էք եղ-
բաւրն իմոյ՝ առաքել⁶ ի սուրբ թագաւո-
րութիւնդ, որպէս զի գերբեմն աւանդեալ⁷
զրոզ վան Հաւատոյ դուզնաքեայ⁸ ինչ՝ ի
խնդրոյ քրիստոսասէր ոգւոյ⁹ եւ արժանա-
ւոր սուրբ թագաորութեանդ փեսայի
պաւատաստութեան¹⁰, եւ Հաճոյ եղեալ
բարեպաշտութեան¹¹ ձերոյ, վերստին լուի-
ցէք կենդանի ձայնիւ՝ ի լուծումն ատելու-
թեանն¹² պատճառի, որ ի սատանայէ¹³ եւ
ի նորին գործակցած¹⁴, եւ ի¹⁵ Հաստատու-
թիւն¹⁶ սիրոյն, որ Աստուծով եւ աստուա-
ծայնոց. յորմէ եւ միաւորութիւնն¹⁷ եկե-
ղեցւոյ¹⁸ եւ խաղաղութիւն¹⁹ մանկանց²⁰
նոր Սրոնի²¹, յորոց միաբանապէս ի մի բե-
րան փառաւոր լինել²² Համագոյ Երրորդու-
թիւնն եւ մի աստուածութիւնն, փոխանակ

որ մինչեւ ցայժմ²³ Հայհոյութեանցն յերկո-
ցունց²⁴ կողմանցն²⁵ սուրբ Հաւատոյ մի-
մեանց եւ աւանդութեանց: 6 Եւ մեր յաւ-
ժարութիւն ընթացից առ այսոսիկ այն-
քան, մինչ զի ոչ կենդանութեամբ միայն,
թէպէտ եւ տկարութեամբ²⁶ զգածեալ եմք,
այլ եւ ի գերեզմանէ, թէ²⁷ էր Հնար, յառ-
նել եւ գալ ըստ Ղազարու, որպէս եւ նա
յաստուածային ձայնին կոչումն²⁸: 7 Բայց
քանզի ճարտարապետն բնութեանս
զսիւն²⁹ ճշմարտութեան³⁰, որ յայսր խարս-
խի վերայ Հաստատեալ³¹ էր, սասանելոյց³²,
եւ փոխանակ զմերս Հաստատեաց անար-
ժանութիւն: 8 Արգելաւ յայժմուս³³ այսու
պատճառաւ յարձակումն եւ³⁴ կամացս
յաւժարութիւն³⁵, զի մի գուցէ որ ի մէջ³⁶
աղտաղտուկ ջուրց³⁷ անհաւատութեան
Հաստատեալ կղզիս՝ ընկղմեսցի³⁸ ի զանա-
գան ալեացս խռովութեանց ի վերայ յա-
րուցելոց:

9 Նա թէեւ այս ոչ պատճառ խափան-
ման³⁹ պատահեալ⁴⁰ էր, զիս⁴¹ ըդ կաթիլ մի
գիտութեան⁴¹ Հնար էր առ Համատարածն⁴²
ծով իմաստութեան Համարձակել⁴³ մերձե-
նալ ի Հարցումն եւ ի պատասխանիս, յոր-

1 կինճն ACDNQ:ZW
2 փութաւ CLNZ, փութաւ A, փութաւ W
3 բարոյ CELN
4 լինիլ Q₃
5 մերս E
6 առաքալ LZ, առաքել W
7 աւանդեալ Q₃, աւանդել L
8 դուզնաքաւ L, դուզնաքաւ N
9 ոգոյ E
10 պաւատարութիւն ANZ, պոտաւարութիւն C,
պոաւս D)տրութիւն L, պոտաւարութիւն
EI, պոտաւարութիւն W, պոտոսարութիւն
Q₂, պոտոսարութիւն Q₃
11 բարեպաշտութեանդ EFI, բարեպաշտութեան W
12 ատելութեան NW
13 սատանայէ Q₂
14 գործակցաց W
15 ի L
16 հաստատութեան L
17 միաւորութիւն EF
18 եկեղեցոյ CN, ի եկեղեցոյ E
19 խաղաղութիւնն W
20 մանգանց Z
21 սիոնի CEFINW, ի սիոնի ALZ
22 լինիլ Q₃

23 ցայժմն D
24 յերկոցունցն FN, երկուցունցն W
25 կողմանց EFI
26 տկարութեամբ + միայն + I
27 եթէ I
28 գոչումն ի L
29 զսիւնն W
30 նշարտութեանն W
31 վերահաստատեալ E, վերայէ հաստատեալ W
32 սասանելոյց W
33 ի յայժմուս I
34 ի ACDLNQ₁₂₃
35 յաւժարութեան ACNWZ
36 մէջ ի AL
37 ջուրցն N
38 ընկղմեսցի EI
39 խափան W
40 պատահալ A
41 գիտութեամբ N
42 համատարած Z
43 համարձակ լինել ի Z

մէ վտակաց առողջանին, որք¹ ընդ արեգակամբս տունկը² իմանալի գրախտին Աստուծոյ: 10 Քանզի ո՞ւր մեր վարժարանք ի թագաւորական պատրաստեալ³ հրամանաց⁴. եւ կամ յոյս փառաց եւ պարգեւաց յառաջացելոցն⁵ յիմաստս, որ մանաւանդ⁶ մանկաբարոյից⁷ են առաւելագունի⁸ պատճառ փութոյ կրթութեան: 11 Ձի մեզ արդարեւ ի դէպ է երից մանկացն⁹ երգ¹⁰ առ Աստուած՝ քան¹¹ իսրայէլական¹² տոհմին¹³ յայնժամ, եթէ. «Մատնեցեր զմեզ ի ձեռս¹⁴ թշնամեաց¹⁵ մերոց¹⁶», եւ եթէ. «Նուաղեցաք մեք¹⁷ քան զամենայն ազգս»¹⁸ եւ եթէ¹⁹. «Ոչ գոյ ի ժամանակի յայսմիկ¹⁹ իշխան մարգարէ»²⁰ եւ որ ըստ կարգի²⁰: 12 եւ որ արդարապէս դատի²¹ զարմացման արժանաւոր վարկանի ի շաւիղս²² միայն տեսանելով զմեզ իմաստութեան, եւ կաթիլ²³ մի ի հոսմանէ եղեմականն ունելով աղբերէ²⁴, եւ ի հաւատոյ միայն լինել²⁵ սահման ի

ճշմարտութեան²⁶, այլ զիմաստութիւն բանի²⁷ կամ զգիտութիւն հանճարոյ ոչ պահանջէ²⁸ ի մէնջ²⁹ կատարելապէս:

13 Բայց հաւատամք ողորմութեանն Աստուծոյ, զի որ շարժեաց³⁰ զկամս³¹ ձեր յայտոսիկ, նոյն յորդորեացէ եւ ի խնդիր³² ելանել պատուական մարգարտին հաւատոյ³², որ ըստ իմաստուն վաճառականին: 14 Ձի թէ³³ ամենազաւր բնութիւնն այն, զոր³⁴ ինչ կամեցաւ³⁵ ըստ մարգարէին՝ արար յերկինս³⁶ եւ յերկրի, յորժամ հանդերձեալ էր ժողովել³⁷ զցրուեալքս³⁸, էջ ի Հաւրէ՛ ուստի ո՛չ երբէք մեկնեցաւ, եւ եկն յաշխարհ, ուր³⁹ էրն ի սկզբանէ, զկերպարանս ծառայի առեալ⁴⁰ ըստ առաքելոյ, խոնարհեցոյց զանձն՝ լեալ⁴⁰ հնազանդ մահու չափ եւ մահու խաչի: 15 Ոչ է⁴¹ ապա յանմանիցն եւ ձեզ, որ գնորին ունիք զաւրինակ, խոնարհել⁴² յաթոռոյ⁴³ արքայութեան ձերոյ եւ գալ յարեւելս ի պատճառս⁴⁴ նորին գործոյ եւ իրի⁴⁵. զի զոր նա

1 որ Q3
 2 տունկը AZ
 3 պատրաստել L
 4 հրամանացն Q3
 5 առաջացելոցն Q3
 6 մանաւանդ L
 7 մանկաբարոյիցն ADEFILWZ
 8 առաւելագունի LN
 9 մանկանց EFI, մանգանցն Z
 10 երգս CN
 11 քան F
 12 իսրայելեան A, ինկեան W
 13 տոհմից EFI
 14 ձեռն F
 15 թշնամեաց E
 16 ի մերոց E
 17 «Իշխարհի մե՛նջ. Գ. անձնէլ Բ՝ 32
 18 մեմ Z
 19 «Գ. անձնէլ Գ՝ 37
 20 բէ W
 21 այսմիկ Q3
 22 «Գ. անձնէլ Գ՝ 37
 23 կարգին CN
 24 դատ F
 25 շաւիղս + ի շաւիղս + F, շաւիղս L
 26 կալ ի E
 27 աղբերէ E
 28 լինիլ Q3

26 ի եւ կարիլ ... ճշմարտութեան I, սահմանի ճշմարտութեան Q3
 27 բանի + եւ կարիլ մի ի հոսմանէ եղեմականն ունելով զաղբերէ. եւ ի հաւատոյ միայն լինել սահմանի ճշմարտութեան այլ զիմաստութիւն բանի + W
 28 պահանջէ L
 29 մէջ L
 30 ի շարժեաց E
 31 ցամախս ի զկամս F
 32 խնդրելի F
 33 «Մ. Գ. Բ՝ 46
 34 եթէ W
 35 + որ + գոր W
 36 կամաւ CN
 37 յերկինս F
 38 ժողովել Z
 39 զցրուեալքս E
 40 որ ի ուր ACLNWZ
 41 «Փ. Ե. Գ՝ 7
 42 լինել ADWZ, լինել CFLN
 43 ի է W
 44 խոնարհել E, + ի + խոնարհել Q3
 45 արտոյ Q3
 46 պատճառ F
 47 իրի F

ժողովեաց խաչիւն իւրով, եւ զթշնամին¹ արդարութեան ցրուեաց դարձեալ² խորամանկութեամբ³ իւրով, գուք ի նոյն վերստին ժողովեցէք⁴ ի⁵ փարախ⁶ կաթողիկէ⁷ եկեղեցւոյ: 16 Եւ որպէս խոնարհութեան⁸ նորա լինիք նմանող⁹ գործով, նոյնպէս եւ փառացն¹⁰ նորա¹¹ լինելոց էք Հաղորդ¹², ըստ այնմ¹³ զոր ասէ դարձեալ առաքեալ¹⁴, եթէ. «Վասն որոյ զնա Աստուած բարձրացոյց, եւ շնորհեաց նմա անուն, որ ի վերջան¹⁵ զամենայն անուն»¹⁶: 17 Զի ո՛չ այնքան բարբարոսական պատերազմաց յաղթութեամբք եւ ամբազոյն քաղաքաց առմամբ անուն թագաւորութեան ձերոյ բարձրանայ, որչափ եկեղեցւոյ¹⁶ Քրիստոսի առնելով խաղաղութիւն ընդ տիեզերս, եւ զպատերազմասէր թշնամւոյն¹⁷ խորտակելով զգէնսն¹⁸ մինչ¹⁹ իսպառ, որ է Հեռ²⁰ եւ²¹ նախանձ չարեաց եւ բանակիւն²² լինել²³ ի վնասակար իրս, յորոց միջի է Հայհոյութիւն անուանն²⁴ Աստուծոյ:

18 Որպէս նախնիքն ձեր եւ աթոռակալքն՝ մեծն Կոստանդիանոս²⁵ եւ մեծն Թէոդոս²⁶, ո՛չ այնքան երկրաւոր²⁷ թագաւորութեան իւրեանց, որչափ եկեղեցւոյ²⁸ փոյթ ունէին Հաստատութեան. որովք եւ յանցաւոր կեանս առատապէս վայելեցին ի խնամս Աստուծոյ յաղթութեամբ²⁹ թշնամեաց եւ ամենայն աջողութեամբք³⁰, եւ յանանց ի³¹ կեանսն՝ երկնից թագաւորութեանն եւ վկայիցն³² Քրիստոսի՝ պսակացն Աստուծոյ³³ եղեն արժանաւորք³⁴:

19 Բայց զոր աւերինակ ամենազաւրն Աստուած, որ³⁵ կարող³⁶ էր ի միում վայրկեան ժամու յոչ գոյից³⁷ գոյացուցանել զեղեալքս ամենայն, ոչ միայն զզաւրութիւն³⁸ ի գործ արկանէր յառաջին արարչութեանն, այլ եւ զիմաստութիւն՝ ըստ մագարէին, եթէ. «Զամենայն ինչ իմաստութեամբ արարեր³⁹»⁷. նոյնպէս⁴⁰ եւ յերկրորդ արարչութեանս՝ չունէր ինչ Հարկ մարդ լինելոյ եւ այնպէս վերստին ստեղծանել⁴¹ զմարդիկ, բաւական էր կամելն միայն, եւ ամենայն ինչ վճարէր⁴²: 20 Սակայն խոնարհեցաւ ի մերս⁴³ տկարութիւն⁴⁴, եւ էջ ուր անկեալ⁴⁵

1 բշնամին ACEFIQ₂;ZW
 2 ի դարձեալ FQ₃
 3 խորամանկութեամբն FQ₃, ի խորամանկութեամբ Z
 4 ժողովիցէք AEIQ₁
 5 ի A
 6 փարախ Q₂
 7 կաթողիկէ AEILNQ₂₃
 8 խոնարհութեամբ E
 9 նմանաւղ LQ₂₃
 10 փառաց NWZ
 11 նորին ACLNZ
 12 տ. եւ հաղորդ լինելոց էք փառաց նորա EFI
 13 այնմն W
 14 առաքեալն Q₂
 15 + է + քան W
 16 «⁷ Կոստ. Փիլ. Գ. Ի՝ 9
 16 եկեղեցւոյ C
 17 բշնամւոյն CILN, բշնամւոյ E
 18 զգէնս FI, զէնսն W
 19 մինչեւ N
 20 հեռի F
 21 ի Q₃
 22 բարեաց կոիւն ի E, բանակիւն F
 23 լինիլ Q₃
 24 անուան E, անունն F

25 Կոստանդինոս CN
 26 Թեոդորոս CN
 27 երկնաւոր LQ₁₄
 28 եկեղեցւոյ E, եկեղեցւոյն CN
 29 յաղթութեամբք AZLNQ₂;ZW
 30 յաջողութեամբք CQ₂
 31 ի ALWZ
 32 վկայեացն N, վկայացն ADZ
 33 ի Աստուծոյ AIZW
 34 տ. արժանաւորք եղեն AL
 35 ի F
 36 կարող Q₂
 37 էից ի գոյից FQ₃
 38 զզորութիւնս Q₂, զզարութիւնն W
 39 արար L
 40 «⁷ Ս-Պ. ՆՊ. 24
 40 նոյն ALWZ
 41 ստեղծանելով I
 42 վճարել Q₃
 43 մեր F
 44 տկարութիւնս F
 45 անկեալ DEI

էաք, եւ այնու բարձրացոյց ընդ ինքեան¹ եւ արար երկնայինս, եւ այնու պէսպէս Հնարիւք եւ ճարտարութեամբ, որ նորին իմաստութեանն էր² վայելչական: 21 Սոյնպէս եւ դուք, եթէ Հանդերձեալ էք Քրիստոսի լինել³ գործակից⁴, պարտիք եւ ճանապարհի նորին լինել⁵ Հետեւող⁶ եւ ճանապարհաց տնաւրինութեանն⁷, որ եւ առաջին⁸ է խոնարհութիւն, եւ որ նորին են մասունք՝ հեղութեանն⁹ եւ քաղցրութեանն¹⁰, որպէս եւ զինքն առնուլ մեզ աւրինակ այսոցիկ՝ հրամայէ¹¹. «Ուսարուք յինէն, ասէ, զի¹² հեզ եմ եւ խոնարհ սրտիւ¹³»:

22 Զի զոր աւրինակ, բժշկական արհեստ զգեղ առողջութեան հակառակ պատճառի ախտին մատուցանէ ախտացելումն, նոյնպէս եւ բժիշկն հոգւոց. քանզի ծանաւթ էր նմա մերս հիւանդուրիւն՝ առաջին պատճառ ի հպարտութենէ լինել¹⁴ ի սկզբանն, նորին աղագաւ ընդ խոնարհութեանն¹⁵ իջանելով ճանապարհ՝ դայ առ մեզ, զի զլեռնացեալ ամբարտաւանութիւնն¹⁶ սատանայի խոնարհեցուցէ, եւ զմեզ կամաւ ձգեալ¹⁷ առ ինքն եւ ոչ ի բռնութենէ՝ յերկինս խոնարհութեամբն բարձրացուցէ: 23 Զնոյն աւրինակ եւ ձեզ

արժան¹⁸ է¹⁹ առնել, ոչ թագաւորական ահարկու²⁰ զաւրութեամբ, այլ քաղցրագոյն խոնարհութեամբ ձգել առ²¹ ձեզ զհեռացեալս²², որպէս եւ մեծն Գրիգոր Աստուածաբան²³ յաղագս Աստուծոյ ի Պասեքի²⁴ ճառին ասէ, եթէ. «Ի վերստին ստեղծանելն զմեզ՝ զսաստկութիւն բժշկութեան²⁵ ոչ առնու ի կիր. զի ոչ հարկանելովն եւ հիացուցանելովն էր կարողութիւն²⁶ յաղագս ժամանակեայ ամբարտաւանութեան²⁷, այլ ընդանի²⁸ եւ մարդասիրագոյն բժշկութեամբն մատակարարէ առ ի յուզութիւն: 24 Որպէս եւ ոչ զտունկ²⁹ ինչ ընկողմանեալ³⁰ յուղղութիւն³¹ բերեալ³² բռնութեամբ ձեռին ի միւս³³ կողմն փոխելով³⁴, յորմէ բեկանել՝ քան թէ³⁵ ուղղել³⁶ լինի³⁷: 25 Եւ ո՛չ³⁸ զձի խստերախ³⁹ Հանդարտեցուցանել⁴⁰ բռնութեամբ սանձուց⁴¹

1 ինքեան F
2 է W
3 լինիլ Q₃
4 գործակիցի FQ₁
5 լինել I
6 հետեւաւղ LQ₃, հետեւող F Z
7 տնաւրինութեանն WZ, տնաւրինութեան F
8 ի առաջին EFIQ₁
9 հեղութեան IQ₁
10 տ. բաղցրութեան եւ հեղութեան F, բաղցրութեան IQ₂
11 երամաէ F
12 + յինէն + զի W
13 սրտիւ ACEFILNQ₁₂₃Z
14 «Մարտի 29»
14 եղեալ F
15 խոնարհութեան Q₂
16 անբարտաւանութիւնն Q₁
17 ձգել L

18 արժանի L
19 տ. է արժան EIZ, ի է DI
20 ի հարկու FQ₅, ի հարկի Q₆
21 Այստեղից է սկսում B ձեռագիրը: Մինչ այդ եղած մամուլներն ընկած են, մատենանք սկսում է ԹԸ 1871, էջ 113-ից:
22 զհեռացեալսն ALZ, զհեռացեալսս W
23 աստուածայրան B
24 պասեքի N, պասեքի Q₁₂₃, պասայլեքի W
25 բժշկութեանն W
26 կարողութիւնն B, կարողութեամբ F
27 ամբարտաւանութեանն EFI
28 ընպանի ի ընդանի ADEIQ₂₃Z
29 զտունց Z
30 ընկողմեալ F, ընկողմանել L, կողմանեալ W, ընկողմանեալ Q₁
31 ի յուղղութիւն B, յուղղութեան F
32 բերել W
33 միւս B
34 փոփոխելով L
35 եթէ ALW
36 ուղղեալ BCDEFIQ₁₂₃Z, ուղղեալն W, ուղղեալ A, յուղղեալ N
37 լինել E
38 ի ոչ F
39 ախտերախ D
40 հանդարտացուցանել B
41 սանձուց L, սանձուց ABCDEFILNQ₁, սանձից Q₂

առանց ողորձանաց¹ եւ զգաստացուցանող² ձայնից»:

26 Քանզի՛ եւթն³ հարիւր⁴ ամ աւելի եղելոյ⁵ ժամանակաց բաժանման⁶ ի միմեանց անդամոյս⁷ Քրիստոսի, եւ ի մէջ յաւգուածոցն յորովազուենից մտանելով ախտից ատելութեան, եւ զորս⁸ ատելութիւնն ծնանիցի՛ թշնամանեաց⁹ եւ հայհոյութեանց: 27 Եւ այնոքիկ կարծրացեալք եւ պնդեալք¹⁰, մինչ զի՛ երկրորդ¹¹ բնութիւն հնացեալ սովորութեամբքն լինել, կարաւտ է բազում հոգեւոր¹² բժշկական իւզոց¹³ աւծմանց, այսինքն՝ սիրոյ, գթութեանց եւ ողորմութեանց¹⁴, զի արտաքուստ¹⁵ մտեալ աւտարոտին ախտ ելցէ արտաքս դարձեալ, եւ ապա խստութիւն, որ¹⁶ յաւգուածս անդամոցն՝ կակղասցի, եւ անդամքն վերստին¹⁷ յաւգեալք շարակարգեսցին ընդ միմեանս: 28 Եւ այս լինի, յորժամ միջնորդ խաղաղութեան՝ նախ զերեւելի խաղաղութեանն եւ զնիւթական¹⁸ սիրոյն ճառագայթ առ ժողովուրդ ազգի մերոյ, որ ընդ իշխանութեամբ սուրբ թագաւորութեան ձերոյ¹⁹ են, ծագէք: 29 Եւ ոչ միայն զձերն, որ իբրեւ²⁰ բնութեամբ

ծաւալէք²¹ ըստ նմանութեան լուսոյ արեգական զբարեացն առատութիւն առ ընդհանուր²² ազգս, այլ եւ ձերոցդ²³ եկեղեցական դասուց եւ ուամիկ ժողովրդոց, որ իբրեւ զարդարութիւն²⁴ ունին եւ զաստուածային պատուիրանաց կատարումն եւ զարքայութեանն երկնից ժառանգելոյ բաւական պատճառ՝ զատելն զմեզ եւ զհայհոյելն²⁵: 30 Հրամայեցէք²⁶ ի բաց յայնպիսի պատերազմասէր բարուց լինել, եւ սիրով եւ²⁷ խաղաղութեամբ բերիլ²⁸ առ նշդեհքս²⁹ եւ պանդուխտքս, որք ի հակառակացն Քրիստոսի հալածեալք վասն արդարութեան՝ առ ձեզ որպէս յամուր ապաստանի դիմեալք են խաղաղանալ: 31 Զի համբաւ այսպիսի³⁰ բարեացդ³¹ տարածելով յարեւելեայս, անաշխատ իւրաքանչիւր ոգի³² յաւժարեսցին ի սէր միաբանութեան գալ ինքնակամ հաճութեամբ, եւ մի՛ այլ լիցի՛ որպէս մինչեւ ցայժմ³³, պատճառ փախչելոյ մերոց³⁴ ի ձէնջ՝ աւերումն եկեղեցեաց եւ սեղանոյ Աստուծոյ կործանումն եւ նշանաց Քրիստոսի խորտակումն եւ բազում³⁵ նեղութիւնք³⁶ պաշտանէից եւ պէսպէս զրպարտութիւնք, որպէս եւ ո՛չ ի մէջ թշնամեաց Քրիստոսի, յորս մերձ եմք. զի այսպիսի գործ՝ ոչ

1 ողորձանաց L
2 զգաստացուցանող B, գգաստացուցանալ L
3 եօթն Q1, վեց J Q3, (ե D)թէ I DEF
4 գ:ձ: I EFI
5 եղելոց CEFIN
6 բաժանմամբ CN
7 անդամոցս W
8 զոր Q3
9 թշնամանաց W
10 պնտեալք L
11 յերկրորդ N
12 հոգեւորական F
13 իւզոց F, եղոց L
14 I եւ ողորմութեանց E
15 յարտախուստ A
16 որ + ի + EI
17 J վերստին B
18 զնիւթական B
19 ձերոյ + ձերոյ + F
20 իբր EI

21 ծառայէք I ծաւալէք E
22 ընթանուր ALW, ենթանանուր BEF
23 ձերոց AL, ձերոց F
24 զարդարութիւնն W
25 հայհոյել W
26 հրամայէք AL
27 I N
28 բերել BE
29 նժդեհացեալս F, նժդեհն ZOQ3W
30 այդպիսի W
31 բարեաց EFIQ3
32 իւրաքանչիւրովի I իւրաքանչիւր ոգի F, իւրաքանչիւր ոգի իւրովի (իւրովի IQ3) E
33 ցայժմ E, ցայժմն W
34 մերոց ABCDEFLNWZ
35 I բազում W
36 նեղութիւն L

միայն եւ զբաժանեալսն¹ ոչ միաւորէ, այլ եւ² զմիաւորեալսն³ պառակտէ ի միմեանց: 32 Քանզի Հակառակասէր է բնութիւն մարդկան, զորս ոչ այնքան բռնութիւն⁴, որչափ խոնարհութիւն եւ սէրն⁵ ձգէ ի հրամայողին կատարումն: 33 Եւ զի⁶նչ աւիցեմք⁶ զբանաւոր կենդանեացս, ուր⁷ եւ զթռչունս վայրենիս եւ զգազանս սիրովքան բռնութեամբ սովոր են մարդիկ վարժել:

34 Եւ արդ՝ առաջին այս ի հոգեւորական դեզոցն՝ ատելութեան⁸ եւ բաժանման հիւանդութեանց պատճառ առողջութեան⁹: 35 Երկրորդ՝ զկնի այսորիկ եւ մեծքան զառաջինն՝ պատուէր տալ ընդ ամենայն եկեղեցիս, որ ընդ թագաւորութեամբ ձերով, աղաւթս առ Աստուած մատուցանել¹⁰, զի¹¹ զբարի առաջարկութիւն, որ առ¹² ի ձէնջ¹³, մի՛ վասն մեղաց մերոց եւ անարժանութեան¹⁴ թոյլ տացէ¹⁵ Հակառակին բարեաց սատանայի խափանել իւրով խորամանկութեամբն¹⁶, այլ ի կատարումն Հասուցէ¹⁷ վասն ողորմութեան իւրոյ. որպէս եւ մեք առ ազգի¹⁸ մերոյ եկեղեցիս¹⁹, որ յարեւելս²⁰ եւ²¹ ի մեծն²² Հայք, եւ ի մե-

նաստանս²³, որ ի սուրբ լերինս, գրեցաք զնոյն պաղատել առաջի Աստուծոյ: 36 Զի բաւական զայսքան երկայնաձիգ²⁴ ժամանակի հիւանդութիւնս²⁵ եկեղեցւոյ²⁶ Համարեցի, եւ գտրամութիւնս ինքեան, որ վասն բաժանման մեր ի միմեանց. այսուհետեւ ի սէր միաբանութեան²⁷ ժողովեցէ զորդիս նորոյ Սիւանի²⁸, եւ ուրախ եղիցի ուրախութեան²⁹ պատճառն ամենայնի Աստուած Հանդերձ սուրբ Հրեշտակաւքն իւրովք յաղագս Հաշտութեան մերոյ:

37 Եւ Հաւատամք մարդասիրութեանն Աստուծոյ, զի ինքն շարժեաց³⁰ զձեզ ի բարիս յայս. զի սովոր է Աստուած որպէս զբարկութիւն ի ձեռն³¹ չարեաց³² ածել³³ ի վերայ աշխարհի, ըստ ասացելոյն³⁴ եթէ. «Զչարն³⁵ չարաւ կորուսցէ», նոյնպէս եւ զքաղցրութիւն³⁶ ի ձեռն բարի արանց, որ³⁷ եւ երկրաւոր³⁸ թագաւորացդ սովորութիւն է զնոյն առնել: 38 Վասն որոյ եւ յառաջին թագաւորացն ոչ զոք, բայց զձերդ³⁹ միայն⁴⁰ ետես խոհեմութիւն այսմ⁴¹ մեծագունի⁴² բարւոյ⁴³ լինել պատ-

1 բաժանեալսն F
2 I F
3 զմիաւորեալս F
4 բռնութիւն W
5 սէր AL
6 ասեմք BW
7 որ CIN
8 ատելութիւն L
9 ողջութեան LQ
10 մատուցել D
11 I E
12 I Z
13 մեծք B
14 յանարժանութեան N
15 տացի Q
16 խորամանկութեամբն BZ
17 հասուցէ B
18 ազգիս C
19 յեկեղեցիս I
20 յարեւելք F
21 I B

22 I E, մեծք B
23 միայնաստանս BCLNQ;ZW, միաստանս D
24 յերկայնաձիգ D
25 հիւանդութեանս Z
26 եկեղեցւոյ B
27 միաբան BCDLNQ;ZW, միաբանութեամբ E
28 սիւանի BCEINW, սիւանի DFZ
29 ուրախութիւն L
30 շարժեցէ FQ
31 ձեռն F
32 չարաց NQ
33 ածել + զբարկութիւն + L
34 ասելոյն Q, ասացելոցն W
35 զչարսն BCDEFINLQ;¹²ZW
* **Մատչ. ԻՄ 41**
36 զբարկութիւն F, զբարկութիւնն W
37 I EI
38 երկրաւոր B
39 զձերս N
40 տ. միայն զձերդ EFI
41 այս BCLQ;²ZW
42 մեծագունի B, մեծագոյնի L
43 բարւոյ CDN

ճառ եկեղեցւոյ¹. եւ արժանաւոր իսկ էք, որպէս լուաք ի բազմաց, մանաւանդ ի սուրբ թագաւորութեանդ Հաւատարիմ ծառայէ յԱրուխէդ: 39 Զի ծանոյց զչորից մասանց առաքինութեանց զսէր եւ զյաւժարութիւն բերեալ² ի ձեզ, մանաւանդ³ երկիրդին⁴ Աստուծոյ դաստիարակեալ: 40 Որ է սկիզբն իմաստութեան՝ ըստ Դաւթայ⁵ եւ Սաղոմոնի⁶. վասն որոյ⁷ յիրաւի ի թագաւորութեան ձերոյ ժամանակ ակընկալութիւն բազում բարեաց է քրիստոնէից՝ իջանելոյ⁸ ի վերուստ: 41 Քանզի, զոր աւրինակ բարկութիւն⁹ Աստուծոյ, որ¹⁰ մատնեաց զեկեղեցի ի ձեռս Հեթանոսաց, վասն բաժանման¹¹ եղեւ, եւ յետ բաժանելոյն¹² նոյն¹³ եւ¹⁴ գթութիւն¹⁵ Աստուծոյ առ քրիստոնեայս, եւ զաւրացուցանել վերստին զթագաւորս եւ զզաւրս¹⁶ քրիստոնէից ոչ այլ իւրք լինիցի, բայց միաւորութեամբն¹⁷ դարձեալ ամենայն եկեղեցեաց¹⁸ Քրիստոսի: 42 Զի թէպէտ եւ¹⁹ մարգարէութիւն ոչ է ի ժամանակիս, այլ իմաստութիւնն²⁰ Աստուծոյ²¹ տայ ճանաչել, ե-

թէ արդարանայ²² Աստուած զայս ինչ խաւսելով առ ամենայն ազգս որպէս դատաստանաւ, եթէ ես արարիչ ձեր մարդ եղէ վասն²³ ձեր, եւ չարչարանաւք իմովք եւ մահուամբ զառ ի չար գազանէ անտի²⁴ զցրուեալսդ²⁵ ժողովեցի ի միասին, եւ այսոցիկ²⁶ մեծագունի երախտեաց փոխարէն ոչ այլ ինչ պահանջեցի ի ձէնջ, բայց զայս միայն պատուիրան աւանդեցի ձեզ, եթէ. «Սիրեցէք²⁷ զմիմեանս»²⁸: 43 Իսկ դուք զիմն արհամարհեալ զսիրոյն պատուիրան²⁹ զթշնամւոյն³⁰ ձեր ընկալայք³¹ դարձեալ³² զխրատ, զատելութիւն եւ զբաժանումն. վասն այսորիկ³³ դարձուցի զաւրնութիւն իմ ի սրոյ³⁴ ձեր՝ եւ մատնեցի զձեզ ի³⁵ Հեթանոսաց: 44 Արդ՝ եթէ փոխիք զարձեալ ի սիրոյ իմոյ պատուիրան եւ ժողովիք ի մի կաթողիկէ³⁶ առաքելական եկեղեցի իմ, փոխեցայց եւ ես ի բարկութենէ անտի ի քաղցրութիւն, եւ զգեցուցից ձեզ զաւրութիւն³⁷ ի պատերազմի, եւ զյարուցեալսն ի վերայ ձեր՝ ներքոյ ձեր³⁸ արարից:

45 Եւ արդ՝ զոր աւրինակ առաւատուն³⁹ նշան աւետիս տայ արեգականն³⁹

1 եկեղեցոյ E
 2 բերել Z
 3 մանաւանտ L
 4 երկիրդն E, երկիրդ F, երկեղիւն LW
 = Սաղմ. ՆԺ 10
 5 դաւթեայ BI, դաւթեա EW,
 6 սողովմոնի CIN, սողոմոնի BFWZ, սաղոմովնի DL, սողոմովնի E, սողոմոնի Qs,
 7 Ըստ: Ը 7. Թ 10
 8 որոյ + ի + L
 9 իջանելով I
 10 բարկութիւնն EFIL
 11 I E
 12 բաժանմանն BCDFFINQ₁ZW
 13 բաժանելոյն BD
 14 նոյնպէս EFIQ₃
 15 I եւ W
 16 գթութիւնն CEIW
 17 զզաւրաւորս I BCDLNQ₁ZW
 18 միաւորութեանն E
 19 եկեղեցի LQ₃
 20 I E
 21 զիմաստութիւն E, իմաստութիւն I
 22 I աստուծոյ BCDEFILNZ

22 I արդանայ F
 23 I վասն W
 24 անդի I Z
 25 I զցրուեալսդ Z
 26 այսուիկ L
 27 սիրիցէք Qs,
 28 Գ՝ՎՃ. ԺԳ. 35
 29 պատուիրանն B
 30 զբշնամոյն CFILNQ₃
 31 ընկալայք B
 32 տ. դարձեալ ընկալայք F
 33 այնորիկ BCEINQ₃ZW, այնոցիկ D
 34 սիրոյ I սրոյ B
 35 Սաղմ. ՉԲ. 40. ԺԲ. 44
 36 ի + ձեռս + W
 37 I Սաղմ. ՆԺ 41
 38 կաթողիկէ BCDFFQ₁Z
 39 զըւարութիւն B, զաւրութիւնն W, զօրութիւնս Qs
 37 ձեզ EF
 38 առաւատու F, առաւատն L
 39 արեգակն W

ծագման¹, այսպէս եւ շարժումն կամաց
 ձեր² յայտոսիկ՝ գուշակէ զհաշտութեան³
 Աստուծոյ սկիզբն⁴ ընդ եկեղեցի իւր⁵
 սուրբ, քանզի, «Սիրտ թագաւորի ի ձեռին
 Աստուծոյ է»՝ ըստ իմաստնոյն: 46 Նա զի⁶
 եւ լուաք⁷ թէ⁸ հայրապետն⁹ Հոռովմայ¹⁰ եւ
 փոխանորդն Պետրոսի առաքելոյ¹¹ յիւրոյ¹²
 անտի¹³ իմաստնոց առաքեաց խաւսել¹⁴ ա-
 ռաջի սուրբ թագաւորութեան ձերոյ վասն
 միաբանութեան հաւատոյ: 47 Այլ եւ որ
 զազգին ասորոց¹⁵ ունէր զքահանայու-
 թիւն¹⁶, ի նմին շաբաթու յորում գլուխն
 մեր վերափոխեցաւ առ գլուխն Քրիստոս,
 եւ նա ընկալաւ¹⁷ զվախճան. եւ յորժամ
 ժողովեցան եպիսկոպոսք ազգի¹⁸ իւրեանց
 եւ ձեռնադրեցին նոր¹⁹ պատրիարք²⁰ ի
 պատրիարքէ²¹ անտի²² եւ ժողովոց²³ եպիս-
 կոպոսացն առաքեցան առ մեզ երկու ե-
 պիսկոպոսք վասն միաբանելոյ ընդ ազգիս

մերում²⁴, զոր եւ ընկալաք²⁵ սիրով եւ
 սահմանեցաք ի պատշաճ ժամու ժողով²⁶
 լինել²⁷ առաջի մեր եւ խաւսել²⁸ առ²⁹ մի-
 մեանս յԱստուածաշունչ գրոց, զի թէ
 գտանիցի աւանդութիւն³⁰ ինչ ի միջի մե-
 րում արտաքոյ³¹ աստուածադիր³² կանո-
 նաց, բարձցուք³³ յերկոցունց³⁴ կողմանց,
 եւ զնուազութիւնն լցցուք միաբանական
 սիրով, ուստի³⁵ ծանեաք³⁶ աստուածային
 լինել շարժումն³⁷ զայտոսիկ³⁸ եւ ոչ մարդ-
 կային³⁹:

48 Այլ եւ զայս եւս հայցեմք ի ներող⁴⁰
 քաղցրութենէ ձերմէ, զի թէ տնաւրինեսցէ
 Աստուած խաւսել⁴¹ մեզ առ միմեանս, մի⁴²
 եղիցի որպէս տեառն առ ծառայս եւ ծա-
 ռայից առ տեարս⁴³, զի դուք զմերն պա-
 կասութիւն զնէք մեր⁴⁴ առաջի, եւ մեք ոչ
 համարձակիմք ի ձերոց ինչ, յորոց զայ-
 թակղիմք⁴⁵, ծանուցանել ձեզ. եւ այս
 մարմնաւորաց է աւրէն եւ ոչ հոգեւորաց,
 զի թէպէտ եւ ի⁴⁶ նիւթականացս զբարձ-
 րագոյնն⁴⁷ ունիք ամենայնիւ, եւ յիմաս-

1 անագմանն L
 2 ձերոց CN
 3 զհաշտութեանն BCDENQ₁₂₃W, զհաշտութիւնն E
 4 զսկիզբն Q₃
 5 ի իւր W
 * Ըստ է. Ի. Ը. 1
 6 ի Z
 7 լուաւ F
 8 թէ + սուրբ եւ առաջին ամենայն եպիսկոպոսապետաց(ն BEI) + CDNQ₁Z, սուրբ եւ առաջին եպիսկոպոսապետացն + F, + սուրբ եւ առաջին ամենայն եպիսկոպոսաց + L, թէ + սուրբ եւ առաջին ամենայն եպիսկոպոսապետաց + W
 9 հայր ի D
 10 հոռովմայ BDEFILNWZ, հոռովայ Q₁₂₃
 11 առաքելոց E
 12 յիւրոց W
 13 անդի L
 14 խօսիլ Q₃
 15 ասորոց BCEFILNQ₁₂₃W
 16 զհանամայսպետութիւնն W
 17 ընկալաւ B
 18 ազգին EFQ₃
 19 զնա ի նոր F
 20 պատրիարք CFLNQ₃
 21 պատրիարքէ BW
 22 անդի F
 23 ի ժողովոց B, ժողովելոց EI, + ի + ժողովոց Q₂

24 մերոյ AL
 25 ընկալաք B
 26 ժողովել E
 27 լինիլ Q₃
 28 խաւսել L, խօսիլ Q₃
 29 ընդ ի առ L
 30 աւանդութիւնն ALW
 31 ի արտաքոյ F
 32 աստուածային EFI
 33 բարձուք E
 34 յերկոցունց B
 35 ուստի + եւ + B
 36 ծանեաք L
 37 զշարժումն I
 38 յայտոսիկ Q₁₂₃
 39 մարդկային W
 40 ներող Q₃
 41 խօսիլ Q₂
 42 ի առ միմեանս մի B
 43 տեարսն CL
 44 ի B
 45 զայթազղիմք ABCDINQ₁₂
 46 ի Q₃
 47 բարձրագոյնն B

տուժիւն¹ առաւելեալ² քան զընաւս, այլ աննիւթական շնորհաւն³ մի են հաւատացեալք ի Քրիստոս՝ մեծամեծք եւ փոքունք ըստ Պաւղոսի⁴: 49 Վասն որոյ, եթէ ողորմութիւնն Աստուծոյ զհիմնարկեալս⁵ ի ձէնջ շինուած խաղաղութեամբ յաւարտումն հասուցէ՝ լինել⁶ քննութեան բան ի միասին ժողովելոց, դիցուք երկոցունց⁷ բաժանեալ որմոցս՝ գլուխ անկեան⁸ եւ թագաւոր զվէմն⁹ Քրիստոս՝ որպէս եւ է իսկ ճշմարիտ, եւ դատաւոր՝ զգիրս առաքելոցն¹⁰ եւ մարգարէիցն¹¹ եւ զուղղապէս¹² վարդապետաց եկեղեցւոյ¹³. եւ մեք¹⁴ իւրաքանչիւր ոք որպէս դատախազք¹⁵ կալով առաջի թագաւորին եւ դատաւորացն՝ խասեսցուք դատաստանաւ ընդ միմեանս, եւ խնդրեսցուք¹⁶ իրաւունս ի նոցանէ¹⁷, եւ որում բանի եւ դիմաց¹⁸ վկայեն դատաւորքն ուղիղ¹⁹ եւ ըստ կամաց նոցա լինել, զայն ընկալցուք անհակառակ: 50 Եւ զոր²⁰ վկայեն արտաքոյ եղեալ ճշմարտութեան²¹, եթէ ի դաւանութիւն հաւատոյ, եւ²² եթէ յաւանդութիւնս եկեղեցւոյ²³, եւ²⁴

թէ առ մեզ եւ թէ առ ձեզ²⁵, յայնցանէ²⁶ ի բաց հրաժարեսցուք երկոքեան:

51 Եւ քննութիւն ոչ հակառակութեամբ եւ անաւզուտ բանակոտութեամբ²⁷ որպէս մինչեւ ցայժմ, յորոց ոչինչ աւգտեցաւ²⁸ եկեղեցի յայսքան²⁹ ժամանակ, այլ մանաւանդ վնասեցաւ իսկ, այլ եղիցի հեզութեամբ եւ հանդարտութեամբ, եւ զբեռն իրերաց բառնալով եւ զտկարութիւն³⁰ տկարաց բժշկելով՝ ըստ հրամանի առաքելոյն: 52 Զի որ յաղագս հակառակին³¹ յաղթելոյ խաւսեցի զբանն, որպէս զի փառս³² որսասցէ³³ ի մարդկանէ իրբեւ զյաղթող³⁴, վաճառական է այնպիսին բանին Աստուծոյ եւ ոչ սպասաւոր, եւ հարկանող³⁵ վիրաւորեալ անդամոցն Քրիստոսի եւ ոչ պատող³⁶: 53 Այլ արժան է ըստ մեծին Գրիգորի Աստուածաբանի³⁷ յայտոսիկ բերել³⁸ եկեղեցւոյ վարդապետաց, որպէս եւ նա առ Հոգւոյն³⁹ նուաստացուցիչսն, որք զաւրութիւն Աստուծոյ⁴⁰ ասէին⁴¹, եւ Աստուած ասել ոչ համարձակէին, ասէք. «Տուք զզաւրութիւն⁴² աստուածութեանն, եւ⁴³ տացուք ձեզ թողութիւն ձայնին, մինչեւ ընդ այլ ճանապարհ

1 յիմաստութիւնս EFi
2 առաւելեալ F N
3 շնորհիւն NQ₂
4 պողոսի CQ₃
5 հիմնարկեալս F
6 լինիլ Q₃
7 երկուցունց BW
8 անգեան BDEILW
9 զվեմն W
10 առաքելոց L
11 մարգարէից EL
12 զուղղապէս B
13 եկեղեցոյ BCFN
14 մեք + ի + E
15 դատախազք E
16 խնդրեսցի EFiQ₃
17 նոցա W
18 դիմաց B
19 ուղիղ BDEIL
20 որ F
21 ճշմարտութեանն CN
22 ի Q₃
23 եկեղեցոյ B, եկեղ F
24 ի EFiQ₃

25 ի եւ թէ առ ձեզ B
26 յայնցանէ W
27 բանակովութեամբ AC, բանկովութեամբ N, բանակոտութեամբ B
28 աւտեցաւ BNZ
29 այսքան Q₃
30 զտկարութիւնն AL
31 հակառակ + ինչ + CN
32 զփառս FQ₃
33 փառաւորս արասցէ, ի փառս որսասցէ I
34 զյաղթաւղ LQ₂₃
35 հարկանաւղ LQ₂₃
36 պատուող F, պատող LQ₂
37 աստուածաբանին Q₃
38 բերիլ EFiQ₃, բերեալ L
39 հոգոյն W
40 ի Աստուածոյ L
41 ասէին + զեղիմ(ասելով L) + ACNZW
42 զաւրութիւն ACLN
43 ի E

ի նոյն եկեացուք աւթեւան¹», եւ զայս ասելով՝ ասէ. «Իբրեւ զհիւանդս զձեզ բժշկեմք, զի ընկալցուք² եղբարս³ գաւտարացեալսդ յեղբայրութենէ⁴»: 54 Ըստ այսմ⁵ եւ դուք, զոր միանգամ⁶ գտանիցէք թերութիւն⁷ բարեաց կամ հիւանդութեան ինչ պատճառ ի մեզ, ո՛չ ի զրպարտութենէ⁸ ասեմ, զոր ատելութիւնն ծնանի, եւ ոչ ի ստարանութենէ⁹ ոմանց աներկիւղից¹⁰ ի մէնջ առ ձեզ հատուածելոց¹¹, եւ զմերս աղարտելով կարգաւորութիւն ի հաճոյս¹² ձեզ կարծելով, այլ թէ՛ զոր ունիմք խոստովանաբար, զայն դուք¹³ բժշկեցէք, եւ մեք հաւանիմք¹⁴ իբրեւ հաւատարիմ¹⁵ բժշկաց, թեեւ¹⁶ դառնահամք լինիցին դեղքն: 55 Նոյնպէս՝ եւ թէ¹⁷ առ ձեզ յաւազակէն ոգւոց¹⁸ գողաբար մտեալ իցէ իրս ինչ արտաքոյ ճշմարիտն աւանդից¹⁹, զի գոյ քուն եւ իմաստնոյն²⁰ ըստ ասացելումն, եւ յայտնի ի մէնջ առ ձեզ՝ անտես եղեալն ի ձէնջ հնացեալ²¹ սովորութեամբքն, զայն²² դուք բարձէք²³ ի մարմնոյ եկեղեցւոյ: 56 Եւ չէ ինչ անտեղի կամ

առաջին՝ կատարելոց²⁴ յիմաստութիւն²⁵ յանկատարից ընդունել զաւգտակարագոյն²⁶ ինչ բան: 57 Ուր զի մեծն մարգարէից²⁷ Մովսէս²⁸ ի Յոթորայ²⁹, եւ մարգարէն²⁹ եւ թագաւորն Դաւիթ ի Նաթանայ³⁰, ընդունէին խոնարհութեամբ, զի³⁰ ոմն զիմաստութեանն³¹ իւր³² խրատ, եւ ոմն զյանդիմանութիւնն³³ սխալանաց³⁴: 58 Նաեւ հմուտ բժշկաց³⁵ սովորութիւն է ոչ անարգանս համարել³⁶ յորժամ հիւանդանան³⁷ յաշակերտաց իւրեանց ընդունել դեղս բժշկութեան³⁸, այլ մանաւանդ հրամայել³⁹ տալ առանց զանգիտելոյ, լաւ վարկանելով զառողջութիւնն խոնարհութեամբ՝ քան ի հիւանդութեանն⁴⁰ կալ հպարտութեամբ: 59 Նաեւ բիրք աչաց թէպէտ եւ սրագոյն⁴¹ լինի⁴² զայլս տեսանելով, բայց զինքն⁴³ եւ որ շուրջ⁴⁴ զինքեամբ են գիրք մարմնոյն⁴⁵ անկարանայ նկատել, որ եւ յախտանալն՝ այլում կարաւտանայ աչաց եւ ձեռին վասն առողջութեան:

1 օրեւան BQ, աթեւան C, աթեւան W
 2 ընկալցուք B
 3 ի եղբարս Z, եղբայրս L
 4 յեղբարութենէ C
 5 ըստ այսմ ի ընդ այս L, ի այնմ Q₃
 6 միանկամ Q₃
 7 թերութիւն լ աւգտութիւն W
 8 զրպարտութեան ABDEFILNW
 9 ստայրանութենէ B
 10 աներկեղից EIL
 11 հատուածելոց Q₁
 12 հանոյ F
 13 դուք + դուք + B
 14 հաւատարիմ լ L
 15 հաւատարիմք ACL
 16 թեւ W
 17 եթէ CN
 18 ոգոց CN
 19 ասանտից L
 20 իմաստոյն E
 21 հնացեալն W
 22 զայն + եւ + Q₂
 23 բարձրցել B

24 կատարել E
 25 իմաստութիւն E
 26 զաւգտակարագոյն CBN
 27 մարգարէ E
 28 մոսէս Q₃
 * Հմտ. Լռչ. ԺԳ՝
 29 լ մարգարէն FI
 ք ԼԹՊԳ. ԺԳ՝ 7
 30 լ Q₃
 31 զիմաստութիւն L
 32 իւրոյ EFL
 33 զանդիմանութիւնն B, զյանդիմանութիւն E, զյանդիմանութեան L
 34 սխալանաց Z
 35 բժշկեաց N
 36 համարեալ CN,
 37 հիւանտանան L
 38 բժշկութեանն W
 39 հրամայել C, հրամայեն F
 40 հիւանդութիւնն L, հիւանդութեան W
 41 սրագոյն B
 42 լինի F
 43 ինքն Q₃, զինք Z
 44 զշուրջ B
 45 մարմնոցն B

60 Եւ արդ, այս պատճառ իմաստից բան¹ բաւական էր², զոր³ տուաք⁴ գրով ծայրագոյն ձեր⁵ իմաստութեան⁶: 61 Կարող⁷ էք սակաւութիւնս զբազումս իմանալ մտաւորական տեսութեամբ, եւ զո՛չ պարունակեալսն գրով՝ բանականք⁸ պատմեսցեն բանիւ առաջի սուրբ թագաւորու-

թեանդ, որք ընդ հոգեւոր բանիս ծանուցեն⁹ եւ զմարմնաւոր կրից մեր տաժանումն, զոր ունիմք ի շուրջ եղելոցս¹⁰ զմեաւք¹¹:

62 Ո՛ղջ լէր թագաւոր աւգոստէ¹², երկնաւոր¹³ թագաւորին պահպանեալ զաւրութեամբ:

---

1 բանք F
 2 է J W
 3 զորս I
 4 տվաք CW
 5 ձերդ Q₃
 6 իմաստութեանդ W
 7 կարաւդ LQ₂
 8 բանականիտ C, բանական A

---

9 ծանուցանեն DEFQ₂
 10 կրցս D
 11 գմնւք ABCDEFIZ
 12 ոգոստէ CN
 13 երկնաւ F

ՍԱՐՄԱՆՔ¹ ՀԱԻՄՏՈՅ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ² ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ՝ ԳՐԵԱԼ³
ՆԵՐՍԻՍԻ⁴ ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍԻ⁵ ՀԱՅՈՑ⁶, Ի ԽՆԴՐՈՅ ԱՍՏՈՒԱԾԱՍԵՐ⁷
ԹԱԳԱԴՈՐԻՆ⁸ ՀՈՌՈՍՈՑ⁹ ՄԱՆՈՒԷԼԻ¹⁰

1 Թէպէտ եւ աղքատութիւն մտաց¹¹
եւ¹² քանի¹³ ոչ տայ թոյլ ի բարձրա-
գոյնսն¹⁴ քան զմեզ համարձակել¹⁵ ձեռ-
նարկութիւն¹⁶, արկանել ի համատարած
ծով գիտութեան¹⁷ ձերոյ¹⁸ բաժակաւ միով
ջուր քանի¹⁹ որպէս յաւելուած, կամ յեթե-
րականդ²⁰ հուր իմաստից²¹ ի դուզնա-
քեայ²² մերոյ²³ նշողից²⁴ հանճարոյ²⁵: սա-

կայն²⁶ ինքնակալ²⁷ թաղաւորութեանդ²⁸
հրաման, որ ի ձեռն մեծի²⁹ պալատանդ³⁰
ծառայի³¹, առ մերս³² հասեալ նուաստու-
թիւն³³, տալ³⁴ գրով զհաւատոյ մեր³⁵ դա-
ւանութեան³⁶ քան, համարձակութիւն ետ
տկարութեանս մերոյ³⁷: 2 Բայց եւ³⁸ աս-
տուածայինն³⁹ հրաման⁴⁰ հրամայէ⁴¹ տալ
ամենայնի⁴², որ խնդրիցեն⁴³, յորոց⁴⁴ ունի-
ցի⁴⁵ ոք⁴⁶ ի մեծամեծաց կամ ի փոքունց. եւ
եթէ⁴⁷ ամենեցուն⁴⁸ տալ աւրէն է, քանի⁴⁹
եւս⁴⁹ բարձրագունին⁵⁰ ամենայնի: 3 Վասն
որոյ եւ մեք այսոքիւք⁵¹ համարձակեալ⁵²

1 սահման O
2 հայաստանեաց BDELPZ, հայաստանեաց OS
3 գրեալ + ի սրբոյն + EFI
4 ներսէսի CNP, ներսիսէ EI, ներսեսէ F
5 կաթողիկոսին C, կաթողիկոսի BWZ, կաթողիկոս-
սէ I, կաթողիկոսէ EF
6 լ եկեղեցւոյ ... հայոց OS
7 աստուախածայսէր B
8 թագաւորի E, թագ W
9 հոռոմոց N, IS,
10 տեառն ներսէսի հայոց կաթողիկոսի կլանցոյ, ա-
րարեալ պատասխանի թղթոցն բարեպաշտ եւ աս-
տուածասէր թագաւորին կիր մանուէլի լ սահմանք
... մանուէլի M, թուրք խոստովանութեան դար-
ծեալ նոյն ինքն հայաստանեայցս եկեղեցւոյ գրեալ
տեառն ներսէսի հայկոց զոր խնդրեաց ի մամնէ
սիրով թագաւորն յունաց մանիլ հանդերձ պատ-
րիարզական եւ բոլոր պաղատան իբր վկայու-
թիւն եւ հաստատութիւն վերըստին առաջին
թղթոյն առ նոսա հասելոց լ T, եմմանուելի PQ, է-
մանուելի BDEKLQ, եմմանուելի CN, էմմանուելի
F, մանուելի + ներսիսի կաթողիկոսի. մեծի իմաս-
տասիրի գրել + S, մանուելի + ներսէսի կաթողի-
կոսի մեծի իմաստասիրի գրեալ + O, եմմանուելի W
11 մտացս OS
12 լ OS
13 քանից M
14 բարձրագոյսն N
15 համարձակեալ L
16 ձեռնարկութեամբ EFI, ձեռնարկութիւնի T
17 ծովագիտութեան S
18 ձեր L
19 տ. քանի ջուր OS
20 եթերականդ NQ
21 իմաստից S
22 դոզնաքեայ B, դոզնաքեայ M
23 լ մերոյ L
24 նշողից AFKQW, նշողից IT, նշողից LMN

25 լ հանկարոյ M
26 տ. իմաստից (ի S) մերո նշողից դուզնաքեայ հան-
նարո արդ սակայն O
27 ընկալաւորութեանդ ABMPWZ, ընկալալ CN, ինք-
նակալութեանդ DEFIKL
28 լ թագաւորութեանդ ABDEFIKLMPWZ
29 լ մեծի OS
30 պաղատանդ ABCDEIKMNOSTWZ, պաղատանտ L,
31 ծառայի OS
32 մեր O
33 նրաստութիւն KP, նվաստութիւն O
34 + խնդրէ + տալ T
35 մերոց K, լ OS, մերոյ T
36 դաւանութեանդ + խոստովանութեան + OS
37 մերում FOS
38 լ MOS
39 լ աստուածայինն B, աստուածային M, լ OS
40 հրամանն MOS
41 հրամալ COS, հրամալ WZ
42 յամենայնէ OS
43 խնդրեցին S
44 + եւ + յորոց B
45 ունիցէ N, ունիցիմք P
46 լ P
47 թէ OS, է թէ T
48 ամենեցուն L
49 եւ + առաւել + M
50 բարձրագոյնին L
51 լ այսոքիւք OS
52 համարձակեալք F, համարձակել C, համարձակեա-
ցումք OS

տացուք¹ սակաւութեամբ² զլրումն³ խնդրոյն⁴, ոչ նորագոյն ի⁵ մէնջ հիմնարկութեամբ⁶, այլ իրբեւ զչինուած ինչ ի⁷ պատուական⁸ եւ⁹ յանձախելի ի¹⁰ հրոյ¹¹ նիւթոց¹². ի վերայ հիման¹³ առաքելոց¹⁴ եւ մարգարէից¹⁵ եւ ուղղափառ վարդապետաց. ոչ¹⁶ ճարտարութեամբ¹⁷ բանից¹⁸, յորս¹⁹ եւ²⁰ ոչ կրթեցաք²¹ ունել²², այլ ճշմարտութեամբ Հոգւոյն²³, որպէս ծանուցաւ²⁴ մեզ²⁵ յունտզացն²⁶ զնա. ոչ²⁷ զհերձուածողական խաւար ինչ²⁸ ծածկելով²⁹ կերպարանեմք³⁰ զբանս³¹ լուսով ուղղափառութեան³², որպէս եւ³³ կարծիմք³⁴ յոմանց զնոյն³⁵ ակ-

տացելոց³⁶, այլ զոր³⁷ ունիմքս³⁸ յաներեւոյթ ոգւոջ³⁹, զնոյն⁴⁰ խաւսիմք եւ⁴¹ երեւելիս⁴² զրով վկայութեամբ⁴³ մտաց մերոց եւ սրտից⁴⁴ տեսողի⁴⁵ Հոգւոյն⁴⁶, որ զամենայնս⁴⁷ քննէ⁴⁸ եւ զատի⁴⁹:

4 Եւ քանզի բաւական զերբեմն⁴⁹ տուեալն⁵⁰ ի խնդրոյ աստուածասիրին⁵¹, զորս⁵² եւ ընթերցայք⁵³ աւելորդ վարկանէաք կրկին⁵⁴ գրել⁵⁵ բան վասն միոյ եւ նորին⁵⁶ խորհրդոյ, գիտելով զասացեալն⁵⁷ թէ⁵⁸ առաւելութիւն բանի⁵⁹ պատերազմող⁶⁰ է⁶¹ լսելեաց: 5 Բայց զի ձերով հրամանաւ պնդագոյնս պահանջեաց⁶² թղթաբեր⁶³ սուրբ թագաւորութեանդ ի մէնջ⁶⁴, ոչ ընդդիմացաք⁶⁵ հրամանին, այլ յաւելաք եւ զայս եւս ի նոյն⁶⁶, որպէս զի յեր-

1 տայ OS
 2 Սակաւութ OS
 3 լրումն M
 4 խնդրոյ OS
 5 + իրր առ + ի T
 6 հիմնարկութեանն S, հիմնարկութեան M
 7 լ OST
 8 պատուական + ինչ + CN
 9 լ OS
 10 լ EFIMS
 11 հրոյն E
 12 նիւթո OS, տ. նիւթոց ի հրոյ T
 13 ի ի վերայ հիման OS
 14 յառաջիկան S, առաջիկան O
 15 + ի + մարգարէական OS
 16 տ. վարդապետաց ուղղափառաց + աւանդիս գրոց + ոչ OS
 17 նարտարութեան F, նշարտութեամբ լ OS
 18 բանիցս S
 19 յոր P
 20 լ E
 21 կրթեցաք T
 22 լ ունել E
 23 լ հոգւոյն CMOS
 24 ծանեաք OS
 25 լ մեզ OS
 26 յունտզաց P
 27 որ լ ոչ P
 28 տ. ինչ խաւար OS
 29 ծածկել O
 30 կերպարանիմք O
 31 բանս OS
 32 ուղղափառութեամբ MS
 33 տ. եւ որպէս S, լ եւ BO
 34 կարծիմք E, կարծեմք ABDFILMOSWZ
 35 լ զնոյն OST

36 աղմատացելոց լ OS
 37 զոր + եւ + OS
 38 ունիմք EIM, լ ունիմքս S, ունիմք լ
 39 յոգոջ O, ոգոջ S
 40 զնոյնս OS
 41 լ OS
 42 յերեւելիս IMOS
 43 վկայութեամբ CS, վկայութեան F
 44 սրտի EFI
 45 տեսողի ACW, տեսողից EFL, տեղի LS
 46 հոգոյն MOS
 47 զամենայն W
 48 է լ Կ Գ Զ Բ Ի 10
 49 զատել FQ3
 49 երբեմն A
 50 տուեալ W
 51 աստուածասիրի + համարելով + CNT
 52 զոր E
 53 ընթերցաք EL
 54 կրկին + ի + E
 55 գրել + ձեզ + F
 56 կրկին լ նորին W
 57 զասացեալսն BCN
 58 եթէ CN
 59 բանից F
 60 պատերազմաւղ LQ23
 61 էր E
 62 պահանջեաց + մէնջ + M
 63 թղթաբեր B, թխաբեր CN
 64 լ ի մէնջ M
 65 ընդդիմաց F
 66 սոյն M

կուց¹ եւ յերից կրկնաբանութեանց² հաստատեցի³ բանին ճշմարտութիւն իբրեւ վկայիւք, զոր⁴ եւ⁵ սկսանիմք աստի, ուստի սկսանելն⁶ արժան է⁷:

6 Խոստովանիմք որպէս ուսաք ի հարցն⁸ սրբոց՝ զՀաւր յատկութիւն⁹ առանձնաւորութեանն¹⁰ անծին եւ անսկիզբն¹¹, եւ¹² զՈրդւոյ¹³ ծնունդ¹⁴ անսկզբնականին¹⁵ Հաւր՝ անեղապէս եւ¹⁶ անժամանակ. եւ¹⁷ զՀոգւոյ¹⁸ բղխումն¹⁹ եւ ելումն եւ արտաքս առաքումն ի Հաւրէ անճառաբար²⁰:

7 Հայր²¹ ասի Հայրն՝ վասն պատճառ գոլոյն²² Որդւոյ²³ ծննդեան²⁴ եւ Հոգւոյն²⁵ կողոլթեան²⁶. եւ Որդին՝ Որդի, ոչ յաղագս արտաւոր²⁷ ինչ²⁸ ծննդեան²⁹ ըստ³⁰ նիւթա-

կանացս³¹ որպէս³² կարծեն կոյրքն մտաւք, այլ զի ի բնութենէ Հաւր եւ ոչ արարածէ³³: 8 Սակայն յեղանակ³⁴ ծննդեանն³⁵ անհաս է³⁶ յարարածոց³⁷. կոչի եւ Միածին, զի ոչ այլ³⁸ ոք յառաջ քան զնա կամ յետ նորա՝ ծնունդ³⁹ Հաւր. ասի եւ Բան, քանզի⁴⁰ անախտաբար է⁴¹ ծնունդն⁴² ըստ արինաւկի⁴³ մերոյս⁴⁴ բանի, որ ծնանի ի մտաց:

9 Եւ ոչ նախ⁴⁵ Հայր եւ ապա Որդի, որպէս հոսանուտ⁴⁶ եւ սերական բնութեանս է⁴⁷ արէն, այլ որպէս յաւիտենական է⁴⁸ Հայր, յաւիտենական է եւ Որդի ընդ յաւիտենականին Հաւր, եւ⁴⁹ մշտնջենաւորակից⁵⁰ նմին ի⁵¹ սկզբանն⁵² եւ կատարածին⁵³ ծագման արեգական⁵⁴ նմանելով ճառագայթից: 10 Զի որպէս՝ ոչ նախ արեգակն եւ ապա լոյս⁵⁵, այլ ի միում ժամանակի⁵⁶ երեւին երկրքեան⁵⁷, այսպէս եւ

1 երկուց N
2 կրկնաբնութեանց I B, կրկնաբանութեան F
3 հաստատեցի T
4 զորս CN
5 եւս L
6 սկսանել E, սկսեայն M
7 I է W, եւ զի յոչն տուեալ ի հրամանէ. աստուածասիրից համարեցուք (I համարեցաք S) բաւական. աւելորդ համարեցաք կրկին գրել բան. այլ զի պահանջեաց հրաման աստուածասիրից յԲուց եւ յԳից. հաստատուն լինել բանին ճշմարտութեան. զորս (I զոր S) սկսանիմք որպէս արժանն է I եւ Բանգի բաւական ... արժան է O, տ. է արժան ALT
8 հարցն + ասանդից + OS
9 զհար յատկութիւն I OS
10 առանձնաւորութեան E, անձնաւորութիւն OS
11 անսկիզբն + գլատկութիւն հաւն + OS
12 I S
13 զորդոյ CNP, զորդի S
14 ծնդ O
15 անսկիզբնականին E
16 I OS
17 I OS
18 զհոգւոյնն CNT, զհոգոյն MOS
19 բխումն OS
20 տ. աննառաբար ի հորէ OS
21 + եւ + հայր COS
22 գոլոյ ABDEFIKLMOSWZ, գալո P
23 որդոյ MOPS
24 ծննդեանն FW, ծնդեամբ OS
25 հոգոյն FOS
26 կաւորութեան DIMPZ, կողորութեամբ FOS
27 արտաւորի S

28 ի I ինչ OS
29 ծննդեանն FQ3, ծննդեան O
30 եւ I ըստ OS
31 նիւթականի OS
32 որ L
33 I KMP
34 եղանակ NQ, յեղական F
35 ծննդեան M
36 I ACDEFIKLMNPW
37 յարարածոց OS
38 I OS
39 ծնունտ L
40 զի M
41 է + եւ + I, I OS
42 ծնունտն L
43 արինականի EF
44 մերոյ F, մերումս OS
45 յառաջ I OS
46 հասանուտ E, հոսանուտ T
47 I OS
48 I OS
49 I OS
50 մշտնջենակից W
51 I OS
52 I գրանն E, սկզբան S
53 + ի + կատարածի FIKP, կատարածի ABCDELMNWZ
54 արեգականն L
55 լոյսն MOS
56 ժամանու I CN, ժամու OST
57 երկրեանն EFIQ, երկրինն OS, երկրին ACKMNPWZ

լոյս Որդի ի լուսոյ¹ Հաւրէ ծագեալ² եւ ընդ նմին մշտնջենաւորեալ³: 11 Եւ որպէս ոչ փառք⁴ առանց լուսոյ եւ ոչ պատկեր առանց նախատպի, նոյնպէս եւ ոչ Հայր առանց Որդւոյ⁵. եւ Որդի⁶ առանց Հաւր, զի նա է⁷ լոյս փառաց եւ նկարագիր⁸ էութեան նորա⁹. քանզի փառք է⁹ Հայր¹⁰, եւ փառացն լոյս՝ Որդի: 12 Սկզբնատիպ¹¹ է Հայր, եւ պատկեր աներեւութին¹² Աստուծոյ¹³ Հաւր¹⁴ Որդի¹⁵, վասն որոյ Համագոյ եւ արարչակից¹⁶ դաւանեմք¹⁷ զորդի Հաւր¹⁸:

13 Խոստովանիմք եւ զՀոգին Սուրբ¹⁸ ճշմարտապէս¹⁹ Հոգի Աստուծոյ. եւ ոչ յաղագս Համանունութեանն²⁰ Համեմատեմք զնա²¹ արարածական Հոգւոց²², որպէս²³ եւ ոչ զմին²⁴ եւ զբնութեամբն²⁵ Որդի²⁶ Հաւասարեմք շնորհաւք որդւոց²⁷ Աստուծոյ.

քանզի Աստուծոյ²⁸ անուանելովն²⁹ Հոգի՝ բաժանի³⁰ յեղանակաց³¹ Հոգւոց³²:

14 Յառաջ եկեալ յանսկզբնականէն³³ Հաւրէ³⁴ անսկզբնաբար անձնաւորութիւն կատարեալ, անիմանալի եւ անճառ յէիցս³⁵ գոյով³⁶. ըստ էութեանն³⁷ պատճառի՝ առ ի Հաւրէ³⁸ միայնոյ³⁹, իսկ ըստ⁴⁰ ունակութեան⁴¹ եւ⁴² շնորհարաշխութեան⁴³ Հաւասարապէս⁴⁴ Հաւր եւ Որդւոյ⁴⁵, ըստ ասելոյն⁴⁶ Որդւոյ⁴⁷ յաղագս նորին Հոգւոյն⁴⁸. «Ոչ եթէ յանձնէ ինչ խաւսի, այլ յիմմէ⁴⁹ անտի⁵⁰ առնու եւ պատմէ⁵¹. զի ամենայն որ ինչ⁵² Հաւր է՝ ասէ, իմ է»⁵³: 15 Ոչ սկիզբն ունելով ժամանակի եւ ոչ⁵⁴ փոփոխումն այլայլութեան՝ ըստ արարածոց⁵⁴. քննող⁵⁵ անքննելի խորոցն Աստուծոյ, եւ յայտնիչ⁵⁶ անյայտից⁵⁷ խորհրդոց նորա.

1 լոյս FT
 2 ծագել M, ծնեալ | OS
 3 մշտնջենաւորել M
 4 արեգակն I փառք EFIQ₂₅, փայլք OS
 5 որդոյ LMNS
 6 + ոչ + որդի W
 7 I S
 8 նկարայգիր A
 9 Է:Է: Է: 3
 10 I OS
 11 հօր OS
 12 սկզբնատիպ ENP
 13 աներեւոյթին B
 14 I աստուածոյ OS
 15 I հաւր W
 16 I սկզբնատիպ ... որդի L
 17 արարչակից + հօր + OS
 18 դաւանիմք Q;
 19 Հմար. Իմար. Է: 25
 20 ա. գտարք հոգին M
 21 ճշմարիտ S
 22 հոմանունութեանն KM, համանունութեանն I, համանունութեան Q, հոմանունութեանն O
 23 զնա + առ + OS
 24 հոգւոյ B, հոգոց CMNOS
 25 I որպէս F
 26 զմին OS
 27 զբնութեամբ OS
 28 որդոց M, որդոց CN, որդին OST
 29 որդոց OS

28 I աստուածոյ OS
 29 անուանելով T
 30 բաժանել ABCDKMNPQ₂₅TZ, բաժանեմք OS
 31 յեղականաց OS, յեղական T
 32 հոգոց CMOS
 33 յանսկզբնական M
 34 I հաւր. OS
 35 I յէիցս MNOS
 36 գալով P
 37 էութեան OS
 38 հաւրէն S
 39 միայնոյ AZ
 40 I ըստ C
 41 ունակութեանն CN
 42 I EIOSW
 43 շնորհարաշխութեանն MOS
 44 հաւասարապէս A, հաւասարապէս M, հաւասարապէս B
 45 որդիոյ B, որդոյ MNOS
 46 ասացելոյն BFIW_i, ասելոյ OS
 47 որդոյ MOS
 48 հոգոյն KMOST, հոգոյ CN
 49 իմմէ N, յիմմէ S
 50 անդի S
 51 պատմեցել I T, պատմեցել + ձեզ + OS
 52 ա. ինչ որ OS
 53 Է:Է:Է: 13-15
 54 I C
 55 արարածոց OS
 56 քննող LQ₁₃
 57 յայտնող OS

հակից Հաւր եւ Որդւոյ՝ ըստ՝ մշտնջենա-
ւորութեանն³, եւ փառակից եւ կցորդ ա-
րարչութեան՝ ըստ Համազաւր եւ՝ Համա-
պատիւ գոլոյն⁶:

16 Խոստովանիմք եւ⁷ զերիս զայս⁸
անձնաւորութիւնս⁹ ի մի աստուածու-
թիւն¹⁰ ժողովեալ եւ միաւորեալ¹¹, ոչ¹² յայլ
եւ յայլ¹³ բնութիւնս¹⁴, բաժանեալս¹⁵ ի մի-
մեանց, ըստ Արիոսի՝ արարած եւ ժամա-
նակ¹⁶ ի ներքս մուծանելով, այլ մի բնու-
թիւն, մի տէրութիւն¹⁷, մի զաւրութիւն, մի
փառք ամենասուրբ Երրորդութեանն Հա-
ւատացեալ¹⁸ ճանաչեմք: 17 Եւ ոչ գար-
ձեալ Հրէականին¹⁹ Հեռեւողի՝ Սարգիլի²¹
Լիբէացւոյ²² ձայնակցելով՝ զերիսն ի մի
Հաւաքել²³ անձնաւորութիւնս²⁴, այլ բա-
ժանեմք անբաժանաբար²⁵ եւ միաւորեմք
որոշմամբ²⁶ ըստ ուղղափառ²⁷ Հարցն դա-
ւանութեան²⁸: 18 Քանզի երիս դաւա-

նեմք²⁹ զանձինս³⁰, եւ ոչ առաւել կամ
նուազ քան զերիսն, եւ բնութիւն³¹ մի՝ եւ
ոչ յերիս³² բաժանեալս³³ ըստ անձնաւորու-
թեանցն³⁴, որպէս եւ³⁵ ծանեալ եկեղեցի ի
սերովբէիցն³⁶ սրբաբանութեանց՝ զերիս
սրբասացութիւնսն³⁸ ի մի Հաւաքելով³⁹ տէ-
րութիւն⁴⁰ եւ աստուածութիւն⁴¹: 19 Եւ ոչ՝
վասն զի Հայր անձին է եւ Որդի ծնունդ
եւ Հոգին⁴² բղխումն, զանազանի⁴³ ի մի-
մեանց⁴⁴ եւ բնութեամբ. որպէս եւ ոչ Ա-
դամ եւ Սէթ եւ Եւա⁴⁵, զի ոմն անձին⁴⁶ է⁴⁷
եւ ոմն ծնունդ⁴⁸, եւ միւսն՝ թէպէտեւ ոչ
ծնունդ⁴⁹ այլ յԱդամայ, բաժանին այսու
ըստ բնութեան: 20 Ոչ ոմն յերից⁵⁰ Համա-
պատուացն⁵¹ մեծ⁵² ի բնութենէ, քան ընդ
որս կարգեցաւն⁵³: 21 Զի թէպէտ եւ մեծ
ասացաւ⁵⁴ Հայր⁵⁵, յաղագս պատճառին է
մեծ⁵⁶ եւ ոչ վասն բնութեան⁵⁷, քանզի

1 որդոյ MNOS
2 ի ըստ N
3 մշտնջենաւորութեան IOST
4 արարչութեան ABCDFIKLMNPQ₂₃TWZ
5 ի ՄՕ
6 գաւլոյն P
7 ի T
8 ի BEFIKOPS
9 զանձնաւորութիւն IP, զանձնաւորութիւն CNT, անձնաւորութիւն OS
10 աստուածութիւն L, յաստուածութիւն N
11 միաւորել M
12 ոչ + եւ + N
13 այլ W
14 բնութիւն OS
15 բաժանեալ OS
16 ժամանակ F
17 միաւորութիւն ի մի տէրութիւն S
18 + հաւասարեալ + հաւատացեալ OS
19 հրէականի F
20 հետեւելով + եւ + OS
21 սարգիլի E, սարիլի F, սարելի T
22 լիբէացւոյ ի A, լիբէացւոյ CLMNT, ի OS
23 հաւաքեալ BCLNT
24 անձնաւորութիւն MOS
25 անբաժանաբար E
26 անորոշմամբ ի L
27 ուղղափառաց T
28 դաւանութեան F, ասանդութեան S

29 բաժանեմք ի դաւանեմք Q₅
30 անձինս CKLOTZ
31 էութիւն ի բնութիւն OS
32 երիս OS
33 բաժանեալ OS
34 անձնաւորութեան O, անձնաւորութեան S
35 ի ՄՕ
36 սերովբէիցն DL, սրբովբէիցն BEMT, սերովբէիցն Z, սրովբէիցն I, սրովբէիցն ES, սերովբէիցն K, սերովբէիցն O, սերովբէիցն Q₁
37 սրբասացութեանց MW, սրբաբանութեանցն OS
38 սրբասացութեանցն F, սրբասացութիւն OS
39 հաւաքելով Q₂
40 + մի + տէրութիւն OS
41 + մի + աստուածութիւն S
42 հոգի BK
43 զանազանիւն LEFINQ₂T
44 միմեաց B
45 եւայ T
46 անձինի K
47 ի T
48 ծնունտ L
49 ծնունտ L
50 լից ի B, երից N
51 համապատուացն B
52 մեծ + է + F
53 կարգեցաւն T, կարգեցաւն MW
54 ի եւ ոչ՝ վասն զի հայր ... ասացաւ OS
55 հայրն CMN
56 մեծն ABCDMNPTWZ
57 բնութեան OS

ընութեամբ հաւասարակից¹ է Որդւոյ² եւ
 Հոգւոյ³. եւ ոչ յառաջագոյն նուազ⁴ գո-
 լով⁵ աստուածութիւնն⁶ Հաւր եւ առ⁷ սա-
 կաւ⁸ սակաւ յետ ժամանակի եկեալ ի
 լրումն, որպէս թէ⁹ երբեմն¹⁰ յորժամ ոչ
 էր¹¹ Հայր՝ ոչ ունելով զՈրդին, եւ ոչ¹² ի-
 մաստուն՝ ոչ կրելով ի ծոց իւր զիմաստու-
 թիւնն¹³, եւ ոչ զաւրաւոր՝ յաղագս ոչ լի-
 նելոյ¹⁴ ընդ նմա զաւրութեանն¹⁵, քանզի.
 «Բրիստոս է¹⁶ Աստուծոյ զաւրութիւն եւ
 Աստուծոյ իմաստութիւն», ըստ առաքե-
 լոյ. եւ ոչ բանաւոր՝ եթէ¹⁷ ոչ¹⁸ էր¹⁹ Բանն ի
 սկզբանէ առ Աստուած²⁰, ըստ Յովհան-
 նու²¹. եւ ոչ ընդունակ կենդանութեան՝ ե-
 թէ²² էր երբեմն յորժամ ոչ էր առ²³ նմա
 Հոգին կենդանարար: 22 Այլ է²⁴ Հայր՝
 միշտ²⁵ Հայր, անփոփոխելի ունելով յին-
 քեան²⁶ զբանն²⁷ եւ²⁸ զզաւրութիւն²⁹ եւ զի-

մաստութիւն³⁰ եւ զկենդանութիւն³¹. եւ
 Որդին³² Որդի յաւիտենական առ ի Հաւրէ
 եւ ընդ Հաւր միշտ³³ եւ Հոգին Սուրբ՝
 մշտնջենաւոր Հոգի Աստուծոյ եւ առ Աս-
 տուած³⁴: 23 Հայր պատճառ, եւ Որդի եւ
 Հոգի³⁵ ի պատճառէն անժամանակարար եւ
 առանց պատճառի: 24 Հայր ոչ սկսեալ³⁶
 յումեքէ, եւ Որդի եւ Հոգի սկսեալք ի
 Հաւրէ, այլ յառաջ քան զժամանակ եւ
 զընութիւն՝ արարիչ գոլով³⁷ ընդ Հաւր՝
 ժամանակի³⁸ եւ որոց³⁹ ընդ⁴⁰ ժամանակաւ
 իմանալի եւ զգալի եւ⁴¹ արարածոց⁴² յան-
 գոյից⁴³ ածեալք⁴⁴ ի գոյութիւն⁴⁵:

25 Խոստովանիմք զմի⁴⁶ յերից անձնա-
 ւորութեանց⁴⁷ Որդի⁴⁸ կամաւ Հաւր եւ
 Հոգւոյն⁴⁹ աւետեալք⁵⁰ հրեշտակապետին
 Գաբրիէլի⁵¹ իջեալ յերկիր⁵², զոր արարն⁵³,
 եւ ուր⁵⁴ էրն⁵⁵ միշտ եւ նախախնամ էր⁵⁶,

1 հաւասակից F
 2 որդո MOS
 3 հոգոյ CN, հոգոյ + հայր + OS
 4 նվազ O
 5 գաւրով P
 6 աստուածութիւն OS
 7 ի աստուածութիւնն ... առ M, ի առ E
 8 + եւ + սակաւ M, ի P
 9 թէ + էր + CEFIQST
 10 ի որպէս թէ երբեմն B
 11 էր երբեմն ի ոչ էր Qs
 12 + եւ + ոչ Z
 13 զիմաստութիւն OS
 14 լիմելովն OS, լիմելով K
 15 զաւրութիւնն CN, զորութեան OS
 16 ի OS
 - Ը Գրչ. Ը 24
 17 է. թէ T
 18 ի M
 19 ի էր M
 20 հոր ի Աստուած OS
 21 յոհաննու BDEMOSTZ, յովհանու P, յոհաննու Qs
 22 թէ F, է թէ T
 23 ընդ ի առ O
 24 էր COST
 25 միշտ P
 26 յինքեան OS, յինքեան L
 27 զբան MT
 28 ի MS
 29 զգորութիւնն KP

30 զիմաստութիւնն KOPS, զիմաստութիւն + եւ զի-
 մաստութիւն + Z
 31 զկենդանութիւնն KOPS
 32 որդի ABCDEFIKLMNPTWZ
 33 ա. եւ ընդ հոր միշտ եւ առ ի հորէ OS
 34 ա. սուրբ հոգի աստուծոյ մշտնջենաւորակից + հոր
 եւ առ ի հորէ աստուած + եւ առ աստուած OS
 35 հոգիք T
 36 սկսեալք + առ + CNOST, սկսել M
 37 գաւրով P
 38 ժամանակաց OS
 39 որոցոց F
 40 ի ընդ E
 41 ի W
 42 արարածոցս S
 43 յանգոյից S
 44 ածեալ S
 45 զգալութիւն ի ABDZ, զոյացութիւն NT, զոյաց C, ի ի
 գոյութիւն M, գոյութիւնն O
 46 զմիքն OS
 47 անձնաւորութեանցն CNT
 48 զորդին OS, զորդի EFI
 49 հոգոյն MOS
 50 աւետաւք BLMNS
 51 ա. գաբրիէլի հրեշտակապետին F, գաբրիէլի K
 52 երկր O
 53 արար AKMNOPSTWZ
 ք Ը - Ը 26
 54 որ ի ուր OS
 55 էր S
 56 նախախնամէր + էր + OS

եւ մնացեալ աննուագ՝ ուստի էջն. բովանդակեցաւ յորովայնի Կուսին՝¹ անբովանդակելին արարածոց, յորմէ առեալ զմերս մեղանչական եւ² ապականակիր բնութիւն՝³ զհոգի եւ զմիտս եւ զմարմին՝⁴, խառնեալ⁵ միացոյց ընդ⁶ անմեղ⁷ եւ անապական⁸ բնութեան⁹ իւրոյ¹⁰, եւ եղեւ¹¹ նոքաւ¹² մի եւ անբաժանելի¹³, փոփոխելով ոչ զբնութիւն¹⁴ մարմնոյ¹⁵ յանմարմնութիւն, այլ զմեղանչական¹⁶ մարմինն յանմեղութիւն¹⁷ եւ¹⁸ զապականացուն յանապականութիւն¹⁹ եւ²⁰ զմեռեալն յանմահութիւն, յորժամ կամեցաւ²¹ անփոփոխ²² ի միաւորութեանն²³ պահելով զաստուածային²⁴ եւ զմարդկային²⁵ էութիւնն²⁶, իննամսեայ²⁷ ժամանակի²⁸ յղացմամբ ծնեալ ի Կուսէն²⁹, անխախտելի կուսութիւն ծնողին³⁰ մնալով: 26 Եւ նոյն³¹ ծնեալն³² ի

Հաւրէ անմարմնաբար³³ ծնաւ ի մաւրէ ըստ մարմնոյ, եւ Որդին Աստուծոյ եղեւ Որդի մարդոյ, ոչ ոմն Աստուծոյ Որդի³⁴, եւ ոմն մարդոյ, զմին³⁵ Որդի³⁶ յերկուս բաժանելով Որդիս³⁷, ըստ Հայհոյութեանն³⁸ Նեստորի: 27 Քանզի Բանն ոչ ի մարմին³⁹ բնակեցաւ, այլ թանճրացաւ ի մարմին⁴⁰, ոչ փոփոխմամբ, այլ միաւորութեամբ. եւ ոչ ի Կուսին⁴¹ արգանդի⁴² արարչագործութեամբ⁴³ թանճրացոյց իւր⁴⁴ մարմին⁴⁵ ըստ չարափառաց⁴⁶ ոմանց ասելոյ⁴⁷, այլ ի Կուսէն առ⁴⁸ մարմին. ոչ աւտար ի նմանէ, այլ նորին⁴⁹ բնութենէ. եւ ոչ առ աչաւք իբրեւ ընդ խողովակ⁵⁰ ինչ անցեալ⁵¹ ըստ Եւտիքեայ⁵² եւ Համախոհից⁵³ նորին, այլ ճշմարտապէս⁵⁴ մարմին⁵⁵ զգեցեալ ի զանգուածոյն⁵⁶ Ադամայ՝ նոր խառնմամբ⁵⁷ եւ սքանչելի⁵⁸ խառնուածով⁵⁹, աւրինակաց⁶⁰

1 կուսին + մարիամու + OS
 2 լ O
 3 բնութիւնս OS
 4 տ. զմարմին եւ զմիտս F
 5 խառնեաց + եւ + OS
 6 ընդ + իւր + OS
 7 անմեղ լ անմեղ MS
 8 + ընդ + անապական F
 9 բնութիւն + աստուածութեան(ն ACLNZ) + KPTW, բնութիւն OS
 10 իրոյ N, լ S
 11 լ եղեւ OS
 12 նոօօֆ Q, նովաւ T
 13 անբաժանելի A
 14 բնութիւն B
 15 մարմնոյն ACKLMNOPSTWZ, մարդոյ լ EFIQ, 5
 16 զմեղական W, զմեղանչական W₁
 17 անմեղութիւն M
 18 լ M
 19 լ զապականացուն յանապականութիւն ALM
 20 լ E
 21 կամեցաւ OS
 22 անփոփոխելի O
 23 միաւորութիւն O
 24 զաստուածայինն O, զաստուածաին W
 25 զմարդկայինն NT, զմարդկաին W, զմարդկայինն CO
 26 էութիւն CNOT
 27 + եւ + իննամսեաւ T, իննամսեան N
 28 ժամանակաւ O
 29 տ. ծնեալ ի կուսէ յղացմամբ O
 30 ծնալոյն ABCDMPWZ, տ. ծնողն ի կուսութիւն O

31 նոյնն O
 32 ծնեալ O
 33 անմարմնաբար B
 34 որդին O
 35 զմինն NT, զմի EFIL
 36 որդին EFI
 37 լ Որդիս O
 38 հայիոյութեան O
 39 մարմնի E
 40 մարմինն Z
 41 կուսէն B
 42 արգանդին T, արգանդին + որ + COKP, արգանտի EQ, 2, յարգանդէ + նոր + N
 43 արարչութեամբ O
 44 իւր + այլ + EF
 45 մարմինն Q, 2
 46 չարափառաց N, չարափառ DEFI
 47 ասելոց M, ասել O
 48 առ + իւր + O
 49 + ի + նորին W
 50 հողովակ լ խողովակ K
 51 անցեալ F, անցանել T
 52 Եւտիքի T, Եւտիքեա W
 53 համախոյից B
 54 նշմարտապէս B
 55 մարմինն I
 56 զանկուածոյն BDEKPTZ
 57 լ խառնմամբ F
 58 զսքանչելի F
 59 խառնուածով T, խառնվածով B
 60 լ աւրինակաց E

գերագոյն գոյով¹ ամենայնի: 28 Քանզի² արարչի ընդ արարածոյ ո՛չ եղեւ ի սկզբանէ խառնումն եւ միաւորութիւն, փոքր ինչ միայն եւ ոչ ամենայնի³ Հոգւոց⁴ եւ մարմնոյ Համեմատի շարախառնութեան⁵ Աստուծոյ ընդ մարդոյ միաւորութիւնն⁶ որպէս եւ⁷ Գրիգոր Նիւսեայ⁸ ի բնութեանն⁹ գիրս¹⁰ ի բանն, որ յաղազս Հոգւոյ եւ մարմնոյ միաւորութեանն¹¹, ասէ¹²: «Վկայէ¹³ այսոցիկ¹⁴ Պորփիրոս¹⁵ Հակառակ Քրիստոսի շարժող¹⁶ գիւրն¹⁷ լեզու¹⁸, վասն¹⁹ զի Հզաւրագոյնք²⁰ են թշնամեաց վասն մեր²¹ վկայութիւնք²², ո՛չ մի ինչ ունելով գիմաբանութիւն²³: 29 Այս Պորփիրոս²⁴, ասէ²⁵, յերկրորդում²⁶ բանին գրէ²⁷

այսպէս. «Ոչ է ասելի²⁸, թէ²⁹ էութեան³⁰ իրիք անհնարին է լինել ի լրումն այլ էութեան³¹, ընդ այլում լինել³² եւ գիւրն³³ ամբողջ³⁴ պահելով, զմեծագունութիւնն³⁵ իւր ոչ փոփոխելով, այլ փոփոխելով³⁶ զնա մերձաւորութեամբն³⁷ յիւր³⁸ ներգործութիւնն³⁹»: 30 Եւ ասէ զայս վասն միաւորութեան⁴⁰ Հոգւոյ⁴¹ եւ մարմնոյ⁴²: 31 Իսկ եթէ⁴³ ի վերայ Հոգւոյ⁴⁴ յաղազս անմարմնութեանն⁴⁵ ճշմարիտ է բանս, ո՞րչափ եւս առաւել ի վերայ բանին Աստուծոյ յաւեա⁴⁶ անբաղդատաբար եւ ըստ⁴⁷ ճշմարտութեան⁴⁸ անմարմնոյն⁴⁹»:

32 Եւ մեր այսոցիկ⁵⁰ Համաձայնեալ Հաւատամք, եթէ Բանն, որ եղեւ մարմին⁵¹ ըստ Յովհաննու⁵², ոչ ի մարմին փոխեցաւ⁵³ գիւրն կորուսանելով բնութիւն, այլ ընդ մարմնոյ եղեւ մարմին⁵⁴ ճշմարտա-

1 գաւլով P
 2 Բանզի + եւ + EFQ;
 3 ամենայն O
 4 հոգոյ CNO, հոգւոյ W
 5 շարաքառնութեամբ I O, + ի + շարախառնութեան Q;
 6 միաւորութեամբ O
 7 I EI
 8 նիւսիայ ACKMNPTZ, նիւսայցի F, նիւսացի O
 9 բրնութեա AL, բնութեան OQ;
 10 գիրսն O
 11 միաւորութեան OTW
 12 ասէ + բնութիւն է անմարմնոյն միանալ ի մարմնի. եւ լինել իբրեւ զմի բնութիւն. եւ մընալ անշփոք եւ անխառն իբրեւ գերկուս + M
 13 վկաէ C, վկանեալ O
 14 սոցին I այսոցիկ O
 15 պորփորիոս ABELWZ, I պորփիրոս CKNT, + եւ + պորփորիոս M, պորփիրոս O,
 16 շարժողի K, շարժող OQ;²⁵T
 17 I գիւրն O
 18 գլեզուն O
 19 Բան I վասն T
 20 հզորագոյնքն E
 21 մերոյ, տ. վասն մեր թշնամեացն O
 22 վկայութիւն C
 23 ընդդիմարանութիւն ABCEFKLNPTWZ
 24 պորբորիոս MT, պորփորիոս W, պորփիրոս CN, փորփիրոս ABKPZ, փորփիրոս O, պորփիրիոս E
 25 I ասէ, EFIQ;
 26 յերկրորդումն M, յերկրորդ O, յերկրորդում W
 27 գրեաց O

28 ասել EFI
 29 եթէ EFI
 30 էութիւն CFLNT
 31 էութիւն IO, + եւ լինել մասն էութեան, մնալով ըստ իւրոյն բնութեան մի յետ լնոյն զմիւսն + էութիւն Q;
 32 լինելով Q;
 33 գիր K
 34 ամպողջ B, անբողջ K
 35 զմեծագունութիւն B, զմեծագոյնութիւնն E
 36 I զմեծագունութիւնն ... փոփոխելով O, փոփոխել E
 37 տ. մերձաւորութեամբն գնա O
 38 յիւր E
 39 ներգործութիւն OQ;
 40 միաւորութեանն ABCDEFIKLNPO₁₇ZW
 41 հոգո CNO
 42 I եւ ասէ զայս ... մարմնոյ M
 43 է թէ T
 44 հոգո CMO
 45 անմարմն...ութեանն W
 46 յաւեա TW
 47 I ըստ M
 48 նշմարտութեանն FO, զնշմարտութեան M
 49 մարմնոյն I FL
 50 մերայոցիկ մեր I այսոցիկ F
 51 մարմին E
 52 յոհաննու MNOQ;²⁵TW
 53 փոփոխեցաւ P
 54 մարմինն Z, ընդ մարմնն W, ոյ միացեալ եղեւ մարմին I ընդ մարմնոյ եղեւ մարմին W

պէս, եւ մնաց անմարմին՝ որպէս էրն ի սկզբանէ՝ ոչ այլ ոմն մարմին եւ այլ ոմն անմարմին, այլ մի եւ նոյն Քրիստոս է մարմին եւ է՝ անմարմին, մարմին՝ ըստ մարդկութեանս, զոր առ², եւ անմարմին՝ ըստ աստուածութեանն, զոր ունէր: 33 Եւ նոյն տեսանելի եւ անտեսանելի, շաւշափելի եւ անշաւշափելի, ժամանակեայ եւ առանց ժամանակի, Որդի մարդոյ՝³ եւ Որդի Աստուծոյ, Համազոյ Հաւր ըստ աստուածութեանն⁴ եւ Համազոյ մեզ ըստ մարդկութեանս⁵: 34 Ո՛չ ոմն եւ ոմն այսոքիկ, այլ մի⁶ էութիւն⁷ եւ⁸ մի անձնաւորութիւն՝ ի՞⁹ յերկուց բնութեանց ի մի Քրիստոս միացելոց անշփոթելի¹⁰ եւ անբաժանելի¹¹ միաւորութեամբ: 35 Եւ թէպէտեւ մարդկային¹² միտք տկարանան¹³ յայսոսիկ¹⁴, զի¹⁵ ի վէր է¹⁶ քան զբնութիւն, այլ աստուածային¹⁷ զաւրութեանն ոչինչ է անկարելի. զի թէ Հոգի եւ մարմին արարած գոյով¹⁸ Աստուծոյ՝ կար է լինել¹⁹ յերկուց Հակառակաց մի բնութիւն²⁰, եւ ո՛չ մի ի նոցանէ կորուսանէ զիւրն էութիւն ի միութեանն²¹: 36 Քանի՞²² արդեւք է կար

եւ Հնար ամենազաւր բնութեանն Աստուծոյ եւ²³ լինել²⁴ մարմին եւ մնալ անմարմին, խառնիլ²⁵ ընդ եղականի²⁶ մարդոյս բնութեան²⁷ եւ պահել²⁸ անփոփոխ զանեղական բնութիւնն, որ ի Հաւրէ:

37 Եւ որպէս խոստովանիմք²⁹ յերկուց բնութեանց³⁰ մի³¹ լեալ³², եւ ի³³ միաւորութեանն³⁴ ո՛չ կորուսեալ³⁵ զմի ոք ի յերկուցունցն³⁶: 38 Այսպէս եւ զկամսն³⁷ ո՛չ այլ եւ այլ ասեմք, որպէս³⁸ թէ աստուածային³⁹ կամքն Հակառակ լինել⁴⁰ մարդկայնոյն⁴¹ կամաց, եւ⁴² կամ մարդկայնն⁴³ աստուածայնոյն⁴⁴, այլ ի միոյ էութեանն⁴⁵ կրկին եղելոյ կամաց՝ ըստ այլ եւ այլ ժամանակի: 39 Երբեմն աստուածային⁴⁶ յորժամ զաստուածութեան⁴⁷ կամէր ցուցանել զզաւրութիւն⁴⁸, եւ երբեմն մարդկային՝ յորժամ զմարդկութեանն կամէր յայտնել⁴⁹ զիւր-

1 | KP
 2 էառ OT
 3 մարդւո P
 4 աստուածութեանն OQ;
 5 մարդկութեանն N, մարդկութեանն CQ;T
 6 մի + է + I
 7 էութիւնն O
 8 | MW
 9 | M
 10 անշփոթ E
 11 անբաժանելի AZ
 12 մարդկային CO
 13 տկարանայ FM
 14 յայնոսիկ O
 15 զի + եւ + F
 16 | K
 17 աստուածային CW
 18 զոյ E, զայով P
 19 լինիլ Q;
 20 բնութիւնն A
 21 մի բնութեանն | FQ, միութեան O
 22 արդեւք BCDEIKNOPQ;²³ZW

23 | եւ Q²³
 24 լինեալ Z, լինիլ Q;
 25 խառնել EFIM
 26 եղականիս M
 27 բնութեամբ E, բնութիւն O
 28 պահիլ B
 29 խոստովանիմք + ի + C
 30 բնութեանցն O
 31 մի + քրիստոս + D
 32 լինեալ F
 33 | ի OW
 34 միաւորութեան BW
 35 կորուսել LM
 36 յերկուցունցն BO, յերկուցն ALMTWZ, յերկուցունց E, յերկուցն + այլ միացեալ որպէս զմի. եւ անշփոթ մնացեալ որպէս գերկուս + CKNPT
 37 զկամս F
 38 | որպէս M
 39 աստուածային C, աստուածայնոյն P
 40 լինիլ Q;
 41 մարդկայնոյն D, մարդկանոյն NZ
 42 | N
 43 մարդկային C
 44 | եւ կամ մարդկայինն աստուածայնոյն T, աստուածայնոյն Z
 45 Էութեանն E
 46 աստուածային C
 47 զաստուածութեանն ABCDEFIKMNPQ;²³TWZ, զաստուածայինն O
 48 զաւրութիւն T
 49 ցուցանել | յայտնել M

նարհուլթիւն¹: 40 Եւ այս ոչ հակառակութեան, այլ² անձնիշխանութեան են ցոյցք³: 41 Զի ո՛չ եթէ մարդկային կամքն զաստուածայինն⁴ բռնադատէր՝ որպէս եւ ի մեզ, զի կամք մարմնոյն⁵ ցանկայ հակառակ⁶ հոգւոյն⁷, այլ մարդկայինն⁸ աստուածայնոյն⁹ հետեւիւր կամաց. զի յորժամ կամէր եւ թոյլ տայր, յայնժամ զիւրսն կրէր մարմինն, որպէս եւ¹⁰ ի փորձութեանն՝ յետ քառասնաւրեայ պահոցն լրման, ապա կամեցաւ թոյլ տալ բնութեան¹¹ մարմնոյն՝ քաղցնուլ¹²: 42 Զի թէպէտ եւ այլ¹² ասաց զկամս Հաւրն եւ այլ զիւրն ըստ ասացելոյն. «Ոչ որպէս ես կամիմ՝ այլ որպէս դու»¹³: 43 Համակամութեան¹³ է¹⁴ այս ցոյցք՝ որպէս Որդւոյ¹⁵ առ Հայր, եւ ոչ հակառակութեան¹⁶. զոր յայտ առնէ. եւ յայլու՞մ¹⁷ վայրի վասն յատուկ¹⁸ աստուածութեանն¹⁹ եւ ոչ վասն մարմնաւորութեանն²⁰. «Իջի ես յերկնից²¹, ոչ զի զկամս²² իմ արարից, այլ զկամս Հաւր իմոյ»²³. Եւ իջեալն²³ յերկնից, յայտ է թէ՛

անմարմին աստուածութիւնն²⁴. էր, եւ ո՛չ մարմին²⁵, զոր²⁶ առ յետ իջանելոյն²⁷ յերկիր: 44 Եւ ըստ աստուածութեանն²⁸ զիա՞րդ համարձակի²⁹ ոք բաժանել զկամս Որդւոյ³⁰ ի Հաւրէ, եւ ո՞ր³¹ են կամք Հաւրն՝ ինքն ցուցանէ Որդին: 45 «Այս են կամք Հաւր իմոյ՝ ասէ, զի ամենայնի³², որ հաւատայ յիս, տաց³³ զկեանսն³⁴ յաւիտենից»³⁵: 46 Արդ՝ Հաւր կամքն³⁵ են տալ³⁶ հաւատացելոցն³⁷ յՈրդի³⁸ զկեանս. եւ Որդւոյ³⁹ չե՞ն կամք. այսոքիկ⁴⁰ մանաւանդ զհամակամութիւնն⁴¹ եւ ոչ զընդդիմադրութիւնն⁴² ցուցանէ՝ ըստ Աստուածաբանին Գրիգորի, քանզի. «Յասելն⁴³, ասէ, Որդւոյ⁴⁴ առ Հայր, եթէ⁴⁵ ոչ իմ կամքս երկիցն⁴⁶, այլ քոյդ, որ է իմս, յայտ արար թէ՛ իւր⁴⁷ եւ Հաւրն⁴⁸ մի են կամք»⁴⁸: 47 Զի թէ՛⁴⁹ ամենայն, որ ինչ⁵⁰ Հաւր է, Որդւոյ⁵¹

1 զխոնարհութիւնն I, զխոնարհութեան O
 2 այլ + առ + B
 3 տ. են ցոյցք՝ այլ անձնիշխանութեան M
 4 զաստուածային D
 5 մարմնոյ NT
 6 հակառ F
 7 հոգոյն CMNOP, հոգւոյ T
 8 մարդկային CW
 9 աստուածայնոյն DKP
 10 I LOTWZ
 11 բնութեանն E
 = Գ.՝-չ. Գ.՝ 2
 12 I այլ L
 † II՝-դ.՝. I.Չ.39
 13 համակամութեանն W
 14 I N
 15 որդոյ CMNO
 16 հակառակութեանն W
 17 այլու՞մ N
 18 յատկութեանն B
 19 I B, աստուածութեան O
 20 մարմնաւորութեան O
 21 յերկնից + ասէ + M, յերկից I P
 22 զկամս L
 ‡ Յ.՝-չ.՝.Չ.38

23 իջեալ BCDEFKLNOPQ₁₂₃ TWZ
 24 աստուածութեանն F, աստուածութիւն O
 25 մարմինն CNQ₃ T
 26 + նոյն + գոր F
 27 իջելոյն E
 28 աստուածութեան O
 29 համարձակ L
 30 որդոյ CMNO
 31 յո՞ր N
 32 յամենայնի N, ամենայն KMOP
 33 տացի F, տալի Z, տացէ NT,
 34 զկեանս Q₃
 † Յ.՝-չ.՝.Չ.40
 35 կամք ABCFEIKLMNOPQ₁₂₃ TZ
 36 I տալ NT
 37 հաւատացելոց K
 38 յորդի + տալ + NT
 39 որդոյ CLMNO
 40 այսոքիկ ABCDEFILMNOPQ₃ W
 41 զհամակամութիւնն O
 42 զընդդիմադրութիւնն C, զընդդիմադրութիւն O
 43 ասելն E
 44 որդոյ MO
 45 I T
 46 երկից Q₂
 47 իւրն T
 48 հաւր B
 † Գ.՝-չ.՝. I.՝ 42
 49 I E, եթէ W
 50 տ. ինչ որ FM, I ինչ O
 51 որդոյ MNO

է, եւ որ ինչ Որդւոյ՝ Հաւր՝, յայտ է թէ՛ եւ կամքն Հաւր՝՝ կամք են Որդւոյ՝, եւ կամք՝՝ Որդւոյ՝՝ կամք Հաւր:

48 Ըստ կամացս՝ աւրինակի, զոր՝ աւացաքս՝, ի՞ միոյ անձնիշխան՝ կամաց աստուածութեանն՝՝ երկուց՝՝ լինել՝՝ անհակառակաբար՝՝ աստուածայինն՝՝ 14 եւ մարդկայինն՝՝ 15, հաւատամք եւ ներգործութեանն՝՝ նոյնպէս լինել՝՝ աստուածայնոյն՝՝ 17 եւ մարդկայնոյն՝՝ 18 ի միաւորութեան՝՝ 19 անդ՝՝ 20: 49 Ոչ զբարձրագոյնսն՝՝ 21 աստուածութեանն՝՝ միայն տալով առանց մարմնոյն՝՝ 22 եւ ոչ զխոնարհագոյնսն՝՝ մարդկութեանն՝՝ առանձինն՝՝ 23 առանց՝՝ 24 աստուածայնոյն՝՝ 25. զի թէ՛ 26 այսպէս ոչ էր, զի ա՞րդ աւսիւր՝՝ Որդին՝՝ մարդոյ՝՝ 27 յերկնից՝՝ իջեալ, կամ Աստուած խաչեալ, եւ արիւն՝՝ 29 Աստուծոյ լեալ՝՝ 30: 50 Այլ միոյ անձնաւորու-

թեան՝՝ 31 զերկոսին զայսոսիկ խոստովանիմք, երբեմն որպէս զԱստուած՝՝ զաստուածայինսն՝՝ 32 ներգործելով՝՝ 33, եւ երբեմն որպէս զմարդ՝՝ զմարդկայինսն, զոր յայտ առնեն՝՝ 34 եւ տնաւրէնութեան նորա գործք ի սկզբանէն՝՝ 35 մինչեւ ցկատարումն: 51 Բանգի թէ՛ 36 յղացաւ որպէս զմարդ, այլ ի Հոգւոյն՝՝ 37 Սրբոյ՝՝ որպէս զԱստուած՝՝ 5:

52 Ծնաւ ի կնոջէ որպէս զմարդ, այլ ի կուսէ եւ զկուսութիւն ծնողին՝՝ 38 անապական պահելով յետ ծննդեանն՝՝ 39 որպէս զԱստուած՝՝ 40:

53 Թլփատեցաւ ութաւրեայ որպէս՝՝ 41 զմարդ՝՝, եւ եբարձ՝՝ 42 զթլփատութիւն՝՝ 43 մարմնոյ, եւ ուսոյց զթլփատութիւն՝՝ 44 սրտի՝՝ 45 որպէս զաւրէնսդիր թլփատութեանն՝՝ 46:

54 Ընծայեցաւ՝՝ 47 քառասնաւրեայ ի տաճարն՝՝ 48 որպէս զմարդ՝՝, եւ վկայեցաւ՝՝ 50 ի Սիմէանէ՝՝ 51 որպէս զԱստուած արձակող՝՝ 52 կապելոց:

1 որդւոյ + է. + BQ3, որդոյ MO
 * Յ•ԷԸ•ԺԷ 10
 2 ի Հաւր AI
 3 որդոյ MNO
 4 կամքն CN
 5 որդոյ CLMNO
 6 այս ի կամացս T
 7 զոր ի KPZ
 8 ասացաք M
 9 ի O
 10 անձնիշխանական CNT
 11 աստուածութեան O
 12 երկուցն CN
 13 լինելի Q3
 14 աստուածային Z
 15 մարդկային AI, մարդկաինն C, մարդկային Z
 16 ներգործութեանցն CNT, ներգործութիւն K
 17 աստուածայնոյն DPZ
 18 մարդկայնոյն C, մարդկանոյն PW, մարդկանոյն Z
 19 միաւորութեանն I
 20 անդր CT
 21 զբարձրագոյնն M
 22 մարմնոյ I
 23 առանձին FI
 24 առանձ E
 25 աստուածայնոյն BD
 26 եթէ W
 27 մարդոյ B
 28 երկնից N, իյերկից O
 29 արիւնն O
 30 լիեալ EFTWZ

31 անձնաւորութեանն BCNOT
 32 զաստուածայինն F
 33 գործելով EFI
 34 առնէ KP
 35 սկզբանէ ET
 36 թէպէտեւ CN, թէպէտ KPQ3T, IEFIMW1
 37 հոգոյն CMO
 Է H•ա•ԴԸ•Է 18, Հ•ԷԴԴ•Պ•Գ•Գ•Է 35
 38 ծնաւորին ACLPW
 39 ծննդեան I, ծնընդեան T
 40 զաստուած + պատեցաւ ի խանձարուրս եւ եղաւ ի մտուր որպէս զմարդ. այլ ի հրեշտակաց փառաւորեցաւ՝ եւ աստեղբն զուշակեցաւ, որպէս զաստուած + CNT
 Գ Գ•Գ•Է 7
 41 իրրեւ ի որպէս T
 Դ Գ•Գ•Է 21
 42 էբարձ T
 43 զթլփատութիւնն EI
 44 ի մարմնոյ ... զթլփատութիւնն, թլփատութիւն P
 45 ի սրտի OW
 46 թլփատութեանն IOT, փլփատութեանն Z
 47 ընծայեցաւ I
 48 տանարին CNT
 49 զմարդ ի T
 50 վկայեցաւ CO
 51 սիմէոնն CKNP, սիմէոնն BLOTW
 52 արձակաւոր BCDPQ3ZW

55 Փախեալ ի Հերովդէէ՛ որպէս
զմարդ, եւ փախոյց² զմոլորութիւն³ կռոցն
յեզիպտոսէ՛ որպէս զԱստուած:

56 Մկրտեցաւ ի Յովհաննէ՛ որպէս
զմարդ, այլ զմեղս Աղամայ լուաց⁵
մկրտութեամբն, եւ ի Հաւրէ եւ ի⁶ Հոգ-
ւոյն⁷ վկայեցաւ որպէս զԱստուած⁵:

57 Փորձեցաւ նոր Աղամս⁸ որպէս
զհինն, եւ յաղթեաց փորձողին⁹ որպէս
զստեղծիչ¹⁰ Աղամայ, եւ ետ իշխանութիւն
որդւոց¹¹ Աղամայ¹² որպէս զԱստուած կո-
լսել զգաւրութիւն¹³ թշնամւոյն¹⁴:

58 Քաղցեալ որպէս զմարդ⁵, եւ
զբիւրս կերակրեաց ի սակաւ հացից¹⁵ որ-
պէս զԱստուած⁵:

59 Ծարաւեցաւ որպէս¹⁶ զմարդ⁵, եւ
զծարաւիս¹⁷ կոչեաց առ ինքն արբուցանել
զջուրն կենաց որպէս զԱստուած:

60 Վաստակեցաւ ի ճանապարհի որ-
պէս զմարդ⁵, այլ հանգիստ¹⁸ եղև աշխա-
տելոց եւ ծանրաբեռանց մեղաւք քաղցր

լծովն եւ փոքրոգի բեռամբն¹⁹ որպէս զԱս-
տուած⁵:

61 Ննջեաց²⁰ ի նաւին⁵ որպէս²¹ զմարդ,
եւ զնաց ի վերայ խորոցն²² եւ սաստեաց
հողմոյն եւ ծովուն որպէս զԱստուած:

62 Ետ հարկս²³ որպէս զմարդ, այլ ի
բերանոյ ձկան²⁴ նորաստեղծ սատերս²⁵ որ-
պէս²⁶ զԱստուած⁵:

63 Աղաւթէր ընդ մեր եւ վասն մեր որ-
պէս զմարդ, եւ ընդունէր ընդ Հաւր իւ-
րում զաղաւթս ամենեցուն²⁷ որպէս զԱս-
տուած:

64 Արտասուէր վասն սիրելւոյն²⁸ որ-
պէս զմարդ, եւ զաղարեցուցանէր զարտա-
սուս քերցն յարութեամբ եղբարն²⁹ որպէս
զԱստուած: 65 Հարցանէր, ո՞ւր եղիք
զՂազարոս՝ որպէս զմարդ, եւ յարուցանէր
ձայնիւ³⁰ զչորքաւրեայ³¹ մեռեալն որպէս
զԱստուած:

66 Վաճառեցաւ զիւրազին³² որպէս
զմարդ, եւ զնաց զաշխարհ մեծագնի իւ-
րով արեամբն³³ որպէս զԱստուած:

67 Եղև³⁴ անխաւս³⁵ զորոջ³⁶ առաջի
կտրչի ըստ մարդկային³⁷ բնութեանն³⁸,

1 հերովդէ O, հերովդէ Q₂
2 փախոյց N
3 զմոլորութիւն B
• Մ՝ԳՔ-Ի՛ 13
4 յովաննէ BCDKPTZ, յվնէ O, յոհաննէ Q₂
5 լվաց B
6 լ F
7 հոգոյն O
• Մ՝ԳՔ-Գ՛ 16
8 աղամ T
9 փորձաւորին CPW
10 ստեղծիչն O
11 որդոց CN, որդոց O
12 լ որդւոց աղամայ F, լ աղամայ Z
13 զգաւրութիւն CNTZ
14 բշնամոյն BIKNO
• Մ՝ԳՔ-Գ՛ 1
15 լ ի սակաւ հացից W
• Գ՛-ւ՛-Թ՛ 17
16 իրրեւ լ որպէս T
• Յ՝-վ՛-ժ՛Թ՛ 28-29, Լ՛ 37
17 զծարիս լ զծարաւիս K
• Յ՝-վ՛-Գ՛ 6
18 հանկիստ PZ

19 բեռամբն B
• Մ՝ԳՔ-ժ՛Լ՛ 30
20 նջեաց T
• Մ՝Գ՛-Գ՛ 38
21 որ F
22 խորոց N
23 հարկ KP
24 ձկանն O
25 սատեր NT
26 որ F
• Մ՝ԳՔ-ժ՛Լ՛ 26
27 ամենեցուն T
28 սիրելոյն BCEIKNPT
29 լ յարութեամբ եղբարն F
30 ձայնի P
31 զչորեբայ K, զչորեբարեայ Z
32 զիւրազինն C
33 արեամբ EI
34 + եւ + եղև F
35 անխաւս + որպէս + Q₂W₁ + իրրեւ + T
36 զորոջ O
37 մարդկային BC
38 բնութեան B

այլ բան է Աստուծոյ ի սկզբանէ՝ որով երկինք հաստատեցան ըստ աստուածային բնութեանն:

68 Բեւեռեցաւ ի փայտի ընդ աւազակսն¹ որպէս զմարդ, այլ զլուսաւորսն խաւարեցուցանէր եւ զաւազակն ի դրախտն² մուծանէր³ որպէս զԱստուած:

69 Քացախ արբ⁴ եւ լեղեաւ կերակրեցաւ⁵, որպէս զմարդ, այլ զջուրն ի զինի փոխեաց եւ դառնութեան ճաշակացն եղեւ քաղցրացուցիչ⁵ որպէս զԱստուած:

70 Մեռաւ մարդկային բնութեամբն⁶ որպէս զմարդ, եւ զմեռեալս⁷ յարուցանէր աստուածային զաւրութեամբն որպէս զԱստուած:

71 Ճաշակեաց ի մահուանէ մարմնով⁸ որքան ինքն կամեցաւ՝ որպէս⁹ զմարդ, եւ ելոյծ մահուամբն¹⁰ զմահ¹¹ որպէս զԱստուած¹²: 72 Ոչ ոմն մեռեալ եւ ոմն լուծիչ մահու, այլ ինքն մեռեալ եւ ինքն կենդանի եւ կենդանարար մեռելոց. քանզի մի եւ նոյն Քրիստոս՝ մարդ գոյով¹³ բնութեամբ մահկանացու, եւ Աստուած գոյով բնութեամբ անմահ:

73 Ոչ ի յերկուս¹⁴ բաժանեալ զառ¹⁵ ի յերկուց միացեալ բնութիւնսն¹⁶, որպէս թէ ոմն չարչարելի¹⁷ եւ մեռեալ եւ ոմն ան-

չարչարելի եւ անմահ, այլ միաւորեալն յերկուց¹⁸ ընդդիմակացն եւ լեալն¹⁸ կրէր զերկաքանչիւր²⁰ հակառակացն զկիրս²¹, մարդկային²² բնութեամբն²³ զչարչարանս²⁴ եւ զմահ, եւ աստուածային²⁵ բնութեամբն զանչարչարութիւն²⁶ եւ զանմահութիւն: 74 Զի նա, որ մեռեալն²⁷ եղեւ մարմնովն²⁸, նոյն կենդանի էր աստուածութեամբն. եւ որ չարչարեալ, նոյն էր եւ²⁹ անչարչարելի. եւ որ քրտնեաց³⁰ յերկիւղէ³¹, նոյն ընկրկեաց³² եւ զհարուցեալսն ի վերայ. եւ որ փոքր մի քան զհրեշտակս խոնարհեալ³³ զաւրացաւ³⁴ ի հրեշտակաց, զաւրացուցանէ³⁵ զարարածս ամենայն. եւ որ³⁶ արարիչ գոյով էիցս³⁷ ըստ աստուածութեանն ընդ³⁸ Հաւր, նոյն արարած յաղագս մարդկութեանն³⁹ ընդ մեզ. զոր եւ քարոզիչք Բանին⁴⁰ քարոզեն՝ Աստուած եւ⁴¹ մարդ կատարեալ, զերագոյն միութեամբ միաւորեալ⁴² քան զհոգի եւ

1 աւազակ լ աւազակսն E
2 դրախտ P
3 մուծել O
4 էարք CFKNOPQ3T
5 քացախ. ժ.Թ. 29
6 տ. Բաղքացուցիչ եղև Մ
7 բնութեամբ OZ
8 զմեռեալսն B
9 մարմնովն Q3
10 որ K
11 մահուամբ Q3
12 լ զմահ F
13 լ նաշակեաց ... զԱստուած T
14 զաւրով P
15 երկուց N
16 զատ լ զառ KP
17 բնութիւնն CN, բնութիւնս Q3
18 չարչարեալ F

18 յերկուց F
19 + մի + լեալն W, լիալն F, լ եւ երարձ զրոյփատուրիւն մարմնոյ ... լեալն A (ճեղագրի նախորհնակուՄ ընկած է եղել լ բերք) LM
20 զերկաքանչիւրն O
21 զկիրսն ALMO
22 մարդկային M
23 բնութեամբ FM
24 զչարչարանսն ALOT
25 աստուածային C
26 զանչարչարելութիւն Q3
27 մեռեալ EFIQ3
28 մարմնով ILO
29 լ F
30 քրտնեացն EFTT
31 յերկիւղէ. EILMOW, յերկիւղէ T
32 ընկրկեաց I
33 տ. խոնարհեալ Բան զհրեշտակս FM
34 զաւրացեալ N
35 զորացուցանէ Q3
36 լ T
37 էից N
38 ըստ լ ընդ Q3
39 մարդկութեանն O
40 լ քարոզիչք Բանին B
41 լ O
42 միաւորել M

զմարմին: 75 Զի մարդկայինն¹ ոգի² ի ձեռս³ Հաւր աւանդեալ՝ բաժանեցաւ ի մարմնոյն, բայց աստուածութիւնն անբաժանելի մնաց յերկոցունցն⁴. քանզի էր միացեալ ընդ բանականի հոգւոյն⁵ յորժամ էջ⁶ առ հոգիսն, որ ի դժոխս⁷, եւ էր անմեկնելի ի մեռեալ մարմնոյն, որ ի գերեզմանի անդ, ոչ մասնաւորաբար⁸, այլ բոլորն առ երկոսեան⁹: 76 Վասն զի՝ նոյն¹⁰ ի ծոց Հաւր եւ յորովայնի Կուսին, յաթոռ փառաց¹¹ եւ ի մտւր, ընդ աջմէ Հաւր եւ ի խաչին, ի քրովբէս¹² եւ ի գերեզմանի, զի լի են երկինք եւ երկիր փառաւք նորա, յարուցեալ յերրորդ յաւուր¹³ յարութիւն մեր եւ կեանք, ել յերկինս, ուստի ոչ երբէք¹⁴ պակասեաց: 77 Եւ զայ¹⁵ դարձեալ միւս անգամ՝ յարուցանել¹⁶ ի¹⁷ մեռելոց զընութիւնս Ադամայ, եւ դատել արդարապէս զկենդանիս եւ զմեռեալս՝ ըստ հաւատոց եւ խորհրդոց եւ բանից եւ գոր-

ծոց: 78 Բարեացն եղելոց՝ զբարին¹⁸ փոխատրելով¹⁹ հատուցումն²⁰, իսկ չարացն²¹ զվճիռ²² դատաստանի տանջանացն²³: 79 Եւ ինքն թագաւորեսցէ ընդ նմին թագաւորեցելովքն²⁴ յանկէտ եւ յանվախճան²⁵ յաւիտեանին, ծանուցեալ յայնժամ կատարելապէս, զոր այժմ չափաւորապէս ընկալաք²⁶ զգիտութիւն հաւատոց²⁷, որ²⁸ ի Հայր եւ²⁹ յՈրդի եւ ի Սուրբ Հոգին, որում փառք եւ զաւրութիւն³⁰ յաւիտեանս³¹. ամէն³²:

80 Այս ինչ, որ յաղագս համագոյ երրորդութեանն եւ մի աստուածութեանն³³ եւ վասն տնաւրէնութեան Որդւոյ³⁴, ըստ մերում հաւատոյ դաւանութեան՝ ի խնդրոյ վեհագունիդ³⁵ հրամանաց ասացեալ դուզնաքեայ³⁶ ինչ բան բաւականացի³⁷ առ³⁸ այժմուս³⁹ իբրեւ պատճառս⁴⁰ տալով իմաստնոյդ, ըստ խրատու⁴¹ իմաստնոյն իմաստնագոյն եւս լինել⁴²:

1 մարդկային M, զմարդկայինն T
 2 հոգի I ոգի KM
 3 ձեռն F
 4 յերկուցունցն B, յերկոցունց O
 5 հոգոյն CMO
 6 էջն BDEFIQ;
 7 դժոխսն I
 8 մասնաբար L
 9 երկուսեանն W
 10 նոյն + որ + IW
 11 փաց I փառաց F
 12 Բերորէս O, Բերովբես ZW, Բորբէս Q;¹²
 13 աւուր ADEFIKLMO
 14 տ. երբեք ոչ T
 15 դայ I գայ Q;
 16 յարուցանի N
 17 I N

18 զբարին M
 19 փոխադրելով EQ, I փոխարկելով T, փոխատրելով + զբարին + W
 20 հատուցման F
 21 չարեացն CENQ;T
 22 I զվճիռ B, զվճիւռ ELZ
 23 տանջանաց M
 24 Թագաւորելովքն O
 25 յանվախճան O
 26 ընգալաք BM
 27 I հաւատոց F
 28 I MT
 29 եւ + ի + FI
 30 I եւ գաւրութիւն EFI
 31 յաւիտեան T
 32 ամէն + ամեն + B, I ամէն KPT, I եւ գորութիւն ... ամէն M, յաւիտեանս. ամէն I L
 33 I եւ միաստուածութեանն T, միաստուածութեանն E
 34 որդոյ LMNO
 35 գերագոյնիդ I վեհագունիդ T
 36 դոյզնաքեայ M
 37 բաւականեցի I
 38 I առ M
 39 յայժմուս F, այժմոյս L, անժամոյս M
 40 պատճառ EFI
 41 խրատոյ BCDNZ
 42 լիցի L

ՆՈՐԻՆ¹ ՅԱՂԱԳՍ ԱԲԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ² ԵԿԵՂԵՑՒՅՑ³

1 Ասասցուք սակաւութիւնք եւ յաղագս աւանդութեանց⁴ եկեղեցւոյ⁵, զոր ունիմք ի Հարցն առաջնոց, եւ⁶ ընդդէմ կարծիս⁷ ոչ ունողացն զնոյն, եւ զպատճառս⁸ երկաքանչիւրոցն⁹, եթէ վասն է՞ր առնեմք, դիցուք առնթեր¹⁰ ճշմարտութեամբ ըստ վկայութեանն¹¹ Աստուծոյ եւ ոչ խաբեութեամբ:

2 Եւ նախ վասն սրբոյ Հացի¹² պատարագին, զոր մեք եւ Հոովմայեցիք¹³ բաղարջ¹⁴ եւ այլ եկեղեցիք խմորուն կատարեն, եւ իւրաքանչիւր ոք յիւրումն¹⁵ փութայ¹⁶ արդարանալ: 3 Բայց ճշմարտութեանն¹⁷ սիրողաց արժան է ոչ սովորութեան ծառայել որպէս տգէտ¹⁸, եւ ոչ անիրաւութեամբ արդարանալ որպէս վիճաբան, այլ ի Հոգեւորական դրախտ¹⁹ յԱստուածաշունչ²⁰ գիրս շրջել մտաւք եւ խնդրել ի նոցանէ զպտուղն ճշմարիտ, եւ

ապա ճաշակել: 4 Արդ, յաղագս նախասացեալ²¹ խորհրդոյս՝ այսպէս գտանեմք²² ի նոսա զճշմարտութիւնն²³:

5 Խորհուրդ տնաւրէնութեանն²⁴ Քրիստոսի՝ որպէս ամենայնքն²⁵, նոյնպէս եւ²⁶ մարմնոյ եւ արեան նորա կատարումն գուշակեցան մարգարէիւքն²⁷ ի ձեռն բազմադիմի աւրինակաց եւ բանից: 6 Եւ նախ առ²⁸ սեղանն Աբրահամու²⁹, որ աւրինակ էր վերնատանն³⁰ սեղանոյ, ոչ խմորուն³¹, այլ բաղարջ³² Հացիւ կերակրեցաւ³³ Աստուած ըստ ասելոյն³⁴ առ Սառա³⁵. «Փութա³⁶ թրեա գրիւս երիս պեր նաշոյ³⁷, եւ արա³⁸ նկանակս»։ որ եւ զնոյն նմանութիւն Հացի՝ որպէս անմարմնաբար³⁹ յայնժամ, այժմ⁴⁰ ի մարդեղութեան իւրում մարմին իւր⁴¹ անուանեալ⁴² բաշխեաց ըստ Հաւատոց⁴³ որդւոցն⁴⁴ Աբրահամու⁴⁵ փո-

1 նորին + տեառն ներսւսի + EI
 2 աւանդութեանց | աւանդութեանց E, աւանդութեան PZ
 3 եկեղեցոյ BOP, | նորին ... եկեղեցոյ T, նորին տեառն ներսւսի արարեալ պատասխանի բոլորոց մեծի թագաւորին հոռոմոց կիր մանուկի. վասն աւանդութեան հայաստանեացս եկեղեցո. զոր ունի ի հարցն սրբոց | նորին ... եկեղեցւոյ M
 4 աւանդութեան MT
 5 եկեղեցո T, եկեղեցոյ MO
 6 + որ + եւ T
 7 կարծի ACLMNOPTZ, կարծ B
 8 զպատճառ + իւր + E
 9 իւրաքանչիւրոցն Q35
 10 առաջի | առնթեր TW
 11 վկայութեան O
 12 տ. հացի սրբո O
 13 հոովմայեցիք Q25, հոովմայեցիք C, հոովմայեցիք BE, հոովմայեցիք DINWZ, հոովմայեց O
 14 բաղարջ O
 15 յիւրում BDEIMZ
 16 ջանա | փութայ T
 17 ճշմարտութեան OP
 18 գետ | տտէտ A
 19 դրախտ W
 20 յաստուածաշունչն Q1

21 նախասացեալ + պատնադի(ս NQ2) + Q1
 22 գիտեմք | գտանեմք B
 23 զճշմարտութիւնն N
 24 տնորէնութեան O
 25 ամենեկեան Q3
 26 | AILLO
 27 մարգարէիւք EI
 28 | E
 29 արրաամու D
 30 վեճատանն E
 31 խմորուն D
 32 բաղարջ EO
 33 կերակրեցաւ T
 34 ասացելոյն L
 35 սառոայ T, սառայ Z
 36 փութայ TZ
 37 նաշոյ ABDEIZ, նաշո CLMNOPTW
 38 արայ Z, արար ENO
 = ՆՐԱԳ. ՉԻԸ 6
 39 անմարմնապէս EI
 40 այժմ E
 41 յայնժամ ... իւր | L
 42 անուանել M
 43 | ըստ հաւատոց B, հաւատոյ T
 44 որդւոցն MNO
 45 արրաամու CD

խանակ որթուն¹ եւ բաղարջին², զոր եկեր ի Մամբրէ³ ընդ հովանեաւ կաղնուոյն⁴: 7 Եւ զի բաղարջ⁵ էր հացն, զոր եփեաց⁶ Սառա⁷, յայտ է ի Ղովտայն⁸, զոր ետ հրեշտակացն, զի զրեալ է, թէ բաղարջ⁹ եփեաց եւ ետ¹⁰ նոցա: 8 Եւ որդիքն¹¹ Իսրայէլի¹² յորժամ հանդերձեալ էին ելանել յեգիպտոսէ, աւրինադրաց¹³ նոցա Մովսէս¹⁴ ո՛չ բառնալ խմորեալ¹⁵ ընդ ինքեանս, այլ անհետ առնել զնա զաւուրս եւթն¹⁶ ի տանց¹⁷ իւրեանց¹⁸, եւ բաղարջիւ¹⁹ միայն կերակրիլ²⁰ զաւուրս²¹ եւթանցն²², որ էր աւրինակ բաղարջն²³ տէրունական²⁴ խորհրդոյն²⁵ եւ եւթն²⁶ աւուրքն²⁷ եւթն²⁸ դարու²⁹ կենցաղոյս³⁰: 9 Որովք աւրինադրէ ամենեցուն³¹,

որք յեգիպտական³² անհաւատութենէն³³ ելանիցեն եւ³⁴ ի³⁵ վերին աշխարհն Աւետեաց ճանապարհորդիցեն³⁶, խմոր մեղաց ոչ բառնալ³⁷ ընդ ինքեանս, այլ կերակրիլ անապական եւ աստուածային հացին՝ զգալեալն³⁸ եւ իմանալեալն³⁹, այսինքն՝ մարմնովն Աստուծոյ եւ բանին, որ ելանէ ի բերանոյ նորա: 10 Այլ եւ զմանանայն, որ աւրինակ էր կենացս⁴⁰ հացի ըստ Պաղոսի, անխմոր⁴¹ եւ ոչ խմորեալ ուտէին յանապատին: 11 Եւ դարձեալ, յորժամ հրամայեաց⁴² Աստուած Մովսիսի⁴³ ունայնաձեռն⁴⁴ ոչ երեւել⁴⁵ առաջի նորա, զհացն զառաջաւորութեան աւրինադրէր զնել ի սեղանն քաւութեան յիւրաքանչիւրուս⁴⁶ աւուր՝ յաւրինակ մարմնոյն Քրիստոսի: 12 Եւ զի բաղարջ⁴⁷ էր այն եւ ոչ խմորուն⁴⁸, յայտ առնէ⁴⁹ բանն Աբիաթարու քահանայապետի⁵⁰ առ Դաւիթ ասացեալ. «Հաց պիղծ⁵¹, ասէ, այսինքն՝ խմորեալ, ոչ ի գոյ⁵² ի ձեռին իմում»⁵³: 13 Այլ հացն սուրբ առաջաւորութեան⁵⁴, որ⁵⁴ է⁵⁵ բա-

1 որդոյն I որբուն L, որբոյն M
 2 բաղարնիւ NO
 3 մամբրէ LN
 4 կաղնոյն B, կաղնոյն CILMNOTW
 5 բաղարն O
 6 եփեց L
 7 սառա PT
 8 յղատայն EIT, դատայն ABCDLNPWZ, ղովտայն O, դոտայն Q1
 9 բաղարն MO
 10 I եւ ետ M
 11 յորդիքն N
 12 իսրայէլի CDEMNT
 13 աւրինադրեաց BT
 14 մովսէս OQ2
 15 խմորեալս M
 16 իաւթն I PQ1, եօթն Q2
 17 տեանց B
 18 իւրեանց I T
 19 բաղարնիւ IMO
 20 կերակրել M
 21 զաւուր I
 22 եւ բաղարջիւ ... եւթանցն I E, + ի + եւթեաց I, յաւրանցն M, էւթանցն O, իաւրանցն P, եօթանցն Q123
 23 բաղարնն IMO
 24 I բաղարն տէրունական B
 25 խորհրդոյ I, խորհրդոցն P, խորհրդոցն L
 26 + ի + եւթն I, իաւթն P, եօթն Q123
 27 աւուր P I
 28 եօթն Q123
 29 դար M, դարոյ N
 30 կենցղոյս B
 31 ամենեցոյն L

32 յեգիպտական APC
 33 յանհաւատութենէն O
 34 I M
 35 I Q2
 36 ճանապարհորդիցին B, ճանապարհորդեն T
 37 քառնալով O
 38 զգալեալն O
 39 իմանալեալ ABDEILMZ
 40 կենաց AEM
 41 յանխմոր BDELMNOP
 42 հրամանաց B, հրամանաց W
 43 մովսէսի ABCDEILMNPQ2ZW, մօսիսի O, մօսէսի Q2
 44 ունայնաձեռն B
 45 երեւեալ MT, երեւիլ Q2
 46 իւրաքանչիւր A
 47 բաղարն MO
 48 խմորոյն E, խմորոյն I
 49 առնէր L
 50 բահանայի BDEILMOPQ23ZW
 51 պիղծ BZ, պիղծ DO
 52 կա I գոյ M
 = I՝ թ՝ ք՝ ի՝ Լ՝ Գ
 53 զառաջաւորութեանն T, զառաջաւորութեան OPQ123
 54 + ասէ + որ T
 55 էր AEINOPTW

դարձն¹: 14 Եւ զի առ Հնովն² աւրինակք³ բազումք⁴ են, եկեացուք առ նորս եւ ճշմարիտս:

15 Գառն⁵ ճշմարիտ յորժամ եկեր⁶ զգառն աւրինակին եւ զբազարձն⁷ ընդ եղեգին⁸, յետ կատարելոյ զՀինն՝ սկիզբն արար նորոյ ուխտին, ըստ աւետարանական պատմութեանն. «Եւ առեալ Հաց⁹ ի սեղանոյ¹⁰ անտի»^ա. յայտ է թէ՛ բազարձ¹¹, քանզի առաջին աւր էր բազարձակերացն¹², ասաց. «Այս է մարմին իմ¹³»^բ: 16 Նաեւ կուսածին եւ անախտական¹⁴ մարմնոյն ի զէպ է բազարձն¹⁵ եւ ոչ խմորեալն լինել աւրինակ: 17 Արդ, բազարձով¹⁶ կատարողացս¹⁷ զխորհուրդն սուրբ՝ այս¹⁸ եւ որ նման սոցին ի գիրս սուրբս աւանդեալս:

18 Եւ¹⁹ պատճառ պատասխանատուութեան²⁰ կայ եւ որոց խմորովն կատարեն²¹ առնուլ բանս²² ինչ ի վկայութենէ²³ գրոց, զի զիրեանցն Հաստատեցին²⁴, նախ զգո-

վութիւն խմորոյն, որ ի Փրկչէն, այն, որ յաւրինակ²⁵ բերէ²⁶ արքայութեանն²⁷ երկնից, որ ոչ է ի²⁸ խորհուրդ սրբոյ Հացին, այլ յաղագս քարոզութեան²⁹ աւետարանչին³⁰, զի եմուտ³¹ յաշխարհ³² որպէս ալիւր³³, եւ որք ընկալան³⁴ զնա, խմորեաց զամենսեանն³⁵ զնոսա շարժելով ի սէրն Աստուծոյ: 19 Առնուն³⁶ զիրք եւ³⁷ ի չարեաց աւրինակ զխմորն³⁸, որպէս³⁹ Պաւղոս ասէ. «Զգատիկ⁴⁰ մեր զենաւ Քրիստոս, այսուհետեւ արասցուք տաւն՝ մի ի խմորս Հինս⁴¹ եւ մի ի⁴² խմորս չարութեան եւ անըզգամութեան⁴³, այլ յանխմոր⁴⁴ ստուգութեան եւ ճշմարտութեան»^բ: 20 Ասէ եւ Աստուածաբանն Գրիգորիոս⁴⁵ ի Պասեքի⁴⁶ ճառին⁴⁷, եթէ⁴⁸. «Խմորեալն ոչ լինի⁴⁹ Հաց կենդանական»:

21 Այլ թէպէտ յայնժամ⁵⁰, որ⁵¹ ի Տեառնէ աւանդեցաւ խորհուրդն բազարձով⁵² էր

1 բազարձ ABCDEILNPWZ, բազարն MO
2 հնովն EI
3 օրինակ ENO
4 բազում EIMT
5 գառն ACDPW
6 էկեր T
7 բազարնն MO
8 եղիգին T
9 գիաց L
10 սեղանոյ P
ա Հմմտ. Մատթ. Ի.Չ. 26
11 բազարն MO
12 բազարնակերացն MO
13 տ. իմ մարմին ABCDLNOPQ₁₂₃ZW, իմ՝ T
բ Մատթ. Ի.Չ. 26
14 անապական լ անախտական Q5
15 բազարնն MO
16 բազարնով MO
17 կատարողացն EIW
18 այս + է + M
19 է լ եւ T
20 պատասխանատվութեան P, պատասխանատութեան AEI, պատասխանայտութեան Z
21 կատարին B
22 բան M
23 վկայութենէն T
24 հաստատեցին E, հաստատեցին I, հաստատեցին TW

25 օրինակ Q;
26 բերէր O
27 արքայութեան BO
28 լ Q;
29 Բարոզութեանն E, Բարոզութեան + սրբոյ + T
30 աւետարանին W
31 էմուտ T
32 աշխարհ N
33 յալիւր ABCDEIMTW, ալիւր LNP, յալիւր OQ₁₂₃, յալիւր T
34 ընկալ I, ընգալան M
35 զամենսեանն ABCDELMNOPQ₂Z, զամենսեանն T, զամենիսեանն I
36 առնուն + եւ + AMP, առնու L
37 տ. եւ գիրք B, լ եւ DP
38 զխմորն D
39 որպէս + եւ + E
40 գատիկ W
41 հին EIQ;
42 լ T
43 անզգամութեան O, անզգամութեան Q₂T
44 յանխմորն OQ;
բ Լ. Կորնթ. Լ. 7-8
45 Գրիգորիոս L
46 պասեքին ABCDEILMPTWZ
47 ճառի ABDLMPTWZ,
48 բէ M, է բէ T
49 լինել E
50 + եւ + յայնժամ W
51 յանխմոր լ յայնժամ որ L
52 բազարնով MO

ըստ յառաջ ասացելոցդ¹, բայց յառաքե-
լոցն աւանդեալքն² չունին³ տալ⁴ մեզ
յայտնապէս զցոյցս⁵ ճշմարտութեանն⁶
բաղարջի⁷ լինել⁸, եթէ⁹ խմորեալ¹⁰ հացիւ,
քանզի հաց միայն հրամայէին¹¹ բերել¹²
հաւատացելոցն, որով կատարէին¹³ զխոր-
հուրդն: 22 Եւ արդ՝ եթէ¹⁴ փոյթ էր Հոգ-
ւոյն¹⁵ միոյն հաճոյ լինել¹⁶ Աստուծոյ եւ
միւսոյն՝ ոչ, ցուցեալ էր եկեղեցւոյ¹⁷ կամ
առաքելովքն եւ¹⁸ կամ սրբոց¹⁹ վարդապե-
տացն²⁰ բանիւք. բայց հաստատեալ գի-
տեմք, եթէ²¹ ոչ այլ ինչ է հաճոյ²² Աստու-
ծոյ, բայց ուղղափառ հաւատքն²³ եւ մա-
քուր վարքն: 23 Այլ եթէ²⁴ պարզ մտաւք
եւ ոչ հերձուածողական ինչ կարծէաւք²⁵
կատարին այսօքիկ, աւանդութիւնք են
ազգաց եւ ոչ առաւելութիւն²⁶ կամ նուա-
զութիւն ինչ ի հաւատս: 24 Վասն որոյ
յորժամ գլուխն, որ է հաւատն, միանայ եւ
յաւզի ի գլուխն Քրիստոս, յայնժամ եւ ա-
ղամքն, որ են աւանդութիւնքն, ուղղին

եւ կամ²⁷ հաճոյանան միմեանց ի փառս
Քրիստոսի²⁸ Աստուծոյ²⁹:
25 Ասասցուք ըստ կարգի եւ յազազս
բաժակի արեանն³⁰ Տեառն՝ առ մեզ միայն
հաստատեալ³¹ ի սրբոյն Գրիգորէ եւ ոչ առ
այլ եկեղեցիս³² անապակ³³ լինելով գինի
առանց խառնման ջրոյ: 26 Որոյ նախ եւ³⁴
առաջին պատճառ. քանզի անապական³⁵
գոյով արեանն Քրիստոսի յազազս ընդ ա-
նապական³⁶ Բանին միաւորութեան: 27 Ի
նոյն խորհուրդ եւ զբաժակ արեան նորա
անապական կատարեմք³⁷, որ եւ ի հասա-
րակական³⁸ անուանէն յայտնի է. զի թէ³⁹
անխառն ի ջրոյ գինին անապական կոչի,
յայտ է թէ՛ խառնեալն⁴⁰ ընդ⁴¹ ջուր⁴² ոչ է
եւ ոչ⁴³ ասի անապական: 28 Եւ դարձեալ,
զի Տէրն⁴⁴ յորժամ առ ի ձեռս զբաժակն եւ
ասաց. «Այս է արիւն⁴⁵ իմ նորոյ ուխտի»,
յաւել թէ⁴⁶. «Ոչ արբից ի բերոյ որթոյ,
մինչեւ արբից զգա նոր ընդ ձեզ⁴⁷ յարքա-
յութեան⁴⁸ Հաւր իմոյ»⁵: 29 Եւ երանելին

1 ասացելոյդ EI
2 աւանդեալք + են + E, աւանդեալք LM, աւանդեալ B
3 չկամին I չունին T
4 I չունին տալ B
5 զցոյց O
6 ճշմարտութեան IOQ;T
7 քաղարջի MO
8 լինեալ L
9 եւ թէ M, է թէ T
10 խմեալ T
11 հրամայէին T, հրամային C
12 բերեալ LT
13 կատարեալ + էին + M
14 է թէ T
15 հոգոյն MOW
16 լինիլ Q3
17 եկեղեցոյ BCMNP
18 I M
19 սրբոցն BZ
20 վարդապետաց P
21 է թէ T
22 տ. հանոյ է CEIMNPTZ
23 հաւատն CNT
24 է թէ T
25 կարծեալք TW
26 յաւելութիւն I առաւելութիւն O

27 I կամ B
28 I քրիստոսի ABCDEILMNOTWZ
29 աստուծոյ + մերոյ + Q2;
30 արեան M
31 հաստատեալ + աւանդութեամբ + ABCDEILMNOP-
Q3;TWZ, հաւատացեալ + աւանդութեամբ + Q6
32 եկեղեցի N
33 անապակն ELM
34 I M
35 անապակ AIM
36 ապական I O
37 տ. կատարեմք անապական O
38 հասարակ B
39 եթէ M, է թէ T
40 խառնելն BD
41 ի I ընդ M
42 ջրոյ M
43 ոչ + եւս + EQ3W1
44 տէր T
45 յարիւն N
5 W * * * I, Q, 28
46 թէ + եւ + M
47 տ. ընդ ձեզ նոր Q3
48 արքայութեան C
5 W * * * I, Q, 29

Յովհան¹ Ոսկէբերան² ի սոյն³ բանին⁴ մեկ-
նութիւն⁵, որ ըստ աւետարանին Մատթէի⁶
ասէ, թէ. «Այսու զմիւս զչար⁷ հերձուածն⁸
արմատաքի խլէ. զի են ոմանք, որ ի սուրբ⁹
խորհուրդն ջուր ի կիր արկանեն¹⁰. Ի բե-
րոյ¹¹ որթոյ՝ ասէ, եւ որթն գինի¹² եւ ոչ¹³
ջուր ծնանի»։ 30 Թէպէտեւ որոց հաճոյ
թուի ջուր արկանելն՝ թիւրել զբանս երա-
նելուոյն¹⁴ փութան։ 31 էին ասեն¹⁵ ո-
մանք¹⁶, որք¹⁷ ջրով զխորհուրդն աւան-
դէին¹⁸, զոր յաղագս նոցա¹⁹ ասէ²⁰ եւ ոչ
վասն ի²¹ գինին խառնելոյ։ 32 Եւ մեք զա-
նուն նոցա ո՛չ երբէք²² լուաք, եւ ոչ ի
գիրս զանիմաստիցն²³ զայն հերձուած ըն-
թերցաք. զի որք ջրախառն²⁴ գինեաւ առ-
նեն՝ թերեւս ունին ինչ պատճառս²⁵, իսկ
որք²⁶ լոկ ջրով²⁷ առանց խառնման գին-
ւոյ²⁸ յո՞յր արդեաւք²⁹ անուն³⁰ կատարեն³¹

զայն. ի³² Քրիստոսի³³, ոչ երբէք³³, զի նա
գինի առ ի ձեռս³⁴ ըստ աւետարանչացն,
եւ ասաց. «Այս է արիւն իմ³⁵». եւ ոչ ջուր,
եւ այլ ոք զայս խորհուրդ ո՛չ կատարեաց՝
բաց³⁶ ի Քրիստոսէ, ոչ գինեաւ³⁷ եւ ո՛չ ջ-
րով. ապա յայտ է թէ³⁸ բարուրք³⁹ են այ-
սոքիկ եւ ո՛չ ճշմարտութիւն⁴⁰։ 33 Այլ եւ
զառ ի կողիցն Տեառն կրկին աղբերացն⁴¹
ջրոյ եւ արեան հոսումն առնուն, որք
զջուրն արկանեն, ի վկայութիւն⁴² իւ-
րեանցն⁴³ աւանդից⁴⁴. եւ ո՞ր իմաստք⁴⁵ են
զմեծ⁴⁶ եւ զսքանչելի հրաշիցն այնոցիկ⁴⁷
զկատարումն կարծել⁴⁸ վասն այսր⁴⁹ պատ-
ճառի լինել։ 34 Զի եթէ⁵⁰ փոյթ ինչ էր այս
Աստուծոյ, բաւական էր ի միտս ուրուք հո-
գեկիր⁵¹ արանց, կամ յառաքելոցն⁵², կամ յե-
րեւելի վարդապետաց եկեղեցւոյ⁵³ արկանել,
թէ արժան է ջուր ի բաժակն տէրունական⁵⁴
խառնել, եւ ոչ մի ոք հակառակէր կատա-
րել⁵⁵ զհրամայեալսն⁵⁶։ 35 Բայց ոչ վասն ի

1 յոհան ABDILMNOQ;TWZ
2 Ս ոսկէբերան T, ոսկիբերան PQ;W
3 նոյն I O
4 բանի BDEIMOPQ;TWZ
5 մեկնութեան IQ3, մեկնութիւն PW
6 մատթէի AMNO, մատթոսի T, մեկնութեանն I L
7 չար ABDEILMOPQ;TWZ
8 հերձուածացն LO, հերձուացն A
9 տէրունական I սուրբ T
10 տ. րկանեն ի կիր O
11 I րերս N
12 I գին N, գինի + ահա + T
13 I ոչ Q;T
14 երանելոյն ABCILMNOQ;TW
15 ասէ EJ
16 ովմանք A
17 որ EMQ;T, որք + լոկ + W
18 աղէին I աւանդէին E, կատարէին I M, տանդեն O
19 նոցա + ասեն + T
20 ասէ + գայդ + T
21 I T
22 երբեք IT, երբէ I N
23 գնոցայն իմաստիցն I գանիմաստիցն P
24 ջրայխառն B
25 պատճառ EI
26 որ EI
27 ջրով + առնեն + T
28 գինոյ BCELMNOT
29 արդեւք ALM
30 յանուն O
31 տ. անուն գայն արդեւք կատարեն T

32 եւ I ի M
33 երբեք T
34 ձեռն M, տ. ի ձեռս առ T
35 տ. իմ արիւն ABCDEILMNOQ;TWZ
= Հմտ. Մատթ. Ի.Չ 27-28
36 բայց ABCENPTZ
37 գին E
38 եթէ L
39 բարեւք I
40 ճշմարտութիւն M
41 աղբերացն I, աղբերացն M
42 վկայութիւնն W
43 իւրեանց IQQ;W
44 աւանդիցն OW
45 իմաստք B
46 զմեծն Q;T
47 այսոցիկ M, այնոցիկ P
48 կարծելով O
49 այնք T
50 թէ ET
51 հոգեկիր CTW
52 յառաքելոց B, առաքելոցն N
53 եկեղեցոյ CMNPT
54 տ. տէրունական բաժակն BDEIPZ, տէրունական + խորհուրդն + Q;T, + ի + տէրունական Q;
55 կատարեալ T
56 գիրամայեալսն B

բաժակն արկանելոյ¹ ել ջրոյն վտակն ընդ արեանն², այլ վասն ի մահն Քրիստոսի մկրտութեանն³ խորհրդոյ, ըստ առաքելոյ որ առ հռովմայեցիսն⁴ գրէ. «Ո՞չ գիտէք, ասէ, զի որ⁵ միանգամ⁶ ի Քրիստոս մկրտեցան, ի մահ⁷ անդր նորա մկրտեցան⁸»: 36 Զոր⁹ եւ սուրբն¹⁰ Յովհանն¹¹ Ոսկէբերան¹² ի մեկնութիւն նմին բանի¹³ աւետարանին¹⁴, որ¹⁵ Յովհաննու¹⁶, ասէ թէ՛ «Ի¹⁷ յերկուց աղբիւրացն¹⁸, որ ելին ի կողիցն Տեառն, շինեցաւ եկեղեցի. քանզի ջրովն ծնանիմք վերստին¹⁹ աւազանաւն, եւ արեամբն, եւ սնանիմք ճաշակելով զնա»: 37 Սմին համաձայն²⁰ եւ²¹ Գրիգոր Նիւսացի ի բանն, որ վասն թաղման²² Տեառն, ի զիմաց Արիմաթացւոյն²³ Յովսեփայ²⁴ ասէ. «Շաւշափեցից²⁵ զանարատ կողս նորա, յորմէ աղբիւրացաւ²⁶ արիւն

խորհրդական եւ ջուր վերստին ծննդական²⁷»: 38 Եւ սուրբն Եփրեմ, որ յԱսորւոց²⁸, ասէ. «Ել ի նմանէ բղխումն²⁹ ջուրց³⁰, զի շիջուցէ զհուրն Ադամայ առաջնոյ, եւ եղիցի լուանալ զծառայութիւն չարութեան նորա³¹. Ել եւ³² արիւն ոգորմութեամբ, որով զնաց զմեզ ի ծառայութենէ³³ անտի³⁴: 39 Եւ³⁵ քանզի յարենէ է ամենայն կենդանութիւն³⁶, կենդանացոյց զմեզ արեամբն իւրով»: 40 Եւ այլ³⁷ բազումք ի վարդապետաց³⁸, որք յիշատակեցին³⁹ զայս բան, ի սոյն դէմս մեկնեցին⁴⁰, զջուրն ի մկրտութեան խորհուրդ, եւ զարիւն⁴¹ ի ճաշակման⁴²:

41 Այլ զոր վասն հացին ասացաք, թէ ուղղափառ հաւատս եւ սուրբ վարս պահանջէ ի մէնջ Աստուած, եւ ոչ կամ⁴³ խմորուն հացիւ⁴⁴ եւ⁴⁵ կամ անխմոր⁴⁶ կատարել⁴⁷ զաստուածային⁴⁸ խորհուրդն: 42 Զնոյն ասասցուք եւ յաղագս բաժակին⁴⁹, զի⁵⁰ թէ ջրով ոք կատարէ եւ եթէ⁵¹ առանց ջրոյ, ոչ

1 արկանելոյն O
 2 յարեան N
 3 մկրտութեանմբն N, մկրտութեան OQ;
 4 հռովմայեցիսն Q123, հռովմայեցիսն ABDENTWZ, հռովմայեցիսն O
 5 որի M
 6 միանկամ Z
 7 մահն EI
 8 մկրտեցան AM
 * Հ. Կ. Չ. Յ
 9 զի ի Զոր AM
 10 ի սուրբն AM
 11 յոհան ABDEIMNOTWZ, յոհան Q;
 12 տ. զի եւ յոհան ոսկէբերան սուրբ եւ + երանելի + L, ոսկէբերան + սուրբ եւ երանելի + AM, ոսկէբերան PT
 13 բանին ABDLMOPTWZ
 14 աւետարանի T
 15 որ + ըստ + W
 16 յոհաննու CDELMNTWZ, յոհանու I, յոհաննու Q12,
 17 ի BDEIZ
 18 աղբիւրացն AEIMOPQ3TZ, աղբիւրացն BW
 19 վերստին Z
 20 համաձայնի OP
 21 ի O
 22 բաղմանն Q;
 23 արիմաթացւոյն Q3, արիմաթացոյն ABCENP, արիմաթացոյն W, արիմաթացոյն LO, արիմաթոյն M
 24 յուսեփայ N, յուսեփայ Q3, յովսեփայ T
 25 շաւշափեցից T
 26 աղբիւրացաւ T, աղբիւրացան M

27 ի եւ ջուր ... ծննդական B, ծննդական CT
 28 յասորոց BCEILMNPQ3TW, յասորոց O
 29 բղխումն NQ
 30 ջուրցն I
 31 ի եւ եղիցի ... նորա M
 32 եղեւ ի եւ եւ DEI, տ. եւ ել MOW
 33 զծառայի O, զծառայութեմէ T
 34 անդի O
 35 ի N
 36 կենանացոյց O
 37 այլ՛ OQ3; TW
 38 վարդապետաց + եկեղեցոյ + M
 39 յիշատակեցին T, յիշատակեցն M
 40 մեկնեցան T
 41 զարիւնն ABDILMNOPQ3ZW
 42 ի ճաշակման B
 43 կամ + ի + M, ի կամ N
 44 հաց O
 45 ի T
 46 յանխմոր ABDEMNOTWZ
 47 կատարեալ T
 48 զաստուածային BW
 49 ջրոյն ի բաժակին B
 50 ի զի M
 51 թէ ADELMNOPTZ

եւ¹ ընդ միոյ ի սոցանէ կամ փառս ընդու-
նիցի² յԱստուծոյ եւ կամ տանջանս. այլ
որք սուրբ սրաիւ եւ ուղիղ³ հոգւով⁴ մա-
տուցանեն, փառաւորին ի նմանէ. եւ որք
անմաքուր խորհրդով եւ վատթար գոր-
ծովք⁵, տանջանաց ակնկալցին⁶, որով աւ-
րինակաւ եւ կատարեսցեն⁷, եթէ⁸ անա-
պակ⁹ եւ եթէ¹⁰ խառնեալ ընդ ջրոյ¹¹: 42 Զի
եթէ¹² փոյթ ինչ էր Աստուծոյ եւ աստուա-
ծայնոցն¹³ եւ¹⁴ հաճոյ, եւ¹⁵ կամ այս ինչ եւ
կամ այն, որպէս¹⁶ գայլ պատուիրանս¹⁷
գրեալ էին եւ¹⁸ զայս եւս: 43 Բայց Պաւղոս
առ կորնթացիսն¹⁹ յորժամ²⁰ գտէրունական
խորհրդոյն²¹ յիշատակաց զկատարումն, ոչ
պատուիրեաց խմորեալ հացիւ կամ²² ան-
խմոր²³, եւ խառնեալ ընդ ջրոյ գինեաւ²⁴
կամ առանց ջրոյ կատարել, այլ մանա-
ւանդ գոր²⁵ խնդրելին էր²⁶ Աստուծոյ.
«Փորձեսցէ²⁷, ասէ²⁸, մարդ²⁹ զանձն իւր, եւ

ապա ի հացէ անտի³⁰ կերիցէ եւ ի բաժակէն
արբցէ³¹. զի որ ուտէ եւ ըմպէ³² անարժանու-
թեամբ, ի³³ դատաստան անձին իւրոյ³⁴ ուտէ
եւ ըմպէ³⁵»³⁵. եւ³⁶ թէ³⁷. «Պարտական եղիցի
մարմնոյ եւ արեանն³⁸ Տեառն»³⁸: 44 Եւ այլ
քարոզք³⁹ աստուածային բանին նոյնպէս
ո՛չ զնիւթոյն զանազանութիւն, այլ զար-
ժանաւորութիւն⁴⁰ քարոզեցին⁴¹:

45 Է⁴² դարձեալ եւ այս աւանդութիւն⁴³
եկեղեցւոյ⁴⁴ Հայաստանեայց⁴⁵ ի նախնեաց
անտի⁴⁶ սկսեալ: 46 Զի գտաւն ծննդեան⁴⁷
եւ մկրտութեան⁴⁸ Տեառն ի միում կատա-
րեմք աւուր⁴⁹, եւ⁵⁰ այն⁵⁰ ոչ վայրապար⁵²,
այլ յոյժ խորհրդապէս, քանզի ամենայն
եկեղեցիք⁵³ ի սկզբանն սոյնպէս կատա-
րէին, որ գիտելի է եւ ձերումդ⁵⁴ իմաստու-
թեան⁵⁵. եւ թէպէտեւ յետ ժամանակի յայլ
եկեղեցիս⁵⁶ զմի տաւնն⁵⁷ յերկուս բաժանե-

1 I MT
2 ընդունի L, ընդունիցից + ի + Z
3 ուղեղ I
4 հաւատով I հոգւով BLM, հոգով CNO
5 գործով + մատուցանեն + N
6 ակնկալցին + եւ ոչ վարձուց + O, ակնկալցել Q;
7 կատարեսցին L, կատարեսցեն Q;T
8 է բէ T
9 անապական M
10 է բէ T
11 ջուր B
12 է բէ T
13 աստուածայնոց N
14 I N
15 I ACDEILMNOPTWZ
16 որպէս + եւ + E
17 պատիրանս N
18 I T
19 կորնթացիսն T
20 յորժամ P
21 խորհրդոյն A
22 + եւ + կամ MO
23 յանխմոր BCDEIMOPTWZ
24 գինեաւ + եւ + DI
25 տ. զոր մանաւանդ ABCDEILMNOPQ;ZW
26 I P
27 փորձեսցեն T
28 I ասէ M
29 տ. մարդ ասէ O

30 անդի O
31 արբց E
32 ըմբէ BLMWZ
33 I P
34 իւրում MO
35 ըմբէ BLNPWZ
36 զի I եւ B
37 զի I եւ բէ EI, I բէ M, երբէ W
38 արեան MOQ;
39 է. Ա. Կ. Գ. Դ. Ժ. Լ. 27
39 քարոզքն ABCDEILMOPQ;TWZ
40 զարժանաւորութիւնն ABCDEILPTWZ
41 I այլ ...քարոզեցին M, քարոզեցին + ուստի չունիմ
ամենեւին + O
42 եւ I է O
43 աւանդութիւն + է + O
44 եկեղեցոյ CMNO
45 հայաստանեաց ABDLMOPWZ
46 անդի LO
47 ծննդեանն E, ծննդեան O
48 զմկրտութեան IN
49 տ. աւուր կատարեմք M, տ. կատարեմք ի միում
աւուր Q;
50 I AL
51 I այն EI
52 վայրապար N
53 եկեղեցիք T
54 ձերում T
55 իմաստութեանդ T
56 եկեղեցիս T
57 տաւն Z

ցին¹, մեք² զաւանդեալն մեզ ի սրբոյն Գրիգորէ անփոփոխելի պահեցաք³ ըստ վկայութեան⁴ սրբոյ աւետարանչին⁵ Ղուկայ⁶, որպէս պատմէ յետ պապանձելոյն⁷ Զաքարիայ, եւ ասէ թէ. «Յետ աւուրցն այնոցիկ գնաց ի տուն իւր»⁸, եւ թէ⁹. «Յղացաւ Եղիսաբեթ⁹ կին¹⁰ նորա»⁹: 47 Եւ աւուրք պաշտաման¹¹ քահանայութեանն¹² Զաքարիայ¹³ կոչէ զհինգաւրեայ¹⁴ տաւնն¹⁵ քաւութեանն¹⁶ եւ զեւթնաւրեայ¹⁷ տաւնն¹⁸ տաղաւարահարացն¹⁹, որ լինին²⁰ երկոտասան²¹ աւուրք. եւ տեսիլ²² հրեշտակին²³ եւ պապանձումն Զաքարիայ յառաջնումն²⁴ աւուր²⁵ տաւնի²⁶ քաւութեանն եղեւ, որ էր²⁷ ըստ երբայեցւոցն²⁸ ի²⁹ թշրին³⁰ ի³¹

տասն³², եւ ըստ հոռմայեցւոցն³³ ի³⁴ սեպտեմբերի³⁵ ի³⁶ քսան եւ եւթն³⁷, յորում ասէք դուք լինել³⁸ զյղութիւնն³⁹ Եղիսաբեթի⁴⁰, որպէս թէ՛ ի նմին յաւուր⁴¹ յորժամ ետ աւետիս նմա հրեշտակապետն⁴² Գաբրիէլ⁴³, գնաց ի տուն իւր եւ յղացաւ Եղիսաբեթ կին նորա եւ ոչ մնաց տաւնին⁴⁴ կատարման ըստ աւետարանչին պատմելոյ, թէ. «Իբրեւ լցան աւուրք պաշտաման նորա, ապա գնաց ի տուն իւր»⁴⁵. որ էր ի լեռնակողմն⁴⁵ Հրէաստանի բացագոյն⁴⁶ յերուսաղեմէ: 48 Վասն որոյ եւ զաւետիս Կուսին ի⁴⁷ քսան եւ հինգն⁴⁸ մարտի ասէք լինել⁴⁹, եւ զծնունդն⁵⁰ ի⁵¹ քսան եւ հինգն⁵² դեկտեմբերի՝ երկոտասան⁵³ աւուրք յառաջագոյն⁵⁴:

49 Իսկ մեք ըստ սրբոյ⁵⁵ աւետարանչին Ղուկայ⁵⁶ պատմութեանն՝ յետ երկուց

1 լ րանեցին O, բաժանեցի T
 2 + եւ + մեք I
 3 պահէցաք T
 4 վկայութեանն B
 5 աւետարանիցն O
 6 զուկայ BW, զուկա C, զուկասու E
 7 պապանձելոյն O
 8 Ղ.՝-չ. Ը՝ 23
 9 լ T
 10 Եղիսաբեթ Q3
 11 կինն ACDNPTWZ
 12 Ղ.՝-չ. Ը՝ 24
 13 պաշտամանն Z
 14 քահանայութեանն O
 15 զաւարեայ Q3, զաւարիա W
 16 զհինգաւրեայ CLM, զհինգաւրեայ T
 17 տաւն CLMNOP
 18 քաւութեանն EIQ13
 19 զեթնաւրեայ MQ23, զէւրեայ W
 20 տաւն ACMNWZ
 21 տաղաւարահարացն C, տաղարահարացն T
 22 լինի EIMN
 23 երկոտասան B
 24 + լինի + տեսիլ M
 25 հրեշտակապետին EIQ5
 26 յառաջնումն ABEIMPTW
 27 աւուրք L, լ M
 28 լ տաւնի BDEI
 29 է Q2
 30 երբայեցւոցն BMNT, երբայեցւոցն C, երբայեցւոցն Q2
 31 լ ACDEIMNPTWZ
 32 թշրին Q23
 33 լ ACDEILMNPQ23TWZ

32 լ ժ TW
 33 հոռմայեցւոցն C, հոռմայեցւոցն DEIP, հոռմայեցւոցն MNT, հոռմայեցւոցն O, հոռմայեցւոցն Q12
 34 լ ի բշրիմ ... Հոռմայեցւոցն ի B, լ ACDEILMNPQ-Q3;TWZ
 35 սեպտեմբեր EIMT, սեպտեմբերի Z
 36 լ ABCDEILMNOPTWZ
 37 իէ լ քսան եւ եւթն O, իէ: լ W, եթն Q13
 38 լինի Q3
 39 զղութիւն EO
 40 Եղիսաբեթ Q3
 41 աւուր ABCDEILMNOPTWZ
 42 հրեշտակապետն B, հրեշտակապետն W
 43 գաբրիէլ W
 44 տոնի M
 45 Ղ.՝-չ. Ը՝ 23
 46 լեռնակողմն BP, լեռնակողմն Q3, լեռնակողմն ADL, լեռնակողմն W
 47 բացագոյն B, բացագոյն N
 48 լ DT
 49 իէ լ քսան եւ հինգն O, իէ լ TZW
 50 լինի Q3
 51 զծնունդն L
 52 լ DOT
 53 իւն լ քսան եւ հինգն T, իւ լ W
 54 երկոտասան B
 55 յառաջ M
 56 լ սրբոյ M
 57 զուկայ B

տաւնից¹ երկրտասան² աւուրցն լրման,
 զորս. «աւուրք³ պաշտաման»⁴ կոչէ Ջա-
 քարիա⁴, ասեմք զյղութիւն⁵ Եղիսաբեթի,
 որ էր ի⁶ թշրին ի⁷ քսան երկու⁸ եւ հոկ-
 տեմբերի⁹ ի¹⁰ յինն¹¹, եւ լինի ըստ այսմ
 կարգի աւետիք¹² Կուսին Մարիամու յապ-
 րիլի¹³ ի¹⁴ վեցն¹⁵ եւ ծնունդն¹⁶ յունվարի¹⁷
 ի¹⁸ վեցն¹⁹, եւ ի նմին աւուր՝ յորում ծնաւ
 ըստ թուոյ²⁰ ամսոյն, թէեւ ոչ ըստ²¹ պատ-
 կերի²² աւուրն՝ ի²³ վեցն²⁴ յունուարի²⁵ յետ
 երեսուն ամաց եղեւ մկրտութիւնն²⁶ ի
 Յորդանան. եւ այս անսխալ²⁷ է: 50 Զի ե-
 թէ²⁸ երեսնամեայ²⁹ էր եւ ոչ առաւել եւ
 ոչ³⁰ նուազ, ապա յաւուր³¹ ծննդեանն³²

հարկ է³³ լինել³⁴ եւ աւր մկրտութեանն, ե-
 թէ³⁵ պարտ է երեսուն³⁶ ամին անթերի
 մնալ եւ անաւելորդ: 51 Իսկ եթէ³⁷ յառաջ
 ծնունդն³⁸ է³⁹ եւ յետ երկրտասան աւուրց
 մկրտութիւնն⁴⁰, ո՛չ պարտ էր⁴¹ ասել թէ⁴².
 «Յիսուս էր ամաց իբրեւ երեսնից»⁴³, այլ
 թէ⁴³ Յիսուս էր ամաց իբրեւ երեսուն եւ
 միոյ⁴⁴ սկսեալ, որպէս եւ յանուանս⁴⁵ ա-
 ւուրցս⁴⁶ է⁴⁷ տեսանել. զի ի ծագել արեւուն
 ոչ զանցեալ⁴⁸ աւուրն կոչեմք զանուն, այլ
 զնորոյն⁴⁹. եւ ի թուականութեան⁵⁰ ամսոց
 եւ ամաց յառաջնում⁵¹ աւուրն յորժամ նո-
 րին⁵² սկսանի՝ նորոյն վերակոչի⁵³ անուն⁵⁴
 եւ ոչ հնոյն: 52 Վասն այսր⁵⁵ ամենայնի
 ուղիղ⁵⁶ եւ յայտնի պատճառաց առաջին⁵⁷
 հարքն⁵⁸ հաստատեցին⁵⁹ ի միում աւուր
 զծննդեանն⁶⁰ եւ զմկրտութեանն⁶¹ տաւնի⁶²

1 տօնիցն M
 2 երկոյոյտասան Z
 3 աւուր MQ;
 4 «Ղ.՝-ւ. Լ՝ 23
 4 զաբարիայ W
 5 զյղութիւնն ABCDLNPWZ
 6 ի ABCDEILMNOPWZ
 7 ի ABCDEILMNOPTWZ
 8 երեք ի Q, իբ ի քսան երկու W
 9 հոգտեմբերի CPT, հոկտեմբերի Z, հոբտեմբերի D, հոկտեմբեր EILM,
 10 ի ABCDEILMNTWZ
 11 ք ի ABCDLMTW, ինն P, տասն ի Q,
 12 աւետիս ABDEIMOQ₃ TWZ
 13 յապրիկի LQ₁T, յապրիլ DI
 14 ի ABDILMOPTZ
 15 եօթն ի վեցն Q₁₂₃, չգն ի W
 16 ծնունտն L
 17 + ի + յունու(ա ABCNP)րի DZ, յունուարի ELM, յու-
 նարի W
 18 ի ABDELMNOPTZ
 19 վեց Q₃, չգն ի W
 20 բվոյ B
 21 ի ըստ ABCDEILMOPQ₁₂₃ TWZ
 22 պատկեր ABCDILMNOPQ₁₂₃ TWZ
 23 ի D
 24 զ ի T
 25 յունվարի ABE, յունարի W
 26 մկրտութիւնն AOQ₁W
 27 անաղալ ABCDLMNPWZ
 28 թէ ABCDILMNOPWZ, է թէ T
 29 երեսնամեայ NT
 30 կամ ի եւ ոչ O, ի ոչ W
 31 աւուր LO
 32 ծննդեանն I, ծննդեան O

33 էր EI
 34 լինիլ Q;
 35 է թէ T
 36 ի երեսն BD
 37 է թէ T
 38 ծնունդն CNPQ₃, ծնունտն L
 39 էր ELN
 40 մկրտութիւնն Q₁₃
 41 տ. էր պարտ P
 42 եթէ ABDEILMPWZ, է թէ T
 43 «Ղ.՝-ւ. Գ՝ 23
 43 ի յիսուս ... թէ T
 44 ի այլ թէ ... միոյ M
 45 յանուան M, անուանս N, յանանց OQ;
 46 աւուրս D, աւուրց EI
 47 ի B
 48 զանցեալն L
 49 զնորուն M
 50 թուականութեանն W,
 51 յառաջնումն L
 52 նորն W
 53 վերակոչի Q₁
 54 անունն O
 55 ի նորոյն ... այսր M
 56 ուղիղ LO
 57 առաջինն EI
 58 ի հարքն EI
 59 հաստատեցին T
 60 զծննդեանն OT
 61 զմկրտութեանն EO
 62 առնել ի տաւնի M

խորհուրդ¹, եւ մեք նոցին հետեւեալք² զնոցայն կատարեմք աւանդութիւն: 53 Հանդերձ ասացելովքս³ է եւ այլ ինչ խորհրդական բան⁴: 54 Զի որպէս ծնաւ ըստ մարմնոյ ի կուսէն սրբոյ, ծնաւ⁵ մկրտութեամբն⁶ եւ⁷ ի Յորդանանէ յաւրինակ մեզ. եւ զի երկօքին⁸ ծնունդք⁹ են, թէպէտ եւ զանազանեալք ի միմեանց խորհրդեամբ¹⁰ եւ ժամանակաւ վասն այնորիկ¹¹ սահմանեցաւ¹² ի միասին տաւնել¹³ ընդ առաջնոյ ծննդեանն եւ զերկրորդ¹⁴ ծնունդն¹⁵:

55 Էին եւ այլ եւս յլովագոյն պատճառք յաղագս¹⁶ արդարացուցանելոյ զմերս աւանդութիւն¹⁷ եւ ցուցանել համաձայն¹⁸ առաջնոց¹⁹ հարցն աւանդից, եւ թէ²⁰ ոչ ինքնահաճութեամբ բաժանեցաք²¹ մեք յայլոց ազգաց այսպէս տաւնելովս, այլ այլք զմերս ունելով յառաջագոյն՝ եւ²² փոխեցին²³ որպէս²⁴ կամեցան²⁵, որ²⁶ այժմս²⁷ ունին: 56 Իսկ մերս եկեղեցի անփոփոխ գառաջնոցն պահեաց սովորութիւն, եթէ²⁸ հե-

ռաւորութեան²⁹ աշխարհի³⁰ պատճառաւ եւ եթէ³¹ բաժանելոյն³² աղագաւ, յորում³³ եւ³⁴ ատելութեան³⁵ եմուտ³⁶ այստ ի ներքս, ո՛չ գիտեմք³⁷: 57 Քանզի ատելութիւնն³⁸ ոչ միայն նորածեւ աւանդութեանց ոչ տայ տեղի, այլ եւ ի³⁹ հին սովորութեանցն⁴⁰ ի բաց լինել⁴¹ հնարի վասն ատելութեան հակառակին: 58 Իսկ սիրոյն զաւրութիւն⁴² ոչ միայն զպատշաճն եւ զղիւրիւնն, այլ եւ զանդէպն եւ զգժուարիւնն տայ յանձն առնուլ վասն հաճոյից⁴³ սիրելւոյն⁴⁴: 59 Եւ⁴⁵ որպէս ինձ թուի⁴⁶ յայսպիսի իրս յանցանք ո՛չ թիւ ամսոյն է կամ⁴⁷ պատկեր աւուրն, այլ հակառակութիւնն⁴⁸ միայն, զի յորում աւուր եւ⁴⁹ տաւնէ ոք անհակառակաբար, հաճոյ է Աստուծոյ: 60 Զի⁵⁰նչ այլ մեծագոյն քան զՋատիկն⁵⁰ խորհուրդ⁵¹, յորում բազում եկեղեցիք բաժանեալ⁵² էին յառաջագոյն, որպէս⁵³ պատմէ եւսերի Կեսարու, եթէ⁵⁴ կողմանք⁵⁵

1 գիտրիւրդ EO
 2 հետեւեալ ABCDEILOPTWZ, հետեւել M
 3 ասացելովքն L
 4 տ. բան խորհրդական Q3, լ բան ALM
 5 ծնաւ + եւ + P
 6 մկրտութեամբ T
 7 լ MOPW
 8 երկօքին Z
 9 ծնունդ P, ծնունդքն W
 10 խորհրդեամբ M
 11 այսորիկ M
 12 սահմանեցաւ T
 13 տաւնեալ T
 14 զերկրորդն A
 15 ծնունդն L
 16 յաղագս B
 17 աւանդութեան M, յաւանդութիւն N
 18 լ համաձայն M
 19 առաջնոցն W
 20 եթէ լ եւ թէ MW, լ E
 21 բաժանեցաք T
 22 լ Q1
 23 փոխեցին T
 24 որպէս + եւ + M
 25 կամեցան T
 26 գոր I, յոր NW
 27 այժմ MT
 28 + է + թէ T

29 հեռաւորութիւն O, հեռաւորութեանն W
 30 աշխիւն E
 31 + է + թէ T
 32 բաժանելոյն Z
 33 յորմէ ABDEILMOPQ3W, որմէ Z
 34 լ ADEILMOPWZ
 35 ատելութեանն ABCDEILMNPQTZ
 36 էմուտ T
 37 գիտեմք M
 38 ատելութիւն O,
 39 լ LM
 40 սովորութեացն B
 41 լինիլ Q3
 42 գաւրութիւնն CN
 43 հանոյց O
 44 սիրելոյն BCLMNOQ3TW
 45 լ O
 46 թվի O
 47 եւ ոչ լ կամ O
 48 հակառակութիւն O
 49 լ N
 50 զգատկին TWZ
 51 խորհուրդն B
 52 բաժանեալ AZ, բաժանեալք M
 53 որպէս + եւ + M
 54 թէ W
 55 կողմանքն CN

ասիացւոց¹ յաւուր Հինգշաբաթոջն² ըստ
 Հնոյ Զատկին տաւնէին՝ ուսեալք ի Յով-
 Հաննէ³ աւետարանչէ⁴: 61 Իսկ եկեղեցիքն⁵
 հոովմայեցւոց⁶ յաւուր միաշաբաթուոջն⁷ ի
 յարութեան⁸ Տեառն մերոյ: 62 Եւ փոքր մի
 հակառակելով խաղաղացան դարձեալ Ե-
 րանոսի⁹ Հետեւողի առաքելոցն միջնորդ
 եղեալ¹⁰. զի ասաց նա, ասէ¹¹, առ երկո-
 սեան¹² կողմանսն, եթէ¹³. «Որովհետեւ Հա-
 ւատոյն¹⁴ ճշմարտութիւն¹⁵ մի եւ նոյն է,
 չէ պարտ յաղագս տաւնից¹⁶ բաժանման¹⁷
 հակառակել ընդ միմեանս, զի ամենայն
 ինչ, որ փառս¹⁸ Աստուծոյ է, հաւասարա-
 պէս ի նմանէ ընկալեալք¹⁹ են»: 63 Զոր
 աւրինակ²⁰ գոյնք մարմնոյ՝ սեւութիւն²¹
 կամ սպիտակութիւն²², ոչ ինչ վնասեն
 զմարմին²³ յորժամ բնութիւնն²⁴ առողջ ի-
 ցէ, նոյն²⁵ եւ որք զհաւատն առողջ ունի-
 ցին, չէ՛ ինչ վնաս ոգւոց²⁶ տաւնից կամ

այլ ինչ աւանդութեանց եկեղեցւոյ²⁷ դա-
 նագանութիւն:

64 Որպէս եւ երեքսրբեան²⁸ փառաբա-
 նութիւնն²⁹, զոր եկեղեցիք³⁰ ձեր երից
 անձնաւորութեանցն մատուցանեն, եւ մեք³¹
 ի դէմս³² Որդւոյ³³ միայն, եւ երկոքին
 խորհրդականք եւ զեղեցիկք³⁴ յորժամ ա-
 ռանց հակառակութեան ոք տեսցէ, իսկ
 հակառակութեամբն՝ հայհոյութեան եղեալ
 պատճառ փոխանակ փառաբանութեան³⁵:
 65 Զի ձերոցդ³⁶ զմեզ զրպարտելով ասեն՝
 զերրորդութիւնն³⁷ ասէք խաչեալ³⁸. եւ
 մերքս ընդգիմաբանելով, թէ³⁹ զխաչեալն
 վասն մեր՝ ոչ ասէք Աստուած եւ հզար եւ
 անմահ ի մահուն, այլ մարդ սոսկ⁴⁰, եւ եր-
 կոքին⁴¹ փութան յաղթել ոչ բարւոք⁴² յաղ-
 թութեամբն միմեանց⁴³: 66 Այլ մեք թէպէ-
 տեւ⁴⁴ զայս առ Որդի միայն ասեմք ըստ
 առաջին⁴⁵ հարցն⁴⁶ աւանդից, բայց ի բա-
 դում պաշտամունս եկեղեցւոյ⁴⁷ զերիս⁴⁸
 սրբասացութիւնս սրովբէիցն⁴⁹ Երրորդու-
 թեան⁵⁰ սրբոյ երգեմք. եւ թէ լինէր միա-

1 ասիացոց MOT
 2 հինգշաբաթոջ ABEINQ;T, հինգշաբաթուոջն MOP
 3 յովհաննու E, յոհաննէ MNOTZ, յոհաննէ Q₂
 4 աւետարանչէ T
 5 եկեղեցի M, եկեղեցիք PT
 6 հոովմայեցւոց BOCM, հոովմայեցւոց EWZ, հոովմա-
 յեցոց N, հոովմայեցոց T, հոովմայեցւոց Q₁
 7 միաշաբաթոջն B, միաշաբաթոջն CEINQQ;TW,
 միաշաբաթոջ M
 8 յարութեանն Z
 9 երիանոսի ABCDEILMOPQ₁₂₃TWZ
 10 միջնորդելով | միջնորդ եղեալ D
 11 | ասէ M
 12 երկոսին MT
 13 + է + թէ T
 14 հաւատոցն DEIQ₁
 15 ճշմարտութիւնն O
 16 | տաւնից M
 17 բարժամման ABZ
 18 + ի + փառս W
 19 ընգալեալ I
 20 օրինակ + է + E
 21 սեւութիւնն Q₁
 22 | կամ սպիտակութիւն B, սպիտակութիւնն Q₁
 23 զմարմինն EIOPTZ
 24 բնութիւն O
 25 նոյնպէս MQ₂₃TW
 26 հոգոց N, ոգոց CMO, ոգւոցն Z

27 եկեղեցւոյ CMN
 28 երեքսրբեանն O, երեքսրբեանն T
 29 փառաբանութիւնն O
 30 եկեղեցի M
 31 | մեք O
 32 դեմ W₁
 33 որդոյ MNO
 34 զեղեցիկ IM
 35 փառաբանութեանն O
 36 ձերոցս CM
 37 զերրորդութեանն O
 38 խաչել B
 39 + ասեմ + թէ M
 40 սոկ E
 41 երկուքին B, երկուքին EI
 42 բարիք BDMNOPTZ, բարիք C
 43 + ի + միմեանց B
 44 ա. թէպէտեւ մեք M, թեպես P, թէ W, թէպես W₁
 45 առաջնոց ABCDEILMNOPQ;TWZ
 46 հարց Q₁
 47 եկեղեցւոյ MP
 48 զերիցս O, զերից D
 49 սրբութիւնն Q₂₃, սրովբէիցն N, սրովբէիցն DMO
 50 երրորդութեանն ABCDEILMNOPQ₁₂₃TWZ

բանութիւն¹ երկաքանչիւրոցս² կողմանց ըստ կամացն Աստուծոյ այսոքիկ³ զիւրաւ յաւրինէին⁴ փոքր ինչ բանի յաւելուածով: 67 Զառաջին երիս⁵ սրբասացութիւնսն⁶, զԱստուածն⁷ եւ զհզաւրն եւ զանմահն՝ Հաւր տալ⁸, եւ զերկրորդ⁹ երիսն՝ Որդւոյ¹⁰, եւ զերրորդն՝ Հոգւոյն¹¹ Սրբոյ, զի¹² իւրաքանչիւր¹³ անձնաւորութեան¹⁴ անթերի եւ համապատիւ զերիսն տացուք¹⁵ եւ ո՛չ կիսակատար եւ ըստ մասին, որպէս թէ Աստուած միայն ասել զՀայր, եւ հզաւր եւ անմահ՝ ո՛չ. եւ հզաւր միայն զՈրդի, եւ Աստուած եւ անմահ՝ ոչ. եւ անմահ միայն զՀոգի, եւ Աստուած եւ հզաւր՝ ո՛չ. այլ երիցն մի ըստ միոջէ զերիսն տալ կատարելապէս արժան է:

68 Ի նոյն կերպարանս երեւի¹⁶ ծնունդ¹⁷ հակառակութեան եւ ոչ ճշմարտութեան եւ որ¹⁸ յաղագս սրբոյ խաչին¹⁹ բեւեռեալ լինել²⁰ եւ²¹ կամ առանց բեւեռի. զոր²² ոչ ունիմք, եթէ²³ յորո՞ց պատուիրանաց ընկալաք զմին²⁴ պատուել²⁵ յայսցա-

նէ եւ զմիւսն²⁶ անպատուել. յաստուածայնոցն²⁷ ո՛չ ուստէք²⁸, այլ ի չարի՛ն խաբէութենէ²⁹. զի զհալածիչն իւր տացէ հայհոյել³⁰ բերանով երկրպագուաց³¹ նորին, զնոյն եւ խորտակել նոցին ձեռամբ ի կատականս ինքեան եւ ի կորուստ գործողացն³²: 69 Զի թէ³³ ոչ այս. զի՞նչ արդեւք³⁴ պատճառ³⁵ վնասու ի հաւատս բեւեռն իցէ. մեզ յայտնապէս³⁶ զիտելի ոչ այլ ինչ, այլ յաղագս անքակ պահելոյ³⁷ զեղեայսն³⁸ ի վերայ³⁹ միմեանց զփայտսն⁴⁰. եւ յայտ անտի⁴¹ է, զի զոսկեղէնսն⁴² եւ զարծաթեղէնսն⁴³ վասն զի միատարր են եւ ո՛չ երկուց բաժանելոց, ո՛չ բեւեռեմք. զի եւ նոյն իսկ խաչն առաջին ո՛չ առանց բեւեռելոյ⁴⁴ իմանի, առ ի կարող⁴⁵ լինելոյ զծանրութիւն մարմնոյն բառնալոյ⁴⁶: 70 Իսկ առ իմանալի տեսութիւնս մտաց՝ բուն խաչին, որ ի վերուստ ի խոնարհ իջանէ, աստուածութեանն⁴⁷ ասի⁴⁸ աւրինակ, իսկ խոտորակն⁴⁹ մարդկութեան⁵⁰, եւ բեւեռն՝ սիրոյն կապակցու-

1 միարանութեան T
 2 երկամանչիւրոցն IT, երկամանչիւրոց Q3
 3 այսոքիւք M
 4 յաւրինէ E
 5 զերիս Q3
 6 սրբասացութիւնս U
 7 յ Աստուածն E
 8 հաւատալ յ հաւր տալ B, տալով T
 9 զերկրորդն IM
 10 որդոյ CMNO
 11 հոգոյն MO
 12 յ E
 13 զիւրաքանչիւր E, յիւրաքանչիւր N
 14 անձնաւորութեանն BO, անձնաւորութիւն L
 15 ասացուիք յ տացուիք M
 16 երեւի + եւ + T
 17 ծնունդն T
 18 յ E
 19 տ. խաչին սրբոյ ACLNOTW
 20 ասել յ լինել A, լինիլ Q3
 21 յ I
 22 զի յ զոր T
 23 թէ CN, է թէ T
 24 + ի + մին A, զմինն O
 25 պատուելալ BZ

26 զմիւսն B
 27 յաստուածամոցն PZ, յաստուածայնոցն W
 28 ուստիք T
 29 խաբէութենէն T
 30 հահոել O
 31 երկրպագուած N
 32 գործաւոյցն ALP
 33 եթէ Q3
 34 արդեւիք BCEILNOPQ3W
 35 պատճառք Q3
 36 յայտնապէս B
 37 պահելով N
 38 եղեայսն N, զեղեայն O
 39 վերայ W
 40 զփայտսնն O
 41 անտի L
 42 զոսկեղէնս LN, զոսկեղենսն W
 43 յ եւ զարծաթեղէնսն B
 44 բեւեռելոյ ACEILNOPQ3ZW
 45 կարող Q3
 46 բառնալ EIQ3
 47 աստուածութիւնն B, աստուածութեանն O
 48 ասէ E
 49 խոտորակն TW
 50 մարդկութեանն ABCDEILPTWZ

թեան, որ միաւորեաց զԱստուած ընդ մարդիկ: 71 Արդ ո՞ր վտանգ¹ հոգւոյ² ի բեւեռելոյ խաչին լինիցի³ եւ կամ աւգուտ⁴ յոչ բեւեռելոյն, տղայոց⁵ եւ ո՛չ⁶ կատարելոց ինձ թուի այսպիսեաց իրաց հակառակութիւն:

72 Եւ կամ յաղագս աւրհնութեան խաչի, զոր ունիմք ի նախնեացն⁷ հարց⁸, որում եւ ձերքդ⁹ հակառակին, զոր եւ յայսր¹⁰ աշխարհի զնոյն իսկ տեսաք յունարէն գրով ի հին կտակարանս¹¹: 73 Եւ ո՞ր ի դէպ է¹², ընթեռնուլ նախ զաստուածային¹³ գրանսն¹⁴ զմարգարէիցն¹⁵ եւ զառաքելոցն եւ զաւետարանչացն եւ զաղաթս քահանայականս ի վերայ նորոյ յաւրինեալ խաչին, եւ ապա կանգնել¹⁶ յաբեւելս եւ երկիրպագանե՞լ, եթէ¹⁷ լոկ նիւթոյն առանց աւրհնութեան գերկրպագութիւն¹⁸ մատուցանել, որպէս զի ամենայն ձեւ¹⁹ քառակուսի երկրպագելի եղիցի, որ ի նկարակերտութիւնս²⁰ կամ յայլ²¹ նիւթս աշխարհի:

74 Ըստ այսմ իսկ²² եւ յաղագս փրկչականն²³ պատկերի²⁴ եւ սրբոց նորին ի մե-

րոց ոմանց տգիտաց հակառակութիւն ցուցանի, եւ ձեր առ այնոսիկ դայթակղեալ²⁵ իրբեւ աւրինագրութիւն ի մէնջ կարծելով համաւրէն ազգիս: 75 Այլ մեք եւ որ ըստ մեզ այսպէս ունիմք եւ քարոզեմք, թէ որպէս²⁶ զաստուածընկալն²⁷ խաչ²⁸ տեսանելով՝ ո՛չ երեւելի նիւթոյն, այլ աներեւութին Աստուծոյ, որ ի նմա՝ գերկրպագութիւն²⁹ մատուցանեմք, այսպէս եւ փրկչական³⁰ պատկերին. ո՛չ նիւթոյն եւ դեղոցն, այլ Քրիստոսի, որ է պատկեր աներեւութին³¹ Աստուծոյ՝ Հաւր երկիրպագանեմք³² նովաւ: 76 Իսկ զսրբոցն զպատկերս³³ պատուեմք եւ փառաւորեմք միջնորդ եւ բարեխաւս³⁴ առ Աստուած ունելով³⁵: 77 Սակայն գերկրպագութիւնն Աստուծոյ ի ձեռն³⁶ նոցա մատուցանեմք, զի երկրպագելի միայն արարչին է պատկեր եւ ոչ արարածոյ³⁷: 78 Եւ քանզի պատկեր եւ անուն մի եւ նոյն են, լոկ կերպարան եւ սոսկ ձայն նշանակեցելոյ³⁸ իրին, ոմն աչաց եւ միւսն³⁹ ականջաց տալով զգայութիւն⁴⁰ եւ էութիւն⁴¹: 79 Եւ⁴² երկրպագութիւն⁴³ է եւ մարդոյ⁴⁴, ո՛չ ար-

1 վտանկ LOPT
 2 հոգոյ CNO
 3 լիցի O
 4 յոգուտ O
 5 տղաց CO
 6 լ N
 7 նախնեաց AEILP
 8 հարցն AEIL
 9 ձերբո CN
 10 լ յայսր B, յայսմ CNT
 11 կտակարանսն AELO
 12 դիպլ. լ դէպ է A
 13 զաստուածային W
 14 բանսն B, բանս W
 15 զմարգարէից EI
 16 կանկնել BC
 17 է թէ T
 18 գերկրպագութիւն E, գերկրպագութիւնն IP
 19 ձեւ F EI
 20 նկարագրութիւնս լ նկարակերտութիւնս Q23
 21 այլ N
 22 այսմիկ լ այսմ իսկ ACEIMNQ23W
 23 փրկչական D, փրկական AEI, փրկչական MOZ

24 պատկերին AEI
 25 գայթագղեալ ABCDIPQ12TZ
 26 ուր լ որպէս A
 27 զաստուածընկալն B
 28 խաչի + (զ CN)ձեւ + T
 29 գերկրպագութիւնն P
 30 փրկական BD, փրկան O
 31 աստուածոյ ... աներեւութին լ E, աներեւոյթին B
 = Ա՝Ղ՝Ի՝ Լ՝ 15
 32 երկրպագանեմք Q3
 33 զպատկերս O, պատկերս ABCLN
 34 բարեխաւս W
 35 տ. ունելով առ աստուած L
 36 ձեռս MP
 37 արարածոց LMQ3
 38 նշանակելոյ BTWZ
 39 միուսն B
 40 զգայութիւնն WZ, զգայութիւնն LOP, զգոյութիւն լ Q3
 41 էութեան ACDELOPTZ
 42 լ ABCDEILMOPTZ
 43 երկրպագութեան M
 44 մարդու P

ժանաւորաց միայն, այլ եւ անարժանից, որքան զպատկերն Աստուծոյ, որ է Հոգին՝ ընդ ինքեան կրէ կենդանութեամբն¹, եւ յետ բաժանելոյն² ի միմեանց՝ սրբոցն միայն³ են⁴ երկրպագելի մարմինք, վասն զի հանգուցեալ⁵ է Աստուած յոսկերս նոցա՝ ըստ գրեցելումն. իսկ անսրբոցն ո՛չ երբէք⁶, քանզի թափուր են յաստուածայնոցն⁷: 80 Բայց անուն եւ պատկեր⁸ առանց էութեան, ոչ սրբոյ⁹ է¹⁰ երկրպագելի եւ ո՛չ անսրբոյ¹¹. քանզի արարչին միայն է¹² ընդ ամենայն տեղիս լինել էութեամբ¹³, որով եւ¹⁴ երկրպագի էութիւնն¹⁵ աներեւոյթ¹⁶ յերեւելի¹⁷ պատկեր¹⁸ նորին¹⁹ եւ յանուն. իսկ արարածական ընութեան²⁰ էութիւն²¹ ի տեղոջ²² յորում է՝ պարունակի, եւ ո՛չ յամենայն²³ է: 81 Եւ վասն զի ոչ ունի երեւելին²⁴ պատկեր²⁵ զսկզբնատիպն իւր աներեւութարար²⁶ ընդ ինքեան որպէս արարչին պատկեր, ո՛չ է²⁷ երկրպագելի որպէս Աստուծոյ: 82 Այսմ եւ առաքելա-

կանն²⁸ վկայէ²⁹ բան, եթէ³⁰ հնազանդութեան³¹ Որդւոյ³² մերով ընութեամբս³³ Հաւր մինչեւ³⁴ ի խաչին մահ, այս³⁵ փոխադարձ³⁶ եղեւ առ³⁷ ի Հաւրէ, զի շնորհեաց նմա անուն ասէ³⁸, որ ի վեր է, քան զամենայն անուն՝: 83 Եւ որո՞վ իւրիք անուն նորա վերագոյն է, քան զայլ³⁹ անուն⁴⁰, ինքն յայտ առնէ. «Զի յանուն Յիսուսի Քրիստոսի, ասէ⁴¹, ամենայն ծունր կրկնեսցի⁴², երկնաւորաց եւ երկրաւորաց եւ սանդարամետականաց»⁴³: 84 Եւ արդ՝ եթէ⁴³ անուն⁴⁴ Քրիստոսի, որ եւ պատկերն, այնու ի վեր է, քան զամենայն անուն, զի երկրպագի յերկնաւորաց եւ յերկրաւորաց՝ որպէս ասաց առաքեալ, եւ զի պատկերն եւ անունն համապատիւք են՝ որպէս ասացաք, ապա չէ ւերէն զծառայական ընութեան անուն եւ պատկեր՝ հաւասար ընութեամբ տիրականին պատկերի եւ անուան⁴⁵ երկրպագելի վարկանել. այլ պարտ է արարածոցս՝ արարչին միայնոյ եւ Փրկչին նկարագրեալ⁴⁶ կերպարանի գերկրպագութիւնն⁴⁷ ընծայել⁴⁸, իսկ զմտերիմ

1 կենդանութեամբ ABDEIMOWZ
 2 բաժանելոյ BDLMOWZ
 3 լ միայն BCDELMNOTWZ
 4 լ միայն են AI
 5 հանկուցեալ M
 6 լ երբէք T
 7 յաստուածայնոցն Z
 8 լ թափուր ... պատկեր A
 9 սրբոց Q3
 10 լ ABDEZ
 11 անսրբոց Q3
 12 լ W
 13 լինելութեամբ լ լինել էութեամբ DLZ
 14 լ AIM
 15 էութիւն O
 16 աներեւոյթ + ի + C
 17 + ի + յերեւելի T
 18 պատկերեն M
 19 որ լ նորին M
 20 բնութիւն M
 21 էութեան AM
 22 տեղոջ CMNOT
 23 ամենայն N, յամենեսեան Q23
 24 յերեւելին N, երեւելի I
 25 պատկերն I
 26 յաներեւոյթարար N
 27 լ DO

28 առաջեալ M
 29 վկաէ C
 30 է թէ T
 31 հնազանդութեան ABCDEILMNQ12TW1Z
 32 որդոյ CEM
 33 բնութեամբ W1
 34 մինչ O
 35 այսմ I
 36 փոխադարձ B
 37 լ M
 38 լ ասէ M
 - Փ չէ՛ւ . Ի՛ 9
 39 զամենայն լ զայլ Q35
 40 յանունն O, յանուն W1
 41 լ ասէ BDIO
 42 կրկնեսցէ T
 ք Փ չէ՛ւ . Ի՛ 10
 43 է թէ T
 44 անուն B
 45 անուն M
 46 նկարագրել LM
 47 գերկրպագութիւն ACLMNQ12TW1Z
 48 ընծայել BZ, ընծայել IL, ընծայել O, մատուցանել I
 T

ծառայիցն Աստուծոյ զպատկերս եւ զանուանս¹, որ են բնութեամբ ծառայակիցք² մեզ, պատուել եւ յարգել ըստ իւրաքանչիւր արժանաւորութեան³, եւ զառաքինութեան նոցին զվարս ի տեսլենէ⁴ իւրաքանչիւր պատկերացն⁵ աւրինակ առնուլ մեզ բարեաց, զմտաւ ածելով զզանազան⁶ ճգնութիւն⁷ նոցա⁸, որ վասն ճշմարտութեանն⁹. եւ որ անարգէ զնոսա, ո՛չ զնիւթ պատկերին Համարեցի¹⁰ անարգել¹¹, այլ զայն, յորոյ¹² անուն պատկերն է նկարագրեալ¹³, եթէ¹⁴ զտեսուն¹⁵ եւ եթէ զծառայից¹⁶ նորա¹⁷:

85 Թողից ասել եւ¹⁸ որ¹⁹ վասն առաջաւորին պահոց²⁰ առասպելարանութիւն²¹ ի ձերոց այտի²² յաւդեալ²³ վասն մեր: 86 Սարգիս²⁴ ասեն կրանաւոր՝ էշ ունելով եւ սկունդ²⁵, եւ սկնդի նորա յառաջընթաց լինելով ի տեղիս, ուր հանդերձեալ լինէր ընթանալ Սարգսին²⁶, աւետիս տալով զալատեան նորա, զի ընդառաջ²⁷ ընթայ-

ցեն²⁸ նմա. եւ ի շան նորին յանուն²⁹ վասն առաջաւոր լինելոյն՝ եղեալ³⁰ ասեն մեր զանուն պահոցն ի Սարգսին այն աւրինադրութենէ, որ վերագոյն է³¹ այս զրպարտութեան ասացուած զմէնջ՝ քան զհեթանոսականացն առասպելեալ աստուածաբանութիւնն: 87 Այսպիսի³² է ծնունդն ատելութեան, զի համբաւոց³³ բարեաց յաղագս³⁴ ատելոյն խնուն զլսելիս եւ սուտ վարկանին, եւ ստութեան եւ առասպելեաց³⁵ բանից բանան յաւժարութեամբ եւ ճշմարիտ համարին, որպէս եւ³⁶ մի ովս այս³⁶ է տեսանել, զի թէ տակաւին ի խաւարի անգիտութեան նստէաք որպէս ի կռապաշտութեանն³⁷, չէր հնար այսպիսում ծիծաղական աւանդից հաւանել, թող թէ յայժմուս³⁸ մինչ լցեալ է երկիր ամենայն գիտութեամբ Տեառն, եւ լոյսն իմաստութեան³⁹ ծագեալ է յաշխարհ: 88 Այլ մեք, զի առաջաւոր⁴⁰ անուանեմք զպահսն զայն, առաջին⁴¹ այս է պատճառ, զի յառաջ⁴² գոլով⁴³ քան զպահս⁴⁴ քառասնորդեաց⁴⁵, եւ որպէս⁴⁶ զկարապէտ եւ զնախընթաց է նմին. երկրորդ՝ զի Հայաստանեայցս⁴⁷ ազգի առա-

1 զանունս M, զանուն T
 2 ծառայակիցք B
 3 արժանաւորութեան IM
 4 տեսլենէ + պատկերի (իւրոցն Q₂) + CN
 5 տ. պատկերի իւրաքանչիւրոցն T
 6 ըզանագան IOT
 7 նգնութիւնս CN
 8 տ. նոցա նգնութիւնս T
 9 նշմարտութեան O
 10 համարեալ O, համարէացի T
 11 անարգեացի O
 12 յորս W₁
 13 նկարեալ ACN, նկարել LM
 14 + եւ + թէ B, էթէ T
 15 զտեսունն ABCDLMOTW₁Z
 16 զծառայն M
 17 ի նորա M
 18 ի T
 19 ի որ DI, տ. որ եւ W₁
 20 պահոցն O
 21 առասպելարանութեան I
 22 այդի LM
 23 յաղել LM
 24 սարգիս + անուն + T
 25 զկունդ ի սկունդ T
 26 սարգիսն W₁
 27 ընդառաջ T

28 ընթանայցեն W₁
 29 անուն Q₂
 30 եղեալ W₁
 31 ի Q₂W₁
 32 համբաւոց Q₂, համբաւաց T
 33 + որ + յաղագս T
 34 ի առասպելեաց DI
 35 ի DI
 36 այսու Q₂T
 37 կռապաշտութեան Q₂
 38 այժմուս Q₂
 39 աստուածութեան ի իմաստութեան T
 40 առջաւորն BPZ, առաջաւորս I
 41 առաջինն IO
 42 յառաջին L
 43 գալով P
 44 զպահսն ABCDILMNOPQ₁₂₃TW₁Z
 45 քառասնորդեացն I, քառասնորդեաց Q₂T
 46 յորպէս N
 47 հայաստանեայցս BCDLMPZ, հաստատեայց O

ջին¹ այն են պահք ի սրբոյն Գրիգորէ հաստատեալ² յորժամ ելն³ ի վիրապէն, անսուաղութեամբ կալ⁴ աւրինադրելով հարուածելոցն⁵ զաւուրս⁶ հինգ յաղագս պատուհասին⁷ եղելոյ բժշկութեան⁸։ վասն որոյ եւ բազումք նախնեացն⁹ սովորութեան ծոմապահութեամբ¹⁰ զաւուրսն զայնոսիկ¹¹ անցուցանեն. զոր եւ յետոյ¹² պատշաճ համարեցան ընդ նինուէացւոցն¹³ պահոց զայս կարգել¹⁴ պահք՝ ըստ ասորւոցն¹⁵ եւ եգիպտացւոցն¹⁶, որպէս եւ պահեն սրբութեամբ։ 89 Իսկ այն, զի յետ կատարման պահոցն զսրբոյն Սարգսի զաւրաւարի¹⁷ կատարեմք զյիշատակ, այս է պատճառ¹⁸. քանզի զկնի ժամանակի ի նոյն թիւ ամսոյ, յերեսունն¹⁹ յունուարի²⁰ կատարեցաւ նա վկայական²¹ արեամբ²² վասն Քրիստոսի, վասն անորիկ սահմանեցին յաւուր շաբաթուն²³ այնորիկ զնորայն տաւնի կատարել²⁴ զյիշատակ, որպէս յառաջին շաբաթու քառասնորդացն զսրբոյն Թէոդորոսի տաւնախմբեն²⁵ զաւր յիշատա-

կի ամենայն հաւատացեալք ի Քրիստոս։ 90 Եւ էր սա՝ ըստ պատմութեան սորին²⁶, իշխան երեւելի յաշխարհին²⁷ Գամրաց, յաւուրս Կոստանդիանոսի²⁸ Մեծի²⁹, քաջամարտիկ զոյով ի պատերազմունս բարբարոսաց³⁰ եւ բարեպաշտութեան³¹ հաւատով զարդարեալ ի Քրիստոս, եւ ի թագաւորել³² յանցաւորին Յուլիանոսի՝ փախուցեալ ի Պարս³³, եւ անդանաւր³⁴ պսակեցաւ ի Քրիստոսէ հանդերձ որդւովն³⁵ իւրով վկայեալ առաջի արքային Պարսից Շապհոյ³⁶ զբարիոք³⁷ զաւանուծիւն հաւատոյն³⁸, հատեալ զգլուխն սուսերաւ։

91 Արդ, այս ինչ որ յաղագս աւանդութեան³⁹ հաւատոյ եւ կարգաց եկեղեցւոյ⁴⁰ գրեցաւ ի մէնջ սակաւուք, յորժամ ընթերցցի⁴¹ առաջի գերակատար իմաստութեան սուրբ թագաւորութեան ձերոյ՝ մի կարծեսցի խաբէութեան⁴² եւ մարդահաճութեան ախտիւ զայսոսիկ գրել⁴³ մեզ, որպէս եթէ⁴⁴ զայլ⁴⁵ ինչ խաւսել գրելովս⁴⁶ եւ զայլ ինչ ունել ծածկեալ⁴⁷ ի սրտի եւ որ զայս առնէ՝ ցրուեսցէ⁴⁸ Աստուած զոսկերս

1 առաջի P
 2 հաստատել O, հաստատեալ Z
 3 ի ելն D, ել + նա + LM
 4 կեալ CQz
 5 հարուածոցն I
 6 զաւրս Ս զաւուրս Z
 7 պատուհասի BDPZ
 8 բժշկութեանն IP
 9 նախնեացն Qz, + ըստ + նախնեացն Wj
 10 ծոմապահութեամբ Ս ծոմապահութեամբ M
 11 զայսոսիկ O
 12 յետ P
 13 նինուէացոցն CLMNT, նինուէացոցն O
 14 կարգել LMN
 15 ասորոցն BCILMNOQTW
 16 եգիպտացւոցն A, եգիպտացոցն IMOT
 17 զօրավարի M, զաւրավարի W
 18 պատճառն I
 19 չւ.։ Ս D, յւ.։ Ս O, Լ.ն Ս T
 20 յունվարի MQzT
 21 վկայութեամբ M
 22 արեամբն P
 23 շաբաթու O
 24 կատարեալ T
 25 տաւախմբեն P

26 նորին Ս սորին ABDILOPWZ
 27 աշխարհին NQz
 28 կոստանդիանոսին O
 29 մեծին O
 30 բարբարոսաց CN
 31 բարեպաշտութեան T
 32 թագաւորեալ T
 33 պարսս OTW
 34 անտանօր Qz
 35 որդովն OT
 36 շապուհո O
 37 զբարտի ACLNQ
 38 հաստոյ OW
 39 դաւանութեան Ս աւանդութեան MNZ, աւանդութեանն Qz
 40 եկեղեցւոյ CMN
 41 ընթերցի BCILN
 42 խաբութեամբ L
 43 գրեալ M
 44 Ս թէ CMNOPQzT
 45 այլ LMPWZ
 46 գրովս LMT
 47 ծածկել LM, ծածկեալս T
 48 ցրուեսցէ T

նորա¹ ըստ բանի մարգարէին՝ որ վասն մարդահաճոյիցն: 92 Քանզի լոյս հաւատոյ² ոչ ընդ գրուանաւ³ խաւարի ծածկի, այլ⁴ ի վերայ աշտանակի ճշմարտութեանն⁵ եղեալ լինի. իսկ ծածկեալն⁶ հաւատ՝ փոքր մի եւ⁷ հաւասար է անհաւատութեան⁸, զի խաբեութիւն է եւ⁹ ո՛չ ճշմարտութիւն¹⁰: 93 Այլ¹¹ դուզնաքեայ¹² բանիս մերոյ սերմն¹³ ի¹⁴ բարի եւ ի պարարտ անդս մտաց ձերոց սերմանեալ¹⁵ աճեցունս¹⁶ եւ բազմապատիկս¹⁷ արասցէ¹⁸ Աստուած, եւ մի՛ լիցի փշովք¹⁹ հեղձեալ եւ կամ²⁰ բուսեալ առանց արմատոյ եւ արագ

ցամաքել եւ կամ աւղային²¹ թռչնոցն²² կերեալ. այլ պտղաբերելով զպտուղ²³ սիրոյ²⁴ եւ խաղաղութեան ի պատճառս առաջիկայիս²⁵ գործոյ, ոչ միայն ի²⁶ թիւ²⁷ առաջնոյն²⁸ եւ միջնոյն²⁹ գովեցելոյ³⁰ երկրին³¹ պտղաբերութեան, այլ հարիւրաւոր ի չափ երրորդին, որով եւ վարձս ընդ³² բանաւոր երկրի³³ մշակացն³⁴ ըստ³⁵ չափոյ պտղաբերութեանն³⁶ ընկալլիք³⁷ ի Քրիստոսէ Աստուծոյ³⁸. որում³⁹ փառք եւ զաւրութիւն ընդ Հաւր եւ ընդ⁴⁰ Հոգւոյն⁴¹ սրբոյ⁴², այժմ եւ միշտ եւ⁴³ յաւիտեանս յաւիտենից⁴⁴. ամէն⁴⁵:

1 նոցա L
 2 հաւատ L
 3 գրուանաւ Z
 4 ի այլ O
 5 նշմարտութեան MOT
 6 ծածկելն O
 7 եւս եւ L
 8 անհաւատութեանն IO
 9 ի M
 10 նշմարտութիւնն O
 11 արդ ի Այլ O
 12 դուզնաքեայ N, դուզնաքեայ W
 13 սերմ ABCDELNOPZ
 14 սեր մի ի սերմն ի W
 15 սերմանել L
 16 տ. անեցունս սերմանել M, ի անունս B, անեցմունս N
 17 բազմապատիկ E
 18 արասցէ + տէր + M
 19 փշով O
 20 ի կամ L

21 յաղային DELNPQST
 22 բռնոց BCMNT
 23 զպտուղս Z
 24 իւրոյ ի սիրոյ Z
 25 առաջակախ M
 26 եւ ի B
 27 թիւս M
 28 առաջնոյն P
 29 միջնոյ ABCDEILMPQZ
 30 գովելոյ NT, գովելի ABCDEIOPQZ, գովեալ + ի + M
 31 յերկրին ABCELMNOPZW
 32 ըստ ի ընդ B
 33 երկրին M
 34 մշակաց M
 35 ի բանաւոր ... ըստ B
 36 պտղաբերութեան O
 37 ընգալլիք B, ընգալլիք M
 38 աստուծոյ + մերոյ + M
 39 յորում N
 40 ի ընդ ACLNOPT
 41 հոգոյն EO
 42 տ. հոր եւ սուրբ հոգոյն M
 43 ի այժմ եւ միշտ եւ I
 44 ի յաւիտենից DT
 45 ի եւ միշտ ... ամէն O, յաւիտեանս ամէն ի այժմ ... ամէն M, ի յաւիտենից ամէն Q, ի ամէն LZ, ամմէն CN

**ՊԱՏԱՍԽԱՆԻ ԹՂԹՈՅՆ¹ ՄԵԾԻ ԹԱԳԱԻՈՐԻՆ ՅՈՈՈՍՈՑ ԿԻՌ²
ՍԱՆՈՒԷԼԻ³, ԳՐԵԱԼ ՍՐԲՈՅՆ⁴ ՆԵՐՍԻՍԻ⁵ ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍԻ⁶ ՎԱՍՏ
ԾՇՄԱՐԻՏ ԴԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱԲԱՏՈՅ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ⁷ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ⁸**

1 Հրամանք⁹ ինքնակալութեանն¹⁰ ձե-
րոյ, ով քրիստոսապսակեալ արքայ հոռ-
մայեցւոց¹¹ միշտ յաղթող¹² աւգոստէ¹³, սի-
րող¹⁴ բարեպաշտութեան¹⁵ եւ խաղաղու-
թեան եկեղեցւոյ¹⁶, եհաս¹⁷ առ նուաստս¹⁸
յաղաւթարարս¹⁹ սուրբ թագաւորութեանդ,
յորմէ ծանէաք զկամս ձեր աստուածայ-
նոյն²⁰ հետեւող²¹ կամաց: 2 Զի որպէս ա-
նուանակոչութեան²², այսպէս եւ գործոյ
ճշմարիտ էմանուէլին²³ փութայք²⁴ լինել²⁵
նմանող²⁶, այնմ²⁷, որ արար խաղաղութիւն
յերկինս եւ յերկրի եւ զմիջնորմն²⁸ ցան-

կոյն²⁹ քակեաց³⁰ ըստ առաքելոյ: 3 Ընդ
գրաւորական հրամանին ծանուցին եւ բա-
նականքս³¹ զհրամայեալն³² առ ի ձեռն թան-
առաքեալքս ի սուրբ թագաւորութենէդ³³,
փիլիսոփոսս³⁴ մայիստո³⁵ Թէոփանոս³⁶ եւ
համազգի մեր եւ համակրաւն Յովհան-
նէս³⁷ հայր վանաց, յորոց ծանեաք ծայրա-
գոյն ունել ձեզ յաւժարութիւն կամաց յա-
ղագս միաբանութեան կաթողիկէ³⁸ եկե-
ղեցւոյ³⁹: 4 Եւ հաւատացաք ոչ մարդկա-
յին լինել⁴⁰ զայս խնդիր, այլ աստուածա-
յին⁴¹ տնտեսութիւն եւ բարձրագոյն⁴²: 5 Զի
որպէս գերակատար բնութիւնն խոնարհե-
ցաւ⁴³ ի մերս, զի զմեզ բարձրացուցէ եւ
լցուցիչն ամենայնի թափեցաւ⁴⁴ իւրոյն
փառաց առ⁴⁵ փոքր մի, զի զմերս ունայ-
նութիւն լցցէ ի լրութենէ⁴⁶ իւրմէ⁴⁷, ըստ
այսմ աւրինակի եւ դուք անկարաւտ գո-
լով յամենայնի⁴⁸, բայց իբրեւ զկարաւտս
կարաւտիք մերուս հաղորդիլ աղքա-

1 քղթոյ ACTWZ
2 կիւռ BCNQ, կիր I
3 մանուիկի CN
4 I սրբոյն ABCDENQ₁₂₃TWZ
5 ներսեսի ACINW
6 կաթողիկոսի BW, կար T, կարո(ւ Ա)ղիկոսի + հա-
յոց + CNTWZ
7 հայաստանեաց ABCDT
8 եկեղեցոյ C, + սուրբ + եկեղեցւոյ Q₃
9 հրաման W
10 ինքնակալութեան I, ինքնակալութեան ABCNTWZ
11 հոռմայեցւոց Q123, հոռմայեցւոց ABDITZ, հոռվմա-
յեցոց C, հոռոմոց I, հոռվմայեցւոց W
12 յաղթող + ծիրանածին + ACNTWZ, յաղթող Q₂₃
13 ոգոստէ C
14 սիրող Q₂₃
15 բարեպաշտութեան TW
16 եկեղեցոյ CN, եկեղեցւոյ T
17 էհաս CQ₃
18 նուաստ I
19 յաղաւթարար ABW, աղաւթարար CINT
20 աստուածայնոյն Z
21 հետեւող Q₂₃
22 անուանակոչութեան ABCDEINQ₁₂₃TWZ
23 էմանուիլին CNT, եմանուիլի I, էմմանուէլին Q₃,
եմանուէլին W
24 I փութայք D
25 լինիլ Q₃
26 նմանող Q₂₃
27 այն ABCDNQ₁₂₃TZ
28 զմիջնորմ A

29 ցանգոյն T
30 քակեալ N
= Է-՛-՛-Է-Է-Ի՛ 14
31 I բանականս A
32 զհրամանայն C, զհրամայեալն Q₃
33 թագաւորութենէդ TW
34 փիլիսոփոսս ACDWZ
35 մայստո ABCDINZ, մայստո W
36 Թեոփանոս ABCDEINTZ, Թեոփանոս Q₂₃
37 յովհաննէս ACDNTWZ, յովհաննէս EI, յովհաննէս Q₂₃
38 կաթողիկէ AN, կաթողիկէ IQ₂₃W
39 եկեղեցւոյ CNT
40 լինիլ Q₃
41 զաստուածային Q₃
42 բարձրագոյն B
43 խոնարհեցաւ T
44 թափեցաւ T
45 I առ AW
46 լրութենէ TW
47 իւրմէ Q₃
48 ամենայնի Q₃

տուժեան. ոչ ի նուազութեան¹ ինչ² լրումն, այլ յաստուածային³ սիրոյն յաղթելով: 6 Այն ոչ⁴ հրամայէին⁵ սիրել ո՛չ միայն զընկերս⁶ իբրեւ զանձն, այլ եւ զթշնամիս. եւ ո՛չ զանձին⁷ եւ եթ՛ խնդրել զաւգուտ⁹, այլ մանաւանդ զընկերին¹⁰: 7 Վասն որոյ եւ մեք, խաւսելով յԱստուածաշունչ զրոց, ընդ առաքեալ իմաստասէրս¹¹ ի սուրբ թագաւորութենէդ¹², ողջացաք մտաւք ի լսելն զբան հաւատոյ եկեղեցւոյդ¹³ հոռոմոց: 8 Քանզի ի¹⁴ տգիտացումանց, որ յայսկոյս¹⁵ ծովու յանուանեալ հոռոմոց, լուեալ էաք մեք եւ որ յառաջ քան զմեզ՝ բանս ոչ առողջս¹⁶ ի տնաւրէնութիւն¹⁷ Քրիստոսի խաւսեցեալս¹⁸, եւ էաք հիւանդացեալ գայթակղութեամբ¹⁹ մտաց՝ իբր թէ²⁰ ի մասն ինչ կարծեաց Նեստորի²¹ խոնարհելով²² ձեր, որպէս եւ դուք վասն մեր ի մերոց տգիտաց եւ ապստամբելոց ի մէնջ յաղագս անկարգ գնացից իւրեանց՝ լուեալ էիք: 9 Որք եւ չարախաւսութիւնն²³, որ վասն մեր՝ իբրեւ զըն-

ծայ²⁴ ինչ մատուցանէին²⁵ առաջի ձեր, եւ որոց նախ քան զձեզ՝ ի հաճոյս լինել²⁶ ձեզ²⁷ կարծելով, որով էիք եւ դուք գայթակղեալ²⁸ ի միտս՝ համարելով զմեզ²⁹ համարոհ Եւտիքեայ³⁰ եւ որոց ըստ³¹ նմա՝ մի բնութիւն³² ասողացն չարաչար: 10 Սակայն ի քննութենէ³³ անտի³⁴ մերկացաւ պատրուակեալ ստարանութիւնն, որ յաղագս երկաքանչիւրոցս, եւ հալածեցաւ. եւ յայտնի եղեւ ճշմարտութիւնն³⁵ եւ հաստատեցաւ, հեռի գոլով ձեր ի Նեստորի բաժանմանէն, եւ մեր յԵւտիքեայ³⁶ շփոթմանէն³⁷, եւ հուպ եկեալք միմեանց ուղիդ³⁸ դաւանութեամբ հաւատոյ՝ շնորհաւքն Աստուծոյ:

11 Բայց քանզի աթոռ³⁹ թագաւորութեան մերոյ, որով եւ⁴⁰ քահանայապետականն⁴¹ իշխանութիւն յառաջանայ, բարձեալ է այժմ ի բռնակալութենէ այլազգեաց, նորին աղագաւ եւ հայրապետութեանս⁴² հալածեալ ի հայրենին⁴³ աշխարհէ եւ աթոռոյ⁴⁴ յաւտար աշխարհ⁴⁵ տարաբերի⁴⁶ պանդխտութեամբ⁴⁷, յորոց պատճա-

1 նուագութեան IQ;T
 2 ինչ + ի + I
 3 աստուածային T
 4 ոք I ոչ W
 5 հրամայեն CQ; հրամային W, հրամայեն T
 6 զընկերսն T, զընկերսն W
 7 զանձինն IT
 8 եղ I եք I
 9 գաւգուտն T
 10 զընկերին B
 11 իմաստասերդ B, իմաստասերս TW
 12 քաղաւորութեւդ TW
 13 եկեղեցւոյ N, եկեղեցւոյ C, եկեղեցւոյ T, եկեղեցւոյ W
 14 I CN
 15 այսկոյս N
 16 առողջ CN
 17 տնաւրէնութեւն T, տնաւրէնութիւնն ACDIN-Q;Z;W, տնաւրէնութիւնն Q;
 18 խաւսեցեալս T, խաւսեցեալ C
 19 գայթակղութեամբ BCDINQ;Z
 20 + է + թէ T
 21 նեստորի B,
 22 խորարհելով I E, խորհելով Q;TW
 23 գնարախաւսութիւնն W

24 ըզրեմայ BI
 25 մատուցանեն W
 26 լինիլ Q;
 27 տ. ձեզ լինել IT
 28 գայթակղեալ ABCDEIQ;Z
 29 I համարելով զմեզ N
 30 եւտիքայ T
 31 ընդ I ըստ Q;
 32 միարանութիւն I մի բնութիւն T, բնութիւնն W
 33 բնութեւն TW
 34 աստի ABCDEINT
 35 նշմարտութեանն CN, նշմարտութիւն I
 36 յետիքեայ + բա... + E
 37 բաժանմանէն I BC, I IT, շփոթմանէ Q;
 38 ուղեղ I
 39 յաթոռ N
 40 I IT
 41 քահանայապետականն T
 42 հայրապետութիւնս W
 43 հայրենի T
 44 յաթոռոյ NQ;
 45 աշխարհ Q;
 46 տարաբերի BT
 47 պանդխտութեամբ Z

ու է ոչ ունիմք մերձ, զորս¹ ըստ ժամանակիս եպիսկոպոսունք² են³ Հայաստանեաց⁴ եւ վարդապետք եւ առանց խորհրդակցութեան նոցա⁵ անմարթ⁶ է զկատարեալն տալ պատասխանի Հարցմանց⁷ ձերոց, զի մի փոխանակ միաբանութեան զանազան պատճառս տացուք բաժանմանց, եւ շարժուն եւ փոփոխական երեւեսցին բանք մեր: 12 Յաղագս այսաւրիկ ոչ պատշաճ Համարեցաք միայն մերս մերձակցաւք⁸ զրել զպատասխանին⁹ մեծի խորհրդոյս, մինչեւ առաքեսցուք ի Մեծն Հայք եւ յամենայն¹⁰ կողմանս, եւ ժողովեսցուք զամենեսեան, յորս իցէ զաւրութիւն¹¹ իմաստութեան, եւ առաջի ղիցուք նոցա, զոր խնդրէքս ի մէնջ զհաւատոյ եւ զկարգաց եկեղեցւոյ¹² բան. եւ մեք թելադիր եւ յորդորիչ ի պատճառս¹³ սիրոյն եւ խաղաղութեանն¹⁴, զի ընդ ձեզ, որ սկիզբն¹⁵ էք այսմ¹⁶ Հոգեւոր բարեաց, եւ մեք արժանի լիցուք¹⁷ խաղաղարարացն¹⁸ երանութեան Հասանել խոստացելոցն ի¹⁹ Քրիստոսէ:

13 Բայց զի առաքեալքս²⁰ ի մեծութեանէ²¹ ձեր խնդրեցին փոքր ինչ եւ առ²²

այժմ տալ զրով զբան հաւատոյ մեր դաւանութեան, եւ սուրբ թաղաւորութեան ձեր առաքել առաջի. զոր եւ արարաք սակաւուք՝ ոչ ի մէնջ, այլ ի սրբոց վարդապետաց եկեղեցւոյ²³ բանից, յորոց²⁴ նախքան զբաժանումն²⁵, որ է այս ինչ:

14 Խոստովանիմք²⁶ Համազոյ եւ անեղ զամենասուրբ²⁷ զԵրրորդութիւնն յերիս անձնաւորութիւնս բաժանեալս, եւ ի մի բնութիւն եւ ի²⁸ մի աստուածութիւն միաւորեալ: 15 Ոչ սկսեալ ի ժամանակի, եւ ոչ դադարեալ կամ փոփոխեալ՝ որպէս զեղականացս²⁹ բնութիւն³⁰: 16 Հայր անձին³¹, վասն զի ոչ յուժեքէ. եւ Որդի ծնունդ Հայրական անմարմնաբար՝ որպէս բան ի մտաց, եւ Հոգին բղխումն³² ի³³ Հաւրէ³⁴ անքննելի³⁵ եւ անիմանալի³⁶: 17 Անսկիզբն³⁷ Հայր, եւ յանսկզբնականէն³⁸ Հաւրէ սկսեալ Որդի եւ Հոգի՝ անեղապէս եւ անժամանակաբար, անհաս մտաց եւ անճառ բանից: 18 Մի կամք եւ³⁹ մի զաւրութիւն եւ մի իշխանութիւն, մի արարչութիւն եղելոց եւ մի նախախնամութիւն

1 զոր T
 2 եպիսկոպոսունք Q3
 3 I Q3
 4 հայաստանեայց Q123
 5 I նոցա ABDENWZ
 6 անմարդ B
 7 հրամանաց I հարցմանց A
 8 մերձակայիւք ACNW, մերձակցիւք BDEQ1234, մերձակցովք I, մերձակցելով T
 9 զպատասխանի A
 10 ամենայն N
 11 գաւրուրիւնն W
 12 եկեղեցոյ T
 13 պատճառ T
 14 խաղաղութեան IT
 15 + ի + սկզբ... T
 16 այսմն W,
 17 եղիցուք I ABCDEINTWZ
 18 խաղաղարարացն AT
 19 I T
 20 առաքեալս T
 21 մեծութենէ T
 22 I առ WZ

23 եկեղեցոյ CNT
 24 I յորոց D
 25 զբաժանումն IQ;TW
 26 + պատասխանի դարձեալ թղթուն մեծի բազաւորին հոռոմոց կիտ մանուէլի գրեալ ի տեառն ներսէսէ հայոց կաթողիկոսէ + խոստովանիմք M, + նորին տեառն ներսէսի հայոց կաթողիկոսի գրեալ դարձեալ վասն նշմարիտ դաւանութիւն հաւատո հայաստանեաց եկեղեցոյ. առ մեծ բազաւորն հոռոմոց կիտ մանուիլ + P
 27 զամենասուրբ T
 28 I E
 29 զեղականաց N
 30 բնութիւնս IT
 31 անձին I անձին T
 32 բխումն MN
 33 I T
 34 հաւր T
 35 անբննելի T
 36 անիմանալի T
 37 անսկզբն I T
 38 յանսկզբնականէն T
 39 I B

ի վերայ ամենայնի, որով լի են երկինք եւ երկիր¹ փառաւք նորա:

19 Իսկ ի վախճան² աւուրց մին³ յերից անձնաւորութենէն⁴ Որդի՝ Հաճութեամբ Հաւր եւ Հոգւոյն⁵ խոնարհեցաւ ի մերս բնութիւն վասն⁶ մերոյ փրկութեան, եւ առ⁷ կատարեալ աստուածութիւնն զկատարեալ⁸ մարդկային⁹ բնութիւնս՝ զՀոգի եւ զմիտս եւ զմարմին¹⁰ ի սուրբ¹¹ Կուսէն Մարիամայ¹², եւ եղեւ նոր խառնումն ի յերկուց անբաժանելի բնութեանց՝ Աստուծոյ եւ մարդոյ¹³ ի¹⁴ մի անձնաւորութիւն¹⁵ միացեալ, եւ ծնաւ ի նմանէ Աստուած մարդացեալ: 20 Եւ Որդին Աստուծոյ Որդի մարդոյ¹⁶ եղեալ եւ կոչեցեալ, ո՛չ փոփոխեալ յաստուածային¹⁷ բնութենէն եւ ոչ այլայեալ¹⁸ ի մարդկային գոյացութենէն¹⁹, այլ յանճառելի²⁰ միաւորութիւնն աստուածութեանն եւ²¹ մարդկութեանն²² մնաց²³ անփոփոխելի եւ առանց յեղման բնութեանցն, երեւումն մտաց աչաց միայն տեսանելի, սակայն անբաժանելի եւ անորոշելի: 21 Քանզի²⁴ գերագոյն, քան

զարարածոցս խառնումն²⁵ իմանի արարչին բնութեան ընդ արարածոյս²⁶, զի սոքա կամ բաժանին ի միմեանց ի միաւորելն²⁷ եւ կամ լուծանեն զմիմեանս այլայլութեամբ, իսկ արարչին բնութեան²⁸ զաւրութիւն, որում ոչինչ տկարանայ, միացաւ ընդ մերս բնութեան անբաժանելի, եւ ոչ լուծումն կամ փոփոխումն ընկալաւ²⁹ աստուածութեանն³⁰ ի մարդկութիւնն³¹, կամ մարդկութեանն³² յաստուածութիւնն³³: 22 Այլ մնաց³⁴ միաւորութիւնն անորոշելի եւ անշփոթելի: 23 Վասն որոյ ոչ³⁵ ըստ³⁶ Նեստորի ի³⁷ յերկուս³⁸ բնութիւնս եւ ի³⁹ յերկուս զէմս⁴⁰ բաժանեմք զմին⁴¹ Քրիստոս, եւ ոչ ըստ Եւտիքեայ եւ Համախոհից նորին⁴² ի մի բնութիւն ժողովեմք շփոթմամբ եւ այլայլութեամբ: 24 Այլ ունիմք ասել զերկուս⁴³ բնութիւնն՝ ըստ մեծին Գրիգորի Աստուածաբանի յառ Կղաւղիոսի⁴⁴ թղթին⁴⁵ զրեալ ընդդէմ Ապաւղինարի⁴⁶ եւ որոց ըստ⁴⁷ նմա, եթէ. «Բնութիւնք⁴⁸

1 յերկիր N
2 վախճան A, վաղեան T
3 մինն AM
4 անձնաւորութեանն TW
5 հոգոյն AMNT
6 վարն T
7 էառ Q₂₃
8 + զի + զկատարեալ T
9 մարդկային B, մարդկայինս W
10 զմարմինս M
11 սրբոյ Q₂T
12 + ի + մարիամա T, մարիամայ B
13 մարդո P
14 եւ ի C
15 յանճնաւորութիւն N
16 մարդու P
17 յաստուածային B
18 այլայել M
19 գոյացութեանն TW
20 անճառելի NQ₂
21 եւ + ի + N
22 ի այլ յանճառելի ... մարդկութեանն T
23 մտաց լ մնաց Q₂
24 զի լ քանզի M

25 ի խառնումն T
26 արարածոցս BCN, արարածոյն Q₂
27 միաւորելն Q₂, միաւորեալն CM, ի ի միաւորելն N
28 բնութեամբ B, բնութեանն T
29 ընկալաւ BM
30 աստուածութիւնն M, աստուածութեան T
31 մարդկութեանն M
32 մարդկութիւնն M
33 յաստուածութեանն M
34 լ մնաց T
35 + եւ + ոչ T
36 լ ըստ T
37 լ DE
38 յերկու Q₂
39 լ BT
40 զէմ E
41 զմի M
42 նորա M
43 զերկուս Z
44 կղաւղիոսի B, կղաւղիոսի ACDEMNPWZ, կղաւղիոս T, կղոզիոս Q₂₃
45 թղթին CN, թխտին T
46 ապաղինարի CN
47 ընդ լ ըստ T
48 բնութիւնն T

երկուք¹», յաւելու ասել² եւ զպատճառն³, «քանզի Աստուած եւ մարդ»: 25 Եւ այս յիրաւի, զի թէ Աստուած միայն էր եւ⁴ կամ մարդ միայն, ի դէպ էր ասել մի բնութիւն ունել, կամ Աստուծոյ եւ⁵ կամ մարդոյ. իսկ յորժամ Աստուած է⁶ եւ մարդ՝ միացեալ անճառելի խառնմամբ եւ անյեղապէս⁷, յայտ է թէ՛ աստուածային⁸ ունէր բնութիւն եւ մարդկային, այլ միաւորեալ եւ անբաժանելի ըստ Հոգւոյ⁹ եւ մարմնոյ յեղանակի¹⁰: 26 Եւ եւս գերազանցեալ ճշմարտութիւնն¹¹, քան¹² զաւրինակդ¹³ առ միաւորութիւն¹⁴ երկուց բնութեանցն¹⁵, որպէս¹⁶ ինքն իսկ վարդապետն յառաջ մատուցեալ ասէ¹⁷, թէ. «Ոչ այլ ոք եւ այլ, մի լիցի, զի մի են խառնելովն, Աստուծոյ մարդանալովն¹⁸ եւ մարդոյն աստուածանալովն». եւ այլ ուր ասէ. «Եթէ¹⁹ կրկին էր²⁰, յայտ է թէ՛ բնութեամբ եւ ոչ անճանաւորութեամբ»:

27 Իսկ զմի²¹ բնութեանն յեղանակ²², զոր ասեմք մեք²³, մի ոք յայլ դէմս կարծիցէ, բայց²⁴ յաղագս ի²⁵ յերկուց բնութեանց

անբաժանելի միաւորութեանն²⁶, զոր ուսաք ի յուղղափառ վարդապետաց եկեղեցւոյ²⁷ մանաւանդ ի սրբոյն Կիւրղէ²⁸ Աղէքսանդրացւոյ²⁹ ընդդէմ³⁰ Նեստորի. որպէս եւ գրէ³¹ յառաջին³² թղթին³³, որ առ Աեկունդոս³⁴, թէ³⁵. «Խոստովանիմք մի բնութիւն Բանին մարմնացելոյ³⁶, որպէս եւ Հարքն³⁷ ասացին»: 28 Իսկ³⁸ յերկրորդումն³⁹ թղթին⁴⁰, որ⁴¹ առ Նոյն, եւս յայտնագոյն ասէ. քանզի նախ զնէ զՀակառակացն բան, որք ընդդէմ դառնային ասացեցոցն⁴² ի նմանէ բանի այնմ⁴³, եթէ⁴⁴. «Մի է բնութիւն Բանին մարմնացելոյ»: 29 «Զի թէ յերկուց⁴⁵ բնութեանց, ասեն⁴⁶, ժողովեցաւ էմանուէլ⁴⁷, եւ ի միաւորութեանն մի բնութիւն երեւի Բանին մարմնացելոյ⁴⁸, հետեւի ամենայն իրաւք պարտադր ասել զնա չարչարելի⁴⁹ յիւրն բնութիւն»: 30 Որոց առնէ պատասխանի յետ յուրովից բանից եւ զայս եւս թէ. «Զի⁵⁰նչ Հարկ էր չարչարիլ ի յիւրն⁵¹ բնութիւն⁵¹,

1 երկու DT
 2 յ ասել P
 3 պատճառն T
 4 յ եւ T
 5 ի T
 6 յ է T
 7 յանեղապէս T
 8 աստուածային C
 9 հոգոյ T, հոգո CM
 10 յ յեղանակի NQ₃
 11 ճշմարտութիւն B
 12 քանզի T
 13 արիւնակդ T
 14 միաւորութիւն B
 15 բնութեանց MN
 16 որպէս + եւ + AD
 17 յ ասէ T
 18 + ընդ + մարդանալով T
 19 թէ MPW
 20 յ եթէ կրկին էր B
 21 մի M
 22 եղանակ Q₃
 23 յ մեք AMW
 24 բայց + ի + P

25 ի M
 26 միաւորութիւնն T
 27 եկեղեցոյ CMN, եկեղեցոյ T
 28 կիւրղէ T
 29 աղէկասնորացոյ CNP, աղէկասնորացոյ T, աղէկասնորացոյ MW
 30 + որ + ընդ ABDEMQ;W)ևմ T
 31 գրեալ + է + E
 32 առաջին EQ₃
 33 բխտին T, բղխտին CN
 34 սեկունտոս T, սուկիոս ի ADMPZ, սակիմդոս ի CN
 35 եթէ Q₃
 36 մարդացելոյ յ մարմնացելոյ M
 37 հարքն M
 38 իսկ + ի + ABDENPTZ
 39 յերկրորդումն ADEMPWZ, յերկրորդումն T
 40 բխտին T, բղխտին CN
 41 յ որ ET
 42 ասացելոյն ABCDEMNPQ;ZW
 43 այնմն T
 44 թէ MQ₃T
 45 երկուց N
 46 ասէն T
 47 եմանուէլ ABPWZ, եմանուէլ CN
 48 մարմնացելոյն B
 49 չարչարելի D, չարչարիլ Q₃
 50 յիւր T
 51 յ որոց = բնութիւն P, ա. ի յիւրն բնութիւն չարչարիլ Q₃

թէ եւ ասի¹ յետ միաւորութեանն մի բնութիւն Որդւոյն² մարմնացելոյ»։ Քանզի թէ ոչ էր³ ի բանս տնաւրէնութեանն բնաւորեալն⁴ կրել⁵ զչարհարանս, ուղղակի ասէին զայս թէ⁶ Հարկ էր ամենայն իրաւք բանին բնութեան ընդունել զչարհարանս։

31 Եւ դարձեալ ասէ. «Ասեն Հակոտակորդքն. զի եթէ⁷ մի է բնութիւն բանին մարմնացելոյ, Հարկ է ամենայնիւ ասել շփոթումն ընդունել եւ խառնակումն⁸, որպէս⁹ ծախեցելոյ¹⁰ մարդկայնոյն¹¹ բնութեան ի նմա։ 32 Եւ անգիտացան դարձեալ, որք զուղիղսն¹² թիւրեն¹³, եթէ ըստ ճշմարտութեան¹⁴ է մի բնութիւն Բանին մարմնացելոյ»։ 33 Եւ յետ¹⁵ սակաւուց աւրինակաւ յայտնէ¹⁶ զբանն. «Ոչ միայն, ասէ¹⁷, ի վերայ պարզիցն ըստ բնութեան¹⁸ ասի մին¹⁹ ճշմարտապէս, այլ եւ²⁰ ի վերայ այնոցիկ, որ ըստ շարադրութեանցն են ժողովեալք. որպէս եւ մարդն է ի Հոգւոյ²¹ եւ ի մարմնոյ, քանզի այլատեսակք²² են այսոքիկ եւ միմեանց²³ ոչ Համագոյք, սակայն միաւորեալք՝ մի²⁴ բնութիւն մար-

դոյն²⁵ կատարեն. թէ եւ շարադրութեանն բանիւք է ի ներքս²⁶ զանազանութիւն ըստ բնութեան ի միաւորութիւն եկելոցն²⁷։

34 Աւելորդս խաւսին ապա, որք ասենն²⁸, զի թէ²⁹ մի է բնութիւն³⁰ Բանին մարմնացելոյ, ամենեւին եւ ամենայն իրաւք Հետեւեսցի շփոթումն լինել, որպէս ծախեցելոյ եւ զողացելոյ մարդոյս³¹ բնութեան. քանզի ոչ ծախի եւ ոչ որպէս ասենն գողացեալ³² լինի»։ 35 Եւ այլ եւս բանք, որ ի սոյն միտս բերին յոլովագոյնք³³ են ի սրբոյն Կիւրղէ եւ յայլոց վարդապետաց ասացեալք, որոց տեղեակ է³⁴ ծայրագոյն ձեր իմաստութիւն³⁵։

36 Եւ սոյն վարդապետ, որ ընդդէմ³⁶ բաժանողացն³⁷ զայս խաւսեցաւ, ընդդէմ³⁸ շփոթմամբ³⁹ ասողացն⁴⁰ զմի բնութիւնն՝ զայս ասէ ի նոյն յառաջին⁴¹ թղթին⁴², թէ. «Զմտաւ ածեալ⁴³ զմարդանալոյն յեղանակ⁴⁴, տեսանեմք զի երկու բնութիւնք եկեալք⁴⁵ առ միմեանս՝ ըստ միաւորութեան անանջատելոյ⁴⁶ անշփոթաբար եւ անփոփոխապէս։ 37 Քանզի մարմինն մարմին⁴⁷ է եւ ո՛չ աստուածութիւն, թէ եւ եղև Աս-

1 ասէ E
 2 որդոյն NTW, բանին լ Որդւոյն M
 3 լ էր N
 4 բնաւորեալ AT
 5 կրեալ CNQZ, կրէր M
 6 եթէ M
 7 թէ AT
 8 խառնակումն N
 9 որպես T
 10 ծախելոյ ADQZT
 11 մարդկայնոյն NZ, մարդկանոյն T
 12 զուղիղսն A, զիւղիղսն T
 13 թիւրէն T
 14 ճշմարտութեանն M
 15 յետ T
 16 յայն է լ յայտնէ T
 17 լ ասէ W
 18 + մի + բնութեանն M
 19 միմն AMWZ
 20 լ M
 21 հոգոյ MT
 22 տեսակի լ այլատեսակի M
 23 + ի + միմեանց Q;
 24 միայն լ մի T

25 մարմնոյն լ մարդոյն AT
 26 էին երեսի լ է ի ներքս B, ներքս Z
 27 եկելոցն լ եկելոցն M, եկելոցն լ B
 28 ասէնն T, ասեն W
 29 եթէ ZMPW
 30 բնութիւնն B
 31 մարդոյն լ A, մարդոյս P
 32 գողացեալ լ գողացեալ A
 33 յալովագոյնք P
 34 են լ W
 35 իմաստութիւնն M
 36 ընդդէմ T
 37 բաժանաղացն PW
 38 ընդդէմ T
 39 շփոթմամբ A
 40 ասացողաց AEQZT, ասաղացն P
 41 առաջին Q;
 42 թխտիմ T, թխտիմ C
 43 ածել M
 44 յեղանակն A, յեղանակս P, եղանակ Q;
 45 լ եկեալք C
 46 անանջատելոյ ABCDEMPTWZ
 47 մարին լ P

տուծոյ մարմին. նոյնպէս եւ բանն՝ Աստուած է եւ ո՛չ մարմին, թէեւ իւր արար¹ զմարմինն² տնաւրինարար»։ 38 Եւ ետ³ սակաւուց ասէ, թէ. «Յորժամ⁴ եկեալ⁵ ի մտածութիւնս միայն եւ ի տեսութիւնս հոգւոյ⁶ աչաւք՝ եթէ⁷ զի՞նչ աւրինակաւ մարդացաւ Միածինն⁸, երկուս զոլ ասել⁹ զբնութիւնսն¹⁰, եւ մի՛ Քրիստոս եւ որդի եւ տէր զբանն մարմնացեալ եւ մարդացեալ»։

39 Որով եւ մեք առաջնորդ ունելով¹¹ զսոսա առ ճշմարտութեան ճանապարհն, որ տանի առ Աստուած, ուղղապէս եւ ազատաբար բերիմք ի կրկին տեսութիւնս բանից՝ մի ասելով բնութիւն Բանին մարմնացեայ ըստ սրբոյն Կիւրղի¹² յազագս անճառ միաւորութեանն, եւ երկուս՝ ըստ Աստուածաբանին¹³ Գրիգորի վասն անկորուստ անյեղլին¹⁴ զոլոյ բնութեանցն՝ աստուածայնոյն¹⁵ եւ մարդկայնոյ¹⁶. ոչ միակողմանի¹⁷ ունելով զգէնն¹⁸ արդարութեան, այլ յաջմէ եւ յահեկէ՝ ըստ առաքելոյ՝, որպէս¹⁹ եւ քաջամարտիկ զինուորքն²⁰ Քրիստոսի արարին եւ ուսուցին։ 40 Զի որպէս ընդդէմ բաժանմանն Ա-

րիոսի՝ որ ի բնութիւն Երրորդութեանն զառ ի Սարելէ ասացեալ զբնութեանն²¹ միութիւն²² եղին, եւ զանճնաւորութեանցն²³ մի ասելն ի բաց ընկեցին²⁴, եւ ընդդէմ²⁵ Սարելի²⁶ զբաժանումն անճնաւորութեանցն, որ ի յԱրիոսէ²⁷ առեալ, զմիոյ բնութեանն²⁸ բաժանումն²⁹ արմատաքի խլեցին յեկեղեցւոյ³⁰։ 41 Այսպէս եւ զառ³¹ յԵւտիքեայ³² եւ նորին նմանեաց³³ զչփոթմանն յեղանակ³⁴ խոտեցին անարգեցին, եւ զանբաժանելի³⁵ միաւորութիւն³⁶ երկուց³⁷ բնութեանցն³⁸ Աստուծոյ եւ մարդոյ առեալ՝ ընդդէմ եղին Նեստորի³⁹ եւ որոց ըստ⁴⁰ նմա բաժանողացն⁴¹, որք երկուս բնութիւնս ասացին, բայց բաժանեալս եւ ոչ միաւորեալ⁴² ի վերայ միոյ Քրիստոսի. իսկ զառ ի Նեստորէ⁴³ զբաժանումն⁴⁴ ի բաց եղին իբրեւ⁴⁵ զորոմն⁴⁶ դառնութեան, եւ զանկորուստ մնալն⁴⁷ երկաքանչիւրոցն ի միաւորութեանն Աստու-

1 իւրացոյց ի իւր արար TW
 2 ի աստուած ... զմարմինն P, զմարմին T
 3 յետ W
 4 որժամ E,
 5 եկեալ ի T
 6 հոգոյ T, հոգո CM
 7 + եւ + եթէ M
 8 միածինն + եւ + Q₂₃
 9 ասեմք AMPZ
 10 զբնութիւնն M
 11 առաջնորդելով ի առաջնորդ ունելով B
 12 կիրղի T
 13 աստուածայնոյն ի Աստուածաբանին D
 14 յանեղլին Z
 15 աստուածայնոյն Z
 16 մարդկայնոյն TZ, մարդկայնու P
 17 ի միակողմանի E
 18 գէնն ET, գգէն Q₂₃
 = Բ Կ Ը Զ Դ Զ Դ Զ Դ Զ Դ
 19 ի որպէս T
 20 զինուորն B

21 զբնութիւնն B, զբնութիւն T, զբնութեանն Q₂, (զ W₁) բնութեանն W
 22 միաւորութիւն ի միութիւն EQ₂T
 23 զանճնաւորութեանցն E
 24 ընկեցին M
 25 ընդ M, ընդդէմ T
 26 սարելի Q₂
 27 արիոսէ E
 28 բնութեանն Z
 29 բաժանումնն AZ
 30 յեկեղեցոյ MT
 31 զառ + ի + AMTW, ի զառ C
 32 զԵւտիքեայ C, յԵւտիքեայ TW
 33 նմանեաց T
 34 եղանակ Q₂
 35 + ի բաց ընկեցին եւ + զանբաժանելի M
 36 միաւորութիւնն AM
 37 յերկուց M
 38 բնութեանց M
 39 նեստորի B
 40 ընդ ի ըստ Q₂
 41 բաժանողացն P, բաժանեալս Q₂
 42 միաւորեալս CMN
 43 նեստորէ B
 44 զբաժանումնն ABCDENP
 45 որպէս ի իբրեւ Q₂T
 46 ի զորոմն T
 47 մնալն + ի + T

ծոյ բնութեանն եւ մարդոյ՝ եղին ընդդէմ
 Եւտիքեայ¹ եւ որոց նախ քան զնա եւ յետ
 նորա մի բնութիւն ասողացն² չարաչար³։
 42 Եւ այս ըստ բժշկացն մանկանց⁴ աւրի-
 նակի, որ ոչ միայն ի⁵ յառողջարար նիւ-
 թոց, այլ եւ ի մահաբերաց առնուն⁶ զեղ
 կենաց։

43 Արդ եւ մեք ըստ ուղղափառաց⁷
 Հարցն աւանդութեան նզովեմք⁸ զայնո-
 սիկ, որք վասն⁹ յեղման եւ այլայլութեան
 մի բնութիւն ասեն Բանին մարմնացելոյ.
 կամ թէ ոչ ի մերմէ զանգուածոյս¹⁰ առ
 զբնութիւն մարդկային եւ միացոյց ընդ
 աստուածութեանն¹¹, այլ ինքն իւր ստեղծ
 մարմին յորովայնի Կուսին, եւ կամ թէ
 յերկնից բերեալ, եւ կամ թէ առ աչաւք ե-
 րեւեալ մարդ եւ ոչ ճշմարտութեամբ. եւ
 որք այլ¹² այսպիսի ինչ պատճառանաւք
 ասեն զմի բնութիւնն¹³ ի Քրիստոս, եւ ոչ
 վասն անբաժանելի եւ անշփոթ միաւորու-
 թեանն¹⁴։

44 Նոյնպէս¹⁵ նզովեմք¹⁶ եւ¹⁷ զայնոսիկ,
 որք ի յերկուս բնութիւնս բաժանեն զմի
 Քրիստոսն ըստ Նեստորի¹⁸, այլ ասելով
 զԱստուած եւ այլ զմարդն¹⁹. զմարդն չար-
 չարելի եւ մեռեալ եւ զԱստուածն անչար-
 չարելի եւ անմահ. եւ ոչ միաւորութեանն

1 Եւտիքեայ W
 2 ասաղացն CP
 3 չարչար T
 4 մանկանց Z
 5 ի T
 6 անուն լ առնուն T
 7 ուղղափառաց P
 8 նզովեմք C
 9 վան C
 10 զանկուածոյս BDEPTZ
 11 աստուածութիւնն B
 12 լ այլ T
 13 բնութիւն QzZ
 14 միաւորութեան QzZ
 15 նոյնպէս + եւ + M
 16 նզովեմք E
 17 լ M
 18 Նեստորի B
 19 լ զմարդն Z

տան զերկաքանչիւրսն²⁰ զչարչարանսն²¹
 եւ զանչարչարութիւնն, զմահն եւ զան-
 մահութիւնն²²։

45 Այլ մեք²³ հաւատամք այսպէս²⁴, ե-
 թէ²⁵ Աստուածն բան²⁶, որ ի Հաւրէ ծնեալ
 յառաջ քան զամենայն²⁷ յաւիտեանս²⁸,
 անտեսանելին²⁹, անչարչարելին³⁰, ան-
 մահն, էառ³¹ զմեր բնութիւնս կատարելա-
 պէս ի կուսէն եւ միացոյց ընդ իւր աս-
 տուածային³² բնութիւնն³³ անշփոթ եւ ան-
 բաժանելի միաւորութեամբ. եւ եղեւ³⁴ ան-
 տեսանելին ըստ աստուածութեանն՝ տե-
 սանելի³⁵ ըստ մարդկային³⁶ բնութեանս³⁷,
 եւ անշաւչափելին՝ շաւչափելի, եւ անչար-
 չարելին եւ անմահն ըստ աստուածային³⁸
 բնութեանն՝ չարչարեալ եւ մեռեալ մե-
 րով³⁹ բնութեամբս⁴⁰. ոչ բանժանմամբ՝ որ-
 պէս թէ ոմն չարչարելի⁴¹ եւ ոմն անչար-
 չարելի, ոմն անմահ եւ ոմն մեռեալ⁴², այլ
 որ չարչարելի⁴³ եւ մեռեալ՝ մարդկայինն⁴⁴
 առեալ բնութեամբ, նոյն անչարչարելի եւ

20 գերկանչիւրսն T
 21 զչարչարանս W
 22 զանմահութիւնն T
 23 + եւ + մեք T
 24 այսպէս T
 25 թէ M, + է + թէ W
 26 բանն T
 27 լ զամենայն EM
 28 զյաւիտեանս EM
 29 անտեսանելին T
 30 անչարչարելին N
 31 առ լ Qz
 32 ամբիւն W
 33 բնութեանն AMW
 34 + ոչ + եղեւ T, լ M
 35 + եղեւ + տեսանելի M
 36 մարդկային MT
 37 բնութեանն E
 38 աստուածային MW
 39 մերովս CN
 40 բնութեանս T, բնութեամբ CN
 41 չարելի լ չարչարելի M
 42 տ. ոմն մեռեալ եւ ոմն անմահ M
 43 չարչարեալ Qz
 44 մարդկային T

անմահ՝ աստուածային¹ իւրով բնութեամբ: 46 Վասն այնորիկ եւ արիւն Աստուծոյ աւսի եւ չարչարանք եւ մահ եւ Աստուած խաչեալ, եւ որ այսպիսիք², զորս ոչ առանձին³ բնութեանն⁴ Աստուծոյ տամք, այլ անճառ միաւորութեան⁵: 47. Եւ զոր աւրինակ՝ յատուկ Աստուծոյ⁶ բնութեանն անհնարին է չարչարանս ընդունել եւ մեռանել, նոյնպէս եւ մարդոյ⁷ բնութեան⁸ առանձին անկարելի է մահուամբ կեանս տալ մարդկան, սակայն միաւորելովն Բանին Աստուծոյ ընդ⁹ մարդոյ¹⁰ բանականի բնութեան¹¹ անհնարելին¹² հնարաւոր եղել եւ անկարելին՝ կարելի: 48 Քանզի չարչարեցաւ¹³ անչարչարելին չարչարելեալն եւ մեռաւ անմահն մահկանացուաւն¹⁴, որով կենդանացաք¹⁵ մարմին նորա եւ անդամքս, յաւդեալք ի կենդանի եւ կենդանարար գլուխն մեր¹⁶ Քրիստոս, որ է աւրհնեալ յաւիտեանս. ամէն¹⁷:

49 Արդ, այս ինչ յայժմուս¹⁸ տուաւ փոքր ի շատէ յաղքատիմաց եւ տկար իմաստից մեր՝ ձերու՞մդ գերակատար իմաստութեան, առ ի գիտելոյ զբովանդակ եկեղեցւոյ¹⁹ Հայաստանեայց²⁰ զանփոփոխելի դաւանութիւն հավատոյ, որ ի սուրբ Երրորդութիւնն եւ ի տնաւրէնութիւնն Քրիստոսի, որով ի մասնէդ կարող²¹ էք զբոլորն ճանաչել, որպէս որք դոյզն ճաշակաւ զբովանդակն ի կերակրոց եւ յըմպելեաց²² իմանան զախորժելին եւ²³ կամ զոչն²⁴ ախորժելի²⁵: 50 Իսկ զկատարեալն²⁶ բան յաղագս ամենայն խնդրոյ²⁷ որքան է ի միջի մերում անհաւասարութիւն ինչ, ի հաւաքումն ժողովոյն ըստ վերագրելոցդ²⁸ գրեալ տացուք առաջի սուրբ Թագաւորութեան ձերոյ: 51 Գրեցաւ ի թուականութեանս²⁹ Հայոց վեց հարիւր ինն եւ տասն³⁰, յամսեանն³¹ Հայոց³² արեգ³³, եւ Հոռոմոց³⁴ հօկտեմբեր³⁵:

1 աստուածային T
 2 Լ եւ որ այսպիսիք Q;
 3 առանձինն MQ₃
 4 բնութեան ET
 5 միաւորութեանն ABCEMNPTW
 6 աստուծու T
 7 մարդու P
 8 Լ բնութեան T
 9 ըստ Լ ընդ BDQ₂
 10 մարդու P
 11 բնութեանն M
 12 անհնարին M
 13 չարչարեցան B
 14 Լ անչարչարելին ... մահկանացուան B
 15 կենդանու N
 16 Լ M
 17 Լ մեր M

18 այժմուս E
 19 եկեղեցոյ CNP
 20 հայաստանեայց BPW
 21 կարող Q;
 22 յըմպելեաց BNPWZ
 23 Լ BWZ
 24 գոչ DEQ;
 25 ախորժելին DEQ;
 26 զկատարեալ CN
 27 խնդրոց Q;
 28 վերոյգրելոց EQ;
 29 բովանդակութեան B, բուականութեան CN
 30 տ. տասն եւ ինն Q₂, մեծք: Լ վեց հարիւր ինն եւ տասն W
 31 յամսեանն ABD, յամսեան E
 32 հայ Լ Հայոց C
 33 արեգի EZ
 34 հոռոմն CN
 35 ոգոմբերի Z, ոգտեմբերի ADE, հոգտեմբերի B, ոգտեմբերի CN, ոկտեմբի W

ՊԱՏԱՍԽԱՆԻ ԹԱԳԱԻՈՐԱԿԱՆ ԳՐՈՅՄ¹ ՏԵԱՌՆ ՆԵՐՍԻՍԻ² ԵՐՐՈՐԳ³ ԱՆԳԱՄ⁴

1 Քրիստոսապսակեալ բարձր եւ յաղթող⁵ ինքնակալին հոռոմոց՝ ծիրանածին սուրբ թագաւորին Կիր⁶ Մանուէլի⁷ խնդալ միշտ. ի ներսիսէ⁸ նուաստէ⁹ ծառայից¹⁰ Աստուծոյ եւ շնորհիւ եւ ողորմութեամբ նորին¹¹ կաթողիկոսէ¹² Հայոց:

2 Երկրորդ յետ աստուածեղէն մատանցն գրաւորութեան¹³, զոր ընկալաւ Իսրայէլ¹⁴ ի ձեռն Մովսէսի¹⁵, ընկալաք եւ մեք զառ ի յԱստուծոյ հաստատեալ թագաւորութեանդ¹⁶ գրաւորական հրաման արժանաւոր պատուոյ¹⁷, ով քրիստոսապսակեալ ծիրանածին բարձր եւ յաղթող¹⁸ միշտ¹⁹ աւգոստոս²⁰ եւ ինքնակալ²¹ հոռոմոց Կոմնինոս²² տէր Մանուէլ²², պարունակող²³ գերապատուութեամբ²⁴ ընդհանուր²⁵ թագաւորութեանց, որ ի ներքոյ երկնից. որոյ հասու եղեւ մեր նուաստութիւնս զաւրութեան մտաց եւ բանի պարագրելոց

ընդ թագաւորական²⁶ գրոյ, եւ զոր բերանով²⁷ պատմեցաւ²⁸ ի բանաւորաց սուրբ թագաւորութեանդ թղթաբերաց²⁹: 3 Եւ այն, որ յաղագս Տեառն³⁰ մերոյ տնաւրինական խորհրդոյ, զոր նշան հակառակութեան մարգարէացաւ լինել³¹ ձերունին սուրբ, ոմանց կանգնելոյ եւ ոմանց գլորելոյ, որով եւ ի³² գրելոցն մեր զխոստովանութիւն³³ հաւատոյ մեր՝ *էր ինչ բան, զի ընկալեալ եղեւ ի հաճոյս իմաստութեան մտաց ձեր եւ էր ինչ, զի առ ի թերութիւն կարծեցաւ լինել. այսինքն՝ միոյ ընտրութեան³⁴ յիշատակ. զոր ի սրբոյն Կիւրղէ գրեալ³⁵ էաք³⁶ ունել. եւ թուի ոչ այլ ինչ լինել այսմ³⁷ կարծեաց պատճառ, բայց թարգմանութեան³⁸ այլայլութիւն, ի ոչ³⁹ ուղիղ տեսանելոյ⁴⁰ զմիտս բանին. այլ այս՝ մի ինչ գայթակղեցուցէ⁴¹ զծայրագոյն ձեր իմաստութիւն. զի թէ մարդկութեանն եւ աստուածութեանն մի ընտրութիւն ասեմք⁴² յետ միաւորութեանն⁴³ յեղմամբ եւ շփոթմամբ ըստ չարափառացն, որպէս զի լինել երկաքանչիւրոցն կամ մարդ

1 գրոյն Q3, գրոյ N
 2 ներսէսի CN, ներսեսի W, ներսիսէ E
 3 երկրորդ I երրորդ ABCDEWZ
 4 անկամ Z
 5 յաղթող Q23
 6 կիր B
 7 մանուիկի N, մանիկ B
 8 ներսեսէ CN
 9 I նուաստէ B
 10 ծառայէ B, ծառայի NCZ
 11 I նորին Z
 12 կաթողիկոսէ A, կաթողիկոսէ BW
 13 գրաւորութեանն CN, գրութեան W
 14 իսրայէլ A, էլ W
 15 մոսիսի Q3
 16 թագաւորութեանդ Q3
 17 պատուոյ ACW
 18 յաղթող Q23
 19 միշտ A
 20 ոգոստոս N
 21 ընկալալ ANZ
 22 մանուիլ ACDENQ3ZW
 23 պարունակող Q23
 24 գերապատուութեամբ WZ
 25 ընտրութեան Z

26 թագաւորական ANZ
 27 բերանով + ասացաւ եւ + A
 28 պատմեցաւ I պատմեցաւ CN
 29 թխաբերաց CN
 30 տեառնն Z
 31 լինիլ Q3
 32 I A
 33 զխոստովանութիւնն Z
 * Ղ.՝.՝. Բ՝ 34
 34 ընտրեան b
 35 գրելի b
 36 եւք A
 37 այլով I այսմ b
 38 թարգմանութեանն I
 39 յոչ Wb
 40 տեսանելոյս b
 41 գայթակղեցուցէ b, կայթակղեցուցէ I
 42 ասեմք Wbt
 43 միաւորութեան b

միայն եւ կամ Աստուած միայն եւ կամ այլ ինչ բնութիւն. եւ ոչ Աստուած եւ մարդ կատարեալ անշփոթելի եւ անբաժանելի¹, յիրաւի էր գայթազղելի² եւ խոտելի. զոր եւ նզովեմք, եւ ի բաց կամք ի շփոթմամբ մի բնութիւն ասողացն: 4 Իսկ մերս լեզուոյ մի բնութիւն ասել բանիւ, զանճառ միաւորութիւնն նշանակէ առ միտս, փոխանակ ասելոյ թէ յերկուց բնութեանց միաւորեալ ի մի անճնաւորութիւն եւ զինչ գայթազղութեան³ պատճառ յայսցանէ, որք ողջամտութեամբ⁴ նայիցին⁵ ի միտս բանին. թուի թէ առ ձերդ գերակատար իմաստութիւն ոչ բնաւ իսկ եթէ յոմանց տկար մտածութեանց⁶ յուսամք ի տէր, զի ի գումարել ժողովոյն Հանուրց Հայաստանից, յորոց միջի լինի Քրիստոս ըստ խոստացելումն յանուն իւր ժողովոցն⁷. ուղղի⁸ եւ այդ եւս շնաւրհաւքն Աստուծոյ ի պատճառս խաղաղութեան եւ սիրոյ, ոչ որպէս թէ ի խոտորնակի կարծեաց նորաձեւս ինչ ուղղելով ի մեզ Հաւատոյն բան. այլ զոր ունէաք⁹ ի սկզբանէ առ ի միտս եւ ի սուրբ գիրս ընթերցեալ՝ զնոյն¹⁰ բացայայտելով բանիւ առ ի բառնալոյ¹¹ գայթակղութեան¹² ի բանս յայս¹³ գայթակղելոցն¹⁴ ի մեզ: 5 Ծանուցաւ բանիւ եւ որ յաղագս տաւնից եւ կարգաւորութեանց եկեղեցւոյ, որով զանազանիմք ի միմեանց, եւ վասն ժողովոց

ոմանց¹⁵ ընդունելութեան. եւ տուան իւրաքանչիւրքն¹⁶ գրով ի Թէոփանէ¹⁷ իմաստասիրէ, որոց առ ի մէնջ միայնոյ տալ պատասխանի ոչ Համարեցաք ի դէպ, այլ ի լինել Հանդերձեալ Հանդիսական ժողովոյն¹⁸ դիցուք առաջի զխնդրելիս. եւ զոր Հնար լինի բռնադատել զերկրորդ բնութիւն զՀնացեալ աւանդ սովորութիւն¹⁹ ազգիս, ընկալցուք յայժմուս, եւ այն յաղագս աստուածային²⁰ սիրոյն Հաղորդութեան եւ ո՛չ իբր ի մոլորութենէ դառնալով ի ճշմարտութիւնն: 6 Քանզի աւանդութիւնն²¹ եկեղեցւոյ մեր, զոր ունիմք, ի վկայութենէ Աստուածաշունչ զրոց Հաստատեալ են, եւ մնացեալն՝ կամ ներելի ի ձէնջ որպէս ո՛չ ինչ յաստուածայինսն²² բերելով պակասութիւն, եւ կամ փոքր փոքր աճմամբ սիրոյն²³ ուղղեացի եւ այն ըստ ժամանակի. եւ զամենայնսն, զորս առ դաւանութիւնն²⁴ Հաւատոյ եւ կարգաց եկեղեցւոյ ի պատճառս միաբանութեան Հաստատեացի ի մէջ²⁵ ժողովոյն բանի, ծանուցուք գրով եւ բանիւ սուրբ թագաւորութեանդ ի ձեռն ոմանց յեպիսկոպոսաց²⁶ ժողովոյն եւ վարդապետաց առ ի մէնջ առաքելոց նաեւ զոր մերս ազգի իցեն գայթակղութեան²⁷ պատճառք²⁸ իւիք²⁹ իւիք ի ձերդ կողմանէ, բառնալ՝ եթէ Հաճոյ թուեացի, յորժամ դիցուք առաջի ի վկայութենէ սուրբ զրոց առ ի յողջացուցանե-

1 անբարժելի I A
 2 գայթակղելի bt
 3 գայթակղութեան b
 4 ողջամտութեամբ W, ողջմիւրտութեամբ b
 5 նայիցին Wb
 6 մտացութեանց b
 7 ժողովելոցն W
 8 ուղիղի b
 9 Աստղիկով նշուած այս հատուածը լրացուել է Թ խմբի AWbt ձեռագրերով:
 10 զնոյն ACDENZ
 11 բառնալ + որդայթութեան + N
 12 գայթակղութեան ACDEQZ, I N
 13 այս NQ
 14 գայթակղելոցն ACDENQZW, գայթակղելոցն Z

15 ովմանց A
 16 իւրաքանչիւրքն CN
 17 Թափանէ ACDENWZ, Թուփանէ B, Թեփանէ Q
 18 ժողոյն D
 19 սովորութեան ABCDNQZ
 20 աստուածային C
 21 աւանդութիւն ABDEQZ, յաւանդութիւն N
 22 յաստուածայինսն WZ
 23 սիրոյն + գորս + CN
 24 դաւանութիւն ABCDENWZ
 25 մէնջ I մէջ N
 26 եպիսկոպոսաց NQ, յեպիսկոպոսաց W
 27 գայթակղութեան ABCDEQZ
 28 պատճառ N
 29 I իւիք CN

լոյ¹ զմիտս մեր հիւանդացեալս յայնոսիկ, նմանելով ձեր մեծին Պաւղոսի, զի զոր յաստուածայնոցն արինաց² ունէր հրամանաւ կերակուր՝ ի բաց լուծանէր ասելով. «Ո՛չ կերայց միս յաւիտեան, զի մի

զեղբայրն իմ գայթակղեցուցից³»⁷. Թող թէ զարգելեալսն յաւրինաց եւ ի կանոնաց:

⁷ Ողջ լիւր աւծեալդ Աստուծոյ⁴, յաղթող⁵ եղեալ հակառակամարտիցն՝ զաւրութեամբ ճշմարիտ աւծելոյն Յիսուսի⁶:

1 ողջացուցանելոյ N

2 արիմացն DE

3 գայթակղեցուցից ABCDENQ;Z

7 I: Կ: Դ: Զ: Ը: Թ: Կ: Լ: 13

4 յաստուծոյ Q₃

5 յաղթող Q₂₃

6 Իրիստոսի Լ յիսուսի Q₃

ԹՈՒՂԹ ՏԵԱՌՆ ՆԵՐՍԻՍԻ¹ ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍԻ ԱՌ ՏԵՐ ՄԻՔԱՅԵԼ ՊԱՏՐԻԱՐՔՆ² ՀՈՌՈՄՈՑ³

1 Սուրբ եւ ընդհանրական¹ կաթողիկէ⁵ եկեղեցւոյ⁶ թագաւորական քաղաքին Կոստանդինուպուլսի⁷ պատրիարքի⁸ տէր Միխայէլի⁹ ողջ լինել¹⁰ ի Քրիստոս. ի նուաստէ¹¹ ծառայից¹² Քրիստոսի եւ ողորմութեամբ եւ կամաւք նորին կաթողիկոսէ¹³ Հայոց Ներսիսէ¹⁴, յաթոռակալէ սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին մերոյ:

2 Ի¹⁵ մաւրդ¹⁶ իմաստութեան ստեանց ընկալաք զցաւղ կաթին տղայական մտաց մեր յարբումն, փոքր բանիւ եւ մեծագոյն իմաստութեամբ պարունակեալ ընդ գրով, զոր արբեալ զմայլեցաք¹⁷ ուրախութեամբ, որպէս եւ¹⁸ գինեաւ Հոգւոյն ի վերնատունն. եւ յիշելով զուզնաքեայ այսու ճաշակմամբ զերբեմն մայրենի գրկացդ զգուռումն¹⁹ սիրոյ եւ զփափկութեան²⁰ կերակուրս իմաստից Հոգւոց²¹ եղու²² եւ մեղու, զոր բղխէր աւեանաց²³ երկիրդ վերին

աշխարհին տիպ, խանդաղատեցաւ²⁴, որ ի մեզ տիրականիս մասն յիշողական զաւրութիւն, գնոյն առ ի յագումն դարձեալ փափաքելով²⁵ ստանալ²⁶ ճաշակ զուարթութեան եւ քաղցրութեան. որպէս երբեմն յայտոսիկ իրս²⁷ լինելով Դաւիթ ասէր առ Աստուած. «Յիշեցի ես զաւուրսն²⁸ զաւաջինս²⁹»³⁰. յայտ է՝ զի գաստուածատունկ³⁰ դրախտին զվայելս³¹ եւ զան ուտիրական ոգւոյ³² փափկութիւնսն: 3 Եւ մեր ըստ նմին յիշելով զտուեալն³³ յԱստուծոյ³⁴ խաղաղութիւն եկեղեցւոյ³⁵ յաւուրս³⁶ Հարցն մերոց սրբոց, ըղձանամք³⁷ գնոյն վերստին տեսանել եւ կրել, մինչ մի Հոգի Հեղեալ էր³⁸ յամենեսին³⁹ ի վերուստ, եւ ո՛չ յայլ եւ յայլս բաժանեալ յաւտարտին Հոգւոց մոլորութեանց⁴⁰, ոմն ասելով Պաւղոսի, եւ ոմն Ապաւղոսի, կամ Կեփայի, կամ այլ ուրուք ի պաշտաւնէից, այլ Քրիստոսի ամենեքեան:

4 Զայտոսիկ ողջախոհութեան բոց, որ ի մեզ փոքու նշուլիւք⁴¹ վառումն, բորբոքեաց աստուածային բանից ձեր Հոգեւո-

1 մերսւսի W;
2 պր՛գն W;
3 ի թուղթ ... հոռոմոց ABCDENZ, կոստանդինուպուլսոյ ի հոռոմոց W;
4 ընթիանրական BW
5 կաթողիկէ BDEWZ
6 եկեղեցոյ N
7 կոստանդինուպուլսի A, կոստանդինուպուլսու CN, կոստանդինուպուլսի Q;
8 պատրիարքի AQ; W
9 միխայելի C, միխայիլի Q;
10 լ լեր B, լինիլ Q;
11 նուաստ BCDEQ; Z
12 + մերսիսէ + ծառայի CN, ծառայէ Q;
13 կաթողիկոսէ Q;
14 Ներսիսէ, ABCDENWZ
15 լ E
16 եկեղեցոյ լ մաւրդ N
17 զմայլեցաք Z
18 որք լ եւ WZ, լ C
19 զբզվումն AW
20 զփափկութեանն W
21 հոգոց CN
22 եղոյ Q, իւղոյ լ Q;
23 աւետեաց W

24 խանդաղատեցաւ W
25 փափագելով ABCN
26 ըստանալ Q;
27 կիրս լ իրս A, գիրս W;
28 զաւուրս N
29 գառաջիսն B, գառաջիս CN
- Ուղչ. ճիւղ 5
30 գաստուածատունկ Z
31 վայելս B
32 ոգոց CN
33 զտուեալն B
34 աստուծոյ N
35 եկեղեցոյ N
36 յաւուր W
37 ըղձամք Q;
38 լ հեղեալ էր B
39 յամենեսին BW, յամենեսան CNQ;
40 լ մոլորութեանց BC
41 մշուղիւք Q, մշուղիւք CN

բական հողմն¹, որպէս դարբնական բքովք² զկայծակունս արծարծանելով³, ի գործ պատրաստեն⁴ ենթակային⁵ իրի լինել պիտանացու⁶. որում եւ մերս կամք եւ յաւժարութիւն ոչ խիստ եւ անգործ եւ ոչ առ ի յոյժ տաժանումն հնարագիտաց արհեստին, այլ դիւրալուր եւ հաւանական ճշմարտութեանն բանի⁷ ի⁸ ճշմարտասիրաց⁹, ըստ կուսին երկրորդի ունկնդրութեան¹⁰ բարւոյն¹¹, յորմէ կեանք, եւ ո՛չ ըստ կուսին առաջնոյ հաւանութեան¹² չարին, որով մահ: 5 Քանզի սիրելի էր մեր այս խաղաղութիւն ի մանկութենէ¹³, որոյ եւ հասանել ըղձանայաք. մանաւանդ յորժամ տեսանէք ի պատահել միմեանց ձեր եւ մերս իմաստնոց՝ ո՛չ արտաքոյ ուղղափառաց վարդապետացն խաւսելով երկաքանչիւր կողմանցն զբանսն¹⁴, որոց պիտանացու էր միայն զաւղ կատարմանն սէրն՝ մայրն խաղաղութեան, այլ ոչ ճարտարութիւն բանից ունայնացուցիչ խաչին Քրիստոսի ըստ առաքելոյ: 6 Այլ զայս մեծագոյն իր եւ աստուածային¹⁵ գործ ամբարեալ պահէր յառաջատեսութիւն¹⁶ Աստուծոյ ձերում արժանաւոր սրբութեանդ, զոր եւ ծանոյց իսկ զբաւորականս ձեր բան՝ բազմապատիկս ունելով գովեստ խաղաղութեան¹⁷ յաստուածայնոցն բանից, ո-

րոց եւ բացեալ առ լսողութիւն¹⁸ թովչիդ¹⁹ ճարտարի զականջս սրտից՝ ընկալաք²⁰ յոգիս, ի նոյն իսկ գործարանի թաքուցեալ²¹ զբանս ձեր յոր եւ Դաւիթ յաստուածայինն²²: 7 Քանզի գիտելի է իմաստնոց, զի ճշմարիտ խաղաղութեանն²³ ոչինչ է զուգահաւասար յէիցս բարեաց. վասն որոյ եւ աւանդեալն եկեղեցւոյ պատուիրան զվերինն քարոզէ միշտ հայցել յԱստուծոյ տալ զխաղաղութիւն երկնային. զսոյն²⁴ յայտ առնէ եւ տէրունականն, որ յաղագս աղաւթից²⁵ բան, զալ արքայութեանն Աստուծոյ ի մեզ, որ է տիրապէս խաղաղութիւն, եւ լինել հաճութեան²⁶ կամաց նորա յերկնաւորքս՝ որպէս եւ յերկնայինսն, յորս է բնաւորեալ ընդ բիւրուց²⁷ բարեացն ունակութեանց եւ սիրոյ եւ խաղաղութեան պտուղ, որ է յաւէտ եւ անփոփոխելի: 8 Նախ առ երրորդութիւնն սուրբ հրաշափառապէս երից անձանցն²⁸ մի գոլով կամք մշտենջնաւորարար, որ եւ միով իշխանութեամբ եւ միով տէրութեամբ թագաւորեալ յաւիտեանս. եւ յանեղական երրորդութեանն լուսոյ²⁹ յեղականացս իջանէ վայր՝ աղբիւրաբար³⁰ հեղեալ ի նմանէ խաղաղութեանն նշոյլ. առաջին առ անմարմնականաց³¹ իննուցն³² զասուց յերից³³ քահանայապետութեանցն³⁴ երկնայ-

1 հողմ ABCDENZ
 2 փոփվ | բոփվ ABCDENWZ
 3 արծարծելով Q2W
 * Է•••յ. ն՛՛Կ 16
 4 պատրաստէ N
 5 նիւթակային | ենթակային CN
 6 պիտանացոյ N
 7 բանիւ W
 8 | W
 9 նշմարտասիրացն Z
 10 ունկնդրութեանն Z
 11 բարոյն CN
 12 հաւանութեանն W
 13 մանգութեանն CZ
 14 զբանն Z
 15 անձայն W
 16 յառաջատեսութիւնն ABCDENQ25Z
 17 խաղաղութեանն A

18 լսաւդ C
 19 թովչիտ Q2
 20 ընկալաք B
 21 թագուցեալ BCN
 22 զանձայինն W
 23 զխաղաղութիւնն A
 24 զսոյն W
 25 յաղթից Q3
 26 հանութիւն Q3
 27 բիրոց Q3
 28 անձանց CN
 29 լուսոյ + ի + CN
 30 աղբերաբար Q3
 31 անմարմնականացն Q3
 32 իննուցն A, իննուցն Z, իննուցն Q234, իննուց CN
 33 երից Q3
 34 քահանայապետութեանցն CN

նոց զանազանութիւնս, եւ ապա ըստ մաւրուացն՝ Ահարովնի² իւզոյն իջման աւծութեան՝ յորմէ եւ ի զրապանակս եւ ի զգեստն³, որք նիւթականաւ⁴ եկեղեցեաւ⁵ աննիւթականին⁶ հոգւոց ստուգապէս տաճարի Աստուծոյ ընկալան զքահանայապետութիւն. որպէս նախ աւետարանիչքն խաղաղութեան առին յայնմանէ, որ զոգւոց⁷ խաղաղութիւնն արկ յերկիր եւ զսուրն հատանող⁸ զառ ի չարն միաբանելոց⁹: 9 Նաեւ¹⁰ ինքն իսկ աւծեալն եղեւ խաղաղութիւն մեր ըստ առաքելոյ եւ անուանեցաւ¹¹, զմիջնորմն¹² ցանկոյն քակելով եւ ի միութիւն զերկուս բաժանեալս խառնելով¹³ զերկնաւորսն եւ զերկրաւորս եւ զորս ի հրէից եւ ի հեթանոսաց եկեղեցի¹³. նման նմին եւ փոքր ինչ նուազ՝ հաւասար յայտոսիկ խաղաղութեան կապակցութիւն տեսանեմք զանուանակրի¹⁴ նորին եւ զաթոռակալի¹⁵ զքրիստոսապսակեալ սուրբ թագաւորիդ զյաւժարութիւն կամաց եւ զփոյթ լինելով զլուխ անկեան¹⁶ ըստ զլիսոյն եկեղեցւոյ¹⁷ երկուց զատուցեալ որմոց միացուցիչ:

10 Հանգոյն մեծի արքայիդ եւ համեմատ նախայաւժար բարեսէր¹⁸ սրտի նորին¹⁹

եւ զհաւրդ հասարակաց ծանեաք զկամակցութիւն յայս պատճառ հոգեւոր խաղաղութեան, յորմէ առաւել եւս պահանջի. զի նմա մարմնոյ եւ նիւթականաց հաւատացաւ տնտեսութիւն յԱստուծոյ²⁰, իսկ ձեզ հոգւոց²¹ եւ հոգեւորականաց ոչ միայն տնտեսութիւն՝ այլ եւ դաստիարակութիւն եւ բժշկութիւն. եւ որքան յայտոսիկ ըստ²² բազմադիմի գործոցն եւ անուանցն գոյ զանազանութիւնք, որ ի²³ քարոզքն խաղաղութեան աշխարհի, զընկալեալ խաղաղութիւնն նախ ձեզ աւանդեցին եւ ձեւք²⁴ ամենայն եկեղեցեաց Քրիստոսի, որպէս եւ միոյ լուսոյ բազում վառեալ լապտերք: 11 եւ այս մինչեւ արքայութեանն Աստուծոյ ամենեցուն տիրել, զի համարձակ լիցիք ասել յաղագս լուսաւորելոցն²⁵ ի ձէնջ. «Ահա²⁶ ես եւ մանկունք²⁷ իմ զոր ետուր ինձ»²⁸:

12 Վասն որոյ ոչ զարմանք վասն աս մեզ սերմանելոյ զբանն խաղաղութեան. նախ՝ յաղագս հարկաւորաբար յանձն եղեալ ձեզ յԱստուծոյ տնտեսութեանդ²⁸, որոյ աղագաւ Պաւղոս անվարձ ասէր լինել. երկրորդ՝ վասն արքինաւք հայրաւրէն սիրոյդ ըստ երկնաւորի Հաւրն զթութեանց, զոր եւ մեր ի²⁹ բարի սերմանողէդ³⁰ տեսուն Միխայէլի³¹ աստուածամերձ պատրիարքէ³² թագաւորական³³ քաղաքիդ³⁴ ընկա-

1 մորուացն N
 2 ահարոնի ABCDEN, ահարոնի Q;
 3 զգեստն B
 * II-ըմ. ճԼ.Գ. 2
 4 նիւթականին B
 5 ի եկեղեցեաւ B
 6 ի աննիւթականին B
 7 զոգոց N
 8 հատանող Q;
 9 միաբանելո B
 10 նայել C
 11 տաւանդեալ ի B, անուանեցաւ CQ;
 12 զմիջնորմ A
 * I-ըմ. Բ. 14
 13 յեկեղեցի Q;
 14 զանուանակրի ABC
 15 զյաթոռակալի N
 16 անգիտն D
 17 եկեղեցոյ N
 18 բարիսէր ABWZ

19 նորա C
 20 աստուծոյ B
 21 հոգոց Q;
 22 ի ըստ CN
 23 եւ անուանցն ... որ ի ի N
 24 ձեով ի ձեով Q;
 25 լուսաւորելոյն BCDENQ;
 26 ահա ապիկ Q;
 27 մանկունք Z
 * I-ըմ. Բ. 18
 28 տնտեսութեանց Q;
 29 եւ ի ի N
 30 սերմանողէդ AB
 31 միխայիլ ABCDENQ;
 32 պատրիարքէ BDE
 33 թագաւորականց Q;
 34 քաղաքիդ B

լեալ¹ զբան խաղաղութեան, փութասցուք ոչ լինել ճանապարհ կամ ապառաժ եւ փուչ² ի կորուսանողաց³ զսերմն բարւոյն⁴, այլ երկիր բարի եւ պարարտ⁵ աւգնութեամբ⁶ այնմ, որ տայ սերմն⁷ սերմանողաց եւ զհաց բանին կերակուր հոգւոց⁸, եւ տալ պտուղ Աստուծոյ զմի յերիցն գովելեաց: 13 Եւ այս լինի արժանաւոր ձեր եւ որոց ընդ ձեզ սրբոց առ Աստուած պաշտանաւք, որպէս զի ի հանդերձեալ⁹ լինել ժողովոյն մերոյ, որ ի Մեծն¹⁰ Հայոց եւ յընդհանուր¹¹ կողմանց եպիսկոպոսաց¹² եւ վարդապետաց, ինքնին Տէր ըստ խոստացելումն եղիցի ի մէջ¹³ զբանն խաղաղու-

թեան տալով ի միտս եւ ի լեզուս ամենեցուն: 14 Զի ոչ մարդկային¹⁴ ախտիւ անազուտ¹⁵ բանակոուութեամբ¹⁶ եւ սնտի յաղթասիրութեամբ, յորմէ ոչ ինչ աւգտեցաւ¹⁷ եկեղեցի այսքան¹⁸ յերկար¹⁹ ժամանակաւ, այլ Հոգւոյն Աստուծոյ խորհրդակցութեամբ խաւսեցին ամենեքեան վասն շինութեան ոգւոց²⁰: 15 Եւ որպէս առ մեզ՝ նոյնպէս²¹ եղիցի եւ²² ձերդ հանդիսական ժողով, զի սուրբ սկսեալ խորհրդոյս՝ նովաւ լիցի կատարումն, որով եւ Աստուած փառաւորեսցի յամենայն լեզուս ազգաց յեկեղեցիս արդարոց ի մի միաբանութիւն հաւատոց²³: 16 Ողջ լեր²⁴:

1 ընգալեալ B

2 փուչ I փուչ W

3 կորուսանողացն CN

4 բարոյն CNW, բերոյն I E

5 տ. պարարտ եւ բարի Z

6 օգնականութեամբ Q₅

7 սերմ CEN

8 հոգոց C,

9 հանդերձ N

10 մեծ ABDENZ

11 յմթիանուր CN, յընդանուր W

12 եպիսկոպոսաց W

13 մէջ I մէջ B, միջի մերում I Q₅

14 մարդկային W

15 անուզուտ W

16 բանակովութեամբ AW, բանակութեամբ Z

17 աւգտեցաւ CNZ

18 զայսքան CN,

19 երկար Q₅

20 ոգոց CN, սրբոց I Q₅

21 սոյնպէս BCDENQ₂

22 առ I եւ BQ₁₂W

23 հաւատոյ N

24 լեր + գլուխ յետ գլխոյն եկեղեցի(ւ ACDENQ₁₂₃₅ZW)ոյ + B

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ

ԽՈՐԱՆԱՅՆ ԱՔԵՏԱՐԱՆԻՆ

ՆԵՐՍԵՍ ՇՆՈՐՀԱԼԻ ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ԽՈՐԱՆԱԳՆ ԱԲԵՏԱՐԱՆԻՆ

ԲՆԱԳՐԱԳԻՏԱԿԱՆ ՔՆՆՈՒԹԻՒՆ

Խորանների մեկնություններից ծաւայով ամենամեծը եւ բովանդակութեամբ ամենահարուստը Ներսէս Շնորհալու մեկնությունն է («Մեկնութիւն խորանացն աւետարանին»), որի բնագիրը կազմելու համար ընտրել ենք 26 ձեռագիր (այդ թւում նաեւ W տպագրուած օրինակը, որը հետագայում իր յօդուածի հետ նոյնութեամբ դրել է Յ. Քիւրդեանը)¹: Եղած նիւթն էլ թոյլ է տալիս հետեւելու «Մեկնութեան ողիսականին» տարբեր տիպի ձեռագրերում:

Առաջին տիպը պէտք է համարել «ժողովածուները»: Դրանք հիմնականում ԺԳ դարի ձեռագրեր են, գրուած Մեծ Հայքի հիւսիս-արեւելեան գաւառներում: Զարմանալի է, որ մեր իմացած կրկիկեան ոչ մի ձեռագիր չունի սրա ընդօրինակութիւնը: Առաջին ձեռագրում (ա, 1255 թ., Խորանաշատ վանք) մեր բնագիրը յաջորդում է «Հարցմունք եւ պատասխանիք Վանական Վարդապետի» գրուածքին եւ նախորդում «Երանելոյն Աթանասի արհեստագործի հարցմունք եւ պատասխանիք»-ին: Երկրորդում (A, 1274-1280 թթ., Գետիկ, Մահկանաբերդ) մեկնութիւնը յաջորդում է «Սկիզբն Եսայեայ մարգարէին» գրուածքին: Նրան յաջորդում են «Պատճառ թելադրութեան Դ աւետարանացն, թէ որպէս գրեցան եւ յորքան ժամանակս...», որին հետեւում է հատուած Ներսէս Շնորհալու «Մատթէոսի աւետարանի մեկնութիւնից» («Գիրք լինելոյ Յիսուսի Քրիստոսի...»): Երրորդ ձեռագրում եւս (B, 1280 թ., Դեղձուտ, Մահկանաբերդի գաւառ) մեկնութիւնը գրուած է Ներսէս Շնորհալու Մատթէոսի աւետարանի մեկնութեան հարեւանութեամբ (20բ-31ա, «Ի Մատթէի մեկնութենէն Ներսիսի հայոց վերադիտողի ի խնդրոյն նորին եղբարն Գրիգորիսի՝ առաջին վերադիտողի»), որին յաջորդում են աւետարանիչների այլաբանական մեկնութիւնները, ինչպէս A ձեռագրում: Չնայած դրան, այստեղ մեկնութեան համար որոշակի հեղինակ է նշուած. «Երանելոյն Վարդանի ասացեալ յաղագս խորանաց աւետարանին»: Փ. Անթապեանի կարծիքով, յիշեալ Վարդանը Ներսէս Շնորհալու աշակերտ եւ մեկնիչ Վարդան Հաղբատացի է: Միանգամայն հնարաւոր է, որ Վարդանը իր մեկնութեամբ լրացրած լինէր իր բազմաշխատ ուսուցչի գրած ու կիսատ թողած գործը: Բայց արդեօք նա աւելի մեծ հեղինակութիւն էր, քան Ներսէս Շնորհալին, որ խորանների պատկերման արուեստի այսպիսի համապարփակ տեսութիւն տար: Բոլոր դէպքերում դա մնում է Վարդանի անունը յիշատակող մեզ յայտնի միակ ձեռագիրը: Ոչ ա, ոչ A, ոչ C ձեռագրերը, որոնք ընդօրինակուած են նոյն գաւառում կամ շրջակայքում, որեւէ հեղինակի անուն չեն յիշատակում խորանների մեկնութեան խորագրում:

Փ. Անթապեանը ԺԳ դարի առաջին կէսի չորս նշանաւոր Վարդաններից (Վարդան Արեւելցի, Վարդան Այգեկցի, Վարդան Բարձրաբերդցի, Վարդան Հաղբատացի) կանգ է առնում վերջինի վրայ, քանի որ B ձեռագրում (1280 թ.) «երանելի» մականունը պիտի տրուէր Հաղբատացուն (նա աւելի վաղ էր վախճանուել, քան Արեւելցին): Միւս կողման

1 Յ. Քիւրդեան, Մեկնութիւն խորանաց աւետարանին ասացեալ տետն Ներսէսի Շնորհալոյ («Քաղմակեայ», 3-4, 1973):

այն է, որ Վարդան Արեւելցու լեզուն մատչելի, խօսակցական էր, չնայած նրա շոշափած ամենարագմազան աստուածաբանական հարցերին եւ չնայած նրա վիթխարի համբաւին ու մեծ վարկին Կիլիկիայում եւ Մեծ Հայքում, Կոստանդին կաթողիկոսից եւ Հերթում Ա թագաւորից ստացած արտօնութիւններին: Մինչդեռ Վարդան Հաղբատացին Կիլիկիայում եղած ժամանակ «սերտօրէն համագործակցել է Ներսէս Շնորհալու հետ, վերջինիս խնդրանքով մատենագրական աշխատանքներ էլ է կատարել: Թերեւս եւ յիշեալ մեկնութիւնը նման խնդրանքի արգասիք է»²:

Սա արդէն որոշ չափով օգնում է պարզելուն, թէ որ Վարդանն է B ձեռագրում համարուել «երանելի» եւ մեկնութեան հեղինակ: Սակայն որպէսզի կասկած չունենայինք Վարդան Հաղբատացու հեղինակութեան վրայ, նրա մեկնութիւններից առնուազն մի քանիսը պէտք է դիտարկուէր ոճական առումով: Առայժմ այդ հնարաւորութիւնը չունենք³, քանի որ նախ պէտք է պարզել, թէ Շնորհալու պատուէրով ինչ մեկնութիւն է գրել Վարդան Հաղբատացին: Գիտենք, որ խորանների սոյն մեկնութիւնը հանդիպում է գրեթէ միշտ Շնորհալու Մատթէոսի աւետարանի մեկնութեան հետ, որը հետագայում շարունակուել է երկու տարբերակով. ա) Արիստակէս գրչի (Շնորհալու աշակերտի)՝ քաղուած լինելով տարբեր հեղինակներից (ինչպէս ասուած է D ձեռագրի մէջ առկայ յիշատակարանում. «Նա աշխատեալ ժողովեաց զբանս մեկնչաց ի մի յետ տեառն Ներսիսի»): բ) Յովհաննէս Ծործորեցու (W, X)⁴, երբ տնահամարները մեկնուում են հերթականութեամբ, ինչպէս Շնորհալու մօտ:

Իսկ հիմա դիմենք բուն բնագրին: Համեմատաբար միասնական բնագիր ունեն ժԳ դարի ձեռագրերը (aAB): Երբեմն սրանց միանում է նաեւ նոյն դարում բնագործակուած C ձեռագիրը (Հաղբատ)⁵: Իսկ առհասարակ ոչ օրինաչափ շեղումներ տալիս է ամեն մի ձեռագիր, որ կարելի է համարել գրչական շեղում (գիտակցական թէ՛ ակամայ):

Այսպէս. CDEIKLMNOPQRSTVXYZ խումբը սկզբում տալիս է չորս տարբերութիւն (ախորժակաւք փխ կամաւք, բանիս փխ բանիւ, դիմեալ փխ դիմեաց, կամակորութեան փխ կամակորութեամբն), որոնցից մէկը կարելի է համարել իմաստային, միւսները քերականական:

2 Փ. Անթապեան, «Ժ խորանաց» երկու մեկնութիւնների շուրջ («Էջմիածին», Բ-Գ, 1987, էջ 86):

3 Վարդան Հաղբատացին յարգուած անուն է շնորհիւ իր մերձաւորութեան Ներսէս Շնորհալու հետ, որը նրա խնդրանքով մեկնութիւններ է կազմել, շնորհիւ նաեւ իր աշակերտների (Դաւիթ Քորայրեցի, Խաչատուր, որը իր 1195 թ. յիշատակարանում գրում է Վարդան եւ այլն): Վարդան Հաղբատացուն առայժմ վերագրում է մէկ մեկնութիւն. «Դանիէլի գրոց» (տե՛ս Է. Ն. Ակիմեան, Վարդան վրդ. Հաղբատացի, «Հանդէս ամսօրեայ», 1908, թիւ 8, էջ 232-235):

4 W նիշով օգտագործուած է տպագիր օրինակը: X-ը (№ 1279, 1655-ից յետոյ) մեր ձեռագրերից միակն է, որտեղ Շնորհալու՝ Մատթէոսի աւետարանի մեկնութիւնը աւարտել է Յովհաննէս Ծործորեցին: Հետաքրքիր է, որ Ծործորեցու աւարտած՝ Մատթէոսի մեկնութեան ձեռագրեր աւելի շատ են երուսաղէմի Արքայ Յակոբեանց մատենադարանում (№ 719, անթուակիր, № 967, ԺԸ դար եւ այլն) (տե՛ս «Մայր ցուցակ ձեռագրաց Արքայ Յակոբեանց». հտ. երրորդ, երուսաղէմ, 1968, հտ. չորրորդ, 1969, հտ. հինգերորդ, 1979, կազմեց Ն. Եպս. Պողոբեան):

5 Յիշատակարաններից մէկում խնդրում է ներել անյաջող գրչութեան համար. «Ընդ նմին (ստացող եւ գրիչ Բարսեղի – Վ. Դ.) յիշեսցիք եւ գմեղապարտ գրիչս եւ մի մեղադիր լինիք, զի ծեր եմ եւ տկար եւ պակասել ի լուսոյ...» (96թ): Ըստ երեսօթի նախագաղափար օրինակն էլ մի բան չի եղել. «Ողորմեսցի Քրիստոս Աստուած սպասուորի բանիս Բարսեղի եւ մեղաւոր եւ յետին գրչիս Յոհաննիսի. ամեն: Զի եւ յոյժ նեղիմ յարիմակէս, եւ այն զի պակասել ի լուսոյ եւ տկար մարմնով եւ անցեալ գաւուրբի» (202թ, տե՛ս նաեւ «Հայերէն ձեռագրերի յիշատակարաններ», ԺԳ դար, կազմեց Ա. Մարտիրոսեան, երեւան, 1984, էջ 522):

Նոյն խումբը այնուհետև հաճախ C-ի բացակայությամբ (առնուազն 18 եւ աւելի ձեռագրեր) չորս-հինգ տարբերութիւն է տալիս (Տեառն փխ Աստուծոյ, չափ փխ ի չափ, գերազանցութեամբ փխ գերազանց բնութեամբ, ձեւացեալ փխ ձեւացելոց): Այստեղ իմաստային տարբերութիւններ չկան:

Ապա նոյն խումբը մի տեղ A ձեռագրի մասնակցութեամբ ունի բացթողումներ. չիք եւ հանդերձ, չիք այսու. նկարեալ փխ նկարեալք. չիք ի սկիզբն աւետարանին. աւետարանացն փխ աւետարանչացն, ընդ որում, երեք տեղ պակասում են բառերը, մի տեղ տարբերութեցուած է, մնացածները քերականական-իմաստային տարբերութիւններ են:

Այնուհետև հանդիպում են իմաստային եւ քերականական շեղումներ, փոփոխակներ. չիք ի վերոյ, մոլորութեանց փխ մոլորութեան, առաքելոյ(ն) փխ առաքելոցն. սարբիանոսացն կամ ընդդիմաբանողացն փխ (ընդդեմ) արիանոսացն, խորանն փխ տաճարն:

Այս մեծ խմբի մէջ (C-ից կամ D-ից սկսած) կայ ձեռագրերի մի կայուն ենթախումբ (MPRUWY), որի մէջ մտնում է տպագրուած տարբերակը (W): Դրանք հիմնականում ժէզարի ձեռագրեր են, որոնց կարող է յարել մնացած ձեռագրերից մէկը կամ մի քանիսը: Ահա այդ խմբի տարբերութեանները. չիք եւ անուշահոտութիւնք, FH-ի հետ՝ յաւետան փխ յաւետիսն, զընչասէրն փխ զընչասէրսն, զոր փխ զոր եւ, սպասաւորութեամբ(ք) փխ տպաւորութեամբ, խաւսեցին (խօսեցին) փխ խաւսին, այնոցիկ փխ այսոցիկ, ի տասն բանս փխ ի բանս, բազմեալ փխ բնակեալ, եթերորդն եւ ութերորդն փխ եաւթ եւ ութերորդ, չիք սեամբք, յայտնեաց փխ յայտնեցի, չիք զոր եւ մարգարէիցն ուսուցանէին, նշանակէ փխ ակնարկէ, թուլութեամբ փխ յուլութեամբ, E-ի մասնակցութեամբ՝ Իսկ երեւալ եւթներորդ խորանն որ փխ Իսկ եւթն եւ ութերորդ խորանն, կապոյտն փխ սեաւն, եւ կարմրին նուաղ[ղ]ութիւն փխ եւ նուաղ կարմիրն, որով եւ Մովսէս փխ յորում Մովսէսն, շինելոյ փխ շինուածոյ, ընդհովանագրեն փխ հովանագրեն, աշակերտս փխ շնորհս, Թամարա, Թախարու եւ Հոութայ փխ Բահարու եւ Թամարայ եւ Հոութայ, որդիք մարգարէիցն փխ դասք մարգարէիցն, Քրիստոսի փխ Տեառն, հոգիս փխ ոգիս, արեցան փխ սրեցան, անձանց փխ շրթանց, կազմեալք փխ պարզեալք, զմիւտորութիւն փխ զմիաբանութիւն, ի կատարման(ն) փխ ի կատար աւարտմանն, չիք եւ զպետութիւնս, զպսակն եկեղեցւոյ փխ զարեգակն եկեղեցւոյ, սակս փխ սակաւ, երեւելեօքս փխ երեւելի արարածովքս:

Այս փոքրիկ խմբի ձեռագրերը (բացի W-ից եւ Y-ից) ընդօրինակուած են Նոր Զուղայում, Բաղէչում, Վանում եւ ունեն հետեւեալ առանձնայատկութիւնները. ա) ոճական-քերականական կանոնարկում եւ յղում. բ) որոշ դէպքերում իմաստի պարզեցում. գ) բացթողումներ. դ) աստուածաշնչեան յղումների բաց թողած հատուածների վերականգնում: Առհասարակ այս (եւ ոչ միայն այս) ձեռագրերում նկատում ենք բնագրի նկատմամբ (նկատի ունենք հնագոյն ձեռագրերը) բանասիրական մօտեցում, քերականական յստակումներ եւ ոճական յղումներ: Բառերի եւ բառակապակցութիւնների մի մասն էլ կարելի է համարել պատահական ակամայ բացթողում: Սակայն, ըստ երեւոյթին, գիտակցաբար է հանուել «զոր եւ մարգարէիցն ուսուցանէին» արտայայտութիւնը, քանի որ նրանից վեր նշուած է, թէ երկրորդ եւ երրորդ խորանները նուիրուած են «զմիջին եւ զվերջին քահանայապետութեանցն», երեք կամարով է, քանի որ «անձնաւորութիւն Երրորդութեան գիտելի էր նոցա, ուսեալք ի սերովբէիցն յերեքսրբեանն», իսկ երբ այս հատուածին աւելացնում է «զոր եւ մարգարէիցն ուսուցանէին», չի հասկացուում, թէ «զոր»-ը ո՞ւմ է վերաբե-

րում միջին եւ վերջին քահանայապետութիւններին⁶, թէ՞ «սերովբեներին» (ըստ Դիոնիսիոս Արիսպագացու ուսմունքի, մարգարէները կարող էին հաղորդակցուել վերջին քահանայապետութեան դասի հետ), թէ՞ բոլորին, որոնց մասին մեզ ուսուցանել են մարգարէները:

Մի այլ տեղ «զընչասէրսն» ձեւի փոխարէն գրուած է «զընչասէրն» եզակի ձեւը, որ յետոյ համապատասխանում է բայական եզակի կոչական ձեւերին (երթ, վաճառեա), «բնակեալ ի լոյսն» հասարակ ձեւի փոխարէն ընտրուած է «բազմեալ ի լոյսն» վսեմ, հանդիսաւոր ձեւը: Երկու հոմանիշներից երբեմն վերցուած է մէկը (օրինակ, «իշխանութիւնս եւ գպետութիւնս» հոմանիշներից վերցուած է «իշխանութիւնս»), այլ դէպքերում ընդունուած է պարզ ձեւը աւելի բարդից («հանելոյ պատարագ» փխ «հանել պատարագ»): Երբեմն վաղակատար բայերը փոխարինուում են ներկայով: Այդ խմբի գրիչները տեղ-տեղ բառերի կամ նախադասութիւնների տեղափոխում են կատարում աւելի գեղեցիկ հնչեղութեան համար: Այս խմբին յարում են Մ. Մաշտոցի անուան Մատենադարանի № 1250 (1638 թ. առաջ), № 1252 (1635 թ., Զէյթուն), № 6573 (1715 թ., Կ. Պոլիս), № 6492 եւ այլ ձեռագրեր: Կան նաեւ ուշ ձեռագրեր (№№ 4007, 1837, 6575, 5880), որոնք մօտ են մեր կազմած բնագրին:

Երուսաղէմի Սրբոց Յակոբեանց վանքի Մատենադարանի հաւաքածոյում եւս կան խորանների՝ Ներսէս Ծնորհայու մեկնութիւնը բովանդակող ձեռագրեր: Մենք աչքի ենք անցրել Ն. Պողարեանի «Մայր ցուցակ ձեռագրաց Սրբոց Յակոբեանց» աշխատութեան հատորները: 1620 թ. Կաֆայում ընդօրինակուած Մատթէոսի աւետարանի մեկնութեան (ձեռ. 258) վերնագրում ուղղակի իբրեւ հեղինակ նշուած է Ներսէս Ծնորհային. «Մեկնութիւն խորանաց աւետարանին ասացեալ տեառն Ներսէսի»⁶: 1486 թ. Աւագ վանքում ընդօրինակուած նոյնպիսի ձեռագրում (ձեռ. 283) կարդում ենք «Սակա տասն խորանաց» վերնագիրը, որ յատուկ է այն մեկնութիւններին, որոնք աւարտել է Յովհաննէս Ծործորեցին⁷:

Կա նաեւ 1278 թ. առաջ ընդօրինակուած մի Մատթէոսի մեկնութիւն («ժողովումն մեկնութեան սրբոյ աւետարանին, որ ըստ Մատթէի, ի բանից նախաշար վարդապետաց եկեղեցոյ, կարգեալ եւ յաւրինեալ դիւրահաս ընթերցողաց Ներսէսի Հայոց կաթողիկոսի ի խնդրոյն նորուն եղբար Գրիգորիսի առաջին վերադիտողի հայոց»), որը եւս ունի խորանների մեկնութիւնը (ձեռ. 332): Սրա արժէքը ձեռագրի հնութեան մէջ է, բայց ամսոս որ վայրը յայտնի չէ (1278 թ. հետին ստացողը Բագնայրից է)⁸:

Ձեռագրերում, անկախ նրանց ընդօրինակման ժամանակից, գրութեան այս կարգի զուգահեռ ձեւեր են հանդիպում, հոգեբուխ-հոգեբուղխ-հոգէբուղխ, ցանկեսցես-ցանգեսցես, բոլորից-բոլորիցս, թաքոյց-թագոյց, էհաս-եհաս, հաւատն-հաւատսն, կարօտութեան-կարօտութեանս, փափագեաք-փափաքեաքն, սերովբէական-սրովբէական-սրորբէական, զխրայէլ-զխրայէղ, կաթողիկէ-կաթողիկէ, Կուռնելիոս-Կոռնելիոս, Բահարու-Ռախարու-Ռահարու-Ռախարու, կանաց-կանանց(ն), զՄովսէսի եւ զԱհարոնէ - զՄովսէսի եւ զԱհարո-

6 «Մայր ցուցակ ձեռագրաց Սրբոց Յակոբեանց», հտ. երկրորդ, կազմեց Ն. եպս. Պողարեան, Երուսաղէմ, 1967, էջ 43 (ձեռ. 258, էջ 5):

7 Բայց սա, ինչպէս երևում է, աւարտել է Արիստակէսը (էջ 103-104):

8 Նոյն տեղում, էջ 208:

նի, Եմմանուէլին-Էմմանուիլի, զնոցա-զնոցայն, Յովհաննէս-Յովանէս, Թեւաւք-Թեւովք, վերոյ-վերնոյ եւ այլն:

ՁԵՌԱԳՐԵՐ

1. a – № 6106: Ժողովածու, 1255 թ.: Խորանշատ վանք: Գրիչ՝ Գրիգորիս: Ստացող Թաղէ, Հայրապետ կրօնաւորք: Գիրը՝ արեւելեան բոլորգիր: Ուշագրաւ են Հ, ձ, պ, չ տառերի գրութիւնները, որոնք տարբեր են կիրիկեան բոլորգրի տառաձեւերից: Այս փոքրագիրը ձեռագիրը (12x8) կրում է «Հարցմունք եւ պատասխանիք Վանական վարդապետի» խորագիրը, ինչպէս եւ նշուած է 219բ էջի յիշատակարանում. «Գրեցաւ Հարց եւ պատասխանիք սուրբ վարդապետին Վանական Խորանշատի, ի թվին ՁԴ (1255), Հրամանաւ բերեմիտ (գուցէ բարեմիտ. – Վ. Ղ.) եւ ընտրեալ երկու եղբարց Թաղէի եւ Հայրապետի, ձեռամբ մեղապարտ[ի]ս Գրիգորիսի, ի վանս Խորանշատի, առ դրան Աստուածամաւր...» («Հայերէն ձեռագրերի յիշատակարաններ», ԺԳ դար, էջ 281):

«Հարց եւ պատասխանիք»-ին յաջորդում է մեկնութիւնը «Յուսով խնամոցն Աստուծոյ մեկնութիւն խորանացն աւետարանին, աւգնեա Հոգի Սուրբ» խորագրով (էջ 220ա-233ա):

233ա էջում «Երանելոյն Աթանասի արհեստակողոսի ասացեալ Հարցմունք եւ պատասխանիք վայելուչ» գրուածքն է բազմաթիւ վկայութիւններով (օրինակ, Եփեսացոց, Բարսեղ, Փիլոն, Դիոնեսիոս, Հիպոդիտոս եւ այլն):

Ուղղագրական իւրայատկութիւններ. սկզբում գրւում է բարոյն, իսկ մի այլ տեղ բարւոյն, զիշատակս փիւ գիշատակս, զարդաւք, զիսրայէղ, գունագուն, զգործքն փիւ զգործսն, բաւընդակեալ, մարտմունք, անվաղճան, Հանճարո, գոանա, ձիթնո, զըտըտպատեսակք, մի տեղ՝ եաթներորդ, մի այլ տեղ՝ յեթներորդ եւ այլն:

2. A – № 5197: Ժողովածու: 1274-1280 թթ.: Գետիկ (Սահկանաբերդ): Գրիչներ՝ Գրիգոր, Ծմաւոն: Ստացողներ՝ Թամթի Խաթուն, Սարգիս վարդապետ: Ձեռագրի բովանդակած մի շարք երկերից յիշատակարանում նշուած է Տօնապատճառը: Սարգիս վարդապետը մատենան ընդօրինակել է տուել ի ժամանակի «նետողաց, ձիակթաց կաթնակերաց» (Արաղախանի ժամանակ), ընդ որում «զկարգ ասացուածոցն յիմ (Սարգիսի – Վ. Ղ.) սնեալ միայնարանին, ի Գետիկ, ի թուին Հայոց ՁԻԳ (1274) եւ զՊատճառ տօնից ի Թառակին, ձեռամբ կուսակրօն Գրիգոր քահանայի, թուին ՁԻԹ (1280)...» (էջ 211 բ) («Հայերէն ձեռագրերի յիշատակարաններ», ԺԳ դար, էջ 496):

«Մեկնութիւն խորանաց աւետարանին» գրուածքին (էջ 288բ-298բ) նախորդում է «Ակիզբն Եսայեայ մարգարէի» (էջ 277ա), յաջորդում է «Պատճառ թելադրութեան Դ աւետարանացն, թէ որպէս գրեացն եւ յորքան ժամանակ եւ թէ որպիսի աւրինակաւք յառաջինսն խորհուրդ սոցա երկնէր եւ գայր...» (էջ 298բ): Ակիզբը «Յարեւելեայս ասի տնկեալ զգրախտն ուստի եւ աղբիւր ելանէր գետահետեալ յորդիւք, յորմէ եւ Դ չորս առաջս բաժանին...», էջ 302ա – «Մարկոս եգիպտացոցն քարոզեաց զիւր աւետարանն, քանզի անդ ընկալաւ ի սրբոյն Պետրոսէ զձեռնադրութիւն եպիսկոպոսութեան եւ ի նմին եղեւ կատարումն կենաց նորայ, ուր եւ գետն էր երկրորդ, գոչէ Գեհոն ունի իշխանութիւն ի վերայ վաստակոց...»: էջ 303բ – «Ղուկաս աւետարանս երրորդն է ըստ կարգի աւետարանչացն եւ Հաւաստի գետոյն որ ի չորիցն բաժանի, որոյ անունն կոչի Տիգրիս, որ գնա դէմ Հան-

դիման Ասորեստանեայց...»: էջ 306ա – «Յաղագս աւետարանին Յովհաննու»: Այստեղ խօսուում է եփրատ գետի խորհուրդի մասին: էջ 315բ – «Բնութիւնք արարածոց իմանալեաց եւ զգալեաց...»:

Կան եւ բազմաթիւ նիւթեր, որոնցից 321ա էջում հատուած Շնորհալու Մատթէոսի աւետարանի մեկնութիւնից. սկիզբը «Գիրք լինելոյ Յիսուսի Քրիստոսի, որդոյ Դաւթի...»:

Գրութեան իւրայատկութիւններ. ազգաց փխ յազգաց, Իսրայէղն, ընչողի, դեղովք, գունազուն, բաւանդակն, մրտմունս, նկարել փխ նկարեալ, եղջերք, սկայական, Սինեայ փխ Սինայ:

3. B – № 5254: Ժողովածու: 1280 թ.: Դեղձուտի վանք (Մահկանաբերդ): Գրիչներ՝ Աւետիս, Գէորգ քահանայ: Ստացող՝ Գէորգ քահանայ: Արեւելեան բոլորգիր:

էջ 1ա-6բ «Սրբոյն Ներսիսի Լամբրաւնեցոյ Տարսոնի եպիսկոպոսի յԱռակաց մեկնութենէ...», էջ 6բ-17բ՝ «Մեկնութիւն Եսայայ մարգարէի», էջ 17բ-20բ՝ «Նախերգան երկոտասան մարգարէիցն», էջ 20բ-31ա՝ «Ի Մատթէի մեկնութենէն Ներսիսի հայոց վերադիտողի ի խնդրոյն նորին եղբաւրն Գրիգորիսի առաջին վերադիտողի», էջ 31բ-44բ՝ «Պատճառ աւետարանին Յովհաննու», էջ 45ա-46բ՝ «Ղուկասու աւետարանս երրորդ է ըստ կարգի աւետարանչաց եւ հաւաստէ գետոյն, որ ի չորիցն բաց անի, որոյ անուն կոչի Տիգրիս, որ գնայ ի դէմ յանդիման Ասորեստանի, քանզի անդ առ սկիզբն քարոզութեան աւետարանին, ի ձեռս Պաղոսի առաքելոյ...», էջ 46բ-54բ՝ «Երանելոյն Վարդանայ հայոց լուսաւոր վարդապտի ասացեալ յաղագս խորանաց աւետարանին», որից յետոյ զալիս է յիշատակարան եւ խորագիր այլ թանաքով եւ այլ ձեռագրով. «Վասն Յակոբա հաւրն Յովսէփու, որ կոչեցաւ այր Մարիամու...» (էջ 54բ...) եւ այլն:

Սա խորանների սոյն մեկնութեան միակ օրինակն է, որտեղ առանց երկմտութեան այն վերագրուած է Վարդանին (հաւանաբար Հաղբատեցուն, որ Շնորհալու աշակերտն էր եւ մեկնիչ, ինչպէս ենթադրում է Փ. Անթարեանը):

54բ էջի յիշատակարանում յիշատակում են Գէորգ գրիչը եւ ստացողի «Հոգեւոր» եղբայրներ Վահրամը եւ Ստեփանոսը, որոնք տուել էին օրինակ գրչին ընդօրինակելու համար («Քանզի մինչ ցայսր վայր զաւրինակն սոքայ շնորհեցին...»), այսինքն՝ ներառեալ խորանների սոյն մեկնութիւնը: Թերեւս ձեռագիրը Այրարատ գաւառից ընդօրինակման է բերուել Մահկանաբերդի Դեղձուտ վանքը: 54բ էջից իրօք փոխուում է գրչութիւնը: Յիշատակարանը բերում ենք լրիւ իր շահեկանութեան պատճառով. «Որք աւգտիք ի սմանէ, զՀոգեւոր եղբարքս իմ զՎահրամ եւ զՍտեփանոս յաղաւթս յիշեցէք, քանզի մինչ ցայսր վայր զաւրինակն սոքայ շնորհեցին, եւ ոչ միայն այս, այլեւ պանդխտութեանս իմոյ մխիթարիչք էին Հոգեւոր եւ մարմնաւոր, քանզի ի միում խցի պանդխտանեաք, որ եւ Քրիստոս հատուցէ զվարձս: Եւ յայսմ աւուր գնալով սոցա յերկիրն իւրեանց, յԱյրարատեան գաւառն, տրտմութիւն հասուցին ինձ զիս միայն թողլով: ... Եւ զիս, Գէորգ որդի Պաքուտաթոռին, հզա[ւ]րայ յերկրէն Խաչինոյ, ի մեծահոգակ քաւարանէն Գանձասարայ, որ մակացու էի յերկիրս Մահկանաբերդոյ, ի վանս Դեղձուտի, առ ոտս Առաքել վարդապետի, յաղաւթս յիշեսջիք: Ի թիվս Ձիթ (1280) աւգոստոսի Ժ (10) գրեցաւ» («ԺԳ դարի յիշատակարաններ», էջ 509):

Այս ձեռագրում Ներսէս Շնորհալու Մատթէոսի աւետարանի մեկնութիւնը գրուած է «Խորանների մեկնութեան» հարեւանութեամբ, կարծես նրանից անկախ մի գործ: Աւետարանի մեկնութեան ձեռագրում բերուած հատուածը (հաւանաբար մեկնութեան հնագոյն

օրինակներից) գրուած է մինչեւ Մատթէոսի աւետարանի գլուխ Ա, 18 հատուածի մեկնութիւնը եւ միայն ուղղագրական ու քերականական տարբերութիւններ ունի տպագիր օրինակից (տե՛ս «Մեկնութիւն սուրբ աւետարանին որ ըստ Մատթէոսի, արարեալ ի սրբոյն Ներսիսէ Շնորհալուոյ...», Կ. Պօլիս, 1825, էջ 26-27):

Գրութեան իւրայատկութիւններ. ո-ով աւարտուող բառերից յետոյ չկայ յ կիսաձայնը: Յաճախ անցեալ կատարեալի եաց մասնիկի փոխարէն եց (պտղաբերեց, աւետեց), մի այլ տեղ խաչելն փխ խաչեալն: Այլ իւրայատկութիւններ՝ ըմբէ, զանվաղջան, զոյգք զոյգք փխ զոյգ զոյգ, Մեկքիսեղի, Մովսիսիքն եւ այլն:

4. C – № 1324: Ժողովածու: 1281 թ.: Հաղպատ: Գրիչ՝ Յոհան, Բարսէղ, Աբրահամ: «Նորանների մեկնութեանը» նախորդում է «Յառակաց Սողոմոնի»: էջ 289բ՝ «Մեկն. աւետարանին խորանացն»: 294ա էջում մեկնութեան աւարտն ունի հետեւեալ տեսքը. «...Հոգին ձերաւք եւ մերաւք երախտաւորաւք, կենդանաւք եւ մեռելաւք մասին արդարոցն արժանաւորեալք, վասն որո սասցաւ մեկնութիւն ժ խորանացն, զոր կարգեալ են առաջին հարքն...», որի շարունակութիւնը արդէն մեկնութեան հետ կապ չունի («...ժամ է արդ մտանել ի բնարանութիւն աւետարանին մթութեան, որոյ անուն թարգմանի երգ կենաց, եւ, յիրաւի, վասնզի ընկալեալ զՀոգին Սուրբ ի վերնատանն ընդ առա(յ)քեալսն, կենդանացաւ Հոգով եւ զնոյն կենդանութեան աղբիւրն բխեաց ի հիւանդ եւ ի մեռեալ բնութիւնս մեր եւ զոր քարոզեաց զնոյն եւ գրով աւանդեաց...»: էջ 294բ՝ Սաղմոսաց մեկնութիւն («ի սաղմոսն որ ասէ ասաց Տէր ցՏէր իմ նիստ ընդ աջմէ...»):

Բարսեղը, որը գրիչներից մէկն է եւ ստացողը, իր տարբեր յիշատակարաններում խնդրում է ներող լինել անյաջող գրչութեան համար. «Աստանաւր յիշեսցի ի բարի ամենագով եղբայրս Բարսեղ, որ ետ գրել հալալ արդեամբք իւրով: Ընդ նմին յիշեսցիք եւ զմեղապարտ գրիչս եւ մի մեղադիր լինիք, զի ձեր եւ տկար եւ պակասել ի լուսոյ...» (էջ 96բ): Ըստ երեւոյթին օրինակն էլ մի բան չի եղել. «Ողորմեսցի Քրիստոս Աստուած սպասաւորի բանիս Բարսեղի եւ մեղաւոր եւ յետին գրչիս Յոհանիսի. ամեն, զի եւ յոյժ նեղիմ յաւրինակէս եւ այն զի պակասեալ ի լուսոյ եւ տկար մարմնով եւ անցեալ զաւուրբք» (էջ 202բ): «...Եւ է, որ գրեցաւ իմով ձեռամբ խոշոր եւ անյարմար, եւ է որ ի ձեռս այլոց ի հալալ արդեանց իմոց ի գերահռչակ ուխտս Հաղբատայ, յորում եղէ արժանի կոչիլ սպասաւոր բանի, յաղագս որոյ ծաղկաքաղ արարի սագս իմո պիտոյից, նայել զաւակ հոգեւոր զկնի ելից մեր ի կենաց անտի...» («Հայերէն ձեռագրերի յիշատակարաններ», ԺԳ դ., էջ 522-523):

5. D – № 2610: Ներսէս Շնորհալի, Մեկնութիւնք Մատթէոսի: 1363 թ.: Խիզան: Գրիչ՝ Յովհաննէս Կրօնաւոր, Պետրոս Կրօնաւոր: Ստացող՝ Յովհաննէս Բաբունապետ, կաղմող՝ Ստեփաննոս:

Ըստ յիշատակարանի, «զՊետրոս... յառաջոյ եւ յետոյ գրեաց եւ աւգնական եղել մեզ (Յովհաննէսին – Վ. Ղ.) վասն անկարգութեանն...» (էջ 259ա-259բ): Զեռագիրն ընդօրինակուել է «ընդ հովանեաւ սուրբ առաքելոյս Գամաղիէլի, որ կայ առընթեր Խիզան քաղաքիս...»: Գրիչը յիշատակարանը աւարտում է հետեւեալ կենդանի տողերով. «Դարձեալ կրկին յերես անկեալ աղաչեմ խոշորութեանն եւ սխալանացն անմեղադիր լինել, զի յոյժ վշտալից էր տեղս ի մծեխից եւ ի ճանճից եւ յայլոց, որ սոցին նմանէ: ԹՎ. ՊԺԲ (1363)-երորդի»: Միւս կողմից էլ ձեռագիրը գրուել է «ի նուրբ եւ ի նեղ ժամանակի, յորում գերին եւ աւար լինեն ամենայն ազգք քրիստոնէից..., եւ ի տառապանս եւ ի տարակուսանս կայեաք ամենեքեան» (էջ 259բ) («ԺԴ դարի Հայերէն ձեռագրերի յիշատակարաններ», էջ 459):

258բ էջում բնագրի աւարտից յետոյ կայ հետաքրքիր մի գրութիւն-յիշատակարան, ընդօրինակուած մայր օրինակից. «զԱրիստագէս վարդապետ եւ զգովեալ աշակերտ նորա զՆփրէմ յիշեալիք ի Քրիստոս, զի նա աշխատեալ ժողովեաց զբանսն մեկնչաց ի մի յետեանն Ներսէսի: Յաւրինակն այսչափ է յիշատակարան Արիստակէսի» (258բ)⁹:

1ա էջում բոլորովին տարբեր բոլորգրով կան հետեւեալ գրառումները. «ԶՎերգիլիոսի, որ ասէ. յերկից միութենէն ի մի տեսաւորք եւ յերկից աներեւութիցն ոչ պակասի: Եւ Սիբիղայ կին էր եւ գրեաց իւր ի շարս պատճէնի, վասն խաչին ասելով երկցս երանեալս ի այտ (ա՞յր – Վ. Ղ.), քանզի աւծեալն տարած է զբազուկս իւր ի վեր[ա] քո եւ նախ գուշակեաց զխորհուրդ Սուրբ Երրորդութեան եւ միւսն զչարչարանս Քրիստոսի»:

1բ-2բ էջերում տրուած են ԴԺ (410) կանոնների աղիւսակները:

3ա-10ա էջերում խորանների մեկնութիւնն է երկու սիւնակով, վերնագիրը «Մեկնութիւն Մատթէ[ոսի] աւետ», սկսելով «Մատեանք աստուածայինք եւ հոգեբուխ վարդապետութիւն իմաստից» բառերով:

10ա-12բ էջերում «Յեկեղեցական պատմութենէ» վերտառութեամբ գրուածքն է՝ սկսելով «Առաքեալքն էին ԲԺ եւ այլ աշակերտք երկոտասանից ՀԲ եւ այլք բազումք, բայց սակայն յամենայն առաքելոց անտի Տեառն մերոյ պատմութիւն գրեալ Մատթէոս եւ Յոհաննէս միայն թողին մեզ...»:

12բ էջում նոր վերնագիր է. «Ժողովումն մեկնութեան սրբոյ աւետարանին, որ ըստ Մատթէոսի բանից իմաստուն վարդապետաց եկեղեցոյ կարգեալ եւ յաւրինեալ դիւրահաս ընթերցողաց: Առաջին Ներսէսի Հայոց կաթողիկոսի ի խնդրոյ նորին եղբայր Գրիգորիսի վերադիտողի Հայոց»: Այն սկսում է. «Սիրոյ զաւրութիւն գերագանց է, քան զբնութիւն...» բառերով եւ աւարտում «եւ որ իցեն առաջին դուռն» բառերով¹⁰: 17բ էջում միանգամից սկսում է «Գիրք լինելո որդո Դաւթի, որդո Աբրահամու» փխ տպագրուածի «Գիրք ծննդեան Յիսուսի Քրիստոսի որդւոյ Դաւթի որդւոյ Աբրահամու»: Այնուհետեւ շարունակում է մեկնութիւնը մինչեւ Ե գլուխը (ինչպէս նշուած է տպագրուած Մատթէոսի մեկնութեան մէջ):

Մատթ. Ե 18-ից յետոյ հրատարակուած մեկնութեան մէջ սկսում է Յովհաննէս Երզնկացու (Ծործորեցի) մեկնութիւնը¹¹, որի որոշ նախադասութիւններ կարող են համընկնել Արիստակէսի մեկնութեան հետ (այն էլ սկզբում). «Իսկ յովտ ըստ յունականին է ձայն եւ առ մերս զիր թարգմանի եւ որ փոքր գրախեցի պարտ է կատարել, զոր ինքն իսկ ամենայն հաւաստեալ արար եւ կատարեաց» (էջ 8ա, տող 23): Այնուհետեւ Երզնկացու եւ Արիստակէսի բնագրերը շեղում են:

Գրութեան իւրայատկութիւններ. բարոյն, փառսն, սեփհականս, բոցեղինեաւ, նկարիւք, սգայութեանց, ցանգեսցես, երանկ, սգալի, աշտիճանս, ծաղկի, ծաղկէ, զնոցայն եւ այլն:

6. Ե – № 2523: Ժողովածու: ԺԴ-ԺԵ դդ. (1425 թ. առաջ): Գրիչ՝ Գրիգորիս: Կազմող՝ Սարգիս քահանայ:

9 Նման ձեռագրերի մասին (օր. Մատ. – 1253, 1590թ., Մալաթիա) տեղեկութիւններ բերուած են Յ. Ամասեանի մօտ (Ամասեան, Հայկական մատենագիտութիւն, Ե-ԺԷ դդ., հ. Բ, էջ 773-775): Մեր ձեռագիրը Շնորհալու աշակերտ Արիստակէս մեկնիչի յիշատակարանով աւելի էին է:

10 Տե՛ս Ամասեան, Հայկական մատենագիտութիւն, հ. Բ, էջ 773-775:

11 Հրատարակուած բնագրում. «Իսկ յովտ ըստ յունականին է ձայն, եւ առ մեր զիր բարգմանի, քանզի որ փոքր գրախեցի է, ամենարն է, քէ անկատար մնացէ մինչ յամեցանկն երկնի եւ երկրի...» («Մեկնութիւն սուրբ աւետարանին, որ ըստ Մատթէոսի...», էջ 108):

Ձեռագիրը բաւական խունացած է ու դժուարընթեռնելի: 157ա էջում աւարտում է վանական վարդապետի «Հարցմունքը» եւ սկսում «Տեառն Յոհաննու Ոսկերերանոյ Կոստանդինու եպիսկոպոսի պատճառ հռոմայեցոց թղթոյն Պօղոսի առաքելոյն»: էջ 164ա՝ «Պատճառ հռոմայեցոց թղթոյն Պօղոսի առաքելոյն», էջ 172ա՝ «Յոհաննու Ոսկերերանի Պատճառ թղթին զաղատացւոց», էջ 176բ՝ «Պատճառ թղթոյն Պ[օղոսի] առ Հերբայեցիսն», էջ 184ա՝ «Թեսաղովնիկ: Ա թուղթ», էջ 190ա-197բ՝ «Մեկնութիւն խորանաց աւետարանին», 197բ էջում սկսում է «Պատճառ եւ թելադրութիւն չորից աւետարանացն...», ապա թերթերը կտրուած են եւ 198ա էջից ձեռագիրը փոխւում է եւ սկսում «Ղուկասի աւետարանի մեկնութիւնը», իսկ 222ա էջում գրչի յիշատակարանն է. «Թողութիւն մեղաց խնդրեա ի Քրիստոսէ սակաւ գծաւղիս Գրիգորիսի մեղապարտի...», 222բ էջում կազմելու տարեթիւր. «Ի Հիզան քաղաք ի թուական ՊՀԴ»¹². 223ա էջում մի այլ ձեռագրով եղիչ էի «Ի յարութիւնն Ղազարու»:

Գրութեան իւրայատկութիւններ. վայելչութեան, սեփականս, սերմանեալն, ըմբէ, բաւանդակն, աշտիճանս, Կուռնելիոս, ամենեքումբք, մահուն, Սինեա եւ այլն:

7. F – № 9432: Աւետարան: 1437 թ.: Խղաթ (Խլաթ): Գրիչ, ծաղկող, կազմող՝ Աստուածատուր: Ստացող՝ Եւատ ճգնաւոր: Ձեռագիրն ընդօրինակուած է «ընդ խորանեալ ԺԱ խորանացս եւ սուրբ Գէորգ զաւրափարի, ի Խղաթ մայրաքաղաքի, ի հայրապետութեան տեառն Կոստանդինեա ընդհանուր կաթողիկոսի...»¹³: Շնորհալու բնագիրն ընդգրկում է 1ա-3ա էջերը, վերնագիր չունի, սկսում է «Արդ առաջին խորանն...» բառերից մինչեւ «Եւ այսմ տասներորդ խորանն...», որին հետեւում են տերունական նկարաշարը եւ խորանապատկերները:

Գրութեան իւրայատկութիւններ. սգալի, հոյիւն փխ խոյիւն, նախապետքն, հնկակս եւ այլն:

8. G – № 4419: Ժողովածու: 1449 թ.: Գրիչ, ստացող՝ Ալեքսանոս արեղայ: Յիշատակարանը հոչակում է. «...Արդ գրեցաւ սուրբ աւետարանի քաղուածոյս Մատթէոս զլիսին յերկիրս Եղեգե[ա]յց, ի վանս Հերմոնի, ընդ հովանեալ սուրբ Լուսաւորչիս եւ սուրբ նշանացս, ձեռամբ... փցուն եւ անյարմար գրչի Ալեքսանոս սուտանուն արեղայի... ի թուականութեան հայոց ՊՂԸ (1449)», երբ «ազգ անաւրինաց զրկեն զազգս հայոց եւ քահանայից ի յընչից իւրոց եւ դատեն անողորմ... Այլ եւ է (7) տետրն գրած էր առաջ, ի զատ ի առաջին մին տետրէն, որ խորանաց մեկնութիւն է...»¹⁴ (էջ 288բ-289ա): Խորանների մեկնութիւնից անմիջապէս յետոյ գրչի յիշատակարանն է, որ չկայ ակադ. Խաչիկեանի «յիշատակարաններում», իբրեւ աւելորդ. «Ձտառապեալ եւ զմեղապարտ գրիչս զԱլեքսանոս արեղա անուամբ եւ ոչ զործով, ազաչեմ յիչել ի տէր եւ զծնաւդսն իմ զհայրն Մկրտիչ Մուղտասի եւ զմայրն Խոնդիկ...» (էջ 7ա): Ձեռագիրը քայքայուած տեսք ունի, յատկապէս խունացած են կարմիր գրերը:

Ձեռագիրը յատկապէս քայքայուած է խորանների մեկնութեան (էջ 2ա-7ա) հատուածում, ասես մկնակեր եւ խոնաւակեր. մինչեւ 5-րդ թերթի վերին մասերը պլոկուած ու ծակծկուած են, վերնագիրն հազիւ է ընթերցւում «Մեկնութիւն խորանոց»:

12 «Փն դարի հայերէն ձեռագրերի յիշատակարաններ», մասն առաջին, էջ 340: Նոյն էջի ծանօթութեան մէջ նշում է, որ ձեռագիրն ընդօրինակուած է ԺԴ դ. կէսերին, պահպանուել է գրչի անունը «Գրիգորիս մեղապարտ»:

13 Նոյն տեղում, էջ 472: Ձեռագրի մանրանկարչական արուեստի մասին տե՛ս Յակոբեան, Վասպուրականի մանրանկարչութիւնը, գիրք Բ, էջ 163, էջ 81-82:

14 Նոյն տեղում, էջ 638:

Սովորաբար գրուում է բարոյն, հոգոյն, եկեղեցոյ եւ այլն: Այլ իւրայատկութիւններ սեփհական, խորանքս, չորս, կեա փխ կայ, զսգալի եւ այլն: Կան որոշ ուղղումներ նոտր-գիրով 5ա էջում՝ լրացնելով բնագրի որոշ բացթողումները:

9. H – № 8268: Ժողովածու: ԺԳ, ԺԵ դդ.: Գրիչ՝ Չարուխ սարկաւազ (Ա), ստացող՝ Ամիր Զաքէ (Ա): Բոլորգիր: Յիշատակարաններից. «Սոցին բարեխաւսութեամբ Քրիստոս Աստուած ողորմեայ ստացողի սորայ Ամիրզաքէ եւ ծնողաց իւրոց պարոն Հեթումին... եւ անիմաստ գրչիս Չարուխիս եւ մղտեսի միայնակեցին, որ մեզ շատ իմաստութիւն խրատ երես...» (էջ 43ա): 72բ էջի յիշատակարանը յաջորդում է «Վարք սրբոյն Սրապիոնի» գրուածքին, եւ այն է աւելանում, որ թողութիւն տրուի նաեւ «զՄղտեսի միայնակեցն, որ աշխատեցաւ եւ աւրինակ եբեր...»: Ուրեմն մինչեւ 97 թերթը կարելի է համարել ԺԳ դ. գրչութիւն՝ արեւելեան բոլորգրով: Այնուհետեւ հանդիպում են տարբեր գրեր ու գրուածքներ: 144ա-149բ էջերում մեր բնագիրն է կանոնաւոր հաւասարաչափ բոլորգրով (կիրիկեանի հետեւողութեամբ), որ սկսւում է մեր քննական բնագրի «... թիւն եւ ի բանս աղաւթիցն...» տողից մինչեւ վերջ եւ ունի աւ ու օ տառածեւերը: 149բ էջում «եւ ի տագնապ անհաւատից» բառերից մինչեւ «եւ ծածկայտես լիցուք խորանօքս այսու լուս...» բառերը այլ գրչութեամբ է, բոլորգրի նմանողութեամբ:

10. I – № 1280: Ժողովածու: ԺԵ դ.: Գրիչ՝ Սարգիս արեղայ: Ստացող՝ Համամշինու վարդապետ: 70ա էջի յիշատակարան «Տէր Աստուած ողորմեայ դժողի սորայ անպիտան ծառաի Սարգիս արեղ(այ)ի...»: էջ 221բ. «...զստացաւ տառիս գքաջ բարունապետն զՀամամշինու, որ եա գրել զսայ...»:

էջ 1ա-6ա. «Մեկնութիւն խորանաց աւետարան[ին]: էջ 6ա-7ա. «Եկեղեցական պատմութենէ»: էջ 7ա-11ա. «Ժողովումն մեկնութեան սրբոյ աւետարանին որ ըստ Մատթէի բանից իմաստուն վարդապետաց եկեղ. կարգեալ եւ յօրինեալ զիւրահաս ընթերցողաց առաջին Ներսէսի հայոց կաթողիկոսի խնդրոյ նորին եղբօր Գրիգորիսի վերադիտողի հայոց. Աւգնեա Քրիստոս Աստուած եւ ուղղեա»: Սկսւում է «Սիրոյ զօրութիւն» խօսքերով, աւարտւում «...ո՞ր իցեն առաջին դրունք», ինչպէս տպագիր տեքստում (վերնագիրը տարբեր է, բնագիրը՝ նոյնական). էջ 11ա. «Գիրք լինելոյ Յիսուսի Քրիստոսի որդւոյ Դաւթի, որդւոյ Աբրահամու»: Մինչեւ Ե գլխի 17-րդ նոտանաւորի մեկնութիւնը (ձեռագրում էջ 78բ) Շնորհալուծն է, ինչպէս եւ տպագրուածում, այնուհետեւ մեկնութեան բնագիրը կտրուկ փոխւում է (Արիստակէս գրիչ), ինչպէս - 2610 (D) ձեռագրում (1363 թ., Խիզան), ընդ որում այս ձեռագիրը եւս վասպուրականեան նկարագիր ունի: Այնուհետեւ գալիս են հատուածներ Ոսկերեանից, որոնցից առաջինն է «Տեառն Յովհաննու Ոսկերեանի Կապեռնաում բանին Տեառն մեկնութիւն» (էջ 98բ...), որոնք քաղել է Արիստակէսը:

Գրչութիւն. աւ ձեւի փոխարէն մեծ մասամբ գործածւում է օ. առանձին շեղումներ չկան գրաբարեան ձեւերից. սեփհականս, թագոյց, նախամարք եւ այլն:

11. K – № 6649: Գրիգոր Տաթեւացի, Մեկնութիւն Մատթէոսի: ԺԵ դ.: Գրիչ՝ Եղիայ: Ձեռագիրը որոշ չափով վնասուած է խոնավութիւնից: Բայց ուշիմ գրչի ընդօրինակութիւն է, որը յատուկ ուշադրութիւն է դարձնում կարմիր գլխատառերով շեշտելուն տողամէջերում (օրինակ՝ խորանների թուահամարների), ապա ամեն մի խորանի նկարագրութիւն սկսում է կարմիր տառերով եւ նոր տողից:

էջ 273ա. «Ով սրբազանդ բարունի, որք հանդիպիք այսմ մարգարտի, ձեզ աղաչեմ աղերսալի եւ պաղատիմ արտասուալի, զԵղիայ մեղօք ի լի յիշել յաղօթս ձեր բարի»:

Էջ 1ա-4բ. «Մեկնութիւն խորանաց աւետարանի»: Էջ 5ա-6բ. «Յանկն է գլխաւորագոյն բանից բոլոր գրոցս, զի դիւրաւ գտցես, զոր եւ կամեսցիս»: Էջ 7ա-9ա. «Յանգն է առաջին հատորի մեկնութեան»: Էջ 10ա. «Գրիգորի աշակերտի եռամեծի եւ տիեզերալոյս վարդապետի Յովհաննու Որոտնեցւոյ հաւաքեալ քաղուածոյ մեկնութիւն սրբոյ աւետարանին Մատթէոսի, նախերգաբար բաղդատութիւն չորս գետոցն եղեմաբուխ, չորից աւետարանացն հոգեբուղիս»: Ակտում է. «Արդ չորս գետն նմանի չորից աւետարանչացն...»:

10բ էջում կայ մի համառօտ մեկնութիւն «Վասն ականցն», որից բերում եմ քաղուածքներ, քանի որ ունի խորհրդապաշտական բովանդակութիւն. «Իսկ սուտակն, որ է կայծ եւ կարկեհան, նշանակէ գԲարթողիմէոս, որ քերթեալ իբր վկայ վառեցաւ արեամբ: Եւ դահանակ, որ է կանաչ զմրուխըտ, որ է դեղ աշաց, նշանակէ զԹօմայ, որ լուսաւորեց գաչս հոգոց նոցա, այլ զմարմնոյ կուրաց բազմաց: Դարձեալ նշանակէ զքահանայական եւ զթագաւորական իշխանութիւն, զի ասեն ակն ունի Դ յատկութիւն՝ ա. զգոյնն. բ. պայծառութիւն. գ. պարզութիւն. դ. ներգործութիւն եւ ազգումն: Նոյնպէս նոցա վիճակն. մի է քահանայապետական եւ մի է թագաւորական ի վերայ Ի (20) դիցն եւ պայծառացեալ հաւատոյ լուսովն եւ պարզ, զի ոչ ունին խմոր հերձուածողական եւ բարի գործովք առաւել քան զամենայն աշխարհս»:

Էջ 15բ-20ա. «Ի ցանգն աւետարանին տեսութիւն եւ վասն ժ խորանացն, զոր արարեալ է մեծին Եւսեբեայ ի խնդրոյ Կարպիանոսի եպիսկոպոսի, զոր եղբայր կոչէ»: Էջ 20ա-22բ. «Նորին սկիզբն եւ (բառ մեկնութեան) աւետարանին Մատթէոսի [...] ճառ հարցմամբ, աւգնեայ Սուրբ Հոգի...»: 269ա էջում կայ «վկայութիւնք պատմո[ղականք] ժողովոյն Քաղկէդոնի... Միխայէլի»:

12. Լ – № 1259: Մեկնութիւն խորանաց: Գրիգոր Տաթեւացի, Մեկնութիւն Մատթէի: 1563 թ.: Իլով: Գրիչ՝ Պօղոս նոտար: Ստացող՝ Թումա քահանայ:

Հատուածներ յիշատակարաններից. «...Ձտարտամս եւ զտրուպս ի մէջ բազմամբոս եղբարց զՊօղոս կորեալ ի մէջ մեղաց, յիշեցէք ի մաքրափայլ աղօթս ձեր...» (նոյն բնագրի բոլորգրով) (253ա): «Ձանարժանս ամենայնի, զի յիշելոյ չեմ արժանի, արժանացոյ մտօք բարի, զի Տէր եւ քեզ ողորմեսցի, Պօղոս գրչի մեռեալովի: Ո՞ գիր որ մնաս: Ո՞ ձեռս որ յող դառնաս: Ո՞ եղբայր որ ընթեռնուս: Ո՞ որ զմեզ յիշէ» (գրուած է աւելի մանր բոլորգրով ցանկավերջում տողատակ) (էջ 256բ): «... Արդ յանգ եղեալ աւարտեցաւ ամենայից բուրաստանս եւ անգին մարգարիտս, որ է քաղուածոյ մեկնիչ Մատթէոսեան աւետարանչին, արարեալ ի հոգեկիր արանց, իբրեւ զփունճ մի մանուշակ..., վասն որոյ ցանկացող եղեալ բարեմիտ եւ հեզահոգի քահանայն տէր Թումայ կոչեցեալ այսմ բուրաստանիս, ի վայելումն անձին իւրոս եւ իւհայոցն ամեն: Եւ ես Պօղոս նոտարս գծագրեցի թերավարժ ձեռամբ եւ ապիկար անձամբս եւ հանի յաւարտ ի խնդրոյ հեզահոգի տէր Թումա քահանայի Իլովցւոյ, ի թուականութեանս յարեթական տուժարի Ի յորեկնի եւ բաժան թիւ աւելի, ի յամսեանն մարտի, Իլով քաղաքի, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնին, թագաւորութեան Գոռելգիկմոնդ աւիստոսին եւ հայրապետութեան տէր Ստեփանոս Առնճեցւոյ եւ յեպիսկոպոսութեան այսմ նահանգի տեր Գրիգորի Վանեցւոյ... Արդ, աղաչեմ զձեզ, ով եղբայրք, անմեղադիր լերուք գրոյս եւ սղալանացս, զէրայ խարիպութեան տեղ էր եւ սիրտս տրտում էր եւ թուխտս խաշապի էր» (հաւանաբար փայտի, ի տարբերութիւն բամբակի թղթի) (էջ 324աբ):

Կազմի ետեւում փակցուած թղթի վրայ եւ պահպանակին նշուած է Մեսրոպ եպիսկոպոսի (Տեր-Մովսիսեանի) ձեռքով ՌԺԲ-1563:

էջ 2ա-Ցա. «Մեկնութիւն խորանաց աւետարանին»: Այս պրակը, սկսուելով գծային գլխազարդից, բուն շարադրանքից տարբեր բոլորգրով է, ճերմակ թղթի վրայ յստակ, կանոնաւոր, տառերի անկիւնները ցայտուն, կարմիր գրերը կամ տողերը մուգ եւ բաց մանուշակագոյն թանաքով:

էջ 11ա-12բ. սկսում է ուղղանկիւն գլխազարդով. «Ցանգն է գլխաւորագոյն բանից բոլոր գրոյս, զի դիւրաւ գտցես, զոր կամիս»: Ցանկի վերջում նշուած է. «Եւ վասն Մարկոսի. առանձին բանից սակաւ մեկնութիւն: Աստ գտցես: Եւ արտաքոյ սոցա ի Միխայէլ գրոց Հ վկայութեամբ ընդդէմ ժողովոյն Քաղկեդոնի, այլեւ տուժար ժՁ ազգաց, նոր յարմարեալ եւ ի միասին հաւաքեալ, աշխատասիրեալ ումեմն աշակերտի, որոյ տէր ողորմեսցի: Ամէն»:

էջ 13ա-15ա. «Ցանկ է առաջին հատոր[ի]ն մեկնութեան»:

էջ 15բ – «Գրիգորի եռամեծի եւ տիեզերալոյս վարդապետի հաւաքեալ քաղուածոյ մեկնութիւն Բ աւետարանին Մաթէոսի նախերգաբար բաղդատութիւն չորս գետոցն եղեմայրուխ, չորից աւետարանչացն հոգեբուղխ: Աւգնեա Հոգիդ Սուրբ, Աստուած ճշմարիտ»:

էջ 21ա-22բ. Այս պրակում է Տաթեւացու խորանների մեկնութիւնը նորոգուած եւ նոր գրչութեամբ սպիտակ ամուր թղթի վրայ գծագրական բոլորգրով, ընդ որում, խորագիրը սկսում է մանուշակագոյն բոլորգրով 22բ էջի ստորին մասից. «Ի ցանկն աւետարանին տեսութիւն եւ վասն ժ խորանացն, զոր արարեալ է մեծին Եւսեբեայ ի խնդրոյ Կարպիանոսի եպիսկոպոսի, զոր եղբայր կոչէ...» եւ այլն: Այստեղ նոյն թղթէ թերթերն ու ձեռագիրն են, ինչ սկզբում Շնորհալուս վերագրուած մեկնութեան ընդօրինակութիւնը:

էջ 23ա-27բ. Մեկնութեան շարունակութիւնն է մինչեւ աւարտը, 31բ էջում նորոգ թղթի վրայ գրուած է. «...Յայլմէ ասացեալ...», մեր Ե բնագրից (արտագրուած է Հանդիպակաց էջի հին թղթից, որի վերնագիրն ու կարմիր գրերը խունացել են: Վերնագիրն է. «Արդ այս է պատճառ տասն խորանաց»):

13. Մ – № 1282: Մեկնութիւն Մատթէոսեան աւետարանին: 1604 թ., Մպատ անապատ (յերկիրն Մոկաց):

էջ 4ա-10բ. «Սակա տասն խորանացն»: էջ 11ա-15ա. «Ներսէս եպիսկոպոսի՝ եղբար Գրիգորի կաթողիկոսի սակա աւետարանին Մաթէոսի»: էջ 15բ-261ա. «Գիրք լինելոյ Յիսուսի Քրիստոսի...»:

Փաստօրէն այս ձեռագրում բացակայում է «եկեղեցական պատմութենէ» հատուածը: Գրչութիւնը արեւելեան ազատ ոճով լաւ բոլորգիր է, երեք վերնագրերից իւրաքանչիւրը սկսում է գլխազարդերով (կիսախորանով) վասպուրականեան ոճի, բայց խիստ գծագրական: 83բ էջում աւարտում է Շնորհալու մեկնութեան հատուածը (վերջին բառերը «...եւ կատարեսցին գրեալքն գլխինէն»): Այնուհետեւ նոր հեղինակը մեկնութիւնը շարունակում է առանց ընդհատման, ուղղակի աւետարանական յաջորդ քաղուածքով: 169ա էջից սկսում է մեկնութիւն, որի վերնագիրը բոլորգրով, առաջին տողը կարմիր մելանով գրուած է 164բ էջում, երկրորդ սիւնակի յիշատակարանի տակ «Յոհաննու Ոսկիբերանի Կոստանդինուպաւզսի հայրապետի Գիրք երրորդ Կեսարացւոյ Փիլիպեա»¹⁵: Շնորհալու՝

15 Տե՛ս «Յովհաննու Ոսկիբերանի Կոստանդինուպոլսի եպիսկոպոսապետի յաւետարանագիրն Մատթէոս, գիրք երրորդ քերի եւ ի բուղբսն Պաւղոսի»: Հատուածք, ի Վեներտիկ, 1826, էջ 12: Այնուհետեւ չեն համապատասխանում:

Մատթէոսի մեկնութեան հատուածի շարունակութիւնը չի համապատասխանում ոչ Յովհան Ոսկերեւանի, ոչ էլ Յովհաննէս Երզնկացու մեկնութիւններին:

Գլխաւոր յիշատակարանը (էջ 266բ-262ա) ունի պատմական հարուստ տեղեկութիւններ, բայց ոչ մի խօսք մեկնութեան հեղինակների մասին (տե՛ս «Հայերէն ձեռագրերի ժէզարի յիշատակարաններ», 1601-1620 թթ., հատոր Ա, էջ 129-130):

14. N – – 5781: Ժողովածու: 1621 թ., Ժէ դ.: Գրիչ՝ Ներսէս քահանայ (Ա), Զանդէմիր (Բ): Ստացող՝ Սարգիս վարդապետ Սպերցի (Ա): Նորագիր:

էջ 1ա-5ա. «Մեկնութիւն խորանաց աւետարանին»:

էջ 5բ-8ա. «Յանկ է գլխաւորագոյն բոլոր գրոցս: Զի դիւրաւ գտցես, զոր եւ կամիս»:

էջ 8ա-12բ. «Գրիգորի աշակերտի եռամեծի եւ տիեզերալոյս վարդապետի Յովհաննու Ռրոտնեցոյ, հաւաքեալ քաղուածոյ մեկնութիւն սուրբ աւետարանին Մատթէոսի, նախերգաբար բաղգատութիւն չորս գետոց եղեմաբուխ, չորից աւետարանչացն հոգեբուխ, օգնեալ Հոգիդ Սուրբ»:

էջ 12բ-15բ. «Ի ցանկն աւետարանին տեսութիւն եւ վասն ժ խորանաց, զոր արարեալ է մեծին Եւսեբեա ի խնդրո Կարպիանոսի եպիսկոպոսի, զոր եղբայր կոչէ»:

էջ 15բ-17ա. «Նորին սկիզբն եւ պատճառ մեկնութեան աւետարանին կարճառօտ հարցմամբ»:

էջ 17բ. «Սկիզբն աւետարանի հետեւեսցուք իմաստից քերթութեանց»:

էջ 141բ. «Նորին հինգերորդ հատոր վասն Հերովդէի եւ որդո նորա»:

էջ 239ա-246բ. «Գրիգորի եռամեծի լուծումն համառօտ, խրատ գրչութեան Գէորգա վարդապետի, զոր նախ խնդրեալ էր ի նմանէ Կոստանդեա գրչի եւ ապա Գոներիցանց Ստեփանոսի»:

էջ 247ա-252բ. «Նորին Գրիգորի աշակերտի Յովհաննու լուծումն համառօտ դժուարիմաց բանի ի գիրս գրչութեան Արիստակէսի հոետորէ» եւ այլն:

15. O – № 1278: Աւետարանների մեկնութիւններ: 1625թ., 1644 թ.: Խոստանան (Ա), էջմիածին (Բ): Գրիչ՝ Ղազար (Ա), Իսահակ (Բ): Կազմի ետեւում փակցուած թղթի վրայ ձեռագիր գրուած է. «Համար 1, Մեկնութիւն աւետարանին Մատթէոսի ի Ներսիսէ Շնորհալոյ մեծադիր, եւ ի Յովհան Մործորեցոյ բոլորագիր գրեալ ի թուղթ բամբակի, շարակարգութեամբ Արիստակէս վարդապետի, թիւ եւ տեղի գրչութեան անյայտ: Յաւելուած, բովանդակէ յինքեան զՄեկնութիւն Ղուկասու յիգնատիոս վարդապետէ գրեալ ի Ղազարայ ի խնդրոյ Մովսէսի Բաբունապետի... յամի աղգական ՌէԳ եւ փրկչ. 1625 եւ Մեկնութիւն Յովհաննու աւետարանին ի Նանայ վարդապետէ ասորոյ գրեալ ձեռամբ Իսահակ վարդապետի, հրամանաւ Մովսէս կաթողիկոսի, ի թուին հայոց ՌԼԳ եւ փրկչ. 1584 ի սուրբ էջմիածին: Ունի գլխատակարան»:

1ա էջում բոլորգրով գրուած է. «Մեկնութիւն աւետարանացն Մատթէոսի, Ղուկասու, Յովհաննու»: էջ 2ա-6ա. «Մեկնութիւն խորանաց աւետարանին Մատթէոսի»: էջ 6ա-7ա. «Եկեղեցական պատմութենէ»: էջ 7բ. կիսախորան տիտղոսաթերթ նկարուած մանուշակագոյն եւ կապոյտ (լեզակ) թանաքներով. վերնագիրը կարմիր թանաքով. «Ի ժողովումն մեկնութեան սրբոյ աւետարանի որ ըստ Մատթէոսի բանից իմաստուն վարդապետաց եկեղեցւոյ կարգեալ եւ յօրինեալ դիւրահաս ընթերցողաց առաջին Ներսէսի հայոց կաթողիկոսի ի խնդրոյ նորին եղբաւր Գրիգորիսի վերագիրտողի հայոց»: Սկսուած է. «Սիրո զաւրութիւն գերազանց է» բառերով մանուշակագոյն եւ կարմիր թանաքներով, առաջին ե-

րեք տողը՝ բոլորագրի՞ծ երկաթագիր: Էջ 10ա. աւարտում է «որ իցեն առաջին դուռն» (տպագրուածի «դրունքի»-ի փոխարէն) բառերով: Սկսում է բուն մեկնութիւնը. «Գիրք լինելոյ որդոյ Դաւթի» բառերով, որտեղ Գ-ն գլխատառ է, մնացածը նոյն բոլորգիրն է: Աւետարանական քաղուածքներն ունեն յատուկ լուսանցանշաններ:

Էջ 155ա. Մատթէոսի մեկնութեան աւարտը, որ սակայն Յովհաննէս Երզնկացունը չէ: Էջ 155բ. Ներսէս Շնորհալու աշակերտ Արիստակէսի յիշատակարանի ընդօրինակութիւն. «ԶԱրիստակէս վարդապետ եւ զգովեալ աշակերտ նորին զԵփրէմ յիշատիք ի Քրիստոս, զի նա աշխատեալ ժողովեաց զբանս մեկնչացն իմ ի յետ տեառն Ներսէսի: Յօրինակ էր այսչափ յիշատակարան Արիստակիսի, զայն որ կատարեալն էր չգտաք. անմեղադիր լեբուք»: Ուրեմն, այս մեկնութեան մէջ կարելի է շատ տեղերից ընտրուած հատուածներ բերել:

Էջ 156ա-բ. «Ցանկն է Ղուկասու աւետարան»: Էջ 156բ. «Մեկնութիւն Ղուկայ աւետարանին, զոր արարեալ է Իգնատիոսի եպիսկոպոսի ի խնդրոյ տեառն Գրիգորիսի Հայոց կաթողիկոսի» վերնագիրը, ապա մինչեւ 157բ էջը տրւում է Իգնատիոսի «Առաջարանութիւնը» ուղղուած «Գրիգորիս» կաթողիկոսին: Էջ 158ա. «Մեկնութիւն Ղուկասու աւետարանի, արարեալ Իգնատիոսէ վարդապետէ ի խնդրոյ Գրիգորի Հայոց կաթողիկոսի», որ սկսում է. «Քանզի բազումք յաւժարեցին» բառերով (Ղուկ. Ա. 1): Էջ 277բ. Վերջ Ղուկասի աւետարանի մեկնութեան եւ յիշատակարան ՌՀԴ (1625) թուի, որից բերում ենք հետեւեալ քաղուածքը. «Գրեցաւ զիրքս այս եւ աստուածային տառս... ի թուականութեանս Հայոց մեծաց ՌՀԴ, ի վիճակս Ստաթէի ի յերկիրս Աճանանու, ի գեաւդս Խոտանան, ընդ հովանեաւ Սուրբ Աստուածածնիս, ի խնդրոյ Մովսէս քաջ Բարունապետին...»: Էջ 279ա. Գլխագարդով եւ լուսանցազարդով, փոխուած գրչութեամբ. «Առաջարանութիւն մեկնութեան Յովհաննու աւետարանին»: Էջ 282ա. «Երանելոյն Նանայի Ասորոց վարդապետի մեկնութեան Յովհաննու սրբոյ աւետարանին»: Էջ 435ա. Մեկնութեան վերջը եւ գրիչ Իսահակի ՌԼԳ (1584) թ. յիշատակարաններ, որ գրել է «Հրամանաւ տեառն Մովսէս կաթողիկոսի, յաթոռն գերագահ սուրբ Էջմիածնի» եւ ՌՃԼԳ (1684) թ., որը վերաբերում է գերութիւնից Էջմիածին գրքի վերադարձմանը: «Արգ, գրեցաւ մեկնութիւն Գ գլխ[աւոր] աւետարանաց Հրամանաւ տեառն Մովսէս կաթողիկոսի, յաթոռն գերագահ սուրբ Էջմիածնի, որ եղեւ կրկին լուսաւորիչ ազգիս եւ հոգիս մերոյ եւ նորոգեց զսուրբ աթոռն Էջմիածնի: Եւ զայս գիրքս գրեալ ետ... ի թուականիս մերում ՌԼԳ ամին, ձեռամբ Իսահակայ վարդապետին»: ՌԼԳ-ն Վ. Յակոբեանի հրատարակած յիշատակարաններում տրուած է ՌԼԳ (1644 թ.), քանի որ ջնջման հետք կայ գրչագրում¹⁶:

16. P – № 1312: Ներսէս Շնորհալի, Մեկնութիւն Մատթէի: 1648 թ.: Նոր Զուղա: Գրիչ՝ Սահակ Զուղայեցի: Ստացող՝ Աւդլէ Ղարատանենց:

Էջ 2բ. Շնորհալու նկարն իր գրքով, նկարուած մանուշակագոյն եւ կապոյտ թանաքներով: Էջ 3ա. Մեկնութիւն խորանների առանց վերնագրի՝ «Մատեանք...»: Էջ 12ա. Մեկնութեան աւարտը եւ կարմիր գոյնով նոր վերնագիր. «Ներսէսի եպիսկոպոսի եղբոր Գրիգորի կաթողիկոսի սակաւ աւետարանին»: Էջ 12բ. Նորից անվերնագիր բնագիրն սկսում է. «Աստուածային բարերարութիւն գերագանց է քան զբնութիւն» բառերով (տպագրուածում եւ այլուր «Սիրոյ զօրութիւն գերագանց է քան զբնութիւն...»): Էջ 18ա.

16 «Հայերէն ձեռագրերի մէջ դարի յիշատակարաններ» (1641–1660 թթ.), հատոր Գ, էջ 139:

Երկրորդ սիւնակի ներքեւում սկսւում է Մատթէոսի մեկնութիւնը. «Գիրք լինելոյ Քրիստոսի որդո Դաւթի, որդո Աբրահամի», որ յաջորդում է նախորդ գլխի վերջին տողերին («Եւ որ իցեն առաջին գրունք»): Էջ 102բ. Առաջին սիւնակի 13-րդ տողում աւարտւում է Ծնորհալու գրած մեկնութեան հատուածը (Մատթ. Ե 17). «... եւ կատարեսցեն գրեալքն զինէն», ինչպէս տպագրուած մեկնութեան մէջ: Այնուհետեւ մեկնութիւնը շեղւում է Յովհաննէս Երզնկացու տպագրուած տարբերակից: Էջ 264բ. «Տեառն Յովհաննու Ոսկեբերանի արարեալ մեկնութիւն գրոց չորրորդի, որ կոչի Յոհան Փարիսեցի. յաւետարանին մեկնութիւն»:

17. Q – № 4032: Ժողովածու: 1659 թ.: Հրեշտակապետաց վանք (Սերաստիա): Գրիչ՝ Նորտունկ Հոռմկլացի:

Էջ 4ա-8ա. «Մեկնութիւն խորանաց աւետարանին»:

Էջ 9ա. «Ժողովումն մեկնութեան սրբոյ աւետարանին որ ըստ Մատթէոսի, բանից իմաստուն վարդապետաց եկեղեցւոյ, կարգեալ եւ յօրինեալ դիւրահաս ընթերցողաց: Առաջին ներսէսի հայոց կաթողիկոսի ի խնդրոյ նորին եղբօր Գրիգորիսի վերագիտողի հայոց»: Առաջին երկու տողը. «Սիրոյ զօրութիւն գերազանց է քան զընութիւն եւ այնքան մինչ...»:

Էջ 11բ. Վերոյիշեալ տեքստը աւարտւում է. «... քանզի ահաւասիկ տեսնեմք բացեալ մեզ զգրունս աստուածայնոց բանից ի տեսանել եւ որ իցեն առաջին դուռն»: Այնուհետեւ նոր վերնագիր. աւելի շուտ մեկնութեան բնագիրն սկսւում է հետեւեալ տողերով. «Գիրք լինելոյ որդոյ Դաւթի, որդոյ Աբրահամու. Զի՞նչ խօսի աւետարանիչս...»¹⁷: Ծնորհալու հատուածն աւարտւում է 54բ էջի առաջին սիւնակի 5-րդ տողով. «... Զի ելից զամենայնրն արդեամբք ի ծննդենէն մինչեւ յարութիւն, ըստ այնմ թէ ահաւասիկ ելանեմք յերուսաղէմ եւ կատարեսցին գրեալքն»: Միալմամբ 53ա էջում սեւ թանաքով նշուած է, թէ «մինչ աստ է Ծնորհալու, իսկ աստէն Ծործորեցւոյն պատմագրեայ. Գ. եր. 86. 274»: Մինչդեռ մի մեկնութիւն էլ (Մատթ. Ե 17) դեռ Ծնորհալունն է: Մատիտով ստորին լուսանցքում նշուած են աւետարանի գլխահամարները, իսկ թանաքով ժամանակակից ձեռագրով գլխահամարը իւրաքանչիւր աւետարանական գլխի սկզբում: Յիշատակարանից պարզուած է, որ Ծնորհալուն շարունակողը ոչ թէ Ծործորեցին է, այլ Արիստակէս վարդապետը: Դրա համար էլ Ծործորեցու շարունակութիւնը տեղ-տեղ է համապատասխանում: Արիստակէսին վերաբերող յիշատակարանը Վ. Յակոբեանը լրիւ չի բերում¹⁸, որ այս է. «զԱրիստակէս վարդապետ եւ զգովեալ աշակերտ նորին զԵփրէմ յիշեսջիք ի Քրիստոս. Զի նա աշխատեալ ժողովեաց զբանս մեկնչացն ի մի յետ տեսան ներսէսի: Յօրինակն այսչափ էր»: Ապա գրիչն աւելացնում է. «Յիշատակարան Արիստակիսի, զայն որ կատարեալն էր, չգտաք. անմեղադիր լերուք» (էջ 182բ):

18. R – № 5155: Մեկնութիւնք աւետարանաց: 1669 թ.: Բաղէշ: Գրիչ՝ Թումայ երէց, Դաւիթ վարդապետ Բաղիշեցի: Ստացող՝ Դաւիթ վարդապետ Բաղիշեցի:

Էջ 3ա – Կիսախորանով, լուսանցազարդով տիտղոսաթերթի տակ վերնագիրն է. «Սակստան խորանացն»: Երկու տող կարմիր նոտրագիրով ու թռչնագիր գլխատառով՝ «Մա-

17 Տպագրուածում. «Գիրք ծննդեան Յիսուսի Քրիստոսի որդւոյ Դաւթի, որդւոյ Աբրահամու. Մեկնութիւն, զի՞նչ խօսի աւետարանիչս...»:

18 Վ. Յակոբեանի մօտ վերջին նախադասութիւնն է («Հայերէն ձեռագրերի ժէ: դարի յիշատակարաններ» (1641-1660 թթ.), հ. Գ, էջ 870):

տեանք»։ Բնագրասեան աջ անկիւնում սեւ գրուած է. «Մեկն. Ղուկասու. Իգնատիոս վարդապետ»։ Պակասում է ութերորդ խորանի մեկնութիւնը։

2ա էջում ստացողի յիշատակարանն է. «Յիշեցէք ի Քրիստոս Աստուած՝ զտրուպ մեղաւոր Դաւիթս, որ ետու գրել զաստուածախօս մատեանս եւ ըստ տկար մտաց իմոց տնատե[ա]լ սրբագրեցի»։ 1ա էջում (մագաղաթեայ պահպանակ) մանուշակագոյն մելանով Մեսրոպ Տեր-Մովսիսեանի ձեռքով գրուած է. «ՌՃԺԸ-1669, Մ. եպ.» եւ սեւ մատիտով «Մեկ. Ղուկ.»։

էջ 10բ. Լուսանցազարդ. կարմիր տառերով վերնագիր «Ներսէս եպիսկոպոսի եղբոր Գրիգորի կաթողիկոսի, սակս աւետարանին Մատթէոսի»։ Երկու տող մանուշակագոյն եւ կարմիր թանաքներով սկսւում է բնագիրը. «Սիրոյ զաւրութիւն գերագանց է քան զբնութիւն եւ այնքան մինչ զի մոռացումն առ...»։ 15ա էջում շարագրանքն աւարտւում է. «քանզի ահաւասիկ տեսանեմ մեզ բացեալ զգրուես։ Եւ ո՞ր իցեն առաջին գրուեք»։ Այս աւարտից յետոյ կայ յիշատակարան. «Բա՛ց եւ ստացողի սորին Դաւթի երանաշնորհ հոետորի եւ աստուածարան վարդապետի զքո աստուածային դուռն տեր իմ եւ փրկիչ Յիսուս Քրիստոս, որում փա՛ռք ընդ Հաւր եւ Սուրբ Հոգոյդ, ամէն։ Եւ ինձ պարտաւոր եւ սեւերես գրչիս Թումայի. մա՛սն լիցի յաղաւթից ընթերցողաց Սուրբ Գրոցս...» եւ այլն։

էջ 15բ. Կիսախորան եւ լուսանցազարդ։ Մեկնութեան սկիզբը «Գիրք Ծննդեան լինելոյ Յիսուսի Քրիստոսի, որդւոյ Դաւթի, որդւոյ Արրահամու։ Զի՞նչ խաւսի աւետարանիչս...»։

էջ 89բ. Այստեղ վերելից Ե-րդ տողում աւարտւում է Ծնորհալու հատուածը. «...թէ ահաւասիկ ելանեմք յերուսաղէմ եւ կատարեսցին գրեալքն զինչն»։ Ամբողջ բնագրում լուսանցքներում ուրորուն նշաններ են գրուած աւետարանական քաղուածքների համար։ Սրան անմիջապէս շարունակում է յաջորդ քաղուածքը (Մատթ. Ե 18). «Մինչեւ անցեն երկինք եւ երկիր, յովտ մի որ նշանախեց մի է ոչ անցէ յօրինաց եւ ի մարգարէից»։ Այնուհետեւ շարունակուող մեկնութիւնը կտորներ ունի Ծործորեցուց, բայց նրա գրածը չէ։ Ըստ Անասեանի, «ժողովումն մեկնութեան սրբոյ աւետարանին, որ ըստ Մատթէոսի, ի բանից իմաստուն վարդապետաց եկեղեցւոյ կարգեալ եւ յօրինեալ դիւրահաս ընթերցողաց» խորագիրը Արիստակէսինն է (սոյն ձեռագրում այն չկայ, բայց կայ մեր միւս ձեռագրերում)՝ բաղկացած հետեւեալ մասերից (ըստ Մատ. - 1253 ձեռագրի). Ա. «...Ներսէսի հայոց կաթողիկոսի, ի խնդրոյ նորին եղբօրն Գրիգորիսի վերադիտողի հայոց» (էջ 15ա-134ա, «Սիրոյ զօրութիւն...»)։ Բ. «Նորին Յոհաննու (Ոսկերբեանի) ի Կապեռնաում։ Գիրք երկրորդ» (էջ 134ա-224ա. սկիզբը. «Իբրեւ եմուտ Կապեռնաում» եւ այլն)։

Շատ ձեռագրերում Արիստակէսի յիշատակարանը բացակայում է։ Ի դէպ, աղբիւրների նշումով հարուստ է համարւում սոյն ձեռագիրը։ Այս կարգի այլ ձեռագրեր են Մատ. №№ 1245, 1246, 1249, 1250, 1251, 1252, 1255, 1256, 1257, 1278, 1280, 1281, 1282, 1312, 4032, 5155, 6492 եւ Երուսաղէմի Սրբոց Յակոբեանց մատենադարանի №№ 258, 283, 332, 458, 707, 889, 932, 1031, 2017 եւ այլն։ № 1279 ձեռագրում արդէն Ծործորեցին է աւարտել մեկնութիւնը¹⁹։

19. Տե՛ս Բ. Ա. Անասեան, Հայկական մատենագիտութիւն, Ե-ՓԸ դղ., Ե. Բ., Երեւան, 1976, էջ 772-775։

Էջ 110բ. «Մատոյ պատարագ ասի վասն սրբութեան քո ...»: Այս քաղուածքի մեկնութեան աւարտն է. «...Եթէ յինէն եղեւ ամենայն ինչ եւ կատարեցաւ, թէպէտ եւ չէիք ուղղելոց, այլ եւ գիմն արարի եւ կատարեցի»: Այս աւարտից յետոյ ուղղանկիւն գլխազարդ եւ վերնագիր (լուսանցազարդը՝ յուշկապարիկ). «Տեառն Յովհաննու Ոսկերերանին. Կապեռնաում բանին տեառն մեկնութիւն», որի առաջին կարմիր տողն է. «Իբրեւ եմուտ ի Կապեռնաում»:

Էջ 185բ. Ուղղանկիւն գլխազարդ եւ խորագիր. «Յովհաննու Ոսկերերանին Կոստանդնուպօլսի Հայրապետի գիրք երրորդ Կեսարացոյ Փիլիպպեա»: Առաջին տող. «Եւ ելեալ Յիսուսի ի կողմանս Փիլիպպեա Կեսարեայն...»:

Էջ 185ա. Յիշատակարան գրչի եւ ստացողի եւ ստացողի մահից յետոյ. Հետաքրքիր է վերջին յիշատակարանը. «Ես Բաղիշու քաղաքի վերատեսուչ տառապեալ տրուպ Մեսրոպ վարդապետս ի թուին ՌձԻԲ (1673) եկի ծովայշուրջ անապատն Լմայ, Հանդերձ Հոգեւոր որդուվք իմուվք Դաւիթ վարդապետաւն եւ Աւետիք բանասիրիւ: Դաւիթ վարդապետն վախճանեաց զկեանս իւր, գնաց առ Քրիստոս յոյսն ամենի, որդուց որոտմանց տօնին, մինչ չէր Ը (8) եղբարսն կարդային եւ մարմին եղեալ եղեւ ընդ Հովանեաւ սուրբ Գէորգեայ զօրավարին: Եւ այս աւետարանչացս մեկնիչս Ղուկասուն եւ Մատթէոսին, Դաւիթ վարդապետն էր իւր ձեռաց գրածն. եղաք յիշատակ բարի ի զուռն սրբոյն Գէորգեայ զօրավարին եւ ի վերա իւր գերեզմանին փակեալ...»:

Էջ 288բ. Աւարտում է քաղուածքով. «Յիշեցուք ասեն, զի մոլորացուցիչն այն ասէր. թէպէտ յերից աւուր յառնեմ: Եւ թէ մոլորեցուցիչ էր եւ սուտ պարծէր»:

Էջ 289ա. Ուղղանկիւն գլխազարդ, ճոխ լուսանցազարդ: Վերնագիր նոտրգիրով. «Մեկնութիւն աւետարանին, որ ըստ Ղուկա, ասացեալ Իգնատիոսի Աստուածաբանին եւ սրբոյ վարդապետի ի խնդրոյ տեառն Գրիգորիսի Հայոց կաթողիկոսի եւ լուսաւորչի. Աւգնեա տէր Յիսուս»: Առաջին տողը թռչնատառ. «Լնուլ զա[յս] իմաստ յաստուածային քո ըղձից...»: Ստորին լուսանցքում Դաւթի յիշատակարանն է. «Ես Դաւիթ բանասէր ծառայ խնդրակատար Սուրբ Աստուածածնին աջողութեամբն Քրիստոսի սկսա եւ կատարեցի ի թվին ՌձԺԸ (1669)»:

Էջ 494բ. Մեկնութեան աւարտ եւ ընծայական Իգնատիոսի առ Գրիգորիս, գրուած կարմիր մելանով. «Ընկա՛լ ով աստուածային Գրիգորիոս...»:

Էջ 495ա. Նախազրութիւն Ղուկասի, որ սկսում է այսպէս. «Սուրբ աւետարանիչն Ղուկաս անտիոքացի էր, ազգաւ ասորի, աշակերտ Գալիանոսի բժշկի...»:

Ձեռագրում «Սակս տասն խորանացն» գլխում որոշ տեղեր ընդգծուած են կարմիր մելանով (տե՛ս բնագիրը) երբեմն տառ, երբեմն նախադասութիւնն սկսող կիսատողը, որ ցոյց է տալիս ստացող Դաւթի բանասէր յորջորջման վաւերականութիւնը: Միւս գրքահատուածներում եւ գրքերում բաժանումներն արուած են կարմիր տողերով եւ լուսանցքներում առկայ են զանազան վկայութիւնների եւ Հասկացութիւնների նշումներ: Օր. «Ներսէսի եղբօր Գրիգորի կաթողիկոսի...» գլխում բացի կարմիր տողերից լուսանցքներում գտնում ենք Փիսոն, Գեհոն, Տիգր, առ(եւ)ծ, եզ, արծ(իւ) եւ այլ Հասկացութիւններ, «Գիրք ծննդեան լինելոյ...» գրքում կան միայն կարմիր տողեր եւ գլխատառեր: «Տեառն Յովհաննա Ոսկերերանին Կապեռնաում բանի տեառն մեկնութիւն» գլխի լուսանցքներում Հանդիպում են վկայութիւններ Եփ(րէմ), Կիր(ակոս), Գրի(գոր):

19. S – № 9240: Ժողովածու: 1671 թ.: Շօռթ: Գրիչ՝ Մարգարիտ: Ստացող՝ Արիստակէս վարդապետ (գրչուհու եղբայրը):

էջ 1ա. «Մեկնութիւն խորանաց աւետարանին»: Ուղղանկիւն գլխագարդ առաջին սիւնակում եւ լուսանցազարդ եղջիւրից դուրս եկող բուսազարդերի տեսքով: Վերնագիրը կարմրատառ: Առաջին տողը («Մատեանք...») զարդարուն գլխատառով եւ մանուշակագոյն թանաքով բոլորգիր, երկրորդ տողը («աստուածագիծք եւ հոգեբուխ») կարմիր թանաքով: 1բ էջի լուսանցքում գրուած է «Բ թուղթ շրջէ. վայելչականն անդ կարգայ, յետո զխորանսդ»: Իւրաքանչիւր խորանի մեկնութեան առաջին տողը կարմիր թանաքով է եւ տողահամարներով լուսանցքում կարմիր մեկնով նշուած: Ընդ որում, արտաքին լուսանցքում եւ սիւնակների արանքում: Երկու թուղթ յետոյ ստացւում է, որ շարունակութիւնը գրուած է 3բ էջի երկրորդ եւ 4ա էջի առաջին սիւնակում: Ընդ որում, որտեղ չեն նշուած խորանների համարները, շարադրանքի մէջ կան կարմիր գլխատառերով ընդգծումներ:

էջ 4բ. «Ցանկն է գլխաւորագոյն բոլոր գրոցս: Զի դիւրաւ գտցես զոր եւ կամիս»: Այն Տաթեւացու մեկնութեան ցանկն է:

էջ 5բ. «Ցանգն է առաջին հատորին մեկնութեան»:

էջ 6բ. «Աւգնեա Հոգի Սուրբ Աստուած ճշմարիտ»: Դրախտի չորս գետերի եւ նրանց խորհրդով մեկնուող չորս աւետարանիչների մասին:

էջ 9բ. «Արդ չորս կենդանիք, զոր ետես Եզեկիէլ»: Միայն այս գրուածքն է սկսւում կարմիր տողերով:

էջ 10ա. «Ի ցանգն աւետարանին տեսութիւն: Եւ վասն Ժ խորանացն, զոր արարեալ է մեծին Եւսեբեայ ի խնդրոյ Կարպիանոսի եպիսկոպոսի, զոր եղբայր կոչէ. տե՛ս գեղբայրութեան յեղանակն ի լուծմունս պարապմանց»: Փաստորէն սա Տաթեւացու գրած խորանների մեկնութիւնն է, որ կապուած է իր իսկ կազմած Մատթէոսի աւետարանի մեկնութեան հետ:

էջ 13ա. «Նորին սկիզբն եւ պատճառ մեկնութեան աւետարանին կարճառոտ հարցմամբ»: Վերնագիրն առանց գլխագարդի է:

էջ 36ա. «Ցանգն է երկրորդ հատորին»:

էջ 38ա. «Նորին երկրորդ հատոր մեկնութեան քաղուածոյս»:

էջ 76ա. «Ցանգն է երրորդ հատորին»:

էջ 77ա. «Նորին երրորդ հատոր մեկնութեան քաղուածոյս»:

էջ 95ա. «Ցանգն է չորրորդ հատորին»:

էջ 96ա. «Նորին չորրորդ հատոր ի բանն յայնմ ժամանակի»:

Այնուհետեւ գալիս են հինգերորդ եւ վեցերորդ հատորները:

Հանդիպակաց էջերի վերին լուսանցքում գրուած է հատորը. օր. «Ա հատոր», «Զ հատոր» եւ այլն:

էջ 186ա. «Գրիգորի Եռամեծի եւ քաջ Հռետորի եւ իմաստասիրի աշակերտի Յովհաննու Որոտնեցոյ մականունն Կախելոյն եւ սէրն Յիսուսի: Ի յիդ՝ բաղձանաց բանասէր անձանց նորին աշակերտաց արարեալ լուծումն համառօտ յառաջարան աւետարանին Յովհաննու լուծումն»:

էջ 190ա. Ուղղանկիւն գլխագարդ եւ աքաղաղով լուսանցազարդ:

14բ էջի առաջին սիւնակի յիշատակարանում բոլորգրով նշուած է, որ ստացողը Արիստակէս վարդապետն է, իսկ երկրորդ սիւնակում Արիստակէսը յայտնում է, որ ինքը է «աշխարհաւ Բզնունեաց, ի նահանգէն Ղլաթայ» եւ պանդուխտ է «ի յերկիրն Նախիջեւանու»: Քոյրը, «գծող տառիս», կուսակրօն է, անունը Մարգարիտ, որ երբ «յարբունս հասեալ սկիզբն արարեալ գրչութեան արուեստի մինչեւ ի ծերութեան ժամանակի»:

184ա-185ա էջերի յիշատակարանում իրեն Արիստակէսը համարում է «վտարանդիս ի հայրենեաց» (184ա): Նա ցանկանում է «սուրբ գրոյս, որ է աւետարներ քաղուածոյ սուրբ աւետարանին գլխոյն Մատթէոսի եւ Յոհաննոս»: Նա ասում է. «... Ետու գրել զայս հարագատ քեռն իմոյ Մարգարտի ի յերկիրս յԵրնջակայ ի կուսաստանն Շոռոթու, ընդ հովանեաւ Սուրբ Աստուածածնին, ի թվահաշիւթեան ազինս արամեան ՌՃ եւ Ի ամին, յիշխանութեան մեծի արքային պարսից Շահ Իսմայիլի երկրորդի եւ ի հայրապետութեան սրբազանին Յակոբայ Զուղայեցոյ» (184բ):

185ա էջում գրչուհու յիշատակարանն է, որ շատ յուզիչ ներկայացնում է ծեր կնոջ տառապանքները («...ղերիս հասակս անցուցի ի վերայ երկրի ամենեւիմբ անմասն ի բարեաց գործոց, ոչ ի մտաց, ոչ ի բանից եւ ոչ ի գործոց հաճոյ ինչ մատուցի Աստուծոյ, այլ զանձն իմ մատնեցի գազանին յափշտակողի, եկէր զիս եւ եկուլ զիս եւ թոյնք մահաբեր վիշապին թափեցան ի վերայ իմ եւ գանեցայ բազմավէր հարուածովք յամենայն դիմաց խղիւսայթեալ եւ խարանաւ լցեալ...», 185ա): Խնդրում է յիշել եւ իր ընկերուհի կոյսերին: Ծատ հետաքրքիր է վերջին ոտանաւոր յիշատակարանը, որ ասես դամբանական է քրոջ եւ եղբօր վրայ: Գրչութիւնը նման է արեւելեան բոլորգրի, յիշեցնում է Յովհաննավանքի եւ Սաղմոսավանքի ԺԲ դարի ճառքները (Զեռ. - 1522, 3777):

20. T - № 1281: Ժողովածու: Գրիչ՝ Աւետիս: Ստացող՝ Եփրէմ վարդապետ: Էջ 7ա. «Մեկնութիւն խորանաց աւետարանին»: Լեզակագոյն եւ մանուշակագոյն գլխազարդ եւ լուսանցազարդ: Կարմիր նոտրգրով վերնագիր, առաջին տողը զարդարուն գլխատառեր, երկրորդ տողը կարմիր: Կարմիր տողերով ու լուսանցանիշերով օժտուած են կարեւոր տեղերը, ինչպէս նախորդ ձեռագրերում: Էջ 10ա. «Յեկեղեցական պատմութենէ»: Նոյն ձեւով: Առաջին տող. «Առաքեալք էին ԲԺ-ան եւ այլ աշակերտք ՀԲ եւ այլ բազումք...» (ինչպէս սպազրուածում): Էջ 11ա. «Ժողովումն մեկնութեան աւետարանին ըստ Մատթէոսի ի բանից իմաստուն վարդապետաց եկեղեցոյ կարգեալ եւ յօրինեալ դիւրահաս ընթերցողաց: Առաջին ներսէսի հայոց կաթողիկոսի ի խնդրոյ նորին եղբօր Գրիգորիսի վերադիտողի հայոց օգնեա Յիսուսի Քրիստոս եւ ուղղեալ»: Առաջին տող. «Սիրոյ գօրութիւն գերագանց է քան զբնութիւն եւ այնքան...»: Վերջը «...քանզի ահաւասիկ տեսանեմք զգրուեսս աստուածայնոց բանից առ ի տեսանել: Եւ որ իցեն առաջին դուռն»: Տպագրի համեմատ ունի որոշ տարբերութիւններ: Էջ 13բ. «Գիրք լինելոյ Յիսուսի Քրիստոսի, որդւոյ Դաւթի...»: Ծնորհալու մեկնութիւնը շարունակուում է մինչեւ 42ա էջը (երկրորդ սիւնակ, տող 34) եւ աւարտուում «... ըստ այնմ թէ ահաւասիկ ելանեմք յերուսաղէմ եւ կատարեսցին գրեալքն»: Այնուհետեւ նոյն տառերով շարունակուում է քաղուածքը աւետարանից. «Մինչեւ անցցէ երկինք եւ երկիր յովտ մի որ նշանախեց մի է ոչ անցցէ օրինաց եւ ի մարդարէից մինչեւ ամենայն եղիցի»: Հաստատութիւն աստուածային բանիցն նշանակէ, թէ չէ հնար անցնել մինչեւ յամենայն եղիցի, որպէս այլուր ասէ, թէ դիւրին է անցանել քան օրինացն նշանախեցի միոյ անկանել...»: Սա համապատասխանում է տպագրուածի Ծործորեցու հատուածին:

Էջ 50բ. Գլխազարդ չունի, լուսանցազարդ, ապա երկրորդ սիւնակում կարմիր տառերով. «Նորին Յոհաննոս ի Կապեոնաում գիրք երկրորդ»: Էջ 76բ. «Նորին Յոհաննոս Ոսկեբերանին. Գիրք երրորդ Կեսարացոյ»: Էջ 97բ. «Տեառն Յօհաննոս Ոսկեբերանին գիրս

չորրորդ փարիսեցուցն»։ Սա չկայ հրապարակուած բնագրում²⁰։ Սկիզբը Մատթ. ԻԲ 34. «Իսկ փարիսեցիքն իբրեւ լուան թէ պապանձեցոյց զսագուկեցիսն, ժողովեցան ի միասին»։ զարձեալ պատճառ դնէ աւետարանիչն, վասն որոյ պարտ է լուել...»։ Էջ 118ա. Հատուածի վերջը. «...չնորհօք եւ մարդասիրութեամբ Տեառն մերոյ եւ փրկչին Յիսուսի Քրիստոսի, որում ընդ Հօր եւ Հոգոյն Սրբոյ փառք պատիւ յաւիտեան եւ յաւիտեանս յաւիտենից ամէն»։ Ապա Արիստակէսի յայտնի յիշատակարանն է։

Էջ 118բ. «Երեւեցաւ նշան յերկինս. եւ ահաւասիկ վիշապ հրեղէն մեծ, որոյ էին գլուխ է եւ եղջիւրք ժ, եւ ի վերայ գլխից նորա է խոյր, եւ տուտն նորա քարչէր զԳ մասն աստեղաց յերկնից, եւ ընկեաց գնոսս յերկիր ի տեսանել...», «Յոհաննու»։ Սա «Յայտնութեան» ԺԲ 3 հատուածն է, որի մեծ մեկնութիւն է տրուած։ Կազմի ետեւում փակցուած թղթի վրայ նշուած է. «Մեկնութիւն յայտնութեանց Յօհաննու»։ Այնուհետեւ գալիս են Առաքել Սրենեցու անունով մեկնութիւններ Դաւթի Սահմանքի, Պլատոնի, Արիստոտէլի ինչ-որ ասոյթներին։

21. Ս – № 4618: Ժողովածու։ 1569, 1693, 1695, 1696, 1706, 1714 թթ.։ Զեռագիրն ընդօրինակուել է տարբեր քաղաքներում, տարբեր գրիչների կողմից (երեք վայր եւ հինգ գրիչ)։ Վան, Երզրո՞ւմ, Մանձկերտ։

Էջ 1ա. «Այս է պատմութիւն Ադամայ եւ Եւայի վարուցն, նախաստեղծիցն Աստուծոյ...»։ Էջ 6ա. «Քարոզ ի բանս թագաւորութեանց, որ ասէ հրամայեաց Դաւիթ բռնել զժողովուրդն»։ Առաջին տողը «Եւ զի նահապետքն երկար ապրէին վասն ուսուցանելոյ զաստուածապաշտութիւն որդւոց իւրեանց...»։ Էջ 9բ. «Հարցումն Լուսաւորչին Գրիգորի ընդ հրեշտակապետին Գարրիէլի» (առաջին տող. «Ասէ սուրբն Գրիգոր ընդ հրեշտակին. Յորժամ առնուս զհոգի մարդոյն...»)։ Էջ 10բ. «Ի լուսաւոր սուրբ գրոցն սրբոյ վարդապետի Վարդանայ Մեծի»։ Բնագրից բերում եմ որոշ հատուածներ. «Եւ արդ, վասն անմարմնոց զասուց գրեմք, որք բնակեալք են ի վերին քաղաքն Աստուծոյ ի նորն Սիրն։ Ի գրոց է (7) զասս ստացաւ, եւ այլոց ոմանց Թ (9) զասս սահմանեցան նոքա, եւ ոմանց ասացաւ, թէ բոլորապատ քառակնածեւ շուրջ կան զաթոռօվն Աստուծոյ, մի յետ միոյ, եւ մի քան զմի հեռաւորագոյն։ Եւ այլ ասացաւ թէ իբրեւ զաստիճան սանդոց մի քան զմի բարձրագոյնք է եւ գլխ[աւոր] ամենայնի բարձրագոյն խորանն լուսոյ կայ, հաստատեալ յանարուեստ եւ ի սոսկալի յաթոռն Աստուծոյ։ Եւ զօրք անմարմնոց են բաժանեալ յերիս խորանս, եւ մի խորանն յերիս դասս։ Յառաջին խորանն կան սերորէքն եւ քերորէքն եւ աթոռքն բազմաչեայ, առ որս հանգուցեալ է զարմանագործն Աստուած թագաւորն բարձանց։ Եւ են նոքա մի քան զմի մերձակայ առ Աստուած։ Եւ ի միջի խորանն կան տերութիւնքն եւ զօրութիւնքն եւ իշխանութիւնքն։ Եւ մի քան զմի խոնարհագոյն։ Եւ ի վերջի խորանն կան պետութիւնքն եւ հրեշտակապետքն եւ հրեշտակքն։ Եւ ի ներքին դասս մերձ առ ազգի մարդկան են դասք հրեշտակացն, քան զայլ անմարմինս զուարթունս։ Եւ են յերկնային զօրսն մեծ եւ փոքր, որպէս եւ են ի լուսաւորքդ, որք կան յերկինս։ Եւ հրամանս Աստուծոյ հրեշտակքն բերեն առ ազգս մարդկան, որպէս եւ առնէին առ մարդարէսն եւ առ դասս առաքելոցն եւ առ ամենայն սուրբ...»։ Այնուհետեւ քարոզների եւ խրատների մի շարք։ Այս հատուածն արձագանքում է խորանների մեկնութեան որոշ հատուածի։

20 «Յովհաննու Ոսկեբերանի Կոստանդիանուպոլսի եպիսկոպոսպետի յաւետարանագիրն Մատթեոս», Գիրք կրկին, Վեներտիկ, 1826:

էջ 41բ. «Աւրհնութիւն յետ քարոզի տաճկի բառով: Թարգմանեալ Համթեցոյ Իգնատիոսէ, քարոզող քահանայէ, այժմ ի Վան բնակեցելոյն»: էջ 45ա-46բ. «Պատմութիւն փախստեան Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի յեգիպտոսի»: Հաւանաբար պարականոն պատմութիւն, որ պիտանի է պատկերագրութեան համար: Այնուհետեւ մինչեւ 57ա էջը զանազան քարոզներ:

էջ 55բ. «Վասն յորովայնամոլութեան ի գրոց Վարդանայ»:

էջ 57ա. «Սակս տասն խորանացն» (նոտրգիրն այստեղ այլ է): էջ 62ա. «Եկեղեցական պատմութիւն», առաջին տողը. «Առաքեալքն էին երկոտասան եւ այլ աշակերտք...»: Գրուած է բոլորգրով եւ համահնչուն է տպագրուածին (Մատթէոսի մեկնութեան): Մնացած նիւթերից պատկերագրութեան համար կարեւոր պէտք է համարել. «Արքայն Յոհաննու Մանգակունեցոյ արարեալ պատմութիւն յաղագս փոխման տիրամայր սուրբ Աստուածածնին, թէ ո՞րպէս եղեւ կամ ո՞րպէս շնորհեցաւ անարատ պատկերն ի փայտն կամ յո՞յր ձեռն կամ թէ ո՞վ եղեւ պատճառ խնդրոյն եւ կամ թէ ո՞վ եբեր ի Հայք: Զայս մեզ ստուգարանեաց մեծ իմաստասէր այրն Աստուծոյ Մովսէս...» (նկատի է առնուած Խորենացին) (79ա): Այս բոլորգիր է, Վանում գրուած Գրիգորի ձեռքով, ԹՃԽԲ թուին (1693):

22. V – № 1254: Ժողովածու: Ժէ դ.: Թուղթ: Երկսիւն:

էջ 1ա. «Մեկնութիւն խորանաց աւետարանին» (վերնագիրը կարմիր մելանով), էջ 5բ. Եկեղեցական պատմութիւնից, որի առաջին տողն է. «...եւ այլ բազումք, բայց սակայն [ամենայն առա]քելոց անտի Տեառն մերո պատմութիւն գրեալ Մատթէոս եւ Յոհաննէս...»: Վերնագրի տեղը եւ առաջին տողը բաց է թողած: Համահնչուն է տպագրուածին: էջ 7ա. «Ժողովումն մեկնութեան սրբոյ աւետարանին ըստ Մատթէոսի ի բանից իմաստուն վարդապետաց եկեղեցոյ. կարգեալ եւ յօրինեալ դիւրահաս ընթերցողաց: Առաջին ներսէսի Հայոց կաթողիկոսի ի խնդրոյ նորին եղբոր Գրիգորիսի վերադիտողի Հայոց, աւգնեայ Քրիստոս Աստուած եւ ուղղեալ»: Առաջին տող. «Սիրոյ զօրութիւն գերազանց է...»:

էջ 9ա. «Հարցումն զանազան, զոր ասացեալ է սուրբ վարդապետին Վանական եւ պատասխանիք բարառնաբար...»:

23. W – «Մեկնութիւն սուրբ աւետարանի որ ըստ Մատթէոսի, արարեալ ի սրբոյն ներսիս Ծնորհալուոյ մինչ ի համար 17. Հինգերորդ գլխոյն եւ անտի աւարտեալ յերանելոյն Յօհաննու Երզնկացոյ որ եւ կոչի Ծործորեցի», տպագրեալ ըստ ընտիր օրինակաց վեհափառ հրամանաւ տեառն Կարապետի ար[ճ]ի եպ[իսկոպո]սի եւ երանաշնորհ պատրիարքի մայրաքաղաքիս Կոստանդնուպոլսի, արգեամբ մ[ա]հ[տե]սի Աբրահամ ամիրայի Անկեցոյ յիւրում իսկ տպարանի: Յամի Տեառն 1825. մարտի 16:

Սա հէնց այն տպագրութիւնն է, որ մեզ ելակէտ է ծառայել ձեռագրերը նկարագրելիս: էջ 5-12. «Մեկնութիւն սակս տասն խորանացն»: էջ 13-15. «Եկեղեցական պատմութեան»: Առաջին տողը՝ «Առաքեալք էին երկոտասան եւ այլ աշակերտք յեթմնասուն երկու, եւ այլք բազումք...»: էջ 16-21. «Աստանօր խօսի Ծնորհալին ի դէմս եղբոր իւրոյ տեառն Գրիգորի կաթողիկոսի, որոյ հրամանաւն յանձն առեալ է զմեկնութիւն աւետարանին Մատթէոսի, վասն որոյ ասէ»: Առաջին տողը «Սիրոյ զօրութիւն գերազանց է քան զբնութիւն...»: էջ 23. «Աւետարան ըստ Մատթէոսի», Գլուխ Ա, Բան 1. Գիրք ծննդեան Յիսուսի Քրիստոսի...: 106 էջում աւարտուած է Ծնորհալու մեկնութեան հատուածը: էջ 107.

«Գլուխ Ե. Լրուժն թերոյն համառօտ տեսութեամբ սրբոյ աւետարանին որ ըստ Մատթէոսի: Հաւաքեալ նուաստ վարդապետի Յօհաննու Երզնկացոյ որ եւ ասի Ծործորեցի»: Ակիզբը. «Գերապատիւ եւ բարեհռչակ հայրն մեր ըստ հոգւոյ, եւ երկրորդ լուսաւորիչն սուրբ եկեղեցւոյ... կորովամիտ եւ համեղաբան կաթողիկոսն հայոց Ներսէս Կլայեցի...»: Ուշագրաւ է, որ այս լրուժի մէջ ասուում է նաեւ, որ Շնորհալուց յետոյ. «Ռմանք նախքան զմեզ ձեռնարկեցին գրել ի վերայ շարագրութեան նորին, սակայն ոչ էր կարգաւոր որպէս սրբոյն, այլ հատակոտոր արարեալ զբանս առաջին մեկնչաց, նաեւ զբնարանութիւն աւետարանին արտաքս մերժեալ. ուստի ոչ գայր զիւրաւ յիմացումն ընթերցողացն: Յաղագս որոյ ես... ապիկար ողիս Յօհան Երզնկացի սպասաւոր բանի բնակեալ ի վիճակ սուրբ առաքելոյն Թաղէոսի՝ ի վանս Ծործորու կոչեցեալ... եղեալ ի մտի առնել հաւաքումն մեկնութեան սրբոց աւետարանին Մատթէի լնլով զթերի նորին ըստ կարողութեան իմում, շահեալ եւ օգտեալ յառաջին սրբոցն... Եւ արդ եղեւ գրութիւն սորա ի թիւ մարդեղութեան Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի ի հազար երեք հայրուր տասն եւ վեց...»: Փաստօրէն սա յիշատակարան է, որ մեզ ոչ մի ձեռագրում չի հանդիպել առայժմ: Նա գրել է մեկնութիւնը «բանասէր անձանց» խնդրանքով եւ անտեսել Արիստակէս մեկնիչի բանաքաղութիւնը: Էջ 108. Ակուում է Յովհաննէս Երզնկացու մեկնութիւնը:

24. X – № 1279: Ժողովածու (1655-ից յետոյ): Սպահան: Գրիչ՝ Բարսեղ: Էջ 5ա. «Մեկնութիւն խորանացն աւետարանին»: Էջ 9բ. «Եկեղեցական պատմութեանէ»: Առաջին տողը՝ «Առաքեալք էին երկոտասանք...»: Վերնագիրը կարմիր մելանով: Էջ 12ա. «Ժողովումն մեծ մեկնութեան սրբոյ աւետարանին, որ ըստ Մատթէոսի, բանից իմաստուն վարդապետաց եկեղեցւոյ կարգեալ եւ յօրինեալ զիւրահաս ընթերձողաց: Առաջին Ներսէսի հայոց կաթողիկոսի ի խնդրոյ նորին եղբօր Գրիգորիսի վերագրիտողի հայոց»: Վերնագիրը կարմիր թանաքով: Ակիզբը՝ «Սիրոյ զօրութիւն գերազանց է, քան զբնութիւն...»: Էջ 15ա. Բնագիրն աւարտուում է. «... Քանզի ահաւասիկ տեսանեմք բացեալ մեզ զգրուեսս աստուածայնոցն բանիցն առ ի տեսանել, եւ որ իցեն առաջին դուռն»: Էջ 15ա. «Գիրք լինելոյ Յիսուսի Քրիստոսի, որոյ Դաւթի...»: Մեկնութեան շարագրանքը սեւ թանաքով է, միայն գլխատառն է կարմիր: Էջ 62բ. Աւարտուում է Մատթէոսի աւետարանի մեկնութեան Շնորհալու հատուածը. «... ըստ այնմ թէ ահաւասիկ ելանեմ յերուսաղէմ եւ կատարեսցին գրեալքն»: Չիք տպագրուածի «գլխէն» բառը: Ապա նոյն էջում շարունակուում է. «Լրուժն թերոյն համառօտ տեսութեամբ սրբոյ աւետարանին, որ ըստ Մատթէոսի հաւաքեալ նուաստ վարդապետի Յօհաննու Երզնկացոյ որ եւ Ծործորեցի կոչեցեալ»: Նոյն բնագիրն է, ինչ որ Պ տպագիր օրինակում: Նոյնն են նաեւ աւետարանական հատուածների մեկնութիւնները: Էջ 339բ. Աւարտուում է բնագիրը նոյն ձեւով, ինչ Պ օրինակում: Նոյն էջում ձեռագրի յիշատակարանն է. «Արդ գրեցաւ եւ աւարտեցաւ զսուրբ աւետարանչի մեկնութիւնս Մատթէոս եւ Ղուկաս ի քաղաքին Շօշ, որ կոչի Իսպահան եւ ի սուրբ ուխտիս Ամենափրկչի վանից ի թագաւորութեան պարսից փոքր Շահարասին, ի հայրապետութեան հայգապան սեռիս տեառն Յակոբ կաթողիկոսի եւ մերոյ արհեսպիսկոպոսի Դաւիթ սրբազան վարդապետի...» եւ այլն:

Էջ 342ա. «Յանկ է Ղուկասու աւետարանին»: Էջ 342բ. Յանկն աւարտուում է, եւ սկսուում է վերնագիրը. «Մեկնութիւն Ղուկայ աւետարանին, զոր արարեալ է Իգնատիոսի եպիսկոպոսի ի խնդրոյ տեառն Գրիգորիսի հայոց կաթողիկոսի»: Ակիզբը նոյնն է, ինչ տպագրուածում. «Լնուլ զայս իմաստ աստուածային քոյ ըղձից պարտ համարեցայ ով

քահանայապետական գլուխ եւ սին...» (Մեկնութիւն սրբոյ աւետարանին, որ ըստ Ղուկասու, արարեալ սուրբ վարդապետին Իգնատիոսի, ի խնդրոյ տեառն Գրիգորիսի հայոց կաթողիկոսի» ... Արդեամբք աստուածասէր մահտեսի Աբրահամ ամիրայի Ակնեցւոյ Մահտեսի Յօհաննան, յամի փրկչին 1824...):

25. Y – № 1247: ԺԳ դ.: Կազմի ետեւում սեւ թանաքով գրուած է. «Հմր. 6. Մեկնութիւն աւետարանին Մատթէոսի ի Ներսիսէ Շնորհալուոյ 16 համարն 5-րդ գլխոյն ութածալ բոլորագիր, գրեալ ի թուղթ բամբակի, անյայտ թուականու գրչութեան ու անուան գրողին...»: Վերջում նշուած է. «Չունի յիշատակարան»: Ընտիր մագաղաթեայ պահպանակից յետոյ թղթի վրայ նոսրգրով գրուած է. «Մեղա Տէր, մեղայ Տէր, մեղայ, վայ ինձ, վայ ինձ, վա՛յ»: Աւելի ներքեւ աւելի հաստ տառերով. «Գրքի կողի գիր գրելն մեղք է»:

Էջ 2ա-Տբ. Կոպիտ կիսախորանի լիւնեաների (կամարաղեղների) ներսում նոսրգիր վերնագիր է գրուած. «Մեկնութիւն Մատթէոսի աւետարանին եւ այլ բանք, ժողովածու»: Հաւանաբար ուշ է գրուած: Առաջին տողը ծաղկագիր գլխատառով եւ կարմիր երկաթագրով, երկրորդը մանուշակագոյն եւ երրորդը կարմիր բոլորգրով (այնուհետեւ խիստ երկրաչափական սեւ բոլորգրով) «Մատեանք աստուածագիծք եւ հոգեբուղիս...»: Իւրաքանչիւր խորանի մեկնութիւնը սկսւում է կարմիր տողով:

Էջ 9ա. Բարակ ուղղանկիւնածեւ գլխագարդ, վերնագիր կարմիր բոլորգրով, «Ներսէսի եպիսկոպոսի եղբօր Գրիգորի կաթողիկոսի, վասն աւետարանին Մատթէոսի»: Առաջին տող. «Աստուածային բարերարութիւն գերազանց է քան զբնութիւն, եւ այնքան մինչ զի մոռացումն առնէլ...»:

Էջ 13բ. Գլխագարդով սկսւում է. «Գիրք լինելոյ Յիսուսի Քրիստոսի, որդո Դաւթի, որդո Աբրահամու: Զինչ խօսի աւետարանիչս...»: Մինչեւ 28բ էջը նոյն բոլորգիրն է, ասես քանոնով գծած, իւրաքանչիւր քաղուածք ու մեկնութիւն սկսւում է կարմիր գլխատառերից: 28բ էջում գրչութիւնը փոխուում է, 29ա էջում թեք բոլորգիր է, բայց աւելի ազատ տառերի միջեւ եղած տարածութիւնները: Որոշ էջերում մեկնութեան ներսում աւետարանական քաղուածքները կարմիր տառերով են: Մինչեւ 98ա էջի կարմիր տողը գրեթէ համապատասխանում է Շնորհալու մեկնութեանը (կան որոշ շեղումներ եւ բառափոխութիւններ): Այստեղ աւարտուում է Մատթէոսի մեկնութեան հետեւեալ հատուածով. «Դարձեալ տուն մարմին եւ բնակիչ հոգին եւ լոյս քարոզութիւն առաքելոցն, որովք լուսաւորեցան ոգիք մարդկան գիտութեամբն Աստուծոյ»: Դա տպագրուած գրքում աւարտուում է 104 էջում, որին անմիջապէս յաջորդում է Մատթ. Ե 17 հատուածի մեկնութիւնը:

Էջ 98ա. «Իսկ ձգելն Մովսէսի գառանն ի վերա ծովուն...» հաւանաբար մեկնումն է Ե-գեկիէլի: Այնուհետեւ կան մեկնութիւններ սաղմոսների, մարգարէների, կիրակիների ու շաբաթների, երբեմն վերնագրերով, որ փոքր չափի կարմիր բոլորգրով են, առաջին տողը օխրայ եւ երրորդը կարմիր, քիչ հանդիպող է «Ներսէսի եպիսկոպոսի Տարսուսի ի Ղուկայ աւետարանէ» (165ա) մեկնութիւնը:

Բացի մեկնութիւններից կան եւ արտաքին գրուածքներ, ինչպէս էջ 337բ. «Գրիգորի Եմէսացոյ Սահմանք զանագանք արտորոշեալք ըստ սրբոց ի ծայրագոյն վարդապետաց. Յաղագս տարբերական այլեւայլ անուանց»: էջ 340ա. «Արիստոտէլի» (կարմիր թանաքով) վերնագրի տակ քաղուածք. «Արդ, գոյ զէական յորժամ է եւ զոչ էական ոչ գոյ յորժամ ոչ է...», ապա «Դաւթի Անյաղթ փիլիսոփայի» (կարմիր թանաքով) մեկնութիւն. «աստանոր յայտնեսցէ»: էջ 344ա. «Սահմանք փիլիսոփայականք» եւ այլն:

Կան մանր գրուածքներ մարմնի մասերի, տունկերի, բժշկութեան, բնութեան երեւոյթներին մասին (Նիւսացի, Անանիա, Արիստոտէլ), օր՝ Յաղագս ծովու, Յաղագս երկնային զարդուց, Յաղագս Կաթինդ Ծրոյ, Յաղագս Հիւսիսային աստեղաց, Յաղագս լուսնի, Յաղագս կենդանատեսակացդ, Յաղագս աստեղաբաշխութեան եւ ապա մէկմէկ կենդանակերպերի մասին (օր՝ Յաղագս Առիւծուն, Յաղագս Խեցգետոյն, Յաղագս Կշռոց, Յաղագս Զկանց...):

Էջ 371 բ. «Հողմ արեւելեայ որ կոչի Ապիղիոտէս, ելանէ անծանօթ երկրէն սինէացոց...»:

Էջ 372բ. «Յուսով խնամոցն աստուծոյ մեկնութիւն խորանաց աւետարանին. Աւգնեա Յիսուս Քրիստոս Տէր եւ Աստուած»:

Էջ 376ա. «Վարդան վարդապետի արարեալ Հայր մեր որ յերկինս...»:

Էջ 379ա. «Գիր հաւատոյ խոստովանութեան Հայաստանեայց եկեղեցոյ գրեալ ի Ներսէսի կախկոպոսէ յեղբորէ կաթուղիկոսի հայոց տեառն Գրիգորիսի ի խնդրոյ գերայ[ւ]ատիւ փեսայի ինքնակալ թագաւորի Հոռոմոց»: Ձեռագիրը փոփոխուող գրչութիւն ունի: Օգտագործուած են օ, երբեմն ու փիւ ւ, կայ նաեւ յ նախդիրի անտեղի գործածութիւն:

26. Z – № 2041: Ժողովածու: Ժէ դար (1676 թ. առաջ): Գրիչ՝ Կարապետ երէց, Էրեմիայ: Ստացող՝ Աստուածատուր Վանեցի: Բովանդակում է Տօնապատճառ, Քարոզք եւ այլն: Ներկայացնում է միայն այն նիւթերը, որոնք ուշագրաւ են արուեստի տեսութեան եւ պատկերագրութեան տեսակէտից:

Էջ 4ա. «Ի տօնի Դաւթի մարգարէի եւ Յակոբու եղբօրն Տեառն, սրբոց վարդապետաց ասացեալ»: Էջ 11բ. «Ի յիշատակի Նախավկային»: Էջ 17ա. «Ի տօնի սրբոց առաքելոցն Պետրոսի եւ Պօղոսի» եւ այլն: Էջ 26ա. «Յաղագս յայտնութեան ճրագայուցին»: Գրուած է ծննդեան, Բեթղեհէմի, հովիւների այցի եւ առհասարակ ողջ ծննդեան շրջանի մասին: Էջ 63ա. «Շարական Եփրէմի Ասորոյ»: Էջ 72բ. «Գրիգորի Աստուածաբանի Ազգացելոյ ի յայտնութեան Տեառն» մինչեւ 76ա էջ: Էջ 111ա. «Կարգ եւ խորհուրդ յարութեան Ղազարու»: Էջ 115ա. «Խորհուրդ գալլստեան Տեառն յերուսաղէմ յաւուր Ողոզոմենին»: Էջ 164բ. «Յովհաննու Ոսկերեբանին ի Գ[որ]ծ[ո]ցն մեկնութենէ սկիզբն»: Էջ 171ա. «Յաղագս իջման Սուրբ Հոգոյն յառաքեալսն»: Էջ 181ա. «Յաղագս տօնի Վարդավառին»: Էջ 192բ. «Ի ննջու[մն] Աստուածամօր կուսին» եւ այլն:

Կան անտարեթիւ յիշատակարաններ: Բայց յուզիչ է 1676 թ. յիշատակարանը. «Յունիսի է (7), որ է պաւհք գիւտի նշխարաց սուրբ Լուսաւորչին յաւուր չորեքշաբթի, ոմն ժանդ եւ արեանարբու նզովեալ եւ երէք թշուառական այր յանկարծակի հարեալ դանակաւ զԱստուածատուր զանմեղ որդեակն ի տեառ ժամացն մահացաւ. Տէր Յիսուս Քրիստոս գասեցոյ զսա ըստ քոց սրբոց մարտիրոսացն, քանզի եւ սորայս հեղաւ վարդապոյն արիւն ի տարապարտուց: Թուին ՌձԻԵ (1676)» (176բ):

27. Ե – № 4139: Տօնապատճառ: 1267 թ.: Հաղբատ: Գրիչ՝ Յովսէփ, Տիրացու, Գրիգոր: Թերթ 489: 25×17: Յիշատակարան գրչի 51ա, 134ա, 252ա, 386ա, 438ա, 488բ եւ այլուր:

1ա – Հետնագոյն շրջանի յիշատակարաններ: Որպէս վերնագիր հազիւ ընթերցուած է. «Սկիզբն տաւնից եւ հոգեւոր ուրախութեանց ամենայն հաւատացելոց, է տաւն ծնընդեան եւ յայտնութեան Տեառն...»:

Տբ – «Սրբոյն Ստեփանոսի Նախավկայի»: Սկիզբ. «Աստուածազարդ շուք տաւնիս լուսակազմ երեւմամբն իւրով...»:

13բ – «Պետրոսի եւ Պաւղոսի»: Սկիզբ. «Աստուածարար սքանչելեացն բազումք են զոր իմանամք եւ ասել անգարանամք»: Գրիչը սխալուելով նորից կողքից ճիշտն է գրում ու շարունակում:

18ա – «Յոհաննու եւ Յակորա»: Սկիզբ. «Աստուածահրաման պատուեր ունէր Իսրայէլ, սկիզբն տաւնին եւս մեծարանաւք ընդունել եւ ահիւ եւ զկատարումն կրկին պատուով եւ մեծաշուք փառաւք, զի մի թուիցին յագեալ եւ ձանձրացեալ տաւնողքն...»:

28ա – «Յաղագս յայտնութեան ճրագալուցին»: Սկիզբ. «Ըստ արարչագործ նորոյ արարչութեանս սկիզբն հիմն եւ արմատ է աստուածայայտնութեան տաւն...»:

30ա – «Քրիստոս ծնեալ ճառին պատճառ»: Սկիզբ. «Աստուածայայտնութեան խորհուրդ, քարոզեալ ծանուցաւ ազգի մարդկան...»:

40ա – «Նախեգան: Յաղագս խորանաց Աւետ. Մաթէոսի»: Սկիզբ. «Մատեանք աստուածագիծք...»:

45բ – «Պատճառք եւ թելադրութիւն չորից աւետարանացն, թէ որպէս գրեցան եւ յորքան ժամանակս եւ թէ որպիսի աւրինաւք յառաջինսն խորհուրդ նոցայ երկնէր եւ գայր»: Սկիզբ. «Յարեւելս ասի տնկեալ զգրախտն, ուստի եւ ազրիւր ելանէր գետահետեալ հորդիւք, յորմէ եւ չորս առաջս բաժանին, որոց անւանքն այսինչ է. Փիսոն, Գիհոն, Տիգրիս, Եփրատէս, որով արբեալ պարարտանայ երկիր, այլաւքն հանդերձ...»:

51ա – «Ներսիսի կաթողիկոսի ժող[ովեալ] մեկնութիւն աւետ. Մաթ. ի խնդրոյ նորուն եղբար Գրիգորիսի վերադիտողի հայոց: Յովսէփ գրիչս յիշեայ ով եղբ. ազաչեմ»: Սկիզբ. «Սիրոյ զաւրութիւն գերազանց է...»: Վերջ. «... եւ որ իցեն առաջին գրունք» (54բ):

54բ – «Գիրք լինելոյ Յիսուսի Քրիստոսի, որոյ Դաւթի, որոյ Աբրահամու: Զի՞նչ խաւսի աւետարանիչս, զՄիածնէ Որդոյ Աստուծոյ...»: Մեկնութիւնն աւարտուում է Գ զլիսի վերջով եւ այսպէս. «...եւ ոչ հրեշտակս կամ հրեշտակապետս պատրաստ է լինել մեզ մկրտութեամբն այլ Որդիս սիրելիս Աստուծոյ» (ինչպէս տպագրուածում W):

62բ – «Պատճառ սրբոյ Յովհաննու Կարապետին»: Սկիզբ. «Բազմադիմի են ճանապարհ իմաստութեան աստուածեղէն տաւնից...»: Կան եւ այլ տօների մեկնութիւններ, որ մեր նիւթին անմիջապէս չեն վերաբերում:

116ա – «Կարգ եւ խորհուրդ յարութեան Ղազարու»: Այնուհետեւ սկսւում են ճառեր:

119ա – «Էր ոմն հիւանդ Ղազար»: Սկիզբ. «Բազումք ի մարդկանէ յորժամ տեսանեն զի սրբութիւնք եւ հաճոյք Աստուծոյ չարչարեալ լինին»: Լուսանցքում զարդի մէջ. «Ոսկերերե-Ոսկերերան եւ ապա լուսանցքներում վկայութիւններ «Եփր», «Ոսկ», «Ստ», որոնք շարունակուում են:

130բ – «Խորհուրդ յաւանակաւ գալըստեան Տեառն յերուսաղէմ»: Սկիզբ. «Զսուրբ արմաւենեացս աւր, զոր եւ աւրհնեալ անւանեցին իմաստունք եկեղեցւոյ, աւրինակ իմանամք միւսանգամ գալըստեան Քրիստոսի...»:

134ա – «Յովսէփ գրիչ. Պատճառ գալըստեան Տեառն յերուսաղէմ Քերորի ումեմն ասացեալ ի բանն, որ ասէ. եւ գան յերիքով: Աւետարան ըստ Մարկոս»: Սկիզբ. «Զմեծասքանչ եւ զտիեզերածագ ծագումն իմանալի արեգական արդարութեան Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի ի զգալի եւ յիմանալի արարածս, նախանկար տեսութեամբ Հոգոյն Աստուծոյ...»:

Բացի եկեղեցու հայրերի ճառերից, կան նաեւ գրուածքներ այդ նոյն հայրերից բազմաթիւ վկայակոչումներով: Հետաքրքիր է գրուածքը զրախտի գետերի մասին, որոնց հետ կապուում է եւ անգին քարերի թուարկումը: Արժէ բերել քաղուածաբար.

«Եւ գետ ելանէր յԵղեմա՝ ոռոգանել զգրախոտն, եւ անտի բաժանի չորս առաջս: Անուն միունն Փիսոնն, նա է, որ պատէ զամենայն երկիրն Եւփրատա, անդ ուր ոսկին է. եւ ոսկի երկրին այնորիկ ազնիւ է. եւ անդ է սուտակն եւ ակն դահանակն: Եւ գետն երկրորդ Գեհոնն. նա է, որ պատէ զամենայն երկիրն Եթէոպիա: Եւ գետն երրորդ Տիգրիս. նա է, որ երթա յանդիման Ասորեստանեաց: Եւ գետն չորրորդ Եփրատէս: Փիսոն գետ ելանէ յարեւելից հեւտիսոյ ի Յեմաւոն լեռունէ եւ գա ի հարաւակողմն Հնդկաց եւ մտանէ ի ծովն Կարմիր: Հնդիկք Գանկէս կոչեն եւ պարսիկք Զեհնոտք, յոյնք՝ Ինդոս, եբբայեցիք՝ Փիսոն: Եպրիփան ասէ, թէ յոյնք Հնդիկէս կոչեն: Իսկ զԵւփրատ զներքին հնդիկսն ասեն, անդ է ոսկին ազնիւ, որ բուսմամբ է, որ պահեն մըջմունքն մեծամեծք... Մաւսէս կարկէհան ասէ զսուտակն եւ յԱկանց գիրն կայծ ասի եւ գտանի ի յԱփրիկէ...»: Այնուհետեւ խօսում է Փիսոնի եւ նրա մօտի անգին քարերի մասին, որ տեղ-տեղ դժուարընթեռնելի է, խօսւում է միւս գետերի, Հայաստանի հետ նրանց կապի (Տիգրիս, Եփրատ), դրանց տարբեր անունների մասին: Բաւականաչափ հետաքրքիր եւ մութ բնագիր է: Այնուհետեւ սկսում է գետերի համեմատութիւնը աւետարանիչների հետ, որ հետագայում օգտագործում է Գրիգոր Տաթևացին իր Մատթէոսի աւետարանի մեկնութեան մէջ:

277ա – «Մեկնութիւն սուրբ աւետարանին Յոհ. Ի սկզբանէ բանս»: Լուսանցքներում կան բազմաթիւ հղումներ Եփրեմ Ասորուց, Յովհան Ոսկեբերանից, Ատեփանոս Սիւնեցուց, Նանա Ասորուց եւ այլն:

223ա – «Յաղագս նաւակատեաց..., զոր արարեալ է սրբոյ Գրիգ. Աստուածարանի»:

305բ – «Ի Ննջումն Աստուածամարն»: Սկիզբ. «Ի գերազանց լուսոյն պայծառացան ամենայն արարածք...»:

Ձեռագիրը շատ հարուստ է իր բազմապիսի մեկնութիւններով: Յիշատակարաններից. «Ջոզնամեղ եւ զոչ արժան զրոց զրոցս զբուրթեան զՏիրացու գրիչ յիշեցէք ի Տէր» (252ա): «Մ՛վ պատուական եւ բարեփառ եղբայր, յիշեա ի Տէր զաշխատող գր[իչ] եւ զհոգոյեղբայրն ի Յուսէփ...» (այլ գրչութեամբ շարունակւում է. «...ըզՄկրտիչ անարժանս», որի սկիզբը չի ընթերցւում), 188բ էջում, որ նորոգուած է, յիշատակարանից կարելի է որսալ, որ այս «Տէրունական տաւնից պատճառն» կոչուող ձեռագիրը պատուիրել է Տիրացուն «յաթոռակալութեան Տէր Յով[անէս]ի, մեծ հոետորի եւ սուրբ վերադիտողի: Եւ ի մէջ համագումար եղբայրութեան ա[ռ]եալ մեր ի Վանանդ գաւառու ի Կարս քաղաքէ պանդխտանալ աստ եւ բազում ինչ աշխատել, վասն որոյ կրկին մաղթանաւք... հայցեմք» եւ այլն: Մինչգեռ էջի ստորին մասում սեւ մելանով նոր ձեռագրով գրուած է. «Թւ. ՉԺԶ (1267) ի վանս Հաղպատս, Յօհան հոետ.»:

Գրութեան իւրայատկութիւններ. բարոյն, թագոյց, փառսն փխ փառս, սեփհականս, թւել, գթութեանց փխ գթութեանցն, ըմբէ, սրորէական, ծաղկերանկ, գունովք, դիւրայէղ, գանձուքս, նկարել փխ նկարեալ, յաւրինուածովք, սպասաւորութեամբք, հաւատսն, սաղոմոնեան, Սեբեկայ, նախամարք, բերանովք, սղալեցաք, ընձաից, մերաւք, ձերաւք փխ մերովք ձերովք:

28. d – № 1245: Ներսէս Շնորհալի, Մեկնութիւն Մատթէի: 1613 թ.: Համիթ: Գրիչ՝ Յովանէս երէց: Ստացող՝ Մաղաքիա Թօխաթեցի: Յիշատակարան գրչի 269բ: Հետագայի 1ա (1631), 2բ (1671), 1ա (1672):

1ա – 1631 թ. այս յիշատակարանը ուշագրաւ է այնքանով, որ Կ. Պոլսի Իսկիւտարը արդէն նշում է իբրեւ ձեռագիր գրքի հաւաքման կենտրոն: Այնուհետեւ նոտրգիրով

սկսում է մի այլ յիշատակարան, որը երկու տարեթիվ է բովանդակում. մէկը 1672 թ. գրուած ինչ-որ աւետարանի, միւսը խորանների ոտանաւոր մեկնութիւն, որն ընդօրինակուել է հաւանաբար Տիվրիկում 1647 թ.: Քանի որ մեկնութիւնը գրուած է ուշ շրջանում, մենք այն տալիս ենք որպէս խորանների ժԲ մեկնութիւն: Այդ յիշատակարան-մեկնութիւնը ոտանաւոր շարադրանքն է Գրիգոր Տաթեւացու գրած խորանների մեկնութեան:

10ա – Կարմիր բոլորգրով վերնագիր Բ սիւնակի վերջին տողում «Յեկեղեցական պատմութիւն[նէ]»: 12բ – Կարմիր բոլորգրով վերնագիր՝ «Ժողովումն մեկնութեան սրբոյ աւետարանին, որ ըստ Մատթէոսի, ի բանից իմաստուն վարդապետաց եկեղեցւոյ, կարգեալ եւ յաւրինեալ դիւրահաս ընթերցողաց, առաջինն Ներսէսի՝ Հայոց կաթողիկոսի ի խնդրոյ նորին եղբոր Գրիգորիսի վերադիտողի Հայոց: Աւգնեա Քրիստոս Աստուած եւ ուղղեա»: Սկիզբ՝ «Սիրոյ զաւրութիւն գերազանց է...»:

Շնորհալու մեկնութիւնն աւարտում է 87ա էջի Բ սիւնակում «...ըստ այնմ, թէ ահաւասիկ ելանեմք յերուսաղէմ եւ կատարեսցին գրեալքն»: Այնուհետեւ («Մինչեւ անցցեն երկինք եւ երկիր յովա մի...») Արիստակէսի մեկնութիւնն է, որտեղ օգտագործուած են Յովհան Ոսկերեանի մեկնութեան հատուածներ: Դա հաստատում է 269ա էջում Արիստակէսի արգէն յայտնի յիշատակարանով:

Արիստակէսի ժԲ դարի յիշատակարանի ընդօրինակութեանը յաջորդում է գրչի յիշատակարանը. «Փառք եւ արհնութիւն եւ գոհութիւն ամենասուրբ Երրորդութեան, եռանձնեա անեղ էութեան, մի բնութեան, մի աստուածութեան եւ անմահ եւ անվախճան թագաւորութեան, յամենայն գոյից եւ գոյեղինացս, ի սեռից եւ ի մասանց արարածոց, յանտարից եւ տարրեղինացս եւ ի մեր յանպիտան նուաստութեանց, վերառաքեցի փառարանութիւն Հաւր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ, որ արժանաւորեաց զանարժանութիւնս մեր հասանել յաւարտումն աստուածախաւս մեկնութեանս սուրբ Մատթէոսեան աւետարանիս տկար եւ տարտամ ձեռամբ, անարհեստ եւ փձուն գրչի մեղապարտ Յովանիսի, լոկ աւուամբ իրիցու, յամի ՌԿԲ (1062) թուի, ի Համիթ մայրաքաղաքի, ի դռան սուրբ Սարգսի զաւրավարին սուրբ Կիրակոսի եւ այլ սրբոցս, որ ընդ հովանեաւ սոցին պարփակիմք ի յբստացումն եւ ի վայելս գերապանծ բաբունւոյն, խրթին եւ աննիրհական հսկողի, տէր Մաղաքիա աստուածաբան Թօխաթցոյ, յիշատակ իւրն եւ բարի ծնաւդաց իւր...» (269աբ): Այնուհետեւ ստացող Մաղաքիա վարդապետ Թօխաթեցու յիշատակարանն է:

29. e – № 1253: Ներսէս Շնորհալի, Մեկնութիւն Մատթէի: 1590: Մալաթիա: Գրիչ՝ Մարտիրոս եպիսկոպոս: Կազմող՝ Յովհաննէս: Յիշատակարան գրչի՝ 353բ, կազմողի՝ 353բ (1598):

1ա – Դեղին, մանուշակագոյն եւ կապոյտ գծանկար կիսախորանով եւ լուսանցազարդով տիտղոսաթերթ: Վերնագիրը կարմիր բոլորգիրով գլխազարդի մէջ. «Մեկնութիւն խորանացն աւետարանին»: Առաջին տողը գլխատառերով է, 25 տողերը կարմիր բոլորգիր: Յաջորդ էջերը բոլորգիրին մոտիկ նոտրգիր են: 11ա – «Յեկեղեցական պատմութիւն»: 15ա – «Յեկեղեցական պատմութեան» աւարտից յետոյ կարմիր գրով՝ լուսանցքի խաչանշանի կողքին. «Ժողովումն մեկնութեան սրբո աւետարանին, որ ըստ Մատթէոսի, բանից իմաստուն վարդապետաց եկեղեցու կարգեալ եւ յօրինեալ դիւրահաս ընթերցողաց առաջինն»: 15բ էջում վերնագիրը շարունակուած է. «Ներսէսի Հայոց կաթողիկոսի ի խնդրոյ նորին եղբորն Գրիգորիսի վերադիտողի Հայոց. Աւգնեայ Քրիստոս Աստուած իմ»: Մնացած ամեն ինչ համապատասխանում է Շնորհալու մեկնութեանը եւ Արիստակէսի կազմած քա-

դուածոյ շարունակութեանը ընդհուպ համառօտ յիշատակարանը իր իւրայատուկ աւարտով. «Յաւրինակս այսչափ էր յիշատակարանն Արիստագիսի. զայն որ կատարեալն էր, զայն չգտաք. անմեղադիր լերուք» (350ա): Այնուհետեւ գրչի յիշատակարանն է, որ սկսուած է «փառք»-ով եւ ապա տալիս կոնկրետ տուեալներ. «Ի շրջագայութեան թուականիս հայ տուժարիս Ռ եւ ԼԹ երորդի, քառասներորդի ի Մելտենի գաւառիս, որ կոչի տաճիկ բառով Մալաթիեայ, ի մենաստանիս, որ կոչի յանապատ սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին, ընդ հովանեաւ սրբոյ Յովանիսի եւ սրբոց անարծաթ բժշկացն Կողմայի եւ Դամիանոսի եւ սրբոյն Ստեփաննոսի Նախավկայի եւ սրբոյն Սոփիայի ի յառաջնորդութեան եւ ի հայրապետութեան հայոց ազգի տեառն Ազարիայի հայոց կաթողիկոսի, աթոռակալ եւ պատրիարկ սրբոյ աթոռոց Երուսաղէմի եւ ի սպասաւորութեան եւ ի վերակացութեան սուրբ ուխտիս, մեղաւոր Մարտիրոս եպիսկոպոսի, որ չեմ արժանի կոչել ի կարգ առաջնորդութեան» (353բ): Նոյն էջում կազմողի յիշատակարանն է. «ՌԽ եւ է կազմող Յոհանէս, Մասրվանց գիւղ»:

30. Բ – № 1300: Գրիգոր Տաթեւացի, Մեկնութիւնք Մատթէի, Յովհաննու: 1456: Գրիչ՝ Մատթէոս: Ստացող Իգնատիոս արեղայ: 1ա – «Մեկնութիւն խորանաց աւետարանին»:

31. Ը – № 1301: Գրիգոր Տաթեւացի, Մեկնութիւն Մատթէի, Քարոզք: Սեւան: 1451: Գրիչ՝ Դանիէլ արեղայ: 2ա – «Մեկնութիւն խորանաց աւետարանին»:

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ԽՈՐԱՆԱՅՆ ԱԲԵՏԱՐԱՆԻՆ

1 Մատենաք¹ աստուածագիծք² եւ Հոգեբուխ վարդապետութիւնք իմաստից³ զպաշտելի Երրորդութիւն⁴ միշտ է⁵ քարոզեն եւ յաւիտենական բարի⁶ եւ բոլորիցս⁷ զոյութեանց յոչէից՝ արարչագործ եւ խնամածու՝ կալ մնալ ի բարին, եւ թէ⁸ անձնիշխան կամաւք⁹ խոտորին ի բարւոյն բանականքս, ցուցանեն զնոյն արարիչն¹⁰ յիւրական բարեացն¹¹ ողորմած եւ մարդասէր, որք ողջանալն կամին վերստին յիշեցմամբ¹² բարւոյն¹³, որպէս եւ յայս¹⁴ է¹⁵ տեսանել՝ զհաւատ¹⁶ Բանին¹⁷, որ զի թէպէտ¹⁸ բնութիւնս¹⁹ մեր²⁰ անխորհրդութեամբ ի յանարգութիւն²¹ անասնոցն զիմեաց²², ի մահ եւ յապականութիւն, սակայն բարերարն զպատիւ բարետոհմութեան²³ սորա եւ զպատճառն կենդանու-

թեան ոչ թագոյց ի սմանէ, պատկեր ասելով զմարդ Աստուծոյ եւ զգրախտն՝ բնակութիւն նմա²⁴ եւ զծառն կենաց՝ առիթ²⁵ անմահութեան նորա²⁶, տնկեալ ի ձեռաց Աստուծոյ. զի յիշատակս այս²⁷ ի մտի ունելով խնդրեացէ²⁸ զսկզբնատիպն երբէք²⁹ եւ զկենաց կերակուրն եւ զվայրն³⁰ վայելչութեան³¹ եւ դարձցի³² ի փառս³³ իւր սեփականս: 2 Իսկ նա³⁴, զայլ ոմն³⁵ բանական, շիջեալ³⁶ ի փառաց, ունելով առաջնորդ կորստեան³⁷ կամակորութեամբն³⁸ իւրոյ³⁹, որ բիւր⁴⁰ ճանապարհս⁴¹ մոլորութեան բանայր⁴² առաջի նորա⁴³, մինչեւ արար⁴⁴ զնա թշնամի փրկութեան անձին իւրոյ⁴⁵ եւ հակառակ առաջին բարւոյն⁴⁶ բազմապատկելով⁴⁷ զչարն, զոր ոչ զիւրին է թուելն եւ ոչ անգէտ ոք է⁴⁸

1 N ատեանք
 2 DTUW աստուածայինք
 3 C չիք
 4 A երրորդութեան DMSUWf սուրբ երրորդութիւն
 5 e է ջնջուած
 6 DIKOQSTVբեց յաւիտենականաբար փխ յաւիտենական բարի X յաւիտենաբար փխ եւ յաւիտենական բարի
 7 b բոլորից Z բոլոր
 8 CMPYb եթէ
 9 CDEGIKLMNOPQRSTVXYZbdefg ախորժակաւ f UW ախորժականօք
 10 aAB արարչին
 11 MR բարւոյն
 12 ILMRZe յիշմամբ PY իշմամբ
 13 P չիք A բանիս
 14 PYe այս ց այսուստ փխ յայս է
 15 KLNOQSXf չիք
 16 L հաւասար
 17 CDEGIKLMNOPQRSTUWXYZբ բանիս
 18 DINOQTUVWXde + եւ L + որ
 19 AKNS բնութեանս f որ բնութեանս մեր
 20 C չիք
 21 D յանարգութեան Y յանարգութիւն յանցանս փխ անարգութիւնն յանասնոցն Z եւ անասնոց անարգութիւն e յանգոյութիւն փխ յանարգութիւն
 22 CDEGIKLMNOPQRSTUWXYZbdefg դիմեալ
 23 A բարետոհմութիւն X բարետոհմութեան

24 b սմա A դրախտ բնակութիւն նմա
 25 AB չիք
 26 O նոցա PY չիք
 27 ENdf գլխատակս զայս b զայս ց յիշատակս զայս յայս է
 28 KLSfg խնդրեացէս N խնդրեացէք
 29 N չիք
 30 aABZ զհայրն
 31 A վայելչութիւն
 32 DGIKLMNOPQRSTUWXYZdefg եւ զի դարձցի
 33 e տունս
 34 CDILMNO չիք
 35 Ze զայլ ոմն փխ զայլ ոմն
 36 B շրջել I շրջեալ
 37 N կորստեան
 38 CDFGHIKLMNOPQRSTUWXYZdefg կամակորութեան
 39 aABZ իւրով E իւր
 40 OX բիւր
 41 aABIKNOPQRSTUWXYZdef նանապարհ
 42 Z բանա
 43 M չիք
 44 C զնա բշնամի արար DEKLMNOPQRSTUWXYZdefg չիք
 45 NV իւր առնելով փխ իւրոյ ITe իւրոյ առնելով
 46 C բարւոյն արար DU բարւոյ գտեալ
 47 u գտեալ բազմապատկելով
 48 b անգէտ է ոք C անգետէ է փխ անգետ ոք I M եւ անգետ ոք է

յիմաստնոց¹ լսողացն, այլ սակայն յիշատակն² բարի սերմանեալն ի բուն³ բարւոյն, ոչ ամենեւին ցամաքեցաւ յարմատոյն⁴, եւ ոչ շիջաւ կայծակն շնորհացն հացն⁵ Աստուծոյ ի բնութենէս⁶, ըստ դարուց դարուց⁷ յազնուական որեարսն⁸ յորդիսն Ադամայ, մինչեւ բացաւ անդունդք գթութեանցն⁹ Աստուծոյ¹⁰ եւ էհաս ժամանակն յայտնութեան խորհրդոյն¹¹, որ ծածկեալն էր¹² յաւիտեանց եւ յազգաց: 3 Եւ եղև ջատագով բնութեանս¹³ ստեղծաւղն, զբնութիւնս¹⁴ առեալ խառնամբ անշփոթելի¹⁵ եւ անմեկնելի միածին Որդին, անձամբ¹⁶ եւ բնութեամբ¹⁷ ի չափ¹⁸ եկեալ ի փրկութիւն մեզ, որ է¹⁹ լրումն կամացն Հաւր եւ Հոգւոյն Սրբոյ, որ զծարաւ կարաւորութեանս²⁰ մերոյ²¹ ելից գերազանց²² բնութեամբ, սկզբնատիպն մեր, պատկերն²³

Հաւր, ոչ միայն զինքն յայտնելով մեզ, որում փափագեաքն, այլեւ²⁴ հաղորդս²⁵ գործելով ինքեան զթշուառ եւ զամաչեցեալ²⁶ բնութեանս²⁷ մեր իւր անզուգական²⁸ աստուածային²⁹ փառացն, մարմին եւ անդամս կազմելով սաւսափելի³⁰ աստուածական³¹ գլխոյն³², միանգամայն ցուցանելով³³ զանմահական³⁴ կերակուրն³⁵ բաղձալի³⁶, զոր³⁷ փայտն կենաց պտղաբերեաց մեզ, որ է պատմութիւն³⁸ փրկաւէս³⁹ փառացն Աստուծոյ, զոր ունի յինքեանս պարածածկեալ⁴⁰ գիրքս այս աւետեաց, որ կայ առաջի մեզ⁴¹ ի⁴² տեսութիւն⁴³: 4 Դրախտ իմանալի ի միջոցին կառուցեալ⁴⁴ ունելով զծառն կենաց: 5 Քանզի⁴⁵ ի տանէ Տեսառն⁴⁶ բղխէ⁴⁷ զջուրն⁴⁸ զայն, որ⁴⁹ խաղայ ի կեանսն

1 C յիմաստուն
 2 TVd յլստակն
 3 C չի՛բ
 4 aABEZ յարմատոց(ն)
 5 CFH զարութեան շնորհաց
 6 E բանակամութեանս
 7 LS դարուց փխ դարուց դարուց
 8 E չի՛բ
 9 PTVd գրութեան
 10 DEGIKLMNOPQRSTUVWXYZbdefg տեսուն
 11 b խորհրդոյն յայտնութեան MPR չի՛բ յայտնութեան GIKLMNP խորհրդոյ տեսուն CLSf խորհրդոցն
 12 CU ծածկեալ(ն) է
 13 aABCEQTUVWXYZde բնութեան բնութեան(ս)
 14 b + մեր
 15 CFQ ստեղծաւղն առեալ գրնութիւնս մեր խառնամբ եւ անշփոթ DEGLMOPQRSUWXYZbdefg անշփոթ(ն)աւ փխ անշփոթելի եւ անմեկնելի ITVZe անշփոթելեալ փխ անշփոթելի եւ անմեկնելի
 16 CDEGIKLMNOPQRSTUVWXYZbdefg չի՛բ
 17 O բնութեան
 18 C չի՛բ ի չափ DEIKLMNOPQRSTUVWXYZbdefg չափ փխ ի չափ
 19 C որ եւ փխ որ
 20 Y հոգոյն կարօտութեանս
 21 C մեր Z միոյ
 22 CI իւր գերազանցութեամբ փխ գերազանց բնութեամբ DEGIKLMNOPQRSTUVWXYZbdefg գերազանցութեամբ փխ գերազանց բնութեամբ
 23 DGIKLNOQSTVXdefg չի՛բ պատկերն հաւր ոչ միայն

24 aABEPRUWYZb այլ
 25 DGIKLMNOQSTVXdefg չի՛բ տողը
 26 Y զամաչեալ
 27 aBEMPRUWYb բնութիւնս
 28 TV գործելով ինքեան զթշուառ եւ զամաչեցեալ բնութեանս մեր իւր անզուգական շունի DGIKLNOQSTXdefg չի՛բ գործելով ... իւր C ունի միայն գործել զմեզ ինքեան իւր անզուգականս V ազնուական
 29 aABTZ չի՛բ
 30 C չի՛բ aBMPRY սարսափելի
 31 CDEGIKMNOP աստուածային
 32 C գլխոյն սաւսափելի
 33 P չի՛բ
 34 Y չի՛բ ցուցանելով զանմահական aBZ զանմահագործ A + գործ
 35 IMNO չի՛բ
 36 C բաղձաւեաց KL չի՛բ
 37 CF գոր եւ
 38 a փրկութիւն
 39 DUW փրկութեան I չի՛բ
 40 EGKLSNfg պարածածկեալ (յ)ինքեան
 41 YZ մեր
 42 A չի՛բ
 43 DIKLNOQSTUVWXdef ի բնութիւն փխ ի տեսութիւն g բնութիւն փխ ի տեսութիւն aBCZ տեսութիւն փխ ի տեսութիւն
 44 AB ունելով կառուցեալ GKLSNfg կացուցեալ
 45 C վասնզի
 46 R չի՛բ
 47 aABCb ըմպ(ր)է: Zb ըմբ:
 48 C + կենաց
 49 Q որո

յաւիտեանակա՛նս: 6 Այս¹, որ² ցանկեալս³ է ոչ պակուցիչ⁴ հրով եւ սրովբէական սրով բոցեղինաւ, այլ հեշտալի եւ ծաղկերանգ նկարաւք եւ պաճուճագարող գունաւք խորանաց կերպագրութեամբ, այլեւ տնկոց ոմանց ստեղծագործութեանց⁵ եւ ձագուց ձեւացելոց⁶ եւ յաւրինուածք սեղանոց⁷ եւ սեանց⁸, եւ ծաղկանց, որք⁹ ունին յինքեանս խորհուրդս¹⁰ խորինս եւ իմաստս անյայտս եւ հանճարս ծածուկս, որովք¹¹ ոչ է պարտ զանց առնել վայրապար: 7 Քանզի ամենայն ինչ, որ յաշխարհի է, յերկուս¹² հատանի¹³ ի կարեւորն¹⁴ եւ ի վայելմունս: 8 Կարեւորքն¹⁵ հարկաւորք են¹⁶, որպէս լոյս եւ աւղ եւ¹⁷ երկիր, եւ¹⁸ ի նմանէ հաց եւ աղբիւրք ջուրց¹⁹ հանդերձ²⁰, առանց որոց²¹ ոչ է հնար կեալ²², իսկ²³ վայելչութիւնք²⁴ հեշտալիքն են²⁵ եւ²⁶ փափկացուցիչքն, որպէս գինի եւ միրգ²⁷, եւ համեմք, եւ խորտկարարութիւնք, եւ անուշահոտութիւնք²⁸, եւ

պայծառագունութիւնք²⁹, եւ ականջաց³⁰ հեշտալրութիւնք³¹, որք³² զգայութեանցն³³ են հեշտալիք³⁴, վայելչութիւնք³⁵ եւ հանգիստք³⁶: 9 Այլ եւ որք ոչ թուին կարեւորք, մեծապէս աւզուտ գործեն կատարելոցն, յորժամ³⁷ այս երեւելի³⁸ գունովս եւ համով, եւ հոտով, եւ լրովն³⁹, եւ հանգստեամբս ամբառնամք⁴⁰ ի հոգեւորն եւ յիմանալի վայելչութիւնս⁴¹ յաւետիսն⁴² Աստուծոյ, զոր ակն ոք ետես, եւ ունին ոչ լուաւ, եւ ի սիրտ մարդոյ ոչ անկաւ, զոր⁴³ պատրաստեաց Աստուած սիրելեաց իւրոց⁴⁴, որպէս⁴⁵ սքանչելի զարդիւք⁴⁶ խորանին եւ տաճարին⁴⁷ դաստիարակէր Աստուած զիսրայէլ: 10 Եւ⁴⁸ զընչասէրսն⁴⁹ երկրաւոր գանձիւքս⁵⁰ կաշառէր⁵¹, տայր⁵² իմանալ այսու⁵³ զերկնաւորն⁵⁴, զոր եւ⁵⁴

- 1 X գայն
- 2 a որ
- 3 b ցանկացեալս LSF ցանկալիս U յանգեալս
- 4 aAB պակուցեալ Z պակուցանող
- 5 aABZ ստեղծագործութեամբ
- 6 DILMNOPQRSTUVWXYZdefg ձեւացեալ
- 7 Y յորինուած սեղանոյ PRS սեղանոյ
- 8 aABZ սեանց փխ եւ սեանց
- 9 b որ
- 10 AB չի՞
- 11 aAB զորով b որով P զորո MR զորով Y զորս
- 12 PRT յերկս
- 13 DGIKLMNOPQRSTUVWXYZefg բաժանի
- 14 L կարեւորք
- 15 CPYb կարեւոր(ն)
- 16 ILQTV չի՞
- 17 ILSF չի՞
- 18 aAB չի՞
- 19 C ջուր փխ աղբիւրք ջուրց
- 20 ADEIKLMNOPQRSTUVWXYZbdef չի՞ եւ հանդերձ
- 21 DIKNOQTUVWXdefց նորա LS սոցս
- 22 S չի՞CFG + մարդու
- 23 LS չի՞
- 24 ADIKMNOPQRSTUVWXYZb վայելչութիւն
- 25 AB հեշտալիքն եւ MP չի՞ հեշտալիքն են
- 26 Ic չի՞
- 27 CEFg միրգ RY միրգ փխ եւ միրգ T չի՞ եւ միրգ եւ համեմք
- 28 MPRUW չի՞ եւ անուշահոտութիւնք

- 29 aIT չի՞ եւ պայծառագունութիւնք DKLNOQXdefg պայծառագունութիւնք փխ եւ պայծառագունութիւնք
- 30 ITVd ականջալրութիւնք
- 31 ITVde չի՞ a + եւ պայծառագունութիւնք որք E հեշտալրութիւնք եւ որք
- 32 BCFGKLMQOYZ որ
- 33 ab զգայութեան A սգայութեան b սգայութեանց իցն են փխ զգայութեանց են
- 34 aABQZ չի՞ C հեշտացուցիչք CFGHS + եւ
- 35 R չի՞
- 36 S հանգիստ
- 37 S յորժամ յայս երեւի
- 38 A երեւի
- 39 C եւ լուսովս փխ եւ լրովն E եւ լուով
- 40 GKN ամբառնամ LSF ամբառնամ
- 41 KLNOQVXd վայելչութիւն
- 42 DGIKLNOQSTVXde յաւետիսն FHMPRUWX յաւետիսն ց յաւետիսն
- 43 O չի՞
- 44 - I. Կ. Գ. Բ. Գ
- 44 LX չի՞
- 45 DGIKNOQSTUVWXdefg զարդու CMPRYb զարդ
- 46 CDEGH + որով
- 47 C նոյնպէս եւ փխ եւ DGIKLNOQSTVXdef չի՞
- 48 MPRUWY զընչասէրն
- 49 C ընչաւք
- 50 aABCEIZb կաշառեալ
- 51 aABCEZb տայ PY տայ
- 52 T ի W իմանալի փխ իմանալ այսու CDGIKLMNOPQRSUVXYdef չի՞
- 53 C գերկրաւորն
- 54 MPRUWY չի՞

ծողացն¹: 14 Իսկ խորհրդով տեսեալ
 գտասն՝ վասն զի թիւ² է սրբագոյն³ եւ
 նուէր Աստուծոյ⁴, եւ ըստ տասնաբանեան
 աւրինացն⁵ եւ ըստ սրահի⁶ խորանին եւ
 ըստ տասր⁷ մասանց արարածոց⁸, եւ որք⁹
 ի¹⁰ մեզ են զգայարանք¹¹ մարմնոյ եւ զաւ-
 րութիւնք հոգւոյ¹²: 15 Եւ այլ եւս եթէ կա-
 մի¹³ ոք՝ աճէ պատիւ, տասնեկին ի ստորո-
 գութիւնս եւ ի բանս¹⁴ աղաւթիցն¹⁵ Տեառն,
 եւ ի նիկիականն հաւատն եւ յայլսն¹⁶, եւ
 մանաւանդ¹⁷ որ հրաշայլին է¹⁸ իմացուած¹⁹:
 16 Քանզի խորհուրդ աւետարանիս²⁰, որ
 ծածկեալ²¹ էր անսկզբնաբար յԱստուած
 ընդ ինը նկատեալ խորան ճանապարհոր-
 դեալ յայտնեցաւ ի²² տասներորդին²³ երե-

ւելապէս, կառուցեալ ի լրման ժամանա-
 կաց: 17 Եւ է այսպէս²⁴, առաջին խորան²⁵,
 ուր²⁶ ինքն աստուածութիւն ասի բնակեալ²⁷
 ի լոյսն անմատչելի: 18 Եւ երկրորդ եւ եր-
 րորդ խորան²⁸, ուր միջին եւ վերջին քաճա-
 նայութիւնք²⁹ անմարմնոցն ասի, չորրորդ՝
 դրախտն, հինգերորդ³⁰ տապանն Նոյի³¹,
 վեցերորդ³² խորանն Արրահամու, եաւթ եւ
 ութերորդ՝ Մովսիսի³³ սրբութեան սրբոց³⁴ եւ
 արտաքին խորանն, իններորդ³⁵ սողմո-
 նեան տաճարն³⁶, տասներորդ³⁷ ամենակա-
 տար եւ լի³⁸ ճշմարտութեամբ սուրբ եւ³⁹
 կաթողիկէ⁴⁰ եկեղեցի, որ⁴¹ յինքն⁴² բովան-
 դակեալ ունի⁴³ զամենեցունց⁴⁴ զխոր-
 հուրդն⁴⁵: 19 Եւ խորանք ասին⁴⁶, քանզի⁴⁷
 խորհրդականք են⁴⁸ ամենեքեան եւ խոր-
 հուրդն ոչ է ամենեցունց⁴⁹ յայտնի, այլ

1 aAEZ հերձուածոց M չի՛
 2 aABZ թիւ փ/ս վասն զի թիւ է DEGIKNOQSTVXdfg
 զի թիւ է CMPRUWYb որ է թիւ
 3 LMPRUWY սրբազան
 4 f սոցա
 5 B չի՛/ եւ ըստ տասնաբանեան աւրինացն ABMNPQ
 չի՛/ եւ ըստ e եւ ըստ p. ժ.-ն (երկոտասան) աւրի-
 նացն b յաւրինացն
 6 ABMNPQ չի՛/ սրահի խորանին a սրահիցն Z տասն
 սրահի
 7 Sc չի՛/
 8 a արարածս
 9 aABZ եւ որ
 10 G չի՛/
 11 aAEQO սգա(յ)արանմ b գգաու թիւնմ
 12 TVd չի՛/
 13 MPRUWY այլ թէ փ/ս եւ այլ եւս եթէ aABDGILNO-
 QSTXZdefg թէ փ/ս եթէ Y այլ թէ եւ փ/ս եւ այլ եւս
 եթէ R այլ թէ կամի փ/ս եւ այլ եւս եթէ կամի E
 կամեացի
 14 MPRUWY ի տասն (d) բանս
 15 Q չի՛/
 16 HGMPRUWY յայլս(ն) ամենայն
 17 aABEMPRUWYZb եւ որ մանաւանդ
 18 AB չի՛/
 19 CDFGHQO իմացուածոց
 20 CEFIKMOPQRU աւետարանին
 21 DOQXb ծածկեալն
 22 b յաստուածային նկատեն փ/ս յաստուած ընդ ինը
 նկատեալ QS յաստուածայինն նկարեալ TVXdef
 աստուածային նկարեալ խորան CDEFGHIKLMNO-
 PRUVWY ունի միայն անսկզբնաբար յաստուա-
 ծայինն յայտնեցաւ QSTVXg յաստուածայինն յայտ-
 նեցաւ f ունի միայն անսկզբնաբար յաստուածային
 նկարեալ խորանն յաստուածայինն յայտնեցաւ ի
 23 b ժ-երորդի

24 aABZ եւ այսպէս
 25 A չի՛/
 26 D որ ինմ
 27 b աստուածութիւն է բնակել MPRUWY բազմեալ
 28 H եւ երկրորդ խորան եւ երրորդ խորան
 29 b ֆահանայետութիւն CF ֆահանայապետութիւնf
 ասի անմարմնոց aQRSTVW XYdefg ֆահանայու-
 թիւն E ֆահանայապետութիւն Z ֆահանայապե-
 տութիւն
 30 OX ինմ գտապանն
 31 CE նոյեան
 32 OX վեց
 33 aEGOKNVWX է (եօթն) եւ C ութն մովսէսին MP-
 RUWYb եօթ(երորդն) եւ ութերորդն մովսիսին S
 եօթներորդն եւ ութն մովսէսին g եւթն եւ ութն
 մովսիսին
 34 Q չի՛/
 35 GKNSg ինն
 36 CDEFGHIKLMNOPQRSTUVXYbdef խորանն
 37 GKNSfg տաս(ն)
 38 S զի
 39 BDGHIKLNQSTVXefg չի՛/
 40 CQ կաթողիկէ եւ առաքելական
 41 C որ եւ
 42 aABD յինմեան
 43 e չի՛/
 44 aAB զամենեցունն խորհուրդն
 45 N չի՛/
 46 DGHKLNQSVXdefg ասի
 47 R եւ ֆանգի
 48 E չի՛/
 49 AB ոչ է յայտնի ամենեցունն CF ոչ ամենեցունն g

սակաւուց, եւ¹ բովանդակն² Աստուծոյ միայն:

20 Արդ, եւ ի³ խորանս յայտոսիկ⁴ չորք երանգ գունոց՝ կարմիր եւ կանաչ, սեաւ եւ կապոյտ⁵, եւ մի⁶ առանձինն ծիրանի՝ զատ ի չորիցս⁷: 21 Եւ եւ ի սոսա⁸ ծառք չորք՝ արմաւենի⁹, ձիթենի¹⁰, շուշան¹¹, նոնենի¹² եւ այլ կրկին արմաւենի¹³, եւ ունի¹⁴ յինքեանս Հաւս Հինգ¹⁵ սիրամարգ կրկին, աղաւնի, կաքաւ, աքաղաղ¹⁶, ձկնաքաղ¹⁷, լինին եւ¹⁸ մրտմունք՝ վեցերորդ Հաւ¹⁹ ուրեք ուրեք²⁰ յաւետարանս երեւի²¹:

22 Արդ, առաջին²² խորանն²³ միեղէն Համակ ծիրանի, սեամբք²⁴ յաւրինեալ²⁵ երիւք, որ նշանակէ զհաստատութիւն Էական աթոռոյն Աստուծոյ արտաքոյ չորից տարերացս. խորան անճառելի, ուր ինքն միայնակ²⁶ շրջի Սուրբ Երրորդութիւն զամենայն

արարածս²⁷ արտաքոյ²⁸ թողեալ: 23 Հստ որում²⁹, գոյնն ծիրանի զամենակալ թագաւորութիւն³⁰ ցուցանէ³¹ անսպառ³² եւ անվախճան³³: 24 Այս խորան պարփակեալ, ասի, առաջին վարագուրաւն: 25 Բայց սակայն երեք³⁴ դասքն՝ աթոռոցն եւ սերովբէիցն եւ քերովբէիցն³⁵ անընդմիջաբար, ասին³⁶, վայելեալ³⁷ ըստ կարի իւրեանց³⁸ ի տեսլենէ փառաց նորա³⁹:

26 Իսկ երկրորդ եւ երրորդ⁴⁰ խորանն⁴¹ կանաչով եւ սեաւով է նկարեալ⁴², յայտնեն զմիջին⁴³ եւ զվերջին⁴⁴ քահանայապետութեանցն⁴⁵: 27 Կանաչն զմշտակայ եւ զանմահ⁴⁶ բնութիւն նոցա նշանակէ, եւ սեաւն՝ զանհասութիւն⁴⁷ Աստուծոյ, որ ծածկեալ⁴⁸ էր ի նոցանէ. զի ի ձեռն եկեղեցւոյ յայտնեսցի⁴⁹ մարդեղութեամբն⁵⁰:

1 A չի՛ր
2 Ե չի՛ր եւ բովանդակն
3 INPS չի՛ր
4 GIKg յայտոսիկ Ne պսոսիկ Y արդն խորանս պսոսիկ d ի խորանս
5 IMPRTUVWYde կարմիր կանաչ սեաւ (եւ) կապոյտ
6 CFGRTUVde եւ միւսն փիւ եւ մի
7 Ե չորիցն
8 H ի սոսա N սոսա փիւ ի սոսա
9 E արմաւենի՛ր
10 E չի՛ր C եւ ձիթենի
11 BEO չի՛ր
12 CQRS եւ նոնենի SF նոնենի փիւ նոնենի
13 BEO չի՛ր Gոնենի եւ այլ կրկին արմաւենի
14 G յինքեանս ունի Zb ունի g ունի եւ
15 B չի՛ր
16 A չի՛ր
17 C գիւսս ձկնաքաղս
18 CEGN եւ փիւ յինիւն եւ MOPQRUVWXY յինի եւ
19 C չի՛ր վեցերորդ հաւ
20 S ուրեք փիւ ուրեք ուրեք
21 aABZ չի՛ր LMRUW երեւալ Te երեւիւն PY երեւալ ուրեք ուրեք յաւետարանս
22 L չի՛ր արդ առաջին
23 L չի՛ր խորանն միեղէն համակ ծիրանի Z չի՛ր
24 A սեամբ փիւ սեամբ F սեամբ MPRUWY չի՛ր
25 A յարինեալ KLNStց երեք սեամբ յորինեալ (S իսկ ց սեամբ...)
26 F որ ինքն միայն փիւ միայնակ Z միայն aAB խորանն անճառելի, ուր միշտ միայն շրջի սուրբ երրորդութիւն (A երրորդութեան)

27 KLNStց չի՛ր
28 DHIKLNSTVXdefg արտաքս
29 aABFZ ըստ որումն) եւ
30 A քաղաւորութեան
31 DHIKLNQOSTVXdf նշանակէ
32 aABFZ չի՛ր
33 aAB զանվախեան
34 X գ
35 bBE եւ քերովբէն եւ սերովբէն C քերովբէն սերովբէն MPRUWY աթոռոց սերովբէն եւ քերովբէն
36 CGHIKLMNOPQRSTUWXYbdefg չի՛ր
37 TV անմիջաբար վայելեալ EMPRUWY վայելեն Q կեալ C չի՛ր
38 C ըստ իւրեանցն կարի վայելեն
39 B փառացն որ աստուծոյ փիւ փառաց նորա
40 MPRUW իսկ երկրորդ խորանն եւ երրորդ
41 MPRUWY չի՛ր
42 DHIKLNQOSTVXdefg զարդարեալ F ներկեալ
43 LS զմիջոցին
44 T չի՛ր եւ զվերջին
45 N չի՛ր քահանայապետութեանցն C քահանայապետութիւն aABZb քահանայապետութեանց խորանն (a խորանս)
46 aABMRUW անմահութիւն փիւ զանմահ բնութիւն
47 AMRUWY զանհասութեան
48 DEGHKLMNOPQRSTUWVXYde ծածկեալ(ն) է. AZ ծածկելը
49 MPRUWY յայտնեաց
50 DGHKLNQOSTVXZeg մարդեղութիւն F մարդեղութեամբ որդոյ յայտնեսցի

Որդւոյ, բազմապատիկ¹ իմաստութիւն² Աստուծոյ³: 28 Եւ զի⁴ երեք են կամարքն, քանզի անձնաւորութիւն⁵ երրորդութեան գիտելի⁶ էր նոցա, ուսեալք ի սերովբէիցն յերեքսրբեանն⁷, զոր եւ մարգարէիցն⁸ ուսուցանէին⁹: 29 Եւ են ի խորանս յայտոսիկ¹⁰ ծառք արմաւենիք եւ հաւք¹¹ սիրամարգք¹². ծառք զբարձրութիւնս նոցա ցուցանէ¹³ բնութեամբ եւ տեղեալ¹⁴ եւ փառաւք, եւ պտուղն՝ զամենաքաղցր¹⁵ աւրհնաբանութիւն¹⁶ նոցա¹⁷, եւ¹⁸ սիրամարգքն¹⁹ ոսկեփետուրք²⁰ եւ ոսկետուռք զմաքուր եւ զձոյլ²¹ եւ զանարատ²² բնութիւն²³ նոցա ականարկէ²⁴:

1 Eբ բազմապատկեալ
 2 DOQX իմաստութեամբ փխ իմաստութիւն աստուծոյ Eբ չիբ իմաստութիւն աստուծոյ F չիբ իմաստութիւն աստուծոյ եւ
 3 aABGHKLMNPRVWYZdef չիբ
 * 𐎠𐎡𐎣. 𐎤𐎥𐎦. 𐎧 10
 4 E Բանգի
 5 U անձնութիւն փխ անձնաւորութիւն երրորդութեան V անձնաւոր
 6 Z գիտելի է
 7 C յերեքսրբեանն անմահութեանէ զոր եւ
 8 B մարգարէիցն
 9 MPRUWY չիբ զոր եւ մարգարէիցն ուսուցանելիցն
 10 CDEFGHLOQ յայտոցիկ Ne այտոփիկ
 11 a չիբ F հաւ C հաւ սիրամարգ
 12 EGHKNOQTVXZe սիրամարգ
 13 FV նշանակէ եւ փխ ցուցանէ Q ցուցանեն
 14 C բնութեամբ տեղեան
 15 GIOQTVXe զամենաքաղցրահամ D զամենաքաղցրութիւն LSF զամենաքաղցրահամութիւն FHKNdց զամենաքաղցրահամաբանութիւն
 16 A արհնարանութեան CU արհնութիւն HLMNg չիբ DFSdլ չիբ արհնարանութիւն նոցա IQVXe աստուածարանութիւն R բնութեան O աստուածարանութեամբ փխ արհնարանութիւն նոցա T աստուածութիւն
 17 aABEGHIKLMNPQRTVWXYZe չիբ
 18 CK իսկ եւ KS + ի
 19 ABCDFHIMOPQRSTUVXYde սիրամարգ(ն) L ի սիրամարգն
 20 FMPRWY ոսկեփետուր
 21 GKNSVLg գձոյլ փխ եւ գձոյլ
 22 GNSfց զանարատ փխ եւ զանարատ
 23 A բնութեան
 24 MPRUWY նշանակէ

30 Եւ²⁵ խորանն չորրորդ²⁶ զղբախտն տպաւորէ. քանզի²⁷ ի չորից²⁸ սեանց կայ զգալի²⁹ տարերքս, առակելով³⁰, որ³¹ ի չորից է խառնուած: 31 Եւ է զոյնն կապոյտ³² եւ սեաւ: 32 Քանզի³³ անյայտացաւ Աղամայ եւ որդւոց նորա³⁴ պայծառութիւն զբախտին, զոր եւ մաշկեայ³⁵ պատմուճանն առակէր³⁶. Ղիմահար³⁷ եղեալ փառացն Աստուծոյ եւ զբախտին, յորս³⁸ վայելէր զառաջինն: 33 է եւ³⁹ տեսակ սեղանոյ ի մէջ⁴⁰ իւրաքանչիւր կամարացն⁴¹ յերկրորդ եւ երրորդ խորանին, բոցավառ ցուցեալ, առ ի նշանակել զիմանալի կերակուր անմարմնոցն եւ զբանական⁴² պատարագն, զոր մաստուցանեն⁴³ Աստուծոյ: 34 Եւ ի յայլ⁴⁴ խորանքս, մթատեսակ⁴⁵ իմն ձեւով. եւ խաչ ընդադաւտ երեւեալ ի ներքոյ կամարացն, որ ցուցանէ⁴⁶ զխորհուրդն Քրիստոսի⁴⁷, որ գայր⁴⁸ ծածկապէս ի ժամանակն առաջինս ի վայր⁴⁹ իջեալ⁵⁰ յԱստուծոյ ի հրեշտակս եւ

25 CQ իսկ M + ի
 26 N չորբ
 27 C վասն զի փխ Բանգի
 28 F չորից փխ ի չորից
 29 E ի զգալի
 30 L առակելով
 31 B չիբ
 32 Ilc կապուտակ
 33 C վասն զի փխ Բանգի
 34 aABFZ իւրոց
 35 aAB մաշկեղէն F մաշկեալ
 36 D առակէ
 37 b ընդղիմահար
 38 E յորոյ Z գորս
 39 PY եւ է CQ է դարձեալ եւ Y եւ է փխ է եւ
 40 ITVde ի միջի
 41 aABMPRUWY խորանացն
 42 aAB զբանաւոր Q չիբ
 43 LS մատուցին GNf մատուցան
 44 CDEGHKLMNOPQRSTUVWXYbefց եւ (յ)այլ
 45 e մթատեսակ
 46 CEMPRUWYb ցուցանէր
 47 C քրիստոսիւ
 48 GKLSfց կայր
 49 MPRUWb առաջինս(ն) վայր Y յառաջինս վայր
 50 A չիբ

ի նոցանէ յԱղամ¹ եւ ի ծնունդս նորա, խորհուրդ հանճարոյն:

35 Ի² հինգերորդ եւ ի վեցերորդ³ խորանան⁴ յաւելաւ գոյնն⁵ կարմիր, քանզի⁶ տապանաւն⁷ եւ խորանաւն Աբրահամու պայծառացաւ⁸ արեանն⁹ Քրիստոսի խորհուրդն¹⁰ եւ եկեղեցւոյ առաքինութիւն, որ է հաւատն: 36 Եւ ել սեղանն խաչիւն հանդերձ ի վեր¹¹ ի վեցերորդ¹² աստիճանս¹³ կամարացն, քանզի¹⁴ Սաբեկայ տնկոյն եւ խոյիւն ծանուցաւ Աբրահամու¹⁵, ըստ¹⁶ որում ասացն՝ Աբրահամ¹⁷ ետես զՏէր¹⁸ եւ ուրախ եղել: 37 Եւ աստ սեանցն զինեզոյն¹⁹ որակն²⁰ նշանակէ զՄեղքիսեղէկի քահանայութիւն²¹ ի զէմս Քրիստոսի²: 38 Եւ են²² ի խորանս²³ յայտ-

սիկ²⁴ ծառք ձիթենիք²⁵ եւ շուշան ծաղիկ, որ ցուցանէ ձիթենին զբազմաժամանակեայ²⁶ կեանս նահապետացն²⁷ ի խրատ²⁸ ազգատոհմին²⁹ իւրեանց³⁰ զի անգիր աւրէնք³¹ էին նոցա, զի³² անթառամ պաշեցին³³ նոքա³⁴ զծաղիկս³⁵ առաքինութեան³⁶, որպէս ձիթենի³⁷ զվարսագեղ վայելչութիւն³⁸ իւր³⁹, այլ⁴⁰ տտպատեսակ⁴¹ համովն՝ զթթուագոյն⁴² առաքինութիւն⁴³ նոցա⁴⁴ առակէր եւ⁴⁵ զխոշոր վարսն, յորմէ իմաստ հանճարոյ⁴⁶ գոյանայ, որպէս ի պտղոյ ձիթենւոյ՝ նիւթ լուսոյ, որով երեւին հաճոյքն Աստուծոյ, այսինքն՝ առաքինութեան լուսովն, որպէս⁴⁷ Նոյի⁴⁸, Աբրահամու⁴⁹, Իսահակաւ, Յակոբաւ⁵⁰ եւ⁵¹

1 CQ ի նոցանէ առ ի մարդիկ այսինքն առ աղամ
 2 BDLNS եւ ի
 3 LNS չի՞ եւ ի վեցերորդ
 4 S խորանն
 5 DZ յաւելագոյն(ն) փխ յաւելու գոյնն KN եւ ի հինգ խորանն յաւելաւ ց ի հինգ խորանն յաւելաւ
 6 Ե եւ ի խորանն յաւելու գոյնն կարմիր: Քանզի C իսկ հինգերորդ խորանին յաւելու գոյնն կարմիր: Քանզի EHIMOPQRSTUVWXYZef եւ ի հինգերորդ խորանն յաւելագոյն(ն) կարմիր: Քանզի F իսկ ի հինգ եւ ի վեց խորանն E եւ ի հինգերորդ խորանն առաւելագոյն կարմիր
 7 B տապանակաւն C խորանաւն արբահամու եւ տապանաւն V խորանաւն եւ տապանաւն արբահամու W տապանաւն նոյի
 8 C պայծառ IM պայծառացան
 9 MPRUWY խորհուրդ արեանն
 10 MPRUWY չի՞
 11 ITVde չի՞ ի վեր X ի վերին գ-երորդ
 12 KLNf վեցերորդ փխ ի վեցերորդ
 13 a աշտինան AZ աստինան MPRUWY խորանս
 14 C վասն զի փխ Բանգի
 15 EQ արբահամ
 16 E ու ըստ
 17 D ետես արբահամ
 18 CDEFHIJKLMNOPQRSTUVWXYZbefg չի՞
 = Հմմտ. Նրննդ. ԻԲ՝ 13-14
 19 a գոյնգոյն MPRUWY գոյնն եւ գոյնն փխ զինեզոյն F գոյնն է գոյնն փխ զինեզոյն
 20 Ե որակին
 21 CU Բահանայապետութիւն
 22 Հմմտ. Սողմ. (ՃԺ) ՃԽ՝ 4. Նրննդ. ԺԴ՝ 18-19
 23 MPRUWY եւ փխ եւ են

23 T խորանն փխ ի խորանն
 24 aAB յայս Z այս Ե այսոբիկ ց յայսոբիկ
 25 F ծառք ձիթենիք գեղեցիկ ց չի՞ ձիթենիք բառից
 26 Z զբազմաժամանակեանս փխ զբազմաժամանակեայ կեանս
 27 KN նահատակացն S հայրապետացն
 28 MPRU եւ զխրատ փխ ի խրատ Ե եւ ի խրատ
 29 ց չուցի ձիթենին զբազմաժամանակեայ կեանս նահատակացն ի խրատ ազգատոհմին
 30 MPRUY աստուծոյ
 31 PY արբ
 32 EMPRUWY եւ զի C վասն զի փխ զի
 33 DGHKLNQSTVXbd եւ անբառամ պահէին EFM-PRUWYZef պահէին
 34 MPRU չի՞ ց չուցի իւրեանց, զի անգիր արեւն էին նոցա, զի անբառամ պահեցին նոքա
 35 BDEGHKLMNOPQRSTUVWXYZbdf զծաղիկ
 36 I առաքինութիւն ց չի՞ զծաղիկս առաքինութեան Cb առաքինութեան իւրեանց
 37 A որպէս ձիթենի: Զի ձիթենի վարսագեղ
 38 B գեղեցկութիւն
 39 A վայելչութեան իւր, այլատեսակ համովն
 40 Ե այլեւ MPRUWY զի
 41 C իսկ տտպատեսակ
 42 C զբռթագոյն
 43 aABfZ Բաղաճարութիւն PY չի՞
 44 aABfMPRUYZb առակէր նոցա (aAY գնոցա) G չի՞
 45 F չի՞
 46 B իմաստ եւ հաննար
 47 T չի՞ առաքինութեան լուսովն որպէս
 48 aAB նոյ FZe նոյի
 49 K արբահամու X եւ արբահամու
 50 DHKLNQSTVXdefg եւ յակոբաւ
 51 MPRUWY չի՞

նայ¹ եւ² կարմիրն³ նուաղէ⁴ քանզի⁵ ստուե-
րականք էին⁶ եւ գուշակք⁷ ճշմարտու-
թեանս. եւ նուազ⁸ կարմիրն⁹, քանզի¹⁰ սա-
կաւ ինչ կարէին¹¹ մաքրութիւն¹² առնել¹³
ժողովրդեան¹⁴ անասնոց¹⁵ զմատուց-
մունքն¹⁶:

45 Արդ, յեւթերորդ¹⁷ խորանն, որ միա-
ւորէ որպէս¹⁸ առաջինն¹⁹ ի փառս աստուա-
ծութեան եւ²⁰ որպէս դրախտն, որ զԱդամ
միայն ունէր²¹ սակաւ ինչ²² ժամանակս: 46
եւ²³ դարձեալ Հեղեղ ջուրցն²⁴ զատոյց
զմարդկութիւնս յայսկոյս՝ զնոյ ունելով
սկիզբն: 47 Իսկ այլք զոյգ զոյգ են²⁵ որպէս
Հրեշտակացն, որպէս Նոյին²⁶ եւ Աբրահա-
մուն²⁷ եւ որպէս մովսիսեանքն²⁸, սրբու-
թիւն սրբոց, յորում Մովսէսն²⁹ եւ³⁰ սա-

կաւք³¹ ոմանք էին արժանաւորք յաւրի-
նակ³² փրկչին մերոյ Յիսուսի: 48 Եւ ար-
տաքին խորանն, որ Հասարակաց էր³³
մուտն³⁴, զնոցին իսկ վարուցն ունէր³⁵
զաւրինակ, որք պաշտէին նովաւ զՏէր
մինչ³⁶ ի ժամանակս շինուածոյ³⁷ տաճա-
րին՝ ի Մովսիսէ³⁸ սկսեալ, որպէս ի³⁹ յեւթ-
ներորդ խորանին⁴⁰ Հաւքն աղաւնիք են⁴¹,
կարմրակտուցք⁴², որք⁴³ Հովանագրեն⁴⁴
Հոգւոյն Սրբոյ շնորհս⁴⁵, որ ելից զԲեսե-
լիէլ ճարտարապետ խորանին եւ զԵղիաբ⁴⁶,
եւ զՄովսէս⁴⁶ եւ ի նմանէ⁴⁷ զՅեսու եւ
զեւթանասուն ալեւորսն⁴⁸:

49 Իսկ ութերորդ խորանն⁴⁹ կաքաւք են⁵⁰
նշանակ⁵¹ պոռնիկ եւ աւտարազգի կանանցն՝
Թահաբու եւ Թամարայ եւ Հոււթայ⁵², զի⁵³

1 F հաստանայ
2 NQSTdfe չիբ
3 A չիբ X եւ զի կարմիրն
4 CFLPSUW նուաղէ(ի)
5 C վասն զի փխ քանզի FL չիբ
6 C են
7 ABDFHIKNOQSTVdeg գուշակ
8 DEGHKOQSVXdfe նուաղ
9 b եւ կարմիրն փխ եւ նուազ կարմիրն MPY եւ
կարմիրն նուաղութիւն RUW եւ կարմիրն նուա-
ղութիւն (կամ նուաղութիւն)
10 C վասն զի փխ քանզի DEFHGKLMNOPQRSTUWV-
XYbefg զի
11 EI մաքրութիւն կարէին
12 EI չիբ
13 B առնել մաքրութիւն
14 aABF չիբ
15 b անասնոց մատուցմունքն
16 DHIKLNQOSTVXYdefg արիւնքն
17 g եւթ
18 CDGQ որպէս եւ
19 Z յառաջինն
20 TVd չիբ
21 Z ունել
22 DEGHKLMNOPQRSTUWVXYbdefg չիբ C սակաւ
սակաւ փխ սակաւ ինչ
23 V չիբ
24 QTVX ջուրն C ջրեղեղ ջուրն
25 E չիբ
26 DHIQTVXd նոյն որպէս արրահամուն
27 KLNOSefg որպէս արրահամուն որպէս
28 aZ մովսիսիքն
29 MPRUWYb որով եւ մովսէս DGHKLNQOSTVXdfe
որում եւ մովսէս E եւ մովսէս aA մովսէսն մտաներ

30 KMPRUW չիբ
31 N սակաւ Y սակաւով
32 Z յորինակս
33 MPRUWYe է
34 P մութն
35 A ունէր ունէր CEMPRUWYb ունէին DGHKLNQ-
OSTVXfe ունի
36 CDEGHKLMNOPQRSTUWVXYbdefg մինչեւ ի
37 MPRUWY շինելով
38 ITVde սողոմուն(ի)
39 CGQRT եւ ABEFKMPRW չիբ
40 b խորանն
41 ABDGHILNOQSTVXdfeգ էին
42 b եւ կարմրակտուցք PRW կարմրակտուց
43 DGHKLNQOSTVxd որ
44 CDQ հովանագրէին EGMPUWYb ընդհովանագրեն
45 CDQ զշնորհս հոգւոյն սրբոյ N զհոգւոյն շնորհս Z
չիբ MPRUWY աշակերտս
= ՏԷ՛՛ Ե՛՛ ԼԷ՛՛ 2, 6, ԼԷ՛՛ 30, 34, ԼԷ՛՛ 1
46 DEGHKLMNOPQRSTUWVXbdefg չիբ եւ մովսէս
47 EMPRUWY եւ ի նմա GLNSf եւ նմանէ
48 DEGHKLMNOPQRSTUWVXbdefg գլխու մովսիսի
եւ զի (զեթանասուն) ալեւորսն MPRUWY գետու
մովսիսի (սաւ) եւ զճերսն
49 F իսկ յութ խորանն
50 Q չիբ
51 a նշանակ պոռնիկ A սրբ. կախաբ էին նշանակ B
կախաբաւքն նշանակ
52 E եւ հոուրա եւ քամարա KIV եւ քամար եւ հոու-
րա եւ քերաքէ փխ ուսարու եւ քամարայ եւ
հոուրայ S եւ քամար MPRUWY քամարա, ուսար-
ու եւ հոուրայ Y հոուրայ եւ քերաքէ (եւ քեր-
աքէ յուսանցում)
53 C վասն զի փխ զի

խառնասեր¹ է կաքաւն: 50 Եւ դարձեալ բարք² է կաքաւու գայլոյ³ գողանալ զձուս եւ իւր առնել, որպէս եւ նոքա⁴ Հնարիմացութեամբ⁵ գողացան⁶ ի տանէն Արրահամու եւ ի⁷ զաւակէն⁸ զպտուղն աւրհնութեան եւ եղեն նախամայրք⁹ Քրիստոսի: 51 Եւ զի յաղանեացն¹⁰ ոմանք¹¹ ի սեղանն Հային¹², Մովսէս¹³ եւ նմանք իւր¹⁴, որոց իբր բարեկամի¹⁵ խաւսեաւ Աստուած, եւ Յեսու¹⁶ եւ Դաւիթ, որք¹⁷ Հայեցան ի խորհուրդն¹⁸, եւ զի կէսք յետս Հային¹⁹, զգարմացումն նշանակեն²⁰, զի կային ի Հիացման, իսկ²¹ կարմրակտուցք²², զի²³ խաւսեցան զխորհուրդ²⁴ մարդեղութեան Քրիստոսի²⁵: 52 Որ-

պէս²⁶ Մովսէս ասէ²⁷ մարգարէ յարուսցէ ձեզ Տէր Աստուած ձեր՝ զեղբարց ձերոց²⁸ իբրեւ զիս²⁹, եւ ասս³⁰ երկու³⁰ երջիւրք³¹ են սեղանւոյն³² զՄովսէսի եւ զԱհարոնի³³, ասեն, որք զաւրութիւնք էին ժողովրդեանն եւ³⁴ իսեթկիչք³⁵ Հակառակորդաց³⁶ նոցին³⁷:

53 Իսկ³⁸ իններորդ³⁹ խորանն⁴⁰ զտաճարն նշանակէ, ըստ որում առաւել⁴¹ զարդարուն⁴² է⁴³ երանգաւք, քանզի⁴⁴ սեաւն եւ կապուտակն⁴⁵ նուագեաց⁴⁶ եւ կարմիրն պայծառացաւ, զի⁴⁷ մերձ եկն դալուստն էմմանուէլի. եւ դասք⁴⁸ մարգարէիցն⁴⁹ բարձրացուցանեն⁵⁰ զաստուածաբանու-

- 1 A խառնասերք
- 2 D բարք փխ բարք է
- 3 aAB չի՞ր ս գայլոց DHIQQSTVXde գայլոյ ձու գողանալ F գայլոյ ձուս գողանալ Gg որ գայլոյ ձու գողանալ KLNf կախուուն որ գայլոյ ձու գողանալ STVX յայլո(g) ձու գողանալ
- 4 aABEIMPTUVWYZbde որպէս նոցա b որպէս նոքա
- 5 D չի՞ր
- 6 CEHIKLNOPQSTUVWXYZbdf գողացան հնարիմացութեամբ Mg չի՞ր
- 7 C չի՞ր եւ ի
- 8 aZ գաւակէ C չի՞ր F գաւակէն նորա
- 9 NU նախամայր
- 10 U աղանեաց
- 11 e ոմանց
- 12 aZ հանին Bb հայէին
- 13 C այս է մովսէս
- 14 CQRSTUVWXYZbdefց նորա aABVZ նորին
- 15 a որ իբր բարեկամի A որ իբրեւ բարեկամ մի b ընդ բարեկամ մի T որով BT չի՞ր իբր բարեկամի F բարեկամ
- 16 F յետս
- 17 MPUWY որոց իբր բարեկամ խոսեցաւ առ նոսա աստուած եւ յեսու եւ դաւիթ որ aEFY որ
- 18 Z ի խորանն փխ ի խորհուրդն MPY ունի միայն հայեցան ի խորհուրդն C ի խորհուրդ մարդեղութեան քրիստոսի Eb ի խորհուրդ(ն) մարդեղութեան DGHIKLNOQSTVXdefց ի խորհուրդ մարդեղութեան բանին UW ունի միայն հայեցան ի խորհուրդ մարդեղութեան քրիստոսի
- 19 Z նային b հայէին
- 20 DEGHIKLNOQSTVXdefց նշանակէ
- 21 F չի՞ր
- 22 GHKNց կարմրակտուց
- 23 C վասն զի փխ զի
- 24 MPUV չի՞ր զի կային ի հիացման իսկ կարմրակտուցի զի խաւսեցան զխորհուրդ

- 25 DEGHIKLNOQSTVXdefց չի՞ր
- 26 DGHIKLNOQSTVXdefց որպէս եւ CMPUWY սկսուով է որպէս մովսէս բառերից
- 27 C ասէր
- 28 ESVX չի՞ր ձերոց իբրեւ զիս T չի՞ր իբրեւ զիս = Հմբ. ԲՕբ. ԺԲ 15
- 29 aABDb եւ զի աստ
- 30 FZ մարդեղութեան քրիստոսի: Որպէս մովսէս մարգարէն յարարածոց, զի (Z եւ) աստ երկու փխ մարդեղութեան քրիստոսի: Որպէս մովսէս ասէ մարգարէ յարուսցէ ձեզ տէր աստուած ձեր յեղբարց ձերոց իբրեւ զիս, եւ աստ երկու
- 31 C եղջիւր
- 32 b սեղանոյս
- 33 aCEFMPUWYZb զմովսի(է)սէ եւ զահարոնէ B զմովսէ ասեն եւ զահարոնէ A զմովսիսէ վահարոնէ
- 34 MPUWY չի՞ր
- 35 CDGHIKLMNOPQSTUVWXdefց իսեթկիչ Zb իսեթիչf
- 36 MPUW հակառակորդացն փխ հակառակորդաց նոցին
- 37 CDEFHIKNOSTVXbdefց նոցա(j)
- 38 DHOQX չի՞ր
- 39 H ի իններորդ E ուրերորդ
- 40 e խորանին
- 41 A առաւել առաւել CU առաւել է
- 42 DGHIKLMNOPQRSTUVWXYZdefց չի՞ր
- 43 C չի՞ր
- 44 F չի՞ր
- 45 CF կապոյտն
- 46 DKNeg նուագեաց L նուագեցան E նուագեցաւ
- 47 C վասն զի փխ զի
- 48 MPRUWY որդիք
- 49 F եւ մարգարէին փխ եւ դասք մարգարէից
- 50 aABFZ բարձրացուցանէին U բարձրացուցին b պայծառացուցանեն փխ բարձրացուցանեն

թիւն Որդւոյն Աստուծոյ, ըստ որում
 հաւքն¹ աքաղաղք² զնոյնն նշանակեն³,
 որ⁴ մերձ⁵ յառաւատն արդարութեան⁶,
 ձայնէին զերեւումն անճառելի⁷ լուսոյն,
 ոտնհար լինելով⁸ ի վերայ մահու⁹, ասելով.
 «Ո՞ւր է, մահ, յաղթութիւն¹⁰ քո»¹¹: 54 Ուս-
 տի քաջայերեալ բաղմաց, արհամարհե-
 ցին¹¹ զանցաւորս¹² եւ պակեցան¹³ առա-
 քինի մահուամբ¹⁴, որպէս¹⁵ մակարայեցի
 վկայքն արիականք՝ զՔրիստոսին¹⁶ գուշա-
 կելով զմահ¹⁷, վասն որոյ սեղանն անմթեր¹⁸
 եւ թափուր զնոցա¹⁹ ժամանակն ցուցանէ,
 որ²⁰ արգելան յԱնտիոքայ²¹ ըստ աւրի-
 նացն հանել պատարագս²² ի սեղանն: 55
 Էն եւ²³ աստ ծառք նոնենիք, որք²⁴ զբանս
 մարգարէիցն նշանակեն²⁵, որք²⁶ որպէս
 կեղեւաւք ծածկէին²⁷ առակաւք²⁸ զքաղց-

րութեան²⁹ աւետիսն³⁰ հեթանոսաց՝ ջամբե-
 լով հրէիցն զդառնութիւն³¹ սպառնա-
 լեացն, որ էհաս նոցա փշատեսակ³² խոշո-
 րութիւն³³ վշտաց եւ զերութեանց³⁴ եւ ե-
 կեղեցւոյ հեթանոսաց³⁵ շտեմարանեցաւ³⁶
 իմանալի պտղոյն բարութիւն³⁷: 56 Եւ զի է
 աստ³⁸ արմաւենի ստորուստ ի³⁹ վեր բու-
 սեալ, որ զԴաւթայն բացայայտէ մեզ. «Ե-
 թէ ճշմարտութիւն յերկրէ բուսաւ, արդա-
 րութիւն յերկնից երեւեցաւ»⁴⁰:

57 Եւ⁴⁰ այսպէս իններորդ խորանս
 խորհրդական⁴¹, որ է երիցս երեք⁴² նշանա-
 կէ⁴³ մեզ զերիս⁴⁴ աւետարանիչս համաբար-
 բառս⁴⁵ զՄատթէոս⁴⁶, զՄարկոս⁴⁷, զՂու-
 կաս⁴⁸, որք, համաձայնեալք⁴⁹ միմեանց,
 զրեցին զմարդեղութիւն⁵⁰ Տեառն⁵¹, տեղի
 եւ ժամանակ եւ ըստ մարմնոյ ազգատոհմն
 ցուցանելով, զի⁵² առաջին աստիճան⁵³ այս
 լիցի ի վերելից հաւատացելոց, եւ⁵⁴ սոքաւք

1 N հաւքն որ MPRW եւ հաւքն
 2 DGHKLNQSTVXdef ախաղաղ(ն)
 3 F նշանակէին GLNfց նշանակէ
 4 aCDEGHKLMNOPQRSTVWXZdef որք F չիք
 5 I մերձեցան
 6 B սրբ. առաւտն արեգական F չիք Z յառաւտուն
 յարդարութեան
 7 F աննատ
 8 F իննի
 9 F բշնամոյն
 10 D յաղթութեան
 = Լ՝ Գ-բնք. ժ-ե: 55. Ո՞ւ- ժ-Գ. 14
 11 b գանցաւորս արիամարիեցին H անարգեցին
 12 AGL յանցաւորս
 13 P պակասեցան
 14 GL չիք եւ պակեցան առաքինի մահուամբ a մա-
 հուամբ առաքինութեան փխ առաքինի մահուամբ
 15 F իրք
 16 b գրիստոսի T պիստոսի
 17 GHKLNՏfց չունի որպէս մակարայեցի վկայքն ա-
 րիականք գրիստոսին գուշակելով զմահ
 18 Ae մթեր
 19 GHKLNՏfց չիք վասն որոյ սեղանն անմթեր եւ
 քափուր CHIKMNOPQRSTUV WXYbdefց զնոցայն
 20 C որով
 21 C արգել գնոսա անտիոքոս b յանտիոք
 22 b պատարագ CDEHKLNOQSTVXbd (գ)պատարագ
 MPRUWY հանելոյ պատարագ
 23 MPRUWY չիք
 24 aBEFN զբանս որ
 25 C նշանակէր
 26 Z որ
 27 b ծածկէին

28 Y չիք ծածկէին առակաւք
 29 CQSZ զաղցրութիւն
 30 C աւետարանին
 31 F դառնութեան
 32 DGHKLNQSTVXefց փշատեսիլ
 33 F խոշորութեանց
 34 DGHKLNQSTVXdefց նեղութեան(ց)
 35 DGHKLNQSTVXefց չիք
 36 MPRUWY շտեմարանելով
 37 b սրբ. պտուղ բարութեան A բարութեան
 38 b եւ զի աստ է
 39 MPRUWYd ի ստորուստ
 ք Ս-ըբ. Չ՛Գ. (ՉԷ) 12
 40 A չիք N + է
 41 PY երրորդ խորհրդական փխ իններորդ խորանս
 խորհրդականս AFMTUW խորանն խորհրդական
 42 C երից երեք որ aAB երիցս երրորդն X գ երիցս
 43 b որ նշանակէ
 44 DFGIKLNQXfց զերեք
 45 C համաբարբառս միմեանց F համաբարբառոք
 46 Z եւ զմարեոս
 47 BCFUW զմարկոս եւ
 48 Z եւ զղուկաս
 49 DGHIOQTVXd որ համաձայնեալ f որ համաձայնեալք
 FQ համաձայնեալ KLNՏց որ համաձայն եղեալք
 50 CFMPRUW զմարդեղութեան
 51 MPRUWY քրիստոսի
 52 ց չիք ցուցանելով զի
 53 CPY աստիճանացս փխ աստիճան այս
 54 aABFZ չիք

իմանալ¹ զանճառն² եւ զանժամանակն, որոյ³ ազգատոհմն⁴ նորա⁵ ո՛ր⁶ պատմեսցէ⁷, որպէս⁸ ի ձեռն⁹ Յեսուայ եւ երկրին¹⁰ աւետեաց¹¹ զգալոյ¹² կաթին եւ մեղու աղբւրաց¹³, զՅիսուս Քրիստոս եւ¹⁴ զվերին զաւառն տայր¹⁵ նկատել¹⁶ անկատար ազգին^բ:

58 Իսկ տասներորդ¹⁷ խորանն, որ կայ Հանդէպ իններորդին¹⁸, զհաստատութիւն եւ զկատարելութիւն սրբոյ եկեղեցւոյ¹⁹ հաւաստաբանէ²⁰, որ ելից զթերութիւն աւրինացն ճշմարտութեամբ²¹ ստուերականացն²², որոյ²³ միջոցն²⁴ Յովանէս²⁵ էր՝ արուսեակ արեգականն արդարութեան, կատարումն մարգարէիցն եւ սկիզբն առաքելոցն: 59 Վասն որոյ Հանդէպ աքաղաղացն կան հաւքն ձկնաքաղբ²⁶, որք²⁷ զառաքե-

լոցն ձկնորսացն²⁸ բացայայտեն²⁹ մեզ³⁰ զխորհուրդ³¹, որք եղեն³² որսորդք³³ մարդկան հրամանաւ Տեառն՝ ի մահուանէ ի կեանս³⁴ որսալով³⁵ զհաւատացեալս³⁶ աւետարանին, եւ³⁷ զի ոմանք ի նոցանէ յաքաղաղսն³⁸ դարձեալ³⁹ են⁴⁰, քանզի մարգարէիցն⁴¹ իսկ էին թարգման⁴² առաքեալքն, եւ կէսք⁴³ առ միմեանս, զի միոյ⁴⁴ կրանից էին⁴⁵ քարոզք, եւ ոմանք ի սեղանն, զի⁴⁶ առաջին աղբւրէն առնուն, զոր⁴⁷ քարոզենն: 60 Իսկ մրտմունքն մերձ կացեալք⁴⁸ զաւետարանիչսն նշանակեն ի կատարմանն⁴⁹, որք⁵⁰ միջամուխք⁵¹ եւ ծովամուխք⁵² եղեն խորոցն⁵³ Աստուծոյ, արբին⁵⁴ ի յորդառատ⁵⁵ պարգեւաց⁵⁶ Հոգւոյն⁵⁷ Սրբոյ եւ, նովին թեւաւք թուղցեալք⁵⁸ առ⁵⁹

1 ց չի՛ր առաջին աստիճան այս լիցի ի վերելից հաւատացելոց եւ սոբաւֆ իմանալ
2 CQR զհաննարս աննաոն
3 DHIOQTVXd որոյ եւ
4 aABFZ գորո զազգատոհմն MPRUWY որոյ (զ)անժամանակ ազգատոհմն
5 MPRTUW չի՛ր ց չի՛ր զաննաոն եւ զանժամանակն, որոյ ազգատոհմն
6 F չի՛ր
7 A պատուեսցէ F պատմէ OX չի՛ր
բ Է․․․ՆԳ՝ Ց
8 C զի որպէս G որպէս եւ
9 FX չի՛ր ի ձեռն
10 CD յերկիրն փ/ս եւ երկրին EGHLMOPQRSTUVWXYZbd (յ)երկրին փ/ս եւ երկրին IKVc յերկրի փ/ս եւ երկրին ց երկրի փ/ս եւ երկրին
11 aABF չի՛ր
12 CDEFGHIKLNOPQRSTUVWXYZdց չի՛ր
13 X յաղբերց
14 a չի՛ր
15 ց չի՛ր
16 C ցկարել DGHKLNQOXSf + տայր FITVde նշանակել տայր փ/ս տայր նկատել
բ ԲՕբ․ԻԶ 15-16․ԺԷ 9․Յէ՛ււււււ Է 7
17 IKMNOPRUVWX տասն
18 BEMPRUWY բ (իններորդ) խորանին
19 T եկեղեցւոյս
20 DGHKNSg հաստաբանէ T հաստատաբանէ
21 NWZbեց նշմարտութեամբս
22 aBFZ գստուերականն A գստերականն C չի՛ր
23 G այն որոց HIKLNOQSTVXdեց որոց
24 aABFZ չի՛ր
25 aABZ յովանէս է միջոցն F յովանէս է միջնորդ
26 AFPY ձկնաքաղբ

27 aABEFGHKLNPSTUVWYց որ
28 C չի՛ր F սկաւում է ձկնորսաց բառից
29 E բացայայտէ
30 CDEFGHIKLMNOPQRSTUVWXYZց չի՛ր
31 HLOT զխորհուրդ Sb զխորհուրդս f խորհուրդս
32 CK են
33 CDFHOQTVXdց որսորդ MPRUWYb որսորդս
34 F որ ի կեանս փ/ս որք եղեն որսորդ մարդկան հրամանան տեառն ի մահուանէ ի կեանս
35 F որսացին
36 EF զմարդիկ զհաւատացեալս
37 F չի՛ր
38 KN յաբաղաղակս Z ի յաբաղաղսն ի նոցանէ
39 Z դարձեալք
40 F չի՛ր են
41 C չի՛ր իսկ էին F չի՛ր MPRUWY էին իսկ
42 aAF բարգմանք Z բարբմանք
43 MPUWY կէսն ի փ/ս կէսն առ
44 aAB մի F զմիոյ փ/ս զի միոյ
45 CDEFGHIKNOQSTVXdեց կրանից են
46 C վասն զի փ/ս զի
47 F զայս
48 FMPRUVWY կացեալ
49 C ի կատարածի փ/ս ի կատարմանն
50 a որ
51 C միջամուխ
52 CIR չի՛ր եւ ծովամուխք
53 TVX ի խորոցն
54 LMPRUWY եւ արբին
55 F յորդառատ փ/ս ի յորդառատ
56 ITV վտակաց պարգեւաց LMPRTUWYde վտակաց(ն)
57 AF աստուծոյ
58 CEGHIKLMNOPQRSTUVWXYZdց բոուցեալ
59 bd չի՛ր

ամենեքումք, ի նոյն կենսատու ջրոյն առեալ ցանեցին զցաւղն բժշկութեան ի¹ ցամաքուտ եւ ի² հիւանդացեալ ոգիս³ մարդկան՝ ի⁴ յառողջութիւն եւ յոռոգումն⁵ անմահութեան: 61 Եւ⁶ կարմիր ոտիւքն զմարգարէիցն⁷ ստուգեն⁸, եթէ⁹ գեղեցիկ¹⁰ են¹¹ ոտք աւետարանչացն՝, եւ բերանաւքն¹² զհրագունակն խորհուրդ, որով¹³ սրբեցան¹⁴ եւ աւետարանեցին զնոյն աւրինակն¹⁵ ի մաքրութիւն շրթանց¹⁶ քրիստոնէից: 62 Իսկ զի ոմանց¹⁷ ձկնաքաղաց պարանոցքն¹⁸ ոլորեալք¹⁹ են²⁰ ընդ²¹ միմեանս²², եւ մրտմանցն առ միմեանս պարզեալք²³, զչին եւ զնոր կտակարանացն զմիարանութիւն²⁴ եւ զմերձակայութիւն²⁵ ցուցանեն²⁶: 63 Եւ քանզի²⁷ առաւել զարդարուն եւ շնորհաշուք²⁸ եւ պայծառ է տասներորդ²⁹ խորանս³⁰, վար-

դագոյն³¹ ներկուածով³² կարմրութեամբ³³, սպառեալ սեւուն³⁴ եւ³⁵ կապուտակին³⁶, զի³⁷ հինն էանց խաւարս մեղաց³⁸ եւ անգիտութեան³⁹, սգոյ եւ⁴⁰ տխրութեան⁴¹, եւ ամենայն ինչ նոր եղեւ արեամբն Քրիստոսի ներկեալ⁴² երկինք⁴³ եւ երկիր, ամենայն⁴⁴ մասամբք իւրեանց եւ զարդիւք⁴⁵, ըստ որում⁴⁶ մեկնեալ սեղանն խաչիւն⁴⁷ եւ եկաց⁴⁸ ի⁴⁹ գլուխն⁵⁰ վերնոյ⁵¹ կամարին⁵², զի կատարեցաւ խորհուրդն Աստուծոյ եւ կալաւ⁵³ քարոզութիւն խաչին⁵⁴ զծագս տիեզերաց⁵⁵, եւ աստուածաբանեցաւ⁵⁶ խաչեալն⁵⁷ ընդ ամենայն⁵⁸ երկիր⁵⁹ ի փառս Հաւր եւ Հոգւոյն Արքոյ⁶⁰:

1 X չի՛բ
 2 GHRգ չի՛բ
 3 ELMPRUWY հոգիս Bb յոգիս
 4 LSf առ ի DFIKMNOPQRSTUWXd չի՛բ
 5 aA ի յոռոգումն T յոռոգութիւն
 6 BCSV իսկ
 7 aABFZ զմարգարէիս
 8 CQ ստուգեն ասելով
 9 aABZb բէ
 10 B գեղեցիկբ
 11 AF չի՛բ
 = Է•• ՆԵ՛Դ 7
 12 C քերանաւն
 13 FLSf որով
 14 MPRUWY արբեցան
 15 E սրբ. արինակն խորհուրդ
 16 b շրթանց հաւատացելոց քրիստոնէից MPRUWY անձանց փ/ս շրթանց
 17 e իսկ ոմանց a ոմանք ձկնաքաղաց
 18 ADF պարանոցն
 19 aABFZf ոլորեալ
 20 CDEHIKLMNOPQSTUWXYbdefg չի՛բ
 21 X ի
 22 Z առ միմեամբք
 23 MPRUWY կազմեալք F պարզեալ
 24 MPRUWY զմիարարութիւն
 25 AF չի՛բ եւ զմերձակայութիւն
 26 F ցուցանէ e ցուցանեն եւ զմերձակայութիւն
 27 F քանզի փ/ս եւ քանզի
 28 aZ շնորհոք է եւ պայծառ AB շնորհեալ փ/ս շնորհաշուք F չի՛բ եւ շնորհաշուք եւ պայծառ
 29 R տասն
 30 DGHKLMNOPQRSUVWXYdefg խորանն

31 PY չի՛բ F + եւ կարմիր ներկաւ
 32 C ներկուածով
 33 KLNSF կարմրութեան F չի՛բ
 34 DEGHKLMNOPQRSTUVWXYZdefg չի՛բ
 35 C չի՛բ սեւուն եւ
 36 F կապուտին
 37 C վասն զի փ/ս զի
 38 C չի՛բ
 39 F չի՛բ անգիտութեան սգոյ եւ C անգիտութիւն
 40 C չի՛բ սգոյ եւ
 41 CDFMP չի՛բ
 42 aABFZ նորոգեալ
 43 O եւ երկինք
 44 Z եւ ամենայն
 45 F չի՛բ եւ զարդիւք
 46 MPRUWY չի՛բ երկինք եւ երկիր ամենայն մասամբք իւրեանց եւ զարդիւք
 47 CDEGHKLMNOPQRSTUVWXYZbdefg չի՛բ մեկնեալ սեղանն խաչին
 48 Cb եկն եւ եկաց փ/ս եւ եկաց EIX մեկն եւ եկաց խաչն փ/ս եւ եկաց DGHLOQSTVdefg եկն եւ եկաց խաչն փ/ս եւ եկաց MPRUWY եկն եկաց փ/ս եւ եկաց
 49 BR չի՛բ
 50 U չի՛բ ի գլուխ KN եկն եւ եկաց խաչն ի գլուխ փ/ս եւ եկաց ի գլուխն
 51 E վերնում
 52 F եկն եկաց սեղանն խաչանն եւ ի գլուխ կամարին
 53 R կալով
 54 F չի՛բ եւ կալաւ քարոզութիւն խաչին
 55 F չի՛բ զծագս տիեզերաց
 56 A աստուածաբանել
 57 F խաչեալն
 58 R չի՛բ
 59 C ընդ ոլորտս տիեզերաց փ/ս ընդ ամենայն երկիր
 60 F ի փառս հոր եւ որդւոյ եւ հոգւոյն սրբոյ այժմ եւ միշտ եւ յախտեան ամեն LPT ի փառս հոր եւ որդւոյ եւ հոգւոյն սրբոյ

64 Եւ այս տասներորդ¹ խորանս ունի դարձեալ զխորհուրդ վերնագոյն խորանին², որ յայտնելոց³ է ի լրման յաւիտենիս, ի կատարման⁴ զգայական աշխարհիս եւ ի⁵ սկսանել անտեսակ եւ անձեւ երկնային⁶ աւետեացն, յորում ամենայն ինչ զկատարումն առցէ, եւ նորն երուսաղէմ իջանէ յերկնից, ի զարգ անճառելի զարդարեալ եւ պաճուճեալ, ըստ յայտնութեան սրբոյն Յովհաննու⁷: 65 Եւ⁸ եկեղեցիք⁹ ամենայն յարափոխեալ¹⁰ միանան եւ միաւորին ի¹¹ նա եւ պճնազարգ գեղեցկութեամբ հարսնանան¹², Քրիստոսի ընդունելով¹³ զնա յառագաստ փառաց ի կատար աւարտմանն¹⁴: 66 Եւ լնուն անդամք զմարմինն¹⁵ Քրիստոսի¹⁶, յորժամ տացէ ի ձեռս զթագաւորութիւն¹⁷ Աստուծոյ եւ Հաւր, յորժամ խափանեցէ զամենայն իշխանութիւնս եւ զպետութիւնս¹⁸ զիւաց եւ ի նոցանէ զաւրացեալ աշխարհակալաց¹⁹, որք զիցին²⁰ ի ներքոյ ոտից նորա, ի խա-

փանելն²¹ մահու²² յետին թշնամոյն²³, զի ամենայն ինչ²⁴ հնազանդի²⁵ նմա՛ կամաւորն եւ ակամայն, վերինն եւ ներքինն, աջն եւ ձախն, դժոխքն եւ արքայութիւն, եւ ի նմանէ առնուն զհատուցումն²⁶ ըստ արժանոյն²⁷ յարգար դատաւորէն անմահաբար եւ անեզր յաւիտենիւն: 67 Եւ ապա յանճառիցն²⁸ ընկալցի իմացուած առ ի լինել Աստուած²⁹ ամենայն յամենայնի, եւ յազգս այսորիկ ի³⁰ տասներորդ³¹ խորանին բացափայլ³² երեւի խաչն պաճուճազարգ, քանզի յաւուրն³³ վերջին ակն ունիմք հաւատացեալքս ընդ ամպս երկնից փայլատակեալ լուսով տեսանել³⁴ զանաւթն փրկութեան մերոյ եւ զարեզակն³⁵ եկեղեցւոյ, զնշանն աստուածային³⁶, եկեալ ի³⁷ պարձանս³⁸ քրիստոնէից եւ ի տագնապ³⁹ անհաւատից⁴⁰ եւ ի սպառ կործանումն զիւաց աններելի եւ անսպառ տանջանաւք:

68 Այսոքիկ սրբազան ուսումնասիրաց Հարց եւ եղբարց մերոց⁴¹ սակաւ⁴² ինչ

1 IKNOPQRUWY տասն(ը)
 2 Ե կամարին
 3 DGHKNOQSTVXef յայտնեցաւ
 4 GIKLNSUf ի կատարումն Cb եւ ի կատարման
 5 MPRUWY չիբ
 6 aABZ երկրին
 7 ԻՅ․Կ․Գ․Զ․ԻԼ՝ 2
 8 MPRUWY չիբ
 9 Y եկեղեցի
 10 PY արափոխեալ
 11 T չիբ
 12 aABC հարստանան DEHIMOPQRTUVWXYZe հարսնանայ
 13 DGHKLMNOPQRSUVWXYdefg ընդունել
 14 aABZb չիբ ի կատար աւարտմանն MPRUWY ի կատարման(ն) փխ ի կատար աւարտմանն
 15 ACDEGHKLMNOPQRSTUUVWXdefg չիբ եւ լնուն անդամքն զմարմինն
 16 DGHKLMNOPQRSTUUVWXYdefg չիբ aZ տերունի եկեալ ի չափ հասակի (Z ի) կատարմանն քրիստոսի փխ քրիստոսի Ե տերունի եկեալ ի չափ հասակի ի կատար աւարտմանն փխ քրիստոսի
 17 B քաղաքորութիւն ի ձեռս
 18 MPRUY չիբ եւ պետութիւնս
 19 MPRUY չիբ եւ ի նոցանէ զաւրացեալ աշխարհակալաց
 20 A դիպիցին C եւ դիցին

21 a ի խափանեալն
 22 b մահուն e մահաւան
 23 DEGHKLMNOPQRSTUUVWXYdefg բշնամին
 Բ Լ՝ Կ․Գ․Զ․ԻԼ՝ 24-26
 23 R չիբ
 24 DEGHKLMNOPQRSUWXfg հնազանդին
 25 aABZ չիբ
 26 MPRUWY ըստ արժանեացն
 27 aDEGHMOQRSTUUVWXZdf անճառիցն
 28 Z չիբ
 29 ILNOQSTUXf չիբ
 30 GHKLMNOPQRSUVWXdfg (ի) տասն փխ ի տասներորդ
 31 PXY բացափայլէր եւ ի փխ բացափայլ երեւի INT-Vde բոցափայլ
 32 BC յարն
 33 a տեսանեալ LS տեսանելով
 34 LMPRUWY զպսակն
 35 aABZ աստուածեան
 36 e չիբ
 37 e պարձանոք
 38 C ի տագնապ փխ եւ ի տագնապ
 39 V չիբ ի տագնապ անհաւատից
 40 aAB եւ ուսումնասէր հարց մերոց եւ եղբարց Z ուսումնասէր հարց մերոց եւ եղբարց E եւ ուսումնասիրաց C մերոց եղբարց
 41 MPUWY սակս

պատճառ հանճարոյ եւ հիմն սկսման բանակիս¹ աւետեաց, զի գիտասցուք², եթէ³ ոչ վայրապար⁴ եւ առանց խորհրդոյ⁵ են նկարեալ գծադկաձեւ քանդուածս գոյնագոյն երանգոց⁶ խորհրդական խորանացս տասանց հարքն առաջինք⁷, այլ հոգեշարժ⁸ իմաստիւք⁹ տեսեալ զասացեալս՝ յաւրինեցին զայս եւ հեղին¹⁰ կրկին աչաց բանական¹¹ արանց առաջի երեւելի¹² հայեցուածովս¹³ ընդ տեսանելի նիւթս առաջնորդեալք յիմանալի գեղեցկութիւն վայելչութեան¹⁴, որպէս եւ¹⁵ ասեն¹⁶ Պաւղոս, եթէ աներեւոյթքն Աստուծոյ¹⁷ երեւելի¹⁸ արարածովքս իմացեալ տեսանին¹⁹, յորս¹⁹ մտաւորաց եւ ծածկատեսից²⁰ լիցուք եւ մեք խորհրդական²¹ խորանաւքս այսու լուսաւորեալք, ի բազմատեսակ առաքինութեանց²² մարդաց²³ հաւաքելով²⁴ ծագիկս ի յաւրինուած հիւսման²⁵ պսակի²⁶ ա-

նապական փառացն ի խորանի սրբոյ տաճարիս շրջելով զգուշութեամբ անաղտ²⁷ եւ անփոշի գնացիւք, աւետարանական պատրաստութեամբ, ի պատուանդանի աստ նախադրութեան²⁸ աւետարանիս²⁹ աւգտեալք³⁰ եւ³¹ սրբեալք³², որպէս իսրայէլական³³ ժողովուրդն³⁴ առ լերամբն Սինայ լուացմամբ եւ շրջացանութեամբ³⁵ զարդարեալք³⁶ երեւմանն Աստուծոյ արժանաւորք³⁷ լինէին³⁸, մանաւանդ թէ³⁸ առաւել խնդրէ մերձակայ լեռոնս³⁹ այս⁴⁰ աստուածաբնակ⁴¹ պարկեշտութիւն⁴², զի այն⁴³ երեքաւրեայ⁴⁴ միայն պահանջէր⁴⁵ սուրբ լինել յաւրինաւոր ամուսնաց եւ ի հանդերձս⁴⁶ երեւելիս եւ⁴⁷ զմարմին⁴⁸ սրբեալ⁴⁹: 69 Իսկ աւետարանիս աշակերտելոցն⁵⁰ հրամայէ Տէրն՝ միապատմուճան եւ մի⁵¹ պղինձ ի

1 Երանականիս
 2 Եւ զի մի գիտասցուք
 3 Եթէ CF եւ իմասցուք եթէ aABEZb բէ
 4 Լ եւ վայրապար
 5 Ա խորհրդեան փխ խորհրդոյ են
 6 Ա երանգոյ
 7 Բց առաջին
 8 Եւ հոգեշարժ DGHIKLMNOPQRSTUVWXYZdefg հոգեվարժ
 9 Ե իմացիւք
 10 Եւ հեղին
 11 CFG բանականացս զի փխ բանական արանց առաջի DEGHKLMNOPQRSTUVWXYZbdefg բանականաց(ս) առաջի
 12 S երեւի
 13 եւ հայեցուածովս
 14 CEFZ չի՛ք վայելչութիւն
 15 Ե չի՛ք
 16 TUEg ասէ
 17 Ե նորս
 18 MPRUWY երեւելեօս փխ երեւելի արարածովս
 19 Եւ ասենք 10-20
 19 ABZ յորոց
 20 Ե ծաղկատեսից Q չի՛ք եւ ծածկատեսից
 21 Ե չի՛ք CDEGHKLMNOQRSTUVWXYZd չի՛ք եւ մեք խորհրդական g չի՛ք եւ մեք Z խորհրդականf
 22 Ե յառաքինութեանց C առաքինութեան
 23 Ե aAB ի մարդաց PY մարդաց
 24 Ե հաւաքեալ
 25 DGHKLMNOQSTVXdefg եւ ի հիւսման

26 Ե չի՛ք
 27 BELb անախտ փխ անաղտ
 28 Ե նախադրութիւն GKNSF նախադրութեամբ N նախադրութիւնf
 29 aABZ աւետարանից N աւետարանաւ S աւետարան V աւետարանս
 30 Ե չի՛ք աւգտեալք եւ
 31 MPRUWY չի՛ք
 32 MPRUWY չի՛ք
 33 Ա ի իսրայէլական
 34 EFG ժողովուրդս
 35 DEGIKMNOPQRSTUVWXYZdefg շրջացանութեամբf
 36 aBZ յարդարեալք A ի յարդարեալք փխ զարդարեալք
 37 aABZ արժանաւորեալք
 38 Ե 10-11
 38 Z եթէ
 39 Y յեռան
 40 I չի՛ք
 41 DHKLMNOPQXYbd աստուածաբանակ
 42 Ա պարկեշտութեամբ
 43 T զի սուրբ լինել զի այն փխ զի այն
 44 B գ. օր փխ երեւելեօս
 45 Z պահանջէ
 46 CDEGHKLMNOPQRSTUVWXYZbdefg զհանդերձս փխ ի հանդերձս Z զհանդերձս
 47 Ե չաւանակ սուրբ լինել յարինաւոր ամուսնաց եւ ի հանդերձս երեւելիս եւ
 48 GKLNSTUfg զմարմինս
 49 MPUWY սրբէ aZ սրբել
 50 EFGIKLMNOPQRSTUVWXYZbdefg աշակերտաց(ն)
 51 Pb մի պատմուճան եւ մի

գաւտի¹ եւ անմախաղս² եւ անկաւշիկս լինել եւ ո՛չ շնալ աչաւք, եւ ո՛չ մաւրոս եւ յիմար ասել³ եղբաւրն⁴, պարտաւոր⁵ լինել⁶ գեհննի եւ դատաստանի եւ չկալ⁷ հակառակ չարին մեզ⁸, այլ ապտակողին գծնաւտն⁹ աջոյ¹⁰ մատուցանել գձախն¹¹ եւ զներքին հանդերձն տալ հանողին¹² եւ զվերինն¹³, եւ վարողին պահակ¹⁴ մղոն մի երթալ զկնի¹⁵ եւ երկուս, եւ ի ճանապարհի¹⁶ կենցաղոյս չտալ ողջոյն անցաւորից վայելիցս¹⁷, եւ թէ սխալեցաք¹⁸ տալ աստէն զհաշիւն նախքան զատեան մեծի աւուրն, եւ եւթանասնեկին¹⁹ եւթն թողուլ, որ մեզն²⁰ մեղանչեն²¹, եւ որ²¹ այսպիսիք են խրատական²² բանք²³ եւ յորդորականք²⁴,

լցեալք ի բանակետղ²⁵ աւետարանիս²⁶, որք են²⁷ աւճառք²⁸ լուալեացք²⁹ մերձեցելոց³⁰ յերկնաբերձ³¹ եւ յաստուածային լերինս տեսութեան եւ լսելութեան³², որք³³ եւ մեզ յաջողեցցին ի³⁴ ստորին³⁵ նախադրութեան³⁶ աւետարանիս³⁷, զի մովսիսաբար մտցուք ի մէզն³⁸ անծանալթ բազմաց, ի խորս գրոց³⁹ աւետարանիս⁴⁰, ընդ մեզ տանելով⁴¹ գտախտակս⁴² սրտից մերոց, զի յաղաւթս հարց եւ եղբարց մերոց⁴³ գրեցէ՛ Տէր ազդողութեամբ⁴⁴ զգաւրութիւն⁴⁵ աւետարանիս, որ⁴⁶ առաջի կայ մեզ⁴⁷, զոր նշանակեաց տասանց խորա-

1 aABZ անպղնձագաւտի փխ մի պղինձ ի գաւտի Eб պղնձագաւտի IKLSVdf գօտիս
 2 Z անմախաղ
 3 Ե յիմար եւ մաւրոս ասելով IKLSTVc մորոսս եւ յիմարս քց մորոսս եւ յիմարս ABZ ասելով
 4 aA զեղբայր
 5 MP եւ պատրաստ փխ պարտաւոր UWY եւ պարտաւոր
 6 aAB լինելով
 7 GRSUWYք ոչ կայ
 8 DGHKLMNOPQRSUVWYdefք ընդդիմակին մեզ եւ փխ չարին մեզ այլ Ե ընդդիմակին փխ չարին E ընդդիմակին փխ չարին մեզ
 9 N եւ գծնօտն
 10 DGHKMNQOSTVXdefք չիթ
 11 GHKMNPRSVWYdefք գմիւսն DEOQXԵ եւ գմիւսն փխ գձախն
 12 aBPRUWY հանաւղի(ն) տալ A հանաւղ տալ
 13 Ե զվերինն փխ եւ զվերինն
 14 aABEZ տարապահակ
 15 EMPRUWYԵ եւ զկնի OX զկնի փխ զկնի եւ
 16 ABE եւ նանապարհ aDE եւ նանապարհի CFGKS-Wք եւ ի նանապարհ
 17 aABZԵ անցաւորացս վայելից P անցաւոր Ե անցաւորաց Gք յանցաւորիցս f անցաւորիցս ITVde անցաւորիս
 18 GH(սրբ)IKLNOQSTVXdef Եթէ աղաչեցաք ինչ փխ Եթէ սխալեցաք RUWY Եթէ MPRUWԵ սխալեցաք (գ)ինչ
 19 MPRUWY եւ եւթանասնեկն
 20 X մեղն փխ մեղն aBZ որթ
 21 « Հմտք. Մատչ. Ժ 9-11, ԺԷ 22, Մատչ. Զ 8-9, Գ.՝ 3
 21 aB եւ որ այլ փխ եւ որ L որ եւ փխ եւ որ
 22 GKNSք խրատական փխ խրատական բանք եւ յորդորականք

23 I բան
 24 DHILOQTVXde չիթ եւ յորդորականք
 25 AOTX ի բանակեալ փխ ի բանակետղ GI չիթ ի բանակետղ
 26 aAB աւետեաց աւետարանիս Z աւետեաց փխ աւետարանիս
 27 TV չիթ
 28 B չիթ եւն աւանդ
 29 ABCDEFR լուացեալ Ե լուացեալ T լուացեալ H լուանալեացք
 30 V մերձեցելոցն
 31 PYԵ յերկնաբարձ
 32 aABEGHKNOQSXZք տեսութիւն եւ լսելութիւն C չիթ լսելութիւն տեսութեան եւ լսելութեան
 33 LPSY որ
 34 T չիթ
 35 aABZԵ ի ստորոտ եւ ի նախադրութիւն A ի ստորոտի փխ ի ստորին CE ստորեւ փխ ստորին T խտտորին փխ ստորին
 36 CEIMPTUVWYd նախադրութիւն
 37 C չիթ
 38 E չիթ զի մովսիսաբար մտցուր ի մէզն PY ի մէջ փխ ի մէզն
 39 GKNSք չիթ
 40 E չիթ անծանոթ բազմաց, ի խորս գրոց աւետարանիս
 41 CEGHIKMNPRSTUVWYbdefք տանել E չիթ անծանոթ բազմաց ի խորս աւետարանիս
 42 GHKLSNք գտախտակ
 43 aABZ հարց մերոց եւ եղբարց
 44 aABZ մեկնութեամբ աւետարանին փխ ազդողութեամբ աւետարանիս
 45 Ե գաւրութեամբ
 46 e չիթ
 47 L չիթ

նացս¹ տպաւորութիւնք² փոխանակ տասանց³ պատգամացն⁴, որ⁵ յաստուածագիծ⁶ պնակիրտսն⁷ ի վայելս սրտից ձերոց⁸ եւ բարեսէր վարուց⁹, իբրեւ զնուէրս ինչ ընծայից բանեղէն պատարագաց¹⁰ առնուլ¹¹ տկար¹² բազկաւք մերովք¹³ ի սակաւատար սկուտեղս մերոց մտաց եւ ի փանաքիմաց խաւսիցս¹⁴ ձեզ՝ ի հոտ անուշիցեւ մեզ ի փրկութիւն¹⁵ եւ յազատութիւն պարտուց, որում¹⁶ արժանաւորս արասցէ զձեզ եւ զմեզ¹⁷ Հոգին Սուրբ¹⁸ առաջնորդական եւ ամենակեցոյց¹⁹ ձերովք եւ մերովք երախտաւորաւք, կենդանեաւք²⁰ եւ մեռելաւք²¹ մասին²² արդարոցն արժանաւորեալք²³ ի փառս²⁴ եւ

ի գովութիւն²⁵ անուան²⁶ իւրոյ²⁷, որ է²⁸ աւրհնեալ²⁹ ընդ Հաւր եւ ընդ³⁰ Որդւոյ³¹ յերիս³² անձինս եւ ի մի³³ զաւրութիւն³⁴ եւ աստուածութիւն³⁵ գովեալ³⁶ եւ³⁷ գոհաբանեալ յաւիտեանս³⁸ յաւիտենից³⁹, ամեն⁴⁰:

1 CDEGHKLOQTVXbdg d (տասն) խորանս այս փխ տասանց խորանացս MPRSUY մեզ տասն խորանս այս փխ տասանց խորանացս Nef մեզ խորանս այս փխ տասանց խորանացս
 2 ABZ տպաւորութիւն BDIKNPQRSTUWXYZbdefg տպաւորութեամբ CEFGLMOV տպաւորութիւնս
 3 AGKLMPRWg տասն
 4 aAB խորանացն
 5 X չիբ
 6 DGHKLMNOPQRSTUWXYZdeg (յ)աստուածային
 7 C տախտակս
 8 BGKLNQSFg մերոց
 9 aABE բարուց
 10 DFGHIKNSFg պատգամաց
 11 A չիբ
 12 DGKNOQSTVXef չիբ
 13 aABE իւրովք
 14 b եւ փանաքիմաց խաւսից CDEFKMOPQRSTUW-Xd եւ փանաքիմաց
 15 ABEFC փրկութեան
 16 GKLSUVfց յորում
 17 GHIKLMNOQRSTUWVXefց զմեզ եւ զձեզ
 18 aABb չիբ
 19 B առաջնորդական ամենակեցոյց C չիբ սուրբ առաջնորդական եւ ամենակեցոյց
 20 A արասցէ կենդանաւք T եւ կենդանեովք
 21 Z չիբ եւ մեռելաւք
 22 E ի մասին Q չիբ մասին բառից միմչեւ ի գովութիւն
 23 H արժանաւորեալ
 24 C չիբ ի փառս

25 A եւ ի գովեար B եւ ի գովեստ MP չիբ եւ ի գովութիւն բառից միմչեւ ընդ հար Y չիբ անուան իւրոց բառից միմչեւ ընդ որդւոյ
 26 aABZ ամենասուրբ անուան DEGHKLNQORSTUWVXbdefg աստուածութեան UX չիբ անուան բառից միմչեւ ընդ որդւոյ
 27 RW չիբ իւրոյ բառից միմչեւ ընդ որդւոյ
 28 Gg չիբ որ է բառերից միմչեւ ընդ որդւոյ
 29 Z օրինեալ եւ փառաւորեալ AB արեմեալ եւ փառաւորեալ
 30 b ընդ հար եւ հոգո փխ ընդ հար եւ ընդ LSF չիբ ընդ հար եւ ընդ
 31 b չիբ
 32 b յերեսին փխ յերիս DEFGHKLMNOPQRUWVX յերեսի
 33 Z եւ մի
 34 DFLNOQTVb (ի) մի էութիւն փխ ի մի գաւրութիւն EGHKd էութիւն
 35 QX էութեան եւ աստուածութեան d աստուածութեան
 36 MPRUWY չիբ որդւոյ յերիս անձինս եւ ի մի գաւրութիւն եւ GLSFg չիբ եւ ընդ որդւոյ բառերից միմչեւ աստուածութիւն C արժանաւորեալք բառից յետոյ վասն որո ստացաւ մեկնութիւն ժ խորանացն, գոր կարգեալ են առաջին հարբն
 37 DFGHIKLNQSTVef չիբ
 38 g այժմ եւ միշտ յաւիտեանս MPRUWY այժմ եւ յաւիտեան փխ յաւիտեանս յաւիտենից
 39 AE չիբ
 40 DFXb այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեան փխ յաւիտեանս յաւիտենից ամէն N ունի միայն ամէն EGHKLQSTe այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս յաւիտենից ամէն L չիբ IVD այժմ եւ միշտ փխ յաւիտեանս յաւիտենից ամէն O ունի միայն գոհաբանեալ այժմ(մ) եւ յաւիտեանս յաւիտենից f ունի միայն գոհաբանեալ այժմ եւ միշտ յաւիտեանս յաւիտենից

**ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՍՈՒՐԲ ԱՔԵՏԱՐԱՆԻՆ
ՈՐ ԸՍՏ ՄԱՏԹԷՈՍԻ**

ՆԵՐՍԷՍ ՇՆՈՐՀԱՅԻՆ՝ ՄԱՏԹԷՈՍԻ ԱԲԵՏԱՐԱՆԻ ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ներսէս Շնորհալու (1102-1173) Մատթէոսի Աւետարանի մեկնութիւնը նրա գլխաւոր երկերից մէկն է եւ կարեւոր նշանակութիւն ունի Հայ մեկնողական գրականութեան մէջ, թէեւ դեռեւս վերջնականապէս չբացայայտուած պատճառներով հեղինակն այն աւարտին չի հասցրել՝ դադար առնելով հինգերորդ գլխի տասնեօթերորդ համարի վրայ: Առաջաբանից տեղեկանում ենք, որ Շնորհալին եղբօր՝ Գրիգոր Գ կաթողիկոսի թելադրանքով է նախաձեռնել Մատթէոսի Աւետարանի մեկնութիւնը. «Որովք եւ իմս զաւրացեալ տկարութիւն իմաստից՝ ձեռնարկեալ յայս առաջարկութիւն ըստ պատուասիրաբար քում հրամանի, գլուխ պատուական յետ գլխոյն եկեղեցւոյ՝ Գրիգորիոս կաթողիկոս հայոց, հաւաքել զտարածեալ բանս սրբոցն եւ դնել հանդէպ իւրաքանչիւրումն աւետարանականաց բանիցս»¹:

Մաղաքիա արքեպիսկոպոս Օրմանեանը, խօսելով Ներսէս Շնորհալու ուսուցիչ Ստեփանոս Մանուկ Վարդապետի մասին, նշում է, որ ըստ երեւոյթին վերջինս նոր Կտակարանի գրքերի մեկնութեան ընդարձակ մի ծրագիր է սկսել՝ աշխատանքը բաշխելով իր լաւագոյն սաների միջեւ²: Այսպէս՝ Սուրբ Ներսէսը սկսել է Մատթէոսի Աւետարանի մեկնութիւնը, Բարսեղ Շնորհալին (Մաշկեւորցին) հեղինակել է Մարկոսի, Իգնատիոս Շնորհալին (Սեւեռնցի)՝ Ղուկասի Աւետարանի մեկնութիւնները, իսկ Սարգիս Շնորհալին՝ առաքելական եօթը ընդհանրական թղթերի մեկնութիւնը: Շնորհալու եւ իր աշակերտակիցների մեկնութիւնները որպէս մէկ ամբողջութեան մաս դիտարկելը Մատթէոսի մեկնութեանը բոլորովին այլ երանգ ու նշանակութիւն է հաղորդում:

Երկի գրման մօտաւոր ժամանակի պարզաբանման ընթացքում հնչել են տարբեր կարծիքներ: Ըստ Օրմանեանի՝ Շնորհալին այն սկսել է երիտասարդ տարիքում, սակայն ստիպուած է եղել դադարեցնելու եպիսկոպոսական եւ ապա՝ կաթողիկոսական առօրեայ եւ միջեկեղեցական աստուածաբանական երկխօսութիւնների բաւականին աշխատատար գործերին լծուելու պատճառով³: Միւս կողմից՝ այլ ուսումնասիրողներ, հաշուի առնելով մեկնութեան բովանդակութեան խորքայնութիւնը, յեզուն եւ ոճը՝ այն կարծիքն են յայտնել, որ Շնորհալին Մատթէոսի Աւետարանի մեկնութիւնը գրել է արդէն կաթողիկոս եղած ժամանակ՝ առաջացած տարիքում⁴: Այդ մասին է վկայում նաեւ Ներսէս Լամբրոնացին Շնորհալուն նուիրուած ներբողում, առանց, սակայն, անուանապէս յիշատակելու Մատթէոսի Աւետարանը.

Իսկ սուրբ յաջորդս, որ զկնի նստի
Կաթողիկոսս այս անուանի,
Հաւրն փոխան եղեալ որդի
Ըստ աւրհնութեանն որ կայ ի դրի...

1 Ներսէս Շնորհալի, Մեկնութիւն Սուրբ Աւետարանին որ ըստ Մատթէոսի, աշխ. Ա. Աւետիսեանի, Մատենագիրի՛ Հայոց, հտ. ԻԲ, էջ 427:

2 Մաղաքիա արք. Օրմանեան, Ազգապատում, հտ. Ա, Ա. էջմիածին, 2001, էջ 1563:

3 Նոյն տեղում, էջ 1683-1684:

4 Տէր-Յակոբեան Զ. Եպս., Մեկնութիւն Ա. Աւետարանին ըստ Մատթէոսի արարեալ ի Ներսիսէ Շնորհալու, «Եջմիածին», դեկտեմբեր, 1973, էջ 52:

զԱւետարանն ըստ պարզ բանի
Հասարակեալ մեկնեալ խաւսիս⁵:

Երկի անաւարտ մնալու պատճառների վերաբերեալ որեւէ յստակ տեղեկութեան բացակայութեան մասին է վկայում Կիրակոս Գանձակեցի պատմիչը՝ գրելով. «Սա կարգեաց զհամառւատն Մատթէոսի աւետարանին լուսաւոր եւ առատ մտաւք, մինչեւ յայն տեղին, որ ասաց Տէրն, թէ. «Մի՛ Համարիք, եթէ եկի լուծանել զաւրէնս կամ զմարգարէս» (Մատթ. Ե 17): Եւ անդ ոչ զիտեմ, եթէ վասն ինչ պատճառի խափան եղեւ⁶: Ծնորհալու մեկնութեան շարունակողներից առաւել յայտնի Յովհաննէս Երզնկացի վարդապետը նշում է, որ ոմանք երկի անաւարտ մնալու պատճառ են Համարել Հայրապետական հոգսերը, ոմանք՝ մահը, ուրիշներն էլ կարծիք են յայտնել, թէ Ծնորհալին իրականում աւարտել է գործը, որը մեզ չի հասել, սակայն ինքն այս տարբերակներից ոչ մէկը հաւանական չի համարում եւ ի վերջոյ խնդիրը թողնում է չլուծուած⁷:

Մեկնութեան բովազակութեան մասին խօսելիս Հարկ է անդրադառնալ օգտագործուած աղբիւրներին եւ ոճին: Յայտնի է, որ Ծնորհալուց առաջ Հայոց եկեղեցում կիրառութեան մէջ էին թէ՛ ընդհանրական, թէ՛ հայ եկեղեցու Հայրերի աւետարանական մեկնութիւնները, սակայն Ծնորհալին փորձում է ամբողջացնել եղածները եւ լրացնելով թերին՝ «առ ի լինել զիւրընկալ ի միտս վարժողաց ուսումնասէր մանկանց»⁸: Հեղինակը Աւետարանի մեկնութիւնը կատարել է ամենայն մանրամասնութեամբ՝ նշելով գլուխները, դրանցում առկայ Համարները եւ ամէն Համարին Համապատասխան մեկնութիւնը: Ժամանակին ընդունուած կարգի Համաձայն նա, առանց նշելու հեղինակին, յաճախ նոյնութեամբ մէջբերում է Հայրերի մեկնութիւններից տարբեր Հատուածներ՝ ներհիւսելով դրանք իր շարադրանքին, երբեմն էլ վերաձեւակերպում է ծաւալուն մեկնութիւնները կամ, ընդհակառակը, իր կողմից որոշ յաւելումներ կատարում: Եղած աղբիւրներից Ծնորհալին մէջբերումներ է կատարել Սբ. Եփրեմ Ասորու, Սբ. Կիւրեղ Ալեքսանդրացու, Սբ. Եպիփան Կիպրացու, Սբ. Գրիգոր Նիւսացու եւ այլ Հայրերի երկերից, սակայն առաւելաբար օգտուել է Սբ. Յովհան Ոսկեբերանի Մատթէոսի Աւետարանի մեկնութիւնից, որն, ինչպէս նշում է Ղեւոնդ Ալիշանը, գրողին յարմար ոսկեղէն գրաբարով թարգմանել էին մեր նախնիները, իսկ նա «այն ոսկի բերանին բղխածն՝ իր արծաթափայլ բանիւ եւ զրչով յերբերած յարմարած է Հասարակաց մտաց զիւրահաս, եւ միջակ չափով. իբրեւ անարուեստ արուեստով մը, որ սքանչելի պարզութեան հետ՝ մտաց յագուրդ կու տայ եւ սրտի Հանգիստ»⁹:

Սուրբ Ներսէս Ծնորհալու Մատթէի մեկնութիւնը նախ փորձել են շարունակել Արիստակէս վարդապետը եւ իր աշակերտ Եփրեմը, որոնք Սբ. Յովհան Ոսկեբերանի, Սբ. Եփրեմ Ասորու, Սբ. Կիւրեղ Ալեքսանդրացու եւ Սբ. Եպիփան Կիպրացու աւետարանների եւ այլ մեկնութիւնների հիման վրայ կազմել են չորս զրքից բաղկացած «Ժողովումն մեկնու-

5 Տե՛ս Ներսէս Լամբրոնացի, Գովեստ Սերրոդակաց // Ներսէս Ծնորհալի, Թուրք Ընդհանրական, Ս. Էջմիածին, 1865, էջ 482, տե՛ս նաեւ Ալիշան Ղ., Ծնորհալի եւ պարագայ իւր, Վեներտիկ, 1873, էջ 118:

6 Կիրակոս Գանձակեցի, Պատմութիւն Հայոց, Երեւան, 1961, էջ 120:

7 Մեկնութիւն Սուրբ Աւետարանին, որ ըստ Մատթէոսի, Կ. Պոլիս, 1825, էջ 107:

8 Ներսէս Ծնորհալի, Մեկնութիւն Սուրբ Աւետարանին որ ըստ Մատթէոսի, աշխ. Ա. Աւետիսեանի, Մատենագիրք Հայոց, Խո. ԻԲ, էջ 427-428:

9 Ալիշան Ղ., մոյն տեղում, էջ 117-118:

թեան» երկը¹⁰: Յովհաննէս Երզնկացի (Մործորեցի) վարդապետի բնորոշմամբ այս ժողովածուն ոչ միայն Սուրբ Ներսէսի ոճով չէր կազմուած, այլեւ նախկին մեկնիչների խօսքերը «հատակոտոր» էին արուած, ուստի «ոչ գոյր դիւրաւ յիմացումն ընթերցողացն»¹¹: Այս հանգամանքը պատճառ է դառնում, որ ինքը Յովհաննէս Երզնկացին 1316 թ. ձեռնարկի Շնորհալու Մատթէոսի Աւետարանի մեկնութեան շարունակութիւնը եւ ամբողջացնի այն՝ փորձելով հաւատարիմ մնալ Շնորհալու ոճին:

Այսպիսով՝ չնայած իր անաւարտութեանը, Ներսէս Շնորհալու մեկնութիւնը նոր հորիզոններ է բացել Աստուածաշնչի ընկալման եւ մեկնաբանութեան հայ եկեղեցական աւանդութեան համար, երբեմն դառնալով ներշնչման աղբիւր նաեւ այլ մեկնութիւնների ու ճառերի համար կամ օգտագործուելով որպէս ընդհանարական հայրերից միջնորդաւորուած մէջբերումներ կատարելու կապող օղակ¹²: Այն յստակ գաղափար է տալիս ընթերցողին Հայ եկեղեցու վարդապետական մի շարք առանձնայատկութիւնների մասին, որոնց անդրադարձը կարելի է գտնել նաեւ Շնորհալու այլ երկերում եւ թղթերում: Այս ամենը մեծ արժէք են հաղորդում Սբ. Ներսէսի սոյն մեկնութեանը, որը ցայժմ շարունակում է մնալ անգերազանցելի իր տեսակի մէջ:

* * *

Ներսէս Շնորհալու «Մեկնութիւն Սուրբ Աւետարանին, որ ըստ Մատթէոսի» երկի քննական բնագիրը կազմել ենք Մեսրոպ Մաշտոցի անուան հին ձեռագրերի գիտահետազոտական ինստիտուտ Մատենադարանում պահուող երեք ձեռագրի, ինչպէս նաեւ 1825 թ. Պոլսում հրատարակուած օրինակի համեմատութեամբ:

A – ՄՄ, 1247, Ժողովածոյ, 13-րդ դար, 9ա-98ա:

B – ՄՄ, 2610, Գամաղիէլի վանք (Խիզանի մօտ), 1363 թ., 12բ-80ա:

C – ՄՄ, 1253, 1590թ., 15ա-106ա:

T – Մեկնութիւն Սուրբ Աւետարանին, որ ըստ Մատթէոսի, Կ. Պոլիս, 1825, էջ 16-106:

Բնագիրը պատրաստելիս առաջնորդուել ենք հետեւեալ սկզբունքներով.

ա) Մէկ բառից աւելի տարընթերցումները նշելու համար կիրառել ենք փխ համառօտագրութիւնը:

բ) Ձեռագրերում առկայ լրացուցիչ բառերից կամ հատուածներից առաջ օգտագործել ենք + նշանը, իսկ բացակայող բառերի դէպքում՝ չիք նշումը:

գ) Բնագրերում կամ լուսանցքում եղած յաւելումները եւ ուղղումները արձանագրել ենք «ուղղուած է այլ ձեռագրով», «լուսանցքում» նշումներով:

10 Քեռուեան Յ., Ներածութիւն հայ եկեղեցական մատենագրութեան, Երեւան, 2018, էջ 366:

11 Մեկնութիւն Սուրբ Աւետարանին, որ ըստ Մատթէոսի, Կ. Պոլիս, 1825, էջ 107:

12 Տե՛ս հ. Պ. Ամանեան, «Բագմավէպ», 1956, էջ 92-94, Քիպարեան Կիւրեղ վրդ., Պատմութիւն հայ էին գրականութեան, Վեներտիկ, 1992, էջ 152, Քեռուեան Յ., Նորայայտ մշխարներ Յովհան Ոսկերբրանի Սաղմոսաց մեկնութիւնից, Բանբեր Մատենադարանի, Բիւ 15, Երեւան, 1986, էջ 265, Օհանջանեան Ա., Աղբիւրագիտական ակնարկ «Տօնապատեալ» ժողովածուի որոշ միաւորների վերաբերեալ, Աստուածաբանական ֆակուլտետ. «Տարեգիրք 2014», էջ 105:

- դ) Յիշատակարանները ներկայացրել ենք «Յիշատակարան» նշումով:
- ե) Տողատակում առանձին յամարակալումով նշել ենք սուրբգրային տեղիները:
- զ) Չանց ենք առել 1247 ձեռագրին բնորոշ յ նախդրի անհարկի կիրառութիւնները:
- է) Բնագիրը կէտադրել ենք արդի հայերէնի կանոններին համապատասխան:
- ը) Պահպանել ենք 1825 թ. հրատարակութեան մէջ առկայ համարակալումները:

ԱՐՓԻՆԷ ԱԻԵՏԻՍՅԱՆ

¹ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՍՈՒՐԲ ԱԲԵՏԱՐԱՆԻՆ ՈՐ ԸՍՏ ՄԱՏԹԵՈՍԻ²

1 Սիրոյ զաւրութիւն³ գերազանց է քան զբնութիւն⁴, եւ այնքան՝ մինչ զի մոռացումն առնել տկարութեանն⁵, զի եթէ զերկիր զմահու⁶ մերժէ՝ ըստ գրեցելումն, զի՞նչ զփոքունց է⁷ ասել ներհակաց ցրումն ունողացն⁸ զնա, եւ թէ⁹ առ ոմանս¹⁰ իցէ պանծալի¹¹ ըստ մարմնաւոր իրիք պատճառաց¹², որպիսի¹³ բոլորիցն¹⁴ կրողաց, ըստ իմումս պատահեալ անձին առ ի քէն զթութեանց, ո՛չ յաղագս բնաւո-

րականին միայն¹⁵ կապակցութեան¹⁶ արեան, որ հանուրց է առիթ եւ փոքրոգեաց, այլ սակա գերազանցելոյ բանի եւ գրոյ՝ ներգործեցելոյ առիս բարեաց, որոց տրիտուր ի մէնջ երեւելեացս¹⁷ լուծականաց¹⁸ եւ ոչինչ արժանապէս, բայց թերեւս հրամայեցելոցս¹⁹ լրմամբ, եւ որք²⁰ ըստ այսմ նախաշաւիղ յաւիտենականին²¹ բարւոյ²² են պատճառք²³: 2 Որովք եւ իմս²⁴ զաւրացեալ տկարութիւն²⁵ իմաստից՝ ձեռնարկեալ²⁶ յայս²⁷ առաջարկութիւն²⁸ ըստ պատուասիրաբար քում հրամանի, գլուխ պատուական յետ գլխոյն եկեղեցոյ²⁹ Գրիգորիոս կաթողիկոս հայոց հաւաքել զտարածեալ³⁰ բանս³¹ սրբոցն³² եւ զնել հանդէպ իւրաքանչիւրումն աւետարանականաց³³ բանիցս՝ առ ի³⁴ լինել դիւրընկալ³⁵ ի միտս³⁶ վարժողաց ուսումնասէր³⁷

1 Աղբւրքներ.

A = ՄՄ, 1247, Ժողովածոյ, 13-րդ դար, 9ա-98ա:

B = ՄՄ, 2610, Գամաղիւի վանք (Խիզանի մօտ), 1363 ք., 12ք-80ա:

C = ՄՄ, 1253, 1590ք., 15ա-106ա:

T = տպագիր, Մեկնութիւն Սուրբ Աւետարանին, որ ըստ Մատթէոսի, Կ. Պօլիս, 1825, էջ 16-106:

2 A ներսւսի եպիսկոպոսի եղբար Գրիգորի կաթողիկոսի վասն Աւետարանին Մատթէոսի B ժողովումն մեկնութեան սրբոյ աւետարանին որ ըստ Մատթէոսի բանից իմաստուն վարդապետաց եկեղեցոյ կարգեալ եւ յարինեալ դիրահաս ընթերցողաց: Առաջին ներսւսի հայոց կաթողիկոսի ի խնդրոյ նորին եղբար գրիգորիսի վերադիտողի հայոց C ներսւսի հայոց կաթողիկոսի ի խնդրո նորին եղբարն Գրիգորիսի վերադիտողի հայոց + յիշատակարան. Ազնեայ Քրիստոս Աստուած իմ փիս Մեկնութիւն Սուրբ Աւետարանին որ ըստ Մատթէոսի CT + Աստանաւր խասի Շնորհալին ի դէմն եղբար իւրոյ տեառն Գրիգորի Կաթողիկոսի՝ որոյ հրամանաւն յանձն առեալ է զմեկնութիւն Աւետարանին Մատթէոսի, վասն որոյ ասէ:

3 A աստուածային բարեբարութիւն փիս սիրոյ գաւրութիւն

4 C գրնութիւնն

5 AB տկարութեան

6 T + ի քաց

– Լ՝ Յ՝ Վ՝ Գ՝ 18

7 A է ըստ փոռնեց փիս զփոռնեց է C եւս

8 C ուղղացն

9 A եթէ փիս եւ թէ

10 B ումանցս

11 BC + որ

12 BC պատճառի

13 T + իցէ

14 A բոլորումն

15 BC միայն յաղագս (C յաղակս) քնաւորականին փիս յաղագս քնաւորականին միայն

16 C կապակցութեանն

17 BT յերեւելեացս

18 B լուծականացս

19 B հրամայեցելոց

20 C որ

21 BC յաւիտենական

22 C բարոյ

23 ABC պատճառ

24 B իմ

25 C տկարութիւնն

26 C ձեռնարկել

27 A այս

28 C յառաջարկութիւն

29 BC պատուականի ի գլուխ եկեղեցոյ (C եկեղեցոյ՝ փիս գլուխ պատուական յետ գլխոյն եկեղեցոյ

Ք՝ Տ՛՛ • Ե՛՛է՛ • Լ՛ 22 • Գ՛ 15 • Կ՛ • Լ՛ 18 • Գ՛ 10 • 19

30 BC չի՞

31 BC գրանս

32 C սրբոյն

33 A աւետարանաց B աւետարանական C աւետարանականացս

34 C առիք փիս առ ի

35 BC դիրանկար

36 A միտ

37 C ուսումնասիրաց

մանկանց, յորոց¹ հայցեմ ներումն յանդհ-
նութեանս² եւ սխալանաց³, եւ շնորհ ընդ
աւգտութեանց՝ եւ յիշման աղաւթից ար-
ժանի⁴:

3 Եւ արդ՝ է ինչ զի զնոյն եղաք նկա-
րագրութիւն⁵ ի⁶ մեկնողացն բանից, եւ է
զի զառ ի նոցայն⁷ միտս⁸ մերովս⁹ բանիւ
յորժամ¹⁰ ընդարձակագոյն ճառիցին¹¹
բանք: 4 Եւ թէ յայլ եւ յայլ¹² տեղիս
ցնդեալք, ի մի իմն¹³ բերեալ ընդ¹⁴ ընտա-
նեգոյն¹⁵ բանին զուղեւով, փոքր ինչ եւ ի
մէնջ յաւելեալ¹⁶ անփոյթ եղելումն ի նո-
ցունց բանի¹⁷, է¹⁸ զորս յայլոց այլոց¹⁹ ի²⁰
զիրս գտեալ²¹, եւ է²² զորս ի մերոց ներա-
ծութեանց: 5 Որպէս զի ամենեքումք փա-
ռաւորեսցի անկարաւտն փառաց Աս-
տուած²³:

6 Բնութիւնք արարածոց իմանալեաց
եւ զգալեաց ոչ ունին խառնութիւն²⁴ ընդ
աստուածայնոյն²⁵ բնութեան²⁶, եւ ոչ

միայն ըստ միաւորութեան²⁷, այլ եւ ոչ
ըստ գիտութեան²⁸ ամենայնիւ: 7 Բայց
զայս պատիւ փառաց մարդկայինս միայն
ընկալաւ²⁹ բնութիւն³⁰, նկարագրութեամբ
ի սկզբանն. այնու, զի ըստ պատկերի իւ-
րում արար զմարդն³¹: 8 Եւ³² յայտնապէս ի
վախճան³² աւուրցս³³ խառնելովն ընդ
բնութեանս: 9 Իսկ կատարելապէս՝ ի հան-
դերձելումն յորժամ ընդ³³ գլխոյն միաւորէ
զանդամս սիրով: 10 Եւ խորհուրդ մարդա-
նալոյն՝ Քրիստոսի՝ թէպէտեւ³⁴ կատարե-
ցաւ ի կատարածի, այլ անժամանակաբար
էր առ Աստուծոյ ըստ առաքելոյ³⁵, թէ³⁶.
«Խորհուրդն, որ ծածկեալ³⁷ էր յաւի-
տեանցն³⁸ եւ յազգաց³⁹ այժմ յայտնե-
ցաւ»⁴⁰: 11 Զի թէպէտեւ Աղամն հին ըստ
անձնիչխան⁴⁰ կամացն կորոյս զպատիւն
առաջին՝ այլ գիտութեանն Աստուծոյ
յայտնիք էին լինելոցն: 12 Նոր ինքեան
լինել Աղամ եւ անուանեալ⁴¹ եւ զհինն⁴²
վերստին կեցուցանել, որ եւ⁴³ առ⁴⁴ դարսն
առաջինսն⁴⁵ առ արս⁴⁶ արդարս նկարա-

1 A որոց
2 A անդգնութեանս
3 A սխալանացս C սղալանացն
4 BC եթէ գուցէ շնորհ յիշմամբ աղաւթից փխ եւ յիշ-
ման աղաւթից արժանի
5 C նկարագրութիւնն
6 A չիբ
7 B նոցանէ:
8 B չիբ
9 A մերով
10 A որժամ
11 BC նառեցին
12 A այլեւայլ C այլ եւ այլ փխ յայլ եւ յայլ
13 BC + տեղիս
14 B չիբ
15 ABT ընդանէգոյն C ընտանէգոյն
16 A աւելեալ
17 C բանից
18 A բանէ փխ բանի. է BC եւ
19 B + այլուստ
20 C այլուստի
21 B + իմ
22 B չիբ
23 A աստուած փառաց փխ փառաց աստուած
+ Հմտ. Ը Գ էր. Գ. 11
24 C խառնութիւնն
25 BC յաստուածայնոյն փխ ընդ աստուածայնոյն
26 BC բնութեանն

27 C միաւորութեանն
28 C գիտութեանն
29 B ընգալաւ
30 C բնութիւնն
31 Հմտ. Եւսեւ. Ը 26-27
32 B չիբ
33 A վաղեան C վաղջան
34 Է. Է. Ը 2
35 A չիբ
36 T բեպէտ
37 C առաքելութեանն
38 A յաւիտեանց
39 B յազգաց եւ յաւիտեանցն փխ յաւիտեանցն եւ
յազգաց
40 Կ. Կ. Ը 26
41 A անձին իշխան
42 A անուանել BC չիբ եւ անուանեալ
է Ը Կ. Կ. Է. Ը 45
43 A զիին
44 BC ի
45 C առաջինս
46 A չիբ

գրէր զխորհուրդ տնաւրէնութեան¹ իւրոյ բանիւ եւ արդեամբք², ըստ որում գրէ³ Պաւղոս. «Բազում մասամբք եւ բազում աւրինակաւք կանխաւ⁴ խաւսեցաւ Աստուած ընդ Հարսն մեր»⁵, որպէս ընդ Աբրահամ աւետեաց որդւովն^{5բ}, եւ առ Յակոբ⁶ տեսլեամբն, զի խառնուրդ⁷ լինելոց էին հրեշտակաց⁸ մարդիկ^{9բ}, եւ առ Մովսէս¹⁰ մորենեան¹¹ եւ ասելովն¹², թէ. «Իջի¹³ փրկել զժողովուրդ իմ»⁷, այլ եւ խորանաւն¹⁴ եւ զոհիւքն^{14ա} եւ ամենայնիւ որ յԱւրէնսն: 13 Իսկ առ¹⁵ մարգարէիւքն յայտնապէս ի բանս բազումս եւ յաւրինակս ըստ¹⁶ ձայնից բնութեան¹⁷: 14 Զի որքան ի բացեայ է ձայնողն, աղաւտ է լսողացն¹⁸, եւ որչափ մերձի¹⁹ յայտնի տայ լսելեացն զձանաթուլթիւն²⁰ բանին, զոր եւ Տէրն սերմանեաց երկրի²¹ նմանեցուցա-

նէ, թէ երկիր²² նախ բուսուցանէ զխոտն, զորս²³ յառաջ քան զաւրէնսն եւ ապա զհասկն՝ զաւրէնսն²⁴ ստուերականէ, եւ զցորեանն²⁵ ատոք ի հասկին²⁶ զարդիւնակատար բանս մարգարէիցն, որք²⁷ եւ զգոհսն²⁸ իբրեւ զտղայական աւրէնս խոտեցին: 15 Եւ փոքր փոքր յաւելուածով հասուցին զմարդիկ²⁹ յիմաստս, մինչեւ ի կատարեալ աւրինաց³⁰ տուողն Քրիստոս: 16 Որոյ³¹ եկեալ յաշխարհ³² եւ ընտրեալ³³ զդասս առաքելոցն՝ յետ մարգարէիցն³⁴ հրամայեաց լինել որսորդս մարդկան³⁴ տալով նոցա զաւրուլթիւն³⁵ եւ զհոգւոյն³⁶ իմաստութիւն³⁷, որպէս զի³⁸ զառ ի մարգարէիցն արդիւնաւորեալ հասկս³⁹ ժողովեցեն յըշտեմարանս⁴⁰ արքայութեանն⁴¹ երկնից: 17 Ըստ Տեառն⁴². «Այլք վաստակեցին, եւ դուք ի վաստակս նոցա մտէք»⁴³, որք եւ⁴³ սփռեալ⁴⁴ ընդ տիեզերս⁴⁵ քարո-

1 C տնաւրէնութեանն
 2 BC չի՞ր բանիւ եւ արդեամբք
 3 BC որպէս գրեաց փխ ըստ որում գրէ
 4 A չի՞ր
 5 Էբք. Է 1
 5 A որդովն BC առ արրահամ (C արրահամաւ) աւետեալ որդոյն փխ որպէս ընդ արրահամ աւետեաց որդւովն
 6 Էբք. Կռնք. Է 1-22
 6 T յակար
 7 B խորհուրդ
 8 B հրաշից լինելոյ էին C հրեշտակաց լինելոց էին փխ լինելոց էին հրեշտակաց
 9 A մարդկան C մարդիք
 9 Էբք. Կռնք. Է 11-22, 24-32
 10 T մասէս
 11 T մարենեան
 12 C զի ասաց փխ եւ ասելովն
 13 A + ես
 13 Էբք. Է 1-8
 14 Է Էբք. Է 1-37
 14 B չի՞ր եւ ասելովն, բէ իջի փրկել զժողովուրդ իմ, այլ եւ խորանաւն եւ զոհիւքն
 14 Էբք. Է 1-27
 15 BC չի՞ր
 16 BC որպէս եւ է
 17 B բնութիւն C բնութիւնն
 18 A չի՞ր
 19 BC մերձ
 20 C զձանաթուլթիւնն
 21 A յերկրի

22 A չի՞ր C յերկիր
 23 BC որ
 24 C զաւրէնս
 Է Էբք. Է 1
 25 BC ցորեան
 26 C հասկի
 27 C որ
 28 C զոհսն
 29 Էբք. Կռնք. Է 26-28
 29 A զմարդիկ C զմարդիք
 30 BC աւրինացն
 31 B որ
 32 BC չի՞ր
 33 B ընդրեաց C ընդրեալ
 34 BC եւ փխ յետ մարգարէիցն
 35 Էբք. Կռնք. Է 19, Կռնք. Է 17
 35 C զաւրութիւնն
 36 ABC զոգոյն
 37 C իմաստութիւնն
 38 C չի՞ր
 39 B հասկսն C հասկն
 40 BC չի՞ր
 41 BC յարմայութեանն T արմայութեան
 42 Էբք. Կռնք. Է 30
 42 CT Տեառնն
 43 Էբք. Է 38
 43 BC չի՞ր
 44 A սփռեալ
 45 BC չի՞ր ընդ տիեզերս

զէին զաւետիս զալստեան¹ Որդւոյն² Աստուծոյ, եւ զգործ³ սքանչելեացն որ ի նմանէ, եւ զբան վարդապետութեանն⁴, եւ զփրկութիւնն⁵, որ եղև⁶ աշխարհի⁷ մահուամբն⁸ նորա⁹ եւ¹⁰ յարութեամբն¹¹:

18 Եւ զայսոսիկ պատմելով բանիւ¹² ոչ կամէին տալ գրով, որպէս Մովսիսիւ¹³ Աստուած ի տախտակսն¹⁴ քարեղէնս, քանզի կամք էին սոցա¹⁵, որպէս զի ըստ ինքեանց ի տախտակս սրտից¹⁶ գրեսցեն լսողքն¹⁷ զբանսն¹⁸ Հոգւով¹⁹ եւ ոչ մրով²⁰: 19 Բայց զի ըստ չափոյ նոցա ոչ մաքրեցաւ ոք եւ ոչ ընկալաւ²¹ զշնորհս Հոգւոյն²² կատարելապէս²³, վասն որոյ ի մոռացաւնս²⁴ եղեալ քարոզելոց բանիցն²⁵, աղաչեն²⁶ հաւատացեալքն²⁷ աւանդել նոցա գրով²⁸, զոր ու-

սուցին բանիւ: 20 Որք եւ գրեցին ո՛չ ամենեքեան, այլ որք²⁹ ընկալան³⁰ հրաման ի Տեառնէ լինել աւետարանիչս, ըստ Պաւղոսի, թէ. «Նա³¹ եղ³² զոմանս առաքեալս³³, զոմանս³⁴ աւետարանիչս»³⁵:

21 Եւ նախ Մատթէոս³⁶ գրէ³⁷ յերրայեցւոցն³⁷ յետ եաւթն³⁸ ամի վերանալոյն³⁹ Տեառն: 22 Եւ ապա Մարկոս⁴⁰ աղէքսանդրացւոցն⁴⁰ յետ Հնգետասան ամի, խոնարհ եւ համառատ բանիւ՝ ըստ նմանութեան վարդապետին իւրոյ Պետրոսի⁴¹: 23 Եւ Դուկաս⁴² հռոմայեցւոցն⁴², յետ քսան եւ երկու ամի⁴³ առատ եւ ընդարձակ⁴⁴ բանիւ՝ ըստ նմանութեան վարդապետին իւրոյ Պաւղոսի⁴⁵, որ էր իբրեւ զյորդահոսանս գետոց⁴⁶: 24 Իսկ Յովհաննէս⁴⁷ յետ եաւթանասուն⁴⁸ ամաց⁴⁹, ասիացւոց նահանգաց⁵⁰ զկնի արձակելոյն ի Պատմոս կղզոյն⁵¹:

1 A զալստեանն
 2 AB որդոյն
 3 AC զգործս
 4 B վարդապետութեան
 5 B զփրկագործականի զարութիւնն C զփրկագործութեան փխ զփրկութիւնն
 6 C չի՛ր որ եղև
 7 A աշխարհի
 8 A մահուամբ
 9 A տեառն
 10 C չի՛ր մահուամբն նորա եւ
 11 B չի՛ր որ եղև աշխարհի մահուամբն նորա եւ յարութեամբ C զյարութիւնն T յարութեամբ
 12 BC + եւ
 13 ABC մովսէսի T մաւսիսի
 14 BC տախտակս
 * Եւ չի՛ր 12
 15 BC նոցա
 16 BC սրտի
 17 C չի՛ր
 18 B գրանն լսողն փխ լսողն զբանն C գրանն
 19 ABC հոգով
 20 C մարմնով
 * Հոգւով 19
 21 B ընկալաւ BC + ու պնայւս
 22 ABC Հոգոյն BC + սրբոյ
 23 BC չի՛ր
 24 B մոռացուան
 25 BC քարոզութիւնն (C քարոզութիւնն) առաքելոցն փխ քարոզելոց բանիցն
 26 B աղաչելին
 27 C հաւատացեալք
 28 BC գրով աւանդել նոցա փխ աւանդել նոցա գրով

29 AT ո՛ր
 30 B ընկալան
 31 B չի՛ր
 32 BC եւ
 33 A չի՛ր զոմանս առաքեալս
 34 B զոման
 * Եւ չի՛ր 11
 35 B մաթէոս
 36 B գրեաց
 37 A հերրայեցոցն B յերրայեցոց C երրայեցոցն T հերրայեցոցն
 38 A յետ
 39 CT վերանալոյն
 40 AB աղէքսանդրացոցն C աղէքսանդրացոյն
 41 BC հրամանաւ պետրոսի գրեաց համառատ եւ կարն բանի փխ խոնարհ եւ համառատ բանի՝ ըստ նմանութեան վարդապետին իւրոյ պետրոսի
 42 B հռոմայեցոցն T հռոմայեցւոցն BC + գրեաց
 43 BC + վերանալոյ տեառն
 44 A չի՛ր եւ ընդարձակ
 45 A պողոսի BC հրամանաւ պողոսի (C պաւղոսի) առաքելոյ փխ ըստ նմանութեան վարդապետին իւրոյ պաւղոսի
 46 BC չի՛ր որ էր իբրեւ զյորդահոսանս գետոց
 47 AC յոհաննէս BT յաւհաննէս
 48 C հիսուն
 49 BC ամի B + եւ երկու
 50 BC ըստ արիմի ասիացոց (C ասիացոցն) գրեաց փխ ասիացոց նահանգաց
 51 B կղզոյ T կղզոյն

25 Եւ զի չորք¹ միայն սոքա², եւ ոչ³ առաւել կամ նուազ, ունիմք ճանաչել, զի եւ զայս նկարագրեաց⁴ Հոգին աւրինակաւք:
 26 Նախ չորիւք վտակաւքն, որ յԵզեմայ⁵:
 27 Զի որպէս նոքա ոռոգեն⁶ եւ զովացուցանեն գտիեզերս⁶ ի տապոյ ջերմութեան⁷, սոյնպէս եւ սոքա Հոգւոյն⁸ բղխմամբ եւ աւազանին ջուրք⁹ շիջուցին զբոց մեղացն, որ վառեցաւ յեւայէ ընդ չորս անկիւնս¹⁰ աշխարհի, եւ ուրախ արարին ի զնացս¹¹ գետոց¹² գքաղաք¹³ Աստուծոյ գեկեղեցի¹⁴, որ փոխանակ զբախտին տուաւ մեզ, յորում եւ ծառն կենաց տնկեցաւ¹⁵ Քրիստոս՝ զանմահութեան¹⁶ բերեալ¹⁷ զպտուղ, ինքն¹⁸ եւ¹⁹ աղբիւրն²⁰ անսպառ՝ զծարաւիս կոչելով²¹ յարբումն²²:

28 Ի խորհուրդ սոցա են եւ²³ անուանք զետոցն եւ²⁴ ընթացք²⁵: 29 Քանզի առաջինն կոչի Փիսոն²⁶, որ թարգմանի²⁶ «բե-

րան Հրոյ», ըստ որում Մատթէոս²⁷ Հրեղէն լեզուաւն զոր ընկալաւ՝ լուսաւորեաց զարեւելեանս²⁸, որպէս եւ²⁹ ի³⁰ մասունս Հոգւոց³¹ բանականն³² առաջին գոլով կոչի արեւելք, քանզի³³ լուսաւորէ³⁴ զամենայն, որ ի մեզ զաւրութիւն: 30 Եւ երկրորդն՝ Գեհնոն³⁵, որ թարգմանի «լանջք»: 31 Որպէս եւ Մարկոս բղխեալ³⁶ զաւետարանն³⁷ յԱղէքսանդր Եգիպտոսի³⁸, ուր եւ նոյն գետ ընթանայ, մաքրեաց զբոլոր կողմն³⁹ Հարաւոյ մինչեւ ց Գաղիբոն⁴⁰, յորում⁴¹ եւ ի մեզ սրամտականն մաքրէ արութեամբ զախտ նուաստութեանն⁴²: 32 Եւ երրորդն՝ Տիգրիս², որ բղխէ ի Միջագետս ըստ ցանկականին⁴³ մասին, որ է⁴⁴ ի մէջ եւ յորովայն⁴⁵: 33 Ըստ որում Ղուկաս բղխեալ⁴⁶ ի Հոռոմ եւ յիտալիա եւ յամենայն արեւմուտս⁴⁷ զաւետարանն⁴⁸ ուսուցանէ մաք-

1 C չորիս
 2 B սոբա միայն փխ միայն սոբա
 3 B + այլ
 4 B նկարեաց
 5 ՆԻՆԳ. Ի՝ 10-14
 6 B ոռոգանեն C առոգանեն
 6 C գտիեզերս եւ զովացուցանեն փխ եւ զովացուցանեն գտիեզերս
 7 BC ջերմութեանն
 8 BC հոգոյն
 9 BC ջուրք
 10 B անգիւնս
 11 A գնաց
 12 C գետոյ
 13 B զբաղաւն
 14 A գեկեղեցի
 15 BC տնկեցաւ
 16 BC զանմահութեանն
 17 BC բերելով
 18 B + է
 19 C չի՛ր
 20 BC աղբիւր
 21 C կոչել
 22 A արբումն B յարբուցումն տեառն
 23 ՆԻՆԳ. ՅԻՎԷ. Ի՝ 37
 23 BC չի՛ր
 24 A չի՛ր
 25 A ընթացս
 26 ՆԻՆԳ. Ի՝ 11

26 B կոչի C է
 27 B մաթէոս
 28 A գլարեւելեանս
 29 C չի՛ր
 30 B չի՛ր
 31 B հոգոյ C հոգւոյ
 32 A բանականաց
 33 BC չի՛ր
 34 B լուսաւորել C լուսաւորելոյ
 35 A գեհովն
 36 ՆԻՆԳ. Ի՝ 13
 36 B բղխեաց
 37 B զաւետարան C զաւետարանս B + իւր
 38 A աղէքսանդր Եգիպտոսի փխ յաղէքսանդր Եգիպտոսի
 39 B կողմ
 40 A ցգաղիբովն B ցգաղէրոն T ցգաղիբան
 41 A որում
 42 B նուաստութեան
 43 ՆԻՆԳ. Ի՝ 14
 43 A ցանկական
 44 C չի՛ր
 45 A յորովայնն
 46 C բղխեաց
 47 C բղխեաց
 48 A չի՛ր ըստ որում զուկաս բղխեալ ի հոռոմ եւ յիտալիա եւ յամենայն արեւմուտս զաւետարանն B ի հոռոմ եւ յիտալիա եւ յամենայն յարեւմուտս բղխեաց զաւետարան եւ փխ բղխեալ ի հոռոմ եւ յիտալիա եւ յամենայն արեւմուտս զաւետարանն C + և

ընդ հոգւոյն¹ շուրքք² գտխրալի նսեմութիւն³ ախտից⁴: 34 Չորրորդն՝ Եփրատէս⁵, որ եւ նա ընթանայ ընդ⁶ Միջագետս: 35 Որպէս եւ Յովհաննէս⁷ բղխեալ⁸ յԱսիա⁹ զբանն ոռոգեաց Հոգւոյն¹⁰ վտակաւք զծագս տիեզերաց: 36 Յորում¹¹ եւ արգարութիւնն¹² ի միջոցի կալով՝ զբոլորն ուղղէ ի մեզ զաստուածային կամս¹³: 37 Նմանապէս ի քառադէս¹⁴ կառքն¹⁵ Եղեկիէլի¹⁶, զոր ետես¹⁶ ունի զաւրինակ չորից աւետարանչացն եւ զմասանց Հոգւոյս¹⁷:

38 Դէմք մարդոյն, որ է բանական¹⁸ ի մեզ, նշանակէ զՄատթէոս: 39 Զի ի մարդեղութենէ¹⁹ Բանին սկսեալ՝ գրեաց զնա որդի Դաւթի եւ որդի²⁰ Աբրահամու²¹: 40 Եւ որպէս դէմք մարդոյն առաջին էր, քան զայլոց կենդանեացն ի կառսն²¹, նոյնպէս եւ սա առաջին քան զայլսն կարգեցաւ յաւետարանիչսն²²: 41 Եւ դէմք առիւծուն, որ է սրտմտականն²³ ի մեզ, յայտ առնէ

զՄարկոս, որ արագապէս անցանէ ընդ աւետարանական պատմութիւնն²⁴ եւ գրէ վաղվաղակի ելեալ զՅիսուս²⁵ ի Յորդանանէ²⁶, յորմէ եւ մեք խրատեսցուք առաքինութեամբ արիանալ²⁷ ընդդէմ չարին: 42 Եւ զուարակն, որ է առ մեզ ցանկականն, ցուցանէ զՂուկաս, քանզի եզին նմանեցուցանէ պարարելոյ²⁸ զգեհումն²⁹ Որդւոյ³⁰, որով խրատիմք, զի ի նմանութիւն³¹ Տեսուն եւ մեք սպանցուք զանդամս երկրաւորս³², որ են ցանկութիւնք աշխարհիս: 43 Եւ³³ արծուին, որ է³⁴ ճշմարիտ գիտութիւնն³⁵, որով թեթեւացեալք թեւաւք Հոգւոյն³⁶ ի ծանրութենէ մարմնոյ³⁷ ի յերկնայինս³⁸ վերաբերիցիմք³⁹: 44 Որպէս եւ Յովհաննէս⁴⁰ երկնային գոլով յետ փարելոյ⁴¹ զսարսափելի պարանոցան⁴² սլացեալ ի բարձունս⁴² ըստ նմանութեան արծուոյ⁴³ որոտաց Հոգւոյն⁴⁴ բանիւ⁴⁵ զանսկզբնա-

1 BC հոգոյն
 2 BC շուրք
 3 BC նսեմութեան C + ի
 4 C աղտից
 5 A եփրատէս C եփրադէս T եփրատես
 6 ՆՐՆԳ՝ Ի՝ 14
 7 BC ի
 8 C յոհաննէս T յաւհաննէս
 9 C ասիայ
 10 BC հոգոյն
 11 A որում
 12 B արգարութիւն
 13 B զկամս
 14 C քառս
 15 B կառս C չիմ
 16 Է՝ Լ՝ 5-10
 16 BC + գի
 17 C հոգոյս
 18 BC բանականն
 19 A մարդեղութեան
 20 BC չիմ
 21 Գ՝ Մ՝ Գ՝ Լ՝ 1
 21 C կառս
 22 A աւետարանիչսն BC կարգեցաւ (C էր) քան զայլ աւետարանիչսն փ/ս քան զայլսն կարգեցաւ յաւետարանիչսն
 23 A տրտմականն

24 B պատմութիւնս
 25 A յիսուս
 26 BC թէ իբրեւ մկրտեցաւ յիսուս ել վաղվաղակի ի չորոյն փ/ս վաղվաղակի ելեալ գլխուս ի յորդանանէ
 27 Մ՝ Գ՝ Լ՝ 10
 27 BC արիանալ առաքինութեամբ փ/ս առաքինութեամբ արիանալ
 28 BC պարարելոյ նմանեցուցանէ փ/ս նմանեցուցանէ պարարելոյ
 29 C գեհումն
 30 AC որդոյ B որդոյն
 31 Է՝ Գ՝ Լ՝ 23
 31 C նմանութիւնն
 32 A յերկրաւորս C զերկրաւորս
 33 BC + նմանութիւն
 34 BC + ի մեզ
 35 A + ի մեզ
 36 ABC հոգոյն
 37 A մարմնոյն
 38 B յերկինս փ/ս ի յերկնայինս
 39 BC վերաբերիմք
 40 BC յոհաննէս T յաւհաննէս
 41 C փարէր
 42 Է՝ Գ՝ Լ՝ 25
 42 A բարձանց
 43 BC արծուի
 44 BC հոգոյն
 45 BC գաւրութեամբ

բար ծնունդն Որդւոյ՝ յանսկզբնական ի՝
Հաւրէն՝^{3*}:

45 Դարձեալ եւ յայլ՝⁴ միտս չորս՝⁵ եղեն
աւետարանիչք, քանզի աւրէնքն յաղագս
լոկոյ մարդոյ երիս՝⁶ Հրամայեն՝⁷ կացուցա-
նել վկայս՝⁸: 46 Իսկ Քրիստոս, վասն զի՝⁹
մարդ էր եւ Աստուած եւ մի անձն՝⁹, չորս
պարտ էր լինել վկայիցն՝ երեքն մարդե-
ղութեանն, եւ չորրորդն միութեան՝¹⁰ աս-
տուածութեանն. յայս՝¹¹ խորհուրդ եւ՝¹² ե-
րիցն սկզբունք ի մարդկութենէ՝¹³ նորա, եւ
չորրորդն՝ յանժամանակ՝¹⁴ աստուածութե-
նէն՝¹⁵: 47 Եւ զի՝¹⁶ յառաջ՝¹⁷ Մատթէոս եւ յե-
տոյ՝¹⁸ Յովհաննէս՝¹⁹ ի կարգաւորութիւն՝²⁰
Աւետարանին՝²¹ եւ երկուքն ի միջոցի
անդ՝²² եւ յեռեալք ընդ միմեանս իբրեւ
զշարս ոսկեղէն՝²³ շղթայից՝²⁴, ուսանիմք՝²⁵ ի
սանդղոցն՝²⁶ Յակոբայ՝²⁷, զի աւծումն ար-

ձանին ի խոնարհ, որպէս Մատթէոս յաւ-
ծութեանն՝²⁸ անուանէ՝²⁹ սկսեալ եւ ի
գլուխսն Տէր Հաստատեալ՝³⁰, ըստ որում
եւ՝³¹ Յովհաննէս՝³² յաստուածութենէն՝³³
սկզբնաւորեալ եւ սանդղոցս՝³⁴ ի մէջ՝³⁵ եր-
կոցունց՝³⁶ Մարկոս եւ Ղուկաս, որովք՝³⁷ ե-
լին մարդիկ՝³⁸ ընդ Հրեշտակացն՝³⁹ յերկինս:

48 Եւ դարձեալ զի մարդկութեամբն
յայտնեցաւ աստուածութիւնն. այնր աղա-
գաւ առաջին՝⁴⁰ եղան՝⁴¹ աւետարանք՝⁴², որ ի
տնաւրէնութիւն նորա՝⁴³ սկսանին: 49 Նա
եւ յաղագս՝⁴⁴ ժամանակին գրելոյ առաջին
եւ զկնի, որպէս յառաջագոյն՝⁴⁵ ցուցաք ե-
ղան այսպէս՝⁴⁶:

50 Եւ արդ՝ եկեսցուք ի տեսութիւն բա-
նից սրբոյ Աւետարանին՝⁴⁷, որ ըստ՝⁴⁸ Մատ-
թէի՝⁴⁹, ի նոյն Հոգւոյ՝⁵⁰, որով նայն՝⁵¹ բար-
բառի՝ խնդրելով աւժանդակութիւն՝⁵² ի-

1 A որդոյ BC չի՛լ
2 B չի՛ր
3 A հարի:
* Յ•ւ•ւ•ւ•ւ•ւ• 1-3
4 A այլ
5 A չորս
6 C երիցս
7 BC երամայլ.
8 Հ•ւ•ւ•ւ•ւ•ւ• Օ•ւ•ւ•ւ•ւ• 6, Ժ•ւ•ւ• 15
8 C Բանգի փ/ս վասն զի
9 A չի՛ր եւ մի անձն BC միացեալ փ/ս եւ մի անձն
10 A չի՛ր C միութեանն
11 C այս
12 BC չի՛ր
13 BC վասն մարդեղութեան (C մարդեղութեանն) փ/ս
ի մարդկութենէ.
14 A անժամանակ
15 B վասն անժամանակ աստուածութեան (C աստու-
ածութեանն) նորա փ/ս յանժամանակ աստուա-
ծութենէն
16 B վասնզի
17 BC առաջին
18 BC վերջին
19 AC յոհաննէս BT յաւհաննէս
20 C կարգաւորութիւնն
21 BC աւետարանչացն
22 C անստ
23 A չի՛ր
24 C շխթայից
25 B + գայս եւ C + եւ գայս
26 A սանդիտոցն
27 T յակաբայ

† Ի•ւ•ւ•ւ•ւ• Ի•ւ•ւ• 12
28 BC յաւծութեան
29 A յանուանէ
30 BC գլուխ սանդղոցն տւ.րն փ/ս գլուխսն տւ.ր հաս-
տատեալ
31 BC չի՛ր
32 AC յոհաննէս BT յաւհաննէս
33 A աստուածութենէն
34 A սանդղութիւն BC սանդղութիւն
35 C մէջն
36 BC չի՛ր
37 BC որով
38 A մարդիկ
39 BC երեշտակսն
40 A չի՛ր BC նայն
41 B երեք C չի՛ր
42 B աւետարանչաւն C աւետարանաւն
43 B չի՛ր
44 B յաղագս BC + ըստ
45 BC կանխաւ
46 C յիշատակարան + Ոհ աղաչեմ գտորբ ընթեր-
ցողդ զի յիշեսցի՛ր յաղաբս ձեր զանպիտան
գրիչս:
47 B աւետարանչից
48 B չի՛ր որ ըստ
49 C մատթէոսի
50 BC հոգոյն
51 A յորով այն փ/ս որով նայն C նայ
52 A յաւժանդակութիւն B + բանից C աւժանդակու-
թիւնն

մաստից: 51 Զի պարտ էր մեզ այժմ¹, որպէս եւ² յայնժամ³ առաքելոցն⁴, ոչ կարատանալ⁵ նշանագիր գրելոյ⁶ աւգնականութեան⁷, այլ այնպիսի սրբական⁸ վարս⁹ ստանալ, զի փոխանակ գրոց¹⁰ շնորհք Հոգւոյն¹¹ լինէին¹² մերոցս մտաց¹³ ի պաշտպանութիւն¹⁴: 52 Բայց զի ի¹⁵ յայտնապէս շնորհացն վրիպեցաք, աւն առեալ յերկրորդս¹⁶ դիմեսցուք: 53 Եւ նախ քննեսցուք, թէ որպէս Հին Աւրէնքն տուան, կամ ե¹⁷րբ, կամ ո¹⁸ւր արդեալք. յայտ է, թէ յետ սատակմանն եգիպտացւոց¹⁷ յանապատին ի լերինն Սինեայ, յորում հուրն, եւ ծուխն, եւ մրրիկն, եւ մէգն¹⁹: 54 Իսկ Նոր Կտակարանքս ո՛չ ի ծուխ, եւ¹⁸ ո՛չ ի խաւարի, այլ երեւեալ¹⁹ իբրեւ զփայլումն տուրնջեան²⁰ եւ²¹ որք²² նստէին ի խաւարի՝ զլոյս²³ ծագեաց²⁴: 55 Քանզի իստապարանոցացն²⁴ ահարկուք իմն վայելէին տեսիլք, իսկ հոգեւորացն եւ բարձրագունիցն՝ ոչինչ այսպիսիք²⁵: 56 Եւ

ի հնումն յետ վերանալոյն²⁶ Մովսիսի²⁷ ի լեառն²⁸ իջանէր Աստուած, իսկ ի նորումս յետ ամբառնալոյ²⁹ մերոյ³⁰ բնութեանս յերկինս իջանէ Հոգին², յորմէ լցեալք իմաստութեամբ գրեցին զՆոր Կտակարանս³¹:

57 Եւ եթէ³² ընդէր Աւետարան կոչեցաւ սա ըստ գործոցն նմանագոյն էառ եւ³³ զանունն, քանզի տայ աւետիս աշխարհի, եթէ Աստուած յերկրի եւ մարդիկ³⁴ յերկինս: 58 Հրեշտակք³⁵ բնակակիցք³⁶ մարդկան, եւ մարդիկ³⁷ հազորդք³⁸ հրեշտակաց գերկայն պատերազմն³⁹ քակեալ, զթշնամին ամաչեցուցեալ⁴⁰, ճշմարտութիւնն⁴¹ եկեալ հասեալ: 59 Զճառս աստուածպաշտութեան⁴² բանիւք եւ արդեամբք յընթանուրս⁴³ սերմանեալ⁴⁴. վասն այսր ամենայնի կոչէ զպատմութիւնն⁴⁵ Աւետարան:

60 Եւ ընդէ⁴⁶ր երկոտասան⁴⁶ աշակերտացն երկուքն⁴⁷ միայն գրեցին, եւ երկուքն եւս արբանեակք առաքելոցն՝ մինն

1 BC չի՞
 2 C չի՞
 3 A այնժամ
 4 BC առաքելոցն յայնժամ փիս յայնժամ առաքելոցն
 5 C կարատանալոյ
 6 A գրելոց BC գրելոցն
 7 C աւգնականութեանն
 8 BC սրբական
 9 A վարս
 10 BC գրոցն
 11 C հոգոյն
 12 BC լիցի
 13 BC հոգոց մերոց փիս մերոցս մտաց
 14 C պաշտպանութիւնն
 15 BC չի՞
 16 C յերկրորդն
 17 A յեգիպտացոց B եգիպտացոց
 = Եւ. ժ. Թ. 16-20
 18 C չի՞
 19 BC երեւելի
 20 C արեգական
 21 C չի՞
 22 B որոց C որ
 23 C լոյս
 24 Բ. Ե. Թ. 2. Մ. 77. Դ. 16
 24 C իստապարանոց ազգին
 25 BC այնպիսի

26 BC ելանելոյն
 27 ABC մովսէսի T մաւսիսի
 28 T լեառնն
 29 C + հոգոց
 30 C մերոյ
 Գ. 257. Գ. 7-8. Ի. 1-4
 31 C կտակարանն
 32 C թէ
 33 BC չի՞
 34 A մարդիկ
 35 C հրեշտակ
 36 BC բնակակից
 37 A մարդիկ
 38 BC հազորդ
 39 A պատերազմ
 40 BC + զանէծսն լուծեալ, զղրախտն բացեալ, զմոլորութիւնն փախուցեալ (C փախուցեալ)
 41 BC զնշմարտութիւնն
 42 A աստուածապաշտութեան B աստուածապաշտութեանն
 43 B յընդանուրս
 44 BC + եւ զերկնաւոր առաքիւնութիւնն յերկրի տնկեալ
 45 ABC զպատմութիւն
 46 A յերկոտասան
 47 A յերկուքն C երկուքն

Պետրոսի եւ միւսն Պաւղոսի¹, զի ոչ ի պատիւ անձանց, այլ² յաւգուտ այլոց գրեցին, զոր³ գրեցին. եւ զարձեալ՝ զի թէպէտեւ յաշակերտաց⁴ կարգի էին⁵ նոքա, այլ քանզի ընտիրք էին առ⁶ տեսութիւն Հոգւոյն⁷, կամեցաւ երեւելի⁸ լինել նոցա այնու⁹ առ յապա¹⁰ ժամանակս, որպէս եւ¹¹ զրէ Պաւղոս¹² զՂուկայ¹³, եթէ¹⁴. «Որոյ գովութիւնն¹⁵ յԱւետարանի անդ է ընդ ամենայն եկեղեցիս¹⁶», եւ զՄարկոս. «Որդի եւ ընտրելակից¹⁷» անուանէ¹⁸ Պետրոս¹⁹:

61 Բայց զարմանալի է¹⁹ եւ այս, զի²⁰ թէպէտեւ ոչ ընդ մի ժամանակ²¹ եւ ոչ ի միում տեղոջ²² գրեցին, սակայն իրրեւ ի միոջէ բերանոյ²³ բարբառեցան²⁴ զամենայն²⁵, որով առաւել²⁶ ցուցանի ճշմարտութիւնն²⁷: 62 Այլ ասեն եթէ²⁸ ի բազում տեղիս ոչ միաբանին, ասասցուք թէ եւ

այն մեծ աւրինակ է ճշմարտութեան²⁹, զի թէ զամենայնս³⁰ հաւասար³¹ էին գրեալ ոչ ոք ի թշնամեացն հաւատայր, եթէ³² յայլ³³ եւ այլ³⁴ տեղիս եւ ի³⁵ ժամանակս գրեցին, այլ ասէին եթէ³⁶ ի մի վայր եկեալ եւ ի դաշն³⁷ մտեալ գրեցին, զոր ինչ³⁸ կամեցան: 63 Բայց սակաւ կարծեցեալ³⁹ չմիաբանութիւնն⁴⁰ ազատ առնէ զնոսա յայսպիսի⁴¹ կարծեաց⁴², որք եւ ի գլխաւորագոյնս⁴³ անխախտելի պահեն զմիաբանութիւնն. յայն, թէ Աստուած էր եւ մարդ եղեւ, եւ նշանս արար, եւ⁴⁴ խաչեցաւ, եւ թաղեցաւ, եւ յարեաւ, եւ համբարձաւ յերկինս⁴⁵, եւ դալոց է միւսանգամ դատել զերկիր:

64 Իսկ եթէ ի նշանացն կամ ի բանիցն ոմն զայս ինչ ասէ, եւ ոմն զայն⁴⁶, մի ինչ խոռվիցիս, զի թէ միայն⁴⁷ զամենայն ինչ ասացեալ էր⁴⁸ աւելորդ էր այլոցն թիւ⁴⁹:

65 Վասն որոյ զբազումսն հասարակ խասեցան եւ զսակաւսն⁵⁰ առանձինն⁵¹, զի մի

1 A պողոսի
2 BC + ի
3 BC + ինչ
4 A աշակերտաց
5 A կարգէին փի կարգի էին
6 BC + ի
7 B հոգոյն
8 A յերեսելի
9 BC չի՞
10 A ապա
11 BC չի՞
12 A պողոս
13 AC գղուկաս
14 C թէ
15 B գովութիւն
16 A յեկեղեցիս
= Ի Կ-ընչ-Լ 18
17 A ընտրելակից C ընդրելակից
18 A յանուանէ BC ասէ
բ Լ Պէտր- Լ 13
19 C չի՞
20 A չի՞
21 B ժամանակս
22 BC տեղոջ
23 A չի՞
24 C բարբառեցան
25 C զամենայն
26 A յարեալ
27 C ճշմարտութիւնս
28 BC թէ

29 BC ճշմարտութեանն
30 BC ամենեւեան
31 BC գմի բան
32 B թէ
33 AC այլ
34 B յայլ
35 A չի՞
36 BC ասացեալ էին թէ փիս ասէին եթէ
37 A դաշտն փիս եւ ի դաշն
38 BC + եւ
39 A կարծեալ
40 BC զի սակաւ ինչ ի բանիցն ոչ միաբանի (C միաբանի) միմեանց փիս սակաւ կարծեցեալ չմիաբանութիւնն
41 B յայնպիսի C այնպիսի
42 B կարծեացն
43 A գլխագոյնս փիս ի գլխաւորագոյնս
44 BC չի՞
45 BC առ հայր
46 BC գայլ
47 ABC միոյն
48 BC էր ասացեալ փիս ինչ ասացեալ էր
49 BC գրել
50 BC զսակաւս
51 A առանձինն

աւելորդ եւ ընդվայր կածիցին չորիցն գրուծիւնք¹:

66 Քննելի է եւ այս, թէ զիա՞րդ սկսանելով զԱւետարանն, ոչ ասէ ըստ նմանութեան² մարգարէիցն³, թէ. «Տեսիլն, զոր ետես եսայի⁴», կամ «բանն, որ եղեւ առ Երեմիա»⁵, այլ թէ⁵. «Գիրք լինելոյ Յիսուսի Քրիստոսի»⁶: 67 Քանզի սա առ Հաւատացեալս իւրոյ վարդապետութեանն գրեաց, որք եւ ի Հոգւոյն⁶ զգաւնացեալք էին եւ նախակրթեալք, եւ նշանաւքն⁷ Հաւանեալք, եւ չունէին պէտս այնպիսի բանից: 68 Իսկ մարգարէքն⁸ առ ստամբակս եւ⁹ վայրենաբարոյս¹⁰ խաւսէին, Հա՛րկ էր ի դիմաց Աստուծոյ լինել¹¹, զի այնու¹² երկիւղիւ թերեւս¹³ նուաճեսցին գազանութիւնք չարացն:

69 Բայց մեզ այսուհետեւ որք արժանի

եղաք բարձրագունին¹⁴ պատուոյ՝ արժան է բազում¹⁵ զգուշութեամբ ունկն դիր լինել բանիցն ասացելոց, զի թէ Հրէայքն, որ Հանդերձեալ էին ի բացէ¹⁶ կալ եւ լսել զաստուածային¹⁷ բարբառն ի միգապատ լեռնէ անտի՛ երեքաւրեայ սրբութիւն¹⁸ եւ լուացումն մարմնոյ¹⁹ Հրաման առին^{20*}, քանի՞ցս արդեաւք²¹ մեզ պարտ է առաւել եւս պարկեշտութիւն²² ցուցանել²³ այսմ աստուածայնոյ²⁴ բանից լսողութեան²⁵, որ ոչ ի բացէ²⁶ կալ ի լեռնէ²⁷, այլ անդր²⁸ ի²⁹ յերկինս մտանել Հրաւիրէ զմեզ³⁰: 70 Զարթիցուք այսուհետեւ եւ զպատմուճանս ոգւոց³¹ մերոց³² մաքրեսցուք՝ լուացեալք ի խղճէ չարեաց³³, քանզի ահաւասիկ տեսանեմ³⁴ մեզ բացեալ³⁵ զդրունս³⁶, եւ ո՞ր իցեն առաջին դրունք³⁷:

1 BC չորից (C չորիցն) աւետարանչացն դրութիւնք փխ չորիցն գրութիւնք
 2 C նմանութիւնն
 3 B մարգարէից
 4 BC եսայիա
 * ՀճԳ. ԼԶ. ԼՂ Է
 † ՀճԳ. ԼԶ. ԼՂ Է
 5 BC չի՛բ
 ‡ ՀճԳ. ԼԳ. ա. Գ. ԼՂ Է
 6 C հոգոյն
 7 BC նշանաւք
 8 BC + զի
 9 BC + առ
 10 A վայրենաբարոս
 11 BC խուսէլ
 12 BC + իբր մեծաւ
 13 BC չի՛բ

14 C բարձրագունիցն
 15 BC ամենայն
 16 BC քացեայ
 17 T աստուածային
 18 C սրբութիւնն
 19 A չի՛բ
 20 ABC առնուիմ
 * ԼԶԺԺԽ 13-18
 21 A արդեւք
 22 C պարկեշտութիւնն
 23 BC ստանալ C + եւ
 24 A աստուածայնոյ
 25 B լսողութիւն C լսողութեանն BC + հանդիպեալ
 26 BC քացեայ
 27 B լեռնէ
 28 BC անդ
 29 BC չի՛բ
 30 A մեզ B հրաւիրէ զմեզ մտանել փխ մտանել հրաւիրէ զմեզ
 31 A ոգոց B հոգոց C յոգոց
 32 B չի՛բ
 33 B մտացն C մտաց
 34 BC տեսանեմք
 35 BC քացեայ մեզ փխ մեզ քացեայ
 36 BC + աստուածայնոց քանիցն առ ի տեսանել
 37 BC դուռն C + յիշատակարանն. Աւգնեայ Տէր իմ Քրիստոս Աստուած ողորմեա ինձ ստացողի եւ նաւարդի գրացս, նուաստ եւ մեղսամած անձինս Յովանէսի եւ ձնաղացս իմոյ Յակոբիս եւ եղբարս Ափինանին, որ մանուկ ըիւր փոխեցաւ առ լեզ:

ԱԲԵՏԱՐԱՆ ԸՍՏ ՄԱՏԹԵՈՍԻ¹

ԳԼՈՒԽ Ա

1 Բան² 1³

2 Գիրք ծննդեան⁴ Յիսուսի Քրիստոսի⁵ որդւոյ⁶ Դաւթի որդւոյ⁷ Աբրահամու:

3 Մեկնութիւն⁸

4 Զինչ խաւսի աւետարանիչս. զՄիածնէ Որդւոյ⁹ Աստուծոյ Հանդերձեալ է ճառել եւ զԴաւիթ ի մէջ բերէ¹⁰. զայր մի, որ յետ¹¹ բազում ժամանակաց եղեւ, այլ¹² դու¹³ Հանդարտ լեր եւ մի՛ զամենայն¹⁴ այժմ խնդրեր: 5 Քանզի ոչ զառաջին¹⁵ ծննդենէն, որ անպատմելին¹⁶ է, պատմէ մեզ¹⁷, զի զայնմանէ¹⁸ Եսայի ասէ¹⁹, թէ. «Զազգատոհմ²⁰ նորա ո՞ն պատմեսցէ», այլ²¹ զայս²², որ²³ յերկրի աստ եղեւ, նաեւ ոչ զայս²⁴ Հնար է բովանդակ²⁵ ճառել, զի

անկարելի է²⁶ բանի²⁷: 6 Նաեւ²⁸ այսքան եւեթ ցուցանել, եթէ ճշմարտիւ Որդին Աստուծոյ²⁹ յանձն էառ³⁰ լինել³¹ որդի մարդոյ, զի զհողեղէնդ³² արասցէ որդի³³ Աստուծոյ եւ յորժամ լսիցես, թէ Աստուծոյ Որդին եղեւ ըստ մարմնոյ որդի Դաւթի եւ Աբրահամու, մի յերկուանայցես, եթէ դու որդի³⁴ Աղամայ ոչ լինիցիս³⁵ շնորհաւք որդի³⁶ Աստուծոյ³⁷, զի ոչ ի գուր ինչ եղեւ գալուստ նորա, եթէ ոչ Հանդերձեալ էր մեծ ինչ գործել: 7 Մնաւ ըստ մարմնոյ, զի դու ծնցիս ըստ Հոգւոյ³⁸: 8 Մնաւ ի կուսէ³⁹, զի դու ծնցիս յաւազանէ⁴⁰: 9 Վասն այնորիկ եւ ծնունդ⁴¹ նորա է նման մերումս⁴², եւ է ի⁴³ վեր, քան զմերս. ի կնոջէ ծնանելն այս մեզ անկ⁴⁴ է, եւ ի կուսէ եւ առանց առն՝ այն բնութեանս ստեղծողին է⁴⁵, որպէս ինքն Հոգեւորապէս⁴⁶ ծնաւ զըստ⁴⁷ մարմնոյ ծնունդ⁴⁸ ծնանիմք եւ

1 C չի՛ր աւետարան ըստ մատթւոսի
2 C չի՛ր
3 AB չի՛ր աւետարան ըստ մատթւոսի / զլուխ ա / քան 1
4 ABC լինելոյ
5 BC չի՛ր յիսուսի քրիստոսի
6 ABC որդոյ
7 ABC որդոյ
8 ABC չի՛ր
9 A զմիածնի որդոյ փ/ս զմիածնէ որդւոյ BC որդոյ
10 BC ամէ
11 C ետ
12 A եւ
13 BC + լսող
14 B զամենայնն
15 A առաջին
16 BC աննատելի
17 BC Բեզ
18 BC զայն
19 BC ասէ. եսայի փ/ս եսայի ասէ
20 BC զազգատոհմն
21 BC + աւետարանիչս
22 BC + կամի ասել
23 AB + ի
24 BC զայս ոչ իսկ փ/ս ոչ զայս

25 BC գրովանդակն
26 BC չի՛ր զի անկարելի է
27 BC քանի
28 BC քայց
29 BC որդին աստուծոյ նշմարտի փ/ս նշմարտի որդին աստուծոյ
30 A առնու
31 C չի՛ր
32 B զհողեղէնն C զհողեղէնս
33 BC որդիս
34 BC + գուով
35 BC կարիցես
36 B որդիս C որդիանալ
37 B + լինել
38 BC հոգոյ
39 C կուսէն
40 BC յաւազանէն
41 C ծնունդն
42 A մերուս
43 A չի՛ր
44 BC անգ
45 BC եւ
46 BC + ծնեալ
47 A ըստ
48 BC ծնունդն

մեք ըստ¹ Հոգւոյն² զվերստին ծնունդն³, այլ զի մի⁴ յասել⁵ աւետարանչիս զՅիսուսն անուն⁶ անուանակցաւն մոլորիցիս, դնէ առ ընթեր եթէ Որդւոյ⁷ Դաւթի:

10 Քանզի⁸ Յեսու որդի⁹ Նաւեայ ոչ ի յուզայեան ցեղէն էր, յորմէ Դաւիթ եւ Քրիստոս, այլ յայլմէ ազգէ¹⁰: 11 Եւ ընդէր ասէ. «Գիր¹¹ լինելոյ Յիսուսի Քրիստոսի», ուր եւ զամենայնն Հանդերձեալ է¹² պատմել, այլ զոր աւրինակ Մովսէս¹³ «Գիր արարածոյ երկնի եւ երկրի¹⁴»^է ասելով ոչ միայն զերկին եւ զերկիր¹⁵, այլ¹⁰ զամենայն, որ ընդ սոքաւք են նշանակէ: 12 Նոյնպէս եւ այսու ոչ միայն զծնունդն, այլ եւ զըրզանդակ տեսչութիւնն յայտ առնէ: 13 Եւ ընդէր նախ զԴաւիթ յիշէ եւ ասպա զԱբրահամ, զի յամենեցունց¹⁷ բերան կայր այրն¹⁸ եւ երեւելի էր ժամանակին մերձաւորութեամբ, զի թէպէտեւ երկոցունց¹⁹ տուան աւետիքն Աստուծոյ, Աբրահամու, թէ. «Ի զաւակի²⁰ քում²¹ աւրհնեսցին ամենայն ազգք²² երկրի»^է, եւ

Դաւթի, թէ. «Ի պտղոյ որովայնէ քումմէ նստուցից յաթոռ քո»⁷, սակայն նա իբրեւ զՀին մոռացեալ²³ էր եւ սա որպէս²⁴ նոր²⁵ յայտնի, ըստ որում եւ զպիրքն ի վկայելն²⁶ առ Հերովդէս²⁷ ոչ զԱբրահամ յիշէին²⁸, այլ թէ²⁹. «Ի զաւակէ Դաւթի եւ³⁰ ի Բեթղեհէմ³¹ գեղջէ՝ ուստի Դաւիթն էր, գալոց է Քրիստոս³²»^է: 14 Ձոր եւ Հրեշտակն աւետէր Կուսին³³, թէ. «Տացէ նմա Տէր Աստուած զաթոռն Դաւթի Հաւր իւրոյ»⁷, եւ մարգարէն, թէ. «Յաթոռն Դաւթի նստցի³⁴»^է, եւ ոչ կոչէին³⁵ զնա որդի Աբրահամու, այլ Դաւթի, որպէս³⁶ կոյրքն աղաղակէին⁷, եւ ի Հարցանելն³⁷ Տեառն ընդ փարիսեցիսն³⁸, թէ. «Ում որդի ասէք զՔրիստոս, ասեն՝ Դաւթի»^է: 15 Քանզի³⁹ ի մարգարէիցն էին լուեալ, որք ասէին⁴⁰, թէ⁴¹. «Դաւիթ գալոց է եւ Դաւիթ յայտնելոց է»^է ոչ զայնմանէ, որ վախճանեցաւ⁴², այլ որ ի զաւակէ նորա

1 BC ի
2 C հոգոյն
3 A չի՛ր ծնանիմք եւ մեք ըստ հոգւոյն զվերստին ծնունդն
4 BC չի՛ր
5 AC ասել
6 B + զի մի
7 BC որդոյ
8 BC զի
9 C չի՛ր
10 BC չի՛ր այլ յայլմէ ազգէ
- թո՛ւսց թո՛ւ 9
11 BC զիրի
12 BC էր
13 T մասէս
14 A յերկնի եւ յերկրի փ/ս երկնի եւ երկրի
է Նո՛ւսց թո՛ւ 4
15 A գլխերկն եւ գլխերկիր փ/ս գերկն եւ գերկիր
16 T + եւ
17 AC ամենեցունց
18 C այն
19 B երկուցն C յերկոցոց
20 BC զաւակէ
21 B եւմէ C եւմմէ
22 A յազգ
է Նո՛ւսց թո՛ւ 18, Ի՛9 4

7 Ո՛ւսց Ն՛ԼԸ 11
23 A մատուցեալ
24 BC իբրեւ
25 BC գնոր
26 C վկայել
27 BC հերովդէս T հերաւդէս
28 A յիշեն
29 BC չի՛ր
30 A չի՛ր
31 A բերդայեմ BC բերդէեմէ T բերդաեմ
32 BC քրիստոսն
է Յո՛ւսց թո՛ւ 42, Ո՛ւսց թո՛ւ 5
33 B աւետէր ցկուսին փ/ս աւետեր կուսին
է Ղո՛ւսց թո՛ւ 32
34 BC + եւ զարեայութիւն (C զարեայութիւնն) նորա յաջողեցէ
է Ի՛ս թո՛ւ 7, Ի՛շքէ՛ւ Ի՛թ 16
35 BC կոչեցին
36 BC + եւ
է Ո՛ւսց թո՛ւ 27, Ո՛ւսց թո՛ւ 30-31
37 BC հարցանել
38 BC ցփարիսեցիսն փ/ս ընդ փարիսեցիսն
է Ո՛ւսց թո՛ւ 42
39 BC զի
40 BC չի՛ր որք ասէին
41 BC երէ
է Հո՛ւսց թո՛ւ 9, Ի՛շքէ՛ւ Ի՛թ 23, Ի՛է 24, Ո՛ւսց թո՛ւ 5
42 AC վաղնանեցաւ

լինելոց էր¹ փրկիչ աշխարհի. եւ ուստի ասեն՝
յայտ է², թէ ի Դաւթայ էր, զի ոչ յառնէ³, այլ
ի կնոջէ⁴ ծնաւ, եւ Կոյսն ոչ մտանէ յազգա-
համարն: 16 Լուր իսկ⁵ Աստուծոյ, որ ասաց
ցԳաբրիէլ. «Երթ առ կոյս խաւսեցեալ առն,
յորում⁶ անուն էր Յովսէփի յազգէ եւ ի տանէ
Դաւթի»⁷:

17 Արդ՝ եթէ Յովսէփի յազգէ Դաւթի էր,
յայտ է, թէ Կոյսն մերձաւոր էր նմին,
քանզի⁷ Աւրէնք⁸ հրամայէին ոչ առնուլ
այլ ուստեք⁹ կին, բայց¹⁰ անդստին¹¹ ի
նմին ցեղէ⁵:

18 Եւ թէ ընդէ՞ր ոչ արկ յազգահա-
մարն¹² զԿոյսն, այլ միայն զՅովսէփի¹³, այ-
սու մի ինչ երկմտեցիս¹⁴, քանզի էքեր նո-
ցա աւրէն զկանայս թուել յազգահամար¹⁵,
այլ զարս միայն: 19 Եւ զի մի լուծցէ զսո-
վորութիւն¹⁶ Աւրինացն¹⁷ ի սկզբանն, այ-
սու¹⁸ պատճառաւ զնախնիս Կուսին լռէ եւ
զՅովսէփայն¹⁹ ի մէջ բերէ²⁰: 20 Դարձեալ,
զի ոչ կամէր վաղվաղակի յայտնել
հրէիցն, թէ ի կուսէ ծնեալ իցէ²¹ Քրիս-

տոսն²², զի մի առ ի չհաւատալ բանին
քարկոծ արասցեն զկոյսն մեղաց բարրա-
նաւք²³, որք եւ զանցեալ ժամանակն
ձեռնտու ունէին չարութեան իւրեանց²⁴,
այն զի ի սկզբանէ ոչ ոք լուաւ կին ա-
ռանց առն ծնեալ²⁵: 21 Զի թէ Յովսէփայ,
որ արդարն²⁶ էր եւ խորհրդոյն սպասաւոր,
պիտոյ եղել²⁷ հրեշտակին երեւումն եւ
մարգարէին վկայութեան²⁸, յընդունելու-
թիւն²⁹ կուսական ծննդեանն, զիա՞րդ
հրէայքն ազատանալ կարէին ի չար կար-
ծեաց, զի իրք³⁰ նոր եւ չքնաղ էին, որք³¹
եւ յականջալուրս երբէք չէին³² լուեալ:
22 Եւ յետ Դաւթայ, ապա վերանայ յաղ-
բիւրն³³ արհնութեան՝ յԱբրահամ³⁴, զի
երկոքին սոքա զարմանալիք էին ի
հնումն՝ մին³⁵ իբրեւ զմարգարէ եւ զթա-
գաւոր, եւ միւսն իբրեւ զհայր նահապե-
տաց, եւ զի աւետեալք³⁶ ծնունդ նորա, որ
ի Սառայէ ամլոյ, նկարեցաւ ծնունդ Բա-
նին, որ ի Կուսէն Սրբոյ, վասն որոյ ասէ:

23 2.³⁷ Աբրահամ ծնաւ զԻսահակ. յաւ-
րինակ³⁸ Քրիստոսի³⁹: 24 Իսահակ ծնաւ⁴⁰
զԹակոբ⁴¹:

1 BC է
2 A յայտնէ փխ յայտ է
3 A առնէ
4 BC + միայն
5 BC չի՞
6 BC որում
7 շՄԳ. Ղ. Գ. Ը. 26-27
8 BC զի
9 A յարեւմեցն BC արեւմեցն
10 BC այլ ուստեք առնուլ փխ առնուլ այլ ուստեք
11 BC չի՞
12 Ղ. Ե. Գ. Ի. Ը. 13-14
13 C ազգահամար
14 C զովսէփ
15 B երկբայեցիս C յերկբայացիս
16 A յազգահամարն BC չի՞
17 C զսովորութիւնն
18 A յարինացն
19 BC այնու
20 C զովսէփայն
21 BC անէ + զի յովսէփի եւ մարիամ ի միոջէ ազգէ եւ
ի տանէ դարբի էին, աւելորդ էր վասն կուսին ա-
սել ինչ եւ
22 BC ծնանելոց է փխ ծնեալ իցէ

22 BC քրիստոս
23 BC բարուրս եղեալ ի վերայ
24 BC իմեանց չարութեանցն (C չարութեանն) փխ
չարութեան իւրեանց
25 B ծնանիլ
26 A յարդարն
27 B եղել պիտոյ փխ պիտոյ եղել
28 A վկայութիւն
29 C ընդունելութեանն
30 BC իրն
31 A յորք BC զոր
32 BC ոչ էին
33 BC առ աղբիւրն
34 AB արրահամ
35 AB մինն
36 B յաւետաւք C յաւետեաւք
37 AB չի՞
38 A արինակ
39 BC + եւ
40 ABC չի՞
41 T գլակոպր

25 Եւ զեղբաւրէն՝ զիա՞րդ ոչ ճառեաց, քանզի ոչ ունէր¹ հաղորդութիւն ընդ իսրայէլեան² ազգին, որք ըստ մարմնոյ նախնիք էին Քրիստոսի: 26 Նաեւ զբարձրագոյն³ խորհուրդս նկարէ այսու⁴, զի որպէս Ռեբեկա, որ ի հեթանոսաց թողեալ զազգատոհմ⁵ իւր⁶ եւ եկեալ յարեցաւ յիսասակ⁷, այսպէս եւ⁸ եկեղեցի հեթանոսաց ի Տէր մեր, ըստ այնմ. «Լո՛ւր դուստր եւ տե՛ս, մոռա՛ զժողովուրդ⁹ քո»⁸: 27 Եւ երկուս որդիս յղանայր ամուսնեամբ, որ գուշակէր¹⁰ գերկուս¹¹ ժողովուրդս¹², զի ասէ, թէ նախ Յակոբ¹³ նկարեցաւ յորովայնին, իսկ Եսաւայ¹⁴ բռնազբաւսեալ¹⁵ յառաջագոյն ել, առ սուղ ժամանակս առեալ զանդրանկութիւն¹⁶, եւ Յակոբ¹⁷ յետոյ բուռն հարեալ զգարչապարէ նորա, որ թէպէտեւ առժամայն ոչ յաղթեաց¹⁸ յետ¹⁹ վախճանի²⁰ հաւրն²¹ առ զանդրանկութիւնն ի նմանէ որպէս եւ հեթանոսք: 28 Զի յետ վախճանի²² աւրինացն՝ առին զանդրանկու-

թիւնն ի հրէից²³ ըստ գրեցելումն, թէ²⁴. «ՎՅակոբ²⁵ սիրեցի եւ զԵսաւ ատեցի»²⁶:

29 Յակոբ²⁶ ծնաւ զՅուդա եւ զեղբարս նորա:

30 Եւ ընդէ՞ր ոչ յիշեաց նախ զանդրանիկսն՝ զՌուբէն եւ²⁷ զՇմաւոն եւ զՂեւի, քանզի²⁸ նոքա գրկեցան յաւրհանութենէ հաւրն վասն չարութեան²⁹ իւրեանց³⁰. Ռուբէն վասն պղծութեան³¹ հարճին³², Շմաւոն եւ Ղեւի՝ վասն անաւրէնութեան³³ սպանութեանն^{33է}, որպէս³⁴ հրէայքն ամենայն վասն պոռնկութեան³⁵ կռապաշտութեանն, եւ դպիրքն եւ փարիսեցիքն՝ վասն սպանութեան³⁶ Տեառն: 31 Իսկ երջանիկն³⁷ Յուդա առնոյր զանդրանկութիւնն՝ յաւրինակ³⁸ Քրիստոսի³⁹, վասն ուղիղ դատաստանին, որ ի վերայ Թամարայ⁴⁰, եւ³⁹ զի փրկեաց զՅովսէփ ի մահուանէ խրատու⁴⁰ իւրով⁴¹: 32 Վասն որոյ ասէր⁴¹ Յակոբ

ա Հմմտ. Իննգ. Ժ.Չ 1-16
 1 BC զի չուներ ինչ փխ Բանգի ոչ ուներ
 2 B իսրայէլեան
 3 ABC բարձրագոյն
 4 BC խորհուրդ նկարեցաւ փխ խորհուրդս նկարէ այսու
 5 BC զազգատոհմ
 6 BC չիբ
 7 A իսսակ
 8 Իննգ. Ի.Գ. 58-67
 8 C չիբ
 9 A զժողովուրդս
 8 II-ը. Ի.Գ. 11
 10 C գուշակէ
 11 BC գերկուսս
 12 A ժողովուրդ
 Գ Հմմտ. Իննգ. Ի.Է 21-23
 13 T յակաւր
 14 A Եսաւ BC Եսաւ
 15 A բռնազբաւսեալ
 16 AC զանդրանկութիւնն
 17 T յակաւր
 18 BC յաղթահարեաց
 19 BC յետոյ
 20 A վաղեմնի
 21 BC չիբ վախճանի հաւրն
 22 A վաղեմնի

23 B հրէիցն
 24 BC չիբ
 25 T զՅակաւր
 26 II-ը. Ի. 2-3
 26 T յակաւր
 27 B չիբ
 28 BC զի
 29 A չարութեանն
 30 BC չիբ վասն չարութեան իւրեանց
 31 C պղծութեանն
 32 Իննգ. Լ.Է 22. ԽԹ. 3-4
 32 A յանաւրէնութեան B անաւրէնութեանն C անաւրէն
 33 T սպանութեան B սպան
 33է Իննգ. Լ.Գ. 25-30. ԽԹ. 5-7
 34 BC + եւ
 35 BC պոռնկութեանն + եւ
 36 C սպանութեանն
 37 A յերջանիկն
 38 A աւրինակ
 39 Իննգ. ԽԹ. 8-12
 39 Իննգ. Լ.Ը 26
 39 B + վասն
 40 AC խրատով B խրատուն
 41 Իննգ. Լ.Է 26-27
 41 BC ասէ

յաւրհնութիւնսն¹. «Ի շառաւիղէ² ելեր³ որ-
դեակ⁴ զի ոչ պարտաւորեցար⁵ ի մահն Յով-
սէփայ»⁶, որ եւ ընկալաւ⁶ իսկ զաթոռ թա-
զաւորութեանն⁷ աննուագելի:

33 3.⁸ Յուդա (ասէ) ծնաւ զՓարէս⁹ եւ
զԶարա¹⁰ ի Թամարայ¹¹:

34 Վա¹²սն էր զայս պատմութիւն յուշ
առնէ, յորում այսպիսի¹² խառնակութիւնք
եղեն⁵. խրատէ այսու զմեզ¹³ մի՛ ամալթ¹⁴
համարել¹⁵ զնախնեացն չարիս, նաեւ
զհրէիցն հպարտութիւն¹⁶ շիջուցանէ, որք
յԱրրահամ¹⁷ պարծէին¹⁸, թէ չէ աւգուտ
պանծալ յայլոց¹⁹ առաքինութիւն²⁰: 35 Բայց
եւ զայն ցուցանէ, թէ ամենեքեան ընդ մե-
ղաւք էին՝ ե՛ւ²¹ նոքա, ե՛ւ նախնիքն, եւ
վասն այնորիկ²² հարկ լինէր գալստեանն
Քրիստոսի, զի զամենեանսն²³ ազատե-
ցէ ի մեղաց: 36 Նորին աղագաւ եւ զերկո-

տասան²⁴ նահապետսն²⁵ չյիշեաց²⁶, զի բա-
զումք ի նոցանէ ի հարծից²⁷ էին ծնեալք²⁸
եւ Դաւիթ իսկ ի պոռնիկ կնոջ²⁹ ծնաւ
զՍողոմոն³⁰:

37 Եւ ընդէ՞ր ընդ Փարէսի³¹ յիշէ զԶա-
րա³², խորհուրդ իմն էին իրքն, քանզի³³
յորժամ մերձ էր ի ծնանել Թամար³⁴ նախ
զԶարա³⁵ զձեռն իւր հան³⁶ արտաքս, զայն
իբրեւ ետես մանկաբարձն՝ կապեաց կար-
միր ի ձեռինն³⁷, վասն ճանաչելոյ զանդ-
րանիկն: 38 Քանզի ծանեաւ երկուս³⁸ լի-
նել³⁹ եւ ամփոփեալ մանկանն զձեռնն⁴⁰ ե-
լանէր Փարէս, եւ ապա Զարա, եւ մանկա-
բարձն ասաց. «Զիարդ վասն քո խրամա-
տեցաւ ցանկն⁴¹»⁵:

39 Արդ՝ քննելի է մեզ զիրսն եւ զա-
նուն մանկանն, թէ զի՞նչ աւրինակին⁴²,
քանզի⁴³ որք Հոգւովն⁴⁴ տեսին, այսպէս
ասեն, թէ⁴⁵ առակին⁴⁶ երկու մանկունքն
երկուց ժողովրդոց, զի որպէս անդրանիկ
մանուկն նախ զձեռնն⁴⁷ միայն⁴⁸ ցուցեալ՝

1 BC չի՞
2 ABC շառաւիղէ
3 C ելէր
4 C + իմ
5 C պարտաւորեցաւ
= ՀՄԳ. ՆԻՆԳ. ԽԻԹ. 9
6 B ընկալաւ
7 B քաղաքորութեան
8 AB չի՞
9 C զփարէզ
10 BC գարայ
11 BC + եւ
12 A յայսպիսի
5 SԷ՝՝ ՆԻՆԳ. ԼԼ՝
13 BC զմեզ այսու փիս այսու զմեզ
14 A յամար
15 A համարիք
16 BC զհպարտութիւնն
17 A արրահամ
18 B + ասէ
4 ՄԳԲ. Գ. 9. Գ. 8. Յ՝՝՝. Լ՝ 39-44
19 A այլոց
20 C առաքինութիւնն B + այլ յանձին ուղղութիւնն (C
անձին ուղղութիւնն)
21 BC չի՞
22 BC այսր իսկ
23 AB զամենեանսն

24 A գլխորտասան
25 A առաւելոց
26 C յիշեաց
27 BC հարծիցն
28 BC ծնեալ
29 BC կնոջէն
30 T զսողոմոն
5 Լ՝ ԽԳ. ԺԼ՝ 2-5. ԺԴ՝ 24
31 B փարիսի
32 C զարայ
33 BC զի
34 A չի՞
35 AC զարայ
36 BC ետես
37 BC ձեռն
38 A յերկուս C երկուսս
39 ABC + յորովայնին
40 BC զձեռն իւր
41 BC ցանկ
5 ՆԻՆԳ. ԼԼ՝ 29
42 A յարինակին
43 A քան
44 ABC հոգովն
45 BC եթէ
46 BC աւրինակին
47 ABC զձեռն
48 BC չի՞

ամփոփեցաւ¹, եւ ետ տեղի² կրտսերոյն³ ելանել կատարեալ անդամաւք, ապա եւ⁴ ինքն ելանէր⁵. այսպէս եւ եկեղեցական⁶ առաքինութիւն⁷ յարրահամեան ժամանակին աղաւտարար երեւեալ ամփոփէր⁸ եւ հրէական ժողովուրդն⁹ աւրինաւոր առաքինութեամբ¹⁰ յայտնէր¹¹, ապա յետ այնր նորս երեւեցաւ պայծառապէս¹²: 40 Վասն որոյ եւ Փարէան անուն խրամատութիւն¹³ թարգմանի¹⁴ ըստ ասելոյ մանկաբարձին, թէ. «Վասն քո խրամատեցաւ ցանկն¹⁵», այսինքն՝ հին¹⁶ աւրէնքն ի ձեռն նորոյս: 41 Քանզի ցանկ սովոր են¹⁷ կոչել զիրք զԱւրէնսն¹⁸, ըստ այնմ. «Քակեցեր զցանկ նորա¹⁹», եւ եթէ²⁰. «Ցանկով փակեցի զնա²¹», եւ եթէ²². «զՄիջնորմն²³ ցանկոյն քակեաց»²⁴, նաեւ կարմիր²⁴ ի ձեռս²⁵ ման-

կանն՝ զարեան²⁶ ունի զաւրինակ բարձրդին մեղաց:

42 4.²⁷ Փարէս ծնաւ զԵզրոն, Եզրոն ծնաւ զԱրամ, Արամ ծնաւ զԱմինադար, Ամինադար ծնաւ զՆաասոն²⁸:

43 Զսորա քոյրն առեալ Ահարոն²⁹ խառնեցաւ քահանայութիւնն եւ թագաւորութիւնն³⁰ ի մի ազգ³¹, զի ի ծնանելն Քրիստոսի առցէ զթագաւորական եւ քահանայական³¹ իշխանութիւնն ի միասին:

44 5.³² Նաասոն³³ ծնաւ զՍաղմոն³⁴, Սաղմոն³⁵ ծնաւ զԲոոս³⁶ ի Հռեքերայ³⁷:

45 Յիշեաց զԲաբելոն³⁸ պոռնիկն³⁹ վասն աւրինակի եկեղեցւոյ⁴⁰, քանզի⁴¹ իբրեւ ետես նա⁴² զկուսանն Յեսուս՝ ուրացաւ զազգ իւր եւ սրբեցաւ ի պոռնկութենէ եւ խոստովան եղեւ յԱստուած⁴³ նորա՝, որպէս եւ եկեղեցի⁴⁴ ի լսել զճշմարիտ գա-

1 B յուսանցում: եւ ել կրտսերոյն կատարեալ անդամաւք եւ ապա ինքն ելանէր: Այսպէս եւ եկեղեցական առաքինութիւն յարրահամեան ժամանակին աղաւտարարեալ ամփոփեցաւ
 2 C չի՛ր
 3 C կրտսերոյն
 4 C եւ ապա փիս ապա եւ
 5 C ելանէ.
 6 A յեկեղեցական
 7 C առաքինութիւնք
 8 B չի՛ր եւ ետ տեղի կրտսերոյն ... աղաւտարար երեւեալ ամփոփէր C ամփոփեցաւ
 9 C + որ
 10 A առաքինութեամբն BC առաքինութիւնն
 11 BC յայտնի էր տեղի ետ
 12 C պայծառացեալ
 13 C խրամատութիւնն
 14 B թարգմանի
 15 C ցանկ
 16 BC հրէական
 17 BC սովոր են ցանկ փիս ցանկ սովոր են
 18 BC զաւրէնս
 19 C չի՛ր
 20 II - 25. 13
 21 BC քէ
 22 BC չի՛ր
 23 2557. 13. 14
 24 ABC քէ
 25 A զմիջնորմ
 26 13. 14
 27 AB չի՛ր
 28 A նաասովն C զնայասոն T զնաասան
 29 A ահարովն T ահարան
 30 13. 23
 31 BC թագաւորութիւն (C թագաւորութիւնն) եւ քահանայութիւն փիս քահանայութիւնն եւ թագաւորութիւնն
 32 S 13. 14
 33 A նաասովն C նայասոն T նաասան
 34 T զսաղման
 35 T սաղման
 36 A քոյս BC զքոյս
 37 B հոնքիս
 38 BC զրահար
 39 B պոռնիկ
 40 A յեկեղեցւոյ BC եկեղեցոյ
 41 C զի
 42 BC նայ
 43 A աստուած
 44 A յեկեղեցի

26 BC զարեանն
 27 AB չի՛ր
 28 A նաասովն C զնայասոն T զնաասան
 29 A ահարովն T ահարան
 30 13. 23
 31 BC թագաւորութիւն (C թագաւորութիւնն) եւ քահանայութիւն փիս քահանայութիւնն եւ թագաւորութիւնն
 32 S 13. 14
 33 A նաասովն C նայասոն T նաասան
 34 T զսաղման
 35 T սաղման
 36 A քոյս BC զքոյս
 37 B հոնքիս
 38 BC զրահար
 39 B պոռնիկ
 40 A յեկեղեցւոյ BC եկեղեցոյ
 41 C զի
 42 BC նայ
 43 A աստուած
 44 A յեկեղեցի

նուն¹ փրկչին՝ եթող զհայրենի պաշտա-
մունսն² եւ մաքրեցաւ աւազանաւն եւ
հաւատաց³ յԱստուածն⁴ երկնի եւ երկրի⁵։
46 Եւ ըստ որում նա կարմիր նշանաւն
ապրեցաւ ամենայն տամբ իւրով՝, նոյն-
պէս եւ եկեղեցի⁶ հեթանոսաց արեամբ
Միածնին, որ ի վերայ⁷ խաչին։

47 Բոոս⁸ ծնաւ զՈվրէդ⁹ ի Հոութայ։

48 Հոութս այս մովաբացի էր յազգէն
Ղովտայ¹⁰, որոյ թողեալ զհայրենիս¹¹ իւր՝
ցանկացաւ¹² աւրհնեալ զաւակին Յուդայ,
եւ տեսեալ Աստուծոյ զհաւատս նորա՝ ար-
կանէ¹³ զութ ի կամսն¹⁴ Բոոսի¹⁵ առնուլ
զնա ի կնութիւն¹⁶, յորմէ ծնանէր Յեսսէ¹⁷,
որ եւ սա¹⁸ ունի զխորհուրդ եկեղեցւոյ¹⁸, զի
ոչ որպէս¹⁹ գարշեցաւ յայլազգութենէ սո-
րա²⁰ Բոոս²¹ եւ յանպատսպարան²² յաղքա-
տութենէն²³, սոյնպէս եւ Քրիստոս ոչ²⁴

վասն այլազգութեան²⁵ եւ աղքատու-
թեան²⁶ բարեաց²⁷ արհամարհեաց զեկեղեցի
հեթանոսաց, այլ ընկալաւ²⁸ եւ ի գերագոյն
բարձրութիւնս վերացոյց։ 49 Եւ զոր աւրի-
նակ²⁹ նախ³⁰ եթող³¹ զտուն³² եւ զազգա-
տոհմ³³ եւ ապա այնմ ամուսնութեան ար-
ժանի եղեւ, ըստ այնմ եւ եկեղեցի³⁴ նախ
հրաժարեաց ի վնասակարաց եւ ապա ար-
ժանի եղեւ³⁵ փեսային, որպէս եւ³⁶ ասեն³⁷.
«Մոռա՛ զժողովուրդ քո եւ զտուն հար
քո³⁸, զի ցանկացաւ թագաւոր³⁹ գեղոյ քո»⁴⁰։

50 Յեսսէ ծնաւ զԴաւիթ արքայ։ 51 Եւ⁴⁰
Դաւիթ ծնաւ զՍաղոմոն⁴¹ ի կնոջէն Ու-
րիայ։

52 Ուրիա ի հեթանոսաց եկամուտ էր⁴²,
եւ Բերսաբէ գիտէր զաւրհնութիւն⁴³ Յա-
կոբայ⁴⁴, որ ի Յուդայէ⁴⁵ ի⁴⁶ Դաւիթ հաս-
տատեցաւ⁴⁷, եւ փափագէր գողանալ ի
նմանէ⁴⁷ զաւրհնեալ ծնունդն, որպէս Թա-

1 BC անուն
2 B պաշտմունսն C պաշտամունքն
3 BC հաւատացեալ փխ եւ հաւատաց
4 AC աստուած B յաստուած
5 A յերկնի եւ յերկրի փխ երկնի եւ երկրի
= Յէ--Ի՝ 21.Չ. 22-23
6 A յեկեղեցի
7 A չիբ
8 ABC բոյոս
9 A գլովրէք
10 T զուտայ
բ Նընք. Ժ.Թ. 37
11 BC զհայրենիսն
12 BC ցանկայր
13 BC արկանէր
14 BC կամս
15 ABC բոյոսի
16 C կնութիւնն
բ Հ--Գ՝ Լ՝ 16-17. Դ՝ 13-17
17 BC այս
18 A յեկեղեցոյ BC եկեղեցոյ
19 BC որպէս ոչ փխ ոչ որպէս
20 BC նորա
21 BC բոյոս
22 BC ոչ
23 BC յաղխատութենէ
24 BC + գարշեցաւ

25 C այլազգութեանն
26 C աղքատութեանն
27 C + եւ ոչ
28 B ընկալաւ
29 ABC + նա
30 C չիբ
31 B եթող նախ փխ նախ եթող
32 BC գտունն
33 BC զազգատոհմն
34 A յեկեղեցի
35 B արժանաւորացաւ C արժանացաւ փխ արժանի
եղեւ
36 BC չիբ
37 BC ասի բէ.
38 BC չիբ եւ գտուն հար բո
39 A բազաւ որն
բ Ու--Գ՝. Խ՝Դ՝ 11-12
40 AB չիբ
41 A սողոմոն T գտողմուն
42 BC էր եկամուտ փխ եկամուտ էր
բ Ի՝ Թ--Գ՝. Ժ.Լ՝ 3-4
43 BC զաւրհնութիւնն
44 BT յակաբայ
45 BC առ յուդա եւ ի նմանէ փխ ի յուդայէ
46 C չիբ
բ Նընք. Խ.Թ. 10
47 C չիբ ի նմանէ.

մար ի Յուդայէ. եւ¹ թէպէտեւ² Դաւիթ ոչ
այնպիսի մտաւք մերձենայր ի նա, եւ
յայտ անտի³ է, զի պատժեցաւ⁴, այլ նա
ընկալաւ յԱստուծոյ, որում ցանկացաւ:

53 7.⁴ Առդոմոն⁵ ծնաւ զՐորովամ. Րորո-
վամ⁶ ծնաւ զԱբիա: 54 Աբիա ծնաւ զԱսափ:

55 8.⁷ Ասափ ծնաւ զՅովսափամ⁸: 56 Յով-
սափամ ծնաւ զՅովրամ⁹:

57 Յայսմ վայրի գերիս թագաւորսն¹⁰
ոչ առնէ արժանի յիշատակելոյ¹¹ յազգա-
համարն, որ յետ Յովրամայ եղեն՝ զՈքո-
զիա եւ զՅովսա¹² եւ զԱմասիա: 58 Եւ յի-
րաւի¹³, քանզի Յովրամ առեալ կին զԳո-
ղողիա՝ դուստր Եզաբէլի պղծոյ¹⁴, ծնաւ
զՈքոզիա, եւ Ոքոզիա նմանապէս¹⁵ չար
գտեալ, մի ամ թագաւորեալ՝ սատակե-
ցաւ⁵: 59 Եւ Յովսա դարձեալ¹⁶ ի կռապաշ-
տութիւն¹⁷, եւ յանդիմանեալ ի քահանա-
յէն Յովիդեայ¹⁸, այն, որ թագաւորեցոյցն¹⁹
զնա, սպան զնա²⁰ եւ անիծաւ յԱստու-

ծոյ²¹: 60 Այս քահանայ ունէր²²
զդուստրն²³ Յովրամայ արքայի ի կնու-
թեան²⁴, որով դարձեալ խառնեցաւ քա-
հանայութիւնն եւ թագաւորութիւնն²⁵ ընդ
միմեանս, եւ Ամասիա²⁶, զի ոչ եբարձ
զբարձունսն²⁷, ոչ յիշեցաւ յազգահա-
մարն²⁷:

61 9.²⁸ Ոգիւս ծնաւ զՅովսափամ²⁹: 62 Յո-
վսափամ ծնաւ զԱքազ: 63 Աքազ ծնաւ զԵ-
զեկիա:

64 10.³⁰ Եզեկիա ծնաւ զՄանասէ: 65 Մա-
նասէ ծնաւ զԱմոզ³¹: 66 Ամոզ³² ծնաւ
զՅովսիա³³:

67 11.³⁴ Յովսիա ծնաւ զՅեքոնիայ³⁵, եւ
զեղբարս³⁶ նորա առ գերութեամբն բարե-
լացւոց:

68 12.³⁷ Յետ գերութեան բարելացւոց³⁸
ծնաւ Յեքոնիա³⁹ զՍաղաթիէլ: 69 Սաղա-
թիէլ ծնաւ զԶաւրաբաբէլ⁴⁰:

1 A չի՛ր
2 BC զի
3 A այդ յայտնի փխ յայտ անտի
= Ի՛ թ-ա-գ. Ժ-Ի՛ 14
4 AB չի՛ր
5 T սողոման
6 T րորամ
7 AB չի՛ր
8 B գովսափաք
9 BC գովրամ
10 A թագաւորացն
11 BC արժանի համարի մուծանել փխ առնել արժանի
յիշատակելոյ
12 ABC գովսա
13 BC + ոչ յիշէ.
14 BC առեալ գղուստր յեզաբելայ պղծոյ, որում ա-
նուն էր գողողիայ, որ փխ կին գողողիա՝ դուստր
եզաբէլի պղծոյ
15 BC նոյնպէս
16 Գ. Թ-ա-գ. Ի՛ 16-27, Թ-27-29, Ի՛ Ո՛ւ-ց. Ի՛ 2
17 C կռապաշտութիւնն
18 A յովիդայ BC յովիդայ քահանայէ փխ քահանայէն
յովիդեայ
19 BC թագաւորեցոյց
20 BC գոր եւ սպան յովսա փխ սպան զնա

21 A աստուծոյ
22 S՛. Գ. Թ-ա-գ. Ժ-Ի՛. Ժ-Ի՛. Ի՛ Ո՛ւ-ց. Ի՛ 15-25
23 BC + կին
24 BC չի՛ր ի կնութեան
25 Ի՛ Ո՛ւ. Ի՛ 11
26 BC թագաւորութիւնն եւ քահանայութիւնն փխ քա-
հանայութիւնն եւ թագաւորութիւնն
27 A յամասիա
28 Գ. Թ-ա-գ. Ժ-Ի՛ 1-4, Ի՛ Ո՛ւ. Ի՛ 7
29 BC չի՛ր ոչ յիշեցաւ յազգահամարն
30 AB չի՛ր B + յուսանցում. յովրամ ծնաւ գողիայ
31 B գամովն
32 B ամովն
33 A ովսիա B գովսիա
34 AB չի՛ր
35 A գլխովնիա BC գեղնիա
36 C զեղբայրս
37 AB չի՛ր
38 A չի՛ր յետ գերութեան բարելացւոց BC չի՛ր առ գերու-
թեամբն բարելացւոց: Յետ գերութեան բարելացւոց
39 ABC յեղնիա ծնաւ փխ ծնաւ յեղնիա
40 B գորոբաբէլ C գաւրաբաբէլ

70 Այս Զաւրաբաբէլ¹ փրկիչ ծնաւ ժողովրդեանն ի գերութեան² անդ որպէս յեզիպտոս Մաւսէս³, եւ Քրիստոս յոգւոց գերութեանն⁴: 71 Սա⁵ դարձոյց զԻսրայէլ ի Բաբելոնէ⁶ յերուսաղէմ⁷, եւ Քրիստոս զնորս Իսրայէլ ի վերինն⁸ Երուսաղէմ⁹: 72 Նա շինեաց վերստին զտաճարն առաւել փառաւք քան զառաջինն¹⁰, եւ Քրիստոս զեկեղեցի իւր բարձրացոյց քան զհրէից ժողովարանն⁵:

73 13.¹¹ Զաւրաբաբէլ¹² ծնաւ զԱբիուզ¹³: 74 Աբիուզ ծնաւ զԵղիակիմ: 75 Եղիակիմ ծնաւ զԱզովր¹⁴: 76 14.¹⁵ Ազովր¹⁶ ծնաւ զՍաղովկ: 77 Սաղովկ ծնաւ զԱքին: 78 Աքին ծնաւ զԵղիուզ: 79 15.¹⁷ Եղիուզ¹⁸ ծնաւ զԵղիազար: 80 Եղիազար ծնաւ զՄատթան: 81 Մատթան ծնաւ զՅակոբ¹⁹: 82 16.²⁰ Յակոբ²¹ ծնաւ զՅովսէփ զայրն Մարեմայ²², որում խաւսեցեալ²³ զՄարիամ

կոյս, յորմէ ծնաւն Յիսուս, որ անուանեցաւ Քրիստոս²⁴:

83 Այր անուանէ²⁵ զՅովսէփ, այլ զի մի ոք զմտաւ անարժան ինչ ածիցէ²⁶ յաւելու, թէ խաւսեալ միայն²⁷ էր, զի այսու մաքուր եւ սուրբ յամենայն²⁸ կարծեաց ցուցցէ զԿոյսն:

84 Բայց խնդրելի է եւ այս, թէ ընդէ՞ր Մատթէոս²⁹ վերուստ ի խոնարհ զիջուցանէ³⁰ զազգահամարն, եւ Ղուկաս ի³¹ ներքուստ ի վեր հանէ³²: 85 Նախ այս է³² պատճառ³³, զի Մատթէոս³⁴ առ հրէայսն³⁵ զրեաց, եւ զորս յազգի³⁶ նոցա նահապետք էին յԱբրահամէ³⁷ սկսեալ՝ զնոսա միայն յիշեաց: 86 Իսկ Ղուկաս համաւրէն աշխարհի զրեաց. եւ պարտ էր հարստապէս³⁸ զբոլոր մարդկութեանս³⁹ զնախնինսն⁴⁰ զրել: 87 Եւ յայլազգ⁴¹ եւս, զի Մատթէոս զիջումն նորա առ մեզ միայն զրեաց, իսկ Ղուկաս⁴² զվերանալն ուստի էջ³⁷: 88 Վասն այնորիկ նա

1 B գորոբաբել
 * Տէ՛ր Էջը Բ - Զ
 2 B գերութիւն
 3 A մովսէս ի յեզիպտոս փխ յեզիպտոս մաւսէս BC մովսէս
 4 A գերութեան BC քրիստոս փրկիչ ծնեալ դարձոյց ի գերութեանէ սատանայի զհոգիս մեր (C մարդկան) փխ քրիստոս յոգւոց գերութեանն
 5 B գորոբաբել C զաւրաբաբել
 6 T քաբելաւնէ
 7 A երուսաղէմ
 8 B վերին
 9 AC յերուսաղէմ
 10 A զառաջին
 Բ Էջը Բ 1-2, Գ 1-8, Դ՛ ԺԲ 47
 11 AB չիբ
 12 B գորոբաբել
 13 C գաբիութ
 14 B գազրով
 15 AB չիբ
 16 B ազրով
 17 AB չիբ
 18 C եղիուբ
 19 A գլակովք B յակոբ T գլակար
 20 AB չիբ

21 A յակովք T յակար
 22 AB մարիամու
 23 A խաւսեցեալն BC խաւսեալ ABC + էր
 24 ABC չիբ յորմէ: ծնաւն յիսուս, որ անուանեցաւ քրիստոս
 25 A յանուանէ
 26 BC անարժան զմտաւ ածիցէ, փխ զմտաւ անարժան ինչ ածիցէ
 27 BC միայն խաւսեալ փխ խաւսեալ միայն
 28 A ամենայն
 29 B + ի
 30 B իջուցանէ C վայր խոնարհեալ իջանէ փխ խոնարհ գիջուցանէ
 31 BC չիբ
 Գ՛ Գ՛-Գ՛ Գ՛ 23-38
 32 C չիբ
 33 BC պատնանն
 34 B մաբէոսս
 35 BC երէիցն փխ առ երէայսն
 36 B ազգի
 37 A չիբ յազգի նոցա նահապետք էին յաբրահամ
 38 BC իապէս
 39 C մարդկութեան
 40 A զնախնիս
 41 AB այլազգ
 42 BC + եւ
 Գ՛ Գ՛-Գ՛ Ի՛Գ՛ 50-53

ի խոնարհ ի բարձրութենէ՝ ի ջուցանելով զբանն՝ նշանակէ զԲանին՝ առ մեզ խոնարհութիւն՝: 89 Եւ Ղուկաս՝ ի վեր հանելով՝ յԱստուած՝ յայտ առնելով՝ զբնութեանս մերոյ հաղորդութիւն՝ աստուածային բնութեանն, որով վերացաք ընդ գլխոյն եւ նստաք ընդ աջմէ մեծութեանն ի բարձունս: 90 Բայց զի՝ իբրեւ այլանման իմն թուին՝ ազգաբանութիւնք՝ նոցա՝ յանուանս նահապետացն, զորս թէ՛ իմաստութեամբ ոք՝ քննեսցէ՝ գտանին գեղեցիկ եւ ուղիղ կարգ երկոցունց՝: 91 Քանզի առ հրէիւքն աւրէնք եղեալ էր՝ Մովսիսի՝ ի մեռանել ուրուք անորդի՝ եղբաւր՝ նորա առնուլ զկիսն եւ յարուցանել որդի յանուն՝ մեռելոյն, զի «Մի՛, – ասէ՛, – կորիցէ յիշատակ մեռելոյն՝ յազգաց», քանզի՝ չեւ եւս յոյս յարութեան յայտնի էր՝ առ նոսա: 92 Եւ այսու պատճառաւ անուանէին յիսրայէլ՝ միում՝ որդւոյ՝ կրկին հարք՝ մին՝ ըստ

բնութեան՝, յորմէ ծնանէր՝, եւ միւսն՝ ըստ աւրինացն, մեռեալ՝ եղբայրն՝ հաւր իւրոյ, որով լինէին երկուց եղբարց մի որդի. կենդանուոյն՝ ծննդեամբ եւ մեռելոյն՝ անուամբ:

93 Արդ՝ Մատթէոս զըստ՝ բնութեան՝ որդիքն՝ կարգէ յազգահամարն, վասն որոյ եւ իւրաքանչիւր ուրուք՝ ծնանել՝ ասէ: 94 Իսկ Ղուկաս զոմանց եւ զորս՝ ըստ աւրինացն էին որդիք մեռելոց՝ հարցն՝ թուէ. ըստ որում՝ յիւրաւի ոչ գրէ ըստ Մատթէի՝, թէ՛ ծնաւ, այլ լոկ զանուանան գնէ՝ ըստ՝ կարգի: 95 Ինձ թուի, որ թէպէտ եւ ինքն լի էր Հոգւով՝, սակայն՝ յիւրոյն՝ վարդապետէ ի Պաւղոսէ էր՝ այսոցիկ՝ հմտացեալ, որ յոյժ տեղեակ էր հնոցն իմաստից:

96 Եւ արդ՝ այս են ցոյցք բաժանման սոցա եւ միաւորութեան: 97 Սողոմոն՝ եւ Նաթան որդիք էին Դաւթի, եւ Մատթէոս

1 BC ի բարձրութենէ ի խոնարհ փիս ի խոնարհ ի բարձրութենէ
 2 BC + աստուծոյ
 3 BC խոնարհութիւնն
 4 BC + առ
 5 ABC աստուած
 6 BC առնէ
 7 B գիտաորդութիւնն C գիտաորդութիւն
 8 BC չի՛
 9 C բուի
 10 BC ազգաբանութիւնն
 11 BC սոցա
 12 BC եթէ
 13 C որ
 14 B երկոցունցն
 15 BC + ի
 16 A մովսէսի BC մովսէսէ T մաւսիսի
 17 C եղբայր
 18 C անուն
 19 C ասէ զի մի փիս զի մի ասէ
 20 BC նորա
 - ԻՕԴ. ԻԷ. 5
 21 BC զի
 22 A է BC յայտնի էր յոյս յարութեան (C յարութեանն) փիս յոյս յարութեան յայտնի էր
 23 A իսրայէլ BC + ի
 24 B միոյ

25 ABC որդոյ
 26 C հայրք
 27 B ում
 28 C բնութեանն
 29 B ծնանի
 30 B մին
 31 B մեռել
 32 BC եղբար
 33 AB կենդանոյն
 34 BC + շնորհաւր եւ
 35 BC չի՛
 36 BC զբնութեան
 37 BC որդիսն
 38 A իւրաքանչիւրով փիս իւրաքանչիւր ուրուք
 39 BC ծնեալ
 40 BC որք
 41 A մեռելոցն
 42 BC յորում փիս ըստ որում
 43 B մատթէոսի
 44 BC չի՛
 45 A բուէ
 46 BC ի
 47 BC հոգով
 48 C + ի
 49 BC յիւրն
 50 A չի՛
 51 BC չի՛
 52 BC գիտակ
 53 C սաղամոն

ի Սողոմոնէ թուէ¹ զծնունդսն²: 98 Իսկ Ղուկաս ի Նաթան³ տանի⁴ եւ⁵ ի Դաւիթ, որ է այսպէս զանագանութիւն երկոցունց. ոմն⁶ քսաներորդ չորրորդ ի թողանց⁷ անտի⁸ Սողոմոնի Մատթան անուն, առնու իւր⁹ կին¹⁰ ի նմին ազգէ¹¹, որ կոչի¹² Ասթան, յորմէ ծնաւ որդի ըստ բնութեան¹³ զՅակոբ¹⁴: 99 Եւ մեռեալ Մատթանայ՝ առնու զկին նորա Մելքի ոմն ի թողանց Նաթանայ, երեսներորդ եաւթներորդ թուեալ ի նմանէ, եւ ծնաւ¹⁵ զՀեղի, որով լինին Յակոբ¹⁶ եւ Հեղի¹⁷ եղբարք միմեանց համամարք, յայլ եւ յայլ հարց¹⁸, զի Յակոբ¹⁹ ծնունդ է Մատթանայ, որ ի Սողոմոնէ, եւ Հեղի որդի Մելքեայ, այն, որ ի Նաթանայն²⁰: 100 Եւ առ Հեղի կին եւ մեռաւ անորդի, եւ առեալ զնա Յակոբայ²¹ յարուցանէ զաւակ եղբար իւրում Հեղեայ, եւ ծնաւ ի նմանէ²² զՀովսէփ²³ զխաւսնայրն²⁴ Մարիամու Արբոյ²⁵ Կուսին²⁶: 101 Արդ՝ է²⁷

Հովսէփ բնութեամբ որդի Յակոբայ²⁸, որ²⁹ ի Սողոմոնէ, զոր եւ Մատթէոս թուէ, եւ ըստ աւրինացն որդի անուանեալ Հեղեայ, որ ի Նաթանայն, զոր Ղուկաս պատմէ, եւ այս էին³⁰ պատճառ կարծեցեալ³¹ անմիաբանութեան³² երկոցունց³³:

102 17.³⁴ Արդ՝ ամենայն³⁵ ազգքն³⁶ յԱբրահամէ մինչեւ ի Դաւիթ³⁷ ազգք չորեքտասանք³⁸: 103 Եւ ի Դաւթէ³⁹ մինչեւ ի գերութիւնն⁴⁰ բաբելացւոց⁴¹ ազգք⁴² չորեքտասանք⁴³ եւ ի գերութենէն բաբելացւոց⁴⁴ մինչեւ ի Քրիստոս՝ ազգք⁴⁵ չորեքտասանք⁴⁶:

103 Զերիս⁴⁷ կարգս⁴⁸ համաթիւս⁴⁹ բաժանէ զազգահամարն⁵⁰ յԱբրահամէ մինչեւ⁵¹ ի Դաւիթ, որոց աւետիքն տուան զաւակին աւրհնութեան, որ է Քրիստոս՝ յայտ արարեալ⁵², թէ ուստի էր եւ⁵³ յորմէ ազգէ⁵⁴: 104 Ածէ եւ⁵⁵ յիշատակ զգերու-

1 A չիբ
2 C զծնունդն
3 BC նաթանայ
4 B տանէ
5 BC չիբ
6 B + ի
7 C քոռանցն
8 BC չիբ
9 BC չիբ
10 B զկին
11 A յազգէ
12 BC որում անուն էր փխ որ կոչի
13 C բնութեանն
14 T զաւակար
15 B լեալ ծնանի փխ բուեալ ի նմանէ, եւ ծնաւ
16 BCT յակար
17 BC հեղի եւ յակոր փխ յակոր եւ հեղի
18 BC եւ ոչ համահարբ փխ յայլ եւ յայլ հարց
19 T յակար
20 BC նաթանայ
21 T յակարայ
22 A չիբ ի նմանէ
23 B գովսէփ
24 A զխաւսայրն B զայրն
25 A չիբ արբոյ
26 A կուսի
27 A չիբ

28 T յակարայ
29 A զոր
30 A + երկու
31 A կարծեցեալ պատճառ փխ պատճառ կարծեցեալ
32 C անմիաբանութեանն
33 B երկոցունցն
34 AB չիբ
35 C յամենայն
36 A յազգ B ազգ C ազգ
37 B ցղաւիթ փխ ի դաւիթ
38 BC ազգ չորեքտասան փխ ազգ չորեքտասան
39 A դաւթ
40 ABC ցգերութիւնն փխ ի գերութիւնն
41 B բաբելացոց
42 C ազգ
43 BC չորեքտասան
44 B բաբելացոց
45 C ազգ
46 BC չորեքտասան
47 ABC յերիս
48 BC ազգս
49 A համարեւս
50 B զազգահամարս
51 BC չիբ
52 B արարել
53 BC կամ
54 AB յազգէ
55 A + ի B ի

թիւնն բարեկացոց¹, զի ցուցցէ, թէ վասն ամբարշտութեան² իւրեանց կրեցին զայն³ ամենայն չարիս, ուր⁴ եւ⁵ խնամքն⁶ Աստուծոյ ոչ եթող ելիք⁷ զնոսա ի գերութեան⁸ անդ⁹, այլ միշտ խրատէր մարգարէիւք եւ զաւրացուցանէր սքանչելեաւք, եւ մխիթարէր դարձին յուսով, զորս եւ դարձուցանէր ողորմութեամբ: 105 Թէպէտեւ անգործ լինէր այնքան փոյթն ցուցեալ առ մարդիկ¹⁰, քանզի¹¹ եւս յաճախէին ի չարիս¹², միչեւ հարկ եղեւ իւրոյն¹³ գալստեան¹⁴, որով կատարեալ եղեւ փրկութիւն¹⁵ ամենեցուն:

106 Եւ թէ վասն է՞ր զԵգիպտոսին ոչ յիշեաց պանդխտութիւն¹⁶, այլ զԲարելոնին¹⁷ միայն¹⁸, զի այն հին էր եւ այս՝ նոր, եւ յայնմանէ ոչ երկնչէին, եւ յայնմանէ¹⁹ կասկածագինք²⁰ էին: 107 Եւ անդ ոչ վասն մեղաց իջին, այլ²¹ վասն հացի կարատութեան²² չոզան²³, եւ աստ յաղագս անաւրէնութեանց մատնեցան²⁴:

108 Իսկ ընդէ՞ր ի միջամասինն²⁵ երիս թագաւորս թողու, եւ զվերջնումն²⁶ կարգիս²⁷, զի երկոտասան են նահապետքն՝ չորեքտասան անուանէ: 109 Առաջինն, զի չէին արժանի ի նախնիս Տեառն²⁸ թուել վասն արեաց²⁹ իւրեանց, որպէս³⁰ կանխաւն³¹ ասացաք, եւ երկրորդն՝ թուի թէ զժամանակ գերութեանն³² ի կարգի ազգի³³ զնէ, եւ զՔրիստոս եւս ի մէջ³⁴ յարէ, այսինքն թէ³⁵ սկիզբն վերջնոյ չորեքտասանին ասասցէ³⁶ ոք³⁷ զՅեքոնիայ³⁸, որ յետ գերութեանն³⁹ զՍաղաթիէլ ծնաւ, եւ⁴⁰ կատարումն Քրիստոս⁴¹ լինի անթերի չորեքտասանիցն թիւ:

110 18.⁴² Եւ Յիսուսի Քրիստոսի ծնունդն էր այսպէս:

111 Քանզի ասաց յառաջագոյն, եթէ⁴³ Յակոբ⁴⁴ ծնաւ զՅովսէփի դայրն Մարիամու⁴⁵, զի մի կարծիցես, եթէ բնութեան⁴⁶ աւրինաւք ի Յովսէփայ⁴⁷ իցէ ծնեալն, կամի պատմել այսուհետեւ զաւրինակ ծննդեանն, եւ զու միտ զիր գեղեցիկ

1 B բարեկացոց
 2 A ամբարշտութեանն
 3 BC գայս
 4 AB որ
 5 BC չի՞ր
 6 C խնամք
 7 AC է բողոքի՞մ փիս եթող ելի՞ք
 8 C գերութեանն
 9 B անտ C յանդ
 10 A մարդիկ
 11 BC զի
 12 C չարիսն
 13 BC իւրոյ
 14 ABC գալստեանն
 15 C փրկութիւնն
 16 A պանդխտութիւնն C զպանտխտութիւնն
 17 A քարելոնին T գրաբելոնին
 18 BC միայն գրաբելոնին փիս գրաբելոնին միայն
 19 A այնմանէ
 20 C կասկած ահագինք
 21 BC չի՞ր ոչ վասն մեղաց իջին, այլ
 22 C կարատութեանն
 23 A չի՞ր այլ վասն հացի կարատութեան չոզան
 24 BC վասն մեղաց ի գերութիւն (C գերութիւնն) վարեցան փիս յաղագս անաւրէնութեանց մատնեցան

25 A միջի մասինն B մէջամասինն
 26 BC ի վերջին
 27 A կարգի
 28 B ի նահապետսն փիս նախնիս տեառն
 29 ABC չարեաց
 30 B + եւ
 31 B կանխաւ
 32 B գերութեանն
 33 B ազգաց
 34 BC ի գլուխ նահապետացն փիս եւս ի մէջ
 35 BC եթէ B + ի
 36 C արասցէ
 37 B չի՞ր
 38 BC զեփոնիայ
 39 A գերութեանն
 40 C + ի
 41 BC գրիստոս
 42 AB չի՞ր
 43 BC եթէ
 44 T յակայր
 45 C մարիամայ
 46 C բնութեանն
 47 B յովսէփայ

կարգի պատմութեանն¹, զի ոչ իսկ եւ իսկ ի ծնունդն եկն: 112 Այլ նախ եցոյց, եթէ քաներորդ² էր յԱբրահամէ եւ ի Դաւթայ, եւ ի գերութենէն բարելացւոց³, եւ⁴ զի յայտ արասցէ այսու⁵, եթէ⁶ սա է անծեալն, որ քարոզեցաւ մարգարէիւքն⁷, եւ սա է, որ ի նահապետէն Յակոբայ⁸ ասացաւ, թէ. «յետ պակասելոյ իշխանացն Յուդայ գալոց է»⁹, գորոյ եւ մարգարէն Դանիէլ եաւթներորդաւքն գուշակէր զգալուստն^{9բ}, գոր¹⁰ թէ¹¹ թուէ ոք¹² զթիւ ամաց¹³ եաւթներորդաց¹⁴, որ ի հրեշտակէն ասացաւ նմա¹⁵, ի շինուածոյ քաղաքին մինչեւ ի ծնունդն Քրիստոսի գոյգ եւ կշիռ գտանէ զայս այնմիկ, եւ յորժամ զայնոսիկ ծանոյց, գայ այնուհետեւ¹⁶ ի պատմութիւն ծննդեանն:

113 Խաւսեալ¹⁷ (էր¹⁸ ասէ) զմայր նորա Մարիամ¹⁹ Յովսէփու²⁰:

114 Եւ ոչ ասաց զկոյսն, այլ լոկ զմայրն, զի զիւրընկալ²¹ ընծայեցուցէ

զբանն, եւ ապա զարմացուցանէ²² չքնաղ իրաւքն, զոր ի վերայ ածէ:

115 Մինչչեւ²³ եկեալ առ միմեանս, գտաւ յղացեալ ի Հոգւոյն²⁴ Սրբոյ:

116 Եւ ոչ ասաց, եթէ²⁵ մինչչեւ²⁶ անծեալ էր զկոյսն ի տուն փեսային, զի անդէն իսկ ի տան էր, քանզի²⁷ սովորութիւն էր առաջնոցն անդէն²⁸ ի տան ունել զխաւսեցեալն որպէս եւ փեսայքն Դովտայ ի տան նորա էին²⁹: 117 Եւ ընդէ՞ր յառաջ քան զխաւսելն ոչ եղեն աւետիք յղութեանն, զի յամենայն³⁰ չար կարծեաց ազատ լինիցի³¹ կոյսն, քանզի նախատինք էր³² ի մէջ Իսրայէլի³³ կնոջ առանց առն լինել, որպէս յայտ առնէ Նսայի, թէ³⁴. «Բուռն Հարցեն³⁵ եաւթն կին գառնէ միտջէ եւ ասացեն՝ բարձ զնախատինս մեր»³⁶:

118 Զի թէ³⁶ ինչ պատճառ³⁷ վնասու կարծէին առանց առն կին³⁸, անողորմ սպանանէին: 119 Իսկ որոյ տէր գոյր, չէր իշխանութիւն այլ ումէք³⁹ քննել զգործս նորա,

1 C պատմութեանն
 2 A Բան երրորդ BC Բանի երորդ
 3 AB բարելացոց T բարիլացւոց
 4 BC չի՞
 5 B այսուհետեւ
 6 BC քէ
 7 B մարգարէիւքն (մարգարէիւք) քարոզեցաւ փ/ս քարոզեցաւ մարգարէիւքն
 8 ABC յակոբայ T յակաբայ
 9 Նրնչ. Իթ՝ 10
 9 B գգալուստ
 9բ Գ.՝. Իթ՝ 24-27
 10 A որ
 11 BC եթէ.
 12 C ոք բուէ
 13 A ամացն
 14 B եաւթներորդացն
 15 BC չի՞
 16 BC այսուհետեւ
 17 B խաւսել
 18 BC չի՞
 19 A չի՞
 20 BC յովսէփա (C յովսէփու) զմայր նորա փ/ս զմայր նորա մարիամ յովսէփու

21 B դիրքեցալ
 22 BC զարմացուցէ
 23 A մինչ
 24 ABC հոգոյն
 25 BC քէ
 26 A մինչեւ
 27 BC զի
 28 C անտէն
 29 BC դստերնն դաւտայ, որ թէպէտեւ խաւսեցեալ էին դեռեւս ի կուսութեան էին որպէս բանն ասէ փ/ս փեսայնն դովտայ ի տան նորա էին
 30 AC ամենայն
 31 B լինիցի ազատ փ/ս ազատ լինիցի
 32 BC էին
 33 AB իսրայէլի
 34 BC չի՞
 35 A հարցէ
 36 Ի.՝. Գ.՝ 1
 36 B եթէ
 37 BC պատճառ ինչ փ/ս ինչ պատճառ
 38 BC գտանէին առ կին որ առանց առն լինէր փ/ս - կարծէին առանց առն կին
 39 C ումէք իշխանութիւն փ/ս իշխանութիւն այլ ումէք

բայց միայն այր իւր¹, եւ դարձեալ, զի պարտ² էր լնուլ զբանս մարգարէիցն՝ ծնանիլ ի Բեթղեհէմ³, եւ գալ ի տաճարն⁴, եւ զնալ յԵգիպտոս⁵, զիարդ մարթ էր յայտոսիկ⁴ անտերուենչ շրջել կուսին. եւ միւս⁵ պատճառ՝ զի առ⁶ ի զբաղումն⁷ չարին կոչեցաւ Յոփսէփ այր կուսին Մարիամու⁸, զի յորմէհետէ լուաւ նա ի մարդարէէն, թէ. «Ահա կոյս յղասցի եւ ծնցի⁹»⁴, որսայր զկոյս¹⁰ ամենայն արկանել ընդ մեղաւք:

120 Յայսմիկ¹¹ կուրացաւ չարն եւ ոչ ծանեաւ, թէ¹² կուսութեամբ ունի նա զյղութիւնն, ըստ Յորայ¹³, թէ. «Մի տեսցէ զնա ակն անգեղ»⁷, եւ ըստ Սողոմոնի¹⁴. «Հետք¹⁵ աւձի մի գծեսցի¹⁶ ի վերայ վիմի»⁴, եւ դարձեալ ըստ խորհրդոյ, զի որպէս ի դրախտին մերկ էին¹⁷ Ադամ եւ Եւայ, եւ ոչ ամաչէին, զի անմեղք էին, նոյնպէս եւ Յոփսէփ եւ Մարիամ ի դրախտի եկեղեցւոյ¹⁸ մերկ էին ի մեղաց եւ առանց խղճի ամաւթոյ¹⁹, իսկ յասելն²⁰, թէ

«գտաւ յղացեալ ի Հոգւոյն²¹ Սրբոյ», մինք կարծեսցէ Հոգւոյն²² նախ ստեղծանել մարմին Բանին, եւ ապա գալ Բանին եւ բնակիլ յայն մարմին՝ ըստ չարափառաց ոմանց, այլ Հոգին²³ միայն մաքրեաց զկոյսն յամենայն²⁴ մարմնական կրից եւ արար զնա լինել տաճար սուրբ²⁵ հակցին²⁶ իւրոյ²⁷ բնակութեանն²⁸, յորում մտեալ Բանին Աստուծոյ եւ առեալ յարենէ կուսին՝ միացոյց ընդ անհիւթականի բնութեան իւրում՝ անշփոթ խառնմամբ եւ անբաժանելի միաւորութեամբ: 121 Եւ արար զապականացուն անապական՝ խառնելովն²⁹ ընդ անապականի բնութեանն³⁰ Աստուծոյ, որոյ աւրինակ³¹ խառնմանն³² եւ միաւորութեանն անհաս է յարարածոց³³:

122 Եւ դարձեալ, քանզի ոմանք ժպրհեցան ասել, եթէ³⁴ ոչ էառ մարմին ի բնութենէ կուսին, այլ իբրեւ ընդ ցնցուղ³⁵ անց ընդ նա, զնմանութիւն³⁶ միայն³⁷ ընկալեալ, զորս³⁸ կշտամբէ աւետարանիչս³⁹ յղութեանն⁴⁰ անուամբ, զի թէ այլուստ⁴¹ էր⁴² մարմինն⁴³ եւ ոչ ի Մա-

1 BC այրն միայն փ/ս միայն այր իւր
 2 BC հարկ
 3 A բեթղէւմ B բեղղէւմ T բեթղահիմ
 = Գ.՝-Կ. Բ՝ 22-24
 4 ԲԻ՛Է՛ Ե՛ 2՛ Գ՛-Չ՛ Գ՛ 1՛ Ի՛ Գ՛-Ե՛ Ե՛ Ե՛ 1՛ Ի՛ Գ՛-Ե՛ Ե՛ Ե՛ 13-15
 4 B գայսոսիկ C յայսոփիկ
 5 BC + եւս
 6 C չիբ
 7 C սպաղումն
 8 BC չիբ
 9 BC չիբ եւ ծնցի
 4 Է՛-Ե՛ Է՛ 14
 10 C գկուսանս
 11 B յայսոսիկ C յայսուիկ
 12 BC եթէ
 13 A Յովրա BC Յորա T Յարայ
 4 Է՛-Ե՛ Ե՛ 7
 14 T սողոմանի
 15 BC հետ
 16 A գործեսցի
 4 Է՛-Ե՛ Է՛ 19
 17 C մերկ էին ի դրախտին փ/ս ի դրախտին մերկ էին
 18 AC եկեղեցոյ
 19 A յամաւբս
 20 A ասելն

21 AC հոգոյն
 22 AB հոգոյն
 23 A հոգին ուղղուած սուրբ հոգին
 24 AC ամենայն
 25 BC չիբ
 26 BC էակցի
 27 BC + ի
 28 B բնակութիւն C բնակութեան
 29 C խառնելով
 30 B չիբ յորում մտեալ բանին ... ընդ անապականի բնութեանն
 31 C արինակի
 32 BC խառնման
 33 B յարարածոցս C արարածոց
 34 BC թէ
 35 C ցնծուղ
 36 C + մարմնոյն
 37 B + մարմնոյն
 38 BC գոր
 39 A ավետարանիչն
 40 BC յղութեան
 41 A այլուստի
 42 BC էառ
 43 BC մարմին

ըրամայ, զի¹ ոչ Հազորդութիւն ունէր ընդ մերում բնութեանս եւ որպէ՛ս ընոյր մարգարէութիւն¹ բղխելն² յարմատոյն Յեսսէայ գաւազանին³, եւ կամ լինելն ի կնոջէ՛ ըստ Պաւղոսի⁴, եւ կամ լինել Բանին⁴ մարմին՝ ըստ Յովհաննու⁵, եւ կամ իւր զինքն Որդի Աստուծոյ⁶ անուանել⁷ եւ ի գաւազէ Դաւթի⁸, եւ որ ըստ այսմ⁷ յոլովակի ասացեալ է ի զիրս, յորոց⁸ Հաւաստի⁹, եթէ¹⁰ ճշմարտապէս եղեւ մարդ եւ ոչ առ աչաւք: 123 Եւ արդ¹¹, զի ի կուսէն առ¹² մարմին եւ ծնաւ, ի բազմաց յայտ է, բայց յեղանակ ծննդեանն չէ ինչ յայտ, ընկալ¹³ դու զյայտնին եւ մի քննէր զլոռեալն:

124 19.¹⁴ Յովսէփ այր¹⁵ նորա (ասէ)¹⁶, քանզի արդար էր եւ¹⁷ ոչ կամեցաւ առակել զնա:

125 Ասաց նախ, թէ ի Հոգւոյն¹⁸ է եւ առանց ամուսնութեան¹⁹ եւ զի մի ոք ասի-

ցէ, թէ ուստի այս յայտ է²⁰, բերէ²¹ ի մէջ զՅովսէփ²², թէ «Ինձ, ասէ, ոչ Հաւատաս, գոնէ²³ առնն²⁴ Հաւատայ», զի ոչ թէ²⁵ վայրապար ոք էր, այլ արդար յոյժ, արդար՝ ըստ արտաքնոցն այն է, որ ոչ անիրաւ է²⁶ եւ ոչ զրկէ զուրուք: 126 Իսկ ի Գիրս Սուրբս այն կոչի արդար, որ զբոլոր մասունս առաքինութեան յինքն²⁷ բերէ՛ ըստ այնմ, որ²⁸ զՅորայ²⁹ վկայէ³⁰, թէ. «այր³¹ արդար եւ ճշմարիտ³²»⁷, եւ զՋաքարիայէ³³ եւ զԵղիսաբեթէ³⁴, թէ. «արդարք³⁵ էին³⁶ երկոքին³⁷»⁷: 127 Սոյնպէս եւ զսմանէ³⁸ ասէ աւետարանիչս, թէ արդար էր, այսինքն՝ Հեզ եւ քաղցր:

128 Ոչ կամեցաւ առակել զնա, այլ խորհեցաւ լռելեայն³⁹ արձակել⁴⁰:

129 Որ ոչ միայն առականաց պարտապան էր⁴¹ ըստ կարծեացն⁴², այլ եւ⁴³ տան-

1 AB մարգարէութիւն 66
 2 B բղխեալ C բղխել
 3 BC գաւազանն
 4 Է. Ժ. Ը. 1
 5 Գ. Գ. Գ. 4, Գ. Գ. 14
 6 BC բանին լինել փխ լինել բանին
 7 BT յաստանու C յաստանու
 8 Գ. Գ. Ը. 14
 9 B մարդոյ C մարդոյ
 10 Գ. Գ. Թ. 35-37, Ժ. 36
 11 Գ. Գ. Ը. 42
 12 A պնմ C յայսմ
 13 A որոց
 14 C + է
 15 C քէ
 16 B չի՛ր
 17 C էառ
 18 BC ընգայ
 19 AB չի՛ր
 20 AB այրն
 21 BC չի՛ր
 22 B չի՛ր
 23 C հոգոյն
 24 BC չի՛ր եւ առանց ամուսնութեան
 25 BC չի՛ր

20 BC է այս յայտ փխ այս յայտ է
 21 A չի՛ր քէ ուստի այս յայտ է, բերէ
 22 BC զովսէփ
 23 BC գոնեայ
 24 BC առն
 25 C եթէ
 26 A անիրաւ է
 27 BC յինքեան
 28 C որպէս
 29 A գլորայ B գլորայն C գլորայն T գլորայ
 30 C վկայի
 31 ABC չի՛ր
 32 B + յոր
 33 Գ. Գ. Ը. 1
 34 BC զաբարիայի
 35 BC եղիսաբեթի
 36 A չի՛ր
 37 BC չի՛ր
 38 Գ. Գ. Ը. 6
 39 BC վասն սորա
 40 BC լռելայն
 41 BC + գնա
 42 A չի՛ր B էր պարտական փխ պարտապան էր C առականաց միայն էր պարտական փխ միայն առականաց պարտապան էր
 43 A կարծեաց
 44 C + ի

ջանաց եւ մահու՝ ըստ աւրինացն¹։ 130 Սա-
կայն Յովսէփ ոչ միայն զմեծն, այլ եւ
զփոքր² զամաւթն³ շնորհեաց. տե՛ս այսու⁴
զճշմարիտ արդարութիւն նորա։ 131 Գիտէք
իսկ, թէ որպիսի է նախանձ առն առ այն
իրս⁵, եւ⁶ զայս Սողոմոն⁷ յայտ առնէ, որ
հմուտն⁸ էր, թէ. «Լի է նախանձու բար-
կուծիւն⁹ առն, եւ ոչ խնայէ յաւուր¹⁰ դա-
տաստանի»⁵։ 132 Եւ այլ ուր, թէ. «բուռն
է իբրեւ զդժոխս¹¹ նախանձ»⁷, եւ փորձ ի-
րացն յայտնի է ամենացուն, զի լաւ հա-
մարին զանձինս ի մահ մատնել, քան ի
կարծիս անկանել¹² կնոջ, իսկ անդ ոչ
կարծիք միայն էին, այլ իրք ճշմարիտք,
զի աճուամն ընդ իրացն¹³ լինէր յանդիմա-
նիչ նմա¹⁴։ 133 Այլ¹⁵ այնպէս¹⁶ ազատ էր
ի նախանձուէ, զի եւ ոչ փոքր մի իրաւք
կամեցաւ տրտմեցուցանել զԿոյսն, ան-
դէն¹⁷ ի տան ունել անաւրէնութիւն հա-
մարէր, եւ ի վեր հանելն հարկ լինէր յա-
տեան տանել եւ ի մահ մատնել, այլ ո-
չինչ առնէր յայսցանէ, եւ յայտնի է
յայնմանէ¹⁸, թէ հոգին ընտրեաց զայն-
պիսի այր¹⁹ լինել սպասաւոր²⁰ մեծի

խորհրդոյն, նաեւ զի²¹ պարտ էր ի մեր-
ձենալ շնորհացն բարձրագոյն, քան
զաւրէնս առաքինութեանց երեւել, զոր
աւրինակ մինչչեւ տարածեալ իցեն ճա-
ռագայթք արեգական²², առաւաւտուն
լուսով լուսաւորէ զաշխարհս ամենայն²³։
134 Վասն այսորիկ նախ մարգարէքն
ցնծացեալ կարապետեցին, եւ Յովհան-
նէս յառաջ քան զելանելն յորովայնէ՝
խաղաց ընդառաջ Կուսորդւոյն²⁴, ըստ
այնմ եւ Յովսէփ ցուցանէր արդարու-
թիւն²⁵ ի վեր²⁶ քան զաւրէնսն, քանզի²⁷
աւրէնքն հրամայէին²⁸, թէ²⁹ նախ ձեռք
առն իւրոյ սկիզբն արասցեն քարկոծել
զայնպիսին³⁰, եւ նա կամեցաւ զաղտ ար-
ձակել, քանզի³¹ ոչ երբէք ծանեաւ ի նա³²
խորհուրդ լկտութեան³³, այլ իմացաւ ի
հոգի³⁴ իւր, թէ աստուածային է զործն։

135 20.³⁵ Եւ մինչդեռ նա զայս ասէր
զմտաւ, ահա հրեշտակ Տեառն ի տեսլեան³⁶
երեւէր նմա եւ ասէր³⁷։

1 C արիմիմ

« I. O. T. T. 13-21. 23-24

2 A զփոքրն

3 BC ամաւթն

4 B այսուհետեւ

5 BC վասն կնոջ փխ առ այն իրս

6 B որ

7 T սողոմաւն

8 B հմուտ

9 C բարկութիւնն

10 A աւուր

5 I. O. T. 34

11 BC զդժոխս

6 I. O. T. 6

12 BC անգանել

13 B ընդերացն C ընդերանցն

14 BC նորա

15 BC յովսէփ

16 C յայնպէս

17 C անտէն

18 BC իմանալի է այսպէս փխ յայտնի է յայնմանէ.

19 A այլ

20 BC սպասաւոր լինել փխ լինել սպասաւոր

21 B նա զի եւ փխ նաեւ զի

22 C արեգականն

23 A յամենայն

24 B խայտայր ընդ առաջ կոյսորդոյն C խաղայր ընդ յառաջ կոյսորդոյն փխ խաղաց ընդառաջ կուսորդոյն

7 I. O. T. 41

25 C արդարութիւնն

26 A չի՞ ցուցանէր արդարութիւն ի վեր

27 BC զի

28 BC հրամայեալ էին

29 BC չի՞

30 BC ի ձեռն առն բարկոծել (C բարկոծիլ) այնպիսի կնոջ փխ ձեռն առն իւրոյ սկիզբն արասցեն բարկոծել զայնպիսին

31 BC վասն զի

32 A չի՞

33 C լկտութեանն

34 BC յոգի

35 AB չի՞

36 AC տեսլեանն

37 ABC չի՞ եւ ասէր

136 Եւ ընդէ՞ր ոչ յայտ հանդիման որ-
պէս Կուսին եւ Զաքարիայ¹ եւ հովուացն՝,
այլ տեսեամբ երազոց² երեւէր³, քանզի⁴
յոյժ հաւատացեալ էր այրն եւ չէր⁵ նմա
պիտոյ տեսիլ երեսաց:

137 Խնդրելի է եւ այն, թէ ընդէ՞ր ոչ
նախքան զմտախորհն⁶ լինել, այլ յետ
այնորիկ երեւէր, զի տացէ հաւատալ
նմա, թէ աստուածային է տեսիլն, որ⁷
զխորհուրդս սրտի ճանաչէ⁸: 138 Վասն
է՞ր⁹ յորժամ եւ Կոյսն⁹ տեսանէր զնա
թախծեալ¹⁰ ոչ յայտնէր նմա զաւետիք¹¹
հրեշտակին եւ զսքանչելի յղութիւնն¹²,
զի այսու առաւել իմն զայրանայր՝ կար-
ծելով բարուրք¹³ յաւղեալ¹⁴ վասն ծածկե-
լոյ զվնասն, քանզի¹⁵ անհաւատալի էին
իրքն¹⁶ եւ առանց աւրինակի, այլեւ լուռ
լինելն Կուսին մեծ հաւատոց եւ համես-
տութեան նշանակ էր, զի գիտէր, թէ «որ
ես ինձ գաւետիսն անախտ յղութեանս,
նոյն եւ կարող է փարատել զկարծիսն
Յովսէփայ»: 139 Վասն որոյ ըստ այսմիկ
ի դէպ¹⁷ Կուսին յառաջ քան զյղու-
թիւնն¹⁸ երեւէր¹⁹ հրեշտակն²⁰, զի ծանիցէ

զպատճառ յղութեանն եւ մի անաեղի
ինչ²¹ իրս կարծէր²² եւ վնաս անծին²³ առ
տրտմութեանն²⁴ գործիցէ: 140 Եւ Յովսէ-
փայ²⁵ մինչեւ փորձիւ²⁶ ծանուցաւ արդա-
րութիւն²⁷ նորա ի ներող լինել առ
Կոյսն²⁸:

141 Եւ զինչ ասէր հրեշտակն. «Յով-
սէփ, որդի Դաւթի»²⁹: 142 Նախ զԴաւթի
յիշեցուցանէ նմա ուստի Քրիստոսն էր
լինելոց²⁹ եւ անուամբ նախնոյն հանէ
զխոռովութիւն³⁰ ի մտացն, յիշեցոյց այ-
սու եւ³¹ զաւետեացն կատարումն, որ
տուաւ ամենայն ազգին: 143 «Մի՛ երկն-
չիբ (ասէ)»³²: 144 Զայս ասելով³³ յայտ
առնէ, թէ ի կասկածի էր, զի³³ մի գուցէ
հակառակ կայցէ³⁴ Աստուծոյ, զյանցա-
ւորն³⁵ ի տան ունելով եւ զանուն³⁶ եւս
ասէ³⁷ զԿուսին³⁸ «առնուլ առ³⁹ քեզ զՄա-
րիամ»³⁷, եւ զնովիմբ⁴⁰ ածէ⁴¹ թէ «զկին
քո»³⁷: Կին աստ զխաւսեալն⁴² կոչէ ըստ ո-
րում եւ փեսայ յառաջ քան զամուսնու-

1 B՝ զաւարիա եւ կուսին C զաւարիայն եւ կուսին
փխ կուսին եւ զաւարիայ
• Վ՝-չ՝-Լ՝ 26-27. 11-12. Ի՝ 8-9
2 BC երազոյ
3 A + նմա
4 BC զի
5 A ոչ էր
6 A զմտախորի
7 BC + եւ
8 Է՝ Մ՝-դ՝- 28-29
9 A որոյ
10 BC եւ կոյսն յորժամ փխ յորժամ եւ կոյսն
11 C բաղձեալ
12 BC զաւետիս
13 C յղութիւն
14 BC բարուրս
15 B յաւղել
16 BC զի
17 A իրքն էին փխ էին իրքն
18 B եւ ի դէպ իսկ C եւ ի դէպ իսկ էր փխ ըստ այս-
միկ ի դէպ
19 B գլղութիւնն C գլղութիւն
20 C երեւել

20 C հրեշտակին
21 BC չիբ
22 BC կարծիցէ
23 C անծին
24 A տրտմութիւնն
25 ABC + յետոյ
26 B փորձի
27 C արդարութիւնն
28 BC ներելն կուսին փխ ներող լինել առ կոյսն
29 Մ՝-դ՝-Լ՝ 20
30 B զխոռովութիւնն
31 A չիբ
32 Մ՝-դ՝-Լ՝ 20
33 BC ասելովն
34 BC զտցի
35 ABC զանցաւորն
36 C զանունն
37 B ասել
38 B կուսին
39 A չիբ
40 Մ՝-դ՝-Լ՝ 20
41 BC ածեալ
42 A զխաւսեցեալն B զխաւսելն

թիւն¹ սովոր են Գիրք զընկալուչսն² կոչել³: 145 Որպէս եւ վասն փեսայիցն Ղովտայ⁴ է բան՝ ըստ յառաջագոյն ասացելոցն⁵: 146 Իսկ «առնուլ⁶ զկին քո» ոչ յամուսնութիւն⁷ հրամայէ, այլ անդէն⁸ ի տան ունել, զի ի⁹ նորա միտսն¹⁰ իբրեւ արձակեալ¹¹ համարեալ էր, «զառ ի քէն արձակեալն¹², – ասէ, – քեզ յանձն արար Աստուած լինել տեսուչ եւ խնամակալու¹³»:
 147 Զոր աւրինակ եւ Քրիստոս յետոյ յանձն արար աշակերտին¹⁴, նոյնպէս եւ այժմ¹⁴ Աստուած հրեշտակաւն Յովսէփայ:
 148 «Ծանի՛ր, – ասէ, – զի ոչ միայն յանաւրէն խառնից ազատ է յղութիւնն¹⁵ նորա, այլեւ ի վեր եւս¹⁶ է¹⁷, քան զընութեան¹⁸ արէնս¹⁹: 149 Վասն որոյ մի միայն զերկիրզն²⁰ ի բաց մերժեսցես ի մտացդ, այլեւ ուրախ եւս լինիցիս առատապէս: 150 «Քանզի որ ի նմայն ծնեալ է, ի Հոգւոյն²¹ Սրբոյ է»²: 151 Նորանշան²² է բանս²³, ի վեր քան զմարդկեղէն բնու-

թիւնս, զիա՞րդ ծնեալ ասաց, եւ ոչ յղացեալ, յայտ արար այսու կատարեալ անդամաւք գոյանալ Բանին յիջանելն²⁴ ի նա, եւ ոչ ըստ մեզ քառասնաւրեայ լրմամբ յորովայնին²⁵, բայց զի՞նչ, թէ²⁶ «ի Հոգւոյն²⁷ Սրբոյ է», զի ծանիցես, թէ որպէս²⁸ Հաւր կամաւ, այնպէս²⁹ եւ Հոգւոյն³⁰ հաճութեամբ եղեւ տնաւրէնութիւն Որդւոյն³¹ Աստուծոյ, ըստ Գաբրիէլի առ Կոյն ասացելումն³². «Հոգի³³ Սուրբ եկեսցէ ի քեզ, եւ զաւրութիւն³⁴ Բարձրելոյն հովանի (ասաց) լիցի³⁵ ի վերայ քո»⁴:
 152 Որով յայտնի լիցի, թէ մի են կամք Սրբոյ Երրորդութեանն: 153 Եւ զի ցուցցէ, թէ ոչ միայն Որդւով³⁶, այլեւ Հարբ եւ Հոգւովն³⁷ եղեւ փրկութիւն³⁸ աշխարհի:

154 21.³⁹ Ծնցի որդի:

155 Եւ զիա՞րդ ոչ ասաց «ծնցի քեզ որդի», այլ զի հասարակական բնութեամբ Բանին⁴⁰ ի բաց հանցէ զՅովսէփ ի պատճառէ⁴¹ ծննդեանն⁴² եւ զի յայտ արասցէ, թէ ոչ միայն նմա, այլ եւ ամենայն աշ-

1 BC գամուսնութիւնն B + որով
 2 B զընկալուչսն C ընգալուչսն
 3 A կոչելն
 4 B յաղագս դատա փեսայիցն C յաղագս դովտայ փեսայիցն փ/ս վասն փեսայիցն դովտայ
 5 BC գոր եւ ծանուցալ փ/ս ըստ յառաջագոյն ասացելոցն
 6 BC առնուլն + եւ թէ
 7 A ամուսնութիւնն C յամուսնութիւնն
 8 C անդէն
 9 C չի՞ր
 10 C միտն
 11 B արձակել
 12 B արձակելն
 13 BC խնամակալ
 14 « Ինչ. ը. Ի. 27
 14 B տէր C չի՞ր
 15 B յղութիւն
 16 A ի վերս փ/ս ի վեր եւս
 17 BC չի՞ր
 18 B զընութիւնն C զընութիւնն
 19 BC չի՞ր
 20 C զերկիրդ
 21 BC հոգոյն
 22 Բ՝-Գ՝. Ը՝. 20
 22 A նորա Յշանակ
 23 B + եւ

24 C ընդ իջանելն
 25 BC յորովայնի
 26 C թէ զինչ փ/ս զինչ, թէ
 27 BC հոգոյն
 28 A չի՞ր
 29 BC այսպէս
 30 BC հոգոյն
 31 B որդոյն
 32 BC ասացեալ
 33 C հոգին
 34 C զաւրութիւնն
 35 ABC հովանացի փ/ս հովանի ասաց լիցի
 4 Գ՝-Գ՝. Ը՝. 35
 36 BC ի ձեռն որդոյն (C որդոյ)
 37 A հոգովն BC կամաւ հարբ եւ հանութեամբ հոգոյն սրբոյ փ/ս հարբ եւ հոգովն
 38 C փրկութիւնն
 39 A չի՞ր
 40 B հասարակ անդրանկութեամբն փ/ս հասարակական բնութեամբ բանին
 41 B պատճառէն
 42 B չի՞ր

խարհի ծնաւ¹ փրկիչ, ըստ Եսայեայ. «Մա-
նուկ ծնաւ մեզ»²:

156 «Եւ կոչեսցես զանուն նորա Յի-
սուս»³: 157 Մի⁴, – ասէ, – զի ի Հոգւոյն⁵
Սրբոյ ասացի զյղութիւնն կարծեսցես⁶ աւ-
տար գոյ ի քոյին սպասաւորութենէ, զի
թէ եւ յղութեանն ոչ ինչ⁷ եղեր նպաստ,
այլ⁸ որ ինչ անկ է հաւր⁹ խնամ ունել քեզ
զայն⁸ յանձն արարից, զի եւ անուն⁹ ման-
կանն դու գիցես», որ է մեծ¹⁰ պատուոյ
նշանակ, զոր թէպէտ եւ ինքն հրեշտակն
եբեր զՅիսուսն անուն¹¹ յերկնից ի Հաւրէ,
այլ նմա¹² հրամայէ դնել յետ ծննդեանն:
158 Զի որպէս Ադամ¹³ կցորդ արար Աս-
տուած արարչութեանն¹⁴ իւրոյ յա-
նուանա¹⁵ դնել կենդանեաց¹⁶, այն¹⁷, որ ոչ
էր հուպ նմա, եւ¹⁸ զՅովսէփ հաղորդ արար
անուանադրութեանն¹⁹ Որդւոյ²⁰, այն²¹, որ
ոչ էր հաղորդ յղութեանն, եւ ոչ սոսկ ա-
նուն գնել²² ըստ մարդկան, այլ յոյժ խորհր-
դարար ըստ իրին պատահելոյ: 159 Քանզի²³

Յիսուսն փրկիչ թարգմանի²⁴, զոր ինքն
իսկ մեկնէ հրեշտակն, եւ կանխաւ քարոզէ
զբարութիւնսն, որ նովաւ լինելոց էր եւ
որպէս²⁵. «Նա փրկեսցէ զժողովուրդ իւր ի
մեղաց իւրեանց»²⁶:

160 Զարմանալի իրս յայտ²⁶ առնէ ասա-
ցելովքս, զի ոչ մարմնոյ²⁷ փրկութիւն²⁸ աւե-
տարանէ, այլ որ առաւել մեծն է՝ ի Հոգ-
ւոյն²⁹ դժբողէ³⁰. այն, որ ծածուկ պատերազ-
մաւ³¹ մեղաց³² գերեաց զհոգիս³³ մարդկան
ի ծառայութիւն³⁴ ինքեան: 161 Եւ ընդէ³⁵ր
միայն զժողովուրդ³⁵ ասէ փրկել եւ ոչ յա-
ւելու³⁶ զհեթանոսս, որ մանաւանդ ազա-
տեցան նովաւ, զի մի խրատուսցէ զյսաւզսն³⁷
անդէն իսկզբանն³⁸: 162 Եւ դարձեալ զի
եւ³⁹ յայտ արասցէ թէ եւ նոքա եւս ու-
նին⁴⁰ պէտս⁴¹ փրկութեան նորայ, զի թէ-
պէտ եւ աւրինաւքն արգարանային, զի⁴²
ամենեքեան էին ընդ մեղաւք⁴³, նաեւ
զհեթանոսս⁴⁴ ակնարկէ՝ ժողովրդեանն⁴⁵ ա-
նուամբ, որ հանդերցեալ էր լինել⁴⁶ յերկա-
քանչիւրոցն⁴⁷ մի ժողովարան, այսու⁴⁸ որ

1 BC չիբ

2 Է. Թ. 6

3 Մ. Գ. Բ. 21

4 A եւ զի

5 BC հոգոյն

6 BC կարծիցես

7 BC չիբ

8 BC չիբ

9 BC հաւր անկ է փիս անկ է հաւր

8 BC խնամակարութիւն գայն քեզ փիս խնամ ունել
քեզ գայն

9 A գամուսն

10 A մեզ

11 BC գամուսն փիս դիսուսն անուն

12 C նորա

13 ABC գաղամ

14 B արարչութեան

15 BC անուանս

16 C կենդանեացն

7 Ի. Բ. Բ. 19-20

17 BC եւ այնց

18 BC նաեւ

19 BC անուանադրութեան

20 B որդոյ

21 BC չիբ

22 C դնել

23 BC զի

24 B թարգմանել

25 BC որպիսի ինչ

26 Մ. Գ. Բ. 21

26 A չիբ

27 B ի մերոյ գերողաց C ի մարմնոյ գերողաց

28 C փրկութիւնն

29 B հոգոյ C հոգոց

30 A դժբող BC գերողէն

31 B պատերազմաւ

32 BC մեղացն

33 BC զորդիս

34 C ծառայութիւնն

35 BC զժողովուրդն A + իւր

36 BC յաւել թէ

37 BC զյսաւզսն

38 C ըսկզբանն

39 ABC չիբ

40 BC ունէին

41 A ունին պէտս եւս փիս եւս ունին պէտս

42 C այլ

43 BC + ըստ առաւելոյ՝ հրէայք եւ հեթանոսք

44 BC + եւս

45 B ժողովրդեան

46 C շինել

47 B յիւրաբանչիւրոցն C իւրաբանչիւրոցն

48 BC այնու

զմիջնորմն ցանկոյն¹ քակելոց էր²: 163 Զայս փրկական անուն եւ Մովսէս² նկարագրեաց յառաջագոյն, ի փոխել զանուն Յեսուայ որդւոյ Նաւեայ եւ դնել Յիսուս³, որ եւ⁴ փրկեաց իսկ⁵ զժողովուրդն⁶ ի Հեթանոսաց պատերազմաց⁷, եւ զերկիրն աւետեաց ժառանգեցոյց նոցա⁸: 164 Որպէս եւ ճշմարիտ փրկիչն աշխարհի, պատերազմեալ ընդ ծածուկ թշնամւոյն⁹, վանեաց զնա եւ ետ ի⁹ ժառանգութիւն¹⁰ յաղթողացն նմա¹¹ զերկնից արքայութիւնն¹². նա յետ վախճանելոյն¹³ Մովսիսի¹⁴, եւ սա յետ դադարելոյն¹⁵ մովսիսական աւրինացն, նա մկրտեաց զԻսրայէլ¹⁶ ի Յորդանան, եւ սա զհաւատացեալս¹⁷ ի Հոգին Սուրբ: 165 Եւ յորժամ ծանոյց զայս ամենայն իմաստուն մտաց՝ անուան¹⁷ խորհրդով, կնքէ զբանս իւր մարգարէին վկայութեամբ:

166 22.¹⁸ Այս ամենայն եղեւ (ասէ), զի լցցի որ ասացան¹⁹ ի Տիառնէ ի ձեռն Եսայեայ մարգարէի²⁰:

167 23.²¹ Ահա կոյս²² յղացի եւ ծնցի որդի եւ կոչեսցեն զանուն նորա Էմմանուէլ²³, որ թարգմանի ընդ մեզ Աստուած:

168 Միով բանիւս²⁴ յայտ առնէ զանբաւ շնորհացն, քանզի իբրեւ Հայեցաւ յանքնին խորս մարդասիրութեանն Աստուծոյ²⁵, զի որ²⁶ ոչ երբէք ի կարծիս էր անկեալ²⁷ մարդ լինելն Աստուծոյ²⁸, եւ բնութեան²⁹ աւրինացն³⁰ լուծանել, զարմացեալ ընդ իրան ասէ. «Այս ամենայն եղեւ» եւ զի մի՛ կարծիցես, թէ արդ ինչ եղեւ, ցուցանեմ³¹, զի³² յառաջագոյն նկարեալ էր, վասն որոյ առաքէ զմիտան Յովսէփայ³³ առ Եսայի³⁴, որպէս թէ զիւր զբանսն³⁴ մոռացի յորժամ ի քնոյ զարթիցէ, զնորայն յիշեսցէ ընդ որ հանապազանցանէր:

169 Եւ ընդէ՞ր Մարիամու այսպիսի ինչ ոչ ասաց, քանզի³⁵ մանուկ էր եւ գրոց չէր խելամուտ: 170 Իսկ այլն, քանզի իմաստուն էր եւ զմարգարէսն ընթեռնոյր Հանապազ³⁶, անդուստ տայ³⁷ նմա հաւանութիւն, զոր³⁸ ի վաղուց ժամանակաց ըն-

1 B ցանգոյն
 = Է:Ճ:Ի: Ի՛ 14
 2 T մաւսէս
 3 B յիշովդայ եւ դնել զանուն յիսուս C յէլովայ եւ դնել զանուն յեսու փ/ս յեսուայ որդւոյ նաւեայ եւ դնել յիսուս
 4 BC չի՛ր
 5 ABC չի՛ր
 6 A զժողովուրդ + իւր
 7 BC ի պատերազմացն հեթանոսաց փ/ս ի հեթանոսաց պատերազմաց
 8 Թ:Պ:Պ: Գ:Վ: 17
 8 AB քշնամւոյն
 9 B չի՛ր
 10 B ժառանգութիւն
 11 BC զնա
 12 C արքայութիւն
 13 C վաղջանելոյն
 14 ABC մովսէսի T մաւսիսի
 15 BC դադարելոյ
 16 A զիսրայէլ
 17 B անուան
 18 A չի՛ր
 19 C ասացաւ
 20 BC մարգարէին

21 A չի՛ր
 22 C կոյսն
 23 A եմանուէլ B էմանուէլ
 24 BC բանիւ
 25 B աստուծոյ մարդասիրութեանն փ/ս մարդասիրութեանն աստուծոյ
 26 A չի՛ր BC զոր
 27 B անկեալ BC + արդեամբ կատարէին
 28 BC աստուծոյ մարդ լինել փ/ս մարդ լինելն աստուծոյ
 29 B բնութիւն
 30 BC աւրինաց
 31 BC ցուցանէ
 32 BC քէ
 33 BC զմիտս յովսէփու փ/ս զմիտսն յովսէփայ
 34 Է:Պ:Վ: 14
 34 BC բանսն
 35 BC զի
 36 BC չի՛ր
 37 A տան
 38 C զի

կալեալ¹ էին, զի նովաւ հաւատարիմ առնիցի² զկուսական յղութիւնն³, եւ ոչ ասաց, թէ «կատարեսցի բանն» Եսայեայ, այլ թէ՛ «որ ասացաւն ի Տեառնէ»։ 171 Զի թէպէտ եւ բանն⁴ Եսայեայ էր, այլ՝ Բանն Աստուծոյ էր⁵, որ ազդէր ի նա⁶, եւ զի⁷ նչ ասէ⁷ ասացեալն. «Ահա կոյս⁸ յղացի եւ ծնցի որդի»։ 172 Անուամբ յղութեանն⁹ հաստատուն¹⁰ առնէ զառ ի մերս¹¹ բնութեանէ առնուլ զմարմին¹²։ 173 Իսկ ծնանելն կուսի¹³ որդի, այս ի վեր են¹⁴, քան զբնութեանն ցոյցբ¹⁵։ 174 Բայց թէ ասիցէ ոք¹⁶, թէ այլ թարգմանիչքն¹⁷ ոչ կոյս թարգմանեցին¹⁸, այլ՝ աղջիկ¹⁹, նախ զայն ասեմբ, թէ քան զայլսն²⁰ ամենեսեան արժանի հաւատարմութեան եաւթանասունքն էին²¹, որոց²² յոլովագոյն²³ ամաւք յառաջ քան զծնունդն Քրիստոսի ի միասին զուժարեալ գրեցին, որք եւ ազատ իսկ են յամենայն կարծեաց՝ նախ ժամանակաւն եւ ապա բազմութեամբն²⁴, եւ զի զմի բան ա-

սացին ամենեքեան։ 175 Ապա եթէ²⁵ զայլոցն կամիցին²⁶ հաստատուն առնել, սակայն եւ այնպէս մեր գտանի յաղթութիւնն²⁷, քանզի մանկութեան²⁸ անուն սովոր են Գիրք կուսութիւն անուանել, ըստ ասելոյն յաւրհանութիւնսն²⁹. «Երիտասարդք եւ կուսանք»³⁰, եւ որպէս Մովսէս³¹ գրէ³¹ յԱւրէնսն. «Եթէ բարբառ արձակիցէ աղջիկն, այսինքն՝ կոյսն, անպարտ է³²», ուստի իմանամք, եթէ մանուկն³³ ասել՝ ե՛ւ աղջիկ, ե՛ւ կոյս ի նոյն միտս բերին, նաեւ զայն պարտ է քննել, զի եթէ³⁴ չէր կոյս, զի³⁵ նչ ի դէպ էր ասել, եթէ³⁵. «Խնդրեա՛ նշան»³⁶, զի նշանն³⁶ պարտ է գերազանց լինել, քան զհասարակաց բնութիւնն³⁷։

176 «Եւ կոչեսցեն (ասէ)³⁸ զանուն նորա էմմանուէլ³⁹»³⁹։ 177 Եւ վասն է՞ր, ասեն⁴⁰, ոչ⁴¹ կոչեցաւ էմմանուէլ⁴², այլ Յիսուս Քրիստոս, քանզի⁴³ ոչ ասաց, եթէ «դու կոչեսցես», այլ թէ⁴⁴ յայլոց⁴⁵ կոչեսցի, այսինքն՝ ըստ իրացն ի գլուխ ելանե-

1 BC ընդելեալ
 2 A առնիցէ BC արասցէ
 3 C յղութիւն
 4 A բերանն
 5 BC չի՞ր զի թէպէտ եւ բանն Եսայեայ էր, այլ՝ բանն աստուծոյ էր
 6 B որ ասոյ էր ի նայ փխ որ ազդէր ի նա
 7 BC է
 8 C կոյսն
 = Է•• Է 14
 9 BC յղութեանն
 10 C հաստատ
 11 C մերսոյս
 12 ABC մարմին
 13 BC կուսին ծնանելի փխ ծնանելն կուսի
 14 B չի՞ր C է
 15 BC քան զմերս բնութիւն տան ցոյցբ փխ քան զբնութեանն ցոյցբ
 16 B եթէ ասիցեն C թէ ասիցեն փխ թէ ասիցէ ոք
 17 A թարգմանիչք B թարգմանիչքն
 18 B թարգմանեցին
 19 C աղջիկ
 20 B գայլս
 21 BC են
 22 B յորոց
 23 C յոլովա
 24 C չի՞ր եւ ապա բազմութեամբն

25 AB թէ
 26 C ապա թէ զայլոցն կամիցեն եւ զի մի բան ասացին ամենեքեան փխ եւ զի զմի բան ասացին ամենեքեան։ Ապա եթէ զայլոցն կամիցին
 27 ABC յաղթութիւն
 28 B զմանկութեան
 29 B յաւրհանութիւնս C երգսն աւրհանութեան
 30 Մ•• Է 12
 30 T մասուս
 31 BC գրեաց
 32 BC + ասէ
 33 Բ՝ՕԲ•ԻԲ՝ 23-24
 33 BC մանուկ
 34 BC թէ
 35 A չի՞ր BC թէ
 36 Է•• Է 11
 36 BC նշանին
 37 ABC բնութիւն
 38 BC չի՞ր
 39 AC եմմանուէլ B եմմանուիէլ
 40 Է՝Մ•• Է 23
 40 C չի՞ր
 41 A չի՞ր
 42 AC եմմանուէլ B ասեն վասն էր եւ ոչ կոչեցաւ էմմանուիէլ փխ վասն է՞ր, ասեն, ոչ կոչեցաւ էմմանուէլ
 43 BC զի
 44 B եթէ
 45 A այլոց

լոյ՝ կոչեցաւ էմմանուէլ²: 178 Քանզի³ սովորութիւն է Գրոց ըստ զիպելոյ իրաց⁴ եւ զանունն զնել, որպէս որ⁵ յետ⁶ այց բանից ասէ սոյն մարգարէ⁷. «Կոչեա՞ զանունն նորա Վաղվաղակի զաւար Հարկանել»⁸. եւ ոչ թէ այս էր անուն մանկանն, այլ քանզի⁹ յորժամ ծնաւ առաւ¹⁰ աւար՝ ըստ պատահելոյ իրաց¹¹ եղ նմա զանունն: 179 Դարձեալ ասէ մարգարէն զԵրուսաղէմէ, թէ. «Կոչեսցի քաղաք արդարութեան»⁵, եւ ոչ երբէք կոչեցաւ, բայց զի ի¹² յոռութենէ յազնուականութիւն փոխելոց էր զիրացն ճշմարտութիւն կոչէ նմա անուն, եւ դարձեալ, զի մի ի Հրէիցն ամբաստան լինիցին, թէ¹³ վասն փառս ընդունելոյ ի մարդկանէ՝ անուն, զոր ոչ է անդ¹⁴ նմա, ընտրեալ¹⁵ ի մարգարէիցն զնէ¹⁶ անձին, վասն որոյ լուէ մինչեւ յիրացն¹⁷ յայտնեցաւ:

180 24.¹⁸ Եւ զարթուցեալ Յովսէփ ի քնոյ անտի՝ արար որպէս¹⁹ Հրամայեաց նմա Հրեշտակն Տեառն²⁰, եւ առ յինքն զկին իւր:

181 Ասաց զօմանէ²¹ յառաջագոյն աւետարանիչս, թէ արդար էր, որ²² եւ ճշմարիտ արդարութիւն²³ սորա յայսմանէ ճանաչի, զի ոչ Հետազաւտեաց զբանս Հրեշտակին, այլ Հաւատաց ասացելոցն իբրեւ յԱստուծոյ²⁴ եղեալ, եւ յայտ անտի²⁵ է, զի կատարեաց վաղվաղակի զՀրամայեալսն՝ «առ յինքն²⁶, - ասէ²⁷, - զկին իւր»:

182 Եւ ընդէ՞ր ստէպ զկնոջ²⁸ անուն զնէ: 183 Քանզի²⁹ ոչ էր պարտ առ այն ժամանակ զխորհուրդ իրացն յայտնել:

184 25.³⁰ Եւ ո՛չ զիտէր զնա մինչեւ ծնաւ զորդին իւր զանդրանիկ:

185 Մինչդ ժամանակական է, զի զնշանակեալն³¹ յայտնէ եւ որ զկնին³² է, ոչ Հատանէ, որպէս եւ զոր այժմս ասէ³³ ծանիցես, զի ոչ եթէ³⁴ մինչեւ ցայն վայր ոչ, եւ յետ այնորիկ զիտաց զնա՝ մի³⁵ լիցի: 186 Այլ զի ուսանիցիս³⁶, թէ յառաջ քան զծնունդն եւ յետ ծննդեանն ազատ էր յամենայն կարծեաց³⁷, բայց մինչդ ոչ սահման իրաց է, այլ սովորութիւն³⁸ է Գրոց զնել, որպէս եւ³⁹ առ տապանաւն ասէ, թէ. «Ել ազուան եւ անդրէն ոչ դար-

1 BC ելանելոց
 2 AC եմմանուէլ B եմանուէլ
 3 BC զի
 4 BC իրի
 5 BC եւ
 6 A ետ
 7 BC մարգարէս
 8 BC կոչեսցես
 9 եւ. լ. 3
 10 C զի
 11 BC էտո
 12 BC իրացն
 13 եւ. լ. 26
 14 BC չի՞ր
 15 BC ամբաստանիցի, երէ. փ/ս ամբաստան լինիցին, բէ
 16 A յանգ BC անգ
 17 C ընդրել
 18 C զնել
 19 BC + իսկ
 20 A չի՞ր
 21 BC + եւ
 22 B չի՞ր

21 B վասն նորա C վասն սորա
 22 BC որպէս
 23 C նշմարտութիւն փ/ս նշմարիտ արդարութիւն
 24 AC աստուծոյ
 25 BC յայտնի փ/ս յայտ անտի
 26 C ինքն
 27 C չի՞ր
 28 B զկնոջն
 29 BC զի
 30 A չի՞ր
 31 C նշանակելն
 32 BC զկնի
 33 BC ասիցէ
 34 B բէ
 35 BC քաւ
 36 BC զիտացես
 37 BC յամենայն կարծեաց ազատ էր փ/ս ազատ էր յամենայն կարծեաց
 38 C սովորութիւնն
 39 BC չի՞ր

ձաւ, մինչչեւ¹ ցամաքեալ² էր³ երկրի⁴»,
 յայտ է, թէ⁵ ոչ ետ⁶ ցամաքելոյն եւ դար-
 ձեալ, թէ. «Յաւիտենից մինչեւ յաւի-
 տեանս դու ես»⁷, եւ թէ. «Եղիցի յաւուրս
 նորա արդարութիւն մինչեւ կատարեսցի
 լուսին»⁸, եւ թէ. «Ես եմ⁹, ես եմ, եւ¹⁰ մին-
 չեւ կարի իսկ ծերասջիր⁹ ես եմ»⁷, եւ¹⁰
 «Ահա ես ընդ ձեզ եմ մինչեւ ի կատարած
 աշխարհի»¹, եւ թէ. «Նիստ ընդ աջմէ իմմէ
 մինչեւ եղից զթշնամիս¹¹ քո¹²», եւ բա-
 գում այս, որ սոցին հանգոյն է¹³ ի¹⁴ Գիրս.
 եւ¹⁵ որպէս այսոցիկ անտեղի է փոփո-
 խումն իմանալ վասն մինչն ասելոյ, կամ
 սպառել¹⁶ էութեանն¹⁷ Աստուծոյ, յետ ծե-
 րութեան¹⁸ մարդկան, կամ խաղաղու-
 թեանն¹⁹ դադարել ի հանդերձելումն, յետ
 կատարման լուսնին, ուր²⁰ մանաւանդ
 հաստատելոց է, կամ ոչ լինել ընդ առա-
 քեալսն ի կատարածին՝ ընդ որ մանա-

ւանդ²¹ լինելոց է, կամ յարուցանել զորդի
 ի նստելոյն ընդ աջմէ յետ զթշնամիսն
 դնել ի ներքոյ ոտից²²:

187 Նոյնպէս եւ աստ մինչն ասելով ոչ
 ցուցանէ, թէ յետ այնորիկ եղեւ, այլ ուր²³
 կարծիսն էր²⁴ յառաջ քան զծնունդն,
 զայն ինքն ամրացոյց յայտնի ասացուա-
 ծովն, թէ²⁵ «ոչ գիտէր զնա», եւ յետ²⁶
 ծննդեանն, որում ոչ երբէք կարծէ յայս-
 պիսեացս²⁷, որ միտս ունի մարդոյ²⁸, զայն
 քեզ թոյլ ետ իմանալ եւ ճանաչել, եւ
 զիա²⁹րդ ոք զայս խորհեսցի ի մարդկանէ
 յաղագս կուսին յետ անճառելոյ այնպիսի
 ծննդեանն, յրստ աշխարհի²⁹ վարս մտաբե-
 րել, նաեւ Յովսէփ արդար³⁰ զկնի տեսանե-
 լոյ զայնքան սքանչելի ծնունդն, ոչ հա-
 ւանէր³¹ գալ յայսպիսի³² իրս:

188 Այլ ասեն՝ իսկ³³ զիա³³րդ անուանե-
 ցան եղբարք նորա³⁴, ասեմք, թէ որպէս

1 B մինչեւ
 2 BC ցամաքել
 3 C չի՛ր
 4 B երկրից
 = Կրօնք. Բ՝ 7
 5 BC + եւ
 6 B յետ
 7 II-դ. 2-րդ 2
 8 II-դ. 2-րդ 7
 9 BC չի՛ր եւս եմ
 10 A չի՛ր
 9 ABC ծերասջիր BC + սակայն
 7 Եւ. Ի. 9 4
 10 BC + բւ
 11 II-դ. 2-րդ 20
 12 C գրչնամիսն
 13 B + պատուանդան C չի՛ր
 14 II-դ. 2-րդ 1
 13 BC բազումս, որ հանգոյն սոցա է փխ բազում
 այս, որ սոցին հանգոյն է
 14 C չի՛ր ի
 15 BC + արդ
 16 BC սպառելոյ
 17 BC չի՛ր
 18 C ծերութեանն
 19 B խաղաղութիւն C խաղաղութեան
 20 BC որ

21 B ի կատարածի ընդ առաջնոցն ընդ որս յաւտ C
 ընդ առաջնոցն ի կատարածին ընդ որս յաւտ փխ
 ընդ առաջնոցն ի կատարածին՝ ընդ որ մանաւանդ
 22 BC ոչ նստել ընդ աջմէ որդո յետ գրչնամիսն ի
 ներոյ դնել ոտիցն փխ յարուցանել զորդի ի նստե-
 լոյն ընդ աջմէ յետ գրչնամիսն դնել ի ներոյ ոտից
 23 B որ
 24 B է
 25 BC երբ
 26 BC պետ
 27 A այսպիսեացս կարծէ փխ կարծէ յայսպիսեացս
 28 BC յորում ոչ ոք կարծեսցէ, որ միտս ունին փխ ո-
 րում ոչ երբէք կարծէ յայսպիսեացս, որ միտս ունի
 մարդոյ
 29 B զի որպէս խորհեսցի ոք ի մարդկանէ զայս յա-
 ղագս կուսին յետ այնպիսի անճառելոյ աստուա-
 ծային ծննդեան, յաշխարհի C զի որպէս խորհի ոք
 ի մարդկանէ զայս յաղագս կուսին յետ այնպիսի
 անճառելոյ աստուածային ծննդեանն, յաշխարհի
 փխ եւ զիա²⁹րդ ոք զայս խորհեսցի ի մարդկանէ
 յաղագս կուսին յետ անճառելոյ այնպիսի
 ծննդեանն, յրստ աշխարհի
 30 B + էր
 31 BC զիարդ իշխեր փխ ոչ հաւանէր
 32 B յայնպիսի C այնպիսի
 33 A չի՛ր BC եւ
 34 BC չի՛ր
 15 S՝ II-դ. 2-րդ 46. II-դ. 4. 31. 9-րդ. 1. 19.
 II-դ. 2-րդ 55. 6-րդ. 1. 12. 1. 3. 9-րդ. 1. 14

Յովսէփ այր անուանեցաւ Մարիամու եւ ոչ էր, նոյնպէս եւ որդիք¹ նորա² յայմէ կնոջէ անուանեցան եղբարք նորա³ ըստ կարծեաց ոմանց⁴: 189 Բայց ոչ տիրապէս եղբարք, զի բազում վարագոյրք⁵ ձգեցան առ ի⁶ ծածկել զայնպիսի ծնունդ⁷, քանզի թէ Յովսէփ այր էր եւ սոքա որդիք Մարիամու⁸, զիա՞րդ ի խաչին⁹ յանձն առնէր զմայրն Յովհաննու¹⁰, եւ ոչ որդւոց¹¹ իւրոց, ուստի յայտ է, թէ ոչ նոքա բնութեամբ որդիք են Մարիամու եւ ոչ նա¹² այր: 190 Զի թէ մայր էր ստուգութեամբ, զիա՞րդ որոշէր զնա յորդւոցն¹³ եւ տայր ի ձեռս¹⁴ Յովհաննու¹⁵, այն, որ ետ պատուիրան որդւոց¹⁶ պատուել զհայր եւ զմայր¹⁷:

191 Բայց մեզ, որ¹⁷ ի ճշմարտութեանս¹⁸ այսպէս պարտ է հաւատալ, թէ յորմէ հետէ եղեւ Կոյսն բնակարան Հոգւոյն¹⁹ եւ Բանին՝ բառնալ ի նմանէ բոլոր²⁰ կրից մարդկայնոց: 192 Զի եթէ Յովհաննէս ի փոքր մի մերձաւորութենէն այնքան մաք-

րեցաւ²¹ զի՞նչ է²² ասել զնմանէ, որ բովանդակ զբնութիւնն²³ Աստուծոյ իննամսեայ ժամանակաւ կրեաց յորովայնի²⁴ մարմնով²⁵, ոչ²⁶ միայն, թէ յախտաբիծ²⁷ ցանկութեանց, այլ եւ²⁸ բովանդակ Հարկաւոր կարեաց²⁹, հաւատարիմ³⁰ է արտաքոյ լինել նմա յայնմհետէ, այլ այսպիսի կարծիք նոցա է, որք³¹ ոչ Աստուած խոստովանին զծնեալն, եւ³² Աստուածածին՝ զծնաւղն, զորս³³ թողցուք արտաքոյ³⁴ իբրեւ զմեռեալս Հոգւով³⁵, եւ մեք զառաջիկայ³⁶ բանիցս բուռն հարցուք:

193 «Ծնաւ (ասէ) զորդին իւր³⁷ զանդրանիկ եւ կոչեաց զանուն նորա Յիսուս»: 194 Իբրեւ զարդարս³⁸ եւ զհրամանակատարս անվրէպ կատարեաց զհրամայեալսն³⁹ ի Տեառնէ ի ձեռն հրեշտակին, զի զնոյն փրկական անուն զնէին նմա յետաւրինաւոր թլփատութեանն ութաւրեայ, որպէս ասացաւ նմա⁴⁰ ի հրեշտակէն ըստ պատմութեանն⁴¹ Ղուկայ⁴²: 195 Իսկ զի՞նչ

1 BC որդիքն
 2 BC + որ
 3 BC եղբարք անուանեցան իրիստոսի փխ անուանեցան եղբարք նորա
 4 ABC չի՞ք ըստ կարծեաց ոմանց
 5 C վարագուրք
 6 BC չի՞ք առ ի
 7 B ծնունդն
 8 B + բնութեամբ
 9 BC + աշակերտին
 10 BC չի՞ք T յառիաննու
 * Յ•Վ•Ը• Ժ•Խ• 25 - 27
 11 ABC որդոց
 12 BC որդիք են մարիամու բնութեամբ եւ ոչ յովսէփ փխ բնութեամբ որդիք են մարիամու եւ ոչ նա
 13 A որդոցն BC յորդոց
 14 BC ձեռն
 15 BC յոհաննու T յառիաննու
 16 A որդոցն BC չի՞ք
 Է Է•Վ• 20 - 22
 17 BC մեք, որ եմք փխ մեք, որ
 18 B ճշմարտութիւնս
 19 BC հոգոյն
 20 BC ամենայն

21 BC քե յոհաննու ի լանջսն յիսուսի փոքր մի մերձեակալովն այնպէս (C այսպէս) սրբեցաւ փխ եթէ յովհաննու ի փոքր մի մերձաւորութենէն այնքան մարեցաւ
 22 B չի՞ք
 23 BC զբնութիւն
 24 A յորովայնիքն
 25 BC + որ
 26 C + բէ
 27 C յախտաբիծ
 28 ABC + ի
 29 BC + մարմնոյ
 30 BC հաւատալի
 31 BC որ
 32 BC + ոչ
 33 C զոր
 34 B արտաք
 35 ABC հոգով
 36 C զառաջի
 37 C չի՞ք
 38 BC զարդար
 39 B զիրամեալս
 40 BC մոցա
 41 C պատմութեան
 42 C Ղուկասու
 Գ Գ•Վ• Է• 31 • Բ• 21

«զանդրանիկն»¹ իմանի՝ ոչ իբրեւ զառաջին² գորով վերջին ծնելոց³ ըստ հասարակաց սովորութեան մարդկան (զի զայս լուծանէ միածինն անուն), այլ յազագս ի Հոգւոյն⁴ Արքոյ եւ անապական ծննդեանն⁵, զի այլ ոք ոչ⁶ ծնաւ այսպէս, որով եղեւ անդրանիկ բազում եղբարց՝ ըստ Պաւղոսի՝. «Որք⁷ ոչ յարենէ⁸ եւ ոչ ի կամաց առն, այլ յԱստուծոյ⁹ ծնան»⁵ աւագանաւն, զի որպէս նմա¹⁰ ի Հոգւոյն¹¹ եւ ի Կուսէ¹² ըստ¹³ մարմնոյ ծնունդն եղեւ եւ մեզ¹⁴ ի Հոգւոյն¹⁵ եւ ի ջրոյ Հոգեւորական ծնունդն եղիցի, որով¹⁶ լինիմք եղբարք¹⁷ կրտսերք¹⁸ Անդրանիկանն¹⁹ ամենայն արարածոց²⁰:

196 Արժանաւորեաց զարձեալ եւ յարութեամբն ի մեռելոց լինել մեզ²⁰ անդրանիկ՝ որպէս եւ ծննդեամբն, քանզի²¹ «ամենայնիւ նմանեաց եղբարց»²² զգեցելովն²²

զմարմինն²³ եւ նովին մարմնովն²⁴ առ զյաղթութիւնն²⁵ փոխանակ ամենեցուն: 197 Զի թէ Աստուած յաղթէր առանց մարմնոյ, զի՞նչ գովեստ լինէր²⁶ ամենագաւրին²⁷, եւ դարձեալ՝ զի յայտ արասցէ, թէ ոչ նախանձեցաւ ընդ մարդոյն զառաջինն²⁸ լինել²⁹ նմա³⁰ Աստուած, զի ահա այս մեծ է, որ խոնարհեցաւ այժմ յանարգ³¹ բնութիւնս, քան թէ բնակեալ էր ի³² նմա մինչդեռ³³ ի փառս դրախտին էր³⁴: 198 Այլ³⁵ զոր աւրինակ առ անկեալն անկանել³⁶ պարտ է, որ յարուցանելոցն³⁷ զնա, նոյնպէս³⁸ Տէրն³⁹ մեր անկաւ ի վերայ անկելոյ⁴⁰ բնութեանս⁴¹ եւ կանգնեաց⁴² ի կանգնումն⁴³ յարութեան, որ ոչ անկանի, եւ եղեւ⁴⁴ Հնոյն Ազամայ մարմին նոր՝ միաւորութեամբ ընդ նորոգողին յանապականութիւն:

1 BC անդրանիկն ABC + ասել
 2 BC առաջին
 3 BC ծնելոցն
 4 BC հոգոյն
 5 BC ծննդեանն
 6 BC ոչ ոք փ/ս ոք ոչ
 = Հ-ՄԲ. Բ՝ 29
 7 BC որ
 8 BC + եւ ոչ ի կամաց մարմնոյ
 9 A աստուծոյ
 5 Յ-ՎԸ. Բ՝ 13
 10 A նա
 11 C հոգոյն
 12 BC կուսէն
 13 BC զրստ
 14 BC մեր
 15 BC հոգոյ
 16 A որովք B որպէս
 17 C եղբարք
 18 A կրտսերք C կրտսեր
 19 C անդրանիկանն
 20 Կ-Ղ. Բ՝ 15
 20 C չիք
 21 BC զի
 21 Է-ԶԳ. Բ՝ 17
 22 BC զգեցելովն

23 BC զմարմին
 24 BC մարմնով
 25 BC զյաղթութիւնն
 26 A էր
 27 C ամենայգաւրին
 28 BC զառաջին
 29 BC լինելն
 30 BC չիք
 31 A անարգ
 32 B չիք
 33 BC մինչ էր
 34 BC չիք
 5 Փ-Ղ. Բ՝ 5-8
 35 C զի
 36 A անկանելի BC խոնարհիկ
 37 BC յարուցանելոց իցէ
 38 BC + եւ
 39 BC տէր
 40 C անկելոց
 41 B բնութեանս անկելոյ փ/ս անկելոյ բնութեանս
 42 C կանգնեաց
 43 C կանգնումն
 44 BC + ի

ԳԼՈՒԽ Բ

1 Բան¹ 1²

2 Եւ ի ծնանելն Յիսուսի ի Բեթղեհէմ³ Հրէաստանի յաւուրս Հերովդէի⁴ արքայի:

3 Մեկնութիւն⁵

4 Նախ գեղանակ ծննդեանն եւ որ նովաւ լինելոց էր փրկութիւն⁶ ճառեաց աւետարանիչս, եթէ մարգարէիւք եւ հրեշտակաւք գուշակեցաւ յառաջագոյն եւ ի Հոգւոյն⁷ Սրբոյ եւ յանարատ⁸ կուսէն եղեւ կատարումն խորհրդոյն: 5 Գրէ այսուհետեւ զտեղին եւ զժամանակն, եւ զայս ոչ վայրապար, այլ զի հին⁹ մարգարէութիւնս¹⁰ յիշեցուցէ, որք յայտնապէս բանիւ ցուցին, քանզի¹¹ Միքիաս իբրեւ ընդ կենդանոյ¹² իմն բանականի խաւսի բարաճնաբար¹³. «Եւ դու Բեթղեհէմ¹⁴, երկիր Յուդայ¹⁵, ոչինչ կրսեր¹⁶ ես յիշխանս Յուդայ ի քէն ելցէ ինձ իշխան, որ Հովուեսցէ¹⁷ զժողովուրդ իմ¹⁸ զԻսրայէլ¹⁹», եւ Դաւիթ. «Ահա լուաք զնմանէ յեփրաթայ²⁰

եւ գտաք զնա ի դաշտս մայրեաց²¹», քանզի որ ըստ երբայեցուցն²² Բեթղեհէմ²³, ըստ յունականին²⁴ «Տուն Եփրաթայ»²⁵ եւ ի մերս «Տուն Հացի» թարգմանեալ²⁶, յորմէ եւ Հացն յերկնից իջեալ տուաւ աշխարհի առ ի կեանս, եւ դարձեալ միւս եւս մերձաւորագոյն խորհուրդ, զի գերեզմանն ասի լինել Եւայի ի²⁷ Բեթղեհէմ²⁷, ըստ որում²⁸ Աղամայն ի Գողգոթայ²⁹, եւ որպէս զնորայն եբարձ մահուամբ³⁰ զյանցանս³¹ նոյնպէս եւ զնախամաւրն ծննդեամբն³² ելոյծ³³ զերկունս անիծիցն³⁴: 6 Իսկ զժամանակ գալստեան³⁴ նահապետն³⁵ Յակոբ³⁶ նկատեաց. «Մի՛ պակասեցէ իշխան Յուդայ եւ մի՛ պետ յերանաց նորա, մինչեւ եկեսցէ այն, որ կայն եւ մնայն³⁷ եւ նա է յոյս³⁸ Հեթանոսաց»³⁹: 7 Քանզի³⁹ ունէք իշխանութիւն⁴⁰ Իսրայէլի⁴¹ ի ծննդեանն

1 C չի՛
2 AB չի՛/գլուխ ք / քան 1
3 A բեթղահէմ՝ B բեթղէմ՝ C բեթղէմ՝ T բեթղեհէմ
4 B երոդիայ C երոդիա
5 ABC չի՛
6 C փրկութիւնն
7 ABC հոգոյն
8 A անարատ
9 ABC զիին
10 C մարգարէութիւնն
11 BC զի
12 A կենդանո BC կենդանոյ
13 C բարատնաբար
14 AC բեթղէմ՝ B բեթղէմ՝ T բեթղահէմ
15 BC հրէաստանի
16 A կրտսեր
17 B հովեսցէ
18 A իւր
19 A զիսրայէլ
- ՄԳ. Ի՛ 6. ՀԳԳ. ՄԷԷ. Լ. 2
20 AC եփրաթայ

21 B չի՛/ գնա ի դաշտս մայրեաց C չի՛/ ի դաշտս մայրեաց
2 Ս՝ՄԷ. ՆԷ. 6
22 BC երբայեցոցն
23 AT բեթղահէմ՝ B բեթղէմ՝ C բեթղէմ
24 A ունականին
25 Կ՝ՆԳ. Լ. 16. 19
26 B բարմանեալ
27 A չի՛
28 BC ի բեթղէմ (C բեթղէհէմ) ասի լինել գերեզմանն Եւայի փիս գերեզմանն ասի լինել Եւայի ի բեթղեհէմ՝ T բեթղահէմ
29 A ըստ որում բեթղահէմ փիս բեթղեհէմ, ըստ որում
30 B գողգոթա
31 BC մահուամբ եբարձ (C էբարձ) փիս եբարձ մահուամբ
32 C զանցանս
33 C ծննդեամբ
34 T էլոյծ
25 Կ՝ՆԳ. Գ. 16
34 ABC գալստեանն
35 C նախապետն
36 T յակաւր
37 A մնան BC կայ եւ մնա (C մնայ) փիս կայն եւ մնայն
38 T յոյս
25 Կ՝ՆԳ. ԽԹ. 10
39 BC զի
40 AC զիշխանութիւն B զիշխանութիւնն
41 AB իսրայէլի

Քրիստոսի Հերովդէս¹ ի լրումն այս² մարգարէութեան³, զոր եւ աւետարանիչս թագաւոր անուանէ⁴, յորոյ երեսներորդ չորրորդ⁵ ամի թագաւորութեանն⁶ ծնաւ Քրիստոս ի Բեթղեհէմ⁷ Հրէաստանի: 8 Եւ սոյն ժամանակն⁸ անթերի ունի զթիւ⁹ ամաց հրեշտակապետին, զոր ասաց ց Դանիէլ¹⁰, թէ. «Եաւթներորդ¹¹ եաւթն¹² եաւթներորդ վաթսուն եւ երկու համաուստեցան ի վերայ ժողովրդեանն մինչեւ յաւծեալն եւ ապա¹³ բարձցին¹⁴ աւծութիւնք եւ եկեցեան յաւիտենական սրբութիւնքն», որ¹⁵ լինին համանգամայն¹⁰ ամբ չորեքհարիւր եւ ութսուն եւ երեք. ի բանից անդ¹⁷ հրեշտակին մինչեւ ի ծնունդն Քրիստոսի յորում բարձան աւծութիւնք¹⁸ քահանայից եւ թագաւորաց¹⁹ յիսրայէլ²⁰ ի գալ ճշմարիտ աւծելոյն, եւ տուաւ ամենայն²¹ հեթանոսաց, զորոց զմուտն գեղեցկապէս պատմէ աւետարանիչս²²:

9 2.²³ Ահա²⁴ (ասէ) մոգք²⁵ յարեւելից եկին յերուսաղէմ եւ ասեն. Ո՞ր է որ ծնաւարքայն Հրէից, զի տեսաք զաստղն²⁶ նորա յարեւելս²⁷, եւ եկաք երկիրպագանել նմա:

10 Բազում քննութեան պէտք են մեզ, թէ ուստի²⁸ մոգքն²⁸ էին եւ յորմէ աշխարհէ, եւ ո՞ր²⁹ յորդորեաց³⁰ ան զնոսա եւ յի՞նչ³¹ պատճառս: 11 Ազգաւ ի պարսից էին եւ աշխարհաւ յարեւելից, որպէս³² աւետարանիչս ցուցանէ, բայց շարժման նոցա պատճառ ոչ յինքեաց³³ յատուկ, եւ ոչ յԱստուծոյ³⁴ առանձինն, այլ ինքեանք յաւժարեցան³⁵, եւ Աստուած յորդորեաց: 12 Որպէս զՊաւղոս, զի ծանեաւ ըզր³⁶ նմա³⁷ բարին³⁸ եւ կոչեաց զնա³⁹ ի վերուստ⁴⁰ իբրեւ⁴¹ զամենայն մարդիկ⁴², զորս ճանաչէ սիրողս բարեաց յորդորէ ի նոյն:

13 Ասասցուք եւ յաղագս աստեղն⁴³, եթէ⁴⁴ զի՞նչ պատճառաւ երեւեցաւ⁴⁵, թէ արդարեւ աստղ էր եւ թէ կերպարանաւք միայն, արդ յիրաց⁴⁶ անտի ցուցանի ճշմար-

1 ABC երրորդս
2 A չի՛բ
3 BC մարգարէութեանց
4 BC անուանեաց
5 B չորրորդի
6 BC թագաւորութեան B + նորա
7 AT քեթղահէմ B քեթղէհեմ C քեթղէհեմ
8 BC ժամանակ
9 A թիւ
10 BC դանիէլի
11 BC եաւթներորդ
12 BC + եւ
13 B ապա
14 A բարձին
15 Հմմտ. Գ. աւ. Թ. 24-27
16 B որք
17 C համայնգամայն
18 BC ամտի
19 B + հրէից
20 B թագաւորութեանց
21 A իսրայէլէ BC յիսրայէլէ
22 BC չի՛բ
23 A աւետարանիչն

23 AB չի՛բ
24 BC ահայ
25 B մոգ
26 C զաստեղ
27 A արեւելս
28 A մոգք B մոգն T մաւզմ
29 B ոյ
30 A որդորեալ
31 C ինչ
32 C + եւ
33 ABC յինքեանց
34 C աստուծոյ
35 ABC յաւժարեցին
36 B զի ի C զի փխ ըզ ի
37 A չի՛բ ի նմա
38 B զբարին
39 B չի՛բ
40 BC + եւ
41 BC իբրու
42 C մարդիկ
43 B աստղին
44 C թէ
45 BC + եւ
46 A իրաց B յիւրոց

տապէս ունել զաւրութիւնն¹: 14 Բայց ոչ էր ի բնական աստի² աստեղաց, այլ նոր եւ զարմանալի, եւ ուստի³ այս յայտ է՝ նախ ի գնացիցն, զի չէր⁴ աւրէն աստեղաց⁵ այնպիսի գնացիւք առաջնորդել զճանապարհս, որպէս զի ըստ⁶ ընթացից⁷ մարդկան գնալ եւ դադարել, եւ⁸ երեւել⁹, եւ ծածկել՝ ըստ որում եւ¹⁰ այն աստղ¹¹, յորժամ գնացին¹² նոքա՝ գնայր, եւ յորժամ զադարէին՝ դադարէր: 15 Իբրեւ զսիւն ամպոյն, որ ըստ պիտոյից որդւոցն¹³ Իսրայէլի¹⁴ նստէր եւ յառնէր¹⁵, զի յիւրեանց¹⁶ աշխարհէն մինչեւ ցՊաղեստին¹⁷ երեւէր եւ առաջնորդէր, եւ յորժամ յերուսաղէմ հասին, ծածկէր: 16 Եւ յելանելն¹⁸ անտի՝ դարձեալ յայտնէր, մինչեւ եցոյց զտեղին եւ զմանուկն⁵, որ ոչ աստեղ¹⁹ զնացից է այս, այլ իսուսուն եւ իմաստուն իմն զաւրութեան: 17 Զի²⁰ ոչ եթէ ի բարձունս կալով ցուցանէր զտեղին, որ եւ չէր իսկ²¹ հնար²², այլ իջեալ ի խոնարհ²³ եկաց

ի վերայ ուր էր մանուկն²⁴ ըստ աւետարանչին, զի այրն այն իբրեւ զփոքր մի խղոյ միայն ունի զչափն²⁵, զիա՞րդ յայնքան բարձրութենէ կարէր զնա²⁶ ցուցանել²⁷ աստղն, եթէ ոչ խոնարհէր ի վերուստ, զի չէր բեւեռեալ ընդ երկինս²⁸, այլ աստղ²⁹ էր իշխանական, որ կամաւ³⁰ իւրով³¹ խոնարհէր եւ վերանայր³² ի վերայ աւդոց:

18 Եւ դարձեալ, զի լուսաւորք ամենայն յարեւելից յարեւմուտս ընթանան, իսկ նա ի հիւսիսոյ ի հարաւ գնայր, քանզի³³ պաղեստինացւոց³⁴ աշխարհն³⁵ ի հարաւոյ արեւմտից³⁶ կուսէ կա աշխարհին Պարսից³⁷: 19 Որ եւս զարմանալի³⁸ է, զի լոյս արեգական³⁹ գիշերաւ ծածկի, եւ լուսնի⁴⁰ եւ աստեղաց տուրնջեամբ⁴¹, իսկ սորայս յամենայնի պայծառացեալ էր⁴², եւ այնքան, մինչ զի աղաւտացուցանէր զճառագայթ⁴³ արեգականն⁴⁴: 20 Ապա թէ ոչ՝ զիա՞րդ երեւէր նոցա ի տուէ եւ առաջնորդէր ուր⁴⁵ եւ չէ աւրէն այսմ լուսաւորաց ի վերայ երկրի կալ առաւել քան զսահմա-

1 BC գալուստիւն
 2 BC չի՞
 3 C յուստի
 4 BC չէ
 5 C յաստեղաց
 6 A չի՞
 7 C գնացից
 8 BC չի՞
 9 A չի՞ եւ երեւել
 10 BC չի՞
 11 C աստղն
 12 BC գնային
 13 ABC որդոցն
 14 AB իսրայէլի
 15 A առնէր
 * ԵւզժՎ 21-22
 16 A իւրեանց BC յարեւելեաց
 17 B զպաղեստինն, C ի պաղեստինն
 18 C ելանելն
 Է ՄԳԲԻԳ
 19 C աստեղն
 20 C եւ
 21 A իսկ չէր փխ չէր իսկ
 22 B հնար իսկ փխ իսկ հնար
 23 B + որ եւ չէր իսկ. աւելացուած այլ ձեռագրով՝ հնար բնական աստեղացն ի վայր իջանել

24 BC չի՞ ուր էր մանուկն
 25 BC բանգի այրն յոյժ փոքր գոյով փխ զի այրն այն իբրեւ զփոքր մի խղոյ միայն ունի զչափն
 26 BC չի՞
 27 C ցուցանէր
 28 B յերկինս
 29 A աստղ
 30 B կամաւն
 31 BC աստուծոյ
 32 BC քարձրանայր
 33 BC գի
 34 A պաղեստինացոց BC պաղեստինն
 35 BC չի՞
 36 B յարեւմտից
 37 BC + եւ
 38 BC զարմանալին
 39 C արեգականն
 40 BC լուսնոյ
 41 A ի տուրնջեան C տուրնջեամբ
 42 BC երեւէր
 43 ABC զճառագայթս
 44 B արեգական
 45 B որ

նեալ ժամն¹ եւ ոչ ծածկիլ ընդ երկրաւ²։
 21 Եւ ընդէ³ ր բնաւ երեւէր նոցա աստղ³,
 զի այսու թշնամիք ճշմարտութեանն⁴
 ընդդիմադրեն բանիւ⁵, եթէ վասն զի Աս-
 տուծով է աստեղաբաշխութեան⁶ արհեստ⁷,
 այնր աղագաւ ի ծննդեանն Քրիստոսի ե-
 րեւեցաւ։ 22 Առ որս ասասցուք, զի եթէ⁸
 ըստ աւրինակի⁹ աստեղագիտութեան էր
 ծնեալ, զիա¹⁰ րդ քակէր գաստեղագիտու-
 թիւնն¹⁰, եւ զգեւս ըմբերանէր, եւ զմոլորու-
 թիւնն¹¹ հալածէր, եւ զայսպիսի¹² հայթայ-
 թանս¹³ մեքենայից¹⁴ կործանէր, եւ մոգքն
 ի նորա¹⁵ աստեղէն ուսանէին զնա միայն
 թագաւոր ամենայն արարածոց¹⁶, եւ յայտ-
 նի¹⁷ ի խորհրդաբար ընծայիցն է, զոր մա-
 տուցանէին։ 23 Բայց պատճառ հաւաստի
 երեւելոյ նոցա¹⁸ այս է աստեղն¹⁹, զի շար-
 ժեսցին յերկրպագութիւն առ ի լրումն
 մարգարէութեանն²⁰, եթէ²¹. «Առաջի նո-
 րա²² հնդիկք²³ անկցին»։

24 Եւ դարձեալ, զի սպառեալ էին յայն-
 ժամ մարգարէքն²⁴ յիսրայէլի²⁵. փոխանակ
 մարգարէիցն երեւեցաւ²⁶ աստղն²⁷ ի յան-
 դիմանութիւն նոցա²⁸, զի զայն, ինչ որ²⁹ ի
 մարգարէիցն ոչ կամէին³⁰ ուսանել ի
 պարսկական բարբառոյն լուիցեն, եւ³¹ զի
 նոքաւք բացցէ գուռն հեթանոսաց։ 25 Եւ
 քանզի վասն այսր ամենայնի հարկ էր
 դալ նոցա եւ այլ իւիք չէր հնար ոչ մար-
 գարէիւ³² եւ ոչ հրեշտակաւ³³, այնր աղա-
 գաւ իւրեանց ընդելական արուեստիւն կո-
 չեաց։ 26 Ըստ որում եւ Պաւղոս զաթենա-
 ցիսն ի բազնէ³⁴ անտի⁵ եւ զհրէայսն յԱւ-
 րինացն³⁵ ուսուցանէր, զի ամենայն ուրեք
 սովորութիւնն³⁶ քաղցր երեւի, նոյնպէս³⁷
 եւ զսոսա³⁸ Աստուած աստեղքն³⁹ կերպա-
 րանաւք⁴⁰ հրաւիրեաց, զի որովք⁴¹ դիւացն
 սպաս տանէին⁴² ծննդաբանութեանն⁴³ ա-
 ղանդաւք⁴⁴, նոքիմք⁴⁵ առ սակաւ սակաւ ի
 բարձրագոյն կրանս աստուածպաշտու-
 թեան ածցէ զնոսա։ 27 Քանզի⁴⁶ աստեղա-
 գիտութիւն⁴⁷ ի նոցանէ յայտնեցաւ, վասն

1 BC ժամն
 2 BC ընդ երկրաւ ծածկիլ (C ծածկել) փխ ծածկիլ ընդ երկրաւ
 3 BC միայն աստղ երեւեր (C գերեւեր) նոցա փխ բ- նաւ երեւեր նոցա աստղ
 4 C ճշմարտութեանն
 5 C բանիւ
 6 B աստեղաբաշխութեանն
 7 C արհեստն
 8 BC բէ
 9 A արիւնակաւ
 10 BC գաստեղաբաշխութիւնն
 11 A զմոլորութիւն B զմոլորութիւնն C զմոլու- րիւնն
 12 BC զայնպիսի
 13 B իսայրեբանս C հայրեբանս
 14 B մեքենայիցն C մեքենայիցն
 15 BC նոր
 16 BC ամենայն արարածոց թագաւոր փխ թագաւոր ամենայն արարածոց
 17 C յայտ է
 18 BC չիմ
 19 BC աստեղն այս է փխ այս է աստեղն
 20 B մարգարէութեանն
 21 BC բէ
 22 ABC + նախ
 23 C հնդիկ
 * Հմմտ. Ս աղք. ՀԼ 9

24 A մարգարէք
 25 A իսրայէլի BC յիսրայէլի
 26 B երեւեցաւ
 27 B աստղ
 28 BC նոցին
 29 BC որ
 30 BC կամեցան
 31 BC չիմ
 32 BC մարգարէիւ
 33 BC հրեշտակաւ
 34 B բացմէ
 5 Հմմտ. Պ աղք. ՀԼ 23
 35 A արիւնակաւ
 36 C սովորութիւն
 37 C սոյնպէս
 38 A զնոսա
 39 B աստեղն C աստեղ
 40 BC կերպարանաւ
 41 BC որով
 42 BC սպասաւորէին փխ սպաս տանէին
 43 B ծննդաբանութիւն C ծննդաբանութեանն
 44 B աղանդիւ
 45 BC նոքիւ
 46 C զի
 47 B աստեղագիտութիւնն

պարզ գոյոյ աւգոյն ի խոնաւութենէ¹ ամպոց, զոր² եւ նովին³ արուեստիւն հաւանեցոյց, նաեւ⁴ զմարգարէութիւնն Բաղամայ⁵ ունէին, որ ասացն⁶. «Ծագեսցէ աստղն⁷ Յակոբայ եւ երեւեսցի⁸ այլ յիւրայէլի⁹, եւ նովաւ փրկեսցին ամենայն ազգք¹⁰ երկրի»¹¹: 28 Որով նախ արեւելեանքն¹¹ փրկեալ¹² լուսաւորեցան եւ եկին յերկիրպագութիւն¹³, որպէս եւ ասեն, թէ «արեւելք ի բարձանց լոյս տեսցեն»: 29 Բայց¹⁴ ոչ եկն նա պարզ ուղիղ ի Բեթղեհէմ¹⁵, այլ թաքոյց¹⁶ զանձն իւր¹⁷ ի մոգուց անտի, որպէս զի յԵրուսաղէմ¹⁸ եկեալք¹⁹ լուիցեն ի դպրացն զկանխասաց²⁰ մարգարէութիւնն²¹, որ վասն մանկանն, եւ զի չարչարեսցին²² նախանձու Հերովդէս եւ հրէայքն²³ ի համբաւ ծննդեան²⁴ նորա²⁵ եւ յայտնապէս ցուցցի, որ ընդդէմ են ճշմար-

տութեանն կամք նոցա²⁶, զորոց պատմէ աւետարանիչս:

30 3.²⁷ Իբրեւ լուաւ արքայ²⁸ Հերովդէս²⁹, խռովեցաւ, եւ ամենայն³⁰ Երուսաղէմ³¹ ընդ նմա:

31 Հերովդէս³² յիրաւի խռովէր³³, զի թագաւոր էր, երկնչէր³⁴ վասն անձին եւ վասն որդւոցն³⁵ ժառանգ³⁶ լինելոյ, իսկ երուսաղէմացիքն³⁷ ընդէ³⁸ խռովէին, առ որս եւ մարգարէքն զնա փրկիչ անուանէին³⁸ լինել նոցա: 32 Բայց սովոր էին նոքա հանապազ հակառակ կալ Աստուծոյ, որպէս յորժամ զբարութիւնս³⁹ ընդունէին յանապատին, զգարչութիւն⁴⁰ եգիպտացւոցն⁴¹ խնդրէին: 33 Նոքին եւ այժմ նախքան գտեսութիւն բարեացն⁴² ընդ լուրն խռովէին: 34 Եւ ոչ միայն խռովէին, այլ եւ անձին⁴³ եւս⁴⁴ առնել չար⁴⁵ լաւ համա-

1 C խոնարհութենէ.
 2 BC գորս
 3 C նորին
 4 C նայիւ
 5 ACT քաղամայ B քաղամու
 6 BC ասաց
 7 BC աստղ + ի
 8 BC ելցէ
 9 A իսրայէղի BC յիսրայէլէ
 10 BC ազգ
 11 « ܨܘܪܘܬܐ ܕܥܘܠܡ ܕܥܘܠܡ ܕܥܘܠܡ »
 12 C արեւելեանքն
 13 C չի՛ր
 14 ABC յերկիրպագութիւն
 15 C + զի
 16 AT քեթրաիւմ B քեթրէիւմ
 17 C քաղոյց
 18 B չի՛ր
 19 C երուսաղէմ
 20 A եկեալ BC եկեսցեն + եւ
 21 B զկանխագոյն C զնախագոյն
 22 C մարգարէութիւն
 23 B + ի
 24 BC հրէայքն եւ հերովդէս (C հերովդէս) փիս հերովդէս եւ հրէայքն
 25 B ծննդեան C ի ծննդեանն համբաւու փիս ի համբաւ ծննդեանն
 26 BC չի՛ր

26 B դարձեալ զի ի համբաւ ծննդեան նորա հակառակող կամք նոցա յայտնեսցին C դարձեալ ի համբաւ ծննդեան նորա հակառակող կամք նոցա յայտնեսցին փիս յայտնապէս ցուցցի, որ ընդդէմ են նշմարտութեանն կամք նոցա
 27 AB չի՛ր BC + եւ
 28 A չի՛ր B ասէ
 29 B հերովդէս
 30 BC չի՛ր
 31 C յերուսաղէմ
 32 B հերովդէս
 33 B խռովեալ C խռովեցաւ
 34 B երկնչէր զի թագաւոր էր փիս զի թագաւոր էր երկնչէր
 35 AB որդոցն C որդոյն
 36 AC անձառանց B անձառանց
 37 C յերուսաղէմացիքն
 38 BC փրկիչ զնա բարոզէին փիս զնա փրկիչ անուանէին
 39 BC գրարութիւնսն
 40 BC զգարչութիւնսն
 41 BC եգիպտացոց
 42 C գրարեացն տեսութիւնն փիս գտեսութիւն քարեացն
 43 A յանձն BC անձանց
 44 BC չի՛ր
 45 BC վնաս

ըէին, քան¹ զփրկութիւն² աշխարհի լսէին³ ըստ⁴ Եսայեայ. «Նոքա կամէին, եթէ⁵ հրոյ ճարակ լեալ էին⁶, զի մանուկ ծնաւ մեզ, որդի տուաւ⁷»⁸: 35 Եւ ի խռովութենէ սրտիցն ոչ զնէին ի մտի, թէ զի⁹ նչ իրք իցեն, զոր լուաքս: 36 Եւ ոչ հետ⁸ երթային մոգուցն, եւ ուրախ լինէին ի տեսանել⁹ զգեբրիչս իւրեանց, այն ինչ ծնիցելոյ¹⁰ թագաւորին յազգէ նոցա եկեալք¹¹ յերկիրպագութիւն¹²: 37 Եւ¹³ պարտ էր ի միտ առնուլ, թէ մինչ մանուկն¹⁴ էր¹⁵ այնքան սարսեն, քանի¹⁶ եւս¹⁶ յորժամ յարբունս հասցէ հնազանդեացին: 38 Բայց¹⁷ ծոյլք եւ հակառակողք¹⁸ էին նոքա, քան զամենայն ազգս:

39 4.¹⁹ Եւ ժողովեալ (ասէ) զամենայն քահանայապետսն եւ զղպիրսն՝ հարցանէր²⁰ ի նոցանէ, թէ ուր ծնանիցի Քրիստոսն²¹:

40 Ընդէ²² ր բազում քահանայապետս²² աստ ցուցանէ²³ լինել նոցա²⁴, ուր²⁵ Մով-

սէս²⁶ հրամայէր²⁷ մի²⁸ լինել²⁹, այլ քանզի³⁰ եղծեալ էին կարգք³¹ աւրինացն, ոչ միայն մեծամեծքն, այլ եւ փոքունքն³². նորին աղագաւ հարկ լինէր գալ տուողին, զի ի նորս փոփոխեցէ³³, որ է յաւէտ եւ անքակտելի³⁴ մինչ³⁵ ի միւսանգամ երեւումն³⁶ նորոգողին: 41 Եւ վասն է³⁷ ր եղեւ փոյթ³⁷ Հերովդէի³⁸ ի³⁹ ժողովել զնոսա եւ հարցանել կերպարանաւք վասն մոգուցն, զի ծանիցեն զտեղին վասն որոյ հարցինն⁴⁰: 42 Եւ ծածուկ չարութեամբ⁴¹ յաղագս նենգելոյ զմանուկն⁴² որպէս եւ⁴³ յելից⁴⁴ իրացն յայտնի եղեւ, եւ նոքա մինչդեռ չէին բորբոքեալ նախանձու՝ յորս յետոյ շարժելոց էին վասն նշանացն ճշմարտութեամբ⁴⁵ տային զվկայութիւնն⁴⁶: 43 Եւ զարմանալիք կատարէին առ երկոքումբքն⁴⁷, զի հրէայքն ի մոգուցն⁴⁸ ուսանէին, թէ աստղ⁴⁹ ի⁵⁰ պարսից աշխարհին

1 B + pէ
 2 C զփրկութիւնն
 3 BC լսել
 4 A չի՞ր
 5 BC քէ
 6 B լինէին փխ լեալ էին
 7 BC չի՞ր որդի տուաւ
 8 Է. . Թ 5-6
 8 ABC զհետ
 9 BC տեսանելն
 10 A ծնեցելոյ BC ծնելոյ
 11 BC եկեալ
 12 AB յերկիրպագութիւն C յերկիրպագութիւնն
 13 BC զի
 14 C մանուկ
 15 BC է
 16 BC քանիցս փխ քանի եւս
 17 BC + զի
 18 C հակառակողք
 19 AB չի՞ր
 20 B հարցանէին
 21 A քրիստոս
 22 B քահանայս
 23 BC + հրէիցն

24 BC չի՞ր
 25 A որ
 26 T մաւսէս
 27 A հրամայէ
 28 B մի հրամաւ C մին հրամայէ փխ հրամայէր մի
 29 BC չի՞ր
 ք Տէ՞- Էչէ՞ ԻԷ՞- ԻԽ՞
 30 A այնքան զի փխ այլ քանզի
 31 BC կարգ
 32 BC փոփոխեցն, այլ եւ մեծամեծքն փխ մեծամեծքն, այլ եւ փոքունքն
 33 B փոխեցէ C փոխեցելոց է
 34 C անքակտելի
 35 BC մինչեւ
 36 C զալուստ
 37 BC փոյթ եղեւ փխ եղեւ փոյթ
 38 B հերովդէի
 39 C չի՞ր
 40 BC հարցին
 41 BC չարութեամբն
 42 BC մանուկն
 43 BC չի՞ր
 44 A ելիցն
 45 A ճշմարտութեան C ճշտութեամբ
 46 B վկայութիւն C վկայութիւնն
 47 BC երկոքեանսն
 48 A մոգուց
 49 BC աստղն
 50 BC չի՞ր

ազգաց տեսանել զայրն եւ զմտւրն եւ երկիրպագանել նմա¹, որ թէպէտ եւ փոքր էր զառաջինն², այլ մեծացաւ մեծի³ խորհրդոյն⁴ ի նմա լինելով⁵:

53 6.⁶ Ի քէն ելցէ ինձ իշխան, որ հովուեսցէ զժողովուրդ իմ⁷ զԻսրայէլ:

54 Յամենայն տեղիս⁸ զբարիս, որ ի նմանէ լինելոց էր, առ նոսա ցուցանէ: 55 Քանզի ի ծննդեանն «փրկել զժողովուրդ իւր ի մեղաց»⁹ ասաց զնմանէ հրեշտակն, եւ մոզքն՝ «Ո՛ւր է արքայն հրէից»¹⁰ ասէին⁹, եւ աստ «Ի քէն ելցէ, ասեն, իշխան¹⁰»⁴, զի մի՛ ասիցեն¹¹, թէ¹² զմեաւք¹³ զանց արարեալ՝ զհեթանոսս ընտրեաց¹⁴:

56 7.¹⁵ Յայնժամ Հերովդէս¹⁶ զաղտ կոչեաց զմոզսն¹⁷ եւ ստուգեաց ի նոցանէ զժամանակ¹⁸ աստեղն երեւելոյ:

57 8.¹⁹ Եւ արձակեաց²⁰ զնոսա եւ²¹ ասէ՛ զնացէ՛ք, ստուգեցէ՛ք վասն մանկանն, եւ յորժամ²² գտանիցէք²³ ազդ արասջիք ինձ, զի եւ ես եկեալ երկիրպագից նմա:

58 Գաղտ յայն²⁴ սակս կոչեաց, զի կարծէր²⁵ ի հրէիցն, եթէ²⁶ խնայեցեն²⁷ ի մանուկն եւ ծանուցեն մոզուցն²⁸ զնենդութիւնն²⁹, որ վասն նորա: 59 Եւ զայն ոչ գիտէր, եթէ զփրկիչ եւ զազատիչ ժողովրդեանն հանդերձեալ էին մատնել թշնամեաց³⁰: 60 Եւ ստուգեաց ի նոցանէ, ասէ³¹, զժամանակն ոչ զմանկանն ծնելոյ³², զի մի³³ կարծեսցեն, թէ դաւաճանել կամի³⁴, այլ³⁵ զաստեղն³⁶ երեւելոյ, զի յանհոգս³⁷ պատմեսցեն:

61 Քանզի³⁸ մեծաւ հնարիւք ձգէր³⁹ զվարմ որսոյն յըմբռնումն մանկանն⁴⁰, որ կարի անմտութեան⁴¹ գործ էր⁴²: 62 Զի եթէ⁴³ հաւատայր մարգարէութեանն, թէ

1 BC երկիրպագանել եւ տեսանել զայրն եւ զմտւրն փխ տեսանել զայրն եւ զմտւրն եւ երկիրպագանել նմա
2 B զառաջին
3 C մեծ
4 B խորհրդոյ C խորհրդոյ
5 BC տեղի եղեալ փխ ի նմա լինելով
6 AB չի՛բ
7 A իւր
8 C տեղի
9 Մ՝՝՝՝՝՝՝՝՝ 21
10 Մ՝՝՝՝՝՝՝՝՝ 2
11 ABC ասէին ո՞ւր է արքայն հրէից փխ ո՞ւր է արքայն հրէից ասէին
12 BC ինձ իշխան, ասեն փխ ասեն, իշխան
13 Մ՝՝՝՝՝՝՝՝՝ 2
14 C ասացեն BC + յետոյ
15 A չի՛բ
16 A գմեւք B գմիւք
17 B ընտրեաց գիեթանոսս վասն որ է այսո՞րիկ խաւսեցեալք լինէին C վասն այսորիկ այսո՞րիկ խաւսեցեալք լինէին փխ գիեթանոսս ընտրեաց
18 AB չի՛բ
19 B հերովդէս T հերաղէս
20 C գմոզսն
21 B զժամանակն

19 AB չի՛բ
20 C չի՛բ ի նոցանէ զժամանակ աստեղն երեւելոյ 8. եւ արձակեաց
21 ABC չի՛բ
22 BC իրրեւ
23 A գտանէք
24 C այն
25 A կասկածէր
26 ABC թէ
27 C խնայիցեն
28 C մոզուց
29 C զնենդութիւն
30 BC ի դատաստան մահու
31 ABC չի՛բ
32 ABC ծնանելոյ
33 C չի՛բ
34 BC կամիցի
35 B + վասն
36 B աստեղն
37 C անհոգս
38 BC գի
39 A զգել
40 BC վարմ որսոյն վասն ըմբռնելոյ զնա փխ զվարմ որսոյն յըմբռնումն մանկանն
41 B անմտութիւն
42 B գործէր փխ գործ էր
43 ABC թէ

անշարժ է, զոր եւ տեսանէր ի գլուխ իսկ¹ ելեալ աստեղբն եւ այլագգեացն գալով² յերկրպագութիւն, պարտ էր իմանալ, թէ յանհնարին³ իրոն⁴ յանդգնի եւ հակառակ⁵ լինի⁶: 63 Ապա թէ չհաւատայր եւ չունէր ակն, թէ լինին⁷ ասացեալքն, ընդէ՞ր իսկ եւ բնաւ երկնչէր, բայց թուի թէ յայտնեցին անմեղութեամբ՝ խորամանկին զժամանակ⁸ աստեղն երեւելոյ ըստ աւետարանչիս, թէ⁹ «ստուգեաց ի նոցանէ», որ եւ¹⁰ ըստ նմին չափոյ¹¹ կոտորեաց զմանկունսն յերկեմենից եւ ի խոնարհ, քանզի¹² ի վաղուց հետէ երեւեալ էր նոցա. մինչ զի կարող լինել զայնքան վայրս հատանել անցանել եւ գալ երկիր պագանել¹³ մանկանն մինչ ի խանձարուրսն¹⁴ էր:

64 8.¹⁵ Եւ արձակեալ¹⁶ զնոսա ի Բեթղեհէմ¹⁷:

65 Յորժամ լուաւ ի դպրացն¹⁸ զբանս մարգարէին, եթէ ի Բեթղեհէմ¹⁹ ծնանելոց է, անդանաւր առաքէր²⁰ զմոզսն եւ փութայր զողանալ զազատաբարոյ միտս նո-

ցա՝ ասելով²¹. «Իբրեւ գտանիցէք ազդ²² արաջիք ինձ, զի եւ²³ ես եկեալ երկիրպագից նմա»: 66 Տե՛ս զանմտութիւն²⁴ նորա, զի եթէ²⁵ ճշմարիտ է զոր ասեազ ընդէ՞ր գաղտ կոչես: 67 Ապա եթէ²⁶ նենգել²⁷ կամիս, զիա՞րդ ո՛չ իմանաս եթէ²⁸ ի գաղտ հարցանելոյդ²⁹ ճանաչեն³⁰ զնենգութիւն³¹ քո եւ ո՛չ մատնիչ լինին³² մանկանն յետ տեսանելոյն եւ հաւատարիմ ի մարգարէութենէն լինելոյ: 68 Այլ ոգիք ըմբռնեալ³³ ի չարէն³⁴ ի մտաց եւս անկանին³⁵. եւ թէ³⁶ ո՛չ, զիա՞րդ վստահանայր ի մոզսն ազդել նմա եւ ո՛չ յիւրոց³⁷ զոք առաքէր զկնի տեսանել³⁸, արդեաւք մանուկ³⁹ իցէ որում երկիրպագանիցեն, զի զիտացեալ զիւրաւ⁴⁰ որսայցէ⁴¹ ի կորուստ: 69 Բայց այս ամենայն Աստուծոյ էր գործ, որ ապշեցոյց զմիտս նորա՝ ո՛չ ի գլուխ հանել զչարութիւն կամացն եւ ո՛չ ասաց, թէ ստուգեցէք վասն թագաւորին, զոր ասացէքդ⁴², այլ վասն մանկանն: 70 Զի եւ զանուն թագաւորի⁴³ ոչ կամէր կոչել նմա: 71 Իսկ մոզքն

1 BC իսկ ի գլուխ փխ ի գլուխ իսկ
 2 AC գալովն B գոլով
 3 C անհնարին
 4 ABC իրս
 5 ABC + աստուծոյ
 6 A գիմի
 7 ABC լինիցին
 8 C զժամանակն
 9 ABC եթէ
 10 C եւ որ փխ որ եւ
 11 BC չափու
 12 BC զի
 13 B յերկրպագութիւն C յերկրպագութիւնն փխ երկիր պագանել
 14 C խանձարուրս
 15 AB չիբ
 16 C արձակեաց
 17 A քերդէմ B քեղդահէմ T քերդահէմ
 18 BC չիբ ի դպրացն
 19 A քերդէմ B քեղդահէմ C քեղդահէմ T քերդահէմ
 20 C առաքեաց

21 BC ասելովն B + երէ
 22 C ասդ
 23 C չիբ
 24 C զանմտութիւնն
 25 BC թէ
 26 AC թէ
 27 A նենգել
 28 BC թէ
 29 C հարցանելոյ
 30 B նանաչիցեն C նանաչիցին
 31 A զնենգութիւնն C նենգութիւն
 32 A լինին մատնիչ փխ մատնիչ լինին
 33 AB ըմբռնեալ C ըմպռնեալ
 34 A չարիս BC չարեաց B + եւ
 35 AB անգանին
 36 BC եթէ
 37 BC յիւրոցն
 38 A + ով BC + ով ով
 39 ABC մանուկն
 40 C դիւրեաւ
 41 ABC որսացէ
 42 AB ասէքդ
 43 B քագաւորի անուն փխ զանուն քագաւորի C թէ եւ քագաւորի փխ զի եւ զանուն քագաւորի

այնպիսի մեղմելու թեան չէին տեղեակք¹. վասն որոյ ոչ զմտաւ ամէին, թէ² նա այնքան³ նենգութիւն մտաբերիցէ, երթային եւ իւրեանց իրացն միայն ուշ ունէին⁴:

72 9⁵. Եւ նորա (ասէ)⁶ իբրեւ լուան ի թագաւորէն գնացին. եւ ահա աստղն զոր տեսին յարեւելս առաջնորդեաց⁷ նոցա՝ մինչեւ եկեալ եկաց ի վերայ⁸ ուր⁹ էր մանուկն:

73 10¹⁰. Իբրեւ տեսին զաստղն խնդացին¹¹ ուրախութիւն¹² մեծ:

74 Որպէս¹³ ձայնն անուանեալ Յովհաննէս¹⁴՝ յորժամ մերձեցոյց զսաւղան¹⁵ առ բանն՝ լռեաց ինքն եւ ասաց. «Նմա պարտ է անել¹⁶ եւ ինձ մեղմանալ»¹⁷, նոյնպէս եւ աստղն՝ իբրեւ հասոյց զմոզան առ արեգակնն¹⁷, եւ¹⁸ երեւեցոյց զգեղեցկութիւն¹⁹ նորա նոցա²⁰ կատարեաց զընթացան: 75 Նաեւ վասն այնորիկ ծածկեցաւ յառաջագոյն, զի հարկ լինիցի²¹ նոցա հարցանել երթալ²² զհրէայսն, յորոց եւ

մարգարէին²³ լուան զբան²⁴: 76 Եւ յետ ելանելոյ նոցա յերուսաղէմէ²⁵ դարձեալ յայտնէր եւ առաջնորդէր մինչեւ տարեալ զնոսա հասոյց ի մտուրն, եւ ինքն կայր²⁶ ի վերայ գլխոյ մանկանն՝ եւ ցուցանելովն՝ զնոսին յերկրպագութիւն ամէր²⁷: 77 Իսկ ասելովն²⁸, թէ²⁹ «խնդացին յոյժ³⁰ ուրախութիւն³¹ մեծ», քանզի³² թէպէտ եւ լուան ի հրէիցն զմարգարէութիւնն³³, այլ լի էին երկբայելի կարծեաւք, յետ կորուսանելոյ զառաջնորդն³⁴: 78 Զի³⁵ թերեւս այլ ընդ այլոյ իմն լինել³⁶ իրացն կասկածէին, բայց յորժամ տեսին, դարձեալ հաստատեցան ի միտս, եթէ³⁷ ճշմարտութեան զհետ չոգան եւ ոչ առասպելական կարծեաց: 79 Այսու պատճառաւ գրէ զնոցանէ՝ ո՛չ միայն «խնդալ», այլ³⁸ «յոյժ», եւ ոչ փոքր ինչ կրել³⁹ «զուրախութիւն⁴⁰», այլ «մեծ», քանզի⁴¹ յաւելուածով բանին, զառուելութիւն⁴² իրացն⁴³ նշանակէ:

1 A տեղեակ BC ընդելի՛ր
2 BC եթէ
3 C յայնքան
4 B հոգ տանէին C հոգս տանէին փխ ուշ ունէին
5 AB չի՛ր
6 B իսկ մոզմն իբրեւ փխ եւ նո՛րա ասէ C չի՛ր
7 BC առաջնորդէր
8 AC չի՛ր ի վերայ
9 C յուր
10 AB չի՛ր
11 BC + յոյժ
12 BC յուրախութիւն
13 A + եւ
14 A յովհաննէս
= Լւ․․ Խ 3 . Ո՞րքէ․ Գ․ 3
15 A զլսողսն C զլսողն
16 A անել պարտ է փխ պարտ է անել
= Թ․․ Գ․ 30
17 B արեգակն
18 C չի՛ր
19 C զգեղեցկութիւնն
20 A չի՛ր B եցոյց մոցա զգեղեցկութիւն մորա փխ երեւեցոյց զգեղեցկութիւն մորա մոցա C չի՛ր մորա մոցա
21 ABC լիցի
22 ABC երթալ հարգանել փխ հարցանել երթալ

23 AB զմարգարէին
24 B գրեմն
25 A անտի փխ մոցա յերուսաղէմէ. BC չի՛ր յետ ելանելոյ մոցա յերուսաղէմէ
26 BC եկեալ եկաց փխ տարեալ զնոսա հասոյց ի մտուրն, եւ ինքն կայր
27 BC չի՛ր եւ ցուցանելովն՝ զնոսին յերկրպագութիւն ամէր
28 ABC ասելն
29 C չի՛ր
30 BC չի՛ր
31 B յուրախութիւն
32 BC գի
33 C զմարգարէութիւն
34 BC դեռեւս յերկրայս Լին եւ ի կարծիս փխ այլ լի էին երկբայելի կարծեաւք, յետ կորուսանելոյ զառաջնորդն
35 A բանգի
36 B լինէր
37 A թէ
38 ABC + եւ
39 C գրել
40 C զուրախութիւնն
41 BC վասն գի
42 C զառուելութիւնն
43 ABC կրիցն

80 11¹. Եւ իբրեւ մտին ի տուն² տեսին զմանուկն Հանդերձ Մարեմաւ³ մարրն իւրով⁴:

81 Եւ յ՞ր արդեաւք ունէին տուն, քանզի վասն աշխարհագրին, որ⁵ ժողովեալ էին բազումք, չէր հնար⁶ ումեք տուն գտանել, որպէս պատմէ⁷ Ղուկաս, թէ. «Ո՛չ գոյր նոցա տեղի յիշովանին⁸»:
82 Եւ ի ծննդեանն տեղւոջէ⁹ փոխել նոցա յայլ իմն տուն անմարթ էր կարծել¹⁰, զի մոգքն¹¹ ի մսուր¹² անդր¹³ տեսին զնա: 83 Բայց թուի թէ զայրն կոչէ տուն, որպէս սովոր են մարդիկ¹⁴ զյարկ¹⁵ աւթեվանի¹⁶ տուն ասել¹⁷: 84 Եւ զի¹⁸ զըզ Ղուկաս «Ի մսուր¹⁸, – ասէ, – եղեալ զմանուկն»^բ եւ Մատթէոս առ մարն: 85 Երկոքինն¹⁹ ճշմարիտ են, քանզի իբրեւ ծնաւ՝ պատեալ ի խանձարուրս²⁰ եւ եղեալ ի մսուր. եւ յորժամ մտին մոգքն եւ տեսին զնա, ապա առնոյր զնա²¹ Մարիամ ի գիրկս իւր, վասն որոյ ասէ, թէ «անկեալ²² երկիրպագանէին

նմա», ո՛չ իբրեւ մարդոյ լոկոյ²³, այլ իբրեւ Աստուծոյ²⁴ ճշմարտի²⁵ եւ յայտ ի խորհրդական ընծայիցն է: 86 Եւ զի²⁶ նչ Հաւանեցոյց զնոսա յայս. նախ՝ աստեղն²⁶ երեւումն²⁷, եւ կայն ի վերայ մանկանն զաստղն²⁸, եւ զի հուր աստուածութեանն փայլեաց²⁹ ի դիմաց նորա առ ի³⁰ տեսիլ նոցունց, զի մի՛ զայթազղեսցին³¹ ի գծուծ³² կերպարանաց անտի³³:

87 «Եւ բացեալ (ասէ)³⁴ զգանձս իւրեանց մատուցին նմա պատարագս³⁵»: 88 Ո՛չ ըստ հրէական թանձրամտութեանն³⁶ արջառս եւ ոչխարս: 89 Այլ զի³⁷ նչ՝ ոսկի եւ կնդրուկ³⁷ եւ զմուռս, քանզի զեկեղեցական պաշտանս³⁸ յառաջագոյն ցուցանէին: 90 Զի գոսկին ընծայէին որպէս³⁹ երկրաւոր⁴⁰ թագաւորի, իսկ⁴¹ զկնդրուկն⁴² որպէս Աստուծոյ եւ զզմուռն⁴³ իբրեւ Հանդերձեալ մեռանելոյ⁴⁴. եւ զարձեալ, քանզի⁴⁵ մարդիկ⁴⁶ յոսկի պատկերս երկիր պագանելով դիւաց, որպէս առ քաղղէա-

1 AB չիբ
2 ABC տունն
3 C մարիամաւ
4 C իւրովս
5 ABC ուր
6 A չիբ
7 BC եւ ասէ
8 B իջովանի C իջեանի
բ Ղուկ. Բ՝ 7
9 ABC տեղոջէ
10 BC չիբ
11 BC մոգն
12 B մսուրն
13 B չիբ C անդ
14 BC ոմանի
15 B զարկ
16 AC աւթեանի T աւթովանի
17 BC անուանել
18 BC մսուրն
բ Ղուկ. Բ՝ 7
19 BC երկոքեանն
20 A խանձարուր
21 BC չիբ
22 ABC անկեալ

23 A միոյ
24 C յաստուծոյ
25 B նշմարիտ աստուծոյ փիս աստուծոյ նշմարտի C չիբ
26 C զաստեղն
27 BC + եւ առաջնորդելն ուղղակի
28 BC չիբ
29 C բորբոքեաց
30 A չիբ
31 A զայթակղին BC զայթակղեսցին
32 A գծուծ C գծուց + ի
33 B իբրեւ մանկան C իբր մանկանս
34 BC չիբ
35 BC պատարագ
36 C թանձրամտութեան
37 C կնդրուկ
38 A զեկեղեցական պաշտան փիս զեկեղեցական պաշտանս B պաշտանս C զպաշտան
39 ABC իբրեւ
40 ABC երկրաւոր
41 BC եւ
42 C զկնդրուկն
43 ABC զմուռն
44 B մեռանել
45 BC զի
46 A + ի

ցովքն¹, աւտարացուցին զնա յԱստուծոյ, իսկ նոքա ի զիմաց հեթանոսաց նուիրելով նմա զոսկին հանդերձ երկրպագութեամբ՝ անդրէն² դարձուցին զպատուականութիւն³ նիւթոյն առ արարիչն իւր⁴: 91 Եւ կնդրուկն⁵, քանզի⁶ անուշահոտ է՝ նշանակեցին զի հոտովն⁷ անուշից⁸, որ ի նմանէ լուծանելոց էր հոտն մահու, որ բղխեաց⁹ ի¹⁰ յաւձէն: 92 Իսկ զմուսաւն¹¹, զի է նա¹² բժշկական, յայտ արարին, զի բժշկելոց էր¹³ նա¹⁴ զբեկումն Ադամայ:

93 12¹⁵. Եւ հրաման առեալ ի տեսլեանն¹⁶, չղառնալ¹⁷ առ Հերովդէս¹⁸. Ընդ այլ ճանապարհ զնացին յաշխարհն իւրեանց:

94 Զարմանալի եղեն իրք, զի նենգութիւնն¹⁹ Հերովդէի²⁰ որով խաբէր զմոզան յարթութեան՝ յայտնի լինէր նոցա²¹ ի քուն երագովք²²: 95 Եւ որչափ²³ գովեցին զնա ի զուարթութեան²⁴ իւրեանց, զի ո՛չ²⁵ նախանձեցաւ ընդ մանուկն, նոյնչափ

դարովեցին զնա քնովն. իբրու²⁶ ծանեան²⁷, թէ²⁸ կամէր սպանանել զնա: 96 Բայց դու տե՛ս զհաւատս նոցա, զի ո՛չ զմտաւ ածէին զայս ինչ. զի թէ մեծ եւ զաւրաւոր էր²⁹ մանուկս³⁰, ընդէ՛ր³¹ հրաման տայ զաղտագողի փախչել, զի անտի³² համարձակ եկաք, եւ աստի գաղտ արձակէ զմեզ: 97 Այլ առանց քննութեան³³ այսպիսի³⁴ հնազանդէին³⁵ հրամանի³⁶ տեսլեանն, որով զնացին³⁷ ուրախութեամբ յաշխարհն³⁸ իւրեանց՝ ընդ ցուցեալ ճանապարհն ի հրեշտակէն³⁹:

98 13.⁴⁰ 41 Իբրեւ զնացին նոքա անտի՝ ահա հրեշտակ Տեառն ի տեսլեան⁴² երեւէր Յովսեփու⁴³ եւ ասէր⁴⁴, արի առ զմանուկդ եւ զմայր իւր եւ փախիր յԵգիպտոս, եւ անդ լինի՛ջիք⁴⁵ ցորժամ⁴⁶ ասացից քեզ, քանզի Հերովդէս կամի⁴⁷ սպանանել⁴⁸ զմանուկդ:

1 B Բաղդէացեալն
 2 A անդէն
 3 C զպատուականութիւնն
 4 B իւրեանց
 5 C կնտրուկն
 6 BC զի
 7 BC հոտով
 8 BC անուշի
 9 ABC բխեաց
 10 BC չի՛ր
 11 B զմուսն C զմուսն
 12 B եւ զի իցէ C զի իցէ փխ զի է նա
 13 A է
 14 ABC չի՛ր
 15 AB չի՛ր
 16 BC տեսլեան
 17 A + անդր B անդրէն
 18 B հերովդէս
 19 A նենգութիւնն
 20 A հերովդի B հերովդէի
 21 A նոցանց
 22 BC երագաւ
 23 C ոչ չափ
 24 C զուարթութեան
 25 C չի՛ր

26 BC իբրեւ
 27 B + զնա
 28 A զի B եթէ
 29 A է B իցէ C զաւրաւոր եւ մեծ իցէ փխ մեծ եւ զաւրաւոր էր
 30 BC մանուկն
 31 C եթէ
 32 B անդ ի
 33 B քննութեանն
 34 AC այսպիսոյ B այսպէսոյ
 35 A + այսպիսի
 36 B չի՛ր
 37 A որովք զնային փխ որով զնացին BC զնային
 38 C աշխարհն
 39 B իւրեանց փխ ի հրեշտակէն
 40 AB չի՛ր
 41 ABC + եւ
 42 BC տեսլեան
 43 A երեւէր յովսեփու ի տեսլեանն փխ ի տեսլեան երեւէր յովսեփու
 44 A ասէ
 45 BC լինի՛ջիք
 46 T յորժամ
 47 B ինդիր է հերովդէս C զի ինդրէ հերովդէս փխ - Բանգի հերովդէս կամի
 48 AC կորուսանել

99 14. Եւ նա յարուցեալ առ զմանուկն եւ զմայր իւր գիշերի եւ գնաց յեզիպտոս եւ անդ էր մինչեւ ցվախճան Հերովդի:

100 15. Զի լցցի ասացեալն ի Տեառնէ ի ձեռն մարգարէին, որ ասէ. «յեզիպտոսէ կոչեցից զորդի իմ»¹:

101 Եւ վասն էր² ոչ Մարիամու, այլ Յովսեփու³ երեւէր Հրեշտակն, քանզի յանձն եղեւ նմա սպասաւորութիւն⁴ կուսին եւ մանկանն, զի անմարթ էր առանց վերակացուի լինել, մանաւանդ յայսպիսի⁵ ատարութիւն⁶, եւ ընդէ⁷ր ոչ ասաց եթէ⁸ զկին քո որպէս յառաջագոյն, այլ եթէ⁹ զմանուկդ եւ զմայր իւր: 102 Քանզի⁹ ծնունդն կատարեցաւ¹⁰, եւ կարծիքն լուծան¹¹ եւ այրն հաւատացեալ¹², թէ աստուածային էին¹³ իրքն¹⁴ եւ չէր ինչ¹⁵ պիտոյ պատրուակաւ ծածկել զխորհուրդն: 103 Բայց յայսմ վայրի ի դէպ¹⁶ էր մտացն Յովսեփու¹⁷ այսր անդր մտաբերել¹⁸ եւ ասել, թէ¹⁹ զիա¹⁹րդ հրամա-

յէր²⁰ մոգուցն²¹ գաղտագնաց լինել եւ մանկանս մարքն հանդերձ յեզիպտոս փախչել²², ուրեմն ծաղր են իրքս²³, ո՞չ յառաջագոյն ասէր²⁴, եթէ²⁵ փրկելոց²⁶ է զժողովուրդ²⁷ իւր²⁸ դա աւաղիկ եւ զանձն եւս²⁹ ոչ կարէ³⁰ ապրեցուցանել: 104 Եւ թէ³¹ այսպէս իցէ, ապա աւետիքն չեն աւետիք, այլ քանզի յոյժ հաւատացեալ էր այրն, ո՞չ ինչ մտածեաց յայսպիսիացս³², եւ ոչ զժամանակ դարձին քննեաց եւ ոչ եւս³³ Հրեշտակն յայտնեաց³⁴ նմա: 105 Այլ միայն ասաց³⁵. «Անդ լինիջիր մինչեւ ասացից քեզ», նաեւ ոչ ասաց թէ³⁶. «Ես ընդ ձեզ երթայցեմ», որով յայտ արար, թէ³⁷ մեծ ուղէկից ունին³⁸ զմանուկն ընդ ինքեանս եւ ընդէ⁷ր յայսպիսի փորձանս մուծանէր զարդարն: 106 Սովոր է³⁹ Աստուած յամենայն ժամ զսոյն առնել, որպէս առ Աբրահամաւ եւ Յակոբաւ⁴⁰ եւ ամենայն արդարովքն, զի յայտնի լինիցի⁴¹ արդարոցն լաւութիւն⁴², որով եւ զսա ոչ միով⁴³ աւրինա-

1 ABC չի՛ 14. Եւ նա յարուցեալ առ զմանուկն եւ զմայր իւր գիշերի եւ գնաց յեզիպտոս եւ անդ էր մինչեւ ցվախճան Հերովդի: 15. Զի լցցի ասացեալն ի Տեառնէ ի ձեռն մարգարէին, որ ասէ. յեզիպտոսէ կոչեցից զորդի իմ:
2 C ընդէր փ/ս վասն էր
3 A յուսեփու
4 BC զի նմա յանձն արարեալ էր զսպասաւորութիւն փ/ս Բանգի յանձն եղեւ նմա սպասաւորութիւն
5 ABC յայնպիսի
6 BC հետաւորութեան
7 BC թէ
8 BC թէ
9 BC զի
10 BC կատարեցան
11 ABC բարձան
12 A + եղեւ
13 A է
14 BC չի՛ Եւ այրն հաւատացեալ, թէ աստուածային էին իրքն
15 ABC եւս
16 BC պարս փ/ս ի դէպ
17 A յուսեփու
18 AC տարաբերի B տարաբերի
19 A եթէ

20 A հրամայեցեր
21 BC մոգուցն հրամայեցեր (C հրամայեցեր) փ/ս հրամայեր մոգուցն
22 B փախչել C + թէ
23 C իրք
24 ABC ասէիր
25 BC թէ
26 B փրկելոցն
27 ABC զժողովուրդն
28 BC չի՛
29 A չի՛ BC իւր
30 C կարէր
31 BC եթէ այս
32 A յայսպիսեացս BC յայսպիսեացս ոչ ինչ մտածեաց փ/ս ոչ ինչ մտածեաց յայսպիսիացս
33 BC չի՛
34 BC ասաց
35 BC ծանոյց
36 AB եթէ
37 B եթէ
38 AC ունէին B ունիցին
39 B էր
40 T յակաբաւ
41 BC լիցի
42 C լաւութիւնն
43 C միայն մի

կաւ, այլ զանազանիւք տարբերէր¹, երբեմն տրտմականաւք եւ երբեմն մխիթարութեամբ, որպէս յորժամ խռովէր ընդ կուսին յղութիւնն² տեսլեամբ հրեշտակին բառնայր ի նմանէ զկարծիսն³:

107 Եւ մինչ ուրախ էր ընդ մանկանն, ընդ⁴ տեսիլն եւ ընդ աստեղն⁵ երեւումն, եւ ընդ մոզուցն եւ ընդ⁶ հովուացն ընծայաբերութիւնն եւ երկրպագութիւնն⁷, տրտմեցուցանէր զնա երկիւղն Հերովդէի⁸ եւ փախչելն⁹ յԵգիպտոս:

108 Եւ ընդէ՞ր ասեն թոյլ տայր Աստուած այսմ այսպէս լինել, քանզի տնաւրէնութեան էր ժամանակն եւ չէր մարթ ի տղայութեան¹⁰ հասակին առնել¹¹ զամենայն սքանչելեաւք¹², զի մի կարծիցի, թէ ոչ եղև մարդ: 109 Վասն այսր պատճառի եւ իննամսեան¹³ յղութիւնն եւ ծնունդն եւ կաթամբ սնանիլն¹⁴ եւ աճելն մարմնով¹⁵ ըստ հասարակաց բնութեանս¹⁶ յանձն առնոյր: 110 Զի թէ այս ամենայն եղև եւ ղեռ եւս ժպրհեցան ասել ոչ գոյ ճշմարիտ զմարդեղութիւնն, զի՞նչ հանդերձեալ էին կրել եթէ այսոքիկ ոչ էին լեալ: 111 Բայց

ոչ ի սքանչելեացն միայն յայտնի լինի¹⁷ զաւրութիւնն¹⁸ Աստուծոյ, այլ եւ յիմաստութեան գործոցն, զոր եւ ի հնումն է տեսանել, զի կարող էր զմեծութիւն եգիպտացուցն յայտնապէս¹⁹ տալ ի ձեռն²⁰ երապեցուցն²¹, սակայն դաւաճանելով հրամայէր առնուլ²², նոյնպէս եւ աստ իմաստութեամբն²³ եւ խոնարհ զնացիւքն զամենեսեան²⁴ նուաճէր:

112 Եւ ընդէ՞ր յԵգիպտոս եւ ոչ յայլ տեղիս²⁴ հրամայէր²⁵ փախչել. նախ զի բանն²⁶ Տեառն լցցի²⁷. «Եգիպտոսէ կոչեցից գորդի իմ»²⁸: 113 Եւ դարձեալ՝ զի մեծ յոյս տացէ աշխարհի անդէն²⁹ ի սկզբանն, քանզի²⁹ Եգիպտոս եւ Բաբելոն³⁰ առաւել էին յամբարտաւանութեան³¹, քան զամենայն երկիր, նախ զնոսա փութացաւ ածել յուղղութիւն³². զմին³³ աստեղըն եւ զմիւսն³⁴ զնայովն³⁵ եւ ապա ի նախանձ նոցա զրոլոր³⁶ տիեզերս: 114 Եւ դարձեալ³⁷ զԻսրա-

1 B տարաբերէր
2 B յղութեանն
3 C զկարծիսն
4 BC չի՞ր
5 C աստղին
6 C չի՞ր
7 BC երկրպագութիւնն (C երկրպագութիւն) եւ ընդ ընծայսն փիւ ընծայաբերութիւնն եւ երկրպագութիւնն
8 A հերովդի
9 BC փախստեամբն
10 ABC տղայական
11 C ասել
12 C սքանչելեաւ
13 A իննամսեայ
14 A սնանիլն
15 BC իննամսեա ժամանակաւ յղութիւնն եւ ծնունդն եւ կարամբ սնանիլն եւ ասել մեղմով փիւ իննամսեան յղութիւնն եւ ծնունդն եւ կարամբ սնանիլն եւ ասել մարմնով
16 T + ի

17 B լինէից
18 B զաւրութեանն
19 ABC յայտնապէս զմեծութիւնս եգիպտացոցն (C եգիպտացոց) փիւ զմեծութիւնս եգիպտացուցն յայտնապէս
20 BC ձեռնս
21 A հեբրայեցոցն BC երբայեցոցն T հեբրայեցուցն = ԼԷԷ ԺԻ՛ 35-36
22 BC իմաստութեամբ
23 A զամենեսին
24 A տեղի
25 B հրամայլ
26 B բան
27 ABC + թէ
28 BC չի՞ր
29 BC զի
30 A բաբելովն C բաբելովն T բաբելան
31 A յամբարտաւանութիւնն C ամբարշտութեան T յամբարշտութեան
32 A ածել յուղղութիւնն փութացաւ փիւ փութացաւ ածել յուղղութիւնն B յուղղութեանն C ուղղութիւնն
33 A զմինն
34 ABC զմիւսն
35 C զնացիւքն
36 BC զամենայն
37 B + զի

յէլ¹ յերկուց² անտի չարչարեցաւ՝ ի³ յԵ-
 գիպտոսս ծառայութեամբ եւ ի Բաբելոն⁴
 գերութեամբ, զորս⁵ փրկիչ⁶ ժողովրդեանն⁷
 ի ծննդեան անդ⁸ իւրում հաւանեցոյց⁹ ընդ
 ինքեամբ, եւ դարձեալ՝ զի ծնունդք Եւայի
 յերկուց ախտից եղեն գերեալք՝ ի հպար-
 տութենէ եւ ի պոռնկութենէ, որովք¹⁰ ա-
 ուաւել զաւրացան¹¹ Բաբելոն¹² եւ Եգիպ-
 տոս¹³: 115 Վասն զի Բաբելոն¹⁴ գերկրպա-
 գուս¹⁵ հպարտացելոյն Բելայ ապրեցու-
 ցանէր եւ գերկրպագուս ճշմարտին Աս-
 տուծոյ հրով դատէր, եւ Եգիպտոս¹⁶ զա-
 րիական խորհուրդսն¹⁷ ընկղմէր հոսա-
 նաւք ջուրցն¹⁸ եւ զէգսն¹⁹ ապրեցուցանէր²⁰
 հեշտայի ցանկութեամբն²¹: 116 Վասն ո-
 րոյ²² զԲաբելոն²³ աստեղքն հրաւիրէ²⁴
 դալ²⁵ յերկրպագութիւն²⁶ միոյ²⁷ երկնաւո-
 րին²⁸ Աստուծոյ, եւ յԵգիպտոս²⁹ ինքն չո-

դաւ հանդերձ³⁰ Կուսիւն³¹, զի ուսուցէ
 նոցա կուսութեամբ պատերազմել ընդ³²
 պոռնկութիւն³³, եւ կատարեսցի մարգա-
 րէութիւնն Եսայեայ, թէ. «Ահաւասիկ³⁴
 Տէր նստեալ ի վերայ թեթեւ ամպոյ եկեսցէ
 յԵգիպտոս՝ եւ շարժեսցին ձեռագործքն³⁵
 Եգիպտոսի»³⁶: 117 Թեթեւ ամպոյ³⁶, որ է
 առանց խոնաւական³⁷ ջուրց, նմանեցու-
 ցանէ զգիրկս Կուսին, որ էր³⁸ մաքուր ի
 գիջական³⁹ ցանկութեանց⁴⁰: 118 Եւ դար-
 ձեալ՝ զի յԵգիպտոսէ կոչեաց գիսրայէլ որ-
 պէս անդրանիկ իւր, որպէս ասաց Ովսէէ ի
 գիմաց Աստուծոյ⁴¹ «Տղայ էր Իսրայէլ եւ
 սիրեցի զնա՝ եւ յԵգիպտոսէ կոչեցի⁴²»⁴²:
 119 Եւ քանզի նոքա ջնջեցին յանձանց
 զորդեգրութեանն⁴³ գիր⁴⁴ երկրպագու-
 թեամբ⁴⁵ կոոցն, ճշմարիտ Որդին Աստու-
 ծոյ էջ յԵգիպտոս զի արդարացուցէ⁴⁶
 զբանս մարգարէին կոչմամբն առ ի Հաւրէ
 յԵգիպտոսէ⁴⁷:

1 B իսրայէլ
 2 C երկուց
 3 C չի՛ր
 4 AT քաբելան
 5 B + եւ
 6 C փրկեաց
 7 C զժողովուրդն
 8 AC չի՛ր
 9 ABC հնազանդեցոյց
 10 BC որով
 11 B + ի
 12 T քաբելան
 13 BC յեգիպտոս
 14 T քաբելան
 15 C գերկրպագուս
 = Գ.ա.Ն.Գ.ժ.Գ
 16 C յեգիպտոս
 17 AB խորհուրդս C խորհուրդն
 18 BC ջուրց
 19 A զէգս
 20 C ապրեցուցանէին
 21 C ցանկութեամբ
 ք = Խ.Ճ.Լ. 16, 22
 22 C չի՛ր
 23 T գրաբելան
 24 C հրաւիրէր
 25 A չի՛ր
 26 C երկրպագութիւնն
 27 BC միոյն
 28 BC չի՛ր
 29 BC յեգիպտոս

30 BC ինքեամբ եւ փիս ինքն չոգաւ հանդերձ
 31 C + աստղն
 32 BC ընդդէմ
 33 AC պոռնկութեան B ցանկութեան
 34 BC ահա
 35 A ձեռագործք
 ք = Խ.ժ.Թ. 1
 36 BC չի՛ր եկեսցէ յԵգիպտոս՝ եւ շարժեսցին ձեռա-
 գործքն Եգիպտոսի: Թեթեւ ամպոյ
 37 BC խոնաւութեան
 38 C է
 39 C գիմական
 40 A ցանկական գիջութեանց փիս գիջական ցանկու-
 րեանց
 41 A + եթէ BC զի լցցի ովսիա (C յովսիայ) մարգա-
 րութիւնն, թէ փիս յեգիպտոսէ կոչեաց գիսրայէլ
 որպէս անդրանիկ իւր, որպէս ասաց ովսէէ ի գի-
 մաց աստուծոյ
 42 C կոչեցից զորդի իմ
 ք = Ով.Ճ.Լ. Ժ. 1
 43 B գորդեգրութիւնն
 44 B եւ անկան
 45 B յերկրպագութիւն
 46 BC դարձուցէ
 47 BC ի վերայ ինքեան առ ի հաւրէ կոչեցեալ փիս
 կոչմամբն առ ի հաւրէ յեգիպտոսէ

120 Իսկ եթէ հրէայքն¹ յանդգնին ասել, եթէ «այս յաղագս մեր² կոչմանն³ յեզիպտոսէ ի մարգարէէն⁴ ասացաւ⁵»՝ ասացուք, եթէ մարգարէքն բազում ինչ ասացին⁶ զայլոց⁷, որ առ⁸ այլս կատարեցաւ, որպէս զՇմաւոնէ⁹ եւ զՂեւեայ¹⁰ ասէ, եթէ¹¹. «Բաժանեցից զնոսա ի մէջ Յակոբայ եւ սերմանեցից¹² զնոսա¹³ ի մէջ Իսրայէլի¹⁴», որ¹⁵ ի թոռունս նոցա¹⁶ կատարեցաւ: 121 Եւ աւրհնութիւնքն¹⁷ Իսահակայ առ Յակոբ¹⁸, թէ¹⁹. «Երկիրպագցին քեզ որդիք հաւր քո»²⁰, ի թոռունսն²¹ լցաւ, նոյնպէս եւ զայս է տեսանել, զի այն զիա²² ըզիցէ որդի Աստուծոյ, որ որթուն²³ երկիրպագանէր²⁴ եւ զզստերս զիւաց զոհէր²⁵: 122 Իսկ որ ճշմարիտ²⁴ Որդի²⁵ է

Աստուծոյ, զծնաւդն²⁶ իւր փառաւորէ²⁷ եւ ինքն ի նմանէ փառաւորի, եւ յայտնի է, զի եթէ²⁷ չէր եկեալ ոչ կատարէր մարգարէութիւնն այն, թէ. «յեզիպտոսէ կոչեցից զորդի իմ»²⁸: 123 Նաեւ նահապետացն²⁸ անդր²⁹ իջանելն եւ ժողովրդեանն անտի ելանելն աւրինակ էր Քրիստոսի իջանելոյն եւ ելանելոյն³⁰: 124 Եւ ոչ միայն առաջինքն, այլ եւ որ ըստ ժամանակին սպասաւորք եղեն ամենեքեան³¹ խորհրդոյ ծննդեան նորա. Աւգոստոս կայսրն³² աշխարհագրաւն³³, եւ Բաբելոն³⁴ ի ձեռն մոգուցն, եւ Եզիպտոս³⁵ ասպնջական լինելով³⁶ փախուցելոյն ի Հերովդէէ³⁷: 125 Որ եւ շնորհացն³⁸ նորա³⁹ անդր հասեալ պտղալից, քան զզրախտն ցուցանէր զանապատն Եզիպտոսի⁴⁰, զի անգանաւր եղեն բերք⁴¹ բերուց հրեշտակաց ի կերպարանս մարդկան:

126 Անդ ժողովք⁴² կուսանաց եւ դասք ճգնաւորաց եւ մարտիրոսաց⁴³, յորոց միջի բնակութիւն⁴⁴ թշնամուցն⁴⁵ վանեալ եւ Քրիստոսի թագաւորութիւնն բարձրա-

1 ABC երէւայք
 2 BC մերոյ
 3 BC կոչման
 4 C չի՛ր յեզիպտոսէ ի մարգարէէն
 5 A ասացաւ ի մարգարէէն փխ ի մարգարէէն ասացաւ B չի՛ր յեզիպտոսէ ի մարգարէէն ասացաւ
 6 BC գրեցին
 7 BC չի՛ր
 8 C այլ
 9 C զշմաւոնի
 10 C զղեւեայ
 11 ABC բէ
 12 A յուսանցումք ի մէջ Իսրայէլի, որ ի բոռունս նոցա կատարեցաւ: Եւ որ ինչ
 13 BC չի՛ր
 14 B Իսրայէլի A Բան վասն մանկանն նաոնցա ի նոյն, ի գարաւոնացիսն փխ զնոսա ի մէջ Իսրայէլի
 15 A չի՛ր
 16 BC չի՛ր
 17 BC արեհնութիւնք
 18 T յակոբ
 19 ABC եթէ
 20 Գ ինչք. Ի՛՛ 29
 21 A բոռունս + նոցա
 22 BC + եւ զուստերս
 23 Գ Ի՛՛ 4-6
 24 A գոհէին
 25 Գ Ի՛՛ 37-38. Ի՛՛ 31. Ժ՛՛ 5. Ի՛՛ Ժ՛՛ 20
 26 BC նշմարտի
 27 BC որդին

26 BC զծնողն
 27 Գ ի՛՛ 1-5
 27 BC բէ
 28 Գ Ի՛՛ Ժ՛՛ 1
 28 A նահապետաց
 29 C անդ
 30 B ելանելոյն եւ իջանելոյն փխ իջանելոյն եւ ելանելոյն
 31 B ամենեքեան որ ... սպասաւորք էին փխ որ ըստ ժամանակին սպասաւորք եղեն ամենեքեան C չի՛ր
 32 A չի՛ր BC կայսր
 33 C աշխարհագրոյն
 34 Գ ի՛՛ Ժ՛՛ 1
 34 T բարեկան
 35 C յեզիպտոս
 36 BC լինելովն
 37 C հերովդէէ
 38 A շնորհաց
 39 BC աստուծոյ
 40 C յեզիպտոսի
 41 A + ի
 42 C ժողով
 43 A մարտիրոսաց
 44 C բնակութիւնն
 45 BC բշնամոյն

ցեալ, է¹ դարձեալ եւ² մեզ աւրինակ պանդխտութիւնն³ Քրիստոսի յեգիպտոս⁴, զի եթէ⁵ ոք հոգեւոր ինչ շնորհի արժանաւոր եղեւ եւ ի նեղութիւն անկցի, յիշելով զՏեառն իւրոյ⁶ փախտեամբ պանդխտանալն հանգերձ կուսիւն⁷, մխիթարեցէ զանձն իւր եւ յուսացի ընդ փորձութեանն⁸ եւ ելս լինել⁹:

127 16.¹⁰ Յայնժամ իբրեւ ետես Հերովդէս¹¹, եթէ¹² խաբեցաւ ի մոգուց¹³ անտի¹⁴ բարկացաւ յոյժ:

128 Թէպէտ եւ չէր¹⁵ պարտ բարկանալ, այլ երկնչել եւ ցածնուլ եւ աստուածային ազգմանն¹⁶ տալ զիրսն, որ¹⁷ զսրտի նորա չարութիւնն¹⁸, որ վասն մանկանն գիտելով¹⁹, յայտնի²⁰ արար զիրսն²¹ մոգուցն: 129 Այլ ոչ հանդարտէր, զի անհանճար հոգիք²² յորժամ ի ցաւս անբժշկականս²³ անկանիցին, ոչ ասորժեն²⁴ առնուլ դեղ, զոր Աստուած շնորհես-

ցէ²⁵, որպէս եւ սա, զի ընդ անձին մարտուցեալ, եւ որպէս ի խիստ դիւէ վարեալ, ի բարկութենէն²⁶ ընդդէմ բնութեանն²⁷ կատաղէր եւ զմոգուցն²⁸ զայրոյցսն²⁹ ուստի³⁰ խաբեցաւն³¹, ընդ անմեղ մանկտին հանէր: 130 Եւ ձի արձակեալ ի Պաղեստինացեաց³² աշխարհն³³ արշաւէր:

131 Եւ առաքեաց³⁴ կոտորեաց³⁵ զամենայն մանկունսն, որ էին ի Բեթղազէմ³⁶ եւ յամենայն³⁷ սահմանս նորա յերկեմենից եւ ի խոնարհ, ըստ ժամանակին զոր սուգեաց ի մոգուցն³⁸:

132 Սաւուղի նման եղեւ Հերովդէս³⁹, որ կարծէր ի ձեռին իւրում ունել զարիւն⁴⁰ Դաւթի, եւ ոչ գիտէր, եթէ վերագոյն է լինելոց⁴¹ նա⁴²: 133 Այլ եւ փարաւոնի նմանեցաւ, որ համարէր ընդ բազում տղայս⁴² երբայեցուցն⁴³ հեղձուցանել եւ⁴⁴ զՄովսէս⁴⁵ եւ ոչ ծանեաւ, եթէ⁴⁶ նովաւ ընկղմե-

1 ABC եւ
2 BC չի՞
3 C պանտխտութեան
4 BC + պանդխտանալն
5 BC քէ
6 B Բնդութեամբ
7 C չի՞
8 B փորձութիւնն C փորձութեան
9 BC + որպէս եւ եղև կուսին եւ յովսեփա (C յովսեփայ)
10 AB չի՞
11 ABC հերովդէս (B հերոդէս) իբրև ետես փխ իբրև ետես հերովդէս
12 BC քէ
13 BC մոգուցն
14 BC չի՞
15 BC ոչ էր
16 C ազգման
17 A + եւ
18 C չարութիւն
19 ABC չի՞
20 BC յայտ
21 ABC չի՞
22 BC ոգիք
23 B անբժշկապէս C անբժշկելի
24 BC ասորժեցն

25 AC շնորհիցէ
26 BC բարկութենէ
27 B բնութիւնն C բնութեան
28 A զմոգուցսն
29 A զայրոյցսն BC զայրացմունսն
30 ABC յորոց
31 BC խաբեցաւ
32 AC պաղեստինացոց B պաղիստենեցոց
33 C աշխարհ
34 BC + ասէ
35 A + ասէ
36 A բեղլէմ B բեղղէմ
37 C ամենայն
38 C այստեղ ձեռագիրն ընդհատուած է եւ շարունակուած է Դ գլխից:
= Մ=Դ=Ի=Ի= 16
39 B հերոդէս
40 AB զարիւնն
41 A լինելոց է փխ է լինելոց
բ Ե Թ=գ Ժ=Թ 4-6, Ի=Ջ 24
42 A տղայսն
43 ACT հերբայեցուցն B հերբայեցոց
44 B չի՞
45 CT զմուսէս
46 A քէ

լոց է¹ ի ծովուն²: 134 Սոյնպէս եւ սա, զի ի խնդիր³ անըմբռնելի մանկանն անգաւակեցոյց զմարս որդւոցն⁴ Բեթղեհէմի⁵. խնդրեցաւ ի նմանէ վրէժ երեք որդւով իւրով եւ կնաւ⁶: 135 Եւ զի ի նոր սպանումն⁷ յաւժարեցաւ⁸, այսինքն՝ ի տհաս մանկունսն եւ⁹ յիւրսն, զոր ոչ այլ ոք նորագոյն չարեաց պատահեցաւ: 136 Որդիք են սոքա սատանայի¹⁰ ամենեքեան. այն, որ կարծեաց¹¹ կորուսանել զՄովսէս¹², եւ որ խորհեցաւ¹³ սպանանել¹⁴ զԴաւիթ, եւ որ¹⁵ փութացաւ խողխողել¹⁶ զՈրդին Դաւթի. հալածեցաւ Դաւիթ ի Սաուղայ, որպէս Որդին¹⁷ ի Հերովդէէ¹⁸: 137 Կոտորեցան քահանայքն վասն Դաւթի¹⁹ եւ մանկունքն վասն Տեառն մերոյ, ապրեցաւ Աբիաթար ի քահանայիցն²⁰ եւ Յովհաննէս՝ ի մանկանցն: 138 Այլ Տէր մեր անդէն ի ծննդեան իւրում, յայգւոյն²¹, որ ոչ ետ պտուղ Տեառն իւրոյ, կողովս ողկուզից²² առաքէր Հաւր զտղայսն, իբրեւ գերախայ-

րիս²¹ պտղոց²²: 139 Սակայն բազմաքննին²³ միտք մարդկան՝ ի խնդիր²⁴ իմն անկանին յաղագս մանկանցն կատարածի²⁵, ոմանք մեղմագոյնս եւ այլք յանդգնագոյնս²⁶ մոլեկանաբար²⁷ բարբառին. «Ընդէ՞ր, — ասեն, — թոյլ ետ²⁸ մանկանցն կոտորիլ²⁹ ի պատճառս ինքեան»: 140 Որոց կարճ բանիւ³⁰ ճշմարտագունիւ պատասխանատրեսցուք, եթէ ոչ Քրիստոս եղև պատճառ կոտորման³¹ նոցա, այլ զիւսական ցատումն թագաւորին: 141 Որպէս եւ³² ոչ զինաւորացն Պետրոս, այլ չար անմտութիւնն³³ միւսոյ Հերովդէէի³⁴, զի թէ մարդկային հնարիւք արձակեալ էր՝ գոյր թերևս պատճառ: 142 Իսկ եթէ զղբունս³⁵ բանտին³⁶ փակեալ ետես եւ զպահապանսն ի զգուշութեան, արժան էր նմա սքանչանալ³⁷ եւ երկիրպագանել Աստուծոյ, եւ թողութիւն խնդրել յանդգնութեան³⁸ եւ ոչ թէ կոտորել զպահապանսն³⁹: 143 Այսպէս եւ սա, յորժամ ետես զհեթանոսս յերկրպագութիւն եկեալ, եւ գերեւումն աստեղն պատմեալ, եւ զմարգարէութիւնն լուաւ³⁹, պարտ էր հաւատալ եւ փութալ յերկրպա-

1 B էր
 2 B ծովու
 3 ܠܚܢܘܢ ܠܥܝܢ ܠܥܝܢ ܠܥܝܢ 22-Ի՝ 10. ԺԳԻ 26-28
 4 B + էր
 5 A բեղլէմի B բեղղահեմի CT բեթղահեմի
 6 B որդով՝ եւ կնամ իւրով փիս որդւով իւրով եւ կնաւ
 7 A սպանում
 8 B մտաբերեաց
 9 B + ի
 10 B սատանայի եւ սոխ փիս եւ սոխ սատանայի
 11 B + ի
 12 CT գմաւսէս
 13 B + ի
 14 A սպանել
 15 B նա իսկ փիս եւ որ
 16 B խողխողել
 17 AB եւ որդին դաւթի փիս որպէս որդին
 18 B հերովդէէ
 19 Ը Ը Թ՝ Թ՝ Ի՝ 17-19
 20 Գ Ը Թ՝ Թ՝ Ի՝ 20
 21 AB յայգոյն
 22 ܠܚܢܘܢ ܠܥܝܢ ܠܥܝܢ ܠܥܝܢ 33-41
 20 B ուղկուզից

21 B գերխայրիս
 22 B պտղոյ
 23 A բազմաքննի B + եւ
 24 A խնդիրսն B խնդիրս
 25 AB կոտորածի
 26 AB + եւ
 27 A մոլեկանս B մոլեկանս
 28 B ետ թոյլ փիս թոյլ ետ
 29 B կոտորել
 30 B քանի՞ք AB + եւ
 31 B սպանման
 32 B չի՞ք
 33 B չարութիւնն փիս չար անմտութիւնն
 34 B հերովդէի
 35 Գ՝ Թ՝ Թ՝ Ի՝
 35 AB գղութս
 36 AB քանդին
 37 A գղուշանալ
 38 AB յանդգնութեանն
 39 Գ՝ Թ՝ Թ՝ Ի՝ 1-19
 39 B լուալ

գուծիւն եւ ոչ նենգել¹ եւ ի խնդիր միոյն զբազումս սպանանել²: 144 Այլ ասեն, եթէ³ ի շատկելոյն թերեւս բազում արգարուծիւն⁴ գործէին մանկունքն, նաեւ այսու ոչ սակաւ գանձք գանձեցան⁵ նոցա յերկինս, որ փոխանակ Քրիստոսի ելին յաշխարհէ, այլ⁶ եթէ գիտէր ամենատես բնութիւնն⁷, եթէ մեծամեծք լինելոց էին վաստակաւք, ոչ տայր ի ձեռս⁸ սպանողացն, զի ինքն զամենայն մատակարարէ⁹: 145 Եւ եթէ մեղս ոչ էին գործեալ¹⁰, զի չարչարանաւքն¹¹ արգարացան, սակայն մեծ վարձուց առիթ եղեւ նոցա¹² անմեղութեամբ խողխողիլն¹³: 146 Եւ զի¹⁴նչ վնաս եղեւ նոցա տհաս կոտորումնն, վաղ ժամանել¹⁴ ի խաղաղ նաւահանգիստն, ուր եւ յետոյ ամենայն իրաւք մեռանելոց էին, եւ թերեւս ոչ այնպիսի բարւոյ¹⁵ պատճառաւ¹⁶:

147 17.¹⁷ Յայնժամ կատարեցաւ ասացեալն ի ձեռն Երեմիայի¹⁸ մարգարէի¹⁹, որ ասէ՝ «ձայն գուժեաց ի Հոամայ, ողբումն եւ լալումն եւ աշխարումն յոյժ:

148 18.²⁰ «Հոաքել լայր գորդիս իւր եւ ո՛չ կամէր մխիթարիլ²¹, զի ո՛չ էին»:

149 Քանզի զբազումս²² տրամեցոյց կոտորածին²³ համբաւ. արդ՝ կամի մխիթարել, թէ²⁴ ո՛չ առ տկարութեան չարգել Աստուած զսուրն Հերովդէի²⁵, այլ²⁶ գիտէր յառաջագոյն, մինչ զի եւ մարգարէիւն կանխաւ գուշակէր, զի քո հայեցեալ յանճառ տեսչութիւնն մի՛ ինչ խոովեցիս²⁷ յայսպիսիս²⁸: 150 Որպէս²⁹ աշակերտացն ասէր առակաւ, եթէ. «Երկու ճնճղուկ³⁰ դանգի³¹ միոջ վաճառին. եւ մի ի նոցանէ ո՛չ կորիցէ առանց Հաւր ձերոյ: 151 Այլ ձեր եւ Հեր դիտոյ թուեալ են»³², այսինքն՝ մի՛ կարծել³² զչարչարանս ձեր, որ յանիրաւաց անտես եղեալ ի նմանէ, քանզի տեսանէ մինչ ի փոքունս³³ եւ կարաւղ³⁴ է արգելուլ, բայց թոյլ տայ, զի գիտէ, որ յաւգուտ ձեր է:

152 Բայց քննելի է, թէ է՞ր ազազաւ յիշեցեալ³⁵ եղեւ Հոաքէլ յայսմ վայրի:

153 Քանզի Հոաքէլ մայր էր Բենիամենի, եւ յորժամ մեռաւ, թաղեցաւ³⁶ ի Բեթղեհէմ³⁷, եւ վասն զի վիճակ Բենիամենի էր Բեթղեհէմ³⁸, եւ գերեզմանն մաւտ էր, յիրաւի կոչեցան մանկտին որդիք Հոաքէլի³⁹ իբրու ծնունդք⁴⁰ Բենիամենի: 154 Եւ

1 A նենգել
 2 B կոտորել
 3 AB բէ
 4 B բազում արգարութիւնս բերես փ/ս բերես բազում արգարութիւն
 5 B գանձեցին
 6 AB այլեւ
 7 B + աստուծոյ
 8 B ձեռն
 9 A մատակարարեր
 10 AB գործել
 11 B չարչարանաւք
 12 B նոցա եղեւ փ/ս եղեւ նոցա
 13 B խողխողիլն
 14 A ժամանելն
 15 A բարոյ B չի՛ր
 16 A պատճառ
 17 AB չի՛ր
 18 B Երեմիա
 19 B մարգարէի
 20 AB չի՛ր

21 AB մխիթարել
 = ԼԵՐ. ԼԸ 15
 22 B բազումս
 23 B կոտորածոյն
 24 A եթէ B եւ
 25 B հերովդէի
 26 AB այլեւ
 27 A խոովեցիս
 28 A յայսպիսիս B յայնպիսիս
 29 B + եւ
 30 A ճնճղուկ
 31 AB դանգի
 32 Ք Մ՝ՊԷ. Ժ. 29
 32 A կարծել
 33 B մինչեւ գիտումն փ/ս մինչ ի փոքունս
 34 B կարող
 35 B յիշեալ
 36 AB + մերձ
 37 A Բեթղէմ B Բեթղահեմ CT Բեթղահեմ
 38 A Բեթղէմ B Բեթղահեմ CT Բեթղահեմ
 39 B հոաքէլ
 40 B + են

դարձեալ, զի Լիա՞ աւրինակ էր բազմորդութեամբն առաջին ժողովրդեանն¹, իսկ Հոաքէլ² գեղեցկութեամբն³ եկեղեցւոյ⁴: 155 Արդ՝ կոտորեցին ո՛չ աւտարք, այլ որդիքն⁵ Լիայ, հրէից ժողովարանն⁶ զորդիսն Հոաքէլայ նորոյ Սիււնի⁷, եւ ընկեցին ի հրապարակս, զորս լայր Հոաքէլ, որ է եկեղեցի եւ ո՛չ կամէր մխիթարիլ⁸, զի ոչ կեցին եւ եղեն աւետարանիչք որդւոյն⁹ Դաւթայ¹⁰ ընդ նմա ծնիցեալ¹¹ մանկունքն: 156 Բայց արգել¹² գձայն¹³ լալոյ նորա, զի ահա քարոզք նորա¹⁴ լինելոց էին¹⁵ ի ժամանակի այցելութեան նորա՞, որք եւ առցեն զսահմանս գլխաւորս վերինն Երուսաղէմի՞ մաւր մերոյ: 157 Բայց մխիթարեցէ¹⁶ եւ այժմ յորդին¹⁷ իւր Սաւուղ, որ է Պաւղոս¹⁸, որ տուաւ վարձ արտասուաց նորա: 158 Այս¹⁸, որ ելից¹⁹ զպահասութիւն որդւոց²⁰ իւրոց սպանելոց²¹ լինելով քարոզ ընդ տիեզերս աւետեաց

գալստեան որդւոյն²² Աստուծոյ, եւ մեռաւ վասն մահու նորա փոխանակ եղբարց իւրոց, որք մեռան վասն ծննդեան նորա:

159 19.²³ Եւ ի վախճանելն Հերովդէի²⁴ ահա՛ հրեշտակ Տեառն ի տեսլեան²⁵ երեւէր Յովսեփու²⁶ յԵգիպտոս²⁷:

160 20.²⁸ Եւ ասէր. «Արի՛ ա՛ն զմանուկդ²⁹ եւ զմայր իւր եւ գնա՛ յերկիրն Իսրայէլի³⁰, զի մեռան, որ³¹ խնդրէին զանձն մանկանդ»:

161 Տե՛ս զհեղութիւն աւետարանչին³², մանաւանդ³³ զհոգւոյն³⁴, որ նովաւ խաւսէր, զի ո՛չ պատմէ զպատուհասիւ սատակումն Հերովդէի³⁵ վասն մանկակոտորն լինելոյ, որ այնքան ասի ընդ երկարեալ յախտս³⁶ անհնարին որդնեռաց հիւանդացեաց³⁷, մինչ զի առ զայրացման սրտին սպանանել զորդի³⁸ իւր, որ նախ քան զայս երկու որդիս³⁹ եւ զկին⁴⁰ իւր⁴¹, եւ զբազումս ի սիրելեացն⁴² սպանեալ⁴³ եւ ապա ինքն դառնութեամբ⁴⁴ արձակէր զգառնա-

« Երանք. Ի ԹԻ - Լ »

- 1 B լիայ բազմածին գոյով արիմակ էր առաջին ժողովարանին փխ լիա արիմակ էր բազմորդութեամբն առաջին ժողովրդեանն
- 2 B հոաքուէլ
- 3 B չի՞
- 4 B եկեղեցոյ
- 5 A որդիք
- 6 B ժողովարան
- 7 B սիւնի
- 8 AB մխիթարել
- 9 AB որդւոյն
- 10 B դաւթի
- 11 A ծնեալ
- 12 AB արգելցի
- 13 AB ձայն
- 14 AB նմա
- 15 AB նն
- Ք Ղ.ս.չ. ԹԻ՝ 44
- 16 A մխիթարեցի
- 17 B որդին
- Ք Հ.ս.Բ. ԹԻ՝ 1
- 18 A չի՞ B այն
- 19 A էլից
- 20 A որդոց
- 21 B ազգակցացն սպանելոցն փխ որդոց իւրոց սպանելոց

- 22 AB որդւոյն
- 23 AB չի՞
- 24 B հերովդի
- 25 B տեսլեանն
- 26 A յովսեփայ
- 27 B չի՞
- 28 AB չի՞
- 29 B գմանուկս
- 30 B իսրայէլի
- 31 B որք
- 32 B աւետարանչիս
- 33 B + բէ
- 34 AB գեղոցն
- 35 B հերովդի
- 36 B յերկարել յախտսն փխ ընդ երկարեալ յախտս
- 37 A եիւանդութեանց B եիւանդութեամբ
- 38 B գորդիս
- 39 B չի՞ որ նախ քան զայս երկու որդիս
- 40 B զկինն
- 41 B չի՞
- 42 B մերձակաիցն
- 43 B սպանանել
- 44 A ի դառնութիւն

ցեալն¹ ոգի², այլ իբրեւ զառն բարւոյ³ պատմեալ ասէ⁴, թէ «ի վախճանելն⁵ Հերովդէի⁶» եւ թէ «մեռան, որ խնդրէին զանձն մանկանդ» փոխանակ ասելոյն, թէ⁷ բարձան ջնջեցան ի միջոյ ըստ արդար հատուցմանն Աստուծոյ, որով խրատէ զմեզ այսպիսի կամաւք լինել առ թշնամիս⁸, ո՛չ միայն զանձին վրէժ չխնդրել, այլ թէ եւ յԱստուծոյ լինիցի վրէժխնդրութիւն, մի՛ ոտնհար լինել, մի՛⁹ անգոսնելով¹⁰ բանս բարբառել: 162 Բայց դու տե՛ս դարձեալ եւ յետ փորձութեանն¹¹ հանգիստ: 163 Զի ո՛չ ասաց հրեշտակն որպէս յառաջագոյն¹², թէ «փախի՛ր յաւտարութիւն», այլ՝ թէ¹³: «Ե՛րթ յընտանի¹⁴ աշխարհն»:

164 21.¹⁵ Եւ նա յարուցեալ¹⁶ առ զմանուկն եւ զմայր նորա, եւ եկն յերկիրն Իսրայէլ¹⁷:

165 Եւ յորժամ եկն, զմանկակոտորն զտանէր սատակեալ¹⁸, եւ զորդի վիրագին¹⁹ զԱրքեղայոս²⁰ թագաւորեալ²¹ աշխարհին, վասն որոյ ասէ.

166 22.²² 23²³ Իբրեւ լուաւ թէ Արքեղայոս²⁴ թագաւորեաց Հրէաստանի փոխանակ Հերովդէի²⁵ հաւր իւրոյ²⁶, երկեաւ երթալ անդր, եւ հրաման առեալ ի տեսլեանն²⁷, գնաց ի կողմանս գալիլեացոց²⁸:

167 23.²⁹ Եւ եկեալ բնակեցաւ ի քաղաքին³⁰, որ կոչէր Նազարէթ, զի լցցի բան մարգարէին³¹, թէ «նազովրեցի³² կոչեսցի»:

168 Առ որս ի դէպ է զարմանալ, զի թէ ի Հրէաստան կասկածէր մտանել, ապա եւ ի Գալիլիա³³ երկիւղէր³⁴ երթալ, քանզի եւ այն ընդ նորին³⁵ էր իշխանութեամբ: 169 Եւ զիա՞րզ հրամայէր հրեշտակն անդ լինել: 170 Թուի թէ վասն հեռագոյն գոլոյ³⁶ տեղոյն, եւ անտես ի չարախոհիցն: 171 Եւ զի ո՛չ եւս ի խնդիր լինէր Արքեղայոս³⁷, քանզի գիտէր թէ ընդ բազմացն եւ մինն, զոր խնդրէին, սպանաւ³⁸ եւ գլուխ ամենայնի զի մարգարէութիւնն լցցի, թէ նազովրեցի³⁹ կոչեսցի այն⁴⁰, որ եկն զամենայն լնուլ, եւ թէ⁴¹ ո՞ր մարգարէ զայս ասաց՝ մի՛ քննեք: 172 Քանզի որպէս ի Մնացորդացն է ուսանել⁴²,

1 B գղաղնացեալ

2 B ոգին

3 A բարոյ

4 B սա իբրեւ զբարի ո՛ր թագաւորէ պատմէ, փիս իբրեւ գառն բարոյ պատմեալ ասէ:

5 A վաղնանելն

6 B հերովդէի

7 B եթէ

8 B քշնամիսն

9 AB եւ

10 A B անկոսնելով

11 B փորձութեանն

12 B յառաջն

13 B չի՛

14 B յընդանի

15 A չի՛

16 AB + ասէ

17 AB իսրայէլի

18 B սատակել

19 B գալլրագնին

20 AB զարեղայոս

21 B թագաւորեցի

22 AB չի՛

23 B + եւ

24 B արեղայոս

25 B հերովդէի

26 A հաւր իւրոյ հերովդէի փիս հերովդէի հաւր իւրոյ

27 B տեսլեանն

28 A գալիլացոց B գալիլեացոց

29 AB չի՛

30 AB քաղաքն

31 A մարգարէիցն

32 A նազովրեցի BCT նազարացի

33 B գալիլիա

34 B երկեղէր

35 AB նորուն

36 B հեռաւորութեան փիս հեռագոյն գոլոյ

37 B արեղայոս

38 B մեռաւ

39 BCT նազարեցի

40 A յայն

41 B եթէ

42 Ը ՄՆ. Թ. 1. Ի ՄՆ. Ժ. Գ. 22. Ժ. Գ. 11

ԳԼՈՒԽ Գ

1 Բան 1¹

2 Յառուրան յայնոսիկ գայ Յովհաննէս Մկրտիչ՝ քարոզել յանապատին Հրէաստանի:

3 2.² Եւ ասել՝ ապաշխարեցէք, զի մերձեալ է արքայութիւնն՝³ երկնից:

4 Մեկնութիւն⁴

5 Յառուրան յայնոսիկ ասելն, ոչ գայն ինչ յայտ առնէ, թէ⁵ մինչ մանուկն էր Քրիստոս⁶ եւ ի նազարէթ սնանէր⁷, եկն Յովհաննէս⁸ յանապատէ՞⁹ եւ մկրտեաց¹⁰:

6 Քանզի յետ ծննդեանն ամբ երեսուն¹¹ անցին՝ ըստ վկայութեանն¹² Ղուկասու^{13ա},

եւ ապա եկն ի մկրտութիւն¹⁴:

7 Այլ սովորութիւն է Գրոց ի տեղիս տեղիս զկարգ իրացն միայն ասել՝ առանց ցուցանելոյ զթիւ ժամանակին, որպէս եւ Տէրն ի լերինն Ձրթինեաց¹⁵ առ ընթեր զնելով աւերածոյ¹⁶ Երուսաղէմի, եւ զերկրորդն իւր գալուստ¹⁷, որ յոյժ հեռագոյնբ¹⁸ էին ի միմեանց^բ:

8 Բայց քննելի է եւ այն, թէ ուստի՞ եկն Յովհաննէս¹⁹ յայնպիսի միտս՝ գալ ի

մկրտութիւն²⁰, ոչ յիւրոց ինչ կամաց²¹, այլ յԱստուծոյ շարժեալ ըստ առաջնոց մարգարէիցն²², որպէս²³ Ղուկաս ասէ՝ եթէ²⁴.

«Եղեւ բանն Աստուծոյ ի վերայ Յովհաննու²⁵ յանապատի անդ»^գ, այսինքն՝ է հրաման քարոզութեան²⁶:

9 Եւ ինքն իսկ²⁷ Յովհաննէս²⁸ ասէր՝ թէ. «Որ առաքեացն զիս ջուրը մկրտել՝ նա ասաց ցիս՝ յոյր վերայ տեսանիցես զՀոգին²⁹, զի իջանիցէ իրբեւ զաղանի՝ նա մկրտեսցէ Հոգւովն³⁰ Սրբով»^գ:

10 Եւ թէ վասն է՞^բ առաքեցաւ յԱստուծոյ, նոյն ինքն Մկրտիչն յայտնի եցոյց զպատճառն, յորժամ եցոյց զՔրիստոս, թէ.

«Սա է, զորմէ եսն³¹ ասէի, որ զկնի իմ գալոցն³² էր, եւ ես ոչ գիտէի զնա, այլ զի յայտնի լիցի Իսրայէլի³³ վասն այնորիկ եկի ես ջրով մկրտել, քարոզել եւ³⁴ ասել³⁵ յանապատին Հրէաստանի»^է,

զոր աւրինակ հաւ խաւսի ի լուծեան³⁶ գիշերի, նոյնպէս եւ Յովհաննէս³⁷ ի լուծեան անապատին:

11 Յորժամ լռէին³⁸ մարգարէքն առաջինք եւ սկիզբն էր աւրինացն լուծեան, եւ զի անապատ էին ի բարեաց տունն Իսրայէլի³⁹:

12 Եւ դարձեալ՝ զի ի

1 AB չի՞ գլուխ գ / բան 1
2 AB չի՞
3 A արեայութիւն B արեայութեանն
4 AB չի՞
5 B չի՞
6 B յիսուս
7 B բնակէր ի նազարեթ փ/ս ի նազարեթ սնանէր
8 AB յովաննէս CT յաւհաննէս
9 B յանապատէն
10 B մկրտէր
11 B երեսուն ամբ փ/ս ամբ երեսուն
12 A վկայութեան
13 A դուկա B դուկայ
ա Ղուկ. Գ. 21-23
14 A մկրտութիւնն
15 A ձրթինաց
16 AB աւերածոյն
17 B զգալուստ
18 B հեռագոյն
բ Հմտ. Մ. 7. 1. 15
19 A յովհաննէս CT յաւհաննէս

20 B մկրտութիւնն
21 B կամաւ
22 B մարգարէից
23 AB + եւ
24 B թէ
25 CT յաւհաննէս
գ Ղուկ. Գ. 2
26 B քարոզութեանն
27 B չի՞
28 A յովհաննէս CT յաւհաննէս
29 B չի՞
30 AB հոգովն
դ Յմտ. Լ. 33
31 B ես
32 B գալոց
33 B Իսրայէլի
34 B չի՞
35 B ասէ
է Յմտ. Լ. 30-31
36 B յուրիւն
37 CT յաւհաննէս
38 AB լռեալ էին
39 B Իսրայէլի

թողութիւն¹ մեղաց»: 23 Զի Յովհաննու² մկրտութիւնն առաւել քան զՄովսիսին³ ապաշխարութիւնն⁴ միայն էր⁵: 24 Իսկ Քրիստոսի⁶ ո՛չ ապաշխարութիւն, այլ ձրի թողութիւն եւ շնորհիւ որդեգրութիւն⁷. եւ դարձեալ՝ զի հրէայքն⁸ հպարտք էին եւ զանձինս⁹ արդարս ունէին՝ ըստ փարիսեցւոցն¹⁰, զորոց Պաւղոս ամբաստանէ, թէ. «Տգէտք են աւրինացն Աստուծոյ¹¹ եւ զիւրեանցն կամին հաստատել»¹²: 25 Յայս հայեցեալ Յովհաննու¹² յուշ առնէ¹³ նոցա, թէ ոչ որ¹⁴ կարծեն սուրբ են, այլ բազում մեղաւք լի եւ կարաւտ ապաշխարութեան: 26 Առ որս ասէր¹⁵. «Արարէք պտուղ արժանի ապաշխարութեան»¹⁵: 27 Որոյ առընթեր դնէ եւ զթողութիւնն¹⁶, զի դիւրագոյն¹⁷ մտցեն ի խոստովանութիւն եւ յապաշխարութիւնն¹⁸, թողութեանն յուսով, եւ այնու ածէ առ Քրիստոս, որ միայն ունի իշխանութիւն¹⁹ յերկրի²⁰ թողուլ զմեղս: 28 Եւ այնքան ակորժելի բանիւ յորդորէր զնոսա գալ ի մկրտութիւն²¹, մինչ զի եւ²²

մաքսաւորք եւ զինուորք հարցանէին, եթէ²³ զի²⁴ նչ պարտ է առնել եւ բանքն եւ արդիւնքն մեծագոյն տային հաւատալ նոցա²⁴: 29 Զի այր մի յետ երեսուն ամի իջեալ տեսանէին²⁵ յանապատէ, քահանայապետի ճոխի որդի²⁶, որ ոչ երբէք ցանկացաւ մարդկեղէն պատուոյ: 30 Այլ եւ զԵսայի եւս ունէր վկայ, որպէս զրէ աւետարանիչս:

31 3. ²⁷ Զի սա է, վասն²⁸ որոյ²⁹ ասացաւ³⁰ ի ձեռն Եսայեայ մարգարէի, որ ասէ³¹. «Զայն բարբառոյ յանապատի³². պատրաստ արարէք զճանապարհ³³ տեսուն, եւ ուղի՛ղ արարէք զշաւիղս³⁴ նորա³⁵»[†]:

32 Քանզի այնքան փոյթ եղեւ մարգարէիցն, մանաւանդ թէ Հոգւոյն³⁶, մինչ ոչ միայն զՏէրն, այլ եւ որ գալստեան նորա յառաջընթաց լինելոց էր կանխաւ ասաց³⁷, նաեւ անապատէն³⁸ ուստի եկն, եւ զքարոզութեանցն աւրինակ էր³⁹, զոր ուսուցանելոցն էր: 33 Եւ տե՛ս, զիա՞րդ մարգարէն եւ մկրտիչն, թէպէտ⁴⁰ բանիւ զանագանին, սակայն մտաւք զնոյնս⁴¹ խաւսին, զի մար-

1 A բողոքութեան
 2 CT յաւիաննու
 3 AB մովսիսին CT զմասիսին
 4 B ապաշխարութեան
 5 AB է
 6 B քրիստոսին
 7 B չի՛ր եւ շնորհիւ որդեգրութիւն
 8 B հրեայքն
 9 AB + առ
 10 AB փարիսեցոցն
 11 AB աստուծոյ արդարութեանն փիտ աւրինացն աստուծոյ
 † ܙܘܘܪܘ ܙܘܪܘ ܕܘܘܟܘܢ
 12 A յովհաննու
 13 A առնէր
 14 B որպէս
 15 A + թէ B ասէ
 † ܘܢ ܘܚܘܕܘ ܘܚܘܕܘ
 16 B գթողութիւն
 17 A դիւրագոյն
 18 AB յապաշխարութիւն
 19 A + ի
 20 B ի վերա երկրի
 21 B մկրտութիւն
 22 B չի՛ր

23 B չի՛ր
 24 AB նմա
 25 B չի՛ր
 26 B որդի ճոխի փիտ ճոխի որդի
 27 AB չի՛ր
 28 AB չի՛ր
 29 AB որ
 30 B ասացաւ
 31 A չի՛ր որ ասէ
 32 A յանապատէ
 33 AB զճանապարհս
 34 A զշաւիղս B + աստուծոյ
 35 B մերոյ
 † ܘܘܘܘܘܘ ܘܘܘܘܘܘܘ
 36 AB հոգոյն
 37 AB ասել
 38 A զանապատէն B զանապատն
 39 AB է
 40 AB թէպէտեւ
 41 B զնոյն

զարէն պատրաստ ունել¹ զճանապարհս Տեառն հրամայէ², եւ մկրտիչն. «Արարէք այսուհետեւ պտուղ արժանի ապաշխարութեան»³; 34 Որով լինի յապաշխարելոցն Հոգիս ճանապարհ Աստուծոյ, ի ձեռն ճշմարիտ ապաշխարութեանն⁴: 35 Իսկ Ղուկաս ոչ միայն զայս, այլ եւ³ զբովանդակ մարգարէութիւնն Եսայեայ, որ վասն նորին գնէ ի բանս իւր⁴:

36 «Ամենայն ձորք լցցին եւ ամենայն⁵ լերինք եւ բլուրք խոնարհեցցին եւ եղիցին զժուարինք ի դիւրինսն⁶ եւ առապարքն⁷ ի հարթս⁸ ճանապարհաց⁹, եւ տեսցեն¹⁰ ամենայն մարմին զփրկութիւն Աստուծոյ մերոյ¹¹»[‡]:

37 Արդ, ձայն բարբառոյ յանապատի¹² ասէ¹³ զնա Հոգին, զի որպէս ձայն եւ բան մինչչեւ եկեալ¹⁴ յառաջ՝ ծածկեալ են ի միտսն, եւ յորժամ յառաջ գան երեւել¹⁵ նախ ձայնն ընթանայ եւ ապա¹⁶ բանն զկնի: 38 Այսպէս եւ¹⁷ Յովհաննէս¹⁸, եւ Տէրն ծածուկ էին աշխարհի, առ գիտութիւնն Հաւր, իբր առ միտս զամս երեսուն, եւ մինչ կամք¹⁹ եղեն²⁰ Հաւր՝ յայտնու-

թիւնն²¹ Որդւոյ²² նախ առաքեաց յանապատէն զՅովհաննէս²³ իբրեւ զձայն, զի զարթուցէ զյսաւղսն²⁴: 39 Եւ յետ լսելոյ ձայնին ապա եկն Բանն, զի նոր աւրէնք²⁵ զիցէ²⁶ լսողացն, նորին աղագաւ ոչ ասէ զնա²⁷ լոկ ձայն, այլ եւ բարբառոյ²⁸, որով²⁹ յաւաւորն³⁰ նշանակէ բան, զի ձայն է Յովհաննէս, եւ բարբառ՝ Քրիստոս, եւ զի³¹ նչ ձայնն բարբառի, որ յանապատէն:

40 «Պատրաստ արարէք զճանապարհս տեառն³¹»: 41 Ըստ երկրաւոր թագաւորաց ընթացից, որոց առաջի հորդեն ճանապարհ³² ի խոշորագունից³³ ընթացից³⁴ ընդդիմակաց³⁵: 42 «Հորդեցէք³⁶, ի ասէ, ի եւ դուք զհոգւոց³⁷ ձերոց ճանապարհ ի մացառուտ մեղաց: 43 Զի որ հանդերձեալն³⁸ է գալ Երկնաւոր Թագաւորն, զնասցէ ընդ ձեզ անդորրապէս, զի հոգի, որ անապատ է յաշխարհական զբաղմանց, աստուածային բարբառոյն ձայն, Հնչումն գործէ թէ եւ լուսնայն³⁹ նստի⁴⁰»: 44 Իսկ յանճանապարհ եւ յանապատ անձն ոչ զնայ Բանն Աստուծոյ, եւ որոց ոչ է⁴¹ ու-

1 B առնել
 = Է. . յ. 3
 ‡ Մ. . Գ. 8
 2 B ապաշխարութեան
 3 B չի՞
 4 B ի բանս իւր զնէ, փիս զնէ, ի բանս իւր
 5 B չի՞
 6 AB դիւրինս
 7 AB առապարք
 8 B հարթ
 9 B նանապարհ
 10 B տեսցէ
 11 AB չի՞
 ‡ Է. . Լ. 4-5, Գ. . 4-5-6
 12 A յանապատէ B չի՞
 13 B անուամէ
 14 B + են
 15 B երեւեալ
 16 A չի՞
 17 B չի՞
 18 A յովաննէս
 19 B կամ
 20 B եղն

21 B յայտնութիւն
 22 AB որդոյ
 23 A գլովանէս
 24 B չի՞ զի զարթուցէ զյսաւղսն
 25 AB արէնս
 26 B զնէ
 27 B ասէ զնա ոչ փիս ոչ ասէ զնա
 28 B + ձայն
 29 AB որ
 30 A գլաւորն B գաւաւորն
 31 B + եւ ուղիղ արարէ՞ զշաւիղս աստուծոյ մերոյ
 32 B զնանապարհ
 33 B + եւ
 34 AB չի՞
 35 B յընդդիմակաց
 36 B խորդեցէ՞
 37 A զհոգոց B զոգոց
 38 B հանդերձեալ
 39 A լուսնայն B լուսնայն
 40 AB ասի
 41 A չի՞

դիզ ոգւոց¹ շաւիղ՝ ոչ կարեն տանել զՔրիստոս:

45 Դարձեալ ճանապարհ կոչէ զորս ըստ մարմնոյ² են առաքինութիւնք՝ գաղաթս, գպահս եւ գայլսն³ եւս: 46 Իսկ շաւիղ գտեսութիւն Հոգւոյն⁴, որ ի մաքրութիւն եւ յիմաստութիւն, որովք⁵ աւթեփան⁶ լինիմք Հոգւոյն⁷ Աստուծոյ, ցուցանէ⁸ մարգարէպէս⁹, եւ¹⁰ զաւրինակ պատրաստելոյ ճանապարհին. «Ամենայն ձորք լցցին», – ասէ: 47 Զորս¹¹ անուանէ գաղթատս ի բարեաց գործոց¹², եւ գառ ի խոնարհս¹³ անկեալ¹⁴ ի մեղսն¹⁵, զորս լցուցանել Հրամայէ արդարութեամբ¹⁶, զի գնալի լիցի Աստուծոյ: 48 Իսկ լերինք եւ բլուրք զՀպարտացելոյն¹⁷ ասէ զբռնութիւն¹⁸, զոր¹⁹ խոնարհեցոյց եւ արար կոխան, ոչ միայն ինքեան, այլ եւ իւրոց Հաւատացելոց: 49 Դարձեալ լերինս զկռապաշտութիւն եւ բլուրս զգանազան²⁰ մեղսն²¹:

50 Եւ զգծուարինսն²² ի դիւրինս:

51 Այսինքն՝ գառաքինութիւնս, որ թուէր յառաջագոյն զժուարինս մարմնասիրաց՝ արար քաղցր եւ դիւրինս²³ Հան-

դերձելոցն յուսով, դարձեալ զի փոխեցաւ աւրինացն զժուարութիւն ի Հաւատոցս դիւրութիւն: 52 Զի ոչ քրտամբ²⁴ եւ ջանիւ, այլ շնորհիւ²⁵ եւ ողորմութեամբ եղեւ թողութիւն մեղաց. նա, զի եւ խառնակեցիկ²⁶ կեանս²⁷ զժուարինս դարձոյց ի²⁸ յարդարութեան²⁹ կեանս դիւրինս, որպէս եւ եղեւ իսկ: 53 Զի մաքսաւորք եւ պոռնիկք թողին զպակասեալ վարս եւ եկին յուղիղ ճանապարհսն³⁰, եւ առապարք ի Հարթս³¹ ճանապարհաց³², որ նախ անկոխէր³³ ի³⁴ մարդկան ընթացից, կուսութիւն եւ արեամբ նահատակութիւն եւ ամենայն ժուժկալութիւն, եւ այժմ որպէս Հարթ³⁵ ճանապարհ եղեն դիւրագնալի³⁶, ըստ որում³⁷ եւ³⁸ բազումք ընթանան:

54 «Եւ տեսցէ ամենայն մարմին զփրկութիւն Աստուծոյ մերոյ»: 55 Ոչ միայն հրէայք, այլ եւ ամենայն բնութիւնք մարդկան տեսցեն զփրկութիւն³⁹ աշխարհի⁴⁰, որ ի Հաւրէ առաքեցաւ Որդի⁴¹:

56 Իսկ մարմին անուանէ զորս յառաջ քան զշնորհս⁴² Հոգւոյն⁴³, ըստ ասացելումն. «Ոչ բնակէ Հոգի իմ ի մարդիկդ յայդ վասն

1 A ոգոց B ոգոյն

2 A մարմնոյն

3 AB գայլն

4 AB հոգոյն

5 B որով

6 B աւթեփանս

7 A հոգոյն

8 A + եւ

9 B մարգարէարար

10 B չի՛ր

11 B ձոր

12 B չի՛ր

13 AB խոնարհ

14 A անկեալս B անգեալս

15 AB մեղաց

16 B + եւ սրբութեամբ

17 B զհպարտացելոցն

18 B բնութիւն

19 A գորս

20 A զանազան

21 B մեղս

22 B զդժուարինս

23 A դիւրին

24 B քրտամբ

25 AB շնորհաւ

26 B զխառնակեցիկ

27 B զկեանս

28 A չի՛ր

29 A յարդարութիւն

30 A նահատակութիւն B նահատակս

31 B հարթ

32 B նահատակս

33 B էին

34 B չի՛ր

35 AB զհարթ

36 B դիւրագնալի եղեն փխ եղեն դիւրագնալի AB + որոց կամիցին

37 A որոց

38 B չի՛ր

39 A զփրկութիւնն

40 B + գայն

41 A գորդի

42 B զշնորհ

43 A հոգոյն

լինելոյ դոցա մարմին¹»⁵⁷: 57 Որք իբրեւ տեսին զփրկութիւն² Աստուծոյ³ եւ հաւատացին, հոգիացան ի Հոգւոյն⁴:

58 4.⁵ Եւ ինքն Յովհաննէս ունէր Հանդերձ⁶ ի ստեւոյ⁷ ուղտու⁸ եւ գաւտի մաշկեղէն ընդ մէջ իւր:

59 Է ինչ, զոր մարգարէքն ասացին, եւ է⁹, զոր աւետարանչացն թողին, վասն որոյ եւ Մատթէոս¹⁰ նախ զմարգարէին զնէ զբանս¹¹, եւ ապա զիւրն, եւ զպատմութիւն Հանդերձից¹² արդարոյն ոչ վայրապար Համարի ասել, զի յոյժ զարմանալի էր ի մարդկեղէն մարմին¹³ այնպիսի ժուժկալութիւն տեսանել:

60 Զգէ՛ այտուհետեւ զհրէայան ի յիշատակ մեծին Եղիայի, եւ ցուցանէ զսա եւս մեծ եւ զարմանալի, զի նա ի քաղաքս¹⁴ եւ ի տունս¹⁵ մտանէր եւ ուտէր: 61 Եւ սա անդատին ի խանձարրոցն¹⁶ ի յանապատ¹⁷ ընակէր, քանզի պարտ էր կարապետին¹⁸ այնորիկ, որ զանէծս երկրի¹⁹ եւ զքրտունս մարդկան²⁰ լուծանելոց էր, աւրինակ ինչ

այնպիսի²⁰ յանձին ցուցանել: 62 Վասն որոյ ո՛չ զերկիր գործէր եւ ո՛չ ակաւս²¹ պատառէր, եւ ոչ քրտամբք²² երեսաց ուտէր²³ զհաց, այլ վարկպարագի եւ դիւրին կագմէր սեղան: 63 Եւ Հանդերձ ունէր ի ստեւոյ²⁴ ուղտու, զի խրատեսցէ զմեզ յառաջին ազնուականութիւնն²⁵ ընթանալ, յորում էր Ադամ, մինչչեւ լեալ²⁶ կարաւտ Հանդերձից եւ վերարկուաց: 64 Եւ այս կերպարանք ապաշխարութեան եւ արքայութեան ունէր²⁷ զաւրինակ. ապաշխարութեան²⁸ վասն սգատեսակ զգեստուն²⁹, եւ արքայութեան³⁰ վասն անկարիք լինելոյն:

65 Դարձեալ՝ զգեցաւ³¹ զայն զգեստ³² ի³³ նմանութիւն մեծի կուսորդոյն³⁴ խոնարհութեան³⁵, որ զկերպարանս ծառայի զգեցաւ³⁶, որում եւ սպասէր կտրելոյ ոչխարին խաչին, զի փոխեսցէ զանմաքուր կենդանւոյն³⁷ ստեւն ի մաքրափայլ գեղմն իմանալի եւ³⁸ լուսակիզն³⁹: 66 Դարձեալ՝ ստեւ կիսամաքուր կենդանւոյն⁴⁰ նշանակէր զկեղծաւորութիւն փարիսեցւոցն⁴¹, ո-

1 B մի մնացել, հոգի իմ ի նոսա, վասն լինելոյ նոցա մարմին փ/ս ո՛չ բնակել հոգի իմ ի մարդիկոյ յայդ վասն լինելոյ դոցա մարմին
= Նրննդ. Գ 3
2 AB զփրկութիւնն
3 B չի՛ր
4 AB հոգոյն
5 AB չի՛ր
6 A հանդերձս
7 A ստեւու
8 A ուղտոյ
9 B + ինչ
10 A մարտոս
11 B գրանն
12 B հանդերձի
13 B մարմնի
14 B քաղաք
15 B տուն
16 B խանձարրոցն
17 AB յանապատի
18 B կարապետի
19 B չի՛ր
20 Նրննդ. Գ- 17-19

20 AB + իրաց
21 B ակաւսս
22 B քրտամբք
23 B ուտել
24 B ստեւե
25 B ազնուականութիւն
26 B + էր
27 A ունի
28 B չի՛ր արքայութեան ունէր գարիմակ, ապաշխարութեան
29 A սգեստուն
30 B արքայութեանն
31 A սգեցաւ
32 AB սգեստ
33 B չի՛ր
34 A կոսորդոյն B կուսորդոյն
35 B խոնարհութիւն
36 A սգեցաւ
37 Փէլէպ. Բ 7
37 AB կենդանոյն
38 A չի՛ր իմանալի եւ
39 B եւ ի լուսակիզն գեղմն իմանալի փ/ս գեղմն իմանալի եւ լուսակիզն
40 AB կենդանոյն
41 AB փարիսեցւոցն

րով սուգ ունէր զգեցեալ¹ յաղաքս կուրութեան նոցա՝ ըստ առակի մանկանցն, որ ի Տեառնէ վասն Յովհաննու², թէ. «Ողբացաք եւ ոչ կոծեցարուք»³:

67 Եւ մի՛ տարակուսեսցիս, թէ ուստի՞ գտանիւր նմա զգեստն³ այն եւ⁴ գաւտի, զի Հարկ լինի եւ զայլն եւս քննել, թէ զիա՞րդ ի ձմերայնի⁵ կամ որպէ՞ս յամարայնի⁶ շրջէր յանապատին⁷ փափուկ մարմնով⁸: 68 Բայց զամենայն տեսչութեանն Աստուծոյ⁹ տայցես¹⁰, որ յամենայնի¹¹ վերակացու է արդարոց, զորոց¹² ոչ միայն զկեանսն, այլեւ զոսկերսն եւս պահէ անկորուստ՝ ըստ գրեցելումն⁵: 69 Որպէս եւ զսա իսկ, զի իբրու յերկինս պահէր յանապատին, եւ անտի իբրեւ զհրեշտակ իջեալ յերկնից երեւեցուցանէր¹³ յաշխարհի¹⁴:

70 Իսկ¹⁵ վասն է՞ր, ասեն, գաւտի ածէր ընդ մէջ. ըստ առաջին սրբոցն¹⁶ սովորութեան, ըստ որում Եղիա եւ¹⁷ Պետրոս եւ Պաւղոս գոտեւորեալք¹⁸ էին որպէս¹⁹ կազմ ի գործ եւ յընթացս²⁰ ճանապարհի ըստ մարմնականիս եւ հոգեւորին: 71 Խրա-

տիմք դարձեալ գաւտեաւն ոչ ըստ անբանիցն անկապ ունել²¹ զմէջս առ ի ցանկութիւն²², այլ յաստուածայինսն վերաբերեալ, զորս ըստ աշխարհի տարփումն սիրոյ²³: 72 Եւ մաշկեղէնն զմեռելութիւնն ախտիցն նշանակէր՝ ունողին զնոյն:

73 Եւ կերակուր նորա մարախս եւ մեղր վայրենի:

74 Մարախն այն, ըստ աւրինացն, ուտելի էր²⁴, նմանապէս եւ մեղրն, թէեւ²⁴ աննուիրելի էր²⁵ սեղանոյն, վասն որոյ եւ նա, որ ի վեր քան զաւրէնսն էր վարուք, մերձենայր յերկոսեանն²⁶ ոչ անխորհրդապէս եւ իբր պատճառ կելոյ կերակուր միայն, այլ տիպք իմն²⁷ աւրինական²⁸: 75 Զի որպէս մարախն անարիւն եւ երկնաթուիչ է²⁹, նոյնպէս եւ նա մաքուր գոլով յախտից եւ երկնային առաքինութեամբ, եւ ըստ մեղուն³⁰ քաղցրութեան³¹, զոր ուտէր՝ զհոգւոյն³² ճաշակէր զիմաստութիւն, «Զորս³³ բազում քաղցր,– ասէ Դաւիթ,– քան զմեղու խորիսխ»²⁷, եւ թէ «քաղցր են ի քիմս իմ բանք քո, քան զմեղր բերանոյ իմոյ»²⁷, եւ զի զեռ յաւրինացն էր քաղցրութիւն³⁴

1 A սգեցեալ
2 A յովհաննու
= Ո՞ւրբ. ժ.Ը. 16-17
3 A սգեստն
4 B կամ
5 B ձմերանի
6 B յամարայնի
7 B յանապատի
8 AB + մերթ խորշակահար, (B + եւ) մերթ ցրտակէզ լինելով
9 B աստուծոյ տեսչութեան փիս տեսչութեանն աստուծոյ
10 AB տացես
11 B որպէս փիս որ յամենայնի
12 B որոց
2 Ո՞ւրբ. Լ.Գ. 21
13 B յերկնից իջեալ հրեշտակ երեւէր փիս զհրեշտակ իջեալ յերկնից երեւեցուցանէր
14 A աշխարհի
15 B + եթէ
16 B առաջնոցն փիս առաջին սրբոցն
17 B + զկնի
18 B գաւտաւորեալք
19 B + զի
20 A ընթացս

21 B ունելով
22 B ցանգութիւնս
23 B սիրոյն
24 Չ. Ո՞ւրբ. ժ.Ը. 22
24 B թէպէտ եւ
25 A աննվիրելի էին փիս աննուիրելի էր
26 A յերկոսեան
27 B ի տիպսն փիս տիպի իմն
28 A արինականակամ
29 AB չիք
30 B մեղու
31 B քաղցրութեամբ
32 AB զհոգոյն
33 B զորոյ
27 Չ. Ո՞ւրբ. ժ.Ը. 11
27 Չ. Ո՞ւրբ. Ն.Ը. 103
34 B բարոգութիւն

տղայոց եւ ոչ յաւետարանական¹ կատարեալ² կերակուր կատարելոցն³:

76 5.⁴ Յայնժամ ելանէին առ նա ամենայն երուսաղէմացիքն⁵ եւ ամենայն Հրէաստան եւ ամենայն կողմն Յորդանանու:

77 6.⁶ Մկրտէին⁷ ի նմանէ ի Յորդանան գետ⁸ եւ խոստովան լինէին⁹ զմեղս իւրեանց:

78 Յորժամ Համբաւ մարգարէութեան¹⁰ եւ սքանչելի վարուց¹¹ տարածեալ եղեւ, յայնժամ սկսան ելանել առ նա գրէթէ բոլոր աշխարհին մարդիկ¹², զորոց զգլխաւորագոյնսն յանուանէ կոչէ: 79 Եւ արդարեւ, զարմանալոյ էր արժանաւոր Հրեշտակ ոմն¹³ ի մարդկեղէն կերպարանս տեսանել, եւ զմարգարէ¹⁴ յամայր ամս երեւեալ, որոյ եւ քարոզութեանն աւրինակ¹⁵ նոր իմն եւ չնաշխարհիկ էր, զի ոչ զպատերազմաց յաղթութիւն, այլ զերկնից¹⁶ եւ զանտի¹⁷ առաքինութեանց, եւ զգեհննին տանջանաց պատմէր, նաեւ զմկրտութեանն¹⁸ իրք եւ խոստովան առնելոյն զմկրտեալսն, նորոյ աւրինացս¹⁹ էին յայտնապէս աւրինակք՝

մկրտութեանն ջուրք²⁰ հոգւոյն²¹ մկրտութեան²² եւ խոստովանութիւնն²³ այսր²⁴ խոստովանութեան²⁵, զորս յետ մկրտութեանն եթէ²⁶ ոք մեղանչէ, վասն որոյ ոչ նախքան զմկրտութիւնն, այլ յետ մկրտելոյն, ասէ՝ խոստովան²⁷ լինել զմեղսն²⁸:

80 7.²⁹ Եւ տեսեալ զբազումս ի սաղուկեցոց³⁰ եւ ի փարիսեցոց³¹ եկեալս ի մկրտութիւն նորա³² ասէ ցնոսս³³. «Ծնունդք իժից, ո՞ր ցոյց³⁴ ձեզ փախչել ի բարկութենէն, որ զալոցն է»:

81 Ընտրողապէս իմն³⁵ ըստ աստուածաշին հոգւոյն³⁶ իմաստութեան³⁷, որ ի նմա, խաւսի ընդ իւրաքանչիւրսն ի նոցանէ եկելոցն³⁸ առ նա՝ ընդ խառնիճաղանջ³⁹ ժողովուրդսն⁴⁰, որք պարզամիտք եւ անմեղք էին:

82 «Ապաշխարեցէք (ասէ), զի մերձեալ է արքայութիւնն⁴¹ երկնից»: 83 Իսկ ընդ

1 B աւետարանականն
2 B չի՞ր
3 AB կատարելոց
4 AB չի՞ր
5 B երուսաղէմացիք
6 AB չի՞ր
7 A մկրտել
8 B չի՞ր
9 B խոստովանել փիս խոստովան լինելին
10 B մարգարէութեանն
11 AB վարուցն
12 A մարդիկն
13 B ո՞ր
14 B մարգարէ AB + ի
15 B աւրինակն
16 B զերկնի
17 B զանդի
18 A մկրտութեանն B մկրտութեան
19 B աւրինաց

20 A մկրտութիւնն ջուրք B մկրտութեամբ ջրով փիս մկրտութեանն ջուրք
21 AB հոգոյն
22 A մկրտութեամբ
23 B խոստովանութեան
24 AB այսմ
25 A խոստովանութեամբ
26 A քէ
27 B զխոստովան
28 B զմեղս
29 AB չի՞ր
30 A սաղովկեցոցն
31 A չի՞ր եւ ի փարիսեցոց
32 B եկեալս ի մկրտութիւնս ի սաղուկեցոցն փիս ի սաղուկեցոց եւ ի փարիսեցոց եկեալս ի մկրտութիւնն նորա
33 A չի՞ր
34 B եցոյց
35 B + որ
36 A հոգոյն
37 B չի՞ր
38 B իւրաքանչիւր ումե՞ր եկեալս փիս իւրաքանչիւրսն ի նոցանէ եկելոցն
39 A խառնիճաղանջն
40 B բազմութեանն
41 B արքայութեանն
- II-77-9-2

փարիսեցիսն եւ ընդ սաղուկեցիսն¹ սաստիւ իմն բերի² բանս՝ եւ յիրաւի: 84 Քանզի ետես զնոսա հոգւոյն³ աչաւք՝ ոչ ըստ հաւատոց, այլ նենգաւոր⁴ կեղծաւորութեամբ եկեալս⁵ ի մկրտութիւնն⁶, որպէս Սիմոն⁷ մոգն⁸ առ առաքեալսն՝, եւ զայս յայտնապէս Յովհաննէս⁹ աւետարանիչն ցուցանէ: 85 Զի առաքեցին առ նա քահանայակեօքն, որ յերուսաղէմ, եւ ասեն. «Քրիստոսն ես դու, եթէ¹⁰ եղիա, եթէ մարգարէն»^է: 86 եւ որք առաքեցանն¹¹ ի փարիսեցոց¹², անտի էին: 87 եւ հարցման նոցա այս էին միտք՝ ոչ եթէ ստուգել կամէին, զի պատուեսցեն, այլ քանզի տեսին զնա պատուեալ ի ժողովրդենէն¹³ իբրեւ զմարգարէ՝ վառեալքն¹⁴ նախանձու՝ խորհեցան զաւաճանել զնա բանիւք¹⁵, զի թէ ասացէ¹⁶, թէ¹⁷ Քրիստոսն¹⁸ եմ, ի բանից իւրոց անտի¹⁹ դատեսցեն զնա ի ստութիւն, զի զնմանէ գիտէին ի զեւտացւոց²⁰ ազգէն լինել, իսկ զՔրիստոս՝ ի ցեղէն Դաւթի: 88 եւ յորժամ ասաց, թէ ոչ եմ²¹, ասեն. «Ընդէ՞ր

ապա²² մկրտես, թէ²³ ո՛չ ես Քրիստոսն»^է: 89 Ի սոյն միտս եւ Տէրն յայտնապէս ասէր առ նոսին, եթէ. «Ժողովուրդքն եւ մաքսաւորքն արդարացուցին զԱստուած, զի մկրտեցան ի մկրտութիւնն²⁴ Յովհաննու²⁵: 90 Իսկ փարիսեցիքն եւ աւրինականքն՝ զխորհուրդն Աստուծոյ անարգեցին յանձինս իւրեանց, զի ո՛չ մկրտեցան ի նմանէ»^է: 91 եւ դարձեալ՝ ի հարցանելն զնոսա Քրիստոսի, եթէ. «Մկրտութիւնն Յովհաննու²⁶ ուստի՞ էր, յերկնի՞ց, եթէ ի մարդկանէ»^է, պատասխանի ետուն չգիտել, թէպէտեւ գիտէին, զի յերկնից էր. այլ զի ասելոց էր²⁷. «Դուք ընդէ՞ր ո՛չ հաւատայք²⁸, զորս²⁹ վասն իմ վկայեաց», եւ եթէ³⁰ ի մարդկանէ³⁰ ժողովուրդս քարկոծ առնեն զմեզ, զի իբրեւ զմարգարէ ունէին զՅովհաննէս^է:

92 Արդ, զի այսպիսի մտաւք զային առ նա, եւ նա, քանզի մարգարէ էր, ծանեաւ զչարութիւն սրտից նոցա, թողեալ զժողովուրդսն՝ առ նոսին բարբառի զահագինսն:

93 Ծնունդք իժից՝ (ասէ): 94 Ի դէպ իմն աւրինակեաց³² նոցա զչարաթոյն կենդանին, զի որպէս գազանն այն սպանանէ զմայրն՝ ուտելով զորովայնն, եւ ապա ար-

1 AB ընդ սաղուկեցիսն եւ ընդ փարիսեցիսն փխ ընդ փարիսեցիսն եւ ընդ սաղուկեցիսն
 2 AB + ի
 3 AB հոգոյն
 4 A նենկաւոր
 5 B եկեալ
 6 B մկրտութիւնն մորա
 7 CT սիմամ
 8 AB մոգ
 Է Գործք. Լ՝ 9-24
 9 A յովհաննէս B յոհաննէս CT յաւհաննէս
 10 A թէ
 Ը Գործք. Լ՝ 19-21
 11 AB առաքեցան
 12 AB փարիսեցոցն
 13 B յամենացունց փխ ի ժողովրդենէն
 14 B վառեալք
 15 A քանիւ
 16 B ասիցէ
 17 B եթէ
 18 B Քրիստոս
 19 B անտի իւրոց փխ իւրոց անտի
 20 B յոհուտացոց փխ ի զեւտացւոց
 21 B ես չեմ փխ ոչ եմ

22 A ասեն ապա ընդէր B ապա ասեն ընդէր փխ ասեն ընդէր ապա
 23 A եթէ B զի
 Է Գործք. Լ՝ 25
 24 B մկրտութիւն
 25 A յովհաննու CT յաւհաննու
 Է Գործք. Լ՝ 29-30
 26 B վասն մկրտութեանն յովհաննու թէ փխ եթէ մկրտութիւնն յաւհաննու CT յաւհաննու
 Է Գործք. Լ՝ 25
 27 B զի թէ ասեմք յերկնից էր ասէ փխ այլ զի ասելոց էր
 28 B հաւատացէմ մեզ
 29 B զոր
 30 A թէ
 31 B + ասեմք
 Է Գործք. Լ՝ 26-27
 32 AB արիմակ է փխ արիմակեաց

տաքս ելանէ, նոյնպէս եւ նոքա
 զծնաւդսն¹ իւրեանց՝ զմարգարէսն, սպա-
 նին, եւ արտաքս ելին յաւրինացն Աստու-
 ծոյ՝ իբրեւ² ի մաւրէ: 95 Եւ զիս³ որ ոչ էին
 իբրեւ զիծս Հարքն³ նոցա, որք զբիւր ե-
 րախտիսն⁴ ընկալեալ⁵ յանապատին՝ որ-
 թուն երկիրպագին⁶, եւ յեգիպտոս դառ-
 նալ խնդրէին⁷, զորս այգիս⁷ Սողոմայ եւ
 տունկք⁸ Գոմորայ անուանէ Մովսէս⁹:
 96 Կոչէ¹⁰ զնոսա Տէրն յաւձս¹¹ յաղագս
 անդարձ չարութեանն եւ թունիցն¹² թաք-
 նութեան¹³, որ¹⁴ միշտ ծարաւի էին արեան
 արդարոցն: 97 Եւ Դաւիթ¹⁵ չար ասէ¹⁶ եւ
 դառնացաւ¹⁷: 98 Եւ Եսայի՝ իշխանք սո-
 ղոմայեցւոց¹⁸: 99 Դարձեալ՝ իժ է կամա-
 կոր վիշապն¹⁹, եւ ծնունդք իժից՝ Հետե-
 ւողք կամաց նորա: 100 Ոչ ասաց ըստ
 մարգարէիցն²⁰, զոր սովոր էին լսել նոքա
 ի մարմնաւոր պատերազմացն²¹ եւ²² ի գե-
 րութեանցն²³ զփախուստն, այլ յանտի²⁴

բարկութենէն եւ ի գեհենէ²⁵ Հրոյն²⁶: 101 Եւ
 զի²⁷ նչ, եթէ²⁷ «ո՞ ցոյց²⁸ ձեզ փախչել²⁹»:
 102 Զոր աւրինակ, եթէ դէտ ոք³⁰ ի³¹ յար-
 մարագոյն³² դիտանոցէ տեսեալ³³ զգալ
 թշնամեացն³⁴ աղաղակէ զգուշանալ³⁵ աչ-
 իարհին, եւ նոցա անփոյթ արարեալ ար-
 Համարհեն³⁶ զաղաղակ դիտին, եւ յորժամ
 տեսցեն յարձակեալ զթշնամիսն ի սպա-
 նումն, փախուցեալ³⁷ ի դիտանոցն ապաւի-
 նին, առ որս ի դէպ լինի³⁸ ասել դիտին,
 թէ³⁹. «Մինչ բողոք բառնայի⁴⁰ փախնուլ,
 ընդէ՞ր ոչ անսայիք, այժմ ո՞ ցոյց⁴¹ ձեզ
 փախչել եւ գալ այսր». յայս միտս Հայի
 եւ բանս Յովհաննու⁴²: 103 «Յառաջա-
 գոյն⁴³ աւրինաւք եւ մարգարէիւք կոչեաց
 զձեզ Աստուած իբրեւ ի բարձր դիտանոցն՝
 զգուշանալ ի բնութեանս⁴⁴ զանազան մա-
 հից⁴⁵ թշնամւոյն⁴⁶ եւ գնալ⁴⁷ առ ինքն ա-
 ռաքինութեամբ վարուք⁴⁸. այժմ մինչ
 խրատիչքն⁴⁹ լուցին եւ դատաւորն մերձե-
 ցաւ եւ ժամանակ դատաստանին եհաս, ո՞

1 AB զծնողս
 2 A իբր
 3 B հարբ
 4 B երախտիս
 5 B ընկալեալ
 6 B երկիրպագմէիմ
 = Եւ՛ ԼԻ՛
 7 B այգի
 8 B տունկ
 9 CT մաւսէս
 Է Լ՛՝Մ՛. Ի՛Օ՛. ԼԻ՛ 32
 10 AB + եւ
 11 AB աւձ
 Գ Մ՛-Գ՛. Ի՛Գ՛ 32
 12 AB թիւնից
 13 B բագմութիւն
 14 B որով
 15 AB + ազգ
 16 B չի՛բ
 17 B դառնացող
 Դ Մ՛-Գ՛. Լ՛ 8
 18 A սողովմայեցւոց B սողոմայեցոց եւ
 Ե Ե՛. Ը՛ 10
 19 B + սատանայ
 20 A մարգարէիմ
 21 A պատերազմաց
 22 B չի՛բ
 23 A գերութեանց

24 A յայտնի
 25 B գեհեննից
 26 B հրոյ
 27 B թէ
 28 B եցոյց
 29 A + ի բարկութենէն
 30 B ո՞ք դէտ փիտ դէտ ո՞ք՝
 31 A չի՛բ
 32 A յամրագոյն
 33 B տեսանիցէ
 34 A թշնամոյն
 35 A սգուշանալ
 36 B արհամարհեցին
 37 B փախուցեալի
 38 B է
 39 B եթէ
 40 B կարդաի
 41 B եցոյց
 42 A յովհաննու
 43 A + ասէ
 44 B չի՛բ
 45 AB մահուց
 46 AB թշնամոյն B + բնութեանս
 47 B գալ
 48 AB + եւ ոչ կամեցարուք
 49 B խրատիչք

ցոյց՝ ձեզ փախչել յաններելի բարկութենէ անտի, եւ դիմել յապաշխարութիւն»։ 104 Եւ ո՛չ ասէ զփախուստն ի տանջանացն² եւ ի հրոյն, այլ ի բարկութենէն, որ եւ³ սաստկագոյն է ըստ աստուածայնոյն Պաւղոսի, եթէ. «Յայտնելոց է բարկութիւնն Աստուծոյ ի վերայ ամենայն ամբարշտութեանն⁴ եւ անիրաւութեանն⁵ մարդկան»։ 105 Եւ դարձեալ. «զի⁶ ապրեսցուք (ասէ)⁷ ի բարկութենէն, որ գալոց⁸ է⁹», յորոց ուսանիմք, եթէ քան զհուր գեհնին¹⁰ եւս դառնագոյն է մեղաւորաց¹¹, բարկացեալ տեսանել զարարիչն ի վերայ ինքեանց. ոչ ըստ այսր բարկութեան, որ վասն խրատու է եւ դարձի, այլ աններելի¹² եւ¹³ յաւիտեանական, մինչ զի¹⁴ տեսանեն զոմանս յառաջ կոչեցեալս եւ պատկեալս, եւ զինքեանս բարկութեամբ¹⁵ ի բաց մերժեալս յերեսացն Աստուծոյ, եւ ոչ միշտ կայ ի զարհուրականսն, այլ դառնայ եւ հանդարտագունիւքն խրատել¹⁶, որպէս հարբ¹⁷ զորդիս¹⁸:

106 8.¹⁹ Արարէք այսուհետեւ պտուղ արժանի ապաշխարութեան:

107 «Զի չէ բաւական, ասէ, փախչելն միայն ի չարեաց, այլեւ գործս բարեաց ցուցանել. ոչ զայն սովորութիւն խնդրեմ²⁰, զոր մարգարէիւքն ունէիք²¹, զի կարճէիք սպառնալեալք²² ի մեղացն²³, եւ դարձեալ ի նոյն դառնայիք. այլ այս նոր իմն են իրք եւ բարձրագոյնք: 108 Քանզի ոչ մարգարէ ոք եկեալ է, այլ Տէր մարգարէիցն, եւ ո՛չ յերկիր²⁴, այլ յերկինս կոչէ զամենեսեան, յորմէ²⁵ պարգեւքն եւ պատիւքն²⁶ անմահականք են, զի թէ եւ յառաջին դարսն՝ ծառայիցն կոչմամբ ոչ դարձարուք, այսուհետեւ մինչ Տէրն եկեալ հասեալ իցէ, եւ բարկութիւնն²⁷ եկեալ²⁸ ի վերայ անապաշխարիցն²⁹, ցուցէ՛ք, ասէ, ոչ լոկ ապաշխարութիւն, այլեւ պտղովն հանդերձ»:

109 Եւ ո՞ր³⁰ իցէ ապաշխարութիւն³¹, կամ զի³² պտուղ նորա. ապաշխարութիւն՝ ապաշաւելն միայն է դանցեալ գործս վատթարութեանն³², իսկ պտուղն՝ զընդդէմսն գործել, չարեացն՝ զուղղութիւնն, որպէս³³ անմաքուր վարուց՝ զսրբութիւն, որկորստութեան եւ արբեցութեան՝ զքաղց եւ զծարաւ, ծաղու՝ զարտասուս, որ յագահութեան մեղսն³⁴ է³⁵

1 B եցոյց
2 A տանջանաց
3 B չի՞
4 AB ամբարշտութեան
5 B չի՞ եւ անիրաւութեան
= Հատ. Լ: 18
6 B քե
7 B չի՞
8 AB գալոցն
9 A իցէ
10 B գեհննոյն
11 B մեղաւորացն
12 A + է
13 B չի՞
14 AB չի՞
15 B չի՞
16 B + ջամա
17 B հայր
18 B գորդիսն
19 AB չի՞

20 B ինդրեմ
21 A չի՞
22 A սպառնալեալք B սպառնալեալք կարճէի՞ փխ - կարճէի՞ սպառնալեալք
23 AB մեղաց
24 B + աւետեաց
25 B + եւ
26 B պատիւքն
27 A բարկութիւնս
28 B մերձեալ
29 B անդարձիցն
30 A ո
31 AB ապաշխարութիւնն B + եւ
32 A վատթարութեան B վատութեանն
33 B այն է, զի զչարն ի բաց ընկեցեալ զարիւն գործեացէ եւ ընդդէմ փխ զընդդէմսն գործել, չարեացն՝ զուղղութիւնն, որպէս
34 A մեղսն
35 B չի՞ մեղսն է

զսփռելն¹ եւ զտալն² աղքատաց, եւ զայլն ամենայն: 110 Եւ ո՛չ սոսկ ասէ պտուղ, այլ՝ արժանաւոր, այսինքն՝ ոչ նուազ³ պտղաբերել⁴, այլ⁵ ըստ չափոյ վատթարին⁶ կշռել եւ զլաւագոյնսն, եւ դարձեալ՝ անխառն յախտից փառասիրութեան՝ դործել զառաքինութիւնս, որով պտղաբերի արժանաւոր Աստուծոյ, զի պտուղ ապաշխարութեան՝ անկեղծ բարեգործութիւնն է, իսկ կերպարանեալն տերեւ միայն է⁷ առանց պտղոյ, ըստ թղենւոյն⁸, զոր անէծ Քրիստոս՝:

111 9.⁹ Եւ մի՛ համարիցիք¹⁰ ասել¹¹ յանձինս, թէ ունիմք մեք հայր զԱբրահամ¹², ասե՛մ ձեզ, թէ¹³ կարա՛ւղ¹⁴ է Աստուած ի քարանցս յայսցանէ յարուցանել որդիս Աբրահամու¹⁵:

112 Ոչ եթէ¹⁶ զայսոսիկ ասելով արգելոյր զնոսա լինել որդիս Աբրահամու¹⁷, այլ զի մի մարմնական պարծանաւք¹⁸ ծուլացեալ¹⁹ յոգւոցն²⁰ առաքինութենէ²¹, զի ե-

թէ²² ոչ լինիք²³, - ասէ,- նմանաւղք²⁴ նախնեացն՝ վարուք²⁵, առիթ տանջանաց²⁶ են ձեզ ազգակցութիւն²⁷ սրբոցն, եւ ո՛չ փրկութեան, զի ի բարի արմատոյ²⁸ չար շառաւիղ²⁹ ընծիւղեցաք³⁰: 113 Եւ առակաւոր բանիւս³¹ զհպարտութիւն մտաց նոցա հրապարակէ, որպէս եւ ասեն³² իսկ, թէ մեք հայր զԱբրահամ³³ ունիմք³⁴, քանզի չասաց, թէ³⁵ միայն կարէ ձեզ ո՛չ աւզնել³⁶ նահապետն, յորժամ դուք անպիտան լինիցիք, այլ թէ կարաւղ³⁷ է Աստուած մերժել զձեզ, եւ ի քարանցս³⁸ յարուցանել որդիս Աբրահամու³⁹, յորժամ կամեսցի, այսինքն՝ մի՛ կարծէք, զի⁴⁰ եթէ դուք կորնչիցիք՝ անորդի մնայ Աբրահամ, զի դիւրին է Աստուծոյ ի քարանց⁴¹ առնել⁴² տալ նմա որդիս, որպէս եւ յառաջնումն⁴³ արար՝ ի քարացեալ ամլութենէն Սառայի տալ⁴⁴ նմա⁴⁵ զԻսահակ՝ ըստ մարգարէին. «Հայեցարուք ի վէմն, յորմէ կոփեցարուք⁴⁶»^է:

114 Զի որպէս յայնժամ արար զնա սքան-

1 B սփռելն
 2 AB տալ
 3 B նուազս
 4 B + եւ ոչ ակամա եւ ի հարկէ, այլ կամա եւ արժանի աստուծոյ
 5 B եւ
 6 A վարարիմ
 7 AB չի՞ք
 8 AB թղենոյն
 * ՄԴ-ԲԷ. ԺԻ՛ 12-21
 9 AB չի՞ք
 10 B համարիմ
 11 B ասէ
 12 A զարրամ
 13 AB զի
 14 B կարող
 15 A արրամու
 16 A թէ
 17 A արրամու
 18 B պարծանաւքն
 19 A ծուլացիմ B ծուլանայցեն
 20 AB յոգոցն
 21 B առաքինութեանցն

22 B թէ
 23 AB չլինիմք փիս ոչ լինիմք
 24 B նմանող
 25 B առաքինութեանց
 26 B տանջանացն
 27 A ազգակցութիւնք B ազգականութիւն
 28 A արմատոց B արմատոցն
 29 A շառաւիղ
 30 AB ընծիւղեցայք
 31 B բանիւք
 32 A ասէին
 33 A զարրամ
 34 B ունիմք զարրահամ փիս զարրահամ ունիմք
 35 AB + ոչ
 36 AB ոչ կարէ աւզնել ձեզ փիս կարէ ձեզ ո՛չ աւզնել
 37 AB կարող
 38 B քարանց
 39 A արրամու
 40 B չի՞ք
 41 B յայսցանէ
 42 A + մարդիկ եւ B + մարդիկ
 43 B յառաջն
 44 B տալով
 45 B չի՞ք
 46 AB + եւ ի գուրն յորմէ փորեցարուք
 է ԵԿ. ԴԵ՛ 1

չեկեաւքն՝ հայր այսքան որդւոց², դնոյն եւ այժմ եթէ կամեսցի, կարաւոյ³ է եւս առնել⁴ բազմաց, այսինքն՝ զհեթանոսս⁵, որք⁶ քարանց երկիրպագանեն՝ առնելով որդիս հաւատոցն Աբրահամու⁷, եւ այսոքիւք խոտէ զմարմնոյ⁸ ազնուականութիւնն⁹ եւ զհպարտութիւնն, որ յայսոսիկ¹⁰, եւ յարգէ միայն զհոգւոյ¹¹ առաքինութիւնն¹², եւ ապա եւս սաստիկ աւրինակաւ երկեցուցանէ:

115 10.¹³ Զի ահաւասիկ տապար՝ առ արմին ծառոց¹⁴ դնի:

116 Նախ՝ աստուածային բարկութեանն¹⁵ յիշատակաւ զարհուրեցոյց, եւ ապա¹⁶ տապարի աւրինակաւ, որով յայտ առնէ, եթէ¹⁷ ի բազում ժամանակաց անպտուղք էին¹⁸ եւ խոպանացեալք¹⁹, որոց ոչ միայն ի նահապետին ազնուականութենէ անկանել²⁰ սպառնայր²¹, եւ այլոց՝ փոխան²² նոցա լինել որդիս, այլեւ տապաւրաւ հատանել ի կենաց, եւ²³ հատելոյն²⁴ ի

հուրն անկանել²⁵, որ ահագին իմն է եւ սարսուելի²⁶, զի ոչ գերանդի թռուցեալ²⁷ կամ ցանգ քակեալ²⁸ եւ կոխան լեալ²⁸ այգի²⁹, այլ տապար սրեալ, եւ ոչ հեռագոյն, այլ մերձ եղեալ ծառոյն, ոչ յոստան կամ ի սաղարթան, այլ յարմատան²⁹ հուպ, որպէս զի թէ ոչ դառնայցեն արմատաքի խլեսցին՝ առանց վերստին ընծիւղելոյ³⁰, քանզի ոչ եթէ ծառայ ոք է, որ դատի ըստ առաջնոցն աւրինակի, այլ ամենեցունց Տէր³¹: 117 Եւ մերձ դնելն եւ ոչ հատանելն նոյնծամայն՝ ներելոյ է նշանք³². «Զի եթէ³³ պտղաբերիցէք, – ասէ, – պիտանիս³⁴ տնկողին, ոչ ինչ մեղանչէ³⁵ ձեզ տապարն: 118 Ապա եթէ³⁶ փոխանակ պտղաբերելոյ զբարիս³⁷ անբժշկելի անձամբ ի յախտսն³⁸ կայցէք, ի բաց հատանիցէք³⁹ ի կենաց», այսինքն՝ ի նախնեացն փառաց, եւ յաւրինացն լուսոյ, զոր եւ յաջորդ բանիւս⁴⁰ յայտ առնէ:

119 «Ամենայն ծառ, որ ոչ առնէ զպտուղ⁴¹ բարի, հատանի եւ ի հուր արկանի»⁴²:

1 AB սփանչելեալ
 2 AB որդոյ
 3 B կարող
 4 AB առնել եւս փիս եւս առնել
 5 B հեթանոսաց
 6 AB որ
 7 A արբամու
 8 A զմարմնոց
 9 A ազնուականութիւն
 10 B + պանծամ
 11 A զհոգոյ B զհոգոյն
 12 B առաքինութիւն
 13 AB չի՞
 14 AB ծառոյ
 15 A բարկութեան
 16 B + դնէ
 17 B թէ
 18 AB էին անպտուղք փիս անպտուղք էին
 19 B խոպանացեալ
 20 B անգամիլ
 21 B սպառնա
 22 AB փոխանակ
 23 B + հետ
 24 B հատանելոյն

25 B անգամել
 26 B սարսուիելի
 27 B + եւ
 = Զ-է-է-1
 28 B խափանեալ
 29 Է-՝-՝-Զ-Ց-Ց-է-Գ-13
 29 AB յարմատն
 30 A ընծիւղելոյ
 31 B տէրն
 32 AB նշանակ
 33 B թէ
 34 B պիտանի
 35 B մեղանչիցէ
 36 AB թէ
 37 A զբարի
 38 B յախտս
 39 AB հատանիցիք
 40 AB բանիւս
 41 AB պտուղ
 42 Է-՝-է-է-է-19

120 Ի սովորական իրաց բերէ զաւրինակն, եւ իբրեւ դատաստանաւ իմն խաւսի, եւ նոցունց¹ դնէ առաջի² զհատուցումն³ վճռին, զի որպէս մարդիկ, ասէ, ոչ զպտղաբերս ի ծառոց⁴ հատանեն, այլ⁵ սրբեն եւս եւ դարմանեն, իսկ առ ի յայրումն հրոյ՝ զանպտուղսն⁶ հատանել⁷ սովորեցան յաղազս իրիք ինչ պիտոյից, այսպէս որ եւ⁸ տնկեաց զբնութիւնս⁹ մեր Աստուած, զորս տեսանէ պտղաբերս ի բարիս, խնամէ զնոսա, զի առաւել պտղաբերեցեն¹⁰ ըստ որթոյն¹¹ առակի, որ ի Տեառնէ¹²։ 121 Իսկ որ¹³ անպտուղ¹⁴ լինին¹⁵ ի բարեաց, եւ ի չարիս՝ պտղաբերք, եւ յայնոսիկ անգեղջք¹⁶ մինչ¹⁷ ի վախճան հատանին ի կենաց ոչ յառաւրբայս¹⁸ միայն, որ հասարակ¹⁹ արդարոց է²⁰ եւ մեղաւորաց, այլեւ²¹ ի յաւիտենական կենդանութենէն, եւ հատեալ²² ի հուրն²³ եւս անկանին, ոչ յանցանելիս²⁴, այլ յանշիջանելին բնութեամբ։ 122 Բայց ասելովն²⁵, թէ՛ ամե-

նայն ծառ, եւ զնոսա եւս ընդ հեթանոսաց²⁶ կարգէ, որով մերժէ զպարծանս ի նախնիսն պանծացելոց²⁷, զի թէ նորին իցես Աբրահամու²⁸ որդի, եւ համարիցիս բիւրս բիւրուց²⁹ ունել նահապետս³⁰, կրկին պատիժս կրեսցես, թէ ոչ պտղաբերեսցես ըստ հարցն աւրինակի։ 123 Եւ եթէ ծառոց անհնարին³¹ է փոփոխումն ընդունել բարւոյ³² ի չար կամ³³ չարէ ի բարիս, քանզի ի³⁴ բնութենէ³⁵ են կապեալք ի նոյն, այլ մարդկան կարելի³⁶ են երկոքինն³⁷, զի անձնիշխանք են եւ տէր կամաց, որք³⁸ ոչ ժամանակի կարաւտանան ըստ անզգայից³⁹ ծառոց, եւ ոչ աւղոց փոփոխմանց⁴⁰, կամաց միայն պէտք են⁴¹, եւ⁴² վաղվաղակի ծաղկաւ զարդարին եւ պտղաբերին։ 124 Եւ զի մի ասիցեն, թէ⁴³. «Դու աւազիկ⁴⁴ արագ սպառնաս զալ բարկութեանն, եւ մեք զիա՞րդ կարիցեմք⁴⁵ ի ժամանակի պատժոց լինել արագ⁴⁶ պտղաբերս», վասն այնորիկ դնէ առ ընթեր սպառնալեացն՝ զանճառ բարեաց յուսոյն աւետիք։

1 B նոցունց
2 B առաջի դնէ փխ դնէ առաջի
3 B գիատումն
4 AB զպտղաբերս ի ծառոց ոչ փխ ոչ զպտղաբերս ի ծառոց
5 AB այլեւ
6 B զանպտուղն
7 AB հարկանել
8 AB եւ որ փխ որ եւ
9 A գրնութիւն
10 AB պտղաբերեսցին
11 A որբունց
12 A տեառնէն
- ԹՊԸ ԺԵ 1-2
13 AB որք
14 A անպտուղք
15 B լինիցին
16 B անգեղջ
17 B մինչեւ
18 B առաւրբայ
19 AB հասարակաց
20 B է արդարոց փխ արդարոց է
21 A այլ
22 AB հատեալք
23 AB հուր
24 B ի սզալիս
25 AB ասելով

26 B հեթանոս
27 A պարծեցելոց
28 A արբահամու իցես B արբահամու իցես փխ իցես արբահամու
29 B քիւրոց
30 B նահապետ
31 B անհնար
32 AB բարոյ
33 AB + ի
34 AB չի՞ր
35 AB քնութեամբ
36 B կարելիք
37 B երկոքեան
38 B որ
39 A անզգայից
40 A փոփոխման B + այլեւ
41 B չի՞ր պէտք են
42 B որ
43 A երէ
44 A աւասիկ
45 B կարեմք
46 A արժանի B չի՞ր

125 11.¹ Ես մկրտեմ զձեզ (ասէ)² ջրով յապաշխարութիւն, բայց որ զկնի իմ գայ՝ հզաւրագոյն³ է քան զիս, եւ ես չեմ բաւական բառնալ զկաւշիկս նորա:

126 Նախ զարհուրեցոյց զնոսա ի հուր⁴ դատաստանին, եւ այլոց՝ փոխանակ նոցա մտանելոյն⁵, ապա ի մէջ բերէ զճառս Քրիստոսի, եւ զայն ոչ սաստիւ, այլ քաղցրութեամբ, զի եւ դիւրաւ ընդունիցին, զի յառաջ զնուագութիւն իւրոյ մկրտութեանն ցուցանէր⁶, յասելն. «Ես մկրտեմ զձեզ ջրով յապաշխարութիւն», որով յայտ առնէ, թէ. «իմս ոչ այլ ինչ գաւրէ, բայց միայն յապաշխարութիւն զձեզ կոչել⁷, զի փոքրագունիւս սրբեալք՝ պատրաստք⁸ լինիջիք յընդունելութիւն»⁹: 127 Ապա ի վերայ ածէ. «Բայց որ զկնի իմ գայ, հզաւրագոյն է քան զիս, եւ ես չեմ բաւական¹⁰ բառնալ զկաւշիկս նորա»: 128 Մարկոս եւս¹¹ զխոնարհագոյնն¹² ճառէ. «Ձեմ արժանի խոնարհել լուծանել զխրացս կաւշկաց նորա»¹³: 129 «Մի, ասէ, յորժամ լսիցես¹⁴, եթէ¹⁵ զկնի իմ գալոց է՝ կարծես¹⁵ յետ իմ եղեալ: 130 Կամ յորժամ ասիցեմ, թէ զաւրագոյն քան զիս է¹⁶, համեմատութիւն իբրեւ¹⁷ փոքու ընդ մեծի համարի-

ցիս: 131 Զի ոչ միայն համեմատ ոչ եմ¹⁸, այլեւ ոչ ընդ վերջին ծառայիցն արժանի եմ¹⁹ փոքր մասն²⁰ սպասաւորութեան²¹ յանձին ցուցանել»: 132 Վասն որոյ ոչ սաց զկաւշիկս, այլ եւ²² զխրացս կաւշկացն:

133 Եւ զի²³ նչ խրաց կաւշկացն իցեն²³, այլ ի²⁴ լինել շողկապիցն²⁵ պնդել²⁶ կաւշկացն եւ փոկոցն²⁷: 134 Կամ լինել²⁸, զոր արտաքոյ ոմանք ազանին գարշապարաց կաւշկացն, թէ գոյր եւ յայն²⁹ ժամանակի³⁰ սովորութիւն: 135 Իսկ առ ի միտս, զի³¹ եւ նուազ ինչ ի խորհրդոցն³² Քրիստոսի, ո՛չ որոց³³ ըստ աստուածութեանն, այլ ի տնաւրինականացս³⁴, զի զայն խրացս նշանակէ ոչ դիւրաւ լուծանելի է³⁵ ոչ միայն ի³⁶ տղայացելոց³⁷ յիմաստս, եւ ոչ յունողաց³⁸ զհոգին, այլեւ³⁹ որք ըստ Յովհաննու են հոգւով⁴⁰:

136 Նա մկրտեսցէ զձեզ ի Հոգին Սուրբ եւ ի հուր: 137 Տե՛ս զիմաստութիւն Մկրտչին, յորժամ ի դիմաց իւրոց⁴¹ քարոզէր զբանն ահաւորս բարբառեցաւ, եւ

1 AB չի՞ր
2 A մկրտեմ՝ ասէ զձեզ B ասէ մկրտեմ՝ զձեզ փխ մկրտեմ՝ զձեզ ասէ
3 A յաւագոյն
4 B ահիւ փխ ի հուր
5 B մտանելոյ
6 AB ցուցանէ
7 A կոչել զձեզ փխ զձեզ կոչել
8 B պատրաստ
9 B ընդունելութեան AB + մեծագունին
10 A որում չեմ արժանի փխ եւ ես չեմ բաւական B արժանի
11 A գեւս
12 A խոնարհագոյնս B զխոնարհագոյնսս
= Մ՝-ըէ-Լ՝ 7
13 AB լուիցես
14 AB թէ
15 B կարծիցես
16 B է, քան զիս փխ քան զիս է
17 A իբր

18 B չեմ փխ ոչ եմ
19 B չեմ
20 B մասինն
21 B սպասաւորութիւն
22 AB չի՞ր
23 B իցէ
24 AB քուի փխ այլ ի
25 B շողկապից
26 A պնդիլ B պնդիլ
27 B փոկոց կաւշկացն փխ կաւշկացն եւ փոկոցն
28 B եւ կամ փխ կամ լինել
29 AB այնմ
30 B ժամանակին
31 B թէ
32 B խորհրդոցն
33 B յորոց
34 B տնաւրինականացն
35 B չի՞ր
36 B չի՞ր
37 A տղայացելոցն
38 AB յոչ ունողաց փխ ոչ յունողաց
39 B + ոչ
40 AB հոգով
41 AB իւր

յորժամ զՏեառն յիշեաց զգալուստն¹, քաղցունս իմն եւ ախորժականս², զի ոչ զհանդերձեալ բարկութենէն յիշէ, եւ³ ոչ զտապարաւ⁴ հատումն անպտղաբեր ծառոց եւ մատնիլ հրոյ, այլ զմեղաւորաց⁵ թողութենէ, եւ զպարտեաց⁶ ազատութենէ, զորդէգրութենէ, եւ զհաղորդակից լինելոյ, եւ զառատութիւն հոգւոյն⁷ պարգեւաց⁸: 138 Յայս ամենայն հայեցեալ՝ ասէ. «Նա մկրտեսցէ զձեզ ի Հոգին Սուրբ եւ ի Հուր»: 139 Որ եւ⁹ արգարեւ իսկ ընկալաւ զլրումն¹⁰ մարգարէութիւնս¹¹ այս մեծին¹², քան զմարգարէս, յորժամ, ըստ պատմութեանն¹³ Ղուկայ¹⁴, եղեալ յերուսաղէմ հնչումն Հոգւոյն¹⁴ ի վերնատանն, երեւեցան նոցա յայտնապէս բաժանեալ լեզուք, իբրեւ ի հրոյ, եւ նստէր իւրաքանչիւր ի դասս առաքելոցն, որք եւ մկրտեցան ըստ ասացելոցս¹⁵ ի Հոգին Սուրբ եւ ի Հուր, եւ¹⁶ երեւելի տեսւեամբ: 140 Եւ որ ի նոցանէ եւ յետ նոցին հաւատացեալք, թէպէտեւ ոչ այնպէս յայտնի¹⁷, այլ աներեւութաբար¹⁸ ըստ հաւատոց ի նոյն նմանութիւն մկրտին ի Հուր եւ ի Հոգին: 141 Նաեւ յիշմամբ հրոյն՝ զյորդութիւն¹⁹ շնորհացն ցու-

ցանէ: 142 Զի որպէս հուր ի փոքր շառաւիղէ²⁰ յանբաւս տարածանի ըստ նիւթոյն եւ²¹ զաւրութեան, այնպէս եւ²² Հոգւոյն²³ շնորհք²⁴ ի ձեռն աւագանին առ բնաւս հեղու²⁵ մարդկութիւն, որք ուղիղ հաւատով եւ մաքուր վարուք եղեն նիւթ վառմանն²⁶, որ²⁷ յինքեանս: 143 Եւ դարձեալ՝ ամբառնայ զմիտս լսողացն²⁸ ի յիշատակ այնմիկ, որ հրովն երեւեցաւ մարգարէիցն: 144 Որպէս Մովսիսի²⁹ ի Քորէք³⁰, եւ ժողովրդեանն՝ ի Սինա³⁰, եւ եզեկիէլի³¹ ի քերովբէսն³¹, եւ այլոց³² ըստ իւրաքանչիւր տեղւոյ³³ եւ ժամանակի: 145 Եւ այսուցուցանէ Աստուած եւ զՀոգին՝ յայտնելով, թէ ոչ այլ նա էր, եւ այլ սա, այլ մի եւ նոյն Աստուած, զի³⁴ մի³⁵ պատիւ Սրբոյ Երրորդութեանն: 146 Եւ զի Հոգւոյն³⁶ շնորհք³⁷ վերջին էր ըստ կարգի, յորոց պարգեւեաց Քրիստոս մարդկան, նախ զայն զնէ, զի հեշտալեացն յիշմամբ զարթուցէ զմիտս լսողացն: 147 Զի պարտ էր Գառնին զենանիլ, եւ³⁸ մեռանել³⁹, եւ թաղել⁴⁰, եւ

1 AB գգալուստ
2 B ախորժակս
3 B չիբ
4 B տապարաւ
5 AB գմեղաց
6 AB գպատժոց
7 AB հոգոյն
8 A պարգեւեաց
9 B չիբ
10 B ընկալաւ իսկզբանն փիս իսկ ընկալաւ զլրումն
11 A մարգարէութեանս
12 A մեծին B մեծ ինչ
- Ո՞րք. Ժ. Գ. 1-28
13 A պատմութեան B գպատմութիւնն
բ Գ. 1-4
14 AB հոգոյն
15 B ասացելոյս
16 AB չիբ
17 B չիբ
18 B աներեւոյթաբար
19 B գորդութիւն

20 AB շառաւիղէ
21 AB չիբ
22 B չիբ
23 AB հոգոյն
24 A շնորհք B գարութեան
25 AB հեղաւ
26 AB վառման
27 AB նորին
28 B տղայոցն
29 AB մովսէսի CT մաւսիսի
բ Եւ. Գ. 1-2
30 B սինեայ
բ Եւ. Լ. 16-20
31 B կառսն
բ Եւ. Լ. 1-28
32 AB այլոցն
33 AB տեղոյ
34 B եւ
35 AB էր
36 AB հոգոյն
37 B շնորհ
38 AB + մեղացն
39 B մեռանիլ
40 B թաղիլ

յառնել¹, եւ ապա գալ Հոգւոյն², յայտցանէ ինչ ոչ ճառեաց, բայց³ զոր յետոյն⁴ լինելոց էր, զի քարոզեսցի նորա պատիւն, եւ ապա անցէ զնոսա ի ճառ⁵ խաչին, զի մի ինչ գայթակղեսցին⁶, վասն որոյ եւ յետոյ իսկ ասէր. «Ահաւասիկ⁷ Գառն Աստուծոյ, որ բառնայ զմեզս աշխարհի»⁸: 148 Եւ ոչ ասաց, եթէ թողու, այլ⁸ բառնայ, զի մինն առանց ճգանց կամաւ միայն լինի⁹, եւ միւսն՝ մահու չափ, եւ ի տնաւրինականացն ամենայնէ¹⁰ ոչ այնպէս սերտիւ գիտէին զՔրիստոսէ¹¹ Որդի Աստուծոյ լինել¹², որպէս ի¹³ տալոյն զՀոգին, եւ Հայր յորժամ առաքէր զՅովհաննէս¹⁴, զայս ինչ նշան տայր զպատուոյ Որդւոյն¹⁵, թէ. «Յոյր վերայ տեսանիցես զՀոգին, զի իջանիցէ, նա՛ է, որ մկրտէ ի Հոգին Սուրբ¹⁶»⁵: 149 Եւ յորժամ ասաց զախորժականսն¹⁷ եւ զուարճացոյց առաջին զալստեամբն¹⁸ իւրով¹⁹ բարութեամբ²⁰ զլսաւղսն²¹ անէ զնովիմբ²² զահագինսն՝ զերկրորդի զալստեան նորա զխորհուրդն²³, զի մի՛ որք

զձրի շնորհս²⁴ առնուցուն ի Հոգւոյն²⁵, յայն ապաստան՝ ի ծուլութիւն²⁶ հատանիցին, այլ զի մաքուր եւ ազատ²⁷ պահեսցեն զանձինս. վասն որոյ²⁸ ասէ:

150 12.²⁹ Որոյ հեծանոցն ի ձեռին իւրում (է), եւ սրբեսցէ զկալ իւր, եւ ժողովեսցէ զցորեանն ի շտեմարանս³⁰ իւր, եւ զյարդն³¹ այրեսցէ անշէջ հրով³²:

151 Վերագոյն գտանջանացն³³ միայն ճառեաց, իսկ աստ եւ զդատաւորն անձամբ³⁴ ցուցանէ: 152 Որում³⁵ հեծանոցն ի ձեռին իւրում ասէ, այսինքն՝ ճշմարտութիւն դատաստանին, որով լինելոց է անաչառ եւ համառաւտ ընտրութիւն: 153 Տեսանե՛ս զնոյն Տէր իրացն, զնոյն եւ մշակ յաղագս նախախնամական³⁶ զաւրութեանն: 154 Բայց աստ զինքն ցուցանէ ըստ նմանութեան մշակի՝ առեալ ի ձեռս զհեծանոցն, եւ ո՛չ ասաց, թէ յայնժամ միայն առնուցու ի ձեռս, այլ զի՞նչ, որոյ հեծանոցն ի ձեռին իւրում³⁷, այսինքն՝ միշտ ընդ ինքեան կրելով, յորմէ ուսանիմք յամենայն ժամ լինել դատաստան³⁸ Աստուծոյ յարարածս, թէպէտեւ ոչ համաւերէն եւ յայտնի, այլ մասնաւորաբար եւ ի³⁹ ծածուկ: 155 Ասի դարձեալ եւ զխա-

1 B յառնիլ

2 AB հոգոյն B + բայց

3 B չի՛ր

4 B յառաջագոյն

5 AB նաոս

6 A գայթակղեսցին

7 AB + Իրիստոս

« Յ•Վ•Ը•Լ՝ 29

8 B + եթէ

9 B միայն լինի կամաւ փ/ս կամաւ միայն լինի

10 B յամենայնէ

11 B գրիստոս

12 B չի՛ր

13 B յետ

14 CT զպաւհաննէս

15 B որդոյն

16 B + եւ ի հուր

« Յ•Վ•Ը•Լ՝ 33

17 B գախորժակսն

18 AB գալստեանն

19 AB չի՛ր

20 A քարուքեամբ

21 AB զլսողսն

22 B զնովիմբ

23 AB զխորհուրդ

24 A շնորհսն B ձրի զշնորհսն աստուծոյ փ/ս զձրի շնորհս

25 AB հոգոյն

26 B լուսանցիում. անկանիցին

27 B արդար

28 AB + եւ

29 AB չի՛ր

30 A յիշտեմարանս B յշտեմարանս

31 B գարդն

32 B հրովն

33 B գտանջանաց

34 AB մատամբն

35 B որոյ

36 A նախախնամող B նախախնամողական

37 B + է

38 A դատաստանի B դատաստանին

39 AB չի՛ր

չէն նշանակեալ¹ Հեծանոց, որով բաժանէ զհաւատացեալս եւ զանհաւատս² ի միմեանց, եւ ժողովէ զերկրպագուս խաչին ի շտեմարանս³ արքայութեանն⁴ իբրեւ զցորեանն⁵, եւ զուրացաւդսն⁶ ըստ նմանութեան յարդի Հոսէ⁷ բարկութեամբ ի բոց⁸ անշիջանելի: 156 Եւ սրբեսցէ ասէ⁹ զկալ իւր, կալի¹⁰ նմանեցուցանէ զբովանդակ աշխարհս կամ¹¹ վասն զի խորհրդոյ իրին պատշաճ էր աւրինակն¹², կամ յաղագս փրկութեան¹³ երկրի¹⁴ առ երկին¹⁵ համեմատութեամբն¹⁶: 157 Իսկ սրբելն զաշխարհս¹⁷ ի մեղաւորաց, ըստ ասելոյն¹⁸. «Պակասեցին մեղաւորք յերկրէ»¹⁹: 158 Եւ իւր, ասելով, զի²⁰ «Տեսոն է երկիր լրիւ իւրով»²¹, թէպէտեւ այժմ բազումք ապստամբ են²² ի հաւատս եւ ի գործս՝ վասն անձնիշխան կամացն: 159 Այլ զոր աւրինակ մշակին են արտորայք²³ վասն սերմանելոյն, սակայն յոլովք ի բուսոցն կորնչին մինչեւ ի կալն: 160 Եւ զորս²⁴ սրբէ Հեծանոցաւն եւ ժողովէ յշտեմա-

րանս²⁵ զայնոսիկ վարկանի սեպհական²⁶ իւր: 161 Նոյնպէս եւ Աստուած՝ թէպէտեւ իւր են ամենեքեանքն²⁷ արարչութեամբն, բայց զի²⁸ յոլովք²⁹ անհնազանդք³⁰ են, վասն ներելոյն, այլ յորժամ ժողովէ ի կալ դատաստանին³¹ զամենեսեանսն³², եւ սրբէ ի³³ յարդատեսակ գործողացն զբարիսն իբրեւ զցորեան՝ այն³⁴ տիրապէս կոչի իւր: 162 Եւ որպէս Հատ ցորենոյ ոչ ինչ³⁵ վնասի ի կամնասայլիցն³⁶ եւ յարդն³⁷ Հողմով Հոսեալ առնի ճարակ հրոյ, նոյնպէս եւ արդարքն ոչ ինչ³⁸ վնասին ի բարկութենէ դատաստանին, այլեւ կոչին քաղցր ձայնիւ ի կեանսն յաւիտենից: 163 Իսկ մեղաւորքն զաւրէն ցաւղնոյն³⁹ հալածին իբրեւ Հողմով ի ձայնէ թագաւորին⁴⁰, որոց հրամայէ գնալ ի հուրն անչէջ, նաեւ աստի կենացս ի դէպ իմն աւրինակին⁴¹, զի որպէս ցորեանն եւ ցաւղունն⁴² միապէս սփոռն ի կալն, եւ կամնասայլն Հասարակարար կասու զնոսա, նոյնպէս եւ⁴³ բարիքն եւ չարիքն⁴⁴ Հասարակարար կան⁴⁵ ի միում աշխարհի, եւ⁴⁶ փորձութիւն ինչ⁴⁷

1 A նշանակել B նշանակիլ
 2 B գանհաւատսն
 3 BCT յըշտեմարանս փխ ի շտեմարանս
 4 AB արխայութեան
 5 AB գցորեան
 6 B գուրացողսն
 7 B հոսեսցէ
 8 B բոցն
 9 A չի՛բ
 10 B կալոյ
 11 B չի՛բ
 12 AB + եւ
 13 AB փոխրկութեան
 14 B + եւ
 15 AB երկնի
 16 B համեմատութեան
 17 A գաշխարհ
 18 B ասացելոյն
 19 B = շ. չ. Գ. 35
 20 B բլ
 21 B = շ. Ի. Գ. 1
 22 AB ապստամբն ի նմանէ փխ ապստամբ են
 23 B արտորայլն
 24 B գոր

23 A ի շտեմարանս
 24 B սեփական
 25 B ամենեքեան
 26 B չի՛բ
 27 B յոլովքն
 28 A անհնազանդեալք
 29 B դատաստանի
 30 AB գամենեսեան
 31 B չի՛բ
 32 AB յայնժամ
 33 B չի՛բ
 34 AB կամնասայլիցն
 35 B + մանրեալ
 36 B չի՛բ
 37 AB ցաւղոյ
 38 B դատաւորին
 39 B արինակեն
 40 B ցաւղն
 41 AB չի՛բ
 42 B չարքն
 43 B հարկանի
 44 B գի
 45 B չի՛բ

եւ մահ հաւատարապէս¹ հասանեն ի վերայ
ամենեցուն, բայց արգարոցն ոչ ինչ վնա-
սեն, որպէս² կամնասայլն՝ ցորենոյն, զի ա-
ռաւել մաքրէ՝ որպէս զոսկի ի հուր, եւ
ըստ որում³ ներէ սերմանաւղն ցաւղնոյն⁴
մինչ⁵ ի կալն, զի սնուցիչ է ցորենոյն. նե-
րէ եւ այժմ⁶ ամբարշտաց, վասն արգարոց,
յորժամ բարւոյ⁷ իրիք⁸ լինին պատճառս⁹:
164 Ոմանց՝ յաղագս խաղաղութիւն¹⁰ առ-
նելոյ աշխարհի¹¹, որպէս եւ¹² աշխարհա-
կալք, որոց եւ աղաւթս հրամայէ առնել
առաքեալ¹³: 165 Եւ ոմանց՝ զի փորձիչք¹⁴
լինին չարչարանաւք՝ ընտրելոց¹⁵ Աստու-
ծոյ, որովք¹⁶ բազումք հաճոյանան համբե-
րութեամբ¹⁷: 166 Եւ դարձեալ՝ ներէ մին-
չեւ ցվախճան¹⁸, զի գոյ յոյս փոփոխմանց¹⁹
նոցա²⁰ լինել ցորեան՝ փոխանակ որոման²¹
ըստ հրամանին²² Տեառն. «Թո՛յլ տուք ո-
րոմանցդ²³, եւ մի՛ քաղէք²⁴ մինչեւ ի
հունձս²⁵»^է:

1 B հասարակարար

2 AB + եւ ոչ

3 A որպէս փիւ ըստ որում

4 B ցաւղոյն

5 A մինչեւ B չի՛ր

6 B + աստուած

7 AB բարոյ

8 B իմիք

9 A պատճառ

10 B խաղաղութեան

11 A աշխարհի

12 AB չի՛ր

13 AB պաւղոս

• ԸՆՏԻՎ. ԻՆՅ-2

14 A փորձիչ

15 AB ընտրելոցն

16 A որով

17 B համբերութեամբ

18 A ցվաղեան

19 AB փոփոխման

20 B + եւ

21 B որոմանց

22 B հրամանի

23 B որոմանց

24 B + զնոսա

25 B հունձսն

է ՄԻՊԸ. ԺԳ. 29-30

167 Եւ արդ՝ ի Հոգւոյն²⁶ բարբառելոյ²⁷
ձայնին գեղեցկապէս իմն եւ համառաւտ²⁸
զերկուց գալստեանն²⁹ Տեառն զխոր-
հուրդ³⁰ եզ առաջի, յաղագս առաջնոյն,
թէ. «Նա՛ մկրտեսցէ զձեզ ի Հոգին Սուրբ»,
եւ վասն երկրորդին, թէ. «Ջցորեանն ժողո-
վեսցէ, եւ զյարզն այրեսցէ անշէջ հրով»:
168 Արդ, որք յերկբայս լինին վասն գեհե-
նին, տեսցեն, զի³¹ թէ առաջինն ո՛չ եղեւ, ա-
պա եւ երկրորդն տարակուսելի է: 169 Իսկ
եթէ³² գառաջինն³³ կատարեաց³⁴ ստուգա-
պէս, եւ յայտ է յայնմանէ, զի մկրտեցան
առաքեալքն ի վերնատունն³⁵ ի Հոգւոյն³⁶,
եւ հաւատացեալքն՝ աւաղանաւն: 170 Կա-
տարեսցէ³⁷ անվրէպ եւ զերկրորդն³⁸, զի
մկրտելոց են ամբարշտացն դասք, որք
աստ ոչ մկրտեցան, գեհեհնին հրովն՝ եր-
կայնագունիւն եւ տաժանելեաւն:

171 13.³⁹ Յայնժամ գայ Յիսուս ի Գա-
լիլէէ⁴⁰ ի Յորդանան առ Յովհաննէս⁴¹
մկրտել⁴² ի նմանէ:

172 Աստուածայինքն ոչ ըստ մարդկայ-
նոցս բերին ակամայ շարժումն եւ ըստ պա-
տահման, այլ կամաւորաբար, եւ նախատե-
սութեամբ⁴³. եւ որպէս ամենայնքն, նոյն⁴⁴

26 AB հոգոյն

27 B բարբառելով

28 AB + բանիւ

29 B գալստեանց

30 B խորհուրդ

31 B չի՛ր

32 A թէ

33 B առաջինն

34 B կատարեցաւ

35 A վերնատունն B չի՛ր ի վերնատունն

36 AB հոգոյն

37 AB կատարեսցի

38 B երկրորդն

39 AB չի՛ր

40 B գալիլէ

41 A յովաննէս

42 AB մկրտիլ

43 B նախատակութեամբ

44 AB նոյնպէս

եւ մկրտութեանս¹ խորհուրդ²: 173 Զի եկաց նա զամս երեսուն լուեայն³ ի նշանաց⁴ եւ ի վարդապետութենէ, մինչ ի կատարումն հասակի մարմնոյն, յորում եւ մերս հասարակական բնութեան⁵ հաւատալի է՝ առաքինութիւն եւ վարդապետութիւն, եւ զի անմարթ էր Յովհաննու⁶ զձեռանէ առնուլ նմա⁷ եւ շրջեցուցանել տանէ ի տուն եւ վկայել զնմանէ, նորին ազագաւ՝ նախ առաքեաց զՅովհաննէս⁸ յառաջընթաց, զի փող հարցէ⁹ պատրաստել զճանապարհս¹⁰ մտի նորա: 174 Եւ իբրեւ ձայնն հնչեաց փոխանակ փողոյ, եւ ժողովեաց միահամուռ զժողովուրդսն¹¹ ի հրամանս¹² թագաւորին, յայնժամ եւ ինքն իսկ¹³ թագաւորն եկեալ՝ ոչ ի փառս ճոխութեան հայրենի¹⁴, զի եւ¹⁵ ոչ տանել կարէին, այլ ի կերպարանս¹⁶ գծութեան¹⁷ իբրեւ զմի ի բազմացն¹⁸, զի զիւրաւ մերձեցին:

175 Եւ ուստի¹⁹ եկն ի¹⁹ Յորդանան ի Գալիլէէ²⁰, այսինքն՝ ի Նազարէթ²¹ քաղաքէ, յորում բնակեալ էր²² ընդ ծնողին մինչեւ ցայնվայր յետ դարձին յԵզրիպոտս, եւ

ոչ գայր ի սկզբան²³ երեւելոյ նորա յանապատէն, զի մի ասիցեն²⁴, թէ ընդ²⁵ միմեանս եկեալ եւ դաշն հաստատեալ, վասն այնորիկ վկայէ զնմանէ, այլ եկաց մինչեւ ի հաւաքումն ամենեցուն, որոց լսելի եղեն բան²⁶ քարոզութեան նորա, եւ ապա եկն, եւ զի յորժամ լուիցեն յառաջագոյն²⁷ զնմանէ զայնպիսի մեծամեծ վկայութիւն²⁸: 176 Եթէ²⁹. «Որ զկնի իմ գայ, գարագոյն է քան զիս, եւ ես չեմ³⁰ բաւական բառնալ զկաւչիկս նորա»: 177 Եւ եթէ. «Մկրտեսցէ զձեզ ի Հոգին Սուրբ եւ ի Հուր»³¹: 178 Մի՛ կարծիցեն ի տեսանելն զնա եկեալ առ Յուհաննէս³¹, թէ իբրեւ կարաւտ գայ ի մկրտութիւն: 179 Եւ դարձեալ՝ երեսնամեայ գալովն ի մկրտութիւն՝ յամաւթ արար³² զմարկիոնացիսն³³, որք³⁴ առ աչաւք նմա ասեն առնուլ³⁵ զմարմինն³⁶, զի թէ ոչ զգեցաւ³⁷ մարմին ճշմարտապէս, ի մկրտութիւնն³⁸ որո՞վ մերձեանայր աստուածեղէն բնութեամբն³⁹ անբմբունի զոլով, եւ երեսնամեայ ասելով՝ զմանկութենէն⁴⁰ յայտ առնէ, եւ ոչ զմշտնջենաւորութենէն⁴¹: 180 Իսկ առ ի⁴² միտս՝ քանզի Ադամն առաջին երեսնա-

1 B մկրտութեան
2 B խորհուրդն
3 A լուեայն
4 B նշանացն
5 A բնութեանս
6 A յովաննու
7 AB նորա
8 B առաքեաց նախ զյովաննէս փ/ս նախ առաքեաց զյովաննէս
9 B հարկացէ
10 B նախապարհ
11 B զժողովուրդն
12 B հրաման
13 B չի՞ր
14 B հայրենի նոյնութեանն փ/ս նոյնութեան հայրենի
15 B չի՞ր
16 A + մարմնոյ B + մարդոյ
17 A զձեռութեան
18 B բազմաց
19 B չի՞ր
20 B գալիլիէ
21 B նազարեթ
22 AB բնակէր փ/ս բնակեալ էր

23 A սկզբան B սկզբանէ
24 B ասացեն
25 AB առ
26 A բանք
27 B յառաջագոյն լուիցեն փ/ս լուիցեն յառաջագոյն
28 A վկայութիւնս B վկայութիւնսն
29 B թէ
30 A ոչ եմ փ/ս ես չեմ
- Մ-Գ-Գ-11
31 A յովաննէս B չի՞ր եկեալ առ յուհաննէս
32 B առնէ
33 B զմարկիոնացսն
34 B որ
35 AB ասեն առնուլ նմա փ/ս նմա ասեն առնուլ
36 B զմարմին
37 A սգեցաւ
38 B մկրտութիւն
39 B բնութեամբ
40 A զմարդկութենէն B ի մարդկութենէն
41 AB զմշտնջենաւոր աստուածութենէն
42 B չի՞ր

մեայ ստեղծեալ՝ ընկալաւ¹ զփշուժն Հոգւոյն², եւ ոչ պահեաց, երկրորդ³ Ադամս⁴ Տէր առեալ նորին բնութեամբ⁵ զեաւթնեկի⁶ շնորհս՝ յիջմանէ⁷ Հոգւոյն⁸ ի Յորդանան, եւ ետ համաւրէն ծննդոց նորին աւագանին վերստին ծննդեամբ, այլ⁹ յաղագս այսորիկ¹⁰ պատճառաց՝ գայր¹¹ ի Յորդանան մկրտիլ ի Յովհաննէ¹²:

181 14.¹³ Եւ Յովհաննէս¹⁴ արգելու¹⁵ զնա եւ ասէ. «Ինձ պիտոյ է ի քէն մկրտիլ, եւ դու առ ի՞նչ գաս»:

182 Թէպէտեւ ծանաւթ էր Յովհաննէս¹⁶ տնաւրինարար գալոյն ի մկրտութիւն, սակայն զպատշաճն¹⁷ ցուցանէր առ նա խոնարհութիւն¹⁸, ըստ որում վայելէ ծառայի առ Տէր, եւ ստեղծուածոյ¹⁹ առ ստեղծիչ²⁰, որպէս է տեսանել առ Մովսէս²¹ եւ յերեմիաս²² յաստուածայնոցն²³ զհրաժարումն²⁴, եւ յամենայն սրբոց ժողովս, թէպէտեւ կոչեցեալք լինէին յառաջ, զի մի

Հոգի էր յամենեսեան²⁵: 183 «Ես պէտս ունիմ ի քէն մկրտիլ. ճրագս²⁶ արեգականդ, եւ ձայնս՝ Բանիդ²⁷, փեսաւէրս՝ փեսայիդ, որ ի ծնունդս կանանց մեծս՝ անդրանկանդ ամենայն արարածոց²⁸: 184 Ես պէտս ունիմ ո՛չ միայն ի քէն մկրտիլ, այլեւ²⁹ յաղագս քոյին աւրինաց՝ արեամբ, զի եղէց քարոզ, որպէս³⁰ կենդանեացս³¹ յերկրի³¹, եւ մեռելոցն ի դժոխս զկենդանարար քո գալուստ³²: 185 Եւ դու առ ի՞նչ գաս»: 186 Այսինքն՝ «սուրբդ սրբոց առ իս տաժանեալս³³ գաս ընդունել զմաքրութիւն³⁴, եւ զիա՞րդ խոտոյ հնար է մերձենալ ի հրոյ³⁵ բնութիւն եւ ոչ կիզանել³⁶», եւ ոչ ասաց, թէ. «Առ իս գաս մկրտիլ», զի զայն պատկառէր ասել, այլ միայն թէ. «Առ իս գաս», այսինքն³⁷ մահուամբ ի դժոխսն³⁸:

187 15.³⁰ Պատասխանի ետ Յիսուս եւ ասէ ցնա⁴⁰. «Թո՛ղ տուր այժմ, զի այսպէ՛ս վայել⁴¹ է մեզ լնուլ զամենայն արդարութիւնս⁴²»:

188 Ի մարդեղութեան⁴³ Տեառն՝ Սիմէոն⁴⁴ եւ Յովհաննէս⁴⁵ ծանեան զնա

1 B ընգալաւ
 2 AB հոգոյն
 3 B երկրորդս
 4 AB + եւ
 5 B զնորին մարմին եւ զբնութիւն փխ նորին բնութեամբ
 6 B զեաւթնարփի
 7 B չի՞ր
 8 AB հոգոյն B + սրբոյ
 9 B արդ
 10 B այսոցիկ
 11 A գայ
 12 A յովաննէ
 13 AB չի՞ր
 14 A յովհաննէս
 15 AB արգելոյր
 16 A յովհաննէս
 17 B զպատճառն
 18 B խոնարհութեան
 19 B ստեղծուածի
 20 B ստեղծիչն
 21 CT մասէս
 22 A յերեմէաս B յերեմիայ
 23 B գաստուածայնոցն
 24 B հրաժարումն

25 A յամենեսին
 26 B + ասէ
 27 B + եւ
 * Մարտ. ժ. 11. Գ. 1-4. Է. 28
 † Կ. 2. Է. 15
 28 B այլ
 29 B + ամենայն
 30 A կենդանեաց
 31 B + նոյնպէս
 32 A գայուստդ
 33 B տարժանեալս
 34 AB մաքրութիւն
 35 A ի հրոյ մերձենալ փխ մերձենալ ի հրոյ
 36 A կիզանիլ B կիզիլ
 37 B որ է խոնարհութիւն, այլ ասէ թէ առ իս գաս
 38 AB դժոխս
 39 AB չի՞ր
 40 AB չի՞ր եւ ասէ ցնա
 41 B պարտ
 42 B արդարութիւն
 43 A մարդեղութեանն B մարդեղութիւն
 44 CT սիմէան
 † Գ. 1-4. Բ. 25-32
 45 A յովաննէս CT յաւաննէս

զնոսա¹, զի ոչ գտաւ որ ի մարդկանէ ամենայնին կատարաւ², ամենեքեան եղեն ընդ անիծիւքն³: 196 Եկի ես⁴, զի նախ⁵ կատարեցից զամենայնն, եւ ապա լուծից զգրեալ անէծսն, որ կան ձեզ Հակառակ»: 197 Եւ յորժամ փոքր բանիւս այսու խելամուտ եղեւ Մկրտիչն՝ մեծագունի⁶ խորհրդոյն⁷, ապա թոյլ ետ նմա:

198 16.⁸ Եւ իբրեւ մկրտեցաւ Յիսուս, ել վաղվաղակի ի ջրոյ անտի:

199 Նախ⁹ պատմեաց աւետարանիչս զմկրտելոցն, եթէ¹⁰ «յետ մկրտութեանն խոստովան լինէին զմեղս¹¹», եւ այն՝ յառաջ քան զելանելն ի ջրոյ անտի¹², որպէս ասի¹³: 200 Իսկ Տէրն, վասն¹³ զի ոչ արար մեղս եւ «ոչ գտաւ նենգութիւն¹⁴ ի բերան նորա»¹⁵, որ եւ Գառն Աստուծոյ վկայեալ¹⁵ բարձաւ¹⁶ մեղաց¹⁷ աշխարհի¹⁸, նորին ազագաւ ոչ զելանելն միայն ի Յորդանանէ, այլեւ զվաղվաղակին յաւել, զոր աւելորդ էր ըստ կարգի բանիցն դնել, եթէ¹⁸ ոչ վասն սորին պատճառի:

201 Եւ ահա բացան նմա երկինք:

202 Նորանշան եղեն իրքն¹⁹, զի յորմէ՜ հետէ առաջինն Աղամաւ փակեցաւ, ո՛չ բացաւ, մինչեւ բարձան մեղք նորա մկրտութեամբն²⁰ երկրորդս²¹ Աղամայ, եւ²² ի վեր քան զպատուհասն էին պարգեւքս, զի անդ՝ դրախտին փակեցաւ դուռն, եւ աստ՝ երկնից արքայութիւնն բացաւ: 203 Նորին վասն ոչ ասաց լոկ, եթէ²³ բացան²⁴ երկինք, այլ թէ՛ նմա. ոչ ըստ աստուածութեանն, որ միշտ էր ընդ Հաւր²⁵, այլ ըստ մերոյս բնութեան, որ նշանակէ, թէ Հայր վասն նորին հաշտեցաւ²⁶ ընդ մարդկան եւ եբաց գերկինս²⁷, եւ ի նոյն հրաւիրեաց զամենեսեանն²⁸ մտանել եւ ժառանգել՝ Որդոյ իւրոյ մկրտութեամբն²⁹, զոր սկսաւ:

204 Եւ ետես (ասէ) զՀոգին Աստուծոյ, զի իջանէր իբրեւ զաղաւնի եւ գայր ի վերայ նորա:

205 Զոր ինչ նշան ետ Հայր Յովհաննու յանապատին, զնոյն տեսանէ այժմ, քանզի ասաց. «Յոր³⁰ վերայ տեսանիցես զՀոգին, զի իջանիցէ, նա՛ է որ մկրտէ ի Հոգին Սուրբ եւ ի Հուր»³¹: 206 Եւ զի՞նչ պէտք էին երեւելի տեսլեամբ իջանել³¹ Հոգւոյն³², այն³³, որ ընդ նմա էր միշտ, եւ

1 B + եւ
 2 A կատարող B կատարող ամենայնին փխ ամենայնին կատարաւ
 3 AB անիծիւք
 4 B + ասէ
 5 B չի՞ր
 6 A մեծագուն
 7 B + եւ
 8 AB չի՞ր
 9 B նախ
 10 B քէ
 11 B + իւրեանց
 12 B չի՞ր ի ջրոյ անտի
 13 Մատթ. Գ. 6. Մարկ. Լ. 5
 14 B չի՞ր
 15 A նենկութիւն
 16 Մատթ. Լ. Լ. 2. Լ. Պէթ. Բ. 22
 17 B վկայել + եւ
 18 AB բարձող
 19 A գմեղս
 20 Յովհ. Լ. 29
 18 B քէ

19 B իրք
 20 B մկրտութեամբս
 21 A երկրորդ
 22 B + զի
 23 AB քէ
 24 A բացաւ
 25 B + յերկինս
 26 B հանեցաւ
 27 A գերկին
 28 A գամենեսին B գամենեսան
 29 A որդոյ իւրոյ մկրտութեամբ B մկրտութեամբն որդոյ իւրոյ փխ որդոյ իւրոյ մկրտութեամբն
 30 AB յոր
 31 Յովհ. Լ. 33
 31 AB իջանելոյ
 32 B հոգոյն
 33 B չի՞ր

նմին¹ իսկ էր Հոգին՝ որպէս եւ Հաւր²: 207 Քանզի հրէայքն մեծ իմն գՅովհաննէս կարծէին վասն յանապատի³ բնակելոյն⁴, եւ զի որդի քահանայապետի էր⁵, եւ յամուլ արգանդէ⁶ ծնեալ⁷, եւ ընդ⁸ խոշոր զգեստիւ⁹, եւ զի ամենեքեանքն⁸ մկրտէին ի նմանէ: 208 Իսկ գՔրիստոս իբրեւ ի դոյզն⁹ յաղջկանէ¹⁰ միողէ¹¹ համարէին ծնեալ, եւ այն, թէ ի կուսէ իցէ՝ չէր յայտնի յայնժամ, մանաւանդ զի տնասուն եւս¹² էր եւ գհասարակաց հանդերձ¹³ զգեւոյր¹⁴, եւ զի մկրտեցաւ եւս ի Յովհաննէ, որ առաւել հաստատէր զկարծիս նոցա յայնոսիկ: 209 Քանզի¹⁵ ասէին, եթէ չէր մի ոք ի բազմաց ոչ ընդ բազումս դայր¹⁶ ի մկրտութիւն: 210 Եւ զի մի՛ լիցին¹⁷ կարծել զայնպիսիս¹⁸, վասն այնորիկ ընդ մկրտելն¹⁹ Յիսուսի երկինք²⁰ բանային եւ Հոգին²¹ իջանէր, եւ Հայր զնա յայտնէր Հոգւովն²², թէ. «Դա է Որդի իմ սիրելի²³»²⁴, զի եւ դու հաւատասցես, թէ եւ ի

քո մկրտիլն²⁵ իջանէ Հոգին՝ որպէս եւ ի նորայն²⁶: 211 Բայց ոչ եթէ²⁷ այնպէս յայտնի, եւ²⁸ ընդ այն մի²⁹ տարակուսիր, զի զամենայն պարգեւս աստուածայինս սովոր է Աստուած հրաշալի ի սկզբանն³⁰ երեւեցուցանել: 212 Որպէս եւ զաւրէնս³¹ առաջինս³² պէսպէս զարմանալեաւք, եւ զմկրտութիւն առաքելոցն, որ Հոգւովն³³ սաստիկ հողմով³⁴ եւ հրեղէն լեզուաւք, բայց յետոյ ո՛չ նոյնպիսի՝ թէպէտեւ նոյն է Հոգին:

213 Եւ վասն է՞ր ի նմանութիւն աղանոյ, զի զգաւն է թռչունն եւ հանդարտ³⁵, ըստ որում³⁶ Հոգին հոգի՛ ասի հեզութեան³⁷, եւ դարձեալ, զի զհին աւրինակն յիշեցուցէ³⁷, զի յորժամ եհաս յամաւրէն աշխարհի ալէկոծութիւնն³⁸, յայնժամ նոյն թռչունն երբըր զաւետիս հանդարտելոյ³⁹ ջրհեղեղին՝ ունելով առհաւատչեայ կենաց⁴⁰ գտերեւն⁴¹ ձիթենւոյն⁴² ի բերան⁴³, որ ունէր զնմանութիւն աստուածայնոյս⁴⁴ այսմ աղանւոյ⁴⁵, որ փոխանակ ձիթենւոյ⁴⁶

1 B նմա
 2 B հաւրն AB + այլ
 3 B յանապատից
 4 B բնակելոյ
 5 «ՂԾԿ. Լ՝ 5
 6 B + աւետաւք
 7 «ՂԾԿ. Լ՝ 7
 8 B չիք
 9 A սգեստուն B ստեստիւ
 10 A ամինեմին B ամենեմեան
 11 B + ինչ
 12 B աղջկանէ.
 13 B չիք
 14 B գիանդերձ
 15 A սգեմոյր
 16 B գի
 17 B գոյր
 18 B լիցի
 19 B գայտոսիկ
 20 A մկրտիլն
 21 B + նմա
 22 B + ի վերայ նորին
 23 B հողովն
 24 A չիք եւ հայր զնա յայտնէր հողովն՝ րէ դա է որդի իմ սիրելի
 25 «ՂԾԿ. Գ. 17

25 AB մկրտելն
 26 B չիք որպէս եւ ի նորայն
 27 A եթէ ոչ B րէ, ոչ փիս ոչ եթէ.
 28 A չիք
 29 B մի ինչ փիս ընդ այն մի
 30 A իսկսբանն B իսկզբանն հրաշալիս փիս հրաշալի ի սկզբանն
 31 A զաւրէնսն
 32 B գառաջին աւրէնսն փիս զաւրէնս առաջինս
 33 AB հողովն
 34 B հողմիւ
 35 A հանտարտ
 36 AB + եւ
 37 «ՂԾԿ. Գ. 21. Գ. 17. Գ. 1
 37 A յիշեցուցես
 38 B ալէկոծութիւն
 39 A հանտարտելոյ
 40 B կենացն
 41 AB գտերեւ
 42 AB ձիթենւոյն
 43 B ի բերանն
 44 «ՂԾԿ. Լ՝ 11
 44 B աստուածայնոյ
 45 AB աղանոյ
 46 A ձիթենի B ձիթենոյ

տերեւոյ՝ զազատութիւն¹ երեք ազգի մարդկան, եւ² գորղեգրութիւն³ առ ի Հաւրէ աւծմամբ իւղոյն⁴ սրբութեան, ըստ որում պատմէ⁵ աւետարանիչս:

214 17.⁶ Եւ ահա ձայն⁷ յերկնից, որ ասէր. «Իա է որդի իմ սիրելի, ընդ որ հաճեցայ»:

215 Ի վեր քան զյոյս եւ զյաւժարութիւն⁸ մարդկայինս բնութեան⁹ տեսեալ լինէին յայնժամ բարութիւնք, քանզի խորհուրդ երրորդութեանն, ծածկեալ¹⁰ յաւիտեանցն եւ յազգացն¹¹, յայտնէր ի Յորդանան: 216 Հայր՝ ի վերուստ վկայելով¹², եւ Որդի՝ մկրտութեամբն, եւ Հոգին՝ ազաւնակերպ իջմամբն¹³: 217 Եւ զի՞նչ այլ այս, եթէ ոչ նորոյ արարածոյ¹⁴ դարձեալ¹⁵ սկիզբն առնելոյ, ո՛չ երեւելոյ¹⁶, այլ անբերելոյ¹⁷ ոգւոց¹⁸ մարդկան: 218 Ո՛չ յանգոյութենէ ի գոյութիւն ածել, այլ զգոյացեալսն¹⁹ եւ զեղծեալսն²⁰ յապականութենէ մեղաց վերստին նորոգել: 219 Զի ըստ որում յառաջին արարչութեան²¹ երրորդու-

թեամբն գոյացան արարածք, Հաւր ձայնիւ լոյսն՝ յասելն. «Եղիցի լոյս»²², եւ²³ յետ լուսոյն՝ բանիւ Տեառն երկինք հաստատել^{23բ}, եւ Հոգւովն²⁴, զի չըջէր ի վերայ ջուրց²⁵, եւ միով աստուածութեամբն բոլոր էութիւնք յանէից էացան²⁵, մանաւանդ մարդոյս գոյութիւն, որ խորհրդեամբ երիցն ի պատկեր ստեղծաւ միութեանն²⁶. նոյնպէս եւ այժմ ձայն²⁷ Հաւր նկարեաց դարձեալ ի պատկեր աստուածութեան²⁸ իւրոյ յեղծմանէ²⁹ Հնոյն Ադամայ զողբիս³⁰ լսողաց³¹ իւրոց³² ծագմամբ լուսոյն իմանալոյ³³: 220 Ոչ գամենեցունց, այլ որ³⁴ ըստ վկայութեան ձայնին Հաւր՝ Որդի Աստուծոյ դաւանեն զՔրիստոս: 221 Իսկ որք³⁵ լուան³⁶ զձայնն Հաւր, եւ ո՛չ ներքին ականջաւք եւ տեսին զՀոգին³⁷, եւ ո՛չ մտացն աշաւք, զի ո՛չ հաւատացին Որդւոյն³⁸ Աստուծոյ³⁹ վկայելոյն⁴⁰ ի Հաւրէ եւ ի Հոգւոյն⁴¹, ի նոյն մնացին յեղծման Հնոյն պատկերի⁴² ապականութեան⁴³:

1 B զազատութիւն
2 B չի՞ր
3 B գորղեգրութիւն
4 A եղոյն
5 B չի՞ր
6 AB չի՞ր
7 AB + եղիւ
8 A զարժանաւորութիւն
9 B գմարդկային բնութեանս արժանաւորութիւն փ/ս զյաւժարութիւն մարդկայինս բնութեան
10 AB ծածկեալն
11 AB յազգաց
12 A վկայելովն
13 AB երեւմամբն
14 B արարածոյս
15 B չի՞ր
16 B երեւելի
17 B անբերելութիւն
18 A ի ոգոց B հոգոց
19 B զգոյացեալն
20 B զեղծեալն
21 AB արարչութեանն

ա ՆԻՆՎ. Ը 3
22 AB + որ
23 AB հաստատեալ
բ ՍԻՂ. Ը 6
24 AB հոգովն
գ ՆԻՆՎ. Ը 2
25 A չի՞ր
26 B միութիւնն
դ ՆԻՆՎ. Ը 26-27
27 A ձայն
28 B աստուածութեանն
29 B յեղծմանէն
30 B զողբիս
31 B լսողացն
32 B չի՞ր
33 A իմանալոյ B իմանալի լուսոյն փ/ս լուսոյն իմանալոյ
34 B որք
35 B որ
36 B լուանն
37 B + սուրբ
38 AB որդոյն
39 A չի՞ր
40 A վկայեցելոյ B վկայեցելոյն
41 A հոգոյն
42 AB + եւ
43 B յապականութեանն

222 Սոյն¹ այս հայրական ձայն յա-
մալթ առնէ եւ զբաժանողսն մարդոյն
յաստուածութենէն, որք յերկուս² որոշե-
լով³ որդիս, այլ՝ զոր յԱստուծոյ Հաւրէ, եւ
այլ՝ զոր ի Մարիամայն⁴ ասեն ծնեալ⁵,
քանզի ոչ ասաց, «որ ի դմա⁶ է որդի իմ
է», այլ⁷ «դա է որդի իմ», այսինքն⁸ յի-
նէն անժամանակարար նոյն է, եւ ի մաւրէ
ըստ ժամանակի, ո՛չ այլ եւ այլ, այլ մի եւ
անբաժանելի: 223 Դարձեալ՝ որդիու-
թեանն⁹ կոչմամբ զբնութեանն¹⁰ միաւո-
րութիւն ցուցանէ, որ ըստ¹¹ ինքեան, զի
ծնունդ է Հաւր, եւ ոչ ստացական՝ ըստ Ա-
րիոսի: 224 Իսկ սիրելին ասել զհամակա-
մութիւն¹² նշանակէ, զի ուր սէր է, չիք
բաժանումն կամաց: 225 Եւ դարձեալ՝ զի
զատուցէ սիրելոյն¹³ անուամբ¹⁴ զբնու-
թեամբ¹⁵ որդին¹⁶ ի յանուամբ կոչեցե-
լոցն¹⁷, որք¹⁸ փոխանակ սիրոյ նորա ատե-
ցին զնա՞. զորոց¹⁹ ամբաստանէ²⁰ Եսա-
յեաւ. «որդիս ծնայ եւ բարձրացուցի, եւ
նոքա զիս անարգեցին»²¹: 226 Եւ Աւրի-

նաւքն²¹, թէ. «Ատեցին զիս²² տարապար-
տուց»²³:

227 Ընդ որ հաճեցայ²³: 228 Ո՛չ ըստ
աստուածութեանն, որով միշտ է հաճոյ
Որդի Հաւր, եւ Հայր՝ Որդւոյ²⁴ համապա-
տուութեամբն²⁵, այլ ըստ մարդկութեանս,
որ յետոյ եղեւ, քանզի հաճացայ²⁶ ասելն՝
ժամանակի է նշանակիչ, այսինքն՝ զի հա-
ճութեամբ Հաւր եւ կամաւն²⁷ եղեւ մարդ
լինել²⁸ Որդւոյն²⁹, զի եւ լինելովն մարդ՝
հաճեցոյց զկամս Հաւր ընդ³⁰ մարդկային
բնութեանս³¹, վասն որոյ եւ ի ծննդեանն
հաճութիւն առ մարդիկ անուանէին զնա
հրեշտակքն³² ի փառաբանութիւնսն³³:

229 Եւ արդ՝ քանզի ձայն³³ Հաւր բաւա-
կան էր վկայել զՔրիստոսէ, թէ ճշմար-
տիւ³⁴ որդի է Աստուծոյ³⁵, զինչ եւ Հոգ-
ւոյն³⁶ երեւումն³⁷ ընդ³⁸ նախկի ասացե-
լովք³⁹, եւ այս է⁴⁰ պատճառ⁴¹, զի եթէ⁴²
ձայնն⁴³ միայն էր եղեալ, կարծէին մար-
դիկն⁴⁴, եթէ⁴⁵ վասն Յովհաննու⁴⁶ եղեւ, զի

1 B սոյնպէս
2 B երկուս
3 B որոշեալ
4 B մարիամա
5 A ծնեալ ասէին B ծնեալ ասեն ի/ս ասեն ծնեալ
6 A դմայն
7 B + թէ
8 AB + թէ որ
9 B որդիութեան
10 B գրնութեան
11 B ընդ
12 AB գիւսակամութիւնն
13 A սիրելոյն
14 B սիրելոյն անուամբ զատուցէ ի/ս զատուցէ սիրելոյն անուամբ
15 B գրնութեամբն
16 B որդի
17 B յանուանակոչեցելոցն ի/ս ի յանուամբ կոչեցելոցն
18 B որ
- Ս-Ղ-ՃԲ 4-5
19 B գոր
20 A ամբաստան լինի
21 Է-Պ-Ը 2

21 B չիք
22 AB + ի
23 Պ-Ղ-ԿԸ 5
23 B + ասէ
24 AB որդոյ
25 B համապատուութեամբ
26 B հաճեցաւ
27 B եւ կամաւ հաւր ի/ս հաւր եւ կամաւն
28 B լինելն
29 A որդոյն B որդոյ
30 A ըստ
31 B բնութիւնս
32 B հրեշտակն
- Ղ-Վ-Բ 14
33 AB ձայնն
34 B ճշմարիտ
35 A աստուծոյ է ի/ս է աստուծոյ
36 AB հոգոյն
37 A երեւումնն
38 B ըստ
39 A ասացելովքն B ասացելոյս
40 A է եւ այս ի/ս եւ այս է
41 B պատճառն
42 AB թէ
43 B ձայն
44 B մարդիկ
45 AB թէ
46 A յովաննու

նա էր յայտնի եւ մեծ առ նոսա: 230 Քան-
զի ոչ յատուկ վասն Քրիստոսի¹, այլ խառ-
նիխուռն եղև բարբառն, վասն այնորիկ՝
նախ Հոգին իջանէր ի վերայ նորին² իբ-
րևե³ մատամբ⁴ իմն ցուցանելով, եւ ապա
ձայնն Հաւր գայր ի վերուստ, զի մի այլ
ընդ այլոյ կարծիցեն⁵. այլ թէ⁶ սա՛ է վասն
որոյ վկայէ Հայր, թէ. «Դա է որդի իմ սի-
րելի»: 231 Եւ դարձեալ՝ զի⁷ յերիս անձնա-
ւորութիւնն⁸ յատկութեամբ՝ մաքրեցէ
զհաւատս եկեղեցւոյ⁹ ի Սաբելի հրէակա-
նին¹⁰ խորհողի¹¹ աղանդից¹², որ ի մի դէմս
ժողովեաց զերրորդութիւն¹³, բայց զի ի
հոգէմարտիցն ընդդիմարանեալ¹⁴ ոմանք
ուղղափառ¹⁵ հաւատոյ՝ փոքր ասեն զՀոգի,
քան զՈրդի՝ ըստ փոքրկութեան աղանդոյ՝
քան զմարդ, առ որս ասասցուք, եթէ¹⁶ Որ-
դի զբնութիւն¹⁷ էառ¹⁸ զմարդոյ, բայց Հո-
գին զբնութիւն ոչ էառ¹⁹ զաղանդոյ²⁰, այլ
զկերպարանս միայն: 232 Եւ եթէ այսպէս
յիմարարար կարծիցեն²¹, բարձրագոյն ա-
պա զքերաւբէսն²² ասասցեն քան զՀոգին,

որք ի նմանութիւն արծուոյ երեւեցան, եւ
զհրեշտակս, որ ի ձեւս²³ մարդկան, այլ մի
ապաշնորհ առ բարեգործն երեւեսցիս, որ
գորդէգրութիւնն²⁴ քեզ շնորհեաց, եւ²⁵
զչարեացն կորուստ, եւ զբարեացն՝
գիւտ²⁶: 233 Որպէս եւ յայսմ վայրի է տե-
սանել, զի զհրէական մկրտութիւնն լոն-
ցոյց, եւ մերոյս²⁷ սկիզբն արար, եւ զոր
ինչ ի դատկին կատարեաց Քրիստոս,
զնոյն եւ աստ Հոգւովն²⁸, զի զստուերա-
կանն ելից, եւ զճշմարտութիւնս²⁹ հաստա-
տեաց զայս, որ զՀոգւոյն³⁰ ունէր
զշնորհս³¹:

234 Վասն այսորիկ³² ի վերայ այլոց
մկրտելոցն ոչ երեւեցաւ այսպիսի ինչ, այլ
ի վերայ այնր, որ հանդերձեալ³³ էր տալ
զՀոգին, զի երկինք բանային, եւ Հոգին ի-
ջանէր, կոչել³⁴ զմեզ մեծաւ պատուով
յայն բնակութիւն՝ ուստի ինքն էջ, եւ ոչ
հրեշտակս կամ հրեշտակապետս պատրաս-
տէ լինել մեզ³⁵ մկրտութեամբն, այլ որդիս
սիրելիս Աստուծոյ:

1 B յիսուսի

2 B նորա

3 B իբր

4 B մատամբն

5 B կարծիցի

6 B եթէ

7 B չի՞

8 AB երից անձնաւորութեանցն փխ յերիս անձնաւորութիւնն

9 A եկեղեցոյ B եկեղեցո

10 B հրէական

11 B չի՞

12 B աղանդիցն

13 AB զերրորդութիւնն

14 A ընդդիմարանելով B զիմարանելով

15 B ուղղափառաց

16 AB թէ

17 B գրնութիւնս

18 B առ

19 A առ

20 B ոչ գրնութիւն աղանդոյ փխ գրնութիւն ոչ էառ գաղանդոյ

21 B կարծեցեն

22 A գերովբէսն B գլխորբէսն

23 B ձեւ

24 A գորդէգրութիւն

25 B չի՞

26 B զգիւտ

27 B նորոյս

28 AB հոգովն

29 B զճշմարտութիւնն

30 AB զհոգոյն

31 A շնորհ B զշնորհ

32 AB այնորիկ

33 A եանդերձեալն

34 B կոչելով

35 B զմեզ

ԳԼՈՒԽ Դ

1 Բան¹ 1²

2 Յայնժամ³ վարեցաւ Յիսուս յանապատ⁴ ի Հոգւոյն⁵ փորձեալ⁶ ի սատանայէ:

3 Մեկնութիւն⁷

4 Եւ ընդէ⁸ ի ծննդենէ անտի մինչեւ ցերեպուն⁸ ամացն լրումն՝ ո՛չ փորձեաց զնա: 5 Քանզի նշան յերկնից ի ցուցումն աստուածութեան նորա չէր տուեալ⁹. եւ¹⁰ վկայութիւն ինչ մեծ ի մէջ¹¹ ժողովրդեանն¹² ո՛չ ունէր, այլ իբրեւ¹³ զգոյզն ոք ի մարդկանէ շրջէր: 6 Դարձեալ զի՛ որպէս ամենայնիւ նմանեաց մեզ՝ բայ¹⁴ ի մեղաց, յաւրինակ տալով զինքն մերումս՝ կամեցաւ եւ այսու նմանել: 7 Զի ըստ որում ի մեզ յայնմ Հասակի զաւրանան պատերազմունք կրից. ե՛տ եւ նա կամաւ զանձն իւր¹⁵, որ ի վեր է¹⁶ քան զկիրս, ի նոյն Հասակի ի պատերազմ¹⁷, զի ուսուցէ¹⁸ եւ¹⁹ զմեզ յայնմ ժամանակի²⁰ առաւել զգուշանալ²¹ կոռոյ²² թշնամւոյն²³: 8 Եւ վասն զի

ընդ մարդիկ յորովայնէ անտի սկսանի դնել²⁴ գայթազդութիւն²⁵ եւ տալ պատերազմ, թէպէտեւ զառաւելն²⁶ ի լրումն տիրոցն, նորին աղագաւ եւ Տէր մեր էջ ի տեղին, ուր²⁷ սովոր էր²⁸ սկսանել ի²⁹ պատերազմ³⁰, զի Համարձակ լիցի եւ ընդ նմա մտանել ի մարտ. եւ զոր աւրինակ զաւրաւոր ոք³¹ զհետ մտեալ գողոյ³² գանձի իւրոյ՝ ո՛չ թողուցու մինչեւ³³ ըմբռնեալ³⁴ սպանցէ, եւ առցէ զգողացեալն: 9 Այսպէս եւ ամենազաւրն: 10 Քանզի կամեցաւ Հասանել մահու զողոյն կենաց. եղեւ սաղմն՝ եւ յորովայնին ո՛չ կարաց³⁵ սպանանել³⁶ որպէս զբազումս. եղեւ տղայ՝ եւ ի սնունդ նորա ո՛չ կարաց յողզողզել զնա փորձիչն. եղեւ մանուկ՝ եւ ի փոյթ արութեան անդ³⁷ նորա՝ ո՛չ կարաց հեղգացուցանել զնա. երիտասարդ՝ եւ ցանկութիւն ո՛չ կարաց գտանել ի նմա. զիտուն՝ եւ խորամանկութեամբ³⁸ իւրով ո՛չ կարաց Հասանել նմա. վարդապետ՝ եւ ի³⁹ ճշմարիտ վարդապետութեան⁴⁰ անդ նորա⁴¹, ո՛չ կարաց յանդիմանել զնա. զգուշացեալ⁴² պատուիրանաւք՝ եւ ո՛չ կարաց խոտորեցուցանել զնա, պնդակազմ՝ եւ ի սպանանելն ո՛չ կա-

1 C չիբ՝
2 AB չիբ՝ գլուխ դ / բան 1
3 B այնժամ
4 B յանապատն
5 A հոգովն BC հոգոյն
6 A փորձիլ B փորձել
7 ABC չիբ՝
8 ABC յերեպունն
9 T տեսեալ
10 C ի
11 BC չիբ՝
12 B ժողովրդեանն
13 BC որպէս
14 A բայց
15 BC գանձն իւր կամաւ փիս կամաւ գանձն իւր
16 A էր
17 C պատերազմն
18 B ուսուցէ.
19 ABC չիբ՝
20 BC հասակի
21 A սգուշանալ
22 C կոռու
23 ABC բշնամոյն

24 C չիբ՝
25 BC գայթազդութիւն C + դնել
26 BC գատաւելութիւնն
27 B որպէս
28 BC է
29 BC տալ
30 B + յարգանդ կուսին
31 A գարաւոր ոք
32 C գողոյ
33 BC մինչ
34 BC ըմբռնել
35 A + մահ
36 BC + զնա մահ
37 BC չիբ՝
38 BC խորամանկութեամբն
39 A չիբ՝
40 C նշմարտութեան փիս նշմարիտ վարդապետութեան
41 B նշմարտութիւն նորա անդ փիս նշմարիտ վարդապետութեան անդ նորա
42 A սգուշացեալ

րաց զարհուրեցուցանել զնա, մեռեալ՝ եւ ի զգուշանալ գերեզմանին ո՛չ կարաց պահել զնա: 11 Ո՛չ հիւանդացաւ, զի բժիշկ էր: 12 Ո՛չ մոլորեցաւ, զի հովիւ էր: 13 Ո՛չ յանցեաւ, զի ուսուցիչ էր: 14 Ո՛չ գայթաղեցաւ¹, զի լոյս էր: 15 Սակայն յայսմ վայրի առանց պատրուակի եմուտ ի պատերազմ՝ փորձել զնա յայտնապէս: 16 Քանզի իբրեւ ետես եկեալ ի մկրտութիւն², եւ լուաւ ի Յովհաննէ³, զի⁴ ասաց⁵. «Ահա⁶ գառն Աստուծոյ, որ բառնայ զմեզս աշխարհի»⁷: 17 Նայէր⁷ տեսանել, թէ իբրեւ զկարաւտ մաքրութեա՞ն գայ⁸ մկրտիլ, թէ իբրեւ⁹ զանկարաւտ: 18 Յորժամ ետես զփայլիւն¹⁰ լուսոյն ծագեալ¹¹ ի նմանէ ի ջուրսն¹², եւ զձայնն¹³ Հաւր, որ հնչեաց ի վերուստ, եւ զերեւումն Հոգւոյն¹⁴ աղանակերպ երեւմամբ¹⁵, ծանեաւ, թէ իբրեւ զլցուցիչ կարաւտութեան¹⁶ էջ ի ջուր անդր, ապա եղ ի մտի իւրում եւ ասէ, թէ. «Մարտիւ փորձանաւք ո՛չ փորձեցից զնա, ո՛չ կարեմ ճանաչել զնա»: 19 Բայց ո՛չ համարձակէր¹⁷ մերձենալ ի նա¹⁸, մինչ որ փորձիւրն¹⁹ տեղի ետ փորձելոյ. եւ այս յո՞րժամ եղեւ, յորժամ զգեցայ²⁰ զաւրութիւն²¹ Հոգւոյն²², եւ

եւ նահատակել²³ ընդ²⁴ ախոյանին²⁵, զոր եւ պատմէ աւետարանիչս. «Յայնժամ վարեցաւ²⁶ Յիսուս յանապատ²⁷ փորձեալ²⁸ ի սատանայէ»: 20 Եւ զի²⁹նչ իմանի ասելն, թէ վարեցաւ ի Հոգւոյն²⁹, որպէս թէ այն իսկ³⁰ էին կամք Հոգւոյն³¹ Սրբոյ, եւ³² նոյն յորդորէր զնա զնալ յանապատ եւ կոռել ընդ ախոյանին³³, զի մի՛ զաւրութեամբ աստուածութեանն, որ անկարաւտն է հնարից, այլ մերով³⁴ բնութեամբս³⁵ յաղթիցէ յաղթողին մերոյ: 21 Եւ դարձալ՝ զի զհամապատուութիւնն ցուցցէ³⁶ այսու, զի որպէս կամաւ Հաւր յերկիր էջ³⁷, նոյն³⁸ եւ³⁹ կամաւ Հոգւոյն⁴⁰ վարեացաւ յանապատ⁴¹: 22 Ըստ որում եւ Հոգին որպէս ի Հաւրէ առաքի, նմանապէս եւ յՈրդւոյ⁴², որք զմի իշխանութիւնն⁴³ եւ զհամագոյ⁴⁴ պատիւն⁴⁵ յայտնեն այսոքիկ զՍրբոյն⁴⁶ Երրորդութեանն: 23 Դարձեալ խրատէ զմեզ, զի եթէ⁴⁷ ինքն, որ յամենայնի է կարող, ոչ անձամբ ասի զնալ ի փորձութիւն,

1 ABC գայթակղեցաւ
 2 C մկրտութիւնն
 3 A յովաննէ
 4 BC որ
 5 BC + քէ
 6 BC ահաասիկ քիստոս
 = Հմտ. Յովհ. 1՝ 29
 7 A նա էր ի BC հայեր
 8 B + ի
 9 A որպէս
 10 B փայլումն C զփայլումն
 11 B ծագել
 12 BC ջուրն
 13 ABC զձայն
 14 AB հոգոյն
 15 ABC չի՞ր
 16 C կարատութեանն
 17 C համարձակել
 18 C չի՞ր ի նա
 19 A փորձիւն C փորձիւր նա
 20 A սգեցաւ BC գգեցաւ

21 AB զգաւրութիւն C զգաւրութիւնն
 22 AB հոգոյն
 23 BC նահատակ
 24 BC ընդէմ
 25 ABC փորձողին
 26 A + ասէ
 27 BC յանապատն ABC + ի հոգոյն
 28 A փորձիլ BC փորձել
 29 AB հոգոյն
 30 BC չի՞ր
 31 A հոգոյն
 32 ABC + ի
 33 BC բջնամոյն մերոյ
 34 BC մերովս
 35 BC քնութեամբ
 36 AC ցուցանէ
 37 B իջեալ
 38 BC նոյնպէս
 39 BC չի՞ր
 40 A հոգոյն
 41 BC յանապատն
 42 ABC յորդոյ
 43 ABC իշխանութիւն
 44 A համագոյք BC զհամագոյք
 45 BC պատիւ
 46 ABC գարրոյ
 47 A քէ

այլ ի Հոգւոյն¹ վարեալ²: 24 Քանի՞ անգամ³ արժան է մեզ զգուշանալ⁴, եւ ո՛չ տալ ինքնահաճոյ կամաւ զանձն ի փորձութիւն⁵, բայց թէ յայլմէ վարեսցուք՝ կալ պնդակազմ եւ առաքինի, մանաւանդ, որ յետ հոգեւորական⁶ շնորհի⁷ ընդունելութեան պատերազմիցին⁸, եւ⁹ եթէ մկրտութիւն¹⁰ իցէ, եւ եթէ¹¹ այլ ինչ յաստուածայնոց պարգեւաց¹², զի սովոր է թշնամին յայնժամ առաւել գուն¹³ գործել: 25 է, զի եւ¹⁴ Աստուած թոյլ տացէ փորձութեանն¹⁵ գալ¹⁶ ի վերայ: 26 Առաջին պատճառ¹⁷, զի յորժամ յաղթիցեմք, ուսանիցիմք, թէ որքան զաւրագոյն¹⁸ եղաք յետ ընդունելոյ¹⁹ զշնորհն: 27 Երկրորդ՝ զի մի՛ մեծագոյն պարգեւաւք²⁰ հպարտանայցեմք: 28 ²¹Երրորդ, զի ծանիցէ չար գեւն²² ընդդիմանալովն քո, թէ ամենեւին ապստամբեցեր ի նմանէ: 29 ²³Չորրորդ, զի ի միտ առցես, թէ զաւրագոյն, քան զերկաթ պատրաստեցար: 30 Հինգերորդ²⁴, զի յաղագս մեծամե-

ծաց²⁵ գանձուցն, որ տուաւ²⁶ քեզ պատերազմի²⁷, զի չունէր այնպէս²⁸ փոյթ կոռոյ, եթէ ո՛չ տեսանէր զմեզ յայնպիսի²⁹ պարգեւս վայելեալս³⁰: 31 Ուստի եւ ի վերայ Աղամայ, սորին պատճառաւ զիմեաց, զի ետեսնս զնա³¹ պատկեր Աստուծոյ եղեալ, եւ ընդ Յաւրայ³², վասն այնր³³ մենամարտեցաւ, զի յամենեցունցն Աստուծոյ գովեալ եղեւ, բայց ընդէ՞ր ո՛չ ի չէնս, այլ յանապատ³⁴ տանէր զնա Հոգին փորձիլ³⁵, զի զբռամբ ածել կամելով³⁶ զթշնամին, ո՛չ միայն քաղցիւն, որով եցոյց, թէ մարդ է, այլ զի³⁷ եւ անապատն եւս համարձակութիւն տացէ նմա գալ ի վերայ: 32 Քանզի յայնժամ գուն գործէ թշնամին, յորժամ միայնացեալ³⁸ տեսանէ զմեզ յընկերաց³⁹: 33 Այսպէս եւ կնոջն, մինչ մեկուսի եզիտ յառնէն, դնէր զպատրանսն, վասն այնորիկ եւ մեզ պարտ է առ միմեանս բնակիլ⁴⁰, զի մի զիւրաւ անկանիցիմք⁴¹ ի ձեռս⁴² սատանայի, եւ այն⁴³ ոչ եթէ դոյզն⁴⁴ ինչ էր անապատ, այլ խորին յոյժ, մինչեւ⁴⁵ Մարկոս գրէ, թէ. «Ընդ գաղանս էր»:

1 AB հոգոյն
 2 B վարիլ
 3 ABC չի՛ք
 4 A գգուշանալ C գգուշանալ մեզ փ/ս մեզ գգուշանալ
 5 C փորձութիւնն
 6 BC հոգեւոր
 7 BC շնորհին
 8 A պատերազմեսցին
 9 AB չի՛ք
 10 B մկրտութեան C մկրտութեանն
 11 AC թէ
 12 B պարգեւացն C յաստուածային պարգեւացն փ/ս յաստուածայնոց պարգեւաց
 13 C առաւելագոյն գործել փ/ս առաւել գուն
 14 A չի՛ք
 15 B փորձութիւն
 16 A գալ փորձութեանն փ/ս փորձութեանն գալ
 17 BC այս
 18 BC զաւրագոյնք
 19 A ընդունելոյն
 20 ABC պարգեւաւք
 21 BC + եւ
 22 A դեւ
 23 C + եւ
 24 BC դարձեալ

25 C մեծամեծ
 26 B տուան
 27 B պատերազմի
 28 ABC այնքան
 29 BC յայսպիսի
 30 C վայելեալ
 31 BC ի
 32 A յովրայ B յորա C յորայ
 33 C այսր
 34 BC յանապատս
 35 B հոգին փորձել զնա փ/ս զնա հոգին փորձիլ C փորձել
 36 BC կամի
 37 A չի՛ք
 38 A միայնացեալս
 39 BC յընկերաց
 40 ABC բնակել
 41 BC անգանիցիմք
 42 B ձեռն
 43 C յայն
 44 A դոյզն
 45 A մինչ զի BC մինչ զի եւ
 * ՄԵՐԷ. Ը. 13

34 2.¹ Եւ պահեալ զքառասուն տիւ եւ զքառասուն զիշէր², ապա քաղցեալ:

35 Պահոցն³ ժուժկալութիւն մինչ⁴ ի կէտ մարգարէիցն ձգեաց՝ Մաւսիսի⁵, եւ Եղիայի⁶, եւ ո՛չ առաւել, քան զնոյն⁷, այն⁸, որ կարէր⁹ ոչ բնաւ ճաշակելով կեալ, այլ զի մի՛ առ¹⁰ աշս կարծիցին¹¹ մարդեղութեանն իրք, թոյլ տայ¹² բնութեան¹³ մարմնոյն կրել զիւր պատշաճսն¹⁴, եւ այնու առաւել, զի զնոցանէ ոչ գրեցաւ, թէ քաղցեան, թէ պէտեւ ի սկիզբն պահոցն քաղցնուին մարդ գոլով: 36 Իսկ զՔրիստոսէն¹⁵ զրէ աւետարանիչս, թէ քաղցեալ, ո՛չ ալամայ ըստ մեզ, այլ¹⁶ յորժամ կամեցաւ, որպէս Աստուծոյ վայելէ, ո՛չ մտանելով ընդ հարկը¹⁷ բնութեան¹⁸, զի զայս յայտ առնէ ասելով¹⁹, թէ «ապա քաղցեալ», այսինքն²⁰ յետ քառասնեկին լրման: 37 Արդ, քաղցնուլն զմարդեղութիւնն²¹ հաստատէ, իսկ այն զի կամաւ, եւ ո՛չ ի հարկէ, զաստուածութիւնն ճշմարտէ²², միացեալ ընդ նմա:

38 3.²³ Եւ մատուցեալ փորձիչն, ասէ ցնա. եթէ²⁴ Որդի ես Աստուծոյ՝ ասա՛ զի քարինքս այսոքիկ հաց լինիցին²⁵:

39 Տե՛ս թէ որպիսի²⁶ խորամանկութեամբ²⁷ հնարէր, զի ո՛չ մերձենայր յորժամ պահէրն, այլ յորժամ քաղցեալն²⁸. եւ ուստի ծանեաւ զքաղցն, կամ յակնարկելոյ՝ կամ ի²⁹ բանիւ նշանակ տալոյ՝ լինել յինքեան կարաւտութեան³⁰ կերակրոց³¹, զի տացէ այնու համարձակել³² չարին, քանզի առանց այսպիսեացս³³, ո՛չ կարէ իմանալ զխորհուրդս³⁴ մարդոյ: 40 Եւ դարձեալ, զի զիտէր զմարգարէսն մինչեւ ի քառասուն տիւ³⁵ պահել³⁶ համբերէր³⁷ մինչ³⁸ ի լրումն մարգարէիցն³⁹ չափոյն, եւ ապա եմուտ ի փորձ⁴⁰. քանզի հայէր տեսանել, զի «եթէ⁴¹ Որդի է Աստուծոյ ասէ՛ որպէս վկայեաց ձայնն⁴² Հաւր, անցցէ ընդ կէտ պահողացն, ապա եթէ⁴³ մարդ սոսկ, նովին չափով ժուժկալեսցէ», իսկ Տէրն յայտնեաց նմա զքաղցն ի կատարումն քառասնեկին, իբր զկերակուր պատեալ⁴⁴ զկարթիւ, զի կցէ

1 AB չի՛ր
2 AB զիշեր
3 ABC զպահոցն
4 BC մինչեւ
5 A մովսէսի B մովսեսի C մովսիսի
6 C եղիայի
7 BC զնոյնս
8 A զնոցայն փիւ զնոյն, այն
9 B կարող էր C կարողն էր
10 C առաւել
11 BC կարծիցի
12 ABC տայր
13 A չի՛ր
14 C զպատշաճն
15 ABC զՔրիստոսէ,
16 C այլ
17 A հարկիւ
18 A բնութեանս
19 A ասելովն BC ասելն
20 C այլ ինքն
21 BC զմարդկութիւնն
22 B նշանակէ, նշմարիտ

23 AB չի՛ր

24 B թէ

25 BC բարանց զայդոցիկ, զի հաց լիցին փիւ զի բարինքս այսոքիկ հաց լինիցին

26 B որպէս

27 A խորամանկութեամբ C խորամանկութիւն

28 A քաղցեալ

29 AC չի՛ր

30 AB կարաւտութիւն

31 B կերակրո

32 C այնուհետեւ համարձակութիւնն փիւ այնու համարձակել

33 A այսպիսեաց B այնպիսեաց C յայնպիսեացս

34 A զխորհուրդ

35 BC թիւն

36 A պատեալ

37 AB համբեր

38 A մինչեւ

39 A մարգարէից BC մարդկային

40 AC փորձն

41 ABC թէ

42 A ձայն

43 A թէ

44 BC պատել

զնա փորձանաւքն¹ իբրեւ զմարդ, եւ ըմբռնեացի ի քիմս նորա՝ որպէս յԱստուծոյ կործանեալ² եւ յաղթահարեալ³: 41 Վասն որոյ յառաջ մատուցեալ ասէր. «Եթէ⁴ Որդի ես Աստուծոյ՝ ասա՛ զի քարինքս այսոքիկ⁵ Հաց լինիցին⁶»: 42 Քանզի լուաւ ի վերուստ, եթէ⁷. «Դա է որդի իմ սիրելի», եւ զայնքան զվկայութիւնսն⁸ ի Յովհաննէ, եւ ապա ետես քաղցեալ, ի վարանս մտանէր: 43 Մարդ լոկ վասն⁹ մեծամեծ վկայութեանց¹⁰ ոչ վարկանէր, եւ Որդի Աստուծոյ վասն քաղցեալ տեսանելոյն՝ ո՛չ յանձին¹¹ ունէր, եւ այնպէս¹² յանհնարին տարակոյս անկեալ¹³, բարբառ ապա¹⁴ արձակէր, եւ զոր աւրինակ ընդ Եւայի այլ ընդ այլոյ խաւսէր զառաջինն, զի¹⁵ ի նմանէ ստուգեսցէ զիրսն, նոյնպէս եւ աստ՝ իբրեւ վարմաւք կամեցաւ ձգել զբանն, զի կարասցէ ճանաչել զիրս¹⁶, որ չէին նմա¹⁷ յայտ, քանզի չէր տեղեակ անճառ խորհրդոյ տնաւրէնութեանն¹⁸, թէ ո՞վ ոք իցէ, որ եկն, եւ զի՞նչ ասէր¹⁹, «Եթէ²⁰ որդի ես Աստուծոյ». չասաց, թէ «քաղցեալ ես», զի մի կարծիս տացէ նախատինս յառաջ բերե-

լոյ²¹, այլ թէ՛ «որդի ես Աստուծոյ». մեղմեխանաւք իմն զպատուոյն ճառելով, զի այնու՛ կամ²² յանձն առնուցու²³ լնուլ զինդրելին, եւ ծանիցէ, թէ²⁴ արդարեւ է Աստուած ըստ վկայութեանն, եւ ըստ այնմ զգուշանայցէ²⁵ անձին, եւ կամ, թէ ո՛չ կարէ առնել՝ յանդիմանի մարդ լինել, եւ ստին վկայութիւնքն²⁶, որ զնմանէ. եւ իւր յանհոգս եղեալ՝ բարձցին տարակուսանքն: 44 Եւ զի՞նչ է²⁷ խնդրելին. «Ասա՛ զի քարինքս այսոքիկ Հաց լինիցին²⁸»: 45 Ո՛վ յիմարութեանն, զի թէ Որդի է Աստուծոյ՝ որպէս եւ էն, ո՛չ կարաւտանայ՝ յէից²⁹ փոփոխումն³⁰ յայլմէ յայլ. այլ՝ յանգոյից արարչագործէ որպէս զամենայնքս. եւ դոյն³¹ իսկ³², որ զգիւրինսն³³ զոր Հայցես, ո՛չ կարէ³⁴ առնել այժմ³⁵ ի քարանցղ Հաց. Հանդերձեալ է զեւս դժուարագոյնս³⁶ ներգործել³⁷, այսինքն՝ զքարացեալս ի բարեաց զողիս մարդկան՝ Հաց մաքուր առնելով³⁸ առաքինութեամբ՝ ի կերակուր իւրոյ աստուածութեանն կամաց³⁹: 46 Իսկ զի՞նչ Քրիստոս:

1 C փորձութեամբն
2 BC կործանել
3 B յաղթահարել
4 BC թէ
5 A քարանցս զի BC քարանցս այսոքիկ, զի փ/ս զի քարինքս այսոքիկ
6 A լիցին
7 AB թէ
8 ABC վկայութիւնսն
9 B չի՞ր
10 ABC վկայութեանցն
11 C անձին
12 B այսպէս
13 B անգեալ
14 A չի՞ր
15 B + եւ
16 BC զիրսն
17 A ոչ է ի նմա փ/ս չէին նմա
18 BC տմտեսութեանն
19 B ասէրն
20 A եթէ

21 BC չի՞ր զի մի կարծիս տացէ. նախատինս յառաջ բերելոյ
22 C կամի
23 A առնու BC աոցէ
24 A թէ նա BC նա թէ
25 A սգուշանայցէ
26 C չկարատուրիւնն
27 B չի՞ր
28 A լիցին
29 A էից
30 A փոփոխման
31 B դու
32 ABC չի՞ր
33 A գղիւրինս
34 ABC կամի
35 BC չի՞ր
36 AC դժուարագոյնսն
37 A ներգործեալ
38 A առնել
39 A կամաց իւրոյ աստուածութեանն BC իւրոյ կամաց աստուածութեանն փ/ս իւրոյ աստուածութեանն կամաց

47 4.¹ Ո՛չ Հացիւ միայն (ասէ)² կեցցէ մարդ, այլ ամենայն բանիւ, որ ելանէ ի բերանոյ Աստուծոյ:

48 Փոքր բանիւս³ այսու կարճէր զՀպարտութիւնս⁴ նորա, զի զոր նայն մեղմեխանաւք ծածկէր՝ զնոյն ի⁵ մէջ բերեալ յայտնէր:

49 Եւ արդ՝ միտ դիր խարդախութեան⁶ չարին, զի որով զառաջին մարդն եհան ի դրախտէն, եւ զայս⁷ բազումս կործանեաց ի չարիս, անտի եւ⁸ աստ նիւթէ զնենգութիւնն⁹, ի կերակրոցն յաւժարեցուցանելով տենչանս: 50 Այլ Քրիստոս, զի յայտ արասցէ, թէ զառաքինի զանձն¹⁰ ո՛չ ինչ կարէ Հաւանեցուցանել՝ գործել զանպատշաճս¹¹, ո՛չ հաւանէր, թէ եւ կարաւ¹² էր, զթշնամուտն¹³ կատարել զկամս, զի խրատեսցէ զմեզ՝ ո՛չ անսալ¹⁴ դիւաց, թէ եւ բարի ինչ ասասցեն¹⁵, որպէս¹⁶ ինքն յետոյ ըմբերանէր զնոսա¹⁷, թէ պէտեւ Որդի Աստուծոյ քարոզէին զնա¹⁸: 51 Եւ Պաւղոս, Հարցուկ այսոյն¹⁹, որ ծառայ Աստուծոյ բարձրելոյն¹⁹ կոչէր զնա²⁰, սաստէր բա-

նիւ²¹. նաեւ զայս եւս ուսուցանէ, որ եթէ պահանջիմք յուճեքէ նշանս ցուցանել, ո՛չ է պարտ ի դուր եւ ընդ վայր՝ այլ ի պատշաճ տեղւոյն²¹ եւ ի²² ժամանակի, որպէս եւ Տէրն, զի աստ ո՛չ էլից²³ զցանկութիւն²⁴ մեղաւորին, որ փորձելովն Հայցէր, բայց ի միւս անապատին եւս զարմանայեալք՝ կամաւ կատարեաց²⁵, ի սակաւ Հացից՝ զբիւրսն կերակրելով²⁶, եւ այլուր զջուրն²⁶ ի գինի փոխելով²⁷ արարիչ ցուցանէր²⁷ զինքն էիցս: 52 Եւ ոչ ասաց, թէ. «Ոչ միայն Հացիւ կեցցէ մարդ» եւ լուեաց, զի եւ են²⁸ այլք ի կերակրոց, որովք կեան մարդիկ, այլ յաւել, թէ. «Ամենայն բանիւ, որ ելանէ ի բերանոյ Աստուծոյ»: 53 Քանզի կրկին է մարդ ի Հոգւոյ²⁹ եւ ի մարմնոյ, որպէս³⁰ կեան մարդիկ նիւթական Հացիւ, կեայ եւ Հոգի աննիւթական բանիւ, բայց ո՛չ վայրապար բանիւ, որ ի մարդկանէ յառաջագային³¹, այլ որ ի բերանոյ Աստուծոյ ելանեն, եւ տան կեանս մարդկան:

54 Եւ ո՞չք այնոքիկ իցեն, ոչ միայն այնք, զոր խաւսեցաւ Աստուած ընդ Մովսիսի³², եւ ընդ այլս³³ ի³⁴ մարգարէիցն³⁵, կամ զոր³⁶ բանն Աստուծոյ յաշխարհի³⁷,

1 AB չիբ
2 A միայն հացիւ ասէ BC միայն ասէ հացիւ փիս - հացիւ միայն ասէ
3 BC բանիւ
4 C զհպարտութիւնն
5 C չիբ
6 C խարդախութեան
7 B գայլ
8 C չիբ
9 A գնենկութիւն
10 ABC անձն
11 C զանպատշաճս
12 B կարող
13 ABC զթշնամուտն
14 BC հաւանել
15 ABC ասիցեն
16 AB + եւ
17 C զնա
18 Մարգ. Գ. 11. Գ. 11. Բ. 28
19 A այսուն
20 AC բարձրելոյ
21 B գնոսա

21 Գ. 16-18
22 A չիբ
23 AB ելից
24 C զցանկութիւնն
25 A կամակատարեաց փիս կամաւ կատարեաց
26 Մարգ. Ժ. 9. 17-21. Ժ. 32-38
26 B զջուրսն
27 Գ. 1-11
27 C ցուցանելով
28 BC են եւ փիս եւ են
29 AB հոգոյ
30 A + եւ BC եւ որպէս
31 B յատաջ գաիւն
32 ABC մովսէսի T մաւսիսի
33 B այլ
34 B չիբ
35 BC + եւ
36 ABC զորս
37 C աշխարհի

այլեւ ամենայն գիրք, որ զպատուիրանս¹ Աստուծոյ ուսուցանեն² մարդկան, Աստուծոյ են բանք, եւ եթէ այլն³, որչափ եւս աւետարանին ինքնախաւսութեան բանք⁴:
 55 Դարձեալ եւ այլ⁵ միտս. «Ո՛չ միայն, ասէ, զգալի⁶ հացիւ կեցցէ իմս երեւելի մարդ, այլ ինեւ, որ Բան եմ Աստուծոյ⁷ միացեալ ընդ սմա, որ ո՛չ միայն անձին իմոյ բաւական եմ տալ կեանս, այլեւ⁸ ամենայն մարդկան՝ հաւատով եւ սրբութեամբ յիս մերձեցելոց». եւ դարձեալ, զի թէ⁹ գիտես, ով փորձիչ, եթէ գոյ հնար Որդւոյ¹⁰ Աստուծոյ զքարինս հաց առնել, կարող է եւ առանց հացի բանիւ միայն կերակրել¹¹, եւ զքաղցութիւն իւր դարձուցանել ի լիութիւն, բայց դու տե՛ս զպիղծն եւ զգարչելին, իբրու այսու ո՛չ կարաց ստնանել եւ ետես զինքն պարտեալ, այլով եղանակաւ¹² փորձէր, զոր եւ պատմէ աւետարանիչս:

56 5.¹³ Յայնժամ առեալ ածէ զնա սատանայ ի քաղաքն սուրբ, եւ կացուցանէ զնա ի վերայ աշտարակի տաճարին:

57 6.¹⁴ Եւ ասէ ցնա. եթէ որդի ես Աստուծոյ՝ արկ զքեզ աստի ի վայր, զի գրեալ է, թէ Հրեշտակաց իւրոց պատուիրեալ է վասն քո՝ եւ ի վերայ ձեռաց բարձցեն

զքեզ, զի մի՛ երբէք հարցես¹⁵ զքարի զոտն քո:

58 Տե՛ս զհեզութիւն¹⁶ Տեառն մերոյ, զի յոր վայր կամք փորձողին ախորժէին լինել՝ անդր հասանէր, եւ զայս առնէր, զի ըմբռնեսցէ զչարիմաստն ի խորագիտութեան¹⁷ իւրում: 59 Եւ վասն է՞ր ո՛չ ի նմին անապատին փորձէր եւ այսու՝ որպէս եւ¹⁸ առաջնովն¹⁹, յորում գոյին թերեւս եւ²⁰ այլ բարձրաւանդակ քարինք, քան զտաճարին աշտարակն, այլ զի անդ չէր ոք տեսաւզ, եւ աստ բովանդակ քաղաքն, կարծէր որպէս զի վասն տեսողացն զփառս գովութեան²¹ յինքն²² ձգելոյ²³ արասցէ՛ զհայցելին²⁴, որ եւ ի²⁵ նոյն աշտարակ, յոր²⁶ ել Տէրն²⁷, մնաց ի յիշատակ նորին. թէպէտեւ տաճարն քակեալ եղեւ՝ ըստ բանին Տեառն՝:

60 Եւ զի՞նչ ասէր. «Եթէ որդի ես Աստուծոյ, արկ զքեզ աստի²⁸ ի վայր»: 61 Յերկուս փորձութիւնս, զայս դնէ սկիզբն²⁹ «Եթէ որդի ես Աստուծոյ», որպէս առաջին մարդոյն չարախաւսէր զԱստուծոյ, եթէ «Խաբեաց զքեզ³⁰, զի ասաց ո՛չ ուտել ի պտղոյն, զի յորժամ ուտիցէք, բանայցեն աչք ձեր, եւ լինիցիք իբրեւ զաս-

1 A զպատուիրան
 2 C ուսուցանել
 3 A չի՞ր աստուծոյ են բանք, եւ եթէ այլն
 4 A + աստուծոյ բանք են, եւ քէ այլն BC չի՞ր որչափ եւս աւետարանին ինքնախաւսութեան բանք
 5 A այլ
 6 A սգալի
 7 BC չի՞ր
 8 ABC այլ
 9 C չի՞ր
 10 ABC որդոյ
 11 BC կերակրել
 12 BC յեղանակաւ
 13 AB չի՞ր
 14 AB չի՞ր

15 B հարցցես
 16 C զհեզութիւնն
 17 B խորամանկութեան C խորամակնութեան
 18 BC չի՞ր
 19 C յառաջնովն
 20 A չի՞ր
 21 BC գովութեանն
 22 A յինքեան C ինքն
 23 A ելոյ
 24 A զխնդրելին
 25 ABC չի՞ր
 26 B + եւ
 27 BC + մեր
 * Գ. 1-4. ԻՄ 5-6
 28 C աստ
 29 A սկիզբն
 30 ABC զձեզ

տուածս¹»⁷. զսոյն² եւ աստ իմն ակնարկէ. «եթէ որդի ես Աստուծոյ, ցոյց, ասէ³, զՀանդէս այնր զաւրութեան⁴, կամ զքարինս առնելով Հաց, որպէս⁵ վայելէ արարչի, եւ կամ անկանել⁶ ի խոնարհ, եւ մնալ անվնաս, զի տեսեալ ամենեցուն եւ⁷ Հաւատասցեն քեզ, ապա թէ ո՛չ՝ վայրագար կոչեաց զքեզ որդի. խարեաց պարզեացն անուամբ»: 62 Եւ ընդէ՞ր ոչ ցասեալ Քրիստոս, այլ մեծաւ Հանդարտութեամբ⁸, ըստ որում նա ի մարգարէէն բերէր վկայութիւն⁹, նոյնպէս եւ ինքն ի Գրոց առնէր զպատասխանին¹⁰. «¹¹Գրեալ է, ասէ¹², ո՛չ փորձեսցես զՏէր Աստուած քո», զի տացէ մեզ միտս, թէ սատանայի ո՛չ նշանաւք, այլ խոնարհութեամբ եւ երկայնատութեամբ պարտ է յաղթել, եւ զյաղթութիւն¹³ Աստուծոյ տալ: 63 Եւ արդ, մի՛տ դիր, զի նորա վկայութիւն¹⁴, զոր եբեր, անմտութեան էր, եւ ոչ իրացն, որ առաջի կային ի դէպ, քանզի ո՛չ եթէ¹⁵ այն, որ գրեալն¹⁶ է, թէ «Հրեշտակաց իւրոց¹⁷ պատուիրեալ է¹⁸ պահել զքեզ», միտս ինչ տացէ ընկենուլ¹⁹ զանձն եւ²⁰ քարավէժ լի-

նել, եւ ո՛չ թէ Որդի²¹ Աստուծոյ է²², ձգել²³ զանձն ի խոնարհ, այլ սատանայի եւ դիւաց նորա²⁴, որպէս անկեալք²⁵ եղեն ի սկզբանն²⁶: 64 Իսկ Աստուծոյ, եւ զանկեալսն յարուցանել: 65 Բայց Քրիստոսին յոյժ իմն ի դէպ էր պատասխանին, այն²⁷, որ²⁸ գրեալ է:

66 7. ²⁹ Մի՛³⁰ փորձեսցես զՏէր Աստուած քո:

67 Որ³¹ եւ միտք բանիս բաւական էր³² ըմբերանել զնա, քանզի խրատէ զմարդիկ, որ թէ եւ³³ յառաքինեաց³⁴ ոք լինիցի³⁵, ո՛չ տալ³⁶ կամաւ ի փորձանս չարին³⁷, իբրու³⁸ փորձելով զԱստուած, թէ աւգնէ³⁹ արդեալք, կամ⁴⁰ ո՛չ, զոր եւ ինքն աղաւթել Հրամայէ չմտանել ի փորձութիւն⁴¹, այլ թէպէտեւ⁴² անդէպ⁴³ էր վկայութիւն⁴⁴ նորա ըստ իրացն, սակայն խորամանկութեամբ⁴⁵ յոյժ, քանզի մինչեւ⁴⁶ ցայն բան,

1 ABC զաստուած
 2 Նրննք. Գ. 4-5
 3 A գայն
 4 A ասէ ցոյց B ասէ ցոյց ինձ աղէ C ասէ ցոյց աղէ փխցոյց ասէ
 5 C գարութեանն
 6 B + եւ
 7 BC չի՞ր
 8 A հանտարտութեամբ
 9 BC զվկայութիւնն
 10 C պատասխանիս
 11 C լուսանցում. 7
 12 C + բէ
 13 AB զյաղթութիւնն
 14 ABC վկայութիւնն
 15 BC բէ
 16 B գրեալ
 17 BC չի՞ր
 18 A + վասն Բո
 19 BC ընկենուլ
 20 B չի՞ր

21 AB որդոյ
 22 B չի՞ր
 23 B ձգէ
 24 BC նորին
 25 C անգեալք
 26 A սկսբանն
 27 C յայն
 28 ABC բէ
 29 ABC չի՞ր
 30 C ոչ
 31 C յոր
 32 ABC էին
 33 C չի՞ր
 34 C առաքինեաց
 35 C լիցի
 36 ABC + զանձն
 37 B չարի
 38 BC իբրեւ
 39 BC աւգնիցէ
 40 BC + բէ
 41 C փորձութիւնն
 42 Բ՝Պ՝Գ. 13. ԻՊ. 41. Բ՝Գ. 4. Ժ՝Ի. 38. Գ. 1. Ի՛Ի. 40
 43 C թէպէտ
 44 A անգէտ
 45 C վկայութիւնն
 46 B խորամանկութեամբ
 47 B մինչ

որ ո՛չ ի դէմս ինքեան էր¹, ասաց ի մարգարէէն, իսկ զորս վասն անձին իւրոյ զիտէր ասացեալ, եթէ. «Ի վերայ իժի եւ քարբի գնասցես²», եւ³ զայն⁴ լռեաց, որով եւ Տէրն ո՛չ յանդիմանեաց զնա յայնժամ, բայց յետոյ աշակերտաց իւրոց ետ իշխանութիւն կոխել զնա⁵, նմանեցուցանելով⁶ զնա աւձի եւ կարճի, զոր⁶ վասն նոցունց, եւ ո՛չ վասն Տեառն երեւի ասացեալ⁷ ի մարգարէէն, այլ թէպէտեւ աստ ո՛չ ելից զինդիրս⁸ խորամանկին⁹, զի մի՛ պարծեսցի խաբելովն, սակայն ի գահավէժն լինել, յառ¹⁰ ի նմանէ շարժելոցն¹¹ ի բարկութիւն գրեալ է, թէ¹² անցեալ ընդ մէջ նոցա զնայր ի վերայ աւղոց, ցոր վայր ինքն կամեցաւ¹³, նովին մարմնովն¹³ եւ¹⁴ յերկինս վերանայր յետոյ, զի ցուցցէ¹⁵ թշնամուրն¹⁶, որ զանկանելն¹⁷ պահանջէր, թէ այս է վայելչական¹⁸ Աստուծոյ, եւ ո՛չ անկումդ¹⁹, որ քեզ²⁰ պատշաճի, եւ յորժամ յայսմ եւս պարտեցաւ, յայլ իմն մտարբէր Հնարս²¹ խաբէութեան:

1 A էր ինքեան BC ընդդէմ էր ինքեան փխ ի դէմս ինքեան էր
 2 C գնայցես
 = H-ը. Գ. 13
 3 A չի՛ր
 4 BC գայլն
 5 Գ. 1-4. Ժ. 19
 6 C նմանելով
 7 C գորս
 8 B ասացեալն
 9 C զխնդիր
 10 AB խորամանկին
 11 C առ
 12 AC շարժեցելոցն
 13 ABC զի
 4 Գ. 1-4. Ժ. 29-30
 13 AB մարմնով
 14 B ի C եւ ի
 15 A ցուցէ
 16 ABC բշնամուրն
 17 C գանգանելն
 18 C վայելչական
 19 AB անկումն C անգումն
 20 ABC քեզ
 21 C հնարս մտարբերէր փխ մտարբերէր հնարս

68 8.²² Դարձեալ առնու (ասէ)²³ ածէ զնա սատանայ ի լեառն մի բարձր յոյժ, եւ ցուցանէ նմա զամենայն թագաւորութիւնս աշխարհի, եւ զփառս նոցա:

69 9.²⁴ Եւ ասէ ցնա. զայս²⁵ ամենայն քեզ տաց, եթէ անկեալ²⁶ երկիրպագանիցէս ինձ:

70 Յասելն, թէ «առնու²⁷ ածէ», մի՛ ոք կարծիցէ բռնաբար ձգել եւ աղամայ, զի զայս առնել եւ մարդկան է անկարելի, այլ ըստ նախկի ասացելոցն մտաց՝ թոյլ տայր նմա դնել ի միտս²⁸ զյաւժարութիւն ելից ի լեառն²⁹, որպէս եւ յաշտարակն, եւ ինքն ո՛չ ընդդիմանայր, այլ երթայր կամաւորաբար զկնի ախորժակաց նորա, զի փորձեսցի այնու, եւ յաղթեաց³⁰ որպէս առաջնովքն, եւ այս է³¹ ասելն, թէ «առնու՛ւ ածէ զնա սատանայ»: 71 Իսկ որ իմանի մեզ լեառն բարձր, յորմէ ամենայն տեսանին թագաւորութիւնք ի զգալեացս³² եւ ո՛չ մի. եւ կամ թէ է, անգիտելի է, զի թէպէտեւ ումանք զդրախտն ասացին վասն բարձր լինելոյ, քան զերկիր, եւ զի առաջինն Ադամ անդ փորձեցաւ, վայելուչ գոլ երկրորդն³³ Ադամ³⁴ ի նմին յաղթել յաղթողին մերոյ³⁵:

72 Սակայն անդէպ է³⁶ կարծել՝ յայնմանէ երեւելի լինել ամենայն³⁷ թագաւորութեանց աշխարհի, զի թէ նա յայսմ աշ-

22 AB չի՛ր
 23 ABC ասէ առնու փխ առնու ասէ
 24 AB չի՛ր
 25 B գայլ
 26 C անգեալ
 27 C յառնու
 28 C միտսն
 29 A լեառնն
 30 ABC յաղթեսցէ
 31 A չի՛ր
 32 A սգալեացս
 33 ABC երկրորդ
 34 AC աղամայ
 35 ABC մերոյ յաղթողին փխ յաղթողին մերոյ
 36 A չի՛ր
 37 C յամենայն

խարհէ՛ ո՛չ տեսանի, մեք զիա՞րդ ի նմանէ, եւ թէ՛ հնար էր տեսիեան կամ՝ յայնմանէ, կամ այլ ուստէք, զգլուխս լերանց եւ զվայրս աննշանս եւ ո՛չ զթագաւորութիւնս եւ զփառս տեսանել իւր՝ զգալի՛ աչաւք: 73 Եւ թէ՛⁵ ոք ասիցէ, եթէ՛⁶ յորում եւ էր տեղւոջ՛, մարմնոյ աչաց տեսիեան՝ ո՛չ կարաւտանայր, քանզի ամենատես ընտրեանն առաջի են ամենայնքս, թերի է եւ այս իմաստ, զի թէպէտեւ է, եւ է՛⁹ այսպէս, այլ թէ, որ փորձէրն՝¹⁰ գիտէր զնա տեսանաւդ՝¹¹ ամենայնի՛¹², ո՛չ ժպրհէր կալ առաջի եւ զայնպիսիսն բարբառէր՝¹³: 74 Այլ թուի այսմ լինել հաւաստի, հանել զնա ի լեառն ստուգապէս՝ ըստ պատմելոյ աւետարանչացն, յոր եւ իցէ վայրի՛¹⁴, եւ դնել նմա առաջի զանագան եղանակաւք՝¹⁵ զփառս եւ զվայելչութիւն՝¹⁶ թագաւորաց՝¹⁷ աշխարհի, ո՛չ նիւթական աչաց տեսանելի, այլ բանիւ միայն, կամ յայտնարար՝¹⁸ խասելով՝ որպէս ընդ ոմանս ի սրբոցն, եւ կամ առ խորհուրդսն, ըստ որում ընդ ամենայն մարդոյ. եւ զայս արդարացուցանէ Ղուկաս յասելն, եթէ՛¹⁹. «Եցո՛յց՝²⁰ նմա զամենայն ի վայրկեան ժամանակի», ո՛չ

մարմնոյ աչաց, այլ մտաց՝²¹ առաջի դնելով զամենայն՝²² վայելչութիւնս՝²³ ցանկալի՛²⁴: 75 Եւ ապա ասէ. «Զայս ամենայն քեզ տաց, եթէ անկեալ՝²⁵ երկիրպագանիցես ինձ»²⁶: 76 Ո՞վ լրբին՝²⁶ չարութեան՝²⁷, որում ամենայն կրկնի ծունր, իւր ասէր՝²⁸ երկիրպագանել, եւ վասն է՞²⁹ յանդգնեցաւ յայսպիսի՛²⁹, քանզի առաջնովք՝³⁰ փորձամբքն ո՛չ կարաց իմանալ, թէ ո՞վ ոք իցէ, կամեցաւ զայրացուցանել ժպիրհ բանիւք, զի առ ի չհանդուրժել՝³¹ լրբութեանն, յայտնեցէ զիւր՝³² զաւրութիւնն՝³³, եթէ իցէ նա: 77 Եւ ընդէ՞³⁴ յայլսն, «եթէ որդի ես Աստուծոյ» ասէր, եւ աստ ոչ: 78 Վասն զի՛³⁴ յայնժամ՝³⁵ յարգանաւքն՝³⁶ կամէր խարել, եւ այժմ խոնարհեցուցանելովն զկծեցուցանել՝³⁷, որպէս թէ ասիցէ. «Մանեայ արդ սուտ լինել վկայութեանն՝³⁸, որ զքէն, քանզի՛³⁹ զցոյց՝⁴⁰ զաւրութեան Որդւոյն՝⁴¹ Աստուծոյ, զոր հայցեցի, ո՛չ ետուր, եւ արդ՝ վասն զի մարդ ես հողեղէն, տուր ինձ, զոր

1 ABC եթէ
 2 A չի՛ տեսիեան՝ կամ B չի՛
 3 BC տեսանիւր փիս տեսանել իւր
 4 A սգալի
 5 BC եթէ
 6 BC քէ
 7 BC տեղոյ
 8 BC տեսիեամբ
 9 B չի՛ եւ է
 10 A փորձելն BC + զնա
 11 BC տեսող
 12 C յամենայնի
 13 A բարբառել
 14 ABC վայրս
 15 C յեղանակաւք
 16 C զրնչելութիւն
 17 B զրնչելութիւն բագաւորութեանց փիս զվայելչութիւն բագաւորաց
 18 ABC յայտնապէս
 19 ABC քէ
 20 BC ցոյց

21 BC մտացն
 22 C + ի
 23 ABC վայելչութիւնս
 24 AC ցանկալիս
 = Վ. - է. Վ. 5
 25 BC անգեալ
 ք Վ. - է. Վ. 6
 26 B լրբութիւն
 27 A լրբութեան չարին C լրբութեան վարութեան փիս լրբին չարութեան
 28 B ասէ
 29 ABC յայսպիսիս
 30 C յատաջնովք
 31 B չհանդուրժելոյ C չհանդուրժեալ
 32 BC զիւրն
 33 BC զաւրութիւն
 34 BC Բանգի փիս վասն զի
 35 B յայնմ ժամու
 36 BC յարգանաւք
 37 C զկծեցուցանելն
 38 A վկայութեան B զվկայութիւնն սուտ լինել փիս սուտ լինել վկայութեանն
 39 C Բան
 40 B ցոյց C զցոյց
 41 AB որդոյ C որդւոյ

խնդրեմս, զի եւ ես տաց քեզ զվայելս¹ աշխարհիս», եւ ո՛չ վայրապար հայցէ² երկրպագութիւն³, այլ ի վերա երեսաց, որ Աստուծոյ վայելէ միայնոյ, որով ճանաչի հպարտութիւն նորա, թէ եւ ի սկզբանն⁴ հակառակ եկաց Աստուծոյ: 79 Ընդ այսոսիկ⁵ յաւելու Ղուկաս եւ այլ իմն⁶ ի բանս հակառակին, զի. «Իմ է, ասէ, եւ ում կամիմ տամ զսա⁷»: 80 Զորս⁸ մոլորեալ⁹ ոմանք ինքնութիւն ասեն նմա, բայց միւսով բանիւ¹⁰ յանդիմանին, այն զի ասէ, թէ «Ինձ տուեալ է», որով ցուցանէ, այլ արարիչ էիցս¹¹, եւ նմա թոյլ տալով տուեալ, եւ այն զի ասէ, թէ «ուրիմ իշխանութիւն ամենայնի՛ եւ ում կամիմ տամ», ոչ թէ բռնութեամբ¹² ունի իշխանութիւն, այլ զի իշխեցեալքն կամեցան, ըստ Պաւղոսի, թէ. «Որում պատրաստէք զանձինս ի ծառայութիւն՝ նմին եւ ծառայ էք, եթէ մեղաց եւ եթէ արդարութեան»¹³, բայց եւ զարմանալ արժան է ընդ յիմարութիւն չարին, թէ¹⁴ զիս¹⁵ ըզ ո՛չ ամենայն, եւ ում կամիմ տամ, ասէ¹⁵, ապա ընդէ՞ր արդեաւք ումեք ի հեթանոսաց, որ միշտ երկրպագուք են քեզ¹⁶ կռովքն, ո՛չ ետուր տիրել ամենայնի, եւ ինձ տա՞լ խոստանաս, եւ

ահա սուտ գտանիս դովին, զի ո՛չ քոյ է¹⁷ տալն, այլ արարչի նոցա, այն, որ ասաց. «Իմ է ոսկի եւ իմ է արծաթ¹⁸, եւ ում կամիմ տամ զնոսա», այլ Տէրն ո՛չ արժանի համարեցաւ զնա ասել ինչ յայսպիսեաց, բայց տիրաբար սաստելով նմա՝ ասաց.

81 10. ¹⁸ Ե՛րթ յետս իմ սատանայ:

82 Սատանայ անուէն¹⁹ յերբայեցոցն²⁰ ի մերս թարգմանելով՝ հակառակ ասի, որ եւ հակառակ²¹ իսկ գտաւ²² ի սկզբանն²³ Աստուծոյ եւ մարդկան: 83 Եւ ընդէ՞ր այժմ սաստէ նմա եւ յառաջինսն²⁴ ո՛չ, քանզի ի Հայր մեղանչէր՝ զնորա արարածն իւր առնելով, որովք ուսուցանէ մեզ²⁵ յանձին թշնամանս²⁶ ներող լինել, եւ ընկերացն²⁷ վրէժխնդիր, զոր եւ առ հրէայսն արար, յորժամ զիւհար կոչէին, ո՛չ ցասնոյր, եւ մինչ ի Հայր ձգէին զթշնամանս²⁸, ի հաւրէ սատանայէ, ասէր զնոսա²⁹: 84 Նոյնպէս²⁹ եւ զառ ի Հոգին լինել հայհոյութիւնն, աններելի ասաց, եւ զորս վասն իւր՝ ներելոյ արժանաւոր³⁰, բայց եւ ո՛չ սաստէ ըստ արժանւոյն³⁰, այլ հրամայէ միայն, զի երթ յետս իմ³¹ ասելն՝ հրամայական է, զ՛ի³² բաց լինելն յինքէնէ

1 C զվայելցութիւն
 2 B հայցեցէր
 3 C երկիրպագութիւն
 4 A սկսքանն
 5 B յայսոսիկ
 6 ABC եւ այլ իմն դուկաս փիս դուկաս եւ այլ իմն
 7 ABC զնա
 8 « Ղուկ. Գ. 6
 9 B յորս C յոր ի
 10 C մոլորել
 11 AB բանիւն
 12 BC էից
 13 B բնութեամբ
 14 « Ղուկ. Գ. 16
 15 BC եթէ
 16 BC չի՞ր
 17 B ասիցէ
 18 A չի՞ր

17 C է եւ փիս եւ է
 18 I. 24 է Ի՛ 8
 19 AB չի՞ր
 20 C անուցն ի
 21 A յերբայեցոց BC յերբայեցոցն
 22 B հակառակէ
 23 BC չի՞ր իսկ գտաւ
 24 A սկսքանն C սկզբանն
 25 A յառաջինս
 26 ABC զմեզ
 27 B բռնամասն
 28 BC յրեզեցեացն
 29 BC զբռնամասն
 30 « Գ. 44
 31 C չի՞ր
 32 « Ի՛ 7- Ժ. Ի՛ 31-32
 30 ABC արժանոյն
 31 BC չի՞ր
 32 BC զի փիս գ՛ի

յայտնելով¹, եւ այն առ ժամանակ մի, ըստ ասելոյն Ղուկայ², զի թէպէտեւ ո՛չ մերկ պատերազմէր այնուհետեւ իբրեւ² զայժմուս, այլ մտեալ ի դպիրսն³ եւ ի փարիսեցիսն՝ եւ⁴ կազէր⁵ ընդ նմա, մինչեւ ի խաչ եւս հանել զնա: 85 Սակայն եւ զայն⁶ եւս⁷ ցուցանէ սաստն, թէ այն, որ հայցէր զերկրպագութիւն⁸, ի փոքր մի սաստէ նորա՝ ո՛չ հանդուրժէր առնուլ գտեղի՝ յորժամ կամեցաւ. յորմէ ճանաչի կամաւ տուեալ զանձն ի փորձանս, եւ ո՛չ ակամայ բերեալ ըստ մեզ, եւ մինչ սաստելովն ծանոյց զինքն, թէ⁹ Աստուած է, վկայութեամբն, որ յաւրինացն, ի մարդկութեանս¹⁰ դարձեալ զիջանէր խոնարհութիւն¹¹:

86 «Գրեալ է (ասէ) Տեառն Աստուծոյ քում երկիր պագցես, եւ զնա միայն պաշտեսցես»:

87 Երկիրպագանելն՝ Աստուծոյ իբրեւ արարչի¹² եւ Տեառն, եւ պաշտելն պատուիրանացն լրմամբ, զի այսոքիւք պաշտի Աստուած ի մէնջ, եցոյց այսու եւ զինքն ըստ մարդկութեան¹³, միոյ աստուածութեանն երկրպագու եւ պաշտաւնեայ, զի նոյն է, որ երկրպագէ մարմնովն, եւ նոյն է, որ առնու զերկրպագութիւն իւրոյ մարմնոյն ի¹⁴ բոլոր¹⁵ արարածոց¹⁶ ըստ

աստուածութեանն: 88 Եղեւ պաշտաւնեայ ըստ ասելոյն. «Ո՛չ եկի պաշտաւն առնուլ, այլ պաշտել»¹⁷:

89 Արդ, յանուանէ զերիսս զայսոսիկ միայն յիշեն փորձութիւնք, բայց թուի եւ այլ եւս լինել, ըստ Ղուկասու, զի ասէ¹⁷. «Թէ իբրեւ կատարեաց զամենայն փորձութիւնսն սաստանայի»¹⁸: 90 Զի զամենայն ասել՝ զբազումս նշանակէ, բայց զգլխաւորագոյնսն զրելով՝ զայլսն ընդ սոքաւք փակեցին, յուշ արարեալ, թէ որ յաղթէ երիցս այսոցիկ՝ որկորստութեան¹⁸ եւ փառասիրութեան եւ ազահութեան, յաղթաւ¹⁹ լինի եւ ամենայն²⁰ ախտից²¹, եւ որ յաղթի ի սոցունց՝ ընդ ծառայութեամբ²² մտանէ եւ այլոցն, որ ընդ սոքաւք, եւ նոյն ինքն փորձիչն ի փոքուէն սկսանելով յորկորստութեանէն՝ ի մեծն յանգեաց²³ յազահութիւնն, զի բուռն է²⁴, քան զամենայն ախտս՝ յորժամ տիրէ, ըստ որում եւ Յաւրայ²⁵ զսաստիկ հարուածն²⁶ յետոյ ածէ²⁷ ի վերայ, զայս եւս²⁸ պատերազմողք առնեն, յետոյ զգաւրագոյն մարտն զնեն:

91 Արդ, որպէս զնախահայրն երիւքս այսոքիւք փորձեաց եւ պատրեաց, որկորստութեամբն, զի ցանկալի²⁹ եցոյց զպտուղն, եւ փառասիրութեամբն, զի յոյս եղ աստուածանալոյ՝ յետ ուտելոյն, եւ ա-

1 ABC յայտ առնելով
 2 Ղուկ. Գ. 13
 3 ABC որպէս
 4 C դպիրս
 5 B կապէր փ/ս եւ կազէր
 6 BC գայս
 7 ABC իմն
 8 B զերկրպագութիւնն
 9 A եթէ
 10 BC մարդկութիւնս
 11 A խոնարհութիւնն BC խոնարհութեամբ
 12 BC + է
 13 ABC մարդկութեանն
 14 A եւ ըստ BC եւ

15 BC զբոլոր
 16 BC արարածոցս
 17 Ք Մ. Գ. Բ. 28
 17 A չի՞
 18 B որկորստեան
 19 BC յաղբող
 20 C չի՞
 21 C աղիտից
 22 B ծառայութիւն
 23 A յանկեաց
 24 ABC + սա
 25 AC յորայ B յորա
 26 A հարուածսն
 27 BC ած
 28 B եւ
 29 C ցանգայի

զահուլթեամբն, զի ո՛չ ետ բաւական համարել զամենայն ծառոցն¹ վայելսն², այլեւ ի միոյն, յորմէ հրաժարեցոյց Աստուած, ստիպեաց ուտել եւ ըստ հնոյն Ադամայ աւրինի³ ընդ նորոյս Ադամայ մարտեաւ սոքաւք՝ որկորստութեամբն, թէ «ասա քարանցդ հաց լինել», եւ փառասիրութեամբն⁴, թէ «արկ զքեզ աստի⁵ ի խոնարհ առ ի ցոյց աստուածութեանդ», եւ ազահուլթեամբն՝ «քեզ տաց, ասէ, զփառս աշխարհիս⁶ յերկրպագելն⁷ ինձ», ըստ⁸ որում պատերազմեցաւ մերով բնութեամբս, եւ յաղթեաց աստուածային զաւրութեամբն: 92 Եւ ուսոյց մարդկան զաւրինակ կռուոյն⁹, զի նոյնպէս է¹⁰ եւ առ մեզ սկիզբն մարտի նորա՝ որկորստութեամբն¹¹ հայցէ եւ ի մէնջ որպէս ի Տեառնէ՝ զքարինս¹² հաց լինել, այսինքն՝ ի¹³ յաւելորդս կերակրոցն¹⁴, եւ ի¹⁵ յաճախութիւն¹⁶ ըմբելեաց¹⁷, որք են ժուժկալացն անուտելիք, իրրեւ զքարինս, ստիպէ մերձենալ, զորս եթէ առնու՝ ո՛չ եթէ մինչեւ¹⁸ յայսոսիկ կայ մնայ՝ այլեւ յանասնեղէն գրգռէ ցանկութիւն¹⁹, որպէս զԱդամ²⁰ յետ պտղոյն, ապա եթէ զբանն ընդդէմ դնեմք զկենդանականն, որ կեանս տայ աշխարհի, բարձ-

րանամք այնու ի տաճարին աշտարակ²¹, յորոց եւ յայնցանէ ստիպէ զմեզ ի վայր ընկենուլ²² կամ հպարտութեամբ կործանել²³ կամ վաճառական լինելով²⁴ բանին, վասն փառաց կամ ընչից, եւ զգործս²⁵ ի մարդկան հաճոյս²⁶ առնել, ապա եթէ²⁷ այսմ²⁸ ընդդիմանամք, ըստ կամաց տուողին ունել զբանն եւ կամ խաւսել, եւ ի հաճոյս Աստուծոյ գործել. հայել տայ այնուհետեւ ի բարձրագոյն լեռնէ²⁹ առաքինութեան³⁰ ի նիւթականացս սէր, եւ հայցէ ընդ ազահուլթեանն ախտի, զոր խոստանայ³¹, զերկրպագելն ինքեան: 93 Իսկ եթէ արհամարհեմք եւ զայն եւս կամ ո՛չ ստանալով ինչս, կամ զհարկաւոր պէտսն, եւ զստացեալն Աստուծոյ տալ, յամաւթ լեալ³² հալածի ի մէնջ, եւ մեք ի հրեշտակաց սպասաւորիմք, որպէս Տէրն յետ յաղթութեանն, որպէս պատմէ աւետարանիչն³³:

94 11.³⁴ Ապա եթող զնա սատանայ, եւ ահա³⁵ հրեշտակք մատեան եւ պաշտէին զնա:

95 Ո՛չ եթէ³⁶ ի բացէ³⁷ էին ի նմանէ հրեշտակքն, այլ մերձ, զի թէ³⁸ զերկիւզա-

1 A ծառոց
2 B գվայելսն
3 A արիինին
4 BC փառասիրութեամբ
5 BC չի՞ր
6 ABC աշխարհի
7 C յերկրպագելն
8 B ընդ
9 A պատերազմոյն
10 C չի՞ր
11 AC որկորստութիւնն B որկորստութեանն
12 A գլարիմսն
13 ABC գի
14 BC կերակրոց
15 ABC չի՞ր
16 ABC յաճախութիւնս
17 C ըմպելեաց
18 AB մինչ B առկայեալսն այլ ձեռագրով միշտ
19 BC ցանգութիւն
20 B + յեւայ

21 A աշտարակն
22 C ընկենուլ
23 A կործանիլ
24 BC լինել
25 B գգործսն C գգործն
26 BC հաճոյս մարդկան փիս մարդկան հաճոյս
27 BC թէ
28 A չի՞ր
29 B լեռնէ
30 ABC առաքինութեանն
31 BC + տալ
32 BC չի՞ր յամաւթ լեալ
33 B աւետարանիչս
34 AB չի՞ր
35 AC չի՞ր
36 A թէ
37 ABC քաց
38 BC նրէ

ծաւք¹ Տեառն բանակք Հրեշտակաց շուրջ են², քանի եւս, որ Տէրն է Հրեշտակաց եւ սրբոց, բայց մինչ ի պատերազմին էր, ո՛չ տայր³ թոյլ երեւել նոցա, զի մի՛ իբրեւ աւզնութեամբն⁴ նոցին ծանիցէ թշնամին գյաղթութիւնն, այլ նախ զնա հալածէր, եւ ապա յայտնէր զՀրեշտակսն, զի դու ուսանիցիս, թէ եւ ի քում փորձութեանն⁵ Հրեշտակք մերձ են, եւ ընդունելոց են զքեզ յերկինս յետ յաղթող լինելոյ⁶, որպէս եւ զՂազար զկնի⁷ ցաւոցն եւ սովամահն⁸ լինելոյ⁹ հանգուցին Հրեշտակք¹⁰ ի զոգն Աբրահամու¹¹:

96 Բայց որո՞վ իմանի Հրեշտակաց¹² պաշտաւն մատուցանել¹³ յայնժամ. թուի, թէ ըստ ասելոյ¹⁴ ոմանց, զոր ի պէտս էին բնութեան մարմնոյն կերակուր¹⁵ մատուցանել նմա, ո՛չ յեղելոց աստի, այլ զորս ի նմին ժամու ստեղծանէր արարչագործութեամբ, ո՛չ յազագս հարկաւոր պիտոյից, այն, որ ո՛չ բռնադատիւր ըստ մեզ յայն ինչ, որ¹⁶ ո՛չ կամէր, այլ վասն յամալթ առնելոյ զփորձիչն այն, որ զքարինսն¹⁷ հայցէր հաց լինել¹⁸, եցոյց եթէ¹⁹. «Ո՛չ միայն ի

քարանց²⁰ այլեւ յանգոյից կարող եմ առնել կերակուր յորժամ կամիցիմ, որով արդարանայ Հայր, կոչելով զիս Որդի»:

97 Բայց քննել արժան է, թէ զիա՞րդ զրեցին զփորձութիւնսն²¹ աւետարանիչքն՝ (զորս)²² աչաւք ո՛չ տեսին, վասն զի միայնակ էր²³ յանապատին, եւ անմարմնական էր կուրն, եւ ի Տեառնէն ո՛չ լուան, քանզի անդէպ է գայս կարծել, ուր²⁴ ո՛չ երեւի սրբոյ²⁵ ուրուք պատմել²⁶ զփորձանս անձին եւ գյաղթութիւն, այլ այս լիցի վասն սորին հաւատարիմ, թէ զորաւրինակ զինդրելն յԱստուծոյ զՅոր²⁷ ի փորձութիւնն²⁸ չէր հնար մարդոյ²⁹ գրել, թէ³⁰ ո՛չ աստուածային յայտնութեամբն, զի անմարմնոյ ընդ անմարմին էր խաւսակցութիւնն³¹, եւ որպէս Մաւսէս³², թէպէտեւ ո՛չ էր մերձ³³ յարարչութիւնն, սակայն գրեաց Հոգւովն³⁴ զխաւսելն³⁵ Աստուծոյ եւ զառնելն, այսպէս եւ սոքա նովին Հոգւով³⁶ զրեցին, թէպէտ³⁷ ո՛չ տեսին կամ լուան, որ եւ յայսմանէ ճանաչի, թէ ո՛չ ինչ մարդկեղէն իմաստիւք, այլ ի Հոգւոյն³⁸ Սրբոյ շարժեալ խաւսեցան, ո՛չ միայն գայս, այլեւ զամենայն բանս Աւետարանին:

1 ABC զերկիւղածովք
 2 A են շուրջ փխ շուրջ են
 - II-25. I. 9. 8
 3 ABC ետ
 4 AC աւզնութեամբ B աւզնականութեամբ
 5 A փորձութեան
 6 ABC լինելոյն
 7 A յետ
 8 ABC սովամահ
 9 ABC լինելոյն
 10 ABC հրեշտակքն
 11 A արբամու
 ք Ղ. - 4. Ժ. 9. 19-31
 12 ABC հրեշտակացն
 13 BC մատուցանելն
 14 A ասացելոց BC ասացելոյ
 15 ABC կերակուրք
 16 ABC գորս
 17 B գփարինս
 18 ABC լինելի հաց փխ հաց լինել
 19 B քէ

20 B քարանցս
 21 A զփորձութիւնս
 22 ABC չիք
 23 B նա միայն կայր փխ միայնակ էր
 24 B որ
 25 BC սրբոց
 26 A ուրեմ պատմեալ փխ ուրում պատմել
 27 A զոր
 28 BC փորձութիւն
 29 A մարդոյ հնար փխ հնար մարդոյ
 30 ABC եթէ
 31 ABC խաւսակցութիւն
 32 ABC մովսէս
 33 B մերձ էր փխ էր մերձ
 34 ABC հոգովն B + աստուծոյ
 35 B զխաւսել
 36 AC հոգով B հոգովն
 37 ABC քէտ
 38 ABC հոգովն

98 Բայց զկարգ փորձութեանն այլ իմն զասէ Մատթէոս¹, եւ այլ՝ Ղուկաս, եւ երկոքինն² խորհրդաբար յոյժ, զի Մատթէոս³ յետ պահոցն⁴ զաշտարակ ի տաճարին կարգէ, եւ ապա զլերինն, որ զյաղթողացն ունի զաւրինակ⁵, զի յորժամ ճգնի ոք պահաւք՝ փառասիրութեամբ պատերազմի փորձիչն: 99 Եւ թէ այնու ո՛չ խոնարհի, ազահուութեան⁶ ախտիւն⁷ ջանայ եւ եթէ⁸ այնմ ընդզիմանայ⁹, յաղթէ չարին խորհրդոյ: 100 Իսկ Ղուկաս զկնի պահելոյն՝ նախ զլերինն դնէ, եւ ապա զաշտարակին՝, որ բերէ զպարտեցելոցն¹⁰ կարգ, զի յորժամ յորկորստութենէն յաղթի ոք, հարկաւորի ազահուութեան¹¹ տալ զանձն՝ ի լրումն պէսպէս ցանկութեանց¹² որովայնին, եւ մինչ յայսոսիկ յառաւելու¹³ ըստ կամս, ի բարձրութիւն փառաց մտաբերէ ո՛չ յաստուածայինս¹⁴, այլ ի ճոխութիւն¹⁵ աշխարհի, եւ յայսմանէ¹⁶ յաղթեալ ընդ ծառայութեամբ մտանէ¹⁷ չարին:

101 Զի՞նչ իմանի մեզ եւ¹⁸ Մարկոսի ասելն, թէ. «Էր ընդ զազանս¹⁹»^բ, ուսանիմք, զի ոչ միայն ընդ երեւելի զազանս²⁰ ասելն

վասն խորագոյն անապատին, այլեւ ընդ աներեւոյթ զազանացն. ո՛չ ընդ միոյ կամ ընդ²¹ սակաւուց, այլ ընդ ամենեցուն, զի թէպէտեւ ի միոյ զիմաց երեւի տալ զհարցմունս²² փորձանացն, այսինքն՝ իշխանին զիւաց, այլ ընդ նմին իսկ էին²³ եւ բովանդակ գունդն, որ ընդ նմա անկան²⁴ յերկնից, զորս բազմաւորական անուամբ ի գազանս նշանակէ, զի յորժամ տեսին եւ լուան զնորանշան իրսն, որ ի վերայ նորա ի Յորդանան, պակեան երկիւղիւ: 102 Եւ իբրեւ ել յանապատ անդր²⁵, նորին ազաւգաւ ժողովեցան՝ առնուլ զհանդէս զաւրութեան նորա պէս պէս փորձանաւք. քննելի է եւ այս, թէ ընդէ՞ր երեք աւետարանիչքն գրեցին զփորձութիւնսն, եւ Յովհաննէս²⁶ ո՛չ. վասն զի փորձութիւնքն²⁷ ըստ մարդկային բնութեանս էր, եւ նոքա²⁸ ի մարդեղութենէ²⁹ անտի սկսան ճառել՝ յիրաւի գրեցին եւ զփորձութիւնս³⁰: 103 Իսկ Յովհաննէս³¹, զի յաստուածութենէն սկսաւ, ո՛չ էր մարթ գրել զայն, զի Աստուած անփորձ է³² ամենայնի³³ ըստ առաքելոյն Յակոբայ³⁴:

104 12.³⁵ Իբրեւ լուաւ Յիսուս, եթէ Յովհաննէս³⁶ մատնեցաւ, մեկնեցաւ գնաց ի Գալիլեա:

1 ABC մաթեոս
 2 B երկոքինն
 3 ABC մաթեոս
 4 B պահոց
 5 B գաւրինակն
 6 A ազահութեանն B ազահութեամբ
 7 BC ախտիւ
 8 AB թէ
 9 B + եւս
 * Դ. Գ. 3-13
 10 B զպարտեցելոյն
 11 BC յազահութեանն
 12 C ցանգութեանց
 13 B առաւելու
 14 B յաստուածայինսն
 15 BC նոխութիւնս
 16 ABC յայսցանէ
 17 B մտանել
 18 B չի՞ր
 19 AB զազանսն
 Բ Դ. Գ. Լ. 13
 20 B զազանսն

21 A չի՞ր կամ ընդ
 22 A հարցումնս
 23 B + եկեալ
 24 C անգամ
 25 C անտր
 26 A ի յոհաննէ B յոհանն C յոհաննէս T յաւհաննէս
 27 A փորձութիւնք
 28 BC + որ
 29 A մարդկութենէն BC մարդկութենէ
 30 ABC զփորձութիւնսն
 31 A յովհաննէս BC յոհաննէս T յաւհաննէս
 32 A էր
 33 ABC յամենայնի
 34 ABC չի՞ր ըստ առաքելոյն յակոբայ T յակաբայ
 Գ Գ. Լ. 13
 35 AB չի՞ր C + եւ
 36 A յովհաննէս

105 Բազում ինչ է, զոր՝ ո՛չ գրեցին ա-
ւետարանիչքն՝² յեղեղոց՝³ եւ յասացելոցն՝⁴
Տեառն, զոր եւ աստ է տեսանել, զի զյոյո-
վագոյնսն՝⁵ ի նշանացն եւ ի վարդապե-
տութեանցն՝⁶, զոր յետ փորձութեանն թո-
ղու Մատթէոս՝⁷, եւ ի մատնելոյն Յովհան-
նու՝⁸ սկսանի, զոր՝⁹ զպակասութիւնն՝¹⁰ Յով-
հաննէս՝¹¹ լնու, ըստ Հոգւոյն՝¹² տեսու-
թեանն՝¹³, այսինքն՝ զառ ի Հարսանիս՝¹⁴ փո-
փոխումն՝¹⁵ ջրոյն ի գինի, զոր՝¹⁶ եւ
«սկիզբն, ասէ, նշանացն՝¹⁷», եւ գելանելն
յերուսաղէմ ի գատկին հրէից, եւ հանել ար-
տաքս ի տաճարէն զվաճառողսն եւ
զգնողսն՝¹⁸, եւ զգալն առ նա Նիկողիմայ՝¹⁸ ի
գիշերի եւ հաւատալ, եւ զբանսն, որ առ
նմա՞, եւ՝¹⁹ զշրջելն՝²⁰ ի Հրէաստանի աշա-
կերտաւքն հանդերձ եւ մկրտել՞, եւ հետ
այսր ամենայնի՝²¹ գրէ զՅովհաննէս՝²², թէ.
«Մկրտէր ի յԱյննովն՝²³ մերձ ի՞²⁴ Սաղիմ,

զի չեւ եւս արկեալ էր զՅովհաննէս՝²⁵ ի
բանդ՝²⁶»¹: 106 Իսկ Ղուկաս գեղեցիկ իմն
կարգէ զկնի փորձութեանն՝ զպատմու-
թիւնն՝²⁷. «Եւ դարձաւ, ասէ, Յիսուս զաւ-
րութեամբ Հոգւոյն՝²⁸ ի Գալիլեա»²; այ-
սինքն՝ նոյն Հոգի, որ վարեաց զնա յանա-
պատն, զի փորձեցի, իբրեւ յաղթեաց ծա-
ծուկ պատերազմին՝²⁹, դարձոյց անդրէն
զաւրութեամբ, զի եւ՝³⁰ յայտնապէս վա-
նեցէ զգեւս՝ հալածելով՝³¹ ի մարդկանէ, եւ
թէ ընդէ՞ր՝³² ո՛չ գրեցին զամենայնն՝³³
ստուգապէս՝³⁴ ըստ ասացելոց՝³⁵, պատճա-
ռանացն՝³⁶ է եւ այս, զի մի՛ կարծիցես՝³⁷,
թէ՞³⁸ այնք, որ՝³⁹ գրեցան, միայն ի նմանէ
եղեն՝⁴⁰ սքանչելիք: 107 Բայց զի ո՛չ գրե-
ցին զամենայնն, Յովհաննէս՝⁴¹ յայտ առնէ
զպատճառն, զի. «Ո՛չ կարէին, ասէ, տա-
նել՝⁴² աշխարհական միտք»¹:

108 Եւ դարձեալ՝ ո՛չ առանց՝⁴³ խորհր-
դոյ սկսանին՝⁴⁴ Մատթէոս՝⁴⁵ եւ Մարկոս ի
մատնութենէն Յովհաննու, զի նշանակեն
նմա լուել եւ նորոյ՝⁴⁶ քարոզութեան՝⁴⁷

1 BC գորս
2 C աւետարանիչք
3 ABC յեղեղոցն
4 B յայտնելոցն
5 AC գլորվագոյնս B յոյովագոյնս
6 B վարդապետութեանց
7 A մաթէոս
8 A յովհանու
9 ABC զորոյ
10 A զպակասութիւն
11 B յոհաննէս T յաւհաննէս
12 ABC հոգոյն
13 A տեսչութեան B տուչութեանն C տուչութեան
14 B հարսանիսն
15 BC փոխումն
16 BC գորս
17 BC նշանաց
= Յ•Վ•Ը•Ի՛ 11
բ Մ•Պ•Ը•Ի՛ 13
18 C նիկողիմոս
բ Յ•Վ•Ը•Գ• 1-3
19 B ի
20 BC շրջելն
բ Յ•Վ•Ը•Գ• 22
21 C յամենայնի
22 A զյովհաննէ
23 C յայննսն
24 B առ

25 A զյովհաննէս
26 B քանտ
ե Յ•Վ•Ը•Գ• 23-24
27 A զպատմութիւնն
28 BC հոգոյն
բ Ղ•՛•Գ• 14
29 B + եւ
30 B չի՞
31 B հալածել
32 BC եթէ վասն էր փիս բէ ընդէր
33 A զամենայն
34 ABC զուգապէս
35 AC ասացելոցն
36 BC պատճառացն
37 BC կարծեսցի
38 C + այնք
39 A գոր
40 BC եղեն ի նմանէ փիս ի նմանէ եղեն
41 A յովհաննէս B յոհաննէս
42 A տանել ասէ փիս ասէ տանել
ե Յ•Վ•Ը•Ի՛ 25
43 C չի՞
44 BC սկսանի
45 AB մաթէոս
46 B որպէս
47 A քարոզութեանն B քարոզութեանց

սկիզբն լինել: 109 Եւ ընդէ՞ր զպատճառս մատնութեանն¹ այժմ ո՛չ գրէ, քանզի թողու յետ սպանանելոյն գրել, մինչեւ իրքն ի գլուխ ելանիցեն: 110 Վասն որոյ² ասէ. «Իբրեւ լուաւ Յիսուս՝ (եթէ Յովհաննէս մատնեցաւ³), մեկնեցաւ զնաց ի Գալիլեա»:
111 Եւ ընդէ՞ր ասեն ետ խոյս, զի զմեզ ուսուցէ մի՛ խրոխտանալով⁴ տալ զանձն ի փորձանս, այլ թէ⁵ ակամայ պատահեացեն վիշտք՝ տանել⁶ համբերութեամբ⁷:

112 13.⁸ Եւ թողեալ (ասէ) զՆազարէթ⁹, եկն բնակեցաւ ի Կափառնատում¹⁰ ի ծովեզերին, ի սահմանս Զարուզովնի¹¹ եւ Նեփթաղիմայ:

113 Որչափ պարտ էր, զի զմարգարէութիւնն լցցէ, թէ¹² նազովրեցի¹³ կոչեցցի, բնակեցաւ ի Նազարէթ¹⁴: 114 Իսկ յետ մկրտութեանն¹⁵ փոխի անախ, զի եւ յայլ կողմանս քարոզեցէ. նաեւ յազազս չարութեան նախանձուն, զոր ունէին առ նա նազաւրացիքն¹⁶, զնաց¹⁷ ի նոցանէ, որպէս եւ յանդիմանեաց¹⁸ զնոսա յետ ընթեռնւոյն¹⁹ զգիրս²⁰ Նսայեայ, զոր փորձելով ե-

տուն նմա, եթէ. «Չէ մարգարէ ընդունելի ի գաւառի²¹ իւրում»²², յիշմամբ սքանչելեացն²³, որ²⁴ առ Եղիայիւ եւ²⁵ Եղիսէիւ, զոր եւ հանեալ յարտեւան²⁶ լերինն²⁶ կամեցան զահապէժ²⁷ առնել, եւ նա անցեալ ընդ մէջ նոցա գնայր²⁸. էջ ի Կափառնատումն²⁸, զի զմարգարէութիւնն կատարեցէ եւ զվարդապետսն ամենայն աշխարհաց որսացէ, քանզի անդ շրջէին, զի թէպէտեւ կամք էին նմա²⁹ երթալ ի սահմանս հեթանոսաց, այլ՝ եւ³⁰ ի հրէիցն կամէր լինել զպատճառսն, զոր եւ արարին³¹ իսկ՝ նենգելով³² զկարապետն, որով յիրաւի թողոյր զնոսա եւ զնայր³³ ի Գալիլիա³⁴ հեթանոսաց:

115 14.³⁵ Զի լցցի³⁶ բանն, որ ասացաւ ի ձեռն Նսայեայ մարգարէի³⁷:

116 15.³⁸ Երկիր Զարուզովնի³⁹ եւ երկիր Նեփթաղիմայ՝ ճանապարհ ծովու՝ յայնկոյս Յորդանանու, Գալիլեա հեթանոսաց:

117 16.⁴⁰ Ժողովուրդ, որ նստէր ի խաւարի, ետես լոյս⁴¹ մեծ, եւ որոց նստէին

1 BC մատնելոյն յովհաննու.
2 BC + եւ
3 ABC չի՞ր եթէ յովհաննէս մատնեցաւ
4 BC խրոխտալով
5 BC եթէ
6 B տանելով
7 C համբերել
8 AB չի՞ր
9 AB զնազարեթ ասէ C զնազարեթ ասէ փիս ասէ զնազարեթ
10 B կափառնատում C կապեռնատում
11 B զարուզովնի C զարուզի
12 B զի
13 AT նազարեցի C նազովրացի
14 AB նազարեթ
15 A մկրտութեան
16 A նազարեցիքն B նազովրեցիքն
17 ABC զնա
18 C յանդիմանեց
19 BC ընթեռնելոյն
20 ABC զգիրսն

21 ABC Բաղաբի
= ՀԻ՞ր-ՂԻ՞ն-ՂԻ՞ն 24
22 B սխանչելեաց նորա
23 B չի՞ր
24 BC + առ
25 A յարտեւան
26 ABC լեան
27 B զապալէժս
Թ ԴԻ՞ն-ԴԻ՞ն 16-30
28 A կափառնատում B կափառնատում C կափառնատում
29 C նորա
30 BC չի՞ր
31 BC արարն
32 A նենգելով B նենգելովն
33 B երթայր
34 B գալիլիէ C գալիլի
35 AB չի՞ր
36 BC + ասէ
37 A չի՞ր ի ձեռն նսայեայ մարգարէի
38 AB չի՞ր
39 A զարուզովնի BC զարուզովնի
40 AB չի՞ր
41 C զլոյս

յաշխարհին¹ եւ ի ստուերս մահու՝ լոյս ծագեաց² նոցա՝:

118 Զարուզովն³ թարգմանի, ասէ⁴, «զաւրութիւն բնակութեան⁵», քանզի անդ բնակեցաւ, ասէ⁶, զաւրութիւնն Աստուծոյ Հաւր Որդի: 119 Իսկ նէփթաղիմն⁷ ընդարձակութիւն, վասն զի անտի⁸ սկսաւ ընդարձակել⁹ վարդապետութիւնն Քրիստոսի: 120 Եւ ճանապարհ ծովու ասել, որք ի ծովեզերեայս¹⁰ եւ ի կղզիս են, տայ զաւետիս փրկութեանն¹¹: 121 Իսկ¹² առ ի¹³ միտս, որք ի ծովու աշխարհի էին ճանապարհորդեալ վարուք, առ վերինն ելանել աշխարհ: 122 Յայնկոյս Յորդանանու՝ Գալիլեա Հեթանոսաց: 123 Միով տեղեաւն զամենայն Հեթանոսս նշանակէ, զորս եւ ժողովրդեան անուամբ բովանդակէ զբոլոր տիեզերս:

124 «Ժողովուրդ, ասէ, որ¹⁴ նստէին ի խաւարի եւ ի ստուերս մահու, լոյս ծագեաց նոցա»: 125 Խաւար աստ ո՛չ գերեւելիս ասէ, այլ զմոլորութիւն¹⁶ եւ զանգիտութիւն¹⁷, զոր եւ ստուէր մահու անուանէ, այսինքն¹⁸ առիթ¹⁹ յաւիտենական մա-

հուէն: 126 Եւ լոյս ո՛չ զայս, զոր²⁰ միշտ տեսանէին մարմնոյ աչաւք, այլ զճշմարիտ²¹ գիտութիւնն²², որ մտացն միայն է տեսանելի, զոր եւ մեծ անուանէ լոյս, որ է իմաստութիւն²³ Հաւր՝ որպէս եւ լոյս զինքն կոչէ աշխարհի: 127 Դարձեալ՝ եթէ²⁴ ոք բաժանէ զբան մարգարէին առ հրէայս եւ առ Հեթանոսս, չէ ինչ անտեղի, քանզի ասելն, եթէ²⁵. «Ժողովուրդ, որ նստէր ի խաւարի ետես լոյս²⁶ մեծ», զհրէիցն²⁷ յարմարի, զի թէպէտեւ ունէին զճրագ աւրինացն, այլ ո՛չ լուսաւորէին միշտ աւրինագանց լինելովն: 128 Եւ այն զի ասէ, թէ. «Որոց նստէին յաշխարհին²⁸ եւ ի ստուերս մահու», զհեթանոսաց նշանակէ, որք ընդ տարերբք աշխարհիս ի ծառայութեան կային, եւ ընդ կռապաշտութեամբն՝ որպէս ընդ մահու ստուերաւք նստէին: 129 Վասն որոյ, եւ²⁹ առ հրէիւքն ոչ յիշեաց զստուերն մահու, զի ունէին զաստուածածանալթութիւնն, զոր եւ տեսողս, ասէ, մեծի լուսոյն, այսինքն է³⁰ մարմնոյ աչաւք զՔրիստոս: 130 Իսկ վասն Հեթանոսացն ո՛չ ասաց, թէ տեսին, այլ եթէ³¹ լոյս ծագեաց նոցա, այսինքն՝ առաքելովքն³² զբանն, զոր³³ եւ լոյս աշխարհի անուանեաց³⁴: 131 Բայց զնստելն³⁴ ընդ³⁵ խա-

1 ABC յաշխարհի
2 A լոյս ծագեաց փ/ս ծագեաց լոյս
« Է•• Թ• 1-2
3 A զարուզովն BC զարողովն
4 ABC չիբ
5 C բնութեան
6 ABC չիբ
7 ABC նեփթաղիմն
8 BC անդի
9 A ընդարձակելի
10 C ծովեզերայս
11 ABC փրկութեան
12 ABC եւ
13 BC չիբ
14 BC + նստէր ի խաւարի ետես զլոյս մեծ, եւ որոց
15 C չիբ
16 AC զմոլորութիւնն
17 AC զանգիտութիւնն
18 C + է
19 B + է

20 C որ
21 B նշմարիտ
22 A գոհութիւնն
23 C իմաստութիւնն
Բ Թ•ՎԸ• Ը՛ 12
24 A բէ
25 BC բէ
26 B զլոյս
27 A երէիցն
28 B յաշխարհի
29 A չիբ
30 ABC չիբ
31 B բէ
32 BC առաքելովքն
33 AC զորս
Գ Մ•ԳԷ• Է 14
34 B զնստելն
35 BC ի

ւարի, զոյգ ասէ երկուցն¹, քանզի յանհնարին² չարիս կային ամենայնք³ կապեալք որպէս ի բանդի, յորմէ եւ ոչ գնալ կարէին իսկ⁴, իբրեւ յողջամուղջ գիշերի, զի ելցեն ի խաւարէն, այլ նստէին ի նոյն, որ է նշանակ անյուսութեան:

132 17.⁵ Յայնմհետէ սկսաւ քարոզեալ⁶ Յիսուս⁷ եւ ասել. ապաշխարեցէ՛ք, զի մերձեալ է արքայութիւն⁸ երկնից:

133 Յայնմհետէ, ե՞րբ, յորմեհետէ զՅովհաննէս արկին ի բանտ⁹, եւ ընդէ՞ր նախքան զՅովհաննէս ինքն¹⁰ ո՛չ քարոզեաց, զի պարտ էր Յովհաննու զալ եւ վկայել զնմանէ եւ ապա նմա յայտնել¹¹ եւ քարոզել: 134 Եւ զի՞ ընաւ ասեն կարաւտանայր վկայութեանն Յովհաննու¹², ուր գործոցն զաւրութիւնք բաւական էին¹³ վկայել¹⁴, այսու՝ զպատուակիրցն լինել չաւր ուսանիցիս, զի զոր աւրինակ որպէս¹⁵ չայր՝ նոյնպէս¹⁶ եւ նա ունէր մարգարէս, թէ եւ չաւրն¹⁷ նորա են, զորմէ եւ հրեշտակն քարոզէր, թէ. «Գնասցէ առաջի նորա»¹⁸ եւ Զաքարիաս, թէ¹⁸. «Դու՛ւ մանուկ, մարգարէ Բարձրելոյն կոչես ջի՛ր»¹⁹ եւ

այլազգ եւս, աւրէն էր, այլու՛մ նախ¹⁹ ճառել զնմանէ, եւ ապա իւր վասն իւր, զի թէ յետ այնքան վկայութեանցն Յաւհաննու²⁰ յանդգնէին հրէայքն ասել²¹, թէ. «Դու վասն անձին քո վկայես²², վկայութիւն քո չէ ճշմարիտ»²³, զի՞նչ հանդերձեալ էին ասել, թէ²³ յառաջագոյն չէր վկայեալ²⁴ Յովհաննէս: 135 Վասն այնորիկ ո՛չ քարոզեաց մինչեւ մատնեցաւ նա ի բանտ²⁵, զի մի՛ ժողովուրդն յերկուս բաժանեցի. նմին իւրի եւ Յովհաննէս նշանս²⁶ ինչ ո՛չ արար, զի Քրիստոսի պահեցան առնել, քանզի զՅովհաննէ կարծէին, թէ Քրիստոս է, եւ եթէ նշան²⁷ արարեալ էր, առաւել կարծիքն հաստատէր²⁸, նա զի եւ պարտ էր յերեւել լուսոյ²⁹ արեգականն, անցանել լուսոյ ճրագին³⁰: 136 Եւ³¹ դարձեալ, զի որպէս ի կենդանիսն նախ եղեւ քարոզ, լիցի եւ ի մեռեալսն³², ըստ որում եւ³³ յորովայնին³³, որ էր³⁴ նշանակ դժոխոց, նորին աղաղաւ եւ Մատթէոս³⁵ ո՛չ զնշանացն, այլ զվարդապետութեանն³⁶ նշանակէ զսկիզբն³⁷, թէ յայնժամ սկսաւ Յիսուս քարոզել, յորժամ Յովհաննէս զաղարեաց ի քարոզելոյ³⁸:

1 ABC երկոցուցն
2 C անհնարին
3 A ամենայն BC ամենեքեան
4 ABC իսկ կարէին փիս կարէին իսկ
5 AB չի՛ր
6 BC քարոզել
7 A Քրիստոս Բարոզել փիս Բարոզեալ յիսուս
8 AB արքայութիւնն
9 ABC բանդ
10 B ինչ
11 A յայտնել
12 T յաւհաննու
13 ABC էր
14 BC + այլ
15 ABC չի՛ր
16 BC այսպէս
17 BC հաւր
18 «Դու՛ւ. Լ. 17
18 B չի՛ր
19 «Դու՛ւ. Լ. 76

19 A նախ այլու՛մ փիս այլու՛մ նախ
20 A յովհաննու BC յովհաննու
21 AB ասել իրեւայն փիս իրեւայն ասել
22 ABC + եւ
23 «Դու՛ւ. Լ. 13
23 B երէ
24 BC վկայել
25 ABC բանդ
26 B նշան
27 ABC նշանս
28 ABC հաստատելին
29 B չի՛ր
30 BC նրագի
31 A չի՛ր
32 BC մեռեալս
33 B չի՛ր
34 «Դու՛ւ. Լ. 41-44
34 B է
35 AB մաթէոս
36 B զվարդապետութեան
37 A զսկիզբն B սկիզբն
38 A ի Բարոզելոյ զաղարեաց փիս զաղարեաց ի քարոզելոյ

137 Եւ բան քարոզութեանն ո՛չ¹ այլանման² էր, այլ զոր Յովհաննէս ուսուցանէր, եւ ո՛չ զպատժականն³ ասէր զնորայսն՝ զտապարն եւ զայլսն, այլ զքաղցրագոյնսն միայն, թէ. «Ապաշխարեցէ՛ք, զի մերձեալ է արքայութիւն⁴»: 138 Եւ զո՞ր ասէ արքայութիւն⁵ մերձ եղեալ⁶, նախ զինքն, որ արքայն էր⁷ երկնից եւ երկրի, եւ մերձ էր⁸ փրկել խաչիւն⁹ եւ յարութեամբն եւ տալ փրկելոցն զարքայութիւնն¹⁰ երկնից: 139 Եւ դարձեալ, զի մեծագոյն¹¹ առնիցէ այսու զնորս, քան զՀինն, զի անդ ո՛չ յիշեցաւ արքայութիւն երկնից տալ ուրուք ընդ¹² բարեաց գործոց, այլ երկրաւոր¹³ միայն, եւ աստ երկինք եւ երկնից թագաւորութիւն¹⁴, եւ ոչ մկրտէ ի սկիզբն¹⁵ յայտնութեանն՝ առ ի լնուլ զասացեալն¹⁶ Յովհաննու առ ժողովուրդն, թէ. «Ես մկրտեմ զձեզ¹⁷ ջրով, եւ նա Հոգւով¹⁸ Սրբով», այլ նախ քարոզէ Հաւատալ եւ ապաշխարել, եւ յորժամ իրրիւ զգառն անմեղ մատեալ պատարագ, ապա ո՛չ ինքն, այլ աշակերտացն¹⁹ հրամայէր²⁰ մկրտել²:

140 18.²¹ Մինչդեռ զգնայր²² Յիսուս ընդ եզր²³ ծովուն Գալիլեացւոց²⁴, ետես երկուս եղբարս²⁵ զՍիմովն²⁶ զկոչեցեալն²⁷ Պետրոս, եւ զԱնդրէաս եղբայր նորա՝ արկեալ ուռկան²⁸ ի ծով, քանզի ձկնորսք էին:

141 19.²⁹ Եւ ասէ ցնոսա. եկայք զկնի իմ, եւ արարից զձեզ որսորդս մարդկան:

142 Յովհաննէս³⁰ այլագգ ասէ զկոչումն սոցա², եւ Մատթէոս³¹ այլ, յորմէ յայտ է, թէ կրկին է այս կոչումն, եւ ո՛չ առաջին, քանզի Յաւհաննէս³² յետ կոչման³³ յոլովագոյնս ճառեալ, զկնի ասէ, թէ³⁴. «Չեւ եւս արկեալ էր զՅովհաննէս ի բանտ³⁵»: 143 Եւ աստ, թէ յետ մատնելոյն Յովհաննու՝ եկն եւ կոչեաց: 144 Անդ զՊետրոս Անդրէաս կոչէ², եւ աստ զերկուսեանն³⁶ Յիսուս: 145 Անդ փոփոխէ³⁷ զանունն՝ փոխանակ Սիմոնի³⁸ Պետրոս², եւ աստ զիւր եղեալն կոչէ: 146 Անդ ի տունն³⁹ չոգան ընդ Յիսուսի եւ բազում

1 C չի՛ր
 2 C այլ անման
 3 A զպատժականս
 4 AB արքայութիւնն
 5 A արքայութիւնն
 6 AB մերձեալ փի մերձ եղեալ
 7 A է B չի՛ր
 8 ABC + ի
 9 A խաչիւ
 10 A արքայութիւնն
 11 ABC մեծագոյն
 12 C ըստ
 13 ABC երկրաւորս
 14 A թագաւորութիւնն
 15 A սկիսքն
 16 A զասացեալսն
 17 A չի՛ր
 18 A հոգով BC հոգովն
 19 Մատթ. Գ. 26
 20 A աշակերտաց
 21 B հրամայէ
 22 Մատթ. ԻԸ 19

21 AB չի՛ր
 22 AB զնայր
 23 B յեզր փի ընդ եզր
 24 B գալիլեացոց
 25 B երկուս եղբարս փի եղբարս երկուս
 26 ABC զսիմոն
 27 A կոչեցեալն
 28 A ուռկանս B ուռկանս
 29 AB չի՛ր
 30 B յոհաննէս
 31 Մատթ. Ը 40-41
 32 AB մատթէոս
 33 ABC յոհաննու
 34 BC կոչմանն
 35 BC չի՛ր
 36 ABC քանդ
 37 Մատթ. Գ. 24
 38 Մատթ. Ը 41-42
 39 A զերկուսեանն BC զերկուսեան
 37 A փոխէ
 38 T սիմաոնի
 39 Մատթ. Ը 42
 39 ABC տունն

ինչ լուան¹, իսկ աստ՝ իբրու յառաջագոյն խրատեալք ի նմանէ. «Թողին գամենայն, եւ գնացին զհետ նորա»: 147 Ուստի յայտ է, թէ յայնժամ տեսին միայն եւ լուան զբանս նորա, բայց ո՛չ գնացին զհետ, այլ անդրէն դարձան առ Յաւհաննէս¹, եւ յորժամ տեսին գնա ի բանդ մատնեալ², յիւրեանցն չոգան արուեստ ձկնորսութեան³, յորում⁴ եւ գտանէր գնոսա Յիսուս, եւ կոչէր վերստին, որ եւ այս իսկ⁵ որսորդութեան նշանակ է, զի գառաջինն յորժամ մեկնել կամեցան չարգել բռնադատելով, այլ թոյլ տուեալ փոքր⁶ ինչ, զի կրկին կոչմամբն դիւրահաւան⁷ ձգեսցէ առ ինքն:

148 Բայց ծանիր դու եւ⁸ զկոչմանն աւրինակ, զի ո՛չ մեծութիւն խոստանայ, եւ ո՛չ հարատուութիւն տալ նոցա ըստ աշխարհիս, այլ զանընդելական իրս, փոխանակ ձկանց⁹ մարդկան լինել որսորդ: 149 Սակայն նոքա թէպէտ¹⁰ զբաղեալ¹¹ էին յարուեստ ձկնորսութեան¹², որ քաղցր եւ պատիր է, քան զամենայն, այլ ո՛չ ինչ դանդաղեցան, եւ ո՛չ ասացին երթալ ի տուն¹³, եւ խաւսել նախ ընդ ընտանիս¹⁴, այլ թողին զամենայն եւ գնացին զհետ նորա, որպէս եւ յետոյ իսկ ասէր, թէ ահա մեք թողաք զամենայն եւ եկաք զկնի քո, որ¹⁵ խոստանայ ի գալստեանն¹⁶ նստել յաթոռ¹⁷:

150 Բայց առ տեղեաւս ըստ գործոյն՝ պատշաճ զնէ եւ զխոստումն¹⁷, զի ընդ անբան ձկանց՝ հրամայէ զբանաւոր մարդիկ¹⁸ որսալ: 151 Ո՛չ ի կենաց ի¹⁹ մահ որպէս զձկունսն: 152 Այլ ի մահուանէ ի կեանս: 153 Ո՛չ ի խոնաւական ջուրց, այլ յաղտաղտուկ մեղաց ծովու²⁰ աշխարհիս, վերաբերելով խորագիտութեամբ²¹ բանիւ որպէս կարթիւ, ըստ ասացելոյն²². «Եղբուք խորագէտք»²³: 154 Յայսմ վայրի եւ սքանչելիս²³ եղեալ ի Տեառնէ, պատմէ Ղուկաս, այսինքն՝ զբազմութիւն ձկանցն, որք²⁴ հրամանաւ նորա ըմբռնեցան²⁵ ի յուսկանսն Պետրոսի²⁵, յաւրինակ հեթանոսաց, որք ուսկանաւ աւետարանի²⁶ նոցա²⁷ ըմբռնելոց էին ի հաւատս:

155 21.²⁸ Եւ մատուցեալ անտի յառաջ՝ ետես այլ երկուս եղբարս՝ զՅակովբոս²⁹ Զերեղեայ եւ զՅովհաննէս զեղբայր³⁰ նորա ի նաւին³¹ Զերեղեայ³² հանդերձ³³ հարբն իւրեանց, մինչդեռ կազմէին գուսկանս իւրեանց³⁴, եւ կոչեաց գնոսա:

« Յ•ՎԷ•Լ՝ 38-39

1 ABC յովհաննէս
 2 BC մտեալ
 3 C ձկնորսութեան
 4 B յորժամ
 5 BC + հմուտ
 6 A չի՛ր
 7 A դիւրախաւանս
 8 A չի՛ր
 9 B ձկանցն
 10 A թէպէտեւ նոքա փիս նոքա թէպէտ BC թէպէտեւ
 11 A սքանչելի
 12 B ձկնորսութեան
 13 A տունս
 14 A ընտանիսն B ընդանիս C ընդանիսն
 15 A որոց
 16 A գալստեան
 17 Բ՝•ԳԷ•Ժ•ԻԹ՝ 27-28

17 A գանուսումն
 18 ABC ձկանցն զբանաւոր մարդիկ հրամայէ (B հրամէ.) փիս ձկանց հրամայէ զբանաւոր մարդիկ
 19 A չի՛ր
 20 A ծով BC չի՛ր
 21 B խորագիտութեանց C խորագիտութեան
 22 ABC ասելոյն
 23 Բ՝•ԳԷ•Ժ• 16
 23 B սքանչելի
 24 B որ
 25 BC չի՛ր
 26 Գ՝•ՎԷ•Լ• 4-7
 26 BC աւետարանիս
 27 BC չի՛ր
 28 AB չի՛ր
 29 AB զյակովբոս
 30 BC եղբայր
 31 C նաւ
 32 B զերեղեայ
 33 ABC չի՛ր
 34 ABC չի՛ր մինչդեռ կազմէին գուսկանս իւրեանց

156 22.¹ Եւ նոցա թողեալ վաղվաղակի զնաւն եւ զհայր իւրեանց², գնացին զհետ նորա:

157 Սոցայս եւս զարմանալի էր, զի եւ հայրն մերձ էր, եւ ո՛չ ինչ գրեցին զսէր³ նորա⁴ առ սէր կոչողին, եւ այս յառաջ, քան զլսելն, թէ. «Որ սիրէ զհայր կամ զմայր⁵, չէ ինձ արժանի»⁶, եւ որ «Ո՛չ ատեայ⁶ զհայր կամ զմայր, ո՛չ կարէ⁷ իմ աշակերտ լինել»⁸, այլ⁸ ըստ նմանութեանն⁹ Եղիսէի⁸, գնացին ըստ հետ¹⁰ վարդապետին, քանզի նոյն Հոգի էր, որ շարժէր զերկաքանչիւրսն ի բարիս, թուի, թէ եւ հայր նոցա բարեբարւոյ¹¹ գոլով¹² ո՛չ արգելոյր, այլեւ յորդորէր եւս ի գնալն¹³ զհետ այնպիսուոյ¹⁴ կոչողին ձայնի¹⁵:

158 Բայց արժան է քննել, թէ վասն է՞ր զառաքելոցն զգլխաւորագոյնսն¹⁶ յորսորդաց¹⁷ ընտրեաց¹⁸, եւ ի մարգարէիցն զյուզվագոյնս¹⁹ ի հովուաց²⁰: 159 Քանզի հովիւք զընտանի²¹ հաւտս արածեն եւ զիւրեանց, որպէս մարգարէքն զԻսրայէլ, որ

ընտանի²² էին աւրինաւքն, եւ իւրեանց²³ ըստ ազգի: 160 Իսկ որսորդք զաւտարս որսան եւ զվայրենիս, ըստ որում եւ²⁴ առաքեալքն զհեթանոսս, որք աւտարք էին ի նոցանէ ըստ մարմնաւոր ցեղից, եւ վայրենիք ըստ վայրենամիտ բարուց, զորս եւ արարին քաղաքակիցք սրբոց²⁵, եւ ընտանիք²⁶ Աստուծոյ: 161 Եւ դարձալ՝ զի որպէս որսորդաց բազում են հնարք մեքենայից յըմբռնումն որսոյն, մանաւանդ ձկանց, եւ հովուաց²⁷ ո՛չ նոյնպիսի, այլ²⁸ առ ձեռն են հովուեալքն: 162 Այսպէս եւ առաքեալքն՝ բազմադիմի հնարիւք Հոգւոյն²⁹ որսացան զհեթանոսս ի հաւատս: 163 Իսկ մարգարէքն զորսացեալսն³⁰ եւէթ³¹ հովուէին: 164 Եւ զի կատարեսցի³² մարգարէութիւնն, որ վասն նոցա, թէ. «Առաքեցից ի վերայ ձեր որսորդս եւ որսայցեն զձեզ»⁷: 165 Ձի թէ իմաստունս առաքեալ էր, ասէին հակառակորդքն, թէ իմաստութեամբ խաբեցին զմարդիկ եւ հաւանեցուցին: 166 Եւ եթէ³³ մեծատունս առաքեալ էր՝ ասէին՝ կաշառեցին եւ պատրեցին³⁴ կարասեան: 167 Եւ թէ հզաւրս՝ ասէին, թէ զարմացուցին զաւրութեամբ³⁵: 168 Բայց նոքա եւ ո՛չ յայսցանէ ունէին, այլ զհակառակ սոցին: 169 Ձի էին տկարք, եւ զհզաւրս ձգեցին յուսումն վարդապետութեան իւրեանց: 170 Ազ-

1 AB չիբ
2 ABC հարրն հանդերձ փ/ս եւ գհայր իւրեանց
3 B գսէրս
4 BC սորա
5 ABC + առտել, քան զիս
= Ո՞ր-սէ-ր-ժ-37
6 ABC ատէ
7 B չկարէ փ/ս ոչ կարէ
8 Գ-Թ-Չ-Ժ-26
8 C այս
9 B նմանութեան
9 Գ-Թ-Չ-Ժ-2-15
10 ABC գիետ փ/ս ըստ հետ
11 B բարի բարոյ C բարեբարոյ
12 A բարեբարոյ էր փ/ս բարեբարոյ գոլով
13 B զգնալն փ/ս ի գնալն
14 A այնպիսի BC այնպիսոյ
15 ABC չիբ
16 B գլխաւորագոյնս C գլխաւորագոյնսն
17 A յորսորդեաց
18 C ընդրեաց
19 AB յուզվագոյնսն
20 B հովուացն
21 ABC զընտանի

22 ABC ընդանի
23 A իւրեանցն
24 ABC չիբ
25 B սրբոցն
26 ABC ընդանիբ
27 B հովուացն
28 ABC գի
29 ABC հոգոյն
30 A զորսացեալսն
31 A եւետ C եւ թէ
32 C կատարեաց ի
7 Ե-Ր-ժ-Չ-16
33 ABC թէ
34 A պատրեցին
35 ABC զաւրութեամբն BC + եւ կամ հաւանեցուցին ակամա եւ բռնութեամբ

քատք՝ եւ զմեծատունս ուսուցանէին աղ-
քատանայ: 171 Տգէտք՝ եւ զիմաստունս եւ
զխորագէտս աշակերտէին: 172 Քանզի ի-
մաստութիւնն աշխարհի՛ տեղի ետ Հոգ-
ւոյն՝ իմաստութեան՝, որ նա ինքն է ի-
մաստութիւն իմաստութեանց:

173 23.³ Եւ շրջէր Յիսուս ընդ ամե-
նայն կողմ՝⁴ Գալիլեացւոց⁵:

174 Յորժամ որսաց՝⁶ զորսորդսն՝⁷ ձկանց,
առեալ շրջեցուցանէր ընդ ինքեան, զի
ուսուցէ՞ նոցա զհանգամանս որսալոյն՝⁸
զմարդիկ: 175 Եւ վասն է՞ր առ գալիլեաց-
ւովքն՝⁹ շրջէր ի սկիզբն յայտնելոյն աշ-
խարհի՛, եւ ո՛չ ի Հրէաստանի, նախ զի
զմարդարէութիւնն լցցէ զԵսայեայ, զոր
վերգոյնն՝¹⁰ ասաց աւետարանիչս՝¹¹: 176 Եւ
զարձեալ, զի անմարթ էր ի սկզբանն՝¹²
շրջել ի մէջ դպրացն եւ փարիսեցւոցն՝¹³, եւ
ուսուցանել, զի թէ յետոյ յորժամ վասն
սքանչելեացն իբրեւ զմարդարէ պա-
տուէին զնա ժողովուրդն՝¹⁴, նոքա՛¹⁵ այն-
քան լցան նախանձու, զի՞նչ ինչ՝¹⁶ ո՛չ
գործէին, մինչդեռ անձանաւթ էր ժողովր-

դեանն, եւ ոչ թէ՛¹⁷ վայրագար շրջէր. այլ
լի՞¹⁸ աւգտութեամբ. վասն որոյ՝¹⁹ ասէ. «Ու-
սուցանէր ի ժողովուրդս նոցա, եւ քարո-
զէր զաւետարանն արքայութեան՝²⁰»²¹:
177 Եւ ո՞ւր ուսուցանէր. երբեմն ի
տունս՝²² ուսուցանէր, եւ երբեմն արտա-
քոյ: 178 Իսկ աստ զի ասէ, թէ «ի ժողո-
վուրդս նոցա», զժողովրդանոցացն՝²³ ա-
սէ՛, յորում սովոր էին անդր՝²⁴ հաւաքել՝²⁵
ի շաբաթս, եւ ընթեռնուլ զմարգարէսն:
179 Զոր եւ Ղուկաս պատմէ զգալն ի Նա-
զարէթ՝²⁶ եւ զմտանելն ի ժողովարանն՝²⁷ եւ
ընթեռնուլ՝²⁸ զգիրսն՝²⁹ Եսայեայ՝³⁰:

180 «Եւ բժշկէր (ասէ)³¹ զամենայն հի-
ւանդութիւնս, եւ զամենայն ախտս՝³² ի ժո-
ղովրդեանն»³³:

181 Նախ հրէիցն տայ զպարգեւս՝³⁴
բժշկութեանն՝³⁵ որպէս ասէր առ քանանա-
ցին, թէ. «Նախ յազեցին մանկուկս՝³⁶»³⁷,
զի մի՛ կարացեն ամբաստանել զնմանէ,
յորոց ո՛չ պահանջէր հաւատս ի բժշկելոցն՝

1 A աշխարհի իմաստութիւն փիս իմաստութիւնն
աշխարհի
2 ABC հոգոյն
= Լ՝ Կ-բ՛. Լ՝ 27. Գ- 18- 20. Գ- 10
3 AB չիբ
4 B կողմն
5 A գալիլեացոց B գալիլեացոց
6 C որսա
7 A զորսորդս
8 B ուսուցանէ
9 A զի ուսուցեն
10 AC գալիլեացովն B գալիլեացովն
11 B յաշխարհի
12 ABC վերագոյն
13 ABC աւետարանիչն
14 A սկսբանն
15 AB փարիսեցոցն
16 A ժողովուրդն
17 A չիբ
18 ABC չիբ

19 A չիբ
20 C զի
21 ABC + եւ
22 ABC արքայութեանն
= Խ-բ՛. Գ- 23
23 BC + տունս
24 A զժողովանոցացն
25 ABC յայտ առնէ
26 BC + հասանել եւ
27 A հաւաքիլ
28 A նազարեթ
29 BC ժողովրդարանն
30 A զընթեռնուլ
31 A զգիրն B զգիրս
= Գ-բ՛. Գ- 16- 17
32 BC չիբ
33 A ախտս եւ զհիւանդութիւնս BC հիւանդութիւնս
եւ գախտս փիս հիւանդութիւնս, եւ զամենայն
ախտս
= Խ-բ՛. Գ- 23
34 A զպարգեւս
35 B բժշկութեանն
36 C մանկուկ
= Խ-բ՛. Լ՝ 27

որպէս յետոյ յոմանց, այլ ճրի բժշկէր եւ շնորհէր նոցա¹: 182 Քանզի յայնժամ ո՛չ եւս² զիւրոյ զաւրութեանն ցուցեալ էր զհանդէս. եւ ի լրոյ³ սքանչելեացն⁴, որ առ հրէայսն⁵, եւ հեթանոսք եւս մերձենային առ⁶ նա հաւատովք. ըստ որում պատմէ ըստ կարգի:

183 24.⁷ Եւ ել լուր նորա ընդ ամենայն երկիրն ասորոց, եւ մատուցին առ նա զամենայն հիւանդս, որ նեղեալ էին ի պէսպէս ցաւս եւ ի տանջանս, եւ⁸ զղիւհաւարս եւ զլուսնոտս եւ զանդամալոյծս⁹, եւ բժշկեաց¹⁰ զնոսա:

184 Զհաւատոց նոցա քաջութիւն¹¹ ի բացարձակ տեղեաց գալն նշանակէ, վասն որոյ եւ ճրի ընդունէին զբժշկութիւն¹²: 185 Եւ դու տե՛ս¹³ զաւետարանչին զանփառասէր միտս¹⁴, մանաւանդ զՀոգւոյն¹⁵, որ ի նմա, զի ո՛չ մի ըստ միողէ գրէ¹⁶ զբժշկեալսն, այլ զբազումս¹⁷ միով բանիւ նշանակէ՝ հիւանդութիւնս¹⁸ կոչելով¹⁹ եւ պէսպէս ցաւս, զոր ի մարմնոյ²⁰ խառնուածոյ անհաւասարութենէ կրել զիտէ բնու-

թիւնս, ուստի եւ տանջանք եւ նեղութիւնք ըստ առաւելութեան եւ նուազութեան: 186 Իսկ զմեծագոյնսն ի նեղութեանցն²¹ անուամբ²² դնէ: 187 Զղիւհաւարս, ասէ, եւ զլուսնոտս, եւ զանդամալոյծս: 188 Որ ի զիւացն են տանջանք՝ յայտնի²³ է տեսողաց²⁴, եւ լուսնոտն²⁵ եւս յայնցանէ է, բայց ո՛չ անսահման առ²⁶ ըմբռնումն, այլ ըստ նորոյ եւ կամ հնոյ լուսնին, յորմէ եւ զանունն իսկ ընկալաւ: 189 Իսկ անդամալոյծն դժուարին²⁷, քան զամենայն ինքեան եւ տեսողացն²⁸, զի իբրեւ զմեռեալ՝ անկեալ²⁹ ի տան³⁰, եւ իբրեւ³¹ զկենդանի³² ուտէ եւ ըմպէ³³, որ եւ զամենայն եկեալսն³⁴ միով հրամանաւ բժշկեաց: 190 Եւ որքան համբաւ սքանչելեացն անէր, ժողովրդոցն գալ յամենայն կողմանց եւս քան զեւս յաճախէր, ըստ որում ասէ³⁵:

191 25.³⁶ Եւ³⁷ երթային զհետ նորա ժողովուրդք բազումք ի Գալիլէէ³⁸ եւ ի Դեկապաւլեայ³⁹, եւ յերուսաղէմէ⁴⁰, եւ ի

1 ABC շնորհէր գրծշկութիւնն փխ բժշկէր եւ շնորհէր նոցա
 2 BC չի՞
 3 B ի լոյս փխ եւ ի լրոյ
 4 A գսխանչեացն
 5 B հրեայսն
 6 B ի
 7 AB չի՞
 8 A չի՞
 9 ABC չի՞ եւ զանդամալոյծս
 10 A բժշկէր
 11 A Բացարձակն B Գրաբարձն C Բացարձակն
 12 A գրծշկութիւնն B գրծշկութիւնն
 13 A տես դու փխ դու տես
 14 AB գմիտսն
 15 ABC զհոգոյն
 16 B չի՞
 17 C գրազումսն
 18 A հիւանդութիւն
 19 B կոչէ
 20 B մարմնոյն C մարմնոցն

21 ABC նեղութեանց
 22 B անուամբ
 23 B յայտ C յայտնէ
 24 ABC տեսողացն
 25 BC լուսնոտն
 26 ABC անսահմանաբար փխ անսահման առ
 27 A + է
 28 A տեսողաց
 29 C անգեալ A + կա BC + կայ
 30 C տանն
 31 BC որպէս
 32 BC զկենդանին
 33 AB ըմբէ
 34 C եկեալն
 35 AB չի՞ ըստ որում ասէ C ասէր
 36 AB չի՞
 37 A չի՞
 38 B գալիլեայ C գալիլեայ
 39 A յուսանցումն. Դեկապաւլայն թարգմանի յասորի լեզու .ժ. Բաղաբ
 40 C չի՞ եւ յերուսաղէմէ.

Հրէաստանէ, եւ յայնկոյս Յորդանանու, եւ րժշկեաց զնոսա¹:

192 Թէպէտ եւ ի² սկիզբն³ յայտնութեան իւրոյ ոչ գնաց⁴ ի Հրեաստան⁵ եւ յերուսաղէմ, վասն նախասացեալ⁶ պատճառին, սակայն սքանչելիքն եւ վարդապետութիւնն⁷ ինքնայաւժար կամաւք⁸ ձգէր զնոսա առ ինքն, ուր եւ շրջէր: 193 Ոչ զախտացեալսն նախանձու, այլ զպարզամիտ ժողովուրդն զայնոսիկ, որ⁹ կանխաւ էին ի Յաւհաննէ¹⁰ մկրտեալք եւ վարդապետեալք եւ լսողք էին վկայութեանցն, որ զնմանէ: 194 Որք յորժամ տեսին, զի մատնեցաւ նա, եւ Յիսուս յայտնի եղև սքանչելեաւքն, ծանեան, թէ նա է, զորմէ վկայեացն: 195 «Եւ զային ամենեքեան առ նա¹¹»: 196 Որով լնոյր ասացեալն Յովհաննու, թէ. «Նմա ածել պարտ է, եւ ինձ մեղմանալ»^է, որ եւ բաշխէր առատապէս նոցա զհոգւոց¹² եւ զմարմնոց¹³ րժշկութիւն, նախ զերեւելին, եւ ապա զաներևոյթն, զի ի ձեռն գործոցն եւ բանքն Հաւատարիմ եղիցին¹⁴, ըստ գրեցելումն, թէ. «Սկսաւ Յիսուս առնել եւ ուսուցանել»^է: 197 Քանզի սովորութիւն է Աստուծոյ՝ յորժամ նոր աւրէնս զնէ մարդկան,

նախ մեծամեծ սքանչելիս¹⁵ ցուցանել, զի Հաւատարիմ լիցին¹⁶ ասացեալքն, որպէս առաջին մարդոյն, նախ յանգոյից արար զարարածս, եւ ապա ետ նմա զպտղոյն պատուիրան^է: 198 Եւ Նոյի, յետ Համաշխարհական ջրհեղեղին՝ եւ զինքն եւ զայլսն¹⁷ ապրեցուցանելոյն զնէր զաւրէնս, փոխանակ արեան՝ Հեղուլ զարիւն, եւ ոչ ուտել զմիս արեամբ շնչոյ^է: 199 Եւ Աբրահամու¹⁸, յետ յաղթութեան թագաւորացն եւ Հարուածելոյն¹⁹ զփարաւաւն²⁰, վասն նորին եւ զայլս տայր՝ զուխտ թլփատութեանն^է: 200 Եւ Հրէիցն, յետ ազատութեանն ի ծառայութենէն, եւ անցանելոյն²¹ ընդ ծովն, եւ յետ²² բազում սքանչելեացն, որ յեզրիպտոս եւ յանապատին, ետ զգրաւորական աւրէնսն²³ ի տախտակսն^է: 201 Նոյնպէս եւ աստ, քանզի Հանդերձեալ էր բարձրագոյն²⁴ առաքինութիւնս²⁵ մուծանել յաշխարհ²⁶, զոր ոչ ուրուք լուեալ էր, պիտոյ էր նշանաց ընծայութիւն²⁷, զի զբանսն նշանաւքն²⁸ Հաստատիցէ²⁹: 202 Եւ զի զարքայութիւնն երկնից խոստանալոց էր գործողաց պատուիրանին³⁰, որ ոչ էր³¹ այժմուս³² աչաց տեսանելի, վասն այնորիկ

1 Ա րժշկէր փիւ րժշկեաց զնոսա
2 C չի՛ր
3 A սկիսքն
4 A գնալ + ասաց
5 BC հրէաստան
6 A նախասելոյ BC նախասացելոց
7 BC վարդապետութիւն
8 BC կամաւ
9 B որք
10 ABC յովհաննէ
11 ABC առ նա ամենեքեան փիւ ամենեքեան առ նա
- Յ-Վ-Ը- Գ- 26
է Յ-Վ-Ը- Գ- 30
12 ABC զհոգոց
13 C մարմնոց
14 A եղեցին
է Գ-Դ-Ե-Ը- Ը- 1

15 B սքանչելիս մեծամեծ փիւ մեծամեծ սքանչելիս
16 B լիցի
- Կ-Ն-Գ- Բ- 17
17 BC զայլս
է Կ-Ն-Գ- Բ- 4-6
18 A արբամու BC անրահամ
19 A հարուածոյն
20 ABC զփարաւոն
- Կ-Ն-Գ- Ը- 10-14
21 ABC անցուցանելոյն
22 ABC չի՛ր
23 B աւրէնս
է Ը-Ը- Ը- 18
24 C բարձրագոյնս
25 C առաքինութիւն
26 A յաշխարհս
27 C ընծայութիւն
28 BC նոնա՛ր
29 AB հաստատեցէ
30 B պատուիրանաց
31 A չի՛ր
32 A այժմուս

երեւելի նշանաւքն զաներեոյթ խոստումնն¹ հաւատարիմ առնէր: 203 Որում² եւ մեք հետեւեսցուք զկնի նորա, որպէս եւ ժողովուրդն յայնժամ. եւ ելցուք ընդ նմա

յաստուածային³ լեառն⁴, հայցելով ի նմանէ՝ ոչ զմարմնաւոր կարեաց բժշկութիւն, որ փոքր է եւ անցաւոր, այլ զհոգւոյ⁵ զատողջութիւն⁶, ի մեղաց ցաւոց ապաքինիլ⁷:

1 BC խոստումն

2 B որով

3 A յաստուածայինն

4 A լեառնն

5 ABC զհոգոյ

6 A առողջութիւն B գատողջութիւնն

7 AB չի՛հ՛ցաւոց ապաքինիլ

ԳԼՈՒԽ Ե

1 Բան¹ 1²

2 «Եւ տեսեալ (Յիսուսի) զժողովուրդսն³ ել ի լեառնս¹»:

3 Մեկնութիւն⁵

4 Տե՛ս գանձեծարգութիւն նորա, զի ո՛չ ի քաղաքս եւ ի գեաւղս⁶ չըջէր նոքաւք, այլ յանապատի⁷ եւ ի լեռինս, զի զմեզ խրատեսցէ՝ փախչել⁸ յամենայն վայրաքարչ մարդկային⁹ ախտից եւ ընդ նմա ելանել հոգւով¹⁰ յիմանալի լեառն իմաստից, որպէս եւ աշակերտքն յանժամ եւ հայել ի բարձրութենէ անտի¹¹ ի խոնարհ եւ նկատել, զորս ի ստորին¹² աշխարհի ըմբռնեալ են մեղաւք եւ փախչել¹³ յայնցանէ: 5 Նայել դարձեալ իբր ի դիտանոցէ եւ տեսանել անտուստ զերկնից արքայութիւնն եւ զզրախտին վայելչութիւն¹⁴ եւ ցանկալ¹⁵ նմին, զորս իբրու մատամբ¹⁶ իմն ցուցանէ Տէրն երանութեանս¹⁷ մասամբք: 6 Եւ դարձեալ վասն այնորիկ հանէ զնոսա յանապատ, զի յամենայն կողմանց յապահովացեալք, մտադիւրութեամբ¹⁸ ընկալցին զբանն: 7 Որպէս որք զմանկունսն ուսու-

ցանեն¹⁹, յանապատ տեղիս տանին, զի ի զբաղմանց²⁰ ժողովեալ զմիտս²¹, դիւրաւ ուսցին²²: 8 Ըստ որում եւ ժողովրդեանն Իսրայէլի²³ ո՛չ յեզիպտոս, այլ յանապատին տայր զկենաց պատգամս²⁴: 9 Անդ ի խաւարէ եւ ի միգոյ²⁵ եւ աստ ի մարմնոյն, որ իբրեւ զմէզ ծածկեալ ունէր զաստուածութիւնն: 10 Անդ սաստկութեամբ ըստ խստութեան սրտից նոցա եւ աստ քաղցրութեամբ եւ վճիտ²⁶ լուսով: 11 «Եւ իբրեւ նստաւ անդ՝ մատեան առ նա աշակերտք²⁷ նորա²⁸»:

12 2.²⁹ «Եւ³⁰ բացեալ զբերան իւր ուսուցանէր զնոսա³¹ եւ ասէր»:

13 Բազմեցաւ կեանքն առ ի³² բաշխել զկենաց կերակուրն ընդդէմ մահաբեր ճաշակոյն, զոր ընկալաւ³³ մարդն առաջին ի բերանոյ աւձին³⁴: 14 Եւ բացեալ զբերանն³⁴ բղխէր³⁵ զջուրն կենդանի՝ շիջուցանել զհուրն, որ վառեցաւ յեւայէ: 15 Մինչ լուռն կայր՝ զմարմինս նոցա բժշկէր, եւ մինչ խաւսէր՝ զոգիս³⁶ նոցա առողջացուցանէր, զի յայտ արասցէ, թէ ինքն է արա-

1 C չի՞
2 AB չի՞ գլուխ Ե / բան 1
3 ABC զժողովուրդս բազումս
4 ABC լեառն
5 ABC չի՞
6 BC գեւղս
7 AC յանապատս B յանապատ
8 C փաղչել
9 ABC մարդկային վայրաքարչ
10 AC եզով B եզով
11 C անդի
12 A ստորինս
13 C փաղչել
14 A վայելչութիւնն C վայելչութիւն
15 B ցանկալ
16 A մատեամբ
17 B երանութեամբս
18 B մտադիւրութեամբ

19 B + գրանն
20 A սբաղմանց
21 BC գմիտսն
22 A ուսուցանեն
23 AB Իսրայէլի
24 B զպատգամս կենաց փիս զկենաց պատգամս
25 B միգէ C մեզէ
26 C վճիտ
27 ABC աշակերտքն
28 BC չի՞
* Մ*դ* Լ* 1
29 AB չի՞
30 BC + նա
31 A չի՞
32 B աւէ փիս առ ի
33 A ընկալաւ
Ք Ն*ն* Գ* 1-19
34 A + իւր
35 AC թիւր B թիւտ
36 BC գիտիս

ըիչ հոգւոց¹ եւ մարմնոց² երկոցունցն³ խնամ տանելով:

16 Եւ վասն է՞ր զհասարակացն⁴ աւրէնք⁵ ի դէմս աշակերտացն խաւսի, քանզի հանդերձեալ էր երկնային դնել աւրէնս, աղքատանալ ըստ մարմնոյ եւ ի սգի կալ միշտ⁶ եւ հալածեալ լինել եւ այլն եւս: 17 Վասն այնորիկ զսկիզբն⁷ բանին ի դէմս աշակերտացն դնէ, որք հրաժարեալ էին յամենայնէ, զի մի՛ ծանրատաղտուկ աշխարհասիրացն թուեսցին⁸ աւրէնքն: 18 Այլ զի նախանձու նոցա ցանկասցին⁹ եւ նոքա երանութեանց նոցա հասանել: 19 Որպէս Ղուկաս յայտնապէս ասէ, թէ. «Ամբարձ զաչս իւր յաշակերտսն»⁷: 20 Եւ սա, թէ. «Մատեան առ նա աշակերտքն¹⁰ մինչ նստէր»⁵: 21 Որոց ո՛չ պատուիրէր որպէս ապերախտին Իսրայէլի¹¹ զառ ի չարեաց¹² միայն հեռանալն, քանզի սոքա կատարեալք էին, այլ երանութեամբքն¹³ ի գործս բարեաց յորդորէ գնուա: 22 Որպէս¹⁴ Դաւիթ ի¹⁵ յերանութենէն սկսանի ի սաղմոսն՝ յորդորելով զլսողսն¹⁶ զհետ գնալ¹⁷ երանական գործոց⁵: 23 Նոյնպէս եւ Որդին Դաւթի ըստ մարմնոյ՝ ի սկիզբն իւրոյ

վարդապետութեանն¹⁸ զերանութիւնն դնէ, զի ինն աշտինճանաւք¹⁹ երանութեանցս, զոր նկարագրեաց²⁰ սանդուխքն²¹ Յակաբայ²², հանցէ զմարդիկ յերկինս: 24 Վասն որոյ²³ ասէ.

25 3. ²⁴ Երանի՛ աղքատաց հոգւով²⁵, զի նոցա է արքայութիւնն²⁶ երկնից:

26 Նախ խնդրելի է մեզ²⁷, զի՞նչ է սահման երանութեան²⁸, յորմէ կարեմք եւ զայլս²⁹ իմանալ: 27 Երանութիւնն պարտութիւն է ամենայն բարեաց, որպէս թշուառութիւնն բոլորից չարեաց, որք եւ ոչ մասն ինչ ունիցին ի բոլորից միմեանց կրից: 28 Ո՛չ երանութիւնն ի տրտմականաց եւ ո՛չ թշուառութիւնն յուրախութեանց: 29 Եւ արդ՝ առաջին մեզ ծանուցեալ լիցի երանութեանց ընդունաւդ³⁰ տիրապէս յէիցս՝ աստուածութիւնն, ըստ առաքելոյ, թէ³¹. «Երանելին եւ միայն հզաւրն»⁵: 30 Երկրորդ՝ յետ նորա եւ³² ի նմանէ ընկալեալ³³ բանական բնութիւնս³⁴ անմարմնոցն³⁵ եւ մարմնաւորացս³⁶ յաւէտ ըստ պատկերին եղելոցս, որքան պահեցաք

1 BC հոգոց
2 A հոգոց եւ մարմնոց արարիչ փիս արարիչ հոգւոց եւ մարմնոց
3 A երկոցունց
4 A գհասարակաց
5 A աւրէնս
6 BC չի՞
7 A գսկիսրն B սկիզբն
8 B բուեսցեն
9 B ցանգասցին
= Ղ. 10. 20
10 A աշակերտքն առ նա փիս առ նա աշակերտքն
5 Ո՞ւրք. Լ. 1
11 B իսրայէլի
12 A չարեացն
13 B երանութեամբն
14 ABC + եւ
15 ABC չի՞
16 C գրաւղան
17 A երբալ
5 Ո՞ւրք. Լ. 1

18 ABC վարդապետութեանս
19 B աշտինճանաւք
20 C նկարեաց
21 A սանտխաւք BC սանդուխքն
22 AC յակոբայ B յակոբայ
5 Ի՞նչ. Ի՞՞. 10-16
23 A + եւ
24 AB չի՞
25 ABC հոգով
26 C արքայութիւնն
27 ABC + թէ
28 B երանութեանս
29 B գայս
30 AB ընդունող
31 ABC չի՞
5 Լ. Տ. 10. 2. 15
32 B չի՞
33 B ընգալեալ
34 C + եւ
35 BC անմարմնոցն
36 BC մարմնաւորաց

զսկզբնատպին¹ գեղեցկութիւնն²: 31 Իսկ յորժամ նսեմացուցաք զնա մեղաւք, կորուսաք եւ³ զերանութիւնն. եկն նոյն⁴ սկզբնատպին⁵ ի խնդիր կորուսեալ իւրոյ⁶ պատկերիս եւ գտեալ յաղբա⁷ փստից⁸ լուաց ջրով բանին խաղացելոյ ի կեանսն յաւիտենից, զի լիցի վերստին Հաղորդ երանութեանն⁹ նորա: 32 Եւ զոր աւրինակ՝ Հմուտ պատկերագործ ասիցէ¹⁰, առ որ Հանդերձեալ է ուսուցանել զանՀմուտ¹¹ ոք. եթէ այն է գեղեցիկ պատկեր, որ յայտ չափ եւ յայնպիսի¹² ձեւ լինի նկարագրեալ: 33 Նոյնպէս եւ Քրիստոս, որ զմեր զօգիս¹³ յաստուածային նմանութիւնն կամէր փոխել¹⁴, որպէս զանազան դեղոց երանգաւք երանութեամբքս այսոքիւք¹⁵, ցուցանէ¹⁶ նկարագրել զիւրոյ պատկերին վայելչութիւնն¹⁷ ի մեզ, զոր եւ ասէ իսկ յառաջինսն:

34 «Երանելիք աղքատք Հոգւով»¹⁸ քննելի է, թէ ո՞ր է աղքատն Հոգւով¹⁹. երկուս աղքատութիւնս ուսաք ի գրոց, որ Հակառակ են երկուց փարթամութեանց՝ մինն²⁰ փութալի եւ միւսն արհամարհելի: 35 Փութալի է մեղացն աղքատութիւն եւ առաքինութեանցն ճոխութիւն եւ արհա-

մարհելի է յարգարութենէ եւ յիմաստութենէ²¹ աղքատութիւնն²², եւ չարեացն եւ յիմարութեանն փարթամութիւնն²³, յորմէ Հրաժարեցոյց Տէրն: 36 Արդ, որ ի չարեաց աղքատանայցէ եւ զբարեացն²⁴ փարթամութիւն²⁵ գանձիցէ ի²⁶ յոգին, այնպիսին արժանաւոր²⁷ լինի երանելում աղքատութեան բանին, որոյ պտուղ արքայութիւնն է: 37 Եւ դարձեալ, քանզի ասացաք, եթէ յէիցս առաջին երանութեան²⁸ արժանաւոր Աստուած է, իսկ ի մարդկանէ՝ նմանաւղն²⁹ Աստուծոյ՝ առաքինութեամբ. եւ զի նմանաւղ³⁰ լինել ամենայնիւ Աստուծոյ³¹ անհնար է³², զիա՞րդ Հաղորդ գտցուք եւ³³ երանութեանն. ըստ³⁴ վեհագոյն ընութեանն՝ եւ ոչ երբէք, այլ ըստ խոնարհութեան մասին, որ վասն մեր, կարելի էր³⁵ կամողաց, որով ինձ թուի³⁶ աղքատութիւն³⁷ Հոգւոյ³⁸ կամաւոր³⁹ խոնարհութիւնն կոչի⁴⁰, որոյ աւրինակ է Քրիստոսի խոնարհութիւնն, զոր ցուցանէ մեզ առաքեալ⁴¹, թէ. «Վասն մեր աղքատացաւ, որ մեծատունն էր»⁴²: 38 Վասն զի⁴² մերով

1 A գսկզբնատպին C գսկիզբնատպին
 2 ABC գեղեցկութիւնն
 3 A չի՛ր
 4 C այն
 5 A սկզբնատպին C սկիզբնատպին
 6 A իւրոյ կորուսեալ փ/ս կորուսեալ իւրոյ
 7 C յաղբոյ
 8 C աստից
 9 ABC երանութեանն
 10 C ասիցէ
 11 A հմուտ
 12 ABC յայտպիսի
 13 A ոգիս
 14 ABC փոփոխել
 15 BC այսոքիւք
 16 B ուսուցանէր
 17 C վայելչութիւնն
 18 A հոգով BC չի՛ր
 19 ABC հոգով
 20 C մին

21 C իմաստութենէ
 22 A աղքատութիւնն
 23 A փարթամութիւնն
 24 B զբարեաց
 25 B փարթամութիւնն
 26 ABC չի՛ր
 27 BC արժանի
 28 BC երանութեանն
 29 AC նմանողն B նմանող
 30 ABC նմանող
 31 C աստուծոյ ամենայնիւ փ/ս ամենայնիւ աստուծոյ
 32 C + եւ
 33 A գտցուք եւ հաղորդ փ/ս հաղորդ գտցուք եւ
 34 BC ընդ
 35 ABC է
 36 ABC + քէ
 37 C աղքատութեանն
 38 A հոգոյ B հոգով C հոգոյ
 39 ABC զկամաւոր
 40 ABC կոչէ
 41 B առաքեալն
 = Ի Կ. Գ. Թ. 9
 42 ABC + մեզ

ընտրվեամբ անձեռնարկելի էր¹ հպել² ի նորայն³ բարձրութիւն⁴, էջ ի մեր աղքատութիւնս, զի մեք սննդակից աղքատութեամբն⁵ նմանելով նորա⁶, կարասցուք հասանել ի մեծութիւն⁷ նորա: 39 Այլ՝ բազումք են ի մարդկանէ, որ ի բռնութենէ հզաւրաց կամ ի պատահմանէ կենցաղոյս՝ ակամայ ունին զխոնարհութիւնն⁸. ո՛չ զայնոսիկ երանէ, այլ զկամաւորն⁹ միայն, զորոց եւ ասէր¹⁰ Եսայեալ¹¹. «Ես յո՞ հայեցայց¹², եթէ¹³ ոչ ի հեզս»¹³. եւ Դաւիթ. «Պատարագ Աստուծոյ հոգի խոնարհ»¹⁴: 40 Բայց մի՛ ոք զիւրաւ եւ առանց աշխատութեան զխոնարհութեանն ուղղութիւն համարեցի, այլ մանաւանդ դժուարաւ, քան զամենայն առաքինութիւնս, քանզի հպարտութեամբ առաւել պատերազմի ընդ մեզ չարն, քան այլովք ախտիւք: 41 Ընդ ոմանս մարմնաւոր յաջողութեան¹⁴ պատճառաւ, եւ ընդ ոմանս հոգեւորաւք: 42 Որպէս¹⁵ ընդ¹⁶ մարդն առաջին յուսով աստուածանալոյն¹⁵, եւ յետ նորա ընդ բազումս՝ զանազան աւրինաւք¹⁷: 43 Զի որով¹⁸ ինքն կործանեցաւ, նովին զինու եւ ընդ մեզ մարտնչի եւ փութայ կորուսա-

1 A է
 2 A հպիլ
 3 A նորին
 4 B բարձրութիւնն
 5 ABC խոնարհութեամբս
 6 C նմա
 7 BC մեծութեան փխ ի մեծութիւն
 8 C զխոնարհութիւն
 9 C զկամաւորս
 10 B ասէ
 11 B Եսայիաս
 12 BT հանգեայց C հանգայցի
 13 BC քէ
 14 Է. Կ. Գ. 2
 15 II. 2. 19
 14 A աջողութեան C յանողութեան
 15 ABC + եւ
 16 A չիք
 17 Ի. 2. Գ. 5
 17 ABC արիւնակաւք
 18 BC որովք

նել: 44 Յորմէ խրատէ առաքեալ զգուշանալ¹⁹. «Մի՛ մատաղատունկ,- ասէ²⁰, - զի մի՛ հպարտացեալ ի դատաստան Սատանայի անկցի²¹»²¹: 45 Եւ՝ «Աստուած ամբարտաւանից հակառակ կայ»²²:

46 Եւ արդ՝ զի սկզբնածին²² եղեւ ի²³ մեզ այս չարութիւն, աստի առնէ սկիզբն²⁴ Տէրն երանութեանն՝ խլել կամենալով²⁵ զամբարտաւանութեանն²⁶ բոյս²⁷ ի մէնջ եւ արմատացուցանել զխոնարհութիւնն²⁸: 47 Իսկ ուր²⁹ խոնարհութիւն ոչ գոյով՝ թէ³⁰ եւ յերկինս վերանայցէ առաքինութեամբ³¹, որպէս աւագաշէն տունն³² է³³ յիմարին³², զի որպէս սկիզբն³⁴ ամենայն չարեաց ի մեզ³⁵ հպարտութիւնն³⁶ եղեւ, եւ միշտ լինի, նոյնպէս եւ հիմն ամենայն բարեաց զխոնարհութիւնն զնէ աստ Տէրն, որով ուսուցանէ, թէ չէ այլ ինչ հպարտութիւն, բայց միայն³⁷ յիմարութիւն հոգւոյ³⁸. զիս³⁹ որ ք հպարտանայցէ³⁹ ի հոգոյ սկսեալ եւ հոգով սնեալ⁴⁰ եւ ի հոգ լու-

19 A սգուշանալ
 20 ABC չիք
 21 B անկանիցի C անգանիցի
 22 Է. Տ. Գ. 6
 23 Է. Գ. 34, 35. Գ. 6. Է. Պ. Գ. 1: 5
 22 A սկսբնածին
 23 B չիք
 24 A սկիսբն
 25 BC կամելով
 26 A զամբարտաւանութեան
 27 A բոյսն
 28 C զխոնարհութիւն
 29 ABC չիք
 30 A քէպէտ
 31 ABC + յանողունդս կործանի (BC կործանեցի) հպարտութեամբ
 32 BC տուն
 33 BC չիք
 34 Է. Գ. 26
 34 A սկիսբն
 35 C իմ փխ ի մեզ
 36 A հպարտութիւն
 37 ABC չիք
 38 AB հոգոյ
 39 C հպարտանայցէ ոք փխ ոք հպարտանայցէ
 40 C չիք եւ հոգով սնեալ

ծեալ: 48 Եւ դարձեալ՝ իբրեւ զորդն սկիզբն¹ գոյացութեանն յորովայնին, եւ յորդն փոփոխեալ² ապականութեամբ ի գերեզմանին. ապա եթէ ոք անգիտանայ³ զինքն՝ Հայելով ի մանկութիւնն⁴, եւ⁵ կամ ի գեղեցկութիւնն, եւ յայլ ի⁶ մարմնականսն՝ Հայեցի⁷ ի գերեզմանս, եւ տեսցէ ոսկերս լոկ ունայնացեալ⁸. եւ զինքն ընդ նոսին տեսանելով՝ խոնարհեսցի ի Հպարտութենէ⁹:

49 Եւ արդ՝ որ զհպարտութիւնն, եւ կամ որ այլ ինչ¹⁰ կենացադաւանս կապից¹¹ լքցէ¹² վասն Քրիստոսի, որ յազազս մեր աղքատացաւ, եւ զնորին խոնարհութեանն զգեցցի¹³ կերպարան, այնպիսին արդարեւ լինի¹⁴ արժանաւոր: 50 Հաղորդ է¹⁵ սմին եւ միւս աղքատութիւնն¹⁶ ասացեալ¹⁷ ի Տեսառնէ առ մեծատունն¹⁸. «Վաճառեա՛ զինչս քո եւ տո՛ւր աղքատաց, եւ դու ե՛կ զկնի իմ»: 51 Գլուխ բանիս՝ եթէ կամիս գիտել տիրապէս, այն է, որ փոխանակէ զմարմնոյ հեշտութիւն¹⁹ եւ զգիւրաշահութիւնն²⁰ ընդ հոգւոյն²¹ ճոխութիւնն²², որ գերկրաւոր փարթամութիւնս՝ իբրեւ զբեռն

ծանր ի բաց թաւթափեալ²³ եւ թեթեացեալ հոգւով²⁴, կարող լինի թռչել ամպաւք²⁵ ի վերայ աւղոց ընդ առաջ²⁶ Քրիստոսի²⁷:

52 Արդ՝ աղքատացուք եւ մեք, զի ի վերինս²⁷ ելանիցեմք²⁸ սփռել եւ տալ աղքատաց եւ կարաւտելոց²⁹:

53 4.³⁰ Երանի՛ սգաւորաց, զի նոքա մխիթարեսցին:

54 Գեղեցկապէս³¹ դնէ զկարգ աշտիճանիս³² Տէրն՝ երկրորդս³³ զկնի առաջնոյն, զի յառաջ երանեաց զաղքատացեալսն յախտից³⁴ զհոգիս, եւ այժմ, որ³⁵ ի սուգ³⁶ լինին վասն մեղացն³⁷ եղելոց³⁸, որով ուսուցանէ, թէ պարտ է նախ³⁹ մերկանալ զախտս⁴⁰, եւ ապա կարիցէ սգալ⁴¹ զառ ի մեղացն զչարհարանս⁴², զի որքան ի մեղս ոք իցէ, ո՛չ սզայ⁴³ հեշտութեամբ⁴⁴ զվնասն⁴⁵: 55 Ազոյ⁴⁶ իրք⁴⁷ կրկին է, է որ

1 A սկիսքն
2 C փոփոխել
3 B անգիտանայցէ
4 AB մանգութիւնն
5 C չի՛ր
6 ABC չի՛ր
7 B հայեցէ C հայեց
8 A ունայնացեալս
9 A հպարտութենէն
10 BC + ի
11 A կապիցէ C կապեցէ
12 C չի՛ր
13 A սցեցի
14 BC լինի արդար եւ փոխ արդարեւ լինի
15 A + եւ
16 A աղխատութեան + որ BC աղխատութիւն
17 A ասացաւ
18 A մեծտունն
- Մ՝-ԳԲ-Վ-Թ- 21
19 B զհեշտութիւնն
20 ABC զգիւրաշահութիւն
21 ABC ոգոյն
22 A նոխութեան

23 B բաւթափել
24 ABC հոգով
25 AC ամբաւք
26 C յառաջ
Բ Լ՝ Թ՝-Վ-Թ- 17
27 B վերինսն
28 A ելանիցիմք
29 ABC չի՛ր եւ կարաւտելոց
30 AB չի՛ր
31 C գեղեցիկ այնտեապէս փոխ գեղեցկապէս
32 C աշտիճանի
33 BC զերկրորդս
34 C յախտից
35 C որք
36 C չի՛ր ի սուգ
37 A մեղաց
38 A չի՛ր
39 A նմա
40 A զախտս
41 BC զգալ
42 A չարհարանս
43 BC զգայ
44 ABC հեշտախտութեամբ
45 ABC + վասն որոյ ասէ երանի սգաւորաց
46 ABC սզոյ
47 AC կիրք

ըստ մարմնոյն¹ ի² յաճախմանէ տրտմա-
կանացն մահ գործէ՝ ըստ առաքելոյ³, իսկ
Հոգւոյն⁴ կեանք եւ խաղաղութիւն, զորս
եւ երանէ բանս, ոչ զայնս⁴, որ ըստ աշ-
խարհի⁵ տրտմիցին, այլ որ վասն մեղացն
են ի սուգ, այսինքն՝ յորժամ ի զգայու-
թեան⁶ լինի վատթար⁷ գործոց անցեալ ժա-
մանակին՝ եւ զչարութեան⁸ ողբայ զվարս,
որպէս սգոյզ անուն յայտնի ունի գտեսու-
թիւն ասացելոցս: 56 Սուգ ասի վասն
զգայոյ⁹ զիրս¹⁰, զոր երբեմն յանզգայու-
թեան¹¹ գոլով ո՛չ զգայր¹², զի զոր աւրի-
նակ¹³ մասն ինչ անդամոց¹⁴ ի¹⁵ յախտէ ի-
մեքէ ընդարմացեալ ոչ զգայ¹⁶ ցաւոց,
թէիւ խոցումն սրոյ¹⁷ ընկալցի¹⁸. այլ թէ ի
բժշկական դեղոց դարձցի ի¹⁹ կենդանու-
թիւն, զգայ²⁰ այնուհետեւ զցաւսն, եւ
փութայ յառողջութիւն²¹: 57 Նոյնպէս եւ
որքան ի չարիս²² են՝ մեռեալ են ոգւով²³, եւ
անզգայ²⁴ առաքինութեան վարուց: 58 Իսկ
եթէ²⁵ փոփոխեսցի²⁶ կամաւ յայնցանեաց²⁷

եւ տացէ Հոգեւորական կծուադեղոց²⁸, այ-
սինքն՝ յիշման տանջանացն եւ անչէջ գե-
հենին, ի զգայութիւն²⁹ դառնայ ընդար-
մացեալն³⁰ հեշտութեան ախտիւք անձն³¹,
որով լինի երանելի լաւագոյն³² փոփոխ-
մամբն: 59 Բայց ամենայն, որ յաշխարհս
յայս Հայի իբրեւ զանասուն, եւ անհաւատ
լինի հանդերձելոցն, ծիծաղի եւ այլն առ-
նէ գտէրունական բանիւս: 60 Զի թէ երա-
նելիք են ասէ, որ վասն պէսպէս թշուա-
ռութեանց զգան³³, ողբոց արժանաւորք են
ամենայն իրաւք, որոց անտրտում եւ ան-
վնաս են կեանք³⁴: 61 Այլ մեք ասացուք
առ նոսին կուրացելոց մտաց, երանելով
զսգաւորսն Տէրն՝ երազոց նմանեցուցանէ
զկեանս զայս. ոչ միայն վասն գիւրափո-
փոխ եւ անոտի լինելոյն իբրեւ զերազ, այ-
լեւ յաղագս Հակառակաբար գոլոյն, զի
որպէս յերազի³⁵ սուգն ուրախութիւն³⁶ ա-
սի³⁷ յարթնութեան, եւ խնդութիւնն
տրտմութիւն³⁸ նշանակէ³⁹, նոյնպէս եւ որ
յերազական կեանքս ի սուգ են վասն մե-
ղաց, յանքուն յարթնութեան⁴⁰ կեանսն⁴¹
յուրախութեան⁴² լինելոց⁴³ են եւ ի ցնծու-
թեան⁴⁴, ըստ Տեառն Հրամանին⁴⁵. «Որ լան

1 ABC մարմնոյ կրից է (BC չիբէ) եւ է որ ըստ հոգոյ
ըստ (BC չիբըստ) մարմնոյն
2 A չիբ
3 Բ ԿԳԵ. Է: 10
4 AB հոգոյն
5 B գայս
6 C աշխարհիս
7 A սգայութիւն B գգայութիւն
8 A վարար
9 ABC զչարութեանն
10 AC սգայոյ
11 B զիրսն
12 A յանզգայութեան B յանզգայութեանն
13 A սգայր
14 C + գի
15 A անդամոյ B անդամոյ C յանդամոյ
16 A չիբ
17 AB սգայ
18 C խոցի նորոյ փխ խոցումն սրոյ
19 B ընկալցի
20 C չիբ
21 A սգայ
22 C առողջութիւն
23 A չարիսն
24 ABC ոգով
25 A անսգայ
26 A թէ

26 A փոփոխիցի B փոփոխեսցին
27 C յայսցանեաց
28 A կծու դեղոց BC կծուադեղոցն
29 A սգայութիւն
30 C զղարմացեալն
31 A անձն
32 A ի լաւագոյնսն
33 A սգան
34 B կեանքն
35 C յերազի
36 C յուրախութիւն
37 BC է
38 ABC տրտմութեան
39 ABC նշանակ
40 A արթնութեան
41 A կեանս
42 B յուրախութիւն
43 B լինելոյ
44 B ցնծութիւն
45 ABC հրամանի

այժմ, ծիծաղեսցին»⁶²: 62 Դարձեալ, որ յերազի կեանքս յուրախութեան¹ լինին² որպէս մեծատունն³, յորժամ զարթնուն⁴ ի քնոյ գերեզմանէն, արտմին եւ սգան⁵: 63 Բայց ինձ թուի⁵ ոչ միայն զմեզս⁶ սգացելոց⁷ լինել երանելի ասէ բանս, այլեւ անմեղաց⁸ եւ⁹ արդարոց. մանաւանդ թէ նոցա առաւել, որ միշտ ունին զսուգն՝ ոչ վասն անձին յանցանաց, այլ հասարակաց բնութեանս: 64 Որպէս Հեղիաս եւ Յաւհաննէս¹⁰, զի սգոյ ունէին զհանդերձս¹¹, եւ ամենայն սուրբքն¹² նմանապէս: 65 Որպէս եւ¹³ Դաւիթ, թէպէտեւ զծայրագոյն մարդկան ունէր զթագաւորութիւն¹⁴, սակայն հառաչէր՝ ասելով. «Վայ ինձ, զի ընդ երկարեցաւ¹⁵ պանդխտութիւնսս»¹⁶:

66 Եւ վասն է՞ր է անմեղաց սուգ, աւրինակաւ¹⁶ արժան է ցուցանել: 67 Եւ նախ քննեսցուք զաշխարհիս¹⁷ սուգն¹⁸, թէ ուստի գոյանայ, եւ յայնմանէ յայտնի եւ հոգեւորն: 68 Սուգ է փոփոխումն¹⁹ ոգւոյ²⁰ ի արտմութիւն²¹ վասն ախորժելեացն²²

պակասութեան. զի ամենայնք²³ որքան յախորժական կամս կայցեն²⁴ յուրախութեան²⁵ անձամբ եւ սիրելեաւք եւ գոյիւ, սգոյ տեղի ոչ է ի²⁶ նմա: 69 Ապա եթէ²⁷ փոփոխումն լինի ի բարեացն²⁸ ինքեան կամ իւրայնոցն²⁹, ածէ ի վերայ զուարճացելոյն տրտմութիւն, զոր եւ³⁰ սուգ անուանեմք: 70 Այսպէս իմանամք եւ զհոգեւորն, զոր եւ³¹ աւրինակաւ³² ցուցցուք: 71 Զի որպէս երկուք ոմանք ի մարդկանէ ի խաւարային³³ բանտ³⁴ արգելեալք³⁵, մինն՝ կոյր ի ծննդենէ, եւ միւսն³⁶ ունելով աչս, ոչ նմանապէս սգան³⁷ ի վերայ եղելոյն³⁸: 72 Զի ի ծնէ կոյրն անտխուր կայ ի բանտին³⁹ յաղազս սննդակցութեան խաւարին⁴⁰, եւ ծերանայ ի նոյն անհոգութեամբ⁴¹ բարի անձին համարելով⁴² զմերձակայն: 73 Իսկ այն, որ ետես զլուսոյս յայտորիկ զգեղեցկութիւն, եւ ճանաչէ յորմէ զրկեցաւ⁴³, ծայրագոյն⁴⁴ բերէ յինքեան զսուգ յաղազս խաւարարնակ արգելանի⁴⁵, եւ միշտ ցանկայ⁴⁶ եւ հնարի հա-

« Գ՝-Կ. Գ 21

1 B յուրախութիւն
2 C յինի
3 B մեծատուն
4 B զարթնու
5 Գ՝-Կ. Գ 19-31
5 C թիւր
6 ABC զմեղսն
7 A սգացելոցն
8 B անմեղացն
9 B չի՞ր
10 ABC յովհաննէս
11 AB հանդերձ
12 A սուրբ
13 BC չի՞ր
14 B զբագաւորութիւնն
15 A երկարացաւ B երկար եղև C ընդէր կարեցաւ փխ ընդ երկարեցաւ
16 II՝-Զ. Ն՝-Թ 5
16 AC աւրինակաւ B աւրինակ
17 BC զաշխարհի
18 BC զսուգն
19 C փոփոխում
20 A ոգոց BC ոգոյ
21 A տխրութիւն

22 A ախորժելեաց
23 BC ամենայն ո՞ր
24 BC կայցէ
25 AB յուրախութիւն
26 C չի՞ր
27 BC թէ
28 ABC քարութեանն
29 B իւրեանցն
30 A չի՞ր
31 BC չի՞ր
32 BC աւրինակաւ
33 BC խաւարին
34 ABC քանդ
35 ABC արգելեալ
36 A մինն
37 C քան
38 ABC եղելոցն
39 ABC քանդին
40 B խաւարի
41 BC չի՞ր
42 C կարծելով
43 BC զրկեցաւ
44 B ծանրագոյն
45 BC արգելանի
46 B ցանգաւ

սանել վայելման լուսոյն դարձեալ՝ յորմէ գրկեցաւն՝²: 74 Նոյնպէս որ զճշմարիտ բարին, յորմէ աւտարացաւ բնութիւնս, տեսանել կարասցէ՝³, եւ ապա զայժմութշուռութիւնս՝⁴ զմտաւ ածիցէ, ի սուգ եւ ի տրտմութիւն լինի հանապազ: 75 Ապա ուրեմն ոչ միայն զախտ տրտմութեան երանէ բանս, այլ զգիտութեան՝⁵ բարւոյն՝⁶, զոր կորուսաք: 76 Իսկ այն բարին՝ ո՛չ մտաց հասանելի է՝⁷ եւ ո՛չ բանի ճառելի, զի որքան բարձրագոյն բարին իմանի, զոր կորուսաք, այնքան զսուգն յերկարեմք, զի այժմուս յոքնածնունդ՝⁸ չարեաց ախտ բազմադիմիք, եւ մարմնոյս հիւանդութիւնք՝⁹, որոց ի սկզբանն՝¹⁰ ամենեցուն սոցա՝¹¹ անփորձ՝¹² էր մարդկային՝¹³ բնութիւնս՝¹⁴:

77 Արդ, որ ոք՝¹⁵ մտացն աչաւք տեսանէ զանզղջական ուրախութիւնն՝¹⁶, զայն հայիցի՝¹⁷ եւ յայժմուս լի տրտմականաւք կեանք, եւ սուգ ունի վասն իւր եւ՝¹⁸ հասարակաց բնութեանս զրկելոյ յաստուածայնոց՝¹⁹ կենացն՝²⁰, այնպիսին է արդարեւ՝²¹ յերանելի՝²² սուգն՝²³, որոյ պտուղ է

Հոգւոյն՝²⁴ Սրբոյ մխիթարութիւն՝²⁵: 78 Իսկ որ անզգայարար՝²⁶ բերին յայտոսիկ՝ ո՛չ զանցեալն քննեն՝ զի՞նչ էաք, եւ ո՛չ զայժմուս տառապանաց, եւ ո՛չ զհանգերձեալն՝²⁷ զի՞նչ լինելոց եմք, նման են ի ծնէ կուրին՝ ըստ նախասացեալ առակին, եւ չեն ընդ հատ յանբան անասնոց, որ մինչ յազուրդ գտանեն՝²⁸ ուրախ լինին, եւ ընդ նուազել կերակրոցն՝²⁹ թախծին՝³⁰, վասն որոյ աստ տրտմել հրամայէ, եւ անդ ուրախ լինել. աստ սգալ՝ ո՛չ միայն վասն իւր յանցանաց, այլեւ վասն այլոց, որպէս սրբոցն ոգիք, Մաւսիսին՝³¹ եւ Դաւթին եւ Պաւղոսին, եւ այլոցն ամենեցուն. ի սոյն՝³² միտս եւ Մաւսէս՝³³ հրամայէր Իսրայէլի ի զատկի տաւնին բազարջ՝³⁴ ուտել ընդ եղբարի՞, որով ուսանիմք, եթէ՞³⁵ չէ հնար հաղորդել՝³⁶ երկնաւորաց տաւնից, եթէ ոչ՝ զառնագոյն մարմնոյ առաքինութեամբ, մաքուր եւ անախտ՝³⁷ վարուք: 79 Նաեւ՝ մեծատանն եւ Ղազարու պատմութիւն՝³⁸ յայտնի մեզ զայտոսիկ՝³⁹ վարդապետեն. «Յիշեա՛, ասէ՛⁴⁰, Աբրահամ՝⁴¹ ցընչեղն, զի ընկալար՝⁴² զբարին՝⁴³ ի կեանս քո՛ եւ Ղա-

1 ABC դարձեալ վայելման լուսոյն փ/ս վայելման լուսոյն դարձեալ
 2 BC գրկեցաւ
 3 ABC կարիցէ
 4 A զայժմութիւնս փ/ս զայժմութիւնս թշուառութիւնս
 5 AB զգիտութիւն C գիտութեան
 6 ABC բարոյն
 7 AC է հասանելի փ/ս հասանելի է,
 8 B յոգնածնունդ
 9 BC հիւանդութիւն
 10 A սկսքանն
 11 C սոցո
 12 C յանփորձ
 13 ABC մարդոյս
 14 ABC բնութիւն
 15 B չի՞
 16 B գուրախութիւնն
 17 A հայեցի
 18 A + վասն
 19 C աստուածայնոց
 20 BC կենաց
 21 C յարդարեւ
 22 AC երանելի

23 A սուգ
 24 AB հոգոյն
 25 A մխիթարութիւնն
 26 A անզգայարար
 27 C հանգերձեալն
 28 A գտանին ABC + որովայնի
 29 C կերակրոյն
 30 C բաղծին
 31 AB մոսիսին C մովսիսին
 32 A նոյն
 33 ABC մոսիս
 34 B բազարն
 * Եւ՛ ժ՛ Բ՛ Տ
 35 A քէ
 36 A հաղորդիլ
 37 AC անախտ
 38 A պատմութեանն BC պատմութիւնն
 39 BC զայտոսիկ մեզ փ/ս մեզ զայտոսիկ
 40 ABC ասէր
 41 A արբամ
 42 B ընկալար
 43 BC զբարիս

զարոս զչարչարանսն¹, արդ՝ սա աստ մխի-
թարի, եւ դու այդը պապակիս»². եւ մխի-
թարելն² ի Հոգւոյն³ Սրբոյ, որում եւ մեք
արժանի լիցուք այնմ հասանել⁴:

80 5.⁵ Երանի հեզոց, զի նոքա ժառան-
գեսցէն գերկիր⁶:

81 Հեզուլեան անուն մի է, բայց ի վե-
բայ բազմաց բերի, զի հանդարտն⁷ եւ
ծանրաշարժն եւ լոինն⁸ հեզուլեան ա-
նուամբ կոչի⁹, բայց զիտեմք եւ գովելի
զընդդէմ նորին, զբարի խաւսելն¹⁰, ի պա-
տեհազմի զարին, յընթացս զառաքինին,
եւ զի այսպէս է՝ զիս⁶ ըզ յուղղութեան
կարգի երանէ զհեզա:

82 Ինձ թուի զայլ իմն հեզուլեան ցու-
ցանել աստ, վասն զի դիւրամետ է առ ի
վատթարագոյնսն¹¹ բնութիւնս՝ ըստ նմա-
նութեան¹² ծանրագոյն վիմի, եւ զառ¹³ ի
վերսն¹⁴ ամենեւին անշարժ, իսկ ի բարձ-
րաւանդակէ առ¹⁵ ի խոնարհ՝ առաւել քան
զբան է հոսմանն¹⁶ երագութիւն¹⁷, նոյնպէս
եւ մարդկան¹⁸ կեանք¹⁹ ծանր եւ վայրարե-

րող, նորին աղազաւ երանէ Տէր²⁰ ո՛չ զա-
մենեւին անբարկանալին, զի զայս անկար
է ուղղել այնմ²¹, որ ըստ բնութեան²² ունի
զսրտմտականն²³, այլ՝ որ առաքինու-
թեամբ սանձահարէ զախտս, հակառա-
կաւքն²⁴ զհակառակն բժշկել, ըստ այսո-
ցիկ եւ հեզութեամբն²⁵ զտարապարտ բար-
կութիւնն, որով ո՛չ միայն ի տէրունա-
կանս երանութենէ բարեբանի հեզն, այլ
եւ ի հասարակաց²⁶ մարդկանէ, քանզի
յորժամ արտաքոյ բնութեանն շարժի ամե-
նայն զիրք մարմնոյն²⁷ յախտէն²⁸, ի գա-
զանաց բնութիւն²⁹ փոփոխեալ³⁰ կերպա-
րանի:

83 Այլ թէ ուստի ծնանիցի³¹ հեզու-
լիւն³², կամ³³ սորին բարկութիւնն, ցուցա-
նել պարտ է, զի որք կամիցին³⁴ ստանալ
զերանութիւն հեզոցն, դիւրաւ ուղղիցեն³⁵
զառաքինութիւն նորա³⁶: 84 Ծնաւզ հե-
զութեան³⁷ խոնարհութիւնն³⁸ է, եւ արմատ
բարկութեան³⁹ ամբարտաւանութիւն⁴⁰, քան-
զի բարկութեան պատճառք⁴¹ թշնամանք⁴²
եւ անարգանք⁴³ լինին, եւ ուր խոնարհու-

1 BC զչարչարանս
2 Ա.Մ.Ն.Ն.Չ.Չ.Չ 25
3 A մխիթարիլն
4 ABC հոգոյն
5 ABC + ի քրիստոս յիսուս ի տէր մեր որ է արի-
մեալ (BC չի՛ որ է արիմեալ)
6 AB չի՛
7 AC չի՛ զի նոքա ժառանգեսցեն գերկիր
8 A համտարտն
9 A լոին
10 A կոչին
11 A խաւսիլն
12 A վարարագոյնսն
13 C նմանութեամբ
14 C զգառ
15 A վեր C վերս
16 C բարձրաւանդակ առ է փխ բարձրաւանդակէ առ
17 C հոսման
18 C ներգործութիւն
19 C մարդկանս
20 A կեանքս

20 ABC տէրն
21 C այն
22 A բնութեանն
23 ABC զսրտմտականն
24 A հակառակաբ
25 C հեզութեամբ
26 B + ի
27 B + ի
28 C յաղտն
29 ABC նմանութիւն
30 BC փոփոխել
31 A ծնանի
32 ABC հեզութիւնն
33 ABC + զիմակ
34 A կամին C կամիցի
35 A ուղղեսցեն C ուղղիցին
36 A չի՛
37 BC հեզութեանն
38 A խոնարհութիւն
39 BC բարկութեանն
40 ABC ամբարտաւանութիւնն B + է
41 ABC պատճառ
42 AC բշնամանքն
43 A անարգանքն

թիւն¹ է՝ անարգութեանց² տրտմութիւն³ ոչ լինի, զի ուր տրտմութիւն⁴ ոչ է՝ հեղութեան⁵ է՝⁶ ուղղութիւն, յորմէ երանութիւն եւ երկնային⁷ երկրին ժառանգութիւն: 85 Բայց մի՛ ոք զբարկութիւնն յամենայնի չար համարի⁸ եւ զհեղութիւնն բարի, զի ի ժամանակի բարի են երկոքեան⁹: Մասէս¹⁰ հեզ վկայի, բայց այնքան բարկացաւ ի վերայ չարեաց ժողովրդեանն, մինչ զի զտախտակն խորտակեաց¹¹, Փենէհէս¹² քահանայն¹³ զմադիանացին միահաղոյն սատակեաց^{13բ}, թողից ասել եւ զայլս¹⁴, եւ Տէրն, թէ. «Յինչն ուսարուք, զի հեզ եմ եւ խոնարհ»¹⁵ եւ բարի է¹⁵ հեղութիւն առ որ զյանդիմանութիւն եւ զխրատ՝ հեղութեամբ ընդունի: 86 Եւ զի՞նչ սմին փոխարէն. «Զի նոքա ժառանգեացեն զերկիր»:
87 Այսինքն՝ հեզն եւ խաղաղարարն ընդ ամենեսին¹⁶ ունելով սէր, ժառանգէ¹⁷ առանց խռովութեան զերկիր, իսկ խռովարարն եւ ի սեփհական հայրենեացն զրկի¹⁸, բայց այլոց հաճոյ թուեցաւ իմանալի¹⁹ երկիր ասել զխոստումն Տեառն, որ է նա կենդանեաց վայր, որպէս ի հեղութիւն²⁰

վկայեալն²¹ Դաւիթ ասէ. «Հաւատամ տեսանել զբարութիւն Տեառն յերկրին կենդանեաց»²²: 88 ²²Զի երանութեանս²³ բան²⁴ իբրեւ աստիճանաց²⁵ են ելք, անմարթ էր զմիանգամ բարձրացեալսն²⁶ առաջին երանութեամբն²⁷, դարձեալ ի ստորինս²⁸ յայս իջուցանել երկիր²⁹, զի երկիր³⁰ է նա զեր ի վերոյ, քան զթիկունս երկնից, եւ զմեղաւք մեռալսն ո՛չ ընդունի: 89 Եւ եթէ³¹ յանուն երկրի ասէ զնա՝ մի³² սքանչանար, վասն զի³³ առ նուաստութեան³⁴ մերոյ լսելեացս³⁵ զիջանէ բանն, որ յաղագս այնորիկ էջ առ մեզ, զի³⁶ մեք բարձրանալ առ նա ո՛չ էաք կարող³⁷: 90 Նորին աղագաւ ծանալթագոյն³⁸ բանիւ եւ անուամբ աւանդէ մեզ զաստուածային խորհուրդս:

91 6.³⁹ Երանի որ քաղցեալ եւ ծարաւի իցեն⁴⁰ արդարութեան⁴¹:

92 Ըստ կրկին գոլոյ բնութեանս մերոյ⁴² այլ եւ այլ են կերակուրք սոցա:

93 Մարմնոյս⁴³ նիւթական՝ ըստ իւրում

1 B խոնարհութիւնն
2 AC անարգութեան B յանարգութեան
3 A տրտմութեան
4 ABC սրտմտութիւն
5 BC հեղութիւն
6 BC եւ
7 BC երկնից
8 A համարեացի
9 B երկոքեանն
10 ABC մոպսէս
* ԻշէԼԻ՝ 15-20
11 B փննէհես C փննէ հեզ
12 C Բահանայ ABC + զխրայլայցին եւ
13 ABC չիբ միահաղոյն սատակեաց
բ Թոսոյ ԻԼ՝ 6-8
14 B զայլսն
բ ԻՄԳԺԺԻ՝ 29
15 ABC չիբ
16 C ամենիսեան
17 C + ամենայն իրաւ
18 ABC վրիպէ
19 C իմանալ
20 AC հեղութեան

21 A վկայելն
բ ԻՄԳԺԺԻ՝ 1, 9, 13
22 BC + եւ
23 A երանութեանցս
24 A բանբ
25 BC աշտինամաց
26 A բարձրացեալս
27 BC երանութեամբն
28 A ստորին
29 BC յերկիր B + այլ
30 C չիբ
31 C թէ
32 BC + ինչ
33 BC Բանգի փիւ վասն զի
34 A նուաստութիւն
35 ABC լսելեաց
36 BC եւ
37 BC կար էաք փիւ էաք կարող C + առ նա
38 C ծանալթակամ
39 AB չիբ
40 BC իցէ
41 A + զի նոքա յագեացին
42 BC մերոյ բնութեանս փիւ բնութեանս մերոյ
43 C մարմնոյն

գոյացութեանն¹, եւ հոգւոյս² աննիւթ եւ իմանալի, եւ որպէս մարմին առանց իւրոյն³ կերակրոյ ո՛չ կարէ կեալ, նոյնպէս եւ ո՛չ հոգին, եթէ ո՛չ յիւրումն վայելիցէ միշտ: 94 Եւ զոր աւրինակ մարմնոյ ստամոքք⁴, եթէ յախտէ ինչ դառնութեամբ մաղձից լցեալ լինի⁵, յագեալ թուի եւ ոչ երբէք քաղցնու ախորժական կերակրոց⁶, եթէ ուտէ իբր ընդ ոչ⁷ պէտս: 95 Իսկ եթէ ի ձեռն բժշկաց զախտարար պատճառսն⁸ ի բաց հանէ, դայ վերստին առողջական կերակրոցն⁹ ի¹⁰ փափագումն: 96 Ըստ այսմ եւ առ¹¹ միտս, որ հոգւոյս¹² է ընդունարան կերակրոց¹³, տեսանի¹⁴, զի եթէ¹⁵ ախտանայ¹⁶ ի ճաշակ մեղացն¹⁷, որքան ի նմին է, ո՛չ բաղձայ կենդանական եւ աստուածային կերակրոցն¹⁸, որ է իմաստութեան¹⁹ բան եւ գործ: 97 Ապա թէ²⁰ ի խնդիր լինի հոգեւոր բժշկաց եւ ընկալցի²¹ յաւժարութեամբ դառ ի նոցանէ դեղըմպութիւն²² առաքինութեամբ, արտաքս ժայթքէ, զորս ի մեղացն ամբարեալ ժահահոտութիւն, յայնժամ յաւժարութեամբ փափագէ ուտել

զհոգեւորական²³ կերակուրն: 98 Եւ այս են քաղցեալքն, որ երանին ի Տեառնէ:

99 Արդ, որ կամի զաւրութիւն առնուլ ի հոգեւորական²⁴ կերակրոց, նախ սրբեսցէ զմիտսն²⁵ յեկամուտ ախտից²⁶, զի քաղցիցէ բնաւորական²⁷ կերակրոց:

100 Բայց արժան է քննել, թէ ո՞ր իցէ²⁸ արդարութիւնն: 101 Արտաքինքն սահման եղին արդարութեան, եթէ ոք զինչս բաժանէ²⁹ հաւասարութեամբ՝ ըստ չափոյ պիտոյից³⁰ ընդունողացն, արդար ասի: 102 Եւ դատաւոր, որ ճշմարտութեամբ առնէ զգատաստանն, եւ որ տանն տէր է, եւ քաղաքին³¹ իշխան, եւ ազանց թագաւոր, եւ ոչ անիրաւութեամբ շարժին, այլ ուղղութեամբ դատին զհնազանդեալսն, արդար կոչին³²: 103 Բայց ես ո՛չ զայսոսիկ ի Տեառնէ երանեալ արդարութիւն ասեմ³³, քանզի երանութեանս³⁴ բան՝ ո՛չ ոմանց ի մարդկանէ է եւ ոմանց ո՛չ, այլ ամենայն կամողաց ստանալ զնա: 104 Եւ արդ, ո՞ր իցէ արդարութեան կերակուրն, որ յամենեւին ժամանէ, եւ իբրեւ զսեղան առաջիկայ ամենայնի³⁵, որ քաղցնուն նմա, այն է, զոր ինքն ասաց. «Իմ կերակուր այն է, զի արարից զկամս Հաւր իմոյ»³⁶: 105 Ո՛չ միայն քաղցնուլ³⁶ խնդրէ արդարութեան³⁷, այլ եւ ծարաւել: 106 Բայց զձա-

1 BC գոյացութեան
2 BC հոգոյս
3 B նիւթական
4 B ստամոք
5 A լինիցի BC լիցի
6 C + եւ
7 BC յոչ
8 BC պատճառն
9 A կերակրոց
10 BC չիմ
11 C + ի
12 AB հոգոյս
13 A + է
14 A տեսանել
15 BC քէ
16 C ախտանան
17 B մեղաց
18 ABC կերակրոց
19 A իմաստութեանն
20 C եթէ
21 B ընկալցի
22 A դեղըմպութիւն

23 ABC զհոգեւոր
24 BC հոգեւոր
25 BC զմիտս
26 C ախտից
27 C հոգեւորական
28 ABC է
29 A բաժանեցել
30 BC պիտոյցին չափոյ փոյ չափոյ պիտոյից
31 ABC քաղաքին
32 BC ասին
33 BC ասեմ ի տեառնէ երանեալ արդարութիւն փոյ ի տեառնէ երանեալ արդարութիւն ասեմ
34 B երանութիւնս
35 A յամենայնի
* ԹՎՀ. Գ. 34
36 C քաղցնուլս
37 C արդարութիւն

րաւն¹ յիշելով՝ ծայրագոյն իմն լինելով,
 զբարի ցանկութիւնն², բանս աւրինազրէ,
 զի ծարաւն առաւել ստիպէ զբնութիւն³ ի
 լրումն, քան զքաղցն⁴, որպէս Դաւիթ փա-
 փագէր⁵ առ Աստուած՝: 107 Նաեւ քաղցուն⁶
 յիշմամբ եւ ծարաւոյն՝ զփափագաւղն եր-
 կեակ⁷ իմաստասիրութեանն⁸ երանէ⁹ բանն¹⁰
 գործով եւ բանիւ: 108 Քաղցն¹¹ իբր¹² թանձ-
 րագոյն իրի՝ զգործնական իմաստութեանն¹³
 ունելով զաւրինակ: 109 Իսկ ծարաւ¹⁴ յա-
 դագս անաւարագունին նիւթոյ գտեսա-
 կանն: 110 Դարձեալ՝ է իմանալ մեզ ար-
 զարութիւն զնոյն ինքն զամենայն¹⁵
 բան¹⁶, զորմէ ասէ¹⁷ Պաւղոս. «Որ եղև մեզ
 արդարութիւն եւ սրբութիւն»¹⁸: 111 Քան-
 զի ուղիղք ի մարդկանէ արդարք¹⁹ ասին,
 այլ¹⁹ ոչ արդարութիւն: 112 Բայց²⁰ այս
 Աստուծոյ միայն է, որ աղբիւրաբար բղխէ
 արդարութիւն²¹: 113 Որպէս եւ ինքն Տէրն
 երբեմն Հաց ասէր զինքն իջեալ յերկնից²²,
 22՝ երբեմն ջուր ծարաւելոց²³: 114 Եւ քանզի

չորք են առաքինութիւնք²³ հոգւոյ²⁴, ընդ-
 դէ՞ր զարդարութեան քաղցեալս²⁵ միայն
 երանէ²⁶ բանս²⁷, զի այս զամենայն²⁸ պա-
 րունակէ ընդ նովաւ: 115 Դարձեալ՝ որպէս
 ամենայն չարեաց եւ²⁹ բանիւ եւ³⁰ գործով,
 անիրաւութիւն է անուն, նոյնպէս եւ ամե-
 նայն բարեաց անուն՝ արդարութիւնն³¹, զի
 արդարապէս խաւսին³² եւ գործեն³³:

116 Արդ, երանի, որ քաղցեալ է աս-
 տուածեղէն իմաստից, զի յագեսցի³⁴ գի-
 տութեամբ նորա: 117 Երանի, որ քաղ-
 ցեալ³⁵ է սիրոյն Աստուծոյ³⁶, զի արբցէ
 զանճառ ուրախութեանցն³⁷ զմայլումն
 աստ մասնաւորաբար, եւ ի Հանդեր-
 ձեալսն³⁸ կատարելապէս տալ նոցա զու-
 րախութիւն³⁹:

118 7.⁴⁰ Երանի ողորմածաց, զի նոքա
 ողորմութիւն գտցեն:

119 Չի՛ք ինչ յառաքինութեանց, որ
 այնքան նմանողս առնէ զմեզ Աստուծոյ,
 որպէս զողորմութիւնն, ըստ Տեառն բա-
 նի⁴¹, թէ⁴². «Եղբուք նմանողք Հաւրն ձե-

1 A գծարաւին
 2 BC ցանկութիւն
 3 BC գրնութիւնս առ
 4 C + եւ
 5 C փափաքէր
 * II-դ. ԽԷ 2-3
 6 ABC քաղցուն
 7 A երկակի BC երկակ
 8 A իմաստասիրութեան C իմաստասիրութեամբ
 9 C բանէ:
 10 A բանս
 11 A քաղցի
 12 AB իբրեւ
 13 A իմաստութեան BC իմաստասիրութեան
 14 C ծարաւն
 15 B գայն
 16 A բանն C զամենայն բանն փխ զանբան
 17 BC ասէն
 18 I Կ-ը. I 30
 19 ABC արդար
 20 BC բայց
 21 BC զի
 22 A զարդարութիւն
 23 * Յ. 4. 9. 33. 51
 24 BC + եւ
 25 * Յ. 4. 9. 35. 1. 37

23 BC առաքինութիւն
 24 A հոգոց B հոգոյ C հոգոյն
 25 A քաղցեալս B քաղցալսն C քաղցեալսն
 26 C երանէր
 27 ABC չի՛ք
 28 C ամենայն
 29 ABC որ
 30 BC + որ
 31 ABC արդարութիւն BC * է
 32 B խաւսիցին
 33 BC գործիցէն
 34 BC յագի
 35 ABC ծարաւեալ
 36 A բխստոսի
 37 BC բարեացն
 38 BC հանդերձեալսն
 39 ABC չի՛ք տալ նոցա զուրախութիւն
 40 AB չի՛ք
 41 AB բանին
 42 BC եթէ

րոյ, որ ծագէ գարեգակն¹ ի վերայ չարեաց եւ բարեաց, եւ ածէ անձրեւ ի վերայ արդարոց եւ մեղաւորաց²»: 120 *Եւ Գիրք ի բազում տեղիս անուն³ Աստուծոյ զողորմութիւնն⁴ դնեն. Դաւիթ ասէ. «Ողորմած եւ արդար է Տէր»⁵, այսպէս եւ⁶ Մաւսէս⁶ եւ ամենայն մարգարէքն:*

121 *Եւ արդ, եթէ Աստուած ողորմած անուանի յաստուածաշունչ զիրս, յայտնապէս հաւատասցի, զի եւ մարդ⁷ եթէ ընտիր⁸ ըստ իւրոյ⁹ չափոյ զաւրութեանն ողորմած լինիցի՝ Աստուծոյ նմանեցի:* 122 *Բայց պարտ է ընտրել¹⁰ զողորմածութեանն¹¹ ճշմարտութիւն¹², ըստ¹³ որում հաճի Աստուած, եւ հատուցանէ, յոյս¹⁴ առաջի կայ, զի ոմանք փոխարէն¹⁵ յորոց տան, ակն ունին ընդունելոյ, որպէս մեղաւորք մեղաւորաց:* 123 *Եւ այլք գովչաց, զի բարի համբաւեցեն, եւ կէսք¹⁶ թէպէտեւ աղքատաց, այլ ի փառս յուսոյ¹⁷ ձգին ի տալն, եւ այսոքիկ¹⁸ ո՛չ յերանութեանն¹⁹ մասին են, եւ ո՛չ գտցեն ողորմութիւն, զի աստէն առին զվարձն:*

124 *Եւ արդ, եթէ²⁰ զի՞նչ է ողորմութիւն²¹, եւ ուստի ծնանի, եւ է՞ր աղազաւեղաւ, եւ զիա՞րդ է երանելի, որ զայն զործիցէ²², արժան է քննել:* 125 *Արդ, է սահման ողորմութեան կամաւոր տրտմութիւն յաւտարաց նեղութիւն²³ գոյացեալ, եւ է սա սիրոյ ծնունդ, որպէս ապառումն եւ գազանայինն յատելութենէն²⁴ ունի զպատճառն:* 126 *Իսկ պատուիրան ողորմութեան եղաւ վասն, որ²⁵ ի մեզ սէրն շարժելոյ ի՞²⁶ յախտակցութիւն միմեանց, քանզի անհաւասար են իրք կենցաղոյս, ծառայութեամբ եւ տէրութեամբ²⁷, զի կամի Աստուած ի հաւասարութիւն գալ աւելատացին առ նուազեալն:* 127 *Մեծատունք ի ձեռն ողորմութեան²⁸ արժանի լինին բարեացն, որ Աստուծոյ²⁹ նորին աղազաւ աւրինադրէ մարդկան զողորմութիւն³⁰ առ կարաւտեալս³¹:* 128 *Եւ քանզի³² սիրոյ է³³ ողորմութիւն³⁴, եւ ի՞³⁵ սիրոյն պտուղ ներգործի³⁶ ողորմութիւն³⁷, ապա ուրեմն յիրաւի երանէ, որ զմեծն յառաքինութեանց զսէրն³⁸ պաղա-*

1 BC գարեգական (C գարեգակն) իւր ծագլ. *փխ* ծագլ. գարեգակն
 2 A չի՞ր ի վերայ արդարոց եւ մեղաւորաց
 ~ II-77. Ե 45, 48
 3 BC գանուն
 4 BC ողորմութիւն
 5 II-27. ՃԺԴ 4-5
 6 BC չի՞ր
 7 ABC մովսէս
 8 C մարդն
 9 A ընդիր BC ընդիր
 10 BC խնդրել
 11 AB զողորմութիւնն C զողորմածութեան A + եւ
 12 A ճշմարտութիւն B ճշմարտութեան
 13 ABC ընդ
 14 BC + որ
 15 A փոխարէն
 16 BC այլք
 17 A յուսոյն
 18 B այսոքիւք C այսոքիկ
 19 AB յերանութեան C երանութեան

20 BC չի՞ր
 21 AC ողորմութիւնն
 22 A գործել
 23 BC վասն աւտարացն նեղութեան *փխ* յաւտարաց նեղութիւն
 24 A յատելութեան
 25 C որո
 26 ABC չի՞ր
 27 A տէրութեամբ եւ ծառայութեամբ *փխ* ծառայութեամբ եւ տէրութեամբ BC + աղատութեամբ եւ փարթամութեամբ
 28 C ողորմութեանն
 29 ABC յաստուծոյ
 30 B զողորմութիւնն
 31 BC կարաւտեալսն
 32 AC + ի
 33 A չի՞ր
 34 ABC ողորմութիւնն
 35 A չի՞ր
 36 A է
 37 A ողորմութիւնն BC պտուղ սիրոյ *փխ* ի սիրոյն պտուղ ներգործի ողորմութիւն
 38 C + յամօին ունիցի, որ զողորմութիւնն

քերէ՛: 129 Դարձալ երանութեամբա² այսու
յոյս զնէ մեղաւորաց, զի որք ո՛չ են բա-
ւական բազմապատիկ³ առաքինութեամբ
հաճոյանալ Աստուծոյ, ողորմութեամբ
միայն կարող են արժանի լինել մեծի ո-
ղորմութեանն⁴ Աստուծոյ, եթէ⁵ կամեսցի⁶:
130 Զի որպէս անկեղծ ողորմածացն առ
աղքատս ողորմութեան⁷, ոչ վարձ է վաս-
տակոց եւ ո՛չ տրից⁸ ինչ փոխարէն⁹, բայց¹⁰
վասն հրամանին Աստուծոյ, եւ յաղագս
բնութեանն թշուառացելոյ¹¹, նոյնպէս¹²
խոստանայ լինել¹³ եւ Տէրն ճշմարիտ ո-
ղորմածացն զողորմութիւն¹⁴ յաւուր¹⁵ դա-
տաստանի, որք¹⁶ թէպէտեւ ո՛չ վաստակե-
ցին ի գործ¹⁷ պատուիրանին իբրեւ զվարձ-
կանս¹⁸, զի առցեն զխոստացեալ զվարձն¹⁹.
եւ²⁰ ո՛չ ծառայեցին²¹ Տեառն երկիրդիւ²²,
զի լուիցեն «ծառայ բարի եւ հաւատա-

լիմ»²³, եւ ո՛չ որպէս որդի²⁴ սիրելի կատա-
րեցին զկամս հաւրն սիրով²⁴, զի նմանես-
ցեն²⁵ նմա, այլ²⁶ միայն վասն ողորմու-
թեանն, զոր արարին առ աղքատս, ողոր-
մութիւն գտցեն ի նմանէ:

131 Եւ զի²⁷նչ է²⁷ ողորմութիւնն այն,
զոր գտանեն ողորմածքն²⁸ յԱստուծոյ՝ յա-
ջակողմանն²⁹ դասս³⁰, եւ աւրհնութիւնն
առ ի Հաւրէ, այլ մի՛ ոք երանութեանս
արժանաւոր միայն զայնոսիկ համարես-
ցի³¹, զի եթէ³² այսպէս էր, ապա³³ ո՛չ ամե-
նեցուն էր կարելի³⁴ ստանալ զողորմու-
թիւն³⁵, բայց փարթամացն միայն, այլ ինձ
թուի, թէ որ յաւժարի առնել բարի կարաւ-
տելոյն³⁶, եւ վասն չունելոյ³⁷ արգելու³⁸, ո-
չինչ նուազանայ յերանութենէս, քան
զայն, որ գործովն³⁹ զկամս եցոյց, գտա-
նեմք եւ այլ կերպարանս ողորմութեան⁴⁰,
զի մեծ քան⁴¹ զմարմնոյն է, որ⁴² հրաւն-
դացեալ եւ աղքատ⁴³ ի բարեաց՝ հոգւոց⁴⁴,
ցաւակից լինել եւ ողորմիլ⁴⁵, զայս որք

1 B զողորմածն յառաքինութեանցն գտերն յանձնէ ունիցի, որ զողորմութիւնն պտղաբերէ փիս որ գտնեն յառաքինութեանց գտերն պտղաբերի.
2 C երանութեամբ
3 BC մեծամեծ
4 A ողորմութեանն
5 BC թէ
6 AB կամեսցին
7 B ողորմութիւնն C ողորմութիւն
8 C ի չորից
9 BC փոխարէնս
10 BC այլ
11 BC որ ասացաւ (C ասաց) տու՛ք եւ տացի ձեզ եւ վասն զի թշուառացեալ տեսանէ եւ կարատեալ զիւրն ազգակիցն (C ազգակից) փիս եւ յաղագս բնութեանն թշուառացելոյ
12 C + եւ
13 A խոստովան լինի փիս խոստանայ լինել
14 BC + գտանել
15 ABC յաւուրն
16 C որ
17 A գործս
18 BC զվարձկանսն
19 A վարձն
20 BC որ ի վերջէ մտին եւ առաջնոցն վարձուն հաւասարեցան եւ թէպէտեւ փիս զի առցեն զխոստացեալ զվարձն. եւ
21 B ծառայեցին
22 A երկիրդիւ BC ամենայնիւ

« Մ արք. Ի Կ: 21, 23
23 B զորդի
24 BC չի՛ր
25 A նմանեսցին
26 BC չի՛ր
27 C զհաւրէ փիս զի՞նչ է
28 B զողորմածքն
29 A աջակողմանն B աջակողմանն
30 AC դաս
31 BC համարիցի A + որ ի նիւթոյ աստի առնեն զողորմութիւնն BC + որ ի նիւթական ստացուածոց առնեն զողորմութիւնն (C զողորմութիւն)
32 ABC թէ
33 A չի՛ր
34 BC կարելի էր ամենեցուն փիս ամենեցուն էր կարելի
35 B զողորմութիւնն
36 A կարատելոյ
37 BC չունելոյն
38 BC խափանի
39 BC գործով
40 C ողորմութեանն
41 A + որ
42 A եւ
43 C աղքատացեալ
44 ABC հոգոց
45 BC ողորմիլ

առնեն, Քրիստոսի լինին նմանաւ¹, որ յերկնից էջ եւ մեզ ողորմեցաւ: 132 Բայց նախ պարտ է իւրաքանչիւր ումեք իւրում հոգւոյն² ողորմել, եւ ընու զկարաւտութիւն բարեաց³: 133 Զի որպէս աղքատք զաղքատաց եւ հիւանդք զհիւանդաց ո՛չ կարեն լուծանել զկարիս, նոյնպէս եւ որ ի մեզս ախտացեալ⁴ նմանապէս մեղուցելոցն⁵ ո՛չ կարեն աւազնել: 134 Բայց⁶ յոյժ գժուարին է ոգւոյն⁷ ողորմութիւն, քան զմարմնոյն, զի որչափ մեծ է ոգի⁸, քան զմարմին, մեծ է ոգւոյ⁹ ողորմել¹⁰, քան զմարմնոյ¹¹: 135 Զի մարմնոյ¹², զոր տայ ոք, թէպէտ եւ տուողին վարձն մնայ, այլ տուրքն լուծանի, իսկ հոգւոյն¹³ ընդ նմին երթայ ճշմարտութեան¹⁴ Հաւատոյն: 136 Այլ որ զթշուառական զայտոսիկ կեանս¹⁵ զմտաւ ածիցէ¹⁶, ո՞վ անողորմ եւ ապառոււմ¹⁷ յայտպիսի հիքութիւնս¹⁸ լիցի¹⁹:

137 «Գովեաց Տէր զտնտեսն անիրաւութեան, զի իմաստութեամբ արար», ըստ այլ իմն աւրինակի, թողլով զպարտապանաց²⁰ տեսուն իւրոյ, միոյն²¹ զհինգերորդ

մասն ցորենոյ²², եւ միւսոյն զկէս պարտուցն ձիթոյ²³, որ նշանակէ ցորեանն զկարեկցութիւն Հարկաւորացն պիտոյից՝ ըստ մարմնոյ աղքատաց, եւ ձէթն զառ ի բարեացն աղքատ եղեալն²⁴ հոգւոյ²⁵ ողորմութիւն, որ է խրատ եւ խնամք²⁶ յուղղութիւն դարձուցանել զթիւրեալսն, որք²⁶ եւ պարտապանք²⁷ են²⁸ երկոքին տեսուն իւրեանց, ոմն աստ աղքատութեան կրիւք տուծեալ²⁹ ի մեղաց, մխիթարեսցի անդ³⁰, իսկ ըստ հոգւոյ³¹ պարտապան մեղաց, ըստ անաւսրագոյն ձիթոյն, եթէ³² ոք բանի սպասաւոր ողորմի եւ տայ փոխ՝ ածելով զնա³³ ի յոյս, կէս մեղացն ջնջին, եւ մնացեալն ապաշխարութեամբ: 138 Ըստ այսոցիկ երկակի ողորմութեամբ³⁴ եւ ինքն գտանէ ողորմութիւն, առ որ³⁵ ասէ. «Երանի ողորմածաց, զի նոքա³⁶ ողորմութիւն գտցեն»: 139 Ոչ նովին չափով, զի նոքա իբրեւ զմարդիկ ետուն, եւ նա որպէս³⁷ զԱստուած Հատուցանէ³⁸ նոցա³⁹:

140 8.⁴⁰ Երանի այնոցիկ⁴¹, որ սուրբ⁴² են⁴³ սրտիւք, զի նոքա զԱստուած տեսցեն:

1 C նմանոյ
 2 A իւրաբանչիւրում սգոյն փիս իւրաբանչիւր ումնի իւրում հոգւոյն BC հոգոյն
 3 C բարեացն
 4 BC + է
 5 BC մեղուցելոյն
 6 A այլ
 7 A ոգոցն BC հոգոյն
 8 C հոգի
 9 A ոգոյ C հոգոյ
 10 C ողորմութիւն
 11 A մարմնոյ B չի՛ր զի որչափ մեծ է ոգի, քան զմարմին, մեծ է ոգւոյ ողորմել, քան զմարմնոյ
 12 C մարմնոյն
 13 ABC հոգոյն
 14 AC ճշմարտութիւն
 15 A գկեանս BC գկեանս զայտոսիկ փ/ս զայտոսիկ կեանս
 16 A ածէ
 17 ABC ապառոււմ
 18 A հիքութիւն
 19 ABC լիցիցի
 * Վ.Մ.Վ. Ժ.Ջ Տ
 20 A պարտապանաց BC զպարտականաց
 21 C միայն

22 BC ցորենոյն
 * Վ.Մ.Վ. Ժ.Ջ 1-9
 23 ABC եղեալ
 24 AB հոգոյն C հոգոյն
 25 BC խնամք եւ խրատ փիս խրատ եւ խնամք
 26 A ոյք
 27 B պարտականք
 28 A չի՛ր
 29 BC + զի մաքրեալ
 30 A անտ
 31 AB հոգոյ
 32 C չի՛ր
 33 C սա
 34 AC ողորմութեամբն
 35 ABC որս
 36 ABC չի՛ր
 37 B իբրեւ
 38 A հատուցէ
 39 ABC չի՛ր
 40 AB չի՛ր
 41 ABC չի՛ր
 42 BC սուրբն
 43 C չի՛ր

141 Երանութիւնս այս գերագանց է, քան՝ զհասումն² մտաց, որպէս որք հայելով³ ի բարձրագոյն վիմէ, որ յեզերս⁴ ծովու ի խորս նայեցին⁵ անդնդոց, եւ յանտեսութենէ յատակի խորոցն՝ լնուն երկիւղիւ⁶: 142 Ըստ այսմ եւ մեք զխորս աստուածային բանին զիտելով⁷ տարաբերիմք զարհուրանաւք, թէ զիա՞րդ տէրունական բանս երանէ զսուրբսն⁸: 143 Եւ⁹ Յաւհաննէս¹⁰ ասէ. թէ¹¹ «զԱստուած ո՛չ ոք ետես¹²», եւ «ոչ տեսանել կարող է¹³»:
144 Եւ առ Մաւսէս¹⁴ յԱստուծոյ ասացեալն¹⁵, թէ. «Ո՛չ ոք ի մարդկանէ տեսանէ¹⁶ զերեսս իմ եւ ապրի¹⁷»:

145 Եւ զիա՞րդ իմասցուք զերկաքանչիւրսն: 146 Աստուածային բնութիւնն ինքն ըստ ինքեան, թէ զի՞նչ իցէ, անտեսանելի է եւ գեր ի վերոյ, քան զհասումն¹⁸: 147 Թէպէտեւ անքննելի¹⁹ է, ըստ առաքելոյ²⁰, բայց այլով աւրինակաւ տեսանի անտեսն:

1 A + գամենայն
2 A հասումն
3 C հայելովն
4 B յեզր C եզր
5 A չի՞ր BC նայիցին
6 A լնուլ երկեղիւ փխ լնուլ երկիւղիւ
7 A դիտելով բանին փխ բանին դիտելով
8 ABC զսուրբն սրտիւ
9 BC զի
10 A յովհաննէս BC յոհաննէս
11 ABC եթէ
12 ABC + եւ պարզս եթէ (BC թէ) ոչ ոք ետես
13 A կարել փխ կարող է
20 Յ՝ՉԷ՝Լ՝ 18. Լ՝ Յ՝ՉԷ՝Գ՝ 12. Լ՝ Տ՝Է՝Գ՝ 16
14 AB մովսէս
15 A ասացեալն B ասացաւ
16 A ետես B տեսանել կարող է C չի՞ր եւ առ մաւսէս յաստուծոյ ասացեալն, թէ ո՛չ ոք ի մարդկանէ տեսանէ
17 BC ապրել
21 Ե՝Չ՝Լ՝Գ՝ 20
18 A + եւ B + այլ
19 A անքննելի
20 Ն՝Չ՝Գ՝Ժ՝ 33-34

148 Առաջին²⁰, յարարածոցս արարաւդն²¹ ծանուցեալ լինի, ըստ առաքելոյն²². ոչ²³ բնութիւնն, այլ էութիւնն եւ²⁴ զաւրութիւնն երեւելի գործովքն լինի²⁵, եւ զայս տեսութիւն, եւ²⁶ որ ըստ աշխարհի²⁷ են իմաստունք տեսանեն, այլ ոչ են արժանի երանութեան²⁸, զի ո՛չ զգիտելն ինչ յաղագս Աստուծոյ՝ երանէ Տէրն, այլ որ յինքեանս²⁹ ընդունին³⁰ զԱստուած³¹ «երանելիք³² մաքուրք³³ սրտիւք», ասէ³⁴: 149 Որպէս եւ այլ ուր ասէ³⁵. «Արքայութիւնն ի ներքս ի ձեզ է³⁶»^է, որովք³⁷ ուսանիմք, թէ որ յամենայն ախտից զսիրտն մաքրիցէ, յիւրոյ հոգւոյն³⁸ գեղեցկութիւն³⁹ տեսանէ զաստուածային կերպարանն, զորաւրինակ, որք մաքուր հայելեաւ տեսանեն զարեգակն⁴⁰, թէպէտեւ ոչ յերկին⁴¹ նայեցեալք⁴², սակայն հայելոյն ճառագայ-

20 B առաջինն
21 BC արարիչն
22 BC չի՞ր ըստ առաքելոյն
23 Ն՝Չ՝Գ՝ Լ՝ 20
24 A չի՞ր բայց այլով արիւնակաւ տեսանի անտեսն: Առաջին, յարարածոցս արարաւդն ծանուցեալ լինի, ըստ առաքելոյն. ոչ
25 A գրեութիւնն այլ BC բնութիւն էութեանն, այլ փխ բնութիւնն, այլ էութիւնն եւ
26 BC լինի գործովքն փխ գործովքն լինի
27 A չի՞ր
28 ABC աշխարհիս
29 BC երանութեանս
30 ABC յինքեան
31 ABC ընդունի
32 BC + մաքուր սրտիւք
33 BC երանելի
34 BC մաքուր
35 A եւ երանի մաքուր սրտիւք փխ երանելի մաքուր սրտիւք ասէ BC զի նոքա զաստուած տեսցեն
36 A չի՞ր BC ասաց թէ
37 ABC ի ներքս ի ձեզ է արեգակն փխ արեգակն ի ներքս ի ձեզ է
է Գ՝Չ՝Գ՝Ժ՝ 21
37 BC որով
38 ABC հոգոյն
39 B + իբր ընդ հայելի, C + իբրեւ հայելի
40 A զարեգակնն
41 A յերկինս
42 A նայեալք BC նայիցին

թիւքն նշմարեն զքոյրակութիւն լուսոյն¹, նոյնպէս եւ մեք թէպէտեւ յանմերձենալի² բնութիւնն Աստուծոյ նայել ո՛չ կարիցեմք³, այլ թէ մաքրեմք զկերպարանն առ⁴ մեզ յախտէ⁵, ի մեզ ինքեանս⁶ զխնդրելին տեսանեմք:

150 Արդ, թէ զիս⁷ ըրտասցուք⁷, զայն, որովք լինիմք⁸ երանելիք⁹ եւ Աստուծոյ տեսոյն արժանի, ասասցուք: 151 Չարութիւնն¹⁰ յերկուս բաժանի, խորհրդովք եւ գործովք¹¹, եւ երկաքանչիւրոց¹² աւրէնս եղ Աստուած, առաջին աւրինաւքն զգործովք անիրաւութիւնն¹³ տանջեաց¹⁴. երկրորդաւս¹⁵ զառ ի խորհուրդն¹⁶ եւ ի բանս զյարձակումն¹⁷ չարութեան¹⁸:

152 Արդ՝ ամենայն ոք, որ¹⁹ ըստ²⁰ պատուիրելոյ²¹ երկուց աւրինացս, ի բաց կայ ի չարեաց բանից եւ գործոց, եւ փոխանակ չարին՝ զբարին գործէ եւ խորհի²², նա է սուրբ սրտիւ, որ երանելոյ²³ աստուածա-

յին²⁴ տեսութեանն²⁵ արժանաւորի: 153 Եւ որպէս սուրբքն²⁶ սրտիւք՝ երանելիք են, որ աղտեղեալքն²⁷ են մտաւք՝ ողորմելիք են: 154 Զի որպէս մաքուրքն²⁸ սրտիւք՝ զԱստուած տեսցեն, պիղծքն²⁹ եւ աղտեղասէրքն³⁰ ի սատանայի դէմս Հային³¹: 155 Արդ՝ վասն զի Աստուած լոյս անուանի եւ կեանք, եւ սատանայ՝ խաւար եւ մահ, եւ յանձնիշխան կամաց առաջի կայ մեր³² դիմել³³ յոր եւ կամիցիմք: 156 Փախիցուք, ապա ի բանսարկուին³⁴ ի խաւարային կերպարանէ³⁵, տպաւորեսցուք ի Հոգիս մեր զաստուածային լուսոյն³⁶ կերպարանն³⁷:

157 9.³⁸ Երանի խաղաղարարաց, զի նոքա որդիք Աստուծոյ կոչեսցին:

158 Քաղցր է խաղաղութեանն³⁹ իրք, եւ Հեշտալի Հոգւոյ⁴⁰ եւ մարմնոյ: 159 Առաջին⁴¹ ծայրագոյն խաղաղութիւն է բնաւորեալ⁴² առ Սուրբ Երրորդութիւնն, յաղագս երից անձնաւորութեանցն⁴³, մի կամք ունելով⁴⁴ եւ իշխանութիւն⁴⁵, ուր ո՛չ

1 BC պայծառութիւն նառագայթիցն եւ մաքրութիւն հայելոյն տա նշմարել գրոյրակութիւն արեգականն (C արեգական) փիս հայելոյն նառագայթիւնն նշմարեն գրոյրակութիւն լուսոյն
2 A յանմերձանալի
3 A կամեմք BC կարեմք
4 ABC որ ի
5 C յախտէ BC + իբրեւ զհայելի
6 A ինքեան BC յինքեանս
7 BC եթէ որպէս արասցուի փիս թէ զիարդ ստասցուի
8 B յինիցիմք
9 ABC երանելի
10 ABC չարութիւն
11 A գործով
12 ABC երկաքանչիւրոցն
13 A անիրաւութիւն BC անարեւոյթիւնն
14 AB + եւ
15 B երկրորդեաւս
16 BC խորհուրդս
17 BC զարձակումն
18 BC չարութեանն արգել
19 C որք փիս ոք որ
20 C չիմք
21 BC պատուիրեաց
22 B խորիէ եւ գործի C խորիի եւ գործէ փիս գործի եւ խորիէ
23 BC չիմք

24 A չիմք
25 A տեսութեան
26 BC սուրբն
27 AB աղտեղեալ C աղտեղեալք
28 C մաքուրն
29 A պիղծք C պիղծմն
30 A ախտասէրքն
31 C հայեսցին
32 A մեզ BC մեր կայ փիս կայ մեր
33 C դիմեալ
34 ABC բանսարկուէն C + եւ
35 B կերպարանաց նորա C կերպից նորա եւ
36 BC չիմք
37 A կերպարան + զի երանութեանցն արժանաւորիմք C կերպարանս
38 AB չիմք
39 BC խաղաղութեան
40 ABC հոգոյ
41 BC + եւ
42 BC բնաւորեալ է փիս է բնաւորեալ
43 AB անձնաւորութեանն C առանձնաւորութեանն
44 A ունելով կամք BC ունելով կամս փիս կամք ունելով
45 A իշխանութիւնս

խոռովութիւն¹ եւ ո՛չ² պատերազմ, այլ միշտ խաղաղութիւն: 160 Եւ անտի առ հրեշտական³ զաւրութիւնս⁴ եւ երկնայինս⁵, զի անխղելի ունին զկարգ⁶ սիրոյ միաւորութեան⁷ առ Աստուած եւ առ միմեանս՝ բաց⁸ ի միոյն, զսոյն խաղաղութիւն եւ մարդոյս բնութիւնն ունէր⁹ ի սկզբանն¹⁰, որքան պահեաց զսկզբնատպին¹¹ գեղեցկութիւնն¹²: 161 Իսկ յորմէհետէ լուաւ պատերազմասիրին¹³ խրատու՝ լցաւ խոռովութեամբ¹⁴ մինչ ի¹⁵ գալ ճշմարիտ խաղաղութեան¹⁶ Որդւոյ¹⁷ Աստուծոյ, որ արար խաղաղութիւն յերկինս եւ յերկրի¹⁸, որպէս¹⁹ ի ծննդեանն հովիւքն ընդ հրեշտակս²⁰ երգէին. «Փառք ի բարձունս Աստուծոյ եւ յերկիր խաղաղութիւն»:²¹ 162 Արդ, զի բնութեամբ Որդին Աստուծոյ եղեւ միջնորդ, եւ արար խաղաղութիւն, նորին աղազաւ երանէ Տէրն²¹ զխաղաղարարն, եւ իւրում կոչմանն արժանաւորել²² խոստանայ, որք²³ զնորայն առնեն

զգործ²⁴: 163 Զի որպէս Տէրն ըստ ամենակարող²⁵ զաւրութեանն արար խաղաղութիւն յերկինս եւ յերկրի²⁶, սոյնպէս եւ սոքա ըստ չափու²⁷ իւրեանց տկարութեանց²⁸ ի մէջ սակաւուց առնեն խաղաղութիւն: 164 Այլ առաջինն²⁹ մեծ³⁰ է³¹, ինքն առ ինքեան առնէ³² խաղաղութիւն, ըստ սահմանելոյ³³ արարչին, ուղղելով զհոգի եւ զմարմին՝ տիրական կամաց հոգւոյն³⁴ տալ իշխել ի վերայ կամաց մարմնոյն, եւ ծառայակցին³⁵ հնազանդել կամաց հոգւոյն³⁶: 165 Եւ որ³⁷ զայսպիսի խաղաղութիւն առնիցէ³⁸ առ ինքն եւ առ այլս³⁸ խրատելով եւ ուսուցանելով, նա է առաջին⁴⁰ արժանաւոր կոչիլ որդի Աստուծոյ, եւ երկրորդ յետ այսորիկ⁴¹, որ ի մէջ մարդկան առնէ զխաղաղութիւն⁴²: 166 Այլ պարտ է նախ⁴³ առ ինքեան ստանալ, եւ ապա կարկառել⁴⁴ կարաւտելոց յայնպիսի ստացուածոյ⁴⁵, զի⁴⁶նչ է խաղաղութիւնն⁴⁶

1 A խոռովութեան
 2 A չի՛ր եւ ոչ BC չի՛ր
 3 BC հրեշտակական
 4 BC գաւրութիւնսմ
 5 BC երկնայինսմ
 6 AB գկապ
 7 ABC միարանութեան
 8 A բայց
 9 ABC ունէր եւ մարդոյս բնութիւն (B բնութեան) փիս եւ մարդոյս բնութիւնն ունէր
 10 A սկսբանն
 11 A զսկսբնատպիպ
 12 BC գեղեցկութիւն
 13 BC պատերազմասէր դիւիմ
 14 A խանդութեամբ
 15 BC չի՛ր
 16 ABC խաղաղութեանն
 17 ABC որդոյն
 18 C երկրի
 19 BC + եւ
 20 ABC հրեշտակն (C հրեշտակնն) ընդ հովիւսմ փիս հովիւսմ ընդ հրեշտակս
 - Գ. 14. Բ՝ 14
 21 BC չի՛ր
 22 ABC արժանաւորիլ
 23 B որ C չի՛ր

24 ABC գործ
 25 B ամենակար
 26 C յերկրիս
 27 C չափոյ
 28 A տկարութեան BC տկարութեանն
 29 ABC առաջին եւ
 30 BC + այն
 31 A եւ BC + զի ամենայն ո՛ր
 32 A չի՛ր
 33 BC պատուիրանաց
 34 ABC հոգոյն
 35 BC ծառայականին
 36 A չի՛ր եւ ծառայակցին՝ հնազանդել կամաց հոգւոյն BC հոգոյն գրանականն տէր ունելով սրտմտականին, եւ գրտմտականն ի վերայ ցանկականին
 37 BC չի՛ր
 38 BC առնէ
 39 A այլ
 40 BC չի՛ր
 41 BC չի՛ր յետ այսորիկ
 42 B խաղաղութիւն
 43 A չի՛ր
 44 C + ի
 45 A ստացուածոց BC կարաւտելոցն (C կարաւտելոց) ի նոյնպիսի ստացուածոց փիս կարաւտելոց յայնպիսի ստացուածոյ
 46 A խաղաղութիւն

արտաքին, որ բարին է, սիրով առ հոմացեղսն¹ կալ մնալ: 167 Եւ ընդդէմ սիրոյ՝ ատելութիւնն², զորաւրինակ լուսոյ երեւեցելոյ³ ո՛չ կայ մնայ խաւար, նոյնպէս եւ խաղաղութեանն⁴ երեւեալ կործանի ամենայն ընդդիմակաց⁵ ախտ⁶: 168 Քանզի խաղաղարարք, իբրեւ⁷ բժիշկք⁸ են, տան հասարակական⁹ զաստուածային դեղն զխաղաղութիւն¹⁰, եւ բժշկեն զախտացեալ հոգիսն¹¹: 169 Զի բարկացողացն շուրջ գորտիւն եռայ¹² արիւնն ի բարկութեան ժամանակին, եւ լինի¹³ նման դիւահարաց, կամ որպէս շունք գաղտառուք թագուցանեն զնենգութիւնն¹⁴, եւ ժամանակ գտեալ յայտնեն առ նախանձելիսն: 170 Եւ¹⁵ արդ, որ գայսպիսի ախտս¹⁶ փութայ հանել յինքենէ¹⁷ եւ յայլոց եւ խաղաղութեան կապով զմարդիկ ի խաղաղութիւն ածէ՛ աստուածային ստուգապէս գործ առնէ, յիրաւի զխաղաղարարն Որդի Աստուծոյ¹⁸ անուանէ¹⁹, զի նմանաւ²⁰ ճշմարիտ Որդւոյն²¹ Աստուծոյ լինի: 171 Բայց յաղթա-

նակ այս²² առաքինութեան վերագոյն²³ է, քան զառաջին երանութիւնն²⁴, զի յայլսն²⁵ պարգեւս խոստանայ, եւ յայս նոյն ինքն լինի²⁶ պարգեւաց տուաւդն²⁷ Որդին²⁸ Աստուծոյ: 172 Վասն զի եաւթնեորդ աշտիճանաւս²⁹ խորհրդական թուով³⁰ գերազանցեալ³¹, քան զեաւթն պարունակսն, յանեղն մերձեցոյց բնութիւնն³² զբարեգործն: 173 Բայց ինձ թուի թէ՛ նոյն ինքն գործն, որոյ³³ այս փոխարէն է, միւս եւս պարգեւ գոյ³⁴, վասն զի զինչ ի մարդկան կենցաղս վայելումն քաղցրագոյն, քան զխաղաղութիւն, զի այնպիսին նման է Հաւրն Երկնաւորի, որ ածէ անձրեւ³⁵, ծագէ զարեգակն³⁶ հասարակաց, որ նմանի գործովք Աստուծոյ, եւ որդեգրութեանն³⁷ նորին արժանաւորի վայելման³⁸:

174 10.³⁹ Երանի, որ Հալածեալ իցեն վասն արդարութեան⁴⁰:

175 Որպէս Դաւիթ ի⁴¹ յերկուս սաղմոսն⁴², որ յաղագս ութերորդին գյարու-

1 B համացեղսն
2 A ատելութիւնն, մախամբ, բարկութիւնն BC ատելութիւն բարկութեան (C բարկութիւն), մախամբ
3 B երեւելոյ
4 A խաղաղութիւնն
5 A դիմակաց
6 BC ախտ
7 AC իբր B չի՞
8 A բժիշկ BC գրծիշկ
9 BC հասարակաց
10 ABC զխաղաղութիւնն
11 BC գախտացեալսն հոգով եւ մարմնով *փիս* գախտացեալ հոգիսն
12 BC եռայ շուրջ գորտիւն *փիս* շուրջ գորտիւն եռայ
13 AC լինի
14 A զնենգութեանն B զնենգութիւնն
15 BC չի՞
16 A աղտս + արտախտ
17 BC + արտախտ
18 A որդի աստուծոյ զխաղաղարարն *փիս* զխաղաղարարն որդի աստուծոյ BC + կոչէ
19 B այն է
20 ABC նմանոյ
21 AB որդոյն

22 C այսմ
23 C վեհագոյն
24 ABC երանութեանցն
25 A յայլս
26 BC լինել ասէ
27 A տվողն B տուողն
28 ABC որդի
29 BC աշտիճանս
30 A բվով BC թուովն
31 B + է
32 ABC րնութիւն
33 C որ
34 A գոյով
35 AC + եւ
36 AC արեգակն
= **Մ-ԴԷ-Լ: 45**
37 A որդեգրութեան C որդեգրութեան
38 ABC չի՞C + գայսպիսի ուղղութիւն ըստ կարի անձին կատարելով ի փառս աստուծոյ
39 AB չի՞
40 A + զի նոցա է արհայութիւն
41 A չի՞
42 A սաղմոսս B սաղմոս

թեան՝ աւրն նշանակէ: 176 Եւ ութ աւրեայ թլփատութիւն² հոգւոյ³, եւ ի բաց ընկեցումն մեռելոտի գործոցն⁴, նոյնպէս եւ⁵ ութ⁶ երանութեամբն⁷ Տէրն զմարդիկ յերկինս վերացուցէ⁸ եւ ի ծառայութենէ յարքայութիւնն վերստին կոչման⁹, քանզի ասէ. «Երանելիք¹⁰ Հալածեալք¹¹ վասն արդարութեան»: 177 Բայց տարակուսանք հասացեալս¹² այս են, թէ զիա՞րդ¹³ աղքատացելոցն¹⁴ հոգւով¹⁵, որոց ասաց՝ նոցա է արքայութիւն¹⁶, եւ հալածելոցն վասն արդարութեան, եւ որ զքաղցեալսն կերակրեցին, զուգահաւասար վարձս¹⁷ առաջի դնէ զերկնից արքայութիւնն, որոց եւ հանդէսքն զանազանեալ¹⁸ երեւին¹⁹: 178 Այլ թէպէտեւ ճանապարհաւ որիչ երեւին²⁰, սակայն աւթեմանք²¹ ի միասին²² երկոցունց²³, քանզի նմանապէս յարքայութիւն²⁴ տանի, այլեւ ի մի դիտաւորութիւն հային ամենեքեան, վասն զի աղքատու-

թիւն առ հալածումն²⁵ դիւրին է յաղագս թեթեւութեան ընթացիցն²⁶:

179 Արդ, առաջին զվկայիցն²⁷ ցուցանէ բանս, որք հալածեալք²⁸ եղեն ի չարաց²⁹, եւ ապա զամենայն բարեպաշտաց³⁰, որ յամբարշտաց³¹ հալածին: 180 Նախ ինքն հալածեցաւ լոյսն ի սկզբնածին³² խաւարէ անտի³³, որում ոչ եղեւ հասանիլ³⁴, նաեւ ի³⁵ խաւարասէր մարդկանէ, որպէս³⁶ ասէր առ աշակերտսն. «Եթէ զիս հալածեցին, ապա եւ զձեզ հալածեսցեն»³⁷: 181 Եւ յիրաւի, երանեալք, զի ի չարէն հալածեալք բարւոյն³⁷ հասանել ժամանեցին, որպէս Յովսեփայ դաւաճանութիւնն թագաւորութեան եղեւ առիթ³⁸, որով եւ վկայքն ընդ առ ժամանակեայ ցաւոցն զգայութեան³⁸, դիւրաւ³⁹ արքայութեանն յուսով⁴⁰ մարտնչէին⁴¹. յաղագս այնորիկ զուարճանայր մեծն Ստեփաննոս⁴² շուրջանակի քարկոծեալ⁴²: 182 Եւ առաքեալքն ուրախութեամբ դառնային յատենէն, եւ զբազմաւրինակ տանջանսն խնդութեամբ ընդունէին: 183 Եւ զոր աւրինակ զգառնու-

1 A գարուբեանն
 2 B բլփատութիւնս C թլփատութիւնն
 3 A հոգոյն B հոգո
 4 BC + աւրիեակի
 5 A չիբ
 6 BC ութերորդ
 7 BC երանութեամբս
 8 A յերկինս վերացուցանէ զմարդիկ BC յերկինս զմարդիկ վերացոյց փիս զմարդիկ յերկինս վերացուցէ
 9 ABC կոչէ
 10 A երանիբ
 11 A հալածեալ
 12 A յասացեալս
 13 BC չիբ բայց տարակուսանք հասացեալս այս են, բլ զիա՞րդ
 14 A աղքատելոցն
 15 AB հոգով
 16 ABC չիբ որոց ասաց նոցա է արքայութիւն
 17 A վարձ BC չիբ
 18 AC զանազանեալբ
 19 BC + եւ յաղթանակն մի
 20 B թուին C բլին
 21 BC աւրեման
 22 BC + է
 23 AC երեցունց B երկոցունց
 24 ABC յարքայութիւնն

25 BC հալածումն
 26 BC բեբեւ լինելոյ (C լինել) ի գոյից փիս բեբեւութեան ընթացիցն
 27 C վկայիցն
 28 A հալածեալ
 29 A չարեաց
 30 BC բարեպաշտ մարդոց
 31 BC ի չարաց
 32 C սկզբնածինն
 33 C անդի
 34 ABC հասանելի
 * Յ-Վ-Ը 4-11
 35 A չիբ
 36 BC որ եւ
 ք Յ-Վ-Ը 20
 37 AB բարոյն
 ք Ն-Վ-Ը 1, Ը - ԽԸ
 38 A սգայութեան
 39 BC + վասն
 40 BC յուսոյ
 41 BC + ժուժկալեալբ զանազան տանջանաց կատարեցան ի փառս աստուծոյ
 42 A ստեփանոս
 ք Պ-Բ-Յ Ը 58

թիւն դեղոցն ըմպեմք¹, զի զախտարար² պատճառս մաղձիցն ի բաց լուանամք ի մարմնոյս³: 184 Նոյնպէս եւ Հալածեալն ի թշնամւոյն⁴ ընդունի զարկուածս իբրեւ զշիջուցանաւ⁵ Հեշտութեան բոցոյ:

185 Արդ, մի՛ դժուարեացուք յերկրաւորացս ի բաց վարեալք, զի եթէ⁶ աստուստ⁷ Հալածիմք, ի⁸ յերկինս փոփոխեալ բնակեացուք, զի ծաղիկ արքայութեանն պտղոյ⁹ նեղութիւնն¹⁰ է. եթէ կամիմք զպտուղն կթել¹¹, նախ զծաղիկն Հաւաքեացուք¹². Հալածեալք եղիցուք աստ, զի Հասանիցեմք¹³ վերին կոչմանն: 186 Բայց մի՛ ոք զերանութիւնս, որք վասն Հաւատոցն Հալածին միայն¹⁴ ասիցէ, զի թէպէտեւ կատարեալն¹⁵ նոցա է¹⁶, սակայն եւ ի մասին երանութեան են, որք վասն Հոգեւոր բանի¹⁷ իրատու ըստ աւրինաց, որպէս Յովհաննէս. եւ կամ վասն¹⁸ այլ ինչ արդար գործոց¹⁹ զրպարտին²⁰ եւ զոհութեամբ տանին, երանելի լիցին²¹:

187 11.²² Երանի է ձեզ յորժամ նախատիցեն զձեզ եւ Հալածիցեն:

188 Զի՞նչ այլ նորընծայ վարդապետութիւն կայցէ, քան զայսոսիկ, զի զգարհուրելին մարդկան տենչալի Հրամայէ լինել²³ զաղքատանալն, զսուգ մտանելն, զհալածական լինելն, ի վերայ այսոցիկ եւ²⁴ զնախատինս կրելն²⁵, եւ զբամբասանս: 189 Եւ ո՛չ եթէ փոքր ինչ էին նախատինք²⁶, զի կախարդս եւ մոլորեցուցիչս եւ ժանդագործս անուանէին: 190 Եւ այն, յորժամ զնշանսն գործէին առաքեալքն, եւ որ ես²⁷ նոցա սուրբքն, զի վասն ամենեցուն ասէ, որք²⁸ բամբասին ի չարաց²⁹ վասն ճշմարտութեան բանին. եւ ասելովն, թէ զամենայն բան չար զհոյս ամենայն Հայհոյութեան նշանակէ³⁰, որք անդուռն բերանով բամբասեն զարս աստուածայինս: 191 Եւ զի մի՛ կարծեսցի³¹, եթէ ընդ վայրապար բամբասանաց տացէ³² երանութիւն³³, յաւելու եւ ասէ. եթէ³⁴ սուտ³⁵ վասն իմ, երկուս կէտս դնէ ի միջի. մի՛ յորժամ վասն նորա իցեն բամբասանքն, եւ միւս³⁶ եւս՝ յորժամ³⁷ սուտ լինիցին³⁸: 192 Ապա³⁹ յիրաւի⁴⁰ եղկելի է բամբասեալն զայթազողութեան պատճառ լինել

1 A ըմբեմք
2 C զզգարարար
3 A մարմնոյն
4 AB թշնամոյն
5 AC շիջուցանող B զշիջանող
6 ABC թէ
7 BC աստից
8 B չի՛ր
9 BC արեայութեան պտղոյն փխ արեայութեանն պտղոյ
10 A նեղութիւնն
11 C կրթել
12 C հաւաքեացուք
13 B հասանիցիմք
14 BC + նոցա
15 BC նախ վասն
16 A իցէ
17 C + եւ
18 A չի՛ր
19 A գործոն
20 ABC + յանիրաւաց եւ կրեմ հալածանս եւ (BC չի՛ր եւ) կամ գրկին
21 BC յիմից

22 AB չի՛ր
23 A համարել BC ասէ. համարեալ փխ հրամայէ լինել
24 C չի՛ր
25 ABC կրել
26 ABC նախատինքն
27 A յես
28 BC որ
29 A չարեաց
30 BC նշանակեաց
31 BC կարծիցեմ
32 BC կայցէ
33 B երանութեան
34 ABC թէ
35 BC + եւ
36 B միւսն
37 BC + եւ
38 BC իցեմ
39 A + թէ
40 A + է

տկարաց¹, որում² վայն³ է⁴ վճիռ⁵, յոր
ձեռն գայցէ գայթազողութիւնն⁶։ նորին
աղագաւ ո՛չ ասաց, եթէ չարախաւսեացն
զձեզ յինչ եւ է պատճառաց⁷, երանելի էք,
այլ յորժամ վասն արդարութեան Հալածի-
ցիք⁸ առաքինութեամբ, լինիք արժանա-
ւորք⁹ երանութեան։ 193 Վասն որոյ ասէ։

194 12.¹⁰ Յնծացէք եւ ուրախ լերուք։

195 Եւ ընդէ՞ր յայս միայն ասէ, ցնծալ
եւ ուրախ լինել¹¹, զի նախատանաց իրք
յոյժ չարժեն գտրտմութիւն, վասն այնո-
րիկ դիմակ տրտմութեան¹² զուրախու-
թիւնն¹³ զնէ, զի մի յառաւել տրտմութե-
նէն ընկղմիցի¹⁴ նահատակն ի Հանդիսին։

196 Զի վարձք ձեր բազում են յեր-
կինս։

197 Բազում ասել՝ զբազմապատիկ
փառսն¹⁵ նշանակէ՝ ըստ լուսաւորացդ աւ-
րինակի¹⁶, զի որպէս զանազան են առաքի-
նութիւնք¹⁷, նոյնպէս եւ պսակքն։ 198 Եւ

վասն է՞ր յայլ երանութիւնսն իւրաքան-
չիւր առաքինութեանց միայն եւ առան-
ձինն¹⁸ տայ վարձ, իսկ աստ՝ բազում ասէ,
եւ այն՝ ոչ ի¹⁹ յերկրի, այլ²⁰ յերկինս, զի
քան զչարչարանսն եւս զժնդակ²¹ տագ-
նապեն բամբասանքն, զի բազումք յառա-
քինեաց նեղութեանց տանին, բայց ի նա-
խատինս անհամբեր գտանին, որպէս
Յաւր²², որ քան զվէմ Հաստատուն էր²³,
բայց ի նախատել²⁴ բարեկամացն՝ զայրա-
նայր։ 199 Եւ Դաւիթ, թողեալ զամենայն
վիշտսն, ի նախատինս²⁵ Աեմեայ ի²⁶
վրէժխնդիր կոչէր զԱստուած²⁷, վասն զի
չարչարելոցն յաղագս Աստուծոյ բազում
ինչ է մխիթարութիւն, որով ժուժկալեն
նեղութեանց, պսակացն յոյս անուանի լի-
նելն։ 200 Իսկ չարախաւսութեանն²⁷ չիք
ինչ մխիթարութիւն²⁸, զի առաւել զկծե-
ցուցանէ զպատերազմողն, մինչ ի խեղդ
մտաբերիցին²⁹, որպէս Յուզաս։

201 Զի այսպէս Հալածեցին զմարգա-
րէսն։

202 Այսու բանիւ զգուգապատու-
թիւն³⁰ իւր ընդ³¹ ծնաւդին³² ակնարկէ, «զի
որպէս մարգարէքն վասն Հաւր, դուք՝
վասն իմ, ասէ³³, չարչարիցիք»³⁴, եւ ասե-

1 BC բամբասեալն յորժամ գայթակղութեան պատ-
նառ լինիցի տկարաց ստուգիւ եղկելի է փխ եղկե-
լի է բամբասեալն գայթազողութեան պատնառ լինել
տկարաց
2 AB յորում
3 C գայն
4 BC չի՛ր
5 C վիճիո
6 A գայթազողութիւն BC գայթակղութիւն
* Մ-Գ-Ժ-Է 7
7 BC իցէ պատնառս փխ է պատնառաց
8 A + եւ նախատիցի՛ր եւ տանիցի՛ր BC + եւ նախատի-
ցի՛ր եւ համբերիցէ՛ր (C համբերեցէ՛ր)
9 A արժանաւոր BC արժանի
10 AB չի՛ր
11 ABC ուրախանալ փխ ուրախ լինել
12 A տրտմութեանն
13 BC զուրախութիւն
14 BC ընկղմեցի
15 BC փառս
16 BC արիւնի
17 AB առաքինութիւնն

18 B առանձին
19 A չի՛ր
20 ABC + ի
21 A դեմնդակ BC դժնդակագոյն
22 ABC յոր
23 ABC + ամենայն փորձանաց համբերէր
24 B նախատել
25 BC նախատինսն
26 A չի՛ր B սիմէի C սեմէի չի՛ր սեմեայ ի
Է Բ Թ-Գ-Ժ-Է 5-14
27 B չարախաւսութիւն C չարախաւսութեան
28 C մխիթարութեան
29 C մտաբերիցին
30 BC զուգապատութեամբ
31 A չի՛ր
32 BC ընդ ծնաւդին իւրում փխ իւր ընդ ծնաւդին
33 A ասէ վասն իմ փխ վասն իմ, ասէ
34 BC չարչարի՛ր

լույն, թէ՛ յառաջ քան զձեզ էին, եցոյց թէ՛² եւ՛³ նոքա հանդերձեալ են լինել մարգարէք⁴ ի զալ Հոգւոյն⁵, եւ առաւել քան զմարգարէս⁶: 203 Եւ քանզի արքայութեանն յոյս առ յապայ են⁷, զմարգարէսն ի մէջ ածելով՝ տայ նոցա մխիթարութիւն. «Մի՛ խոռվիցիք, յորժամ հակառակ Աստուծոյ համբաւիցեն⁸ լինել զվարդապետութիւն ձեր, զի եւ մարգարէիցն նոյնպէս ասէին⁹»: 204 Զի առ Մաւսիսի¹⁰ եւ Եղիայի¹¹ տարաւ կացոյց զնոսա, զի մի՛ կարծիցեն, թէ յորժամ ասա վրէժս ո՛չ խնդրէ Աստուած, զիա՞րդ անդ վարձս տայցէ¹², զմարգարէսն ածէ ի մէջ, եւ¹³ զի թէ¹⁴ ըստ աւրինացն ոչ խնդրեաց վրէժս¹⁵, այլ ի հանդերձեալսն կրթեաց. որչափ եւս առաւել այժմ՝ յորժամ հանդերձելոցն լոյս¹⁶ լուսաւորագոյն եղեւ: 205 Յառաջնմէն յայս¹⁷ հորդէ՛¹⁸ ճանապարհ իբրեւ զշարս¹⁹ ոսկեղէն²⁰ տողեալ²¹ զպատուիրանս, զի յորժամ խոնարհ ոք իցէ, նաեւ²² ի սուգ է վասն մեղաց, եւ որ սգաւոր է, նաեւ հեզ է, եւ հեզն՝ արդար եւ ողորմած է, եւ արգարն եւ սուրբն՝ խաղաղարար, եւ խաղա-

ղարարն ի հալածանս ոչ հակառակի, եւ համբերաւդն²³ ի հալածանսն²⁴ ոչ խոռվի, յորժամ լսէ բամբասանաց²⁵:

206 Եւ արդ, զի այսպիսի բարձրագոյն հրամանաւք, որ մեծ²⁶ էին, քան զառաջնոցն²⁷ խրատեաց²⁸ զնոսա, դարձեալ մխիթարէ զնոսին²⁹ զոպութեան յարգանաւքն³⁰, զի մի խոռվիցին³¹ եւ ասիցեն, թէ զիա՞րդ կարեմք զայսպիսի ուղղութիւն յանձին ցուցանել, եւ լուր զինչ ասէ. մեղաց թողութիւն³²:

207 13.³³ Դուք էք աղ երկրի:

208 Ազն կրկին ունի զբնաւորական աւգտակարութիւն³⁴ զանհամութիւն կերակրոցն³⁵ համեմել եւ ի նեխութենէ ապականութեանց պահել: 209 Վասն այնորիկ հրամայէ նոցա աղ լինել ոգւոց³⁶ մարդկան, որ անհամեմեալ³⁷ էին³⁸ յառաքինութեանց համոց, եւ նեխեալ յապականութենէ մեղաց, որպէս զի յանուշութիւն համեղութեան³⁹ դարձեալք կերակուր լիցին աստուածութեան⁴⁰: 210 Այլ, զոր աւրինակ աղ ի նեխութենէ դարձուցանել անկարելի⁴¹ է, բայց առանց նեխութեան⁴²

1 BC + որ
2 C երէ
3 ABC չի՛բ
4 A մարգարէ՛ լինել փխ լինել մարգարէ՛բ
5 ABC հոգոյն BC + սրբոյ
6 BC չի՛բ եւ առաւել ճան զմարգարէս
7 ABC էր
8 B համբաւիցին
9 A առնէին
10 A մովսեսի B մովսէսիւն C մովսէսի
11 BC Եղիայի
12 ABC վարձ տացէ փխ վարձս տայցէ
13 BC չի՛բ
14 ABC չի՛բ
15 AC վրէժ
16 BC յոյս
17 A յայս
18 BC հորդի
19 A շարս
20 ABC ոսկեղէնս
21 B տուեալ
22 A եւ

23 C համբերողն
24 BC հալածանս
25 C բամբասանս
26 A մեծն
27 B զառաջնոյն
28 C որ ատեաց
29 A զնոսա
30 AB յարգանաւք
31 B խոռվեցին
32 ABC չի՛բ մեղաց թողութիւն
33 AB չի՛բ
34 BC աւգտակարութիւնն
35 A կերակրոց
36 AB ոգոց
37 ABC անհամեալ
38 BC են
39 C համեղութիւն
40 ABC աստուածութեանն
41 BC անհեար
42 A նեխութեանց

պահել զքնութիւն իրի¹ կարողութիւն է. նոյնպէս եւ² յաշակերտացն³ ո՛չ զառ ի փտութենէ մեղաց⁴ նորոգելն⁵ պահանջէ⁶, որ միայն զաւրութեանն Աստուծոյ է, զոր շնորհեաց⁷ աւազանաւն, այլ պահել զնորոգեալսն, զի մի՛ յառաջին ապականութիւնն դարձցին վերստին:

211 Եւ որո՞վ իւիք մարթ էր նոցա⁸ լինել եւ զանհասն⁹ յինքն ձգել՝ զառաջինսն պահելով¹⁰ զերանութեանց¹¹ աւրէնս, խոնարհ լինել, եւ հեզ, եւ ողորմած, եւ սուրբ եւ այլն: 212 Յայնժամ¹² աշակերտեալքն ի նոցանէ փութայցեն նմանաւ¹³ լինել վարդապետացն. նա զի¹⁴ եւ ըստ աղի բնութեան¹⁵ ոչ ողոքել միշտ, այլ եւ կսկծեցուցանել զաշակերտեալսն, որպէս եւ Պաւղոս զկորնթացիսն յաղագս պոռնկացելոյն¹⁶:

213 Իսկ ասելն երկրի ազնուականս զնոսա ցուցանէ, քան զմարգարէսն, զի ոչ միայն Պաղեստինեայ¹⁷, այլ¹⁸ ամենայն երկրի լինելոց¹⁹ են²⁰ վարդապետք: 214 Եւ իբրեւ յարգեաց աւրինակաւն²¹, ապա զգուշացուցանէ պահել զհամեղութիւն ա-

ռաքինութեան²² յինքեանս, զի մի²³ անձանց եւ այլոց լինիցին²⁴ պատճառ կորստեան, վասն որոյ ի վերայ բերէ.

215 «Եթէ²⁵ աղն անհամեսցի, ի՞նչ յաղեսցի, ո՛չ իմիք ազդիցէ այնուհետեւ, բայց եթէ²⁶ ընկենուլ²⁷ արտաքս եւ կոխան լինել ի մարդկանէ»:

216 Որպէս աղ²⁸ ամենայն համոց անուշացուցիչ է եւ արդարութիւն ամենայն առաքինութեան²⁹ զարդարիչ³⁰, եւ զոր աւրինակ աղն եթէ աղութիւն ոչ ունիցի, ո՛չ իմիք է պիտանացու՝ ո՛չ յերկիր եւ ո՛չ յաղբ՝ ըստ Ղուկայ³¹, նոյնպէս եւ դուք, ասէ, որ աղ անուանեցաք³¹, եթէ³² արդարութիւն անձին³³ եւ կսկծեցուցանաւ³⁴ բարս ոչ ունիցիք ընդդէմ պղծոց, ո՛չ արդարոց էք պիտանացու՝ աւրինակ բարեաց նոցա³⁵ լինելով, որ նման են երկրի՝ պտղաբեր առաքինութեամբն, եւ ո՛չ մեղաւորաց³⁶, յորժամ մորմոքեցուցիչ բանիւ ոչ յանդիմանէք զնոսա, որ նման են աղբոց վասն աղտեղութեան վարուցն, այլ ընկենուլ³⁷ արտաքս յարքայութենէն³⁸ Աստուծոյ³⁹ եւ կոխան լինել մարդկան եւ զիւաց, զի ի

1 ABC իրիմ
 2 A չիբ
 3 BC աշակերտացն
 4 BC մեղացն
 5 ABC նորոգել
 6 BC հրահանգէ
 7 A շնորհեցաւ
 8 ABC + աղ
 9 ABC զանհասն
 10 BC պահել
 11 A զերանութեանցն BC զառաքինութեանցն
 12 AC + եւ
 13 BC նմանող
 14 A չիբ
 15 C բնութեանն
 16 BC պոռնկիմ
 = Տէ՛ր Լ. Պո՛ր. Ե՛
 17 B պաղիստինեայ
 18 BC այլեւ
 19 C լինելոցն
 20 B էին C չիբ
 21 C արիմակաւ եւ

22 A առաքինութեանն
 23 C եւ զմի փխ զի մի
 24 ABC լիցին
 25 ABC թէ
 26 A թէ
 27 C ընկենուլ
 28 A աղն BC սա
 29 A առաքինութեանց
 30 BC + է
 31 Ք Տէ՛ր Լ. Պո՛ր. Ե՛ 35
 31 ABC անուանեցայք
 32 BC թէ
 33 BC յանձին
 34 A կսկծեցուցանելոյ BC կսկծեցուցանող
 35 C սոցա
 36 B մեղաւորացն
 37 C ընկենուլ
 38 C արքայութենէն
 39 C յաստուծոյ

տգիտաց ոք եթէ¹ անկանիցի², կարէ Հասանել ներելոյ³ թողութեան, իսկ վարդապետն, եթէ⁴ զնոյն ախտանայ, յամենայն պատասխանելոյ⁵ զրկեալ գտանի: 217 Եւ դուք եթէ ուղիղ⁶ վարս ունիցիք, եւ ի վերայ կակծեցուցանաւ⁷ լինելոյն նախատիցիք ի չարաց⁸, մի՛ ինչ⁹ զանգիտիցէք, զի այն ոչ վնաս ոգւոյ¹⁰ է¹¹, այլ մանաւանդ շահ: 218 Բայց եթէ մեղկ վարուք կայցէք եւ յերկիւղէ¹² բամբասանաց զչարսն ոչ յանդիմանէք, զի դարձցին, այլեւ զկեղծաւորակիցսն¹³ գովիցէք, յայնժամ ասէ անհամեսջիք եւ լինիջիք¹⁴ կոխան նոցա: 219 Զի ուսուցիչ եւ առաջնորդ, որ ուղիղ պահէ զպատուիրանս¹⁵ Աստուծոյ յանձին եւ մորմոքեցուցանէ զլուծեալ ոգիս¹⁶ յանդիմանաւ¹⁷ բանիւք¹⁸, որքան բազում սուտ բանս¹⁹ բամբասանաց խաւսիցին յանդիմանեալքն²⁰ ի նմանէ բազում վարձուց առիթ լինին²¹ նմա՝ ըստ ասելոյն, թէ, «Վարձք²² ձեր բազում են յերկինս», իսկ որ յերկիւղէ²³ բամբասանաց թոյլ տայ չարացն²⁴ զնալ ըստ կամաց²⁵, առաւել եւս կրէ արհամարհանս յայնպիսեացն, եւ տուժի յԱստուծոյ, զարիւն նոցա ի ձեռաց նորա խնդրելով²⁶: 220 Եւ իբրեւ այսու յարգեաց²⁶ զնոսա եւ խրատեաց, ապա եւս²⁷ բարձրագոյն յաւրինակս²⁸ հանէ զնոսա եւ ասէ.

221 14.²⁹ Դուք էք լոյս աշխարհի:

222 Տե՛ս գմեծութեանն պատիւ³⁰, զի զիրականն անուն³¹ ըստ բնութեան մարդկան զնէ հոգեղինաց, քանզի, որ երբեմն զանձնէ ասէր. «Ես եմ լոյս աշխարհի»³² եւ «Ես լոյս յաշխարհ եկի»³³, այժմ առ աշակերտսն ասէ³². «Դուք էք լոյս աշխարհի»: 223 Զի զոր աւրինակ ի լուսոյ Հաւրէ Որդի, լոյս ծագեցաւ աշխարհի, նոյնպէս եւ սոքա ի լոյս³³ Որդւոյ³⁴ լոյս եղեալք եւ անուանեալք, առաքեցան լինել³⁵ լուսատուք տիեզերաց, լոյս՝ ոչ զգալի³⁶, այլ իմանալի, եւ առաւել պայծառ, քան զճառագայթս արեգականն³⁷, եւ ոչ միում ազգի, այլ ամենայն աշխարհի, եւ որպէս ազն հոգեւոր, նոյնպէս եւ լոյսն հոգեւոր, եւ նախ ազն եւ ապա լոյսն, զի

221 14.²⁹ Դուք էք լոյս աշխարհի:

222 Տե՛ս գմեծութեանն պատիւ³⁰, զի զիրականն անուն³¹ ըստ բնութեան մարդկան զնէ հոգեղինաց, քանզի, որ երբեմն զանձնէ ասէր. «Ես եմ լոյս աշխարհի»³² եւ «Ես լոյս յաշխարհ եկի»³³, այժմ առ աշակերտսն ասէ³². «Դուք էք լոյս աշխարհի»: 223 Զի զոր աւրինակ ի լուսոյ Հաւրէ Որդի, լոյս ծագեցաւ աշխարհի, նոյնպէս եւ սոքա ի լոյս³³ Որդւոյ³⁴ լոյս եղեալք եւ անուանեալք, առաքեցան լինել³⁵ լուսատուք տիեզերաց, լոյս՝ ոչ զգալի³⁶, այլ իմանալի, եւ առաւել պայծառ, քան զճառագայթս արեգականն³⁷, եւ ոչ միում ազգի, այլ ամենայն աշխարհի, եւ որպէս ազն հոգեւոր, նոյնպէս եւ լոյսն հոգեւոր, եւ նախ ազն եւ ապա լոյսն, զի

1 A եթէ. ի տգիտաց ոք փխ ի տգիտաց ոք եթէ.
 2 BC եթէ ոք անգանիցի փխ ոք եթէ անգանիցի
 3 BC + եւ
 4 A թէ
 5 ABC պատասխանելոյ
 6 B չի՞ք
 7 BC կակծեցուցանող
 8 A չարեաց
 9 BC չի՞ք
 10 A ոգոյ
 11 B է, հոգոյ վնաս C վնաս է հոգոյ փխ ոգւոյ է վնաս
 12 AC յերկեղէ
 13 B կեղծաւորակիցն
 14 A լինիք BC լինիցիք
 15 BC զպատուիրանն
 16 C + մարմնո
 17 ABC յանդիմանող
 18 ABC բանիւ
 19 C չի՞ք
 20 B յանդիմանեալք
 21 BC լինի
 22 A վարձքն
 - Ո՞րքէ. Լ: 12
 23 AC յերկեղէ

24 A չարաց
 25 ABC կամս
 Բ Լ: Գ: Գ: 18
 26 A յարդարեաց
 27 A + ի B յես
 28 ABC արիւնակս
 29 AB չի՞ք
 30 BC գմեծութիւնն պատուոյն փխ գմեծութեանն պատիւ
 31 A զիրականն անունն փխ զիրականն անունն C անտես
 Գ Գ: Լ: Լ: 12
 Կ Գ: Լ: Լ: 46
 32 A զնէ
 33 C լուսոյ
 34 ABC որդոյ
 35 A չի՞ք
 36 A սգալի
 37 BC արեգականն

նախ կսկծեցուցանելն է¹ եւ ապա² յառողջութիւն փոխելն³, եւ⁴ լուսաւորել⁵, զի թէ⁶ ոչ կսկծեցուցանաւ⁷ դեղաւք ախտ⁸ աչացն բուժեսցի, ո՛չ լուսաւորի: 224 Եւ զոր աւրինակ աչք մարմնոյ⁹ յորժամ¹⁰ հաղորդի¹¹ արեգական լուսոյ¹², զամենայն երեւելիսս¹³ տեսանէ, նոյնպէս եւ յորժամ¹⁴ աչք հոգւոյ¹⁵ միտք հաղորդի մաքուր վարուք¹⁶ եւ ճշմարտութեամբ¹⁷ ընդ իմանալի լուսոյ աստուածութեանն, վերացուցէ զնա ի բարձունս եւ ցուցանէ նմա¹⁸ զծածկեալ իմաստութիւնն Աստուծոյ եւ իջուցանէ զնա ի խորս, եւ յայտնէ նմա զգաղտնիս աստուածային տնաւրէնութեանն Քրիստոսի: 225 Վասն այնորիկ ասէ. «Դուք էք լոյս աշխարհի» փոխանակ Ադամայ, որ հաղորդեցաւ ամբարձելոյ¹⁹ խաւարին եւ²⁰ խաւարեցոյց զնա եւ «Դուք էք աղ երկրի» փոխանակ նախաստեղծին, որ հող եղեւ²¹ կերակուր իւրոյ²² պատրողին:

226 Արդ, եղերուք դուք աղ կուրացուցիչ աւճին եւ լոյս զխաւարեալսն²³ ի նմա-

նէ լուսաւորելով, եւ յորժամ լուսոյն անուամբ յարգեաց զնոսա, խրատէ երեւելի աւրինակաւք յայտնի եւ անչէջ պահել զլոյսն յինքեան²⁴, վասն որոյ ասէ.

227 «Ոչ կարէ քաղաք թաքչել²⁵, որ ի վերայ լերին²⁶ կայցէ²⁷, եւ ոչ լուցանեն ճրագ²⁸ եւ դնեն ընդ զբուսանաւ²⁹»:

228 Քանզի³⁰ զնեղութենէ ճառեաց եւ զհալածանաց³¹, զի մի՛ կարծիցեն, թէ վասն այն³² ի թաքստեան³³ հասանիցէ մեզ միշտ³⁴ կեալ³⁵, քաջալերէ զնոսա եւ ասէ, թէ ոչ միայն ոչ թաքչիցիք³⁶, այլեւ³⁷ այնու լուսաւորք եւ նշանաւորք ընդ ամենայն³⁸ տիեզերս լինելոց էք, զի որպէս քաղաքի անհնարին³⁹ է ծածկել, նոյնպէս եւ քարոզութեան⁴⁰ ձերոյ անկարելի է լուել: 229 Դարձեալ՝ այսու խրատէ զնոսա միշտ ի կասկածի կալ, որպէս թէ⁴¹ առաջի⁴² աչաց ամենեցուն կայցեն. մի յայս⁴³, ասէ, նայեսջիք⁴⁴, որ այժմ յանկեան միոջ⁴⁵

1 BC չի՛
 2 ABC չի՛
 3 AC փոխել
 4 ABC + ապա
 5 ABC լուսաւորելն
 6 BC եթէ
 7 ABC կսկծեցուցանող
 8 A դեղաւ սղի քն փիս դեղաւ՛ ախտ
 9 A մարմնոյն
 10 A ի BC յորժամ աչք մարմնոյ փիս աչք մարմնոյ յորժամ
 11 A հաղորդել
 12 A լուսոյն
 13 AB երեւելիս
 14 C չի՛
 15 AB հոգոյ
 16 BC չի՛
 17 ABC ճշմարիտ գիտութեամբ
 18 BC չի՛
 19 C ամբարձեցել
 20 BC որ
 21 ABC եղեւ հող փիս հող եղեւ
 22 A իւր
 23 BC զխաւարեալս

24 BC յինքեանս
 25 BC թաքչել
 26 ABC լերինն
 27 A կայցէ
 28 A զճրագ
 29 A չի՛
 - Մ-ԴԷ-Լ: 14-15
 30 BC + նախ
 31 BC չի՛ եւ զհալածանաց
 32 C այլ
 33 BC թաքստեան
 34 ABC միշտ հասանիցէ մեզ փիս հասանիցէ մեզ միշտ
 35 BC կալ
 36 BC թաքչիցիք
 37 C այլ
 38 C չի՛
 39 ABC անհնար
 40 A քարոզութիւն
 41 B չի՛
 42 C առաջ
 43 C յայն
 44 AC նայիցիք B նախիցիք
 45 A միում B յանգեւն մի C յանգեւն միշտ փիս յանկեան միոջ

նստիմք, զի այնպէս լինելոց էք երեւելիք, որպէս քաղաք ի վերայ լերին¹ շինեալ, եւ ճրագ ի վերայ աշտանակի եղեալ:

230 Տե՛ս, զինչ խոստանայ նոցա, որ յլրբեանց աշխարհին² չէին ամենեցուն ծանաւթ³ ընդ ծով եւ ընդ ցամաք ճանաչէին⁴ ըստ Դաւթայ⁵. «Ընդ ամենայն երկիր ել բարբառ նոցա», զի առաւել քան զճառագայթս արեգական սերմանեցին զլոյս աստուածպաշտութեան⁶ ընդ տիեզերս: 231 Արդ, այսու⁷, զի ասաց. «Եթէ⁸ ոչ կարէ քաղաք թաքչել⁹», զիւր զաւրութիւնն ծանոյց¹⁰, որ շինեաց զեկեղեցի իւր ի վերայ¹¹ երկնային լերին՝ հաւատոյ հիմանն¹²: 232 Իսկ յաջորդաւն զնոցա համարձակութիւնն զեկուցանէ¹³, եւ զզգաստութիւն հոգւոյն¹⁴, որպէս եւ ասէ.

233 15.¹⁵ Եւ¹⁶ ո՛չ լուցանեն ճրագ եւ զնեն ընդ գրուանաւ¹⁷:

234 Զլոյսն, ասէ, ես լուցանեմ իբրեւ զճրագ ի ձեզ, իսկ անշէջ պահելն ձերում փութոյ է, ոչ վասն ձեր միայն, այլեւ վասն այլոց, որ վայելիցեն դովին լուսաւորութեամբ, որով եւ¹⁸ գտիեզերս կա-

րաւ¹⁹ լինիք²⁰ դարձուցանել յուղիղ հաւատս եւ անուանն Աստուծոյ լինիցիք փառաւորութեան²¹ պատճառ, իսկ եթէ հակառակս²² գործիցէք, զմարգիկ կորուսանէք եւ զանուն²³ Աստուծոյ ի հայհոյութիւն ածէք: 235 Ի վերայ աշտանակի, ասէ²⁴, զնել զճրագն, որպէս ճրագ ի վերայ բարձրագունի տեղւոջ²⁵ եղեալ՝ առ հասարակ լուսաւորեսցէ²⁶ զմերձակայսն, եւ ամենեցուն աչք ի նա հայիցին, նոյնպէս եւ ձեր ուղիղ վարելով՝ առցեն աւրինակ բարեաց, վասն որոյ ասէ.

236 16.²⁷ Այնպէս լուսաւորեսցի լոյս ձեր առաջի մարդկան²⁸:

237 Զիս²⁹ որդ յայլում վայրի ծածուկ հրամայէ²⁹ գործել զբարիս, եւ աստ՝ առաջի մարդկան: 238 Երկրքեանն³⁰ են ուղիղ յայլ եւ յայլ ժամանակի, քանզի յորժամ ախտ մարդահաճութեան պատերազմի ընդ առաքինւոյ³¹, ծածուկ արժան է գործել զբարին³²: 239 Իսկ որ յաղթէ այսմ³³ ախտի եւ վասն երկիւղի եւ սիրոյն Աստուծոյ³⁴ առնէ զամենայն, ոչ միայն ոչ վնասի ի³⁵ յայտնելոյն, այլեւ աւգտի³⁶ մանաւանդ³⁷,

1 C լերիմն
2 C իւրեանց աշխարհէն
3 A ծանաւթ ամենեցուն փխ ամենեցուն ծանաւթ
4 BC ցանաչիլ C + ասէ
5 C դաւթի BC + թէ.
- II-շ. ժ.Ը 5
6 BC աստուածպաշտութեանն
7 ABC այնու
8 AC թէ. B չի՞ր
9 BC թաքչել
10 A չի՞ր
11 B չի՞ր ի վերայ
12 ABC եիման A + եցոյց
13 BC ցուցանէ
14 A զգաստութիւն հոգոյն BC զգաստութիւն հոգոյ փխ զգաստութիւն հոգոյն
15 AB չի՞ր
16 ABC չի՞ր
17 BC չի՞ր ընդ գրուանաւ
18 A չի՞ր

19 ABC կարող
20 BC լինիցիք
21 ABC փառաւորութեան լինի՞ր փխ լինիցի՞ր փառաւորութեան
22 ABC + ինչ
23 ABC զանունն
24 BC չի՞ր
25 BC տեղոջ
26 A լուսաւորէ
27 AB չի՞ր
28 BC + որպէս զի տեսանիցեն
29 BC հրամաւ. ծածուկ փխ ծածուկ հրամայէ
30 BC երկրքեանս
31 ABC առաքինոյ
32 ABC զբարիս
33 C յայսմ
34 B երկիւղին աստուծոյ եւ սիրոյն C երկեղիմ առ սիրոյն փխ երկիւղի եւ սիրոյն աստուծոյ
35 B չի՞ր
36 A աւկտի
37 BC ես եւ զայս աւկտեցուցանէ. (C աւկտեցուցանէ)

եւ բարիութի՛ նմանեցոյց լուսոյ, զի որպէս զլոյս ոչ ոք կարէ ծածկել, նոյնպէս եւ ոչ զառաքինութիւն, եւ ոչինչ՝ այնպէս՝ նշանաւոր առնէ զմարդ, որպէս առաքինութեանցն՝⁴ Հանդէս: 240 Ոչ միայն ի կեանս, այլեւ ի մահու:

241 Որպէս⁵ զի տեսցեն⁶ զգործս ձեր բարիս եւ փառաւորեսցեն զՀայր ձեր, որ յերկինս է⁷:

242 Ոչ, ասաց, թէ զԱստուած, այլ թէ զՀայր ձեր, որ յերկինս, փառաւորեսցեն⁸, ոչ զորս⁹ յերկրի ունիք, այլ զորս¹⁰ ըստ շնորհի, զմին¹¹ միայն, որ յերկինս¹² զանմահ¹³ եւ զմշտնջենաւորն: 243 Եւ զայս ասելով զիւր զուգապատուութիւնն¹⁴, որ¹⁵ ընդ Հաւր ցուցանէ. «Մի՛ երկնչիք ի բամբասանացն զձեզ, յորժամ սուտ լինիցին, զի բազումք վասն բարի լինելոյ ձեր փառաւորեսցեն զԱստուած»: 244 Իսկ առ ի միտս լեառն իմանալի է Քրիստոս¹⁶ յազգս անզրդուելի զաւրութեանն, որպէս լեառն Աստուծոյ եւ լեառն պարարտ ընդդէմ Հպարտացեալ լերանցն¹⁷, եւ քաղաք ի վերայ այնր լերին շինեալ է¹⁸ եկեղեցի,

ըստ Եսայեայ. «Եղիցի յաւուրս յետինս յայտնի լեառն Տեառն»¹⁹: 245 Եւ Հիմն²⁰ այնմ քաղաքի առաքեալք եւ մարգարէք²¹, եւ շինուածք՝ դասք ամենայն արդարոց. նոքին դարձեալ են²² եւ²³ բնակիչք²⁴, եւ ասէ՛ «Մի՛ երկնչիք²⁵, զի այս քաղաք եկեղեցի, որ ի վերայ երկնային լերին Հաստատեալ է, ոչ թաքչի²⁶ եւ «դրուք զժուլոց զնա մի՛ յաղթահարեսցեն»²⁷: 246 Իսկ ճրագ²⁸ առաքեալքն, որպէս երբեմն Յովհաննէս, եւ լոյս՝ շնորհք Հոգւոյն²⁹ Սրբոյ, եւ լուցանաւ³⁰ լուսոյն՝ Քրիստոս, որ փչեաց ի նոսա զՀոգի³¹ Սուրբ³², զոր եւ հրամայէ ոչ ծածկել ընդ զրուանաւ Հեշտութեան եւ երկչոտութեան, այլ զնել ի վերայ աշտանակի քաջութեան եւ ճշմարտութեան, ըստ մարգարէին. «Ջաւրութեամբ բարձրացո՛ զբարբառ քո»³³: 247 Եւ լոյս տայ ամենեցուն, որ ի տանն իցեն³⁴: 248 Տուն՝ աշխարհս է, եւ որ ի տանն³⁵ ազգ մարդկան: 249 Դարձեալ՝ տուն՝ մարմին, եւ բնակիչ՝ Հոգին, եւ լոյս՝ քարոզութիւն առաքելոցն, որովք³⁶ լուսաւորեցան ոգիք մարդկան զիտութեամբ Տեառն³⁷:

1 BC բարւո՛ւթ
 2 A ոչ
 3 BC ոչ այլ ինչ փ/ս ոչինչ այնպէս
 4 A առաքինութեանց
 5 ABC չի՛
 6 C տեսանէն
 7 BC չի՛ զհայր ձեր, որ յերկինս է.
 * Մ-ՊԷ-Ի 16
 8 ABC է.
 9 C + ի
 10 C զոր
 11 C զմէն
 12 C յերկինն ABC + է.
 13 ABC զանմահն
 14 A ուգապատուութիւնն C զուգապատուութիւնն
 15 BC չի՛
 16 BC զքրիստոս
 17 ABC յերանց
 Է ՏԷ՛-Ս-ՊԷ՛-ԿԷ՛ 16-17
 18 BC չի՛

† Է-Ի-Բ 2
 19 ABC հիմունք
 † Է՛-ՉԷ՛-Ի՛ 20
 20 A չի՛
 21 BC մարմնով
 22 BC + եւ հաստատով շինուած
 23 BC երկնչիք
 24 B բազչի
 † Մ՛-ՊԷ՛-Ի՛ 18
 25 A երագն
 26 ABC հոգոյն
 27 ABC լուցանող
 28 ABC հոգի
 † Է՛-ՉԷ՛-Ի՛ 22
 † Է՛-Ի՛ 9
 29 ABC չի՛ որ ի տանն իցեն
 30 B տան
 31 B որով C որ
 32 A զիտութեամբն աստուծոյ փ/ս զիտութեամբ տեառն BC զիտութեամբն ամենայն (C աստուծոյ) ոգիք մարդկան փ/ս ոգիք մարդկան զիտութեամբ տեառն. A ձեռագրում 17-րդ համարի մեկնութիւնը բացակարում է:

250 17.¹ Մի՛ համարիք, եթէ եկի լուծանել զաւրէնս²:

251 Սկիզբն³ վարդապետութեանն ի զէմս աշակերտացն խաւսեցաւ⁴, թէ երանի՛ աղքատաց հոգևով⁵ եւ երանի՛ սգաւորաց, եւ դուք էք լոյս աշխարհի, եւ դուք էք աղ երկրի⁶: 252 Իսկ այժմ՝ ասելովն, թէ⁷. «Մի՛ համարիք, եթէ եկի լուծանել զաւրէնս⁸», թուի, թէ առ դարիսն եւ փարիսեցիսն է, որք ընդ ժողովրդեանն էին ի լեառն անդ՝ լսել, թէ զի՞նչ⁹ խաւսիցի, եւ կամ հասարակ կարծեաց նոցա¹⁰ առնէ պատասխանի, որք¹¹ հակառակ Աստուծոյ եւ խափանիչ աւրինացն կարծէին զնա¹²: 253 Բայց թէ եւ ըստ կարգի առաջնոցն բանից¹³ համարի ոք, եւ զայս առ աշակերտսն ասացեալ՝ չէ ինչ անտեղի, որպէս զկնի սակաւուց յառաջ մատուցեալ զբանն, ասէ. «Զի թէ չառաւելուցու¹⁴ արդարութիւն¹⁵ ձեր առաւել¹⁶ քան զզարացն եւ զփարիսեցուցն¹⁷ ո՛չ մտանէք յարքայութիւնն¹⁸»: 254 Զի աշակերտքն նախ այնու աւրինաւքն¹⁹ էին

արդարացեալք եւ ի նոյն հաստատեալք, եւ զի մի՛ եւս²⁰ կարծիցեն, թէ զայն քակտէ²¹ եւ այլ եւս ընդդէմ նմին յինքենէ հաստատէ, ասաց թէ. «Մի՛ համարիք, եթէ²² եկի լուծանել զաւրէնս»:

255 Եւ արդ՝ քննելի է նախ²³ զի՞նչ իրցեն²⁴ աւրէնք²⁵ եւ ուստի՞ սկսաւ²⁶ եւ վասն է՞ր եղաւ: 256 Աւրէնքն²⁷ սահման իմն է եւ կէտ²⁸, որպէս ծովու²⁹ «ցայդ վայր եկեսցես»³⁰, եւ են հոգեւորք, են եւ³¹ մարմնաւորք: 257 Հոգեւորք՝ յԱստուծոյ³¹, եւ մարմնաւորք՝ ի մարդկանէ, եւ զոր աւրինակ զգալի աշխարհիս վայր³² սահմանադրութիւնն բաժանէ ի միմեանց, զքաղաքաց, եւ զգիւղից³³, եւ զիշխանութիւն թագաւորաց: 258 Եւ որք ի ներքոյ են թագաւորական սահմանին, ընդ թագաւորին³⁴ են իշխանութեան³⁵, եւ որ արտաքոյ՝ ապստամբք են ի նմանէ. այսպէս եւ որք³⁶ ընդ աւրինաւք³⁷ են Աստուծոյ կամ մարդկան, ի հնազանդութենէն³⁸ աւրինադրին: 259 Եւ որ արտաքոյ աւրինացն³⁹ նորա՝ հակառակ⁴⁰ նմին⁴¹ եւ ապստամբք:

1 AB չի՛
 2 BC + կամ գմարգարէս
 3 C գսկիզբն
 4 BC + յասելն
 5 BC երանելիք աղքատք հոգով *փիս* երանելի աղքատաց հոգով
 6 BC աղ երկրի եւ լոյս աշխարհի *փիս* լոյս աշխարհի, եւ դուք էք աղ երկրի
 7 B չի՛
 8 B + կամ մարգարէս C չի՛
 9 BC չի՛, որք ընդ ժողովրդեանն էին ի լեառն անդ՝ լսել թէ զի՞նչ
 10 B + գայս
 11 BC որ
 12 BC + որք եւ ընդ ժողովրդեանն ելեալ էին լեառնն (C լեառն) լսել զի՞նչ ասիցէ.
 13 BC բանի
 14 BC ոչ առաւելուցու
 15 B արդարութիւնն
 16 BC չի՛
 17 B գփարիսեցուցն
 18 BC չի՛ ո՛չ մտանէք յարքայութիւնն
 * ՄԻ՞՞՞՞ Լ: 20
 19 BC աւրինաւք

20 BC չի՛
 21 BC քակէ
 22 BC թէ.
 23 C եթէ
 24 B նախ եթէ զի՞նչ են *փիս* նախ զի՞նչ իցեն
 25 B + եւ թէ ի քանիս բաժանի
 26 BC + եւ որոց տուաւ
 27 BC աւրէնք
 28 C կէտ
 29 BC + ասաց
 30 BC եւ են *փիս* են եւ
 31 C աստուծոյ
 32 BC աշխարհի վայրս *փիս* աշխարհիս վայր
 33 B զգիւղից C զգիւղից
 34 B թագին
 35 C իշխանութեամբ
 36 BC որ
 37 C աւրինաւք
 38 BC ընդ հնազանդութեամբ են *փիս* ի հնազանդութեանն
 39 BC աւրինաց
 40 C հակառակ
 41 BC չի՛

260 Եւ սկսաւ հոգեւոր աւրէնսդրութիւնն¹ յԱստուծոյ ի սկզբան լինելութեան մերոյ, եւ տուաւ նախ առաջին մարդոյն պտղովն², զոր ոչ պահեաց: 261 Եւ ապա³ տանն Սեթայ՝ մինչեւ ցըրհեղեղն, զի գատեալ որոշեսցին ի տանէն Կայենի³: 262 Եւ յետ ջրհեղեղին Նոյի մինչեւ ցԱբրահամ ոչ հեղուլ զարիւն մարդոյ⁴ եւ ոչ ուտել զմիս⁵ արեամբ շնչոյ, որ է հեղձուցիկ⁵: 263 Եւ տանն Աբրահամու, մինչեւ ցՄաւսէս⁶, թլփատութեան ուխտիւն⁷: 264 Եւ Մաւսիսի⁸ երկոտասան ցեղիցն Իսրայէլի տասներանեան⁹ գրաւորական տախտակաւքն՝ մինչեւ յառաջին¹⁰ գալուստն Քրիստոսի: 265 Եւ Քրիստոսի՝ նոր պատուիրանս՝ ո՛չ գրով, այլ հոգևով¹¹, մինչեւ յերկրորդ գալուստն¹² ամենայն ազգաց, որ¹³ հնազանդեցան Աւետարանին, եւ վասն այնորիկ եղան աւրէնք, զի դատարակ լիցին¹⁴ բնութեանս, որպէս ասէ¹⁵ առաքեալն¹⁶: 266 Զի¹⁷ զոր աւրինակ դայեակք զտղայս մեղմով¹⁸ խրատեն, եւ որքան աճէ հասակն՝ առաւելուն գաստն, մինչեւ ի կատարելութիւնն: 267 Այսպէս

եւ աւրինադիրն Աստուած՝ մինչ տղայ էր բնութիւնս, թեթեւագոյն աւրինաւք խրատեաց, եւ որքան աճեաց յիմաստս¹⁹ յաւել եւ²⁰ զաւրինացն²¹ ծանրութիւնս²²: 268 Եւ տղայ էր մարդկութեանս²³ միտք մինչեւ զՄաւսէս²⁴, մինչ զի ոչ կարաւ²⁵ լինել դպրութիւն ուսանելոյ²⁶: 269 Եւ մանուկ յետ Մաւսիսի²⁷ մինչեւ ի Քրիստոս²⁸, որ եւ վարժեցաւ որպէս պնակտաւք քարեղէն տախտակաւքն²⁹, պէսպէս գանիւք որպէս մանկունք ի վարդապետաց: 270 Եւ երիտասարդ³⁰ յետ Քրիստոսի, որոց ոչ տանջմունք գանից եղեն որպէս մանկանց, այլ իմաստութեան վարժումն եւ խրատ, զոր աւրէնքն Քրիստոսի ուսուցանեն: 271 Իսկ այր կատարեալ ի հանդերձելումն ըստ առաքելոյ մինչեւ հասցուք, ասէ. «Յայր կատարեալ ի չափ հասակի կատարմանն Քրիստոսի»³¹: 272 Եւ որպէս վերջնոցն աւրէնք, զորս զնէր Աստուած, ոչ եթէ լուծանէ³¹ զառաջնոցն, այլ³² ցուցանէր³³, զի ունէր զիւրն, եւ ունէր զնախնեացն: 273 Որպէս Աբրահամուն՝ զՆոյին, եւ Մաւսիսին³⁴ զԱբրահամուն եւ զՆոյին, որպէս³⁵ եւ Քրիստոսիս ոչ լուծանէ զՄաւսիսին³⁶, այլ պարունակէ ընդ ինքեամբ, որպէս մեծ

1 BC արիմադրութիւն
 = Տէ՛ս նը՛նք. Բ՝ 16-17
 2 C որոց
 3 C կայէնի
 4 B գմարդոյ արիւն հեղուլ C գմարդո արիւնն հեղուլ փ/ս հեղուլ զարիւն մարդոյ
 5 Տէ՛ս նը՛նք. Թ՝ 4-6
 5 C հեղձուցիկ
 6 BC ցմովսէս
 7 BC քլփատութիւնն փ/ս քլփատութեան ուխտիւն
 8 Տէ՛ս նը՛նք. Ժ՝ 10-14
 8 B մովսեսի C մովսիսի
 9 C տասն բանէան
 10 BC ի
 11 BC հոգով
 12 BC ի կատարած փ/ս յերկրորդ գալուստն
 13 BC որք
 14 BC լիցի
 15 B ասաց C ասնն
 16 BC առաքեալ
 17 Գ՝ ալ. Գ՝ 24
 17 BC եւ
 18 BC մեղմութեամբ

19 B յիմաստսն
 20 B եւս
 21 B զարիմաց
 22 C ծանրութիւնն
 23 BC էր ծանր տղայութեան մեր փ/ս տղայ էր մարդկութեանս
 24 BC ցմովսէս
 25 BC կարող
 26 BC ուսանել
 27 B մովսէսի C մովսիսի
 28 BC ցրիստոս փ/ս ի րիստոս
 29 BC տախտակաւք եւ խրատեալ
 30 BC երիտասարդք
 31 Է՛գէ՛ս. Գ՝ 13
 31 B լուծանէր
 32 B պլեւ
 33 C լցուցանէր
 34 B մովսէսին C մովսիսին
 35 BC սղնկաւ
 36 B մովսէսին C գմովսիսին

զաւրութիւնս¹ տեսին, ոչ կարէին ամենայնի հասու լինել, նոքա, որ յամենայն իմաստութենէ կուրացեալք էին, զիա՞րդ ոչ զնա² աւտար յԱստուծոյ³ համարէին: 280 Նորին աղազաւ եւ աստ ոչ միանգամ ասէ զբանն, այլ կրկին վասն հաստատուն լինելոյ⁴, թէ⁵. «Մի՛ համարիք, եթէ⁶ եկի լուծանել զաւրէնս. ոչ եկի լուծանել⁷, այլ ընուլ»: 281 Եւ այսու՝ ոչ միայն զհրէիցն խնու զբերան, այլեւ զհերձուածողաց ոմանց, որ⁸ ի սատանայէ ասեն զՀին Կտակարանսն⁹, առ որս ասացուք, զի թէ զսատանայի բռնութիւն¹⁰ (ոչ)¹¹ քակեաց Քրիստոս¹², զի ոչ լուծանէր զաւրէնս նորա, այլեւ ընոյր, եւ յայսմիկ նման լինի ասաւղն զՏեառնէ, թէ¹³. «Բէկեղգբուղաւ հանէ¹⁴ զդեւս»:

282 Բայց մեք թողեալ զսոցայն յիմարութիւն, քննեսցուք, թէ զիա՞րդ ելից զաւրէնսն Քրիստոս¹⁵ կամ որպէս զմար-

զարէսն զաւրէնսն այնու ելից, զի ոչ լուրէ քանց¹⁶ զաւրինաւքն՝ ըստ ասելոյն առ Յաւհաննէս¹⁷, թէ. «Այսպէս վայելէ մեզ ընուլ¹⁸ զամենայն արդարութիւնս»⁵ եւ զհրէայսն¹⁹, թէ. «Ո՞վ ոք յանդիմանեսցէ զիս վասն մեղաց»⁷: 283 Եւ դարձեալ՝ զինոր իւրով²⁰ աւրինաւքն զհինն ելից ոչ բարկանալովն՝ զմի սպանաներն²¹, եւ ոչ հայելովն²² յարատ՝ զմի շնարն²³, եւ տալ ապտակին զծնաւտսն²⁴: 284 Իսկ զմարզարէսն ի կատարելն զոր²⁵ վասն նորա ասացեալք եղեն ի նոցանէ, զոր եւ աւետարանիչքն ասէին, եթէ²⁶. «Կատարեսցի ամենայն ինչ, որ վասն նորա զրեալ էր»⁷: 285 Զի ելից զամենայն²⁷ մարզարէսն²⁸ արդեամբք յիսկզբանէ ծննդեանն²⁹ մինչեւ յյարութիւնն³⁰, ըստ այնմ, թէ. «Ահաւսիկ ելանեմք յերուսաղէմ, եւ կատարեսցին զրեալքն զյինէն³¹»⁷:

286 Լրումն³²:

1 BC այնչափ զարուրիւն փ/ս այնքան զարուրիւնս
 2 BC զնա ոչ փ/ս ոչ զնա
 3 C աստուծոյ
 4 BC լինելոյն
 5 C չի՛ր
 6 BC թէ
 7 BC չի՛ր զաւրէնս. ոչ եկի լուծանել
 8 BC որ
 9 B կտակարանս
 10 BC բռնութիւնն
 11 BC չի՛ր
 12 BC + եւ
 13 C չի՛ր
 14 BC հանել
 15 Մ-ԴԷ. ԺԻ՝ 24
 16 B + եւ

16 B անց
 17 BC յովհաննէս
 18 B ընուլ մեզ փ/ս մեզ ընուլ
 5 Մ-ԴԷ. Գ՝ 15
 19 C ցիրեայսն
 7 Յ-ՎԷ. Լ՝ 46
 20 B իւր
 21 C սպանաներն
 22 BC հայելով
 23 C շնասն
 24 BC չի՛ր եւ տալ ապտակին զծնաւտսն
 25 BC որ
 26 BC թէ զի
 7 Մ-ԴԷ. Լ՝ 22. Ի՝ 23
 27 C զամենայն
 28 C չի՛ր
 29 B ի ծննդեանէ C ի ծննդեանէ փ/ս յիսկզբանէ ծննդեանն
 30 BC յարութիւնն
 31 BC չի՛ր
 7 Ղ-ՎԷ. ԺԻ՝ 31
 32 BC չի՛ր

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ԲԱՆԻՑ
ԴԱԲԹԻ ՓԻԼԻՍՈՓԱՅԻ, ՈՐ ԿԱՏԱՐՈՒՄՆ
ՆՈՐԻՆ ՏԱՌԻ, ՈՐ ՎԱՍՆ
ՍԱՀՄԱՆԱՑ ԻՄԱՍՏՈՒԹԵԱՆ՝
ԱՍԱՑԵԱԼ ՏԵԱՌՆ
ՆԵՐՍԻՍԻ ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍԻ ՀԱՅՈՑ
Ի ԽՆԴՐՈՅ ՈՒՄԵՄՆ ՍՏԵՓԱՆՆՈՍԻ՝
ՍԻՐՈՂԻ ԻՄԱՍՏՈՒԹԵԱՆ

**«ՍԱՀՄԱՆՔ ԻՍՎԱՍՏԱՍԻՐԱԿԱՆՔ»-Ի
(«ԱՄԵՆԱՅՆ ՉԱՐ ՏԱՆՁԵԼԻ») ՆԵՐՍԵՍ ՇՆՈՐՀԱԼՈՒ ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆԸ**

Հայկական ձեռագրերում Դաւիթ Անյաղթ փիլիսոփայի «Սահմանք իմաստասիրութեան» երկին յաջորդում է «Ամենայն չար տանջելի» սկսուածքով փոքրածաւալ գրուածքը: Այս օրինաչափութիւնը հանդիպում է նաեւ «Սահմանք»-ի հնագոյն հրատարակութիւններում¹, ինչն, իհարկէ, ձեռագրական աւանդութեան արտացոլումն է:

Ինչպէս նկատել է Հայր Գարեգին Զարբհանյանը «Ամենայն չար տանջելի»-ն կապողովկիական հայրերից Գրիգոր Նիւսացու անուամբ յայտնի «Sermo contra Manicheos, decem constans Sillogismus» գրուածքն է²: Յատկանշական է, որ յունական աղբիւրներում այս երկը յայտնի է ոչ միայն Գրիգոր Նիւսացու, այլեւ Դ. դարի եկեղեցու վարդապետ Դրդիմոս Կոյրի (Ալեքսանդրացու) անունով³: Այն վերագրւում է նաեւ Երգ դարի բիւզանդացի հեղինակ, քաղկեդոնական աստուածաբանութեան նշանաւոր ներկայացուցիչ Յովհաննէս Կեսարացուն (Քերական)⁴: Հայկական ձեռագրերում առհասարակ բացակայում է ոչ միայն այս երկի հեղինակի անունը, այլեւ բուն խորագիրը: Այն թարգմանուել է Հայերէն եւ վերագրուել է Դաւիթ Անյաղթին եւ կցուել նրա գլխաւոր փիլիսոփայական ստեղծագործութեանը՝ «Սահմանք իմաստասիրականք»-ին⁵:

Ներսէս Շնորհալին հեղինակել է այս երկի մեկնութիւնը՝ «ի խնդրոյ ումեմն Ստեփանոսի անուն սիրողի իմաստութեան»: Ըստ Ղեւոնդ Ալիշանի՝ Տիրացու մականուամբ Ստեփանոսը «հմուտ եւ անուանի եպիսկոպոսն էր Վանայ կողմերում, զոր գովութեամբ յիշէ եւ Լամբրոնացին»⁶, եւ թերեւս նոյն անձը, ում խնդրանքով Սամուէլ Անեցին գրել է տոմարական մի աշխատութիւն⁷: Մեկնութեան «...իբրու ի դէպ է ի ճանապարհի պատահելոյ անձին եւ աշխարհածուփ հոգովք խամբացելոյ մտաց» խօսքից Ալիշանը ենթադրում է, որ Շնորհալին այն գրել է 1165 թ. Կրիկիայում ճամփորդութեան ընթացքում, այսինքն՝ կաթողիկոս դառնալուց առաջ⁸: Նոյն կարծիքն է յայտնում Ա. Մաղոյեանը՝ հիմնուելով խորագրի «ասացեալ Ներսէսի՝ եղբոր Գրիգորի կաթողիկոսի Հայոց» արտա-

1 Գիրք Սահմանաց Դաւիթ Անյաղթ փիլիսոփայի եւ աստուածաբան վարդապետի, Կ. Պոլիս, 1731 թ., էջ 204-205, Առաջին Սիւնեցի, Լուծմունք Սահմանացն Դաւիթ, Մաղրաս, 1797, էջ 143-144: Կորիւն վարդապետի, Մամբրէ Վերծանողի եւ Դաւիթ Անյաղթի Մատենագրութիւնք, Վեներտիկ, 1833, էջ 215-216: Աէն Արեւշատեանի՝ 1960 թ. հրատարակած ֆենական բնագրում այս հատուածը ներառուած չէ՝ չնայած գործածուած բոլոր ձեռագրերում այն առկայ է, այդ թուում՝ Մաշտոցեան Մատենադարանի հնագոյն՝ 1243 թ. ընդօրինակութեան մէջ:

2 Զարբհանյան Գ., Մատենադարան հայկական բարգմանութեանց, Վեներտիկ, 1889, էջ 373-374, նույնի՝ Հայկական հիւն դպրութիւն, Վեներտիկ, 1897, էջ 323, Մուրադեան Կ., Գրիգոր Նիւսացին հայ մատենագրութեան մէջ, Երեւան, 1993, էջ 50-53:

3 Sb' u Patrologia Graecae 46, p. 541, Patrologia Graecae 39, pp. 1088-1089.

4 Sb' u Ioannis Caesariensis presbyteri et grammatici Opera, ed. M. Richard, Brepols-Tourhout, 1977:

5 «Ամենայն չար տանջելի»-ի յունարէն եւ հայերէն բնագրերի համեմատութիւնը եւ համակողմանի վերլուծութիւնը տե՛ս Contin B., The Problem of Evil and the Theory of Contraries From Alexandria and Athens to Armenia in Late Antiquity, Jahrbuch der Oesterreichischen Byzantinistik 69 (2019), 59-98:

6 Ալիշան Ղ., Շնորհալի եւ պարագայ իւր, Վեներտիկ, 1873, էջ 265: Ստեփանոսի մասին տե՛ս Տէր-Վարդանեան Գ., Ստեփանոս եպիսկոպոս Յակովբացի, Մականուն Տիրացու. ԺԲ. դար (Նորայայտ վաւերական դիմանկարի առիթով), Էջմիածին, 2004, Բ-Գ, էջ 101-127:

7 Խօսքը «Մեկնութիւն տումարի, զոր արարեալ է Սամուէլի բահանայի ի խնդրոյ Ստեփանոսի Իմաստասիրի» երկի մասին է. տե՛ս Աբրահամյան Ա., Սամուէլ Անեցու տումարական եւ տիեզերագիտական աշխատութիւնը, Էջմիածին, 1952, Ա, էջ 30-36:

8 Ալիշան Ղ., նշում աշխ., էջ 265:

յայտութեան վրայ⁹: Ի դէպ, վերջինս առաջադրում է այն վարկածը, որ Շնորհալին Հնարաւոր է գրած լինի «Սահմանք»-ի ամբողջական մեկնութիւն, որը, սակայն, մեզ չի հասել¹⁰:

Այսպիսով, փաստօրէն Ներսէս Շնորհալին հեղինակել է «Ամենայն չար տանջելի» սկսուածքով կեղծ-Նիւսացու (Դիդիմոսի?, Յովհաննէս Կեսարացու?) երկի մեկնութիւնը՝ որպէս Դաւիթ Անյաղթ փիլիսոփայի ստեղծագործութիւն եւ «Սահմանք»-ի վերջին (կամ վերջում զետեղուած) գլուխ¹¹:

Հրատարակութիւններ եւ աղբիւրներ

Ներսէս Շնորհալու «Սահմանք»-ի («Ամենայն չար տանջելի»-ի) մեկնութիւնն առաջին անգամ հրատարակուել է 1731 թ. Կ. Պօլսում¹²: Այն ընդգրկուած է նաեւ Զուգեպպէ Կապպելլետտի աշխատասիրութեամբ հրատարակուած Ներսէս Շնորհալու երկերի լատիներէն թարգմանութեան երկհատորեակում¹³: Մեկնութեան մի փոքր հատուած (առաջաբանը) առկայ է նաեւ աշխարհաբար փոխադրութեամբ¹⁴:

«Մատենագիրք Հայոց»-ում ներկայացուող բնագրի հիմքում դրուած է Մաշտոցեան Մատենադարանի Հնագոյն 1276 թ. ձեռագիրը, որը համեմատուել է երկու այլ ձեռագրերի եւ Կ. Պօլսի նշեալ հրատարակութեան հետ:

A – ՄՄ, 1716, ժողովածու, 1276 թ., Կիլիկիա, գրիչ՝ Ստեփանոս քհյ., 348 + 1 թերթ, թուղթ, 17×12, միասին, բոլորգիր, 25-26 տող, «Մեկնութիւն բանից Դաւթի փիլիսոփայի, որ է ի կատարումն նորին տառի, որ վասն Սահմանացն իմաստութեան՝ ասացեալ Ներսէսի՝ եղբաւր կաթ[ուղիկոսի] Հայոց Գրիգորիսի ուրումն սիրողի իմաստութեան»՝ 66բ-73բ, 348աբ, 74ա-75բ: Զեռագրի 74ա-5բ թերթերը լրացրել է Յակոբ Ղրիմեցին՝ 1410 թ.: Ի. դ. նորոգման ժամանակ ՄՄ թիւ 1889 ձեռագրից 1 թերթ (348) տեղափոխուել է այստեղ, որը համապատասխանում է 74աբ-ին¹⁵:

B – ՄՄ, 437, ժողովածու, ԺԳ դար, գրիչ, ստացող՝ Եսայի Նչեցի¹⁶, 438+2 թերթ, թուղթ, 24,8×16,7, երկսիւն, բոլորգիր, 47 տող, «Մեկնութիւն բանից Դաւթի փիլիսո-

9 Մադոյան Ա., Դաւիթ Անյաղթ եւ Ներսէս Շնորհալի, «Դաւիթ Անյաղթը՝ հին Հայաստանի մեծ փիլիսոփան (յօդուածների ժողովածու)», Երևան, 1983, էջ 257:

10 Նոյն տեղում, էջ 525-526:

11 Այս երկի ձեռագրական աւանդութեան եւ հայերէն մեկնութիւնների վերաբերեալ պատրաստում ենք առանձին ուսումնասիրութիւն:

12 Գիրք Սահմանաց Դաւթի Անյաղթ փիլիսոփայի եւ աստուածարան վարդապետի, էջ 287-290՝ Մեկնութիւն Դաւթի փիլիսոփայի, որ է ի կատարումն նորին տառի, որ վասն Սահմանացն իմաստասիրութեան՝ ասացեալ Ներսէսի՝ եղբոր Գրիգորի կաթողիկոսի Հայոց, ի խնդրոյ ուրումն սիրողի իմաստութեան:

13 Sancti Nersesis Clajensis Armeniorum Catholici opera nunc primum ex Armenio in Latinum conversa notisque illustrata, studio et Labore D. Josephi Cappelletti, Venetiis, typis PP. Mekhitaristarum, in insula S. Lazari, vol. II, 1833, pp. 13-32 (Sancti Nersesis Clajensis Armeniorum Catholici Interpretatio Verborum Davidis Philosophi).

14 Տե՛ս Առաքել Սիւնեցի, Ամբողջ չարը տանջանքի ենթակայ է, աշխատասիրութեամբ՝ Արամ Դիւանեանի, Ա. էջ-միածին, 1996, էջ 9-10:

15 Տե՛ս Մայր ցուցակ հայերէն ձեռագրաց, հտ. ե., կազմեց՝ Օ. եգանեան, խմբագրութեամբ՝ Յ. Քեօսեանի, Ա. Ղազարոսեանի, Տ. Շահէ Քիյ, Հայրապետեանի, Երևան 2009, էջ 961-964:

16 Ժողովածուի տարբեր մասեր ընդօրինակել են Սիմոն, Սարգիս եւ անանուն գրիչները. տե՛ս Մայր ցուցակ հայերէն ձեռագրաց, հտ. Բ., կազմեց Օ. եգանեան, Ա. Զէյթունեան, Փ. Անթարեան, Ա. Քեօշկերեան, Երևան 2004, էջ 675-690: Մենք տուել ենք միայն խնդրոյ առարկայ երկը պարունակող հատուածի նկարագրութիւնը:

փա[յ]ի, որ ի կատարումն նորին տառի վառն Սահմանաց իմաստասիրութեան՝ ասացեալ տեառն Ներսէսի Հա[յ]ոց կաթողիկոսի՝ ի խնդրո ումեմն Ստեփանոսի անուն՝ սիրողի իմաստութեան»՝ 151ա-3բ:

Շ — ՄՄ, 1751, Ժողովածու, ԺԳ-ԺԴ. դդ., 326-2, թուղթ, 15,6×12, միասին, բոլորգիր, «Մեկնութիւն բանից Դաւթի փիլիսոփայի, որ կատարումն նորին տառի, որ վասն Սահմանաց իմաստութեան՝ ասացեալ տեառն Ներսիսի կաթողիկոսի Հայոց ի խնդրոյ ումեմն Ստեփաննոսի՝ սիրողի իմաստութեան»՝ 122ա-131բ:

Ձեռագրերն ունեն մի շարք առանձնայատկութիւններ.

Ձեռագիր Ա՝ «նա» դերանուան վերջում (ուղիղ կամ հոլովուած)՝ սովորաբար գրուած է «յ» կիսաձայնը: Այս հանգամանքը որպէս տարբերացում չենք նշել՝ տողատակը չձանրաբեռնելու նպատակով:

Ձեռագիր Ե՝ «ա» երկհնչիւնը՝ բառամիջում, թէ բառավերջում, միշտ գրուած է միատառ «օ»՝ «հօտտով, կոչեցօ, աղագօ, բանօորաց, խօար» եւ այլն: «եա» երկհնչիւնի մէջ՝ լինի անցեալ դերբայ, գոյական կամ դերանուն (ուղիղ կամ հոլովուած)՝ «ա» տառը յաճախ կրճատուած է առանց պատուի նշանի՝ «կենք = կեանք, ինքեն = ինքեան, յարմարել = յարմարեալ, բարեց = բարեաց, ըմպելեց = ըմպելեաց, չարեց = չարեաց» եւ այլն: Մենք զանց ենք առել այս առանձնայատկութիւնները եւ որպէս տարբերացում չենք նշել:

Նշեալ ձեռագրերում գործածուած է «ե»-ը նաեւ՝ «եւ»-ը: Բոլոր դէպքերում մենք վերականգնել ենք «եւ»-ը: Բնագրում «Ամենայն չար տանջելի»-ի մեկնուող հատուածները, ինչպէս նաեւ սուրբգրային մէջբերումները ուղղատառ են եւ չակերտներում:

ԱՐՄԻՆԷ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ԲԱՆԻՑ ԴԱԲԹ ՓԻԼԻՍՈՓԱՅԻ, ՈՐ ԿԱՏԱՐՈՒՄՆ ՆՈՐԻՆ ՏԱՌԻ, ՈՐ ԿԱՍՆ ՍԱՅՄԱՆԱՑ ԻՄԱՍՏՈՒԹԵԱՆ՝ ԱՍԱՅԵԱԼ ՏԵԱՌՆ ՆԵՐՍԻՍԻ ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍԻ ՀԱՅՈՑ Ի ԽՆԴՐՈՅ ՈՒՄԵՄՆ ՍՏԵՓԱՆՆՈՍԻ՝ ՍԻՐՈՂԻ ԻՄԱՍՏՈՒԹԵԱՆ¹

1 *Զխնդիր հոգեւորական² հաւատով եւ սիրով հայցողաց պարտ է³ տալ յաւժարութեամբ՝ ըստ հրամանին⁴ Տեառն, թէ. «Ամենայն⁵, որ խնդրէ ի քէն, տուր»⁶, ո՛չ յաղքատութիւն հայելով⁷ անձին, որ տայն⁸, այլ ի ջերմութիւն կամաց⁹ հայցողին: 2 Քանզի արդար է հրամանատուն եւ ըստ կարի պահանջէ յիւրաքանչիւրոցն⁹, եւ¹⁰ որպէս ի մեծամեծաց¹¹ մեծագունիւ¹², ի¹³ յաղքատաց նվազագունիւ¹⁴ բաւականանայ¹⁵: 3 Ըստ որում եւ¹⁶ մեք, ըստ հրամանի տուողին մեզ բան, տացուք*

զխնդրելիս¹⁷ բանի մեկնութիւն¹⁸, որ¹⁹ թէպէտ²⁰ դուզնաքեայ է քանակիւ²¹, այլ յոգնակի²² որակութեամբ:

4 *Ոչ²³ որքան է զաւրութիւն պարունակեալ ի սմա իմաստից²⁵ բացայայտել ձեռնարկելով, այլ որքան մեր²⁶ տկարութիւն տեսանել²⁷ կարացէ՛ իբրու²⁸ ի դէպ է ի ճանապարհի²⁹ պատահեցելոց³⁰ անձին³¹ եւ աշխարհածոփ³² հոգովք³³ խամբացելոյ մտաց: 5 Իսկ զկատարեալն տեսութիւն այլում թողցուք յիմաստ³⁴ հզարագունի³⁵ եւ կատարելոյ³⁶, մանաւանդ³⁷ տեղոյ³⁸ եւ ժամանակի պատշաճ ունաւդի: 6 Զորս³⁹ եւ դիցուք առաջի պարզ եւ համառւտ բանիւ՝ փոքումք⁴⁰ զմեծամեծան կշռելով:*

1 A Մեկնութիւն բանից Դաւթի փիլիսոփայի, որ է ի կատարումն նորին տառի, որ վասն Սահմանացն իմաստութեան՝ ասացեալ ներսէսի՝ եղբար կաթնողիկոսի շայոց Գրիգորիսի ուրումն սիրողի իմաստութեան B Մեկնութիւն բանից Դաւթի փիլիսոփայի, որ ի կատարումն նորին տառի վասն Սահմանաց իմաստասիրութեան՝ ասացեալ տեառն ներսէսի շայոց կաթողիկոսի՝ ի խնդրո ումնմն Ստեփանոսի անուն՝ սիրողի իմաստութեան P Մեկնութիւն Դաւթի փիլիսոփայի, որ է ի կատարումն նորին տառի, որ վասն Սահմանացն իմաստասիրութեան՝ ասացեալ ներսէսի՝ եղբոր Գրիգորի կաթողիկոսի շայոց, ի խնդրոյ ուրումն սիրողի իմաստութեան:

2 P + եւ
3 BC պարտիմֆ փ/ս պարտ է
4 PC հրամանի
5 C ամենայնի
* ՄԴԻԳԻՆ Ի: 42
6 BC հանելով յաղքատութիւն փ/ս յաղքատութիւն հանելով
7 BC չի/ որ տայն
8 BC չի/բ
9 P յիւրոցն
10 P չի/բ
11 B մեծամեծացն
12 P յոյովս
13 P եւ
14 B նւազագունիւ/ C նուազագունիւ/ P նուազս
15 B պիտանանա P չի/բ
16 BC եւ արդ փ/ս ըստ որում եւ

17 BC + բո
18 BC չի/բ բանի մեկնութիւն
19 BC եւ
20 BC + եւ
21 B բանակիս BC + առաջիկայս
22 BC յոճակի P + է
23 BC + եւ մե/բ
24 C չի/բ
25 BC իմաստից պարունակեալ ի սմա փ/ս պարունակեալ ի սմա իմաստից
26 BCP մերս
27 B հասանել
28 BC ըստ որում փ/ս իբրու
29 P նանապարհ
30 BCP պատահելոյ
31 B անձինն
32 BCP աշխարհածոփ
33 B չի/բ հոգով C հոգով/բ
34 B յիմաստ
35 BC հզորի P հզորագունի յիմաստս փ/ս յիմաստս հզարագունի
36 BC կատարելագունի
37 C մանաւանդ
38 P տեղոյ
39 BC գոր
40 CP փոքումք/բ

7 Արդ, խնդրելի է նախ¹, թէ զի՞նչ² պատճառաւ³ այսոքիկ⁴ բանք ստորադրեալք եղեն յիմաստասիրէս⁵ յաղագս բարոյ⁶ եւ չարի: 8 Երկրորդ՝ թէ զի՞նչ բարին է⁷ կամ⁸ զի՞նչ⁹ չարն¹⁰, եւ¹¹ ուստի՞ է¹² սկիզբն երկոցունց: 9 Եւ արդ, պատճառ խաւսելոյ իմաստասիրիս զգիրս զայս¹³, որոյ կատարումն այս բանք, է այս ինչ¹⁴: 10 Քանզի Պիռհոն¹⁵ ոմն իմաստակ ի հնումն¹⁶ եւ որք ըստ¹⁷ նմա, զիմաստասիրութիւն, որ է աստուածային եւ¹⁸ ի վերուստ իջեալ պարգեւ¹⁹ առ մարդիկ²⁰, ոչ զոյ ասացին: 11 Այլ եւ²¹ ոմանք զչարն անեղութիւն²² եւ բնութիւն ունողացն²³ զնա²⁴ գրեցին²⁵: 12 Եւ²⁶ եւս չարագոյնք²⁷ այլք²⁸ ասացին ի յԱստուծոյ²⁹ ազգել³⁰

զչարն՝ որպէս զբարին ի սիրտս³¹ մարդկան³²: 13 Այսր աղագաւ հարկ եղեւ ճշմարտախոհ այս³³ իմաստասիրի³⁴, որ սեռիւ եւ³⁵ աշխարհաւ ըստ հայկականաց եւ վարժիւք ըստ հելլենացոց³⁶, գրել զայսոսիկ ընդդէմ այսր խնդրոյ, զի մի՛ մոլորեացին մարդիկ³⁷ դժնդակ³⁸ այս խաբէութեամբ սատանայի³⁹ կարծել զչարն անեղ⁴⁰ կամ յանեղէն Աստուծոյ եղեալ:

14 Արդ, զայս գիտացեալ՝ ասացուք եւ զայն եւս, թէ⁴¹ զի՞նչ⁴² բարին կամ⁴³ չարն, եւ ուստի՞, եւ⁴⁴ ո՞ր առաջին⁴⁵ ի սոցանէ: 15 Զի յորժամ զայսոսիկ⁴⁶ ծանիցուք, զիրաւ մտցուք ի քննութիւն առաջի եղեալս⁴⁷ բանի⁴⁸:

16 Արդ, էից⁴⁹ ամենեցուն առաջին է աստուածութիւն⁵⁰ անեղ գոլով եւ անսկիզբն եւ պատճառ գոյութեան ամենայն եղելոց: 17 Նոյն է եւ ճշմարտիւ բարի եւ բնութեամբ, ըստ իւր ինքեան⁵¹ տիրապէս⁵²

1 C չի՛ր
 2 B ոյր C էր
 3 BC աղագաւ
 4 C այս՛ան
 5 BC յիմաստասիրէս ասացեալ եղեն փիս ստորադրեալք եղեն յիմաստասիրէս
 6 PC բարոյ
 7 BC զինչ է բարին փիս զի՞նչ բարին է C + և
 8 P եւ
 9 BC + է
 10 C չարին
 11 C + կամ
 12 B չի՛ր
 13 BC եւ արդ, խօսի գայսոսիկ այսու պատճառաւ փիս եւ արդ, պատճառ խաւսելոյ իմաստասիրիս զգիրս զայս
 14 BC չի՛ր որոյ կատարումն այս բանք, է այս ինչ
 15 B Պիռհոն C Պիհոնիոն P Պիհոն
 16 BC չի՛ր ի հնումն
 17 CP ընդ
 18 P չի՛ր
 19 BC որ է պարգեւ (C պարգեւի) աստուածաին՝ իջեալ ի վերուստ փիս որ է աստուածային եւ ի վերուստ իջեալ պարգեւ
 20 BC չի՛ր առ մարդիկ
 21 BCP եւ այլք փիս այլ եւ
 22 P անեղ
 23 P ունող
 24 BC չի՛ր
 25 P + կամ ի բնութեանէ
 26 P իսկ այլք փիս եւ
 27 P չար
 28 BCP չի՛ր

29 B ի յաստուծոյ ասացին C յաստուծոյ ասացին փիս ասացին ի յԱստուծոյ
 30 P յաստուծոյ ազգեալ ասացին փիս ասացին ի յաստուծոյ ազգել
 31 BC սիրտ
 32 BC մարդոյն P ի սիրտս մարդկան՝ որպէս զբարին փիս որպէս զբարին ի սիրտս մարդկան
 33 B չի՛ր P այսր
 34 B իմաստասիրին
 35 ըստ
 36 B հելլենաց CP հելլենացոց
 37 P մարդիկ մոլորեացին փիս մոլորեացին մարդիկ
 38 C դժնդակ
 39 P չի՛ր
 40 BC + եւ
 41 P չի՛ր եւ զայն եւս, թէ
 42 BCP + է
 43 BC եւ
 44 BC չի՛ր
 45 BC առաջինն
 46 C զայս
 47 BC եղեալ
 48 B բանիս
 49 P էիցս
 50 BCP աստուածութիւնն
 51 P ինքեանն
 52 C + է

բարոյն¹, զի ասէ². «Ձի՛ք ոք բարի, բայց³ միայն Աստուած»⁴: 18 է նա եւ⁴ աղբեր⁵ բարութեան, քանզի աղբիւրաբար⁶ հեղեալ⁷ զբարին, որ յինքեան, արարչագործեաց զբարի արարածս. զբանաւորացս՝ բնութիւն տիրական, իսկ⁸ զանբանիցն՝ ծառայական, եւ զամենեսեան⁹ բարիս, յորս ոչ¹⁰ երեւումն չարի: 19 Իսկ ոմն յանմարմին բանաւորաց¹¹, որ¹² նախ¹³ բարի էր՝ ըստ Համացեղիցն¹⁴ լոյս անուանեալ¹⁵ եւ արուսեակ¹⁶, զանձնիշխանութիւն¹⁷ ի կիրարկեալ ապստամբեաց յԱստուծոյ¹⁸ Հպարտութեամբ¹⁹ ախտիւ²⁰ վարակեալ²¹, եւ կոչեցաւ սատանայ, որ է Հակառակ, վասն Հակառակ գոլոյ Արարչին: 20 Եւ անգեալ²² յերկնից իբրեւ զփայլակն²³, սրբեաց զչարութիւն՝ հեռանալով ի բարոյն²³, եւ եղեւ եւ անուանեցաւ չար: 21 Այն, որ երբեմն ի լինելութեան²⁴ էր բարի

եւ առաջին²⁵, եղեալ գտակ²⁶ չարեաց²⁷ եւ Հայր, սահմանեաց²⁸ զիւրն գտեալ չարութիւն եւ²⁹ առ երկրածին բանաւորս: 22 Ռրում³⁰ թոյլ տուեալ Արարչին ըստ անքննին³¹ իւրոց³² զատաստանաց³³ լինել³⁴ որպէս³⁵ ախորժեաց յապստամբութեան³⁶ չարութիւն³⁷ պատերազմելով ընդ մարդկան եւթամբ³⁸ զարուք կենցաղոյս³⁹ այսորիկ: 23 Ժամանակ յայտ⁴⁰ արարեալ եւ աւր, զի տանջեցի յազագս⁴¹ իւրոյ չարութեան⁴² եւ վասն պատճառ լինել⁴³ չարանալոյ⁴⁴ ազգի մարդկան: 24 Զորոյ⁴⁵ զաւրինակ⁴⁶ տանջանացն⁴⁷ միայն զիտէ Արարիչն⁴⁸ ամենայն բնութեանց⁴⁹, եթէ Հրով անշիջականաւ⁵⁰ որպէս ինքն ասաց ի պատրաստելն⁵¹ սատանայի⁵², եթէ սառնամա-

1 BCP բարոյն
 2 P ասելոյ փխ զի ասէ.
 4 «Ղ.՝-Ն. ժ.Լ՛ 19
 3 B չի՛ր
 4 C է եւ նա փխ է նա եւ
 5 P աղբիւր
 6 BP աղբերաբար
 7 B բղխեալ
 8 P եւ
 9 B գամենեսիմ
 10 BC + բնաւ P + գոյ
 11 P բանաւորացն
 12 P + եւ
 13 P նա
 14 BC հոմացեղիցն
 15 B անուանել
 16 B արօսեակ
 Բ չ՛ար. Լ.՝. ժ.Գ. 12
 17 P զանձնիշխանութիւն
 18 BC չի՛ր
 19 P հպարտութեան
 20 B ախտիւ հպարտութեան C ախտիւ հպարտութեամբ փխ հպարտութեամբ ախտիւ
 21 C ի վայր անկեալ փխ վարակեալ
 22 BCP անկեալ
 Գ Ղ.՝-Ն. ժ. 18
 23 C բարոյն BC + աստուծոյ
 24 BP լինելութեան

25 P չի՛ր
 26 P եղիւ գտակ փխ եղեալ գտակ
 27 C չարի
 28 BP սերմանեաց
 29 BC չի՛ր
 30 B յորում
 31 P ինքնին
 32 P իւրոյ
 33 P զատաստանացն
 34 P լինիլ
 35 P ըստ որում փխ որպէս
 36 B յամբարշտութեանն C յապստամբութեանն P յապստամբութիւն
 37 P չարութեան
 38 C երեամբ P եօթամբ
 39 C կենցաղոյս
 40 P յայտ
 41 P ըստ
 42 BCP չարութեանն
 43 BCP լինելոյ
 44 BC կորստեան
 45 BC զոր
 46 C օրինակ P գորեմս
 47 C տանջանաց
 48 P արարիչն գիտէ փխ գիտէ արարիչն
 49 BC արարիչն ամենայն բնութեան գիտէ միայն փխ միայն գիտէ արարիչն ամենայն բնութեանց
 50 BC անշիջաւ
 51 P պատրաստեալն
 52 BC չի՛ր որպէս ինքն ասաց ի պատրաստելն սատանայի
 Գ Ո՛րոյ. Լ.՝. 41

նեաւք¹ որպէս այլքն ասացին², թէ³ այլ ինչ աննիւթական եւ նորագոյն տանջանաւք:

25 Եւ արդ, որպէս սկիզբն եւ պատճառ եւ ուսուցիչ ուղիղ⁴ բարեաց ամենեցուն⁵ Աստուած է, սոյնպէս սկիզբն եւ պատճառ եւ ուսուցիչ ամենայն չարեաց սատանայ է: 26 Եւ ճշմարիտ բարին ոչ այլ ինչ է⁶, բայց առնելն միայն զկամս բարոյն⁷ Աստուծոյ, եւ կամք⁸ Աստուծոյ են, զոր պատուիրանք նորա ուսուցանեն: 27 Նոյնպէս⁹ եւ չարութիւնն ոչ այլ ինչ է¹⁰, բայց առնելն զկամս չարին¹¹ սատանայի, եւ կամք սատանայի են, որ արտաքոյ կամացն Աստուծոյ հաւատք եւ վարք: 28 Եւ որպէս զբոլորն եւ զծայր բարեացն¹² Աստուած ունի բնութեամբ¹³, նոյնպէս¹⁴ զծայրագոյն չարն եւ զբաւանդակն¹⁵ սատանա ստացեալ¹⁶ ունի¹⁷ կամաւորութեամբ¹⁸: 29 Իսկ մարդիկ, որք¹⁹ ի բարոյն²⁰ մասին են ոչ կատարելարար՝ որպէս զԱստուած եւ անխառն ի չարեաց, այլ մասնաւորաբար ունին զբարին՝ առաւելու-

թեամբ եւ նուազութեամբ քան զընկերս²¹:

30 Նոյնպէս²² եւ որք ի չարեացն են սահման²³, մասամբ²⁴ են ընդունակ չարութեան²⁵ առաւել կամ նուազ քան զընկերս²⁶, եւ ոչ բաւանդակապէս²⁷ եւ անխառն ի բարեաց²⁸ որպէս եւ սատանայ: 31 Եւ արդ, զայս գիտացեալ իմաստնոյս²⁹ խաւսի զայսոսիկ³⁰ յաղագս բարոյ³¹ եւ չարի³²:

32 «Ամենայն չար տանջելի» ասէ³³:

33 Աստուած բնութեամբ է բարի, վասն որոյ եւ անփոփոխելի³⁴ որպէս վերագոյնդ³⁵ ցուցաւ: 34 Իսկ արարեալքն ի նմանէ բանականացն³⁶ սեռք³⁷ ոչ բնութեամբ ու անփոփոխելի ունին զբարեացն զմասունս³⁸ ըստ Աստուծոյ, այլ կամաւորութեամբ³⁹ եւ ստացական: 35 Վասն որոյ⁴⁰, որք բարեաց գործոց լինին հետեւողք⁴¹ մարդիկք⁴², Աս-

1 B սառնամանօփ
2 BC չի՞ որպէս այլն ասացին
3 BCP եթէ
4 BC ամենայն
5 BC չի՞
6 BC ոչ այլ ինչ է. ճշմարիտ բարին փիւ ճշմարիտ բարին ոչ այլ ինչ է
7 CP բարոյն
8 C կամքն
9 BC չի՞
10 BC եւ ոչ այլ ինչ է չարութիւնն փիւ եւ չարութիւնն ոչ այլ ինչ է
11 BC չի՞
12 BC զծայրագոյն բարին եւ զբոլորն փիւ զբոլորն եւ զծայր բարեացն
13 B չի՞
14 C + եւ
15 BCP գրովանդակն
16 BC չի՞
17 P ունի ստացեալ փիւ ստացեալ ունի
18 BC չի՞
19 BC որ
20 CP բարոյն

21 BC մասնաւորաբար ունին զբարին առաւելութեամբ եւ նուազութեամբ, քան զմիմեանս եւ ոչ կատարեալ եւ անթերի եւ անխառն չարութեան՝ որպէս զԱստուած փիւ ոչ կատարելարար՝ որպէս զԱստուած եւ անխառն ի չարեաց, այլ մասնաւորաբար ունին զբարին առաւելութեամբ եւ նուազութեամբ, քան զընկերս: P զընկերս
22 B սոյնպէս
23 BC սահմանփ
24 BC + ինչ
25 C չարութեանն
26 BC չի՞ առաւել կամ նուազ, քան զընկերս
27 BCP քովանդակապէս
28 C բարութեանց P չարեաց
29 B իմաստնոյն
30 BC զայս ինչ քան փիւ զայսոսիկ
31 BP բարոյ
32 P + ասելով
33 P չի՞
34 BC չի՞ վասն որոյ եւ անփոփոխելի
35 B վերագոյն
36 BC բանականաց
37 B + որ ունին զմասն բարոյ C + որք ունին զմասն բարեաց
38 BC չի՞ ունին զբարեացն մասունս
39 P կամօփ
40 BC + եւ ի մարդկանէ
41 BC որք հետեւողք լինին բարեաց գործոց փիւ որք բարեաց գործոց լինին հետեւողք
42 BC չի՞ P մարդիկ

փոփոխելիք: 51 Քանզի յանէից փոփոխեալք առին զէութիւն¹, եւ այսպէս գոյացեալքն² այլայլին՝ որպէս եւ³ կամին՝ ի բարոյն⁴ ի չարն եւ⁵ ի չարէն ի բարին: 52 Իսկ անեղն անփոփոխելի է միշտ ի բարոյն⁶, վասն որոյ եւ անապական: 53 Եւ այս է, զոր ասեն⁷, թէ՛ Ոչ⁸ ապականացուանեղ:

54 «է չար ապականացու»: 55 Չարն, ապէ, ոչ է բնութիւն⁹ գոյացական, զի ոչ է ստեղծուած Արարչին, այլ¹⁰ պատճառ ապականութեան բարոյ¹¹ ստեղծուածին՝ խառնելովն¹² ընդ նմա՝ որպէս հիւանդութիւն¹³ առողջութեան եւ մահ կենաց: 56 Զի ըստ որում հիւանդութիւն եւ մահ¹⁴ ոչ են առանձնաբար էութիւնք, այլ առ էացելումն¹⁵ ներգործեն: 57 Եւ եթէ ոչ էր էութիւն ախտաւոր եւ բնութիւն մահկանացու, ոչ ներգործէին սոքա զիւրեանցն¹⁶ զաւրութիւն: 58 Այսպէս եւ չարութիւն, եթէ ոչ գտանէր հոգի բանաւոր եւ անձնիշխան, ոչ ունէր էութիւն: 59 Եւ¹⁷ որպէս խաւար ոչ ունի կայանալ¹⁸ մերձ անստուեր լուսոյ¹⁹, սոյնպէս²⁰ եւ չարութիւն ոչ բնաւ

հպի յէութիւն, որ բնութեամբ եւ միշտ ունի զբարին, որ է Աստուած:

60 Վասն որոյ յաւելու յասել²¹. «Չար, ուրեմն, ո՛չ է անեղ»: 61 Եթէ ապականացու է, ապէ, չարն՝ որպէս վերագոյն²² ցուցաք²³, ապա ոչ է²⁴ անեղ, զի թէ անեղ էր²⁵, ոչ ապականել²⁶: 62 Վասն զի բնութիւն²⁷, որ²⁸ զանեղութիւն ունի յինքեան, որ է յատուկ²⁹ Աստուծոյ³⁰, անմահ է³¹ եւ անապական³²: 63 Իսկ որ ապականի՝ որպէս ոչ էր եւ եղեւ, լուծանի դարձեալ յուչէութիւն ապականութեամբն:

64 «Ոչ ոք ըստ բնութեան չար»: 65 Մի՛, ապէ³³, խարեսցին մարդիկ³⁴ կարծելով³⁵ զոք բնութեամբ ունել զչարութիւն³⁶: 66 Զի բնութիւն ամենայն Աստուծոյ է ստեղծուած, եւ ստեղծեալքն յԱստուծոյ³⁷ բարի են³⁸ որպէս վկայէ բանն³⁹: 67 Իսկ եթէ ոք զմասանց հոգոյս⁴⁰, որ ի մեզ զբարկութեան եւ զցանգութիւն⁴¹, զառաւելութիւն եւ զնուազութիւն կարծիցէ բնութիւն բարոյ⁴¹ եւ չարի լինել⁴², քանզի⁴³ կամքն⁴⁴

1 B գգոացութիւն C գգոյայութիւն
2 P փոփոխեալն
3 BC չի՛
4 BCP բարոյն
5 P չի՛
6 P բարոյն
7 BP ապէ C ապէն
8 BCP + ո՛
9 BC բնութեամբ
10 P + է
11 CP բարոյ
12 BC խառնելով
13 C հիւանդութիւն
14 BC մահ եւ հիւանդութիւն փիւ հիւանդութիւն եւ մահ
15 C էացումն P յայլումն փիւ առ էացելումն
16 B զիւրեանց
17 B չի՛
18 B առկանաւոր CP առկայանալ
19 BP լուսոյն
20 BP նոյնպէս

21 BC ասել P քէ
22 BCP վերագոյնը
23 P ցուցաւ
24 P չէ փիւ ոչ է
25 B + ապա P էր անեղ փիւ անեղ էր
26 BCP ապականելը
27 B զբնութիւն
28 C իւր
29 BC չի՛
30 BC Աստուած
31 P չի՛
32 P + է
33 P չի՛
34 BC + անիմաստ մտով
35 BCP կարծել
36 BC զչարութիւնն
37 C աստուծոյ
38 P + յոյժ
39 « Հոգի . Ինչպէ . Լ »
39 C ոգոյս P հոգոյս
40 BP զցանկութեան
41 CP բարոյ
42 C սղաղ
43 P զի
44 P կամք

բնութեան¹ ծառայէ եւ ոչ բնութիւն² կամացն³: 68 Վասն որոյ ամենայն ինչ, որ կամացն Հնազանդի⁴, ոչ բնաւորական է⁵, այլ⁶ եկամուտ՝ որպէս բարկութեան⁷ բոցոյ⁸ առաւելութիւն⁹ շիջանի յերկեղէ¹⁰, եւ ցանգութիւն¹¹ յամալթոյ: 69 Ահա, զի ոչ են ապստամբք¹² ի կամացն Հնազանդութենէ, այլ ծառայ[յ]են անձնիշխանականին, վասն որոյ յիրաւի ասէ իմաստասէրս, թէ՛ Ոչ ոք ըստ բնութեան չար:

70 «Եւ վասն զի չար առարկութիւն է¹³»: 71 Զառաջին ասացեալսն յաջորդաւքս Հաստատէ, չարն ոչ է բնութիւն, ասէ¹⁴, այլ՝ առարկութիւն¹⁵, այսինքն՝ արկումն ի բնութիւնս¹⁶: 72 Որպէս յանաւթ¹⁷ արկեալ իրս ինչ¹⁸ աւտար է եւ ոչ յանաւթոյն բնութենէ, եւ¹⁹ որպէս²⁰ եւ²¹ չարութիւնն, թէպէտ եւ մտանէ յոք բնակիլ²², ոչ է ի նորին բնութենէ²³: 73 Եւ յայտ անտի²⁴ է, զի յորժամ²⁵ կամի, արտաքս Հանէ

յինքենէ, իսկ ի բնութեան²⁶ մասանց²⁷ անկարելի է հանել յանձնէ, թէեւ կամի: 74 ²⁸Դարձեալ՝ է նման չարութիւն անմաքուր զեռնոց²⁹, յորոց³⁰ թէ³¹ հեղձեալ³² յըմբելիս³³ մաքուրս³⁴ պղծի՝ սուրբն խառնելով³⁵ ընդ անսրբոյն: 75 Այսպէս եւ չարութեան³⁶ մտանելով³⁷ ի բարի արարածն Աստուծոյ՝ ի չարութիւն ըստ ինքեան զբարին դարձուցանէ:

76 Եւ զի այս այսպէս է, յաւելու ասել. «Ոչ ոք առարկութիւն³⁸ գոյացութիւն է»: 77 Այսինքն, եթէ³⁹ ոչ ի սկզբան լինելութեան մերոյ ընդ մեզ գոյացաւ չարն, այլ յետոյ, սպրդեալ ի չարին խաբէութեանց եւ յանձնիշխան մերոց⁴⁰ կամաց, արկաւ ի բնութիւնս: 78 Վասն որոյ ոչ է նա գոյացութիւն առանձին, այլ ի գոյացեալ⁴¹ մտանելով բնութիւն⁴², գոյացուցանէ⁴³ ի գոյացելումն⁴⁴ զիւր⁴⁵ ներգործութիւն⁴⁶: 79 Եւ կարծիս տայ անմտաց առանձին իւր⁴⁷ ունել⁴⁸ զգոյացութիւն⁴⁹:

1 BC բնութեանն
 2 BP բնութիւնն
 3 P կամաց
 4 P հետեւի
 5 P ոչ է, բնաւորական փխ ոչ բնաւորական է.
 6 C + է
 7 BC բարկութեանն
 8 C բոց
 9 B չի՞բոցոյ առաւելութիւն C չի՞բառաւելութիւն
 10 BP յերկիւղէ
 11 BP ցանկութիւնն C ցանկութեանն
 12 B ապստամբ
 13 C արարկութիւն B + ոչ ո՞ք առարկութիւն գոյակացութիւն է C + ոչ ո՞ք արարկութիւն գոյացութիւն է
 14 BC չարն ասէ ոչ է բնութեամբ փխ չարն ոչ է բնութիւն ասէ.
 15 C արարկութիւն
 16 BC բնութեանս
 17 B անօթ
 18 B ինչ իրս փխ իրս ինչ
 19 CP չի՞բ
 20 CP այսպէս
 21 P չի՞բ
 22 C բնակիլ
 23 A չի՞բ եւ որպէս եւ չարութիւնն ... ոչ է ի նորին բնութեանն C ոչ է ի նորա բնութեանն
 24 B անդի
 25 BC + ասորժմէ եւ

26 C բնութեանն
 27 P մասանցն
 28 BC + եւ
 29 BC + զի զորարիմակ
 30 BC ի նոցանէ P որոց
 31 BCP չի՞բ
 32 B հեղձելիս
 33 B չի՞բ P յըմբելիս
 34 BC չի՞բ
 35 P խառնելովն
 36 B չարութիւնն P չարութեանն
 37 C չի՞բ ընդ անսրբոյն: Այսպէս եւ չարութեան մտանելով
 38 C արարկութիւն
 39 PC բէ
 40 P մերոյ
 41 P գոյացեալն
 42 C բնութեան
 43 C գոյացուց<ուց>անէ
 44 BC գոյացելովն փխ ի գոյացելումն
 45 P զիւրն
 46 BC ներգործութիւնն
 47 C իւրում
 48 C չի՞բ
 49 P գոյութիւն C գոյացութիւն

80 Յայտոսիկ¹ լուծումն յաւելու ասել². «Ապա ուրեմն չարն³ ոչ է գոյացութիւն»:
81 Եւ այս յիրաւի, քանզի չէ բնաւորա-
կան: 82 Զի թէ որ արկանելով⁴ մտանէ ի
բնութիւն, չէ նա գոյացութիւն՝ որպէս եւ
ոչ գոյնք որակացեալ⁵ ի մարմին⁶: 83 Ոչ է⁷
եւ չարն գոյացութիւն, քանզի արարկու-
թիւն⁸ եւ նա:

84 «Ամենայն բնդդիմակքն⁹, ասէ, մի-
մեանց ապականիչք»:
85 Այս¹⁰ բնութեան¹¹ հետեւի, քանզի ցրտութիւն եւ ջերմութիւն,
խոնաւութիւն եւ չորութիւն, հակառակ գո-
լով միմեանց, ապականեն զմիմեանս¹²:

86 Վասն որոյ յաւելու ասել. «Հակառակք
ուրեմն ոչ են անապականք»:
87 Որպէս բարի եւ չար, արգարութիւն եւ անիրաւութիւն,
ստութիւն եւ ճշմարտութիւն ապականեն եւ
ապականին յիրեբաց: 88 Քանզի յորժամ
մտանէ¹³ ի սոցանէ յանձն եւ առկայանայ ի
նմին ախորժաբար, հարկ լինի հակառակին¹⁴
իւրոյ¹⁵ արտաքս ելանել, մանաւանդ թէ լու-
ծանիլ յապականութիւն: 89 Թէ¹⁶ բարին¹⁷
մտանէ՝ չարն եղձանի, եւ եթէ չարն՝ բարին:
90 Երկոցունց¹⁸ ի միասին լինել¹⁹ անկարելի
է՝ որպէս ոչ լուսոյ եւ ոչ²⁰ խաւարի:

91 «Ոչ ինչ անեղ փոփոխելի»:
92 Յէրցս²¹ ոչ²² ինչ է²³ անեղ, բայց միայն Աստուած,
եւ զի անեղ²⁴, նորին աղազաւ եւ անփոփո-
խելի²⁵: 93 Քանզի ոչ ըստ արարածական
բնութեան յոչէից փոփոխել²⁶ եկն ի յեղե-
լութիւն²⁷, որպէս զի եւ յայնմանէ²⁸ հնար
լիցի փոփոխելոյ, այլ ըստ որում անեղ գո-
լով էութեամբ²⁹, անփոփոխելի է եւ բնու-
թեամբ եւ որովք ընդ բնութեամբն պարու-
նակին բարեացն մասամբք:

94 «Եւ փոփոխելի³⁰ բարին պարտեալ ի
չարէն»:
95 Եղական բնութիւնք, քանզի³¹
փոփոխելիք են բնութեամբք³², փոփոխելի³³
եւ բարին առ³⁴ նոսա: 96 Եւ զփոփոխա-
կան³⁵ բարին պարտեալ, ասէ, ի չարէն ոչ
զաւրութեամբ չարին եւ տկարութեամբ
բարոյն³⁶, այլ յորժամ ունաւղ զբարին
անձն նախալաւժար կամացն ընտրու-
թեամբ տեղի տայ չարին: 97 Յայնժամ բա-
րոյն³⁷ փախուցեալ ի չարէն³⁸ յաղթիլ ա-
սի³⁹, որպէս լոյս ի խաւարէ⁴⁰ հալածեալ⁴¹:

98 «Բարի, ուրեմն ոչ է անեղ»:
99 Որ-
պէս ճարտարապետ զշինուած, այսպէս եւ
իմաստասէրս յարմարապէս կարգէ զբանս:

1 BC յայտոցիկ
2 P չիբ
3 C չարին
4 B առարկութեամբ C արկութեամբ
5 BCP որակաց
6 P մարմնի
7 BC +ապա
8 BP առարկութիւն + է.
9 C ընդդիմակբ.
10 P այսինքն
11 P բնութեանն
12 P զիրեբաց
13 BC + մի
14 BC հակառակի
15 BC նորին
16 BCP եթէ
17 C բարի
18 BC երկուցն
19 P լինիլ
20 PC չիբ

21 B + եւ
22 B + մի
23 BC + բնութիւն
24 B + է
25 BC + է
26 BCP փոփոխել
27 P լինելութիւն
28 BC + գոր ստացաւ լինելութեամբ
29 B բնութեամբ
30 B անփոփոխելի
31 BC վասն զի
32 BC էութեամբ P էութեամբ
33 BCP + է
34 BC որ ի փխ առ
35 B զփոփոխակ
36 CP բարոյն
37 CP բարոյն
38 P + զոր
39 CP ասէ
40 P + լինի
41 B հալածելոյ

100 Նախ եցոյց վասն չարին, թէ ոչ է՛ անեղ եւ ոչ անապական, եւ ոչ բնութիւն² առանձին³, եւ ոչ արարած Աստուծոյ: 101 Այլ ի կամս ազատութեան մերոյ է էացուցանելն⁴ զնա ի մեզ կամ յոչգոյութիւն⁵ փոփոխել⁶: 102 Զսոյն⁷ եւ վասն բարոյն⁸ ասէ, թէ ոչ է անեղ⁹: 103 Եւ զիա¹⁰ ոչ է¹⁰ անեղ բարին¹¹. զի ահա Աստուած, որ բարի¹² է՝ նոյն եւ անեղ, եւ զի անեղ՝ նոյն եւ բարի, անփոփոխելի: 104 Այլ զայս ոչ վասն առ¹³ Աստուած¹⁴ բարոյն¹⁵, որ բնութեամբ է եւ ոչ փոփոխմամբ, ասէ, այլ յաղագս որ առ եղական բնութիւնս ներգործի¹⁶ բարին, որ է¹⁷ փոփոխական, զորմէ ասաց՝ Պարտեալ ի չարէն: 105 Զի որպէս մեք եղականք եւ փոփոխելիք, ըստ նմին¹⁸ եւ բարին, որ ի մեզ: 106 Այսպէս է¹⁹ եւ չարն՝ որպէս վերագոյն²⁰ ասացաւ²¹: 107 Զի թէ բնութեամբ էր ի մարդն բարին եւ չարն, ո՛չ էր Հնար բարի եղելումն ի չար փոխիլ²² կամ չարին ի բարի: 108 Նա աւանիկ եւ ի²³ միում²⁴ անձին գոյ Հնար երբեմն բարի

լինել, որ չարն է, եւ չար¹ որ բարին²⁵: 109 Վասն որոյ յիրաւի ասէ, թէ ոչ է անեղ բարին, քանզի²⁶ ի մէնջ էանայ²⁷: 110 Այլ²⁸ որպէս առողջութիւն հեռացեալ զայ ի մեզ վերստին ի փութոյ բժշկական արհեստից, այսպէս եւ ի բաց կացեալն ի մէնջ²⁹ բարին³⁰ վասն մտից չարութեան³¹, մտանէ դարձեալ ի մեզ, յորժամ զեկամուտ չարութիւն³² Հալածեմք ի սրտից³³:

111 «Անեղն ոչ է ցանգացաւ³⁴ ապականութեան ուրուք եւ ոչ ապականիչ»: 112 Որ անեղ է, ասէ, նոյն եւ բարի է բնութեամբ, եւ որ այսպէս³⁵ բարի³⁶ նոյն եւ անապական: 113 Եւ անապական բարին ոչ ինքն ապականէ զորք եւ ոչ ցանգայ³⁷ ընդ ապականութեան³⁸ ուրուք, այլ զամենեցուն կամի բարի լինելն³⁹ որպէս զինքն եւ զկեալն՝ որպէս վկա[յ] է առաքեալ զԱստուծոյ՝:

114 «Իսկ չարն փափաքաւ⁴⁰ է ապականութեան»: 115 Որպէս բարին⁴¹ սիրող գոլով բարեաց կամի ոչ միայն զինքն, այլ եւ զամենեսեան լինել⁴² բարի՝ ըստ իւրում նմանութեան⁴³, այսպէս եւ չարն: 116 Վասն զի

1 P չէ փխ ոչ է
 2 P չի՛ր
 3 A չի՛ր քէ ոչ է անեղ...բնութիւն առանձին
 4 B էացուցանել C էացուցանելով
 5 P յոչելութիւն
 6 P փոխել C փոփոխել
 7 BC զայն
 8 P բարւոյն
 9 B + բարին
 10 BC չի՛ր
 11 B չի՛ր
 12 P բարին
 13 B չի՛ր
 14 B աստուծոյ + միայնոյ C աստուածայնոյ
 15 P բարւոյն
 16 C գործի
 17 B + առարկութեամբ եւ C + արարկութեամբ եւ
 18 P նմանապէս փխ ըստ նմին
 19 CP չի՛ր
 20 BC վերագոյնն
 21 C ասացաւ
 22 B փոփոխիլ C փոփոխել
 23 BC չի՛ր
 24 C միոյ

25 BCP + է
 26 P զի
 27 C է անսալ փխ էանայ
 28 C չի՛ր
 29 BC չի՛ր ի բաց կացեալն ի մէնջ
 30 BC գրարին + յորժամ կամիմք գոյացուցանեմք ի մեզ
 31 P չարութեանն
 32 P չարութիւնն
 33 P + մերոց BC չի՛ր վասն մտից չարութեան ... հալածեմք ի սրտից
 34 BC ցանկացող
 35 BC չի՛ր
 36 BC + է բնութեամբ P + է
 37 B ցանկա P ցանկայ C ցանգա
 38 BC ապականութիւն
 39 P լինիլն
 * ՀՄԳ. ԸՆՏ. ԻՆՉ
 40 BP փափագող
 41 B բարի
 42 P լինիլ
 43 P նմանութեանն

նախ զինքն ապականեաց չարութեամբն, կամի եւ փափաքէ¹, եւ որչափ ձեռնհաս լինի՝ ներգործէ, զի եւ² այլք ապականեսցին անկեալք³ ի նոյն չարութիւն: 117 Եւ յայս կամս⁴ է առաջին նախաչարն⁵ սատանայ, եւ ապա չարասէրք ի մարդկանէ:

118 «Չար ուրեմն ոչ է անեղ»: 119 Նախ զբարին ասաց ոչ գոլ անեղ, ոչ զոր առ Աստուած, այլ զոր առ եղական բնութիւնս: 120 Յետ այնր⁶ ըստ կարգի ասէ եւ յաղագս չարին, թէ՛ Չար ուրեմն ոչ է անեղ: 121 Եւ յիրաւի, զի ոչ բնութեամբ է յոք եւ ի⁷ սկզբանէ եւ միշտ, այլ եկամուտ եւ յետոյ մտեալ եւ փոփոխական: 122 Եւ յայտ⁸ յայնմանէ⁹ է, զի ոչ կարէ չարն¹⁰ ակամա[յ] բռնադատել զոք¹¹ ոչ լինել¹² բարի, նաեւ ոչ բարին հարկէ զոք ոչ լինել¹³ չար¹⁴: 123 Այլ նախալուծար կամք հոգոյն¹⁵ ի մէջ կացեալ երկաքանչիւրոցն, յորում հակամիտ է ընտրողութիւն¹⁶ եւ յաւժարութիւն¹⁷, եթէ ի բարին եւ եթէ ի չարն զայն յինքն ձգէ¹⁸:

124 «Իսկ աստուածային գիրք տանջանաց մատենն ոչ միայն զայլ չարսն, այլ եւ զնոյն ինքն՝ զբանսարկուն»: 125 Հաստատէ վասն չարին, թէ ոչ է¹⁹ անեղ, նաեւ՝ ոչ էութիւն յեղականաց²⁰ առանձին, այլ՝ ա-

ռարկութիւն²¹ ի բնութիւն²² սիրողացն զնա: 126 Ըստ որում տանջանաց մատնին յիրաւի²³ բանսարկուն եւ որք ընդ²⁴ նովաւ չարք եղեալք ի մարդկանէ, քանզի կամաւ եւ ոչ ի հարկէ²⁵ սիրեցին զչարն եւ առեցին զբարին: 127 Եւ զորս²⁶ ասէ²⁷ յաստուածաշունչ²⁸ գրոց²⁹ վկա[յ]ել³⁰, եթէ³¹ տանջելոց է սատանայ եւ ամենայն գործողք չարեաց: 128 Եւ ուր ասեն յիշեցեալ ի Գիրս տանջանք չարաց ի բազում տեղիս՝ մանաւանդ ի Տեառնէ ասացեալքն. «Ձչարն³², ասէ³³, չարաւ կորուսցէ», եւ «Ծառ, որ բերէ պտուղ չար հատանի եւ ի հուր անկանի»³⁴: 129 Եւ յաղագս սատանայի, զի տանջեսցի, տէրունականն վկա[յ]է³⁵ բան. այն, զի ասէ³⁶ առ ձախակողմանս³⁷, եթէ³⁸. «Երթա՛յք յինէն, անիծեալք, ի հուրն յաւիտենից³⁹, որ պտորատեալ է սատանայի⁴⁰»⁴¹: 130 Եւ⁴¹ ինքն իսկ⁴² բանսարկու⁴³, գիտելով⁴⁴ անվրէպ⁴⁵ զժա-

1 BCP փափագէ
2 C եւ զի փխ զի եւ
3 P անկեալ
4 C կամ՝ BC + նախ
5 BC չարն
6 BC ապա փխ յետ այնր
7 B յի
8 B յայտնի
9 P անտի
10 BC չիբ
11 BC + չարն
12 P լինելի
13 C չիեմել փխ ոչ լինելի
14 A չիբ նաեւ ոչ բարին հարկէ զոք ոչ լինելի չար
15 CP հոգւոյն
16 BCP ընտրողութիւնն
17 BCP յոժարութիւնն
18 P ձգէ յինքն փխ յինքն ձգէ
19 P է փխ ոչ է
20 B եղականաց

21 C արարկութիւն
22 B բնութեան
23 BC արդարապէս
24 BC չիբ
25 BC չիբ եւ ոչ ի հարկէ
26 CP զոր
27 BC ասեն P + յաղագս
28 P աստուածաշունչ
29 BC +ասէ P գրոցն +է
30 BC վկաեալ
31 P թէ
32 C գչարսն
33 C չիբ
* Մ-դէ. ԻԼ 41
# Մ-դէ. Գ 10
34 A չիբ եւ ուր ասեն յիշեցեալ ... եւ ի հուր անկանի եւ
35 P վկայէ տէրունականն փխ տէրունականն վկայիլէ
36 P չիբ այն զի ասէ:
37 BC չիբ յաղագս սատանայի ... առ ձախակողմանսն
38 B թէ P ասելով փխ թէ
39 BC չիբ
40 P + եւ հրեշտակաց նորալ
Մ-դէ. ԻԼ 41
41 BC + գի
42 BCP չիբ
43 BC քանսարկուն
44 B գիտէ
45 C անվրէպ գիտէ փխ գիտելով անվրէպ P գիտելով զայս քանսարկուն փխ քանսարկու գիտելով

մանակ¹ տանջանաց իւրոց, ասէր առ Տէրն², յորժամ տանջէր աներեւոյթաբար ի նմանէ՞³ առ այրն այս մտեալ⁴. «Աղա- չեմք⁵, մի՛ յառաջ քան զժամանակն տան- ջեր⁶ զմեզ⁷»:

131 Եւ զի տանջին եւ չարք ի մարդկա- նէ՛ յամենայն Գիրս վկայի, եւ մանաւանդ ի Տեառնէ ասացելովքն՝ որպէս ասէ՞⁸, թէ՞⁹. «Որոց զբարիս¹⁰ գործեալ իցէ¹¹, ի յարու- թիւն կենաց յարիցեն¹², եւ որ¹³ զչար արա- րեալ իցեն¹⁴ ի յարութիւն դատաստա- նաց»⁵: 132 Եւ դարձեալ, թէ. «Երթիցեն նոքա ի տանջանս յաւիտենականս¹⁵»⁶:

133 «Ասեն¹⁶ եւ ամենայն տանջանաց մատնեալն այլայլելի է»: 134 Որպէս վասն տանջանաց չարացն¹⁷ պատմեն Գիրք, «Ա- սեն» ասէ եւ զայս, թէ՛ ամենայն, որ տան- ջանաց մատնի¹⁸, այլայլի¹⁹ յիւրոյ²⁰ բնու- թենէն²¹: 135 Վասն որոյ յայտնի է²² այ-

տու²³, թէ ոչ է չարն²⁴ անեղ եւ ոչ²⁵ անա- պական, այլ՝ եղական եւ փոփոխելի²⁶, վասն²⁷ զի տանջի եւ յաղագս²⁸ տանջա- նացն այլայլի:

136 Ըստ որում յաւելու ասել²⁹. «Ոչ ոք այլայլելի³⁰ անեղ»: 137 Զի թէ³¹ տան- ջանքն այլայլեն զնա ի բնութենէ³², զիս³րդ է անեղ, քանզի անեղն ոչ ընդ տանջանաւք արկանի³³ եւ ոչ այլայլի³⁴, ո- րում ոչ փոխիլ ի բարոյն³⁵ եւ չար լինելի³⁶ Հնար է³⁷, այլ կայ, մնայ անփոփոխելի³⁸ յիւրականն³⁹ բնութենէն⁴⁰:

138 «Ապա ուրեմն⁴¹ ոչ ինչ ի չարեացն է անեղ»: 139 Եթէ⁴² այս խոստովանելի է յամենեցունց⁴³, ասէ, զի որ այլայլի ի բնութենէ, չէ անեղ, ապա⁴⁴ զի չարն այ- լայլի տանջելովն, ոչ ունի նա զբնու- թիւն⁴⁵ անեղութեան:

140 «Որք բոլորովին ընդդիմակքն են, ոչ ինչ ունին Հաւասար»: 141 Ի Հակառա- կաց⁴⁶ իրաց Հաստատէ զբանս: 142 Են, ա-

1 C գժամանակս
2 BC ցՏէրն փ/ս առ Տէրն
3 BC ի նմանէ, աներեւութաբար փ/ս աներեւոյթաբար ի նմանէ
4 BC չի/՛ առ այրն այս մտեալ P չի/՛ անվրէպ գժամա- նակ տանջանաց... այրն այս մտեալ
5 BC չի/՛ P աղաչէր + գՏէրն
6 P տանջել
7 P չի/՛
8 Չ՝՝՝՝. Ո՛՛-՝՝՝. Լ՛ 29
9 P չի/՛ որպէս ասէ
10 P բարիս
11 P է
12 P չի/՛
13 P որոց
14 P չի/՛ արարեալ իցեն
5 Յ՝՝՝՝. Լ՛ 29
15 BC չի/՛ եւ զի տանջին... ի տանջանս յաւիտենա- կանս P չի/՛ եւ դարձեալ... յաւիտենականս
6 Ո՛՛-՝՝՝. Ի՛ 46
16 A չի/՛
17 C չարաց
18 B մատնէ
19 B այլայլէ
20 BC յիւրմէ; P յիւր
21 B բնութենէ
22 BC յայտնի լինի փ/ս յայտնի է

23 BC չի/՛
24 B չար P չարն չէ. փ/ս ոչ է չարն
25 BC չի/՛
26 BC չի/՛ այլ եղական եւ փոփոխելի
27 P չի/՛
28 BC վասն
29 P չի/՛
30 B այլայլի C +լեալ
31 C եթէ
32 BC տանջանովն այլայլի յիւրմէ, յերեւելն (C երեւե- նէն) փ/ս տանջանովն այլայլեն զնա ի բնութենէ
33 BC անկանի
34 B այլայլի ոչ փ/ս ոչ այլայլի
35 P բարոյն
36 P լինի չար փ/ս չար լինել
37 BC չի/՛ որում ոչ փոխիլ ի բարոյն եւ չար լինել հնար է
38 P անփոփոխ
39 BP յիւրական
40 BC բնութենէ
41 BC + ասէ
42 B եթէ
43 P յամենեցունց է փ/ս է յամենեցունց
44 B + ուրեմն
45 P բնութիւն
46 BC հասարակաց

սէ, որ մասամբ իւրիք հակառակին միմեանց եւ մասամբ ինչ հաւասարին՝ որպէս տարերք եւ եղանակք¹: 143 Եւ են, որք բուրովին հակառակին՝ որպէս լոյս եւ խաւար, մահ եւ կեանք, չար եւ բարի, որք եւ ոչ բնաւ հաղորդութիւն² ունին³ առ միմեանս:

144 Վասն որո[յ] յաւելու ասել⁴. «Որպէս զի ամենայն⁵ հարկաւորութեամբ, որ միուսն է գոյացեալ, միւսուսն եւս⁶ ոչ⁷ գոյանայ»: 145 Այսոքիկ, ասէ, ոչ ի մասնականէ⁸ հարկէ են, զի լուծանիցին, այլ՝ ամենայն հարկաւորութեամբ: 146 Զի որ լոյս է⁹ գոյացեալ, ոչ կարէ փոփոխիլ եւ խաւար գոյանալ, եւ ո՛չ դարձեալ¹⁰ խաւարն¹¹ լոյս, ո՛չ կեանք՝ մահ, եւ ո՛չ մահ¹² կեանք, ո՛չ չարն՝ բարի եւ ո՛չ բարին՝ չար, ո՛չ եղականն՝ անեղ եւ ո՛չ անեղն՝ եղական:

147 «Եւ է գոյացեալ բարութեան¹³ զոլ անեղն»: 148 Եւ զիա՞րդ նախ վասն բարոյն¹⁴ ասաց¹⁵, թէ ոչ է¹⁶ անեղ, եւ այժմն¹⁷, թէ¹⁸ բարութեան¹⁹ գոյացեալ է անեղն: 149 Ոչ զայս ասելով²⁰ ինքն ինքեան հակառակի, այլ կրկին ցուցանէ զկերպա-

րանս²¹ բարոյն²²: 150 Զմինն²³ անեղ, որ է²⁴ առ անեղական²⁵ բնութեանն Աստուծոյ՝ միշտ եւ անփոփոխելի, եւ զմիւսն՝ եղական, որ առ եղականացս²⁶ գոյանա[յ] սեռ²⁷ առարկութեամբ²⁸ եւ²⁹ փոփոխական, զոր եւ պարտիլ³⁰ ասէ ի չարէն: 151 Քանզի³¹ միշտ պատերազմին ի³² մեղ բարին եւ չարն՝ որպէս ջերմութիւն եւ ցրտութիւն: 152 Եւ որում տեղի տայ անձնիշխան³³ կամքն, զի յաղթեսցէ, նա գոյանայ յինքեան եւ բնակէ ի նմա:

153 «Զար ուրեմն ոչ ինչ յայսցանէ գոյանայ³⁴, բայց միայն չարութիւնն³⁵»: 154 Զորաւրինակ՝ խաւար, ասէ, ոչ յայլ ինչ կարէ³⁶ ձեւանալ³⁷, բայց³⁸ ի մթին կերպարան³⁹: 155 Նոյնպէս եւ չարութիւն⁴⁰ ո՛չ անմահութեան եւ ո՛չ անապականութեան եւ ո՛չ այլ ինչ⁴¹ իրիք, որ բարեացն⁴² են⁴³ մասունք լինին⁴⁴ պատճառք⁴⁵ առ որս բնակէ, այլ մահու միայն⁴⁶ եւ ապականութեան:

1 C եղականի
2 BC հաւասարութիւն
3 P հաղորդիմ միմեանց փխ հաղորդութիւն ունին առ միմեանս
4 P + ասէ
5 B գամենայն
6 C եւ
7 B ոչ եւս փխ եւս ոչ
8 BC մասնաւոր P մասնական
9 B չի՞ր
10 P չի՞ր
11 P խաւար
12 BC մահն
13 B բարութեանն
14 C բարոյն
15 P ասաց զբարոյն փխ վասն բարոյն ասաց
16 P չէ փխ ոչ է
17 P այժմ
18 P երէ
19 BC բարութեանն P նմա
20 P յայսոսիկ փխ զայս ասելով

21 B կերպարանս
22 CP բարոյն
23 C զմին
24 B չի՞ր
25 BC անեղ
26 BC եղականս
27 BC որ է փխ սեռ
28 C արարկութեամբ
29 P չի՞ր
30 B պարտիլ
31 P զի
32 C ընդ
33 BC անձնիշխանական
34 B չի՞ր
35 C չարութիւն
36 P չի՞ր
37 P ձեւանայ
38 C + միայն
39 P կերպ
40 B չարութիւնն
41 BCP չի՞ր
42 BC բարեաց
43 P չի՞ր
44 BCP լինի
45 BC պատճառ
46 P չի՞ր

156 «Ամենայն, որ իրաւացի փափաքէ¹ ումեք², յարմարեալ ունի գփափաքումն³, եթէ դիւրարնութեամբ⁴ բաղձայցէ»։ 157 Մանաթ իրաւք հաւանական առնէ զբանս, քանզի⁵ մարդս զաւղոյ ունի կերպարան⁶, զի ըստ որում⁷ նա ի հակառակսն⁸ փոփոխի՝ ի լոյս եւ ի խաւար, ի ջերմութիւն եւ ի սրտութիւն։ 158 Այսպէս եւ սա՝ երբեմն զբարոյ⁹ ձգէ յինքն¹⁰ գփափաքումն¹¹ եւ երբեմն զչարի՝ ըստ անձնիշխանական¹² մտացն¹³։ 159 Բայց չարին անիրաւաբար տա[յ] տեղի, իսկ բարոյն¹⁴ իրաւամբք¹⁵։ 160 Ձորմէ ասէ աստանաւր իմաստասէրս. «Ամենայն որ իրաւացի փափաքէ¹⁶ ումեք, յարմարեալ ունի¹⁷ գփափաքումն¹⁸»։ 161 Եւ զի¹⁹նչ է իրաւացի փափաքումն¹⁹, որ յարմարեալն է²⁰, եւ²¹ կամ ո՞ր²² անիրաւն, որ առանց յարմարութեան է։ 162 Իրաւացի փափաքումն²³ է, որ²⁴ ճշմարիտ բարոյն²⁵

փափաքիցէ²⁶, այսինքն²⁷ Աստուծոյ եւ աստուածայնոցն, որոյ զաւրութիւն ի լինելութեան²⁸ տնկեալ²⁹ է ի բնութեանս³⁰։ 163 Իսկ³¹ զարթուցանելն զնա ի մեզ ի մէնջ պահանջի գործովք առաքինութեան։ 164 Եւ³² այս է իրաւացի փափաքումն³³, զոր ասեն³⁴։ 165 Եւ վա՞սն էր³⁵ իրաւացիքանզի³⁶ ընաւորական³⁷ է եւ ոչ եկամուտ, բարի է եւ ոչ չար։

166 Վասն որոյ³⁸ զայս բաղձումն³⁹, եթէ դիւրարնութեամբ ոք ունիցի⁴⁰, ասէ⁴¹, այսինքն⁴² ոչ ի հարկէ կամ ի պատճառէ⁴³ իրիք շարժեալ եւ կամ կեղծաւորութեամբ⁴⁴ կերպարանեալ⁴⁵, այլ նախալաւժար կամաւք եւ հաճութեամբ յարմարեալ եւ ոչ անյարմար ունի գփափաքումն⁴⁶, այսինքն⁴⁷ իրաւամբ⁴⁸ եւ ոչ անիրաւութեամբ⁴⁹։ 167 Նաեւ⁵⁰ «յարմարեալ» վասն այնորիկ⁵¹ ասէ⁵², զի միանայ ընդ բնութեան⁵³ այս սիրոյ տար-

1 B փափագէ P փափագի
 2 P + առ այն
 3 BP գփափագումն
 4 BC դիւրար բնութեամբ փիս դիւրարնութեամբ
 5 P զի
 6 B կերպարանս C զկերպարանս
 7 P որպէս փիս ըստ որում
 8 P հակառակէն
 9 B գրարոյն
 10 B + յինքն
 11 B գփափագումն
 12 C անձնիշխան
 13 P բարոյն եւ չարի երբեմն երբեմն փափագէ անձնիշխան կամո՞ք փիս երբեմն գրարոյն ձգէ յինքն գփափաքումն եւ երբեմն՝ զչարի ըստ անձնիշխանական մտացն
 14 CP բարոյն
 15 P իրաւացի
 16 BCP փափագէ
 17 P + առ այն
 18 BC գփափագումն P փափագն
 19 B փափագելն C փափագումն
 20 P զի¹⁹նչ է իրաւացին եւ յարմար փափագն փիս եւ զի¹⁹նչ է իրաւացի փափաքումն, որ յարմարեալն է
 21 BC չի՞ր
 22 C + է
 23 C փափագումն
 24 P չի՞ր եւ կամ որ անիրաւն ... իրաւացի փափաքումն է, որ

25 P բարոյն
 26 BC փափագիցէ P տոփիլ
 27 P չի՞ր
 28 BCP լինելութեան
 29 B տնկեալ
 30 P մեզ
 31 BP եւ
 32 P չի՞ր
 33 C փափագումն P փափագն
 34 P չի՞ր գոր ասեն
 35 BC ընդէ՞ր փիս վասն էր
 36 P զի
 37 CP ի բնէ փիս բնաւորական
 38 C + եթէ P գոր փիս վասն որոյ
 39 P չի՞ր զայս բաղձումն
 40 P ունի
 41 P չի՞ր
 42 C բէ.
 43 P չի՞ր կամ ի պատճառէ
 44 P կեղծիւք
 45 BC կերպարանո՞ք կեղծաւորեալ փիս կեղծաւորութեամբ կերպարանեալ
 46 BC գփափագումն P գտնէն
 47 BP այս է փիս այսինքն
 48 BC իրաւամբ
 49 P անիրաւաբար
 50 P եւս
 51 B այսորիկ
 52 P չի՞ր վասն այնորիկ ասէ
 53 BC բնութեանն

տութեանցն¹, որով յիմարեցաւ խոհակա-
նութեան² մասն հոգոյն³, բռնադատեալ
ձգի յանբան եւ յանիրաւ փափաքումն⁴:

177 Վասն որոյ⁵ եւ⁶ ասէ⁷. «Ապա ու-
րեմն յապականացուացն է չարութիւնն»:
178 Եթէ այսպէս է⁸ որպէս եւ էն⁹ ճշմա-
րիտ, զի իրաւացի փափաքումն¹⁰, որ է բա-
րին, յարմարի ընդ բնութիւն¹¹ բանակա-
նին, եւ անիրաւն, որ է չարն¹², ներհակ է
բնութեան: 179 Յայտ է այսու¹³, թէ չա-
րութիւն¹⁴ յապականացուացն է: 180 Այ-
սինքն, թէ զորաւրինակ ապականեալ
մասն նիւթոյ, խմորոյ եւ քացախոյ եւ
կամ այլ իրիք խառնելով յայն¹⁵ նիւթ¹⁶, որ
անշփոթ¹⁷ ունի զբնութիւն¹⁸, ապականէ¹⁹
զնա ըստ իւրում²⁰ ապականութեան²¹, ըստ
առաքելոյ²². «Փոքր մի խմոր զամենայն
զանգուածն խմորէ²³»:
181 Այսպէս եւ
չարութիւն²⁴ մերձենալով յոգի, որ տակա-
ւին յիւրականն է բարոջ²⁵ յանմեղութեան
եւ ի սրբութեան, ապականէ եւ զնա ին-

քեամբ՝ որպէս եւ ինքն է²⁶ ապականեալ:
182 Ըստ գրեցելումն²⁷, թէ²⁸. «Որ մերձե-
նայ ի Քրիստոս արդարութեան²⁹ գոր-
ծաւք³⁰ մի հոգի է, եւ որ մերձենայ ի պոռ-
նիկն³¹ պղծութեան մեղաւք՝ մի մարմին
է»³²: 183 Եւ ըստ որում, լուսոյ ծագումն
լուսաւոր առնէ զաւղ, եւ խաւարն մթա-
ցուցանէ զնոյն³³: 184 Սոյնպէս եւ բա-
րոյն³⁴ մերձաւորութիւն յոգի ի բարի փո-
խէ³⁴ զնա, իսկ չարութեան³⁵ ի չար³⁶:

185 «Եւ եթէ յապականացուացն է, ա-
պականի եւ ինքն»³⁷: 186 Թէպէտ եւ
զայնս³⁸, ասէ, առ որս մերձենայ, ապակա-
նէ չարութիւնն, բայց եւ ինքն իսկ³⁹ յոչ
գտանել⁴⁰ նիւթոյ⁴¹, յորում ներգործէ
զիւրն զաւրութիւն, լուծանի յապականու-
թիւն. աստ՝ մասնաւորաբար առ այնոսիկ,
ոյք⁴² խտորին ի չարէ⁴³ եւ առնեն զբա-
րիս⁴⁴, իսկ ի⁴⁵ հանդերձելումն՝ հանրա-
պէս⁴⁶, յորժամ «պակասին մեղաւորք յերկ-
րէ եւ ամբարիշտք⁴⁷ ոչ⁴⁸ եւս գտանիցին⁴⁹ ի

1 B հեշտութեանցն
2 BC խոհականութեանն P չի՛ որով յիմարեցաւ խո-
հականութեան
3 P հոգւոյն
4 CP փափագումն
5 BC +յաւելու
6 BCP չի՛
7 BC ասել
8 BC + ասէ
9 P է + իսկ
10 BCP փափագումն
11 C բնութեան
12 P չի՛ որ է չարն
13 B ապա C չի՛
14 BC չարութիւնն
15 P ի
16 BC չի՛ P ինչ
17 P + է
18 BC գրնութիւնն P չի՛ ունի գրնութիւն
19 C + եւ
20 P իւրն
21 BC ապականութեանն P չի՛
22 P որում փիտ առաքելոյ
23 BC չի՛ ըստ առաքելոյ... զանգուածն խմորէ
= Գ. 2. Է. 9
24 BC չարութիւնն
25 P բարւոջ

26 C չի՛
27 P որում
28 P չի՛
29 P արդար
30 BCP գործով
31 P պոռնիկ
Հմմտ. Է. Կ. 7. 9. 17, 16
32 B զնոյնն
33 P բարւոյն
34 C փոփոխէ
35 B չարութիւն CP չարութիւնն
36 B չարն
37 BC չի՛ եւ եթէ յապականացուացն է, ապականի եւ
իւնն
38 P գայն
39 P իսկ
40 B գտանելն
41 BC նիւթ
42 C որք P որ
43 BC չարէն
44 P չի՛ եւ առնեն զբարիս
45 B չի՛
46 P հանրականապէս
47 B ամբարիշտք
48 P մի՛
49 PC գտցին

սմա»¹ ըստ մարգարէին¹: 187 Ձի որպէս յառաջնումն ընդ մեղացն եւ զմեղաւորսն² ջնջեաց ջրհեղեղաւն, սոյնպէս³ յերկրորդին ընդ չարացն եւ զչարութիւն⁴ մաքրեսցէ⁵ հրով: 188 Եւ գորաւրինակ⁶ հուր, յոչ լինել⁷ հրայրեացական⁸ նիւթոյ, շիջանի, նոյնպէս⁹ եւ չարութիւն¹⁰, յոչ գտանել¹¹ զմեղսասիրաց¹² անձինս յորս¹³ բնակէ եւ ներգործէ, բառնի ի միջոյ: 189 Եւ ըստ որում մահ ի յոչ լինել¹⁴ մահկանացուաց լուծանի¹⁵, այսպէս եւ չարն՝ յամենեցունց¹⁶ բարի լինելն¹⁷ կորնչի ապականութեամբ:

190 «Եւ ապականեալն¹⁸ ոչ է անեղ»:
191 ¹⁹Իրրեւ հաստատեաց վասն չարութեան²⁰, թէ²¹ ապականէ եւ ապականի, ըստ կարգի դնէ եւ զայս²² թէ՛ Ապականեալն ոչ է անեղ: 192 Վասն²³ զի որ անեղ է՝ որպէս Աստուած²⁴, նաեւ անապական է²⁵, նոյն եւ՝ բնութեամբ բարի: 193 Իսկ չարութիւն²⁶, վասն զի ապականացու է եւ լուծական, նորին աղազաւ ոչ է անեղ:

194 «Եւ եթէ²⁷ անեղ իցէ չարութիւն²⁸, ըստ բնութեան նմա գոյանայ²⁹ չար գոլ»:
195 Եթէ ոք, ասէ, հակառակի անեղ ասել զչարութիւն³⁰, ասացէ՛ ապա թէ³¹ ամենայն ոք, որ ունի զնա յինքեան, բնութեամբ ունի եւ ոչ առարկութեամբ³²: 196 Եւ որ բնութեան³³ հետեւի եւ գործէ, անմեղադրելի է՝ որպէս եւ կարգ բանիս³⁴ ցուցանէ:

197 «Ոչ ոք ըստ բնութեան գործելով մեղանչէ»:
198 Եթէ բնութեամբ է³⁵, ասէ, չարն³⁶ առ որ³⁷ ասեն³⁸, չեն³⁹ ընդ մեղադրութեամբ⁴⁰ կամ⁴¹ ընդ⁴² պատժեաւք⁴³, որք ունին զնա: 199 Քանզի որ⁴⁴ բնութիւն⁴⁵ պահանջէ եւ գործէ ոք զհարկաւոր⁴⁶ կիրս⁴⁷, ոչ մեղանչէ՝ որպէս ուտելն, եւ ըմպելն⁴⁸ եւ այլքն⁴⁹, որ ըստ այսոցիկ:

200 «Չար ուրեմն մեղանչէ»:
201 Մի՛ ոք, ասէ, խաբեսցի⁵⁰ կարծել⁵¹, թէ բնու-

1 P չի՛ ըստ մարգարէին
2 BC մեղաւորս
3 C + եւ
4 BC գչարութիւնն
5 BC մարիւ էյաշխարիէ
6 BC Բանգի որպէս փիւ եւ գորաւրինակ
7 P լինիլ
8 BCP հրայրեացական
9 B սոյնպէս
10 B գչարութիւնն C չարութիւնն
11 C գտանելն
12 C մեղսասիրաց
13 BC առ որս փիւ յորս
14 BC գոլ P լինիլ
15 BC ապականի + կորստեամբ
16 BC յամենեցունց
17 P լինիլն
18 BC + ասէ
19 C + իսկ
20 BC չարութեանն
21 P եթէ
22 BC գպցն
23 C + որոյ
24 BCP գԱստուած
25 BC չի՛
26 B չարութեան

27 B եթէ
28 C ըստ չարութեան փիւ չարութիւն
29 B գոյանայ նմա ըստ բնութեանն փիւ ըստ բնութեան նմայ գոյանայ C գոյանայ նմա փիւ նմայ գոյանայ
30 C գչարութիւնն
31 BC + եւ
32 C առարկութեամբ BC ոչ առարկութեամբ է, այլ բնութեամբ փիւ բնութեամբ ունի եւ ոչ առարկութեամբ
33 C բնութեամբ
34 B որ զկնի բանս C որ զկնի բանիս փիւ կարգ բանիս
35 C չի՛
36 P չար
37 BC որս + եւ P որս
38 B չի՛ C են
39 B չէ
40 BC մեղադրութեան
41 BC չի՛
42 BC չի՛
43 B պատժով + առ PC պատժով
44 PB գոր C գորս
45 BC բնութիւնն
46 BC զհարկաւորական
47 BCP կիրսն
48 C ըմպելն BCP + եւ ննջելն
49 BCP այլն
50 BCP + եւ
51 B կարծիցի CP կարծիցէ

թիւն¹ է չարն եւ այնր աղափաւ անմեղադրելի են, որ գործեն զնա, այլ ծանիցէ, թէ չարն է, որ մեղանչէն² եւ ոչ բարին: 202 Եւ որ մեղանչէ³, ոչ է ըստ բնութեան, այլ արտաքոյ բնութեան⁴: 203 Եւ արտաքոյ բնութեան եղեալ⁵ գործն տանջանաց է⁶ արժանաւոր ի ստեղծաւղէն բնութեանց⁷:

204 «Եւ որ ոչն մեղանչէ, ոչ է⁸ ընդ բամբասանաւք⁹»: 205 Ամենայն, ասէ, որ ըստ բնութեան գործէ, ոչ մեղանչէ, ուստի եւ¹⁰ ոչ բամբասի¹¹ որպէս եւ¹² ի մարմնոյ ծորումն¹³, ապականութիւն¹⁴ կերակրոց եւ ըմպելեաց¹⁵ եւ այլքն¹⁶, որ¹⁷ ըստ նմա: 206 Վասն զի, որ¹⁸ ըստ բնութեան¹⁹ ներգործին, ոչ են մեղք, եւ զի չեն մեղք, նորին աղափաւ եւ ոչ տանջանաց առիթք, նաեւ²⁰ ոչ բամբասելիք²¹ ի մարդկանէ կամ անարգեալք²² յաւրինացն²³:

207 «Եւ ընդ բամբասանաւք²⁴ է սատանայ, ապա ուրեմն ոչ է անեղ²⁵»: 208 Կատարամբ բանիս յայտ²⁶ առնէ զմտացն տե-

սութիւն, վասն որոյ բան²⁷ ասէ²⁸: 209 Զի թէպէտ եւ ի սկզբանն զանխլարար ճառեաց ի դէմս հասարակական չարի՝ ասելով՝ Ամենայն չար տանջելի²⁹, եւ որ ըստ կարգին, այլ յաւարտումս³⁰ պարզաբար տայ զցոյցս, թէ վասն հաւրն³¹ ամենայն չարեաց³² են ասացեալքս՝ ընդ³³ նոցին³⁴ պաշտաւնէից, որք անեղ³⁵ զնա³⁶ ասէին: 210 Վասն որոյ արգարացոյց³⁷ զբանս³⁸ իւր դատաստանաւ ի բնաւորական իրաց, թէ ամենայն ոք, որ արտաքոյ բնութեան գործէ, մեղանչէ, եւ որ մեղանչէն³⁹՝ տանջեսցի⁴⁰, եւ որ տանջի⁴¹ ապականի: 211 Եւ այսոցիկ նախ եւ առաջին կրաւղ սատանայ է, որ է առաջին չար: 212 Որ⁴² եւ ընդ բամբասանաւք⁴³ է մեղաց⁴⁴՝ որպէս տէրունականն վկայէ բան, թէ՛ ի սկզբանէ սատանայ մեղանչեաց⁴⁵, եւ թէ՛ Մարդասպան է, եւ թէ՛ ի ճշմարտութեանն⁴⁶ ոչ եկաց⁴⁷: 213 Յայտ արարեալ այսու, թէ յորժամ ստեղծաւ⁴⁷ ի սկսբանն⁴⁸ ի ճշմարտութեանն⁴⁹ էր, որ է բարին: 214 Եւ յետոյ, թողեալ զճշմարիտ

1 P բնութեամբ
 2 B մեղանչէ
 3 P մեղանչէն
 4 B բնութեանն
 5 B եղեալ բնութեան փ/ս բնութեան եղեալ
 6 B չի՞
 7 P բնութեան
 8 BCP չի՞
 9 CP ոչ բանբասի փ/ս ընդ բամբասանաւք
 10 B եւ որ ոչն մեղանչէ փ/ս ուստի եւ
 11 CP չի՞ ամենայն, ասէ ... ուստի եւ ոչ բամբասի
 12 P + է
 13 BCP ծիրումն
 14 BCP ապականութեան
 15 C ըմպելեաց
 16 C այլք P այլ
 17 PC որի՞
 18 BP չի՞
 19 B բնութիւն
 20 P եւ
 21 C բանբասելիք
 22 BCP արգելեալք
 23 BCP յորինաց
 24 P բանբասանոք
 25 P անմեղ
 26 BCP յայտնի

27 BCP բանս + է
 28 BCP չի՞
 29 CP + է
 30 BCP յաւարտմանս
 31 P հոր
 32 CP ամենաչարեացն փ/ս ամենայն չարեացն
 33 BCP ընդդէմ
 34 BCP նորին
 35 B + գոյ
 36 C + գոյ P + գոյ ասացին եւ
 37 B արգարացոյց
 38 P գրատաստանս
 39 P մեղանչէ
 40 BCP տանջի
 41 B չի՞ եւ որ տանջի
 42 BCP չի՞
 43 CP բանբասանոք
 44 CP մեղք
 45 BC մեղանչէ
 = Լ Գ՝ՎՃ՝Կ՝Ց
 46 P նշմարտութեան
 Զ Գ՝ՎՃ՝Լ՝44
 47 C ստեղծուաւ
 48 BC սկզբանն
 49 P նշմարտութեան

բարին, սիրեաց զչարութիւն եւ եղեւ չար՝ կամաւորութեամբ ապստամբ լինելով՝ յԱրարչէն եւ պատճառ չարի մարդկայինս բնութեան: 215 Եւ յորմէհետէ ինքնայաւժար կամաւք փոխանակ բարոյն², զոր ունէր յԱստուծոյ, ընկալաւ զչարութիւն³, զորս⁴ ոչ⁵ ունէր, ոչ երբեք կամեցաւ փոխադրել⁶ ի չարէն զղջմամբ եւ դառնալ յառաջին բարին, զոր կորոյս ապստամբութեամբն⁷: 216 Այսու⁸ ասէ⁹, յայտ է¹⁰, թէ¹¹ ոչ է նա անեղ, զի անեղ բնութիւն¹², որ է Աստուած ոչ երբեք փոփոխի ի բնաւորական բարուցն¹³: 217 Իսկ սատանայ, վասն զի էր ի լինելութեանն բարի եւ յայնմանէ փոփոխեալ եղեւ չար, այնր¹⁴ աղազաւ ոչ է անեղ¹⁵, այլ՝ եղական: 218 Եւ զի¹⁶ նչ արդեաւք¹⁶ անփոխադրելին¹⁷ գոլոյն¹⁸ նմա եւ միշտ ի չարութեան¹⁹ ունակութիւն²⁰ իմանի²¹ պատճառ: 219 Առաջին՝ ինքնայաւժար կամացն խոտորումն եւ ամբարտաւանութեան²² ախտ, եւ ուղիղ կարծելոյ

զանձն եւ ոչ սխալական²³: 220 Վասն զի ամենայն մեղք, յորժամ ճանաչէ զինքն մեղուցեալն, թէ ի յանցանս է, զիւրադառնալիք են²⁴: 221 Իսկ ամբարտաւանութիւն՝ դժուարաւ, քանզի ոչ խոնարհի համարել²⁵ զանձն իւր իբրեւ²⁶ գլանցաւոր²⁷, այլ միշտ արդար եւ ուղիղ²⁸, թէ եւ թիւր իցէ եւ սուտ²⁹: 222 Եւ քանզի սատանայ ամբարտաւանութեամբ³⁰ մեղաւ, ըստ առաքելոյ, զի ասէ. «Մի՛ մատաղատունկ³¹, զի մի՛ հպարտացեալ ի դատաստան³² անկանիցի³³ սատանայի³⁴», նորին աղազաւ անզղջանալի եղեւ ի չարեացն, յորս ըմբռնեցաւ: 223 Երկրորդ պատճառ³⁵ զի³⁶ մարդկային բնութեանս շնորհաւք տուեալ է³⁷ յԱստուծոյ ի յերկուց մեռելութենէ կրկին³⁸ յարութիւն հոգոց եւ մարմնոց³⁹: 224 Զի որպէս ի բնաւորական մահուանէ մարմնոյս, ըստ անսուտ խոստմանն եւ յուսոյ, կենդանանան ամենայնք ի հասարակաց յարութեան⁴⁰, նոյնպէս եւ յանրնական մահուա-

1 C լինելովն P լինիլ
 2 CP բարոյն
 3 BC գշարութիւնն
 4 BCP զոր
 5 BCP ոչն
 6 BC փոխադրել
 7 P չի՛ր
 8 P այստեղ ընդհատում է. չի՛ր այսու ասէ, յայտ է, թէ ոչ է նայ անեղ... Բան զանմարմնոցն յառնել ի մեռելութենէ հոգոց՝ խոստովանութեամբ եւ ապաշխարութեամբ
 9 B չի՛ր
 10 B նանաչի C նանաչէ փխ յայտ է.
 11 C եթէ
 12 B բնութիւնն
 13 BC բարոյն
 14 BC նորին
 15 BC + նա
 16 B արդեւք BC +իմանի
 17 B անփոխադրելի
 18 BC գոլ
 19 BC չարութեանն
 20 BC ունակութեան
 21 BC չի՛ր
 22 BC ապստամբութեանն

23 BC չի՛ր եւ ուղիղ կարծելոյ զանձն եւ ոչ սխալական
 24 BC վասն զի ամենայն մեղք զիւրադառնալիք են յաղաքս նանաչելոյ մեղուցելոյն զինքն (C զինքն մեղուցելոյն), թէ ի յանցանս է փխ վասն զի ամենայն մեղք, յորժամ նանաչէ զինքն մեղուցեալն, թէ ի յանցանս է, զիւրադառնալիք են:
 25 BC կարծել
 26 BC չի՛ր իւր իբրեւ
 27 BC յանցաւոր
 28 BC ուղիղ
 29 BC չի՛ր թէ եւ թիւր իցէ եւ սուտ
 30 BC ամբարտաւանութեամբն
 31 B մատաղատունկ
 32 B դատաստանս
 33 BC անկցի
 34 C սատանայի անկցի փխ անկանիցի սատանայի
 * ԸՆԴՈՒՄ ԳԵ
 35 B դարձեալ ասի եւ այս C դարձեալ ասէ զայս փխ երկրորդ պատճառ
 36 B թէ C եթէ
 37 BC չի՛ր
 38 BC երկուս փխ կրկին + եւս
 39 BC չի՛ր հոգոց եւ մարմնոց
 40 BC կենդանանան (C կենդանանամբ) ամենայնք (C չի՛ր) ի հասարակաց յարութեանն ըստ անսուտ խոստմանն յուսոյ փխ ըստ անսուտ խոստմանն եւ

նէն¹ Հոգոց, որ լինի ի մեղաց, յառնեմք ի մեռելոց՝ դարձեալ զղջմամբ եւ ապաշխարութեամբ: 225 Իսկ անմարմին բնութեանցն² այս ոչ է³, եւ այս⁴ ըստ արդար դատաստանին⁵ Աստուծոյ: 226 Քանզի ոչ են նոքա ընդ կարեաւք մարմնոյ, որով⁶ բռնադատին ի մեղս եւ ոչ զայլ ոք թշնամի ունին⁷ եւ պատրաւ⁸, զի պատե-

րագմեսցէ⁹ եւ¹⁰ խարեսցէ: 227 Այլ մեք, զի ունիմք զայսոսիկ շնորհեալ յԱստուծոյ գերագոյն քան զանմարմնոցն¹¹ յառնել ի մեռելութենէ Հոգոց՝ խոստովանութեամբ եւ ապաշխարութեամբ¹²: 228 Եւ Քրիստոսի Աստուծոյ՝ յուսոյն մերոյ փա՛ռք եւ երկրպագութիւն յաւիտեանս. ամէն¹³:

յուսոյ կենդանանան ամենայնի ի հասարակաց յարութեան

- 1 C մահուանէ
- 2 BC բնութեանն
- 3 BC ոչ այսոսիկ տուեալ եղեն *փ/ս* այս ոչ է.
- 4 BC *չի/* եւ այս
- 5 BC իրաւանցն
- 6 BC որով
- 7 BC ունին բշնամի *փ/ս* բշնամի ունին
- 8 C պատրող

9 BC պատերագմեսցի

10 C * կամ

11 BC *չի/* գերագոյն, քան զանմարմնոցն

12 B արտասուաւ C արտասուո՞ւ *փ/ս* ապաշխարութեամբ

13 BC գոհութիւն շնորհողին մատուցով եւ փառս (C փառո՞ւ) այժմ եւ յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն *փ/ս* եւ Քրիստոսի Աստուծոյ յուսոյն մերոյ փառ՞ եւ երկրպագութիւն յաւիտեանս. ամէն: P Լուծմունի բանից ոմանց Սահմանացն Դաւթի Ներգիւնացոյ Անյաղթ փիլիսոփայի մինչեւ ցայս վայր: եւ Յիսուսի Քրիստոսի ընդ Հօր եւ Սուրբ Հոգւոյն փա՞ռ՞ յաւիտեանս: Ամէն:

**ՊԱՏՃԱՌ ԲԱՐՉՐԱՅՈՒՅԵԱՅՆ
ԵՒ ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ**

ՂԱԽԹ ԱՆՅԱՂԹԻ «ԲԱՐՁՐԱՑՈՒՑԷՔ»-Ի՝ ՆԵՐՍԷՍ ՇՆՈՐՀԱԼՈՒ ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ներսէս Շնորհալին *Դաւիթ Անյաղթի*՝ *Խաչին* նուիրուած ներբողի («Բարձրացուցէք») մեկնութիւնը գրել է ժԲ. դարի մատենագիր Վարդան Հաղբատեցու խնդրանքով. «...գորարարեալ է երիցս երջանիկ սուրբ կաթողիկոսն Հա[յ]ոց Ներսէս՝ ի խնդրո[յ] Վարդանա[յ] վարդապետի, որ ի Հաղբատ կա[յ] եղեալ ի դամբանի»¹: Վերջինս հեղինակել է «Բարձրացուցէք»-ի «պատճառ»-ը, որը գետեղուել է նշեալ մեկնութեան սկզբում:

«Բարձրացուցէք»-ը «ներբողեան» է՝ նուիրուած ս. Խաչին, սակայն նրանում շօշափուում են աստուածաբանական տարբեր հարցեր՝ քրիստոսաբանութիւն, փրկագործութիւն, մարեմաբանութիւն, եկեղեցաբանութիւն, վախճանաբանութիւն: «Բարձրացուցէք»-ի մեկնութեան մէջ արտացոլուած է Ներսէս Շնորհալի հայրապետի հայեացքը նշեալ աստուածաբանական խնդիրների վերաբերեալ²:

Ներսէս Շնորհալին առանձնակի խորութեամբ վերլուծում է «Բարձրացուցէք»-ի՝ քրիստոսաբանութեանն առնչուող հատուածները³: *Դաւիթ Անյաղթի* նման կարեւորելով «Աստուածածին» եզրը՝ մեկնիչը քննադատում է Նեստորին եւ նրա հետեւորդներին, որոնք Մարիամին համարում էին մարդածին: Ներսէս Շնորհալին շեշտում է, որ ինչպէս Աստուծուն ծնած Կոյսն է Աստուածածին, այնպէս էլ Աստուծուն կրած Խաչը՝ Աստուածախաչ: Հեղինակն այս մեկնութեան մէջ ուղղակիօրէն չի յիշատակում քաղկեդոնականներին, այլ «երկաբնակ» ասելով՝ մատնանշում է նեստորականներին: Մինչդեռ, օրինակ, ժամանակակից հեղինակներ Վարդան Հաղբատեցին եւ *Դաւիթ Քորայրեցին* իրենց «Պատճառ»-ներում նշում են, որ *Դաւիթ Անյաղթը* գրել է իր երկն ընդգէմ նեստորականներին՝ «ի ժողովոյն Քաղկեդոնի զօրացեալ»⁴:

Ներսէս Շնորհալին օգտուել է եկեղեցական աւանդութիւնից, հինկտակարանեան ու նորկտակարանեան պարականոն բնագրերից: Նա մանրամասնօրէն ներկայացնում է Գողգոթայի գազաթին առաջին մարդու շիրիմի գտնուելու վերաբերեալ *Դաւիթ Անյաղթի* ակնարկը՝ հաղորդելով այն աւանդութիւնը, որ Նոյը, տապանից դուրս գալով, աշխարհը բաժանում է երեք մասի՝ իր երեք որդիներին միջեւ: Նա Ալմին յանձնում է Ադամի եւ Եւայի՝ տապանի մէջ պահուող նշխարները: Ալմը աստուածային տնօրինութեամբ դրանք ամփոփում է Գողգոթայում, որտեղից պէտք է լինէր փրկութիւնը: *Դաւիթ Անյաղթի* «կամաւոր երկրպագեաց քեզ Կոյսն» արտայայտութիւնը մեկնելիս հեղինակը ներկայացնում է մէկ այլ աւանդութիւն, ըստ որի Յիսուսի յարութիւնից յետոյ Ա. Կոյսը Գողգոթայում՝ Տիրոջ խաչի առջեւ, աղօթում էր աշխարհի փրկութեան համար:

1 Վեներտիկ, օճո. 511, ր. 122ա: Տե՛ս նաեւ Մայր ցուցակ հայերէն օճոագրաց մատենադարանին Միխրարեանց ի Վեներտիկ, հտ. Զ, յօրինեց Է. Սահակ վրդ. Ճեմեմեան, Վեներտիկ, 1996, էջ 8:

2 **Մելիքնեան Ա.**, *Դաւիթ Անյաղթի «Բարձրացուցէք»-ի ներսէս Շնորհալու մեկնութիւնը*, «Էջմիածին», 2017, էջ 19-33:

3 Նշենք, որ միջնադարեան աղբիւրների համաձայն, *Դաւիթ Անյաղթը* գրել է «Բարձրացուցէք»-ը Գիւտ Արաւելագացի կաթողիկոսի պատուէրով՝ ընդդէմ Հայաստան ներթափանցած նեստորականներին:

4 Սոյն *Մեկնութեան* սկզբում յիշատակուում է Քաղկեդոնի ժողովը, սակայն, մեր կարծիքով, այդ հատուածը հեղինակել է Վարդան Հաղբատեցին (տե՛ս **Մելիքնեան Ա.**, *Դաւիթ Անյաղթ փիլիսոփայի «Ներբողեան ի սուրբ խաչն աստուածոնկայ»* երկի «Պատճառ»-ները, «Պատմաբանասիրական հանդէս», 2013, քիւ 2 (193), էջ 203-206):

Հեռեւելով քրիստոնէական աւանդութեանը՝ Ներսէս Ծնորդալին Հոգեւոր կեանքի վերջնական նպատակը համարում է քրիստոնեայի աստուածացումը⁵, որն արտացոլուած է նաեւ խնդրոյ առարկայ երկուսը: Դաւիթ Անյաղթի «առ ի լինել Աստուած ամենայնի յամենայնում» արտայայտութեան մասին նա գրում է, որ Աստուած ամենայնի արարիչն է, բայց մարդիկ, Հեռանալով նրանից, Հեռացել են նաեւ աստուածային խնամքից: Սակայն, երբ ամեն բան աւարտուի, եւ բանական բոլոր էակները Հնազանդութեամբ խոստովանեն ու Հաւատան Որդու աստուածութեանը, «յայնժամ խոստովանեսցի յամենեցունց Աստուած... յայնժամ եղիցի Աստուածորդի ի մէջ աստուածացելոց եւ յամենայնի խոստովանեսցի Տէր եւ Արարիչ»:

Ներսէս Ծնորդալին «Բարձրացուցէք»-ի մեկնութեան մէջ կիրառում է ինչպէս խորհրդարանական-այլաբանական, այնպէս էլ բառացի-տառացի մեկնողական մեթոդները՝ Ն. Ղ. Ալիշանի բնորոշմամբ. «...չափաւոր ընդարձակութեամբ եւ պարզ բանիւ բացատրելով փիլիսոփային միտքը, եւս առաւել իր մտածմունքը եւ զգացմունքը»⁶: Մեկնութեան մէջ բազմաթիւ են առօրեայ կեանքից, ինչպէս նաեւ պատմական դէպքերից բերուած օրինակները, ուստի այն կարող է օգտակար լինել եւ ժամանակաշրջանի ուսումնասիրման համար:

Հրատարակութիւններ եւ աղբիւրներ

Դեռեւս 19-րդ դարում իտալացի թարգմանիչ, Հայագէտ, պատմագէտ Զուգեպպէ Կապելլետին (1802-1876) «Բարձրացուցէք»-ի մեկնութիւնը թարգմանել է լատիներէն եւ ներառել Ներսէս Ծնորդալու երկերի երկհատոր հրատարակութեան մէջ⁷: Թարգմանութիւնը կատարուել է Վենետիկի Մխիթարեան միաբանութեան ձեռագրատանը պահուող 1207 թ. ընդօրինակութիւնից: Լատիներէն թարգմանութիւնը, մանրակրկիտ, նուրբ եւ յստակ լինելով Հանդերձ, ունի որոշ թերութիւններ՝ մեծապէս պայմանաւորուած Հիմք-գրչագրի առանձնայատկութիւններով: Զեռագրում Դաւիթ Անյաղթի «Բարձրացուցէք»-ից մէջբերուած ու մեկնուող արտայայտութիւնները եւ բառերը յաճախ համառօտուած են, անգամ կարող է գրուած լինել միայն բառի առաջին տառը: Ի դէպ, այս հանգամանքը (սովորաբար ձեռագրերում կրճատուած են սուրբգրային տեղիները) եւս փաստում է, որ «Բարձրացուցէք»-ը շատ տարածուած եւ յայտնի է եղել⁸: Զ. Կապելլետին երբեմն առանց յատուկ նշման լրացրել է համառօտուած տեղիները՝ Հաւանաբար Դաւիթ Անյաղթի «Բարձրացուցէք»-ի հիման վրայ, այլապէս ձեռագրում խիստ կրճատուած լինելու պատճառով նախադասութիւնն անհասկանալի կլինէր: Որոշ դէպքերում էլ (յատկապէս «Բարձրացուցէք»-ի «Աւրհնեալ ես» սկսուածքով գոհարանական դրուագների պարագայում), լրացրել է մի

5 Տե՛ս Մ. վրդ. Պարսամեան, Լինել Աստուած. Մարդու աստուածացման եռաստիկան Գեորգիանի Ըստ Ս. Ներսէս Ծնորդալու վարդապետութեան, Էջմիածին, 2015: Նշեմք, որ «Բարձրացուցէք»-ի մեկնութիւնը սոյն ուսումնասիրութեան մէջ ընդգրկուած չէ:

6 Ղ. Ալիշան, Ծնորդալի եւ պարագայ իւր, Վենետիկ, 1873, էջ 262:

7 Sancti Nersetsi Clajensis Armeniorum Catholici opera nunc primum ex Armenio in Latinum conversa notisque illustrata, studio et labore D. Josephi Cappelletti, Venetiis, typis PP. Mekhitaristarum, in insula S. Lazari, vol. II, 1833, pp. 241-323:

8 Նշեմք, որ Յովհաննէս Մարկաւազի (XI-XII դդ.) կազմած ուսումնական հաստատութիւններում յանձնարարելի գրականութեան ծրագրային ցանկում «Ներքող»-ն ընդգրկուած է Նոր Կտակարանի գրքերի շարքում (տե՛ս Մխիթարայ Այրիվանեցու Պատմութիւն ժամանակագրական, Ս. Պետերբուրգ, 1867, էջ 33-34):

փոքր հատուած եւ գրել «etc.»՝ մատնանշելով, որ նախադասութիւնը շարունակուած է: Ուշագրաւ է այն հանգամանքը, որ փոփոխուել եւ որոշակի մեկնաբանութեամբ են ներկայացուել յատկապէս քրիստոսաբանական եզրերն ու արտայայտութիւնները: Այսպէս օրինակ՝ բնագրի «Ընդդէմ երկաբնակացն է բանս» թարգմանուել է «Adversus Nestorianos est hic sermo»⁹: Նշենք նաեւ, որ 1207 թ. ձեռագրում եղծուած է «Բարձրացուցէք»-ի «Պատճառ»-ի «ի Քաղկեդոնի ժողովոյն» արտայայտութիւնը, որը փաստօրէն, նոյնպէս բացակայում է լատիներէնում: Հետաքրքրական է նաեւ այն դրուագը, երբ Ջ. Կապելլետին յունական դիցաբանութեան աստուածների անունները համապատասխանաբար փոխարինել է հռոմէական դիցաբանի աստուածների անուններով. «զ Դեմետր՝ Cererem, զ Կուանոս՝ Saturnum, զ Հեփեսոս՝ Vulcanum, զ Պիտիդոն՝ Neptunum, զ Դիոնէսիոս՝ Bacchum»¹⁰:

Աստուածաբան, մատենագիր Մսեր Մսերեանը (1808-1873) իր իսկ խմբագրութեամբ լոյս տեսնող «Ճոռաքաղ»-ում հրատարակել է «Բարձրացուցէք»-ի «Պատճառ»-ը եւ մի փոքր հատուած Շնորհալու Մեկնութիւնից¹¹: Աւելի ուշ նոյն «Պատճառ»-ը հրատարակուել է նաեւ Վարդան Արեւելցու անուամբ¹²:

Այսպիսով, Ներսէս Շնորհալու՝ «Բարձրացուցէք»-ի մեկնութեան հայերէն ամբողջական բնագիրը մինչ օրս անտիպ է եւ հրատարակուած է առաջին անգամ:

«Մատենագիրք Հայոց»-ում ներկայացուող սոյն բնագիրը կազմուել է Վենետիկի Մխիթարեան միաբանութեան եւ Մաշտոցեան Մատենադարանի Հնագոյն երեք ձեռագրերի համեմատութեամբ: Հրատարակութեան հիմքում դրուած է մեզ հասած Հնագոյն՝ 1207 թ. ընդօրինակութիւնը¹³:

Ա – Վենետիկ, 511, ժողովածու, 1206-1207թթ., Սանահին, գրիչ՝ Յովանէս, 258 թերթ, թուղթ, 13×18, միասիւն, բոլորգիր, 20-27 տող, «Մեկնութիւն Բարձրացուցեացն», թերթ 66ա-122ա:

Բ – ՄՄ, 1409, ժողովածու, 1298 թ., Գլաձոր, գրիչ՝ Մկրտիչ Թեղեհնացի, 349 (+1) թերթ, թուղթ, 16,5×12,5, երկսիւն (1գ-168բ), միասիւն (169ա-345ա), բոլորգիր, 26 տող, «Մեկնութիւն Բարձրացուցեացն», թերթ 289բ-329բ:

Ը – ՄՄ, 1460, ժողովածու, 1311 թ., գրիչ՝ Կրկրիոն, 305 թերթ, թուղթ, 16×11,6, միասիւն, բոլորգիր, 26-27 տող, «Մեկնութիւն Բարձրացուցեացն», թերթ 7ա-64բ:

Ձեռագրերն ունեն մի շարք առանձնայատկութիւններ.

Ձեռագիր Ա – բառավերջում եւ բառամիջում սովորաբար բացակայում է «ա» եւ «ո» տառերին յաջորդող «յ», երբեմն նաեւ՝ բառասկզբի «ը»-ն: Պատահում են նաեւ տառային այլ վրիպակներ: Նման դէպքերում լրացումները կատարել ենք [ ] փակագծերում: «Յ» տառը յաճախ հանդիպում է դերանունների վերջում՝ «նայ, նորայ» եւ այլն:

9 Sancti Nersetus Clajensis..., p. 257.

10 Ibid., p. 259. Մանրամասն տե՛ս Ա. Մելիքեան, Ներսէս Շնորհալու «Բարձրացուցէք»-ի մեկնութիւնը եւ դրա լատիներէն թարգմանութիւնը, ԲՄ, թիւ 29, Երեւան, 2020, էջ 362-374:

11 Սրբոյ Հօրն մերոյ Ներսիսի Շնորհալոյ Մեկնութիւն «Բարձրացուցէք» ճառի Դարբի Անյաղթ փիլիսոփայի ի Սուրբ Խաչն, պատրաստեց Մ. Մսերեանց, «Ճոռաքաղ», հտ. 3, Մոսկուայ, 1861-1862, էջ 37-39:

12 Վարդան Արեւելցի, ձառն, Ներբողեանք, աշխատ. Յ. Քեօսեանի, Երեւան, 2000, էջ 285-287: Ինչպէս ցոյց ենք տուել, այն հեղինակել է Վարդան Հաղբատեցի:

13 Խորին երախտագիտութիւն եմ յայտնում Լեւոն արքեպիսկոպոս Զեփեանին եւ Վենետիկի Մխիթարեան միաբանութեամբ սոյն ձեռագրի թուայնագրուած տարբերակը տրամադրելու համար:

Համեմատուող ձեռագրերում հիմնականում գրում է «և», գործածում է նաև՝ «եւ»-ը: Բոլոր դէպքերում մենք վերականգնել ենք «և»-ը:

Ձեռագիր A, մասամբ նաև B եւ C, Դաւիթ Անյաղթի «Բարձրացուցէք»-ից մէջբերուած եւ մեկնուող տեղիները համառօտուած են, դրանք լրացրել ենք [*] փակագծերի մէջ՝ Համեմատուող ձեռագրերի (այս առումով ձեռագիր C առաւել ամբողջական է) եւ Վենետիկի 1932 թ. հրատարակութեան հիման վրայ¹⁴: Նոյն կերպ լրացրել ենք նաև աստուածաշնչային տեղիները:

Բնագրում Դաւիթ Անյաղթի «Բարձրացուցէք»-ից արուած մէջբերումները, մեկնուող բառերն ու արտայայտութիւնները շեղատառ են եւ չակերտներում:

ԱՐՄԻՆԷ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ

14 Դաւիթ Անյաղթ փիլիսոփայի Մատենագրութիւնի եւ րուզր Գիւտայ կարողիկոսի առ Դաւիթ, Վենետիկ, տպ. Ս. Ղազարու, 1932, էջ 9-25:

ՊԱՏՃԱՌ ԲԱՐՁՐԱՅՈՒՑԵԱՅՆ ԵՒ ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ¹

1 Սկիզբն բարեպաշտութեան հաւատոց² Հայաստանեաց ունիմք իմանալ զԼուսաւորիչն Գրիգորիոս, զի ի նմանէ յառաջացան³ կրաւնք եկեղեցոյ եւ ուսումն գիտութեան: 2 Որ ոչ միայն բանիւ քարոզէր զհաւատոյ⁴ արդարութիւն⁵, այլեւ արդեամբք բարեաց աւրինակ էր ճշմարտութեանն⁶ սնեալ եւ ուսեալ յոյն եւ ասորի⁷ դպրութիւն, զմատեանս աստուածա[յ]ին ի նահանգին⁸ Կապադոկեցոց⁹: 3 Նա¹⁰ զի եւ¹¹ առաջնորդ եւ հովիւ եղեալ Հա[յ]աստան աշխարհիս եւ լուսաւորեալ բանիւ ճշմարտութեան զլսաւղս աւրինացն Աստուծոյ: 4 Եւ զկնի ելից նորա յաջորդեալ¹² որդիոց¹³ նմին¹⁴ զաթոռ առաջնորդութեան աշխարհիս Հա[յ]ոց, ըստ այնմ, թէ՛ «Փոխանակ հարց¹⁵ եղիցին որդիք¹⁶»¹⁶: 5 Եւ այսպէս կարգաւ վարեցան¹⁷ մինչեւ ի սուրբն Սահակ եւ Մեսրոբ¹⁸ զանձինս տուեալ աւրինակ բարեաց: 6 Եւ վասն զի ոչ էր գիր հա[յ]երէն լեզուի,

այլ յոյն եւ ասորի գրով վարէին, եւ ուր ոչ¹⁹ լինէին սուրբն Սահակ եւ Մեսրոբ²⁰, որ թարգմանէին²¹ եւ մեկնէին զԳիրս սուրբս, յոլով ուրեք պակասութիւն լինէր ճշմարտութեան աւանդից²² առ աշակերտեալսն: 7 Իսկ երանելին Մեսրոբ²³, տարակուսեալ ի խորհուրդս իւր, առ Աստուած²⁴ ապաւինի²⁵, որ կարողն է յամենայնի, ցուցանել սքանչելիս առ երկիւղածս²⁶ իւր: 8 Եւ լուսաւ աղաւթից սրբոյն՝ ցուցանելով նմա զնշանագիր մերոյ լեզուիս, զոր զեկուցանեն անսուտ յիշատակարանք գրելոցն: 9 Եւ յեա բազում ջանից եւ վաստակոց գրոյն ի թարգմանութիւն²⁷ պարապեալ, ժողովեալ մանկունս ուշեղս եւ երկարողիս²⁸ եւ փափկածայնս՝ ուսուցանել զդպրութիւն: 10 Յետ այսորիկ²⁹ կատարմանց ուշ եղեալ երանելեացն առաքեն յաշակերտաց անտի³⁰ ի կողմանս Յունաց՝ յուսումն իմաստութեան ի մայրաքաղաքն յԱթէնս: 11 Որք ուսեալք եւ տեղեկացեալք թարգմանիչք³¹ եղեն հեղեմական լեզուի, զի պարտ էր նախ³² հմտանալ յամենայն³³ իմաստասիրականս³⁴ բարից եւ ոլորակաց եւ ապա համարձակել ի թարգմանութիւն³⁵:

1 B Տեառն Ներսիսի Հայոց կաթողիկոսի Մեկնութիւն բանիցն Գաբրիէլ փիլիսոփայի C Պատմառ Բարձրացուցեիմ մեկնութեան, գոր արարեալ տեառն Ներսիսի Հայոց կաթողիկոսի:

2 B չի՛ր

3 BC յառաջեցան

4 BC զհաւատս

5 BC յարդարութիւն

6 BC ճշմարտութեան

7 C յասորի

8 A չի՛ր ի նահանգին B նահանգիկն

9 B կապադոկացոց C կապոդոկեցոց

10 C նախ

11 BC չի՛ր

12 C աջորդեալ

13 BC որդոց

14 BC նորին

15 B հարցն

16 BC որդիքն

17 BC կարգեցան փ/ս կարգաւ վարեցան

18 BC մեսրոպ

19 C ոչն

20 C մեսրոպ

21 C բարմանէիմ

22 B աւանդիցն

23 C մեսրոպ

24 BC յաստուած փ/ս առ աստուած

25 BC ապաւինել

26 BC երկեղածս

27 C բարմանութիւն

28 C յերկարողիս

29 C այսոցիկ

30 BC անդի

31 BC բարմանիչք

32 BC նախ պարտ էր փ/ս պարտ էր նախ

33 BC ամենայն

34 BC իմաստասիրական

35 C բարմանութիւն

12 *Զոր ասացին ոմանք, եթէ արէն¹ էր
 աթենացոցն², որ վարդապետք³ էին իմաս-
 տութեան, Հոգ⁴ տանելով աշակերտացն
 զեւթն⁵ ամ: 13 Եւ յորժամ կատարեալ լի-
 նէր սահման կիտին եղելոյ, էր նշանա-
 ւոր ինչ տեղի կազմեալ, եւ որ վարդա-
 պետն⁶ էր հրամայէր ելանել աշակեր-
 տին⁷ ի բարձր դիտանոցն⁸ եւ խաւսել
 ըստ հաճոյականս՝ ըստ ժամանակին եւ
 ըստ պիտոյից լսաւղացն: 14 Որով եւ
 նոյն ինքն՝ երանելին Դաւիթ, մի յայնցա-
 նէ աշակերտացն, հասեալ յաշտիճան, ել,
 եկաց ի վերայ աշտարակին՝ առաջի
 սրբոյն նշանին: 15 Զի յայն վայր կործա-
 նեալ կռոցն պատկեր, պատուականութիւն
 խաչին յառաջանայր ի մէջ աթենացոցն⁹.
 ասեն, թէ անտ¹⁰ ասաց՝ յուրախութիւն
 լսաւղացն եւ ի պատիւ խաչին: 16 Իսկ
 այլք ասեն, եթէ¹¹ ի դառնալն յԱթենայ¹² ի
 քաղաքն¹³ Կոստանդինուպուլիս, ըստ աւ-
 րինաց¹⁴ յունականացն¹⁵, ընկերակիցք նո-
 րա մեծաբեցին զնա յաւուր տաւնի խաչա-
 վերացին¹⁶. ի պատուասիրութիւն տաւ-
 նախմբութեանն¹⁷ է ասացեալ: 17 Եւ այլք՝
 թէ յերուսաղէմ՝ առաջի փրկական խաչին
 սրբոյ, եւ ոմանք, թէ՛ յետ դարձին ի Պար-
 սից, եւ կէսք՝ ի տեղի ինչ անապատի
 գրեալ՝ ըստ հակադրութեան երկաբնա-*

*կացն դիմաբանութեան¹⁸: 18 Բայց զի¹⁹նչ
 այսպիսի ի²⁰ ծուփ եւ ի խնդիր ծախել²¹
 զժամանակ վարդապետութեան ստայաւ²²
 պատմութեան: 19 Այլ գտի յաւրինակս
 հինս մերձ առ թարգմանութիւնս²³ գրեալ,
 եթէ էր սա²⁴ աշակերտեալ մեծին
 Մուսիսի²⁵ քերդողի²⁶ աստուածեղէն գրոց,
 ի Հարք գաւառէ, ի Հերթն²⁷ գեղջէ, որդի
 առն բարեպաշտի եւ սիրողի Աստուծոյ, մի
 յայնցանէ, որք²⁸ միանգամ²⁹ ընտրեցան³⁰
 յաշակերտութիւն հելլենական դպրու-
 թեան³¹, ի ժամանակս Վահանայ՝ որդոյ³²
 Մանգնոսի³³, որդոյ³⁴ Վարդանայ, եւ ի
 հայրապետութեան³⁵ տեառն Գիւտայ³⁶ եւ
 զկնի Յոհան Մանգալունոյ:*

20 Իսկ երանելին Դաւիթ, զոր ծանուցաք զպատճառն, հարկաւորեալ ի սուրբ հայրապետէն յաղաքս երկաբնակացն³⁷ լեզուագարութեան³⁸, որովք չարք ոմանք ի ն[ե]ստորական³⁹ աղանդոյն, ի Քաղկեդոնի ժողովոյն⁴⁰ եկին ի Հայս՝ թիւրելով զճշմարտութիւն հաւատոյն, զպարզամիտս⁴⁰ եւ զախմարագոյնս յինքեանս ձգե-

1 BC օրէնք
 2 C աթենացւոցն
 3 C վարդապետք
 4 B հոգի
 5 BC զէ
 6 BC վարդապետ
 7 BC աշակերտին ելանել փ/ս ելանել աշակերտին
 8 BC դիտանոց
 9 C աթենացւոցն
 10 BC անդ
 11 BC քէ
 12 C աթենայ
 13 BC չիբ
 14 C օրինացն
 15 BC յունականաց
 16 C խաչիվերացին
 17 B տաւնախմբութեան

18 C ընդիմաբանութեան
 19 C չիբ
 20 C ծախ
 21 C ըստ այստ փիս ստայաւ
 22 C քարմամուրիւնս
 23 C սա էր փիս էր սա
 24 BC մովսէսի
 25 C քերդողին
 26 C հերթն
 27 C որ
 28 BC միաբան
 29 BC ընդրեցան
 30 BC դպրութեան
 31 C որդոյ
 32 C մագնոսի
 33 C որդոյ
 34 C հայրապետութեան
 35 BC գիւտի
 36 BC երկաբնակաց
 37 BC լեզուագարութեան
 38 BC նեստորականաց
 39 A եղծուած ի քաղկեդոնի ժողովոյն
 40 C զպարզամիտսն

լով, ասելով¹ մարդածին² զԱստուածածինն, եւ զնշանն փրկական՝ լոկ խաչ մարդո[յ] եւ ոչ Աստուծոյ: 21 Վասն որո[յ] միջամուխ եղեալ սոյն այս այր սքանչելի՝ ի ճառիս արձանացուցանէ բանիւք ի³ յասելն. «Ըստ որում Աստուածածին ծնողն, եւ նոյն ինքն ծնեալն Աստուած անպարզրելի եւ անբաւ»⁴ եւ սակս խաչիս՝ «Աստուծոյ խաչ»⁵ ասելով, եւ «ի սմանէ Հաղորդեալ Համբուրիւ»⁶: 22 Յաղագս որո[յ] Հարկեալ ի Հայրապետէն, որ եւ⁷ մեծաւ [ը]ղձիւք խնդրէր ի սրբոյն՝ տեսանելով զմեծանձնութիւն եւ զկորովութիւն բանիցն եւ զանյաղթ իմաստութիւն նորայ: 23 Վստահացեալ յառն⁸ քաջութիւն⁹ ետ գրել հրամանաւ եւ սիրով, ի նշան պարծանաց կաթողիկէ¹⁰ եկեղեցոյ¹¹ եւ ի դիպաբանութիւն Հակառակացն: 24 Վասն որոյ ունէր ի¹² սկիզբն¹³ բանին այսպէս գրեալ. «Զստ ի յաստուածուստ պատուեալ սրբո[յ] քահանայ[յ]ապետիտ¹⁴ ի մեծանձնութենէ ընկալաք զհրաման»¹⁵, եւ որ զկնի սոցին¹⁶ բանք: 25 Եւ ինձ¹⁷ բարիօք¹⁸ խորհողաց այսօքիկ արդարեւ¹⁹ թուեցաւ պատճառ, քան ի²⁰ յայլոցն²¹:

26 Արդ, սկիզբն արասցուք նախ ի վերձանութենէ ճառիս եւ ապա մտցուք ի մեկնութիւն սորա: 27 Զի որպէս ամենայն ոք ի դիմացն ճանաչի, նոյնպէս եւ զաւրութիւն գրոյն²² ի վերագրելոցն եւ ի պատիւ ասողաց²³ երեւի, թէ ո՞վ ոք է կամ յո՞ւմէ²⁴ ասացեալն՝ որպէս մարգարէիցն եւ աւետարանչացն: 28 Յաղագս որո[յ] ասէ. «Դաւթի փիլիսոփա[յ]ի²⁵ ներբողեան²⁶ ի սուրբ²⁷ խաչն աստուածընկալ»: 29 Նախ գանուեն²⁸ զնելով եւ ապա զպատիւն, վասն զի բազումք էին Համանունք²⁹ Դաւիթ, գատուցանէ պատուովն՝ փիլիսոփայ կոչելով: 30 Իսկ անուն փիլիսոփա[յ]ութեան կատարեալ իմաստից նշանակ է՝ որպէս Պղատոն եւ Պիթագորաս: 31 Եւ զի³⁰ ունիմք սովորաբար ասել փիլիսոփա[յ], որք յերաժշտական արհեստս կատարեալք են: 32 Այսպէս եւ Դաւիթ, ոչ միայն փիլիսոփա[յ] այսպէս³¹, այլեւ յաստուածեղէն եւ յարտաքին հրահանգս անթերի եւ լիապատար էր: 33 Նորին աղազաւ կոչի փիլիսոփա[յ]՝ զպատիւն զեկուցանելով: 34 Իսկ «Ներբողեան³²»՝ «ներ»³³ բառ է ի³⁴ քերականիցն, նախդիր բանի, որով ճոխացուցանէ ի խորութիւն զասացեալն:

35 Եւ որոչի ներբողեանն յեւթն³⁵ յեղանակ³⁶ ի դէմ³⁷, ի յիր, ի ժամանակ³⁸ եւ

1 C ասել ելով փիս ասելով
 2 BC մարդածինս
 3 C չի՛ր
 4 Դաւիթ, էջ 14
 5 նոյն տեղում
 6 նոյն տեղում
 7 BC չի՛ր
 8 B յառնն
 9 BC քաջութիւնն
 10 C կարողիկէ
 11 C եկեղեցւոյ
 12 C յի
 13 BC սկզբան
 14 BC քահանայապետիդ
 15 Դաւիթ, էջ 8
 16 B այսոցիկ
 17 B + եւ
 18 BC բարւոք
 19 C բարւոք փիս արդարեւ
 20 B չի՛ր
 21 BC այլոցն

22 B գրոցն C գրոց
 23 C ասողացն
 24 C յումմէ
 25 BC +ասացեալ
 26 BC չի՛ր
 27 BC չի՛ր
 28 BC զանունն
 29 BC հոմանունն
 30 BC չի՛ր
 31 BC չի՛ր
 32 BC ներբողեանն
 33 B ներն C չի՛ր
 34 C չի՛ր
 35 BC յէ:
 36 C յեղանակս
 37 C դէմս
 38 B ժամանակս

յայլան¹, զոր եւ զայսոսիկ իմաստնոցն թողում² քննել, եւ որ ի մեզն է³ տեսութիւն՝ զովասանութիւն վերակոչի խաչին: 36 Եւ «սուրբ» ասելով՝ ցուցանէ զսրբարարն մեղաց յինքն ընդունելով, իսկ «խաչ»՝ տեղի չարչարանաց տէրունեան⁴ մարմնոյն, ընդ նմին եւ «աստուածընկալ», զի ընկալաւ զանպարտականն մահու՝ դատապարտեալ սակա մեր, եւ կամ Քրիստոսի ասել՝ նմանապէս է աւծելոյն Աստուծոյ:

37 «Բարձրացուցէ՛ք զՏէր Աստուած մեր», մարգարէն ձայնէ: 38 Ասեն ոմանք, թէ եղ ի մտի չառնուլ վկայութիւն յայլոց: 39 Եւ յորժամ կամեցաւ ասել, ընդ անասացութեամբ փակեցաւ մինչ զայն, որ ի բերան կայ մանկանց եւ ծերոց, Հոգին ետ բառբառել⁵: 40 Այլ ոչ է այս խորհուրդ այնպիսոյ առն մտաց. «Ձի ոգիք մարգարէից մարգարէիցն Հնադանդին»⁶: 41 Ակիրդն արար ի մարգարէէն, զի հիմն դիցէ բանից իւրոց մանաւանդ ի Դաւթէ, առաջին՝ յաղագս Համանունութեան⁶, երկրորդ՝ զի աւելի, քան զամենայն մարգարէսն խաւսեցաւ իբրու դէմ յանդիման ի ծնունդն Տեառն եւ ի խաչելութիւն⁷ եւ յայլ տնաւրինականսն:

42 Բայց արժան է գիտել զգէմս մարգարէութեան⁸, ընդ նմին եւ զայլաբանութիւն նորա: 43 Մարգարէանայ վասն դարձի գերութեանն եւ յորդորէ աւրհնել զերախտագործն եւ զփրկիչն Աստուած: 44 Իսկ առ ի միտս բարձրութիւն Աստուծոյ յանձնեցուցանել զառաքինութիւն,

նաեւ բանիւ փառաւորութեան⁹ յիշել զբազմապատիկ զիմաստութիւնն¹⁰ Աստուծոյ: 45 Եւ թէպէտ եւ Աստուած չէ կարաւտ բարձրանայոյլ, զի ոչ խոնարհի, այլ միշտ բարձր է¹¹ յերկինս եւ յերկրի, այլ մարգարէին¹² ասելն՝ բարձրացուցանել Հրամայէ մանկանց եկեղեցոյ¹³ զայն, որ բարձրացաւ ի խաչին եւ զամենեսեան առ ինքն վերածեաց¹⁴: 46 Իսկ «Տէր Աստուած» մինն զարքունականն յայտնէ, որով դատի զմեղուցեալսն, եւ միւսն զբարեգործնականն՝ շնորհել պարգեւս արժանաւորացն: 47 Իսկ «մեր» սեփական¹⁴ եւ առանձինն կոչէ զանունն Աստուծոյ ի վերայ Իսրայէղի, զի ցայն վայր ամենիքեան¹⁵ էին ի կռապաշտութեան եւ միայն անուն¹⁶ Աստուծոյ¹⁷ յիշատակ էր առ Իսրայէղ, վասն այնորիկ զՀասարակաց անունն Աստուծոյ առ իւր աղգն¹⁸ միայն կոչէ: 48 Դարձեալ՝ զի աստուածարելոց եւ քրիստոնէից աւելի է կոչեցեալ անունն¹⁹ Աստուծոյ ի վերայոյն նոցա, քան յայլ ազինս: 49 Յաւելու, թէ՛ «մարգարէն ձայնէ», զի մարգարէական է բառբառ²⁰ նախագրի ճառիս: 50 «Ձայնէ» ասէ եւ ո՛չ՝ պատմէ կամ ուսուցանէ, զի որպէս ձայնի բնութիւն ի հեռաստանէ տայ ազդումն²¹, այսպէս եւ Դաւթ ի վաղնջուց հետէ տայր ձայն՝ իբր ի դիտանոցէ զարթուցանելով զտրտմեալսն ի գիտութիւն

1 B ժամանակա
2 C բողոմբ
3 BC չի՛
4 BC տէրունի
5 II-դ.՝ ԳԼ 5
6 BC բարբառել
7 Ե Գ-ընդ.՝ ԺԳ 32
8 C համանունութեան
9 B խաչելութիւն
10 C մարգարէութեան

9 BC փառաւորութիւն
10 BC զիմաստութիւն
11 BC +ի
12 C մարգարէն
13 BC եկեղեցոյ
14 Գ-վ.՝ ԺԳ 32
14 BC սեփական
15 B ամենեկեան C ամենեքեան
16 BC անունն
17 BC + իսրայէղի
18 C ազգս
19 B անուն
20 BC բարբառ
21 BC գազդումն

ճշմարտութեան: 51 Որով ասէ. «Երկրպագեցէ՛ք պատուանդանի սրբո[յ] ոտից նորա»: 52 Պահանջէ մարգարէիւն Հոգին Սուրբ Հնո[յ] ժողովարանին խոնարհութեամբ գերկրպագութիւն հատուցանել¹ վերստին սուրբ տեղո[յ] տաճարին Աստուծոյ, զոր պատուանդան կոչէ: 53 Զի Դաւիթ ընդդէմ հրամանացն Տեառն դործելով էարկ ի թիւ գժողովուրդն, զոր չէր աւրէն: 54 Յայնժամ բարկացաւ Աստուած կործանել գիսրայէդ, ուստի Դաւիթ անկեալ առաջի՝ ասէր. «Ես մեղա՛»:² 55 Եւ անս² ասի վերացուցանել հրեշտակն զսուրն ի կալն ուռնա[յ]ի, ըստ որում ետես Դաւիթ եւ կոչեաց³ զտեղին պատուանդան Աստուծոյ: 56 Եւ խաչս այս է պատուանդան փոխանակ Հնո[յ] տաճարին: 57 Եւ «ոտք» ասել⁴ զմարգեղութիւն Բանին Աստուծոյ նշանակէ, զի զլուխ է⁵ աստուածութիւնն, եւ ոտք համարեալ⁶ կոչի մարգեղութիւնն⁷: 58 Զոր եւ Եսա[յ]ի ի սրորէանշան⁸ տեսլեանն ասէ. «Երկուքն ծածկէին զերեսս եւ⁹ երկուքն ծածկէին զոտսն»⁵: 59 Զանքննելի տնաւրինականսն ասէ ծածկեալ ի մարգկա[յ]ին մտաց: 60 Նաեւ խաչն՝ պատուանդան Քրիստոսի, զոր եւ մարգարէն ուսուցանէ, երկրպագել Քրիստոսի խաչին¹⁰ եւ խաչելոյն Աստուծոյ:

61 «Եւ ես զնոյն ձայնեմ՝ [*ըստ Հոգւոյն նախազդեցութեան] առբերելով զբանս [*հրատարակեմ]»: 62 Հաղորդի մարգա-

րէին¹¹ անուամբն եւ աւրինակաւն¹², ասէ՝ ոչ է իմ բառբառս¹³, այլ մարգարէական բանիւն յորդորեմ, զոր Հոգին նախազդեաց¹⁴ ի Դաւիթ զայսպիսի խորհուրդ:

63 «Զի թէ առ աւրինակն ճշմարտութեան»: 64 Տուցանէ զամենայն ինչ, որ ըստ Հնոյ աւանդութեան¹⁵ աւրինակ նորո[յ] ճշմարտութեանս:

65 «Այսինքն՝ առ Սիոն¹⁶ լեառն»: 66 Մերկացոյց զբանն զսգալիին¹⁷ Սիոն իմանալին¹⁸ Սիոնի խաչիս ապացոյց:

67 «Կամ մանաւանդ զառ ի յապայն իսկ անդ [*լինելոյ այսց շնորհաց]»: 68 Ամենայն ինչ, որ հանդերձեալ է լինել «յապայ» կոչի. «յապա[յ]» է խաչս Սիոնի եւ աւետարանս աւրինացն: 69 Իսկ «շնորհք»՝ զաստուածածիր պարգեւքն¹⁹, որ տուաւ²⁰ ի վերնատանն: 70 Փոխանակ Սիոնի²¹ լեւրինն խաչս²², փոխանակ ստուերականաց զառանցն՝ զառն²³ խորհրդոյ:

71 «Յառաջագոյն տեսեալ զյարակա[յ]ութիւն»: 72 Ոչ այժմէն կամ նորոգ տուաւ այս խորհուրդ, այլ ի վաղնջուց²⁴ տեսեալ Հոգովն՝ պատուանդանի նմանեցուցանելով ոտիցն Աստուծոյ: 73 Սիոն²⁵ ոչ ասի յարակա[յ], այլ ի խաչիս հա[յ]ելով խորհուրդ՝ յարակա[յ] եւ մշտընջենաւոր²⁶ զաւրութիւն Աստուծոյ ասի իմանալ²⁷ առ

1 BC մատուցանել
= Ի Թ.Պ.Ի. 17
2 BC անդ
3 BC կոչէ
4 BC ասելով
5 BC չի՞
6 B համարել
7 BC մարդկութիւնն
8 C սրովբէանշան
9 C չի՞ երկուքն ծածկէին զերեսս եւ
բ Է.Պ. 2
10 BC չի՞

11 C մարգարէէն
12 C աւրինակովն
13 BC բարբառս
14 B նախազդեաց
15 BC աւանդութեանն
16 C սիովն
17 C զգալին
18 B իմանալի
19 BC պարգեւսն
20 BC տուան
21 C սիովնի
22 C զխաչս B + եւ
23 C զառնն
24 BC վաղընջուց
25 C սիովն
26 C մշտնջենաւոր
27 B իմանալն

ամին, մանաւանդ տէրունեան՝ մարմնոյ եւ արեանն ի սմա յար եւ հանապազ պատարագիլ:

74 «Աուրբն այն եւ պատուական այր»:
75 Աուրբ կոչի մարգարէն՝ նաեւ յապաշխարողս՝, եւ «պատուական»՝ համեմատեալ՝ զիւր անպատուութիւնն խոնարհութեամբ: 76 Այլեւ երեւելի էր պատուականութեամբ ի թագաւորս՝ եւ «այր»՝ կատարեալ զաւրութեամբ եւ յաղթող ի պատերազմունս:

77 «Զանուանեալն Իսրայէլ ազն»:
78 Ի Սիոն յորդորէր յերկրպագութիւն, այսինքն՝ ի տեղի հանգստեան կոչեցելոյ տաճարին, ուր՝ եւ խորհուրդն ամենայն: 79 Զանուանեալ՝ աստուածատես ազգ՝ յորդորէր յերկրպագութիւն, ասէ՛ «Երկրպագեցէ՛ք պատուանդանի սրբոյ ոտից նորա»:

80 «Զնոյն ինքն զԱստուած ասի բարձրացուցանել»:
81 Առ ի միտս է բանս զամենայն զարդարութիւնս՝ գործել ասէր, որ է զԱստուած բարձրացուցանել: 82 Հա[յ]ի բանս եւ՝ ի նորս՝ Իսրայէլ, խրատել զմեզ մարգարէին, զի ունիմք բարի գործաւք՝ հարկաւորապէս բարձրացուցանել զԱստուած՝:

83 «Ապա եւ ինձ յոյժ տարարժանոյս՝ ոչ ինչ կարի հասցէ պատահել [*դատա-

պարտութիւն առ ի ստուգապէս՝ հետս հետեւեցելոյ՝ բանիւս այժմիկ]»:
84 Յածութեամբ վարի աստանաւր, թէ՛ եւ յոյժ հեռի եմ ի նորա փառացն եւ ի սրբութեանց, ոչ սակաւ եւ ոչ աւելի դատապարտութեան հանդիպիմ, որ զստոյգ պատուանդանէն բուռն հարեալ բանիս՝ կամիմ գովել: 85 Իսկ ոմանք հեղնական՝ դնեն զբանս ասելով՝ ոչ սակաւ դատապարտիմ, այսինքն՝ թէ նա յաւրինակէն զարհուրէր, ապա եւս առաւել ինձ երկնչել իրաւացի է, որ ի ճշմարտութիւնս յորդորեմ՝:

86 «Քանզի որ առաջի անցեալ կա մեզ բանս՝ ոչ է աւրինակ, [*այլ ճշմարտութիւն աւրինակի]»:
87 Զի ասացեալն՝ մարգարէէն աւրինակ էր եւ այս՝ ճշմարտութիւն:

88 «Եւ ոչ նշանակաւ պատուանդան միայն, այլեւ՝ տաճար, եւ սեղան, եւ աթոռ, եւ ոտից պատուանդան»:
89 Նշանակաւն ոչ ունի զկատարելութիւն, այլ աւրինակաւն ցուցանէ զստուգութիւն: 90 Ասացին ոմանք, թէ ոչ պատուանդան միայն կոչեաց մարգարէն, այլեւ տաճար, ըստ այնմ. «Տէր ի տաճար սուրբ իւր»՝, եւ աթոռ. «Տէր յերկինս յաթոռ իւրում»՝, եւ սեղան. «Սեղան քո, Տէր զաւրութեանց, թագաւոր իմ»՝, եւ այսոքիկ յայլոց: 91 Իսկ որ ի մերս եկն տեսութիւն ուսուցանէ, թէ ոչ աւրինակաւ պատուանդան է՝ որպէս զՍիոն՝, այլ ճշմարիտ պատուանդան ո-

1 BC տէրունոյ
2 BC մարգարէս
3 B յապաշխարհողս
4 BC համեմատելով
5 C բագաւ որն
6 C որ
7 BC զանուանեալն
8 BC ազգս
= II-շ. Գ. Ը 5-6
9 BC արդարութիւնս
10 BC եւ բանս փ/ս բանս եւ
11 B նոր
12 BC գործովք
13 BC զաստուած բարձրացուցանել փ/ս բարձրացուցանել զաստուած
14 B տաճանդս

15 C ստուգութեան
16 C հետեւեցոյ
17 BC + եւ
18 BC բանիւս
19 B հեղնական
20 BC չիք
21 BC ըստ ճշմարտութեանս յորդորել փ/ս որ ի ճշմարտութիւնս յորդորեմ
22 BC ասացեալն
23 BC իւրում
‡ II-շ. Ժ. 5
24 BC չիք
‡ II-շ. Ժ. 5
‡ II-շ. ԶԳ. 4
25 C սիոն

տից¹ յարակա[յ] խաչս²: 92 Եւ դարձեալ ոչ նմանութեամբ բնակէ՝ որպէս ի յայն³ տաճարին, այլ ստուգապէս բանակեաց⁴ եւ բնակեսցէ: 93 «Այլեւ սեղան»: 94 Զամենայն սեղանո[յ]⁵ նմանութիւն⁶ բերելով, որք ի տաճարին զխնկոցն եւ զողջակիզացն եւ զայն, որ հացն էր նուիրաց⁷, մանաւանդ եւ որ գառն պատարագէր, վասն զի բուրեաց ի վերա[յ] այսր սեղանո[յ] հոտ անուշուութեան եւ լցոյց զտիեզերս ամենայն: 95 Եւ ողջակիզեցաւ ի վերա[յ] սորա, Հաւր⁸ ի հաշտութիւն եւ⁹ քաւութիւն բնակիցս, մատեաւ իբրեւ զգառն¹⁰ անարատ պատարագ հացն կենդանութեան: 96 «Եւ աթոռ¹¹»: 97 Զի որպէս թագաւորք յաթոռ նստին՝ պատժելով զթշնամիսն եւ բաշխելով պարգեւս, այսպէս եւ Տէրն մեր, նստելով ի վերայ աթոռո[յ] խաչիս¹², տարագիր արար զհրեայսն¹³ ի յուխտիցն¹⁴, որ առ Արրահամ¹⁵, եւ բաշխեաց պարգեւս հեթանոսաց զշնորհս Հոգիոյն¹⁶ ճշմարտութեան: 98 Թագաւորք կարմիր մելանա[ւ] գրեն զգիրս եւ Տէր մեր արեամբն իւրով գրեաց զհրեայսն¹⁷ անժառանգս¹⁸ եւ զհեթանոսս կոչեաց յորդեգրութիւն:

99 «Եւ ոտից պատուանդան Աստուծոյ ստուգապէս¹⁹ [*սուրբս այս]»: 100 ԶՍիոն եւ զայլսն, որ ի հնուժն աւրինակաւ կոչէին պատուանդան Աստուծոյ, իսկ խաչս ստուգապէս եւ ճշմարտութեամբ, քանզի միշտ ի սմա է:

101 «Միանգամայն²⁰ եւ իմանալի լեառն»: 102 Սիոն²¹ զգալի լեառն եւ խաչս իմանալի, զի մտաւք իմանի սորա խորհուրդ²²:

103 «Սուրբ դիտանոց»: 104 Այն դիտանոց²³ ոչ հանապազ ի փրկութիւն, այլ երբեմն դաւ թշնամեաց²⁴, իսկ սա միշտ ի փրկութիւն հաւատացելոց ըստ մարգարէին հա[յ]եցաւ եւ դիտեաց զհեթանոսս:

105 «Քանզի այսպէս զՍիոն թարգմանեն²⁵, առ որս²⁶ ստոյգ ճշմարտութիւն»: 106 ԶՍիոն ոմանք պատուէր թարգմանեցին²⁷, զի անտի²⁸ պատուէր տա[յ]ին դէտքն, եւ այլք՝ սգո[յ]²⁹ տեղի³⁰:

107 Բայց ստոյգ եւ ճշմարիտ թարգմանիչքն³¹ դիտանոց ասացին, որ ցուցանէ զՏեառն մերո[յ] ելեալ³² ի վերա[յ] խաչիս³³, իբր ի դիտանոցի, եւ պատուէր տալ իւրոցն յասելն. «Քաջակերեցարո՛ւք, զի ես յաղթեցի աշխարհի»:

108 «Այսինքն՝ զսուրբ կատարեալ հաւատո[յ] մանկունս ընթանուր³⁴ յերկրպա-

1 A չիԲ ոտոց C + խաչս
 2 B խաչ
 3 C յայնմ
 4 BC բնակեաց
 5 B սեղանոյն
 6 BC զնմանութիւն
 7 BC նուիրացն
 8 BC հորն
 9 BC +ի
 10 C գառն
 11 C արոռն
 12 C խաչիս
 13 C հրէայսն
 14 BC յուխտէն
 15 B արրահամ
 16 B հոգոյն C հոգոյն
 17 C զհրէայսն
 18 C անժառանգս

19 C չիԲ
 20 BC՝ մանաւանդ
 21 C սիովն
 22 C խորհուրդն
 23 B դիտանոցն
 24 BC բշնամեացն
 25 C բարբաբանն
 26 BC որ
 27 C բարբաբանեցին
 28 BC անդի
 29 C ստոյգ
 30 C եղի (այսպէս յօրինակի)
 31 C բարբաբանիչն
 32 BC ելանելն
 33 BC խաչիս
 * Գ-ՎԸ-Ժ-Գ 33
 34 B ընթանուր C ընդհանուր

գուցիւնն ձայնիւ յորդորէ»¹: 109 Անտ²
 Դաւիթ զթլփատութեան մանկունսն յոր-
 դորէր, իսկ մեք՝ զսուրբ մանկունս՝ առա-
 քինութեամբ³ կատարեալք⁴ ըստ հաւա-
 տոցն Արրահամու⁵: 110 Որք միանգամ ա-
 լազանաւն մաքրեցան՝ մանկունք նորո[յ]⁶
 Սիոնի, մերովս բանիւ յորդորեմք յերկր-
 պագութիւն կենարար խաչիս: 111 Զի
 «այսինքն»⁷ ասելն այլաբանութեան⁸ բա-
 նիս յայտնի ցուցանէ զանսրբութիւն
 հրէիցն, իսկ մերս սուրբ՝ ըստ վարուց եւ
 բարեգործութեան⁹: 112 Նոքա անկատար
 հաւատով¹⁰, զի ստուեր էր, եւ զՀայր
 միայն գիտէին, իսկ որդոց¹¹ եկեղեցո[յ]
 կատարեալս¹² ի¹³ համագո[յ]ական Երրորդ-
 ութեանն¹⁴, որով հարթ եւ հաւասար
 խոստովանին առանց երկբա[յ]ութեան:

113 Առ ի հինս¹⁵ միո[յ] ազգի¹⁶ յորդո-
 րումն, իսկ մեք զամենայն հաւատացեալ¹⁷,
 ըստ որում ասէ¹⁸. «[*Քանզի] այսպէս¹⁹
 [*իսկ] երկրպագութիւն ճշմարիտ աստուա-
 ծաւրհնութեան²⁰ [*եւ յորդորեցուցիչ]»:
 114 Զմերոյս ցուցանէ ճշմարիտ երկրպա-
 գութիւն աստուածաւրհնութեան եւ յոր-
 դորիչ, որով ամենայն ոք ինքնակամ կա-

մաւք յորդորի յաւրհնութիւն²¹: 115 Զի
 նոցա²² ի հարկէ եւ ստուերականաւք, իսկ
 մերս արդարեւ գովութիւն:

116 «Եռափափագ եւ քրիստոսագարդ
 սուրբ [*նշանիս եկա՛յք աստուածասէրք,
 երկրպագեսցո՛ւք»]: 117 Եռն երիս ասի²³,
 որ է ըստ թուական արհեստից²⁴ կատա-
 րեալ թիւ՝ ունելով²⁵ զսկիզբն, զմէջոց²⁶ եւ
 զկատարած: 118 Վասն որո[յ] ասէ երիս
 փափագանաւք²⁷, որ է յամենայն ժամ՝
 յանցեալն, ի ներկայս²⁸ եւ յապառնիսն, եւ
 կամ ի տղա[յ]ութեան եւ յերիտասարդու-
 թեան եւ ի ծերութեան, զի յայս երիս հա-
 սակս բաժանի մարդ: 119 Բայց ունիմ ասել
 զերրորդն, որ²⁹ կարի գեղեցիկ է³⁰, այ-
 սինքն՝ հոգով³¹, մարմնով եւ մտաւք, որ
 նշանակէ հոգո[յ]³² զաւրութեամբ³³, մտաց
 կատարելութեամբ եւ մարմնո[յ] սգա[յ]ա-
 րանաւքն³⁴ սգաստութեամբ³⁵: 120 Զայսու-
 սիկ զերիսս ձգէ ի բաղձանս խաչիս, եւ
 դարձեալ՝ հաւատով, յուսով եւ սիրով:
 121 «Եւ քրիստոսագարդ»: 122 Թագաւո-
 րաց³⁶ նշանակք այլով իւրք զարդարին,
 իսկ Քրիստոս³⁷ արեամբն զարդարեալ՝
 պսակէ: 123 Նոցա նշանակք³⁸ ոչ սուրբ,
 այլ ի մահ բազում անգամ³⁹, իսկ սա սուրբ

1 B յորդորեմք
 2 B որպէս C որպէս անդ փ/ս անտ
 3 BC + յորդորեմք
 4 BC կատարեալ
 5 BC արրահամու
 6 BC նոր
 7 BC + է
 8 BC այլաբանութեամբ
 9 BC բարեգործութեանց
 10 B հաւատով
 11 C որդոց
 12 BC կատարեալ + առնի
 13 BC չիք
 14 BC երրորդութիւնն
 15 BC հինն
 16 BC + միայն էր
 17 B հաւատացեալսս
 18 BC + այսպէս
 19 B այսպիսի
 20 C աստուածօրհնութեանն

21 C օրհնութեան
 22 BC նոցայն
 23 B ասէ
 24 BC արուեստի
 25 BC + յինքեան
 26 BC զմիջոց
 27 B եռափափագանով C եռափափախանով փ/ս երիս
 փափագանով
 28 B ներկայն
 29 B չիք
 30 B չիք
 31 C հոգով
 32 C հոգոյ
 33 BC զօրութեամբն
 34 BC զգայարանաւքն
 35 B զգաստութեամբ C զգայութեամբ
 36 C բագաւորացն
 37 B քրիստոսի
 38 BC նշանակքն
 39 B անգամ

եւ սրբարար, մանաւանդ ի մահուանէ ի կենդանութիւն ձգելով: 124 «Եկա՛յք աստուածասէրք, երկրպագեցէ՛ք¹»: 125 Խրախոյս եւ յորդորումն է ամենեցուն, այլ ոչ հասարակապէս: 126 Աստուածասիրացն կոչումն հրամա[յ]ական², որով զսիրելիսն Քրիստոսի³ արժանի առնէ երկրպագութեան եւ զատելիսն տարագրէ՝ անարժանս⁴ գոլ⁵ այնպիսի երկրպագութեան:

127 Դնէ եւ զպատճառ⁶ միշտ երկրպագութեան. «Քանզի սա մեզ ի մահուանէ ի կեանս առն[ի] փոխադրութիւն⁷»: 128 Իբրու մատամբ ցուցանելով զգաւրութիւն աստուածագաւր խաչիս՝ «սա», ասէ, եւ ո՛չ այլ ոք՝ զանհասանելի զաւրութիւնն յայտնելով: 129 «Ի մահուանէ ի կեանս»: 130 Կրկին է մահու իշխանութիւն, ուստի ընդդէմ նմին եւ կենաց: 131 Արդ, ոչ զընաւորական մահուանէ⁸ միայն⁹, թէպէտ եւ սրբոցն փոխումն է կենդանութեան¹⁰, այլեւ զմեղաց եւ զանհաւատութեան: 132 ¹¹Որ միանգամ¹² յայտոսիկ մեռեալ¹³ են, ուսուցանէ, թէ դարձելոցն ի ճշմարտութիւն հանդերձ ապաշաւանաւք՝ ապաւինել ի խաչս, եւ խաչակցեալ¹⁴ նմին փոխարկին յանմահ ի կեանսն, կենաւք յայժմուս¹⁵ ըստ հաւատո[յ], եւ մահուամբ յետ աստեացս՝ ըստ առաքինութեան:

1 BC երկրպագեցուի
2 B հրամանական
3 BC Իրիստոս
4 BC անարժան
5 BC գոլոյն
6 BC զպատճառն
7 B փոխութեան C փոխադրութեան +տոբի
8 BC մահուանէն
9 B չի՞
10 BC կենդանութիւն
11 B + եւ
12 B միանգամ
13 BC ստղեալ
14 C խաչակցել
15 B այժմուս C այժմոյս

133 «[*Եւ ի] կեանս՝ ոչ իբրեւ յաղցաւորս¹⁶ եւ յերկրա[յ]ինս¹⁷»: 134 Աղցաւոր կոչէ զներկա[յ] կեանս, այսինքն՝ հարկաւոր: 135 Իսկ անցաւոր կեանս ասացի, մի՛ ոք կարծիցէ¹⁸ զայսոսիկ, որ ապականացու, եւ հարկաւորաւք աւարտի՝ ուտելով եւ ըմբելով¹⁹:

136 Այլ զի՞նչ «յանվախճանս եւ յանպատուս եւ յանմատոյցս»: 137 Զանգրաւականացն ցուցանելով կեանս²⁰, որով երաշխաւոր լինի առնուլ: 138 Զի այս վախճան²¹ ունի²², եւ պատմի բանիւ, եւ մատչի մտաւոր տեսութեամբ: 139 Իսկ այն կեանք²³ փոխադրելոցն ոչ վախճան²⁴ ունի եւ ոչ բանիւ պատմի, նաեւ ոչ մտաւք բովանդակի եզեր գոլ:

140 «Եւ որ առ հրշտակական²⁵ բարեբաստութեանցն²⁶ անցեալ [*հանդիսանայ]»: 141 Հրշտակք²⁷ բարեբաստիկ²⁸ սակս անմարմնութեան²⁹, եւ պայծառութեան եւ անհարկեցուցիչ բնութեան, որ եւ անմահ են: 142 Հրամա[յ]է զկեանս սրբոցն եւ փոխադրելոցն խաչիւս³⁰ ընդ հրշտակացն³¹ բարեբաստիկ կենացն հանդիսանալ, այսինքն՝ անմահութեան հաւասարիլ³² կամ ի վեր անցանել³³:

143 «Ըստ Աւետարանին ազդեցեալ բանի³⁴»: 144 Վկա[յ] ածէ զտէրունեան հրա-

16 C աղցաւորս
17 C երկրայինս
18 BC կարծեցէ
19 B ընթելով
20 BC չի՞
21 BC վախճան
22 BC առնու փիս ունի
23 BC կեանքն
24 BC վախճան
25 BC հրշտակական
26 C բարեգարդութեանց
27 BC հրշտակք
28 BC բարեբաստիկ
29 BC անմարմնութեանն
30 BC խաչիս
31 BC հրշտակացն
32 BC հաւասարել
33 BC չի՞ կամ ի վեր անցանել
34 C քանիւն

մանան՝ գրեալ յԱւետարանին, զոր ընդ-
դէմ սաղուկեցոցն՝² ասաց յաղագս բազ-
մանկողին կնոջն, թէ. «Ի յարութեանն ոչ
կանայս առնեն եւ ոչ արանց լինին, այլ են
իբրեւ զհրշտակս՝³ յերկինս»⁴, զի յարու-
ցեալքն այսպիսի անվախճան եւ անախտ՝⁴
կենաց հանդիպին:

145 «Քանզի սովաւ է՝ մեզ դիւրութեանց՝⁶
ի՛⁷ քաջասնութիւն մարմնոյ»: 146 Փոխէ
զբանն եւ յերկրաւորս: 147 Ոչ միայն զան-
մահականն առիթ լինի, այլեւ հաւատացե-
լոց մարց, քան զամենայն սնունդ՝⁸ ման-
կանցն ի ձեռն նորայ՝ վա[յ]ելելի՞¹⁰: 148 Ի
վերա[յ] մանգանցն՝¹¹ նշանէ՞¹², քաջասնու-
ցանէ՞¹³ սորին պահպանութեամբ՝¹⁴ զարգա-
ցեալ եւ աճեցեալ դիւրութեամբ եւ հեշ-
տութեամբ:

149 «Եւ յամենայն՝¹⁵, որ ինչ յաշխարհի՞¹⁶
զհետ երթա[յ] առանց ըզձից»: 150 Սա ոչ
միայն մանկանց, այլեւ կատարելոց է
զաւրավիդ: 151 Բայց զիղձան՝¹⁷ զանազան
ցուցին վարդապետք՝ զիւրաքանչիւր կար-
ծիս ասացից: 152 Ոմանք ասեն վասն ման-
կանցն՝¹⁸, եթէ՞¹⁹ չեն կատարեալ իմաս-
տիւք՝²⁰, որ ըզձան սորին զաւրութեամբ, ի
ձեռն մարցն կնքելո[յ] կատարի առ նոսա

փափազն զաւրութեամբ՝ կնքեալ՝²¹ ունելով
զդէմս: 153 Այլք ասեն, եթէ՞²² որ ինչ աշ-
խարհիս բերմունք են, որ մեզ չէ ցանկալի՝
հիւանդութիւն եւ՝²³ ուրկութիւն եւ այլ
ախտք, սա է մեզ բուժիչ եւ պատճառ կեն-
դանութեան: 154 Եւ այս եւս, որ ինչ աշ-
խարհիս զհետ երթա[յ] հարստութիւն եւ
ճոխութիւն, որ է աստուածարելոցն ա-
ռանց ըզձից, դու մեզ հարստութեան՝²⁴ եւ
զամենայն պէտս լնուս ըստ հոգո[յ]՝²⁵ եւ
մարմնո[յ]: 155 Այս՝²⁶ ըստ նոցա: 156 Իսկ
ի մէնջ նմանագոյն ասել, եթէ ամենայն
կենաց մերոց պատճառք, որ ինչ բարի են,
սովաւ յառաջանան եւ պահպանին, բայց՝²⁷
յ[ը]դձից եւ ի կախարդութենէ, որ լինին
մարց առ մանկունս եւ կամ յայլ հասակի:

157 «Եւ որ ինչ յոգիւս տրամադրեալ
են՝²⁸ ախտք, սա է մեզ՝²⁹ փրկութեան պատ-
ճառ՝³⁰»: 158 Ո՛չ միայն մարմնական ախ-
տիցն՝³¹ է հերքիչ, այլեւ՝ որ ըստ հոգոյն՝³²
ցասումն եւ ցանկութիւն տրամադրեալն,
հաստատեալ ասէ զարկածս չարին, ի բաց
հատանէ, մաքրէ եւ սրբէ: 159 Զի մարմ-
նականն եկամուտ է, իսկ հոգոյն՝³³ բանա-
կան՝³⁴, որ են շնչականք՝³⁵, ի բաց հալածէ:

160 «Արդ, այսքանեաց՝³⁶ եւ այսպիսեաց՝³⁷
մեզ բարութեանցս՝³⁸ առթողի»: 161 Զար-

1 BC հրամանն

2 C սաղուկեցոցն

3 B հրեշտակսն C զհրեշտակս

4 * H * * * * I * * * 30

4 BC անախտ եւ անվախճան C անվաղնամ

5 BC չի՞

6 BC դիւրութեանցս

7 B չի՞

8 BC սնունդս

9 BC սորա

10 B վայելեալ C վկայեալ

11 BC մանկանցն

12 BC նշանակէ

13 BC Բաջ սնուցանէ փ/ս Բաջասնուցանէ

14 B պահպանութեամբն

15 BC ամենայն

16 B աշխարհիս C յաշխարհիս

17 BC զիղձն

18 B մանկանց

19 BC քէ

20 BC իմաստունն

21 C կնքել

22 BC չի՞

23 C չի՞

24 BC զհարստութեան

25 C հոգոյ

26 C այլ

27 BC բաց

28 BC է

29 BC սա մեզ է, փ/ս սա է, մեզ

30 C պատճառ

31 BC ախտից

32 C հոգոյն

33 C հոգոյն

34 BC քնական

35 BC շնչական

36 BC այսքանեացս

37 BC այսպիսեացս

38 BC քարութեանց

մացմամբ դնէ զբանս¹, թէ այսքանեաց բազմաց², որ են մարմնական ախտք, զորս ի բաց մերժէ զաւրութիւն սորա, եւ քաջասնութիւն մարմնո[յ] առնէ, եւ դարձեալ՝ հոգեկան, զորս մաքր[ելոյ] առիթ լինի:

162 «Որպիտի³ մեզ հասցէ հատուցանել [*գոհութիւն]»: 163 Ոչ բանիւք ունիմք պատմել եւ մտաւք իմանալ կարեմք զպատշաճ գովութեանն:

164 «Ասկայն որչափ ի կարի մերում⁴ հանդերձ գովասանական երգով»: 165 Թէպէտ եւ⁴ ըստ արժանեացն անկարանամք հատուցանել, սակայն ըստ կարի, զի Աստուած ի կարն հա[յ]ի եւ ոչ աւելի պահանջէ: 166 Զի մի⁵ իրրեւ զանբանս⁶ երեւեսցուք անասացութեամբ, այլ սակաւուք գովեսցուք:

167 «Միշտ ի խոնարհ երկիրպագուք»: 168 Ոչ միայն բանիւք, այլեւ արդեամբք, այսինքն՝ ցածութեամբ երկիրպագուք՝ յերկիր անկանելով, եւ զայն միշտ եւ հանապազ: 169 Զի ոմանք ի հարկէ կանկուն⁷ կալով երկիրպագեն հարեւանցի, ուսուցանէ յաւժարական կամաւք խոնարհել:

170 «Եւ ի խոնարհելն մերում, զամենայն⁸ ի բաց դիցուք զծանր եւ [*գմթացուցիչ խորհուրդս]»: 171 Զէ՛ բաւական, ասէ՛, երկիրպագութիւն, զի այս դիւրին¹⁰ եւ հասարակաց ամենեցուն: 172 Այլ¹¹ ի բաց դիցուք, այսինքն՝ խոստովանութեամբ նախ հրաժարեսցուք ի մեղաց՝ զամենայն հոգոյ¹² եւ

զմարմնոյ¹³ ախտակրութիւն ի բաց դնելով, զոր «ծանր» կոչէ զմեղս մարմնականս, զի մարգարէն բեռն ծանրագոյն¹⁴ եւ չափ կապարեա[յ] ասէ: 173 Իսկ «մթացուցիչ», վասն զի յիմարի միտք, եւ մթանա[յ] հոգոյն¹⁵ տեսիլ: 174 Դարձեալ՝ «ծանր» կոչէ զմեղսն¹⁶ զործոց, իսկ «մթացուցիչ»՝ զչնչականն, նախանձու եւ այլոցն:

175 «Յստակ հայեցուածովք հոգոյն¹⁷ թեթեւացեալք»: 176 Վասն զի բառնալ ծանրագոյն մեղացն ապաշխարութեամբ, միանգամայն եւ ի մաքրել մթացուցիչ խորհրդոց¹⁸, թեթեւանամք ըստ հոգո[յ]¹⁹ յստակութեամբ:

177 «Ապա առ սուրբ եւ երկնա[յ]ին խորհուրդն արժանանամք»: 178 Սուրբ եւ երկնա[յ]ին խորհուրդ կոչէ զծածկեալ զաւրութիւն²⁰ խաչիս, մանաւանդ, որ ի սմա տեսանի մտաւոր տեսութեամբ ապտակն, եւ թուքն, եւ այլն զկնի, զոր փառս կոչէր Տէրն զչարչարանսն: 179 Եւ այլ խորհուրդ զտէրունեան մարմնո[յ] եւ արեանն, որ ի սմա կատարի:

180 «Ի բարձրագոյնսն վերարերիցիմք»: 181 Այսոքիկ առաքելական հրամանացն նմանի, որ ասէ, թէ. «Չարչարանացն կցորդ լինիմք եւ փառացն հաղորդ լինելոց եմք»:

182 «Քանզի ոչ եթէ փոգր²¹ ինչ կամ տեսանելիդ միայն [*առաջի անցեալ կամ մեզ] զարմանալո[յ] [*արժանի]»: 183 Զարմանալի իմանամք զսա ոչ ըստ զգալի²² տեսութեանն:

1 BC գրանն
2 BC բարեաց
3 B + է
4 BC չի՛
5 BC +երբէ՛
6 B գանբան
7 B կանգու՛մ
8 BC չի՛
9 BC չի՛
10 BC + է
11 C չի՛
12 C հոգույ

13 BC մարմնոյ
14 BC ծանր
15 B հոգւոյն
16 B զմեղս
17 B հոգւոյն
18 C խորհրդոցն
19 C հոգւոյ
20 C զօրութեամբ + ի
« Հոգ. Բ 17
21 BC փոքր
22 B սգալի

184 «Եւ ուշի նպատակ՝ առ որ մերձե-
նամք»։ 185 Աւրինակաւ ցուցանէ. որպէս
աղեղնաւորք ուշի մտաւք նկատեն ձգել
զնեոս, նոյնպէս պարտ է մեզ զամենայն
ուշ մտաց եւ մարմնոյ ի նա ունել եւ իմա-
նալ զբարձրագոյն խորհուրդս։

186 «Այլ դովաւ եւ որ ի դմին մեծն եւ
հրաշալիին կա ծածկեալ [*հացուցանող ա-
հաւոր զաւրութիւն]»։ 187 Յայտ առնէ զա-
հաւոր եւ զսոսկալի խորհուրդն Աստուծոյ։
188 Դովաւ, ասէ, կատարին եւ կատարե-
ցան ամենայն տնաւրինականքն¹։ 189 Իսկ
«ի դմին կա[յ]»² ծածկեալ»։ 190 Նախ՝ զա-
ռաջինսն զեկուցանէ զերկու ծառոցն³, որ
ի դրախտին եւ զտապանակին, նմանապէս՝
զգաւազանին Մուսէսի⁴ եւ Ահարոնի⁵, եւ
այլն զկնի։ 191 Դարձեալ՝ «ահաւոր զաւ-
րութիւն» կոչէ զխաչելոյն զաւրութիւն,
որ ի սմա միացեալ, եւ զողացուցանէ զա-
մենայն աներեւութիցն⁶ զմենքենայս⁷, ո-
րով սարսեն ի սմանէ։

192 «Քանզի կրկին ապաքէն եւ ոչ մե-
կին է սորա՞ զաւրութիւն»։ 193 Ամենայն
էից արարածոցս բնաւորեալ յարարչէն մի
է զաւրութիւն, եւ ոչ ունին անցանել⁸ ընդ
եղեալ սահմանս մեկինս՝ լուսաւորք, կեն-
դանիք եւ անշունչք։ 194 Իսկ սորայս յա-
ղագս այն⁹ կոչի ահաւոր, զի կրկին է,
քանզի մարմնոյ աչաց երեւի փայտ, իսկ
իմանալի, ըստ մտաց տեսիւն¹⁰, Աստուած
միացեալ ի սմա։ 195 Դարձեալ՝ զի որք ա-
պաստանին ի սա, ըստ մարմնո[յ] զցաւս

փարատէ եւ ըստ հոգոյ¹² զախոս մաքրէ
եւ սրբէ։ 196 Ունի եւ յայժմուս¹³ զաւրա-
վիզն գոյ եւ ի հանդերձելումն խաչակցե-
լոցն անբառբառ¹⁴ բարեխաւս։ 197 Այսո-
քիկ են կրկին զաւրութիւն։

198 «Զի թէպէտ¹⁵ յերկրէ բոյսն տունկ
համանունակի¹⁶ ասի փայտ, [*որ երեւիդ
մեզ, այլ որ իմանին՝ է այն, որ զերկիր իսկ
զլիսովին, միանկամայն եւ զերկին բար-
ձեալ ունի զաւրութիւն]»։ 199 Յերկրէ
բուսանելով¹⁷ միանունակիր է այլոց ծա-
ռոցն՝ փայտ ասել այն, որ տեսանի աչաց։
200 Իսկ¹⁸ իմանալի մտաւք զահաւոր զաւ-
րութիւնն Քրիստոսի իմանամք ի սմա, ո-
րով¹⁹ բարձեալ ունի նախախնամութեամբ
զերկրա[յ]ինս եւ զերկնա[յ]ինս, ըստ
այնմ, թէ. «Կրէ զամենայն բանիւ զաւրու-
թեան իւրո[յ]»²⁰։

201 «Առ որ յոյժ բազմապատիկ մաք-
րութեան պէտք են²¹, որ կամի [*մատ-
չելն]»²²։ 202 Ուսուցանէ, թէ որք կամին
երկիր պագանել սմա, պարտ է նախ սրբիլ
ի մարմնական ախտից, համանգամայն եւ
ի հոգեկան։

203 «Զի թէ առ բուն մաքրագոյն երկ-
նի եւ հոգոցն ասի ի բաց գառնալ, [*ուր
եւ սերորէքն²³ գերես²⁴ ծածկեալ մերձեցե-
լոյ²⁴։ 204 Իսկ որպիսի՞ առ բուն անարգս
եւ հողանիւթեայս առ մարդս պահանջեսցի
արժանաւոր մաքրութիւն]»։ 205 Զի թէ-

1 BC օրինականիմ

2 BC չիբ

3 C ծառիմ

4 BC մովսէսի

5 C ահարովնի

6 BC աներեւոյք

7 BC մեքենայս

8 BC է սորա փխ սորա է

9 C անցեալ

10 BC այնք

11 BC տեսիւնամբ փխ ըստ մտաց տեսիւնամ

12 C հոգուոյ

13 B այժմուս C այժմոյս

14 BC անբառբառ

15 C + եւ

16 C հոմանունակի

17 C բոյսանելով

18 BC չիբ

19 C որովք

= Էքբ. Լ. 3

20 BC են պէտք փխ պէտք են

21 BC մատչելն կամեցողիմ փխ որ կամի մատչելն

22 C սերովքեմ

23 C գերեսս

24 B մերձեցոյ

պէտ եւ ամենայն երկնայինք¹ մաքուրք են եւ յստակ² յախտից, սակայն սերորէքն³, որ բուն մերձաւորքն⁴ են եւ հուպ առ Աստուած, ասին առաւել սրբագոյնք, որով զառաքինութիւն սոցա յանուանցն իմանամք, զի սերորէն⁵ հուր կիզելի⁶ ասի:
 206 Զի հրոյն բնաւորեալ է սրբել զնիւթս, նոյնպէս եւ նոքա կենդանախարուկեալք կոչին: 207 Նոքա, ասէ, զոր տեսեալ Եսայի ի տաճարին, թէ որպէս զարհուրեալ⁷ ծածկէին գերեսս եւ զոտս եւ⁸ ունեւեաց կարաւտանայի⁹ն առ ի բառնայ:
 208 Եթէ նոքա յաւրինակէն ի բաց դառնայի⁹ն ծածկութիւն եւ ունելիւք⁹ բառնալովն, որչա՛փ եւս առաւել մեք, որ «բուն անարգ եմք եւ հողանիւթեայք¹⁰ [*առ մարդս]»: 209 Ի հողոյ ստեղծեալ մարդոյս անարգ կոչէ վասն ընդ¹¹ անասնականին խառնելոյ: 210 «Պահանջեցի արժանաւոր մաքրութիւն»: 211 Սերորէքն¹² ի վեր, քան զամենայն, այսպիսի ահիւ դողայի¹³ն: 212 Ի մէնջ աւելի պահանջէ մաքրութիւն, որք¹³ հողանիւթեայի¹⁴ եմք եւ կարաւտ սրբութեան:
 213 «Բայց ինձ թուի ոչ փոզր¹⁵ ինչ հիանալ ի վերայ] անուանցս այլափոխութեան»: 214 Ոչ վարկպարագի համարել զայսպիսի¹⁶ մեծ եւ սոսկալի խորհուրդս:

1 BC երկնայինք
 2 BC յստակ
 3 C սերովքեմ
 4 BC մերձաւորք
 5 C սերովքեմ
 6 BC անկիզելի
 7 BC գարհուրեայք
 8 C չիք
 9 BC ունելեմ
 10 C հողանիւթեայք
 11 C չիք
 12 C սերովքեմ
 13 B որ
 14 C հողանիւթեայք
 15 BC փոզր
 16 C այսպիսի

215 «Որ զանազանի ի չորս յեղանակս»: 216 Ունի զանազանութիւն բնական անուամբն, եւ որք մի անգամ¹⁷ շնորհելով Աստուծոյ եղան ի վերայ] նորա:

217 «Բնական», որ է փայտ:

218 «Սեռական»՝ զազգն ցուցանելով կիպարիս կամ եւս նման սմին յանփուտ փայտից:

219 «Զեական»՝ խոտորակ¹⁸ ի խաչ թեւացեալ:

220 «Իմացական», որ մտաց իմանի, այսինքն՝ աստուածախաչ եղեալ¹⁹:

221 «Գործի սպանման եւ նոյն գործի կենաց»: 222 Նշանակէ, Աստուծոյ Բանին ի սմա բեւեռելով, զգործի սպանմանն ի կենաց գործի փոխարկելով: 223 ²⁰Այսքիկ ի վեր են քան զբանի զաւրութիւն պատմելոյ:

224 «Աստուածախաչ» ասէ, այսու խնու զբերան ամենայն հակառակաց, որք լոկ մարդոյ] չարչարեալ ասէին, եւ ոչ Աստուծոյ Բանին²¹ միացելոյ ի մարմնի, վասն զի անմահին զմահկանացու առեալ՝ յանմահութիւն փոխարկեաց:

225 «Իսկ ո՞վ ի վերայ] ասացելոցս ոչ սխրասցի»: 226 Որք իմաստութեան վիճակեալ են, պարտին զարմանալ յասացեալս²², զի գործի սպանման եւ գործի կենաց լինի: 227 Եւ այսքիկ զաւրութեամբն Քրիստոսի:

228 «Եւ հայեցուցանէ առ մահ ձեւ սորա»: 229 Որք մարմնական աչաւք տեսանեն, գործի է սպանման եւ դատելոյ]:

230 «Եւ առ կեանս զաւրութիւն [*սորա]»: 231 Իսկ մտաւոր տեսողացն նկատեն զզաւրութիւն²³ Աստուծոյ, որ սովաւ ներգործի:

17 B անկամ
 18 BC խոտորակ
 19 BC ելով
 20 BC + եւ
 21 B բանին աստուծոյ փիւ աստուծոյ բանին
 22 BC յասացեալսս
 23 C զգործքիւն

232 «Վասն զի համարնակից է այնր տնկո[յ], որով մահ»: 233 Մի՛ անուանակիր, զի նա մահարեր եղեւ, զոր գիտութեան փայտ կոչեն, եւ խաչ՝ մահու տեղ¹ եւ² չարչարանաց:

234 «Թէպէտ եւ ոչ ըստ սեռի»: 235 Զի ազգաւ ոչ ունին կցորդութիւն ընդ միմեանս փայտ գիտութեանն եւ խաչս:

236 «Եւ զաւրութիւնակիր այնմ, որով կեանք, թէպէտ եւ ոչ ըստ բնութեան»: 237 Փայտ կենացն բնութիւն ունէր զանմահութիւն տալով, զի յորում եւ մերձենայր հասակի, անմահանայր: 238 Իսկ սորայս հրաշափառագոյն տեսնի, զի մահու գործի գոլով՝ եղեւ գործի կենաց:

239 «Զի եւ մանաւանդ մերձենալով ի սա ճշմարիտ կեանքն»: 240 Յուցանէ զպատճառն, թէ ոչ բնաւորապէս ունի կեանս տալ, այլ ի ձեռն մերձենալո[յ] ճշմարիտ կենացն Քրիստոսի, ըստ որում³ ինքն ասաց. «Ես եմ ճշմարտութիւն եւ կեանք»: 241 Զմահու պատճառն կենաց պատճառ ետ⁴:

242 «Որպէս առ կեանս զմահ»: 243 Աւրինակաւն ցուցանէ. զի որպէս մահ ի կեանս մերձեցեալ մահացոյց զամենայն, նոյնպէս եւ Քրիստոսի կեանքն առ մահ մերձեցեալ կենագործեաց զբնաւս:

244 «Որպէս աւրէն է կենաց»: 245 Աւրէնք են կենաց, ուր մերձեսցի անհետացուցանել⁵ զմահ, որպէս զխաւար լոյսն⁶ ցրուէ եւ հալածական առնէ:

246 «Որով ճշմարտեսցի Աստուծոյ խաչ»: 247 Զի որ զայսպիսի զաւրութիւն յինքեան բերէ, Աստուծոյ է զաւրութիւն, եւ ոչ մարդո[յ]:

248 «Եւ աստուածախաչ տակով, ո՛վ աստուածատէրք, մի՛ պատկառեսցուք»: 249 Անհաւատիցն է պատկառանք, որք նախատինք համարին, իսկ հաւատացելոց՝ պարծանք, մանաւանդ եւս գերազանցեալ պարծանաց պարծանք, ըստ Պաւղոսի. «Ինձ քաւ լիցի պարծել, բայց [*միայն ի խաչն]»⁷: 250 «Ո՛վ Տիմոթիա⁸, մի՛ ամաւթ համարիր զվկա[յ]ութիւն Տեառն»⁹: 251 Աստի ուսանիմք⁹ զամենագաւր փրկութեան զխորհուրդ¹⁰, զոր Պաւղոս գրէր զգուշութեամբ¹¹ աշակերտին: 252 «Վկա[յ]ութիւն» կոչէ, զոր առաջի Պոնտացո[յ]¹² Պիղատոսի վկա[յ]եաց Տէրն յասելն. «Ես ի ճշմարտութեանէ եկեալ եմ եւ վկա[յ]եցից ճշմարտութեանն»⁷: 253 «Այլ կցորդ լեր աւետարանելո[յ] զաւրութեան [*Աստուծոյ, որ զմեզ փրկեաց]»⁷: 254 Ոչ միայն մեծաւ պարծանաւք ասէր քարոզել, այլեւ ինքնակամ յաւժարութեամբ զպակասութիւն չարչարանացն Տեառն լնուլ ի մարմնի: 255 Ածէ եւ զմիւս վկա[յ]ութիւնն. «Զի խաչին բանք անհաւատիցն եւ որդիոցն¹³ կորստեան¹⁴ թուի յիմարութիւն, իսկ մեք, որ նովաւ փրկեցաք, հաւատամք զաւրութիւն Աստուծոյ»⁷: 256 «Զի եւ ես ոչ ամաւթ համարիմ զաւետարանն»⁷: 257 Պաւղոսի է բառբառ¹⁵, զի ունիմք աւետիս բարեաց իմանալ եւ ուրախութեան զաւետարանն: 258 «Քանզի զաւրութիւն Աստուծոյ է ի

1 B տեղի

2 B չի՛

3 BC +և

4 Յ՝ՎՃ՝Վ՛՛՛ 6

4 C եղ

5 C անհետացուցանէ

6 BC լոյս

7 BC հաւատացելոցս

8 Գ՝Պ՝.Չ՝ 14

8 B տիմոթեայ

9 Բ՝Տ՛՛.Ը՝ 8

9 C ուսանիմք

10 BC խորհուրդ

11 B չի՛

12 C պոնտացոյ B պոնդացոյ

13 Յ՝ՎՃ՝.Վ՛՛՛ 37

14 Բ՝Տ՛՛.Ը՝ 8

13 B որդոցն C որդոցն

14 C կորստեանն

15 Հ՝ՎՃ՝.Ը՝ Կ՝Չ՛՛.Ը՝ 18

15 Հ՝ՎՃ՝.Ը՝ 16

15 BC քարբառս

փրկութիւն ամենայն Հաւատացելոց»⁷: 259 Նոյն բանք են առաքելո[յ], գոր իւրացուցանելով զյաղթող¹ զաւրութիւն խաչիս ծանուցանէ: 260 Զի սովաւ էջ ի դժոխս, եւ սովաւ փողոտեաց զթշնամին, եւ զմեզ կորզեաց ի նմանէ: 261 Որով² պարծանք պարծանաց ասի մեզ՝ Հաւատացելոցս, թէպէտ եւ ոչ Հաճո[յ] թուի անհաւատիցն:

262 «Վասն զի աստուածազաւր մեր փրկութիւնս է»: 263 Ընդդէմ երկաթնակացն է բանս: 264 Խոստովանի արդ եւ³ Աստուծոյ զաւրութիւն զսա՝ իբրեւ զսուր երկսայրի Հակոռակորդին ի ձեռին Աստուծոյ: 265 Զի մարդո[յ] մահ անկարելի է փրկութիւն առնել, որպէս ոչ ոք ի մարգարէիցն կարող⁴ եղեւ փրկել, բայց Աստուծոյ կարաւտացաք լնուլ մեզ զկենաց պատճառն, գոր ի սկզբանէ բաղձացաք:

266 «Ուստի եւ զուարթունն այն ի գերեզմանին մարդկապէս պահեցողաց⁵ կանանցն»: 267 Զուարթունք կոչին Հրշտակէ⁶, որ⁷ են անքուն ակամբ եւ լուրջ երեսաւք: 268 Նստէր ի վերա[յ] վիմին եւ խաւսէր առ կանայսն, որո[յ] պատմուծանն պայծառ եւ դիմաց⁸ երեւումն զուրախութիւն զուշակէր: 269 «Մարդկապէս խորհողաց կանանցն»: 270 Կանայքն չեւ եւս⁹ կատարեալ Հաւատացեալ էին ի Քրիստոս՝ թէ Աստուած է: 271 Իբրեւ ի վերա[յ] մարդո[յ] մեռելո[յ] լա[յ]ին եւ տրտմէին, մանաւանդ իւզ¹⁰ բերելով աւծանել¹¹ զմար-

մինն եւ խունկ անուշահոտ՝ որպէս աւրէն էր պատուաւոր արանց:

272 «Իբր¹² յԱստուած մեծապէս պանծանաւք այսպիսի առասացութեամբ զիւրո[յ] Տեառնն ձայնեալ զանունն»: 273 Զուարթունն սփոփէր զկանայսն, այսպիսի բանիւք մխիթարելով, մեծաւ պանծանաւք գոչէր¹³ զտէրունական անունն, որ եւ իւրն էր արարիչ: 274 «Զփրկի¹⁴ չն դուք խնդրէք, ո՛վ կանայք, զխաչեալն»¹⁵: 275 Ո՛չ ասաց Հրշտակն¹⁴ զաստուածական անունն կամ տէրունական, այլ յաւել՝ փրկիչ: 276 Ասելով¹⁵ զայն խաչեալ՝ ուսուցանէր զկանայսն, թէ չարչարանաւքն Քրիստոսի փրկեցան արարածք: 277 Եւ այսոքիկ պարծանք են եւ ոչ ամաւթ:

278 «Քանզի զայդ զՅիսուս թարգմանեն¹⁶ [*յարեալ]»: 279 Հերթա[յ]եցիքն զՅիսուսն փրկիչ ասեն, որ եւ ի Հրշտակէ¹⁷ անտի¹⁸ աւանդեալ եղեւ առ Յուսէփ¹⁹, «Կոչեացեն²⁰, ասէ²¹, զանուն նորա Յիսուս»¹⁵:

280 «Յորոց եւ զամենայն իմաստս գիտութեան²² եւ բարեպաշտութեան²³ իբր ի վեհից եւ յոյժ աստուածասիրաց է ուսանել»: 281 Ամենայն գիտութիւն, որ ինչ յերկինս եւ յերկրի, ոչ անցանէ ի նոցանէ²⁴, զի ի վեր են, քան զամենայն, եւ մաւտակաց աստուածութեանն²⁵: 282 Եւ ի

« Հօտ. Ը 16

1 B գաղթող
2 BC + եւ
3 BC արդարեւ փխ արդ եւ
4 B կարող
5 B խորհողաց C խորհեցողաց
6 BC հրեշտակէ
7 BC որի
8 BC դիմացն
9 B եւ
10 BC եղ
11 C օծանելից

12 C իբրեւ
13 BC կոչէր
14 Ք՝Մ՝Շ՝Ժ՝Գ՝Զ
14 BC հրեշտակն
15 BC + եւ
16 C բարբաբանն
17 BC հրեշտակէ
18 BC անդի
19 BC յովսէփ
20 BC կոչեացես
21 BC չիթ
22 Ք՝Մ՝Շ՝Ը՝ 21
22 C գիտութեանն
23 C բարեպաշտութեանն
24 BC չիթ ի նոցանէ
25 C աստուածութեանն

նոցանէ ուսանիմք զխոտտովանութիւն
հաւատոս երից անձնաւորութեանց¹, նմա-
նապէս եւ զրազուծս ի տնաւրինականաց²:
283 Զի սպասաւորք էին տնտեսութեանն³,
զոր վկա[յ] ածէ զնոսա անստելի լինել
բանին:

284 «Զսոցայցն առեալ յարացոյց»:
285 Զնոցայն⁴, ասէ, պարտ է առնուլ աւ-
րինակ, որք Աստուածն ձայնէին, վասն զի
Փրկիչն անուն Աստուծոյ վա[յ]ել է:

286 «Իսկ զո՞ր ասէք⁵ զաւրութիւն աս-
տուածա[յ]ին⁶ սուրբ զաւրութեանցն, զսա-
ոք ասիցէ ըստ առաքելո[յ]»:
287 Զաւրու-
թիւն Աստուծոյ բազմաւրինականք են եւ
զանազանապէս բաժանին ըստ ժամանակի.
երբեմն՝ տանջելն, երբեմն՝ նախախնամելն:
288 Իսկ առաքեալ ասէ. «Զաւրութիւն Աս-
տուծոյ է ի փրկութիւն»:
289 Եւ ըստ
զաւրութեանն, որ զմեզ փրկեաց, ասաց
զոր զաւրութիւն Աստուծոյ ունիմք մեք ի-
մանալ:

290 «Եւ զի ոչ մի զաւրութիւն ի ճշմա-
րիտ աստուածունն իմանի»:
291 Ծշմարիտ
կոչէ զարարիչն ամենայն արարածոց, իսկ
այլք անուն աստուածոց պիտակաբար են
եւ ոչ ստուգապէս:

292 «Ըստ հեթանոսականացն⁷ իբր ի
ձեան⁸ ցրտացուցանել կամ ի հուր այրել⁹
[*եւեթ]»:
293 Հեթանոսք առասպելաբա-
նելով¹⁰ իւրեանց աստուածոցն մի զաւրու-
թիւն ասէին. զԴեմետր¹¹ երկրի արարիչ

կոչէին¹², եւ զԿուուսոս՝ երկնի, եւ զՀեփես-
տոս՝ հրո[յ], զՊիսիդոն՝ ծովու, զԴիոնէ-
սիոս՝ որթու¹³, եւ որ այլ եւս ինչ են յերկ-
րի, յայլ ոմանց արարեալ¹⁴:

294 «Իսկ ի միակն ճշմարտի¹⁵, յորում
ամենայն զաւրութիւն¹⁶ իւրապէս զիւրն¹⁷
ունի»:
295 Միայն ճշմարիտ կոչէ զՏէրն
բոլորից զամենայն զաւրութիւնքն¹⁸, որ ի
նմանէ եղեն իւրապէս, այսինքն՝ առանձ-
նապէս կամ նմանապէս զիւրն ունի:
296 Եր-
բեմն տանջել ասի¹⁹ զԵգիպտոս, եւ դար-
ձեալ խնամել զԻսրայէլ, որպէս ունին ի-
մաստունք իմանալ եւ ճանաչել զզաւրու-
թիւնն Աստուծոյ:

297 «Աս նշան սեռն եւ անապակ Աստու-
ծոյ առ մարդիկ սիրոյն, [*վասն զի այսպիսի
աստուածայինն ազդէ զիւր]»:
298 Նախ
իբր²⁰ հարցական դնելով զբանն, թէ ո՞ր է
զաւրութիւնս այս, զոր ասաց առաքեալ,
այժմ ինքն գեղեցկապէս պարզագոյն բա-
նիւ զնէ, եթէ սիրոյն Աստուծոյ զաւրու-
թիւն է խաչս, որով ծայրագոյն սէրն Աս-
տուծոյ առ մարդիկ սովաւ յայտնեցաւ:
299 Զոր վկա[յ]ութեամբքն հաստատէ ի
Գրոյն, զի Աստուծոյ սէրն անխառն է եւ
յստակ²¹ առ մարդկա[յ]ինս:

300 Զոր ասէ, թէ. «Յայտնեաց Աստուած
զսէրն իւր ի մեզ»²²:
301 Նախախնամու-
թեամբ սիրովն²² պահէր զարարածս յառաջ,
քան զգալուստն իւր:
302 Իսկ մարմնանա-
լովն եւ խաչելութեամբն յայտնի արար
ամենեցուն, թէ առաւել սիրէ Աստուած

1 BC երից անձնաւորութեան հաւատոյ փիլ հաւատս
երից անձնաւորութեանց

2 BC տնտեսականացն

3 C տնտեսութեան

4 C սոցայն

5 BC արդեօք

6 BC յաստուածային

7 Հռոմ. Է 16

8 C հեթանոսականաց

9 BC ձիւն

10 C այրելն

11 B առասպելով

12 C գղեմէտր

12 B կոչեն

13 BC որթոյ

14 C արեալ

15 BC ճշմարիտ

16 C զորութիւնն

17 C զիւր

18 C զորութիւնն

19 C ասէ

20 BC իբրեւ

21 C յըստակ

22 Հռոմ. Է 8

22 C սիրով

զմարդիկ, քան զամենայն արարածս, եւ
այսոքիկ յարդեանցն ծանուցաւ: 303 «Որ-
պէս զի մեղաւորք ելով մեք, Քրիստոս
վասն մեր մեռաւ»^ա նոյն ի Պաւղոսէ ասա-
ցեալ: 304 Ոչ բարեկամ էաք Աստուծոյ եւ
սիրելիք¹, այլ թշնամիք եւ մեղաւորք:
305 Վասն սիրոյն յաղթեալ² մարդասիրա-
պէս տնաւրինական կատարումն անպար-
տականն մահու վասն մեր զմահն³ արար:
306 «Եւ այնչափ սիրեաց Աստուած զմար-
դիկ մինչեւ զՈրդին իւր միածին ետ»^բ:
307 Փոխէ յաւետարանական բառքառն⁴:
308 Աստուած Հայր այնքան սիրեաց
զմարդիկ, մինչ զի սիրոյն Արրահամու⁵
փոխանակ զՄիածինն ետ, որպէս եւ սա⁶
զմիամաւրն, որով պարտական արար զԱս-
տուած:

309 «Եւ յայսմիկ երեւեցաւ սէր⁷ նորա
ի մեզ, զի զանձն իւր եղ վասն մեր»:
310 Այսոքիկ որդո[յ]⁸ են կատարեալ սի-
րո[յ] նշանակ, ի զնել զանձն իւր չարչա-
րանաւք ի վերա[յ] խաչին կամաւորապէս,
որպէս եւ⁹ ինքն վկա[յ]է. «Այսպիսի սէր
ոչ ոք կպցի, եթէ զանձն իւր դիցէ ի վե-
րա[յ] բարեկամաց իւրոց¹⁰»^բ: 311 «Որպէս
ես անձամբ իմով դնեմ զանձն [իմ] ի վե-
րա[յ] բանաւոր ոչխարաց»^բ, ի Տեառնէ իսկ
վկայեալ¹¹:

312 «Արդ, որ եղ զանձն ապաքէն սո-
վաւ եղ, եւ ի սմին եղ, եւ նոյն տակաւին ի

սմա[յ] է եւ ոչ հեռանա[յ]¹²»: 313 Իւրական
բանիւն Հաղորդի աւետարանին եւ
Պաւղոսի: 314 Զի «ապաքէնն»¹³ ստուգա-
պէս ասէ, թէ ամենայն չարչարանացն
խորհուրդ սովաւ կատարեցան, զի¹⁴ ի վե-
րա[յ] սորա մատնեցաւ ի դատաստան մա-
հու, եւ սովաւ փրկեցան արարածք: 315 Եւ
տակաւին զաւրութիւնն Աստուծոյ ի սմա
է միացեալ, որ հաւատով տեսանէ, նաեւ
ոչ հեռացի մինչ¹⁵ ի միւսանգամ նորայն
յայտնութիւն:

316 «Ապա յիրաւի [*ուրեմն] Աստուծոյ
զաւրութիւն է [*սա, եւ զաւրութիւն այս
որպէս եւ ասացաւդ»]: 317 Իրաւացի է մեզ
ճշմարիտ սրտիւ սիրոյն Աստուծոյ զաւ-
րութիւն զսա խոստովանել, որպէս ասա-
ցաւ, եթէ է սա նշան սեռն սիրոյն Քրիս-
տոսի:

318 «Զի թէպէտ եւ բարձաւ ի սմանէ
ըստ մարմնո[յ] բեւեռեալն [*ի սմա, այլ
զաւրութիւն բեւեռեցելոյն այսաւր ի սմին
միացեալ է]»: 319 Միանգամ¹⁶ կատարեաց
զամենայն տնտեսութիւնն վասն սիրոյն,
ըստ առաքելոյ, թէ. «Այսուհետեւ այլ¹⁷ ոչ
մեռանի եւ մահ նմա¹⁸ ոչ եւս տիրէ»^բ:
320 Թէպէտ եւ մարմնով վերացաւ յեր-
կինս, սակայն զաւրութիւն նորին բեւեռե-
ցելոյն այսաւր եւ մշտնջենաւոր միացեալ
է¹⁹ ի սմա:

321 «Քանզի, որ հաճեցաւ ի սմա բնա-
կիլ»: 322 Զի որ հաճութեամբն²⁰ առ մար-
մին ծառա[յ]ական, նորին աղագաւ հաճե-
ցաւ բնակիլ ի սմա, ոչ ի հարկէ եւ ոչ

ա Վասն. Կ. 9
1 BC սիրելի
2 B յաղթել
3 C գմահ
բ Յ.Վ.Վ. Գ. 16
4 BC բարբառն
5 BC արբամու
6 BC նա
7 C սէրն
8 C որդւոյ
9 C չիք
10 A չիք այսպիսի սէր ... բարեկամաց իւրոց
բ Յ.Վ.Վ. Ժ. 13-14
բ Յ.Վ.Վ. Ժ. 15
11 A չիք ի տեսնել իսկ վկայեալ

12 C եւ ի սմանէ ոչ երբև՛ք մեկնեցի հեռացեալ փոս եւ
ոչ հեռանայ
13 C ապաքէն
14 BC չիք
15 BC միւսն
16 B միանգամ
17 BC չիք
18 C + այլ
բ Վասն. Գ. 9
19 C չիք
20 BC հաճութեամբ + է

բունադատելով, այլ կամաւ եւ յաւժարութեամբ:

323 «Ի սմանէ ոչ է¹ հեռացեալ»: 324 Աստուածեղէն զաւրութեամբն անհեռանալի է ի սմանէ:

325 «Այլ բնակեաց եւ բնակէ եւ բնակեացէ»: 326 Բնակեաց ի Գողգոթա[յ], յորժամ ի խաչել, եւ բնակէ այժմ, ուր եւ լինի նշան նորա, եւ բնակեացէ ի գալստեանն, յորժամ փայլէ յարեւելից նշան խաչին:

327 «Այսուհետեւ որ ոք հաղորդեսցի համբուրելով արժանացեալ»: 328 Յետ այսր ամենայն² բարեաց, որ ի սմանէ կատարի հաւատացելոց, որ ոք կամեսցի համբուրիւ հաղորդել, պարտ է յամենայն ծանր եւ ի մթացուցիչ խորհրդոց մաքրիլ նմա, եւ ապա մերձենալ ի սմա³:

329 «Ոչ իբր ի լոկ խաչ, այլ ստուգապէս զաւրութիւն բեւեռեցելոյն ահաւորի»: 330 Յուցանէ, թէ զաւրութիւնն ահաւոր, յորմէ դողան ամենայն արարածք, իմանալի մտաւք արժան է աստ⁴ տեսանել, վասն զի, որպէս ասաց⁵. «Աստ է եւ⁶ [*քանզի որ էրն աստ է աստ, եւ] էացի [*աստ] մինչեւ յաւիտեան»:

331 «Զի թէ առ հնովն եւ աւրինական⁷ այսպէս ունէր⁸ «Այս է հանգիստ իմ, [*յաւիտեանս յաւիտենից] ի սմա բնակեցա[*յց, զի հաճեցայ ընդ սա]»: 332 Յոլովագոյն ծանուցաւ, թէ հինն ամենայն աւրինակ էր⁹ հանդերձելոյս: 333 Զոր մարգարէն յերեսաց Աստուծոյ յաղագս տաճարին խաւսէր, մարգարէանայր առ

ճշմարտութիւն խաչիս կատարիլ, զոր ասէ. «[*Որչա՛փ եւս առաւ]ել առ նորս, [*եւ առ ճշմարիտս այսպէս կալցի]»: 334 Բարիոք¹⁰ է իմանալ առաւել հանգստեան տեղի լինել Աստուծոյ:

335 «Քանզի լեառն ասէ, յորում բնակիլ հաճեցաւ Աստուած, [*եւ բնակեացէ ի սպառ]»: 336 Մարգարէն Դաւիթ լերին նմանեցուցանէ զխաչս բնակիլ հաճութեամբ եւ¹¹ ի սպառ, ոչ զգալի՝ որպէս զՍիոն եւ զԵրուսաղէմ, այլ իմանալի խաչս եւ եկեղեցի:

337 «Զի եւ այս ոչ ինչ կարի աւտարացուցանելով¹² ի բանէս բանդ է»: 338 Լեառն ասել¹³ զխաչս չաւտարացուցանէ ի բանէս, այլ աւելի կարեւոր եւ վա[յ]ելչական:

339 «Սոյնպէս¹⁴ եւ յաջորդն յանձն առցէ՝ կառք Աստուծոյ ասացեալ»: 340 Ոչ միայն լեառն կոչի ի մարգարէէն, այլեւ կառք Աստուծոյ բերապատիկ, եւ ել ի բարձունս: 341 Իմանամք եւ զկառացն Եզեկիէլի զխորհուրդ¹⁵:

342 [*«Եւ ելանելովն զգերեալսն գերեալ, այն, որ ոչ ինչ է կարաւտ¹⁶ կառաց բնութիւն¹⁷»]: 343 Զի որպէս թագաւորք կառաւք եւ երեկարիւք¹⁸ մղեն զճակատ պատերազմողացն, այսպէս եւ երկնաւոր թագաւորն, իբր¹⁹ ի վերա[յ] կառաց ելեալ ի բարձունս, գերեաց զհպարտացելոյն զաւրութիւն եւ զամուրս նորա կաքեաց²⁰, թէպէտ եւ անկարաւտ է կառաց բնութիւն անտանելոյն Աստուծոյ:

1 B չի՞ր

2 BC ամենայնի

3 BC սա

4 BC չի՞ր

5 C չի՞ր որպէս ասաց

6 C եւ է իսկ աստ փխ աստ է եւ

7 C աւրինակովն

8 B +աստ է C այս է

— Մ—չ— ՃԼԼ 14

9 BC է

10 C բարւոք

11 C չի՞ր

12 C ստարացուցանել

13 BC ասելով

14 C գոյն B նոյնպէս

15 C զխորհուրդս

16 C ինչ կարօտի փխ ինչ է կարաւտ

17 C բնութեան

18 BC երկարքով

19 BC իբրեւ

20 BC Բակեաց

344 «Եւ ըստ յարմարութեան¹ տառի առ ի պէտս բանի ձեւացելոյ², զոր եւ այսր ճահեցուցանել ոչ ինչ քակտիչ լինի բանիս»: 345 Նախ զամենայն մարգարէական տառիցն ասէ, յարմարելով ի մի ածեմք³, եւ ոչ քակտիչ լինի մերոյ վարդապետութեանս, այլ կարի միաբան եւ հաղորդ առաջի եղելոյ⁴ խորհրդածութեանս: 346 Եւ դարձեալ զԳաւթին ասէ՝ ոչ մի տուն կամ Բ. (2), որ նմանի ասացուածոյս, այլ զամենայն բանք նորին սաղմոսիս յարմար եւ պատշաճագոյն վարկանիմք լինել պիտանի: 347 Ունի եւ արիւնակաւ ասել, եթէ⁵ որպէս սովորութիւն էր իմաստնոց ի պէտս բանին, յորժամ ձեւացուցանել կամին գրով կամ ասացուածով, ի ձայնաւորաց տառիցն եւ ի բաղաձայնիցն յարմարելով լնուլ զբանին զաւրութիւն, որ ի մտացն ճանաչի, նոյնպէս⁶ գտառս⁷ մարգարէիս յարմարեմք առ մեր վարդապետութիւնս:

348 «Զոր եւ այսր ճահեցուցանել ոչ քակտիչ լինի»: 349 Ծանուցաւ վերագոյն, թէ «լեառն» եւ «կառք» ասել եւ այլ տանց մարգարէութեանն առաւել ընտանացուցանէ⁸ խորհուրդս:

350 «Ըստ որում եւ բազմակն եղեւ, որ տեսաւն կառք»: 351 Զկառացն եզեկիէլի նշանակ է, զի յամենայն կոյս աչացեալ էր՝ յաջ եւ⁹ յահեակ, եւ ի թիկունս, եւ շրջումն ոչ ունէր առ ի գնացս:

352 «[*Ապաքէն] զի յամենայն կոյս ունէր հա[յ]եցուածն¹⁰ [*կալցի]»: 353 Սոյնպէս եւ իմանամք յիմանալի կառս խաչիս՝ ու-

ղեղ ունելով յամենայն կողմ զխորհուրդ մերոյ վրկութեանն¹¹:

354 «Քանզի քառադէմ ասի եւ կառս¹² [*որպէս եւ քառառաջէ, այս կառք խաչակառք]»: 355 Այն կառքն, որ տեսաւ ի¹³ մարգարէէն¹⁴ չորեքդիմի լինէր պատկերն, որպէս ուսուցանէ պատմութիւնն: 356 Այսպէս եւ իմանալի կառքս այս քառադէմ է: 357 Ի վեր զբարձրութիւն մեր նշանակէ, եւ ի վայր բունն՝ զխոնարհիւն անձառայականին ի մեր նուաստութիւնս: 358 Իսկ յաջ՝ զարդարոցն¹⁵ բացորոշութիւն¹⁶, որ ընդ աջմէ դասին խաչելոյն: 359 Եւ յահեակ՝ զարժանեացն հատուցանել մեղաւորաց գտանջանս¹⁷: 360 «Այս կառք՝ խաչակառք»: 361 «Կառք» ասի, որով չարչարանաւքն խորտակեաց զթշնամին կենաց մերոց: 362 Զի երկրաւոր թագաւորք կենդանութեամբ իւրեանց առնեն փրկութիւն ժողովրդոց, իսկ Տէր մեր, խաչիւ եւ մահու դատեալ, հաւատացելոց արար փրկութիւն:

363 «[*Յորում] Եմմանուիէլն¹⁸ բարձրացեալ՝ [*կառալարելով] ստուգապէս աւարումն գերելոցն արար»: 364 Աստուած միացեալ ի մարմնի, կառաւք¹⁹ այսու աւարումն գերելոցն արար, որ ի դժոխս: 365 Զի մարդիկ զմարմին միայն ազատէին, իսկ Տէր մեր եւ արարիչ՝ զհոգի եւ զմարմին մարդկան ազատեաց ի մեղաց եւ յանհաւատութենէ:

366 «Նաեւ ըստ միոջէքդ ամենայն մինչեւ ըստ²⁰ բուն ծայր երգոյս ոչ¹ ան-

1 BC յարմարութիւն
 2 B ձեւացեալ
 3 BC ի մի ածեմք յարմարելով փխ յարմարելով ի մի ածեմք
 4 BC ելոյ
 5 B բէ
 6 BC + եւ
 7 BC գրանս
 8 B ընդանեցուցանէ C ընտանեցուցանէ
 9 C չիբ
 10 C գիպեցուածսն

11 BC փրկութեան
 12 C կառք B կառքն
 13 C չիբ
 14 C մարգարէն
 15 BC + ի
 16 BC բացորոշութիւնն
 17 BC տանջանս մեղաւորացն փխ մեղաւորաց գտանջանս
 18 C Եմմանուիէլն
 19 B կառաւք C կառոքս
 20 BC ի փխ ըստ

յարմար² այսօցիկ, որք ընդ միտ ածեն ճանաչել³»: 367 *Ջատուածայնոյն զԴաւթի⁴ զսաղմոսն⁵ հրամա[յ]է, թէ ոչ մի տուն կամ երկու, այլ սկիզբն առեալ յառաջնմէ բանին, որ ասէ. «Յարիցէ Աստուած»⁶, մինչեւ ի կատարումն սաղմոսին, ամենայն հաւաստապէս խորհրդարար կատարի առ խաչիս իմաստութիւն եւ եկեղեցո[յ]⁶, եւ առաքելոցն քարոզութիւն: 368 Յայտ է այնօցիկ, որ⁷ մտաւոր իմաստութեամբ իմանան:*

369 «Ասկայն ասի կառք, ապաքէն եւ ոչ առանց Տեառն, [*այլ Տէր ի սմա: 370 Զիցուցցէ, թէ վերելակէն իւրմէ այս կառք ոչ երբէք ունայնացեալ թափուր մնասցէ]»: 371 *Երկրաւոր թագաւորք ոչ հանապազ ի կառս ելանեն, զի թշնամիք նոցա ընդ ժամանակս-ժամանակս ելանեն ի վերա[յ] զաւառաց: 372 Իսկ թշնամին կենաց մերոց՝ սատանա[յ], ցանկ եւ հանապազ պատերազմի ընդ մեզ, ըստ առաքելո[յ]. «Ո՛չ է մեզ մարտ պատերազմի ընդ մարմնո[յ] եւ ընդ արեան, այլ ընդ այսս չարութեան, որ [*ի ներքոյ երկնից]»⁸:*

373 «Վասն այնորիկ այս կառք ոչ երբեք ունայնացեալ թափուր մնասցէ⁸ ի վերելակէն իւրմէ»: 374 *Այլ մշտնջենաւորապէս այսու կառաց⁹ ազնականութեամբ յաղթկու լինիմք¹⁰ թշնամոյն:*

375 «Զի լի եւ պատարուն վերելելան¹¹ յաւիտեան անպարապ[*ասցի]»: 376 *Լցեալ*

աստուածեղէն զաւրութեամբ¹² եւ կատարուն, այսինքն՝ անթերի եւ աննիազ յաւիտեան ունի զաւրութիւնն¹³ Քրիստոսի:

377 «Վասն զի մշտնջենական եւ ոչ առ ժամայն [*գէնումն], զի սմա զենեալն հաւատա[յ] եկեղեցի»: 378 *Զպատճառ յաւիտեան բնակելոյն զեկուցանէ այսու բանիւք: 379 Քանզի որ առ հնովն էին զենմունք, որ յաղագս քաւութեան լինէին¹⁴, ի զենանելն մեռանէին, նոյնպէս եւ քահանայքն զմիմեանս փոխանորդէին վասն մահուն¹⁵ արգել լինելո[յ]: 380 Իսկ Տէր՝ մեր ճշմարիտ քահանապետ, եւ նոյն ինքն պատարագ, հանապազ զենանի ի փրկութիւն աշխարհի: 381 Վասն այսորիկ աւրրստաւրէ մշտնջենաւոր եւ ոչ առ ժամայն, ըստ խորաիզացոցն¹⁶ անբան անասնոցն զենման: 382 «Զի սմայ զենեալն հաւատա[յ] եկեղեցի»: 383 *Զփրկական մարմնոյ եւ արեանն Տեառն նշանակելով, որ իրր ի սեղանի միշտ ի սմա պատարագի:**

384 «Ուստի նոյն խորհուրդ զենման միշտ հանապազորդիլ մինչ ի [*միւսանգամ] նորայ¹⁷ յայտնութիւն՝ ի Տեառնէ իսկ հրամ[*անատրեցաւ]¹⁸»:

385 *Ըստ գրեցելոյն, թէ. «Առ հաց, գոհացաւ, եբեկ եւ ասէ. «Զայս արարէք առ իմո[յ] յիշատակի»¹⁹:*

386 *Նոյնպէս եւ զբաժակն նորո[յ] ուխտի, ասէ, կատարել մինչեւ ի գալուստն: 387 Զոր առաքեալ¹⁹ մեկնէ յասելն. «Զմահն Տեառն պատմեսջիք²⁰ մինչեւ եկեսցէ նա»²¹:*

1 C + ինչ
 2 C անյար
 3 BC Բանաչի
 4 BC զղաւթա
 5 B սաղմոսն
 6 II-ը. Կէ: 2
 6 C եկեղեցույ
 7 BC որք
 8 Կէ: 2. Զ 12
 8 B մնա
 9 B կառուց C կառուցաւ
 10 B յինիմ
 11 BC վերելելեան

12 BC զօրութեամբն
 13 B զգօրութիւնն
 14 BC զենանէին
 15 BC մահու
 16 B իսրաէլացոցն C իսրաէլացուցն
 17 B նորայն
 18 B հրամանատրի
 19 Գ. 4. ԻԿ 19
 19 C առաքեալն
 20 BC պատմեցէք
 21 Ը. Կ. 2. Ժ. Կ. 26

388 «Տինա աւանիկ եւ տեղի իսկ բեւե-
 ուեացն¹ եւ խոցումն տիգին ոչ կցեալ,
 [*ալլ համագաղափար մեր սպիացեալ
 մնալ] ի յարուցելումն»»: 389 Այս բառ
 նախդիր է բանի: 390 Իսկ նա կամ մանա-
 ւանդ ասել «տեղի բեւեուաց²», զոր Թու-
 մաս³ վկա[յ]է շաւշափմամբն՝ Տէր եւ Աս-
 տուած զնա խոստովանելով: 391 «Ոչ
 կցեալ»»: 392 Ոչ եթէ այժմէն եւս⁴ բաց ու-
 նելով այնմ, որո[յ]⁵ ամենայն ինչ կարելի
 է: 393 Վասն զի ի խաչին խոցեցաւ եւ վի-
 րաւորեցաւ բեւեումամբն, իսկ ի գերեզմա-
 նին կցեցաւ, զոր վկա[յ]է սուրբ հայրն Եփ-
 րեմ յԱւետարանին մեկնութեան: 394 Եւ
 եթէ առ Թումա[յ]ի⁶ զփորուած տիգին
 ցուցանէ խորացուցեալ, ըստ աշտէին
 մտո[յ], չէ ինչ զարմանալի, զի Աստուծոյ
 ամենայն ինչ Հնարաւոր է: 395 Այլ յաջոր-
 դաւքս արդարեւ վկա[յ]է: 396 «Համագա-
 ղափար մեր սպիացեալ մնալ] ի յարուցե-
 լումն»»: 397 Ունի⁷ ստուգապէս ասել, թէ
 մարդկապէս սպի ունելով մնալ] ի յարու-
 ցեալ մարմինն մինչ ի վախճան աշխարհի,
 որով յանդիմանէ զհրեայսն⁸ եւ ցուցանէ:
 398 Դարձեալ ասի յոմանց իմաստնոց, եթէ⁹
 որպէս զանգիտութիւն մեր եւ զանհնազան-
 զութիւն իւր համարի Տէրն, այսպէս եւ
 վասն մեր մեղք կոչեցաւ: 399 Չմեղս ասէր
 առնուլ զմարմին, զի որքան ի մարմնի
 եմք, մեղանչեմք կամալ] եւ ակամալ]:
 400 Վասն այն սուրբ զենումն զենանի՝
 միշտ թողութիւն խնդրելով մեղուցելոցս:
 401 «Ոչ կցեալ» ասէ վերն, մինչ մարդիկ

ազատին ի¹⁰ մեղաց, եւ յետին թշնամին
 խափանի մահ: 402 «Եւ զիա¹¹րդ վէրք ի քո
 ձեռս՝ մարգարէիւն հարցեալ»¹²: 403 Այս
 մարգարէութիւն ընու առ համբար-
 ձումնն¹³, յորժամ Տէրն աստուածաբար
 կատարեալ զյարութիւնն համբառնայր
 յերկինս՝ իշխանաբար մարմնովն խոցելով:
 404 Անտեղեակ ոմանք ի հրշտակաց¹⁴
 հարցանէին¹⁵ ի բառբառ¹⁶ մարգարէին.
 «Ո՞վ է սա, որ զիմեալ դա բուռն զաւրու-
 թեամբ եւ ներկեալ արեամբ»¹⁷: 405 Նոյն
 Զաքարիա պատասխանէ ի զիմաց Տեառն.
 «Զոր վիրաւորեցալ] ի տան սիրելո[յ] ի-
 մո[յ]»¹⁸: 406 «Սիրելի» կոչէ զԻսրայէլ, ըստ
 այնմ՝ «սիրեցեալդ իմ Իսրայէլ»¹⁹, եւ «այ-
 գի եղեւ սիրեցելոյն¹⁵»²⁰: 407 Փոխանակ
 սիրոյն հատուցանել շնորհ, զվէրս եւ
 զքացախ մատուցանէին²¹: 408 «[*Այլեւ]
 առ ի յերկիր զնորայն զալուստ ասացեալ.
 «Հալ]եսցին յոր խոցեցին¹⁶»²²»: 409 Զմիւ-
 սանգամ յայտնութիւնն յայտնէ յերկնից
 զալստեամբն փառաւքն¹⁷ հայրենի: 410 Զի
 առաջին զալուստն խոնարհութեամբ, իսկ
 երկրորդն՝ հրաշափառագոյն ցուցանէ խա-
 չահանուացն զվէրս¹⁸ կողիցն եւ զտեղի
 բեւեուացն: 411 Զի մի՛ կարծեսցին¹⁹, թէ
 այլ նա էր, որ խաչեցին, որպէս ինքեանք
 մոլորեցուցիչ կոչէին, եւ այլ որ երեւե-

1 BC բեւեուացն
 2 B բեւեուացն
 3 BC բովմաս
 4 B + ի C եւ
 5 BC որ
 6 BC բովմայի
 7 BC + եւ
 8 C գերեւայս
 9 BC թէ

10 A չիբ
 * Զ-է. ժ-Գ-6
 11 BC համբարձումն
 12 BC հրեշտակաց
 13 B հարցանէ
 14 BC բարբառ
 ք Հ-մ-դ. Լ-ս. Կ-Գ-1
 ք Զ-է. ժ-Գ-6
 ք Լ-ս. Խ-Բ-2
 15 B սիրեցոյն
 է Լ-ս. Ե-1
 շ Հ-մ-դ. Գ-ս-է. Ի-Գ-36
 16 C խոցեցինն
 է Գ-վ-է. Ի-37
 17 C փառոք
 18 BC գվէրսն
 19 BC կարծեսցեն

ցաւն փառաւք: 412 Այլ նոյն է Տէրն, որ խոնարհեալ ի մեր բնութիւն եւ դարձեալ փառաւքն երեւի: 413 Թէպէտ եւ¹ չեն արժանի տեսանելո[յ] զՏէրն որդիքն կրճատելոց պատմեսցեն², սակայն ի յանդիմանութիւն խաչահանուացն ցուցանէ զխոցուածսն եւ զվէրս բեւեռացն:

414 «Եւ զի³նչ այլ այս է³, եթէ ոչ զմշտնջենաւորութիւն եւ զյարակա[յ]ութիւն⁴ սուրբ զենմանս հաւատարմացուցանէ⁵ [*բանս]»: 415 «Հայեսցին, յոր խոցեցինն»: 416 Վասն այն ի մարգարէէն ասի, քանզի խաչեալ միշտ զաւրութեամբ ի սմա լինելով, հաւատարիմ լիցի հաւատացելոցն, որով եւ այժմէն սուրբ զենումն մարմնոյ եւ արեանն Տեառն զնոյն խորհուրդ զեկուցանէ:

417 «Վասն զի անմահ է⁶ զենումն հաւաստի [*եւ նոյն միշտ անմահ եւ կենդանի]»: 418 Ստուգապէս ըստ մարմնո[յ] մեռաւ ի վերա[յ] սորա, այլ անմահ աստուածութեամբն, զոր ցուցանէ բանին:

419 «Միշտ կենդանի եւ արդարեւ մեռեալ»: 420 Նաեւ կենդանի անմահ բնութիւն աստուածութեանն:

421 «Քանզի Աստուած առ Հաւր եւ առանց կարծեաց մարդո[յ]»⁷: 422 Ծճարտապէս ըստ տնտեսութեան մարդ եղեալ չըջէր ի վերա[յ] երկրի:

423 «Եւ նոյն միշտ [*Աստուած] ընդ Հաւր»: 424 Արդարացուցանէ եւ զառաջին ասացեալն. մարդ տեսանիւր ստուգապէս, եւ ի ծոց Հաւր հանգչէր համագո[յ]ակից նմա:

425 «[*Որպէս] ճշմարտիւ ասէ⁸ եւ ոչ կեղակարծելի»: 426 Ըստ ոմանց անհաւատից, որ կարծիւք⁹ ասէին զմարդեղութիւնն Քրիստոսի:

427 «Աստուած անպարագրելի եւ անբաւ [*եւ յարգանդի Կուսին բառնիլ կրիւր ըստ մարմնոյ]»: 428 Թէպէտ եւ բովանդակեցաւ ի մարմնի անպարագրիժն Աստուած, սակայն անշփոթելի աստուածութեամբն եւ անփոփոխելի զաւրութեամբ կատարէր զըստ¹⁰ մարմնոյն: 429 Զոր երկիրք եւ երկիր ոչ կարէին բառնալ, զանտանելին արարածոց խոնարհութեամբ անճառելեաւք յորովայն Կուսին պարագրեցաւ: 430 Եւ այսու բանիւ խնու զբերանս ն[ե]ստորականացն, որ ասեն Բանն մարմին ոչ եղեալ:

431 Վկա[յ] ածէ զարգանդ Կուսին, որ¹¹ զմարմինն էառ, ըստ որում ասէ. «[*Եւ] մարդկապէս առ ծնունդս մերձեցեալ»: 432 Մնաւ ի Կուսէ անարատէ, որպէս ինքն կամեցաւ, ծնեալն ի Հաւրէ անմարմնապէս եւ անժամանակարար: 433 Ոչ¹² որպէս եւ մեք կամիմք, այլ առանց առն յղացաւ, եւ ծնաւ անապականաբար, զի ամենայն ինչ ապականացու ի բաց քեցեալ ի նմանէ:

434 «Ըստ որում Աստուածածին ծնաւդն»: 435 Յամաւթ լիցի ն[ե]ստորիոս եւ նմանք նոցա¹³, որք միանգամ մարդածին ասացին զՄարիամ, եւ ոչ Աստուածածին:

436 «Եւ նոյն ինքն ծնեալն Աստուած անպարագրելի եւ անբաւ»: 437 Եւ զայսուսիկ ունիմք իմանալ ի հրշտակէ¹⁴ անտի¹⁵ ասացեալ առ կոյսն, թէ. «Որ ի քէն ծնա-

1 B բէփիս բէպէտ եւ

2 BC չիբ

3 BC չիբ

4 B զարակաութիւնս

5 B հաւատարմացուցէ

6 C էր

7 BC մարդ

8 BC չիբ

9 BC կարծեալ

10 C ըստ

11 C ուր

12 C չիբ

13 B նոցիմ C նորիմ

14 BC հրեշտակէ

15 BC անտի

նելոց է՝ սուրբ է եւ Որդի Աստուծոյ կոչեացի»¹: 438 Քանզի թէպէտ եւ մարդկապէս ծնաւ, ոչ² իրրեւ² զմեր³ ծնունդն, այլ անճառելի եւ անքննելի, աստուածապէս ծնընդեամբ՝ առանց ցաւոց եւ երկանց, եւ արտաքո[յ] ամենայն անգոսնելի⁴ կրից:

439 «Այսպէս եւ ի սմանէ Հաղորդեալ Համբուրիւ, եւ մկրտեալ ի մահ մարմնով եւ ըստ մարմնո[յ]»: 440 Ի ծնունդն մերձեցեալ ասէ, զի ըստ աւետեաց Հրշտակին⁵, որով ընդ լսելիսն մտանէր անբովանդակելին, յարենէ Կուսին յինքն ձգելով՝ մարմին արար կենդանական⁶, եւ Աստուծոյ մարմին: 441 Եւ այսպէս, իննամսեալ[յ] ժամանակաւք չափեալ, ըստ աւրինի մանկանց⁷ ծնելո[յ]⁸, ծնաւ անմահացուցիչն: 442 Իսկ առ խաչս «Համբուրիւ» ասէ մերձեցեալ, զի Համբուր սիրո[յ] է նշանակ, եւ խաչս սիրո[յ] է զաւրութիւն, որով Հաղորդեալ բեւեռմամբն ըստ երից ժամուն⁹ ի վերա[յ] սորա սիրով միացոյց զամենխսեան¹⁰ առ իւր աստուածութիւնն: 443 Իսկ մկրտութիւն զչարչարանսն կոչէ, որ մկրտեցաւ արեամբն իւրով, ըստ որում ինքն աւանդէր աշակերտաց¹¹ իւրոց ընդունել զբաժակ չարչարանացն եւ մկրտութեան: 444 Զի որպէս մկրտութիւն մաքրիչ է մեղաց, այսպէս եւ արեամբ նահատակութիւնն մաքրէ յամենայն մեղաց եւ Որդի Աստուծոյ առնէ:

445 «Ըստ որում խաչս Աստուծոյ խաչ»: 446 Ամաչեացեն, որք միանգամ¹² յանդգնին մարդ ասել եւ ոչ Աստուած զխաչեալն¹³:

447 «Եւ նոյն ինքն խաչեալն Աստուած¹⁴ անպարագրելի եւ անբաւ»: 448 Թէպէտ եւ անհաւան¹⁵ Հրեայքն ոչ հաւատան յարուցելոյն ի մեռելոց, այլ մեք՝ հաւատացեալք եւ փրկեալք նովաւ, հաւատամք զանմահն եւ զանբովանդակելին Աստուած ընդ չարչարանաւք մահու անգեալ¹⁶ վասն փրկութեան աշխարհի:

449 «Եւ ոչ ինչ երկրա[յ]եսցի»: 450 Եւ այսոքիկ առանց երկրա[յ]ութեան է հաւատալի:

451 «Զի թէ առ ժամայն [*եւ ոչ անմահ զենումն զենեալն աստ, ապա եւ առ ժամայն] նմա եւ խաչանալն Հասցէ»: 452 Պարտիմք մշտջենաւորապէս իմանալ զենումն Աստուծոյ, ըստ որում եւ այսաւր եւ յապագայսն հանապազ կատարի սորին խորհուրդ: 453 Նոյնպէս եւ միշտ Աստուծոյ խաչ փրկական նշանս, եւ ոչ առժամայն ի Գողգոթա[յ] աւարտեալ եւ ապա դադարեալ:

454 «Բայց ապա ուրեմն [*ճշմարտապէս] անմահի ելով սայ զենման եւ պատարագի զենարան [*եւ սեղան]»: 455 Պատարագքն, որ ի Հինն մատուցան, ի զենանելն մեռանէին, եւ այսոքիկ քաջայայտ է ամենեցուն: 456 Իսկ ճշմարիտ պատարագն մեր՝ Քրիստոս, որ զենաւ ի վերա[յ] այսր սեղանոյս, միշտ զենանի՝ անմահ գոյով աւարատ գառն Աստուծոյ, որ¹⁷ բառնա[յ] զմեղս աշխարհի:

«Ղո՛ւն՛. Լ՛ 35
1 C չիբ
2 BC որպէս
3 C մեր
4 BC անկոսնելի
5 BC հրեշտակից
6 BC կենդանի
7 C մանկանցն
8 BC ծնանելոյ
9 BC ժամուցն
10 BC չիբ
11 BC աշակերտացն

12 B միանկամ
13 BC մարդ ասել զխաչեալն եւ ոչ աստուած փո մարդ ասել եւ ոչ աստուած զխաչեալն
14 C անմահ փո աստուած
15 B անհաւատ
16 BC անկեալ
17 B չիբ

457 «Ըստ նմին [¹*նոյնպէս] զխաչանալն եւ զսեղանանալն կալցի»: 458 *Զի որպէս պատարագեալ՝ անմահ եւ միշտ՝ զենեալ, նոյնպէս եւ խաչն՝ սեղան յարակայ, եւ պատարագեալն միշտ տեսանի հոգիոյ*² աչաց՝ բեւեռեալ ի սմա:

459 «Եւ ի՞բր արդիւք³, եթէ ոչ ի սմա, յորոյ] ահէ ամենայն դողացեալ տարր⁴ եւ անտարր, եւ փախստեալ] սարսէին, սաքրէին դեւք, [⁵*եւ ամենայն խաւարային իշխանութիւնք]»: 460 *Աստուածալա]ելչաբար ուսուցանէ, Հաւատարմացուցանել⁵, զի սմա միացեալն:* 461 *Որով Հարցական դնէ, յասկն, եթէ ոչ էր ի սմա զաւրուութիւնն Աստուծոյ, ապա զիս⁶րդ յահէ սորա զարհուրին եւ դողան երկնա]ինք⁶ եւ երկրա]ինք, այսինքն՝ մարդիկ⁷ եւ հրշտակք⁸:* 462 «Տարր» կոչէ, որ ի չորից ունին զգոյ]ութիւնս⁹, եւ «անտարր» նախ զլուսաւորսն¹⁰, որք զխաւարումն ընկալան յաւուր խաչելութեանն, զի ոչ են յայտոցիկ չորից տարերց: 463 *Եւ դարձեալ՝ «անտարր» ասէ զդեւս¹¹, որք անմարմինք են, որով փախստեալ] լինին¹² սարսելով ի սորին զաւրութենէ, մանաւանդ եւ սաքրէին, որ է առաւել զարհուրելի իբր թաքստեամբ:* 464 «Եւ ամենայն խաւարա]ին իշխանութիւնք»: 465 *Զպատճառ անկանելոյն¹³ նոցա ցուցանէ, որ փոխանակ լուսեղէն կարգաց նոցա եւ պատուոյն ի խաւար դատապարտեցան:*

466 «Այտոցիկ Հաւատ յարդեանցն փորձէ»: 467 *Հաւատարմութիւն բանիցս, ասէ, յարդեանցն ցուցանի:* 468 *Զի յամենայն ժամանակի եւ առ ամենայն ազգս զաւրութիւն սորա բժշկութիւն առնէ¹⁴, որք Հաւատով¹⁵ խնդրեն:* 469 *Իսկ որք արհամարհեն զպատիւ սորայ՝ զհակառակն Հատուցանէ:*

470 «Վասն որոյ ոչ դոք կարծեմ այլազգաբար զմտաւ ածել [¹⁶*եւ խորհել յաղագս այտոցիկ]»: 471 *Հաւատացելոց Քրիստոսի, ասէ¹⁶, ոչ կարծեմ անհաւատ լինել յաղագս զաւրութեանն աստուածա]ին անջատիլ ի սմանէ¹⁷, այլ միշտ սովաւ կատարեալ զաւրութիւնն սքանչելի:*

472 «Այսուհետեւ հոգոյ] ակամբ իբր աչաք մարմնոյ] յայտնապէս նկատելով Հաւատասցի [¹⁸*իբր թէ այժմ]»: 473 *Յետ այսր ամենայն բարեաց, որպէս ծանուցաք վերագոյն, յորմէ սարսեն¹⁸ երկինք եւ երկիր ի զաւրութենէ սորա, պարտ է մեզ ի բաց մերկանալ զմարմնական հեշտութիւնս, իբրու զի կարողանամք հոգոյն¹⁹ աչաք եւ հաւատով սրտիւ, որպէս առաջի աչաց, նկատել զչարչարանաց խորհուրդն²⁰:*

474 «Նաեւ զմիածինն Հաւր²¹ բազկատարած տեսանելով ի սմա բեւեռեալ»: 475 *Միածին է Բանն Աստուած եւ եղբայր ոչ գոյ] նորա:* 476 *Զի որպէս միշտ Հայր ասի Հայր²², այսպէս միշտ Որդի կոչի Որդի եւ Աստուծոյ Որդի, բան եւ լոյս, իմաստութիւն եւ զաւրութիւն:* 477 *Զանքակ սիրոյն միաւորութիւն նշանակէ որդիութեանն անուն ի նորին բնութենէ, վասն ո-*

1 BC չի՛

2 BC հոգոյ

3 BC արդեալ

4 B տարտարր

5 BC հաւատարմացուցանէ.

6 B երկնայինքն

7 C մարդիկ

8 BC հրեշտակք

9 BC զգոյութիւնն

10 B լուսաւորսն

11 BC զդեւսն

12 BC լինին

13 C անկելոյն

14 C դեւ

15 C հավատով

16 BC չի՛

17 C նմանէ

18 BC սարսէին

19 C հոգոյն

20 C խորհուրդ

21 B չի՛

22 B հայր ասի միշտ հայր փիս միշտ հայր ասի հայր

ըոյ ասէ՛ արժան է մտաց աչաւք ի սա՛ տեսանել զխաչելութեանն՝² բան:

478 «Եւ տակաւին իրր ցնցուղ փրկական [*աղբեր սուրբ] արեանն [*ի կենարար տնաւրինեցելոյն կողէ, այժմիկ իսկ առաջի աչաց մերոց, կայլականացեալ հրաշիւք յաներեւոյթս զբանաւոր երկիրս ոռոգելով փրկագործէ]»: 479 Որպէս այն աւր ի Գողգոթա[յ] տեսեալ հաւատացին եւ վկա[յ]եցին տեսեանն, այսպէս եւ ի սմա իմանի՝³ հաւատո[յ]՝⁴ աչաւք զփրկական արիւնն, որ ասէ ցնցուղ: 480 «Իբր ընդ փող կայլակացեալ հրաշիւք»: 481 Այսինքն յորդառատ հրաշագործութեամբ ելանէր ի տնաւրինեցելոյն կողէ՝⁵: 482 Եւ աներեւութաբար հաւատամբ զբանաւոր երկիրս, որ է հողի եւ միտք մեր՝ ոռոգելով ըստ աւրինի ջրո[յ], որ եւ ոռոգելով զաւրանան ամենայն տունկք սաղարթիւք եւ պտղաւք՝⁶: 483 Ըստ նմին բանի՛ եւ՛⁷ մերս երկիր առեալ ի զաւրութենէ արեանն Տեառն եւ միշտ փրկագործի՛ աւրըստաւրէ բաշխելով ի թողութիւն մեղաց:

484 «Քանզի չեւ եւս տեսանեմք հնազանդեալ՝⁸ նմայ՝⁹ զամենայն»:⁷ 485 Զպատճառ հրաշալի գեներմանն եւ պատարագի նշանակէ, զոր ասաց, հաւատո[յ] աչաւք տեսանել ի խաչն զելուծն՝¹⁰ փրկական արեանն եւ զմեր փրկագործելն: 486 «Զի չեւ եւս տեսանեմք հնազանդեալ»:⁸ 487 Քանզի յանհնազանդութենէ մտին մեղք յաշխարհ, եւ ի մեղաց անտի՛¹¹ մահ: 488 Իսկ

Տէրն մեր եւ արարիչ բժշկաբար վարեցաւ՝¹² տնաւրինականաւքն, սկիզբն արար ի հնազանդութենէն՝¹³ մահու չափ եւ մահու խաչի, որպէս զի նորին աղագաւուսուսցէ զհնազանդութիւն հաւատացելոց: 489 Զի թէպէտ եւ նա յիւր կողմանէ կատարեաց զփրկութեանն խորհուրդ, սակայն մերովն անհաւանութեամբ, որքան ի մարմնի եմք, կոչի եւ նա անհնազանդ ըստ մարմնոյ: 490 Յայն սակս միշտ զենամամբն կենագործէ զփրկեալսն:

491 «Եւ որ հնազանդեցոյցն ասի, թէ զամենայն»:⁹ 492 Ի մարգարէէն ասացաւ նախագոյն հոգովն՝¹⁴, եթէ. «Հայր զամենիսեան՝¹⁵ հնազանդ արար ի ներքո[յ] ոսից նորա»⁵, զոր եւ առաքեալ զնոյն բան յաւելու զմերո[յ] անհնազանդութեանն եւ զՏէրն մարդասիրաբար տնաւրինեցելո[յ] զփրկութիւն եալսն՝¹⁶:

493 «Իսկ գործով ապաքէն մինչ ամենայն զկատարումն առնու զհնազանդելն իմանալ, ուրեմն եւ զփրկեալն՝¹⁷»: 494 Քանզի բանիւ եւ զաւրութեամբ արար Տէրն զփրկութիւնն, այլ որքան ունիմք մեղանչել ամենայն զսգա[յ]արանաւք՝¹⁸ եւ շնչով, առանց փրկութեան եմք յարդի ժամանակիս: 495 Իսկ յորժամ վախճան՝¹⁹ առնու ամենայն, եւ զաղարեմք ի մեղաց, ապա կատարեալ փրկութեանն հասանեմք: 496 Զի թէ Պաւղոս ի մարմնի տակաւին ականկալութիւն ասէր որդեգրութեանն եւ փրկութեան՝²⁰ մարմնոյն, զի՛նչ ունիմք եւ մեք ասել, որ կարաւտ եմք յամենայնի:

1 BC սմա
2 C զխաչելութեանս
3 B տեսանի
4 B հոգոյ C հոգւոյ
5 B չի՛
6 B պտղովք
7 B + ի
8 BC հնազանդել
9 C չի՛
- Է:Քր. Բ՝ 8
10 C գեներման
11 BC անդի

12 B վերացաւ
13 B հնազանդութեան
14 C հոգւովն
15 BC զամենիսեան
5 Ս-ը. Լ՝ 5
16 BC չի՛
17 C զհնազանդելն ուրեմն իմանալ եւ զփրկելն փիզից հնազանդելն իմանալ, ուրեմն եւ զփրկեալն
18 BC զգայարանաւք
19 C վաղան
20 C փրկութիւն

497 «Եւ փրկուեթիւն այս, որ եւ ամենայնի փրկագործութիւն»: 498 *Փրկութեան յեղանակն ցուցանէ, իբրու ասել «զամենայն», ոչ միո[յ] ազգի եւ միո[յ] սեռի, այլ հասարակ ամենայն բանականաց, որով ընդ աջեացն¹ եւ ընդ ահեկեացն² ասի բացորոշութիւն:*

499 «Որպէս [*եւ] այն, որ ի Գաղատիայն մեղադրելով գիրն ազդէ. [*«Ձեր, ասէ, գրեթէ առաջի աչաց Յիսուս Քրիստոս գրեցաւ ի խաչ ելեալ³», որ ոչ կամելով հետեւել խաչեցելոյն, այլազգաբար խորհիք»]: 500 *Գաղատացիք ազգ⁴ են բացազոյն եւ հեռի յերուսաղէմէ յայնկոյս ովկիանոսի:* 501 *Իսկ յորմէ հետէ լուան ի Պաւղոսէ զբարոզութիւն աւետարանին, այնքան դիւրընկալ եղեն բանին, որպէս թէ առաջի աչաց տեսանելով զՔրիստոս:* 502 *Ապա շրջեցին զնոսա յայնց բարուց ոմանք ի հրէից անտի⁵ հաւատացելոց:* 503 *Վասն որո[յ] Պաւղոս զայրացեալ զրէր մեղադրելով. «Ո՛ր անմիտ գաղատացիք»⁶, եւ որ զկնի:* 504 *Արդ, աստանաւր աւերինակաւն⁶ ծանուցանէ զծածկեալ խորհուրդ խաչիս, ասելով, թէ բանիւ լսեցեալն ականատես ասի առ ի հաւատալ, որչա՛փ եւս առաւել, ուր խաչն ականատեսի գլխովին պարտ է հաւատալ:* 505 *Ձի թէ նոքա, որք ոչ տեսին զխաչեալն Աստուած, եւ ի նմանէ եղեալ զայնպիսի հրաշագործութիւն, հաւատացին իբր⁷ մաւտակաց, քանի՛ իրաւ⁸ մեզ՝ հաւատացելոցս, իրաւացի է հաւատալ, որով տեսանի տեղի չարչարանացն Տեառն:*

- 1 B աջմեայցն
- 2 B ահեկեայցն
- 3 C ելանել
- 4 Գ-ա-Գ-1
- 4 B ազգի
- 5 BC չիբ
- 6 Գ-ա-Գ-1
- 6 BC աւրիմակտ
- 7 BC իբրեւ
- 8 BC +է

506 «Ձի⁹ ուր խաչ՝ անդ եւ խաչեալն, եւ ուր խաչ եւ խաչեցեալն¹⁰ անտ¹¹ եւ խաչելութիւնն¹²»: 507 *Բաւանդակապէս¹³ հրամա[յ]է հաւատարմանալ ի տեսանել զխաչն, զամենայն բոլորովիմբ¹⁴ հաւատոյ¹⁵ աչաւք նկատել զտեղին, որ է Գողգոթա[յ], եւ զի նմա կատարեալ խորհուրդն¹⁶ չարչարանացն Տեառն:*

508 «[*Արդ, եթէ բանիւ լսեցեալն՝ ականատես ասի խաչելութիւնն¹⁷ առ հաւատ, իսկ ուր խաչն ականատեսի գլխովին, զիա՞րդ ոչ յանդիմանակալ[յ] անդ խաչելութիւնն հաւատացի առ ի նոյն հաւատոս]: 509 Արդ, ուրեմն աստ ելով խաչն՝ աստ [*իմացի] Գողգոթա[յ], ընդ նմին եւ խաչելութիւնն¹⁸»: 510 *Կրկին ասացելաւքն¹⁹ հաստատէ զառաջինն, զի մի՛ վարկպարագի դիտացեալ ախմարագունից²⁰ անհաւատ մնացեան ի սքանչելի կատարմանէն²¹:*

511 «Աստ զենուամն, եւ ի սմին փրկագործութիւն²²»: 512 *Ուստի ճշմարտեալ խորհուրդ գառինն պատարագելոյ, որ բառնա[յ] զմեղս աշխարհի, զեկուցանէ ի սմին:*

513 «Ձի գագաթն Գողգոթա[յ] տեղի կառապելոյ [*եւ շիրիմ առաջին մարդոյն՝ յեբրայ[յ]եցոցն²³ ասացեալ: 514 Եւ ամե-

- 9 C Բանգի
- 10 C խաչեցեալ
- 11 BC անդ
- 12 B խաչելութիւն
- 13 BC քովանդակապէս
- 14 BC բոլորովիմբ
- 15 B հոգոյ C հոգոյ
- 16 C խորհուրդ
- 17 C խաչելութիւն
- 18 C աստէն խաչելութիւն փ/ս ընդ նմին եւ խաչելութիւնն
- 19 B ասացելովքս
- 20 B ախմարագունիցն
- 21 C չիբ կրկին ասացելաւքն ... սքանչելի կատարմանէն
- 22 B փրկութիւն
- 23 C յեբրայեցոցն

նայն աստ է, քանզի բերէ զգագաթն բարձրութիւն սորա եւ զկառափետողն ձեւ սորա»: 515 *Գողգոթայն, որ է գագաթն*], բարձրութեան է նշանակ¹ որպէս սովորաբար ունիմք ասել ի վերա[յ] գլխոյն գագաթն, եւ² կառափետող, որ տեղին, յորում զՏէրն չարչարեցին: 516 «Եւ շիրիմ առաջին մարդոյն³, յերա[յ]եցոցն ասացեալ, ամենայն աստ է⁴»: 517 *Երբա[յ]եցոցն⁵ պատմագիրք, յաւանդութենէ ծանուցեալք⁶, գրեցին յաստուածեղէն մատեանս, թէ⁷ յեւրանելն Նո[յ]ի ի տապանէն բաժանեաց զաշխարհս յերիս մասունս ի վերայ երից որդոցն: 518 Իսկ անդրանկանն՝ Սեմա[յ] հասեալ վիճակաւ յարեւելից ընդ սահմանաւքն հարաւոյ, եւ ի Հրէաստան, զոր եւ ասորիքն յետո[յ] Պաղեստինէ կոչեցին, այսինքն՝ Աւետեաց երկիր: 519 Ասի եւ ի նոյն գիրսն, եթէ⁸ ունէին արկեղբ զնշխարս նախաստեղծիցն ի տապանակին⁹, զի մի՛ ապականեցին մարմինք նախաստեղծիցն յԱստուծոյ: 520 Վասն որոյ յեւրանելն ի տապանէն՝ տայր զպարգեւս մեծամեծս Նոյ¹⁰ անդրանկանն իւրոյ: 521 Իսկ խորհուրդն աստուածեղէն տնաւրինէր, զի անդ թաղեցի, ուր փրկութիւնն էր կատարելոց: 522 Արգ, ասէ, թէ՛ «յերբա[յ]եցոցն¹¹ ասացեալ», պարտ է իմանալ խորհրդաբար ի սմին զամենայն: 523 «Քանզի բերէ զգագաթն¹² բարձրութիւն¹³ սորա¹⁴»: 524 Յայտ-*

նի առնէ այսու բանիւ, թէ որպէս բովանդակի հրաշալի գործքն Աստուծոյ ի սմա: 525 Ասէ, եթէ¹⁵ զբարձրութիւնն նկատես, իմա¹⁶ իմաստութեամբ զծայրագագաթանն¹⁷: 526 Իսկ ձեւն խոտորնակի ցուցանէ տեղի չարչարանաց եւ կառափելո[յ] գոյ:

527 «Իսկ թաղումն, քանզի փայտիւ Աղամա[յ] վիրաւորեցելոյ ատ նմին [*իսկ այնուհետեւ] անկեալ ի մեռելո[յ] համարի էր¹⁸»: 528 *Երկարեաց զթաղմանն¹⁹ խորհուրդ զառաջինն՝ յիշելով նախաստեղծին, որ թէպէտ եւ յետ եւրանելոյն ի դրախտէն կենդանի էր զայնքան ժամանակս, սակայն յաղագս վճռին, որ եհատ Արարիչն ի վերա[յ] նորա՝ յասելն. «Հող էիր եւ ի հող դարձցիս»²⁰, ի մեռելո[յ] համարի էր:*

529 «Յորո[յ] վերա[յ] հասանելով յերկրի երկնա[յ]ինն Աղամ, զթածարար փրկութիւն գործեաց աստ թաղեցելո[յ] ծառա[յ]ին եւ Հաւր, [*զյաւիտենականն բարձեալ բերէ զարդարութիւնն]: 530 *Զմեծ գթութիւն բարերարին պատմէ ասացելովքս: 531 Քանզի առաջինն Աղամ, յերկիր անկեալ, ի բարձրագոյն փառացն խոնարհի յախտս²⁰ եւ հաւասարի անասնոց: 532 Իսկ տնաւրինաբար կոչեցեալ երկնա[յ]ինն Աղամ արարիչն, ոչ եթէ յերկնից էր մարմինն՝ որպէս ոմանք յանդնեցան ասել, այլ զի Տէրն երկնի եւ երկրի առնելով մարմին՝ երկնա[յ]ին²¹ կոչի²² Աղամ: 533 Իբր ի վայր անկեալ անասնոյ, ըստ աւրինացն ի խորս հասեալ փրկիչն նորագործեաց զփրկութիւն աստ թաղեցելո[յ] ծառա[յ]ին*

1 C նշան
 2 BC իսկ
 3 BC չի՛ որ տեղին ... առաջին մարդոյն
 4 B ասէ փիս աստ է
 5 C երբայեցուցն
 6 C ծանուցեալ
 7 BC եթէ
 8 BC բէ
 9 BC տապանին
 10 BC մոյ տայր զպարգեւս մեծամեծս փիս տայր զպարգեւս մեծամեծս մոյ
 11 C յերբայեցուցն
 12 C գագաթն
 13 C գրարձրութիւն
 14 C նորա

15 BC բէ
 16 B չի՛
 17 BC զծայրս գագաթանն փիս զծայրագագաթանն
 18 C ի մեռելոյ է համարի փիս ի մեռելոյ] համարի էր
 19 C զթաղման
 20 Նո՛ւնք. Գ. 19
 20 B յախտսն C յաղթսն
 21 B երկնա[յ]ինն
 22 B չի՛

եւ հաւր: 534 «Մառայ» կոչէ զառաջինն Ազամ յաղագս ստեղծմանն, եւ «Հայր»՝ ըստ մարմնոյն¹, որ էառ ի զանգուածո[յ]² տանն Ազամա[յ]՝ ըստ այնմ, եթէ³, «Մարմին իմ ի նոցանէ⁴»⁵: 535 «Զյաւիտենական բարձեալ⁶ բերէ զարդարութիւն»: 536 Ոչ ժամանակաւ եւ մասամբ առնելով զփրկութիւն, այլ յաւիտենական եւ մշտնջենաւորաբար արդարացուցանելով զփրկեալսն:

537 «Նմանասէր մարմնովն⁷ լուծանել⁸ աստ զնորա հաճեցեալ⁹ մեղս⁹»: 538 Յանգիմանէ զայնոսիկ, որք ոչ խոստովանին զմարմինն¹⁰ Տեառն ի Կուսէն առեալ, վասն որո[յ] «Նմանասէր» ասէ: 539 Այսինքն՝ մերով մարմնով անտեսաբար ի խաչին եբարձ¹¹ զմեղսն¹² Ազամայ, զոր հաճութեամբ եւ կամաւք ստունգանեաց¹³ պատուիրանին, ըստ մարգարէին. «Ահաւասիկ¹⁴ գառն Աստուծոյ, որ բառնայ զմեղս աշխարհի»¹⁵:

540 «Եւ ճաշակելով իբր նա[յ]ապէս զմահ»: 541 Անպարտականն մահու Աստուած ըստ մարմնո[յ] ճաշակեաց զմահ ի խաչին, աստուածաբար առաքելով զբանական հոգին առ Հայր, ըստ այնմ. «Հայր, ի ձեռս¹⁵ քո աւանդեմ զհոգի իմ»¹⁶, ըստ աւրինակի առաջնոյն Ազամա[յ]:

542 «Սպանանելով զնորա¹⁶ մահ»: 543 Իբրու զի սպանցէ զորջացեալ բռնութիւն մահու, որ թագաւորեաց յԱզամա[յ] մինչեւ ի գալուստն Քրիստոսի:

544 «Բարձրացուցանէ զանուանեալն գագաթն գերագոյն երկնից»: 545 Անհասանելի տնաւրինութեամբ¹⁷ զտեղի չարչարանացն, որ եւ գագաթն անուանի, իւրով բարձրանալով գերագոյն երկնից համարի, զի ուր արարիչն եւ Տէրն¹⁸ Հանգչի, ի վեր է քան գերկինս երկնից:

546 «Եւ զանսուրբ փայտն զպատճառս մեղացն ի փրկութեան պատճառս»: 547 «Անսուրբ փայտ» կոչէ զառաջին փայտն գիտութեան, վասն զի առ ի թեզելո[յ] նախաստեղծիցն մահու եւ մեղաց, անկանելո[յ]¹⁹ ի դժոխս եւ զրկելո[յ] ի դրախտէն՝ ոչ բնաւորապէս, այլ պատուիրանին ստունգանելովն²⁰, անժամանակաբար մերձենալովն²¹: 548 Իսկ նորս Ազամ, որ եւ Տէր յերկնից, բեւեռելով ի խաչին, կազմեաց մեզ փրկութեան պատճառս, զի նովաւ փրկեցան արարածք:

549 «Ի սրբութիւն սրբոց»: 550 Զգերազանցութիւն փառաց խաչին կոչէ: 551 Զորաւրինակ ի տաճարին Աստուծոյ զաբիրայն է անուանեալն²² այլոցն սրբոց²³ տիրական եւ բովանդակիչ ասիւր, այսպէս եւ կենարար խաչս հասարակ²⁴ ամենայն սրբոց, որ յեկեղեցի յիշատակի, գերագոյն է պատուականութեամբ:

552 «Եւ զկառափետոյն ի կենաց դործ[ի]տող»: 553 Կառափետոյ՝ զձեւ խոտորնակին, որ է նշանակ զատապարտութեան

1 BC մարմնոյ

2 C գանկուածոյ

3 BC քէ

4 C + է

5 Ո՛ւ. Թ. 12

6 C դարձեալ

7 BC մարմնով

8 C լուծանելով

9 BC հանեալ

9 B մեղսն C զմեղսն

10 BC զմարմին

11 BC էբարձ

12 BC զմեղս

13 B ստունգանեաց

14 B ահաւաղիկ

15 Յ.Վ.Ը. Ը. 29

15 B ձեռ

16 Ղ.Ն.Վ. ԻԳ. 46

16 C զնորայն

17 BC տնորէնութեամբ

18 C սուրբն

19 C անկելո

20 B ստունգանելովն

21 B մերձենովն

22 BC անուանեալ

23 C սրբոցն

24 B հասարակաց

անչարչարելոյն Աստուծոյ, այժմ տնտեսաբար եւ վա[յ]ելչապէս կենաց գործի առնելով, որ եւ ճշմարիտ կենացն մերձանալով¹, եղեւ մեզ առիթ կենաց եւ անմահութեան:

554 «Իսկ զթաղումն ի սքանչելի² յարութիւն ամեալ փոխարկէ մարդոյն»: 555 Ամենայն սքանչելիք³, կատարելոցն ի Տեառնէ խաչիւն, լուծումն էր հակառակացն⁴ առաջնոց, որով եւ խորհրդաբար տնաւրինէր Փրկիչն: 556 Զի որպէս զայլսն եղեալս⁵ ի նմանէ հրաշագործութիւն, սոյն աւրինակ եւ զթաղումն, որ եղաւ ի գերեզմանի անտանելին արարածոց, փոխարկէ ի յարութիւն՝ առհաւատչեալ[յ] շնորհելով մահացելոցս իւրովն յարութեամբ:

557 «Եւ ամենեւին իսկ⁶ պատճառաւ փրկութեանն⁷ զայն, որ մեղացն էր պատճառ⁸ ի բաց բարձեալ»: 558 Հրածարէ ի յերկարութենէ բանից⁹ զամենայն մի ըստ միոջէ յիշատակելով, այլ համառաւտաբար ի մի ածէ՝ ասելով «պատճառաւ փրկութեանն»: 559 Սկիզբն առեալ ի ծնընդենէ Փրկչին մինչ ի լրումն խորհրդական յարութեանն¹⁰, բառնալով զներհակսն¹¹, հաստատէ զճշմարտութիւնն. փոխանակ կնոջն՝ կոյսն եւ փոխանակ փայտին առաջնո[յ]՝ կենաց փայտն: 560 Ըստ նմին աւրինակի եւ այլաւքն ամենայնիւ լուծա-

նելով զպատճառս մեղացն՝ ներգործէ զփրկութիւնն¹²:

561 «Երկին իսկ միանգամայն¹³ եւ կամ եւս վեհագոյն¹⁴ [*ասացեալ] երկնից երկին¹⁵ եւ փառաց աթոռ զսա գործեալ, [*յաւրտենական աստ բնակեցաւ]: 562 Զոր վերագոյն «սրբութիւն սրբոց» եւ «բարձր քան զերկինս» ասաց, նմանապէս եւ աստ՝ «փառաց աստուածութեանն աթոռ», այսինքն՝ տեղի հանգրստեան կոչէ Արարիչն¹⁶: 563 Թէպէտ եւ անկարաւտ է աթոռոյ անմարմին աստուածութիւնն, սակայն հեղյով սուրբ արեանն Քրիստոսի ի վերա[յ] սորա, աթոռ անուանի փառաց, այսինքն՝ չարչարանաւք¹⁷ խաչելոյն, զոր եւ ինքն Տէրն, հա[յ]ելով ի փրկութիւն մեր, փառս կոչեաց: 564 «Յաւրտենական աստ բնակեցաւ»: 565 Զգաւրութիւնն¹⁸ Աստուծոյ, որ միացաւ ի սմա, նշանակէ անբառնալի գոյ: 566 Յայն սակս փառացն Աստուծոյ աթոռ կոչի, զի յարակա[յ] եւ մշտնջենաւորապէս բնակէ:

567 «Ըստ որում եւ զարդարապէս զպատիւ¹⁹, հաւատ²⁰ առ հանդերձեալսն²¹ է իմանալ»: 568 Իմանի այսու սքանչելիք²² ճանաչել զպատիւ սորա: 569 Զի ոչ յայժմուս²³ միայն է²⁴ գաւրութիւն սորա, որ եւ կատարի²⁵ բժշկութիւն հաւատացելոց, այլեւ ստուգապէս ի հանդերձեալսն հաւատամբ տեսանել զալըստեամբ Միածնին,

1 B մերձեմալով
2 B գլանչելի
3 BC սքանչելիք
4 C հակառակորդացն
5 C եղեալսն
6 B չիք
7 C փրկութեան
8 B պատճառ մեղացն էր փիս մեղացն էր պատճառ
9 C բանի
10 BC խորհրդական յարութեանն լրումն փիս լրումն խորհրդական յարութեանն
11 C գներկայսն

12 B զփրկութիւն
13 B միանկամայն
14 BC վերագոյն
15 BC երկինք
16 BC արարչին
17 B չարչարանք
18 BC զգործութիւն
19 BC պատիւ
20 BC հաւատով
21 BC հանդերձեալսն
22 BC սքանչելիքով
23 B այժմուս C այժմ
24 BC չիք
25 BC + ի

յորժամ եկեսցէ աստուածեղէն փառաւքն
աՀեղ եւ զարմանալի, եւ սուրբ խաչն ա-
ռաջի նորա՝ պայծառացեալ փայլակնա-
բորբոք ճառագայթիւք:

570 «Յաղագս որո[յ] թէպէտ եւ զբարե-
պաշտութիւն ցուցանելով յերկրէքս
[*այնք], որք զԱստուած սիրելն խորհե-
ցան՝ թագաւորք եւ որք¹ [*միանգամ]² ըստ
երկրի³ մասանց [*ընչաւէտք]»: 571 Յա-
ղագս այսպիսի մեծի բարեացս, որ ի սմա-
նէ կատարի, նախ եւ⁴ առաջին առ երկրա-
ւորսս եւ ապա առ Հանդերձեալսն, իմա-
նալով զպատիւ փառացն, կամեցան բարե-
բաշտիկ թագաւորք եւ այլ⁵ ըստ քաղաքի
ընչաւէտք վասն սիրոյն⁶ առ Աստուած:

572 «Զսորայս պատիւ»: 573 Յաւժարե-
ցան զարմացուցանել զտեսաւղսն պա-
տուական ախամբք եւ պայծառ մարգար-
տով, զոր յերկրէ եւ ի ծովէ ելաննն, ստա-
ցուածք զարդարեցին գեղեցկապէս զսա:

574 «Իբր զտղա[յ]արարո[յ] մարդիկ⁷
ձգելով ի փափագ տեսութեան⁸ զսոսկալի
միանգամայն⁹ եւ զքստմնելի զսորայս ցու-
ցանելով զպատիւ»: 575 Վասն որո[յ] ասէ,
թէ. «Գերագոյն աստուածայնովն¹⁰ զարդա-
րեալ փառաւք»: 576 Չէ կարաւտ մարմնա-
կան պաճուճանաց եւ զարդարելոյ, այլ
աստուածա[յ]ին փառաւքն պայծառա-
ցեալ, որ Հաւատո[յ] աչաց¹¹ տեսանի:

577 «Եւթնպարեան [*դասիւք] Հրշտա-
կաց¹² սպասաւորեալ եւ պաշտեցեալ զՏէրն
իւրեանց ի սմա տեսանելով»: 578 Հրշտա-

կաց ինն գոլով դասապետութեան¹³ որպէս
ուսուցանէ աստուածա[յ]ինն Դիոնէ-
սիոս¹⁴: 579 Բայց սքանչելիս այս վարդա-
պետ եւթնպարեան ասէ՝ ըստ առաքելո[յ],
վասն զի. «Ուր թագաւոր անդ եւ ամենայն
պաշտաւնեայքն առ ի սպասաւորութիւն»:
580 Այսպէս եւ երկնաւոր թագաւորն,
Հանգուցեալ ի վերա[յ] սորա՝ իբր ի վերայ
աթոռո[յ] բազմականին, պար առեալ ամե-
նայն զուարթնոցն Հրշտակաց¹⁵, պաշտեն
եւ փառաւորեն զբազմապատիկ իմաստու-
թիւնն Աստուծոյ:

581 «Տինա եւ բազմակամբք քերո-
բէիւք¹⁶ եւ վեցթեւեան սերորէիւք¹⁷ զեռա-
Հիւսակ սրբասացութիւնն իմանալի ձայնիւ
[*ի սմա վերերելոյն Աստուծոյ յարաձայ-
նելով]»: 582 Բարիոք¹⁸ եւ գեղեցկապէս
յաւել զկնի եւթնիցն զսերորէս¹⁹ եւ զքե-
րովքէս²⁰, զի եւ թիւ իննունցն քահանա-
պետութեանց²¹ առցէ զաւարտումն: 583
Քերորէք²² կոչին բազմաչեայք, ըստ տե-
սանողին, որ է յաճախ գիտութիւն, իսկ
սերորէս²³ Հրկիզութիւն: 584 Եւ զայս եւս
տեսանէր Եսայի վեցթեւեանս, որով զերիս
սրբասացութիւնն ոչ յաւաւորական²⁴
ձայնիւ, այլ անճառելի եւ իմանալի ձայ-
նիւ Որդոյն²⁵ Աստուծոյ, որ բարձրացաւ ի
սմա յարամիշտ²⁶ վերաձայնելով: 585 Զի

1 BC որք
2 B միանկամ
3 BC երկրիս
4 BC չիք
5 BC այլք
6 BC + որ
7 C մարդիկք
8 C տեսութեանն
9 B միանկամայն
10 BC աստուածայնով
11 C աչոք
12 BC հրեշտակայ

13 BC դասապետութիւն

14 Տե՛ս Դիոնիսիոս Արիոպագացի, Յաղագս երկնա-
յին Բահանայապետութեան, գլ. VI-IX, by Robert W.
Thomson, Lovanii, 1987.

- ՀՄԳ. ԳՅՎԸ. ԺԻՒ 26

15 BC հրեշտակաց C սպասաւորեն

16 C քերովքիւք

17 C սերովքիւք

18 C բարեոք

19 C զսերովքէս

20 C զքերովքէս

21 BC չիք

22 C քերովքիւք

23 C սերովք

24 BC յօղապատ

25 C որդւոյն

26 B յարամիշտ

որոց այլոց իմաստնոց հաճոյ[յ] եղեւ առնուլ զձայնս զայս¹ յերիս² անձնաւորութիւն աստուածութեանն, նոյնպէս եւ սա պատշաճ համարի առ Որդի խոստովանելով, ըստ աւետարանչին³ Յոհաննու⁴, որ ասէ. «Ձայս ասաց Եսա[յ]ի, որ ետես զփառս խաչին»⁵:

586 «Քանզի ամենայն աներեւութից առ ի Հաստատուն նշանակ⁵ Հաւատոյ[յ]»: 587 Յայսմ վայրի ուսուցանէ աներեւոյթ⁶ գոլ զհանդերձեալ ժամանակացս ցոյց, որով տնաւրինաբար կատարելոց էր ի Տեսողնէ, զոր հաւատամք ճշմարտապէս նշանակաբար տպաւորեալ ըստ Հնոյ աւանդութեանն⁷:

588 «Յուցական յարացոյց յառաջագոյն ամենիմաստն առաջնորդն Աստուծոյ Հոգացեալ [*մարդկան, առ ի դիւրընկալ զհաւատս գործոյն եւ իրին ի տեսողան գործելոյ]»: 589 Այնոքիկ կանխաւ աւերինակեալքն յաւրէնան եւ գրեալ ի մարգարէս, զոր յառաջագոյն արարիչն եւ ամենիմաստն առաջնորդն ամենայն բարեաց Հոգացեալ խնամարկութեամբ վասն մարդկան բանականաց, իբրու զի յետ ժամանակիս լրման զիւրընկալ լինիցի առ ի հաւատալ, մանաւանդ ի գործս եւ յիրս, որ եղեն ի խորանին եւ ի տաճարին, որք տեսանէին ակամբ: 590 Յաղագս այնորիկ զամենայն ստուերն աւրինակ արար Տէր⁸ ապագայ[յ]իս, զի յորժամ կատարումն առցէ ամենայն, ապա արագապէս եւ աներկբայ[յ] հաւատասցեն Քրիստոսի գալըստեանն:

591 «Որպէս այն, որ յաւրինական խորանին սեղանն, որ քառութիւն⁹ կոչէր»:

592 Զի թէպէտ եւ ոչ ունիմք զամենայն մի ըստ միողէ ի կիր առնուլ ի ստուերացն, սակայն մի կամ երկուս յիշատակելով ի նոցանէ¹⁰ բաւական են եւ զայլսն ածել եւ ցուցանել ի ճշմարտութիւն: 593 Արդ, քառութիւն կոչէ զայն, որ ի վերայ[յ] կտակարանացն տախտակ ոսկեղէն, որ նշանակ էր տէրունական խաչիս, զի սովաւ յաւրինեցաւ քառութիւն մեղաց¹¹ ամենայն պարտաւորելոցս:

594 «Յոր անբանիցն մտեալ արիւն ողջակիզացն յեղջերսն¹² տրամադրիւր»:

595 Սովորաբար ունէին աւրէնքն առեալ զարիւն ցլուցն եւ նոխազացն՝ քահանայ[յ]ապետն տանէր ի ներքս, տպաւորէր ի վերայ[յ] եղջերաց սեղանոյն: 596 Այսոքիկ անբանից արիւն զպատուական արեանն Քրիստոսի ցուցանէր զնմանութիւն, եւ եղջիւրք սեղանոյն զձեւ քառութեւ խաչիս յարացուցիւ գուշակէր, որ Քրիստոսի արեամբն ներկեալ ի փորուածէ բեւեռացն:

597 «Քերոբէք¹³ նմանեալք ձեռակերտք մարդկան՝ գործով ի պատիւ ի վերայ[յ] Հովանոցանայ[յ]ին»: 598 Այսպիսի¹⁴ քերոբէք¹⁵ ճախարակեագործեալ եւ պատեալ ոսկով, զոր ի վերայ[յ] քառութեանն կառուցեալ հա[յ]ելով ի միմեանս, նշանակ էր զաւրութեանցն Աստուծոյ, որով նախախնամին իմաստութեամբ բնաւ արարածս¹⁶, նաեւ քառութեան խաչիս, զի ի սմանէ կնքեալ պահպանին արարածք:

1 B զայս ձայնիւ C զայս ձայնիս փիս զձայնս զայս
2 BC չի՞
3 C աւետարչիւն
4 BC յովհաննու
5 Հմմտ. Յովհ. ԺՊ. 41
6 C նշանակ հաստատուն փիս հաստատուն նշանակ
7 B ամերեւոյթս
8 BC օրինացն
9 BC տէրն

9 B որ սեղանն բաւութեան C սեղանն արեւոյթիւն փիս սեղանն, որ բաւութիւն
10 BC սոցանէ
11 BC չի՞
12 BC յեղջիւրսն
13 B քերոբէք C քերոբէք
14 BC այնպիսի
15 B քերոբէ C քերոբէ
16 BC արարածս

599 «Իսկ զի՞նչ այնպիսի աւրէնն ազդիցէ, եթէ ոչ հաստատուն նշանակ վերասացեալդ բանի»: 600 Յայտոսիկ տարացուցի հարցական դնէ զբանն, եթէ քննողաց իմաստութեան յայտնի են աւրինակքն:

601 Զի հաստատ եւ ստոյգ իմացաւոց ծանուցանէ՞ զնորոյ] ճշմարտութեան աւանդիս, ուստի եւ Տէրն կենարար վարդապետութեամբն լնուլ ասէր զթերութիւն աւրինացն:

602 «Յառաջագոյն դորա պատիւ ականերեւ յաւրինակի անտ՞ ցուցաւ»: 603 Պատիւ կենարար խաչին ասէ ի հեռուստ, ուրեմն որ եւ մտաց աչաց տեսանի՞ ցուցաւ, ոչ ամենեցուն իմանալ, այլ իմաստնոց եւ մակացողաց, որք յայտոսիկ՞ վարժեցան հոգևովն՞:

604 «Իսկ եթէ առ աւրէնն՞ քերթէիլ՞ արարաւ պատիւ, յոյց միջոց ազդեցութեամբք՞ բառբառեալք՞ լսելի խաւսից՞ [*աստուածա[յ]ին հաւատա[յ]ին ձայնարձակութիւնք]»: 605 Առ ստուերականին այսպիսի ասէ, էր գեղեցկապէս յաւրինեալ՞ պատուասիրութիւն, որ եւ յերկուց միջոց քերթէիցն լինէր ազդեցութիւնք, յորում հաւատացին յԱստուծոյ խաւսեալ՞ առ քահանայեանն՞ եւ առ ժողովուրդն:

606 «Իսկ որչա՞փ առ երկնա[յ]ինս այս սեղան եւ խաչ, որ եւ յերկնայնոցս՞ 13 [*եւ յերկրայնոցս] խոստովանեսցի ճշմարիտ

քաւարան»: 607 Զի եթէ առ աւրինակն այնքան պատուեալ, որով խաւսէր Աստուած եւ նոքայ՞ լսէին, առ ճշմարիտս այս սեղան զի՞նչ ունիմք ասել, որ ի հրշտակաց՞ եւ ի մարդկանէ խոստովանեալ է ճշմարիտ քաւարան: 608 Կատարելապէս եւ դէմ յանդիման ի վերա[յ] այսր սեղանոյ] խաւսիմք խորհրդաբար առ Փրկիչն մեր եւ Տէր:

609 «Որ եւ արեամբ՞ նորին սուրբ [*եւ ճշմարիտ] գառինն Որդոյն Աստուծոյ՞ ի՞ փորուածէ՞ բեւեռ[*ացն դաստակետդք ձեռացն եղջիւրք սեղանոյս խաչիս՞ կարմրացեալ ներկան]»: 610 Ոչ անբան անասնոց, այլ նոյն ինքն պատուական արեամբն Քրիստոսի ի տեղոյ բեւեռացն, որով հարին ի ձեռս կենարարին, զոր «դաստակետդ» կոչէ: 611 Անտի՞ ելեալ արիւնն՞ ներկէ զեղջիւր քառանգիւնի՞ խաչիս, ուստի եւ մերս խոստովանեալ եկեղեցի ունիմք իմանալ փրկական եւ սուրբ անարատ գառինն խորհրդոյ, զորոյ] մարգարէն նովաւ գոչէր բառնալ զմեղս աշխարհի:

612 «Յաղագս որոյ] եւ յերկրէքս ամենայն վասն այսպիսի փրկութեան կցորդութիւն բերելով երջանկաց եւ մաքրագունից [*ոգևոցն՞]»: 613 Վասն այսր ամենայնի անճառելի եւ անպատմելի բարեաց, զոր ընկալաք սովաւ ի Քրիստոսէ, պարտ է մեզ հաղորդ լինել երջանկացն, այսինքն՞ բարեբախտիկ՞ զաւրացն, որ եւ հոգիք ա-

1 BC ծանուցողաց իմացուցանել փխ իմացաւոցաց ծանուցանել

2 BC անդ

3 BC տեսանելի

4 C յայնոսիկ

5 C հոգևովն

6 B օրէնն C օրէնս

7 C կերովրէիս

8 BC ազդեցութիւնք

9 BC բարբառեալք

10 BC յօրինել

11 BC խոսել

12 B Բահանապետն

13 B յերկնայնոց

14 BC նոքա

15 BC հրեշտակաց

16 B + իսկ

17 C չիք

18 C փորուածոյ

19 C այս փխ խաչիս

20 BC անդի

21 C արիւն

22 BC Բառանկիւնի

23 B ոգևոցն

24 BC բարեբախտիկ

սին յաղագս անմարմնութեանն, եւ մեք՝
երկրայինք եւ տրուպք:

614 «Փանաքիմա[ց] բա[յ]իւք¹»: 615 Որ
է սակաւ եւ նուաստ առ նոցա համեմա-
տութեանն:

616 «Յաղագս մերո[յ] փրկութեան
պատճառի նշանիս գովասանութիւն մա-
տուցանեմք»: 617 Աստուածազարդ խա-
չիս, որ եւ պայծառացեալ չարչարանաւք
եւ փառաւորութեամբ Տեառն, ըստ կարի
մերում հատուցուք մատենագրու-
թեամբս, եւ զայլս յորդորեսցուք բանիւ եւ
իմաստութեամբ:

618 «Աւրհնեալ՝ ես, աստուածազարդ,
քրիստոսապսակեալ փայտ սուրբ»: 619 Աւրհ-
նութիւն² սեփական Աստուծոյ վա[յ]ել է,
վասն զի նա է գովութեան արժանի՝ ըստ
բնական ամենառատ բարեբարութեանն,
որով եւ իմանալիքն անլուելի ձայնիւ եւ
հանապազ աւրհնեն փառաբանութեամբ՝
զպաշտաւնն մատուցանելով: 620 Որպէս ի
կառանջան տեսիլն ասէին քերթէքն³.
«Աւրհնեալ են փառք Տեառն ի տեղոջ»:
621 Նմանապէս եւ Եսա[յ]ի գերիս սրբա-
սացութիւնն փառաբանութեամբ Երրորդու-
թեանն համալսէր ի սերտէիցն⁴: 622 Այս-
պէս եւ մարգարէքն սովոր էին ի վերա[յ]
մեծի յաղթութեանն կատարել, զոր աւրի-
նակ Մուսիս⁵, ի յանցանելն ընդ ծովն Կար-
միր եւ յընկղմելն փարաւոնի, յորդորէր
զժողովուրդն զյաղթութեան⁶ նուագս երգել
փրկչին եւ բարեբարի, վասն որո[յ] ասէին.
«Աւրհնեսցուք [՝ՊՏԷՐ]»⁷: 623 Նմանապէս
եւ Բարակ հանդերձ Դերորա[յ]իւ⁷, ի կոր-

ծանմանն Սիսարա[յ], բազում զրուատիս
յաւրինէին⁸: 624 Զնոյն եւ մարգարէն Դա-
ւիթ ի բազում տեղիս աւրհնէ զԱստուած
եւ ուսուցանէ որդոց եկեղեցո[յ]⁸ սաղմո-
սերգութեամբ զնոյն նկատել⁹, ըստ որում
ասէ. «Աւրհնեցի՛ց զՏէր յամենայն
[՝ժամ]»⁷ եւ «Աւրհնեցէ՛ք զԱստուած յաւրհ-
ն[ութիւն ի նոր]»⁷ եւ յայլսն: 625 Նոյն-
պէս եւ Եսա[յ]ի. «Աւրհնեցէ՛ք զԱստուած
յաւրհնութիւն նոր»⁷: 626 Զայսպիսի զաւրհ-
նութիւնս¹⁰ տեսեալ երանելի սուրբ հայրն
Դաւիթ եւ ի վերա[յ] մեծի յաղթութեանն,
որ սովաւ կործանեցաւ սատանա[յ] եւ
զաւրք իւր, աստուածարեալ ձայնիւ աւրհ-
նութիւն մատուցանէ փրկական խաչիս,
զոր յառաջն խոստացաւ ասել: 627 Իսկ
աւրհնութիւնն թարգմանի¹¹ շնորհակալու-
թիւն աստուածային բարեացն, որ տուաւ
ազգի մարդկան, վասն որոյ ասէ. «Աւրհ-
նեալ՝ ես, աստուածազարդ, քրիստոսապսա-
կեալ [՝փայտ սուրբ]»: 628 Զարդարեալ
փառաւքն Աստուծոյ Հաւր¹², որ կամաւք
եւ հաճութեամբ իւրով առաքեաց զՄիա-
ծին Բանն Աստուած: 629 Իսկ «քրիստո-
սապսակ», զի ամենայն թագաւորաց
պսակք¹³ ակամբք պատուականաւք եւ ոս-
կով ընդելուզեալ յարմարին: 630 Իսկ
նշան փրկութեան մերո[յ] զՔրիստոս ունի
պսակ, զարարիչն ամենայն գո[յ]ութեանց,
որով ներկեալ արեամբն Տեառն պայծա-
ռանա[յ] ի մէջ եկեղեցո[յ]: 631 Նոյնպէս
եւ պսակ ետ զսա եկեղեցո[յ] իւրո[յ], որ

1 B բանիւք
2 B այստեղից բնագիրը պակասաւոր, 4 թերթ ըն-
կած:
3 C չիք
4 Է. Գ. Գ. 12
5 C Քերթէիցն
6 BC մովսէս
7 C յաղթութեան
8 Է. Գ. Ժ. 1-21

7 C դերորվայիս
8 Հ. Գ. Գ. 1-3
8 C եկեղեցւոյ
9 C կատարել
7 II-դ. 1. Գ. 2
7 II-դ. 1. Գ. 9
7 Է. Գ. Ժ. 10
10 C օրհնութիւն
11 C բարմամի
12 C չիք
13 C պսակ

ունի ի վերա[յ] գլխո[յ] իբրեւ զթագ արքա[յ]ական՝ խաչակցեալ ընդ Քրիստոսի:

632 «Որ միայն յանշունչս եւ ի շնչաւորս, ի կենդանս եւ յանկենդանս»: 633 Համեմատէ ընդ ամենայն լինելութիւն արարածոց եւ գերագոյն ցուցանէ զպատիւ սորա: 634 Բայց պարտ է իմանալ, թէ ոյք շնչաւորք եւ անշունչք: 635 Շնչաւորք կոչին մարդիկ¹ եւ անասունք, գազանք եւ թռչունք, եւ դարձեալ՝ տունկք շնչաբոյսք անուանին սնրնդականաւն եւ աճեցմամբն: 636 Իսկ անշունչք՝ նախ եւ առաջին² լուսաւորք, որ թէպէտ եւ գնա[յ]ունք են ըստ հրամանի Տեառն, սակայն անշունչք են, զի ամենայն, որ թոք ունի, եւ տուր եւ առ աւդո[յ], նա կոչի շնչաւոր: 637 Են եւ այլ կենդանիք ի ծովու, նաեւ ի ցամաքի, որք անշունչք են, նոյնպէս եւ քարինք, ոսկի, արծաթ³, պղինձ⁴, երկաթ եւ որ սոցին նման, եւ երկիր: 638 Իսկ կենդանիք՝ բանականք հրշտակք⁵ եւ մարդիկ⁶ եւ այլ բազում կենդանիք: 639 Անկենդանիք⁷ են քարինք եւ այլ նմանք նոցին: 640 Յամենայն արարածս Համեմատելով՝ զսա⁸ միայն գերագոյն Համարի:

641 «Անճառելիո[յ]»⁹ Հասեալ շնորհի փառաւորեցար»: 642 Զի ամենայն էութիւն առանձնապէս, զոր¹⁰ ինչ բնաւորեալ ունի յարարչէն՝ երկնա[յ]ինք եւ երկրա[յ]ինք, ճառելիք են եւ պատմելիք, քանզի մեկին է զաւրութիւն նոցա: 643 Իսկ դու միայն եղեր անճառելի եւ անպատմելի, ոչ բնութեամբ ունելով, այլ աստուածա[յ]ին

շնորհին Հասեալ¹¹ փառաւորեցար, անճառելի գոլով, որով ճրի պարգեւեաց զաւրութիւն ամենակեցոյց Տէրն: 644 Ըստ այնմ բանի՝ փառաւորեցար յիմանալեաց եւ ի զգալեաց¹²:

645 «Վասն որո[յ] ի մտաւորաց եւ ի բանաւորաց կենդանեաց զկամաւորն պահանջես զերկրպագութիւն»: 646 Յաղագս մեծի պարգեւի եւ անպատմելի փառաւորութեան, որում արժանի եղեր ի Քրիստոսէ: 647 «Ի մտաւորաց եւ ի բանաւորաց»: 648 Մտաւոր եւ բանաւոր կոչին հրշտակք¹³, այսպէս եւ մարդիկ¹⁴: 649 Յերկուցունց¹⁵ սեռից՝ հրշտակք¹⁶, որ անմարմին են, եւ մարդիկ¹⁷ մարմնաւորք «զկամաւորն¹⁸ պահանջես¹⁹ [*երկրպագութիւն]»: 650 Վասն զի են ոմանք, որք²⁰ ակամա[յ] եւ ի հարկէ երկրպագեն, իսկ «կամաւ»՝ զնախայաւժարութիւն փափագանացն²¹ ունի ասել: 651 Խորհուրդ քո եւ զաւրութիւն, որ միացաւ զայնպիսի բաղձացելոցն²² պահանջէ զարժանաւորութիւն: 652 Թէպէտ եւ ծանուցաք վասն հրշտակաց²³, թէ մտաւորք են եւ կամաւ երկրպագեն, սակայն արդ եւ²⁴ ի մարդկանէ պահանջէ զերկրպագութիւն, որ մարմին ունին երկրպագելի եւ ոմանց ակամայն ներհակա[յ]ի: 653 Իսկ հրշտակաց²⁵ թէ եւ պարտ է ասել, այլ անմարմինք են եւ ակամա[յ] ոչ ունին սպասաւորել խաչելոյն Աստուծոյ: 654 Այլ այս

1 C մարդիկ
2 C եւ առաջին չի՛ր
3 C + եւ
4 C պղինձ
5 C հրեշտակք
6 C մարդիկ
7 C անկենդանք
8 C սա
9 BC անճառելի
10 C գամենայն

11 C հասեալ շնորհի փխ շնորհին հասեալ
12 C սգալեաց
13 C հրեշտակք
14 C մարդիկ
15 C յերկուցունց
16 C հրեշտակք
17 C մարդիկ
18 C զկամաւոր
19 C պահանջելով
20 C որ
21 C փափաբանացն
22 C բաղձացելոյն
23 C հրեշտակաց
24 C արդարեւ փխ արդ եւ
25 C հրեշտակաց

է ճշմարիտն. մարդիկ¹, որ առնեն արժանի զինքեանս² մաքրութեան, սրտի մտաւք երկրպագեն, եւ ոչ որպէս Իսրայէլ ի հնումն: 655 Ձի մարգարէիւն հրաժարեցուցանէր սոյն բեւեռեալն Աստուծ ի խաչին. «Կոխել զգաւիթս իմ մի՛ յաճախէք» եւ «Ի դուր են ինձ խունկք ձեր», այլ «Պատարագ Աստուծոյ կամաւ³ հոգի խոնարհ մատչի»⁴:

656 «Աւրհնեալ ես, քրիստոսապակեալ փա[*յտ սուրբ]»: 657 Յառաջին բանին կրկնապատիկ յաւել զպատուասիրութիւն խաչին, իսկ այսու բանիւ զմինն բաւական համարի՝ «քրիստոսապակեալ» ասելով: 658 Ձի թէ՛ Քրիստոսիւ պակի, զարդարեալ է⁴ ամենայն փառաւորութեամբ, եւ փայտ է⁵ սրբարար⁶ ամենեցուն եւ տեղի սրբութեանն Քրիստոսի:

659 «Որ յերկրի բուսանելով զերագոյն երկնից կամարացն ծայր արձ[*ակեցար]»: 660 Ամենայն ծառք անտառի եւ փայտ պտղաբեր յերկրէ բուսանին, այլ ոչ ունին զաւրութիւն յերկինս հասանել: 661 Եւ չափաւորեաց արարիչն բնաւորապէս ըստ սահմանի ունել զերկայնութիւն ամենայն ծառոց: 662 Իսկ նշանս տէրունական յեկեղեցոջ արմատացեալ եւ ի Գողգոթա[յ] ի վեր բուսեալ, զաւրութիւն եւ խորհուրդ սորա զերագանց եղեւ քան զկամարն երկնից, նա եւս բարձրագոյն, քան զերկինս:

663 «Ձանտանելին ի քեզ բերելով պտուղ»: 664 Պտուղք զգալիք, որ տանին ձեռաւք մարդկան, ունին զգեղեցկութիւնն եւ անուշահամութիւն⁷, միանգա-

մայն եւ հոտ արձակելն: 665 Արդ, այս պտուղ՝ Քրիստոս, անտանելի երկնաւորաց եւ երկրաւորաց, «զեղեցիկ տեսանելով քան զամենայն որդիս մարդկան»⁸, ըստ մարգարէին, անուշահոտ ի մէջ փրկելոցն եւ կորուսելոցն՝ ոմանց ի մահ եւ ոմանց ի կեանս, զոր Պաւղոս քարոզէ⁹, է եւ ճաշակաւն քաղցր եւ համեղ՝ արժանաւոր կերաւդացն զնա:

666 «Ձերկին իսկ միանգամայն եւ զմիջոցս լցեր զերկնի եւ զերկրի»: 667 Արեգակն եւ այլ լուսաւորք, զոր մոլորականք անուանեն, յորժամ ի վերին կիսագնդին լինի, ի ներքինն ոչ են: 668 Իսկ զաւրութիւն Աստուծոյ, որ միացաւ ի սմա, ոչ է այնպիսի, վասն զի անբովանդակելի է յարարածոց, ըստ այնմ, եթէ⁸. «Ձերկին⁹ եւ զերկիր ես [*ո՞չ] լն[ուց]ում,— ասէ Տէր»: 669 Յաղագս որոյ եւ զմիջոցս լցեր զերկնի եւ զերկրի զաւրութեամբ եւ սքանչելիւք¹⁰:

670 «Որ յԻսրայէլի¹¹ ազին ծաղկեցար եւ քո[յ]ով պտղովդ ամենայն լցան տիեզերք»: 671 Ջաշխարհին¹² Պաղեստինացոց¹³ ասէ, քանզի ծնաւ ի Բեղզահէմ¹⁴ եւ սնաւ ի Նազարէթ, որ թարգմանի ծաղիկ կամ գաւազան ծաղկեալ: 672 Յուցանէ գտեղին, եթէ յԻսրայէլի ազգէն¹⁵ երկիր, որ վիճակաւ սեփականեցաւ¹⁶ նոցա: 673 Ծաղկեցար՝ ըստ նմանութեան ծառոց, որ ոռոգին ջրով եւ ապա դալարանան: 674 Այսպէս եւ դու, արեամբ¹⁷ Տեառն ոռոգեալ, զաւրութեամբ

1 C մարդիկ
2 C զինքեանս արժանի փխ արժանի զինքեանս
= Է•. Ը. 12. 13
3 C կամաւոր
4 Ս•. Ը. 19
5 C զարդարի փխ զարդարեալ է
6 C + որ
7 C բարերար է
8 C անուշահոտութիւնն

8 Ս•. Ը. 13
9 Ն•. Ը. Կ•. 16
8 C թէ
9 C զերկինք
է Է•. Ը. Ի•. 24
10 C սխանչելիւք
11 C յԻսրայէլի
12 C զաշխարհիս
13 C պաղեստինացոց
14 C բեթղէմ
15 C ազգին
16 C սեփականեցաւ
17 C արեամբն

ծաղկեցար զեղեցկապէս: 675 Եւ կամ զմարմնոյն ասէ, որ յԻսրայէղէ՝ ազգէն էառ եւ ծաղկեցաւ արեամբ: 676 Զոր եւ Եսա[յ]ի տեսեալ հոգոյն աչաւք ասէր. «Մնացեալն Յակոբա[յ]՝ նորատունկ սիրելի: Ծաղկեցի Իսրայէղ եւ լցցի պտղով նորա ամենայն երկիր»¹: 677 Իսկ պտուղ խաչիս առաջին կենարար վարդապետութիւն Փրկչին, որ ելից զամենայն տիեզերս: 678 «Լցաւ երկիր գիտութեամբ Տեառն՝ իբրեւ զՉուրս բազումս, [*որ ծածկեն զծովս]»²: 679 Եւ դարձեալ՝ պտուղ են մարգարէք³ եւ առաքեալք, մարտիրոսք, եւ միանձունք եւ ամենայն ծնունդք աւազանին: 680 է եւ այլ պտուղ բարի եւ աստուածավա[յ]ելուէ՝ մարմին եւ արիւնն Քրիստոսի, որ ընդ ամենայն Հաւատացեալս բաշխի ի փրկութիւն:

681 «Աւրհնեալ՝ ես, աստուածազարդեալ փայտ սուրբ»: 682 Յերրորդ գլխիս՝ զարդարեալ կոչէ զխաչս, որ եւ նոյն պսակեալ անուանի:

683 «Գերագոյն յԱզին ի մէջ խորացեալ⁴ փայտին»: 684 Բարձրագոյն քան զղրախտն եղեմական է խորհուրդ սորա, որ խորացեալ էր ի մէջ ծառոց դրախտին: 685 Արդ, սկիզբն արարեալ ի դրախտէն եւ ծառոցն, որ ի նմա՝ առնու ի խորհուրդ իմանալեալք: 686 Զի յորժամ եղ Աստուած զմարդն ի դրախտին եւ Հրամայեաց քրորէիցն⁵ պահել զճանապարհս: 687 Վասն որո[յ] ասէ զայն ահեղ տեսիլ սրո[յ] եւ չրջապատեալ սերորէին⁶, զաւրութիւն խաչիս բաց բարձեալ՝ ետ Համարձակութիւն աւազակին մտանել ի ներքս:

688 «Որ գիւրահուպ առ ի մէնջ բուսանելով [*յերկրի]»: 689 Այն փայտ հեռի եղեւ ի մէնջ՝ անհպելի գոլով, իսկ փայտ խաչիս տնկեցաւ յեկեղեցոջ, որ է փոխանակ դրախտին, եւ ծաղկեալ ետ պտուղ ճշմարիտ⁸ կենդանութեան⁹ հոգո[յ]¹⁰ եւ մարմնո[յ]: 690 «Ընդ մահուամբ անկելոցս ձրի զկենդանութիւն ծաղկեցուցանելով»: 691 Յայտ առնէ, եթէ փոխանակ անմահական պատուոյն¹¹, զոր խոստմամբն ընկալաք, ստունգանելովն մահու վիճակեցաք: 692 Իսկ նշանս տէրունեանն ի մեզ զկեանքն ծաղկեաց զՔրիստոս, որով կենդանացաք ի մեռելութենէ մեղաց:

693 «Ստուգապէս փայտ բնաւորեցար կենաց»: 694 Այն փայտ¹² բնաւորապէս ունէր տալ զկենդանութիւն, բայց¹³ յոր ըմբռնէր ի բարի կամ ի չար անտ¹⁴ կենդանացուցանէր: 695 Իսկ խաչս թէպէտ եւ բնութեամբ ոչ ունէր, այլ ճշմարիտ կենացն ի սա մերձեանալով, ստուգապէս է փայտ կենաց, որ կեցուցանէ զմերձեցեալսն ի նա Հաւատալով¹⁵:

696 «Աւրհնեալ՝ ես, փայտ սուրբ, քանզի իբրու առաջին փայտն գեղեցիկ եւ քաղցր պտղովն մահու եղեւ առիթ [*պատիր եղեալ ադամածին կուսին]»: 697 Գրեալ է, եթէ. «Ետես կիրնն, եթէ¹⁶ բարի էր պտուղն եւ Հաճո[յ] աչաց Հա[յ]ելո[յ], էառ ի պտղո[յ] նորա եւ եկեր¹⁷»¹⁷: 698 Այն պտուղ Հրամարեցեալ, զոր ասէ քաղցր, մահու պատճառ եղեւ կնոջն, որ յԱդամա[յ] կողէն՝ իբր ի կուսէ ծնեալ:

1 C յիսրայէլի
2 C յակովբայ
= Է•• ԻԷ 6
3 Է•• ԺԷ 9
3 C մարգարէք
4 C գլուխս
5 C խորացելոյ
6 C կերովէիցն
7 C սերովրէիցն

8 C զնշմարիտ
9 C կենդանութիւնն
10 C հոգւոյ
11 C պտղոյն
12 C այնչափ փիս այն փայտ
13 C բաց
14 C անդ
15 C հաւատով
16 C թէ
17 C եկեր
18 Կ••• Գ 6

699 [*«Կուսածինն Ադամ, դառնճաշակ
ի քեզ լինելով, զկեանս ի մարդիկ աղբե-
րացոյց»]: 700 ¹Այժմ երկրորդս Ադամ, որ
ծնաւ ի Կուսէն՝ դառնճաշակ² ի քեզ ե-
ղեալ, քացախ արբեալ եւ գինի զմոսեալ,
փոխանակ Ադամա[յ] մարգեղեալն Յիսուս
Քրիստոս: 701 Նա քաղցր պտղովն մաճու-
պատճառ, իսկ Քրիստոս լեղեաւն³ զկեանս
ի մարդիկ աղբիւրացոյց առատաճոս վտա-
կաւք⁴ ի սուրբ կողէն:

702 «Աւրհնեալ՛ ես, փայտ սուրբ, որ
զլորեցելումն Հաւր ցուպ եղեր յարուցիչ
եւ գաւազան [*Հաստատութեան]»: 703 *Ի
կարգի բերէ զպատմութիւնն*: 704 *Քանզի
յորժամ առ զպտուղն ի կնոջէն, որ ընձե-
ռեաց հաւանական բանիւք եւ եկեր, վաղ-
վաղակի մերկացաւ ի փառացն ընդ նմին
եւ ի բաց անկաւ ի բարձրութենէն⁵ դրախ-
տին, զլորեցաւ յերկիր անասնական՝ ան-
կանելով⁶ ընդ⁷ մաճու իշխանութեամբ*:
705 *Իսկ Տէր մեր զնշան խաչիս, չարչարա-
նաւք իւրաւք⁸, իբր զցուպ ետ ի ձեռս Ա-
դամա[յ] եւ կանգնեաց⁹ զնա, նաեւ գաւա-
զան Հաստատութեան, զի այլ մի՛ անկցի*:
706 *Որ նշանակէ ցուպն Հաւատո[յ], որով
կանգնին¹⁰ զլորեալքն յանհաւատութենէ,
եւ գաւազանն՝ իրատական բանից իմաս-
տութեան¹¹, զի մի՛ անկցին կանգնեալքն¹²
հաւատաւք¹³ եւ վարիւք¹⁴ յանհաւատու-
թիւն եւ ի մեղս*:

707 «Ընդ որոյ մարգարէն փոխանոր-
դարար բերան առեալ»: 708 *Աստուա-
ծա[յ]ինն Դաւիթ իբրու բերանաւ¹⁵ նա-
խաստեղծին յաղագս խաչիս փրկութեան
երգէ՛ ստելով*. «Քո ցուպ եւ գաւազան
մխիթարեցէ զիս»: 709 *Գոհացողական
ձայնիւ շնորհակալ լինի երախտեացն Աս-
տուծոյ*: 710 «Յուպ» զխաչս կոչէ, վասն
զի սովաւ կանգնեաց¹⁶ զանկեալ բնու-
թիւնս, եւ գաւազանաւ իմաստութեան
մխիթարեաց զսգաւորս յանբժշկական ցա-
ւոցն:

711 «Յոր [*եւ] իմաստունն Հոգո[յ]¹⁷ ա-
կամր յառաջեալ¹⁸ ասէր¹⁹ Փայտ կենաց [*է]
պատասպար[*ողաց եւ յեցողաց ի նա իբրեւ
ի Տէր Հաստատութեամբ]»: 712 *Ոչ միայն
զի Դաւթէ ասացեալն մարգարէութեամբ
առնու վկա[յ]ութիւն, այլեւ զիմաստնոյն
Սողոմոնի ի խորհուրդս աստուածայնոյ
յառեալ, այսինքն՝ Հա[յ]եցեալ ի խորս աս-
տուածայնոցն²⁰*: 713 «Փայտ կենաց» զսա
կոչէ, բայց այնոցիկ, որ²¹ Հաւատով
պատասպարին եւ յենուն ի սա աներկբայե-
լի մտաւք, որ առ Աստուած եւ Տէրն ամե-
նայնի:

714 «Աւրհն[*եալ՛ ես], փայտ կենաց, ի-
մանալի տապան, որ զի Հեղձական ծովէս ի
քեզ աւժանդակեալ ոգիս²² [*գերագոյն
ծփական ալեաց մերձ առ երկին թիթեւ
թուցեալ վերաբերես]»: 715 *Այսոցիկ
պատմութիւն քաջայայտ եւ ծանաւթ²³ է
ամենեցուն ի գրոցն Մուսիսի²⁴, եթէ որ-
պէս հրամայեաց Աստուած Նոյի ի կա-*

1 C + այս է
2 C դառնճաշակ
3 C յեղեալ
4 C վտակովն
5 C բարձրութենէ
6 C անկանելովն
7 C չի՛
8 C իւրով
9 C կանկնեաց
10 C կանկնիմ
11 C բանից իրատական իմաստ փիս իրատական
բանից իմաստութեան
12 C կանկնեալն
13 C հաւատով
14 C վարով

15 C բերանով
= Ս=դ. Ի՛ 4
16 C կանկնեաց
17 C հոգոյ
18 C յառեալ
19 C ասէ
20 C աստուածայնոյն
21 C որ
22 C հոգիս
23 C չի՛ եւ ծանաւթ
24 C մովսիսի

րաձմեռն ժամանակին առնել տապան ի փրկութիւն տան իւրոյ եւ ամենայն կենդանեացն, որ ի նմա, զի հանդերձեալ էր Աստուած ապականել զայնց ժամանակի ծնեալս մեղաւք եւ գարշ ցանկութեամբ: 716 Բայց արժան է քննել, եթէ¹ ընդէ՞ր յայսմ բանի «կենաց փայտ» կոչէ եւ յայլն՝ «սուրբ»: 717 Քանզի Նո[յ]եան տապանն փրկութեան առիթ եղեւ բնակելոցն ի նմա միանգամայն եւ կենաց: 718 Նոյնպէս եւ սա իմանալի տապան, որ Քրիստոսիւ ի փրկութիւն աշխարհի, զի փոխանակ Նոյի երկրորդ սկզբնահայր կոչեցաւ Քրիստոս նորո[յ] ծնընդեան եկեղեցո[յ]: 719 Նահապետն մտանէր ի տապանն իւրաւքն², եւ բարձրանայր տապանն իբր ի վերա[յ] ալեաց ծփալով, քան զամենայն լերինս: 720 Իսկ Փրկիչն, բեւեռեալ ի սմա, բարձրացոյց զհաւատացեալսն զայնոսիկ, որ³ միանգամ ի նա ապաւինեցան հաւատով եւ վարուք, քան զծփական ալիս մեղաց, որ նմանի ծովու աշխարհի, ըստ մարգարէին. «Այս ծով մեծ⁴»: 721 «Մերձ առ երկինս թռուցեալ վերաբերիս⁵ քո[յ]ով աւժանդակութեամբ»: 722 Թեթեւ թռուցեալ վերաբերես՝ մտանելով⁶ յերկինս հաւատացելոց, ուր կարապետն մեր եմուտ Քրիստոս:

723 «Դուռն ի կողմանէ քո[յ]ոյս⁷ վերնատան սուրբ եւ⁸ տէրունեան⁹ բաց ունելով զկող»: 724 Այնմ տապանի հրամա[յ]եցաւ կազմել պատուհան, զի մի՛ վերուստ ի վայր գալստեան անձրեւին մտցէ

ի ներքս ի տապանն, եւ կամ պատուհան կազմեալ յաղագս աղաւնոյն արձակելոյ: 725 Իսկ որ ի քոյղ վերա[յ] տէրունեան մարմին, որ նշանակաւ կոչի տապան իմանալի, տիգաւ խոցեալ ի զինաւորէն¹⁰, բացաւ կողն իբրեւ զպատուհան, յորում ել վաղվաղակի արիւն եւ ջուր:

726 «Յորում փոխանակ աղաւնոյ շղաբեր հրեշտակի արձակեցելո[յ] սուրբ մտաւոր մարդկեղէն հոգի¹¹, [*ըստ իմանալի բացելոյ ձեղուանն], ի ձեռն բառբառո[յ]¹² Հաւր աւանդեալ»: 727 Նոյ զաղաւնին հրեշտակ առաքէր տեսանել, թէ ցածուցեալ է ջուրն: 728 Իսկ Տէրն մեր Յիսուս զմարդկեղէն մտաւոր ոգին արձակեաց առ Հայր՝ ասելով. «Հայր, ի ձեռս քո յանձն առնեմ զոգի¹³ իմ»^է: 729 Ամաչեսցէ Ապողինար յայսմ վայրի, որ ոչ խոստովանի զՏէրն առնուլ¹⁴ հոգի եւ միտս մարդկա[յ]ին:

730 «Յորո[յ] ձեռաց¹⁵ զորդեգրութեան¹⁶ պայման ընկալեալ, [*որ առակի ձիթենի սաղարթառեալ բերէ ազգի մարդկան]»: 731 Աւրինակի աղաւնին մարդկեղէն ոգո[յ]¹⁷: 732 Զի որպէս եւ նա ընդ պատուհանն ձեղուանն¹⁸ ելեալ դառնայր՝ ունելով տերեւ ձիթենո[յ] ի բերան¹⁹, աւետիս տալով Նո[յ]ի, թէ ցածուցեալ է ջուրն, նոյնպէս մարդկեղէն ոգին²⁰ Քրիստոսի ըստ իմանալի ձեղուանն բառբառո[յ]²¹ շրթանց աւանդեալ, բերէր զորդեգ-

1 C թէ
2 C իւրովն
3 C որբ
4 C չիբ
է II-չէ. ճԳ-25
5 C վերաբերիւր
6 C մտանել + ի
7 C հողոյ
8 C չիբ սուրբ եւ
9 C տէրունեանն

10 C զինուորեմ

11 C ոգի

12 C բարբառոյ

13 C զհոգի

է Ղ.-չ. ԻԳ-46

14 C առնուլ տեսան ի/ս գտէրն առնուլ

15 C ձեռն

16 C զորդեգրութեանն

17 C հոգոյ

18 C չիբ

19 C բերանն

20 C հոգին

21 C բարբառոյ

րութիւնն Քրիստոսի զնոյն¹ եւ ժառանգաւորս² երկնից արքա[յ]ութեանն:

733 «Աւրհնեա՛լ ես, աստուազարդ[*եալ փայտ սուրբ] կամ ճշմարտապէս տունկ, որ զքէն կախեցելո[յ] Սաբեկա[յ] դառինն»:
734 Նկատեալ էր մարդեղութիւնն Քրիստոսի ի ստեղծմանն Աղամա[յ], եւ պատարազիւն Յարէլ եւ Իսահակ³: 735 Վասն որո[յ] զպատարազին Աբրահամու յիշատակէ, կոչէ զարդարեալ աստուածա[յ]ին փառաք, եւ անուանէ «տունկ ճշմարտապէս» փոխանակ տնկոյն Սաբեկա[յ]: 736 Յայսմ վայրի երկայնագոյն ունի պատմութիւնն⁴, ցուցանել զԱբրահամու ելանելն յերկրէն Քաղդէացոց⁵ եւ զալ⁶ ի Պաղեստէնէ⁷, եւ տասն փորձութիւնն⁸, որ եկին ի վերա[յ] նորա, յորոց մի մեծագոյն եւ անըմբռնելի⁹ ի¹⁰ փորձութեանցն երեւի¹¹ այս: Ասէ. «Ա՛ռ զօրդիտ քո սիրելի՛ զԻսահակ եւ մատո՛ ինձ պատարազ»:¹² 737 եւ առեալ տանէր ի լեառն յԱմորիա[յ]¹³: 738 Արգ, ամենայնիւ աւրինակ էր Իսահակ Տեառն մերո[յ]¹⁴, քանզի ի ծնընդեանն, որ յամուլ¹⁵ եւ ի քարացեալ արգանդէ¹⁵ յառաջեկն միամաւր¹⁶, ուրախութիւն եղեւ տանն Աբրահամու¹⁷: 739 Այսպէս ծնընդեամբն Քրիստոսի միածին ի Կուսէ անարատէ, որ

ի վեր է, քան զբան, խնդութիւն եղեւ տանն Աղամա[յ]: 740 Աբրահամ¹⁸ կամաւ մատուցանէր¹⁹, առանց հարկի²⁰ եւ²¹ բռնադատելոյ: 741 Եւ Հայրն երկնաւոր կամաւ²² հաճութեամբ առաքեաց պատարազիլ գառինն անարատի, որ բառնա[յ] զմեղս աշխարհի: 742 Հնազանդութիւնն Իսահակա[յ] եւ ի տալ զձեռս յետս կապել, նշանակէր Փրկչին կամաւոր զալ ի չարչարանս: 743 Երեքաւրեա[յ] ճանապարհն՝ գեռաւրեա[յ] յարութիւնն Քրիստոսի գուշակէր: 744 Իսահակ բառնայր զփայտն ի վերա[յ] ուսոյն, եւ Տէր²³ մեր ինքնին բարձեալ ունէր զխաչափայտն եւ զայր ի Գողգոթա[յ]: 745 Զի յորժամ եղ Աբրահամ²⁴ զփայտն ի վերա[յ] Իսահակա[յ]²⁵, անդ ետես²⁶ մարգարէութեամբ զգալուստն Քրիստոսի եւ զփրկութիւն արարածոց, եւ ցնծացաւ յոյժ՝ ըստ տէրունական բանին, եթէ. «Աբրահամ²⁷ ետես զաւր իմ եւ ուրախ եղեւ»²⁸: 746 Յաղագս որո[յ]ասէ. «Զքէն կախեցելո[յ] դառամբն ոչ միանձն Իսահակ, այլ համաւրէն ամ[*եանայն ծնունդք Աղամայ]»:²⁹ 747 Սաբեկն ոստ մի ծառո[յ] թարգմանի²⁸ կամ երկճղի ծառ, իսկ առ ի միտս թողութիւն կոչի: 748 Յառաջեաց Աբրահամ²⁹ պարտական արար զԱստուած, եւ արարիչն փոխանակեաց³⁰ սիրո[յ] նորա զմիածինն: 749 Խոյն փոխանակ Իսահակա[յ], որով փրկեցաւ, եւ Տէր մեր ետ սի-

1 C եոյն
2 C ժառանգաւոր
3 B այստեղից շարունակում է
4 BC զպատմութիւնն
5 C Բաղդադացոց
6 BC զգալն
7 BC պաղեստինէ
8 BC փորձութիւնն
9 B անըմբռնելի C անըմբերի
10 BC չի՛ր
11 B + եւ
- Կրօնք. Ի՛՛: 2
12 C յամորիայի
13 BC չի՛ր
14 C ամուլ
15 C արգանդէն
16 BC միամորն
17 BC արբամով

18 BC արբամ
19 B + եւ
20 BC եւ ոչ ի հարկէ փխ առանց հարկի
21 C չի՛ր
22 BC չի՛ր
23 C տէրն
24 C արբամ
25 B սահակայ
26 C Էտես
27 BC արբամ
28 Բ՝Վ՛Ը՛ Լ՛ 56
28 C Բարբամի
29 BC արբամ
30 BC փոխանակ

րով զանձն իւր փրկանս փոխանակ բազմաց, փրկութիւնն համանայնից¹ հոգոց² եւ մարմնոց:

750 «Աւրհն[*եա՛լ ես], փայտ կենաց, իմանալի սանդուխք [*յերկին ի վեր ճանապարհորդութիւնն, որով զուարթնոցն դասուց յերկիր յար էջ եւ ելք արարան³]:»:

751 Յորժամ ասաց զպատարագիլն Իսահակա[յ] յաւրինակն⁴ ճշմարիտ պատարագեցելոյն Քրիստոսի, ապա այնուհետեւ ըստ կարգի բերէ եւ գէջսն Յակոբա[յ]⁵

յԱսորիս: 752 Յաւրհնելն Իսահակա[յ] զՅակոբ⁶ եւ տալ զանդրանկութիւնն կրսբրոյն, քինացեալ Եսաւա[յ] մտաբերէր սպանանել զնա, վասն որո[յ] փախստական զնայր ի Խառան առ ազգականս իւր:

753 Եւ ի ճանապարհին, ի լերինն Գողգոթա[յ] ննջէր եւ տեսանէր տեսիլ ահեղ եւ զարմանալի, եւ զարթուցեալ աւժանէր զվէմն, որ ընդ սնարաւքն, եւ անուանէր զտեղին «տուն Աստուծոյ»:

754 Այսոքիկ զեղեցկագոյն եւ բարձրագոյն ցոյցք էին աւրինակի հանդերձելոցս: 755 Վասն զի ետես հոգովն զիջանելն յԱսորիս եւ զելանելն առ հայր իւր, նաեւ՝ զպանտրխտութիւն⁷ որդոց⁸ իւրոց յԵգիպտոս, եւ զելանելն հզաւր ձեռամբ եւ գալ յերկիրն Աւետեաց:

756 Այլեւ՝ զմարմնանալ⁹ Որդոյն Աստուծոյ¹⁰ եւ զգառնալն ի հայրենական¹¹ ի փառան նովին մարմնով:

757 Այսոքիկ են տեսիլք սանդղոցն, վասն զի հանդերձեալ էին մարդիկ¹² աշտիճանաւք, առաքինու-

թեամբ Քրիստոսիւ, ելանել առ Աստուած, եւ հրշտակաց¹³ իջանել եւ միաւորել ընդ մարդկան սիրով:

758 «Եւ Տէր ի քեզ հաստատեալ, զոր ի բացուստ [*տեսեալ սրբոյն Յակոբայ¹⁴]:»:

759 Զայսոսիկ զվերասացեալդ¹⁵ իմանալիւք¹⁶ տեսեալ ի հեռուստ ժամանակաց, վասն զի Տէր ի վերա[յ] կենարար խաչին հաստատելոց էր, եւ սա լինէր սանդուխք յերկրէ ի¹⁷ յերկինս, որով մարդիկ յերկինս ելանէին:

760 «Եւ յահէն ըմբռնեալ հրաշիցն յինքն սոսկացեալ»: 761 Զմեծ եւ զհրաշալի տեսիլն իմացեալ հաւատով սոսկացաւ ի մարմնի զարհուրեալ:

762 «Ստուգապէս դուռն երկնից զքո¹⁸ վայր եւ տուն Աստուծոյ զԲէթէլ [*անուանէր]:» 763 Իբրու¹⁹ դէմ յանդիման զվայրքո, որ է Գողգոթայ, «տուն Աստուծոյ» անուանէ, զի «բէթ»-ն տուն ասի եւ «էլ»-ն՝ Աստուծոյ՝ «տուն Աստուծոյ»:

764 «Աւրհնեա՛լ ես, փայտ սուրբ, որ ի խորհուրդ նախանկար²⁰ նեղիչ ախտին, որ յԵգիպտոս սաստիկ տանջեցելոյ, գառնագեն արիւնաշաղախ դրաւքն՝ որպէս երկնի մտից²¹, յորմէ յաւրինակ տիեզերաց անդրանկան²² Ազամա[յ], անդրանիկքն փրկիւր Իսրայէլի: 765 Յորմէ զոգիս, քան եթէ մարմնով ի բաց բարձեալ ողորմեցելոյ ի բարիսն յայնս, յոր միշտ աչք Աստուծոյ ի վերա[յ] ժառանկութեանն ասի, փոխադրէ,

1 BC համայնից

2 C հոգւոց

3 C արարից

4 C յօրինակ

5 C յակովբա

6 C զյակովբ

7 BC զպանդխտութիւն

8 C որդւոց

9 BC զմարմնանալն

10 BC չի՛

11 B հայրական

12 C մարդիկ

13 BC հրշտակաց

14 C յակովբա

15 B զվերասացեալս

16 BC իմանալիւք

17 BC չի՛

18 BC զքոյ

19 B իբրեւ

20 C նախանկար ի Բոյդ խորհուրդ փ/ս ի խորհուրդ նախանկար

21 C մտիւ

22 C անդրանկան

որ ըստ հեշտ եւ կամակ՝ կենաց ոգոցն կաթին եւ մեղու ասի բխիչ»¹:

766 «Աւրհնեալ ես, փա[*յտ] սուրբ, որ ի քեզ եւ ի քոյդ [*խորհուրդ, ի ջուրց առեալն գաւազանաւ զջուրսն հարկանելով, վիճատառէ իբրեւ գլոյժ միտս]»: 767 *ՋՄուսիսէ*² նշանակէ, որ ընկեցին առ ասին գետոյն, եւ առեալ դուստրն փարաւոնի՝ սնոյց: 768 Արդ³, աւրինակս՝ ծանուցանէ զնորոյս խորհրդո[յ], որով ի քեզ կատարեցան ամենայն ստուերական աւրինակքն եւ ի քո խորհուրդն կատարեալ եղեն առաջին⁴ տպագրեալքն⁵: 769 *ՋՄուսէս*⁷ էառ դուստրն փարաւոնի ի ջուրցն, եւ զՏէր մեր էառ եկեղեցի Աստուծոյ Յորդանանէ: 770 Նա սնաւ յորդեգրութիւն, եւ Տէր⁸ սնաւ եւ անկեաց զարգացմամբ, զի արասցէ զմեզ որդեգիրս⁹ Հաւրն երկնաւորի: 771 Եւ դարձեալ՝ ի քեզ աւրինակէր գաւազանաւն, եւ ի քոյդ խորհուրդ Յիսուս կատարէր զամենայն: 772 Գաւազանաւ զջուրն հարկանելով Մուսէս¹⁰ վիճատառէ, եւ Տէր մեր խաչին հարկանելով ի բնութիւնս, որ լուծեալ էին մարդկան միտք իբրեւ զջուր, յաւրինակ փարաւոնի կարծրացոյց զհաստացելոց անձինս՝ պնդակազմ եւ հաստատուն ունելով զպատուիրանս Տեառն:

773 «Եւ զվէմ հարեալ հոսանուտս¹¹ գործէ որպէս¹² զկարծր ապառաժն սրտիւ»:

774 *Այսոքիկ յանապատին գործեցան, որ եւ գաւազանաւն ի կատարատաշ վիճէն ջուր բխեաց հարկանելովն*: 775 *Նոյնպէս եւ Տէր մեր զկարծրացեալ եւ զքարացեալ որովայնս¹³ հեթանոսաց, ըստ նմանութեան փարաւոնի, որ ոչ կակղացաւ արձակել զժողովուրդն, հարեալ ի բնութիւնս իբր գաւազանաւ խաչին՝ կակղացոյց, որով եւ գետք առատապէս գիտութեամբ յորովայնէ մարդկան բխեցին կենդանական ջրո[յ] ի կեանսն¹⁴ յաւիտենականս*:

776 «Եւ զբազուկսն ի քեզ ձեւացուցանելով ի մարտի պարտէ զԲելիար, [*որ նշանակաւ կոչի Ամաղէկ]»: 777 *Յորժամ ել Իսրայէլ յԵգիպտոսէ, մեծաւ ամբոխիւ զոխսն ի մտի ունելով զԵսաւա[յ] ամաղեկացիք¹⁵ թոռունք եւ հարճորդիք նորուն, ետուն պատերազմ ընդ նոսա, եւ Մուսիսի¹⁶ տարածեալ զձեռսն մղէր զպատերազմն*: 778 *Այսպէս եւ սատանա[յ] յիս մթերեալ ունէր ընդ մարդկա[յ]ինս բնութեան, վասն որոյ յելանել գերեացն ի զժոխոց՝ տայր պատերազմ սաստիկ*: 779 *Իսկ Տէր մեր, տարածեալ զձեռս ի խաչին փոխանակ Մուսիսի¹⁷, պարտէր զթշնամին եւ զգաւրս, որ եւ Բելիար անուանի*: 780 *Որպէս ասաց Փրկիչն ի խաչին. «Քաջալերեցարո՛ւք, զի ես յաղթեցի աշխարհի»¹⁸, եւ մեզ ուսոյց՝ տալով «Իշխանութիւն կոխել զաւձս եւ զկարիճս եւ զամենայն զաւրուութիւնս [*թշնամոյն]»:*

1 Ա յի՛ր աւրինեալ ես փայտ սուրբ, որ ի խորհուրդ ... կարին եւ մեղու ասի բխիչ C 40ա ունի հետեւեալ ծնր. «Այս տունս ի յաջորդ տանդ յետոյ է եղած եւ մեկնած, ապա ի բնարանն յայտ տեղս է, վասն այն գրեցի» C «փրկիւր իսրայէլի ... ասի բխիչ»՝ եղծուած:

2 BC գմովսէս
3 BC չի՛ր
4 C աւրինակաւս
5 BC ամենայն
6 BC տպագրութիւնն
7 BC գմովսէս
8 BC ամեր
9 B որդեգիր C որդեգիրս
10 BC + մովսէս գջուրն հարկանելով փիս գջուրն հարկանելով մուսէս

11 BC հոսանուտ
12 B իբրեւ
13 B որովայն
14 BC կեանս
15 BC ամաղեկացիք զի յեսաւա(յ)ի/իս գեսաւա(յ) ամաղեկացիք
16 BC մովսէսի
17 BC մովսէսի
18 ՅՅ՝ՎԸ՝ԺՊ 33

781 «Աւրհնեալ [*ես, փայտ սուրբ], որ նախ[*անկար ի քո խորհուրդ] նեղիչ ակտին [*տանջեցելոյ], որ յեգիպտոս [*սաստիւ]»: 782 Յառաջատեսութիւն Աստուծոյ, որ յապա լինելոց էր, նախանկար էր տպաւորութեամբ: 783 Ջոր աւրինակ պատկեր թագաւորական յառաջ կապարեալ յնկարագրի¹ եւ ապա բազմերանդ² դեղոցն ի վերալ] արկանելով ցուցանէ զճշմարտութիւնն: 784 Նոյնպէս եւ առաջինքն ամենայն ստուերագիր նկարագրութիւն էր մինչ ի դալ ճշմարտութեանն: 785 «Ի քո խորհուրդ»: 786 Յուցանէ յեգիպտոս զնշանսն, որ լինէին³ ի ձեռն գաւազանին Մուսիսի⁴, որով եւ կենարար խաչիւս բազում⁵ զաւրութիւնք⁶ հանդերձեալ էին լինել յաշխարհի: 787 «Նեղիչ ակտին, որ յեգիպտոս»: 788 Յորմէ նեղէին զժողովուրդն ի ձեռն կաւոյն եւ աղիւսարկութեանն, այսպէս եւ ախտք⁷ յովազոյնք հոգոյ] եւ մարմնոյ], որ նեղէին զընութիւնս՝ ի ձեռն սղխալող⁸ մեղացն եւ չարութեան դիւին:

789 «Գառնազին արիւնն»: 790 Յորժամ պատճեցան հարուածաւք⁹ եգիպտացիքն եւ ոչ սզաստացան¹⁰, հրամալ]եաց Մուսէս¹¹ առնուլ ոչխար եւ զենցեն յերեկորեան¹², եւ արեամբն նկարեցեն զսեամսն: 791 Եւ այսոքիկ նշանակք¹³ են այլոց իմաստութեան: 792 Քանզի տան-

ջեալ սատանալ] իւրալ]աւքն¹⁴ խոստովանէին առ Տէրն. «Եկիր յառաջ, քան զժամանակն տանջել զմեզ», եւ ոչ սզաստացան¹⁵ թոյլ տալով բնութեանս: 793 Վասն որոյ] զառնն¹⁶ անմեղ վարեալ¹⁷ ի սպանդ, յերեկոյ]ացեալ ժամուս¹⁸ զենանի: 794 Զի ի վախճան յաւիտենիս Քրիստոսի չարչարանքն, ուստի արեամբն նորա շաղախեցան սեամք մտաց¹⁹ մերոց, գործ եւ իմաստութիւն:

795 «Որպէս երկնի մտիւ»: 796 Նոքա բնկալեալ հրաման մտին յերկիրն Աւետեաց, իսկ հաւատացեալք՝ ազատեալք արեամբն Քրիստոսի եւ կոչեցեալք յորդեգրութիւն, ունին մտանել յերկնից արքալ]ութիւնն առաքինի վարուք: 797 Անդրանիկքն²⁰ Իսրայէլի ի ձեռն Մուսիսի²¹ եւ արեամք գառինն փրկիր: 798 Նշանակ էր նախաստեղծին²², որ էր անդրանիկ քան զբնաւս, զի Քրիստոսիւ փրկելոց էր ի մահու²³ եւ ի դժոխոց:

799 «Յորմէ զոգիս²⁴, քան եթէ մարմնոյ]»: 800 Յեգիպտոսէ մարմինք ազատեցան, իսկ Քրիստոս զոգիս²⁵ հանդերձ մարմնով ազատեաց ի սատանալ]ի ծառալ]ութենէն:

801 «Ողորմեցելոյ] ի բարիսն յայնս»: 802 Երկիր ասէ, զոր զարմանէ Տէր Աստուած քո զնա ի սկզբանէ տարոյն մինչեւ ցկատարումն տարոյն: 803 Եւ այսոքիկ զերկնալ]ին բարիսն զեկուցանէ, ողոր-

1 B նկարի C նկարագրին

2 BC բազմերանկ

3 BC ցուցանէ զնշանսն, որ յեգիպտոս լինէին փխջուցանէ յեգիպտոս զնշանսն, որ լինէին

4 B մովսէսի C մովսէսի

5 BC բազմութիւնք

6 BC չիք

7 C ախտ

8 BC սխալող

9 BC հարուածովք

10 BC զզաստացան

11 BC մովսէս

12 B յերկորեան

13 BC նշանակ

14 BC իւրովքն

« II-րդ. Լ՛ 29

15 BC զզաստացան

16 BC գառն

17 BC վարեցաւ

18 BC ժամու

19 BC մտից

20 C անտրանիքն

21 BC մովսէսի

22 C նախաստեղծիցն

23 BC մահուանի

24 B զոգիս C զոգիւց

25 C զոգի

մութեամբ եւ գթութեամբ Հաւրն երկնա-
ւորի շնորհեցաւ հաւատացելոց: 804 Անդ
երկիր, որ բխէ զկաթն եւ¹ զմեղր, իսկ մեզ
երկիր² կենդանեաց, որ զմեղաւք մե-
ռեալսն ոչ ընդունի, այլ բխէ զանճառելի
գիտութիւն կերողացն³ իմաստութեան:

805 «Աւրհն[*եա՛լ ես, փայտ սուրբ],
ամբատեսիլ սիւն», [*որ զանտանելի լոյսն
եւ զհուրն ի քեզ բարձեալ ունելով]: 806 Աւ-
րինակ է զլուսեղէն ամբն⁴, որ առաջնոր-
դէր Իսրայէլի յանապատն առաջնորդու-
թեան⁵, աստուածային նշանից⁶, որ⁷ առաջ-
նորդէ մեզ յիմանալի աշխարհն, զի ան-
տանելի լուսոյն Աստուծոյ միանգամայն
եւ⁸ հրոյն բարձող եղեր:

807 «Յարակա[յ] ի կեանս առաջնորդես
եւ լուսաւորեալ պահես»: 808 Պարզեւա-
կան երկիրն չէր յարակա[յ], որ եւ առաջ-
նորդէր ամբն⁹ ի տուէ եւ հուրն ի գիշերի
լուսաւորէր: 809 Իսկ երկնից երկիրն, ա-
ռաջնորդութեամբ խաչիս սեփհականեալ
հաւատացելոց, որով լուսաւորին եւ պահ-
պանին ընդ ամբաժածուկ աջովն Աստու-
ծոյ:

810 «Աւրհն[*եա՛լ ես, փայտ սուրբ, որ
ի հոսանուտ կենացս] ի¹⁰ դառնաբեր
վիժանս [*պարտաւորեցելոյն Ադամայ]:»
811 Յարմարագոյն եւ պատշաճ վարկա-
նիմք իմանալ եւ դայս եւս աւրինակ:
812 Քանզի ի գալն Իսրայէլի յանապատն՝
ձարաւեալ եղեն ի ջրո[յ], աղաղակեցին
առ Մուսէս¹¹, եւ նա առեալ հրամանաւն Աս-
տուծոյ փայտ, ընկեց յակն աղբերն, որ հո-

սէր դառնագոյն ի լեռնէ անտի¹², եւ արա-
գապէս ընկալաւ զքաղցրութիւն: 813 Արդ¹³,
ունիմք իմանալ հոսանուտ զկենցաղս
զաւրէն ջրոյ, մանաւանդ դառնաբեր մե-
ղաւք, զոր եւ ոմն¹⁴ յիմաստնոցն ասաց, ե-
թէ. «Էակքս¹⁵ ի հոսման եւ ի ծորման են
յաղագս միշտ կրելո[յ] զապականու-
թիւն»¹⁶: 814 Ուստի եւ արարիչն բնու-
թեանս, զդառնաբեր յանցանս մարդկան
տեսեալ պարտաւորեցելոյն Ադամայ], որ
յաղթեցաւ ցանկութեամբն եւ արժանի
գտաւ պարտաւորիլ քննութեամբ: 815 Ա-
ռեալ զնշանս տէրունեան իսկապէս Տէրն,
եւ խառնեալ մարմնովն իւրով ի խորհուրդ
խաչին յինքնարուն մերս մարմին, քաղց-
րացոյց ախորժելի առաքինութեամբ եւ
արբամբ ի կեանս յաւիտենից:

816 «Զոր մեռա[յ]իւն գիտէ ազդել
զաւրէնս¹⁷»: 817 «Մեռայն» դառնութիւն
ասի: 818 Ըստ նմանութեան՝ մեռա[յ]ին
բնութիւնս մեր քաղցրացաւ¹⁸ Քրիստոսիւ
եւ կենարար խաչիւս: 819 Իսկ այլք ո-
մանք զինքնարունն այլագոյն մեկնեն, ե-
թէ Ադամ ինքեան կամաւք մեղաւ՝ եւ ոչ
յուժէքէ բռնադատեալ: 820 Այլ մեք զա-
ռաջին միտսն¹⁹ գեղեցկապէս եւ բարիոք²⁰
իմացաք, զոր եւ կամի ոք, ընտրեսցէ²¹:

821 «Աւրհն[*եա՛լ ես], փա[*յտ] սուրբ,
իմանալի տապանակ, [*ոսկի սափոր երկնայ-
նով լցեալ մանանայիւ եւ գաւաղան հրաշա-

1 C չի՞
2 BC երկիր մեզ փխ մեզ երկիր
3 B կերողաց
4 C ամպն
5 B առաջնորդութեամբ
6 C Եշանիս
7 C չի՞
8 C չի՞
9 C ամպն
10 BC չի՞
11 BC մոզսէս

12 B անդի
13 B ամդ
14 C յումն
15 C էակս
16 Հմմտ. Դաւիթ Անյաղբ, Երկասիրութիւն՝ փիլիսո-
փայական, համահաւաք ՌՆՆական բնագրերը եւ
առաջարանը Ա. Արեւշատեանի, Երեւան, 1980, էջ
33:
17 C գորէն
18 BC քաղցրացաւ բնութիւնս մեր փխ բնութիւնս մեր
քաղցրացաւ
19 BC միտմն
20 C բարւոք
21 B բնորեսցէ

բեր պայծառացեալ ծաղկաւ]»: 822 Յորժամ ասաց զգաւազանէն, որ եհերձ զծովն եւ զամբատեսիլ¹ սիւնն, որ առաջնորդէր Իսրայէլի, եւ զփայտն՝ հարեալ ի ջուրն², որ քաղցրացոյց, ապա աւրինակ է տապանակին, յորում եւ սափորն ոսկի լի մանանայիւ: 823 Արդ, ասէ զսա իմանալի տապանակ եւ իմանալի սափոր: 824 Ջի այն տապանակ յանփուտ փայտից պատեալ ներքո[յ] եւ արտաքոյ ոսկով, իսկ իմանալիս այս տապանակ անփուտ եւ անապական է, յորմէ հետէ մերձեցաւ Տէրն մեր ի սմա՝ պատատեալ³ փոխանակ ոսկո[յ] աստուածա[յ]ին զաւրութեամբն միացելով: 825 Իսկ «սափոր» անուանեալ, զի զերկնա[յ]ին հացն յինքն բարձեալ այն, որ կեանս տա[յ] աշխարհի: 826 «Եւ գաւազան հրաշաբեր պայծառացեալ ծաղկով»: 827 Դադան եւ Աբիրոն հակառակ կացին Մուսիսի⁴, որպէս եւ Կորիս Ահարոնի: 828 Վասն որո[յ] խնդրեաց Մուսէս⁵ Բժ.ան գաւազան, եւ ծաղկեցաւ գաւազանն Ահարոնի, որ նշանակ էր քահանայութեանն հաստատութեան, եւ յանդիմանութիւն հակառակորդացն: 829 Արդ, կոչէ զսա իմանալի գաւազան՝ ծաղկեալ արեամբն Քրիստոսի չարչարանաւքն, որ եւ պտուղ ունելով զամենեցուն թագաւորն:

830 «Միանգամայն եւ երկու տախտակս ընդ [*միմեանս յարմարեալս զհոգի եւ զմարմին հինկեկին⁶ զգայութեամբք, յորում կատարելապէս Աստուածն Բան անճառելի տպաւորեալ, զմի եւ զնոյն ինքն զտէրունեան սուրբ մարմինն Աստուած⁷ միացելով ի քեզ բարձեալ կրեցեր]: 831 Անդ ի տապանակին երկու էին տախտակք՝ յար-

մարեալք ընդ միմեանս: 832 Իսկ տապանակի նմանեցուցանէ զհոգի եւ զմարմին մեր, զոր առեալ Քրիստոսի՝ միաւորեաց ընդ իւրում աստուածութեանն: 833 Մանաւանդ փոխանակ հինգ պատգամացն, որ ի տախտակսն երկաքանչիւրսն զատուցեալ գրով, նշանակ է հինգ սգայութեանս՝ բոլոր եւ կատարեալ զսգեցեալ⁸ Բանին Աստուծոյ: 834 «Յորում կատարելապէս Աստուածն Բան անճառելի տպաւորեալ»: 835 Յուցանէ տիրապէս, փոխանակ առաջին գրոյն, մատամբն Աստուծոյ գրոշմեցաւ ի տախտակին, զնոյն ինքն զԱստուածութիւնն հանդերձ միաւորութեամբն⁹ տնաւրինութեանն¹⁰ ի քեզ բարձեալ կրեցեր:

836 «Աւհն[*եալ ես], փա[*յտ սուրբ], իմանալի վիմարդեան¹² [*եւ քառանկիւն տախտակ]»: 837 Ջառաջինն, զոր միանգամ¹³ աւրինակեաց զտախտակսն նմանապէս վերստին յիշատակէ: 838 «Իմանալի» կոչէ վիմարդեան¹⁴, զի այն տախտակաց արդիւնք¹⁵ ի վիմէ քարանց ձեւացեալ¹⁶, յորում եւ քառանկիւնի: 839 Իսկ կենարարս այս խաչ, որ եւ մտաւք իմանի, կարծր եւ հաստատուն, մանաւանդ իբրեւ զվէճ անվանելի եւ անխորտակելի, նաեւ քառաթեւեան ունելով կերպարան:

840 «Յորում¹⁷ ճշմարիտ աստուածածանութիւնն ոչ տասնբանեան [*մատամբ գրոշմեցեալ Աստուծոյ, այլ միեւնոյն ինքն անպարագիծն Աստուած բանիւ ձեւացեալ]»: 841 Ի նախկի տախտակսն

1 C գամպատեսիլ

2 C ջուր

3 C պատեալ

4 BC մոլվսէսի

5 BC մոլվսէս

6 C հնգեկին

7 C աստուածութեամբ

8 B գգայութեանս

9 B սգեցեալ C գգեցեալ

10 B միաւորութեամբ

11 BC տնորէնութեանն

12 C վէմարդեան

13 B միանկամ

14 BC վէմարդեան

15 C արդեոփ

16 BC ձեւացեալ բարանց փո բարանց ձեւացեալ

17 B + եւ

տպաւորեալ աւրինակաւ ծանաւթի ա-
նուանն Աստուծոյ տանբանեան պա-
տուիրանաւքն¹: 842 Իսկ այսմ² ահաւոր
եւ իմանալի տապանակէս ճշմարիտ ծա-
նուցաւ աստուածութիւնն ամենայն աշ-
խարհի: 843 Ոչ մատամբն Աստուծոյ դրոշ-
մեալ, այլ Միածին Բանն Աստուած եւ
նոյն ինքն Տէր, որ եւ անպարագրելի եւ
անիմանալի, ըստ նմանութեան տառի ձե-
ւացեալ, որ է ի մերս տեսութիւն: 844 Ձի
որպէս եւ բան մեր աներեւոյթ ի միտս ձե-
ւանա[յ], գրով եւ քարտիսիւ առնու³
տպաւորութիւն⁴, նոյնպէս եւ⁵ անմարմին
եւ աներեւոյթ ի մէնջ Որդին Աստուծոյ
ձեւացաւ ի մարմնի իսկապէս եւ երեւեցաւ
ազգի մարդկան: 845 Ըստ որում ասէ.
«Փոխանակ ի Սինա[յ]է [*աստուածատուր
ի Սիրովնէ] ամենայն երկրի [*շնորհեցաւ]»:
846 Սինա[յ] կոչի անմատոյց, յորմէ
տուաւ պատգամքն⁶ Աստուծոյ Իսրայէլի
ի ձեռն Մուսիսի⁷: 847 Իսկ սովաւ թելա-
դրութեամբ ի Սիրոնէ⁸ աւանդեցաւ ամե-
նայն աշխարհի ծածկութիւն Աստուծոյ ա-
ւետարանաւ, զոր քարոզեցին առաքեալքն
բանիւ եւ իմաստութեամբ:

848 «Աւրհն[*եա՛լ ես], փա[*յտ] սուրբ,
իմանալի գաւազան, որ իբր[*ու⁹] ցամաք
գոլով՝ նոյն ժամայն իսկ դալարաբերեաց ոչ
կաղին արքայական, այլ գամենեցուն¹⁰ թա-
գաւորն, դանթառամն եւ գերկնայինն
ծաղկեցար ծաղիկ]»:
849 ¹¹Չայտոսիկ պատ-
մութիւն եւ աւրինակ կանխաւ ծանուցաք,
եթէ վասն որո[յ] պատճառի ծաղկեցաւ

գաւազանն Ահարոնի¹²: 850 Յայժմու բա-
նիս կրկին անգամ յիշատակէ¹³: 851 Իմա-
նալի գաւազան կոչէ կենարարին զճշմա-
րիտ քահանայապետութիւնն¹⁴ Տեառն¹⁵
գեկուցանելով: 852 Այն գաւազան ցամաք
գոլով՝ նոյն ժամայն դալարաբերեաց կա-
ղին արքա[յ]ական: 853 Եւ գաւազան
Տեառն նշան¹⁰ տէրունական՝ հատեալ յար-
մատո[յ] դալարութենէ եւ կառուցեալ ի
Գողգոթա[յ], առժամայն դալարացեալ ո-
ւոգմամբ արեանն Տեառն, բերելով պտուղ
գամենեցունց թագաւորն՝ անթառամ եւ
երկնա[յ]ին ունելով ծաղիկ գՔրիստոս:
854 Որ ոչ նուաստանա[յ] ի գաւազանէ
եւ ի փառաց, այլ միշտ պայծառացեալ
մարմնով եւ աստուածութեամբ, իբրեւ
զկաղին արքա[յ]ական, պատճառ լուսո[յ],
լուսաւորելով զհեթանոսս ի գիտութիւն
ճշմարտութեան:

855 «[*Եւ ոչ այսչափ միայն], այլեւ
կենդանի աղբիւր¹⁷ փրկական ջրո[յ] եւ ա-
րեան ի ծայրի քում¹⁸ երեւեցաւ բխեալ,
[*որով առհասարակ ամենայն լցան տիե-
զերք]»:
856 Չառաւելութիւն աստուա-
ծայնո[յ] նշանիս ծանուցանէ: 857 Ձի
յայն գաւազանէ ոչ ջուր եւ ոչ արիւն
բխեալ, իսկ ի կողէ¹⁹ կենարարին արիւն եւ
ջուր ել վաղվաղակի. արիւնն ի փրկու-
թիւն ազգի մարդկան եւ ջուրն՝ յաւրինակ
աւազանին ի լուացումն մեղաց: 858 Որով
հասարակ ամենայն տիեզերք լիապէս ըն-
կալան զպարգեւս աստուածատուր շնորհի
Հոգոյն²⁰ Սրբոյն:

1 C օրինօքն
2 BC յայսմ
3 BC առնույ
4 BC գտպաւորութիւն
5 BC չի՛ր
6 C պատգամն
7 BC մովսէսի
8 C սիրովնէ
9 C իբրեւ
10 C գամենեցունց
11 BC + որ իբր

12 C ահարովնի
13 B չի՛ր
14 BC Բահանայապետութիւն
15 C + մերոյ
16 C նշանն
17 B աղբիւր
18 B չի՛ր
19 B կողէն
20 C հոգւոյն

859 «Աւերհն[*եա՛լ ես], փա[*յտ սուրբ], զոր Յիսուս փոխանակ Յեսուսա[յ] [*ինքն ինքեան զքեզ բարձեալ, գայխոնաբար նշանակ յաղթութեան պարտեցելոյ թշնամոյն եւ պարտեցելոյն ի վերայ կանգնէ]»:
 860 *Եւ այս եւս պատմութիւն վա[յ]ելչապէս ցուցանէ զմերո[յ] փրկութեանս խորհուրդ:* 861 *Յորժամ առին զԵրիքով, յանցանել՝ որդոցն Իսրայէլի ընդ Յորդանան, Աքար՝ որդի Քարմեա[յ] գողացաւ ի նզովից անտի՞, զոր եդ Յեսու՞:* 862 *Վասն որոյ ի միւսում վաղիւ պարտեալ՝ եղեն խրայէղացիք առաջի քանանացոցն՞:* 863 *Արդ, այսու աւրինակաւ ցուցանէ իսկապէս զբազմապատիկ իմաստութիւնն Աստուծոյ, վասն զի Յեսու, անուանակիր եղեալ Յիսուսի, ընու զճշմարտութիւն աւրինակին:* 864 *Զի որպէս Յեսու բարձեալ ունէր զգայխոնն, որ է՞ նիզակն ի ձեռինն, եւ կանգնէ՞ ի դրանն Գա[յ]եա[յ] նշան յաղթութեան ի վեր պարտեցելոյ թշնամոյն թագաւորին Գա[յ]եա[յ], նոյնպէս եւ Տէր մեր Յիսուս, ի կատարել զամենայն տնաւրինականսն եւ ի մերձենալ կամաւոր խաչելութեանն, բարձեալ ինքնին զխաչափայտն գա[յ] ի Գողգոթա[յ] եւ կանգնէ նշան յաղթութեան ի վերա[յ] պարտեցելո[յ] թշնամոյն, այսինքն՞ սատանա[յ]ի:* 865 *Ըստ առաքելոյ. «Որ կայր մեզ հակառակ եբարձ գայն ի միջո[յ]»՞:* 866 *«Եւ պարտեցելոյն ի վերա[յ] կանգնէ՞»:* 867 *Ջնախաստեղծէն զեկուցանէ, վասն զի անդ սասցին եբրա[յ]եցոցն պատմագիրք զչիրիմ*

առաջին մարդոյն: 868 *Ուստի եւ երկրորդն Ադամ՝ Տէր մեր գնչանն փրկական կանգնէ՞ ի վերա[յ] գլխո[յ] նորա՝ ի փրկութիւն ստեղծուածոյն իւրո[յ] եւ յազատութիւն ծնընդոց նորա:*

869 «Զի զթագաւորեալ զմեզսն մինչ ի կատար ընթացից արեգականն ի սպաս սպանցէ»:
 870 *Արդ, պատմութեամբն յայտնի առնէ, եթէ ի մտանել արեգականն կախեաց զթագաւորն Գայեա[յ] զերկճղի փայտէ՞:* 871 *Իսկ առ ի միտս Տէր մեր Յիսուս Քրիստոս եկեալ ի վախճան ժամանակի բեւեռեաց զզաւրութիւն մահու ընդ խաչափայտին, այն, որ թագաւորեաց յԱդամա[յ] մինչեւ ի գալուստն Քրիստոսի:* 872 *Եւ՞ զարձեալ ունիմ ասել մինչ՞ ի կատարումն արարածոց, ուր ընթացք արեգականն դադարեն՞, ի սպաս եբարձ զիշխանութիւն՞ մահու, մանաւանդ յորժամ խափանի թագաւորութիւն մահու յետին թշնամին մեր:*

873 «[*Եւ] զթեւաւորէ զքէն, զոր նշանակաւ զիրն երկճղի կոչէ, կախէ»:
 874 *Գիր դատաւորացն երկճղի ասէ զփայտն, յորմէ՞ զթագաւորն Գա[յ]եա[յ] կախեցին:* 875 *Սոյնպէս եւ երկթեւեան նշանս տէրուական, զոր կախեաց Յիսուս զթշնամին՝ յանդիման խայտառակելով զտկարութիւն նորայ՞:*

876 «Աւերհն[*եա՛լ ես], փա[*յտ] սուրբ, որ փոխանակ Յա[յ]ելի որդի կուսին ցից [*զքեզ ընդ ծամելիսն, ձիախորիստ մահու վարելով, ի դառնութիւն եւ ի մահ զճաշակսն նմա՞ գործէ, եւ ընդ ոտիւք զգետ-

1 C յանցանելն

2 BC անդի

3 BC + որդի մաւեա

4 BC պարտեալի

5 Հմմտ. Յէսու. 9, 26-1: 26

6 C էր

7 B կանկնէր

8 B + գաւրուրեանն

9 Կողմ. Ի՞ 14

10 BC կանկնէ

9 BC կանկնէ

10 Հմմտ. Յէսու. Ի՞ 29

11 C չիմ

12 BC միեջեւ

13 BC զաղարիմ

14 C զգորուրիւն

15 B գորմէ

16 BC նորա

17 C չիմ

նեալ մեռուցանէ]»¹: 877 Անցանէ պտտմութեամբ ի կարգ առաջադրութեանն: 878 Քանզի Դերովրա մարգարէութեան առաջեաց առ Բարակ դատաւոր գնալ ի վերա[յ] Սիսարա[յ]²՝ գաւրավարին Յարինա[յ]: 879 Եւ յորժամ մղեաց զպատերազմն, փախըստական եղեւ Սիսարա[յ]: 880 Եւ ի գնալն փախստեա[յ] անկանէր առ Յա[յ]ել, որ էր կին աներին Մուսիսի³, եւ նա առեալ զցից խորանին՝ հարկանէր ընդ ծամելիսն: 881 Յայսմ խորհրդեան ունիմք իմանալ⁴ զհրաշալի գաւրութիւն⁴ կենարար խաչիս: 882 Քանզի որդի կուսին Մարիամու՝ Յիսուս, այն, որ յառաջ քան զյաւիտեանս ծնեալ ի Հաւրէ, արդէն իսկ տնաւրինական խորհրդովն ի գլուխ եկեալ աստուածեղէն գրոց, առեալ զսա գէն յաղթութեան՝ վարեաց իբրեւ ցգիգ ընդ մահու ծամելիսն, որ խորխտայր իշխանաբար ի վերա[յ] բնութեանս, վասն զի Սիսարայն⁵ թարգմանի⁶ խորխտումն: 883 Նմանապէս եւ սատանա[յ] գրաւեալ ունէր զծնունդս Ադամա[յ], տէրունական խաչիւս կործանեցաւ գաւրութիւն նորա: 884 Ըստ որում ասէ. «Ի դառնութիւն եւ ի մահ զճաշակսն նմա գործեալ⁷ եւ ընդ ոտիւք զգետնեալ՝ մեռուցանէ»⁸: 885 Յա[յ]ել արբուցանէր⁸ Սիսարա[յ]՝ կաթն ըմպելո[յ]⁹, եւ թմբբեալ անաւրինին, ընդ ոտիւք արկեալ, մեռուցանէր ուռամբն¹⁰ վարսաւորեալ, փոխանակ քաղցր կաթինն զառնացուցանէր նմա

զճաշակն¹¹: 886 Այսպէս եւ Տէր մեր փոխանակ խաչի աւարտեալ մահու դառնացուցանէր նմա զճաշակն¹², որով միշտ ըմբէր զմեղս չարութեան¹³ եւ հեշտանայր ընդ մարդկա[յ]ին կորուստ¹⁴: 887 Վասն որոյ ընդ ոտիւք արկեալ աստուածաբար մեռուցանէր եւ բառնայր զկարծեցեալ տէրութիւն նորա: 888 Եւ ոչ այս միայն, այլ¹⁵ մանկանց եկեղեցո[յ] համաւրէն¹⁶ հրամ[այ]էր «կոխել զաւճս եւ զկարիճս եւ զամենայն զաւ[*]րութիւնք նոցա»¹⁷:

889 «Աւրհն[*]եալ ես], փա[*]յտ] սուրբ, որ ի¹⁷ շրջանգոյց¹⁸ պտոյտս [*]յորժանուտ կենացս, իբր կարթ ի ներս¹⁹ արկար եւ ի մահուանէ ի կեանս զմարդիկ ձգեցեր»¹⁸: 890 Զայսոսիկ պատմութիւնք ոմանք յեղիսէի տապարն վերածեն, որ անկաւ ի պտոյտս²⁰ Յորդանանու, եւ այլք՝ ի Դանիէլի վիշապն, որով իբրեւ կարթիւ մարգարէին արկեալ ի բերանն, զմազն եւ զճարպն²¹ վաղվաղակի հերձաւ: 891 Թէպէտ եւ երկաքանչիւր ասացեալքս բաւականապէս ունին զեկուցանել զճարտութիւն աւրինակացն²², բայց ես ունիմ ասել արդարապէս, եթէ յորժամ ասաց զբազում աւրինակսն, ապա այնուհետեւ ծովու նմանեցուցանէ զաշխարհ, ըստ մարգարէին, եւ յորժանաց զկենցաղավարութիւն սորա, ըստ որում ասէ. «Ի շրջանասոյց պտոյտս²³ յորժանաց»²³: 892 Զի զոր աւրի-

« Հմմտ. Գ. Կ. Գ. 2-24

1 C սիսարայի
2 BC մոպսէսի
3 BC իմանալ ունիմք փխ ունիմք իմանալ
4 BC զգորութիւն հրաշալի փխ գերաշալի գաւրութիւն
5 B սիսարա
6 C թարմանի
7 BC գործէ
8 C արբեցուցանէր
9 C ըմպելոյ
10 BC ուռամբ

11 B գնաշակսն
12 BC չի՛ր այսպէս եւ տէր մեր ... նմա գնաշակն
13 BC զչարութեանն մեղս փխ զմեղս չարութեան
14 BC կորուստ մարդոյն փխ մարդկային կորուստ
15 BC այլեւ
16 BC համօրէն մանկանց եկեղեցոյ փխ մանկանց եկեղեցոյ համաւրէն
17 C չի՛ր
18 BC շրջանասոյց
19 C ներս
20 BC պտոյտն
21 C գնարպն եւ գմազն
22 C օրինացն
23 BC պտոյտ

նակ բնաւորեալ է ծովու երբեմն շրջան առնուլ արէկոծութեամբ եւ զներքին աւազն յերեսս¹ տալ, այնպէս եւ աշխարհս սովորաբար պտուտեալ² ունի զմարդիկ³ յորձանաւք մեղաց՝ մանաւանդ տարբերութեամբ կենացս, ազահութեամբ եւ զրկանաւք, նախանձու եւ փառասիրութեամբ, մինչ արտաքոյ կամ⁴ անձին գործէ զհակառակս ամբարտաւանութեամբ: 893 Իսկ Տէր մեր, ըստ նմանութեան մարգարէին, որ եւ փայտիւ վերածեաց գտապարն ի հոսանացն Յորգանանու, իջեալ կենարար խաչիւ ի խորս երկրի, վերաբերէր զբնութիւնս մարդկան ի դժոխոց եւ յանհաւատութենէ⁵: 894 Եւ ոչ այսչափ միայն, այլեւ⁶ ի մեղաց մահու ի կեանս ձգելով իբրեւ կարթիւ, նշանիւս ազատեաց⁷ ի խորասոյզ մրրկեալ դառնութենէ պատրողին:

895 «Իսկ իմանալի վիշապին առ ի կորուստն⁸ նմա կարթ ի քիմս եղեր, իբր ձագ մի քիւ կապեցաւ»: 896 Կրկին ունելով զզաւրութիւն՝ աստուածագաւր խաչս զմարդիկ վերածեաց ի խորութենէ, եւ թշնամոյն կարթ ի քիմս եղեւ առ ի կորուստ նմա գործեալ: 897 Զոր համբերողն Յոր⁹, Հոգովն տեսեալ¹⁰, մարգարէանայր զկործանումն իմանալի վիշապին՝ սատանա[յ]ի. «Եւ եղից շրուշակ ի քիթս նորա» եւ «Խաղացից նովաւ իբրեւ¹¹ ձագու»¹²: 898 Որպէս ունին մանկունք սովորաբար կարթիւ ընբռնել¹² զձկունս ծովու, եւ կամ

ձագուց ոմանց¹³ խաղան նոքաւք՝ այսին առնելով զտկարութիւն նոցա: 899 Ըստ նմին բանի եւ մանկունք եկեղեցո[յ], աւժանդակութեամբ սորա¹⁴, կարթեալ զվիշապն խաղան իբր ձագու, ըստ Դաւթի¹⁵, եթէ. «Զվիշապն, զոր ստեղծեր խաղալ նովաւ»¹⁵:

900 «Զոր աւրինակ անդ բարեւացի կարթիւն յերուսաղէմէ առ ի վախճան կորեալ»: 901 Եւ¹⁶ այսոքիկ մարգարէական է բառբառս¹⁷ Ամբակումս[յ]¹⁸, զոր նշանակէ նախ վասն կործանման¹⁸ Երուսաղէմի, եւ իւրոցն կարթ եղեալ բռնաւորն Նաբուգոթանասոր¹⁹, եւ զամենեսեան յերուսաղէմէ մինչ ի սպառ կորգեալ ի գերութիւն ի Բաբելոն: 902 Եւ կամ յետս դարձին, որք յերուսաղէմէ մինչ ի վախճանէին՝ կորգեալ ի գերութենէ: 903 Եղեն ի²⁰ Բաբելոն²¹ կարթ մարգարէքն, որ անդ էին եւ աղաւթիւք ի սպառ կործանեալ²² զԲաբելոն եւ զԻւրսն: 904 Յայսմ աւրինակէ եւ զմերս. որք ի դրախտէն իջեալ գերութեամբ չարին²³ ի չար խառնակութիւնն²⁴ կենացս, փրկական խաչս, ըստ նմանութեան կարթի, բոլորապէս կորգեալ զբնութիւնս՝ արժանացոյց կենաց եւ անմահութեան:

905 «Աւրհ[՝*նեա՛լ ես], վի[*այտ] սուրբ, իմանալի աշտանակ, [*պատուական, քան զամենայն ոսկի]»: 906 Արար աշտանակ ոսկի յոսկիո[յ]²⁵ սրբո[յ] ի տաճարին

1 BC յերեսն
2 C պտուտկեալ
3 C զմարդիկ
4 BC չի՛ք
5 BC յապակամուրեմնէ
6 C չի՛ք
7 C ապրեցոյց
8 BC կորուստ
9 BC չի՛ք
10 BC տեսեալ հոգովն
11 C իբր
12 Թ՝ՎՋԻ Խ 21, 24
13 C ըմբռնել

13 BC + նման
14 B սոցա
15 C դարբա
Ք Ո՞ղ՛՛, Ն՛Կ՝ 26
16 BC չի՛ք
17 B քարբառս
Ք Տ՛է՛՛ Ը՛՛՛՛՛՛՛ 15
18 BC կործանմանն
19 BC նաբուգոդոնոսոր
20 BC չի՛ք
21 BC քարեկոնի
22 BC կործանել
23 BC ի չարէն փ/ս չարին
24 BC խառնակութիւն
25 BC յոսկոյ

Մոզոմոն¹, նոյնպէս եւ տեսանէ Զաքարիա յետ դարձին աշտանակ ոսկի: 907 Արգ, իմանալի կոչէ զայս աշտանակ եւ ասէ: «պատուական, քան զամենայն ոսկի»: 908 Քանզի զանազան են ոսկիք, որք միանգամ² ելանեն յերկրէ, այն որ ի Սպանիա[յ] բովքն³, ուր մահապարտքն վաստակին, եւ Հնդկա[յ]ինն ծլածեւ, զոր ասեն մրջիւն առիւծիցն ժողովեալ, քան զոր ոչ է ոսկի շատ: 909 Իսկ դու՝ իմանալիւք⁴ պատուական եւ գեղեցիկ աստուածեղէն զաւրութեամբն ոսկիացեալ, եւ ի վեր, քան զնիւթական եւ զերեւելի պայծառութիւնս:

910 «Որ զիմանալի լոյսն ի քեզ ունելով զեւթն⁵ [*ճառագայթեան փայլմամբ լոյս յաշխարհս] ջահ[*աւորեցեր]:» 911 Եւթն⁶ էին բերանք ճրագացն, որ ի վերա[յ] աշտանակին, նաեւ գունդ ի միջի ճրագարանացն տեղի ձիթո[յ], որ արկանի ի ներքս եւ անտի⁷ բաշխէր յամենիսեան⁸ բերանս ճրագացն: 912 Նոյնպէս եւ աշտանակ կանգնեալ⁹ ի մէջ տիեզերաց խաչս, եւ գունդ վառեալ ի վերա[յ] նորա Քրիստոս՝ բոլոր մարդկութեամբ եւ կատարեալ աստուածութեամբ, եւ ի նմանէ բաշխի եւթնարփի¹⁰ շնորհքն¹¹ Հոգիոյն¹² Սրբո[յ] ընդ ամենայն տիեզերս, որով լուսաւորին հաւատացեալք գիտութեամբն¹³ Տեսան:

913 «Աւրհն[*եալ ես, փայտ] սուրբ, որ Հրեղէն Հացին եղեր սեղան, որ[*ու՛մ սերո-

բէն¹⁴ ունելեաց կարաւտանայր առ ի բառնալ]:» 914 Յետ մահուն¹⁵ Ողիա[յ]¹⁶ ետես ետա[յ]ի ի տաճարին սեղան Հրեղէն եւ հուր ի վերա[յ] նորա, յորմէ եւ սերորէն¹⁷ զարհուրէր մերձենալ, ունելեաց կարաւտանայր առ ի բառնալ եւ մերձեցուցանել ի շրթունս մարգարէին¹⁸: 915 Վասն որոյ եւ սեղան քառանկիւնի կանգնեալ¹⁸ նշանս տէրունական ի սուրբ Գողգոթա[յ]: 916 Եւ այժմ ի մէջ եկեղեցոյ եւ հացն Հրեղէն, որ կեանս տա[յ] ամենայն¹⁹ աշխարհի, բազմեալ ի վերա[յ] սորա: 917 Իսկ հաւատացեալք Քրիստոսի՝ ծածկեալք ընդ հովանեաւ սորա ոչ կարաւտանան ունելեաց, այլ մեծաւ համարձակութեամբ եւ աշարժութեամբ արժանապէս բաշխեն ի փրկութիւն անձանց եւ ամենայն²⁰ աշխարհի:

918 «Աւրհն[*եալ ես], փ[*այտ] սուրբ, որ վերագոյն մորենոյն առ Կոյսն բնաւոր[*եցար սքանչելեալք]:» 919 Թէպէտ եւ յետսկոյս²¹ ձգելով զպատմութիւն յիշէ զմորենին եւ որ ի նմա սքանչելիք²², սակայն ոչ հարեւանցի բանիւք ունի ասել եւ զայս խորհուրդ: 920 Ոչ միայն քան զմորենին գերագոյն եւ սքանչելի գտար, այլեւ քան զկոյսն Մարիամ: 921 Զի մորենին վառեալ հրովն²³ արինակ էր Կուսին: 922 Մորենին սակաւ ժամ եղեւ տեղի աստուածեղէն²⁴ հրոյն, եւ Կոյսն իննամսեայ ժամանակաւ յորովայնի կրեաց: 923 Իսկ դու եւ քան զԿոյսն գտար սքանչելի, քանզի յաւիտեան եղեր սեղան եւ բնակա-

1 BC սաղոմոն
2 B միանկամ
3 BC + են
4 BC իմանալիով
5 B է.
6 BC եւաթն
7 BC անդի
8 BC յամենեսեան
9 B կանկնեալ
10 B է. արփի C եւաթնարփի
11 BC շնորիբ
12 BC հոգոյն
13 BC գիտութեամբ

14 C սերովբէն
15 B մահուանն C մահուան
16 C ողիայի
17 C սերովբէն
18 « Հմբ. Ե. . . 9, 1-7
18 BC կանկնեալ
19 BC չիբ
20 C չիբ
21 C կոյսն
22 B գրանչելիբ C սքանչելիբն
23 C հրովս
24 C աստուածային

րան աստուածա[յ]ին հրոյն: 924 Ի Կուսէն ծնանիլն ի բարձրութենէ ի նուաստութիւն էած, յահաւորութենէ յանշքութիւն: 925 Իսկ¹ ի վերա[յ] քո չարչարեալ ել յերկինս եւ նստաւ ընդ աջմէ մեծութեան² ի բարձունս: 926 Վասն այսորիկ բարձրագոյն ես, քան զմորենին եւ զԿոյսն, զի թէպէտ եւ ընակեցաւ առ Կոյսն կատարեալ աստուածութեամբ, սակայն առ քոյդ է ահաւոր եւ զարմանալի, որով ասէ: 927 «Այն, որ զկենդանական եւ զգա[յ]ական³ նորայն բերէ⁴ տեւակութիւն առ հուրն [*հրաշս ցամաքութիւն եւ դիւրածափութիւն մանաւանդ բերելով, քանզի հիւթն⁵ այն եւ դալարագոյն⁶ գաւրութիւն թփոյն առ հուրն աննիւթ տեւականութիւն, թերեւս խորշի եւ տեղի տայ զարմանց]»: 928 Ոմանք կենդանական գտունկն ասեն եւ զսգա[յ]ական⁷ զԿոյսն: 929 Եւ յիրաւի, զի տունգք⁸ ածեցմամբն եւ սնընդականաւն կենդանական կոչին, եւ շնչարոյս՝ արտաքո[յ] զսգա[յ]ութեան⁹: 930 Քանզի մարդիկ¹⁰ միայն ունին սգա[յ]ութիւն¹¹ եւ աւնասունք, որով շարժին եւ արձակին¹² ի կերակուրս եւ ի ցանկութիւնս: 931 Բայց աստ յիշատակ առնէ վասն տնկոյն՝ աւրինակելով, եթէ յազագս կենդանական գոլոյն եւ զգալի դալարութեամբն տեւեաց առ հուրն¹³ եւ տեղի ետ զարմանց, է հիանալի: 932 Բայց քոյդ է հրաշալի, որ յարմատո[յ] հատած ցամաք փայտ, դիւրա-

ծախ եւ այրելի հրո[յ]՝ իբրեւ զխոիւ, որ արկեալ ի հուր առ ժամայն ապականի:

933 «Յոյժ դիւրակէզ ցամաք փայտ իբրու ելո[յ] գաւրութիւն [*եւ նովին հրովն անշիջաւ՝ իբրեւ եռանդնուտ յիմանալի քրայէ, արտաշիկագոյն առու հրախառն սուրբ արեանն հոսմամբ ի վերա[յ] իջեալ պահեցար անկէզ, առաւել բարձրագոյն գոս հրաշից]»: 934 Յայտ է այսու եթէ անգաւր գոլով ի դալարութենէ եւ նովին աստուածա[յ]ին հրովն, որ անշիջանի¹⁴, որպէս ի քուրա[յ]է¹⁵ դարբնաց ելանէ հուր յերկաթո[յ]՝ առուաբար յառաջ գալ: 935 Այսպէս ունիմք իմանալ քուրա[յ] իմանալի զմարմինն Տեառն¹⁶ եւ առու հրախառն դարիւնն¹⁷, որ ել ի կողէն արտաշիկագոյն¹⁸, այսինքն՝ յոյժ հրացեալ իջանելով ի վերայ քո, պահեցար անկիզանելի: 936 Վասն որո[յ] առաւել պարտ է զարմանալ հրաշիւք ընդ եղեալ սքանչելիսն, որ ի քեզ բնաւորեցաւ:

937 «Յաղագս որո[յ] եւ այն, որ զայտ¹⁹ հուր կրեաց յորովայնի²⁰, կամաւոր քեզ երկրպագեաց [*Կոյսն]»: 938 Յուցանէ, եթէ²¹ վասն այսպիսի սքանչելեաց, որ ի քէն կատարեցաւ, Մարիամ Աստուածածին, որ զհուր աստուածութեանն, որ ի վերա[յ] քո տեսանի, բովանդակապէս կրեաց յորովայնի, կամաւ եւ առանց հարկի երկրպագեաց քեզ²²: 939 Թէպէտ եւ ոչ է գրեալ յԱւետարանի անդ երկրպագութիւն Կուսին, սակայն յետ յարութեանն Տեառն

1 BC չի՛

2 B մեծութեանն

3 B գագայականն

4 BC էքեր

5 C հիւթիւն

6 B դալարագոյ

7 BC գգայական

8 BC տունկ

9 BC գգայութեան

10 C մարդիկ

11 BC գգայութիւն

12 BC յարձակին

13 C չի՛ առ հուրն

14 BC ոչ շիջանի փխ անշիջանի

15 BC քրայէ

16 BC զմարմինն տեսուն իմանալի փխ իմանալի զմարմինն տեսուն

17 BC առու գարիւնն հրախառն փխ առու հրախառն գարիւնն

18 B արտաշիկագոյն C արտաշիկացեալ գոյն

19 BC գայդ

20 C յորովայնի գայդ հուր կրեաց փխ գայտ հուր կրեաց յորովայնի

21 C թէ

22 BC քեզ երկրպագեաց փխ երկրպագեաց քեզ

ի սուրբն Գողգոթա[յ] եւ առաջի աստուածընկալ խաչին բազում աղաւթս մատուցանէր Կոյսն Հանդերձ երկրպագութեամբ՝ խնդրելով զփրկութիւնն աշխարհի:

940 «Քանզի յանտանելի այգը արիւնուտ հրոյդ ահաւորութեանն՝ [*ամենայն տարերք յայնժամ, երկիր իսկ միանգամայն ի սմայլւքս, երկին եւ այն որ յերկնի հրեղէնքն՝ սասանեալ առհասարակ առ լուծանել ամենայն իրաւք, եթէ ոչ նորին հրոյ ամենակրողի հայէին]»: 941 «Անտանելի» *ասէ զհուր աստուածութեանն, զոր ոչ իմանալիք եւ ոչ սգալիք² արարածք կարող են բառնալ:* 942 Յայնժամ յորում խաչեցին զՏէր մեր Յիսուս որդիքն անաւրինացն³, տեսանելով արարածոցս զահաւոր հուր աստուածութեանն՝ Հանդերձ արեամբն ելեալ ի կողիցն, ահաբեկեալ սասանէին ոչ միայն երկիր տարերաւքս, այլև երկին եւ որ ի նմա հրեղէնքն: 943 Հրեղէն զարեգակն եւ զլուսին ասէ:

944 «Առ լուծանել ամենայն իրաւք, եթէ ոչ նորին հրո[յ] ամենակրողի կրեալ հա[յ]էին»: 945 Նշանակէ այսու, եթէ լուսաւորացն, որ յերկինս, որք միանգամ⁴ հրեղէնք կոչին, յորժամ տեսին զՏէրն իւրեանց ի խաչին ձաղեալ⁵ բասրանաւք, զարհուրեցան յոյժ, եւ լուծանել⁶ անկանէին յերկնից, եթէ ոչ կրողն⁷ զաւրութեանց Քրիստոս պահէր զնոսա առանց լուծանելոյ, որով հա[յ]էին համարձակապէս:

946 «Զի ստորակա[յ]ութեամբ լուսինն⁸, թէպէտ եւ առ ներքինս ազգակցաբար, [*լստ երեւութեանն զարիւնն երեր]»: 947 Զառ

ստորն խոնարհ ասէ, զի ի վայր է լուսինն⁹, քան զայլ լուսաւորսն՝ սկսեալ յանմոլար գնդիցն, նաեւ ի մոլորակացն յերեւակէն եւ յայլոցն, առ մեզ ունի ազգակցութիւն խոնարհութեամբն եւ ի գոյն արեան փոխարկելով: 948 Եւ դարձեալ՝ ըստ մաշմանն եւ աճելո[յ] է ազգակից մարդկան: 949 Զի ոչ միայն ի Քրիստոս մեղան հրեայքն թշնամանելովն, այլ ի Հայր եւ ի Հոգին Սուրբ, եւ մեղան հոգով եւ մարմնով եւ մտաւք:

950 «Իսկ անուանակիր եղեալ անորակին՝ [*լստ իմացագունին ծայրագոյն պատուով, զհուր եւ զլոյս եւ ոչ միով հնարեցաւ բերել արեւակն¹⁰]: 951 Անորակ է Աստուած, զի ոչ գոյն երեւի եւ ոչ ձեւ: 952 Եւ անուանակիր Աստուծոյ արեգակն, զի երբեմն լոյս կոչի աստուածութեամբն եւ երբեմն՝ հուր, եւ մերթ՝ արեգակն արդարութեան: 953 Այսու անուանակիր ասի, զի զայս իմանամք ծայրագոյն պատիւ Աստուծոյ՝ հուր եւ լոյս եւ արեգակն ասել: 954 «Զհուր եւ զլոյս եւ ոչ միով հնարեցաւ բերել»: 955 Ուսուցանէ արդարեւ, եթէ ոչ միայն լուսինն¹¹, որ ազգակից է մեզ ի գոյն արեան դարձաւ, այլև արեգակն, որ Աստուծոյ անուանակիր ասի¹², վաղվաղակի մերկացաւ ի լուսոյն եւ ի բաց եզ զջերմութիւնն՝ ցրտութիւն զգենլով: 956 Քանզի ասէ աւետարանագիրն, եթէ. «Երիս ժամս խաւար եղեւ ի վերա[յ] ամենայն երկրի», զի ցայնժամ չորեքտասաներորդ էր¹³ լուսինն¹⁴, յարեւելից կուսէ ունէր զնիստ կառուցման բոլորակութեան: 957 Յայնժամ թողեալ զտեղի իւր՝ գայր անցանէր ներ-

1 C ահաւորութեմէ
2 BC գգալիք
3 BC ամօրինաց
4 B միանգամ
5 BC ձաղեալ ի խաչին փխ ի խաչին ձաղեալ
6 C լուծեալ
7 B կարողն C կարող
8 B լուսինն

9 B լուսինն
10 C երեւակն
11 BC լուսինն
12 B աստուծոյ անուանակիր ասի փխ անուանակիր ասի աստուծոյ
- Մատթ. Ի. 45
13 C չիք
14 B լուսինն

քո[յ] արեգականն, եւ արգելեալ զլոյսն, խաւարումն գործէր երիս ժամուն: 958 Եւ ոչ ըստ սովորութեան անցանէր յարեւմուտս շեղելով, այլ յետսկոյս դարձեալ՝ կատարէր զընթացս գնացիցն, զոր ուսուցանէ սուրբն Դիոնէսիոս: 959 Ուստի ասէ. «Քող գստուերն արկաւ պատկառանացն»: 960 Ըստ նմանութեան նոր հարսին՝ անեալ յառագաստ, յորժամ տեսանէ զփեսայն բասրեալ այգանաւք ի թշնամեաց¹, պատկառէ ի տեսնէն եւ սքողեալ² ծածկէ զերեսս: 961 Այսպէս եւ տեսեալ արեգակն զարարիչն ի վերա[յ] խաչին մերկացեալ՝ պատկառեալ տեսանել, վաղվաղակի խաւարեցոյց զլոյսն ի մէջաւրէի՝ անեալ սքող³ գստուեր երկրիս ի վերա[յ] երեսաց իւրոց:

962 «Վասն զի ի թագաւորեալ⁴ ճշմարտութեանն լուսեցէ ամենայն [*կարծեցուցանող] զաւրութիւն գերահնչեալ յաշխարհս»: 963 Յայտնի կացուցանէ զպատճառ խաւարմանն, զի գերահնչեալ էր կուպաշտութիւն⁵ յաշխարհս, եւ մարդիկ փոխանակ Աստուծոյ հրաշից արարածոց երկիր պագանէին, մանաւանդ լուսաւորաց երկնից: 964 Վասն որո[յ] խաւարեցոյց զնոսա, զի մի՛ կարծիցեն, թէ աստուածք իցեն, այլ արարածք Աստուծոյ: 965 Եւ թագաւորեաց ճշմարիտ արեգակն արդարութեան, եւ լոյսն ստուգութեան ծանուցաւ մարդկան⁶, թէ Աստուած է, արդարեւ պարտ է նմա պաշտաւն մատուցանել⁷:

966 «Որպէս եւ այլոց աղաւտագունից, [*որ ինչ միանգամ] ըստ փայլածման

[*երեւոյթ, նորին] արեւակդ⁸ գործէ»: 967 Աւրինակաւս յայտնէ, եթէ այլ աղաւտագոյն լոյսք լուսնի եւ աստեղաց, ճրագի եւ լապտերաց, յորժամ երեւի արեգակն, նսեմացուցանէ զնոսա զտեղի առնուլ: 968 Ձի ոչ ունին զբնաւորականն լոյս փայլեցուցանել յերեւման արեւակին⁹, այսինքն՝ լուսո[յ] ակին: 969 Նոյնպէս երեւեալ¹⁰ արեգակն արդարութեան Քրիստոս, բարձան ամենայն գայթակղութիւնք, որք միանգամ¹¹ մոլորեցուցիչ¹² էին մարդկան, եւ ի ներքս եմուտ ճշմարիտ աստուածածանաւթութիւն:

970 «Ո՛վ հրաշիցս չնչին փայտիս, իսկ դու ձակղ մի [*ի Լիրանանէ ցամաք փայտ]»: 971 Ջարմանա[յ] ընդ մեծ զաւրութիւն¹³ աստուածունակ խաչիս, վասն զի չնչին, այսինքն՝ փանաքի եւ նուաստ¹⁴ համեմատեալ ընդ ծառոց եւ տնկոց: 972 Իսկ «ձաղկ»՝ յաղագս ուղղակի¹⁵ բարձրութեանն, զի ոչ ունելով ոստ տերեւալից եւ ոչ ուռս սաղարթապատս, այլ ցամաք ի դալարութենէ եւ հատեալ յարմատո[յ]:

973 «Եւ զամենայն [*բեր]ելով¹⁶ դարիւն, եւ զհուր, եւ զլոյս, եւ նոյնութեամբ¹⁷ ողջ¹⁸ պահելով [*գելի փայտ ոչ ի բաց եղիւ¹⁹]»: 974 Լուսաւորացդ եւ ոչ միո[յ]²⁰ նուագի կարող եղեն պահել զբնական լուսաւորութիւնն, խաւարումն ընկալան: 975 Իսկ դու՛ չնչին եւ դուզնա-

1 BC չի՛ ըստ նմանութեան ... բասրեալ այգանաւք ի բշնամեաց

2 B գողեալ C գող արկեալ

3 BC բող

4 BC բագատրել

5 B կուպաշտութիւն

6 BC չի՛

7 B պաշտոն տանիլ նմա C պաշտոն մատուցանել նմա փխ նմա պաշտաւն մատուցանել

8 B երեւակ C երեւակդ

9 BC երեւակին

10 C չի՛

11 B միանկամ

12 BC մոլորեցուցիչ

13 BC զմեծագորութիւն փխ զմեծ դարութիւն

14 BC նուագ

15 B ուղղակի C ուղղական

16 B պահելով

17 BC ի նոյնութեան փխ նոյնութեամբ

18 B ամբողջ

19 C եղիւ

20 BC միում

քեա[յ], զամենայն¹ բերելով զլոյս աստուածութեանն, եւ զհուրն ծախիչ, միանգամայն² եւ զարիւն³ Աստուծոյ, որ է սոսկալի եւ այնքան զաւրացեալ դիմակցութեամբ, մինչ զի եւ ոչ զէութիւնն⁴ բնաւորական փայտի⁵ մերկանալով, այլ հաստատուն եւ անշարժ պահեցար:

976 «Ո՛վ հրաշիցս, անմարմնասէր լուսաւորն յերկնի արիւն, [*որ եւ երկրայնոց]»: 977 *Զլուսինն կոչէ անմարմնասէր, քանզի անմարմնոց է ազգակից լուսովն եւ յերկինս կառուցմամբն:* 978 *Թէպէտ եւ մարմնաւոր ասի, ոչ իբրեւ զմեզ, այլ տեսակաւքն⁶ եւ բոլորակութեամբն ցուցանէ արիւնագոյն լիեալ⁷, վասն զի արիւն շնչաւորացս է եւ սգայնոցս⁸ եւ մարմնաւորաց⁹ ազգակցի արիւնդ, որ ի վերա[յ] քո հեղաւ:*

979 «Եւ մարմնասէր արեանդ, որ ի վերա[յ] քո հուր եւ լուսաւոր¹⁰, [*որ եւ երկնայնոց]»: 980 *Այսոքիկ հուր եւ լոյս երկնայնոցն են¹¹ ազգակից, քանզի¹² ասին հուր կիզելով[յ] եւ լոյս գերագանց, ըստ որում արիւն երկրաւորաց նմանի, եւ զինչ են այսոքիկ՝ ցուցանէ:*

981 «[*Աստանաւր յայտնապէս թարգմանեսցի] զաստուածութիւնն¹³ յերկրի եւ զմարդիկ¹⁴ յերկինս բարձրացեալ»: 982 *Գեղեցկապէս այլաբանեաց՝ զմարմնաւորացս*

անմարմնոցն հաղորդիլ բարեպաշտութեամբ եւ առաքինասէր վարիւք¹⁵:

983 «Զոր [*եւ] յառաջ[*ագոյն իսկ] ազդեալ մարգարէին¹⁶ զայս ահաւոր նշանացս [*հրաշս] հրո[յ] եւ արեան [*ըստ երկնի եւ երկրի փոխանորդութեան]»: 984 *Նախ ծանուցաւ մարգարէին Յովելեա[յ] Հոգովն¹⁷, եթէ որպէս լինելոց էր ի ժամանակի խաչելութեանն, որով երկիր երկնայնոցն լծորդէր, ասաց. «Արեգակն դարձցի¹⁸ ի խաւար եւ լուսին յարիւն»:*

985 «Զոր եւ մրրիկ ծխո[յ] նմանեցուցանէ¹⁹ յաւրս ծառացելո[յ]²⁰ եւ զվիմափուլն²¹ ի շարժմանէ: 986 Փոշին իբրեւ զծուխ ելանէր ի վիմացն շարժմանէ: 987 «[*Թեթեւ առ ի խոնաւուտ ժամանակի փոշոյ՝ ըստ աւրինակի ծխոյ յամբս²² ծառացելոյ, զոր²³ հոգմոյ իսկ]»: 988 *Որպէս խոնաւուտ ժամանակաւ զոլորշիք²⁴ ելանեն յերկրէ, այնպէս ծառանայր յերկինս մրրկեալ:*

989 «[*Կամ որպէս աւրէն է գարնանաբեր սքոյ առեալ, ընդ անաւսր աւրս սփռեալ շամանդաղածեւ՝ հանդերձ խաւարային ժամուն մղտագոյն ի վերա[յ] նսեմացուցանէ մարդկան զստուերն]»: 990 *Զոր աւրինակ գարնանաբեր սիք կամ հողմ, առեալ ընդ անաւսր աւրս եւ սփռեալ տարածանէ՝ փոխարկելով ի թանձրութիւն, զոր շամանդաղ կոչէ, եւ ապա զպայծառութիւն աւրոյն թխացուցանելով՝ մարդկան տարացոյց տա[յ] նմանիլ²⁵ գիշերո[յ]:*

1 BC զամենայն
2 B միանկամ
3 BC զարիւնն
4 BC զէութիւնն
5 B փայտին
6 BC տեսակաւն
7 BC լիալ
8 BC զգայնոցս
9 C + է
10 BC լոյս
11 BC չի՞
12 BC զի
13 BC աստուածութիւնն
14 BC մարդիկ

15 BC վարուք
16 B մարգարէին ազդեալ փխ ազդեալ մարգարէին
17 C հոգովն
18 B դարձի
= Գ-Վէ՛՛ 31
19 C նմանեցուցանելով
20 C չի՞ յաւրս ծառացելո[յ]
21 C + առ
22 C յամբս
23 B գոր
24 BC զոլորշիքն
25 C նմանիլ

991 Այսպէս եւ յաւուրն¹ Տեառն չարչարանաց յատակութիւն աւդոյտ² ընկալաւ՝ զնսեմութիւն լուսաւորացտ³ խաւարելով:

992 «Սակայն [*մեք անդէն] սովիմբ զբանս ամեալ ի սորայս Հա[յ]եսցուք զարմանս»: 993 Թէպէտ եւ սակաւուք ի կարգէ ներբողենիս ելաք բանիս աշխատասիրելով, սակայն պարտ է վերստին ի նոյն ճանապարհ վարդապետութեանս⁴ դառնալ եւ Հա[յ]ել զարմացմամբ ընդ հրաշալի գործս աստուածայնոցն:

994 «Ո՛վ Հրաշիցս, երկնա[յ]ին հուրն Հա[յ]ելով միայն ի վեր[*ուստ զաւրութենէ ի քեզ ցայտելոյ⁵ հրալից⁶ արեանդ կիզեալ ի բաց շիջաւ]:» 995 «Ո՛վ», ասէ, մեծի զարմանալեացս, զոր ունիմք իմանալ ի վերա[յ] կենարար խաչիս: 996 Ձի արեգակն, որ կոչի հուր երկնա[յ]ին յաղագս ջերմութեանն, Հա[յ]եցեալ միայն ի վերուստ բարձրութենէ, ետես յաստուածային զաւրութենէն ի քեզ ցեթեալ⁷ արեամբ եւ հրով, վաղվաղակի ի բաց եկաց⁸ ի լուսո[յ] եւ ցրտացաւ ի ջերմութենէն:

997 «Իսկ դու փոզր⁹ խոիւ ցամաք փայտ¹⁰ [*ի քեզ իսկ արդեամբք զնոյն հուր ընկալեալ պահեցար անկէզ]:» 998 Այս են զարմանալիք, քանզի զոր արեգակն եւ լուսին ի տեսլենէն¹¹ խաւարեցան, դու բոլոր արեամբք ընկալար զհուր աստուածութեանն, պահեցար անկիզբի¹², որ դիւրածախ էիր յաղագս ցամաքութեան¹³:

999 «Ո՛վ Հրաշիցս, յայդր ահաւոր հրոյտ¹⁴ ահաւորութենէ¹⁵ երեւութից հաստատ [*կառոյցի¹⁶ հիմանէ դղրդեալ տատանիւր երկիր եւ արձագանք¹⁷ յինքեանց հերձեալ պատառէին վէմք]:» 1000 Այսու իմաստութեամբ ուսուցանէ՝ զերկիր ունել հաստատութիւն հրամանաւն Աստուծոյ, Թէպէտ ի ջուրց կառուցեալ է: 1001 Նշանակէ, թէ ի ձայնէն, որ առ Հայր աղաղակեաց, հիմունք երկրի շարժեցան, եւ վէմք պատառեցան, եւ գերեզմանք բացան: 1002 Իսկ ասել¹⁸ «արձագանք»¹⁹, որ թարգմանի²⁰ զկնի ձայնից, քանզի ձայնք վիմացն պատառելոյ ընդ միմեանս հարեալ սքանչելի իմն երեւեցուցանէր զգործն աստուածային:

1003 «Իսկ դու ուղէչ մի տնկո[յ] [*ցամաք փայտ մանաւանդ, թէ²¹ ծիղ մի խոտոյ], կամ ծղաւտ մի եղեգան, [*եւ անջախջախ եւ անպախ պահեցար]:» 1004 Չամենեւին տկարութիւն փայտին նմանեցուցանէ այսոցիկ անուանց խոտո[յ], կամ եղեգան, կամ այլ ինչ յայսպիսեացս: 1005 Իջանելով ի վերա[յ] քո աստուածային արեանն հրախառն՝ անխորտակելի եւ անվնաս պահեցար:

1006 «Յոյժ բիւրապատիկ առաւել բարձրագոյն քան զամենայն հրաշիցն կատարումն²²»: 1007 Այս է յոյժ բարձրագոյն քան զամենայն հրաշիցն կատարումն բիւրապատիկ²³: 1008 Այսու բովանդակեաց, զի ի վեր քան զբան²⁴ եւ զմիտս ունիմք

1 BC յաւուր

2 C աւդոյդ

3 BC լուսաւորացդ

4 BC բանիս

5 C ցայտեցելոյ

6 C հրաշից

7 B ցայտեալ C ցայթեալ

8 C էկաց

9 BC փոքր

10 BC փայտ ցամաք փխ ցամաք փայտ

11 BC տեսլենէլ

12 B անկիզբեկի

13 C ցամաքութեան

14 C հրոյդ

15 B չի՛

16 BC հաստակառոյցի փխ հաստատ կառոյցի

17 B արձագանգ

18 C ասելմ

19 B արձագանգ

20 C բարձմանի

21 C եթէ

22 B առաւել բարձրագոյն զոս հրաշից փխ բան դամենայն հրաշից կատարումն

23 A չի՛ այս է յոյժ ... բիւրապատիկ

24 C գրանս

իմանալ զբարձրագոյն եւ զհրաշալի զաւրութիւն սորա, որով ցուցանի էապէս սովաւ կատարեալ փրկութիւն աշխարհի:

1009 «Աւրհն[*եա՛լ ես], փա[*յտ] սուրբ, իմանալի հնձան, [*քանզի ի քեզ ի նոյնումդ վերա[յ] երկնայինն¹ ճմլեցաւ ողկոյզ² բաւական յուրախութիւն երկնաւորաց³ եւ երկրաւորաց⁴»: 1010 Յետ բազում եւ յոլովագոյն հրաշիցն, որով բովանդակեաց ի միասին զաստուածեղէն զաւրութեանցն զգերազանցութիւն, դառնա[յ] այնուհետեւ⁵ յաւրհնաբանութիւն պատուական խաչին եւ շնորհ մատուցանէ կենարար զաւրութեանն Աստուծոյ, որ ի սմա: 1011 Կոչէ զսա «հնձան իմանալի»: 1012 Թէպէտ եւ ոմանք առնուն⁶ յեսա[յ]եա[յ] բանագործութիւնսն, զոր ասէ վասն յեղոմա[յ]⁷. «Հնձան հարի միայն, եւ ի հեթանոսաց ոչ ոք էր ընդ իս», այսու նմանագոյն է ասել, եթէ յինքենէ յաւելու ասել զբանս: 1013 Քանզի աւրէնք են մշակաց արկանել զողկոյզս խաղողոց ի հնձանս⁸ եւ կոխել զգինին ուրախարար եւ զանապակն մատուակելով: 1014 Վասն որոյ ողկոյզն անմահութեան, մշակեալ ի Հաւրէ, ճմլեցաւ իբրեւ ի հնձանի ի վերա[յ] քո՝ եւ բաւականապէս յուրախութիւն հրշտակաց⁹ եւ մարդկան: 1015 Որով արբեալ զանապակն երանելի առաքելոցն՝ զմայլեցան ի Հոգին Սուրբ եւ եղեն մատուակք ամենայն տիեզերաց:

1016 «Այն, որ ի ներքո[յ]¹⁰ ի խոնարհ զկենաց մերոց թշնամին¹¹ կոխեաց իբր ի

հնձանի¹² [*սրտմտութեամբ՝ զնորայն ի¹³ յերկիր եհեզ զմաղձ]»: 1017 Կրկնակի դնէ զաւրութիւն¹⁴ սորա: 1018 Զթշնամին կենաց մերոց կոխեաց Քրիստոս՝ ինքն հնձանահար եղեալ, յերկիր հեղլով զնորայն մաղձ, այսինքն՝ զկլեալսն¹⁵ ի սկզբանէ աշխարհի չարութեամբ իւրով: 1019 Եւ ոչ այս չափ միայն, այլեւ զորթն ճշմարիտ, որ ի Հաւրէ տուաւ յուրախութիւն ամենայն տիեզերաց, յինքեան ընկալեալ: 1020 Ըստ նմանութեան ողկուզաց ճմլեցաւ ի վերա[յ] նորա՝ լինել բաժակ անապակ ի ձեռն Աստուծոյ կենդանո[յ], արբուցանել բովանդակ զմանկունս եկեղեցո[յ] սրբոյ:

1021 «Աւրհն[*եա՛լ ես], փ[*յտ] սուրբ, իմանալի կամուրջ, [*քանզի ի մահուանէ ի կեանս զմարդիկ ածեալ անցուցեր]»: 1022 Հաճո[յ] թուեցաւ ոմանց առնուլ զաւրինակս զայս ի գաւազանն Մուսիսի¹⁶, որ եղև կամուրջ ժողովրդեանն անցանելով¹⁷ ընդ ծովն Կարմիր: 1023 Բայց նմանագոյն է¹⁸ ասել ըստ աւրինակի հնձանին՝ այսպէս կամրջի նմանեցուցանէ: 1024 Զի որպէս կամուրջ՝ արկեալ ի վերա[յ] յորձանաց գետո[յ], անցարան գոլ ամենայն ուղեւորաց, նմանապէս իմանալի կամուրջ կոչէ զնշանս տէրունական, արկեալ ի վերա[յ] յորձանաց աշխարհիս այսորիկ՝ կենարարին զաւրութեամբ¹⁹ անցուցանել զմարդիկ²⁰ հաւատաւք²¹ մկրտութեան եւ

1 C երկնային
2 B աղկոյզ
3 C երկնայնոցն
4 C երկրայնոցս
5 C այսուհետեւ
6 B + գսա
7 C յեղովմա
8 Է.՝. ԳԳ. 3
9 BC ի հնձան խաղողոց փ/ս խաղողոց ի հնձանս
10 BC հրեշտակաց
11 BC ներքն

11 B գրչնամին
12 BC իբրեւ գինձան կոխեալ փ/ս կոխեաց իբր ի հնձանի
13 C չի՛բ
14 BC զգորտիբիւն
15 C զկլեալսն
16 BC մովսէսի
17 BC անցուցանելով
18 C չի՛բ
19 BC զգորտեամբ կենարարին փ/ս կենարարին զաւրութեամբ
20 C զմարդիկ
21 BC հաւատովք

այսինքն՝ հաւատացեալք յանհաւատից: 1040 Նաեւ վարդապետական խրատու¹ եւ իմաստութեամբ յաւրինին սովաւ ամենայն կարգ² եկեղեցոյ: Ոմանց՝ գաւազան փրկութեան եւ մխիթարութեան եւ ոմանց ստահակաց՝ բարկութեան³ եւ⁴ հարկանելոյ:]:

1041 «Եւ⁵ ամրացեալք⁶ յապականող⁷ գազանէն⁸, որ աւրինակաւ ի ճակատն⁹ նշանակեալ յապագայցն աւրէ, [*եւ ի սատակմանէ սրոյ աստուածային անուանեալն բարկութեան զերծան]»: 1042 Ընթանալ[յ] առ մարգարէական տեսիլն եզեկիչի, զոր ի¹⁰ Հոգի իմաստութեան ի տաճարին տեսանէ զհրշտակսն¹¹ տապար ի ձեռին, եւ պճղնաւորին, հրամանաւ¹² դնել նշան ի ճակատ արանցն երկիւղածաց¹³, եւ զայլսն սատակել առանց խնա[յ]ելոյ՝ ի լսելիս մարգարէին: 1043 Արդ, այսոքիկ յառաջագոյն ծանուցաւ յաղագս հանդերձելոց ժամանակաց: 1044 Քանզի մկրտեալք աւագանաւն կնքին պատուական խաչիւն՝ ամրացեալք յաներեւոյթ գազանէն, միանգամայն¹⁴ եւ ի սատակմանէ աստուածա[յ]ին սրոյ] բարկութեանն, զոր ունի տալ անհաւատիցն եւ մոլորեալ հրէիցն ի միւսանգամ գալըստեանն: 1045 Զի որք ոչ ունին զկնիքն ահաւոր եւ պատկառելի ծնընդեամբ աւագանին, նոքա սատակին յաստուածային սրոյն, որ անցանէ մինչեւ ցո-

րոշումն¹⁵ շնչոյ: 1046 Իսկ զըրոշմեալքն սովաւ պահպանին յանմարմին Բելիարա[յ], զի, պատկառեալ յաստուածային նշանէս, մի՛ մերձենայցէ ի նոսա:

1047 «Աւրհ[*նեալ ես], փայտ սուրբ, անբառ[*բառ¹⁶ բարեխաւս]»: 1048 Ի կատարումն ածեալ զաւրինակսն եւ որք ի նմին հաղորդին հասարակութեամբ, այժմ ձգէ զբանս ի բարառնութիւն¹⁷: 1049 Վասն զի ամենայն միջնորդ եւ բարեխաւս բանիւ ունի բարեխաւսել առ այնոսիկ, որք¹⁸ կարիւք¹⁹ հատուցանեն զխնդրուածս, իսկ սա անբառբառ²⁰ է բարեխաւս: 1050 Եւ ո՞րպէս իմանի առանց բանի եւ չրթանց խաւսել՝ աւրինակաւս յայտ առնէ: 1051 Զի մարդկան ծախիչք եւ մահապարտք, թագաւորաց եւ իշխանաց զսիրելի որդոցն²¹ մահն²² յուշ առնելով, ողորմութիւն գտանեն: 1052 Այլ եւ զոգիս ծնողաց²³ առ ծնունդան առանց բառբառելոյ]՝²⁴ միջնորդ առնուն եւ գտանեն զխնդրելին: 1053 Նա[եւ] մարտիրոսք²⁵ անբառբառ²⁶ բարեխաւսք են չարչարանաւքն եւ հեղմամբ արեամբն իւրեանց, որք խաչակից եղեն Քրիստոսի: 1054 Նոյնպէս եւ²⁷ առանց բառբառոյ]՝²⁸ զխորհուրդ խաչիս բարեխաւս ունիմք զչարչարանսն Տեառն, որ ի վերա[յ] սորա, եւ զապտակն, եւ զբեւեռումն²⁹ կողիցն: 1055 Եւ այսպէս առանց բանի է բարեխաւս նշան խաչիս:

1 C խրատուն
2 BC կարգ
3 BC բարկութիւն
4 BC չի՞
5 BC չի՞
6 BC ամրացեալ
7 BC չի՞
8 B գաւազանին
9 BC նակատն
10 C չի՞
11 BC գիրեշտակսն
12 BC հրամայեցաւ
13 B երկեղածաց
14 B միանկամայն

15 BC յորոշումն
16 BC անբարբառ
17 BC բարեխաւսութիւն
18 BC որ
19 C կարեոք
20 B անբարբառ
21 C որդւոց
22 BC մահ
23 C ծնողացն
24 B բարբառելոյ C բարբառոյ
25 C մարտիրոսն
26 BC անբարբառ
27 BC չի՞
28 BC բարբառոյ
29 BC գրեւեռն + եւ գտիգումն

1056 «Հըշտակաց¹ ցուցական սրբութիւն, [*անտեսականին իւրեանց Տեառն փառաց]»: 1057 Սերորէքն² ծածկէին զերեսս եւ զոտս իւրեանց եւ ոչ կարէին հա[յ]ել ի փառս աստուածութեանն³, որով լի էր ամենայն երկիր: 1058 Հրամա[յ]է, եթէ խաչիս խորհրդով ցուցանի հըշտակաց⁴ իմանալով զսա պատճառ սրբութեան եւ փրկութեան աշխարհի: 1059 Եւ զոր ոչ կարէին տեսանել, այսու նշանիւ տեսին պիառս աստուածութեանն, ըստ այնմ, եթէ. «Յեկեղեցիոյ⁵ ուսան զբազմապատիկ իմ[աստութիւնն]»: 1060 Որով աւէին ի համբարձմանն. «Սա՛ է թագաւոր փառաց»⁶:

1061 «Եկեղեցո[յ] փառք»: 1062 Սովաւ իննեակ դասապետութիւն եկեղեցո[յ] կարգաւորին սրբասացութիւնք⁷ ի մանգանց⁸ առագաստի: 1063 «Առաքելոց պարծանք»: 1064 Պաւղոս թէպէտեւ յերրորդ երկինս համբարձաւ եւ լուաւ բանս անճառս, սովաւ պարծէր առ զաղատացիսն. «Ինձ մի՛ լիցի պարծել յայլ ինչ, բայց [*միայն ի խաչս]»⁹: 1065 Եւ Պետրոս, կալով առ խաչին. «Ո՛վ խորհուրդ խաչի եւ անուն ծածկեալ»¹⁰: 1066 Նոյնպէս եւ այլք յառաքելոցն պարծէին:

1067 «Մարգարէից հանդիսարան»: 1068 ՅԱզամա[յ] մինչեւ ցՅովաննէս¹¹ ամենայն մարգարէքն ժողովեցան յաղագս խաչիս խորհրդոյ: 1069 Եւ դարձեալ՝ յա-

ւուր Մեծի ուրբաթին¹² ընթերցեալ զմարգարէսն, որք մարգարէացան վասն չարչարանացն Տեառն, որ ի վերա[յ] խաչիս¹³:

1070 «Մարտիրոսաց պաակ»: 1071 Խաչակից լինելով Քրիստոսի՝ պսակին ի հանդերձեալսն: 1072 Այլեւ պսակեցան զանազան տանջանաւք եւ պսակին յաւուր մեծի ծագմանն լուսաւոր փառաւք:

1073 «Քահանա[յ]ից շնորհաբաշխութիւն»: 1074 Ի խորհուրդ սորա Մուսէս¹⁴ եւ Ահարոն շնորհս բաշխէին ժողովրդեանն¹⁵ Իսրայէլի: 1075 Նմանապէս եւ այսաւր բաշխի շնորհք Հոգոյն Սրբո[յ] քահանա[յ]իւք՝ մկրտութեամբ, եւ ձեռնադրութեամբ, եւ մարմնո[յ] եւ արեան¹⁶ Տեառն բաշխելով, եւ այլ քահանայագործութիւնք¹⁷ առ հաւատացեալս:

1076 «Վարդապետաց քանոն հաւատո[յ]»: 1077 Քանոն զուղեղ եւ զճմարիտ համառաւտելն կոչէ վարդապետութեամբ: 1078 Եւ դարձեալ՝ խաչակից լինելով չարչարանացն Քրիստոսի, սովաւ աւրինակ լինել բարո[յ] հաւատացելոց:

1079 «Թագաւորաց յաղթանակ»: 1080 Դաւիթ աղաւթիւք վանեաց¹⁸ զԳողիադ, եւ Եզեկիա պաղատանաւք իջոյց զհըշտակն ի կործանումն¹⁹ զաւրացն Սինիքերիմա[յ]²⁰: 1081 Իսկ բարեպաշտն Կոստանդիանոս²¹ այսու նշանիւ յաղթեաց թշնամեացն ի պատերազմի:

1082 «Իշխանաց յոյս քաջութեան»: 1083 Որպէս Վարդանանք եւ այլք ի բարեպաշտ իշխանաց սովաւ յուսով խաչա-

1 BC հրեշտակաց

2 C սերովրէֆն

3 C աստուածութեան

4 B հրեշտակաց C հրեշտաց

5 BC յեկեղեցոյ

6 Ի:Ք:Ե. Գ. 10

7 Ս. 2. Ի. 8. 10

8 BC սրբասացութեամբ

9 BC մանկանց

10 Գ. 2. Գ. 14

11 Տե՛ս Թանգարան հին եւ նոր դպրութեանց, Գ, Անկանոն գիրք առաքելական, Վեներտիկ, 1904, էջ 53:

12 B ցովանէս

10 B ուրբաթուն C ուրբաթու

11 C խաչիս

12 BC մովսէս

13 B ժողովրդեան

14 B արեան

15 BC փահանայագործութեամբ

16 BC չիք

17 BC կոտորումն

18 B սենեֆերիմա C սենիֆերիմա

19 C կոստանիանոս

կցեալ քաջացան ի մրցմունս կրթարանի՝
ընդդէմ անաւրինաց:

1084 «Քրիստոսասէր զաւրաց առաջա-
պահեստ»: 1085 Աստուածասիրացն¹ հրա-
մա[յ]է, որք սիրել խորհէին զՏէրն՝ առ
քեզ ապաստանեալ², յառաջ քան զգալ
փորձանացն պահես ի նեղութենէ:

1086 «Ախո[յ]անաց քաջալերութիւն»: 1087
Ըմբշամարտիցն³ եւ արիացելոցն
ընդդէմ երեւելի եւ աներեւոյթ թշնամոյն
զեկուցանէ սովաւ քաջալերիլ՝ ժուժկալու-
թեամբ եւ համբերութեամբ աղաւթից եւ
պահոց:

1088 «Նահատակաց զաւրաւիգն⁴»: 1089
Նահատակութեան անուն բազմադի-
մի է՝ կուսութեան եւ ողջախոհութեան եւ
այլ արիութեան գործո[յ]՝ հոգո[յ]⁵ եւ
մարմնո[յ]: 1090 Այտոցիկ, եւ որ սոցին
նմանի մարդկանէ լինին յուսալով ի քեզ,
զաւրացուցես ի տկարութենէ:

1091 «Վտանգելոց⁶ աւզնական»: 1092
Վտանգութիւն է՝ որ հիւանդութեան,
եւ է՝ որ մեղաց եւ կամ հաւատո[յ]: 1093 Որք
միանգամ զղջացեալ ի քեզ դաւանին, ա-
րագապէս աւզես⁷ կանգնելով⁸ զնոսա:

1094 «Պարտեցելոց⁹ ապաւէն»: 1095 Ի
պատերազմունս եւ կամ յըմբշամարտս¹⁰
եւ կամ յայլ աներեւոյթ թշնամեաց տկա-
րանան եւ յաղթին, առ քեզ դիմեն յուսով,
պատրաստաբար ունիս տալ զապաւինու-
թիւն խնդրողաց:

1096 «Նեղելոց բաւական»: 1097 Նե-
ղեալք յախտից կամ յայսահարութենէ, եւ

կամ ի բռնաւորաց, եւ յայլոց չարեաց հա-
ւատով զիմեցելոցն առանց կարծեաց զա-
մենայն լցուցանես:

1098 «Հալածելոց ապաստան»: 1099 Ի
թշնամեաց եւ կամ յանհաւատիցն, մանա-
ւանդ ի բնաւորական կրից, հաւատով եկե-
լոցն առաջի քո, լինիս ապաստան, այ-
սինքն՝ տեղի ամբութեան:

1100 «Փախուցելոց պատսպարան»: 1101
Եւ այս ի կամա[յ]իցն է վտանգու-
թիւն փախչել¹¹, ¹² յանհաւատից եւ ի չա-
րաց, յորում անգանին¹³, առ խաչն պատս-
պարեալ, այսինքն՝ պահպանէ¹⁴ ընդ ամ-
բածածուկ զաւրութեամբն:

1102 «Հարթուցելոց խաղարար¹⁵»: 1103
Հարթուցեալ¹⁶ զկռուողսն կոչէ, որք
պատերազմին ընդ միմեանս: 1104 Խոր-
հուրդ խաչիս գտելոցն զսա պատճառ խա-
ղաղութեան¹⁷ խաղաղացան միջնորդելով:

1105 «Վշտացելոց մխիթարիչ»: 1106 Որք
ունին վիշտս սգո[յ], եւ տագնապ անձին
կամ ցաւոց՝ ակնկալեալ զաւրութեանն, որ
ի քէն, մխիթարութիւն Քրիստոսի չարչա-
րակից գոյ[ով]:

1107 «Յնծացելոց գոհութիւն»: 1108
Յնծութիւն հոգոյ¹⁸ եւ մարմնո[յ] ի
սրտէ ուրախանալ՝ գոհանամբ եւ զտուո-
ղէն բարեաց:

1109 «Մեծատանց զգուշութիւն¹⁹»: 1110
Հա[յ]ելով մտաւոր իմաստութեամբ ի
խորհուրդ չարչարանացն Տեառն՝ զգուշա-
նան յագահութենէ եւ ի զրկանաց:

1 BC աստուածասիրաց
2 BC ապաստանել
3 B ըմբշամարտիցն
4 B գաւրավիգն
5 C հոգոյ
6 B վտանգելոց
7 B կանգնես
8 B կանկնելով
9 B պարտիցելոց
10 B յըմբշամարտս

11 B փաղչել
12 BC + ի
13 B անկանին
14 BC խաղաղարար
15 C հարբեալ
16 BC խաղաղութեան պատճառ փխ պատճառ խա-
ղաղութեան
17 C հոգոյ
18 BC գգուշացուցիչ

1111 «Աղքատաց անկողնպտելի գանձ»:
1112 Բնական սահմանին աղքատք Քրիստոսի, զքեզ ունելով ապաւէն, հաւատան անկողնպտելի գանձ ունել՝ առանց գողանալոյ եւ ական հատանելոյ:

1113 «Անդգամաց զսգաստութիւն¹»:
1114 Անդգամք կոչին ի սգա[յ]ութենէ² անբաժացեալք զաւրէն գազանի: 1115 Եկեալ ի զղջումն ժամանակաւ զսգաստանա[յ]³ հոգեւոր արթնութեամբ:

1116 «Ստահակաց խրատք⁴»:
1117 Ստահակ⁵ ասին ընդդիմակայք ճշմարտութեանն⁶ պատուիրանաց: 1118 Նշանակէ սովաւ խրատիլ պահաւք եւ աղաւթիւք:

1119 «Ընդ վայրագնաց⁷ նահանջ»:
1120 Որք արտաքոյ շրջին պատուիրանացն Տեառն՝ լծրնկէց եւ հակառակ խրատուց, հա[յ]ելով ի խորհուրդ մերո[յ] փրկութեան, որ ի քէն, սանձին ուղեղ⁸ զնալ յաւրէնս Տեառն:

1121 «Կուսանաց զարդ»:
1122 Կուսանաց կարգ համապատիւ է հրշտակաց⁹, զի ոչ միայն ի բնաւորական կրից պահելով, այլեւ խաչակցեալք զարդարին ի զարդ անկողնպտելի:

1123 «Ամուսնացելոց կնիք»:
1124 Զի ողջախոհութեամբ եւ աւրինաւք հարսանեաց զուգին, արտաքո[յ] անասնական կրից, առ քոյդ հա[յ]ելով խորհուրդ:

1125 «Տղա[յ]ոց պահապան»:
1126 Զոր ի մարց եւ ի դաստիարակաց ձեռաւք¹⁰ կնքին յերեւելի եւ յաներեւոյթ թշնամեաց:

1127 «Մանկանց դաստիարակ»:
1128 Քաջ սնուցանել նշանիւ¹¹ խաչիս, քան զամենայն մարմնական խնամածուս:

1129 «Ծերոց ժողովարան»:
1130 Ի կատարումն եկեալ ժամանակաւք եւ¹² աւուրբք առ քեզ ապաւինեալ¹³ ժողովես ի միաբանութիւն սիրոյն Աստուծոյ:

1131 «Ճանարհորդաց առաջնորդ»:
1132 Որք ուղեւորին ի ծովու, եւ ի ցամաքի, եւ կամ հոգեւոր ճանապարհաւ առ Քրիստոս՝ յիշելով ի միտս եւ տպաւորելով ի դէմս, առաջնորդես զաւրութեամբ ի կեանսն յաւիտենից:

1133 «Աշխատելոց Հանգիստ»:
1134 Թէպէտ եւ ըստ մարմնո[յ] աշխատութեան¹⁴ պարտ է ասել¹⁵, սակայն ի մեղաց ազատիլ, եւ տքնութեամբ եւ չարչարանաւք խաչակցեալք ընդ քեզ հանգուցանես աստ պատուով եւ ի հանդերձեալսն պսակաւք:

1135 «Նաւելոց նաւահանգիստ»:
1136 Որք միանգամ¹⁶ ի վերա[յ] մկանացն¹⁷ ովկիանոսի ալէկոծին կամ ի ծովու աշխարհիս ծփին պատրանաւք, առ քեզ ապաւինեալ յուսով, ապրեցուցանես յաշխատութենէ քո[յ]ով զաւրութեամբ:

1137 «Մոլորելոց դարձ¹⁸»:
1138 Արտաքո[յ] հրամանաց Տեառն գտեալ եւ երթեալ զարտուղի յարքունի ճանապարհէն յուսացելոցս¹⁹ ի քեզ դարձուցանես²⁰ առ Աստուած:

1139 «Տառապելոց յարկ ապաւինի»:
1140 Տառապեալ ոչ միայն վասն աղքատութեան ցուցանէ, այլեւ ի ճոխութենէ

1 BC զգաստութիւն

2 BC զգայութենէ

3 BC զգաստանա

4 BC խրատ

5 BC ստահակք

6 BC նշմարտութեան

7 BC վայրապարաց

8 BC ուղիղ

9 BC հրեշտակաց

10 BC չիք

11 BC նշանաւ

12 B չիք

13 BC ապաւինել

14 BC աշխատութիւն

15 A ասէ

16 B միանկամ

17 C մկանաց

18 A գանձ

19 BC գլուսացեալսն

20 C դարձուցես

Հոգո[յ]¹ նուստացեալ, եւ կամ չարչարեալ ի մեղաց դիմեալ առ զաւրութիւնքս, իբր ընդ արկաւ² պահեսս գնոսա առանց սայթաքելո[յ]:

1141 «Այրեաց ակնածու»: 1142 Այրիք կոչին միայնացեալքն յառնէ եւ յաւգնականութենէ: 1143 Եւ ապաւինեալ ի քեզ տեղի պատկառանաց եւ հպատակութեան վերանուանիս:

1144 «Որբոց խնամածու»: 1145 Ի հաւրէ եւ ի մաւրէ վերջացեալ՝ քո[յ]ով զաւրութեամբ խնամին յամենայն պէտս մարմնո[յ] եւ հոգո[յ]³:

1146 «Միայնացելոց պարիսպ»: 1147 Միանձուք եւ ճգնաւորք յանապատի⁴ քեւ պարսպեալ ամրանան յաներեւոյթ թշնամոյն:

1148 «Ճգնաւորաց ժուժկալութիւն»: 1149 Որք ի կրաւնս աստուածապաշտութեան ճգնին համբերութեամբ⁵, քեւ ողջախոհացեալք զաւրանան ի մրցմունս հանդիսի:

1150 «Ապաշաւելոց իղձք»: 1151 Ապաշխարողաց եւ դարձելոց ի մեղաց առ Աստուած մեծաւ փափագանաւք ունին պարծել եւ ցանկալ աստուածայնոց քոց զաւրութեանց:

1152 «Ախտացելոց բժշկութիւն»: 1153 Ի ցաւս մարմնո[յ] եւ ի տկարութիւնս հոգո[յ] ի քեզ յուսացելոց առանց ղեղոց բաւական ես բժշկել:

1154 «Դիւաց ահարկու»: 1155 Տեսանելով⁶ զզաւրութիւնն Աստուծոյ, որ ի սմա, դեւք զարհուրին՝ ահարկեալ ի սմին զաւրութենէ:

1156 «Հաւատացելոց առ ձեռն պատրաստ դէն»: 1157 Քրիստոնէից հաւատացելոց ի քեզ, առանց աշխատութեան կնքեալ ձեռաւք եւ մտաւք, զանձինս դէն ունել զսա առ պատրաստի թշնամեացն:

1158 «Մեղուցելոց քաւարան»: 1159 Որք կամաւ եւ յաւժարութեամբ մեղապարտ գտան պատուիրանացն Տեառն, նաեւ գործաւք⁷ կատարեցին զանարժանս, դարձեալ⁸ ի մեղաց, եւ զղջացեալ խոստովանութեամբ առ զաւրութիւն սորա դիմեալ, տեղի քաւելո[յ] եւ սրբութեան գտանի:

1160 «Անմեղաց պահապան»: 1161 Զանարատիցն ասէ, որք ամբիժ⁹ մնան ի պատուիրանս¹⁰ Քրիստոսի, ի քեզ զաւրացեալ պահեսս յառաջիկա[յ] սխալանաց պատրուդին:

1162 «Կենդանեաց փրկարան»: 1163 Հասարակաց¹¹ բանաւորաց եւ յուսով ապաւինելոցն ցուցանէ միշտ փրկիչ յերեւելի եւ յաներեւոյթ թշնամոյն:

1164 «Մեռելոց յոյս յիշատակի»: 1165 Դրունք դժոխոց կրկին ամրափակաւք ախեալ¹² լինէին, զոր ոչ ոք յարգելոցն կարողանայր ազատիլ: 1166 Յուցանէ յայսմ վայրի՝ սովաւ Տէրն խորտակեալ զդրունս դժոխոց եւ զդուռն զբախտին բացեալ աւազակին, զոր փակեաց Ադամ: 1167 Արդ, յոյս յիշատակի տեսանելով՝ յիշեն արժանապէս փրկեալքն եւ զոհութիւն Աստուծոյ մատուցանեն: 1168 Եւ դարձեալ՝ կանգնեալ¹³ ի վերա[յ] զերեզմանաց մեռելոց, տեսանելով հաւատացելոց, երկրպագեն՝ թողութիւն մեղաց խնդրելով ննջեցելոցն: 1169 Վասն սորին տեսու-

1 C հոգոյ
2 BC յարկաւ
3 BC հոգոյ եւ մարմնոյ փ/ս մարմնոյ եւ հոգոյ C հոգւոյ
4 BC ամապատի
5 B +եւ
6 BC տեսանել

7 BC գործովք
8 BC դարձեալք
9 B ամբիժ
10 BC պատուիրանսն
11 C հասարակ
12 C աղիտեալ
13 B կանկնեալ

թեան յիշատակին մեռեալք ի գերեզմանի¹:

1170 «Արդ, ամենայնիւ յամենայնի² աւրհն[*եա՛լ ես], փայտ սուրբ»: 1171 *Ի մի անձնով զամենայն աւրինակսն, նաեւ զբոլոր արարածոց գոհութիւնս, սկսանի³ կատարումն անձն զգոհաբանութիւնսն*: 1172 Արդ, ասէ «ամենայնիւ», այսինքն՝ ամենայն արարածաւքս⁴ յերկնէ, յերկրէ, ի հրշտակաց⁵, ի մարդկանէ, յառաքելոց, ի մարգարէից, ի թագաւորաց, յիշխանաց, ի քահանա[յ]ից, ի պաշտաւնա[յ]ից⁶ եւ յամենայն չափոյ հասակէ: 1173 Իսկ «յամենայնի» ի պարծանս, ի պսակումն, ի յաղթութիւն, ի շնորհաբաշխութիւն, ի փրկութիւն փրկելոցն, ի կուսանաց եւ յողջախոհից եւ ի բնաւին զաւրացելոցն ի ճշմարտութիւն աւրհնեա՛լ ես:

1174 «Որ եւ յամենայնի վերտառութեանն»: 1175 *Զգէ զբան ներբողենիս⁷ ի միւսանգամ⁸ զալուստն, եւ յիշատակէ զանտ⁹ լինել հրաշագործութիւնսն*: 1176 «Վերտառութիւն» կոչէ զյարութիւն մեռելոց: 1177 *Զի զորաւրինակ տառք յարմարեալք ի ձայնականաց եւ ի բաղաձայնից կերպարանեն զբանն, այսպէս եւ ի¹⁰ յարութեանն յական թաւթափել տարերք մարմնոցն ժողովին հրամանաւն Աստուծոյ առնուլ զբանական ոգին, ո՛չ զայլո[յ], այլ զիւրն նշանաւ զաւրութեանն, որ ի նմա, եւ կերպարանին նորոգմամբ՝ իբրեւ զբոյս գարնանա[յ]ին կանաչացեալ:*

1178 «Յորժամ ի հուր ամենայն, որ ինչ եղեւ եկեալ փոխեսցի»: 1179 *Զժամանակն վերջնո[յ] աւուրն նշանակէ, եթէ ամենայն եղականքս ընդ հուր անցանեն, ըստ մարգարէին, եւ ամենիքեան¹¹ հրով յաղեսցին, որպէս ասէ առաքեալ¹²*. «Արդարքն զտին որպէս գոսկի ի հուր եւ մեղաւորքն տանջին հրովն անշիջաւ»: 1180 *Եւ զարձեալ՝ ամենայն եղականքս հրեղէն նորոգին, զոր փոխիլ ասէ*: 1181 *Զթանձրութիւն տարերցն¹³ մերկանան՝ պահելով զանապակաւութիւն, եւ սեռն իմն յստակութեամբ¹⁴ հրեղենաւն նորոգին իւրաքանչիւր մարմինք յարուցելոցն, ոչ ի բաց զնելով զսահման տարերցն, այլ աննաւսրացեալ ի թանձրութենէ հրեղէն նորոգին*:

1182 «Յահեղ աւուրն համառաւտի»: 1183 *Վերջին աւրն յարութեան¹⁵ ննջեցելոցն եւ նորոգման կենդանեացն ահեղ է¹⁶ եւ զարմանալի*: 1184 *Ահեղ¹⁷, զի թագաւորն երկնաւոր ի բարձանց նստի¹⁸ յաթոս փառաց իւրոց¹⁹ դատել արդարապէս զամենայն արարածս²⁰ բանականաց*: 1185 *Իսկ համառաւտ ասի, քանզի ոչ ըստ աւրինի մարմնաւոր²¹ զատաւորաց²² ի դատել յերկարի ժամանակն կամ քննութիւնն, այլ համառաւտ եւ կարճ բանիւ ունի լուծանել զսահման զատաստանին արդարոցն եւ մեղաւորաց*:

1 BC գերեզմանին
2 B յամենայնի ամենայնի փխ ամենայնի յամենայնի
3 BC + ի
4 BC արարածովս
5 BC հրեշտակաց
6 BC պաշտօնէից
7 BC ներբողիմիս
8 B միւսանգամ
9 BC զանդ
10 BC չի՛՛

11 BC ամենեկեան
12 C առաքեալից
= Հմմտ. Մատթ. ԻԵ 46
13 B տարերցս
14 C յստակութիւն
15 BC յարութիւն
16 C չի՛՛
17 BC + է
18 B նստցի
19 B չի՛՛
20 BC ազգս
21 BC մարմնաւորաց
22 BC չի՛՛

1186 «Եւ աւրն է մեծ¹ եւ երեւելի»:
1187 *Ջպատկեր աւուրն զեկուցանէ մեծ զոլ, վասն զի անկէտ եւ անվճար² է աւրն այն*: 1188 *Ոչ երեկոյնանայ³ որպէս եւ այս աւուրք արեգական բերմամբ չափեալ, եւ ոչ զիշեր փոխանակէ զնա՝ ըստ աւրինակի այժմու փոփոխմանս³, այլ մշտենջենաւոր⁴ եւ յարակայ⁵ յերկարածոյն՝ ընդ եսս անվախճան ունել բնութիւն⁵*: 1189 Իսկ «երեւելի» ասի յազագս տիեզերական հրապարակին, ուր հրշտակք⁶ եւ հրշտակապետք⁷ ահիսարսափ կան առաջի սուկայի ատենին, տեսանէ⁸ զծառայ⁹ կիցսն՝ զոմն պսակեալ:

1190 «Յերեւել յամեցելոյն փեսային [*ի վերջնումն գիշերին]»:
1191 *Աւետարանական են այսոքիկ հրաման, ըստ այնմ, եթէ. «Յամել փեսային նիրհեցին ամենիքեան¹⁰ եւ ի քուն մտին եւ յանկարծակի եկն բաբառ¹¹. Աւա՛ զայն փեսայն, արի՛ք, ելէ՛ք ընդառաջ»*: 1192 *Փեսայն կոչի Բանն, եւ հարսն՝ մարմին եկեղեցոյն, որք միանան սիրով ընդ գլխոյն անխտ հաղորդութեամբ*: 1193 «Ի վերջնումն գիշերոյն»:
1194 *Վերջին է, զայլ¹² աւր եւ կամ զիշեր ոչ փոխարկէ¹³ նա¹⁴ որպէս եւ առ մեզ այժմու կենացս, այլ անհատանելի եւ անեզրական ունի զյերկարածոյնութիւնն¹⁵*:

1195 «Դու կարապետ յառաջագոյն [*երկնայնոյն ընթացեալ եւ հրաւիրակ, զաւետիս աւրերել գալըստեան երկնաւոր թագաւորին]»:
1196 *Նախ ասաց զժամանակն¹⁶ այցելութեանն¹⁷ [Աստուծոյն]¹⁸ եւ ապա զնէ զսպասաւորութիւն փրկական խաչիս*: 1197 *Կարապետ կոչէ զսա ըստ նմանութեան երկրաւոր թագաւորաց*: 1198 *Քանզի մտանել յարքունիսն յետ բազում ժամանակաց՝ սպասաւոր եւ հրաւիրակ առաքին¹⁹ ի քաղաքս, առ սիրելիս եւ բարեկամս²⁰*: 1199 Իսկ նոքա պատրաստին՝ զարդարելով²¹ զանձինս եւ զարքունիս, մնան զգուշաբար գալըստեան թագաւորին: 1200 *Նոյն²² եւ խաչն կարապետ է վերջնում գալըստեանն Քրիստոսի՝ որպէս Յովաննէս առաջնոյն*: 1201 *Ոմանք ասեն՝ եւթն աւուրք²³ յառաջ երեւել²⁴ խաչիս քան զգալուստն Տեառն, եւ այլք՝ յաւր ուրբաթուն, յորում զչարչարանսն ընկալաւ*: 1202 *Բերէ երկնաւոր թագաւորն ընդ իւր, զի յանդիմանեցէ զհրեայսն, որով խաչեցին զնա՝ ոչ զնիւթն լոկ, այլ սեռն լուսով եւ սքանչելի տեսեամբ*: 1203 *Վասն որոյ հրաւէր տայն²⁵ ամենայն աստուածասիրաց զարդարիլ այսու բարեզործութեամբ եւ պատրաստ լինել սրբութեամբ եւ մարդասիրութեամբ՝ ըստ իմաստուն կուսանացն մտանել յառազաստ փեսային*:

1 B որ օրն ածէ փխ եւ աւրն է մեծ
2 C անվախճան
3 BC փոխմանս
4 BC մշտենջենաւոր
5 C գրեութիւն
6 BC հրեշտակք
7 BC հրեշտակապետք
8 C տեսանել
9 BC ծառայակիցսն
10 BC ամենեկեան
11 BC բաբառ
12 *Մատթ. Թ. 5-6*
13 BC զի այլ փխ գայլ
14 B փոխանակէ
15 BC զնա
16 BC զամենակ
17 A այլելութեանն
18 A եղծուած
19 B առաքին
20 BC սիրելիս եւ բարեկամս փխ բարեկամս եւ սիրելիս
21 C պատրաստելով զարդարիմ փխ պատրաստիմ զարդարելով
22 C նոյնպէս
23 BC աւուրք
24 B երեւել
25 B չիք

1204 «Զաւետիս առեալ բերելով գալստեան երկնաւոր թագաւորին»¹: 1205 Ծանուցաք նախագոյն զաւրինակն ի մարմնականս: 1206 Աւետաւոր ասէ² գալստեանն, զի որք միանգամ աշխատակիր անձամբ եւ ճգնազգեաց առաքինութեամբ քաղաքավարեցին, յայժմուս զուարճանան ցնծութեամբ ընդ գալուստն Քրիստոսի՝ ակն ունելով հատուցման փոխարինին:

1207 «Ոչ որպէս տեսանիսդ յայնժամ ի տեսիլ գոլ, այլ որպէս իմանիսդ [*յայնժամ ի տեսիլ գոլով]»³: 1208 Այժմ տեսանելով փայտ լոկ խոտորնակի ձեւացեալ խաչ, իսկ յայնժամ ոչ այսպէս: 1209 Այլ զոր այժմ հոգոյ աշաւք տեսանեմք զաւրութիւն աստուածա[յ]ին, այնպէս աստուածեղէն լուսովն զարդարեալ երեւի ամենայն տիեզերաց՝ ըստ տէրունական հրամանին. «Եւ ապա երեւցի նշան Որդոյ[յ] մարդոյ[յ] յերկինս»⁴: 1210 Որպէս ասէ. «Անմատոյց լուսով փայլակնարորոք Չահաւորեալ ի չորս անկիւնս աշխարհիս»⁵: 1211 Ոչ այնպիսի լուսով՝ որպէս արեգակն եւ կամ այլոց լուսաւորաց, այլ անմատոյց լուսով, այսինքն՝ որ⁶ ո՛չ զգալիւք⁴ պարփակի եւ ո՛չ մտաց իմանի: 1212 «Փայլակնարորոք» ասէ ըստ նմանութեան արեգական փայլեալ, զի այլ մեծագոյն լոյս ոչ ունէր նմանեցուցանել այսու աւրինակեաց: 1213 «Ի չորս անգիւնս Չահաւորեալ»⁵: 1214 Աշխարհս չորեքեզերան ունելով ձեւ՝ յարեւելս եւ յարեւմուտս, ի հիւսուս⁵ եւ ի հարաւ, ցուցանէ, եթէ լուսով խաչին առլցեալ⁶ լինի ստորեւ ամենայն. թափանցելով ընդ ամենայն բնա-

կութիւնս եւ դիմահարս, հասարակ ընդ խորչս եւ ընդ ծածուկ վայրս անցանելով՝ լնու⁷ ճառագայթիւք: 1215 Մեծահեղ եւ զարմանալի յարեւելից կուսէ ծագէ, ուստի թագաւորն է գալոց:

1216 «Ի սպառ զլուսաւորացն լուսուցանել զկարծեցուցանաւ ճաճանջ⁸»⁹: 1217 Այնքան սեռն եւ լի լուսով երեւի, մինչ յաղթահարէ լոյս նորա զամենայն լուսաւորս⁹, եւ լուսուցանէ ի գնացից, ըստ այնմ, եթէ. «Արեգակն եւ լուսին խաւարեացին»⁵: 1218 Իսկ «կարծեցեալ» ոչ ըստ արարչութեանն¹⁰ սահմանի ասէ, որ եւ ճշմարիտ լուսաւորք են յաշխարհի կարգեալ¹¹ թագաւոր ժամուց, այլ համեմատեալ նշանի լուսոյն կարծեցեալ ասին այլքն լուսաւորք յաղագս սքանչելի երեւմանն¹²:

1219 «Զանտանիւրոյն¹³ փառաց յայնժամ ի քեզ տեսանելով զլոյս¹⁴»¹⁴: 1220 Զյեղանակ լուսոյն ուսուցանէ ոչ բնաւորապէս ունելով, այլ շնորհելով արարչին, զի յերեւման մեծի ծագմանն զանտանելի լոյս աստուածութեանն ի մեծի փառաց նորա տեսանելով ի սմա, որով բնաւ¹⁵ ամենայն լնու եւ լուսաւորի:

1221 «[*Առ ի] յանդիմանութիւն անհաւատիցն եւ ի պարժանս [*հաւատացելոց]»¹⁵: 1222 Զաւրինակ փրկութեան մարմնոց եւ զպարսաւանս անարժանիցն ի չորս յեղանակս բաժանէ: 1223 Վասն զի տեսանելով զխաչն սոսկալի տեսեամբ եւ զարհուրելի երեւմամբ՝ յանդիմանեալ կշտամ-

1 B երկնաւոր թագաւորին գալստեան փխ գալստեան երկնաւոր թագաւորին

2 BC ասի

3 Մատթ. ԻԳ՝ 30

4 BC չի՛ք

5 BC զգալեալք

6 B հիւսիս C հիւսս

7 BC լցեալ

7 BC զնա

8 BC նամանչս

9 B լոյսաւորս

բ նմանչ՝ 10

10 B արարչութեան

11 BC կարգեաց

12 B երեւման

13 BC զանտանելոյն

14 B զգալստեանն փխ զլոյս B այստեղից քերի է:

15 C րեւա

րին որք ոչ հաւատացին տնաւրինական խորհրդոյն ի միտ առնուլ զիմաստութիւնն Աստուծոյ: 1224 Իսկ հաւատացեալքն սովաւ պարծին ի միջի ալլասեռիցն եւ որք միանգամ ոչ ունին զծնունդ սուրբ աւագանին:

1225 «Ի դատապարտութիւն անսրբոց եւ բարեգործացն ի գովութիւն»: 1226 Որք բարի գործեցին յաշխարհի¹ եւ կեցին² առաքինի վարուք եւ ճշմարիտ բարեպաշտութեամբ, սովաւ գովին յամենայն բանականաց: 1227 Եւ գովեն զարարիչն ամենայն արարածոց, որ լի փառաւք եւ անպատմելի լուսով երեւեցոյց զնշանն սուրբ յաւուրն յետնում: 1228 Իսկ անսրբոցն եւ մեղաւորաց, որոց անզղջանալի եւ առանց խոստովանութեան ելին յաշխարհէ, սովաւ դատապարտին յանձինս իւրեանց եւ կործին հառաչմամբ եւ ոչ ինչ աւգտին:

1229 «Յորժամ երկնաթռիչ³ զնախայարուց[*եալսն զսուրբսն ի Քրիստոս] կենդանիւքս հ[*անդերձ, զբարեկամս փեսա[յ-]ին լուսազգեստ, նմա զհարսանեացն մտին մանկունսն, յառաջագոյն ընդ առաջ հրաւիրեսցես»»: 1230 Առաքելական հրամանացն նմանին ալտոքիկ, ըստ որում ասէ. «Նախ Քրիստոս եւ ապա քրիստոսեանք ի գալըստեանս»⁴, քանզի գրեալ է, թէ. «Փող հարկանի եւ մեռեալք ի Քրիստոս յարիցեն [*յառաջագոյն] յառաջ յական»⁵: 1231 Թաւթափել վերանան ընդ առաջ⁶ սուրբքն, յառնեն եւ թեւապարեալ⁷ վերանան ընդ առաջ Քրիստոսի: 1232 Իսկ կենդանիք մնացեալք յայնմ ժամանակի ոչ մեռանին, ալ միանգամայն նորոգին անապականութեամբ: 1233 Վասն զի

զի⁸նչ հարկ է մեռանել⁶ վասն⁷ կենդանեացն, յորժամ յԱդամա[յ] մինչեւ զգալուստն Քրիստոսի յառնեն ի գերեզմանաց: 1234 Եւ զայսոսիկ վկա[յ]է առաքեալ⁸ յասելն, եթէ. «Մեք, որ կենդանիքս մնացեալք ի գալստեան Տեառն, ոչ ժամանեմք ննջեցելոցն»⁹:

1235 «Զբարեկամս փեսա[յ]ին լուս[*ազգեստ, նմա] զհարսան[*եացն] մտին⁹ մա[*նկունսն յառաջագոյն] ընդ առաջ հրաւիրեսցես»: 1236 Բարեկամ¹⁰ փեսա[յ]ին կոչին սուրբքն եւ արժանացեալքն ի Քրիստոս, որք արեամբ չափ նահատակեալք զանազան տանջանաւք եւ բարի կամաւք, հանդիսացեալք ընդդէմ հակառակաց¹¹: 1237 Յուցանէ, եթէ զայնոսիկ¹², որք միանգամ զլոյս զգեցեալ են իբրեւ զհանդերձ եւ զարդարեալ փառաւք աստուածայնաւք¹³, եւ արժանաւորք մտանել յերկնաւոր ուրախութիւնն, զոր հարսանիս անուանէ, զու յառաջագոյն երեւմամբ հրաւիրեսցես լինել պատրաստ զսգաստութեամբ՝ ընդ առաջ ելանել գալըստեան երկնաւոր թագաւորին:

1238 «Իսկ աներկրպագուացն քեզ մոր[*իցն] եւ ծուկ[*իցն] զառանց լուս[յ] եւ զյարակա[յ]¹⁴ հնոցաց[*ուցանելով]¹⁵ զհուր»: 1239 Զանհաւատիցն ծանուցանէ¹⁶, որք ոչ ունին զծնունդ սուրբ աւագանին եւ ոչ երկրպագեն կենարար սուրբ խաչիս¹⁷, մանաւանդ մոլորեալք ի ճշմար-

1 C յաշխարհիս
2 C կացին
3 C երկնաթռիչս
4 Ը Կ-ընչ. Ժ. 17: 23
5 Ը Թ-է. Գ. 15
6 C չի՛ր ընդ առաջ
7 C թեւաորեալ

6 C մեռանելի
7 C չի՛ր
8 C առաքեալն
9 Ը Թ-է. Գ. 14
9 C մտիւմ
10 BC բարեկամք
11 C հակառակացն
12 C զայսոսիկ
13 C աստուածայնովք
14 C զյարակեզն
15 C հնոց ցուցանելով փ/ս հնոցացուցանելով
16 C ցուցանէ
17 C իսաչին

տութենենէն հրէից եւ հեթանոսաց, հեր-
ձուածողաց, եւ որք ծուլութեամբ եւ հեղ-
զութեամբ անցուցին զժամանակ գործե-
լոյն: 1240 Զառանց լուսոյ¹ հրոյն² եւ
զմշտնջենաւոր այրմանն պատրաստեցէ³
զգեհեն⁴: 1241 Քանզի հրոյն զաւրութիւն
յերկուս բաժանի. լուսոյն պայծառութիւն
արդարոցն լինի զսգեստ⁵ յարդարանաց,
իսկ այրեցողականն առանց լուսոյ խա-
ւարա[յ]ին աւդով մեղաւորացն կարգի
տանջանարան⁶:

1242 «Որով ընդ աջմեացն⁷ եւ⁸ ահե-
կեացն⁹ ասի բացորոշութիւն»: 1243 Տէրու-
նական են եւ այսոքիկ հրաման¹⁰, եթէ.
«Կացուցանէ զաւդիս¹¹ ընդ աջմէ եւ այ-
ծիսն¹² ընդ ձախմէ»: 1244 Աւդեաց նմա-
նին արդարքն յաղագս անմեղութեանն եւ
պիտանի գոլով ասերբն եւ կաթամբն եւ
ծնընդեամբն, նոյնպէս եւ ուրքն՝ մեղաւո-
րացն վասն անպտղութեանն եւ խեղական
բարուցն: 1245 Որում երկաքանչիւր¹³ կող-
մանքն բաժանին ի միմեանց հովվական¹⁴
զաւազանաւն՝ արդարքն ի կեանսն յաւի-
տենից, եւ մեղաւորքն ի տանջանսն յաւի-
տենից:

1246 «Յորժամ ամենայն, որ զինքն ար-
դարացոյց¹⁵ մ[*աբրութեամբ], պսակեցի»: 1247 Ի նմին յանհատից եւ ի տիեզերական
ժամանակին ցուցանէ, որում մաքրեցելոցն

եւ աստուածասիրացն, որք արժանաւորե-
ցան սրբութեան լուսոյ ի կեանսն յայնո-
սիկ, հոգով¹⁶ եւ մարմնով եղեն բարեկամ¹⁷
Քրիստոսի, սիրով պսակին թագաւորական
պսակաւք՝ զլիսաւորեալ իշխանական պա-
տուասիրութեամբ փառաւքն¹⁸ ի փառս:

1248 «Եւ քում, ամենա[*յն] որ ան-
[*ձին անփոյթ արարեալ] զփրկութենէ,
աւգ[*նականութեան] կարաւտ[*ացի]»: 1249 Զանարժանիցն եւ զչաղախեալսն
հեղզութեամբ կենացս զեկուցանէ: 1250 Մա-
նաւանդ, որք արհամարհանաւք եւ աղտե-
ղեալ մտաւք բերին առ զաւրութիւն աս-
տուածական նշանիս, եւ ոչ յուսով ապա-
ւինին փրկութեան հասանել¹⁹, զղջմամբ եւ
ապաշխարութեամբ կարաւտանան յազ-
նականութիւն յանկաշառ ատենին: 1251 Զի
թէպէտ եւ բազում պաղատանաւք խնդրեն
ողորմութիւն, ոչ հասանեն, վասն զի փա-
կեալ լինի դուռն զթութեանն Աստուծոյ ի
հանդերձեալսն²⁰:

1252 «Յորժամ զհնազանդելն²¹ համա-
գոյակցին առ ամենահայրն հասցէ իմա-
նալ Որդ[*ւոյ մարդկութեանն] մինչ ի քեզ
հնազ[*անդեցելոյ]»: 1253 Զաստուածայ-
նոյն զՊաւղոսի առեալ հրաման՝ խառնէ
ընդ իւրոյն²² վարդապետութեան²³: 1254 Եւ
այսոքիկ են զարմանալիք, զի եթէ համա-
գոյակից է Հաւր Որդի, եւ հաւասար
բնութեամբ եւ զաւրութեամբ, զիա՞րդ
հնազանդել ասէ²⁴: 1255 Այլ զի ունիմք
իմանալ արդարապէս յաղագս մարդկու-
թեանն ասացեալ, վասն զի ծանուցաք նա-

1 C լուսոյն
2 C չի՛ր
3 C պատրաստես
4 C զգեհեանն
5 BC զգեստ
6 C տանջարանն
7 C աջեայցն
8 C + ընդ
9 C ահեկեայցն
10 C հրամանն
11 C գոգիսն
12 C գայծիսն
= Մ•ԳԸ•ԻԷ 33
13 C իւրաբանչիւր
14 C հովուական
15 C արժանացոյց

16 C հոգւով
17 C բարեկամք
18 C փառոք
19 C հասանիլ փրկութեանն փիս փրկութեան հասա-
նել
20 C հանդերձայն
21 C զհնազանդեալն
22 C իւր
23 C վարդապետութիւնն
24 C ասէ հնազանդել

խաղոյն¹ աստուածութեամբն զուգապատիւ եւ հաւասարագոյ: 1256 Իսկ անհնազանդութիւնն ոչ ասի Որդոյ² առ Հայր, զի այսոքիկ ապրստամբիցն եւ ստահակացն³ պատշաճին, այլ զմերն համարի անհնազանդութիւն եւ իւրոյն մարդկութեան: 1257 Եւ որպէս վասն մեր նզովքն⁴ եւ մեղք կոչեցաւ, սոյնպէս եւ անհնազանդ, յաղազս մերոյ] անհպատակութեանն: 1258 Քանզի Քրիստոս գլուխ է եկեղեցոյ], եւ մարդիկ համարեալ կոչին անզամք նորա, ըստ առաքելական բանին⁵: 1259 Զի որչափ այսու կենաւք տարաբերեալ⁶ եմք ի միմեանց զանազան կրիւք, անհնազանդ ասիմք գլխոյն Քրիստոսի. ոմանք՝ անհաւատութեամբ, եւ ոմանք՝ մեղաւք, եւ այլք՝ ախտիւք եւ ապականութեամբ: 1260 Իսկ յորժամ այսոքիկ բառնին ի միջոյ] ախտք եւ ապականութիւն, մեղք եւ անհաւատութիւն, եւ նորոգի մարմին խոնարհութեան մերոյ], դադարեմք ի մեղաց եւ հաւատամք ճշմարտութեանն Աստուծոյ⁶, եւ մահուն բռնութիւն բառնա]յ⁷, յայնժամ մեք զաւրէն անդամոց հնազանդութեամբ⁸ յարմարիմք ի գլուխն: 1261 Եւ ինքն Տէրն, որ զգեցաւ խոնարհութեամբ զմարմինս, առաջի կացուցանէ զմարմին եկեղեցոյ] Հաւր՝ ասելով. «Ահա ահա իս եւ մանգունք⁹ իմ, զոր ետ ինձ Աստուած»⁸: 1262 Այսոքիկ հնազանդութիւն կոչին Հաւր մարդկութեամբն: 1263 Եւ ոչ զայսոսիկ միայն ի-

մանամք ի գալլստեանն¹⁰ Տեառն, այլ «մինչեւ ի քեզ հնազանդեցելոյ]»: 1264 Այսինքն՝ հնազանդ Աստուծոյ¹¹ Հաւր մահու չափ եւ մահու խաչի, եթէ որպէս կամաւ եւ յաւժարութեամբ վասն մարդկայ]ին սիրոյ] հնազանդեցաւ խաչի՝ յաղազս մեր անապականն¹² մահու: 1265 Իսկ ամենահայր ասելով զԱստուած յաղազս շնորհացն, զի Քրիստոսի Հայր է բնութեամբ. լոյս ի լուսոյ ծնեալ անժամանակաբար: 1266 Իսկ մեր՝ շնորհաւք աւազանին եւ ժամանակաւք հաւատոց, որք արժանաւորիմք մտանել ի կարգ որդեգրութեան¹³:

1267 «Որոյ հետին առ ծա[*յրազոյն] անճառ[*իցն] ընկալցի իմացուած»: 1268 Յետ ասացելոց բանից եւ եղելոյ հնազանդութեանն գլուխն հանդերձ անդամաւք¹⁴ մարմնոյն եկեղեցոյ, ապա այնուհետեւ անճառելի եւ անպատմելի մնաց ի մարդկանէ, զոր ինչ լինելոց է յապագային: 1269 Դարձեալ ունիմք այլով աւրինակաւ իմանալ, զի կատարեալ անճառիցն¹⁵, այսինքն փառացն¹⁶ արդարոցն¹⁷, զոր հատուցանէ արդար դատաւորն, յայնժամ իմանամք զփառաւորութիւն, զոր յայժմուս ծածկեալ է ի մարմնաւորացս: 1270 Կամ զխորհուրդ Երրորդութեանն զեկուցանէ իմանալ՝ երից անձնաւորութեանն, վասն զի այժմ զմին¹⁸ յԵրրորդութենէն ծանէաք մարդկութեամբն, թէպէտ եւ ոչ կատարելապէս: 1271 Սակայն յայնմ աւուր տիրապէս տեսանեմք զՀայր եւ զՈրդի եւ զՀորդին¹⁹ փառաւոր աստուածութեամբն եւ ի-

1 C յառաջագոյն
 2 C չի՞
 3 C ստահակիցն եւ ապստամբացն փխ ապստամբիցն եւ ստահակացն
 4 C նզովք
 5 Հմմտ. Կռչո. Լ 18. Լ:Վ:Ե. Լ: 30
 6 C տարբերեալ
 7 C չի՞
 8 C բառնի
 9 C չի՞
 10 C մանկունք
 11 Լ:Ք:Բ. Լ 13

10 B այստեղից շարունակուում է:
 11 B + եւ
 12 BC անպարտականն
 13 BC երրորդութեանն
 14 C անդամոսն
 15 B աննատից
 16 BC փառաց
 17 BC արդարոց
 18 BC զմի
 19 BC զհորդի

մանամբ զանճառելեացն զիւրաւորութիւն, ըստ այնմ. «Տեսանելոց եմք զնա որպէս եւ էն»¹: 1272 Թէպէտ եւ այսոքիկ պատշաճագոյնք են առ ի հաւատալ, բայց չորրորդս կարի գեղեցիկ եւ քաջավայելուչ է: 1273 Զի զտնաւրինականացն արարեալ յիշատակ եւ զմարդկութենէն Հնազանդութեան, զոր այժմ անճառելիք են եւ անգիտելիք ի մարդկանէ իսկապէս: 1274 Որպէս ուսուցանէ զորդիս եկեղեցոյ¹, եթէ անճառ տնտեսութեանն խորհուրդ եւ կատարեալ Հնազանդութիւն համագոյլակցին առ ամենահայրն մարդկութեամբն² յայնժամ ունիմք իմանալ, յորում ի ծայրագոյն գիտութիւնն հասանմք եւ մերկանամք յաստեաց խոտակրութենէ՝ մտանելով առ Աստուած:

1275 «Զի եղիցի³ Աստուած ամենայն⁴ յամենայնում»:⁵ 1276 Արարիչ է Աստուած Հասարակ բնութեանս, բայց որովհետեւ Հետեալ կան մարդիկ յաստուածակոյս կողմանէ, Հեռի են ի խնամոցն⁵ նորա: 1277 Իսկ յորժամ այս ամենայն իրաւապէս աւարտումն առցէ, Որդի մարդկութեամբն եւ առհասարակ անդամաւքս զՀնազանդութիւնն կատարեսցէ, եւ ամենայն բանականքս հաւատան աստուածութեանն Որդոյ՝ եթէ կամա[յ] եւ եթէ ակամա[յ]: 1278 Յայնժամ խոստովանեսցի յամենեցունց Աստուած, եւ յամենայնի⁶ տէրութիւն նորա թագաւորեսցէ Հնազանդելոցն, եւ բառնին⁷ գայթակղութիւնքն եւ թագաւորէ ճշմարտութիւնն: 1279 Յայնժամ եղիցի Աստուածորդի ի մէջ աստուածացելոց եւ յամենայնի խոստովանեսցի Տէր եւ արարիչ:

— Ը Յ՝ Գ՝ 2

1 C եկեղեցւոյ

2 B մարդկութեամբ

3 BC առ ի լիցել փոս զի եղիցի

4 B ամենայնիմ

5 B խնամոց

6 BC յամենայն

7 C բառնի

1280 «Յորժամ ամենայն զկատարումն [*Հատեալ] առցէ»:⁸ 1281 Ամենայն գրեալք աւրինացն⁸ եւ մարգարէիցն կատարեսցին ի հանդերձեալսն, զի յորովագոյնք են, անկատար յաստուածայնոց մարգարէից⁹, անտ¹⁰ առնուն լրումն մարգարէութիւնքն: 1282 Նմանապէս եւ աւետարանական¹¹ վարդապետութիւն Տեսուն կատարեսցի՝ ի վկա[յ]ութիւն ամենայն Հեթանոսաց, եւ ապա եկեսցէ լրումն¹² տառից Հնոց եւ Նորոց կտակարանաց: 1283 Եւ գարձեալ՝ ժամանակք եւ յաւիտեանք, որք միանգամ արեգական բերմամբ չափին, շաբաթուց եւ ամսոց, տարեաց եւ յեղենակաց¹³ կատարեսցին՝ մտանելով յութեբրորդն¹⁴ յաւիտեան:

1284 «Յայնժամ յամենեցունց [*յայտնապէս] խոստովանեսցի միմիայն անաւթ փրկութեան յերկնի երեւեալ [*ի պարծանս քրիստոնէից եւ ի փառս Քրիստոսի]»:¹⁵ 1285 Թէպէտ եւ յայժմու յաւիտենիս¹⁵ յոմանց արհամարհի եւ ի կիտոց անհաւատարմաց¹⁶, ի¹⁷ փրկութեան¹⁸ պատճառ¹⁹ գոլ: 1286 Մանաւանդ զի աստ բազում ինչ է ի նիւթականացս, որում ջատագով եւ աւզնական ունիմք կենաց եւ յետ մահու՝ որպէս մարտիրոսք, եւ սուրբ եկեղեցիք եւ աւետաբեր տառք աստուածեղէնք: 1287 Իսկ յայնժամ ամենայնքն²⁰ լոեալ դադարեն ի փրկութենէ, բայց միայն խաչն փրկութեան անաւթ յերկնից²¹ երեւեսցի

8 BC օրինաց

9 B չի՞ կատարեսցին ի հանդերձեալսն ... մարգարէից

10 BC անդ

11 BC աւետարանականն

12 BC կատարումն

13 BC յեղանակաց

14 BC յութեբրորդն

15 B յաւիտենից

16 BC անհաւատացի

17 B չի՞

18 C փրկութիւն

19 B չի՞

20 BC ամենայն

21 C յերկնի

լուսեղէն փառաւք՝ մանաւանդ ճառագայթեալ ի չորս անկիւնս աշխարհի¹: 1288 «Եւ յերկրի երեւելով ի պարծանս քրիստոնէից եւ ի փառս Քրիստոսի»: 1289 Քրիստոնեայք² զհաւատացեալսն ի նա ասէ, որք զանունն Քրիստոսի յինքեանս դրոշմեցին եւ կնքեցան աւաղանաւն: 1290 Նոքա պարծին մեծաւ համարձակութեամբ ի տիեզերական հրապարակին, որք խաչակից եւ կցորդ եղեն չարչարանացն Քրիստոսի: 1291 Եւ փառաւորի սովաւ հրշտակաց³ եւ ի մարդկանէ, յորում տեսանի այնպիսի պայծառութեամբ, նաեւ փառաւոր զգի⁴ նայ⁵ հաւատացեալսն, որք պարծին նովաւ ի Քրիստոս Յիսուս:

1292 «Աստանաւր իրաւապէս առցէ բանս զկա[յ]»: 1293 Ակիզքն արար ի ծառոյն կենաց եւ ի կարգի զամենայն աւրինակսն յիշելով, զոր առ Նոյ եւ Աբրահամ⁶, եւ Մուսէս⁷, եւ տարեալ հասոյց մինչեւ ի զալուստն Քրիստոսի⁸: 1294 Եւ զի ոչ ունէր բանն ազատութիւն յառաջ անցանել, դիմահարեցաւ եւ զտեղի առ, վասն որո[յ] ասէ. «Իրաւապէս առցէ զկա[յ]»: 1295 Զի զուրաւրինակ սկիզբն եղելոցս անպարոյր եւ առանց ծայրից ըմբռնման⁹, սոյնպէս եւ յետ կատարածի աշխարհիս¹⁰ անգիտելիք են մարդկան մտաց եւ անպատմելիք իմաստութեան մակացողաց: 1296 Եւ զարձեալ՝ Աստուած ի կարն հա[յ]ի եւ ըստ կարի¹¹ պահանջէ: 1297 Վասն որոյ այսօրիկ էին մեզ կարելի ասացուածոց, արժան է յանգուցա-

նել¹² զբանս եւ կատարումն ածել վարդապետութեանս եւ ներբողենի¹³ ճառիս:

1298 «Պայծառացեալ եւ պատուական սուրբ նշանիւս»: 1299 Նախ զոր ինքն պայծառանա[յ] անտանելի փառաւորութեամբն, ընդ նմին¹⁴ եւ պայծառացուցանէ զամենայն սուրբս եւ որ նովաւ զաւրացան վկայք:

1300 «Եւ պատուական սուրբ նշանիւս ի Քրիստոս¹⁵ ի Տէր մեր, որում փառք յաւիտեանս»¹⁶: 1301 Ոչ միայն պայծառ եւ լի լուսով երեւի, այլ¹⁷ պատուական եւ մեծարգո[յ] քան զամենայն անաւթս փրկականս, նաեւ՝ սուրբ, մաքրարար եւ զտիչ ամենայնի: 1302 Իսկ նշան կոչէ զփրկական զխաչս¹⁸: 1303 Զի որպէս թագաւորի դրաւչք նշանք են թագաւորական իշխանութեան, եւ ի հեռաստանէ ունի տարացոյց, եւ ահարկու տեսողաց դոյ, այսպէս եւ խաչն նշան է երկնաւոր թագաւորին, որ երեւի պահապան եւ զէն ամբողջեան հաւատացելոց: 1304 Նաեւ՝ ահարկու եւ տեղի պատկառանաց զաւրութեամբն այնոցիկ, որք ոչ հաւատով եւ ճշմարտութեամբ մերձենան ի նա: 1305 «Ի Քրիստոս Յիսուս՝ ի Տէր մեր»: 1306 Յուցանէ, թէ Քրիստոսի Յիսուսի Տեսան բոլորեցունց այսօրիկ փրկաւէտ զաւրութիւնք կատարեցան եւ աւարտումն առին: 1307 Այն, որ փառաւորեալ է յամենայն արարածոց՝ յիմանալեաց եւ ի զսգալեաց¹⁹, մշտնջենական եւ յաւիտեան փառաւորութեամբ²⁰: 1308 Քրիստոսի փա՛ռք յաւիտեան եւ յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն²¹:

1 C աշխարհիս
2 C քրիստոնեայք
3 BC երեւելով
4 BC զի + ի
5 BC նա
6 BC արրամ
7 BC մովսէս
8 B չի՞
9 BC ըմբռնման ծայրից չի՞ ծայրից ըմբռնման
10 BC +անընթացիկ եւ
11 BC կարիք

12 BC յանկուցանել
13 B ներբողելն C ներբողիցի
14 B սմին
15 BC + Յիսուս
16 C չի՞
17 BC այլեւ
18 C խաչս
19 BC զգալեաց
20 C փառաւորութեամբն
21 B փառք քրիստոսի եւ յիշատակ գրչիս. ամէն: C չի՞ Քրիստոսի փառք... ամէն

**ՏԵԱՌՆ ՆԵՐՍԵՍԻ ԿԼԱՅԵՑԻՈՅ
ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍՒԻ ԱՍԱՑԵԱԼ
Ի ՀԱՆԴԵՐՁԵԱԼ ԳԱՎՈՒՍՏՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ**

ՆԵՐՍԵՍ ԾՆՈՐՉԱԼՈՒՄ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԳԱԼՍԵԱՆԸ ՆՈՒՐՈՒԿԱԾ ՔԱՐՈՁԸ

Ռուսաստանի Դաշնութեան Գիտութիւնների ակադեմիայի Արեւելագիտութեան ինստիտուտի Սանկտ-Պետերբուրգի մասնաճիւղի ձեռագրական հաւաքածուի թիւ B 11 ձեռագրի¹ բնագրերից մէկը՝ «Տեառն Ներսեսի Կլայեցոյ՝ Հայոց կաթողիկոս[ի] ասացեալ ի հանդերձեալ գալուստն Քրիստոսի» վերնագրով, ունի նոյն սկսուածքը, ինչ Մաշտոցեան Մատենադարանի թիւ 3839 ձեռագրում ընդօրինակուած «Տեառն Ներսեսի՝ Հայոց կաթողիկոսի ասացեալ ի հանդերձեալ գալուստն Քրիստոսի» վերնագրով հատուածը. «Մերձեցաւ ժամանակն, յորում լինելոց է ի կատարածի աշխարհի եւ քննութիւն, եւ հատուցումն իւրաքանչիւր գործոց...»: Այս համընկնումը վկայում է, որ Մատենադարանի թիւ 3839 ձեռագրում յիշեալ բնագիրը Պետերբուրգի ձեռագրական հաւաքածուի թիւ 249 ձեռագրում ընդօրինակուած բնագրի հատուածներից է: «Ցուցակ ձեռագրաց»-ում այս բնագիրը վերագրուած է Ներսէս Մեծին²: Ձեռագրի մայր քարտում նոյնպէս նշուած է Ներսէս Մեծ. «14աբ Ներսեսի Մեծի ասացեալ ի հանդերձեալ գալուստն Քրիստոսի», մինչդեռ բնագրի խորագրում չկայ «մեծ» բառը: «Ցուցակ ձեռագրաց»-ի անձնանունների ցանկում եւս սոյն բնագիրը վերագրուած է Ներսէս Մեծին³:

Պետերբուրգեան ընդօրինակութիւնում բնագրի առաջին 6 թերթերից յետոյ մէկ թերթ ընկած է, ինչը արձանագրուած է ձեռագրի նկարագրութեան մէջ⁴: Տուեալ էջի ստորին լուսանցքում առկայ պրակահամարը նշանակում է, որ գործ ունենք պրակի աւարտի հետ (159թ՝ «Ծ»), մինչդեռ հանդիպակաց էջը յաջորդող պրակահամար չունի: Ձեռագիրը ժողովածոյ է, եւ խնդրոյ առարկայ բնագիրն ունի ժՁ. համարակալումը, իսկ յաջորդող բնագրային միաւորն ունի ժէ. համարակալումը, ինչը ապացուցում է, որ ընկած էջում կամ էջերում չէր կարող նոր բնագիր սկսուել: Հետեւաբար, ընկած մասից յետոյ եղած թերթերին յաջորդող բնագիրը նոյնպէս ժՁ. կարգային համարով բնագրի մաս է կազմում: Միւս կողմից՝ ընկած թերթից (թերթերից) յետոյ նոյն՝ հանդերձեալ կեանքին առնչուող թեմաներ են արձարձուում, որոնք հաստատապէս շարունակութիւնն են նոյն քարոզի: Եւ վերջապէս՝ պրակների հաշուարկը ցոյց է տալիս, որ Ծ. պրակն ունի կանոնաւոր՝ 12 թերթ (թ. 148-159), իսկ յաջորդող Կ. պրակը՝ 15՝ 7+8 բաժանումով (թ. 160-174), եւ, ամենայն հաւանականութեամբ, բովանդակութեան ընդհատուած մասում ունենք ոչ թէ մի քանի, այլ ընդամենը ընկած 1 թերթ: Այսպիսով, կարող ենք վստահաբար ասել, որ յաջորդող թերթերի բնագիրը եւս Ներսէս Ծնորհալուին է եւ շարունակութիւնն է նոյն քարոզի:

1 Юзбашян К. Н., Армянские рукописи в петербургских собраниях. С. Петербург. 2005. с. 124 (руս. Իւզբաշեանի ցուցակի՝ № 249, ԻՄ. В 11. Сборник, с. 122-125. այսուհետ՝ ՊԱԻ В 11): Յետագայի յիշատակարաններում ձեռագիրն անուանուած է Քարոզգիրք (տե՛ս ՊԱԻ В 11, էջ 258ա, այդպէս նաեւ՝ Խա-ում՝ շղագրով): Ժողովածոյ, ժԴ. դար, ստացող՝ Ռուսակէս/Արիստակէս Բիչ (երկու ձեռով էլ յիշատակուած՝ տե՛ս ՊԱԻ В 11, էջ 21ա եւ էջ 40ա), բերք՝ 274, նիւթ՝ բուրձ, մեծութիւն՝ 21,5×14, գրութիւն՝ մրասիւն, գիր՝ բուրձգիր, տող՝ 20, կազմ՝ դրոշմագարդ մուգ շագանակագոյն կաշի. միջուկը՝ տախտակ. աստուրը՝ բուրձ: Գրիչը յայտնի չէ. գրչի յիշատակարաններն ամենուրեք անանում են: Ձեռագրին վերաբերող այլ տուեալներից են՝ յետագայի նորագող՝ Միմաւն (1631 թ.)՝ 258ա, յետագայի ստացող՝ տէր Առաքել (1773 թ.)՝ 95բ, 188բ, 192բ, 258ա, 273բ: Ձեռագրի սկզբում այլ թերթերի վրայ առկայ է Կարապետ Կոստանեանցի ձեռագրով բովանդակութեան համառոտ նկարագրութիւնը:

2 Ցուցակ ձեռագրաց, հտ. Ա., էջ 1094:

3 Ցուցակ ձեռագրաց, Ա. հտ., էջ 1582-1583:

4 Юзбашян К. Н., Армянские рукописи в петербургских собраниях, էջ 124:

Ըստ այդմ՝ ՊԱԻ B 11 ձեռագրում քննուելիք բնագրի սահմաններն են՝ 154ա-159բ, /// (1 թ. ընկած), 160ա-175բ: Փորձել ենք հաշուել նաև այդ ձեռագրի պրակները՝ յոյս ունենալով, որ այդ ընկած 1 թերթը կարող է գտնուել նոյն ձեռագրում՝ սխալ տեղադրուած, սակայն ապարդիւն՝:

Այսպիսով, ունենք ներսէս Շնորհալու՝ «Տեառն ներսեսի Կլայեցոյ՝ Հայոց կաթուղի-կոս[ի] ասացեալ ի հանդերձեալ գալուստն Քրիստոսի» երկի ոչ ամբողջական մի տարբերակ՝:

Ըստ ժանրային դասակարգման՝ տուեալ երկը քարոզ է՝ ուղղուած ունկնդրի վրայ ներազդելուն՝ վերջինիս մղելով ապրելու քրիստոնեային վայել կեանքով՝ հանդերձեալ կեանքում Տիրոջ կողմից տրուելիք բարիքները վայելելու յոյսով:

Ինչ վերաբերում է ՄՄ 3839 եւ ՊԱԻ B 11 ձեռագրերում բնագրերի ընդօրինակման ժամանակին, ապա, մեր կարծիքով, ՊԱԻ B 11-ի ընդօրինակութեան նախագաղափար օրինակն աւելի հին լեզուական ձեւեր եւ իմաստային տարբերութեամբներ է ունեցել: Օրինակ՝ ՄՄ 3839 ձեռագրի «գարշելի մեղացն» տարբերակի փոխարէն ՊԱԻ B 11-ում ունենք «քարշել ի մեղացն» ձեւը: Կարծում ենք՝ «գարշելի մեղացն» տարբերակը կարող էր առաջանալ «քարշել ի մեղացն» ձեւից՝ գրչի կողմից չհասկանալու եւ բառանշատումը սխալ կատարելու պատճառով: ՄՄ 3839 ձեռագրում առկայ է նաև յաւելեալ մէկ տող. «Զի՛ «Զոր ակն ո՛չ ետես, եւ ունկն ո՛չ լուա», եւ ի սիրտ մարդոյ ոչ անկաւ՝ զայն է պատրաստել Աստուած արդարոցն», որը բացակայում էր ՊԱԻ B 11 ձեռագրում: Կարծում ենք՝ դա աւելի ուշ շրջանում գրչի յաւելումներից է:

Ստորև ներկայացնում ենք ՊԱԻ B 11 եւ ՄՄ 3839 ձեռագրերի որոշ տարբերութիւններ՝ ներառեալ ուղղագրական ձեւերը.

ՊԱԻ B 11	ՄՄ 3839
1. Մերձեցաւ ժամանակն, յորում լինելոց է ի կատարածի աշխարհի...	1. Մերձեցաւ ժամանակն, յորում լինելոց է կատարած աշխարհի...
2. ...եւ քարշել ի մեղացն հեշտութեան՝ վրիպիցի յայնպիսի բարեաց պարգեւացն խոստացելոցն:	2. ... եւ գարշելի մեղացն հեշտութեան՝ վրիպիցի ի յայնպիսի բարեաց պարգեւացն խոստացելոց:
3. Կարծեմ թե՛ ոչ բան ամենայն բանականաց կարիցէ յանդիման կացուցանել ըզրկումն յայնպիսի երանութեանցն:	3. Կարծեմ թէ՛ եւ ոչ բան ամենայն բանականաց կարիցէ յանդիման կացուցանել զրկումն յայնպիսի երանութեան:
4. ... անբան կենդանիք եւ անշունչք արարածք իմաստս բանի ընդունելին:	4. ... անբան կենդանիք եւ շունչ արարածք իմաստս բանի ընդունելին:
5. Զի՛ «Որ ակն ո՛չ ետես, եւ ունկն ո՛չ լուա»:	5. Զի՛ «Զոր ակն ո՛չ ետես, եւ ունկն ո՛չ

5 Ձեռագրի նկարագրութեան հարցակարգում ՊՐԱԿ կէտը ներառուած չէ, բստ այդմ՝ պրակների պատկեր եւ չունեմք (տե՛ս Юзбашов К. Н., Армянские рукописи в петербургских собраниях, էջ 124):

6 ՊԱԻ B 11 ձեռագրում պրակահամարների յաջորդականությունը դրուած էր այրբեմական կարգով. առկայ պրակներն են՝ Ա-Ոx12 (Ա. 9, Գ, Ե, Զ, Է, Թ, Ն, Ծ 11, Կ 15, Ո 2)+1 (թ. 258)+2 (թ. 272-3): Ա. պրակը ներառում է նաև բ. 1-ից առաջ չթերթակալուած թերթը եւ 1-8 թերթերը, այսպիսով՝ ձեռագրի ընդհանուր թերթերի քանակը հետեւեալն է՝ 273+1: Պրակների մի մասը, ինչպէս տեսնում ենք, կանոնաւոր չէ. առկայ են մէջընդմէջ ընկած թերթեր (սա վերաբերում է ոչ յորոյին, քանի որ կան մաս պրակներ, որոնք չնայեա՞ծ կանոնաւոր՝ 12 թերթ չունեն, սակայն բովանդակութեան ընդհատում չկայ):

7 Նիւրբ գտնել այլ ձեռագրացուցակներում չյաջողուեց:

<p>6. ... եւ տանջանք յաւիտենից ընդ սատանայի ոչ էր սպառնացեալ...</p> <p>7. ... զբրկեալն ի դասակցութենէ սրբոցն եւ անկանիւն յերեսաց Աստուծոյ...</p>	<p>լաւ», եւ ի սիրտ մարդոյ ոչ անկաւ՝ զայն է պատրաստել Աստուած արդարոցն:</p> <p>6. ... եւ տանջեալն յաւիտենից ընդ սատանայի ոչ էր սպառնացեալ...</p> <p>7. ... զբրկեալն ի դասակցութենէ սրբոցն եւ անկանել յերեսացն Աստուծոյ:</p>
--	--

Վերոնշեալ տարբերութիւնները, կարծում ենք, հիմք են տալիս եզրակացնելու, որ թէեւ թէ՛ ՄՄ 3839 ձեռագիրը եւ թէ՛ ՊԱԻ B 11 ձեռագիրը թւագրուում են նոյն՝ ԺԴ դարով⁸, այդուամենայնիւ ՄՄ 3839 ձեռագրի նախագաղափարը եղել է ՊԱԻ B 11 ձեռագրին աւելի մօտ տարբերակ:

Բնագրերը պատրաստել ենք հետեւեալ սկզբունքներով.

1. Բաղաձայնական ուղղագրական երկձեւութիւնները պահել ենք՝ ընդգծելով զրչական ձեւերը: Օրինակ. մագաղաթ/մակաղաթ, անկիւն/անգիւն, ընկեր/ընգեր, վախճան/վաղճան:

2. Անտեսել ենք տողադարձի գաղտնավանկ ը-ն. պահրանել ենք միայն ուղղախօսական ը-ն:

3. Բնագիրն ունի եւ-ի գրութեան ե՛ւ միանիչ, ե՛ւ երկնիչ ձեւեր՝ **և**, **եւ**: Գրիչը բոլոր մեծատառերը գրել էր երկնիչ՝ **Եւ**, իսկ փոքրատառի համար կիրառել էր միայն միանիչ ձեւը՝ **և**, ընդ որում՝ փոքրատառ միանիչ **և**-ը յաճախ կիրառուած էր նաեւ վերջակէտից յետոյ: Բնագրում միայն 3 բառում է փոքրատառը եւ-ը գրուած երկնիչ՝ **բելը**, **հարելը**, **դեւ** (առկայ է նաեւ **դե բառաձեւը**): Մատենաշարի ընդունած կարգի համաձայն բոլորն ընդօրինակել ենք միայն երկնիչ **եւ**-ով: **Օ**-ն եւս ընդօրինակել ենք **աւ**:

4. **Ե** եւ է տառերը թողել ենք բնագրին համապատասխան. գրիչը կիրառել է **եթե** եւ **թե** ձեւերը. դրանք չենք ընդգծել: Առկայ են նաեւ օժանդակ բայերի անցեալի հոգնակի 3-րդ դեմքի, նաեւ անցեալ անկատար ժամանակաձեւի հոգնակի 3-րդ դեմքի **եին**, նաեւ նոյն ժամանակաձեւի հոգնակի 1-ին դեմքում՝ **-եաք** ձեւերը. այդ դէպքերն ընդգծել ենք:

5. Գրիչը **թեւեւ**, **այլեւ**, **նաեւ**, **ընդդէմ** բառերը գրել է նաեւ անջատ գրութեամբ՝ **թե եւ**, **այլ եւ**, **նա եւ**, **ընդ դէմ**: Բոլոր այդ ձեւերը միօրինակացրել ենք՝ գրելով միասին:

6. Գրչական սրբագրութիւնները եւ ուղղումները ծանօթագրել ենք միայն բառի իմաստային փոփոխութեան դէպքում միայն:

7. Աստուած, Հայր, Որդի, Սուրբ Հոգի անունները գրել ենք մեծատառերով:

8. Ուղղանկիւն փակագծերում [ ] վերականգնել ենք ենթադրուող չգրուած տառերը:

9. Բնագիրը կէտադրել ենք արդի կէտադրական կանոններին համապատասխան:

ՅԱՍՄԻԿ ԻՐԻՑԵԱՆ

8 Երկու ձեռագրերի գրիչների յիշատակարաններում էլ քայակայում էր գրչութեան ժամանակի բուականը, ուստի երկուսն էլ մօտաւոր բուագրուել են ԺԴ դարով:

ՏԵԱՌՆ ՆԵՐՍԵՍԻ ԿԼԱՅԵՑԻՈՅ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՒԴՈՒԿՈՍՒԻ] ԱՍԱՅԵԱԼ Ի ՀԱՆԴԵՐՁԵԱԼ ԳԱԼՈՒՍՏՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ¹

1 Մերձեցաւ ժամանակն, յորում լինելոց է ի կատարածի աշխարհի՝ եւ քննութիւն, եւ հատուցումն իւրաքանչիւր գործոց: 2 Եւ արժան է հոգալ ամենայն ումեք, զի պարեսցուք ի բարկութենէն, որ գալոցն է ի վերայ որդւոցն անհաւանութեան: 3 Քանզի յոյժ ողբոց եւ արտասուաց արժանաւոր վարկանիմք զայնպիսի անձինք, որ յայնքան անպատում պարգեւացն յաղագս փոքր վայելից կենացս եւ քարչել ի մեղաց հեշտութեան վրիպիցի յայնպիսի բարեաց պարգեւացն խոստացելոցն: 4 Կարծեմ թե՛ ոչ բան ամենայն բանականաց կարիցէ յանդիման կացուցանել ըզրկումն յայնպիսի երանութեանցն:

5 Եւ զի՞նչ ասեմք, եթե բանականք, ո՞ւր թե եւ ամենայն իսկ անբան կենդանիք եւ անշունչք արարածք իմաստս բանի ընդունելին եւ ի ձայն աղիողորմ աշխարհաց ողբային յաղագս միանձին մեղաւորի, որ հանդերձեալ է զրկիլ յայնպիսի անճառ բարեացն, չէ՛ բաւական: 6 Զի զի՞նչ կարէ ոք բանիւ նշանակել զայնր կենաց, զի. «Որ ակն ո՛չ ետես, եւ ունկն ո՛չ լուաւ»²: 7 Զի թեեւ հրոյ գեհենին՝ ակն ոչ ունեաք, եւ տանջանք յաւիտենից ընդ սատանայի ոչ էր սպառնացեալ բաւական առ ի տանջումն զրկեալն ի դասակցութենէ սրբոցն եւ անկանիլն յերեսաց Աստուծոյ, թող թե՛ եւ ի վերայ բարեացն զրկելոյ զչարչարանս ընդունել, եւ ընդ լուսոյն հեռանալոյ՝ զխաւարն շաւշափելի եւ զանլոյս հրոյն կիզումն: 8 Եւ փոխանակ ընդ հրեշտակս պարակից լինելոյ՝ ընդ գեւսն,

եւ ի նոցուց՝ ղիւացն չարչարելոյ: 9 Եւ փոխանակ ընդ Քրիստոսի յերկինս վերանալոյ՝ ի ստորինս անդրնդոց ընդ սատանայի ի խորս դժոխոցն դատապարտելով յաւիտեան:

10 Զոր թե ոք զստուեր կենացս այսորիկ պարուրեսցէ ի մտաց տեսութենէ եւ բացցէ զաչս հոգւոյն եւ հայեցի ուղիղ մտաւք յաւրն յայն մեծ եւ երեւելի եւ որ ինչ ի նմա հանդերձեալ են՝ աստուածային գործք հրաշից լինել, կարծեմ թե ոչ դադարէր ողբաւք եւ արտասուաւք զամենայն աւուրս ի տուէ եւ ի գիշերի լինել, եւ մերկանալ յամենայն կենաց աշխարհիս եւ քարամք կոծել զկուրծս հանապաղ, եւ սովալլուկ յամենայն փափկութեանց կենցաղոյս միայն, զի այնմ եւեթ արժանի լինիցի կենացն եւ մի զրկիցի ի խոստացեալ բարութեանց սիրելեացն Աստուծոյ:

11 Զի ոչ ոք կարիցէ յանդիման կացուցանել զաւուրն այնորիկ զտիպ եւ զնմանութիւն, զի մեծ է աւրն այն եւ սոսկալի, յորժամ վարագուրն անջրպետութեան, որ ընդ երկին եւ ընդ երկիր հաստատութիւնս այս ի բաց բարձցի սպասաւորացն արքունի՝ գալարելով իբրեւ զմակաղաթ: 12 Եւ հին աւուրցն Հայրն ամենայնի եւ Արարիչն եւ Բանն անքննին, մարմնացեալ Որդին նորա միածին, եւ Հոգին ամենագաւր եւ մշտնջենաւոր ամենասուրբ Երրորդութիւնն իջանէ անհաս եւ անճառելի փառաւք եւ երեւեալ վայելչութեամբ ի վերուստ: 13 Հոսին ընդ նմա եւ դասք հրեղինացն, գունդք զինուորութեանց թագաւորին երկնաւորի, եւ այնքան, մինչ զի թափուր ի հոգեղինաց մնալով երկնից: 14 Քանզի սերովբէքն սլանան սաւառնացեալ թեւաւք զերիս սրբասացութիւն միոյ

1 Աղբիւր. Սանկտ Պետրբուրգ, ՊՍԽ Ե 11, քերթ 154ա-175բ:

2 Ը Կորնթ. Ի 9

Տերութեանն նուագելով, խմբին առ միմեանս քերովբէքն, չորեքկերպեան կենդանիքն կառս յարմարելով, յորում հանգչի Աստուածութիւնն¹⁵: «Աթոռք դնին, եւ հինաւուրցն նստի»՝ ըստ Դանիէլի, եւ «Որդի մարդոյ ընդ ամպս երկնից եկեալ՝ բազմի Հաւր ընդ աջմէ՝ ընդ որս եւ Հոգին անձնաւորութեամբ»¹⁶: 16 Եւ յայնմ մեծի աւուրն ամենասուրբ Երրորդութիւնն, զոր ոչ եին երբեք արարածքս տեսեալ՝ տեսանեն յայտնապէս ամենիքեան:

17 Յայնժամ դասակարգին ըստ իւրաքանչիւր աստիճանի բարձրութեան զաւրքն երկնայինք՝ հրեշտակք, հրեշտակապետք, իշխանութիւնք, պետութիւնք, զաւրութիւնք, տերութիւնք: 18 Ըստ կարգին ընթանան յառաջագոյն հրեշտակաց բազմութիւնքն ընդ չորս անգիւնս աշխարհի փողով մեծաւ՝ առաջի թագաւորին անմահի, եւ ձայն աւետեաց հնչեցուցանեն ամենայն տիեզերաց, մանաւանդ՝ արդարոցն դասուց, որք սպասեցին յուսով զայլըստեան նորա եւ ասեն. «Ահա՛, գա փեսայն երկնաւոր, որում ցանկայիք ի մանկութենէ եւ մաքուր եւ սուրբ պահեցիք զանձինս վասն սիրոյ նորա: 19 Արի՛ք, սիրելիք, ահա՛, եկն թագաւորն փառաց պարգեւել ամենեցուն՝ փոխանակ ճգնութեանց՝ հանգիստ, եւ ընդ աշխատութեանցն՝ ուրախութիւն ի կեանս անմահականս: 20 Արի՛ք, տեսէք, մանկունք առագաստի եւ հարսունք մաքուրք, զանմահ փեսայն Քրիստոս, որում ցանկայիք տեսլեան նորա, եւ եղիք պանտուխտք եւ աւտարք ի վերայ երկրի: 21 Արի՛ք, տեսէք զգեղվայելութեան նորա եւ զփառս Աստուածութեանն, որում բաղձայիք տեսանել զնա: 22 Եկայք, այսուհետեւ ժառանգեցէ՛ք ըզթագ արքայութեան նորա, զոր

իւրաքանչիւր հիւսեաց ինքեան՝ իւրով ճգնութեամբ եւ չարչարանաւք»¹⁷:

23 Յայնժամ յական թաւթափելոյ յառնեն ի մեռելոց ամենայն մարդկային բնութիւնք եւ ժողովին ի հրեշտակաց առ միմեանս եւ սուրբքն ընտրեալք՝ ի միջոյ մեղաւորաց, եւ սլանան որպէս զարծուիս լուսեղէն ամպաւք յաւըս՝ ընդառաջ Քրիստոսի, եւ միանան ընդ փեսային զրկախառ համբուրիւ, որում ցանկային որպէս քաջ սիրելիք՝ երկար ժամանակաւք բաժանեալք եւ ի հանդիպումն գոլով միմեանց, ընդունին այնուհետեւ զփառս եւ զպատիւ առնուն ի նմանէ՝ ըստ իւրաքանչիւր վաստակոց եւ ճգնութեանց:

24 Իսկ ամպարշտաց դասքն եւ մեղաւորացն՝ իբրեւ ազոաւք սեւացեալ առանց թեւոց կամ որպէս մարախ թեւակոտորք՝ կուտեալք ի վերայ միմեանց, այնպէս ծանրութեամբ մեղացն, թրխացեալ գունով ըստ ծանրութեան կապարոյ ի վերայ երկրի անկեալ դնին: 25 Նոյնպէս եւ անհաւատիցն բազմութիւնքն, յորժամ տեսանեն զճառագայթս քրիստոսեան նշանին՝ զխաչն, լուսափայլեալ յարեւելից ըստ ձեւոյ նմանութիւն քառա[ն]կիւն աշխարհի եւ յերկրէ մինչեւ ի հարաւ լայնատարած գոլով՝ ի չորս անկիւնս տիեզերաց, լան եւ կոծին զանձինս իւրեանց եւ արտասուս անժամս եւ անաւզուտս հեղուն, զի ոչ հաւատացին գալստեան Որդւոյն Աստուծոյ եւ ոչ երկրպագեցին փրկական խաչի նորա ի կեանս յայսմիկ, այլ մանաւանդ հայհոյեցին զնշան տերունական եւ զանճառ տնաւրէնութիւն բանին Աստուծոյ, որոց ա[յ]նպիսեանցն բերանքն անիծիւք եւ դառնութեամբ լցեալ կարկին, եւ վայ, եւ եղուկ կարգան անձանց իւրեանց:

26 Յայնժամ ատեան զատաստանին ուղղին, եւ հրաշիցն ասացեալ դպրու-

¹⁵ Տէ՛ս Յայթ. Գ. 6-10
¹⁶ Հմմտ. Գ. 1-13

¹⁷ Հմմտ. Մատթ. ԻԿ: 34

թիւնքն բանին եւ որդւոյ տա զդատաստան, որպէս ասաց Տէրն. «Եթե հայր ոչ զոք դատի, այլ զամենայն դատաստան ետ որդւոյ իւրոյ»², եւ գան առաջի նորա բաւանդակ ամենայն մարդկային ազգ յառաջնաստեղծ մարդոյն Ադամայ՝ մինչեւ ի վերջին ծնեալն: 27 Եւ բաժանէ զարդարս եւ զմեղաւորսն հատանող բանիւ ի միմեանց: 28 «Կացուցանէ զարդարոցն դասն, իբրեւ զաւղիս ընդ աջմէ, եւ զմեղաւորսն յաջծեաց նմանութիւն՝ ընդ ահեկէ»³: 29 Եւ սատանայ զիււաւքն իւրովք, այսինքն՝ ապստամբ վիշապն ածի ի հրեշտակաց կապեալ առաջի նորա:

30 Յայնժամ անաչառ դատաստան առնէ համառաւտ վճռաւ ամենայն մարդկային բնութեանս, եւ ամենայն ոք, զմեզս զոր եւ գործեալ իցէ եւ ոչ խոստովանութեամբ եւ զղջմամբ ապաշխարեալ իցէ աստ, իբրեւ գրեալ ի մագաղաթի, այնպէս յայտն ի առաջի աչաց իւրոց տեսանէ: 31 Եթե խորհրդով իցէ մեղուցեալ եւ եթե բանիւ եւ գործով՝ ընդ նմին եւ վճիռ դատաստանի իւրոյ, եթե զինչ պատիժս վասն այսինչ յանցանաց կրեսցէ, եւ կամ յորում տեղւոջ դատապարտեալ երթիցէ, ամենայն որպէս գրով հաստատեալ լինի ի յիշատակարան սրտի նորա:

32 Զի այլ են տանջանք եւ տեղի պատուհասի անհաւատիցն, որ ոչ ծանեան ընաւ զՔրիստոս, եւ այնոցիկ, որ լուան եւ ոչ հաւատացին, եւ այլ այնոցիկ, որ հաւատացին Քրիստոս, բայց գործաւք իրեանց ուրացեալք եղեն, եւ մեղաւք եւ անաւրէնութեամբ անցուցին զկեանս իրեանց: 33 Այլեւ մեղաւորացն յոյժ է զանազանութիւն եւ տեղի տանջանաց, զի այլ է պատիժ սպանողացն զորքս եւ զաղբատս, զի պահանջէ ի նոցանէ զրկանսն,

իբրեւ ոչ ունիցին հատուցանել, եթե լինիցի ինչ մասն բարեաց գործոց ի նոսա, առեալ զայն՝ տացեն զայն զրկելոցն, եւ եթե այնու ոչ վճարեսցի՝ ի հաւատոցն եւ ի մկրտութեան շնորհացն մերկ եւ կողուպուտ կացուցանիցեն զայնպիսիսն:

34 Ապա այլով արինակաւ՝ տանջին շնացողք եւ պոռնիկք, որք զտաճար Աստուծոյ ապականեցին, եւ այլ են տանջանք չարագործացն եւ պղծոցն, եւ կախարդաց, եւ աղանդաւորաց, եւ որք ի պէս պէս իսկ եւ յայլընդակ գործս սատանայական չարեաց անկեալք են, եւ այլ է փափկացելոցն, եւ արբեցողացն, եւ որովայնամուղիցն տեղի, եւ այլ՝ ստոցն եւ սուտ երդմանցն, եւ սուտ վկայիցն, եւ բամբասողացն, եւ տրտնջողացն պատիժն, եւ այլ՝ ծուլացելոցն եւ հեղգացելոցն յաղաւթից եւ պահոց, եւ յայլ՝ բարեգործութեանց: 35 Եւ ի վերայ ամենայնի նոր արինակ իմն եւ անհնարին տանջանք, քան զամենայն մեղաւորաց՝ այնոցիկ է պատրաստեալ, որք անարժանութեամբ մատուցանեն զսուրբ պատարագն քահանայքն, եւ կամ որ հաղորդին անարժանութեամբ ժողովրդականք: 36 Այնպիսիքն ընդ խաչա//⁴: 37 //տակոց իւրեանց:

38 Զի որպէս մեղաւորացն այլանմանն տանջանքն ի միմեանց, այսպէս եւ արդարոցն՝ պէս պէս են եւ հատուցմունքն բարեաց՝ ըստ գործոց եւ քրտացն, զի այլ է պատիւ եւ փառք առաքելոցն, եւ այլ՝ մարգարեիցն սրբոց, եւ այլ՝ հայրապետացն ուղղափառաց, եւ այլ՝ մարտիրոսացն դասուց, եւ այլ՝ կուսանացն մաքրեցելոցն, եւ այլ՝ արինաւոր ամուսնացելոցն ողջախոհից, եւ այլ՝ այնոցիկ, որք արինաւքն արդարացան յառաջ, քան

¹ Յովհ. Ի 22

² Հմմտ. Մատթ. Ի 15 33

¹ արինակով ուղղ. արինակաւ

² Թերթեր 159-ի եւ 160-ի միջեւ 1 բերր ընկած. բովանդակութիւնը բերի:

ըզմարմնանայն եւ զգալուստն Քրիստոսի եւ այլք, որ յետ գալստեան նորա աւագանին սրբութեամբ եղեն շնորհաւք որդիք Աստուծոյ:

39 Բայց նախ եւ առաջին՝ զկուսանսն զարդարէ գեղեցկազան պատմուճանաւ եւ բազմագունեան պսակաւն ի ձեւ ի զարդ հարսնութեան երկնաւոր փեսային, որք ընդ կուսին Մարիամու Աստուածածնին պսակեցին՝ զասակցելով նմին յերկնային խորանսն: 40 Բայց այժմ գերագոյն դասու եւ փառաց ոչ վայրապար կուսանքն պատահեցին, այլ որք բոլորովին զհոգի եւ զմիտս եւ զմարմին անարատ պահեցին ոչ յախտաւոր ցանկութեանց միայն, յորմէ յիմար կուսանքն՝ եին մաքուր, այլ ամենայն վատթար խորհրդոց եւ ի հայեցուածոց աչաց, եւ ի բանից եւ ի գործոց միշտ յաւրէնս Աստուծոյ խորհելով ի տուէ եւ ի դիշերի:

41 Իսկ մարտիրոսացն պսակք կարմրագոյն լուսով փայլեն, զգոյնս արեանց հեղլոյ՝ ի գլուխս իւրեանց բարձելով, զի յայտնի լիցին երկնաւորաց եւ երկրաւորաց, թե սոքա են, որ ետուն զանձինս իւրեանց ի մահ եւ ի հեղումն արեան վասն իւրեանց եւ Արարչին:

42 Իսկ վասն առաքելոցն զի՞նչ պարտ է ասել, որ նման նմայ լինելոց են ըստ Յովհաննու ձայնին, եւ կամ վասն մարգարէիցն, որ են դասակիցք նոցունց, եւ վասն ճշմարիտ հայրապետացն եւ քահանայիցն, որք իւրաքանչիւր ոք զառ յինքենէ ուղղել ասէ համարձակութեամբ. «Ահա ասիկ, ես եւ մանկունք իմ, զորս ետուր ինձ Աստուած¹»^բ, որ եւ «ընդունին զանթառամ պսակն ի ձեռանէ Տեառն»^գ:

43 Իսկ հովիւք ծոյլք ոչ ունին համարձակութիւն ասելոյ զայս, քանզի ոչ զմոլորեալսն² դարձուցին եւ ոչ զթիւրեալսն ուղղեցին, այլ ազահութեամբ եւ արծաթսիրութեամբ վարեցան այնու, այլ այնպիսիքն ծառայք չարք եւ վատ անուանել ի Տե[ա]ռնէ, ընդ մէջն կտրին եւ ընդ անհաւատսն դատապարտեցին³: 44 Քանզի յոյժ սոսկալի եւ քստմնելի այս է, զի ամենայն ոք ի սրբոցն, ըզբանսն, զոր խաւսեցան յաշխարհի եւ գրով աւանդեցին մարդկան՝ յառաջ բերեալ յատենի անդ յանդիման կացուցանելն ընդգէմ մեր:

45 Նախ եւ առաջին՝ Տէրն մեր, զոր խաւսեցաւ յԱւետարանին, եւ առաքեալքն եւ մարգարէքն եւ վարդապետք եկեղեցոյ եւ զոր գտանին ի մարդկանէ, որք պահեցին անարատ զգրեալսն ի նոցանէ այնպիսեացն եւ զխոստումն անսուտ պարգեւէ, զոր խոստացաւ յառաջագոյն գրովք սրբովք սիրելեաց իւրոց:

46 Իսկ որք արհամարհեցին զպատուիրանս նորա, որ ի գիրս սուրբս գրեալ է, նոքաւք իսկ բանիւք նոցա դատապարտէ զնոսա: 47 Որպէս եւ Տէրն ասաց. «Ես ոչ զոք դատեմ, այլ բանն, զոր խաւսեցայ՝ նա դատէ զնոսա յաւուրն յետնումն»^է, եւ ոչ միայն բանքն, այլեւ հրեշտակք, որ պահապանք եղեն մարդկեղէն բնութեանս, ամբաստանեն զմեղաւորաց առաջի Աստուծոյ, քանզի իւրաքանչիւր անձին մարդոյ հրեշտակք կարդեալ է պահապան յԱրարչէն ի ծնընդենէ մինչ ի ցվախճան:

48 Եւ յորժամ մեռանի մարդն, նոյն պահապան հրեշտակն առնէ զհոգի նորա, եթե արդար իցէ եւ սուրբ՝ խնդութեամբ մեծաւ, եւ եթե մեղաւոր՝ տրտմութեամբ եւ զայրացմամբ աւանդել, եւ պահէ զնա ի տեղ-

ա՝ Տէ՛ս Մատթ. ԻԿ 1-13
1 Բնագրում՝ ածի, ուղղել եմք ըստ Աստուածաշնչի բնագրի:
բ՝ Հմմտ. Լեո. Ը 18. Կ: Էբ. Ի 13
գ՝ Հմմտ. Ը Պէբբ. Կ 4

2 Բնագրում՝ զմոլորեալսն:
բ՝ Տէ՛ս Մատթ. ԻԿ 47-51
է՝ Գնչ. ԺԻ 48

ւոջ, ուր կամք են Աստուծոյ մինչեւ ի գալստեան եւ յարութեան աւրն: 49 Նոյն հրեշտակն՝ հանդերձ պահպանեալ հոգւովն, սլանա ի վերուստ եւ գա միացուցանէ զհոգին հրամանաւն Աստուծոյ ընդ յարուցեալ մարմնոյն, եւ ածէ վաղվաղակի առաջի ատենին Քրիստոսի: 50 Եթե արդար հանդիպեսցի՝ մեծաւ գոհութեամբ գոհութիւն մատուցանէ առաջի Տեառն, եթե այս հոգի ուրախ արար զիս ի կեանս իւրում եւ յիշեցուցանէ նմա գամենայն արդարութիւնս իւր, զոր գործեալ իցէ նորա, ե՛ւ զտեղիսն, ե՛ւ զժամանակսն: 51 Եթե աղաւթս մատոյց ջերմեռանդն սրտիւ եւ արտասուաւք, եւ եթե պահս պնդութեան ի կերակրոց եւ յրմպելեաց, եւ եթե ողորմածութիւնս առ աղքատս կարատեալսն, եւ թե այլ ինչ մասունս բարեգործութեանց, զի գամենայն ինչ, զոր գործ գործեմք՝ մերձաւոր տեսող եւ բարի հրեշտակն է:

52 Իսկ եթե մեղաւոր եւ ամպարիշտ լինիցի՝ յոյժ գարովին, եւ ամբաստանութեան բանս գնմանէ խաւսեսցի հրեշտակն, թե այս անձն մեղաւք եւ անաւրէնութեամբ վարեաց զկեանս իւր, եւ տրտմութեամբ միշտ լցեալ լինեի առ սմա կալով: 53 Դնէ առաջի աչաց նորա զգործսն չարաչար եւ զբանս պղծալից, զոր խաւսեցաւ, եթե յորո՞ւմ տեղւոջ կամ յորո՞ւմ ժամանակի արարեալ իցէ, զի մի ուր աստ կայցէ, թե ո՛չ գիտեմ: 54 Այլ եւ զբեր նախախնամութիւն¹ Աստուծոյ, զոր ցուցեալ է առ նա, եւ նա ապերախտ գտաւ յամենայնի, եւ այս ամենայն լինի, զի յամենայնի արդար գտանին դատաստանքն Աստուծոյ, եւ մի՛ կարասցէ հակառակորդն ասել, եթե աչառանաւք ինչ եղեւ, այլ ի վերայ այսոցիկ յոյժ զարհուրելի եւ երկիւղ ահագին կա ե՛ւ լալոյ, ե՛ւ արտասուաց արժանաւոր: 55 Քան-

զի իբրեւ դատապարտին մեղաւորքն եւ դիւաց գունդն խաւսին, քանզի բազում լինին նոքա, որք ընդ սատանայի են, քան զարդարոցն դասքն, որ ընդ Քրիստոսի:

56 Ապա՝ յայնժամ համարձակութիւն տա Քրիստոս սատանայի վասն յանդիմանութեան իւրոյ՝ ասելով ընդդէմ Տեառն. «Եթե դու արարեր զսոսա ի սկզբանէ, եւ չարչարեցար վասն սոցա եւ խաչեցար, եւ թաղեցար, եւ եղբայրս անուանեցեր, եւ ժառանգորդ խոստացար լինել արքայութեան քում, զհետ քո՝ ո՛չ եկին, եւ ո՛չ լուան պատուիրանաց քոց, բայց ի սակաւուդ, որ են ընդ քեզ, իսկ ես ոչ խոստացա սոցա, այլ եւ բեր չարիս գտեալ են սոքա յինէն, քանզի անմահ եին ի դրախտին անդ, եւ մահկանացու արարի զսոսա խաբէութեամբ, ի լուսոյ՝ զխաւարն փոխանակեցի լինել սոցա, եւ յանապականութենէ՝ ապականացուս, եւ իմ՝ ո՛չ խաչեալ վասն սոցա եւ ո՛չ թաղեալ, եւ ոչ բարիս ինչ խոստացեալ, եւ զչարչարեալն ընդ իս, եւ զտանջանսն յաւիտենից, եւ, ահաւասիկ, զհետ իմ բազումք եկին, քան ընդ քո»:² 57 Եւ այսպիսի մեծաբանութեամբ բարբառի չարն՝ ընդդիմաբանելով ընդ Տեառն յաղագս չարեաց մերոց:

58 Ավա՛ղ, թշնամանացս՝ մանաւանդ քան զգեհնին տանջելն եւ առաւել են այս տանջանքս մեզ՝ թշնամւոյն Քրիստոսի նիւթ լինել ծուլութեամբ մերով, հայհոյել զԱրարիչն եւ զՏէրն վասն մեր: 59 Եւ իբրեւ նա այսպիսի իմն մեծաբանելով բարբառի ընդդէմ Աստուծոյ, նոյն ժամայն յառաջ մատուցեալ սրբոցն դասքն եւ ճգնաւորացն՝ խնդրեն վասն բազմադիմի չարչարանացն եւ նեղութեանցն, զոր կրեցին ի նմանէ յաշխարհի իրաւունս՝ յարդար դատաւորէն վասն նորա:

1 Գախախնամոցն ուղղ. Գախախնամութիւն

2 Լճճ. 33-բ՝ 6-11

60 Յայնժամ մինչ կան երկաքանչիւր կողմանքն առաջի նորա գողութեամբ՝ վճիռ ահագին սոսկալի հնչէ յաստուածային բերանոյ անտի՝ ասելով ընդդէմ ձախակողմեան դասուն. «Երթայք յինէն անիծեալք ի հուրն յաւիտենից, զոր պատրաստեալ եմ սատանայի եւ հրեշտակաց նորա, զի ես ձեզ զկեանսն յաւիտենից պատրաստեցի եւ ընդ իս լինել յաւիտեան, եւ դուք զիս արհամարհեցիք եւ զպատուիրանս իմ, եւ զհետ սպանողին ձերոյ ընթացայք եւ զնորին կամսն կատարեցիք: 61 Արդ, որովհետեւ զնա սիրեցիք առաւել քան զիս, եւ յինէն փախեաք եւ զհետ նորա չոգայք, ընդ նմին՝ ընդ սիրելոյն ձեր երթայք ժառանգեցէք զնոցայ տանջանս, զոր պատրաստեալ եմ»:

62 Ապա եւ նոյն ժամայն ընդ աստուածային բարբառոյն գետ հրոյ յորդեալ ելանէ յաթոռոյ փառաց Աստուածութեանն, եւ իրրու զխու գաղծեալ առաջի յորդութեան ջուրց, այնպէս առաւել տանի գանհաւատսն եւ զամպարիշտն, եւ զմեղաւորսն ընդ սատանայի ի խաւարն արտաքին, ուր լալ աչաց եւ կրճել ատամանցն:

63 Այդ եւ հրեշտակք եւս մղեն, արկանեն զնոսա ի Հրատն մթին բորբոքեալ բոցոյն:

64 Քանզի եւ հրեշտակք, որ մարդասէրք են, այժմ ի բարկութիւն շարժին, յայնժամ եւ զի՞նչ է պատճառ ի բարկութիւն շարժելոյ զնոսա, այն, զի Տէրն իւրեանց բարկացեալ սրտամտութեամբ ի վերայ որդոցն անհաւանութեան: 65 Նոյնպէս եւ սուրբքն, որ աստ ողորմած են եւ բարեխաւսք, անդ՝ եւ ոչ բնաւ, քանզի փակի դուռն ողորմութեան ընդդէմ մեղաւորաց:

66 Այդ եւ ուրախանան արդարքն եւ ոտնահար լինին ի վերայ կորստեան սատանայի եւ կամարարաց նորա՝ ըստ մար-

գարեին, որ ասէ, թե. «Ուրախ եղիցի արդարն, յորժամ տեսցէ զհատուցումն իւր եւ զձեռս իւր լուսացէ յարեան մեղաւորաց»⁴:

67 Այդ անդ՝ է ողբումն եւ լալումն, եւ աշխարումն յոյժ ի միջի մեղաւորաց, եւ կոծումն անաւգուտ, եւ կրճումն ատամանց:

68 Յայնժամ կատարի տերունական հրամանն առ նոսա, որ վա՛յ տա այնոցիկ, որ աստէն փափկութեամբ եւ արբեցութեամբ եւ մարմնոյ ուրախութեամբ անցուցին զկեանս իւրեանց՝ ասելով. «Վա՛յ ձեզ մեծատանց, զի ընկալայք զմխիթարութիւն ձեր: 69 Վա՛յ ձեզ, որ յագեալդ էք, զի քաղցիցիք յաստուածային կերակրոյ անտի արդարոցն: 70 Վա՛յ ձեզ, որ ծիծաղիքդ եւ ուրախանայք, զի լացլիք եւ ողբաալիք յաւիտեան»⁵, եւ այն իսկ են կարի աղէտք մեղաւորացն, զի անմխիթար ունին զսուքն իւրեանց: 71 Քանզի ոչ է որպէս այժմս, որ յորժամ ոք ի նեղութիւն անկանի, եւ ի ցաւս չարչարանաց՝ միւս ընդերն՝ եկեալ մերձ մխիթարէ զնա եւ սփոփէ, այլ՝ տանջանք, ոչ այսպէս, այլ անդ իւրաքանչիւր ոք զինքն միայն գիտէ ի տանջանսն, զի խաւարն շաւշափելի ծածկէ զտեսութիւն աչացն թեեւ ունիցի, այլ յաղագս սաստկութեան տանջանացն ամենայն ոք զիւր ցաւոցն կըսկիծ միայն հոգա, եւ ոչ՝ զընկերին:

72 Այլ ոչ ամենեքեան ի միում վայրի մեղաւորացն դասք եւ ոչ միով աւրինակաւ տանջին, այլ զանազան եւ պէս պէս, եւ յայլ եւ յայլ տեղիս, որպէս վերագոյն ասացաք, զի որպէս ի տանջաւր երկնաւորի աւթեւանք լուսոյ բազումք են, նոյնպէս եւ սատանայի ի դժոխս տանջանաւորնք խաւարի անթիւք են, զի յոյժ մերձաւորագոյնքն սատանայի եւ արբա-

⁴ Հմմտ. Մատթ. ԻԵ 41-46
⁵ Հմմտ. Մատթ. Ը 12

⁴ Սաղմ. ԵԷԼ 11
⁵ Պատմ. Գ 24-25
 1 ընկերն ուղղ. ընկերն

նեակք նորա կռապաշտիցն դասքն են, մանաւանդ՝ թագաւորք նոցա եւ իշխանք, որ զսուրբան չարչարեցին, ընդ նմին ընդ սատանայի ի բուն ստորին յատակս դժոխոց դատապարտեսցին՝ Հանդերձ գիււաւք եւ կախարդաւք եւ նոցին նմանաւք:

73 Ապա եւս առաւել եւ նոքա, որ ժպրհեցան եւ զանզուգական անունն Աստուծոյ ի վերայ անձանց եղին եւ մոլորեցուցին զմարդիկք յերկրպագութիւն իւրեանց, ընդ նոսին եւ անհաւատիցն դասք:

74 Իսկ այնոքիկ, որք մեղաւք միայն ելին ի յաշխարհէս եւ զհաւատոյն դաւանութիւնն ունիցին յանձինս, նոքա ըստ ծանրութեան թեթեւութեան մեղացն կրեացեն եւ զտանջանսն: 75 Ոմանք հրով տանջեսցին անշիջանելեալ՝ որպէս մեծատունն այն, զի եւ նայ աստուածապաշտ էր, եւ զործս աստուածապաշտի ոչ ունէր: 76 Եւ ոմանք լոկ խաւար առանց հրոյ, կէսք՝ յարտաքին խաւարն, եւ ոմանք՝ ի ներքին: 77 Եւ այլք ի տարտարոսքն անկեալք, եւ կէսքն՝ ի գուրն խաւարին: 78 Ոմանք թաղեալք թանձրամած խաւարաւ բոլոր անձամբն իբրեւ կպրով, եւ այլք՝ ի նոյն խաւարն, բայց ծանծաղագոյն, քան զընդերն: 79 Ոմանք անբուն որդանցն մատնել իբրեւ աւձից, որք սնանին ի մէջ հրոյն՝ որպէս ձուկն ի ջուրն, եւ ուտեն զմարմին մեղաւորաց անծախապէս՝ որպէս չար գագանք, եւ կէսք՝ բանտից եւ կապանաց միայն մատնին:

80 Իսկ որ լեզուով մեղանչեն Աստուծոյ ստութեամբ կամ սուտ վկայութեամբ, կամ զրպարտութեամբ զընդերս, կամ երդմնահարութեամբ, կամ անասնախառ յիշոցիւք, կամ գուսանական երգով, կամ խեղկատակութեամբ, կամ այլով բանիւք բերանոյ, որով բարկանա Աստուած, այն-

պիսիքն ընդ այնմ լեզուոյ, որով մեղաւ կախի ի մէջ հրոյ բորբոքելոյ եւ տանջի յաւիտենական, եւ հանդիպի ոմանց՝ դարձեալ ոչ ի փառս լինել եւ ոչ ի տանջանս, վասն զի ոչ արարին մեղս եւ ոչ գործեցին զարդարութիւն, այլ որպէս միջոցն իմն եղեալ տանջանացն եւ փառացն, եւ այս յոլովագոյն անհաւատիցն պատահեսցին:

81 Անմեղ ծնեալ մանկունքն, որքան ինչ վախճանեսցին, եւ եթե բարի գործ ի նոսին գտցի՝ ոչ տանջին, վասն զի ոչ մեղան եւ ոչ փառս ընդունին, քանզի ոչ զգեցան ըզլոյս աւազանին, զի դատաստանն Աստուծոյ արդար են եւ ուղիղ: 82 Բայց ի վերայ այսր ամենայնի՝ յոյժ եւ ցաւագին կիրք տանջանաց այս են մեղաւորացն, զի զսատանայ եւ զգեւսն բնակակից ունին ընդ ինքեանս միշտ, յորմէ սոսկան եւ զարհուրին եւ զողան ի նոցա չար տեսութենէն, եւ յիրաւի իսկ: 83 Զի թե այժմ աստուածային նշանն եւ սուրբք ամենայն ի միջի մերում են եւ գիտեմք, զի առանց նորա հրամանացն ոչ կարէ մտանել յոք, մի ոմն ի մէջ բազմութեան մարդկան ըմբռնէ եւ լըլկէ եւ փրփրեցուցանէ եւ այլայլէ զկերպարանսն, զիտեմք, եթե ո՞րքան երկեւղ եւ զարհուրումն կրեն մերձակա տեսաւղք, ապա ո՞րչափ եւս յայնժամ ունին կրել թշուառականքն եւ ահ եւ զողումն եւ պակուցումն ի նորին դժնեա եւ չար տեսութենէն, մինչ Աստուծոյ ի ձեռաց թողեալ եւ սրբոց աւգնականութիւն բարձեալ եւ յիշատակ սուրբ ի մտաց մոռացեալ, ըստ այնմ, որ ասէ մարգարէն. «Մի՞թե ի դժոխս խոստովան առնիցեն ասքեզ, կամ ճանաչիցի ի խաւարի զսքանչելիս քո»^բ:

84 Եւ արդ՝ այսքան բազմադիմի եւ բերբ, քան զսոյն տանջանք, քանի՞ արդեաւք ժամանակաց շրջագայութեամբ

^ա ՏԵՆՈՐԱԼԻ Ժ 17-22

^բ ՀԵՆՐԻԿ ԵՄԻՆ 18

չափիցի՝ հարիւր ամաւք, կամ հազար, կամ բեր, կամ հարիւր եւս հազար, եւ ո՛չ երբեք:

85 Այլ թեեւ յառաջին աւրէ անտի արարչութեան մինչ ի վերջին աւր կատարածին թուէր ոք, եւ որքան ի միջոցի անդ է. հազար ամացս, հոսեալ են ի վերուստ յերկնից շիտք անձրեւաց եւ տաղտարափ ձեան, եւ ոլոռունք կարկտի, եւ ըստ իւրաքանչիւր համարոյ սոցա՝ մի մի ամ տանջին մեղաւորքն ի գեհենի, եւ յետ այնորիկ ազատեին ի տանջանացն՝ երանելիք եին:

86 Քանզի սոցա կատարած գոյ, որ թեպէտ եւ անթվելիք կարծին, բայց այնմ ոչ եւս:

87 Քանզի յաւիտենական անուամբն երարձ Արարիչն զամենայն թիւ եւ զհամար ի յաւիտենիցն՝ ասելով. «Երթա՛յք ի հուրն», որ լուծանէ, այս անուն զորքանութիւն եւ զչափ թվոցն, եւ յայտ առնէ, թե որպէս Աստուած անվաղձան է, զի յաւիտենական է: 88 Այսպէս եւ նոքա ընդ նմին յերկրաձգին ընդ Աստուծոյ անմահութեամբն, եւ անապական եւ անմահ մարմնով եւ հոգևով՝ ի մահն յաւիտենական մնալով:

89 Եւ իբրեւ զայս ամենայն, զոր կարճառաւտիւ ասացաք, եւ այլ բերս, քան զսոյնս, հանդիպին հատուցմունք չարեաց, եւ խորխորատ կորստեան ձախակողմեան դասուն, եւ մաքրի երկիր ամենայն ի ձեռն յորդահոսան եւ հրեղէն գետոյն, որ տանի զմեղաւորսն եւ զգեւսն ի յանդունդս եւ սրբի երկիր ի պղծութենէ մեղաց եւ ի հնութենէ ապականութեան իւրոյ՝ ըստ պաւղոսեան բանին, որ ասէ. «Եթե եւ նոյնիսկ անշունչ արարածք հեծեն եւ երկնն մինչեւ ցայժմ՝ անկնկալեալք, զի ազատեսցին ի ծառայութենէ ապականութեան փառաց որդւոյն Աստուծոյ»⁷:

90 Յայնժամ լցցի մարգարէութիւնն Դաւթի, այն՝ զի ասէ. «Պակասեցին մեղաւորք յերկրէ եւ ամպարիչտք մի եւս գտցի ի սմայ»⁸, եւ թե. «Ուրախ եղիցի Տէրդ յարարածս իւր»⁹, զի այլ ոչ եւս տրտմեսցի վասն չարեաց մարդկան, որպէս երբեմն զի ասէր, եթե. «Զի զըղջացայ, զի ես արարի զմարդն»¹⁰: 91 Եւ դարձեալ, եթե. «Աղաղակ սողովմացւոց եւ գոմորացւոց ել յերկինս, եւ դարձեալ բարկացուցին զիս ի գործս իւրեանց»¹¹: 92 Եւ բարկացաւ սրտմտութեամբ Տէր ի վերայ ժողովրդեան իւր:

93 Քանզի ո՛չ այլ աւձ պատրիչ, ո՛չ կին խարաւղ եւ ո՛չ սատանայ զաւրացեալ ի նոսա, այլ արդարութիւն եւ սրբութիւն եւ ուրախութիւն ի Հոգին Սուրբ եւ հարթայատակ դաշտածեւ փոփոխի երկիր: 94 Զուարթանա երկիր նորոգելով՝ իբրեւ ըզդրախտ Աստուծոյ զանազան գեղեցկութեամբ, եւ բառնին անէծք, որ վասն նախահաւրն Աղամայ փուշ եւ տատասկ հրամայեցաւ բուսանել, եւ փոխանակ փշոյն ծաղիկս վայելուչս եւ ծառս լուսասաղարթս բուսուցանէ անմահական եւ անապականաբար ունելով զպտուղս, ոչ աւղոց դառնութիւն եւ տարերց շրջագայութիւն, որ ի ձեռն լուսաւորացդ բերմանց, զի դադարումն իւրաքանչիւր ոք առցէ յիւրոցն սպասաւորութենէ:

95 Քանզի ոչ ոք կարաւտանայ այսոցիկ լուսաւորութեանց, որք եւ խաւարանան իսկ յայնժամ ոչ յիւրեանց լուսոյ, որք եւ առաւել լուսաւորին, զի նորոգիլ ասէ եւ նոցա: 96 Այլեւ վասն առաւելութեան լուսոցն եղելոցն, զի թե միոյ փոքու արդարոյ լոյս է՝ պատիկ, քան զարեգակն գեղեցիկ, ապա քանի՞ բիւր բելրոց ծագեն

⁷ Հմմտ. Մատթ. ԻԵ 41
⁸ Հմմտ. Հւոմ. Բ՝ 22

⁹ Տէ՛. Ստղ. ՃԳ 35
¹⁰ Տէ՛. Ստղ. ՃԳ 31
¹¹ Հմմտ. Իսնդ. 9 6
¹² Հմմտ. Իսնդ. ԺԲ 20

արեգակունք յայնժամ եւ զարդարոցն է ասել, կամ զանմարմնոցն հրեշտակացն լուսոյ, կամ զհրեղէն երկնիցն վերնոյ, որ աստանաւր փայլեն ճառագայթիւք՝ ի բառնալ ջրայարկ կամարացն հաստատութիւնն, ուր Երրորդութեանն առաջնոյ լուսոյ ճառագայթք հեղեալ ի ստորեւ, զի զամենեսեան զլուսաւորսն նսեմացուցանէ ըզկարծեցեալ ճաճանչս ճառագայթից եւ զարդարոցն բազմապատիկ լոյսն յինքեան միացուցանէ յիսկապէս լուսաւորութիւնն, եւ լինի նոքաւք մի՝ իբրեւ գլուխ միաւորելով զանգամս եկեղեցւոյ մարմնոյ իւրոյ ընդ ինքեանս:

97 Եւ յերիս բաժանի մասունս տեղի կայանից սրբոց Աստուծոյ ի միմեանց ըստ չափոյ եւ մաքրութեան իւրաքանչիւր ումեք, որպէս առակաւոր բան եցոյց Տէրն ի սերմանեացն առակի, զի. «Երեսնաւոր ասաց լինել զայսմն աշխարհի զվայելումն փոքոյ արդարոցն, եւ վաթսնաւոր՝ ըզդրախտին վայելչութիւնն, ուստի անկաւ նախահայրն»⁷: 98 Իսկ հարեւրաւ, որ զեւս վեհագոյն նոր երկնից ասի արքայութիւն, այնուհետեւ համբառնայ նովին փառաւքն, ուստի էջ դասիւք հրեշտակաց եւ կոչէ աստուածային բարբառովն ըզդասս հոգեղինացն վերանալ ընդ ինքեան՝ ասելով. «Եկայք, աւրհնեալք Հաւր իմոյ, ժառանգեցէք պատրաստեալ ձեզ ի սկզբանէ աշխարհի զարքայութիւն»⁸ ըստ անսուտ խոստման իւրոյ, զոր ասաց, եթե. «Դարձեալ զամ եւ առնում զձեզ առ իս»⁹:

99 Յայնժամ ընտրեալքն եւ գերապայծառքն, որք հարիւրաւոր գործեցին յանձինս զսերմանել արդարութիւն, մանաւանդ՝ իմաստուն անուանե[ա]լ կուսանք¹⁰, այսինքն՝ սուրբ եւ մաքուր հարսունքն ընդ

նմա վերանան լուսափայլ ամպաւք եւ անցանեն գերագոյն հաստատութեանս, եւ ջրեղէն խորանացն, եւ իննեայ զասեան հրեշտակացն, անմարմնական կայենիցն, եւ մտանեն ընդ փեսային յառագաստ «ի վերինն Երուսաղէմ՝ ի վեր, քան զհրեղէն երկինն վերին, ի լեառն Սիովն, ի քաղաքն Աստուծոյ կենդանոյ, ի մայրն»¹¹ ասացեալ Պաւղոսի¹², եւ նմանեաց նորա, որ են ոգիք կատարեալք անդրանկաց գրելոցն յերկինս, յայն քաղաքն, զոր ետես Յոհաննէս աւետարանիչն: 100 Ոչ որպէս են տեսանել ուրուք, կամ բանիւ նշանակեալ զանճառելին զայն վայր, այլ որպէս կարողութիւն է մարդոյ տեսանել եւ իմանալ, եւ ի դէմս ածել լսաւղաց մարմնական եւ թանճր ձեւով: 101 Զի պատմէ զայնմ քաղաքէն. «Ունել զրունս երկայն, որք են առաքելոցն դասք, եւ իւրաքանչիւր դուռն ի միոյ մարգարտի յարդարել՝ ցուցանելով զկարծութիւն հոգւոց եւ զմաքրութիւն նոցա: 102 Եւ հիմունք քաղաքին յերկոտասան ականց, ըստ վակասին Ահարովնի¹³, ընդելուզել ըստ երկոտասան ցեղիցն Իսրայիլի, եւ որ ի նմա ընտրեալք եւ մարգարէք, եւ պարիսպ եւ պատուար ի յոսկոյ սրբոյ, որ են ոգիք մաքուր յամենայն ազգաց ընտրելոցն Աստուծոյ: 103 Իսկ յախճապակի սառնակերպի նմանութեան ական բեր պլլաւրեղի, որ է յատուկ անմեղացն եւ պարզագունիցն, եւ տղայացելոցն ի Քրիստոս անձինք, եւ բնակիչ քաղաքին ամենայն սուրբք՝ ի նմանութիւն արեւու առաւառտուն ծագելոյ: 104 Իսկ կերակուր նոցա ոչ այլ ինչ, այլ գառն երկնաւոր, որ եբարձ զմեզս աշխարհի, որ է անապական եւ աստուածային բանին հաղորդութիւնն»¹⁴: 105 Վարդապետելով միշտ եւ ուսուցանելով իւրոց սիրե-

⁷ Հմմտ. Մատթ. ԺԳ՝ 8

⁸ Մատթ. ԻԵ՝ 34

⁹ Յովհ. ԺԳ՝ 3

¹⁰ Տէր. Մատթ. ԻԵ՝ 1-13

¹¹ Հմմտ. Եբր. ԺԲ՝ 22

¹² Տէր. Եբր. ԻԲ՝ 1-12

¹³ Հմմտ. Յայտ. ԻԷ՝ 10-27, ԻԲ՝ 1-2

լիաց զանճառ հուծիւն ամենասուրբ Երրորդութիւնն, զոր աստ յայսմ աշխարհի ոչ կարացին մահկանացու մարմնով իմանալ, նաեւ Հաւր իսկ անճառելի եւ անհաս տեսութեանն արժանաւորին այնմ, զոր վկայէ աւետարանիչն. «զԱստուած ոչ ոք երբեք ետես, բայց Միածին Որդին, որ է ի ծոց Հաւր՝ նա պատմեաց մեզ»¹⁰⁶ Յայտ է, թե ոչ անմարմնական հուծիւնքն, որ յերկինս են, եւ ոչ այլ արարածական բնութիւն, այլ Որդի ի Հաւրէ, եւ Հայր յՈրդոյ միայն ճանաչի, որպէս ասաց Տէրն. «Եւ Հոգին է, որ քննէ զխորս Աստուծոյ»¹⁰⁷:

107 Իսկ յայնժամ իւրոց ընտրելոցն՝ արդարեւ իսկ երջանկացն եւ մաքրագունիցն անճանց, ինքն՝ Որդին միջնորդեալ եւ դուռն ցուցանէ զՀայրն, ըստ որում ասաց. «Ոչ ոք գայ առ Հայր, եթե ոչ ինեւ, եւ ես եմ դուռն եւ ճանապարհ առ Հայրն, դայն տեսութիւն, որում ցանկայիք, գոնեա ընդ աղաւտ հրեշտակ տեսանել, թող թե ստորին ազգ մարդկան եւ լնուս յայնմն տեսութեանէն անասելի եւ անպատում գիտութեամբ»¹⁰⁸:

108 Ըստ որում աւետեաց յառաջագոյն Տեառն առաքելոցն՝ ասելով, թե. «Յայնմ աւուր զիս ոչ հարցանիցէք, այլ ընդ Հայր յայտնապէս, զի ինքն իսկ Հայր՝ սիրէ զձեզ, զի դուք զիս սիրեցիք»¹⁰⁹, եւ թե դարձեալ. «Տեսանիցէք զիս, եւ ուրախ լիցին սիրտք ձեր, եւ զուրախութիւնն զայն ոչ ոք հանիցէ ի ձէնջ»¹¹⁰: 109 Եւ դարձեալ՝ եթե. «Հայր իմ ուխտեաց ինձ զարքայութիւնն, եւ ես ձեզ ասեմ եւ ուխտեմ, զի ուտիցէք եւ ըմպիցէք ընդ իս յարքայութեան իմում»¹¹¹:

106 Յովհ. Է՛ 18

107 Հովհ. Է՛ Կ՝ 27

1 Քառի վերելում՝ ց-մ կրկնուած՝ մախորդի անկանոն գծագրութեան պատճառով:

108 Հովհ. Յովհ. Ժ՛ 6

109 Հովհ. Յովհ. Ժ՛ 9 23

110 Յովհ. Ժ՛ 9 22

111 Գ՛ 1-4 ԻԻ՛ 29-30

110 Եւ աղաւթելով առ Հայր փասն առաքելոցն՝ ասէր. «Հայր, կամիմ, զի ուր եսն իցեմ, եւ սոքա ընդ իս լինիցին, զի տեսանիցեն զփառսն իմ, զոր ունէի յառաջ, քան զլինելն աշխարհի առ ի քէն»¹¹¹: 111 Այլ զի մի անյոյս լիցին եւ այլք ի մարդկանէ, որպէս թե անհնար է բաց յառաքելոցն այնմ տեղոյ արժանաւորիլ, երարձ զայս տարակուսութիւն յամենեցունց՝ ասելով, թե. «Ոչ վասն սոցա միայն աղաչեմ, այլեւ վասն ամենայն հաւատացելոց բանիւ նոցա յիս, զի լինիցին ամենեքեան մի, որպէս եւ մեք մի եմք՝ դու Հայր յիս, եւ ես՝ ի նոսա, զի եղիցին կատարեալք ի մի»¹¹²:

112 Եւ արդ, այսմ աւետարեր եւ ուրախարար խոստումս գերազանց է, քան զամենայն միտս եւ զխորհուրդս զհրեշտակաց եւ զմարդկան: 113 Եւ զի՞նչ ոք կարացէ զանդանաւր ուրախութեանցն ասել զկերպարան եւ հնչումն տաւնողացն հոգեւորական ընդ հրեշտակացն դասուցն դասակցութիւն եւ զուարճացելոցն՝ զանդադար գեղապարութիւն: 114 Քանզի յայնժամ եւ անմարմնոցն դասքն արժանաւորին ընդ մարմնաւորաց ազգի, այնմ դասու եւ կայանի, որպէս եւ ի տնաւրէնութիւնն Քրիստոսի եկեղեցեաւս ասի՝ իմանալ նոցա զբազմապատիկ իմաստութիւնն Աստուծոյ:

115 Նոյն եւ յայնմ աւուր եւ ոչ միայն այս, այլ զառաւելութիւն փառացն ընդունին ի Տեառնէ հրեշտակք՝ իրրեւ փոխարէն սպասաւորութեամբն ընտրելոցն Աստուծոյ, եւ մանաւանդ զի յերկեղէ կարծեացն ազատանան, յորմէ զարհուրին միշտ, մի գուցէ նմանապէս անկելոցն յանցաւորութեամբ ինչ անկցի ի փառաց անտի: 116 Քանզի այնուհետեւ բառնի այսպիսի կարծիս երկեղի յամենեցունց, զի որում իրիք պատահիցի ոք՝ ի նմին է անփոփոխելի մին-

112 Յովհ. Ժ՛ 1: 24

113 Յովհ. Ժ՛ 1: 20-23

չեւ յաւիտեան, ըստ աստուծայնոյ բնութեանն մշտնջենաւորութեամբ՝ եթե ի փառս եւ եթե ի տանջանս:

117 Եւ արդ, զայս ամենայն գիտելով, հաւատացեալք Քրիստոսի, փութացար՝ Էք ամենեքեան՝ սուրբ պահել զանձինս յամենայն աղտեղութենէ մեղաց կամ վասն ահի տանջանացն գեհնին եւ կամ սիրոյ արքայութեանն: 118 Եւ եթե գլորեալ ոք իցէ ի մեղս, վաղվաղակի կանգնեսցի խոստովանութեամբ եւ ջերմեռանդ ապաշխարութեամբ, զի ի բաց է դուռն ողորմութեանն Աստուծոյ, որ ելանեմք ի մարմնոյ, իսկ յայն կեանսն երթալ՝ փակի ամենեւին ընդդէմ մեղաւորացն, որք աստ ոչ բացին մեծաւ զրդմամբ եւ արտասուաւք: 119 Վասն որոյ եւ մեք աղաղակեմք առ ամենեսեան՝ զզջանալ եւ դառնալ ի չար ճանապարհէն իւրաքանչիւր ումեք, եւ որ ոք դարձցի արժանապէս եւ ապաշխարիցէ ըստ Աստուածաշունչ զրոց՝ վկայեմք այնպիսոյն եւ երաշխաւոր առաջի Աստուծոյ եւ ընտրելոց հրեշտակաց նորա: 120 Զի եթե բեր ինչ մեղուցեալ իցէ Աստուծոյ, թողցի նմա յանցանք իւր եւ արժանի լիցի արդարոցն դասու յաջակողմեան ընտրելոցն:

121 Իսկ որք արհամարհեցին զպատուիրանս Աստուծոյ եւ կամաւ տան զանձինս ի կորուստ եւ ոչ լինին ունկնդիր հրամանաց մերոց բանիցս խրատու, զոր գրեցաք, եւ ոչ դառնան եւ ապաշխարեն, զի աղատեսցին ի պէս պէս գործոցն չարեաց, այլ յամառեալք կան ի նմին անդարձութեամբ՝ եթե յեկեղեցական դասուց իցեն եւ եթե ի ժողովրդականաց, մեք անպարտ եմք յատենին Քրիստոսի ի յարենէ այնպիսեացն վկայութեամբն Աստուծոյ եւ ամենայն սրբոց նորա, այլ «արիւն նորա ի գլուխ նորին եղիցի», զի մեք, զոր պարտն է առնել՝ արարաք: 122 Քանզի ոչինչ ծածկեցաք ի կա-

մացն Աստուծոյ եւ ի հանդերձեալ բարկութեանցն, որ գալոցն է ի վերայ մեղաւորաց, զոր ոչ եղաք գրով յիշատակաւ առաջի ձեր եւ ի մէնջ՝ յաղագս ձեր յառաջնորդացս եկեղեցւոյ, զասելն միայն պահանջէ Արարիչն եւ զյայտնապէս քարոզելն զպատուիրանս նորա, զոր եւ արարաք իսկ:

123 Իսկ առ ի ձէնջ խնդրէ զունկնդրութիւն եւ զհնազանդութիւնն եւ ըզկատարումն գործովն մերոց փոքու եւ զոյգն ասացելոց բանիցս, որ ի հրամանէ նորա գրեցաւ: 124 Քանզի դուք եք տեարք առնելոյն եւ ոչ առնելոյն, բարի գործելոյն եւ բարութեանցն հասանելոյ եւ ի չարեացն դառնալոյ, եւ տանջանացն փրկելոյ:

125 Այլ նոյն ինքն Աստուած Բանն՝ Հանդերձ Հարբ եւ ամենասուրբ Հոգւոյն, որ կամի զամենայն մարդկան զկեալն եւ ի գիտութիւն ճշմարտութեան նորա հասանելն, որ լոյս տա յինքենէ ամենայն մարդոյ, որ եկեալ է եւ գալոց է յաշխարհս, բացցէ զկափուցեալ աչս սրտից ձերոց եւ հալածեսցէ զխաւար տգիտութեան մեղաց յոգւոց ձերոց, եւ լուսաւորեսցէ աստուածային լուսովն զմիտս ձեր եւ զխորհուրդս, եւ լցուցէ Հոգւով իմաստութեամբ եւ գիտութեամբ զբովանդակ անձինս հաւատացելոցդ Աստուծոյ, եւ տացէ ոչ միայն զլսելն մերոյ ասացելոց բանիցս, որ ի խրատ ձեր սերմանեցաք, այլ եւ ի խորութիւն սրտից ձերոց արմատացուցանել եւ գործովք արդարութեան պտղաբերել ի փառս Քրիստոսի եւ ի պարծանս ինձ յաւուրն յետնում, որպէս զի եւ ինձ եղեցի համարձակութիւն ասել յաղագս ձեր յայնժամ. «Ահաւասիկ, ես եւ մանկունք իմ, զոր ետ ինձ Աստուած»^բ, որոց լիցի ամենեցուն՝ Հովուաց եւ հաւտիցց լսել զերանաւետ ձայնն, եթե. «Եկա՛յք աւրհ-

ա Եղե. 1, 9, 4

բ Հմբ. Եղ. 18, Եբ. Ի 13

նեալք Հաւր իմոյ, ժառանգեցէ՛ք զպատ-
րաստեալն ձեզ զարքայութիւնն ի Քրիս-
տոս Յիսուս՝ ի Տէր մեր»¹»։ *նմա փառք եւ*

*զաւրութիւն, յերկնաւորաց եւ յերկրաւո-
րացս ընդ Հաւր եւ ամենասուրբ Հոգւոյն
յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն:*

ՏԵԱՌՆ ՆԵՐՍԵՍԻ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍԻ ԱՍԱՑԵԱԼ Ի ՀԱՆՂԵՐՁԵԱԼ ԳԱԼՈՒՍՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ¹

(Տարբերակ)

1 Մերձեցաւ ժամանակն, յորում լինելոց
է կատարած աշխարհի՝ եւ քննութիւն, եւ
հատուցումն իւրաքանչիւր գործոց, եւ ար-
ժան է հոգալ ամենայն ումեք, զի սպրեւ-
ցուք ի բարկութենէն, որ գալոցն է ի վերայ
որդւոցն անհաւանութեան: 2 Քանզի՝ յոյժ
ողբոց եւ արտասուաց արժանաւոր վարկա-
նիմք զայնպիսի անձն, որ յայնքան անպա-
տում պարգեւացն՝ յաղագս փոքր վայելից
կենացս եւ գարշելի մեղացն հեշտութեան՝
վրիպիցի ի յայնպիսի բարեաց պարգեւացն
խոստացելոց: 3 Կարծեմ թէ՛ եւ ոչ բան ամե-
նայն բանականաց կարիցէ յանդիման կա-
ցուցանել զրկումն յայնպիսի երանութեան:

4 Եւ զի՞նչ ասեմք, եթէ բանականք, ո՞ւր

թէ եւ ամենայն իսկ անբան կենդանիք եւ
շունչ արարածք իմաստս բանի ընդու-
նէին: 5 Եւ ի ձայն աղիողորմ աշխարանաց
ողբային յաղագս միանձին մեղաւորի, որ
հանդերձեալ է՝ զըրկիլ յայնպիսի անճառ
բարեացն, զի չէ բաւական, զի՝ զի՞նչ կարէ
ոք բանիւ նշանակել զայնր կենաց: 6 Զի
«զոր ակն ո՛չ ետես, եւ ունկն ո՛չ լւաւ»²,
եւ ի սիրտ մարդոյ ոչ անկաւ՝ զայն է
պատրաստել Աստուած արդարոցն: 7 Զի
թէ հրոյ գեհենին ակն ոչ ունէաք, եւ
տանջեալն յաւիտենից ընդ սատանայի ոչ
էր սպառնացեալ, բաւական էր առ ի տան-
ջումն՝ զըրկեալն ի դասակցութենէ սրբոցն
եւ անկանել յերեսացն Աստուծոյ:

– Ո՞րք. ԻԵ՝ 34

1 Աղբիւր. ՄՄ, 3839, 14ար:

2 Տէ՛ւ Ը՝ Ո՞րք. Ի՝ 9

ՆԵՐՍԷՍ ՀՆՈՐՀԱՆՈՒ ԽՄԲԱԳՐԱԾ

ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՎԱՐՔ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԻՑՍ ԵՐԱՆԵԱԼ

ՃԳՆԱԶԳԵԱՅ ՎԿԱԻՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

ՍՐԲՈՅՆ ՊԱՐՍԱՄՈՒ ՄԻԱՅՆԱԿԵՑԻ,

ՈՐ ԵՂԵՒ Ի ՄԻԶԱԳԵՏՍ ԱՍՈՐԻՈՅ

ՅԱՄՆ ԱՄՊԱՐԻՀՏ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ

ՄԱՐԿԻԱՆՈՍԻ

ՍՈՒՐԲ ԲԱՐՍԱՈՒՄԱՅ ՄԻԱՅՆԱԿԵԱՅԻ ՎԱՐՔԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՆ՝ ՆԵՐՍԵՍ ՇՆՈՐՀԱԼՈՒ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ասորերէնով պահպանուած մատենագրական յուշարձանների շարքում առանձնաշատուկ տեղ են գրաւում վարքերը, սրբախօսութիւնները, վկայաբանութիւնները, որոնցից մի քանիսը թարգմանուել են Հայերէն եւ լայն տարածում են գտել Հայ մատենագրական գրականութեան մէջ: Նման վկայաբանութիւններից է Ն. դարի ասորի յակոբիկ վանական Բարսաումայի վարքը¹: Վարքում նկարագրուած է Բարսաումայի եւ նրա աշակերտների կեանքն ու գործունէութիւնը: Իրադարձութիւնները ծաւալուած են Քաղկեդոնի ժողովի (451 թ.) եւ դրան նախորդող շուրջ երկու տասնամեակների ընթացքում՝ Թէոդոսիոս Փոքր (408-450 թթ.) եւ Մարկիանոս (450-457 թթ.) կայսրերի օրօք²: Երկը պահպանուել է ինչպէս ասորերէն, այնպէս էլ Հայերէն, արաբերէն եւ գեեզով թարգմանութիւններով:

Բարսաուման վերին Եփրատի ափին գտնուող Սամոսատ քաղաքից էր: Մննդեան յստակ թուականն անյայտ է: Նրա կեանքի վերաբերեալ մեզ յայտնի իրադարձութիւնները թոյլ են տալիս ենթադրել, որ ծնուել է մօտ 384 թուականին: Մահացել է 458 թուականի փետրուարի 1-ին Մալաթիայի Հարաւ-արեւելքում գտնուող իր հիմնած վանքում: Աշակերտների ուղեկցութեամբ Բարսաուման ճանապարհորդել է աշխարհով մէկ՝ եղել է Կիպրոսում, Պետրայում, Կոստանդնուպոլիսում, մի քանի անգամ Երուսաղէմում՝ պայքար մղելով ոչ քրիստոնեաների՝ հրեաների, հեթանոսների, հերետիկոսների դէմ՝ դաւանափոխ անելով նրանց: Վարքում պատկերանում են Բարսաումայի առանձնակի դաժանութիւնները Հակառակորդների, այլադաւանների նկատմամբ: Ակնյայտ է դառնում, որ նա մեծ ազդեցութիւն է ունեցել ինչպէս Հասարակ բնակչութեան, այնպէս էլ ժամանակի հեղինակաւոր անձանց շրջանում:

Մասնակցելով Եփեսոսի տիեզերաժողովին (431 թ.), ապա նաեւ Քաղկեդոնի ժողովին՝ կտրականապէս դէմ է հանդէս եկել դրանց կայացրած որոշումներին: Այս կտրուկ դիրքորոշումը պատճառ է դարձել նրա նկատմամբ յարուցուած Հալաժանքների, որ շարունակուել են մինչեւ նրա կեանքի վերջը³:

Բարսաուման եղել եւ մնում է խիստ Հակասական եւ ուշագրաւ պատմական կերպար: Մինչ քաղկեդոնականները նրան համարել են հերետիկոս, բիրտ եւ դաժան գործիչ, ով նաեւ մասնակից էր Կոստանդնուպոլսի պատրիարք Փլաբիանոսի (446-449 թթ.) սպանութեանը, Հակաքաղկեդոնականները նրան մեծարել են որպէս սրբի:

1 Բարսաուման յայտնի է Հիւսիսարեւել, Սամոսատցի, Մելիտիենցի կամ Անտիոքացի անուններով: Ասորերէնից տառադարձած անունը հայերէն ձեռագրերում հանդիպում է Պարսամ, Պարսումայ, Պարսամայ, Բարսումա, Պարսամաւ, Բարսամոյ, Բարսամայ, Բարսամաւ, Պարսամոյ եւ այլ ձևերով: Այս յոդուածում օգտագործելու ենք առաւել տարածուած Բարսաումա ձևը, որը նաեւ ամենից մօտն է նախօրինակին: **ܒܪܫܘܡܝܐ** ասորերէնից բարգմանարար նշանակում է «պահի որդի»: Ինչպէս կտեսնենք հետագայում, նրան այս անունը տուել են սակաւապետ եւ համեստ կենցաղի, պահիւրի եւ ծոմապահութեան համար:

2 Lucas Van Rompay, «Barsawmo», in Gorgias Encyclopedic Dictionary of the Syriac Heritage: Electronic Edition, edited by Sebastian P. Brock, Aaron M. Butts, George A. Kiraz and Lucas Van Rompay (Gorgias Press, 2011; online ed. Beth Mardutho, 2018), <https://gedsh.bethmardutho.org/Barsawmo>.

3 Եփեսոսի եւ Քաղկեդոնի եկեղեցական ժողովներին Բարսաումայի մասնակցութեան, հակասութիւնների եւ դաւանաբանական խնդիրների մասին տե՛ս Assemanus, «Bibliotheca Orientalis», vol. 2: 295-6, նաեւ՝ Acerbi, Silvia, «Il potere dei monaci nei concili orientali del V secolo: il costantinopolitano Eutiche e il siro Bar Sauma», Studia historica / Historia antiqua 24 (2006): 291-313.

Վարքի պատմական ճշմարտացիութեանը պէտք է զգուշաւոր մօտենալ: Հեղինակը ներկայացրել է Բարսաուժայի իգելականացուած կերպարը՝ երբեմն խոտորելով պատմական իրողութիւններն անշեղօրէն փոխանցելուց: Բարսաուժան ներկայացուած է որպէս մենակեաց վանականի մտատիպար, որն օժտուած էր հրաշքներ գործելու կարողութեամբ, սակայն հարկ եղած դէպքում նաեւ խստագոյնս եւ դաժանաբար պատժուած էր, եւ այդ պատիժները հիմնականում կատարուած էին աստուածային համաձայնութեամբ, երբեմն էլ՝ միջամտութեամբ եւ կամքով՝ այսպիսով օրինակարգութիւն (լեզիտիմութիւն) տալով սրբի գործողութիւններին:

Բարսաուժայի վարքը հայերէն գրչագրերում ընդօրինակուել է մի քանի խմբագրութիւններով: Յիշատակարաններից յայտնի է դառնում, որ թարգմանելուց յետոյ այն փոփոխուել եւ խմբագրուել է ըստ հայոց լեզուի կանոնների ԺԲ. դարի հայ եկեղեցական գործիչ, աստուածաբան, 1166 թուականից Ամենայն հայոց կաթողիկոս Ներսէս Դ Կլայեցու (Ներսէս Ծնորհալի) կողմից: Պահպանելով բովանդակային եւ կառուցուածքային հիմնական առանձնայատկութիւնները՝ Ծնորհալին հաւանաբար խմբագրել է թարգմանութեան ասորաբանութիւնները թէ՛ բառապաշարում, թէ՛ շարահիւսական եւ ձեւաբանական կառոյցներում:

Ներսէս Ծնորհալի կաթողիկոսի խմբագրութեամբ շտկուած Բարսաուժայի վարքի հայերէն թարգմանութիւնը մեզ է հասել վեց ձեւագիր ընդօրինակութեամբ: Այդ խմբագրութեան հիման վրայ է կազմուած վարքի սոյն համեմատական բնագիրը:

Կառուցուածքային առումով վարքն ամբողջական է: Բովանդակութիւնը տրոհուած է առանձին դրուագների: Ներածական մուտքից յետոյ վարքում պատմուած է Բարսաուժայի մանկութեան մասին, երբ մահանում է նրա հայրը, իսկ մայրը կրկին ամուսնանում է: Բարսաուժան առաջին հրաշքները գործում է հէնց մանուկ հասակում:

Մնալով առանց հօր՝ Բարսաուժան որոշում է նուիրուել Աստուծոյ ծառայելու գործին: Ուխտագնացութիւն է կատարում Երուսաղէմ, որտեղից էլ գնում է Մեծ Հայք, Արարիա, Փիւնիկիա: Վերադառնալով՝ հեռանում է մարդկանցից եւ բնակուած մի քարանձաւում՝ վարելով ժուժկալ կեանք եւ յաճախ տանջելով իր մարմինը: Աստիճանաբար նրան են միանում այլ հաւատացեալներ, պատմուած է տեսիլքների եւ հրաշագործութիւնների, բժշկութեան, ծոմապահութեան եւ Երուսաղէմ այցելութիւնների մասին: Հրաշքների մէջ յատկապէս վառ են մի քանիսը, թէ ինչպէս են Բարսաուժայի բազմաթիւ աշակերտները, ունենալով միայն մէկ նկանակ, հրաշքով կերակրուած օրեր շարունակ, կամ՝ ինչպէս է լեզուի նմանութեամբ լոյս իջնում Բարսաուժայի բերանին եւ կամ արեգակը մայր մտնելու փոխարէն սպասում է, մինչեւ նա աշակերտների հետ շարունակի ճանապարհը եւ այլն:

Վարքագրութեան մէջ ընդգծուած է Բարսաուժայի բացասական վերաբերմունքը ոսկու, թանկարժէք իրերի եւ աշխարհիկ յարմարութիւնների, հաճոյքների նկատմամբ. նա բաւարարուած էր ամենահասարակ կերակուրով եւ հանդերձանքով՝ մերժելով ճոխութիւնը, հարստութիւնը եւ նուէրները:

Աստիճանաբար Բարսաուժան մեծ համբաւ եւ հեղինակութիւն է ձեռք բերում եւ շարունակ ճամփորդում է իր հետեւորդների հետ: Բոլոր թշնամիները, որ կանգնում են Բարսաուժայի ճանապարհին, ի վերջոյ ենթարկուած են Աստուծոյ դատաստանին եւ կրում դաժան պատիժներ:

Յայտնի է, որ նա նաեւ եկեղեցի է հիմնել, հաւանաբար Մալաթիայի շրջակայքում: Վարքում յատկապէս մանրամասն է նկարագրուած Բարսաուժայի եւ նրա հետեւորդների պայքարը հրեաների դէմ, որի արդիւնքում Երուսաղէմը մնում է քրիստոնէական քաղաք: Յիշատակուում է նաեւ Սիմէոն Սիւնակեացը, որը, ըստ վարքի, Բարսաուժային համարել է ժամանակի ամենաարդար մարդկանցից մէկը: Բարսաուժայն այնքան ազդեցիկ էր, որ կայսր Թէոդոսիոս Բ Փոքրը նրան առաջարկում է մեծ հարստութիւն, իսկ ապա՝ դառնալ Անտիոքի պատրիարք: Սակայն Բարսաուժայն մերժում է՝ ընդունելով միայն կայսեր մատանին: Վերջինիս հովանաւորչութեամբ Բարսաուժայն մասնակցում է Եփեսոսի տիեզերաժողովին: Թէոդոսիոսի մահից յետոյ Քաղկեդոնի ժողովը Բարսաուժային յայտարարում է հերետիկոս, եւ քաղկեդոնականները հետապնդումներ ու ոտնձգութիւններ են սանձագերծում նրա նկատմամբ: Վարքը շարունակուում է մինչեւ Բարսաուժայի մահը: Բարսաուժայն մահանում է Աստուծոյ նախախնամութեամբ հիւանդութեան պատճառով:

Ասորերէնից կատարուած վարքի հայերէն թարգմանութիւնը բնագրի բառացի պատճենումը է: Ասորերէն բնագրում հրաշքների նկարագրութիւնները եւ դրուագների թիւն աւելի մեծ է: Պատմութիւններից շատերը հայերէն թարգմանութեան մէջ բացակայում են, պահպանուել են դրանցից առաւել զարմանալիներն ու ազդեցիկները: Հայերէն թարգմանութեան մէջ սակայն կան մանրամասներ եւ յաւելումներ՝ սուրբգրային մէջբերումներով, աշխարհագրական տեղանունների մասնաւորեցումներ եւ յիշատակութիւններ, որոնք բացակայում են սկզբնաղբիւրում: Հայերէն թարգմանութեանը բնորոշ է նաեւ սաստկական բնութագրումների ներմուծումը Բարսաուժայի հակառակորդների մասին խօսելիս: Այսպէս՝ սկզբնաղբիւրում պատմուում է ինչ-որ կանանց մասին, որոնք եկել էին ծաղրելու Բարսաուժային: Հայերէնի խմբագիրը յստակ արտայայտում է իր դիրքորոշումը նրանց նկատմամբ եւ ընթերցողի մօտ բացասական վերաբերմունք բորբոքելու նպատակով՝ յաւելում. «Կանայք ոմանք լիտի եւ անզգամք, լրբենի կերպարանաւք»:

Հայերէն խմբագրութիւնում Բարսաուժայն պատկերանում է որպէս առաւել ներողամիտ գործիչ, մինչդեռ ասորականում նրա անյանդուրժողականութիւնը անհաւատների, այլադաւանների, նոյնիսկ կասկածողների նկատմամբ երբեմն հասնում է դաժանութեան: Այսպէս, երբ Բարսաուժայն անիծում է իր մօտ եկած մագիստրոսին, հայերէնում բաց է թողնուած ասորերէնում առկայ վերջաբանը, ըստ որի երանելին չի ներում մագիստրոսին եւ չի ազատում մահից նոյնիսկ վերջինիս կնոջ բազմաթիւ թախանձանքներից յետոյ:

Հրաշքները չեն դադարում անգամ Բարսաուժայի մահից յետոյ: Ասորերէնում յիշատակուում է երկնքից իջնող լոյսի մասին, որ գալիս է Բարսաուժայի վրայ, իսկ աւելի ուշ մէջբերում են Մարկիանոսի մահուան եւ սուրբ Յովհաննու տեսիլքը, այլ հրաշքներ: Հայերէն բնագիրը աւարտուում է լոյսի սքանչելիքի նկարագրութեամբ:

Հայերէնով պահպանուած բնագրեր

Վարքագրութիւնը վկայուած է տասնեակ հայերէն ձեռագրերում: Ընդօրինակութիւնների առատութիւնը վկայում է, որ բնագիրը լայն տարածում է ունեցել: Հայերէնով մեզ

են հասել վարքի համառօտ եւ ընդարձակ մի քանի խմբագրութիւններ⁴: Դրանք պայմանականորէն կարել է բաժանել Զ. խմբի՝ հիմնուելով բովանդակութեան եւ շարադրանքի վրայ: Դրանցից ամենածաւալունը Շնորհալու խմբագրութեամբ մեզ հասած թարգմանութիւնն է (Ա խումբ), որն ընդօրինակուել է մեծամասամբ ճառընտիրներում եւ ոսկեփորիկներում՝ «Վարք եւ քաղաքավարութիւն երիցս երանեալ ճգնազգեաց վկային Քրիստոսի սրբոյն Պարսամու միայնակեցի, որ եղև ի Միջագետս Ասորոց յամս ամպարիշտ թագաւորին Մարկիանոսի» խորագրով: Ա խմբի բոլոր ձեռագրերն ամբողջական են, դրանք են.

1. Մաշտոցեան Մատենադարան, թիւ 1522, 465բ-482բ⁵: Ճառընտիր: Վայր՝ Յովհաննավանք: Ժամանակ՝ ԺԲ. դար:

2. Վեներտիկի Մխիթարեան Մատենադարան, թիւ 200 (հին թիւ՝ 17), 79ա-92բ⁶: Ճառընտիր: Վայր՝ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ վանք կամ անապատ: Ժամանակ՝ 1224 թ.:

3. Մաշտոցեան Մատենադարան, թիւ 6196, 105բ-120ա⁷: Ճառընտիր: Վայր՝ Խլաթ, Խարձի անապատ: Ժամանակ՝ 1227 թ.:

4. Երուսաղէմի Սրբոց Յակոբեանց վանք, թիւ 3152, 223բ-257ա⁸: Ճառընտիր: Վայր՝ Կաֆա, Ղրիմ: Ժամանակ՝ 1384 թ.:

5. Վեներտիկի Մխիթարեան Մատենադարան, թիւ 99 (հին թիւ՝ չկայ), 19բ-48բ⁹: Հաւաքածոյ: Վայր՝ Կ. Պոլիս: Ժամանակ՝ ԺԹ. դար:

6. Վեներտիկի Մխիթարեան Մատենադարան, թիւ 276 (հին թիւ՝ 1638), 25բ-53ա¹⁰: Ոսկեփորիկ: Վայր՝ Կ. Պոլիս: Ժամանակ՝ 1871:

Բնագրի այս ընդարձակ խմբագրութիւնը պարունակող ամենավաղ ձեռագիրն է ՄՄ, 1522-ը, որ թուագրւում է ԺԲ. դարով: Ձեռագրում պահպանուել է թարգմանութեան յիշատակարանը, ըստ որի վարքը ասորերէնից թարգմանուել է ԺԲ դարի առաջին կէսին Մալաթիայում Գրիգոր քահանայի ձեռքով, ապա՝ սրբագրուել եւ խմբագրուել Ներսէս Շնորհալու կողմից: Յիշատակարանը արտագրուել է նաեւ Երուսաղէմի Սրբոց Յակոբեանց վանքի թիւ 3152 ձեռագրում: Պէտք է յիշատակել նաեւ Մաշտոցեան Մատենադարանի թիւ 2680 ձեռագրի յիշատակարանը: Բոլոր երեք յիշատակարանները զետեղել ենք բնագրի վերջում:

Վարքի այս ընդարձակ խմբագրութիւնը պայմանականորէն բաժանել ենք հետեւեալ բովանդակային դրուագների.

4 Ձլփոթել Բարսումա եղեսացու վարքի հետ, որում ներկայացուած է Բարսումայի, Սարբիւրս (Շարբի) Բրմի եւ նրա Բոյր Բաւէասի պատմութիւնը Տրայիանոս կայսեր օրով (տե՛ս «Յայսմաւորեմ», Կ. Պոլիս, 1834, Մասն Բ, էջ 280-282 կամ «Լիակատար վարք եւ վկայարանութիւն Սրբոց», Վեներտիկ, Կ. Ս., էջ 371-385):

5 Տե՛ս «Մայր ցուցակ հայերէն ձեռագրաց Մաշտոցի անուան Մատենադարանի», Կ. Երեւան, 2009, էջ 239-256:

6 Տե՛ս «Մայր ցուցակ հայերէն ձեռագրաց Մատենադարանի Մխիթարեանց ի Վեներտիկ», Կ. Բ., Վեներտիկ, 1924, էջ 1-36:

7 Տե՛ս «Ցուցակ ձեռագրաց Մաշտոցի անուան Մատենադարանի», Կ. Բ., Երեւան, 1970, էջ 276-278:

8 Տե՛ս «Մայր ցուցակ ձեռագրաց Սրբոց Յակոբեանց», Կ. Թ., Երուսաղէմ, 1979, էջ 383-399:

9 Տե՛ս «Ցուցակ հայերէն ձեռագրաց Մատենադարանի Մխիթարեանց ի Վեներտիկ», Վեներտիկ, 1895, էջ 368-370: Ձեռագրացուցակում ձեռագրի նկարագրութեան բաժնում կազմող Յակոբոս Տաշեանը կատարել է հետեւեալ նկատառումը. «Ընդարձակ այս Վարքն այլեւայլ հրաշքներու կոյտ մըն է, որ կը համաձայնին անոնց հետ՝ որ կը գտնուին Պարսումայի ասորական Վարուց մէջ: Վերջինս կը յիշէ Բար-Ներթոս (Խմմտ. նաեւ *Assemani*, *Bibl. Or.* II. 296) եւ Պարսումայի Սամուէլ աշակերտին կ'ընծայէ, եւ որուն համար կ'ըսէ թէ «ատաֆեցաւ ի Հայս ի վարդապետէն իւրմէ, որպէս պատմէ ինքն իսկ ի Ղե.րորդ սփանչելիս»: Մերինն այսչափ ընդարձակ չէ, եւ սակայն կրնայ նոյն ասորականէն համառօտուած ըլլալ»:

10 Տե՛ս «Մայր ցուցակ հայերէն ձեռագրաց Մատենադարանի Մխիթարեանց ի Վեներտիկ», Կ. Բ., Վեներտիկ, 1924, էջ 925-932:

1. Նախաբան
2. Յովսէփի մարգարէութիւնը
3. Բարսաուձայի մանկութիւնը, որբացում
4. Վայրի գազանների հարձակումը, առաջին հրաշքը
5. Փախուստ եւ հանդիպում Աբրահամի հետ
6. Առաջին ուխտագնացութիւնը Երուսաղէմ
7. Ճգնաւորի կեանք քարանձաւում
8. Մի փոքր նկանակ, որ յագեցնում է բոլորին 7 օր շարունակ
9. Լեզուի նմանութեամբ լոյսը, որ մտնում է Բարսաուձայի բերանը
10. Ձեռնադրութիւն
11. Արեւը մայր չի մտնում, մինչեւ կաւարտեն ճանապարհը
12. Հրեշտակի պատգամը, վէճի տակ մնացած տղայի փրկութիւնը
13. Երկրորդ ուղեւորութիւնը Երուսաղէմ
14. Միւնեակեացի տեսիլը Բարսաուձայի մասին
15. Անձրեւի հրաշքը, քաղաքի բնակիչները կրօնափոխ են լինում
16. Գիւղը, որտեղ Բարսաուձային ընդունում են հիւրասիրութեամբ, գինու լրման հրաշքը
17. Մի հրէական քաղաքի տաճարը եւ գողութիւն տաճարից
18. Ուղեւորութիւն Աֆամեա, հանդիպում Միւնակեացի հետ
19. Ամբարները հրաշքով լցւում են եւ կերակուրը բաւականացնում է եղբայրութեանը
20. Այգու պտուղները օրհնելու հրաշքը
21. Անզգամ կանայք, որ ծաղրում են երանելիին
22. Հիւանդը, որին Բարսաուձան բժշկում է օրհնեալ Հացով
23. Մալաթիայի եպիսկոպոս Ակակիոսի նամակը եւ հերթական հրաշքը
24. Ամուկ կինը, որ Բարսաուձայի օրհնութեամբ բժշկւում է
25. Յուրտ ձմեռը, տարածուած հիւանդութիւնը եւ Բարսաուձայի գործած հրաշքը
26. Հրաշք, որ երեւում է աշակերտներից մէկին
27. Եւտոկիան տեսնում է Բարսաուձայի հետ
28. Տղան, որ գուշակութիւններ էր անում
29. Ուղեւորութիւն Երուսաղէմ, հանդիպում Յակոբ անունով մի այրի հետ
30. Սամոսատի եպիսկոպոս Զաքարիան, հանդիպում Թէոդոսիոս Փոքրի հետ
31. Բարսաուձան հրաժարւում է դառնալ Անտիոքի պատրիարք
32. Կայսեր նամակը
33. Եփեսոսի տիեզերական ժողով
34. Թէոդոս Փոքրին փոխարինում է ամբարիշտ Մարկիանոսը
35. Քաղկեդոնի ժողովը
36. Մեռի(ս) եպիսկոպոսը
37. Մարկիանոսի սանձագերծած Հալածանքները
38. Բարսաուձան անիծում է մի մագիստրոսի
39. Մարկիանոսի սուրհանդակները, Բարսաուձան հեռանում է քաղաքից
40. Հրդեհ քաղաքում, բարեպաշտ կնոջ խնդրանքը եւ հրաշքը

41. Բարսաուաման նիկոմիդա քաղաքում, Մարկիանոսի հրամանը
42. Բարսաուաման անիծում է թագուհուն
43. Վերադարձ վանք, նոր բժշկութիւններ
44. Իշխանի բժշկուած որդու պատմութիւնը
45. Քաճանաների եւ եպիսկոպոսների ժողով
46. Կոշտացած ոտքերով եւ ձեռքերով մարդու պատմութիւնը
47. Կապաղովկիայից եկած մարդու բժշկումը
48. Բարսաուամային խորամանկօրէն սպանելու մտադրութիւնը
49. Բարսաուամայի քարկոծումը
50. Սպանութեան եւս մէկ փորձ եւ ձախողում
51. Կուրիս քաղաքի եպիսկոպոսի վախճանը
52. Բարսաուաման անիծում է Մարկիանոսին, վերադարձ վանք
53. Բարսաուամայի տեսիլը, հիւանդանալը եւ պատգամը աշակերտին
54. Հրեշտակի երեւումը եւ Բարսաուամայի մահը
55. Վերջին հրաչքը՝ լոյս սրբի գերեզմանին:

Էնդրիւ Պալմէրն առանձնացնում է ասորերէն վարքի 166 գլուխներ իրենց վերնագրերով, որոնք կարելի է դիտարկել վերոնշեալ շարքի հետ համեմատութեան մէջ¹¹:

Հայերէնով պահպանուել են Բարսաուամայի վարքի ընդարձակ եւ համառօտ խմբագրութիւնների բազմաթիւ ընդօրինակութիւններ: Ստորեւ փորձել ենք միաւորել դրանք ըստ բովանդակութեան եւ կառուցուածքի:

Բ խմբի ձեռագրեր՝ ՄՄ, 84 (182բ-5ա), ՄՄ, 1511 (313ա-4բ), ՄՄ, 1661 (199բ-203ա), ՄՄ, 2711 (449բ-52ա):

Գ խմբի ձեռագրեր՝ ՄՄ, 2695 (24բ-5բ), ՄՄ, 7433 (219աբ):

Դ խմբի ձեռագրեր՝ ՄՄ, 993 (146ա-51ա), ՄՄ, 1523 (158բ-67ա), ՄՄ, 1524 (180բ-90ա), ՄՄ, 2680 (109ա-20բ), Վենետիկի Մխիթարեան Մատենադարան, 282 (հին թիւ՝ 916, 58ա-107բ), ՄՄ, 3787 (57բ-68ա):

Ե խմբի ձեռագրեր՝ ՄՄ, 992 (255ա-8բ):

Զ խմբի ձեռագրեր՝ ՄՄ, 1952 (163ա-72ա), ՄՄ, 4822 (144ա-52բ):

Վարքագրութիւնը տեղ է գտել նաեւ յայսմաւուրքներում, որտեղ պատմութիւններն ու հրաչքները թուարկուել են համառօտակի (տե՛ս օր. ՄՄ, 3658):

Ասորերէնով պահպանուած բնագրեր

Բարսաուամայի ասորերէն վարքը կազմուած է առանձին բովանդակային գլուխներից, որոնցից իւրաքանչիւրում պատմուել է նրա գործողութիւնների, կատարած հրաչքների, ճամփորդութիւնների մասին: Գլուխները առանձնանում են « ԲՃԲ » (նշան, հրաչք) կամ որոշ ձեռագրերում՝ « ԲՃԲԳ » (բաժանում) բառերով եւ հերթական թուի ուղեկցութեամբ՝ « ԲՃԲ ԵԻԿԱ » (չորրորդ հրաչք): Որոշ ձեռագրերում տրուել է նաեւ գլխի վերնագիրը կարմի-

11 A. Palmer, «The Life of the Syrian Saint Barsauma», էջ 11-18.

րով (օր.՝ Aleppo SOAA 112Q եւ Church of the Forty Martyrs 256 *ձեռագրերում*), մինչդեռ միւսներում այն բացակայում է (օր.՝ Aleppo SOAA 61M):

Բարսաուժայի վարքն առանձնանում է ասորական վարքագրութիւնների շարքում. ի տարբերութիւն միւսների այն զգալիորէն ծաւալուն է եւ հանգամանալից, իսկ շարագրանքում առկայ են հրաշագործութեան տարրեր: Անսովոր մանրակրկիտ բովանդակային ընդգրկմանն անդրադարձ կայ հէնց աշխատանքի յիշատակարանում, որում նշում է, որ թէեւ վարքը շատ ծաւալուն ստացուեց, այնուամենայնիւ, բազում հրաշքներ մնացին չյիշատակուած¹²: Հետազոտողներ Պալմէրը եւ Մենցէն հնարաւոր են համարում, որ ասորերէն տեքստում տեղ գտած որոշ պատմութիւններ աւելացուել են հետագայ ընդօրինակողների կողմից¹³:

Ասորերէն վարքը պարունակող ձեռագրերն են.

1. London, BL Add. 14, 734 (f. 1v-173), 1085 թ., թերի
2. London, BL Add. 12, 174 (f. 1-18), 1197 թ., թերի
3. London, BL Add. 14, 732 (168v-214v), ԺԳ. դ., թերի
4. Aleppo, SOAA 112Q, ԺԳ.-ԺԴ. դդ., թերի
5. Aleppo, SOAA 61M (1v-97v), ԺԷ. դ., ամբողջական
6. Damascus, SO Patr. 12/17 (f. 89v-119v)¹⁴, ԺԲ. դ., ամբողջական
7. Church of the Forty Martyrs 256 (378-477), ԺԷ. դ., ամբողջական
8. Church of the Forty Martyrs 273 (25v-139v), Ի. դ., ամբողջական
9. Cambridge, Harvard Houghton Library, Syr. 36 (1-10, 83-118), ԺԶ.-ԺԷ. դդ., թերի
10. Birmingham, Selly Oak College Library, Coll. Mingana, Syr. 23015, ԺԹ. դ.?, պակասաւոր սկզբից եւ վերջից
11. Beyoğlu, Tarlabası (Istanbul) Ms 49/46 (*հնում՝* Diyarbakır, Tuma Başaranlar 27/26)¹⁰, 1599 թ., ամբողջական

Սրանց պէտք է գումարել նաեւ արաբերէն գարշունիով (ասորատառ արաբերէն) գրուած մեզ յայտնի միակ ձեռագիրը¹⁷: Այն թարգմանուել է Դամասկոսի պատրիարքարանի թիւ 12/17-12/18 ձեռագրից վանական Բիշարայի (Bishāra) կողմից:

Համաձայն ասորերէնով պահպանուած յիշատակարանի՝ վարքը հեղինակել է Բարսաուժայի աշակերտներից Սամուէլը, հետեւաբար ենթադրելի է, որ դրա ստեղծումը պէտք է թուագրել Ե. դարով: Սամուէլի (Շմուէլ) անունը պահպանուել է նաեւ ՄՄ, 2680 ձեռագրի յիշատակարանում¹⁸: Այս՝ առաջին հայեացքից ճշմարտանման պնդմանը իրաւացիորէն հակադրուել է էստոնացի նշանաւոր աստուածաբան, արեւելագէտ Արթուր

12 «The Wandering Holy Man», ed. by Johannes Hahn and Volker Menze, էջ 139.

13 «The Wandering Holy Man», ed. by Johannes Hahn and Volker Menze, էջ 9-10.

14 Դամասկոսի պատրիարքարանի թիւ 12/17 եւ 12/18 ձեռագրերը մի ամբողջական ձեռագրի երկու մասեր են:

15 Jeanne-Nicole Mellon Saint-Laurent et al., «Barsauma the Syrian (text) – ܒܪܫܘܡܐ ܨܘܪܝܐ» in Bibliotheca Hagiographica Syriaca Electronica last modified November 5, 2015, <http://syriaca.org/work/1073>. Mingana A., «Catalogue of the Syriac and Garshuni Manuscripts of the Mingana Collection», vol. I of Catalogue of the Mingana Collection of manuscripts (Cambridge, 1933).

16 Տե՛ս Andrew Palmer, «Editing a Syriac Hagiography: The Life of Barsawmo the Northerner», էջ 91.

17 Saint Mark's Monastery, Jerusalem MS 199A, fol. 224a-262b.

18 Տե՛ս «Հայերէն ձեռագրերի յիշատակարաններ. Ե-ԺԳ դդ.», կազմ. Ա. Ս. Մարտինյան, Երևան, 1988, էջ 156.

Վուբուսը: Նա հնարաւոր է համարում, որ վարքը գրուել է 550 թուականից յետոյ միայն¹⁹:

Բնագրի կազմութեան սկզբունքները

Առաջին անգամ կազմելով Բարսաուժայի վարքագրութեան համեմատական բնագիրը՝ հիմք ենք ընդունել մեզ հասած ամենահին ընդօրինակութիւնը՝ ՄՄ, 1522 (ժԲ. դար): Որոշ բնագրային ընթերցումներ պարզելու, լրացումներ կատարելու համար դիմել ենք այլ ձեռագրերի օգնութեանը: Համեմատութեան համար նկատի են առնուել հետեւեալ ձեռագրերը.

A = Մաշտոցեան Մատենադարան, թիւ 1522

B = Վենետիկի Մխիթարեան Մատենադարան, թիւ 200 (հին թիւ 17²⁰)

C = Մաշտոցեան Մատենադարան, թիւ 6196

D = Վիեննայի Մխիթարեան Մատենադարան, թիւ 99

E = Վենետիկի Մխիթարեան Մատենադարան, թիւ 276 (հին թիւ 1638²¹)

Ձեռագրերում հանդիպող կէտադրումն անբաւարար է: Օգտագործուած հիմնական տրոհիչներն են կէտը եւ վերջակէտը A ձեռագրում, ստորակէտը եւ վերջակէտը B եւ C ձեռագրերում: D եւ E ձեռագրերի կէտադրումն աւելի յագեցած է եւ մօտ ժամանակակից կէտադրման կանոններին:

Բնագիրը կազմելիս առաջնորդուել ենք հետեւեալ սկզբունքներով՝

ա) Հիմք ձեռագրում գրիչը չի տարբերակում «է» եւ «ե» տառերը: Բնագիրը կազմելիս վերականգնել ենք դրանց գրութիւնը համաձայն է-ե ձայնաւորների ուղղագրական կանոնների՝ տողատակում տալով տարբերակները:

բ) Բնագիրը կէտադրուել է ըստ ժամանակակից հայոց լեզուում ընդունուած կանոնների:

գ) Նկատի են առնուած A, B եւ C ձեռագրերում հանդիպող հետագայ ուղղումները եւ սրբագրումները:

դ) Կազմողը հիմք ձեռագրում կատարած լրացումները առել է ուղղանկիւն [ ] փակագծերի մէջ:

ե) Ձեռագրերում բաց թողնուած բառերը կամ տառերը փոխարինուել են երեք թեքագծերով ///: Այսպիսիք հանդիպում են B ձեռագրում:

զ) BC եւ առանձին DE ձեռագրերի տարբերակները յաճախ համընկում են, ինչը թոյլ է տալիս ճշտումներ կատարել զժուարընթեռնելի կամ վնասուած հատուածներում:

19 Տե՛ս Arthur Vööbus, «History of asceticism in the Syrian Orient», Vol. 2, CSCO 197, Subsidia Tomus 17, (Louvain, 1960), էջ 197-198.

20 Վենետիկի Մխիթարեան Մատենադարանի այս ձեռագիրը ֆայֆայուած եւ վնասուած է: Վնասուած հատուածները նորոգուած են նոր թղթով՝ ֆայֆայուած բնագրի ընթեռնելի գրութիւնների արտագրութեամբ:

21 Ծնորհակալութիւն եմ յայտնում հայր Վահան Յովակիմեանի եւ Վահան վարդապետ Օհանեանի եւ Վենետիկի Մխիթարեան միաբանութիւնների վերոնշեալ ձեռագրերի համապատասխան էջերի բուային պատճենները տրամադրելու համար: Ծնորհակալ եմ նաեւ Մատենադարանի աշխատակից Յակոբ Քեոսեանի եւ աշակցութեան համար: Երոստաղէմի Սրբոց Յակոբեանց վանքի ձեռագիրը, ցառօ՛, չեմ կարողացել ձեռք բերել եւ այն ներառուած չէ հետազոտութեան մէջ:

ՄԱՏԵՆԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

Բնագրերի հրատարակություններ և թարգմանություններ

Շնորհալու խմբագրություններ Բարսաուժայի վարքը առայսօր տպագրուած չէ: Յայտաւուրքներու մտիկ է գտել Բ խմբի ձեռագրերում հանդիպող բնագիրը.

1. «Յայտաւուրք», Կ. Պոլիս, 1706-1708թ. էջ 493-495:
2. «Յայտաւուրք», Կ. Պոլիս, 1730, էջ դճխթ-դճծա:
3. «Յայտաւուրք», Կ. Պոլիս, 1706, էջ դճկ-դճկբ:

Հայերէնով վարքի մի համառօտում ֆրանսերէն թարգմանութեամբ տպագրուել է Տէր Իսրայէլի յայտաւուրքում.

4. G. BAYAN, «Le Synaxaire arménien de Ter Israël», Patrologia Orientalis, Vol. 6 (1925), էջ 128-129:

François Nau-ը հրատարակել է ամփոփ վերլուծութեամբ վարքի ասորերէն որոշ հատուածներ՝ ֆրանսերէն թարգմանութեամբ՝ հիմնուելով Բրիտանական թանգարանի 3 ձեռագրերի վրայ.

5. F. Nau, «Résumé de monographies syriaques» Revue de l’Orient chrétien II, 8 [18] (1913): 270-276, 379-389; 19 (1914): 113-134, 278-289, 414-440.

Հետազօտող էնդրիւ Պալմէրը նշում է, որ գոյութիւն է ունեցել վարքի ֆրանսերէն մի թարգմանութիւն, որը, սակայն, եղել է սխալներով, վրիպակներով²²: Պալմէրի աշխատասիրութեամբ երկու անգամ տպագրուել է Բարսաուժայի ամբողջական վարքի անգլերէն թարգմանութիւնը՝ հիմնուած Դամասկոսի պատրիարքարանի թիւ 12/17 ձեռագրի վրայ.

6. «The Wandering Holy Man: The Life of Barsauma, Christian Asceticism, and Religious Conflict in Late Antique Palestine», ed. by Johannes Hahn and Volker Menze, Transformation of the Classical Heritage vol. 60, (University of California Press, 2020), pp. 187-271.

7. «The Life of the Syrian Saint Barsauma: Eulogy of a Hero of the Resistance to the Council of Chalcedon», translated by Andrew N. Palmer, Transformation of the Classical Heritage vol. 61 (University of California Press, 2020).

1900-ականների սկզբներին Եթովպիայում լոյս է տեսնում գեեզով գրուած և ֆրանսերէն թարգմանութեամբ ուղեկցուող վարքի մի տարբերակ, որ բաւականին հեռացուած է ե՛լ ասորերէնից, ե՛լ հայերէնից.

8. Grébaud, Sylvain, «Vie de Barsoma le Syrien», Revue de l’Orient chrétien 13 (1908): 337-345; 15 (1909), 135-142, 264-275, 401-414.

1721 թ. տպագրուել է վարքի արաբերէն համառօտումը լատիներէն թարգմանութեամբ, որն օգտագործում էին դպտիները ծիսակատարութիւնների ժամանակ.

9. Joseph Simonius Assemanus, «Bibliotheca Orientalis Clementino-Vaticana», vol. 2, De scriptoribus Syris monophysitis (Rome, 1721), 1–8.

Գրականութեան ցանկ

1. **Անասեան Թ. Ա.**, «Հայկական Մատենագիտութիւն Ե-ԺԸ դդ.», Կ. Բ, Երեւան, 1976, էջ 1437–1441:

22 Palmer, «Editing a Syriac Hagiography. The life of Barsawmo the Northerner», էջ 89.

2. «Հայերէն ձեռագրերի յիշատակարաններ. Ե-ԺԲ դդ.», կազմ.՝ Մաթեոսեան Ա. Ա., Երևան, 1988), էջ 156:
3. «The Wandering Holy Man: The Life of Barsauma, Christian Asceticism, and Religious Conflict in Late Antique Palestine», ed. by Johannes Hahn and Volker Menze, *Transformation of the Classical Heritage*, vol. 60 (University of California Press, 2020).
4. **Acerbi, Silvia**, «Il potere dei monaci nei concili orientali del V secolo: il costantinopolitano Eutiche e il siro Bar Sauma», *Studia historica. Historia antiqua* 24 (Ediciones Universidad de Salamanca, 2006): 291-313.
5. **Acerbi, Silvia**, «Terror y violencia antijudía en Oriente durante el siglo V: la biografía del archimandrita sirio Bar Sauma», in *Formas y usos de la violencia en el mundo romano*. ed. by Castañeda, Gonzalo Bravo and Salinero, Raúl González, (Madrid: Signifer Libros, 2007): 277-290.
6. **Honigmann, Ernest**, «Le couvent de Baršaumā et le patriarcat Jacobite d'Antioche et de Syrie», *Corpus Scriptorum Christianorum Orientalium*, vol. 146, Subs. 7, (Louvain: L. Durbecq, 1954).
7. **Kiperwasser, Reuven and Ruzer, Serge**, «The Holy Land and Its Inhabitants in the Pilgrimage Narrative of the Persian Monk Bar Sauma», *Cathedra: For the History of Eretz Israel and Its Yishuv*, vol. 148 (Yad Izhak Ben Zvi, 2013): 41-70.
8. **Menze, Volker-Lorenz**, «The Dark Side of Holiness: Barsauma the 'Roasted' and the Invention of a Jewish Jerusalem», in *Motions of Late Antiquity: Essays on Religion, Politics, and Society in Honour of Peter Brown*. ed. by Kreiner, Jamie and Reimitz, Helmut. *Cultural Encounters in Late Antiquity and the Middle Ages*, vol. 20, (Belgium, Turnhout: Brepols, 2016): 231-247.
9. **Palmer, Andrew**, «The West-Syrian Monastic Founder Baršawmo: A Historical Review of the Scholarly Literature», in *Orientalia Christiana: Festschrift für Hubert Kaufhold zum 70. Geburtstag*. ed. by Bruns, Peter and Luthe, Heinz Otto, (Wiesbaden: Harrassowitz, 2013): 399-414.
10. **Palmer, Andrew**, «A Tale of Two Synods: The Archimandrite Barsumas at Ephesus in 449 and at Chalcedon in 451», *Journal of Eastern Christian Studies*, vol. 66, issue: 1-2 (2014): 37-61.
11. **Palmer, Andrew**, «Editing a Syriac Hagiography: The Life of Baršawmo the Northerner», in *Syrische Studien: Beiträge zum 8. Deutschen Syrologie-Symposium in Salzburg 2014*, ed. by Dietmar W. Winkler, (*Orientalia – Patristica – Oecumenica* 10. Wien: LIT Verlag, 2016): 89-108.
12. **Sivan, Hagith**, «Subversive Pilgrimages: Barsauma in Jerusalem», *Journal of Early Christian Studies*, vol. 26, No 1 (Johns Hopkins university press, 2018): 53-74.
13. **Vööbus, Arthur**, «History of asceticism in the Syrian Orient: A Contribution to the History of Culture in the Near East», *Corpus Scriptorum Christianorum Orientalium*, Vol. 2, 197/subs. 17, (Louvain, 1960): 196-208.

**ՎԱՐՔ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ ԵՐԻՑՍՄ¹ ԵՐԱՆԵԱԼ² ՃԳՆԱԶԳԵԱՑ³
ՎԿԱԻՆ⁴ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՍՐԲՈՅՆ⁵ ՊԱՐՍԱՍՈՒ⁶ ՄԻԱՅՆԱԿԵՑԻ, ՈՐ ԵՂԵՒ Ի
ՄԻՋԱԳԵՏՍ ԱՍՈՐԻՈՑ⁷ ՅԱՄՆ⁸ ԱՄՊԱՐԻՇՏ⁹ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ
ՄԱՐԿԻԱՆՈՍԻ¹⁰**

1 Ամենայն ժամանակ¹¹ ընդունելի է ընտրելոց Աստուծոյ: 2 Քանզի¹² եւ յամենայն ժամանակի արդարք, որք¹³ յերկրի պայծառանան զանազան առաքինութեամբք՝ ոչ Համեմատ գոլով¹⁴ միմեանց եւ Հաւասար ըստ արդարութեան¹⁵ մասին¹⁶, այլ ոմն նուազ, իսկ ոմն առաւելեալ գործառնութեամբ յայտոսիկ, զի որպէս ասողքան զասող առաւել է փառաւք, սոյնպէս¹⁷ եւ ի¹⁸ դասս¹⁹ արդարոց²⁰ իւրաքանչիւր ոք²¹ առաւելեալ²² ի սէր²³ Արարչին, քան զմիմեանս:

3 Ըստ որում եղեւ եւ²⁴ առ երանելեաւս²⁵ Պարսամոիւ²⁶, քանզի բազմաց

գոլով առաքինեաց²⁷ յայնմ ժամանակի, սակայն առ Համեմատութիւն²⁸ Համբերատար ժուժկալութեանն²⁹ իբրու³⁰ երկրորդ գոլով³¹ վարկանիւր բաւանդակ³² նոցայն: 4 Իսկ արութիւնք³³, զորոյ³⁴ եւ զգովասանական³⁵ քաղաքավարութիւն³⁶ երջանիկիս³⁷ այս³⁸ եւ առաքինւո³⁹ անձին⁴⁰ խմբաւորիմք⁴¹ այսուհետեւ պատմել⁴² բոլոր խմբից Հաւատացելոց Աստուծոյ⁴³: 5 Որպէս զի զընդհանուր⁴⁴ մանկունս⁴⁵ առագաստի վերին Սիոնի⁴⁶ յորդորեսցուք առ ի⁴⁷ տրփումն⁴⁸ Հանդիսի մարտի ճգնութեան՝ առեալք⁴⁹ յարացոյց⁵⁰ զնախամարտիկ քաջութիւն⁵¹ նահատակութեան⁵² կենդանի վկային⁵³ Քրիստոսի:

1 BC չի՞

2 E երանել + եւ

3 D չի՞

4 BC նզննագրեաց վկային փ/ս նզննաորին DE նաւհատակին

5 DE սրբոյն փ/ս մար

6 B քարսամայի C քարսամոյի DE պարսամոյի + սխանչելագործի

7 BCE ասորոց

8 BCDE յամն

9 DE ամբարիշտ

10 E մարկանի

11 C ժամանակի

12 B այն զի

13 B չի՞CDE որ

14 E գոլ

15 BC արդարութեանն

16 DE չի՞Ըստ արդարութեան մասին

17 C նոյնպես

18 B չի՞

19 BC դաս

20 DE արդարոցն

21 C չի՞Իւրաքանչիւր ոք

22 BC առաւելուլ DE առաւել + ունի

23 DE ի սէր փ/ս զսէր

24 BD չի՞E եղեւ եւ փ/ս եւ եղեւ

25 DE + մար

26 B քարսամայի C քարսամոյի DE պարսամոի

27 B առաքինութեանց

28 DE + սորայս

29 BCDE ժուժկալութեանն

30 DE իբրեւ

31 DE գոլ

32 DE քովանդակ

33 DE արիութիւնի

34 DE գոր

35 DE զգովական

36 BC քաղաքավարութիւնի

37 BC երջանիկս E երջանկիս D երջանկես

38 DE այսմիկ

39 C առաքինի BDE առաքինոյ

40 C անձինս

41 B համբարտորիմք C հարկաւորիմք DE հպավորիմք

42 BC պատմել փ/ս եւ պատմեմք

43 DE չի՞

44 B զընթեանուր

45 DE մանգունս

46 B սիովնի

47 DE չի՞

48 DE տարփումն

49 DE առեալ

50 BC յարացոյցք

51 C քաջութեան

52 C չի՞

53 BCDE վկայիս

13 Զայս¹ ասելով սրբոյն լռեաց զայնու
ինչ ժամանակաւ կնքեալ² զբանս մար-
գարէութեան իւրոյ մինչեւ յաւուրս³ իւր:
14 Ըստ որում եւ մեր հետեւեալ մասնաւո-
րաբար այսոցիկ տեսութեանց՝ ասասցուք
փոքր ինչ յաղագս երանելւոյս⁴ յառաջի-
կայս⁵ զիտաւորութեանն⁶, եթէ⁷ ուստի եւ
յորում ժամանակի եւ կամ⁸ յորոց⁹:

15 Եւ արդ, է¹⁰ երանելիս¹¹ այս Պարսա-
մաւ¹² ի նահանգէ¹³ մեծատուն¹⁴, ի¹⁵ Սամոս-
տացոց քաղաքէ¹⁶, ի գեղջէ, որում¹⁷ Հար-
թան¹⁸ անուն ճանաչի¹⁹, որոյ վախճանեալ
հայրն²⁰ թողու գերանելին տղայ գոլ հասա-
կաւ, մանաւանդ եթէ²¹ կատարելագոյն իսկ²²
իմաստութեամբ, քանզի այլք մարդոյ²³ ոչ
սպիտակութիւն եւ²⁴ բազմաժամանակու-
թիւն²⁵ է, այլ իմաստութիւն, ըստ²⁶ առա-
կողին, եւ անարատ կեանք²⁷: 16 Եւ մայր նո-

րա, քանզի հաւանեալ էր²⁷ վերստին²⁸ կա-
պիլ ըստ²⁹ արժանի³⁰ կենցաղումս³¹, զժուա-
րանայր երանելիս³² այս տղայական
տիրովք³³ առկայանալ ընդ նմին³⁴, լաւ հա-
մարէր բնակել³⁵ ի տան³⁶ Աստուծոյ, քան
առ ժամանակ մի վաելել³⁷ ի ստորինս եւ
ընդ³⁸ ստորինս սրբեցելոցն³⁹ մտաւք:

17 Եւ արդ, մինչդեռ էր առ ծնաւդին⁴⁰
իւրոյ⁴¹, գէպ եղեւ նմայ⁴² աւուր⁴³ միում
անցանել⁴⁴ առ հաւտիւք արաւտականաց⁴⁵:

18 Եւ տեսեալ զնա զագանացն ըն-
տանեաց, որք պահէին զհաւտս⁴⁶ իւրեանց
ի բացեա⁴⁷ միայնակ⁴⁸ գոլով⁴⁹ եւ⁵⁰
մանուկ⁵¹, յարձակեցան առհասարակ⁵² ի
վերայ նորա, քարչէին զնա յայս կոյս եւ
յայն կոյս, եւ զաւղաջէին⁵³ ի վերա⁵⁴
նորա⁵⁵ ժամս բազումս⁵⁶: 19 Եւ ահա⁵⁷ արք

1 BC գայսոսիկ
2 C կնքեալ
3 DE յաւուր
4 BC երանելոյն DE երանելոյս + այսորիկ
5 C յառաջիկայ DE առաջիկա
6 BC զիտաւորութիւն DE զիտաւորութեան
7 BC բէ
8 BC + գիմչ եւ
9 DE + ծնողաց փայլեալ սմանչելապատում այրս այս
փառաւոր
10 BC էր
11 DE երանելիս
12 BC չի՛ր DE մաւր պարսամոյ
13 D նահանկէն E նահանգէն
14 BC մեծատան DE մեծամուն
15 BCDE չի՛ր
16 DE սամոստացոց քաղաքէ փիս քաղաքին սամոսա-
տացոց
17 DE որոյ
18 BCDE հարթ
19 BC նանաչիւր
20 E հաւրն
21 BCDE բէ
22 DE + հասակաւ եւ
23 C մարդոյ
24 BC + ոչ
25 C բազմաժամանակեութիւն
26 B չի՛ր
27 Տէ՛ն իմաստ.Վ. 8, 10

27 BC չի՛ր DE եղեւ
28 A վերստին
29 DE ընդ
30 DE արժանելի
31 BC կենցաղումս
32 BCDE երջանիկ
33 BCDE տղայական տիրով փիս տղայ յայնմ հետ:
34 BC նմա
35 C գրեակիւն BDE գրեակելն
36 BC ի տան փիս ընդ տան տեսան
37 BC վայելեալ DE վայելել
38 DE ի
39 DE քերելոցն
40 DE ծնողին
41 DE իւրում
42 BCDE չի՛ր
43 BCDE յաւուր
44 DE + նորա
45 E արտականաց
46 A ըզհաւտս
47 BC + եւ
48 BC միայն
49 B գալով
50 BC չի՛ր
51 BC մանուկն
52 BC չի՛ր
53 C զաւղանջէին
54 B ընդդեմ C վերայ DE ի վերա փիս հանդէպ
55 E նմա
56 BC ժամս քաղումս փիս քաղում ժամանակս E
քաղմս
57 BC չի՛ր

ոմանք¹ ուղեւորք² անցանէին ընդ նոյն³ ճանապարհ, եւ տեսեալ զայնոսիկ⁴ համարեցան, եթէ⁵ ի վերայ⁶ գազանաց⁷ վայրենեաց⁸ յարձակեցան⁹, աղաղակեցին, եւ ընթացեալք անդանաւր գտին զպատանին սուրբ ի մէջ գազանացն: 20 Եւ ակն ունէին յաւշոտիլ¹⁰ անդամոց նորա¹¹ եւ քանցիլ¹² ի ժանեաց նոցա, որք որոնեալ զմարմին նորա, տեսին անվնաս պահեալ զաւրութեամբն Աստուծոյ¹³, եւ ի զարմացման¹⁴ եղեալ, տաին¹⁵ փառս Աստուծոյ վասն¹⁶ այնր¹⁷ իրագործութեան¹⁸:

21 Ուստի¹⁹ ոմն ի նոցանէ շնորհալից այր, իբրեւ մարգարէական գիտմամբ²⁰ ասէ²¹ ցընկերսն²². «Ես թէ²³ մեռանիցիմ, յիշեցէք դուք, զի պատանիս²⁴ այս մեծագոյն շնորհաց²⁵ դիպեսցի²⁶ ընդունակ լինել առ ի²⁷ յԱստուծոյ»:

22 Այս առաջի²⁸ նորա մանկական²⁹ տիրոցն³⁰ հրաշից³¹ երեւումն զրուատեալք³² առ ի մէջ՝ արժանաւորիլ³³ գովեստից³⁴ ոչ³⁵ փոքր ինչ լինել³⁶ քան որ³⁷ ի գբին առեւծուց³⁸ Դանիէլիլ³⁹ եւ կամ Թէկղի սրբուհւոյ⁴⁰ ի զանազան գազանացն յարձակմանէ անփորձ պահելով⁴¹ զաւրութեամբ⁴² երեւեցելոյն⁴³ նմա⁴⁴ Յիսուսի⁴⁵: 23 Եւ որք⁴⁶ հանգոյն սոցուն⁴⁷ սքանչելեաց հրաշագործեցան բազումս առ վկայիւքն, զոր թուի ինձ ի խորոց սրտին⁴⁸ մաղթանաց: 24 Զայսոսիկ վերաբերեալ⁴⁹ երջանիկն⁵⁰ այն պատանի⁵¹ առաջի Տեառն ի ժամանակի փորձութեանն⁵², թէ որ զնոսայն փրկեցեր, կարող ես եւ զիս փրկել զաւրութեամբ⁵³ քո մեծաւ⁵⁴: 25 Պանծալիս այս մանուկ լուելեայն փութապէս հե-

1 DE չի՛բ
2 CDE ուղեւորք
3 D այն E եւ ի
4 C չի՛բ եւ տեսեալ զայնոսիկ
5 BCDE թէ
6 DE վայրի
7 DE + իցիցն
8 DE չի՛բ
9 CE յարձակեալ եւ B յարձակեալ D յարձակեալի
10 B յաւշատիլ C յաւշատեալ DE յաւշատիլ
11 BCDE անդամոց նորա փիս նմա
12 B փանցել C փանցեալ BCDE + անդամոցն
13 BC + ի շանց բոնութեանէն DE + ի շանց (E շանցն) բոնութեանէ
14 DE + մեծի
15 BC տալին
16 BCDE յաղագս
17 BDE այսոցիկ C այսոսիկ
18 BC իրագործութեանց
19 DE + եւ
20 BC գիտութեամբ DE + նայեցեալ
21 DE ասէր
22 BC ասէ. ցընկերսն փիս նայեցեալ յնկերսն ասէ DE ցնգերսն + իւր
23 DE եթէ
24 C մանուկս
25 BCDE շնորհի
26 BC + եւ DE հանդիպեսցի
27 DE չի՛բ

28 BCDE առաջին
29 BC մանկութեան DE մանգութեան
30 BCD տիրոց
31 E տիրոցն հրաշից փիս հրաշից տիրոց
32 DE զրուատեալք
33 DE արժանաւորեալ
34 C գովեստի
35 C որ
36 BCDE ելանելով
37 BC փան որ փիս որքան DE չի՛բ
38 BCDE + առ DE առիւծուց
39 Տե՛ս Դան. Զ: 10
40 BC սրբոյ + որ եւ DE սրբուհոյ
41 BC մնալով
42 E զօրութեամբ
43 B երեւեցելոյ
44 DE չի՛բ
45 «Պատմութիւն վարուց սրբոյն Թեկղեայ», տե՛ս Վար՛ եւ վկայաբանութիւն սրբոց. Հատոր Ա, Վնետիկ, 1874:
46 BCDE + միանգամ
47 BC սոցունց
48 BC սրտի
49 BC վերայբերեալ E վերաբերելով
50 DE երջանկին
51 DE պատասխանի
52 BC նեղութեանն
53 E զօրութեամբ
54 BC + որպէս եղեւ իսկ եւ կատարեցաւ E մեծոք DE + որպէսզի եղեւ իսկ եւ կատարեցաւ յետ այսորիկ կամեցաւ

տեւեալ¹ ի մեծանուն եւ ի հռչակաւոր անապատն² ի³ Սկիւթ:

26 Այլ⁴ ինչ նորա զայսոսիկ⁵ ածեալ⁶ զմտաւ լինի ժողով յաղագս խնդրել⁷ ինչ⁸ ի նախասացեալն⁹ Սամոսատացւոց¹⁰ քաղաք¹¹: 27 Երթեալ¹² եղեւ¹³ երանելի¹⁴ պատանիս¹⁵ ընդ ազգատոհմին իւրո¹⁶ ի ժողովն, եւ թողեալ զնոսա¹⁷ եկն յեզր¹⁸ մեծին¹⁹ Եփրատազ²⁰, եւ ընթանալով առ փն գետոյն յաջ կոյս եւ յահեակ²¹ լայր կականալիւր հառաչմամբ մեծաձայնապէս²²:

28 Եւ²³ յաղիողորմ²⁴ հեծութեան²⁵ ողբոց նորա ոմն յընտրելոց²⁶ արանց երկիւղածաց²⁷ Աստուծոյ²⁸ անդ ընակելոց²⁹ եկեալ առ նա ասէ. «Պատանի դու³⁰, ընդէ՞ր լաս, ուստի՞ գաս եւ³¹ կամ յո՞ երթաս»: 29 Պատասխանի տուեալ ասէ

ցնա³². «Տէր, հայր իմ արդ եւս վախճանեցաւ, եւ³³ որբացեալ³⁴ առ³⁵ ի նմանէ, կամիմ ծառայել Աստուծոյ»: 30 Կրկնեալ անդրէն երանելոյն³⁶ եւ³⁷ ասէ ցնա. «Ո՞ւր իցէ եղեալ քո ի մտի³⁸ հետեւել³⁹»: 31 Ասէ ցնա⁴⁰. «Ի Սկիւթ⁴¹, քանզի յաճախ են⁴², որ⁴³ ծառայեն⁴⁴ Աստուծոյ»: 32 Ասէ ցնա սուրբ այրն Աստուծոյ Արրահամ. «Որդեակ, վասն զի յոյժ դժուարին է բնակութիւն այնմ⁴⁵ անապատի, մանաւանդ միայն առանձին⁴⁶ բնակել⁴⁷ պատանի դուրով քո: 33 Արդ, եթէ լուիցես⁴⁸ ինձ՝ հաւր քում, զի առեալ տարայց զքեզ ի վանս միաբանակեցաց⁴⁹, եւ անդ⁵⁰ վասն⁵¹ սիրոյն Քրիստոսի⁵² վանականաց⁵³ եղբարցն⁵⁴ հաղորդեսցիս⁵⁵, բարւոք⁵⁶ առնես»: 34 Զայսոսիկ⁵⁷ լուեալ սքանչելի պատանին⁵⁸, եւ իրբեւ զգանձս յափշտակեալ⁵⁹

1 BC հետեւեցաւ DE հետեւել
2 DE + միանձանց
3 BC չի՞
4 DE այն
5 BC չի՞
6 BC ածել
7 BC խնդրոց DE խնդրոյ
8 BCDE + իրի՞
9 E նախասացեալ
10 BC սամոսատացւոց D սամոսացոց
11 BC քաղաքին DE քաղաքի
12 DE գնաց
13 DE եւ
14 DE չի՞
15 DE + այս
16 BCDE իւրոյ
17 DE զնոսին
18 DE + գետոյն
19 DE մեծի
20 BCDE եփրատազ
21 DE չի՞ յաջ կոյս եւ յահեակ
22 BCDE մեծաձայն
23 BC չի՞
24 BC աղիողորմ
25 C հեծութեանց DE չի՞
26 B յնտրելոց DE յնտրելոց
27 C երկիւղած DE երկեղած
28 CDE յԱստուծոյ
29 DE բնակելոյ
30 B + քեզ ասեմ
31 BC չի՞

32 BC չի՞
33 DE + իմ
34 BDE որբացեալ փխ որբ մնացեալ
35 DE չի՞
36 BCDE երանելոյն
37 BCDE չի՞
38 AB մրտի
39 B քո ի մրտի հետեւել փխ քո // DE հետեւեալ
40 BCDE + պատանին
41 D սկիւթ
42 DE + անդ
43 BC յաճախ են որ փխ հաճախագոյն եւս DE որի
44 DE ծառայեն
45 B այն DE այնր
46 BCDE առանձին
47 C բնակիլ
48 DE լսես
49 DE միաբանակաց
50 BC արդ
51 BCDE յաղագս
52 DE + յամեն արարից
53 DE վանականացն
54 BCDE եղբարց
55 BCE չի՞
56 BDE բարիով
57 DE զայս
58 BCDE պատանոյն
59 A յափշտակեալ

զխոստումնն¹ երանելի² ծերոյն³ խնդալից բերկրայնովք⁴ մինչ զի երգմամբ կնքէր⁵ զպատգամ⁶ հրամանին անկապուտ հաստատութեամբ կալ անվրէպ ի դաշինսն, զոր եղ Աստուծով ընդ նմա⁷ մինչեւ ի վախճանս⁸:

35 Ապա նոյնժամայն առեալ⁹ երանելւոյն¹⁰ զպատանին մաքուր հասանէ¹¹ ի վանսն, որ առաջի կայր նոցա, եւ աղաչեցեալ¹² զորս անդ եղբայրութիւնքն՝ առնուլ զպատանին ընդ իւրեանս, որո¹³ ազգեալ¹⁴ զմեկնիւն¹⁵ ի նմանէ, զկական բարձեալ լայր դառնապէս՝ ասելով ցերանելին¹⁶. «Տէր, եթէ աստանաւր հաճեալ էին կամքն Աստուծոյ բնակել ինձ, ոչ էր զիս նախախնամութիւն¹⁷ նորա¹⁸ պատահել¹⁹ քեզ յանապատին, բայց զի ընդ քեզ կամեցաւ ինձ լինել²⁰, աղաչեմ չորոշիլ²¹ ի հայրական²² գթութեանց²³, այլ ընդ քեզ կալ²⁴ մինչ ի²⁵ յաւիտեան ըստ ուխտադրութեան իմոյ»: 36 Զայս²⁶ լուեալ երանել-

ւոյն²⁷ եւ եւս զեղեալ²⁸ աստուածային²⁹ սիրովն³⁰ ի վերայ³¹ պատանւոյն³², ուստի եւ³³ առեալ զնա տարաւ ընդ իւր:

37 Էին բազումք եւ այլ³⁴ աշակերտեալք³⁵ նմին, որք առաւելեալ էին ի գործ մշակութեան Տեառն³⁶, նաեւ սքանչելիք ի նշանս եւ յարուեստս զաւրութեամբ Սուրբ³⁷ Հոգւոյն³⁸: 38 Յորոց մի ի նոցանէ, որ³⁹ գերագոյն⁴⁰ էր առաքինութեամբ քան զյոբուսն⁴¹, արժանի եղեւ մեծի աշտինճանի եպիսկոպոսութեան, վերափոխի⁴² առ Քրիստոս:

39 43Եւ⁴⁴ յետ սուղ ինչ ամաց⁴⁵ անցելոց⁴⁶ երջանիկն Աբրահամ թողեալ⁴⁷ զստորինս⁴⁸ փոխադրի յիմանալի կեանսն⁴⁹: 40 Իսկ երանելին Պարսամաւ⁵⁰ տխրեալ⁵¹ վասն այտորիկ յոյժ, ապա խորհուրդ բարի զմտաւ ածեալ⁵² հետեւել⁵³ ի

1 BC գխրատսն (C գխրատս) + հոգեւորական DE զխոստումն
 2 BC յերանելի
 3 B ծերունոյն
 4 BCDE բերկրամալ
 5 DE հաստատեր
 6 DE զպայման
 7 BC նմին
 8 BCDE վախճան
 9 C + ընդ իւր
 10 BCDE երանելոյն BDE + ընդ իւր
 11 BC հասանէր
 12 DE աղաչեալ
 13 BC որոյ
 14 BC ազգեալ փխ ազգ եղեւ
 15 B մեկնիւ C մեկնել
 16 BC չի՞ր
 17 C նախախնամութիւնբ
 18 BC + պաեւ DE արարչին
 19 DE պատահեցուցեալ
 20 BC ինձ լինել փխ լինել ինձ
 21 B չորոշիլ C չորոշել
 22 D հայրական DE + րո
 23 C գթութեանց DE գթոյ
 24 DE կեալ
 25 BDE մինչ ի փխ մինչեւ C չի՞ր մինչ ի
 26 BCDE զոր

27 B երանելոյն CDE երանելոյն
 28 B առաւելեալ DE զեղաւ
 29 DE աստուածայինն + այն
 30 BDE սիրով
 31 BDE վերայ
 32 C եւ եւս զեղեալ ... ի վերայ պատանւոյն փխ եւս առաւելեալ ի վերայ պատանւոյն աստուածային սիրով DE պատանւոյն
 33 B չի՞ր
 34 BC բազումք եւ այլ փխ եւ այլ բազումք DE բազումք եւ այլ փխ եւ այլ բազումք
 35 BC աշակերտք
 36 B չի՞ր
 37 B զաւրութեամբ Սուրբ փխ /// ր CDE չի՞ր
 38 DE հոգոյն
 39 BC չի՞ր
 40 BC գերիվերոյ
 41 BC գիտունս
 42 DE վերափոխիլ
 43 DE + հաղագս որոյ
 44 BC չի՞ր
 45 C ժամանակաց
 46 DE անցանելոց + եւ
 47 DE թողու
 48 D զստորինն
 49 C կեանս DE կայանս
 50 BC արսամալ DE պարսամոյ
 51 DE տխրէր
 52 C ածել
 53 BC հետեւի

սուրբ տեղիսն յԵրուսաղէմ¹, բայց ոչ վայրապար եւ² ըստ աւրինակի³ բազմաց երկւարաւք⁴ զընթացսն արարեալ⁵: 41 եւ⁶ ի ճանապարհին⁷ լնոյր գտեառն իւրոյ⁸ պատուիրանսն⁹ անցուպ գոլով եւ առանց մախաղի եւ որ այլ եւս են¹⁰ պատաղմունք կենցաղականք միանգամայն խաբիչք¹¹ հոգեւորացն¹²:

41 եւ¹² հասեալ¹³ յԵրուսաղէմ կատարէր գուխտադրութիւն¹⁴ իւր¹⁵, եւ անտուստ¹⁶ ընթանալ¹⁷ ի Մեծն Հայք, եւ անդրադարձ լեալ¹⁸ ի¹⁹ յԱրարիա²⁰ եւ ի Փիւնիկէ, յորում տեղւոջ²¹ սակաւ²² գոին²³ հաւատացեալք Աստուծոյ²⁴: 42 Իսկ հոյլք անհաւատիցն յոգնակի²⁵ հրէից²⁶ եւ հեթանոսացն²⁷ եւ սամարացւոցն²⁸, որք նեղութիւնս յոյժ²⁹

հասուցանէին³⁰ ի վերա³¹ ծառայից³² Աստուծոյ, եւ անըմբերելի³³ վիշտ]ս չարչարանաց, ըստ յաւժարական անբարի³⁴ իւրեանց բնութեանն³⁵, ընդ որս եւ զերանելիս զայս³⁶ հալածական արարեալ ինքեանց³⁷ գոյանալ³⁸ ընդ խաւարի, ըստ որում³⁹ իսկապէս⁴⁰ լոյսն Յիսուս երեւեալ ի խաւարի⁴¹ յաշխարհիս⁴² յայսմիկ եւ ի մարմնի եւ ի խաւարէս երթեալ⁴³ լինի անհասութեամբ:

43 Այսպէս եւ նորա, ըստ նմանութեան Տեառն իւրո⁴⁴ եւ վարդապետին⁴⁵, թողեալ գմարդկային⁴⁶ բնակութիւնս⁴⁷ խոյս տուեալ յանապատ⁴⁸ յայրս⁴⁹ քարանձաւաց⁵⁰ առնելով տեղի⁵¹ կայանաց⁵² իւրոց իբր⁵³ զՀեղիասն առաջին եւ զեղիսէ⁵⁴, եւ զՅովանէս⁵⁵, զորոց եւ աստուածաին⁵⁶ առաքեալն⁵⁷ ցուցանէ զառաքինութիւնն⁵⁸, «Շրջեցան, ասէ, լեչկ մաշկաւք եւ

1 BC Երուսաղեմ DE Երուսաղեմի
 2 BC չի՛մ
 3 E օրինակի
 4 BC + եւ կիսիշաւք D երկվարաւք + եւ կամ կիսիշիւք (E կէսիշիւք)
 5 DE + այլ
 6 BC այլ
 7 BC + եւ
 8 BCDE լնոյր գտեառն իւրոյ փ/ս գտեառն իւրոյ լնոյր
 9 BCDE գպատուիրանն
 10 BCDE իցեմ
 11 BCDE խափանիչք
 12 Հոգեւորացն · Մարտ · Ժ 9-11 · Մարտ · Ա 8-10
 13 BC չի՛մ
 14 C հասեալք
 15 D գուխտ արգարութեան
 16 BC չի՛մ D իւրոյ
 17 CDE անդուստ DE + կրկնեալ
 18 BC ընթանալ
 19 BC անդրադարձ լեալ փ/ս ապա անդրեմ դարձեալ DE անդրադարձ լեալ փ/ս ապա անդրադարձեալ գայ
 20 BCDE չի՛մ
 21 C յարարիայ
 22 DE չի՛մ
 23 DE + Բան գոլովս
 24 BC գոին փ/ս Բան յոլովս կային DE գոյին
 25 BC յաստուծոյ
 26 DE յոնիակի
 27 BC հրեիցն
 28 DE հեթանոսաց
 29 DE սամարացւոց
 30 BC յոլովակի

30 B հասուցին
 31 BC վերայ
 32 BC ծառայիցն DE ծառային
 33 DE անբերելի
 34 DE անբարին
 35 DE բնութեան
 36 DE այս
 37 DE յինքեանց + իբր լուսոյ անգուրգական
 38 DE գոլ + էանալ
 39 DE + եւ
 40 D իսկական
 41 DE չի՛մ ի խաւարի
 42 BC յաշխարհս
 43 DE հալածեալ
 44 BCDE իւրոյ
 45 BCDE վարդապետի
 46 BC գմարդկային DE գմարդկայինս
 47 BC բնակութիւնն DE բնութիւն
 48 BC յանապատի
 49 DE վայրս
 50 BCDE + ի լերինս եւ յայրս երկրի
 51 CDE գտեղի
 52 BCDE կայանից
 53 BCDE իբրեւ
 54 DE զեղիսէս
 55 BC գլովանեսս DE գլովանեսս
 56 B աստուածային DE ատուածայինն
 57 BDE առաքել
 58 BCDE գառափնութիւն

մօրթովք¹ այծից² կարաւտեալք, նեղեալք, չարչարեալք, եւ այնք, որոց զմի ի նոցանէ³ ոչ արժէ աշխարհ⁴ յանապատի մոլորեալք ի լերինս⁵ եւ⁶ յայրս⁷ եւ ի փապարս երկրի»⁸:

44 Եւ արդ, յայնմ⁹ տեղոջ⁹ առաւել քան զառաւել բերէր յինքն¹⁰ զճգնութիւն¹¹ առաքինութեան, մինչ զի լինել նմա¹² խոտաճարակ, լեռնական¹³, գտիւ եւ զգիշեր անզաղար գոլով յաւրհանութիւնսն Աստուծոյ՝ ոչ ինչ¹⁴ ճաշակել¹⁵ ամենեւին, բայց միայն¹⁶ ի մրգաց¹⁷ անտառին¹⁸ եւ ի բանջարաց վայրեաց¹⁹, մանաւանդ թէ տեսութեամբն Աստուծոյ, ուստի փոփոխեալ²⁰ ի լերինս որպէս ճնճղուկ²¹, ըստ Դաւթի²², այլուստ յայլ առնելով իւր տեղի կալուածոյ, եւ այնք²³ ծմակահինք²⁴ եւ²⁵ ձիւնաբեր տեղիք²⁶ եւ²⁷

սառնամանուտ²⁸, զի ոչ²⁹ դիւրագոյնս³⁰ առնէր մարմնոյ զփոփոխումն³¹, այլ³² դժուարինս³³, եւ յառիթ³⁴ մշակութեան³⁵ գործոյ³⁶ բերէր³⁷ ժուժկալութիւն համբերատար³⁸ եւ ամենայն եկելոց³⁹ նեղութեանց⁴⁰, այլ միշտ ի յառաջագեմսն նկրտել⁴¹ հասանել ի կէտ կոչմանն Քրիստոսի⁴²:

45 Քանզի սկիզբն⁴² առնէր արիս այս⁴³ այլ եւս նոր⁴⁴ առաքինութեանց, զոր ոչ ոք նախքան զնա յանձին բերեալ⁴⁵ լաւացն⁴⁶ եւ⁴⁷ մեծագունիցն⁴⁸, ասէր ի միտս իւր, եթէ⁴⁹ ամէնատես բնութիւն Արարչին ոչ⁵⁰ միայն⁵¹ զսգալիսն⁵² կատէ⁵³, այլ եւ⁵⁴ զսիրտս եւ գերիկամունս, ըստ մարգարէին⁵⁵, զիս⁵⁶ զժպրհեցայց ես հոզ գոլով⁵⁵ եւ մոխիր՝

1 BDE մորթուք
2 BC այծից DE այծենաւք
3 BCDE եւ այնք որոց զմի ի նոցանէ փ/ս գորս
4 BCDE աշխարհս
5 DE չի/ի լերինս
6 BC չի/ի + ի
7 DE յարս
8 Եւ զայնմ
9 DE տեղոյ
10 DE յինքնան
11 BCDE զնոցանս
12 BC նորա
13 BCDE լեռնական
14 DE չի/ի
15 BC ճաշակեալ DE ճաշակելով
16 BCDE չի/ի
17 BC մրգոյ
18 DE անտառին
19 CDE վայրենեաց
20 DE փոխադրեալ
21 CDE ի լերինս որպէս ճնճղուկ փ/ս իրրեւ զննղուկ ի լերինս
22 DE դավթա
23 DE այն + ի
24 BC ծմակայինք DE ծմակին
25 BC չի/ի DE + ի
26 DE չի/ի
27 DE + ի

28 B սառնամանուտ DE սառնամուտ + վայրս
29 BC + եթէ DE + եթէ ի
30 DE դիւրագոյն
31 BC զփոփոխումն
32 BCDE + ի
33 BC դժուարինսն
34 BCDE յառիթս
35 BC մշակութեանն
36 BC գործելոյ
37 BCDE տանէր
38 DE ժուժկալութիւն համբերատար փ/ս համբերատար ժուժկալութեամբ
39 DE եկելոցն + ի վերայ նորա
40 DE + եւ ոչ այստիւք կասէր յընթացս առաքինութեանցն
41 BCDE նկրտել
42 Եւ զայնմ
43 BC + այնուհետեւ
44 DE + եւ
45 DE նորագոյն
46 BCDE + ի
47 DE լսողացն
48 BCDE + ի
49 DE մեծագունից
50 BC եթէ փ/ս վասն զի DE + վասն զի
51 BC չի/ի
52 BC + ոչ
53 DE կատէ
54 BC չի/ի
55 Եւ զայնմ
56 BC չի/ի

ննջել¹ ընկողմանելով² առաջի անքուն ական նորա, վասն որոյ³ վեհագոյն եղեալ նորա, քան զընութիւն հողեղինաց, յոտնաւոր տքնութեամբ, փոքուն ինչ զհարկաւոր⁴ քնոյն յինքն ձգեալ⁵ մինչ ի վախճան, ըստ իմանալեացն դասուց: ⁴⁶ Ուստի ոչ միանգամ⁶ եւ երկիցս գոլով խաչակից⁷ Բանին Աստուծոյ, ալ մշտնջենաւորաբար⁸ տարածմամբ ձեռինն⁹ ի նմանութիւն խաչին¹⁰ ընծաէր¹¹ պաղատանս ամէնատեառնն, որո¹² առաքինութեանն հետեւող եղեալ աշակերտաց նորա բազում ցոյցք նշանաց¹³ եւ¹⁴ սքանչելեաց տուաւ նոցա լինել յԱստուծոյ:

⁴⁷ Քանզի էին ժողովեալ¹⁵ աշակերտացն¹⁶ ի միասին¹⁷ յաւուր միաշարաթւոջ¹⁸, ունէին եւ առ իւրեանս¹⁹ նկանակ²⁰ փոքր գարէղեն, զոր եղեալ առաջի, կերան ամենիքեան²¹ մինչեւ ի յագումն²² թողեալ²³ զհասարակ նկանակին: ⁴⁸ Դար-

ձեալ ի միում²⁴ աւուր²⁵ ճաշակեցին²⁶, եւ մնացեալ նկանակին²⁷ նոյնպէս ամբողջ²⁸ ամենեւին: ⁴⁹ Սոյնպէս եւ²⁹ յերրորդում եւ ի չորրորդում³⁰ աւուրն կերան³¹ մինչեւ յեալթներորդ³² աւրն, եւ ոչ ինչ պակասաց առ³³ ի նմանէ, զոր պահեալ աշակերտացն առ ի յիշատակ սքանչելեացն Աստուծոյ, որ եղև ի ձեռն սրբոյն, բայց ոչ նուազ³⁴ այս եւ³⁵ որ առ Եղիսէիւն պատմին սքանչելիք³⁶ ի միոյ նկանակէ նորագոյն գարւոյ³⁷, այն, ինչ³⁸ բերեալ յանդէ³⁹ առն բարէսիրի կերակրել⁴⁰ զբազումս յորդուց մարգարէիցն⁴¹, նմանագոյն⁴² եւ սա⁴³ Տեառն⁴⁴ սքանչելեացն ի հինգ նկանակէ⁴⁵ երբեմն զհինգ հազարսն կերակրելով եւ յեալթանցն⁴⁶ զարձեալ զչորս⁴⁷ եւ յերկաքանչիւրոցն յաւելեալ⁴⁸ ի կերակրացն⁴⁹:

1 BC չի՞
 2 B ընկողմանելով C ընկողմնով
 3 E չի՞
 4 DE գհարկ
 5 BC չի՞ յինքն ձգեալ DE ձգել
 6 A միանգամ
 7 DE խասակից
 8 E մշտնջենաւոր
 9 BC ձեռին
 10 DE խաչի
 11 BCD ընծայէր
 12 BCDE որոյ
 13 BC բազում ցոյցք նշանաց եւ փիս եւ նշանս D բազում ցոյցք նշանաց եւ փիս բազմութիւն յորոց միջի եւ նշան
 14 BCDE չի՞
 15 BC ժողով DE ժողովեալ
 16 DE չի՞
 17 DE + եղբարցն
 18 C միաշարուոջ DE շարաթոջ
 19 DE + եւ
 20 BC նկանակս DE + մի
 21 BCDE ամենեքեան
 22 BC մինչեւ ի յագումն փիս եւ յագնացն DE ի յագումն փիս ցյազումն
 23 BC + այսուհետեւ

24 BCDE միում
 25 BC աւուրն E չի՞
 26 DE + նոյնպէս
 27 BC չի՞ եւ մնացեալ նկանակին
 28 DE չի՞ նոյնպէս ամբողջ
 29 BC չի՞
 30 C չորրորդում
 31 BC չի՞
 32 B յեալթներորդ C յեալթներորդ
 33 C չի՞
 34 BC նուազագոյն
 35 BC բան
 36 C սքանչելիք
 37 BCE գարոյ
 38 BC չի՞ այն ինչ
 39 C յանտէ
 40 BC կերակրեալ D կերակրիւն E կերակրելն
 41 BCDE գրագումն յորդուց մարգարէիցն փիս յորդուց (DE յորդոց) մարգարէիցն գրագումն
 42 BC նմանէ DE + է
 43 BC չի՞ եւ սա DE եւ սա փիս սա եւ
 44 DE քրիստոսի
 45 DE + անտի
 46 BCDE յեալթանց
 47 BCDE + հազարսն
 48 D յաւելով
 49 BCDE կերակրացն
 * ՏԷ՝՝ Գ՝ Թ՝՝ Գ՝ 42-44. Մ՝՝ Դ՝՝ Ժ՝՝ 15-21. Մ՝՝ Գ՝՝ 9. Բ՝՝ 5-9. Գ՝՝ 13-17. Գ՝՝ 8-13.

50 Արդ, յորժամ¹ այսոքիկ լինէին, երանելին² իբրեւ³ յսուն⁴ եւ չորս⁵ ոչ ինչ գոլով արգել կամ խափան բարեացն⁶ ընթացից ծերութեան տկարութիւնն⁷, այլ մանաւանդ յորդորումն⁸ ի նոյն քաջութիւն առաքինութեան⁹, միայն յուսմունս աշխարհական¹⁰ եւ ի¹¹ հրահանգս դպրութեան ոչ ետ¹² զանձն¹³ երանելիս¹⁴, քանզի աստուածայնովն¹⁵ բաւականանայր վարժեալ¹⁶ երկիւղիւ ըստ առակողին. «Ակիզբն իմաստութեան երկիւղ Տեառն», եւ թէ¹⁷ «Ընտրեաց Աստուած զյիմարս¹⁸, զի յամալթ արասցէ¹⁹ զիմաստունս»²:

51 Դարձեալ երրորդ²⁰ սքանչելիք նոր²¹ գերահրաշափառագոյն²² լինի երեւեալ²³ յաղալթս սրբոյն, քանզի ըստ սովորութեանն²⁴ իւրո²⁵ եղեալ առանձին²⁶ տարածեալ²⁷ զբազուկսն²⁸ իւր յաղալթսն²⁹ ունե-

լով զտեսանելիսն³⁰ անքթթելի դիտաւորութեամբ³¹ ի բարձունս: 52 Եւ ահա բացան հաստատութիւնք վերնահարկ³² խորանին եւ ճառագայթածեւ հրակերպեան զաւրութեանցն³³ լուսեղինացն³⁴ դասուց ընդ արփիահրաշ լուսոյն ծագման³⁵ ծաւալեալ ի վերուստ փարէին գերանելեան, եւ ցոլացեալ ի ճառագայթից անտի, ըստ նմանութեան լեզուի լոյս մտանէր ի բերան սրբոյն, ըստ աւրինակի առաքելոցն³⁶ վերնատանն³⁷, զոր տեսեալ ծերոյ³⁷ ումեմն³⁸ անդ³⁹ պատահեցելոյ, որ ի նորին⁴⁰ շաւղաց⁴¹ վերահասեալ⁴² էր⁴³ առաքինութեամբ, պատմեաց մերձակաիցն⁴⁴ եղբարց, որոց լուեալ⁴⁵ սխրագործ զաւրութեանն Աստուծոյ փառս մատուցանէին⁴⁶:

53 Եւ⁴⁷ եղև, զի ձեռնադրէին ի⁴⁸ Փիրին⁴⁹ քաղաքի⁵⁰ եպիսկոպոս, որում⁵¹

1 DE չի՞
 2 DE + ամաց
 3 BC + երեւ (B գ) հարիւր եւ
 4 BCDE յիսուն
 5 DE չորից
 6 B բարեաց
 7 BC տկարութեան DE տկարութիւն
 8 DE յիւրումն
 9 DE + լինել
 10 B աշխարհակ ///
 11 B չի՞ եւ ի
 12 BC եղ
 13 B ///
 14 BCDE երանելին
 15 D աստուածայնոյն E աստուածայնոյն
 16 DE վարժել
 * Ընտրեաց. Ը 7
 17 DE չի՞
 18 DE զիմարս
 19 B առնէ
 † Ը Կ-ընչ. Ը 27
 20 DE դարձեալ երրորդ փիս երեւի եւ այլ
 21 DE + եւ
 22 BC գերագոյն DE հրաշափառագոյն
 23 DE չի՞ լինի երեւեալ
 24 BCDE սովորութեան
 25 BCDE իւրում
 26 BCE առանձինն
 27 DE տարածէ

28 BDE զբազուկս
 29 DE յաղաբս
 30 C + իւր
 31 BCDE դիտմամբ
 32 BCDE վերնայարկ
 33 BC զուարթնոցն DE զուարթնոց
 34 BC լուսեղինաց
 35 DE ծագմամբն
 36 BCDE + ի
 ‡ Տէ՛ * Գ-ընչ. Ը 3
 37 BC ծերունոյ
 38 BCDE + տեսանողի
 39 B անտ
 40 BC նորա DE նորում
 41 B շաղուաց
 42 BC վերայ հասեալ
 43 BC չի՞
 44 BC մերձակայից DE մերձակայիցն
 45 DE տուեալ
 46 BC սխրագործ ... մատուցանելին փիս փառս մատուցանելին սխրագործ զարութեանն աստուծոյ DE սխրագործ ... մատուցանելին փիս փառս մատուցանելին աստուծոյ
 47 DE չի՞
 48 DE չի՞
 49 BC փիրի. ասորերէն բնագրում ܦܝܪܝܢ, ասորերէն համարժէքները տրուում են համաձայն Aleppo, SOAA 61M ձեռագրի բնագրի:
 50 C քաղաքին BC + զումն
 51 DE զումն

անուն¹ Մալալինէ²: 54 Սայ³ լցեալ էր⁴ ամէնայն⁵ առաքինութեամբ, վարժ եւ հմուտ գոյր⁶ աստուածախն⁷ պատուիրանացն: 55 Ունէր եւ իղձ⁸ զհոգեւորական⁹ յաղագս տեսութեան¹⁰ սրբոյն Պարսամա¹¹, քանզի ծանուցեալ էր յանուրջս ի Տեառնէ վասն առաքինութեան նորա: 56 Առ սա եկեալ¹² երանելին հանդերձ սրբաունեալ աշակերտին իւրով, որո¹³ անուն Զաքարիա¹⁴: 57 Զոր տեսեալ¹⁵ եւ ոչ սակաւ¹⁶ ինչ¹⁷ զուարճացեալ, սկսանէր¹⁸ հարցանել¹⁹ բան²⁰ մխիթարութեան²¹ յաստուածախն²² տառից ի Հին եւ ի Նոր կտակարանաց, եւ լուեալ պատասխանիս զիպողագոյն²³, հիանայր, զի ասէ²⁴ ուսեալ բնաւ չիք: 58 Ապա յետ այնորիկ²⁵ իբրեւ²⁶ ծանեաւ գերանելեացն²⁷ յառաջադիմութիւնսն²⁸, որ յաստուածախնսն²⁹ ձեռնադրէ³⁰ զնոսա³¹ սար-

կաւագունս³² ի սպասաւորութիւն սրբոյ³³ եկեղեցւոյ³⁴, ըստ վերնականին³⁵ հրամանին, որ ցուցաւ նմա ի տեսլեանն³⁶:

59 Յետ այնորիկ իջանէ³⁷ ի լեռնէ անտի յաւուրս³⁸ Պէնտէկոստէիցն³⁹ ի⁴⁰ յայրն առաջին, ժողովին⁴¹ առ նա բազմութիւնք հաւատացելոց⁴² անթիւք⁴³ բերելով նուէրս ընծաից⁴⁴ նորա⁴⁵ յոյժ, զորս բաշխէր կարաւտելոց, եւ առնէր նոքաւք աղաւթս եւ պաղատանս առաջի Աստուծոյ յաղագս փրկութեան ոգւոց⁴⁶ նոցա:

60 Ունէր եւ⁴⁷ երանելին երկաթս ըստ⁴⁸ անձին⁴⁹, եւ⁵⁰ տազնապէր միշտ յարեգական տապոյ յաւուրս ամարանւո⁵¹ եւ ի պաղութենէ⁵² ձմերանւո⁵³, քանզի ոչ մտանէր ընդ յարկաւ գերանաց տան⁵⁴, այլ զի⁵⁵ բացաւթեա ազանէր արտաքուստ⁵⁶ զտիւ եւ զգիշէր, եւ այնքան⁵⁷ տառապեցուցա-

1 BC + կոչիր
 2 DE մայանիւ. Փիւրիւնի եպիսկոպոսը 411-435 թթ., ատրիբւեմ բնագրու՝ **مالحان**
 3 BCDE սա
 4 BC չի՞
 5 DE չի՞
 6 DE գոյ
 7 BCD աստուածախն
 8 A եւղձ
 9 BCDE հոգեւորական
 10 C տեսչութեան
 11 BC բարսամոյի DE պարսամոյի
 12 DE + էր
 13 BCDE որոյ
 14 BC գաւարիայ
 15 B տեսալ
 16 B /// ւ
 17 B չի՞ CE չի՞
 18 B սկսան D չի՞
 19 D հարցանէր
 20 BC հարցանել բան չի՞ բանս հարցանել DE բանս
 21 BC չի՞ բան մխիթարութեան DE գիտութեան
 22 BCDE յաստուածեղէն
 23 DE զիպողագոյնս
 24 BC չի՞
 25 DE այնորիկ
 26 BC չի՞
 27 DE գերանելոյն
 28 B յառաջադիտութիւնն C յառաջադիտութիւնսն DE յառաջադիմութիւն
 29 BC աստուածախնսն

30 DE ձեռնադրեալ
 31 DE զնա
 32 DE սարկաւագ
 33 E չի՞
 34 BD եկեղեցւոյ
 35 BCDE վերնական
 36 BCDE + (DE եւ) գնաց դարձեալ ի լեռն
 37 DE իջանէին
 38 BC յաւուր
 39 BC պենտակոստէիցն DE պենտակոստիցն
 40 DE չի՞
 41 BCDE ժողովին DE + այնուհետեւ
 42 BC հաւատացելոցն
 43 BC անթիւք DE չի՞
 44 BC ընծայից
 45 BCDE նմա
 46 DE ոգոց
 47 BC չի՞
 48 BC ընդ
 49 DE անձինն
 50 BC չի՞ DE որով
 51 B ամարայնոյ C ամարանոյ DE յարեգական ... ամարանու չի՞ ի տապոյ արեգականն յամարայնի
 52 DE պաղութենէն
 53 BC չի՞ եւ ի պաղութենէն ձմերանու DE ձմերանու չի՞ յաւուրս ձմերայնոյ
 54 BC չի՞
 55 BCDE չի՞
 56 DE արտաքուստ
 57 C + տառապեցուցա-

նէր զանձն, մինչ զի բազում անգամ թաղեալ լինէր ի¹ ձեան² անդամք երանելւոյն³, սակայն անվնաս պահուի⁴ գաւրութեամբն Աստուծոյ:

61 Լինէր ժամանակս յուրկակի⁵ աշակերտքն⁶ նորա մերձենաին⁷ ի կերակուր ի մուտս արեգական, իսկ երանելին⁸ զԳիրս սուրբս առեալ ի ձեռն⁹ ընթեռնոյր եւ մեկնէր զառակաւոր բանս¹⁰, որ ի նոսա, աշակերտաց իւրոց: 62 Եւ զարձեալ Հրամաէր¹¹ նոցա Հանգչել ի գիշերաին¹² տքնութեանց անտի պաշտամանն¹³, եւ զինքեան¹⁴ կարծիս տայր նոցա ընդ նոսին¹⁵ ննջել, բայց նա անքուն պիտի եւ անխոնարհելի բաղկատարածութեամբ Հանէր զգիշերն¹⁶ ի գլուխ յաղաւթսն Աստուծոյ:

63 Հանդիպի¹⁷ ումեմն¹⁸ մեծատան այսաՀարիլ Հանդերձ տամբ¹⁹ եւ ընտանեալք²⁰, որո²¹ եկեալ առ երանելին²² Հաւատովքն, որ առ Աստուած, ընկալաւ²³ թշկուութիւն²⁴ առ²⁵ ի նմանէ ի ձեռն շնորհացն, որ տուաւ նմա ի Տեառնէ:

64 Յայսմանէ սկիզբն առնէ²⁶ երանելին առնել²⁷ նշանս եւ արուեստս²⁸ մեծամեծս յանուն Տեառն մերոյ եւ Փրկչին²⁹ Յիսուսի Քրիստոսի:

65³⁰ Եղեւ զարձեալ վանականի միում Հարկանիլ ի զիւաց, այն ինչ եկեալ նորա առ սուրբն Աստուծոյ լինի ըմբռնիլ³¹ յայսոյն պղծոյ³²: 66 Եղեալ³³ ձեռս ի վերա³⁴ նորա, անվնաս³⁵ գտանէ³⁶ զթշկութիւն³⁷ առժամայն³⁸ աղաւթիւք³⁹ սրբոյն⁴⁰:

67 Յետ այսորիկ⁴¹ զմտաւ ածեալ փութայր ելանել Հանդերձ իւրայաւքն⁴² յառաջինն⁴³ իւր⁴⁴ բնակութիւն⁴⁵, եւ ի ճանապարհին սսեն ցնա աշակերտքն. «Տէր, վասն զի գնացք այրին երկար⁴⁶ է եւ դժուարին, եւ աւրս տարածամեալ⁴⁷, Հրամանա⁴⁸, զի աստանաւր⁴⁹ դաղարեսցուք մինչեւ ցառաւաւտն, եւ ի վաղիւն յարուցեալ վճարեսցուք զճանապարհն»⁵⁰: 68 Լուեալ զայս⁵¹

1 BC չի՞
 2 BC ձեամբ DE քաղեալ լինէր ի ձեան փխ ի ձեան քաղեալ լինէր
 3 BCDE երանելոյն
 4 C պահելով
 5 BC զի DE + զի
 6 BCDE աշակերտք
 7 BC մերձենալին
 8 BDE + միայն
 9 DE ձեռս
 10 BC բանսն
 11 BCDE հրամայէր
 12 BCDE գիշերային
 13 DE պաշտմանն
 14 BC զինքեան
 15 BC չի՞ ընդ նոսին DE նոսա
 16 DE + ամենայն
 17 BC հանդիպէր
 18 BC ուրեմն
 19 BC + եւ որդւով
 20 BCDE ընտանիւր
 21 BCDE որոյ
 22 BC + եւ
 23 DE ընկալան
 24 BCDE զթշկութիւն

25 BC չի՞
 26 DE արարեալ
 27 BC առնէ երանելին առնել փխ արար երանելին
 28 BC + առնել
 29 DE չի՞ եւ փրկչին
 30 DE + եւ
 31 DE ըմբռնեալ
 32 BC չի՞ լինի ըմբռնիլ յայսոյն պղծոյ
 33 BC եղեալ փխ եւ զնել DE չի՞ եղեալ + եւ ի զնիւն
 34 BC վերայ
 35 BC անվնաս փխ եւ անյապաղ DE չի՞ անվնաս + եւ յաղաւթի վաղվաղակի
 36 BCDE գտանել DE + այրն
 37 A զթշկութիւն
 38 BCDE չի՞
 39 DE յաղաւթից
 40 BC նորա
 41 DE + խորհուրդ
 42 BCDE իւրայո՞վն
 43 BC յառաջին
 44 BC չի՞
 45 BC բնակութիւնն
 46 BCDE յերկար
 47 DE + է
 48 BCDE հրամայեա
 49 BC աստ
 50 DE զճանապարհսն + մեր
 51 DE զայնոսիկ

երանելոյն¹ դարձաւ² յարեւմուտս կոյս, եւ հանցեալ³ հանդէպ արեգական⁴ ասէ: «Հրամաէ⁵ քեզ Արարիչն մեր⁶ եւ Տէրն, որ եղ զքեզ ի սպասաւորութիւն զգալի արարածոցս⁷ լինել ի լոյս տուրնջեան⁸, զի կայցես⁹ յայդմ տեղոջ¹⁰ մինչեւ կատարեսցուք գառաջի եղեալ ճանապարհս»: 69 Եւ վաղվաղակի ըստ բանի առնն¹¹ Աստուծոյ եւ իրքն կատարեցան այս հրաշագործութիւնք¹², որպէս ինձ թուի, ոչ ինչ նուազ, քան որ¹³ ի ձեռն Յեսուա¹⁴ առկայացեալ¹⁵ արեգականն¹⁶ հանդէպ Գաբաւոնի¹⁷ եւ լուսինն հանդէպ ձորոյն Յաղիմա¹⁸, կամ¹⁹ որպէս առ Եղեկիա²⁰ ի ձեռն Եսայ²¹ պատմին²² եղեալ սքանչելիք²³:

70 Արդ, իբրեւ հասին յայրն եւ սկսան²⁴ իւրաքանչիւր ոք ի նոցանէ շինել ինքեան²⁵ խրճիթ²⁵, յայնժամ յանկարծակի ազդմամբ չարին վէմն, որ ի վերոյ²⁶, չար-

ժեալ գղրղմամբ²⁷ մեծաւ²⁸ գայր ի վերա²⁹ նոցա, եւ³⁰ զարհուրեալ³¹ փախեան ի տեղոջ³² անտի:

71 Զայն տեսեալ երանելոյն³³ տրտմեցաւ յոյժ, եւ մինչդեռ այսու տրտմութեամբ վարանէր ի միտս իւր, ետես զհրեշտակ Աստուծոյ իջեալ յերկնից՝ ունելով սիւն հրեղէն ի ձեռն³⁴ իւրում, զոր բերեալ կառուցանէր³⁵ ի պատուուած վիմին, զի մի՛ անկանիցի³⁶, եւ ասէր ցերանելին. «Հրամանա³⁷ աշակերտացն³⁸ քոց, զի եկեալ շինեսցեն եւ մի երկիցեն, զի այսպէս ասէ Տէր. Եղիցի տեղիս³⁹ այդ անշարժ⁴⁰ յաւիտեան»: 72 Եւ⁴¹ քանզի ջուր ոչ գոյր ի տեղոջն⁴² յայնմիկ, սկսան այնուհետեւ⁴³ փորել տեղի⁴⁴ ժողով⁴⁵ ջրոյ⁴⁶: 73 Եւ յոյժ աշխատեալ բրեցին իբրեւ կանկնւոյ չափ⁴⁷ յաղազս կարծրութեան վիմին, եւ գնացին ի սովորական աղաւթսն⁴⁸: 74 Եւ մի ոմն ի նոցանէ մնացեալ ի տեղոջն⁴⁹ պատանի գոլով ի պահպանութիւն գործէիցն⁵⁰, եւ ի վիմին⁵¹

1 C երանելոյն DE երանելոյն + եւ
 2 DE դարձեալ
 3 BCDE հայեցեալ
 4 BCDE արեգականն
 5 BCDE հրամայէ
 6 BC չի՛ր
 7 C արարածոց
 8 BCD տունջեան
 9 BCDE կացցես
 10 DE չի՛ր յայդմ տեղոջ
 11 B առն
 12 C հրաշագործութիւն
 13 BC չի՛ր
 14 BCD յեսուայ
 15 BCDE կացեալ
 16 C արեգականն DE արեգական
 17 B գաբաւոնի
 18 B աղիմայ C յաղիմայ
 * S² * Յէ * - - - - - Ժ 12 - 13
 19 DE չի՛ր
 20 BC եղեկիի DE եղեկիի
 21 BC եսայ D եսաի E եսայիս
 22 BC + ի տեսանէ
 23 S² * Ի * - - - - - Ժ 8
 24 BCDE սկսաւ
 25 DE չի՛ր
 26 BCDE խրճիթս
 27 BC վերայ

27 A գղրղմամբ BC գղրղմամբ
 28 BC չի՛ր
 29 BC վերայ
 30 BCD որոյ DE որոց
 31 BC ըմբոնեալ DE գարիւրեալ փխ ահիւ ըմբոնեալ
 32 CDE տեղոջէ
 33 BCDE երանելոյն
 34 BCDE ձեռին
 35 DE հարկանէր
 36 DE անկցի
 37 B հրամանա CDE հրամայեա
 38 BC աշակերտաց DE աշակերտաց
 39 BCDE տեղիդ
 40 BCDE + մինչեւ
 41 BC չի՛ր
 42 BC տեղիոջն
 43 D յայնմիտեւ
 44 BC + ի
 45 DE ժողովոց
 46 BC ջրոց DE ջուրց
 47 BCDE կանկնւոյ չափ փխ թիգս երեմ (DE երեմ)
 48 DE յաղաբսն
 49 C տեղին E տեղոջն
 50 B գործէից
 51 DE ի վիմին փխ վէմ մի

յոյժ ծանրութենէն¹ իրրեւ թիզս² հնգետասան³ անկեալ⁴ ծածկեաց զպատանին ի ներքոյ բրածին եւ զգործիսն, որով⁵ բրէին: 75 Եւ յոյժ վշտացեալ երանելին⁶ ասէ⁷. «Տեղի եգիտ չարն՝ փորձել զմեզ»:

76 Ասեն աշակերտքն ընդ միմեանս⁸. «Զի՞նչ հնարեսցուք, որով կարացուք⁹ հանել զպատանին մեռեալ»: 77 Եւ ի բրել¹⁰ զկողմանէ¹¹ վիմին տեսին միայն գոտս պատանւոյն¹², եւ լացին յոյժ, քանզի¹³ թուէր յաչս նոցա որպէս¹⁴ թէ հատեալ են¹⁵ ի մարմնո¹⁶ անտի, եւ բուռն հարեալ ձգէին¹⁷ արտաքս: 78 Եւ տեսին, զի նախախնամութիւնն Աստուծոյ պահեալ էր¹⁸ ամբողջ զմարմին նորա հանդերձ¹⁹ կենդանական²⁰ հոգւով²¹, եւ զարմացեալք²² տաին²³ փառս Աստուծոյ: 79 Եւ եղև ի²⁴ տեղին այն ժողովեաղ ջուրց յանձրեւածին ամպոց²⁵:

80 Դարձեալ երկրորդ անգամ կամեցեալ²⁶ երանելւոյն²⁷ երթալ յերուսաղէմ

հանդերձ քառասուն աշակերտաւքն²⁸, եւ ի ճանապարհին հանդիպեալ²⁹ Սիմէոնի³⁰ Սիւնականի³¹ ի լերինն³² Անտիոքու³³, որոյ նախ ծանուցեալ զգալուստ նորա ի ձեռն հրեշտակի Աստուծոյ, զի ասէր³⁴. «Ահաւստիկ հանդերձեալ է³⁵ զալ առ քեզ սուրբն Աստուծոյ Պարսամաւ³⁶, որոյ բնակութիւնն է ի ղժուարս լերանցն³⁷ Հայոց,³⁸ առաքինութիւնն³⁹ անհամեմատ զոլ ի մարդկանէ»: 81 Զոր⁴⁰ լուեալ երանելւոյն⁴¹ Սիմէոնի⁴², եւ բերկրալից խնդութեամբ⁴³ նախ քան⁴⁴ զգալուստ նորա⁴⁵ պատմեաց մերձակայից⁴⁶ իւրոց, եթէ⁴⁷ մեծ ոմն արդար ի հիւսուսական⁴⁸ կողմանէ հանդերձեալ է զալ այսր, եւ խնդրեմ ի Տեառնէ⁴⁹ արժանաւորիլ տեսութեան⁵⁰ նորա:

82 Եւ նոյնժամայն հասեալ⁵¹ երանելւոյն⁵² անդ⁵³ հանդերձ աշակերտաւքն⁵⁴, եւ

1 DE ծանր + ի վերոյ

2 DE չի՛ր

3 DE + կանգուն

4 C եւ ի վիմին ... հնգետասան անկեալ փխ իրրեւ քգաւ հնգետասան անկեալ ի վիմէն

5 BC որ

6 B երանելւոյն C երանելոյն

7 DE ասէր + թէ

8 BC չի՛ր ընդ միմեանս DE ընդ միմեանս փխ ցմիմեանս

9 BC չի՛ր որով կարացուք

10 BCDE ի բրել փխ բրեալ

11 BCDE զկողմանէ փխ ի կողմանէ

12 BCDE պատանոյն

13 B րնգի

14 C որ

15 BC + անղամբ

16 BCDE մարմնոյ

17 DE ձգեն

18 B է

19 BCDE չի՛ր

20 B կենդանի //

21 BC ոգւով DE ոգով

22 BC զարմացեալ

23 BCDE ետուն

24 BCDE չի՛ր

25 E չի՛ր յանձրեւածին ամպոց

26 DE կամեցաւ

27 BCDE երանելին

28 BC աշակերտաւք

29 BCDE + սրբոյն DE հանդիպէր

30 BE սիմէոնի

31 DE սիւնական

32 BCDE լեառն

33 DE անտիոքաւ

34 BCDE + ցնա

35 C չի՛ր

36 BC բարսամոյ DE սուրբն աստուծոյ պարսամաւ փխ ընդրեալն աստուծոյ մար պարսամոյ

37 BC լերանց

38 BCDE + եւ

39 DE + պայծառութեամբ E առաքինութեան

40 DE զայս

41 BCDE երանելոյն

42 B սիմեոնի

43 BC ուրախութեամբ

44 DE չի՛ր

45 B + ի ձեռն հրեշտակին աստուծոյ DE սրբոյն

46 BCDE մերձակայից

47 BC թէ

48 BC հիւսուսային DE հիւսիւսական

49 BC + հանդիպիլ

50 BC արժանաւորիլ տեսութեան փխ արժանաւորութեան DE տեսլեան

51 C նոյնժամայն հասեալ փխ հասեալ նոյնժամայն

52 BCDE երանելոյն

53 BCDE անդ փխ ի վանս անդ

54 BC ընկերաւք DE աշակերտաւք + իւրով

ընթացեալ երանելոյն¹ ընդ յառաջ² նորա սրբոյն Սիմէոնի³ իւրայաւքն⁴ պատահէին⁵ միմեանց⁶ եւ ողջագուրեալք⁷ սիրովն⁸ Աստուծոյ⁹ բարձանէին արտասուաւք յիրերաց, քանզի դէմ եղեալ էր նորա ելանել յերուսաղէմ:

83 Իբրեւ եկն ի սահմանս Պաղեստինեա¹⁰ եւ Սամարիա¹¹, կամեցաւ ելանել ի լեառն սինէական: 84 Իսկ ընակիւք գաւառին¹² այնր կողմանց բազում վտանգս¹³ նեղութեանց հասուցանէին սրբոյն¹⁴ ի ճանապարհին, զի¹⁵ զեռեւս¹⁶ մոլէին նոքա ի պաշտամունս կոռց¹⁷ հեթանոսաց, որով¹⁸ հասեալ ի քաղաք մի նոցա¹⁹, կամէին անցանել առ նոքաւք, զոր տեսեալ քաղաքացւոցն²⁰ ոչ կամեցան²¹ թողացուցանել զանցս²² սրբոցն²³: 85 Իսկ երանելոյն²⁴ զնացեալ առ նոսա ասաց²⁵. «Արք, եթէ ներեցէք²⁶ ինձ, խաւսեցայք բանս խաղաղութեան»²⁷: 86 Եւ ասեն. «Խաւսեաց»: 87 Եւ

նա ասէ. «Ահաւասիկ տեսանէք զմեզ²⁸ առանց զինու եւ թափուր յամենայն ընչից, ²⁹դուք արք վառեալք³⁰ զինու³¹ եւ հմուտ³² պատերազմի, եւ չէ ինչ երկիւղ կասկածանաց ձեզ³³ առ ի մէնջ, վասն որո³⁴, եթէ հրամաէք³⁵ անցանել³⁶, զնասցուք ընդ ճանապարհ³⁷ մեր առանց զանգիտելո³⁸, ապա թէ³⁹ ոչ խնդրեսցուք ի Տեառնէ հուր, եւ իջեալ սատակեսցէ զձեզ»:

88 Զայս լուեալ քրմապետին⁴⁰ ասէ⁴¹ ցերանելին. «Առանց զինու իցէք արդեաւք⁴², բայց մին⁴³ ի ձէնջ զհազարն⁴⁴ հալածեսցէ, եւ երկուք⁴⁵ զբիւրսն⁴⁶ շարժեսցեն⁴⁷ առ ի մէնջ⁴⁸»:

89 ⁴⁹Իբրեւ ասաց զայս, բացին նմա զդրունս քաղաքին, եւ մտեալ սրբոյն հանդերձ աշակերտաւքն զնայր ընդ մէջ հրապարակին, աղաղակէր եւ ասէր. «Ծառայք եմք բարձրելոյն⁵⁰ արարողին զերկին⁵¹ եւ զերկիր»:

1 BC երանելոյն DE չի՛բ
2 BCDE առաջ
3 DE սիմէոնի
4 BC չի՛բ սրբոյն սիմէոնի իւրայաւքն DE իւրաովն
5 DE պատահեն
6 BC + համդերձ իւրայաւքն
7 DE ողջագուրեալ
8 DE սիրով
9 DE հոգոյն
10 DE պաղեստինեայ
11 BC սամարիայ
12 DE գաւառացն
13 A վտանկս
14 BC սրբոցն
15 BCDE քանզի
16 DE եւս
17 BCDE կոռցն
18 DE որոյ
19 BC չի՛բ որով հասեալ ի քաղաք մի նոցա
20 BC քաղաքացեացն
21 DE կամէին
22 BC զանց
23 DE սրբոյն
24 BCDE երանելոյն
25 BC ասէ
26 B /// բ
27 BC խաղաղականս

28 DE ահաւասիկ տեսանէ՛ք զմեզ յի՛ս տեսանէ՛ք զմեզ աւասիկ
29 DE + իսկ
30 DE վառեալ
31 BCDE + եւ պատրաստութեամբ
32 DE հմուտ + ի
33 C ձեր
34 BCDE որոյ
35 BCDE հրամայէ՛ք
36 DE անցեալ
37 BC ընդ նամապարի յի՛ս զնամապարիս
38 BCDE զանգիտելոյ
39 BC եթէ
40 DE քրմապետին յի՛ս քրմապետի նոցա
41 DE ասաց
42 BC արդեւք
43 BC մինջ DE մինն
44 DE զհազարս
45 BCDE երկուքն
46 A զբիւրսն D զբիւրս E բիւրս
47 BC շարժեսցեն
48 DE չի՛բ շարժեսցեն առ ի մէնջ
= ԲՕդէն. ԼԲՅՅ
49 BCDE + եւ
50 BC ծառայք եմք բարձրելոյն յի՛ս ծառայ բարձրելոյն եմք DE եմք բարձրելոյն յի՛ս աստուծոյ բարձրելոյ եմք
51 BCDE գերկինս

կին դղրդեցաւ քաղաքն ամենայն, եւ եկեալ առհասարակ անկանէին¹ առաջի նորա, աղաչէին զնա եւ ասէին. «Տէր, վասն զի քաղաքս մեր եւ սահմանս յանձրեաց² երկնից ըմպէ³ ջուր, եւ⁴ նուազեալ են⁵ ժողովք ջուրցն եւ եմք⁶ ի մեծ վտանգի⁷: 91 Աղաչեմք զսրբութիւն քո, խնդրեալ զու յԱստուծոյ⁸ քումմէ տալ մեզ անձրեւ⁹ եւ հաւատասցուք ի նա¹⁰»:

92 Զայս լուեալ երանելին¹¹ զուարճացաւ¹² յողի իւր եւ¹³ կրկնեալ անդրէն ասաց¹⁴. «Եղիցի ձեզ որպէս¹⁵ կամիք, բայց զուք ժամադիր լերուք ինձ աւր յայտարարեալ, յորում¹⁶ աղաչեցից¹⁷ զԱստուած¹⁸ իմ՝ տալ ձեզ զխնդրուածս ձեր, զի մի՛ աւսիցէք, թէ աստուածք մեր արարին զայս»: 93 Եւ ասեն. «Վաղիւն յերկրորդում¹⁹ ժամու»: 94 Եւ²⁰ ասէ երանելին, թէ²¹ ոչ եղիցի²² ըստ բանի²³ ձերոյ²⁴, քարկոծ արարէք զիս աշակերտաւքս հանդերձ²⁵:

95 Եւ արգելին զնոսա մինչեւ ի սահմանեալ ժամանակին կիտի²⁶ եղելոյ՝ տեսանել, թէ զի՞նչ արգեաւք լինիցի: 96 Եւ եղեւ յառաւաւտին²⁷ պահու²⁸ իբրեւ անց ժամ²⁹ առաջին, եւ ոչ զու³⁰ նշմարանք ամպոց³¹ յերկինս, ծաղր արարեալ³² գերանելեան³³ ասէին. «³⁴Յայտնի եղեւ ստութիւն քրիստոնէից»:

97 Իսկ³⁵ յերկրորդումն³⁶ ժամու, ըստ³⁷ սահմանի նոցա³⁸, վաղվաղակի ընդ քթթեւ ական բղխեցին³⁹ երկինք ի վերուստ⁴⁰ զքաղցրութիւն⁴¹ իջեալ ի Տեառնէ մինչեւ ընուլ առհասարակ շրջեղք⁴² եւ ջրկոյտ⁴³ ամենայն: 98 Եւ ուրախացեալք սրտիւ⁴⁴ հաւատացին յԱստուած ի փոքունց մինչեւ ցմեծամեծս, նաեւ քուրմք⁴⁵ սպասաւորք կռոցն եւ պաշտաւնատարք զիւացն, բայց ի քրմապետէ անտի, զի նա⁴⁶ ոչ հաւատաց յԱստուած կենդանի:

99 Եւ ասէ երանելին ցժողովուրդն. «Եթէ քրմապետդ⁴⁷ ձեր ոչ հաւատացէ յԱստուած, ոչ դադարեսցէ անձրեւս»: 100 Եւ լուեալ նոցա ասեն ցքրմապետն. «Եթէ ոչ

1 DE անգանէից

2 B յանձրեալ C յանձրեալ

3 DE ըմբէ

4 DE + արդ

5 DE եղեն

6 B կեամք C կամք

7 A վտանկի DE մեծ վտանգի փխ վտանգի մեծ

8 DE յաստուծոյն

9 A անմրեւ

10 DE ի նա փխ նմա

11 DE երանելոյն

12 BC զուարթացաւ

13 BC չի՞ր

14 BC ասէ

15 BCDE + եւ

16 BC + ժամու

17 B աղաչեցի

18 BCDE զաստուածն

19 BC յերկրորդում DE յերկրորդ

20 BC չի՞ր

21 BCDE եթէ

22 BC + ձեզ

23 BCDE բանից

24 BCDE ձերոյ

25 BCDE աշակերտաւքս հանդերձ փխ հանդերձ աշակերտաւքս

26 BCDE ժամանակին կիտի փխ ժամկետին (E ժամկէտին)

27 BCDE յառաւաւտուն

28 BCE պահուն

29 BCDE ժամն

30 BCDE գոյին

31 DE ամբոց

32 DE անուէին

33 DE + եւ

34 DE + աւասիկ

35 BCDE եւ

36 BC յերկրորդում

37 DE + երամանի սրբոյն եւ

38 BCDE նոցունց

39 D բխեցին

40 DE չի՞ր ի վերուստ

41 BCDE զփաղցրութիւն փխ զցաւի փաղցրութեան

42 BC շրջեղք DE շրաշեղք

43 BC ջրկոյտ DE ջրակոյտ

44 DE սրտիւ

45 BC + եւ

46 BCDE չի՞ր

47 BC քրմապետն

հաւատասցես¹ յԱստուածն², յոր մեքն³ հաւատացաք, կտտամահ արարեալ⁴ զքեզ եւ զընտանիս⁵ քո բարձցուք ի կենաց»⁶: 101 Զոր ոչ⁷ միով իւրիք⁸ կարէին հաւանեցուցանել բանիւ⁹:

102 Արդ, մինչդեռ յայս¹⁰ մտաց խորհրդի էին¹¹ վարանեալք ընդ միմեանս¹², երկոքին¹³ դստերք քրմապետին¹⁴ հարեալք յայտոց¹⁵ գահն¹⁶ ընդ մէջ քաղաքին կապուտ կողոպուտ յառականս¹⁷ նախատանաց՝ քանցեալ¹⁸ գմարմինս ատամբք¹⁹, աղաղակէին մեծաձայն ի լուր ամենեցուն, եւ ասէին. «Զի կամէր²⁰ եւ քո ծառա²¹ Աստուծոյ բարձրելո՞ւ²² արարողին զերկին²³ եւ զերկիր²⁴, եկիր տարածամ կորուսանել եւ²⁵ հալածել զմեզ ի քաղաքէս մերմէ»:

103 Իսկ քրմապետին²⁶ տեսեալ զայնոսիկ²⁷ եւ լուեալ կականալիր²⁸ ողբովք²⁹

անկեալ³⁰ առ ոտս երանելւոյն³¹ լայր դառնապէս, աղաղակէր եւ ասէր. «Ողորմեա³² ինձ, սուրբդ Աստուծոյ»: 104 Ընդ նմին եւ ամենայն³³ ժողովուրդք³⁴ հաւատացելոցն³⁵ աղաչէին զերանելին³⁶ վասն բժշկութեան նոցա:

105 Իսկ սրբոյն հրամանալ³⁷ քրմապետին, զի նախ ինքեան ձեռաւք³⁸ մանրեացէ³⁹ զպատկերս կոոցն⁴⁰, եւ ապա սկիզբն⁴¹ արասցէ բարեպաշտութեան հաւատոյ⁴², որով եւ զբժշկութիւնն⁴³ ընկալցի⁴⁴ հաւատովք⁴⁵ դստերացն⁴⁶: 106 Կարող եմք, ասէ, գաւրութեամբն Աստուծոյ եւ⁴⁷ բանիւ⁴⁸ զայս հրաշագործել: 107 Այլ զի եւ⁴⁹ վկայեսցեն⁵⁰ ձեռք ձեր խորտակելով զնոսա:

108 ⁵¹Իբրեւ կատարեցաւ հրամանալն⁵² ի սրբոյն սաստեալ⁵³ այնուհետեւ⁵⁴ այսոյն⁵⁵ պղծո՞ն⁵⁶ ելանել ի կուսանաց անտի⁵⁷,

1 E հաւատասցէ
2 BCDE յԱստուած
3 DE յոր մեքն փխ յոր եւ մեք
4 DE + սատակեցուցի
5 B զընտանիս
6 BC կենացս DE չի՞ր բարձցուի ի կենաց
7 BC + եւ
8 DE միով իւրի փխ ամենեւիս
9 BDE չի՞ր
10 DE յայսմ
11 DE խորհրդի էին փխ խորհէին
12 C չի՞ր ընդ միմեանս DE + եւ ասա
13 C երկոքեան DE երկու
14 BCDE + կոյսի
15 BC յայտոցն
16 BCDE գայիս
17 BCDE յատակս
18 BCDE բանցելով
19 C ատամամբ
20 CE կայմէր
21 BCDE ծառայ
22 BC բարձրելոյ DE բարձրելոյ
23 BC զերկինս
24 DE չի՞ր արարողին զերկինս եւ զերկիր
25 DE չի՞ր կորուսանել եւ
26 BCDE քրմապետն
27 BCDE զայսոսիկ
28 BC կականալի
29 DE ողբով

30 DE անգեալ
31 BCDE սրբոյն
32 BCDE ողորմեաց
33 BC այլ
34 BC ժողովք DE + նորա
35 B հաւատացելոց DE հաւատիցն
36 C զսուրբն
37 BCDE հրամայեալ
38 C ձեռամբն
39 B մանրեաց
40 B կոոց
41 B սկիզբն
42 BCDE հաւատոց
43 BC զբժշկութիւն + իսկ DE զբժշկութիւն
44 DE ընգալցի
45 BCDE չի՞ր
46 DE զդստերացն
47 DE չի՞ր
48 BC չի՞ր եւ բանիւ
49 BCDE չի՞ր
50 B արդարա՞ // ձեալ DE + եւ
51 BCDE + եւ
52 BCDE հրամայեալն
53 DE սաստեաց
54 BDE չի՞ր
55 DE այսոցն
56 BC պղծոյ DE պղծոց
57 D անդի

եւ հալածեալք անտուտ¹ արտաքոյ լինել² յանբնակ³ կղզիս հեռաւոր⁴, եւ անդէն եղեալք⁵ աներեւոյթ⁶ փախեան ի սահմանաց նոցա⁷: 109 Դադարեցին անդէն եւ անկարգ բերմունք անձրեւացն հոսմանց⁸: 110 Մկրտեցան ի նոցունց⁹ եւ եղեն¹⁰ հաւատացեալք¹¹ յանուն Հաւր¹² եւ Որդւո¹³ եւ Սրբո Հոգւոյն¹⁴: 111 Եւ եղեւ ուրախութիւն մեծ ոչ միայն երկրաւորացս, այլ եւ անմարմնոցն դասուց¹⁵:

112 Եւ յանձն արարեալ գնոսս շնորհացն Աստուծոյ, եւ¹⁶ ինքեանք յարուցեալք¹⁷ հանգերձէին զառաջի եղեալ¹⁸ ճանապարհն վճարել¹⁹:

113 Եւ հասեալ²⁰ անտուտ²¹ ի Սինէականն²² կատարէին, որ²³ անդանաւր ուխ-

տադրութիւնք, եւ անդրադարձեալք²⁴ իջին ի Թերաիթ²⁵, եւ ժամանեալք²⁶ ի գեաւղ²⁷ ինչ անագան եղելո²⁸ աւթեւանս²⁹ առնէին:

114 Իսկ տիրականի գեաղջն³⁰ բարեբարւոյ³¹ գոլով³² եւ երկիւղած³³ ի Տեառնէ ընթացեալ ընդառաջ³⁴ եւ երկիր պագեալ³⁵ համբուրէր զգարչապարս³⁶ նոցա եւ աւթագացեալ³⁷ ի բացեա այրն բարէնչան բերեալ կերակուր եւ ըմպելի³⁸ եզ առաջի սրբոցն³⁹:

115 Եւ ուրախացեալք⁴⁰ սակաւ ինչ այնու⁴¹ գոհանաին⁴² տուողէն⁴³ բարեաց:

116 Նաեւ բազում ուղեւորք⁴⁴ ճանապարհի⁴⁵ անդանաւր⁴⁶ պատահեալ⁴⁷ յագեցան յամենալի առատութեանց⁴⁸ սեղանոց⁴⁹ անտի: 117 Ապա յարուցեալ⁵⁰ ի խաղաղութեան⁵¹ փառատրութիւնն⁵² Աստուծոյ⁵³, հանգեան փոքր ինչ մինչեւ ի ժամ առաւաւտուն:

1 CDE անդուտ
 2 B չի՛ր C չի՛ր արտաքոյ լինել
 3 DE + տեղիս եւ ի
 4 BCDE հեռաւորս
 5 BC եղեալ
 6 BC աներեւոյթ
 7 DE չի՛ր եւ անդէն եղեալ աներեւոյթ փախեան ի սահմանաց նոցա
 8 BC Դադարեցին անդէն ... անձրեւացն հոսմանց փխ եւ նոյն ժամայն դադարեաց բոլորումն հոսման անձրեւաց եւ DE անդէն եւ ... անձրեւացն հոսմանց փխ եւ սաստկութիւնն անձրեւացն ի գալոյ
 9 BC + բազում եւ անբիւ՛
 10 DE նոցունց եւ եղեն փխ սրբոյն նոբին իսկ դաս
 11 DE հաւատացելոցն
 12 E հօր
 13 D որդոյ E որդւոյ
 14 BC յանուն հաւր ... սրբո հոգւոյն փխ ի Բրիստոս եւ արժանի վերստին ձննդեան սրբոյ աւագանին յանուն հաւրեւորդոյ (B հաւրեւորդոյ) եւ հոգւոյն սրբոյն (B սրբոյ) DE սրբո հոգւոյն փխ հոգւոյն (E հոգւոյն) սրբոյ
 15 DE խմբից
 16 BCDE չի՛ր
 17 BDE յարուցեալ
 18 DE եղեալն
 19 C վնարեալ DE նանապարհն վնարել փխ վնարել նանապարհին
 20 CDE հասեալ
 21 CE անդուտ
 22 B սննէական DE սինէական + լեառն
 23 DE գոր

24 B անդրա//ձեալ C անդրադարձեալ
 25 BC բերայիղ DE բերաիղ
 26 C ժամանեալ
 27 B ժամանեալ ի գեաւղ փխ ժաման /// ող
 28 BC եղելոյ DE անագան եղելո փխ ագանելոյ
 29 BC աւթեւանս
 30 BCDE գեաղջն
 31 BC բարեբարու DE բարեբարոյ
 32 DE գոլ
 33 C երկիւղած DE երկեղած
 34 BC + նոցա
 35 DE եւ երկրի պագեալ փխ երկրպագելով
 36 BC գոտս
 37 BCDE աւթագայեալ
 38 DE ըմպելի
 39 BC չի՛ր եւ ըմպելի եղ առաջի սրբոցն
 40 DE + ոչ
 41 BC չի՛ր DE այնման
 42 BCDE գոհանային
 43 BCDE գոտուղէն
 44 BC + ի DE ուղեւորք
 45 DE նանապարհաց
 46 BC անդ
 47 BC դիպեալ DE պատահեալ
 48 B առատութեան C չի՛ր
 49 BCDE սեղանոյ
 50 BC յարուցեալ
 51 DE խաղաղական
 52 BC փառատրութիւնս DE փառաբանութիւնս
 53 BC + մատուցանելն եւ

118 Իսկ երանելին ըստ սովորութեան
իւրում¹ առանձնացեալ կայր յաղաւթսն
Աստուծոյ: 119 Եւ զարթուցեալ² ի մէջ գի-
շերին³, որք⁴ ընդ նմա⁵ յաւրհնութիւնսն⁶
Հոգեւորական⁷, տեսին նոր եւ զարմաց-
ման⁸ արժանաւոր⁹ սքանչելիք¹⁰, քանզի
թակոյլքն¹¹, զոր արբին երեկորին¹², էին
անթերի լրմամբ¹³ մինչեւ ի վեր, ընդ որ
հիացեալ¹⁴ տաին¹⁵ փառս Աստուծոյ:

120 Իսկ առաւառտուն յարուցեալք¹⁶
ընթանաին¹⁷ ի¹⁸ Հարաւակողմ¹⁹ ընդ աշ-
խարհն²⁰, որ²¹ եւ առնէր նշանս եւ ա-
րուեստս²² մեծամեծս:

121 Եւ Հասեալ ի քաղաք մի Հրէական
ոչ թողացուցանէին անցանել սրբոյն²³, այլ
մանաւանդ ելեալ²⁴ ընդ յառաջ²⁵ նորա²⁶
կամեցան²⁷ քարավէժ²⁸ առնել զնա²⁹, եւ
Հարեալ քարիւ զմի³⁰ ոմն յաշակերտացն,

վիրգն ընդ բազումս խորտակեալ³¹, վնաս
եղեւ նոցա³² եւ ոչ ինչ: 122 Իսկ երանե-
լին³³ նշանաւ խաչին³⁴ Հալածեալ զնոսս
եմուտ ի քաղաքն, քանզի³⁵ եւ դրունք³⁶
երկաթիք ինքնին³⁷ իսկ բացան³⁸ նոցա:

123 Էր ի նմա³⁹ եւ⁴⁰ տաճար⁴¹ վաելուչ⁴²
եւ⁴³ ամենապայծառ⁴⁴ Հրէիցն գոյով ժողո-
վարան, զոր տեսեալ սրբոյն ասաց. «Մի՛
ոք Համարձակեալ ժպրհեսցի մերձենալ⁴⁵
զարդ⁴⁶ տաճարին⁴⁷ յոսկւո⁴⁸ կամ յարծաթ-
ւո⁴⁹»: 124 Եւ աղաւթեալ⁵⁰ առ Տէր⁵¹ էջ
Հուր յերկնից եւ Հրդեհեաց վաղվաղակի⁵²
գտաճարն⁵³:

125 Իսկ այր ոմն աւտարական ի Հաւա-
տացելոց, որ էր ճանապարհորդակից
սրբոցն⁵⁴, յափշտակեալ զանկակ⁵⁵ ոսկեղէն
ի վարագուրէ⁵⁶ տաճարին թաքոյց⁵⁷ առ
ինքեան, զոր ծանուցեալ⁵⁸ մի ոմն յաշա-

1 DE իւրոյ
2 C գարբուցեալ DE + ընդ նմա
3 BCDE գիշերի
4 BC + էին
5 DE չի՞ որը ընդ նմա
6 A յաւհնութիւնս
7 BC հոգեւորականս DE հոգեւորս
8 BC զարմանալի
9 BC չի՞
10 DE սքանչելիս
11 BC քիկոյն DE քակոյ՞ + գիւնոյն
12 BC երեկոյն DE երեկոյին DE + պատարուն (D + գոյով)
13 BC չի՞
14 DE հիացեալք
15 BCDE ետուն
16 BCDE յարուցեալ
17 BC ընթանալին
18 BCDE ընդ
19 DE + եւ
20 BC հարաւակողմ ընդ աշխարհն փ/ս հարաւային կողմ
21 BCDE ուր
22 C արուեստս BC + եւ գարբութիւնս
23 BC սրբոցն
24 BC ելանել DE ելին
25 DE ընդ առաջ
26 DE չի՞
27 BC ընդ յառաջ նորա կամեցան փ/ս կամեցան ըն-
դառաջ (C ընդդեմ) նոցա
28 DE քարակոծ
29 BC զնոսս
30 B ք/մի

31 BC վիրգն ընդ բազումս խորտակեալ փ/ս կարծէին
(B կար///) գրագում անդամս խորտակեալ (B
խորտ///)
32 BCDE նմա
33 BDE երանելոյն
34 BC խաչին
35 BC չի՞
36 DE դրունքն
37 C ինքն
38 D բացաւ
39 D նմայ
40 BC էր ի նմա եւ փ/ս եւ էր անդ
41 BC + մի
42 DE վաելուչ
43 BC չի՞
44 D ամենապայծառ
45 B մերձանալ BC + ի DE + ի
46 DE զարդս
47 B տաճարէին DE + առնելով
48 BC յոսկւոյ DE յոսկոյ
49 BCDE յարծաթոյ
50 BC աղաւթեաց
51 BC + աստուած
52 DE չի՞
53 BCDE + զայն
54 DE սրբոյն
55 DE զանգակ
56 BC ի վարագուրէ փ/ս եւ զվարագոյր DE ի վարա-
գուրէ փ/ս զվարագուրի
57 BC քաւուցեալ
58 BC ծանուց

կերտաց անտի, յայտնեաց սրբոյն ի ճանապարհին զիրացն լինելութիւն¹:

126 Եւ² կոչեցեալ³ զայրն⁴ հրամայեաց բերել զկուրացուցիչ⁵ ոսկին⁶ ինքեան առաջի⁷: 127 Եւ ասէ. «Աքար⁸ մի լեզու գողացեալ ոսկի⁹ որպիսի¹⁰ պատուհաս տանջանաց կրեաց¹¹», նմանապէս եւ դու պատուհասեսցիս յոլովագոյն եւս ըստ առաւելութեան ախտից քոց¹²: 128 Արդ, առեալ զարծաթդ¹³ քո¹⁴ եւ հեռացեալ ի մէնջ, ընդ քեզ լիցի ի կորուստ»: 129 Եւ նա¹⁵ ընթացեալ լայր դառնապէս՝ ասելով¹⁶. «Եղո՛ւկ¹⁷ հոգևոյս¹⁸, զի՞նչ գործեցի յիմարեալ¹⁹ ախտիւ²⁰ նանրութեան, զի փոխանակ լուսոյ զխաւարին²¹ ընտրեցի²² ճա-

նապարհ՝ ինքեան²³ անձին իմո՞²⁴ եղեալ մատն կորստեան»:

130 Եւ տեսեալ սրբոյն զՋերմեռանդն²⁵ արտասուս եւ զզղջումն²⁶ սրտին²⁷, աղաւթեալ²⁸ առ Տէր անյայտ արար²⁹ զախտակրութիւնն³⁰ ի նմանէ, եւ վերստին ճանապարհակցեալ նմա³¹, ելին յերուսաղէմ³² կատարել, որ³³ անդանաւր³⁴ ուխտազրութիւնք էին³⁵ Աստուծոյ:

131 Եւ³⁶ ուղեւորեալք³⁷ անտուսա՞³⁸ հասին³⁹ յԱնտիոք, եւ եկեալ ի քաղաքն Եփիմիա⁴⁰, լուր եհաս յամենիսեան⁴¹, եթէ⁴² եկն սուրբն⁴³ Աստուծոյ: 132 Զայս⁴⁴ լուեալ⁴⁵ մեծին Սիմէոնի⁴⁶ Սիւնականի⁴⁷, որ ի նահանգին Անտիոքու, ել ընդ յառաջ⁴⁸ նորա⁴⁹ ամենեքումք⁵⁰, որ ընդ նմա, եւ ողջագութեալք զմիմեանս⁵¹ սիրովն Աստուծոյ, ուրախ լինի Հոգին

1 BC անտի յայտնեաց ... զիրացն լինելութիւն փխ սրբոյն զիրացն լինելութեան
 2 BC չի՛ր
 3 BC կոչեաց
 4 BC + եւ
 5 DE զկուրացուցիչն
 6 DE ոսկի
 7 B ինքեան առաջի փխ առաջի ինքեան C բերել զկուրացուցիչ ոսկին ինքեան առաջի փխ բերեալ առ աջի ինքեան զկուրացուցիչ ոսկին
 8 C ագար
 9 BCDE ոսկեղէն
 10 D որպէսի
 11 BC պատուհաս տանջանաց կրեաց փխ տոյժս կրեաց պատուհասի տանջանաց DE պատուհաս տանջանաց կրեաց փխ տուժս կրեաց տանջանաց
 * Տէ՛ւ ֆէ՛ւս Լէ՛
 12 BC պատուհասեսցիս յոլովագոյն ... ախտից քոց փխ ըստ առաւելութեան ախտի քո յոլովագոյն եւս պատուհասեսցիս DE պատուհասեսցիս յոլովագոյն ... ախտից քոց փխ ըստ առաւելութեան ախտից քոց յոլովագոյն եւս պատուհասեսցիս
 13 DE զարծաթ
 14 C չի՛ր
 15 BCDE նորա
 16 BC չի՛ր
 17 BC + ասէ. DE եղուկ փխ ով եղևուկ
 18 B հոգիոյս DE հի՛րոյս
 19 DE յիմարեալս
 20 BC ախտի D ախտին
 21 BC զխաւարայինն DE զխաւարայինն
 22 BE ընտրեցի

23 DE ինձէն
 24 BCDE իմոյ
 25 BCDE + նորա
 26 BCDE զղջումն
 27 BC սրտի
 28 BC աղաւթեաց
 29 BC առնել
 30 BC զախտակրութիւնն DE + առ
 31 DE չի՛ր
 32 DE + եւ
 33 DE զորս
 34 BC անդանուր E անդ
 35 BC չի՛ր DE չի՛ր
 36 BCDE չի՛ր
 37 BC ուղեւորեալ DE ուղղեւորեալք
 38 CDE անտուս
 39 BC + մերձ DE + մինչեւ
 40 BC Եփիմիայ DE Եփեմիա. Աֆամեա Բաղաբը, ասորիքիւն՝ Եփեմու Բաղաբ
 41 DE յամենիսին
 42 BCDE թէ
 43 BCDE այրն
 44 DE զոր
 45 DE + եւ
 46 B սիմէոնի
 47 DE սիւնակացոյն
 48 DE ընդ առաջ
 49 BC + հանդերձ
 50 BCDE ամենեքումք
 51 BCDE զմիմեանս փխ ի միմեանց

Սուրբ¹: 133 Եւ կացեալ անդանաւր սակաւ ինչ աւուրս, եւ² հրաժարեալք³ անտուստ⁴ հոգեւոր ողջունիւ⁵ եկին առ միմեանս⁶, եւ⁷ հասին⁸ ի մենարանն, որ ըստ անուանս⁹ սրբոյն, ելին ընդ յառաջ¹⁰ նորա, որ ի նմա¹¹ ընտրեալք¹² Աստուծոյ, եւ համբուրեալք զերես սրբոյն¹³ մտին ի վանս¹⁴:

134 Եւ ծանուցեալ սրբոյն¹⁵, զի ոչ գոին¹⁶ արդիւնք կերակրոց¹⁷ ըստ բաւականի եղբայրութեան¹⁸ կացեալ յաղաւթս հանդերձ ամենեքումք¹⁹ խնդրելով ի Տեառնէ՝ տալ²⁰ կերակուր ծառայից²¹ իւրոց²² ի ժամուռ, ըստ²³ որում եւ²⁴ եհաս մեծասքանչ զարմանալեալք²⁵, որում պաղատեաց²⁶, քանզի լցան վաղվաղակի յարկք համբարանոցին զանազան բարութեամբ²⁷ ի Տեառնէ յիւրաքանչիւր սերմանց²⁸ եւ յընդոց²⁹: 135 Եւ տեսեալք³⁰ զայնոսիկ ետուն

փառս Աստուծոյ եւ³¹ եղեն կերակրեալք այնու զամս բազումս պարգեւաւք Հոգւոյն³² ոչ ինչ գոլով նուազ³³ այսոցիկ³⁴, որպէս ինձ թուի, որ առ Եղիաիւն³⁵ պատմին³⁶ հրաշագործութիւնք սարեփթացո՞³⁷ այրւոյն³⁸ աղբերացուցանել³⁹ զպարարտութիւն ձիթոյն եւ զառաւելութիւն ալերն⁴⁰:

136 Յետ այսորիկ եւ⁴¹ այլ եւս⁴² սքանչելիք⁴³ պատմի եղեալ ի սրբոյն⁴⁴, քանզի տնկեալ⁴⁵ աշակերտացն⁴⁶ այգի, ⁴⁶եկեալ աղաչէին զերանելին, որպէս զի անդանաւր⁴⁷ հետեւեալ արհնսեցէ զգործս⁴⁸ ձեռաց նոցա: 137 Իսկ նորա երթեալ հեզաբար սասց⁴⁹. «Աւրհնեալ Տէր, զի ոչ ոք կերիցէ ի պողոյ⁵⁰ նորա⁵¹ մինչեւ⁵² ցյաւիտեան⁵³, քանզի այգի մեր⁵⁴ Բրիստոս է», որպէս սասց առաքելոցն. «Ես եմ որթն ճշմարիտ եւ դուք ուռ, իսկ⁵⁵ Հայր իմ մշակ է⁵⁶»⁵:

1 BCDE լինի հոգին սուրբ փխ լինէին ի հոգի սուրբ
 2 BCDE չի՛ր + յետ փոխու ինչ
 3 DE հրաժարեալ
 4 CDE անդուստ
 5 DE ողջունիւ՛մ
 6 DE իրեանսն
 7 BC չի՛ր առ միմեանս եւ
 8 DE հասեալմ
 9 BCDE անուան
 10 BCDE ընդ առաջ
 11 DE + միամտունմ
 12 B ընդրեալմ
 13 BC չի՛ր զերես սրբոյն DE զերես սրբոյն փխ յիրերաց
 14 BCDE վանսն
 15 DE երանելոյն
 16 BCDE գոյին
 17 BC կերակրոց փխ առ ի կերակրելոյ
 18 BC եղբայրութեանն + եւ
 19 CDE ամենեկումք
 20 DE + նոցա
 21 BC ծառայից
 22 DE չի՛ր ծառայից իւրոց
 23 DE ընդ
 24 BC չի՛ր
 25 B զարմանալեալմ
 26 BC պաղատեցան
 27 DE չի՛ր զանազան բարութեամբ
 28 BC սերմանեաց
 29 BC յնոց DE ընդոց
 30 BCDE տեսեալ

31 BC չի՛ր
 32 BC զամս բազումս պարգեւալ հոգւոյն փխ պարգեւալ զամս բազումս DE զամս բազումս պարգեւալ հոգւոյն փխ պարգեւալ ամս բազումս
 33 BCDE գոլով նուազ փխ նուազ գոլով
 34 DE այսոցիկ
 35 BC եղիայիւն
 36 E պատմի
 37 BDE սարեփթացոյ C սարեփթացւոյ
 38 CDE այրոյն
 39 BCDE աղբիրացուցանել
 = Տէ՛ր • Գ • Խ • Գ • Ժ • Է •
 40 BC չի՛ր
 41 DE չի՛ր
 42 DE սքանչելիս
 43 BC եղեալ ի սրբոյն փխ զսրբոյն
 44 BCDE տնկեալ
 45 DE աշակերտաց + նորա
 46 BCDE + եւ
 47 BC անտանաւր
 48 BC զգործ
 49 BC ասէ
 50 DE պողոյ
 51 BCDE սորա
 52 DE չի՛ր
 53 BC յաւիտեան DE յաւիտեան
 54 BC տերն
 55 B չի՛ր CDE եւ
 56 BC չի՛ր
 5 = Յ • Է • Ժ • Է • 1

138 Եւ նոյնժամայն ցամաքեցան դա-
լարաբեր արմատք տնկոցն¹ այնոցիկ, ըստ
բանի² երանելոյն³: 139 Եւ այս ըստ նմա-
նութեան Տեառն իւրո⁴, ըստ որում եւ նա
յառակս⁵ աւրինակ ի յերբայական⁶ ազգին
յանպտղութեան⁷ անէծ զթղենին եւ չո-
րացոյց⁸, այսպէս⁹ եւ ծառայ նորա մտե-
րիմ, քանզի ոչ պատշաճ վարկանիւր
տնկողացն⁹ յերկինս գառաքինութիւն¹⁰
հաստատել զարմատս յերկրի¹¹ դիւրա-
նցուկս եւ անվայելուչս, թէպէտ¹² այժմ
ոչ¹³ այսոքիւք¹⁴, այլ¹⁵ անցանեն ըստ սահ-
մանս կանոնի նորա, որ նորայն¹⁶ բնակիչք
մենաստանի, մանաւանդ թէ եւ բնաւ իսկ
որք¹⁷ ի կարգի կրանաւորութիւնք¹⁸:

140 Նաեւ այլ եւս հրաշք¹⁹ սքանչե-
լեաց ասի եղեալ ի սրբոյն, քանզի կանայք
ոմանք լկտի²⁰ եւ անզգամք ի գեաղջէ միո-
ջէ եկեալք²¹ յանդաստանս ի պատճառս²²
զրաւսանաց²³, եւ լրբենի կերպարանաւք²⁴

կատակէին զերանելեան, քանզի մի²⁵ ոմն
ի նոցանէ ձեւողանայր²⁶ ի կերպարանս ե-
րանելոյն²⁷, իսկ այլքն²⁸ ի նմանութիւն
այսահարաց, եւ քամահելով անկանէին²⁹
առ ոտս կերպարանելո³⁰ սրբոյն³¹ ընդունել
զբժշկութիւն:

141 Եւ ահա յանկարծակի ըստ ար-
դար³² առ ի յԱստուծոյ զվրիժուցն³³ հա-
տուցման արժանաւորք³⁴ հասին, որում
բաղձաինն³⁵, քանզի հարեալք յայսոցն³⁶
գիաթաւալ³⁷ գոլով³⁸ յերկիր անկանէին³⁹
եւ թորացուցանէին զյորձուես⁴⁰ գարշու-
թեան ի բերանուց⁴¹ իւրեանց⁴², որով ծի-
ծաղէին զերանելեան: 142 Ածեալ լինէին
այնուհետեւ շղթայիւք պարաւանդեալ եւ
ոտնակապաւք⁴³ առաջի սրբոյն: 143 Իսկ
դիւացն, որ ի նոսա զազաղակ բարձեալ⁴⁴
հրամանաւ Աստուծոյ, յաղագս⁴⁵ առ քեզ⁴⁶
ի սոցունց⁴⁷ թշնամութեանց⁴⁸ մտեալ տան-
ջեմք զսոսա, վասն որո⁴⁹ եւ⁵⁰ ոչ իսկ⁵¹ ար-

1 BCDE տնկոցն
2 DE բանից
3 BCDE երանելոյն
4 BC իւրոյ
5 BC առակ
6 BC յերբայեցի
7 BC անպտղութեան
8 S Է՛-Պ՛ Գ՛Է՛ Ի՛Ը՛ 19-21. Պ՛Գ՛Է՛ Ժ՛Ը՛ 13-21
9 BC այնպէս
10 C տնկողացն
11 BC գառաքինութիւնս
12 BC զարմատս յերկրի *փ/ս* յերկիր գարմատ
13 BC + եւ
14 BC այժմ ոչ *փ/ս* ոչ այժմ
15 BC այսոքիկ
16 BC *չ/ի* որ նորայն
17 BC + չեն
18 BC կրանաւորութեան DE *չ/ի* եւ այս ըստ նմա-
նութեան տեառն իւրո ... ի կարգի կրանաւորու-
թիւնք
19 BCDE հրաշ
20 BCDE լկտեալք
21 BCDE եկեալք BC + ի
22 DE պատճառ
23 DE սրաւսանաց
24 DE կատակամալք

25 DE *չ/ի*
26 BCDE ձեւողանայր
27 BCDE երանելոյն
28 DE այլք
29 DE անգանէին
30 DE կերպարանեալ
31 B կերպարանելո սրբոյն *փ/ս* սրբոյն (C երանելոյն)
կերպարանեալ
32 BC արդարոյն DE *չ/ի*
33 DE վրիժուցն
34 BC արժանաւորք
35 BC ցանգային DE ցանգաինն
36 BCDE յայսոց
37 DE գիաթաւալք
38 BCDE *չ/ի*
39 DE կործանէին
40 DE յորձուես
41 BCDE բերանուց
42 BCDE անտի
43 BC ատնակապիւք
44 BCDE + ասէին
45 DE + որ
46 BC առ բեզ *փ/ս* բո
47 DE *չ/ի* ի սոցունց
48 BCDE բշնամանաց
49 CDE որոյ
50 B վասն որո եւ *փ/ս* ///
51 DE *չ/ի*

ժանաւորեցան ընդունակ լինել¹ մաքրութեան²: 144 Ուստի եւ այսոցիկ³ հրաշակերտութիւնք ոչ փոքր ինչ, որ⁴ յնդիսէէ առ բեթելացիսն կատարեցան⁵ մանկունք⁶ լի թարախիւն⁷ նախանձու⁸ կենդանեաւքն⁹ պատուհասեալ¹⁰, որք կատակելով¹¹ յայրն¹² Աստուծոյ, «Ել¹³ կնդակ» վերածայնէին¹⁴:

145 Դարձեալ առանձնակի երբեմն ըստ սովորութեան¹⁴ իւրում կամեցաւ¹⁵ երանելին ելանել ի լեառն բարձրագոյն եւ¹⁶ աղաւթել առ Աստուած: 146 Եւ ահա այր մի հաւատացեալ¹⁷ կալաւ զոտս նորա, երկիր էպագ¹⁸ եւ ասէ¹⁹. «Տէր, հիւանդ է ի տան իմում մերձ ի մահ: 147 Արդ, աղաչեա զՏէր ապաքինել²⁰ ի ցաւոցն»: 148 Իսկ նորա առեալ²¹ մասն ինչ հացի, աւրհնեալ²² ետ ցայրն եւ ասէ. «Առեալ զայդ²³, դիցես ի բերան նորա, եւ կեցցէ»: 149 Եւ եզեւ այնպէս:

150 Մայրաքաղաքին մեծի Մելիտինւս²⁴ էր²⁵ ոմն եպիսկոպոս²⁶ զարդարեալ

ամենայն²⁷ առաքինութեամբ²⁸, եւ համառատիչ²⁹ բանին ճշմարտութեան, որո³⁰ անուն³¹ Ակակիոս³² ասի³³, լսէր³⁴ միշտ զհամբաւ բարեպաշտութեանն եւ³⁵ զսքանչելեաց³⁶ առնն³⁷ Աստուծոյ, սխրացեալ ի հոգի³⁸ իւր անձկայր տեսանել զերջանիկ տիպ կերպարանաց նորա, ըստ որում զրեալ նամակ մաղթանաց առ երանելին սակս եկաւորութեան նորա³⁹ աւրինակ զայս. «Պատկեր առաջնոյ կերպարանին եւ հրեշտակ լուսո⁴⁰ անարժանս եղբայրութեան ձերո⁴¹ Ակակիոս զրեմ աղաչելով, լցոյ զտարփումն սրտից միաբանութեան մերոյ⁴² զալստեամբդ⁴³ քո, որպէս զի սուրբ ձեր⁴⁴ ոտնատեղեալք⁴⁵ սրբեսցի քաղաքս մեր եւ աշխարհ. ողջ լեր»:

151 Իսկ⁴⁶ երանելին իբրեւ ընկալաւ⁴⁷ զգիր⁴⁸ ողջունաբեր⁴⁹, զուարճացաւ յոգի իւր,

1 B ընդունակ լինել փխ // Ենլ
 2 BC մաքրութեանն
 3 B եւ այսոցիկ փխ // DE այսոցիկ
 4 B ինչ որ փխ // C որքան
 5 B կատարեց DE կատարեցաւ
 6 BC մանկունքն DE մանկունս
 7 BC բախցեալ
 8 DE լի թարախիւն նախանձու փխ վիրիտարիս արիւնախանձ
 9 DE կենդանաւքն
 10 B // ասելով C պատուհասելով DE պատուհասեալք
 11 BC կատակելին
 12 DE գայրն
 13 B աստուծոյ ել փխ // * Տէ'ա'Գ' Թ'ա'ճ' Ի' 23-24
 14 BC սովորութեանն
 15 DE կամեցեալ
 16 BDE չիբ
 17 BC + մատուցեալ
 18 DE պագաներ
 19 DE ասեր
 20 C ապաքինեալ DE ապաքինիլ
 21 BC նորա առեալ փխ առեալ նորա
 22 BC արհնեաց
 23 BC չիբ
 24 BC մելիտինոյ DE մելիտենոյ. Մայրաքիա, ասորերէն՝ ܡܝܠܝܬܝܢܐ

25 CDE չիբ
 26 BCDE ոմն եպիսկոպոս փխ եպիսկոպոս ոմն
 27 DE + մասամբ
 28 B առաքինութեան BC + մասամբ
 29 DE պատմող
 30 BC որոյ DE որում
 31 DE անունն
 32 Մայրաքիայի եպիսկոպոսը Եփեսոսի տիեզերածնողովից (43) բ.՝ մինչեւ 5-րդ դարի երկրորդ կէտը, ասորերէն՝ ܡܘܪܥ
 33 DE չիբ
 34 BC լսել DE լսէր փխ սա լուեալ էր
 35 BCDE + զլուր
 36 BCDE սքանչելեաց
 37 DE առն
 38 BCDE ի հոգի փխ յոգի
 39 BCDE + որ ունէր
 40 BCDE լուսոյ
 41 BCDE ձերոյ
 42 BC միաբանութեան մերոյ փխ մերոց միաբանութեան (C միաբանութեամբ)
 43 DE զալստեամբ
 44 DE չիբ
 45 BCDE ոտնատեղաւք DE + քո
 46 DE + երիցս
 47 DE լուաւ
 48 DE զգիրն
 49 B // էր

եւ¹ յարուցեալ² վաղվաղակի³ լնոյր զան-
 ձուկ⁴ սիրոյ փափագման⁵ նոցա: 152 ⁶Իր-
 բեւ հուպ եղեւ ի քաղաքն սրբազան եպիս-
 կոպոսն հանդերձ ամենեքումք⁷, որ ընդ
 նմա⁸ եւ բազմութիւն ժողովրդոցն⁹ ընդ
 յառաջ¹⁰ ելանէին¹¹ արտաքոյ քաղաքին
 յերկրպագութիւն սրբոյն¹²: 153 Ունէին
 եւ¹³ ընդ ինքեանս այր մի՝ հարեալ յայսոյ
 պղծոյ դժնդակ¹⁴, մինչ զի յառաւելութենէ
 չարին¹⁵ կապեալ շղթաիւք զոտս նորա¹⁶ եւ
 զձեռս, եւ պղուցեալ հաէին¹⁷ ամենիքեան
 փորձել¹⁸ զի՞նչ արդեաւք լինիցի առն¹⁹ ի
 նմանէ, ²⁰թէ արդար եւ յիրաւի են համբաւ
 սքանչելեացն, որ զնմանէ²¹, զոր տեսեալ
 սրբոյն եւ արտասուեալ²², եզ ձեռն ի վե-
 րա²³ եւ ասէ. «Յանուն Տեառն մերոյ Յի-
 սուսի Քրիստոսի ել ի դմանէ, այս չար»:
 154 Եւ բժշկեցաւ այրն ի ժամէն²⁴ յայնմա-
 նէ²⁵: 155 Իսկ ժողովրդոցն²⁶ տեսեալ զգար-

մանս հրաշիցն տաին²⁷ փառս²⁸ Աստուծոյ,
 եւ ասէին. «Որպէս²⁹ լուաք, սոյնպէս եւ
 տեսաք», եւ եթէ³⁰. «Այսաւր տեսաք նոր
 նշան»:

156 Արար եւ այլ նշանս եւ զաւրու-
 թիւնս բազումս³¹ շնորհաւքն Աստուծոյ³²
 ի նոյն³³ քաղաքի, եւ կացեալ նորա³⁴
 անդ³⁵ աւուրս ինչ ուրախութեամբ մե-
 ծաւ³⁶ ի Տէր, ³⁷դարձաւ անդէն³⁸ յանա-
 պատ իւր:

157 Եւ յաւուր միում ելեալ անտի
 դնայր ընդ հարաւակողմ³⁹ կոյս: 158 Եւ
 ահա կին մի ելեալ ընդ յառաջ⁴⁰ նորա
 լայր դառնապէս: 159 Հահեցեալ⁴¹ ի նա
 սրբոյն ասէ. «Զի՞նչ լաս, կին դու»: 160 Եւ
 նա ասէ. «Վասն զի վշտագնեալ⁴² եմ ոգ-
 ւով⁴³ առ ի յոչ լինելոս⁴⁴ ինձ զաւակ ի վե-
 րա⁴⁵ երկրի: 161 Արդ, աղաչեմ զքեզ,
 Տէր⁴⁶, խնդրեա դու⁴⁷ ի հասարակաց Տե-
 առնէն բառնալ զնախատինս իմ ի մարդ-
 կանէ»:

1 CDE չի՛ր
 2 C չի՛ր
 3 B եւ յարուցեալ վաղվաղակի փիս // դակի DE չի՛ր +
 յոգի իւր
 4 B // ձուիքն DE զանձուկս
 5 B փափագմաց + սրտից C փափաւմաց
 6 BCDE + եւ
 7 BDE ամենեքումք
 8 B նա
 9 DE չի՛ր որ ընդ նմա եւ բազմութիւն ժողովրդոցն
 10 BCDE ընդ առաջ
 11 DE ելանէր
 12 C սրբոցն
 13 DE չի՛ր
 14 A դժբնդակ BCDE + յոյժ
 15 DE + որ ի նմա
 16 BC շղթաիւք զոտս նորա փիս զոտս նորա շղթայիւք
 17 BCD հայէից
 18 BC չի՛ր + բէ DE փորձելով + բէ
 19 BCDE առ
 20 DE + եւ
 21 BC չի՛ր բէ արդարեւ յիրաւի են համբաւ սքանչե-
 լեացն որ զնմանէ DE + բէ ոչ
 22 BC զոր տեսեալ սրբոյն եւ արտասուեալ փիս եւ
 տեսեալ զնա սրբոյն արտասուեաց
 23 BC վերայ
 24 BC ժամուն
 25 BC յայնմիկ
 26 A ժողովրդոցն DE ժողովոցն

27 BCE տային
 28 D տաին փառս փիս փառս տաին
 29 E + եւ
 30 BCDE բէ
 31 DE այլ նշանս եւ զաւրութիւնս բազումս փիս նշանս
 բազումս
 32 C չի՛ր շնորհաւքն աստուծոյ
 33 BCDE նմին
 34 DE չի՛ր
 35 BC նորա անդ փիս անդ նորա
 36 C ուրախութեամբ մեծաւ փիս մեծաւ ուրախու-
 րեամբ
 37 B + եւ
 38 BCDE անդրէն
 39 DE հարաւակողմն
 40 BCDE առաջ
 41 BCDE հայեցեալ
 42 DE զի փիս ընդէր
 43 BC վշտացեալ
 44 DE ոգով
 45 BC յոչ լինելո փիս չլինելոյ DE ի յոչ լինելո փիս ոչ
 լինելոյ
 46 BC վերայ
 47 BC չի՛ր
 48 BCDE չի՛ր

162 Իսկ երանելին յոգևոց¹ Հանեալ՝ դարձեալ² ի կինն եւ³ ասէ⁴. «Ո՛վ կին դու, մի՛ լար⁵ յաղագս ոչ լինելոյ⁶ քեզ⁷ զաւակ մահկանացու, այլ լաց, զի մի՛ վրիպեսցիս յայն երանութեանցն⁸, «ոյք⁹ ունին¹⁰ զաւակ ի Սիրովն¹¹ եւ ընտանեակս¹² յերուսաղէմ»¹³: 163 Բայց եւ ի սոյն աւուրս¹³ տացէ քեզ Տէր որդի մխիթարութեանն: 164 Եւ եղեւ այնպէս:

165 Յայնմ ժամանակի եղեւ ձմերն¹⁴ սաստիկ եւ աւղք դառնաշունչք, որ¹⁵ եւ ի բազմութենէ ձեանց¹⁶ կուտակելոց¹⁷ եւ ի զժնդակ¹⁸ Հիւսսանոյն¹⁹ բերմանէ²⁰ եհաս մահ տարածամ՝ լինել²¹ ի սահմանս Կղովտիա²², որ եւ եկեալ իսկ բազմութիւն²³ ժողովրդոց²⁴ պաղատէին առաջի սրբոյն²⁵ ասելով. «Ողորմեաց²⁶ մեզ, սուրբդ Աստուծոյ, եւ աղաչեայ²⁷ զՏէր քո²⁸, զի մի՛ ի

սպառ կորիցուք»²⁸: 166 Ետ պատասխանի նոցա եւ ասէ. «Երթեալ²⁹ ժողովեցարուք ի միասին եւ արարեալ³⁰ աղաւթս³¹ տուք ողորմութիւն, որպէսզի հաշտեսցի գթութիւն բարերարին³² Աստուծոյ եւ բարձցէ զպատուհաս³³, որ վասն յանցանաց ձերոց³⁴ ի ձէնջ³⁵»:

167 Եւ գնացեալ արարին որպէս եւ³⁶ Հրամանաց³⁷ սուրբն³⁸ եւ ոչ վճարեցին ինչ այնու³⁹:

168 Դարձեալ գաին⁴⁰ Հանդերձ մանկամբ⁴¹ եւ որդւովք⁴² զաւձիս պատուեալ⁴³ եւ հող ի գլուխ⁴⁴ եղեալ⁴⁵ իջուցանէին արտաւսր բազում առաջի երանելոյն⁴⁶, եւ աղաչէին գնալ ընդ նոսա: 169 Եւ ի յապաղելն⁴⁷ նորա ասէ մի⁴⁸ ոմն յաշակերտաց նորա⁴⁹, որ Համեմատ իսկ էր⁵⁰ նորուն⁵¹ առաքինութեանն⁵², եւ էր⁵³ տկար ըստ մարմնոյ՝ անկեալ⁵⁴ ի մահիճս.

1 DE յոգոց
 2 DE դարձաւ
 3 C չի՞ դարձեալ ի կի՞նն եւ
 4 B իսկ երանելին ... եւ ասէ: փ/ս եւ ասէ երանելին յոգևոց հանելով
 5 C լայր
 6 BC ունելով DE ունելոյ
 7 DE չի՞
 8 BC յայն երանութեանցն փ/ս յերանութեանցն յայն + որ ասէ DE յայն երանութեանցն փ/ս յայնցանէ
 9 D որք
 10 DE ունիցին
 11 DE սիրոն
 12 BC ոյ՛ ունին ... եւ ընտանեակս փ/ս երանի որ ունիցի գաւակ ի սիրովն (B սիրոն) եւ ընդամենակ՛
 = Է. Կ. Թ. 9. Հ. 27. Մ. 77. Գ. 31-34
 13 C աւուրս
 14 BC ձմեռնն DE ձմեռն
 15 DE չի՞
 16 BC ձեանն E ձեանցն
 17 BC կուտելոյ DE կուտելոց
 18 ADE զժնդակ
 19 BC հիւսսայնոյն
 20 DE չի՞ ի զժնդակ հիւսսանոյն բերմանէ
 21 BC չի՞
 22 BC կղովտիայ DE կղովտիայ. ասորերէն՝ ԿՆՈՒՆ
 23 C բազմութիւնն E բազմութեան
 24 BC ժողովրդեանն DE ժողովոց
 25 DE երանելոյն
 26 DE ողորմեաց
 27 BDE աղաչեալ C աղաչա

28 BCDE չի՞
 29 BC երթայք
 30 BC արարեմք
 31 BC + եւ
 32 DE մարդասիրին
 33 BC զպատուեանն + ի ձեռնջ DE զպատուեանսդ
 34 DE չի՞ որ վասն յանցանաց ձերոց
 35 BC չի՞ ի ձեռնջ
 36 BCDE չի՞
 37 BCDE հրամայեցալ + նոցա
 38 BCDE սուրբն փ/ս ի սրբոյն
 39 BC ոչ վճարեցին ինչ այնու փ/ս ոչ ինչ վճարեցին (C վճարեցաւ)
 40 BCDE գային
 41 BC կանամբք DE մանգամբք
 42 B որդիովք DE որդովք
 43 C պատեալ
 44 DE գլուխ
 45 DE հեղեալ
 46 BCDE սրբոյն
 47 DE յապաղել
 48 DE ցնա
 49 BCDE անտի
 50 DE չի՞
 51 BC նորա
 52 DE + էր
 53 BC չի՞
 54 DE չի՞

«Տէր, վասն զի հրամաեալ¹ է մեզ² «խնդալ ընդ խնդացուս³ եւ լալ ընդ լացուս⁴»⁵: 170 Եւ արդ, եթէ յաւուրս ուրախութեան⁶ զուարճակից⁶ էաք սոցունց, պարտ եւ արժան է ի ժամանակի փորձութեան⁷ լինել հաղորդակից»:

171 Ասէ ցնա⁸ երանելին. «Քո⁹ հիւանդ գոլով, զի¹⁰ արդ կարասցես¹⁰ հետեւել զկնի իմ»: 172 Ասէ ցնա¹¹ աշակերտն. «Հաւատամ յԱստուած, եթէ¹² աղաւթիւք¹³ քո յարուցեալ երթամ¹⁴ կարողապէս»: 173 Ասէ սուրբն¹⁵. «Որովհետեւ հաւատացեր¹⁶, եղիցի քեզ»: 174 Եւ նոյնժամայն ողջացեալ թաւթափեաց զմահիւնսն, եւ ընթանայր զհետ¹⁷ սրբոյն¹⁸:

175 Իբրեւ հասին ի գեաղն¹⁹ առաջին²⁰, եւ մտեալ²¹ յեկեղեցին²² կատարեցին զաղաթսն: 176 Եւ ահա բերէին առաջի նորա նեղեալս բազումս ի դժնդակ ցաւոց տանջանաց թուով երեք արիւր²³ եւ վաթսուն²⁴: 177 Եւ յաղաւթել²⁵ երիցս երանելոյն²⁶ ի

վերա²⁷ նոցա, տեսանէ²⁸ աշակերտն այն զազգումն չարին զինեալ հանդէպ նոցունց, եւ կայծակունք²⁹ հրոյ փայլատակմամբ³⁰ հոսեալ ելանէին³¹ ի բերանո³² նորա³³, եւ պարտոխաթափ³⁴ եղեալ իբրեւ զամենաչար³⁵ գազան ձգէր զհոլըն յերես³⁶ սրբոցն³⁷: 178 Եւ³⁸ յաճախագոյն նորա աղաւթեալ³⁹, դառնայր⁴⁰ ի գլուխ⁴¹ իւր իբրեւ զմենքենա⁴² ինչ⁴³ յամուր⁴⁴ պարսպէ⁴⁵: 179 Ըստ որում պակասեալ որպէս ծուխ առաջի հողմո⁴⁶ անհետ եղեալ կորնչէր⁴⁷ վաղվաղակի: 180 Բառնայր ընդ նմին աղաւթիւք սրբոյն, եւ⁴⁸ յորովութիւնք զանազան ախտից⁴⁹, որով ըմբռնեալ էր աշխարհս⁵⁰, եւ, ուրախացեալ⁵¹ հանդերձ ամենեքումբ⁵² ի վերա⁵³ իրացն⁵⁴ եղելոց⁵⁵, տաին⁵⁶ փառս Աստուծոյ: 181 Եւ անտի յարուցեալ եկին ի վանսն:

1 BCDE հրամայեալ

2 DE Բեզ

3 DE խնդացողսն

4 DE լացողսն

5 «Հաւատամ» 15

6 BC + սոցա DE + մոցա

6 D զուարճակիցի

7 BCDE փորձութեանս + եւ այժմ

8 BC չի՛

9 BC դու

10 DE կարիցես

11 BC չի՛

12 BC Թէ DE զի

13 C աղաւթիւ E աղոթիւ

14 BCDE եկից

15 C երանելին

16 BC հաւատացերդ

17 DE զկնի

18 DE երանելոյն

19 BCDE գեաղն

20 BC չի՛

21 BC մտին

22 BC + եւ

23 BC հարիւր

24 DE երեք արիւր եւ վաթսուն փիս իբրեւ յկ

25 BC յաղաւթել

26 BCDE երանելոյն

27 BC վերայ

28 BCDE տեսանէր

29 DE կայծակունս

30 DE փայլատակմամբ

31 DE ելանէր

32 BC բերանոյ DE բերանոց

33 DE նոցա

34 BDE պարտոխաթափ

35 DE զչար

36 BC յերեսս

37 BCDE սրբոցն

38 BC + ի

39 BC աղաւթելն

40 BCDE + անդրէն

41 BC ի գլուխ փիս առ

42 BC զմենքենա DE մենքենա

43 DE չի՛

44 BC ինչ յամուր փիս որ

45 A պարսպէ BC պարսպես

46 BCDE հողմոյ

47 A կորնչէր BC + եւ

48 BC չի՛

49 BCDE ախտիցն

50 BCDE աշխարհն

51 BCDE ուրախացեալի

52 BCDE ամենեքումբ

53 BC վերայ

54 DE չի՛

55 DE եղելոցն

56 BCDE տալին

182 Եւ յաւուր միում մինչդեռ մեկուսի լինել¹ յեղբարցն աղաւթէր երանելին²:
 183 Եւ³ քանզի ժամանակ⁴ էր ձմերնաին⁵,
 եւ ձեան բազմութեան⁶ հոսելոց⁷ ի վերա⁸
 նորա, մինչ զի ի սաստկութենէ անտի եւ⁹
 յաւոցն¹⁰ դժնդակութեանց¹¹ պաղեալ լինէր
 անդամք երանելոյն¹²: 184 Իսկ աշակերտն
 այն, գորոյ¹³ նախ պատմեցաք զառաքինու-
 թիւն, նաեցեալ¹⁴ միտ դնէր իրացն եղելոց,
 եւ ի սրտին գործարանի¹⁵ տարածանէր¹⁶
 զինքն¹⁷ առաջի անքուն ականն¹⁸ Աստու-
 ծոյ¹⁹, ինդրէր ելա իրացն անճառութեան²⁰:
 185 Եւ մինչդեռ²¹ յայսմ²² մտաց²³ խորհրդ-
 զի²⁴ էր վարանեալ²⁵ եւ անքթիթ ակամբ²⁶
 յերանելին նաելով²⁷, այն, որ կամի զամենե-
 ցուն կեալն, եւ ի գիտութիւն ճշմարտու-
 թեան գալ կամեցաւ ցուցանել նմա աս-
 տուստ²⁸ զառհաւատչեայն²⁹ յուսոյ³⁰ կենացն

1 BCDE եղեալ
 2 DE աղավթեր երանելին փխ երանելին աղաւթեր
 3 BC չի՞
 4 BDE ժամանակն
 5 B ձմերին C ձմերային DE ձմեռնային
 6 BC ձեան բազմութեան փխ բազմութեան ձեան
 7 BDE հոսելոյ C հոսելով
 8 C վերայ
 9 DE չի՞
 10 BC անտի եւ յաւոցն փխ անդնոց DE աւոցն
 11 A դժնդակութենէ
 12 BC երանելոյն DE մարմնոյն
 13 DE գոր
 14 BC նայեցեալ
 15 BC չի՞
 16 BC տարածեալ + լինէր DE տարածեալ
 17 BC + երանելին
 18 BCDE ական
 19 BCDE արարչին
 20 BC անհնարութեան D աննարութեան
 21 DE մինչեւ
 22 BC յայս D յայնմ
 23 DE չի՞
 24 BC խորհրդի DE խորհրդածի
 25 BC + մտաւ՞ DE չի՞
 26 DE ակամբ
 27 BCDE յերանելին նաելով փխ նաելով (C նայելով,
 DE նայէր) յերանելին
 28 DE ցուցանել նմա աստուստ փխ աստուստ ցու-
 ցանել նմա
 29 BC զառհաւատչեա
 30 BC յուսոյն

յաւիտենականաց³¹ ընդ փոքուս³² ժամանա-
 կի³³ նեղութեանց եւ չարչարանաց պատ-
 րաստեալ նմա ի Տեառնէ: 186 Քանզի ետես
 բացեալ զհաստատութիւն³⁴ վերին ընդ³⁵ ա-
 ռաջնումն³⁶ կերպարանին, եւ ահա լոյս գե-
 րագանց ճառագայթարձակ նշողիւք փայ-
 լակնաբորբոք հոսեալ ի վերուստ փայլատա-
 կէր զլերամբն, ուր էր երանելին: 187 Իսկ ի
 մէջ լուսո³⁷ արփիահարաչ ծագմանն բազմու-
 թիւնք զաւրաց³⁸ հրեղինաց երկնաւոր
 զուարթնոցն³⁹, որք նուագէին⁴⁰ ընդ նմա
 փառատրելով⁴¹ Աստուծոյ գերգս հոգեւորա-
 կան⁴²: 188 Իբրեւ ծանեաւ զայնոսիկ⁴³ իսկա-
 պէս երջանիկն այն աշակերտ, մանաւանդ
 թէ ընդ⁴⁴ ինքեան⁴⁵ միայնու⁴⁶, եւ ոչ այ-
 լում⁴⁷ երեւեալ տեսիլ⁴⁸ հրաշիցն, ինքն ըստ
 ինքեան ի հիացման մեծի⁴⁹ եղեալ թաքոյց
 զայնու⁵⁰ ինչ ժամանակաւ առ⁵¹ յոչ պատմե-
 լո ինչ⁵² ումեք մինչ⁵³ ի վախճան սրբոյն:

189 Հանգոյն այսոքիկ, որպէս ինձ
 թուի, եւ որ Պաւղոսիւ⁵⁴ շուրջ փայլատա-

31 BCDE յաւիտենից
 32 E փոքունս
 33 BC ժամանակիս DE ժամանակէի
 34 BC գիաստատութիւնն
 35 CD ըստ
 36 C առաջնոյ DE առաջնում
 37 BCDE լուսոյ
 38 BCDE չի՞
 39 DE զուարթնոց
 40 DE չի՞
 41 DE ընդ նմա փառատրելով փխ փառատրէին ընդ նմա
 42 BC աստուծոյ գերգս հոգեւորական փխ գերգս հո-
 գեւորականս աստուծոյ DE հոգեւորս
 43 DE զայսոսիկ
 44 BCDE թե ընդ փխ զի
 45 E ինքեանք
 46 BCE միայնոյ D միայն
 47 BC այլ ումեք
 48 BCDE տեսութիւն
 49 BC հիացման մեծի փխ մեծի հիացման
 50 BC զայն
 51 BC չի՞
 52 BCDE յոչ պատմելո ինչ փխ ի չպատմելոյ (DE
 չպատմել)
 53 DE մինչեւ
 54 BC զպաւղոսիւ

կեաց¹ Հրաշիցն երեւումն, եւ լուսոյ² պայ-
 ծառութիւն զխաւար ոգւոցն բժշրկեաց³,
 եւ կամ որ զՀովուաւքն պարագրելով
 լոյսն, յորժաման սկզբնական լոյսն ընդ
 ժամանակեաւքս⁴ լինէր Հաւանելով, եւ
 կամ մանաւանդ, որ ի թաբաւրական⁵ լե-
 րինն Տէրն իմ եւ Աստուած զՀայրենին⁶
 փայլեաց⁷ փառս⁸:

190 Դարձեալ ի բանից դրուատիս⁹, որ
 յաղագս երանելոյն¹⁰, թագուհի ոմն¹¹ բա-
 րեպաշտաւն եւ երկիւղած¹² ի Տեառնէ, ա-
 նուն նորա Եւտաւկի¹³, ելեալ¹⁴ ի սուրբ
 տեղիսն Երուսաղէմի¹⁵ կատարել զուխտն
 Աստուծոյ: 191 Եւ լուեալ վասն սքանչե-
 լեաց¹⁶ սրբոյն, ըղձայր Հոգւով¹⁷ տեսանել
 զկերպարանս նորա: 192 Եւ առաքեաց
 արս մտերիմս եւ զլխաւորս¹⁸ ի դրանէ¹⁹
 արքունի Հանդերձ մեծամեծ ընծայիւք²⁰,
 ոսկով²¹ եւ արծաթով եւ ակամբք²² պա-

տուականաւք առ երանելին, որպէս զի
 եկեալ տեսցի առ²³ ի նմանէ: 193 Եւ եկեալ
 արանցն մատուցին²⁴ զայնոսիկ²⁵, զոր ոչ
 ընկալաւ²⁶ ի նոցանէ²⁷ եւ ոչ մի, բայց խո-
 նարհեալ յաղաչանս նոցա զնաց²⁸:

194 Իբրեւ ժամանեաց անդանաւր տե-
 սեալ զնա բարեպաշտուհոյն³⁰, անկաւ առ
 ոտս նորա եւ ասէ. «Մառայ Տեառն ամենա-
 կալի, աղաչեմ³¹, ցոյց ինձ ճանապարհ, որ
 տանի ի կեանսն³² յաւիտենից»: 195 Ասէ ե-
 րանելին. «Գրեալ է ի սուրբ Գիրս³³, թէ³⁴
 «զմեղս քո ողորմութեամբ քաւեսցես եւ զա-
 նաւրէնութիւնս քո³⁵ տրովք³⁶ տնանկաց³⁷»:
 196 Արդ, արա³⁸ դու այդպէս³⁹ եւ կեցցես,
 քանզի այլոց բազմազունից եւ զանազան ա-
 ռաքինութեանց եւ ճգանց⁴⁰ անըմբերելի⁴¹ ե-
 ն⁴² կեանք քո⁴³ յաղագս տկար գոլով⁴⁴ մարմ-
 նոյդ⁴⁵, եւ սակս յաշխարհական Հոգւոցդ⁴⁶
 ըմբռնեալ⁴⁷ մտացդ յիշխանութենէ այդի»⁴⁸:

1 BC փայլատակեալ
 2 BC լուսոյն
 3 BC գլխաւար ոգւոցն բժշրկեաց փ/ս գլխաւարեալ
 ոգիսն բժշկելով
 4 BC ժամանակաւ + եւս
 5 BC բափովրակեան
 6 BC զհայրենի
 7 B փայլեալ C փայլեալ
 8 BC գփառս DE չի՞ հանգոյն այսո՞րիկ ... զհայրենիսն
 փայլեաց փառս.
 9 BC ի բանից դրուատիս փ/ս միսեցայց ի բանս (C
 բան) ինչ DE ի բանից դրուատիս փ/ս յայլ ինչ միսի
 բանից դրուատս
 10 BCDE երանելոյն BC + դրուատի DE + բան
 11 B ոմ
 12 DE երկեղած
 13 BC եւտաւկիայ DE եւտոկի. Հոսմի կայսր Թէոդո-
 սիոս Բ Փաբի (401-450) կինը, ասորերէն՝ ܩܘܪܝܢܐ
 14 DE եկեալ
 15 BC երուսաղէմ
 16 C սքանչեաց
 17 DE չի՞
 18 BC մտերիմս ու գլխաւորս փ/ս գլխաւորս եւ մտե-
 րիմս
 19 BC դրան
 20 E ընծաիւք
 21 C ոսկւով
 22 DE ակամբ

23 DE չի՞
 24 DE մատուցանելին
 25 DE զայնոսիկ
 26 DE ընկալեալ
 27 BC նոցունց
 28 BC + եւ DE + զկնի
 29 DE + եւ
 30 BCDE բարեպաշտուհոյն
 31 DE + զ՞եզ
 32 DE կեանս
 33 BC սուրբ գիրս փ/ս գիրս սուրբս
 34 DE եթէ
 35 E չի՞
 36 BCE տրաւք
 37 BCDE տնանկաց
 = Գան. Գ. 24
 38 BCD արայ DE + եւ
 39 BC այսպէս DE նոյնպէս
 40 BC չի՞ DE չի՞ եւ ջգնաց
 41 DE անըմբերելի
 42 BC չի՞
 43 BC չի՞
 44 DE գոլոյ
 45 BC մարմնոյդ փ/ս քո մարմնով
 46 DE հոգոց
 47 BC ըմբռնելով
 48 BCDE այտի

197 Ասէ թագուհին. «Եւ յիրաւի այդո-
քիկ, հայր սուրբ, այլ վասն¹ զի իւրաքան-
չիւր ոք ի սրբոցն զինքեանց² մատուցին
զանձանց³ առաքինութիւն⁴ ընծայաբերու-
թիւն⁵ Աստուծոյ, որպէս վկայիցն⁶ դասքն⁷
զհեղումն արեանցն⁸ եւ կուսանացն զհան-
դէս կուսական նահատակութեանցն, եւ
միանձունքն⁹ զզանաղան¹⁰ առաքինու-
թիւնս¹¹ համբերատար¹² ժուժկալու-
թեամբ¹³, եւ տնանկբ¹⁴ յաղքատութենէ
անտի ընծայեն¹⁵ Աստուծոյ¹⁶ գտուրս ողոր-
մութեան, որպէս կինն այրի, որ դուկեցաւ ի
Տեառնէ¹⁷, եւ այլ¹⁷ բազուամբ: 198 Իսկ ինձ
զի¹⁸նչ արդեաւք¹⁸ առնիցէ¹⁹ ողորմութեան
տուրս, թէ եւ²⁰ բելր անզամ բաշխեցից
ձիրս²¹ կարաւտելոց, ոչ երբէք նուազէ մե-
ծութիւն²² իմ, եւ այն, զի այլոց²³ աշխա-
տութեանց եւ տառապանաց, եւ²⁴ մանա-
ւանդ զի յանիրաւ²⁵ յափշտակութեանց²⁶,

եւ չէ ինչ ի²⁷ յոլովագուռնիցն իմոց փար-
թամութեանց, եթէ²⁸ երբէք ժողովեցի ես ի
ժողովելն իմ զնոսա ի տուծս²⁹ նեղութեան
կամ ի³⁰ չարչարանս, այլ դիւրաւ³¹ ամե-
նայնքն³² իբրեւ գլոգնակի³³ հոսանս
ջուրց³⁴ եկեալ ժամանեցին ինձ»:

199 Ասէ ցնա³⁵ երանելին. «Լուեալ ի-
ցէ³⁶ քո ի սուրբ Աւետարանին³⁷, զի սասց
Տէր, թէ յորժամ նսացի Որդի մարդոյ յա-
թոռ փառաց իւրոց, եւ ժողովեցին առաջի
նորա ամենայն ազգք³⁸ երկրի³⁹, եւ մեկ-
նեսցէ⁴⁰ զնոսա որպէս⁴¹ զաւղիս յայծեաց⁴²
գոմն ընդ աջմէ⁴³ եւ գոմն ընդ ձախմէ⁴⁴:
200 Եւ վասն զի որք ընդ աջեայսն⁴⁵, տե-
սին զնա քաղցեալ եւ կերակրեցին, եւ⁴⁶
ձարաւի եւ արբուցին, ⁴⁷մերկ եւ զգեցու-
ցին, ⁴⁸աւտար եւ ժողովեցին, ⁴⁹հիւանդ⁵⁰
եւ եկին առ նա: 201 Եւ փոխանակ այսո-
ցիկ ասէ ցնոսա. «Եկայք աւրհնեալք Հաւր

1 DE չի՞
2 BC գինեմանս DE + անձանց
3 BCDE չի՞
4 BC առաքինութեամբ DE գառաքինութիւնս B +
գինեմանս
5 BC ընծայս DE յընծայաբերութիւն
6 BCDE վկայիցն
7 BDE դասք
8 DE արեանց
9 DE միանձունք
10 DE զանազան
11 BC առաքինութիւնս
12 BC գիամբերատար
13 BC ժուժկալութիւնս
14 BCDE տնանկբ
15 E ընծանս
16 DE չի՞
17 «Տէր՝ Որդի՛. ժի՛ 42. Գրե՛ւ. ԻԼ 2
17 BCDE այլ
18 B արդեւք DE չի՞
19 B առնել C չի՞
20 BC ողորմութեան տուրս բէ եւ փխ ողորմութիւնս
եթէ DE բէ եւ փխ որ բէ
21 BCDE չի՞
22 C մեծութիւնս DE մեծութիւնս
23 BCDE յայլոց
24 BC չի՞
25 BC անիրաւութեամբ DE յանիրաւի
26 CDE յափշտակեալ

27 BC չի՞
28 BC բէ
29 BC ժողովեցի ես ... ի տուծս փխ կրեցի ես զնոսա
ի ժողովելն իմում տուծանս DE ժողովեցի ...
տուծս փխ կրեցի ես զնոսա ի ժողովելն իմում
տոյծս
30 BCDE չի՞
31 E դիւրաւ փխ դիւր առ
32 BC ամենայն DE ամենայնս
33 DE զոլնակի
34 BC ջրոց
35 DE չի՞
36 DE իցէ փխ է արդեւք
37 DE աւետարանն
38 BC ազգ
39 BCDE չի՞
40 C մեկնեսց
41 DE իբրեւ
42 BC + եւ
43 DE ընդ աջմէ. փխ յաջմէ
44 DE ընդ ձախմէ. փխ յախեկէ
45 BC վասն զի որք ընդ աջեայսն փխ որք ընդ աջմէն
DE աջմէն
46 BC եւ փխ կամ DE չի՞
47 BC + կամ
48 BC + կամ
49 BC + կամ
50 DE + եւ ի բանդի

իմոյ, ժառանգեցէք¹ զպատրաստեալն ձեզ զարքայութիւն² ի սկզբանէ աշխարհի»³:

202 Արդ, արա դու սոյնպէս⁴ եւ կեցցես»⁵:

203 Իսկ դշխոյն⁶ երկիր պագեալ⁷ նմա, զարձաւ⁸ ուրախութեամբ ի տուն իւր⁹ առեալ մասն¹¹ ինչ աւրհնութեան ինքեան ի զգեստէ երանելւոյն¹²: 204 Եւ սուրբ այրն Աստուծոյ եկեալ անտուստ¹³ բնակեցաւ ի¹⁴ յայրն առաջին:

205 Եւ ահա լուր դառնութեան¹⁵ հասեալ առ նա, տապանայր հոգւով¹⁶, քանզի պատանի ոմն շարժեալ ոգւով¹⁷ չարութեան այս¹⁸ հարցկի¹⁹ համբաւ²⁰ տարածանէր²¹ յամենիսեան²², որպէս թէ արդ²³ ոմն յարուցեալ²⁴ ի միջի մերում: 206 Գաին²⁵ առ նա այնուհետեւ²⁶ յընդհանուրց²⁷ աշխարհէ²⁸

աւանդակորոյսք եւ ոչք²⁹ ունէին յեղբարց կամ յորդուց իւրեանց³⁰ հեռաւորս ի ճանապարհի: 207 Նաեւ անմիտ կանայք վասն արանց իւրեանց, եւ ոչ միայն, որ³¹ յաշխարհէ³², այլ եւ՝ բազումք³³ ի պաշտանէից եկեղեցւո³⁴:

208 Զայս աղէտ³⁵ տարակուսանաց լուեալ սրբոյն վարանէր յանձն իւր: 209 Եւ ապա³⁶ անդանաւր ելեալ այնուհետեւ³⁷ տեսանել³⁸ զինչ արդեաւք³⁹ լինիցի, եւ ասէր հրատարակելով ցայնոսիկ⁴⁰, որ⁴¹ երթաին⁴² եւ գաին⁴³ առ նա. «Մի՛ համարիք Հոգւով Աստուծոյ սմա⁴⁴ առնել զայս⁴⁵, այլ՝ հոգւով⁴⁶ պոռնկութեան⁴⁷ սատանաի⁴⁸: 210 Ըստ ուրում եւ նախատեալք ի մարգարէէն⁴⁹ նոքրին, որ⁵⁰ նմանապէս ձեզ մոլորեցան⁵¹ ամենեքեան»⁵²:

1 A ժառանգեցէք
 2 BC զարբայութիւնն
 3 Տե՛ս Մտք. Ին 31-36, Մտք. Ին 34
 4 DE արա դու սոյնպէս *փխ* դու նոյնպէս արա
 5 BC արա դու սոյնպէս եւ կեցցես *փխ* եւ դու սոյնպէս արասցես
 6 D դշխոյին E դշխոյին
 7 BCDE երկիր պագեալ *փխ* երկրպագեալ
 8 BCDE + անդրէն
 9 BC ի տուն իւր *փխ* մեծաւ DE ի տան իւր *փխ* մեծաւ
 10 BC + եւ
 11 E զմասն
 12 C արհնութեան ... երանելոյն *փխ* ի զգեստէ երանելոյն իրրեւ արհնութիւն ինքեան DE արհնութեան ... երանելոյն *փխ* ի զգեստէ երանելոյն արհնութիւն ինքեան
 13 CE անտուստ
 14 BCDE չի՞ր
 15 E + եկեալ
 16 DE հոգով
 17 DE հոգով
 18 A այսս
 19 BC հարցուկ + հարեալ ի նա եւ
 20 C համպաւ D համբաւս
 21 BC տարածէր
 22 BC յամենիսեան *փխ* ընդ ամենեան
 23 BCDE չի՞ր + մարգարէ
 24 DE + է
 25 BC գային
 26 BC + եւ
 27 B յընթանուր C յընդհանուր
 28 BC աշխարհաց DE յընդհանուրց աշխարհէ *փխ* յարանաշիր բազմաք

29 BC որք DE որ
 30 BC կամ յորդուց իւրեանց *փխ* իւրեանց կամ յորդուց DE յեղբարց կամ յորդուց իւրեանց *փխ* եղբարց իւրեանց կամ յորդուց
 31 DE որք
 32 BC չի՞ր վասն արանց իւրեանց եւ ոչ միայն որ յաշխարհէ DE յաշխարհականաց
 33 DE բազումք *փխ* որք
 34 BC եկեղեցւոյ DE եկեղեցոյ
 35 DE աղէտս
 36 DE + հետեւեալ
 37 DE չի՞ր ելեալ այնուհետեւ
 38 BC անդամար ելեալ այնուհետեւ տեսանել *փխ* այնուհետեւ ելեալ անտամար տեսանել
 39 BC արդեւք
 40 B յայնոսիկ
 41 BC որք
 42 BC երթային DE երթաին
 43 BCD գային E գաին
 44 BC հոգւով աստուծոյ սմա *փխ* սմա հոգւով աստուծոյ DE հոգւով աստուծոյ սմա *փխ* սմա հոգով աստուծոյ
 45 BC գայն
 46 DE հոգով
 47 BC պոռնկութեամբ E պոռնկութեան
 48 BCDE սատանայի
 49 E մարգարէին
 50 BCDE որք
 51 BC խոտորեցան DE + ասաց յոգի պոռնկութեան մոլորեցան
 52 DE ամենիսեան

211 Եւ ի խաւսելն զայսոսիկ¹ առ ամե-
նիսեան², ասէ³ ցհայր մանկանն⁴. «Մի՛
վրիպեալ խարեացիս, այր դու, ⁵եթէ զհոգի⁶
Քրիստոսի ունիցի որդին քո, այլ՝ զհոգի⁷
մոլորութեան»⁸: 212 Եւ⁹ քանզի շահս բա-
զումս տայր նմա մոլելովն, յաղագս որոյ
բարկացեալ ընդ բանս երանելոյն¹⁰ ա-
սաց¹¹. «Ուրեմն նախանձու շարժեցար
բարկութեամբ¹² մախացեալ ընդ որդւո՛ր¹³ ի-
մո՛ւ¹⁴, զի նշանս առնէ արուեստից¹⁵ իբրեւ¹⁶
զքեզ¹⁷, բաւական է աշխարհս այս իւրա-
քանչիւրոցզ¹⁸ առաջի եղեալ¹⁹»:

213 Ասէ ցնա սուրբն Աստուծոյ²⁰. «Ե-
թէ առ նախանձու²¹ հակառակութեան ա-
սացի զայսոսիկ, մի՛ կրեսցէ որդին քո հա-
տուցումն չար ի Տեառնէ, իսկ եթէ յա-
ղագս սիրոյն Աստուծոյ՝ հատուցի նմա
վրէժս յարդար զատաստանացն²² Աստու-
ծոյ»:

214 Եւ առժամայն Հարեալ²³ պատան-
ւոյն²⁴ յայսւոյն²⁵, որ ի նմա, չարաչար

բառնիր ի կենաց²⁶: 215 Եւ անկաւ²⁷ ահ
մեծ ի վերա²⁸ ամենեցուն, եւ²⁹ լուեալք³⁰
փառաւորէին³¹ զԱստուած³² համեմատ գո-
լով այնմ³³ իրագործութեանց³⁴, ³⁵որ ի
Պաւղոսէ հանդերձ Շիղաիւ³⁶ պատմին՝
եղեալ հրաշագործութիւնքն³⁷ առ այսա-
կիր³⁸ աղախինն³⁹, թէպէտ եւ սոյն գունակ
հակառակաւքն թուին⁴⁰ վարեցեալ նո-
րայն⁴¹ տեարք⁴²»:

216 Յետ այսորիկ կամելով⁴³ սրբոյն
հետեւել ի մեծն Անտիոք ասորոց⁴⁴ եւ
անտուստ⁴⁵ ելանել միւսանգամ⁴⁶ յԵրուսա-
ղէմ: 217 Եւ յանցանել⁴⁷ նորա, ըստ⁴⁸ մի ի
քաղաքաց⁴⁹ անտիոքացոց⁵⁰, որ կոչի Կու-
րիս⁵¹, էր ի նմա արդար ոմն⁵², որո՞⁵³ անունն

1 DE գայս
2 BC ամենեսեան DE ամենիսեան
3 BC + եւ
4 DE մանգանն
5 BC + ոչ
6 BCDE զհոգիին
7 DE զհոգին
8 BCDE + սատանայի
9 BC չի՞
10 BCDE երանելոյն
11 BC ասէ
12 BC բարկացեալ
13 C որդւոյ DE որդոյ
14 B ընդ որդւո իմո փիս ըն // մոյ CDE իմոյ
15 DE չի՞
16 B արուեստից իբրեւ փիս արուեստ //
17 BC զքեզ
18 BCDE երկամեանչիւրոց
19 B // C եղեալ
20 C սուրբն աստուծոյ փիս երանելին
21 BCDE + եւ
22 BCDE դատաստանացն փիս իրաւանցն
23 DE հարաւ
24 BCDE պատանին
25 BCDE յայսոյն

26 BC կենացս
27 DE անգաւ
28 BC վերայ
29 BC + որք
30 BC լուան DE լուեալ
31 BC փառաւորէին փիս փառաւոր առնէին (DE տաին գոհութիւն)
32 DE աստուծոյ + բարձրելոյն
33 BC այսոցիկ DE այսր
34 BC իրագործութեանց փիս իրաց գործառութիւն (C գործառութիւն)
35 BDE + եւ
36 BC շիղայիւ
37 DE հրաշակերտութիւնքն
38 DE այսակիրն
39 DE աղախին
40 DE հակառակաւնքն քուին փիս քուին հակառա- կաւնքն
41 DE + գովեցեալ
42 BC չի՞ պատմին եղեալ ... նորայն տեարք
= Տէ՛-՝ Գ-՝ Զ՛ Ժ-՝ Գ 16-18
43 DE կամեցեալ
44 BCDE ասորոց
45 C անդուստ
46 A միւսանկամ
47 B յանցանելմ
48 D չի՞ E ի
49 BC քաղաքացն
50 D անտիոքացոց
51 DE Կիրիս. Կիրոս քաղաք, ասորերէն՝ Կուրիս
52 DE էր ի նմա արդար ոմն փիս եւ էր ոմն ի նմա քնակեալ արդար
53 BCDE որոմ

էր¹ Յակովբ², առաքեաց³ Հրեշտակ⁴ եւ⁵ կոչեաց⁶ զերանելին: 218 Եւ նորա եկեալ, եղև առ նմա իբրև աւր մի, եւ ուրախացեալք ընդ միմեանս⁷ սիրովն Աստուծոյ երեկուն եղեալ⁸ Հանգստեան⁹:

219 Եւ ի նմին գիշերի աղաւթեալ¹⁰ երանելին¹¹ ետես երջանիկն Յակոբ¹² սին լուսոյ բոցաճաճանչ¹³ փայլմամբ ծագեալ ի վերա¹⁴ նորա: 220 Եւ պակուցեալ Հիացմամբ ի¹⁵ հրաշիցն ծանեալ¹⁶ յաղագս երջանիկ եւ ամենազով սրբոյն կատարեալ գոլով ընդ Հանուրց¹⁷ առաքինութեանցն Հանդիսի¹⁸:

221 Եւ յարուցեալ անտի, էջ յԱնտիոք, եւ ծանուցեալ եղբարցն¹⁹, ելին ընդ յառաջ²⁰ նորա, եւ աւրհնեալք²¹ ի նմանէ²² դարձան անդրէն խնդութեամբ²³: 222 Իսկ նորա անցեալ ընդ այն զնաց ի Պաղեստինէ եւ ել յԵրուսաղէմ, եւ²⁴ անդանաւր²⁵ կատարեալ²⁶ զուխտն Աստուծոյ:

223 Բացանաւեալ²⁷ անտուստ²⁸ էջ ի Բիւզանդիա²⁹, որպէս զի ոմն աշակերտ գոլով նմա³⁰ անուն Զաքարիա³¹, եղեալ եպիսկոպոս ի³² Սամսուտիա³³, եւ սակս գերագանցեալ³⁴ նորայն³⁵ առաքինութեանցն³⁶ նախանձու բերեալ³⁷ յունացն, որք³⁸ ի նմա, ըստ բնածին իւրեանց բարուցն³⁹ քարկոծ արարեալ բարձին տարժանելի⁴⁰ կրիւք ի կենացս:

224 Եւ մտեալ սրբոյն ի թագաւորեալ քաղաքն⁴¹ Կոստանդինու⁴² Հանդիպի⁴³ Փոքուն⁴⁴ Թէոդոսի, զոր տեսեալ արքային⁴⁵ զուարճացաւ յոյժ, եւ անկեալ⁴⁶ առաջի Համբուրէր զաշխատասէր զոտս⁴⁷ նորա եւ ասէր⁴⁸. «Ի բազում ամաց⁴⁹ Հետն⁵⁰ ցանկաի⁵¹ տեսանել զքեզ, սուրբդ Աստուծոյ, եւ արդ՝ Հասի, որում բաղձաի⁵², որպէս զի աւրհնեալ առ ի քէն⁵³ խաղաղութեամբ⁵⁴

1 BC չի՛բ
2 BCDE յակոբ + եւ
3 D առաքեալ
4 BC հրեշտակս
5 BCDE չի՛բ
6 E կոչել
7 DE միմեանս
8 BC երեկուն եղեալ փիս եւ իբրև եղև երեկոյին ժամ
9 DE երեկուն եղեալ հանգստեան փիս եւ յերեկոյին եղելոյ հանգեան
10 CDE յաղագս
11 B երանելուն CDE երանելոյն
12 C ետես երջանիկն յակոբ փիս երջանիկն յակոբ ետես
13 BC բոցաճաճանչ
14 BC վերայ
15 BC չի՛բ
16 C հիացաւ
17 BC հանուր DE սրբոյն կատարեալ գոլով ընդ հանուրց փիս ընթանուրս (E ընթանուր)
18 D հանդիսի
19 DE եղբարց
20 BCDE ընդ առաջ
21 BC աւրհնեցան
22 BC + եւ
23 DE ուրախութեամբ
24 C չի՛բ
25 B եւ անդանաւր փիս ///
26 C կատարել

27 DE բացանաւեալ փիս բայց հաւանեալ
28 B անտի CE անտուստ
29 BC Բիւզանդիոն DE Բուզանդիա + Բանգի լուր բախճութեան եհաս նմա յիւրոց անտի
30 BC նորա
31 BC զամարիայ DE զամարիաս
32 DE չի՛բ
33 BC սամսուտիայ
34 B գերագ ///
35 BC նորա DE նորուն
36 BCDE առաքինութեանց
37 BCDE բերեալ
38 DE որ
39 BC բարոյիցն DE չի՛բ ըստ բնածին իւրեանց բարուցն
40 B տաճանելի
41 BC չի՛բ քաղաքեալ Բաղան
42 BC կոստանդինուպոլիս DE կոստանդնու
43 BC հանդիպեալ
44 BC փոքուն
45 BCE արքային
46 DE անգեալ
47 BCDE ոտս
48 BC ասէ
49 BC չի՛բ
50 DE հետն
51 B ցանգայի C ցանկայի DE ցանգայի
52 BCDE բաղձաի
53 BC + ի
54 BC խաղաղութեան

վարեսցուք զթագաւորական իշխանութիւնս»¹:

225 Յետ այսորիկ բերէր նմա² առաջի ի պատուագունից³ եւ ի մեծամեծ⁴ ընծայից⁵ յոսկեո՞⁶ եւ յարծաթոյ եւ յականց ընդելուզեալ մարգարտով հանդերձից, եւ ազաչէր զերանելին՝ առնուլ ինչ ի նոցունց⁷, եւ նա ոչ հաւանէր, եւ ոչ միով⁸ իւրիք ախտակրիլ յայնցանէ⁹, այլ պատասխանի տուեալ¹⁰ ասէ¹¹. «Խրատէ զմեզ աստուածաին¹² առաքեալն¹³ բաւական համարել¹⁴, որ առ ձեռս է, ասէ¹⁵. «Ունիմք կերակուր եւ հանդերձ¹⁶, եւ այնու շատասցուք»¹⁷:

226 ¹⁷Իրբեւ ետես թագաւորն, եթէ¹⁸ ոչ ինչ հաւանեցաւ առնուլ յայնցանէ¹⁹, հրամայեաց բերել նմա²⁰ զարդս զանազանս եւ մեծագինս²¹ սրբութեան²² եկեղեցւոյ²³: 227 Եւ ասէ սուրբն²⁴. «Ոչ վայելեն²⁵

այդոքիկ եկեղեցեաց միանձանց, այլ՝ քաղաքայնոց²⁶»:

228 Եւ տրտմեցաւ յոյժ²⁷ թագաւորն²⁸: 229 Իրբեւ ծանեալ²⁹ երանելին, ձգեաց³⁰ զձեռն եւ³¹ առ մի ի նափորտից անտի³² ասուիս³³ սպիտակ եւ ասէ. «Եղիցի սա յիշատակ³⁴ քեզ ի կենդանութեան իմում»:

230 Եւ բազում բանս խաւսեցաւ ընդ արքաի³⁵ յաղագս³⁶ ուղղափառ³⁷ հաւատոց³⁸ եւ կարգաց եկեղեցւո՞³⁹: 231 Եւ նա ունկնդրութեամբ⁴⁰ լսէր առ ի նմանէ, եւ թախանձեալ զնա⁴¹ լինել պատրիարզ⁴² Անտիոքա⁴³: 232 Պատասխանի ետ եւ ասէ ցնա առակաւոր բանիւ⁴⁴ արծուի եւ բազէի⁴⁵, քանզի մաքուր աւզով⁴⁶ սնեալ⁴⁷ գոլով եւ⁴⁸ յարտեւանս լերանց, եւ թէ⁴⁹ երբէք գտանիցին ընդ ծուխ եւ ընդ փոշի⁵⁰ եւ ընդ ապաւառս եկեալ⁵¹, ոչ տոկալ կա-

1 DE խաղաղութեամբ ... իշխանութիւնս փխ գրագաւորականս իշխանութիւնս խաղաղութեամբ վարեսցուք
2 BC չիբ
3 BC պատուականագունից DE պատուականագունիցն
4 BC մեծամեծաց DE մեծամեծացն
5 BC ընծայից
6 BDE յոսկեոյ C յոսկուոյ
7 DE ի նոցունց փխ յայնցանէ
8 DE մի
9 BCDE ախտակրիլ յայնցանէ փխ յայնցանեաց ախտակրիլ
10 B ետ + եւ C ետ
11 DE տուեալ ասէ փխ ետ եւ ասաց
12 C աստուածային D աստուածայինն E աստուածայինն
13 BDE առաքեալ BCDE + եւ ասէ
14 C համարեալ
15 BC չիբէ ասէ
16 BC հանդերձս
= Մ Տ Ն Դ Ը Յ
17 BC + եւ
18 BC զի DE թէ
19 DE առնուլ յայնցանէ փխ յայնցանեաց առնուլ
20 BC չիբ
21 DE + ի սպաս
22 BC սրբութեան փխ ի սպասուց
23 D եկեղեցոյ
24 DE երանելին
25 E վայելէ

26 BC քաղաքայնոց DE քաղաքայնոց
27 BC չիբ
28 C + յաղագս այնորիկ
29 C ծանաւ
30 BCDE ձգեալ
31 BCDE չիբ
32 BC չիբ
33 BCDE աստի
34 C ի յիշատակ
35 BCE արքայի
36 D յաղաքս
37 D ուղղափառ
38 DE հաւատոյ
39 BD եկեղեցոյ C եկեղեց E եկեղեցւոյ
40 BC ունկնդրութեամբ
41 BC մեծապէս DE + պէսպէս
42 D պատրիարք
43 BCDE անտիոքոս + քաղաքին
44 BCDE եւ ասէ ցնա առակաւոր բանիւ փխ նմա առակաւոր բանիւ եւ ասէ
45 BCDE բազէ
46 BDE աւզով
47 DE սնեալ
48 DE չիբ գոլով եւ
49 BC եւ թէ փխ գոլով DE եւ թէ փխ երբէ
50 DE + եղեալ
51 C եւ ընդ ապաւառս եկեալ փխ եկեալ եւ ընդ ապաւառս DE չիբ

րասցեն եւ¹ կրել զկենդանութիւն, նմանապէս եւ ձկունք, որ² ի ծով³, ոչ կարեն⁴ ընդունակ լինել ցամաքաին⁵ աւղոց⁶, այսպէս եւ մարդ սնեալ յանապատի⁷ ոչ տեւեսցէ⁸ աշխարհական քաղաքավարութեան⁹: 233 Յետ այսու¹⁰ բանից¹¹ կամեցեալ հրաժարել¹² ի նմանէ, իսկ մեծի¹³ եւ բարեպաշտ արքային¹⁴ հանեալ զմատան<ի>¹⁵ իւր տա նմա¹⁶ եւ ասէ. «Յորժամ առաքեսցես¹⁷ առ իս¹⁸ զգիր պատուական աջո քո¹⁹ սովաւ²⁰ կնքեալ²¹, որպէս զի իմ²² տեսեալ եւ²³ ուրախ եղեց»: 234 Եւ առեալ երանելին²⁴ զարքայական մատանին գնաց ի վանս²⁵ իւր:

235 Ապա յետ փոքր²⁶ ինչ ժամանակաց²⁷ ել հրաման յինքնակալէն Թէոդոսէ երկրորդ անկամ²⁸ լինել ժողով ի ծովահանացն²⁹ Եփեսոս առ ի քակտումն չար

աղանդոյն³⁰ Փլաբիոսի³¹ եւ Եւտիքեա³² ամպարշտի³³: 236 Վասն զի երկոցունց³⁴ սոցա հակառակելով ընդ միմեանս խոտորեցան՝ ոմն յաջ եւ ոմն յահեակ յուղիղ³⁵ ճանապարհէն. քանզի Փլաբիանոսն³⁶ այն անիծեալ համախորհ³⁷ գոլով նեստորի երկուս բնութիւնս³⁸ բարժանեալ³⁹ ասաց ի վերայ⁴⁰ Բանին Աստուծոյ մարմնացելո⁴¹, իսկ Եւտիքէ⁴², ընդգիմարանեալ⁴³, մի բնութիւն ասաց՝ շփոթեալ Բանին եւ մարմնոյն: 237 Յաղագս որոյ ժողովեալ սրբազանիցն հարց եւ առաքելական աթոռոյն⁴⁴ վերա⁴⁵ տեսուէք Դէոսկորոս⁴⁶ Աղեկսանդրացի⁴⁷ եւ Յորնաղ⁴⁸ Երուսաղէմի եւ այլ⁴⁹ բազում⁵⁰ եպիսկոպոսք⁵¹ յիւրաքանչիւր վիճակաց, եւ դասք քահանայից⁵² եւ կղերիկոսաց եկեղեցւոյ⁵³, ընդ որս էր⁵⁴ եւ երանելին Պարսամաւ⁵⁵ զինեալ արիական հաւատով, վասն որոյ եւ⁵⁶ գրէ թուղթ բարեպաշտն Թէոդոս առ ժողով⁵⁷ եպիսկո-

1 C ոչ տակալ կարասցեն եւ փ/ս ոչ կարասցեն տակալ DE չի՛ր
 2 DE չի՛ր
 3 BDE ծովու
 4 BCDE գաւրեն
 5 BC ցամաքայինս D ցամաքային
 6 BC աւղոյ
 7 BC յանապատ
 8 BC տեսեալ DE տեւէ
 9 BC կենցաղոյս DE կենցաղավարութեան
 10 DE այսց
 11 BC այսու բանից փ/ս այսորիկ
 12 BCDE ելանել
 13 DE մեծ
 14 BC արեային DE + բէոդոսի
 15 C գմատանին
 16 BC ցնա DE երանելոյն
 17 DE առաքես
 18 BCDE չի՛ր առ իս
 19 BC աջո րո փ/ս րո աջոյղ DE աջո րո փ/ս րո աջոյ + առ իս
 20 DE դովաւ
 21 BC կնքեցես DE կնքեցես
 22 DE չի՛ր
 23 DE չի՛ր
 24 BCDE առեալ երանելին փ/ս երանելոյն առեալ
 25 DE վանսն
 26 BC փոքու
 27 BC ժամանակի DE + անցանելոց
 28 BCDE անգամ
 29 BCDE ծովահայեացն

30 C աղանդոյն
 31 BC փղարիոսի DE փղարիոսի
 32 D իւտիֆեայ E եւտիֆայ
 33 DE ամբարշտի
 34 BCDE երկամեցիւրոց
 35 BCDE + եւ յարեւմական DE յուղեղ
 36 BC փղարիանոս DE փղարիանոսն
 37 BDE համախոս
 38 BC բնութիւն
 39 B բարժանեալ
 40 DE վերայ
 41 BCDE մարմնացելոյ
 42 BCDE եւտիֆեայ
 43 BCDE ընդգիմարանեալ + ցմա
 44 BCDE աթոռոյ
 45 B վերայ DE չի՛ր
 46 C դիոսկորոս
 47 BCDE աղեկսանդրի
 48 BC յորնաղիոս
 49 BC այլ
 50 BC բազում
 51 BC չի՛ր
 52 BCE քահանայից
 53 DE չի՛ր
 54 BC չի՛ր
 55 BC քարսամայ DE պարսամ
 56 DE չի՛ր
 57 BC ժողովեալ

պոսացն¹ սակս ընդունելութեան սրբոյն² աւրինակ զայս³. «Քարոզք մարմնացելոյ Բանին Աստուծոյ եւ ավթուակալք սրբոց առաքելոցն, հիմն հաւատոյ լրութեան Կաթուղիկէ եկեղեցւո⁴ եւ աւետարանիչք ընդհանուր⁵ տիեզերաց ի Թէոզոսէ ըստ հոգւոյն⁶ ձեր⁷ որդիացելոյ եւ⁸ արքայ⁹, ողջոյն: 238 Գիտութիւն լիցի աստուածասէր միաբանութեանդ¹⁰ ձերում¹¹ յաղագս ընտրելո¹² առնդ այդ¹³ Պարսամաւի¹⁴, որ է¹⁵ կենդանի վկա¹⁶ Քրիստոսի եւ սիւն հաստատուն ուղղափառ¹⁷ հաւատոյ¹⁸ վկայեալ առ ի¹⁹ յԱստուծոյ եւ ի մէնջ, ընկալցի²⁰ զդա²¹ մաքուր ձեր²² զիտաւորութիւնդ²³ իբրեւ զարժանաւոր²⁴ Աստուծոյ զարժանիդ²⁵ սրբութեան. ողջ լերուք²⁶»:

239 Եւ ընթերցեալ զնամակն²⁷ արքունի ժողովեալ եպիսկոպոսացն, ընկալան²⁸ զնա մեծաւ ուրախութեամբ ի Տէր, եւ

ստիպէին հարկեցուցանող բանի²⁹ ընդունել զաշտիճան եպիսկոպոսութեան եւ լինել գլուխ ժողովոյն:

240 Սակայն նա ոչ առնու³⁰ յանձն գերագոյն³¹ պատիւ³² վասն³³ խոնարհութեան հոգւո³⁴: 241 Այլ ասէր բաւական համարել³⁵ ինքեան, որ ինչ միանգամ³⁶ նուաստութեանն³⁷ իցէ աշտիճան, որով ծառայցէ³⁸ անհոգութեամբ Աստուծոյ: 242 Եւ բազում բանիւք³⁹ յորդորականաւք⁴⁰ յաստուածայնուց⁴¹ տառից⁴² խաւսէր առ ժողովն⁴³ յաղագս ուղղափառութեան⁴⁴ հաւատոյ⁴⁵: 243 Եւ հաստատել սրբոց հարցն զկանոն առաքելական ի վերայ ճշմարիտ վիմին հաւատոյ⁴⁶ ընդ ուղիդն⁴⁷ հետեւելով յարահետ⁴⁸ արքունական պողոտան⁴⁹: 244 Այսինքն՝ մի ասել բնութիւն ի վերա⁵⁰ Բանին մարմնացելոյ՝ յերկուց բնութեանց միացելոց⁵¹ անշփոթ⁵² խառնմամբ եւ անբարժին⁵³ միաւորու-

1 BC եպիսկոպոսունս
 2 BC + որուն էր DE + այսպիսի
 3 DE արինակ զայս փիւ արինակաւ
 4 BC եկեղեցւոյ DE եկեղեցոյ
 5 DE ընթանուր
 6 BC հոգւոյ DE հոգոյ
 7 BC ձերոյ
 8 DE չի՞
 9 BCDE արքայէ
 10 BCDE միաբանութեան
 11 DE ձերոյ
 12 BE ընդրելոյ CD ընտրելոյ
 13 BCDE Աստուծոյ
 14 BC քարսամոյի DE պարսամոյի
 15 BCDE + նշմարտապէս
 16 BCDE վկայ DE + յիսուսի
 17 BCDE ուղղափառութեան
 18 BDE հաւատոց
 19 BC չի՞
 20 DE ընգալցի
 21 DE զսա
 22 DE ձերոյ
 23 DE զիտաւորութիւն
 24 BCDE զարժանի
 25 BC զարժանի
 26 BC լինել DE լեր
 27 B զնամակ C զնամանակ
 28 DE ընգալան

29 DE չի՞ հարկեցուցանող բանի
 30 BC առնող DE առնուլ
 31 CDE զգերագոյն
 32 BCDE պատիւն
 33 BCDE յաղագս
 34 BDE հոգոյն C հոգւոյն
 35 BC համարեալ
 36 A միանկամ DE չի՞ ինքեան, որ ինչ միանկամ + ոչ
 37 BC նուաստ DE նուաստութեան
 38 BC ծառայիցէն DE ծառայիցեն
 39 DE բանիւ
 40 BC յորդորականիւք
 41 BCDE յաստուածայնուց
 42 BC տառիցն
 43 DE ժողովուրդն
 44 BC ուղղափառ
 45 BC հավատոցն
 46 DE չի՞ եւ հաստատել սրբոց հարցն զկանոն առաքելական ի վերայ նշմարիտ վիմին հաւատոյ
 47 DE ուղեղն
 48 BC չի՞
 49 BC պողոտայն DE պողոտաի
 50 BC մի ասել բնութիւն ի վերա փիւ միաբանեալ ի վերայ C մի ասել բնութիւն ի վերա փիւ միաբանեալ
 51 BC միացելոյ
 52 BC անշփոթ
 53 B անբարժին D անշարժ E անբարժ

թեամբ, սայթաբել¹ յերկաքանչիւրոցն գլորմանէ. ի Փլաբիանոսէ² ասեմ³ եւ յեւտիբէ⁴, որք կորստական⁵ ինքեանց բանիցն ներհակաւք⁶ վարեցեալ⁷ յանդնդաինն⁸ ազաւաղել⁹ խորխորատ¹⁰:

245 Եւ ապա սիոեցան յիւրաքանչիւր վիճակ¹¹ առաքելական ժողովեալ Հարքն: 246 Իսկ սրբոյն յարուցեալ եկն յԱնտիոք եւ դաւաճանեալ ի կղերիկոսաց ոմանց եկեղեցւոյն¹² սակս նախանձու՝ մատնել¹³ ի ձեռս ստրատելատի ումեմն չարաբաստի, որո¹⁴ կամեցեալ չար ինչ անցուցանել¹⁵ նմա՝ անիծեալ ի սրբոյն բառնիւր ի կենաց անկեալ յերիվարէ:

247 Ի սոյն իսկ ժամանակի Հասանէ¹⁶ վախճան բարեպաշտ արքային¹⁷ Թէոդոսի, եւ սուգ թախծութեան ընդհանուրց¹⁸ մանկանց եկեղեցւո՝¹⁹ առագաստի լինէր եւ²⁰ բաւանդակ²¹ դասուց ուղղափառութեանց²², քանզի փոխանորդէ զաթոռ նորա ամպարիչտն Մարկիանոս:

248 Սա²³ ապականեալ էր չարին խաբէութեամբ Հանդերձ կնաւ իւրով Պուքերաւ²⁴ ի պիղծ աղանդոյն Նեստորի²⁵ անիծելո՝²⁶: 249 Ընդ²⁷ որում հրամանալ²⁸ ժողով լինել մեծահռչակ ամբոխիւ վեց Հարիւր²⁹ երեսուն եւ վեց³⁰ եպիսկոպոսաց³¹ Քաղկեդոն քաղաքի՝ առ ի քակտումն³² առաքելականաց եւ մարգարեականաց ի սրբոց երից ժողովոցն³³ կանոնադրութեանց եւ ի Հաստատութիւն Նեստորի³⁴ ամպարիչտ³⁵ Հայհոյութեանց³⁶ եւ Փլաբիանոսի³⁷ չար աղանդութեանն³⁸, որո³⁹ ոչ հաւանեալ այնմ⁴⁰ անաւրէն⁴¹ ժողովրդեանն⁴² Դեոսկորոս⁴³ երանելի⁴⁴ Աղէկսանդրու⁴⁵ եղեալ եպիսկոպոս եւ Տիմոթէոս նորուն շաւղաց հետեւեալ⁴⁶, եւ այլք⁴⁷ ոմանք ընտրելակիցք⁴⁸ նո-

1 BCDE սայթաբեալ
 2 BC փղարիանոս DE փղարիոսէ
 3 BC չիբ
 4 BC յեւտիբէա
 5 A կորրստական
 6 DE ներհակառակք
 7 DE վարեցեալք
 8 BC յանդնդայինն D յանդնդային E յանդնդային
 9 BCDE աղաւաղեալ
 10 DE + եւ այս այսպէս եղեալ եւ որ ի սոյն յարի բան եւ գործ
 11 BCDE վիճակս
 12 B եկեղեցոյ C եկեղեցւոյ DE եկեղեցոյն
 13 DE մատնի
 14 BCDE որոյ
 15 BC ցուցանել DE + ընդ
 16 BC հասանէր
 17 BCDE արքային
 18 BC թախծութեան ընդհանուրց փխ դառնութեան հասէալ ընդհանուր
 19 B եկեղեցոյ C եկեղեցւոյ
 20 BC չիբ լինէր եւ
 21 BC բովանդակ DE եւ սուգ թախծութեան ... եւ բաւանդակ փխ եւ եղի սուգ մեծ
 22 DE ուղղափառաց

23 E սայ
 24 DE պաւղբերա. Մարկիանոս կայսեր կիներ՝ Պուլբերիա կայսրուհին (414-453 թթ.)
 25 BCDE նեստորի
 26 CDE անիծելոյ
 27 BCDE քստ
 28 BC հրամայեալ DE հրամայէ
 29 BC + եւ
 30 DE վեց հարիւր երեսուն եւ վեց փխ ուր
 31 BC + ի DE եպիսկոպոսացն + ի
 32 C քակտում
 33 BC առաքելականաց եւ ... երից ժողովոցն փխ առաքելական եւ մարգարեական ի սուրբ ժողովոյն DE առաքելականաց եւ ... ժողովոցն փխ առաքելական եւ մարգարեական կրանից եւ սրբոց երից ժողովոյն
 34 DE նեստորի
 35 BC ամպարչտի DE ամբարիչտ
 36 BC չիբ DE հայիոյութեանցն
 37 BCDE փղարիանոսի
 38 BC աղանդութեանցն DE աղանդաւորութեան
 39 BCDE որոց
 40 DE այսմ
 41 BC այնմ անաւրէն ժողովրդեանն փխ անաւրէն այնմ ժողովոյն
 42 DE ժողովոյ
 43 C դիոսկորոս
 44 CDE չիբ
 45 B աղէկսանդրի C աղէկսանդր E աղէկսանդրու
 46 BC նորուն շաւղաց հետեւեալ փխ որ հետեւեալ նորին շաւղաց (C շաւղացն) DE նորուն շաւղաց հետեւեալ փխ նորին հետեւել շաւղի
 47 BC այլ
 48 BC ընտրեալք DE ընտրելակիցք

րուն¹ հարք²: 250 Այլ³ արհամարհեալ⁴ ի բաց ընկեցին⁵ զնորընծայն⁶ հարափառութեան⁷, վասն որո⁸ արտասահմանեալ⁹ զնոսա¹⁰ դժնդակ¹¹ կրիւք ելին յաշխարհէ, որք զընթացսն¹² կատարեալ¹³ եւ զհաւատսն պահեալ¹⁴ հասին անեղծ եւ անթառամ պսակացն ի Քրիստոս¹⁵:

251 Ըստ այսմ եւ Մեոխս¹⁵ ոմն¹⁶ եղեալ եպիսկոպոս արաբացուց ախտանակից¹⁷ գոլով ուղղափառութեանն¹⁸ ի¹⁹ հանդէս²⁰ մեծին²¹ Դէոսկորոսի²² ի մէջ եկաց ատենական հանդիսին²³ նոցա, աղաղակեաց եւ²⁴ ասէ. «Ի բաց կացէք ամէնայն մշակքդ²⁵ անաւրէնութեան²⁶, վասն զի ոչ ժողովեցայց²⁷ ի ժողովս նոցա անաւրէն եւ²⁸ ամպարիշտ²⁹ արիւնահեղաց³⁰ եւ ոչ նստայց³¹ յաթոռս

նանրացելոցն³² մտաւք: 252 Հիմ³³ արդեաւք ժողովեցայք³³ գունդք դիւարնակք ի վերայ³⁴ Բանին Աստուծոյ իմո³⁵ եւ³⁶ Յիսուսի, որպէս Հերովդէս³⁷ երբեմն եւ Պոնտոս³⁸ Պիղատոս³⁹ ազգաւք եւ ժողովրդովք⁴⁰ Իսրաիլի առ ի բարձումն հաւատոյ⁴¹, որ ի վերայ⁴² հիման առաքելոց եւ մարգարէից»:

253 43 Զայս իրբեւ լուան⁴⁴, կրճտեցին⁴⁵ զատամունս⁴⁶ եւ⁴⁷ դիմեցին առհասարակ ի վերա⁴⁸ նորա, ըստ որում եւ քահանայապետիցն դասուց հանդերձ հրէակոյտ⁴⁹ ամբոխիւն⁵⁰ առաջին⁵¹ վկաիւն⁵² եւ⁵³ Պսակ⁵⁴ անուն նահատակաւն⁵⁵: 254 Սաապէս⁵⁶ եւ զերջանիկս⁵⁷ այս⁵⁸ վկա⁵⁹, զի⁶⁰ ոչ համակործան եղեալ⁶¹ ինքեան⁶² յանձն առեալ լինել: 255 Եւ նոցա⁶³ արկեալ ի պարանոց նորա զեմիփորոնն, եւ⁶⁴ քարշէին ընդ մէջ

1 DE նոցունց
 2 DE + սուրբ
 3 BC չի՛կնորում հարբ այլ
 4 BC արհամարհեցին + եւ DE արհամարհեալ
 5 DE ընկեցին
 6 BC զնոցա DE զնորածայն
 7 BC հարափառութիւնն DE հարափառութիւն
 8 BCDE որոյ
 9 BC արտասահմանեցին
 10 BCDE + ի մտաղս
 11 A դժնդակ
 12 BC զնթացսն E զընթացս
 13 BC կատարեցին
 14 BC պահեցին + եւ
 15 Հմբ. Ի Տիւ. Գ. 7
 16 DE մեոխ. ասորերէն՝ □□□□
 17 BC ըստ այսմ եւ մեոխ ոմն փիս իսկ այլ ոմն մեոխոն անուն
 18 BC ախտանակից DE ախտանակից
 19 DE չի՛կ
 20 BC հանդէս
 21 BC մեծ
 22 C Դիոսկորոսի
 23 BCDE հանդիսի
 24 DE չի՛կ աղաղակեաց եւ
 25 BC մշակդ DE մշակ
 26 BC անիրաւութեան
 27 BC ժողովեցից
 28 DE չի՛կնոցա անաւրէն եւ
 29 BC ամպարշտաց DE ամբարշտաց
 30 DE + այլ ատեցի գժողովս չարաց (E չարեաց) բանին անտողաց
 31 DE + եւ

32 BC նանրաց DE նանրացելոց
 33 DE ժողովեցայց
 34 DE վերայ
 35 BC իմոյ DE չի՛կ
 36 BC չի՛կ DE + իմ
 37 DE հերովդէս
 38 E պոնտոս
 39 DE պիղատոս
 40 A ժողովրդովք BCE ժողովրդաւք
 41 BC հավատոց
 42 DE վերայ
 43 DE + եւ
 44 DE + դաս անաւրիւնացն
 45 BC կրճտեցին DE կրճտեալ
 46 C + իւրեանց
 47 BCDE չի՛կ
 48 BC վերայ
 49 DE հրէակոյտ
 50 BCDE ամբոխիւ
 51 DE յառաջին
 52 BC վկայիւն DE վկային
 53 DE չի՛կ
 54 «Ստեփանոս» անուն հայերէն համարժէքն է:
 55 C մարտիրոսան DE նահատակին
 56 DE սաապէս
 57 DE երջանիկս
 58 BC գայս
 59 BCDE վկայ
 60 BC չի՛կ
 61 DE չի՛կ
 62 BCDE ինքեանց
 63 BCDE չի՛կ եւ նոցա
 64 BCDE չի՛կ

հրապարակին, եւ այնչափ¹ հարեալ² զնա ստորեալ³ գաւազանաւ, մինչեւ կարծեալ⁴ քաղմաց թէ մեռաւ: 256 Եւ թողեալ կիսամահ գնացին:

257 Իսկ ի վաղիւն հոգացեալ⁵ եկն ի մէջ ատենին եւ հրատարակելով ասէր յանդիման ժողովոյն մեծաձայնապէս⁶. «Գումարեցայք գունդք սատանաի⁷»: 258 Եւ նոցա ըմբռնեալ զնա գանեցին ուժգին եւ արկեալ անուր ի պարանոց⁸ նորա⁹ եղին ի բանդի: 259 Եւ ոմանք յուղղափառացն¹⁰, հանեալ¹¹ զնա ի գիշերի, յղեցին¹² ի Հռովմ¹³, եւ անդ կատարեցաւ բարի խոստովանութեամբ ի Քրիստոս:

260 Իսկ անաւրէնն¹⁴ Մարկիանոս մանաւանդ թէ Մաքսիմիանոս հանդերձ¹⁵ կնաւ իւրով Պուքերաւ¹⁶ գոլով հին Եգաբէլ¹⁷ եւ նոր Հերովդիադա¹⁸, խրատեալ յանաւրէն մաւրէն¹⁹, յարոյց հալածանս հանուրց²⁰ մանկանց²¹ եկեղեցւո²² ուղղափառացն խմբից, եւ առաքեալ²³ զաւրս²⁴

յԱղեկսանդրիա²⁵ հրամալ²⁶ կոտորել զոչ հաւանեալսն²⁷ անաւրէնն²⁸ ժողովոյն:

261 Եւ նոցա²⁹ հիմնացեալ³⁰ գոլով ի վերա³¹ ուղիղ դաւանութեանց սրբոց հարցն, այսինքն³² Աթանասի սրբոյ³³ եւ Կիւրղի³⁴ ախոսանին³⁵ հաւատոյ եւ Դէոսկորոսի³⁶ նոցունց³⁷ շառաւիղի³⁸, ոչ երբէք զըզուեցան ի ցասմանէ ամպարիշտ³⁹ արքաէն⁴⁰: 262 Վասն որոյ իբրեւ տեսին զպնդութիւն հաւատոց⁴¹ նոցա, եւ գանյերկուանալի⁴² սէր⁴³ Արարչին տրամադրեալ⁴⁴ անբերելի⁴⁵ յուսով յիշխանական⁴⁶ միտս՝ զմահ ընտրելով⁴⁷ լաւագոյն անձանց, որ պատուականագոյնն⁴⁸ է առաջի Տեառն քան զկեանս անհաւատութեան⁴⁹ խղճի⁵⁰:

263 Մերկացուցեալ այնուհետեւ զսայրասուրն⁵¹ վաղակաւոր⁵² յանինան⁵³ կոտո-

1 DE + գան
2 C հարել
3 DE ստորեալ փխ ոտիւլ + եւ
4 DE կարծել
5 BC կենդանացեալ DE հոգիացեալ + յարուցեալ
6 BC յանդիման ժողովոյն մեծաձայնապէս փխ մեծաձայն յանդիման ժողովոյն DE չի՛ր
7 BCDE սատանայի DE + գումարեցայք ի Բաղկեղոնի
8 BCDE պարանոցն
9 BCDE չի՛ր
10 BCDE յուղղափառաց
11 DE հանին
12 BC յուղարկեցին DE յղարկեցին
13 BCDE հոռմ
14 E անօրէնն
15 BCDE չի՛ր
16 D պաղքերաւ E պողքերաւ
17 BCDE յեգաբէլ
18 BCDE հերովդիադայ
= Տէ՛ւ Գ Թ՝ազ. Ժ՛Գ. Ժ՛Բ. Ժ՛Է. Ի՛Է. Գ Թ՝ազ. Թ՛.
Ի՛աբբ. Ժ՛Գ. Ի՛աբբ. Գ. Գ՛ազ. Գ.
19 D մաւրէ E մօրէ
20 BC չի՛ր
21 DE մանգանց
22 BD եկեղեցոյ CE եկեղեցւոյ
23 BCDE առաքեալ
24 E գորս

25 BCDE յաղեկսանդրիայ
26 BC հրամայեաց DE հրամայէ.
27 DE հաւատացեալսն
28 E անօրէն
29 DE նոխ + Բանդի
30 DE հաւանեալ
31 BC վերայ
32 DE չի՛ր
33 DE չի՛ր
34 DE + մեծ
35 BC ախոսանին DE ախոյանացն
36 CD դիոսկորոսի
37 DE նոցին
38 BC շառաւիղէ DE շառաւիղի
39 DE ամբարիշտ
40 BCDE արեային
41 C հաւատոյ
42 DE գաներկեան
43 DE սէրն
44 C տրամադրել
45 BC անբերելի
46 DE յիշխանականն
47 B ընդրելով C ընտրելով
48 BCDE պատուական
49 BC անհաւատութեամբ + եւ
50 BC խղճի
51 DE զսուրն
52 C վաղակաւորն D + անաւրինացն E + անօրինացն
53 CDE յանինայ

ըէին բեւրս բեւրուց¹ եւ Հազարս Հազարաց, մինչ զի² ի սաստկութենէ³ արեանցն Հեղլոցն⁴ ողողել⁵ գռեհիցն⁶ եւ թատերաց, եւ⁷ միանգամայն⁸ յայտից եւ անյայտից, փողոցաց⁹ եւ ապարանից¹⁰ քաղաքին: 264 եւ թիւ նահատակաց¹¹ վկայիցն¹² Աստուծոյ¹³ ի քաղաքէ անտի եւ որ շուրջ զնովաւ նահանգաց բեւրս¹⁴ իբրեւ երեսուն Հազար եւ ոչ նուազ¹⁵: 265 Այսոքիկ ժողովոյն վաստակք այս եւ պտղաբերութիւնք¹⁶ չար նոցա¹⁷ սերմանց¹⁸ աստուստ յիրաւի եւ¹⁹ տէրունական բանն²⁰, զի²¹ «Ի պտղո՞ւ անտի²² ծառն ճանաչի»²³: 266 Յորո՞ւ ուսեալ²⁴ ձեր²⁵ յառաքելոց²⁶ կամ ի մարգարէից այսպիսի աւրինակաւ Հնազանդեցուցանել Հաւատոց զոչ Հնազանդեալսն²⁸ կարծեմ ի ճշմարտագունիցն²⁹ եւ

ոչ մի, այլ³⁰ ի ստոց առաքելոցն³¹ եւ նոյնպիսեաց մարգարէիցն³², մանաւանդ, թէ ձերոյն³³ իսկ Համախորհից³⁴ Դէկեա եւ Դէոկղիտեա³⁵ եւ Լիկիանէ³⁶ եւ որ սոցին³⁷ Համակրանից³⁸, միանգամայն³⁹ եւ անաստուածից, որք⁴⁰ ոչ միայն այսոքիւք շատացեալ դադարէին, այլ եւ ի Պաղեստինեա⁴¹ յղեալ զորս⁴² խողխողէին⁴³:

267 եւ⁴⁴ անտուստ⁴⁵ արս թուով իբրեւ երից Հազարաց եւ Հարիւրուց Հնգից⁴⁶ ի բազմաց⁴⁷ սոցունց եպիսկոպոսք գոյով եւ այլք ի քահանայից⁴⁸, եւ ոմանք այլ⁴⁹ ինչ⁵⁰ ի⁵¹ դասակարգէ եկեղեցու⁵², զոմանս սուսերաւ⁵³ բառնաին⁵⁴ ի կենաց եւ զայլս Հրոյ ճարակ տուեալ եւ զյոյովս⁵⁵ յաքսորս առաքեալ⁵⁶, անդանաւր⁵⁷ վճարէին⁵⁸ ի բա-

1 BCDE բերս բերուց *փ/ս* բիրս բիրուց (DE բիրոց)
 2 BC *չի/* DE մինչ զի *փ/ս* մինչեւ
 3 C սաստկութեն BC + անտի
 4 BCDE հեղլոյ
 5 DE ողողեալ
 6 BCDE գռեհից
 7 BC *չի/*
 8 B միանգամ
 9 BC փողոցից
 10 B ապարանիք
 11 DE նահատակացն
 12 BC վկայիցն DE վկայից
 13 BC քրիստոսի
 14 BCDE բիրս
 15 BC եւ ոչ նուազ *փ/ս* աւելի կամ նուազ DE հազատ եւ ոչ նուազ *փ/ս* աւելի ինչ եւ կամ նուազ
 16 DE պտղաբերութիւն
 17 BC նոցայն DE չար նոցա *փ/ս* նոցա այն չար
 18 BC սերմանք DE սերմանցն
 19 BC յիրաւի եւ *փ/ս* եւ յիրաւի
 20 BC բանն DE տէրունական բանն *փ/ս* տէրունակացն բան
 21 BC + եւ
 22 BCDE պտղոյ
 23 BC աստի DE + եւ
 = Ո՞ւր ուսեալ 33
 24 BCDE յորոց
 25 BC ուսեալներ
 26 BC *չի/*
 27 E + եւ
 28 DE հաւանեալսն

29 DE ճշմարտագունից
 30 BC *չի/* մի այլ
 31 BC առաքելոց
 32 BC մարգարէից
 33 BC ձերոյն *փ/ս* եւ ի ձերոց DE ձերոյն *փ/ս* ի ձերոյն
 34 BC համախորհից DE համախորհիցն
 35 BC դէկոսկրիտեա
 36 DE դէկեա եւ դէոկղիտեա եւ լիկիանէ. *փ/ս* դեկայ եւ լիկիանեայ (E դեկա եւ լիկիանեա)
 37 C + նման եւ DE սոցուն
 38 BC համակրան
 39 A միանկամայն
 40 DE եւ
 41 BC պաղեստին DE պաղեստինէ
 42 BC *չի/* E գաւրս
 43 E խողխողից
 44 DE *չի/*
 45 E անտուստ
 46 BC *չի/* եւ հարիւրուց հնգից DE երից հազարաց եւ հարիւրուց հնգից *փ/ս* երեք հազարք հարիւր եւ հինգ (E հինգք)
 47 BC *չի/* DE ի բազմաց *փ/ս* բազմաց ի
 48 BCDE քահանայից
 49 DE յայլ
 50 BC եւ ոմանք այլ ինչ *փ/ս* եւ այլ ոմանք
 51 DE *չի/*
 52 BDE եկեղեցոյ C եկեղեցույ
 53 BC սուսերաւք
 54 BCDE բառնայից
 55 DE + ի
 56 DE առաքել
 57 C անտանաւր
 58 DE կատարէին

զուժ անձկոյ¹ նեղութեանց², եւ այլք փախստեա³ անապարեալ⁴ անկանէին⁵ յանապատս⁶ ի Սկիւթ⁷ եւ ի Թերախիթ⁸:

268 Եւ արդ, ամենեքեան սոքա⁹ վկայեալք¹⁰ ճշմարտութեան¹¹ Հաստատուն պահեցին զմիտս միարան¹² ուխտին հաւատո¹³ առ Տէր, վասն որո¹⁴ եւ ընկալցին¹⁵ իսկապէս¹⁶ զյաղթանակ նահատակութեան¹⁷ եւ¹⁸ զբրարիոնն¹⁹ մարտիրոսաց²⁰ ի ձեռանէ Հանդիսազրին ինքեանց²¹ Յիսուսի ընդ առաջինսն պսակելոց:

269 Յայնմ ծովածուփ ժամանակին²² կենդանի վկայն Քրիստոսի Պարսամաւ²³ ծագէր իբրեւ զարեգակն նշողիւք Բանին ճշմարտութեամբ²⁴ ընդ ոլորտս տիեզերաց:

270 Եւ հաւաքեալ²⁵ ի մի զվկայարանս²⁶ սրբութեան խաւսէր նոքաւք ընդ ամենիսեան²⁷, որոց պատահէր, զի ոչ²⁸ ի միոյ²⁹

վայրկենի տեւեալ³⁰ ժուժկալէր, այլ հանրաբար շրջէր յամենայն տեղիս, ուսուցանէր զբանն կենաց եւ քարոզէր զուղղութիւն հաւատոց³¹, զնէր առաջի զԳիրս սուրբս եւ ցուցանէր ամենեցուն յայտնի զճշմարտութիւնն³², եւ պարզաբար³³ խաւսէր ընդ նոսա, եւ ասէր ի բաց կալ ի պիղծ աղանդոյն Քաղկեդոնի³⁴, Հաստատէր զմերձաւորս բանիւ եւ զհեռաւորս գրով յուղղափառութիւն³⁵:

271 Այսմ իրազեկ³⁶ եղեալ³⁷ չարին արբանեակքն³⁸ յարուցին հալածանս ի վերա³⁹ սրբոյն, եւ, մատնեալ զնա իշխանութեանց եւ պետութեանց դատաւորի⁴⁰, տան⁴¹ ի ձեռն⁴² չարաբաստի ումեմն Հոգեմոնի ի քաղաքին Տանատաս, զոր ըմբռնեալ⁴³ բազում նեղութիւնս⁴⁴ չարչարանաց հասուցանէին⁴⁵ նմա, քանզի նախատէին զնա եւ այպանէին⁴⁶ եւ հայհոյէին⁴⁷ եւ ապտակէին⁴⁸ եւ կոտփս հարկանէին ի գլուխ նորա, մինչ գրեթէ⁴⁹ լնոյր⁵⁰ զպակասութիւն չարչարանացն

1 BC անձուկ DE անձկոյ
2 DE նեղութեանցն
3 DE փախստեայ
4 BC անապարեալ
5 DE անգանէին
6 BCDE յանապատսն
7 ED ի սկիւթ փխ սկիւթա
8 B բերայիդ C բերայիթ
9 BCDE ամենեքեան սոքա փխ սոքա ամենեքեան
10 BC վկայեալք DE վկայեալ
11 BCDE նշմարտութեանն
12 DE զմիտս միարան փխ զմիարանութիւն
13 BDE հաւատոյ + որ C հաւատո փխ որ
14 BCDE որոյ
15 DE ընկալցին
16 B իսկ ///
17 BC նահատակացն DE նահատակաց
18 BC չիթ
19 B գրբարիովն C գրբարիոն
20 BC մարտիրոսացն E մարտիրոսաց
21 BC չիթ DE իրեանց
22 BCDE ժամանակի
23 BC բարսամոյ DE պարսամոյ
24 BCDE նշմարտութեան
25 BC համահաւաք
26 DE զկտակարանս
27 BC ամենեքեան DE ամենեքին
28 B + քէ CDE + եթէ
29 BCDE միում

30 DE տեւել
31 DE հաւատոյ
32 BCDE յայտնի զճշմարտութիւնն փխ զճշմարտութիւնն յայտնի
33 BCDE պարզաբար փխ պարզ բանիւ
34 B քաղկեդոնի
35 DE ուղղափառութեան
36 BC չիթ
37 DE եղեմ
38 BC արբանեակք D արբանեակք DE + եւ
39 BC վերայ
40 BC չիթ DE չիթ զնա իշխանութեանց եւ պետութեանց դատաւորի
41 DE + զնա
42 DE ձեռն
43 D ըմբռնեալ E ըմպոնեալ
44 B նեղութեան
45 DE հասուցին
46 DE չիթ եւ այպանէին
47 BC այպանէին եւ հայհոյէին փխ հայհոյէին եւ այպանէին
48 DE եւ ապտակէին փխ այպն առնէին եւ կտակակէին
49 DE + արդարեւ
50 BC չիթ + արդար եւ իսկ

Քրիստոսի ի մարմնի¹ իւրում², ըստ Պաւ-
ղոսի³:

272 Յայնմ³ ատենական⁴ Հանդիսին⁵
մինչ խուճապէին զայրն Աստուծոյ, մի ի
բռնաւորաց անտի եւ ի դժնդակագունից⁶
ըմբռնեալ ի⁷ յայտոյ⁸ պղծոյ⁹ եւ զարկուցե-
ալ¹⁰ յերկիր չարաչար տանջէր¹¹, յորոյ վե-
րա¹² Հասեալ երանելին¹³ եւ¹⁴ կալեալ զձե-
ռանէ նորա¹⁵, յարոյց տալով նմա¹⁶ ա-
ռողջութիւն:

273 Իսկ նորա սթափեալ¹⁷ իբրեւ յար-
բեցութենէ, եւ անկեալ¹⁸ առ ոտս սրբոյն¹⁹,
Հայցէր զթողութիւն²⁰ եւ ամենայն իսկ
յուսացելոցն²¹ բազմութիւն²², քանզի ան-
կալ²³ ահ մեծ ի վերա²⁴ նոցա: 274 Եւ ա-
ռեալ զնա պատուով ածին ի թագաւո-
րեալ²⁵ քաղաքն Կոստանդինուպաւլիս²⁶:

275 Եւ լուեալ արքաի²⁷ զեկաւորու-
թիւն նորա, յղէ առ նա պատուական

զոմն²⁸ մագիստրոս²⁹ գալ առաջի իւր, որ-
պէս զի թագնարար³⁰ խաւսեցի ընդ նմա:

276 Եւ նորա եկեալ շքեղաշուք պատուով
եւ սպառնալեալ³¹ մեծաւ ասէ ցերանե-
լին. «Մի³² թէ դու արդեալ³² իցես Պարսա-
մաւ³³ այն³⁴ կախարդն եւ մոլորեցուցիչն»:

277 Պատասխանի ետ սուրբն եւ ասէ Հեղա-
բար. «Ոչ մոլորեցուցիչ եւ ոչ³⁵ խաբերա³⁶,
այլ ծառա³⁷ եմ³⁸ բարձրելոյն³⁹: 278 Խա-
բեալ⁴⁰ դուք⁴¹ յիմարութեամբ մտաց,
⁴²անջատ⁴³ ի ճշմարիտ իրաւանց անտի⁴⁴
Աստուծոյ, որք⁴⁵ փոխանակեցէք⁴⁶ զճշ-
մարտութիւն նորա ընդ ստուլթեան, եւ ու-
րացարուք⁴⁷ զմարմնով⁴⁸ տնաւէնութիւն
Բանին Աստուծոյ»:

279 Զայս իբրեւ⁴⁹ լուաւ⁵⁰ մագիստ-
րոսն⁵¹ չարացաւ⁵² յոյժ եւ սպառնայր մե-
ծագոյն եւս վասն⁵³ Համարձակութեան նո-
րա՝ անցուցանել ընդ նա չարիս, ի կղզի⁵⁴,

1 C մարմն
2 BC + կրէր
3 S^e + Կ^o + Լ: 24
3 B այնմ
4 B աւրիեական
5 BDE հանդիսի
6 DE չի՛ր եւ ի դժնդակագունից
7 DE չի՛ր
8 BC յայտոյ
9 BC պղծոյ
10 BC + ի
11 B //
12 B վերայ
13 BCD երանելոյն E երանելոյն
14 BC չի՛ր
15 DE չի՛ր
16 D նորայ
17 BC բափեալ DE սփաբեալ
18 DE անգեալ
19 DE երանելոյն
20 BC բողոքիւն DE + նմանապէս
21 BC իսկ յուսացելոցն փխ ժողովեալ DE յունացն
22 BC բազմութեանն DE բազմութիւնն
23 DE անգաւ
24 BCE վերայ
25 BC բագաւորանիստ
26 DE կոստանդնու
27 BCDE արքային

28 E չի՛ր
29 DE մագիստոսիանոս
30 BC մեկուսի
31 BC սպառնալիւմ
32 BC դու արդեալ փխ արդեալ դու DE միթէ դու ար-
դեալ փխ մի արդեալ դու
33 BC բարսամ DE պարսամոյն
34 DE չի՛ր
35 BC չի՛ր
36 BCDE խաբերայ
37 BCDE ծառայ
38 DE + աստուծոյ
39 BC բարձրելոյն DE բարձրելոյ
40 BC խաբեալ
41 BC + է՛ք
42 BCDE + եւ
43 DE անջատեալ
44 D չի՛ր
45 DE որ
46 BC փոխանակեցիւմ
47 BCDE ուրացայի
48 BC զմարմնաւոր
49 BC չի՛ր
50 BC լուեալ
51 DE մագիստոսանոսն
52 BCDE զայրացաւ
53 BCDE յաղագս
54 DE կղզիս

285 Իսկ Մարկիանու ամպարչտի¹, գարհուրեալ յայսցանէ, յղէ առ երանելին զոմն եպարքոսական իշխանութեամբ նախածանաւթ² գոլով նմա³ յաւուրց անտի Թէոդոսի բարեպաշտի⁴, եւ ասէ. «Առցես⁵ ի մէնջ, որ ինչ միանգամ⁶ պիտոյ է անապատին⁷ քում, ⁸եյ գնա⁹ աստի խաղաղութեամբ՝ ոչ անիծելով զմեզ»: 286 Պատասխանի տուեալ սրբոյն ասաց¹⁰. «Թէոդոս թագաւոր¹¹ սուրբ¹² բազումս¹³ ընծայեաց¹⁴ ինձ¹⁵, պատուականագոյնս, որում ոչ հաւանեալ, առ ի ստանելով¹⁶ զնոսա, իսկ քո ամպարչտի¹⁷ եւ ուրացողի գՏէր¹⁸ իմ առից¹⁹ ինձ ընծայելով զայսոսիկ¹⁹, քաւ լիցի ինձ զայդոսիկ առնել²⁰, այլ արծաթ քո ընդ քեզ լիցի ի կորուստ եւ որ²¹ իբրեւ զքեզդ²² ամպարչտաց»²³:

287 Եւ գնացեալ եպարքոսին պատմեաց նմա մի ըստ միոջէ, զոր ինչ միանգամ խաւսեցաւ սուրբն²⁴: 288 Եւ յղէ դարձեալ²⁵ առ նա²⁶ զայլ²⁷ ոմն ի պատուաւորաց պաղատանն, բարեկամ²⁸ սրբոյն, որում թագաւորահայրն²⁹ անուանիւր³⁰ աղաչել զնա գնալ ի սահմանաց անտի: 289 Սոքա երկաքանչիւր³¹ գոլով բարեպաշտք³² եւ³³ երկիւղածք³⁴ ի Տեառնէ, որք ոչ³⁵ միաբանեալ³⁶ ընդ խորհուրդս եւ ընդ գործս նորա³⁷, այլ էին հիմնացեալ³⁸ ի վերայ ճշմարիտ³⁹ հաւատոյ⁴⁰ ուղղափառութեան, որո⁴¹ եկեալ անկանէր⁴² առաջի երանելոյն⁴³, եւ աղաչէր⁴⁴ զնա⁴⁵ գնալ անտուստ:

290 Եւ նորա հաւանեալ⁴⁶ ել վաղվաղակի ի քաղաքէ անտի: 291 Եւ ընդ ելանել նորա եղեւ խոսովութիւն մեծ ի քաղաքին, քանզի հուր իջեալ յերկնից առ ի խրատ ամպարչտացն⁴⁷, այրեաց յարքա-

1 DE մարկիանու ամպարչտի *փիս* ամբարիշտն մարկիանոս
 2 B *չիբ* գոլով նմա յաւուրց անտի Թէոդոսի բարեպաշտի, եւ ասէ ... եւ գնացեալ ըստ բանի սրբոյն արար որպէս հրամայեաց նմա, եւ արագապէս փոխարկեաց զնոսա (*մեկ բերթ՝ զատարկ*) DE ծանաւթ
 3 CDE նորա
 4 DE Թէոդոսի բարեպաշտի *փիս* բարեպաշտին Թէոդոսի
 5 C առ E + առ
 6 A միանկամ
 7 DE անապատի
 8 CDE + եւ
 9 DE գնայ
 10 C պատասխանի տուեալ սրբոյն ասաց *փիս* սրբոյն պատասխանի տուեալ ասէ DE պատասխանի տուեալ սրբոյն ասաց *փիս* եւ սրբոյն պատասխանի տուեալ ասաց
 11 DE Թագաւորն
 12 C *չիբ*
 13 DE բազում
 14 CD ընծայելով E ընծայելով
 15 CDE + պարգեւս DE *չիբ*
 16 CDE ստանալ
 17 DE ամպարչտի
 18 CDE գՏերն
 19 C իմ առից ինձ ընծայելով զայսոսիկ *փիս* ընծայելով զայսոսիկ առից DE առից ինձ ընծայելով զայսոսիկ *փիս* ընծայելով (E ընծայելով) զայսոսիկ առից
 20 CDE զայդոսիկ առնել *փիս* առնել զայդոսիկ
 21 DE որբ
 22 CDE զքեզ
 23 DE ամպարչտաց

24 DE միանգամ խաւսեցաւ սուրբն *փիս* լուսա ի սրբոյն
 25 C յղէ դարձեալ *փիս* դարձեալ յղէ
 26 DE նայ
 27 DE այլ
 28 DE բարեկամ *փիս* սիրելի
 29 C Թագաւորահայր D Թագաւորայիայրն
 30 CDE անուանելին
 31 CDE երկաքանչիւրբ
 32 DE բարեպարիշտբ
 33 C *չիբ* գոլով բարեպաշտբ եւ + արբ
 34 DE երկեղածբ
 35 DE + էին
 36 CDE միաբանեալբ
 37 CDE նոցա
 38 DE հիմնացեալբ
 39 C ճշմարտեալ
 40 DE վերայ ճշմարիտ հաւատոյ *փիս* վերա բանին հաւատոյ
 41 C որոյ DE որոց
 42 DE անգամէին
 43 CDE երանելոյն
 44 C պաղատեր DE աղաչէին
 45 C գնա *փիս* առ նա DE *չիբ*
 46 C հաւանել
 47 A ամպարչտացն DE ամպարչտաց

նիստ¹ տեղեաց անտի մեծագոյն ինչ մասն²:

292 Կին ոմն, բարեպաշտուհի մեծատուն³ եւ ուղղափառ հաւատով, առաքեաց ի ձեռն ծառայից⁴ իւրոց⁵ աղաչանս առ երանելին, զի աղաւթեալ շիջուցէ զբորբոքումն տան նորա, որպէս զի մի՛ իսպառ կիզեալ ճարակեսցի ի բոցո՞ւ անտի: 293 Եւ նորա աւրհնեալ⁷ ջուր ետ նմա, եւ⁸ տաբաւ⁹ փոքր ինչ սրսկեաց¹⁰ ի մէջ հրատին եւ¹¹ շիջաւ բոցն, եւ հիացեալ¹² տեսողացն տարին¹³ փառս Աստուծոյ:

294 Իսկ¹⁴ նորա յուղի անկեալ¹⁵ եկն ի նիկոմիդա¹⁶: 295 Եւ ընկալեալ¹⁷ ի¹⁸ բնակչաց քաղաքին, քարոզէր նոցա անփոփոխս¹⁹ լինել ի նիկիական²⁰ սամանագրութեանց²¹, առնէր բազում նշանս եւ արուեստս²² մեծամեծս ի նմին տեղուջ²³, մինչեւ լսել ամպարշտին²⁴ Մարկիանու²⁵ եւ մախացեալ առաքեաց հրաման՝ մի՛ եւս

յապաղել նմա ի ճանապարհին, այլ գնալ խաղաղութեամբ ի վանս իւր:

296 Ասէ երանելին. «²⁶Մառայ²⁷ գոլով խաչելոյն²⁸ Բանին Աստուծոյ՝ ի մահկանացու թաղաւորէ՞ն²⁹ երկնչիցիմ³⁰, մի արդեաւք եղիցի ինձ այդոքիկ, այլ իմոյն³¹ Տեսոն զաւրութեամբ կացից³² որքան³³ ախորժեմ եւ գնամ յորժամ կամիցիմ: 297 Բայց³⁴ աւասիկ³⁵ ամպարիշտ³⁶ ձեռ³⁷ թագուհւոյ³⁸ հասեալ են ի վերա³⁹ պատուհասք յաններելի դատաստանացն Աստուծոյ, քանզի յետ փոքր ինչ աւուրց բառնի չարաչար ի կենցաղոյս⁴⁰: 298 Եւ փոխանակ, զի ի ձեռն անաւրէն ժողովոյն⁴¹ պատառեաց զպատմուճան տնաւրէնութեան⁴² Որդւոյն⁴³ Աստուծոյ⁴⁴ յերկուս որոշելով բնութիւնս⁴⁵ եւ կամս եւ⁴⁶ ներգործութիւնս, այսպէս⁴⁷ պատառեսցէ Տէր զարքայութիւն նորա ի նմանէ, յոր յուսուցեալն է, եւ ջնջեսցէ գնա՞⁴⁸ ի դպրութենէ⁴⁹ կենաց, ⁵⁰վասն զի բարժանեալ

1 C յարձայանիստ
 2 CD + եւ D յարձանիստ տեղեաց անտի մեծագոյն ինչ մասն փ/ս գմեծագոյն ինչ մասն յարձայանիստ տեղեացն + եւ
 3 C չի՛բ
 4 C ծառայից DE ծառայի
 5 CDE իւրոյ
 6 CDE բոցոյ
 7 E օրհնեալ
 8 C + նորա
 9 CDE տարեալ
 10 C սրսկելով DE սրսկեալ
 11 CDE չի՛բ
 12 DE հայեցեալ
 13 CDE տային
 14 C եւ
 15 DE անգեալ
 16 C նիկոդիմայ D նիկոմիդիա E նիկոմիդիայ
 17 C ընկալել DE ընգալեալ
 18 C չի՛բ
 19 C անփոփախելի DE անփոփոխ
 20 E նիկիականն
 21 C սամանագրութեանցն
 22 CDE նշանս եւ արուեստս փ/ս արուեստս եւ նշանս
 23 C տեղուջն E տեղոջ
 24 A ամպարշտին DE ամբարշտին
 25 C մարկիանոսի

26 C + եւ
 27 DE + իմ
 28 C խաչելոյ DE խաչեցելոյ
 29 DE թաղաւորէ
 30 DE երկնչիմ
 31 C իմոյ
 32 CDE կեցից
 33 C որչափ
 34 CDE + արդ
 35 C սիւստիկ
 36 DE ամբարշտ
 37 C ձեռոյ
 38 C թագուհոյն DE թագուհոյ
 39 C վերայ
 40 C կենցաղական + իրաց
 41 DE + բաղկեցոցի
 42 C տնաւրէնութեանն
 43 DE բանին
 44 C որդւոյն աստուծոյ փ/ս քրիստոսի
 45 DE չի՛բ
 46 C կամս եւ փ/ս կամ
 47 C + եւ
 48 CDE զնա փ/ս զանուն նորա
 49 DE + իւրմէ
 50 DE + եւ

Հեռացոյց ի միմեանց ամպարիշտն¹ ժողով² զընդհանուր³ ազգ մարդկան⁴ հաւատացելոց, որ⁵ ի ներքոյ երկնից, զոր Որդին⁶ Աստուծոյ մարմնով տնաւրէնութեանն⁷ միաւորեաց⁸ գերբեմն Հեռացեալսն ի մի լրութիւն կաթողիկէ⁹ եկեղեցւո¹⁰, բարժանեացի¹¹ ինքն Հանդերձ իւրայովքն¹² ի յաւիտենական¹³ կենդանութենէ¹⁴ անտի¹⁵ ի մշտնջենաւոր յաւիտեանսն»¹⁶:

299 Զայս իբրեւ ասաց, ել վաղվաղակի եւ գնաց անտի, եւ մինչ կարի¹⁷ Հեռի էր յանապատի¹⁸ անտի¹⁹ իւրմէ, ահա²⁰ ոմն յայնցանէ²¹, որ²² լուանն, ձիրնթաց արշաւանաւք հապշտապ²³ հեծեալ յերիվար²⁴ հասանէր²⁵ սրբոյն յանցս ճանապարհին աւետիս առձայնեալ նմա ասէ²⁶. «Ըստ բանի քում, ո՛վ ծառա²⁷ Աստուծոյ, եւ իրքն կատարեցան առ խրատողին²⁸ Եզարէլ²⁹, քան-

զի մինչ էր նա ի գահոյս արքայութեան իւրոն³⁰, յանկարծակի հարեալ յայտոց³¹ պղծոց³², եւ անկեալ յերկիր տապանայր յոյժ, եւ ցտեալ զմարմինս, ³³զհերս, եւ թորացուցեալ զլորձունս յոնգացն³⁴ եւ ի բերանւոյն³⁵, ծանակ եղեալ ամենեցունց³⁶ տեսողացն, թաւալէր ընդ գետին³⁷, եւ ի բազմադիմի վշտաց³⁸ եւ ի³⁹ նեղութեանց⁴⁰ եկելոցն ի վերայ զյեզուն մահաթոյնաբեր⁴¹, յորմէ մահացուն ել⁴² հրաման ժողովել սակս Հայհոյութեան Բանին Աստուծոյ, ծասկեալ⁴³ մանր ատամամբք, հազիւ ապա⁴⁴ ուրեմն արձակէր զգառնացեալ ոգին»:

300 Իբրեւ լուաւ զայս երանելին Հարուստ ժամ ինչ⁴⁵ լոնելայն կալով հիանայր ընդ միտս⁴⁶ յաղագս նոր⁴⁷ եւ չքնաղահրաչ⁴⁸ զարմանալեացն եղելոց⁴⁹, եւ ապա փոքր ինչ յառաջ բերելով⁵⁰ գոհացողական բանիւ զՏեառնէ ասաց իբրու⁵¹ յոգւոց ելանելով⁵². «Ո՛ր Տէր, որպէս զի ահեղ են գործք⁵³ քո, ⁵⁴յոյժ խոր են խոր-

1 C ամպարիշտ DE ամբարիշտն
 2 C ժողովն
 3 DE զընթանուր
 4 DE չի՛ր
 5 D որբ
 6 DE զոր որդին փ/ս գորդին
 7 C տնաւրենութեամբ
 8 DE մարմնով տնաւրենութեանն միաւորեաց փ/ս ընդ մարմնով միաւորութեամբն (E տնաւրենութեամբն) տրարիենեալ (E միաւորեալ)
 9 DE կաթողիկէ
 10 CD եկեղեցւոյ E եկեղեցոյ
 11 CDE + եւ
 12 CD իւրայաւն E իւրայո՛ւն
 13 C յաւիտական DE յաւիտարական
 14 DE + իւրմէ
 15 DE + որ ի ֆրիստոսէ էր պարգեւեալ
 16 C կեանսն
 17 C դեռ
 18 CDE յանապատէ
 19 CDE չի՛ր
 20 D + մի
 21 DE յայնցանեաց
 22 CDE որբ
 23 C փութով E հապշտապ
 24 DE չի՛ր հեծեալ յերիվար
 25 DE հասանէ
 26 C ասէր DE առձայնալ նմա ասէ փ/ս ձայնեալ առ նայ (E նա) ասէ
 27 CDE ծառայ
 28 C չի՛ր + հերովդիաղայ եւ

29 C յեզարել
 30 C իւրոյ
 31 C յայտոյ
 32 C պղծոյ
 33 C + եւ
 34 C յոնկանց
 35 C բերանւոյ
 36 C ամենայն
 37 C գետինն
 38 C վշտացն
 39 C չի՛ր
 40 C նեղութեանցն
 41 C թիւնաբեր
 42 C ելանելը
 43 C ծամեալ
 44 C չի՛ր
 45 C ժամ ինչ փ/ս մի ժամ
 46 C հիանայր ընդ միտս փ/ս ընդ միտս հիանայր
 47 C նորասանչ
 48 C չի՛ր աղահրաչ
 49 C եղելոցն
 50 C բերեալ
 51 C իբրեւ
 52 C հանելով
 53 C գործ
 54 C + եւ

հուրդք քո, եւ ո՞վ գիտաց զմիտս Տեառն, կամ խելամուտ արար զնա հանճարո՞ւ», եւ ըստ Պաւղոսի դարձեալ². «Ո՞վ խորք մեծութեան եւ իմաստութեան³ Աստուծոյ, որպէս զի առանց քննելոյ են դատատանք նորա եւ առանց զննելո՞ւ են ճանապարհք նորա»⁴: 301 *Ձի՞նչ արդեաւք տրիտուր Տեառն ունիցին հատուցանել բարերարիդ եկեղեցիք ուղղափառաց, զի «Տէր Աստուած մեր⁵ վրէժխնդիր յայտնելով»⁶ հատուցանէր⁶ նեղչացն⁷ մերոց «եաւթնապատիկ ի ծոցս⁸ նոցա»⁷, զորաւրինակ հատուցին⁹ մեզ՝ նեղելոցս հանգիստ¹⁰ ի՞ յողնավրդով նախանձայոյդ¹² նեղութեանց¹³ անտի՛ տեսանելով աչաց մեր ի թշնամիսն¹⁴, այլ «գրաժակ¹⁵ փրկութեան ընկալցուք¹⁶»¹⁶՝ ընդ Դաւթա՞ւ¹⁷, եւ «զանուն Տեառն կարգացուք», մանաւանդ զքօրին¹⁸ իսկ բաժակ¹⁹ չարչարանաց, ըստ որք ի վերուստ որոտացին զբանն կենաց, այսինքն²⁰ նահատակակից²¹ նոցուն եղեալ*

ճգնեսցուք մինչեւ²² ի մահ զուղիղ նոցայն²³ դաւանութիւն²⁴, զոր ընկալաք, ամբողջ պահելով մինչ ի վախճան»:

302 *Ջայս ասելով սրբոյն եմուտ ի վանս իւր²⁵, իսկ եղբարքն²⁶ իբրեւ լուան²⁷, գահն²⁸ յիւրաքանչիւր կողմանց ի հանդիպումն նմա²⁹: 303 Ընդ որս³⁰ եւ այր մի ըմբռնեալ³¹ ի դիւաց անկեալ³² առաջի նորա ընդունէր զբժշկութիւն³³: 304 Եւ նորա առեալ մասն ինչ աւրհնութեան³⁴, յարուցեալ³⁵ փառաւոր առնէր զԱստուած հանդերձ ամենեքումբք³⁶:*

305 *Եւ ել³⁷ դարձեալ ըստ առաջնոյն³⁸ կերպարանի³⁹ մարդամահ զալ⁴⁰ ի կողմանս⁴¹ յայտոսիկ⁴², եւ բնակիչք զաւառին եկեալ⁴³ անկանէին⁴⁴ առ ոտս երանելոյն⁴⁵ խնդրելով վերբստին⁴⁶ առ ի նմանէ զբժշկութիւն⁴⁷: 306 Եւ⁴⁸ առեալ⁴⁹ ի խնկոցն⁵⁰*

1 C հանճարոյ
 2 Հմմտ. Սող. ԿԷ 3, 5, ԳԼ 6, Է. Կ. Խ 13, Յ. Բ Լ 4
 3 C ըստ պաւղոսի դարձեալ փիս դարձեալ ըստ պաւղոսի
 4 C + եւ գիտութեան
 5 C զննելոյ
 6 Հմմտ. ԺԼ 33
 7 C չի՞ր
 8 Սող. ԳԳ 1
 9 C հատուցանել + նեղութիւնս
 10 C նեղչաց
 11 C ծոց
 12 Սող. ՀԸ 12
 13 C հատոյց
 14 ADE հանկիստ
 15 C չի՞ր
 16 C նախանձու
 17 C զնեղութեանց
 18 C մեր ի բշնամիսն փիս ի բշնամիս մեր
 19 ADE գրաժակ
 20 C ընկալայց
 21 Տե՛տ Սող. ՃԺ Ե 13
 22 C դաւթայ
 23 C զեո
 24 ADE բարձակ
 25 C այս զի
 26 C նահատակակից

22 C մինչ
 23 C նոցա
 24 C դաւանութիւն
 25 DE չի՞ր առ խրատութիւն եզարէյ Բանգի մինչ էր նա ի գահոյս արքայութեան իւրո ... զայս ասելով սրբոյն եմուտ ի վանս իւր
 26 C եղբարքն
 27 C լուան DE չի՞ր իբրեւ լուան
 28 CDE գայիւն
 29 DE նորա
 30 DE + էր
 31 A ըմբռնեալ
 32 DE անկեալ
 33 A զբժշկութիւն
 34 DE չի՞ր նորա առեալ մասն ինչ աւրհնութեան
 35 C չի՞ր
 36 DE ամենեքումբք
 37 DE եւ ել փիս եղև
 38 C առաջին DE առաջնոյ
 39 CDE կերպարանին
 40 C մարդամահ զալ փիս մահ տարածամ եղև
 41 DE կողմանս
 42 DE յայնոսիկ
 43 DE չի՞ր
 44 DE անգանէին
 45 CDE երանելոյն
 46 CDE վերստին
 47 A զբժշկութիւն
 48 DE + նորա
 49 DE + մասն ինչ աւրհնութեան
 50 DE խնկոց

անոյշից³ տայր² երջանիկն³ այն, որ նախ արժանաւորեցաւ տեսութեանց⁴ երկնայնւոցն⁵, որպէս զի երթեալ նորա արասցէ, ըստ որում⁶ Մովսէսն եւ Ահարովն⁷ ի վրան ժամուն մինչ սատակէին որդիքն Իսրայէլի ի մահաբեր հրեշտակէ անտի: 307 Եւ գնացեալ ըստ բանի սրբոյն արար որպէս հրամայեաց նմա, եւ⁸ արագապէս փոխարկեաց⁹ զնոսա¹⁰ յառողջութիւն, եւ¹¹ տաին¹² փառս Աստուծոյ:

308 Իսկ Քաղկեդոնացն¹³ խմբից¹⁴ առաւել նսեմացեալք¹⁵ յիմարութեամբ¹⁶ հասեալք¹⁷ յափն մոլորութեան, գրեն դատակնիք մահու յազագս երանելոյն¹⁸ ի լուր հանուրց հաւանութեան¹⁹ իւրեանց²⁰, որպէս²¹ թէ ոք ի²² նոցունց իսկ Հնազանդելոցն²³ հաւանեսցի բանիւք արութեան²⁴ նորա ընդ անիծից²⁵ լինել կապանաց, այլ մանաւանդ առ որս եւ²⁶ գտանիցի ընդ մահու արկանել հրամայեցաք պատուհասից²⁷:

309 Զայտսիկ²⁸ լուեալ իշխանին²⁹ կողմանցն այնոցիկ, եւ զի որդի նորա միամաւր ի յախտ³⁰ թանջից³¹ անկեալ³² յառաջագոյն, եւ³³ բժշկեալ³⁴ գոլով³⁵ ի ձեռն երանելոյն³⁶, յառաջ մատուցեալ³⁷ բազմամբոխ ժողովրդեամբն³⁸, որ ընդ նմա, զձեռն ձգեալ³⁹ առնէր պատասխանի եկելոցն յարքունուստ: 310 «Մեք, ասէ, հաւանեալ գոլով Աստուծոյ եւ ծառաի⁴⁰ նորա սրբոյ⁴¹, պատրաստ եմք ի մեռանել յազագս ուղղափառութեան հաւատո»⁴²:

311 Ածէր եւ գորդին իւր առաջի գրժշկեալն⁴³, եւ ասէ⁴⁴. «⁴⁵Զոր տեսանէք⁴⁶, սա է⁴⁷ այժմ կենդանացեալ, հասեալ երբեմն ի դրունս մահու, աղաւթիւք նորուն⁴⁸ վերադարձաւ⁴⁹ ի կենդանութիւն: 312 Արդ, եթէ ի⁵⁰ բազմութիւն ժողովրդոց⁵¹ ձերոց ուլ⁵² մի ի նոխազաց⁵³ կարասցեն⁵⁴ կենդանացուցանել մեռեալ գոլով,

1 C անուշից
 2 DE տա
 3 DE երջանիկն փխ գերջանիկ աշակերտն
 4 CDE տեսութեանցն
 5 C երկնայնւորաց DE երկնայնոց
 6 DE + եւ
 7 C ահարոնն DE ահարոն
 8 C չի՛ր
 9 BCDE փոխարկելով
 10 BCDE նոցա
 11 BCDE չի՛ր
 12 BCDE տային
 13 BCDE քաղկեդոնականացն
 14 BC + եւ DE + եւս
 15 BC նսեմացեալքն
 16 DE + եւ
 17 BC հասեալ
 18 BCDE երանելոյ + առնն աստուծոյ
 19 BC հաւանութեանց DE հաւանելոց
 20 BC չի՛ր
 21 DE + զի
 22 DE չի՛ր
 23 BC հնազանդելոց DE հնազանդելոց
 24 BC բանիւք արութեան փխ բանի քարոզութեան DE բանիւք արութեան փխ քարոզութեան
 25 C անիծիւք
 26 DE չի՛ր
 27 BC պատուհասիւք DE չի՛ր

28 BC գայս
 29 BCDE իշխանի
 30 DE ի յախտ փխ յախտս
 31 BC ցաւոց
 32 DE անգեալ
 33 BCDE չի՛ր
 34 A բժշկեալ
 35 BC չի՛ր
 36 BC երանելոյն DE սրբոյն
 37 DE + հանդերձ
 38 BC ժողովրդեամբ
 39 BC գձեռն ձգեալ փխ ձգեալ գձեռն DE գձեռն ձգեալ փխ ձգեալ ձեռն
 40 BCDE ծառայի
 41 BC սրբոյն + քարսամոյի
 42 BCDE հաւատոց
 43 A գրժշկեալն DE եւ գորդին իւր առաջի գրժշկեալն փխ առաջի եւ գորդին բժշկեալ
 44 BC ասէր
 45 DE + սա
 46 BC տեսանիցէք DE տեսանէք
 47 BCDE չի՛ր սա է
 48 BC նորին DE նորա
 49 BCDE դարձաւ
 50 BCDE չի՛ր
 51 BCDE ժողովոց
 52 DE ցուլ
 53 BC չի՛ր ի նոխազաց
 54 DE կարողացեն

վասն փրկութեան դարձի՝ ձերոյ, եւ դուք անիծանէք նմա»²:

318 Եւ³ զայս ասելով նմա⁴, մերկանա⁵ զոտս եւ զձեռս առաջի ամենեցուն, եւ ասէ⁶. «Նախաժամանակաւ⁷ անընդունակ գոլով սոցա կենդանական⁸ մասին, էին գաւսացեալք⁹, եւ ըստ նախախնամութեան¹⁰ Աստուծոյ պատահելո՞ւ¹¹ ինձ սրբոյն ընկալա¹² աղաւթիւք նորա¹³ զկենդանութիւն¹⁴:

319 Արդ, եթէ արժան իցէ¹⁵ առ այսքան երախտագործ եւ պարտական¹⁶ յինէն բարեացն¹⁷ եղելոց¹⁸ ապերախտ գոլով¹⁹ խոտան գտանել²⁰ դուք տուք զիրան»:

320 Իրբեւ յուան զայսոսիկ բազումք²¹ յարդարախոհից եւ յողջամիտ արանց երկիւղածաց²² Աստուծոյ²³, արդարացուցանէին զայրն Աստուծոյ: 321 Ըստ որում եւ յանիրաւս²⁴ ասէին զգրպարտիլ²⁵ նմա²⁶ ի նոցունց: 322 Եւ ապա ցրուեցան յիրաքանչիւր տեղիս՝ ցրուեալք խորհրդով²⁷ ի

Տեառնէ, զի «Տէր ցրուէ զխորհուրդս հեթանոսաց եւ անարգէ Տէր²⁸ զխորհուրդս նոցա, զի են ընդունայն»:

323 Բայց²⁹ դարձեալ եւ այլ եւս խորհեցան խորհուրդ չար առանձին³⁰ եւ ասեն. «Կապեսցուք զարդարն, զի դժպէհի³¹ եղեւ մեզ: 324 Քանզի այր մի եկեալ ի Կապպադոկացւոց³² աշխարհէն³³ ախտացեալ մարմնով, որոյ անդամքն ի սաստկութենէ³⁴ ախտիցն էին կաշկանդեալ³⁵ իրբեւ զթեփ ձկան, յորոյ վերայ³⁶ արարեալ սրբոյն³⁷ զնշան³⁸ խաչին, եւ ւսծեալ թոյնիւք³⁹, անկաւ ի նմանէ իրբեւ զկեղեւան⁴⁰ ինչ թանձրագոյն ծառո՞⁴¹, եւ յարուցեալ տայր փառս⁴² Աստուծոյ»:

325 Այսոցիկ անտես⁴³ գոլով⁴⁴ հակառակացն⁴⁵ դասուց, զմրեցան⁴⁶, յիմարեցան, նանրացան⁴⁷ ի խորհուրդս իւրեանց, եւ ասեն ըստ եբրանցւոցն⁴⁸ քահանայապետիցն. «Զի՞նչ արացուք, զի այրս այս երեւելի նշանս⁴⁹ արարի՞, քանզի⁵⁰ ամենիւրեան⁵¹ հաւատան⁵² նմա»⁵³:

1 DE փրկութեան դարձի փխ դարձի փրկութեան
2 DE գնա
3 BCDE չի՞
4 BC չի՞ DE նորա
5 BCDE մերկանալը
6 DE չի՞ եւ ասէ
7 BC նախաժամանակաւ փխ նախ ժամանակաւ DE նախ ժամանակաւ
8 BC կենդանութեանն
9 E գոսացեալք
10 BCDE նախախնամութեանն
11 BC պատահելոյ DE պատահեցելոյ
12 BC ընկալալ
13 DE սրբոյն ընկալալ աղաւթիւք նորա փխ ընկալալ աղաւթիւք (E աղորիւք) սրբոյն
14 E զկենդանութիւն
15 DE է
16 BCDE պարտապան + առ
17 BC բարեաց
18 BC եղեալ DE եղելոյ
19 BC չի՞ + եւ
20 BC գտանիլ
21 B + ի DE քազումք փխ ոմանք
22 DE երկեղածաց
23 BCDE Տեառն
24 BC յանիրաւսն DE յանիրաւ
25 DE գրպարտիլ
26 BC նոցա D նորա
27 DE խորհրդաւ

28 BCDE չի՞
- Ս-ՉԷ. 1, Է 10. Գ. Գ. 11
29 BC չի՞
30 BC առանձինն
31 A զժպիւրի
32 DE կապպադոկացոց
33 BC չի՞
34 BC + անտի
35 BC կաշկանդեալք
36 E վերա
37 DE չի՞
38 BC սրբոյն զնշան փխ զնշան սրբոյ
39 BC քիւնաւք DE չի՞ եւ ւսծեալ թոյնիւք
40 DE զկեղեւանս
41 BC ծառոյ DE ծառոց
42 DE տայր փառս փխ փառս տայր
43 BCDE ականատես
44 DE եղեալ
45 B հակառակակն C հակառակն
46 BC չի՞ DE գմրեցան
47 DE նանրացեալք
48 B եբրայեցոց C եբրայեցւոց DE եբրայեցւոցն
49 DE նշան
- ՉԷԳ. Գ. Գ. Գ. 16
50 E զի
51 DE ամենեքին
52 BC հաւատացիւք
53 D նմա փխ ի նա

326 Խորհչին այնուհետեւ քաղկեդոնականացն¹ դասք² ըստ նոցունց³, որպէս⁴ զի նենգաւ⁵ կալեալ⁶ սպանցեն զնա, որպէս⁷ զՏէրն՝ հրէից⁸ ժողովն⁹: 327 Եւ առաքեցին¹⁰ առ նա եպիսկոպոս զոմն¹¹ բազմութեամբ արանց նենգողացն¹², եւ թուղթ պատուոյ եւ մեծարանաց, որպէս զի թէ¹³ եկեալ հաւասարեսցի ընդ միաբանութիւն նոցա, արասցեն զամենայն ինչ ըստ կամաց նորա:

328 Չայս ածեալ դաւաճանողացն զմտաւ, զի ի մտանելն¹⁴ առ նոսա¹⁵ արքն¹⁶ զարանակալք յարուցեալ¹⁷ սպանցեն զնա: 329 Ջոր ծանուցեալ մի ոմն յաշակերտաց նորա, զեկոյց երանելոյն¹⁸ զխորամակութիւն¹⁹ նոցա չարութեան²⁰, ոչ տայր թոյլ²¹ հետեւել նմա առ²² նոսա, թէպէտ եւ բազում անգամ կոչէին զնա²³ աղաչելով:

330 Իբրեւ անյոյսք եղեն²⁴ ի գաղտնի նենգութեանցն²⁵ որողայթից անտի²⁶ ժայթքել²⁷ զթոյնս²⁸ դառնութեան առաջնոյ

աւձին խորամանկութեան²⁹, ասեն ցնա³⁰. «Այսաւր հեղցի արիւն քո ի ձեռաց մերոց: 331 Արդ, եթէ իցեն կամք քո, եկեսցես զկնի³¹ մեր, ապա թէ³² ոչ՝ դու գիտես»:

332 Չայս լուեալ երանելին³³ զուարճացաւ յոգի իւր եւ ասէ. «Քանիցս անգամ յաշխարհին Պարսից եւ³⁴ Հոռոմոց³⁵ ի Պաղէստինէ³⁶ եւ ի Թերաիթ³⁷, յորս³⁸ ի յունաց³⁹, հաս⁴⁰ ինձ բազում⁴¹ նեղութիւնք⁴², ցանկացայ⁴³ մեռանել վասն ճշմարտութեան⁴⁴, եւ ոչ եղեւ ինձ: 333 Եւ արդ, եթէ այժմ լինիցի, ուրախ եմ ի Տէր⁴⁵ յոյժ⁴⁶, եւ կամք նորա կատարեսցի⁴⁷ յիս»:

334 Չայս իբրեւ ասաց, եւ ահա⁴⁸ ամբոխ⁴⁹ յուզեալ⁵⁰ ի քահանայապետից⁵¹ եւ ի դպրաց քաղկեդոնականացն⁵² պատէին⁵³ զերանելեան⁵⁴, եւ ըմբռնեալ զնա⁵⁵ ածին⁵⁶ յատեան⁵⁷: 335 Ասէ ցնոսա. «Եթէ

1 BC քաղկեդոնականացիքն
 2 DE դասքն
 3 BC նոցունց
 4 BCDE չի՛ր
 5 ABC նենգաւ
 6 BC նենգաւ կալեալ փ/ս նենգութեամբ
 7 BCDE + եւ
 8 BCDE երէիցն
 9 DE ժողով
 10 BCDE առաքեցին
 11 BC եպիսկոպոս զոմն փ/ս զոմն եպիսկոպոս
 12 A նենգողաց DE նենգողացն փ/ս անհաւատից
 13 BC չի՛ր
 14 A մրտանելն
 15 D նոսայ
 16 BC արք
 17 BC չի՛ր
 18 BCDE երանելոյն
 19 BC զխորամանգ
 20 BC չարութիւնն DE չի՛ր + եւ
 21 DE չի՛ր
 22 DE առ փ/ս ընդ
 23 DE զնայ
 24 BC եղեալք
 25 A նենգութեանցն BC նենգութեանց
 26 B անտի
 27 BCDE ժայթքեալ

28 BC գրիւնս
 29 BCDE խորամանգութեան
 30 D ցնայ
 31 BC գետ
 32 BC եթէ
 33 CDE երանելոյն
 34 BCDE + ի
 35 BC + եւ DE հոռոմ + եւ
 36 DE պաղեստին
 37 BC քերայիդ
 38 BC զորս
 39 DE չի՛ր ի յունաց
 40 BCDE հասին
 41 BC չի՛ր
 42 B նեղութիւն
 43 BCE ցանգացայ D զանգացայ
 44 BCDE նշմարտութեանն
 45 DE չի՛ր ի Տէր
 46 BC չի՛ր
 47 DE կատարեսցին
 48 DE ահայ
 49 BCDE ամբոխք DE + յոյժ
 50 BCDE յուզեալք
 51 CD քահանայապետիցն
 52 BC քաղկեդոնականաց
 53 BC պատեսցին
 54 DE + աստուծոյ
 55 E զնայ
 56 BC զնա ածին փ/ս ածին զնա
 57 DE + եւ զաշակերտսն իւր եւ

զիս խնդրէք յաղագս պիտոից¹ ինչ՝ թոյլ տուք դոցա երթալ»։ 336 Եւ թողեալ գաշակերտս² նորա գնացին փախուցեալ իւրաքանչիւր ոք³ հանդէպ ինքեան⁴։

337 Եւ գնա շուրջ առեալ պաշարէին⁵ իբրեւ զցուլս գէրս եւ զուարակս եւ որպէս շունս բազումս⁶, եւ քարինս⁷ առեալ⁸ արկանէին ի վերա⁹ նորա¹⁰, աղաղակէին եւ աւէին. «Այրս այս ոչ գաղարէ խաւսել¹¹ բանս հայհոյութեան գծողովոյն սրբոյ եւ զաւրինացն, որ ի նմա»։ 338 Եւ ոմն առեալ վիհ¹² մի¹³ մեծ, եհար ուժղին¹⁴ զճակատ երանելուոյն¹⁵ մինչեւ բազմաց կարծել¹⁶, թէ մեռաւ։

339 Բայց¹⁷ ամբողջ պահելով¹⁸ ըստ նախախնամելոյն¹⁹ Աստուծոյ պահեցաւ նա²⁰, 340 Ուստի եւ զհատուցումն²¹ վրիժուցն, զոր²² ընկալան²³ նոքա եւս յոլովակի²⁴, քանզի թուցեալ քար ինչ յաւդից²⁵ անտի եւ հարեալ գնա²⁶ ճահողակի զիպմամբ ճեղքեաց զգլուխն եւ բարձաւ մեռեալ²⁷։

1 BCDE պիտոյից
2 BCDE գաշակերտսն
3 BC չի՞
4 DE նորա գնացին փախուցեալ իւրաքանչիւր ոք՝ հանդէպ ինքեան փ/ս փախեան
5 BC պաշարէցին
6 DE չի՞ եւ գուարակս եւ որպէս շունս բազումս
7 BC գրարինս
8 C + առեալ
9 BC վերայ
10 BCDE չի՞
11 BCDE ասել
12 BC վեմ DE վիրգ
13 C չի՞
14 BCDE չի՞
15 BCDE երանելոյն
16 BCDE բազմաց կարծել փ/ս կարծել բազմաց
17 DE + սակայն
18 DE կայր
19 DE նախախնամութեանն
20 BCDE չի՞ պահեցաւ նա
21 BCDE հատուցումն
22 DE գորս
23 DE ընկալան
24 BC չի՞ եւս յոլովակի + ի տեաննէ.
25 BC յաւդոց DE յաւդիցն
26 DE անտի եւ հարեալ գնա փ/ս հարկանի
27 BC եւ հարեալ ... բարձաւ մեռեալ փ/ս հարկանէր զգլուխ նորա եւ նոյն ժամայն եհան զդառնացեալ ոզին

341 Եւ կատարի առ ի Դաւթա²⁸ ասացեալն²⁹. «Դարձցին ցաւք ի գլուխ նորա, եւ եթէ³⁰ ի³¹ նոյն անկցի³² ի գուր եւ ի խորխորատ, զոր փորեաց եւ պիղեաց»³³։

342 Նմանապէս եւ սոքա³³, քանզի հողմս³⁴ սաստիկ ել³⁵ յերեսաց նորա եւ եհար³⁶ ամպարչտացն³⁷ ժողովք³⁸ մինչ³⁹ ոչ գտանել իւրաքանչիւր ոք⁴⁰ ի նոցանէ⁴¹ զընկեր իւր, այլ հարեալք⁴² կուրութեամբ ի բաց գնացին հալածեալք⁴³ ի նմանէ⁴⁴։

343 Եւ աշակերտաց⁴⁵ նորա եկեալ փարէին զնովաւ, մորմոքէին բանիւ⁴⁶ եւ աւէին. «Ահա ելից Տէր զտրփումն⁴⁷ ցանկութեան⁴⁸ քո, զոր խնդրէիր⁴⁹ չարչարակից լինել նախավկախ⁵⁰ նորա⁵¹ սրբոյն⁵² Ստեփանոսի»⁵³։

DE նեղեաց զգլուխն եւ բարձաւ մեռեալ փ/ս գնակատ յանդգնեցելոյն եւ շեշտափ նեղեալ բառնի մեռեալ
28 BCDE դաւթայ
29 DE ասացեալն
30 BC քե
31 BC չի՞
32 B անցի
- H-ը. I- 16
33 DE եթէ ի նոյն ... նմանապէս եւ սոքա փ/ս ի վերա գազաբան նորա անարեւոտութեամբ իւր իջցեն
34 BC Բանգի հողմս փ/ս Բան գեղովն DE հողմ
35 BC չի՞ DE ել փ/ս յարուցեալ հիւսիսային ցրտեաց իբրեւ զմրրիկ
36 BC չի՞ նորա եւ եհար + երկրի եղեւ DE չի՞ եւ եհար
37 A յամպարչտացն DE զամբարչտացն
38 C ժողովն DE ժողով
39 BC մինչեւ
40 DE չի՞ իւրաքանչիւր ոք
41 BC չի՞ ի նոցանէ + այր D + այր E + այր
42 BCDE հարեալ
43 BC չի՞
44 DE + ըստ որում ի մատուցեան զիշերի հրէիցն բազմութիւն
45 BCE աշակերտացն
46 BC չի՞ DE բանիւ
47 BCDE գտարփումն
48 BE ցանգութեան
49 C խնդրէիր
50 BC նախավկախ
51 DE չի՞ նախավկախ նորա
52 BC չի՞ նորա սրբոյն
53 S-՝ • Գ-ը. 24- I- 12

344 Իսկ դասք ուրացողացն քաղկեդոնականացն¹ եւս մոլեալք² չարին արբեցութեամբ³, նզովիւք⁴ նզովեցին զանձինս՝ ոչ ուտել եւ ոչ ըմպել⁵ մինչեւ սպանցեն զնա: 345 Որք եւ⁶ երթեալ առ այր մի⁷ ի սուրացոց⁸ աշխարհէն տանն Մակաշառ⁹ ըստ նմանութեան Աննաի¹⁰ եւ Կաիափա¹¹ առ Յուդաի¹² մատնչի ըստ թուոյ Հարիւրոցն¹³ դենարի¹⁴: 346 Եւ իւրաքանչիւր ոք¹⁵ եպիսկոպոսք, որք ի նահանգէն հռոմոց մեն մի տասն¹⁶ դահեկան եւ պարգեւս մեծամեծս եւ պատիւ¹⁷ յարքունուս¹⁸, միայն եթէ¹⁹ բարձցես²⁰ զնա ի կենաց²¹, եւ արիւն նորա ի գլուխ մեր եւ յորդոց²² մերոց:

347 Լուեալ²³ զայսոս[իկ] պատմեաց կնոջ իւրում, եւ կինն²⁴ ք[ա]նդի²⁵ ուղղափառ գոլով Հաւատով²⁶ գոչեաց մեծա-

ճայնապէս²⁷ արտա[ս]ուագոջ²⁸ Հառաչմամբ²⁹ եւ ասէ ցայ[րն]³⁰. «Զի՞նչ անեալ³¹ զմբտաւ³² զայդոսի[կ] եւ³³ կրել անգամ³⁴ ի միտս³⁵ քո: 348 Արդ, եթէ Հաստատեցիս դու³⁶ ի նոյն չարութեան խորհուրդ³⁷, առեալ զմ[ան]կունս իմ³⁸ հանդերձին եւ մատն եղե[ալ]³⁹ անձանց անկցուք ի մեծ գետն, [Եփր]ատես, որպէս զի արիւն մեր խառ[ն]եցի ընդ արիւն⁴⁰ սրբոյն⁴¹ եւ մահ [մեր] Հաղորդեցի⁴² մահու⁴³ նորա, որ ի ձե[ռ]աց քոց անարժանի⁴⁴, եւ դու վրէժ⁴⁵ տացես յաւուրն դատաստանի ը[նդ] հեղման արեան սրբոյն⁴⁶ եւ ընդ մեր»⁴⁷:

349 Իսկ նորա քանզի արբեալ⁴⁸ գոլով⁴⁹ յուղա[յ]ական ախտիւն⁵⁰ արծաթսիրութեան⁵¹, ոչ լուաւ բարեոք⁵² խրատու կնոջն⁵³, այլ յամառեալ խորհրդով⁵⁴

- 1 BC Բաղկեդոնացոցն DE Բաղկեդոնականաց
- 2 DE մոլեալ
- 3 B արբեցաթուեմբ DE խաբէութեամբ
- 4 DE չի՛ք
- 5 BDE ըմբել
- 6 DE չի՛ք
- 7 DE + որ էր
- 8 BCD սուրացոց
- 9 BC մակաշառս DE տան նմա կաշառս
- 10 BC աննայի
- 11 BC կայիափայ
- 12 BC յուդայի DE աննաի եւ կայիափա առ յուդաի փիս հրէիցն յուդայի
- 13 BC հարիւր DE հարիւրոց
- 14 BC դահեկան DE դենարից
- 15 DE չի՛ք
- 16 DE յ
- 17 DE պատիւս
- 18 BC եւ իւրաքանչիւր ոք ... պատիւ յարկունուստ փիս եւ պարգեւս մեծամեծս եւ պարգեւս (C պատիւս) յարկունուստ եւ իւրաքանչիւր եպիսկոպոս որք ի նահանգէ հռոմոց մեն մի տասն դահեկան
- 19 BCDE քէ
- 20 BC բարձցի
- 21 DE + ասեն
- 22 BC յորդոց
- 23 DE + նա
- 24 BC կին
- 25 BC նորա
- 26 BC չի՛ք

- 27 BCDE մեծապէս
- 28 BC + պաղատանաւ եւ
- 29 BC + սրտիւ DE ձայնիւ
- 30 DE չի՛ք
- 31 DE անեալ
- 32 BCDE զմտաւ
- 33 C չի՛ք
- 34 BC չի՛ք
- 35 BC սիրտս
- 36 BC հաստատեցիս դու փիս հաստատեցի սիրտ և
- 37 BC խորհուրդն DE խորհուրդս
- 38 BC և
- 39 BC եղեալ
- 40 BC արեան
- 41 BC սրբոյն փիս ծառային աստուծոյ DE մատն եղեալ ... ընդ արիւն սրբոյն փիս տարեալ ընկեցես զմեզ առհասարակ ի գետն եփրատ
- 42 C + ընդ
- 43 B հաղորդեցի մահու փիս հաղորդեց // հու D մահուան
- 44 B անար // ից C անարժանից E անարժանից
- 45 BCDE վրէժս
- 46 BC արեան սրբոյն փիս սրբոյ արեան + նորա
- 47 DE ընդ հեղման ... ընդ մեր փիս արժան ծառային աստուծոյ եւ մեր
- 48 BC + էր յիմարութեամբ
- 49 BC չի՛ք DE + յիմարութեամբ
- 50 BCDE ախտիւ
- 51 C արծաթսիրութեամբ
- 52 B բարեոք DE բարիոք
- 53 C կնոջ
- 54 BCDE խորհրդով

թերեւս ասէր ընդ¹ միտս². «Թէ եւ³ բեւր անգամ այսպիսի բանք ասիցեն ի լսելիս իմ⁴, ոչ եմ կորուսանելոց զայնքան լրազմութիւն արծաթոյն»⁵:

350 Արդ, մինչեւ⁶ նա յայս⁷ մտաց խորհրդի⁸ էր⁹ վարանեալ հոգևով¹⁰, որպէս զի վաղիւ[ն] կատարեսցէ զառաջի եղեալ [զ]ործն անաւրէնութեան, տեսանէր¹¹ յանուրջս¹² ի տեսլեան գիշերւոյ¹³ իբրու հետեւեալ գինքն ի հեղումն [ար]եան ծառաին¹⁴ Աստուծոյ: 351 Եւ յորժամ յուպ¹⁵ [ե]ղեւ սուսերան¹⁶ կատարել¹⁷, տեսանէր¹⁸ գերանելին¹⁹ իբրեւ ի վերայ²⁰ բարձրաւ[անդակ]²¹ վիմի²² արկեալ զնովաւ²³ հանդերձ²⁴ սպիտակ²⁵, որպէս²⁶ զլ[ոյս]²⁷ եւ յերեսաց²⁸ նորա փայլատա-

կէր²⁹ լոյ[ս]³⁰ իբրեւ զճառագայթս արեգակա[ն] եւ պսակ զարմանագան³¹ եղեալ ի գլուխ նորա՝ զարդարեալ³² յընտիր ընտիր³³ ականց պատուականաց եւ³⁴ գունդք հրեշտակաց շուրջ զնովաւ³⁵ պարունակեալ զեղապարէին³⁶ ընդ նմա սրորէագոչ³⁷ ձայնիւ բարեբանելով զերեքսրբեան տէրութիւն³⁸ եւ զմի աստուածութիւն³⁹:

352 Իբրեւ ետես զնա⁴⁰ ի բացուստ, ձայնեաց⁴¹ առ նա⁴² ասելով. «Եկ այսր, ով այր դու⁴³ ամպարիչտ»⁴⁴: 353 Եւ նորա ընթացեալ երիվարաւն, ⁴⁵թափ տուեալ անկանէր⁴⁶ ի վերուստ եւ մանրէր աջոյ անդրակ նորա եւ ոտն: 354 ⁴⁷Իբրեւ զարթեալ թշուառականն⁴⁸ այն⁴⁹ ի մահահանգիստ թմբրութեանէ անտի, ետես արդեամբք⁵⁰ ի մարմնի իւրում⁵¹ եղեալ⁵² զերագին երեւոյթ⁵³, քանզի

1 DE ի
2 BC + իսր
3 BC չի՞ DE Բէ եւ փ/ս ինձ Բէ.
4 BC չի՞ այսպիսի բանք ասիցեն ի լսելիս իմ + կարդացես
5 DE բանք ասիցեն ... բազմութիւն արծաթոյն փ/ս ասիցես բանս գայնեան արծաթոյ բազմութիւն ոչ եմ կորուսանելոց
6 BCDE մինչեւ
7 DE յայսմ
8 BC խորհուրդ DE խորհրդի
9 BC չի՞
10 DE հոգով
11 DE տեսանէ
12 BC չի՞
13 BCDE գիշերոյ
14 BCDE ծառային
15 BCDE հուպ
16 B եղեւ սուսերան փ/ս ե // սերան BC + ի
17 DE նկատեալ
18 DE տեսանէ
19 B տեսանէր գերանելին փ/ս տեսան // նկին
20 DE վերայ
21 B վերայ բարձրաւանդակ փ/ս բարձրաւանդ // վերայ DE բարձրաւանդակի
22 C ի վերայ բարձրավանդակ վիմի փ/ս ի բարձրաւանդակ ի վիմի վերայ B չի՞
23 DE զիւրեւ
24 B //
25 C չի՞
26 BCDE իբրեւ
27 DE գծին
28 B եւ յերեսաց փ/ս //

29 C փայլատակեալ
30 C չի՞ DE փայլատակէր լոյս փ/ս լոյս փայլատակէր
31 C զարմանալի
32 DE չի՞
33 DE ընտիր ընտիր փ/ս յընդիր ընդիր
34 B փայլատակէր լոյս իբրեւ զճառագայթս արեգական եւ պսակ զարմանագան եղեալ ի գլուխ նորա՝ զարդարեալ ընտիր ընտիր ականց պատուականաց եւ փ/ս լոյս փայլատա // ագայրս արեգակ // մանալի եղեալ // դարեալ յնտի // տուականաց
35 DE չի՞
36 BC գեղափարիլ
37 BC սրովքագոչ
38 BCDE տէրութիւնն
39 BC աստուածութիւնն DE չի՞ եւ զմի աստուածութիւն
40 D զնայ
41 DE ձայնեալ
42 DE նայ
43 BC այր դու փ/ս դու այր DE չի՞ այր դու
44 DE ամբարիչտ
45 DE + եւ
46 DE անգանէր
47 BC + եւ
48 C թշուականն
49 DE չի՞
50 B արդամբք
51 BC մարմնի իւրում փ/ս մարմին իւր
52 B եղեալին DE ի մարմնի իւրում եղեալ փ/ս եղեալ ի մարմնի իւր
53 BC երեւոյթն DE երեւումն

լուծեալ էր յանդրանկէ¹ անտի մինչեւ
ցոտն կողմն² նորա աջոյ³: 355 Վայ եւ ե-
զուկ կարդայր անձին⁴ իւրոյ⁵, եւ⁶ կոչեցե-
ալ⁷ առ ինքն⁸ զհակառակորդացն⁹ ժողովն¹⁰
ասէ¹¹ ցնոսա կշտամբողական ձայնիւ¹².
«Ահա, աւասիկ արբանեակք սատանաի¹³ եւ
թշնամիք Աստուծոյ¹⁴ յաղագս կորստական
ձեր¹⁵ խրատուցն¹⁶ չարաչար մեռանիմ»:
356 Յուցանէր նոցա եւ¹⁷ գխորտակումն
անդամոցն, եւ ի սաստկութենէ անտի¹⁸ նե-
ղութեանց¹⁹ ոչ կարէր համարձակ բարբա-
ռել բերանովն²⁰:

357 Իսկ կին նորա ցնծայր եւ ուրախ լի-
նէր²¹ ի վերա²² իրացն եղելոց, զի թէպէտ եւ
ըստ մարմնոյ տեսանէր վտանգեալ²³ զնա²⁴,
այլ ըստ հոգւոյն²⁵ ապրեալ ի յաւիտենա-
կան²⁶ մահուանէն: 358 Յաղագս որոյ²⁷ եւ
պաղատեալ²⁸ մեծաւ թախանձանաւք²⁹

1 DE յանդրակէ
2 B չի՞ր ցոտն կողմն
3 DE մինչեւ ցոտն կողմն նորա աջոյ փ/ս ցոտս աջոյ
կողմն նորա եւ
4 DE անձինն
5 BC անձին իւրոյ փ/ս առ անձն իւր
6 BC չի՞ր
7 BC կոչեաց DE կոչեալ
8 C չի՞ր առ ինքն
9 BCDE զհակառակացն
10 BC + եւ
11 DE ասէր
12 BCDE բանիս
13 BCDE սատանայի
14 BC քրիստոսի
15 DE ձերոյ
16 BCDE խրատուն
17 BC չի՞ր
18 BC չի՞ր
19 BCDE նեղութեանցն
20 BC չի՞ր
21 DE էր
22 BC վերայ
23 ADE վտանկեալ
24 CDE վտանկեալ զնա փ/ս զնա վտանկեալ
25 CD հոգւոյ E հոգոյ
26 BCDE յաւիտենից
27 BC չի՞ր յաղագս որոյ
28 B պաղատ ///
29 BC + ի

յառնէ իւրմէ³⁰ գնալ ի³¹ սուրբն վասն³²
բժշկութեան³³ անձին նորա³⁴, որոյ³⁵ հետե-
ւեալ³⁶ պատմեաց³⁷ զանցս անցից նեղութե-
անց³⁸ առն իւրո³⁹ մի ըստ միողէ իբրեւ
խոստովանելով⁴⁰:

359 Եւ լուեալ սրբոյն՝ փառաւորեաց
զԱստուած⁴¹ յաղագս մեծամեծաց նորա առ
նմա⁴² եղելոց զարութեանց⁴³: 360 Եւ, ա-
ռեալ մասն ինչ արհնութեան, տա ցրարե-
պաշտուհին⁴⁴: 361 Եւ նորա⁴⁵ երթեալ⁴⁶ ար-
կանէր⁴⁷ ի վերայ⁴⁸ վիրաց անդամոց նորա⁴⁹,
եւ առժամայն յարուցեալ փառս տայր Աս-
տուծոյ հանդերձ ընտանեաւք⁵⁰ իւրովք:

362 Ընդ այնմ⁵¹ ժամանակս⁵² եպիսկոպոս
ոմն⁵³ ի⁵⁴ Կիրիս⁵⁵ քաղաքի ամպարիշա⁵⁶

30 B յառնէ իւրմէ փ/ս յառ /// մէ
31 BCDE առ
32 DE յաղագս
33 CDE բժշկութեան B բժշկ /// ն
34 BC իւրոյ DE անձին նորա փ/ս իւրոյ
35 E որոց
36 DE գնացեալ
37 B հետեւեալ պատմեաց փ/ս հետեւ /// մեաց
38 B նեղ /// C նեղութեանցն
39 BC չի՞ր առն իւրո DE գանցս անցից նեղութեանց
առն իւրո փ/ս սրբոյն
40 B խոս /// DE իբրեւ խոստովանելով փ/ս զամենայն
անցս անցիցն
41 B փառաւորեաց զԱստուած փ/ս փառ ///
42 DE նա
43 B մեծամեծաց նորա առ նմա եղելոց զարութեանց
փ/ս մեծամեծ /// եղեալսն C նմա եղելոց զարու-
թեանց փ/ս առ նեղեալսն E գորութեանց
44 A ըցրարեպաշտուհին B եւ առեալ մասն ինչ
արհնութեան տա ցրարեպաշտուհին փ/ս եւ առ ///
հնութեան տա ///
45 D նա
46 BC առեալ
47 DE արկանէ
48 DE վերայ
49 DE անդամոց նորա փ/ս առն իւրոյ
50 DE ընդամալսն
51 BC ընդ այնմ փ/ս յայնմ
52 BC ժամանակի DE այնմ ժամանակս փ/ս ժամա-
նակսն ընդ այնուսիկ
53 BC + էր
54 DE չի՞ր
55 C կուրիս
56 DE ամբարիշտ

Հոգւով¹, յոյժ սիրեցեալ ի Մարկիանոսէ արքաէ², գլուխ գոլով³ ժողովոյն Քաղկեդոնի⁴, որոյ իրս անբարիս եւ ի⁵ խոտորումն չար անձին իւրոյ⁶, ածէր⁷ զմտաւ⁸ սպանանել գերանելին: 363 Եւ ժողովեալ արս⁹ իբրեւ երկս հազար¹⁰ կամէր կատարել զտարփումն ցանկութեան¹¹ իւրոյ՝ Հեղմամբ արեան¹² ծառաին¹³ Աստուծոյ:

364 Յայնժամ¹⁴ աներեւոյթ աջն¹⁵ հզարին ի բարձանց եհար զնա մինչ¹⁶ նա¹⁷ նստէր յաթոռ քահանայապետութեան իւրոյ, եւ անդէն որդնալից եղեալ¹⁸, ըստ նմանութեան Հերովդի¹⁹ ծամեալ²⁰ իւրովի զլեզուն, եւ²¹ վաղվաղակի սատակեցաւ²²: 365 Եւ բարձեալ զնա պաշտանէից²² տանէին թաղել ի վկայարանի ումեմն²³ սրբոյ²⁴ Դեոնիսիոսի²⁵:

366 Եւ մինչ մուծանէին ի նախադրունս եկեղեցւոյն²⁶ զգարչելին²⁷ եւ ան-

տի ի ճիչ²⁸ բարձեալ վկան²⁹ Աստուծոյ ի քնարանէ անտի ի լսելիս բազմութեան³⁰, եւ ասէ. «Ո՞րքանաւր³¹ բերէք զատելիդ Աստուծոյ եւ ծառայից³² նորա, եւ ապականէք դովաւ զտաճար սուրբ³³ բնակութեան իմոյ»: 367 Եւ ի հիացման մեծի եղեալ ժողովրդեանն տարեալ ընկեցին³⁴ զնա յայլում տեղւոջ³⁵ ոչ արժանաւորեալ արժանաւոր³⁶ թաղման ըստ հայրապետութեան աշտճանի, զոր տեսեալ ճշմարտութեան հակառակացն եւ առաւել եւս շուայտեալք յիմարութեամբ իաւսէին³⁷ զնմանէ չար³⁸ առ Մարկիանոս թագաւորն, որոյ յղեալ զաւրագլուխ³⁹ զոմն⁴⁰ հանդերձ բազմութեամբ զաւրաւքն⁴¹ յարեւելս հրաման տուեալ ըմբռնել⁴² գերանելին, եւ սպանմամբ⁴³ բառնալ⁴⁴ ի կենաց⁴⁵:

368 Զայս լուեալ սրբոյն⁴⁶ ասէ. «Յուսամ⁴⁷ ի Տէր⁴⁸, զի յայսմհետէ ոչ⁴⁹ յաւելից տեսանել գերես⁵⁰ ամպարըշտին⁵¹ Մարկիա-

1 DE հոգով
 2 BCDE արեայէ
 3 DE չի՛բ
 4 BC ժողովոյն Բաղկեդոնի փիս Բաղկեդոնի ժողովոյն
 5 BC չի՛բ DE չի՛բ իրս անբարիս եւ ի
 6 BC իւրով D չի՛բ անձին իւրոյ
 7 BCDE ածեալ
 8 A գմբտաւ BDE + խորիւր
 9 DE + անարեւնս
 10 BC հազարս DE երկս հազար փիս գո
 11 BDE ցանգութեան
 12 BC արեամբ
 13 BCDE ծառային
 14 DE + յանկարծակի
 15 BCDE աջ
 16 DE մինչդեռ
 17 BCDF չի՛բ
 18 DE չի՛բ
 19 BC հերովդի D հերովդի
 20 DE ծամէր
 21 BC չի՛բ
 22 - Տէ՛ր • Գործչ՛ մե՛ր 23
 22 BCDE պաշտանէիցն
 23 DE չի՛բ
 24 DE սրբոյն
 25 B դիոնեսի C դիոնեսիոսի DE մեմնդիմոսի
 26 DE եկեղեցոյն
 27 BC զգարչելի + մարմին նորա DE զգարչելի + նորա դի

28 BCE եւ անտի ի նիչ փիս գնիչ
 29 BCDE վկային
 30 BCDE բազմութեանն
 31 DE ուր
 32 BC եւ ծառայից փիս ի յարկ ծառային DE ծառայից
 33 DE գտանարն սուրբ փիս գտուրբ տանար
 34 DE ընկեցին
 35 D տեղոջ
 36 BC արժանատրեալ արժանաւոր փիս արժանատրիլ արիմաւոր DE արժանաւոր փիս արիմաւոր
 37 E խօսէին
 38 BC զնամէ չար փիս գարրոյն չարութիւն DE չարութիւն
 39 DE զգարագլուխ
 40 BC գարագլուխ գոմն փիս գոմն գարագլուխ DE ոմն
 41 BCDE գարաւք
 42 A ըմբռնել
 43 BC չի՛բ DE սպանանել
 44 BC + գնա
 45 BC կենացս DE չի՛բ բառնալ ի կենաց
 46 BC սրբոյն փիս երանելին + (B եւ) գուարեացեալ հոգւով DE + գուարեացեալ հոգով
 47 B յուսայ DE յուսացեալ + եմ
 48 BC + աստուած իմ
 49 DE + եւս
 50 BCE գերեսս
 51 BC ամպարըշտին DE ամբարըշտին

նոսի, եւ մի՛ այլ եւս լիցի՛ իշխանութիւն նորա ի վերա մեր²: 369 Բայց նա՛³ արագ ունի չարաչար վճարիլ՛ ի կենցաղական⁵ իրաց⁶, փոխանակ զի պատառեաց զպատուիրանս⁷ Աստուծոյ՛ յաղագս անաւրէն ժողովոյն»:

370 Իբրեւ խաւսեցաւ զայսոսիկ յարուցեալ ընթանայր ի վանս⁹ իւր, քանզի Հեռագոյն էր¹⁰ մղոնաւք Հնգիւք¹¹: 371 Իսկ աշակերտն այն, զորոյ¹² նախապատմեցաք¹³ զառաքինութիւն¹⁴, մարգարէական հոգւով¹⁵ ծանուցեալ խաւսեցաւ¹⁶ մերձակաիցն¹⁷, յաղագս սրբոյն¹⁸ եւ ասէ. «Եհաս ժամ, զի փոխեսցի յերկրաւորաց աստի առ ի մէնջ¹⁹ հայրս²⁰ մեր հոգեւոր»²¹:

372 Իբրեւ հասին յուխտն սրբութեան, ընդ յառաջ²² ելեալ եղբարցն²³ ամենեցուն ընկալան²⁴ մեծաւ ուրախութեամբ ի Տէր, եւ յամենայն կողմանց ժողովոց²⁵ բազմութիւնք²⁶ եկեալ փարէին զերանելաւն, եւ

բացեալ զբերան իւր ուսուցանէր զամէնիսեան²⁷:

373 Եւ յետ բազում²⁸ բանից իւրոց ասաց եւ զայս²⁹. «Եղեւ³⁰, ասէ³¹, յայսմ գիշերի տեսանել ինձ³² ըստ սովորութեան իմում տեսութիւն երկնաին³³, այսինքն՝ հրեշտակ³⁴ Աստուծոյ կացեալ յանդիման իմ եւ³⁵ ասէցիս. «Աւասիկ³⁶ յետ փոքր ինչ աւուրց անկցիս դու³⁷ ի հիւանդութիւն մեծ, որով փոխեսցիս դու³⁸ ի մահկանացու³⁹ աստի կենացս⁴⁰ մտանել⁴¹ առ Աստուած⁴², առ որ⁴³ անձկացեալն⁴⁴ ես ի մանկութենէ քումմէ»:

374 Չայս իբրեւ ասաց, ասէ զարձեալ, ըստ Պաւղոսի, որ առ Մեղիտոսի⁴⁵ երիցունսն, եթէ. «Յայսմհետէ ոչ եւս տեսանիցէք⁴⁶ զերեսս իմ դուք ամենիքեան⁴⁷, յորս շրջեցա⁴⁸ քարոզել⁴⁹ զբանն Աստուծոյ, եւ եթէ⁵⁰ յետ իմո⁵¹ ելանելոյ գայցեն

1 BC յիշեսցի
2 BC վերա մեր փիս վերայ իմ DE իմ
3 DE նայ
4 BC չարաչար վճարիլ փիս վճարել չարաչար DE վճարել
5 DE կենցաղոյս
6 BC իրացս DE չի՛ր
7 BDE զաւրէնս
8 DE չի՛ր
9 DE վանսն
10 DE + իբրեւ
11 BCDE հինգ
12 DE գոր
13 DE նախապատմեցաք փիս նախ պատմեցաք
14 BCDE զառաքինութիւնն
15 BE հոգով
16 E իսուեցաւ
17 BCDE մերձակայիցն
18 C չի՛ր յաղագս սրբոյն
19 DE չի՛ր առ ի մէնջ
20 DE հայրն
21 BC առ ի մէնջ հայրս մեր հոգեւոր փիս հայրս մեր առ երկնաւորսն
22 BCDE առաջ
23 DE չի՛ր
24 BC + զնա DE ընգալան + զնա
25 BC ժողովով DE ժողովելոց
26 BC բազմութեանն DE բազմութեանց

27 BC զամենեսան
28 BC չի՛ր
29 BC չի՛ր եւ զայս DE չի՛ր յետ բազում բանից իւրոց ասաց եւ զայս
30 DE + ինձ
31 BC չի՛ր
32 DE չի՛ր
33 B երկնային C երկնաւոր DE իմում տեսութիւն երկնային փիս իւրում տեսիլ
34 DE զհրեշտակ
35 BC չի՛ր
36 BCDE ահաւասիկ
37 BC չի՛ր
38 B չի՛ր C չի՛ր ի հիւանդութիւն մեծ որով փոխեսցիս դու
39 BCDE մահկանացուաց
40 DE չի՛ր
41 A մտանել
42 BC առ աստուած փիս ի կենացս (C ի յախտնական կեանսն)
43 DE առ որ փիս յոր
44 C անձկացեալ
45 BCE մեղիտացոց D մելիտացոց
46 DE տեսանելոցէք
47 BCE ամենեկեան
48 BC շրջեցալ
49 DE պատմել
50 BCDE թէ
51 BCDE իմոյ

գայլք յավրշտակողք¹, որ ոչ խնասցեն² հաւտիդ, եւ ի ձէնջ յարիցեն արք, որ³ խաւսեցին⁴ թեւս⁵ ձգել⁶ զաշակերտեալսն⁷ զկնի իւրեանց»⁸, եւ ի գառանց անտի, զոր զնեաց Միածինն արեամբ⁸ իւրով, եւ ժողովեաց ի մի գաւիթ կաթուղիկէ⁹ եկեղեցւո¹⁰, հանցեն¹¹ արեան ճապաղիք¹², եւ աւրէնս եւ իրս¹³ եւ վարդապետութիւնս¹⁴ խոտորնակս արտաքո¹⁵ առաքելական կանոնացն¹⁶, զնեստորի¹⁷ եւ զնմանեաց նորա¹⁸ մուծցեն¹⁹ յեկեղեցիս²⁰ Աստուծոյ, եւ դիցի²¹ ի վերայ պարանոցի²² աշակերտելոցդ²³ ճշմարտութեան²⁴»:

375 Եւ²⁵ իբրեւ լսէին²⁶ զայսոսիկ²⁷ բազմութիւն եղբարցն, որ առաջի²⁸ յարտասուս²⁹ հարկանէին, ամենիբեան³⁰ մորմոքէին³¹ ի

վերայ³² բանին, զոր ասաց, թէ³³ ոչ եւս տեսանելոց էք³⁴ զիս յայսմհետէ:

376 Եւ եղեւ յետ այսց³⁵ բանից³⁶ հիւանդանալ սրբոյն³⁷ ըստ յայտնութեան նմա ի Տեառնէ:

377 Կոչեաց³⁸ առ ինքն զմի ի⁴⁰ յաշակերտաց⁴¹ անտի⁴², որ գերագոյն էր առաքինութեամբ⁴³, ⁴⁴ասէ ցնա. «Աւասիկ⁴⁵ ըստ Բանին⁴⁶ Տեառն⁴⁷ վճարեմ⁴⁸ զհայրենի պարսսն⁴⁹»: 378 Բայց դու երթ վաղվաղակի⁵⁰ յաշխարհն⁵¹ Հայաստանեաց⁵² եւ Պարսից⁵³, եւ զգուշացո⁵⁴, որ անդեն⁵⁵ եպիսկոպոսք⁵⁶ եւ երիցունք⁵⁷ մի⁵⁸ խոտորիլ⁵⁹ յանիծեալ⁶⁰ աղանդն⁶¹ Քաղկեդոնի⁶², այլ հաստատուն⁶³ կալ ի վերայ⁶⁴ ճշմարիտ

1 A յավրշտակողք
 2 BCDE խնայեցեն
 3 BC որի
 4 BDE խաւսիցեն
 5 BCDE թիւս
 6 C ձգեալ
 7 DE գաշակերտոյ
 8 Տէ՛ • Վ••քէ՛ Ի՛ 25-30
 8 B արեամբն
 9 DE կաթողիկէ
 10 B եկեղեց // C եկեղեցւոյ DE եկեղեցոյ
 11 BC հանցն + եւ
 12 BCDE նապաղիս
 13 DE եւ իրս փիս թիւս
 14 B վարդապետութիւն DE աւանդութիւնս
 15 BCDE արտաքոյ
 16 BCDE կանոնաց
 17 BC զնեստորին
 18 DE զնմանեաց նորա փիս զնորա նմանեացն
 19 BC մուծանեն D մուցեն
 20 BCE յեկեղեցի D յեկեղեցին
 21 DE դիցեն
 22 DE չի՛
 23 B աշակերտելոցս
 24 BCDE ճշմարտութեանն
 25 DE չի՛
 26 B ձեռագրում եւ իբրեւ լսէին ... մտանիցես ի հանկիստն հատուածը վնասուած է:
 27 B գա // սիկ DE գայս
 28 B առ // DE + կային
 29 DE գարտասուս
 30 B ամն //
 31 DE + մանաւանդ

32 DE վերա
 33 BC ի վերայ բանին զոր ասաց թէ փիս մանաւանդ երէ
 34 B ոչ եւս տեսանելոցէք փիս // սանելոցէք DE տեսանիցէք
 35 B այս
 36 DE բանիցս
 37 B հիւանդանալ սրբոյն փիս հիւս // C չի՛
 38 CDE + եւ
 39 B տեսանէ կոչեաց փիս // եաց DE կոչեալ
 40 BCDE ոմն
 41 B յաշա //
 42 DE իւրոց
 43 B առ //
 44 DE + եւ
 45 BC ահաւասիկ DE որդեակ
 46 C բանի
 47 B բանին տեսուն փիս // DE + աւասիկ
 48 BCDE + եւ
 49 B պ //
 50 Տէ՛ • Վ••չ՛ • Ի՛ 37
 50 DE երբ վաղվաղակի փիս վաղվաղակի գնայ
 51 B վաղվաղակի յաշխարհն փիս վաղվաղա // բի
 52 E հայաստանեաց
 53 B պ // DE պարսից փիս ի պարս
 54 B զգուշացոյ CDE զգուշացոց
 55 BCDE չի՛
 56 CDE եպիսկոպոսունք
 57 DE + եւ
 58 BC + եւս
 59 B իտ //
 60 BC չի՛
 61 BC յաղանդն
 62 B քաղկեդովնի
 63 B այլ հաստատուն փիս // տատուն
 64 DE չի՛

աւանդիցն¹, զոր ընկալաք² յառաքելոց³ անտի եւ ի մարգարէից եւ ի հարցն սրբոց⁴»: 379 Եւ աւրհնեալ⁵ ի նմանէ գնաց ըստ հրամանի⁶ նորա:

380 ⁷Դարձեալ երեւի նմա⁸ հրեշտակ⁹ Տեառն եւ ասէ. «Հրաման¹⁰ տուր եղբայրու թեան քում, զի յետ¹¹ երից աւուրց յաւուրն չորրորդում¹² փոփոխեալ¹³ քո ի մարմնո¹⁴ այտի¹⁵ մտանիցես¹⁶ ի հանգիստն¹⁷ մշտնջենաւոր եւ¹⁸ յաւիտենական, զոր պատրաստեալ է քեզ ի Տեառնէ»:

381 Եւ յաւուրսն յայնոսիկ ոչ դադարէր երանելին յուսուցանելոյ¹⁹ զցայգ եւ զցերեկ²⁰ ամենեցուն զբանն Աստուծոյ²¹:

382 Եւ աւրհնեալ ըստ իւրաքանչիւր²² զմի մի ի նոցանէ, ժողովեաց զոտս ի մահիճս եւ ասէ. «Աղաւթս արարէք ի վերա²³ իմ, հարք²⁴ եւ եղբարք²⁵, եւ խաղաղութիւն Տեառն եղիցի ընդ ձեզ յաւիտենից²⁶ յաւի-

տեանս. Ամէն»²⁷: 383 Եւ²⁸ աւանդեալ²⁹ զհոգին³⁰ ի ձեռն³¹ հրեշտակաց Աստուծոյ, վերափոխի ի զգայականաց յերեւելեաց յաննիւթական յիմանալի խորանսն³²:

384 Այս է³³ քաղաքաւարութիւն երջանիկ³⁴ առն³⁵ Աստուծոյ³⁶ Պարսամաւի³⁷, եւ այս³⁸ կատարումն³⁹ նորա⁴⁰ բարի⁴¹:

385 Հանգեալ⁴² երանելիս⁴³ այս⁴⁴ յամսեան⁴⁵ ասորոց⁴⁶ Շբաթ⁴⁷, յառաջնում⁴⁸ աւուրն⁴⁹, որ է⁵⁰ հոռոմականին⁵¹ Փետրուարի⁵², ըստ նոյնութեան⁵³ թուո⁵⁴ պահեալ⁵⁵ զերիս աւուրս մինչեւ ի⁵⁶ գալ բազմութեան⁵⁷ եղբարցն⁵⁸ յիւրաքանչիւր⁵⁹ կող-

1 B Նշմարիտ ավանդիցն փխ Նշ /// անդիցն DE աւանդութիւն
2 BDE ընկալայք
3 B /// ելոց DE յառաքելոցն
4 BCDE անտի եւ ... հարցն սրբոց փխ սրբոց եւ (B + ի) հարց
5 B եւ աւրհնեալ փխ ///
6 B ///
7 BC + եւ
8 B դարձեալ երեւի նմա փխ դար ///
9 B հրեշտակն
10 B ասէ երաման փխ ///
11 B եղբայրութեան քում զի ետ փխ եղբայր ///
12 C չորրորդի
13 B յաւուրն չորրորդում փոփոխեալ փխ /// փոխի C փոխի DE փոխեալ
14 BCDE մարմնոյ
15 BCDE աստի C + եւ
16 BC մտանել
17 A հանկիստն
18 DE + ի
19 BC ուսուցանել
20 BCDE չի՞ զցայգ եւ զցերեկ
21 BC տեառն DE + զցայգ ու զցերեկ
22 BCDE + ամարժանաւորութեան
23 BC վերայ
24 BC + իմ
25 BC + իմ
26 DE յաւիտեան

27 BC չի՞ DE չի՞ յաւիտեանս ամէն
28 BC + նոյն ժամայն
29 BCDE աւանդեաց
30 DE + իւր
31 BCDE ձեռս
32 BC ի զգայականաց ... յիմանալի խորանսն փխ յերեւելեացս աստի յանիմանալի խորանսն լուսոյ (B /// ոյ) DE զգայականաց յերեւելեաց յաննիւթական յիմանալի խորանսն փխ զգայականացս աստի եւ յերեւելեաց յաննիւթական եւ յանիմանալի խորանսն լուսոյ
33 DE չի՞
34 B /// անիկ
35 DE առնն
36 E չի՞
37 BC քարսամոյի DE պարսամոյի
38 C այսպէս
39 B եւ այս կատարումն փխ /// ատարումն
40 E չի՞
41 BC իրի
42 AB հանկեալ
43 B հանկեալ երանելիս փխ հան /// անելիս
44 DE + պարսամոյ
45 BCDE յամսեանն
46 CDE ասորոց
47 B ասորոց շրաք փխ աս /// քաք DE շարաք
48 C յառաջում DE յառաջնումն
49 DE չի՞
50 B որ է փխ /// C ար DE + ըստ
51 BC հոռոմայականին DE հոռոմոյ
52 A փետրուարի B փետր ///
53 BC նոյն
54 BCDE բուոյ + եւ
55 B պահ /// CE + զնա
56 CDE չի՞
57 B ի գալ բազմութեան փխ /// զմութեան
58 BCDE եղբարց
59 B յիւրս /// DE + բազմաց եւ

մանց: 386 ¹Սաղմոսիւք² եւ աւրհնու-
թեամբ³ եւ երգովք⁴ հոգեւորաւք եղին⁵ ի
գերեզմանի⁶ տաւնախմբելով⁷ զաւր յիշա-
տակի նորա յիւրաքանչիւր⁸ ամի շրջագա-
յութեան ի փառս⁹ Աստուծոյ:

387 Ի նմին ժամու եւ¹⁰ տեսիլ սքանչելի
երեւեալ, քանզի¹¹ յայնմ¹² լուսոյ բոցանշոյլ
իջեալ¹³ յերկնից փայլատակէր ի նմանու-
թիւն¹⁴ արեգական ի վերայ¹⁵ գերեզմանի¹⁶
սրբոյն: 388 Որո՞¹⁷ ականատես գոլով¹⁸
այսր¹⁹ հրաշից հարք սուրբք, որք²⁰ ի բա-
ցուստ²¹ տեսեալ²² պատմեցին եղբարցն²³, ո-
րոց լուեալ²⁴ տահն²⁵ փառս ամենասուրբ
երրորդութեան²⁶ Հաւր եւ Որդւո՞²⁷ եւ Հոգ-
ւոյն Սրբոյ այժմ եւ միշտ եւ յա-
ւիտ[եանս]²⁸:

[ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆՆԵՐ]

Ա.

1 Ես՝ Գրիգոր նուաստ քահանա ի բա-
զում գթոյ գրեցի զվարս մեծի ճգնաւորին
Քրիստոսի Պարսամաւի, զորս գյուղվագոյն
նշանացն զանց արարեալ, զոր ի կեանս իւր
եւ յետ մահուան իւրո արար եւ առնէ մին-
չեւ ցայսաւր ժամանակի, վասն զի յայտնի
է ամենեցուն, բայց այս այնչափ գրեցաւ,
որպէս զի հաւատարիմ լիցի ճշմարտասի-
րաց: 2 Արդ, որք հաւատով գլխատակս նո-
րա կատարէք եկեղեցիք ուղղափառաց, հա-
ղորդս արասցէ զձեզ Աստուած մասին ժա-
ռանգութեան սրբոց իւրոց: 3 Պաղատիմ եւ
ես սիրոյն ձեր թողութիւն մեղաց հայցել ի-
նձ ի Քրիստոսէ:

4 Այս պատմութիւն վարուց յերանեալ
ճգնաւորին Քրիստոսի նախ գոլով թարգ-
մանեալ ի հոյակապ եւ ի հոշակաւոր մայ-
րաքաղաքն Հայոց Մելիտինոյ, հրամանաւ
եւ ծախիւք մեծին Գրիգորիսի կաթողիկոսի
եւ Վկայասիրի ի ձեռն Գրիգորի ուրում քա-
հանախ: 5 Եւ քանզի դեռեւս ըստ ասորւոց
շաղփաղփի եւ ծամածուռ, անյարմար եւ աշ-
խարհաւրէն բանիցն գոյր եւ ոչ ըստ մերոին
ազին սիղաբախց պայծառ եւ յոգնապաճոյճ
բանից, յաղագս որոյ հրաման հասեալ առ
իմ նուաստութիւնս, որ ոչ ըստ արժանւոյն
կոչեցեալ Ներսես ի գերահռչակ եւ ի վսե-
մական տեսանէ իմմէ եւ յեղբաւրէ Գրիգո-
րիսէ՝ գոլով նախնոյն մերոյ Լուսաւորչի ա-
րեան աթոռակալի անուանակիր, որպէս զի
ձեռնարկեալ ի սմա վերըստին փոխարկեցից
ըստ մերոին լեզուի յարմարութեան, ըստ
գրեցելումն լնուլ զպակասութիւն հարց
որդւոց: 6 Եւ արդ, իմ առեալ եւ առաւելեալ
ըստ այլայլութեան բանի եւ կետի մինչ գրի
ոչ գոլ ի սմա այժմ ի նոցուն անտի, բայց
միայն զաւրութիւն բանին եւ պատմողա-
կանն, եւ այս ոչ ըստ ապիկար իմոյ զաւ-
րութեան, այլ ըստ Հոգւոյն Աստուծոյ տըւ-

1 BCDE + եւ ապա
2 B սաղ ///
3 BCDE չի՛ եւ աւրհնութեամբ
4 CDE երգաւք
5 B + զնա CDE եղեալ + զնա
6 BC + եւ DE տապանի
7 B տաւ /// եւ CDE տաւնախմբելն
8 B /// եչիք
9 B ի փառս փխ /// առս
10 B ի միմ ժամու եւ փխ ամու C չի՛
11 B երեւեալ բանցի փխ երեւի /// եզի
12 DE սիւն
13 B բոցանշոյլ իջեալ փխ բոցանշ ///
14 B ի նմանութիւն փխ ///
15 DE վերա
16 B ///
17 BCDE որոյ
18 DE եղեալ
19 B ականատես գոլու այսր փխ ական /// ս C այս
20 C չի՛
21 B սուրբք որք ի բացուստ փխ ///
22 BC եկեալ DE բացուստ տեսեալ փխ հեռաստանէ
եկեալ
23 C եղբարց
24 B եղբարցն որոց լուեալ
25 BCDE տայիմ
26 B փառս ամենասուրբ երրորդութեան փխ փա ///
ուրեանն CDE երրորդութեանն
27 BC որդւոյ
28 BC յաւիտ փխ յաւիտեանս յաւիտենից B + ամէն
DE հաւր եւ ... եւ յաւիտ փխ այժմ եւ միշտ եւ
յաւիտեանս յաւիտենից ամէն (D + ամէն)

չութեան, մանաւանդ եթէ ի սիրո աստի աւ-
ժանդակութեանց: 7 Վասն որոյ պաղատիմք
Հանուրց եկեղեցւո մանկանց, որք միանկամ
յաւրինակ առեալ վերստին գրէք զայս պատ-
մութիւն երանելոյն, որպէս զի փոքրաբանս
զյիշատակարանս գրեցէք իւրաքանչիւր:
8 Ընդ նմին եւ թողութիւն մեղաց Հայցեցէք
ի Քրիստոսէ առաջնոյն աշխատողաց եւ
վերջնոցս եւ ծնողաց մերոց եւ եղբարց ամե-
նայն Հաւատացելոց ի Քրիստոս Յիսուս ի
Տէր մեր, որում փառք յաւիտեանս:

9 Աղաչեմ յիշել զյետին ծրոզս¹:

Բ.

1 Ես Շմաւէլ նուաստ եւ յետին քահա-
նա ի բազում գրթոյ գրեցի զվարս երա-
նելոյն Պարսամաւի, եւ զբազում նշանաց
զանց արարաք, վասն զի յայտնի են վարք
երանելոյն եւ նշանք ընդ ամենայն տե-
ղիս: 2 Այլ այս այնչափ գրեցաւ, զի Հա-
ւատասջիք եւ աւրհնիցէք զԱստուած, որ
այնչափ փառաւոր առնէ զսուրբս իւր:

3 Թարգմանեցաւ պատմութիւն երա-
նելոյն, ի թվականիս Հայոց ի նորում
չրջանի յամի քառասներորդի առաջնորդ-
դի (1125 թ.) Հրամանաւ տեառն Գրիգորի
Հայոց կաթողիկոզի, ի մայրաքաղաք Մէ-
լիտինի, ընդ Հովանեաւ Սրբոյն Գրիգորի,
ձեռամբ Գրիգորի մեղապարտ կրաւնաւո-
րի, ի բարեխաւսութիւն ինձ եւ ի փառս ա-
մենասուրբ Երրորդութեան յաւիտեան եւ
յաւիտենից յաւիտեանս, ամէն²:

Գ.

1 Ես Գրիգոր նուաստ քահանա ի բա-
զում գրթոյ գրեցի զվարս մեծի ճգնաւորին
Քրիստոսի Բարսոմէի...

2 Այս պատմութիւն երանեալ ճգնաւո-
րին Քրիստոսի Բարսամայի, նախ լինելով

թարգմանեալ ի Հոյակապ եւ ի Հռչակաւոր
մայրաքաղաքն Հայոց Մելետոնոյ, Հրամա-
նաւ եւ ծախիւք մեծին Գրիգորիոսի կաթո-
ղիկոսի եւ վկայասիրի, ի ձեռն Գրիգորի ու-
րումն քահանայի. եւ քանզի դեռ եւս ըստ
ասորոց շաղփաղփի եւ ծամածուռ, անյար-
մար եւ աշխարհաւրէն բանիցն գոյր, եւ ոչ
ըստ մերոյնս ազին սիղարայից, պայծառ եւ
յոզնապաճոյճ բանից, յաղազս որոյ Հրա-
ման Հասնեալ առ իմս նուաստութիւն, որ
ոչ ըստ արժանոյն կոչեցեալ Ներսէս ի գե-
րահռչակ եւ ի վսեմական տեառնէ իմմէ, եւ
եղբարէ Գրիգորիսի, գոյով նախնոյն մերոյ
Լուսաւորչի արեանառու աթոռակալի ա-
նուանակիր, որպէսզի ձեռն արկեալ ի սմա
վերստին փոխարկեցից ըստ մերուն լեզուի
յարմարութեամբ, ըստ գրեցելումն՝ ընուլ
զպակասութիւն Հարց, որդւոց:

3 Եւ արդ՝ իմ առեալ եւ առաւելեալ ի
սմա, ըստ այլայլութեան բանի եւ կետի,
մինչ գրի, ոչ գոլ ի սմայ այժմ ի նոցուն
անտի, բայց միայն զաւրութիւն բանին, եւ
պատմողականն. եւ այս ոչ ըստ ապիկար
իմոյ զաւրութեան, այլ ըստ հոգւոյն Աս-
տուծոյ տուչութեան, մանաւանդ թե է սի-
րոյ աստել եւ խորագրել:

4 Վասն որոյ պաղատիմք Հանուրց եկե-
ղեցւոյ մանկանց, որք միանգամ յաւրինակ
առեալ վերստին գրէք զայս պատմութիւն
երանելոյն, որպէսզի փոքրաբանս զյիշատա-
կարանս գրեցէք իւրաքանչիւր ըստ նրմին,
եւ թողութիւն մեղաց Հայցեցէք ի Քրիստո-
սէ առաջնոյն աշխատողաց եւ վերջնոցս:

5 Նաեւ վերջինս այս խնդրողի հոգիա-
նորոգ պատմութեանս՝ Աւետիք վարպետի
եւ ծնողաց իւրոց եւ եղբարց, ամենայն
Հաւատացելոց ի Քրիստոս Յիսուս ի Տէր
մեր, որում փառք յաւիտեանս. ամէն:

6 Ի թուաբերութեանն յարեղական տու-
մարիս ՇՁԶ (1137) թարգմանեցաւ ճառս³:

1 ՄՄ, 1522, 482բ

2 ՄՄ, 2680, 120բ

3 Երուսաղէմ, 3152, 265բ-256ա: Տե՛ս «Մայր ցուցակ
ձեռագրաց սրբոց Յակոբեանց», հատոր իմնե-
նորոգ, 1979, էջ 385-386:

ԵՐԱՆԵԼԻՌՈՅՆ ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ՈՍԿԵԲԵՐԱՆԻ
ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍԻ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ
ՆԵՐՔՈՂԵԱՆ ԱՍԱՅԵԱԼ
Ի ՎԱՐՍ ԵՒ Ի ՆԱՀԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆ
ՍՐԲՈՅՆ ԳՐԻԳՈՐԻ ՀԱՅՈՑ ՄԵԾԱՑ
ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ ԵՒ ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ
Ի ԿՈԿԻՍՈՆ ՀԱՅՈՑ
ՄԻՆՉ ՅԱՔՍՈՐՄՆ ԷՐ Ի ԽՆԴՐՈՅ
ՀԱՅԱԶԻՆ ՈՒՐՈՒՄՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ ԵՒ
ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՀԱՄԱԶԳԻ
ՆՈՐԻՆ ԴԵՈՍԿՈՐՈՍ ԱՆՈՒՆ ԿՈՉԵՑԵԱԼ
ԵՒ ԱՅԼ ԵՒՍ ՅՈԳՆԱԽՈՒՄԲ
ԲԱԶՄՈՒԹԵԱՆՆ, ՈՐՔ ԺՈՂՈՎԵԱԼ ԷԻՆ
ՅԱՒՈՒՐ ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՄԵԾԱՀՌՉԱԿ ՏԱՒՆԻ
ՍՈՒՐԲ ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻՆ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ
ԱՇԽԱՐՀԻՆ

**ՆԵՐՍԷՍ ՇՆՈՐՀԱԼՈՒ ԽՄԲԱԳՐԱԾ «ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ՈՍԿԵԲԵՐԱՆԻ
ՆԵՐԲՈՂԵԱՆ Ի ՎԱՐՍ ԵՒ Ի ՆԱՀԱՏԱՎՈՒԹԻՒՆ ՍՐԲՈՅՆ ԳՐԻԳՈՐԻ ՀԱՅՈՑ
ՄԵԾԱՑ ԼՈՒՍԱԽՈՐՀԻ» ԵՐԿԸ**

Ղեկոնդ Ալիշանի՝ Ներսէս Շնորհալու շուրջը գրքում կայ մի գլուխ՝ «Ալեւայլ երկրորդական գրուածք», որտեղ յիշատակում է նաեւ «Ս. Յովհանն Ոսկեբերանի գրչին ընծայուած ներբողն ի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչն մեր... որոյ յունարէն բնագիրը գտնելով ի հին եւ յեղծած օրինակաց, հրամանաւ իր եղբօրն թարգմանեալ տուաւ հայագէտ Յունի մը՝ Աբրահամու Ղոսամատիկոսի, ինչպէս կ'ըսէ Ներսէս, եւ յարմարեցաւ ըստ բանից զպրութեան եւ բառի՝ յիմոյ նուաստութենէ Ներսիսէ»¹:

Զեռագրերում հանգիպում է Յովհանն Ոսկեբերանին² ընծայուած՝ Գրիգոր Լուսաւորչի երկու ներբող հետեւեալ սկսուածքներով՝ ա. «Հրաշալի է մեզ տաւնս այսաւր եւ պայծառագոյն», որն ըստ վերնագրի՝ ինքը գրել է Կուկուսոսի իր աքսորում հայագրի եպիսկոպոս Դիոսկորոսի խնդրանքով, եւ բ. «Աստուածագարգից արանց գովասանութիւն բազում եւ զանազան է, որպէս եւ զանազանին յոգնապատիկ գարնանաբուղիս վայելչութիւնք ծաղկանց գունապաճոյճ սաղարացեալք...»: Առաջին ներբողի վերջում որոշ ձեռագրերում կցուած յիշատակարանում նշուած է, որ այն թարգմանել է տուել եւ խմբագրել Ներսէս Շնորհալին. «Ի թուականիս ՇՂ (= 1141) թարգմանեցաւ ձառս ի յունականէն ի մերս, ի ձեռն Աբրահամու Ղոսամատիկոսի ի հին եւ յեղծ աւրինակաց. իսկ յարմարեցաւ ըստ բանից զպրութեան եւ բառից՝ յիմոյ նուաստութեան Ներսիսի, հրամանաւ տեառն իմոյ եւ հարագատի Գրիգորիսի Հայոց Կաթողիկոսի...»:

Յովհանն Ոսկեբերանի յունարէն պահպանուած երկերի թւում Գրիգոր Լուսաւորչի ներբող չկայ³: Patrologia Graeca մատենաշարի 13 հատորներում Ոսկեբերանի գրուածքները հրատարակութեան պատրաստած Բեռնար դը Մոնֆոկոնը (Bernard de Montfaucon) կասկած է յայտնել ճառի վաւերականութեան վերաբերեալ⁴, Ալիշանի համոզմամբ՝ քանի որ նա ծանօթ էր Շնորհալու յիշատակարանին⁵: Եւ առհասարակ Մոնֆոկոնի կարծիքը թիւրիմացութեան արդիւնք է, քանի որ նա հրատարակել է ճառի՝ հայագէտ Վիլֆրուայի⁶ լատիներէն թարգմանութիւնը, որը, սակայն, արուած էր երկրորդ ներբողից («Աստուածագարգից արանց գովասանութիւն բազում...» սկսուածքով), եւ որը ոճով խիստ տարբերում է առաջինից: Մէկ այլ շփոթմամբ էլ բնագրին կցուած է առաջին ներբողի վերնագիրը:

1 Ղ. Ալիշան, *Շնորհալի եւ պարագայ իւր*, Վենետիկ, 1873, էջ 366:

2 Յովհանն Ոսկեբերան (347-407 թթ.)՝ եկեղեցու հայր, Կոստանդնուպոլսի արեւպիսկոպոս, աստուածաբան, բազմաթիւ երկերի հեղինակ, ընդհանրական եկեղեցու սուրբ: 404 թ. անտրուել է Կուկուսոս, Հոռոմեական երկրորդ Հայր (Փոքր Հայր) մ:

3 Հմմտ. եկեղեցու հայրերի մատենագրութեան մէջ՝ *Clavis Patrum Graecorum, Ab Athanasio ad Chrysostomum*, Brepols, 1974 (nos 2000 to 5197), *John Chrysostom*, p. 655, 5160, նաեւ Գ. Զարքիանայեան, *Մատենադարան հայկական բարգմանութեանց Յայրնեաց (Դար Գ-ԺԳ)*, Վենետիկ, 1889, էջ 586 (ի թիւս Յովհանն Ոսկեբերանի հայերէն երկերի). «անբնագիր. ներբողեան ի սուրբն Գրիգոր Լուսաւորիչ, ասացեալ ի Կոկիսոն մինչ յախտոսն էր: ձառ առաջին. Հրաշալի է մեզ տաւնս այսաւր: Ի սուրբն Լուսաւորիչ ձառ երկրորդ. Աստուածագարգից արանց գովութիւն բազում եւ զանազան է»:

4 Զետեղելով այն անստոյգ երկերի (Spuria) րաժմում, տե՛ս PG, t. 63, col. 943-954:

5 Ղ. Ալիշան, *Յուշիկի հայրենեաց*, Կ. Բ., Վենետիկ, 1869, էջ 57-58:

6 Նրա մասին տե՛ս Բ. Առտիէ, «Հայագիտութեան սկզբնաւորող Ծրանսիայում. Գիյում դը Վիֆրուա», *ՊԲՀ*, 1999, 1, էջ 180-194:

Շնորհալու խմբագրած ներքողը հրատարակուել է 1734 թ. եւ պարունակում է նշուած յիշատակարանը⁷: Գրքում զետեղուած է նաեւ երկրորդ ներքողը⁸: Առաջին ներքողը հրատարակուել է նաեւ «Սոփերք հայկականք» շարքում⁹ ակնյայտօրէն այլ ձեռագրային հիմքի վրայ: Այս բնագիրը վերարտադրուել է մէկ այլ հրատարակութեան մէջ, որն ունի զուգահիշ լատիներէն թարգմանութիւն եւ լատիներէն աւելի երկար (էջ III-VIII, որի մեծ մասը Ալիշանի «Յուշիկք հայրենեաց» գրքում¹⁰ ներքողին նուիրուած հատուածի թարգմանութիւնն է) ու հայերէն աւելի կարճ (երկու չհամարակալուած էջ) առաջաբան¹⁰:

Ալիշանը առանց մանրամասնելու գրում է, որ ներքողի ոճը համեմատելի է Ոսկերեանի՝ վաղ եկեղեցու հովիւներին՝ Իգնատիոսի, Բարեկասի եւ Մելիտոսի ներքողների հետ:

Ներքողի սկզբում յոյս է յայտնուած Գրիգորի «մեծախոհութեան» վերաբերեալ, որն ընդունում է «զղուզնաքեայ ընծայաբերութիւնս ի տկար մարմնոյ եւ բազմադիմի վշտաւք պաշարեալ անձնէ», այնուհետեւ թուարկուած են նրա արժանիքներն ու վաստակը, Գրիգորը համեմատուած է Արրահամ նահապետի եւ նոր սուրբ օրէնքների հետ, նկարագրուած են խոր Վիրապում նրա կրած տաժանքները, Հռիփսիմեանց ու Տրդատի դրուագը, վիրապից հանուելն ու արքային բժշկելը, Քրիստոսի ճշմարտութեան քարոզելը, հայերի խնդրանքը, որ Գրիգորն ընդունի քահանայապետութիւնը, իսկ նա նախ հրաժարուած է, ապա խոնարհութեամբ ընդունում: Ճառն աւարտուած է Գրիգորի՝ անապատում առանձնանալով: Խօսք չկայ նրա «երջանիկ փոխման» աւանդութեան եւ մարմնի գիւտի մասին, ինչը, Ղեւոնդ Ալիշանի կարծիքով՝ ճառի հնութեան եւ Ոսկերեանի գրչին պատկանելու ապացոյց է, ինչպէս եւ ճառի վերջում հետեւեալ խօսքերը. «ես նմանապէս նմին նուագեալ ի զաւրութենէ անդամոց, տկար գոլով մարմնով ե՛ւ վշտագին անձկութեամբ, մանաւանդ բռնադատեալ սիրով ի քո համազգեաց ի քում վիճակիս, նշանակ սիրոյ հատուցի քեզ ընծայ ջերմագոյն սրտի»¹¹:

Մաշտոցեան Մատենադարանի ձեռագրերի ուսումնասիրութիւնը վերհանեց առաջին՝ «Հրաշալի է մեզ տաւնս այսաւր եւ պայծառագոյն» սկսուածքով ներքողի երկու տարբերակ՝ պայմանականօրէն կոչենք դրանք Ընդարձակ (ՄՄ 993, 1456 թ., Ճառընտիր-Տօնական, թթ. 379բ-388բ, ՄՄ 2909, Ժողովածոյ, 1687 թ., թթ. 122ա-9բ, ՄՄ 1324, Ժողովածոյ, 1281 թ., թ. 339աբ՝ թերի, նաեւ՝ ՄՄ 134, ԺԼ դար, թթ. 64ա-68ա՝ քաղուածոյ տարբերակ, ՄՄ 403, Ժողովածոյ, ԺԼ դ., թթ. 236ա-247բ) եւ Համառօտ (ՄՄ 6196, Ճառընտիր, 1227 թ., թթ. 605բ-610բ, բնագրի վերջը բացակայում է, վերջին թերթը պատուուած է, ՄՄ 996, Ճառընտիր, 1442 թ., թթ. 394բ-401բ, ՄՄ 943, Ճառընտիր, ԺԼ դ., թթ. 185ա-191բ, ՄՄ 2224, Ժողովածոյ, 1771 թ., թթ. 81բ-85ա):

Ընդարձակը հիմնականում նոյնանում է նշուած երեք հրատարակութիւնների բնագրի հետ:

7 Ներքողեանի ասացեալ այրն աստուծոյ Ոհան ոսկերեան Ապաշխարութեան Վարդապետն, ի վերայ Արրոյն Գրիգորի Լուսաւորչին մերոյ... Կ. Պոլիս, ՌՃՁԳ (1734), էջ 2:

8 Անդ, էջ 2Ա-ՃԻԶ: Մեզ յաջողուել է այս բնագիրը գտնել նաեւ հետեւեալ ձեռագրում՝ ՄՄ 995 (1278 բ., թթ. 364բ-390բ):

9 Յովհաննու Ոսկերեանի եւ Գրիգորի Սարկաւագապետի ներքողեանի ի Ա. Գրիգոր Լուսաւորչի (Սոփերի հայկականի, Գ), Վեներտիկ, 1853:

10 Յովհաննու Ոսկերեանի Կոստանդնուպոլսի եպիսկոպոսապետի ներքողեան ասացեալ յաղագս վարուց եւ նահատակութեան Արրոյն Գրիգոր Հայոց Մեծաց հայրապետի, Վեներտիկ, 1878:

11 Ղ. Ալիշան, Յուշիկի հայրենեաց, հ. Բ, էջ 56-62:

Համառօտը, որ մինչ օրս անտիպ է, Ընդարձակից կարճ է մօտ երկու անգամ, սակայն ձեռագրերում պատկերն այնքան էլ յստակ չէ: Բնագրի մօտ մէկ երրորդը կազմող սկզբի մասում՝ մինչեւ սոյն բնագրի 64-րդ կէտը, չորս ձեռագրի բնագիրը համընթաց է, այնուհետեւ գալիս է մի փոքր հատուած (65-74-ի կէտը), որում հնագոյն ՄՄ 6191 ձեռագրի եւ միւս երեքի (ՄՄ 996, ՄՄ 943, ՄՄ 2224) միջեւ տարբերակները շատ աւելի զգալի են, քան նախորդ էջերում, ինչը ստիպում է մտածել բնագրի թեթեւակի խմբագրուած լինելու մասին: Այդ հատուածին հետեւող՝ ճառի եւս մի զգալի ծաւալ կազմող (հմմտ. 74-304) մասն առկայ է ՄՄ 6196-ում, իսկ ՄՄ 996, ՄՄ 943 եւ ՄՄ 2224 ձեռագրերում այն բաց է թողնուած այնպէս, որ սահուն անցում է արուած յաջորդ մասին: ՄՄ 6196 ձեռագրում այն բացակայում է, քանի որ նրա վերջը թերի է, բնագիրն ընդհատուած է (հմմտ. 241), հետեւաբար միւս ձեռագրերում կրճատուած հատուածը կարող էր ՄՄ 6196-ում շարունակութիւն ունենալ: Այդ շարունակութեան մասին կարող ենք դատել շատ մօտաւոր կերպով՝ Ընդարձակ տարբերակի համապատասխան հատուածի հետ համեմատելով (241-304. այն կարող էր պահպանուածից 2-3 անգամ երկար լինել): Դատելով բնագրի ընթացքից (Ընդարձակի հետ համեմատելով)՝ ՄՄ 6196 ձեռագրի վերջին պատուած թերթին (հմմտ. 195-241) պէտք է որ մէկ-երկու չպահպանուած թերթ (հմմտ. 148-194) էլ նախորդէր: Նշենք, որ Ընդարձակի հետեւեալ հատուածները՝ 80-86, 122-124, 135-137-ի կէտը, 139, 236, 309-318, 357-364, Համառօտում զուգահեռ չունեն:

Կարելի է եզրակացնել, որ Համառօտ տարբերակն իր հերթին ունի նախնական՝ ՄՄ 6191 հնագոյն ձեռագրում պահպանուած (բայց վերջը՝ թերի) տարբերակը եւ նրանից համառօտուած տարբերակ՝ ՄՄ 996, ՄՄ 943 եւ ՄՄ 2224 ձեռագրերում:

Մեր տպաւորութեամբ՝ Համառօտը կարող է լինել Ծնորհալու պատուիրած թարգմանութիւնը, իսկ Ընդարձակը՝ նրա խմբագրած տարբերակը: Ուստի սոյն հատորում դետեղում ենք միայն Ընդարձակ խմբագրութիւնը՝ որպէս Ներսէս Ծնորհալու գրական ժառանգութեան մաս:

Ընդարձակ տարբերակում բնագրային զուգահեռներ կարելի է մատնացոյց անել Ներսէսի՝ Լուսաւորչին նուիրուած չափածոյ երկերի հետ, ինչը կարծես հաստատում է նրա ձեռքով խմբագրուած լինելը:

«Գրիգորիոս հսկողն առաքինութեան», հմմտ. «Գրիգորիոս, առաքինի հրակող» («ՂԳ Տաղ սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին», ՄՀ, հտ. ԻԱ, էջ 846.1):

«Գրիգորիոս, որ զաւծումն քահանայապետութեանն ... ընկալաւ», հմմտ. «Գրիգորիոս, ի հրամանէ վերնոյն / Քահանայապետ մեզ աւծեցար Հոգւովն» («ՂԳ Տաղ սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին», ՄՀ, հտ. ԻԱ, էջ 847.22-23):

«Գրիգորիոս... կցորդ եղեալ սերովբէիցն», հմմտ. «Գրիգորիոս, սերովբէից կցորդ» («ՂԳ Տաղ սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին», ՄՀ, հտ. ԻԱ, էջ 847.31):

«զհամբերութիւնն սորին յանդնդային վիրապի», հմմտ. «ի վիրապին անզընդային» («Շարականներ. Այս շաբաթ աւրս Գրիգորի Լուսաւորչի», Փոխ, ՄՀ, ԻԱ, էջ 1021.10, Ագաթ. «Յանհնարին գբին անդնդային»):

«Կոյս ոմն գեղեցկութեամբ հռչակեալ Հոփսիմէ անուն, յարեւմտից արեգակն ծագեալ», հմմտ. «Զկոյսն յարեւմտից յարոյց աղաւթք հրակողին» («ՂԳ Տաղ սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին», Փոխ, ՄՀ, ԻԱ, էջ 848.9):

«Վասն որոյ (Հռիփսիմէի) երգէ աստուածայինն Դաւիթ. «Ամենայն փառք դասեր թագաւորի ի ներքուստ ի վերջաւորս յոսկեհուռս զարդարեալ եւ պաճուճեալ»» (Սաղմ. ԽԴ 14-15), հմմտ. «Դուստր արքայի յոսկեհուռն պաճուճեալ, ո՛վ սուրբ Հռիփսիմէ» («Տաղ ի սուրբն Հռիփսիմէ», ՄՀ ԻԱ, էջ 858.15):

«...կնքեալ զթագաւորն այրն Աստուծոյ նշանաւ խաչին... մերկանայր եւ զկերպարանն անասնեղէն», հմմտ. «Որ զարքունական պատիւն որպէս մարդ չծանեաւ, / Այժմ անասնեղէն» («ՂԳ Տաղ սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին», Փոխ, ՄՀ, ԻԱ, էջ 849.27-28):

«...թագաւորն Տրդատիոս», հմմտ. «Զարքայն Հայոց Տրդատիոս» («Կանոն Տրդատայ սուրբ թագաւորին», ՄՀ, ԻԱ, էջ 1128.1):

«... սէր ցամաքեցաւ», հմմտ. «Զի ցամաքեցաւ սէրն ըստ տէրունական բանին» («Թուղթ ընդհանրական»):

«... դու՛ զ... արքայն... ի կերպարանս փոխարկեցեր զազրատեսակ կենդանւոյ», հմմտ. «Զարքայն կրկին ի մարդ գարձեալ փոխարկէր» («ՂԳ Տաղ սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին», Փոխ, ՄՀ, ԻԱ, էջ 850.36):

«... իրբեւ իմաստուն ճարտարապետ զնորակերտ եկեղեցիս... Հաստատեցեր», հմմտ. «Մեծ ճարտարապետն սուրբ տաճար յաւրինէր» («ՂԳ Տաղ սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին», Փոխ, ՄՀ, ԻԱ, էջ 850.41):

Նշուած զուգահեռ Հատուածներից միայն առաջինն է առկայ Համառօտ տարբերակում, ուստի ամենայն հաւանականութեամբ Շնորհալին է աւելացրել զրանք խմբագրելիս:

Առաջին օրինակը՝ «Գրիգորիոս հսկողն առաքինութեան», ուշագրաւ է նրանով, որ «հսկող» բառը յունարէն Γρηγόριος անունն ստուգարանութիւնն է, քանի որ այն ածանցեալ է յունարէն γρηγορέω («արթուն/զգօն լինել, հսկել») բայից¹²:

Որքան կարող ենք դատել Համառօտ տարբերակի թերի պահպանուած վիճակից, խմբագրելիս Շնորհալին Ագաթանգեղոսի երկի հետեւութեամբ աւելացրել է Հռիփսիմէի զրուագը, Գայիանէի խրատը նրան (Ագաթ. ԺԵ 20-22), Տրդատին Եփրատում մկրտելը (Ագաթ. ձԺԶ-ձԺԸ), եկեղեցիներ շինելն ու քահանաներ կարգելը (Ագաթ. ձԺԹ), ուսուցանելը (Ագաթ. ձԻ) եւ, ի վերջոյ՝ անապատում բնակութիւն հաստատելը (Ագաթ. ձԻԳ 2), նաեւ՝ ոճական, բառային մակարդակի խմբագրումներ արել, ճարտասանական հնարքներով ճոխացրել է շարագրանքը: Բացառուած չէ, սակայն, որ Համառօտ տարբերակի հնագոյն, բայց վերջից թերի ՄՄ 6196 ձեռագրի բացակայող մասում այդ զրուագները եղել են, եւ Շնորհալու խմբագրական աշխատանքը զուտ լեզուի եւ ոճի մակարդակում է: Բերենք օրինակներ, որոնցում երեւում է խմբագրական աշխատանքը.

Համառօտ	Ընդարձակ
Գրիգորիոս, որ զբարեպաշտութիւն աստուածսիրութեան առաջի բռնաւոր արքային եւ բազմամբոխ ժողովոյն քարոզէր մեծաճայն աղաղակաւ, ոչ երբէք ամաչէր եւ ոչ զարհուրէր:	Գրիգորիոս, որ զբարեպաշտութիւն հաւատոյն ճշմարտի առաջի բռնաւոր արքային քարոզէր համարձակութեամբ, եւ ոչ զանգիտեալ զարհուրէր ի նմանէ (32):

12 Հմմտ. ՆԲՀԼ-ի «հսկող» բառայօդուածը, որում բացատրութիւնից յետոյ կարդում ենք. «յորմէ՛ Գրիգոր, Գրիգորիոս»:

<p>Յայնժամ՝ ապա եւ թագաւորն Տրդատ, զզջացեալ ընդ աստուածաբարբառ վարդապետութիւնն նորա եւ շնորհալի աստուածընկալ հայրապետին, ջերմեռանդն հաւատով եւ մեծածայն զոչմամբ խոստովանէր զՏէր մեր եւ փրկիչն Յիսուս Քրիստոս՝ Աստուած ճշմարիտ, Որդի միածին եւ Բան Հաւր, արարիչ ամենայն արարածոց՝ երեւելեաց եւ աներեւութից: Երկիր պագանէր կենդանարար եւ աստուածընկալ սուրբ խաչին Քրիստոսի, Աստուած քարոզէր զխաչ ելեալն յայտնապէս, հրաժարէր ի դիւպաշտ կռապաշտութենէն:</p>	<p>Յայնժամ՝ ապա եւ թագաւորն Տրդատիոս, քանզի այս էր անուն արքային, ջերմեռանդն հաւատով եւ մեծազոյ ձայնիւ խոստովանէր զՏէր մեր Յիսուս Քրիստոս՝ Աստուած ճշմարիտ եւ բան Հաւր, արարիչ բոլորից արարածոց երեւելեաց եւ աներեւութից: Աստուած քարոզէր զխաչ ելեալն եւ երկրպագէր կենդանարար աստուածընկալ խաչին, հրաժարէր յայտնապէս ի դիւպաշտ ամբարշտութենէն (145-146):</p>
<p>Աբել առաջին անարատ ընծայիւքն գովեցաւ: Իսկ քո, յոգնեղջանիկ հայր, զբոլորա ընծայական կամաւք մատուցեր զանձնդ անբիծ պատարագ:</p>	<p>Աբել արդար, անարատ պատարագաւն այն գովեցաւ: Իսկ դու, բաղմերջանիկ հայր, ընծայ բանաւոր բոլորովին զանձն քո մատուցեր Աստուծոյ՝ Հանապազորդ մաղթանաւք սոնոյն հսկայ (319-320):</p>
<p>Զի՞նչ այսուհետեւ կոչեցից զքեզ. երկրագործ, ճշմարիտ ասեմք, քանզի զամենայն սահմանս արեւելից զբանաւորս վաստակեցեր երկրագործութիւն:</p>	<p>Զի՞նչ այսուհետեւ կոչեցից զքեզ. երկրագործ, արդարեւ ճշմարիտ, քանզի զբանաւոր երկիր արեւելեան աշխարհին՝ կակղեցուցեր երկրագործութեամբ. յորմէ զփուշ անհաւատութեան արմատաքի խլեալ, զբան բարեպաշտութեան սերմանեցեր փոխանակ, եւ զնորատունկ հոգեւորական հատանելով, բազմապատուզ գնա գործեցեր, յորոց զարմտիս երկրագործութեամբ ամփոփեցեր իբր ի հոգեւորական շտեմարանի: (349):</p>

Ալիչանի այն պնդումը, թէ ներբողում խօսք չկայ «երջանիկ փոխման» մասին, հակասում է հէնց Համառօտ տարբերակի սկզբում հետեւեալ խօսքերին. «Այսաւր աստուածազգեաց հայրն մեր՝ հովիւ եւ վկայն, յեղծանելի կենաց աստի յերանելի կեանքն փոխադրեցաւ» (ՄՄ 996, թ. 396ա, ՄՄ 6196, թ. 605բ), որոնք համարեա նոյնութեամբ կրկնուում են Ընդարձակում:

Արդեօք Յովհան Ոսկեբերա՞նն է ներբողի նախնական տարբերակի հեղինակը: Դժուար է ասել, մանաւանդ քանի որ չգիտենք՝ Ագաթանգեղոսի երկից սերող վերոյիշեալ զրուակները եղե՞լ են Համառօտ տարբերակում, թէ՞ Ծնորհալին է դրանք աւելացրել: Իսկ եթէ եղել են, ուրեմն Գրգ զարում այդ պատմութիւնն արդէն գոյութիւն ունէր... յունարէն (°)¹³...

13 Տե՛ս օրինակ՝ Նորայր Բիւզանդացի, Կորիւն վարդապետ եւ Նորին քարգմանորիւն. Գիրք Մակարայեցոց, եւթադ Աղեմանդրացի, Ագաթանգեղոս եւ Փաւստոս Բիւզանդ, Տփղիս, 1900, մասնաւորապէս՝ էջ 35:

Այնուամենայնիւ Ալիշանի փաստարկներին թերեւս կարելի էր աւելացնել հետեւեալը: Ենորհալու խմբագրած տարբերակում կարգում ենք. «կցորդ եղեալ սերովբէիցն զերեք-սրբեանն ի բարձունս մատուցանէ միշտ զաւրհնութիւնս Աստուծոյ», իսկ Ոսկերեբանի ճառերից մեկում՝ μετὰ τῶν Χερουβιμ τὸν τρισάγιον ὕμνον ψάλλοντες (*Crysost. De sanctis martyribus*, PG 50, p. 710.37) – «քերովբեների հետ երեքսրբեան հիմնը երգելով»: Համա-բոս տարբերակում, որը հաւանաբար հէնց թարգմանութիւնն է, եւս հանդէս են գալիս քերովբէները. «քերովբէիցն կցորդեալ զերեքսրբեան աւրհնութիւնս մատուցանէ Աստու-ծոյ» (*ՄՄ 996*, թ. 397ա, *ՄՄ 6196*, թ. 606ա): Սակայն Ոսկերեբանի մէկ այլ ճառում սե-րովբեներն են երգում այդ հիմնը. τὰ Σεραφίμ τὸν τρισάγιον ὕμνον ἀναβοῶ (*Crysost. Vidi dominum*¹⁴):

Անգամ եթէ Ոսկերեբանի հեղինակութիւնը չի հաստատուում, Համաբոսի բնագիրը թուում է յունարէնից թարգմանուած, քանի որ նրանում գտնում ենք յունարէնից պատճե-նուած մի շարք իւրայատուկ բառեր եւ արտայայտութիւններ, որոնց նախորինակները գտել ենք յատկապէս Ոսկերեբանի գրուածքներում.

«բազմատանջ» (*ՄՄ 9196*, իսկ *ՄՄ 996 ՄՄ 943 ՄՄ 2224* «գյոզնատանջ», *Ընդար-ձակում՝ չիք*), *Հմմտ.* τὸ πολυπαθές (*Crysost. Ad populum Antiochenum*, PG 49, 121.32),

«բազմատեանջ» (*Ընդարձակում՝ չիք*), *Հմմտ.* ὧ πολυπόθητα τέκνα (*Crysost. In Ioannem*, PG 59, 61.44),

«անփոխադրելի բարուցն» (*Ընդարձակում կայ*), *Հմմտ.* τὴν τῆς ψυχῆς αὐτοῦ ἀμετάθετον γνῶμην (*Crysost. In Zacchaeum publicanum [Sp.]*, PG 61, 768.65),

«հրեշտակաց պարակցութեանն» (*Ընդարձակում կայ*), *Հմմտ.* ἀγγέλων εἶ συγχορευτῆς (*Chrysost. In Matthaеum*, Vol 57, 277.37), ἄγγελοι συγχορεύουσιν ἀνθρώποις (*Chrysost. Eclogae [Sp.]*, PG 63, 821.56),

«անյուսալի» (*Ընդարձակում կայ*), *Հմմտ.* ἀνέλπιστα γὰρ ἦν πάντα (*Chrysost. In Acta apostolorum*, PG 60, 371.54),

«զսկզբնաչարն Բելիար» (*Ընդարձակում կայ*), *Հմմտ.* ὁ ἀρχέκακος δαίμων (*Chrysost. Ad eos qui scandalizati sunt Chapter 13, section 18.5*),

«մարմնագգեստ» (*Ընդարձակում չիք*), *Հմմտ.* σαρκοφορήσας (*Chrysos., In illud: Homo quidam descendebat [Sp.]* PG 61, 756.62),

«տարածածանջ» (*Ընդարձակում չիք*), *Հմմտ.* τὸ διαυγές πῦρ (*Chrysost. Expositiones in Psalmos* PG 55, 243.62),

«նախամարգեալ» (*Ընդարձակում չիք*), *Հմմտ.* τὸ... προγυμναζόμενον (*Chrysost. In natale sancti Joannis prophetae [Sp.]* PG 61, 759.60),

«Քրիստոսի ժառանգակից» (*Ընդարձակում կայ*), *Հմմտ.* συγκληρονόμους Χριστοῦ (*Chrysost. In ascensionem [Sp.]* PG 52, 794.60),

«Ենովս հաճոյ եղեալ Աստուծոյ՝ փոխեցաւ, իսկ դու զհոգւոյդ տաղաւար ի բարձունս ի խոնարհէ աստի փոխադրեցեր յերկինս» (*Ընդարձակում սա վերագրուած է Ենովբին*), *Հմմտ.* Καὶ εὐηρέστησεν Ἐνὼχ τῷ Θεῷ, καὶ οὐχ εὕρισκετο, διότι μετέθηκεν αὐτὸν ὁ Θεός (*Chrysost. In Genesim*, PG 53, 179.62)

14. "Jean Chrysostome, Homélie sur Ozias", Ed. J. Dumortier, Paris: Cerf, 1981; *Sources chrétiennes* 277, Homily 1, section 1.34.

«անյիշաչարութեամբ» (Ընդարձակում կայ), Հմմտ. ἀμνησικακία (Chrysost. In Acta apostolorum PG 60, 262.34),

«աստուածատես Հայր» (Ընդարձակում կայ), Հմմտ. ὁ θεόπτης Μωϋσῆς (Chrysost. In Genesim (sermo 3) [Sp.] PG 56, 528.60):

Իսկ «զաստուածագիծ տախտակս ընկալար» (Հմմտ. Ընդարձակում՝ «զաստուածագիծ աւրինացն ընկալար գտախտակս») զուգահեռ է գտնում Գրիգոր Նազիանզացու մօտ՝ Πρὸς νόμον Θεοῦ παρατάσσει, πρὸς Πρὸς νόμον Θεοῦ παρατάσσει, πρὸς πλάκας θεοχαράκτους (Greg. Naz. In Machab. (orat. 15), PG 35, 921.9): Հմմտ. Նազ. Ի մակար. «Ընդ օրէնս աստուծոյ մատչիս, ընդ տախտակս աստուածագիծս» (տե՛ս ՆԲՀԼ, «աստուածագիծ» բառա-յօդուածը):

Սուրբգրային մէջբերումները հիմնականում համապատասխանում են Աստուածաշնչի Հայերէն ընկալեալ բնագրին, բացառութեամբ մէկ օրինակի, որում մէջբերումը՝ «Յո՛յց ինձ, ասէ, զերեսս քո, լսելի արա ինձ զձայն քո, զի ձայն քո քաղցր է, եւ տեսութիւն քո զեղեցիկ», տարբերում է Երգ երգոցի համապատասխան հատուածից. «Երեւեցո՛ ինձ զերեսս քո եւ լսելի արա ինձ զբարբառ քո, զի բարբառ քո քաղցր է, եւ տեսիլ քո զեղեցիկ» (Բ՝ 14): Իմաստը նոյնն է, եւ հատուածները թւում են նոյն սկզբնագրի երկու անկախ թարգմանութիւն:

Ներբողի՝ Ներսէս Ծնորհալու խմբագրած բնագիրը հրատարակելիս համեմատել ենք հետեւեալ ձեռագրերն ու տպագրերը՝

A = ՄՄ 993, 1456 թ., 379բ-388բ,

B = ՄՄ 2909, 1687 թ., 122ա-129բ,

C = ՄՄ 1324, 1281 թ., 339աբ՝ խիստ թերի,

D = Տպ. 1734 – Ներբողեանք ասացեալ այրն Աստուծոյ Ոհան օսկերբան Ապաշխարութեան Վարդապետն, ի վերայ Արքոյն Գրիգորի Լուսաւորչին մերոյ..., Կ. Պոլիս, ՌՃԶԳ (1734),

E = Տպ. 1878 – Յովհաննու Ոսկերբանի Կոստանդնուպօլսի եպիսկոպոսապետի Ներբողեան ասացեալ յաղագս վարուց եւ նահատակութեան Արքոյն Գրիգոր Հայոց Մեծաց Հայրապետի, Վենետիկ, 1878:

ԳՈՀԱՐ ՄՈՒՐԱԴԵԱՆ

ԵՐԱՆԵԼԻՈՅՆ¹ ՅՈՎՅԱՆՆՈՒ ՈՍԿԵԲԵՐԱՆԻ ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊԱԼԻՍԻ
 ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ² ՆԵՐԲՈՂԵԱՆ ԱՍԱՑԵԱԼ Ի ՎԱՐՍ ԵՒ Ի
 ՆԱՅԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆ³ ՍՐԲՈՅՆ ԳՐԻԳՈՐԻ ՅԱՅՈՑ ՄԵԾԱՑ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ ԵՒ
 ԼՈՒՍԱԲՈՐԶԻ⁴ Ի ԿՈԿԻՍՈՆ ՅԱՅՈՑ ՄԻՆՉ ՅԱՔՍՈՐՍՆ⁵ ԵՐ⁶ Ի ԽՆԴՐՈՅ
 ՀԱՅԱԶԻՆ⁷ ՈՒՐՈՒՄՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ ԵՒ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՀԱՄԱԶԳԻ⁸ ՆՈՐԻՆ
 ԴԵՈՍԿՈՐՈՍ ԱՆՈՒՆ ԿՈՉԵՑԵԱԼ⁹ ԵՒ ԱՅԼ ԵՒՍ ՅՈԳՆԱԽՈՒՄԲ
 ԲԱԶՄՈՒԹԵԱՆՆ¹⁰, ՈՐՔ ԺՈՂՈՎԵԱԼ ԷԻՆ ՅԱԲՈՒՐ¹¹ ՅԻՇԱՏԱԿԻ
 ՄԵԾԱՅՈՉԱԿ ՏԱԲԻ¹² ՍՈՒՐԲ ԼՈՒՍԱԲՈՐԶԻՆ ԱՐԵԲԵԼԵԱՆ ԱՇԽԱՐՀԻՆ¹³

1 Հրաշալի է մեզ տաւնս այսաւր եւ պայծառագոյն քան զսովորականն¹⁴ շարադրութիւնս: 2 Եւ զի՞նչ իցէ պատճառ, կամ ո՞ր¹⁵ արդեւք կոչնատէր բազմահոյլ հանդիսիս: 3 Ո՞ր այլ ոք քան եթէ յոգնեւրանեան¹⁶ հայրն մեր եւ մեծ խոստովանողն, զորոյ այսաւր կատարեմք գլխատակս¹⁷: 4 Որով¹⁸ առ նորայն արիական քաջութեանցն պատմութիւն¹⁹ զմիտս եւ զխորհուրդս հանդերձ ամենայն զգայաւրանաւք մաքրեսցուք, թերեւս արժանի լինիցիմք՝ ընդունելով²⁰ ի Հոգւոյն բան իմաստութեան, մասնաւորաբար՝ զերանել-

ւոյն²¹ պատմել զառաքինութիւն: 5 Ոչ նորա կարաւտ գոյով մարդկայինս բարեբանութեան յառաւելութիւն ինչ²² պատուոյ եւ փառաց, այլ մեք մանաւանդ կարաւտիմք առ ի նմանէն բարեխաւսութեան, որքան²³ տակաւին եւս տաղաւարիմք ի մարմնի: 6 Որոյ²⁴ առիթ մխիթարութեան է եւ բարեբանելն միայն²⁵ զբազմավիշտ նահատակն²⁶, այլ²⁷ նախանձաւոր եւս լինել կարեւոր է հրեշտականման վարուց նորին եւ²⁸ առաքինութեան, թէպէտ եւ անկարելի գոյով ըստ համեմատութեան:

7 Զի ո՞վ ոք ի հողեղինաց այնչափ անհանդուրժելի կրից չարչարանաց տեւել կարացէ. զոր ոչ եւ ի հարցն առաջնոց եւ²⁹ նահապետացն, եւ կամ³⁰ որք զկնի տնաւրինական³¹ չարչարանաց³² նորա հետեւեցին ճգնաւորք եւ վկայք, զայն³³ կրեաց ոք³⁴:

1 D + սրբոյն
 2 E Յովհաննու... Կոստանդնուպոլսի եպիսկոպոսապետի
 3 EDB յաղագս վարուց եւ նահատակութեան
 4 ED չի՞ր
 5 BE յախորանս
 6 A չի՞ր ի կոկիսոն հայոց մինչ յախորան էր
 7 B հարազատի
 8 D համազգոյ փ/ս եւ վարդապետի համազգի
 9 ED կոչեցողոյ
 10 B բազմութիւն բազմութեան
 11 D յաւուր տ նի
 12 E որումն... համազգիոյ... դիտակորոս... կոչեցելոյ... յօգնախումբ բազմութեան... տօնի նորին B տօնի նորին D նորին փ/ս տաւնի
 13 C չի՞ր վերնագիր
 14 DCB գտովորական
 15 DE ո՞վ
 16 DE յոնեւրանեան
 17 DE գլխատակ
 18 DE որ
 19 D պատմութեանցն քաջութիւն
 20 D ընդունիլ

21 E գերանելոյ հօրն D գերանելոյն հօրն B գերանելի հօրն
 22 A չի՞ր
 23 D որք
 24 D որոց
 25 D չի՞ր
 26 A նահատակին
 27 ED + եւ
 28 ED չի՞ր
 29 E չի՞ր B + ի
 30 B սրբոց փ/ս եւ կամ
 31 DE տնօրէնութեան փրկչին
 32 B չարչարանաց տնօրէնութեանն
 33 B չի՞ր
 34 D չի՞ր գայն եւ կրեաց ոք E չի՞ր

8 Սակայն մեք¹ ըստ կարողութեան մերում² յաւժարական սիրով³ գովասանական⁴ հաւրն կցորդութիւն բերելով՝ մատիցուք ի բանս: 9 Ըստ ասելոյ⁵ ումեմն իմաստնոյ, եթէ «Յիշատակ արդարոյն Հանդերձ գովութեամբ»⁶: եւ ի գովութիւնս արդարոց ցնծան ժողովուրդք՝ ոչ ի փառս ինչ առաւելու⁶ նոցա, այլ բարբաւնողացս մեզ⁷ բազումս ընծեուել մեզ⁸ շահս:

10 Եւ արդ, քանզի այսաւր աստուածազգեաց հայրն մեր՝ հոգեւոր հովիւ եւ վկայն, յեղծանելի կենաց աստի յերջանիկն արդարեւ փոխադրեցաւ ի կեանս, ուր անպատում ուրախութիւն է եւ անհպելի լոյսն, ուր բիւրք հրեշտակացն են եւ անդրանկացն բանակք, ուր առաքելոցն աթոռքն են եւ մագարէիցն տեսարանք⁹, ուր գաւազանք նահապետացն են եւ պսակք մարտիրոսացն, ուր վերինն Երուսաղէմ է եւ անսպառ խաղաղութիւնն¹⁰, ուր ժողովարան¹¹ սրբոցն է եւ արդարոցն բնակութիւնք¹²:

11 Արդ¹³, զի՞նչ արասցուք¹⁴ թշուառելի¹⁵ վշտաւք շրջապատեալքս¹⁶: 12 Քանզի ոչ գտանեմք բան¹⁷ արժանաւոր, որով զարժանին գովութեան բարեբանեացուք:

13 Եւ զի՞նչ, ապաքէն լուսոցո՞ւք: 14 Եւ է՞ր վասն հաղիսացաք յայսմ վայրի: 15 Այլ ասեմք, եթէ վասն զի ոչ կարացաք բանիւ¹⁸ հաւասարել զմեծութիւն գործոյն, եւ նորին աղագաւ առաւել եւս պարտ եւ արժանի էր խաւսել:

16 Քանզի եւ այս ի մեծագունից գովութեանց է՝ ոչ կարել զառաւելութիւն իրին՝ ցուցանել բանիւ¹⁹ զուզական, զի յորժամ ի վեր քան զբնութիւնս իրին ուղղութիւնքն, քաջայայտ իսկ է, թէ եւ²⁰ անդր քան զմարդկային մտածութիւնս գերամբառնան²¹ գովասանութիւնքն: 17 Բայց ոչ առնէ անտես երանելիս զմեաւք եւ ոչ ի բաց մերժէ զաղքատիմաց մերս բան, այլ ըստ նմանութեան Փրկչին հասարակաց գսակաւագոյն²² ընծայս, որ ի մէնջ, մեծ իմն²³ համարի, եւ բիւրապատիկ փոխաբէնս ընդ փոքունցն հատուցանէ:

18 Քանզի ոչ յառաւելութիւն²⁴ իրացն, այլ յառատութիւն²⁵ մտացն եւեթ հայի վասն որոյ թէպէտ եւ յոյժ նուազագոյնք են մերքս, սակայն յորոց ճոխանամքս, առատագոյնս²⁶ մատուցանեմք: 19 Զի եւ Աստուծոյ սիրելիքն ըստ կարողութեան պահանջեն: 20 Նա եւ այսու առաւել եւս ճանաչի հանդէս մեծախոհութեան նորա²⁷, ոչ ի բաց մերժել զզուզնաքեայ ընծայաբերութիւնս²⁸ ի տկար մարմնոյ եւ²⁹ բազմազիմի վշտաւք պաշարեալ անձնէ, այլ ընկալեալ ի մէնջ զգովասանութիւնս բա-

1 E միայն փխ սակայն մեք
2 E + եւ DB մերոյ
3 D սիրոյ
4 E + եւ DB գովասանութեան
5 DE չի՞ր
6 Ըստ վճիռ
6 E առավելով
7 B չի՞ր
8 DE բազում այսու ընծեուել (D ընծեուել) փխ բազումս ընծեուել մեզ
9 E տեսարանք
10 E ուրախութիւն
11 E ժողով D ժողով
12 E բնակութիւն A չի՞ր ուր ժողովարան սրբոցն է եւ արդարոցն բնակութիւն
13 B եւ արդ մեք DE բայց մեք
14 BDE + այսման
15 B բշտաւագեայ DE բշտաւագեայ
16 DE շրջապատեալ
17 DB գտանեմք E գտանիմք

18 E բանի B յայսմ բանի
19 DE բանի ցուցանել
20 DE չի՞ր
21 DE վերամբառնան
22 B գսակաւ
23 B մեծարիմն
24 E առ առաւելութիւն B առաւելութիւն
25 E առ առատութիւն B առատութիւն D յառաւելութիւն
26 DE առատ
27 D սորա
28 D + եւ
29 B + ի

նիւ¹, որում ոչ երբէք կարաւ տանայ, հատուցանէ² փոխարէնս գործովք, որոց յոյժ մանաւանդ կարաւ տիմք եւ պիտոյանամք:

21 Բեր այսուհետեւ զխոստմանն հատուցուք տոկոսիս՝ սկիզբն առնելով առաջակայ բանիս³, բայց ոչ գիտեմ, եթէ զորս յուղղութեանց առն⁴ յիշատակեցից՝ զարիակա՞ն մրցմունսն⁵ յասպարիզին, թէ՞ զարեան⁶ չափ ժուժկալութիւնն զանազան տանջանաւք, զընթացս նահատակութեանն, թէ՞ զբազմամեայ համբերութիւնն անբերելի նեղութեանցն ի խոր վիրապին, զառաքելակա՞ն քարոզութիւնն, թէ՞ զշնորհս մարգարէութեանն, զհովուակա՞ն վերակացութիւնն, թէ՞ զանմարմնապէս յանապատի ճգնութիւնսն⁷: 22 Քանզի յամենայնի՞ մեծախորհուրդ էր⁹ այրն, յամենայնի քաջահաճոյ, յամենայնի առաքինի, յամենայնի ընտիր, յամենայնի համբերող, իբրեւ արձան անխախտելի, իբրեւ աշտարակ անպարտելի ընդդէմ հնարից սատանայի:

23 Սակայն ի սկզբանց¹⁰ անտի պարտ եւ արժան է բուռն հարկանել բանիս. յորո՞ց արդեւք՝ յայտ իսկ է, եթէ ի կոչմանէ Հոգւոյն շնորհաց՝ առաջնորդելով նմա¹¹ ի մանկական տիոց անտի ի հաւատոցն¹² ճշմարտութիւն:

24 Քանզի նմանապէս յայսմիկ լինել ինձ թուի երջանիկ հայրս մեր՝ մեծին նահապետին եւ աստուածահաւրն Աբրահամու: 25 Զի որպէս առ նա հրաման հասեալ

յԱստուծոյ՝ ելանել յաշխարհէն¹³ եւ յանհաւատութեան ազգէն, սոյն աւերինակ¹⁴ եւ երանելիս այս իբր կոչմամբ Աստուծոյ, ելանելով ի խաւարէ¹⁵ կռապաշտութեան, յաշխարհն¹⁶ մտանէր յարգարեւ¹⁷ յերկիր¹⁸ աւետեաց, ուր մեծագոյն պատուիրանացն Քրիստոսի¹⁹ հնչէին ձայնք, ուր յայտնապէս փրկականն քարոզէր Աւետարան, յորում տեղւոջ վարժեալ²⁰ լինէր ի դաստիարակութիւն տնաւրինական խորհրդոցն²¹ Քրիստոսի՝ վերահասու լինելով ի դոյզն ժամանակի: 26 Յետ այսր դարձեալ տնտեսութեան²² խորհուրդ եւ դարձեալ վերստին անդրէն կոչումն, ուր հանդերձեալ էր զընթացսն կատարել եւ զհաւատսն պահել, եւ լինել հայր ազգաց բազմաց՝ ըստ խոստացելումն, ազգի ազգի չարչարանաւք եւ ճգնութեամբ: 27 Զի՞ «Ոչ քաղաք թաքչի, որ ի վերայ լերինն, եւ ոչ²³ լուցեալ ճրագ դնեն²⁴ ընդ գրուանաւ, այլ ի վերայ աշտանակի, զի լոյս տացէ²⁵ ամենեցուն»²⁶. սոյնպես եւ սորայս՝ ե՛ւ²⁶ իր²⁷, ե՛ւ անուն պայծառագոյն, քան զարեգակն, յորմէ ոչինչ արգելու գմեզ:

28 Նախ²⁸ յայտնել զանուանակոչութիւն երանելւոյս, զի ի կոչմանէ անտի ծանիրցուք զերկնային քաղաքավարու-

1 DE գգովասամուրեանս բան B բանի

2 B հատուցանել

3 DEB առաջակայիս առնելով բանի (B բանիս)

4 E առնն D + նախ

5 DE մրցումն

6 DA գարեամբ

7 BDE նզուրբիւնն

8 B ամենայնի

9 E է

10 B յիսկզբանց

11 D չիբ

12 BDE հաւատոյն

13 DE + հայրեմի

14 B սոյնպէս

15 E խաւարէն

16 DE յաշխարհիւն

17 B արդարն

18 DE երկիրն

19 D + աստուծոյ

20 BDE + իսկ

21 D խորհրդոյն

22 A անտեսութեան

23 B չիբ

24 DE դնի

25 E տայցէ

26 Մատթ. Է 14-15

27 B չիբ

28 BDE իրբ

29 D + առաջին

թիւն¹ սորա, եւ առաքինասէր վարուք անմարմնոցն գոլով² համեմատ:

29 Գրիգորիոս հսկողն առաքինութեան³, արդարութեան աւրինակ, Քրիստոսի արժանաւոր սպասաւորն⁴, յասպարիզի ճգնութեան հռչակաւոր⁵, մեծ խոստովանող նորին եւ վկայ, գեղեցիկ գործարան հոգւոյն Սրբոյ⁶, քահանայից դաղափար, հայրապետաց⁷ նկարագիր, երկնային դաւրացն⁸ քաղաքակից, մարտիրոսացն⁹ պարծանք, առաքելոց լրումն, յերկրի մարմնաւոր հրեշտակ¹⁰:

30 Գրիգորիոս, որ գեղեցկապէս գոտս մտացն ի վերայ անշարժ վիմի¹¹ հաւատոցն¹² հաստատելով¹³, փութայր յերկինս բարձրանալ, զի անմիջոց դանդաճաւոր լուսաւորութիւնն տեսանիցէ պայծառագոյն աշաւք, զոր եւ տեսանէր իսկ¹⁴ հանապազ մաքուր մտաւք ըստ¹⁵ Դաւթայ՝ զՏէրն¹⁶ փառաց ընդ աջմէ իւրմէ¹⁷, որով յերկրիմի վշտացն հեղեղատէ ոչ զարհուրէր¹⁷, ի բռնագունիցն¹⁸ ասեմ ի դիւաց եւ ի մարդկանէ¹⁹:

31 Գրիգորիոս, որ ի մէջ²⁰ աստուածային շնորհացն²¹ մտանէր, իբրեւ զՄովսէսն այն ի լերինն, ուստի ոչ ձեռամբ, այլ յայտնութեամբ տեսանն ի սրտին գործարանի հոգւոյն մատամբ զտախտակսն գծագրեալ²² ընդունէր, եւ զժողովուրդ իւր սեպհական՝ հրաշիցն գործովք աւրինադրէր. եւ ի խաւարէ բազմաստուած կոպաշտութեան արտաքս հանելով²³ ոչ յերկիր ժառանգութեան որպէս Յեսու Նաւեայ, այլ յերկինս առաջնորդեալ ածէր յաջողակի:

32 Գրիգորիոս, որ զբարեպաշտութիւն հաւատոյն ճշմարտի²⁴ առաջի բռնաւոր արքային քարոզէր համարձակութեամբ, եւ ոչ գանգիտեալ զարհուրէր ի նմանէ²⁵:

33 Գրիգորիոս, որ զվայելչութիւն աշխարհիս այսորիկ եւ գկենցադական հեշտութիւնս կղկղանս համարելով առ ոտն հարկանէր, եւ զերկրայինս թողլով զգինուորութիւնս²⁶ լաւագունիցն²⁷ բուռն հարեալ Քրիստոսի հետեւէր:

34 Գրիգորիոս, որ նախատեսութեան շնորհի արժանացեալ, մարգարէական հոգւոյ²⁸ ակամբ²⁹ գուշակէր զհանդերձեալսն, եւ առաքելական աստիճանի վիճակեալ, անթիւ բազմութիւն անձանց ընտրելոց ընծայէր Աստուծոյ: 35 Ուստի աղբեր շնորհաց հոգւոյն Սրբոյն յայտնեցաւ անդանաւր բղխեալ առ ի նմանէ:

36 Գրիգորիոս, որ զաւծումն քահանայապետութեանն ոչ ի մարդկանէ եւ ոչ ի ձեռն մարդոյ, այլ ի վերին տեսչութենէն

1 BDE երկնային գնաղաճաւարութիւն
 2 E գոլ
 3 DE հսկող առաքինութեամբ / Հմմտ. ՂԳ «Տաղ սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչիւն». «Գրիգորիոս, առաքինի երկնային» (ՄԷ. ԻԼ, էջ 846.1)
 4 BDE պսակաւոր
 5 A չի՞ր յասպարիզի նգնութեան հոշակաւոր B հոշակաւորն
 6 DE աստուծոյ
 7 BDE հովուապետաց
 8 E գաւրաց
 9 BDE մարտիրոսաց
 10 DE յերկրի մարմնաւոր երեշտակ յերկրի
 11 DE վիմի
 12 BDE հաւատոյ
 13 B հաստատելով հաւատոյ
 14 B չի՞ր
 15 E ընդ
 16 E գտէր
 * Մ = Մ. ՃԻ 5
 17 DE շարժէր
 18 DE բռնաւորագունիցն
 19 B դիւաց եւ մարդկան DE մարդկան եւ դիւաց

20 ABDE մէջ
 21 BDE + հպեալ
 22 DB գծեալ E գործեալ
 23 E հանել
 24 DE ճշմարիտ հաւատոյն B հաւատոյն ճշմարիտ
 25 B առ ի նմանէ DE առ ի նմանէն
 26 E գինաւորութիւն BDE գինուորութիւնս
 27 EB լաւագունացն
 28 B հոգւովն E հոգւոյն
 29 B չի՞ր

գեացուք, անթառամ պսակին¹, անվախճան ուրախութեան², հրեշտակացն պարակցութեան, Երրորդութեանն բնակցութեան³:

51 Գիտելով, զի ոչ ունի անցաւոր կեանս այս⁴ բնաւորական⁵ բարութիւնս յինքեան⁶, բայց միայն արտասուս, տառապանս, թշուառութիւնս, վիշտս, ցաւս, աշխատութիւնս⁷, նեղութիւնս, անձկութիւնս⁸, հիւանդութիւնս, ծերութիւնս, մեղս ազգի ազգիս եւ մահ ի կատարածի:

52 Այսքան եւ աւելի քան զսոյն⁹ դիւրավատնելի ծանուցեալ զկենցաղս զայս հրանելի հայրս մեր, վասն որոյ նուիրեաց զանձն իւր պատարագ Աստուծոյ եւ¹⁰ զհետ ընթացաւ չարչարանաւք խաչին Քրիստոսի: 53 Գիտէ՞ր արդեւք ըստ մեծին Պաղոսի, թէ. «Ոչ են արժանի չարչարանք յայժմեան ժամանակիս՝ Հանդերձելոց փառացն, որ յայտնելոց են ի մեզ»¹¹:

54 Այլ¹² գիտեմ, ո՛վ սիրելիք, զի ցանկայ իւրաքանչիւր ոք ի ձէնջ կցորդ լինել չարչարանաց նորին¹³, զի եւ պատրասեալ պսակացն նորա հաղորդ գտանիցի ի Տեառնէ¹⁴: 55 Բայց զի չեւ է ժամանակ մարտիրոսութեան, եւ ոչ են այժմ ընթացք յասպարիզի նահատակութեան, վհատիցի՞ք արդեւք: 56 Սակայն մի՛ յաղագս այսորիկ տրտմանջիք անյուսութեամբ. զի թէպէտ եւ նոցայն¹⁴ անձեռնարկելի է

յայժմու¹⁵, այլ կրթեցէք զանձինս¹⁶ ըստ ժամանակիս նահատակութեան:

57 Արհամարհեաց նա զբովանդակ կեանս, արհամարհեցէ՛ք եւ դուք զոնէ մասնաւորաբար զխրախութիւն սորա: 58 Մատնեաց նա զանձն հրոյ¹⁷, շիջուցէ՛ք եւ դուք յանձանց¹⁸ զհուր ցանկութեան: 59 Եհեղ նա զարիւն, եւ դուք¹⁹ զարտասուս առաջի Տեառն, ընդ նմին եւ զաւելորդս գոյից²⁰ ի ձեռս աղքատացն²¹: 60 Կոխեաց նա զկայծակունս բոցոյն, շիջուցէ՛ք եւ դուք առ ի ձէնջ զբոց բարկութեան: 61 Համբեր նա յետ բազում նեղութեանց մահաշունչ դազանացն կենակցութեան²² ի խոր վիրապին²³, համբերեցէ՛ք եւ դուք փորձանաց աշխարհածուփ կենցաղոյս²⁴ առանց²⁵ կարճատութեան: 62 «Մի՛ լքանիր²⁶ ի խրատու Տեառն»²⁷, ուսուցանէ իմաստունն²⁷: 63 Եւ Դաւիթ երանէ զմարդ խրատեալ ի Տեառնէ: 64 Ընդ²⁸ այսոսիկ եւ առաքելական բանն երանի տայ ոյք համբերենն փորձանաց. «Զի թէ ընտիր եւս գտանիցի, ասէ, առցէ զպսակն կենաց ի Տեառնէ»²⁹:

65 Յիշեցէ՛ք եւ զհամբերութիւնն սորին²⁹ յանդնդային վիրապի³⁰ անդ, ո՞րքան

1 B պսակացն
2 DE արխայութեան B ուրախութեանցն
3 B պարակցեանցն ... բնակցութեանց
4 DE աղցաւոր կեանս այսորիկ
5 D բանաւորական
6 DE յինքեան բարութիւնս B յինքեան բարութիւն
7 D տրտմութիւնս E անտոճատութիւնս
8 D չի՛ր Ե նեղութիւն, անձկութիւն
9 DE սոյնպիսի B սոյն փիս աւելի բան զսոյն
10 BDE չի՛ր
11 Լուս. Բ 18
12 B արդ
13 B նորա
14 DEB որ ի տեառնէ: հաղորդ գտանիցի փիս նորա հաղորդ գտանիցի ի տեառնէ
14 D նորայն

15 D պոժմուս BE յայժմուս
16 B զանձն
17 B հրոյն
18 B անձանց
19 B + հեղցուփ
20 BDE գոյիցն
21 B չի՛ր ընդ նմին ... աղքատացն
22 D կենակցութեանց
23 DEB վիրապի անդ
24 DE կենացս
25 B այսորիկ
26 D լքանիր
27 Լուս. Բ 11
27 B չի՛ր ուսուցանէ իմաստունն
28 B ըստ
29 Գ. Բ. Լ 12
29 B սորա
30 D վարի / Հմմտ. Ծարականներ. Այս շարաք արս Գրիգորի Լուսաւորչի. «ի վիրապին անդրնդային» Փոխ (ՄԸ ԻԱ, էջ 1021.10)

դառնարեր վշտացեալ¹ էր: 66 Բայց որովհետեւ զվտանդաւոր զայն տեղի յիշեցաք², պարտ է մեզ սակաւ³ ինչ բանիւք ղեզերել անդանաւր, եթէ հաճոյ թուեսցի⁴, եւ քննել մտաւք, թէ որպիսի՛ արդեւք լինէին⁵ կեանք սրբոյն⁶ ի մէջ այնչափ մահաբեր զաղանացն բնակելով, ո՛րքան խորհուրդ բարեաց, եւ զինչ գործ: 67 Երթիցուք այսուհետեւ յառեսցուք⁷ հոգւոյ ակամբ առ երանելին, թերեւս կարացուք շահել ինչ առ⁸ ի նմանէն եւ իմանալ փոքր ի շատէ զժուժկալութիւն նորա⁹ եւ զանմարմնական վարսն եւ¹⁰ զանտանելի առաքիւնութիւնսն¹¹, զանդադար¹² աղաւթսն, զանհանգիստ տքնութիւնն, զանվախճան հսկումնն, զանխախտելի հաւատսն, զանխղելի յոյսն, զարտասուագոչ պաղատանսն, զանախտական մաղթանսն, զանկերակրելի անմարմնոց նմանեալ կեանսն:

68 Քանզի արդարեւ անմարմնոց¹³ էր¹⁴ քաղաքավարութիւն արդարոյն, անվաստակ¹⁵ սեղանն, առանց երկոց¹⁶ կերակուրն յոյժ ախորժական թուէր¹⁷ նմա¹⁸ եւ անպատական¹⁹ լուծիւնն, որպէս փափագէր պարապել²⁰ միշտ երկնային տեսու-

թեանցն, ստանալ թեւս իբրեւ²¹ զաղաւնւոյ եւ հեռանալ զաղարել յանապատի: 69 Տրտմութիւն ոչ էր նորա²² այլ ինչ, քան եթէ անկատար մնալ յասպարիզի անդ նահատակութեան: 70 Սակայն բովանդակ նորայն կեանք հանդէս էր վկայութեան, հանապազաւր պատերազմելով ընդ իշխանութիւնս եւ ընդ պետութիւնս²³ աշխարհակալի²⁴ խաւարիս, նմա արդարեւ աշխարհս²⁵ ի խաչ ելեալ էր, եւ նա աշխարհի²⁶ ըստ առաքելոյ, ի ջանս եւ ի վաստակս, ի քաղց եւ ի ծարաւ, ի պահս եւ ի տքնութիւն, ի ցուրտ եւ ի մերկութիւն:

71 Արդ ո՞վ ոք²⁶ բաւական է²⁷ բանիւ պատմել զանտանելի ճգնութիւն երանելւոյն, կամ ակրինակաւ ցուցանել զանհանգուրժելի նեղութիւն նորա²⁸. որ ի մէջ իժից եւ քարբից ունէր զբնակութիւնն, որ²⁹ ոչ խաւսակից ոք մերձ, ոչ վշտակից, ոչ բարեկամ, ոչ աւգնական, ոչ սփոփիչ, ոչ սպասաւոր: 72 Այլ տեւէր մեծաւ ժուժկալութեամբ, իբրեւ կենդանւոյն եղեալ ի գերեզմանի՛ անյարկ, անծածկոյթ, զայնչափ ժամանակս ի զիշերի եւ ի տունջեան, ի տաւթոյ³⁰ ամարանւոյ եւ սառամանեաց³¹ ձմերանւոյն:

73 Քանզի աստուածամուխ էր այրն, ամենիմաստ զիտութեամբ Հոգւոյն³² առլցեալ, մտացն աչաւք պայծառագոյն³³, հոգւովն մաքրեալ, յաշխարհական զբաւ-

1 DE վշտաւ՝ առլցեալ

2 E յիշեցէ՛ք

3 D սակաւիկ

4 DE բուիցի

5 B լինիցին

6 E սրբոյն կեանք

7 B վառեսցուք

8 E չի՛ր

9 B սրբոյն

10 DE չի՛ր

11 DEB առաքիւնութիւնն

12 D ծնրադրութիւնն

13 DE անմարմնոյ արդարեւ B անմարմնոց արդարեւ

14 DE երեւէր

15 BDE անվաստակելի

16 B երկու անալոյ

17 DE եւս էր

18 B չի՛ր

19 D անապատկան A անապական

20 AB պարապէր փափախել

21 B որպէս

22 D նմա

23 BDE ընդ պետութիւնս եւ ընդ իշխանութիւնս

24 B աշխարհակալ

25 DE աշխարհ

- Հմմտ. Գ. ա. Պ. 14

26 BDE այլ ո՞վ

27 E իցէ

28 B նգնութիւն նորա նեղութեանն

29 E ուր

30 DE տապոյ

31 BDE սառնամանեաց

32 DE + շնորհաց

33 D պայծառացեալ

ասանաց¹ հեռացեալ¹ զհանդերձեալսն միայն նկատէր, զապագայսն առաջի աչաց տեսանէր, խրախուսէր տէրունական խրատովն², զաւրանայր աստուածեղէն բանիւն. «Յաշխարհի աստ³ նեղութիւն ունիցիք⁴, այլ քաջալերեցարուք, զի ես յալթեցի աշխարհի»⁵:

74 Յիշէր ուրեմն եւ զառաքելականն բան, զի՝ «Թէպէտ⁶ եւ արտաքին մարդս մեր ապականի, ասէ, այլ ներքինն նորոգի աւր ըստ աւրէ: 75 Զի այժմու յաճախութիւնն նեղութեան՝ զյաւիտենական մեծութիւն փառացն⁶ գործէ ի մեզ⁷»⁷: 76 Սաղմոսէր եւ ընդ Դաւթայ. «Համբերելով համբերի Տեառն, եւ լուաւ աղաւթից իմոց: 77 Հան⁸ զիս ի գբոյ տառապանաց, ի կաւոյ եւ ի տղմոյ»⁸. Եւ թէ. «Ե՞րբ եկից երեւեցայց երեսացդ Աստուծոյ»⁹, «քանզի խանդաղակաթ⁹ սիրով եմ ես»⁸. «Յո՛յց ինձ, ասէ, զերեսս քո, եւ լսելի արա ինձ զձայն քո, զի ձայն քո քաղցր է, եւ տեսութիւն քո զեղեցիկ»¹⁰, «Զհետ¹⁰ իւղոց¹¹ քոց ընթացայց»⁸:

78 Այսպիսի ուրեմն բարբառէր հանապազ, այսպիսի աղաւթիւք պաղատէր երանելին ի գբի անդ¹², յայսպիսի մաղթանս խոնարհեցուցանէր զամենողորմ Աստ-

ուած¹³, մինչեւ յայցել հովիւն քաջ մողորեալ հաւտի իւրոյ, այն, որ կամի զամենայն մարդ¹⁴, զի կեցցեն եւ ի գիտութիւն ճշմարտութեան եկեցցեն ամենեքեան¹⁵: 79 Եւ այցելութեանն աւրինակ է այս¹⁶:

80 Կոյս ոմն գեղեցկութեամբ¹⁷ հռչակեալ Հռիփսիմէ անուն, յարեւմտից արեգակն ծագեալ¹⁸ արեւելեան աշխարհին հանդերձ լուսափայլ աստեղաւքն, որ ընդ նմա:

81 Կուսանաց վայելչութիւնն¹⁹, մարտիրոսաց պարծանքն, հրեշտակաց զուարճացուցիչն, դիւաց ահարկուն, երկնաւոր փեսային հարսնացեալն, Աստուծոյ ինքնանուէր ընծայն, սրբութեան սիրողն, ամենամաքուր խորհուրդն, առաքինասէր հոգին, արիական պատերազմողն, հակառակամարտիցն յաղթողն, պայծառագոյն շառաւիղն²⁰, քաջատոհմիկ²¹ ոստն, պտղաբեր ձիթենին, քաղցրապտուղ արմաւենին²², նախանձաւոր²³ վարքն, պարկեշտութեան աւրինակն, արեւմտից նորարոյս ծաղիկն²⁴, արեւելից զարդարիչն, վայելչագեղ տիպն, աստուածատեսակագոյն²⁵ միտքն, անզամանդեայ²⁶ պնդութիւնն, որ զանբաւ զաւրութիւն սկայագուն²⁷ բռնա-

1 DE զրազանաց
2 DE խրատուն
3 DE ասէ
4 A + ասէ
5 Թ՝ Գ՝ Ժ՝ Ժ՝ 33
6 E քան
7 B + մեծութիւն
8 Բ՝ Գ՝ Ժ՝ 16-17
9 D եհան
10 Թ՝ Գ՝ Ժ՝ 2-3
11 Թ՝ Գ՝ Ժ՝ 3
12 BDE խանդակաթ
13 Է՝ Դ՝ Ժ՝ 5
14 Է՝ Դ՝ Ժ՝ 14
15 E + հոտոյ
16 B ուղղոց
17 Է՝ Դ՝ Ժ՝ 3
18 E գրիգոր փ/ս ի գբի անդ

13 D զամենողորմութիւնն աստուծոյ E զամենողորմ գբութիւնն աստուծոյ
14 DE մարդիկ
15 B չի՞ք
16 DE Էր այսպիսի B այսպէս փ/ս է այս
17 A + գարդու
18 Հմմտ. «Զկոյսն յարեւմտից յարոյց աղաւթի հրակողին» («Գ՛ Տաղ սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչիմ», Փոխ, ՄՂ, ԻԲ, էջ 848.9)
19 D կուսանացն վայելչութիւն
20 B շաւիղն E շառաւիղն
21 B քաջատոհմից
22 E չի՞ք քաջապտուղ արմաւենին
23 DEB նախանձակի
24 B ծաղիկն նորարոյս
25 D աստուածատեսակագոյն
26 E աղամանդեայ
27 B հսկայագուն E սկայագին D հսկայագին

ւորին ի պարտութիւն մատնեաց¹ իբրեւ զտղայ:

82 Վասն որոյ երգէ աստուածայինն Դաւիթ. «Ամենայն փառք դստեր թագաւորի ի ներքուստ² ի³ վերջաւորս յոսկեհոռոս զարդարեալ եւ պաճուճեալ⁴»: 83 Զի՞նչ⁵ եւ վասն իմաստնախոհ⁶ նորուն դայեկի Գայիանէ⁷ ասացից՝ ողջախոհութեանց մաւրն, աստուածահաճոյ գաստիարակին, ամենիմաստ ուսուցչին, պնդագոյն հոգւոյն, անփոխադրելի խրատատուն⁸, որ ոչ յաղթէր ի փաղաքշանս⁹ պատրանաց բռնաւորին, այլ շուրջ փարէր, պաղատէր բանիւք, մարգէր առ ի յաղթութիւն, զաւրանալ քաջալիբէր. «Ո՞վ¹⁰ գեղեցիկդ» ինձ ասելով¹¹, «սնտի է կենցաղս, ստուերք են խոստացեալքդ, ունայնութիւն են պատրանքդ¹², ժուժկալեաց¹³ փոքր միւս եւս¹⁴, զաւրացիր ի սէրն Աստուծոյ: 84 Բարիոք է անմահ փեսային հարսնանալ, լաւագոյն¹⁵ ընդ իմաստուն կուսանսն մտանել յառազաստն երկնային»¹⁶:

85 Այսպիսի խանդաղատական բանիւք յորդորէ¹⁷ զկոյսն՝ անխոնարհելի ունել¹⁸ զմտացն դիտաւորութիւն¹⁹ առ Աստուած մինչեւ ցկատարումն, որովք արիաբար

ճգնութեամբ եւ վկայական հանդիսիւ կատարէին ամենեքեան ի Քրիստոս:

86 Եւ զի՞նչ ապա²⁰ հետ այսորիկ: 87 Պատուհասեալ լինէր բռնաւորն հանդերձ զաւրաւքն դժնդակագոյն հարուածովք: 88 Քանզի փոփոխեալ լինէր²¹ ի մարդկային բնութենէն ի կերպարանս խոզի, որպէս²² երբեմն արքայն Ասորեստանի²³ ի ճեռն Դանիէլի, ոչ աւրինակաւ՝ այլ արդեամբք, ոչ առասպելով²⁴ այլ ճշմարտութեամբ, զազրալի տեսեամբ, ողորմելի կերպարանաւ, յանդուզն, ժպիրհ, դիւական մոլեկանաց²⁵ նմանեալ, իբրեւ զկինճ վայրենի յանտառի բնակելով եւ²⁶, որպէս զնոսա ի մէջ նոցին. արդարեւ ի պատուի էր եւ ոչ իմացաւ, այլ հաւասարեաց զանձն²⁷ անասնոց անմտից: 89 Այսպէս պատուհասէ Աստուած՝ որք հակառակ նմին յանդգնին, այսպիսի հարուածովք խայտառակէ զանհնազանդան պատուիրանաց իւրոց²⁸:

90 Այժմ ո՞ւր է թագաւորական քո²⁹ բարձրայաւնութիւն, ո՞ւր հպարտութիւն, ո՞ւր խրոխտալի ամբարհաւաճութիւնն, ո՞ւր գերապատիւ աթոռն, ո՞ւր թագն արքայական³⁰, ո՞ւր ոսկեհոռոն բազմականքն, ո՞ւր սքանչելի զաւրութիւնն, ո՞ւր անյաղթելի քաջութիւնն, ո՞ւր զաւրավարքն հզարք, ո՞ւր պետքն բռնաւորք, ո՞ւր ատենական նախարարքն, ո՞ւր փաղաքշտոքն³¹ եւ կատակերգուքն³², ո՞ւր

1 ED դարձուցանէր
2 B ներքոյ
3 E եւ
4 E որկեախոտն պաճուճեալ
= II ԳՄ. Խ՛Ի. 14-15
5 E զի ոչ
6 E իմաստախոհ
7 D գայեանեայ B սորին դայեկին գայիանեայ
8 DEB խրատուն
9 DE փաղախակն B փաղախանաց եւ ի
10 B քաջալիբելով
11 B ասէր
12 E պատրանքն
13 BDE ժուժկալեա
14 B + եւ
15 B + է
16 Հմմտ. Ագար. ԺԵ 20-22
17 D յորդորէր
18 DE չի՞ր
19 DE + ունելով

20 E չի՞ր
21 DE լինելով
22 D + որպէս
23 BDE ասորեստանեայց
24 A առասպելով B առասպելով
25 B դիւականաց
26 DE չի՞ր
27 E չի՞ր
28 B չի՞ր
29 E քաղաւորական
30 B արիւնական
31 DE փաղախուղն
32 DE կատակերգով

դատողական բեմն, ո՞ւր տանջողական ա-տեանն, ո՞ւր դահիճքն փութացեալք, ո՞ւր չարահնար մեքենայքն. ո՞ւր են եւ դիքն ձեր, յոր յուսացեալ էիք դուք ի նոսա. յարիցեն արդարեւ¹ եղիցին ձեզ թիկունք:

91 Ընդէ՞ր, ո՞վ յիմարեալքդ, ոչ լուայք մարգարէին, զոր ասաց ի դիմացն Աստուծոյ. «Տեսէք, տեսէք, զի² ես եմ, եւ ոչ գոյ³ անլ Աստուած, բայց յինէն, որ սպանանեմ եւ կեցուցանեմ, հարկանեմ եւ բռնեմ»⁴. Եթէ ոչ խրատեցայք յառաջագոյն բանիւ, խրատեսցիք այժմ ի ձեռն հարուածոցդ պատուհասիդ⁵:

92 Բայց զի՞նչ առաւել քան զայս ներգործիւր առ արքային Նաբուգոդոնոսորայ: 93 Ո՞չ ապաքէն եւ զնա իսկ խրատէր մարգարէն Դանիէլ եւ պատուիրէր յառաջագոյն, սակայն «եւ նա⁶ իբրեւ իժի եւ քարի խցեալ զականջս իւր ոչ լսել⁷ զձայն թովջի ճարտարի»⁸, եւ ոչ ընդունել⁹ զդեղ ի դեղատուէն իմաստնոյ¹⁰, մինչեւ արդեամբք իսկ ընկալաւ զքանն նախասացեալ պատուհասին: 94 Նմանապէս եւ աստանաւր պատահեցին առ սորա¹¹ ի ձեռն մեծի¹² վկային Աստուծոյ, զի որք ոչ տեսին զարեւ ի խրատուէ լուսոյ¹³ աստուածային¹⁴ բանից նորա, «անարգ եղեն, որպէս ջուր, զի հեղու, եւ ի լարել աղեղան հզաւրին տկարացան»¹⁵, վասն որոյ ուրախ լինէր արդարն ի տեսանելն զհատուցումն:

95 Եւ նորա այնուհետեւ զղջացեալ խնդրէին զՏէրն, յորժամ սպանանէր զնոսա, դառնային եւ¹⁶ առաւառ առնէին առ Աստուած, զի ծանեան աստուածասաստ գոլ զպատուհասն, անբռնելի զհարհուածսն, անյուսալի՝ զախտն¹⁷, որով ընկղմեալ¹⁸ ի խորս տարակուսութեան, յայնժամ յիշէին զԱստուած եւ զքաջ նահատակ զսուրբն¹⁹ զԳրիգորիոս: 96 Զո՞ւր արդեւք: 97 Զկալանաւորն, զբանդեալն, զաղքատն, զանագգին, զանյարկն, զբազմավիշտն, զմահապարտեալն, զկենդանուոյն թաղեալն: 98 Զնա խնդրէին հաւատով, ի ձեռն նորա յուսային բուծել²⁰ յանբռնական ախտիցն. եւ ի²¹ խնդիր ելանելով սրբոյն, ոչ մարդկային ինչ յուսով²², այլ յայտնութեամբ տեսեանն, որ երեւեցաւ քեռ թագաւորին: 99 Եւ յիրաւի ուրեմն, քանզի զիա՞րդ²³ յուսային յետ այնչափ ժամանակաց կեալ նմա յայնպիսի անհանդուժական վայրին: 100 Անակնկալի էին իրքն, անյուսալի զարմանք, սակայն Աստուծոյ ամենայն ինչ կարելի է: 101 Զի որ զՅովնան ի փոր կիտին պահեաց կենդանի, եւ զՊաւղոս ի խորոցն անդնդային²⁴ փրկեաց²⁵, նա եւ զմեծն Գրիգորիոս պահեաց անարատ ի խոր վիրապի անդ:

102 Որ եւ նախ քան զհետեւել խնդրողացն յայտնէր նմա Տէր²⁶ զհանդերձեալն, ոչ ի մրրկէ եւ յամպոյ²⁷, այլ յանդիման տեսեամբ երեւէր այն, որ ընդ նմա գոյով

1 D արդ DB արդ եւ

2 E րէ

3 E ոչ է D չէ

4 Ի Ռ Ե Զ Լ Բ 39

4 BDE պատուհասի հարուածոցդ

5 BDE չի՞ր եւ նա

6 BDE լսէր

7 Ի Գ Զ Ե Ը Լ 5-6

7 BDE ընդունէր

8 Ի Գ Զ Ե Ը Լ 5-6

8 BDE սոսա

9 D մեծ

10 DE չի՞ր

11 D աստուածեղէմ

12 Ի Գ Զ Ե Ը Լ 8

12 A չի՞ր

13 D զաղտն

14 BE ընկալեալ

15 BDE նորա

16 BE բուծիլ

17 D չի՞ր

18 B յուսով ինչ

19 D արդ

20 A ի յանդնդային խորոցն

21 B պահեաց կենդանի

22 A չի՞ր

23 B յամպոց

հանապազ՝ եւ ոչ երբէք մեկնէր առ ի նմանէ, ըստ իւրուամն բանի, թէ. «Որ սիրէ զիս, զբանն իմ պահեսցէ, եւ ես եւ Հայր եկեսցուք¹ եւ աւթեվանս առ նմա արացուք»², եւ եթէ. «Յո՞հանգեայց, եթէ ոչ ի հեզս եւ ի խոնարհս, եւ որ² դողան ի բանից իմոց»³: 103 Վասն որոյ³ բարեգութն եւ մարդասէրն ձայնէր առ նահատակն իւր ասելով. «Արի՛, որ ննջեսզ եւ կանգնեսց ի մեռելոց, եւ լուսատու⁴ եղեսքեզ⁵»³, արի՛ քաջ նահատակդ իմ, որ զհակառակորդ⁶ բանսարկուն մեծաւ ժուժկալութեամբ ընթաղեալ կործանեցեր: 104 Արի՛, որ յասպարիսի ընթացիցն արիաբար նահատակեցար ընդդէմ թշնամւոյն: 105 Արի՛, որ զսկզբնաչարն զԲելիար⁷ զգետնեալ ընդ ոտիւք մեռուցեր⁸: 106 Արի՛, հաստատեալ սիւնդ եկեղեցւոյ իմոյ⁹ եւ պարծանք տիեզերաց: 107 Արի՛, ուսուցիչդ ուղղափառութեան եւ գեղեցկութիւնդ աշխարհի: 108 Արի՛, քարոզդ հաւատոյ եւ առաջնորդ մարդկան ի ճանապարհս արդարութեան¹⁰:

109 Արի՛ եւ զաւրացիր, արի՛ եւ պնդեա արիաբար զմէջ քո, որ¹¹ ոչ ընկղմեցար բազմահոս ալեաւքն: 110 Զարթի՛ր եւ սթափեա՛ց, զի ահա նորոգեսցի իբրեւ զարծուի¹² մանկութիւն քո⁷: 111 Արի՛ եւ քարոզեա զաւետարանն իմ, յաղագս որոյ

1 D + առ նա
 2 B + վ. ժ. Գ. 23
 2 DE ոյ՛
 3 I: +. Կ. 9. 2
 3 D + եւ
 4 E + եւս
 5 BDE եղիցի Բեզ Բրիստոս
 6 I: 4: 14
 6 D հակառակորդ
 7 DE Բելիար
 8 D չի՛ ընդ ոտիւք մեռուցեր
 9 D չի՛
 10 DE արեայութեան
 11 E չի՛
 12 E գարծուոյ
 7 II: 2: 5

համբերեցեր կրից չարչարանաց բազմաց¹³: 112 Արի՛ եւ զուարճացիր, զի արարից զքեզ յազգ մեծ՝ որպէս կանխաւ զԱրահամ: 113 Արի՛ եւ ընկալ զպտուղ վաստակոցն քոց:

114 Վասն այսորիկ¹⁴ երկարեցի զվիշտս¹⁵ յոքնագան տանջանաց¹⁶ քոց, զի Հայր ազգաց բազմաց արարից զքեզ, զի¹⁷ բազմացուցից զգաւակ քո իբրեւ զաստեղս երկնից՝ եւ իբրեւ¹⁸ զաւազ ծովու⁷: 115 Մի՛ համարիցիս¹⁹ այլազգ արարեալ առ քեզ յայտնութիւն, բայց զի արդար երեւեսցիս, զի փառաւորեսցիս, զի երեւելի հրեշտակացն եւ մարդկան լինիցիս²⁰: 116 Գոյր հնար միայն պսակել զքեզ²¹ յընթացս ասպարիսին, սակայն վնաս բազմաց վտանգից²² իրքն լինէին²³: 117 Յաղագս այսորիկ²⁴ երկայնամտեցի²⁵ նեղութեանցն քոց, զի բարձրագոյն փառաց արժանացուցից զքեզ, զի յեւս առաւելութիւն²⁶ պատուոյ եւ աշտիճանի²⁷ առաւել պատիւ եւ յաստիճան²⁸ բարձրացուցից:

118 Ընկալար զպսակ նահատակութեան, ընկալցիս եւ այժմ զաթոռ քահանայապետութեան²⁹: 119 Բարձրացար կա-

13 BDE բազում համբերեցեր կրից չարչարանաց
 14 BE այնորիկ
 15 E զվիշտն
 16 B գանազան վաստակոց
 17 A եւ
 7 I: Ե. Թ. 23
 18 B որպէս
 7 I: Ե. Թ. 22
 19 D համարիս B համարեսցիս
 20 D չի՛ զի երեւելի հրեշտակացն եւ մարդկան լինիցիս E եղիցիս
 21 DE պսակել զքեզ միայն
 22 DE բազմաց վտանգումն B վնաս բազում վտանգումն փիս վնաս բազմաց վտանգից
 23 E լինէր
 24 D այնորիկ
 25 DE + ի
 26 B առաւել
 27 A եւ
 28 B չի՛ առաւել պատիւ եւ յաստիճան
 29 E հայրապետութեան

ուաք առաքինութեան¹ ընդ եղիայի², ընկալ
 եւ այժմ զչնորհս³ նախատեսութեան նորա:
 120 Ճգնեցար ըստ³ Յովհաննու ի զժնդակա-
 գոյն անապատին⁴, զոչեա եւ դու ընդ նմա
 ձայն բարբառոյ⁵ յանապատի: 121 Տարժա-
 նեցար ի բանդի կապանաց ընդ Պաւղոսի⁶,
 ընկալ ընդ նմա եւ զանարգել շնորհս քա-
 րողութեան⁶ բանի իմոյ ընդ տիեզերս:

122 Էառ Պետրոս գփականս արքայու-
 թեան⁷ յինէն, ա՛ռ եւ դու զնոյն իշխանու-
 թիւն կապել եւ արձակել ի յերկինս եւ ի
 յերկրի: 123 Առաքեալքն իմ երկոտասանք⁸
 ի վերայ ինքեանց բարժանեցին վիճակաւ
 զընդհանուր աշխարհս, իսկ դու միայն ընդ
 համասփրևոս⁹ քարոզեսցես զաւետարանն
 իմ¹⁰: 124 Վասն որոյ ընկալեալ զանուն
 մարդեղութեան իմոյ՝ արեգակն արդարու-
 թեան⁷ կոչեսցիր տիեզերաց:

125 Յայնժամ վաղեսցէ¹¹ կաղն իբրեւ
 զեղջերու, եւ պարզ լինէր լեզու ծանրա-
 խաւսից¹²: 126 Ոչ յապողէր, ոչ յերկուա-
 նայր, այլ վաղվաղակի ընթանայր¹³ ի կո-
 չումն տէրունական, քանզի գիտէր զգաւ-
 րութիւն կոչողին յառաջագոյն¹⁴, հաւա-
 տայր Աստուծոյ եւ համարէր նմա արդա-
 րութիւն, զուարճանայր ցնծութեամբ,

խնդայր ուրախութեամբ¹⁵, հրճուէր հոգե-
 ւորապէս, կաքաւէր խորհրդաբար, աղա-
 դակէր ի ձայն ցնծութեան առ Աստուած¹⁶
 ասելով. «Այսաւր է, զոր արար Տէր, ե-
 կայք ցնծասցուք եւ ուրախասցուք ի
 սմա»⁷:

127 Յայնժամ եւ բռնաւորն ելեալ ի մի-
 ջոյ գազանացն ընդ առաջ ընթանայր նմա.
 որ երբեմն թագաւոր, այժմ խոզ անտառի՝
 գարշելի տեսեամբ, զազրագոյն կերպարա-
 նաւք, կատաղի մոլութեամբ, հանդերձ այ-
 սամտեալ բազմութեամբն, փրփրելով եւ
 զանձն¹⁷ ցտելով, առ ոտս սրբոյն անկա-
 նէր¹⁸, շուրջ փարէր զնովաւ, աղերսէր կեր-
 պարանաւ զողորմութիւն¹⁹, ձեւացուցանէր
 զհայցուածն, մինչեւ զայն տեսել²⁰ նա-
 հատակին²¹ Քրիստոսի անկանէր²² ի վերայ
 երեսաց իւրոց, երկիր պագանէր²³ տեսոն
 Աստուծոյ, եւ աղբերս²⁴ արտասուաց հեղ-
 լով յաչաց՝ գոհանալով²⁵ զՏեսառնէ, բերկ-
 րեալ սրտիւ ասելով. «Ըստ բազում ցաւոց
 սրտի իմոյ²⁶ մխիթարութիւն քո ուրախ առ-
 նէր²⁷ զանձն իմ»⁷: 128 Եւ՝ «Ո՛րվ²⁸ խաւսես-
 ցի զգաւրութիւն քո, Տէր»⁷, որ «դարձու-
 ցեր զվէմն ի վտակս ջուրց եւ զապառածն
 յաղբերակունս»⁷:

1 DE առաքինութեամբ
 ~ Տէ՛ռ Պ. Թ. Գ. Բ. 11
 2 BE զչնորի
 3 BDE ընդ
 4 DE զժնդակագոյն յանապատի
 5 DE զձայն բարբառոյ B զձայն բարբառոյն
 6 Բ. Գ. Բ. 23
 7 Տէ՛ռ Պ. Թ. Գ. Բ. Բ. Բ. Բ. Բ.
 8 DE Բարոզութիւն փիլ զչնորիս Բարոզութեան
 9 DE պետրոս գփականս արքայութեան էսո
 10 BDE երկոտասան
 11 Է + վիճակաւ
 12 B չի՛ր
 13 ~ Գ. Բ. Բ. Բ. 2
 14 DE վաղէր
 15 BDE ծանրախաւսին
 16 Է. Բ. Բ. Բ. 6
 17 A ընթանայ
 18 B չի՛ր Բանգի գիտէր զգաւրութիւն կոչողին յառա-
 ջագոյն

15 Է չի՛ր խնդայր ուրախութեամբ
 16 B ցնծութեան DE ի ձայն ցնծութեան առ Աստուած
 փիլ առ Աստուած ի ձայն մեծութեան
 17 Ս. Գ. Բ. Բ. 24
 18 DE զանձինս
 19 A արկանէր
 20 DE զողորմութիւն կերպարանաւ
 21 DE անկեալ փիլ զայն տեսել
 22 Է նահատակն
 23 DE չի՛ր
 24 D երկրպագանէր
 25 B զաղբիւր
 26 D գոհանայր A հեղոյր... եւ գոհանայր
 27 D սրտի իմոյ ցաւոց
 28 DE արար
 29 Է. Գ. Բ. Բ. 17
 30 A ո
 31 Է. Գ. Բ. Բ. 2
 32 Է. Գ. Բ. Բ. 8

129 *Ձի ահա եւ այժմ զկարծրութիւնս սրտից ժողովրդեանս այսորիկ կակղացուցեր հրով բարկութեան¹ քով իբրեւ զմոմ, եւ ի սանձս եւ ի դանդանաւանդս ճմլեալ² զկզակս նոցա³ դարձուցեր առ քեզ, Տէր:*
 130 *Կարող ես եւ ի քարանց⁴ յարուցանել որդիս Աբրահամու⁵:* 131 *Վասն որոյ աղաչեմ զանբաւ մարդասիրութիւն քո, տէր իմ Յիսուս Քրիստոս, միաժին որդի եւ բան մշտնջենաւորիդ Հաւր, արարիչ ամենայնի եւ Տէր բոլորից, որ բարձրանալով քո ի խաչին՝ կապեցեր զհզաւրն, եւ մեզ կապելոցս ազատութիւն յաւիտենական շնորհեցեր:* 132 *Գթա եւ այժմ ի ստեղծուածս ձեռաց քոց, եւ առաքեա զզաւրութիւն բազկի քո, եւ ազատեա զժողովուրդս զայս ի ծառայութենէ բանսարկուին, ցուցանելով յայտնապէս, թէ դու միայն ես Աստուած կենդանի եւ մշտնջենաւոր, եւ թագաւոր հզաւր, անմահ⁶ եւ յաւիտենական:* 133 *Արդ, բժշկեա զսոսա, Տէր, ի բարկութենէ հարուածոց քոց, նայեցեալ ի խոնարհութիւն ծառայիս քո. եւ ինձ շնորհեա բան իմաստութեան, զի քոյով⁶ զաւրութեամբդ կարացից մեկնել զսոսա ի ծառայութենէ դիւաց, եւ ընծայել տեսոն Աստուծոյդ մերոյ քեզ⁷ ժողովուրդ սեպհական:*

134 *Եւ նայեցեալ Տէր յաղաչանս նորա⁸, շնորհեաց ամենեցուն առժամայն զբուժումն ի դիւական ախտիցն, եւ զմարդկապէսն մտաւորութիւն եւ զխաւսս թագաւորին:* 135 *Եւ եկեալ վաղվաղակի նոքաւք հանդերձ, խնդրէր տեսանել զնշխարս*

սրբոց⁹ վկայիցն Աստուծոյ: 136 Եւ տեսեալ հաւաքէր խնդութեամբ, եւ մեծաւ պատուով ամփոփէր¹⁰ զգանձսն պատուական¹¹ ի հնձանայարկս նոցունց, որ¹² եւ ինքեան վանս կալեալ, բազմամբոխ ժողովրդեամբն եւ թագաւորաւն, եւ սկսանի¹³ ուսուցանել զնոսա յիսկզբան¹⁴ արարչութեանց անտի մինչեւ ցկատարած¹⁵ յաւիտենիս:

137 *Ձոր ոչ է մեզ կարելի ասել մի ըստ միողէ, քանզի յոյժ իմաստուն էր այրն հոգեւորական գիտութեամբ եւ¹⁶ լի շնորհաւքն¹⁷ աստուածային¹⁸, ծանուցանէր զանեղութիւնն Աստուծոյ եւ զարարածոց ամենայնի¹⁹ զեղելութիւն, զգոյացութիւն մարդոյն, զշնորհին պարգեւ, զանձնիշխանական²⁰ կամքն²¹, զփափկութիւն դրախտին²², զթագաւորելն ամենայնի, որ ի ներքոյ երկնից, զբանսարկուին նախանձն²³, զդաւաճանութիւն կնոջն, զյանցանելն զպատուիրանաւ, զարտասահմանելն ի ցանկալի վայելչութենէ²⁴ հայրենեացն, զմահուամբ զատապարտութիւնն, զյաճախութիւնն յետ այնր ի մեղս, զաւտարանալն յԱստուծոյ²⁵, զնուազել աստուածապաշտութեանն, զջրհեղեղաւն զկործանումն²⁶, զընտիրն²⁷ միայն գտանել²⁸ Նոյի,*

1 BE բարկութեամբ
 2 B նմլեցեր
 3 B + եւ
 4 D + յայսցանէ
 5 H¹ արբ. Գ. 9
 6 BDE անմահ, հզաւր
 7 DE քով
 8 BDE քեզ տեսոն աստուծոյ
 9 BDE սրբոյն

9 DE չի՞
 10 A ամփոփեալ
 11 DE պատուականս
 12 DE ուր
 13 B եւ սկսանէր DE սկսանէր
 14 BDE ի սկզբանց
 15 BDE ցկատարումն
 16 E չի՞
 17 BDE շնորհաւք
 18 DE + բայց բերես
 19 BDE ամենայն
 20 DE զանձնիշխան
 21 E կամքն
 22 A չի՞ զփափկութիւն դրախտին
 23 BDE նախանձ
 24 D վայելչութեան
 25 D աստուծոյ
 26 DE կործանումն
 27 DE զընտիր
 28 E գտանելն

զաշտարակին զշինութիւն եւ կործանումն¹, զբազմաստուածութիւնն զիւաց, զյաճախել կռապաշտութեանն ընդ տիեզերս, զհաւատալն Աբրահամու, զծառայութիւնն Իսրայելի², զհարուածսն Եգիպտոսի, զխստանալն Փարաւոզնի, զբաժանումն ծովուն, զանցանել ժողովրդեանն, զընկզմելն³ Փարաւոզնի եւ զաւրացն, զանապատին սքանչելիսն⁴, զմովսիսական⁵ քարոզն, զգրաւորական աւրէնսն⁶, զառ ի յերկիր⁷ աւետեաց փոփոխումն⁸, զմարգարէիցն զգուշակութիւն, զգալուստն Քրիստոսի, զտնաւրինական խորհուրդն, զխաչիլն⁹, որ վասն մեր, զմեռանելն ստուգապէս, զթաղելն ի գերեզմանի, զյառնելն յերրորդ աւուր, զփրկելն զմեզ ի սատանայէ, զյաղթելն մահու զաւրութեանն¹⁰, զվերանալն առ Հայր յերկինս, զիջանելն¹¹ Հոգւոյն Սրբոյ ի վերնատունն, զաճումն¹² աստուածապաշտութեան¹³, զառաքելական քարոզութիւնն, զմիւսանգամ զալուստն Հայրենի փառաւք, զյարութիւնն ամենայն տիեզերաց եւ զհամառաւտ վճիռ դատաստանին յաւիտենից:

138 Այսոքիւք ամենեքումք յաճախագոյն գիտութեամբ եւ առատ վարգապետութեամբ, ըստ ժամանակին պիտոյիցն, վկայութեամբ եւ աւրինաւք¹⁴ յաստուածաշունչ գրոց՝ Հաստատէր զնոսա:

139 Յետ այսորիկ¹⁵ զարձեալ աղաւանք¹⁶ մաղթանաց հարուածելոցն առ¹⁷ երանելին, եւ նորուն պաղատանք փարելիք առ Տէր յաղագս¹⁸ բժշկութեան նոցա, որով ոչ յապաղմամբ ընկալան զհայցելին: 140 Քանզի բառնան¹⁹ վաղվաղակի ի ձեռն աղաւթից նորա հարուածք պատուհասին յամենեցունց, եւ կնքեալ²⁰ զթագաւորն այրն Աստուծոյ նշանաւ խաչին, թաւթափէր նոյնժամայն զգետն²¹ խաւարային, մերկանայր եւ զկերպարանն²² անասնեղէն²³, զոր զգեցաւ յաղագս մեղացն դատապարտեալ, եւ զգեհոյր զառաջին կերպարանացն զվայելչութիւն, նա եւ²⁴ եւս զարմանագոյն եւ հրաշափառագոյն²⁵:

141 Ո՛վ մեծագունի իրին, ո՛վ անտանելի հրաշիցն. արդարեւ ո՞վ խաւսեսցի զգաւրութիւն²⁶ քո՞, կամ ո՞վ²⁷ ընդ թուով համարեսցէ²⁹ զսքանչելիս քո: 142 Զի ո՞վ ոք ետես կամ լուաւ զայնքան զմնդակագոյն հարուածք³⁰ ի միում վայրկենի ժամու բժշկելով: 143 Ըշմարտապէս զկամս երկիւղածաց իւրոց առնէ Տէր եւ աղաւթից նոցա լսէ:

144 Բայց երանելին ոչ անձին, այլ Աստուծոյ ընծայէր փառաւորութիւն³¹ ասելով:

1 A գաշտարակաշինութիւնն եւ գկործանումն
2 A իսրայելի
3 D զընկզմիլն
4 DE զյանապատին գսհանչելիք
5 BD զմովսիսական
6 BDE աւրէնսն
7 BDE յերկիրն
8 B փոխումն
9 DE զխաչելն
10 B գորութեամբ
11 D զիջումն
12 D զբանախումն
13 BDE աստուածապաշտութեանն
14 DE վկայութեամբ եւ աւրինակաւք

15 BDE այսր
16 B աղաւանք
17 B առնէր
18 E վասն
19 BDE բառնայր
20 BDE կնքելով
21 DE զգետն
22 DE զկերպարանս B կերպարանն
23 B անասնային / շմնո. «Որ գարբունական պատիւն որպէս մարդ շճանեաւ, / Այժմ անասնեղէն» («ԳԻ Տաղ սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին», Փոխ, ՄՀ, ԻԱ, էջ 849.27-28)
24 BDE չիք
25 BD հրաշափառագոյն եւ զարմանալի E հրաշալի
26 D գսհանչելիս
27 BDE + տէր
28 DE չիք
29 DE համարիցի B համարեսցի
30 B գայսհան զշմնդակագոյն հարուածս
31 B զփառարանութիւնն

«Այս¹ փոփոխումն աջոյն բարձրելոյ»², եւ թէ. «Աջ տեառն արար զաւրութիւն»³:

145 Յայնժամ ապա եւ թագաւորն Տրդատիոս², քանզի այս էր անուն արքային, ջերմեռանդն հաւատով եւ մեծագոյ ձայնիւ խոստովանէր զՏէր մեր Յիսուս Քրիստոս՝ Աստուած ճշմարիտ եւ բան հաւր, արարիչ բոլորից արարածոց երեւելեաց եւ աներեւութից: 146 Աստուած քարոզէր զխաչ ելեալն եւ երկրպագէր³ կենդանարար աստուածընկալ⁴ խաչին, հրածարէր յայտնապէս ի դիւապաշտ⁵ ամբարշտութենէն: 147 Զաւրաւիգն մեծ եւ աւգնական եւ վրէժխնդիր ուղղափառութեանցն⁶ այնուհետեւ լինէր հաւատոյ⁷, որպէս եւ Պաւղոս յետ երեւմանն Քրիստոսի եւ կուրութեան աչացն ի ճանապարհին Դամասկոսի⁸: 148 Այլ եւ գործովք զասացեալսն ի Պաւղոսէ ցուցանէր յանձին⁹, թէ. «Ուր առաւել եղեն մեղքն, եւս առաւելան շնորհք բարեպաշտութեան ի Քրիստոս Յիսուս»⁷: 149 Նա եւ բազմութիւն զաւրացն եւ¹⁰ ժողովրդեանն¹¹ ի շնորհաց Հոգւոյն Սրբոյ շարժեալք, միաբարբառք եղեալ¹² ընդ արքային գոչէին մեծաձայնապէս. «Մեծ ես դու, Տէր, եւ հզաւր, եւ սքանչելի են գործք քո, վասն որոյ հաւատամք յամենասուրբ Երրորդութիւնն¹³ եւ մի աս-

տուածութիւն¹⁴, որպէս լուաք եւ ուսաք ի մերոյ Լուսաւորչիս վարդապետութեանց, յորմէ ընկալաք եւ զբժշկութիւն Հոգւոց եւ մարմնոց¹⁵, զերծեալք ի բազմաստուածութեանն մոլորութեանց¹⁶»:

150 ¹⁷Յետ այսորիկ զինեալ արքային հանդերձ սրբոյ նահատակաւն եւ հաւատացեալ զաւրաւքն¹⁸ հակառակ զարշիլի կոոցն, եւ խորտակեալ զամենեսեան զոսկիակուռ դիսն բաշխէին աղքատաց. եւ զդիւաբնակ¹⁹ մեհեանս նոցա ի հիմանց տապալեալ²⁰ նշանաւ խաչին Քրիստոսի²¹ յերկիր կործանէին, եւ ի տեղիս նոցա տաճարս հրաշալիս Աստուծոյ յաւրինէին, նաեւ²² սրբոց մարտիրոսացն, սրբոց²³ կուսին Հոփսիմէի²⁴ եւ մեծ վկայուհւոյն Գայիանէ²⁵ եւ ընկերացն վկայարանս բազմապատիկս յարդարեալ²⁶ շինէին, ըստ տեսեան ցուցելոյ նմա²⁷ յԱստուծոյ²⁸: 151 Սրբեալ լինէր այնուհետեւ աշխարհն յայսոց պղծոց, եւ²⁹ յայտնապէս աղաղակէին դեւք մեծաբարբառ վայիւք զհալածումն³⁰ իւրեանց ի կապանաւորէն Գրիգորէ:

152 Արդ, պէտք էին, յետ այնորիկ³¹ կատարման, որո՞ւմ արդեւք: 153 Վերստին նորոգման³² միւսանգամ ծննդեանն,

1 D + է
= II-27. 29 11
2 B տրդատուս
3 D երկրպագաներ
4 DE + սուրբ
5 B յատնապաշտ փխ յայտնապէս ի դիւապաշտ
6 BDE ուղղափառութեան
7 BDE հաւատոյս
8 BDE դամասկեայ
9 St' 9-7-24 10-1-9
9 DE յանձն B անձին
10 2-10. 1-20
10 DE զաւրաց
11 D ժողովրդոցն
12 DE միաբարբառ եղեալ B միաբարբառ եղեալ
13 BDE երրորդութիւն

14 A չի՞ք եւ մի աստուածութիւն B աստուածութիւնդ
15 DE հոգւոյ եւ մարմնոյ
16 DE մոլորութեան. B բազմաստուած մոլորութեանց
17 B + եւ
18 D + կայր
19 D դիւաբնակ
20 B տապալեալ
21 B խաչիւն
22 BDE + ի
23 B տեղիս նահատակութեան DE տեղի նահատակութեան գեղեցիկ
24 BDE հոփսիմեայ
25 BDE գայիանեայ
26 D յորինեալ A չի՞ք
27 BDE + տեսն
28 E աստուծոյ
29 BDE չի՞ք
30 E զհալածումն
31 B այսորիկ D այսմիկ E այսոցիկ
32 BE նորոգման

զի «Որ ոք¹ ոչ ծնցի ի ջրոյ եւ ի Հոգւոյ, առաց Փրկիչն, ոչ մտցէ² յարքայութիւն Աստուծոյ³»⁴: 154 Իսկ արդ⁴, զի⁵ յապաղես, այրդ Աստուծոյ: 155 Յառաջ մատիր, եւ ի կատարումն ի Քրիստոսէ զհաւատացեալդ քեզ հաւտ ածցես⁵, տո՛ւր դոցա զփրկական կնիք⁶, դրոջմեա զժողովուրդդ⁷ Տեառն ի նշանն⁸ տէրունի, զգեցո՛ւր դոցա զՔրիստոս ի ձեռն մկրտութեան, պատրաստեա՛ զդոսա ժողովուրդ Տեառն⁹ սեպհական: 156 Զի ահա աւետարանական քարոզն աւանդեցաւ, ճշմարտութիւն հաստատեցաւ¹⁰, Աստուած փառաւորեցաւ, բանարկուն յամալթ¹¹ եղեւ, սատանայ կործանեցաւ, Բելիար պարտեցաւ, ժողովուրդն¹² ի դիւական պատուհասիցն բժշկեցաւ, ամենեքեան զհետ Քրիստոսի աւրինացն¹³ ընթացան: 157 Արդ, զի⁵ եւս յապաղես, ընդէ՛ր տակաւին յերկուանաս, հի՛մ արդեւք դանդաղես¹⁴. մկրտեա՛ դամենեսեան, լուսաւորեա՛ լուսով գիտութեան, նորոգեա՛ վերստին ծննդեամբ:

158 Այսպիսի¹⁵ ուրեմն աղաչէր թագաւորն, առ ոսս¹⁶ անկանէր սրբոյն եւ յոգնահոսան արտասուաւք¹⁷ պաղատանս մա-

տուցանէր հանդերձ նախարարաւքն իւր¹⁸: 159 Իսկ երանելին ոչ ախորժէր, ոչ հաւանէր փարիլ ի մաղթանսն¹⁹. «Ոչ համարձակիլ²⁰, ասէ, յանդգնել յաշտիճան²¹ որ առաւել է, քան զիս. ոչ եմ²² բաւական բառնայ զլուծ²³ տէրունական, ոչ կարացից յաղագս²⁴ բանաւոր հատից²⁵ համարս տայ հաւտապետին Քրիստոսի, վասն որոյ յերկնից²⁶ խոնարհեցաւ²⁷ մեռաւ եւ թաղեցաւ եւ արեամբ իւրով ազատեաց զմեզ²⁸ ի ծառայութենէ մեղաց. գիտեմ զսէր²⁹ նորա ի վերայ ոչխարաց իւրոց, գիտեմ եւ զպատուէր նորա³⁰ առ Պետրոս յետ յարութեանն նորա³¹, որպէս ասէր Պետրոս³², արածեա զոչխարս իմ»³: 160 Քանզի մեծագոյն է պատիւն, բայց դժուարակիր է բեռն³³. գիտեմ եւ զհրաժարելն³⁴ Մովսեսի ի կոչմանէ անտի, վասն որոյ չեմ արժանի այդմ աստիճանի եւ ոչ եղէց վերակացու հաւտից, որոց զարիւնսն³⁵ ի հանդերձեալ յաւիտենին պահանջիցիմ: 161 Զայսոսիկ ասելով երանելւոյն³⁶ ի բաց հրաժարէր:

162 Զի՛նչ գործես, ո՛վ քաջդ, զիա՛րդ վեհերոս ի բարձրագունից պատուոյ: 163 Նե-

1 BE չի՞
 2 BDE մտանէ
 3 B երկնից
 4 Յ՝ԳԸ՝Գ՝5
 4 DE արդեաւք
 5 A չի՞ եւ ի կատարումն ի քրիստոսէ զհաւատացեալդ քեզ հաւտ ածցես B գիտատացեալդ քեզ ի քրիստոսէ հոտ՛ արածեսցես
 6 B կնիք E դոցա զփրկականն կնիքն
 7 D ժողովուրդ
 8 BE նշան
 9 BD տեառն ժողովուրդ
 10 B չի՞ ճշմարտութիւն հաստատեցաւ
 11 D ամօթ
 12 BDE ժողովուրդ
 13 BDE աւրինացն քրիստոսի
 14 BDE դանդաղիս
 15 DE այսպիսիս
 16 D ասոսս
 17 BDE չի՞ եւ յոգնահոսան արտասուաւք

18 BDE չի՞ հանդերձ նախարարաւքն իւր
 19 BDE փարիլ ի մաղթանացն
 20 DE չհամարձակիմ
 21 B + Բահանայութեան
 22 BDE չեմ
 23 BDE զլուծն
 24 A տէրունական
 25 B + տեառն
 26 DE + յերկիր
 27 BDE + սակս որոյ
 28 DE զամենեսեան
 29 D զսէրն
 30 B զպատուէրն որ
 31 BDE չի՞! գիտեմ զսէր նորա ի վերայ ոչխարաց իւրոց տեղափոխուած է այստեղ
 32 BDE եթէ սիրես զիս, ասէ, պետրէ փիս որպէս ասէր առ պետրոս
 3 Յ՝ԳԸ՝Ի՞ 16
 33 E բեռն
 34 B զհրաժարումն
 35 BDE զարիւն
 36 D երանելին

քո՞»¹: 178 *Զի՞նչ այտուհետեւ ասես², ո՞վ երանելիդ:* 179 *Գո՞յ այլ ինչ իրաւարանութեան պատասխանի:* 180 *Եթէ հաւանեսցիս³ ասացելոցդ, նայեա արդեւք⁴ ի մեծութիւն կոչողին:* 181 *Ընդէ՞ր արդեւք յապագես:* 182 *Աստուած է, որ արդարացուցանէ, իսկ արդ⁵, ո՞վ է, որ դատապարտ առնիցէ:* 183 *Ոչ⁶ ունիմ⁷ այլ ինչ⁸ հակառակող⁹. «Միանգամ խաւսեցայ, յերկրորդումն ոչ յաւելից»¹⁰:* 184 *Ահաւասիկ կամ հնազանդեալ տէրունական հրամանին, վստահացեալ¹¹ ի գաւրութիւն նորա:* 185 *Ես տկար, սակայն¹² նա հզաւր:* 186 *Ես հեղգացեալ, բայց նա արագ ի յաւգնել:* 187 *Գիտեմ, զի պատրաստ է¹³ բառնալ զտկարութիւնս¹³ իմ, գիտեմ, զի լնու զթերութիւն պակասութեան իմոյ:*

188 *Զայնպիսի ես գովեմ¹⁴ հովիւ¹⁵, զնորայն ողջունեմ զտկարութիւն, զնորայն ընդունիմ հեղգութիւն:* 189 *Զի ոչ գնայր¹⁶ զհետ պատուոյն, այլ պատիւն զհետ նորա¹⁷ ընթանայր:* 190 *Զի ոչ խնդրէր զփառսն, այլ խնդրեալ լինէր ի փառացն:* 191 *«Այսպիսի¹⁸ վայելէ մեզ¹⁹ քահանայապետ», ըստ Պաւղոսի, «սուրբ,*

անմեղ, անարատ, զատեալ ի մեղաւորաց եւ բարձրացեալ քան զերկինս»²⁰: 192 *Զի որ այնպիսի²⁰ ոչ լինիցի, ոչ ուրեմն հովիւ²¹ կոչի, այլ գող եւ աւագակ եւ դայլ ապականիչ, աւցտող²² զհաւտն Քրիստոսի:*

193 *Ըստ որում եւ²³ առ մեզ իսկ երեւեցան հակառակողք ճշմարտութեանն²⁴ ոչ միայն գայլք, այլ եւ ժանտք եւ ամբարիշտք, թշնամիք եւ դաւաճանողք, հայհոյիչք եւ կեղծաւորք, պիղծք եւ սուտ վարդապետք²⁵, կոյրք եւ մոլորեցուցիչք, նեռինք եւ հոգեմարտք, որք թշնամանեն զՀոգին շնորհաց, որ²⁶ ոչ թողցի ոչ յայժմու յաւիտենիս²⁷ եւ ոչ ի հանդերձեալսն²⁸, յորոց միշտ հայհոյի ճանապարհն ճշմարտութեան:* 194 *Վասն որոյ եթէ հաճոյ թուեսցի, պարտ եւ արժան²⁹ է նախ եւ առաջին անցանել առ այնպիսիսն բանիւ, եւ ապա զերանելի հաւրս³⁰ մերոյ աւարտել զներբողական ճառս:*

195 *Հովուապետի է ատեանս³¹, քահանայապետի է³² տաւնախմբութիւնս, պարտ է զատել³³ զգայլսն ի հովուացն³⁴, եւ առ նորա փառացն պատիւս³⁵ սակաւ³⁶ ինչ եւ զմերս յիշատակել զվիշտ³⁷:* 196 *Քանզի կատարած յաւիտենիս արդէն իսկ հասեալ է:* 197 *Անաւրէնութիւն բազմացաւ, սէր*

1 B չի՞ր առաջի ին
= Է:Է: ԻՊ. 20
2 BE ասացես
3 BD հաւանիս
4 DE չի՞ր
5 E գարդար
6 DE + ասէ
7 B + ասէ
8 D այլ ինչ ունիմ
9 BDE հակառակել
Է Է:Է: ԻՊ. 35
10 D + եմ
11 E եւ ունայն
12 B + առ ի
13 BDE գտկարութիւն
14 BDE գովեմ ես
15 DE + գայնպիսին վերակացու
16 B գնաց DE նա
17 DE գիտեմ նորա պատիւն
18 DE այնպիսին
19 E չի՞ր

4 Է:Է: ԻՊ. 26
20 D այսպիսի
21 DE հովիւ ուրեմն
22 DE ատելով B օցտող
23 B չի՞ր
24 D ճշմարտութեան E ճշմարտութեանս
25 BDE + առաջնորդի
26 BDE որոց
27 DE յայժմուս յաւիտենի
28 D հանդերձելն E հանդերձելումն
29 DE արժանի
30 D հօրն
31 B եւ փիւ է ատեանս
32 BDE չի՞ր
33 E զատանել
34 DE հովուաց
35 DE պատիւ
36 D քսկսաւ
37 DB զվիշտս

ցամաքեցաւ¹, մոլորեցուցիչք բազումք, եւ² մոլորեալք եւս առաւելք³:

198 Բե՛ր աստանաւր բացցուք զատուածային զգիրս⁴, յորս գտանեմք զճանապարհն ճշմարտութեան⁵: 199 Քանզի տեղի տան⁶ երանելի հաւրս մերոյ⁷, ի խորս բանից արկանէ զմեզ: 200 Ընթացուք այսուհետեւ ի սուրբ լերինսն⁸, ի մարգարէսն ասեմ եւ յառաքեալսն, եւ զգուշացուք, զի մի՛ մոլորեալ⁹ բերիցիմք¹⁰ յամենայն հողմոց¹¹ վարդապետութեանց¹², մի՛ մնասցուք ի ստորինս, այլ ելցուք ի լեռուն¹³ զկնի աշակերտաց Բանին, եւ զի՞նչ¹⁴ լուրցուք՝ զինչ բարբառի քաջ հովուապետն մեր Քրիստոս. «Զգոյ՛ լերուք, ասէ, մի՛ ոք զձեզ խաբեսցէ¹⁵»¹⁵: 201 Ասէ եւ¹⁶ Պաւղոս. «Զգոյ՛ լերուք ի շանց¹⁷ անտի, զգոյ՛ լերուք ի չար մշակաց անտի¹⁸»¹⁸: Եւ թէ. «Տես ջիբ ո՛րպէս գնայք»¹⁹. «Զգուշացարուք ոչ միայն անձանց, այլեւ ամենայն հաւտիդ»²⁰:

202 Եւ արդ, ես փոքր ինչ յաւելում ի բանս տէրունականս²⁰ եւ յառաքելոցն եւ²¹ մարգարէիցն: 203 Եւ սկսանիմ ուստի²², քան թէ յայնմանէ²², որ ասէ. «Ես եմ սկիզբն եւ ես²³ կատարած»²³:

204 Այլ այժմ²⁴ պատրաստեցէք ինձ իւրաքանչիւր ոք զմիտս՝ ի բաց դնելով զամենայն հոգս կենցաղականս: 205 Ասաց աստուածեղէն բերանովն²⁵ Տէր մեր. «Զգո՛յ՛ լերուք, զի մի՛ խաբիցիք, զի բազումք եկեսցեն յանուն իմ եւ ասացեն, թէ ես եմ Քրիստոսն, եւ զբազումս մոլորեցուցանիցեն»²⁶: 206 Եւ դարձեալ²⁶. «Զգուշացարուք ի սուտ մարգարէիցն, որ²⁷ գան առ ձեզ մորթիւք²⁸ ոչխարաց, եւ ի ներքոյ են գայլք յափշտակողք: 207 Ի պտղոյ նոցա ծանիջիք գնոսս»²⁹, այսինքն՝ ի սուտ մարգարէութենէն, ի կեղծաւորութենէն, ի գաւազաբաղութենէն եւ ի հայհոյութենէն:

208 Արդ, մի՛ ոք երկմտիցէ ի ձէնդ²⁹ կամ վարկպարագի զբանս³⁰ լուրիցէ, քանզի Աստուած է, որ խաւսի³¹: 209 Վասն որոյ լուարուք, հովիւք, հովուապետի ձայնին, լուարուք եւ զգուշացարուք հաւտիդ³². «Զի որ ոչ մտանէ ընդ դուռն³³ ի գաւիթ ոչխարաց, նա գող է եւ աւազակ»³³: 210 Եւ³⁴ «Որ ոչ է ընդ իս, հա-

1 Հմմտ. «Զի ցամաքեցաւ սէրն ըստ տէրունական բանիմ» («Թուղթ ընդհանրական») 2 B չիբ 3 BDE մոլորեալքն եւս առաւել 4 BDE գիրս 5 DE զճշմարտութեանն նախապարհ 6 BDE տայն 7 B մերում 8 B ի վերինսն 9 DE մոլորք 10 BE բերիցեմք 11 DE հողմոյ 12 E վարդապետութեանն BDE + եւ 13 BDE լեռունն 14 DE չիբ 15 BDE խաբեսցէ զձեզ - Մ-դք. ԻԿ 4 16 D չիբ ասէ E չիբ ասէ եւ 17 E քանից 18 AB չիբ զգոյ՛ լերուք ի չար մշակաց անտի 19 Փ՛ւ՛ւ. Կ. 2 20 Ե-՛ւ. Ե. 15 21 B չիբ դարձեալ ասէ 22 Գ-՛ր. 28 Ի 28

20 BE տէրունական 21 B + ի 22 BE յայսմանն 23 B չիբ 24 Ի-՛ւ. Կ. 13 25 B առ այժմ DE չիբ 26 B քերականով 27 Մ-՛դք. ԻԿ 4-5. հմմտ. Մատի. Մ-՛ր. ԺԿ 5-6 28 B չիբ 29 D որք 30 DE մորթաւք 31 Մ-՛դք. Լ. 15-16 32 BDE ի ձեռնք երկմտիցի 33 B գրանն 34 DE խաւսին 35 DE հաւտիցի 36 DE դուռնն 37 Ի-՛ւ. Կ. 1 38 DE + դարձեալ

կառակ իմ է»⁷, եւ¹ «Դուք ոչ էք յոչխարաց անտի իմոյ»²»⁵:

211 Ծանեայք իսկ եւ գիտէք³, զիա՛րդ ամենայն ուրեք արձանացուցանէ զխրատականսն, զի մեք մի՛ մոլորիցիմք: 212 Ո՛վ անճառելի մարդասիրութեանն, ո՛վ անտանելի խոնարհութեանն. զի՞նչ տացուք տրիտուր Տեառն ըստ⁴ ամենայնի եւ կամ զի՞նչ արասցուք պատասխանի Հովուպետին մերոյ Քրիստոսի⁵: 213 Ո՛վ Հովիւք եւ Հովուակիցք, քանի՞ցս անգամ պատուիրեմ՞ ձեզ զգուշանալ ի⁷ գողոց եւ յաւազակաց, ոչ միայն աւետարանաւն, այլեւ մարգարէիւքն եւ աստուածաբան աշակերտաւքն: 214 Նմանապէս բարբառի, յամենեսեան⁸ խաւսի, որպէս եւ կամի, եւ վկայէ ինձ Պաւղոս՝ ասելով, եթէ. «Զփո՞րձ ինչ խնդրէք զՔրիստոսի, որ ինեւս ընդ ձեզ խաւսի»⁹: 215 Եւ արդ, այսուհետեւ ի մէջ բերից ձեզ զաստուածարանիցն բանս⁹. «Լուիցուք ի նոցանէն, եթէ զի՞նչ արդեւք պատուիրեն մեզ»:

216 Ասա՛, ո՛վ երանելիդ Պետրէ, ասա՛ պատուականագոյն գլուխ, զոր երանեաց¹⁰ Տէր մեր Յիսուս Քրիստոս, ասա՛ մեզ՝ յազազս որոց Հանդերձեալ են պատրել զՀաւան Քրիստոսի, զորս¹¹ աւանդեաց մեզ¹² Հովուպետն եւ տեսուչն¹³ անձանց

մերոց եւ շնորհեաց Հոգին¹⁴ Սուրբ: 217 Ասէ Պետրոս. «Զայս գիտաալիք, զի ի վախճան աւուրցս այսոցիկ եկեսցեն այլաւնողք՝ ըստ իւրեանց ցանկութեանցն երթալով¹⁵»⁷. եւ եթէ. «Ի ձէնջ լինելոց են սուտ վարդապետք, որք մուծանեն Հերձուածս կորստեան, եւ բազումք Հետեւին պղծութեան նոցա, որոց դատաստանն ոչ դատարկանայ եւ կորուստն ոչ ննջէ»⁸: 218 «Մանկունք անիծից, թողեալ զուզորդ¹⁶ ճանապարհն, մոլորեցան»⁷: 219 Զայս երանելին¹⁷ Պետրոս բարբառի¹⁸, ճշմարտապէս¹⁹ Հաւատոյ Հաստատութիւնն, յորոյ վերայ Քրիստոս շինեաց²⁰ զեկեղեցի իւր, Պետրոս, որ զփականս արքայութեանն²¹ ընկալաւ, որ մեծաւ զաւրութեամբ զՍիմոն²² գայն յերկիր կործանեալ հերքէր²³, գլուխն եւ վերակացուն ամենայն Հաւատացելոց ի Քրիստոս:

220 Իսկ զի՞նչ եւ Յովհաննէս՝ սիրելին²⁴ Տեառն. «Բազում մոլորեցուցիչք²⁵ եկեալ են յաշխարհ»⁵, «մի՛ամենայն Հոգւոյ Հաւատայք»⁵, եւ դարձեալ, թէ²⁶. «Ամենայն, որ ոչ մնայ ի վարդապետութեանն Քրիստոսի, զԱստուած ոչ ճանաչէ»⁵: 221 Զայսոսիկ Յովհաննէս՝ Որդին որոտման, որ քան զամենայն սուրբս սիրեցեալն էր, որ ի ծագաց

• Մ•ԳԳ•ԺԻ 30

1 DE + այլուր

2 B անդի իմոց DE իմոց անտի

3 Յ՝ՎԸ•Ժ 26

4 DE տեսանես փիս ծանեայք իսկ եւ գիտեմ

5 B ըստ այնր DE յողագս այսր

6 BDE չի՛ր

7 BDE պատուիրե

8 DB մեզ զգուշանալ ի E մեզ զգուշանալ փիս մեզ զգուշանալ ի

9 DE յամենայնսն

10 Ի՛ Կ՝Գ՝ՆՉ•ԺԳ•3

11 DE գրանս

12 BE ընտրեաց

13 E գոր

14 BDE թեզ

15 DE տեսուչ

14 BE զհոգին

15 B երթալով չարութեան

16 Ի՛ Գ՝ԵՊ•Գ 3

17 Ի՛ Գ՝ԵՊ•Ի՛ 1-3

18 BE զուզորդ

19 Ի՛ Գ՝ԵՊ•Ի՛ 14-15

20 BDE չի՛ր

21 B երանելին բարբառի DE + երանելի

22 BDE ճշմարիտ վեմն

23 E շինեաց քրիստոս

24 DE երկնից

25 DE զսիմովնն B զսիմոնն

26 B հերձուք DE հերձեր

27 E սիրելի

28 DB + ասէ

29 Ի՛ Յ՝ՎԸ•7

30 Ե՛ Յ՝ՎԸ•Գ 1

31 DE չի՛ր

32 Ի՛ Յ՝ՎԸ•9

մինչ ի ծագս աշխարհի Հնչեաց զբարբառ աւետարանին: 222 Ընդ նմին եւ Յակոբոս առաքեալ ասէ. «Որ կամիցի բարեկամ նոցա լինել, թչնամի առնէ զանձն իւր Աստուծոյ»¹. եւ Յուդաս¹. «Ի վախճան ժամանակիս² եկեսցեն այսանողք զհետ ցանկութեան իւրեանց երթալով»³, «Ամպք անջրդիք, հողմակոծեալք, աստեղք մոլարք, որոց խաւարն պահի յաւիտեան»⁴: 223 Զայս եւ առաւել քան զսոյն Յուդայ³ պատուիրէ:

224 Ե՛կ այսուհետեւ, ո՛վ անաւթ ընտրութեան⁵, ասա եւ դու մեզ⁴ յաղագս չար յաւիտենիս այսորիկ: 225 Ասէ Պաւղոս⁵. «Գիտեմ ես, զի յետ իմոյ ելանելոյ⁶ եկեսցեն առ ձեզ զայլք յափշտակողք⁷, որ⁸ ոչ խնայեսցեն ի հաւտդ»⁵: 226 Տեսանե՞ս առաքեալ միանգամայն⁹ եւ մարգարէ, տե՛ս¹⁰ ամենայն ուրեք զաստուածաբանիցն զպանս¹¹ միաբանեալ ընդ վարդապետին: 227 Քանզի ասէ դարձեալ. «Զգոյշ լերուք, զի աւուրքս չարութեան են»⁵. եւ թէ՛. «Մարդք չարք¹² եւ կախարդք յառաջ եկեսցեն ի չար անդր, մոլորեալք եւ մոլորեցուցանիցեն¹³»⁵. «Որոց Աստուած՝ որովայնքն նոցա¹⁴, ասէ¹⁵, եւ փառք՝ ա-

մաւթն»⁵: 228 Զայսոսիկ Պաւղոս պատուիրէ¹⁶, Պաւղոս՝ երգարանն եկեղեցւոյ, աստուածաբարբառ¹⁷ նուագարանն, քարոզն Քրիստոսի, փողն աստուածային բանին, ճարտասանն ճշմարտութեան, որսորդն հեթանոսաց: 229 Արդ, հաւանեցուցանե՞մ¹⁸ զձեզ այսոքիւք, եթէ ընդունա՞յն վաստակիմք¹⁹, այլ թէ՛պէտ եւ ոչ զամենեսեան, սակայն վասն փութացելոցն ի բարիսն՝ ոչ կամեցուցանեմ²⁰ զբանն²¹: 230 Քանզի եւ մարգարէքն սուրբք յառաջ²² գուշակեցին վասն²³ սուտ վարդապետաց եւ աւտարատեսուչ հովուաց, վասն որոյ ասէ Դաւիթ. «Ոչ գոյ ի բերանս նոցա ճշմարտութիւն, եւ սիրտք նոցա ստութեամբք²⁴ լի»⁵. եւ²⁵ «Մեղաւորին ասէ Աստուած. Ընդէ՞ր բնաւ պատմես զարդարութիւն իմ²⁶»⁵. եւ թէ՛ «Ընդ գողս ընթանայիր եւ ընդ շունսն դնէիր զբաժին քո՞»²⁷»⁵:

231 Արդ, յաղագս ո՞յր արդեւք զայսոսիկ խաւսի²⁸ մարգարէն. ո՞չ ապաքէն²⁹ ընդ հովիւս եւ³⁰ վերակացուս, զի զպատգամսն³¹ Աստուծոյ մեք իսկ խաւսիմք, որ³²

• Թե՛. Գ. 4
 1 B յուդայ ասէ
 2 DE ժամանակի ասէ
 3 Թե՛-դե՛ 18
 4 Թե՛-դե՛ 12-13
 5 DE յուդաս
 6 Տե՛՛ Գ. րձէ թ. 15
 7 BE մեզ եւ դու
 8 E պաւղոս ասէր
 9 D յաշխարհիս
 7 DE ծանունք
 8 B որք
 5 Գ. րձէ թ. 29
 9 E միանգամայն առաքեալ
 10 DE տեսանես
 11 D բարս E բանս
 2 Ե՛՛՛ Ե. 16
 12 D մարդիք չարք E չիք
 13 BE մոլորեցուցանեն DE + եւ քէ
 5 Ի՛ Տե՛՛. Գ. 13
 14 D որովայնք իւրեանց

15 DE ե՛ն B չիք
 2 Փե՛՛. Գ. 19
 16 DE պատուիրէր
 17 D աստուածաբառ
 18 DE հաւանեցուցանեմք
 19 DE վաստակիմք
 20 E կասեցուցանեմք
 21 BDE զբանս
 22 DE յառաջագոյն
 23 BDE յաղագս
 24 D ստուրբեամք E իւրեանց նանրուրբեամք փ/ս նոցա ստուրբեամք
 5 Ո՞-չ. Ե. 10
 25 DE + եւ
 26 DE + կամ առնուս գուրտ իմ ի բերան (E բերանս) քո
 5 Ո՞-չ. Ե. 16
 27 D չիք եւ քէ ընդ գողս ... զբաժին քո BE չիք
 5 Ո՞-չ. Ե. 18
 28 B գայս խոսի DE խաւսի զայսոսիկ
 29 E + քո
 30 B + ընդ
 31 DE զպատգամս
 32 DE որք

զաշտիճան քահանայութեան ունիմք. եւ զիա՞րդ ոչ իցէ շուն յայտնապէս այն, որ հակառակ իրաւանցն Աստուծոյ շարժեաց զլեզու իւր եւ շնացաւ ոչ ըստ մարմնոյ, այլ ըստ հոգւոյ, քանզի կենդանութեամբ իմով զաթոռն¹ իմ յափշտակեաց:

232 Բայց մեք յառաջիկայսն² երթիցուք: 233 Ասէ զայնցանէ³ Դաւիթ զարձեալ⁴. «Նոտեսցին այնոքիկ⁵, որ⁶ ընտրեալ են արծաթով»⁷: 234 Եւ Սողոմոն խրատ տայ եւ ասէ. «Որդեակ, մի՛ խաբեսցեն զքեզ արք ամբարիշտք⁷ կցորդ լինել⁸ արեան արդարոյ⁹»⁵: 235 Եւ Եսայիաս¹⁰, մանաւանդ թէ¹¹ Աստուած ի ձեռն Եսայիայ, զերկին եւ զերկիր ի վկայութիւն¹² դատաստանաւ ընդ Իսրայելի, թէ. «Լուր երկին, եւ ունկն դիր երկիր, զի Տէր խաւսեցաւ»⁷. Եւ ըստ կարգի մի ըստ միոջէ ասելով զյամատութիւն սրտից նոցա՝ ասէ ի կատարածին բարկութեան¹³. «Ամենայն գլուխ ի ցաւս եւ ամենայն սիրտ ի տրտմութիւն: 236 Յոտից մինչեւ ի գլուխ չիք ի նմա¹⁴ առողջութիւն՝ ոչ վէրք եւ ոչ այտումն¹⁵, եւ ոչ հարուածք խղիւսայթեալք»⁷: 237 Ընդէ՞ր. քանզի վէր յայնժամ կոչի, յորժամ այլ մարմինն առողջ լինիցի, եւ միով մասամբ յաղագս

վիրին անզգայի: 238 Իսկ եթէ¹⁶ բոլորովին անզամովքն վիրաւորիցի¹⁷, չեն¹⁸ այնուհետեւ աւգուտ ինչ¹⁹ ոչ ձէթ եւ ոչ պատանս եւ ոչ սպեղանիս ի վերայ դնել:

239 Եւ արդ²⁰, լուարուք, հովիւք, եւ երկերուք, մի՛ լուէք ի բանէն, այլ քարոզեցէք համարձակութեամբ. մի՛ տայք տեղի սատանայի²¹: 240 Նմանողք եղերուք²² Պետրոսի, զիա՞րդ սաստեաց մեծաւ բարկութեամբ զարչելոյն Սիմովնի, յորժամ զշնորհան Աստուծոյ խնդրէր արծաթով ստանալ, զոր նզովեալ հանդերձ կաշառովն՝ ի կորուստ մատնեաց⁵: 241 Ընկալարո՛ւք²³ զխրատ աստուածայնոյն Պաւղոսի՝ զգրեալսն առ Տիմոթէոս. «Զնոս²⁴ վաղվաղակի²⁵ յուրուք վերայ մի՛ դնիցես, զի մի՛ կցորդ լինիցիս մեղաց աւտարաց»⁷:

242 Լուարուք եւ զտէրունականն ասացեալ բան²⁶. «Մի՛ տայք զսրբութիւն շանց եւ մի՛ արկանէք զմարգարիտ ձեր առաջի խողից²⁷»⁵, որ է բանին Աստուծոյ մաքրութիւն:

243 Դարձեալ՝ նմանողք եղերուք քաջ հովուացն առաքիներեացն²⁸, արիական պատերազմողացն եւ առաջին վերակացուացն եկեղեցւոյ: 244 Թէպէտ եւ բազում

1 DE գաթոռ
2 BDE յառաջիկայն
3 E գայնցանէն
4 DE դարձեալ դաւիթ
5 D այնք
6 DE ոյք
7 II-դ. ԿԷ 31
7 DE ամբարիշտ
8 D լինիլ DE + բնոց նոսին
9 A արդարոց
5 I-դ. Ը 10-11
10 B մարգարէն Եսայի ասէ.
11 B չիք
12 DB + կոչէ.
4 I-դ. Ը 2
13 B ի կատարածի բարկութեան ասէ.
14 D չիք ի նմա
15 B եւ որ այլն փխ յոտից մինչեւ ի գլուխ չիք ի նմա առողջութիւն ոչ վէրք եւ ոչ այտումն
7 I-դ. Ը 5-6

16 B յորժամ
17 D անզգայիցի
18 D + ինչ B չէ ինչ
19 BD չիք
20 A չիք եւ Եսայիաս, մանաւանդ ... անզամովքն ի վերայ դնել եւ արդ
21 D + մի գանգիտեալ գարիուրիցիք ի գայլոց անտի B + մի գարիուրեալ գանգիտիցիք ի գայլոց անտի A չիք երկերուք, մի՛ լուէք ի բանէն, այլ բարոզեցէք համարձակութեամբ. մի՛ տայք տեղի սատանայի
22 D + սրբոյն E + մեծից
5 S-դ. Գ-դ. Ը 8-25
23 E + եւ
24 B ձեռն
25 E + ասէ.
7 I-դ. Կ 22
26 E ասացեալն
27 DE խողաց
5 II-դ. Ը 6
28 DE եւ առաքիներեաց

ընտրութիւն¹ տեսանեմ երանելի արանցն այնոցիկ եւ այսր ժամանակի անուանեալ² Հովուաց եւ վերակացուաց: 245 Նոքա քաջամարտիկ պատերազմողք, իսկ սոքա փախստականք ի Հոգեւոր պատերազմաց: 246 Նոքա ժուժկալք, եւ³ սոքա փափկասէրք, նոքա աստուածասէր⁴ գրոց ընթերցման⁵ եւ գիտութեան եւ⁶ կրանից նախանձաւորք, եւ սոքա սիրողք⁷ Հանդերձից եւ արծաթասէրք⁸, եւ յայնոսիկ միայն ճեպեալք առաւելուլ քան զընկերս⁹: 247 Նոքա զանձինս իւրեանց եղին ի վերայ ոչխարաց՝ նմանեալ քաջ Հովուապետին եւ Փրկչին, այլ¹⁰ սոքա իրրեւ զվարձկանս¹¹ թողեալ զոչխարսն¹² փախեան:

246 Ո՛վ երանելի¹³ աստուածայնոց¹⁴ արանցն այնոցիկ, որոց յիշատակն ի դպրութիւն¹⁵ կենաց գրեալ է:

247 Ողբայր երբեմն Դաւիթ յուշ առնելով զգթութիւնն Աստուծոյ. «Ո՛ւր են¹⁶ ողորմութիւնք քո առաջինք, Տէր»¹⁷: 248 Ողբացից եւ ես նմանապէս նման¹⁷ Դաւթայ, եւ ասացից արտասուաւք՝ ո՛ւր են բազմութիւնք երանելի եպիստոկոպոսացն¹⁸ եւ վարդապետացն¹⁹, որք ծագեցան²⁰ իրրեւ զփայ-

լակն յաշխարհի, բանս կենդանականս ունելով յինքեանս: 249 Յորոց մի է²¹ եւ մեր պսակաւոր եւ վկայ, մանաւանդ թէ²² առաջին քան զբազումս, որոց²³ առաջի կայ մեզ պատմութիւն²⁴ տաւնախմբութեանս:

250 Նոքա էին Հովիւք ճշմարիտք²⁵, իսկ սոքա գայլք ապականիչք. նոքա զաւրաւորք ի գործ եւ ի բանս աստուածայինս, եւ սոքա ընկղմեալք յինչս եւ ի ստացուածս մարմնականս: 251 Քանզի յաղագս արծաթոյ եւ Հանդերձից խննչութեան, երիւվարաց եւ ջորւոց եւ արաւրածիգ եղանց եւ հաւտից եւ խաշանց բազմանալոյ եւ պէսպէս զաւշաքաղութեանց²⁶ բազում ջանս եւ խաւսս ի մէջ նոցա²⁷ Հանապազաւր տեսանի: 252 Իսկ վասն բանաւոր Հաւտի զփրկութիւն եւ զբարութիւնն²⁸ նախանձու, եւ ոչ մի ինչ բան կամ Հոգաբարձութիւն²⁹:

253 Ո՛վ անմտութեանն³⁰, ո՛վ չար արմատոյ³¹ արծաթասիրութեանն: 254 Զիա՞րդ կարեն³² սոքա ուսուցանել³³ զգեղեցիկ աղքատութիւնն Քրիստոսի, որ վասն մեր աղքատացաւ, եւ աշակերտաց իւրոց պատուիրէր ոչ ունել³⁴ պղինձ ի գաւտիս՞: 255 Արգարե՛ւ մոլորեալ են, զի ոչ իմանան զգիրս եւ ոչ զգաւրութիւն աստուածայնոց բանից:

256 Արդ, լուարուք, Հովիւք, եւ մի՛ գանձէք ձեզ զանձս յերկրի: 257 Արծաթ ձեր բազմացաւ, եւ բանն նուազեցաւ:

1 B ընտրութիւնս
 2 A ամուսն
 3 DE իսկ
 4 B աստուածային DE աստուածեղէն
 5 D ընթերցումն
 6 A չի՞ր եւ ... եւ
 7 BDE պննողք
 8 E հանդերձիւք եւ արծաթասէր
 9 D զընկերսն
 10 D չի՞ր
 11 DE վարձկանս
 12 D + եւ
 13 BDE + եւ
 14 B աստուածայնոց
 15 DE դպրութեան
 16 DE + ասէ
 * II-րդ. ԶԸ 50
 17 DE ընդ
 18 DE + առաջնոցն B + առաջնոց
 19 D վարդապետաց
 20 DE ծագեցին

21 D չի՞ր
 22 E + եւ
 23 DE որոյ
 24 D + ի
 25 E ճշմարտութեան
 26 A + եւ
 27 DE սոցա
 28 DE հաւտից փրկութեան եւ բարութեան
 29 B հոգւոյ բարձրութիւն
 30 A չի՞ր ով անմտութեան
 31 DA արմատ
 32 DE կարացեցն
 33 D չի՞ր
 34 B ունելով
 * S-ի. II-րդ. Ժ. Գ. II-րդ. Զ. 8

զոյք ձեր անեցին, եւ համարձակութիւնն լռեաց. անբանիցն հոյլք բազմացան, եւ բանաւոր ձեր հաւտքն գիշատեցան, յաղագս որոյ համարս¹ տալոց էք հովուպետին Քրիստոսի. ոչ անգիտանայք ուրեմն, զի² իւրաբանչիւր ոք ընդ անձին իւրում³ միայն համարս⁴ տալոց է Քրիստոսի⁵ Աստուծոյ: 258 Իսկ դուք՝ քահանայպետք եւ քահանայք եւ սարկաւագունք, ընդ անձանց եւ ընդ ժողովրդեանն, որ հաւատացաւ ձեզ ի Տեառնէ, տեսէ՛ք՝ մի՛ արդեւք զանխլասցի⁶ տաղանդացն առակ. զզոյշ լերուք անձանց եւ ամենայն⁷ հաւտիդ, զի⁸ մի՛ կորիցէ եւ մի՛ ոք յոչխարաց ձերոց, զի զարիւն նոցա⁹ ի ձեռաց ձերոց¹⁰ պահանջէ դատաւորն: 259 Արթուն լերուք այսուհետեւ եւ քարոզեցէք զբանն կենաց, ի բաց ընկեցէք զամենայն հոգս կենցաղականս, եւ պատրաստ եղերուք տէրունական գալստեանն¹¹: 260 Զի յորժամ գայցէ, տոկոսիւք¹² պահանջիցէ զհաւատացեալն ձեզ տաղանդ արծաթոյն:

261 Զայս ամենայն զմտաւ անելով, սիրելիք, մի՛ ազահուրթեան աղազաւ յանդգնաբար ժպիրհ¹³ յաթոռ վերակացութեան: 262 Աւրինակ ձեզ կալջիք¹⁴ գերանելի հայրս մեր, յորում այսաւր¹⁵ հաւաքեալ¹⁶ կատարեմք զխիշատակս¹⁷, թէ

զիւրդ այնքան բազմամեայ կրից տանջանաց տեւէր քաջութեամբ եւ կամ ո՛րպէս ի կատարման գործոյն¹⁸ հրաժարէր ի տեսչութենէն՝ գիտելով, զի դժուարակիր է տէրունական լուծն¹⁹: 263 Նոյնպէս եւ²⁰ դուք, որք պատահեցայք աստիճանի հովուութեան, հովուեցէք իմաստութեամբ, որք²¹ ընդ ձեաւք հաւտդ է Աստուծոյ, որպէս առաքեալ ասէ²². «Մի՛ ի հարկէ, այլ կամաւ, մի՛ զաւչաքաղութեամբ²³, այլ յաւժարութեամբ, մի՛ իբրեւ տիրելով վիճակին²⁴, այլ լինել²⁵ աւրինակ հաւտին, զի յերեւել հովուպետին²⁶, ընդունիցիք գանթառամ փառաց պսակն»²⁷:

264 Զսոյն²⁷ գրէ ասէ եւ Պաւղոս²⁸. «Պարտ է եպիսկոպոսին անարատ լինել, իբրեւ²⁹ Աստուծոյ տնտեսի. մի՛ յանդուզն, մի՛ բամբասող, մի՛ թշնամանող³⁰, այլ հիւրասէր, բարեսէր, ցած, արդար, սուրբ, ժուժկալ, վերակացու լինել հաւատարիմ բանին վարդապետութեան»³¹, զի կարող իցէ միսթարել զհաւատացեալս եւ զհակառակորդսն կշտամբել³¹: 265 Տեսանն³² ս, որպիսի՛ փոյթ յանձին կալեալ աստուածայինն առաքեալ՝ զգուշացուցանէ զեպիսկոպոսս³² բարեաց գործոց լինել նախանձա-

1 D պատասխանի
 2 E բէ
 3 D չի՛ E իւրոյ
 4 BDE պատասխանի
 5 BDE չի՛
 6 DE + ի ձեւք B գանխլասցի արդեոք
 7 E ամենայնի
 8 BDE չի՛
 9 DE նորա
 10 DE ձեր
 11 B հրամանին
 12 DE տոկոսեալ
 13 DE ժպրիի՛
 14 B կալջի՛ ձեզ
 15 BDE զորոյ աստանաւր
 16 B չի՛
 17 BDE գլխատակ

18 BDE + ի բաց
 19 E տէրունականն լուծ B տէրունեան լուծն
 20 E չի՛
 21 DE որ
 22 DE ասէ առաքեալն B եւ առաքեալ ասէ
 23 D գործադրութեան
 24 DE ժառանգութեանն B չի՛ այլ յաւժարութեամբ, մի իբրեւ տիրելով վիճակին
 25 D լինել B լեր
 26 BDE + քրիստոսի
 = Ը՛ Պէք. Լ. 2-4
 27 D գայն B ի սոյն
 28 DE եւ պաւղոս գրէ ասելով
 29 E որպէս
 30 DE + մի հարկամող
 = Ը՛ Պէք. Լ. Տ. Գ. 2-4
 31 B չի՛ եւ զհակառակորդսն կշտամբել
 32 B զեպիսկոպոսն

ւոր¹, զի յետ աւրինակն լինելոյ, կարող է² եւ զայլս ուսուցանել³:

266 Դարձեալ ոչ միայն զքահանայս զգուշացուցանեն⁴ աստուածային աւրէնք եւ⁵ ի բարիս թեւակոխել⁶ միշտ, այլ եւ զամենայն հասակ մարդկութեանս⁷ ըստ իւրաքանչիւր կարգի, զմեծամեծս եւ զփոքունս, զթագաւորս եւ զդատաւորս, զիշխանս⁸ եւ որք ընդ իշխանութեամբ⁹, զմեծատունս եւ զաղքատս, զերիտասարդս եւ զկուսանս, զարս եւ զկանայս, զծերս եւ զտղայս, որք միանգամ ի Քրիստոս մկրտեալ են եւ յանուն Քրիստոսի քրիստովնեայք անուանեալք. որոց պարտ է յիշել ամենայն հաւատացելոցդ Քրիստոսի¹⁰ զուխան աստուածեղէն, զոր առաջի բեմին Քրիստոսի հաստատեցէք եւ բանիւ խոստովանեցէք զնա Տէր եւ Աստուած¹¹, եւ հրաժարեցէք¹² ի սատանայէ եւ յամենայն դորձոց նորա:

267 Տեսէ՛ք, ո՞ւմ արդեւք ուխտեցէք զանձինս¹³. ո՛չ հրեշտակի եւ ո՛չ երկրաւոր ուրուք¹⁴ թագաւորի, այլ թագաւորին թագաւորաց¹⁵ եւ տեառն տերանց. նմա դաւանեցեայք, զնա խոստովանեցէք¹⁶ առաջի բազում վկայից. որում եւ ակնկալչիք յայսմ հետէ գալստեան նորա յերկնից: 268 Զի եկեալ բերցէ զձեռագիր

ուխտադրութեան խոստովանութեանն¹⁷ ձերոյ, եւ ընթերցցի առաջի հրեշտակաց եւ մարդկան:

269 Արդ, ի բաց կացէք այսուհետեւ ի հեթանոսական գործոց: 270 Լուարուք¹⁸ առաքելոյ, զի ասէ¹⁹. «Ջայս ասեմ եւ ուխտեմ ի Տէր, մի՛ եւս ձեզ գնալ, որպէս եւ այլ հեթանոսք զնան ունայնութեամբ մտաց իւրեանց խաւարեալք հոգևով»²⁰: 271 Վասն որոյ, սիրելիք²¹, որպէս ընկալարուք ի Տեառնէ մերմէ Յիսուսէ Քրիստոսէ եւ ի սրբոց աշակերտաց նորա զպատուիրանս, ի նմին կացչիք պնդութեամբ²²: 272 Ըշմարիտ առաջնորդաց ձերոց հնազանդ լերուք²³ եւ ի պղծոցն զգուշացարուք²⁴, զի աւուրք²⁴ չարութեան են, եւ փոխանակ հովուաց գայլք մտանեն հաւտապետք, որք զկերպարանս²⁵ ցուցանեն արտաքուստ²⁶ հրեշտակի եւ ի ներքոյ տեղի են²⁷ սատանայի. բանիւ ձեւանան բարեպաշտք եւ գործովք իւրեանց²⁸ ուրացեալք: 273 Բայց մի՛ խարիք²⁹ ի նոցանէն, այլ որպէս ընկալայք զՏէր մեր Յիսուս Քրիստոս, ի նոյն³⁰ գնասչիք մինչեւ ի վախ-

1 DE նախանձաւորս
2 DE իցէ
3 E աւգտեցուցանել
4 D զգուշացուցանել
5 B օրինօքն
6 B թեւակոխել
7 D հասարակաց մարդկութիւնս B մարդկութեան
8 B զիշխանս եւ զդատաւորս
9 B + են
10 B ի քրիստոս
11 B չի՛ր եւ բանիւ խոստովանեցէ՛ք զնա տէր եւ աստուած
12 B հրաժարեցայ՛ք
13 B + ձեր
14 B չի՛ր
15 B տիեզերաց
16 B խոստովանեցայ՛ք

17 B խոստովանութեան ուխտադրութեան
18 B + դարձեալ
19 B ասելոյն փիս զի ասէ
- Էփէ. Գ- 17-18
20 B սիրելի
21 A արդ սիրելի՛ք փիս դարձեալ ոչ միայն զբահանայս զգուշացուցանեն աստուածային աւրէնք եւ ի բարիս թեւակոխել միշտ ... ի սրբոց աշակերտաց նորա զպատուիրանս, ի նմին կացչի՛ք պնդութեամբ D բան սրբոյն յովհաննու ոսկեքերանին արտահանեալ ի ներքողեան նառէն սրբոյ գրիգորի յուսաւորչին, ըզմ հովուաց ժամանակին իւրոց ցուցանելով, թէ
22 D մերոց պարտիմք հնազանդել
23 D զգուշացուք
24 DE աւուրքս B աւուրքն
25 B զկերպարանսն
26 D չի՛ր
27 D են տեղի
28 B չի՛ր
29 DE խարիցի՛ք
30 A չի՛ր ի նոյն ի յուս. այնպէս

ճան, զի եւ ընդ նմին թագաւորեալ¹ վայելիցէք զյաւիտենական կեանսն, ամէն²:

274 Եւ արդ, յաղագս այսորիկ աստանաւր աւարտեսցուք³ զբանս, եւ զերջանիկ հաւրն մերոյ եւ նահատակին մեծի ներբողական⁴ ճառիս⁵ բունն հարցուք վերստին:

275 Քանզի ծայրագոյն խոնարհութիւն նորա յորդորեաց զմեզ յայսքան ձգիլ⁶ երկարութիւն բանից, որպէս զի պարտ է, որք յայսմ⁷ աստիճանի բաղձան եւ ախորժեն բանաւոր հաւտից վերակացու լինել, աւրինակ առնուլ⁸ զերանելիս:

276 Մաքրել նախ⁹ զանձինս¹⁰ յամենայն արատոյ ըստ նմանութեան սորա, եւ ապա յաստուածայինս յայս մերձենալ սրբութիւն, ըստ տէրունական հրամանին, եթէ. «Ծագեսցէ լոյս ձեր առաջի մարդկան, զի զգործս ձեր բարիս տեսեալ փառաւորեսցեն զՀայրն երկնաւոր»¹¹: 277 Նա թէ եւ¹² մարմնական ինչ փորձութեանց¹³ հանդիպեսցիք¹⁴, մի՛ անժուժկալութեամբ¹⁴ վհատիցիք, այլ համբերեցէք մեծաւ յուսով: 278 Տեսէ՛ք զաստուածագեաց հարսն մեր, որ¹⁵ յառաջագոյն, եթէ զիս¹⁶ ըզայնքան նեղութեանց եւ չարչարանաց ժուժկալեցին յաղագս հաւտին¹⁶, համբերութեամբ բազմաւ ի նեղութիւնս¹⁷ ի

վիշտս, ի չարչարանս, ի գանս, ի բանտս¹⁸, ի խռովութիւնս, յաշխատութիւնս¹⁹, ի հսկմունս, ի պահս²⁰, ի սէր սրբութեան, ի բանս ճշմարտութեան, ի զաւրութիւն Աստուծոյ, փառաւք եւ անարգութեամբ, գովութեամբ²¹ եւ պարսաւանաւք, իբրեւ մահկանացուք եւ ճշմարտապէս կենդանիք, իբրեւ տրտմեալք եւ հանապազ ուրախք, իբրեւ տնանկք եւ զբազումս մեծացուցին: 279 Այս ամենայն զրեցաւ վասն նոցա յաւրինակ²² մեզ, զի եւ մեք զհետ շաւղաց նոցա երթիցուք:

280 Այլ եւ մարգարէքն սուրբք եւ նահապետացն դասք պէսպէս փորձութեամբ անցուցին²³ զկեանս իւրեանց: 281 Լուր իսկ Դաւթայ, յորժամ զվշտաց իւրոց զբազմութիւն ի թիւ արկանէր²⁴. «Տէր Աստուած իմ²⁵, ի քեզ յուսացայ, փրկեա՛ զիս, եւ ի հալածչաց իմոց²⁶ ապրեցո՛ զիս»²⁷, եւ՝ «Մինչեւ յե՞րբ, Տէր, մոռանաս զիս ի սպառ»²⁸, եւ թէ. «Ես ի տանջանս պատրաստ եմ»²⁹, եւ՝ «Ի՛ բաց արա յինէն զտանջանս իմ²⁷»²⁸, եւ թէ. «Կոխեցին զիս թշնամիք իմ զաւրհանապաղ»²⁹, եւ՝ «Լղմոխիր որպէս հաց կերայ»²⁸, եւ՝ «Պանդուխտ եմ ես եւ նշգեհ, որպէս²⁸ ամենայն հարս²⁹ իմ»²⁸:

1 E բագաւորեալ
 2 BDE չի՛բ
 3 BE այսոցիկ աւարտեսցուք աստանաւր
 4 D զներբողական E զներբողականս
 5 BDE ճառից
 6 D ցգել
 7 BE այսմ
 8 D առնել
 9 BDE + եւ առաջին
 10 B + մեղաց եւ ի
 - Մ-դ-Լ- 16
 11 E եւ բէ փիս բէ եւ
 12 D փորձութեան
 13 B համբերեսցիք
 14 E անժուժկեամբ
 15 DE զաստուածագեացս հարսն
 16 DE + քիստոսի
 17 DE չի՛բ ի նեղութիւնս B բագում նեղութիւն փիս համբերութեամբ բազմաւ ի նեղութիւնս

18 BE բանդս
 19 E չի՛բ
 20 D ի ճերարդութիւնս
 21 B գոհութեամբ
 22 BD օրինակ
 23 D փորձութեան բան ցուցին
 24 DE ի թիւ արկանէ գրագմութիւն B ի թիւ արկանէր գրագմութիւն
 25 BE չի՛բ
 26 DE յիմոց հալածչացն
 27 Ք Մ-դ-Լ- 2
 28 Մ-դ-Լ- 2
 29 Մ-դ-Լ- 18
 27 DE չի՛բ իմ
 28 Ք Մ-դ-Լ- 11
 29 Ք Մ-դ-Լ- 3
 28 E + եւ
 29 E հարս B հարսն
 28 Ք Մ-դ-Լ- 13

282 Տեսանե՞ս, զի ոչ միայն զիւրան¹ յայտ առնէ զնեղութիւն², այլ եւ զնախնեացն, եւ ոչ պարզարար զմիոյ կամ զերկուց, այլ զամենեցուն, որպէս ամենայն Հարքն իմ, ասէ, ցուցանելով եւ յայտնելով³, եթէ ոչ ոք ի նոցանէ յաշխարհիս յայսմիկ Հանգստեան պատահեցաւ:

283 Երթիցուք, եթէ ախորժիցէք, առ⁴ բազմավիշտ⁵ նահատակն⁶ Յովբ եւ լուիցուք չափով որպէս⁷ առ ի նմանէ զիւրոցն⁸ պատմելով զչարհարանաց, որպէս զի կարասցուք⁹ թերեւս առ նորայն նախանձու եւ զմերս թեթեւ նեղութիւնս¹⁰ Համբերութեամբ տանել. «Ո՞չ ապաքէն իբրեւ զփորձութիւն են, ասէ, վարք մարդոյ¹¹ ի վերայ երկրի, եւ կամ իբրեւ զառաւրեայ վարձս վարձկանի¹² կեանք նորա», եւ եթէ¹³. «Գիշերք ցաւագինք տուեալ են ինձ»¹⁴, եւ եթէ¹⁴. «Լի՛ ցաւաւք լինիմ, յերեկորեայ մինչեւ յառաւուտ»¹⁵, եւ՝ «Արդարք ծաղր լինին, զի մատնին ի ձեռն¹⁵ ամբարշտաց»¹⁶: 284 Իսկ առ Աստուած ասէ. «Զարհուրեցուցանես զիս տեսլեամբ գիշերուոյ»¹⁷, «մատնեցեր զիս ի ձեռն¹⁶ անաւրինի»¹⁸:

«եղիւր զիս բամբասանս ազգաց, եղէ նոցա ծաղր¹⁷, պաշարեալ եմ յամենեցունց»¹⁸:

285 Տեսանե՞ս ցաւագին պատմութիւն, տեսանե՞ս բռնաւորական վիշտք¹⁸: 286 Նման սմին եւ Երեմիաս ասէ¹⁹. «Ո՛հ, մայր իմ, ընդէ՞ր ծնար զիս՝ այլ²⁰ դատեալ եւ²¹ դատապարտեալ, տեսանել զթշուառութիւնս մարդկան»²²:

287 Այսպէս եւ²² ամենայն արդարոցն դասքն ի ցաւս եւ ի չարհարանս անցուցին զկեանս²³ իւրեանց: 288 Վասն որոյ աղաչեմ եւ փոխանակեմ²⁴, մի՛ Հանապաղ զանդորր եւ զընդարձակն խորհիք²⁵ ճանապարհի Հետեւումն. քանզի եւ զինուոր թէ²⁶ պատաղիցի ընդ²⁷ կեանս աշխարհիս եւ ոչ ըստ աւրինին²⁸ մարտիցէ, ոչ պսակիցի²⁹ առ ի զաւրավարէն³⁰: 289 Նմանապէս եւ դուք, մի՛ վատք եւ վեհերոտք յասպարիզի նահատակութեանն գտանիցիք, այլ նմանեալք երանելի արանցն³¹, Համբերեցէք Հասելոց նեղութեանցն³², որ վասն բարեպաշտութեանն. «Գիտէք իսկ՝ զի նեղութիւնք զՀամբերութիւն զործեն»՝ ըստ Պաւղոսի, «Համբերութիւն զՀանդէս, Հանդէսն³³ զյոյս³⁴, յոյս³⁵ ոչ երբէք յամալթ

1 D զիւրն միայն BE միայն զիւրն

2 BDE զնեղութիւնս

3 DE յայտ առնելով

4 BDE ախորժէք

5 DE ի բազմավիշտն

6 BDE + յերանելին ասեմ

7 DE չափաւորապէս

8 B զիւրոցն

9 B չի՞ որպէս զի կարասցուք

10 DE նեղութիւն

11 D մարդկան

12 B վարկանի

13 DE դարձեալ

14 DE չի՞ եւ եթէ

15 DE ձեռն

16 BDE ձեռն

17 DE զիւրն միայն BE միայն զիւրն

18 BDE զնեղութիւնս

19 DE չափով որպէս

20 DE նոցանէ

21 DE զիւրոցն

22 DE զիւրոցն

23 DE զիւրոցն

24 DE զիւրոցն

25 DE զիւրոցն

26 DE զիւրոցն

27 DE զիւրոցն

28 DE զիւրոցն

29 DE զիւրոցն

30 DE զիւրոցն

31 DE զիւրոցն

17 BDE չի՞ եղէ նոցա ծաղր

18 DE զիւրոցն

19 DE բարբառի B սէ եւ բարբառի

20 DE այլ

21 D չի՞ դատեալ եւ

22 DE զիւրոցն

23 D զիւրոցն

24 DE փոխանակեմ

25 DE խորհիք

26 D եր E որ

27 BDE ի

28 DE աւրինաց զաւրավարին

29 D պակիցի E պսակեցի B պսակիցի

30 DE նմանէ

31 B + համբերութեան

32 DE հասելոց նեղութեանց

33 D համբերութիւն

34 BDE + բարեպաշտ

35 DE յոյսն

առնէ»⁷ զհաւատացեալսն¹ նովաւ: 290 Եւ արդ, մի՛ ի նեղութիւնս միայն հայիցիք², այլ եւ ի պսակն. մի՛ յախտն³ եւեթ հայիցիք⁴, այլ եւ⁵ ի փոխարէն հատուցմանցն⁶: 291 Քանզի եւ այս մեծագոյն իմն երեւի յուսոյ լրումն, յազազս հանդերձեալ բարեացն անտես առնել զներկայիս չարչարանս:

292 Այլ այժմ բաւական վարկանիմ որ⁷ յազազս այսոցիկ ասացեալքս⁸:

293 Բե՛ր այսուհետեւ յառաջիկայսն երթիցուք մտանել⁹ ի բանն, ուստի ելաք:

294 Քանզի եւ¹⁰ երանելի հայրն մեր եւ մեծ խոստովանողն Քրիստոսի¹¹ Գրիգորիոս յետ պայծառագոյն յայտնութեանն, որ ի վերուստ, հաւանեալ¹² լինէր տէրունական հրամանին. երթայր այնուհետեւ ընդունել զձեռնադրութիւն քահանայապետութեանն, որ եւ անդանաւր նշան մեծագոյն, եթէ ո՛րք էր Գրիգորիոս, ցուցանէր Աստուած, որպէս զի Հոգին Սուրբ աղանակերպ տեսեամբ յայտնէր ի վերայ նորա հանգչելով. եւ այնքան մեծավայելուչ պատուով դառնայր սքանչելի քահանայպետն Աստուծոյ յայցելութիւն¹³ ժողովրդեան իւրոյ: 295 Ընդ առաջ ընթանայր այնուհետեւ¹⁴ ի պատիւ նմա մեծ արքայն Տրդատիոս¹⁵ հանդերձ ամենայն

զաւրաւքն: 296 Եւ պատահեալ միմեանց առ գետովն Եփրատայ՝ լի առնէր զամենեսեան խնդութեամբ բազմաւ¹⁶, քանզի եւ¹⁷ մկրտէր զնոսա յանուն սուրբ Երրորդութեան: 297 Յորում եւ լոյս¹⁸ անճառելի ծագէր ի յերկնից ի հրաշս¹⁹ սքանչելեաց տեսողացն²⁰: 298 Շինէր²¹ եւ տաճարս Աստուծոյ բազմապատիկս եւ հրաշալիս յաշխարհին Հայաստանեայց, կացուցանէր եպիսկոպոսունս եւ²² երիցունս եւ²³ սարկաւազունս եւ²⁴ դասս կղերիկոսաց եւ վանականաց, ուսուցանէր զնոսա զեղեցիկ եւ առատ վարդապետութեամբ ի զաւրութեանց աստուածայնոց տառից, ամրացուցանէր ի հաւատս, հաստատէր ի վերայ Հիման առաքելական դաւանութեանցն²⁵. եւ այնքան՝ զի մինչեւ ցայժմ իսկ աւր ըստ աւրէ²⁶ ի լաւագոյնսն յառաջանան ընտրեալ նորայն ժողովուրդ եւ վիճակ²⁷:

299 Իսկ երանելին յետ սուղ ինչ ժամանակի հրաժարէր ի վերակացութենէ անտի, ի ցանկալին²⁸ իւր երթեալ համբուրէր լուութեամբ²⁹, զհրշտակական դարձեալ դառնայր զքաղաքավարութիւն³⁰: 300 Քանզի

* Հմմտ. Հովհ. Է 3-5

1 BDE զհաստացեալսն
2 BE հայիք
3 E յախտսն B ախտն
4 DE չիք
5 E չիք
6 BDE հատուցմունսն DE + մի ի տանջանսն, այլ յարեայութեանն խոստումն
7 DE վարկանիմ որ B համարիմ
8 DE այսոցիկ ասացեալք
9 BDE մտանելով
10 BDE չիք
11 BDE չիք
12 B հովանի
13 BDE + նորատունկ
14 B ընթանալով փի ընթանայր պնուհետեւ
15 B նմա մեծ արքայն Տրդատիոս ի պատիւ

16 Ագաթ. ՃԺՁ 7. «Ընդ առաջ ելանէր մմա քաղաւորն ամենայն զաւրաւն հանդերձ, առ ակն եփրատ գետոյն, որ եւ ընդ պատահելն իսկ լի առնէր զամենեսեան ողջունիւ Աւետարանին Քրիստոսի, եւ քաղում ցնծութեամբ եւ ուրախութեամբ յաւանն դառնային»:

17 BDE չիք
18 D լոյսն
19 BDE հրաշ
20 DE + եւ յայնմիտէ պատրաստը տեսան ժողովորդ սեպիական
21 B սխանչելի տեսողացն լինէր
22 BDE չիք
23 D չիք
24 BDE չիք
25 BDE աւանդութեանցն
26 B + իսկ
27 Հմմտ. Ագաթ. ՃԺ
28 DE զցանկային
29 DE լուսիւն B յանապատ համբերել լուսութեամբ
30 B ստանայր քաղաքավարութեամբ DE չիք գիրտակականն դարձեալ դառնայր զքաղաքավարութիւն

յոյժ սիրելի էր նմա ընդ մեծին եղիայի եւ ընդ Յովհաննու Մկրտչին¹ առ բնակելն² յանապատի³, վասն որոյ եւ ախորժէր իսկ թագուցանէլ զանձնն ի⁴ մարդկան⁵ տեսութենէ, զի մաքրապէս անդանաւր եւ աննիւթաբար անհիւթականին⁶ հանդիպեսցի տեսութեանցն⁷ Աստուծոյ:

301 Այսոքիկ են սրբազանի հաւրն մերոյ⁸ ուղղութիւնք, եւ այս նորա⁹ քաջութեանն պատմութիւնք: 302 Այսպիսի լաւագոյն առաքինութեամբ քաղաքավարեցաւ¹⁰ յաշխարհի, ոչ ի հեշտութիւնս ինչ կենցաղականս, այլ ի գանս եւ ի տանջանս, ի քաղց եւ ի ծարաւ, ի ցուրտ եւ ի մերկութիւն, ի բանտս¹¹ եւ ի կապանս, ի լերինս եւ յանապատս¹²: 303 Սիրեաց զԱստուած եւ սիրեցաւ¹³ ի նմանէ, փառաւորեաց եւ փառաւորեցաւ. «Զփառաւորիչս իմ, ասէ, փառաւորեցից¹⁴»:

304 Գրիգորիոս Երրորդութեանն քարոզողն¹⁵, ուղղափառութեանն հաստատիչն, Քրիստոսի հաւտին վերադիտողն, իմաստութեան Հոգւոյն տաճարն, երկնային կառավարն, աւղախաղաց թռչունն, տիեզերաց անշիջանելի լոյսն, պայծառագոյն արուսեակն, մոլորելոց առաջնորդն, ընտրութեան անաւթն, սրբութեան տաղաւարն, աստուածական նուէրն, Հոգւոյն Սրբոյ ընդունողն, միասնական Երրորդու-

թեանն բնակարանն, առաքինութեանն աւրինակն, պատուիրանացն¹⁶ Աստուծոյ գործարանն, հայրապետաց գեղեցկութիւնն, միայնաւորաց պայծառութիւնն¹⁷, սրբութեան ուղեւորիչն, հաւատոց¹⁸ հաստատութիւնն¹⁹, ամբութեան պարիսպն²⁰:

305 Գրիգորիոս՝ քրիստոսական աւրինացն վարդապետն, աւանդութեանց նորին ուսուցիչն, դիւաց հալածիչն²¹, հեղութեան²² աւրինակն, հանդարտութեան եղանակն²³, խոնարհութեան գաղափարն, ճգնաւորաց նկարագիրն, անապատական տատրակն, լուսափայլ արեգակնն, աղբերահոս²⁴ միտքն, աննիրհելի ակնն, ապաշխարութեան ուսուցիչն, դարձելոց միջնորդն, մոլորելոց²⁵ առաջնորդն, հիւանդաց բժիշկն, ախտից սատակիչն, արիական հովիւն, անքուն պահապանն, համբերութեան արմատն, անճառելեաց տեսանողն²⁶, ստորայնոց²⁷ արհամարհողն, երկնաթռիչ արծուին²⁸, հրեշտակաց պարակիցն, առաքելոցն հաղորդակիցն, մարտիրոսաց չարչարակիցն, արքայութեանն բնակակիցն²⁹, Աստուծոյ Հաւր ժառանգաւորն, Քրիստոսի ժառանգակիցն, Հոգւոյ Սրբոյ ճեմարանն³⁰, որ միշտ³¹ առաջի Երրորդութեանն ընդ

1 DE մկրտչին յովհաննու
 2 BDE բնակելն
 3 Հմմտ. Ազար. ձԻԳ 2
 4 B գանձն իւր
 5 DE մարդկայինս
 6 DE աննիւթականին
 7 E տեսութեանն
 8 B մեր
 9 DE նորայն
 10 BDE բաղաճավարեաց
 11 E բանդ
 12 BDE յանապատի
 13 DE + առ
 14 DE փառաւոր արարից
 * Ը՛ թ՝ ա՛գ՝ Ի՛ 30
 15 BDE Բարոզն

16 DE պատուիրանաց
 17 A չի՛ր միայնաւորաց պայծառութիւնն
 18 BDE հաւատոյ
 19 D + եւ
 20 B չի՛ր ամբութեան պարիսպն DE եկեղեցւոյ ամբութիւնն
 21 A չի՛ր աւանդութեանց նորին ուսուցիչն, դիւաց հալածիչն B չի՛ր դիւաց հալածիչն
 22 D հեղութեան E նեղութեանց
 23 DE յեղանակն
 24 B աղբիրահոս DE արագահաս
 25 D չի՛ր
 26 B տեսողն
 27 DB ստորնայնոցս
 28 A արծիւն
 29 DB բնակիչն E բնակիցն
 30 BDE չի՛ր հոգւոյ սրբոյ ճեմարանն
 31 E չի՛ր միշտ

հրեշտակա բարեխաւսէ՛ 1 վասն ամենայն աշխարհի:

306 Այլ դու, ս'վ՛ 2 աստուածային եւ պատուական գլուխ, որ զամենեցուն զգլուխն Քրիստոս՝ 3 յանձին բերելով լոյս երեւեցար տիեզերաց: 307 Ո՛վ աստուածազգեաց՝ 4 եւ երջանիկ հայր, որ գեղեցկապէս քաղաքավարելով ի՛ 5 յերկրի, զընթացսն կատարեցեր եւ՝ 6 զհաւատսն պահեցեր, պակազիր կէտին՝ 7 ժամանեալ հասեր, եւ առաջնորդական մտացդ մաքրութեամբ, որքան կարելի է մարդկան, աստուածատես եղեալ եւ վերամբարձեալ յանհասանելի բարձրութիւնսն՝ 8:

308 Դու զչարչարանացն բառնալով ի վերայ ուսոյդ՝ 9 զխաչն եւ՝ 10 միամտաբար զհետ Քրիստոսի ընթացար, որով գանկապտելին գանձեցեր զգանձն՝ 11 պահեալ քեզ յամենատ[եան]էն յերկինս:

309 Դու զկենցաղս՝ 12 ամենայն վաճառեցեր, եւ գանգինն՝ 13 ստացար մարգարիտ՝ 14 զՔրիստոս:

310 Դու ոչ ի վերայ աւազոյ հեղգաբար շինեցեր գտունն, այլ ի վերայ ամրացեալ վիմին առ ի Քրիստոս հաւատոցն հաստատեցեր զհիմնն, ուստի եւ ի շնչմանէ աւզային այսոցն դառնաբեր հոգմոց՝ 15 եւ յարուցեալ կռապաշտութեանն ախտից՝ 16 մնացեր անսասանելի:

1 E + միշտ
2 E չի՛
3 E գլուխն զքրիստոս
4 BDE աստուածազգեստ
5 B Բաղաբաւարեալ
6 BDE չի՛
7 BD կիտին
8 BDE վերամբարձար յանհասանելի բարձրութիւն
9 D ուսոցդ
10 DE զխաչ B զխաչն
11 DE զգանձ B գտեր զգանձն
12 BDE զկենցաղականս
13 DE + փոխանակ
14 D մարգարիտն
15 B հոգմոցն
16 BDE կռապաշտութեանց ուղիսից

311 Դու զծանրութիւն տունջեան բոլոր կենցաղոյս եւ գտապն՝ 17 բոցակէզ միջաւրեայ բարձեր ամենայնիւ, որով զվարձուցն ընկալար ի Տեառնէ զվաշխ եւ՝ 18 զփոխարէնսն:

312 Դու գտուեալն քեզ շնորհացն տաղանդ առ յԱստուծոյ, առատապէս բաշխելով բազմացուցեր, որով զերանաւէտն լուար ձայն: 313 Բարի ծառայ եւ հաւատարիմ, մո՛ւտ յուրախութիւն Տեառն քո:

314 Դու զլապտեր հոգւոյդ ողորմածութեանն իւղովն անշիջանելի պահեցեր՝ պատրաստ գտանելով մտանել ընդ Քրիստոսի յերկնայինն առագաստն՝ 19:

315 Դու ընդ նեղ եւ ընդ՝ 20 անձուկ շաւիղ արքայութեանն ճանապարհորդելով՝ 21 վայելես այժմ ի վերին գերաշխարհիկ կեանսդ՝ 22:

316 Դու զկեանս քո խոկմամբ մահու վարելով՝ զախտս մարմնականս յեղանակաւ աստուածսիրութեամբ՝ 23 հոգւոյդ հնազանդեցուցեր:

317 Դու յամատոյց զղեակ անախտութեանն ժամանելով՝ 24 գերակատար առաքինութեամբ՝ 25 հաւատոյ, լուսոյ եւ սիրոյ՝ 26 բարձրացար յիմանալիսն, կառավարելով ըստ եղիայի յերկինս, ամենայնիւ յԱստուած միացեալ աստուածատեսակ մաքրութեամբ:

318 Եւ զի համառատագոյն ասացից, դու եւ զյաւիտենական զսրբոցն ամենեցուն զառաքինութիւնսն՝ 27 հաւաքելով ա-

17 BDE գտապ
18 BDE վաշխիւ
19 DE առագաստ
20 DE չի՛
21 E նանապարհորդելով շաւիղ արքայութեանն
22 BDE կայեանսդ
23 DE աստուածսիրութեան
24 DE հասանելով
25 B առաքինութեան
26 DE սիրոյ եւ լուսոյ
27 DE սրբոցն ամենեցունց գառաքինութիւնս

առաքինաբար¹ ըստ աւրինակի մեղուաց՝
զբազմատեսակ վարս² ընտրելով զիւրա-
քանչիւրոցն ի քոյղ բերես նմանութիւն,
զորոց եւ³ բերցուք առաջի մի ըստ միոջէ
զանուանս ընտրելոցն յիշատակաւ:

319 Աբել արդար, անարատ պատարա-
գաւն այն⁴ գովեցաւ: 320 Իսկ դու, բազ-
մերջանիկ Հայր, ընծայ բանաւոր բոլորո-
վին զանձն քո մատուցեր Աստուծոյ՝ Հա-
նապազորդ⁵ մաղթանաւք առ նոյն
Հպեալ⁶:

321 Ենովս անտեսանելի յուսով յուսա-
ցաւ ի Տէր⁷, իսկ դու գառաջիկայ յուսոյն
աւրինակ արդէն ցուցանես տակաւին:

322 Ենովք Հաճոյ եղեալ Աստուծոյ
փոխադրեցաւ յստորայնոց⁸, իսկ դու
զհոգւոյդ տեսութիւն բոլորովին յերկրէ
յերկինս փոխադրեցեր:

323 Նոյ արդար գոյով եւ ի վերայ պա-
տարագացն Հաճոյ գտեալ, փայտեղէն տա-
պանաւն զկենդանեացս⁹ ազգ ապրեցուցա-
նէր ի ջրհեղեղէն կործանմանէ^{9a}: 324 Բայց
դու նոր իմն տապան Հաստատեցեր՝ զեկե-
ղեցի Քրիստոսի, եւ ի ջրհեղեղէ կռապաշ-
տութեանն զբազմութիւն մարդկան ապրե-
ցուցեր¹⁰:

325 Աբրահամ աստուածսիրութեամբն
եւ Հիւրասիրութեամբն սքանչելի եղեալ⁷,
միանգամայն եւ պատարագ ընդունելի ա-

ռանց զենման զորդին, որ յաւետեացն էր,
մատուցանէր Աստուծոյ⁷: 326 Իսկ¹¹ դու ոչ
միանգամ, այլ Հանապազաւր զՔրիստոս
ընկալար Հիւրասիրութեամբ ի գբին տա-
ռապանաց, եւ զեներ՝ ոչ ոչխար¹² փոխա-
նակ Իսահակայ մատուցեալ, այլ զքեզ
ինքնին բոյորապտուղ ողջակէզ բանաւոր
ընծայելով կենդանւոյն Աստուծոյ:

327 Իսահակ արդարութեամբն եւ աւ-
րինակ լինելովն փառաւորի, իսկ դու իբ-
րեւ զքանոն¹³ արդարութեան, զամենայն
տեսակս առաքինութեան եւ¹⁴ զաւրինակ
բարեաց ի քեզ բերելով մաքրապէս:

328 Յակովբ պարզմտութեամբ Հոգւոյն
եւ բազմորդութեամբն սքանչելի եղեւ, որով
եւ զսանդուղսն¹⁵ տեսանէր¹⁶ յերկրէ յերկինս
Հաստատեալ¹⁷, մեծագոյն իմն խորհրդոյ
աւրինակ մեզ ցուցեալ⁷: 329 Բայց դու
ծնար Հովիւս եւ Հովուապետս եւ Հաւաս
բազումս՝ Հաւտապետին¹⁸ Քրիստոսի. եւ
ելս ի մտի դնելով քո, իբրեւ աստիճանաց
ելիւք ըստ իմանալի սանդղոց՝ փառաց ի
փառս փոփոխելով¹⁹, յերկրէ յերկինս²⁰ վե-
րակոչեցար. վասն որոյ ոչ նշանաւոր խա-
չինս, այլ նշանաւ Հոգւոյն շնորհաց՝ բա-
զում որդիս լուսոյ ածեր ի փառս:

330 Յովբ յազագս անարատութեանն
եւ Համբերատար ժուժկալութեանն երեւե-
լագոյն²¹ եղեւ, բայց ոչ նուազագոյն, քան
զնորայն երեւեցաւ²² եւ քոյին չարչարա-

1 DE իմաստասիրաբար
2 B վարդս
3 DE չի՛ր
4 DE չի՛ր
5 DE համաբազար
6 BDE հպելով
7 Կ՝ն՛նք. Ի՛ 26
8 AB չի՛ր իսկ դու գառաջիկայ ... փոխադրեցաւ
յստորայնոցս
9 Կ՝ն՛նք. Ի՛ 24
10 D զկենդանեաց E զկենդանեացն
11 DE ջրհեղեղին կործանմանէն B ջրհեղեղին կոր-
ծանմանէ
12 Կ՝ն՛նք. Գ 9-Ի՛ 19
13 D ապրեցուցաներ
14 Կ՝ն՛նք. Ժ՛ 1-8

է Կ՝ն՛նք. Ի՛ 3-10
11 E բայց
12 B ոչխարս
13 D իբրեւ բանոն E իբր բանուն B իբրեւ բանոն
14 B չի՛ր զամենայն տեսակս առաքինութեան եւ
15 D զսանդուղսսն A զսանդուղսն B զսանդուղսն
16 D + իբրեւ
17 DE հաստանելով
18 Կ՝ն՛նք. Ի՛ 12
19 B հովուապետին
20 DE փոխելով
21 D ի յերկրէ ի յերկինս
22 B + եւս
23 E երեւեցար

նացն նահատակութիւն. զի ոչ արտաքոյ քաղաքին յաղբիս¹, այլ ի բազմավիշտ խորխորատին եւ ի² դժոխայինն³ անապատի, եւ փոխանակ որդանցն՝ դաժանատեսակ թունաւորացն⁴ իժիցն եւ քարբիցն⁵ համբերելով:

331 Յովսէփ ողջախոհութեամբն եւ անոխակալութեամբն հռչակեցաւ⁶, իսկ դու աւրինակ բարեպաշտութեան⁶ յամենայնի երեւեցար, եւ յիմանալի եգիպտուհոյն՝ ի բնաւորական⁷ ախտից՝ զմիտսդ⁸ մաքրելով, զպատմուճան մեղացն մերկացեալ՝ փախեար յամաւթոյ. որ եւ անյիշաչարութեամբն⁹ զեղբայրադաւ բռնաւորսն ի սովոյ աստուածային բանիցն¹⁰ առատապէս կերակրեցեր գիտութեամբ ճշմարտութեան հոգեւորական հացիւն¹¹ իջելոյ յերկնից:

332 Մովսէս հեղութեամբն¹² եւ աւրէնսդրութեամբն¹³ նկարագրեցաւ կոչիլ Աստուած փարաւովնի եւ առաջնորդ ժողովրդեանն Իսրայելի: 333 Սակայն եւ դու, ո՛վ աստուածընկալ հայր, հեղութեամբ¹⁴ առ ամենեսեան, մանաւանդ առ բռնաւորագունիցն երեւեցար տանջանս, եւ ի մէզ նահատակութեան մտանելով զաստուածագիծ աւրինացն¹⁵ ընկալար զտախտակս, յորում զհոգեւորական պատուիրանսն ոչ Իսրայելի միայն աւանդե-

ցեր, այլ¹⁶ ամենայն տիեզերաց¹⁷. եւ զմեհեանս դիւաճոյլ պատկերացն իրրեւ զկառս փարաւովնի ի խորս՝ քոյին քաջութեամբդ ընկղմեցեր:

334 Սամուէլ նախ քան զյղանալն յորովայնի՝ Աստուծոյ նուիրեցաւ, որ եւ շնորհս ընկալեալ մարգարէութեան զուշակէր զհանդերձեալսն: 335 Իսկ դու նախ¹⁸ քան զգոյանալն ընծայեցար ի Հոգւոյն նախագուշակութեանց նուէր Աստուծոյ, եւ անճառելի տեսեամբ մարգարէական աշաւք տեսեր¹⁹ զապագայիցն լինելութիւն:

336 Քաջն Դաւիթ զամբարտաւանն Գողիաթ զինու հոգւոյն պատերազմեալ²⁰ պարսաքարաւ²¹ կործանէր: 337 Իսկ դու զիմանալին Գողիաթ, այսինքն՝ զպետութիւնս եւ զիշխանութիւնս աշխարհակալի²² խաւարիս, զաւրութեամբ սուրբ²³ խաչին Քրիստոսի ընկճեալ՝ յերկիր կործանեցեր, եւ զբանաւոր գառինս ազատելով ի բերանոյ առիւծուն եւ²⁴ գերեցեր զամենայն միտս ի հնազանդութիւնն Քրիստոսի:

338 Եղիա գովելի եղեւ նախանձաւորն²⁵ Աստուծոյ, զի զամաւթոյ մարգարէան համարձակապէս սատակեալ կորուսանէր: 339 Իսկ դու զբռնաւոր արքայն եւ²⁶ զսպասաւորն ամաւթալից ախտից՝ ի կերպարանս փոխարկեցեր²⁷ զազրատեսակ

1 A յաղբես
2 BDE չի՛ր եւ ի
3 B դժոխակամն
4 B դաժանատեսակ
5 DE Բարբից
« Կ՝նշ. Լ. Թ. 7-12
6 DE պարկեշտութեան
7 D բանաւորական
8 BDE գմիտս
9 BDE անյիշաչարութեամբ
10 BDE բանիցն
11 BDE հացիցն
12 D հեղութեամբ
13 E արիմադրութեամբ
14 BDE հեզ
15 DE զաստուածագիծն արիմաց

16 B + եւ
17 BDE այլ ամենայն տիեզերաց աւանդեցեր
18 DE եւ յառաջ
19 D տեսանէր
20 B պատերազմէր
21 DE պարսաքարիւն B պարսաքարիւ
22 B իշխանակալ
23 DE չի՛ր
24 BDE չի՛ր
25 DE նախանձուն
26 BDE չի՛ր
27 B փոխեցեր / Հմմտ. «Զարբայն կրկին ի մարդ դարձեալ փոխարկէր» («ՂԳ Տաղ սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչիմ», Փոխ ՄՀ, ԻԱ, էջ 850.36)

կենդանւոյ¹, ոչ ի սատակումն մատնելով², այլ ի կեանս վերստին առաջնորդեցեր³:

340 Յովհաննէս՝ մեծ ի ծնունդս կանանց բարերանեցաւ յարարչէն, ձայն բարբառոյ յանապատի, կարապետ եւ մկրտիչ Քրիստոսի: 341 Եւ դու ոչ նուազագոյն քան զնա⁴ երեւեցար⁵, որպէս թուի ինձ: 342 Քանզի ի դասս Հայրապետաց նախամեծարեցար, ընդ վկայսն նաՀատակեցար, ի մարտ ասպարիսին⁶ ընթացար, յանապատին⁷ ճգնեցար, ի⁸ ձայն բարբառոյ ընդ նմին գոչեցեր⁹, Բանին Աստուծոյ կարապետեցեր, անթիւ բազմութիւն բանաւոր Հատից Քրիստոսի մկրտեցեր, լոյս պայծառագոյն յետ արեգականն արդարութեան ծագեցեր¹⁰:

343 Այսպէս ի ձեռն գործոյս¹¹ առաքինութեան զամենայն արդարութիւն¹², տակաւին եւ զմարգարէիցն ի քեզ բերես աւրինակ¹³՝ զոմանց զնախանձն, զկիսոց զՀամբերութիւնն, զոմանց զհեղութիւնն¹⁴, զայլոց¹⁵ զմտացն¹⁶ զբարձրութիւնն: 344 Եւ ոչ այսչափ¹⁷ միայն, այլ եւ Քրիստոսի աշակերտացն, զորս շնորհաւ¹⁸ Հոգւոյն ի ստուերական աւրինացն որոչեալ, զպաշտաւն ճշմարտութեանն Հաստատագոյն՝ մեզ զխորհուրդն Աստուծոյ ցուցանէր:

345 Պետրոս եւ Պաւղոս, եղբարք գոլով Համաշունչք ըստ Հոգւոյ, ամուք Քրիստոսի, ընտրեալք եւ առաքելոցն առաջինք, որք զՀամասփիւռ տիեզերս ընկալան վիճակեալք, եւ գերահռչակ քաղաքին Հոռոմայեցոց քարոզչին զաւետարանն Տեառն, որք եւ զանաւթն սատանայի՝ զկախարզն Սիմոն, զբարձրացեալն Հպարտութեամբ¹⁹ նշանաւն Քրիստոսի յերկիր կործանեալ Հերձուին²⁰: 346 Իսկ դու, ո՛վ աստուածաբաւ Հայր, ոչ ի միում մասին կամ յանկեան ուրեք, այլ յարեւելից մինչեւ յարեւմուտս, ի ծագաց երկրէ մինչեւ ի ծագս նորին²¹ լցեր զաւետարանն Քրիստոսի, որ ի նոյն իսկ ի²² մայրաքաղաքն ընթացեալ Հռոմայ, միաբանելով ընդ առաքելաշնորհ Հայրապետին եւ աստուածասէր արքային, ընկալեալք²³ առաքելական²⁴ սիրով զմիմեանս. ոմն արեւելեան²⁵ աշխարհի ծագող²⁶ զլոյս ճշմարիտ աստուածգիտութեան, եւ²⁷ միւսն՝ ուստի ծագէ արեգակն՝ լուսաւորիչ: 347 Նմանապէս որ եւ երկաքանչիւրոցդ²⁸ բարբառ ծաւալեալ լցին զտիեզերս ամենայն²⁹:

348 Ընդ մարգարէսն մարգարէացար Հոգւովն, ընդ առաքեալսն քարոզեցեր զՔրիստոս, ընդ աւետարանիչս³⁰ աւետարանեցեր զՈրդին Աստուծոյ, ընդ Հայրապետսն վարդապետեցեր զբանն կենաց, ընդ անապատականսն ճգնեցար, ընդ մարտիրոսսն նաՀատակեցար, ընդ Հո-

1 DE ամասնոյ

2 D նմանելով

3 BDE առաջնորդեցեր

4 B չի՞ Բան զնա

5 B + Բան զնոյն

6 DE ի մարտ յասպարիզի մարտին

7 BDE յանապատի

8 A եւ

9 D գոչեցար

10 DE ծագեցար

11 Հմմտ. Մատթ. Գ. 2

12 BDE գործոց

13 DE արդարոցն B արդարութիւնս

14 DE գարինակ

15 E զմեղութիւնն

16 BDE զպլոցն

17 B մտաց

18 DE սոցա

19 DE շնորհի

19 DE ի բարձրացեալն հպարտութեմ

20 D հեղձուին B հերձուին

21 D նոցին

22 BDE չի՞

23 DE ընկալալ B չի՞ առաջնորդեցեր հայրապետին եւ աստուածասէր արքային ընկալեալ

24 DE առաքելաբար

25 BDE արեւմտից

26 BE ծագեալ

27 B գիտութեան իսկ

28 DE երկաքանչիւրոցն

29 E համարեմ

30 BDE աւետարանիչսն

վիւսն հովուեցեր զհաւտ քո բանաւոր¹, ի բանսարկու թշնամւոյն փրկեցեր², ընդ Քրիստոսի յաղթեցեր:

349 Զի՞նչ այսուհետեւ կոչեցից³ զքեզ. երկրագո՞րծ, արդարեւ ճշմարիտ, քանզի զբանաւոր երկիր արեւելեան աշխարհին՝ կակղեցուցեր երկրագործութեամբ⁴. յորմէ զփուշ անհաւատութեան⁵ արմատաքի խլեալ, զբան⁶ բարեպաշտութեան սերմանեցեր փոխանակ, եւ զնորատունկ հոգեւորական⁷ հատանելով⁸, բազմապտուղ զնա⁹ գործեցեր, յորոց զարմտիս¹⁰ երկրագործութեամբ¹¹ ամփոփեցեր իբր ի հոգեւորական¹² շտեմարանի:

350 Ծարտարապե՞տ արդեւք կոչեցից¹³ զքեզ. եւ յիրաւի ուրեմն: 351 Քանզի զմեհեանս զիււաճոյլ պատկերացն քոյով արիւրբար մեծութեամբ¹⁴ տապալեալ՝ յերկիր¹⁵ կործանեցեր, եւ փոխանակ սատանայական բնակութեանց, տաճարս գեղեցիկս եւ հրաշալիս յանուն¹⁶ Քրիստոսի յամենայն¹⁷ աշխարհս հաստատեցեր. եւ¹⁸ իբրեւ իմաստուն ճարտարապետ զնորակերտ եկեղեցիս¹⁹ հաւատացելոց ի վերայ²⁰

առաքելական վիմին հաստատեցեր եւ²¹ իմաստութեամբ Հոգւոյն²²:

352 Այլ զի՞նչ եւս անուանեսցուք զքեզ՝ զինուո՞ր: 353 Այո, քանզի որպէս քաջ զաւրական սպառազինեալ հակառակ աներեւոյթ թշնամւոյն, մարտեար ըստ²³ աւրինացն եւ յաղթեցեր բազմատեսակ վիրաւք մարմնոյդ, եւ վահանաւն փրկութեան զգլուխն հաւատոց²⁴ ամբացուցեալ՝ ամբողջ²⁵ պահեցեր իբրեւ զվէմ²⁶ անզրդուելի եւ անշարժ, ի բերմանց բազմապատիկ ուղխից²⁷ պատերազմաց. եւ յուսով ընդդիմահարեալ՝ հակառակամարտն²⁸, քաջապէս պատերազմաւ ընկճեալ՝ դարձուցեր ամաւթով²⁹ հալածելով ի փարախէ նորասնունդ³⁰ քո բանաւոր³¹ ուղխիցն³²:

354 Հրեշտա՞կ ուրեմն կոչեցից³³ զքեզ. քանզի ոչ եւ ի հրեշտակաց անկարաւտ բնութենէ³⁴ գոլով քո հեռի, անմարմնապէս արդէն ի մարմնի կենցաղափարելով եւ իբրեւ երկնային ոմն մարդ եւ յերեւելեացս գերաշխարհիկ, հրեշտականման վարուց ցուցանիս աւրինակ:

355 Եւ զի՞նչ ինչ³⁵ առաւելագոյն գործիւր երբեմն ի ձեռն հրեշտակին: 356 Յառաջագոյն՝ յափշտակեալ զԱմբակում ի Սիրովնէ եւ հասուցանել ի Բաբելովն, զի³⁶ եւ ի զբի առիւծուցն Դանիելի զճաշն մա-

1 B գրանաւորս
2 DE փորձեցար
3 B կոչեսցուք
4 BDE աշխարհի կակղեցեր յերկրագործութիւն
5 B չի՞ր
6 BDE գրանն
7 BDE + այգիս
8 A յատանելով
9 BDE զնոյն
10 DE արմտիս
11 BDE երկրագործութեան
12 D հոգեւորապետ BE իբրեւ հոգեւորապետ
13 BDE կոչեսցուք
14 DE քաջութեամբ
15 D չի՞ր
16 D յանունն
17 BDE ընդ ամենայն
18 DE նա
19 Հմմտ. «Մեծ ճարտարապետն սուրբ տաճար յարիւնէր» («ՂԳ Տաղ սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին», Փոխ, ՄԸ, ԻԱ, էջ 850.41)
20 DE + երկրան

21 DE չի՞ր հաստատեցեր եւ
22 BDE + վերականգնեցեր
23 E ընդ
24 BDE հաւատով
25 B առողջ
26 B իսկ զվէմ
27 DE ախտից
28 D հակառակամարտն E զհակառակամարտն
29 DE ամաւթայի
30 B զսնունդ
31 DE չի՞ր
32 DE ոչխարաց
33 BDE կոչեսցուք
34 DE բնութենէն
35 DE զի զինչ
36 DE չի՞ր

տուցանէր¹. քանզի դու՝ եւս հրաշափառագոյն, որպէս թուի ինձ հաւաստապէս, ի ձեռն հրեշտակի անմարմնապէս² կերակրիւր³ ի բանդին:

357 Նաւուզի⁶ ղ արդեւք առձայնեսցուք⁴ զքեզ. եւ յիրաւի ուրեմն: 358 Քանզի զորս ընդ մեծ եւ⁵ արձակ աշխարհիս այսորիկ ղիւական անհաւատութեան ծովու⁶ նաւակոծեալ ծփէին, քոյով սրբազանաբար առ Աստուած հայցուածովքդ⁷ զամբոխումն մոլորութեան մրրկին ի հանգարտագոյն դարձուցանելով, սիք⁸ մեծաւ զգուշութեամբ զպլեկոծեալսն⁹ ուղղելով նաւս, ճշմարիտ խաղաղութեամբ հասուցեր ի նաւահանգիստն¹⁰:

359 Արդ, ո՛վ երանելի հայր¹¹ եւ առջնորդ փրկութեան ամենայն հաւատացելոց, որպէս¹² ոչ պակասեցար ի քոց¹³ սիրելեաց փոխադրելով յաշխարհէ: 360 Այլ զի թէպէտ եւ զհասարակաց պարտն¹⁴ հատուցեր զընութեանս աւրինաց, սակայն յիշատակ¹⁵ քաջութեան քո մնայ¹⁶ յաւիտեան:

361 Նոյնպէս եւ յայսմ հետէ աղաչեմ ոչ եւս մեկուսանալ հոգեւորական այցելութեամբ առ ի մէնջ. այլ յիշել զմեզ անմտաց՝ խնդրելով ի հասարակաց յուսոյ

փրկութեան մերոյ, զի եւ մեք զպատերազմն¹⁷ սակաւագոյն վշտացս համբրութեամբ կատարեսցուք¹⁸, ըստ ասացելոյ¹⁹ առաքելոյ²⁰ «Որ զփորձ առեալ է՝ կարող է փորձանաւորաց²¹ աւզնական լինել»²¹: 362 Եւ զգուշաքեայս ներողական բան առ ի մէնջ²² ընկալցիս բարեմտաբար, զի թէպէտեւ անհանգէտ²³ զոլով քուժդ արժանաւորութեան, սակայն ջերմագոյն հաւատովք²⁴ կատարեալ մատուցաք սիրով, եւ քոյին վշտամբեր²⁵ նեղութեանցս յիշատակաւ ի մերումս մխիթարեալ սփոփեցաք:

363 Իսկ դու իբրեւ նմանող Քրիստոսի ընկալցիս, որպէս²⁶ նայն զայրւոյն խերելէշ. զի եւ ես նմանապէս նմին նուագեալ ի զաւրութենէ անդամոց, տկար զոլով մարմնով եւ վշտագին անձկութեամբ, մանաւանդ բռնագատեալ սիրով ի²⁷ քո համագգեաց ի քում վիճակիս, նշանակ սիրոյ հատուցի քեզ ընծայ ջերմագոյն սրտիւ: 364 Զի ահաւասիկ²⁸ նուիրեալ եմ ես²⁹ յայսմհետէ լքանել զկեանս զայս տաղտկալի եւ լինել ընդ Քրիստոսի. թերեւս անդանաւր հանդիպեսցուք միմեանց զուարճալի եւ գեղեցկագոյն հանդիպմամբ, բնակելով³⁰ ի միասին մշտնջենաւորապէս, եւ արժանաւոր լինել երանաւէտ խոստմանցն, որոց լիցի³¹ ամենեցուն հասանել ի Քրիստոս Յիսուս ի Տէր մեր, որում փառք

1 BDE մատուցանելով
2 E չի՞ր
3 DE կերակրէիր
4 A Եւսուզի⁶ առձայնեցից B Եւս ուղիղ առձայնեցից արդեո՞ք
5 B + ընդ
6 DE ծով
7 BE հայցուածովք D հայցուածք
8 A որք D սիգ՞
9 D պլեկոծեալսն
10 DE ի ճշմարիտ խաղաղութեանն հատուցեր Եւս աւանգիստ
11 DE հայր սուրբ փ/ս երանելի հայր B հայր
12 E որոց
13 DE քոյոց
14 B պարտսն
15 E յիշատակք
16 DE + առ մեզ

17 BDE զպատահումն
18 B կարացցուք կատարել
19 DE Բանգի ըստ B ըստ ասելոյ փ/ս ըստ ասացելոյ
20 A + եթէ
21 D փորձանաւորացն A եւ փորձանաւորացս
= Իշք. Ի՞ 18
22 D մէջ
23 A հանգէտ B անհանգէտ
24 DE հաւատով եւ B հաւատով
25 A վշտաբեր
26 DE + եւ
27 B չի՞ր
28 D աւաղիկ E ահաւաղիկ
29 B եւ եւ DE եմ եւ եւ
30 DE բնակցելով
31 D + եւ

եւ զաւրութիւն հանդերձ Հարբ եւ ամենասուրբ Հոգւովն¹, յաւիտեանս յաւիտենից ամէն²:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ³

365 Ի թուականիս ՇՂ⁴ (= 1141) թարգմանեցաւ ճառս ի յունականէն ի մերս, ի ձեռն Աբրահամու Ղռամատիկոսի⁵ ի հին եւ յեղծ արինակաց իսկ յարմարեցաւ

ըստ բանից դարութեան եւ բառից⁶ յիմոյ նուաստութեան Ներսիսի, հրամանատեառն իմոյ եւ հարազատի Գրիգորիսի Հայոց Կաթուղիկոսի: 366 Արդ, որք ընթեռնուք կամ ընդաւրինակէք՝ յիշեսջիք զվերոյգրեալ աշխատաւորսզ ի սմա ըստ իւրաքանչիւր անուան ի Քրիստոս Յիսուս, եւ զսակաւ⁷ զայս յիշատակի բան գրեսջիք յիւրաքանչիւր փոխարկութեան, զի եւ դուք լիջիք ի կենդանի տախտակսն Քրիստոսի անջնջելի յիշատակաւ⁸:

1 B + այժմ եւ միշտ եւ
 2 A Ընդ որում հար եւ սուրբ հոգւոյն վայել է փառք Եկիշեմցուք / Ով երանեալ հայր պատուական, / Գրիգորիոս տիպ տիրական, / Շմաւոն պետին մեր սրբազան / Մասն շնորհեա ողորմութեան, / Զի երաշախս գայս տանական, / Որ զարդարէ գտան տէրունական, / եւ արինակ մեզ ըզճական, / Ինքն լիցի ի փառս հրնուական: եւ Քրիստոսի փառք յաւիտեան փիս որում փառք եւ զաւրութիւն հանդերձ Հարբ եւ ամենասուրբ Հոգւովն, յաւիտեանս յաւիտենից. Ամէն:
 3 D չի՞
 4 B ի շղ թուականիս հայոց
 5 B գրամատիկոսի

6 D բառի
 7 D գսակաւս
 8 A չի՞ յիշատակարան D + Բարեխօսութեամբ սրբոյն Գրիգորի լուսաւորչին մերոյ եւ բազմաչարչար մահատակին: Տէր Յիսուս ողորմեա ըստացողի սմին եւ տպագրչիս անարժան Գրիգոր դպրիս, ամէն: B որ կոչի դրպիր, եւ արդ գրեցաւ ի դրան սր Գեղարդայ արեանընուշտ կողի փրկչէն, ձեռամբ յոգնամեղ Սրապիոնի վարդապետի քվին Ռձ հայկականի յ եւ գ թիւ աւելի (= 1687), որ եկաւորն էր տանուտէր ամի փիս ի հին եւ յեղծ արինականց ... անջնջելի յիշատակաւ:

ՍՐԲՈՅՆ ՅԱԿՈԲԱ ՍՐՃԵՅՈՅ
ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ ԱՍԱՅԵԱԼ
Ի ՉԱՐՉԱՐԱՆՍ ՏԵԱՌՆ ՄԵՐՈՅ
ՅԻՍՈՒՄԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ
ՅԻՆՆԵՐՈՐԴ ԺԱՄՈՒ,
ԱԲԱԶԱԿՆ,
ՈՐ ՀՐԱԲԻՐԵՅԱԲ Ի ԴՐԱԽՏՆ
ԵՒ ՔԵՐՈՒԲԵՆ,
ՈՐ ՊԱՀԵՐ ԶՃԱՆԱՊԱՐՀՆ

ԱՒԱԳ ՈՒՐԱԹԻՆ ՆՈՒՐՈՒԲԱԾ ՅԱԿՈԲ ՍՐՃԵՑՈՒ ԾԱՌԻ՝ ՆԵՐՍԵՍ ՇՆՈՐՀԱԼՈՒ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Յակոբ Արճեցին (451-521) բանաստեղծական խօսքի խոշոր վարպետներից է ասորական մատենագրութեան մէջ: Նրա ժառանգութեան մեծ մասը գրուած է չափածոյով: Բովանդակային առումով մշակման թեմայ են դարձել Սուրբ Գրքի՝ Հին եւ Նոր կտակարանների բազմաթիւ գրուածքներ, որոնք նա ներկայացրել է ճարտասանական արուեստի զանազան հնարքների վարպետ կիրառութեամբ¹: Յատկանշական է, որ ժամանակակիցներն ու հետագայ մատենագիրները նրան անուանել են «Սուրբ Հոգու տաւիղ», իսկ նրա մատենագրութեան կարեւորութիւնը երկրորդն է համարուել Սուրբ Եփրեմ Ասորու ժառանգութիւնից յետոյ:

Յակոբ Արճեցու ժառանգութիւնը քաջ յայտնի եւ ընդունելի էր միջնադարեան Հայ մատենագիրներին՝ յատկապէս նրա հակաքաղկեդոնական դիրքորոշման համար: Կարծում ենք՝ դա է պատճառը, որ Արճեցու ժառանգութիւնից մեծ թուով (չուրջ 25) միաւորներ են թարգմանուել եւ ընդօրինակմամբ տարածուել միջնադարեան մատենագիրների կողմից, որոնց մի մասը պահպանուել է միայն Հայերէն թարգմանութեամբ²:

Արճեցու ժառանգութեան թարգմանութիւնների մի մասը 1722 թ. լոյս տեսաւ «Գիրք եւ ճառ հոգեշահ» ժողովածուում³: Ըստ ժողովածուն կազմող Մարտիրոս դպիրի՝ բնագրերը պատրաստուել են մէկ օրինակից (ձեռագրից), ինչը դժուարութիւններ է յարուցել բնագրերը ճշգրիտ ներկայացնելու գործում. «Եւ յընթեռնուլն ձեր զսա թէ զտանիցի բառ ինչ կամ բան եւ կամ տառ սահեալ յարհեստէ քերթողութեան, ներեցէք սխալութեանս, զի ի միոյ խառնեցեալ օրինակէ արտելուզանել հազիւ կարացաք այսքան: Այլ գլխաւորեալ զբանս յուսալով ի հոգին սուրբ եւ յաղօթս ձեր, սկսանիմ ի գործ սրբագրութեան սորին: Ծառայ տեսուն եւ ձերոյ ազնականութեան, Մարտիրոս չնչին դպիր բուզանդեան», – գրում է նա իր նախաբանում⁴: Այս ժողովածուից զատ հետագայում հրատարակուել է եւս երկու միաւոր Արճեցու ժառանգութիւնից. առաջինը «Արբոյն Յակոբայ Արճոյ Եպիս-

1 Յակոբ Արճեցու մատենագրական ժառանգութիւնը տե՛ս P. Bedjan, *Homiliae selectae Mar-Jacobi Sarugensis*, vol. 1-5, Leipzig; Paris, 1905-1910.

2 Տե՛ս Hilken, A. "The Manuscripts of the Armenian Homilies of Jacob of Serugh: Preliminary Observations and Checklist." *Manuscripta* 64. 2020. Ճան՝ Էմիլի Հիլկենս, Յակոբ Արճեցու ճառերի հայերէն թարգմանութիւնները, Բանբեր Մատենադարանի, քիւ 32, Երեւան, 2021, էջ 329-348:

3 Կ. Պոլիս, 1722: Ժողովածուն ընդգրկում է Արճեցու հետեւեալ ինը երկերի թարգմանութիւնները. 1. «Ճառ երանելոյն Յակոբայ Արճոյ եպիսկոպոսի ասացեալ ի գալուստ Փրկչին ի քերականայ եւ ի Յարութիւնն Ղազարու» (էջ 126-143), 2. «Ճառ սրբոյն Յակոբայ Արճոյ եպիսկոպոսի Ասացեալ ի Յօր մեծի Ուրբաթին շաբաթանաց Տեսնմանոյ Յիսուսի Քրիստոսի յինն երրորդ ժամուն: Այլ եւ յաւազակն որ հրաւիրեցաւ ի դրախտն, եւ ի Քերթեմն՝ որ պահէր զծառոյն կենաց ճանապարհ» (էջ 170-203), 3. «Ճառ երանելոյն Յակոբայ Արճոյ եպիսկոպոսի ասացեալ ի սուրբ Յարութիւն տեսնման Յիսուսի Քրիստոսի: Եւ ի զինուորս որք պահէին զԳերեզման նորա» (էջ 258-288), 4. «Ճառ նոյնոյ Յակոբայ Արճոյ եպիսկոպոսի ներբողեան ասացեալ զարձեալ ի սուրբ Զատիկն Քրիստոսի» (էջ 289-302), 5. «Ճառ Յակոբայ Արճոյ եպիսկոպոսի ասացեալ ի Նոր կիրակէն եւ Սուրբ առաքեալն Քրիստոսի Քովմաս» (էջ 324-344), 6. «Ճառ նոյնոյ Յակոբայ Արճոյ եպիսկոպոսի ասացեալ ի Համբարձումն տեսնման մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի» (էջ 345-370), 7. «Ճառ նոյնոյ Յակոբայ Արճեցոյ՝ ասացեալ Յաղագս հին Խորհրդոց եւ օրինակաց տեսնման մերոյ, որ ի մարգարէսն եւ ի մահապետսն գուշակեցաւ Հոգւովն սրբով» (էջ 371-387), 8. «Ճառ նոյնոյ Յակոբայ Արճեցոյ՝ ասացեալ ի խորհուրդ Տապանակին» (էջ 388-410), 9. «Ճառ սրբոյն Յակոբայ Արճեցոյ Ասացեալ ներբողեան ի Ննջումն սրբուելոյ Աստուածածնին» (էջ 427-441):

4 Գիրք եւ ճառ հոգեշահ, Կ. Պոլիս, 1722, էջ 5:

կոպոսին, ասացեալ բան ներբողեան Ս. Կարապետին եւ Մկրտչին Յովհաննու»⁵ ներբողեանն է, որ հրատարակուել է առանց բնագիրը կազմողի անունը նշելու, երկրորդը «Վարք սրբոյն Դանիելի Գալաշացւոյ» վարքագրութիւնն է, որ հրատարակել է Լ. Տէր-Պետրոսեանը⁶:

«Ճառ սրբոյն Յակօբայ Արճոյ եպիսկոպոսի Ասացեալ ի Յօր մեծի Ուրբաթին չարչարանաց Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի յինն երրորդ ժամուն: Այլ եւ յաւազակն որ հրաւիրեցաւ ի դրախտն, եւ ի Քերօբէն՝ որ պահէր զծառոյն կենաց ճանապարհ» երկի բնագրային-կազմաբանական հիմքը Ղուկասի աւետարանի հետեւեալ հատուածն է. «Իրբեւ չոգան ի տեղին՝ կոչեցեալ զազաթն, անդ հանին զնա ի խաչ: Եւ զչարագործսն՝ զոմն ընդ աջմէ եւ զոմն ընդ ձախմէ խաչեցին: Եւ Յիսուս ասէ. «Հայր, թող զոցա, զի ոչ գիտեն՝ զինչ գործեն»: Եւ ի բաժանել զհանդերձս նորա, արկին վիճակս: Եւ կայր ժողովուրդն հայեցեալ: Անգոսնէին զնա իշխանքն հանդերձ նոքաւք եւ ասէին. «Զայլս ապրեցոյց, ապրեցուցէ եւ զանձն, եթէ դա է Քրիստոս որդի Աստուծոյ ընտրեալն»: Այսպն առնէին զնա եւ զինուորքն, եկեալ առաջի մատուցանէին նմա քացախ եւ ասէին. «Եթէ դու ես թագաւորն հրէից, փրկեա զանձն քո»: Եւ էր զիր գրեալ ի վերայ նորա՝ յունարէն եւ զաղմատերէն եւ եբրայեցերէն գրով, թէ սա է արքայն հրէից: Իսկ մի ոմն ի կախելոց չարագործացն հայհոյէր զնա եւ ասէր. «Ո՞չ դու ես Քրիստոսն, փրկեա զանձն քո եւ զմեզ»: Պատասխանի ետ ընկերն սաստելով նմա եւ ասէ. «Զերկնչի՞ս դու յԱստուծոյ, զի ի նմին պատժի կաս: Եւ մեք, յիրաւի, զի արժանի որոց գործեցաքն, առնումք զհատուցումն. եւ սա ապիրատ ինչ ոչ գործեաց: Եւ ասէ ցՅիսուս. «Յիշեա զիս, Տէր, յորժամ գայցես արքայութեամբ քով»: Եւ ասէ ցնա Յիսուս. «Ամէն ասեմ քեզ. այսաւր ընդ իս իցես ի դրախտին» (ԻԳ 33-43): Քերովբէի եւ զղջացեալ աւազակի հանդիպումն եւ «հարց ու պատասխանիքը» հնարաստեղծել է հեղինակը՝ զղջման եւ ապաշխարանքի քրիստոնէական պատուիրանը կարեւորելու միտումով:

Ըստ ձեռագիր յիշատակարանների՝ Արճեցու այս ճառը թարգմանել է Իսահակ անուանով ոմն ասորի քահանայ Գրիգորիս Գ Պահլաւունի (1113-1166) կաթողիկոսի հրամանով եւ սրբագրուել եւ ըստ հայերէնի կանոնների մշակուել է Ներսէս արքեպիսկոպոսի (Շնորհալու) ձեռամբ. «Թարգմանեցաւ ճառս յասորոց ի մերս հրամանաւ տեառն Գրիգորիսի հայոց կաթողիկոսի ի ձեռն քահանայի որում Սահակ կոչեցեալ ասորի, անարվեստ մերոյ դպրութեանս, շաղփաղփի եւ կոկորդախօս լեզուաւ եւ ստորոգեցաւ ի սուրբ եւ անբիծ արհեպիսկոպոսէ տեառն Ներսեսի ի հոետոր վարդապետէ եւ իմաստայսիբէ»⁷: Ղ. Ալիշանը, մէջբերելով այս յիշատակարանը (որոշ տարրնթերցումներով⁸) նշում է. «Յայտ է որ այս յիշատակարանս ոչ ինքն Ս. եւ ամբիծ արքեպիսկոպոսն Ներսէս գրեր է, այլ ժամանակակից ոմն եւ ընդօրինակողն անոր սրբագրածին»⁹: Գ. Զարբհանալեանը նոյնպէս

5 Արարատ, 1888, րիւ ե, էջ 271-283:

6 Տէր-Պետրոսեան Լ. Է., Յակոբայ Արճեցւոյ «Վարք սրբոյն Դանիելի Գալաշացւոյ», Էջմիածին, ամսագիր, 1979, րիւ 3, էջ 22-23 (նախաբան), էջ 23-40 (քննադիր):

7 Տե՛ս ՄՄ, 843, 98բ:

8 Ալիշանի մէջբերած յիշատակարանն այս է. «Թարգմանեցաւ ի ձեռն Բահանայի ումնմն Իսահակ անուն կոչեցեալ Ասորի յազգէ, անարհեստ գովով մերոյ դպրութեանս, շաղփաղփի եւ կոկորդախօս լեզուաւ, եւ ստուգեցաւ ի սուրբ եւ յանբիծ եւ ի մեծ արհեպիսկոպոսէ Տեառն Ներսիսէ, հոետոր իմաստասիրէ» (Ալիշան Անունդ, Շնորհալի եւ պարագայ իւր, Վեներտիկ, 1825, էջ 268):

9 Ալիշան Անունդ, Շնորհալի եւ պարագայ իւր, Վեներտիկ, 1825, էջ 268-269:

գրանցել է թարգմանական այս միաւորը՝ որոշ տարբերակներով մէջբերելով բնագրի յիշատակարանը¹⁰: Ճառը համառօտաբար (մինչեւ քերովբէի հետ երկխօսութիւնը) տպագրուել է նաեւ «Ճաշոց գրքում»¹¹:

Ճառը թարգմանուել է, ըստ ՄՄ, 641 ձեռագրի յիշատակարանի, 1151 թուականին. «Հրամանաւ տեսոն իմոյ Գրիգորիս կաթողիկոսի թարգմանեցաւ ճառս ասորոց ի հայս թվիս վեց հարուր»¹²:

Ըստ Հ. Յակովբոս վ. Տաշեանի, ճառի հայերէն թարգմանութիւնը չի համապատասխանում ասորերէն բնագրին. «Յօր մեծի ուրբաթու չարչարանաց եւ աւազակն» եւն՝ 8, 437 (չի միաբանիր առ Ասեմանեայ, Հտր. Ա, 325, թ. 164-75 յիշուածներուն հետ, թէեւ վեցերորդը նոյն խորագիրն ունի՝ «Վասն քերոբէին եւ աւազակին»¹³): Տաշեանը նկատի ունի Bibliotheca Orientalis Clementino-Vaticana մատենաշարով 1719 թ. հրատարակուած Ջուզեպպէ Սիմոնէ Ասեմանի (Assemani, Giuseppe Simone) «Ասորացի ուղղափառ մատենագիրներ» (De Scriptoribus Syris orthodoxis) աշխատութիւնը, որտեղ հեղինակը Յակոբ Արճեցու մատենագրութեան թիւ 164 գրանցման վեցերորդ կէտում նշել է միաւորի վերնագիրը («Քերովբէի եւ աւազակի մասին») եւ սկսուածքը. «Sit tibi, Domine, os meum fonora cynara» («Թող իմ շուրթերը քեզ հետ լինեն, Տէր»): Է. Մեթիւսը այս ճառը դրել է Արճեցուն վերագրուող երկերի ցանկում, քանի որ հայերէն թարգմանութեան ասորերէն բնագիրը չի յայտնաբերուել¹⁴: Կաղմաբանական-բովանդակային տեսակէտից Արճեցու խնդրոյ առարկայ բնագրի հայերէն թարգմանութիւնը յստակօրէն բաժանուած է երկու իմաստային միաւորների՝ առաջինը՝ Քրիստոսի չարչարանքների թեման է խաչելութեան ընթացքում¹⁵, երկրորդը՝ գղջացեալ աւազակի ուղեւորութիւնն է դրախտ եւ դրախտի դարպասների մօտ քերովբէի հետ նրա «հարց ու պատասխանիքը»: Իմաստային այս միաւորները արտայայտուած են ինչպէս ճառի հայերէն թարգմանութեան վերնագրում, այնպէս էլ բնագրում: Պ. Բեդժանի հրատարակած Արճեցու բնագրերի ժողովածուում քերովբէի եւ աւազակի երկխօսութեան ճառը առանձին միաւոր է, իսկ աւագ ուրբաթին նուիրուած են Արճեցու երկու ճառեր Աւագ շաբաթուան նուիրուած ճառերի շարքում, որոնք նոյնպէս առանձին միաւորներ են¹⁶: Այս բնագրի՝ Յակոբ Արճեցու հեղինակութիւնը լինելու օգտին է վկայում այն փաստը, ասորական հոգեւոր երգերի մէջ Արճեցու անունով պահպանուել եւ մինչեւ այսօր կատարուած է «Քերովբէն եւ ապաշխարող աւազակը» վերտառութեամբ երգը, որի բառերը վերցուած են այս ճառի բնագրից եւ միանգամայն

10 Զարբհանպան Գ., Մատենադարան հայկական թարգմանութեանց մատենանց (դար Գ-ԺԳ.), Վեներտիկ, 1889, էջ 572-573:

11 Ճաշոց գիրք Հայաստանեայց առաքելական սուրբ եկեղեցւոյ, հատոր առաջին, յերուսաղէմ, 1873, էջ 229-234:

12 Տե՛ս ՄՄ, 641, 291բ:

13 Մայր ցուցակ հայերէն ձեռագրաց Մատենադարանին Մխիթարեան ի Վիեննա կազմեց Հ. Յակովբոս վ. Տաշեան, Վիեննա 1895, էջ 1122:

14 Հիլկէնս Էմիլի, Յակոբ Արճեցու նաոբի հայերէն թարգմանութիւնները, Բանքեր Մատենադարանի, րիւ 32, Երււան, 2021, էջ 332-333:

15 «Ճաշոց գրքում» (յերուսաղէմ, 1873, էջ 229-234) հրատարակուած տարբերակը, ինչպէս նշել ենք, աւարտուում է մինչեւ քերովբէի հետ երկխօսութիւնը. դա է պատճառը, որ հրատարակուած վերնագրում է «երանկոյն սրբոյն Յակովբայ Արճոյ եպիսկոպոսի ասացեալ ի յար մեծի ուրբաթին չարչարանաց տեսոն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի յիմներորդ ժամու»:

16 Bedjan P., Homiliae selectae Mar-Jacobi Sarugensis, vol. 2, Leipzig; Paris, 1906, «Sur la bon Larron», p. 428-521, «Pour la Vigil du Vendredi-Saint», p. 522-553, «Pour le Jour du Vendredi-Saint», p. 554-580.

Համընկնում են ճառի հայերէն թարգմանութեան համապատասխան հատուածի հետ: Հմմտ.

«Ի չարչարանս Տեառն մերոյ...» ճառի համապատասխան հատուածը	«Քերովբէն եւ ապաշխարող աւագակը» երգի խօսքերը ¹⁷
<p>Ամէն ասեմ քեզ, ո՛վ այր դու, հաւատա՛յ, զի ահաւարկ այսաւր ընդ իս ուրախանաս ի դրախտին:</p> <p>Ո՛ր, որ լեզու քո ի մէջ զլացողաց երգեաց ձայն խոստովանութեան, ի սեղան կենաց ուրախացիս ընդ Աբրահամու:</p> <p>Ձի ի մառախուլ խաւարի յապտերք քո վառեցաւ, յառազաստ լուսոյ ուրախացիս ընդ արդարսն:</p> <p>Ունկն քո, որ լուաւ զձայն խոսովութեան նախատանացն եւ ոչ ամբոխեցաւ, ի մխիթարութիւն զուարդնոց երկնաւորաց զուարճացուցանեմ գբեզ:</p> <p>Ձի ատեցեր զգունդ կախափա եւ դանձաքուր քահանայիցն, հանդերձ փառաց յառազաստն լուսո զգեցուցանեմ գբեզ:</p> <p>Ե՛կ, ընկալ ի քեզ բանալիք լուսոյ, ո՛վ աւագակ, եւ ժամանեա՛ ի դրախտն Ադենա եւ պատրաստեա ճանապարհ թագաւորիս յերկնից, զոր ատեաց ժողովուրդն:</p> <p>Վերելեակեա՛ ի լուս, ընթացի՛ր ընդ ճանապարհս հրեղէնս, կոխեա՛ դվիհս հրոյ աներկեղ:</p> <p>Թո՛ր՛ր թեթեւ ալացմամբ եւ հա՛ս ի դասս երկնախնս, ուղղեա՛ զշաւեղս յերկինս եւ ուրախացո՛յ ըզուարդունս ի խաղաղութեանս, որ եղեւ:</p> <p>Յաւդեա՛ յԱդին զաւետիս վաելուչ բանիւ քո, աւետարանեա՛ յերկնայնոցն, թէ՛ դարձաւ ժառանգորդն Ադենա Ադամի յԱդին:</p> <p>Եթե՛ հանդիպին քեզ զասք հրեղենք, մի՛ երկնչիր, զի ի նամակս քո ուրախացին, եւ ընկալցին զքեզ ի վերա թեւոց իւրեանց:</p>	<p>Ամէն, ամէն եմ ասում քեզ. վստահ եղիր, որ այսօր ինձ հետ կուրախանաս իմ թագաւորութիւնում:</p> <p>Քանի որ քո լեզուն գովարանական օրհներգ էր երգում անհաւատների մէջ, դու կուրախանաս Աբրահամի հետ կենաց սեղանի շուրջ:</p> <p>Քանի որ քո ճրագը շողում էր թանձր խաւարում, դու պայծառ կփայլես կենաց ստաղաստում՝ երկնային էակների հետ:</p> <p>Քանի որ քո ականջները լսեցին ծաղրողների անհանգիստ ձայները, ես քեզ կմխիթարեմ հրեշտակների ուրախութեան աղաղակով:</p> <p>Քանի որ մերժեցիր կայիափայի ժողովրդի պիղծ քահանաներին, ես լուսո առազաստում փառքի հանդերձ կհազցնեմ քեզ:</p> <p>Վերցրո՛ւ լոյսի բանալին, հասի՛ր հրճուանքի այգին եւ ճանապարհ պատրաստի՛ր լոյսի թագաւորի համար, որին ժողովուրդը մերժեց:</p> <p>Հեծի՛ր կրակին, ճանապարհորդի՛ր բոցավառ ճանապարհով, քայլի՛ր կրակով լցուած անդունդի վրայ եւ մի՛ վախեցիր:</p> <p>Շարունակի՛ր առանց յապաղման, հասիր երկնային էակների դասին, ուղի հարթիր եւ ողջունիր հրեշտակներին կատարուած խաղաղութեամբ:</p> <p>Եղեմ, ցողի՛ր քո գեղեցիկ խօսքերի խաղաղութիւնը եւ ասա նրանց, ովքեր կործանուեցին, որ Եղեմը վերադարձուել է ժառանգորդին՝ Ադամին:</p> <p>Եթէ հրեղէնների դասերը քեզ հանդիպեն, մի՛ սարսափիր, որովհետեւ նրանք կուրախանան քո թագաւորական նամակով եւ կընդունեն քեզ իրենց թեւերի վրայ:</p>

17 Sb'u <https://thehiddenpearl.org/category/syriac-christianity/syriac-church-fathers/jacob-of-serugh/>. Կայլէնում երգի քառերկր ցերեկայացուած են ասորերէն ցնագրով եւ անգլերէն թարգմանութեամբ: Կայլէնից օգտուել եմ 17.04.2022 թ.:

ՁԵՌԱԳՐԵՐԸ

A = ՄՄ, 995, Ճառքնատիր, Սուրբ Գէորգ (Մողնի), Ձիէ = 1278, գրիչ՝ Սիմեոն Մողնոյ երէց, Թիրքիչ Հաբեղայ, ստացող՝ Մարկոս քահանայ, թթ. 329ա-351ա: Հիմք ընդունուած *A* ձեռագրում օժանդակ բայի անցեալի, ինչպէս նաեւ Հնչիւնափոխուող է-ի գրութեան ձեւերը արձանագրուած են *ե* տառով, բնագրի մի քանի տեղիներում է միայն գրիչը կիրառել է գրութիւնը: *A* բնագրում որոշ բնագրային հատուածներ բացակայում են, որոնք լրացրել ենք ըստ *B* բնագրի:

B = ՄՄ, 1913, Ժողովածոյ, Սիլիստրէ, ՌձկԳ.-ՌձկԶ. = 1714-1717, գրիչ՝ Պրոխորոն արեղայ, ստացող՝ Աբրահամ արքեպիսկոպոս, թթ. 385բ-91բ, 393ա-5ա: Այս ձեռագիրն ընտրել ենք, քանի որ, ըստ նախագաղափար օրինակի յիշատակարանի, այն ընդօրինակուել է 1191 թ. «Շնորհիւ ամենակալին Աստուծոյ Հօր եւ կամօք բարերարի Որդւոյ եւ ելողին ի նոցունց էութենէ Հոգւոյն Արքոյ սկսայ եւ կատարեցի զլուսաժողով ամենանոյշ վարդապետութիւնս տեառն Յոհաննու Ոսկեբերանի ի շրջաբերութեան թուածին անուիս Հայկաղանեան տոհմիս ի ՈՍ. եւ եօթեանց ի տասներորդում ամի գերութեան քաղաքին սրբոյ Տեառն իմոյ Յիսուսի, եւ ի թագաւորութեան շայոց բարեպաշտ եւ քրիստոսապսակ արքային Լեւոնի, որ է յաղթող եւ ահարկու ի վերայ թշնամեաց խաչին Յիսուսի, ի հայրապետութեանն տեառն Գրիգորիսի հայոց հեղինակի, եւ յարհիւսկոպոսութեան մայրաքաղաքիս Տարսուսի տեառն Ներսիսի՝ որդւոյ Օշնին Աբաստօսի, եւ իշխանութեանս անառիկ տղեկիս Լամբրօնի աստուածասէր եւ բարեպաշտ իշխանաց իշխանի Հեթմոյ Աբաստօսի՝ ունելով իշխանակիցս իւր եղբարս հարազատս զԱպիրատ եւ զՇահնշահ. յարտաքին գաւառս տիրողք, որ ունի եւ ծաղկեալ գաւազս զՕշին անդրանիկ իւր եւ զԿոստանդին: Զսոսա աղօթեցէ՛ք առ Քրիստոս, զի յաճախութեամբ փառաց տացէ ի մեծապատիւ իշխանութիւնս, եւ յետ աստի փոխմանն՝ իբրեւ զագնիւ ծառայ եւ զհաւատարիմ ի վերայ բազմաց կացուցէ թագաւոր յերկնից արքայութեանն:

Եւ գրեցաւ յեղբայրանոցս, որ ի գաւառիս Լամբրոնի, որ գեղջուկ բարբառով ի հին սովորութենէ Գէմրոճրգէր յորջորջի, ընդ հովանեաւ Սուրբ Աստուածածնիս եւ յառաջնորդութեան սրբասէր եւ հարազատ եղբարց Աւետեաց եւ Յոհաննիսի»¹⁸:

C = ՄՄ, 641, Ժողովածոյ, ԺԶ = XVI դ., գրիչ՝ Տէր Աբրահամ, թթ. 275բ-91բ:

D = Գիրք եւ ճառ հոգեշահ, Կ. Պոլիս, 1722, էջ 170-203:

ՄԱՏԵՆԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

Ալիշան Ղեւոնդ, Ծնորհալի եւ պարագայ իւր, Վեներտիկ, 1825, էջ 268-269:

Արարատ, 1888, քիւ Ե, էջ 271-283:

Գիրք եւ ճառ հոգեշահ արարեալ յուղղափառ եւ յաստուածաբան վարդապետաց եկեղեցւոյ: Որ պարունակէ ներիմեան համառօտապէս զճանս յոգունս խորհրդաւորս Տէրունական տօնից, սկսեալ ի Ծննդեմէն Քրիստոսի մինչ ի խաչվերաց տօնն. քաղցր քանիւք եւ մեղրածորանիւ վարդապետութեամբ: Եւ արդ ի լոյս անցեալ սրբագրութեամբ եւ տպեցմամբ Մարտիրոս դպրի կոստանդնու պոլսեցւոյ եւ

18 Տե՛ս ՄՄ, 995, 181բ-182ա:

- թղթատուրքեամբ Պարոն Մնացականի կոստանդնու պոլսեցւոյ: Ի փառս Աստուծոյ եւ ի պատիւ սրբուհոյ Աստուածածնին: Ի հայրապետութեան հայոց Տեառն Աստուածատրոյ սրբազան Կաթողիկոսի: Յամի տեառն ոչիր: Եւ ի թիւն հայոց. ռնհա: ի յուլիսի գ: Եւ ի պատրիարգութեան սուրբ Երուսաղէմի Գրիգորի արքեպիսկոպոսի: Եւ կոստանդնու պոլսոյ տեառն Ովհաննիսի աստուածաբանի. եւ նոցին իսկ հրամանաւ: Ի տպարանի Սարգսի ի բուզանդիա:
- Զարրհանալեան Գ.**, Մատենադարան հայկական թարգմանութեանց նախնեանց (ղար Դ-ԺԳ.), Վենետիկ, 1889, էջ 572-573:
- Հիլկէնս Էնդի,** Յակոբ Սրնեցու նաոերի հայերէն թարգմանութիւնները, Բանբեր Մատենադարանի, թիւ 32, Երեւան, 2021, էջ 329-348:
- Ճաշոց գիրք Հայաստանեայց առաքելական սուրբ եկեղեցւոյ,** հատոր առաջին, յերուսաղէմ, 1873, էջ 229-234:
- Մայր ցուցակ հայերէն ձեռագրաց Մատենադարանին Միխիթարեան ի Վիեննա, կազմեց Լ. Յակովբոս վ. Տաշեան, Վիեննա 1895, էջ 1122:
- Տէր-Պետրոսեան Լ. Հ.,** Յակոբայ Սրնեցւոյ «Վարք սրբոյն Դանիելի Գալաշացւոյ», Էջմիածին, ամսագիր, 1979, թիւ 3, էջ 22-23 (նախաբան), էջ 23-40 (քննադիր):
- Bedjan P.**, *Homiliae selectae Mar-Jacobi Sarugensis*, vol. 1-5, Leipzig; Paris, 1905-1910.
- Bibliotheca Orientalis Clementino-Vaticana.** In Qua Manuscriptos Codices Syriacos, Arabicos, Persicos, Turcicos, Hebraicos, Samaritanos, Armenicos, Aethiopicos, Graecos, Aegyptiacos, Ibericos, & Malabaricos, Jussu Et Munificentia Clementis XI. Pontificis Maximi Ex Oriente conquisitos, comparatos, avectos, & Bibliothecae Vaticanae addictos, De Scriptoribus Syris Orthodoxis, **Assemani Giuseppe Simone**, Romæ, 1719, p. 325.
- Brock Sebastian P.**, «The Dispute Between the Cherub and the Thief», *Journal of Syriac Studies*, vol. 5, no. 2 (2002), pars. 1-13.
- Hilkens A.** «The Manuscripts of the Armenian Homilies of Jacob of Serugh: Preliminary Observations and Checklist», *Manuscripta* 64, 2020.
- Mathews Jr. Edward G.**, «Syriac into Armenian: The Translations and their Translators», *Journal of the Canadian Society for Syriac Studies* 10, 2010.
- Mathews. Jr. Edward G.**, «Jacob of Serugh, Homily on Good Friday and other Armenian treasures: first glances», in *Jacob of Serugh and his Times: Studies in Sixth-Century Syriac Christianity*, ed. **George A. Kiraz** (*Gorgias Eastern Christian Studies* 8), Piscataway, New Jersey: Gorgias Press, 2010.

ՆՐՔՈՅՆ ՅԱԿՈՐԱ ՍՐԾԵՑՈՅ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ ԱՍԱՅԵԱԼ Ի
ՉԱՐՉԱՐԱՆՍ ՏԵԱՌՆ ՄԵՐՈՅ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՅԻՆՆԵՐՈՐԴ
ԺԱՄՈՒ, ԱԻԱԶԱԿՆ, ՈՐ ՀՐԱԻՐԵՑԱԻ Ի ԴՐԱԽՏՆ ԵՒ ՔԵՐՈՒԲԵՆ ՈՐ
ՊԱՅԵՐ ԶՃԱՆԱՊԱՐՀՆ¹

1 Անծանաւթ² ծնունդ³ ծոցո⁴ քո⁵
Հաւր⁶, միածին որդի⁷, զարթո⁸ եւ փարթա-
մացո⁹ զիս¹⁰ ի պարգեւաց քոց զբանս իմ¹¹
պատմել զմեծ փրկութիւնս¹² քո: 2 Երգես-
ցե¹³ քաղցր¹⁴ լեզու իմ զսքանչելի¹⁵ խոր-
հուրդս¹⁶ քո, առ ի յղելով¹⁷ գործել եւ

կանգնել¹⁸ պատկեր զվայելջութիւն¹⁹ նո-
րա²⁰ բանիւք իմովք:

3 Քե՛ւ, Տէ՛ր, զուարթասցի²¹ միտք իմ
տկար, որ խափանեալ²² ե՛²³ ի վաստակոց,
եւ եղէց ես մշակ²⁴ յանդաստանս ճառից²⁵
քոց ժուժկալութեամբ²⁶: 4 Վայելջութիւն²⁷
ծագեալ²⁸ ընդ պատուհանս²⁹ գրոց, եւ փա-
փաքելի³⁰ եր³¹ միտք³², որ զքեզ ետես՝ լու-
սաւորեցաւ քեւ³³ զառ³⁴ ի քէն խաւսել³⁵:
5 Որպէս զաւրացաւ Շմաւոն³⁶ ի քէն կո-
խել³⁷ ի վերայ³⁸ կոհակաց³⁹ ալեացն՝, նոյն-
պէս եւ ես քեւ յաղթեցից լուութեանս⁴⁰, որ
ստորաքարչե⁴¹ զմիտս⁴² իմ ի խոր⁴³ ծով⁴⁴:

* Աղբիւրներ.

- A = ՄՄ, 995, 1278 ք., բերք 333ա-354ա:
- B = ՄՄ, 1913, 1714-1717 քք., բերք 385բ-391բ, 393ա-395ա:
- C = ՄՄ, 641, XVI դ., բերք 275բ-291բ:
- D = Գիրք եւ նաո հոգեշահ, Կ.Պոլիս, 1722 ք., էջ 126-143:

- 1 B վերնագիր - Սրբոյն Յակովբա Սրեոյ եպիսկոպոսի ասացեալ յաւուր մեծի յորբաթոյն չարչարանաց տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի յիններորդ ժամոյն: Եւ յաւագակն, որ հրամայեցաւ զնալ ի դրախտն եւ ի սերովքեմ, որ պահէր զնանապարհ ծառոյն կենաց: Օգնեա Սուրբ Հոգի C Սրբոյն Յակոբա Սրեո եպիսկոպոսին ասացեալ յար ուրբաթի չարչարանաց տեառն մերո Յիսուսի Քրիստոսի յինն երրորդ ժամուն եւ Բերովքեմ, որ պահէր ծառն կենաց D Ճաո սրբոյն Յակոբայ Սրեոյ եպիսկոպոսի Ասացեալ ի Յոր մեծի Ուրբաթին չարչարանաց Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի յինն երրորդ ժամուն: Այլ եւ յաւագակն որ հրաւիրեցաւ ի դրախտն, եւ ի Քերթեմ՝ որ պահէր զծառոյն կենաց նանապարհ
- 2 B անծանրթից
- 3 C ծնուն
- 4 BCD ծոցոյ
- 5 BC չի՛ր D րոյ
- 6 D հոր. րոյ փիս րո հար
- 7 D չի՛ր
- 8 B զարթոյ CD + զբնարս իմ
- 9 B փարթամացոյ
- 10 B զբանս իմ փիս զիս C չի՛ր
- 11 B չի՛ր զբանս իմ
- 12 CD զփրկութիւն
- 13 BCD երգեսցէ
- 14 B տկար CD քաղցածայն + տկար
- 15 BCD չի՛ր
- 16 D զխորհուրդս
- 17 BD յեղկելով C յղկել

- 18 C կանկնել
- 19 BD զվայելութիւն C վայելչութեան
- 20 B րո
- 21 BD զարթասցին
- 22 B զխափանեալն C խափեալ
- 23 B էի CD է
- 24 B + ժուժկալութեանց
- 25 A ճառից
- 26 B չի՛ր
- 27 BCD վայելչութիւն + րո
- 28 BC ծագեաց D ծագեցաւ
- 29 B պատուհան + սրտի իմոյ C պատուհան
- 30 CD փափագելի
- 31 BCD էր (CD + եւ)
- 32 B որ փափաքի միտք իմ փիս գրոց եւ փափաքելի եր միտք
- 33 C չի՛ր
- 34 BC առ
- 35 D խոսիլ
- 36 B + առ C շիմառն D շմաւոն
- 37 B կոխել
- 38 B վերայ
- 39 A կոխակաց
- Տէ՛ւ Մ-դ՛՛. ժ-Դ- 24 - 36
- 40 A լուութեամբ B լուութիւնս
- 41 BD ստորաքարչէ C ըստորաքարչէ
- 42 C զմիտ
- 43 CD որպէս փիս ի խոր
- 44 B որպէս զծով փիս ի խոր ծով D զծով

6 Ակն տուրնջեան¹ մեծ արեգակն,
սփռեա² զնշոյս քո ի խաւար³ իմ, եւ⁴ լու-
սաւորեցայց պատմել զքէն⁵ վայելջապէս⁶։
7 Միտք իմ⁷ առցե⁸ շնորհ⁹ առ ի քէն հա-
յել¹⁰ առ¹¹ ի խորհուրդս¹², եւ ես առեալ ի
նմանե¹³ զայն¹⁴, բարձր ձայնիւ փառաւո-
րեցից¹⁵ զսքանչելի գործս քո։

8 Ամենայն բերանք ամենայն բանաւո-
րաց ոչ բաւեն քեզ¹⁶, զի¹⁷ խորհուրդ¹⁸ քո
զանձանակ ե¹⁹, եւ ամենայն ասողք²⁰ քեւ
հարստանան²¹։

9 Վայելուջ²² են²³ ճառք²⁴ քո, ահաւոր
են խորհուրդք քո²⁵, սքանչելի ե²⁶ գեղեց-
կութիւն քո, գովելի են գործք քո²⁷։ 10 Եւ
արդ, զո՞ր²⁸ պատմեցից կամ²⁹ զո՞ր³⁰ թո-
ղից յառակաց քոց³¹։

1 C տուրնջան
2 B չիբ
3 B խաւարային + միտք D + սիրտ
4 D զի
5 B ի քէն փխ զքէն
6 BC վայելջապէս
7 C չիբ
8 BCD առցէ
9 C զշնորհս
10 D հայիլ
11 BC չիբ
12 BCD + քո
13 BCD նմանէ
14 C չիբ
15 C փառաւոր արարից փխ փառաւորեցից
16 C զքեզ
17 BCD քանզի
18 C խորհուրդք
19 BCD է
20 C աղբատք D ասողք
21 C հարստանան
22 C վայելուջ D վայելուչ
23 B նայել ուզեն փխ վայելուչ են
24 C ճառ
25 BCD չիբ ահաւոր են խորհուրդք քո
26 BCD է
27 B + ահաւոր են խորհուրդք քո
28 D զորս
29 C չիբ զոր պատմեցից կամ
30 BCD զորս
31 D չիբ

11 Ի սկզբանէ երեւման քոյ³² յղու-
թեամբ³³ մինչեւ ցյայտնութիւն³⁴ նայիմ³⁵
եւ զսխրալի³⁶ զգործս³⁷ քո ասել ոչ եմ բա-
ւական։ 12 Ո՞ր պատճառաւ շարժեսցի լե-
զու իմ³⁸ պատմել զքէն, զի բիւրք³⁹
զուարթնոցն⁴⁰ ոչ են քեզ բաւական, որ
բարձր⁴¹, քան զամենխսեան⁴² ես։

13 Ի յղութիւն⁴³ քո՞ նայիմ⁴⁴ ի ծոց
սուրբ⁴⁵ Կուսին, եթե⁴⁶ ա՞յն⁴⁷, որ ցնձայր⁴⁸
ընդդէմ⁴⁹ քո՞ յարգանդ պառաւին⁵¹։ 14 Ընդ
ծնունդ քո՞ զարմանամ, թագաւոր⁵² ի յայ-
րին, թե՞⁵³ ընդ հրեշտակս⁵⁴, որ իջեալ քեզ
փառս⁵⁵ մատուցանեին⁵⁶։ 15 Ի մտ՞ւրն նա-
յիմ⁵⁷ ի՞նչ⁵⁸ խանձարբապատ պատանին⁵⁹,
թե՞⁶⁰ ի՞նչ⁶¹ մոգսն, որ⁶² ընձայիւք⁶³ արքայիտ⁶⁴

32 BC քո
33 B յղութեան C չիբ
34 B ցյայտնութեան C ցյարութիւն + քո D ցյարութիւն
35 C նայիմ
36 B սխրալիք
37 CD գործս
38 B + ասել եւ
39 C բուրք
40 B գարբնոցն C գուարբուցն D գարբնոց
41 A + ես
42 BCD զամենայն
43 B յղութիւնդ
44 C նայիմ
45 A ցոյց փխ ի ծոց սուրբ
46 BCD եթէ
47 C զայն D յայն
48 BD ցնձայր
49 B ի դէմս
50 C ընդդէմ քո ցնձայր փխ ցնձայր ընդդէմ քո D քոյ
51 B պարաւին
52 C թագաւոր
53 B եթէ CD եթէ
54 D հրեշտակսն
55 C փառք + ի բարձունս
56 B որ փառք քեզ երգէին փխ որ իջեալ քեզ փառս
մատուցանեին C երգէին D երգէին
- Տ է՝ • Ո՞րք • Լ՝ 20-23
57 C նայիմ
58 B չիբ
59 BD պատանիդ
60 BC եթէ
61 BC ընդ
62 D որք
63 B բնձայիւք C բնձայիւք
64 D արքայիդ

երկրպագեցին¹: 16 Ձեռամբ² Յուսիփա³ տեսանեմ⁴ ի տաճարն ընձանեալ⁵, թե⁶ ի Սիմեոնե⁷ զըզուանաւք⁸ աղերսեալ եւ արձակող ի կապանաց⁹ դաւանեալ: 17 Իբրեւ¹⁰ զկարապետ¹¹ մկրտութեանն¹² զքեզ տեսանեմ իջեալ ի Յորդանան¹³, թե¹⁴ զձայն Մկրտչին¹⁵ լսեմ¹⁶, որ աղաղակեր¹⁷ ոչ գոլ արժանի զխրաց¹⁸ կաւչկաց¹⁹ ձեռնադրեցելոյդ²⁰ լուծանել: 18 Յորժամ²¹ ի մեջ²² ալեաց²³ շուրցն կաիր²⁴ առաջի Յովհաննոս²⁵ հախմ²⁶ առ քեզ, եթե²⁷ զձայնն²⁸ ի Հաւրե²⁹ եւ³⁰ զիջումն Հոգոյդ տեսանեմ սարսափմամբ³¹ վկա փառակցիդ³²: 19 Յորժամ ի

բազմականսն³³ հրաւիրեաց զքեզ փեսայն աղքատ գամ յակնարկել³⁴ զՏէրդ, եթե³⁵ յորժամ³⁶ ծածուկ զաւրութիւն³⁷ կամաց քոց յեղաշրջեաց զջուրն ի գինի անուշ³⁸: 20 Յանապատին³⁹ ընդ ժողովրդեանն⁴⁰, որ⁴¹ կաին⁴² շուրջ զքեւ⁴³ տեսանեմք⁴⁴, թե⁴⁵ զհացն⁴⁶ տեսանեմ, զոր⁴⁷ բազմացուցեր ի ձեռն⁴⁸ աշակերտացն եւ յազեցուցեր զհազարսն⁴⁹:

21 Դու խնդրեիր⁴⁹ զջուրն ի կնոջն⁵⁰ իբրեւ⁵¹ զաղքատ եւ յայտնեիր⁵² զզաղտնիս նորա որպէս զարարիչ⁵³: 22 Առ քեզ աղաղակեր⁵³ կոյրն⁵⁴ ձայնիւ. «Ողորմեա⁵⁵ ինձ», եւ քո⁵⁶ հրամանիդ արուեստի⁵⁷ եբաց⁵⁸ զաչս, որ⁵⁹ ոչ եին⁶⁰ ստեղծեալ⁶¹: 23 Ո՛վ⁶¹, որ

1 B երկրպագին արհայիդ փիս արհայիտ երկրպագեցին C երկրպագեցին
 * S Է՝ * Մ՝ * Գ՝ * Բ՝ 1-2. 11
 2 B ձեռամբն D որ ձեռամբ
 3 B յովսեփայ C յովսեփա D յովսէփայ
 4 B չի՞ C տեսանիս D տեսանիմ
 5 B ընծայել C ընծայեալ D ընծայեալ
 6 BC թէ
 7 B սիմէոնի + զիրկան C սիմէոնէ D սիմէոնէ
 8 B զըզուանոք C զըզուանաւ D զըզուանոք
 9 B կապիցն + զքեզ CD կապից
 10 B իբր
 11 B կարօտ C կարատ D զկարօտ
 12 C մկրտութեան
 13 B ի յորդանան իջեալ փիս իջեալ ի յորդանան C որդանան
 14 B եթէ C թէ
 15 C մկրտիչն
 16 B չի՞
 17 BD աղաղակեր
 18 BC զխրացս
 19 B կոշկի
 20 A ձեռնադրեցելոյդ BC ձեռնադրելոյդ
 21 A յայնժամ
 22 BC մէջ
 23 B ալեացն
 24 BD կայիր
 25 C յովաննոս
 26 BD հախիմ
 27 BCD եթէ
 28 C զձայն
 29 CD հաւր փիս ի հաւրէ
 30 B չի՞ զձայն ի հաւրն եւ
 31 A իջումն տեսանեմ հոգոյդ փիս զիջումն հոգոյդ (D հոգոյդ) տեսանեմ սարսափմամբ
 32 A փառակից
 Է S Է՝ * Մ՝ * Գ՝ * Բ՝ 9. 13-17

33 B + հարսանեացն
 34 A արկել D ակնարկել
 35 B եթէ CD թէ
 36 C որժամ
 37 A զաւրութեան B զօրութեամբ
 38 D անուշ
 Գ S Է՝ * Գ՝ * Բ՝ 1-11
 39 BCD յանապատն
 40 B ժողովրդեանն փիս ընդ ժողովրդանն
 41 D որ
 42 BD կային
 43 C + ելանեմ
 44 BD ելանեմ C չի՞
 45 BC թէ
 46 D զհացն
 47 C որ D զորս
 48 BD ձեռն
 Կ S Է՝ * Մ՝ * Գ՝ * Բ՝ 32-38
 49 BCD խնդրէիր
 50 BCD կնոջն
 51 B որպէս
 52 BCD յայտնէիր
 Ե S Է՝ * Մ՝ * Գ՝ * Բ՝ 5-45
 53 BD աղաղակեր
 54 C կուրն
 55 C ողորմեաց
 56 D որ
 57 BC արուեստ D արեստ
 58 BC էբաց
 59 D զորս
 60 BCD էին
 Զ S Է՝ * Մ՝ * Գ՝ * Բ՝
 61 B + տէր, տէր

ննջեիր¹ ի նաւ² որպէս զմարդ, եւ սաստեիր³ հողմո⁴ որպէս զԱստուած եւ⁵ նոցին կառավար⁶: 24 Ահա դու ի վերա յովանակի⁶ ելեր⁷ ի բանաւոր անիւս⁸, թագաւոր, եւ մանկունքն⁹ եբրաեցոցն¹⁰ երուսաղէմ¹¹ աղաղակաւ¹² քեզ¹³ յուղարկաւոր¹⁴: 25 Անդ ի խորհրդական զատկին տեսանեմ զքեզ բազմեալ ընդ աշակերտսն¹⁵ յընթրիսն¹⁶, եւ զժպրհուրիւն¹⁷ մատնչին պատառաւն նշանակեալ: 26 Յորժամ¹⁸ խաչեցողքն¹⁹ սուսերաւք եւ բրաւք գահին²⁰ ընթոնել զքեզ²¹ տեսեալ սասանիմ²¹, եւ ի կործանեալ²² նոցա զաւրութեամբ հզաւրիդ նախեալ²³ փափաքիմ²⁴: 27 Ո՞ւր տեսանեմ զքեզ բարձր եւ խոնարհ, կարող եւ տկար²⁵, դատաւոր եւ դատեալ²⁶, յատեան

դատաստանի կացեալ ծերոց²⁷, հանդէպ ստոց²⁸ վկայիցն²⁹, թե³⁰ յորժամ երբ տարերացս³¹ տիրեր³² հրամանաւ քո³³: 28 Ի խաչն³⁴ բեւեռեալ³⁵ ընդ աւազակսն³⁶ եւ³⁷ նախատեալ³⁷, թե³⁸ յորժամ բանայր բարբառ քո զգերեզմանս մեռելոցն³⁹: 29 Յորժամ գեղեարդն⁴⁰ պատառեաց զկող անմեղիդ⁴¹ ձեռամբ սպանողացն⁴², թե⁴³ ի պատառել⁴⁴ ձայնի քո զորովայն⁴⁵ դժոխոցն⁴⁶ եւ արձակել⁴⁷ զկապեալսն⁴⁸:

30 Ի թքանել կատաղի ժողովրդեանն⁴⁹ յերեսս⁵⁰ քո⁵¹ անպատկառ⁵¹ ի⁵² մեղաց, թե⁵³ սերորէքն⁵⁴, որ⁵⁵ թեւասքաւղելով⁵⁶ երգեն⁵⁷

1 BCD ննջէիր
 2 BD նաւին
 3 BCD սաստէիր
 4 B հողմոյն C հողմոց D հողմոցն
 5 BCD չի՞ գաստուած եւ
 = Տէ՛ւ Մառքէ՛ ԻԼ 23-27
 6 BD յաւանակի
 7 C եղեր
 8 A անբիւս B Գրիչը տեղ է բողիլ՝ լրացնելու համար:
 9 B մանկունքն
 10 B եբրայեցոցն D եբրայեցւոց
 11 BD յերուսաղէմ
 12 B չի՞
 13 C չի՞ աղաղակաւ լեզ
 14 C յղարկաւոր
 ք Տէ՛ւ Մառքէ՛ ԻԼ 1-13
 15 D ընդ աշակերտս բազմեալ փխ բազմեալ ընդ աշակերտսն
 16 D յընթրիս
 17 B Գրիչը տեղ է բողիլ՝ լրացնելու համար: C + հա- հուրիւն
 18 BC եթէ (C թէ) յորժամ փխ յորժամ
 19 B խաչողքն
 20 BD գային
 ք Տէ՛ւ Մառքէ՛ ԻԿ 47-48
 21 B սարսեմ
 22 B կործանելն C կործանել D կործանիլ
 23 BC նայեցեալ
 24 BD սփոփիմ
 25 B հզոր
 26 B դատապարտեալ + մեծատուն եւ աղիատացեալ CD + մեծատուն եւ աղիատացեալ

27 BD ծերոցն կացեալ փխ կացեալ ծերոց
 28 B սուտ D ստուց
 29 B վկայիցն
 30 BCD թէ
 31 BC տարերցս
 32 B տիրէիր CD տիրէր
 33 B քո
 34 B խաչին C խաչս
 35 B + եւ
 36 B աւազակին
 37 B չի՞
 ք Տէ՛ւ Մառքէ՛ ԻԼ 38-40
 38 B եթէ, CD թէ
 39 B բարբառ քո գերեզմանս մեռելոցն բանայր փխ - բանայր բարբառ քո գերեզմանս մեռելոցն C մեռելոց D մեռելոցն
 ք Տէ՛ւ Մառքէ՛ ԻԼ 52
 40 BD գեղարդն
 41 B չի՞ կող անմեղիդ
 42 B սպանողացն
 ք Տէ՛ւ Ֆիլիպոս ԺԻ 34
 43 BCD թէ
 44 A պատառեալ
 45 B գորովայնս C գորովայն
 46 BC դժոխոց
 47 A արձակեալ
 48 B զկապեալս
 49 B ժողովրդեան + ընդ
 50 B երեսս C յերեսդ
 ք Տէ՛ւ Մառքէ՛ ԻԿ 65
 51 B անպարտակամիդ C անպատկառդ
 52 B չի՞
 53 BC թէ + ի D թէ
 54 B սերովբէսն C սրորբէն D սերովբէն
 55 BD որք C չի՞
 56 C բեւասիդ D բեւասիդեալ
 57 B երգէին

նախնք¹ եւ կախն² ի լոութիւն³: 41 Անար-
գեալ կայր թագաւորն, եւ լեգեաւնքն⁴ իւր⁵
անմոռնչ:

42 Չարչարեալ Տեառնորդին եւ
սփոռեալ⁶ լոութիւն ի վերայ պաշտաւնեա⁷
հոգոցն⁸ կախն⁹ դասք հրեղինացն¹⁰ եւ
սանձք խաչելոյն¹¹ հրամանի¹² ի բերանս նո-
ցայ¹³, զի մի¹⁴ թաւթափեալ կայծակունս¹⁵ ի
թեւոց իւրեանց¹⁶ հրդեհեցեն¹⁷ գստո-
րինսն¹⁸: 43 Փութացին¹⁹ որոտք հընչմամբ
ձայնից՝ կործանել զլերինս ի վերա զրպար-
տողաց²⁰: 44 Արծարծէին²¹ փայլատակունք²²
կիզեալ²³ զսպանողսն²⁴: 45 Արտմտեին²⁵
հոգմք եւ մրրիկ²⁶ մառախլով սփոռին²⁷
ընդ երկիր: 46 Շնչէր²⁸ աւդ²⁹ իբրեւ զվի-
շապ՝ կլաներ³⁰ զերկիր³¹: 47 Երերեր³² տիե-

զերս³³ իբրեւ զտաղաւար առաջի հողմո՞³⁴:
48 Պատառեին³⁵ վեմք³⁶, տազնապեին³⁷ լե-
րինք, եւ սուգ մեծ տարածեալ եր³⁸ ի բար-
ձանց ի ժամուն³⁹ յայնմիկ⁴⁰: 49 Յաղջա-
մուխջ⁴¹ մթին դարձաւ լոյս⁴² տուրնջեան⁴³,
եւ եղեւ գիշեր ի միջաւրեի⁴⁴: 50 Քող
էա<ը>կ ստուեր⁴⁵ արեգակն, եւ տիրեաց
խաւար ի վերա աշխարհի: 51 Ի շտեմա-
րանս իւր⁴⁶ արգել զճառագայթս լուսա-
ւորս⁴⁷, եւ գիշեր մթին տարածեաց զթեւս
իւր⁴⁸ ի վերա արարածոցս⁴⁹:

52 Փախեան աշակերտքն⁵⁰, ուրացաւ
Շմաւոն⁵¹, խեղդ էարկ Յուդա՞, ողբայր
մայր Տեառն, եւ սիրեցեալն⁵² Յովհաննէս⁵³
ի բացէ⁵⁴ կայր ի սիրելոյն⁵⁵:

53 Աշխարեին⁵⁶ լերինք, սփոռեալ⁵⁷ սուգ
ընդ տիեզերս, եւ⁵⁸ հեծեին⁵⁹ արարածք ընդ

1 B յերկնայինք D երկնայինք
2 BD կային
3 C լոութեամբ D լոութեան + գի
4 B լեգէտն + գորն կային C լեգէտնք D լեգէտնք
5 B չիք
6 D ի չարչարիլ տեառնորդոյն եւ ի սփոռել փխ չար-
չարեալ տեառնորդին եւ սփոռալ
7 B պաշտօնէիցն D պաշտօնեալ
8 B հոգոց D հոգոցն
9 BCD կային
10 BCD հրեղէն + բանակաց
11 D խաչեցելոյն
12 B չիք
13 B նոցա
14 B չիք
15 C կայծակմունս D կաճակունս
16 B + եւ
17 C հրդեհեցեն
18 B զսպանողսն C զստորինս D զստորինս
19 C փութաին D փութային
20 CD զրկողացն
21 D արծարծեին
22 C փայլատակունք
23 CD կիզել
24 A չիք փութացին որոտք ... կիզեալ զսպանողսն
25 BD սրտմտէին C սրտմտէի
26 B մրրիկք + եւ
27 B սփոռալ էին CD սփոռին
28 C հնչէր D հնչէր + եւ
29 B յոցն C յաւդ
30 B կլանել C կլանէր
31 BC գտիեզերս D գերկիրս
32 B երերէր C երերէր D երերիւր

33 B երկիրս C գտիեզերս
34 BD հողմոյ C հողմոցն
35 BC պատառեին
36 BD վեմք
37 BD տազնապէին C տաճնապէին
38 B տարածէր CD էր
39 B ժամոյն
40 B այնմիկ
41 BD յաղջամուղջ C աղջամուղջն
42 C լուս
43 D տունջեան
44 B մէջօրէիլի CD մէջաւրէի
45 D գստուեր
46 C իւրեանց
47 B իւր լուսինն փխ լուսաւորս
48 D չիք
49 B ի վերա ամենայն արարածոց իւրոց փխ գթեւս
իւր ի վերա արարածոցս
- Տէ՛ւ • Մ•դ՛՛ • Ի՛ւ 45
50 B + եւ
51 C շիմաւոն
Ք Տէ՛ւ • Մ•դ՛՛ • Ի՛ւ 40-46
Գ Տէ՛ւ • Մ•դ՛՛ • Ի՛ւ 3-5
52 B սիրելին
53 BC յոհաննէս D յոհաննէս
54 B բաց C բացեալ D բացեալ
55 C սիրեցելոյն D սիրելոյն
56 BCD աշխարէին
57 B սփոռել D + էր
58 B չիք
59 BCD հեծէին

անպարտ պատիժ¹ արարչին: 54 Առաքելքն ցրուեցան² դողալով³ ի չարչարողացն⁴, եւ միայն եր⁵ թագաւորն⁶, ինքն միայնակ ի մեջ⁷ նոցայ⁸, ի վերնոց եւ ի ներքնոց: 55 Սուգ⁹ մեծ, գոր¹⁰ զգեցան¹¹ վերինք¹² եւ ներքինք¹³, ձայն ողբոց կացեալ ի միջի երգեր¹⁴ Մարիամ, եւ¹⁵ Հանդեպ¹⁶ դասուց երկնաւորաց¹⁷ շարժեալ¹⁸ զշրթունս¹⁹ արտասուաւք²⁰ խաւսեր²¹ եւ ասեր²²:

«Ո՛ր Գարբիել²³, եկեալ տեսցես զաւետեաց քոց լրումն, զի ոչ յաթող²⁴ Դաւթի նստաւ Միածինն²⁵ իմ՝ որպէս խոստացար²⁶, այլ²⁷ ի խաչի կա²⁸ ահայ²⁹ անպարտ³⁰ ի զրկողացն պրկեալ³¹: 56 Եւ դու, Միքայէլ³², Հրեղէն այր, ընդէ³³ր կաս լռեալ³³, որ³⁴ սուրդ կո-

տորեաց զՃԶԴ³⁵ Ռ-սն³⁶ յերուսաղէմ³⁷, այժմ³⁸ ցրտացաւ³⁹ խստութիւն⁴⁰ քո ի խնդրել զվրեժ⁴¹ անպարտ Տեառն⁴² քոյ⁴³, որ կա⁴⁴ պարտաւորեալ⁴⁵:

57 Աշակերտքն թողին զվարդապետն, խոյս տուեալ⁴⁶ յերկիւղե⁴⁷ մահուան⁴⁸. այլ դուք, զաւրք անմարմինք, վասն է⁴⁹ր ոչ կացիք⁵⁰ առ նա ի զրպարտողաց⁵¹ դատարանն⁵²:

58 Հողեղէնքն ի սուսերացն եւ ի բրացն եղեն փախտական. դո՛ւք, Հրեղէնքդ⁵³, յորմէ⁵⁴ զանգիտեալ զՏէրն⁵⁵ ձեր ետուք ի ձեռս անարժանս⁵⁶:

59 Բ⁵⁷ ի ձեռն⁵⁸ անարգեալ ի Սողոմ, անձրեւ Հրեղեն⁵⁹ ի⁶⁰ թեւոց թաւթափեալ տեղացին, եւ զքաղաքն բնակչաւք⁶¹ այրեցին⁶²:

1 BC պատիժս
2 D ցրւեցան
3 D դողալով
4 C չարչարանացն
5 BCD էր
6 D + եւ
7 BC մէջ
8 B նոցա
9 C գտուգս D ի սուգ
10 B չի՞ր
11 BC սգեցան
12 B վերինքն
13 B ներքինքն + ի
14 B էրգէր CD երգէր
15 B չի՞ր
16 BCD հանդէպ
17 C երկնայնոցն D երկնայնոց
18 B շարժէր
19 C զշրթունսն
20 D արտասուօք
21 BCD խոսէր
22 BCD ասէր
23 BD գարբիէլ
24 B յաթոռս
25 C միածինս D միածին
26 B խօսեցարն
27 B + ահա կա
28 B չի՞ր D կայ
29 B չի՞ր D ահա
30 C անպարտն
31 B պարտաւորեալ յանօրէն զրկողացն փխ անպարտ ի զրկողացն պրկեալ
32 C միքայել
33 B լռեալ
34 C որո D որոյ

35 B գնն D գհարիւր ուրսուն եւ հինգ
36 BD հազարսն C գհարուր եւ ուրսուն եւ չորս հազարսն փխ զհեղ ուսն
37 BCD չի՞ր + եւ
* Տէ՛ր Ը Մ ա չ . Լ 45 . Ժ Է 22
38 C այժմ + խստացաւ
39 B շացեալ կա փխ ցրտացաւ
40 C խստացաւ ցրտութիւն փխ ցրտացաւ խստութիւն
41 B զվրեժս C զվրեժ D զվրեժ
42 B տեառնս
43 BC քո
44 D կայ
45 C պարտաւորեալ
46 D տուեալ
47 B երկիւղէ C երկուղէ D յերկիւղէ
48 B մահու C մահուն D մահուան
49 B բնէր փխ վասն էր
50 B չի՞ր առ նա
51 B զրպարտողացն
52 B դատաստան
53 ACD հողեղէնք
54 B յորմէ C յորմէ
55 B գտէրս
56 B անարժանից
57 BD երկուք C երկու
58 BD ձեռնք
59 BD հրեղէն
60 B չի՞ր
61 BD բնակչոքն C բնակչաւքն
* Տէ՛ր Ը Կ Է Է . Ժ Թ

60 Յանարգանաց¹ ձերոց վրէժխնդրութիւն² ոչ յապաղեցիք³ յորժամ կամեցեք⁴, եւ զնախատինս Տեառն ձերոյ եւ միածնի իմոյ⁵ եւ երկայնամտութեամբ⁶ լռեալ⁷ դադարեցիք⁸:

61 Զվրէժ⁹ ազգի¹⁰ իւրոյ¹¹ զրկելո՞ւ¹² որդին¹³ Ամրամայ¹⁴ խնդրեաց յեգիպտացոցն¹⁵, եւ դուք հեղգա՞յք¹⁶ լինել մարտակից¹⁷ անմեղ գառինն արհամարհանաց¹⁸, շուրջ կացեալ շանցն եւ ցլոցն¹⁹ պաշարողաց. բացին ի վերայ²⁰ զբերանս հայհոյութեան²¹, եւ գունդք²² երկնաին²³ լռեալ կայր²⁴: 62 Թագաւորն արդար²⁵ յատեան²⁶ անիրաւ կապեալ, եւ աւգնականութիւն²⁷ հրեղեն²⁸ զաւրացն²⁹ իւրոց³⁰ հեռացեալ³¹:

63 Դադարեալ կայր հուրն, եւ Տէր հրոյն տարածեցաւ ի վերայ³² փայտին³³:

64 Հանդարտեալ³⁴ բոցանիւթքն³⁵ յերկինս, եւ հողեղենքն³⁶ ամբոխերն³⁷: 65 Հրեշտակք³⁸ անմոռնչք³⁹, եւ⁴⁰ մոխիր ընդարձակեր⁴¹ զլեզուն⁴²: 66 Ծածկեալ սրովբեք⁴³ թեւաւք⁴⁴, եւ սոքա⁴⁵ ժայթքեին⁴⁶ զթուք⁴⁷:

67 Վեմք⁴⁸ պատառեին⁴⁹, եւ անագորոյն⁵⁰ սիրտքն ոչ կակղանաին⁵¹: 68 Արձանք հերձանեին⁵², եւ ունկքն⁵³ անաւրինացն⁵⁴ ոչ բանային⁵⁵:

69 Յայնժամ⁵⁶ զուարթունն⁵⁷ մաւր թագաւորին պատասխանեալ⁵⁸ հեզաբար⁵⁹.

1 BC անարգանաց
 2 B + առնող C վերէվիժխնդրութիւնք
 3 B յապաղեցաք C յապաղեցեք D յապաղեցայք
 4 B չի՞ յորժամ կամեցեք CD կամեցայք
 5 CD միածնի իմոյ (D իմոյ) եւ տեառն (D տեառն) ձերոյ (D ձերոյ) փո տեառն ձերոյ եւ միածնի իմոյ
 6 C երկայնամտութեան
 7 D զրկելոյ
 8 B միածնի իմոյ եւ տեառն ձերոյ յերկայնամտութեամբ համբերել զադարեցեք փո տեառն ձերոյ եւ միածնի իմոյ եւ երկայնամտութեամբ լռեալ զադարեցիք C զադարեք
 9 C զվրէժ
 10 B ազգին
 11 C իւրոյ
 12 CD բերելոյ
 13 B չի՞ զրկելոյ որդին
 14 B ամրամայ C ամրանայ
 15 C յեգիպտացոցն D յեգիպտացոյն
 16 C հեղգայք
 17 B մարտակից լինել փո լինել մարտակից
 18 B նախատանաց + եւ CD + ի
 19 B ցլոց CD ցլոցն
 20 BD վերայ + նորայ
 21 C հայհոյութեամբ D հայհոյութեամբ
 22 B դուք
 23 BD երկնայինք C երկնաինք
 24 B կայիք լռեալ փո լռեալ կայր CD էին
 25 C կայր զատաւորն փո թագաւորն արդար D չի՞
 26 C յատեան
 27 CD աւգնութիւն
 28 D հրեղէն
 29 C գաւրաց
 30 C ի նմանէ փո իւրոց D + ի նմանէ

31 B կայր թագաւորն առնելի անօրինաց կապեալ եւ օգնութիւն հրեղէն զօրաց իւրոց ի նմանէ հեռացեալ փո թագաւորն արդար յատեան անիրաւ կապեալ եւ աւգնականութիւն հրեղեն զաւրացն իւրոց հեռացեալ
 32 B վերայ + խաչին
 33 C խաչին
 34 C + կաին D + կային
 35 B բոցանիւթս + ի D բոցանիւթք
 36 BD հողեղէնքն
 37 B էին (զրիչք տեղ է բողեկ՝ լրացնելու համար) CD ամբոխեին
 38 B հրեշտակքն + կային C հրրշտակք
 39 C անմոռնչ
 40 B + հողն եւ
 41 BD ընդարձակէք
 42 C լեզու D զլեզու
 43 B սրովբեքն + զբերան C սերոբեքն D սերովբեքն
 44 B բեւեքն
 45 B անամբքն
 46 CD ժայթքեին
 47 B ժայթքեին փո ժայթքեին զբուք C բուք
 48 BD վեմք
 49 BCD պատառեին
 50 CD անագորոն
 51 BD կակղանային
 52 B հերձանեին CD հերձանեին
 53 BCD ունկքն
 54 C անաւրինաց
 55 BD բանիր C բանիր փո ոչ բանային
 56 C զայնժամ
 57 B մեծ զօրութեան փո զուարթունն D զուարթունն
 58 CD պատասխանէք
 59 B պատասխանի առնէք եւ լուծանէք զտարակուսանս նորայ իմաստութեամբ փո պատասխանեալ հեզաբար C հեզութեամբ D հեզութեամբ + եւ լուծանէք զտարակուսն նորայ իմաստութեամբ

«Մի՛ գարհուրիր, ո՛վ՛ ամբիժ՝ աղաւնի, ընդ միածնի՛ քո՛ մահ՛ կամաւորութեամբ՛, որ տարածեալ կա՛ ի՛ խաչին՛ շաւր՛ իւրոյ հնազանդութեամբ՛: 70 Սերն՛ իւր նեղեաց՛ զնա բնակիլ յարգանդ՛ քո՛ ներմարդութեամբ, եւ ողորմութիւն իւր բռնադատեաց՛ մեռանել՛ եւ կացուցանել՛ զԱղամ մահուամբ՛ որդոյ՛ քո՛: 71 Նահանջի մահ ի մարդկանէ՛, եւ չարչարանաւք նորա խորտակին նիգք գժոխոց եւ կապեալքն՛ արձակին:

72 Նովաւ՛ դարձցի՛ գերութիւն՛ տանն՛ Աղամա՛, որ ցրուեալն եր՛, եւ ինքն ածե՛ զնոսա ի դրախտն՛ Աղենայ՛, ուստի ելինն՛:

73 Իմա ճշմարտութեամբ եւ ծանիր, ո՛վ ամենասրբուհի՛, եթե՛ ոչ կամեր՛, ոչ անարգեր՛ ի՛ յամբարշտացն՛ եւ եթե՛ ոչ ախորժեր՛, ո՛չ կարեր՛ բառնալ զնա փայտն նախատանաց: 74 Որ՛ զմեռեալն՛ կեցոյց՛, զանձն իւր ո՛չ կեցուցաներ՛, թե՛ կամեր՛: 75 Որ՛ երաց զաչս՛ զկուրաց՛, ի ձեռաց իւրոց զբեւոս՛ ո՛չ արձակեր՛: 76 Որ սրբեաց զբորոտն՛, յերեսաց իւրոց զթուք՛ ո՛չ սրբեր՛:

77 Զիգեհնոսն՛ ընկղմեաց՛ եւ զսպանողսն իւր՛ ո՛չ կորուսաներ՛:

- 1 B + կոյս սուրբ եւ
- 2 B անբիժ C անպիժ
- 3 B միածնիդ
- 4 D Բոյ
- 5 B չի՛ր՛ մահն
- 6 C կամաւորութեամբ
- 7 D կայ
- 8 B + վերա
- 9 B խաչիդ
- 10 B հորն
- 11 C չի՛ր՛ որ տարածեալ կա ... հնազանդութեամբ D հնազանդութեամբ հոր իւրում՛ փիս հար իւրոյ հնազանդութեամբ
- 12 BD սէրն C տէրն
- 13 C կոչեաց
- 14 BCD յարգանդի
- 15 BD Բում
- 16 B բռնադատեց
- 17 BD մեռանիլ
- 18 CD կեցուցանել
- 19 D մահուամբ
- 20 B որդոյն C որդու D որդույ
- 21 D Բոյ
- 22 B մարդկան փիս ի մարդկանէ
- 23 B կապանքն CD կապեալք
- 24 C սովաւ
- 25 B դարձցին C դարձի + ի
- 26 B գերութիւնն
- 27 C չի՛ր՛
- 28 D աղամայ
- 29 B ցրուեալն է C էր D ցրեալն էր
- 30 B չի՛ր՛
- 31 B ածցէ CD ածէ
- 32 B դոախտն D գաւառն
- 33 B աղենայ C ի գաւառն փիս ի դրախտն աղենայ D աղինայ
- 34 BC ելին

- 35 BC չի՛ր՛ իմա նշմարութեամբ ... ով ամենասրբուհի
- 36 B եթէ C եւ եթէ D չի՛ր՛ իմա նշմարութեամբ ... եթե
- 37 BCD կամէր
- 38 B շանարգէր + նա յանօրինաց եւ փիս ոչ անարգեր C անարգէր D անարգիր
- 39 C չի՛ր՛
- 40 B յամբարշտաց փիս ի յամբարշտացն C մարարիշտաց D յանպարշտացն
- 41 BD եթէ
- 42 B ախորժէր D ախորշէր
- 43 BD կարէր
- 44 B եւ որ փիս որ
- 45 BD զմեռեալս C զմեռեալսն
- 46 B կացոյց C կեցուց
- 47 BCD կեցուցանէր
- 48 BCD եթէ
- 49 BCD կամէր
- 50 D չի՛ր՛
- 51 B զաչսն
- 52 B չի՛ր՛ C կուրին + եւ D կոյրս եւ փիս զաչս կուրաց Բ Տէ՛՛ • Մ• Գ՛՛ • Ի՛ 27-31
- 53 B բանի գրեւոս ձեռաց իւրոց փիս ի ձեռաց իւրոց գրեւոս C բեւոսն D գրեւոսն
- 54 BCD արձակէր
- 55 C զբորոտսն D զբորոտս
- 56 BCD զբորոտն C բորոտն
- 57 BCD սրբէր
- 58 C զլեզեւոսն
- 59 B որ զլեզեւոսն գորսն ընկղմէր փիս զլեզեւոսն ընկղմեաց
- 60 B չի՛ր՛
- 61 BC չի՛ր՛
- 62 BC կորուսանէր D չի՛ր՛ զլեզեւոսն ... կորուսաներ

78 *Զծով¹ խոովեցոյց², զձայն³ խոովե-
լոցն⁴ ո՞չ խափաներ⁵:*

79 *Զջուրսն⁶ փոխեաց⁷, զքացախն, որ⁸
մատուցին⁹, ո՞չ քաղցրացուցաներ¹⁰:*

80 *Զերկիրս¹¹ դողացոյց¹², եւ զիւր դա-
տաւորսն¹³ ո՞չ դողացուցաներ¹⁴:*

81 *Զարեգակն¹⁵ խաւարեցոյց¹⁶, եւ¹⁶
զխաչահանունսն¹⁷ ո՞չ կուրացուցաներ¹⁸:*

82 *Զլերինս¹⁹ դղրդեաց²⁰, եւ գտրուպսն
ո՞չ ընկղմեր²¹:*

83 *Զվեմս²² պատառեաց²³, եւ գատե-
լիսն²³ իւր ո՞չ հերձաներ²⁴:*

84 *Լոնցութիւն²⁵ իւր սարսեցոյց²⁶ զգասս
հրեղինաց, եւ ո՞րպէս խոիւն եւ խոտն
յաղթեին²⁷ նմա²⁸:*

85 *Յայնժամ²⁹ թագաւորն աղաղա-
կեաց³⁰ ի վերա խաչին բարձր բարբառով.
«Էլի՛ Էլի՛³¹ Լամա սարաբթանի³²», եւ³³ հի-
մունք երկրի³⁴ խոովեալ³⁵ հարան ընդ մի-
մեանս:*

86 *Լուաւ³⁶ զձայն³⁷ նորա հոգին զաւ-
րութեան³⁸, եւ ցոլեալ³⁹ արտաքս ի⁴⁰ քա-
ւութենեն⁴¹ հերձեալ⁴² զվարագոյրսն⁴³:*

87 *Սրբութիւն սրբոցն⁴⁴ զձածկոյթ⁴⁵ սրբու-
թեան⁴⁶ պատառեալ⁴⁷ փախեաւ ի նմանէ:*

88 *Տեղի ետ պատրոյզն⁴⁸ առկայծեալ ի բո-
լորակէ⁴⁹ արեգականն եւ խաւարեցաւ:*

89 *Տիւն մերկացաւ զվայելջութեան⁵⁰ հան-
դերձս⁵¹ իւր, եւ զգեցաւ զաղջամուղջն⁵²:*

90 *Հերձան արձագանք⁵³ վիմաց, աղաղա-*

1 CD գծովն
2 B որ գծովն սաստիւ լոնցոյց եւ փխ գծովն խոովե-
ցոյց C լոնցուց D լոնցոյց
* Տէ՛ւ Խ՛ոօք. Բ՛ 23-27
3 CD գծայնս
4 B խոովելոյց
5 BCD խափանէր
6 C զջուրն + ի գինի D զջուրսն
7 CD + եւ
* Տէ՛ւ Յ՛ւլ. Բ՛ 1-11
8 D գոր
9 D + ինքեան
10 B չի՛ր զջուրսն փոխեաց ... ոչ քաղցրացուցաներ CD
քաղցրացուցանէր
11 B որ գերկիր ի հիմանց փխ գերկիրս
12 C դողացուց
* Տէ՛ւ Խ՛ոօք. Բ՛ 1: 51
13 B դատաւորն
14 BCD դողացուցանէր
15 B որ գարեգակն փխ գարեգակն
* Տէ՛ւ Խ՛ոօք. Բ՛ 1: 45
16 B չի՛ր
17 B գխաչահանունսն
18 BD կուրացուցանէր C չի՛ր գարեգակն խաւարեցոյց
... ոչ կուրացուցաներ
19 C գերկիր
20 CD դղրդեաց
* Տէ՛ւ Խ՛ոօք. Բ՛ 5
21 B որ գերկինս դղրդեցոյց, եւ գհաղախ ամբարշ-
տաց ոչ տապալէր փխ գերկինս դղրդեաց, եւ
գտրուպսն ոչ ընկղմէր CD ընկղմէր
22 B որ գվէմն փխ գվեմս D գվէմս
* Տէ՛ւ Խ՛ոօք. Բ՛ 1: 51
23 B գատելիս
24 BCD հերձանէր

25 CD լուսբիւն
26 C սարսեցուց
27 CD յաղթին
28 B որ գղասս հրեղինաց սասանեցոյց լոռիքամբ
իւրով, եւ որպէս հողեղնի որ են խոի խոտ յաղ-
թին մմա փխ լոնցութիւն իւր սարսեցոյց ... խոիւն
եւ խոտն յաղթին մմա
29 B պնժամ D պն
30 B աղաղակեաց թագաւորն փխ թագաւորն աղա-
ղակեաց
31 C էլի էլի
32 BCD չի՛ր
* Տէ՛ւ Խ՛ոօք. Բ՛ 1: 46
33 C չի՛ր
34 B չի՛ր C երկնից
35 B խոով
36 D լուս
37 C գծայնն
38 BCD չի՛ր
39 B ծորեալ + ելանէր C ցուլացեալ
40 B + տանարէն անտի
41 B քաւութեան CD քաւութենէն
42 BCD հերձեաց
43 B զվարագոյրն + եւ C վարագոյրն D զվարագոյրն
44 B սրբութեանց
45 B + իւր C ձածկոյթ
46 B չի՛ր D սրբութեանն
47 BC պատառեաց + եւ
48 B պատրոյզն CD պատրոյզն
49 C բոլորակէ
50 BCD զվայելուչ
51 C գհանդերձս
52 BC աղջամուղջ D գաղջամուղջ
53 B արձանք C կարծր արգանդ փխ արձագանք

կեցին¹ ապառաժ² քարանց, խարխալեաց³ պեղծ դեւն⁴, կործանեցաւ թագաւորութիւն⁵ նորայ⁶: 91 Բացան գերեզմանք, յարեան մեռեալք, պատառեցաւ⁷ որովայն⁸ զժոխոց, եւ արգելեալքն⁹ ի նմա¹⁰ Հոգիքն արձակեցան¹¹:

92 Ի մեջ¹² Համատարած խաւարին¹³ նշոյլ¹⁴ լոյս¹⁵ ծագեաց¹⁶ ի սիրտ¹⁷ աւազակին, եւ¹⁸ խոստովանութիւն լեզուին¹⁹ պսակ գովելի իջոյց²⁰ ի գլուխ²¹ բարեպաշտին²²:

93 Ի ժամուն, որ²³ մէջ²⁴ ամբարըշտութեան²⁵ տարածեալ էր²⁶, աղաղակեաց առ աւծեալ²⁷ Տեառն²⁸. «Յիշեա՛ զիս, Տէ՛ր, յորժամ գաս արքաութեամբ²⁹ քո³⁰»[‡]: 94 Ի ժա-

մուն³¹, յորում³² որպէս³³ կարկառ³⁴ տեղէր³⁵ կարկուտ նախատանաց³⁶ ի խաչեցողացն³⁷, պայծառ³⁸ փայլեաց³⁹ նշոյլ⁴⁰ ծագման Հաւատո⁴¹ նորա եւ յաղթեաց արեգականն⁴²: 95 Յայնժամ⁴³, յոր⁴⁴ խոռովեալ իբրեւ գծով⁴⁵ ալեկոծեր⁴⁶ ձայն այպանողացն⁴⁷, դաւանեաց նա⁴⁸ Աստուած ճշմարիտ եւ բան Հաւր⁴⁹, զխաչեալն⁵⁰ թագաւոր⁵¹ երկրին⁵² կենդանեաց: 96 Ի ժամուն, յոր⁵³ ոչ ոք⁵⁴ տեսաներ⁵⁵ զնա յաթոռ փառաց նստեալ⁵⁶, վերացեալ ի մեջ⁵⁷ սերոբեից⁵⁸, այլ միայնակ տարածեալ⁵⁹ ի փայտն նախատանաց, խոստովանեալ⁶⁰ զփառս աստուածութեան նորայ, ասաց. «Յիշեա՛ զիս, Տէ՛ր, յարքայութեան⁶¹ քում⁶²»[‡]:

1 B աղաղակեաց
2 BD ապառաժ C առապառաժ
3 B խարխոբեցան C խարխալեցան + լերինք, հրնչեաց մահ հատաչեաց D խարխալեցան + լերինք. հնչեաց մահ. կատաչեաց
4 B լերինք, հնչեաց ողբալով մահ, կատաղեց վայրիւք, յարեան պեղծ գունդի դիւաց փխ պեղծ դեւն CD + եւ
5 C բազ D բազն
6 B չի՛ր կործանեցաւ բազաւորութիւն նորայ C նորա
7 B պատառեցան
8 B յորովայնք
9 C արգելեալ
10 C նմանէ
11 B ազատեցան
‡ Հմճ. Մ. Գ. Ի. Ե. 51-53
12 BCD մէջ
13 B խաւարի
14 BC նշոյլք
15 BD լուսոյ C լուսո
16 D ծագեցաւ
17 D սիրտս
18 BC չի՛ր
19 D լեզուին
20 C իջուց
21 C գլխիս
22 C բարեպաշտին
23 B յորում
24 B մէջ C յմեջ
25 B անհատութեան C աստուածպաշտութիւն D ամպարըշտութեանն
26 B + նա
27 B օծեալն CD աւծեալն
28 B աստուած CD աստուծոյ
29 C արհաւիրեանք D արհալիրեանք
30 B քով
‡ Հմճ. Մ. Գ. Ի. Ե. 42

31 CD ժամն
32 B որում
33 C չի՛ր
34 D կարկառեալ փխ որպէս կարկառ
35 B բազմութիւնք բարանց տեղայր փխ որպէս կարկառ տեղէր CD տեղայր
36 C նախատանացն
37 BC խաչողացն
38 B + լուսով
39 B փայլեալ D փայլեցաւ
40 C նշույլ
41 BD հաւատոյ
42 C արեգական
43 D յայնժամ փխ յայնժամ
44 B ի ժամուն յորում փխ յայնժամ յոր C որ D յորում
45 BC չի՛ր իբրեւ գծով
46 BD ալեկոծեր
47 B սպանողաց + նա C սպանողացն
48 B գնա + տէր եւ
49 CD չի՛ր աստուած ... հաւր
50 B չի՛ր նշմարիտ եւ բան Հաւր, զխաչեալն
51 B եւ բազաւոր
52 B յերկրին C դատաւորն փխ բազաւոր երկրին
53 BD յորում C որ
54 CD չի՛ր
55 BC տեսանէր D տեսանէ.
56 BD + եւ
57 B վերա CD մէջ
58 B սերովբեից CD սերոբեից
59 A միայն նախատեալ փխ միայնակ տարածեալ
60 B խոստովանեաց C + ի D չի՛ր ի փայտն ... խոստովանեալ
61 C արհաւիրեան
62 C քո
‡ Հմճ. Մ. Գ. Ի. Ե. 42

97 Խոնարհեցուցեալ զգլուխն¹ ի խա-
 չին², աղաչանս³ լի ողբով արկաներ⁴ առա-
 ջի խաչակից թագաւորին եւ ասէ⁵. «Բաց
 ինձ զգուռն ողորմութեան⁶, ո՛ր Տէր⁷, մտա-
 նել յերկիր քո վայելուչ: 98 Հացդ կենաց
 տո՛ւր ինձ ուրախանալ ի տան⁸ քո մեծ:
 99 Պարիսպ⁹ բարձր շնորհեա՛յ¹⁰ ինձ¹¹
 մտանել¹², ամբանալ ընդ քեւ¹³: 100 Աշտա-
 րակ անկոխ, Հա՛ն զիս ի շտեմարանս¹⁴ քո
 եւ պահեա՛յ¹⁵ յաւազակացն¹⁶ բռնութենէ¹⁷:
 101 Գանձանակ մեծ, պարգեւեա՛ ինձ ի
 գանձուց քոց, որ լի է¹⁸ երանութեամբ¹⁹,
 եւ²⁰ զտաժանելի²¹ աղքատութիւն²² ձրեաւք²³
 քո մոռանամ²⁴:
 102 Ո՛վ տանուտե՞ր²⁵, որ արկեր²⁶ վարձ²⁷
 դահեկանի²⁸ մի առաջի²⁹ ժամու³⁰ մշա-
 կացն, արժանաւորեա՛ զիս³¹ նմին³² շնոր-

1 C գգոխն
 2 BCD խաչէն
 3 C գաղաչանս
 4 BCD արկաներ
 5 B ասէր + ու տէր D ասէր
 6 C ողորմութիւն
 7 B չի՛ր ու տէր
 8 BCD սեղան
 9 B պարիսպ
 10 BCD շնորհեա
 11 B չի՛ր
 12 D + եւ
 13 B կեւ
 14 B ըզշտեմարանս ի/ս ի շտեմարանս
 15 BC պահեա + զիս D պահեա
 16 A աւազակաց
 17 C բռնութենէ
 18 A լիքէ
 19 B ուրախութեամբ
 20 B զի
 21 BC տարժանելի
 22 B աղքատութիւնս + իմ D աղքատութիւնն
 23 BCD ձրիւք
 24 B մոռացի
 25 BD տանուտէր
 26 C արկեր
 27 B վարձս + աւուրն C զվարձ
 28 C դահեկան
 29 BD յառաջին C առաջին
 30 BD ժամու
 31 C + ի
 32 B նորին D նրմին

հաւքն³³, որ ի ժամս³⁴ մետասան յայդի քո
 եկին³⁵»: 103 Որ աշխատի ընդերկար՝ ան-
 պատկառ³⁶ մտանէ առնուլ³⁷ վարձս³⁸ յար-
 դարաբաշխ յաջէդ³⁹, այլ ես, որ վաստակե-
 ցի⁴⁰ մի ժամ⁴¹, ողորմութիւն⁴² Հայցեմ ի
 շնորհաբաշխ աջէդ⁴³:

104 Մշակք առաջինք զքրտանցն⁴⁴ եւ
 զտաւթոյն⁴⁵ ուստի տապեցան⁴⁶, մտին⁴⁷
 ձեռնէրէց⁴⁸ առնուլ Հատուցման⁴⁹, այլ ես,
 որ կամ պատկառեալ⁵⁰ ի ժամս յետին⁵¹,
 արժանացո՞ւ⁵² զիս ձրից⁵³:

105 Ո՛վ Տէր⁵⁴, կոչեա՛ զտնտես⁵⁵ քո, որ
 տա⁵⁶ զհատուցումն վարձուց⁵⁷, եւ արձա-
 կեա՛ զիս բանալի⁵⁸ յառաջագոյն⁵⁹, զի բա-
 րիոյս⁶⁰ կայցեն⁶¹ ամենայն մշակք⁶²:

33 CD շնորհաւք
 34 C յորժամս ի/ս որ ի ժամս
 35 BCD եկի
 * Տէ՛ւ • Մ•դէ• Ի 1-17
 36 B համարձակ C նա պատկառ ի/ս անպատկառ
 37 B յառնուլ
 38 CD զվարձս
 39 BCD ձեռանէդ
 40 D վաստակեցայ
 41 B ի մետասաներորդ ժամէ. ի/ս մի ժամ
 42 BD զողորմութիւն
 43 B աջոյդ C շնորհաբաշխել. ի/ս շնորհաբաշխ աջէդ
 44 C զքրտանց D զքրտացն
 45 B չի՛ր զքրտանցն եւ զտաւթոյն C զտաւթուն
 46 BCD տապեցան
 47 C մտանել D մտանեն
 48 B ձեռնէրես
 49 BC զհատուցումն D հատուցումն
 50 B պատկառելի
 51 B յետինս
 52 BC արժանացոյ
 53 B ձրի + շնորհաց Բոց
 * Տէ՛ւ • Մ•դէ• Ի 1-19
 54 D սէր
 55 B զտնտեսն C զտնդես
 56 D տայ
 57 B զվարձուց հատուցումն ի/ս զհատուցումն վար-
 ձուց
 58 B բոնալիւր + յուրախութեամբ C բառնալի D բոնա-
 լի
 59 C յառաջագուն
 60 B բարեաց յուսոյ ակն ի/ս բարիոյս C բարեյոյս D
 բարեյոյս
 61 B կայցեն C գայցեն D կայցեն
 62 CD մշակքն

114 Տուժեցա¹ յափշտակողս ի մահ, որ-
պէս զպատժապարտ² եւ ի ներքս ի մահուն
փոխեցա³ ի կեանս⁴ զքեզ, Տէր, տեսեալ⁵:

115 Վրեժխնդրութիւն⁶ արեանցն⁷, զոր
հեղի, զփայտէ⁸ կախեաց զիս⁹, ի խորս մա-
հուն¹⁰ յայտնեցաւ¹¹ ինձ կենդանարար¹² եւ
կեցոյց¹³ զիս:

116 Ի խաւար մեղաց չարչարէի¹⁴ ժա-
մանակս բազումս, եւ ի նահանջել¹⁵ կենաց
իմոց ծագեաց¹⁶ ինձ լոյս¹⁷:

117 Յիշեա զիս, Տէ՛ր, յորժամ գաս յա-
ւուրն մեծի¹⁸ գալստեան քո¹⁹, որպէս զի²⁰
տեսողս²¹ անարգութեան²² քո²³ նաեցայց²⁴
ի փառս քո յերկիրն²⁵ քո մեծ²⁶»:

118 Յայնժամ²⁷ Յիսուս պատասխանի
ետ նմա որպէս²⁸ յուսայրն²⁹ եւ³⁰ եբաց³¹

դուռն ողորմութեան հանդէպ աղաչանաց
նորա³²:

119 «Ամէն³³ ասեմ՝ քեզ, ո՛վ այր դու,
հաւատա՛յ³⁴, զի ահաւասիկ այսաւր³⁵ ընդ
իս ուրախանաս³⁶ ի դրախտին³⁷: 120 Ո՛ր,
լեզու քո ի մէջ զլացողաց³⁷ երգեաց³⁸ ձայն
խոստովանութեան³⁹, ի սեղան⁴⁰ կենաց ու-
րախացիս⁴¹ ընդ Աբրահամու, զի ի⁴² մա-
ռախուլ⁴³ խաւարի լապտերք⁴⁴ քո վառե-
ցաւ, յառագաստ լուսոյ⁴⁵ ուրախացիս
ընդ արդարսն⁴⁶: 121 Ունկն քո, որ լուաւ⁴⁷
զձայն խոսովութեան⁴⁸ նախատանացն⁴⁹ եւ
ոչ ամբոխեցաւ, ի⁵⁰ մխիթարութիւն⁵¹
զուարդնոց⁵² երկնաւորաց⁵³ զուարճացու-
ցանեմ⁵⁴ զքեզ⁵⁵, զի ատեցեր զգունդ⁵⁶
կախափա⁵⁷ եւ զանմաքուր քահանայիցն,
հանդերձ փառաց յառագաստն⁵⁸ լուսոյ⁵⁹

1 D տուժեցայ
2 B մահապարտ
3 D փոխեցայ
4 C չի՛ր փոխեցա ի կեանս
5 B տեսանելով զքեզ տէր փիս զքեզ տէր տեսեալ
6 B զվրեժխնդրութիւն C վրեժխնդրութիւն D վրեժ-
խնդրութիւն
7 CD արեանց
8 C + գոր
9 BD + եւ
10 B մահու
11 B յայտնեցար
12 B կենդանարար CD կենարար
13 B կեցուցեր C կեցո
14 C + ի D չարչարեի + ի
15 C ցհանջել
16 B ծագեցար D ծագեցաւ
17 B լոյսդ կենաց փիս լոյս C լուս D լոյսդ
18 BCD յաւուրն (C յարն) մեծի յորժամ (D յորում)
գաս փիս յորժամ գաս յաւուրն մեծի
19 BC չի՛ր գալստեան քո
20 B + ընդ
21 B տեսողսն
22 B ողորմութեան
23 D քոյ
24 D նայեցայց
25 B յերկիրն
26 B կենդանեաց փիս քո մեծ
27 B այնժամ
28 C + եւ
29 B ուսարն
30 C չի՛ր
31 B + նմա

32 B իւրոց
33 C + ամէն
34 BCD հաւատա
35 BCD յայսմ (C այսմ) աւուր
36 B ուրախացիս
= ՀԻ՛Ր-Ղ-՝-Գ-ԻԳ-ԳԶ
37 C զլացողացն
38 C երգաց
39 B երգեաց ի մէջ զլացող ուրացողացն ի ձեռն խոս-
տովանութեան փիս ի մէջ զլացողաց երգեաց ձայն
խոստովանութեան
40 B + անմահ D սեղանի
41 D ուրախանաս
42 B + մէջ
43 C մառախուղ
44 BCD լապտեր
45 B լուսոյ հաւատոյ քո վառեցաւ յառագաստ լուսոյ
իմոյ փիս քո վառեցաւ յառագաստ լուսոյ C լուսո
46 D արդարս
47 D լուս
48 B + անօրէն
49 B նախատողացն D ի նախատողացն
50 B չի՛ր
51 BD մխիթարութեան
52 B զուարբնոցն D զարբնոց
53 D երկնից
54 B ուրախացուցանեւ D զարնացուցանեմ
55 BD + եւ
56 BD զգունդն
57 B կայիափա D կայիափայ
58 B յառագաստին
59 BD լուսոյ

զգեցուցանեմ զքեզ¹: 122 Ե՛կ², ընկալ ի քեզ բանալիք³ լուսոյ⁴, ո՛վ աւագակ, եւ ժամանեա՛ ի զրախտն Ադենա⁵ եւ պատրաստեա ճանապարհ⁶ թագաւորիս⁷ յերկնից⁸, զոր ատեաց ժողովուրդն⁹: 123 Վերելեակեա՛ ի լուս¹⁰, ընթացի՛ր ընդ ճանապարհս Հրեղէնս, կոխեա՛ զվիհս Հրոյ¹¹, աներկեղ¹² թռի՛ր թեթեւ¹³ սլացմամբ եւ հա՛ս¹⁴ ի դասս երկնաինս¹⁵, ուղղեա՛ զշաւեղս¹⁶ յերկինս եւ¹⁷ ուրախացո՛յ ըզուարդունս¹⁸ ի խաղաղութեանս¹⁹, որ եղեւ: 124 Յաւեա՛ յԱդին գաւետիս վաելուչ²⁰ բանիւ²¹ քո²², աւետարանեա՛ յերկնայնոցն²³, թէ՛²⁴ դարձաւ ժառանգորդն Ադենա²⁵ Ադամի²⁶ յԱդին²⁷: 125 Եթե՛²⁸ հանդիպին քեզ դասք Հրեղենք²⁹, մի՛ երկնչիր³⁰,

զի ի նամակս քո ուրախացին, եւ³¹ ընկալցին³² զքեզ ի վերա թեւոց իւրեանց»:

126 Զայս կտակ³³ կենաց յորժամ գրեաց աւագակին խաչեալ թագաւորն եւ հրաւիրեաց³⁴ զնա լինել թագաւոր Ադինայ³⁵: 127 Կայր սպասէր³⁶ զստորագրեալ³⁷ զնոյն ձեռամբ արքային³⁸ եւ կնքեալ³⁹ մատանեաւ անեղծ⁴⁰ պատկերին⁴¹: 128 Ապա մատոյց⁴² նմա ժողովուրդն⁴³ եղեգն⁴⁴ նախատանաց, եւ պատառեաց զինաւորն⁴⁵ զկողն, ուստի արիւն եւ ջուր⁴⁶ կայլակեաց: 129 Էթաց⁴⁷ աջ մեծ⁴⁸ թագաւորին զեղեղն⁴⁹ ի վտակ արեան իւր⁵⁰ կողին եւ կենդանի անուամբն⁵¹ կնքեաց⁵² զնամակ կտակի⁵³ ժառանգաւոր ի զրախտին: 130 Կենդանի ջուրն սրակեալ ի կողէ⁵⁴ փրկչին⁵⁵ եղեւ մկրտութիւն⁵⁶ աւագակին եւ վտակ արեան որդոյն⁵⁷ Աստուծոյ եղեւ նմա պատմուճան⁵⁸ անապական⁵⁹ երկնային⁶⁰:

1 D ևնգ
 2 D + եւ
 3 BD գրանալիս
 4 C լուսո
 5 B եղեմա D ադինայ
 6 B զճանապարհս
 7 B թագաւորին
 8 D երկնից
 9 B + ի
 10 B լոյսն D լոյս
 11 C հր
 12 D աներկիւղ
 13 A թեւ
 14 B հասիր
 15 BD երկնայինս
 16 D զշաւիղ + ևո ի
 17 B չի՛ր ուղղեա զշաւեղս յերկինս եւ
 18 B զզուարթունս D զզարթունս
 19 B խաղաղութիւնս D խաղաղութեան
 20 D վայելուչ
 21 BD բանիւ
 22 B չի՛ր
 23 D երկնայնոցն
 24 B եթե՛
 25 D ադենայ
 26 B ադամ D ադամի + ի
 27 A չի՛ր ունկն ևո, որ լուսա ... ժառանգորդն ադենա ադամի յադին B ադին
 28 BD եթե՛ C է թե՛
 29 BD հրեղենք C երկնաինք
 30 C երկնչիր

31 BD չի՛ր
 32 BD ընկալեալ C ընգալեալ փիս եւ ընկալցին
 33 B կտակս
 34 B հրամայեաց
 35 B յադին + զրախտին C ադին D յադին
 36 B աւագակն C սպասէ D սպասեալ
 37 BD ստորագրել
 38 BD արմային
 39 D կնքել
 40 D յանեղծ
 41 D պատկերն
 42 C մատոյց
 43 C թագաւորն
 44 B զեղեղն D եղեղեն
 45 D զինաւորն
 46 C ջուրն
 47 BD եթաց
 48 BCD չի՛ր
 49 B զեղեղն D զեղեղեն
 50 B սրոյ
 51 D անուամբն
 52 B կնքեաց կենդանի անուամբ փիս կենդանի անուամբն կնքեաց
 53 D կտակ + ի
 54 B կողէն
 55 B + եւ
 56 B + երանեալ
 57 CD որդոյն
 58 C պատմուճան
 59 B + եւ
 60 C երկնային

131 Ծով անապական¹ երաց² գե-
ղերդն³ ի վերա Գողգոթա⁴, ուստի
ձգեաց⁵ ճաշակ⁶ կենաց աւագակն⁷ եւ
զմայլեալ՝ կոչեաց⁸ զամենայն ազգս ի
Համեղ ըմբելին⁹: 132 Բղխեաց¹⁰ աղբիւր¹¹
անմահութեան¹² ի ծայրս խաչին, եւ լուա-
ցեալ¹³ ի կեղտոյն¹⁴ Աղամայ¹⁵ շքեղ¹⁶ դի-
մաւք ձայնէր աւագակն¹⁷ տիեզերաց զալ¹⁸
սրբիլ¹⁹ նովաւ ի²⁰ յաղտո²¹ մեղաց, սպիտա-
կացեալ ջրով²² եւ կարմրազգեստ²³ եղեալ
արեամբն. եւ առեալ ի ձեռս²⁴ կնքեալ²⁵
զնա²⁶ նամակն²⁷ թագաւորին աւագակն²⁸,
յարեաւ ընթանալ ի գաւառ²⁹ տերութեան³⁰
նորին³¹, ժառանգել զխոստացեալ ար-
քաուլթիւն³², եւ³³ էառ բանալի Հրեղէն³⁴

դրանցն³⁵ զբանս³⁶ որդոյն³⁷ Աստուծոյ,
Հիւսեաց իւր թեւս ի³⁸ Հաւատոյ³⁹, եւ
թռեաւ⁴⁰ ընդ աւղս⁴¹, եթող⁴² զերկիր եւ ե-
հաս⁴³ մերձ յԱդինն⁴⁴ կենաց, զմկրտու-
թիւն⁴⁵ նորայ⁴⁶ ինքն⁴⁷ զաւրութիւն⁴⁸ Աս-
տուծոյ զգեցեալ⁴⁹: 133 Եւ անցեալ ան-
կէզ⁵⁰ ընդ ծովն⁵¹ Հրեղէն⁵², եւ⁵³ եկաց առ
ցանկ դրախտին փափկութեան, եւ առ
այն⁵⁴ մինչդեռ պատառէր զցանկ⁵⁵ բոցե-
ղէն⁵⁶, Հանդիպեալ նմա Հրեղէն⁵⁷ սրով⁵⁸
քերորէն⁵⁹ եւ⁶⁰ Հարցանէր զարմանալով.

«Ասա՛ ինձ, ով մարդ⁶¹, ո՞ր էս⁶² զքեզ⁶³
կամ ուստի՞ իցես, եւ կամ⁶⁴ զիս՞րդ եկիր
ընդ ահաւոր⁶⁵ ճանապարհս⁶⁶ անմարմ-
նոցս⁶⁷: 134 Ո՞րպէս բարձին զքեզ Հողմք

- 1 BCD ողորմութեան
- 2 C էրաց
- 3 BC գեղարդն D գեղարդնն
- 4 B գողգոթային C գողգոթա D գողգոթայի
- 5 B ձգեալ + յինմն CD ձգեալ
- 6 B գվիմակ
- 7 BD աւագակին
- 8 B + գամենայն ազգս ի համեղ ընպելին, բղխեաց
- 9 AB չիբ գամենայն ազգս ... ըմբելին D ըմպելին
- 10 D բղխեցաւ
- 11 B աղբերն C աղբեր
- 12 D արեան հիւրեան փխ անմահութեան
- 13 D լւացեալ
- 14 B աղտոյն փխ ի կեղտոյն
- 15 BC աղամա D + աւագակին
- 16 B շքեղացեալ
- 17 BCD չիբ
- 18 D + եւ
- 19 C սրբիլն
- 20 C չիբ
- 21 B աղտոյ փխ ի յաղտո D յաղտոյ
- 22 BCD ջրովն
- 23 B կարմիրասզեզո C կարմրասզեստ
- 24 B + իւր աւագակն C ձեռն
- 25 BD գկնմեալ
- 26 C չիբ
- 27 BCD նամակ
- 28 BC չիբ
- 29 B գաւառս C գաւառն
- 30 D տէրութեան
- 31 B նորին C նորա D + եւ
- 32 B արեայութիւն D արեայութիւնն
- 33 BCD չիբ
- 34 C հրեղեն

- 35 C դրանց
- 36 C գրան
- 37 CD որդոյն (D + եւ)
- 38 B չիբ
- 39 C հաւատոյ D հաւատս
- 40 C թռաւ + սլացաւ
- 41 B յոյս C յաւոյս
- 42 C էթող
- 43 C թռաւ D էհաս
- 44 C յաղին
- 45 BD զմկրտութիւնն
- 46 C որ նա փխ նորայ
- 47 D որ նա ինմն է փխ նորայ ինմն
- 48 C + որդոյն D + որդոյն
- 49 B զգեցեալ որ նա ինմն է գորութիւն աստուծոյ փխ
նորայ ինմն զաւրութիւն աստուծոյ զգեցեալ
- 50 A անկեղծ
- 51 B ծով
- 52 C հրեղեն
- 53 BCD չիբ
- 54 BCD ահա փխ առ այն
- 55 B զցանկս CD զցանկն
- 56 C հրեղեն
- 57 C հրեղեն
- 58 A չիբ
- 59 B + բոցեղէն սրով D քերովքէն
= Տէ՛ւ նրննդ . Գ 24
- 60 D չիբ
- 61 B այր դու փխ մարդ
- 62 C ած
- 63 B + այսր C + աստ
- 64 C չիբ
- 65 C ահաոր
- 66 B նանապարհ
- 67 BCD անմարմնոց

սլանալ¹ թեւաւք² իւրեանց³, եւ ոչ կիզին զնուաստութիւն⁴ քո կոհակք կիզիչք: 135 Ո՞րպէս անցեր ընդ վիհ⁵, որ լի էր⁶ բոցով, եւ ի մէջ ալեաց հրեղինաց զիւր⁷ ոչ ընկղմեցար: 136 Ո՞վ ետ քեզ ձեռն⁷ ընթանալ ի մառախլոյ⁸ վերայ, եւ⁹ դու, խռիւ¹⁰ փոշի, որ ի խստութենե¹¹ նորայ ոչ ցրուեցար¹²: 137 Զիւր⁷ կոխեաց զարշապար¹³ մերմնեղեն¹⁴ ի վերա դամբարաց շանթից եւ ոչ հալեցաւ¹⁵ ի բորբոքեալ բոցոյն: 138 Երկրահին¹⁶ մղեղ, ո՞րպէս զնացեր ընդ համայտարած¹⁷ ծովն¹⁸ եւ ի մէջ կոհակաց¹⁹ զիզանաց²⁰, դու, որ կոշտ²¹ ես աղիւսոյ²², ոչ մանրեցար: 139 Արդեաւք Աղա՞մ իցես դու՝ ձեռաստեղծ²³ Աստուծոյ, կամ Սէթ²⁴, որ զգեցեալ²⁵ էր զխորհուրդ²⁶ Միածնին²⁷:

140 Արդեաւք Նո՞յ²⁸ իցես դու²⁹ արդարն, որ յաղթեաց տապանաւն³⁰ ալեաց

- 1 B սլացեալք
- 2 A թեւաւորք
- 3 B չիք
- 4 D գնաստութիւն
- 5 B վիհն
- 6 B լին է փխ լի էր
- 7 B չիք
- 8 C մառախլո
- 9 BCD չիք
- 10 BCD մղեղ
- 11 BD խստութենէ C խստութենէ
- 12 D ցրեցար
- 13 D գարշապարդ
- 14 B հողեղինաց D մարմնեղեն
- 15 BCD հալեցար
- 16 BD երկրային
- 17 BD համատարած C հրեղեն
- 18 BCD ծովդ
- 19 BC կոհակաց
- 20 BCD զիզանաց
- 21 D կոշտդ
- 22 B աղիւսդ եւ փխ կոշտ եւ աղիւսդ C աղիւս D աղիւս
- 23 B ձեռաստեղծն + էր C ձեռնաստեղծն
- 24 D գեթ
- 25 B զգեցեալն
- 26 C խորհուրդ
- 27 B միածնի
- 28 C նո
- 29 B չիք
- 30 B տապանակաւ D տապանակաւն

հեղեղին³¹, եթե՞³¹ Ենովս, որ յուսացաւ կոհել³² զանունն³³ Աստուծոյ:

141 Արդեաւք Մելքիսեղե՞կ³⁴ իցես³⁵, որ պատկեր Աստուծոյ եղեւ³⁶, եւ արդարութեամբ³⁷ իւրով քահանայապետ³⁸ Տեառն³⁹ անուանեցաւ⁴⁰, եթե՞⁴¹ տասանորդեալն⁴² ի նմանէ արդարն⁴³ Աբրահամ⁴⁴:

142 Արդեաւք նահապե՞տն իցես հայր ազգաց բազմաց⁴⁵, եթե՞⁴⁶ Սահակ⁴⁷, գորս⁴⁸ փրկեաց ձայնն ի սրոյն զենմանէ⁴⁹:

143 Արդեաւք Յակո՞բ⁵⁰ իցես⁵¹, որ ետես⁵² զլուխ⁵³ սանդղոցն⁵⁴ զԱստուած, յորժամ իջանէր զնել յոյս⁵⁵ անյուսիցն⁵⁶, եթե՞⁵⁷ Յուսեփ⁵⁸, որ հզաւրապէս պայծառացաւ ի պատերազմ⁵⁹ լիտոյն ի շտեմարանս⁶⁰:

- S Է՛ • ՆԻ՞՞Կ • Զ - Ը
- 31 BC եթէ D թէ
- 32 B չիք
- 33 BCD զանունն
- 34 C մելքիսեղեկ
- 35 B + դու
- 36 BCD աստուծոյ եղեւ փխ եղեւ աստուծոյ
- 37 C արդարութեամբն
- 38 C քահանայապետ
- 39 BC չիք
- 40 C + եւ
- Բ S Է՛ • ԵԶԷ - ԼԷ 1-2
- 41 B թէ CD եթէ
- 42 BC տասանորդեալ
- 43 C չիք
- 44 B արքայապետ արդարն, քահանայ եւ հայր ազգաց բազմաց փխ արդարն արքայապետ D չիք
- 45 B չիք արդեաւք ... բազմաց
- Գ S Է՛ • ՆԻ՞՞Կ • ԺԷ 5
- 46 B եւ թէ CD եթէ
- 47 BCD իսահակ
- 48 B որ C գորս
- 49 C զենմանէն
- Կ S Է՛ • ՆԻ՞՞Կ • ԻԲ 1-13
- 50 B յակոբն
- 51 B + դու
- 52 BCD + ի
- 53 C զլուխ
- 54 B սանտիտոյն C սանդղոխոցն
- 55 C յուս
- 56 C անուսիցն
- Է S Է՛ • ՆԻ՞՞Կ • ԻԼ 12-16
- 57 C էթէ D եթէ
- 58 BD յովսէփ
- 59 BD պատերազմն
- Ը S Է՛ • ՆԻ՞՞Կ • ԽԸ

144 Արդեաւք Մովսէ՞ս¹ իցես², որ ե-
 հերձ³ զծովն առաջի բանակին եւ դէմ առ
 դէմ⁴ խաւսեցաւ ընդ Աստուծոյ⁵ ի⁶ լե-
 րինն⁷, եթե՞⁸ պաշտաւնեա՞ն նորա⁹, որ կոր-
 ծանեաց զպարիսպն¹⁰ եւ զլուսաւորն¹¹ կա-
 պեաց ի հաստատութեան¹² ի մեջաւրէի¹³:

145 Արդեաւք Գեթելոն¹⁴ իցես¹⁵, որ ի
 գեղմն¹⁶ ցաւղոյն¹⁷ գուշակեաց զէմա-
 նուիելն¹⁸, թե՞¹⁹ Յեփթանա²⁰, որ զղուստր²¹
 իւր ետ զոհ փոխան²² յաղթութեան²³:

146 Արդեաւք Դաւիթ իցես²⁴, այն, զի²⁵
 սիրտ Տեառն եւ²⁶ հոգի անուանեաց²⁷,
 թէ՞²⁸ յԵսսեայ²⁹, որ ի մարգարեութեան³⁰
 իւր³¹ կոչեաց զնայ³² զարմացումն:

147 Արդեաւք Եղեկիա³³ իցես³⁴, որ ե-
 տես զկառս նորա եւ զապացոյց³⁵ յարու-
 թեան³⁶, եթե՞³⁷ Դանիել³⁸, որ խցեաց զբե-
 րանս առիւծուցն³⁹:

148 Արդեաւք Շմաւոն⁴⁰ իցես⁴¹, որ ի
 վերա⁴² ծովուն⁴³ ցոլացաւ⁴⁴, եթե՞⁴⁵ Յով-
 Հաննես⁴⁶, որ զլանջաւք⁴⁷ բոցոյն փարե-
 ցաւ:

149 Արդեաւք Ամլորդի⁴⁸ իցես⁴⁹, ձայն
 եւ⁵⁰ կարապետ⁵¹ բանին, եթե՞⁵² ձեռն քո
 մկրտեաց զնայ⁵³, լուեալ⁵⁴ զձայնն⁵⁵ Հաւր
 յերկնից⁵⁶ եւ տեսեալ զՀոգին Սուրբ⁵⁷:

150 Յայտնեա ինձ զխորհուրդս⁵⁸ քո
 ստեղծեալդ⁵⁹ ի փոշոյ⁶⁰, ուստի՞ ես⁶¹, որ⁶²
 յանդգնութեամբ⁶³ կոխեցեր զանհետ⁶⁴ ճա-
 նապարհդ⁶⁵»:

1 B մովսէսն
 2 B + դու
 3 C էհերձ
 4 B դէմ յանդիման փխ դէմ առ դէմ
 5 B աստուած C չիբ
 6 C չիբ
 7 BC բէ D եբէ
 8 CD պաշտաւնեայն
 9 B + իցես յետու D եորին
 10 B + երիւթովի
 11 BCD գլուսաւորսն
 12 B հաստատութիւն
 13 B մէջօրէյի CD մէջարէի
 14 S¹՝ Ի-Չ-Գ-Պ-Չ 1-21
 15 B գեղեոն C գեթեոն D գեղեոն
 16 B + դու
 17 B գեղմանս D + եւ ի
 18 C ցաւղո D ցողն
 19 BD գեմամուելն C գեմամուելն
 20 C բէ
 21 B յեփթայեայ D յեփթայեայ
 22 B դուստրն C գղուստրն
 23 CD փոխանակ
 24 B փոխանակ յաղթութեան եղեն փխ ետ զոհ փո-
 խան յաղթութեան D յաղթութեանն
 25 S¹՝ Գ-Պ-Չ-Դ-Ը
 26 B ես դու փխ իցես
 27 CD գոր
 28 BC չիբ
 29 D սիրտ անուանեաց հոգի տեսոն փխ սիրտ
 տեսոն եւ հոգի անուանեաց
 30 B եբէ
 31 BD եսայի C եսաի
 32 B մարգարեութեան C մարգարեութիւն D մարգա-
 րեութեանն
 33 BD իւրում
 34 BCD գնա

33 B եղեկիել C եղեկիել D եղեկիել
 34 B + դու
 35 C զապացոյց
 36 BC յարութեանն
 37 BD եբէ C էբէ
 38 BD զանիել
 39 B առիւծոց C առիւծոցն
 40 S¹՝ Գ-Պ-Չ-Գ 6
 41 C շիմաւոն
 42 B + դու
 43 BCD + ալեաց
 44 CD ծովու
 45 C ցոլացաւ
 46 S¹՝ Պ-Պ-Չ-Դ-Չ 29
 47 BD եբէ C էբէ
 48 B յոհաննէս C յոհանէս D յովհաննէս
 49 B լանջաւք C լանջաւքն
 50 B + դու + որ
 51 CD չիբ
 52 B + եղեւ
 53 BD եբէ C էբէ
 54 BCD գնա
 55 C լուաւ D լեալ
 56 BCD զձայն
 57 CD չիբ
 58 BC չիբ
 59 S¹՝ Պ-Պ-Չ-Գ 16-17
 60 B գլխորհուրդ
 61 C ստեղծեալ
 62 C փոշո
 63 B իցես + դու C էս
 64 B չիբ
 65 C անդգնութեամբ
 66 BC զանկոխ D զանկուտ
 67 B եանապարհս C եանապարհն D եանապարհ

151 Ասէ աւագակն. «Ո՛վ քերորե՛, մի՛ սաստկութեամբ շողացուցաներ՝ ի վերա իմ գուրդ հրեղէն՝³, այլ թոյլ՝⁴ տուր՝⁵ եւ ասեմ քեզ՝⁶ ո՛վ եմ՝⁷ կամ ով առաքեաց զիս:

152 Աւագակ եմ ես՝⁸, որ չարութեամբ շրջէի՝⁹ եւ արեամբ՝¹⁰ անմեղաց զձեռս շաղախեի՝¹¹. յափշտակեցի՝¹² զգանձս՝¹³ վաճառականաց եւ ինձ արարի՝¹⁴, կողոպտեցի զմեծատունս՝¹⁵ եւ ի՛¹⁶ ստացուածոց՝¹⁷ իւրեանց կարաւտ արարի: 153 Սպանանէի՝¹⁸ զբազումս եւ լուացա՛¹⁹ արեամբ որդոց՝²⁰ մարդկան, ապտակեի՝²¹ զծերս՝²² եւ ոչ անխայեի՝²³ ի մանգունս՝²⁴: 154 Արգելեի՝²⁵ զճանապարհս երթեւեկաց՝²⁶ եւ՝²⁷ ի չարիս որպես ի ծով ծփայի՝²⁸»:

155 Լուաւ՝²⁹ քերորէն՝³⁰ զանպատշաճ՝³¹ պատասխանին՝³² եւ պատասխանեաց առ՝³³

աւագակն՝³⁴ զայրացմամբ՝³⁵ դարձուցեալ զդէմս՝³⁶ իւր ի նա՝³⁷ հիացմամբ՝³⁸ ասէ՝³⁹. «Ո՞՞յր՝⁴⁰ այր՝⁴¹ աղտեղի, ի մաքուր աշխարհս ո՞՞րպէս հասեր, ընդ ո՞՞ր ճանապարհ եղեւ գալուստ քո, ո՛վ շաղախեալ՝⁴² արեամբ, յափշտակո՛ղ՝⁴³ գանձուց, գաւառս՝⁴⁴ մեր ոչ յափշտակի, մարդասպա՛ն, զհրեղենս՝⁴⁵ սպանանել՝⁴⁶ ոչ կարես՝⁴⁷: 156 Վիրաւորա՛ւղ՝⁴⁸, զհրեշտակական մարմին՝⁴⁹ ոչ կարես հարկանել, դարձի՛ր՝⁵⁰ ի՛⁵¹ յերկիր՝⁵² քո, զի մի կիզցեն զքեզ հրեղէն՝⁵³ թեւոցս՝⁵⁴ կայծակունք: 157 Խուիւ՝⁵⁵ խոտոյ՝⁵⁶, երթ ի բաց յարձարձեալ՝⁵⁷ փայլատականցս՝⁵⁸: 158 Ահա հրեղէն՝⁵⁹ սուրս շուրջանակի՝⁶⁰ պահէ զճանապարհս դրախտին՝, եւ պատառել՝⁶¹ եւ

1 BC Բերովբէ D Բերոբէ
2 D շողացուցանէր
3 C հրեղեն
4 C թուլ
5 B լուր փ/ս թոյլ տուր
6 D + բէ
7 B + ես
8 B էի փ/ս եմ ես
9 B շրջէլի
10 C յարեամբ
11 BCD շաղախեի
12 D յափշտակեի
13 D + ի
14 D առնէի
15 C մեծատունս
16 B չի՛ր
17 D ստացուածոց
18 BD սպանի
19 D լուացայ
20 D որդոց
21 BCD ապտակեի C + գորդիս մարդկան
22 C + եւ գերիտասարդս
23 BD խնայեի C անխնայեի
24 BD մանկունս C մանուկս
25 BC արգելի D արգելեի
26 BD + եւ դադարեցին (D դադարեցան) վաճառականի (D + ի տուր եւ առից) ի գնացս իւրեանց (D չի՛ր ի գնացս իւրեանց), առի գմբերս ընչից մարդկան եւ (D չի՛ր) անխնայ (D անխնայ) C երբեւեկ
27 C + դատարեցին վաճառականին ի տուրեւառից առ ի գմբերս ընչից մարդկան անխնայ
28 BC ծփեցայ D ծփեցայ
29 D լուա

30 D Բերովբէ
31 C զանպատշաճ
32 B խօսսն C բանսն D գրանսն
33 BCD չի՛ր
34 BCD աւագակն
35 B զձեռս
36 B + եւ
37 C + եւ
38 B ասէր
39 BCD այ
40 B + անուորք եւ
41 B շաղախեալի
42 C յափշտակ ով
43 C գաւառիս
44 B գգուարթունս C ըզուարթունս D զզարթունս
45 CD սատակել + սրով
46 CD անկար եւ փ/ս ոչ կարես
47 B վիրաւորող C վիրաորող
48 BC գիրեշտակս (C ըզիրշտակս + հրեշտակս հրեղենս) փ/ս գիրեշտակական մարմին D գիրեշտակս հրեղենս փ/ս գիրեշտակական մարմին
49 BC + երբ D + եւ երբ
50 BCD չի՛ր
51 B երկիր
52 C հրեղեն D չի՛ր
53 B բեւոյ
54 D խրոի
55 C խոտո
56 D յարձարձի
57 B փայլատականց + զի C փայլատականցս
58 C հրեղեն
59 C շրջանակի
* Տէ՛ • Նը՛նք • Գ • 24
60 CD պատառելով ական հատանել փ/ս պատառել

մտանել¹ ընդ պարիսպ² բոցեղէն³, անկար
ես»:

159 Ասէ աւագակն ընդ քէրորէն⁴ Հա-
մարձակութեամբ. «Ո՛վ կիզիչ եւ ջեռու-
ցիչ, լուր եւ ասեմ քեզ զճշմարիտն: 160 Ա-
ւագակ եի⁵, բայց որսաց զիս ողորմութիւն⁶
մարդայսիրին Աստուծոյ⁷ ի չարեաց իմոց⁸:
161 Լուացա⁹ գթութեամբն¹⁰ Տեառն¹¹ եւ
մաքրեցա յաղտոյ մեղաց¹², գաւրհանա-
պազ առ¹³ ճանապարհս¹⁴ տքնեի¹⁵ ի¹⁶ գո-
ղանալ, եւ յերեկոյն¹⁷ ժամուն¹⁸ կարթեաց¹⁹
զիս մարդասերն²⁰ յապաշխարութիւն²¹:
162 Գործք²² իմ չար կոչեցին²³ զիս ի
փայտ ծայրին²⁴ մեռանել²⁵, եւ զղջումն իմ
ձգեաց զիս առ կ<ար>ողն, որ ժառանգե-
ցոյց²⁶ ինձ զկեանս:

163 Տէրն քո եւ թագաւորն ետ ինձ
փառս²⁷, զի խոստովանեցայ²⁸ զանուն²⁹
իւր³⁰, եւ երաց³¹ առաջի իմ³² դուռն³³ ողոր-
մութեան մտանել ի դրախտն³⁴: 164 Ուրա-
խանա՛լ պարտ էր³⁵ քեզ, ո՛վ հրեղէն³⁶, ի
վերայ մոլորելոյս, որ գտաւ³⁷: 165 Տէրն
քո ուրախ եղեւ³⁸, ակն քո զի³⁹ է չար ի
վերա միոյ⁴⁰ մեղաւորի, որ ապաշխարի-
ցէ⁴¹: 166 Ուրախ լինին ամենայն զուար-
թունք⁴², եւ ցնձան⁴³ որդիք լուսո⁴⁴, զի նո-
ցին⁴⁵ լինիմ⁴⁶ ժառանգակից, դու ընդէ՞ր
կամ ո՞յր աղագաւ դժգմնիս⁴⁷ յիմ գալս-
տեանս⁴⁸: 167 Հաւատա ճշմարիտ⁴⁹, զի թա-
գաւորն քո եւ զաւր քո⁵⁰ եւ զաւրք իւր
տաւն մեծ կատարեն⁵¹ զիմ փրկութիւնս»:

168 Ասէ քերորէն⁵². «Յարգար դատա-
ւաւրէն⁵³ զիրաւանց⁵⁴ տեսեալ զրկումն⁵⁵
ո՞չ բարկացայց. եթե⁵⁶ կարապետ կամեր⁵⁷

1 B չի՞ր եւ մտանել
2 B գպարիսպն փիս ընդ պարիսպ
3 B բոցամիւք + եւ ական հատանել CD բոցամիւք
4 B ցեբրովբէն փիս ընդ բերդէն C բերդէն D բերով-
բէն
5 B եմ CD էի
6 BD ողորմութիւնն
7 B տեառն փիս մարդայսիրին աստուծոյ CD չի՞ր
մարդայսիրին աստուծոյ
8 BCD չի՞ր
9 D լւացայ
10 BCD գթութեամբ
11 BCD չի՞ր
12 BD սրբեալ ի թաքստմանէ մեղաց մահուր գտայ փիս
մահրեցա յաղտոյ մեղաց C սրբեալ եւ թաքստեալ ի
մեղաց թաքստուր գտա փիս մահրեցա յաղտոյ մեղաց
13 BCD ի
14 BCD նանապարիաց (CD + միջի)
15 B միջի դեզերեալ կայի փիս տմնի CD տմնի
16 CD չի՞ր
17 BCD յերեկոյնն
18 CD ժամու
19 B կարդաց
20 BC + աստուած D մարդասերն
21 B ապաշխարութեամբ
22 B գործն
23 B կոչեաց
24 B ծայրս փայտին փիս փայտ ծայրին C չի՞ր ի փայտ
ծայրին
25 C + եւ ծայրս փայտին D մեռանել ի ծայրս փայտին
փիս ի փայտ ծայրին մեռանել
26 C ժառանգեցոյց

27 BC գփառս
28 B խոստովանեցա
29 B անուն C անունն
30 BD նորա
31 C էրաց
32 B առաջի իմ էրաց փիս երաց առաջի իմ
33 BD գդուռն
34 B դրախտն
35 C է
36 B բերովբէ C բերդէ
37 B գտայ
38 D + իսկ
39 B բնդէր
40 C միո
41 BCD ապաշխարէ
42 B գրւարբունմ D գարբունմ
43 CD + ամենայն
44 BD լուսոյ
45 B նոցա
46 B լինին D լինի
47 B գժգմնիցիս CD գժգմնիս
48 D գալլստեանս
49 BCD նշմարտութեամբ
50 BCD չի՞ր եւ զաւր բո
51 C կատարէն
52 D բերովբէն
53 B դատաւորին
54 B իրաւանց
55 B չի՞ր CD գրկումն իրաւանց տեսեալ փիս գիրա-
ւանց տեսեալ գրկումն
56 BCD երէ
57 BCD կամէր

Թագաւորն իմ ճանապարհին իւր¹ առաքել, զիա՞րդ ոչ մի² յարդարոցն³ յղարկեաց⁴ ի կայանս⁵ անմարմնոց⁶. զԱբրահամ աւրհնութեան⁷ ժառանգաւորն⁸ անտես արար, եւ զանիծից պարտականդ⁹ ի վիճակ¹⁰ աւրհնելոց¹¹ արձակեաց: 169 Յակոբ պանդուխտն եւ Սահակ¹² ողջախոհն¹³ աստ ոչ գահն¹⁴, եւ դու կարողացա՞ր, շունդ եւ սպանողդ: 170 Մեծն Մովսես¹⁵ եւ նորին պաշտանեա¹⁶ վերջացան, որք մեծամեծ¹⁷ նշանս¹⁸ գործել¹⁹ զաւրացան²⁰, եւ դու²¹ համարձակեցա՞ր: 171 Եղիա²² եւ Եղիսէ²³, որ²⁴ յարուցին զմեռեալս, եւ²⁵ Դաւիթ եւ Եզեկիել²⁶ ի հող ապականեցան, եւ²⁷ աւագակիտ²⁸ յերկինս²⁹ ճանապարհ արարեր: 172 Սոքայ³⁰, որ³¹ բարձին զճանրութիւն³²

աւուրն³³ եւ զտաւթն³⁴ թողան, եւ զքե՞զ³⁵ ասես հորդող³⁶ ճանապարհիդ³⁷ դրախտին³⁸ առաքեալ³⁹: 173 Սոքա, որք⁴⁰ աղաղակէին⁴¹ որպես⁴² զփողս⁴³ ի տեսիլ⁴⁴ պատգամաց իւրեանց, եւ զկերպարանս ցուցանելին⁴⁵ իջման⁴⁶ նորա⁴⁷ յաշխարհս⁴⁸, անարգեցան, եւ դու, արեամբ թաթաւեալ⁴⁹, եղեր աւետաւո՞ր յերկինս:

174 Սոքա, որ⁵⁰ ընտրեցան⁵¹ եւ անուանեցան⁵² որդիք արքայութեան⁵³, մնացին ի՞նչ⁵⁴ սեմոցն արտաքոյ⁵⁵, եւ դու՞ գո՞ղտ⁵⁶, եղեր⁵⁷ փակեալ⁵⁸ դրանց⁵⁹ բացող»:

175 Ասէ աւագակն. «Ծառա⁶⁰ թագաւորին, լուր եւ ասեմ քեզ զճշմարիտն⁶¹:

176 Ոչ եթե⁶² քննութեամբ ընտրողու-

1 B իւրոյ
 2 B գմի փխ ոչ մի C չի՞ ոչ մի D գմի
 3 BC արդարոցն (C + ոչ)
 4 BCD յղեաց
 5 A կեանս C կանանս
 6 B անմարմնոցն D անմարմնոցս
 7 B գորհնութեան C գարհնութիւն
 8 C ժառանգաւորն D ժառանգորդն
 9 D պարտապանդ
 10 BCD վիճակս
 11 B արդարոց
 12 CD իսահակ
 13 B իսահակ ողջախոհն եւ յակոբ պանդուխտն փխ յակոբ պանդուխտն եւ սահակ ողջախոհն
 14 BD գային
 15 BD մովսէս
 16 B պաշտոնեայն + յեսու CD պաշտանեայն
 17 B մեծամեծս
 18 B նշան
 19 B գործեցին
 20 B գարմացան
 21 B + մէկ ամբարիշտդ CD տարտամդ
 22 B եղիաս
 23 BD եղիսէ: C եղիսէ
 24 D որք
 25 C չի՞
 26 B եզեկիել + եւ եսայի D էզեկիել
 27 B + դու
 28 B աւագակդ + ի CD աւագակդ + ընդ
 29 D երկինս
 30 BD սոքա
 31 D որք
 32 C ճանդորութիւն

33 B աւուր
 34 B գտօք
 35 D մեզ
 36 B հաղորդ D հորդող
 37 BD նանապարհի C նանապարհին
 38 B դրախտիս C չի՞
 39 C առաքել
 40 C որ
 41 D աղաղակեցին
 42 B իբրեւ
 43 C փողս
 44 BC տեսիլս D լսողս
 45 B ցուցանելին D ցուցանելին
 46 B զիջման D զիջմանն
 47 C իջմամբ նորա ցուցանելին փխ ցուցանելին իջման նորա D որ
 48 B չի՞ C աշխարհս
 49 B բաբաւեալդ C բաբաւեալ
 50 C չի՞ D որք
 51 C ընդրեցան
 52 D անուանեցան
 53 A արդարութեան C արժանութեան
 « ՀՄԳ. ՈՒՄԳ. Լ՝ 12
 54 D չի՞
 55 B արտաքոյ մնացին փխ մնացին ի սեմոցն արտաքոյ C արտաքո
 56 BCD գողդ
 57 AB եկեր
 58 B փակելոյ C փակող
 59 B դրանցս C դրանցն
 60 BD ծառայ
 61 C ճշմարիտն
 62 B եթէ CD թէ

թեամբ¹ գամ մտանել յԱզին², այլ առաքեաց զիս ողորմութեամբ, որ կորուսեալս³ եի⁴, գտիչն կորուսելոցն⁵, եթող⁶ զարդարան անկարաւտս թողութեանն⁷ եւ զհիւծեալս աղտիւք⁸ մեղաց բժշկեալ⁹ առաքեաց աստ¹⁰:

177 Նոքա սիրելիքն իւր¹¹ եւ ընտրեալքն¹² ընդ ինքն ընդ¹³ թագաւորին¹⁴ գան¹⁵ փառաւք: 178 Իսկ ես ի փայտեն¹⁶ չարչարանաց արձակեցա¹⁷ աստ շնորհաւք, զի¹⁸ յետին¹⁹ մշակիս²⁰ ձեռս²¹ ելից վարձու²² բարի²³ տանուտերն²⁴: 179 Եւ առաքեաց ի հանգիստ ձրի, զոր եւ²⁵ առաջնոցն²⁶ խոտացեալ եր²⁷, եւ ոչ գտան²⁸ ի²⁹ սուտ ի³⁰ բանս իւր սրտի նոցա³¹, որք շնորհաւք առնուն³² զպարգեւ³³, ետ զիս առհա-

ւատչեա³⁴ եւ զկանխեաց³⁵ գյուսո³⁶, իսկ առաջինքն³⁷ ըստ քրտանցն³⁸ առին զմի³⁹ մի դահեկան⁴⁰ եւ արձակեցան: 180 Արդարքն⁴¹ ոչ եին⁴² կարաւտ թողութեան⁴³, խաչելութիւն⁴⁴ թագաւորին⁴⁵ զիս եւ զհանգունակիցս⁴⁶ իմ զմեղաւորս⁴⁷ քաւեաց եւ սրբեաց⁴⁸: 181 Ահաւասիկ, ո՛վ զուարթուն⁴⁹, խաչս, որ⁵⁰ ի ձեռինս⁵¹ բանալի ե⁵² հրեղեն⁵³ դրացտ⁵⁴ փականաց⁵⁵: 182 Նաեա⁵⁶, եթե⁵⁷ կարող ե⁵⁸ զնոյնդ⁵⁹ բանալ, փայտե⁶⁰, ուստի անպարտն ճաշակեաց զմահու դառնութիւն: 183 Քննեա, թե⁶¹ կարե⁶² զհեշտութիւն զպարտեցելոյն⁶³ ի փայտեն⁶⁴ լուծանել: 184 Կտակ ունիմ աւրհնութեան զրեալ արեան⁶⁵ անարատ⁶⁶ գառինն⁶⁷: 185 Ա՛ն յի-

1 C ընտրութեամբ
 2 B չի՞
 3 D կորուսեալ
 4 BCD էի
 5 CD կորուսելոց
 6 C էթող
 7 BD թողութեան C բողութեամբ
 8 CD ախտիւք
 9 B չի՞
 10 D չի՞
 11 B են
 12 B ընտրեալ C ընդրեալն
 13 B փառաց
 14 CD թագաւորն
 15 B եկեցեմ + մեծաւ
 16 BD փայտէն
 17 B արձակեալ եկի D արձակեցայ
 18 BC չի՞
 19 BC գլխին D գլխին փիս զի յետին
 20 B մշակիմ
 21 D ձեռն
 22 B վարձս իւր
 23 A բարու
 24 BD տանուտէրն
 25 BCD զի փիս գոր եւ
 26 B առաջնոյն
 27 BCD էր
 28 BC գտանէր D գտանիւր
 29 BD չի՞
 30 C ուստի փիս ի սուտ ի
 31 B + եւ առհաւատչեա եւ կախեաց գյուսոյ C ցնոցա
 32 B առին
 33 B գպարգեւս C պարգեւ

34 D առհաւատչեալ
 35 D կախեաց
 36 B չի՞ ետ զիս առհաւատչեա եւ զկանխեաց գյուսո
 C գուսով D գյուսոյ
 37 B առաջին մշակիմ փիս առաջինն
 38 B քրտանց + իւրեանց
 39 B զմեմ
 40 BD դահեկանն
 41 B իսկ արդարք
 42 BCD էին
 43 B չի՞
 44 B ի խաչելութեանն C խաչելութեան D խաչելութենէ
 45 B չի՞
 46 C հանգունակից D զհանգունակից
 47 B չի՞ D մեղաւոր
 48 B սրբեաց եւ քաւեաց փիս քաւեաց եւ սրբեաց
 49 D զուարթուն
 50 D չի՞
 51 BC + է
 52 BCD է
 53 BD հրեղէն
 54 BC դրանցդ D դրանցն
 55 D փականացդ
 56 BD նայեա
 57 BCD թէ
 58 BCD է
 59 D զնոյնն
 60 BC փայտէ D փայտ է
 61 B եթէ CD թէ
 62 B կարող է CD կարէ
 63 BC պարտեցելոյն D պարտելոյն
 64 BC չի՞ ի փայտեն D փայտէն
 65 BCD արեամբ
 66 BCD անպարտ
 67 B + աստուծոյ D գառինն

նեն¹, ընթերցի՛ր² եւ ուսի՛ր, եթե³ ունի՞ սա
զաւրութիւն⁴ զանեծս⁵ Եւայի եղծանեալ⁶»:

186 Ասե՛ք քերորեն⁸. «Մինչեւ ինքն զա⁹
զգործս պատմես, այս ճանապարհս ոչ ար-
ձակի¹⁰ առաջի¹¹ Հողեղինի¹², ոչ բանի¹³
փականքս¹⁴, զոր¹⁵ փակեաց յելանելն¹⁶ իւ-
րում¹⁷ Ադամ, բայց թե¹⁸ Տէրն Ադամ¹⁹
զա²⁰ եւ բանա²¹ զնոյնն²², ոչ կարէ²³ այր
արեան²⁴ մտանել կալ²⁵ ի պարս²⁶ անա-
րեանց²⁷, զի²⁸ դասս²⁹ մեր ոչ խառնի³⁰ յաղ-
ջամուխ³¹ տեսիլդ: 187 Զուարթունք³² ոչ
կարեն նայիլ³³ ի նա, զորս³⁴ սքողեալ³⁵ թե-

ւաւքն պաշտեն³⁶: 188 Քեզ, ո՛ր աւազակ,
ո՞րպես եղեւ խաւսակից³⁷ եւ աստ հրեշ-
տակ առաքեաց³⁸»:

189 Ասէ՛ աւազակն. «Խորհուրդ երեւե-
լոյ³⁹ նորա⁴⁰ մեզ անհաս էր⁴¹ ի ձէնջ, ո՛վ⁴²
գուարթուն⁴³, եւ⁴⁴ ես⁴⁵ եկի յերկինս աւե-
տարանել⁴⁶ զբազմապատիկ իմաստու-
թիւն⁴⁷ Աստուծոյ: 190 Իշխանութեանց
ձեր⁴⁸ եւ⁴⁹ պետութեանց, որ⁵⁰ դուք պաշ-
տանեայք էք⁵¹ բոցանիւթք⁵², ընդ հողե-
ղէնքս⁵³ էկեր⁵⁴ եւ էարբ⁵⁵ եւ կացեալ պաշ-
տանեա⁵⁶ աշակերտացն՝ զոտս նոցին⁵⁷ ձե-
ռամբն⁵⁸ լուաց, լուութեամբ դատեցաւ⁵⁹, եւ
զգունդս հրեշտակացդ⁶⁰ Տէրն ձեր⁶¹ ձեռն-
տու իւր չէած⁶², եւ ի խաջ⁶³ բարձրացեալ
զհարչարիչսն⁶⁴ իւր⁶⁵ չպատժեաց⁶⁶:

1 BCD յինէն
2 C ընթերթիք
3 BCD բէ
4 A ունիս պատուիրիւն փխ ունի սա գաւրութիւն B
գորութիւն
5 BCD զանէծս
6 BC լուծանել D եղծանել
7 D ասէ
8 BD Քերովրէն
9 BCD զայ + գորոյ (C զորո)
10 B չի՛ր այս նամապարհս ոչ արձակի CD ոչ արձակի
այս նամապարհ փխ այս նամապարհ ոչ արձակի
11 C ի առաջի
12 B հողեղինաց
13 BD բանին
14 BD փականմն C փականմ
15 D գորս
16 C ելանելն
17 C իւր D չի՛ր
18 B եթէ CD բէ
19 D ադամայ
20 D գայ
21 D բանայ
22 CD զնոյնն
23 BCD կարես
24 B արիւնահեղ
25 BD չի՛ր
26 C կալ ի տեղի անարեան փխ մտանել կալ ի պարս
անարեանց D պարրս
27 B անմահից D արեաց
28 BCD բանցի
29 B ի գաւառս փխ դասս C ի դասս
30 D + ընդ
31 BCD աղջամուղջ
32 D գւարթունմ
33 B հայել C նակ
34 C գաւր D գոր
35 B թողեալ C բաղեալ D սփող

36 B + գնա
37 C խաչակից
38 BD չի՛ր եւ աստ հրեշտակ առաքեաց
39 C երեւելո
40 BC + ի
41 B է
42 BD չի՛ր
43 B գաւրթուն D գրաւրթուն
44 C չի՛ր
45 D չի՛ր
46 BCD աւետարանել յերկինս փխ յերկինս աւետարա-
նել
47 BCD իմաստութիւնն
48 B ձերոց
49 B + ի
50 C որո D որոյ
51 CD չի՛ր
52 B չի՛ր որ դուք պաշտանեայք էք բոցանիւթք D րա-
ցանիւթք
53 BD հողեղէնս C հրեղինս
54 BCD եկեր
55 B արբ
56 BCD ի պաշտոն (պաշտան) փխ պաշտանեա
57 C նոցա
58 BC ձեռամբ
59 C + տէրն ձեր
60 C հրեշտակաց
61 BC չի՛ր տէրն ձեր
62 B ոչ էած փխ իւր չէած + տէրն ձեր
63 B խաջն
64 B զհարչարողսն
65 BCD չի՛ր
66 B ոչ պատժեաց փխ չպատժեաց C պատժեաց

191 Եւ՝ մինչ նա վշտանայր ի խաչին՝³ ես միայն գտա՝³ ճգնակից՝⁴ Եւ՝⁵ յորժամ լռեալ էր երկինք Եւ երկիր՝⁶, ես միայն գտա փառաբանիչ նմա՝⁷, ընդ որ զարմացան՝⁸ անմարմինք։ Ի խոստովանելն՝⁹ իմ զխաչեալն՝¹⁰ Տէր՝¹¹ ի վերա՝¹² փայտին, զարմացուցի՝¹³ զվերինս՝¹⁴, եւ յորժամ գրէր ինձ կտակ ժառանգել զԱզին, տեսին երկինք՝¹⁵ զկնքեալն երգմամբ, թէ՛¹⁶ ամէն՝¹⁷ ամէն ասեմ քեզ: 192 Լուան դասք՝¹⁸ երկնաւորացն՝¹⁹, եւ յորժամ խոստովանեի՝²⁰ զնա, ոչ ոք գտաւ ինձ ձայնակից ի հրեշտակաց կամ՝²¹ ի մարդկանք՝²²:

193 Զայն Տեառն քո հրաւիրեաց՝²³ այսաւր ընդ իւր՝²⁴ լինել՝²⁵ ի դրախտիդ՝²⁶, եւ լեզու իմ միայն Տէր՝²⁷ եւ թագաւոր անուանեաց՝²⁸ զխաչեալն՝²⁹ ի փայտին՝³⁰:

- 1 B չի՞
- 2 BD փայտին C ի վերա փայտին փիս ի խաչին
- 3 C + նմա D գտայ
- 4 D փառաբանիչ նմա փիս նզնակից
- 5 C չի՞
- 6 B չի՞ Ես միայն գտա ... երկինք Եւ երկիր
- 7 B փառաբանիչ նմա փիս նմա փառաբանիչ
- 8 B զարմանան D + ամենայն
- 9 C զխոստովանելն փիս ի խոստովանելն D խոստովանելն
- 10 C զխաչեալ
- 11 C տէրն
- 12 C չի՞ ի վերա
- 13 C զարեւորեցուցի
- 14 B զվերինսն
- 15 BD երկնայինք C երկնայինքն
- 16 B եթէ C էթէ
- 17 D չի՞
- 18 BC չի՞
- 19 B երկնայինքն C երկնայինք D լւան երկնայինք փիս լուան դասք երկնաւորացն
- 20 BCD խոստովանելի
- 21 B եւ
- 22 BCD մարդկանք
- 23 CD + գիս
- 24 C չի՞ ընդ իւր
- 25 D լինիլ
- 26 BD դրախտին
- 27 C տէրն
- 28 D անուանեաց
- 29 CD զկանխեալն
- 30 B զփայտէն փիս ի փայտին C ի փայտէն

194 Յորժամ լռեալ՝³¹ էին դասք հրեղինաց՝³², յորժամ Գարրիել՝³³ տխրեալ կայր՝³⁴ ընդ մերկութիւն՝³⁵ եւ լեզէոնք՝³⁶, որ էին՝³⁷, դադարեալք, յորժամ աշակերտքն՝³⁸ փախուցեալ՝³⁹ եին՝⁴⁰ ի խաչահանուացն՝⁴¹, եւ արկեալ եր՝⁴² դողումն ի բովանդակ՝⁴³ գունդքն՝⁴⁴ առաքելոցն, մինչ ի հեռաստանէ էր՝⁴⁵ մայրն սուրբ բախէր՝⁴⁶ զկուրծսն եւ երկնէն մերձենալ, եւ լաին՝⁴⁷ կանայքն՝⁴⁸ աշակերտեալք՝⁴⁹ եւ ոչ հպեին՝⁵⁰, յորժամ տիւն՝⁵¹ զգեցեալ՝⁵² էր զխաւար մեծ՝⁵³ տրտմութեամբ, եւ կախափա՝⁵⁴ ժողովուրդն՝⁵⁵ ընթանաին՝⁵⁶ նախատել՝⁵⁷, յորժամ հնչեին՝⁵⁸ լերինք ողբալով՝⁵⁹, ես աղաղակեցի խոստովանութիւն՝⁶⁰:

- 31 B սարսեալ
- 32 B հրեղինացն C + եւ սարսեալ գունդք բոցեղինաց D չի՞ յորժամ լռեալ ... հրեղինաց
- 33 BD զարրիել C զարրել
- 34 B կայր տխրեալ փիս տխրեալ կայր
- 35 BC մերկութիւնն
- 36 B լեզէոնք + նորա C լեզէոնք + նորին D լեզէոնք
- 37 BC չի՞ որ էին D նորին փիս որ էին
- 38 B + նորա C աշակերտքն
- 39 B փախուցեալք
- 40 BCD էին
- 41 D խաչահանուացն
- 42 BCD էր
- 43 B չի՞
- 44 B գունդս C դասս D գունդ
- 45 BCD չի՞
- 46 BCD բախէր մայրն փիս մայրն սուրբ բախէր
- 47 BD լային
- 48 D կանայք
- 49 C աշակերտեալքն
- 50 B եւ ոչ կարէին եւ ոչ իշխէին մերձենալ փիս եւ ոչ հպեին CD հպեին
- 51 CD տիւ
- 52 C զգեցեալ
- 53 BCD մեծաւ
- 54 B կայիփա C + եւ D կայիփայիլ
- 55 D ժողովուրդն
- 56 BD ընթանալին
- 57 B ի վնասել փիս նախատել CD վնասել
- 58 CD հնչէին
- 59 B յորժամ ողբային լերինք հրեղեւով + եւ երկիր դողայր սարսեւով փիս յորժամ հնչեին լերինք ողբալով CD + եւ երկիր դողայր սարսեւով
- 60 B զխոստովանութիւնն

195 Յորժամ լրբէր ժողովուրդն ի նախատինս, ես ձայնեցի փառաբանութիւն¹:

196 Յորժամ ի վերա խաչին² մերկ կայր գառն Աստուծոյ, եւ գունդք³ կատաղի գայլոցն⁴ շուրջ գնովաւ, ես դաւանեցա⁵ զնա⁶ բարձր ձայնիւ⁷ թագաւոր:

197 Յորժամ մեռեալ⁸ երկին⁹ եւ երկիր, ծով եւ աւդք¹⁰, հրեշտակք¹¹ եւ մարդիկ¹², ես միայն եղե¹³ նորա¹⁴ պաշտանեա¹⁵:

198 Յորժամ թաւթափեցաւ ճառագայթք¹⁶ արեգականն, եւ գտաւ խաւար ի մեջաւրեի¹⁷, իմանալի արեգակն Տէրն իմ Քրիստոս¹⁸ գտաւ ինձ լոյս¹⁹ ի մէջ խաւարի²⁰:

199 Ի ժամուն յայնմիկ²¹ դուք ո՞ւր էիք, ո՞ւր²² քերորէ²³, ասացե՞ս²⁴ ինձ, առ իսցուցանիցե՞ս²⁵ գաստկուծիւն²⁶ կիզանո-

ղութեան²⁷ քո²⁸: 200 Եւ յորժամ²⁹ կոչէին զՏէրն ձեր մոլորեցուցիչ ժողովրդեան³⁰, դուք լռեալ կաիք³¹: 201 Ի հարկանելն³² զնա³³ Պեղատոսի³⁴ գաւազանաւ³⁵, ընդէ՞ր ոչ զչարչարիչսն³⁶ պատուհասեցեք³⁷ ի շարժել³⁸ զգլուխն³⁹ եւ⁴⁰ հայտնել⁴¹ զնա ի խաչին, ընդե՞ր⁴² ոչ զչարախաւս⁴³ լեզուսն⁴⁴ կարկեցեք⁴⁵:

202 Ոչ գիտես, թե՞⁴⁶ գլուխ⁴⁷ առաքելոցն, որ⁴⁸ յընթրիսն ուխտեաց⁴⁹ ի նմանէ չհեռանալ⁵⁰, ուրացաւ ոչ գիտել զնա⁵¹ եւ փախեաւ⁵²: 203 Եւ⁵³ Յոհաննես, զոր սիրէր⁵⁴ վարդապետն, ի բացէ⁵⁵ կայր եւ երկիրդիւ հայէր⁵⁶ ի նորա⁵⁷ մեծ դատաստանն:

1 B Գրիչը տեղ է բողիլ՝ լրացնելու համար: C խոստովանութիւն
 2 CD փայտին
 3 C գունք
 4 BCD գայլոցն կատաղեալ փխ կատաղի գայլոցն
 5 BCD դաւանեցի
 6 C չի՞ր
 7 B բարձրաձայն փխ բարձր ձայնիւ C ի բարձրաձայն փխ բարձր ձայնիւ + գնա D բարձրաձայն զնա փխ զնա բարձր ձայնիւ
 8 B լռեալ + կային CD լռեալ էր փխ մեռեալ
 9 BC երկինք
 10 B յող CD աւդս
 11 C հրեշտակ
 12 BD մարդիկ C մարդիք
 13 BCD եղէ
 14 B նմա
 15 C պաշտանեա նորա փխ նորա պաշտանեա D պաշտանեալ
 16 D նառագայթ
 17 BCD մէջօրէի
 18 BC չի՞ր տէրն իմ քրիստոս
 19 C լոյս
 20 B չի՞ր ի մէջ խաւարի. գրիչը տեղ է բողիլ՝ լրացնելու համար: D չի՞ր իմանալի արեգակն ... ի մէջ խաւարի
 21 C այնմիկ
 22 BC ուր
 23 BD քերորէք C քերորէք
 24 BCD ասացէք
 25 BCD ցուցանես
 26 B գաստկուծիւն

27 B կիզանողութեանց C կիզանող բնութեան փխ կիզանողութեան D կիզողութեան
 28 D եոյ
 29 C որժամ
 30 B ժողովրդեանն
 31 BD կայիք
 32 C զհարկանելն փխ ի հարկանելն D հարկանել
 33 CD + գան
 34 BD պիղատոսի
 35 B գան CD չի՞ր
 36 B զչարչարիչս + նորա չարչարեցի՞ր եւ
 37 BD պատուհասեցի՞ր C պատուհասեցէ՞ր
 38 B շարժելն + նոցա CD շարժելն
 39 BD զգլուխս
 40 C + ի
 41 B ի հարկանել փխ հայտնել C հառնելն D հայտնելն
 42 CD ընդէր
 43 D չար
 44 BC լեզուն
 45 BC կարկեցէ՞ր D կարկեցի՞ր
 46 B եթէ CD թէ
 47 C գլուխ
 48 B + ի
 49 B + ընդ նման մեռանել եւ
 50 B չհեռանալ ի նմանէ փխ ի նմանէ չհեռանալ
 51 B զնա ոչ գիտել փխ ոչ գիտել զնա
 52 B + ի նմանէ
 - ՏԷ՝՝ ՈՒՅՐԷ՝ ԻՉ. 40-45. 69-75
 53 B չի՞ր
 54 C գիտէր
 55 BC բացեալ D բացեալ
 56 C հաւեր
 57 D + ի

զոտս Տեառն Յիսուսի¹ ջնջեր² եւ քաւութիւն գտաներ³: 210 Եւ յորժամ զՏալիթայն⁴ յարուցաներ⁵ ի տունն⁶ Այրոսի⁷: Ես յանձուկ տեղիս զբազումս սպանեի⁸: 211 Մինչ նայ⁹ զվիրաւորս¹⁰ արձակեր¹¹ ի նեղութեանց, ես զանպարտս¹² վիրաւորեի¹³, եւ յորժամ զկոյրս¹⁴ լուսաւորեի¹⁵, ես¹⁶ չար գործովք իմովք¹⁷ զարիւնս¹⁸ արդար հեղուի:

212 Արդ, որ այսքան սքանչելեացս ոչ եղի¹⁹ տեսող եւ²⁰ աւետարանի նորա ընդ ամբոյս հրեիցն²¹ լսող²², պատժակից ինձ²³ տեսեալ²⁴ ի խաչին, ո՛չ ուրացա²⁵, այլ ազաղակեցի. «Յիչեա զիս, Տէր, յարքաութեան²⁶ քում²⁷»:

1 BCD տեառն յիսուսի փխ նորա
2 B բանայր CD ջնջեր
3 CD գտանէր
= Տէ՛-՛Ա-՛-Է- Լ՝ 36-50
4 C գտալիբան
5 B յարուցանէր C գարդուցանէր D գարբուցանէր
6 C տուն D տան
7 BD յայրոսի C յայրոսին
Է Տէ՛-՛Ա-՛-Է- Լ՝ 22-43
8 B սպանանէի CD սպանի
9 BCD նա
10 C զվիրաորս
11 BCD արձակէր
12 B զանպարտս
13 BCD վիրաւորեի
14 B զկոյրսն C զկուրս
15 BD լուսաւորէր C լուսաորէր
Զ Տէ՛-՛Ա-՛-Է- Լ՝ 27-31
16 D չի՛ր
17 B չի՛ր չար գործովք իմովք C չարագործակցամ փխ չար գործովք իմովք D չի՛ր
18 BD գարիւն C արիւն
19 BCD եղէ
20 D + ոչ
21 B հրէիցն C հրէից D հրէիցն
22 D + բայց
23 B + զնա
24 CD + զնա
25 D ուրացայ
26 BD յարբայութեան C արբայութեան
27 BC Ին
Դ Տէ՛-՛Ա-՛-Է- Լ՝ 42

213 Մինչ մերկ ի վերայ խաչին²⁸ տարածեցաւ²⁹ յամբարշտաց³⁰ եւ ի վերա հանդերձի նորա արկին³¹ վիճակս³² բաժանման³, ի ժամուն, յորում³³ աշակերտքն ցրուեալ³⁴ եին³⁵ եւ հերբանցիքն³⁶ քացախ նմա փոխանակ անուշ³⁷ զինոյն³⁸ մատուցին³⁹, յորժամ հրեշտակք անմուռնչ կաին⁴⁰ զողութեամբ եւ զինուորն⁴¹ զկողս⁴² նորա խոցեր⁴³ համարձակութեամբ, յորժամ խաւար⁴⁴ քող⁴⁵ արկին լուսաւորք ամենայն եւ⁴⁶ երկիրս⁴⁷ տատաներ⁴⁸ ի⁴⁹ վիճաց⁵⁰ պատումմամբ⁵¹, մինչ ձայներ⁵² տունն Յակորբա⁵³ համարձակութեամբ⁵⁴. «Էջ ի խաչէ⁵⁵, որդի

28 BD փայտին C խաչափայտին
29 CD + ի
30 B յամբարշտացն C յամբարիշտաց D յանպարշտաց
31 C արկանէին
32 C վնակ D վիճակ արկանէին փխ արկին վիճակս
= Տէ՛-՛Ա-՛-Է- Լ՝ 35
33 D յորժամ
34 D ցրուեալ
35 BCD էին
36 BD երբայցիքն
37 D անուշ
38 C չի՛ր փոխանակ անուշ զինոյն D զինուոյն
39 B փոխանակ անուշահոտ զինոյ քացախ նմա մատուցանէին փխ քացախ նմա փոխանակ անուշ զինոյն մատուցին D մատուցին + ի ժամուն
Զ Տէ՛-՛Ա-՛-Է- Լ՝ 48
40 BD կային
41 C զինուարն D զինուորն
42 C ի կողս
43 B զեղարդեամբ զկողն խոցեաց փխ զկողս նորա խոցեր CD խոցէր
Է Տէ՛-՛Ա-՛-Է- Լ՝ 34
44 B զխաւարն D զխաւար
45 B քող
46 B չի՛ր
47 BD երկիր
48 BCD տատանէր
49 CD չի՛ր
50 D հիմանց
51 B ի հիմանց եւ երկուս բաժանէին վեմք պատումմամբ փխ ի վիճաց պատումմամբ
Զ Տէ՛-՛Ա-՛-Է- Լ՝ 45, 51
52 BCD ձայներ
53 D յակորբայ
54 BCD արհամարհութեամբ
55 BCD խաչէ

Աստուծոյ»⁷, եւ գողակիցն¹ իմ ճայնակից էր² չար ժողովրդեանն³ նախատանաւք⁴։
 214 Այսպիսի յարուցմունք հեղեղաց զիս ի միածնէն⁵ ոչ կարացին⁶ բաժանել⁷, այլ խոնարհեալ խնդրեցի կեանք յայնպիսի⁸ ժամ⁹ անարգանաց¹⁰։ 215 Եւ ահայ¹¹ առեալ կտակ ժառանգելոյ¹² ի թագաւորեն¹³ ձերմե¹⁴, եկի ի զաւառս անմահիցդ¹⁵։

216 Ո՛վ դու հրեղեն¹⁶, ա՛ն գսոյն¹⁷ եւ սփռեալ¹⁸ ընթերցիր։ 217 Ահա ձեռագիր¹⁹ կարմիր, որ անկաւ²⁰ ի կատարման²¹ գրոյս։ 218 Տես, թէ ճշմարիտ է»։

219 Տարածեալ²² քերորէն²³ զբոցեղէն թեւն²⁴ առ²⁵ զգիր Տեառն իւրոյ²⁶ դողութեամբ եւ երկրպագեաց եւ տեսեալ ի ծայրն²⁷, որին²⁸ զանպարտ արեանն²⁹ տրամ-

տուլիւն³⁰, սղջագուրեալ համբուրեաց մեծաւ երկիւղիւ եւ³¹ սիրով։ 220 Եւ³² ապա դարձեալ³³ յաւազակին³⁴ կոյս³⁵ փոխեաց զդեմս³⁶ իւր³⁷ ի հեզութիւն խաղաղութեան³⁸ եւ ասէ. «Եկ³⁹, մուտ յԱգիւն⁴⁰, ո՛վ հողեղեն⁴¹, զի խոստովանեալն⁴² ի քե՛ն⁴³ թագաւոր⁴⁴ կամեցաւ։ 221 Յնձա եւ ուրախ լեր յերկիրս⁴⁵ կենաց⁴⁶, յորմե⁴⁷ Աղամ մերժեցաւ⁴⁸, մո՛ւտ եւ խառնեա⁴⁹ ի դասս հրեղինաց, զի դասակից⁵⁰ գտար սերորեիցն⁵¹ կարգեաց⁵²։

222 Ո՛վ աւազակ, ահա յափշտակեցեր զարքաութիւն⁵³ երկնից⁵⁴ եւ ընդ իմաստութիւնս⁵⁵ քո հիացան երկինք եւ երկիր։ 223 Անտ⁵⁶ աւազակ, եւ աստ թագակից⁵⁷ որդոյն⁵⁸ Աստուծոյ, անդ՝ սպանող, եւ աստ՝ ի կեանս ուրախանաս։ 224 Արդ, մո՛ւտ յուրախութիւն⁵⁹ Տեառն քո⁶⁰, եւ զայս⁶¹ աղա-

« ՀԵՏԴ. Ո՛ՐԴԸ. ԻԼԻ 40

- 1 B աւազակացն C աւազակիցն D աւազակակիցն
- 2 BCD ձայնակցէր փխ ձայնակից էր
- 3 C ժողովրդեան
- 4 BCD նախատանաց
- Է ՀԵՏԴ. Ո՛ՐԴԸ. ԻԼԻ 44
- 5 CD ի միածնէն գիս փխ գիս ի միածնէն
- 6 C չի՛ր
- 7 D բաժանեցին փխ կարացին բաժանել
- 8 CD յայսպիսի
- 9 D ժամու
- 10 B չի՛ր այսպիսի յարուցմունք ... ժամ անարգանաց
- 11 BD ահա C եւ ահա
- 12 BD + գրախոսն C ժառանգելոյ + գրախոսն
- 13 BCD թագաւորէն
- 14 B ձերմէ + եւ այժմ CD ձերմէ.
- 15 BCD անմահից
- 16 B հրեղէն + ֆերովրէ
- 17 B գնդնդ C գսա
- 18 C չի՛ր
- 19 C ձեռագիր
- 20 C արկաւ D որակաւ եւ փխ որ անկաւ
- 21 BCD կատարումն
- 22 B ապա տարածեալ
- 23 B քերովրէին D քերովրէն
- 24 B թեւսն + եւ CD թեւսն
- 25 B առեալ D էառ
- 26 BC իւրո
- 27 B ծայրս C + նորա որին
- 28 B նորա D ծայր նորին փխ ծայրն որին
- 29 B արեան + որդոյն աստուծոյ C արեան

- 30 B գտրամադրութիւն C տրամադրութիւն D տրամադրութիւն
- 31 C ի
- 32 B չի՛ր
- 33 B դարձուցեալ
- 34 BD յաւազակն C աւազակն
- 35 B չի՛ր
- 36 B գձայնս D գղէմս
- 37 C չի՛ր
- 38 C խաղաղութեամբ
- 39 D + եւ
- 40 C աղին
- 41 BD հողեղէն C հրեղեն
- 42 C խոստովանելն
- 43 BCD թ.ն
- 44 BCD թագաւորն
- 45 D յերկիրս
- 46 B կենդանեաց
- 47 BD յորմէ
- 48 B գրկեցաւ C չի՛ր ցնձա եւ ուրախ ... աղամ մերժեցաւ
- 49 D խառնեաց
- 50 BCD ձայնակից
- 51 B սերովրէից CD սերորեիցն
- 52 CD կարգաց
- 53 B զարնայութիւն C զարնայութիւնս D զարնայութիւնս
- 54 B + բանականութեամբ C յերկնից D + բոնութեամբ
- 55 BCD իմաստութիւն
- 56 BCD անդ
- 57 B թագաւորակից
- 58 D որդոյն
- 59 BC ուրախութիւն
- 60 D քոյ
- 61 C + աղէ

չեմ¹ պատմեա² ինձ, թե³ երբ տեսցուք եկեալ յերկինս⁴ զաւետարանեալն ի քե՛ն⁵ թագաւոր: 225 Զի՞նչ⁶ կամ ո՞րպիսի պատճառ խափանեաց⁷ զնա ի գալոյ⁸: 226 Զի մեղք⁹ լուծաւ խաչիւն եւ Աղամ¹⁰ կենդանացաւ¹¹ նորա մահուամբն¹²: 227 Եւ զի¹³ գործ նորայ յաղթութիւն¹⁴ ի գլուխ¹⁵ ել¹⁶, զիա՞րդ ոչ եկն ի փառս¹⁷ իւր առնուլ զպաշտան¹⁸ աւրհնութեան¹⁹ ի դասուց երկնայնոց²⁰»:

228 Ասե²¹ աւագակն. «Լո՛ւր ինձ²², եւ ասեմ քեզ²³, ո՞վ²⁴ քերորե՞²⁵, եւ բազմապատիկ²⁶ իմաստութեան²⁷ խորս պատմեմ²⁸ քեզ: 229 Ճանապարհ թագաւորին²⁹ ի՞ գերեզմանս³¹ եհաս³² եւ գործ մեծ³³ ունի գործել ի մեղ³⁴ մեռելոց³⁵, զնաց նիւթել³⁶

Հանդերձ անապական այնոցիկ, զորս³⁷ ապականեաց մահ եւ³⁸ ձայնեալ³⁹ խաղաղութիւն նոցայ⁴⁰, որ⁴¹ խոռվեալ եին⁴² ի սանդարամետս⁴³: 230 Ահաւասիկ ի քաղաք⁴⁴ մահու եմուտ վանել⁴⁵ զամենայն յափշտակութիւնս⁴⁶, զոր ած⁴⁷ ի շտեմարանս⁴⁸ իւր չար⁴⁹ վիշապն: 231 Սգեստ⁵⁰ կենաց գործեաց Աղամս⁵¹ ի մկրտութիւն⁵² եւ այժմ⁵³ եմուտ ծածկեալ⁵⁴ զմերկութիւն նորա, եւ Հանել ի խաւարաին⁵⁵ բանդե՛ն⁵⁶, զհանդերձն⁵⁷ փառաց, զոր⁵⁸ պատառեաց պեղծն⁵⁹ բռնութեամբ⁶⁰, զնաց⁶¹ ողջացուցանել զաւրութեամբ աստուածութեանն զտուն մարմնոյն, զոր քակեաց մահ⁶² զապականութեամբ⁶³, շաղախեալ⁶⁴ բնութեամբ⁶⁵ աստուածութեամբն⁶⁶ վերաստեղծեաց⁶⁷ յանապականութիւն⁶⁸: 232 Ի գաւիթս

1 B աղէ C չիբ
2 C պատմէ
3 BD քէ C քէ + արդ
4 C երկինս
5 BCD Ռ.Ճ
6 BCD + գործ
7 B խափանէ
8 C գալո
9 BCD մեղքն
10 B աղամն
11 B ազատեցաւ + եւ նորոգեցաւ
12 D մահուամբն
13 C չիբ
14 B յաղթութեան նորա փխ նորա յաղթութիւն CD յաղթութեան
15 C գլուխ
16 C + եւ
17 B յաշխարհս փխ ի փառս
18 B զպաշտօնս
19 D չիբ
20 B երկնայնոցաց
21 BCD ասէ
22 B չիբ
23 B + նշմարիտն
24 C չիբ
25 BD լերովքէ C լերովքէ
26 D զբազմապատիկ
27 D իմաստութեանն
28 CD մեկնեմ
29 C թագաւորի
30 C չիբ
31 B գերեզման
32 CD էհաս
33 D մի
34 CD մէջ
35 B մեռելոցն
36 A նիւթեալ

37 BCD գոր
38 C + ի
39 D ձայնել
40 C այնոցիկ
41 BD որք
42 BC էին D են
43 B սանդարամետս
44 D քաղաքս
45 BCD հանել
46 B ափշտակութիւնս D յափշտակութիւն
47 BD էած
48 B շտեմարանս փխ ի շտեմարանս
49 BCD չիբ
50 D սգեստ
51 D աղամայ
52 B մերկութիւն D մերկութեանն
53 C այժմ
54 BCD ծածկել
55 BD խաւարային
56 B բանդէն + էարկ նովաւ C բանդէն D բանտէն
57 B զհանդերձս D զհանդերձ
58 B գորս
59 D պիղծն
60 B պոռնկութեամբ
61 D զբնաց
62 BD մահն
63 B զապականութեան D ապականութեամբ
64 B շաղախեալն
65 B բռնութեամբ D չիբ շաղախեալն բռնութեամբ
66 A չիբ զտուն մարմն ... բռնութեամբ աստուածութեանն B աստուածութեանն C + իւրո
67 C վերստեղծեաց
68 A յանապականութեան B յանապականութեամբ

ննջեցելոցն¹ եմուտ թագաւորն՝ տեսանել զգերութիւն մեռելոցն², զոր³ յափշտակեալ եր⁴ մահ⁵, եւ աւետարանեաց կապելոցն⁶, թե⁷ ելէք, եւ որոց ի խաւարին⁸, թե⁹ յատնեցարուք: 233 Ամենայն¹⁰ ընթացք¹¹ նորա¹² լրումն¹³ ետո¹⁴ ի խաչին եւ մի աւթեւանս¹⁵ ե¹⁶ մնացել¹⁷ ի դժոխս: 234 Յորժամ¹⁸ եմուտ ցաւղել զչնորհս արեան¹⁹ իւրո²⁰, զի ըմբեալ²¹ ի նմանե²² եւ կենդանացեալ տունն Ադամայ²³, դարձցին²⁴ յայս²⁵ դրախտ²⁶:

235 Եկա՛յք, զուարթունք²⁷, երկնից²⁸ իջեալ սպասաւորեսցուք²⁹ ի գաւառն մահու³⁰ կենդանոյն³¹ յաւիտենից³² եւ տեսցե³³ մահ

զվայելջութիւն³⁴ գեղեցկութեանդ³⁵ ձերո³⁶ եւ եղծցի:

236 Է՛ջ, Գաբրիել³⁷, աւետաւոր բերկրելոյն³⁸, եւ սպասաւորեայ³⁹ թագաւորին երկնաւորին⁴⁰, որ ելն⁴¹ ի բարձունս գերեաց⁴² զգերեալսն եւ առ⁴³ աւար⁴⁴ զդժոխս:

237 Է՛ջ⁴⁵, գլուխ⁴⁶ նաշապետութեանց⁴⁷ երկնից⁴⁸ Միքաել⁴⁹, եւ⁵⁰ պատառեալ⁵¹ զվիհն⁵² խորին եւ ուղղեա⁵³ ճանապարհ⁵⁴ որպես ընդ ծովն⁵⁵ իսրայելեան⁵⁶ բանակին, բարձրացոյ⁵⁷ զբարբառքո ի վերա սեմոց⁵⁸ դժոխոցն⁵⁹ եւ կործանեայ⁶⁰ իբրեւ⁶¹ զպարիսպն⁶² Երեքովի⁶³ առաջի երրայեցոցն⁶⁴:

- 1 D նընջելոց
- 2 BCD մեռելոց
- 3 D գորս
- 4 C յափշտակել, փիս յափշտակեալ եր D էր
- 5 C չարն
- 6 D կապելոց
- 7 B եւ ասել եթէ փիս գոր յափշտակեալ եր ... կապելոցն, բե CD բէ
- 8 B խաւարի նստելին փիս խաւարին CD խաւարի
- 9 BCD բէ
- 10 D գամենայն
- 11 D ընթացս
- 12 B չի՞ր CD իւր
- 13 D չի՞ր
- 14 BCD էտո
- 15 B յօքեւանս C աթեվանս D օթեվանս
- 16 C չի՞ր D է
- 17 BD մնացեալ
- 18 BC յորում՞ D յոր
- 19 B ողորմութեան
- 20 BD իւրոյ
- 21 BD ըմպեալ
- 22 B նըմանէ CD նմանէ
- 23 B յադամա C ադամա
- 24 BC + վերստին D դարձցի + վերստին
- 25 B յայս՞ C այս
- 26 B դրախտին + փափկութեան CD + փափկութեան
- 27 B գաւրթունք D զլարթունք
- 28 BCD չի՞ր
- 29 BD սպասաւորեցէ՞ր C սպասաւորեցէ՞ր
- 30 B + անմահ
- 31 C կենդանուն D կենդանոյն
- 32 BCD չի՞ր
- 33 BCD տեսցէ

- 34 C զվայելութիւն D զվայելութիւն
- 35 B գայծառութիւն վայելութեան փիս զվայելութիւն գեղեցկութեանդ CD գայծառութեան
- 36 D ձերոյ
- 37 BD գաբրիել C գաբրել
- 38 C բարձրելոյն
- 39 B սպասաւորեալ C սպասաւորեալ
- 40 BCD չի՞ր
- 41 BCD ել
- 42 BD գերել
- 43 D էտո
- 44 B աւերել փիս առ աւար
- 45 B գաբրիել
- 46 C գլուխ D զլուխ
- 47 C նախապետութեանց
- 48 C յերկնից
- 49 B չի՞ր C միայն D միայնէլ
- 50 C չի՞ր
- 51 A պատառեաց CD պատառեալ
- 52 C վեհն
- 53 B ուղղել
- 54 B գնանապարիս + կապելոցն C գնանապարիս + կապելոցն D + կապելոցն
- 55 A ժողովն
- 56 BD իսրայելեան C իսրայելեան
- 57 CD բարձրացո
- 58 B + դրանց
- 59 D զժոխոց
- 60 BC կործանի D կործանեսցի
- 61 B որպէս
- 62 B պարիսպն
- 63 BCD երեքովի
- 64 C երրայեցոցն D երրայեցոցն

238 Իջցեն ընդ ձեզ¹ դասք երկնաինք² եւ լեզեոնք³ անմարմինք⁴, գովեալ⁵ քաղցր⁶ երգով⁷ զարգար թագաւորին⁸ զյաղթութիւն⁹:

239 Սերորեք¹⁰, թեւս սքողեալ¹¹ թռուցեալ ցաւղեցեք¹² զսրբասացութիւն¹³ ձեր¹⁴ շուրջ զթագաւորաւն ի հրապարակս դժոխոց¹⁵: 240 Եւ¹⁶ դուք, քերորեք¹⁷, սլացեալ աղաղակեցեք¹⁸ առաջի նորա¹⁹. «Աւրհնեալ են փառք Տեառն²⁰ ի տեղոջե²¹ իւրձե²²»: 241 Ոչ ե²³ վայելուչ²⁴ թագաւորին միայնակ լինել, ինքն միայն յաղթեաց, այլ դուք փութացեք²⁵ պատուեալ²⁶ ի մեջ²⁷ մեռելոցն²⁸, ի խաչին չարչարանս վասն մարգարեութեանց²⁹ լրման³⁰, ոչ կոչեաց զձեզ ի սպաս պաշտման³¹, այլ ի

դաւառն³² մահու³³ ոչ է պարտ նուաստութեամբ³⁴ երթալ³⁵: 242 Սլացեալ առ նա՝ պաշտեցէք յաղթութեամբ³⁶ եւ զխորտակեալ վիշապն, զոր մերկացոյց³⁷ յիշխանութենէ³⁸, կապեալ կոխան արարէք³⁹ ոտից գերելոցն⁴⁰: 243 Շողացուցէք⁴¹ փայլատակունս⁴²: 244 Կաթեցուցէք հուր, հնչեցուցէք որոտումն, եւ⁴³ շիջանի⁴⁴ մահ ի բարբառոյն⁴⁵ ձերմէ⁴⁶»:

245 Ասէ քերովբէն⁴⁶. «Ո՛վ⁴⁷ աւազակ, հանդարտեա⁴⁸ ի⁴⁹ խաւսիցդ⁵⁰, զի զզաւրութիւն նորա ոչ կարեն պարփակել պարխապ⁵¹ դժոխոցն⁵²: 246 Ոչ արգելուն գնա դրունք մահու, եւ զապականութիւն որպէս տրուպ հարկանէ⁵³: 247 Յորոգայթ⁵⁴ փակեալք⁵⁵ զկորիւն առիւծուն⁵⁶ ո՞րպէս ըմբռնել կարէ⁵⁷ եւ կամ⁵⁸ վարուժան սատակեալ՝ արծիւ⁵⁹

1 B Բեզ
2 BD երկնայինք
3 B լեզեոնք C լեզեոնք D լեզեոնք
4 C երկնայինք
5 BCD գովել
6 B բարձր
7 C չի՛ր քաղցր երգով
8 B թագաւորն
9 B չի՛ր C յաղթութիւն D յաղթութիւն
10 BD սերովբէք C սերորեք
11 B թեւս սքողեալ փ/ս թեւս սքողեալ C թեւս սքողեալ փ/ս թեւս սքողեալ D թեւս սքողեալ
12 B ցողեցէք CD ցաղեցէք
13 B սրբասացութիւն
14 B չի՛ր
15 B դժոխոցն
16 B չի՛ր
17 BD քերորեք C քերորեք
18 BCD աղաղակեցէք
19 B + բէ
20 B նորա
21 BC տեղոջէ D տեղոջէ
22 BCD իւրմէ
- Էջ 12
23 BCD է
24 C վայելուչ
25 BD փութացէք C փութացիք
26 BC պատուել + գնա D պատուելոյ
27 BCD մէջ
28 C մեռելոց
29 B մարգարեութեանց CD մարգարեութեանց
30 B լրմանց
31 B պաշտմանն

32 CD գաւառ
33 C մահ
34 D նուաստութեամբ + իւր միայն
35 C իւր միայնակ լինել փ/ս երթալ D երեւիլ
36 C յաղթութեան D յաղթութեանն
37 C մերկացուց
38 C իշխանութենէ D յիշխանութենէ
39 D արկէք
40 C կապելոց փ/ս ոտից գերելոցն D մեռելոցն ոտից փ/ս ոտից գերելոցն
41 C դողացուցէք
42 C զփայլատակունս
43 D զի
44 D շիջանիցի
45 C բարբառոյ D բարբառոյ
46 C քերովբէն
47 CD ո
48 C հանդարտեալ
49 D չի՛ր
50 D խոսից
51 C զարուստիւն D պարխապ
52 D դժոխոց
53 CD ոչ տեսանէ զապականութիւն որպէս գորուպս փ/ս զապականութիւն որպէս տրուպ հարկանէ
54 CD որոգայթ
55 C փակեալ D ակնատեալ
56 C առիւծոյն
57 C զիարդ կարէ ըմբռնել փ/ս որպէս ըմբռնել կարէ D կարէ ըմբռնել փ/ս ըմբռնել կարէ
58 CD չի՛ր
59 C գարծիւ D գարծիւն

Հրգաւր¹ որաւ: 248 Ինքն միայն կարող է դժոխոց² եւ³ ահա աւերէ զնա⁴, ուժեղ է զաւրութեամբ, եւ ահա⁵ խորտակէ զնիգս⁶ նորա: 249 Ոչ էին ընդ նմա դասք հրեղինացն⁷ ի փայտի⁸ եւ խաւարեցոյց⁹ գերկինքն¹⁰ ի մէջաւրէի: 250 Ոչ էր ընդ¹¹ նմա¹² Գաբրիէլ¹³, եւ յարոյց¹⁴ զմեռելն¹⁵ չորեսուրեա¹⁶ եւ ի դասս¹⁷ անմարմնոց գոլով Միքայէլ¹⁸ եւ¹⁹ նա ծնփէր գաչս կուրացն ի մէջ երկրի²⁰ եւ լուսաւորէր²¹: 251 Ոչ էին ընդ նմա²² հրեշտակք եւ սաստեաց ի նաւին²³ ալեացն եւ²⁴ հողմոյն²⁵ եւ լուսինն²⁶: 252 Եւ իջեալ ի քերովքէիցն²⁶ բազմեցաւ ի հարսանին²⁷ եւ փոխեաց զջուրն ի գինի²⁸: 253 Ոչ սերովքէքն²⁹ զնա տեսանէին³⁰, վաստակեալ³¹

նստաւ առ ջրհորին³² եւ բղխեաց զջուր³³ կենդանի եւ հեռի գոլով ի³⁴ յերկնայնոցն³⁵ յագեցոյց զհազարսն³⁶ յանապատին: 254 Նա, որ մատոյց³⁷ զկողն³⁸ ընդդէմ գեղարդեանն եւ լուաց³⁹ զմեղս կողածնին⁴⁰, ինքն փշրե⁴¹ զգրունս պղնձիս⁴² եւ խորտակե⁴³ զնիգս⁴⁴ երկաթիս:

255 Անդրանիկն Աղամա⁴⁵, որ երարծ⁴⁶ զմեղս նորա, նա առնու զձեռանե⁴⁷ անարգին⁴⁸ եւ առաջնորդե⁴⁹ ի գաւառն⁵⁰ առաջինքն⁵¹:

256 Եւ այժմ⁵² դարձի՛ր, աւազակ, եւ պատմեա՛ նմայ⁵³, թե⁵⁴ ուրախութիւն⁵⁵ մեծ եղեւ յերկինս, յորժամ աւետարանեցի նոցա զփրկութիւն Աղամայ⁵⁶: 257 Ասա՛, թե⁵⁷ խորտակեաց քերթեն⁵⁸ զհրեղեն⁵⁹ սուրն եւ երաց⁶⁰ զդուռն⁶¹ Աղինայ⁶² առնուլ զԱղամ

1 C հգաւր + գիարդ կարէ D հգօր + որպէս կարէ
 2 CD դժոխոցն
 3 CD չի՛ր
 4 CD + եւ
 5 D չի՛ր
 6 C գնիկս
 7 CD հրեղինաց
 8 CD փայտին
 9 C խաւարեցոյց
 10 CD գարեգակն
 11 D առ
 12 C առ նա փիւ ընդ նմա
 13 C գաբրել
 14 C յարոյց
 15 CD գմեռեալն
 16 C չորէհարեա D չորեօրեայ
 = Տէ՛ւ Յ՝Վ՛. Ժ՛Լ՛
 17 CD տեղի
 18 C միքայէլ
 19 CD չի՛ր
 20 CD ի մէջ երկրի գաչս կուրաց փիւ գաչս կուրացն ի մէջ երկրի
 21 C լուսաւորէր
 22 Ք Տէ՛ւ Մ՝ադ՛. Թ՛ 27-31
 23 CD չի՛ր ընդ նմա
 24 CD ի նաւին սաստեաց փիւ սաստեաց ի նաւին
 25 CD հողմոցն
 26 Ք Տէ՛ւ Մ՝ադ՛. Լ՛ 23-26
 27 C Քերթէից D Քրթէից
 28 CD հարսանիսն
 29 Ք Տէ՛ւ Յ՝Վ՛. Լ՛ 1-9
 30 D որ ոչ
 31 C սերովքէր
 32 C տանէին + այլ D տանէին
 31 A վաստակել

32 CD ջրհորն
 33 C ջուրն D ջուր
 34 CD չի՛ր
 35 C երկնայնոցն D յերկնայնոց
 36 D հազարս
 37 A արմատացոյց C մատոյց
 38 CD գկողս
 39 D լուաց
 40 A չի՛ր այլ ի գաւառն մահու ... լուաց զմեղս կողածնին
 41 BCD փշրէ
 42 CD պղնձիս
 43 BCD խորտակէ
 44 C գնիկս
 45 B աղամայ + այն D աղամայ
 46 C էրարծ
 47 BCD գձեռանէ
 48 BD տնանկին C տնանգին
 49 BCD առաջնորդէ
 50 B չի՛ր ի գաւառն. գրիչը տեղ է. թողել՝ լրացնելու համար:
 51 BCD առաջին
 52 C այժմ
 53 BD նմա
 54 BCD թէ
 55 C ուրախութիւնն
 56 BC աղամայ
 57 BCD թէ
 58 BD Քերթէից C Քերթէն
 59 BD գիւրդէն
 60 C էրաց
 61 B + դրախտին
 62 BC աղնաւ

ի ժառանգութիւն իւր, ծանո՛յ¹, թե՛² ամե-
նայն դասք հրեղինաց³ երկրպագեցին⁴
թագաւորին⁵ եւ ընկալան զաւետաւորգ⁶
ողջունիւ⁷: 258 Եւ տարածեալ⁸ զթեւս ող-
ջագուրեցին գքեզ⁹ համբուրիւ: 259 Գնա¹⁰,
ո՛վ¹¹ աւագակ¹², ասա՛ թագաւորին, թե՛¹³ ա-
ռեալ իմ զկտակն¹⁴ քերոբեն¹⁵, ընթերցաւ¹⁶
ի լուր անմարմնոցն եւ աղաղակեցին
հրեշտակք¹⁷. «Փառք ի բարձունս Աստու-
ծոյ, որ արար¹⁸ խաղաղութիւն¹⁹ եւ ի՞
մարդիկ²¹ հաշտութիւն²²»:

260 Ասե՛²³ աւագակն²⁴. «Ես ի դժոխս ոչ
<իջ>անեմ²⁵, զի Տէրն իմ եւ Աստուածն²⁶
ուրախանալ զիս ի դրախտն առաքեաց²⁷:

261 Հաւատա ճշմարտապես²⁸, այլ դու,

զի՞²⁹ խափանեցար խաչիւն³⁰ ի պահելոյ³¹
զճանապարհս³² դրախտիս³³: 262 Ե՛լ³⁴, դնա՛
ի ժառանգութենես³⁵ մերմե՛³⁶ ի կառսն քա-
ռադիմի³⁷, թերեւս հանգի՞ստ եղեւ քեզ ե-
լանելն³⁸ Ադամա՞³⁹ ի դրախտես⁴⁰, զի զեր-
ծաւ պարանոց քո ի բառնալոյ⁴¹ զաթոռն
հրեղեն⁴², եւ վասն այնորիկ մարտնչիս⁴³:

263 Այլ ծանիր, զի մեր⁴⁴ ժառանգու-
թիւն տնգեաց⁴⁵ Աստուած⁴⁶ զդրախտս⁴⁷,
եւ դուք⁴⁸ ոչ վաելեալ⁴⁹, այլ պահեալ⁵⁰
կարգեցայք ժամանակաւ⁵¹:

264 Արդ, լրումն եառ⁵² ժամանակն, եւ
Ադամ ձգեաց զձեռն իւր⁵³ ի ծառն կենաց եւ
կենդանացաւ: 265 Դարձի՛ր դու ի կառսն⁵⁴,
զի՞⁵⁵ դարձաք մեք⁵⁶ ի գաւառս⁵⁷ մեր⁵⁸ Ա-
դին⁵⁹:

1 CD ծանն
2 BCD թէ
3 C հրըշտակաց
4 C երկիրպագեցին
5 B չի՛ր D թագաւորիդ
6 BC + սիրո
7 C ողջոյնիւ
8 A տարածեաց
9 D չի՛ր
10 B + դու
11 CD ո
12 D + եւ
13 BCD թէ
14 BD զկտակ իմ փիս իմ զկտակն C կտակ իմ փիս իմ զկտակն
15 B քերոբէն + եւ C քերոբէն D քերոբէն
16 C ընթերցաւ
17 CD հրեշտակքն
18 D + յերկիր
19 B + յերկինս եւ յերկրի C + յերկիր
20 BCD ընդ
21 C մարդիկ
22 A հաւնութիւն
23 BCD ասէ
24 BCD + ով քերոբէ (C քերոբէ)
25 B իջանեմ C իջանեմ + հաւատա նշմարտապէս
26 C չի՛ր տէրն իմ եւ աստուած
27 C ուրախանալ ի դրախտն այսար առաքեաց զիս քա-
գաւորն փիս ուրախանալ զիս ի դրախտն առաքեաց
28 B հաւատայ նշմարտապէս, զի ուրախանալ այսօր ի
դրախտս առաքեաց թագաւորն փիս զի տէրն իմ եւ
աստուածն ուրախանալ զիս ի դրախտն առաքեաց:
Հաւատա նշմարտապէս C չի՛ր հաւատա նշմարտա-
պէս D հաւատա նշմարտապէս, զի ուրախանալ ի
դրախտին այսօր առաքեաց զիս թագաւորն փիս զի

տէրն իմ եւ աստուածն ուրախանալ զիս ի դրախտն
առաքեաց: Հաւատա նշմարտապէս
29 CD Բանգի
30 B չի՛ր զի խափանեցար խաչիւն (զրիչը տեղ է բո-
ղիլ՝ լրացնելու համար):
31 C պահելո
32 C գնանապարս
33 D դրախտին
34 BD + եւ
35 B ժառանգութենէս C ժառանգութենէս
36 BCD մերմէ:
37 B + զի
38 C ելանել
39 B ադամ D ադամայ
40 B դրախտէս CD դրախտն
41 C բառնալո
42 BD հրեղէն
43 C մարտիչիս
44 BCD մեզ
45 BCD տնկեաց
46 C չի՛ր
47 B դրախտն C ի դրախտս D զդրախտն
48 B ձեզ
49 BD վայելել C վաելել
50 BCD պահել + գաս
51 BCD ժամանակաւ կարգեցայք (D կարգեցայք) փիս -
կարգեցայք ժամանակաւ
52 B լցաւ փիս լրումն եառ CD Էառ
53 B չի՛ր
54 B + Էո վասն
55 B + մեմ CD Բանգի
56 CD մեմ դարձաք փիս դարձաք մեմ
57 C ի ժառանգութիւնս փիս ի գաւառս
58 D + ի
59 BCD յադին

266 Ե՛րթ՝ ընդ դասակիցս՝ քո պարեա՛,
 զի ի մեջ՝ ծառոց դրախտիս եհաս՝ ուրախա-
 նալ՝ որդոց՝ Աղամայ՝: 267 Ընթերցի՛ր՝ ի
 կտակ՝ հարցն մեր՝ եւ ուսցիս՝, զի ոչ քե-
 ըրբե՛, այլ զԱղամ եառ՝ Աստուած՝ ի
 դրախտն՝ փափկութեան՝ գործել զնա՛
 եւ պահել, այլ զի պատուիրանազանցու-
 թիւն՝ հալածեաց զազգս՝ մեր յայս՝ զա-
 ւառես՝: 268 Լրումն արդարութեան՝ մեր
 Յիսուս՝ ժառանգեցոյց՝ մեզ՝ զհայրե-
 նիս՝ անսուտ հրամանաւն՝, էանց՝ բար-
 կութիւն, եւ թագաւորեաց՝ խաղաղու-
 թիւն՝ միաձնին Աստուծոյ յայտնու-
 թեամբն՝: 269 Ինքն եղև միջնորդ եւ հաշ-
 տեցոյց՝ զՀայր՝ որպէս եւ՝ կամեր՝:

- 1 D * եւ
- 2 B դասակիցսմ
- 3 BC մէջ
- 4 BD + ժամ CD էհաս
- 5 D ուրախանալոյ
- 6 D որդւոց
- 7 B մարդկան C ժամ ուրախանու աղամա փխ ուրա-
խանալ որդոց աղամայ
- 8 B ընթերցիր C յընթերցիր
- 9 B կտակս
- 10 BC մերոց
- 11 B ուսիր
- 12 B գրեւրովքս C գրեւրով D գրեւրովք
- 13 BD եղ C ետ
- 14 C չի՛ր
- 15 BD դրախտին C դրախտին
- 16 C չի՛ր
- 17 C չի՛ր
- 18 B պատուիրագանցութիւնն D պատուիրագանցու-
թիւնն
- 19 CD գագգն
- 20 B յայսմ C ի այս
- 21 B գաւառէ C գաւառէս D ի գաւառէս փխ յայս գա-
ւառես
- 22 CD + փրկիչն
- 23 B փրկչին մերոյ փխ մեր յիսուս
- 24 C ժառանգեցուց
- 25 CD չի՛ր
- 26 B զհայրենիս մեզ փխ մեզ զհայրենիս C զհայրենիս
- 27 B հրամանաւ
- 28 C վանց
- 29 C թագաւորեաց
- 30 B խաղաղութիւնն C զխաղաղութիւն
- 31 C այտնութեամբ
- 32 C հաշտեցուց
- 33 B չի՛ր
- 34 CD չի՛ր

270 Գեղարդամբն՝, որով՝ խոցեցաւ անդ-
 րանիկն Հաւր՝, հրեղեն՝ սուր՝ քո՝ տկա-
 րացաւ, եւ կողիւն, որ՝ պատառեցաւ, միջ-
 նորմն ցանկոյն՝ քակեցաւ: 271 Եւ՝ որ-
 պես՝ Աղամաւ՝ ամենեքեան՝ մեռաք՝,
 նոյնպես՝ եւ Քրիստոսիւ ամենեքեան՝
 կենդանացաք՝:

272 Քրիստոս՝, որդի Աստուծոյ՝, որ
 արարեր խաչիւ քո՝ խաղաղութիւնն՝ եւ
 սպաներ զթշնամին ի քոյդ մարմին՝, շնոր-
 հեա՛ զխաղաղութիւնն՝ եկեղեցո՝ քո՝

- 35 BC կամեցաւ
- 36 C գեղարդեամբն
- 37 BC որ
- 38 BCD չի՛ր
- 39 BD հրեղէն
- 40 D սուրն
- 41 D չի՛ր
- 42 B որով
- 43 C ցանկոյն D ցանգոյն
- 44 B չի՛ր
- 45 D որպէս
- 46 BCD աղամաւն
- 47 C ամէնեքեան
- 48 B մեռան
- 49 B նոյնպէս
- 50 C ամէնեքեան
- 51 B կենդանացուի + որոց լիցի մեզ ամենեցուն հասա-
նել խոստացելոց բարեացն եւ ժառանգել զպատրաս-
տեալ գանձառ ուրախութիւնսն ի Քրիստոս Յիսուս
ի Տէր մեր, յորում վայել է փառք, իշխանութիւն եւ
պատիւ այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս յաւիտենից, ա-
մէն: + յիշատակարան – «Զմեղօք գառածնապս եւ յոբ-
նակի գրադմամբ պաշարեալս՝ զԱբրահամ լոկ ա-
նուն պիտակս յիշել աղայեմ գրեցաւ թվին հայոց
ՌՃԿԶ, ի Սիլիստրէ քաղաք, ընդ հովանեաւ Սուրբ
Աստուածամայ եկեղեցւոյ, ի ժամանակս, որում ու-
նելին մեծ պատերազմ իսմայիլացիք ընդ արիակա-
նաց, քանզի թուրքաց առաջի ամին յաղթվեցան եւ
կրկին այսմ ամի գորածողով եղեալ գնացին ի վերա
նէմցին՝ յունիսի ժԳ, օրն քօք»:
- 52 C + աստուած
- 53 CD չի՛ր որդի աստուծոյ
- 54 CD չի՛ր խաչիւ քո
- 55 CD խաղաղութիւն
- 56 C չի՛ր եւ սպաներ գրշնամին ի քոյդ մարմին D
մարմին
- 57 C խաղաղութիւն շնորհեա փխ շնորհեա զխաղա-
ղութիւնն D խաղաղութիւն տուր փխ շնորհեա
զխաղաղութիւն
- 58 C եկեղեցոյ D եկեղեցւոյ
- 59 D չի՛ր

ընդ Դ.¹ կողմանս աշխարհի², որ եղեր³ միջնորդ հաշտութեան երկնի եւ երկրի⁴:
273 Հաշտեաց⁵ ընդ ամենայն⁶, որք հաղորդեցան⁷ չարչարանաց քոց ի սոսկալի մեծի ուրբաթիս:

274 Այսաւր⁸ առ քեզ աղաղակե⁹ եկեղեցի ընդ աւագակին խոստովանութեան¹⁰:
275 Յիշեա, Տէր, յարքաութեան¹¹ քո զգինս¹² պատուական քո արեանդ¹³ եւ զի

խաչակից գտաւ սա քեզ, ինքնայաւժարկամաց¹⁴: 276 Ընդ նոսին շնորհեա եւ ամենայն հաւատացելոց սիրտ սուրբ եւ հոգի մաքուր գալ զհետ կոչողիդ: 277 Զի յամենայն սբաղմանց աշխարհիս, զիւրաւ <ու>ղեւորեացին զկնի աւագակին, մտանել ի դրախտն փափկութեան եւ ինն մեղաւորիս Սիմեոնիս ի գրչաց ողորմեա, Տէր, եւ¹⁵ քեզ փառք յաւիտեանս. ամեն¹⁶:

1 C չորս
2 C աշխարհիս
3 C եղել
4 C երկիրի
5 C հաշտեա
6 C ամենեսայն
7 C հաղորդին
8 C չի՛ր
9 C աղաղակեն
10 C չի՛ր
11 C արխաութեան
12 C գի գինս
13 C արեան

14 C + տրամութեամբ եւ քեզ փառք երկնաորաց եւ երկրաւորաց ընդ հոր եւ սուրբ հոգոյդ յայժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն
15 D չի՛ր որ եղեր միջնորդ ... ողորմեա, տեր, եւ
16 A - յիշատակարան. «Քրիստոս Աստուած, որ բացեր զդրախտն աւագակին, բաց գրի արխաութեանդ ստացողած գրոցս Մարկոս Բահանայի եւ Յովհաննես իրիցոյ եւ պապին եւ աւա՛ր տիկնայ եւ ելթ: Ընդ սոցա եւ ինձ մեղաւորիս՝ Սիմեոնիս, գրոցս գրողին, բաց գրուոն ողորմութեան եւ յիշողացս, լսողացն հասարակ, ողորմեա, Քրիստոս Աստուած, ամէն»: B չի՛ր Քրիստոս, որդի աստուծոյ ... փառք յաւիտեանս. ամէն
C - յիշատակարան. «Հրամանաւ տեանն իմոյ Գրիգորիս կաթողիկոսի թարմանեցաւ նաոս ասորոց ի հայս, թվիս վեցհարուր: Քրիստոս Աստուած, բարեխաւսութեամբ սուրբ Աստուածածնին ողորմեա տառապեալ հոգոյս Արախամ եղկելի գրիչս. եւ առաւել ճնողաց իմոց եւ զաւակաց իմոց թողութիւն հայցեցէ՛ք մեզ ի Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ եւ Աստուած առհասարակ ամենեցուն ձեզ ողորմեսցի, լսողաց եւ կարողացողաց եւ նմա փառք յաւիտեան. ամէն»: D ամէն

ՎԿԱՅԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ
ՍՐԲՈՅ ՎԿԱՅԻՅՆ ՏԱՐԱԳՈՍԻ,
ՊՐՈԲՈՍԻ ԵՒ ԱՆՏՐՈՆԻԿՈՍԻ

**ՍՐԲՈՑ ՎԿԱՅԻՑՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ՝
ՏԱՐԱԳՈՍԻ, ՊՐՈՒԲՈՍԻ ԵՒ ԱՆՏՐՈՆԻԿՈՍԻ ՎԿԱՅԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ
ՆԵՐՍԵՍ ՇՆՈՐՀԱԼՈՒ ԽՄԲԱԳՐՈՒՈՒԹԻՒՆԸ**

Ղեկոնդ Ալիշանը ներսես Շնորհալու մասին գրում է. «ձեռամբ իր եղբորը (Գրիգորիս փոքր Վկայասէր) շատ վկայաբանութիւններ եւ ճառեր թարգմանել եւ սրբագրել տուած է... յունարենէ... Սրբոց Տարագոսեանց վկայաբանութիւնը Կոստանդին անուամբ Յոյն քահանայի մը օգնութեամբ թարգմանեալ, յամի 1157»։ Ապա նա հատուծաբար մէջբերում է անում մի յիշատակարանից, որը հիմք ծառայել իր այդ հետեւութեան համար¹։

Նոյն յիշատակարանը ծանօթ էր նաեւ Գարեգին Զարբհանալեանին, ըստ որի. «Իրեն ընծայուած են դարձեալ Տարագոսի եւ Պրոբոսի վարք»։ նա նոյնպէս մէջբերում է այն դարձեալ հատուծաբար եւ մի փոքր այլ կերպ²։

Յիշատակարանի բովանդակային մասը վերարտադրուած է Գարեգին կաթողիկոսի ցուցակում. «Վկայաբանութիւն սրբոց վկայիցս ի թուականիս վեցհարիւր եւ վեցն (1157) ի ձեռն ներսիսի Հայոց կաթողիկոսի յարմարութեամբ բանի եւ դրութեամբ բառի։ Իսկ յունականէն ի ձեռն Կոստանդեայ քահանայի ի մերս փոխադրելով, որոց ողորմեսցի ի Քրիստոս Աստուած ամէն»։ նա նշում է նաեւ աղբիւրը՝ Երուսաղէմի 1.Գ ձեռագիրը, որ ձառընտիր է, 1419 թ. (էջ 393բ-407բ), եւ աւելացրնում, որ այն «Տօնացոյցի մէջ մտած 1273-ից առաջ»։ նկատի ունի եղմ. 1288 ձեռագիրը³։

Երուսաղէմի հաւաքածուի հին եւ նոր ձեռագրացուցակներում յիշատակարանն արտացոլուած է⁴։ Արտաշէս Մաթեոսեանն աւելի ճշգրիտ է այն վերարտադրել. «Թարգմանեցաւ ճառս սրբոց վկայիցս, ի թուականիս վեց հարիւր եւ վեցն (1157), ի ձեռն ներսիսի Հայոց կաթողիկոսի, յարմարութեամբ բանի եւ դրութեամբ բառի։ Իսկ յունականէն ի ձեռն Կոստանդեայ քահանայի ի մերս փոխադրելով, որոց ողորմեսցի ի Քրիստոս Աստուած ամէն»⁵։ Յիշատակարանը ղետեղուած է 1.Գ ձեռագրի 407բ էջի երկրորդ սիւնակում եւ ունի շարունակութիւն. «Երիցս երանեալ սուրբ վկայիցս բարեխաւսութեամբ Քրիստոս Աստուած ողորմեա՛ ստացողի սորա Տէր Պաւղոս կաթողիկոսի եւ ծնողաց իւրոց, նա եւ Աստուածատուր միակեցին եւ ծնողաց իւրոց, այլ եւ սպասաւորաց թամբարանիս Սուրբ Յակոբա եւ Մատթէոս արեղին, որն է ձեռնաու եւ սպասաւոր մեզ, եւ ինձ՝ մեղսամած Մանուէլ զծողիս եւ ծնողաց իմոց եւ բազմերախտ հոգեւոր մօրն իմոյ եւ Խաչատրին, որ աշխատեցաւ ի կոկել թխթիս, այլ եւ կարդացողացդ եւ լսողացդ, նա՛ որ առատն է ի տուր բարեաց առ հասարակ ամենեցուն ողորմեսցի»։ Այսինքն՝ ձեռագիրն ընդօրինակուել է 1419 թ. Պողոս Բ Գառնեցի կաթողիկոսի (1418-1430) օրօք։

1 Ղ. Ալիշան, Շնորհայի եւ պարագայ իւր, Վենետիկ, 1873, էջ 269։

2 Գ. Զարբհանալեան, Մատենադարան հայկական բարգմանութեանց նախնեաց (ղար Դ-ԺԳ), Վենետիկ, 1889, էջ 725։

3 Գարեգին Ա կաթողիկոս (Յովսեփեան), Յիշատակարանմ ձեռագրաց, Ա. հատոր, Ամբիլիաս, 1951, սիւն 367-368, հմբ. 178։

4 Ն. Պողարեան, Մայր ցուցակ ձեռագրաց սրբոց Յակոբեանց, Երուսաղէմ, 1966, էջ 30, ՄԶԲ։ Այդ էջում յիշատակարանը մէջբերուած չէ, այլ նկարագրուած է վկայաբանութեան բովանդակութիւնը։ Նոյնը նաեւ հիմ ձեռագրացուցակում. Արտաւազդ արքեպիսկոպոս Սիւրմէեան, Մայր ցուցակ հայերէն ձեռագրաց երուսաղէմի սրբոց Յակոբեանց վանքի, առաջին հատոր, 1948, էջ 38, հմբ. 248։

5 Հայերեն ձեռագրերի հիշատակարաններ, Ե-ԺԳ՝ ղԳ, աշխատասիրութեամբ Ա. Ա. Մաքեոսեանի, Երևան, 1988, հմբ. 203։

Փաստորէն Ներսէս Ծնորհալին Կոստանդին քահանային թարգմանել է տուել վկայաբանութիւնը յունարէնից եւ խմբագրել այն: Ի տարբերութիւն Գրիգոր Լուսաւորչի ներբողի, որը եւս թարգմանել է տուել, ապա զգալի խմբագրման է ենթարկել Ծնորհալին, այս երկը բաւական համահունչ է յունարէն սկզբնագրին, եւ խմբագրական փոփոխութիւնները չնչին են: Այնուամենայնիւ, ապաւինելով վերը բերուած յիշատակարանի Հաւաստութեանը, հրատարակում ենք բնագիրը՝ որպէս Ներսէս Ծնորհալու գրական ժառանգութեան մաս:

Վկայաբանութիւնը թարգմանուած է յունարէնից, որի տարբերակներից աւելի մօտ է *Acta martyrum* ժողովածուում հրատարակուածին⁶: Նրանից սակայն բացակայում է մեր բնագրի վերջում կցուած՝ Իկոնիոնի տասնինը եղբայրներին յղուած նամակը, որը յայտնի էր միայն յատիններէն տարբերակով, իսկ յունարէնն աւելի ուշ է գտնուել այլ ձեռագրերում՝ վերնագրուած «Տասնմէկ եղբայրների նամակը» (մնացած ութի անուններն էլ կան, բայց դրանք հասցէատէրերն են)⁷: Յունարէն նամակի որոշ տեղեկութիւններ հայերէնում տեղափոխուած են բուն վկայաբանութեան վերջ:

Պրորոսի, Տարագոսի (Տարաքոսի) եւ Անդրոնիկոսի կամ «Տարագոսեանց» նահատակութիւնը տեղի է ունեցել Դիոկղետիանոս կայսեր օրօք 304 թ. հոկտեմբերի 11-ին Կիլիկիայում: Նրանց ձերբակալում են, եւ գաւառի կառավարիչ Մաքսիմոսը հարցապնդում ու զանազան տանջանքների է մատնում Տարսոնում, ապա Անաղարբայում, որից յետոյ՝ Մամեստիայում (Մոփսուեստիայում), իսկ հայերէնում՝ նախ Մամեստիայում, յետոյ Անարզարայում (միայն քաղաքների անուններն են տեղափոխուած, իսկ բովանդակութիւնը համահունչ է յունարէնին): Ի վերջոյ այլ մահապարտների հետ սրբերին նետում են թատրոնում գազանների առաջ, բայց ո՛չ արջը, ո՛չ էլ առիւծը նրանց չեն վնասում, ապա սրախողխող են անում: Վերջում պատումն առաջին դէմքով է. հաւատացեալ Մարկիոնը՝ պատմողն ինքը, Փիլիքսը (հռոմէական Ֆելիքս անունն է) եւ Բարաբասը գտնում են սրբերի նշխարները եւ ծածուկ տեղում թաղում՝ ակնկալելով, որ իրենք էլ մահից յետոյ կարժանանան այդտեղ թաղուելուն:

Վկայաբանութիւնը խիստ համառօտուած ներմուծուել է Յայսմաւուրքի մէջ. նրանից հանուել են վկաների հարցաքննման բոլոր երկարաշունչ երկխօսութիւնները, մնացած իրադարձութիւններն էլ աւելի սեղմ են շարագրուած: Կայ նաեւ «Շարական սրբոց Տարագոսի, Պրովոսի եւ Անդրոնիկոսի», օրինակ՝ հետեւեալ ձեռագրերում՝ ՄՄ, 1591 (1487 թ.), թ. 256բ-257ա, ՄՄ, 1593 (Ժէ դ.), թ. 224ա, ՄՄ, 1596 (Ժէ դ.), թ. 339ա-բ, ՄՄ, 1597 (1658-1659), թ. 318բ-319բ, ՄՄ, 2092 (ԺԴ դ.), 198բ-199ա, ՄՄ, 2565 (ԺԶ դ.), թ. 204ա-բ եւ այլն⁸: «Գանձարան» ժողովածուն պարունակում է «Ղէ. Կանոն սրբոց վկայիցն Տարագոսի, Պրորոսի եւ Անդրոնիկոսի»⁹:

6 *Acta martyrum*, p. Theodorici Ruinart, Ratisbonae, 1859, pp. 452-476: Յունական Յայսմաւուրքի՝ Մենոլոգիոնի՝ Սիմէոն Մեսափրաստէսի (10-րդ դար) տարբերակը նախնականի վերապատումն է, տե՛ս *Patrologia Graeca*, t. 115, col. 1067-1080:

7 *Inédits Byzantins d'Ochrida, Candie et Moscou*, publiés par François Halkin, bollandiste (Subsidia hagiographica 38), Bruxelles, 1963, pp. 21-22՝ նամակը, pp. 213-252՝ վկայաբանութիւնը:

8 Նաեւ հրատարակուած է՝ «Շարական Ս. Տարագոսի, Պրովոսի եւ Անդրոնիկոսի», Մատենագիրք Հայոց, Ը հատոր, Շարական, Անթիլիաս-Լիբանան, 2007, էջ 594-599:

9 *Մատենագիրք հայոց*, ԺԴ հատոր, *Գանձարան երկու գրքով*, Անթիլիաս-Լիբանան, 2008, էջ 1323-1332:

«Լիակատար վարք եւ վկայաբանութիւն սրբոց» բազմաՀատորեակի 7-րդ Հատորում գետեղուած «Վկայաբանութիւն սրբոց վկայիցն՝ Տարագոսի, Պրորոսի եւ Անդրոնիկոսի»¹⁰, ինչպես նշուած է 1-ին ծանօթագրութեան մէջ¹¹, մի Համահաւաք բնագիր է: Այն «միօրինակ գտանի ի Հ. (Յայսմաւուրք Հայոց) եւ ի Ծ. (Ճառընտիրք եւ ներբողեանք Հարց), Դ. (Բողանդեանք ի Դ. Հատոր)¹², որպէս եւ ի Յ. (Յայսմաւուրք Յունաց) եւ Լ. (Յայսմաւուրք Լատինացոց) դոյզն տարբերութեամբ, իսկ ընդարձակն գտանի առ Սուրիոսի յանուն Մետափրաստէսի, յորմէ առաք առաւել գատենախօսութիւնս, իսկ գտանջանս վկայից եւ զայլ պարագայս պատմութեան պահեցաք յաւեա ըստ Հ. եւ Յ., որք առաւել միաբան ընթանան»:

Վկայաբանութիւնը հրատարակում ենք Երուսաղէմի 1Գ. (1419 թ.) ձեռագրից՝ այն յունարէն բնագրի հետեւութեամբ բաժանելով տասնմէկ Հատուածի: Այն պարունակում է նաեւ Փրգ. 118 ձեռագիրը՝ 1307 թ., թթ. 48-58¹³: Այլ ձեռագրերում ընդարձակ բնագրի գոյութեան մասին տեղեկութիւն չունենք:

Երուսաղէմի 1Գ. ձեռագրի ուղղագրական առանձնայատկութիւններն են՝ բառավերջում եւ ձայնաւորից առաջ ա-ից եւ ո-ից յետոյ անհրաժեշտ յ-ն մեծ մասամբ բաց է թողնուած, եւ ընդհակառակը՝ երբեմն յ է գրւում ա-ով աւարտուող բայի հրամայականի վերջում: Գերակշռում է աւ գրութիւնը, չհաշուած օ-ով հատուկէնտ դէպքերը, որոնք ուղղել ենք աւ-ի, ինչպէս նաեւ յ-ի գրութիւնը. եւ գրութիւնը Համատարած է:

Յայսմաւուրքային տարբերակը եւս ճիշտ համարեցինք հրատարակել, քանի որ այն պարունակում է որոշ՝ հիմնական բնագրից բացակայող եւ յունարէնի հետ առնչուող տարրեր: Այսպէս, ականատեսների ձեռքով պատմութիւնը գրուելուց յետոյ երկու հարիւր դահեկանով սրբերի մարմինները գնելու մասին տեղեկութիւնն արձագանքն է յունարէն նամակի հետեւեալ հատուածի. «Քանի որ կարիք ունէինք նրանց խոստովանութիւնները գրուած ունենալու, մօտենալով դահիճներից մէկին՝ ոմն Սեբաստոսի, երկու հարիւր գենարի դիմաց դրանք գրի առանք»:

Այն հրատարակում ենք մի քանի ձեռագրի եւ տպագրի համեմատութեամբ:

Դրանք են՝

A – ՄՄ 1338 (ԺԶ դ.), թթ. 67ա-68ա,

B – ՄՄ 1339 (ԺԶ դ.), թթ. 62ա-63ա,

C – ՄՄ 1511 (1471 թ.), թթ. 97ա-98ա,

D – ՄՄ 2695 (ԺԴ դ.), թթ. 276բ-277ա,

E – ՄՄ 4873 (1427), թթ. 272ա-բ,

F – Յայսմաւուրք Տէր Իսրայէլի, Կոստանդնուպօլիս, 1834, էջ 185-186:

ԳՈՂԱՐ ՄՈՒՐԱԴԵԱՆ

10 Լիակատար վարք եւ վկայաբանութիւն սրբոց, հ. է, Վեներտիկ, 1813, էջ 271-280:

11 Անդ, էջ 279-280:

12 Խօսքը հետեւեալ՝ 68 հատորից բաղկացած հրատարակութեան մասին է. *Acta sanctorum*, Parisiis et Romae, 1643-1794.

13 Փրգ. 116-118 ձեռագրերը միատրուած են մէկ՝ «Տօնական-Վկայաբանք» խորագրի տակ եւ պարունակում են միւրերի շարունակական համարակալում:

ՇԱՐԱԹ ԱՒՈՒՐ

ՎԿԱՅԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ՍՐԲՈՑ ՎԿԱՅԻՑՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ՝ ՏԱՐԱԳՈՍԻ,
ՊՐՈՒՐՈՍԻ ԵՒ ԱՆՏՐՈՆԻԿՈՍԻ, ՈՐՔ ԿԱՏԱՐԵՑԱՆ Ի ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԻՆ
ԿԻԼԿԵՑՈՑ ՅԱՆԱՐՁԱԲԱՅ ՅԱՍՍԵԱՆՆ ՅՈԿՏԵՄԲԵՐԻ ԺՔ

1. 1 Ընդ ժամանակս թագաւորութեանն Դիոկղետիանոսի եւ ի դատաւորութեանն Փղարիոսի եւ Գայիոսի եւ Նոմերիտոյի եւ Մաքսիմոսի ի Կիլիկիացոց նահանգին, յառաջ քան զութ կաղանդացն ապրելի, սոյն այս Մաքսիմոս նստելով ի բեմի ի Տարսոն քաղաքի, Դեմետրիոս Հարիւրապետ ասէ. «Զբերեալսն առաջի տեառն իմոյ Պաւլոսի՝¹ եւ յետալմիոսէ՝² եւ ի Պալատիոսէ՝³ վերակացուաց քաղաքին, ոչք են յամբարշտութեան կրաւնս քրիստոնէից, ոչ հաւանեալ ինքնակալացն հրամանաց, կան ահաւասիկ առաջի մաքուր քո բեմիդ»:

2 Մաքսիմիանոս դատաւոր ասէ նախ ցտուրբն Տարագոս. «Զի՞նչ կոչի անուն քո, քանզի պարտ է քեզ՝ ըստ կարգի զանցեալ ժամանակաց, քաղաքավարութիւն կենաց քոց տալ քեզ պատասխանի»:³ Տարագոս ասէ. «Քրիստոնեայ եմ»:⁴ Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Խափանե՛լ զքեզ յամբարիշտ յայդց բանից. զի՞նչ է անուն քո, պատմեա՛»:⁵ Տարագոս ասէ. «Դարձեալ քրիստոնեայ եմ»:⁶ Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Հարէք զբերան դորա եւ ասացէք մի՛ այլաբանել»:⁷ Տարագոս ասէ. «Զոր ունէի անուն պատուական, ասացի: 8 Ապա եթէ զբնութեան իմոյ խնդրես զանուն, Տարագոս ի ծնողաց իմոց կոչեցեալ եմ»:⁹ Մաքսիմիոս դատաւոր ասէ. «Որո՞յ բախտի ես»:¹⁰ Տարագոս ասէ. «Զինուորական, այլ եւ հռոմայեցի գոլով ազգաւ, ծնեալ ի Կղաւզուպալիս ի Սաբրայ եւ յաղագս քրիստոնէութեան թողեալ զամենայն, գտարբերա-

կան նժդեհութեամբ շրջել ի վերայ երկրի ընտրեցի»:¹¹ Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Ոչ էր պարտ կարգել զքեզ ի զինուորութիւն՝ յամբարշտութեան եղեալ: 12 Բայց ո՞վ արդեաւք թողացոյց զքեզ լքանել ի դատուէ անտի»:¹³ Տարագոս ասէ. «գփուպիանոս՝⁴ զաւրագլուխ աղաչեցեալ, արձակեաց զիս»:¹⁴ Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Ես յալիս քո խնայեցեալ, խորհիմ պատուոյ առնել զքեզ արժանի ի հաւանել քո ինձ եւ լինել սիրելի ինքնակալացն: 15 Արդ, յառաջամատեա՛ եւ զոհեա՛ աստուածոցն, որպէս ինքնին ինքնակալքն եւ ամենայն տիեզերք»:¹⁶ Տարագոս ասէ. «Սխալեալ եւ նոքա ի բազում մոլորութիւնս խաբին ի սատանայէ»:¹⁷ Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Խորտակեցէք զկղակա դորա, զի ասէ սխալեալ զինքնակալսն»:¹⁸ Տարագոս ասէ. «Ասացի եւ դարձեալ ասեմ, եթէ խաբին իբրեւ զմարդիկ»:¹⁹ Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Զոհեա՛, ո՞վ դու, հայրենի աստուածոցն եւ դադարեա՛ ի կամակոր խորհրդոցդ»:²⁰ Տարագոս ասէ. «Ես զիմն միայն պաշտեմ զհայրենի Աստուածն, ոչ արեամբ զոհից, այլ մաքուր սրտիւ, զի չէ ինչ պիտոյ այդպիսի զոհ Աստուծոյ»:²¹ Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Կերպարանք հասակիդ պատկառելի, եւ աւրինակ ձերութեանդ զթալի ներել տայ քեզ, զի թերես ի բաց կացեալ ի մոլորութենէդ քումմէ, առ ի պատիւ ինքնակալացն, պատկառելով եւ ի մէնջ, ձգեսցես ի քեզ զհայրենի աւրէնս, որով բարեպաշտիս»:²² Տարագոս ասէ. «Ես զհայրենի աւրէնս ի բաց ոչ

1 Պոմպեյոպոլիս (Սոմպեյոպոլեա)

2 յետալմիոս (Ետոլմիոս)

3 Պալլադիոս (Սալլադիոս)

4 գփուքիանոս (Փուլքիանոս)

ընդեցի»։²³ Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Եթէ ոչ արդեաւք՝ մատի՛ր եւ զոհեա՛ն»։²⁴ Տարագոս ասէ. «Ամբարշտել ոչ կարեմ, այլ զիմ հայրենի աւրէնս պատուել»։²⁵ Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Եւ այս զինչ այլ իցէ, ա՛յ չարագլուխ, քան զաւրէնս պատուել»։²⁶ Տարագոս ասէ. «Այո՛, այլ է՛, յորում զուք ամբարշտիք՝ քարանց եւ փայտից, ի մարդկանէ արարելոց երկիր պագանելով»։

²⁷ Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Հարէ՛ք զպարանոցդ զորա եւ ասացէք՝ մի՛ մորոսանայ»։²⁸ Տարագոս ասէ. «Ես յայսմ մորոսութենէ ի բաց ոչ կարեմ կալ»։²⁹ Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Ես խափանեմ զքեզ յայդմ մորոսութենէդ եւ իմաստուն արարից»։³⁰ Տարագոս ասէ. «Արա՛ եւ զոր ինչ կամիս, զի իշխանութիւն ունիս մարմնոյս»։³¹ Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Մերկացեալ զհանդերձս զորա հարէ՛ք գաւազանաւք»։³² Տարագոս ասէ. «Իմաստուն արարեր զիս հարուածովքս առաւել եւս հնազանդել Աստուծոյ եւ աւծելոյ՝ նորա»։³³ Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Անսո՛ւրբ եւ երիցս անիծեա՛լ, զիս՞րդ եւ զու երկուս խոստովանելով աստուածս, եւ զմերս հայհոյես կրաւնս իբրեւ ի բազմաստուածութեան եղեալ»։³⁴ Տարագոս ասէ. «Ես Աստուած խոստովանիմ զայն, որ էն եւ միշտ է, եւ ոչ զոչ էսդ եւ զառժամանակեայսդ»։³⁵ Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Իսկ զՔրիստոս զի՞ ասես աստուած»։³⁶ Տարագոս ասէ. «Քանզի եւ է իսկ Քրիստոս Որդի Աստուծոյ՝ յոյսն քրիստոնէից, վասն որոյ չարչարեալ փրկիմք նովաւ»։³⁷ Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Խափանեալ զքեզ ի շողակրատս բարբառելոյ, յառաջ մատուցեալ՝ զոհեա՛ն»։³⁸ Տարագոս ասէ. «Ոչ շողակրատիմ, այլ ճշմարտեմ, վասն զի վաթսունամեայ իմ յայդոսիկ

վարժելով, ի ճշմարտութենէն ի բաց ոչ կացի»։

³⁹ Դեմետրիոս հարիւրապետ ասէ. «Այր դու, խնայեա՛ ի քեզ եւ զոհեա՛, խրատ տամ քեզ»։⁴⁰ Տարագոս ասէ. «Ե՛րթ, խրատ տուր զայդպիսիդ քեզ, սպասաւո՛ր սատանայի»։⁴¹ Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Պնդեալ ի ծանրագոյն երկաթս՝ արկէք զզա ի բանդ, եւ յառաջ բերցի զկնի հասակի առաջնոյդ եւ երկրորդն»։

^{2.} ⁴² Դեմետրիոս հարիւրապետն ասէ. «Ահաւասիկ կան առաջի տեառն իմոյ, ազաչեմ զքեզ»։⁴³ Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Ձունայնաբանութիւն ամենայն ի բաց թողեալ ի քէն, ասա՛ զի՞նչ անուն է քո»։⁴⁴ Պրոբոս ասէ. «Նախ եւ առաջին քրիստոնեայ, իսկ երկրորդն առ ի մարդկանէ Պրոբոս»։⁴⁵ Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Որո՞յ բախտի ես»։⁴⁶ Պրոբոս ասէ. «Ըստ հայրենեացի Թրակիս է եւ ծնեալ ի Պանփիլիայ՝ չրջիմ տարաշխարհիկ վասն քրիստոնէութեանս»։⁴⁷ Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Ոչ ինչ աւգտեսցիս յայդմ անուանէդ, այլ հաւանեալ զոհեա՛ աստուածոցն, զի մեր սիրելի եղեալ եւ ի սեբաստացն պատիւ ընդալեալ»։⁴⁸ Պրոբոս ասաց. «Ոչ պատիւ սեբաստաց պիտոյ են ինձ եւ ոչ սիրոյ քո խնամ տանիմ, քանզի եւ ես ոչ սակաւ ինչս արհամարհեցի, զի զկենդանին շահեցայց Աստուած ի ձեռն Քրիստոսին իմոյ»։⁴⁹ Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Մերկացուցեալ զզա տարածեցէ՛ք եւ զայլար արջառաջլաւք հարէ՛ք»։⁵⁰ Դեմետրիոս հարիւրապետն ասէ. «Խնայեա՛ ի քեզ, ո՛վ մարդ, ո՞չ տեսանես ահաւասիկ զարիւն քո հեղեալ ի վերայ երկրի»։⁵¹ Պրոբոս ասէ. «Մարմին իմ առաջի ձեր, եւ տանջանքդ այդ առ յաւածումն իւզոյ է ինձ»։⁵² Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Ո՞չ դադարես ի մոգութենէ այսուհետեւ, զի այդքան յամառիս յիմարութեամբ, թշուառակա՛ն»։⁵³ Պրոբոս

1 Գուճարեմու՛մ Քրիստոսիճ

ասէ. «Ես ոչ յիմարիմ, այլ քան զձեզ իմաստնագոյն եմ, զի դիւաց ոչ զոհեմ»:

54 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Դարձուցեալ զդա յորսայս եւ զորովայն դորա հարէ՛ք»: 55 Պրոբոս ասէ. «Տէր, աւգնեա՛ ծառայիս քո»: 56 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Հարեալ զդա խստագոյն եւ ասացէ՛ք՝ ո՞ւր է աւգնականն քո»: 57 Պրոբոս ասէ. «Աւգնեաց եւ աւգնէ եւս, որ դայսքան չարչարանս արհամարհելով, ոչ հնազանդեցայ քեզ»: 58 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Հայեա՛ց ի մարմինդ, ամենաթշուա՛ն, զի արեամբ լցաւ երկիր»: 59 Պրոբոս ասաց. «Որքան մարմինս իմ չարչարի վասն Քրիստոսի, այնքան ոգիս իմ առողջանայ»: 60 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Արկէ՛ք զդա յերկաթս քառակուսի պրկմամբ եւ, եղեալ ի բանդի, մի՛ տայք թոյլ ումեք դարմանել զդա: 61 Եւ զմիւս եւս ընգերն առընթեր մերումս ածէ՛ք բեմի»:

3. 62 Դեմետրիոս հարիւրապետն ասէ. «Կա՛յ աւասիկ առաջի իմոյ, աղաչեմ զքեզ»: 63 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Զի՞նչ անուն է քո»: 64 Անդրոնիկոս ասէ. «Քրիստոնեայ եմ: 65 Յամենայնի զայդ առ ի յինէն կամիս լսել, զոր եւ դարձեալ ասեմ, թէ քրիստոնեայ եմ»: 66 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Որք նախ քան զքեզ էին, ոչ ինչ աւգտեցան յանուանէդ յայդմանէ, վասն որոյ հարցանեմ ասա՛ ինձ վաղվազակի զանուն քո»: 67 Անդրոնիկոս ասէ. «Եթէ զհասարակաց անուն, որ ի մարդկանէ հարցանես, Անդրոնիկոս կոչիմ»: 68 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Որո՞յ ազգի ես»: 69 Անդրոնիկոս ասէ. «Բարետոհմիկ իմ գոլով ազգաւ եւ նախնական զլիսաւորաց եփեսացոց որդի»: 70 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Աւգտեցեր յամենայն պատասխանութեանց բանից զանձնդ, զայդ ասելով, որովք պատշաճ է հարցն քոց նմանելով հաւանել ինձ եւ զոհել, քանզի եւ որ յառաջ քան զքեզ յիմարեցան, ոչ ինչ աւգտեցան: 71 Այլ քո

զինքնակալսն պատուելով եւ հայրենի աստուածոցն երկիր պագանելով, բարեգործիս»: 72 Անդրոնիկոս ասէ. «Թէպէտ եւ մանուկ թուիմ քեզ տիրովքս, այլ հոգով կատարեալ եմ յամենայնի»: 73 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Շատխաւսութիւնդ քո դադարեցո՛յ եւ զոհեա՛, զի զերծանիցիս ի տանջանաց»: 74 Անդրոնիկոս ասէ. «Կարծես այնքան յիմար զիս եւ անժոյժ, զի յառաջին պատասխանատ[ու]ութենէ իմմէ կասեցայց տանջանաւք, այլ պատրաստ եմ քեզ առ ամենայնս»:

75 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Մերկացուցեալ զդա բարձրացուցե՛ք ի կախադանիդ»: 76 Դեմետրիոս հարիւրապետ ասէ. «Նախ քան զլինել մարմնոյ քո անյայտ, հաւանեա՛, ամենեղկելի՛»: 77 Անդրոնիկոս ասէ. «Բարի է մարմնոյ իմոյ կորնչել, եւ ոչ հոգոյս: 78 Արարէ՛ք, որպէս ախորժէք»: 79 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Հաւանեա՛ց եւ զոհեա՛ նախ քան մերձեալ քեզ տանջանաւք»: 80 Անդրոնիկոս ասէ. «Ի մանգութենէ իմմէ ո՛չ երբէք զոհեցի դիւաց եւ ոչ այժ զոհեցիցից»: 81 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Մերձեցուցէ՛ք չարչարանս յանգամս դորա»:

82 Աթանասիոս կուռնիկուլաոիոս՝ ասէ. «Հայր քո եմ ամաւք եւ խորհրդակից լինիմ քեզ. հաւանեա՛ց հրամանացդ»: 83 Անդրոնիկոս ասէ. «Ե՛րթ, ո՛վ եղկելի, զայդ խրատդ տո՛ւր անձին քում թշուառականի, որ ծեր ես եւ անմիտ եւ փութաս հաւանեցուցանել զիս քարանց եւ փայտից զոհել»: 84 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Եթէ մերձեցեալ էին ի քեզ տանջանքդ, թերեւս ողորմէի՞ր անձին քում, ամենաթշուա՛ն, եւ փոխէի՞ր ի յիմարութենէ այդի, յորմէ ոչ ինչ աւգտիս»: 85 Անդրոնիկոս ասէ. «Մերս յիմարութիւն կենաց է առիթ յու-

1 κορνικουλάριος (յատիմերէմ cornicularius-ից՝ պաշտօնեայի Բարտողար)

սացելոց առ Աստուած, եւ ձեր առժամեայ իմաստութիւնդ, գյաւիտենական մահն որք ընդունին, զնա պատրաստէ»։ 86 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Ո՞վ ուսոյց գլխմարութիւնդ զայդ քեզ»։ 87 Անդրոնիկոս ասէ. «Բան Փրկչին կենդանարար, որ ծանեաք յերկինս գԱստուած եւ ունիմք գյոյս յարութեան մերոյ»։ 88 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Ազատեա՛ գքեզ յիմարութենէդ յայդմանէ, նախ քան առաւել հեղուլ ի վերայ քո տանջանաց եւ անյայտ լինել յերկրէ»։ 89 Անդրոնիկոս ասէ. «Մարմին իմ առաջի քո է, եւ իշխանութիւն ունիս, արա՛, որպէս եւ կամիս»։

90 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Խղեցէ՛ք ներքոյ անթից կողս դորա»։ 91 Անդրոնիկոս ասէ. «Տեսցէ Աստուած եւ դատեսցէ գքեզ փութով, զի ոչ ինչ անիրաւեալ է իմ, եւ տանջես զիս որպէս սպանող»։ 92 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Ամպարշտեալ քո հակառակ աստուածոցն եւ ինքնակալացն եւ գատենական բեմս իմ արհամարհեալ, եւ ասես ոչ անիրաւիլ»։ 93 Անդրոնիկոս ասէ. «Ես յաղագս բարեպաշտութեան մրցիմ եւ վասն ճշմարտին Աստուծոյ»։ 94 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Եթէ էիր արդեաւք բարեպաշտաւն, պատուէիր գաստուածսն, զոր ինքնակալքն պաշտեն»։ 95 Անդրոնիկոս ասէ. «Ամպարշտութիւն է այդ եւ ոչ բարեպաշտութիւն, զի թողեալ գԱստուած կենդանի, քարանց եւ փայտից երկիր պագանէք»։ 96 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Ամբարի՛շտ են ինքնակալքն, երի՛ցս անիծեալ»։ 97 Անդրոնիկոս ասէ. «Ամբարիշտ են, որպէս ինձ թուի, եւ եթէ ախորժէիր ուղիղ խորհրդոց լինել խորհրդակից, ճանաչէիր, եթէ ամպարիշտ են, քանզի դիւաց գոհեն»։ 98 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Շրջեցէ՛ք զգա եւ զմիւս կող դորա պատուեցէ՛ք»։ 99 Անդրոնիկոս ասէ. «Առաջի քո եմ, որպէս կամիս, տանջեա՛ զմարմինս

իմ»։ 100 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Մատուցե՛ք աղ եւ քացախ եւ խեցի եւ զվէրս կողից նորա շփեցէ՛ք»։ 101 Անդրոնիկոս ասէ. «Առաւել եւս հաստատագոյն արարեր զմարմինս հարուածովք քո»։ 102 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Փոքր միւս եւս եւ անյայտ արարից գքեզ, ամենեղկելի՛»։ 103 Անդրոնիկոս ասէ. «Ոչ երկնչիմ ի սպառնալեաց քոց, քանզի խորհուրդք իմ բարձրագոյն են, քան զչար մտածութիւնս, որով եւ արհամարհեմ գտանջանս քո»։ 104 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Կպեցէ՛ք զոտս եւ զպարանոց դորա եւ պահեցէ՛ք ի բանդի»։

Ի ՄԱՄՍՈՒԵՍՏԻԱՅ
ՔԱՂԱՔ ԿԻԼԻԿԵՑԻՈՑ

4. 105 Եւ ելեալ ի Տարսոն քաղաքէ եկն ի Մամսուեստիայ քաղաք, հրամայեաց եւ զսուրբսն զկնի բերել։ 106 Եւ նստեալ յատենի Մաքսիմոս եւ Փղարիոս եւ Գայիոս եւ Նոմերիոս, ասէ Մաքսիմոս դատաւոր ցապասաւորսն. «Կոչեսցին յառաջ, որք ի կրաւնս քրիստոնէից»։ 107 Դեմետրիոս հարիւրապետն ասէ. «Կան աւասիկ առաջի քո, աղաչեմ գքեզ»։ 108 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Եթէ ոչ արդեաւք, ո՞վ Տարագոս, ծերութիւն քո պատուական, որ եւ բազմամեայ ի մարդկանէ կարծեմ թէ իցես, խորհրդակից լինիմ քեզ այժմ՝ ոչ կամելով գառաջին խորհուրդն քո ի կիր արկանելով, այլ գոհեա՛ աստուածոցն եւ գովելի յաղագս բարեպաշտութեանն երեւեսցիս»։ 109 Տարագոս ասէ. «Ես քրիստոնեայ եմ եւ զգովելի երեւելդ, որ ասես, աղաւթս առնեմ վասն քո եւ ինքնակալացն քոց ի բաց լինել ի հեռաւոր կուրութենէն եւ հաստատել ի խորհուրդս լաւագոյնս եւ ընդունել զ՛առ ի ճշմարտէն Աստուծոյ կենդանանալն»։ 110 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ.

«Նորտակեցէ՛ք զբերան դորա եւ ասացէ՛ք՝ փոխեա՛ց ի մոլորութենէ՛դ»։ 111 Տարագոս ասէ. «Եթէ ոչ էի փոխեալ, նման ձեր էի յիմար»։ 112 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Ահա ատամու՛նք քո խորտակեցան, ողորմեա՛ց անձին քում, եղկելի՛»։ 113 Տարագոս ասէ. «Ոչ տրտմեցուցանես զիս եւ ոչ իւրք, եթէ եւ զամենայն աւղուածս իմ ծայրակտուր առնես, այլ կացից ընդդէմ քո հաստատուն, որով զաւրացոյցն զիս Քրիստոս»։ 114 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Հաւանեա՛ց ինձ, զի ներեմ քեզ, եւ մատի՛ր, զոհեա՛»։ 115 Տարագոս ասէ. «Եթէ չզիտէի արդեաւք, զի բարի է ինձ, ոչ այնքան չարչարէի»։ 116 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Հարէ՛ք զբերան դորա, մինչեւ աղաղակեսցէ»։ 117 Տարագոս ասէ. «Վասն զի ատամու՛նք իմ անգան եւ կզակք իմ խորտակեցան, աղաղակել ոչ կարեմ»։ 118 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Եւ տակաւին ո՞չ հաւանիս, անմի՛տ, յառաջ մատիր եւ զոհեա՛ աստուածոց»։ 119 Տարագոս ասէ. «Զձայն իմ ահա լոկեցուցեր յաղաղակելոյ, բայց զխորհուրդս իմ ոչ ինչ վնասեցեր, այլ մեծագոյն ի բարի ոլորումն յարմարեցեր զիս չարչարանաւքդ»։ 120 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Ես զոլորումն քո քակեցից, անսո՛ւրբ»։ 121 Տարագոս ասէ. «Ամենայն չարչարանաց քոց ազգի ազգեաց յաղթող գտայց անուամբն, որ զաւրացոյց զիս Աստուած»։

122 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Արկէ՛ք ի վերայ դորա հուր, զձեռսն տարածելով»։ 123 Տարագոս ասէ. «Ի հրոյ քո ոչ երկնչիմ, զի առժամայ է, այլ զարհուրիմ, մի՛ գուցէ քեզ հաւանելով, յաւիտենական հրոյն եղէց ժառանգաւոր ընդ քեզ եւ ոյք իբրեւ զքեզդ իցեն»։ 124 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Ահաւասիկ ձեռք քո ծախեցան ի հրոյդ»։ 125 Ի բա՛ց լեր ի մոլորութենէ՛դ եւ զոհեա՛, ո՛վ անմիտ»։ 126 Տարագոս ասէ. «Այնպէս խորհիս վասն իմ, որ-

պէս զանգիտելոյ ի տանջանաց, այլ ես հաստատուն եմ յամենայն, զոր ինչ ածես ի վերայ իմ»։ 127 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Կապեալ զդա ոտիւք վերամբարձէ՛ք ի կախաղանս՝ ծուխ արկանելով ի ներքոյ երեսացն»։ 128 Տարագոս ասէ. «Հուրն քո արհամարհեցի, արդ ի ծխո՞յ աստի զարհուրեցայց»։ 129 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Նոստացի՛ր զոհել, մինչ կաս ի կախաղանիդ»։ 130 Տարագոս ասէ. «Դո՛ւ զոհեա զիւաց, որպէս սովոր ես, խաբեբա»։ 131 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Սառնեալ քացախ խստագոյն ընդ աղի արկէք ընդ ոնգունս դորա»։ 132 Տարագոս ասէ. «Քաղախոք քո քաղցր է, եւ աղդ քո անհամ եղեւ առ իս»։ 133 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Մանանիս զանգեալ ընդ քացախ արկէ՛ք եւս դարձեալ ընդ ոնգունս դորա»։ 134 Տարագոս ասէ. «Սաբեն զքեզ, ո՛վ Մաքսիմէ՛, սպասաւորք քո՝ մեղր փոխանակ մանանիսի արկանելով»։ 135 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Նորհիմ այլ եւս տանջանս վասն քո նորագոյնս, զի կասեցից զյամառութիւն սրտի քո»։ 136 Տարագոս ասէ. «Պատրաստ եմ յամենայն տեսակս տանջանաց, զոր սպառնաս ածել ի վերայ իմ»։ 137 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Իջուցէ՛ք զդա, կապեցէ՛ք եւ տո՛ւք ի բանտապահսն եւ զմիւս եւս ընկեր ածէ՛ք այսր»։

5. 138 Դեմետրիոս Հարիւրապետն ասէ. «Կայ աւասիկ առաջի տեառն իմոյ»։ 139 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Ասա՛ ինձ, ո՛վ Պրոբէ, զգաստացա՞ր գերձանել ի տանջանաց, եթէ՞ զեռ եւս ոչ ի բաց կաս ի քումմէ յիմարութենէս»։ 140 Վասն որոյ յառաջ մատուցեալ զոհեա՛ աստուածոցն, որպէս եւ ինքնակալքն առնեն յաղագս հասարակաց մարդկան փրկութեան»։ 141 Պրոբոս ասէ. «Առաւել եւս այսաւր պատրաստ եմ առաջի քո ի քննութիւն խորհրդոց քան զառաջինն»։ 142 Վասն որոյ ոչ ի քէն եւ ոչ

մի՛ կորայց եւ ես ընդ այնոսիկ, որ պաշտեն զնոսա»։ 170 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Մի՞ թէ ոչ ամենեքեան, երիցս անիծեալ՛, որ կան առաջի իմոյս բեմի բարեպաշտին առ աստուածսն, պատուեալք են յինքնակալացն, եւ դուք միայն, որ դժուարահամբոյրս տեսանիք առ աստուածսն, տանջիք»։ 171 Պրորոս ասէ. «Հաւատա՛ ինձ, Մաքսիմէ, զի կորնչելոց էք, եթէ ոչ ապաշխարէք, զոր գործէք, եւ ի միտս եկեալ ծառայէք Աստուծոյ կենդանւոյ»։ 172 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Նորտակեցէ՛ք զդէմս երեսաց դորա եւ սասցէ՛ք՝ մի՛ ասեր Աստուած, այլ աստուածս»։ 173 Պրորոս ասէ. «Զի զճշմարիտն ասացի, հարկանե՞լ զիս հրամայես, ո՛վ անաւրէն»։ 174 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Ոչ միայն հարկանել, այլ եւ զլեզուքո՛ հայհոյող հատանել հրամայեմ, զի խափանել քո ի շողակրատս բարբառելոյ այտի, յառաջ մատուցեալ զոհեսցես աստուածոցն»։ 175 Պրորոս ասէ. «Թէպէտ եւ զբանից իմոց որդենոնս՝ հատանես, ունիմ այլ եւս ներքնագոյն լեզու, որով պատասխանի տաց քեզ»։ 176 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Առ այժմ ամբարձեալ զդա ի բանդ, եւ զմիւսն եւս ընդերն ածէ՛ք այսր»։

6. 177 Դեմետրիոս հարիւրապետ ասէ. «Կայ աւասիկ առաջի քո, աղաչեմ զքեզ»։ 178 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ առ սուրբն Անդրոնիկոս. «Որք նախ քան զքեզ քննեցան, յոքունց համբերեալ կտտանաց, ոչ ինչ աւգտեցան երիցս թշուառականքն, այլ յետ բիւր այնքանեաց տանջանացն հազիւ ուրեմն հաւանեցան բարեպաշտիլ, որք եւ ոչ սակաւս յինքնակալացն հանդերձեալ են առնուլ պարգեւս։ 179 Ուստի եւ դու յառաջ քան զտանջանսն շահել

կամեացեալ զանձն՝ զոհեա՛ աստուածոցն։ 180 Զի թէ բարեպաշտիս առ նոսին, հնազանդելով ինքնակալացն, պատիւս ի նոցունց առցես, որպէս եւ վայել է, եւ փառս։ 181 Ապա թէ ոչ՝ երդուեալ իմ յաստուածսն եւ ի յաղթութիւն թագաւորացն, ոչ փոքունս առնելով ի վերայ քո զտանջանս»։ 182 Անդրոնիկոս ասէ. «Մի՞ թէ քան յառաջին պատասխանատութեանն անարի այժմուս զիս կարծիցես եւ կամ զանազան խորհրդոց փոփոխմամբ պատրել կարիցես զմիտս իմ հաւանել քեզ։ 183 Սակայն ես ոչ թողից զհայրենատուր ավրէնս ճշմարտութեանն եւ հաւանեցայց քում մոլորութեանդ եւ ոչ զյոյսն իմ, որ առ Աստուած է, աղաւաղեցից, այլ կացից ընդդէմ քո սպառազինեալ համբերութեամբ, հաւատով, որ առ Աստուած փրկիչն իմ, զաստուածս քո ոչ ճանաչեմ եւ ի բեմէ քումմէ ոչ երկնչիմ։ 184 Բայց դու սպառնալիս քո պատրաստեա՛ եւ զչարչարանս քո ա՛ճ ի վերայ իմ եւ յամենայն ավրինակս ձեռնարկեա՛ զձառայս Աստուծոյ առ ի նեղել»։ 185 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Տարածեալ զդա ի վերայ երկրի եւ դալար արջառաջլաւք հարէ՛ք յերկարս»։ 186 Անդրոնիկոս ասէ. «Ա՛յս են սպառանիքն քո, զոր խոստացար ածել ի վերայ իմ, երդուեալ յաստուածսն քո եւ յինքնակալսն»։

187 Աթանասիոս կուռնիկուլարիոս ասէ. «Բովանդակ մարմին քո վիրաւորեալ, եւ ոչ ինչ վարկանիս, ամենաթշուա՛ն»։ 188 Անդրոնիկոս ասէ. «Որ զկենդանին սիրեն զԱստուած, զայս ոչ ինչ համարին»։ 189 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Աղիւ չփեցէ՛ք զհարուածս վիրաց դորա»։ 190 Անդրոնիկոս ասէ. «Սաստի՛կս հրամայեա չփել, զի անփուտ մնացեալ կարացից հաստատուն կալ ընդդէմ չարեաց քոց»։ 191 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Դարձուցեալ զզա յորսայս՝ կարծրագոյնս հարէ՛ք, զի յառաջին հարուածքն նորոգեսցին եւ մինչեւ յուղիղն

1 Զ. գլխով որ

2 ὀργανον («գործիք»)

թափանցիկ լիցին»։¹⁹² Անդրոնիկոս ասէ. «Յառաջին հարուածոցն, որով վիրաւորեցան մարմինքս իմ, բժշկեցայ, որպէս եւ կամ աւասիկ առաջի քո առողջացեալ։¹⁹³ Եւ նոյն, որ յայնժամ բժշկեաց զիս, եւ այժմ բժշկէ զիս»։¹⁹⁴ Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Ո՛հ եւ ձեզ, ո՛վ չար զինուորք, ասացի, ոչ եւ միոյ իրիք հանդիպիլ զմա բժշկութեան, այլ մնալ անդարման, զի ի վերայ մօրմոքեալ հարուածոցն հաւանեսցի մեզ»։¹⁹⁵ Պիղարիոս կոմենտարիոս¹ ասէ. «Երգուեալ ի ձեր մեծութիւնդ, ոչ եւ մի ոք ի զոցանէ դարմանոյ հանդիպեցաւ, մտեալ եւ ոչ ուրուք առ դոսա, զի ի ներքսագոյն բանդի անտ գոլով ի պահեստի։¹⁹⁶ Եւ թէ սուտ յոյսոսիկ գտանիցիմ, գլխոյ իմոյ կալ՝ ջիք իշխանութիւն»։¹⁹⁷ Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Ապա զիա՞րդ հարուածք նոցա անյայտ եղեն»։¹⁹⁸ Պրիգոսիոս կոմենտարիոս ասէ. «Ոչ զիտեմ, զիարդ բժշկեցան, ի մեծ առաքինութիւն ձեր երգուեալ»։

¹⁹⁹ Անդրոնիկոս ասէ. «Մեր բժիշկն եւ փրկիչն մեծ է եւ կարող յամենայնի, ո՛վ դու անմաքուր, եւ զորս բարեպաշտին առ Աստուած, ոչ դեղով բժշկէ, այլ բանիւ միայն գյուսացեալսն ի նա, որ բնակեալն է յերկինս եւ է միշտ ընդ մեզ, զոր դուք ոչ գիտէք, անմիտ գոլով»։²⁰⁰ Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Յայդմ յիմարախաւս բանիցդ ոչ ինչ աւգտեսցիս, այլ յառա՛ջ մատիր, ասեմ, եւ զոհեա՛ս աստուածոցն, զի մի՛ չարչարեցից զքեզ»։²⁰¹ Անդրոնիկոս ասէ. «Միանգամ եւ երկիցս ասացեալն յինէն առ քեզ նոյն է եւ մի եւ ոչ փոփոխի, եւ ոչ իրբեւ զմանուկ փաղաքշելով, կարիցես խաբել զիս»։²⁰² Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Ոչ եւ դուք արհամարհելով զիս եւ զբեմս իմ կարիցէք յաղթել ինձ»։²⁰³ Անդրոնիկոս ասէ. «Այլ եւ ոչ մեք յաղթիցիմք բանիւք եւ

եթ սպառնալեաց տանջանաց քոց, քանզի գտեր զմեզ ոչ անարի, այլ արիարար վկայս Աստուծոյ, որ զաւրացոյց զմեզ ի ձեռն Քրիստոսի Փրկչին մերոյ, զոր յոմանս ինչ զաւրութիւն եւ դու ծանեար խաբողդ՝ տեսանելով, զի ոչ զարհուրեցաք ի տանջանաց քոց»։²⁰⁴ Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Պատրա՛ստ արարէք ինձ զանազան գործիս տանջանաց ի միւսանգամ, որ յաղագս դոցա քննութեան, եւ զսա զգուշութեամբ երգեալ երկաթս պահեցաք ի բանտի եւ մի եւս ումեքէ տեսեալ իցէ յարգելանի անդ»։

ՆԵՐՍԷՍԻ ՔՆՆՈՒԹԻՒՆ ՅԱՆԱՐՋԱՐԱՅ Ի ՓԱՌԱՒՈՐԵԱԼ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԻՆ

7. ²⁰⁵ Փղաբիոս, Գայիոս, Նոմերիոս եւ Մաքսիմոս ելեալ ի Մամուեստիայ, եկին յԱնարգարայ։²⁰⁶ Եւ նստեալ յատենի, Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Կոչեցէ՛ք յառաջ զամպարիշտն կրաւնից քրիստոնէից խորհրդածուս»։²⁰⁷ Դեմետրիոս հարիւրպետ ասէ. «Կան աւասիկ առաջի տեսուն իմոյ, աղաչեմ զքեզ»։²⁰⁸ Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Արդ, այժմ ի բազում հարուածոցդ պարտ է քեզ հաւանել, ո՛վ Տարագոս, ի բաց կալով յանամաւթ խոստովանութենէդ, եւ յառաջ մատուցեալ զոհեա՛ս աստուածոցն, որով ամենայնք ուղղին»։²⁰⁹ Տարագոս ասէ. «Ոչ ձեր ինչ ի բարեաց ունակացեալ մասին եւ ոչ նոցին, եւ զիա՞րդ նոքաւք ուղղի աշխարհս, որոց պատրաստեալ է հուրն յաւիտենից եւ տանջանքն, ոչ միայն ձեզ, այլ եւ կամակարաց նոցին»։²¹⁰ Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Ո՛հ դադարես, գարշելի, ի հայհոյելոյ, կարծես այդմ հայհոյութեամբդ շարժե՞լ զմեզ ի ցատումն, որպէս զի առեալ զգլուխ քո ի քէն, արագ վճարեսցիս ի կենացս»։²¹¹ Տարագոս ասէ. «Ինձ առ ի քէն մեռանելն արագ չեն ինչ մրցականք, զոր եւ կամիս,

1 Πηγάσιος κομენტαρίσιος < commentariensis («խորտուղար»)»

յաճախեա՛ ի թիւս տանջանաց, որպես զի զարգացումն ճգնութեան մերոյ առաւելապէս աճեսցէ»։ 212 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Որով դուք պանծայք ի տանջանսդ ժողովակելով, զգոյն կրեն չարչարանք եւ այնոքիկ, որք ի բանդի ըստ աւրինաց դատապարտեալք մեռանին»։ 213 Տարագոս ասէ. «Եւ այդ եւս քոյին անգիտութեան է եւ բազում կո[ւ]լութեան, ոչ գիտելով է, թէ զործաւնեայքն անիրաւութեան զայն յիրաւի կրեն, իսկ որ վասն Քրիստոսի չարչարին կամաւորապէս, վարձս մեծագոյնս առցեն եւ պսակս ի նմանէ»։ 214 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Անսո՛ւրբ եւ աղտեղի՛, զի՞նչ ընգալցին վարձս, որք չարչարեալք ելանեն ի կենցաղոյս»։ 215 Տարագոս ասէ. «Ոչ ես արժանի ի հարցանելոյ եւ ոչ մեզ ուսուցանել զառաջիկայ վարձուցն մերոց զհատուցումն, ընդ որոց կրեմք զսպառնալիս քո բարկութեանդ»։ 216 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Այդպիսի՞ խաւսիս ընդ իս, անսո՛ւրբ, իբրեւ համապատիւ գոլով քո»։ 217 Տարագոս ասէ. «Մի՛ երբէք լիցի ինձ համապատիւ լինել քեզ, եւ ոչ եղէց յաւիտեան, այլ համարձակապէս խաւսելդ ոչ ոք արգելու յինէն Աստուծով, որ զաւրացոյցն զիս ի ձեռն Տեառն»։ 218 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Ես համարձակութիւնդ քո լուծանեմ, աղտեղի՛»։ 219 Տարագոս ասէ. «Ոչ ոք զհամարձակութիւնս իմ առցէ յինէն՝ ոչ դու եւ ոչ ինքնակալ քո, եւ ոչ հայրն ձեր սատանայ, եւ ոչ դեւքն, զորս պաշտէք մոլորեալք»։ 220 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Խաւսե՛լս իմ ընդ քեզ այդպէս արդեաւք յանդգնագոյնս արար զքեզ, չարապա՛շտ»։ 221 Տարագոս ասէ. «Ծանի՛ր զքեզ, զարշիլի՛, զի որպէս վկայէ ինձ Աստուածն իմ, զոր պաշտեմ, եւ զերեսս քո պիղծ համարիմ տեսանել, թո՛ղ թէ արժանի վարկանիմ տալ քեզ պատասխանի»։ 222 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Զմտաւ ածեալ՝ այսուհետեւ մի՛ առաւելուր ի չարչարանս քո, եղկելի՛, այլ

յառա՛ջ մատիր եւ զոհեա՛»։ 223 Տարագոս ասէ. «Ես յառաջնումն պատասխանատուութեանն իմում, որ ի Տարսոն, եւ յերկրորդումն, որ ի Մամեստիայ, խոստովան եղէ քրիստոնեայ լինել եւ այժմ աստանաւր նոյն ինքն եմ եւ ոչ փոփոխեալ։ 224 Վասն որոյ հաւանեա՛ ինձ եւ ուսի՛ր, զի ճշմարիտ եմ, եւ ոչ ապստամբեալ ի ճշմարտութենէն»։ 225 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Յորժամ չարչարեալ զքեզ կորուսից, զի՞նչ աւգտիցիս, ամենեղկելի՛, ի զղջանալոյ անտի»։ 226 Տարագոս ասէ. «Թէ յառաջին հարցուածոց անտի զղջացեալ էի, եւ յայժմուս իսկ զարհուրեալ առնէի զկամս քո, բայց հաստատեալ եմ Տերամբ ոչ ինչ համարել զքեզ։ 227 Արա՛, զոր կամիս, անամա՛ւթ»։ 228 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Յաճախեցից յանամաւթութիւն քո, որով առաւել եւս տանջիս»։ 229 Տարագոս ասէ. «Ասացի եւ դարձեալ ասեմ. իշխանութիւն ունիս մարմնոյ իմոյ, արա՛, որպէս եւ կամիս»։ 230 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Կապեալ զդա տարածեցէք ի վերայ երկրի, զի մի այլ եւս յիմարս խաւսեցի»։ 231 Տարագոս ասէ. «Եթէ նման քո էի յիմար, պաշտէի արդեաւք, զոր դու պաշտես»։ 232 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Հաւանեա՛ ինձ, իբրու կաս տարածեալ նախ քան սկսանել ի տանջանս վայելչական քեզ»։ 233 Տարագոս ասէ. «Թէպէտ եւ զմարմին իմ զինուորական չէր պարտ քեզ այնքան տանջել, սակայն ես ոչ ի սպառնալեաց քոց խուսափեմ։ 234 Արա՛, զոր կամիս»։ 235 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Զինուոր բարեպաշտան, որ զաստուածս պատուէ, յինքնակալացն պարզեաց եւ ի մէնջ արժանաւորի, իսկ քո ամպարիշտ գոլով եւ թողութեան անարժան, սաստկագունից, որոց արժան է քեզ մատնիս տանջանաց»¹։

1 Արամից յետոյ կարմիրով ենթավերնագիր է՝ Զմնացեալ ճառիս վաղիւն կարդայ, եւ ապա ստորին լուսանցիի շարք Տարագոսեանց գրութիւնը փոխում է՝ կիրակի կարդա զմնացեալ ճառիս Տարագոսեանց։

226 Տարագոս ասէ. «Քաղում անգամ լուար յինէն, թէ արա՛, զոր կամիս: 227 Արդ, ընդէ՛ր յապաղես»: 228 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Մի՛ կարծեր այնպէս ածել ի վերայ քո դտանջանս, որպէս նախ ասացի՝ փութով գերծանել քեզ ի կենացս, այլ ընդ սաստիկ տանջանաւք արկեալ, յետոյ դազանաց զմարմինդ քո մատնեցից»: 229 Տարագոս ասէ. «Զոր ինչ առնելոց ես, արա՛ վաղվաղակի, մի՛ բանիւ միայն, այլ եւ գործովք»: 230 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Մի՞թէ կարծիցես, ո՛վ աղտեղի, զի մարմին քո յետ մահու ի կանանց աւժանիցի եւղով, այլ Հանդերձեալ եմ եւ յետ այնորիկ անյայտ առնել զդա»: 231 Տարագոս ասէ. «Եւ արդ տանջեա՛, սպա՛ն, արա՛, զոր ինչ եւ կամիս, ընդ մարմին իմ»: 232 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Յառաջ մատուցեալ զոհեա, ասեմ, աստուածոցն»: 233 Տարագոս ասէ. «Ասացի բաղում անգամ ընդ անպատկառդ, եւ ոչ լուար, եթէ աստուածոց քոց ես ոչ զոհեմ եւ գարշելեաց քոց երկիր ոչ պագանեմ»: 234 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Մերձեցուցեալ ի դա սուր, պատառեցէ՛ք զպատասխանող շրթունս դորա»: 235 Տարագոս ասէ. «Թէպէտ եւ զղէմս երեսաց մարմնոյ իմոյ ապականեցեր, այլ զհոգիս իմ նորոգեցեր ի Հնութենէ»: 236 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Նեղես եւ այլ եւս ածել ի վերայ քո տանջանս, ո՛վ թշուառական»: 237 Տարագոս ասէ. «Մի՛ զիս բանիւ համարիր զարհուրեցուցանել, զի ես պատրաստ եմ յամենայնի կալ ընդդէմ քո, ունելով զվահանն Աստուծոյ»: 238 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Վահան զոր արդեաւք կրես, երիցս անիծեալ, իբրու մերկ գոլով քո եւ ի Հարուածովք»: 239 Տարագոս ասէ. «Անդիտանաս դու զայն եւ ոչ կարես զսպառազինութիւնն իմ տեսանել կոյր գոլով քո, զի ես, շրջապատեալ Աստուծոյ իմոյ զինուք, զամենայն նետս հրացեալ հաւրն քո սատանայի շիջուցանեմ»: 240 Մաքսի-

մոս դատաւոր ասէ. «Համբերեցից մոգութեան՝ քո եւ ոչ վասն պատասխանատուութեան քո զայրացեալ արագ վճարեցից զքեզ ի կենացս»: 241 Տարագոս ասէ. «Զի՞նչ ասացի, չա՛ր, բայց միայն թէ զոր առ իսն է, դու ոչ տեսանես, քանզի չէ սիրտ քո մաքուր, այլ ամբարիշտ յԱստուծոյ եւ պատերազմող ընդդէմ ծառայից նորա»: 242 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Ոչ ուղիղ տեսանեմ զկեանս քո, այլ կախարդութեամբ լի, որպէս ոմանք»: 243 Տարագոս ասէ. «Ոչ եմ կախարդ եւ ոչ եղէց, քանզի ոչ զոհեմ դիւաց, որպէս դուք, այլ Աստուծոյ, որ տայ ինձ Համբերութիւն եւ արկանէ յիս բան, զի խաւսեցայց ընդ քեզ»: 244 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Ոչ ինչ աւգտիցիս յայդպիսեաց խորհրոց, զոհեա՛, զի ասրեսցիս ի տանջանաց»: 245 Տարագոս ասէ. «Կարծես այնքան յիմար գոլով զիս եւ անմիտ, մինչ զի ոչ Աստուծոյ իմոյ Հնազանդել եւ կեալ, այլ քեզ, զոր առժամեալ մարմին իմ աւգտեսցի եւ Հոգի իմ մեռանիցի յաւիտեան»: 246 Մաքսիմոս դատաւոր ասաց. «Շամփուրս երկաթիս հրացուցեալ դի՛ք ի վերայ կրծից դորա»: 247 Տարագոս ասէ. «Առաւել քան զսոյն առնիցես, ոչ հաւանեցուցանես զծառայս Աստուծոյ ուրուականաց դիւաց երկիր պագանել»: 248 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Առեալ սուր հատէ՛ք զունկն դորա եւ սափրեալ զգլուխն կայծակունս հրոյ արկէ՛ք ի վերայ»: 249 Տարագոս ասէ. «Զունկն իմ ահա բարձեր յինէն, այլ սիրտ իմ հաստատուն կայ եւ մնայ»: 250 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Սափրիչ սուսերաւ զչար գլխոյդ այգորիկ զմորթ քերեցէ՛ք եւ սաստկագոյնս հրով այրեցէ՛ք»: 251 Տարագոս ասէ. «Եթէ զբովանդակ զմարմինս իմ այրեսցես, ի հրամանացն Աստուծոյ ի

1 Հաւանարար եղել է մոլոթեան, հմմտ. μενίαις

բաց ոչ կացից, որ զաւրացոյցն զիս համբերութեամբ վահանիդ չարութեան»:
252 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Առէ՛ք զհրացեալ շամփուրս եւ դի՛ք ի վերայ ուրովայնի դորա»:
253 Տարագոս ասէ. «Տեսցէ Աստուածն իմ, որ դատեսցէ զքեզ այսաւր»:
254 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Զո՞ր աստուած կարդաս, ո՛վ երիցս անիծեալ, ասա՛ ինձ»:
255 Տարագոս ասէ. «Զոր դու ոչ ճանաչես եւ առ իս մերձ է եւ հատուցանէ ըստ իւրաքանչիւր գործոց»:
256 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Ոչ պարզաբար սպանանեմ զքեզ, որպէս յառաջագոյն ասացի, որպէս զի առեալ կանանց զմարմինդ քո, պատեսցին կտաւովք եւ իւղովք աւծեալ երկիր պագանիցեն, այլ յետ չարաչար մահուամբ վճարելոյ զքեզ այրել եւս հրամայեմ եւ զաճիւն ոսկերաց քոց հողմով՛ ցնդել»:
257 Տարագոս ասէ. «Ասացի եւ դարձեալ ասեմ. արա՛ եւ զոր ինչ եւ կամիս, քանզի իշխանութիւն առեր յաշխարհի»:
258 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Ամբարձեալ զդա աստուստ պահեսջի՛ք ի բանտի, զի զկնի այսր ատենի գագանամարտիկ եղիցի, եւ զմիւս եւս ընդերն, որ յետ դորա, աճէ՛ք այսր»:

259 Տ. Դեմետրիոս հարիւրապետն ասէ. «Աւասիկ առաջի քո աղաչեմ զքեզ»:
260 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Բարի ինչ խորհեցա՞ր անձին քո առ ի մխիթարութիւն, եթէ՞ ի նոյն կեաս, ո՛վ Պրորէ, ըստ որում որ յառաջ քան զքեզ վատաբախտքն»:
261 Կարծեմ, թէ քո իմաստուն գոյով քան զնոսայն, անձին քում ողորմելով կամեսցիս զոհել, զի ի մէնջ պատիւ ընդալեալ բարեպաշտութեամբ աստուածոցն հանդիպելով:
262 Արդ, յառաջ մատուցեալ արասցես ըստ ասացելումնս»:
263 Պրորոս ասէ. «Խորհուրդ իմ մի է, ո՛վ խաբեբայ, քանզի Աստուծոյ ծառայ գոյով

ոչ այլ ինչ ունիս լսել յինէն, քան զոր լուարն նախ եւ ուսար, յորմէ ոչ կարացես խախտել զիս քոյին շողաւաշուրթն պատրանաւքդ եւ ոչ հաւանեցուցանել սպառնալեաւքդ եւ զաւրութիւն իմ ոչ կակղել, զոր շողակրատել խորհիս, այլ առաւել համարձակութեամբ կամ այսաւր առաջի՛ արհամարհելով զսպառնալիքս քո եւ զխորամանգութիւնդ քո անմիտ, յորում կաս միշտ եւ ոչ մերկանաս»:
264 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Չայնակիցք եղեալ չարութեան՝ զաստուածսն արհամարհեցէք»:
265 Պրորոս ասէ. «Չայնակիցք եմք մեք ի բարեպաշտութեանն խոստովանութիւն եւ ի չարչարանս վասն Տեառն մերոյ, որով հակառակիմք քոյին չարութեանդ»:
266 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Նախ քան զսաստկագոյն տանջանս ազատեա՛ ի յիմարութենէդ եւ ողորմեա՛ց անձին քում, կամելով բարւոք բարեպաշտիլ առ աստուածսն»:
267 Պրորոս ասէ. «Յամենայնի տեսանեմք զքեզ անհաւատ եւ խաբող, այլ հաւատա՛ ինձ, երդում քեզ, զի զ՛առ Աստուած խոստովանութիւն իմ բարի, ոչ դու եւ ոչ հայրն քո սատանայ կարէք ի վատթարակոյսն փոփոխել²»:

268 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Կապեալ զդայ ընդ ծայրից ոտիցն՝ կախեցէ՛ք գլխիվայր»:
269 Պրորոս ասէ. «Ո՞չ զաղաւրես ամբարշտել, անսուրբ բռնաւոր, յաղագս քոց նմանեաց զիւաց հանդիսանայ»:
270 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Խնայեա՛ ի մարմին քո եւ հաւանեա՛ ինձ՝ նախ քան չարչարեալ զքեզ, տեսանելով, որ կան առաջի քո»:
271 Պրորոս ասէ. «Ամենայն, որ ի քէն գան ի վերայ իմ, յաւ-

2 Յունարեւում՝ այլ կերպ է միտքն ձեւակերպուած. «չեն կարողանայ տապալել իմ հաւատն առ Աստուած եւ բարեմտութիւնը» (οὐτε... δυνήσονται ἀνατρέψαι ἡμῶν τὴν εἰς θεὸν πίστιν καὶ εὐνοίαν), որից թիւում է, որ փոփոխել-ը ներգործակամ ատուժով է կիրառուած, այսինքն՝ ինձ փոխել:

զուտ հոգոյ իմոյ է, վասն որոյ արա՛, զոր եւ կամիս»: 272 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Ջեռուցէ՛ք զշամփուրսն եւ զի՛ք ի վերայ կողից դորա, զի մի՛ յիմարեսցի»: 273 Պրորոս ասէ. «Որքան քեզ յիմար կարծիմ, այնքան առաւելագոյն Աստուծոյ իմոյ իմաստնագոյն եմ»: 274 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Դարձեալ Ջեռուցէ՛ք զշամփուրսն երկաթիս եւ այրեցէ՛ք զթիկունս դորա»: 275 Պրորոս ասէ. «Ահաւասիկ մարմին իմ առաջի քո է, այլ տեսցէ Աստուած զխոնարհութիւն իմ եւ զհամբերութիւն եւ իրաւունս արասցէ ի մէջ իմ եւ քո»: 276 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Ձոր կարդաս, ամենաթշուա՛ռ, նա թերեւս մատնեաց զքեզ ըստ արժանեաց քոց այդպէս չարչարել»: 277 Պրորոս ասէ. «Աստուածն իմ մարդասէր է եւ ոչ կամի զչար ումեք ի մարդկանէ, քանզի անձնիշխան եմք եւ տէր մերոց խորհրդոց»: 278 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Ձհեղեալ արիւնն՝ ի բազինն եւ միս առեալ մատուցէ՛ք ի բերան դորա»: 279 Պրորոս ասէ. «Տէր Յիսուս Քրիստոս, Որդի Աստուծոյ կենդանոյ, հայեաց ի բարձանց ի սրբութենէ քումմէ ի նեղութիւնս իմ եւ դատեա՛ զիրաւունս իմ»: 280 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Յետ բազում ժուժկալութեան քո, ամենաթշուա՛ռ, ահա ի բազնէ անտի ճաշակեցեր. զի՞նչ այսուհետեւ ունիս առնել»: 281 Պրորոս ասէ. «Ոչ մեծ ինչ գործեցեր, ակամայ անմաքուր քոց զոհիցդ տալով ինձ, բայց զկամս սրտի իմոյ տեսանէ Աստուած»: 282 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Թէպէտ ակամայ, սակայն ճաշակեցեր եւ ըմբեցեր, անզգա՛յ: 283 Արդ, խոստացի՛ր առնել զայդ կամաւ, զի գերծանիցիս ի կապանացդ»: 284 Պրորոս ասէ. «Մի՛ երբէք բարի քեզ, ո՛վ անաւրէն, եթէ կարիցես յաղթել յառաջատութեանս իմում կամ

աղտեղեալ զհոգս իմ, կամ յանմաքուր բազին քո խառնել զիս, բայց զնեղութիւնս իմ ետես Տէր երկնից»: 285 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Շողացուցէ՛ք դարձեալ զշամփուրսն երկաթիս եւ, եղեալ ի վերայ որովայնի դորա, այրեցէ՛ք զդա»: 286 Պրորոս ասէ. «Ոչ խորհուրդ քո այրելի, եւ ոչ տանջանքդ քո մորմոքելի, եւ ոչ զոր բազում անգամ ասացի, հայրն քո սատանայ հաւանեցուցանել կարէ զճառայս Աստուծոյ ի բաց կալ ի ճշմարտին Աստուծոյ խոստովանութենէ»: 287 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Մարմին ոչ ունելով այսուհետեւ առողջ, այլ վիրաւորեալ, եւ տակաւին ո՞չ առնուս ի միտ, թշուառակա՛ն»: 288 Պրորոս ասէ. «Ձմարմինս իմ մատնեցի ի քեզ, զի հոգի իմ կենդանի եղեալ մնացէ անապական»: 289 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Սայրասուր հեղուս հրացուցեալ՝ թափանցիկ հարէ՛ք ի ձեռս դորա»: 290 Պրորոս ասէ. «Փա՛ռք քեզ, Տէր իմ Յիսուս Քրիստոս, զի եւ ձեռս իմ արժանի արարեր ըստ նմանութեան քո չարչարանացն բեւեռիլ վասն անուանդ քո սրբոյ»:

291 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Բազում տանջանքդ, ո՛վ Պրորէ, յիմարագոյնս զքեզ արարին, զի զոր գործեսն, ոչ գիտես»: 292 Պրորոս ասէ. «Բազում ամբարտաւանութիւնդ քո եւ չարութիւնդ, ո՛վ Մաքսիմէ, ոչ միայն յիմար, այլ եւ կոյր զքեզ արարին, զի զոր գործեսն, ոչ իմանաս»: 293 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Ա՛յ անսուրբ, յիմար եւ կո՞յր համարձակիս ասել, որ յաղագս բարեպաշտութեանն հաւատոյ, որ առ աստուածսն, հանդիսանամ»: 294 Պրորոս ասէ. «Լաւագոյն էր քեզ, եթէ կոյր էիր աչաւքդ, եւ ոչ սրտիւդ, զի զոր այժմ տեսանես, ի խաւարի հանդիպի»: 295 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Անփորձ է պատճառն, զի զաչսդ առ ի տեսանել թողի»: 296 Պրորոս ասէ. «Թէպէտ եւ

1 Յունարէնում՝ οἶνον («գինի»)»

աչք իմ ստուերանան կատաղութեամբ քո, սակայն սրտի իմոյ ստուերանալ յիմաստութենէ անհնար է»: 297 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Հանեալ զաչս քո տանջեցից այնու զքեզ, ո՛վ անմիտ»: 298 Պրորոս ասէ. «Բանիւ միայն ասելով զայդ ոչ զարհուրեցուցանես զիս: 299 Նա թէ եւ գործով զայդ առնես, ոչ տրմեցուցանես զծառայս Աստուծոյ, զի [ան]տեսանելի¹ աչաց իմոց ոչ ինձ զաւրես առնել»: 300 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Նոցեցէ՛ք զաչս դորա սրով, զի ի դուզնաքեայ կեանս իւր զրկեսցի ի լուսոյն անտի»: 301 Պրորոս ասէ. «Զաչս մարմնոյ իմոյ ահա հաներ յինէն, այլ մի՛ լիցի քեզ բարի, կատաղի՛ բռնաւոր, եթէ զկենդանական աչս իմ կարես բարժանել յինէն»: 302 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Ամենեւին ի խաւարի գոլով քո, եղկելի՛, եւ տակաւին եւս խասի՞ս»: 303 Պրորոս ասէ. «Եթէ տեսանէիր զխաւարն, որ ի քեզ, ամբարի՛շտ, երանէիր զիս յիմուճս արդեաւ»: 304 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Մեռեալ գոլով մարմնով եւ ի դաւզանջելոյ ո՞չ դադարես, զբաբախա»: 305 Պրորոս ասէ. «Որքան իցէ յիս հոգի, ոչ դադարեցից ի խաւսելոյ, որ զաւրացոյցն զիս, Աստուծով»: 306 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Յետ այդքան չարչարանաց ապրե՞լ եւս ակն ունիս: 307 Ո՞չ զիտես, եթէ ոչ թողից զքեզ պարզաբար մեռանել, այլ բազմագուճիւր տանջանաւք»: 308 Պրորոս ասէ. «Յայսմ ճգնիմ եւ հանդիսանամ, զի թերեւս բարի խոստովանութիւն իմ կատարեալ լիցի, քո սպանանելով զիս, անողո՛րմ եւ մարդախոշոշ»: 309 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Ոչ վաղվաղակի, այլ առ սակաւ սակաւ սպանանեմ զքեզ հարուածովք, ըստ որում արժանաւոր ես»: 310 Պրորոս ասէ. «Իշխանութիւն ունիս, ամբարտաւան բռնութեան

սպասաւոր»: 311 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Առեալ զդա կապեցէ՛ք ընդ երկաթս եւ պահեցէ՛ք ի բանդի, եւ մի՛ ոք ի համագգեաց դոցա մերձեսցի եւ երանեսցէ զդոսա, որք յամբարչտութեան մնացին, զորս եւ հանդերձեալ եմք յետ այտորիկ դազանաց մատնել: 312 Կոչեսցի այսուհետեւ անսուրբն Անդրոնիկոս»:

313 Թ. Դեմետրիոս հարիւրապետք ասէ. «Կայ աւասիկ առաջի տեսուն իմոյ, աղաչեմ զքեզ»: 314 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Արդ, այժմ մանգական հասակի քո ողորմեցա՞ր, Անդրոնիկէ, իմաստուն խորհրդով բարեպաշտիլ առ աստուածան, եթէ՞ զառաջին մոլորութիւնն տակաւ ի կիր արկանես, որ ոչ կարէ աւգնել քեզ: 315 Զի եթէ ոչ կամեսցիս հնազանդել ինձ եւ զոհել աստուածոցն եւ յինքնակալացն պատիւս ընդունել, ոչ կալցիս միսիթարութիւն եւ ոչ մի: 316 Վասն որոյ յառաջ մատուցեալ զոհեա՛, զի փրկեսցիս»: 317 Անդրոնիկոս ասէ. «Մի՛ երբէք լիցի քեզ բարի, զագա՛ն անամաւթ բռնաւոր, ատարացեալդ յամենայն ճշմարտութենէ: 318 Զտանջանսն ամենայն ի քէն կրեցի, եւ արդ հաւանութեան ա՞կն ունիս յինէն, որովք ամբարչտես զիս՝ զծառայս Աստուծոյ, չարչարեալ հրամայես ամբարչտե՞լ: 319 Բայց ոչ լուծանես զխոստովանութիւնս իմ, որ առ Աստուած: 320 Այլ կամ հանդիսացեալ Տերամբ հակառակ ամբարտաւանութեան քում ցուցանելով ի մանգական հասակի զբարի ուղորումն իմաստութեան² հոգոյս»: 321 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Կարծեմ, ո՛վ զարչելի, եթէ ի դիւաց ես տեղի»: 322 Անդրոնիկոս ասէ. «Եթէ դեւս ունէի, հաւանէի արդեաւք բնակարանիդ նոցունց: 323 Բայց զի ոչ ունիմ, նորին ազադաւ ո՛չ հնազանդեցայց քեզ, այլ [դ]եւ բոլորովին դու ես, զի զգործս դիւաց գործես»: 324 Մաքսիմոս

1 Յունարէնում՝ αόρατον

2 εὐτονον φρόνησις

դատաւոր ասէ. «Որ յառաջ քան զքեզ մտին յատեան, նախ քան զտանջանսն ասացին, զինչ եւ կամեցան, իսկ յետոյ, ի բազում հարուածոցն հաւանեալք, բարեպաշտաւն առ աստուածսն եւ բարեմիտ առ ինքնակալն ցուցան, որով եւ զանձինս փրկեցին»: 325 Անդրոնիկոս ասէ. «Ոչ արտաքոյ քոյին չար խորհրդակցի է, զոր խաւսիդ սուտ, քանզի զոր պաշտէքն, ոչ եկաց ի ճշմարտութեանն, որով սուտ ես դու, որպէս հայրն քո աստանայ: 326 Վասն որոյ դատելոց է զքեզ Աստուած վաղվադակի, սպասաւոր սատանայի եւ ամենայն չարեաց նորա ներգործող»: 327 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Եթէ ոչ բոլորովին աւծից զմարմինդ քո տանջանաւք, որպէս զամբարիչտն, եւ ոչ քակեցից զլորումն պնդութեան քո, ոչ ինչ աւգտեցայց»: 328 Անդրոնիկոս ասէ. «Ոչ բնաւ երկնչիմ ի սպառնալիս քոց անուամբ Աստուծոյ իմոյ»: 329 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Վառեցէ՛ք վաղվադակի հուր ի վերայ որովայնի դորա»: 330 Անդրոնիկոս ասէ. «Եթէ զբոլոր մարմին իմ այրեսցես, ոչ յաղթեսցես ինձ, երիցս անիծեալ, քանզի մերձ է առ իսոր զաւրացուցանէ զիս, Աստուածն իմ, զոր պաշտեմ»: 331 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Մինչեւ ե՞րբ ոչ հաւանիս յիմարդ, այլ կամաւք քովք կամիս մեռանել»: 332 Անդրոնիկոս ասաց. «Որչափ կենդանի եմ, յաղթեմ քում չարութեանդ եւ փութամ ի քէն մեռանել, զի այն են պարծանք իմ առ Աստուած»: 333 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Յիմա՛ր, գայդ ո՞չ գիտես, զի զոր կարգասդ Աստուած, մարդ է ծնեալ չարագործ, ընդ դատաստանաւ անգեալ Պիղատոսի դատաւորի եւ սպանեալ ի վերայ խաչին, որ կայ եւս յիշատակարանն»: 334 Անդրոնիկոս ասէ. «Պապանձեսցի բերան քո, անիծեալ, որ չէ արժանի խաւսել վասն Տեառն իմոյ, նա եւ ոչ զանունն նորա յիշել ամբարիչտ հոգով քո, զի թէ էիր արժանաւոր բարոյ,

բայց ոչ հայհոյէիր զէիցս ամենայնի գոյացուցիչն եւ զձառայս նորա ստիպէիր ամբարչտելի նմանէ: 335 Բայց զի ի յուսոյ նորա աւտարացեալ քո ոչ միայն զանձն կորուսանես, այլ եւ զպաշտաւնեայս նորա նեղես անաւրինել»: 336 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Բացեալ զբերան դորա, արկէ՛ք միս եւ զինի ի բազնէն»: 337 Անդրոնիկոս ասէ. «Տէր Աստուած, նայեա՛ց եւ տե՛ս զնեղութիւնս իմ»:

338 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Մինչեւ յե՞րբ յիմարանաս, անմի՛տ, եւ շողակրատես, զոր ոչ է պարտ խաւսել»: 339 Անդրոնիկոս ասէ. «Այժմու տանջանացս ի քէն համբերեմ, զի ակն ունիմ յաւիտեանական բարութեանցն, զոր դու ոչ գիտես»: 340 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Հատանել զլեզու քո արժան է, զի մի՛ այդպէս զաւղանջեսցես, վասն զի անդուլ յիմար գիտեմ, զի ես արարի լինել քեզ»: 341 Անդրոնիկոս ասէ. «Իշխանութիւն ունիս հատման լեզուի իմոյ, որովք համարիս զձածկեալ գարշութիւն քո յայտնի առնել»: 342 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Զի՞նչ աւգտեցար, անմի՛տ, մինչեւ ցայժմ համբերելով այդպիսի տանջանաց, արա՛, զոր ասացի, ճաշակեցեր»: 343 Անդրոնիկոս ասէ. «Մի քեզ բարի, բռնաւոր աղտեղի, մի այնմ, որ զիշխանութիւնդ ետ քեզ, եթէ ես յամպարչտութեան զոհից քոց ճաշակեցի, դու իսկ գիտես, զինչ արարեր ընդ ձառայն Աստուծոյ»: 344 Մաքսիմոս դատաւոր ասէ. «Արկէ՛ք երկաթ ի բերան դորա եւ զանամաւթ եւ զհայհոյիչ լեզու դորա հատէ՛ք, զի ուսցի չհայհոյել զինքնակալսն եւ ընդ լեզուոյն եւ զատամունսն ի չար գլխոյ դորա առէ՛ք եւ այրեցեալ աճիւն ի յաւդս ցնդեսցի, զի մի՛ ի համազգեաց ամբարիչտ կանանց ուշ եղեալ առցեն ի պահեստի, որպէս պատուական եւ սուրբ, եւ զդա առեալ պահեցէք ի բանդի, զի ի միասին ընդ ամբարիչտ ըն-

զերս իւր խառնեալ յետ այսորիկ գաղա-
նաց մատնեսցին»:

ԵՐԻՑՆ Ի ՄԻԱՍԻՆ ՔՆՆՈՒԹԻՒՆ

345 10. Անսուրբն Մաքսիմոս կոչեցեալ
զՏերենտիանոս իշխանն Կիւլիկեցւոց եւ
պատուասիրեալ զնա, Հրամայեաց եւ յետ
այսորիկ ամենաժողով կատարեալ լինել ի
տեսարանի յորսոյ քաղաքն Անարզաբայ:
346 Եւ Տերենտիանոս վաղվաղակի պատ-
րաստեալ յաւրինեաց, զորս մերձ էին ի
գաղանացն, եւ ընդ լինել առաւաւտուն
բազմութիւն քաղաքին, ամենեքումք
Հանդերձ կանամբք եւ որդովք ելին ի
ստազիոնն¹: 347 Եւ տեղի ասպարիսին այն
ունէր ընդարձակութիւն իբրեւ մղոն մի:
348 Եւ յորժամ լցեալ եղեւ տեսարանն ժո-
ղովովք, եկն անսուրբն Մաքսիմոս տեսա-
նել եւ կատարել զմարտակո[ու]թիւն
վկայիցն Աստուծոյ: 349 Եւ յորժամ լցաւ
ժամանակ տեսարանին, եւ աւուրն չափ
այնուհետեւ տեղի ետ գէշս անգեալ² լինել
ի մարդկանէ բազմաց մահու պարտաւորե-
լոց. ոմանք սպանեալք յապուրդարիոնէ³
սրով, եւ կէսք ի գաղանաց պատառեալք:
350 Եւ մեք յանքոյթ տեղի թաքուցեալք
զիտէաք, թէ զինչ արդեաւք լինիցի կա-
տարածն: 351 Եւ պղծոյն Մաքսիմոսի ա-
ռեալ զինուորսն բերեալ զսուրբ վկայսն ի
թեատրոնն մենամարտեալ ընդ գաղա-
նացն: 352 Եւ իբրեւ ածին զնոսա, ոչ կա-
րէին ընթանալ ի գանալից Հարուածոցն եւ
յայրեցմանէ շանթիցն զայրացեալ մար-
մինք նոցա: 353 Եւ մեք փոքր փոք[ր] յա-
ռաջ մատուցեալ նստէաք Հանդէպ նոցին

ի բացեայ եւ աղաւթիւք եւ արտասուաւք
լռելայն կայաք ի ներքոյ վիմի միոյ:
354 Եւ իբրեւ մտին ի թեատրոնն վկայքն,
ոչ սակաւ խռովութիւն եղեւ յամբոխն,
քանզի ոմանք զչարէին յաղագս անիրաւ
զատաստանին, ոմանք եւ զտեսութիւն ա-
տէին. եւ վասն այսորիկ ոչ սակալ ժողո-
վուրդք դառնային ի տեսարանէն, անար-
գելով զՄաքսիմիանոս: 355 Եւ նա Հրա-
մայեաց զանարգողսն նշանակել, զի յե-
տոյ, ասէ, դատեսցին ի մէնջ: 356 Յայն-
ժամ գազանս բազումս արձակեալ, եւ ոչ
մերձենային ի մարմին սրբոցն: 357 Եւ
Մաքսիմոս զայրացեալ յոյժ, կոչեաց զգա-
զանարոյժն, գան հճար նմա, ասելով.
«Ձորս ունիս գազանս եւս չարագոյնս,
արձակեա՛ ի վերայ դատապարտելոցդ»:
358 Եւ ի սպառն[ալ]եաց նորա եւ յերկիւ-
ղէ լի եղեալ զողութեամբ, զայրասպանն
արձակեաց ի վերայ նոցա զարջ, զորմէ ա-
սէին՝ երիս արս յայնմ աւուր պատառեալ:
359 Որք իբրեւ մերձ եղեն ի սուրբսն զայ-
լովք զանց արարեալ, չոգաւ նստաւ առ
ոտս Անդրոնիկոսի եւ, Հանեալ զլեզուն,
սրբէր զթարախ վիրաց նորա, ըստ գրեցե-
լումն, թէ «Գազանք վայրենիք խա-
ղա[ղա]սցեն ընդ քեզ»⁴: 360 Իսկ սուրբն
Անդրոնիկոս բուռն Հարեալ ձեռամբ
զգլխոյ գազանին, նեղէր զնա, զի թերեւս
զայրացեալ մերձեսցի ի մարմին նորա, եւ
լուծցի⁴ ի կենացս: 361 Եւ արջն այն Հե-
զութեամբ Համբերեալ գանիցն առ ի
սրբոյն, անգանէր Հանդարտութեամբ առ
ոտս սրբոյն: 362 Եւ Մաքսիմոս լի եղեալ
սրտմտութեամբ, Հրամայեաց սպանանել
զգազանն: 363 Եւ սպանաւ ի նմին ժամու
առաջի սրբոյ Անդրոնիկոսի: 364 Իբրեւ ե-
տես զայն Տերենտիանոս, երկեաւ, զի մի՛
գուցէ բարկացի Մաքսիմիոս եւ զինքն

1 στάδιον

2 Զ. անգեալ

3 Συνασημαρτοιδν է ὑπὸ τῶν δουλαρίων արտայա-
տուրեան, որը ὑπὸ τῶν λουδαρίων ուղղելուց յետոյ
նշանակում է «զաղաղատորների ձեռնով»:

4 Գ-բ Լ: 23

4 Զ. լուզցի

եւս դատապարտեսցէ, վասն որոյ առաքեաց ամել զմատակ առիւծն զառաքեալն նմա ի Հերովդէէ Անտիոքայ Ասորոց իշխանէն: 365 Եւ յորժամ բերեալ եղեւ եւ արձակեալ ի վերայ սրբոցն, ահ եւ երկիւղ եւ դողումն անգաւ ի վերայ տեսողացն՝ յաղագս սաստկապէս գոչելոյն եւ կրճտելոյն զատամուռնսն: 366 Իսկ առիւծուն մերձ եղեալ սրբոցն, եւ զի անգեալ կային մարմնով, անգաւ եւ նստաւ առ ոտս երանելոյն Տարագոսի: 367 Եւ սուրբն Տարագոս ձգեալ զձեռն բուռն հարկանէր զստեւոյ պարանոցի գազանին եւ գականջացն եւ ձգէր առ ինքն: 368 Եւ նորա հանդարտաբար որպէս ոչխար մերձենայր առ սուրբն եւ, առեալ զնա ձեռամբ եւ անցեալ առաջի Պրոբոսի եւ Անդրոնիկոսի, բերեալ մինչեւ ի դրունս զառագղի գազանացն բնակութեան: 369 Իսկ անիծանելոյն Մաքսիմոսի հրամայեալ ոչ բանալ զգառագիղան, այլ անդէն սատակել զգազանն:

370 11. Եւ այնուհետեւ ձանձրացեալ Մաքսիմոս ի յայնչափ հարցափորձութեանց սրբոցն, կոչեցեալ զՏերենտիանոս զիշխանն Կիլիկեցոց, հրամայեաց բերել զգազիճսն եւ սրով սպանանել զնոսա: 371 Եւ կատարեցան երանիքն սպանմամբ սրոյ, մինչդեռ տեսանէր Մաքսիմոս: 372 Եւ հրամայեաց զմարմին սրբոցն ձգել, ուր այլոցն էին գարշելի մարմինք մահապարտացն, եւ պահել տասն զինուորաց: 373 Եւ յորժամ հրամայեալքն կատարեցան եւ մարմինք սրբոցն խառնեցան ընդ անսուրբսն եւ ի զինուորաց անտի պահէին, եւ մեր սակաւ մի իջեալ ի լեռնէն, ծուր եղեալ կայաք յաղալթս առ բարձրեալն, զի իւրով բարի մարդասիրութեամբն արասցէ մեզ հնար առնուլ զվկայիցն իւրոց զնշխարս: 374 Եւ իբրեւ կատարեցաք զաղալթսն, փոքր մի եւս յառաջ մատուցեալք ի գիշերին, տեսաք զպարիսպսն, զի հուր լուցեալ նստէին շուրջանակի, ուտելով եւ ըմբելով

ուրախ լինէին: 375 Եւ զայն տեսեալ՝ յետս անդրէն դարձաք սակաւիկ մի եւ, երկրպագեալ Աստուծոյ եւ ամենայն նորա, համաձայնապէս աղաւթս մատուցանէաք, զի [ի] ձեռն առաջնորդական Հոգոյն Սրբոյն նայեսցի ի խնդրուածս մեր եւ տացէ մեզ աւգնականութիւն ի բարձանց, զի կարասցուք զատուցանել զմարմինս սրբոցն յանմաքուր մարմնոցն միաւորութենէ: 376 Եւ վազվաղակի եղեալ մեծի շարժման, եւ որոտումումն եւ փայլատակումն եւ խաւար սաստիկ եւ անձրեաց հոսումնք եւ անհնարին արհաւիրք եւ զղրղմունք [եղեն]: 377 Եւ յետ փոքր միոյ հանդարտելոյ դարձեալ աղաւթս արարեալ, չոգաք ի խնդիր եւ գտաք զլոյս խարուկին շիջեալ եւ զպահապանսն փախուցեալս: 378 Եւ տեսեալ զայն, բազում համարձակութեամբ մերձեցաք ի տեղին եւ ոչ կարէաք ի վերայ կալ մարմնոց սրբոցն հաւաստապէս: 379 Ապա զձեռս յերկինս համբառնալով խնդրեցաք յԱստուծոյ յայտնել մեզ զգանազանութիւն սրբոց վկայիցն:

380 Եւ ահա յանկարծակի ամենողորմ Աստուած իւրով անհրաժեշտ զթութեամբն աստեղս լուսաւորս առաքեալ յերկնից ի վերայ երանելեաց նշխարացն, եւ յայտնի արար մեզ զսուրբս իւր: 381 Եւ մեր ծանուցեալ գերապայծառ ճառագայթիւք լուսոյ զմարմինս սրբոցն եւ փութապէս յափշտակեալ լի ուրախութեամբ, տարաք զնոսա ի մերձաւոր լեռանն եւ զոհացաք զԱստուծոյ, զի հաճութեամբ կատարեաց զխնդրուածս մեր: 382 Եւ, անցեալք ընդ բազում լերինս, եղեալ զնշխարս սրբոցն ի տեղի ինչ, հանգաք սակաւ մի առ նոսին եւ, աղաւթս արարեալ առ Աստուած կատարել զգործս մեր, զոր սկսաք, տալով մեզ նշան, թէ ուր հաճեսցի զնել զմարմինս վկայից իւրոց: 383 Եւ լուաւ աղաւթից մերոց ամենողորմ Աստուած եւ սուրբ զաստղն զառաջին կացոյց առաջնորդել

մեզ: 384¹ Եւ մեր բարձեալ զնշխարս սրբոցն, գնացաք յայնկոյս լերինն եւ գտաք վէժ մի եւ ի նմա այր: 385 Եւ ապա անյայտ եղեւ ի մէնջ աստղն, եւ մեր զմտաւ ածե[ա]լ անդ Հաճոյ լինել Տեառն պահել զսուրբսն, քանզի[ի] երկնչէաք ի խնդիր առնել Մաքսիմոսի, վասն որոյ եւ մեծաւ զգուշութեամբ ամփոփեալ զնոսա անդ, եւ մեր իջեալ ի քաղաքն՝ տեսանել, թէ զինչ կամեցի լինել: 386 Եւ յետ երից աւուրց խնդիր արարեալ մարմնոց սրբոց երանելեաց եւ ոչ գտեալ, զպահապանսն ապա հրամայեաց տանջել Մաքսիմոս եւ ինքն ելեալ գնաց ի քաղաքէ անտի: 387 Եւ աւրհնեցաք զԱստուած ցնծութեամբ բազում յոյս ստացեալք ի Քրիստոս: 388 Ես՝ Մարկիոն, եւ Փիլիքս եւ Բարաբաս կացաք առ սրբոցն նշխարացն, զի գտեղին անյայտեալ ամրացուցուք, եւ դատեալք ի խորհուրդս մտաց, զի մինչեւ ի կատարումն կենաց մերոց անդանաւր դադարեսցուք, որպէս զի ի լուծանել մեր բնաւորական մահուամբ ընդ նշխարաց երանելեացն արժանասցին զնել ի յայրի անդ եւ մարմինք մեր: 389 Իսկ այլ եղբարցն, որ ընդ մեզ գոհացեալ զՏեառնէ, որ արար արժանի զմեզ մեծագունի շնորհացս այսոցիկ, առաքեցան ի մէնջ առ եղբարսն, որ յիկոնիոն:

ԹՈՒԽԹ ԱՌԻՆՆ ԵՒ ՏԱՍՆ ԵՂԲԱՐՄՆ
ԳԼԽԱԿՈՐԱԳՈՅՆՍ, ՈՐ ՅԻԿՈՆԻՈՆ

390 Պանփիլոս եւ Մարկիոն եւ Լիւսիաս, Ագաթոկիս¹ եւ Պարմենոն, Դիոդոտոս² եւ Փիլիկս, Գեմելոս եւ Աթանաս³, Տարտիսիս⁴ եւ Բարաբաս՝ Ակիլինոս եւ Նիկոնիս, Էատիքիկոս եւ Կիպրոս, Սատորնիլոս եւ Բասոս, Բերիլլոս եւ Տիմոթէոս եւ ամենայն եղբարց, որ յիկոնիոն Հաւատացեալ սուրբք եւ Համանձինք ի Քրիստոս Յիսուս ի Տէր մեր: 391 Ուրախ լինել ձեզ աղաւթեմք միշտ:

392 Որ ինչ գործեցաւ ընդ ծառայս Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի զհետ ընթաց[եալք] մեք ամենայնի, եւ ի սկզբան կապանաց նոցա մինչեւ ցկատարումն ականատես եղաք ասացելոց եւ կատարելոցն: 393 Եւ արդ, անստուեր իւր տպաւորեալ գրով զխոստովանութիւն նոցա, որ եղեւ ի ձեռն մեր, ունին դոքա՝ է՛ դոր մերովք աչաւք եւ ականջաւք տեսեալ եւ լուեալ, եւ է՛ զի զանխլացեալսն ի մէնջ բարեպաշտ ոմն ի զինուորացն ի մերձագունից անտի պատմեաց մեզ: 394 Զորս բազում զգուշութեամբ գրեալ առաքեցաք առ ձեզ ի ձեռն եղբարց մերոց, որք եւ ընգալեալ լիցին ի ձէնջ մեծաւ երկիւղիւ եւ պատուով, իբրեւ արդար մշակք Աստուծոյ եւ Քրիստոսի նորա, որ յուսացաք եւ փառաւոր առնիցէք զԱստուած: 395 Հաճոյ թուեցաւ մեզ առաքել առ ձեզ, զի եւ դուք առ եղբարսն մեր, որ ի Պիսիդեայ եւ ի Պանփիլիեայ, զի եւ նոքա առցեն զփորձ գերանելեաց վկայիցն մրցանաց եւ աւրհնեսցեն զամենեցունց Աստուած Հայր եւ զՏէր մեր Յիսուս Քրիստոս, պատրաստ լինելով յամենայն ճգունս Հանդիսից, Հաս-

1 Ագաթոկիս (Άγαθοκλής)

2 Դիոդոտոս (Διοδότος)

3 Աթանաս (Άθηνάσ)

4 Տարտիսիս (Τάρκυστος)

տատեալք ի սպառագինութիւն հաւատոյ ի փառս եւ ի պատիւ Հոգւոյն Սրբոյ: 396 Զի ամենայն արինակաւ եռացեալք ի սէրն ճշմարտութեան, ընդդէմ կացցեն զաւրութեանց հակառակամարտին առաջնորդական գիտութեամբն Աստուծոյ եւ Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի: 397 Դրոշմեմք ի զիրս եւ զաւր նահատակութեան երանե-

լեաց վկայիցն Աստուծոյ Տարագոսի, Պրորոսի, Անգրոնիկոսի, որք կատարեցան ի հոկտեմբերի ի տասն եւ երկուքն եւ եզեն ի լերինն ի շիրիմ կայարանի իւրեանց, զոր եւ ծանուցեալ ձեր տաւնեսջիք զաւր յիշատակի նոցա՝ ի փառս եւ ի գովեստ ամենասուրբ երրորդութեանն, Հաւր եւ Որդոյ եւ Հոգոյն Սրբոյ այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեան:

ՍԱՐՄԻ Գ. ԵՒ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ ԺԲ.¹
ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆ ՍՐԲՈՑ ՎԿԱՅԻՑՆՆԵՐ² ՊՐՈՓՈՍԻՆՆԵՐ³, ՏԱՐԱԳՈՍԻ ԵՒ
ԱՆԴՐՈՆԻԿՈՍԻ⁴

1 Սոքա էին յամս⁵ Դիոկղետրանոսի եւ⁶ ի Տարսոն քաղաքին մատնեցան ի ձեռս ամբարիշտ⁷ դատաւորին Մաքսիմոսի⁸ վասն ի Քրիստոս հաւատոցն⁹ եւ, կացեալ առաջի, խոստովանեցան զՔրիստոս¹⁰ Աստուած եւ անարգեցին զկուռսն եւ զկուպաշտսն¹¹: 2 Ընդ որ բարկացեալ դատաւորն սպառնայր կտտամահ առնել զնոսա, եւ նոքա ի բանից իւրեանց ոչ թուլացան: 3 Եւ սկսան չարաչար տանջել զնոսա, եւ¹² նախ զՏարագոսի զծնաւտսն ջարդեցին եւ ուժգին զթիկունսն հարին¹³ եւ ի բանտ արկին¹⁴:

4 Եւ զՊրորոս կախեցին¹⁵ զփայտէ եւ հարին¹⁶ յոյժ եւ երկաթի կապանաւք եղին ի բանտի:

5 Եւ ածեալ¹⁷ առաջի զԱնդրոնիկոս, հարցանէին¹⁸, եթէ ուստի¹⁹ իցես դու¹⁹: 6 Եւ

նա ասէ. «յեփեսոս քաղաքէ²⁰, որդի մեծատան իշխանի, եւ եմ քրիստոնեայ եւ Քրիստոսի ծառայ²¹: 7 Զկուռոս ձեր ոչ պաշտեմ եւ դիւաց ոչ զոհեմ²²»: 8 Եւ հարին զնա ուժգին դալաքաւք²³ եւ հատին զջիւս ոտիցն²⁴ եւ քերեցին զկողսն եւ արկին աղ ի վերայ վիրացն եւ շփէին, զի սաստիկ ցաւեսցի: 9 Եւ այնպէս արկին զնա²⁵ ի բանտ:

10 Եւ յետոյ, հանեալ գտուրբսն ի բանտէն, հարցանէին եւ գտին զնոսա հաստատուն ի հաւատ Քրիստոսի եւ անվեհեր ի պատասխանիսն²⁶:

11 Եւ ապա հրամայեաց Մաքսիմոս²⁷ կապանաւք տանել զտուրբսն²⁸ ի²⁹ Մամեստեա³⁰ եւ անդ³¹ դարձեալ խոստովանեցան³² զՔրիստոս³³: 12 Հրամայեաց դատա-

1 B + եւ բշրին իւ.

2 DE սրբոցն փխ սրբոց վկայիցն.

3 AE պրոպոսի.

4 C յայսմ աւուր (սահմի բ) վկայաբանութիւն սրբոց տարագոսեանցն.

5 ABDEF սուրբ մարտիրոսնս պսոփիկ երեմեանս էին ի ժամանակս կոպաշտ (կոպապարիշտ) արփային փխ սոփա էին յամս.

6 E չի՞.

7 B ամպարիշտ C չի՞.

8 AD մահախիճանոսի.

9 ABDEF չի՞ վասն ի քրիստոս հաւատոցն.

10 ABDEF + եւ զմարիտ.

11 ABDEF զկուռսն անարգեցին եւ դիւս անուանեցին փխ անարգեցին զկուռսն եւ զկոպաշտսն.

12 ABDEF եւ հրամայեաց փխ ընդ որ բարկացեալ ... տանջել զնոսա, եւ.

13 ABDEF ջարդել ... հարկանել.

14 ABDEF արկանել D չի՞ եւ ի բանդ արկին.

15 A կախեալ.

16 ABDEF զանեցին.

17 ABDF կացուցեալ E կացեալ.

18 ABDEF հարցանէր 1730 եւ ասեմ.

19 ABDEF չի՞.

20 ADE + եւ B + իցեմ եւ եւ.

21 ABDEF ոչ ուրանամ զքրիստոս փխ եւ քրիստոսի ծառայ.

22 ABDF եւ ոչ զկուռոսոս քո պաշտեմ E եւ զկուռոս քո ոչ պաշտեմ փխ զկուռոս ձեր ոչ պաշտեմ եւ դիւաց ոչ զոհեմ.

23 ABDF յայնժամ հրամայեաց հարկանել զնա ուժգին փխ եւ հարին զնա ուժգին դալաքաւք.

24 ABDEF խազել զջիւսն փխ հատին զջիւս ոտիցն.

25 ABDEF աղիւ քերել (E քերել F շփել) զկողսն եւ արկանել փխ եւ քերեցին զկողսն եւ արկին աղ ի վերայ վիրացն եւ շփէին, զի սաստիկ ցաւեսցի: եւ այնպէս արկին զնա.

26 ABF չի՞ եւ յետոյ, հանեալ գտուրբսն ի բանտէն, հարցանէին եւ գտին զնոսա հաստատուն ի հաւատ քրիստոսի եւ անվեհեր ի պատասխանիսն.

27 A արեալ հրամայեաց մահախիճանոսի փխ ապա հրամայեաց մահախիճանոս.

28 C առեալ տանէին զնա փխ ապա հրամայեաց մահախիճանոս կապանաւք տանել զտուրբսն (F տանել զտուրբսն կապանաւք).

29 ABDEF + քաղաքն.

30 B մահախիճանոս F մահախիճանոս.

31 B + հասեալ.

32 AC ի խոստովանելն.

33 AD + եւ.

ւորն քարիւ ջախջախել¹ զբերանն Տարագոսի եւ այրել հրով զերկոսին ձեռնն եւ խիստ քացախ ընդ քիթսն արկանել²:

13 Եւ ապա զսուրբն Պրորոս ածին³ առաջի եւ արկին ընդ բերանն շանթս հրացեալս եւ զթիկունս արջառաջլաւք հարին չարաչար, զերծին զգլուխն ածելեալ⁴ եւ կայծախառն մոխրով⁵ մածուցին, հատին եւ զլեզուն եւ այնպէս⁶ արկին ի բանտ:

14 Եւ յետ այնորիկ կացուցին առաջի եւ⁷ զսուրբն Անդրոնիկոս եւ այնչափ⁸ հարին⁹ զթիկունսն, մինչեւ պատառեցաւ մարմինն իւր¹⁰, եւ աղիւ հարին¹¹ զվէրսն. հարկանէին եւ զորովայնն:

15 Եւ անտի տարան զնոսա¹² ի քաղաքն Անարգաբայ եւ անդ եւս¹³ կացուցին զսուրբն Տարագոս առաջի¹⁴, եւ նա համարձակ յանդիմանեաց զթագաւորն եւ զգատաւորն¹⁵: 16 Եւ սպասաւորքն հարին զբերանն սրբոյն¹⁶ եւ հրացեալ¹⁷ շամփրաւք խոցոտեցին զամենայն մարմինն¹⁸ եւ

զերկու¹⁹ զականջսն ի բաց հատին եւ զհերս գլխոյն ածելով²⁰ ածին²¹ եւ կայծակմամբք հրոյ²² մածուցին զգագաթն²³:

17 Եւ յետ այնորիկ ածին առաջի²⁴ զսուրբն Պրորոս²⁵ եւ հրացեալ շամփրաւք խոցոտեցին զամենայն մարմինն²⁶ եւ լցին ի վերայ նորա²⁷ գինի²⁸ խառնեալ յարենէ զոհից կոոց: 18 Ծակեցին եւ զականջսն²⁹ հրացեալ շամփրաւք եւ փորեցին³⁰ զաչսն:

19 Եւ ապա կացուցին առաջի եւ զսուրբն Անդրոնիկոս եւ տեսին զնա անշարժ ի հաւատս Քրիստոսի: 20 Այրեցին հրով զսիրտն եւ զփորն եւ ի պիղծ զոհիցն միս եւ զինի ի բերանն եղին, եւ յոչ ուտելն զլեզուն հատին եւ զատամունսն քակեցին³¹:

21 Եւ յետ այսր ամենայնի արկին զնա կերակուր գագանաց, որ ոչ մերձեցան ի նա: 22 Բայց³² արջ մի երթեալ լեզույր զթարախ

1 B ջախջախել քարիւ
2 B արկեալ ընդ քիթսն C ընդ քիթսն արկին
3 ABDEF մատուցին
4 ABDEF եւ զերծեցին պծելեալ (BF ածելով) զգլուխն փխ զերծին զգլուխն ածելեալ
5 ABDEF հնոցի (E հոնի) մոխրով (B ի հնոցի մոխիր) կայծախառն փխ կայծախառն մոխրով
6 ABDE եւ զլեզուն հատին եւ փխ հատին եւ զլեզուն եւ այնպէս F չի՛ր այնպէս
7 ABDEF ապա կացուցին փխ եւ յետ այնորիկ կացուցին առաջի եւ
8 ABDEF չի՛ր
9 B արկին
10 DE չի՛ր
11 ABDEF աղացեալ աղիւ (F աղով) լցին փխ աղիւ հարին
12 ABDEF հրամայեաց դատաւորն, եւ տարան զսուրբն (E զսուրբն) փխ անտի տարան զնոսա
13 ABDEF չի՛ր անդ եւս
14 F առաջի զսուրբն տարագոս
15 ABDEF համարձակ յանդիմանեաց զգատաւորն զփխստոս եւ կշտամբեաց (F + զգատաւորն) փխ նա համարձակ յանդիմանեաց զգատաւորն
16 ABDEF հարկանէին զբերանն փխ հարին զբերանն սրբոյն
17 ABDEF չի՛ր
18 ABDEF խոցոտեցին զմարմինն փխ խոցոտեցին զամենայն մարմինն

19 ABDEF չի՛ր
20 E չի՛ր
21 C ածին եւ զհերս գլխոյն A ածելին
22 ABDEF չի՛ր
23 ABDE չի՛ր F այրեցին փխ մածուցին զգագաթն
24 ABDEF չի՛ր յետ այնորիկ ածին առաջի
25 ADF + կայծակն B + կայծակն E չի՛ր զսուրբն պրորոս
26 ABDEF այրեցին զամբսն եւ զթիկունսն փխ խոցոտեցին զամենայն մարմինն
27 ABDEF բռնուրեամբ արկին փխ լցին ի վերայ նորա
28 B չի՛ր ABDEF + ի բերան նորա
29 ADEF զքիւսն
30 C զոհեցին, պորեցին եւ զր փխ զոհից կոոց: ձակեցին եւ զականջսն հրացեալ շամփրաւք եւ փորեցին
31 ABDEF իսկ զսրբոյն անդրոնիկոսի զորովայնն հրով այրեցին եւ շամբեցուցին (BEF շամբեցին D շամպեցին) միս ի զոհիցն եւ զինի եւ հատին զլեզուն եւ զատամունսն (B + ի բաց) կորեցին փխ եւ ապա կացուցին առաջի եւ զսուրբն անդրոնիկոս ... քակեցին
32 ABDEF ապա արկին զսուրբն (F զնոսա) զագանաց կերակուր, եւ (E + գագան) ոչ մերձեցան զագանն (E ի նոսա F խնամո՞ւն աստուծոյ զագանն մոռացան զգագանութիւն իրեանց եւ ոչ մերձեցան) փխ եւ յետ այսր ամենայնի արկին զնա կերակուր գագանաց, որ ոչ մերձեցան ի նա: եւ

վիրաց¹ սրբոյն Անդրոնիկոսի² եւ նստաւ առ
նոսս նորա: 23 Ընդ որ բարկացեալ³ դաճ-
ճացն, սպանին զարջն: 24 Եւ առիւծ մի ա-
հազին թողին ի վերայ սրբոյն Անդրոնիկո-
սի⁴, եւ երթեալ գազանն երկիր եպագ⁵:

25 Եւ մոլեալ Մաքսիմոս դատաւորն⁶
սրով ետ սպանանել⁷ զսուրբսն: 26 Եւ ա-
սաց դաճճացն⁸ պաճել զմարմինս նոցա, զի
մի գողացեան քրիստոնեայքն: 27 Յայնժամ⁹
եղեւ որոտումն խիստ¹⁰ եւ անձրեւ սաս-
տիկ¹¹, եւ փախեան պաճապանքն¹², եւ ե-
կին¹³ հաւատացեալքն¹⁴ ի գիշերի գողա-
ցան զմարմինս¹⁵ սրբոցն աստեղաց ցուց-

մամբ՝ զիւրաքանչիւր հատեալ անդամսն¹⁶,
քանզի խառնեալ էին ընդ միմեանս¹⁷:

28 Եւ ոմանք յեղբարց, որք հետեողք
էին եւ ականատեսք, որք զհետ¹⁸ երթային
սրբոցն¹⁹, գրեցին զպատմութիւն նոցա²⁰
եւ, տուեալ²¹ երկերիւր դաճեկան եւ
գնեալ²² զմարմինսն²³ եւ յուղարկեցին յի-
կոնիոն²⁴ քաղաքն եւ անդ եղին զնոսս ի
տապանի պատուով, յորմէ բազում նշանք
լինին ի փառս Քրիստոսի Աստուծոյ²⁵:

29 Կատարեցան սուքա երեքեանս ի²⁶
հոքտեմբեր²⁷ ժԲ, եւ Քրիստոսի փառք յա-
ւիտեանս²⁸:

1 E չի՞ B գոտս փ/ս գբարախ վիրաց
2 C չի՞՞ սրբոյն անդրոնիկոսի
3 ABDE եւ տեսեալ փ/ս ընդ որ բարկացեալ
4 ABDE արձակեցին ի սուրբն տարագոս փ/ս թողին
ի վերայ սրբոյն անդրոնիկոսի
5 F եւ արջ եւ առիւծ խնայեցին ի նոսս փ/ս արջ մի
երբեալ լեզոյր գբարախ... գազանն երկիր եպագ
6 ADEF չի՞՞
7 BDE եսպան F սպան A սպանին
8 ABDEF հրամայեաց գաւրականացն փ/ս ասաց
դահեացն
9 ABDEF եւ
10 ABDEF յոյժ
11 ABDEF չի՞՞
12 B չի՞՞ եւ փախեան պաճապանքն
13 ABDEF չի՞՞
14 ABDEF + երբեալ
15 ABDEF գնշխարս

16 B չի՞՞ աստեղաց ցուցմամբ՝ զիւրաքանչիւր հա-
տեալ անդամն (ADEF մարմինս սրբոցն)
17 ABDE ի միասին
18 BF եւ գկնի DE գկնի փ/ս որք գեետ
19 F + վկայեցն
20 ADE չի՞՞ գրեցին զպատմութիւն նոցա (B զվկայու-
թիւն սրբոցն F զնահատակութիւն սրբոցն)
21 C առեալ
22 F գնեցին փ/ս եւ գնեալ
23 D զմարմինս սրբոցն E զմարմին սրբոցն
24 B իկսնոյ D իկոնիոյ E ի կոնոյ
25 ABDEF եղին պատուով մեծաւ (DEF մեծաւ պա-
տուով F + ի մեծ պրն, որ է ի մեծ Բարն՝) ի պա-
տուական տապանսն փ/ս անդ եղին զնոսս ի տա-
պանի պատուով, յորմէ բազում նշանք լինին ի
փառս Քրիստոսի աստուծոյ C + որոց աղաբիւն
ողորմի Քրիստոս տէր Յովսէփ եզնաւորին եւ
Յորդանան Մղղսոյն եւ Մկրտիչ արեղին, Գրիգոր-
րին եւ կողակցին իւրոյ Աղասուրանին եւ դատե-
րաց նորին
26 DE + սահմի գ
27 E եւ հոկտեմբերի
28 B Կատարեցան սուրբ վկայն Քրիստոսի Տարա-
գոս, Պրովբոս, Անդրոնիկոս սահմի Գ եւ հոկտեմ-
բեր ժԲ եւ թշրին Իե ի փառս եւ ի պատիւ սուրբ
երրորդութեան E + Տէր աստուած ողորմեալս ս-
տացողի սուրբ գրոցս տէր Սարկսի եւ ծնաւդացն
կարդացողաց եւ լսողացն ամեն ի Կատարեցան
սուրբ վկայն Քրիստոսի Տարագոս, որ էր հոկտեմ-
բրացի, Պրորոս, որ էր Պամփիլացի, Անդրոնիկոս
եփեսացի հոկտեմբերի ժԲ

ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՍՐԲՈՅՆ ՍԱՐԳՍԻ
ԶԱԲՐԱՎԱՐԻ, ԹԷ ՈՒՐ ՎԿԱԵԱԼ
ԿԱՄ ՈՐՊԷՍ ԹԱՐԳՄԱՆԵԱԼ
ԲԵՐԱՒ Ի ՄԵԶ

Ա. ՎԿԱՅԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ
ՍՐԲՈՅՆ ՍԱՐԳԻՍ ԶԱԲՐԱՎԱՐԻ,
ՈՐ ՎԿԱՅԵԱՅ Ի ՔՐԻՍՏՈՍ

Բ. ՎԿԱՅԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ
ՍՐԲՈՅՆ ՍԱՐԳՍԻ ԶԱԲՐԱՎԱՐԻՆ

ՍՈՒՐԲ ՍԱՐԳՍԻ ՎԿԱՅԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐՍԵՍ ՇՆՈՐՀԱԼՈՒ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

12-րդ դարում Հայ առաքելական եւ յունադաւ եկեղեցիների միաւորման շուրջ ծաւալուած երկարատեւ բանակցութիւնները, որոնց բնագրային վկայութիւնները հետագայում Ներսէս Լամբրոնացին մէկտեղեց «Պատճառ խնդրոյ միաբանութեան» ժողովածուում, թէ՛ բովանդակային եւ գաղափարական ընդհանուր հակասութիւնների ու անհարթութիւնների եւ թէ կանոնակարգային ու ծիսական մեծ ու փոքր խնդիրների քննարկման եւ դրանք համահարթելու անհրաժեշտութեամբ ու պահանջով հիմք դարձան զգալիորէն ծաւալուն բնագրերի ստեղծաբանութեան համար: Դրանք թէ՛ թղթեր են, թէ՛ վարքեր ու վարքագրութիւններ, թէ՛ սուրբգրային մեկնութիւններ, որոնցում զգալի է եկեղեցիների մարտավարութիւնը եւ սկզբունքային դիրքորոշումը հաւատի եւ աստուածաբանութեան իրենց դիրքերը պաշտպանելու եւ ամրապնդելու համար: Ըստ էութեան, դրանք արդիւնք չունեցան, եկեղեցիները չմիաւորուեցին: Հայ առաքելական եկեղեցին արդէն որերորդ անգամ մերժեց ու քննադատեց քաղկեդոնականներին, իսկ վերջիններս բանավէճի մէջ պարտուելով՝ սկսեցին առաքելական հաւատի ընդհանուր համատեքստից կտրել-առանձնացնել կարգեր ու ծէսեր՝ հաւատոյ յանգանակը տրոհելով եւ մեկնելով ըստ իրենց պատկերացումների: Այդ բանակցութիւնների համատեքստում այդ վերաբերմունքին արժանացաւ Հայ առաքելական եկեղեցու օրացուցային կարգերից մէկը՝ միայն Հայ եկեղեցուն յատուկ առաջաւորաց պահքը, որ ամեն տարի կատարուում էր յունուարի վերջին-փետրուարի սկզբին, Մեծ Պահքից երեք շաբաթ առաջ, տեւում էր հինգ օր եւ յաջորդ 6-րդ օրը նշուում էր Սուրբ Սարգիս զօրավարի յիշատակութեան օրը: Ահա այս կարգի շուրջ ծաւալուած «բանակուիւր» առիթ տուեց Գրիգորիս կաթողիկոսին եւ նրա եղբօրը՝ Ներսէս Շնորհալուն կանոնակարգել ու մշակել Հայկական աւանդոյթում արդէն իսկ առկայ Սուրբ Սարգսի վկայաբանութիւնը:

Խնդիրն այն է, որ յատկապէս առաջաւորաց պահքը եւ նրան անմիջականօրէն յաջորդող Սուրբ Սարգսի տօնը, որ Հայ եկեղեցու աւանդոյթի համաձայն հիմնել էր Գրիգոր Լուսաւորիչը Խոր Վիրապից ելնելուց յետոյ, յոյն եւ վրացի եկեղեցիները հայրերը բանակուիւնների ընթացքում սկսեցին ծաղրուծանակի ենթարկել՝ մտացածին պատմութիւններ ստեղծելով այդ պահքի առաջացման եւ Սուրբ Սարգսի մասին ընդհանրապէս:

Առաջաւորաց պահքի մասին այս ծաղրական պատմութիւնների յունական եւ վրացական տարբերակները ուսումնասիրել է Լ. Մելիքսեթ-Բեկը¹, որը թարգմանաբար մէջբերել է երկու տարբերակների բնագրերը.

Յունական տարբերակ – «Ոմն Սարգիս, որ Հայկական հերետիկոսութեան ուսուցիչն էր, մի շուն ունէր Արցիվուրոմ (առաջաւոր) անունով, իսկ այդ բառը նշանակում է «ագղարար»: Սարգիսը դեւերից ներչնչուած յաճախ էր օգտագործում այդ ազգարարին եւ մունետիկին, երբ մտադիր էր լինում ուղեւորուել որեւէ աւան, զիւղ կամ առհասարակ որեւէ տեղանք, ուր բնակուում էին նրա սուտ վարդապետութեան աշակերտներն ու մասնակիցները: Տեսնելով շանը՝ նրանք բազմութեամբ մի քանի մղոն հեռաւորութիւնից յա-

1 Տե՛ս Меликсет-Бекоев Л., Грузинский извод сказания о поете «араджавор», Христианский Восток, том V, выпуск I, Издание Императорской Академии Наук, Петроград, 1916, с. 75-111.

Ջորդ օրը ընդառաջ էին գնում իրենց ուսուցչին: Եւ ահա մի անգամ, իր սովորական ծառայութեանը ուղարկուած լինելով, գայլերը յոշոտում են շանը, եւ յաջորդ օրը Սարգիսը նոյնպէս ուղեւորուում է այնտեղ, ուր շունն էր գնացել: Չտեսնելով ոչ մի դիմաւորողի՝ նա շատ է տխրում, եւ երբ գնում է նրանց մօտ եւ իմանում է, որ իր շուն-ազգարարը չի եկել, ուղարկում է նրան որոնելու: Գտնուած ոսկորներից հասկանալով, որ շանը գայլերը յոշոտել են՝ Սարգիսը, յուսահատուած եւ վշտացած, կարգադրութիւն է անում, որ բոլոր հայերը տարուայ որոշակի օրերի պահք պահեն յանուն նրա վախճանի եւ այդ պահքը անուանում է Արցիվուրոմի (առաջաւորաց) պահք»²:

Վրացական 1-ին տարբերակ - «[ՊԵՏՐՈՍ ԹԱՓԻՉԻ ԵՒ ԱԼԱՋԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ] – [Կոստանդնուպոլսից] նա (Պետրոս Թափիչը) գնաց Հայոց (Սոմսեթի) երկիրն իր բազում համախոհներով եւ աշակերտներով հանդերձ, եւ սկսեց քարոզել հերձուածող կրօնն ու բամբասել յունաց (բերձէնների) կրօնը, որն ընդունել էին սուրբ եւ մեծ ժողովներն ու աստուածագրեստ հայերը: Եւ բոլորը հաւատում էին նրա խօսքերին, քանի որ աստուածանման հրեշտակ էին տեսնում նրա մէջ՝ ասելով. «Ահա այս մարդն արքայանիստ քաղաքի պատրիարքն է»:

Ապա Պետրոսը սատանայի ներշնչմամբ սկսեց կախարգութիւններ անել եւ պատմել ամեն տեսակ հերձուածողական գործերի մասին՝ ուսուցանելով ժողովրդին, թէ ինչպէս պահել կաթողիկէ պատեր... Եւ այսպիսով նա (Պետրոսը) անբիծ հայ ժողովրդին թեթեւացնում էր կրօնը եւ հերձուածք ուսուցանում ու իր միտումներին ենթարկում:

Պետրոսը հետն ունենում մի շուն Ալաջ³ անունով, որին վարժեցրել էր գնալու՝ որտեղ հրամայէր: Մի անգամ Պետրոսն Ալաջին ուղարկում է մի քահանայի մօտ, որն իր աշակերտների ձեռքով սպանել է տալիս շանը: Պետրոսը գալիս է եւ հարցուփորձ է անում շան մասին: Քահանան չիմանալ է ձեւացնում: Պետրոսը կարգադրում է հինգ օր պահք պահել, որպէսզի Աստուած յայտնէ Ալաջի տեղը. ժողովուրդն սկսում է պահել եւ Ալաջը երեւում է Պետրոսին տեսիլքում՝ ասելով. «Ահա այս ձորումն եմ ընկած մահացած»:

Ապա Պետրոսը կանչեց ժողովրդին եւ ասաց. «Ահա հրաչք մի մեծ եւ զարհուրելի. այս սուհետեւ պաս պահեցէք Ալաջի համար այն օրերին, որ ես ձեզ համար սահմանեցի»:

Այսպիսին է առաքեալների կողմից նզոված եւ ժողովների կողմից մերժած Պետրոսի օրէնքը, եւ թող նզովեալ լինին Ալաջի ու սուրբ Սարգսի համար բոլոր պաս պահողները»⁴:

Վրացական 2-րդ տարբերակ – «Այնուհետեւ նա մի շան է հանդիպում, եւ այդ շան անունը Ալաջ էր: Եւ նա վարժեցնում է նրան որպէս իր ազգարարի: Եւ նա, կախարգութեամբ վարժեցուած լինելով, սատանայի օգնութեամբ ամեն տեսակի աճաբարարութիւններ էր անում: Եւ երբ Պետրոսն ասում էր Ալաջին՝ «Գնա այնտեղ», նա գնում էր, որպէս ազգարար, Պետրոսից առաջ:

Մի անգամ Ալաջին Պետրոսն ուղարկում է Կուրմուխ՝ մի քահանայի տուն: Իսկ այդ քահանան, հէնց իմանում է Ալաջի մօտենալը, ասում է իր աշակերտներին. «Ինչ էլ որ ձեզ ասեմ, զաւակներս, կատարէք»: Նրանք պատասխանում են. «Ինչ որ ցանկանաս՝ կանենք»: Քահանան ասում է. «Սպանէ՛ք Ալաջին»: Ի պատասխան՝ նրանք ասում են քահա-

2 Նոյն տեղում, էջ 80-81:

3 Հաւանական է, որ այս «Ալաջ»-ն առաջացած լինի «առաջաւոր» կամ «առաջաւորաց»-ի աղաւաղումից (ծան. Լ. Մելիքեան-Յեկի, էջ 114):

4 Լ. Մելիքեան-Յեկի, Վրաց աղբիւրների Հայաստանի եւ հայերի մասին, Կ. Ս., Երևան, 1934, էջ 113:

նային. «Իսկ եթէ այդ մասին Պետրոսն իմանայ, որտե՞ղ ենք մենք թաքնուելու»: Սակայն քահանան ասում է նրանց. «Թողէք դա ինձ վրայ, զաւակներս, իսկ դուք արէք»: Եւ նրանք, սպանելով Ալաջին, նետում են մի ձորակի մէջ եւ ծածկում ծանր քարերով:

Յայտնւում է Պետրոսը եւ, չգտնելով Ալաջին, ասում է այդ քահանային. «Որտե՞ղ է Ալաջը: Ես նրան այստեղ եմ ուղարկել»: Իսկ քահանան ասում է Պետրոսին. «Ես նրան չեմ տեսել»: Այդ ժամանակ Պետրոսն սկսում է որոնել Ալաջին եւ հետախոյզներ է ուղարկում մերձակայ տեղերն ու գիւղերը, եւ երբ վերջիններս չեն գտնում Ալաջին, Պետրոսը յուսահատութեան մէջ է ընկնում եւ ասում է իր ժողովրդին. «Ուրեմն բոլորս սկսենք պահք պահել եւ աղօթել, որ Աստուած մեզ ցոյց տայ, թէ Ալաջն ուր է կորել եւ ինչ է պատահել նրա հետ»: Այդ ժամ սկսում են բոլորը պահք պահել երկուշաբթիից մինչեւ շաբաթ: Եւ անմիջապէս, սատանայի ցուցումով, երեւում է Ալաջը Պետրոսին եւ նրա հետ եզոզներին եւ ասում. «Ահա այս ձորակում եմ ես՝ սպանուած եւ թաղուած»: Այդ ժամ Պետրոսը իր մօտ է կանչում ժողովրդին եւ ասում. «Սա մեծ եւ զարհուրելի նշան է: Այսուհետեւ պահք պահէք Ալաջի համար այն օրերին, որ ես ձեզ համար սահմանեցի»:

Այսպիսին է առաքեալների կողմից նշուած եւ ժողովների կողմից մերժած Պետրոսի օրէնքը, եւ թող նշովեալ լինեն Ալաջի ու սուրբ Սարգսի համար բոլոր պաս պահողները»⁵:

Իր խմբագրած բոլոր թարգմանութիւնների համար Շնորհալին կատարած աշխատանքի մասին տեղեկացնում է բնագրերի վերջում գետեղուած յակիրճ յիշատակարաններում, ուր նշուած է, որ թարգմանութիւնը կատարուած է եղբօր՝ Գրիգոր կաթողիկոսի պատուէրով, այս կամ այն յոյն կամ ասորի վանականի կողմից: Բոլոր այդ թարգմանութիւնները Շնորհալին խմբագրել է հայոց լեզուի կանոնների համաձայն, շտկել է թարգմանիչների ոչ հայեցի արտայայտութիւնները եւ շարոյթները («յղկեալ զդիրս բանիցն եւ զպատմողականն»): Սակայն Սուրբ Սարգսի վկայաբանութեան թարգմանութիւնը առանձնանում է նրանով, որ Շնորհալին, բացի կարճառօտ յիշատակարանից, առանձին թուղթ է կցում բնագրից առաջ՝ նկարագրելով թարգմանութեան հանգամանքները եւ մի շարք ուշագրաւ բացատրութիւններ է տալիս այդ բնագրի թարգմանութեան անհրաժեշտութեան մասին: Շնորհալին նշում է, որ ամբողջական եւ հաւաստի բնագիր ունենլուց գատ, վկայաբանութեան այս ճշմարիտ տարբերակը վերջնականապէս հերքելու է այն ստալոյ պատմութիւնները սուրբ Սարգսին մասին եւ փակելու է նրանց բերանները, որ «հակառակաբարն բերեն յոյնք եւ վիրք ընդ վկաիս Աստուծոյ եւ ընդ մեզ առասպելական իմն յաւղեալ բաջաղանս ի ստուգելն զիրին ճշմարտութիւն, թէ ով արդեաւք սա իցէ, զզջացին կամ ըմբերանեցին»: Այս վկայութիւնը ցոյց է տալիս, որ Սուրբ Սարգսի վկայաբանութեան թարգմանութիւնն անմիջականօրեն կապուած է հայ եւ յոյն եկեղեցիների միաբանութեան պատճառների շուրջ ծագած բանավէճի հետ՝ որպէս այդ դաւանաբանական վէճերի կարեւոր դրուագներից մէկը: Հաւանաբար առաջաւորաց պահքի եւ Սուրբ Սարգսի մասին յոյն եւ վրաց եկեղեցիների զաւեշտական պատմութիւնները սկսել էին տարածուել միաբանութեան պատճառների շուրջ բանակցութիւններից առաջ, քանի որ վկայաբանութեան թարգմանութիւնը կատարուել է 1158 թուականին⁶, իսկ Շնորհալու՝ Մանուէլ կայսերն

5 Меликсет-Бекон Л., Грузинский извод сказания о поете “араджавор”, Христианский Восток, том V, выпуск I, Издание Императорской Академии Наук, Петроград, 1916, с. 88-90.

6 Տե՛ս Գ. Ալիշան, Շնորհալի եւ պարագայ իւր, Վեներտիկ, 1873, էջ 268-272:

ուղղուած թղթերը թուագրուում են 1165 թուականով: Կարծում ենք, հէնց այդ թուականին կամ դրանից յետոյ է Շնորհալին գրել եղբորը՝ Գրիգորիս կաթողիկոսին ուղղուած թուղթը, եւ, ամենայն հաւանականութեամբ, այդ թուղթը վկայաբանութեան բնագրի հետ ուղարկուել է Մանուէլ կայսերը՝ որպէս առաջաւորաց պահօրի եւ Սուրբ Սարգսի մասին սպառիչ բացատրութիւն՝ ի հերքումն յունական եւ վրացական գաւեշտական եւ անլուրջ տարբերակներին:

Այս խնդրի կարեւորութեան ապացոյցն է նաեւ այն փաստը, որ Շնորհալին «Գիր Հաւատոյ խոստովանութեան» թղթում (1165) եւս մէկ անգամ ներկայացնում է այն՝ գրելով.

«Ասացուք փոքր ինչ եւ վասն առաջաւորացն ի մէնջ անուանեալ պահոց, զոր Հայհոյէք տգիտաբար, Սարգսի ուրումն ասելով կախարդի էջ եւ սկունդ ունողի. ի յապտամբելոցն ի հաւատոյս մերոյ առասպելաբանելով ի զանազան իրս վասն սորին, եւ պատմելով ստայաւդ բանիւ առաջի ձեր: Բայց առ մեզ յիշատակ այսպիսում Սարգսի անգոյ է առաւել քան զեղջերուաքաղն անուանեալ. զի նա թէեւ գոյութիւն ոչ ունի, անուան պատահեցաւ, իսկ Սարգիսս այս ոչ գոյութիւն ունի յազգս մեր եւ ոչ անուն. զոր թէ է ոք ուրէք, թէպէտ եւ մեզ անյայտ է, նզովէ զնա կաթողիկէ եկեղեցի եւ զէջ նորա եւ զսկունդ եւ զգիտող նորա եւ զընդունող, զի զանուն նորա չէ ոք լուեալ յազգս մեր, բայց ի Հոռոմոց, զի ասեն զրպարտելով զմեզ: Այլ մեք վկայութեամբն Աստուծոյ յայտնապէս գրեսցուք զճշմարտութիւնն վասն սորին իրաց, զի մի ոք տգիտութեամբ Հայհոյեսցէ եւ վնաս գործեսցէ անձին իւրոյ:

Արդ՝ առաջաւորք ասի սա, վասն զի առաջին պահք է Հայաստանեայց. եւ պատճառն է այս ինչ: Սուրբն Գրիգոր Լուսաւորիչն մեր յորժամ ել ի Վիրապէն, եւ ժողովեցան առաջի նորա թագաւորն Հայոց Տրդատիոս պատուհասեալ յԱստուծոյ ի կերպարանս վարագի եղեալ, եւ իշխանքն ամենայն եւ զաւրքն այսահարեալք, եղ ամենեցուն առ հասարակ պահս հինգաւրեայ անսուաղութեամբ, զի մի ինչ ճաշակեսցեն՝ որպէս նինուէացիքն, որով եղեւ բժշկութիւն նոցա ի ձեռն նորա. եւ զայս պահս, որ վասն այսր պատճառի յառաջագոյն եղաւ ի սրբոյն Գրիգորէ, նոյն ինքն Լուսաւորիչն աւանդեաց յեկեղեցիս Հայոց՝ զնոյն պահել յամենայն ամի շրջագայութեանն, որպէս զի մի մոռացին երախտիքն Աստուծոյ եղեալ առ նոսա: Եւ պատշաճ համարեցան խառնել զպահս զայս, որով Հայք ընկալան զփրկութիւն, ընդ պահոցն նինուէացւոց, որով նոքա ազատեցան ի սպառնալեաց մահուանէն. զոր եւ պահեն մինչեւ ցայժմ ազգ ասորւոց եւ եգիպտացւոց:

Իսկ զի ասի սա եւ յանուն սրբոյն Սարգսի, մի վասն համանունութեան գայթակեսցի ոք. քանզի այս Սարգիս, որոյ տաւնս է, իշխան էր բարեպաշտաւն ի Կապադովկիա, յաւուրս մեծին Կոստանդիանոսի եւ որդւոց նորա. իսկ յորժամ թագաւորեաց ամբարիշտն Յուլիանոս, հալածեալ ի նմանէ զնաց ի Պարս առ Շապուհ արքայ, եւ անդ բազումս ի զաւրացն դարձուցեալ ի քրիստոնէութիւն, ընկալաւ զվճիռ մարտիրոսութեան հանդերձ որդւովն իւրով ի նոյն իսկ արքայէն Պարսից Շապուհոյ. քանզի եւ աւր վախճանին պատահեցաւ լինել յերեսունն յունվարի ամսոյ, վասն այսորիկ հաստատեցին տաւնել զյիշատակ նորա յաւուր շաբաթուն, որ է յետ պահոց առաջաւորացն, որպէս եւ զսրբոցն Թէոդորոսի՝ զկնի առաջին շաբաթուն պահոց քառասնորդացն տաւնեն ամենայն եկեղեցիք: Եւ Աստուծով ասացեալ՝ այս է պատճառ պահելոյ մեր զայս պահս՝ անուանեալ առաջաւորք»⁷:

7 Տե՛ս սղմ հրատարակութիւնը, էջ 309-312:

Նոյն խնդիրը Շնորհալին երկրորդ անգամ արծարծում է «Յաղագս աւանդութեանց եկեղեցւոյ» վերնագրեալ թղթում՝ գրելով. «Թողից ասել եւ որ վասն առաջաւորին պահոց առասպելաբանութիւն ի ձերոց այտի յաւեալ վասն մեր: Սարգիս ասեն կրաւնաւոր՝ էշ ունելով եւ սկունդ, եւ սկնդի նորա յառաջընթաց լինելով ի տեղիս, ուր հանդերձեալ լինէր ընթանալ Սարգսին, աւետիս տալով գալստեան նորա, զի ընդառաջ ընթացեն նմա. եւ ի շան նորին յանուն վասն առաջաւոր լինելոյն՝ եղեալ ասեն մեր զանուն պահոցն ի Սարգսին այն աւրինադրութենէ, որ վերագոյն է այս զրպարտութեան ասացուած զմէնջ՝ քան զհեթանոսականացն առասպելեալ աստուածաբանութիւնսն: Այսպիսի՞ է ծնունդն ատելութեան, զի համբաւոց բարեաց յաղագս ատելոյն խնուն զլսելիս եւ սուտ վարկանին, եւ ստութեան եւ առասպելեաց բանից բանան յաւժարութեամբ եւ ճշմարիտ համարին, որպէս եւ մի ովս այս է տեսանել, զի թէ տակաւին ի խաւարի անգիտութեան նստէաք որպէս ի կռապաշտութեանն, չէր հնար այսպիսում ծիծաղական աւանդից հաւանել, թող թէ յայժմուս՝ մինչ լցեալ է երկիր ամենայն գիտութեամբ Տեառն, եւ լոյսն իմաստութեան ծագեալ է յաշխարհ: Այլ մեք, զի առաջաւոր անուանեմք զպահսն զայն, առաջին այս է պատճառ, զի յառաջ գոլով քան զպահս քառասնորդեաց, եւ որպէս զկարապէտ եւ զնախընթաց է նմին. երկրորդ՝ զի Հայաստանեայցս ազգի առաջին այն են պահք ի սրբոյն Գրիգորէ հաստատեալ՝ յորժամ ելն ի վիրապէն, անսուաղութեամբ կալ աւրինադրելով հարուածելոցն՝ զաւուրս հինգ յաղագս պատուհասին եղելոյ բժշկութեան. վասն որոյ եւ բազումք նախնեացն սովորութեան ծոմապահութեամբ զաւուրսն զայնոսիկ անցուցանեն. զոր եւ յետոյ պատշաճ համարեցան ընդ նինուէացուցն պահոց զայս կարգել պահք՝ ըստ ստորոցն եւ եգիպտացուցն, որպէս եւ պահեն սրբութեամբ: Իսկ այն, զի յետ կատարման պահոցն զսրբոյն Սարգսի զաւուրս կատարեմք գլխատակ, այս է պատճառ. քանզի զկնի ժամանակի ի նոյն թիւ ամսոյ, յերեսունն յունուարի կատարեցաւ նա վկայական արեամբ վասն Քրիստոսի, վասն անորիկ սահմանեցին յաւուր շաբաթուն այնորիկ զնորայն տաւնի կատարել զլիշատակ, որպէս յառաջին շաբաթու քառասնորդացն զսրբոյն Թէոդորոսի տաւնախմբեն զաւուր յիշատակի ամենայն հաւատացեալք ի Քրիստոս: Եւ էր սա՝ ըստ պատմութեան սորին, իշխան երեւելի յաշխարհին Գամբաց, յաւուրս Կոստանդիանոսի Մեծի, քաջամարտիկ գոլով ի պատերազմունս բարբարոսաց եւ բարեպաշտութեան հաւատով զարդարեալ ի Քրիստոս, եւ ի թագաւորել յանցաւորին Յուլիանոսի՝ փախուցեալ ի Պարս, եւ անդանաւր պսակեցաւ ի Քրիստոսէ հանդերձ որդւովն իւրով՝ վկայեալ առաջի արքային Պարսից Շապուհ զբարիոք զաւանութիւն հաւատոյն, հատեալ զգլուխն սուսերաւ»⁸:

Այս երկրորդ անդրադարձում արդէն Շնորհալին համառօտիւ վերապատմում է Սուրբ Սարգսի վկայաբանութեան իր իսկ խմբագրած բնագիրը, այսինքն՝ թուղթը գրուել է վարքագրութեան թարգմանութիւնից (1168 թ.) յետոյ:

Այս երկու անդրադարձները յստակօրէն բացայայտում են վկայաբանութեան ստեղծման անհրաժեշտութիւնն եւ հանգամանքները առանձին թղթով ներկայացնելու Շնորհալու միտումը, քանի որ եղբօրն ուղղուած թուղթը անուղղակիօրէն հասցէագրուած է նաեւ յունական եւ վրացական կողմերին, ներկայացուած են այլ՝ լրացուցիչ տեղեկութիւններ Սարգիս անունով յայտնի 4 սրբերի մասին, որոնցից Հայաստանում առանձնակի համբաւ ունէր եւ մեծ սէր էր վայելում Սարգիս գորավարը, Շնորհալու խօսքերով.

⁸ Տե՛ս սղմ հրատարակութիւնը, էջ 354-355:

Գեղեցիկ անուն բարի,
 Քաղցր եւ անոյշ պըտուղ շըրթանց հաւատացելոց,
 Ի գիշերի եւ ի տըւընջեան յուսով կոչեցեալ,
 Ընդ ամենայն տեղիս յիշեալ եւ փառաւորեալ...⁹

Վենետիկի թիւ 1462 ձեռագիրը, ըստ գրչի յիշատակարանի, ընդօրինակուել է Գրիգորիս կաթողիկոսի օրինակից, 1198 թ. («յորոյ աւրինակէ գրեցաւ գիրքս այս»)՝¹⁰ Սուրբ Սարգսի վկայաբանութեան յիշատակարանում արդէն իսկ շեշտուում է, որ թարգմանութիւնը կատարուել է Հայերի եւ հռոմէացի միջեւ ծագած հակառակութեան ընթացքում՝ կապուած Սուրբ Սարգսի տօնի հետ. «Թարգմանեցաւ ճառս մեծաւ խնդրիւ վասն հակառակութեան տաւնի սրբոյն Սարգսի որ ընդ Հայք եւ ընդ Հռոմք, յասորոց գրոց ի հայ լեզու, ի ձեռն կրաւնաւոր քահանայ Միխայելի ասորւոյ, ի հռչակաւոր եւ ի մեծ անուն վանացն մաւր Պարսամայի, շարագրութեամբ արհի եպիսկոպոսի եղբաւր Տէր Գրիգորի Հայոց կաթողիկոսի, ի թուաբերութեան Հայոց Ո՛է (1168)»¹¹: Սա նոյնպէս փաստում է, որ 12-րդ դարավերջին վարքագրութեան թարգմանութիւնն ընկալուում էր որպէս դաւանաբանական եւ ծիսակարգային խնդիրների պայքարի շրջանակներում:

Մինչ Ծնորհալու խմբագրութեամբ Սուրբ Սարգսի վարքագրութեան շրջանառութեան մէջ դնելը հայկական ձեռագրական աւանդոյթում գոյութիւն ունէր Սուրբ Սարգսի վկայաբանութեան մէկ այլ՝ համառօտ տարբերակ, որի բնագրի ընդօրինակութիւնների թիւը շատ փոքր է: Այս տարբերակի սակաւութիւնը կարելի է բացատրել այն հանգամանքով, որ Ծնորհալու տարբերակի ստեղծումից յետոյ գրիչները, որպէս վարքագրութեան կանոնիկ բնագիր, ընդօրինակել են Ծնորհալու խմբագրութիւնը: Մաշտոցեան Մատենադարանում պահուում է այդ տարբերակի երկու ընդօրինակութիւն: Առաջինը ՄՄ, 7729, 138բ-140բ (Մշոյ ձառընտիր) ձեռագրում եղած ընդօրինակութիւնն է, երկրորդը՝ ՄՄ, 2601 (ԺԳ դ., 37բ-42ա) բնագիրը: Այս տարբերակի պատուժը պարզունակ է, Սուրբ Սարգսին հալածում են «իշխաններն ու դատաւորները», չեն յիշատակում պատմական այն անձնաւորութիւնները (Կոստանդիանոս Մեծ, Յուլիանոս Ուրացոյ, Շապուհ Երկարակեաց, Տիրան արքայ Հայոց), որոնց տիրապետման ժամանակ գործել եւ նահատակուել է Սուրբ Սուրբ Սարգսի որդին անանուն է (Մարտիրոս), պատմական ժամանակաշրջանի պատկերը իսպառ բացակայում է եւ այլն¹²: Ծնորհալին, անշուշտ, ծանօթ էր վկայաբանութեան այս տարբերակին, սակայն չէր կարող այն ներկայացնել յունագաւ հոգեւորականներին՝ հաւաստիութեան եւ պատմական ատաղձի բացակայութեան պատճառով, առաւել եւս, որ Սուրբ Սարգսի իրական պատմական անձնաւորութիւն էր՝ Պարսից աշխարհում քրիստոնէութեան տարածման առաջամարտիկներից մէկը, ինչը վկայւած նաեւ յունական աղբիւրներում¹³: Ուստի անհրաժեշտութիւն էր առաջացել գտնելու եւ մշակելու վկայաբա-

9 Ներսէս Շնորհալի, Ծարական Սրբոյն Սարգսի եւ որդւոյ նորա, Մատենագիրք Հայոց, հ. 21, եր., 2018, էջ 994:

10 Մայր ցուցակ հայերէն ձեռագրաց մատենադարանին Միխայելիսեանց ի Վենետիկ, հ. 2, յօրինեց Լ. Սահակ վրդ. ձեմնեմեան Միխայելիսեան ուխտէն, Վենետիկ, Ս. Ղազար, 1996, էջ 613:

11 Նոյն տեղում, էջ 609-610:

12 Վկայաբանութեան այս տարբերակները սոյն հատորում ներկայացրել ենք Շնորհալու խմբագրած տարբերակից յետոյ (տե՛ս սոյն հրատ., էջ 916-925):

13 Պարսից աշխարհում Սուրբ Սարգսի պաշտամունքի մասին մասնաւորապէս վկայում է յոյն պատմիչ Քրիստոփիլակոս Սիմոկատոս (582-610). «Ապաւինելով սուրբ Սարգսի օգնութեանը, Բանի որ մեծ նրա մասին լսել ենք

նութեան առաւել ամբողջական եւ պատմականօրէն հաւաստի մի տարբերակ, որը շարագրուած կլինէր փաստերի լիարժէք դասաւորութեամբ, վկայաբանութեան դասական կանոններով, ինչը եւ կատարեց Շնորհալին: Ալիշանի դիպուկ բնութագրմամբ. «Արդարեւ վաւերական կնքոյ եւ ստորագրութեան յարգ մ'ունին մեզի ալ այսպիսի յիշատակագրութիւնք, զոր եւ գաղափարողք հլութեամբ եւ հաւատարմութեամբ հասուցին մեզ, ինչպէս մեք ալ մեր ընթերցողաց. վասն զի Շնորհալին կ'ուզէր իմացընել՝ որ քննութեամբ եւ հաստատութեամբ գրուած են եւ պէտք է ընդունելի ըլլան. միանգամայն եւ կը յուսար՝ որ ասով հակառակողաց բերանն ալ կարկի, «զղջացին կամ ըմբերանեսցին»: ինչպէս մենք ալ կարծեմք որ այնպէս եղած ըլլայ այն Վրաց կողմերը. իսկ Յունաց՝ որ անծանօթ էին այս բանիս, եւ յետ քանի մը տարւոյ Հայոց հետ միաբանութեան վրայ խնդիր ընելով՝ այս բանս ալ մէջ ձգեցին, հարկ եղաւ որ Շնորհալի աւելի վարդապետաբար գրէ եւ իմացընէ: Այս գիւտովս (Ս.Սարգսի վարուց) թէ՛ կրօնական պէտք մը լեցուց, ինչպէս տեսանք, եւ թէ գրաւորական. եւ յայսմ մասին՝ յիշատակաւ գտուած հին թարգմանեալ վկայաբանութեանց կամ յետինն է կամ մի ի յետնոց այս Ս.Սարգսի պատմութիւնն. եւ թէ դարձեալ՝ ազգային սիրելի պարծանքի մը հաստատուն վկայութիւն մը տուաւ եւ աւանդեց, եւ հակառակողաց սնտոսի կասկածներէն եւ խայթուածներէն ապահովեց զՀայս»¹⁴:

ՁԵՌԱԳՐԵՐԸ

A = ՄՄ, 1890, Ժողովածու, Կոչավանք, ՈՒԱ (1172), գրիչ, ստացող՝ Դաւիթ կրօնաւոր: Վկայաբանութեան բնագիրը պարունակող մեզ հասած ամենահին ձեռագիրն է, որ ընդօրինակուել է թարգմանուած (1158 թ.) բնագրից 13 տարի յետոյ: Ի տարբերութիւն հետագայ բոլոր ընդօրինակութիւնների A բնագիրն ունի ընդհանուր վերնագիր վկայաբանութեան երկու հատուածներնի համար (Շնորհալու՝ եղբօրն ուղղուած թուղթը եւ բուն վկայաբանութիւնը)՝ **Ստորագրութիւն պատմութեան սրբոյն Սարգսի զաւրավարի, թէ ուր վկանալ, կամ որպէս թարգմանեալ բերաւ ի մեզ:** Սա վկայում է, որ ստեղծման ժամանակ Շնորհալու՝ եղբօրն ուղղուած թուղթը եւ վկայաբանութեան բնագիրը մէկ անբաժան միաւոր է համարուել: 211ա-3բ – Ստորագրութիւն պատմութեան սրբոյն Սարգսի զաւրավարի, թէ ուր վկանալ, կամ որպէս թարգմանեալ բերաւ ի մեզ: Թուղթ Ներսիսի եպիսկոպոսի՝ եղբաւր Գրիգորի եւ կաթողիկոսի Հայոց՝ պատասխանի թղթոյն Գեորգա արեւելեան եպիսկոպոսի, առաջնորդի սրբոյ ուխտին Հաղբատայ՝ Յաղագս հետազաւտելոյ առ ի ստուգութիւն զպատմութիւնս երանելոյ նահատակին սրբոյն Սարգսի: 213բ-34բ – Վկայութիւն սրբոյն Սարգսի զաւրավարի եւ որդւոյ նորա, որոյ անուն Մարտիրոս, որ կոչի վկայ, եւ այլոց զինուորաց, որք ընդ նոսա վկայեցին յաւուրս ամպարիչտ թագաւորացն Յունաց եւ Պարսից Յուլիանոսի եւ Շապուհոյ:

որպէս բոլոր խնդրանքների կատարող» (Феофилакт Симокатта, История, М.: Изд-во АН СССР. 1957, էջ 133): «նրորոյ օրը ցա կրկին սկսեց աղերսել Սարգսին, որը պարսից երկրում խնդրանքների ամենահզօր իրականացնողն էր համարուում...» (նոյն տեղում, էջ 134): Սուրբ Սարգսի վկայաբանութեան մանրամասն վերլուծութիւնը տես՝ Մկրտիչ Վարդապետ Աւգերեան, Լիակատար վարժ եւ վկայաբանութիւն սրբոց. Որ՛ կան ի հին Տօնացուցի եկեղեցւոյ Հայաստանեայց, Կ. Բ. Վենետիկ, 1811, էջ 3-65:

14 Ղ. Ալիշան, Շնորհալի եւ պարագայ իւր, Վենետիկ, 1873, էջ 271-272:

B = ՄՄ, 1522, ճառընտիր, Յովհաննավանք, ԺԲ դար, գրիչ՝ Յոհաննէս, ստացող՝ Ռուբէն կուսակրան քահանայ: 296բ-7բ – Թուղթ առ Ներսիսէ եղբաւր տեառն Գրիգորիսի կաթողիկոսի Հա[յ]ոց. Պատասխանի թղթոյն Գեորգա արեւելյան եպիսկոպոսի, առաջնորդի Սուրբ ուխտին Հաղբատա, յաղագս հետազոտելոյ առ ի ստուգութիւն զՊատմութիւն երանելոյ նահատակի սրբոյն Սարգսի զաւրավարին Մեծի: 297բ-305ա – Վկայութիւն սրբոյն Սարգսի զաւրավարի եւ որդւոյ նորա, որո անուն Մարտիրոս, որ թարգմանի՝ Վկայ, եւ այլոց զինուորաց, որք ընդ նոսա վկայեցին յաւուրս ամպարիչտ թագաւորացն Յունաց եւ Պարսից՝ Շապւրհոյ եւ Յուլիանոսի:

C = ՄՄ, 1525, ճառընտիր, ՌԾ (1201), գրիչ, ստացող՝ Յովաննէս քահանայ (1ա-97բ)՝ Գէորգ քահանայ (97բ-522բ): 142բ-52բ – Վկայաբանութիւն սրբոյն Սարգսի զաւրավարի եւ որդւոյ նորա, որոյ անուն Մարտիրոս, որ թարգմանի Վկայ, եւ այլոց զինուորաց որք ընդ նոսայ, որք վկայեցին յաւուրս ամպարիչտ թագաւորացն Յունաց եւ Պարսից՝ Յուլիանոսի եւ Շապւրհոյ: Թուղտ առ ի Ներսիսէ եղբաւրէ տեառն Գրիգորիսի Հայկոց կաթողիկոսի, պատասխանի թղթոյն Գէորգայ Արեւելեան եպիսկոպոսի, առաջնորդի Սուրբ ուխտի Հաղբատայ, յաղագս հետազոտելոյ առ ի ստուգութիւն զՊատմութիւն երանելոյ նահատակին՝ սրբոյն Սարգսի զաւրավարին Մեծի:

D = ՄՄ, 2784, ճառընտիր, Սուրբ Վասիլի վանք, ԺԳ դար, գրիչ՝ Ռստակէս, մեկենաս՝ Վարդեմայր (Վարդենի) Կողբացի (մայր գրչի), ստացող՝ Սուրբ Վասիլի վանք, կազմող՝ Աբրահամ:

V = Սոփերք Հայկականք, ԺԶ, Պատմութիւն վարուց սրբոյն Սարգսի զաւրավարի թարգմանեալ ի Ներսիսէ Շնորհալուոյ, ի Վենետիկ, ի տպարանի Մխիթարեանց, 1854, էջ 4-53: Վերատպուել է՝ Վարք եւ վկայաբանութիւնք սրբոց Հատընտիրք քաղեալք ի ճառընտրեաց, Հ. Բ. Վենետիկ, 1874, Վկայաբանութիւն սրբոյն Սարգսի զօրավարի եւ որդւոյ նորա Մարտիրոսի, էջ 280-299¹⁵:

ՎԿԱՅԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՌՕՏ ՏԱՐԲԵՐԱԿՆԵՐ

Ա = ՄՄ, 7729, ճառընտիր (Մշոյ), 1200-1202 թթ., գրիչ՝ Վարդան քահանայ Կարնեցի, ստացող՝ Պատրոն Աստուածատուր ռայիս Բաբերդի: 138բ-140բ – Վկայաբանութիւն սրբոյն Սարգի<ս> զաւրավարի, որ վկայեաց ի Քրիստոս – Այրս այս Սարգիս էր լի շնորհաւք եւ ճշմարտութեամբ, զաւրավար եղեալ ... այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս յաւիտենից, ամէն:

Բ = ՄՄ, 2601, Ժողովածոյ, ԺԳ., ԺԷ. դարեր, գրիչ՝ Հեթում (Ա. 30ա-197բ): 37բ-42ա ԺԵ. Վկայ[յա]բանութիւն սրբոյն Սարգսի Զաւրավարին – Այր մի էր, ուրում անուն էր Սարգիս ... ի Քրիստոս Յիսուս, ի Տէր մեր, ուրում վայել է փառք, իշխանութիւն Հաւր եւ Որդոյ եւ Սուրբ Հոգոյն:

15 Վկայաբանութիւնն առկայ է նաեւ՝ ՄՄ, 639, 371ա-383բ, 362աբ, 384ա-389ա, ՄՄ, 933, 267բ-275բ, ՄՄ, 991, 279բ-286ա, ՄՄ, 992, 280ա-284բ, ՄՄ, 993, 196բ-202ա, ՄՄ, 994, 136ա-147ա, ՄՄ, 996, 208բ-221բ, ՄՄ, 1339, 154ա-156ա, ՄՄ, 1511, 311ա-313ա, ՄՄ, 1521, 99բ-104բ, ՄՄ, 1523, 217բ-226ա, ՄՄ, 1524, 241ա- 251բ, ՄՄ, 2695, 22բ-24բ, ՄՄ, 2711, 446բ-449բ, ՄՄ, 2782, 179բ-186, ՄՄ, 2948, 175բ-178բ, ՄՄ, 4517, ՄՄ, 7853, Ժողովածու, 1366 բ:

ՄԱՏԵՆԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

- Ալիշան Ղևոնդ**, Շնորհալի եւ պարագայ իւր, Վեներտիկ, 1873, էջ 268-272:
- Ազեբեան Մկրտիչ Վարդապետ**, Լիակատար վարժ եւ վկայարանութիւն սրբոց. Որք կան ի հին Տօնացուցի եկեղեցւոյ Հայաստանեայց, Կ. Բ, Վեներտիկ, 1811, էջ 3-65:
- Մայր ցուցակ հայերէն ձեռագրաց մատենադարանին Մխիթարեանց ի Վեներտիկ, Կ. Ջ, յօրինեց Հ. Սահակ վրդ. Ճեմնեմեան Մխիթարեան ուխտէն, Վեներտիկ, Ս. Ղազար, 1996:
- Մատենագիրք Հայոց, Կ. 21, Եր., 2018, էջ 994-995:
- Մելիքեան-Բեկ Լ. Մ.**, Վրաց աղբիւրները Հայաստանի եւ հայերի մասին, Կ. Ա, Երեւան, 1934:
- Յայտմաւորք, տպ. Գրիգոր Մարգուանեցու, ի մայրաքաղաքն Կոստանդնուպօլիս, 1706, էջ 455-458:
- Չամչեանց Միքայէլ**, Պատմութիւն Հայոց, Կ. Ա, Վեներտիկ, 1784, էջ 438-440:
- Սուրբ Սարգիս, գիտաժողովի նիւթեր, Երեւան, 2002, 120 էջ:
- Վարժ սրբոց ծաղկաբաղ հաւաքեալ Տ. Հ. Ղուկասու Իննիմեան ի Մխիթարեան ուխտէ, Վեներտիկ, 1832, էջ 252-262: Նոյնը՝ երրորդ տպագրութիւն, Վեներտիկ, 1855, էջ 251-260: Նոյնը՝ չորրորդ տպագրութիւն, Վեներտիկ, 1861, էջ 251-260: Նոյնը՝ հինգերորդ տպագրութիւն, Վեներտիկ, 1873, էջ 237-245:
- Меликсет-Бекоев Л.**, Грузинский извод сказания о посте “араджавор”, Христианский Восток, том V, выпуск I, Издание Императорской Академии Наук, Петроград, 1916, с. 90-96.
- Феофилакт Симокатта**, История, М.: Изд-во АН СССР, 1957.

ԳՈՒՐԳԷՆ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

բանականիս զարդարին մասունք¹: 3 Որ եւ յոքնաբեղուն² պտղոցն քաղցրագունից առ³ բարւոյդ⁴ ծառոյ⁵ ամբարումն ի միոյ⁶ աստի ծանուցաւ պտղոյ⁷ ճաշակմանէ⁸: 4 Քանզի Հոգեւորական այս խնդիր բարեյաղթ վկային⁹ Քրիստոսի սրբոյն Սարգսի, անճա⁹ պատմութեանն քննութիւն առ ի գիւտ ճշմարտութեանն¹⁰, որ ի նախնեացն Հարանց¹¹ անտես եղեալ մինչեւ ցմեզ, ի քէն միայնւոյ¹² շարժեցաւ զմերս զարթուցանել թմբութիւն¹³ ի գիւտ այնր¹⁴ խնդրոյ:

5 Վասն որոյ եւ մեք ըստ նշանակութեանն առ¹⁵ ի ձէնջ տուեցելոյ¹⁶ գրով, զոր եւ ծանուցաւ ձեզ¹⁷ երբեմն¹⁸ յաղաւթական եղբարն զրուցատրութէնէ, առաքեցաք առ եղբարս գերահոգակ ուխտին ասորւոց¹⁹, որ յանուն սրբոյ միայնական²⁰ ճգնաւորին Մար²¹ Պարսամոյի²², առ սահմանաւն²³ Մելիտինոյ²⁴ Հայոց²⁵, որպէսզի²⁶ յարկեղս մատենից իւրեանց Հետագաւ-

տեալ քննեցեն, եւ եթէ գտցի²⁷ նշանակեալն, թարգմանեալ տացեն մեզ զխնդրելին: 6 Որոց յաւժարական սրաիւ²⁸ զառ ի մէնջն²⁹ ընկալեալ խնդրոյ փոյթ, պատասխանեցին մերոյն³⁰ զայս ինչ, եթէ³¹ վասն զի առ մեզ Համանուն³² վկայք չորք են կոչեցեալ³³ Սարգիս. ընկերն Բագոսի³⁴, որ յՌուծափ³⁵ նահատակեալ, եւ այլ ոմն՝ որ յԱմիթ, եւ միւս եւս՝ ի Տարա³⁶, ուր Հնոցն է երից մանկանցն, եւ զաւրավարն Սարգիս Հանդերձ որդւովն³⁷ ի Պարս³⁸ վկայեալ³⁹:

7 Արդ, զորոյ⁴⁰ արգեաւք⁴⁰ ի չորեցունս⁴¹ յայսցանէ խնդրէք ստուգել զպատմութիւնն⁴²:

8 Եւ մեզ թէպէտ⁴³ եւ այլքն, բայց յընկերէն⁴⁴ Բագոսի⁴⁵, անծանաւթ⁴⁶ էին⁴⁷, սակայն իբրու մտաւք ինչ⁴⁸ տեսանելով, թէ⁴⁹ զոր խնդրեմքն՝ ոչ այլ ոք է ի սոցունց, բայց զաւրավարն Սարգիս⁵⁰, որ⁵¹ եւ որդին: 9 Վասն որոյ եւ⁵² գրեալ առ նոսա⁵³

1 D չի՞ որովք բանականիս զարդարին մասունք
2 BV յոգնաբեղուն
3 C + ի
4 B բարւոյդ D բարւոյ
5 DV ծառոյդ
6 B միոյ
7 D ի
8 S: - II: 17-20
8 CDV վկային
9 V անմատ
10 CV ճշմարտութեան
11 B հարցն CDV հարց
12 DV միայնոյ
13 BDV թմբութիւն
14 BD այսր
15 BC որ
16 C տուեցելոյ V տուեցելոց
17 BC մեզ
18 D երբեմն
19 C ասորոց V չի՞
20 B միայնականց C միայնակեցին եւ
21 B մար
22 D բարսամոյի
23 B սահմանաւն C սահմանաւ
24 BC մելիտինոյ D մելիտենոյ
25 C հայոց
26 D որպէս

27 B գրտցի
28 D սրտի
29 CV մէնջ
30 CV մերոցն
31 BC բէ D եթե
32 V համանուն
33 D կոչեցեալ
34 BD բագոսի
35 D յՌուծափ
36 CV տարայ
37 V որդովն
38 BD պարսս
39 DV վկայեալ
40 CDV արդեւք
41 B չորեցունցս C չորեցունցն DV չորեցունց
42 BCD գպատմութիւն
43 D թեպէտ
44 C ընկերն
45 BD բագոսի
46 C անծանաւթ
47 D եին
48 A ինչ
49 BC եթէ D եթե
50 BCDV անուն
51 CDV որոյ
52 BCD չի՞
53 D նոսին

կրկին անգամ, զնորայն յանուանէ խնդրեցաք թարգմանել զվկառութիւն¹: 10 Եւ նոցա ընկալեալ զառ ի մէնջն² ցուցեալ³ անուն եւ թարգմանեալ⁴ որքան էր կարողութիւն, ջերմեռանդն⁵ սիրով ի ձեռն որում⁶ իմաստնոյ⁷ ի նոցանէ⁸ Միխայլ⁹ անուն¹⁰, աղաւտաբար զմերս¹¹ գիտողի դպրութիւն՝ առաքեցին առ մեզ, որ թէպէտ¹² եւ ի¹³ յարմարութիւն¹⁴ բանից եւ ի շաղկապս բառից ոչ զիւզիւր¹⁵ ըստ մերումս լեզուոյ¹⁶, սակայն զբնութիւն բանին եւ զկարգ պատմութեանն ամբողջ¹⁷ ունէր յինքեան:

11 Զոր եւ մեր ընկալեալ եւ ըստ չափոյ զաւրութեան¹⁸ յղկեալ¹⁹ զղիրս²⁰ բանիցն եւ զպատմողականն, առաքեցաք²¹ ձեզ եւ Հանուրց²² եկեղեցեաց Հայաստանեաց՝ գանձ երկնային²³ եւ Հոգեւոր, որ ծածկեալ էր յագարակի՝ այլալեզու²⁴ ազանց²⁵: 12 Եւ այժմ յայտնեցաւ ի ձեռն քոյն խնդրոյ²⁶ շնոր-

հաւքն Քրիստոսի²⁷, պատուականդ ի գլուխ²⁸ եկեղեցւոյ²⁹ Գէորգիոս³⁰: 13 Զոր եւ քո առեալ սերմանեցես որպէս զբանն սերմանող³¹ բանին³² յամենայն³³ տեղիս, որք կարդան զանուն Տեառն եւ կատարեն Հանդիսաւոր³⁴ տաւնախմբութեամբ զյիշատակ սրբոյ վկաին³⁵: 14 Որովք աղատեսցին միտք իմաստուն լսաւղաց³⁶ ի տարբերական կրից թերակատար այնր պատմութեան, յորմէ ոչ ժամանակ եւ ոչ տեղի, եւ ոչ թագաւոր, եւ ոչ թէ³⁷ յորմէ ազգէ³⁸, եւ կամ ուստի դիմեալ³⁹ յայսքան եկն⁴⁰ յառաջադիմութիւն, մինչ զի տարեւոր պատուեալ⁴¹ զնա տաւնիւք եւ ժողովովք⁴², ծանուցեալ լինի: 15 Նաեւ որ⁴³ Հակառակաբարն բերեն⁴⁴ յոյնք եւ վիրք ընդ վկաիս⁴⁵ Աստուծոյ եւ ընդ մեզ առասպելական⁴⁶ իմն⁴⁷ յաւդեալ⁴⁸ բաջազանս⁴⁹ ի ստուգելն⁵⁰ զիրին ճշմարտութիւն, թէ⁵¹ ով արդեաւք⁵² սա իցէ, զղջասցին կամ ըմբ-

1 BCDV վկայութիւն
 2 D մէնջ
 3 D ցուցեալն
 4 D բարգմնեալ
 5 V ջերմեռանդ
 6 BC ուրումն DV որումն
 7 B իմաստնոյ
 8 BC չի՛ր ի նոցանէ
 9 BC միխայլ DV միխայլէ
 10 BC + կոչեցելոյ
 11 V գմեր
 12 D թեպէտ
 13 C չի՛ր
 14 BC յարմարութեամբ DV յարմարութիւնս
 15 DV գուզիւր
 16 B լեզուի
 17 C ամբողջ
 18 C գարութեանն
 19 D ողորկեալ
 20 V գղուրս
 21 B առաքեց առ
 22 B հանուր
 23 BC երկնային
 24 S: * N: * * * ժ. Գ. 44
 24 D յայլալեզու V յայլալեզու ագարակի փիս յագարակի այլալեզու
 25 BC արանց
 26 B չի՛ր ի ձեռն քոյն խնդրոյ

27 B + ի ձեռն քոյն խնդրոյ C չի՛ր շնորհաւնն քրիստոսի DV ի ձեռն քոյն խնդրոյ շնորհաւնն քրիստոսի փիս շնորհաւնն քրիստոսի ի ձեռն քոյն խնդրոյ
 28 BD գլուխ
 29 B եկեղեցւո
 30 D գեորգիոս V գէորգեոս
 31 D սերմանեալ
 32 V + ընդ
 33 V ամենայն
 34 D հանդիսական
 35 CDV վկային
 36 CDV լսողաց
 37 C եթէ D թե
 38 D + եւ կամ յորմէ տեմէ
 39 DV եւ կամ ուստի դիմեալ փիս եւ յինչ պատմաւ
 40 D յայսքան եկն փիս եկն յայսքան
 41 BCDV պատուել
 42 B ժողովրդովք
 43 CDV որք
 44 BCDV բերին
 45 CDV վկայիս
 46 DV առասպելականս
 47 B չի՛ր
 48 DV + վասն սորին
 49 BC + իսկ որք հակառակինն
 50 D ստուգել
 51 D թե
 52 DV արդեւք

րանեսցին: ¹⁶ Եւ մեզ յաղագս յայտնութեան ճշմարտագունի ¹⁷ պատմութեանս ² փութոյ եւ երկուց ³ վարձ փոխարինի ⁴ ի ձէնջ եւ յամենեցունց այս տացի թողութիւն մեղաց Հայցել ⁵ ի Տեառնէ ⁶ ի յիշատակի ⁷ երանելի ⁸ վկայիցս ⁹, զնոյն ինքն վասն որոյ ¹⁰ բանս է, բարեխաւս ունելով ¹¹ ընդ ¹² մերոյ փրկութեան:

¹⁷ Եւ արդ, սկսցուք ¹³ ի կարգ ¹⁴ պատմութեանս ¹⁵, զոր ընկալաք զրով ի նախասացեալ սրբոյ ¹⁶ ուխտին ¹⁷ սպասաւորաց ¹⁸, որ ¹⁹ է այսպէս:

²⁰ ՎԿԱՌԻԹԻՒՆ ²¹ ՍՐԲՈՅՆ ՍԱՐԳՍԻ
 ԶԱԻՐԱՎԱՐԻ ²² ԵՒ ՈՐԴԻՈՅ ՆՈՐԱ,
 ՈՐՈՅ ԱՆՈՒՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍ ²³, ՈՐ ԿՈԶԻ ²⁴
 ՎԿԱՅ, ԵՒ ԱՅԼՈՑ ԶԻՆՈՒՈՐԱՅ, ՈՐՔ
 ԸՆԴ ՆՈՍԱ ²⁵ ՎԿԱՅԵՑԻՆ ²⁶ ՅԱՒՈՒՐՍ
 ԱՄՊԱՐԻՇՏ ԹԱԳԱՒՈՐԱՅՆ ՅՈՒՆԱՅ
 ԵՒ ՊԱՐՍԻՑ՝ ՅՈՒԼԻԱՆՈՍԻ ԵՒ
 ՇԱՊՈՒՀՈՅ ²⁷

¹⁸ Ի ժամանակս թագաւորութեանս ²⁸ Հռոմանցւոց ²⁹ Մեծին Կոստանտինոսի ³⁰, որ ըստ բնաւորական բարէսէր ³¹ կամացն եւ ըստ երկնաին ³² կոչմանն ի վերուստ, այն ինչ նորընծա ³³ ընկալաւ ի ³⁴ թագաւորս ³⁵ զբարէպաշտութիւն ³⁶ հաւատոյ ³⁷ եւ զկրաւնս քրիստոնէութեան ³⁸, որով մեհեանք զիւստոյ ³⁹ պատկերաց ⁴⁰ տապալեալ քակէին ⁴¹ եւ եկեղեցիք Քրիստոսի

1 B նշմարտագունի յայտնութեան փխ յայտնութեան նշմարտագունի C + յայտնութեան
 2 C պատմութեան
 3 BV երկուց C երկուցունց D երկիցս
 4 D + այսմ
 5 V + վասն մեր
 6 D չի՞ հայցել ի տեառնէ.
 7 D + սրբոյ եւ
 8 BD երանելի
 9 B վկայիս CD վկայիս (D + հայցել վասն մեր ի տեառնէ.) V չի՞ ի յիշատակի երանելի վկայիցս
 10 C + եւ
 11 V ունել
 12 B վասն
 13 BC սկսեալ
 14 B չի՞ կարգ
 15 BCD պատմութեանս
 16 C սուրբ
 17 B + մար պարսամոյի C + մար պարսամոյ V ուխտէն
 18 C չի՞
 19 BC որ փխ եւ արգ

20 C վերնացիր. Վկայութիւն նորին սրբոյն Սարգսի գաւրավարի եւ որդւոյ նորա Մարտիրոսի D վկայութիւն սրբոյն Սարգսի եւ որդւոյ նորա Մարտիրոս անուն կոչեցեալ եւ այլոց զինուորաց որք ընդ նոսա վկայեցին յաւորս ամպարիչտ թագաւորացն յունաց եւ պարսից՝ Յուլիանոսի եւ Շապիոյ V Վկայարանութիւն սրբոյն Սարգսի գաւրավարի եւ որդւոյ նորա, որոյ անուն կոչի Մարտիրոս
 21 BD վկայութիւն C վկայարանութիւն
 22 D չի՞
 23 BC մարտիրոս
 24 BC թարգմանի
 25 C նոսայ + որք
 26 B վկայեցին
 27 B շապիոյ եւ յուլիանոսի փխ յուլիանոսի եւ շապիոյ C շապիոյ
 28 B թագաւորութեան
 29 BCD հոռովմանցւոց
 30 CV կոստանդիանոսի
 31 C բարեսէր
 32 DV երկնային
 33 C նորընծա DV նորընծայ
 34 BC չի՞
 35 BC թագաւորն
 36 CDV բարեպաշտութեան
 37 B զհաւատս բարեպաշտութեան փխ զբարեպաշտութիւն հաւատոյ C չի՞
 38 V քրիստոնէութեանն
 39 C դիւայձոյլ
 40 D պատկերացն
 41 BC քակտէին D քակտելին

պայծառացեալ լուսաւորէին¹ յամենայն տեղիս², խաւար³ հեթանոսական կռապաշտութեանն⁴ հալածական լինէր, եւ մանկունք հաւատոյ⁵ նոր Սիոնի⁶ փառազարդեալ շքեղանաին⁷ ի հանդերձս ոսկեհունն⁸ պսակեալ⁹ եւ պաճուճեալ, յայնմ ժամանակին¹⁰ ծագէր իբրեւ աստղ¹¹ լուսապայծառ յաշխարհին Կապպադոկացւոց¹² բարեպաշտութեամբ¹³ հաւատով այր ոմն գարմանալի եւ հռչակաւոր, որոյ Աարգիս¹⁴ անուն¹⁵ ճանաչիւր, որ արքունական հրամանով¹⁶ էր կարգեալ ի զինուորութեան¹⁷ ընդ զաւրս¹⁸ թագաւորին¹⁹, որք²⁰ ի Կապպադոկիս²¹, գերագոյն գոլով քան զյոթունս²² ի²³ համադասից զինուորակցացն²⁴ յարիական մրցմունս²⁵, որ ի պատերազմունս բարբարոսաց: 19 Մինչ զի եւ համբաւ քաջութեան նորա, որովք²⁶ զհակառակացն մղէր

մարտակոռութիւն²⁷, հասանէր միշտ²⁸ ի լսելիս²⁹ թագաւորին³⁰, ուստի եւ³¹ պատիւ ստրատելատութեան³² ընդ պարգեւաց մեծագունից³³ առաքէր նմայ³⁴ եւ պատուական ի մէջ համապատիւ իշխանացն եւ դատաւորաց կողմանցն այնոցիկ³⁵ լինել հրամաիր³⁶: 20 Եւ³⁷ եղեալ³⁸ նորա այնքան մեծապատիւ՝ մինչեւ անսալ նորա³⁹ բոլորիցն պատուասիրաբար եւ հպատակեալ⁴⁰ ամենայն⁴¹ խոնարհութեամբ: 21 Եւ ոչ ոք ընդդիմակաց գտանէր⁴² առ ի նմանէ եղելոցն եւ հրամանելոցն⁴³:

22 Իսկ սքանչելի այրն Աստուծոյ իբրեւ⁴⁴ ընկալաւ յարքունական հրամանացն զգերայպատիւն⁴⁵ այն⁴⁶ իշխանութիւն, ոչ ի նիւթական շահավաճառութիւն⁴⁷ ի կիրս⁴⁸ արկանէ⁴⁹ զայն եւ ի փառս, այլ ի հոգեւորս⁵⁰ եւ յաստուածայինս⁵¹: 23 Քան-

1 D լուսաւորեիմ
 2 V + եւ
 3 BCD խաւարն
 4 BCV կռամոլութեանն D կռապաշտութեանց
 5 BCV չի՛ր
 6 CDV սիովնի
 7 D փառազարդեալ շքեղանաին փիս շքեղազարդեալ փառաւորեիմ V շքեղանայիմ
 8 BCD ոսկեհունս
 9 BCD գարդարեալ
 10 BCDV ժամանակի
 11 BCDV զաստղ
 12 BC կապպադոկացւոց D կապպադոկեցւոց V կապպադոկեցւոց
 13 BCDV բարեպաշտութեան
 14 D սերգիս
 15 C սարգիս անուն փիս անուն սարգիս
 16 BCDV հրամանաւ
 17 BCV զինուորութիւն
 18 D զաւրս
 19 C թագաւորի
 20 D որ
 21 B կապպադոկիս C կապպադոկիս DV կապպադոկիս
 22 V պոգունս
 23 C չի՛ր
 24 BC չի՛ր
 25 V Այլ օրիմակ մրցանաց
 26 V որով

27 B մարտակոռութիւն C մարտակոռութիւն V ճնագոյնն մարտակցութիւն
 28 BC միշտ D մի՛նչեւ
 29 V + մեծի
 30 BC + մեծի
 31 BC չի՛ր
 32 B ստրատելատութեան C ստրատելութեան
 33 DV պատիւ ստրատելատութեանն ընդ պարգեւաց մեծագունից փիս ընդ պարգեւաց մեծագունից եւ պատիւ ստրատելատութեան
 34 BV նմա
 35 D կողմանցն այնոցիկ փիս այնմ կողմանց
 36 BC հրամայէր (C հրամաւէր) լինել փիս լինել հրամայիր DV հրամայէր
 37 D չի՛ր
 38 D իեալ
 39 DV նմա
 40 CV հպատակել D հպատակելի
 41 D չի՛ր
 42 B զըտանէր
 43 DV հրամայելոցն
 44 D չի՛ր
 45 BD զգերայպատիւն
 46 D չի՛ր
 47 BD վանառաշահութիւնս C շահավանառութիւնս + եւ V շահավանառութիւնս
 48 BCDV կիր
 49 BCDV արկանէր
 50 D հոգեւոր
 51 BC յաստուածայինս

զի շրջէր ընդ քաղաքս եւ ընդ գաւառս¹ այնր նահանգաց եւ սրբէր զաշխարհն ի կոողն մոլորութենէ² խափանելով զգոհս ճենճերալից³ ուրուական⁴ պատկերացն⁵ սնտոեաց⁶: 24 Զի զեռեւս գաւրանայր առ բազումս խաբէութիւն⁷ կուպաշտութեանն: 25 Ըստ⁸ որում⁹ զոմանս բանիւ վարդապետութեամբ¹⁰ ձգէր¹¹ յուռկանս առաքելական¹² աւետարանին Քրիստոսի Հոգւոյն իմաստութեամբ: 26 Նաեւ¹³ Հմուտ գոլով¹⁴ Հին եւ նոր կտակարանաց¹⁵, ուսեալ ի մանկութենէ¹⁶, եւ¹⁷ զոմանս սպառնալեալք¹⁸ Հաւանեցուցանէր¹⁹ թողուլ զմոլորութիւն²⁰ եւ գալ առ ճշմարտութիւնն, եւ զայլս, որոց սիրելի էր խաւարն անգիտութեան եւ ատելի լոյսն աստուածգիտութեանն²¹, Հալածական²² գանեալք²³ եւ տանջանալք²⁴ ի Հայրենիսն²⁵ առնէր²⁶ գաւառաց²⁷ եւ զբազինս կոողն քակէր²⁸ ի Հի-

մանց եւ փոխանակ շինէր եկեղեցիս Աստուծոյ եւ մատրուես²⁹ նախեղելոց վկայիցն³⁰, որով³¹ լինէր խնդութիւն³² աստուածապաշտաց³³ եւ սուգ տրտմութեան՝ Հակառակացն³⁴ դասուց: 27 Եւ ինքն առ ինքեան երանելին ուրախ լինէր³⁵ ընդ փառաւորութեանն³⁶ Քրիստոսի նովաւ եւ ընդ կործանումն սատանայի³⁷: 28 Եւ այսպիսի բարէսնունդ³⁸ քաղաքավարութեամբ ըստ պատուիրանացն Աստուծոյ կալով սրբոյն³⁹ ամս բազումս սրբութեամբ եւ արդարութեամբ եւ բովընդակ⁴⁰ առաքինութեանցն մասամբք:

29 Ապա յայնժամ⁴¹ բարիատեաց⁴² եւ մարդախոշոշ բանսարկուն նախանձարեկ լինէր ի⁴³ տեսանել⁴⁴ յայնպիսի⁴⁵ Հանդես⁴⁶ բարէպաշտութեան⁴⁷ զերանելին եւ ջանայր խաբանել⁴⁸ զնայ⁴⁹ յառաջի եղեալ ճանապարհաց վերնոյ քաղաքին Երուսաղէմի ի ձեռն զանազան փորձութեանց, սակայն ոչ գաւրէր, որքան սիւնք⁵⁰ Հաւատոյ⁵¹ կայսրն Կոստանտիանոս⁵² Հանդերձ

1 BD ընդ գաւառս եւ ընդ քաղաքս փխ ընդ քաղաքս եւ ընդ գաւառս
2 B ի կուպաշտութենէ փխ ի կոողն մոլորութենէ
3 BCV նենճերալից D չիբ
4 B արուական
5 D չիբ
6 CD սնտոեացն
7 C խաբեութիւն
8 C ընդ
9 D + եւ
10 BV վարդապետութեան C վարդապետութեանն
11 D ձգէր
12 CV առաքելական D չիբ
13 D որով
14 D + իմաստութեան V + ի մանկութենէ
15 V Մեւս օրինակն. հմուտ գոլով գիտութեան հին եւ նոր կտակարանաց՝ ուսեալ ի մանկութենէ
16 D չիբ ուսեալ ի մանկութենէ
17 BC չիբ V չիբ ուսեալ ի մանկութենէ եւ
18 D զոմանս սպառնալեալք փխ սպառնալեալք զոմանս
19 C չիբ զոմանս սպառնալեալք հաւանեցուցանէր
20 B զմոլորութիւնն
21 BCDV աստուածգիտութեան
22 D հալածական
23 BCDV գանիւք
24 V + առնէր
25 BCV հայրենի D հայրենիս
26 V չիբ
27 BC առնէր գաւառաց փխ գաւառացն առնէր

28 D քակտեր
29 C մատրուես
30 B վկայից DV վկայիցն
31 DV որով
32 A խնդութիւն B խնդութիւն
33 BCD աստուածապաշտիցն V աստուածապաշտից
34 V հակառակորդացն
35 B + երանելին C երանելին ուրախ լինէր փխ ուրախ լինէր երանելին D ուրախ լինէր փխ ուրախ էր
36 BCDV փառաւորութիւնն
37 BDV սատանայի
38 BCDV բարեսնունդ
39 D չիբ
40 BCD բովանդակ V բաւանդակ
41 BCDV չիբ ապա յայնժամ
42 D բարիատեացն
43 D չիբ
44 D + ի
45 D յայնպիսի
46 BCV հանդէս D հանդէս
47 BCDV բարեպաշտութեան
48 BCDV խափանել
49 BD զնա
50 BD սիւնն V սիւնն
51 A չիբ
52 BCV կոստանդիանոս

որդուովն¹ կենդանի էին² յաշխարհի: 30 Զի ամրածածուկ աջովն Աստուծոյ պարսպեալ³ լինէր եւ բարձրանայր աւր ըստ⁴ աւրէ արքունական մեծամեծ ձրիւք պայծառացեալ փառաց ի փառս: 31 Մինչեւ⁵ յաճախելոյ⁶ մեղաց մերոց քրիստոնէից, յետ երկնաին⁷ խաղաղութեանն⁸ եկեղեցւոյ⁹, որ¹⁰ յաւուրց¹¹ անտի¹² կոստանտեա¹³ մեծի¹⁴ եւ որդւոցն¹⁵, նստէր յանցաւորն Յուլիանոս՝ կոչեցեալն Պառաւատոս¹⁶, յաթոռ թագաւորութեան նոցա¹⁷, որ իբրեւ զկայծակն ինչ պարածածկեալ ընդ յարդիւ¹⁸ թագուցեալ¹⁹ ունէր զկռոցն մոլորութիւն²⁰ եւ ի գիպող²¹ ժամու իւրոյ չարութեանն²² զկնի բարէպաշտ²³ թագաւորացն վախճանի՝ վառեալ հրդեհեաց, զորս ընդ տիեզերս զաստուածեղէն²⁴ կրանիցն պաշտաւնեայս: 32 Եւ մնացեալքն ի հեթանոսաց մոլորելոցն ի կուռս²⁵ տեղի գտեալ յառնէին²⁶ ի վերա²⁷ հաւատացելոցն ի Քրիստոս, աւերէին²⁸ զե-

կեղեցիս եւ հալածէին²⁹ զպաշտաւնեայս եւ շինէին³⁰ հրամանաւ ուրացողին զաւերեալ մեհեանս զիցն:

33 Եւ զբազումս ի քրիստոնէից³¹ յեկեղեցականաց եւ ի զինուորաց եւ յռամկաց³² պէսպէս չարչարանաւք տանջեալ սպանանէին³³ յաղագս ճշմարտութեան հաւատոցն, եւ ոմանք խոյս տուեալ փախչէին³⁴ յահէ անաւրինացն՝ տարաշխարհիկ ի հայրենի գաւառացն լինելով³⁵:

34 Իսկ երանելին Սարգիս³⁶ իբրեւ զայս ամենայն տեսանէր՝ եղեալ մտախոհ³⁷ առ ինքեան³⁸, թէ³⁹ զի՞նչ կամք են⁴⁰ Աստուծոյ, զի⁴¹ արասցէ, հայցէր պաղատանաւք:

35 Եւ ահա երեւեալ նմայ⁴² Յիսուս ի տեսլեան⁴³ եւ⁴⁴ ասէր. «Ժամ է քեզ, ո՛վ Սարգիս⁴⁵, ելանել յաշխարհէ քումմէ եւ յազգէ, ըստ նահապետին Աբրահամու, եւ գնալ յաշխարհ, ուր⁴⁶ ցուցից քեզ, յորում պատրաստեալ է քեզ անդանաւր⁴⁷ առնուլ զպսակն արդարութեան⁴⁸»:

36 Յայնմ ժամանակի⁴⁹ հռչակեալ լինէր, եթէ հանդերձեալ է Յուլիանոս արքա⁵⁰ ելանել յարեւելս եւ ընթանալ պատե-

1 BCDV որդուովն
 2 D եին
 3 B պարսպեալ
 4 AD ստ
 5 BCDV + ըստ
 6 D մեղաց մերոց քրիստոնէից փխ մերոց քրիստովնէից մեղաց
 7 DV երկնային
 8 D խաղաղութեան
 9 B եկեղեցւո
 10 BC չի՞ր
 11 BC յաւուրցն
 12 BC չի՞ր
 13 BV կոստանդեայ C կոստանտեայ D կոստանտիանն
 14 BCD չի՞ր
 15 C որդոցն
 16 V Մես օրինակն Պառնոմատ
 17 C նոցայ
 18 C աւղիւ
 19 CDV բաբուցեալ
 20 CD մոլորութիւնն
 21 D գիպաղ
 22 D իւրոյ չարութեանն փխ չարութեան իւրոյ
 23 CDV բարեպաշտ
 24 B աստուածաին CD աստուածեղէն
 25 A կուռ
 26 D յառնեին
 27 BCDV վերայ
 28 D աւերեն

29 D հալածեին
 30 BCDV + դարձեալ D շինեին
 31 D քրիստովնէից
 32 V ի ռամկաց
 33 D սպանանեին
 34 D փախչեին
 35 BC լինէին
 36 D սերգիս
 37 BD մտախորհ + լինէր CV + լինէր
 38 D + եւ
 39 BCV երբ D թե
 40 C կամք են փխ են կամք
 41 V չի՞ր
 42 DV նմա
 43 C տեսլեանն
 44 ACV չի՞ր
 45 D սերգիս
 46 B որ V զոր
 47 B անդ
 48 C չի՞ր յորում պատրաստեալ է ... զպսակն արդարութեան
 49 BCDV + համբաւ իմն
 50 BCDV արքայ

րազմական աւրինաւք ի Պարսս¹, քանզի² կախարդասար աւանդիցն³ հեթանոսաց⁴ պատրեալ, որք զճակատագիր⁵ ասէին⁶ ունել նմա⁷ զԱղեքսանդրի⁸ Մակեդոնեանց⁹, տիրել հանգոյն նմին հանուրց թագաւորութեանց¹⁰ աշխարհի¹¹:

37 Իսկ իբրեւ լուաւ բարէյաղթ¹² դաւրավարն Սարգիս¹³ դյարուցմունս հեղեղացն բռնութեան, որ հանդերձեալ էր հարկանել զիմաստութեան տուն զեկեղեցի, զոր ի վերա¹⁴ վիմին¹⁵ հաստատնոյ¹⁶ շինեալ, կամեցաւ գործով զհրամանն տերունական¹⁷ կատարեալ¹⁸: 38 Քանզի ծանեաւ, եթէ¹⁹ այս է ժամանակն, որ ցուցաւ նմա ի տեսեան²⁰ հալածիլ վասն արդարութեան, որով եւ երանելի լինել:

39 Թողոյր ապա²¹ զհայրենին²² ժառանգութիւն²³, զիշխանական ճոխութիւնն, զերեւելի զգիտուն²⁴ եւ²⁵ գյոքնախումբ²⁶ դաւ-

րացն պետութիւն²⁷, զառ ի²⁸ մեծամեծացն համադասութիւն²⁹, զանդակցացն³⁰ ընդաբոյս³¹ սիրոյ զուարճութեան³², եւ բովընդակ³³ իսկ ասել զպատճառս³⁴ կելոյ բարիոք³⁵ նիւթականի³⁶ այս մարմնոյ եւ ըստ տերունական³⁷ հրամանին, որ³⁸ առ մեծատունն, վաճառեալ³⁹ զստացելոյ⁴⁰ գոյիցն⁴¹ բազմութիւն⁴² բաշխէր կարաւտելոց եւ թեթեւանայր ինքն ի հոգւոց⁴³ յոքնայվրդով⁴⁴ հիւթիցն ծանրութենէ⁴⁵: 40 Եւ փոխանակ ծանունցն եւ վայրաքարշայ⁴⁵ զխաչն Քրիստոսի բարձեալ, հետեւիւր նախընթաց կարապետի այնր ճանապարհի:

41 Առնոյր ճանապարհակից⁴⁶ զՄարտիրոս⁴⁷ անուն⁴⁸ որդի իւր, որ ոչ էր նուազ բարի արգասիւք⁴⁹ մարմնոյն արութեամբ⁵⁰ եւ հոգւոյն առաքինութեամբ յազնուակաւութենէ հայրենի բարէտոհմութեանցն⁵¹:

42 Եւ նախ աղաւթիւք առ ճանապարհն

1 CV պարս
2 BCD + ի
3 BCV աղանդիցն
4 BC չիբ
5 BCDV գնակատագիրն
6 D ասեին
7 C նմայ D ունել նմա փխ նմա ունել
8 B զաղեկսանդրու CD զաղեքսանդրու
9 C մակեդովնեանց D մակեդովնեան V մակեդովնացոյ
10 B թագաւորութեան
11 D աշխարհիս
12 BCDV բարեյաղթ
13 D սերգիս
14 BCDV վերայ
15 BCV վիմի
16 BCDV հաստոյ
17 B + հրամանն D զհրամանն տերունական փխ զտերունական հրամանն V տերունական
18 BCDV կատարել
19 BV բէ D եթե
20 BCDV տեսեանն
21 BC + եւ
22 C գիայրենի
23 BC ժառանկութիւնն
24 B ըզգիտուն
25 C չիբ
26 BV գյոքնախումբ

27 BCV զպետութիւն D զպետութիւնն
28 B չիբ
29 C համադասութիւն D զհամադասութիւնն
30 BC զանդակցացն
31 B ընտարոյս V զընդարոյս
32 BCV զուարճութիւն D զզուարճութիւնն
33 BV ըովանդակ CD զըովանդակ
34 BC պատճառս
35 BD բարիոք C բարիւոք
36 BCDV նիւթականիս
37 BCD տիրական V սիրելական Մեւ սրինակն. կիրական
38 B չիբ
39 C վաճառել
40 C զաւրացելոյ V զստացելոց
41 C գոյիցն V գոյից
42 D զբազմութիւն
43 CDV հոգոց
44 BCDV յոգնավրդով
- Տէ՛ - Մ-դ՛. Ժ-Գ. 45-47, Ժ-Թ. 21-24
45 B վայրաքարացն C վերաքարացն DV վայրաքարաց
46 B նախապարհորդակից + ինքեան C նախապարհորդակից + ինքեան եւ D + ինքեան եւ
47 BCDV զմարտիրոս
48 D չիբ
49 B արգասաւք CDV արգասեաւք
50 D արիութեամբ
51 BCD քարետոհմութեանցն V քարետոհմութեանց

ճշմարտութեան պաղատէին¹, եւ զայս յազաւթեալն² իւրեանց ասէին³:

«Աստուած բոլորից եւ Տէր ամենայնի, յորմէ գոյացան⁴ արարածք⁵ եւ նախախնամին զաւրութեամբ⁶, որ քաղցր ես առ ամենեսին⁷ եւ զթած⁸ առ երկիւղածս ի քէն:

43 Որ եղեր ողորմութեամբ քով⁸ ընդ արդարսն առաջինս⁹ եւ փրկեցեր յիւրաքանչիւր փորձութեանց զնոսա¹⁰, դու նոյն¹¹ Տէր ի սկզբանէ մինչեւ ցայժմ եւ յամենայն յաւիտեանս:

44 Վասն որոյ անկեալ առաջի քո հալածեալքս վասն անուանդ¹² քո¹³ սրբոյ հայցեմք ի քեն¹⁴ ի՛նչ կցորդ ճանապարհի¹⁵ մերում¹⁶, յոր հանդերձեալ եմք ընթանալ, որպէս որոց¹⁷ նախքան զմեզ սրբոց քոց, մինչեւ հասուցես ի մի յաւթեւանացն¹⁸ արդարոց¹⁹ եւ²⁰ ի տուն Հաւր քո երկնաւորի, եւ քեզ փառք²¹ իշխանութեան²² իւն»:

---

1 D պաղատեին
 2 BC յաղաւթելն
 3 D ասեին
 4 C գոացան
 5 C + որ քաղցր ես առ ամենիսեան (ընթուած)
 6 C գաւրութիւնք V + բոյով
 7 BC ամենիսեան DV ամենեսեան
 8 B չի՞ V Բով
 9 CD առաջիսն
 10 B չի՞
 11 D + ինքն
 12 B անուան
 13 BCV Բու՛մ
 14 DV Բէն
 15 DV նանապարհիս
 16 V մերոյ
 17 C որոյ D որ
 18 BCV յարեանացդ D յարեովանս
 19 B + զմեզ V + մոյ՞ զմեզ
 20 BV չի՞ C + ըզմեզ D + զմեզ
 21 BCD + ընդ հաւր եւ ընդ (C չի՞) հոգւոյդ սրբոյ յաւիտեան (CD յաւիտեանս) յաւիտեանից. ամէն V + ընդ հաւր եւ հոգւոյդ սրբոյ յաւիտեանս ամէն
 22 BCDV չի՞

45 Ապա այնուհետեւ յուղի անկեալ զնային²³ տարադէմ յաշխարհն Հայաստանեաց²⁴, առ որ յայնժամ ունէր զաթոռ թագաւորութեանն²⁵ Հայոց²⁶ Մեծաց²⁷ Տիրան անուն, որդի Խոսրովու²⁸, որդւոյ Տրդատա²⁹ Մեծի³⁰: 46 Եւ նորա ընկալեալ զնոսա³¹ պատուասիրելով պահէր³² առ ինքեան³³ ժամանակս³⁴ ինչ:

47 Իսկ ամպարիշտն Յուլիանոս յոքնախուռն³⁵ ամբոխիւ՝ յունովք³⁶ եւ հռովմայեցովք³⁷ եւ բարբարոսաւք³⁸, ելեալ յարեւելս, գայր յԱնտիոք³⁹ ասորոց եւ զորս գտանէր⁴⁰ առ ճանապարհաւն՝ արս կամ կանայս՝ հաւատացեալս ի Քրիստոս, ընդ զանազան չարչարանաւք արկեալ, վախճանէր⁴¹ ի կենաց⁴²:

48 Եւ այս համբաւ դառնութեան է-հաս⁴³ ընդ բնաւս⁴⁴: 49 Յորմէ⁴⁵ սասանումն երկիւղի պաշարէր զամենեսին⁴⁶, եւ փախստեա⁴⁷ լեալ⁴⁸ յյովկից՝ թաքչէին⁴⁹ ի խորածորս եւ ի ծերպս վիմաց:

---

23 B գնացին C գնաին
 24 D հայաստանեայց
 25 B թագաւորութեան
 26 C հայոց
 27 D չի՞
 28 B խոսրովա
 29 DV տրդատայ
 30 V + եւ առաքինւոյ
 31 D գնա
 32 V պահէ.
 33 D ինքն
 34 D ժամանակ
 35 BC յոգնախուռն
 36 BC յունաւք
 37 B հռովմայեցովք C հռովմայեցովք D հռովմայեցուովք
 38 D բարբարոսովք
 39 D յարեւելս
 40 B գրտանէր
 41 D գրաւէր
 42 D կենացս
 43 BCDV եհաս
 44 D բնաւս
 45 D յորս
 46 B զամենիսեան DV զամենեսեան
 47 B փախստեալեան C փախստեալեան DV փախստեալ
 48 BCDV եղեալ
 49 D թաքչեին

50 Լինէր լսելի եւ այս¹ յաշխարհն Հայոց², որովք ոչ սակաւ ինչ³ խոռովէին⁴ յերկրւղէ⁵ ամպարըտին⁶: 51 Եւ այնքան մինչեւ զանգիտել⁷ արքայն⁸ զերջանիկն⁹ ունել առ ինքեան: 52 Գուցէ, ասէ, ծանուցեալ խնդրեսցէ¹⁰, եւ ոչ¹¹ տալն¹² խոռով¹³ լինել¹⁴ նմա ընդ¹⁵ աշխարհիս¹⁶:

53 Խորհրդակից¹⁷ լինի ապա նմին խոյս տալ անդուստ¹⁸ եւ առ պարսիցն ընթանալ թագաւոր¹⁹ Շապուհ անուն: 54 Եւ այս գործիւր ոչ վայրապար, այլ զի²⁰ ձգէր²¹ զնա²² զաւրութիւնն²³ Աստուծոյ ի²⁴ տեսլեամբ²⁵ նշանակեալն²⁶ տեղի²⁷, յորում հանդերձեալ էր պսակիլ վկայութեամբ ի Քրիստոս:

55 Եւ ելեալ²⁸ յաշխարհէն Հայոց հանդերձ որդւովն իւրով եւ հասեալ ի Պարսս²⁹, յանդիման լինէր թագաւորին,

զոր տեսեալ Շապուհ³⁰ ուրախ եղեւ յոյժ, մանաւանդ իբրեւ լուաւ զհամբաւ քաջութեան³¹ նորա³² եւ զհատուածի պատճառաւն³³ ելանելն³⁴ ի Հռովմա³⁵: 56 Եւ ընկալեալ մեծապատիւ փառաւք՝ ընդ առաջին զաւրագլխացն³⁶ պարսից³⁷ կարգէր զնա, զունդս բազումս տուեալ ի ձեռս նորա: 57 Եւ յամենայն պատերազմունս, առ³⁸ որս³⁹ առաքեալ լինէր, յաջողէր⁴⁰ նմա Աստուած, որով⁴¹ լինէր սիրեցեալ յաչս թագաւորին եւ մեծամեծաց նորա:

58 Իսկ երանելին ոչ անձին զաւրութեամբ⁴², այլ Աստուծոյ տայր⁴³ զյաղթութեանն⁴⁴ կատարումն⁴⁵, վասն որոյ ոչ երբեք նուազեցուցանէր զհոգեւորացն ընծայաբերութիւն⁴⁶, այլ յորժամ⁴⁷ մատուցանէր զգոհութեան⁴⁸ պատարագս առաջի Աստուծոյ, ոչ միայն զանձին իւրոյ մաքրութեան⁴⁹ բանաւոր պատարագ⁵⁰, այլեւ զանրանից կենդանեաց զենմունս բաշխելով ի պէտս աղքատաց եւ կարաւտելոց ըստ սովորութեան իւրում ի նախնեաց անտի: 59 Զսոյն եւ ուսուցանէր ամենեցուն՝ աննուազ կատարել զգենմունս⁵¹ ա-

1 CV եւ այս փ/ս այս եւ ի D չի՛բ
 2 C հայոց
 3 D չի՛բ
 4 D խոռովէին փ/ս խոռովութիւն լինէր
 5 V երկիւղէ
 6 B յամպարըտին CD ամպարըտին
 7 DV գանգիտեալ
 8 BCDV արքային V + եայոյ
 9 D + այն
 10 B խնդրեսցէ
 11 BDV յոչ
 12 D տալըն
 13 BCDV խոռովութիւն
 14 D լինի
 15 D չի՛բ նմա ընդ
 16 B աշխարհն C աշխարհին V աշխարհս + եւս
 17 B խորհրդակից
 18 B անտուստ
 19 V թագաւորն
 20 BC այլ զի փ/ս քանզի
 21 BD ձգէր
 22 C զնա
 23 BC տնաւրեւութիւն DV տնաւրեւութիւնն
 24 V չի՛բ
 25 B տեսլեամբ V + ի
 26 BC նշանակեալ D նշանակեալն
 27 B տեղին
 28 V + վկայութեամբ
 29 C պարս

30 B շապուհ
 31 C քաջութեանն
 32 C նորայ
 33 CV պատճառաւ
 34 B ելանել
 35 BC հռոմոնց DV հռոմովնց
 36 C զաւրագլխաց
 37 D չի՛բ
 38 D չի՛բ
 39 D յորս
 40 CD աջողէր
 41 C եւ
 42 BCDV զաւրութեան
 43 V տայրով
 44 C զյաղթութիւնն V զյաղթութեան
 45 BC կատարումն D զկատարումն
 46 C ընծայաբերութիւն
 47 BCV յորժամ
 48 V + եւ զգոհաբանութեան
 49 CV մաքրութիւն D զմաքրութիւն
 50 B չի՛բ իւրոյ մաքրութեան բանաւոր պատարագ V պատարագաց
 51 CD զգենմունս

նասնոց ի նուէրս Աստուծոյ, յաղագս կերակրելոյ ողորմութեան¹ զքաղցեալս եւ զկարաւտեալս:

60 Յայնմ ժամանակի լուր էհաս², եթէ³ զաւրքն Հոռոմոց⁴, որք⁵ ընդ Յուլիանոսիւ⁶, աւերեն ասպատակաւ զաշխարհն⁷ Տաճկաց, որ ընդ սահմանաւ թագաւորութեանն⁸ Շապհոյ⁹, եւ հաճոյ թուեցաւ արքաի¹⁰ առաքել զսուրբն Սարգիս ի պահպանութիւն կողմանցն Տաճկաստանի, որ էր սահմանակից Հոռոմոց աշխարհին¹¹:

61 Եւ սրբոյն առեալ զգունդս զաւրաց իւրոց հասանէր ի նախասացեալն տեղի¹², եւ անդանաւր զաղարեալ¹³ ամիսս երիս, բանակէր¹⁴ ընդդէմ զաւրացն Յուլիանոսի պահելով ի թշնամեացն ասպատակէ¹⁵ զաշխարհն զայն¹⁶: 62 Եւ զայն լուեալ Հոռովմացեւոցն¹⁷, եւս¹⁸ բազմութիւն¹⁹ զաւրացն²⁰ զետեղէին²¹ հանդէպ նոցա²² եւ խնդրէին²³ աւրինաւք պատերազմել ընդ միմեանս:

63 Իսկ զաւրքն, որ²⁴ ընդ սրբոյն Սարգսի, տեսանելով²⁵ զայնքան ամբոխ բազմութեան²⁶ զաւրու²⁷ ծանու եւ զինու²⁸, զանգիտէին²⁹ յոյժ եւ ասէին³⁰ կորընչել³¹ ի ձեռաց նոցա, յաղագս անկարելի զոլ պատերազմել ընդ այնքան ուժոյ³² բռնութեան³³:

64 Իսկ երանելոյն³⁴ տեսանելով³⁵ այնքան զանգիտել³⁶ յերկիւղէ³⁷ նոցա³⁸ զիւրսն³⁹, տեղի եզիտ յայտնի առնել⁴⁰ նոցա զիւրոյ⁴¹ զհաւատոյն⁴² զճշմարտութիւն⁴³ եւ զհեթանոսականացն մոլորութիւն⁴⁴ եւ⁴⁵ ասէր. «Եղբա՛րք իմ⁴⁶ եւ զինուորակիցք⁴⁷, եթէ⁴⁸ հաւատայք բոլորով սրտիւ⁴⁹ յարարիչն երկնի եւ երկրի, ոչ երբէք⁵⁰ զարհուրեսցին սիրտք ձեր ի բազմութենէ անտի⁵¹ թշնամեաց մերոց, այլ անյաղթելի զաւրութեամբ ճշմարտին Աս-

---

1 BCDV ողորմութեամբ
 2 BCDV եհաս
 3 D եթե
 4 DV հոռովմոց
 5 BCV որ
 6 B + են
 7 B գերկիրն
 8 B բագաւորութեան
 9 B շապուհոյ
 10 BDV արքային C արքան
 11 B չի՛ր CD հոռոմոց աշխարհին փիս աշխարհին հոռոմոց (DV հոռովմոց)
 12 V տեղին նախասացեալ փիս նախասացեալն տեղի
 13 B դաղարէր
 14 C բնակէր
 15 B ասպատակեալ
 16 D չի՛ր եւ անդամաւր զաղարեալ ամիսս ... ասպատակէ զաշխարհն զայն
 17 B հոռմացեւոց D հոռովմայեցւոցն
 18 V չի՛ր
 19 D բազում
 20 BCDV զաւրաց + եկեալ
 21 D զետեղեին
 22 V սոցա
 23 C խորհէին D խնդրեին

---

24 B + էին
 25 B տեսալ
 26 D բազմութեան
 27 B + եւ
 28 D ծանու եւ զինու փիս եւ զինու ծանու
 29 D զանգիտեին
 30 D ասեին
 31 DV կորնչել V լ'եսն կորզել
 32 B չի՛ր
 33 V բռնութեամբ
 34 B երանելին D երանելոյն + սարգսի
 35 BC տեսալ
 36 BDV զանգիտեալս C զանգիտեալս + ի
 37 V յերկիւղէ
 38 C նոցին D + զաւրս
 39 D իւր V զիւր + զաւրսմ
 40 D յայտնի առնել փիս յայտնել
 41 C զիւրոց
 42 C հաւատոցն D հաւատոյն
 43 D ճշմարտութիւն
 44 B մոլոր ստութիւն փիս մոլորութիւն D զմոլորութիւն V աղարտութիւն. շնագոյնմ մոլոր ստութիւն
 45 V չի՛ր
 46 D չի՛ր
 47 B զինուորակիցք
 48 D եթե
 49 B + ձերով
 50 D երբեք
 51 V + զաւրացն

տուծոյ իմոյ¹, մին² ի ձէնջ³ ի նոցանէ⁴ զհազարսն հալածեսցէ⁵ եւ երկուքն զբիւրսն⁶ շարժեսցեն: 65 Իսկ անուանե՛ալ աստուածք⁷ ձեր⁸ ոչինչ⁹ ունին զաւրութիւն եւ¹⁰ ոչ լուսաւորսդ¹¹, զորս¹² պաշտէք¹³, եւ ոչ տարերացդ բնութիւն, եւ ոչ պատկերքդ¹⁴ կոոց¹⁵, որոց երկիր պազանէք¹⁶, քանզի «աչք են նոցա¹⁷ եւ ոչ տեսանեն, ականջք¹⁸ եւ ոչ լսեն, ձեռք են¹⁹ եւ ոչ շաւշափին²⁰, ոտք են²¹ եւ ոչ զնան, եւ ոչ բարբառին²² բերանաւք²³ իւրեանց»²⁴:

66 Եւ նոքա ասեն²⁴, «Իսկ արդ²⁵ ո՞ւր է Աստուածն քո, Սարգիս²⁶»: 67 Եթէ սոքա²⁷ չեն աստուածք, ցոյց մեզ²⁸, զի տեսեալ հաւատասցուք ի նա²⁹:

68 Եւ ասէ երանելին. «Իմ³⁰ Աստուածն³¹ ամենայն եղելոց է Աստուած, երեւելեաց եւ աներեւութից, Հայր անսկիզբն³² եւ անեղ արարիչ եղելոց ամենայնի, Որդի ծնեալ ի Հաւրէ անմարմնապէս յառաջ քան³³ զյաւիտեանս³⁴, Հակից Հաւր եւ արարչակից, Հոգին Սուրբ բղխումն ի Հաւրէ, անժամանակ եւ անքննարար, փառակից Հաւր եւ Որդւոյ, երեք անձինք կատարեալք եւ³⁵ մի բնութիւն եւ մի աստուածութիւն անբաժանելի³⁶, որով ի լինելութիւն եկին արարածք ամենայն³⁷, երկնահինք³⁸ եւ երկրաւորքս³⁹, բանաւորք⁴⁰ եւ անբանք⁴¹: 69 Եւ որպէս զիմանալի աշխարհն վերին անմարմին⁴² բանակացն⁴³ ետ ի բնակութիւն, նոյնպէս եւ զգալի⁴⁴ աշխարհս⁴⁵ մարմնաւոր բանակացս⁴⁶ մարդկան: 70 Զոր⁴⁷ ստեղծեալ⁴⁸ զմարդն առաջին եւ զկինն ի հողոյ եւ յանմարմին բնութեանէ⁴⁹ հողւոյ⁵⁰ ի պատկեր աստուածութեանն⁵¹ իւրոյ, եղ զնոսա⁵² յանմահական⁵³

1 B մերոյ
2 BC մի
3 B մէջ
4 BCV չի՞ր ի նոցանէ
5 BCV + ի նոցանէ
6 BDV գրեւորսն
7 DV աստուածքն
8 D չի՞ր
9 C ոչ
10 B ունին զաւրուրիսն եւ փխ զաւրուրիսն ունին CD չի՞ր
11 BCDV լուսաւորեղ
12 V գոր
13 D պաշտեղ
14 CDV պատկերք
15 BCV կոոցն D կոոց
16 B երկիր պազանէք փխ երկրպազանէք CV երկրպազէք
17 B չի՞ր
18 V + են
19 BDV չի՞ր
20 BCV շաւշափեն
21 BDV չի՞ր
22 V + կոկորդ՞ նոցա եւ
23 V բերանք
24 - ՀմԳ. II-ը. ՏՎՊ. 4-7
25 D + ցտորքն
26 B չի՞ր
27 B սարգիս փխ մար սարգիս D սարգիս փխ մար սերգիս
28 V նոն
29 D + գաստուածն ին
30 BC իմն
31 BC աստուած
32 B անըսկիզբն
33 D + զամենայն
34 D յաւիտեանս
35 V չի՞ր
36 B անբարժանելի
37 C արարածք ամենայն փխ ամենայն արարածք
38 DV երկնայինք
39 D երկրածինքս + ամենայն
40 BCD բանականք V բանական
41 V կենդանիք փխ եւ անբանք
42 B անմարմնական D անմարմնականացն
43 BCV բանականացն D չի՞ր
44 B գգալիս
45 B չի՞ր
46 BCV բանականացս D բանականաց V Հնազոյնն բանակացս
47 D զի
48 B ըստեղծեալ
49 D բրնուրենն
50 B հողոյն
51 CD աստուածութեան
52 B զնոսա
53 BC չի՞ր

30 BC իմն
31 BC աստուած
32 B անըսկիզբն
33 D + զամենայն
34 D յաւիտեանս
35 V չի՞ր
36 B անբարժանելի
37 C արարածք ամենայն փխ ամենայն արարածք
38 DV երկնայինք
39 D երկրածինքս + ամենայն
40 BCD բանականք V բանական
41 V կենդանիք փխ եւ անբանք
42 B անմարմնական D անմարմնականացն
43 BCV բանականացն D չի՞ր
44 B գգալիս
45 B չի՞ր
46 BCV բանականացս D բանականաց V Հնազոյնն բանակացս
47 D զի
48 B ըստեղծեալ
49 D բրնուրենն
50 B հողոյն
51 CD աստուածութեան
52 B զնոսա
53 BC չի՞ր

ի¹ դրախտին² փափկութեան, ի միոյ միայն ծառոյ³ հրամայելով⁴ չուտել⁵: 71 Որք ոչ պահեալ⁶ զպատուիրանն⁷ կորուսին զանճառելի⁸ զփառսն եւ փոխանակ անախտաբար⁹ անմահութեանն¹⁰ զմահ ժառանգեցին¹¹, եւ ընդ աւրհնութեանն¹² զանէծս եւ ընդ դրախտին՝ զփշաբեր¹³ երկիրս¹⁴: 72 Եւ փոխանակ անախտաբար աճմանն, զոր հանդերձեալ էին¹⁵ ընդունել¹⁶ ի դրախտին, անասնեղեն¹⁷ ծննդեամբ¹⁸ հրաման ընկալան բազմանալ ի վերա¹⁹ երկրի: 73 Որոց աճեալ ի բազմութիւն²⁰ ոչ կացին ի պատուիրանս²¹ արարչին²² առաջին յանցանաւքն ոչ²³ շատացեալք, այլ այնքան յաճախեալք²⁴ ի մեղս՝ մինչեւ բարկանալ Աստուծոյ ի վերա²⁵ նոցա²⁶ եւ խրատեալ²⁷ ջրով եւ հրով²⁸ եւ զանազան հարուածովք: 74 Եւ ոչ միայն ոչ դարձան ի բարիս²⁹, այլ

եւս դրդուեցան³⁰ ի չարիս³¹, զի փոխանակ արարչին արարածոց³² երկիր պագանէին³³:

75 Բայց եւ այսու ամենայնիւ³⁴ ոչ անտես արար զմարդկան³⁵ բնութիւնս³⁶, այլ յայտնեաց զինքն արդարոց³⁷ յիւրաքանչիւր ժամանակս, խաւսելով ընդ Աբրահամու եւ զաւակի նորա³⁸, որոց ետ եւ³⁹ աւրէնս զրեալ մատամբ⁴⁰ իւրով⁴¹ ի տախտակս քարեղենս⁴² ի ձեռն Մովսէսի⁴³ առաջին մարգարէին⁴⁴:

76 Երեւեցոյց յետ նորա⁴⁵ դասս մարգարէից, որ⁴⁶ խրատէին⁴⁷ յիւրաքանչիւր⁴⁸ ժամանակս զմարդիկ⁴⁹ եւ մարգարէանաին⁵⁰ վասն զալստեան⁵¹ Որդւոյն Աստուծոյ⁵², որ առաքեցաւ⁵³ ի Հաւրէ⁵⁴ ի փրկութիւն⁵⁵ մարդկան, ի ժամանակս վերջինս⁵⁶ էառ⁵⁷ զմերս⁵⁸ բնութիւն ի սրբոյ⁵⁹

1 D չի՛ր
 2 B + յանմարմնական C + յանմահական
 3 B ծառոյց
 4 DV հրամայելով
 5 B հրամայելով չուտել փիս ոչ հրամանաց ուտել
 6 V պահելով
 7 C զպատուիրանս V զպատուիրանս + նորա
 8 C զաննատ D չի՛ր
 9 BCDV չի՛ր
 10 BD անմահութեան
 11 B ժառանգեցին
 12 B արհնութեան
 13 BD զփշաբերս
 14 BCD երկիր
 15 D եին
 16 V ունել
 17 CDV անասնեղէն
 18 BC ծննդեամբ D բնութեամբ V Մեւն բնութեամբ
 19 CDV վերայ
 20 B բազմութեան D բազմութիւնս V բազմութեան
 21 D պատուիրանս
 22 D չի՛ր
 23 CDV չի՛ր
 24 B յանախտեան C յանախտեան V յանախտեան
 25 BCD վերայ
 26 C նոցայ
 27 V խրատել
 28 D ջրով եւ հրով փիս հրով եւ ջրով
 29 D չարեաց

30 BCDV դրդեցան
 31 D չարիսս
 32 BV արարածոցս
 33 D պագանեին
 34 D ամենայնիւ
 35 D զմարդկայինս V զմարդկային
 36 CD բնութիւն
 37 D արդարոցն
 38 C նորայ
 39 D ետ եւ փիս եւ ետ
 40 D մատամբն
 41 D ուղղ.՝ աստուծոյ
 42 B քարեղէն CDV քարեղէնս
 43 B + մեծ եւ C մովսէսի
 44 B մարգարէի
 45 B նոցա V + եւ
 46 BD որք
 47 D խրատեին
 48 D յիւրաքանչիւր V յիւրաքանչիւր
 49 C յիւրաքանչիւր ժամանակս զմարդիկ փիս զմարդիկ յիւրեմնչիւր ժամանակս
 50 D մարգարէանային
 51 BC զալստեան
 52 B չի՛ր
 53 BCV առաքեալ
 54 D չի՛ր ի հարւ:
 55 CDV + ազգի
 56 BC վերջին
 57 D ետ
 58 C զմեր
 59 D սուրբ

կուսէն Մարիամով¹, եւ ծնեալ ի նմանէ ա- նախտաբար, շրջեցաւ ընդ մարդկան ամս երեսուն եւ եկն² Յորդանան առ Յովհան- նէս³ մկրտիլ ի նմանէ⁴, զի զմեղսն⁵ Ադա- մայ⁶ լուսացէ ջրովն Յորդանանու:

77 Վկայեցաւ⁷ յերկնից⁸ ի Հաւրէ, եթէ⁹ «Դա¹⁰ է որդի իմ սիրելի»¹¹ եւ ի¹² Սուրբ Հոգոյն¹² աղաւնակերպ իջմամբ: 78 Յայտ- նեաց¹³ ինքն զաստուածութիւն¹⁴ իւր ի ձեռն պէսպէս սքանչելեացն, զոր կատա- րեաց՝ զհիւանդս բժշկելով, զկոյրսն¹⁵ լու- սաւորելով, զմեռեալս յարուցանելով, զղեւս հալածելով¹⁶, ի վերա¹⁷ ծովու¹⁸ իբ- րեւ ի ցամաքի¹⁹ գնալով, ի²⁰ սակաւ հա- ցից²¹ զբիւրս²² կերակրելով²³, եւ զայլս բազմապատիկս²⁴, զորս²⁵ տկարանա²⁶ լե- զու առ ի պատմել:

79 Իսկ ազգն հրէական²⁷ գայս բան²⁸ բարիս²⁹ գտեալ³⁰ առ ի նմանէ, ապե- րախտք³¹ առ բարեգործսն³² եղեն եւ մատ- նեալ զնա խաչի եւ մահու, յոր³³ եւ ինքն կամաւ ետ գանձն եւ ոչ ի հարկէ³⁴, զի կա- տարեսցէ զմարգարէիցն զկանխասացու- թիւնն³⁵ եւ զաշխարհի փրկութիւն³⁶: 80 Եւ յայտնի արար ի մեռանելն մարմնով զգաւրութիւն³⁷ աստուածութեան իւրոյ, զի արեգակն խաւարեցաւ, երկիր շարժե- ցաւ, վէճք պատառեցան, վարագոյր տա- ճարի նոցա հերձաւ³⁸, գերեզմանք բացան եւ մեռեալք յարեան: 81 Էջ³⁹ ի գերեզ- ման⁴⁰ մարմնով⁴¹ որպէս մարդ եւ յարեաւ ինքնիշխանաբար յաւուր երրորդի⁴² որ- պէս զԱստուած⁴³: 82 Երեւեցաւ աշակեր- տաց⁴⁴ իւրոց յետ յարութեանն եւ խաւսե- ցաւ ընդ նոսա զաւուրս քառասուն, եւ համբարձեալ յերկինս՝ նստաւ ընդ աջմէ Հաւր իւրոյ: 83 Եւ գալոց է նովին մարմ- նով⁴⁵ դատել զազ<գ>ս ամենայն ըստ իւ- րաքանչիւր գործոցն⁴⁶, բարէգործացն⁴⁷ եւ ուղիղ հաւատացելոց⁴⁸ յԱստուած զբարիս

1 BCDV մարիամայ
 2 DV + ի
 3 B յովանէս C յովանէս + մկրտիչ D + մկրտիչ
 4 BCDV մկրտիլ ի նմանէ փ/ս մկրտիչ առնուլ մկրտու- րին
 5 BDV գմեղս
 6 BC ադամա
 7 B վկայեցաւ
 8 BC չիբ
 9 B բէ D եթե
 10 C դայ
 - Մ-դք. Գ. 17. Ժ. Է. 5. Մ-դ. Է. 11. Թ. 6. Գ. -չ. Գ. 22
 11 C չիբ
 12 BCDV հոգոյն
 13 BCD + եւ
 14 C գաստուածութիւնն
 15 BCDV գկոյրս
 16 B հանելով C + եւ D չիբ գմեռեալս յարուցանելով, զղեւս հալածելով V չիբ զղեւս հալածելով
 17 BCD վերայ
 18 V ծովուն
 19 V չիբ իբրեւ ի ցամաքի
 20 V չիբ
 21 V հացիւ
 22 BDV գրբւրս
 23 D + նաեւ գմեռեալս յարուցանելով ծայնիւ հրա- մանաւ եւ իշխանութեամբ միայն
 24 BC բազումս D բազմապատիկ + հրաշս
 25 BC գոր
 26 B անկարանայ DV տկարանայ

27 C հրեական
 28 BCDV գայս բան փ/ս գայսբան
 29 BCV բարութիւն D բարութիւնս
 30 B գրտեալ
 31 BCDV ապերախտ
 32 BCDV բարեգործն
 33 BV որ
 34 C + այլ
 35 BV կանխասացութիւն C նախասացութիւնն
 36 D գփրկութիւն
 37 C գաւրութիւն
 38 C ցելաւ
 39 B եւ
 40 B գերեզմանէն
 41 B չիբ
 42 BC ինքնիշխանաբար յաւուր երրորդի փ/ս յաւուր երրորդի ինքնիշխանութեամբ D չիբ յաւուր երրոր- դի
 43 D + եւ
 44 D աշակերտացն
 45 D մարմնովն
 46 BDV գործոց
 47 CD բարեգործացն
 48 BCD հաւատացելոցն

Հատուցանելով, իսկ չարագործացն եւ ան-
հաւատիցն¹ գտանջանսն յաւիտենականս²:

84 Արդ, այս է ճշմարիտ աստուածպաշ-
տութիւն, որում թէ³ հաւատայք բոլորով
սրտիւ⁴ ձերով⁵ եւ ի բաց կայք ի խաւա-
րաին⁶ պաշտամանց ձերոց, ընդունիք⁷
զյաւիտենից⁸ կենդանութիւնն, յորժամ
զայ⁹ Քրիստոս փառաւք աստուածութեան
իւրոյ, եւ ոչ տանջիցիք¹⁰ ընդ անհաւատսն
ի հուրն անվախճան»:

85 Զայս եւ առաւել քան զսոյն խաւ-
սէր երանելին Սարգիս¹¹ առաջի բազմու-
թեան զաւրացն: 86 Եւ բազումք ի նոցանէ
հաւատացին ի Տէր¹² եւ մկրտեցան¹³ ի քա-
հանաից¹⁴ անտի, որ¹⁵ ընդ սրբոյն:

87 Իսկ¹⁶ ի զաւրացն հոռոմոց¹⁷ գուռդ
բազում հատեալ արշաւել¹⁸ կամելով ի
կողմանս Տաճկաստանի¹⁹, որ²⁰ ընդ պահ-
պանութեամբ²¹ սրբոյն Սարգսի, եւ խաւա-
րաին²² աւգովք պաշարեալք որպէս Ասո-
րեստանեայն²³ առ Եղիսէիւ, մոլորէին²⁴ ի

ճանապարհէ²⁵ աշխարհին²⁶, յոր²⁷ հանդեր-
ձեալ էին մտանել²⁸, եւ ցրուեալք²⁹ ոչ
գտանէին³⁰ զմիմեանս: 88 Բազումք ի նո-
ցանէ եւ³¹ տեսիլս³² իմն պատմէին³³ ան-
մարմնական զաւրացն³⁴ եւ ձայն լսելի ե-
ղեալ ի նոցանէ³⁵, եթէ³⁶. «Մի՛ յանդգնիք³⁷
պատերազմել ընդ ծառաին³⁸ Աստուծոյ
սրբոյն Սարգսի, եթէ³⁹ ոչ՝ ամենեքին⁴⁰
կորնչիք⁴¹»:

89 Զոր տեսեալ սրբոյն՝ փառս⁴² վեր ա-
ռաքէր ամենազաւրն⁴³ Աստուծոյ⁴⁴ եւ ա-
սէր. «Մեծ է Տէր մեր⁴⁵ եւ մեծ է զաւրու-
թիւն նորա, եւ ո՞վ պատմեցէ⁴⁶ զսքանչե-
լիս նորա:

90 Եկայք, եղբա՛րք⁴⁷, մատուցուք
փառս Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ⁴⁸, որ
յայտնեաց զողորմութիւն իւր առ ծառայս
իւր եւ զզաւրութիւնն⁴⁹ առ⁵⁰ հակառա-
կորդս⁵¹ մեր»:

1 BC չարագործացն եւ անհաւատիցն փիս անհաւա-
տիցն եւ չարագործացն
2 B յաւիտենական
3 D եթե
4 D սրտիւք
5 D ձերովք
6 D խաւարին V խաւարային
7 V ընդունիցիք
8 B զյաւիտենական
9 C գա
10 B տանջիք
11 D սերգիս
12 D ի տէր փ/ս յաստուած
13 B մկրտեցան
14 CDV քահանայից
15 V որք
16 V + ի
17 DV հոռովմոց
18 B արշաւել
19 C տանկաստանեաց
20 V որք
21 C պահրանութեան
22 D խաւարին V խաւարային
23 V ասոեստանեայն
24 D մոլորեին

25 B նանապարհէն V + անտի
26 B չիք
27 C յորժամ
28 D հանդերձեալ էին մտանել փիս մտանելոցն եին
29 C ցրուուեալք V ցրուեալքն
30 B գրտաւին D գտանեին V տեսանէին
31 C չիք
32 BCD տեսիլ
33 D պատմեին
34 BC զաւրաց
35 V չիք եւ ձայն լսելի եղեալ ի նոցանէ
36 BC թէ D եթե
37 B յանդգնիք
38 DV ծառային
39 BC թէ D եթե
40 BC ամենիմեան DV ամենեմեան
41 C կորնչիք
42 C + ի
43 BCV ամենազաւրին D ամենազար
44 D տէրութեանն
45 D չիք
46 B գրտանէին C պատմէ
47 V + իմ պատուականք
48 B մերո
49 BD զզաւրութիւն + իւր
50 D ի
51 CDV հակառակորդսն

91 Իսկ զաւրքն ամենայն հաստատեալք ի հաւատս, աղաղակէին¹ եւ ասէին². «Մեծ է Աստուածն քրիստոնէից³ եւ անհաս է զաւրութիւն նորա: 92 Հաւատամք այսուհետեւ յամենասուրբ⁴ երրորդութիւնն⁵ եւ ի մի աստուածութիւնն⁶, զոր⁷ քարոզեաց մեզ Սարգիս⁸»: 93 Եւ մատուցանէին⁹ ամենեքին¹⁰ երկրպագութիւն¹¹ առաջի Աստուծոյ եւ ընծաէին¹² նուէրս¹³ բազումս զենմամբ¹⁴ կենդանեաց¹⁵, եւ ուրախ լինէին¹⁶ միշտ ի վարդապետութիւն սրբոյն¹⁷:

94 Իսկ բարիատեաց¹⁸ բանասրկուն զրդեաց զոմանս ի զաւրաց անտի, յորոց ոչ ծագեաց յոգիսն¹⁹ լուսաւորութիւն աւետարանին²⁰ Քրիստոսի²¹, զնացեալ առ թագաւորն²² Շապուհ²³ «Ապստամբեաց, ասեն²⁴, Սարգիս²⁵ յաստուածոցն²⁶ եւ ի ձէնջ, արքա²⁷, եւ քարոզէ հաւատալ ի Յիսուս

Նազաւրեցի²⁸, եւ զզաւրսն ամենայն²⁹ ապստամբեցոյց³⁰ զկնի մոլորութեան իւրեանց³¹ եւ³² միաբանեալ է սիրով եւ³³ ընդ զաւրացն³⁴ հոռոմոց³⁵»:

95 Զայս լուեալ թագաւորին եւ ի մեծի եղեալ³⁶ տրամութեան³⁷, խորհէր ընդ մեծամեծ³⁸ աւագանոյն³⁹, եթէ⁴⁰ զինչ արասցէ: 96 Եւ առեալ զխորհուրդս⁴¹ առաքէ նմա պարզեւս մեծամեծս, գրեալ⁴² առ ն<ա> նամակ⁴³, որ ունէր⁴⁴ աւրինակ գայս.

«Լուաք⁴⁵ բարի համբաւ գքէն, պատուականդ⁴⁶ ի զաւրագլուխս մեր Սարգիս⁴⁷, յաղագս մտերիմ⁴⁸ լինելոյ թագաւորութեանս մերոյ, եւ ուրախ եղաք⁴⁹ յոյժ: 97 Վասն որոյ սէր մեր յաճախեաց ի վերայ քո որպէս առ հաւատարիմ ծառա⁵⁰ եւ իմաստուն, ըստ որում առաքեաց քեզ թագաւոր⁵¹ մեր ձիրս⁵² արժանաւորս⁵³ մեծանձնութեան⁵⁴ քում⁵⁵: 98 Ողջ լիք»:

1 D աղաղակեին
 2 D ասեին
 3 CDV քրիստովնէից
 4 C յամենասուրբ փիս ի սուրբ
 5 B երրորդութիւն
 6 B աստուածութիւն
 7 C յոր
 8 D սերգիս
 9 D մատուցանեին
 10 B ամենիքեան C չի՞ր DV ամենեքեան
 11 C + ամենիքեան
 12 B ընծայեցին C ընծայեցին D ընծայեին V ընծայէին
 13 B նրւէրս C + աստուծոյ
 14 C զէնմամբ V + անասնոց
 15 A պատմեսցէ փիս կարէ պատմի
 16 D լինեին
 17 D + սարգիս
 18 V բարիատեացն + սատանայ
 19 B ոչ ծագեաց յոգիսն փիս ոգիս (C հոգիս) ոչ ծագեաց V յոգիս
 20 D աւետարանին փիս սուրբ աւագանին
 21 CD + եւ
 22 D չի՞ր
 23 B + եւ ասեն D + եւ ասէ
 24 BCD չի՞ր
 25 D սերգիս
 26 V յաստուածոց
 27 CDV արեալ

28 B նազաւրացի CD նազովրեցի V նազովրացի
 29 D չի՞ր
 30 B ապստամբեցոյց
 31 BCDV իւրոյ
 32 BCDV չի՞ր
 33 B չի՞ր
 34 D զաւրսն
 35 D հոռովմայեցոց V հոռովմոց
 36 D չի՞ր
 37 D + եղեալ V + եւ խոռովութեան
 38 V չի՞ր
 39 BD աւագանոյն C աւագունոյն
 40 BCDV թէ D եթէ
 41 B խորհուրդ
 42 B գրէր
 43 D նամակս
 44 C չի՞ր որ ունէր
 45 B լուաք
 46 C պատուական
 47 D սերգիս
 48 B մտերիմ
 49 BCD եղեալ
 50 BDV ծառայ
 51 B թագաւորութիւն CDV թագաւորութիւնս
 52 V ձիրս
 53 DV արժանաւոր
 54 C մեծանձնութեան D մեցազմութեան
 55 DV եւ

99 Եւ յետ այսորիկ միւս¹ անգամ² խորհուրդ անեալ³ արքայի⁴ ընդ խորհրդակիցսն⁵, առաքէ⁶ զորդի երանելոյն⁷, որ էր ի դրան արքունի, հրաւիրակ նմա⁸, իբրեւ⁹ զի առանց¹⁰ կարծեաց ինչ¹¹ եկեսցէ վաղագոյն, գրելով¹² դարձեալ նամակ, որ ունէր¹³ աւրինակ զայս.

«ԵՏՀաս առ մեզ, ո՛վ վեհագոյնդ զաւրագլխաց մերոց Սարգիս¹⁴, կորովամիտ քո իմաստութեան¹⁵ համբաւ, զի ըստ աւրինակի տրամախոհական¹⁶ իմաստասիրաց շահեցայք զխաղաղութիւն աշխարհիդ¹⁷ նուաճելով¹⁸ զթշնամիսն:

100 Արդ, վասնզի զայդ բարւոք¹⁹ տնարինեցէք²⁰, հրամաէ²¹ այսուհետեւ թագաւորութիւնս²² մեր կանխաւ ժամանել²³ առ մեզ ընդ որդւոյ²⁴ քում: 101 Քանզի կարաւտիմք զկատարեալ քո խոհեմութիւնդ²⁵ խորհրդակից²⁶ առնելոյ²⁷ յաղագս թագաւորին²⁸ հոռով-

մանցւոց²⁹, հուպ հանդերձեալ տալոյ³⁰ ընդ մեզ պատերազմ: 102 Ողջ լիբր»:

103 Եւ յուղի անկեալ որդւոյ նորա՝ մերձ գայր ի սահմանն, յորում էր բանակետող³¹ հաւր³² նորին³³: 104 Եւ ի ճանապարհի անդ պատահեալ թշնամեացն դասուց³⁴, ըմբռնեցին³⁵ զպատանին եւ զորս ընդ նմա³⁶ եւ տարան ի բանակն³⁷ իւրեանց³⁸:

105 Ազդ եղեւ³⁹ սրբոյն ներգործութիւն իրացն⁴⁰, որ յազդմանէ չարին⁴¹, տրամութիւն ոչ սակաւ տիրեաց նմա եւ ամենայն զաւրացն: 106 Ապա զմարդկան⁴² ազնականութիւն⁴³ յուսոյ անփոյթ արարեալ, յԱստուած ապաւինէր, որում եւ պաղատանս արտասուալից առաջի անկեալ⁴⁴ մատուցանէր՝ յիշելով յաղաթելն զսքանչելեացն զկատարումն⁴⁵ յիւրաքանչիւր⁴⁶ դարս⁴⁷ առ Նոյ⁴⁸ եւ⁴⁹ Աբրահամ⁵⁰, Իսահակ եւ Յակովբ⁵¹ եւ առ⁵² ամենայն⁵³ նահապետքն⁵⁴, թէ⁵⁵.

1 V մեւս
 2 B չի՛ միւս անգամ
 3 B խորհուրդ անեալ *փխ* խորհրդաձեալ (CDV խորհրդաձեալ)
 4 C արբայի D արբային V արբայն
 5 B խորհրդակիցս CDV խորհրդակիցս (D + իւր եթե V + իւր)
 6 D առաքեցէ
 7 CDV երանելոյն (D + սարգսի)
 8 BCDV նմին
 9 BDV իբրու
 10 C զի առանց *փխ* զառանց
 11 D չի՛
 12 D գրեալ
 13 V չի՛ դարձեալ նամակ որ ունէր
 14 D սերգիս
 15 CD իմաստութեանդ
 16 V խոհական. *Մեւսն* տրամախոհական
 17 B աշխարհի
 18 B նրւանելով
 19 C բարիո՛ւ D բարիդ
 20 B տրմարինեցայ՛
 21 BC հրամանեցէ D հրամայէ. V հրամայեցէ
 22 BV բագաւորութիւն
 23 C ժամանեալ
 24 B որդւո
 25 BV խոհեմութիւն
 26 B խորհրդակից
 27 C առնել

28 B բագաւորութեան CDV բագաւորութեանն
 29 BC հոռոմոց DV հոռովայեցւոց
 30 B տալ
 31 B բնակեալ C բանակետող *փխ* էր բնակեալ
 32 BC հայր
 33 V նորա. *Մեւսն* բնակեալ նորին Սարգսի
 34 D + եւ
 35 B ըմբռնեցին
 36 C նմայ
 37 B բանակ
 38 B + եւ
 39 B եղեալ CDV ազդ եղեւ *փխ* եւ ազդ եղեալ
 40 B իրին
 41 D + եւ
 42 B զմարդկան DV զմարդկային
 43 CV ազնականութեան D չի՛
 44 C արկեալ
 45 B զկատարումն
 46 V յիւրաքանչիւր
 47 C + որ
 48 B նո
 49 D + առ
 50 D + եւ առ
 51 B յակոբ
 52 DV չի՛
 53 D յամենայն
 54 BC առ ամենայն նահապետին *փխ* յամենայնն (C յամենայն) նահապետսն DV նահապետսն
 55 BCV կրէ D քե

«Որպէս լուար¹ աղաւթից² նոցա, լուր³ ինձ՝ մեղաւորիս: 107 Եւ ըստ որում⁴ Յակոբա⁵ արդարոյ շնորհեցեր զՅովսէփ⁶ տեսանել, տուր եւ ինձ զորդի⁷ իմ վերստին⁸, զի մի՛ գայթաղեալ⁹ կորիցեն նոր հաւատացեալ ժողովուրդս, որք դարձան առ քեզ քարոզութեամբ ծառաի¹⁰ քո, այլ արա սոցա տեսանել¹¹ զողորմութիւն քո առ իս ի փառս անուանդ քո¹² սրբոյ»:

108 Եւ զերիս աւուրս ոչ գաղարէր յաղաթելոյ զցայգ եւ զցերեկ¹³: 109 Եւ ահա¹⁴ յաւուրն երրորդի առեալ զորդի նորա¹⁵, որք ըմբռնեցին¹⁶ եւ զորս ընդ նմա¹⁷, ածին առաջի երանելոյն¹⁸ պատմելով եղեալ¹⁹ սքանչելի²⁰ իմն²¹ առ նոսա, ասեն²², եթէ²³ յորմէ հետէ մուծաք²⁴ զսա ի բանակ անդր, ոչ դադարեաց խռովութիւն ի գաւրացն, մինչ²⁵ զի²⁶ զմիմեանս սատակեալ²⁷ բազմաց²⁸:

110 Եւ տեսիլ երեւեալ գաւրազլխացն. «Թէ²⁹ ոչ դարձուցանէք զպատանիդ³⁰ առ հայր իւր³¹, ամենքին³², ասէ³³, կորիցէք³⁴»: 111 Զոր տեսեալ երանելոյն³⁵ եւ լուեալ³⁶, լի եղեւ ուրախութեամբ³⁷, եւ անկեալ ի վերա³⁸ երեսաց իւրոց գոհանայր զԱստուծոյ: 112 Նոյնպէս եւ գաւրացն հաստատեալ ի հաւատս³⁹ փառս վեր առաքէին⁴⁰ ճշմարտին Աստուծոյ⁴¹: 113 Եւ տաւն մեծ⁴² կատարէին⁴³ զաւրն զայն⁴⁴ զենամբ խոյոց եւ զուարակաց⁴⁵ ի նուէր⁴⁶ անուան Բարձրելոյն⁴⁷, զորս բաշխելով կարաւտելոց, ուրախ լինէին⁴⁸ ի Տէր հոգեւոր եւ մարմնաւոր խնդութեամբ:

114 Յետ այսորիկ իբրեւ⁴⁹ լուաւ սուրբն Սարգիս յորդոյ իւրմէ զհրամանս⁵⁰ թագաւորին⁵¹, զի կոչէր զնա ստիպաւ⁵², ծանեաւ հոգւովն զչարութիւն ամպարշտին⁵³

1 B լրւար
2 C չի՛
3 BCDV + եւ
4 B ըստ որում փխ որպէս D + եւ
5 B յակոբ CDV յակովբայ
6 V + ի
7 D զորդին
8 B վերստին V + տեսանել
9 V գայթակղեալ
10 B ծառաի D ծառայիս V ծառայի
11 BCV սոցա տեսանել փխ տեսանել սոցա
12 BC Բու՛մ
13 C զցեակ
14 D չի՛
15 D իւր
16 B ըմբռնեցին
17 C + եւ
18 DV երանելոյն
19 BCD զեղեալ
20 BV սքանչելիս C սքանչելիս D գոհանչելիս
21 B չի՛ D որ
22 ACDV չի՛
23 BC քէ D երբ
24 BC ամաբ
25 BDV մինչեւ
26 BCDV չի՛
27 BDV սատակել
28 BC գաւրացն

29 BCV երբ D երբ
30 BCDV զպատանեակդ
31 B առ հայր իւր փխ առհասարակ
32 B ամենիմեան CDV ամենեմեան
33 D չի՛
34 BC կորեցիք D կորեցիցիք V սատակիցիք
35 CV երանելոյն
36 C չի՛ եւ լուեալ D Զոր տեսեալ երանելոյն եւ լուեալ փխ գայս լուեալ եւ տեսեալ երանելոյն գորդի իւր
37 BCDV խնդութեամբ
38 BCDV վերայ
39 C հաւատս
40 D առաքին
41 V չի՛ եղեալ եւ գաւրացն հաստատեալ ի հաւատս փառս վեր առաքէին ճշմարտին աստուծոյ
42 BCDV ուրախութեան
43 D կատարեին
44 C չի՛ զաւրն գայն
45 B զուարակաց
46 B նուէր DV նուէրս
47 BC բարձրելոյն
48 D լինեին
49 C + ետես
50 D զհրաման
51 B յորդոյ իւրմէ զհրամանս թագաւորին փխ զհրամանս թագաւորին յորդոյ իւրմէ C + եւ կոչեցեալ առ ինք (զրիչը կետանշել է տողի վերեւում, Բանի որ այս շարոյթը բնագրի շարունակութեան հատուած է):
52 BCDV ստիպով
53 BC ամպարշտին

եւ կոչեցեալ առ ինքն զգաւրսն ամենայն, որք¹ հաւատացեալ էին² ի Քրիստոս³, ասէ ցնոսա.

«Եղբարք, ահա ժամանակ ընդունելի, յորում պարտ է զբարէպաշտութիւն⁴ հաւատոց մերոց յայտ⁵ առնել եւ խոստովանել⁶ զՏէր մեր Յիսուս Քրիստոս առաջի մարդկան, զի⁷ նա խոստովանեսցի զմեզ առաջի Հաւր իւրոյ եւ հրեշտակաց⁸ սրբոց»:

115 Իսկ զաւրացն իբրեւ ի⁹ մի բերան պատասխանի տուեալ նմա¹⁰, ասեն. «Ընդ քեզ եմք, ո՛վ հայր պատուական, ի կեալ եւ ի մեռանել¹¹»:

116 Եւ սուրբն ասէ¹². «Հրամանալ¹³ է¹⁴ ի Տեառնէ՛ ոչ ծածկեալ¹⁵ զլոյս հաւատոց¹⁶ մերոց¹⁷, այլ դնել ի վերայ¹⁸ աշտանակի եւ քարոզեալ¹⁹ ի վերայ²⁰ տանեաց, եւ մի՛ երկնչել²¹ յայնցանէ, որ զմարմին սպանանեն²² եւ զոզին²³ ոչ²⁴: 117 Բայց ես՝ անպի-

տանս յամենայնի²⁵, ստունգանող²⁶ գտա²⁷ հրամանաց Տեառն իմոյ, քանզի ծածկեցի յիս²⁸ ինքեան²⁹, իբրեւ ճրագ³⁰ ընդ գրուանաւ՝, զլուսաւորութիւն հաւատոցն³¹, որ առ նա՝ յաղագս երկեղի³² մարդկան:

118 Այլ այժմ, եղբարք, աղաչեցէք զՏէր³³, զի տացէ ինձ համարձակութիւն³⁴ աներկեղ³⁵ քարոզել³⁶ զանուն նորա առաջի թագաւորաց եւ իշխանաց եւ հաստատեսցէ զոսս իմ ի վերայ³⁷ վիմին հաւատոյ³⁸, զի մի սասանեցայց ի մարդկանէ, որոց³⁹ հանդերձեալ եմ կալ առաջի⁴⁰, քանզի այնր աղագաւ է կոչումնս⁴¹ այս»:

119 Իսկ⁴² զաւրականացն պատասխանի տուեալ⁴³ ասեն ցսուրբն⁴⁴. «Աղաչեմք եւ խորհրդակիցք⁴⁵ լինիմք Տեառն⁴⁶ մերոյ՝ ոչ տեսանել զերեսս բռնաւորին, եւ մի՛ ինչ զանգիտել⁴⁷, քանզի յամենայն պատերազմունս, որ⁴⁸ պատահեն, առաջի քո մեռանիմք ամենեքին⁴⁹ մեք⁵⁰, նա թէեւ⁵¹ մար-

1 V + հաւատով զարացեալ
2 D եիմ
3 B + եւ
4 CDV գրարեպաշտութիւն
5 BCDV յայտնի
6 BC խոստովան լինել
7 BCDV + եւ
8 C հրշտակաց
9 BCDV ընդ
10 BCD չի՛ր
11 V մեռանեալ
12 B սուրբն ասէ փիս ասէ սուրբն
13 DV հրամայեալ
14 BCDV + մեզ
15 BCDV ծածկել
16 C հաւատոյ (149ա էջի ներքեւի լուսանցմի վերանորոգուած հատուածում այլ ձեռագրով գրուած է. «Առաջի Աւուրն է»):
17 C մերոյ
18 BC վերայ
19 BDV քարոզել
20 BC վերայ
21 B երկնչել
22 BC զմարմին սպանանեն փիս սպանանեն (C սրպանանեն) զմարմին V ապականեն
23 C գոզի
24 C + կարեն սպանանել

25 V + ստացական
26 B ստունգանող D ստունգանալ
27 BDV գտայ C գրտա
28 D ես
29 D յինքեան
30 B զբրագ C ըզբրագ
+ Տէ՛ւ Մ-դէ՛ւ Է 15
31 BD հաւատոյս CV հաւատոյն
32 BCD երկիւղի V երկեղի
33 B ըզտէր
34 D զհամարձակութիւն
35 BCD աներկիւղ V աներկել
36 V քարոզեալ
37 BCV վերայ
38 D չի՛ր ի վերայ վիմին հաւատոյ
39 C որում
40 B + նոցա
41 D կոչումս
42 BCDV եւ
43 B տրեալ
44 D + սերգիս
45 BCD խորհրդակից D խորհրդակից
46 V տեսանել
47 BC զանգիտէր D զանգիտել
48 BCD որք
49 B ամենիքեան CDV ամենեքեան
50 C չի՛ր
51 D թեւ V թէ

տիցէ ընդ մեզ, յաղթեմք նմա զաւրու-
թեամբ Տեառն մերոյ¹, յոր հաւատացաք²»:

120 Պատասխանի ետ սուրբն եւ ասէ
ցնոսա. «Ոչ հրամաէ³ մեզ⁴ Տէր մեր ըստ
մարմնոյ զաւրանալ, այլ Հոգով⁵, եւ ոչ
պատերազմական մեքենանաւք⁶, այլ համ-
բերութեամբ մերով⁷ ի նեղութիւնս յաղթել
թշնամեաց մերոց:

121 Արդ, մի՛ խափանէք զիս⁸ յառաջի-
կա⁹ ընթացից կենաց ճանապարհին¹⁰, այլ
աղաչեցէք զՏէր, զի արժանի արասցէ զիս
Տէր¹¹ մեռանել¹² վասն անուանն¹³ իւրոյ
սրբոյ եւ ձեզ Հովանի լիցի աջ¹⁴ նորա¹⁵ եւ
հաստատեսցէ¹⁶ ի հաւատս ճշմարիտս¹⁷,
զոր ընկալայք ի շնորհաց Սուրբ Հոգւոյն:
122 Եւ¹⁸ եթէ¹⁹ սիրէք զնա բոլորով
սրտիւք²⁰ ձերովք²¹, նոյն ինքն եղիցի ձեզ²²
ի²³ փրկութիւն ի կեանս²⁴ յայս, եւ յաւի-
տենական²⁵ կենացն արժանի²⁶ արասցէ²⁷
ընդ ամենայն սուրբս²⁸»:

123 Զայս եւ որ նման²⁹ սոցին³⁰ խաւսե-
ցեալ³¹ երանելոյն³² ընդ հաւատացեալ
զաւրացն եւ³³ հաստատէր զնոսա ի հա-
ւատս³⁴: 124 Ապա բարձանեալ³⁵ ի մի-
մեանց բազում արտասուաւք, հանդերձ
որդւովն եւ ոմանք³⁶ ի զաւրականացն³⁷
յուղի անկեալ, գայր³⁸ առ թագաւորն, զոր
տեսեալ³⁹ ուրախ եղեւ յոյժ եւ ասէ
ցխորհրդակիցսն⁴⁰ իւր. «Կարծեմ անիրաւ
գոլ զամբաստանութիւնն⁴¹ զսմանէ⁴² եւ ի
նախանձուէ շարժեալք, այլ ոչ ուղղու-
թեամբ»: 125 Եւ դարձեալ առ⁴³ սուրբն
Սարգիս⁴⁴ ասէ. «Բարի է գալուստ⁴⁵ քո⁴⁶,
իմաստուն եւ հաւատարիմ ի զաւրագ-
լուսս⁴⁷ իմ⁴⁸, ընկալցիս⁴⁹ ողորմութիւն առ
ի մէնջ ըստ անստերիւր⁵⁰ հաւատոց⁵¹, որ
ցուցեր մեզ: 126 Վասն որոյ մեծացուցէ⁵²
զքեզ թագաւորութիւն⁵³ մեր եւ գլուխ⁵⁴ ա-
մենայն զաւրաց կացուցէ յաղագս խոհե-

1 BC յաղթեմք նմա զաւրութեամբ տեառն մերոյ փխ
զաւրութիւն տեառն մերոյ (C չի՛) յաղթեսցէ (C
յաղթ.) նմա D + յիսուսի քրիստոսի
2 BC չի՛ յոր հաւատացաք V հաւատացաքս
3 CDV հրամայէ.
4 BDV չի՛
5 BCV հոգով
6 BDV մեքենայիւք C մեքենայիւք
7 BCDV մեր
8 D գիմ
9 CV յառաջիկայ D զառաջիկայ
10 C կենաց ճանապարհին փխ ճանապարհէն կենայ
11 BCDV չի՛
12 B մեռանել
13 BDV անուան
14 C առաջի
15 C նորայ
16 C + առաջի նորայ
17 B ճշմարիտ
18 B չի՛
19 D բե
20 BCDV սրտիւ
21 BCDV ձերով
22 B չի՛
23 BCD չի՛
24 CDV կեանս
25 C յաւիտեանական
26 C արժան

27 C լինել
28 D + իւր
29 C + է
30 BV նման սոցին փխ սոցին նման
31 DV խաւսեցաւ
32 BC երանելոյն DV երանելին
33 BDV չի՛
34 BCDV + եւ
35 B բարձանեալ C բարձանեալ DV բարձանեալ
36 C ոմամք
37 B + եւ
38 V գային
39 D + թագաւորին
40 BC ցխորհրդակիցս
41 BC զամբաստանութիւն
42 CV զսմանէ D զսմանէ փխ որ վասն դորա
43 C ց V ի
44 D + եւ
45 C գալուստ
46 D + ով սերգիս
47 B զաւրս
48 D չի՛
49 D ընկալցես
50 BC անբաստերիւր
51 D հաւատոց
52 V մեծացուցանէ
53 CD թագաւորութիւնս
54 C գլուխ

մագոյն քո իմաստութեան¹»: 127 Եւ շնորհէր նմա ձիրս բազումս² եւ պատիւս³ գերապայծառ⁴ ճոխութեան⁵:

128 Իսկ⁶ նա ոչ ի բանից անտի պատրեցաւ եւ ոչ ի ճշմարտութենէն՝ յաղագս երեւելի մեծութեանն այլափոխեցաւ, այլ տայր նմա պատասխանի իմաստնախոհ⁷ բանիւ⁸. «Գոհանամ, ասէ, զԱստուծոյ իմոյ, որ փրկեաց զիս ի ձեռաց⁹ թշնամեաց իմոց, որք ոչ իմաստութեամբ մերով եւ ոչ զաւրութեամբ յաղթահարեցան¹⁰, այլ ամենազաւրիս¹¹ Աստուծոյ կարողութեամբ: 129 Նովաւ են եւ պարգեւքս¹² շնորհեալք¹³ առ ի մէնջ¹⁴, քանզի ետ ձեզ իմաստութիւն ճանաչել զճշմարիտն¹⁵»: 130 Եւ զայս ասացեալ սրբոյն՝ ել յերեսաց նորա¹⁶:

131 Եւ ասէ թագաւորն ցմերձակայս¹⁷ իւր. «Կատարեալ ի ճշմարտութեան¹⁸ տեսանեմ¹⁹ զայրս զայս»: 132 Իսկ չարախաւսքն յառաջ մատուցեալ ասեն²⁰. «Արքա²¹ քաջ, զՆազովրացոյն²² ունի²³ զուսումն եւ զաղանդ²⁴, վասն որոյ²⁵ եւ Աս-

տուած ոչ զմեր²⁶, այլ զՅիսուս անուանէ զՆազովրեցին²⁷: 133 Ապա թէ²⁸ ոչ՝ Հարցցէ²⁹ ցնա³⁰ թագաւորութիւնդ³¹ ձեր³² եւ ծանիցէ³³ զբանից³⁴ մերոց³⁵ զճշմարտութիւն³⁶»:

134 Եւ³⁷ իբրեւ լուաւ զայս թագաւորն, տրտմեցաւ յոյժ եւ խորհէր ի միտս³⁸, թէ³⁹ զիս⁴⁰ ըզ զտցէ զասացելոցն իրաւարանութիւն⁴⁰:

135 Եւ եղեւ⁴¹ ընդ աւուրսն ընդ այնոսիկ եկն տաւն աստուածոցն եւ ել հրաման յարքայէ⁴² ժողովել⁴³ բազմութեանն յատուչանն⁴⁴ կրակարանին⁴⁵, յորում զհուրն լուցանէին⁴⁶ ըստ պարսկական արիւնին⁴⁷, յորում⁴⁸ էին կանգնեալ⁴⁹ պատկերք⁵⁰ կոոց⁵¹ երկոտասան⁵²:

1 BCD իմաստութեանդ
 2 B բազում
 3 BC պատիւ
 4 B գերապայծառութեան V գերապանծ
 5 B չի՞ր D նոխորեամբ V + եւ պայծառութեան
 6 BCDV բայց
 7 BV իմաստախոհ C իմաստախորհ
 8 D չի՞ր իմաստնախոհ բանիւ V բանիւ
 9 D չի՞ր
 10 V յաղթահարեցաւ
 11 D ամենահզօրին
 12 V պարգեւք
 13 BCD շնորհեալ
 14 BCDV ձեռք
 15 C ըզմարտիտն
 16 C նորայ
 17 C ցծառայս D ցմեմամեմ
 18 C ճշմարտութիւն
 19 D տեսանեմ
 20 B ասէին D ասին V + բազաւոր եւ
 21 BDV արքայ
 22 B զնազարացոյն C զնազարացոյն D զնազովրեցոյն V զնազովրացոյն
 23 B + սայ CD + սա
 24 D զաղանդ V զաղանդ

25 B որո
 26 BCDV զմերս
 27 B զնազարացին C զնազարացոյն V զնազովրացին զյիսուս անուանէ: փիս զյիսուս անուանէ. զնազովրեցին
 28 D թե
 29 C հարցէ
 30 B ցնա
 31 BDV թագաւորութիւն
 32 V ին
 33 B ծանիցես
 34 BCD զբանիս
 35 BCDV մերոյ
 36 C ճշմարտութիւն
 37 B չի՞ր
 38 D + իւր
 39 D եթե
 40 C իրաւարանութիւն
 41 BCDV չի՞ր
 42 C յարքայ
 43 C ժողովեալ
 44 BCV յատուչանս D յատուչանս
 45 B կրակարանացն
 46 D լուցանեին
 47 C չի՞ր յորում զիսուն լուցանեին ըստ պարսկական արիւնին V արիւնացն
 48 BCDV յորս
 49 BCV + եւ C կանգնեալք
 50 D կանգնեալք պատկերք փիս եւ պատկերք կանգնեալք
 51 D կոոցն
 52 C կոոց երկոտասան փիս երկոտասան կոոց D երկոտասանից

136 Կոչեցեալ եղեւ եւ¹ Սարգիս ընդ պատուական զաւրագլխացն զալ Հանդերձ որդւովն² իւրով³ ի Հանդէսն⁴ յայն⁵:

137 Իսկ⁶ երանելոյն⁷ ծանուցեալ⁸ զՀասեալ ժամն, որ յաղագս Աստուծոյ⁹ պատերազմին¹⁰, յարուցեալ կայր յաղաւթս առ Աստուած¹¹ եւ ասէր.

«Տէր Աստուած փրկիչ յուսացելոցս¹² ի քեզ, որ խոստացար ծառայից¹³ քոց եւ ասացեր, եթէ¹⁴ «Յորժամ տանիցեն զձեզ առաջի Թագաւորաց, մի՛ Հոգայցէք¹⁵ վասն տալոյ պատասխանի, զի ես տաց ձեզ բան եւ իմաստութիւն», որում ոչ կարիցեն¹⁶ ընդդիմակաց լինել Հակառակորդքն¹⁷ ձեր:

138 Արդ, տո՛ւր եւ ինձ, Տէր, բան ի բանալ բերանոյ իմոյ յասպարիսի¹⁸ Հանդիսի¹⁹, որ առաջի կա²⁰, եւ զաւրացո՛յ²¹ զիս Համբերել չարչարանաց եւ²² մահու, որ գան ի վերա²³ իմ վասն անուանդ քո՛ւ²⁴ սրբոյ, եւ քեզ փառք յաւիտեանս²⁵»:

139 Եւ իբրեւ կատարեաց զաղաւթսն²⁶, զնաց Հանդերձ որդւովն իւրով²⁷ ի կոչումն արքաին²⁸: 140 Եւ տեսեալ զնա²⁹ Թագաւորն³⁰ ասէ բարձր ձայնիւ. «Սարգիս³¹, պատուականդ ի զաւրագլուխս զաւրաց իմոց, յառաջ մատուցեալ զոհեա³² Հրոյ ըստ աւրինի³³ ամենեցուն մեր եւ արկ խունկ³⁴ առաջի մեծամեծաց³⁵ աստուածոցն³⁶, որպէս³⁷ արդարեւ աստուածասէր, որպէսզի³⁸ չարախաւսք³⁹ քո յամաւթ եղեալ⁴⁰, պայծառասցիս դու բարձրագոյն փառաւք»:

141 Պատասխանի ետ սուրբն Սարգիս եւ ասէ. «Ես ճշմարտին Աստուծոյ մատուցանեմ զոհս⁴¹ եւ երկրպագութիւն, այնմ⁴², որ արար զերկինս⁴³ եւ զերկիր եւ որ ի նոսա արարածք⁴⁴, որ է կենդանի եւ յաւիտեանական⁴⁵ Թագաւոր, որում պարտ էիր⁴⁶ եւ դու⁴⁷, ո՛վ Թագաւոր, եթէ⁴⁸ ունէիր⁴⁹ իմաստութիւն երկիր պագանել եւ փառաւորել եւ ոչ տարրեղէն արարածոց գոյացելոց⁵⁰ ի

1 B չի՛ր
2 D + ի կոչումն
3 D չի՛ր
4 D հանդէսն
5 C + յորում գիտրն լուցանէին ըստ պարսկական արիմից
6 BCDV եւ
7 CDV երանելոյն
8 D երանելոյն ծանուցեալ փխ ծանուցեալ երանելոյն
9 D Բրիստոսի
10 B պատուիրանին
11 C չի՛ր առ աստուած
12 BC յուսացելոց
13 V ծառայից
14 BCV բէ, D երե
15 B հոգայք
« Հոգայք. Մատթ. Ժ. 18-19. Գուգ. Ժ. 11-12
16 B կարացեն
17 BC հակառակորդք
18 V յասպարիսի
19 V չի՛ր
20 CDV կայ
21 V գաւրացո
22 V + համահատալ
23 BCDV վերայ
24 BC քո՛ւ
25 B յաւիտեան + ամէն CD + ամէն

26 B չի՛ր
27 BCD չի՛ր
28 BDV արքային C արքայի
29 B ըզնա
30 CD թագաւորին
31 D սերգիս
32 B գոհեայ
33 C արիմակի
34 B խունգ C խունկս
35 BD մեծաց
36 C մեծամեծաց աստուածոցն փխ աստուածոցն մեծաց
37 C + եւ
38 D որովք
39 V չարախաւսք
40 D + եւ
41 BCDV գոհ
42 BCD այն
43 B զերկին
44 BC + են V + իցեն
45 C յաւիտեանս
46 D եիր V էիրն
47 V չի՛ր եւ դու
48 D երե
49 D ունէիր
50 C գոյացելոց

նմանէ եւ անշունչ պատկերաց ի նմանէ¹ եղելոց²»:

142 ³Ջայս լուեալ արքաի⁴ ասէ. «Ահա յայտնի եղեւ մոլորութիւն քո⁵, ո՛վ արբեալդ յիմարութեամբ եւ զրկող⁶ անձին քո⁷ ինքնակամ ի բեր⁸ բարեացն, զորս⁹ հանդերձեալ էաք¹⁰ առնել քեզ¹¹: 143 Իսկ դու փոխեցեր զսէր¹² քո առ այր ումն¹³ հրեայ¹⁴, որ վասն մեղաց իւրոց խաչեցաւ»: 144 Եւ¹⁵ այլ եւս բանիւք բազմաւք հայհոյէր զՔրիստոս:

145 Իսկ երանելին իբրեւ լուաւ զայս, ոչ կարաց համբերեալ¹⁶, այլ լցեալ զբերան իւր թքով¹⁷ էթուք¹⁸ ընդդէմ¹⁹ ամպարչտին եւ²⁰ ոյժ առեալ ի Հոգւոյն²¹, ձգեաց²² զձեռնն²³ եւ²⁴ մանրեաց զպատկերս²⁵ կւոցն եւ ասէ. «Ո՛վ անմիտք, ահա պաշտամունքդ²⁶ ձեր փշրեցան եւ հուրդ, որում երկիր պագանէք²⁷, մոխիր է ցնդելի»:

146 Եւ յորժամ տեսին զայս եւ լուան մոգքն եւ բազմութիւն հեթանոսացն, որ անտ²⁸, շարժեցան բարկութեամբ ի վերա²⁹ սրբոյն եւ բուռն հարեալ զնմանէ, քարշէին³⁰ յայս կոյս³¹ յայն կոյս, եւ աղաղակէին³² սպանանել զնա: 147 Եւ ի յանդուգն յարձակմանէ անաւրինացն, սպանաւ ի մէջ ամբոխին Մարտիրոս³³ անուն³⁴ որդին³⁵ նորա³⁶, գործով ընկալեալ³⁷ զվկայական³⁸ անունն³⁹, պսակակից նախընթաց վկային⁴⁰ եղեալ ի Քրիստոս:

148 Իսկ թագաւորն արգել զբազմութիւնն ի սպանանելո՞ւ⁴¹ զԱրգիս⁴² եւ հրաման ետ կապել զնա երկաթեալ⁴³ եւ դնել ի բանդի, եւ տրտմեցաւ յաղագս մահու⁴⁴ որդւո՞ւ⁴⁵ նորին⁴⁶, զի առանց նորա կամաց⁴⁷ եղեւ:

149 Իսկ երանելին ի բանդին գոհանայր զԱստուծոյ, զի վասն անուանն նորա արժանի եղեւ⁴⁸ կրել չարչարանս⁴⁹ եւ

1 V մարդկանէ
2 D չի՛ր ի նմանէ եղելոց
3 C ձեռագրում մէկ թերթ պակաս է. չի՛ր Ջայս յուեալ արքաի ... Յուլիանոսի կայսեր հասեալ էր համբաւ գալստեան: Եւ հատուածը
4 BV արքայի D քագաւորն
5 V + ով բազաւորութեան հակառակ
6 D զրկաւղ
7 BDV քու՛մ
8 BDV թիւրոց
9 BD գոր
10 BD ետք
11 D չի՛ր
12 B ըզսէր
13 BDV ումն
14 D + եւ անուն նորա յիսուս
15 D նա եւ փխ եւ
16 BDV համբերել
17 D չի՛ր V խուխով
18 DV եթու՛մ
19 D ի դէմս
20 B չի՛ր լցեալ զբերան իւր թքով էթու՛մ ընդդէմ ամպարչտին եւ
21 B + եւ համարձակութեամբ պատասխանի ետ ընդդէմ նորա եւ V + սրբոյ եւ
22 BV ձգեալ
23 B ըզձեռն D զձեռն + իւր V զձեռն
24 BD չի՛ր
25 D զպատկեր V + կեղծաւոր
26 BD պաշտամունք
27 BV երկիր պագանէ՛ք փխ երկրպագէ՛ք

28 BDV անդ (V + կային)
29 BDV վերայ
30 D չի՛ր
31 DV + եւ
32 D աղաղակելին
33 BDV մարտիրոս
34 B չի՛ր
35 BDV որդի
36 D սրբոյն սարգսի փխ նորա
37 D ընկալաւ
38 BDV զվկայականն
39 BDV անուն
40 DV վկայիցն
41 BV սպանանելոյ D սպանանել
42 BDV գերանելին
43 D կապել գեա երկաթեալ փխ երկաթի կապանաւ՛ր կապել
44 DV մահուան
45 DV որդւոյ
46 B մահու որդւո նորին փխ որդւոյ նորա մահու DV նորա
47 BDV նորա կամաց փխ կամաց նորա
48 BV վասն անուանն նորա արժանի եղի փխ արժանի եղի վասն անուանն նորա D վասն անուանն նորա արժանի եղի փխ արժանի եղի վասն նորա
49 BV զչարչարանս

կապանս¹, եւս եւ վասն² որդւոյն³ իւրոյ, զի վկայական արեամբ պսակեցաւ ի Քրիստոսէ⁴:

150 Եւ մինչդեռ ի բանդի անդ կայր յաղաթս, ի մէջ գիշերին⁵ երեւել⁶ նմա բանսարկուն սատանա⁷ եւ⁸ ասէ. «Ո՛վ Սարգիս⁹, զի¹⁰ նչ շահիս¹⁰ ի յամառ խորհրդոց¹¹ քոց¹²: 151 Հաւանեա¹³ կամաց թագաւորին եւ լեր¹⁴ երանելի յաշխարհիս¹⁵ եւ մի՛ վասն¹⁶ սնտոի յուսո¹⁷ լքաներ զկեանս քո»:

152 Ասէ ցնա սուրբն Սարգիս. «Երթ յետս, Հակառակորդ¹⁸ Հայր ստութեան¹⁹: 153 Զի խրատ²⁰ քո ոչ է պատճառ կենաց, այլ մահուն յաւիտենից ունողացն²¹ զնա, որ ընդ քեզ արկանին ի կորուստ այնոքիկ, որք²² առնեն զոր ասեսդ»: 154 Եւ նոյնժամայն Հալածե<ա>լ²³ չարն եղեւ աներեւոյթ:

155 Եւ ահա յանկարծակի երեւեալ նմա Տէր Յիսուս ի բանգին Հանդերձ²⁴ երկնաւոր զաւրաւք, եւ²⁵ լի եղեւ տունն²⁶ գերա-

պայծառ լուսով առաւել քան զարեգակն, եւ լուծան վաղվաղակի կապանք ձեռաց եւ ոտից նորա²⁷: 156 Եւ ձայն լսելի եղեւ ի լուսոյ²⁸ անդի²⁹, որ³⁰ ասէր³¹. «Քաջալերեա՛ց³², բարի եւ³³ Հաւատարիմ ծառա³⁴ իմ Սարգիս: 157 Եւ մի՛ երկիցէ³⁵ սիրտ քո ի սպանողաց զմահկանացուդ³⁶ մարմինն³⁷, զի մտանելոց³⁸ ես ի տրտմականաց աստի եւ ի Հողանիւթ յարկաց³⁹ յանվախճան ուրախութիւնն⁴⁰ լուսեղէն յարկաց⁴¹ Տեառն քո»:

158 Եւ ի տեսիլ լուսո⁴² փառաց⁴³ այնորիկ ծագման, ժողովեցան բազմութիւնք, որ շուրջ կաին⁴⁴ զբանդիւն ի տուն⁴⁵ անդր եւ լցեալք⁴⁶ զարմանալեաւք, տաին⁴⁷ փառս ճշմարտին Աստուծոյ, զոր քարոզէրն Սարգիս: 159 Մանաւանդ իբրեւ տեսանէին⁴⁸ գերանելին Սարգիս⁴⁹, զի արձակեալ⁵⁰ ի կապանաց⁵¹ կայր յաղաթս առ Աստուած: 160 Եւ վաղվաղակի երթեալ⁵² պատմեցին⁵³

1 BDV գկապանս
2 B + յաղագս D եւս եւ վասն փիս եւ առաւել եւս յաղագս
3 B որդւո DV որդւոյ
4 V Իրիստոս
5 B գիշերի
6 BDV երեւեալ
7 DV սատանայ
8 BDV չի՛ր
9 D սերգիս
10 D շահեսցիս
11 B խորհրդոց
12 V չի՛ր
13 B հաւանեայ
14 B լիցիս
15 BV յաշխարհի D յաշխարհ
16 D չի՛ր
17 BDV յուսոյ
18 BV + նշմարտութեան եւ D հակառակդ + նշմարտութեան
19 D չի՛ր հայր ստութեան
20 D խրատոյ
21 D ընդունաւզմ
22 BD որ
23 B հալածեալ
24 D չի՛ր
25 B չի՛ր

26 D լի եղեւ տունն փիս տունն լի եղեւ
27 BDV երանելոյն
28 B լուսո
29 BDV անտի
30 BDV եւ
31 BDV ասէ
32 B քաջալերեայ
33 D չի՛ր բարի եւ
34 DV ծառայ
35 V երկիցես ի
36 B ըզմահկանացու V զմահկանացու
37 BV մարմինդ D մարմին
38 B մրտանելոց
39 V յարկացս
40 BDV ուրախութիւն
41 BDV խորանաց
42 V լուսոյ
43 BD լուսո փառաց փիս փառաց լուսոյ
44 V կային
45 D տունս
46 BD լցեալ
47 DV տային
48 D տեսանելին
49 BD չի՛ր
50 DV + էր
51 B կապանացն DV + եւ
52 V երթեալ
53 B պատմէին D պատմեցին

Թագաւորին¹, զոր տեսին: 161 Եւ հրամայէր² առաջի իւր ածել զերանելին:

162 Եւ³ իրրեւ տարան, ասէ ցնա. «Ով անիմաստ եւ թշնամի անձին քուժ, զի⁴ նչ շահ երբ քեզ հակառակութիւն⁴ հրամանաց մերոց, բայց եթէ⁵ զանարգանս եւ⁶ զմահ որդւո՞քո, զոր⁸ եթէ⁹ յամառել¹⁰ մնաս¹¹ եւ¹² ոչ զղջացեալ զառնաս՝ չարաչար մահուամբ ելցես ի կենացս: 163 Իսկ եթէ¹³ փոխեսցիս¹⁴ յանմիտ խորհրդոց¹⁵ այտի¹⁶ եւ գայցես¹⁷ ի լաւութիւն¹⁸, յիշելով զսէրն մեր զառաջին, քաղցրութիւն մեր եւ ներողութիւն, ոչ համարին քեզ¹⁹ ի²⁰ մեզս²¹ զսխալանսն²², որով յանցաւոր զտար, այլ եւս²³ զերազոյն²⁴ պատուո՞ք եւ փառաց արժանաւորեսցիս²⁶: 164 Արդ, յայսմ աւուր միայն անսա²⁷ հրամանաց մերոց եւ յետ այսորիկ երթ առ²⁸ Նազովրացին²⁹»:

165 Զայս ասէր թագաւորն, քանզի³⁰ ոչ կամէր զմահ սրբոյն, քանզի³¹ Յուլիանոսի³² կայսեր հասեալ էր համբաւ գալստեան³³:

166 Եւ³⁴ երանելին ասէ³⁵. «Զամալթ եւ զնախատինս աստուածոց քոց ո՞չ զգացեր³⁶, քանզի եւ դու³⁷ խաւարեալ³⁸ ես իբրեւ³⁹ զաստուածսն քո: 167 Զիս⁴⁰ զտեսանելով զնոսա մանրել⁴⁰ իրրեւ⁴¹ զփոշի⁴² եւ ոչ ծանեար զտկարութիւն նոցա⁴³: 168 Այլ իմ պարծանք⁴⁴ առ Աստուածն իմ է Յիսուս Քրիստոս, զի որպէս զորդին իմ ընկալաւ բարէպաշտութեան⁴⁵ հաւատով եւ զիս ընկալցի ի նոյն հաւատս արմատացեալ⁴⁶ եւ հաստատեալ, զորմէ զոհանամ եւ փառաւորեմ, զի ընկալաւ զպտուղ որովայնի իմոյ եւ ոչ ետ խաբիլ⁴⁷ մոլորութեամբ⁴⁸ քո: 169 Եւ արդ, ասեմ յայտնապէս, զի կուրութիւն քո զիս ոչ խաւարեցուցէ⁴⁹ ⁵⁰ եւ անիմաստութիւն քո զիս ոչ յիմարեցուցէ⁵¹: 170 ⁵²Յայտնի լիցի քեզ,

1 BDV + գսմանչելիսն
 2 B հրամաէր D հրամայեաց
 3 B չի՞ր
 4 D հակառակութիւնդ
 5 D բե V բէ
 6 DV + գչարչարանս եւ
 7 DV որդւոյ
 8 B յորս D յոր
 9 D եթե
 10 BD յամառել
 11 D մըմաս V չի՞ր գոր եթէ յամառել մնաս
 12 V + բէ
 13 D եթե
 14 B փոփոխիս
 15 DV խորհրդոց
 16 B այդի
 17 V գաս
 18 V լաւութիւնն
 19 V չի՞ր
 20 B չի՞ր
 21 B + եւ
 22 B սխալանս DV գսխալանսդ
 23 D այլեւս
 24 D չի՞ր
 25 BDV պատուոյ
 26 B արժանացիս D + բայց
 27 B անսայ D լսող լեր փիս անսա
 28 D + յիսուս
 29 B նագաւրացին DV նագովրեցին

30 BV վասնզի
 31 D վասնզի
 32 D չի՞ր
 33 B գալըստեան D յուլիանոսի
 34 BV չի՞ր
 35 D ասէ երանելին սարգիս փիս եւ երանելին ասէ
 36 C զգեցար
 37 BCDV չի՞ր եւ դու
 38 CD + եւ անոյս V խաւար + եւ անոյս
 39 BCD որպէս
 40 CD մանրեալ V զնոսա մանրել փիս մանրեալ զնոսա
 41 B զնոսա մանրել իրրեւ փիս մանրեալ զնոսա որպէս
 42 B փոշի
 43 C նոցայ
 44 BV + եւ յոյս D + եւ յոյս է
 45 BCDV բարեպաշտութեան
 46 C ամբացեալ
 47 V խաբիլ
 48 V մոլորութեան
 49 CD խաւարեցուցանէ
 50 C չի՞ր եւ անիմաստութիւն եւ զիս ... յաստուածն իմ նշմարիտ
 51 B իմաստնացուցէ
 52 D բայց եւ այս յայտնի

զի եթէ¹ թողուցուս զիս ի կեանս, մահ քո ի ձեռաց իմոց լինիցի, քանզի ոչ ներեմ ի պեղծ բերանոյ² քո³ լսել⁴ զհա<յ>հոյութիւն⁵ յԱստուածն իմ ճշմարիտ»⁶:

171 Եւ⁷ իբրեւ լուաւ զայս թագաւորն, լի եղեւ սրտմտութեամբ⁸ եւ հրամանաց⁹ մերկացուցանել ի նմանէ¹⁰ զպատմուճանն զինուորական եւ ասէ. «Սարգիս, որ ոչ ծանեաւ զպատիւն¹¹, զանպատուութիւնն¹² ծանիցէ¹³ եւ ի մեղս իւր մեռցի»:

172 Եւ հրաման ետ¹⁴ հանել¹⁵ արտաքոյ քաղաքին¹⁶ եւ սպանանել:

173 Արգ, առեալ զնա զահճացն վարէին¹⁷ բռնութեամբ մինչեւ ի մահուն տեղի: 174 Երթաին¹⁸ ընդ նմա եւ¹⁹ բազմութիւնք յոյժ քրիստոնէից²⁰ եւ հեթանոսաց, եւ²¹ յորժամ²² հասին²³ ի տեղին, որ առուանեալ կոչէին²⁴ Սալք²⁵, դադարեալ սրբոյն²⁶, քանզի անդանաւր հանդերձեալ էր²⁷ կատարիլ²⁸ եւ զձեռոսն²⁹ տարածեալ³⁰

եւ կացեալ³¹ յաղաւթս³² բարձր ձայնիւ ասելով³³.

«Տէր Աստուած յաւիտենական, որ արժանի արարեր զիս մեռանել այժմ³⁴ վասն անուանդ քո³⁵ սրբոյ, լուր աղաչանաց ծառաի³⁶ քո եւ ընկալ զիս ընդ այնոսիկ, որ³⁷ սիրեցին զաւր երեւելոյ գալստեան³⁸ քո³⁹ եւ եղեն ճանապարհակից քեզ չարչարանաւք խաչի եւ մահու: 175 Եւ զոր միանգամ պատրանաւք չարին⁴⁰ մեղուցեալ եմ ի մանկութենէ իմմէ⁴¹ առաջի քո մինչեւ ցայժմ⁴² կամաւ⁴³ եւ ակամա⁴⁴, զիտութեամբ եւ անգիտութեամբ, լուա⁴⁵ եւ մաքրեա⁴⁶ ողորմութեամբ քո ի ձեռն հեղման արեան իմոյ:

176 Շնորհեա⁴⁷ եւ հաւատացելոց քոց ամենեցուն, որք յիշեն զանուն իմ ի բարէխաւսութիւն⁴⁸, զթողութիւն մեղաց եւ յիրաքանչիւր վտանգից⁴⁹ զփրկութիւն հոգւոյ եւ մարմնոյ, զզիւաց⁵⁰ հալածումն, զհիւանտութեանց⁵¹ բժշկութիւն⁵² եւ⁵³ ի

1 D եթե
2 D բերանոյդ
3 D չի՛ր
4 D + բանդ
5 D հայեղութեան
6 BV չի՛ր յայտնի լիցի Բեզ ... յաստուածն իմ՝ ճշմարիտ
7 BV չի՛ր
8 C տրտմութեամբ
9 DV հրամայեաց
10 B չի՛ր ի նմանէ
11 B զպատիւ
12 B զանպատուութիւն V զանպատուութիւն
13 C ծանիցի
14 D հրամայեաց փիս եւ հրաման ետ
15 B + գնա
16 C + գերանելին սարգիս
17 V + գնա
18 DV երթային
19 BV չի՛ր
20 D քրիստոնէից
21 B չի՛ր
22 BDV իբրեւ
23 A հանից
24 C կոչին D կոչեին V կոչէր
25 B + եւ D + եւ անդ
26 D չի՛ր
27 C + սրբոյն

28 C կատիլ (°)
29 C գձեռն
30 D տարածեալ գձեռն փիս գձեռն տարածեալ
31 CD եւ կացեալ փիս եկաց
32 D + առ տէր
33 D ասելով փիս եւ աս
34 B չի՛ր CD մեռանել այժմ՝ փիս այժմ՝ մեռանիլ V չի՛ր
35 B Բու՛մ
36 DV ծառայի
37 BD որք
38 B գալստեան C գալստեանդ
39 B + տէր
40 B պատրանաւք չարին փիս չարին պատրանաւք
41 B իմէ
42 B ցայսար
43 D կամայ
44 CDV ակամայ
45 B լուա
46 B մաքրեաց
47 B շնորհեաց
48 BCDV բարեխաւսութիւն
49 B վտանկից
50 BC զիւաց
51 BC զհիւանտութեանց փիս եւ ամենայն վնասակար ախտից D հիւանդաց V զհիւանդաց
52 BC բժշկութիւն
53 DV չի՛ր

պատերազմունս գյաղթութիւն¹, ի բանդից եւ ի կապանաց² զարձակումն, ի ծառաութենէ³ զազատութիւն, ի խռովութեանց զխաղաղութիւն⁴, ի նեղութենէ⁵ անդոյրրութիւն⁶, ի ճանապարհի զառաջնորդական պահպանութիւն, ալէկոծելոց⁷ ի ծովու զհանդարտութիւն, յերաշտութենէ⁸ զհոսումն անձրեւաց քաղցրութեամբ⁹ յառատապէս պտղաբերութիւն, ի կարկտայրեր¹⁰ եւ յեղեմնարկու¹¹ յաւդոց¹² բռնութենէ զբազարումն¹³ արագապէս, մարախոյ եւ ամենայն վնասակար գեռնոց, որ¹⁴ շարժին ի բարկութենէ քումմէ պատուհասել զմարդիկ վասն մեղաց՝ զհալածումն¹⁵, եւ որբ¹⁶ նուիրական¹⁷ ընծաիւք¹⁸ եւ ողորմութեամբ¹⁹ գլխատակս մեր կատարեն²⁰, ընկալ²¹ ի հոտ անուշից²² եւ վարձատրեա²³ բերապատիկ²⁴ բարութիւնս²⁵ աստ եւ ի

հանդերձելումն: 177 Եւ զհոգի²⁶ իմ ընկալ յաւրեւանսդ²⁷ արդարոց ի հանգիստդ²⁸ յաւիտենական եւ քեզ փառք յաւիտեանս²⁹ յաւիտենից³⁰, ամէն³¹»:

178 Եւ յետ կատարման աղաւթիցն³² էջ առ նա հրեշտակ Աստուծոյ³³ յերկնից՝ ունելով ի ձեռին իւրում պսակ լուսապայծառ եւ ասէ. «Զաւրացիր, քաջ նահատակդ³⁴ Քրիստոսի, եւ մի՛ երկնչիր³⁵ ի սպանողաց³⁶ զմարմինդ³⁷, քանզի բացաւ քեզ դուռն արքայութեան³⁸ երկնից, եւ զոր ինչ խնդրեցեր³⁹, տուաւ⁴⁰ քեզ յԱստուծոյ, եւ ամենայն հաւատացելոց խնդրուածք⁴¹ յանուն քո շնորհեսցի ի Տեառնէ»:

179 Եւ տեսեալ բազմութեանն զհրեշտակ⁴² Աստուծոյ եւ զպսակն լուսոյ, աղաղակէին⁴³ ասելով. «Մեծ է Աստուածն քրիստոնէից⁴⁴, եւ բայց ի նմանէ ոչ գոյ⁴⁵ այլ⁴⁶ Աստուած»:

180 Իսկ սրբոյն դարձեալ առ դասս⁴⁷ հաւատացեալ⁴⁸ զաւրացն եւ⁴⁹ ասէ. «Լուա-

1 D գխաղաղութիւն V յաղթութիւն
 2 V ի կապանաց եւ ի բանդից փ/ս ի բանդից եւ ի կապանաց
 3 V ծառայութենէ
 4 D չի/ ի խռովութեանց զխաղաղութիւն
 5 V նեղութեանց
 6 DV անդոյրրութիւն
 7 DV ալէկոծելոց
 8 DV յերաշտութեան
 9 D չի/ գիտումն անձրեւաց քաղցրութեամբ V քաղցրութեան
 10 DV կարկտայրեր
 11 V յեղեմնարկու
 12 DV աւդոց
 13 V զազարումն
 14 D որբ
 15 BC չի/ եւ ի պատերազմունս գյաղթութիւն ... պատուհասել զմարդիկ վասն մեղաց՝ գհալածումն
 16 D + ողորմութեամբ եւ
 17 B նուիրական
 18 BD ընծայիւք C ընծայիւք
 19 D չի/ եւ ողորմութեամբ
 20 C կատարեցեն D կատարեն գլխատակս մեր փ/ս գլխատակս մեր կատարեն
 21 D + տէր
 22 B անուշից
 23 BC վարձատրեալ
 24 B բերապատիկ
 25 D չի/

26 BCDV գիտցիս
 27 B ի յաւրեւանս C յաւրեւանս DV յաւրեւանս
 28 C հանգիստ V հանգիստն
 29 B յաւիտեան
 30 D չի/ ի
 31 B ամին CV չի/ յաւիտենից ամէն
 32 B աղաւթիցս
 33 C չի/ V տեսուն
 34 CD նահատակ
 35 B երկնչիր
 36 CDV սպանողաց
 37 CD զմարմին
 38 BCDV արքայութեան
 39 B խնդրեցեր
 40 B տուաւ
 41 C հաւատացելոց խնդրուածք փ/ս խնդրուածք հաւատացելոց
 42 C գիւրտակ DV գիւրտակն
 43 D աղաղակեին
 44 CDV քրիստոնէից
 45 B գոյ
 46 CV ոչ գոյ այլ փ/ս այլ ոչ գոյ
 47 D դասս
 48 B հաւատացելոց
 49 CD չի/

րուք ինձ¹ այժմ, հաւատացեալք ի Քրիստոս, որք մերձեալ² տեսանէք³ զնահատակութիւնս իմ: 181 Մի՛ եղիցի⁴ ձեզ տեսանել⁵ զմահ⁶ մահկանացու մարմնոյ⁷ իմոյ, կրել անյուսաբար գտրտմութիւն⁸: 182 Զի թէ⁹ այսաւր եւ թէ¹⁰ վաղիւ¹¹ ընդունելոց է սա հարկաւորապէս զպարտիս¹² նախահաւրն: 183 Բայց յոյս¹³ իմ, որ ի Քրիստոս, անվախճան է, որով ունիմ¹⁴ վերստին¹⁵ առնուլ¹⁶ զսա¹⁷ անմահ¹⁸ եւ անապական ի գալստեան¹⁹ նորա: 184 Եւ ես ցնծամ եւ ուրախեմ այսաւր, զի փափագումն²⁰ իմ²¹, որ ի մանկութենէ²², կատարեաց Տէր²³, չարչարանաց իւրոց լինել²⁴ հաղորդ եւ վկայիցն²⁵ պսակակցորդ²⁶: 185 Եւ որպէս զաւրացոյց զիս ի պատերազմունս մարմնաւորս²⁷ թշնամեաց²⁸, զաւրացուցէ եւ

այսաւր²⁹ ի վերա³⁰ հոգւոց³¹ թշնամոյն³² եւ որք նովաւ պատերազմին³³:

186 Եւ արդ, իմ զընթացս³⁴ ճանապարհի կենցաղոյս կատարեալ եւ զհաւատսն³⁵ պահեալ, զնամ³⁶ ուրախութեամբ առ Քրիստոս, եւ խաղաղութիւն³⁷ Տեառն³⁸ եղիցի ընդ ձեզ յաւիտեանս³⁹ յաւիտենից, ամէն⁴⁰»:

187 Եւ զայս ասացեալ⁴¹ եղ ծունր⁴² յարեւելս⁴³ եւ տեառնագրեալ⁴⁴ զինքն նշանաւ խաչին եւ խոնարհեցուցեալ⁴⁵ զպարանոցն, ասէ. «Տէր Յիսուս, ընկալ զհոգի⁴⁶ իմ»:

188 Եւ եհատ դահիճն⁴⁷ զսուրբ⁴⁸ գլուխ⁴⁹ երանելոյն⁵⁰: 189 Եւ նոյնժամայն ծագեաց լոյս երկնաին⁵¹, շրջապատէր զմարմնով⁵² նորա⁵³: 190 Եւ ցոլացեալ ի լուսոյ⁵⁴ անտի բոց այրէր զոմանս ի հեթանոսացն⁵⁵, եւ մնացեալքն ի նոցանէ փախստական⁵⁶ լինէին⁵⁷:

1 C + լուարով ինձ
2 CDV մերձեալ փխ մերձ եղեալ
3 D տեսէք
4 C իցի
5 C տեսանելով V շնագոյնն հայելի
6 V չի՞ր
7 C մարմնոյս
8 BCD տրտմութիւն
9 CV եթէ
10 BCV եթէ D եթե
11 D վաղիւն
12 A զպարս BCD զպարտս
13 C յոյսն
14 B + զսա
15 BC վերքստին
16 B առանց
17 B չի՞ր
18 B մահու
19 B գալստեան
20 CV զփափագումն
21 C չի՞ր
22 D + իմմ.
23 D աստուած
24 D լինելով
25 B վկայից
26 BC պսակացն կցորդ DV պսակաց կցորդ
27 BC մարմնաւոր
28 D ի վերայ մարմնաւոր պատերազմաց բշնամեաց իմոց փխ ի պատերազմունս մարմնաւորս բշնամեաց

29 D այսաւր եւ փխ եւ այսաւր
30 BCDV վերայ
31 B հոգւոյ DV ոգւոց
32 BCDV բշնամոյն
33 B նովաւ պատերազմին փխ պատերազմին նովաւ
34 D զընթացս V + բարի
35 B զհաւատս
36 D + ես
37 CD խաղաղութիւնն
38 BCDV աստուծոյ
39 BCDV յաւիտեան
40 BCDV չի՞ր յաւիտենից ամեն
41 D + սրբոյն
42 BCD + ընդ
43 A արեւելս BD արեւելս
44 BD տեառնագրեաց
45 C խոնարհեալ
46 CDV զոգի
47 BCDV + սուսերաւ
48 B չի՞ր
49 BV զգլուխ
50 BCDV երանելոյն D + սարգսի
51 B յերկնից + եւ CDV երկնային DV + եւ
52 C զմարմնաւով
53 B նորին C երանելոյն
54 B լուսո D չի՞ր լուսոյ
55 V + անտի
56 B փախստական
57 D լինելին

191 Եւ ձայն ի¹ յերկնից լսելի² լինէր³, որ ասէր⁴. «Վայելչապէս կատարեցեր զճգնութիւն⁵ քո, ո՛վ երանելիդ Սարգիս⁶: 192 Արդ, եկ եւ ժառանգեա⁷ զհանգիստն յաւիտենից⁸ ընդ ամենայն սուրբս⁹»:

193 Իսկ որք¹⁰ ի զաւրաց անտի հաւատացեալք ի տեղոջ¹¹ անդ հանդիպեցան¹² առեալ զմարմին երանելոյն¹³ պատեցին մաքուր սգեստիւք¹⁴:

194 Եւ պատմեցաւ այս յականջս¹⁵ թագաւորին եւ առաքեաց¹⁶ դահիճս¹⁷ կոտորեաց¹⁸ ի նոցանէ արս ժ. եւ Դ.¹⁹, որք էին²⁰ յազգէ անտի պարսից: 195 Եւ հրամանեաց²¹ զազանաց արկանել²² զմարմինս նոցա²³, յորս ոչ մերձեցան ըստ տեսչութեանն²⁴ Աստուծոյ: 196 Ապա խորհուրդ առեալ հրով այրել զմարմինս²⁵ վկայիցն Քրիստոսի²⁶, վասնզի բազումք ի պարսիցն²⁷ յա-

ղագս²⁸ սքանչելեացն²⁹ հաւատացին ի Տէր³⁰:

197 Եւ մինչ³¹ յայսմ խորհրդեանն³² էր, էհաս³³ ի լսելիս ամպարշտին³⁴ շշուկ³⁵ երկեղի³⁶ գալստեան³⁷ Յուլիանոսի, եւ մոռանայր զչարութեան³⁸ խորհուրդ³⁹, որ յաղագս սրբոցն⁴⁰, եւ հանդերձեալ⁴¹ պատրաստէր զզաւրսն եւ⁴² ելանէր⁴³ ընդդէմ⁴⁴ նորա ի պատերազմ:

198 Յայնժամ ոմանք ի հաւատացելոցն եկեալ⁴⁵ ի դիշերի եւ առեալ զմարմին սրբոյն Սարգսի եւ զորդոյ⁴⁶ նորա⁴⁷ եւ զչորեքտասան զաւրականացն պահեցին⁴⁸ զգուշութեամբ ի պատուական տեղոջ:

199 Կատարեցաւ սուրբն Սարգիս եւ⁴⁹ որք ընդ նմա յամսեանն յունուարի ի կատարման⁵⁰ աւուր⁵¹ երեսուն⁵² եւ մի⁵³, ի

1 CDV չի՛բ
2 V լսելի յերկնից փիս յերկնից լսելի
3 D լինիւր
4 D + ով սարգիս
5 DV զնգնութիւնդ
6 D չի՛բ ով երանելիդ սարգիս
7 V ժառանգեաց
8 D չի՛բ V գլաւիտենական
9 B չի՛բ արդ, եկ եւ ժառանգեա ... ընդ ամենայն սուրբս
10 B չի՛բ
11 B տեղոջ
12 B + եւ V չի՛բ
13 BCDV երանելոյն
14 BCV զգեստիւք D զգեստուք
15 D յականջրս
16 V առաքեալ
17 BD + եւ
18 B կոտորեցին
19 BCDV ժ. եւ Դ. փիս չորեքտասան
20 D եին
21 DV հրամայեաց
22 B ընկնուիւ
23 C նոցայ
24 B տեսութեան
25 D + սրբոց
26 BC չի՛բ
27 D պարսից

28 C վասն
29 BCD + եղելոց
30 D + մեր յիսուս Բրիստոս
31 D մինչդեռ
32 B խորհրդի CDV խորհրդեամ
33 BCDV եհաս
34 BC ամպարշտին
35 D շշուկ
36 BCD երկեղի V երկեղի
37 BC գալստեան DV գալստեան
38 D զչարութեան
39 BC խորհուրդ
40 DV սրբոց
41 C հանդերձեալ
42 V իւրեւ
43 B ընդդէմ
44 V եկեալ ոմանք ի հաւատացելոցն փիս ոմանք ի հաւատացելոցն եկեալ
45 C զորդոյ
46 C նորայ
47 D պահեին
48 B չի՛բ զորդոյ նորա եւ ... տեղոջ: Կատարեցաւ սուրբն Սարգիս եւ
49 BCD կատարման D + որ
50 B աւուր փիս ի թվկ. C չի՛բ D ար
51 C յերեսուն
52 B երեսուն եւ մի փիս յք C մի փիս ի մինն D + էր ամսոյն

թագաւորութեանն¹ Պարսից Շապհոյ² եւ
Հոռովմայեցւոց³ Յուլիանոսի⁴: 200 Իսկ ի⁵
մեզ թագաւորելոյ⁶ Տեառն մերոյ Յիսուսի
Քրիստոսի, ընդ որում Հաւր միանգամայն
եւ Հոգւոյն Սրբոյ⁷ փառք, իշխանութիւն
եւ պատիւ այժմ եւ⁸ յաւիտենից յաւի-
տեանս⁹. ամէն:

201 Թարգմանեցաւ ճառս¹⁰ յասորւոցն¹¹
ի մերս¹² ի ձեռն Միխայելի¹³ ուրումն¹⁴
կրանաւոր¹⁵ քահանաի¹⁶ ասորւոյ¹⁷ եւ յար-

մարեցաւ ըստ կարի մերում¹⁸ լեզուի շա-
րադրութեամբ ի ներսիս¹⁹ եպիսկոպոսէ,
յեղբաւրէ կաթողիկոսէ²⁰ Հայոց Գրիգորի-
սի²¹, ի թուականի²² Ողէ²³:

202 Որովք²⁴ մաղթեմք զընթերցողսդ²⁵
եւ զգաղափարողսդ²⁶ յիշել զաշխատեալքս
ի սմա²⁷ աղաւթիւք²⁸ առաջի Աստուծոյ
յաւուր տաւնի երանելեացս²⁹ եւ զբանս³⁰
զայս³¹ յիշատակի գրել յիւրաքանչիւր
զրեալս³² Հայցեմք³³:

1 B բազաւորութեան
2 B շապուհոյ
3 B հոռովմայեցւոց C հոռովմոց
4 C ներքեւի յուսանցում: «Սուրբ Սապգիս ողորմա
մեղաւորիս»:
5 CD չի՛ր
6 D քագաւորեցելոյ
7 CD + վայել է
8 BCD + միշտ եւ
9 BCD յաւիտենից յաւիտեանս փիս յաւիտեան (յա-
ւիտեանս) յաւիտենից
10 D + ի
11 BC յասորւոց
12 C մեր + լեզուս
13 D միխայելի V միխայելի
14 C ումն D որումն
15 V կրանաւորի
16 DV քահանայի
17 BD ասորւոց C ասորոյ

18 CD մերումս
19 C ներսիս D ներսեւէ
20 DV կաթողիկոսի
21 C կաթողիկոսէ հայոց գրիգորիսի փիս գրիգորիսի
կաթողիկոսի հայոց
22 C թուականութեանս + հայոց V թուաքերութեանս
+ հայոց
23 C + ի իմդոյ Գեորգա եպիսկոպոսի, յառաջնորդի
սուրբ ուխտին Հաղբատայ: Ջեպն որ յառաջ գրեալն
էր, թեպէտեւ նշմարիտ էր, ոչ քագաւորն էր յայտնի
եւ ոչ ժամանակն, ոպ գտաւ յասորիս ի Մար Պար-
սամաի վանն: Տէր Յիսուս, ողորմեայ մեղուցելոյս:
24 V եւ
25 D զընթերցաւողսդ
26 D զգաղափարաւողսդ
27 D չի՛ր գաշխատեալսն ի սմա
28 D + նախ զվերասացեալ տէրն հանուրց հաւատա-
ցելոց ի րիստոս հայաստանեայց սեռի զգրիգո-
րիս կաթողիկոս, յորոյ հայրապետութեան ժամա-
նակի եղև թարգմանութիւն նաոխս
29 V երանելուցն
30 V գրանսդ
31 V չի՛ր
32 V գրեալսդ
33 B + (յիշատակարան գրչի) եւ ես մեղուցեալ եւ ա-
նարժանս ի կրանաւորս Ռուքեն, որ եւ տրուպ ամե-
նայն եղբարցս, որ՛ կան ընդ հովանեաւ սուրբ Կա-
րապետիս, ի վանս Յոհանու, յիշել հայցեմք, որ՛ կար-
դա՛մ եւս եւ գիտիմ գրիչս զմեղաւորս: C չի՛ր Որովք
մաղթեմք զընթերցողսդ ... յիշատակի գրել յիւրաքան-
չիւր գրեալս հայցեմք: D չի՛ր առաջի Աստուծոյ յաւուր ...
գրել յիւրաքանչիւր գրեալս հայցեմք D + (յիշատակարան
գրչի) Աղաչեմք եւ ես՝ նուաստ զճաւղս Ռուսակէս
զաստուածապատիւ րահանայսդ եւ զհաւատացեալ
ժողովուրդոյ ի Քրիստոս, զի յիշեցի՛ր առաջի Տեառն
Յիսուսի Քրիստոսի զմայր իմ վախճանեալ, որ կայ
եղեալ ի գերեզմանի առ դրան Սրբոյ Վասիլի, ընդ աջ-
մէ կողմանի, ի ներոյ կոփածոյ վիմի կածր տապա-
նի, յորոյ անուն սուրբ պատմութիւնս աւարտեցաւ ի
փառս Աստուծոյ. ամէն: եւ Քրիստոս Աստուած իւր
մեծ ողորմութեամբն զձեզ յիշէ յիւրում յաւագին
զայտեանն. ամէն: V + ամէն

Ա. ՎԿԱՅԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ՍՐԲՈՅՆ ՍԱՐԳԻ<Ս> ԶԱԻՐԱՎԱՐԻ, ՈՐ ՎԿԱՅԵԱՅ Ի ՔՐԻՍՏՈՍՍ¹

¹ Այրս այս Սարգիս էր լի շնորհաւք եւ ճշմարտութեամբ, զաւրավար եղեալ եւ ի ժամանակի հալածանացն ոչ ծածկէր զհաւատսն, որ ի Քրիստոս, յաղագս երկիրդի բռնաւորացն, եւ զամենայն, զոր ինչ եւ առնէր, յաջողեալ լինէր ի Տեառնէ: ² Եւ էր ծանաւթ իշխանացն եւ դատաւորացն եւ սիրելի, եւ այր իմաստուն եւ երեւելի եւ հաճոյ Աստուծոյ եւ մարդկան:

³ Իսկ բարիատեացն թշնամին ճշմարտութեան, խանդացեալ ընդ առն բարեհամբաւութիւն, սկսաւ պատերազմ յարուցանել ի վերայ նորա յիշխանացն եւ դատաւորացն: ⁴ Եւ զայրանային վասն ի Քրիստոս հաւատոյն եւ խորհերն կորուսանել զնա եւ յայտնապէս ինչ առնել ակնածեին յառնէն:

⁵ Իսկ ի ժամանակին յայնմիկ եհաս զաւր ի Տաճկաց յաշխարհն՝ զերել եւ առնուլ եւ աւերել: ⁶ Զայն լուեալ իշխանացն խորհեցան զՍարգիս առաքել եւ զաւրս ընդ նմա: ⁷ Զորս կարծեին, թե ի քրիստոսական հաւատսն իցեն՝ կամ մեռցեն եւ կամ սատակեցեն զթշնամիսն եւ յերկոցունց կողմանցն զյաղթութիւնն իւրեանց հաշուեցան: ⁸ Եւ որք ընդ նմայն եին, ամբաստանեին, եթե՛ կորուսեր զքեզ եւ զմեզ յաղագս յայտնութեան հաւատոցդ:

⁹ Իսկ Սարգիս հաստատեալ ի հաւատս եւ ի սէրն Քրիստոսի, քաջալերէր զնոսա եւ ասէր. «Մի գանգիտէք յերեսաց թշնամեացն, միայն հաւատացէք յԱստուած ճշմարիտ եւ արկցէ զահ իւր ի վերայ նոցա եւ փախիցեն յերեսաց մերոց: ¹⁰ Ես Աստուծոյ մարդասիրութեանն երաշխաւոր եմ, զի ոչ ոք ի մէնջ կորիցէ»: ¹¹ Եւ այդով բանիւք բազմովք յաստուծային գրոց

վկայութիւն դնէր եւ մխիթարէր զնոսա: ¹² Եւ շնորհաւքն Քրիստոսի մերձենայր ի գաւրն: ¹³ Եւ աղաղակեցին առ Աստուած եւ հաւատացին բանի նորա:

¹⁴ Եւ զնաց երանելին Սարգիս եւ զաւրն, որ ընդ նմա, յաշխարհն Տաճկաց: ¹⁵ Եւ եղեւ պատերազմ սաստիկ զերիս ամա: ¹⁶ Եւ յաղթեաց եւ խորտակեաց զթշնամիսն զաւրութեամբ Քրիստոսի յաղթողն Սարգիս եւ տայր փառս Աստուծոյ:

¹⁷ Եւ ասէ սուրբ Սարգիս. «Եկայք մատուցուք Աստուծոյ պատարագ աւրհնութեան, որ ետ մեզ յաղթութեան շնորհս զաւրութեամբ սուրբ խաչին իւրոյ»:

¹⁸ Եւ էր որդի մի նորա, որ ոչ էր ընդ նմա: ¹⁹ Եւ առաքեաց կոչեաց զնա, զի փառաւորեցէ նովաւ զԱստուած: ²⁰ Եւ յասղմանէ սատանայի ի վերայ անկեալ զերեցին զնա եւ տարան ի գաւրն տաճկաց: ²¹ Եւ մի ոմն փախուցեալ եկն պատմեաց զամենայնն:

²² Իբրեւ լուաւ երանելին Սարգիս, առաջի անկաւ Աստուծոյ եւ պաղատանս մատուցանէր Աստուծոյ արտասուաւք եւ խնդրէր զողորմութիւն եւ զգթութիւն եւ զայցելութիւն ի բարերար Տեառնէն եւ ասէր. «Տէր Աստուած զաւրութեանց, առաքեա զաներեւոյթ աւգնականութեանդ զաւրութիւն եւ արա զգութ մարդասէր շնորհացդ, եւ զերծոյ ի վտանգից զորդին իմ, որ ըմբռնեցաւ զհաւատացեալն ի քեզ, եւ զչարսն պատժեա գործակցան իւրեանց սատանայիւ: ²³ Զի տեսցէ ատեցողն եւ ամաչեցեն եւ փառաւորեցի անուն քո սուրբ: ²⁴ Զի դու ես փառաց եւ պատուոյ եւ աւրհնութեան արժանի յամենայն երկրէ: ²⁵ Զի քո եւս հրամանաւ վարի ամենայն երկիր եւ քո հրամանաց հնազանդին ամենայն արարածք ի ծառայութիւն, որ-

1 Աղբիւր՝ ՄՄ, 7729, 138բ-140բ:

պէս կամք քո հրամայեցեն: 26 Զի դու կարող ես յամենայնի եւ տկարանայ ի քէն եւ ոչինչ»: 27 Եւ հաւատաց յԱստուած լսելի լինել աղաւթիցն եւ զերիս տիւս եւ զերիս զիշերս ոչ եկեր եւ ոչ արբ եւ ոչ ննջեաց, այդ անդադար արտասուաւք աղաչէր զԱստուած զտիւ եւ զգիշեր սաղմաւսիւք եւ աւրհնութեամբք մինչեւ առ զպտուղ աղաւթիցն ի վերին զաւրութենէն:

28 Յայնժամ եկեալ այր մի ի զաւրացն տաճկաց, ածէր զորդի նորա եւ պատմէր, որ ինչ անցք անցին առ նոսա՝ մահ եւ արհաւիրք, վասն մանկանն: 29 Եւ տեսեալ զաւրականին ասէ. «Եթե ոչ դարձցի մանուկդ առ հայր իւր, եւս մեծամեծ հարուածս հասցեն ձեզ»: 30 Եւ տեսեալ զմանուկն եւ լուեալ զայս երանելոյն Սարգսի եւ զաւրացն, փառաւորեին զԱստուած ի վերայ անպատումն սքանչելեացն: 31 Եւ ասէր ամենեքումբք երանելին. «Աստուարհնեցէք ամենայն ծառայք Տեառն զՏէր» եւ որ ի նոյն յարմարին սաղմոսք ի զոհութիւն եւ ի փառս Աստուծոյ:

32 Եւ մատուցեալ աւրհնութեամբ մատուցանէր պատարագ աւրհնութեան Աստուծոյ եւ բաշխէր կարաւտելոց եւ դադարէր հարուածքն ի բանակէ այդագեացն: 33 Եւ տային աւրհնութիւն Աստուծոյ եւ բազումք հաւատային յԱստուած տեսեալ զսքանչելիսն: 34 Եւ առեալ երանելոյն փառաւորէր զԱստուած եւ ասէր. «<Տէր> որք զքեզ ոչ խնդրեին, յայտնի եղերուք, զքեզ ոչ ճանաչեին»:

35 Եւ ել համբաւ սքանչելեացն, զոր արար Աստուած ի ձեռն երանելոյն ընդ ամենայն երկիր: 36 Եւ լուեալ իշխանացն զայրանային¹, եւ առաքեցին կոչել հրամանաւ թագաւորին: 37 Եւ եկեալ երանելոյն Սարգսի՝ պատմէր զյաղթութիւն պատերազմին, որ ի ձեռն Քրիստոսի զաւրու-

թեանն, միանգամայն եւ զսքանչելիսն: 38 Իբրեւ լուան ամպարիչտ իշխանքն, զայրանային, որ Քրիստոսի անուամբն քարոզեին զյաղթութիւնն: 39 Եւ հրամայեցին կապել եւ տալ տանել ի ձեռս դատաւորին, զի դատեսցի վասն Քրիստոս քարոզելոյ եւ զկուռս արհամարհելոյ:

40 Իբրեւ եկաց առաջի դատաւորին, եհարց վասն ամբաստանութեանն:

41 Ասէ երանելին Սարգիս. «Գուռս ձեր ոչ զիտեմ աստուած. այդ ձեռագործս ճարտարաց մարդկան, բայց զՔրիստոս Աստուած որդի Աստուծոյ, որ արար զերկինս եւ զերկիր եւ որ ի նոսա արարածք իցեն, որ ի նմանէ են ստեղծեալք: 42 Եւ դարձեալ եղձանէ որպէս եւ կամի. եւ ես անուամբ նորա յաղթեցի եւ յաղթեմ ձերում մոլորութեանդ, որ խրոխտայք ի վերայ ծառայի Աստուծոյ»:

43 Եւ բարկացեալ բռնաւորն հրամայեաց քարամբք հարկանել զբերան նորա եւ քարչել կապանաւք ընդ փողոցան, մինչեւ հոսէր արիւնն եւ առոզանէր զվայրսն: 44 Եւ հարցանել, թե. «Եւ արդ պաշտեսցե՞ս զաստուածսն»: 45 Ասէ սուրբն Սարգիս. «Եւ ո՞ւր իցեն, ցուցցիք ինձ, եւ ես ցուցից ձեզ զզաւրութիւն Աստուծոյ իմոյ»:

46 Իբրեւ լուան զայս՝ կարծեցին, եթե հաւանեցաւ պաշտել զկուռսն յաղագս դառն տանջանացն: 47 Եւ հրամայեաց տանել զնա ի տաճար կոռցն եւ բազմութեան ժողովրդեանն ընդ նորայ երթային ի տեսարանն եւ քարոզն աղաղակէր, թե հաւանեցաւ Սարգիս զոհել:

48 Իսկ սուրբն աղաւթէր ի սրտի իւրում եւ յաւգնութիւն կոչէր զԱստուած: 49 Եկացեալ ի տաճար կոռցն, յորում եին պատկերք երկոտասանք: 50 Եւ ասէ ցբուրման. «Ա՞յս են աստուածքն ձեր»: 51 Եւ ասեն. «Այոյ, այս են»: 52 Եւ ասէ. «Աստուածք, որ զերկինս եւ երկիր ոչ արարին՝ կորիցեն»: 53 Եւ եհար երկաթի կապանաւքն եւ

1 Բնագրում՝ գայրանային

խորտակեաց զամենեսեան առհասարակ:
54 Եւ զարհուրեալ ժողովոյն տային փառս Աստուծոյ: 55 Եւ անկաւ ահ ի վերայ նոցա եւ ոչ ոք համարձակեցաւ ունել զնա:

56 Ասէ երանելին. «Ահա ծանուցաւ զաւրութիւն Աստուծոյ իմոյ եւ կործանումն կոռոց ձերոց, զոր պաշտէք»:

57 Իբրեւ տեսին քուրմք կոռոցն զաղեալսն՝ պատառեցին զհանդերձս իւրեանց եւ կոծելով աղաղակեին. «Վա՛յ մեզ ի վերայ անցիցս անցելոցս»: 58 Եւ էր աղաղակ մեծ անհաւատիցն եւ հաւատացելոցն ուրախութիւնն եւ փառաւորութիւն Աստուծոյ: 59 Եւ պատմեցաւ թագաւորին եւ առաքեաց զնա եւ կապեցեն երկաթի կապանաւք եւ արկցեն ի բանդ, մինչեւ տեսցեն վասն նորա: 60 Եւ եկեալ ունել զսուրբն Սարգիս եւ ոչ իշխեին համարձակել մերձենալ ի յայրն Աստուծոյ:

61 Իսկ նա համարձակութիւն տայր ինքեան մի երկնչել. «Ջրաւոք պատերազմ պատերազմեցայ եւ յաղթեցի շնորհաւքն Քրիստոսի եւ ցանկամ ելանել ի մարմնոյս եւ մտանել առ Աստուած, զի սրբեցայց չարչարանաւք եւ կատարեցայց եւ առից զպսակն կենաց, զոր խոստացաւ ճշմարիտն Աստուած Յիսուս Քրիստոս Տէրն իմ: 62 Ահաւասիկ առաջի կամ ձեր»:

63 Եւ կապեցին զնա երկաթի կապանաւք եւ չարչարանաւք նեղեին զերանելին ի բանդին: 64 Իսկ նա գոհութեամբ ընդունէր եւ աւրհնէր զԱստուած ի տուէ եւ ի գիշերի սաղմոսիւք եւ աւրհնութեամբք եւ երգովք հոգեւորաւք եւ շնորհաւք ցանկայր ելանել յաշխարհէս:

65 Իսկ հակառակորդն ճշմարտութեան սատանայ վտանգեալ ի սրբոյն զաղաղակ բարձեալ ասէ. <...>¹ զպատկերսն իմ կոր-

ծանեցեր եւ զգոհարանս <...> ճշմարտութեան եւ ամենայն հաւատացեալքն քո <...> վրէժս յարդար դատաւորին: 66 Արդ, հաւատացուցից <...> նոցա եւ դատաւորաց, զի սպանցեն զքեզ եւ ոչ <...>

67 Եւ յետ բազում չարչարանաց բանդից եւ կապանաց եւ նեղութեանց, որով վտանգեին զսուրբսն, տարեալ ամենայն գոհութեամբ վասն Քրիստոսի համբերութեամբ բազմաւ: 68 Ոչ յընդդիմակ յայն ճշմարտութեան բանս կատարեցաւ կամ <...> որք սպառնային եւ տանջեին եւ <...> քարշեցաւ եւ ոչ խոտորեցաւ սուրբն Սարգիս ի ճշմարիտ խոստովանութենէն, որ ի Քրիստոս, այդ անխոնարհելի զամենայն ընդունէր եւ իբրեւ մենքենայ ինչ յամուր պարսպէ ի բաց դառնային:

69 Եւ այնուհետեւ էհաս հրաման սրով սպանանել զքաջ եւ յաղթող նահատակն Քրիստոսի զսուրբն Սարգիս:

70 Իբրեւ ամին ի տեղի կատարմանն հանդերձ երկաթի կապանաւքն եւ մինչդեռ կազմեին զսուրբն, ծուր կրկնեալ երանելոյն հանդերձ արտասուաւք ասաց այսպէս.

«Աստուած աստուածոց եւ տէր տերանց, <...> զանմահութիւն բընակեալ ի լոյս անմատոյց, զոր աւրհնես ամենայն արարածք երկնաւորք եւ երկրաւորք, դասք հրեշտակաց եւ մարդկան, որք ծանեան զքեզ եւ հաւատացին եւ հնազանդեցան ընդ ամենահաշտ լծով քո եւ ապրեցան յորոգայթից սատանայի: 71 Եւ վայելեցեն յանպատում ի կեանսդ ի Քրիստոս Յիսուս:

72 Գոհանամ զքէն, տէր երկնի եւ երկրի, որ եւ զիս արժանի արարեր յուսոյ կենացդ յաւիտենից ընդ սիրելիս անուան քո կատարել զընթացս իմ նեղութեամբ ի փառաւորութիւն անուանդ քո սրբոյ:

73 Դու ես Աստուած ճշմարիտ եւ առաջնորդեցեր ինձ հաւատով եւ յուսով առ

1 Բնագրի այս հատուածում մեկանը բափուած է: <...> փակագծերում նշուած են անընթեռնելի շարքերը:

Հաստատութիւն կենացն, որ ոչն երեւի, իբրեւ երանութեամբ տեսեամբ առաջի կայ երանութեանդ, որ յաւիտենից:

74 Դու ետուր զաւրութիւն յաղթել թշնամոյն, որ պատերազմեցաւ ընդ իս յայսմ յայտնի եւ գաղտնի խորամանկութեամբ եւ ապրեցուցեր զիս յորոգայթից նորա:

75 Դու ես, որ ցուցեր սքանչելիս ի ձեռն ծառայի քո առաջի դատաւորաց եւ իշխանաց կործանել զպատկերս սնոտիպաշտ ամանէն եւ ծանուցանել զքեզ միայն ճշմարիտդ Աստուած եւ զորդիտ միածին եւ զհոգիդ Համազար:

76 Դու ես, որ փառաւորեալսդ յամենայնի, տէր կենաց եւ մահու, բարեգութ շտեմարան հոգւոյ, որ արարեր զամենայն եւ դարձեալ փոփոխես, նորոգես յաւուրն յետնումն ի կամս քո:

77 Դու ես մահու եւ կենաց տէր եւ մեռելոց, որ հարուցանես իւրաքանչիւր զգործս իւր բարեգործեաց բարիս եւ կեանս յաւիտենականս, որ ի Քրիստոս: 78 Իսկ չարագործացն չարիս եւ տանջանս եւ պատուհաս յաւիտենականս հանդերձ գործակցաւն իւրեանց սատանայի:

79 Այդ որ ամենայն յամենայնի տէրդ ես եւ Աստուած եւ արարիչ, ընկալ զիս ընդ նահատակս քո եւ ընդ վկայս ճշմարտութեան, որոց փառաւորեալ են մահք իւրեանց առաջն քո<յ>ոյ տերութեանդ եւ ամենայն հաւատացելոց ի սուրբ անուն քո ողորմեա եւ գերծոյ յիւրաքանչիւր վտանգից, զի դու ես յոյս եւ ապաւէն, որք կարդան առ քեզ:

80 Այդ որ առատանաս առ ամենեանս զչնորհս ցոյց բժշկութեան հոգւոյ եւ մարմնոյ հեղմամբ արեամբ ծառայի քո, մեղաց լուծո՞ւմն դիւաց, կործանո՞ւմն: 81 Պէտքէս ախտից բժշկութիւն, որքան կան ի առաջի քո եւ հայցեն ի քէն զբժշկութիւն, իմով բարեխաւսութեամբ:

82 Դու լուիցես եւ ողորմեսցիս, զի դու կարող ես յամենայնի, տէր Աստուած իմ:

83 Հայր երկնաւոր եւ հակից որդիդ եւ հոգիտ ճշմարիտ, յոր հաւատայի եւ հաւատարիմ եղէ: 84 Ընկալ զիս ընդ այնոսիկ, ընդ հաւատացեալ սիրելիս քո ի խորանսդ յաւիտենց ժառանգել զանվախճան զկեանսդ ի Քրիստոս Յիսուս»:

85 Եւ ձայն ի վերուստ լսելի եղեւ, որ ասէր. «Եկեսցես եւ հանգիցես ի բազում աշխատութեանցդ եւ վայելեսցես զանսպառ ուրախութիւնսն ընդ նահատակակիցս քո: 86 Եւ ամենայն խնդրուածք քո կատարեսցին հաւատացելոց: 87 Եւ ուր հասցեն նշխարք ոսկերաց քոց, եղիցի բժշկութիւն ամենայն ախտացելոց ի ձեռն քո<յ>ոց բարեխաւսութեանդ»:

88 Եւ անկաւ ահ ի վերայ ամենեցուն եւ ոչ համարձակերն դահիճքն: 89 Եւ ասէ սուրբն Սարգիս. «Կատարեցէք զհրամանս բռնաւորին եւ լցէք զցանկութիւնս իմ»: 90 Եւ խոնարհեցուցեալ զպարանոցն եւ առ միոմն զսուրն եւ եհաս զպարանոցն:

91 Եւ անդէն աւանդեաց զհոգին ի ձեռս Աստուծոյ սուրբն Սարգիս բարի խոստովանութեամբ ի Քրիստոս Յիսուս:

92 Եւ հաւատեցելոցն գողացեալ զնշխարս եղին ի պահեստի զգուշութեամբ: 93 Եւ ի դադարել հալածանացն շինեցին վկայարան եւ եղին անդ զնշխարս սրբոյն Սարգսի զաւրավարի, յորում բազում բժշկութիւնք եղեն ի փառս Աստուծոյ Հաւր: 94 Եւ ուր հասաներն նշխարք սրբոյն, յայտնի լիներն շնորհքն Աստուծոյ: 95 Բարեխաւսութեամբ սրբոյ վկային ի փառս ամենասուրբ երրորդութեանն, Հաւր եւ Որդւոյ եւ Սուրբ Հոգւոյն այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս յաւիտենից, ամէն:

Բ. ՎԿԱՎՅԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ՍՐԲՈՅՆ ՍԱՐԳՍԻ ԶԱԻՐԱՎԱՐԻՆ՝¹

¹ Այր մի էր, ուրում անուն էր Սարգիս՝ քրիստոնեացի վարիւք, շնորհաւք լցեալ, եւ սիրէր զԱստուած յամենայն սրտէ իւրմէ եւ եռայր Հոգով Աստուծոյ: ² Եւ զամենայն, զոր ինչ եւ խնդրէր յԱստուծոյ, տայր նմա Աստուած: ³ Սայ էր զաւրացեալ յԱստուծոյ, եւ զամենայն ինչ, զոր առնէր, յաջողէր նմա Աստուած ի բարութիւն: ⁴ Եւ էր նա զաւրական զգեցեալ զէն զինուորութեան: ⁵ Եւ էր կարգեալ ընդ ձեռամբ զաւրազլիս միոյ: ⁶ Եւ էր այր իմաստուն եւ հանճարեղ եւ ծանաւթ ամենայն դատաւորաց եւ իշխանաց:

⁷ Լուեալ յանկարծաւրէն յականջս իշխանաց եւ դատաւորաց, թէ քրիստոնեացի անուանէ զինքն, յայնժամ դատաւորքն մոռնալ զայրանային, կրտճէին զատամունս իւրեանց ի վերա նոցայ եւ կամէին չարացար մահուամբ սպանանել զնայ:

⁸ Եհաս համբաւն առ իշխանն, թէ թագաւորն տաճկաց բազում զաւրաւք եկեալ հասեալ է ի սահմանս նոցա՝ մտանել, գերել եւ աւերել զաշխարհ նոցայ: ⁹ Զայս լուեալ իշխանքն դողային՝ դատաւորաւքն հանդերձ եւ ասէին. «Եկայք արացուք զՍարգիս ստրատելատ, որ կոչի զաւրագլո՞ւք, զի երթայցէ ընդդէմ զաւրաց բազմութեան տաճկաց եւ անտէն սատակեալ կորիցէ»:

¹⁰ Եւ արարին զաւրագլո՞ւք եւ զուժարեցին զաւրս ի ձեռն նորա: ¹¹ Եւ արձակեցին զնա ընդդէմ զաւրուն: ¹² Եւ զարհուրեալ զուժն ասեն ցնա. «Սարգիս, քրիստոնեացի զքեզ կոչելով, կորուսեր զքեզ եւ զմեզ»: ¹³ Իսկ Սարգիս, հաստատեալ ի հաւատս, որ ի Տէր մեր Յիսուս

Քրիստոս, բացեալ զշնորհալից բերան իւր, ասէր. «Հաւատացէք, եղբայրք իմ, յանուն Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, եւ մի զարհուրեցի սիրտք ձեր: ¹⁴ Թէ հաւատայք ի բոլոր սրտէ ձերմէ եւ կարդացուք առ Տէր Աստուած մեր, ես երաշխաւոր մտանեմ ձեզ, զի ոչ ոք ի ձէնջ կորիցէ, այլ եւ անկցի ահ ձեր ի վերա նոցայ, եւ փախիցեն ի ձէնջ ամենեքեան»: ¹⁵ Եւ եմուտ շնորհս ի զաւրս յամենեսացի ան ի վարդապետութենէ սրբոյն Սարգսի, եւ ազազակեցին զաւրքն ամենայն եւ ասեն. «Հաւատամք յԱստուած Սարգսի»:

¹⁶ Եւ զնաց Սարգիս եւ զաւրն իւր յաշխարհն տաճկաց ի պատերազմն հզաւր: ¹⁷ Եւ եղև պատերազմն զերիս ամս: ¹⁸ Եւ յաղթեաց Սարգիս եւ խորտակեաց անուամբն Քրիստոսի եւ յամաւթ արար զթշնամիս իւր զաւրութեամբն Քրիստոսի, իսկ պաշտաւնն Աստուծոյ եւ պատարագ սովորութեան նորայ, զոր մատուցանէր առ Աստուած իւր, խափանեցան յայն երիս ամն ի պատերազմէն: ¹⁹ Իբրև յաղթեաց սուրբն Սարգիս պատերազմին, զոմանս սպանին, զոմանս փախրտական արարին: ²⁰ Եւ ասէ Սարգիս զզաւրս իւր. «Եկայք մատուցուք պատարագ առ Տէր Աստուած մեր, որ ետ մեզ յաղթութիւն եւ փրկեաց զմեզ ի թշնամաց մերոց խաչիւն իւրով»:

²¹ Եւ Սարգսի որդի մի սիրելի, որ չէր ընդ նմայ, եւ առաքեաց կոչել զնա, զի նովաւ հանդերձ փառաւորեացէ զԱստուած: ²² Եւ սատանայ չարախորհուրդ զարանակեալ եղև ի ճանապարհին եւ յարուցեալ ի վերայ աւազակս եւ գերեցին զմանուկն: ²³ Եհաս ծառայ նորայ բերեալ բաւթ Սարգսի եւ ասէ. «Տաճիկք անկան ի ճանապարհին եւ գերեցին զորդին քո եւ

¹ Աղբիւր՝ ՄՄ, 2601, ԺԳ, ԺԷ, դդ., 37բ-42ա:

զգանձն եւս»։ 24 Եւ սուրբն Սարգիս իբրեւ լուաւ՝ անկաւ առաջին Աստուծոյ, զձեռս իւր համբարձեալ ասէ. «Ոչ իջից աստի եւ ոչ կերաց եւ ոչ արբից եւ ոչ մատուցից պատարագ առ քեզ, Տէր Աստուած իմ։ 25 Ահա զուարակք եւ հայ նախազք, ահա գառինք, զոր խափանեցի զայս իրիս ամս եւ ես մեղայ Աստուծոյ։ 25 Ահաւասիկ կամ առաջի ծառայս քո, ո՞ր է որդին իմ, ընդէ՞ր մատնեցեր զիս ի նախատինս թշնամաց եւ զորդին իմ ի գերութիւն։ 27 Ո՞չ ապաքէն դու, Տէր, ասացեր ցՀայրն քո վասն Ղազարու, թէ «վասն ժողովրդեանս առնեմ, զի հաւատասցեն յիս»։ 28 Եւ արդ, Տէր իմ, ընդէր մատնեցեր զորդին իմ ի գերութիւն եւ զիս ի նախատինս։ 29 Եւ բարձրանայ թշնամին եւ ոտնահար լինին ինձ եւ ասեն. «Սարգիս պաշտէ զԱստուած, արդ, տացէ զորդի նորայ, բայց Աստուած իմ ես դու եւ ոչ է տկարութիւն առաջի քո, Տէր Աստուած իմ Յիսուս Քրիստոս, կարող ես զիս փրկել եւ տալ զորդին իմ ցիս։ 30 Մատուցից քեզ պատարագս զերեք ամս զխափանեալն՝ զընդիրս անդրակաց փոխանակ միոյ երիս»։

31 Եւ բազումք եկեալ էին ի տես, զի իբրեւ մեծ հաւատովք խնդրէր վատահութեամբ որպէս որդի ի հաւրէ սիրով։ 32 Եւ յաւուրն երրորդի յերրորդ ժամու էհասայր հեծեալ ի տաճկաց, ած կացոյց զմանուկն առաջի զաւրացն եւ ասէ. «Ձայս մանուկս ի բանական մեր գերի ածին եւ յուրում աւուր ածին՝ եւթանեքան այրքն սատակեցան եւ հարուածք մեծամեծք եղեն ի բանական մեր։ 33 Ետես յանուրջս զաւրավարն մեր, եթէ այս ցատումնս ի վերա մեր վասն մանկանս այսորիկ է, վաղվաղակի տարէք զդայ։ 34 Եւ արդ, ես ածի եւ ոչ զիտեմ ոյր է մանուկս։ 35 Թերեւս

դադարեացէ բարկութիւն ի բանակէն մերմէ»։

36 Եւ իբրեւ լուան զայն բանակն Սարգսի, ազաղակէին եւ փառաւոր առնէին զԱստուած, եթէ. «Ոչ է այլ Աստուած, որ առնէ այսպիսի նշանս»։ 37 Բազմութիւն զաւրացն, որ եկեալ էին առ նա, երկիր պազանէին Տեառն Աստուծոյ եւ ասէին. «Սարգիս, հաւատամք յԱստուածն քո, որպէս եւ դու, զի նա միայն է Աստուած»։ 38 Եւ երանելին Սարգիս գոհութեամբ ասէր. «Աստ աւրհնեցէք ամենայն ծառայքն Տեառն զՏէր»։ 39 Ընդ նմայ ասէին եւ այլքն։ 40 Եւ կալեալ Սարգիս զձեռանէ որդոյն իւրոյ, ետ փառս Աստուծոյ, արար աղաւթս եւ ի բանակին տաճկաց, զի դադարեացէ բարկութիւն Աստուծոյ։

41 Յայսր ամենայնի վերա սկսաւ պատարագ մատուցանել առ Աստուած զընդիրս անդրանկաց զերիս աւուրս, փոխանակ միոյ երիս եւ յաւուրն չորրորդի եհասայր ի բանակէ տաճկաց եւ ասէ. «Մեծ է Աստուածն Սարգսի, զի դադարեաց հարուածն ի բանակէն մերմէ եւ մեք հաւատամք յԱստուածն քո»։ 42 Եւ գոհանայր սուրբ վկայն զԱստուծոյ, որ գտանես զայնոսիկ, որ խնդրեն զքեզ, յայտնի լինիս այնոցիկ, որք զքեզ ոչ ճանաչեն։

43 Եւ ել համբաւս այս ընդ ամենայն երկիր, զոր արար Տէր։ 44 Իսկ իբրեւ լուան զայս կռապաշտքն, մատան առաջի ամբարիշտ դատաւորացն եւ ասեն. «Վայ մեզ, զի Սարգիս թողուլ ետ զաստուած մեր եւ պաշտել զոմն Աստուած զանուանեալն Յիսուս։ 45 Եւ ամենեքեան հաւատան նմայ կախարթութեամբ նորա։ 46 Մեք այսպէս կարծէաք, թէ Սարգիս կորուսաք։ 47 Արդ, նա կենդանի է եւ զաշխարհս ամենայն մոլորեցոյց»։

48 Եւ հրաման ել<ե>ալ ի բռնաւորէն, զի գեսպան արձակեսցէ առ Սարգիս վաղ-

« Հմբ. Յովհ. ԺՎ. 42

վաղակի՝ ունել եւ կապել ի կապանս երկաթիս եւ ածել զնա առաջի ամբարիշտ բռնաւորին: 49 Իսկ Սարգիս, ազաւթելով առ Աստուած եւ յՈրդին միածին եւ ի Հոգին Սուրբ, ասէ. «Տէր Աստուած իմ, տուր ինձ զաւրութիւն առաջի ամբարըշտաց, որ Հանդերձեալ են ուտել զմարմին իմ եւ ընմբել զարիւն իմ»:

50 Իբրեւ ածին զսուրբն եւ կացուցին առաջի ամբարիշտ բռնաւորին, եհարցցնաւ եւ ասէ. «Արդարե՞ւ թողեր դու զաստուածս մեր եւ զպաշտաւն եւ զանուանեալն Յիսուս Քրիստոս պաշտես»:

51 Պատասխանի ետ սուրբն եւ ասէ. «Ձկուս քո ես ոչ գիտեմ, այլ ես պաշտեմ զԱստուած երկնի եւ երկրի, որ արար զամենայն եւ Հաստատեաց զմեզ ի Հոգու եւ յորդի նորայ Յիսուս Քրիստոս, որ աւգնէ ինձ»:

52 Պատասխանի ետ բռնաւորն եւ ասէ. «Մի՛ բազմաբանէ, այլ երկիրպագ եւ զոհ<ե>ս աստուածոցն՝»:

53 Պատասխանի էտ սուրբն Սարգիս եւ ասէ. «Յառաջ ասացի քեզ: 54 Եթէ ոչ երկիրպագից եւ ոչ պաշտեցից զգարչելիադ»:

55 Եւ բարկացեալ բռնաւորն ասէ. «Երկիր ոչ պագանես՝ անարգես ընդեր զաստուածսն»: 56 Եւ հրամայեաց քարամբ ձեծել զբերան նորայ եւ կապել եւ քարշել ընդ փողոցամեծսն եւ յանցս ճանապարհացն, մինչեւ ել մորթ կողից սրբոյն:

57 Ասեն ընդ սրբոյն, որք քարշէին. «Արդ, զինչ է ի միտի քում, Սարգիս»:

58 Ասէ սուրբն. «Աղէ ցուցէք ինձ զկուս ձեր, զի տեսից զաւրութիւն նոցայ, եւ ես ցուցից զաւրութիւն Աստուծոյ իմոյ»:

59 Եւ էին երկու տասան պատկեր կոոց: 60 Իբրեւ զայն լուան՝ ուրախ եղեն եւ ասեն ցղատաւորն. «Հրաման տուր, զի

երթեալ երկրպագէ»:⁶¹ Եւ առաքեցին ընդ նմա զաւրս եւ զաւրագլոխ մի: 62 Եւ կացուցին զնայ առաջի կոոցն, իսկ սուրբն Սարգիս ազաղակէր ի սրտի իւրում եւ ասէր. «Աւգն<ե>այ ինձ, Տէր իմ Յիսուս Քրիստոս, որպէս աւգնեցեր ինձ ի պատերազմին»: 63 Եւ զաւրացոյց սուրբն Սարգիս զսիրտ իւր ճշմարտութեամբ:

64 Եւ ասէ ցկոպաշտն. «Այս երկուտասանքս աստուած են, ասէ սուրբն, չորիցդ դիւաց պատկերք են եւ չորքն վիշապաց բերանք են եւ չորիցն եղեանց գլուխք են: 65 Արդ, ում երկիր պագեցից»:

66 «Կամառոյ կարդացից, ասեն կոպաշտքն, մի՛ անարգեր, Սարգիս. զոմն դեւ կոչես, զոմն՝ վիշապ, զոմն՝ եզն, մի՛ անարգեր, քանզի աստուած են»:

67 Ասէ սուրբն Սարգիս. «Արդարեւ ասեմ ձեզ, քանզի ի ներքոյն կաւեղէնք եւ ի վերայ պղծի: 68 Այլ ես յառաջ իսկ ասացի ձեզ. եթէ ցուցէք զաւրութիւն կոոցն եւ ես ցուցից զաւրութիւն Աստուծոյ իմոյ, որ խաչիւն իւրով լուսաւոր<ե>աց գերկինս եւ զերկիր, այլ ես գիտեմ, զի դիւապատկերաք են՝ ոչինչ խաւսին, եւ որ վիշապաց բերանքդ են՝ ոչինչ ուտեն, եւ որ եզանց գլուխ են՝ ոչ շարժին»:

69 Ասեն կոպաշտքն. «Վայ մեզ, քանզի անարգեաց զաստուածս մեր»:

70 Ասէ սուրբն. «Ոչ լուարուք ի գրոց սրբոց. ասեն՝ «Նման նոցայ եղիցին, որք արարին զնոսայ»»:

71 Ասեն ցնա. «Սարգիս, կարի բարկացար ի վերայ աստուածոց մերոց»:

71 Ասէ սուրբն. «Աղէ թողէք մերձեցայց յոտս նոցայ, եթէ ոչ են կաւեղէնք, խաւսեցեն ընդ իս»:⁷² Իսկ նոքա կարծէին, թէ արգարեւ մտեալ երկիրպագանիցէ եւ արձակեցին զՍարգիս սրտատելատնքն: 73 Իսկ սուրբն Սարգիս Տեառն Աստուծոյ

1 Գրիչը, ի տարբերութիւն միւս կիրառութիւնների, պատեղ պատուի նշանը դրել է ած տառերի ներքեւում:

իւրում երկրպագանէր եւ զնա միայն յաւգնութիւն կոչէր: 74 Եւ կնքեալ զինքն նշանաւ խաչիւ Հաստատեաց զսիրտ իւր ճշմարտապէս եւ կրկնեալ զշղթայսն, որ եղեալ էր ի վերա պարանոցի նորա եւ եհար զօլոքս կոոցն եւ անդէն կործանեցան եւ եղեն մանր իբրեւ զփոշի եւ ոչ եթող նոցա ամենեւին եւ ոչ մի: 75 Եւ զարհուրեալ դողային ի նմանէ կռապաշտքն եւ կամէին զնա ունել եւ ոչ իշխէին. իսկ իբրեւ տեսին կռապաշտքն, պատառեցին զհանդերձս իւրեանց, կոծելով երթային առ դատաւորն: 76 Եւ էր աղաղակ եւ կոծ մեծ ի մէջ նոցա: 77 Եւ ասէին. «Վա մեզ, զի չարիք ի վերա աշխարհս մեր Հասին: 78 Արդ, ոչ ուրեք գոն այլ աստուածք իբրեւ զնոսա, որ կեցուցանէին զաշխարհս մեր»: 79 Մեղադրէին զաւրազլիսաց եւ ասէին. «Դուք ընդեր ոչ կալարուք զնա»: 80 Ասեն նոքայ. «Արդար պատմեմք ձեզ. եթէ դուք անսլիեալ էիք՝ ոչ կարէիք ունել զնա»:

81 Մինչդեռ խաւսէին նոքայ, սուրբն Սարգիս եկն եկաց ի մէջ նոցայ ի ձեռն ունելով զշղթայսն, եւ ապա երկան երկիւղ մեծ՝ եթէ գուցէ եւ զմեզ սատակեսցէ:

81 Ասեն ընդ սուրբն. «Ընդեր փշրեցեր զաստուածսն»:

82 Եւ ասէ սուրբն. «Ոչ յառաջ իսկ ասացի ձեզ. եթէ ցուցէք զաւրութիւն կոոցն եւ ես ցուցից զաւրութիւն Աստուծոյ իմոյ:

83 Արդ, տեսէք զաւրութիւն Աստուծոյ իմոյ եւ կոոք ձեր յամաւթեղէն, եւ դուք զարհուրեալ էք յինէն»: 84 Ի ձեռս ունելով զշղթայսն ասէր. «Այս է, որ զկոոս ձեր մանրեաց: 85 Եւ եթէ ոչ ունէի զպատուերն Քրիստոսի, ա<յ>ժամն ջնջէի զդատաւորստդ: 86 Արդ, առաջի ձեր կամ իբրեւ որոջ առաջի կտրչի: 87 Զինչ եւս կամիք, արարէք վասն իմ»:

88 Ասէ դատաւորն երկիւղիւ ցՍարգիս. «Եկն նիստ եւ տուր ինձ պատասխանի, թէ ընդեր փշրեցեր զաստուածս մեր»:

89 «Սուրբն Սարգիս չէ լուեալ ի գրոց սրբոց, թէ «ոչ նստայց յաթոռս նանրեաց եւ ընդ անաւրէնս ես ոչ նստայց»՝»:

90 Յայնժամ կռապաշտքն սկսան լալ եւ ասեն. «Վա մեզ, զաստուածն փշր<ե>աց եւ զմեզ անաւրէնս կոչեաց» եւ խորհրդակից եղեւ դատաւորին մեք ասէաք սպանցուք զդայ, արդ, դուք խաւսէք ընդ դմայ»:

91 Յայնժամ կալեալ կապեցին զնա շղթայիւք եւ հրաման տուեալ դահճապետին, զի պահեսցեն զսուրբն Սարգիս ի բանդին: 92 Առաքեցին դեսպան ընդ ամենայն աշխարհս եւ ասեն. «Եկայք տեսէք, զոր արար Սարգիս մահապարտ»:

93 Լուաւ սուրբն Սարգիս զհրաման, սկսաւ աղաւթել եւ ասել. «Աստուած Արարահամու, Աստուած Սահակայ, Աստուած Յակովբայ, Աստուած Հարց մերոց մարգարէիցն եւ առաքելոցն, յիշ<ե>այ զձառայսքո եւ մի՛ անտես աներ ոչ որպէս ցայժմ անտես արարեր: 94 Դու լեր մարտակից եւ արժանի արայ զիս առնուլ զպսակն ի քէն եւ խառնեայ զիս ի գունդս սրբոց քոց, յորոց փառաւորի ամենասուրբ Երրորդութիւնդ»:

95 Իբրեւ կատարեաց զաղաւթս, եկն եկաց սատանայ եւ ասէ. «Մար՛ Սարգիս, զինչ արար ի քեզ, ընդեր փշրեցեր զհանգըստարան իմ: 96 Բայց արդ յարուցից զիշխանս ի վերայ քո եւ տաց զմարմին քո դազանաց երկրի եւ զարիւն քո թոչնոց երկնից, զի դու փշրեցեր զհանգըստար<ան> իմ»:

97 Յայնժամ սկսաւ աղաւթել սուրբն Սարգիս ի բանդին եւ ասէ. «Տէր իմ Յիսուս Քրիստոս, որ աւգնականդ ես անաւգնականաց եւ մերձես յերկիւղածս քո, աւգ-

⁸⁰ Հմմտ. Սաղ. ԻԿ: 4

¹ Բնագրում Մար-իմ այլ ձեռագրով յաւելուած է դ (Մարդ):

ն<ե>», Տէր իմ եւ փրկիչ իմ: 98 Դու եւ բծիչկ հիւանդաց, զաւրացուցիչ տկարաց, անդոր<ր>իչ նեղելոց, զէն ի պատերազմ, ամբուլթիւն ի մրրակաց հողմոց, լցուցիչ կարաւտելոց, աղբիւր ծարաւելոց, եկ յաւգնութիւն ինձ, Յիսուս Քրիստոս, որ փրկեցեր զշուշան ի ծերոց եւ գերիս մանկունս ի հնոցին ապրեցուցեր, Տէր Յիսուս, լուր ինձ ի նեղութեանս իմում»: 99 Եւ կատարեալ զաղաւթսն՝ զնաց ի նմանէ սատանայ եւ մտեալ ի սիրտ իշխանին:

100 Եւ առաքեցին ամբոխ ի վերա Սարգսի եւ ածին զնա քարչելով եւ տանջեալ զնա զառնապէս եւ քարէին զմարմինս նորայ: 101 Իսկ նորա արհամարհեալ զտանջանս եւ զարձեալ աղաւթէ «Հայր մեր, յոր յերկինսդ ես»՝ մինչ ի վաղջանն: 101 Եւ այս աղաւթք են սրբոյն Սարգսի:

103 «Աստուած Աբրահամու, Աստուած Սահակա, Աստուած Յակոբայ, Աստուած հարցն մերոց առաքելոց եւ մարգարէից, որ փրկեցեր զԱդամ ի դժոխոցն եւ զՆոյ ի ջրհեղեղէն ապրեցոյցեր եւ զԻսահակ ի ձեռաց Աբրահամու ապրեցուցեր: 104 Եւ դու Տէր իսկ պատարագեցար՝ որպէս զաւրացուցեր ընդ հրըշտակին զՅակոբ եւ փրկեցեր զՅովսէփ ի կնոջէն, եւ զեգիպտացիսն ի սովոյն ապրեցուցեր, եւ որ փրկեցեր զժողովուրդն եւ զՄովսես ի ծովուն եւ զփարաւոն ընկղմեցեր, որ փրկեցեր զԴաւիթ ի ձեռաց Գողիադու եւ լցուցեր զնա հոգով իմաստութեամբ, որ փրկեցեր զԵղիա ի հալածանաց եւ վերացուցեր զնա հրեղէն կառաւք յերկինս, որ փրկեցեր զԵղիսէ ի թշնամացն եւ շնորհաւք քո<յ>ովք լցուցեր զնայ՝ որպէս փրկեցեր զՅովնան ի փորոյ կէտին եւ զքաղաքս ամբարըշտաց ապրեցուցեր, որ փրկեցեր զԵգիպտոս ի հիւանդութիւնէ եւ զարեգակն անդրէն զարձուցեր ի հինկէ տասանեկին,

որպէս փրկեցեր զԵրիմիայ ի տղմոյն եւ զգերեալ ժողովուրդն անդէն դարձուցեր, որ զԴանիել ի գբոյ առուծոցն փրկեցեր եւ գերիս մանկունս ի հնոցին ապրեցուցեր, որպէս զՊետրոս ի վերա ջուրցն զաւրացուցեր եւ զփականս արքայութեան ետուր նմայ, որպէս զՊողոս ի բազում վշտացն ապրեցուցեր եւ զմեզ ժողովեցեր ուռկանաւն նորայ, որ Յովհանու հրամայեցեր ի լանջս քո մերձանալ եւ զմեծ խորհուրդ քո յայտնեցեր նմայ: 105 Դու, Տէր, որ զաւազակն ի դրախտին մուծեր, մի՛ մերժիր ի ծառայէ քումէ, Տէր իմ Յիսուս Քրիստոս, քաղցր եւ բարերար Տէր, զաւգնութիւնս քո: 106 Լո՛ւր, Տէր, աղաւթից ծառայի քո եւ աւգնեայ, ոյք խնդրեն զքեզ, Տէր Յիսուս Քրիստոս: 107 Եւ որք յիշեն զանուն իմ՝ կամ ցանկութեամբ, կամ պատերազմի, լե՛ր աւգնական նոցա, որպէս ընդ ծառայի քում, շնորհ<ե>ա եւ մեղաց թողութիւն, մարմնոյ առողջութիւն, եթէ ոք անկեալ առաջի ոսկերաց իմոց խոստովանեցի քեզ՝ հառաչելով եւ խնդրելով զմեծ զորոմութիւնդ եւ զքաւութիւնդ. դու, Տէր, ասես. «Ոչ եկի կոչել զարդարս, այլ մեղաւորս»^բ, թո՛ղ նոցա զբազութիւն մեղաց, տո՛ւր նոցա բաժին ի քո յարքայութեանդ եւ զուխտաւորաց զխնդրուածսն կատարեայ: 108 Եւ հատու նոցա զհարիւրապ<ատ>իկն տացես անձրեւ քաղցունս եւ զաւղ մրրկեալ ի ցաւղ դարձուցես եւ զբոլոր պսակ տարու քաղցրութեան քո տացես նոցայ: 109 Զի յամենայնի փառաւորեսցի սուրբ Երրորդութիւնտ ա<յ>ձմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս. ամէն»:

110 Եւ իբրեւ կատարեաց զաղաւթսն, երեւեցաւ նմայ հրըշտակ Աստուծոյ եւ ունէր ի ձեռին իւրում պսակ փառաց եւ ասէր. «Զաւրացիր, Սարգիս, քաջ նահատակ Քրիստոսի: 111 Ահա զոր ինչ խնդրեցեր,

« Մատթ. 9.9

բ Մատթ. 10.13

տացի քեզ: 112՝ Եւ որ ոք խնդրեացեն ինչ յանուն քո, պարգեւեացէ նոցա»:

113 Ասէին ոմանք. «Տեսանէք զտանջանս արհամարհ<ե>աց եւ խորհի ընդ երկինս». եւ մի ոմն ասէ. «Կախարդութիւն իմն առնէ»:

114 Պատասխանեալ սրբոյն ասէ. «Ո կոյրք, ես խորհիմ ընդ հրըշտակս, զոր դուք ոչ տեսանէք, որ զաւերացուցանէ զիս»: 115 Եւ հայեցեալ յերկինս բազմութեանն՝ տեսին զհրըշտակն, որ ունէր զպսակն փառաց ի ձեռին իւրում: 116 Եւ որք տեսինն՝ հաւատացին եւ ասէին. «Արգարեւ իսկ մեծ է Աստուածն Սարգսի, եւ ոչ գոյ այլ Աստուած, բայց ի նմանէ»:

117 Իբրեւ զայն լուան կռապաշտքն, ասեն ցղատաւորն. «Ոչ ասացաք քեզ, թէ բարձ զդայ: 118 Արդ, եթէ ոչ վազ կորուսցես զդայ, ա<յ>մն յարուցեալ զաւրքդ ի վերայ քո կորուսցեն զքեզ»: 119 Եւ խորհուրդ արարեալ անաւրինաց <...>¹ իբրեւ զիտաց սուրբն Սարգիս հոգովն, սկսաւ փառաւորել զԱստուած եւ ասել. «Փառք

քեզ, Տէր Յիսուս Քրիստոս, փառք քեզ, Աստուած իմ»:

120 Եւ որ աւր քսան եւ հինգ էր մարերի ամսոյ, հատին զգլուխ մեծն նահատակին Քրիստոսի, ընդ նմին եւ սուր եզ<ե>ալ ի վերա զինուորացն կոտորեցին, որք հաւատացինն տեսլամբ հրըշտակին, որ ունէր պսակ ի ձեռին, կատարեալք ի Տէր մեր Յիսուս Քրիստոս՝ յորդին միածին, եւ պսակեցան յարքայութեան Աստուծոյ: 121 Եւ ընկեցին զմարմինս նոցա արտաքու քաղաքին՝ թռչնոց երկնից եւ գազանաց երկրի: 122 Եւ էին անդ զերիս տիւս եւ զերիս գիշերս եւ ոչինչ ամենեւինն մերձեցեալ էր ի նոսա: 123 Եւ յափշտակեցին ոմանք զմարմինս նոցայ եւ թաղեցին: 124 Եւ զնշխար սրբոյ վկային տարան յաշխարհն Հռոմոց եւ անդ արարեալ տապան արկղագործ, եզին զնա ի տեղի պատուական՝ գլխատակ նորա կատարելով ի Քրիստոս Յիսուս ի Տէր մեր, ուրում վայ<ել> է փառք, իշխանութիւն Հաւր եւ Որդոյ եւ Սուրբ Հոգոյն:

1 Բնագրում՝ 1-2 րան քննուած

ՅԱՆԿԵՐ

ՍՈՒՐԲԳՐԱՅԻՆ

- Ծն. Ա – 579
 Ծն. Ա 2 – 508
 Ծն. Ա 3 – 508
 Ծն. Ա 26-27 – 428, 508
 Ծն. Ա 27 – 49, 245
 Ծն. Բ 4 – 438
 Ծն. Բ 10-14 – 431
 Ծն. Բ 11 – 431
 Ծն. Բ 13 – 431
 Ծն. Բ 14 – 431, 432
 Ծն. Բ 16-17 – 566
 Ծն. Բ 17 – 184, 535
 Ծն. Բ 19-20 – 455
 Ծն. Գ 4-5 – 518
 Ծն. Գ 5 – 540
 Ծն. Գ 6 – 634
 Ծն. Գ 1-19 – 537
 Ծն. Գ 16 – 462
 Ծն. Գ 17-19 – 489
 Ծն. Գ 19 – 625
 Ծն. Գ 24 – 220, 828, 831
 Ծն. Գ 26 – 798
 Ծն. Ե 24 – 798
 Ծն. Զ - Բ – 829
 Ծն. Զ 3 – 489
 Ծն. Զ 6 – 681
 Ծն. Զ 14 – 217
 Ծն. Զ 9-Բ 19 – 798
 Ծն. Ը 7 – 459
 Ծն. Ը 11 – 208, 507
 Ծն. Ը 21 – 204
 Ծն. Թ 4 – 212
 Ծն. Թ 4-6 – 535, 566
 Ծն. ԺԳ 18-19 – 410
 Ծն. ԺԶ 1-16 – 440
 Ծն. ԺԷ 1-22 – 429
 Ծն. ԺԸ 5 – 829
 Ծն. ԺԹ 10-14 – 535, 566
 Ծն. ԺԲ 1-8 – 798
 Ծն. ԺԲ 6 – 340
 Ծն. ԺԲ 20 – 681
 Ծն. ԺԹ – 819
 Ծն. ԺԹ 8 – 449
 Ծն. ԺԹ 12-14 – 449
 Ծն. ԺԹ 26 – 58
 Ծն. ԺԹ 37 – 443
 Ծն. ԻԲ 1-13 – 829
 Ծն. ԻԲ 2 – 637
 Ծն. ԻԲ 3-10 – 798
 Ծն. ԻԲ 13 – 217
 Ծն. ԻԲ 13-14 – 410
 Ծն. ԻԲ 18 – 438
 Ծն. ԻԳ 58-67 – 440
 Ծն. ԻԵ 21-23 – 440
 Ծն. ԻԶ 4 – 438
 Ծն. ԻԷ 29 – 477
 Ծն. ԻԸ 10-16 – 538
 Ծն. ԻԸ 11-22 – 429
 Ծն. ԻԸ 12 – 433, 798
 Ծն. ԻԸ 12-16 – 829
 Ծն. ԻԸ 24-32 – 429
 Ծն. ԻԹ - Լ – 481
 Ծն. ԼԳ 25-30 – 440
 Ծն. ԼԵ 16 – 462
 Ծն. ԼԵ 19 – 462, 480
 Ծն. ԼԵ 22 – 440
 Ծն. ԼԷ 26-27 – 440
 Ծն. ԼԸ - ԽԸ – 556
 Ծն. ԼԸ – 441
 Ծն. ԼԸ 26 – 440
 Ծն. ԼԸ 29 – 441
 Ծն. ԼԹ 7-12 – 799
 Ծն. ԽԸ – 829
 Ծն. ԽԹ 3-4 – 440
 Ծն. ԽԹ 5-7 – 440
 Ծն. ԽԹ 7 – 477
 Ծն. ԽԹ 8-12 – 440
 Ծն. ԽԹ 9 – 441
 Ծն. ԽԹ 10 – 443, 449, 462
 ԵԸ Ա 16 – 476
 ԵԸ Ա 22 – 476
 ԵԸ Ա 22-Բ 10 – 479
 ԵԸ Գ 1-2 – 499
 ԵԸ Գ 1-8 – 429
 ԵԸ Գ 2-3 – 217
 ԵԸ Զ 23 – 442
 ԵԸ ԺԲ 1-27 – 429
 ԵԸ ԺԲ 8 – 544
 ԵԸ ԺԲ 2-11 – 200
 ԵԸ ԺԲ 11 – 206
 ԵԸ ԺԲ 35-36 – 475
 ԵԸ ԺԲ 46 – 186, 206
 ԵԸ ԺԳ 21-22 – 464
 ԵԸ ԺԳ 19 – 217
 ԵԸ ԺԳ 24-27 – 217
 ԵԸ ԺԳ 26-28 – 479
 ԵԸ ԺԳ 26-30 – 830
 ԵԸ ԺԵ 1 – 631
 ԵԸ ԺԵ 21 – 631
 ԵԸ ԺԶ 13-14 – 217
 ԵԸ ԺԸ – 324
 ԵԸ ԺԹ 10-11 – 418
 ԵԸ ԺԹ 13-18 – 436
 ԵԸ ԺԹ 16-20 – 434, 499
 ԵԸ ԺԹ - ԼԸ – 830
 ԵԸ Ի - ԻԲ – 460
 ԵԸ ԻԳ 20 – 785
 ԵԸ ԻԴ 12 – 430

ክብር 1-37-429
 ክብር 1-12-682
 ክብር 2-412
 ክብር 6-412
 ክብር 18-535
 ክብር 4-493
 ክብር 4-6-477
 ክብር 15-20-546
 ክብር 20-552
 ክብር 30-412
 ክብር 34-412
 ክብር 1-218, 412
 ክብር 1-218
 ክብር 218

 ባህሪ 13-208
 ባህሪ 23-212
 ባህሪ 22-490
 ባህሪ 13-14-439

 ቅዱስ 13-442
 ቅዱስ 14-442
 ቅዱስ 9-438
 ቅዱስ 17-456
 ቅዱስ 27-32-158
 ቅዱስ 17-466
 ቅዱስ 6-8-546

 ቅዱስ 9-415
 ቅዱስ 6-433
 ቅዱስ 15-413
 ቅዱስ 15-433
 ቅዱስ 13-21-452
 ቅዱስ 23-24-452, 457
 ቅዱስ 5-446
 ቅዱስ 15-16-415
 ቅዱስ 30-713
 ቅዱስ 32-493
 ቅዱስ 39-777

ቅዱስ 1-14-442
 ቅዱስ 21-443
 ቅዱስ 7-415
 ቅዱስ 1-21-830
 ቅዱስ 22-23-443
 ቅዱስ 26-1-26-645
 ቅዱስ 718
 ቅዱስ 29-645
 ቅዱስ 12-13-711

 ባህሪ 2-24-646
 ባህሪ 1-3-631
 ባህሪ 830

 ሥነ-ጥበብ 16-17-443
 ሥነ-ጥበብ 13-17-443

 ርዕስ 30-796
 ርዕስ 4-6-478
 ርዕስ 4-341
 ርዕስ 17-19-479
 ርዕስ 20-479
 ርዕስ 24-478

 ርዕስ 2-5-441
 ርዕስ 3-4-443
 ርዕስ 7-324
 ርዕስ 14-444
 ርዕስ 24-441
 ርዕስ 5-14-558
 ርዕስ 31-654
 ርዕስ 17-603

 ባህሪ 736
 ባህሪ 719
 ባህሪ 736
 ባህሪ 17-149
 ባህሪ 736
 ባህሪ 736

 ባህሪ 2-15-532

ባህሪ 11-779
 ባህሪ 20-21-208
 ባህሪ 23-24-721
 ባህሪ 42-44-707
 ባህሪ 16-27-444
 ባህሪ 736
 ባህሪ 27-29-444
 ባህሪ 444
 ባህሪ 1-4-144
 ባህሪ 8-483

 ርዕስ 1-482
 ርዕስ 453

 ርዕስ 22-482
 ርዕስ 11-482
 ርዕስ 2-444
 ርዕስ 11-444
 ርዕስ 15-25-444
 ርዕስ 444
 ርዕስ 444
 ርዕስ 14-483

 ርዕስ 9-445
 ርዕስ 1-2-445
 ርዕስ 1-8-445

 ርዕስ 1-258
 ርዕስ 3-258
 ርዕስ 23-778

 ስነ-ጥበብ 47-445

 ስነ-ጥበብ 6-316

 ርዕስ 45-819
 ርዕስ 22-819

 ባህሪ 6-830

 ስነ-ጥበብ 1-538

Սաղմ. Ե 10-788	Սաղմ. ԼԸ 13-793	Սաղմ. ԳԳ 17-779
Սաղմ. Է 2-793	Սաղմ. ԼԹ 2-3-775	Սաղմ. ԳԼ 5-602
Սաղմ. Է 3-794	Սաղմ. ԽԸ 2-3-548	Սաղմ. ԳԼ 5-6-604
Սաղմ. Է 11-150	Սաղմ. ԽԸ 3-775	Սաղմ. ՃԸ 10-793
Սաղմ. Է 16-749	Սաղմ. ԽԳ 3-633	Սաղմ. ՃԲ 5-778
Սաղմ. Ը 4-244	Սաղմ. ԽԳ 11-440	Սաղմ. ՃԳ 4-233
Սաղմ. Ը 5-623	Սաղմ. ԽԳ 11-12-443	Սաղմ. ՃԳ 15-158
Սաղմ. Թ 7-52	Սաղմ. ԽԳ 14-15-776	Սաղմ. ՃԳ 24-317
Սաղմ. Ժ 2-706	Սաղմ. ԽԳ 17-257, 599	Սաղմ. ՃԳ 25-636
Սաղմ. Ժ 5-242, 604	Սաղմ. ԽԿ 5-431	Սաղմ. ՃԳ 26-646
Սաղմ. ԺԲ 2-793	Սաղմ. ԽԹ 16-788	Սաղմ. ՃԳ 31-681
Սաղմ. ԺԳ 5-127	Սաղմ. ԽԹ 18-788	Սաղմ. ՃԳ 35-501, 681
Սաղմ. ԺԵ 10-283	Սաղմ. Ծ 19-540, 633	Սաղմ. ՃԵ 2-779
Սաղմ. ԺԵ 15-175	Սաղմ. ԾԳ 23-45	Սաղմ. ՃԵ 28-209
Սաղմ. ԺԸ 5-563	Սաղմ. ԾԵ 3-793	Սաղմ. ՃԵ 37-38-477
Սաղմ. ԺԸ 11-490	Սաղմ. ԾԶ 8-777	Սաղմ. ՃԵ 41-321
Սաղմ. ԺԸ 44-321	Սաղմ. ԾԷ 5-6-777	Սաղմ. ՃԸ 4-5-509
Սաղմ. ԻԲ 2-157	Սաղմ. ԾԷ 11-679	Սաղմ. ՃԸ 28-746
Սաղմ. ԻԲ 4-635	Սաղմ. ԿԷ 2-618	Սաղմ. ՃԹ 1-239, 459
Սաղմ. ԻԲ 8-656	Սաղմ. ԿԵ 3-744	Սաղմ. ՃԹ 4-410
Սաղմ. ԻԲ 10-656	Սաղմ. ԿԵ 5-744	Սաղմ. ՃԹ 5-771
Սաղմ. ԻԳ 1-501	Սաղմ. ԿԷ 16-17-564	Սաղմ. ՃԺ 10-321
Սաղմ. ԻԳ 15-244	Սաղմ. ԿԷ 31-88, 789	Սաղմ. ՃԺԳ 4-7-897
Սաղմ. ԻԳ 20-45	Սաղմ. ԿԸ 5-509	Սաղմ. ՃԺԳ 8-779, 922
Սաղմ. ԻԿ 4-923	Սաղմ. ՃԸ 7-459	Սաղմ. ՃԺԳ 4-5-549
Սաղմ. ԻԿ 12-244	Սաղմ. ՃԸ 9-465	Սաղմ. ՃԺԵ 13-744
Սաղմ. ԻԶ 13-546	Սաղմ. ՃԶ 11-782	Սաղմ. ՃԺԵ 15-41
Սաղմ. ԻԹ 12-314	Սաղմ. ՃԷ 8-493	Սաղմ. ՃԺԷ 16-782
Սաղմ. ԼԸ 2-506	Սաղմ. ՃԸ 12-744	Սաղմ. ՃԺԷ 24-779
Սաղմ. ԼԸ 9-780	Սաղմ. ՃԹ 13-442, 496	Սաղմ. ՃԺԸ 103-490
Սաղմ. ԼԲ 6-508	Սաղմ. ՉԳ 3-244	Սաղմ. ՃԺԸ 105-184
Սաղմ. ԼԲ 10-747	Սաղմ. ՉԳ 4-604	Սաղմ. ՃԺԸ 127-85
Սաղմ. ԼԳ 2-631	Սաղմ. ՉԳ 12-414	Սաղմ. ՃԺԸ 163-86
Սաղմ. ԼԳ 8-524	Սաղմ. ՉԸ 40-321	Սաղմ. ՃԺԹ 5-543
Սաղմ. ԼԳ 14-205	Սաղմ. ՉԸ 50-790	Սաղմ. ՃԼԸ 4-258
Սաղմ. ԼԳ 16-242	Սաղմ. ՉԹ 2-459	Սաղմ. ՃԼԸ 6-462
Սաղմ. ԼԳ 21-490	Սաղմ. Գ 13-519	Սաղմ. ՃԼԸ 11-438
Սաղմ. ԼԶ 16-120	Սաղմ. ԳԸ 6-744	Սաղմ. ՃԼԸ 14-616
Սաղմ. ԼԶ 38-146	Սաղմ. ԳԳ 1-744	Սաղմ. ՃԼԳ 2-371
Սաղմ. ԼԷ 18-793	Սաղմ. ԳԳ 9-242	Սաղմ. ՃԼԲ 5-369
Սաղմ. ԼԸ 11-793	Սաղմ. ԳԳ 11-747	Սաղմ. ՃԼԳ 9-631

- ዘመናዊ ጸሎት 12-457
 ሆሎካስቶስ 10-11-789
 ሆሎካስቶስ 7-138, 321, 708
 ሆሎካስቶስ 14-587
 ሆሎካስቶስ 11-773
 ሆሎካስቶስ 19-243
 ሆሎካስቶስ 33-120
 ሆሎካስቶስ 34-540
 ሆሎካስቶስ 34-452
 ሆሎካስቶስ 10-321
 ሆሎካስቶስ 8-769
 ሆሎካስቶስ 1-263
 ሆሎካስቶስ 8-118
 ሆሎካስቶስ 17-120
 ሆሎካስቶስ 4-120
 ሆሎካስቶስ 10-127
 ሆሎካስቶስ 19-115
 ሆሎካስቶስ 1-322
 ሆሎካስቶስ 6-142
 ሆሎካስቶስ 19-450
 ሆሎካስቶስ 17-65

 ከጥቅም 3-775
 ከጥቅም 5-775
 ከጥቅም 14-775
 ከጥቅም 6-452

 ኮሎምቢያ 25-329
 ኮሎምቢያ 8, 10-701

 ቅዱስ 1-451
 ቅዱስ 6-11-678
 ቅዱስ 23-868
 ቅዱስ 1-794
 ቅዱስ 4-794
 ቅዱስ 14-794
 ቅዱስ 23-24-794
 ቅዱስ 8-244
 ቅዱስ 4-248

 ቅዱስ 6-7-794
 ቅዱስ 7-450
 ቅዱስ 11-565
 ቅዱስ 4-744
 ቅዱስ 35-785
 ቅዱስ 21-646
 ቅዱስ 24-646
 ቅዱስ 8-249

 ከ... 1-436
 ከ... 2-509, 789
 ከ... 5-6-789
 ከ... 10-493
 ከ... 12-633
 ከ... 13-633
 ከ... 17-116
 ከ... 20-243
 ከ... 26-458
 ከ... 2-564
 ከ... 1-449
 ከ... 18-225
 ከ... 2-442
 ከ... 1-7-647
 ከ... 2-603
 ከ... 11-457
 ከ... 14-171, 450, 456, 457
 ከ... 15-232
 ከ... 18-157, 265, 371, 677, 684
 ከ... 3-458
 ከ... 1-2-528
 ከ... 2-434
 ከ... 5-6-467
 ከ... 6-455
 ከ... 7-438
 ከ... 22-778
 ከ... 1-451
 ከ... 9-634
 ከ... 12-576
 ከ... 8-496

 ከ... 1-476
 ከ... 6-219
 ከ... 2-55
 ከ... 9-168
 ከ... 8-287
 ከ... 9-184
 ከ... 6-634
 ከ... 9-723
 ከ... 6-779
 ከ... 8-711
 ከ... 18-680
 ከ... 3-471, 486, 487
 ከ... 4-5-487
 ከ... 9-564
 ከ... 13-744
 ከ... 2-88
 ከ... 10-631
 ከ... 2-619
 ከ... 4-459
 ከ... 4-244
 ከ... 6-197
 ከ... 1-495
 ከ... 5-75
 ከ... 7-416
 ከ... 6-171
 ከ... 7-89
 ከ... 8-415, 437
 ከ... 16-370
 ከ... 1-619
 ከ... 3-653
 ከ... 2-244, 540, 778

 በ... 5-438
 በ... 12-626
 በ... 1-475, 476, 477
 በ... 14-414
 በ... 1-450
 ሆሎካስቶስ 14-700

Մեկ. Ե 2 – 450, 462, 468, 469	Գան. ժ.Գ – 476	Մարտ. Գ 11 – 485, 503
Յովեղ. Գ 13 – 496	Եղեկ. Ա 1-28 – 499	Մարտ. Գ 13-17 – 815
Յովեղ. Բ 10 – 662	Եղեկ. Ա 5-10 – 432	Մարտ. Գ 15 – 568, 337
Յովեղ. Բ 31 – 651	Եղեկ. Գ 12 – 631	Մարտ. Գ 16-17 – 830
Նստաւ ժ.Բ 47 – 445	Եղեկ. Գ 15 – 654	Մարտ. Գ 17 – 285, 507, 838, 899
Ըմբակ. Ա 15 – 646	Եղեկ. Գ 17 – 43, 261	Մարտ. Գ 1 – 337
Ընդէ Բ 8 – 521	Եղեկ. Գ 17-18 – 784	Մարտ. Գ 2 – 173
Զաւ. Ե 1 – 496	Եղեկ. Գ 18 – 561	Մարտ. Գ 5-45 – 815
Զաւ. ժ.Գ 6 – 619	Եղեկ. Գ 19 – 43	Մարտ. Գ 16 – 434, 429
Մաղա. Ա 2-3 – 440	Եղեկ. Գ 20 – 43	Մարտ. Գ 23 – 533
Մաղա. Գ 1 – 450	Եղեկ. Գ 23-27 – 654	Մարտ. Ե 1 – 537, 538
Մաղա. Գ 2 – 779, 800	Եղեկ. ժ.Զ 20 – 477	Մարտ. Ե 3 – 138
Երեմ. Ա 1 – 436	Եղեկ. Լ.Գ 4 – 684	Մարտ. Ե 5 – 88
Երեմ. Է 31 – 477	Եղեկ. Լ.Գ 23 – 438	Մարտ. Ե 7 – 67, 253
Երեմ. ժ.Ա 20 – 706	Եղեկ. Լ.Է 24 – 438	Մարտ. Ե 9 – 88
Երեմ. ժ.Ե 10 – 794	Մարտ. Ա 1 – 432, 436	Մարտ. Ե 10 – 75, 260
Երեմ. ժ.Զ 16 – 532	Մարտ. Ա 18 – 336	Մարտ. Ե 12 – 561
Երեմ. ժ.Է 9 – 174, 284	Մարտ. Ա 20 – 453, 454	Մարտ. Ե 13 – 215
Երեմ. ժ.Թ 5 – 477	Մարտ. Ա 20-23 – 814	Մարտ. Ե 14 – 528
Երեմ. Ի.Գ 24 – 633	Մարտ. Ա 21 – 455, 469, 613	Մարտ. Ե 14-15 – 562, 770
Երեմ. Ի.Թ 16 – 438	Մարտ. Ա 22 – 568	Մարտ. Ե 15 – 904
Երեմ. Լ 9 – 438	Մարտ. Ա 23 – 457	Մարտ. Ե 16 – 91, 564, 793
Երեմ. Լ.Ա 15 – 480	Մարտ. Բ 1-2 – 815	Մարտ. Ե 17 – 505
Գան. Բ 32 – 316	Մարտ. Բ 2 – 469	Մարտ. Ե 20 – 210, 565
Գան. Գ 32 – 794	Մարտ. Բ 5 – 438	Մարտ. Ե 22 – 146
Գան. Գ 37 – 316	Մարտ. Բ 6 – 462	Մարտ. Ե 32 – 156
Գան. Գ – 476	Մարտ. Բ 9 – 464	Մարտ. Ե 34-36 – 122
Գան. Գ 24 – 726	Մարտ. Բ 11 – 815	Մարտ. Ե 39 – 89
Գան. Է 9 – 675	Մարտ. Բ 13 – 337	Մարտ. Ե 42 – 574
Գան. Է 13 – 675	Մարտ. Բ 13-15 – 450	Մարտ. Ե 45 – 549, 555
Գան. Թ 24-27 – 449, 463	Մարտ. Բ 16 – 478	Մարտ. Ե 48 – 549
	Մարտ. Բ 23 – 568	Մարտ. Զ 9 – 924
	Մարտ. Գ 2 – 491	Մարտ. Զ 13 – 518
	Մարտ. Գ 3 – 471	Մարտ. Զ 24 – 111
	Մարտ. Գ 6 – 506	Մարտ. Զ 31-34 – 723
	Մարտ. Գ 8 – 486, 487	Մարտ. Է 1 – 74
	Մարտ. Գ 9 – 441, 780	Մարտ. Է 3 – 205
	Մարտ. Գ 10 – 583	Մարտ. Է 6 – 101, 106

- Բարձր. Լ 8-95
 Բարձր. Լ 12-158
 Բարձր. Լ 15-16-786
 Բարձր. Լ 17-20-887
 Բարձր. Լ 19-496
 Բարձր. Լ 26-540
 Բարձր. Ը 6-789
 Բարձր. Ը 12-679, 833
 Բարձր. Ը 20-483
 Բարձր. Ը 23-26-844
 Բարձր. Ը 23-27-816, 822, 838
 Բարձր. Ը 24-177
 Բարձր. Ը 28-34-838
 Բարձր. Ը 29-584, 640
 Բարձր. Թ 2-252
 Բարձր. Թ 5-252
 Բարձր. Թ 13-924
 Բարձր. Թ 27-438
 Բարձր. Թ 27-31-821, 839, 844
 Բարձր. Ժ 9-790
 Բարձր. Ժ 9-11-419, 705
 Բարձր. Ժ 16-257, 531
 Բարձր. Ժ 18-19-907
 Բարձր. Ժ 28-740
 Բարձր. Ժ 29-480
 Բարձր. Ժ 37-532
 Բարձր. Ժ 42-250
 Բարձր. ԺԱ 1-45-821
 Բարձր. ԺԱ 9-499
 Բարձր. ԺԱ 11-193, 504, 700
 Բարձր. ԺԱ 16-17-490
 Բարձր. ԺԱ 29-83, 88, 318, 546
 Բարձր. ԺԱ 30-337
 Բարձր. ԺԲ 24-568
 Բարձր. ԺԲ 28-225, 238
 Բարձր. ԺԲ 30-787
 Բարձր. ԺԲ 31-32-521
 Բարձր. ԺԲ 32-90
 Բարձր. ԺԲ 33-737
 Բարձր. ԺԲ 46-459
 Բարձր. ԺԲ 47-187
 Բարձր. ԺԳ 8-682
 Բարձր. ԺԳ 25-180
 Բարձր. ԺԳ 29-30-502
 Բարձր. ԺԳ 30-429
 Բարձր. ԺԳ 44-888
 Բարձր. ԺԳ 45-46-886
 Բարձր. ԺԳ 45-47-893
 Բարձր. ԺԳ 46-316
 Բարձր. ԺԳ 47-162, 265
 Բարձր. ԺԳ 55-459
 Բարձր. ԺԳ-736
 Բարձր. ԺԴ 15-21-707
 Բարձր. ԺԴ 17-21-516
 Բարձր. ԺԴ 24-178
 Բարձր. ԺԴ 24-36-813
 Բարձր. ԺԴ 29-830
 Բարձր. ԺԴ 65-816
 Բարձր. ԺԵ 14-77, 185
 Բարձր. ԺԵ 17-18-208
 Բարձր. ԺԵ 32-38-516, 815, 838
 Բարձր. ԺԶ 16-193
 Բարձր. ԺԶ 17-168
 Բարձր. ԺԶ 18-564
 Բարձր. ԺԶ 33-775
 Բարձր. ԺԷ 5-899
 Բարձր. ԺԸ 14-21-227
 Բարձր. ԺԸ 23-26-838
 Բարձր. ԺԸ 26-337
 Բարձր. ԺԹ 7-558
 Բարձր. ԺԹ 11-825
 Բարձր. ԺԹ 22-419
 Բարձր. ԺԹ 21-406, 541
 Բարձր. ԺԹ 21-24-893
 Բարձր. ԺԹ 23-24-117
 Բարձր. ԺԹ 27-62
 Բարձր. ԺԹ 27-28-531
 Բարձր. Ի 1-17-824
 Բարձր. Ի 1-19-824
 Բարձր. Ի 28-522
 Բարձր. Ի 30-31-438
 Բարձր. ԻԱ 1-13-816
 Բարձր. ԻԱ 5-218
 Բարձր. ԻԱ 12-13-89
 Բարձր. ԻԱ 13-526
 Բարձր. ԻԱ 19-218
 Բարձր. ԻԱ 19-21-720
 Բարձր. ԻԱ 25-492
 Բարձր. ԻԱ 26-27-492
 Բարձր. ԻԱ 33-41-479
 Բարձր. ԻԱ 41-320, 583
 Բարձր. ԻԲ-186
 Բարձր. ԻԲ 12-99
 Բարձր. ԻԲ 13-99
 Բարձր. ԻԲ 21-116
 Բարձր. ԻԲ 23-265
 Բարձր. ԻԲ 30-110
 Բարձր. ԻԲ 41-192
 Բարձր. ԻԲ 42-438
 Բարձր. ԻԳ 11-70
 Բարձր. ԻԳ 12-83
 Բարձր. ԻԳ 24-205
 Բարձր. ԻԳ 32-493
 Բարձր. ԻԳ 37-193
 Բարձր. ԻԳ 42-823, 839
 Բարձր. ԻԴ 4-786
 Բարձր. ԻԴ 15-484
 Բարձր. ԻԴ 30-662
 Բարձր. ԻԴ 47-51-677
 Բարձր. ԻԵ 1-13-677, 682

- Մարտի. ԻԵ 5-6- 661
 Մարտի. ԻԵ 14-157
 Մարտի. ԻԵ 21- 44, 550
 Մարտի. ԻԵ 21-23 - 94,
 157
 Մարտի. ԻԵ 23- 550
 Մարտի. ԻԵ 24- 254
 Մարտի. ԻԵ 26-27-44
 Մարտի. ԻԵ 27- 44
 Մարտի. ԻԵ 27-30-45
 Մարտի. ԻԵ 31- 162
 Մարտի. ԻԵ 33 - 664,
 676
 Մարտի. ԻԵ 34 - 675,
 682, 685
 Մարտի. ԻԵ 34-40- 215
 Մարտի. ԻԵ 35-36- 66
 Մարտի. ԻԵ 37- 249
 Մարտի. ԻԵ 40- 840
 Մարտի. ԻԵ 41- 119, 576,
 583, 681
 Մարտի. ԻԵ 41-46- 679
 Մարտի. ԻԵ 44- 840
 Մարտի. ԻԵ 46- 584, 660
 Մարտի. ԻԳ 7- 144
 Մարտի. ԻԳ 14-16- 838
 Մարտի. ԻԳ 26- 342
 Մարտի. ԻԳ 27-28- 344
 Մարտի. ԻԳ 28 - 302,
 343
 Մարտի. ԻԳ 29- 343
 Մարտի. ԻԳ 39- 335
 Մարտի. ԻԳ 40-45- 837
 Մարտի. ԻԳ 40-46- 818
 Մարտի. ԻԳ 41- 518
 Մարտի. ԻԳ 47-48- 816
 Մարտի. ԻԳ 69-75- 837
 Մարտի. ԻԷ 3-5- 818
 Մարտի. ԻԷ 34- 817
 Մարտի. ԻԷ 35- 839
 Մարտի. ԻԷ 35-36- 817
 Մարտի. ԻԷ 38-40- 816
 Մարտի. ԻԷ 45- 649, 818,
 822, 839
 Մարտի. ԻԷ 46- 822
 Մարտի. ԻԷ 48- 817, 839
 Մարտի. ԻԷ 51- 822, 839
 Մարտի. ԻԷ 51-53- 823
 Մարտի. ԻԷ 52- 816
 Մարտի. ԻԸ 16- 178
 Մարտի. ԻԸ 19- 530
 Մարտի. ԻԸ 19-20- 166
 Մարտի. ԻԸ 20- 459
 Մարտի. Ը 4- 485
 Մարտի. Ը 5- 506
 Մարտի. Ը 7- 498
 Մարտի. Ը 10- 432
 Մարտի. Ը 11- 899
 Մարտի. Ը 13- 513
 Մարտի. Ը 13- 525
 Մարտի. Ը 17- 429
 Մարտի. Ը 40-45- 821
 Մարտի. Բ 5, 9- 252
 Մարտի. Գ 11- 516
 Մարտի. Գ 31- 459
 Մարտի. Գ 26-28- 429
 Մարտի. Գ 38- 337
 Մարտի. Ե 1-13- 821
 Մարտի. Ե 22-43- 839
 Մարտի. Զ - 736
 Մարտի. Զ 38-44- 707
 Մարտի. Զ 8- 790
 Մարտի. Զ 8-9- 419
 Մարտի. Զ 8-10- 705
 Մարտի. Է 27- 533
 Մարտի. Ը 29- 193
 Մարտի. Ը 5-9- 707
 Մարտի. Թ - 815
 Մարտի. Թ 6- 899
 Մարտի. Թ 41- 169
 Մարտի. Թ 41-42- 185
 Մարտի. Ժ 17-22- 680
 Մարտի. Ժ 21- 61
 Մարտի. ԺԸ 12- 21- 495
 Մարտի. ԺԸ 13-21- 720
 Մարտի. ԺԲ 42- 727
 Մարտի. ԺԳ 5-6- 786
 Մարտի. ԺԴ 3- 144
 Մարտի. ԺԴ 22-25- 261
 Մարտի. ԺԴ 33- 178
 Մարտի. ԺԴ 38- 518
 Մարտի. ԺԵ 24- 192
 Մարտի. ԺԶ 6- 613
 Ղարսի. Ը 5- 293, 507
 Ղարսի. Ը 6- 451
 Ղարսի. Ը 7- 507
 Ղարսի. Ը 11-12- 453
 Ղարսի. Ը 17- 529
 Ղարսի. Ը 23 - 292, 347,
 348
 Ղարսի. Ը 24- 347
 Ղարսի. Ը 26- 331
 Ղարսի. Ը 26-27 - 439,
 453
 Ղարսի. Ը 27-31- 232
 Ղարսի. Ը 30- 171
 Ղարսի. Ը 31- 460
 Ղարսի. Ը 35 - 171, 336,
 454, 621
 Ղարսի. Ը 41- 452
 Ղարսի. Ը 41-44- 529
 Ղարսի. Ը 76- 529
 Ղարսի. Բ 1- 477
 Ղարսի. Բ 7- 336, 472
 Ղարսի. Բ 8-9- 453
 Ղարսի. Բ 14- 509, 554
 Ղարսի. Բ 21- 336, 460
 Ղարսի. Բ 22-24- 450
 Ղարսի. Բ 22-39- 483
 Ղարսի. Բ 25- 32
 Ղարսի. Բ 34- 187, 366

- ጊ.ጉ.ገ. ገ. 9 – 736
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 2 – 484
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 3 – 485
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 5 – 822
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 5-6 – 487
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 8 – 441
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 16 – 285
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 21-23 – 484
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 22 – 899
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 23 – 293, 348
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 23-38 – 445
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 1 – 238
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 2 – 173, 335
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 3-13 – 525
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 5 – 520
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 6 – 520, 521
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 13 – 522
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 14 – 526
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 16-17 – 533
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 16-30 – 527
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 23 – 43, 260
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 24 – 527
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 29 – 179
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 29-30 – 519
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 34 – 261
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 4-7 – 531
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 20 – 264
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 20 – 538
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 21 – 543
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 24-25 – 679
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 34 – 127
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 37 – 124
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 39 – 185
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 41-42 – 44
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 28 – 499, 504
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 29-30 – 492
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 36-50 – 839
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 37 – 144
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 48 – 264
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 19 – 459
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 28 – 516
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 3 – 419
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 13-17 – 707
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 17 – 337
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 20 – 193
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 23 – 251, 252
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 58 – 483
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 18 – 576
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 19 – 519
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 41 – 67
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 4 – 178
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 11-12 – 907
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 4 – 117
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 6 – 261
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 26 – 532
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 26-27 – 61
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 35 – 560
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 314
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 23 – 432
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 1-9 – 551
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 8 – 551
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 10 – 162
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 19-31 – 524, 543
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 25 – 545
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 10 – 784
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 21 – 485, 552
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 2 – 40
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 11 – 148
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 19 – 576
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 31 – 568
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 1-9 – 73
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 23 – 263
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 44 – 481
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 2 – 727
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 5-6 – 517
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 18 – 302
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 19 – 618
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 29-30 – 683
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 37 – 755
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 40 – 518
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 42 – 192, 335
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 44 – 177
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 36 – 619
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 39 – 307
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 42 – 823, 825, 838
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 43 – 220, 826
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 46 – 195, 626, 636
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 39 – 179
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 50 – 82
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 50-53 – 445
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 1 – 193
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 1-3 – 433
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 4-11 – 556
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 13 – 176, 461
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 14 – 171, 451
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 18 – 552, 683
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 19-21 – 492
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 23 – 779
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 25 – 492
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 26 – 530
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 29 – 500, 506, 512, 626
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 30-31 – 484
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 33 – 484, 500, 506
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 38-39 – 531
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 40-41 – 530
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 41-42 – 530
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 42 – 530
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 46 – 483
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 1-9 – 838, 844
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 1-11 – 516, 815, 822
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 11 – 526
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 12 – 459
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 1-3 – 526
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 5 – 783
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 13 – 194, 239
 ጊ.ጉ.ገ. ገ. 16 – 615

- ቆላሎ ገጽ 22-526
 ቆላሎ ገጽ 23-24-526
 ቆላሎ ገጽ 24-530
 ቆላሎ ገጽ 26-535
 ቆላሎ ገጽ 30-471, 535
 ቆላሎ ገጽ 6-337
 ቆላሎ ገጽ 34-547
 ቆላሎ ገጽ 38-429
 ቆላሎ ገጽ 49-50-153
 ቆላሎ ገጽ 2-252
 ቆላሎ ገጽ 14-252
 ቆላሎ ገጽ 22-676
 ቆላሎ ገጽ 29-584
 ቆላሎ ገጽ 8-13-707
 ቆላሎ ገጽ 9-179
 ቆላሎ ገጽ 27-78
 ቆላሎ ገጽ 33-548
 ቆላሎ ገጽ 35-548
 ቆላሎ ገጽ 37-162
 ቆላሎ ገጽ 38-335
 ቆላሎ ገጽ 40-335
 ቆላሎ ገጽ 51-548
 ቆላሎ ገጽ 64-245
 ቆላሎ ገጽ 69-70-193
 ቆላሎ ገጽ 3-459
 ቆላሎ ገጽ 30-178
 ቆላሎ ገጽ 37-337, 431, 548
 ቆላሎ ገጽ 42-438, 451
 ቆላሎ ገጽ 52-483
 ቆላሎ ገጽ 12-528, 561
 ቆላሎ ገጽ 13-529
 ቆላሎ ገጽ 29-289
 ቆላሎ ገጽ 34-70
 ቆላሎ ገጽ 39-44-441
 ቆላሎ ገጽ 44-89, 521, 590
 ቆላሎ ገጽ 46-568
 ቆላሎ ገጽ 49-89
 ቆላሎ ገጽ 56-637
 ቆላሎ ገጽ 58-193
 ቆላሎ ገጽ 1-177
 ቆላሎ ገጽ 35-37-451
 ቆላሎ ገጽ 1-786
 ቆላሎ ገጽ 11-260, 784
 ቆላሎ ገጽ 15-615
 ቆላሎ ገጽ 18-136
 ቆላሎ ገጽ 26-787
 ቆላሎ ገጽ 30-193
 ቆላሎ ገጽ 36-451
 ቆላሎ ገጽ 838, 844
 ቆላሎ ገጽ 34-178
 ቆላሎ ገጽ 42-921
 ቆላሎ ገጽ 43-178
 ቆላሎ ገጽ 3-144
 ቆላሎ ገጽ 10-238
 ቆላሎ ገጽ 26-252, 628
 ቆላሎ ገጽ 32-602
 ቆላሎ ገጽ 43-91
 ቆላሎ ገጽ 46-561
 ቆላሎ ገጽ 48-677
 ቆላሎ ገጽ 50-185
 ቆላሎ ገጽ 5-178
 ቆላሎ ገጽ 7-505
 ቆላሎ ገጽ 25-432
 ቆላሎ ገጽ 35-102, 321
 ቆላሎ ገጽ 41-629
 ቆላሎ ገጽ 2-40
 ቆላሎ ገጽ 3-682
 ቆላሎ ገጽ 6-612, 683
 ቆላሎ ገጽ 9-193
 ቆላሎ ገጽ 23-778
 ቆላሎ ገጽ 28-192
 ቆላሎ ገጽ 1-719
 ቆላሎ ገጽ 1-2-497
 ቆላሎ ገጽ 5-51
 ቆላሎ ገጽ 13-14-615
 ቆላሎ ገጽ 19-259
 ቆላሎ ገጽ 20-556
 ቆላሎ ገጽ 8-172
 ቆላሎ ገጽ 13-15-329
 ቆላሎ ገጽ 22-683
 ቆላሎ ገጽ 23-683
 ቆላሎ ገጽ 32-238
 ቆላሎ ገጽ 33-605, 639
 ቆላሎ ገጽ 1-5-477
 ቆላሎ ገጽ 10-336
 ቆላሎ ገጽ 20-23-683
 ቆላሎ ገጽ 24-683
 ቆላሎ ገጽ 4-178
 ቆላሎ ገጽ 37-612
 ቆላሎ ገጽ 25-27-460
 ቆላሎ ገጽ 27-454
 ቆላሎ ገጽ 28-29-337
 ቆላሎ ገጽ 29-338
 ቆላሎ ገጽ 30-307
 ቆላሎ ገጽ 34-195, 816, 839
 ቆላሎ ገጽ 1-179
 ቆላሎ ገጽ 17-192
 ቆላሎ ገጽ 19-179
 ቆላሎ ገጽ 22-238, 564
 ቆላሎ ገጽ 37-619
 ቆላሎ ገጽ 16-783
 ቆላሎ ገጽ 16-17-40
 ቆላሎ ገጽ 25-526
 ቆላሎ ገጽ 1-505, 535
 ቆላሎ ገጽ 7-8-434
 ቆላሎ ገጽ 14-459
 ቆላሎ ገጽ 1-4-434, 499
 ቆላሎ ገጽ 3-708
 ቆላሎ ገጽ 31-283
 ቆላሎ ገጽ 16-747
 ቆላሎ ገጽ 3-73
 ቆላሎ ገጽ 2-90
 ቆላሎ ገጽ 9-749
 ቆላሎ ገጽ 55-483
 ቆላሎ ገጽ 58-556
 ቆላሎ ገጽ 8-25-789
 ቆላሎ ገጽ 9-24-492
 ቆላሎ ገጽ 33-437
 ቆላሎ ገጽ 1-9-782

- ባሕር ዳር 15-788
 ባሕር ዳር 411
 ባሕር ዳር 11-15-208
 ባሕር ዳር 13-208
 ባሕር ዳር 479
 ባሕር ዳር 1-19-479
 ባሕር ዳር 23-753
 ባሕር ዳር 20-210, 210
 ባሕር ዳር 9, 16-18-516,
 729
 ባሕር ዳር 23-465
 ባሕር ዳር 25-30-755
 ባሕር ዳር 28-786
 ባሕር ዳር 29-788
 ባሕር ዳር 34-78
 ባሕር ዳር 779
 ባሕር ዳር 13-260
 ባሕር ዳር 1-1-779
 ባሕር ዳር 4-249
 ባሕር ዳር 20-168

 ስሙ. ሆ 2-3-231
 ስሙ. ሆ 16-612, 613,
 614
 ስሙ. ሆ 18-494
 ስሙ. ሆ 20-418, 552
 ስሙ. ሆ 3-251
 ስሙ. ሆ 3-5-795
 ስሙ. ሆ 6-177
 ስሙ. ሆ 8-614
 ስሙ. ሆ 9-615
 ስሙ. ሆ 20-782
 ስሙ. ሆ 3-345
 ስሙ. ሆ 9-615
 ስሙ. ሆ 16-521
 ስሙ. ሆ 20-578
 ስሙ. ሆ 3-178
 ስሙ. ሆ 17-609
 ስሙ. ሆ 18-773
 ስሙ. ሆ 22-681
 ስሙ. ሆ 29-461

 ስሙ. ሆ 3-486
 ስሙ. ሆ 1-481
 ስሙ. ሆ 33-744
 ስሙ. ሆ 33-34-552
 ስሙ. ሆ 1-262
 ስሙ. ሆ 12-158, 112
 ስሙ. ሆ 14-208
 ስሙ. ሆ 20-208
 ስሙ. ሆ 19-46
 ስሙ. ሆ 15-724

 ሆ 18-612
 ሆ 24-331
 ሆ 27-533,
 708
 ሆ 30-548
 ሆ 9-405, 674,
 685
 ሆ 10-327, 683
 ሆ 13-327
 ሆ 10-51
 ሆ 12-51, 260
 ሆ 16-128
 ሆ 18-20-533
 ሆ 1-262
 ሆ 4-784
 ሆ 10-533
 ሆ 560
 ሆ 7-8-342
 ሆ 8-216
 ሆ 1-111
 ሆ 9-68
 ሆ 10-68
 ሆ 16-588
 ሆ 17-588
 ሆ 13-368
 ሆ 16-263
 ሆ 4-112, 218
 ሆ 33-784
 ሆ 1-772,
 784

 ሆ 23-25-
 204
 ሆ 26-618
 ሆ 27-346
 ሆ 28-29-
 346
 ሆ 10-170
 ሆ 20-261
 ሆ 32-602
 ሆ 23-663
 ሆ 24-26-
 417
 ሆ 45-428
 ሆ 55-414
 ሆ 3-144

 ሆ 16-633
 ሆ 3-430
 ሆ 2-263
 ሆ 16-17-775
 ሆ 7-363
 ሆ 15-102
 ሆ 10-542
 ሆ 9-539
 ሆ 18-435
 ሆ 27-260
 ሆ 9-251
 ሆ 3-787

 ሆ 14-774
 ሆ 1-624
 ሆ 24-566
 ሆ 4-232, 451
 ሆ 19-42
 ሆ 9-588
 ሆ 1-507
 ሆ 14-260,
 612, 656

 ሆ 17-192
 ሆ 22-427

Եփեսոս . Բ 14 – 314 , 357 ,
 371 , 442 , 456
 Եփեսոս . Բ 20 – 260 , 564
 Եփեսոս . Գ 1 – 260
 Եփեսոս . Գ 10 – 409 , 656
 Եփեսոս . Գ 1 – 46
 Եփեսոս . Գ 11 – 430
 Եփեսոս . Գ 12 – 256
 Եփեսոս . Գ 13 – 566
 Եփեսոս . Գ 15 – 427
 Եփեսոս . Գ 17-18 – 792
 Եփեսոս . Ե 14 – 778
 Եփեսոս . Ե 15 – 786
 Եփեսոս . Ե 16 – 788
 Եփեսոս . Ե 21 – 70
 Եփեսոս . Ե 30 – 665
 Եփեսոս . Զ 6 – 124
 Եփեսոս . Զ 9 – 115
 Եփեսոս . Զ 12 – 618

 Փիլիպոս . Բ 5-8 – 461
 Փիլիպոս . Բ 7 – 316 , 489
 Փիլիպոս . Բ 9 – 226 , 317 ,
 353
 Փիլիպոս . Գ 2 – 786
 Փիլիպոս . Գ 14 – 706
 Փիլիպոս . Գ 19 – 788
 Փիլիպոս . Գ 18 – 262

 Կողոսս . Ը 15 – 352 , 461 ,
 504
 Կողոսս . Ը 16 – 193
 Կողոսս . Ը 18 – 427 , 665
 Կողոսս . Ը 20 – 554
 Կողոսս . Ը 24 – 739
 Կողոսս . Ը 26 – 428
 Կողոսս . Ը 26-28 – 234
 Կողոսս . Բ 14 – 178 , 645
 Կողոսս . Գ 22 – 125
 Կողոսս . Գ 22-24 – 71
 Կողոսս . Գ 5 – 58

Կողոսս . Գ 6 – 75
 Կողոսս . Գ 10 – 427

 Ը Թեոս . Բ 7-8 – 42
 Ը Թեոս . Գ 14 – 663
 Ը Թեոս . Գ 15 – 663
 Ը Թեոս . Գ 17 – 541

 Բ Թեոս . Գ 8 – 78
 Բ Թեոս . Գ 10 – 78

 Ը Տիմոթեոս . Բ 1-2 – 502
 Ը Տիմոթեոս . Բ 4 – 162 ,
 582
 Ը Տիմոթեոս . Գ 2 – 82
 Ը Տիմոթեոս . Գ 2-3 – 82
 Ը Տիմոթեոս . Գ 2-4 – 791
 Ը Տիմոթեոս . Գ 3 – 88
 Ը Տիմոթեոս . Գ 6 – 83 , 540 ,
 591
 Ը Տիմոթեոս . Գ 3 – 209
 Ը Տիմոթեոս . Գ 4 – 208
 Ը Տիմոթեոս . Գ 13 – 184
 Ը Տիմոթեոս . Գ 14 – 96
 Ը Տիմոթեոս . Ե 17 – 96
 Ը Տիմոթեոս . Ե 22 – 789
 Ը Տիմոթեոս . Զ 15 – 538
 Ը Տիմոթեոս . Զ 8 – 731
 Ը Տիմոթեոս . Զ 16 – 241 ,
 552

 Բ Տիմոթեոս . Ը 8 – 612
 Բ Տիմոթեոս . Ը 12 – 48
 Բ Տիմոթեոս . Բ 23 – 184
 Բ Տիմոթեոս . Գ 12 – 195
 Բ Տիմոթեոս . Գ 13 – 788
 Բ Տիմոթեոս . Գ 3-4 – 42
 Բ Տիմոթեոս . Գ 7 – 735

 Եբրայեացիներ . Ը 1 – 429
 Եբրայեացիներ . Ը 2 – 428

Եբրայեացիներ . Ը 3 – 178 , 193 ,
 329 , 610
 Եբրայեացիներ . Բ 8 – 193 , 623
 Եբրայեացիներ . Բ 9 – 192
 Եբրայեացիներ . Բ 13 – 665 , 677 ,
 684
 Եբրայեացիներ . Բ 16-17 – 231
 Եբրայեացիներ . Բ 17 – 461
 Եբրայեացիներ . Բ 18 – 802
 Եբրայեացիներ . Գ 2 – 192
 Եբրայեացիներ . Ե 7 – 192
 Եբրայեացիներ . Է 26 – 785
 Եբրայեացիներ . Ժ 1 – 429 , 567
 Եբրայեացիներ . ԺԸ 37-38 – 706
 Եբրայեացիներ . ԺԲ 21 – 259
 Եբրայեացիներ . ԺԲ 22 – 682
 Եբրայեացիներ . ԺԳ 8 – 194 , 306
 Եբրայեացիներ . Է 1-2 – 829

 Յակոբ . Ը 12 – 773
 Յակոբ . Ը 13 – 525
 Յակոբ . Բ 15 – 213
 Յակոբ . Բ 26 – 52
 Յակոբ . Գ 4 – 788
 Յակոբ . Գ 6 – 540
 Յակոբ . Ե 4 – 117

 Ը Պետրոս . Բ 12 – 58
 Ը Պետրոս . Բ 22 – 175 , 506
 Ը Պետրոս . Գ 1 – 197
 Ը Պետրոս . Գ 11 – 428
 Ը Պետրոս . Ե 2-4 – 791
 Ը Պետրոս . Ե 4 – 677
 Ը Պետրոս . Ե 5 – 540
 Ը Պետրոս . Ե 13 – 435

 Բ Պետրոս . Բ 1-3 – 787
 Բ Պետրոս . Բ 14-15 – 787
 Բ Պետրոս . Գ 3 – 787

 Ը Յովհաննես . Ը 1 – 306

Ը Յովն. Գ. 2 – 666

Ը Յովն. Գ. 8 – 590

Ը Յովն. Գ. 1 – 787

Ը Յովն. Գ. 12 – 552

Ը Յովն. Գ. 16 – 102

Ը Յովն. Գ. 18 – 427

Ի Յովն. 7 – 787

Ի Յովն. 9 – 787

Յոհան 12-13 – 788

Յոհան 18 – 788

Յայր. Գ. 1-11 – 817

Յայր. Գ. 6-10 – 675

Յայր. ԻԸ 2 – 417

Յայր. ԻԸ 10-27 – 682

Յայր. ԻԲ 1-2 – 682

Յայր. ԻԲ 13 – 786

ԱՆՁՆԱՆՈՒՆՆԵՐ

- Ա.**
- ԱԲԱՂԱԽԱՆ 379
- ԱԲԵԼ (ԱԲԷԼ) 202, 765, 798
- ԱԲԻԱ 444
- ԱԲԻԱԹԱՐ 341, 479
- ԱԲԻՈՒԴ 445
- ԱԲԻՐՈՆ 93, 158, 642
- ԱԲՈՒՍԱՀԼ ԱՐԾՐՈՒՆԻ 11
- ԱԲՐԱՀԱՄ (ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ, ՍՏԱՑՈՂ) 811, 846
- ԱԲՐԱՀԱՄ (ԳՐԻՉ) 381
- ԱԲՐԱՀԱՄ (ԳՐԻՉ) 811
- ԱԲՐԱՀԱՄ (ԿԱԶՄՈՂ) 884
- ԱԲՐԱՀԱՄ (ԿԱՐՍԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴ) 21, 155
- ԱԲՐԱՀԱՄ (ՆԱՀԱՊԵՏ) 49, 85, 117, 193, 202, 230, 231, 232, 235, 236, 251, 305, 306, 340, 382, 384, 389, 390, 397, 399, 407, 410, 412, 413, 429, 432, 437-439, 441, 445, 447, 449, 474, 495-497, 524, 535, 544, 566, 605, 606, 615, 637, 667, 762, 770, 778, 780, 781, 798, 810, 826, 829, 833, 892, 898, 902, 923, 924
- ԱԲՐԱՀԱՄ 693, 703, 704 (ԲԱՐՍԱՌԻՄԱՅԻ ՎԱՐՔ)
- ԱԲՐԱՀԱՄ ԱԿՆԵՑԻ (ՅՕՀԱՆՆԵԱՆ) 395, 397
- ԱԲՐԱՀԱՄ ԱՍՏԱՊԱՏՑԻ (ՍՏԱՑՈՂ) 34
- ԱԲՐԱՀԱՄ ՂՌԱՄԱՏԻԿՈՍ 761, 803
- ԱԲՐԱՀԱՄ ՎՐԴ. ԺԱՐԵԱՆ 26
- ԱԳԱԹԱՆԳԵՂՈՍ 764, 765
- ԱԳԱԹՈԿԻՍ 870
- ԱԴԱՄ 24, 108, 142, 165, 171, 175, 184, 214, 216, 219-222, 232, 236, 251, 281, 283, 285, 287, 306, 330, 332, 337, 339, 345, 394, 404, 409, 410, 412, 428, 437, 450, 455, 461, 462, 473, 489, 503, 504, 506, 508, 513, 519, 523, 562, 595, 625, 626, 634, 635, 637, 638, 641, 644, 645, 656, 659, 663, 676, 681, 810, 817, 821, 827-829, 835, 840-842, 844-846, 899, 924
- ԱԶԱՐԻԱ Ա ԶՈՒՂԱՅԵՑԻ (ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ) 402
- ԱԶՈՎՐ 445
- ԱԹԱՆԱՍ (ԱԹԱՆԱՍԻՈՍ) ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԱՑԻ 24, 25, 172, 189, 196-198, 288, 289, 295, 375, 379, 736
- ԱԹԱՆԱՍ 870
- ԱԹԱՆԱՍԻՈՍ (ԿՈՒՌՆԻԿՈՒԼԱՌԻՈՍ) 856, 860
- ԱԼԵՔՍ Բ ԿՈՄՆԵՆՈՍ (ԿԱՅՍՐ) 271, 272
- ԱԼԵՔՍԱՆՈՍ (ԱԲԵՂԱՅ, ՍՏԱՑՈՂ) 383
- ԱԼԷՔՍ ԱՔՍՈՒԽ (ՊՌՏԱԻՍՏՌԱՏՈՐ) 279
- ԱԼԻՇԱՆ ՂԵՒՈՆԴ 13, 17, 18, 20, 22-24, 27, 270, 277, 424, 571, 596, 761, 762, 765, 766, 808, 811, 851, 879, 883, 885
- ԱԿԱԿԻՈՍ 693, 721
- ԱԿԻՆԵԱՆ ՆԵՐՍԷՍ 269-272, 277, 376
- ԱՀԱՐՈՆ (ԱՀԱՐՈՎՆ) 49, 58, 92, 93, 97, 111, 217, 259, 371, 378, 413, 442, 610, 642, 643, 653, 656, 682, 745
- ԱՂԱՍՕԼԴԱՆ 874
- ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱԿԵԴՈՆԱՑԻ 893
- ԱՂՍԻԱՆ 13
- ԱՂՍՆԳՈՅՐ 13
- ԱԺԱՌԵԱՆ ՀՐԱԶԵԱՅ 12, 22
- ԱՄԱՍԻԱ 444
- ԱՄԲԱԿՈՒՄ 646, 801
- ԱՄԻՆԱԴԱԲ 442
- ԱՄԻՐ ԶԱՔԷ (ԱՄԻՐԶԱՔԷ) 384
- ԱՄԼՈՐԴԻ 830
- ԱՄՈՎՍ 444, 700
- ԱՄՐԱՄ 820

- ԱՅՐՈՍ (ՅԱՅՐՈՍ) 839
- ԱՆԱՆԵԱՆ ԳԱՌՆԻԿ 270, 277
- ԱՆԱՆԵԱՆ ՊՈՂՈՍ 425
- ԱՆԱՆԻԱ (ՍԱՓԻՐԱՅԻ ԱՄՈՒՍԻՆ) 72
- ԱՆԱՆԻԱ ՆԱՐԵԿԱՑԻ 26, 223
- ԱՆԱՆԻԱ ԸԻՐԱԿԱՑԻ 398
- ԱՆԱՆՈՒՆ 19, 20
- ԱՆԱՍԵԱՆ ՅԱԿՈԲ 382, 390, 697
- ԱՆԴՐԷԱՍ (ԱՌԱՔԵԱԼ) 530
- ԱՆԴՐԷԱՍ (ՔԱՀԱՆԱՅ) 35
- ԱՆԴՐՈՆԻԿՈՍ (ԱՆՏՐՈՆԻԿՈՍ) 851-853, 856, 857, 860, 861, 866-869, 871-874
- ԱՆԴՐՈՆԻԿՈՍ Ա ԿՈՄՆԵՆՈՍ (ԿԱՅՍՐ) 272
- ԱՆԹԱԲԵԱՆ ՓԱՅԼԱԿ 29, 31, 274, 375, 376, 380, 572
- ԱՆՆԱ (ՔԱՀԱՆԱՅԱՊԵՏ) 750
- ԱՊԱԻՂԻՆԱՐ (ԱՊՈՂԻՆԱՐ) 24, 25, 188, 189, 294, 296, 360, 636
- ԱՊԻՐԱՏ (ՆԵՐՍԷՍ ԼԱՄԲՐՈՆԱՑՈՒԵՂԲԱՅՐ) 811
- ԱՊՈՂՈՍ 369
- ԱՌԱՔԵԼ ՍԻՆԵՑԻ 394, 571, 572
- ԱՌԱՔԵԼ ՎԱՐԳԱՊԵՏ 380
- ԱՌԻԻԾ (ԱՌԵԻԾ, ԻԸԽԱՆ) 24, 31, 34-36, 183, 186
- ԱՍԱՓ 444
- ԱՍԹԱՆ 447
- ԱՍՏՈՒԱԾ 15, 20-28, 40-47, 49-52, 54-56, 58-60, 63-77, 79-105, 107-117, 119-131, 135, 136, 138-141, 143, 147-151, 154-164, 166-168, 170, 171, 174, 177, 178, 180-182, 186-206, 208-217, 219-228, 230-236, 238, 240-253, 256-266, 280-284, 288, 289, 294, 295, 299-301, 303-306, 308-310-323, 329, 331-334, 336-338, 340-346, 349-356, 358, 360, 361, 363-372, 379, 381, 384, 386, 390, 392, 393-395, 397-399, 403-411, 413-418, 427-431, 433-439, 442-444, 446, 450, 453-456, 459-461, 463, 465, 466, 470, 472, 473, 475-482, 484, 486-490, 493-495, 497, 499, 500-502, 505-510, 512-525, 528, 532, 535, 539, 540, 548-555, 558-568, 575-583, 585-587, 589, 591, 592, 596, 599-605, 609-622, 624-644, 649-654, 658-661, 663-667, 672-678, 680-685, 690, 691, 699-730, 733, 735, 737, 739, 740, 742-745, 747, 749, 751, 752-758, 764-767, 767, 769-713, 775-777, 779-800, 802, 808, 811, 816, 817, 823, 827-830, 832, 835, 837, 840, 845-847, 851, 854, 855, 857-872, 874, 878, 879, 880, 888, 890, 891, 892, 894-903, 906-912, 914-925
- ԱՍՏՈՒԱԾԱՏՈՒՐ (ԳՐԻՉ, ԾԱՂԿՈՂ) 383
- ԱՍՏՈՒԱԾԱՏՈՒՐ (ՄԻԱԿԵՑԻ) 851
- ԱՍՏՈՒԱԾԱՏՈՒՐ 247
- ԱՍՏՈՒԱԾԱՏՈՒՐ ՀԱՄԱԴԱՆՑԻ (ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ) 812
- ԱՍՏՈՒԱԾԱՏՈՒՐ ՎԱՆԵՑԻ (ՍՏԱՑՈՂ) 398
- ԱՏՈՄ ԱՐԾՐՈՒՆԻ 11
- ԱՐԱՄ (ԵԶՐՈՆԻ ՈՐԴԻ) 442
- ԱՐԵԻԾԱՏԵԱՆ ՍԵՆ 571, 641
- ԱՐԻՈՍ 24, 25, 49, 187, 189, 198, 330, 363, 509
- ԱՐԻՍՏԱԿԷՍ (ԱՐԻՍՏԱԳԷՍ, ԳՐԻՉ, ՎԱՐԳԱՊԵՏ) 376, 378, 382, 384, 387-394, 396, 401, 402, 424
- ԱՐԻՍՏՈՏԵԼ 394, 397, 398
- ԱՐՈՒԹԻՒՆ (ԽՈՋԱ, ԿԱՐԱՊԵՏԻ ՈՐԴԻ) 32
- ԱՐՈՒԽ 321
- ԱՐՏԱԻԱԶԴԻ ԱՐՔԵՊ. ՍԻՐՄԷՇԱՆ 851
- ԱՐՔԵՂԱՅՈՍ (ԹԱԳԱԻՈՐ) 482
- ԱԻԳԵՐԵԱՆ ՄԿՐՏԻՉ 883, 885
- ԱԻԳԼԷ ՂԱՐԱՏԱՆԵՆՑ 388
- ԱԻԵՏ (ԼԱՄԲՐՈՆԻ ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԵԿԵՂԵՑՈՒ ԱՌԱՋՆՈՐԴ) 811

ԱԻԵՏ (ԽՈՋԱ ԿԱՐԱՊԵՏԻ ՀԱՅՐ) 32
 ԱԻԵՏԻՍ (ԳՐԻՉ) 380
 ԱԻԵՏԻՍ (ԳՐԻՉ) 393
 ԱԻԵՏԻՔ (ԲԱՆԱՍԷՐ) 391
 ԱԻԵՏԻՔ (ՎԱՐԴԱՊԵՏ) 758
 ԱՔԱԶ 444
 ԱՔԱՐ 644
 ԱՔԻՆ 445

Բ

ԲԱԲԵԼԱՍ 762
 ԲԱԳՈՍ 887
 ԲԱԴԱԼԵԱՆ ՀԱՅԿ 270, 277
 ԲԱՀԱՂ 746
 ԲԱՂԱԱՄ 466
 ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ ԷԴՈՒԱՐԴ 28, 29, 31, 32, 36
 ԲԱՍՈՍ 870
 ԲԱՐ ՀԵՔՐԵՈՍ 692
 ԲԱՐԱԲԱՍ (ԱԿԻԼԻՆՈՍ) 852, 870
 ԲԱՐԱԿ 645
 ԲԱՐԹԻԿՅԱՆ ՀՐԱԶ 22
 ԲԱՐԹՈՂԻՄԷՈՍ (ԱՌԱՔԵԱԼ) 385
 ԲԱՐՍԱՌԻՄԱ (ԲԱՐՍՈՄԷ, ՊԱՐՍԱՄ, ՊԱՐՍՈՒՄԱ) 689-697, 699, 700, 704, 709, 712, 732, 733, 738, 756, 757, 758,
 ԲԱՐՍԵՂ (ԳՐԻՉ) 396
 ԲԱՐՍԵՂ (ԳՐԻՉ, ՍՏԱՑՈՂ) 376, 381
 ԲԱՐՍԵՂ (ԿԵՍԱՐԱՑԻ) 26, 70, 79, 222, 379
 ԲԱՐՍԵՂ Ա ԱՆԵՑԻ (ԲԱՍԻԼԻՈՍ, ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ) 12, 13, 27
 ԲԱՐՍԵՂ ԸՆՈՐՀԱԼԻ (ՄԱԾԿԵԻՈՐՑԻ) 423
 ԲԱԻԷԱՍ 692
 ԲԵԴԺԱՆ ՊՈՂՈՍ 809
 ԲԵԼ 476
 ԲԵԼԻԱՐ 102, 639, 655, 778, 783
 ԲԵՆԻԱՄԻՆ 480
 ԲԵՌՆԱՐ ԴԸ ՄՈՆՖՈԿՈՆ 761

ԲԵՍԵԼԻԷԼ 412
 ԲԵՐԶԵԼԻ ԳԱՂԱԱԴԱՑԻ 654
 ԲԵՐԻԼԼՈՍ 870
 ԲԵՐՍԱԲԷ 443
 ԲԷԵՂՋԵՐՈՒՂ 89, 568
 ԲԻՇԱՐԱ 695
 ԲՈՋՈՅԵԱՆ ԱԶԱՏ 13, 16, 18, 36, 269, 271-273, 277
 ԲՈՈՍ 442, 443
 ԲՈՒՆԻԱԹ (ՍԱՐԿԱԻԱԳ) 32

Գ

ԳԱԲՐԻԷԼ ՀՐԵՇՏԱԿԱՊԵՏ 49, 171, 232, 280, 331, 347, 396, 454, 819, 836, 842, 844
 ԳԱԳԻԿ (ԳՈՒՐԳԷՆԻ ՈՐԴԻ) 12
 ԳԱԳԻԿ Բ ԱԲԱՍԵԱՆ (ԹԱԳԱԻՈՐ) 11, 12
 ԳԱԶԱՆ 22, 160
 ԳԱԼԻԱՆՈՍ 391
 ԳԱՄԱՂԻԷԼ 381
 ԳԱՅԻԱՆԷ 764, 776, 782
 ԳԱՅԻՈՍ 854, 857, 861
 ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ ԳՈՒՐԳԷՆ 812, 885
 ԳԵԹԵԻՈՆ 830
 ԳԵՐՄԱՆՈՍ Բ (ՊԱՏՐԻԱՐՔ) 273
 ԳԷՈՐԳ (ԳԷՈՐԳԻՈՍ, ՀԱՂԲԱՏԻ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ) 884, 886, 888, 915
 ԳԷՈՐԳ (ԳՐԻՉ, ՍՏԱՑՈՂ, ՔԱՀԱՆԱՅ) 380
 ԳԷՈՐԳ (ԶՕՐԱՎԱՐ) 383
 ԳԷՈՐԳ (ՎԱՐԴԱՊԵՏ) 20, 30, 34-36, 151-153
 ԳԷՈՐԳ (ՎԱՐԴԱՊԵՏ) 387
 ԳԷՈՐԳ (ՔԱՀԱՆԱՅ, ՍՏԱՑՈՂ) 884
 ԳԷՈՐԳ ԼՈՒԵՑԻ 11, 12
 ԳԻՅՈՄ ԴԸ ՎԻՖՐՈՒԱ 761
 ԳԻԻՏ ԱՐԱՀԵԶԱՑԻ (ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ) 595, 598, 600
 ԳՈՂՈՂԻԱ 444

- ԳՈՂԻԱԴ (ԳՈՂԻԱԹ) 656, 799, 924
 ԳՈՄԵԼՈՍ 870
 ԳՈՌԵԼԶԻԿՄՈՆԴ (ԹԱԳԱԻՈՐ) 385
 ԳՈՒՐԳԷՆ 12
 ԳՐԻԳՈՐ (ԱՅՐ ԱՂԱՍՕԼԴԱՆԻ) 874
 ԳՐԻԳՈՐ (ԳՐԻՉ, ՀԱՂԲԱՏ) 398
 ԳՐԻԳՈՐ (ԳՐԻՉ, ՎԱՆ) 395
 ԳՐԻԳՈՐ (ԳՐԻՉ, ՔԱՀԱՆԱՅ) 379
 ԳՐԻԳՈՐ (ԴՊԻՐ) 803
 ԳՐԻԳՈՐ (ՔԱՀԱՆԱՅ, ԹԱՐԳՄԱՆԻՉ)
 692, 757, 758
 ԳՐԻԳՈՐ (ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆ՝) 391
 ԳՐԻԳՈՐ ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆ (ՆԱԶԻԱՆ-
 ԶԱՑԻ, ԳՐԻԳՈՐԻՈՍ) 25, 150, 186, 189,
 191, 196, 211, 233, 235, 306, 318, 323, 335,
 342, 360, 363, 396, 398, 400
 ԳՐԻԳՈՐ Բ ՎԿԱՅԱՍԷՐ (ԳՐԻԳՈՐԻՍ,
 ԳՐԻԿՈՐԻՍ, ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ) 11-14, 27,
 256
 ԳՐԻԳՈՐ Գ ՊԱՀԼԱԻՈՒՆԻ (ԳՐԻԳՈՐ-
 ՐԻՍ, ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ) 13-15, 27, 40, 93,
 183, 255, 257, 269, 270, 279, 313, 314,
 375, 378, 380, 382, 384, 386-391, 393,
 395-399, 401, 423, 427, 571, 572, 574,
 757, 578, 761, 808, 809, 847, 851, 877,
 879, 880, 882-884, 886, 915
 ԳՐԻԳՈՐ Դ ՏՂԱՅ (ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ) 22,
 270, 811
 ԳՐԻԳՈՐ ԵՄԵՍԱՑԻ 397
 ԳՐԻԳՈՐ Է ԱՆԱԻԱՐԶԵՑԻ (ԿԱԹՈՂԻ-
 ԿՈՍ) 29, 275
 ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱԻՈՐԻՉ 18, 21-23, 27,
 36, 40, 97, 105, 140, 155, 160, 161, 168,
 201-203, 207, 220, 229, 243, 256, 265,
 302, 310, 311, 343, 347, 355, 369, 394,
 398, 599, 757, 758, 760-764, 767, 768,
 771, 777, 782, 795, 796, 803, 852, 877,
 880, 881
 ԳՐԻԳՈՐ ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ ՊԱՀԼԱԻՈՒ-
 ՆԻ 27
 ԳՐԻԳՈՐ ՄԱՐԶՈՒԱՆՑԻ 885
 ԳՐԻԳՈՐ ՆԻՒՍԱՑԻ 333, 345, 398, 424,
 571
 ԳՐԻԳՈՐ ԾՂԹԱՅԱԿԻՐ (ՊԱՏՐԻԱՐԶ)
 812
 ԳՐԻԳՈՐ ՍԱՐԿԱԻԱԳԱՊԵՏ 762
 ԳՐԻԳՈՐ ՍՔԱՆՉԵԼԱԳՈՐԾ 24, 172
 ԳՐԻԳՈՐ ՎԱՆԵՑԻ 385
 ԳՐԻԳՈՐ ՏԱԹԵԻԱՑԻ 384-387, 392, 400-
 402
 ԳՐԻԳՈՐԻՍ (ԳՐԻՉ) 29
 ԳՐԻԳՈՐԻՍ (ԳՐԻՉ) 379, 382, 383
- Դ**
- ԴԱԴԱՆ 93, 111, 158, 642
 ԴԱՄԻԱՆՈՍ 402
 ԴԱՆԻԷԼ (ԱԲԵՂԱՅ, ԳՐԻՉ) 402
 ԴԱՆԻԷԼ (ՄԱՐԳԱՐԷ) 312, 449, 463,
 645, 702, 776, 777, 801, 830, 924
 ԴԱՆԻԷԼ ԳԱԼԱԾԱՑԻ 808, 812
 ԴԱՆԻԷԼԵԱՆ ԳԱԳԻԿ 277
 ԴԱԻԻԹ ԱՆՅԱՅՂԹ 36, 394, 397, 571-
 574, 592, 595-602, 641
 ԴԱԻԻԹ (ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ) 396
 ԴԱԻԻԹ ԲԱՂԻԾԵՑԻ (ԳՐԻՉ, ՍՏԱՑՈՂ)
 389
 ԴԱԻԻԹ (ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ) 34, 274
 ԴԱԻԻԹ (ՄԱՐԳԱՐԷ) 52, 83, 85, 88, 104,
 120, 175, 209, 231, 232, 233, 235, 242,
 244, 258, 294, 321, 324, 341, 369, 370,
 380, 382, 384, 387, 389, 390, 393, 394,
 396-399, 413, 432, 437-439, 441, 443,
 444, 446, 447, 449, 451, 453, 462, 478,
 479, 481, 490, 492, 493, 538, 540, 543,
 544, 546, 548, 549, 555, 558, 563, 602,
 603, 606, 616, 617, 618, 631, 646, 654,
 656, 675, 681, 706, 744, 746, 749, 764,
 771, 775, 776, 788, 789, 790, 793, 799,
 819, 830, 833, 924
 ԴԱԻԻԹ (ՍՏԱՑՈՂ) 390

ԳԱԻԻԹ (ՍՏԱՑՈՂ, ԿՐՕՆԱԻՈՐ) 883
 ԳԱԻԻԹ (ՎԱՐԴԱՊԵՏ) 391
 ԳԱԻԻԹ ՔՈՔԱՅՐԵՑԻ 376, 595
 ԳԵՔՈՐԱ (ԳԵՔՈՎՐԱ) 631, 645
 ԳԵԿԵԱ 737
 ԳԵՄԵՏՐ 597, 614
 ԳԵՄԵՏՐԻՈՍ (ՀԱՐԻԻՐԱՊԵՏ) 854, 855-858, 860, 861, 864, 866
 ԳԵՈՍԿՈՐՈՍ (ԳԻՈՍԿՈՐՈՍ, ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ) 760, 761, 768
 ԳԵԻՐԻԿԵԱՆ ՎԱՐԴԱՆ 29, 274
 ԳԷՈՎԳԻՏԵԱ 737
 ԳԷՈՍԿՈՐՈՍ ԱՂԵԿՍԱՆԴՐԱՑԻ 732, 734-736
 ԳԻԱ (ՋԵՎՍ) 859
 ԳԻԴԻՄՈՍ ԿՈՅՐ (ԱԼԵՔՍԱՆԴՐԱՑԻ) 571, 572
 ԳԻԼԱՆԵԱՆ Ա. 572
 ԳԻՈԴԻՏՈՍ 870
 ԳԻՈՎՂԵՏԻԱՆՈՍ (ԿԱՅՍՐ) 852, 854, 872
 ԳԻՈՆԷՍԻՈՍ 597, 614
 ԳԻՈՆԻՍԻՈՍ (ԳԻՈՆԵՍԻՈՍ) ԱՐԻՍՊԱԳԱՑԻ 378, 379, 650, 753
 ԳԻՈՆԻՍԻՈՍ ԲԱՐ ՍԱԼԻԲԻ 23

Ե

ԵԳԱՆԵԱՆ ՕՆԻԿ 29, 31, 274, 572
 ԵՋԱԲԷԼ 444, 736, 743, 746
 ԵՋԵԿԻԱ 444, 656, 711, 830, 924
 ԵՋԵԿԻԷԼ (ՄԱՐԳԱՐԷ) 43, 397, 432, 499, 617, 654, 655, 833
 ԵՋԵԿԻԷԼ 392
 ԵՋՐՈՆ 442
 ԵՂԻԱ (ՀԵՂԻԱՍ, ՄԱՐԳԱՐԷ) 89, 286, 489, 490, 492, 514, 527, 543, 559, 705, 719, 779, 796, 797, 799, 833, 924
 ԵՂԻԱ (ԳՐԻԶ) 384
 ԵՂԻԱԲ 412
 ԵՂԻԱՋԱՐ (ԱՀԱՐՈՆԻ ՈՐԳԻ) 259
 ԵՂԻԱՋԱՐ 445

ԵՂԻԱԿԻՄ 445
 ԵՂԻԱՐ (ԳՐԻԶ) 30, 275
 ԵՂԻՇԷ 383
 ԵՂԻՈՒԴ 445
 ԵՂԻՍԱԲԷԹ 292, 293, 347, 348, 451
 ԵՂԻՍԷ (ՄԱՐԳԱՐԷ) 208, 527, 532, 705, 706, 721, 833, 900, 924
 ԵՆՈՎՔ 220, 766, 798
 ԵՊԻՓԱՆ ԿԻՊՐԱՑԻ 400, 424
 ԵՍԱՅԻ (ԵՍԱՅԻԱՍ, ՄԱՐԳԱՐԷ) 89, 124, 171, 225, 287, 375, 379, 380, 436, 437, 449, 455-457, 467, 476, 486, 487, 493, 509, 527, 533, 540, 564, 611, 628, 629, 631, 634, , 647, 653, 654, 711, 772, 789, 830
 ԵՍԱՅԻ ՆՁԵՑԻ 30, 275, 572
 ԵՍԱԻ 440, 638, 639
 ԵՐԱՆՈՍ 350
 ԵՐԵՄԻԱ (ԵՐԵՄԻԱՍ, ՄԱՐԳԱՐԷ) 480, 483, 504, 746, 794, 924
 ԵԻԱ 108, 130, 219, 222, 330, 394, 431, 450, 462, 476, 515, 537, 595, 835
 ԵԻԱՏ 383
 ԵԻԹԱՂ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԱՑԻ 406, 765
 ԵԻՍԵԲԻՈՍ ԿԵՍԱՐԱՑԻ 26, 229, 349, 385-387, 392, 406
 ԵԻՏԱԼՄԻՈՍ (ԵԻՏՈԼՄԻՈՍ) 854
 ԵԻՏԻՔԷՍ 24, 27, 178, 188, 230, 235, 295, 296, 332, 358, 360, 363, 364, 732, 734
 ԵԻՏՈՎԻԱ (ԵԻՏԱԻԿԻ, ԿԱՅՍՐՈՒՀԻ) 693, 726
 ԵՓՐԵՄ (ԱՍՈՐԻ) 26, 36, 222, 345, 398, 400, 424, 807
 ԵՓՐԵՄ (ԱՐԻՍՏԱԿԷՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ԱՇԱԿԵՐՏ) 382, 388, 389, 424
 ԵՓՐԷՄ (ՎԱՐԴԱՊԵՏ, ՍՏԱՑՈՂ) 393
 ԵՓՐԷՄ 391

Զ

ՋԱԲՈՒՂՈՎՆ 527, 528

ԶԱՆԳԻ ԱՄԻՐԱՅ 20
 ԶԱՆԳԷՄԻՐ 387
 ԶԱՐԱ 441
 ԶԱՐԲՀԱՆԱԼԵԱՆ ԳԱՐԵԳԻՆ 571, 761, 808, 809, 812, 851
 ԶԱԽՐԱԲԱԲԵԼ 258, 266, 444, 468
 ԶԱՔԱՐԻԱ (ԲԱՐՍԱՌԻԱՄԱՅԻ ԱՇԱԿԵՐՏ) 709, 730
 ԶԱՔԱՐԻԱ (ՄԱՐԳԱՐԷ) 86, 619, 647
 ԶԱՔԱՐԻԱ (ՍԱՄՈՍԱՏԻ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ) 693
 ԶԱՔԱՐԻԱ (ՔԱՀԱՆԱՅԱՊԵՏ) 292, 293, 347, 451, 453, 529
 ԶԱՔԷ 73
 ԶԵԲԵԴԷՆՈՍ 531
 ԶԵՆՈՒՐ 190
 ԶԷՅԹՈՒՆԵԱՆ ԱՆԴՐԱՆԻԿ 29, 31, 274, 572
 ԶԷՔԻԵԱՆ ԼԵԻՈՆ 277, 597

Է

ԷԱՏԻՔԻԿՈՍ 870
 ԷՄՄԱՆՈՒԻԼ (ԵՄՄԱՆՈՒԷԼ) 379, 413, 456, 457, 617, 830
 ԷՐԵՄԻԱՅ (ԳՐԻԶ) 398

Թ

ԹԱԴԷ (ՍՏԱՑՈՂ) 379
 ԹԱԴԷՆՈՍ ԱՌԱՔԵԱԼ 396
 ԹԱՄԱՐԱ 377, 412, 440, 441, 444
 ԹԱՄԹԻ ԽԱԹՈՒՆ 379
 ԹԷԿՂԻ 702
 ԹԷՆՈՒՆՈՍ ՄԵՄ (ԿԱՅՍՐ) 317
 ԹԷՆՈՒՆՈՍԻՆՈՍ ՓՈՔՐ (ԹԷՆՈՒՆՈՍ, ԿԱՅՍՐ) 689, 691, 693, 730-734, 741
 ԹԷՆՈՒՆՈՐՈՍ (ՀՈՆԻԻ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ) 12, 13
 ԹԷՆՈՒՆՈՐՈՍ (ՍՈՒՐԲ, ԶՕՐԱՎԱՐ) 312, 355, 880, 881

ԹԷՆՈՐԻԱՆՈՍ (ԹԷՆՈՒԻԱՆՈՍ, ԹԷՆՈՒԻԱՆ, ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ) 16-18, 272, 357, 367
 ԹԷՆՓԻԼԱԿՏՈՍ ՍԻՄՈԿԱՏՏԱ 882
 ԹԻՐՔԻՇ (ԳՐԻԶ) 811
 ԹՈՎՄԱՍ (ԹՈՒՄԱՍ, ԹՕՄԱ, ԱՌԱՔԵԱԼ) 307, 385, 619, 807
 ԹՈՐՈՍ (ԳՐԻԶ) 34, 274
 ԹՈՐՈՍ (ՔՈՐԵՊԻՍԿՈՊՈՍ) 22, 160
 ԹՈՒՄԱ (ԳՐԻԶ) 389, 390
 ԹՈՒՄԱ (ՍՏԱՑՈՂ, ՔԱՀԱՆԱՅ) 385
 ԹՈՒՄԱՍ (ԹՈՎՄԱՍ, ՍՏԱՑՈՂ, ՔԱՀԱՆԱՅ) 274
 ԹՕՄԱՍ (ԳՐԻԶ) 29

Ի

ԻԳՆԱՏԻՆՈՍ (ԱԲԵՂԱՅ, ՍՏԱՑՈՂ) 402
 ԻԳՆԱՏԻՆՈՍ (ՇՆՈՀՐԱԼԻ, ՍԵԻԼԵՌԻՆՑԻ, ՎԱՐԴԱՊԵՏ) 387, 388, 390, 391, 396, 397, 423
 ԻԳՆԱՏԻՆՈՍ (ՎԱՐԴԱՊԵՏ) 14
 ԻԳՆԱՏԻՆՈՍ 762
 ԻԳՆԱՏԻՆՈՍ ՀԱՄԹԵՑԻ 395
 ԻՆՃԻՃԵԱՆ ՂՈՒԿԱՍ 885
 ԻՆՆՈԿԵՆՏԻՆՈՍ Դ (ՀՌՈՄԻ ՊԱՊ) 273
 ԻՍԱՀԱԿ (ԳՐԻԶ, ՎԱՐԴԱՊԵՏ) 387, 388
 ԻՍԱՀԱԿ (ՍԱՀԱԿ, ՆԱՀԱՊԵՏ) 49, 117, 410, 439, 440, 495, 637, 638, 798, 829, 833, 902, 923, 924
 ԻՍԱՀԱԿ (ՍԱՀԱԿ, ՔԱՀԱՆԱՅ) 808
 ԻՍԱՀԱԿ ԳԵՂՄԱՅԻ (ՍՏԱՑՈՂ) 29
 ԻՍՄԱՅԻԼ Բ (ՇԱՀ) 393
 ԻՐԻՑԵԱՆ ՅԱՍՄԻԿ 673
 ԻԻԶԲԱՇԵԱՆ ԿԱՐԷՆ 671

Լ

ԼԵԻՈՆ Բ (Ա) ՌՈՒԲԻՆԵԱՆ (ԻՇԽԱՆ, ԹԱԳԱԻՈՐ) 269, 270, 811

ԼԻԱ 481
ԼԻԿԻԱՆԷ 737
ԼԻԻՍԻԱՍ 870
ԼՈՒՍԱԽՈՐԻՉ տե՛ս ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱ-
ԻՈՐԻՉ

Խ

ԽԱՉԱՏՈՒՐ (ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ) 21, 22
ԽԱՉԱՏՈՒՐ (ԹՈՒՂԹ ԿՈԿՈՂ) 851
ԽԱՉԱՏՈՒՐ (ՎԱՐԴԱՆ ՀԱՂԲԱՏԵ-
ՑՈՒ ԱՇԱԿԵՐՏ) 376
ԽԱՉԱՏՈՒՐ (ՔԱՀԱՆԱՅ) 155
ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍԵՑԻ
(ԳՐԻՉ) 34
ԽԱՉԻԿ Բ (ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ) 11
ԽԱՉԻԿԵԱՆ ԼԵԻՈՆ 31, 383
ԽՈՆԴԻԿ 383
ԽՈՍՐՈՎ ԿՈՏԱԿ (ԹԱԳԱԽՈՐ) 894

Կ

ԿԱԽԱՓԱ (ԿԱՅԻԱՓԱ, ՔԱՀԱՆԱՅԱ-
ՊԵՏ) 750, 810, 825, 826, 836
ԿԱՅԵՆ 64, 566
ԿԱՐԱՊԵՏ (ԽՈՉԱ) 32
ԿԱՐԱՊԵՏ (Կ. ՊՈԼՍԻ ՊԱՏՐԻԱՐՔ) 395
ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՐԷՑ (ԳՐԻՉ) 398
ԿԱՐՊԻԱՆՈՍ 385-387, 392 406
ԿԵՂԾ ՆԻԻՍԱՑԻ 572
ԿԵՓԱՍ 369
ԿԻՊՐՈՍ 870
ԿԻՐԱԿՈՍ (ԳՐԻՉ) 29, 274
ԿԻՐԱԿՈՍ 391
ԿԻՐԱԿՈՍ ԳԱՆՁԱԿԵՑԻ 275, 276, 424
ԿԻՐԵՂ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԱՑԻ 239, 295,
361-363, 424, 736
ԿԻՐԻԿԷ Ա (ԹԱԳԱԽՈՐ) 12
ԿԻՐՈՆ (ԳՐԻՉ) 597
ԿԼԷԴՈՆԻՈՍ 189
ԿՂԱԽԴԻՈՍ 360

ԿՂԵՄԷՍ ԳԱԼԱՆՈՍ 273, 277
ԿՈՉՄԱ 402
ԿՈՌՆԵԼԻՈՍ (ԿՈՒՌՆԵԼԻՈՍ) 378, 383,
411
ԿՈՍՏԱՆԴԻԱՆՈՍ ՄԵԾ (ԿԱՅՍՐ) 228,
311, 317, 355, 656, 730, 880-882, 889,
891, 892
ԿՈՍՏԱՆԴԻՆ Ա ԲԱՐՁՐԲԵՐԴՑԻ (ԿԱ-
ԹՈՂԻԿՈՍ) 272, 376
ԿՈՍՏԱՆԴԻՆ (ԳՐԻՉ) 29, 274
ԿՈՍՏԱՆԴԻՆ (ԳՐԻՉ) 387
ԿՈՍՏԱՆԴԻՆ ԳՈՒՆԴՍԱԲԼ 811
ԿՈՍՏԱՆԴԻՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ 383
ԿՈՍՏԱՆԴԻՆ Զ ՎԱՀԿԱՑԻ (ԿԱԹՈՂԻ-
ԿՈՍ) 383
ԿՈՍՏԱՆԴԻՆ Թ ՄՈՆՈՄԱԽ (ԿԱՅՍՐ) 11
ԿՈՍՏԱՆԴԻՆ Ժ ԴՈՒԿԱՍ (ԿԱՅՍՐ) 11
ԿՈՍՏԱՆԴԻՆ (ԿԵՍԱՐԻԱՑԻ ԱՐՔԵ-
ՊԻՍԿՈՊՈՍ) 30
ԿՈՍՏԱՆԴԻՆ (ՅՈՅՆ ՔԱՀԱՆԱՅ) 851,
852
ԿՈՍՏԱՆԵԱՆՑ ԿԱՐԱՊԵՏ 671
ԿՈՐԻԻՆ 271, 765
ԿՈՐԻՍ 111
ԿՐԱԽՆՈՍ 597, 614

Հ

ՀԱԿԻԻՂԷ 24, 180
ՀԱՄԱՄՇԻՆՈՒ 384
ՀԱՅԿ ՆԱՀԱՊԵՏ 40
ՀԱՅՐԱՊԵՏ (ՍՏԱՑՈՂ) 379
ՀԵԳԵՄՈՆ 738
ՀԵԹՈՒՄ Ա (ԹԱԳԱԽՈՐ) 376
ՀԵԹՈՒՄ (ԱՄԻՐ ԶԱՔԷԻ ՀԱՅՐ) 384
ՀԵԹՈՒՄ (ԳՐԻՉ) 884
ՀԵԹՈՒՄ (ՀԵՂԻ, ԼԱՄԲՐՈՆԻ ԻՇԽԱՆ)
270, 273, 811
ՀԵՂԻ 447, 746
ՀԵՂԻԱՍ (ՄԱՐԳԱՐԷ) տե՛ս ԵՂԻԱ 543,
705

ՀԵՆՐԻ Գ (ԹԱԳԱՒՈՐ) 273
 ՀԵՐՈՎՂԷՍ 337, 387, 438, 462, 463, 466-469, 473-475, 477-483, 735, 736, 753
 ՀԵՐՈՎՂԷՍ (ԱՆՏԻՈՔԻ ԻՇԽԱՆ) 869
 ՀԵՓԵՍՏՈՍ 597, 614
 ՀԻԼԿԷՆՍ ԷՆՂԻ 807, 809, 812
 ՀԻՊՈՂԻՏՈՍ 379
 ՀՌԱՔԵԼ (ՌԱՔԵԼ) 480, 481, 746
 ՀՌԵՔԵՐ 442
 ՀՌԻՓՍԻՄԷ (ԿՈՅՍ) 764, 775, 782
 ՀՌՈՒԹ 377, 412, 443

Ղ

ՂԱԶԱՐ (ԳՐԻՉ) 387
 ՂԱԶԱՐ (ՂԱԶԱՐՈՍ) 192, 315 337, 383, 524, 544, 545, 807, 921
 ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ ԱՐՓԵՆԻԿ 29, 572
 ՂԵԻԻ 440, 477
 ՂՈՎՏ 58, 85, 233, 341, 449, 454
 ՂՈՒԿԱՍ (ՂՈՒԿԱՅ, ԱԻԵՏԱՐԱՆԻՉ) 81, 210, 235, 292, 293, 347, 379, 380, 383, 387, 388, 390, 391, 396, 397, 414, 423, 431-433, 435, 445-447, 460, 472, 483-485, 487, 499, 520-522, 525, 526, 531, 533, 538, 560, 580, 839, 499, 520-522, 525, 526, 531, 533, 538, 560, 808

Մ

ՄԱԴՈՅԵԱՆ Ա. 571, 572
 ՄԱԹԵԻՈՍԵԱՆ ԱՐՏԱԾԷՍ 274, 376, 695, 698, 851
 ՄԱԹԵԻՈՍԵԱՆ ԿԱՐԷՆ 13
 ՄԱԼԱԻԻՆԷ 709
 ՄԱՀՄԵՏ (ՄԱՐԳԱՐԷ) 148
 ՄԱՂԱՔԻԱ ԱՐՔԵՊ. ՕՐՄԱՆԵԱՆ 12, 16, 27, 423
 ՄԱՂԱՔԻԱ ԹՕԻԱԹԵՑԻ (ՍՏԱՑՈՂ) 400, 401
 ՄԱՄԲՐԷ 341

ՄԱՄԲՐԷ ՎԵՐԾԱՆՈՂ 571
 ՄԱՆԱՍԷ 444
 ՄԱՆՈՒԷԼ (ԳՐԻՉ) 851
 ՄԱՆՈՒԷԼ Ա ԿՈՄՆԵՆՈՍ (ԿԻԻՌ ՄԱՆՈՒԷԼ, ԷՄԱՆՈՒԷԼ, ԿԱՅՍՐ) 17, 18, 34, 137, 269-272, 279, 314, 326, 357, 359, 366, 879, 880
 ՄԱՆՈՒԷԼ Բ (ՊԱՏՐԻԱՐՔ) 273
 ՄԱՇՏՈՑ (ԵՂԻՎԱՐԳԵՑԻ, ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ) 229
 ՄԱՇՏՈՑ (ՄԵՍՐՈՊ, ՄԵՍՐՈՒՄ ՄԱՇՏՈՑ) 229, 271, 273, 425, 599
 ՄԱՇՏՈՑ (ՈՄՆ) 229
 ՄԱՏԹԱՆ 445, 447
 ՄԱՏԹԷՆՍ (ԱԲԵՂԱՅ) 851
 ՄԱՏԹԷՆՍ (ԱԻԵՏԱՐԱՆԻՉ) 181, 344, 375, 376, 378, 380-397, 399-402, 414, 423-425, 427, 430-433, 445-447, 472, 489, 525, 526, 529, 530
 ՄԱՏԹԷՆՍ (ԳՐԻՉ) 31
 ՄԱՏԹԷՆՍ (ԳՐԻՉ) 402
 ՄԱՏԹԷՆՍ ՈՒՌԻՀԱՅԵՑԻ 11-13
 ՄԱՐԳԱՐԻՏ 391-393
 ՄԱՐԻԱՄ (ՄԱՐԵՄ) ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ 24, 49, 136, 164, 171, 281, 283, 292, 294, 348, 360, 380, 395, 398, 414, 445, 447-451, 453, 456, 460, 472, 474, 509, 595, 620, 645, 647, 648, 377, 819, 899
 ՄԱՐԿԻԱՆՈՍ (ԿԱՅՍՐ) 689, 691-694, 699, 734, 736, 741, 742, 753
 ՄԱՐԿԻՈՆ 852, 870
 ՄԱՐԿՈՍ (ԱԻԵՏԱՐԱՆԻՉ) 379, 386, 399, 414, 423, 430-433, 435, 485, 498, 513, 525, 526
 ՄԱՐԿՈՍ (ՔԱՀԱՆԱՅ, ՍՏԱՑՈՂ) 811, 847
 ՄԱՐՏԻՐՈՍ (ԳՊԻՐ) 807, 811
 ՄԱՐՏԻՐՈՍ (ՍՈՒՐԲ ՍԱՐԳՍԻ ՈՐԳԻ) 882-884, 889, 893, 908
 ՄԱՐՏԻՐՈՍ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ (ԳՐԻՉ) 401
 ՄԱՔՍԻՄԻԱՆՈՍ (ԿԱՅՍՐ) 736

ՄԱՔՍԻՄՈՍ (ԳԱԽԱՌԻ ԿԱՌԱՎԱՐԻՉ, ԴԱՏԱԻՈՐ) 852, 854-870, 872, 874	457, 467, 478, 479, 486, 493, 499, 504, 514, 516, 524, 544, 546, 552, 559, 566,
ՄԵԹԻԻՍ ԷԴՈՒԱՐԴ 809	610, 635, 639-643, 645, 653, 656, 667, 745, 771, 783, 799, 830, 833, 898, 924
ՄԵԼԻՏՈՍ 762	
ՄԵԼԻՔ ՇԱՀ (ՍՈՒԼԹԱՆ) 12, 13	ՄՈՎՍԷՍ (ՓԻԼԻՍՈՓԱՅ) 36
ՄԵԼԻՔՍԵԹ-ԲԵԿ ԼԵԻՈՆ 877, 878, 885	ՄՈՎՍԷՍ Գ ՏԱԹԵԻԱՑԻ (ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ) 387, 388
ՄԵԼՔԻ 447	ՄՈՎՍԷՍ ՐԱԲՈՒՆԱՊԵՏ 387, 388
ՄԵԼՔԻՍԵԴ 381	ՄՍԵՐԵԱՆ ՄՍԵՐ 597
ՄԵԼՔԻՍԵԴԵԿ 81, 96, 410, 829	ՄՈՒՍԻՍ (ՄՈՎՍԷՍ ՔԵՐԹՈՂ, ԽՈՐԵՆԱՑԻ) 600
ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ ԱՐՄԻՆԷ 573, 595, 597, 698	ՄՈՒՐԱԴԵԱՆ ԳՈՀԱՐ 571, 767, 853
ՄԵՂԻՏՈՍ 754	
ՄԵՆՑԷ ՈԼԿԵՐ- 695	
ՄԵՌԻՍ (ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ) 693, 735	Յ
ՄԵՍՐՈՎՊ (ՎԱՐԴԱՊԵՏ) 391	ՅԱԲԷԼ 637
ՄԻԽԱՅԷԼ (ԱՍՈՐԻ ՔԱՀԱՆԱՅ) 882, 888, 915	ՅԱԼԱՄ 247
ՄԻԽԱՅԷԼ (ՄԻՔԱՅԷԼ) Գ ԱՍՈՐԻ (ՊԱՏՐԻԱՐՔ) 16, 17, 30, 31, 33, 35, 36, 135	ՅԱԿՈԲ Ա ԿԼԱՅԵՑԻ (ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ) 32
ՄԻԽԱՅԷԼ 385, 386	ՅԱԿՈԲ (ԱՍՈՐԻ ՎԱՐԴԱՊԵՏ) 23, 24, 31, 34, 36, 170
ՄԻՔԱՅԷԼ ՀՐԵՇՏԱԿԱՊԵՏ 819, 842, 844	ՅԱԿՈԲ Գ ՋՈՒՂԱՅԵՑԻ (ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ) 393, 396
ՄԻՔԱՅԷԼ (ՄԻԽԱՅԷԼ) Գ ԱՆՔԻԱԼՈՍ (ՊԱՏՐԻԱՐՔ) 18, 270, 369, 371	ՅԱԿՈԲԵԱՆ ԳՐԻԳՈՐ 269, 277
ՄԻՔԻԱՍ 462	ՅԱԿՈԲԵԱՆ ՀՐԱՎԱՐԴ 383
ՄԻԽԹԱՐ ԱՅՐԻՎԱՆԵՑԻ 596	ՅԱԿՈԲԵԱՆ ՎԱԶԳԷՆ 388, 389
ՄԻԽԹԱՐ ԳՈՇ 274	ՅԱԿՈԲ (ԿՈՒՐԻՍ ՔԱՂԱՔԻՑ) 730
ՄԿՐՏԻՉ (ԱԲԵՂԱՅ) 874	ՅԱԿՈԲ (ՀԱՅՐ ՅՈՎՍԷՓԱՅ) 380, 445, 447, 448, 903
ՄԿՐՏԻՉ (ԳՐԻՉ) 400	ՅԱԿՈԲ ՂՐԻՄԵՑԻ 572
ՄԿՐՏԻՉ ԹԵՂԵՆԱՑԻ 597	ՅԱԿՈԲ (ՅԱԿՈՎԲ, ՆԱՀԱՊԵՏ) 49, 117, 236, 237, 410, 429, 433, 439, 440, 443, 449, 462, 466, 474, 477, 538, 634, 638, 654, 746, 798, 829, 833, 902, 923, 924
ՄԿՐՏԻՉ ՄՈՒՂՏԱՍԻ 383	ՅԱԿՈԲՈՍ (ԱՌԱՔԵԱԼ) 525, 531, 788, 839
ՄՂՏԵՍԻ 384	ՅԱԿՈԲՈՍ ՏԱՇԵԱՆ 692, 809, 812
ՄՆԱՑԱԿԱՆ ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼՍԵՑԻ 812	ՅԱԿՈԲ ՍՐՃԵՑԻ 807-810, 812, 813
ՄՆԱՑԱԿԱՆԵԱՆ ԱՍԱՏՈՒՐ 29, 31	ՅԱԿՈԲ ՏԵԱՌՆԵՂՔԱՅՐ 398
ՄՈՎՍԷՍ (ՄԱԻՍԷՍ, ՄԱԻՍԻՍ, ՄՈՒՍԷՍ, ՄԱՐԳԱՐԷ) 49, 83, 93, 97, 99, 111, 186, 199, 207, 216, 217, 219, 220, 223, 228, 345, 259, 261, 286, 324, 341, 366, 377, 378, 395, 397, 400, 407, 412, 413, 429, 430, 434, 438, 445, 446, 456,	ՅԱՅԷԼ 644, 645
	ՅԵՍՈՒ 49, 218, 412, 413, 415, 438, 442, 456, 644, 771
	ՅԵՍՍԷ 443, 451

- ՅԵՓԹԱՅԷՆ 830
 ՅԵՔՈՆԻԱ 444, 448
 ՅԻՍՈՒՍ ՔՐԻՍՏՈՍ (ՆԱԶՈՎՐԵՑԻ) 15,
 21-25, 27, 28, 31, 32, 39-42, 45-49, 51, 54,
 56, 57, 61-66, 68-70, 74, 78-80, 82, 83, 89,
 91-94, 97, 100-103, 105, 106, 110, 117-
 119, 121, 122, 124, 127, 129-131, 136,
 137, 139, 140, 144, 154, 156, 158-164,
 166, 168, 172, 182, 187, 192-195, 197,
 199, 201, 204, 207-215, 218, 219, 223,
 225, 227-230, 232, 234, 247, 249, 250,
 252-256, 260-265, 283, 288, 290, 291,
 293, 295-297, 299, 302-306, 308, 313,
 317-319, 321-323, 331, 334, 338, 340-344,
 348, 352, 355, 356, 358-360, 363-365,
 367-371, 375-377, 380-384, 386, 388-392,
 393-399, 401, 409-417, 427-429, 431-433,
 436-443, 445, 447-449, 453-457, 460, 462,
 463, 465, 467, 468, 477-479, 484-488,
 492, 495, 498-500, 502, 504-512, 514-516,
 518, 525-531, 533, 535, 537, 539, 541,
 551, 562, 564, 566-568, 588, 592, 595,
 602, 603, 606, 607, 610-613, 615, 618,
 620-622, 624, 626, 627, 629-645, 647,
 649, 650, 653-659, 661-667, 671, 672,
 674-678, 682-685, 692, 699, 702-706, 710,
 719, 722, 729, 733, 735, 736, 738-740,
 757, 758, 762, 765, 766, 770-773, 776,
 779-788, 790-792, 795-803, 807-809, 811,
 813, 825, 826, 837-839, 846, 847, 851,
 855, 856, 858, 861, 862, 865, 870-874,
 881, 884, 887-889, 891-895, 900, 901,
 904, 906, 908-910, 912-925
 ՅՈՒԲ (ՅԱԻԲ, ՅՈՎԲ) 49, 86, 117, 175, 248,
 249, 251, 450, 451, 513, 522, 524, 558,
 646, 794, 798
 ՅՈՒՆԱՂ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԱՑԻ 732
 ՅՈԹՈՐ 324
 ՅՈՀԱՆ (ԳՐԻԶ) 381
 ՅՈՀԱՆ (ՀՌԵՏՈՐ) 400
 ՅՈՎԱԲ 248
 ՅՈՎԱԹԱՄ 444
 ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆ ՎԱՀԱՆ 696
 ՅՈՎԱՍ 444
 ՅՈՎԵԼ (ՄԱՐԳԱՐԷ) 651
 ՅՈՎԻԴԱ 444
 ՅՈՎՀԱՆ ՄԱՆԴԱԿՈՒՆԻ (ԿԱԹՈՂԻ-
 ԿՈՍ) 395, 600
 ՅՈՎՀԱՆ ՈՍԿԵԲԵՐԱՆ 26, 150, 222,
 235, 302, 303, 344, 345, 383, 384, 386,
 387, 389-391, 393, 394, 398, 400, 401,
 424, 760-762, 766-768, 811
 ՅՈՎՀԱՆ ՈՐՈՏՆԵՑԻ 385, 387, 392
 ՅՈՎՀԱՆ ՓԱՐԻՍԵՑԻ 389
 ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ (ԱԹՄԱՆ) 357
 ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ (ԳՐԻԶ) 376
 ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ (ԳՐԻԶ) 597
 ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ (ԳՐԻԶ) 884
 ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ (ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ) 135, 136
 ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ (ԼԱՄԲԵՐՈՆԻ ՍՈՒՐԲ ԱՍ-
 ՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԵԿԵՂԵՑՈՒ ԱՌԱՋ-
 ՆՈՐԴ) 811
 ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ (ԿԱԶՄՈՂ) 401, 402
 ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ (ՅԱԻՀԱՆՆԷՍ) ՄԿՐՏԻԶ
 126, 164, 285, 337, 479, 484-487, 489,
 490, 493, 502-507, 509, 512, 525-527,
 529-531, 535, 543, 557, 564, 656, 700,
 705, 772, 779, 796, 800, 808, 815, 899
 ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ (ՅՈՎՀԱՆ, ԱԻԵՏԱՐԱ-
 ՆԻԶ) 171, 181, 285, 303, 306, 333, 345,
 350, 380, 382, 387, 388, 392, 393-395,
 399, 400, 402, 415, 417, 430, 432, 433,
 451, 452, 460, 471, 492, 500, 515, 525,
 526, 530, 531, 535, 552, 568, 629, 677,
 682, 691, 787, 815, 818, 830, 837, 924
 ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ (ՇՆՈՖՈՐԻ ԱՄՈՒՍԻՆ)
 247
 ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ (ՍՏԱՑՈՂ, ԵՐԷՑ) 847
 ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ (ՔԱՀԱՆԱՅ, ՍՏԱՑՈՐ) 884
 ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ 273

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԵՐՋՆԿԱՑԻ (ԾՈՐԾՈՐԵ-
ՑԻ) 376, 378, 382, 387-390, 393, 395,
396, 424, 425
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ Է (ԱՂՈՒԱՆԻՑ ԿԱԹՈ-
ՂԻԿՈՍ) 33
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԿԱՐԱՊԵՏ տե՛ս ՅՈՎ-
ՀԱՆՆԷՍ ՄԿՐՏԻՉ 399
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԿԵՍԱՐԱՑԻ (ՔԵՐԱ-
ԿԱՆ) 571, 572
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԿՈՂՈՏ (ՊԱՏՐԻԱՐՔ)
812
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԿՐՕՆԱԻՈՐ (ԳՐԻՉ) 381
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՍԱՐԿԱԽԱԳ 596
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՐԱԲՈՒԲԱՊԵՏ (ՈՐՈՏ-
ՆԵՑԻ (ՍՏԱՑՈՂ) 381
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՔԵՍՈՒՆՑԻ (ԱՍՈՐԻ Ե-
ՊԻՍԿՈՊՈՍ) 16, 17
ՅՈՎՆԱՆ (ՄԱՐԳԱՐԷ) 777, 924
ՅՈՎՍԱՓԱԹ 444
ՅՈՎՍԵՓԵԱՆՑ ԳԱՐԵԳԻՆ 270, 277,
851
ՅՈՎՍԷՓ ԱՐԻՄԱԹԱՑԻ 345
ՅՈՎՍԷՓ (ԾԳՆԱԻՈՐ) 874
ՅՈՎՍԷՓ (ՅԱԿՈԲԻ ՈՐԴԻ) 86, 237, 411,
440, 441, 556, 700, 799, 829, 924
ՅՈՎՍԷՓ (ՅՈՒՍԻՓ, ԱՅՐ ՄԱՐԻԱՄԱՅ)
380, 439, 445, 447-456, 458-460, 473,
481, 613, 693, 815, 903
ՅՈՎՍԻԱ 444
ՅՈՎՐԱՄ 444
ՅՈՒԴԱ (ԻՍԿԱՐԻՈՎՏԱՑԻ) 103, 558,
750, 788, 818
ՅՈՒԴԱ (ՅԱԿՈԲԻ ՈՐԴԻ) 440, 441, 443,
444
ՅՈՒԼԻԱՆՈՍ ՀԱԼԻԿԱՌՆԱՑԻ (ԱՂԻ-
ԿԱՌՆԱՑԻ, ԱԼԻԿԱՌՆԱՑԻ) 16, 24,
136, 180
ՅՈՒԼԻԱՆՈՍ ՈՒՐԱՑՈՂ (ՊԱՌԱԽԱ-
ՏՈՍ, ԿԱՅՍՐ) 311, 355, 880-884, 889,
892, 894, 896, 910, 914, 915

ՅՈՒՍԻԿ 33

Ն

ՆԱԱՍՈՆ 442
ՆԱԲՈՒԳՈԴՈՆՈՍՈՐ (ՆԱԲՈՒԳՈԹԱ-
ՆԱՍԱՐ, ԹԱԳԱԻՈՐ) 123, 646
ՆԱԹԱՆ 324, 446, 447
ՆԱԹԱՆԱՅԷԼ 483
ՆԱՆԱ (ԱՍՈՐԻ, ՎԱՐԴԱՊԵՏ) 387, 388,
400
ՆԱԻԷ 438, 456, 771
ՆԵՍՏՈՐ (ՆԵՍՏՈՐԻՈՍ) 24, 171, 181,
187, 191, 295, 296, 305, 332, 358, 360,
361, 363, 364, 595, 620, 732, 734, 755
ՆԵՐՍԷՍ (ԳՐԻՉ, ՔԱՀԱՆԱՅ) 386
ՆԵՐՍԷՍ Գ. ԾՆՈՐՀԱԼԻ (ԿԱԹՈՂԻ-
ԿՈՍ) 11, 15, 14-29, 31-37, 39, 135, 137,
140, 142, 146, 148, 151-154, 160, 170,
181, 183, 248, 255, 269-275, 277, 279,
313, 314, 357, 359, 366, 369, 375, 376,
378, 380-382, 384, 386-391, 393, 395-401,
423-425, 427, 571-574, 595-597, 599,
670-672, 674, 685, 690, 692, 757, 758,
761-767, 803, 807, 808, 851, 852, 877,
879-886, 915
ՆԵՐՍԷՍ ԼԱՄԲՐՈՆԱՑԻ 29, 31, 33-35,
269-275, 380, 397, 423, 571, 811, 877
ՆԷՓԹԱՂԻՄ 527, 528
ՆԻԿՈԴԻՄՈՍ 240, 526
ՆԻԿՈՆԻՍ 870
ՆՈՄԵՐԻՈՍ 854, 857, 861
ՆՈՅ (ՆԱՀԱՊԵՏ) 25, 49, 202, 203, 212,
217, 407, 410, 412, 535, 566, 595, 625,
635, 636, 661, 667, 780, 798, 829, 902,
924
ՆՈՐԱՅՐ ԲԻԻՋԱՆԴԱՑԻ 765
ՆՈՐԱՅՐ ԵՊԻՍ. ՊՈՂԱՐԵԱՆ 376, 378,
851
ՆՈՐՏՈՒՆԿ ՀՌՈՄԿԼԱՑԻ 389

Ը	380, 383, 386, 398, 399, 418, 429, 430, 435, 446, 451, 461, 463, 465, 481, 486, 490, 494, 516, 521, 544, 548, 560, 612, 615, 623, 624, 633, 656, 664, 682, 725, 729, 739, 744, 754, 772, 773, 777, 779, 782, 784-789, 791, 794, 800, 924
ՇԱՀԷ ՔՀՅ. ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆ 29	
ՇԱՀՆՇԱՀ (ՆԵՐՍԷՍ ԼԱՄԲՐՈՆԱՑՈՒ ԵՂԲԱՅՐ) 811	
ՇԱՊՈՒՀ Բ (ԱՐՔԱ) 311, 312, 355, 880-884, 889, 895, 896, 901, 915	
ՇԻՂԱ 729	
ՇՄԱԻՈՆ (ԳՐԻՉ) 379	
ՇՄԱԻՈՆ (ՅԱԿՈԲԻ ՈՐԴԻ) 440, 477	
ՇՄԱԻՈՆ 803	
ՇՄԱԻՈՆ տե՛ս ՊԵՏՐՈՍ ԱՌԱՔԵԱԼ	
ՇՆՈՖՈՐ 247	
ՇՈՒՔՈՒՐՈՎ ՌՈՒՍՏԱՄ 277	
Ո	
ՈՎԲԷԴ 443	
ՈՎՍԷԷ 476	
ՈՔՈՋԻԱ (ՈՋԻԱ) 444, 647	
Չ	
ՉԱՄՉԵԱՆՑ ՄԻՔԱՅԷԼ 885	
ՉԱՐՈՒԽ (ՍԱՐԿԱԽԱԳ, ԳՐԻՉ) 384	
Պ	
ՊԱԼԱՏԻՈՍ 854	
ՊԱԼՄԷՐ ԷՆԴՐԻԻ 394, 695, 697	
ՊԱՆՓԻԼՈՍ 870	
ՊԱՏՐՈՆ ԱՍՏՈՒԱԾԱՏՈՒՐ 884	
ՊԱՐՄԵՆՈՆ 870	
ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ ՄԵՍՐՈՊ 596	
ՊԱԻՂԻՆԷ 229	
ՊԱԻՂՈՍ (ՊՕՂՈՍ) ԱՌԱՔԵԱԼ 17, 24, 25, 42, 46, 48, 51, 78, 82, 83, 88, 96, 111, 112, 125, 128, 137, 144, 183, 192, 204, 209, 216, 218, 223, 231, 249, 251, 260, 261, 323, 341, 342, 346, 368, 369, 371,	380, 383, 386, 398, 399, 418, 429, 430, 435, 446, 451, 461, 463, 465, 481, 486, 490, 494, 516, 521, 544, 548, 560, 612, 615, 623, 624, 633, 656, 664, 682, 725, 729, 739, 744, 754, 772, 773, 777, 779, 782, 784-789, 791, 794, 800, 924
	ՊԱԻՂՈՍ (ՊՕՂՈՍ) ՍԱՄՈՒՍԱՏՑԻ (ՍԱՄՈՒՍՏԱՑԻ) 24, 25, 188, 194
	ՊԱԻՂՈՍ Բ ԳԱՌՆԵՑԻ (ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ) 851
	ՊԱԻՂՈՍ ՏԱՐՍՈՆԱՑԻ (ՔԱՀԱՆԱՅ) 17, 18, 30, 31, 34, 35, 137
	ՊԱՔՈՒՏԱԹՈՒ 380
	ՊԵՏՐՈՍ (ԽՈՋԱ ԿԱՐԱՊԵՏԻ ՈՐԴԻ) 32
	ՊԵՏՐՈՍ Ա ԳԵՏԱԴԱՐՋ (ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ) 11-13
	ՊԵՏՐՈՍ ԱՌԱՔԵԱԼ (ՄԻՄՈՆ, ՇՄԱԻՈՆ) 40, 50, 61, 73, 178, 197, 208, 211, 322, 379, 398, 399, 430, 435, 479, 490, 505, 530, 531, 656, 772, 779, 783, 787, 789, 800, 813, 818, 830, 924
	ՊԵՏՐՈՍ ԹԱՓԻՉ 878, 879
	ՊԵՏՐՈՍ ԿՐՕՆԱԻՈՐ (ԳՐԻՉ) 381
	ՊԻԴԱՐԻՈՍ 861
	ՊԻԹԱԳՈՐԱՍ 601
	ՊԻՂԱՏՈՍ ՊՈՆՏԱՑԻ (ՊԵՂԱՏՈՍ) 20, 148, 612, 735, 837, 867
	ՊԻՌՀՈՆ 575
	ՊԻՄԻԳՈՆ 597, 614
	ՊԼԱՏՈՆ (ՊՂԱՏՈՆ) 394, 601
	ՊՈՐՓԻԻՐՈՍ 333
	ՊՍԱԿ 735
	ՊՐԻԳՈՍԻՈՍ 861
	ՊՐՈԲՈՍ (ՊՐՈՎԲՈՍ) 851-856, 858-860, 864-866, 869, 871-874
	ՊՐՕԽՈՐՈՆ (ԳՐԻՉ) 811
	ՊՈՒՋԱՆ 12, 13
	ՊՈՒՔԵՐԱ (ԿԱՅՍՐՈՒՀԻ) 734, 736
	ՊՕՂՈՍ (ԳՐԻՉ, ՆՈՏԱՐ) 385
	ՊՕՂՈՍ (ՄԱՐԱՇԻ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ) 12, 13

<p>Ջ</p> <p>ՋՈՍԼԻՆ 20</p> <p>ՋՈՒՋԵՊՊԷ ԿԱՊԵԼԼԵՏԻ 572, 596, 597</p> <p>ՋՈՒՋԵՊՊԷ ՍԻՄՈՆԷ ԱՍՍԵՄԱՆԻ 809</p>	<p>ՍԱՄՈՒԷԼ ՍԱՄՈՍՏԱՑԻ 18, 139</p> <p>ՍԱՌԱ 340, 341, 439, 495</p> <p>ՍԱՏՈՐՆԻԼՈՍ 870</p> <p>ՍԱՏՐՋԻՀԱՆ 140</p> <p>ՍԱՐԲԻԻԼՈՍ (ՇԱՐԲԷԵԼ, ՔՈՒՐՄ) 692</p> <p>ՍԱՐԳԻՍ (ԳՐԻՉ) 572</p> <p>ՍԱՐԳԻՍ (ԳՐԻՉ, ԱԲԵՂԱՅ) 384</p> <p>ՍԱՐԳԻՍ (ԿԱԶՄՈՂ, ՔԱՀԱՆԱՅ) 382</p> <p>ՍԱՐԳԻՍ (ՀՈՆԻԻ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ) 12</p> <p>ՍԱՐԳԻՍ (ՍՈՒՐԲ) 309-311, 354, 355, 877-887, 889, 890, 892, 893, 896, 897, 900-903, 905, 907-909, 911, 914, 916-925</p> <p>ՍԱՐԳԻՍ (ՍՏԱՑՈՂ) 874</p> <p>ՍԱՐԳԻՍ (ՏՊԱՐԱՆԱՏԷՐ) 812</p> <p>ՍԱՐԳԻՍ ՇՆՈՐՀԱԼԻ 14, 423</p> <p>ՍԱՐԳԻՍ ՍՊԵՐՑԻ 387</p> <p>ՍԱՐԳԻՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏ 379</p> <p>ՍԱԻՈՒՂ 249, 479, 481</p> <p>ՍԱՓԻՐԱ 72</p> <p>ՍԵՐԱՍՏՈՍ 853</p> <p>ՍԵՔԵԿ 400</p> <p>ՍԵԿՈՒՆԴՈՍ 361</p> <p>ՍԵԻԵՐՈՍ ԱՆՏԻՈՔԱՑԻ 179</p> <p>ՍԷԹ 330, 566, 829</p> <p>ՍԷՄ (ՍԵՄ) 558, 595, 625</p> <p>ՍԻԲԻՂ 382</p> <p>ՍԻՄԵՈՆ (ԵՐԷՑ, ԳՐԻՉ) 811, 847</p> <p>ՍԻՄԷՈՆ (ԳՐԻՉ) 572</p> <p>ՍԻՄԷՈՆ (ՍԻՄԷԱԻՆ) ԾԵՐՈՒՆԻ 24, 187, 336, 504, 815</p> <p>ՍԻՄԷՈՆ ՄԵՏԱՓՐԱՍՏԷՍ 852, 853</p> <p>ՍԻՄԷՈՆ ՍԻԻՆԱԿԵԱՑ 691, 693, 712, 713, 714, 714</p> <p>ՍԻՄՈՆ ՄՈԳ 492, 789, 800</p> <p>ՍԻՄՈՆ (ՓԱՐԻՍԵՑԻ) 838</p> <p>ՍԻՆԻՔԵՐԻՄ 656</p> <p>ՍԻՍԱՐԱ 631, 645</p> <p>ՍՄԲԱՏ ԳՈՒՆԴԱՏԱԲԼ (ՍՊԱՐԱՊԵՏ) 14</p> <p>ՍՄԲԱՏ ԵՊԻՍԿ. ՍԱՏՏԷԹԵԱՆ 269, 278</p>
<p>Ռ</p> <p>ՌԱԽԱԲ (ՌԱՀԱԲ, ՐԱՀԱԲ, ՐԱԽԱԲ) 377, 378, 412, 442</p> <p>ՌԱՔԵԼ տե՛ս ՀՌԱՔԵԼ</p> <p>ՌԵԲԵԿԱ 440</p> <p>ՌՈՄԱՆՈՍ Դ ԳԻՈԳԵՆԷՍ (ԿԱՅՄՐ) 11</p> <p>ՌՍՏԱԿԷՍ (ԱՐԻՍՏԱԿԷՍ ՔԱՀԱՆԱՅ, ՍՏԱՑՈՂ) 671</p> <p>ՌՍՏԱԿԷՍ (ԳՐԻՉ) 884, 915</p> <p>ՌՈՒԲԷՆ (ՅԱԿՈԲԻ ՈՐԳԻ) 440</p> <p>ՌՈՒԲԷՆ (ՍՏԱՑՈՂ, ԿՐԱԽՆԱԽՈՐ) 884, 915</p>	
<p>Ս</p> <p>ՍԱՐԵԿ 217, 410, 637</p> <p>ՍԱՐԷԼ (ՍԱՐԵԼ) ԼԻԲԻԱՑԻ 24, 187, 330, 363, 510</p> <p>ՍԱԴՈՎԿ 445</p> <p>ՍԱԼՏԻԿՈՎ ՇՉԵԴԻՐԻՆ 273</p> <p>ՍԱՀԱԿ Ա ՊԱՐԹԵԻ (ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ) 201, 599</p> <p>ՍԱՀԱԿ ՋՈՒՂԱՅԵՑԻ 388</p> <p>ՍԱՀԱԿ ՎՐԴ. ԾԵՄԾԵՄԵԱՆ 595, 882, 885</p> <p>ՍԱՂԱԹԻԷԼ (ԳՐԻՉ) 33</p> <p>ՍԱՂԱԹԻԷԼ (ՈՐԳԻ ԵՔՈՆԻԱՅ) 444, 448</p> <p>ՍԱՂՄՈՆ 442</p> <p>ՍԱՄՈՒԷԼ ԱՆԵՑԻ 571</p> <p>ՍԱՄՈՒԷԼ (ՄԱՐԳԱՐԷ) 243, 799</p> <p>ՍԱՄՈՒԷԼ (ՇՄՈՒԷԼ, ԲԱՐՍԱՈՒՄԱՑԻ ԱՇԱԿԵՐՏ) 692, 695, 758</p>	

ՍՄԲԱՏ ԹՈՆԴՐԱԿԵՑԻ (ՋԱՐԵՀԱՎԱՆՑԻ) 26, 223
 ՍՈՂՈՄՈՆ (ՍԱՂՈՄՈՆ, ՍՈՂՈՄՈՎՆ, ԻՄԱՍՏՈՒՆ) 115, 120, 127, 175, 218, 223, 228, 312, 321, 381, 441, 443, 444, 446, 447, 452, 789
 ՍՈՓԻԱ (ՍՈՒՐԲ) 402
 ՍՏԱԹԷ 388
 ՍՏԵՓԱՆՆՈՍ 380
 ՍՏԵՓԱՆՆՈՍ (ԱՂՈՒԱՆԻՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ) 13
 ՍՏԵՓԱՆՆՈՍ ԱՌԵՋԵՑԻ (ԱՌԵՃԵՑԻ, ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ) 385
 ՍՏԵՓԱՆՆՈՍ (ԹԱՐԳՄԱՆԻՉ) 23, 24, 170
 ՍՏԵՓԱՆՆՈՍ (ԿԱԶՄՈՂ) 381
 ՍՏԵՓԱՆՆՈՍ ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍԵՑԻ (ԳՐԻՉ) 29
 ՍՏԵՓԱՆՆՈՍ ՄԱՆՈՒԿ 14, 423
 ՍՏԵՓԱՆՆՈՍ (ՆԱԽԱՍԱՐԿԱԽԱԳ, ՆԱԽԱՎԿԱՅ) 398, 402, 556, 749, 772
 ՍՏԵՓԱՆՆՈՍ ՍԻՒՆԵՑԻ 400
 ՍՏԵՓԱՆՈՍ (ՔԱՀԱՆԱՅ, ԳՐԻՉ) 572
 ՍՏԵՓԱՆՈՍ ԳՈՆԵՐԻՑԱՆՑ 387
 ՍՏԵՓԱՆՈՍ ԵՊԻՍԿ. ՅԱԿՈՎԲԱՑԻ (ՏԻՐԱՑՈՒ) 571-574
 ՍՐԱՊԻՈՆ (ՍՈՒՐԲ) 384
 ՍՐԱՊԻՈՆ (ՎԱՐԴԱՊԵՏ) 803
 ՍՈՒՐԲ ԿԱՐԱՊԵՏ տե՛ս ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՄԿՐՏԻՉ

Վ

ՎԱՀԱՆ (ՄԱՆԳՆՈՍԻ ՈՐԴԻ) 600
 ՎԱՀԱՆ ՎՐԴ. ՕՀԱՆԵԱՆ 696
 ՎԱՀՐԱՄ 380
 ՎԱՀՐԱՄ տե՛ս ԳՐԻԳՈՐ Բ ՎԿԱՅԱՍԷՐ
 ՎԱՂԵՆՏԻԱՆՈՍ (ԿԱՅՍՐ) 197
 ՎԱՆԱԿԱՆ (ՔԱՀԱՆԱՅ, ՍՏԱՑՈՂ) 274
 ՎԱՆԱԿԱՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ 34, 375, 379, 383, 395

ՎԱՐԴԱՆ ԱՅԳԵԿՑԻ 375
 ՎԱՐԴԱՆ ԲԱՐՋՐԲԵՐԴՑԻ 375
 ՎԱՐԴԱՆ (ԳՐԻՉ) 29, 30, 275
 ՎԱՐԴԱՆ ԿԱՐՆԵՑԻ (ԳՐԻՉ, ՔԱՀԱՆԱՅ) 884
 ՎԱՐԴԱՆ ՀԱՂԲԱՏԵՑԻ 375, 376, 380, 595, 597
 ՎԱՐԴԱՆ (ՄԱՆԳՆՈՍԻ ՀԱՅՐ) 600
 ՎԱՐԴԱՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ (ԱՐԵԻԵԼՑԻ) 11, 20, 20, 34, 375, 376, 379, 380, 398, 400, 597
 ՎԱՐԴԱԵՄԱՅՐ (ՎԱՐԴԵՆԻ) ԿՈՂԲԱՑԻ 884
 ՎԵՐԳԻԼԻՈՍ 382
 ՎՈՒԲՈՒՍ ԱՐԹՈՒՐ 696

Տ

ՏԱՐԱԳՈՍ (ՏԱՐԱՔՈՍ) 851-855, 857, 858, 861-864, 869, 871-874
 ՏԱՐՏԻՍԻՍ 870
 ՏԵՐԵՆՏԻԱՆՈՍ 868, 869
 ՏԷՐ ԻՍՐԱՅԷԼ 697, 853
 ՏԷՐ-ՂԵԻՈՆԴԵԱՆ ՎԱՀԱՆ 277
 ՏԷՐ-ՄՈՎՍԻՍԵԱՆ ՄԵՍՐՈՊ 385, 390
 ՏԷՐ-ՄՈՎՍԻՍԵԱՆ ՄՈՎՍԷՍ 274
 ՏԷՐ-ՅԱԿՈՐԵԱՆ ՋԳՕՆ 423
 ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ ԼԵԻՈՆ 808, 812
 ՏԷՐ-ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ ԳԷՈՐԳ 29, 274, 571
 ՏԻՄՈԹԷՈՍ (ՍՈՒՐԲ) 24, 42, 82, 83, 96, 184, 209, 789
 ՏԻՄՈԹԷՈՍ 870
 ՏԻՄՈԹԷՈՍ ԿՈՒՉ 734
 ՏԻՐԱՆ ԱՐՇԱԿՈՒՆԻ (ԱՐՔԱՅ) 882, 894
 ՏՐԱՅԱՆՈՍ (ՏՐԱՅԻԱՆՈՍ, ԿԱՅՍՐ) 20, 692
 ՏՐԴԱՏ Գ ՄԵԾ (ՏՐԴԱՏԻՈՍ, ԱՐՔԱ) 310, 762, 764, 765, 795, 879, 894

Ր	Ֆ
ՐՈՒՅՈՎԱՄ 444	ՖՐԻԴՐԻԽ ՇԻԿԱՄՕՐՈՒՄ (ԲԱՐԲԱՐՈՍՍԱ) 269
ՈՒ	
ՈՒՏԻԷ ԲԵՌԵՆԱՐ 761	ACERBI SILVIA 698
ՈՒՐԻԱ 443	ARTHUR VÖÖBUS 696, 698
	ASSRMANI GIUSEPPE SIMONE 689, 692, 697, 809, 812
Փ	BARZOS 272
ՓԱՐԷՍ 441, 442	BAYAN G. 697
ՓԱԽՍՏՈՍ ԲԻԻԶԱՆԴ 765	BEDJAN PAUL 807, 809, 812
ՓԵՆԷՀԷՍ 546	BURNS PETER 698
ՓԻԼԱՐՏՈՍ ՎԱՐԱԺՆՈՒՆԻ 12	COTIN BENEDETTA 571
ՓԻԼԻՊՈՍ 386, 391	CHALANDON FERDINAND 272, 278
ՓԻԼԻՔՍ (ՖԵԼԻՔՍ) 852, 870	DULAURIE ÉDOUARD
ՓԻԼՈՆ 218, 379	DUMORTIER EDOUARD 766
ՓԼԱԲԻԱՆՈՍ (ՓԼԱԲԻՈՍ, ՊԱՏՐԻԱՐՔ) 689, 732, 734	GEORG A. KIRAZ 812
ՓՂԱԲԻՈՍ 854, 857, 861	GONZALO BRAVO CASTAÑEDA 698
ՓՈՒՊԻԱՆՈՍ 854	GRÉBAUT SYLVAIN 697
	GRUMEL VENANCE 271, 278
Ք	HAHN JOHANNES 695, 697, 698
ՔԱՐՄԻ 644	HELMUT REIMITZ 698
ՔԵՐՈՒՅ 399	HILKENS A. 807, 812
ՔԵՍՍԷԵԱՆ ՅԱԿՈՒՅ 29, 425, 572, 597, 696	HONIGMAN ERNEST 16, 17, 698
ՔԷՕՇԿԵՐԵԱՆ ԱՐՄԻՆԷ 29, 572	IOANNIS CAESARIENSIS 571
ՔԻՊԱՐԵԱՆ ԿԻԻՐԵՂ 425	ISABELLE AUGÉ 269, 278
ՔԻԻՐԴԵԱՆ ՅԱՐՈՒԹԻԻՆ 375	ISRAEL ERETZ 698
ՔՈՒԹԼՈՒՄԻՇ 13	ITS YISHUV 698
	JEAN II COMNÈNE 278
Օ	JAMIE KREINER 698
ՕԳՈՍՏՈՍ (ԿԱՅՄՐ) 477	JOHN CHRYSOSTOM 761, 766
ՕՀԱՆՋԱՆԵԱՆ ԱՆՆԱ 425	JOSEPHI CAPPELATTI 273, 278, 572
ՕՇԻՆ (ՀԵԹՈՒՄ ՍԵԲԱՍՏՈՍԻ ՈՐԴԻ) 811	KEVORKIAN RAYMOND 34, 274, 278
ՕՇԻՆ ՍԵԲԱՍՏՈՍ 811	LAURENT V. 273, 278
	MACLER FRÉDÉRIC 274
	MANUEL I COMNÈNE 278
	MAR-JACOBI SARUGENSIS 807, 809, 812
	MATHEWS JR. EDWARD 812
	MATTHIEU D' ÉDESSE
	MENZE VOLKER-LORENZ 695, 697, 698

- MINGANA A. 695
MUTAFIAN CLAUDE 273, 278
NAU F. 697
NERSETIS CLAJENSIS 278, 572, 596, 597
OUTTIER BERNARD 274
PALMER ANDREW 694, 695, 698
RICHARD M. 571
RAÚL GONZÁLEZ SALINERO 698
SAINT BARSAUMA (BARSOMA) 694-698
SEBASTIAN BROCK 812
SIVAN HAGITH 698
STAERK ANTONIO 273, 278
TEKEYAN PASCAL 269, 278
TER ISRAËL 697
TER-STEPANIAN ARMEN 34, 274, 278
TER-VARDANYAN GEVORG 274
VAN ROMPAY LUCAS 689
VASLIEV ALEXANDER 272, 278
БАРТИКЯН РАЧЬЯ 22
МЕЛИКСЕТ-БЕКОВ ЛЕВОН 877, 879, 885
НЕРСЕС БЛАГОДАТНЫЙ 22
ОСТРОГОРСКИЙ ГЕОРГИЙ 272, 278
ФЕОФИЛАКТ СИМОКАТТА 885
ХУДОБАШЕВ АЛЕКСАНДР 273, 278

ՏԵՂԱՆՈՒՆՆԵՐ, ՑԵՂԱՆՈՒՆՆԵՐ, ՏՈՂՄԱՆՈՒՆՆԵՐ

Ա	ԱՓՐԻԿԷ 400 ԱՖԱՄԵԱ 693
ԱԴԵՆ (ԱԴԻՆ, տե՛ս ԵԴԵՄ)	
ԱԹԵՆԱՑԻ 600	Բ
ԱԹԷՆՔ 599, 600	ԲԱԲԵԼԱՑԻ 444, 447-449
ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԱՑԻ 430	ԲԱԲԵԼՈՆ (ԲԱԲԵԼՈՎՆ) 177, 232, 445, 448, 468, 475-477, 646, 801
ԱՂԷՔՍԱՆԴՐԻԱ (ԱՂԷԿՍԱՆԴՐԻԱ) 431, 736	ԲԱԲԵՐԴ 884
ԱՂՈՒԱՆՔ 13, 14, 33	ԲԱԳՆԱՅՐ 378
ԱՃԱՆԱՆՈՒ ԵՐԿԻՐ 388	ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻՆԵՐ 12
ԱՄԱՂԵԿԱՑԻ 639	ԲԱՂԴԱԴ 13
ԱՄԱՂԷԿ 639	ԲԱՂԷՇ 377, 389, 391
ԱՄԱՅՔ (ԳԱԻԱՌ) 24-27, 34, 185	ԲԵԹՂԵՀԷՄ (ԲԵԹՂԱՀԷՄ, ԲԵԴՂԱ- ՀԷՄ) 292, 398, 438, 450, 462, 463, 466, 468, 470, 478, 479, 480, 483, 633
ԱՄԻԹ (ՀԱՄԻԹ, 400, 401, 887	ԲԵԼՓԵԳՈՒԽ 209
ԱՄՈՐԻ ԼԵՌ 637	ԲԶՆՈՒՆԻՔ 392
ԱՅԵՆՈՆ 526	ԲԷԹԷԼ 638
ԱՅՐԱՐԱՏ (ԳԱԻԱՌ) 380	ԲԻԻԶԱՆԴԱԿԱՆ ԿԱՅՍՐՈՒԹԻԻՆ 11, 14, 19, 271, 272, 730
ԱՆԱՐԶԱԲԱ 852, 861, 868, 873	ԲԻԻԶԱՆԴԻԱ տե՛ս ԲԻԻԶԱՆԴԱԿԱՆ ԿԱՅՍՐՈՒԹԻԻՆ
ԱՆԹԻԼԻԱՍ 277, 278, 851, 852	ԲԻԻԶՆԱԴԱՑԻ 11, 18, 571
ԱՆԻ 11-13	
ԱՆՏԻՈՔ 13, 19, 168, 414, 691, 693, 712, 718, 729-731, 734, 869, 894	Գ
ԱՆՏԻՈՔԱՑԻ 729	ԳԱԲԱԻՈՆ 711
ԱՍԻԱ 432	ԳԱԴԻՐՈՆ 431
ԱՍՈՐԵՍԱՆ 380, 400, 776, 900	ԳԱԼԻԼԵԱՑԻ 530, 533
ԱՍՈՐԻ 16, 23, 25, 34, 135, 170, 204, 205, 216, 311, 322, 355, 391, 534, 625, 689, 729, 756-758, 808, 869, 879, 880-882, 887, 894, 915	ԳԱԼԻԼԷ (ԳԱԼԻԼԵԱ) 482, 483, 502, 503, 525-528, 534
ԱՍՈՐԻՔ 149, 638	ԳԱՂԱՏԱՑԻ 624
ԱՐԱԲԻԱ 690, 705	ԳԱՂԱՏԻԱ 624
ԱՐԱՏԵՍ 30	ԳԱՄԱՂԻԷԼԻ ՎԱՆՔ (ԽԻԶԱՆ) 381, 425, 427
ԱՐԵԻԵԼԵԱՆ ԱՇԽԱՐՀ (ՀԱՅԱՍՏԱՆ) 760	ԳԱՄԻՐՔ (ԱՇԽԱՐՀՆ ԳԱՄՐԱՑ) 355, 881
ԱՐԾՐՈՒՆԻՆԵՐ 11	ԳԱՅԻ 644
ԱՐՄԵՆԻԱԿՈՆ ԲԱՆԱԿԱԹԵՄ 11	
ԱԻԱԳ ՎԱՆՔ 378	
ԱԻԵՏԵԱՑ ԵՐԿԻՐ (ԱՇԽԱՐՀ) 218, 236, 341, 415, 625, 638, 640	

- ԳԱՆԿԷՍ ԳԵՏ 400
 ԳԱՆՁԱԿ 13
 ԳԱՆՁԱՍԱՐԻ ՎԱՆՔ 380
 ԳԵՀՈՆ (ԳԵՏ) 379, 391, 399, 400, 431
 ԳԵՂԱՐԴԱՎԱՆՔ 803
 ԳԵՏԻԿ 375, 379
 ԳԷՈՐԳ ԶՕՐԱԽԱՐ ԵԿԵՂԵՑԻ (ԲԱ-
 ՂԷԾ) 391
 ԳԼԱՁՈՐ 597
 ԳՈՂԳՈԹԱ 462, 595, 616, 621, 623-625,
 633, 637, 638, 643, 644, 647, 649, 828
 ԳՈՄՈՐ 493
 ԳՈՄՈՐԱՑԻ 681
- Դ**
- ԴԱՄԱՍԿՈՍ 695, 697, 782
 ԴԵԿԱՊՈԼԻՍ 534
 ԴԵՂՁՈՒՑԻ ՎԱՆՔ 375, 380
 ԴՐԱԽՏ տե՛ս ԵԴԵՄ
 ԴՈՒԲՐՈՎՍԿԻՆԵՐ 273
- Ե**
- ԵԲՐԱՅԵՑԻ (ՀԵԲՐԱՅԵՑԻ, ԵԲՐԱՅԱ-
 ԿԱՆ ԱՋԳ) 223, 347, 383, 400, 430, 462,
 475, 478, 521, 613, 624, 625, 644, 720,
 747, 816, 839, 842
 ԵԳԻՊՏԱՑԻ 232, 311, 355, 379, 434, 466,
 475, 820, 880
 ԵԳԻՊՏՈՍ 11, 12, 14, 177, 232, 236, 237,
 285, 337, 341, 395, 431, 445, 448, 450,
 468, 473, 474-478, 481, 483, 493, 503,
 535, 537, 614, 638-640, 700, 781
 ԵԴԵՄ (ԱԴԵՆ, ԱԴԻՆ) 222, 400, 404,
 431, 810, 821, 827, 828, 834, 836, 840,
 844, 845
 ԵԴԵՍԻԱ 12-14, 27, 248
 ԵԴՈՄ 653
 ԵԹՈՎՊԻԱ (ԵԹԷՈՊԻԱ) 400, 697
 ԵՂԵԳԵԱՑ ԵՐԿԻՐ (ԳԱԽԱՌ) 383
 ԵՐԵՒԱՆ 15, 29, 31, 274, 277, 376, 424,
 425, 571, 572, 597, 641, 692, 695, 697,
 698, 807, 812, 851, 878, 882, 885
 ԵՐԻՔՈՎ (ԵՐԵՔՈՎ) 208, 218, 399, 644,
 842
 ԵՐՆՁԱԿ 393
 ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ (ԵՐՈՒՍԱՂԵՄ) 26, 28, 36,
 46, 135, 137, 140, 142, 144, 146, 148, 151-
 154, 160, 170, 183, 193, 210, 218, 228,
 229, 248, 255, 275, 277, 286, 292, 347,
 376, 378, 389, 390, 393, 396, 398, 399,
 401, 402, 417, 445, 458, 463, 464, 466,
 468, 471, 481, 483, 484, 492, 499, 526,
 534, 535, 568, 600, 616, 624, 646, 682,
 689, 690-693, 705, 712, 713, 718, 726,
 729, 730, 732, 758, 769, 809, 812, 816,
 819, 851, 853, 891
 ԵՓԵՍԱՑԻ 379, 874
 ԵՓԵՍՈՍ 689, 691, 693, 732, 872
 ԵՓԻՄԻԱ 718
 ԵՓՐԱԹԱ տե՛ս ԲԵԹՂԵՀԷՄ
 ԵՓՐԱՏ (ԵՓՐԱՏԷՍ) 380, 399, 400, 432,
 689, 703, 750, 764, 795
 ԵՓՐԱՏԵԱՆ ՄԱՐԶ 22
- Զ**
- ԶԱԲՈՒՂՈՎՆԻ ԵՐԿԻՐ 527
 ԶԷՅԹՈՒՆ 378
- Է**
- ԷԶՄԻԱՆԻՆ 13, 29, 36, 135 137, 140, 142,
 146, 148, 151-154, 160, 170, 183, 248,
 255, 276, 387, 388, 423, 424, 572, 596
 ԷՐԶՐՈՒՄ (ԵՐԶՐՈՒՄ) 394
- Թ**
- ԹԱՌԱԿԱՆ 379
 ԹԱԻԲԼՈՒՐ 11

ԹԼԿՈՒՐԱՆ 24, 31, 34-36, 183

ԹՈՐԳՈՄԻ ՏՈՒՆ 40

ԹԷԲԱԻԹ 700, 738, 748

Ի

ԻԼՈՎ 385

ԻԿՈՆԻԱ 19

ԻԿՈՆԻՈՆ 852, 870, 874

ԻՆԴՈՍ ԳԵՏ 400

ԻՍԿԻՏԱՐ 400

ԻՍՐԱՅԷԼ (ԻՍՐԱՅԷՂ, ԻՍՐԱՅԵԼ, ԻՍՐԱՅԻՂ) 43, 59, 75, 83, 116, 124, 149, 217, 236, 259, 260, 266, 341, 366, 378-380, 399, 400, 405, 445, 446, 449, 456, 462-466, 468, 469, 476, 477, 481, 482, 484, 532, 537, 538, 544, 566, 602-604, 614, 619, 633, 634, 638-644, 656, 682, 745, 784, 789, 799

ԻՍՐԱՅԷԼԱՑԻ (ԻՍՐԱՅԷԼԱԿԱՆ ՏՈՂՄ, ԱԶԳ) 232, 316, 418, 440

ԻՏԱԼԻԱ 270, 431

Լ

ԼԱՄԲՐՈՆ (ԳԷՄԸՌՉԸԳԷՐ, ԳԱԻԱՌ, ԲԵՐԴ) 269, 270, 274, 277, 811

ԼԱՏԻՆԱՑԻ 853

ԼԵՀԱՍՏԱՆ 273

ԼԻԲԱՆԱՆ 650, 852

ԼԻՄ (ԱՆԱՊԱՏ) 391

ԼԻԻՐԻԿԵԱ 46

ԼՈՌԷ 12, 13

Խ

ԽԱԶԷՆ 380

ԽԱՌԱՆ 638

ԽԱՐՁԻ ԱՆԱՊԱՏ 692

ԽԻԶԱՆ (ՀԻԶԱՆ) 381, 383, 384, 425, 427

ԽԼԱԹ (ԽՂԱԹ) 383, 392, 692

ԽՈՏԱՆԱՆ 387, 388

ԽՈՐ ՎԻՐԱՊ 310, 355, 762, 877, 880, 881

ԽՈՐԱՆԱԸԱՏԻ ՎԱՆՔ 375, 379

ԽՈՐԻՆ ԱՆԱՊԱՏ 29

Ծ

ԾԱՄՆԴԱԻ 11

ԾՈՎ ԴՂԵԱԿ 13

ԾՈՐԾՈՐ 396

ԾՈՒԻ (ՍՈ՞ԻՐ ԿԱՄ ՏԻՒՐՈՍ) 26, 229

Կ

ԿԱՊԱԴՈՎԿԻԱ (ԿԱՊԱԴՈԿԱՑԻՈՑ ԱՇԽԱՐՀ, ՆԱՀԱՆԳ) 311, 599, 694, 747, 880, 890

ԿԱՊԵՌՆԱՈՒՄ (ԿԱՓԱՌՆԱՈՒՄ) 384, 390, 391, 393, 527

ԿԱՐՄԻՐ ԾՈՎ 217, 400

ԿԱՐՄԻՐ ՎԱՆՔ 13, 14

ԿԱՐՍ (Ճառ՝ ԹԱԳԱԻՈՐՈՒԹԻՒՆ) 11, 12, 21, 22, 34, 36, 154, 400

ԿԱՖԱ 378, 692

ԿԵՍԱՐԻԱ (ԿԱՊԱԴՈՎԿԵԱՆ) 13, 29, 386, 391

ԿԻԼԻԿԵՑԻ 854, 857, 868, 869

ԿԻԼԻԿԻԱ (ԿԻԼԻԿԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ, ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆ, ԹԱԳԱԻՈՐՈՒԹԻՒՆ) 11, 12, 14, 19, 269, 271, 376, 277, 571, 572, 852, 854

ԿԻՊՐՈՍ 689

ԿԻՒՐԻԿԵԱՆՆԵՐ 13

ԿՂԱԻԴՈՒՊԱԻԼԻՍ 854

ԿՂՈՎՏԻԱ 723

ԿՈԿԻՍՈՆ 11, 759, 768

ԿՈՂՄՆ ԱՐԵԻԵԼԻՑ (ՀԱՅԱՍՏԱՆ) 154

ԿՈՄՄԱԳԵՆԷ 13

ԿՈՇԱՎԱՆՔ 883

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ 11, 13, 14, 17, 18, 28-30, 34, 137, 269-273, 276, 369, 378,

- 381, 386, 391, 400, 424, 425, 427, 571, 572, 600, 689, 692, 697, 739, 760-762, 767, 768, 768, 807, 811-813, 878, 885
- ԿՈՐՆԹԱՑԻ 25, 111, 346, 560
- ԿՈՒԿՈՒՍՈՍ 761
- ԿՈՒՐԻՍ (ԿԻՒՐՈՍ, ԿԻՒՐԻՍ) 694, 729, 752
- ԿՈՒՐՄՈՒԽ 878
- Լ**
- ԼԱԼԷՊ 13
- ԼԱՂԲԱՏ (ԼԱՂՊԱՏ) 376, 381, 398, 400, 595, 883, 884, 886, 915
- ԼԱՅ (ԼԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱԶԳ, ԼԱՅԿԻ ԱԶԳ, ԼԱՅԿԱԶՆ) 11-19, 21-28, 36, 39, 93, 97, 136, 137, 140, 148, 149, 154, 160, 201, 205, 228, 256, 265, 269-275, 277, 298, 301, 311, 346, 354, 365, 366, 369, 378, 388, 391, 571-573, 597, 671, 672, 758, 761, 803, 811, 851, 853, 881-883, 888, 915
- ԼԱՅԱՍՏԱՆ (ՄԵԾ ԼԱՅՔ, ԼԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՇԽԱՐՀ, ԼԱՅՈՑ ԱՇԽԱՐՀ) 11, 12, 14, 18, 23, 30, 31, 35, 39, 40, 108, 140, 141, 266, 292, 300, 301, 320, 359, 372, 375, 376, 400, 599, 600, 690, 705, 712, 755, 767, 768, 795, 878, 880, 881, 882, 894, 895
- ԼԱՅԿԱԶՆ 137
- ԼԱՐԹԱՆ 701
- ԼԱՐՔ (ԳԱԻԱՌ) 600
- ԼԵՐԹՆ (ԳԻՒՂ) 600
- ԼԵՐՄՈՆԻ ՎԱՆՔ 383
- ԼԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԱՍՈՐԻՔ 14, 271
- ԼՆԴԻԿՔ 400, 465
- ԼՆԴԿԱՍՏԱՆ 400
- ԼՈՆԻ 12
- ԼՈՌՈՄ (Ասեւ՝ ԼՈՌՈՄՈՑ ԱՇԽԱՐՀ, ՆԱՀԱՆԳ, Իմա՝ ԲԻԻԶԱՆԴԻԱ) 22, 140, 161, 269, 271, 279, 310, 314, 326, 357-359, 365, 366, 398, 748, 750, 880, 882, 896, 900, 901, 925
- ԼՌԱՄԱ (ՌԱՄԱ) 480
- ԼՌԻՓՍԻՄԵԱՆՆԵՐ 762
- ԼՌՈՄ 14, 25, 272, 277, 322, 431, 736, 800, 895
- ԼՌՈՄԿԼԱ 14-22, 27, 34, 269-271, 274
- ԼՌՈՎՄԱՅԵՑԻ (ԼՌՈՄԱՅԵՑԻ) 207, 340, 345, 347, 350, 357, 383, 430, 800, 854, 874
- ԼՐԵՇՏԱԿԱՊԵՏԱՑ ՎԱՆՔ (ՍԵՐԱՍՏԻԱ) 389
- ԼՐԷԱ (ԼՐԵԱ, ԼՐԷԱԿԱՆ ՏՈՀՄ) 25, 123, 189, 199, 204, 205, 210, 218, 286, 371, 414, 436, 439, 440, 441, 445, 446, 458, 465-469, 471, 477, 481, 483, 486, 488, 489, 507, 521, 526-529, 533-535, 567, 568, 605, 606, 619, 624, 654, 655, 661, 664, 689, 691, 705, 717, 748, 808, 899
- ԼՐԷԱՍՏԱՆ 292, 347, 462, 463, 468, 482, 484, 485, 491, 526, 533, 535, 625
- Ձ**
- ՁԻԹԵՆԵԱՑ ԼԵՌ 238
- Ղ**
- ՂԵԻՏԱՑԻ 201, 492
- ՂԼԱԹ տե՛ս ԽԼԱԹ
- ՂՈՎՏԱՅ ԱԶԳ 443
- ՂՐԻՄ 692
- Ս**
- ՄԱԴՐԱՍ 571
- ՄԱԼԱԹԻԱ տե՛ս ՄԵԼԻՏԻՆԷ
- ՄԱՀԿԱՆԱԲԵՐԴ (ԳԱԻԱՌ) 375, 379, 380
- ՄԱՄԵՍՏԻԱ (ՄԱՄՈՒԵՍՏԻԱ, ՄՈՓՍՈՒԵՍՏԻԱ) 33, 34, 852, 857, 861, 862, 872

ՄԱՄԼՈՒԲՆԵՐ 14
 ՄԱՆԱԶԿԵՐՏ (ՄԱՆԾԿԵՐՏ) 11, 394
 ՄԱՍՐՎԱՆՑ (ԳԻՒՂ) 402
 ՄԱՐԱԾ 12
 ՄԱԻՐ ՊԱՐՍԱՄԱՅԻ ՎԱՆՔ 882, 887, 915
 ՄԵԼԻՏԻՆԷ (ՄԵԼԵՏԻՆԵ, ՀԱՅՈՑ ՄԵ-
 ԼԻՏԵՆԷ) 23, 34, 36, 170, 182, 382, 401,
 402, 689, 691-693, 721, 757, 758, 887
 ՄԵԾ ՀԱՅՔ տե՛ս ՀԱՅԱՍՏԱՆ
 ՄԵՐՁԱԻՈՐ ԱՐԵԻԵԼՔ 11, 269, 271
 ՄԵՐՁԵՓՐԱՏԵԱՆ ՏԱՐԱԾՔ 12, 13, 19
 ՄԻՋԱԳԵՏՔ 431, 432
 ՄԻՋԱԳԵՏՔ ԱՍՈՐԻՈՑ 24, 31, 34-36,
 183, 692, 699
 ՄՈՂՆԻ 811
 ՄՈՍԿՈՒԱ 597
 ՄՈՎԱԲԱՑԻ 443
 ՄՈՎՍԻՍԵԱՆՔ 412
 ՄՈՒԾ 882, 884
 ՄՈՒՏԱՌԱՍՈՒՆ 12

Ց

ՅԱՂԻՄ (ԵԼՈՆ) 711
 ՅԱՅԷԼ 644, 645
 ՅԵՄԱԻՈՆ (ԼԵՌ) 400
 ՅՈՅՆ 18, 30, 31, 35, 180, 400, 599, 730,
 748, 851, 853, 877, 878, 879, 882-884,
 888, 889
 ՅՈՎՀԱՆՆԱՎԱՆՔ 393, 692, 884, 915
 ՅՈՐԳԱՆԱՆ 105, 164, 218, 225, 285, 292,
 348, 349, 432, 456, 485, 491, 502-504,
 506, 508, 525, 527, 528, 535, 639, 644-
 646, 654, 815, 899,
 ՅՈՒԳԱՅԻ ԵՐԿԻՐ 449, 462, 468

Ն

ՆԱԶԱՐԷԹ 468, 482-484, 503, 527, 533,
 633
 ՆԱԽԻՋԵԻԱՆ 392

ՆԵՓԹԱՂԻՄԱՅ ԵՐԿԻՐ 527
 ՆԻԿԻԱ 13, 136
 ՆԻԿՈՄԻԴԱ 694, 742
 ՆԻՆԻՈՒԷԱՑԻ 311, 355, 880, 881
 ՆՈՐ ԶՈՒՂԱ 377, 388

Շ

ՇԱՏԻՆ 30
 ՇՈՒՂՐ 14
 ՇՊՂԹԱՆ (ԳԱԻԱՌ) 24-27, 185
 ՇՕՇ 396
 ՇՕՌՈԹ 391, 393

Պ

ՊԱՀԼԱՎՈՒՆԻՆՆԵՐ 11
 ՊԱՂԵՍՏԻՆ 14, 464, 478, 560, 625, 633,
 637, 713, 730, 737, 748
 ՊԱՆՓԻԼԱՑԻ 874
 ՊԱՆՓԻԼԵԱ (ՊԱՆՓԻԻԼԵԱ) 855, 870
 ՊԱՏՄՈՍ ԿՂԶԻ 430
 ՊԱՐՍԻԿ 396, 400, 463, 914, 895
 ՊԱՐՍՔ (ՊԱՐՍԻՑ ԱՇԽԱՐՀ) 311, 312,
 355, 393, 464, 467, 600, 748, 755, 880-
 884, 887, 889, 893, 895, 915
 ՊԱԽՊԻՊԱԻԼԻՍ (ՊՈՄՊԵՅՈՂՈԼԻՍ) 854
 ՊԵՏՐԱ 689
 ՊԻԶՈՒ 11
 ՊԻՍԻԳԻԱ 870
 ՊՈԼՃԱՏԸ 12
 ՊՐՈՊԱՏԻԿԷ ԱԻԱԶԱՆ 252

Ջ

ՋԱՀԱՆ (ԳԱԻԱՌ) 12

Ռ

ՌԱՊԱՆ 13
 ՌՈՒԾԱՓ 887

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ (ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԴԱԾ-
ՆՈՒԹԻԻՆ) 273, 671

Ս

ՍԱԲՐԱ 854

ՍԱԴՈՒԿԵՑԻ 186, 394, 491, 492, 608

ՍԱԼՔ 911

ՍԱՂԻՄ տե՛ս ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ

ՍԱՂՄՈՍԱՎԱՆՔ 393

ՍԱՄԱՐԱՑԻ 705

ՍԱՄԱՐԻԱ 713

ՍԱՄՈՍԱՏՑԻ 701, 703

ՍԱՄՈՒՍՏԻԱ (ՍԱՄՈՍՏԻԱ, ՍԱՄՈ-
ՍԱՏ) 22, 30, 35, 160, 689, 693, 730

ՍԱՆԱՀԻՆ 597

ՍԱՆԿՏ ՊԵՏԵՐՔՈՒՐԳ 36, 273, 276, 596,
671, 674

ՍԱՐԵՓԹԱՑԻ 120

ՍԵԲԱՍՏԻԱ 11, 389

ՍԵԼՋՈՒԿԵԱՆ ՍՈՒԼԹԱՆՈՒԹԻՆ 13

ՍԵԼՋՈՒԿՆԵՐ 13

ՍԵՒ ԼԵՌՆԵՐ 13, 15, 40

ՍԵՒԱՆ 402

ՍԻԱԻՆ (ՍԻՈՆ, ՍԻՈՎՆ) 42, 218, 315,
320, 394, 481, 603-606, 616, 643, 682,
699, 723, 801 890, 699

ՍԻԼԻՍՏՐԷ 811, 846

ՍԻՆԱ (ՍԻՆԵԱ, ԼԵՌ) 380, 383, 418, 434,
499, 643

ՍԻՍ 15, 30

ՍԿԻԻԹ 703, 738

ՍՈԴՈՄ 58, 493, 819

ՍՈԴՈՄԱՑԻ 493, 681

ՍՈՄԽԵԹԻ (ՀԱՅԱՍՏԱՆ) 878

ՍՈՄՆԱՑԻ 120

ՍՈՒՐԱՑԻ 750

ՍՈՒՐԲ ԱՄԵՆԱՓՐԿԻՉ ՎԱՆՔ (ՍՊԱ-
ՀԱՆ) 396

ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԵԿԵՂԵՑԻ (Ի-
ԼՈՎ) 385

ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԵԿԵՂԵՑԻ
(ԼԱՄԲՐՈՆ) 811

ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԵԿԵՂԵՑԻ
(ԽՈՏԱՆԱՆ ԳԻՒՂ) 388

ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԵԿԵՂԵՑԻ
(ԾՕՌՈԹ) 393

ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԵԿԵՂԵՑԻ
(ՍԻԼԻՍՏՐԷ ՔԱՂԱՔ) 846

ՍՈՒՐԲ ԳԷՈՐԳ ԵԿԵՂԵՑԻ (ՄՈՂՆԻ)
811

ՍՈՒՐԲ ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱԻՈՐԻՉ ԵԿԵ-
ՂԵՑԻ (ՀԵՐՄՈՆԻ ՎԱՆՔ) 383

ՍՈՒՐԲ ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱԻՈՐԻՉ ԵԿԵ-
ՂԵՑԻ (ՄԵԼԻՏԻՆԷ) 402, 758

ՍՈՒՐԲ ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱԻՈՐԻՉ ՎԱՆՔ
(ԱՆԱՊԱՏ) 692

ՍՈՒՐԲ ԼԵՌՆԵՐ տե՛ս ՍԵՒ ԼԵՌՆԵՐ
ՍՈՒՐԲ ԿԱՐԱՊԵՏ ԵԿԵՂԵՑԻ (ՅՈՎՀԱ-
ՆԱՎԱՆՔ) 915

ՍՈՒՐԲ ԿԱՐԱՊԵՏԻ ՎԱՆՔ 31

ՍՈՒՐԲ ԿԻՐԿՈՍ ԵԿԵՂԵՑԻ (ԱՄԻԴ) 401

ՍՈՒՐԲ ՂԱԶԱՐ 20, 26, 598, 882, 885

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ ԵԿԵՂԵՑԻ 851

ՍՈՒՐԲ ՍԱՐԳԻՍ ԵԿԵՂԵՑԻ (ԱՄԻԴ)
401

ՍՈՒՐԲ ՍԻՈՆ ԱՆԱՊԱՏ 30

ՍՈՒՐԲ ՎԱՍԻԼԻ ՎԱՆՔ 884, 915

ՍՈՒՐԲ ՆՇԱՆ ՎԱՆՔ (ՍԵԲԱՍՏԻԱ) 11

ՍՊԱՀԱՆ (ԻՍՊԱՀԱՆ) 396

ՍՊԱՆԻԱ 647

ՍՏԵՓԱՆՆՈՍԵԱՆՔ 90

ՍՐԲՈՑ ՅԱԿՈԲԵԱՆՑ ՎԱՆՔ 275, 378,
390, 692, 696

Վ

ՎԱՂԱՐՇԱՊԱՏ 15

ՎԱՆ 377, 394, 395, 571

ՎԱՆԱՆԴ (ԳԱԻԱՌ) 21, 22, 400

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆ 383

ՎԱՐԱԳԱՅ ՎԱՆՔ 12, 13

ՎԵՆԵՏԻԿ 20, 26, 36, 135, 137, 140, 142,
146, 148, 151-154, 160, 170, 183, 248,
255, 273, 277, 386, 424, 425, 571, 595-
598, 692, 694, 696, 702, 761, 767, 808,
809, 811, 812, 851, 853, 879, 882-886
ՎԻԵՆՆԱ 277, 692, 696, 809, 812
ՎԻՐՔ 883

Տ

ՏԱՃԻԿ 920, 921
ՏԱՃԿԱՍՏԱՆ (ԱՇԽԱՐՀՆ ՏԱՃԿԱՑ)
896, 900, 916
ՏԱՆԱՏԱՍ 738
ՏԱՐԱ 887
ՏԱՐՈՆ 31
ՏԱՐՍՈՆ 11, 17, 34, 35, 137, 269, 277, 380,
397, 811, 852, 854, 857, 862, 872
ՏԻԲԵՐԱԿԱՆ ԾՈՎ 179
ՏԻԳՐԻՍ 379, 380, 391, 399, 400, 431
ՏԻՎՐԻԿ 401
ՏԼՈՒՔ (ԳԱԽԱՌ) 13
ՏՓՂԻՍ 765

ՈՒ

ՈՒՌԻՀԱ տե՛ս ԵԴԵՍԻԱ

Փ

ՓԱՐԻԶ 34, 271, 274-276, 853
ՓԱՐԻՍԵՑԻ 185, 210, 394, 438, 440, 486,
489, 491, 492, 533, 565
ՓԻՍՈՆ (ԳԵՏ) 391, 399, 400, 431
ՓԻՐԻՆ 708
ՓԻԻՆԻԿԵՑԻ 229
ՓԻԻՆԻԿԻԱ 690, 705
ՓՈՔՐ ՀԱՅՔ (ՀՌՈՄԷԱԿԱՆ ԵՐԿՐՈՐԴ
ՀԱՅՔ) 761
ՓՌԱՆԿ (ՓՌԱՆԳ) 25, 207, 300

Ք

ՔԱՂԴԷԱՑԻ 232, 473
ՔԱՂԿԵԴՈՆ 385, 386, 595, 597, 600, 689,
691, 693, 734, 738, 753, 755
ՔԱՆԱՆԱՑԻ 236, 644
ՔԵՍՈՒՆ 14, 16, 17
ՔՈԲԱՐ (ԳԵՏ) 654
ՔՈՐԷԲ (ԼԵՌ) 499

Օ

ՕՇԻՆԵԱՆ ՏՈՀՄ 269

Ֆ

ՖՐԱՆԻՍԱ 274, 761

ALEPPO 695
ALEXANDRIA 571
ANTIOCHE 16, 17, 698
ARMENIA 278, 571
ATHENS 571
BELGIUM 698
BEYOĞLU 695
BRUXELLES 852
BYZANTIN 278
CALIFORNIA 697, 698
CAMBRIDGE 695
CHALCEDON 697, 698
DAMASCUS 695
DIYARBAKIR 695
EPHESUS 698
FRANCE 34, 274, 278
ISTANBUL 695
JERUSALEM 698
LEIPZIG 807, 809, 812
LONDON 695
LOUVAIN 16, 17, 696, 698
MADRID 698
NEAR EAST 698

-
NEW JERSEY 812	ՎԵՆԵՄԻԱ 278, 572, 596
PALESTINE 697, 698	ԱՐՄԵՆԻԱ 22
PARIS 12, 34, 274, 278, 766, 807, 809, 812, 853	ԻՐԱՆ 22
ROMA 278, 697, 812, 853	ՄԵՏՕՓՕՏԱՄԻԱ 22
S. LAZARI 572, 596	ՄՕՏՔՎԱ 22, 278
SYRIE 698	ՔԵՏՐՕԳՐԱԴ 877, 879, 885
TARLABAŞI 695	ՏԱՆԿՏ-ՔԵՏԵՐԲՍՐԴ 278, 671

ՀՏԴ 01

ԳՄԴ 91

Մ 331

Մ 331 Մատենագիրք Հայոց, ԻԲ հատոր, ԺԲ դար, Ներսես Շնորհալի: Գիրք
Բ / Կազմեց եւ խմբագրեց Գուրգեն Գասպարեանը: Մեսրոպ Մաշտոցի
անուան Մատենադարան.– Եր., 2022, 968 էջ.– (Հայկական մատե-
նաշար Գալուստ Կիւլպէնկեան հիմնարկութեան):

ՀՏԴ 01

ԳՄԴ 91

ISBN 978-9939-897-16-5

ՄԱՏԵՆԱԳԻՐՔ ՀԱՅՈՑ

Ի. Բ. ՀԱՏՈՐ

Ժ. ԴԱՐ

ՆԵՐՍԷՍ ՇՆՈՐՀԱԼԻ

Գիրք Բ.

ISBN 978-9939-897-16-5

9 789939 897165

Տպաքանակ 300:

«Զանգակ» հրատարակչության տպարան
ՀՀ, 0051, Երևան, Կոմիտասի 49/2

